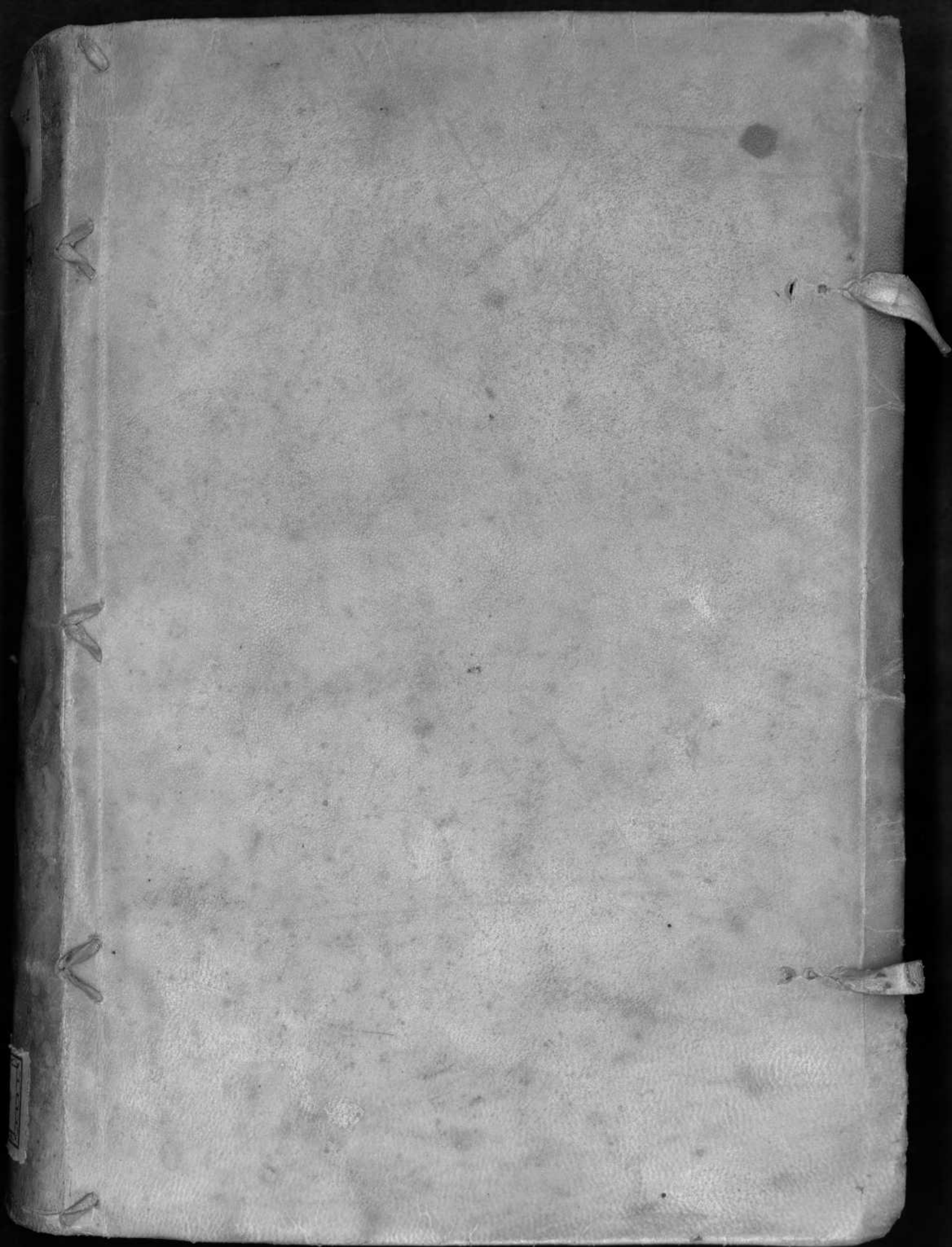

Ent. 52
tab. 2
no. 2

NOTATIONES
IN TOTAM
SCRIPTURAM
SACRAM.

Quibus omnia fere loca difficilia,
breuissime explicantur. Tum
varia ex Hebræo, Chaldaeo, &
Græco lectiones indicantur

Opus omnibus Scripturæ studiosis
utilissimum: certe æpseuimis diu
multum & desideratum.

Auctore *EMANVELE, SA,*
D. Theologo, societatis
IESV.

LVGDVNI,
APVD HORATIVM CARDON.
M.D.C.I.

NOTATIONES
IN TOTAM
SCRIPTURAM
SACRAM

Quibus omnis sermo difficilis
breuissime explicatur. Tum
varie ex Hebræo, Chaldaeo &
Græce lectiones indicantur.

Quam uero sententiam, in
scriptura sacra, nonnulli
interpretati sunt. In hoc
Auctor EMANUEL

D. Theologus societatis

IESV.

LEONARDVS

ABND HORATIUM CARDON

M.D.C.I.

ORATIO AVCTORIS AD CHRISTVM.

Cis, Domine, solere Librorum
Auctores dicare eos Principibus.
Ego verò te nec maiorem, nec
meliorem Principem quemquam
scio. Tibi igitur, Domine IESV,
librum hunc dico, cui me à puero
in tui nominis religione ante an-
nos fermè quinquaginta sub Romano Pontifice Vi-
cario tuo per gratiam tuam dedicaui. Suscipe, obse-
cro Domine, munusculum serui tui, & fac, vt tuæ,
cuius causa est elaboratum, Ecclesiæ profit. Quod si-
quid in eo est, te indignum, ignosce imperitiæ meæ.
Si qua verò (vt spero esse multa) digna sunt, laudent
te, qui sciunt nihil posse boni fieri sine te.
Amen.

AVCTOR LECTORI.

PERÆ ne pretium fecerim colligendis his-
ce Notationibus, nescio: id scio, voluisse
me plurimorum utilitati consulere: quod
an sim assecutus, censebunt doctiores.
Spero equidem boni consulturos, si qua mi-
nus quàm vellent, explicaui. Difficilem suscepi provin-
ciam, quo magis ignoscendum, si quid errarim. Ad-
dent alij quæ desunt. Mihi abundè fuerit dedisse occa-
sionem sapientibus. Digna quidem res, in qua operam
suam ponant, & de thesauris suis ad incepti huius per-
fectionem proferant noua & vetera. Vale.

NOTATIONVM HARVM COMMODA.

1. REVISSIME Scripturam totam sic explicant, secundum sensum litteralem, ut à nemine (quod sciam) adhuc præstitum: ingentia enim quisque in Scripturæ singulos libros volumina edit, nos aliam longè rationem (ut vides) secuti.
2. Afferunt varias lectiones ex Heb. Chald. & 70. quod etiam nouum, & nostram editionem magnopere illustrans.
3. Possunt excudi separato libello, adeoque exiguo volumine, ut nos scripsimus. Quis enim est, qui apud se Biblia sacra non habeat, quæ statim possit consulere, vel potius cum ea leget, has Notationes adhibere?
4. Possunt & cum Bibliis imprimi, instar earum, quas fecit Vatablus, quæque sunt plausu magno à plerisque receptæ, cum tamen textum nostrum non explicant, sed editionem nescio quam ex Hebræo.
5. Additæ sunt à nobis ad finem libri, phrasium omnium, quibus editio vulgata utitur, explicationes, quæ magnam Scripturæ totius intelligentiæ lucem afferant.
6. Addidimus & Indicem copiosum, simul & breuem more nostro, ubi ferè, quisque faciliè reperiatur quæcunque volet.
7. Attexuimus & alterum Indicem, Alphabeti ordine; selectarum Scripturæ sententiarum, qui possit esse concordantiæ vice: ferè enim continet quæcumque vsui esse possunt in Concionibus, Scriptionibus, & Meditationibus.

RESPONSIO AD OBIECTIONES.

1. T sunt nimis concisæ, & ieiunæ. R. sic fortè indocti dicant, qui vellent fusiores, sed spero & doctos probaturos tantam breuitatem, nec futuram ingratam indoctis, vbi assueuerint, quin etiam boni consulturos tantam temporis iacturā euoluendis prolixis commentariis, fuisse à nobis hac breuitate ademptam.

2. Interdum obscuræ. R. facit id breuitas necessariò, sed compensatur hoc tam multis suprà recensitis vtilitatibus.

3. Non certa semper interpretatio phrasis Heb. Chal. & Græ. R. & quis vnquam ita est interpretatus, vt nihil desideraretur? Equidem sum secutus Doctorum potiùs, quàm meam sententiam, nec enim magnam linguarum peritiā mihi arrego, tantum iis operæ dedi, quantum satis fuerit ad hanc prouinciam, quam suscepi, scilicet, fideliter referendi quæ legeram apud peritiores, quamquam de meo nonnihil interdum addiderim.

4. Quædam relictæ intactæ. R. fateor, sed vel quia facilia, vel adeò difficilia, vt maluerim fateri imperitiā, quàm impudentiam præferre, aut temeritatem.

5. Hebraicè, & Græcè plura fuerant scribenda. R. fecissem sic maius volumen, quod vitare institueram. Adde, quòd defuit copia librarij, qui posset fideliter describere. Denique deprehendimus tā sæpè errari in iis à Typographis, præsertim absente libri auctore, vt vel hæc pauca Heb. & Græc. scripta possint multa videri. Apposuiimus autem Latinis litteris, eadem præsertim Hebræa in gratiam imperitorum. Interdum etiam & Græca.

Optarim quidem quæcunque hîc desunt, addi à viris doctis, & corrigi etiam, si qua sunt emendatione digna, totumque id opus à nobis rudius datum, ab iis perfectum reddi. Fecerint certè mihi rem gratissimam, tantum abest, vt ægrè sim laturus, quid enim malim, quàm studiosis optimè consultum? vtinam edantur aliquando hac quàm probatissima, nos autem (vt cum Paulo loquar) reprobi simus.

ORDO LIBRORVM VETERIS TESTAMENTI.

G ENESIS.	Fol. 1.	Ecclesiastes	191.
E xodus	13.	Canticum Canticorum	195.
Leuiticus	25.	Liber Sapientie	199.
Numeri	32.	Ecclesiasticus	205.
Deuteronomium	41.	Isaia Prophetia	223.
Iosue	50.	Ieremie	249.
Liber Iudicum	54.	Threni	265.
Ruth	59.	Baruch Prophetia	268.
Regum I.	59.	Ezechielis	270.
Regum II.	68.	Danielis	286.
Regum III.	75.	Osee	292.
Regum IIII.	82.	Ioelis	301.
Paralipomenon I.	89.	Hamos	303.
Paralipomenon II.	96.	Habdia	307.
Esdra I.	103.	Iona	308.
Esdra II.	105.	Michea	309.
Esdra III.	108.	Nahum	313.
Esdra IIII.	109.	Habacuc	315.
Tobias	112.	Sophonia	318.
Iudith	114.	Aggae	320.
Esther	116.	Zacharia	321.
Iob	118.	Malachia	329.
Liber Psalmorum.	131.	Machabaeorum I.	331.
Prouerbia Salomonis	180.	Machabaeorum II.	336.

ORDO LIBRORUM VETERIS TESTAMENTI

Libri	Capitula	Page	Libri	Capitula	Page
Genesis	1	1	1 Samuel	1	1
Exodus	1	1	2 Samuel	1	1
Leviticus	1	1	3 Samuel	1	1
Numbers	1	1	4 Samuel	1	1
Deuteronomy	1	1	5 Samuel	1	1
Joshua	1	1	6 Samuel	1	1
Judges	1	1	7 Samuel	1	1
Ruth	1	1	8 Samuel	1	1
1 Samuel	1	1	9 Samuel	1	1
2 Samuel	1	1	10 Samuel	1	1
1 Kings	1	1	11 Samuel	1	1
2 Kings	1	1	12 Samuel	1	1
1 Chronicles	1	1	13 Samuel	1	1
2 Chronicles	1	1	14 Samuel	1	1
Ezra	1	1	15 Samuel	1	1
Nehemiah	1	1	16 Samuel	1	1
Esther	1	1	17 Samuel	1	1
Job	1	1	18 Samuel	1	1
Psalms	1	1	19 Samuel	1	1
Proverbs	1	1	20 Samuel	1	1
Ecclesiastes	1	1	21 Samuel	1	1
Song of Solomon	1	1	22 Samuel	1	1
Isaiah	1	1	23 Samuel	1	1
Jeremiah	1	1	24 Samuel	1	1
Lamentations	1	1	25 Samuel	1	1
Ezekiel	1	1	26 Samuel	1	1
Daniel	1	1	27 Samuel	1	1
Hosea	1	1	28 Samuel	1	1
Joel	1	1	29 Samuel	1	1
Obadiah	1	1	30 Samuel	1	1
Jonah	1	1	31 Samuel	1	1
Micah	1	1	32 Samuel	1	1
Nahum	1	1	33 Samuel	1	1
Habakkuk	1	1	34 Samuel	1	1
Phonias	1	1	35 Samuel	1	1
Aggeus	1	1	36 Samuel	1	1
Zacharias	1	1	37 Samuel	1	1
Malachi	1	1	38 Samuel	1	1

GENESIS, id est, GENERATIO.

Q. D. LIBER DE MVNDI CREATIONE.

Titulus hic, & quatuor sequentium librorum
à l x x. additi sunt.

CAPVT I.

IN principio, id est, Ante omnia. Latini dicerent, Primum omnium. Deus. Heb. & hic, & alibi sæpe Elohim. אֱלֹהִים. i. Dij, quod quidam ad personarum diuinarum numerum referunt. Cælum, & Terram. Per hæc duo etiam quæ in medio sunt, elementa reliqua intelliguntur. Creationis verò ordo hic fuit: 1º die creati cæli, & elementa; sed nec perfecta omnia, nec distincta, aut ornata, vt postea. Itemque lux addita solis, seu sol potius cælis additus. 2º. Perfectum firmamentum. i. cæli, in quibus stellæ, & planetæ. 3º. Separatæ aquæ à terra, productique terræ fructus. 4º. Facti planetæ, & stellæ, perfectusque sol. 5º. Facti pisces, & aues. 6º. Bestiæ, & Homo. Hæc mihi in tanta opinionum varietate planior visa, & expeditior.

2. Inanis, & vacua. 70. inuisibilis, & incomposita, Chal. deserta, & vacua. f. nec habitata, nec culta. id quod nostra etiam lectio significat. Super faciem abyssi. i. super aquas. Spiritus Domini. f. Spiritus sanctus. Hier. in qq. Heb. Potest verò intelligi spiritus. i. aër, vel Angelus, secundum Aug. de Gen. ad lit. c. 4. Ferebatur. f. vt voluntas artificis superferretur rei subiectæ ad operandum, secundum Aug. de Gen. ad lit. c. 4. Quidam verbum Hebræum מְרַחֵם merachépheh vertunt, volitabat, seu incubabat. f. vt solis auis super oua. Super aquas. i. materiam illam informem, secundum Aug. è qua. f. perfectius cuncta erant condenda.

3. Dixit. i. iussit. Hebr. Fiat. Hebr. fit. Lux,

vel corporea, vel incorporea. f. Angeli. Aug. No. secundum Dio. lucem hanc fuisse solis primo die creati, & quarto perfecti. Et facta est. Hebr. & fuit.

4. Bona verbum Hebr. significat etiam iucundam, & vtilem. Aug. interpretatur, vidisse, quòd esset bona. i. placuisse ei.

5. Appellauit. i. appellari fecit, sic dicitur domum ædificasse qui fecit ædificari. Aug. vespere, & manè. i. transacto die artificiali, & nocte. q. d. à manè vsque ad alterum manè. Dies. f. naturalis 24. horarum. Vnus, id est, primus. Hebr.

7. Super firmamentum. Quæ istæ sint aquæ, incertum. Quidam putant esse cælum crystallinum. Alij nubiũ aquas, quod mihi nõ probatur.

11. Lignum. i. Arborem. Hebr.

14. Signa. f. serenitatis, tēpestatis, &c. Tempora, f. veris, æstatis, &c.

20. Aquæ. Nomine aquæ etiam aër crassior intelligitur. Aug. 14. de Gen. ad lit. Animæ viuentis, pro Viuens. Super. Hebr. volet super.

21. Animam, pro, animal. sic infra. Motabilem. i. natantem.

22. Benedixit, i. dedit fecunditatem. Hebr. Crescite. i. fructificate. Replete terram. Id præceptum, iam repleta terra, non obligat. Tertul. lib. de monog. Cypr. lib. de hab. virg. Hieron. 1. cont. Iouin. Aug. de sancta Virg. c. 9.

24. Bestias terræ, id est, feras.

26. Ad imaginem, & similitudinem. i. valde similem. Hebr. Quidam tamen imaginem intelligunt secundum substantiam; similitudinem, secundum gratiam, & virtutes.

29. Ecce. i. sanè, vtique. Hebr.

Qui me putabit pauca notando dicere, cogitet, rogo, instituti mei rationem, qui non commentaria proluxa, sed notationes, easque breues promiserim.

CAP. II.

1. **O**Rnatus. f. stellæ.

2. Septimo. f. exclusiue. 70. sexto. f. inclusiue.

Requieuit. i. cessauit à nouarum rerum conditione. Aug. 1.

3. Et sanctificauit, pro, id est, sanctificauit, f. ad sui cultum dedicauit. Hic apparet, iam inde à principio sabbatum celebratum, quod etiam indicatur Heb. 4. Quidam tamen id per occupationem dictum volunt: solum enim data lege sanctum fuisse. Vide Exod. 16. Quæ creauit, vt faceret, pro, quæ creando fecit, 70. quæ fecit.

4. Generationes, i. ortus. Die, i. tempore.

5. Homo non erat, i. Nullus erat. Heb.

6. Sed fons, pro, Fons autem. Quidam vaporem intelligunt. Aug. 5. de Gen. ca. 10. ait, forte fontem, pro fontibus positum.

7. De limo terræ. f. Puluis erat humectus. Aug. 3. ciu. No. quod Heb. legitur, puluerem de terrâ, i. ex puluere terræ. 70. Puluerem accipiens è terrâ. Spiraculum vitæ, i. animam dantem vitam. Cyr. interpretatur, spiritum immortalem, & viuificum. In animam viuentem, quasi dicat, cœpit viuere.

8. Plantauerat. f. die tertio. Paradisum. i. Hortum. Italicè Giardino voluptatis à principio Heb. In Eden ad Orientem. Vide Isâ. 37. Eze. 27.

11. Phison. f. Ganges, Hier. in Gen. Heuilar, sic dicta ab Heuila filio Iectan, filij Heber.

12. Bdelitum, lapis est. Vide Num. 11.

13. Gehon. f. Nilus.

14. Contra Assyrios. i. ad Orientalem Assyriæ plagam.

15. Operaretur. f. agricultura, delitiosa, non laboriosa. Et custodiret. f. ne quid faceret, quo mereretur expelli, vel vt Deus hominem operaretur, & custodiret. f. iuuando, perficiendo, &c. Aug. lib. 8. de Gen. No. quod hanc secundam interpretationem Hebraica non admittunt, in quibus vox (illum) ad Paradisum planè refertur.

17. Comederis, &c. 70. Comeditis ex eo. Morte moriemini. Morieris, pro, mortalis eris, seu morti obnoxius. No. quod illo peccato mortuus est Adam quantum ad animam, & meruit mortem corporis, itemque æternam corporis, & animæ. Vide Aug. 13. de ciu. c. 12.

18. Dixit quoque, pro, dixerat quoque. f. die sexto. Bonum, id est, conueniens.

19. De humo. id coniungendum cum animalibus solum, non cum volatilibus. Quid, i. quomodo, seu quibus nominibus.

20. Adq̃ non inueniebatur, pro, Adam, seu homo non inueniebat.

21. Soporem. i. profundum somnum. 70. Ecstasim, i. mentis excessum, vt interpretatur Hier. in Gen.

23. Virago. Heb. Isâ נַחֲשׁוּת, viri ab isâ נָשׁוּת i. viro.

24. In carne vna. i. velut caro vna, seu vnum corpus.

CAP. III.

1. **S**erpens, pro, serpens quidam. Loquitur enim de certo quodam serpente, vt apparet ex Hebr. articulo. Callidior. f. propter diabolum, qui per illum agebat. Aug. lib. 11. de Gen. ex omni, pro, ex vilo, Hebr.

Ligno. i. arbore, q. d. ex fructu arboris.

2. Vescimur. i. vesci possumus.

4. Morte moriemini. i. certissimè, moriemini. Hebr.

5. Oculi. f. mentis. Diji. Deus, vel Angeli.

7. Aperti oculi. f. ad inuicem cōcupiscendum. Aug. 11. de Gen. Ad discernendum inter bonum, quod amiserant; & malum, in quod ceciderant. Aug. 14. de ciu. cap. 17. Oculi, non corporis, sed mentis. Chrysost. in Gen. hom. 16. Perizomata. i. cingula.

8. Deambulatis. f. in forma hominis. Sic enim eis apparere solebat, vt quidam volunt. Ad auram. i. quo tempore solet ventus spirare. Ligni, pro lignorum. i. arborum.

14. Inter omnia. i. præ omnibus. Animantia. i. iumenta. Bestias. i. feras. Super pectus, &c. i. omnes gressus tui, nequitia erunt & fraudes. Hier. Et semen, pro, i. inter semen. Chal. Inter filium tuum, & filium eius. No. quod mali, dicuntur filij diaboli. vnde Ioan. 8. Vos ex patre diabolo estis.

15. Ipsa Hier. in Gen. legit, ipsum f. semen. & quidem si legas ipse, idem est sensus: nam semen Hebr. masculinum est. Solet autem interpres sequi Hebræorum nominum genera. vide Sap. 1. Matth. 20. Not. quod quedam Hebr. habent נָחָם seu נָחַם quod idem est. f. Ipsa. & quidem multi antiqui legunt Ipsa, vide Chry. hom. 17. in Gen. Aug. 2. de Gen. contra Man. c. 18. & 11. de Gen. ad lit. c. 36. Amb. de fuga sec. c. 7.

16. Ærumnas, & conceptus, pro dolores conceptuum, f. gestando sortum, & pariendo. Potestate. etiam nolens: alioqui ante peccatum sub potestate erat, sed volens: nunc autem quàm multæ nolent viris subesse, & oportet tamen?

17. Maledicta. f. sterilitate, vt contrā, fertilitas dicitur benedictio. vide Hebr. 6. In opere tuo, id est, propter tuum peccatum. Heb. & Chal. propter te.

20. Heua. i. viuia, seu viuens. Hebr. chauah. Mater esset. f. futura.

22. Ecce Adam, &c. Ironia est.

24. Cherubim. i. Angelos humana forma.

CAP. IIII.

1. **C**ognouit, &c. Sic solet scriptura copulam carnalem honestè significare.

Possedi. Cain interpretatur possessio, seu possessus. Per Deum. i. Dei dono. Chal. coram Dño.

4. Respexit. signem cælitus mittendo, qui sacrificium consumeret. Cyr. 2. in Gen. Hier. in Gen.

5. Ad Cain. s. ob odium in fratrem. Iren. lib. 4. cap. 34.

6. Concidit. Demissus vultus tristitiæ signū.

7. Nōne, &c. 70. Nōne si recte obtuleris, nō autem recte diuiseris, peccasti? Recipies. s. mercedem. Peccatū tuum, id est, pœna peccati tui. Erit, pro, sit. Hebr. Sic in præceptis Decalogi futura pro imperatiuis. Eius, s. peccati. Dominaberis, s. si velis, cum Dei gratia, vel futurum, pro imperatiuo.

8. Egrediamur foras: id ex 70. sumptum (qui verterunt, egrediamur in agrum) Hebr. deest, sed subintelligitur.

12. Vagus, & profugus. 70. gemens, & tremēs.

13. Merear, pro, possum impetrare.

14. Omnis qui, q. d. quisquis hominum futurorum, quamquā nihil prohibet, etiam tum fuisse homines aliquot. s. Cain filios & fratres, & horum etiam filios. Vide Aug. 15. ciuit. c. 15.

15. Etruptum. i. grauissime. omnis, pro, vllus Hebr.

16. Eden. s. Paradisi.

20. Pater habitantium, &c. i. Primus inuentor artis habitandi in tabernaculis ad gregem pascendum.

21. Pater canentium, &c. i. Musicæ inuentor.

23. In vulnus meum, pro, vulnere à me inflicto.

23. Septuagies septies. i. multò grauior. Id verò dixit vxoribus timētibus, ne ob homicidium à se patratum occideretur, vt esset bono animo. Audiui doctum sanè, & pium virum ita interpretantem, cum malè audiret Lamech, quòd duas vxores duxisset, & illæ timerent, ne ei mali aliquid ea causa accideret, dixit; Numquid hominem aliquem occidi, vt vitæ meæ timere debeatis? si Caini occisor grauius puniendus est, quanto magis qui me occiderit?

26. Imocare. i. palam colere; seu excellentius, quàm vulgus soleret.

CAP. V.

1. **L**iber generationis, i. enumeratio posteritatis, eius. s. per quam Christus descendit. Dei, pro, suam. Hebr.

2. Benedixit. i. fecundos reddidit. eorum, pro, eius. 70. eius. Adam, pro, hominem, q. d. vtrumque hominem vocauit.

4. Filios, & filias. Horum non fit mentio, quia non ab eis Christus.

22. Ambulauit cum Deo. i. sanctè vixit. Hebr.

24. Tulit, fortè in Paradisum terrestrem. Aug. de Gen. ad lit.

27. Mortuus est. s. anno, quo cepit diluuium. Hier.

29. Noë. i. requiem, seu quietem. consolabi-

tur, fortè, quia inuenit agricultura instrumenta, & artem.

32. Genuit, &c. Sensus est, post annum ætatis 500. generare coepisse, habuisse verò hos tres filios. s. diuerso tempore.

CAP. VI.

2. **F**ilij Dei. i. Dei cultores. s. Posterij Seth. Chrys. in Gen. hom. 22. Filias hominum. s. impiorum, ex posteris Cain. Chrys.

3. Spiritus meus. i. vita, seu anima, quam ei dedi.

Caro. i. carnalis, seu voluptatibus deditus. Dies illius. i. Tempus ei ad poenitendum datum ante diluuium: amputati autem 20. anni, quia poenitentiam agere contempserunt, secundum Hier. in Gen. Puto ego nihil fuisse amputatum, sed id Deum dixisse annis 120. ante diluuium, adeoque antequam Noë esset 500. annorum, etsi scriptura more suo postea narret, non enim ordinem seruat.

4. Potentes. i. robusti. Famosi. i. celebres.

7. Inquit, pro, cogitauit, vel dixit. s. Angelis, vel Noë.

8. Inuenit gratiam. i. fuit gratus. Hebr.

9. In generationibus suis. i. inter homines sui sæculi. Cum Deo ambulauit, vide c. 5.

10. Iaphet. Hunc quidam putant primogenitum, & Cham secundo genitum.

11. Corrupta. s. flagitiis. Terra, id est, homines. Noë. Chrys. hom. 24. Terram vocari, quòd eorum opera terrena; vt aliquando carnem, quia carnalia.

12. Caro. i. homines.

13. Venit coram me, pro, statui perdere. A facie illorum. i. coram illis, pro, per eos, seu per illorum opera. Hebr.

14. Leuigatis. i. leuissimis, Hebr. Gophor, quod est lignum leuissimum. Chal. cedrum vertit. 70. verò, quadrata. Deorsum, cœnacula, tristega, pro inferiora, secunda, & tertia. s. tabulata; vel, deorsum, coniunge cum latere; cœnacula, & tristega, pro cœnacula, quæ sint triplicia, seu veluti tria tecta; nempe, infima, media, suprema.

15. Cubitorum. Cubitum Geometricum quidam intelligunt, qui continet sex cubitos vulgares.

17. Ecce ego, pro, ego verò. Aquas diluuij. i. aquarum diluuium.

19. Carnis. non enim pisces.

20. Ingredietur tecum. Hebr. venient ad te. s. Dei iussu, & Angelorum ministerio.

CAP. VII.

1. **I**n generatione hac, id est, inter homines huius temporis.

2. Mundis. Quæ munda essent, reuelauerat Deus, vel ea tali numero venerunt. Septena. Vnum erat postea immolandum, relinquenda

sex ad prolem, & sacrificia. Not. quod quidam putant fuisse ex immundis duo tantum. f. marem, & foeminam; ex mundis autem septem, vt proximè dictum. Alij putant fuisse 14. f. septem mares, & totidem foeminas. Iustinus quidam q. 43. ita sentit, seu quisquis est ille auctor. Itemque ex immundis fuisse 4. f. duos mares, & duas foeminas, quia dicitur, bina, & bina; septena, & septena: quæ mihi opinio non probatur.

4. Dies septem. sub ingressu, vel à præcepto de ingrediendo. Substantiam. i. animalia. De superficie terræ. Non. n. pisces qui in mari.

11. Mense secundo. Quidam Aprilem putant, alij Octobrem. Septimo decimo. 70. vicesimo septimo. Abyssi, magnæ. i. aquarum, quæ sub terra. Cataractæ, i. nubes, vnde veluti è fenestris apertis imber descendit.

12. Quadraginta. f. vt possent agere poenitentiam. Chry. hom. 24.

13. In articulo diei illius, pro illo ipso die. f. decimo septimo; seu potius, quo Deus præceperat. nam post eum dicitur transisse 7. dies, deinde 17. die ruptos fontes, &c.

16. Deforis. f. claudens ostium; aliter enim claudi non poterat, vel (vt quidam volunt) bitumine extrinsecus contra aquas muniens.

17. Diebus. f. naturalibus.

C A P. VIII.

1. Spiritum. i. ventum. f. desiccantem.

3. Eunt, & redeunt, pro, eundo redeunt, seu subinde decrescant. Itaque infra dicitur, ibant, & decrescant. Redeunt, f. ad mare per occultas venas. Hier. in Gen.

4. Vicesimo. Sic 70. At Hebr. & Chal. decimo. Et quidem ita legendum: nam à 17. die mensis secundi vsque ad 17. septimi, dies sunt 150. At 70. qui supra verterant 27. coacti sunt hic vertere 27. vt ille numerus. f. 150. dierum constaret: nam à 27. mensis secundi vsque ad 27. septimi, dies 150.

7. Egrediebatur, & non reuertebatur. f. in arcam. Hebr. ibat, & redibat. f. vltro citroque volitans circa arcam. Not. quod nostra lectio ex 70. sumpta est.

8. Cessassent. i. essent imminutæ.

13. Primo. f. Nisan, qui respondet Martio. Imminutæ. i. exiccate.

21. Odoratus est, &c. i. Accepit tanquam rem suam. Chal. suscepit Dominus cum beneplacito.

22. Cunctis diebus terræ, pro, quamdiu terra erit. Requiescent. i. cessabunt. f. vt tempore diluuij.

C A P. IX.

1. Benedixit. f. dans fecunditatem.

3. Quasi olera. q. d. vt olim olera traderam. Not. Tertul. lib. de cib. Iud. concessum

nunc carnis vsus ad maiores vires propter culturam.

3. Cum sanguine. i. nisi effuso prius sanguine.

5. Sanguinem enim, &c. q. d. Nec verò puteris licere hominem occidere. Sanguinem enim, &c. Vel est ordo inuersus, & redditur ratio eius quod proximè sequitur, f. quicumque effuderit, &c. quamquam si, enim, pro autem, scripturæ more positum est, facilis est sensus loci alioqui difficilis. Animarum. i. quo animæ in corpore viuunt. Requiram. f. vltiscens. Bestiarum. vide Exod. 21. Num. 28. 29. Fratr. q. d. etiam si frater sit. Hominis, scilicet, occisi à supradictis.

6. Fundetur, f. per iudicem. Chal. Fundetur ex sententia Iudicis.

11. Terram. i. terræ habitatores.

12. Sempiternas. i. omnes.

13. Terram. i. terram inhabitantia.

16. Eritque. Erat quidem etiam antea, sed non in id signum, in quod nunc destinatur à Deo. Sempiterni, i. perpetuò à me seruandi.

23. Retrorsum. i. gradu retrogrado, f. auersa facie.

25. Chananiam, pro, Chan, secundum quosdam. At Chry. hom. 29. ait, non maledixisse patrem, quod à Deo fuisset benedictus, sed filium, vnde pater cruciaretur. Seruus seruorum. i. omnino seruus, vel, infimus seruus.

27. Habitat in tabernaculis Sem. Videtur prædicere conuersionem gentilium, qui à Iaphet, nam Iudæi à Sem.

29. Nongentorum. vixit vsque ad 88. annum Abraham secundum Hebræos, at secundum Euseb. vsque ad 69.

C A P. X.

1. Hæ generationes, pro, hi, quos genuerunt. Natiq; pro nati enim.

2. Gomer. Not. à Gomer Galatas ortos; à Magog Scythas; à Madai Medos; à Iauan Iones, seu Græcos; à Thubal Iberos; à Mosoch Cappadoces; à Thiras Thracas.

3. Ascenez, ab hoc Rhegini; à Riphon Paphlagonas; à Torgama Phryges.

4. Elisa, ab hoc Æolides; à Tharsis Cillices; à Cerim Citij, seu Cyprij; à Dodanum Rhodij. Vide Hier. in Gen.

5. Diuisæ insulæ. i. Nati, qui varias tenuerunt insulas. f. maris mediterranei.

6. Chus, ab eo Æthiopess; à Mesraim Ægyptij; à Phut Libij; à Chanaan Chananæi.

7. Saba, ab hoc Sabæi; ab Heuila Getuli; à Sabatha Sabatheni, qui & Astabari; à Saba Arabes. Not. hunc Saba per U scribi superiorem per D. à Dadan Æthiopiarum populi. Vide Hier.

8. Potens. i. fortis, vel tyrannus.

9. Venator. i. oppressor innocentum, vt quidam interpretantur. Coram Domino, q. d. Deo inspiciente, & ferente, vel Deo iudice, q. d. verè.

10. Arach, quæ Edeffa, Achad, quæ Nisibis, Chalane, quæ Seleucia, vel Crisiphon. Hier. Se-naar, id est, Babylonis.

11. Illa, f. Babylonis. Assur, f. filius Sem. Qui-dam tamen Ninum intelligunt, qui dicatur As-sur, quod Assyrii imperauerit, vel etiam Assur vocabatur. Ciuitatis, f. Niniue, Hier.

12. Hæc, f. Niniue.

14. Caphthorim, i. Cappadoces.

19. Lala, quæ nunc Callithoe. Hier.

20. Filij, i. posterij. Cognationibus, i. familiis. Linguis, i. idiomatis, f. variis. Generationibus, id non est Hebr. nec Chal. nec apud 70.

21. Filiorum Heber, i. Hebræorum. Ab hoc quidā putāt Hebræos dictos. Alij ab Abraham, qui primus dictus est Hebræus, i. Transitor, quod, f. Euphratem transisset, cum venit in ter-ram Chanaan. Videntur enim Chananæi ita il-lum cœpisse vocare ob causam dictam, sicuti nunc dicimus Germanos, & Gallos Transmon-tanos.

22. Filij, i. posterij. Ælam, à quo Ælamitæ in Per-side, Arphaxad, à quo Chaldæi; Lud, à quo Lydij; Aram, à quo Syri, quorum metropolis Damascus. Hier.

23. Huz, à quo condita Trachonitis, & Da-mascus, quam regionem 70. in Iob Aufitidem vocat, q. Hufitidem. Hul, à quo Armeni; Gether, à quo Carij; Mes, à quo Mæones. Hier.

29. Diuisa sit terra, id est, variis linguis vsi terræ habitatores.

CAP. XI.

1. **L**Abij vnus, f. omnes Hebræa lingua loquebantur.

2. Oriente, f. Armenia, vbi Arca subfiterat.

3. Venite, pro, agite dum.

5. Filij Adam, i. homines. Sic filius hominis, i. homo. Adam autem positum pro hominum.

7. Venite. Angelis dictum, per quos Deus de-scendebat, & operabatur. Aug. 16. ciu. c. 5.

9. Babel, i. confusio, vel venit confusio.

10. Generationes, id est, qui originem duxe-runt, seu posterij.

11. Filios, & filias: non nominatur, quia Chri-stus non ex iis nasciturus.

12. Genuit Sale. Not. quod 70. inter Arphaxat, & Sale ponunt Cainan, magnumque annorum numerum. Vide Luc. 3. Itaque cogimur dicere, deesse aliquid in nostra editione, quod mi-rum non est, cum Matthæus in Christi genea-logia aliquos omiserit. Quamquam dici potest, Hieronymum, cuius est nostra editio, secutum Hebræa: quæ hic diminuta, vt alibi etiam. Vide Exod. 12.

28. Ante, i. coram. adhuc Thare viuentem. Vt, ita dicta, quia in valle posita. Vt enim vallis. vi-de Isa. 24.

29. Duxerunt, pro duxerant. Ieschæ, f. sororis Melchæ. Hier. ait Sarai dictam esse Iescham, f. fuisse binominem. No. oportere secundum hanc opinionem dicere Aran fuisse maiorem natu-quam Abraham.

31. Haran. Hebr. Charan à fluuio Syriæ sic dicta.

CAP. XII.

1. **D**ixit, pro, iam verò dixerat. Vide Act. 7.

2. Benedicam tibi, i. cumulo te bonis. Hebr. benedictus, i. fortunatus. Heb. benedictio.

3. Maledicam, i. puniam. In te, i. propter te, f. propter semen tuum, Christum. Vide cap. 48. Cognationes, i. familie.

4. Egressus est, f. multo antequam pater moreretur. Aug. 16. ciu. cap. 15. Not. quod ex Vr di-citur exisse anno ætatis 52. ex Haran autem 75. viuo patre, quem subinde inuisebat. Vixit enim pater postea 60. annis, quo mortuo nunquam rediit in Haran.

5. Possederant. Alij vertunt, acquisierant, & id significat verbum Hebræum. Animas, i. homi-nes. Quas fecerant, f. gignendo, vel emendo ser-uos. Chal. quas legi subiecerant.

6. Conuallem illustrem, f. Mambre, secundum quosdam. Alij vertūt, quercetum, seu planiciem Moréh, sic dicta à Moréh Chananæo. 70. quercum excelsam. Chal. planiciem Moréh.

6. Chananæus erat, pro, Chananæi erant.

7. Apparuit, ab hoc anno, quo Abraham cor-pis peregrinari in Ægyptum, vsque ad exitum ex Ægypto, anni sunt 430. de quibus Exod. 12. Act. 7.

8. Contra Orientem, i. ad Orientem. Inuo-cauit, f. precando.

10. In terra, f. Palestina.

12. Reseruabunt, f. viuam.

13. Soror. Vide inf. cap. 20. nu. 12.

16. Bene vsi, pro, benefecerunt.

19. Coniux tua, f. intacta. Chry.

CAP. XIII.

1. **A**Vstralem, f. respectu Palestinæ. A me-ridie, coniunge cum, reuersusque.

6. Communiter, i. simul.

9. Coram te, i. in tua electione. Vide cap. 34. Sinistram, seu tri ad Orientem.

10. Venientibus in Segor, i. qualis est Ægy-ptus ea parte, qua itur in Segor. vel potius (sic enim coniungendum) vniuersa vsque ad Se-gor irrigabatur sicut Paradisus Domini, & sicut Ægyptus, Chal. ad introitum Segor 70. donec veniatur in Segor.

11. Alterutrum à fratre suo, i. alter ab altero Hebr.

13. Coram Domino, i. Deo iudice, adeoque verè, seu Deo inspectante, & interim ferente.

16. Sicut pulcrem. s. multitudinem.
 18. Mambre, sic dicta à viro Mambre. Domino. i. in honorem Domini.

CAP. XIII.

1. **A**Mraphel. s. Nembrod, secundum quosdam. Senaar, id est, Babylonis. Ponti, Hebr. Chal. & 70. Ellasar. Fortè Hieronymi tempore Pontus dicebatur. Ælamitarum, s. Persarum. Gentium, Hebr. Goim, fortè Prouincia nomen, etsi alioqui Gentes significet.
 3. Syluestrem. Hebr. desertam, seu vastatam.
 4. Recesserunt. s. tributum negauerant.
 5. Raphaim, s. Gigantes. Carnaim, iunge cum Alstaroth. est autem locus in Arabia. Cum eis. Hebr. in Ham. & sic vertit Hier. in Gen. vbi Zuzim, & Emim interpretatur, terribiles, & horrendos. In Saue. Alij vertunt in planitie.
 7. Ad fontē. Alij vertunt, vt est Hebr. ad Hen. Misphat, i. iudicij, s. prope petram, vbi Deus populum iudicauit; dicitur enim id per anticipationem. Hier. Asafonthamar, i. vrbis palmarum, nunc dicitur Engaddi, vbi balsamum, & palmarum. Hier.
 10. Ceciderunt, s. sese coniecerunt in puteos, nam postea fit mentio Regis Sodomorum, nisi intelligatur nouus alius creatus.
 14. Numerauit. Alij, armauit, vel, duxit in prælum. expeditos, i. instructos, & assuetos militiæ. Dan, est vnus ē fontibus Iordanis, alter enim Ior, non longè distans, vnde Iordanis dictus. Hier.
 15. Sociis. Alij, copiis.
 18. Melchisedech. Hunc Hebræi dicunt esse Sem, filium Noë, & vixisse vsque ad Isaac. Hier. in Gen. Salem, i. Hierusalem, quæ prius Salem dicta. Hier. in Gen. Non Ierusalem, sed Salem, de qua Gen. 33. Hier. epistola 126. Erat enim, q. d. protulit, vt offerret in sacrificium Deo, tanquam eius sacerdos.
 19. Deo, i. à Deo, vel apud Deum. Chal. coram Deo.
 20. Dedit. s. Abraham ipsi Melchisedech. omnibus, s. hostium spoliis.
 21. Animas. i. homines. Hebr.
 22. Leuo, &c. i. iuro per Dominum.
 23. Caligæ, i. calceamenti.
 24. Iuuenes. i. serui mei. Accipiet. s. si volent.

CAP. XV.

1. **F**actus est sermo Domini. i. locutus est Dominus Hebr. Magna, s. erit.
 2. Filius procuratoris, &c. quidam vertunt, filius procuratoris, seu dispensationis, i. dispensator domus meæ. Chal. Filius domus meæ. 70. Filius Mafsch vernaculæ meæ, Theodotio vertit, teste Hier. vt nos legimus. Eliezer, s. haeres meus erit. Ab hoc quidam dicunt conditam Damascum, eius nomine appellatam. Vide tamen

supr. cap. 10.

3. Semen. i. filios.
 5. Stellas. s. noctu fuerat facta visio. Sic erit, scilicet innumerabile.
 6. Reputatum. i. imputatum, q. d. habitus in coelestus apud Deum.
 9. Et columbam. Hebr. & pullum colubarum.
 10. Altrifecus. i. hinc inde. s. ex opposito.
 13. Scito prenoscens. Hebr. sciende scias, i. certo scias. Hebr. quadringentis. s. computandis à quinto anno Isaac, quo domo pulsus est Ismael. Not. quod Chal. Cant. 2. ait Deum propter merita patrum abbreviasse id tempus, minuisseque 190. annos.
 14. Iudicabo, id est, puniam.
 16. Generatione quarta. s. ab ingressu in Ægyptum. Est quidem Naasson quartus à Phares qui cum patre Iuda ingressus est.
 17. Inter diuisiones. s. loco Dei, more foederis, transibant enim, fœdus facientes inter diuisiones hostiæ. quasi dicerent, ita secemur, si pactum violabimus. Vide Ierem. 34.
 18. Fluuio Ægypti. s. qui Ægyptum separat à terra Chanaan, & prope Rhinocoluram urbem in mare influit. Vide Isa. 27.

CAP. XVII.

2. **C**onclufit, id est, sterilem fecit. No. quod tunc erat 76. annorum.
 6. Manu, id est, potestate.
 7. Sur. i. quâ itur in Sur, & inde in Ægyptum, quod illa, nempe Ægyptia, festinabat. Hier.
 8. A facie Sarai. i. propter Sarai, Hebr.
 11. Afflictionem. i. orationem in afflictione factam.
 12. Manus eius, &c. significat, posteros eius, s. Saracenos incertis sedibus vagos, impugnatuos omnes, & ab omnibus impugnandos Hier. è regione, q. d. neminem timens.
 13. Vocauit, pro, inuocauit. Chal. orauit in nomine Domini. Tu, subaudi dicens. Qui vidisti me. Alij, qui vides me. Chal. videns omnia. Posteriora, id est, tergum. s. recedentis.
 14. Appellauit. s. Angelus, vel Abraham, vel aliquis alius. Est enim Heb. verbum masculinum.

CAP. XVII.

1. **A**mbula coram me. i. da operam, vt mihi placeas. sic Psal. 114. Placebo Domino. vbi Hebr. Ambulabo coram Domino.
 5. Abraham Ab 23 pater 23 Multum Hamon חסון multitudo.
 7. Generationibus suis. i. temporibus suis, seu ætate sua. Vt sim Deus, &c. Id erat pactum. s. vt colerent tanquam Deum, Deusque illis beneficeret. seu, quod eodem recidit, Ipse illorum esset Deus, & illi eius populus.
 10. Pactum. i. signum pacti. Vide paulo post.
 14. Delebitur. q. d. non censebitur de populo,

vel dignus est morte. Vide Num. 19. Aug. cont. Pelag. & Celest. interpretatur, peribit ob peccatum originale morte æterna. Pactum. s. de ligni prohibitionem in Paradiso. Aug. 2. de nup. Irritum fecit. i. neglexit. Aug. 16. ciu. ca. 17. ait, quando in Adam peccauit, irritum fecisse.

15. Sarai. i. principem meam, seu dominam meam. Saram. i. principem, seu dominam.

16. Ex eo. s. filio: vel pro, ex ea. s. Sara. Hebr. & Chal. ex ea. 70. ex eo.

17. Putasne. Id dixit ex incredulitate. Hier. 3. cont. Pelag. Alij ex admiratione dictum putant. Vide cap. 18.

18. Coram te. i. te illius vitam approbante.

19. Isaac. i. risum, quia risit Abraham. Hier. dicerem potius, quia parentibus læticiam attulit eius natiuitas. Pactum. s. de Circumcisione, vel potius de Christo ex eo nascituro: quanquam id etiam per circumcisionem significabatur vel illud, de quo supra num. 7. in cuius signum data circumcisio.

21. Ad Isaac. quasi dicat, Nascetur Christus ex Isaac, non ex Ismaele.

22. Ascendit Deus. i. Angelus discessit, s. in celum vnde venerat.

CAP. XVIII.

1. **F**erore dici, cum, s. peregrini ad hospitium solent diuertere.

2. Adorauit in terram. i. se, demissa in terram facie incurrauit, reuerentiæ causa, more Orientalium.

3. Domine, vel singulare pro plurali, vel mysterium Trinitatis indicatur, quam illi representabant, vel vnum ex illis alloquitur.

4. Arbore. s. quæ erat ante tabernaculum.

9. Dixerunt, pro, dixit vnus illorum.

10. Vita comite. quasi dicat, viuent te, & vxore. Chal. quo vos eritis viui. Vide 4. Reg. 4. num. 16.

11. Muliebria, id est, menstrua.

14. Condictum. q. d. vt prædixi, seu promissi. Eodem tempore. s. sequentis anni.

15. Sed risisti. Redarguit Dominus risum Saræ, quia dubitationis fuit, non Abraham, quia admirationis, & læticiæ. August.

16. Deducens eos. remansit vnus Angelus cum Abraham, duo Sodomam missi. Aug. in Gen. q. 33. Not. quod qui mansit, Deus erat, secundum Iustinum in Tryph. & Epipha. in Ancor. s. Deum representabat.

18. In illo. i. per semen illius, s. Christum.

19. Faciant iudicium, & iustitiam. i. rectè & iustè viuant. Hebr. Propter Abraham. Hebr. super Abraham.

25. Sciam. s. quomodo res habeat, vel qua poena puniendi fiat. Not. quod loquitur Deus humano morem ab æterno omnia scit.

27. Et cinis. id addidit, quia nomen terræ ho-

nestum quodammodo videbatur. Chry.

33. Abiit Dominus. i. ille Angelus, qui loquebatur cum Abraham (alijs. n. duo Sodomam abierant) Deumque repræsentabat. Ideoque etiam sup. Dominus dictus.

CAP. XIX.

2. **P**Veri, id est, serui.

5. **C**ognoscamus eos. i. rem cum illis habeamus.

8. **E**dulam. Putauit oblatione hac furorem populi placandum, nec illum acceptaturum quod offerebatur. Chry. hom. 43.

11. **Q**ui foris erant. Hebr. qui erant ad ostium. Cæcitate. 70. *deopore*, q. d. audentia, qua. s. aliqua videntur, alia non videntur. Sic qui percussus ab Elifæo, & discipuli Lucæ 24. Aug. in Gen. q. 43.

14. **L**udens, q. d. non serio.

15. **S**eelere, id est, scelus punitione.

16. **D**issimulante. Hebr. tardante. Parceret, id est, vellet eripere.

17. **R**espiciere post tergum. Id Lucæ 9. pro pernitere accipitur, ut hic propriè accipitur. Circa regione. Hebr. planitie.

19. **M**agnificasti misericordiam. i. maxima usus es erga me misericordia. Nec possum, & c. turbatione timoris Deo non credidit, sic & filias voluit prostituere. Aug. in Gen. q. 44.

22. **S**egor. i. parua. Hebr. Tsohar צוהר.

24. **P**luit Dominus à Domino. i. filius à patre. Aug. locut. Gen. c. 30. & in Gen. q. 59. A Domino. i. à se. Hebr. Hæc subuersio dicitur à quibusdam facta anno 51. à confusione linguarum.

26. **P**ost se. i. post tergum. Hebr. post eum. i. auersa à tergo viri, quem sequebatur. Chal. post se. 70. *retorsum*. Salis. s. metallici, qui est durissimus. Est quidem sal sapientiæ symbolum, & hic positus ad insipientium admonitionem.

27. **S**eterat. s. sepe interrogans Deum.

28. **F**auillam. Alij vaporem, vel fumum vertit.

35. **C**oncubuerit. Hebr. accubuerit. s. filia, vt supra.

38. **A**mmon. Hebr. Ben Ammi בן עמי. i. filius populi mei.

CAP. XX.

1. **I**nde. s. à conuale Mambre.

2. **D**ixitque. s. interrogantibus, quæ esset.

3. **M**orieris. Insi reddideris vxorem, vt infra declaratur.

5. **S**implicitate. s. non putans me malefacere.

6. **C**ustodi. i. prohibui.

8. **D**enocite. i. summo mane.

12. **F**ilia patris, i. neptis. s. erat filia Aram, qui natus ex alia, non matre Abraham. Quidam putant filiam Thare ex alia vxore. 70. Soror ex patre, & non ex matre. Vide Hier. cont. Helui. & sup. cap. 11.

15. **M**isericordiam, id est, beneficium, seu gra-

tiam. 70. iustitiam. Vide etiam cap. seq. num. 23.
 15. Coram vobis, id est, in vestra electione. Quasi dicat, videtis terram, eligite quod placet.
 16. Velamen oculorum, id est, defensionem pudoris, quod. s. te intactam viro tuo reddiderim. Dicuntur quidem oculi pudoris sedes. deprehensam. s. in errore.
 18. Concluserat. i. sterilem reddiderat.

CAP. XXI.

6. **R**isum, id est, gaudium, seu lætitiā. Corridebit, id est, congaudebit, congratulabitur.

7. Abraham. s. dicenti, vel pro, de Abraham.
 9. Ludentem. i. irridentem. Quidam vertunt, lasciuientem. Hier. interpretatur, super primogenitura contendentem.

12. In Isaac, &c. quasi dicat, per Isaac habebis posteritatem promissam, eaque te patrem dicet.

14. Eius. s. Agar. puerum, s. 18. annorum, Isaac enim tunc erat 5. annorum: natus autem fuerat in Geraris, cum Ismael esset 13. Hier. in Gen.

17. Quid agis? Heb. Quid tibi est?

23. Misericordiam. 70. iustitiam. Vide sup. cap. 20. num. 13.

31. Bersabee. i. puteus iuramenti, vel puteus septem. Iuravit. sub. & propter septem aquas; utrumque enim eo nomine significatur, ut proximè dictum. Vide infra cap. 26.

34. Colonus. i. incolā.

CAP. XXII.

1. **T**entavit, id est, probavit. Aug. in Gen. q. 57. Adsum. Hebr. ecce ego, id est, ecce me.

2. Visionis. Hebr. Moriāh. locus est, ubi templum à Solomone extructum. 70. excelsam. Chald. diuini cultus. Est autem Moriāh, myrrha Domini.

3. De nocte, id est, summo manè. Præcepit. Hebr. dixerat.

4. Tertio. à Geraris ad montem Moriāh, iter est dierum trium. Hier. in Gen.

9. Ostenderat. Hebr. dixerat.

12. Cognoui. i. feci, ut cognosceres. sic 1. Cor.

2. Non iudicaui me scire inter vos, &c. Aug. 1. Tri. & 4. de Gen.

13. Tergum. s. suum.

14. Videt. Hebr. videbit, id est, prouidebit. Videbit. Hebr. videbitur. i. apparebit. s. Christus, 70. visus est. forte præteritum pro futuro.

17. Stellæ calii. Id propter pauciores, firmiores, & clariiores dictum est. At arenam maris propter multitudinem infirmorum, & carnalium, quæ tranquillo tempore quieta, aliquando tentationum, & tribulationum fluctibus operata est, & turbata. Aug. Portas. i. propugnacula. hæc enim solent esse in urbium portis.

18. In semine. i. propter semen. s. Christum.

21. Huz. De huius stirpe Iob descendit, non de Esau. Hier. in Gen. Buz. Ex huius genere secundum Hebræos fuit Balaam, qui in Iob dicitur Elin, & primò erat sanctus, & Dei Prophetā. Hier.

22. Chafed, à quo Chafdim. i. Chaldæi. Hier.

24. Roma. Hebr. Reumah.

CAP. XXIII.

2. **A**rbee. i. quatuor. s. Adā, Abrahā, Isaac, & Iacob, ibi sepultorum. Hier. in Gen.
 4. Ius. Hebr. hereditatem, seu possessionem. mortuum, quasi dicat, funus.

6. Princeps Dei. i. magnus princeps. Sic cedri Dei, montes Dei. Electis. i. selectis, vel q. d. in eo, quod tibi elegeris. Prohibere poterit. Heb. prohibebit.

7. Adoravit. s. gratias agens se coram populo incurauit.

10. In medio filiorū Heth. i. inter Hethæos.

15. Siclos. Siclus drachmas duas continet, adeoque pretium erat scutorum 80. quamquam erat & siclus drachmarum quatuor. Vide cap. seq. Quantum est hoc? quasi dicat, tam vili vendi propter te.

CAP. XXIII.

2. **S**ubter femur. Sic olim iurabatur. Vide Scap. 47. Hier. 1. cont. Iouin. Adiurasse ait in femore, id est, in Christo de eius semine nascituro. Vide etiam Hier. in Gen. & epist. 140. Crediderim ego fuisse eo ritu significatam subiectionem eius qui sic manum ponebat. Itaque solitum fieri à seruis, & filiis. Vide inf. cap. 47.

3. Adiurem. i. faciam iurare.

10. Nachor. i. in qua Nachor habitabat.

12. Occurre. i. exaudi me, vel, fac occurrere quod opto.

16. Et incognita, pro, id est, incognita, vel, nempe incognita.

18. Vinam. Hebr. manum.

21. Contemplabatur eam. Hebr. obstupebat in ea.

22. Siclos duos, pro drachmas duas, ut pater ex 70. & Heb. nempe siclum vinum communem. Nam siclus sanctuarij drachmæ 4. Siclorum decem. Heb. & 70. decem aureorum.

23. Cuius es filia? Id antea interrogauerat, ut patet inf.

27. Misericordiam. 70. iustitiam. Vide sup. cap. 20. & 21. Veritatem. s. promissi. q. d. fideliter egit.

32. Destruit. i. clitellas detraxit. Pedes camelorum, Heb. pedes suos. quod potest etiam ad camelos referri.

33. Panis. i. cibis.

40. In cuius conspectu ambulo, i. cui studeo placere.

41. Innocens eris à maledictione. Heb. mundus eris

dus eris

duis eris à iuramento. i. absolutus: quamquam etiam verti potest, maledictione.

49. Veritatem. i. fideliter.

50. Sermo, id est, res hæc. q.d. à Domino factum est istud: seu hæc est voluntas Domini. No. quod vtuntur nomine Ichoua. Id enim erat proprium Dei Hebræorum, etsi ipsi cum non cogerent.

51. Locutus, id est, voluit, seu vult.

60. Portas. Vide cap. 22.

62. Australi. f. Geraris.

63. Meditandum. Chal. orandum.

65. Pallium. Alij operimentum, vel peplum vertunt.

CAP. XXV.

1. **C**ethuram. Hebræi putant esse Agar, de concubina factam vxorem. Hier.

3. Assurim, &c. Nomina sunt populorum.

6. Concubinarum. i. vxorum minus principalem. f. ductarum sine ceremoniis, quarum filiis non dabatur hæreditas, sed munera.

8. Plenus dierum. i. qui satis diu vixerat. Hier. tamen interpretatur omne tempus vitæ eius diem fuisse, non noctem.

13. Eius. f. Ismaelis.

16. Per castella, & oppida, Chal. in villis, & ciuitatibus. 70. in mansionibus, & tabernaculis, q.d. ita apud suos vocabantur.

18. Introeuntibus, id est, qua itur ad. Fratribus. i. filiis. Hier. in Gen.

21. Exaudiuit, f. post annos 20. Chry.

22. Perrexit, f. ad sacerdotem. Chry.

23. Seruiet minori. Tempore Dauid Idumæi subieciit Iudæis.

26. Appellauit. f. pater, vel qui nomen imposuit.

31. Primogenita. f. successionem in principatu, velut patris in reliquos fratres; & sacerdotio, & duabus bonorum partibus.

CAP. XXVI.

1. **T**erram, scilicet, vbi Isaac habitabat.

Acciderat, &c. Vide sup. cap. 12.

3. Peregrinare in ea. Heb. peregrinare in terra hac.

4. In semine, id est, propter semen.

5. Ceremonias. Heb. statuta.

9. Mentitus. Heb. dixisti.

10. Potuit coire. Hebr. parum abfuit, quin dormiret.

11. Hominis huius. Heb. virum hunc, & eius.

12. Centuplum. f. quàm seminauerat.

17. Torrentem. Alij vallem.

18. Fodit. f. in Torrente, seu valle Genaræ.

19. Foderuntque. f. serui Isaac.

20. Calumniam. Alij contentionem. 70. iniuriam.

21. Inimicitias. Sic etiam 70. Alij, odium.

33. Abundantiam. 70. & alij, Iuramentum. i. legerunt per v. At Hier. per v & quidem verius. Quid enim ad aquæ copiam iuramentum? nisi dicas, duabus de causis Berisbee vocatam, & ob iuramentum, & ob aquæ abundantiam, f. vnus litera pronuntiatione mutata.

35. Offenderat, f. contendendo cum vtroque, vt indicant 70. vel non obediendo, vt Chal. indicat. Hebr. irritabat.

CAP. XXVII.

2. **V**ides, quod senuerim. Hebr. Ecce ego senui, & ignoro, &c.

4. Pulmentum, id est, cibos.

7. Coram Domino, id est, Domino approbante, & fauente.

8. Acquiesce, &c. Heb. Audi vocem meam in eo, quod præcipio tibi.

11. Pilosus, Heb. Sair שַׁיִר vide mons Seir.

12. Inducat. Heb. inducam.

13. Ista maledictio. Heb. Maledictio tua.

16. Nuda. Heb. leuitatem, seu læuorem.

17. Coxerat. Heb. parauerat.

19. Primogenitus. f. quantum ad ius successionis, quod emerat.

23. Benedicens. i. cum vellet benedicere.

27. Cui benedixit Dominus, i. qui à Domino refertus est variis floribus.

28. Rore. Videtur etiam pluuia intelligenda, & reliqua quibus terra è carlo fecundatur. Pinguedine, i. fertilitate. Et olei, non est Heb.

30. Vix Isaac. Hebr. iam Isaac. Et egresso. Heb. simulac egressus.

34. Irrugit. Hebr. clamauit. Confternatus. Hebr. vehementer amaro.

35. Fraudulenter. Fraus quidem videbatur, sed re vera mysterium fuit, Deo rem totam disponente.

39. Benedictio tua. Hebr. Chal. & 70. habitatio tua.

40. Viues in gladio. i. eris vir bellicosus. Excitias Id factum sub Ioram Rege Iuda. Vide 4. Reg. 8.

41. Luctus, pro, mortis, in qua lugeri solet.

CAP. XXVIII.

1. **B**enedixit, i. bene precatus est.

2. Vade. Heb. Surge.

3. Et crescere, pro, id est crescere. Sis in turbas populorum, i. habeas copiosam posteritatem.

4. Pollicitus est. Heb. Chal. & 70. dedit. Auo tuo, Heb. Chal. & 70. Abrahæ.

8. Probans, i. intelligens. Non libenter aspiceret, i. displiceret ei. Hebr. quod malæ essent in oculis patris sui, &c.

9. Nabaioth, f. primogeniti Ismaelis. Vide sup. cap. 25.

11. Qui iacebant. Heb. illius loci.

12. Scalam. Significabat hæc Christum, cuius

summum & imum, diuinitas & humanitas. Angelos. Vide Ioan. 1.

14. Et in femine, pro, id est in femine.

18. In titulum, i. instar metæ, seu columnæ. Desuper. Hebr. super eius caput, i. summitatem.

21. Erit mihi, &c. i. colam Dominum, vt verum Deum.

22. Lapis, i. locus in quo lapis. Cunctorum. Si hic pecunia etiam intelligitur, offerret res quæ tantum valerent, quàm pecunia decima. Offeram, i. in sacrificium.

C A P. XXIX.

12. **I**ndicauit, pro iam indicauerat.

14. **O**s meum, &c. i. consanguineus meus es. Hebr.

17. Lippis, 70. infirmis. Alij, debilibus.

20. Pauci, i. leuis eorum labor, alioqui etiam breue tempus longum videtur amantibus. Aug. in Gen. quest. 88.

22. Vocatis multis amicorum turbis. Hebr. congregauit omnes viros loci.

25. Quid est quod facere voluisti? Hebr. cur hoc mihi fecisti?

31. Aperuit vuluam, id est, secundam reddidit.

32. Ruben, i. videns filium. Humilitatem, id est, afflictionem.

33. Simeon, id est, audiens, seu exauditio.

34. Levi, id est, copulatus.

35. Confitebor, id est, laudabo, seu gratias agam. Iudam, id est, confessionem.

C A P. XXX.

2. **P**ro Deo, i. Deus.

3. Super genua, q. d. quod vbi pepererit, in gremio ponam.

6. Indicauit mihi, i. causam meam egit. Dani. iudicans, seu iudicium.

8. Et inualui, pro, imò inualui, i. præualui. Nephtali. i. comparatione, seu æquiparationem.

9. Tradidit. Hebr. dedit in vxorem.

11. Gad, i. felix.

13. Omnes mulieres. Hebr. filia. Aser, i. beatus.

14. Mandragoras. Sunt herbae poma, magnitudine auellanae, flaua, & pulchra, radix forma humana. Vide Cant. 7.

18. Issachar, i. merces.

20. Dotauit dote, pro donauit dono. Zabulon, i. habitans, seu habitaculum.

22. Aperuit vuluam, i. secundam reddidit.

23. Opprobrium, i. opprobrio olim erat sterilitas.

24. Ioseph, i. augmentum.

27. Inueniam gratiam, q. d. si tibi charus sum, mane apud me & constitue, &c.

28. Constitue, &c. q. d. Dic quam velis mercedem.

30. Iustum est, &c. Hebr. & nunc quando fa-

ciam & ergo pro domo mea?

32. Gyræ, & separa. Hebr. Transibo separando. Sparso vellere, i. sparso in vellere maculis. Furuum, i. subnigrum. Alij fuluum legunt. No. quod secundum Hebr. textum pactum fuit, vt quidquid in capris, aut hircis esset maculosum, aut in ouibus & arietibus nigrum, cederet Iacob in mercedem; aut certe quidquid esset maculosum in toto grege, & præterea quod subnigrum in ouibus, atque huc referenda quæ in lectione nostra obscurè dicuntur.

33. Respondebit, &c. q. d. apparebo iustus, nec fraude vlla usus. Cras, i. postero, seu futuro tempore. Placiti, i. iuxta conuentionem soluendi.

35. Filiorum, pro, filiarum. q. d. generi, vel pro, nepotum, i. filiorum Iacob. Ita interpretor, vt seruem vulgatam editionem. Nam Hebr. plane videntur intelligi filij Laban.

37. Plantas, alij, castaneis.

38. Conciperent. Apparet hic quanta sit imaginationis vis.

41. Primo tempore, i. Martio.

42. Serotina. i. Septembri, cū debiliior foetus.

C A P. XXXI.

2. **H**eri, & nudiustertius, i. antea, i. fuerat.

7. **D**ecem, i. multis.

13. Sum Deus, Not. Angelum se Deum vocare, i. loquitur Dei nomine.

15. Pretium nostrum, i. quod nobis debebatur, pro viri nostri laboribus.

16. Præcepit. Hebr. dixit.

20. Confiteri, pro, indicare.

21. Amne, i. Euphrate, qui Mesopotamiam à Syria diuidit. Galaad, sic postea dictus locus.

24. Viditque, i. sensit, vel audiuit. Nam Hebr. solum dicitur, Deus ei locutus in somno.

34. Abscondit, pro, absconderat, i. antea.

35. Consuetudinem feminarum, q. d. dicat, patior menstrua. Sic delusa, &c. Hebr. & scrutatus est, & non inuenit idola.

36. Tumensque, &c. Hebr. nihil de tumore dicitur, sed solum quod sit iratus, & iurgatus.

37. Pone hic, i. profer in medium.

38. Idcirco Hebr. Iā, vel, ecce. Steriles nō fuerunt. Heb. nō fuerūt abortæ, seu abortum passæ.

40. Æstu, iungendum cum die. gelu, iungendum cum noctūque.

45. Decem, i. multis.

42. Timor, i. Deus, quem timebat, seu colebat. Heri, i. hesternæ nocte.

43. Filia, i. sistæ.

45. Titulum, i. statuum, seu monumentum.

46. Fratribus, i. affinis, qui venerant cum Laban. Vide sup. num. 23.

47. Vterque iuxta, &c. Id additum ab interprete, vt significaret alterum Syriacè, alterum Hebraicè locum appellasse tumulum testis.

48. Galaad.

48. Galaad. Id. Hebræum est. nam Syriacè Iegar Sahadutha. Et adiecit Labā. Heb. & Miespa. i. speculam. f. vocavit, quia dixit.

49. Dominus. Vide Iud. 17. num. 3.

50. Testis est. f. nobis separatis. Aug. in Gen. q. 99. Nullus, inquit, extraneorum, vel, Nullus Dei testimonio iungendus. Hebr. Non est quisquam nobiscum. En Deus testis inter me, & te. q. d. Ut omnes absint, Deus certè semper testis erit.

52. Si aut ego, &c. Hebr. quod nec ego illum, transibo ad te, nec tu illum, transibis ad me, ad malum.

55. De nocte. Hebr. manè, seu diluculo. f. summo manè.

CAP. XXXII.

4. **F**RATER tuus, Heb. Chal. & 70. seru^s tuus.

5. Inueniam gratiam. i. gratus sim.

10. Minor. i. inferior. q. d. indignus tot beneficiis in me tuis. Et veritate. i. fide promissorum. In baculo. i. nihil habens præter baculum. q. d. cum solo baculo.

15. Fertas. Alij lactantes. Tauros viginti. ita 70. sed Hebr. & Chal. Tauros decem.

20. Dixit. f. apud se. Sunt autem verba hæc Moysi, non autem ipsorum nuntiorum.

21. Castris. f. loco quem Castra vocauit. Vide supr.

22. Maturè. Hebr., Chal., & 70. nocte.

25. Neruum. Hebr. curuaturam, 70. latitudinem. Emarcuit. Hebr. mota loco suo, seu luxata. f. coxendix. i. os femoris, quod in ischium inferitur. i. in curuaturam, seu cauitatem ossis superioris, in qua, & vertitur.

26. Ascendit pro, oritur, seu, orta est. Benedixeris. i. aliquid boni impertieris.

28. Appellabitur. sub. tantum. Israel. i. princeps cum Deo. Non est autem nunc impositum, sed prædicatur imponendum. f. infra ca. 35. Hier. Contra Deum. i. in lucta cum Angelo, Deum representante.

29. Quod est mirabile. Id non est Hebr. Chal. nec in 70. aut Complut. Videtur huc irrepisse ex Iud. 13. Benedixit. f. nomen mutando, vel bona precando, aut prædicando.

30. Phannuel. i. facies Dei. Facie ad faciem. i. clarè. Salua facta. q. d. nec tamen mortuus sum.

32. Neruum femoris. i. contrahentem, & mouentem femur. Obstupuerit. Alij contractus fuerit.

CAP. XXXIII.

4. **S**tringensque. Hebr. & Chal. ceciditque super. Fleuit. Hebr. fleuerunt.

10. Dei. i. Angeli.

11. Benedictionem. i. munus. omnia. f. mihi. q. d. qui me locupletauit.

14. Vestigia eius. Hebr. vestigia familie. seu gregis.

18. Salem. Ioan. 4. dicitur Sichar. Hic secundum Hier. tradunt Hebr. sanatum femur Jacob. Dicebatur hæc ciuitas tempore Hieronymi Neapolis.

19. Agnis. alij, nummis, seu denariis. Vide Ios. ult.

CAP. XXXIII.

1. **M**ulieres. Hebr. filias.

3. Conglutinata. q. d. vehementer amauit. Tristemque. Hebr. puellamque, 70. virginemque.

10. In potestate vestra. Hebr. coram vobis. Exercete. Hebr. habitate.

19. Inclutus. i. honoratissimus, seu præcipuus.

21. Cultoribus indiget. Id non est Hebr.

22. Vnū est, quo differtur, &c. Heb. Verum in hoc consentient nobis viri, ad habitandum nobiscum, &c.

25. Simeon, & Leui. Hi principes, & auctores, sed cum illis alij plurimi. Aug. in Gen. q. 108.

28. Vastantes. Hebr. Chal. & 70. accipientes. seu rapientes.

CAP. XXXV.

1. **V**estimenta. f. acceptis vestibus mundis. 4. Eas. f. simul cum idolis. Terebinth, alij quercum.

7. Domus Dei. Hebr. El Bethel. i. Deus Bethel.

8. Debora, quæ. f. mortua Rebecca se ad Iacob contulerat. Radices. f. est Bethel in monte sita.

10. Iacob. sub. tantum. Vide supr. c. 32.

11. Cresce. f. posteritate. Et multiplicare, explicatio præcedentis. Et populi, pro, i. populo.

12. Dedi. i. pronuſi.

15. Vocans. pro, Iam verò vocauerat, vel iterum vocauit, sicut & Deus bis ipsum vocauit Israel. f. ca. 32. & 35.

16. Venit verno tempore, &c. Hebr. Erat adhuc quasi milliare terræ ad veniendum Ephratæ, & peperit, &c. Chal. Cum adhuc esset spatium terræ, vt ingrederetur Ephratam, &c. Vide 4. Reg. 5. vbi idem verbum Hebraicū vertit Hier. electo terræ tempore. 70. vtrobiq; Hebraicum verbum posuerunt, quasi nomen proprium. f. *chabrath*, quinquam Hebr. est Chibrat.

19. Mortua. f. cum esset 36. annorum secundum Hebræos. Iacob verò obiit cum esset 97. annorum.

20. Titulum. i. statuam, seu columnam. Super. i. iuxta.

22. Concubina. i. vxore minis principali. Vide supr. c. 25. & Iud. 19. i. Paral. 1.

26. Nati in Mesopotamia. f. ferè omnes. Aug. in Gen. q. 117.

27. Arbeci. Id erat nomen ciuitatis. Vide supr. cap. 23.

29. Consumptus. pro, consummatus. i. perfectus, vel, q. d. deficiens præ senio.

CAP. XXXVI.

2. **A**Da. Hæc sup. cap. 26. dicitur Besemath. Oolibama cap. 26. dicitur Iudith. Filij. Hebr. & Chal. filiar. at 70. filij. Quæ verior lectio, vt patet ex sequentibus. Quamquam Hebr. potest legi, filiam, vt referatur ad Oolibama.

3. Basemath. ca. 28. dicitur Mahaleth. Eliphaz, de quo in Iob. Hier.

6. Habere poterat. Hebr. acquisierat.

9. Edom. i. Edumæorum.

16. Filij Eliphaz. Hebr. Chal. & 70. Duces Eliphaz.

20. Filij Seir. s. qui ante Esau principes erant. Hier.

24. Aquas calidas. Alij, mulos. s. iunctis equo, & asina. Fortè legendum, equas.

31. Regnauerunt. s. post duces.

33. Iobab. Hunc quidam putant Iob. At Hebraei dicunt, Iob esse de stirpe Nachor. Hier.

40. Hæc ergo. Hebr. & Chal. & hæc, 70. hæc. Esau. s. filiorum.

CAP. XXXVII.

2. **S**exdecim. Hebr. Chal. & 70. septemdecim. Dicitur autem Isaac tunc fuisse 167. annorum. Iacob autè 107. Accusauit, &c. Hebr. detulit ad patrem infamiam eorum malam.

3. Polymitam. i. ex variis liciis, seu filis, adeoque diuersorum colorum.

10. Num ego, & mater, &c. Id in Christo impletum. Aug. in Gen. c. 12. 3.

20. Cisternam veterem. Hebr. Chal. & 70. vnam cisternam. Quid illi prosint. Hebr. quid erunt, vel, fuerint.

22. Veterem. Hebr. & Chal. hanc.

23. Talari. Hebr. sua.

24. Veterem. Hebr. vacuum.

25. Stacten. i. myrrhæ liquorem.

27. Melius est, vt venundetur. Hebr. Venite, & vendamus eum. Polluantur. Hebr. sint in eum.

28. Triginta argenteis. Hebr. Viginti argenteis. s. siclis. 70. Viginti aureis.

34. Cilicio. Hebr. sacco.

35. Infernum. i. inferos, vbi olim Patres, secundum Hier. epist. 25. nunc limbus dicitur. Quidam tamen sepulcrum intelligunt; Sed repugnat, quod dicit, ad filium meum.

36. Eunuchus. i. principi, seu cubiculario. Vide c. 39. Militum. Hebr. coquorum. s. Sic vocat Scriptura milites, quod more coquorum homines mactent. Alij carnifices putant significari.

CAP. XXXVIII.

2. **S**ua nomen est Chanaan. i. illius, & non filij.

3. Vocauit. s. Iudas.

4. Vocauit. s. mater, vt ex Hebræo constat.

5. Appellauit. s. illa. Quo nato parere, &c. Hebr. Chal. & 70. Et erat quado peperit in Chetib. Videtur esse nomen loci. Quidam dicunt esse urbem Palestina.

9. Non nasci. q. d. si nascerentur, non suo, sed fratris nomine vocandos.

12. Sua vxor. legendum, filia Suae vxor. Opilio gregis. Hebr. eius amicus, seu socius. Est autem 15. de quo in principio capitis huius.

14. Theristru, vestis genus. Quidam peplum vertunt, seu lineum velum, aut amictum.

17. Pariar quod vis, si dederis. Hebr. Si dabis. i. num dabis?

18. Armillam, alij pallium. Alij fasciam. & quidem armilla humerorum est ornamentum. Ad vnum igitur coitum. Hebr. ingressus est ad eam, &c.

20. Pastorem. Hebr. amicum, seu socium suum.

23. Certè mendacij, &c. Hebr. ne fortè simus in contemptum. s. si res euulgetur.

24. Et videtur vterus, &c. Hebr. Et ecce grauida est ex fornicatione.

29. Maceria. s. membrana, qua obuoluitur foetas in vtero, quaque perrupta egreditur. Secundæ vocantur, quod nascetem infantem sequantur. q. d. cur prior egressus es? Phares. i. diuisio.

30. Zari. i. Oriens.

CAP. XXXIX.

1. **E**vnuchus. Alij, Princeps, seu, regius minister. Tales. n. eunuchi vocabantur, quod ferè omnes essent eunuchi.

3. Dirigi. i. prosperari. Illius. s. Ioseph.

6. Aliud nouerat, &c. q. d. Nulla de re sollicitus erat, nisi de edendo, & bibendo, reiecta cætera cura in Ioseph.

7. Post multos dies. Hebr. post hæc.

9. Malum. Hebr. malum grande.

13. Et se esse contemptum. Hebr. & quod fugisset foras.

15. Quod tenebat. Hebr. apud me. Sic & infra.

16. In argumentum ergo fidei. Id non est Hebr.

19. Nimum credulus. Nec id est Hebr.

22. In manu. i. curæ, seu in custodiam.

23. Nec nouerat, &c. q. d. nullam ab eo rationem exigebat. Dirigebat. i. secundabat.

CAP. XL.

1. **D**omino suo. i. in Dominum suum.

4. Custos carceris. Hebr. princeps militum. Tradidit. s. in curam.

5. Iuxta interpretationem suam. q. d. ita vt postea vtrique euenit. infra. vertit præsignum futurorum.

8. Nunquid non Deus? &c. q. d. potest Deus per aliquem interpretari.

16. Farina. Hebr. alba.

19. Caput tuum. i. te. In cruce. Hebr. in ligno.

22. Ut coniectoris veritas probaretur. Hebr. sicut fuerat eis interpretatus Ioseph.

CAP. XLII.

1. **F**lunium. f. Nilum.
2. Locis palustribus. alij, prato.
5. Culmo. i. frumenti calamo.
6. Vredine. Hebr. euro.
12. Puer. i. iuuenis. Vide Ioan. 21.
15. Sapientissimè coniicere. Hebr. posse interpretari.
16. Absque me, &c. q. d. non ego, sed Deus.
39. Sapientiore. Hebr. sapientem vt te.
43. Secundum. i. quo secundus à Rege vir, vbi plebat.
45. Saluatorem mundi. Alij Absconditi Reuelatorem. Phuripharis. Non est is, de quo supra ca. 39. (etsi Hier. eundem putat) aliter enim Hebraicè scribitur.
46. Triginta. Anno præcedente mortuus fuerat Isaac 180. annorum, cum Iacob esset 120.
50. Sacerdotis. Chald. principis.
51. Manasse. i. obliuisci faciens.
52. Ephraim. i. fructificationes. Paupertatis. Hebr. afflictionis.
54. Etiam. 70. autè. Fames. Hebr. & 70. panis.
57. Ut malum inopie temperarent. Hebr. quia inualuerat fames in omni terra.

CAP. XLIII.

9. **E**xploratores estis. i. habemini. sic Reg. 18. ipse sit Deus. i. habeatur. Aug. in Gen. qua. 139.
15. Egrediimini. f. omnes. Vnum enim retinuit. Vide infra.
25. In via, pro, in viam.
38. Quid aduersitatis. Chal. & alij, mors. 70. agritudo. Inferos. i. sepulcrum.

CAP. XLIII.

5. **N**on videbitis faciem meam. i. me. q. d. nullus ad me vobis aditus patebit.
6. In meam. Hebr. Cur in meam.
9. Suscipio puerum. Hebr. spondeo pro illo. De manu mea. i. à me.
12. Et illam, pro, nempe etiam illam.
14. Ero. i. interim.
16. Victimæ. Sic vocantur animalia, cum occiduntur, etiam non causa sacrificij.
21. Aperuimus, vnus aperuerat. Vide supr.
21. Non est in conscientia nostra. Hebr. nefcimus. Marcupis. i. facies.
23. Pax vobiscum. i. estote bono animo: nihil est periculi. Probatà ego habeo. Hebr. venit ad me.
25. Panem. abundat more Hebræo. Ponitur autem pro cibo.
31. Panes. i. cibos.
32. Proprium. Hebr. abominabile.
33. Iuxta ætatem. f. vltimus fedit.

34. Inebriati. i. satiati. Sic Psal. 64. Visitasti terram, & inebriasti eam. Aug. in Gen. q. 144.

CAP. XLIIII.

7. **V**t serui tui. Hebr. Absit, vt serui tui.
9. Domini nostri. i. tui.
10. Sententiam. f. paulum moderatam. Mutauit enim mortem in seruitutem, eamque vnus solum.
16. Iniquitatem. f. vendendo fratrem. vel q. d. peccata, seu, vnde puniat.
20. Ipsum solum, &c. q. d. is solus est ex illa matre relictus. Hebr. ipse solus remansit matri suæ.
21. Et ponam, pro, vt ponam. q. d. vt illum videam, vel ei beneficiam.
28. Et dixistis. Sic 70. Hebr. verò, & dixi.
29. Deducetis canos, &c. i. eritis mihi causa mortis, seu efficietis, vt præ mœrore animi moriar.

CAP. XLV.

4. **C**lementer. Id additum ab interprete, vt solet interdum, quædã ad maiorem sententiæ expressionem.
5. Pauere Hebr. dolere, seu mœrore affici. Durum. Hebr. ira, seu indignatione dignum. q. d. Ne indignemini, seu conturbemini, aut cruciemini.
8. Patrem. i. instructorem, doctorem.
9. Hæc mandæ. Hebr. sic dixit.
12. Quod os meum, &c. q. d. me, qui loquor, Iosephum esse, vel me loqui materna lingua, vel sine interprete.
18. Medullam. Hebr. pinguedinem.
22. Binas stolas. Hebr. vestes mutatorias, seu mutationes vestium. nempe, cuique duas. optimis. Hebr. mutatoriis. Vide 4. Reg. 5. Zach. 3. vbi mutatoria, preciosas vestes significant f. quæ solent mutando indui. i. depositis viliioribus. Quod si dicas; Cur ergo proxime mutatoria binas significabant? R. quia numerus pluralis saltem duo requirit. Et quidem 70. binas intellexerunt. Chal. tamen singulas. Argentæos. f. fidos.
23. In itinere. Hebr. pro patre suo ad iter.
24. Irascimini, pro, contendatis.
26. Quasi de graui, &c. Hebr. dissolutum, seu debilitatum est cor eius, seu (vt 70. verterunt) obstupuit, & non credebat eis.
28. Et videbo, pro, vt videam.

CAP. XLVI.

4. **T**E. i. posteritatem tuam, vel, offatua. Super oculos. q. d. claudet tibi morientem oculos.
7. Filia. Hebr. filia eius, & filia filiorum eius.
27. Anima dux. His adde Iacob & Ioseph. Sic fient 70. vt statim dicitur. Septuaginta. 70. septuaginta quinque. scilicet numerat etiam filios

Ephraim, & Manasse.

28. Gessen. Hæc postea secundum Hebræos dicta Tebais.

29. Fleuit, s. diu, vel multum, vt Hebr. indicatur, & 70. verterunt.

34. Derestantur pastores, s. quia mactant animalia, quæ ipsi colunt.

CAP. XLVII.

2. **E**Xtremos, i. abiectiori aspectu, s. ne Pharaon milites faceret. Esse, i. habitare.

7. Benedicens, i. salutem imprecatus.

9. Parui, i. pauci. Mali, id est, pleni malis, seu erumnis.

10. Benedicto Rege, i. actis Regi gratiis, vel dicto vale, s. vbi ei bene fuisset precatus.

13. Orbe. Hebr. terra. Maxime. Id non est Hebr.

19. Pereunte cultore. Hebr. pereamus &.

21. Populos eius. Hebr. & Chal. Indicatur, populum mutatum ab vna ciuitate in aliam, s. in lignum, quod nihil iam proprium haberent.

25. Salus nostra, &c. Hebr. viuificasti nos.

29. Sub femore. Vide ca. 24. Misericordiam, & veritatem, q. d. gratiam, seu beneficium, certum, seu bona fide.

31. Conuersus ad lectuli caput. Hebr. ad, seu super caput lecti. 70. Super summitatem virgæ eius, seu suæ.

CAP. XLVIII.

2. **C**onfortatus, i. resumptis viribus.

5. Mei erunt, i. succedent mihi in terra promissa. Hier. Reputabuntur, s. vterque constringet suam familiam. Hier.

6. Nomine fratrum, q. d. in diuisione terræ, comprehenduntur sub Ephraim, & Manasse.

7. Eratque vernum, &c. Hebr. erat militare vsque ad Ephraim. Vide supr. c. 35.

11. Non sum fraudatus, &c. Heb. Non putabam me visurum faciem tuam.

16. Benedicat, i. det felicitatem. Inuocetur, &c. q. d. dicantur filij mei, & Abraham, & Isaac.

19. Maior, s. ex illo, Iosue, & primi Reges Israel.

20. Benedicetur, atque dicetur. Hebr. benedicet dicendo, q. d. cum populus Israel fausta precabitur, dicet.

22. Partem vnâ, s. Sichem, quæ ob stuprum Dinæ acquisita Jacob, vel agrum illic emptum. In arcu, & gladio, i. iure belli, seu pecunia multo labore parta.

CAP. XLIX.

1. **N**ouissimis, i. futuris post hanc ætatem, seu postea; id enim significat phrasis hæc in scriptura. Itaque quod Ioel 2. dicitur, Post hæc Act. 2. vertitur, in nouissimis diebus. Vide 1. Tim. 4. & 2. Tim. 3. It. 9.

3. Doloris, q. d. præcipua causa dolendi, s. ob peccatum tuum. Hebr. & Chal. roboris. Quasi dicat virtutis generatiuæ primus fructus. 70. principium filiorum meorum. Prior, s. iure primogenitura; sed id amisit, s. duas partes hereditatis, quæ datæ Ioseph, & sacerdotium, quod Leui, & regnum, quod Iudæ datum. Vide Dent. 21. Chal. Tu accepturus eras tres partes, s. primogenituram, sacerdotium, & regnū, sed non accipies, &c.

4. Effusus, s. dissolutione peccati. Sicut aqua, q. d. totus profusus in libidinem. Crescas, pro, cresces, i. exelles.

5. Fratres, i. socij, s. in scelere. Vasa, i. instrumenta, seu arma.

6. Gloria, i. anima. Sic Psal. 56. Exurge gloria mea. Furore, i. ira. Virum, pro, viros, s. Sichimitas. In voluntate sua, i. suos affectus secuti. Suffoderunt, i. euertunt, seu vastarunt. Murum, i. urbem Sichem.

7. Diuidam, s. parsi viuerebant Leuit. & Simeonitas, qui ferè Scribæ.

8. In ceruicibus, q. d. superabis, seu subiciies hostes. Te, s. vt Regem, vel, Christus hic intelligitur, qui de tribu Iudæ.

9. Catulus, pro, vt catulus. Ad prædam. Heb. à præda.

10. Donec veniat. Sensus est secundum quoddam. Numquam sic auferetur, quin veniat, &c. vel, quod idem est, adeo non auferetur, vt etiam ex ea tribu venturus sit omnium gentium Princeps, & quidem (donec) solet in scriptura talem habere significationem. Quidam tamen sic interpretantur, non regnaturum alienigenam ante Christi natiuitatem. Regnavit quidem Herodes antea, sed non legitime, nisi secundo Christi anno, quo illum Iudæi in Regem suum volentes susceperunt. Vide Philo. lib. 2. de tempor. & Ioseph. 17. Antiq. c. 3. Qui mittendus est, s. Messias. Expectatio, s. expectabant eius secundum aduentum. Iust. ora. ad Anton. August. 18. ciuit. cap. 47.

11. Ligans, &c. Fertilitatem indicat sortis Iudæ. q. d. Abundabit magnis vitibus, adeo vt possint ad eas Afini alligari, eritque maxima copia vini, & lactis. In vino, i. in sanguine. Tertull. con. Marc. lib. 4. Iusti. or. ad Anton. Stolum, i. corpus, secundum Tertul. vel fideles, secundum Iustin.

12. Pulchriores, pro, pulchri, seu rubicundi. Id enim significat verbum Hebr. Vino, i. ob vini copiam. Lacte, id est, ob lactis, quo vescitur, copiam.

14. Inter terminos, q. d. in medio aliorum.

15. Portandum, s. tributorum onus, id mallés, quam bellis fatigari.

16. Iudicabit, q. d. Erunt iudices ex tribu Dan. Id in Samfone impletum.

17. Fiat, pro, fiet, seu erit. Coluber, i. vt coluber, q. d. erit in bello astutus. Quidam ad Anti-

christum referunt ex tribu Dan futurum. Alij ad Samsonem.

18. Expectabo. s. ex alia tribu.

19. Præliabitur. s. hostium exercitus. Ipse. f. Gad. Accingetur. q. d. strenue pugnabit. Retrorsum. s. hostes in fugam vertens.

20. Regibus. i. quibus etiam Reges delectari possint, seu esse contenti.

21. Ceruus emissus. q. d. velox. Pulchritudinis. i. pulchra. q. d. erit fecundus.

22. Discurrent. q. d. consuēt puellæ ad videndam eius pulchritudinem.

23. Exasperauerunt. s. hostes. q. d. habebit multos hostes: vel, de fratribus loquitur, à quibus est venditus. Iacula autem vocat arma iniquitatis, quibus in eum vi.

24. Sedit in forti. i. permansit validus, seu victor euasit. Vincula. s. è carcere ereptus est. Potentis. i. Dei. Pastor. s. paut patrem, & fratres. Lapis. i. firmamentum. s. sustentans in fame.

25. Abyssi. i. aquæ. q. d. solo irriguo. Et vuluæ. q. d. filiorum.

26. Confortate. id est, ampliores, quasi dicat, Maior est benedictio, qua te benedico, quam ea, qua sum à patribus meis benedictus. s. me felicior eris. Veniret, pro, veniat, quasi dicat, Duret vsque ad Christum desideratum à sanctis. Fiant, id est, maneant, siue impleantur. s. benedictiones. Nazarai, id est, separati. s. cum venditus est.

27. Lupus, pro, velut lupus. Spolia. s. hostium quos superabit, vt solet lupus oves. Significat autem, vt lupus manet, & vespri prædari solet, ita Benjamin sæpe victoriam reportaturum de hostibus.

28. Omnes hi. s. capita sunt.

29. Populum. s. qui in limbo.

CAP. L.

3. **T**ransferunt. s. dum condiretur, tandiu enim durabat ille apparatus.

5. Adiurauerit. i. iurare fecerit.

10. Trans Iordanem. s. inter Iordanem, & Iericho, qui locus postea dictus Ios. 15. Bethagla. Hier. Magno, non longis lacrymis, sed funeris ornatu. Hier. epist. 25.

15. Memor sit iniuriæ, quam passus est. Hebr. odio nos habeat.

17. Obliviscaris. Hebr. parcas, seu, remittas. Nos quoque. s. subsecuti fuerant nuntii, vt paulo post dicitur: vel, id etiam per nuntium dixerunt, & postea venerunt. Seruo Dei, &c. Hebr. seruis Dei patris tui.

19. Dei possumus resistere voluntati. i. Hebr. pro, Deo ego sum.

20. Saluos faceret. Hebr. viuificaret.

23. In genibus. s. positi post natiuitatem.

25. Adiuuasset. i. fecisset iurare.

26. Centum decem. s. regnavit 80. annis. Vide cap. 41.

EXODVS, id est, EXITVS. s. EX

ÆGYPTO.

CAPVT I.

1. **D**OMIBVS. i. familiis.
3. Benjamin. Præponitur aliis, quod filij essent ancillarum.

5. Septuaginta. s. connumerando etiam ipsum Iacob. 70. septuaginta quinque. Vide Gen. 46.

6. Cognatione sua. s. proxima. Heb. Chal. & 70. generatione illa. i. hominibus illius ætatis.

7. Germinantes. s. in maxima copia, more piscium, vt indicat verbum Heb. Terram. s. in qua habitabant.

8. Ioseph. i. beneficia à Ioseph in Ægyptum collata.

10. Expugnatisque nobis. Hebr. pugnetque contra nos.

11. Magistros operum. Hebr. principes tributorum. 70. prefectos operum. Rameses. 70. addunt, & On, quæ est Heliopolis. Tabernaculorum. i. repositiorum. s. ubi reponebatur oleum, vinum, triticum, &c. Chal. thesaurorum.

13. Illudentes, & inuidentes. Id non est. Heb.

14. Terra. i. agrorum, vt patet, ex Heb. Chald. & 70.

15. Sephora, &c. Hæ duæ præcipuæ, & velut ceterarum præfectæ erant. Aug. lib. con. mend. cap. 16. putat obstetrices illas fuisse Hebræas, cui fauet textus Heb.

21. Edificauit eis domos. i. dedit prolem numerosam Hebr.

CAP. II.

1. **V**ir. s. Amram. Vxorē. s. Iocabed sororem patris sui, vel filiam patris sui. Vide cap. 6.

5. Crepidinem aluei. i. fluuij littus. Papyrionē. i. carecto.

10. Adultum. i. grandiusculum. Moses. i. extractus, seu extractio. Not. fuisse vocatum nomine Ægyptiaco, quod Hebr. redditur Moses, vt Iesus, Latine Saluator. Fuit autem Ægyptiacum Monios secundum Hebræos.

11. Fratres. i. cognatos. f. Hebræos.
12. Sabulo. f. fluuij arena.
14. Verbum istud. i. res hæc. Hebr.
16. Sacerdoti. Chal. principi. Vide inf. c. 18. & 2. Reg. 20.
18. Iethro. Hebr. Rehuel.
21. Iurauit. Hebr. consensit, seu voluit.
22. Gersan. Hebr. Gersom. i. advena, seu peregrinus. Eliezer. i. Dei adiutorium.
23. Operibus. i. seruitute. q. d. quo clamabant ob duram seruitutem.

C A P. III.

1. **M**onem Dei. Sic postea est appellatus ob præsentiam, seu apparitionem Dei illic, aut ob legem à Deo illic datam.
2. Dominus. Hebr. Chal. & 70. Angelus Domini.
4. Dominus, vel, in Angelo Dominus, vel Christus ipse, qui est magni consilij Angelus. Aug. in Exod. q. 3.
8. Fluit lacte, & melle. i. fertilissima est, & amaraissima.
12. Immolabis. Hebr. sermies, seu, coletis.
15. Memoriale. i. per quod homines recordentur mei. In generatione, &c. i. in omnia secula.
19. Validam. f. coactus.
20. In cunctis mirabilibus. i. faciens opera mirabilia.

C A P. IIIL.

2. **V**irga. i. baculus.
5. **V**i credant. f. facies id signū corā eis.
9. His signis. f. cum ea edideris coram illis.
10. Ab heri, &c. q. d. Nunquam eloquens fui. Et ex quo, pro, etiam ex quo. Impedioris. Hebr. quia grauis oris. i. impediti sermonis 70. gracili voce.
12. Ero in ore tuo. i. te facundum reddam.
13. Quem missurus es. q. d. alium magis idoneum, qualem par est à te mitti.
16. **Q**ue ad Deum pertinent. q. d. consules pro eo Deum. Hebr. tu eris ei pro Deo.
18. Iethro. Vocabatur (vt quidam aiunt) Iethro, Raguel, Hebai, Cinæus, Heber, Phutiel, Iether.
19. Dixit, pro, dixerat. Querebant animam tuam. i. volebant te occidere.
20. Asinum, pro, asinos.
21. Reuerenti in Ægyptum. Hebr. cum reuerfus fueris in Ægyptum. Indurabo. f. subtrahendo gratiam, Greg. 11. Moral. c. 5. Indurat Deus, dum cor obdurari permittit, non emolliendo per gratiam.
24. Dominus. Chal. & 70. Angelus Domini. Occidere. f. ob omisam circumcissionem. Tergitque. q. d. proiecit præputium ad pedes Moïsis. Sanguinum. q. d. Causa mihi es fundendi sanguinis.

26. Dimisit eum. f. Angelus, vel morbus, quo fuerat correptus, 70. abiit ab eo Angelus. Ego ad Sephoram referrem, diceremque, tunc à Moïse discessisse ad patrem suum; nisi verbum esset masculinum, quamquam id interdum in scriptura pro fœminino vsurpatur, vt Eccles. 1.

C A P. V.

1. **S**acrificet. Hebr. & 70. festum celebret. Chal. sacrificet.
4. Sollicitatis. Hebr. cessare facitis.
17. Vacatis otio. Hebr. vacatis.
21. Fortere fecistis, &c. i. reddidistis nos abominabiles.
22. Cur afflixisti. Non indignatur, sed inquit, & orat. Aug.

C A P. VI.

3. **I**N Deo omnipotente. i. me Deum omnipotentem demonstrans. Adonai. Hebr. Iehoua, seu Iehoue, vt quidam malunt. q. d. eum, qui est, ab Hauah חַוָּה seu Haiah חַיָּה. i. fuit. q. d. non tam perfecte me ostendi eis, qui sum, quam tibi. 70. vertunt חַיָּה, i. dominus.
6. Ergastulo. q. d. oppressione. Hebr. oneribus. Chal. tribulatione seruitutis. 70. seruitute. Seruitute. 70. potentia. Indicis. i. signis, vel suppliciis.
8. Leuavi, &c. i. sublatam manu iuravi.
9. Opus durissimum. Hebr. duram seruitutem.
12. Incircumcissus labiis. i. lingua impedita, seu rudis in loquendo.
14. Ruben, &c. Tres tantum Iacob filios enumerat, quia solum ad tertium. f. Leui vult peruenire, ex quo Moïses, & Aaron.
16. Per cognationes suas. i. à quibus ortæ multe familiæ.
20. Partuelem. i. amitam. f. filiam Leui, & sororem Caath patris sui, secundum quosdam. 70. filiam sororis patris sui.
26. Iste est Aaron. Not. interdum præponi quia maior natu, interdum postponi, vt infra, quia inferior dignitate.
29. Et locutus est, pro, sic locutus est.

C A P. VII.

1. **D**eum. i. Dei vice. f. quā meo nomine præcipias, mineris, & punias. Prophetā. i. interpretē.
3. Indurabo. i. quā durum sit demonstrabo. Aug. in Exod. q. 18. Vide sup. cap. 4.
5. Qui extenderim. Hebr. cum extendero.
10. Tulitque. Hebr. proiecitque.
11. Et maleficos, pro, id est maleficos. f. incantatores.
12. Virgati. coluber, in quem virga conuersa. Not. sic corpus Christi dici panem in Eucharistia, quia in ipsum panis conuersus: vel potius, quia Christus ipse panis est viuus, vt ipse ait

Joan. 6. Virgas. i. dracones, in quos eorum virgæ conuersæ.

13. Præceperat. Hebr. locutus fuerat.

18. Computrescent. Hebr. ferebunt. Sic etiam infr. Quamquam etiam verti potest, vt vertit noster interpres. Bibentes. Hebr. vt bibant, q. d. non poterunt bibere, vt postea declarat, vel aggrè bibent.

22. Præceperat. Hebr. locutus fuerat.

25. Septem dies, &c. q. d. Septem dies sanguis durauit.

CAP. VIII.

1. Sacrificet. Hebr. seruiat.

3. Reliquias ciborum. i. cibos, seu loca, vbi ciborum reliquiæ asseruantur. Chal. panaria. 70. massas.

12. Condiuerat. i. promiserat.

13. Iuxta verbum. i. vt petebat.

14. In imensos aggres. Hebr. acervos acervos. i. acervatim.

16. Ciniphe. Hebr. verbum. quidam pediculos interpretantur.

18. Feceruntque. i. conati sunt facere.

19. Digitus. i. virtus.

20. Sacrificet. Hebr. seruiat.

21. Omne genus. i. mixtura, seu miscellaneam. Quidam putant fuisse varia serpentum, & ferarum genera. Hebr. solum legitur, misionem, nulla muscarum facta mentione. f. varia erant animalia noxia. Chald. misionem bestiarum. 70. Cynomyiam *κυνόμυα*. i. muscam caninam, & sic infr.

24. Dominus. f. non Moses, aut Aaron. Grauiissima. i. valde noxia, vel (vt vertunt 70.) plurima.

26. Non potest. Hebr. non est rectum. q. d. non conuenit. Abominationes. Sic scriptura vocat Deos gentium. Moses tamen apud Pharaonem non sic dixit, sed Deos, seu quæ colunt. Ægyptij arietem colebant inter cetera. Ea, quæ colunt. Hebr. abominationem. Chald. hic & sup. vertit, animal quod colunt Ægyptij.

29. Musca. Hebr. mistio, vt supra.

CAP. IX.

1. Sacrificet. Hebr. seruiat.

3. Et super, pro, id est super.

4. Possessiones. Chal. pecora. 70. iumenta.

6. Animalia. f. pecora, quæ erant in agris.

8. Cineris. Alij, fauillæ.

14. Hac vice, &c. q. d. tãdem absoluam, tẽque, & tuos plagis consumam.

15. Peste. f. interfectis primogenitis.

16. Posui te. f. in mundo, vel in Regno.

23. Discurrentia fulgura. Hebr. Chal. & 70. discurrentem ignem.

28. Dei. i. magna, vel à Deo missa.

32. Serotina erant. i. nondum in calaminum assurrexerant.

34. Auxit peccatum. Hebr. addidit ad peccandum. i. peccare perrexit.

35. Præceperat. Hebr. locutus fuerat. Per manum Moïsi. i. per Moïsem. Hebr.

CAP. X.

2. Narres, pro, narret quisque vestrum.

3. Subiici mihi. Hebr. humiliam cora me. Sacrificat. Hebr. Chal. & 70. seruiat.

4. Locustam, pro, locustas.

7. Scandalum. i. damnum, seu perniciem.

9. Dei nostri. id à 70. additum. Hebr. nobis.

13. Vrentem. Hebr. & Chal. Orientalem. 70. Austrum.

14. Innumerabiles. Hebr. valde graues. 70. valde multæ.

15. Vastantes omnia Hebr. & Chal. & obscurata est terra. 70. corrupta est terra.

22. Horribiles. Hebr. caliginosæ. Chald. & 70. obscuræ. q. d. densissimæ, vt solent quæ sunt caligine.

24. Sacrificate. Hebr. seruite.

29. Non videbo. nisi me accersieris.

CAP. XI.

1. Ita. i. dixit. f. Pharaoni, antequam expelleretur, vel ab eo iterum vocatus.

5. Sedet. i. sessurus erat.

7. Muriet. q. d. nullus clamor, aut perturbatio erit in hominibus, aut pecoribus.

9. Vt multa. i. vt ea occasione multa.

CAP. XII.

2. Mensis. f. Nisan, qui plerumque respondet Martio, atque hinc incipit annus Hebræis, quantum ad festa (nam quantum ad alia à Septembri, seu Octobri. Vide Inf. c. 23.) secundus dicitur Ijar. 3. Siuan. 4. Tammuz. 5. Ab. 6. Elul. 7. Thifri. 8. Marchesuan. 9. Caslen. 10. Tebeth. 11. Sebarh. 12. Adar. Et quidem hos intelligit scriptura, cum dicit mense primo, secundo, tertio, &c. Sunt autem illa nomina Chaldea, quæ in captiuitate capta vsurpari. Alioqui aliis antè nominibus utebantur, vt Abibexo. 13. Deu. 16. qui primus: nos illic legimus, Mensis nouarum frugum. At Hebr. mensis Abib. & Zio, qui secundus, & Bul qui vndecimus, 3. Reg. 6. & Ethanim, qui septimus, 3. Reg. 8. Notandum verò, Hebræis annos Lunares fuisse, f. secundum lunæ cursum, qui conficitur diebus 29. & horis 12. tantum enim intercedit ab vna lunæ apparitione vsque ad alteram 12. autem horæ additæ secundo mense faciebant eum 30. dierum. Ita Hebræis semper alter mensis erat 29. dierum, alter 30. & quia decrant dies aliquot ad annum solarem, addebant spatio 19. annorum septies mensem vnum anno. f. 3. 6. 8. 11. 14. 17. & 19. Ita anni lunares fiebant so-

laribus aequales. Incipiebat autem annus semper a luna propinquiori equinoctio vernali, fereque constabat primus mensis parte Martij & Aprilis.

3. Decima, &c. Id præceptum solum ad illud primum Pascha pertinebat, vt quidem aiunt. Itemque quod infr. dicitur de superliminari & postibus tingendis sanguine. Et domos, pro, id est, domos.

5. Macula. i. vitio. q. d. integer, cui nihil desit. Heb. perfectus. Anniculus. i. vnus anni. s. non maior. Et hæc d. q. d. accipite, vel agnum, vel hæc d. Heb. ex ouibus, aut capris accipietis.

6. Ad vesperam. Heb. inter duas vespervas. i. inter occasum solis, & obscuram noctem. Vide Exod. 30. Deut. 16.

8. Cum lactucis agrestibus. Cichoriam quidam putant, alij endiuiam. Heb. cum amaritudinibus. i. cum herbis amaris, vt vertit Chal. & 70.

9. Crudum. i. non plene assum. Pedibus. Sic 70. At Heb. & Chal. cruribus. Intestinis. s. prius lotis, & abiectis fecibus.

10. Vsque mane. Hic 70. addit, & os non confringetis (seu comminuetis) ex eo, quod citatur Ioã. 19. Vnde apparet Hebræa nunc non esse integra. Residuum. s. ossa. Aug. in Exod. q. 41. Heb. siquid residuum fuerit vsque mane.

11. Festinantes. s. ad caelestem patriam anhelandum. Greg. Phas. Hebr. Pefach. Chald. Pascha. Id quod ecclesiæ vsu retentum. Domini. s. percutientis per Angelum Ægyptios, vt infr. dicitur.

12. Et transibo, pro, quia transibo. s. in Angelo Diis. s. deiiciens. Dicuntur quidem illa nocte omnia deorum simulacra corruisse.

13. Vobis. i. in vestram vtilitatem. Signum. s. Angelo percutiente.

14. Monumentum. s. tanti beneficii. Generationibus. i. ætatibus. s. posteritate. Cultu. Heb. Statuto. Sempiterno. s. quamdiu lex durauerit.

15. Peribit. Vide Num. 19.

16. Ac solemnitas. Heb. conuocatio. s. solebat in solemnitatibus populus conuocari. Exceptis, &c. q. d. licebit tamen cibum parare.

17. Azyma. s. in signum liberationis ab amaritudine spiritus.

18. Animal. Heb. pecus. Phas. i. victimam Paschalem.

19. Hyssopi, vulgò, origanum. In limine. Heb. in pelui. Chal. in vase. 70. ad Ianuam. Vsque mane. s. sponte ob aliquam incidentem causam. Coacti quidem postea sunt ab Ægyptiis noctu abire.

20. Percussorem. s. Angelum malum vt indicatur Psal. 77.

21. Legitimum. i. ex lege seruandum. Heb. statutum.

22. Ceremonias, id est, ritum. Heb. seruitium, seu cultum.

29. Sedebat, pro, sessurus erat. Captiua. Sic etiam Chal. & 70. Alij, captiui.

30. Doms. s. vbi esset primogenitus, vel, hyperbole est, pro, ferè domus.

31. Benedicite mihi. i. orate pro me.

34. Conspersum. s. aqua. q. d. massam.

36. Spoliauerunt. s. pro, mercede eis debita ob operas. Tertul. 4. cont. Marc.

37. Soccoth. i. tabernacula, quòd ibi primum tabernacula tetendissent. Hier. epist. 127.

39. Nec pulmentum, &c. Heb. nec sibi cibos parauerant.

40. In Ægypto. 70. in Ægypto & in terra Chanaan 430. annorum. s. computandorum a tempore, quo Abraham coepit in Ægypto peregrinari.

41. Eadem die. i. ipsa die, de qua sup.

42. Domini. Heb. Domino. q. d. festa in Domini honorem.

43. Religio. Heb. lex, seu statutum. Chald. ritus. 70. lex.

45. Aduena & mercenarius. i. alienigena qui apud vos diuersatur, aut operas suas locat.

CAPVT. XIII.

1. Sanctifica, id est, consecra. Omnia. s. primogenita.

5. Introduxerit, &c. s. ante id tempus lex hæc illos non obligat.

8. Hoc est. Heb. ob hoc.

9. Et vt. Heb. & Chal. & 70. vt.

10. A diebus in dies. i. quotannis, vel semper.

12. Separabis. Sic etiam 70. At Heb. adduces.

13. Oue. s. immolanda pro asino, qui erat immundus. Pretio redimes. s. nisi esset Leuita. Redimebatur autem quinque siclis vt dicitur Nu. 3.

14. Cras, id est, futuro tempore.

16. Appensum quid. Heb. frontale, quasi dicat, fronti appositum.

21. In columna, &c. Erat instar columnæ & nubes, & ignis.

CAP. XIII.

2. Reuerfi, id est, reflectentes. Quæ est inter. Heb. inter. Contra, id est, ante, seu è regione. Sic infr. num. 9.

3. Coarctati. Heb. conclusi, vel perplexi. 70. errant.

4. Glorificabor. i. gloriosus apparebo.

6. Currum. s. suum. olim è curribus pugnabāt.

8. Excelsa. q. d. cum magna Dei potentia, animique audacia, & alacritate.

9. Vestigia præcedentiū. Heb. post eos. Erant in, pro, accesserunt propè.

12. Recede a nobis. Sic etiam Chal. At 70. dimitte nos.

13. Magnalia quæ. Heb. salutem, quam. Videbitis. s. viuos.

15. Dixitque, pro, dixerat antea, scilicet, orati. Clamas. s. corde clamabas.

19. Post tergum. *f.* sequens: vel iunge cum, dimittens. *f.* recedendo.
 20. Tenebrosa. *f.* Ægyptiis. Illuminans, scilicet, Iudæos.
 21. Vrēti. Hebr. & Chald. Orientali. 70. Austro.
 24. Interfecit. Hebr. contriuit, seu conturbauit. Chal. & 70. conturbauit.
 26. Et ait, pro, & dixerat.
 27. Ad priorem locum. Hebr. ad fortitudinem suam. Chal. ad vigorem suum. *f.* recuperauit obruendi vim ante impeditam.
 31. Manum. *i.* potentiam.

CAP. XV.

1. **C**Antemus, sic etiā Chal. & 70. At Heb. cantabo. Domino, id est, ad Domini laudem. Magnificus est, id est, magnum se ostendit. Hebr. magnificando magnificatus est, seu gloriose glorificatus est.
 3. Omnipotens. Hebr. Ichoua, quod Dominus solet verti, cum potius significet, illum, qui est. Vide sup. cap. 6. 70. Dominus.
 6. Magnificata in fortitudine, id est, ex fortiter actis. offensa magna.
 7. Deposisti. Alij, diruisti. Chal. confregisti.
 8. Spiritu furoris, id est, furore, vel vento à furore. *i.* ira vehementi emissio. Cōgregata. *f.* contra Ægyptios. Stetit, &c. Hebr. steterunt aquæ, sicut acernus.
 9. Implebitur, scilicet, voluptate. q. d. capiam ex eorum nece voluptatem.
 10. Spiritus tuus. *i.* ventus à te missus.
 11. In fortibus. 70. & alij, in diis. Atque laudabilis. Hebr. laudibus.
 12. Terra. *f.* demersi in profundum. Aug. tamē in Exod. q. 54. Terram. *i.* aquam interpretatur. diuiditur enim (inquit) mundus in cælū, & terram. Sic & Deus dicitur cælum, & terram fecisse.
 13. Portasti, pro, portabis. *i.* deduces. Habitaculum. *f.* tabernaculum, vel templum.
 14. Ascenderunt, &c. præterita pro futuris. q. d. tentabunt resistere. Hebr. audierunt, pro, audiet. Irati, id est, indignati.
 17. Firmauerunt, pro, firmabunt. Chal. & 70. parauerunt.
 18. In æternum, & vltra, id est, per totum seculum præsens, & per futurum. Hebr. in seculum, & in æternum.
 19. Eques, legendum equus, id est, equitatus, seu equi.
 21. In mare. Intellige, cantasse etiam reliqua cantici.
 25. Lignum, id est, arboris ramum. August. in Exod. qu. 57. ait, fortē lignum fuisse, quod posset naturaliter facere dulcem aquam. Iudiciā, scilicet, statuta, ritus, mōres.
 26. Cunctum languorem, &c. *i.* nullum languorem, seu plagam inducam ex iis, quibus Ægyptum afflixit.

CAP. XVI.

3. **S**yper, id est, iuxta. Ollas carniū. Desiderabant alias carnes, quā pecorū, quæ habebant. Ideoque Dominus dedit coturnices. Aug. in Exod. q. 62.
 4. Tentem. *i.* probem. Ambulet. *f.* colligendo solum, quantum diei sufficiat.
 5. Inferant, *f.* in tabernacula.
 14. Et quasi pilo tufum. Hebr. rotundum. 70. quasi coriandrum album. Chal. quasi decortictum. *i.* album, vt ligna decorticta.
 15. Man, pro Mah, quamquam etiam Man, quid, interdum significat in Scriptura. Sed Syriacum est.
 16. Sermo. *i.* res, seu præceptum.
 18. Reperit, vel miraculo factum est, quisque tantum reperiret quod satis esset, vel quisque eo solo contentus erat, etiam si plus collegisset. Congregauerunt, vel miraculo, vt proximē dixi, vel tantum cuique permissum sumere ex collectis solum, quantum sufficeret.
 22. Narrauerunt, scilicet, collectum esse duplicem cibum.
 23. Domino, id est, ad Domini honorem. Quodcumque operandum est, facite. Id non est Hebr. Reliquum. *f.* ex cibis. Reponite. sedendum postridie.
 30. Sabbatizauit, id est, quieuit.
 31. Coriandri. *f.* figura, non colore.
 32. Futuras retro. Hebr. vestras. q. d. posteros vestros.
 33. Sume, &c. Hæc per anticipationem dicta, facta enim post extractum tabernaculum. Coam Domino. *i.* in arca testimonij.

CAP. XVII.

10. **H**ic dicitur fuisse Mariæ sororis Moysis vir.
 11. Remississet, id est, demississet.
 13. Fugauit. Hebr. debilitauit, vel contriuit. Chal. contriuit. 70. fugauit. Populum, scilicet, qui ei auxilio venerat, & non erat Amalecites, vel, quasi dicat, & duces, & milites omnes fugauit. Ore, id est, acie.
 14. Trade, id est, commenda, inculca.
 16. Solij. Hebr. super solium, quasi dicat, iurauit Dominus per solium suum, futurum bellum, &c. A generatione, &c. id est, per omnes ætates, seu semper.

CAP. XVIII.

1. **S**acerdos. Chal. Princeps. Madian. ciuitas erat Amalechitarū. Cognatus. Hebr. socer. & sic vertit Chal. & 70. sic & inf.
 2. Remiserat, *f.* Moses in domum soceri ex Ægypto, vel ex itinere. Vide sup. cap. 4.
 5. Mōtem Dei, sic dictus, quod ibi Deus Mosi apparuisset in rubo, vel legem dedisset.
 6. Mandauit, scilicet, nuntiari.

7. Pacificis. q. d. interrogantes inuicē de pace, dicendo morte illo antiquo, Paxne tibi? Valeſne proſpere?

11. Egerint. ſ. Aegyptij. Illos. ſ. Hebræos.

12. Coram Deo, id eſt, prope locum, ubi Deus cōſulebatur. Aug. ramen. q. 66. in Exod. interpretatur ad honorem Dei.

13. Iudicaret, id eſt, ius redderet.

14. Præſtolatur. Heb. ſtat iuxta re.

15. Sententiam. Chald. inſtructionem. Dei. i. ſecundum Dei voluntatem, vel oraculum.

18. Stulto Heb. nimio. 70. intolerabili.

19. Erit Dominus tecum. q. d. cōſilium meum ſequendo, bene tibi ſucceder. Deo iuvante. In iis, quæ ad Deum pertinent. Heb. coram Deo. q. d. age cauſam populi apud Deum.

20. Cereſmonias, & ritum colendi. Heb. ſtatuta, & leges.

21. Potentes. i. ſtrenuos, magnanimos, patientes laboris. Tribunos. Heb. qui mille præſint.

CAP. XIX.

1. **H**æc, ſcilicet, prima menſis, vel tertia potius: dixerat enim menſe tertio, vel quaſi dicat eadem, qua proſecti ex Raphidim: fuit quidē 47. dies egreſſionis ex Aegypto: nam poſt tres dies data lex. ſ. die 50.

2. Loco. q. d. in ipſo deſerto.

3. Vocauit, pro vocauerat.

4. Super alas, id eſt, vt ſolet Aquila pullos ſuper alas. Chal. & 70. quaſi ſuper alas. Aſſumpſerim mihi. Heb. ad me adduxerim.

5. Peculium, id eſt, Theſaurum, quaſi dicat, vnice dilecti. Heb. Segulláh. חֶבְלֵי. i. res chara. Mea eſt. q. d. quāquam omnes populi mei ſunt, tamen vos electi præ cæteris.

6. Regnū ſacerdotale, id eſt, in quo Dei cultus vigeat, ſcilicet, in quibus Deus regnet, & à quibus colatur. 70. Regale ſacerdotium. Chald. Reges, & ſacerdotes.

9. Nuntiauit, pro nuntiauerat.

10. Sanctificai. præpara. Chal. præparabis.

13. Non tanger. 70. non tanger, quaſi dicat, nemo cum conetur à ſupplicio liberare, vel non conſueto genere mortis puniatur. ſ. cōtactu manus, ſed, &c. Opprimetur. ſ. à Deo, vel populo. Cœperit clangere. Heb. prolixum ſonum ediderit. Chal. & 70. fecerit finem ſonandi.

15. Eſtote parati, id dictum tertij menſis die quarto: ſexto autem data lex, adeoque 31. die ab exitu ex Aegypto. duo enim menſes lunares faciunt dies 59. quibus adde 6. tertij menſis, fietque 65. à quibus demendi 15. nam 15. egreſſi, ita reſtinguntur 50. qui ſunt dies Pentecoſtes numerandi à 2. die azymorum, vt dicitur Leuit. 23. & Deut. 16.

17. Radices. Huc poterant accedere poſt tubæ ſonum, ſed non aſcendere in montem.

18. Terribilis Heb. & Chal. contremiſcens.

19. Reſpondebat ei. Hebr. reſpondebat ei in voce, id eſt, clara, & exaudibili voce.

21. Accedunt. i. acceſſuri ſunt poſtea. Sanctificentur. i. operam dent ſanctimonie.

23. Sanctifica illum. q. d. conſtitue terminos, ne, vt pote res ſancta, contingatur.

CAP. XX.

3. **H**abebis. Fut. pro imperatiuo. Sic & in ſeq. Deos. ſ. quos colas. Alienos coram me. Chal. & 70. Alios præter me.

4. Sculptile. ſ. ad colendum pro Deo, vt poſtea dicitur, ſeu deorū ſculptile: pertinet enim id ad primum præceptum. ſ. de non colendo deos alienos. Omnem, pro, aliquam. q. d. nec vllā imaginem cæleſtiū, aut terreſtriū, pro deo colendam.

5. Zelotes. i. Zelotypus. ſ. qui ferre nō poſſum, vt cultus vni mihi debitus, alij tribuatur. Viſitans. i. puniens. Punit Deus interdum patrem in filiis, hos occidendo, nec id iniuſtum eſt, quippe dominus eſt vitæ, & mortis, & alioqui mortem quiſque debet ob peccatū originale. Tertiam. Vide Num. 14.

6. Millia his, pro, mille horum generationes, mille autem, pro, plurimas. Dixerat de punitione, in tertiam & quartam. ſ. ſuper exultat miſericordia iudicium.

7. Aſſumes. ſ. iurando. In vanum. i. temere. ſ. peierando. Fruſtra. i. in vanum. Vide ſup. proxime. In ſontem. i. pro innocente. q. d. puniet.

8. Sanctifices. i. ſanctē colas.

10. Sabbatū Domini. q. d. quieſcendum à corporalibus, vt attendatur diuinis. Omne, pro, vllum. Heb. Portas. ſ. vrbis.

11. Sanctificauit, id eſt, ſanctē celebrandum inſtituit.

12. Honora. ſ. neceſſaria miniſtrando. Hier.

18. Videbat, id eſt, audiebat.

20. Probarer. Heb. & 70. tentaret. Sed Dei tentatio probatio eſt.

21. Cælo. i. ætère.

24. De terra. ſ. terra implebatur altare aeneum. Pacifica. ſ. quæ pro pace, & incolumitate offeruntur. Benedicam. i. bonis cumuloabo.

25. Cultrum. i. ferreum inſtrumentum. ſ. ad poliendum lapides. Polluetur. ſ. ſaltare. i. contaminabitur, adeoque non mihi placebit, quod in eo offeres. No. quod volebat Deus imitarentur gentiles altaribus poliendis. No. etiam pollutum haberi apud Deū quicquid ſit ſocus quā ipſe vult.

26. Turpitudine. i. pudēda, quæ videri turpe eſt.

CAP. XXI.

1. **I**udicia. i. præcepta iudicialia.

3. Cum quali veſte, &c. Heb. Si cum corpore ſuo ingreſſus fuerit, cū corpore ſuo egredietur. quod Chal. & 70. verterūt: Si ſol⁹ intrauerit, ſolus egredietur. ſequitur enim, ſi habēs vxorem, &c.

4. Vestitu. Heb. corpore. q. d. solus.
6. Diis. i. iudicibus, vel ante Deū. Et postea, pro id est postea s. portae urbis. Seculum. i. perpetuū. s. vique ad Iubilaeum. Not. aeternum accipi pro longo tempore; vox enim Hebraea hic aeternum significat, seu perpetuū.
7. Confueuerunt. s. sine mercede, cum libertate donantur.
8. Cui tradita fuerat. s. in sponsam, vel famulam. Chal. & 70. Qui sibi eam desponderat. Alieno. i. gentili. Spreuerit. s. violando.
9. Iuxta morem. s. dotando eam. Glo. Interli.
10. Ei. s. filio. Nuptias. Hebr. cibum, seu alimentum. Pretium pudicitiae. Chal. & 70. concubitus. q. d. filius illam tractabit per omnia vt uxorem, etiam si alteram habeat.
11. Tria ista. s. proximè dicta. Egredietur, pro, saltem egredietur.
12. Volens occidere. Hebr. Chal. & 70. & occiderit.
13. Tradidit. s. solus, nam cum volens occidit, & Deus, & ipse facit, Deus iuste, ipse iniqua voluntate. August. in Exod. q. 79.
16. Nox. i. illius criminis.
19. Innocens. i. non censetur homicida.
21. Pecunia illius. i. emptus illius pecunia.
22. Abortiuū. s. viuo foetu, vt Hebr. indicatur. Arbitri. i. iudices.
23. Reddet animam pro anima. i. occidetur, quia occidit.
24. Oculum, pro, similiter oculum.
28. Sibos, &c. Idem in aliis animalibus, quae nocent intelligendum. Aug. in Exo. q. 81. & 82.
29. Ab heri & nudius tertius. i. antea Hebr. Occident. s. ex iudicis sententia.
31. Filium. s. cuiusquam.
33. Et foderit. Hebr. Chal. & 70. vel foderit.

CAP. XXXII.

3. **H**abuerit. s. fur, de quo sup.
5. Et dimiserit, pro, dimittendo.
6. Spicas. Hebr. Chal. 70. & Compl. Spinas. Reddet. s. fur.
8. Deos. i. iudices.
9. Ad perpetranda, &c. i. ad nocendum. vel q. d. In quauis lite de fraude fracta in re aliqua inter duos.
15. Maximè. Id non est Hebr. Operis sui. q. d. seruiti ipsius animalis.
24. Indignabitur furor meus. i. valde irascar.
25. Exactor. Hebr. usurarius.
28. Diis. i. iudicibus, qui sunt Dei loco.
29. Primitias Deo tanquam omnium rerum principio haec offerebantur.
31. Viri sancti, &c. q. d. studete sanctitati, si mihi placere vultis. Praegustata. Hebr. & Chal. lacerata.

CAP. XXXIII.

1. **S**uscipias. s. loquendo contra proximum. Manum. s. cum impio, vt illum adiuues.
3. Misereberis. s. fauendo ei iniuste. subaudi, multoque minus diuitis.
6. Pauperis. s. inique fauendo, quod pauper sit, aut nocendo. Hebr. non peruerteris iudicium pauperis in eius lite.
7. Mendacium. i. falsum iudicium. s. d. Iudex. Auerfor impium. Hebr. non iustifico impium. q. d. punio talem impietatem. 70. non iustificabis impium causa munerum.
8. Verba. i. negotia, causas.
9. Aduenarum animas. i. quid sit esse aduenā.
11. Comedant. s. sponte nata.
12. Refrigeretur. Hebr. respiret. i. quiescat.
13. Non iurabitis. Hebr. non memorabitis. Chald. non recordabimini. q. d. non nominabit deos alienos. Audietur. s. eorum mentio.
15. Comedetis. Hebr. comedes. Nouorum. s. fructuum. Quando egressus es. Hebr. in illo enim egressus es. Vacuus. i. sine oblatione. s. in festo Paschae, Pentecostes, & Tabernaculorum.
16. Messis. s. in Pentecoste. sub. custodies. Quaecunque. i. eorum, quae. Solemnitatem. s. tabernaculorum festum. Exitu anni. s. Septembris, tunc. n. desinit & incipit annus Hebraeus, etsi quantum ad festa in Martio incipit, seu Nisan.
17. Coram Domino. s. in templo vbi Dominus colebatur.
18. Super fermento. q. d. aufer de domo fermentatum, priusquam Agnum Paschalem immoles. Solemnitatis meae. i. victimarum, quae mihi in solemnitatibus offeruntur. Vique mane. i. in alterum diem.
19. In lacte. i. cum lacte ipso in olla, vel dum lactat, vel vnā cum ipsa matre. Clem. 2. Stro. sic interpretatur, ne fiat interempti condimentum, quod est videntis nutrimentum.
20. Angelum. Aug. 15. con. Iust. c. 19. Iosue interpretatur, in quo nomen Iesu. At ex sequentibus apparet, de Angelo loqui, qui Populum ducebat. Cōtēnendum putes. Hebr. exacerbes eum.
21. Nomen meum in illo. i. sustinet personam meam, seu nomine meo agit. Potest id ad praelatos accommodari, qui Dei nomine gubernant.
25. Panibus, &c. i. cibo & potui. q. d. alim te abundanter.
26. In fecunda. Hebr. abortiens. Implebo. q. d. dabo vitam vsque ad senectutem.
27. In praecursum tuum. Hebr. ante te.
28. Crabrones. Forè est figurata locutio, pro aculeos timoris, quo cedant. Aug. in Exo. q. 93.
29. Bestiae. i. cupiditates bestiales, quae solent de repentino successu terrena felicitatis existerre. Aug. in Iud. q. 17. Ego ad litteram intellexim, & hinc feras, & sup. crabrones. i. vespas, vel

muscas venenatas.

30. Augearis. f. numero, & viribus. Fluvium. Euphratem. Vide Psal. 71.

C A P. XXIII.

2. **A**scendet. Hebr. Chal. & 70. accedet.

4. Titulos. i. columnas.

7. Volumen fœderis. i. Librum legis servandæ ex fœdere, vel fœdus continentem.

8. Sanguis fœderis. Figura hæc sanguinis Christi, quo testamentum novum consummatum.

10. Opus. fortè thronum: quidam mensam interpretantur.

11. Recefferant. f. seniores à populo, propius ad Deum accedentes. de filiis, verò. pro à filiis Hebr. nec ad separatos (f. Principes) filiorum Israël, misit manū suam. Chal. Principibus autem filiorum Israël nullum incommodum fuit.

16. Caliginis. f. ubi Deus. Cuius incomprehensibilis per caliginem significatur. alioqui lux est.

17. In conspectu, &c. f. Mōi aliter Deus apparebat.

C A P. XXV.

2. **P**rimicias. Hebr. oblationem. Chald. & 70. primitias.

4. Hyacinthum. f. sericum, seu pannos aut lanam coloris carulei. Coccum. f. lanam vel sericum cœco tinctum. Pilos. f. pannos ex pilis.

5. Ianthinas. i. Taxorum, vel hyacinthinas. i. violaceas. Sic & sup. Setim. Cedri est genus quoddam.

6. Unguentum. Hebr. oleum unctionis. f. quo ungendi sacerdotes. Thymianatani. suffitum.

9. Ostendam. Hebr. & Chal. & 70. ostendo.

10. Cubitos f. vulgares. continet autem cubitus palmos duos, palmis autem digitos duodecim.

11. Coronam. i. limbum, seu labium. Vulgò dicitur, cornice.

12. Latere. f. secundum latitudinem. Vide Num. 19.

16. Testificationem. i. legem, quæ Dei voluntatem testatur. f. Decalogi tabulas.

17. Propitiatorii. erat id velut cælum arcam tegens, ut solet fieri rebus pretiosis, vel, ut quidam volunt, ipsum arcam operculum. Dictum verò propitiatorium, quod ibi se Deus propitius exhiberet. dicitur & oraculum, quod ibi responsa daret.

18. Productiles. i. ex auro ductili, ut est Hebr. Oraculi. Hebr. Propitiatorii.

19. Cherub. Aug. q. 105. in Exo. Erant, inquit, Cherubim specie animalium. Quidam tamen dicunt fuisse figura pueri. Vide Ezech. 1. Latere. Hebr. extremo.

20. Tegant. Hebr. indicatur. debere ab extremitatibus propitiatorii surgere, seu extare, &

ipsum alis tegere.

22. Præcipiam. Hebr. conveniam te, seu testificabor tibi. 70. Agnoscat tibi.

24. Labium. Hebr. coronam. Vide sup. num. 11.

25. Ipsilabio. pro. in ipso labio. f. utrimque & suprà, & infrà. Nempe indicat, primò faciendum labium, seu limbum, deinde in eo ex utraque parte. f. superiori, & inferiori ponendam coronam interrahlem. i. sculpturis ornatam, atque ad hunc sensum lectio nostra reducenda est, quod autem dicitur altam, intellige profundam. f. ex parte inferiori erat quatuor digitorum, & totidem ex superiori.

29. Acetabula. i. scutellas, seu vasa concaua, in quibus ponendi panes. Phialas. f. ad libandum. vel secundum quoddam ad thus. Vide Apoc. 5.

30. Propositionis, id est, propositi semper ante Dominum.

31. Ductile. f. malleo factum. Not. quòd constabat hastili seu trunco recto, tum calamis sex curvis è trunco ductis hinc inde, sub quorum paria singula erat una sphaerula; deinde tres in unoquoque calamo scyphi, supràque sphaerula una, & postremo lilium sub lucerna. Erat & in ipso trunco sub sphaerula inferiori scyphus. Quidam tamen putant super vnumquèque scyphum fuisse suam sphaerulam, & lilium, quod non est improbabile. Puto ego hic magnum latere mysterium: esse. n. Candelabrum Ecclesiæ figurant, Scyphum, & sphaerulam Eucharistiæ. f. calicis, & hostiæ: Lilium autem Humanitatis Christi, & lumen Divinitatis. Iam septenarius numerus perfectionem significare.

33. Nucis. Amygdalinae per medium diuisæ. Calamos. intellige sex curvos, non calamus hastilis rectum, in quo scyphi quatuor, ut infrà, dicitur.

34. Candelabro. i. hastili, seu trunco.

35. Sub duobus. q. d. sub utroque pari calamorum. f. infrà, utrumque.

37. Ex aduerso. i. versus eam partem, ad quam versum candelabrum. secundum latitudinem. f. in apertum aërem, non in se inuicem. Vide nu. 8.

39. Talentum. Vulgarè, seu profanum libra 60. sacrum verò 120. Libra autem quæ & Mina, & pondo, vnciæ 12. Ita quidam. Alij verò, Talentum constare minis centum, minam verò drachmis ducentis quadraginta. quod magis probò. Vide Ezech. 45. & 2. Paral. 25.

C A P. XXVI.

Vide cap. xxxv. l. & seq.

1. **R**etorta. f. filis fuso retortis, ut fit: quidā tamen filum duplicatum intelligunt. Varietas. Hebr. Cherubim. q. d. sparsas imaginibus alatis. Chal. Figuras Cherubim. Plumario. i. ut solent, quæ fiunt ex variis plumis. phrygionicum quidam vocant. vulgò ricamatura. f. erant sparsæ alatis Cherubinis.

4. Summitatibus. i. extremitatibus. Not. quod cortinae quinque confutae, cum aliis quinque itidem confutis, per anfulas, seu laqueolos centum ad 50. aureos circulos coniungebantur.

6. Circulos. f. alligandos vtriusque anfulis, seu laqueolis cortinarum.

7. Saga. f. cortinas. Cilicina. f. de pilis caprarum, vulgò Ciambellotto. Operiendum. f. super cortinas primas: omnes enim cortinae tecti vice operiebant, & etiam latera tegebant Tabernaculi ferè vsque ad terram. Ligabantur autem inter se secundum latitudinem, erat verò spatium longitudinis tabernaculi cubiti 30. altitudinis 10. itemque latitudinis. Itaque quod supererat cortinarum, pendeat. Tegebant autem longitudinem tabernaculi secundum latitudinem suam, latitudinem verò, secundum longitudinem.

9. Fronte. scilicet ad anteriorem partem Tabernaculi. Duplices. i. extremitatem pendentem reducas in tectum, vertendo, vt solent, quae duplicantur. Vide inf.

12. Vnum Sagum. f. vndecimum. Ex medietate. Nota. ad huius loci totius intelligentiam, quod cum Saga haec vndecim essent, excedebat cortinas de quibus sup. latitudine, itemque longitudine, quia 30. cubitorum: ex quatuor ergo cubitis latitudinis quibus excedebat, duo duplicati tegebant pendentes anteriorem partem tabernaculi, & duo posteriorem. Item duorum cubitorum quibus longitudo excedebat, alter pendeat ex vno latere tabernaculi alter ex altero.

26. Quinque. f. quinque ordines vestium à summo ad imum.

28. A summo ad summum. i. ab vna extremitate ad alteram.

31. Pulchra varietate. Heb. Cherubin. f. figuris alatis, quae puerulos referrent.

33. Sanctuarium, &c. Heb. sanctitas, & sanctitas sanctitatum. q. d. sanctum, & Sanctum sanctorum.

C A P. XXVII.

1. Altare. f. holocaustum, quod extra Tabernaculi tectum sub dio erat.

5. Fuscinas. instrumenta erant cum dentibus ad extrahendas ex olla carnes.

15. Quos pones subter arulam altaris. Heb. quam pones subter ambitum altaris. Chal. & pones eam sub circulo altaris. Medium. f. intra, secundum quosdam, vt ligna sustineret. At inf. e. 38. indicatur, fuisse extra in ambitu altaris. sub infima altaris parte vsque ad eius medium, id quod etiam confirmat quod hic de vestibus dicitur.

8. Inane. Erat autem vsque ad medium plenum terra, secundum quosdam, secundum alios, lapidibus. Vide 1. Mach. 4.

9. Atrium. f. intra quod erat Tabernaculum.

18. Quinque. f. vt populus posset vndique tabernaculum videre, non impeditus atrij altitudine.

19. Paxillos. f. quibus terrae infixis cortinae funibus alligabantur, ne agitantur.

20. Lucerna, pro, lucernae. f. candelabri. Semper. i. per totam noctem: nam interdiu erat extincta, vt pra. imè indicatur, & 1. Reg. 3.

21. Testimonij. Alij vertunt conuentus, quod eo Deus conueniret. Vide c. 25. & Num. 17. vel foederis, quod illic Dei lex esset, & foedus, quae testimonij nomine significantur. Vide inf. ca. 33. Testimonio. i. coram arca testimonij. Chal. ante testamentum. Collocabunt. Hebr. disponent, seu apparabunt. Chal. ordinabunt. 70. incendent. Cultus. Hebr. statutum. q. d. mos, seu ritus. Successiones. Hebr. generationes.

C A P. XXVIII.

2. Vestem. Hebr. & Chal. vestes 70. vestem. Gloriam, & decorem. i. splendorem, & ornamentum.

3. Sapientibus corde. i. peritis artificibus. Prudentiae. Heb. Chal. & 70. sapientiae. q. d. arte. Sanctificatus. i. consecratus.

4. Rationale. Hebr. pectorale. 70. λόγον seu λογίον, quae duo, Dei oracula seu responsa indicant. Atque huc referendum est verbum Rationale, seu Rationale Iudicij: Dei enim cuncta plena ratione & iudicio. Adde quod in eo erat doctrina & veritas quae ad rationem pertinent.

Superhumerales. Hebr. Ephod. carebat id manicis, secundum quosdam, quod alij negant. Tunicam. Heb. & Chal. pallium. Lineam. stunicam. erat verò secundum Iosephum ex bysso, talaris, & strictis etiam manicis. Strictam. Hebr. ocellatam seu ocularam. f. oculis erat contexta opere Phrygionico; vt quidam aiunt. Alij enim negant. Nam Hier. rectè vertit strictam vt & 70. Cidarim. i. Tiaram pileoli rotundi forma.

6. Polymito. f. vario, vt solent tapeta. sup. vertit plumario.

7. Summitatum. i. extremitatū. f. sub brachiis. In vnum redeant. i. coniungantur, vt est Hebr.

8. Textura. f. balthei, vt indicatur Heb. & Chal.

9. Onychinos. 70. Smaragdos. Filiorum. dicunt quidam & hic, & in lapidibus rationalis. non Levi fuisse scriptum, sed Ephraim & Manasse qui eum reliquias faciunt 12. tribus: sed aliter sentit Chal. vt inf. dicitur.

10. Natiuitatis. f. vt prius nati, priori sint loco, & in dextro humero priores sex.

11. Gemmarij. i. artificis gemmas sculptentis.

12. Latere. f. super humeros. Memoriale. i. in memoriam. f. Deo, vel Aaroni.

13. Vincini. Hi erant in summitate super humeralis, quibus alligandae catenae, vt dicitur inf. ver. 25.

14. Cohærentes. q. d. opere intorto more fu-

nium, vt indicant Hebr. & sic etiam inf.

15. Iudicij. f. quia sine illo nunquam ius dicebat in re graui, vel quia continebat Vrim, & Thummin, vnde etiam & Rationale dictum.

16. Quadrangulum. i. quadrum aequilaterum. Duplex. i. duplicatum. Palmi. f. 12. digitorum seu semicubiti. vt ex Hebr. & 70. apparet.

17. Sardius. &c. No. quod Chal. Cant. f. ait scriptos fuisse in Sardio Ruben; in Topazio Simeonem; in Saphiro Leui; in carbunculo Iudam; in Smaragdo Issachar; in Iaspide Zabulon; in Berillo Dān Agate Nephtalim; in Amethysto Gad; in Chrysolito Afer; in Onychino Ioseph; in Ligurio Beniamin. Nempē aliter lapides enumerat, quā noster textus.

20. Chrysolitus. Hebr. Tharsis. f. a colore maris, quod si quietum, caeruleum est; aureum vero, si solis radiis percussum. Symm. hyacinthum vertit. vt etiam Hier. Cant. f. nempē ob colorem hyacinthi, qui caeruleus est, adeoque etiam maris. Per ordines suos. Hebr. in repletionibus suis. i. palis quas replent. Chal. in cælaturis suis.

21. Nomina. f. insculpta.

22. Cohærentes. Vide sup. num. 14. Et nota, quod hæc videntur esse catenulæ, de quibus supr.

23. Summitate. i. extremitate. f. angulis superioribus.

26. Summitatibus. i. extremitatibus. f. angulis inferioribus. Posteriora. i. inferiorem partem.

27. Iuncturæ. f. Rationalis, vbi alij duo annuli.

30. Doctrinam, & veritatem. Forte literis descriptæ erāt. Aug. in Exod. q. 117. Cyr. in exposit. Symboli Niceni ait, ista duo fuisse scripta in medio lapidum, & figurasse Christū in medio duodecim Apostolorum. Hebr. Vrim, & Thummin. i. illuminationes, & perfectiones. f. iis oportet præditum esse Pontificem. Pluralis verò numerus solet in scriptura adhiberi ad copiam, seu perfectionem, & excellentiam significandam. 70. Dilosin, & Alithiam *דלוסין, אליתיא*. i. doctrinam, seu manifestationem, & veritatem, vt Vrim *ורם* sit à Sarah *ירח* i. docuit. Thummin *תומין* ab Aman *אמן*. i. credidit. Iudicium. i. Rationale iudicij, vel curam, & sollicitudinem per illud significatas.

31. Superhumeralis. i. cui immediate superponitur superhumeralis. Hæc sup. dicta est Tunica.

33. Tintinnabulis. Iust. in Triph. ait fuisse 12. in figuram 12. Apostolorum, quorum sonus in omnem terram erat exiurus. Alij multo plures fuisse putant. Vide Eccl. 45. Hier. epist. ad Fabiolam. Ioseph. lib. 3. Antiq. cap. 8.

35. Moriatur. f. me puniente, si aliter faciat.

36. Sanctum Domino. Alij sanctitas Domino. q. d. sanctus est Dominus, sanctæque colendus.

37. Tiarā. f. hyacinthinā, secundum Iosephum.

38. Quæ obtulerunt. q. d. commissas, dum non rite offerunt seque sanctificant, vt debent; vel

eorum, pro quibus ipsi Deo sacrificia obtulerūt. Portat autem. f. pro iis Deo supplicaturus, & satisfactorus, in Christi figuram. Sit ei. Hebr. sit eis. q. d. vt populum Domino reconciliet.

39. Stringes tunicam, & c. i. facies strictam tunicam ex bysso, vel cinges eam byssina zona. Erat hæc vestis omnium prima, & plena, secundum quosdam, vt sup. dixi. oculis factis opere Phrygionico, seu Ricamatura, vt vulgò dicitur. Baileum. f. ad cingendum Ephod. Plumarij. f. variorum colorum.

41. Consecrabis. Hebr. implebis. f. dans in manus quod offerant. Id. n. fiebat in sacerdotum consecratione. Itaque in scriptura implere manum significat consecrare in sacerdotem. Sensus ergo hic est. Consecrabis eos in sacerdotes. Sanctificabisque, &c. explicatio præcedentis.

42. Linea. f. ex bysso, vt ait Iosephus. Femora. f. tota tegebant vsque ad genua.

43. Rei. f. ista omittendo. Legitimum. q. d. ritus. Heb. Statutum.

CAP. XXXIX.

1. **I**N sacerdotio. i. in sacerdotij functionem. Chal. ad ministrandum coram me. Immaculatos. i. integros, & quibus nihil desit.

2. Crustulam. i. placentulas.

5. Linea, & tunica. i. tunica stricta, & altera laxiori, quæ suprà dicta est, Tunica superhumeralis.

7. Caput. f. deposita Tiara.

9. Religione. Hebr. statuto q. d. ritu. Initiane-ris. i. consecraueris. Hebr. impleueris. Vide supr. cap. 28. num. 41.

13. Offeres incensum. i. incendes ea, vt ait Chal.

14. Extra castra, figura Christi. Pro peccato. Hebr. peccatum. i. sacrificium pro peccato. Sic 2. Corint. 5. Not. verò Deum velle illa comburi, quæ concupiscentiam fouent. f. renes, adipem, epas, &c.

12. Pedes. f. crura.

18. Oblatio. i. holocaustum. Hebr. dicitur Holah *עלה* quod ascendat. f. in fenum conuersum. Græcā *ὁλόκαυστον* Holocaustum. q. d. totum combustum.

22. Et aruinam, pro id est aruinam. f. adipem.

24. Super manus. Hinc consecratio sacerdotis dicitur impletio manus, & consecrare, manum implere. Eleuans. f. oblationem. Sic & Eucharistia eleuatur in Missæ sacrificio. No. quod oblationem eleuant manus, mouebant ab Oriente in Occidentem, & a Septentrione in Meridiem, quo significabatur Deum esse totius orbis Dominum. Fit & quiddam simile in Missis Pontificalibus, vt videre est Romæ in Sacello Papæ.

26. Sanctificabisque. i. tanquam sanctum separabis, vel consecra bis eleuando, &c.

27. Et pectusculum, &c. q. d. non solum pectus-

seculum, de cuius consecratione proxime dictum est, sed etiam armum, &c. Separasti. Hebr. eleuasti.

28. Cædenteque. scilicet in sacrificiis populi. Primitiua. q. d. debita sicut primitia. Initia. i. partes quædam consecratae.

29. In ea, pro, cum ea. scilicet ea induti.

30. Septem. scilicet continuis quibus dabatur ritus consecrationis. Vteretur. scilicet cum dedicatur. Aug. in Exod. q. 129.

33. Vt sit placabile, &c. Sensus esset secundum Hebr. Quod sit sacrificium, per quod expiatio facta sit, & manuum sacerdotum consecratio. Sancti sunt, pro, sancta sunt. i. sanctificata. scilicet carnes, & panes.

34. Sanctificata, adeoque eodem die comedenda.

36. Mundabis. i. expiabis. scilicet oblato vitulo. In sanctificationem. i. ut sit consecratum.

37. Sæctum sanctorum. i. sanctissimum. Omnis qui, pro, omne quod. scilicet oblata super illud sanctificabantur, ut à solis sacerdotibus edi possent. Vide cap. 30.

39. Vespere. Hebr. inter duas vespas. Vide supr. cap. 12.

40. Decimam. scilicet ephi, nempe Gomor. Habet ephi sata tria. Gomor autem quantum 43. ova, at Chomer, seu Corus 10. ephi. scilicet 4300. ova. Tisoi. i. tundendo expresso. Hin. continet 12. Logim. Log. verò quantum 6. ova, diciturque ab Hier. sextarius. Est autem Hin mensura Ægyptiaca.

42. Sacrificium est. scilicet holocaustum. Constitutum. i. conueniam, seu adero.

43. Sanctificabitur altare. Hebr. sanctificabitur. scilicet locus ob Dei præsentiam. Chal. & 70. sanctificabor. In gloria. i. in gloriam, seu ob gloriosam meam præsentiam.

45. Habitabo. i. præsens ero, & protegens, fauensque, &c.

CAP. XXX.

1. **E**X ipso. scilicet non affixa, sed ex eodem ligno, quo altare constar producta. erant autem cornua hæc, velut radij quidam ex angulis in altum sublata, ut quidam putant.

3. Craticulam. Hebr. & Chal. tectum. Aureolam, pro, auream. scilicet limbum, qui vulgò cornice.

6. Contra velum. scilicet regione, sed extra Sancta sanctorum, quotidie enim adolebatur. Vide ca. 40. Testimonij. ita dicta, quod in ea tabulæ legis, quæ est quædam voluntatis Dei testificatio. Testimonium. i. arca testimonij.

7. Aaron sub. vel filij, ut infr. Id enim, & quod sequitur, erat etiam aliorum sacerdotum. Componet. scilicet repurgando.

8. Collocabit. scilicet incendendo. Ad vespem. Hebr. inter duas vespas. Vide supr. c. 12. Sempernum. i. perpetuo ritu, vel semper in altari tenendum.

9. Alterius. scilicet quam eius de qua in fine cap. Nec oblationem, &c. scilicet hæc facienda super altare holocaustorum.

10. Deprecabitur. Hebr. expiabit. Chal. & 70. propitiabitur. In sanguine, pro, cum sanguine. Quod oblatum, pro, qui oblatus. Placabit. Hebr. expiabit. Super eo. scilicet altari. Sanctum sanctorum. i. sanctissimum. q. d. res sanctissima.

12. Iuxta numerum, pro, eorum, qui numerandi sunt. scilicet 20. annorum, & supra. Pretium. scilicet ad redimendam animam. i. vitam, ne. scilicet alioqui interficiantur. Hebr. expiationem, seu redemptionem. Plaga. scilicet fuit tempore David. 2. Reg. 24.

13. Ad numerum. i. qui numeratur. Templi. scilicet siclus facer 4. drachmarum. at vulgaris. 2. sic Talentum templi, seu sacrum libræ 120. vulgare autem 60. Vide tamen sup. finem c. 25.

14. Habetur in numero. i. qui numeratur. Pretium. Hebr. & 70. oblationem.

16. Monumentum. scilicet ut Deus recordetur, & placeatur.

18. Labium. scilicet concham.

19. In eo, pro, ex eo. Pedes. scilicet nudis pedibus ministrabant.

21. Successiones. Hebr. generationes.

23. Primæ. i. præcipuæ, seu puræ. Calami. scilicet aromatici.

24. Sanctuarij. vide supr. num. 13. Hin. vide Ezech. 4.

29. Sanctificabitur. q. d. ut qui rem sanctissimam tetigerit, abstineat à profanis, & quidquid ipsa tetigerit, cederet in usus sacros, vel. q. d. antequam ea quisquam tangat, sanctificetur. scilicet solis sacerdotibus, qui sanctificari, seu consecrari erant licebat ea tangere. Nunc heretici quibusvis permittunt sacerdotum non solum contactum, sed functionem: quamquam quid apud illos sacrum?

31. Sanctum erit mihi. q. d. in usus solium sanctos ad mei cultum assumetur. Chal. Sanctum erit coram me. 70. sanctum erit vobis. scilicet explicarunt phrasim. Hebraicam, ubi sæpe abundat mihi, dicit enim, Ito mihi, pro, ito. sic Isaia 6. Quis ibit nobis? pro quis ibit? Ita hic sanctum mihi erit. pro, sanctum erit. scilicet vobis, seu apud vos.

32. Caro. i. pars aliqua corporis. Hominis. scilicet non sacerdotis. Quidam etiam reges excipiant, cum in reges vngbantur.

33. Alieno. i. non sacerdoti. Exterminabitur, &c. q. d. interficietur.

34. Onycham. i. vnguem aromaticum. scilicet leue quiddam, & pellucidum est instar vnguis. Ponderis. Hebræi dicunt accepisse Moysen cuiusque 70. libras.

35. Thymiam. i. aromaticum suffimentum. Sanctificatione dignissimum. i. ob sanctitatem pretiosissimum. Hebr. & 70. sanctum. Chal. in sanctificationem.

36. Sanctum sanctorum. i. sanctissimum.

CAP. XXXI.

2. **E**X nomine. i. præ aliis, seu nominatum.
3. Dei. i. diuino, seu excellenti. Opere. i. arte mechanica.

5. Marmore, & gemmis. Chal. lapidibus pretiosis. Heb. in fabricatione lapidis. i. pretiosi.
6. Omnis eruditi. q. d. etiam aliorum, qui possint illos duos iuuare. Vide cap. 36.

7. Vasa. i. instrumenta.

13. Sabbatum. Heb. sabbata, quasi dicat, nolo tamen illa, quæ præcepi, fieri diebus festis. Generationibus. i. ætatibus. q. d. quamdiu vixeritis. Vt sciatis, &c. q. d. ut sic testemini vos esse populum meum, à me sanctificatum, meoque cultui dicatum.

14. Sanctum. i. sanctè colendum. Morietur. f. iudicis decreto. Qui fecerit, &c. explicatio precedentis.

16. Celebrent. Hebr. faciant. Sempiternum. i. de re duratura toto statu veteris legis, itaque dicitur in generationibus vestris.

17. Cessauit. Heb. quieuit, & recreatus est, seu refocillatus. f. loquitur sæpe scriptura de Deo humano more, quod metaphoricè intelligendum est, neque enim humana in Deo.

18. Testimonij. i. legis, Dei voluntatem testatis. Digito. i. opera.

CAP. XXXII.

1. **P**recedant. f. per desertum ducentes.
4. Vitulum. f. volebant adorare Apim Ægyptium, seu Serapim, qui Bos erat. Dixerunt. f. populus.

5. Domini, non dicit vituli. f. sperabat Moyses prius rediturum.

6. Ludere. f. choreis, & cætu more idololatrarum.

7. Tuus non dixit, meus. quia ab ipso defecerant idoli cultu.

8. Ostendisti. Hebr. & 70. præcepi. Chal. præcepisti.

10. Dimitte me. q. d. desine diligere, dilectio enim tua impedit, ne deicam. dicte verò id, non præcipiendo, sed monendo, & exprimendo, quid illum à supplicio reuocet. Aug. in Exod. q. 149.

Et deicam eos, &c. pertinet id ad abiectionem Israelis, & assumptionem Gentium. Hier. epist. 129. In gentem. i. præfectum genti, vel patrem gentis. q. d. dabo tibi magni populi præfecturam, vel copiosam posteritatem.

12. Esto placabilis super nequitia. Hebr. pœniteat te super malo. i. punitione. Vide infr.

14. Placatusque est Dominus. Hebr. pœnituitque Dominum.

18. Adhorrantium, &c. Chal. victorum, nec eorum, qui vincuntur: atque id indicant etiam Hebr.

20. Cōtrui. Vidi ego Mediolani quum igni in puluerem redigi, in eius artis officina. Potum. f. ut disceret populus contemnere quod in

secessum projici videbat. Hier. epist. 128.

21. Induceres. q. d. faceres peccare.

23. Mosi. Hebr. Mosi viro.

24. Egredissus. i. factus, seu formatus.

25. Nudatus. Apparuerat, quo animo essent, vel nudatus Dei protectione. Spoliauerat. f. & auro, & Dei gratia. Propter ignominiam sordis i. idoli causa. valde enim sordidum factum illud, & ignominiosum. 70. in ludibriū hostibus suis. Nudum. f. Dei gratia, immo & Deo ipso, quem reliquerat.

26. Domini. i. pro Domino, seu ex parte Domini. q. d. Dei cultor, & gloriæ eius defensor. Omnes filij. Non significat omnes Leuitas congregatos, sed omnes congregatos, Leuitas fuisse.

28. Triginta tria. Hebr. Chal. & 70. tria.

30. Deprecari. Hebr. expiare. f. precando Deū. Chal. placare.

31. Dele. Aug. in Exod. q. 147. securus dicit, ut concludatur ratiocinatio. q. dicat, non me debis, remitte ergo. Quidam hyperbolem dicunt. f. expressionem affectus maximi ad populum, non autem deliberati animi, sic Rachel Gen. 30. Da mihi liberos, alioquin moriar. Libro. f. prædestinatorum, vel. q. d. de numero tuorum. Sequitur enim, delebo eum, &c. nemo autem de libro prædestinatorum deletur.

34. Die ultionis. i. tempore punitionis peccatorum.

35. Percussit. f. per Moysen tunc, vel postea suo tempore. q. d. non impunè tulerunt, sed sunt postea pro illo peccato puniti.

CAP. XXXIII.

1. **T**uus, non dixit meus, iram ostendens. Aug.

3. Ascendam. i. ducam ascendentem in Palestinam, quæ aliorum Ægypto. Pessimum. i. ar. plenum, seu acerbum. Cultu. i. ornatum.

5. Dixitque, pro dixerat enim. Ascendam, pro, accedam, more hominis loquitur, qui ascendere dicitur in mediam turbā. Depone. sin signum pœnitentia.

6. A monte, pro, ad montem.

7. Fœderis. ita dictum, quod in eo tabula, in quibus Dei lex sordus continens. Hebr. conuentus 70. testimonij.

8. Tentorium. i. Tabernaculi atrium.

10. Perfores. i. ad fores.

11. Facie ad faciem. i. familiarissimè. Puer. i. iuuenis. Tabernaculo. i. Tentorio.

12. Ex nomine. i. præ ceteris, seu vt electū inter multos. Inuenisti gratiam. i. mihi es gratus.

13. Faciem. Hebr. viā. f. per quam populum ducā. Chal. viam bonitatis tuæ. 70. te ipsum apertè. Respice, &c. Hebr. vide, quod populus tuus sit gens hæc. q. d. (vt interpretatur Chal.) scis hunc tuum esse populum.

14. Facies mea, id est, ego ipse.
 15. Ut glorificemur ab omnib. populis. Hebr. & 70. & glorificemur prae omnibus populis.
 18. Gloriam. i. maiestatem. q. d. te quantus sis.
 19. Omne bonum, id est, me. Vocabor. Hebr. Chal. & 70. vocabor, id est, clamabo. In nomine Domini, id est, nomen Domini, scilicet, dicens, Dominus adest. 70. Dominus coram te, scilicet, id erat Dominus, seu Angelus clamaturus. Miserebor, &c. Repetitio significat firmitatem misericordiae, vel gentes, & Iudaeos. Aug. in Exo. q. 154.
 20. Videre faciem meam, scilicet, in vita, quae agatur mortalibus sensibus. Aug. ibidem. Et viuet, scilicet, opus est abstrahi à sensibus, & velut mentem à vita. Aug. ep. 122.
 21. Locus, scilicet, ubi soleo tecum loqui. Aug. per locum intelligit ecclesiam.
 22. Foramine. Apparet Moysen ex antro, per foramen à pectore Domini transcutant, forma aliqua, fortè humana. Protegam. i. tegam. Hebr. operiam. f. ne possis videre anteriora mea.
 23. Tollaque. f. ut possis videre. Posteriora. i. tergum abeuntis. Aug. 2. de Trin. carnè interpretatur postremis temporib. suscepta. Faciem. i. diuinitatem. Non poteris. Vide sup. ver. 20.

CAP. XXXIII.

2. **V**T ascēdas statim. Hebr. & ascēdes manē
 3. **E** contrā. i. è regione. f. propē.
 4. De nocte. f. diluculo, ut est Hebr.
 5. Stetit Moyses, &c. Hebr. & Chald. indicatur, stetisse Deum, & clamasse in nomine Domini. i. nomen suum. f. dicendo Dominus est. i. adest, ut sup. promiserat. Vide Num. 14.
 6. Ait Dominator, &c. Hebr. clamauit, dominator Dominus Deus, &c. scilicet, ut sint Dei verba, non Moysi, iuxta dicta ca. superiore. Chal. tamen indicat, esse Moysi.
 7. In millia. Vide sup. cap. 20. Nullusque apud te per se est innocens. Hebr. non habebit pro innocente eum, qui nocens est. q. d. punit reos. Reddis. i. punis. Tertiam. Vide Num. 14.
 9. Possidens. f. ut tuos, seu, ut hereditatem.
 10. Videntibus cunctis. Hebr. coram omni populo tuo.
 11. Ante faciem tuam sustinet hic Moyses personam populi.
 14. Amulator, id est, zelores. repetitio. Vide sup. cap. 20. 5.
 15. Fornicati, scilicet, spiritualiter per idololatram, ut statim explicatur.
 18. Nouorum, &c. Vide sup. cap. 23. ubi haec fere omnia.
 19. Meum erit. i. mihi offeretur.
 20. Affui, quia immundus. Idemque intellige de ceteris animalibus immundis. Præteritus. i. Vacuus. vide sup. cap. 23.
 21. Arare, &c. q. d. Nolo sabbatū violari arandi, aut metendi necessitate.

22. Hebdomadarum, scilicet, pentecostes. Redeunte. f. aquinoctio Autumnali.
 23. Omnipotentis. Hebr. Dominatoris.
 25. Manē Hebr. usque manē.
 28. Panem, & aquam. i. cibum, & potum. Aug. in Exod. q. 165. Scripsit, scilicet, Deus.
 29. Cornuta, id est, radios emittens. Hebr. radians. 70. glorificata. i. splendida.
 33. Impletisque. i. dum impleteret, seu loqueretur, vel post illos sermones, cum aliis locuturus. q. d. etiam post illa verba, quoties loquendum ei cum hominibus, velabat faciem.

CAP. XXXV.

3. **I**gnem. f. ad lucrum in fornace, aut furno, aut ad coquendos cibos: nam ad illuminandum, aut calefaciendum licebat.
 5. Prono. i. prompto, seu liberali.
 11. Paxillos. Hebr. & Chald. columnas.
 19. Vfus, scilicet, ad inuoluendas res Tabernaculi in profectioe.
 21. Primitias. Hebr. oblationem.
 22. Dextralia. i. brachiorū ornamenta, ut indicat vox Heb. Vas aureum. Apparet etiam omnia vasa aurea obrulisse, ut explicat Chal. & 70.
 30. Ex nomine. i. nominatim.
 35. Abietarij. i. fabrilia. Plumarij. i. Phrygia. Noua quæque, id est, pulchra, & ingeniosa, ut indicant Hebr.

CAP. XXXVI.

Vide Cap. xxvi. & seq.

3. **V**Ora, id est, spontaneas oblationes, ut est Heb.
 4. Venite, scilicet, ad Moysen.
 6. Cantari, pro, eulgari.
 8. Opereuario. Hebr. Cherubim. Vide sup. ca. 26. Polymita, scilicet, Phrygionica.
 13. Circulos. Alij fibulas, seu vncinos. Morderent, id est, prehenderent.
 20. Stantes, id est, erectas.
 33. Alium Hebr. medium, scilicet, qui intra tabulas induceretur: erat verò iste vnus è quinque, non sextus. Medias tabulas, scilicet, alij vinctes exterius per annulos, seu armillas inducebantur: duo ex parte superiori tabularū, duo ex inferiori, iste verò per ipsas tabulas in medio.
 35. Velum, scilicet, ante Sancta Sanctorum. Varium, atque distinctū. Hebr. Cherubim. Chal. Figuras cherubim.
 37. Tentorium. i. aliud velum exterius. Plumarij. Hebr. Rogem קרן q. d. Recamatoris.
 38. Quis & operuit auro. id non est Hebr. Chald. nec apud 70.

CAP. XXXVII.

1. **D**Vos semis, pro, duos, & semis.
 8. Summitate. i. extremitate.

14. Contra. i. regione. i. subtus.
17. Liba. sic Chal. & 70. Alij. flores.
19. Equum. i. aequale, vel finile.
20. Veste. i. stipite. Hebr. Chal. & 70. cadelabro.
26. Craticula. Sic 70. At Hebr. & Chal. tecto.
29. Ad sanctificationis vnguentum. 70. vñctionis sanctum. Chal. sancta vñctionis. atque hæc magis indicant Hebr.

CAP. XXXVIII.

1. **Q**uadratum. f. par erat longitudo, & latitudo.
4. Et subter eam in altaris medio arulā. Hebr. & Chal. subter ambitum eius. (f. altaris) ab infra usque ad medium.
5. Summitates. i. extremitates.
8. Labrum. i. concham. Speculis. f. areis. Excubabant. f. vigilantes in oratione relicta vanitate, & ornatu.
11. Ceremonias. i. ministerium, vt est Hebr. Chal. & apud 70. ipsi enim transportabant, & seruabant. Per manum. i. opera.
23. Plumarius. Hebr. Roquem. i. Recamator (vt ita dicam) seu acupictor.
26. Armatorum. i. aptorum ad arma ferenda, seu ad bellum.
27. Centum talenta. Hebr. centum talenta, & mille & septingenti, & septuaginta & quinque scli. Not. quod talentum vulgare libræ 60. (sacrum verò 120) Libra scli 25. scli vulgaris drachmæ 2. sacer verò, seu sanctuarij 4. Vide tamen sup. cap. 25.
29. Duo millia, &c. Id quidem coniungunt cum scli, leguntque duo millia quadringenti scli. quam lectionem Chal. sequi videtur. Potest etiam legi, Talenta duo milia, & septingenta, & scli quadringenti, 70. legunt, Talenta trecenta septuaginta, & duo mille, & quadringenti scli.

CAP. XXXIX.

1. **S**anctis. i. sanctuario.
3. **S**torqueri. sub. & tenci. Colorum. i. filorum dicti coloris.
4. Summitatum. i. extremitatum.
9. Quadrangulum, id est, quadratum. Du-

plex, id est, duplicatum.

10. Versu. i. ordine.
15. Cohærentes. i. complicatas.
16. Vtroque latere Hebr. duabus extremitatibus.
18. Ante, & retro. i. in principio, & fine; vel à Rationali, quod in pectore ad superhumerales, quod velut tetro erat. Vide sup. cap. 28.
23. Contra medium. Hebr. in medio.
28. Coronulis. i. ornamento circum. seu byssina vitta gyris quibusdam, vt ait Iosephus.
30. Sacrae venerationis. Hebr. coronæ sanctæ, seu coronam sanctitatis, vt vertit Chal.
32. Et recti, pro, i. recti. f. tentorij.
38. Vnguentum. i. oleum vñctionis. Tentorium. i. velum.
40. Tectum. i. Tentorium.
42. Obtrulerunt. Hebr. attulerunt ad Moysen.
45. Benedixit, id est, bene precatus est, vel laudauit.

CAP. XL.

2. **P**rimo. f. anni secundi ab egressu ex Ægypto.
3. Pones super eam, quæ ritè præcepta sunt. Hebr. ordinabis ordinationem eius. q. d. dispones eam, vt ego disponi iussi.
11. Vt sint. Hebr. Chal. & 70. & erit altare. f. quod sequitur. Sancta sanctorum. Hebr. Sanctitas sanctitatum. i. sanctissimum.
12. Lotos aqua. De hoc dictum est sup. per anticipationem.
15. Proficiat. Hebr. sit. Not. hic ab interprete dictum breuissimè, & concisè quod Hebr. fusè, & distinctè. f. lauandos, induendos, & vngendos Aaron, & filios, &c.
20. Testimonium. i. Decalogi tabulas.
32. Tectum. i. tentorium, seu tabernaculum. sic sup. ver. 26.
34. Gloria. f. nubes, vt statim dicitur, vel claritas seu splendor.
35. Maiestatem Domini coruscante. Hebr. gloria Domini tabernaculum implente.
38. Mansiones. Hebr. profectiones. i. quoties proficiscebantur.

LEVITICVS, scilicet, de Leuitarum officio.

CAPVT I.

1. **P**ECORIVS. Hebr. animalibus. Oibus. Hebræa vox etiam Capras significat. Itaque quidā verterunt, Pecore, seu pecudibus, vt infr. vertit interpres noster.
3. Holocaustum. totum comburebatur, quod

nomen ipsum indicat. q. δολον κοσπον. Armento. Hebr. Bobus. Immaculatum, id est, sine vllō vitio. scilicet perfectum. Tabernaculi, id est, tentorij, seu atrij. sic Num. 4.

4. Marius. Sic significans se sponte offerre, vel pernam suis peccatis debitam velut illi im-

nens. Vide infr. cap. 16.

5. Immolabitque. s. opera sacerdotis, vel Leuitæ mactabit. Domino. i. Domini altari, vel q. d. ante tabernaculum Domini.

6. Coincidet. s. facerdoes, vel Leuitæ.

7. Ignem. cōferuabatur is perpetuo in medio altaris. erat. n. id est tantum. Vide infr. cap. 6.

9. Pedibus. i. cruribus, vt est Hebr. Holocaustum, & suauem odorem. Chal. holocaustum gratissimum. Sic infra.

10. Oblatio. s. in holocaustum. Anniculum. i. non maiorem anno, quamquam non est id Heb. Chal. aut in 70. nec in Complur.

11. Immolabit, id est, mactabit, scilicet, Sacerdos, aut Leuitæ.

13. Adolebit, id est, incendet.

14. Auius. erat id pauperum. Vide infr. c. 12. Pullis. In columbis pulli meliores ad cibum, in turturibus grandiores. Sunt autem Deo meliora offerenda. Eam. s. oblationem.

15. Rupto, scilicet, vngue. vt ex Hebr. patet. Crepidinem, id est, extremitatem, scilicet, circa parietem, vt est Heb. & Chald. ita. s. vt ad basim perueniat, vt est apud 70.

16. Vesicam. i. sinum illum, in quem aures cibos prius immittunt, quam in stomachum, solentque habere frumenti grana, quæ Chald. vocat stercora, ait enim projiciendâ cum stercore. 70. *αὐλοῦ*, proloquon, vocant. Solent. Postea extra castra efferendi, vt dicitur infr. cap. 6.

17. Axillas, pro, axillas. i. alas.

CAP. I I.

1. Anima, id est, homo. Sacrificij, scilicet, Acibarij. Fiebat id ex rebus inanimatis, vt pane, thure, farina, oleo, &c. Hebr. *מִנְחָה* Minchah, id est, munus.

2. Sacerdotis. Heb. Chal. & 70. sacerdotes. Pugillum, id est, quantum pugillus capere posset. Super altare. s. incendendum.

3. Sanctum sanctorum. i. sacrosanctum, adeoque à solis sacerdotibus comedendum.

4. Panes. Alij, placentas. Conpersos. Alij, commistos, vel tinctos. s. adhibebatur oleum pasta, vel ante coctionem seu fruxionem, vel in ipsa, vel post ipsam.

9. Memoriale. s. partem, quæ velut Deo redueat in mentem ipsum offerentem.

10. Sanctum sanctorum, id est, sacrosanctum. q. d. Deo dicatum, & oblatum. Offeritur. s. adolenda, vt statim dicitur.

11. Absque fermento. s. sinceritatem Deus requirit. Mellis, scilicet, Deo non placent corporales delitiae.

12. Ac munerâ. Heb. Chal. & 70. Domino. Ponentur, scilicet, vt incendantur, cedebant enim in vsum sacerdotis. Vide infr. c. 7. & 23. de oblatione fermentati.

13. Sacrificij. scibarij. vt Hebr. indicatur. At Chal. & 70. ad omne sacrificium extendunt. Id quod conformis Mar. 9. vbi dicitur, omnis victima sale salietur.

14. Virentibus. q. d. recētibus, & teneris. Confringes. s. tundendo.

15. Quia oblatio, &c. q. d. sic. n. sibi Dominus offerri vult.

16. In memoriam, pro, memoriale. q. d. eam partem oblationis, quæ Deo offertur, vt offerentis meminerit. Vide sup.

CAP. I I I.

1. Pacificorū, scilicet, pro pace, id est, prosperitate aliqua impetrata à Deo, vel impetranda. Vide infr. cap. 7.

2. Tabernaculi, scilicet, atrij sacerdotum. Sacerdotis. Heb. Chal. & 70. sacerdotes.

3. Intrinsecus. s. intra vitalia, seu intestina.

4. Ilia. Hebr. quo teguntur ipsi, qui est iuxta ilia. Vide infr. Renūculis. i. renibus.

8. Tabernaculi. i. atrij. Vide infr. cap. 4. vbi intelligitur id intra atrium, vbi altare.

16. Omnis adeps, &c. q. d. dicat, omnis sacrificij adeps incendatur ad honorem Domini.

17. Adipem, scilicet, sacrificij. Quidam tamen ad omnem referunt, sicut & sanguinem. Vide infr. cap. 7.

CAP. I I I I.

2. Ignorantiam, id est, errorem, seu incogitantiam. Fecerit, scilicet, committendo.

3. Sacerdos. s. summus, vt explicat Chal. & 70. Qui vnctus est. q. d. postquam vnctus est. Delinquere faciens populum. s. suo exemplo. Hebr. ad delictum populi. i. (vt quidam interpretantur) peccato, quo populus peccare solet.

4. Tabernaculi, id est, atrij. Immolabit, id est, mactabit ipse.

6. Sanctuarij. s. quod dicitur Sancta sanctorū.

7. Gratissimi. Hebr. & Chald. Aromaticum. 70. compositionis. Domino. Heb. Chald. & 70. coram Domino. In introitu, pro, quod est in introitu, vt est Hebr. & Chald.

8. Vitalia, id est, præcordia. omnia, pro, qui operit omnia. Intrinsecus, scilicet, visceribus inclusus, vel viscera tegens.

20. Rogante. Hebr. expiante. Chald. & 70. propitiante. Propitius erit eis Dominus. Hebr. & Chald. dimittetur eis, scilicet, peccatum, vt explicant 70.

22. Princeps, scilicet, prælatus quis, vel dignitate eminens. Vnum è pluribus, pro, aliquid.

24. Immolauerit. s. sacerdos.

25. Tangens. s. sanguinem.

26. Rogabitque pro eo. Hebr. expiabit eum. Chal. & 70. propitiabit pro eo.

27. De populo terræ, quasi dicat, aliquis è plebe.

35. Arietis. Hebr. agni, seu ouis. Rogabitque, &c. Hebr. expiabit eum sacerdos peccato, seu propitiabit pro peccato, (vt vertunt Chal. & 70.) sic & cap. seq.

CAP. V.

1. **A** Nimai. homo. sic infra. Et audierit. i. cum audierit, vel q. d. si quis peccet, & alter audierit. Adiurantis. i. iudicis, vt dicat veritatem. Testis que. i. vocatus, vt rem prodatur. Portabit iniquitatem. i. a Deo punietur.

2. Reptile. i. immundum, seu mortuum. Not. quod Hebr. multo aliter, f. anima, quæ tetigerit aliquid immundum, vel cadaver bestie immunda, aut iumentum immundi, aut reptilis immundi. Oblita. Hebr. ignara. sic & infra.

3. De immunditia hominis, pro hominis immundi. Solet. f. homo. q. d. quomodocunque immundus sit ille, qui tactus est. Subiacebit. f. vt rea, nisi se purget.

4. Et protulerit, pro, nempe protulerit. Male. f. se affligere ieiunio, aut alia re; vel male se quid facturam, vel est Hebraismus, pro, quidquam, seu quid magnum, aut paruum. Vide similem phrasim Gen. 31. Num. 29. vbi enim legimus quidquam durius. Hebr. bonum, vel malum. q. d. aliquid. Oblita. f. contra iuramentum fecerit. Hebr. ignara, seu inscia.

5. Agar penitentiam. pro peccato. Hebr. & Chal. confitebitur peccatum.

8. Ad pennulas. f. colli. Hebr. contra cervicem.

11. Oleum. f. id latitiam significat. pro peccato autem dolendum. Thuris. f. peccatoris oratio, dum in peccato est, non est Deo grata.

12. Monumentum. i. memoriam. q. d. vt Deus recorderetur eius.

13. In manere. i. vt solet in sacrificio cibario, quod munus vocatur.

15. Ceremonias. id additum ab interprete. Per errorem, v. g. nescies rem esse consecratam. Peccauerit. f. non debet tractando, vel furando aliquid de consecratis Deo, vel non dando primitias, aut decimas.

17. Per ignorantiam, de hoc dictum etiam ca. 4.

18. Iuxta mensuram, &c. id est eo meliorem arietem, quo grauius fuerit peccatum.

19. In Domino, pro in Dominum. Hebr. Domino.

CAP. VI.

2. **C**ontempto Domino. 70. contemptis Domini præceptis. Hebr. præuaticata in Dominum.

3. Peccate. f. auferendo aliena.

4. Conuicta. q. d. vbi iudicio sacerdotis, qui detegit, confiterie fuisse peccatum.

6. Iuxta estimationem. Vide sup. cap. 5.

7. Pro singulis. i. vnumquodque eorum.

11. Prioribus. i. quibus erat indutus.

13. Ille. f. qui diuinitus accensus fuit.

14. Sacrificij, & libamentorum. Hebr. sacrificij, quod dicitur munus. Not. quod libamen fiebat ex farina, oleo, & vino, & cum sacrificio com-burebatur.

16. Sactuarij. i. arij, in quo sanctuarium. Hebr. sancto, in atio, & sic legit Complut.

17. Incensum. i. incendendo.

18. Legitimum. Hebr. statutum. atque ita intellige infr. in similibus, ne sit opus saepe repetere. Omnis. Alij, quidquid. Sanctificabitur. f. ita vt comedi nisi a sacerdotibus non possit. quod si legas, omnis, intellige neminem illa tangere debere, nisi prius sanctificatum, seu cōsecratum.

20. Sempiterno. f. quoties vngendi erunt. f. summi sacerdotes. nam Hebr. & 70. in die quo vngetur ipse (f. summus sacerdos) vbi nos legimus, in die vñctionis suæ.

21. Calidam. Hebr. coctam, seu frictam, & in frustra diuisam.

23. Sacrificium. f. cibarium, quod munus dicitur, & infr. cap. 7. Interpres vocat sacrificium simile. f. ex farina præcipue fiebat.

25. Peccato. f. Principis vel plebeij. Nam hostia pro peccato populi totius aut sacerdotum tota cremabatur. de quo vide sup. cap. 4. & 6. Sanctum sanctorum. i. valde sancta.

29. Vescetur. i. velsi poterit.

30. Tabernaculum. f. vt eius sanguine tingatur altare incensi. Alioqui de alijs Hostijs pro peccato edebant sacerdotes. Aug. in Leuit. q. 18.

CAP. VII.

1. **D**elicto. i. peccatis minoribus vel omissionis, vel per imprudentiam commissis. Sancta sanctorum. i. sacrosancta, seu sanctissima. id est que a solis sacerdotibus comedenda.

7. Sicut pro peccato. q. d. idem ritus in sacrificio pro peccato, & pro delicto. Aug. in Leu. q. 20. peccatum (inquit) faciendo malum; delictum deferendo bonum; vel illud scienter factum, id ignoranter.

10. Mensura æqua. f. quisque habebat suum diem ad ministrandum, eiusque diei oblationibus vtendum. Ita quidam explicant. At Hebr. indicant, cocta quidem pertinere ad sacerdotem offerentem; non cocta verò diuidenda inter sacerdotes. Vide sup. cap. 2.

12. Panes. Hebr. placentas. Sic etiam infra. Conspersos. Notant quidam, quod dicitur oleo conspersum, intelligi factum ex farina & oleo. Nam cum iam factu oleum aspergebatur, dici oleo litum vel vñctum. Coctamque, pro, nempe coctam; est enim repetitio. Alij, frictam vertunt. Collyridas. i. placentas.

13. Gratiarum. pro, gratiarum actionis. Pro pacificis. i. in gratiarum actionem.

14. Xnus. alter credebatur in vñctum offerentis.

18. Irrita fiet. Hebr. non erit accepta.

19. Ex ea, scilicet, hostia pacifica, quasi dicat, non solus sacerdos poterit ex ea edere, sed alij etiam, modò sint mundi.

20. Peribit, id est, eiicietur, vel, quasi dicat, digna est morte.

24. Vfus, scilicet, præterquam in cibum.

25. In incensum, &c. q. d. crematus in honorem Domini.

29. Offerat simul & sacrificium. i. libamenta eius. Hebr. Chald. & 70. aliter. f. offerendum Domino. i. adipem incendendum, & dandam quandam partem sacerdoti (vt statim explicatur) vbi Deo fuerit oblata.

34. Eleuationis. f. eleuabatur, & agitabatur à dextra in sinistram, quo significabatur, Deum, omnium, quæ in orbe sunt, Dominum esse. Hebr. dicitur, pectusculum agitationis, & armus eleuationis. f. is sursum eleuabatur; illud à dextra in sinistram agitabatur. Ita quidam; Alij tamen vtrumque verbum. f. Tenuphâh, & Terumâh, eleuationem, & exaltationem interpretantur. Chald. vertit, vt noster interpres. f. pectusculum eleuationis, & armum separationis.

35. Vnctio, i. velut nescies, & stipendium ob vnctionem à Domino institutum. In ceremoniis. Hebr. Chald. & 70. de oblationibus. In die, pro, à die.

37. Consecratione. f. sacerdotum.

38. Mandauit, iungendum cum, in deserto Sinai.

CAP. VIII.

3. **T**abernaculi, id est, atriij.

8. Doctrina, & veritas. Hebr. Vrim & Urim. Vide Exod. 28.

9. Consecratam in sanctificatione, quasi dicat, in qua scriptum sanctitas Domino. Hebr. & Chald. coronam sanctitatis. 70. consecratam sanctam.

11. Sanctificans. f. proximè dicta, vt indicant. Hebr. Chald. & 70. Aspersisset. Soleo illo. Altare. f. holocaustorum.

15. Fundamenta. i. basim.

26. Panem Heb. placentam. Collyridam, id est, placentam.

28. Sacrificij. signiti, vt est Hebr.

30. Vnguentum. Hebr. vnctionis oleum.

31. In vestitu suo. Hebr. Chald. & 70. & vestes eorum. Tabernaculi. i. atriij sic infr.

34. Vt ritus sacrificij impleteretur. Hebr. Chald. & 70. ad propitiandum pro vobis.

35. In Tabernaculo. i. ad ostium Tentorii, f. ex parte interiori. Hebr. Chald. & 70. addunt, septem diebus. Custodias Domini. i. quæ Dominus custodiri iussit. Chal. custodiam verbi Domini.

CAP. IX.

1. **O**ctauo. f. Martij, anno secundo ab egressu ex Aegypto.

2. Tolle. f. pro peccato offerendum.

3. Tollite. f. pro peccatis vestris offerendum. Anniculum. Hebr. & Chal. anniculos.

5. Tabernaculi, id est, atriij. Altaret, scilicet, coram Domino, vt additur Hebr.

7. Pro peccato, &c. quasi dicat, offer pro te, & sacrificium pro peccato, & holocaustum. Deprecare. Hebr. expia, seu propitiare. Chald. & 70. propitiare, quasi dicat, placa Deum, seu propitium redde per sacrificium. Ora. Hebr. & Chald. & 70. fac propitiationem seu expiationem, vt sup. proximè.

10. Quæ sunt pro peccato. Hebr. de peccato. i. hostia pro peccato. Adoleuit. i. adolenda posuit: nam postea descendit ignis.

13. Cremavit. i. cremanda posuit.

14. Pedibus. i. cruribus.

15. Expiatòque altari. Hebr. expiauitque illum. f. populum, idque (vt Chal. addit) in sanguine. 70. purificauit illum.

17. Absque ceremoniis holocausti. Hebr. absque holocausto. q. d. præter matutini holocaustum. id etiam oblatum est.

20. Cremati. id postea factum.

22. Benedixit. i. bene precatus est. Completis. i. paratis; vel id per anticipationem dicitur. Descendit. ferat altare loco editiori.

24. Egressus. i. missus. vel fortè è sanctuario prodiit. Ignis. Quidam dicunt durasse vsque ad captiuitatem Babyloniam, alij negant. Ruentes. f. ex timore, vel adorando.

CAP. X.

1. **A**lienum, id est, non è celo missum.

2. A Domino, id est, à Tabernaculo, vbi Dominus colebatur.

3. Sanctificabor, id est, me sanctum ostendam, & sanctitatis amantem, dum punio sanctitatem violantes. Appropinquat. f. per sacrum ministerium. Glorificabor. i. apparebo gloriosus.

6. Nudare. f. lugentium more, fortè prohibet radi. Vide cap. 21. Indignatio. f. Domini. Incendium, id est, mortuos incendio.

9. Omne, quod inebriare potest. Sic etià Chal. At Heb. & 70. siceram: vnde apparet Siceram, seu Sechar significare quicquid inebriare potest. Intrabit. f. ad ministrandum. Tabernaculum. i. atrium sacerdotum.

10. Scientiam, quasi dicat, ne per vinum impediāmini.

11. Per manum, id est, opera.

14. Mundissimo, scilicet, ab iis, quæ solent polluere tangentes. Salutaribus, id est, pacificis ex iis poterant edere etiam femine, non autem ex hostia pro peccato.

15. Eleuauerunt, id est, eleuando per sacerdotem obtulerunt. Pertinent, scilicet, armus, & pectus.

17. Portetis, id est, auferatis, scilicet, per sacrificia,

ficia, & orationes, vt statim explicatur. Rogestis. Heb. expietis.

18. Præsertim cum de sanguine, &c. Hebr. & Chald. ecce non est sanguis, &c. 70. Non enim est sanguis, &c. Illatum, scilicet, quod fit in holocausto.

19. Quomodo potui, &c. Hebr. numquid Domino placuisset, si eam comedissem?

CAP. XI.

3. **P**ecoribus. Hebr. Chald. & 70. animalibus.

5. Charogryllus. Alij, cuniculus.

13. Halietum, id est, marinam aquilam. & 70. Halieuo, Piscor, Aëtos, & 70. Aquila.

21. Quidquid autem, scilicet, reliquum.

22. Attacus. Alij, scarabæus. Ophiomachus. locusta: genus, serpentibus (vt nomen indicat) inimicum.

25. Porter, scilicet, extra castra.

26. Illud, scilicet, cadauera illorum. Vide paulo post.

27. Super manus, scilicet, vt lupus, simia, vrsus, canis, &c.

28. Immundus erit, scilicet, non poterit versari cum aliis, nec ingredi atrium, nec oblati vesci.

32. Cilicia, id est, facci. Fit opus, quasi dicat, quodcunque vas, seu instrumentum.

33. Polluetur, scilicet, & vas, & quod intus est, vt est Hebr.

34. Aqua, scilicet, polluta, seu quæ in vase polluto. Liqueus, scilicet, contactum illa aqua, aut morticino, aut quod est in vase immundo. Heb. Chal. & 70. porus.

35. Et quidquid super illud, pro, omne, super quod. Chytrópodes, id est, ollarum sustentacula.

36. Eorum, scilicet, quæ dicta sunt, vel quasi dicat, in cisternis illis, aut fontibus mortuum animal.

42. Graditur, de reptilibus loquitur. Siue per humum trahitur, q. d. omne denique reptile.

CAP. XII.

2. **S**i suscepto semine, pro, si concipiens. Chald. si conceperit, & iuxta dies, &c. quasi dicat, eo modo, quo cum mēstrua patitur. No. quod istis septem diebus nulli licebat cum illa versari. at 30. sequentibus licebat quidem, sed non cum ea rem habere.

4. Manebit, scilicet, velut immunda. In sanguine, &c. id est, ob fluxum sanguinis, de quo purificanda est. Omne sanctum, pro, vllum sanctum, v. g. decimas, sacrificia, &c. Ingredietur, id est, accedet. sed ostium atrij.

6. Deferet, iunge cum sequentibus: non enim pro factu sed pro matre fiebat oblatio, etsi quidam aliter putant. Tabernaculi, id est, atrij.

7. Rogabit pro ea. Hebr. expiabit eam, Chald.

& 70. propitiabit pro ea, q. d. Deum placabit. s. per sacrificium. sic & inf. Mundabitur, id est, munda declarabitur, seu reputabitur.

8. Nec potuerit. explicatio precedentis phrasos Hebraica.

CAP. XIII.

2. **D**iuersus color, &c. Alij, tumor, vel scabies serpens, vel candida macula. Plaga lepræ, i. quod videatur esse plaga lepræ.

3. Arbitrium, id est, iudicium, de consilio tamen medicorum, vt quidam dicunt. Separabitur, scilicet, vt immundus.

6. Mundabit. i. mundum declarabit.

8. Condemnabitur. s. re diligenter a sacerdote examinata, vt est Hebr.

10. Color albus. Chal. alba macula. 70. cicatrix alba. Aspectum, id est, colorem, scilicet, in album, vt est Hebr. Viua, scilicet, in macula, seu cicatrice.

11. Contaminabit, id est, contaminatum iudicabit.

13. Mundissima, quasi dicat, videtur quidem lepra, sed re vera non est.

14. Viuens, pro viua. In eo, scilicet, in lepra, raptæ cute.

15. Polluetur, id est, immundus habebitur. Si lepra aspergitur. Hebr. Leprosa est. q. d. illa carnis viuacitas lepram indicat.

26. Immutatus. s. in albedinem, vt est Hebr.

28. Mundabitur. i. munda iudicabitur.

31. Nigrum. Heb. & Chal. non nigrum.

32. Sui coloris. Chal. & 70. non flauus.

34. Mundabit. i. mundum iudicabit.

42. Caluitio, siue recaluatione, scilicet, caluo, vel recaluastrō, illud in occipitio, id in fronte dicitur.

45. Dissuta, signum id luctus, sicut & vestis lacerata. Veste, scilicet, reiecta in labrum superius. Clamabit, scilicet, dicens, caute a me immundo.

49. Alba Heb. & 70. viridis. Chal. pallida.

54. Præcipiet, & lauabit, pro, præcipiet lauare.

55. Faciem. i. colorem. In superficie, &c. Heb. eodem sensu dicitur, in caluitio, vel recaluatione. q. d. parte posteriori, aut anteriori.

57. Volatilis, & vaga. 70. florens. Chal. multiplicata. Alij, repullulascens.

CAP. XIII.

4. **P**asseret. 70. aniculas. Vermiculū. Alij, coccum bis tinctum. Chald. coccinum. 70. coccinum retortū. sic infr. vbi interpres nunc vermiculum vertit, nunc coccum.

5. Viuentes. q. d. in quo vase sit aqua viua. s. fontana, vel fluuialis.

6. Sanguine. s. misto aqua vas. Vide infr.

10. Decimas, scilicet, ephi, nepe tria Gomer. est enim Gomer decima pars Ephi.

17. Super sanguinem, id est, ultra sanguinem, qui, scilicet, in eisdem locis antea fuerat effusus, vel supra illum sanguinem. 70. super loco sanguinis, vide infr.

19. Rogabitque. Hebr. expiabitque. Chald. & 70. propitiabitque, quod potest ad sacrificium referri. Interpretes ad orationem retulit.

21. Ut roget pro eo sacerdos. Hebr. in eleuationem ad expiandum pro eo, seu propitiandum pro eo, ut vertit Chald.

230. Tabernaculi, id est, atrij.

34. Si fuerit plaga. Heb. Chald. & 70. Si dederit plagam. Nempe à Deo sunt talia flagella.

37. Vallículas, id est, foucas, seu fossas.

46. Clausa, scilicet, à sacerdote.

48. Purificabit, id est, mundā declarabit. Reddita sanitate. Hebr. quia sanata est.

54. Percussuræ. Alij, macula nigra. Chald. lepræ capitis.

CAP. XV.

Cum per singula, &c. Heb. & Chald. cum fluxerit, aut carni adhaerit, &c. nec est ulla mentio de momentis.

8. Saluam, q. d. si talis alium conspuat.

9. Stigma, id est, iumentum stratum. Alij, iumentum. Chald. equitatura. 70. stragulum asini, pro, cuiuscumque iumentum.

13. Viuentibus. Chald. fontis.

15. Faciet, id est, offeret, seu, sacrificabit. Rogabitque. Hebr. expiabitque. Emundet, id est, mundus declaretur.

16. Egreditur, scilicet, aliquando. Coitus, id est, quale solet in coitu.

17. Quam habuerit. Hebr. super quam semen effusum fuerit.

19. Separabitur, scilicet, à consortio aliorum in cibo, & lecto.

20. Locus. Hebr. omne.

22. Vas, id est, instrumentum.

25. In tempore, scilicet, solito, quasi dicat, præter solitum tempus.

30. Rogabitque. Hebr. expiabitque.

32. Coitu. Hebr. seminis effusione.

33. Sanguine. Hic, Hebr. Chald. & 70. addunt, & fluentis (scilicet, seminis) fluxu, siue maris, siue feminæ.

CAP. XVI.

Sanctuarium, id est, sancta sanctorum. Nube, forte illa quæ fiebat ex thymiamate, de quo infr.

3. Fecerit, s. semel in anno, mens. Septembri.

4. Tunica, &c. His solis vestibus induebatur, non reliquis pontificalibus, quod esset microris dies, & afflictionis, quod ad expiationis officium atinebat, alioquin eodem die suis induebatur, ut infr. dicitur.

6. Obrulerit, scilicet, Deo postea immolan-

dum. Orauerit. Hebr. expiauerit.

7. Tabernaculi, id est, atrij.

8. Emissario, pro, emittendo. s. postea.

10. Fundat preces. Hebr. expiet, id est, intellige infr. in locis similibus, ne sit opus sæpè repetere.

12. Altaris. s. holocaustorum secundum quosdam, secundum alios, thymiamatis.

13. Testimoniū. i. Arcam testimonij. Moritur, s. ita faciendo, q. d. aliter faciens morietur.

14. Ad Orientem, i. ad illam eius partem, quæ respicit Orientem, s. priorem.

16. Immunditiis. i. peccatis quibus quodammodo pollui videtur. Tabernaculo, i. tentorio, seu arrio. Sordium, i. impuritatum.

17. Tabernaculo, i. arrio, vel ea parte tabernaculi, quæ vocatur sancta.

18. Altare, s. thymiamatis.

20. Offerat, s. domino.

22. Portauerit, planè Christi figura, hircus, n. quomodo portare poterat.

29. Affligetis, i. ieiunando. Animas, id est, vi- tas, seu corpora.

31. Sabbatum quietis, quasi dicat, quies quietis, id est, summa quies, scilicet, corporis, & animæ. 70. Sabbata sabbatorum.

32. Perpetua, i. perpetuò obseruanda.

CAP. XVII.

Occiderit, s. causa sacrificij.

4. Obtulerit, s. per sacerdotes immolanda. Sanguinem, s. humanum. Peribit, i. occidetur à me, ut dicitur infr. vel dignus est morte.

5. Occidunt, pro occidere solent, vel quasi dicat, quæ alioqui occiderent, nec enim in agro occisas offerri vult.

10. Obfirmabo, &c. i. irascar valde.

11. Anima, i. vita. Aug. in Leu. qu. 57. In sanguine est, i. præcipue è sanguine pendet, sine ipso enim perit anima.

16. Vel, pro, &c. vtrumque, n. lauandum. Portabit iniquitatem, i. punietur.

CAP. XVIII.

Legitimis, id est, ritibus. Hebr. statutis, 70. legibus.

4. Et præcepta, explicatio præcedētis. Dicuntur autem Dei præcepta, iudicia, q. decreta, summoque facta iudicio, quamquā iudicia quidam intelligūt iudicialia, præcepta verò, quæ ad mores pertinent, seu moralia. Ego, s. qui præcipio, q. d. puniam nisi obediat.

5. Viuet, s. æternā vita, si faciet, ut par est, nempe cum fide, & charitate.

6. Turpitudinem. Alij, nuditatem. Alij, verenda, quæ per antiphrasim nuditas dicuntur, quod nudari non debeant. Turpitudine autem, quod ea nudari turpe sit.

7. Et turpitudinem, pro, id est turpitudinem. Discooperies, scilicet, rem habendo, etiā matri-

monij prae-textu. f. prohibitum eum iis etiam matrimonium.

8. Vxor. f. nouerit tua. Patris. i. ad patrem pertinet. f. dis-cooperire, quia vxor est.

10. Tua est, q. d. quia tibi consanguinea est.

12. Caro est. i. propinqua est, seu consanguinea, vt vertetur Chal. & 70. sic & infr.

14. Nec accedes. explicatio est praecedentis.

16. Fratris tui. f. liberos relinquentis.

17. Ignominiam. Hebr. nuditatem, seu turpitudinem. Incestus est. Hebr. nephas, seu scelus est. 70. impietas est.

18. In pellicatam. q. d. vt sit pellex eius. Chal. ad tribulationem eius. Alij, ad amulationem, seu afflictionem eius.

20. Nec seminis, &c. explicatio praecedentis.

21. Consecratur. f. combustione. Moloch. Saturnum quidam putant.

23. Nec miscebitur. explicatio praecedentis. Scelus. Hebr. confusio. Alij, abominatio.

25. Visitabo. i. puniam. Euomat. i. a se eiciat. f. per mortem.

28. Euomit, pro, euomet.

29. Peribit. i. dignus est morte per Iudicem inferenda, vel, a me occidetur.

CAP. XIX.

5. **VT** sit placabilis. Hebr. ad voluntatem vestram immolabitis illam. i. voluntarie, vt Chal. interpretatur, vel ad beneplacitum vestrum, vt alij. Noster accepit. q. dictum esset ad vestri acceptationem a Deo.

7. Prophanus erit. i. rem prophanam fecerit, vt Hebr. indicant. Chal. abominatio erit. Impietatis reus. Hebr. Chal. & 70. non erit acceptum.

8. Iniquitatem. i. poenam iniquitatis. Polluit. Chal. & 70. prophanauit. Peribit. i. interficietur, vel, non habebitur a Deo tanquam Israelita.

9. Solum. Hebr. angulum. q. d. relinques pauperibus aliquot spicas.

10. Racemos. f. relictos a vindemiatoribus.

11. Mentiemini, sic & 70. At Hebr. & Chald. negabitis. f. depositum.

12. Pollues. f. falsum iurando.

13. Facies calumniam. 70. laedes. Hebr. vim inferes. Vi opprimes. f. rapiendo, vt est Heb. Chal. & apud 70. Non morabitur, &c. q. d. solues operarum mercedem. Mane. i. diem sequentem.

15. Nec iniuste. explicatio est praecedentis. Non consideres, &c. q. d. nullius respectu iniuste iudices.

16. Contra sanguinem. q. d. ne sis causa, quod occidatur.

17. Super illo. i. causa illius. f. odiendo.

18. Memor. f. cum odio, aut ira, vt indicant Chald. & 70. Amicum. Hebr. Chald. & 70. proximum.

19. Iumentum tuum, &c. Glo. ord. negat haec ad litteram intelligenda. Ego id non autem di-

cere. Ex duobus. f. lana, & lino, vt interpretatur Chal. Vide Deut. 22. Videtur autem per haec indicari, vitandam rerum confusionem.

20. Etia nobilis. Hebr. & Chal. & viro desponsata. Donata. Tunc enim esset lapidanda.

21. Pro delicto. No. aliud esse iustitiae publicae satisfacere, aliud Deo.

23. Praputia, &c. q. d. primos fructus trium annorum quasi immundos. projicietis. id enim indicant Hebr. Chal. & 70.

24. Sanctificabitur, &c. i. consecrabitur Domino ad eius laudem. Chal. erit sanctificatus. f. a solis sanctificatione, seu Deo consecratis edi poterit, nempe sacerdotibus, & Leuitis.

25. Congregantes. Hebr. vt augeantur. f. Dei beneficio, si praedicta obseruaueritis: idque etiam indicant Chal. & 70.

26. Cum sanguine. f. prius effundendus erat. Somnia. 70. tempora. f. prohibet praedictiones vanas futurorum, vel superstitiones gentilitias in delectu temporum ad aliquid agendum.

27. Rotundum. i. gyrum. f. more sacerdotum Aegypti, qui sic idola colebat. itemque rasa barba, forte radi prohibet. Vide cap. 21.

28. Super mortuo. i. propter mortuum. f. more Aegyptiorum.

30. Metuite. i. reueremini.

31. Magos. Hebr. Pythones. 70. ventriloquos. & sic etiam cap. seq.

33. Exprobretis. Alij, vim inferatis. 70. affligatis. Chal. decipiatis.

35. Regula. Glo. interl. putat esse id genus sequentium mensurarum. Alij volunt intelligi mensuram longitudinis rerum, vt vnam aut cubitum. atque id Hebr. indicant.

36. Modius, & sextarius. Chal. mensura, & modius. Hebr. Ephah, & Hin. 70. mensura, & sextarius.

37. Iudicia. i. leges.

CAP. XX.

1. **D**ederit de semine. i. filium obtulerit. Vide sup.

3. Ponam faciem. i. irascar.

7. Ego sub. quem imitari deberis.

8. Sanctifico vos. sub. Id quod impeditis non seruando mea praecepta.

9. Matrique, pro, aut matri. Sanguis eius, &c. q. d. reus est mortis, vel interficiatur.

14. Cum eis. i. cum ea, quam post alteram duxit, quamquam Hebr. Chald. & 70. dicunt ipsas etiam comburedas. f. vtramque. quod intellige, si simul ductae sceleris consciae. vel ipsas. i. illam ex eis, quae alteri superducta.

15. Pecus, ne, scilicet, flagitij memoriam refricet. August.

17. Iniquitatem. i. iniquitatis poenam. Aug.

18. Aperuerit, &c. q. d. pudenda detexerit, unde sanguis ille fluit.

20. Ignominiam cognationis. Hebr. nuditatem patruui sui.
 21. Fratri sui, scilicet, qui filios reliquit. Illicitam. Hebr. fordam, seu abominandam. 70. immundam.
 22. Euomat. i. ejiciat. s. e. vita per mortem.
 26. Mihi. Chal. coram me.
 27. Sit super illos. i. interficiantur.

CAP. XXI.

1. **I**N mortibus, scilicet, tangendo cadaver, aut curando funus.
 4. Nec in principe, &c. Hebr. indicat, nec Principem debere cōtaminari in funere popularium. atque ita Chal. interpretatur.
 5. Radent. s. super mortuo. vt addit Chal. Incisuras. i. acerando faciem vnguibus more gentilium, in alicuius funere.
 6. Deo. Chal. coram Deo.
 7. Scortum, &c. q. d. nec publicam, nec priuatam meretricem.
 8. Offert. s. singulis sabbatis. erat id minorum sacerdotum.
 10. Caput suum, &c. q. d. ne faciant quæ solēt, qui mortuos lugent.
 11. Mortuum. i. domum, vbi sit cadaver. Super patre. i. ne super patre quidem.
 12. Egredietur. s. causa. Sanctis. Hebr. sanctuario. s. tabernaculo, aut atrio. Polluat. s. ex mortuo rediens.
 14. Sordidam. i. secretam meretricem. Meretricem. s. publicam. Puellam. Hebr. Chal. & 70. virginem.
 15. Vulgus. s. vilem, vel quā non debet ducere.
 17. Maculam. s. conspicuum corporis vitium.
 18. Paruo. Alij, depresso.
 20. Herniosus. Hebr. & Chal. compressis, seu contusis testiculis 70. vnius testiculi.
 22. Panibus. s. propositionis. vel. q. d. de cibis oblatis in tentorio.
 23. Velum. s. primū. vel si de secundo loquitur significat non posse fieri Pontificem summum.

CAP. XXII.

1. **C**Aueant. s. quādo sunt impuri. His, quæ consecrata sunt. i. oblationib. Nomen sanctificatorum. i. sanctificata.
 3. Et ad posteros. q. d. id quod etiam ad posteros pertinet. Immunditia. s. aliqua ex sequentibus. Peribit. i. occidetur, vel dignus fiet morte.
 9. In sanctuario. i. causa sanctuarij. s. ob prophetatum sanctuarium.
 10. Alienigena. i. qui non sit de gente sacerdotali. Vide Num. 3. & 16. vel qui non sit Israëlita.
 12. Ex populo. i. non sacerdotali genere. est enim Hebr. idem verbum, quod proximē vertit, alienigenam. i. extraneum.
 19. Vt offeratur perversos. Hebr. potius significa-

- tur, vt acceptum sit. s. Deo, & sic explicat Chal.
 22. Papulas. i. verrucas, seu pustulas.
 23. Aure, aut cauda amputatis. Chal. superfluum, vel diminutum. Alij, enormibus mēbris, aut nimis paruis.
 24. Contritis. i. confractis.
 25. Alienigena. i. gentilis, seu infidelis. Pannes. i. sacrificium: erat enim velut Dei cibus, præsertim holocaustum. intellige verò non posse offerri in propria specie: nam ex pecunia à gentili data poterat emi quod offerretur.
 30. Non remanebit. Vide sup. c. 7.
 32. Polluatis, scilicet, faciendo, vt malè propter vos audiat.

CAP. XXIII.

2. **F**estus Domini. i. festi dies, Domini cultui dicari. Vocabitis sanctas. i. sanctè celebrabitis. No. Festa quædam vno die celebrant. s. quæ instituta in memoriam rei vno die gesta, alia verò pluribus diebus, quod essent in memoriam rerum pluribus diebus gestarum.
 3. Opus. s. etiam ciborum preparationem, quæ in sabbato prohibita, non in aliis festis.
 5. Ad vespertam. Hebr. inter duas vespertas. s. inter occasum solis, & noctem. Vide Exod. 12. 70. inter vespertina.
 7. Seruile. Hic non includuntur ciborū præparaciones.
 8. Igne. s. holocaustum. Vide Num. 28. Celebratio. i. intermediis, non autem primo, vel pro, celeberrimus. s. vt primus.
 10. Segetem, scilicet, hordeaceam de triticea. Vide Exo. 34.
 11. Eleuabit. s. offerendo. Altero die sabbati. i. postridie Paschæ. s. 16. Luna nam Pascha 15.
 13. Liba. i. libamen, seu libatio.
 14. Polentam. s. ex frumento tosto, aut frixo. Chal. grana torrefacta. 70. farra tosta.
 15. Ab altero. s. inclusiue. Putant autem quidam, cum 16. erat sabbatum, vt tempore passionis Christi, solitum numerari à 17. quia sabbato non poterant colligi manipuli, & siccari, &c. (quamquam alij aliam causam reddant) Itaque Pentecosten Iudæorum, tūc, & nostrum in eundem diem incidisse. Hebdomadas. Hebr. sabbata. Sic Luc. 18. In sabbato. i. hebdomada. Plenas. i. integras.
 16. Alteram. quia. s. septem hebdomadæ faciunt dies 49. tantum. Expletionis. i. post expleta. Nouum. i. ex nouo frumento.
 21. Celeberrimum. Celebrabatur in memoriam datæ legis in monte Sinai.
 22. Ad solum. Hebr. ad angulum, quasi dicat, aliquid relinquit pauperibus. Vide sup. cap. 19.
 19. Facietis. i. offeretis, seu sacrificabitis.
 24. Sabbatum. i. quies, cessatio, quasi dicat,

dies festus. Memoriale, scilicet, in memoriam liberati Isaac ab immolatione secundum Hebraeos, casu pro illo, ariet. Clangentibus, s. ad preparationem Scenopiege. Sanctum, q. d. erit celebre, seu sancte celebrabitur.

27. Expiationum, celebrabatur id festum in memoriam veniæ datæ à Deo, ad preces Moysi, pro adoratione vituli. Expiabaturque populus per ieiunium & sacrificia. Affligetis, s. ieiunando.

30. Operis quippiam. Quidam dicunt nec cibos locuisse parare, vt nec in sabbato.

32. Nono, scilicet, appetente nocte: 70. à die nono, scilicet, incipiendo ieiunare. Sabbata, id est, festa. Intellige autem vesperam post solis occasum. Vide Exod. 12.

36. Collectæ, scilicet, populi ad celebritatem collecti Heb. retentionis. f. retinebatur populus.

38. Exceptis sabbatis, id est, præter ea quæ in sabbatis offeruntur.

40. Pulcherrima, scilicet citri, secundum Hebraeos, & ita vertit Chal. Spatulas, i. frondes, seu ramos. Denfarum, scilicet myrti secundum quosdam, vide 2. Esdr. 8.

41. Festa, scilicet dicta.

CAP. XXXIII.

3. **P**onet, accenderit, usque in mane. Apparet solum nocte fuisse accensas.

5. Decimas, s. vnus Eph. q. d. duo Gomor.

6. Altriuscus, id est, ex altera parte, seu è regione aliorum sex.

7. Thus lucidissimū, 70. thus purum, & salem. Vt sit panis, coniunge sic, panis oblationis Domini in monumentum, vt patet ex Chal.

9. Comedant, sabbato edebantur, & thus illud adolebant.

14. Ponant manus, scilicet, testantes se auduisse blasphemantem.

15. Portabit peccatum, id est, pro peccato punietur.

16. Et qui blasphemauerit, explicatio est precedentis.

17. Et occiderit, id ab interprete additum, explicationis causa. 70. qui percussit hominem, & mortuus fuerit. Chal. qui occiderit hominem. Sic & infr. ex quo apparet, percutere hic. Hebr. pro occidere sumi.

19. Maculam, i. vulnus, seu plagam.

20. Pro fractura, s. sustineat.

21. Qui percussit, &c. repetuntur supra dicta. Punietur. Hebr. morietur, id est, interficietur. Chal. occidatur.

22. Aequum, Hebr. Chal. & 70. vnum.

CAP. XXXV.

2. **S**abbatizetis. Hebr. 70. & Chal. sabbatizet. S. quiescat seprimo quoque anno. Domino, id est, in honorem Domini.

5. Primitiarum. Hebr. separationum, quasi di-

cat, quas tibi solebas separare more primitiarum. Chald. quas tibi reliquisti, quasi dicat, vnas vineæ à te derelictæ, & non cultæ, seu à te derelictas. Sic & infr. intellige.

6. Tibi, quasi dicat, poteris quidem tu etiam edere, sed vt ceteri solum partem, non totum tibi colligere.

8. Numerabis, scilicet, incipiendo à Septēbris. Hebdomadas. Hebr. sabbata. Vide sup. c. 25.

9. Propitiationis. Chal. expiationis. Tēpore. Hebr. Chal. & 70. die.

10. Sanctificabis, id est, declarabis esse Deo dicatum, vel populum ad illum preparabis. Vocabis, id est, denunciabis. Remissionem. Hebr. & Chald. libertatem. Iubilæus, quasi dicat, remissionis, & libertatis. No. quod Iobel significat arietem, secundum quosdam, & eius cornu, sumiturque pro cornu, seu buccina, qua ille annus annunciabatur, itemque pro anno illo. Alij dicunt significare libertatem seu remissionem, nec arietis cornu solum annunciari annum illum, sed cornu tubæ, vide Ios. 6. Ad familiā, scilicet, donatus libertate, si seruus erat. Vide infr.

11. Primitias. Vide sup.

12. Statim ablata. Hebr. de agro, quasi dicat, vt soleat qui transeunt, edere quæ decerpunt ex agris.

14. Cini. Hebr. proximo. Contristes Heb. decipias, seu opprimas. 70. affligas. Chal. decipias.

15. Frugum, id est, prouentus.

16. Tempus frugum, quasi dicat, non agrum vendit, sed fructus. Hebr. Chald. & 70. numerum prouentuum ipse vendit tibi.

17. Affligere contribules. Hebr. decipere, seu opprimere proximos.

25. Attenuatus, id est, inopia pressus.

34. Suburbana, scilicet, agros, vbi pecora pascebantur. Sempiterna, id est, perpetua retinenda.

44. Nationibus, id est, gentibus.

45. Famulos, id est, seruos.

47. Inualerit, scilicet, opibus.

50. Supputatis, &c. scilicet, detrahebatur de pretio, quantum eius operæ, & seruitus valebant, tantoque plus, aut minus reddebatur pretij, quo plures, aut pauciores restabant anni usque ad Iubilæum.

CAP. XXXVI.

1. **T**itulos, id est, statuas, vel columnas sustentantes Idola, aut idolorum aras. Insignem, scilicet, effigiatum in speciem idoli. Hebr. depictum, seu figuratum. Chald. adorationis.

5. Apprehendet, quasi dicat, durabit vsque ad vindemiam. Sementem, quasi dicat, durabit vsque ad tempus seminandi. Chald. pullulationem sementis.

6. Gladius, id est, bellum.

8. Quinque, &c. q. d. pauci plurimos. *Id est* T. 2. 1.
 10. Vetusissima veterum, id est, vetera diutissime servata.
 11. Anima, id est, voluntas. Aug. in Leu. q. 93.
 13. Erecti, id est, liberi servitutis iugo.
 16. Visitabo, id est, puniam. Egestate, & ardore. Alij, phrissi, & ardore ossium. Alij, timore corporis, & febri, & phrissi, & ardenti febri, 70. egestate, & scabie. Chald. vt noster Interpres.
 17. Faciem, i. iram, quæ vultu ostenditur.
 18. Correptiones, id est, penas. Septuplum, id est, multipliciter.
 19. Duritia, Alij, fortitudinis, 70. arrogantia. Chald. Gloriam fortitudinis, quasi dicat, vires, quibus gloriamini. Sicut ferrum, q. d. non dabit pluuiam. Aneam, i. non ferentem fructum.
 21. Germen, id est, fructum.
 22. Desertæ, scilicet, a vobis violati.
 23. Recipere disciplinam, id est, emendari.
 24. Septies, id est, sæpe, seu multipliciter.
 25. Foderis, scilicet, a vobis violati.
 26. Baculum, id est, sustentaculum.
 28. Septem, id est, multis.
 29. Filiorum, factum id in obsidione Ierusalem sub Tito.
 31. Suauissimum, i. quo placere solebam.
 32. Disperdam, Hebr. Chald. & 70. desolatam, seu desertam reddam.
 34. Placebuntque, quasi dicat, fruatur. Sabbarizabit, id est, quiescet, seu cessabit.
 35. Sabbatis, i. quiescibus, seu cessationibus.
 36. Volantis, Hebr. impulsus. Chald. decidentis. Quasi gladium, f. fugerent.

37. Bella. Hebr. gladios.
 41. Incircumcisa, id est, improba.
 43. Complacerebit, vide supr.

CAP. XXVII.

1. **A** Nimam suam, i. personam suam, vel ad se pertinentem, vel animam, i. vitam, est enim sermo de votis seruendi Deo perpetuo, vel in templo (quod solis Lemis licebat) vel in re aliqua alia, vt ieiuniis, orationibus, & eiusmodi. Estimatio, i. sua, vt est Hebr. Alloquitur enim sacerdotes. Pretium, f. cum volent votum redimere, seu permutare.
 7. Sexagenarius. Not. talem haberi velut puerum vsque ad 20. annum. Itaque non male existimant, qui a ieiunio exultant.
 12. Bonum, scilicet, ad offerendum, vel dignum multo pretio. Malum, scilicet, ad offerendum ob maculam, vel vilis pretij.
 13. Dare, scilicet, pro illo pretij, potius quam vt alteri vendatur a sacerdote. Quintam, scilicet, quia non redibat ad sacerdotes anno Iubilæi, redibat autem, si alteri vendidisset.
 16. Modiis, id est, satis, f. vno Chomor, seu coro. Vanundet, Hebr. æstimabitur.
 21. Ad ius pertinet, sediens in Iubilæo.
 27. Suam, id est, animalis, quasi dicat, iuxta id, quo fuerit æstimatum, vel suam, id est, sacerdotis. Hebr. tuam, scilicet, o sacerdos.
 29. Consecratio. Hebr. Chal. & 70. anathema.
 32. Pastoris virga, quasi dicat, quæ a Pastoribus reguntur, seu potius numerantur, cum danda est decima.
 33. Eligetur, f. a decimam date, q. d. dabit quod sorte obtigerit, dum sub virga numerat.

N V M E R I, scilicet, de numero populi & mansionum.

CAP. V T. I.

1. **S** I N A I, id est, quod est prope Montem Sinai. Secundi, f. Aprilis.
 2. Domos suas, Hebr. & Chal. domos patrum suorum, vt sit explicatio precedentis. 70. per domos familiarum suarum.
 3. Fortium, Hebr. Chald. & 70. egredientium ad bellum, scilicet, qui essent ad militiam apti. Per turmas suas, Hebr. & Chald. per vexilla sua, seu cum vexillis suis.
 5. Filius Sedeur, Hebræi loco cognominis addunt filij nomini, nomen patris.
 16. Exercitus, i. multitudinis.
 18. Eos, i. multitudinem, seu populum. Demos, Hebr. domos patrum suorum.

20. Generationes, id est, cognationes. Proccedentium, i. qui procedere poterant. Vide infra.
 32. Filiorum, i. posterorum.
 50. Vasa, id est, instrumenta, scilicet fuspellestilem. Ad ceremonias pertinet. Hebr. in eo est. Chald. ad illud pertinet.
 51. Externorum, f. qui non sint de tribu Levi. Occidetur, scilicet, iudicium sententia.
 52. Cuneos, Hebr. vexilla.

CAP. II.

2. **P** E R gyrum, f. distantia vnius milliarij à tabernaculo, secundum Hebræos.
 3. Iudas. Dicunt Hebræi in vexillo Iudæ fuisse leonem; Ruben, hominem; Ephraim, Bouem; Dan, Aquilam.

5. Castrametati sunt. pro, castrametabuntur. Hebr. castrametantes. sic & inf.

9. Castris Iudæ. f. & duorum, qui prope, sic inf.

14. Duel. Hebr. Rehuel. Chald. Dehuel. 70. Raguel.

17. Leuabitur. f. post castra Ruben. Not. quod tabernaculum ferebatur in medio quatuor vexillorum primariorum: nam minora plurima. Vide infra. cap. 10. Per officia Leuitarum, &c. Hebr. Chald. & 70. significant debere Leuitas proficisci in medio castrorum, & quemque proficisci debere, ut est castrametatus. f. sub vexillis suis in ordine suo. Nostra editio indicat quo ordine portantur res tabernaculi, eodem rependendas à Leuitis.

CAP. III.

3. **R** Epuletur. f. muneribus, quæ offerrent.

7. Multitudinis, quasi dicat, ut pro populo ministrent.

10. Externus. f. non sacerdos. Moriatur. Chald. occidetur. f. iudicium sententia. Sic inf.

13. Sanctificauit. i. restitui mihi tanquam rem sanctam.

26. Tecti, pro, Tabernaculi.

28. Excubias. q. d. vigilabant in custodia.

31. Altaria. f. incensi, & holocausti.

32. Principum, scilicet, de quibus sup. vel, q. d. summus Princeps.

38. Accesserit. f. ad ministrandum in iis, quæ ad Leuitas pertinent.

40. Habebis. Hebr. Tolle, seu accipe, ut vertit Chald. & 70.

46. In pretio, pro, in pretium. f. redemptionis. Hebr. pro redemptione.

49. A Leuitis. i. ne essent inter Leuitas, vel in ea commutatione Leuitarum pro primogenitis.

CAP. IIII.

4. **C**vlus, id est, officiū, seu ministerium. Hebr. opus, seu seruitium. sic & inf.

Tabernaculum, &c. pro, in Tabernaculo fœderis, & Sancto sanctorum, ut indicant Hebr. Chald. & 70.

5. Ante fores, pro ante Sancta sanctorum. nulla enim alia fores præter velum, & quidem Hebr. Chald. & apud 70. non est ante fores.

7. Mortariola. Exod. 27. vertit, acetabula. Alij, cochlearia. vide infr. cap. 7. Semper. figura id Eucharistiæ, quæ semper in ecclesia.

13. Altare. f. holocausti.

16. Super quos erit. Hebr. præfectura, seu functio. f. erit, quæ sequitur, 70. Episcopus.

18. Perdere. f. relinquendo prædicta resecta, vel permittendo, ut nuda tangerent, aut videant.

19. Si retigerint Sancta sanctorum. Hebr. cum accesserint ad Sancta sanctorum, id est, res sanctas, scilicet, portandas.

20. Alij nulla, &c. Hebr. ipsi autem non intrēt, ut videant sancta, cum inuoluuntur, &c.

26. Tabernaculum. i. atrium.

28. Manu. i. imperio, seu potestate.

30. Fœderis testimonij. Hebr. Chal. & 70. tabernaculi testimonij.

37. Intrant tabernaculū. Hebr. Chal. & 70. ministrant in tabernaculo. Per manum Moysis, id est, per Moysen.

46. Ad nomen. i. nominatim.

CAP. V.

3. **C**um habitauerint vobiscum. Hebr. & 70. In quorū medio ego habito. Chald. quia Maiestas mea habitat inter eos.

6. Per negligentiam 70. per contemptū. Hebr. & Chald. neutrum est.

7. Ipsum caput. i. sortem principalem (ut aiūt). scilicet, totum damnum. Vide Leu. 6.

8. Dabunt Domino. Not. hic incerta, esse Domini, adeoque pauperum, vel ecclesie. Excepto ariete. i. præter arietem. Ut sit placibilis hostia. Hebr. Chald. & 70. quo ipse expiatur.

9. Ad sacerdotē. f. cui dat, offerēdas Domino.

10. Iplius erit. Nota. quod offertur Ecclesie, esse sacerdotis.

12. Maritumque contemnens. Hebr. & Chald. in maritum præuariata.

15. Sata. Hebr. & 70. Eph. Chald. trium satorū, quod idem est. Eph. enim sata tria. Hordeacea. Chry. orat. 4. in Iudæos, non triticea, ut forma sacrificij calamitatem exprimeret. Inuestigans adulterium. Hebr. Chald. & 70. commemorans iniquitatem. q. d. reducēs in memoriā adulteriū.

17. Sanctam. f. acceptam ex labro sancto, quod erat ante altare holocausti. Terræ. sic etiam 70. At Hebr. & Chald. pulueris.

18. Recordationis. i. reducens in memoriā iniquitatem adulterij. Amarissimas. f. postea tales fiebant. In quibus cū execratione, &c. Hebr. Chald. & 70. maledictas. f. facientes adulteram maledictam. i. infelicem. sic etiam inf.

21. In maledictionē. i. faciat te infelicem vel talem, ut imprecantes malum, dicant, ita tibi contingat, ut illi mulieri. Femur, id est, pudenda. Not. quod Chald. vertit ut noster. At 70. de ventre quidem dicunt hic. & infr. rumpi; de femore autem cadere. Hebr. de vtero intumescere; de femore cadere.

22. Amen. i. ita mihi contingat.

23. Delebit. alij, deletas, seu raras mitter in aquas, &c.

25. Imponetque Hebr. Chal. & 70. offeretque.

31. Recipiet iniquitatem. i. dabit penas.

CAP. VI.

2. **V**orum, scilicet, Nazareatus, id est, separationis. f. à communi viuendi ratione. ut nunc faciunt Religiosi.

3. Potione, scilicet, simili, seu quæ possit inebriare. Hebr. ficera.

4. Ab vna passa vsque ad acinum. Hebr. Chal. & 70. ab acino vsque ad corticem. id est, à granis vsque ad folliculos.

5. Transibit. f. radendo. Diem. i. tempus.

6. Super, pro, ad. q. d. mō intererit funeri alicui.

7. Quia consecratio, &c. quasi dicat, quia Nazareus est.

9. Coram eo. Hebr. iuxta eum.

10. Ecedetis, pro, tabernaculi, s. atriij, sic infr.

11. Deprecabitur pro eo. Hebr. expiabit eum. Chal. & 70. propitiabit pro eo. Peccauit, &c. i. contaminatus est mortui hominis praesentia.

12. Dies separationis. f. inde illos computando. Irriti fiant. i. non computentur.

13. Consecrationis. Hebr. & Chal. Nazarei.

15. Panum. Hebr. placentarum.

18. Consecrationis suae. i. quam gessit tempore Nazareatus, quo fuit Deo consecratus.

20. Pectusculum, &c. Hebr. pectus eleuationis, & armus eleuationis.

21. Tempore consecrationis suae. Hebr. pro Nazareatu suo. 70. pro voto suo. Chal. pro consecratione sua.

24. Benedicat. i. cumulet bonis.

25. Ostendat tibi. Hebr. & 70. Illuminet super te, seu faciat lucere. q. d. respiciat te vultu hilari. Chal. maiestatem suam ostendat tibi Dominus, quem sensum reddidit. Interpret noster, & videtur verior. Hoc enim facit beatum.

26. Conuertat. Hebr. & 70. eleuet. Chald. auferet iram suam à te. Pacem, id est, tranquillitatem, seu prosperitatem.

27. Inuocabuntque, scilicet, modo dicto. Hebr. & 70. ponentque. Nomen meum. Chal. benedictionem nominis mei.

CAP. VII.

3. **T**esta. f. in modum lectionum, seu rhedarum, quae vulgò Carroze.

7. Necessarium. f. ad suum ministerium.

11. Dixitque, pro, dixerat enim.

13. Acetabulum. verbum Hebraeum significat scutellam magnam, & latam. 70. discum. Phiala. vas erat latorium. Sacrificium. f. cibarium. Hebr. Minchah.

20. Mortarium. Alij, cochlear. f. vas paruum in modum cochlearis, ad thus, vel eiusmodi aliud continendum, id enim significat vox Hebr. &c.

27. Bouem. Hebr. Chal. & 70. vitulum, seu iuuenem, sic etiam infr.

29. Ut consulere oraculum. Hebr. Chal. & 70. ad loquendum cum eo. f. Domino.

CAP. VIII.

2. **C**ontra Boream, pro, ad Boream. Respicit, scilicet, secundum latitudinem respiciebat mensam, atque in eam partem lumen praeiebat; secundum longitudinem verò respiciebat Sancta sanctorum.

7. Lustrationis. i. expiationis. de qua inf. ca. 19. Bouem. Hebr. Chal. & 70. vitulum. & sic infr.

10. Manus suas. f. velut suo testimonio approbantes.

11. Munus. i. oblationem.

12. Deprecetis. Hebr. ad expiandum. Chald. & 70. ad propitiandum.

15. Tabernaculum. i. atrium, sic infr.

17. Sanctificauit. i. consecrauit.

19. Et orent. Hebr. ad expiandum. Chal. & 70. ad propitiandum. f. ad reddendum illis placatum Deum. Sanctuarium, i. tabernaculum, scilicet, ut ministrant.

21. Eleuauit, id est, obtulit. solebant enim eleuari oblata Domino.

26. Eruntque, pro, sed erūt. Fratrum suorum. Hebr. Chal. & 70. cum fratribus suis. Custodiāt. f. vasa. Mystice verò Animas, quae à senibus praecipue custodiendae. Opera, scilicet, quae antea solebant. Custodiis. i. functione, seu iis quae obseruare debent.

CAP. IX.

3. **A**d vespem. Hebr. inter duas vespas. Vide Exod. 12. sic & infr. Iustificatio- nes, id est, ritus. Hebr. iudicia. i. mores, seu normas, sic & infr.

5. Tempore suo. Hebr. in primo, scilicet, mense. Chal. in mense Nisan. In monte Hebr. Chal. & 70. in deserto.

6. Anima. i. caduere. f. quia funeri interfuerat.

7. Fraudamur. Chal. prohibemur.

8. Consulam. Hebr. Chal. & 70. audiam.

11. Lactucis agrestibus. Hebr. amaritudinibus. i. herbis amaris, ut vertit Chal. & 70.

13. Exterminabitur. i. digna est morte. Portabit peccatum. i. dabit penas peccati.

14. Idem, scilicet, obseruandum, quasi dicat, idem ritus. Hebr. statutum vnum. Chald. praeceptum vnum. 70. lex vna.

15. Tectorum, scilicet, eam partem, ubi erat Tabernaculum.

19. Erant in excubiis Domini. Hebr. Chald. & 70. custodiebant custodiam Domini. i. mandata.

21. Diem, & noctem. i. integrum diem. dixerat enim per noctem. Hebr. indicatur, si die, vel nocte se tollebat nubes, eos eadem hora proficisci. idq; etiam videntur 70. significare. At Chal. ut noster.

23. Manum Moysi. i. Mosen.

CAP. X.

3. **T**vbis. f. ytraque. Tabernaculi. s. atriij. Semel, id est, cum vna sola. ut est Hebr. Chald. & apud 70.

5. Prolixior, atque concisus. Alij, iubilatione. Chal. iubilatio.

9. Erit recordatio, &c. id est, recordabitur Deus vestri, &c.

10. Epulum. Hebr. lætiam. Calendas. Hebr. in initis mensum. 70. in neomaniis. i. nouilu-

- niis. s. principiis mensum. Recordationem, scilicet qua Deus recordetur vestri.
11. Secundo. s. ab exitu ex Aegypto.
17. Deposuit. s. pro iam depositum fuerat. Ante quam inciperent proficisci.
21. Sanctuarium. i. res sanctuarij.
29. Hobab. i. Iethro. Fortè redierit ad Moysen, vel est recapitulatio. Vide Exod. 18. vel iste est filius Iethro. Vide Exod. 2. ubi Iethro vocatur Ragucl. Cognato. Chal. & 70. facero.
30. In qua natus sum. Hebr. Chal. & 70. ad cognationem meam.
31. Ponere debeamus. Hebr. potest intelligi, posuerimus. quod etiam Chal. & 70. magis indicant. Eris ductor. Hebr. fuisti pro oculis. Sed prateritum pro futuro. Chal. vidisti magnalia facta nobis oculis tuis.
33. Per dies tres, quasi dicat, toto illo itinere trium dierum. Providens, scilicet, ubi arca subsisteret, ibi castrametabantur.
35. Eleuaretur. Hebr. proficisceretur. Chald. & 70. eleuaretur.
36. Deponeretur. Hebr. Chal. & 70. quiesceret.
- CAP. XII.
1. **P**RO labore. id additum ab Interprete. Contra Dominum. Hebr. in auribus Domini. Chal. & 70. Coram Domino. Domini, id est, à Domino missus.
2. Absorptus, id est, extinctus.
3. Vocavit. s. qui nomen indidit.
4. Vulgus quippe, pro, vulgus verò. Aliud enim videtur id à superiori. Hebr. & vulgus. Qui ascenderat. Heb. qui inter illos. Et ait, pro, & dixerunt, scilicet, vtrique.
6. Arida. i. non contenta.
7. Bdellij, gemma est alba. Perlam quidam esse volunt.
8. Frangebar, poterat tamen comedi infractum & crudum. Tortulas, id est, placentas. Oleati. s. cum melle. Vide Exod. 16.
10. Intoleranda res visa est. Hebr. Chal. & 70. displicuit.
14. Grauis mihi. Hebr. grauis præ me, id est, supra vires meas.
15. Sin aliter tibi videtur. Hebr. Chald. & 70. si sic tu facis mihi.
16. Magistri. Hebr. Principes, seu Primates. Chald. Praefecti. 70. Scribae.
17. Auferam, pro, accipiam, neque enim à Mose ablaturus erat, aut ab aliquo. Spiritu tuo, id est, Spiritu sancto, quem dedi tibi. Aug. 1. de Trin. Tuo. Hebr. qui est super te, id est, in te.
18. Sanctificamini, id est, attendite puritati, seu praparamini, vt verit. Chal. Grati. Hebr. Chal. & 70. in crastinum coniungitur enim cum sanctificamini. Et det vobis, &c. Hebr. Chald. & 70. & dabit vobis Dominus carnes, & conuerseris.
20. Dierum. i. integrum. Nauseam. i. sustidii.

- Alij, abominationem. 70. choleram.
22. Nunquid, &c. Non dubitat de Dei potentia, sed modum quarit. Aug. in Num. q. 19.
23. Manus. i. potentia.
25. Cessauerunt. s. tota illa die, vel quoties opus fuit prophetare. i. loqui mysteria.
26. Remanserunt. s. ex humilitate, dum se honore indignos arbitrantur. Hier. epist. 127.
28. Electus è pluribus. s. ad ministrandum ei. Hebr. ex electis eius. 70. electus eius.
29. Amularis. i. zelatis, seu zelo commoueris.
31. A Domino id est, iussu Domini. Ex omni parte, scilicet, in omnem partem erat spatium vnius diei, vt indicant Hebr. quae habent iter diei illius. Itemque Chal. & 70. Volabantque in aëre. Id non est. Heb. aut. Chal. aut in 70. apertè, sed ita, vt possit intelligi vel de volatu, vel de altitudine cumuli iacentium.
32. Siccauerunt. Hebr. & Chald. extenderunt, 70. siccauerunt.
33. Defecerat. i. in dentibus defecerat esse. Repetitio praecedentis, vel q. d. nondum manus erat, seu confectus dentibus. Hebr. necdum confectus, seu contritus. s. dentibus.

CAP. XII.

1. **A**ETHYOPISLAM. Madian vicina erat Aethyopiae orientali, vel q. d. nigra. Aug. in Nu. q. 20. a. Madianitas dictos etiam Aethiopes. vt patet 2. Par. 14. Not. quod indignè ferebat duxisse alienigenam.
2. Per solum, quasi dicat. Numer. solus Moses propheta? Iratus est. Heb. Chal. & 70. solum dicunt audisse Dominum.
3. Erat enim. Hebr. erat autem. q. d. Moses et si rescerat, tamen tacebat, vt qui esset mansuetissimus.
4. Tabernaculum. s. ostium matris. Sic etià inf.
6. Visione. s. cecidit.
7. Domus. s. populo.
8. Ore ad os. i. familiariter. Palam. i. clare. Hebr. in visione. 70. in specie. q. d. multo clariùs quàm ceteri. Enigmata. q. d. obscurè.
9. Abiit. s. Angelus per què Deus loquebatur.
10. Tabernaculum. i. ostium tabernaculi.
11. Imponas, &c. imputes in peccatum, quasi dicat, ignosce.
14. Spuissit. q. d. quanto magis cum ego lepra velut sputo perfuderim. Rubore suffundi, quasi dicat, præ rubore non comparere.
- CAP. XIII.
9. **N**VN. 70. Naue.
12. Sceptri. Hebr. & Chal. ex tribu.
20. Bona. 70. pulchra.
21. Praeco. q. d. i. praecoces.
22. Intransibus. q. d. prope Emath, vel ubi est via in Emath. 70. ad introitum Emath. Vide Isai. 13. & inf. cap. 34.

23. Enac. i. Gigantum. Tanim. sic Chal. & 70. at Hebr. Sohan seu Zoan **173.** s. binominis est.
 24. Vua sua. Hebr. Chal. & 70. botro vno.
 27. Cades. Ios. 14. dicitur Cades Barnea. Locuturque. Hebr. Chald. & 70. referentesque rem. s. quod viderant.
 33. Deuorat. q. d. est infalubris, seu occidit.

CAP. XIII.

1. **N**oste. s. sequenti.
 2. Et non in hac, &c. Heb. Chal. & 70. aut in hac solitudine, & ad quid nos Dominus facit venire in terram hanc, vt cadamus gladio, &c.
 9. Præsidium. Hebr. vmbra.
 10. Gloria. s. nubes, vel splendor. Testum. Hebr. Chald. & 70. Tabernaculum.
 11. Detraher mihi. Alij, blasphemabit, vel spernet me. Hebr. Chald. & 70. irritabit me. sic & infra. In omnibus signis, quasi dicat, cum tot signa fecerim.
 13. Vt audiant. Hebr. Chal. & 70. & audient.
 14. Facie ad faciem. i. clare, seu familiariter.
 15. Quasi vnum. i. ad vnum. s. nullo relicto. Dicant. Hebr. Chal. & 70. dicent.
 17. Magnificetur. i. appareat magna esse.
 18. Innexium. i. impunitum. s. cum pœnam meretur. Vistas. i. punis. Tertiam. i. nepotes, qui tertij à patre, vel potius pronepotes, qui tertij in posteris. Vide 4. Reg. 15.
 20. Dimisi. q. d. non puniam, vt dixeram. Iuxta verbum tuum. i. vt petisti.
 21. Gloria mea. s. impletiis iis, quæ sequuntur.
 22. Attamen Hebr. Chald. & 70. quia, vt sit explicatio proxime dicti. Maiestatem. Hebr. Chal. & 70. gloriam. Decem, id est, multis, quasi dicat, saepe.
 24. Alio. s. meliori.
 25. Vallibus, scilicet, vbi delitescunt vobis insidiantes.
 33. Portabunt fornicationem vestram. i. dabunt pœnas vestrae infidelitatis, quæ à Deo defecistis.
 37. Mortui sunt. s. vel tunc, vel postea.
 43. Acquiescere Domino. Hebr. sequi Dominum. 70. obedire Domino. Chald. colere Dominum.
 44. Contenebrati ascenderunt. Hebr. conati sunt ascendere 70. vim facientes ascenderunt. Chald. impiè egerunt, vt ascenderent.

CAP. XV.

3. **O**Vibus. Hebr. pecudibus. Chald. & 70. ouibus.
 6. Et arietes. i. per singulos arietes.
 16. Iudicium. i. ritus, seu consuetudo.
 20. De cibis, scilicet, partem. Hebr. de conspersionibus. i. pastis. s. placetas. De areis, scilicet, soletis. De pulmentis. repetitio eius quod supra de cibis, quasi dicat, placetam vnam. Hebr. & 70. de conspersionibus.

22. Per ignorantiam. Vide Leuit. 4.
 24. Liba. i. libamina.
 25. Rogabit. Hebr. expiabit. Chal. & 70. propitiabit. sic & inf. Non sponte. Hebr. per errorem seu ignorantiam. 70. inuoluntariè. Nihilominus offerentes. pro, & tamen offerent. Incensum, pro, sacrificium, quod incenditur, sup. in principio capitis vertit oblationem, itemq; paulo post.
 30. Peribit, id est, digna est morte, vel interficietur, scilicet, iudicis sententia.
 31. Portabit iniquitatem, id est, dabit pœnas iniquitatis.
 38. Vittas. Not. quod ipsæ vittæ, scilicet, filæ serica intorta erant fimbriæ; quod si fimbria intelligatur extremitas vestis, ex fimbriis pendebant vittæ.
 39. Fornicantes. s. deserto Deo. q. d. peccantes.

CAP. XVI.

2. **Q**Vi tempore consilij, &c. 70. Senatores consilij, & viri nominati. Chal. vt noster. Hebr. vtrumque sensum admittunt.
 3. Sufficiat vobis, scilicet, fors vestra. Hebr. multum vobis, quasi dicat, deberet vobis sufficere. Sanctorum, pro, sancta.
 5. Notum faciet, &c. 70. cognouit Dominus, qui sunt eius, & sanctos adduxit ad se, & quos non elegit sibi, non adduxit ad se: quem locum citat Paulus 2. Tim. 2. Sanctos, quasi dicat, quos velit esse sacerdotes.
 7. Sanctus, id est, addictus sanctis ministerijs. s. sacerdotalibus. Multum erigimini. Hebr. multum vobis. s. sumitis.
 11. Globus. i. cœtus.
 14. Reuera, &c. Si sine interrogatione legatur, ironia est.
 19. Multitudinem, scilicet, suorum, vt interpretantur 70. nempe Core ipse coaceruauerat, vt dicunt Hebr. Chal. & 70.
 26. Inuoluamini. Hebr. & 70. pereatis. Chald. percutiamini.
 27. Frequentia Hebr. & Chal. familia. 70. suppellestili.
 29. Visitauerit. i. punierit.
 30. Nouam. i. inuolutam & mirabilem. Viui. Intellige tamen fuisse mortuos antequam peruenirent. Vide Apo. 19. Infernum, scilicet, damnatorum. Epiphan. Ancor. Hier. eph. 4. Blasphemauerint. Hebr. Chal. & 70. irritauerint.
 35. A Domino. Fortè, ab altari.
 37. Sanctificata. s. ob incensum oblatum Domino.
 38. In mortuis, id est, licet eis vñ sint peccatores, qui interdicti. Vide paulo post. vel quasi dicat, sancta sunt, quippe in Dei vltione quodammodo cooperata. Hebr. Chal. & 70. aliter. s. Thurbula, inquam, horum peccatorum, qui ob peccata sua mortui sunt.
 39. Producat, pro, produci curet per aliquem artificem.

42. Altari. f. holocausti. Fugerunt. Hebr. & Chal. respexerunt. Ingressi. Hebr. & Chal. & 70. solum dicitur venisse ante tabernaculum.

45. Nunc. Hebr. in momento, seu subito. 70. fenieli. Iacerent in terra. Hebr. Chald. & 70. cecidissent in facies suas.

46. Roges. Hebr. expies. 70. propities.

CAP. XVII.

2. **C**ognationes suas. Hebr. & Chald. domos patrum. 70. domos familiarum. f. per tribus erant accipiendae.

3. Eorum familias, scilicet, cuiusque principis tribum.

4. Testimonio, id est, arca testimonij. Loquar, id est, loqui soleo.

6. Absque virga Aaron, Hebr. Chald. & 70. & virga Aaron in medio virgarum eorum. Putant autem Hebraei fuisse vnam ex 12. scilicet, tunc numeratam vnam tribum Ioseph solum. At secundum lectionem nostram erant 13.

13. Accedit ad. 70. tangit. videtur autem esse quaedam istorum exaggeratio, vel significant eos, qui sibi vsurpant ministerium in tabernaculo, cum non sint de Tribu Leui, perire: quod in haereticos quadrat sane quam verissimè.

CAP. XVIII.

1. **A**d Aaron, scilicet, per Moysen, vel fortè illum per se allocutus. Portabitis iniquitatem, &c. i. dabitis pœnas, siquid peccabitur in caeremoniis. 70. Accipietis peccata sanctorum, & peccata sacerdotij vestri. Peccata autem interpretatur Aug. sacrificia pro peccatis. Chald. propitiabitis super delicta sanctuarij, & super peccata sacerdotij vestri. vide inf. Et tu, &c. explicatio præcedentis.

2. Sceptro. i. virga. f. tribu.

3. Vasa. f. vtriusque. alioqui enim portabant, sed recta. Altare. f. sacrificaturi.

4. Alienigena. i. qui de alia Tribu.

5. Indignatio. f. Dei. si illi velint ministrare.

6. Donum. i. donatos.

7. Velum, scilicet, Tabernaculi. Externus, id est, non sacerdos.

8. Custodiam, quasi dicat, in tuam potestatem, Sanctificantur, id est, offeruntur. Legitima sempiterna, id est, iure perpetuo.

9. In Sancta sanctorum. i. cedit in tabernaculi sancti vsum. q. d. offertur.

10. Sanctuario. i. atrio. Quia consecratum est tibi. i. in tuum vsum. Hebr. Chald. & 70. sanctum erit tibi. i. vescebis vt re sanctificata.

11. Primitias. Hæ erant non minus 60. parte fructuum, non plus 40. dabat verò populus inter vtrumque quod vellet. Vide Hier. Ezech. 45.

12. Medullam. i. quod optimum.

13. Initia. i. primitiae.

15. Omne excepto cane qui interficiebatur, &

asino qui oue redimebatur, vt dicitur Exod. 13. Ita quidam. Ego putarim, excepto cane cetera animalia immunda ad modum asini fuisse oue redimenda, vel ouis pretio. Vide Exo. 34. Deu. 23.

16. Vnum mensem, scilicet, ætatis primogeniti hominis.

17. Super altare. f. ad basim altaris.

18. Pectusculum. f. hostia pacifica.

19. Salis. i. incorruptum, firmum, & immutabile.

22. Mortiferum. Hebr. & moriantur. Chald. ad mortem.

23. Portantibus peccata populi, quasi dicat, ministrantibus in rebus, per quas expiantur peccata populi; vel puniendis, si populum eò admittant, quamquam Hebr. Chald. & 70. non habent populi, sed eorum, quod potest de suis intelligi. q. d. sua. f. siquid erraret in ministerio. vide supra.

26. Domino. Dabaatur sacerdotibus. Vide Ioseph. 4. Anriq. 4.

27. Tam de areis, &c. q. d. perinde ac si offerretis ex propriis areis, &c. vt Hebr. Chald. & 70. indicant. Vide etiam paulo inferius.

28. Vniuersis pro, de vniuersis. Accipitis sub decimas, vt habent Hebr. Chald. & 70. nam primitias, cum, offerte, coniungendum. Aaron. f. diuidenda inter sacerdotes. Vide Hier. Ezech. 45.

30. Quasi, &c. Vide sup.

31. Fas. f. decimas vobis datas.

32. Oblationes, scilicet, non faciendo de eis quod dictum est.

CAP. XIX.

2. **R**eligiosi victimæ, scilicet, ceremonia seu ritus. Hebr. Chald. & 70. statutum legis. Integra, id est, perfecta.

3. Immoletabit. i. mactandam curabit.

4. Tabernaculi. i. atrij.

5. Comburetque, scilicet, sacerdos, cui id fuerit commissum.

9. Effundet. Hebr. Chald. & 70. ponet, seu reponet. In custodiam. q. d. vt seruentur diligenter. Aspersio. sic etiam Chal. & 70. Alij, separationis, vel expiationis. Quia pro peccato vacca combusta est. sub. adeoque ea aqua expiat à peccatis. Heb. quia peccatum est. q. d. quia aqua est ad peccatum expiandum. 70. quia purificatio est. Chal. quia pro peccato est. No. Nullam legis veteris caeremoniam, nullum sacramentum, aut sacrificium peccata expiandi virtutem habuisse. solum enim erant signa, & protestationes Christi mysteriorum, per cuius fidem, & deuotionem tunc peccata remittebantur, propter quas scriptura illis caeremoniis expiationem tribuit, scilicet, vt dixi, non propter se, sed propter Christum, quem figurabant, cuius meritis, & virtute constat omnis peccati remissio. De nostris verò sacramentis longè alia ratio est. Habet enim suam quandam virtutem, à Christo tamen, peccata remittendi, vt inf. suis locis indicabitur.

10. Sactum iure perpetuo. Heb. statutum perpetuum. Chald. ritum perpetuum. 70. legitimum sempiternum.

13. Peribit, quasi dicat, dignus est morte, vel eiicietur, more excommunicatorum. Vide Gen. 17. vbi idem verbum vertit deletur. Significat verò excindi, seu præcindi.

14. In tabernaculo, quasi dicat, domi, vt vererunt 70.

17. Combustionis, atque peccati. i. ad expiationem peccati. Heb. combustionis peccati. i. victima pro peccato. f. vacæ. Chald. combustionis hostiæ pro peccato. 70. de cinere combustio purificationis.

18. Homo. f. qui sit sacerdos.

22. Quidpiam. f. tactum ab immundo.

CAP. XX.

1. **V**enerunt, scilicet, è deserto Pharā. Sin per t. y non per s. d. Primo. f. anni 40. ab exitu ex Ægypto.

4. Ecclesiam. Heb. congregationem. 70. synagogam.

6. Clamaueruntque, &c. Hæc verba, vsque ad murmurationem eorum, non habentur Heb. aut Chald. aut apud 70.

10. Num, &c. Hic Moses dubitauit de Dei potentia. Aug. in Num. q. 19.

12. Sanctificaretis. i. glorificaretis.

13. Contradictionis. sic etiam 70. At Heb. & Chald. iurgij. Sanctificatus. i. glorificatus. f. eis suam gloriam, seu potentiam ostendit.

17. Non bibemus. f. gratis. Aug.

20. Infinita multitudine. Heb. populo graui. i. multo. Chal. exercitu multo.

24. Pergat. Heb. & Chal. colligatur. 70. apponatur. Incredulus fuerit. Heb. & Chal. rebelles fueritis. 70. irritasti me.

26. Colligetur. f. ad populum suum. Et moneatur, pro. id est, morietur.

29. Fleuit. Non lacrymę significantur, sed exequatam celebritas. Hier. epist. 25.

CAP. XXI.

3. **H**orma. Heb. chormah. i. euersio, seu destructio. atque in hanc significationem accipiendum hic anathema.

5. Naueat. Chald. fatigata est. 70. grauata est. Leuissimo, scilicet, facile concoquebatur. 70. vacuo.

6. Ignitos. Heb. Seraphim. i. ignitos, seu vrentes. f. qui mordebantur, vti videbantur.

8. Æneum. Heb. & Chal. ignitum, scilicet, qui ignitū serpentem representet, quod facit æneus. Pro signo. i. edito loco, velut vexillum. Heb. super vexillum, seu perticam. f. super hasta vexillari. Chald. & 70. pro signo.

11. Teabarim, id est, acervis transeuntium. Chald. vado transeuntium. Contra, id est, versus, seu ad.

13. Prominet in finibus. i. extenditur in fines, seu egreditur à finibus, vt indicant Heb. Chald. & 70.

14. Dicitur. Heb. dicitur, pro, dicitur: carent enim presenti. 70. dicitur. Libro. quis hic liber incertum. Fecit. f. victoriam. Faciet. Alij, fecit, quod indicant Heb. Chald. & 70.

15. Scopuli, &c. q. d. ex scopulis fluens Torrens, transit per Arnon vsque in fines Moab, nempe scopuli torrentium, pro torrentes scopulorum. Chald. effusio torrentium.

16. Apparuit puteus, quasi dicat, inde venerūt in locum putei, vel eo loco datus puteus. Chald. inde datus eis puteus.

17. Ascendat. f. ascendeat cum Iudæis in via ipsos sequens, vt indicat Chal. & Paul. cum dicit, conseqente eos petra, id est, aqua petre. 1. Cor. 10.

18. In datore. i. cum datore. f. Mose. Baculis. f. terram aperientes. De solitudine, &c. Chald. datus est eis in deserto, & ex tempore, quo datus est, descendit cum eis ad torrentes, & de torrentibus ascendit cum eis ad collem, & de colle ad vallem, quæ est in agris Moab in vertice collis, & prospicit, &c. Nempe ita interpretatur verba hæc tam multa Hebraica.

20. Vertice, id est, capite, seu principio, aut extremitate.

27. In prouerbio. Heb. à parabolizantibus, id est, iis, qui parabolis vtuntur. 70. ab ænigmatistis. Chald. in prouerbiis.

29. Chamos. Idololum erat Moabitatum. vide 3. Reg. 11.

30. Iugum, id est, imperium. Chald. Regnum. Lassi peruenerunt, Heb. desolare fecimus, seu vastauimus. Chald. vastauerunt.

32. Possederunt. Heb. Chald. & 70. expulerunt.

CAP. XXII.

3. **E**t impetum, pro, vt qui impetum. 5. Ariolum. Heb. in Pethorah. Chald. in Pethor Syria, scilicet, vrbis est nomen. 70. Phatyra. Fluum. Chald. Euphratem. Ammon. Heb. Chald. & 70. populi sui.

7. Pretium, scilicet, quod daret pro diuinatione.

9. Deus. i. Dei Angelus.

17. Volueris dabo tibi. Heb. Chald. & 70. dixeris mihi faciam.

18. Immutare. Heb. Chald. & 70. transgredi. Plus, vel minus loquat. Heb. paruum, vel magnum faciam.

22. Iratus. f. quia malo animo ibat.

25. Attriuuit. Heb. Chald. & 70. compressit,

seu astringit.

29. Percuterem. Hebr. & Chal. occiderem.

30. Animal. Hebr. Chal. & 70. Afina.

31. Pronus in terram. Hebr. Chal. & 70. incuruatus super faciem.

32. Peruerſa. ſanimo peruerſo ibat.

33. Viueret. ſ. mortua erat.

35. Præcepero. Hebr. Chald. & 70. locutus fuero.

36. Oppido. Hebr. Chal. & 70. ciuitate.

37. Mercedem aduentui. Hebr. Chald. & 70. honorem tibi.

39. In urbem, &c. Hebr. ſolum eſt, in urbem Chutſorh. i. platearum. Chal. in urbem prouincię ſuę. 70. in vrbes diuerſiorum, ſeu ſtabulorum.

CAP. XXIII.

2. Simul, id eſt, Balac, & Balaam, vt patet ex Hebr. & Chal.

3. Imperauerit. Hebr. Chald. & 70. oſtenderit, ſeu indicauerit.

4. Velociter. Hebr. & Chal. ſolu. 70. reſta. Alij, in locum editiorem. Alij, ſublatus. ſ. ſe inde velociter ſubmouens.

7. Parabola, id eſt, prophetia. Sunt enim in Prophetiis parabola: ſic inſrã. Aram. i. Syria. 70. Meſopotamia.

8. Quomodo. Hebr. Chal. & 70. quid. i. cur.

9. Solus, ſcilicet, à gentibus ſegregatus ob religionem. Reputabitur, id eſt, connumerabitur, ſeu miſcebitur.

10. Puluerem. Chald. paruulos domus Iacob, de quibus dictum eſt, quod multiplicabuntur ſicut puluis terræ. Anima, id eſt, vita. vel, quaſi dicat, moriar ego.

12. Iuſſerit. Hebr. Chald. & 70. poſuerit in ore meo.

14. Locum ſublimem. Hebr. agrũ ſpecularum. 70. ſpeculam agri. Chald. agrum ſpeculæ.

15. Obuius, ſcilicet, Deo. 70. ego autem ibo interrogare Deum.

19. Muretur. Hebr. pœniteat.

21. Idolum, &c. Hebr. pro idolo & ſimulacro habent, iniquitatem, & laborem, ſeu prauaricationem. 70. laborem, & dolorem. Chald. idolum, & falſitatem. Clangor victoriæ. Chald. maietas 70. gloria. Alij, triumphus, vel amicitia.

23. Iacob, & Iſrael. pro. de Iacob, & Iſrael.

24. Leana. ſic Chald. At Hebr. Leo grandis natu. 70. carulus leonis.

CAP. XXIII.

1. **V**T ante. Apparet illum etiam antea quaſiſſe auguria, ſed Deum anteuerſiſſe.

2. Irruente, id eſt, veniente. Hebr. fuit ſuper eum ſpiritus Dei. Chald. quieuit ſuper eum ſpiritus prophetiæ.

3. Cuius obturatus eſt oculus, ſcilicet, cum videt viſiones. Alij, pro obturato vertunt apertum, Chald. qui pulchrè videt. 70. verax, & videns.

4. Cadit. ſ. corpore per ſomnium, vel ecſtaſim. Oculi, ſcilicet, mentis.

6. Valles nemoroſæ. Alij, torrentes extenſi. Chald. torrentes deſtuentes. 70. valles vmbroſæ. Flumioſ. Hebr. fluium. Chal. Euphratem.

7. De ſitula, quaſi dicat, non ei poſteritas deerit. 70. exhibit homo de ſemine eius. Chald. creſcet homo, qui vngetur de filiis ſuis. Erit in aquas, id eſt, populos. 70. dominabitur gentibus multis. Chald. dominabitur populis multis.

Tolleretur, id eſt, eleuabitur, vt eſt Hebr. & apud 70. At Chald. Roborabitur. Propter Agag, Hebr. & Chald. pluſquam Agag, eſt autem ſernio de Saul, qui vicit Agag, vel de Dauid. Rex, ſcilicet, Saul. Auferetur. Hebr. & Chal. eleuabitur. 70. augebitur.

8. Deuorabunt. Hebr. comedent, id eſt, conſument, ſcilicet, ſolent conſumi quæ comeduntur. Illius, pro, ſuos.

9. In maledictione. i. tanquam maledictus.

10. Comploſis. ſ. vt ſolent irati.

14. Conſulam. Chal. indicabo. Populus tuus, populo huic. Hebr. Chald. & 70. Populus hic populo tuo. Extremo tempore, quaſi dicat tãdem.

15. Obturatus. Vide ſup.

16. Oculos. ſ. mentis.

17. Eum, ſcilicet, Chriſtum. Orietur ſtella, &c. Chald. conſurget Rex de domo Iacob. & vngetur Chriſtus de domo Iſrael. Stella, ſcilicet, de qua Matth. 2. & ſecundum Hier. in Matth. 2. dicereſt porius, Chriſtum nomine & ſtelle, & virgæ intelligi: nec enim illa ſtella ex Iacob orta eſt. Virga. 70. homo. Vaſtabitque omnes filios. Seth. Chald. dominabitur omnium filiorum hominum. Filios Seth. ſ. mundum.

19. Ciuitatis. i. mundi.

20. Principum gentium, id eſt, primi inter gentes, ſcilicet, præliati contra Iſrael. vt Chald. interpretatur. Cuius extrema, &c. id eſt qui tãdem aliquando peribit.

21. Si, pro, etiamſi. Nidum, id eſt, habitationem.

24. Trieribus, id eſt, tirenibus. Hebr. & Chal. nauibus. Italia. Chald. Romanis. Ipſi, ſcilicet, Romani.

CAP. XXV.

3. **I**Nitiatus. Hebr. coniunctus. 70. ſacrificauit. Chald. coniunctus cultoribus Beelphegor. Beelphegor, id eſt, idolo, quod colebatur in monte Phegor, quaſi dicat, ſe ei conſecraverunt eius ritus ſeruantes.

4. Contra solem. i. coram sole. s. publice. Hebr. Domino, coram sole. Chald. iudica, & occide illum, qui reus fuerit mortis, corā Domino contra solem.

5. Ad iudices, &c. Hinc apparet, quod proxime dictum est, sic intelligendum, conuocatis Principibus suspendendos non quidem ipsos, sed eos, qui peccarant.

6. Madianitidem. s. adductam in castra, vt dicitur Hebr.

7. Pugione. Hebr. Chald. & 70. hasta, seu lancea.

8. Genitalibus. s. Mulieris, vt dicunt Hebr. & Chal. At 70. per ventrē. Plaga. s. qua a Deo percussit Chal. pestis.

9. Occisi. s. a Deo, peste.

12. Pacem, quasi dicat, omnino fruetur mea promissione, nemine impediēte. Pacem foederis mei. Sic etiam Chal. At Hebr. & 70. pactum meum pacis.

13. Expiavit, &c. Chal. & 70. placuit pro filiis Israël.

18. Sororem, quasi dicat, popularem, seu ciuem suam.

CAP. XXVI.

1. **P**ostquam, &c. Hebr. & 70. post plagam dixit. Chal. post pestem dixit.

3. Super Iordanem, id est, prope Iordanem. sic & infr.

10. Et factum est, &c. Hebr. Chald. & 70. & fuerunt in signum. Core autem filij non sunt mortui in signum autem. i. in exemplum. s. ceteris.

51. Recensiti, scilicet, secundo. Nam qui primo, scilicet, sup. ca. 1. non sunt ingressi terrā promissam. Vide infr.

53. Vocabulorum. i. familiarum, quæ vocabulis distinguuntur.

54. Pluribus. i. maiori tribui.

55. Sors, scilicet, pro maiori portione inter maiores tribus & familias sors mitteretur, & pro minori inter minores. Ita simul & ratione, & sorte agebatur.

58. Hæ sunt, quasi dicat, etiam hæ familiæ ex Leui ortæ.

59. Filiam. i. neprem. No. fuisse eodem nomine. s. Iochabed appellatam, & filiam Leui & neprem secundum quosdam.

CAP. XXVII.

3. **I**n peccato. i. ob peccatum. s. murmuratio- nis contra Dominum.

11. Sanctum. pro, sancitum. Hebr. statutum. Lege perpetua. Hebr. Chal. & 70. iudicij. s. quod iudices seruare debeant.

14. Sanctificare. i. glorificare. Super. i. ad.

16. Spirituum. i. animarum. Omnis carnis. i. omnium hominum. q. d. qui nosti corda.

17. Exire, & intrare. i. regere. Educere. s. ad

bellum. Introducere. s. in urbem, vel terrā promissam, vel. q. d. qui domum reducat.

20. Gloria. i. auctoritatis, vel secundum Aug. q. d. facies eum socium gloriæ tuæ.

21. Consulēt Dominum. Hebr. petet iudicium Vrim coram Domino. Chal. consulēt pro eo in iudicio illuminationis corā Domino. No. quod sacerdos summus, cum Deum consulebat, adhibebat Pectorale, seu Rationale, vbi Vrim, & Thummim. itaque 1. Reg. 23. Applica, inquit, ephod. Eius, scilicet, Domini, vel Eleazari consulto Domino.

CAP. XXVIII.

2. **I**ncensum, id est, victimas, quæ incēduntur, seu cremantur. Per tempora sua, id est, statis temporibus.

3. Anniculos. i. non maiores anno vno. s. intra annum ætatis, sed post octauum diem.

4. Ad Vesperum. Hebr. inter duas vespertas. Vide Exod. 12.

5. Habeat, scilicet, olei.

6. Incensi, scilicet, holocausti. Hebr. ignitionis. sic infr.

7. Libabitis, id est, effundetis, scilicet, ad Dei honorem.

9. Duos. s. præterea, alterum quidem manē, alterum autem vesperti, vltra illos duos quotidie offerendos in holocaustum.

11. Calendis, celebrabatur id festum ob beneficium gubernationis secundum D. Thom. vt sabbatum ob creationem, vel secundum alios, vt temporum initia velut primitiæ offerrentur, licebant autem opera seruilia in hoc festo. Ideo in Leui. Inter alia festa non connumeratur quibus ea opera non licebant.

13. Decima, id est, ephi, quæ est decima pars Cori. Hebr. & 70. decimam decimam. q. d. vnam decimam per singulos. sic infr. Vide cap. 29. Chal. singulas decimas.

15. In holocaustum. Hebr. & Chald. vltra holocaustum.

18. Venerabilis & sancta, pro celebritas sancta, quasi dicat, solemnissima, seu celeberrima. sic & infr.

19. Incensum holocaustum, pro, sacrificium holocausti igniturum. Chal. oblatione holocausti.

24. Fomitrem ignis. q. d. holocausti. Qui surget, &c. Hebr. & Chal. vltra holocaustum iuge, & eius libamen.

26. Primitiuorum. s. nouarum frugum. Hebr. domadibus. s. septem.

28. Per arietes duas. i. per singulos arietes decimas duas. Vide sup.

CAP. XXIX.

4. **Q**ui simul sunt agni septem. Chald. sic fiet omnibus septem. sic supra & infrā, in similibus locis. Hebr. Sensus est,

per vnumquemque ex septem.

7. Affligetis. s. ieiunio.

14. Id est simul, pro, ex. q. d. vniuique ex duobus. vt Heb. & Chal. indicatur.

17. Altero. i. secundo.

35. Celeberrimus. Heb. retetio. s. populi. Chal. collecta, alij, cœtus, seu congregatio. s. populi.

C A P. XXX.

4. **E**T se, pro, aut se, vel est repetitio, & sumitur iuramentum pro voto. Vide inf. proximè.

5. Et iuramentum, pro, aut iuramentum, vel est repetitio, sumiturque iuramentum pro voto. Vide sup. proximè. Voti rea. i. obligata voto.

7. Et semel, pro, aut semel, vt apparet ex Heb.

11. Domo viri. nam sup. de cōiugata, sed nondum domum ducta. Aug. ait supra dictum devotis ante coniugium, nunc de factis in domo viri: quidam dicunt esse sermonem de viduæ voto, facto tempore, quo erat cum viro. Et iuramento, pro, aut iuramento. sic inf.

15. Et in alteram diem, &c. Hebr. sensus est, si tacuerit de die in diem. s. nihil dicendo, rata habebit vota. quòd si postea cōtradixerit, ipsa quidem non tenebitur, sed ipse peccati reus erit. Idemque indicant Chal. & 70.

16. Contradixerit. s. non statim, vt rescivit, sed postea, vbi diu dissimulasset. Portabit ipse, &c. q. d. ipse à Deo punietur, non illa, quia impedita à viro, non potest præsare.

17. Vel quæ, pro, seu quæ, est enim explicatio.

C A P. XXXI.

6. **E**T tubas, pro, id est tubas, vel per vasa intelligitur Arca fœderis cum suis instrumentis.

3. Principes gentis. Heb. Chal. & 70. reges Madian. Balaam. s. vel redierat ad Balac, vel non recesserat nisi in locum suum. i. hospitium. Aug. in Num. q. 61.

12. Autem, pro, etiā, vt apparet ex Hebr. Chal. & 70. vel indicatur, sibi ea retinuisse.

16. Peccato Phegor. i. cultu idoli Phegor.

21. Præceptum. Heb. & Chal. statutum, seu decretum.

23. Sanctificabitur. i. purgabitur, seu purificabitur, vt patet ex Hebr. Chald. & 70. & No. quòd Hebræi etiam igni purgata iubentur aqua expiatoria mundari.

29. Primitiæ. Heb. oblatio.

30. Ex media, &c. s. ex iis, qui ad bellum non iuerāt, quibusque data media pars prædæ. Quinquagesimum caput. i. vnum ex quinquaginta.

50. Vt deprecetur Dominum. Heb. ad expiandum coram Domino.

53. Vnusquisque, &c. q. d. Illa fuit oblatio ducum, nam sibi milites retinuerunt quæ rapuerant in bello, vel, q. d. illud oblatum fuit de iis,

quæ sibi in bello ceperant: ceperat enim sibi quisque quod potuit.

54. In monumentum, &c. q. d. vt Deus filiorum Israël recordaretur.

C A P. XXXII.

9. **F**ines, quos Hebr. Chald. & 70. Terram, quam.

12. Cenezrum, videtur ita dictus à patre Cenez. Vide Ios. 15.

14. Incremēta, & alumni. Heb. multiplicatio. 70. Alumni. Chal. discipuli.

15. Necis. Heb. perditionis, seu corruptionis. Chal. damni.

17. Accincti. i. prompti. Heb. festinātes. Chal. expediti. Ante filios. 70. priores in antecustodia filiorum, &c. vulgò Vanguardia.

20. Domino. i. arca Domini.

23. Apprehendet vos. i. pro eo puniemini.

38. Verbis, &c. quasi dicat, aliis nominibus eas appellantes.

C A P. XXXIII.

1. **M**ansiones. sic etiam Chald. & 70. Alij, profectiones. In manu, id est, ducibus, seu ducentibus.

3. Fecerūt. s. iter. Heb. Chal. & 70. egressi sunt. Altera. i. postera. Phasē. i. diei, quo Phasē immolarunt, seu diei Paschæ. Manu excelsa. s. diuina virtute.

4. Nam abundat, nec est Heb. Chal. aut in 70. Diis. Dicunt Hebræi, illa nocte, qua est egressus populus, omnia Egypti templa cornuissē. Hier. epist. 127. Vltionem Heb. iudicia.

5. Ethan. nomen loci. vnde dictum desertum Ethan.

7. Contra. i. prope, vt appareat ex Hebr. & 70. Vide inf. Respicit. Heb. Chal. & 70. est ante.

10. Super. i. prope.

11. Sin per D. s.

36. Sin per Y. s.

48. Supra. i. prope, vel vltra. Contra, id est, è regione.

49. Planioribus locis. Heb. & Chald. campetribus.

52. Titulos. i. aras, vel columnas, vel delubra. Alij, picturas. Alij, simulachra. Chal. templa.

53. Mundantes, &c. Heb. expelletis habitatores terræ, & habitabitis in ea 70. perdetis habitatores terræ, & habitabitis in ea. Chal. possidebitis terram, & habitabitis in ea.

54. Pluribus, &c. Vide sup. cap. 26.

55. Interficere. Heb. & Chal. expellere. 70. perdere. Quasi clauis, &c. quasi dicat, molestissimi. Alij vertunt, cultros, seu gladios. Chald. sument arma contra vos.

56. Facere. s. si mihi obediretis.

CAP. XXXIII.

2. **H**is finibus terminabitur. Hier.ep. 129. Non acceperunt, inquit, Iudei tā multa, quia praecepta Dei non observauerunt.

3. Sin per 3. f. Salsissimum. f. mortuum.

4. Circuibunt. f. termini. Senna, pro Sin.

5. Torrentem. f. Rhinocolorum. Vide Gen. 15.

7. Altissimum. Hebr. & Chald. Hor. est autem alius ab illo, in quo mortuus Aaron.

8. Emath. quidam Antiochiā putant. At Hier. ep. 129. epiphaniā Syriā.

11. Reblātha. Hier. putat esse Antiochiam. Contra fontem Daphnem. Hebr. Chal. & 70. ab oriente Hain, id est, fontis. Cenereth. f. ad lacum Genesareth.

15. Semis tribus, pro tribus, & semis. i. dimidia. q. d. duæ tribus, & dimidia.

CAP. XXXV.

3. **S**vburbana. i. pradia prope vrbes.

4. Mille. 70. bis mille passuum. Hebr. Chal. & 70. cubitorum. No. quod erant, vt statim dicitur, duo millia vndique, sed in prioribus mille, non licebat plantare, aut ædificare, vel spatium illud duorum millium passuum incipiebat post miliare à ciuitate, vel passus continebat duos cubitos. Hebr. tamē eadem vox est, quam interpres vertit passum, & cubitum. Fortē verior est sententia quod dictum est prius mille, explicari

postea, vt intelligatur mille bis. f. duo millia. q. d. spatium per mille passus extendetur, nempe bis mille in omnem partem.

6. Auxilia. i. refugium. Fuderit. f. hominem occidendo.

8. Mensuram, id est, proportionem, seu quantitatem.

11. Nolentes. sic 70. At Heb. & Chal. per ignorantiam, seu errorem. sic etiam inf.

19. Interficiet. i. data sententia à Iudice, poterit interficere. sic inf. Vide Deut. 19. & Aug. q. 65. in Num. Chal. & hic, & inf. addit, quando fuerit condemnatus in iudicio.

21. Ingulabit. Hebr. interficiet.

24. Ventilata. i. discussa, seu examinata.

26. Extra fines. f. egressus, vt patet ex Hebr. Chal. & 70. & sequentibus.

29. Sempiterna. Hebr. & Chal. statuta, seu decreta in generationibus vestris.

30. Punietur. Hebr. occidetur.

34. Emundabitur. Hebr. non polluetur.

CAP. XXXVI.

7. **V**Xores. f. quæ succedunt in hereditate paterna. q. d. tales non ducentur nisi ab iis, qui fuerint ex eadem tribu.

8. Faminæ, scilicet, succedentes in paterna hereditate.

13. Supra. i. prope, vt vertit Chal.

DEUTERONOMIVM,

f. de secunda Legis promulgatione.

CAPVT I.

1. **T**RANS, scilicet, respectu Palæstinæ. Contra, id est, è regione. Vbi auri est plurimum. Hebr. & Dizahab. 70. & Aurifodinas. Chal. vbi dixit,

Correptos Iudæos trans Iordanem de peccatis commissis in deserto, & in campestribus, & in Pharan, & in Haharoth, addit hic, & de eo, quod fecerunt vitulum aureum.

2. Vndecim diebus, scilicet, iter. Chald. & 70. iter est vndecim dierum. quod fortē additum à Mose, quia sequenti cap. docturus erat viam, deinde breuiorem vix potuisse ab illis 38. annis confici: tanti refert Deum fautorem habeas an vltorem.

7. Reuertimini. Hebr. vertite vos. Maris, scilicet magni.

8. Fratres. i. cognatos. Filios. i. posteros.

15. Nobiles. Hebr. notos. i. spectata: prohibitatis. Qui docerent vos singula. Hebr. præfectos tribubus vestris, seu in tribub. vestris, vt vertit Chald.

17. Accipietis. Hebr. & Chal. timebitis. Dei iudicium. f. sustinet Iudex personam Dei.

28. Enacim, id est, Gigantum, quasi dicat, Gigantes. Sic Homerus filios Achiuorū, pro Achiuos: & Scriptura, filium hominis pro hominem. Anac nomen proprium gigantis.

33. Metatus est. i. designauit, explorauit.

36. Robora. q. d. iube esse bono animo.

45. Audiuit, scilicet, volentes ingredi terram promissam.

CAP. II.

1. Solitudinem, scilicet, Sin.

3. Sufficit circuire. i. satis circuistis.

4. Videte. i. caute.

7. Benedixit. i. fauit, benefecit.

8. Moab, est id & vrbs, & prouinciæ nomen in finibus Arabiæ.

11. Emim. i. terribiles, seu horrendos.

12. Possessionis. i. quam postea possedit.

14. Congregatio. 70. generatio.

15. Manus. i. potentia.

20. Zamzumim. i. flagitiosos, sceleratos.
 25. Sub omni caelo. i. ubique.
 28. Tantum. i. satis.
 29. Fecerunt. Apparet fecisse postea quod antea negauerant, saltem fecisse aliquos, scilicet, prope quos transibant.

CAP. III.

1. **B** Alan. Hæc est Traconitis regio.
 2. Traditus est. Hebr. eum tradidi, pro tradam.
 11. Restiterat, id est, remanserat. Virilis manus, quasi dicat, communis, seu vulgaris: mensuratur enim cubitus palmo.
 14. Filius. i. nepos.
 17. Cenereth, id est, maris, seu lacus Genesareth. Salissimum. s. mare mortuum. Contra, pro, ad.
 25. Egregium. s. in quo templum ædificandum, deusque colendus, vel Montem Libanum intelligit, ut quod sequitur sit explicatio. Libanum. s. montem, vel locum, ubi templum ex cedris Libani ædificandum. 70. Ante Libanum. Chal. Domum sanctuarij. Notant quidam dictum Libanum, id est, album ob perpetuas nives, vel quia thure abundat, quod Hebraice Lebanon dicitur.
 26. Sufficit. s. quod à me hæcenus accepisti.
 28. Præceder. i. ducet. Visurus es, pro vidisti, ut verterunt 70.
 29. Phantum. i. templum.

CAP. IIII.

2. **L** Oquor. Hebr. Chal. & 70. præcipio.
 3. Cultores. s. Madianitas.
 7. Grandis, id est, eximia, seu excellens. Deos. Chal. & 70. Deum. Appropinquant, id est, facientes.
 8. Ceremonias. Hebr. & Chal. statuta. sic & infra. Et vniuersam legem. Hebr. Chald. & 70. ut vniuersa lex, scilicet, est. proponam, Hebr. Chal. & 70. Do. i. pono.
 9. Et animam, pro, id est animam. Verborum, id est, rerum.
 11. Cælum. Hebr. Cæli cor. i. medium.
 19. Creauit. Hebr. & 70. diuinit, seu distribuit. Chal. præparauit. Alij. impertinit.
 20. Fornace ferrea, id est, seruitute durissima. Hereditarij, id est, qui sit velut hereditas eius. Est, id est, apparet.
 21. Propter sermones vestros, id est, vestri causa.
 23. Sculptam similitudinem, pro, sculpturam, aut similitudinem, ut Heb. indicant. Chal. simulacrum, aut similitudinem.
 24. Ignis, pro, velut ignis. Emulator, id est, zelotes, scilicet, qui non patitur alium pro Deo coli, sed vult solus coli.
 26. Cælum, & terram. i. caelestes, & terrestres.

27. In nationibus. i. inter gentes.
 29. Tota tribulatione animæ tuæ. Hebr. Chal. & 70. tota anima tua, in tribulatione tua.
 30. Reuertentis, pro, si reuertentis.
 32. A summo. i. extremo. q. d. quare ab Oriente ad Occidentem.
 33. Vixisti, sic etiam 70. At Hebr. & Chald. vixit, seu vixerit.
 34. Horribiles visiones. Chald. & 70. visiones magnas. Alij terrores magnos. Vide Sap. 17. & 18.
 38. Deleret. Hebr. & Chald. expelleret, 70. perderet.
 42. Nolens. Hebr. Chal. & 70. per errorem, seu ignorantiam.
 44. Ista. s. de qua seq. cap.
 48. Sion. per W. scribitur. Sion autem, qui in Ierusalem per Y.

CAP. V.

1. **I** N auribus vestris. i. vobis audientibus.
 3. Non, pro, non solum. sic Gen. 32. Non vocabitur, scilicet, solum, vel, quasi dicat, non cum illis, qui in Ægypto mortui, vel inuit, pro inuit, quasi dicat. Nunc verò iterum inuit, seu renouat nobiscum, &c.
 4. Facie ad faciem. Chald. verbum verbo. q. d. per manifesta verba. Nobis. Hebr. Chald. & 70. nobiscum.
 7. Non habebis, &c. futura pro imperatiuis.
 9. Tertiam, id est, nepotes, vel pronepotes. Vide Nu. cap. 14.
 11. Frustra. Hebr. & 70. in vanum. Super re vanæ. i. vanæ. s. falso. vanum enim quod veritate vacuum. Hebr. eadem vox, quam sup. vertit frustra, & inf. nu. 20. vertit, falsum.
 12. Sanctifices. i. sancte colas.
 14. Sabbathi, pro sabbathum. Id est requies. Id additum ab interprete. Domini, id est, ad honorem Domini.
 15. Observares. Hebr. faceres. i. celebrares. s. in memoriam illius beneficij.
 22. Magna. i. clara, exaudibili. Addens. q. d. semel tantum locutus.
 25. Caro. i. homo.
 26. Quid est enim, &c. potest etiam ex Hebr. sic verti. Quis vnquam audiuit viuientis Dei vocem, qui de medio, &c. & vixit in quem sensum videntur 70. vertisse. At Chal. ut noster.
 29. Quis det, pro, vinam, quasi dicat, vellem, seu opto.
 31. Ceremonias. Hebr. statuta. Chal. pacta. 70. iustificationes: & sic fere solent vbicunque nos ceremonias legimus.
 33. Proteleantur. i. protegentur.

CAP. VI.

3. **A**mplius. Hebr. Chal. & 70. valde.
 7. Narrabis. Hebr. repetes, id est, inculca-

bis. Dormiens. i. accumbens, vt dormias.

8. Mouebuntur. Hebr. erunt vt frontaliam. vide cap. 11.

9. Et ostiis, pro, id est ostiis. s. postibus.

11. Extruxisti. Hebr. Chal. & 70. impleuisti.

13. Iurabis. non iubet iurare, sed prohibet per aliud nomen iurare. Aug. in Deut. 12.

15. Æmulator. i. qui consortem in amore non paritur. s. vult se solum, vt Deum coli, & summè amari, vt par est.

16. Tentationis. Vide Exod. 17.

18. Placitum. Hebr. & Chal. rectum.

20. Cras. i. posteris temporibus.

24. Legitima. Hebr. statuta. Chal. præcepta. 70. iustificaciones. Vitæ nostræ. Hebr. & Chal. vt viuificet nos. 70. vt viuamus. Est. i. apparet.

25. Nostri misericors. Hebr. iustitia nobis. i. misericordia 70. misericordia nobis. Chald. præmium nobis. Coram Domino, id est, sic, vt ei placeamus.

CAP. VII.

6. **D**E cunctis. Chal. & 70. præ cunctis.

7. Vobis iunctus est, id est, vos est complexus, & valde dilexit. Chal. complacuit in vobis. 70. assumpsit vos.

8. Custodiuit. i. seruauit.

9. Mille. i. plurimos.

10. Reddens. s. poenam.

11. Mandabo. 70. mando.

14. Inter omnes. Hebr. Chald. & 70. super omnes.

15. Nouisti, id est, vidisti, scilicet, quibus plagis Ægyptum percusserim.

16. Deuorabis. Chal. consumes. Omnes populos. 70. omnia spolia gentium.

19. Plagas. Hebr. & 70. tentationes. Chald. mirabilia.

20. Crabrones. s. muscas venenatas. Latere poterit. Hebr. Chal. & 70. latuerint.

22. Pariter. Hebr. Chal. & 70. citò. i. subito. Bestia terræ. i. fera.

25. Offendas. Hebr. illaqueeris.

26. Anathema. q. d. ne fias Deo abominationi, & ab eo destruaris. Anathema est, id est, debet prorsus destrui.

CAP. VIII.

1. **C**Aue, pro, vide.

2. Nota fierent, non vt ipse cognosceret, inquit Aug. q. 13. in Deu. Hebr. vt sciret. i. scire faceret. Chal. vt sciretur. & sic etiam potest verti ex Heb. 70. verterunt vt noster.

3. Penuria. Hebr. Chal. & 70. fame. Verbo. i. re. q. d. in eo, quod Deus voluerit. Ore. i. voluntate, seu imperio. s. quod voluerit, seu iusserit.

4. Subtritis. s. deficientibus calceis. q. d. nec calcei vetustate consumpti. Vide inf. c. 29. Chal. calceamenta tua non sunt contrita. 70. pedes tui

non occalluerunt. Hebr. pes tuus non tumuit, seu non fuit discalceatus.

5. Vt recogites. Hebr. & recogitabis, seu recogita. Chald. & 70. & scies, seu, cognosces.

9. Lapides, ferrum. q. d. vbi fodinæ ferreæ.

15. Dipsas, serpens est, qui morsu inducit sitim maximam, vnde & nomen accepit. Hebr. & Chald. locus siticulosus. q. d. aridus, seu sine aqua, vt statim explicatur. 70. *di-psa*, dipsa. i. sitis.

20. Deleuit, pro, delebit, vel loquitur de iam deletis.

CAP. IX.

1. **H**odie. i. hoc tempore, seu, paulo post.

2. Enacim. i. gigantum. Vide sup. c. 1. Vidisti. Hebr. nosti. q. d. de quibus per auditu nosti, quod nemo eis possit resistere, in quam etiam sententiam ventunt Chal. & 70.

4. Deletæ sint. s. illo tempore, vel, pro, delendæ.

5. Æquitatem. Hebr. & Chald. rectitudinem. Deletæ, pro, delendæ.

12. Demonstrasti. Hebr. præcepi. Chald. & 70. præcepisti.

17. Proieci. vide Exo. 32. Torrentem. i. aquam torrentis, quam. s. eis dedit potandam.

22. Incendio. vide Num. 11. Tentatione. vide Exo. 17. Concupiscentiæ. vide Nu. 11.

25. Iacui, &c. Redit ad id, quod sup. dixerat, nisi fortè bis id factum fuerit, terque fuerit in monte per 40. dies, & 40. noctes.

CAP. X.

6. **B**eroth. dicitur etiā Cades. Vide Nu. 20. Mosera, dicitur etiam Hor. vide Nu. 20. Mortuus, scilicet, 40. anno postquam peccauit. Exod. 32.

7. Gadgad dicitur etiam Oboth. Nu. 20.

8. Separauit. Hebr. Chal. & 70. separauit Dominus. Benediceret. i. bene precaretur populo. Vide Num. 6.

10. Steti. videtur redire ad id, quod dixit in fine cap. 9.

14. Cælum cæli. Hebr. cæli cælorum, id est, cæli altissimi, vel. q. d. & cæli, qui apparent, & qui supra illos sunt.

15. Et tamen. Hebr. tantummodo. Et amauit. explicatio præcedentis.

16. Circuncidite præputium, id est, auferre impedimenta.

17. Munera, scilicet, vt indicet iniustè, vel propter illa.

20. In nomine illius. s. & non per Idola.

21. Laus tua, id est, de quo gloriari debes, vel quem semper laudare.

CAP. XI.

1. **P**ræcepta. Hebr. obseruationem, id est, quæ obseruari. vult. s. quæ sequuntur, ceremonias, &c.

2. Cognoscite. i. cogitate, recordamini. Disciplinam. i. qua vos Dominus erudiuit.

10. Ducuntur. i. per sulcos.

12. Inuifit. 70. uifitat. Hebr. quarit. Chal. requirit. q. d. curat.

14. Dabit. sic 70. At Hebr. & Chal. dabo. Temporaneam. i. Autumno iacta femente. Scrocinam. i. Vere, quando seges grandior.

18. Collocata. Hebr. sine in frontalia.

19. Illa meditentur. Hebr. de illis loquantur. Accubueris. i. vt dormias.

20. Super postes. Hyperbolica commendatio. Aug. q. 17. in Deut.

21. Quamdiu calum imminet terra. Hebr. Chal. & 70. ficut dies cæli super terram.

23. Eas. i. earum bona.

24. A deserto. i. Meridie. Libano. i. Septentrio. ne. Euphrate. i. Oriente, ex parte. No. id accidisse tempore Salomonis.

26. Benedictionem, & maledictionem. i. felicitatem, & infelicitatem.

28. Ostendo. Hebr. Chal. & 70. præcipio. Ignoratis. esse Deos: solum enim verum Deum notis esse Deum, vel. q. d. antea vobis ignotos.

29. Garizim. Vide inf. 27. ca. & Ios. 8.

30. Contra. i. e regione. Quæ est iuxta, & c. pro iis omnibus. Hebr. est solum, iuxta Elone, id est, querceta Moreh (qui locus secundum quosdam est iuxta Sichem. At Hier. in locis Hebr. ait Garizim, & Hebal esse prope Iericho, & non prope Sichem. At Iud. 9. apparet Garizim esse prope Sichem. Sed dicerem esse alium eodem nomine.) Chal. in latere planitie Moreh. 70. prope excelsum quercum.

32. Ponam. Hebr. & 70. do, id est, propono. Chal. pono.

CAP. XII.

4. **I**Ta, scilicet, vt gentes quouis loco sacrificantes, & c.

6. Manuum. i. manibus oblatas, vel manuum labore prouenientes.

7. Lætabimini. i. prosperabimini.

11. Quidquid præcipuum, & c. Hebr. omnem electionem votorum vestrorum, id est, quidquid ex animi electione voueritis. Chal. omnia optima votorum vestrorum. 70. omne electum donorum vestrorum, & c.

12. Epulabimini. Hebr. Chal. & 70. lætabimini.

14. Hostias. Hebr. Chal. & 70. holocausta.

15. Benedictionem. i. opes. Siue immundum, & c. Chal. & 70. tam immundus, quam mundus comedet eam, sicut capream, & c. & sic noster vertit inf. locum similem. Capream, & ceruum, quæ. i. animalia munda, quibus vesci licet, etiam non offerre.

16. Quasi aquam, id est, totum, vt nec gutta remaneat.

17. Decimam. Vide infr. cap. 14. quam liceret comedi.

19. Derelinquas. i. deferas.

23. Pro anima est, quasi dicat, eo vita alitur, & conferuatur.

30. Ceremonias. Hebr. Chal. & 70. deos.

32. Tantum facito, id est, nequid aliter facias addendo, aut minuendo, vt statim dicitur. Alioqui non esset locus Christi præceptis legi additis, quæ tamen non sunt contraria iis, quæ hic præcipiuntur.

CAP. XIII.

1. **P**rophetes. i. qui se Prophetam dicat.

3. Palam fiat. Chal. sciatur.

9. Interficiet. i. per sententiam Iudicis prius condemnatum: illi enim prius denunciandus, vt 70. indicant.

13. Belial, id est, sine iugo. q. d. impij, peruersi. Hier. 4. Ephes. ait diabolum etiam dictum Belial, quod a se Dei iugum abiecerit.

16. Domino, id est, in Domini honorem. Tumulus. i. acernus lapidum.

17. Anathemate, id est, rebus illis, quæ debent prorsus destrui.

18. Audieris. i. obedieris.

CAP. XIII.

1. **E**stote. sic etiam 70. At Hebr. & Chald. estis. Incidatis. i. cultris, aut vnguibus more Gentilium. Caluitium. i. tonsa capitis parte anteriori. Hebr. Caluitiū inter oculos vestros. Super mortuo. i. ob aliquem defunctum.

2. De cunctis. Chal. præ cunctis.

5. Bubalum, id est, bouem syluestrem. Tragalaphum, id est, Hircoceruum. Alij, Hircum syluestrem. Pygadam, species est Aquilæ. Alij, Damam. Alij, vnicornum. i. incerta significatio est nominum Hebræorum, præsertim propriorum animalium, herbarum, lapidum, & c. eoque tanta varietas interpretum.

7. Chærogryllum. Chal. cuniculum.

10. Et squamis, pro, aut squamis.

12. Halæctum. i. marinam Aquilam.

13. Ixon vulturis genus est.

18. Onocrotalum. Alij, ciconiam.

19. Reptat, scilicet, quatuor pedibus, vt dicitur Leu. 11.

21. Hædum. Vide Exo. 23.

23. Comedes. i. de parte eius decimæ, quæ dabatur Lenitis Ierosolymitanis. Vide Nu. 18. Qui dam tamen aiunt significari hic secundam quandam decimam, & paulo inferius tertiam. Primo-genita. Hæc dabantur sacerdotibus. vt dicitur Nu. 18. sed, vt hic indicatur, etiam ex ipsis edebant offerentes. Vide cap. seq. & Ioan. 2.

28. Tertio, scilicet, in fine, vt indicant Hebr. Chald. & 70. Aliam, scilicet, præter eam, quæ quotannis debebatur.

CAP. XV.

1. **S**eptimo, scilicet, in fine, ut indicant Heb. & 70.
3. Peregrino. i. non Iudæo. à Iudæo, qui non erat soluendo, repeti non poterat.
4. Mendicus, quasi dicat, ne patiare Iudæum mendicare, sed subueni. Vide paulo inferius, ubi ait, non defuturos pauperes: vel significat tãtam fore bonorum abundantiam, si Dei legem feruent, ut nemo cogatur mendicare, alioqui non defuturos pauperes.
6. Fenerabis. i. mutuum dabis.
9. Fiat tibi in peccatum. i. Fias reus peccati, vel pro peccato puniaris.
11. Pauperes. s. privati. nam publici mendici non erant, ut quidam volunt. At videtur contradicere Luc. cap. 16. Vide supr.
12. Venditus. s. se ipse vendiderit. Nota, quod tales non dimittebatur, nisi post septem annos, etiam si interueniret annus remissionis.
14. Viaticum. Hebr. quod portet onustus. q. d. abundanter.
17. Similiter facies. s. donando libertate, non autem perforando aurem.
18. Non auertes, &c. Hebr. Chald. & 70. Ne tibi durum videatur, quod liberum eum dimiseris. Iuxta mercedem, quasi dicat, illud seruitium est meritum libertatis, tanquam mercedis. Heb. & Chald. duplici mercede mercenarij, id est, duplici tẽpore quam solet mercenarijs. Hic enim apud Hebræos per tres annos solum operas locabat.
19. Sanctificabis, id est, offeres, ut rem sanctã, seu dedicatam Deo.
20. Comedes. s. partem datam à sacerdotibus.
23. Quasi aquam. s. ita ut nihil remaneat.

CAP. XVI.

1. **F**acies Pasche. i. immolabis Agnum Paschalem, vel victimas in Pascha offerri solitas. Vide Ioan. 18.
2. Et de bobus. s. victimam aliam. Chald. & victimam sanctificatam de bobus.
3. Afflictionis. s. Ægyptiacæ monumentum. Pauore. s. tanto, ut non potueris panem fermentare. Hebr. Chald. & 70. festinatione.
6. Occasum. Hinc apparet, quid sit inter duas vespas. Vide Exod. 12. Quando, scilicet, illa nocte egressi, ut suprã dictum est. Consurgens. sic etiam Chald. At Hebr. & 70. vertens te. q. d. reuerteris.
7. Coques. i. parabis. assando.
8. Collecta. i. solemnitas. s. collecto populo. Opus. s. seruile. Vide Leu. 23.
9. Ab ea die, &c. id est, ab ea die quo est oblatus manipulus primitiarum, qui primum metitur, ut interpretatur Chald.
10. Iuxta benedictionem, &c. i. pro facultatibus tibi à Deo datis.

11. Epulaberis. Hebr. Chald. & 70. Iataberis. sic & inf. Habitet nomen eius. i. colatur ipse.
18. Magistros. s. viros sapientes. Hebr. & Chald. Præfectos. 70. magistros.
19. Nõ accipies, &c. alloquitur Iudices. Personam, quasi dicat, ne habeas respectum, seu rationem dignitatis litigantis. Mutant. Hebr. & Chald. peruertunt. Verba iustorum, id est, causas iustas. Chald. verba recta.
20. Iustè, quod iustum. Sic etiam 70. At Hebr. iustitiam iustitiam, id est, ipsam iustitiam, seu nihil aliud nisi quod iustum est. Chald. quod iustum est, & verum.
22. Quæ odit. q. d. ritu gentilibus, seu modo quo solent idololatræ.

CAP. XVII.

1. **A**ut quidpiam, pro, id est, quidpiam.
2. Portarum. i. urbium.
3. Omnem militiam cæli. i. aliquam ex cæli stellis. 70. aliquid ex ornatu cæli.
7. Malum. i. auctorem mali. Chald. facientem quod malũ est. Id est, imitatus Paulus. 1. Cor. 5.
8. Sanguinem, & sanguinem, &c. quasi dicat, in causa sanguinis, litis, & lepræ, scilicet, condemnandus ne sit aliquis, an non. Leprã, & lepram. Hebr. plagam, & plagam, id est, leprã, & lepram, ut verterunt etiam Chald. & 70. Et iudicium inter portas, &c. sic etiam Chald.
9. Iudicem. s. supremum.
10. Facies. i. iudicabis, seu exequeris.
11. Iuxta legem. Hebr. iuxta sermonem legis, quem te docuerint. q. d. iuxta interpretationem legis quam dederint. Sequerisquẽ sententiam illorum. Hebr. Chald. & 70. & iuxta iudicium, quod dixerint tibi, facies. Atque huc videtur respexisse Christus, cum dixit Matt. 23. Quæcunque dixerint vobis, seruate, & facite. quæ duo loca sufficere debent Hæreticis ad respiscendum, & obediendũ Romano Põtificij, & Catholicis Episcopis.
12. Sacerdotis, scilicet, summi. Ex decreto Iudicis. Hebr. & Chald. vel iudicis. 70. vel iudicis, qui fuerit diebus illis: videtur autem esse explicatio præcedentis, sicut supr. cum dixit, & ad iudicem, vel, quasi dicat, sacerdotis summi, aut eius, qui sub illo habet iudicandi in ea causa potestatem, ut solent inferiores iudices Ecclesiastici sub Romano Pontifice. Malum, id est, perniciosum hominem. Tales sunt hæretici, ideoquẽ merito puniuntur.
17. Plurimas, scilicet, paucas habere poterat, ut Dauid; non multas, ut Salomon Aug. q. 27. in Deut. Quæ illiciant, &c. Hebr. ne declinet cor eius. Chald. ne decipiatur cor eius. 70. ne alienetur cor eius. Euenit quidem id Solomoni.
18. Deuteronomium, id est, exemplum. vulgò Transumptum. Hebr. duplũ, seu duplicationem Chald. exemplum. 70. deuteronomium. Legis huius. 70. hoc.

CAP. XVIII.

2. **D**ominus enim Chal. munera eis data à Domino.
3. Iudicium, id est, ius seu ritus. Chal. pertinens ad sacerdotes. q. d. debitum sacerdotibus. Armum Heb. Chal. & 70. armum, & maxillas.
5. Nomini Domini, id est, Domino.
7. Stabunt, id est, ministrabunt. Excepto eo, id est, vltra id Nou. hinc, & ex cap. 14. & Nu. 18. apparere nō datas decimas, nisi Levitis in templo seruientibus. Aliis verò dabatur tertio quoque anno solum.
10. Lustret, id est, expiet. Qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria. Heb. diuinator, aut præstigiator, aut augur. Chal. diuinans, aut horas obseruans, aut auguria.
13. Cum Domino, id est, coram Domino.
15. Prophetam. s. Iosue in typo, & Christum in veritate. Sicut me. s. legistorem.
22. Eum, id est, eius prophetias.

CAP. XIX.

3. **V**iam scilicet, ad illas.
4. Heri & nudius tertius. i. antea.
6. Proximus, id est, cognatus.
11. Surgensque, id est, insurgens in illum.
13. Innoxium sanguinem, id est, innocentis occisorem. Complut. legit noxium. At Heb. innoxium. 70. purgabis sanguinem innoxium. Chal. auferes, effundentem sanguinem innocentem.
15. Stabit, id est, admittetur. Stabit omne, pro, confirmabitur omne. Verbum. q. d. accusatio.
21. Pro anima. s. exiges. q. d. eo supplicio afficietur, quo accusatus, si verum fuisset crimen, erat efficiendus.

CAP. XX.

5. **D**edicauit, id est, initiauit. s. habitando.
6. Communem, id est, prophanatam, scilicet, vtendo fructibus, qui per quatuor annos primos erant intacti. 70. & non est sctatus ex ea. De qua vesci omnibus liceat. Id ab interprete additum explicationis gratia.
7. Accepit, scilicet, in domum.
8. Reliqua. id verbum additū ab interprete.
9. Cuneos præparabit, id est, aciem instruet.
14. Exercitui diuides. Heb. Chal. & 70. prædaberis tibi.

CAP. XXI.

5. **B**enedicant, scilicet, populo. Quidquid mundum, vel immundū est. Heb. omnis plaga. 70. omnis lepræ. Chal. omnis plaga lepræ.
8. Innocentem, id est, hominis innocentis interfecti. q. d. ne imputes nobis homicidium.
9. Tu, scilicet, o popule.

13. Patrem & matrem, id est, patris & matris absentiam. Vxor tua, scilicet, ad fidem conuersa.

14. Opprimere per potentiam. Hebr. vt eius seruitio, scilicet, ancillæ, vel (vt alij interpretantur) distrahendo eam ad lucrum. v. g. commutando, aut oppignerando. Humiliasti, id est, vniolasti.

17. Liberorum. Heb. virtutis, seu fortitudinis. q. d. virtutis generatiuæ, seu fecunditatis. sic Genes. 49. vbi nos legitimus principium doloris mei, Heb. principium roboris mei. Primogenita, id est, ius primogenituræ.

19. Iudicii. Heb. & 70. loci illius. Chal. domus iudicii loci sui.

20. Comestationibus, &c. Heb. & Chal. solum habent, vprator, & potator. 70. pro, potator vertit inebriatur.

23. Permanebit. Heb. & 70. pernoctabit. Chal. permanebit. Maledictus, id est, execrabilis. Aug. con. Adim. Maledicta mors, quā Christus in ligno euacuauit: est enim à peccato. A Deo. odit enim Deus peccatum, & mortem: ideo ad eam suscipiendam, & delendam misit filium suum. Aug. 14. cont. Faust. No. quod Chal. loco omnium horum, quia maledictus, &c. vertunt, quia pro eo, quod peccauit coram Domino suspensus est.

Pendet. No. quod soli apud Iudæos suspendebantur blasphemii, & idololatræ. quod supplicij genus etiam apud Romanos fuit, & Aegyptios, & Persas. Vide Esth. 7. Gen. 40. Cicer. in Verrem orat. 7. Contaminabis, scilicet relinquendo noctu in patibulo.

CAP. XXII.

2. **P**ropinquus, id est, prope. q. d. etiam si longè habitet. Chal. etsi non est prope. 70. si autem non appropinquet ad te.
8. Tecti. nam in Palestina tecta plana.
9. Altero semine. i. diuersis seminibus. Sanctificentur, id est, polluantur, vt vertit Chal. q. d. pereant, dum alia alia impediunt. Antiphrasis est, vt benedicere pro maledicere.
10. Et asino, scilicet, quia impares sunt viribus. Clem. 2. Strom. non communicabis, inquit, ex aquo culturam verbi mundo, & immundo, fidei, & infidei.
11. Contextum. s. displicet Deo confusio.
12. Funiculos in simbris, q. d. loco simbrarum, vel simbras ex funiculis. Vide Num. 15. Heb. funiculos, seu simbras. Angulos, scilicet, vbi vestis ante, & retro scissa est. Pallij, id est, vestis superioris.
14. Nomen pessimum, id est, aliquid, vnde infametur.
17. Vestimentum. s. sindonem, vel indusum, quo vsa prima nocte, quoque exceptus sanguis. Chal. sindonem.

21. Malum. i. occasionem peccati, seu malefacientem, vt vertit Chal. sic & inf.
 26. Latro. Hebr. Chal. & 70. vir. Animam, id est, vitam.
 27. Clamauit. i. præsumentum est clamasse.
 28. Res ad iudicium venerit. Hebr. Chald. & 70. inuenti fuerunt, id est, deprehensi.

CAP. XXIII.

1. **E**ccelesiam, id est, congregationem, scilicet, ducta vxore, inepti enim ad generandum.

2. Ad decimam. Hebr. etiam in decima. q. d. nullus vnquam ex illis ducet Israelitidem, vel, q. d. non nisi post decimam generationem: quem sensum videtur secutus noster Interpres.
 3. Intrabunt. s. ducendo Israelitidem. fæminæ tamen poterant nubere, vt Ruth.
 4. Mesopotamia Syriæ, sic etiam 70. At Hebr. de Pethor Syriæ fluuiorum. s. Mesopotamiæ. Chal. de Pethor Syriæ, quæ iuxta Euphratem.
 11. Aqua. s. expiatoria ad id preparata.
 15. Domino, i. Gentili. Confugerit. s. vt fiat Profelytus. Aug. q. 35. in Deut.
 17. Scortator. i. scortum masculum. s. puer meritorius.
 18. Prohibiti. Hebr. Chal. & 70. meretricis. Canis. s. venditi, vel permutati est. n. animal palam lasciuiens. Quidquid illud, &c. q. d. in quocunque voto.
 20. Alieno. Apparet id Iudæis licuisse. s. ad punishmentem Gentilium: quidam tamen negant fuisse licitum, sed permistum solum.
 24. Ingressus. s. ad vindemianum mercede conductus.
 25. Intraueris, scilicet, mercede conductus ad merendum.

CAP. XXIII.

1. **H**abuerit. 70. cohabitauerit. Chal. concubuerit. Scribet, &c. non dicit licere, sed iubet, ne dimittatur sine libello quam forte licebat.

4. Polluta. s. concubitu secundi viri. Hinc videtur non licuisse secundo nubere. Et abominabilis facta. Hebr. Chald. & 70. quia id abominatio est. illam recipere.

6. Animam apposuit. i. vitam pro pignore dedit, vt est Hebr. & apud 70. At Chald. quia cum ipsis sit eadem omni animæ. q. d. quia necessariz sunt ad parandum cibum.

7. Solicitans. Hebr. Chal. & 70. furatus.

8. Incurras. s. per peccatum, vt Maria soror Moïsi. Facies. s. vbi incurreris. Figura hæc sacramenti confessionis.

13. Ante solis occasum. Hebr. & Chald. ad solis occasum. 70. Circa solis occasum. Iustitiam q. d. iustus habebis coram Domino in ea re.

16. Morietur. occidetur. s. iudicis sententia.

CAP. XXV.

2. **M**odus. s. lege definitus.
 3. Abeat, scilicet, è vita, vel ex eo loco. quidam legunt, obeat. Hebr. vilescat. Chal. ignominiam patiatur.
 5. Accipiet eam frater. Poterat accipere, etiam si aliam vxorem haberet. Iustin. q. 131.
 6. Appellabitur. q. d. habebitur prioris filius, eiusque hæres erit.
 7. Portam. s. vbi ius dicebatur.
 9. Fiet. i. æquum est fieri.
 11. Miseritque. Hebr. Chald. & 70. accesserit, & miserit.
 12. Abscindes. s. 6 Iudex.
 14. Modus. Hebr. Ephra.
 15. Iustum, & verum. Hebr. perfectum, & iustum. Æqualis, & verus, Hebr. perfectus, & iustus.
 18. Fame, & labore. Hebr. & Chal. lassitudine, & fatigatione.
 19. Nomen eius. s. vt detur obliuioni, quasi nunquam fuisset. Hebr. & Chal. memoriam eius.

CAP. XXVI.

2. **C**artallo, id est, canistro, seu sporta.
 5. Syrus. s. Laban. Persequabatur. Chal. quæsiuit perdere. Patrem. s. Iacob.
 7. Humilitatem, id est, afflictionem.
 10. Dominus dedit. Hebr. Chal. & 70. Tu Domine dedisti.
 12. Compleueris decimam, id est, satisfeceris debito soluendi decimas debitas Leuitis in templo, seu tabernaculo seruientibus. Vide sup. c. 14. & Num. 18. Decimarum. s. quæ dabantur Leuitis reliquis, & pauperibus tertio quoque anno. Tuas, id est, vrbs tua.
 13. Sanctificatum. Chal. decimas sanctificatas.
 14. Luctu. i. egestate. q. non defraudaui decimis eos, quibus debebantur, ob egestatē meam. Immunditia. q. d. ad vsum prophanum. Funebris, id est, in exequiis.
 15. Sanctuario. Hab. Chal. & 70. sancto habitaculo. Et de pro, id est, de.
 16. Hodie. i. hoc tempore. vel significatur quotidie id cogitandum, renouandamque mentem ea cogitatione.

19. Nomen. i. celebre. Sanctus. i. dicatus.

CAP. XXVII.

2. **L**euigabis, scilicet, dealbando. Hebr. Linies. sic & inf.
 3. Legis huius. s. Decalogi, vel omnium præceptorum quæ hoc libro scribuntur. Iurauit. August. Deum iurare est inconcussa veritate, firmare.
 4. Præcipio, scilicet, erigendos.
 8. Planè, & lucidè, id est, litteris claris, & legibilibus.
 9. Hodie, &c. q. d. cogita te hodie factum Dei populum, & incipe nouam vitam.

12. Benedicendum. i. precandum bona; vel respondendum Amen, ad benedictiones. Domino. Hebr. Chal. & 70. Populo. Ioseph. i. Ephraim, & Manasse.

13. Maledicendum, id est, imprecandum mala, vel respondendum Amen, ad maledictiones.

14. Leuitæ. Hi erant secundum quosdam in medio Montium.

15. Maledictus. No. quod benedictiones hic omittuntur, vel hæc maledictiones addebantur post benedictiones, & maledictiones, quæ hic tacentur, & fortè sunt illæ, de quibus cap. seq. Abominationem Domini. q. d. quod Dominus maximè detestatur. Amen. i. ita sit.

16. Non honorat. Hebr. vilipendit.

17. Terminos. i. limites agri.

20. Operimentum lectuli eius. Hebr. oram patris sui. Operimentum vxoris patris. Chald. & 70. operimentum patris sui.

21. Omni, id est, quouis.

25. Percutiat animam. i. vitam auferat. Sanguinis, id est, hominis.

26. Nec eos opere, &c. explicatio est præcedentis.

CAP. XXVIII.

1. **B**enedictiones, id est, bona. s. quæ sequuntur.

3. Benedictus, id est, felix.

5. Reliquiæ, id est, fructus, qui reponuntur, seu asseruantur. Chal. panaria.

6. Ingrediens, & egrediens, id est, in actionibus tuis.

9. Suscitans, id est, eriget. Hebr. statuet. Chal. Constituet.

10. Inuocatum sit. q. d. te Dei populum dici, & esse.

12. Fœnerabis. i. mutuum dabis. sic infra Fœnus, id est, mutuum.

13. In caput, &c. q. d. Faciet te primum, & non ultimum.

14. Ad dextram, nec ad sinistram, id est, nec amore felicitatis, nec timore infelicitatis. Aug. q. 48. in Deut.

20. Famem, & esuriem. 70. egestatem, & esuriem. Alij, maledictionem, & turbationem. Increpationem. i. intercessionem. 70. consumptionem. Adinventiones tuas pessimas. Hebr. & Chal. malitiam operum tuorum.

21. Adiungat, pro, adiungat. sic in seq. vt patet ex Hebr.

22. Egestate, alij, tumore, vel phthisi. Frigore. sic 70. sed deest. Hebr. & Chal. No. quod Hebr. Chal. & 70. additur etiam, gladio. Rubigine, scilicet, segetes consumente.

23. Aencum. s. non dans pluuiam. Ferrea, scilicet, dans fructum.

24. Imbrem. i. pro imbre.

27. Partem corporis, &c. s. hæmorrhoidibus, vt est Hebr. & Chal.

28. Furore. Hebr. Stupore. Chald. conturbatione. 70. ecstasi.

29. Dirigas, id est, prosperes. Calumniam. 70. iniuriam. sic & inf.

31. Immoletur, id est, occidatur.

32. Ad conspectum. i. aspiciendo an reuertantur.

35. Suris. i. tibiis. Hebr. & Chald. coxis.

40. Defluent. i. in nihilum abibunt.

47. Abundantiam. q. d. cum te Deus faceret abundare omnibus rebus.

50. Procacissimam. i. impudentissimam, inhumanissimam.

53. Vassitate. Hebr. coarctatione. 70. afflictione.

54. Delicatus, & luxuriosus. Hebr. Chald. & 70. tener, & deliciosus, seu delicatus, vt inf. vertit Interpres de femina. Inuidebit, ne det. id est, prætenacitate non dabit.

56. Inuidebit super carnibus, id est, negabit carnes.

57. Illuie secundinarum. Chald. filiis paruulis. 70. intestinis. Et super. pro, id est, super. est enim explicatio præcedentis. Tuas. i. virbis tuas.

64. Summitate. i. extremitate.

65. Deficientes. s. præ expectatione.

66. Credes. i. fides. q. d. desperabis de vita. No. quod huc locum ad Christum crucifixum, cui Iudæi non crediderūt, referunt, Iran. Athan. Tertul. Cyr. Credis.

68. Classibus. i. post; captiuitatem Romanam. Per viam. 70. & per viam. Dixit. Hebr. Chald. & 70. dixi.

CAP. XXIX.

3. **T**entationes, scilicet, per illa Pharaonis animus explorabatur.

4. Oculos, & aures, &c. i. intelligere, & obtemperare, id verò ob illorum culpam. Aug. in Deut. q. 50. Possint audire. Hebr. Chald. & 70. audientes, seu ad audiendum.

5. Adduxit. sic etiam 70. At Hebr. & Chal. duxi.

6. Panem, &c. citò consumpserant allatum ex Ægypto. Aug. q. 51. in Deut. Ego sum. 70. ipse est. Dominus. s. qui curam vestri habeo.

9. Intelligatis vniuersa pro, prudenter agatis in omnibus. Facitis. Hebr. factum estis.

10. Coram Domino. i. coram archa fœderis Domini, vel corâ Deo, qui vbique est. Vestri, & Tribus. 70. vestrarum Tribuum. quo etiam modo possunt verti Hebr. Doctores. Hebr. & Chald. Præfeti.

11. Exceptis, id est, præter. q. d. etiam cæsores lignorum.

12. Fœdere. q. d. vt fœdus in eas cū Domino.

13. Suscitet, i. erigat. Hebr. & 70. statuat.

15. Absentibus. i. futuris. s. posteris.

18. Fel. i. peccata grauia.

19. Benedicat sibi. i. sibi promittat prosperitatem. Et ambulabo, pro; etiam si ambulauero. Prauitate. Hebr. obstinatione. Chald. cogitatione. 70. errore. Assumat ebria sitientem. i. faciat animus quod optat, & sitim suam explens inebrietur. q. d. succedat siti ebrietas. i. cupiditati satietas. Heb. vt addat ebriam sitientem. i. satietatem cupiditati. Chal. vt addantur peccatis ignorantia peccata superbia. Quidam ita interpretantur, & pereat impius doctor cum discipulo.

20. Zelus. i. indignatio. Omnia maledicta. i. ex omnibus aliqua. omnia enim vni non possunt euenire. Aug. q. 52. in Deu.

23. In exemplum. i. instar.

24. Immensa. Heb. Chal. & 70. magna.

26. Attributi. i. dedicati. Hebr. qui nihil illis tribuerant. i. a quibus nulla acceperant beneficia. Chal. qui non possunt eis benefacere.

28. Maxima. Heb. & Chald. magna. 70. magna valde.

29. Abscondita. f. reuerantur punienda. Nobis. q. d. ad nos pertinet punire peccata manifesta, vel, quasi dicat, quæ apud Deum erant occulta, nobis manifestauit. Chal. quæ occulta sunt, sint coram Domino, quæ autem manifesta sunt, nobis & filiis, &c.

CAP. XXX.

4. **C**ardines caeli. i. extrema orbis. f. vbi celum videtur terræ coniungi.

6. Circumcidet. i. purgabit.

8. Reuerteris, pro, si reuerteris, vel reuertere ergo.

9. Reuertetur. Chal. conuertetur. f. ab ira.

11. Mandatū. i. præcepta Decalogi. Te. i. caput tuum. Procul positum. q. d. ignotum, aut difficile cognitu, vt te proinde excuset.

12. Quis nostrum. Heb. & Chald. quis nobis, seu, pro nobis. sic & inf.

13. E nobis, pro, nobis.

14. In ore. f. sapē a Leuitis docebatur, & inculcatur. Corde. f. sapē audiebant, adeoque cogitabant.

15. Vitam, & bonam, &c. 70. vitam, & mortem bonum & malum.

16. Vt diligas. Heb. Chal. & 70. præcipiens, vt diligas.

CAP. XXXI.

2. **E**Gredi, & ingredi, id est, fungi Ducis munere.

3. Eas. i. earum terram.

7. Robustus, id est, forti animo. Diuides fortē. sic 70. at Heb. & Chal. facies illos hereditare, seu possidere.

9. Scripsit itaque, pro, iam verò scripserat. Hebr. Chald. & 70. & scripsit. Legem hanc, scilicet, Deuteronomium. Portabant, scilicet,

humeris, cum castra mouebantur.

10. Post 7. annos anno, pro, septimo anno, qui est.

14. Tabernaculo. i. atrio Tabernaculi. Præcipiam. i. dem præcepta aliqua.

19. Canticum. f. de quo inf. Inter filios. Chal. contra filios.

20. Detrahent. i. spernent. Hebr. Chal. & 70. irritabunt me.

21. Respondebit pro testimonio. i. testificabitur contra illos. Facturus sit. Hebr. Chald. & 70. faciat etiam.

22. Pollicitus sum. Heb. Chal. & 70. iuravi: sic etiam inf.

26. In latere, id est, prope latus, sed extra. In testimonium, scilicet, legebatur omnibus septimo quoque anno in festo tabernaculorum a summo sacerdote secundum Iosephum. Vide lib. 4. Antiq. cap. 6.

27. Contentionem. Heb. rebellionem. Chald. contumaciam. Durissimam, id est, impatientem iugi, seu imperij. Contentiosè egistis. Hebr. & Chald. rebelles fuistis. 70. ad iram prouocantes, seu irritantes.

28. Doctores. Heb. & Chal. præfectos.

29. Citò. id additum ab interprete.

30. Carminis. Heb. Chal. & 70. cantici.

CAP. XXXII.

1. **A**Vdite. f. vt testes sitis. Caeli. i. caeli incolæ. Terra. i. homines.

2. In pluuiā. i. more pluuiæ. q. d. corda auditorum irriget, & fecundet. Heb. Stillabit, vt pluuiā. 70. expectetur vt pluuiā. Chal. Suavis sit, vt pluuiā. Ros. f. qui terram fecundare solet.

3. Magnificentiam. i. gloriam.

4. Iudicia, id est, iustæ. Fidelis, id est, verax in promissis.

5. Non filij. f. non se gerentes, vt filios decebat. In fordibus. f. se contaminantes. 70. vituperabiles. Chald. serui erunt idolis.

6. Possedit. f. vt peculium. Fecit. f. corpus. Creauit. f. animam.

7. Dicent. f. Dei opera, & beneficia.

8. Separabat. f. in varias Regiones. Adam. i. hominis. Chal. hominum. Populorum. f. habitantium terram promissionis. Iuxta numerum, &c. q. d. quantum sufficeret Hebræis, tantum illis dedit habitandum. Filiorum Israël. 70. Angelorum Dei.

9. Funiculus. i. portio, funibus enim diuidebatur hereditas.

11. Eum, pro eos. f. pullos. de Aquila enim loquitur. In humeris. Heb. super alas. Chal. in fortitudine pennarum.

12. Solus dux eius fuit. Chald. collocabit eos seorsū in seculo illo, quod ipse renouaturus est.

13. Excelsam, id est, montosam, seu excel-

lentem fertilitate foli, & amcenitate. Chald. fortem. Petra, id est, saxosis locis, quasi dicat, etiam rupes abundant melle, & oleo.

14. Filiorum Bafan, id est, pinguium, vt quos alit Bafan, Regio fertilissima.

15. Dilectus, fortè, directus. Nam Heb. rectus. Chald. Israel. Salutari. 70. saluatore. Chald. Redemptore.

16. Prouocauerūt, scilicet, ad indignationem. Abominationibus, id est, idolis.

17. Deo, scilicet, vero, quasi dicat, iis, qui non sunt veri Dij. Venerunt, id est, exorti sunt, vel reperti ad colendum.

18. Dereliquisti, sic etiam 70. At Hebr. oblitus es.

20. Faciem. Chald. Maiestatem. Nouissima, q.d. quid eis tandem sim facturus. Chald. notum est coram me, quid erit in nouissimis eorum.

21. Prouocabo, &c. q.d. faciam, vt gentium felicitate inspecta, inuideant, vel indignentur.

22. Succensus est, pro, succendetur. Inferni. Hyperbole. q.d. omnia consumer. Nouissima. i. inferiora. Hebr. & Chald. vsque ad infernum inferiorem, vt planè hic videatur significari inferni ignis, quo damnati cruciantur.

23. Sagittas. Chald. plagas. Complebo. i. consumam, q.d. omnes in eos mittam.

24. Morfu amarissimo. 70. morfu immedicabili. Chald. vexatione spirituum malignorum. Cum furore trahentium. Hebr. cum veneno serpentium terræ, seu in terra.

25. Vastabit. Hebr. Chald. & 70. filiis orbabit. Intus, id est, intra domum.

26. Vbi nam sunt. Hebr. exterminabo eos Chald. consummabo eos, id est, perdam. 70. dispergam eos.

30. Mille, id est, multos. Decem millia, id est, multo plures.

31. Iudices, quasi dicat, satis aduertunt Deum nostrum esse potentiorum suis diis.

32. Suburbanis. s. agris. Fellis. Heb. veneni. sic infr. proximè.

34. Condita, id est, reposita. q. d. parata illis mala. Thesauris, id est, occultis dispositionibus. Aug. con. Aduers. leg.

35. Tempora. s. perditionis eorum.

36. Iudicabit, id est, punit, scilicet, impios. Miserebitur. 70. consolabitur. Chald. seruorum suorum vitionem vlciscetur, quasi dicat, cum ad iudicandum steterit, tum vlciscetur suorum hostes. Manus. i. potentia. s. hostium vel impiorum. Clans. i. arcium, vel vrbium custodes, aut qui se in tuta loca incluserant.

37. Eorum, scilicet, hostium, vel impiorum Iudæorum.

39. Solus, scilicet, verus Deus. Hebr. & Chald. quod ego, ego sum. s. solus Deus.

40. Leuabo. s. iurans.

41. Arripuerit, &c. quasi dicat, si cœpero fa-

cere iudicium.

42. De cruore. s. inebriabo. Captiuitate. i. captiuus. q.d. fumens de captis hostibus pœnas, qui nudo capite abduci solent, & etiam radi. Chald. auferam coronas de capite hostium.

43. Laudate, &c. 70. Latamini celi cum ipso, & adorent eum omnes Angeli Dei, Latamini gētes cum populo eius (quod citatur Rom. 15.) & roborentur in ipso omnes filij Dei. Eius, scilicet, Dei.

49. Nebo. pars est montis Abarim. Contra, id est, è regione.

52. E contrā. i. è regione.

CAP. XXXIII.

1. **H**Omo, Dei, i. seruus Dei, vel Propheta.

2. De, pro, in. Venit. s. cum legē dedit. De, pro, in. Seir. est in finibus Idumæorum. Vide Numer. 21. Nobis. Hebr. eis. Pharan. Vide Num. 11. Sanctorum. s. Angelorum, vt explicat 70. Millia. Hebr. decem millia, id est, plurimi. Ignea, id est, cum igne data. vel quia præcipue caritatem docet.

3. Pedibus. s. supplex.

4. Hereditatem. pro, velut hereditatem ad posteros transiuram.

5. Apud rectissimum. s. Deum. q. d. fuit Moses loco Dei, populi Princeps. Chald. in Israel, quasi dicat, Israël's Rex. i. Princeps, & Dux.

6. Viuat Ruben, &c. Chal. viuat Ruben in vita æterna, & non moriatur morte secunda, & accipiant filij eius hereditatem suam iuxta numerum eorum. Et sit, pro, & nō sit: repetitur enim negatio præcedens more scripturæ, quasi dicat, sit eius posteritas innumerabilis. 70. & Simeon sit multus in numero.

7. Vocem. i. deprecationem. Ad populum, id est, simul cum populo, scilicet, ad terram promissionis; vel ad populum reduc ipsum ex bello redeuntem, vt interpretatur Chald. Eo, scilicet, Iuda, vel populo. Erit. Heb. Chal. & 70. eris, scilicet, o Deus.

8. Perfectio, &c. quasi dicat. Tu Domine dedisti Aaroni vestem in qua Vrim, & Thummin, scilicet, sacerdotalem dignitatem. est enim hic Hebr. pro perfectio & doctrina. Thummin, & Vrim. A viro, scilicet, Aaron acceptæ, te dante, quamquam illud, a, non est Hebr. Chald. aut in 70. Iudicasti. Chal. probasti.

9. Qui dixit patri, &c. quasi dicat, propter te reliquit omnes cognatos, vel pro nullo cognato peruerit iudicium.

10. Iudicia tua, &c. Hebr. Chald. & 70. docebunt iudicia tua Iacob, & legem tuam Iacobem, vt mirum sit vnde illud, o, huc irrepperit, quamquam potest eodem sensu accipi, q. d. te o Iacob docebunt iudicia, &c. In furore tuo, id est, ad te placandum. loquitur de Mose, & Aaron, & præterita pro futuris. Hebr. in naribus tuis. Chald. &

70. coram te. Not. quod omittitur Simeon, forte quia cum Leui intelligitur, nam cum eo simul à Iacob benedictus. quamquā 70. Simeonis etiam meminerunt. Vide sup.

12. Confidenter, id est, securè, seu in pace. In eo, id est, apud Dominum, vel in Benjamin Dominus. i. in templo, quod in forte Benjamin. Quasi in thalamo. Hebr. Chald. & 70. protegente se, scilicet, Deo. Inter humeros, id est, in medio, scilicet, in medio tribus Benjamin templum aedificatum.

13. Terra, scilicet, fecundata. Pomis cæli, id est, fructibus è cæli virtute provenientibus. Abyssus, id est, Aquis.

14. Solis, & lunæ. Luna fructus humectat, sol coquit.

15. Æternorum, id est, à mundi, adeoque temporis vniuersi principio.

16. Nazaræi. i. separati. fuit enim solus in Ægypto diu. Chald. dedicari, scilicet, Deo. 70. glorificati.

17. Cornua illius. cornu pro robore. q. d. fortis vt Rhinoceros.

18. Exitus. i. in bellum. q. d. victor eris.

19. Populos, id est, alias tribus. Vocabunt, scilicet, aliæ tribus, quasi dicat, inuitabunt, vt se comitentur. Montem, scilicet, vbi templum. Iustitiæ, id est, debitas secundum legem. Inundationem maris, id est, opes per mare aduectas. Heb. affluentiam maris. 70. diuitias maris. Arenarum, id est, fodinarum. 70. habitantium prope mare.

20. In altitudine, id est, amplitudine, q. d. maximè. Brachium, & verticem. s. hostium, quasi dicat, fortes, & principes.

21. Parte sua, scilicet, terra sibi data. Doctor, scilicet, Leuita, qui legem doceret. Leuitæ enim distributi per omnes tribus. Chald. quod in hæreditate sua Moses scriba magnus, & princeps sepultus esset. Iustitias, id est, præcepta, scilicet, de comitando reliquas Tribus in terram promissam. quod si de Mose intelligatur, iustitias quidem, id est, mandata Dei fecit. Iudicium. i.

quod æquum erat.

22. Catulus, pro, vt catulus. Fluet largiter. i. fortiter progredietur. Hebr. & 70. saltabit. Chal. terra eius irrigatur torrentibus fluentibus ex Bafan. De Bafan. i. vt solent leones ex Bafan.

23. Mare. i. occidentem.

24. Sit placens, pro, erit placens. i. gratus. Tingat, pro, tinget. q. d. tanto abundabit oleo, vt possit eo pedes lauare.

25. Calceamentum. q. d. calcabit terram, vbi metalla ferri, & aris. Senectus. s. felix. q. d. dum viues, felix eris, seu fortis.

26. Rectissimus, id est, Israelis, scilicet, populi Israelitici. Chald. Israel. 70. dilecti. Ascensor. i. habitator, seu sedens.

27. Brachia, id est, vires. Sempiterna, id est, infatigabilia.

28. Solus. i. nõ admittus aliis gentibus. Oculi, id est, fons. q. d. qui à Iacob vt fonte originè ducunt. 70. fons. Chald. iuxta benedictionem, qua benedixit eis Iacob. Caligabunt. q. d. copia roris, velut caligine obducentur.

29. In Domino. i. Domini virtute. Scutum. s. est Dominus. Negabunt te. s. detrectantes tuum imperium. Hebr. & Chal. mentientur tibi.

CAP. XXXIII.

1. **P**hasga, id est, qui dicitur Phasga. Contra, id est, è regione.

5. Mortuus, & c. Hæc vsque ad finem cap. addita secundum quosdam à Iosue, vel Esdra. Iubente Domino. Heb. iuxta verbum Domini.

6. Sepeliuit, scilicet, Deus, vel Angelus. Contra Phogor, id est, ea parte, qua respicit phanum Idoli Moabitarum.

7. Dentes moti sunt. Hebr. fugit vigor. 70. corrupta sunt labia. Chald. mutatus est splendor vultus.

8. Fleuerunt, non lacrymis, sed pompa funeris. Hier. epist. 25.

10. Surrexit. i. natus est, seu inter homines extitit. Facie ad faciem. i. familiarissimè.

11. Quæ per. Hebr. & 70. ad quæ.

IOSUE, scilicet, de Iosue gestis.

Auctor libri incertus. quibusdam Iosue, alijs Samuel, vel Esdras.

CAPVT I.

4.

DESERTO, scilicet, quod est ad meridiem. Libano, est à Septentrione. Euphrate, partim est à Septentrione, partim ab Oriente. Hethæorum. per hos reli-

qui populi intelliguntur.

7. Quæ agis, pro, quæ agere debeas. q. d. prudenter dispones actiones tuas. Chald. vt prospereris in omni loco, ad quem iueris.

8. Diriges. i. prosperabis.

11. Tertium. q. d. post paucos dies August. in

Iof. q. 2. Fuit, inquit, hæc dispositio quædam humana, postea Dei prouidentia mutata. videtur potius esse anticipatio. Nam id dictum post miseros exploratores.

13. Omnem terram. Hebr. Chald. & 70. terram hanc.

14. Ante. s. præcedentes eos.

15. Contra, pro, ad.

CAP. II.

1. **M**isit itaque, pro, miserat autē. Sittim. locus est in campestribus Moab prope Iordanem. In abscondito. i. clam populo. Meretricis. Chald. cauponaria. Qui euerunt, id est, manserunt. Hebr. & Chald. cubuerunt.

4. Tollensque. id prius fecerat quàm nunciij à Rege venissent.

5. Porta. s. vrbis.

6. Fecit, pro, fecerat. Solarium, id est, tectum, scilicet, planum erat, more Palæstina. Stipula, id est, calamis, seu culmis.

9. Elanguerunt. Hebr. liquefacti sunt. Chald. fracti sunt.

11. Elanguit. Hebr. & Chald. liquefactum est.

12. Misericordiam. i. beneficium. Chald. bonitatem. Verum sic etiam 70. At Hebr. & Chal. veritatis, id est, verum.

14. In mortem. q. d. pereamus, nisi fecerimus. Veritatem. s. promissum implentes.

16. Reuerentes. Hebr. Chald. & 70. persequentes, seu qui vos sunt persecuti, vt inf. vertit Interpretes.

17. Innoxij. s. quia seruabimus.

19. Sanguis ipsius erit in caput eius, id est, erit sibi ipsi causa mortis. 70. reus sibi ipsi erit. Chal. culpa necis eius in caput ipsius. Alieni, scilicet, à culpa. Hebr. Chald. & 70. innoxij. Redundabit, quasi dicat, nos erimus rei homicidij. 70. nos rei erimus. Chal. culpa necis eius in caput nostrum.

20. Mundi, id est, immunes, quasi dicat, non tenebimur iuramento.

CAP. III.

1. **D**E nocte. Hebr. & 70. manē. Chal. in aurora. Mouit. s. die 7. Martij.

2. Præcones. Hebr. & Chal. præfecti. 70. scribæ.

3. Clamare cœperunt. Hebr. Chald. & 70. præceperunt populo, dicentes.

4. Inter vos, &c. Aug. q. 3. in Iof. Iam illos nubes deseruerat.

5. Sanctificamini. i. parate vos per sanctitatem, seu sanctē.

7. Dixitque, pro, dixerat verò.

11. Parate, &c. imperfecta sententia. c. seq. perficienda.

13. Domini Dei. Hebr. & Chald. Domini dominatoris.

15. Tempore messis. Hebr. omnibus diebus messis. Chald. omnibus diebus atatis. 70. vt in

diebus messis.

16. Vsq̃ue ad locum. Hebr. quæ est ex latere. Chald. quæ iuxta. Not. quòd noster indicat sic fuisse altas, vt ex vrbe Adam conspici possent. 70. verò, vsque ad Adam recessisse. Chald. autem dilatatas fuisse vsque ad Adam urbem. Quod nunc vocatur mortuum. Hebr. Chal. & 70. mare salis. Contra Iordanem. Complut. contra Iericho. i. è regione Iericho. atque ita est Hebr.

17. Accincti. q. d. parati, seu expediti.

CAP. IIII.

1. **D**ixit, pro, dixerat verò. Not. quòd hæc vsque ad vocauitque, per parentheses legenda. Vocauitque, pro, tunc vocauit.

6. Signum. s. rei facta hoc loco. Cras. i. futuro tempore. sic inf.

9. In medio. i. intra, sic inf.

10. Moses. s. vt populum instrueret.

13. Quadraginta, scilicet, ex iis, qui proxime dicti sunt.

19. Mensis, scilicet, Nisan, qui respondet nostro Martio, quamquam interdum etiam Aprili. Contra, pro, ad.

CAP. V.

2. **L**apideos. Chald. acutos. Secundo, scilicet, post factam in Ægypto. Aug. qu. 6. in Iof. ait, secundo, respectu populi, in quo multi non circumcisi.

5. Colle præputiorum. sic dictus est locus postea ob hanc circumcisionem.

6. Vt ostenderet. Hebr. Chald. & 70. & Complut. vt non ostenderet.

9. Opprobrium. s. præputium, vel opprobrium, quod dicebant, Deum eductos ex Ægypto non posse introducere in terram promissam. Galgala. i. ablatio. s. quia dictum, Abstuli, &c.

11. Altero. i. post die Pasche. s. postquā obtulissent primitias Dño. Polentas. i. grana tosta. Eiusdem anni. Hebr. Chal. & 70. eadem die.

14. Loquitur. i. loqui vult.

15. Sanctus. s. ob meam præsentiam.

CAP. VI.

4. **B**uccinas, scilicet, ex cornibus arietis. vt best Hebr. & Chald.

5. Longior, atque concisior. Hebr. & Chal. solum est, longior, seu protractior. verum id, quādo fit, subinde concidit sonus, seu interrumpitur. Funditus. Hebr. subitus se. s. absorpti à terra.

6. Iubilæorum. Hebr. & Chald. arietinas. s. ex cornibus arietum factas: sic & inf. Quidam tamen corneas concedunt, arietinas fuisse negat, nec id Heb. verbum significare.

8. Clangerent. id postea factum.

9. Buccinis. s. sacerdotum.

12. De nocte. Hebr. Chald. & 70. manē.

13. Personabat. s. via, vel campus, quotidie.

17. Anathema. q. d. prorsus deleatur. Domino. i. ad honorem Domini, vel. q. d. consecratur Domino. Chal. ante Dominum.

20. Vociferante. f. postquam audita vox, præcipiens, de qua sup. & sonitus buccinarum, ut statim dicitur. Corruerunt. f. absorpti in terram, secundum Heb. & Chald.

24. Ferro, pro, ferreis.

25. Viuere. i. seruari.

26. Primogenito. f. mortuo. Nouissimo. f. mortuo, q. d. moriantur ei filij omnes antequam absoluat. Vide 3. Reg. 16.

CAP. VII.

1. **A**nathemate. i. quod destruendum erat in Dei honorem, aut ei consecrandum.

2. Hai. Hæc erat Amoræorum: altera autem fuit Ammonitarum.

5. Sebarim. i. confectiones. f. quia ibi confectus exercitus. Chald. & 70. usque dum contererent, seu confringerent eos.

7. Heu. Heb. Ahah. Vtinam, &c. Chald. & 70. vtinam mansissemus, & habitassemus trans Iordanem.

9. Nomiui tuo, quasi dicat, consule famę tuę. Dicent enim gentes, te non seruare promissa, nec esse potentem.

11. Vasa. q. d. cum suppellectili sua.

12. Eum, qui huius sceleris reus est. Hebr. Chal. & 70. anathema. sic & inf.

13. Sanctifica. i. præpara. Anathema. i. aliquid de anathemate, seu qui violati anathematis reus est. Talem enim scriptura vocat anathema, ut patet sup. & inf. atq; hinc sumptum videtur quod in usu est Ecclesię, ut excommunicatus Anathema dicatur. q. excisus, seu dignus excindi.

16. Applicuit, id est, accedere fecit ante arcam fœderis.

19. Gloriam. f. confitendo, vel q. d. ad gloriam Dei dic veritatem.

20. Domino. i. contra Dominum. sic Psalm. 50. Tibi soli peccavi.

21. Coccineum. Heb. & Chal. Babylonicum. 70. varium. Regulam, id est, laminam, seu virgulam. Heb. Chal. & 70. linguam. Contra medium id est, in medio.

23. Dominum. i. arcam Domini.

24. Achor. i. turbationis. f. de qua statim.

25. Consumpta. f. post lapidationem. Hier. 1. contra Pelag. ait, cum eo combusta etiam pecora, & liberos, & quidem Heb. id indicant. f. omnia lapidata, & consumpta.

CAP. VIII.

5. **A**n te fecimus. Hebr. Chald. & 70. Ante, seu, prius, vbi potest intelligi, fecimus, vel fecerunt.

12. Quinque, &c. f. præter illos, de quibus sup. erant enim duplices insidię, vel ex illis 30. mil-

libus isti soli erant positi in insidiis. Bethauen. sic etiam 70. At Heb. & Chal. Bethel: est quidem postea dicta Bethauen. i. domus iniquitatis seu idoli, ob vitulos ibi positos à Ieroboam.

13. Nouissimi multitudinis. Heb. & Chal. insidię. Occidentalem. f. vbi erant illa quinque millia, quę se coniunxerant exercitui, ne putarentur superesse alię insidię, vel reliquum exercitum vocat partem illam ex triginta millibus, quę non erat in insidiis. f. 25. millia.

18. Leua. f. vt signum detur insidiis. Clypeum. sic & 70. at Heb. & Chal. hastam, & sic inf.

22. Contra suos. i. versus suos, seu obuiam suis.

32. Deuteronomium. f. decalogum, qui habetur in Deuteronomio. Heb. duplicationem, seu duplicatum. q. d. exemplum. Vide Deut. 17. Digesserat. Heb. scripserat.

34. Egir. i. curauit legenda, per sacerdotes.

35. Intactum. i. non lectum, vt apparet ex Heb. Chal. & 70. Morabantur. f. ad fidem conuersi.

CAP. IX.

1. **T**rans Iordanem. f. respectu terrę Moab. In maritimis, id non est Hebr. Chald. nec apud 70.

5. Pittaciis, id est, frustis corij. In frustra comminati. Hebr. punctati. f. mucidi seu corrosi. 70. comesti. sic inf.

6. Ad eos. Heb. Hiuzo. ferant Gabaonitę Hiuzi in sorte Benjamin.

9. In nomine. i. ob famam.

14. De cibariis. f. comedentes in signum fœderis. Os. i. sententiam.

16. Futuri essent. Heb. Chal. & 70. habitarent.

18. In nomine Domini Dei. Hebr. per Dominum Deum. & inf.

23. Sub maledictione. Hebr. Chal. & 70. maledicti. i. execrati.

26. Vt dixerat. Hebr. Chal. & 70. sic. i. id quod sequitur.

CAP. X.

4. **Q**uare, pro, quod, seu quia.

8. Tradidi, pro, tradam.

10. A facie. i. coram.

12. Locutus. forando, ne sol moueretur, &c. Sol id qua diei hora dictum, incertum. Contra. i. è regione. q. d. expecta in Gabaon.

13. Libro lustrorum. Quis hic liber fuerit, incertum. Medio cæli, pro, cælo ipso.

14. Tam longa. Iusti. in Tripho. ait fuisse 36. horarum. Chal. 1. Cant. ait, stetit solem 36. horis. f. durasse illum diem 36. horis. sic enim intelligo. Obediente voci. Hebr. Chal. & 70. audiente, seu exaudiente vocem.

15. Reuersusque. postea id factum. vide finem cap.

20. In Israel. pro, ab Israel.

37. Cuncta. f. Habitatores.
 40. Afedoth. id est, decurua. Ita quidam, at videtur nomen Regionis proprium.
 42. Impleto. i. bello. f. continuato.

CAP. XI.

2. **C**eneroth. i. maris Genesareth.
 6. **V**ulnerandos. 70. vulneratos. Chal. occisos. Subneruabis, scilicet, nolebat cum equis uti in bello, sed Deo fidere. ideoque illis neruos incidere.
 8. Aquas Maserephot. Chald. salinas aquarum. Alij, combustiones aquarum. sic inf.
 13. Vnam. f. ex fitis in collibus.
 15. Verbum. verbum pro te, more Hebr.
 16. Occidentalem plagam. sic etiam 70. Alij, loca campestria. Israel. i. earum Tribuum, quae postea dictae Israel. f. in diuisione Regni.
 19. Ciuitas, scilicet, ex istis, quas oppugnavit, vel in Regionibus, quarum meminit Aug. in Ios. q. 17. Se non traderet. Hebr. & Chald. pacem faceret 70. quam non traderet, scilicet, Deus.
 20. Mererentur. Heb. Chal. & 70. obtinerent.
 21. Enacim. i. Gigantes. Montanis. f. locis.

CAP. XII.

1. **T**rans, scilicet, respectu castrorum Iosue. Omnem Orientalem, &c. loco herum omnium solum est Hebr. omni planitiem Orientalem.
 2. Medix partis. f. dominus erat.
 3. Ceneroth. i. Genesareth.
 4. Terminus. f. fuit sub ditione Israel. Astroth. Hic dicitur Iob habitasse.
 22. Carmeli. i. quae iuxta Carmelum.
 23. Gentium. Hebr. Goim. Fortè est nomen proprium. Galgal. i. in Galgal, vel iuxta Galgal.

CAP. XIII.

1. **L**atissima. Hebr. Chal. & 70. multa valde. Quae necdum forte diuisa est. Hebr. Chald. & 70. possidenda.
 2. Galilaea. Hebr. Chald. & 70. terminus. f. confinita, seu limites, q. d. Regio, seu Prouincia.
 3. Turbido, scilicet, riuulo, qui influit in mare Pelusiacum ad Rhinocoluram. Irrigat. Heb. est contra, seu, e regione, quidam tamen Nilum intelligunt. At est Niliriuius secundum Hier. Amos 6. Contra, id est, ad.
 5. Eiusque confinia. Hebr. Chal. & 70. & terra Gibli, seu Giblgorum. Emath. Antiochiam quidam putant.
 8. Domini, pro, mei.
 12. Raphaim. i. Gigantum.
 14. Illi. f. Mofi, seu tribui Levi. sic inf.
 15. Iuxta cognationes, quasi dicit, singulis pro rata parte.
 25. Filiorum Ammon, scilicet, olim, sed captam à Rege Schon.

27. Reliquam, pro, & reliquam. Cenereth, id est, Genesareth. Lacus est longitudine (secundum Ioseph. libr. 3. bell. Iud. cap. 18.) centum stadiorum. latitudine vero 40.
 31. Filiis. i. nepotibus.

CAP. XIII.

2. **I**n manu Moyfi. i. per Mosen.
 6. **C**enezrus. i. filius Cenez. Vide inf. c. 15.
 10. Quadraginta & quinque. Hinc quidam colligunt 7. annis diuisam terram à Iosue. quod Caleb quadagesimo missus sit cum exploratoribus, deinde annis 38. vagari sint in deserto: secundo enim anno ab egressu ex Aegypto missus est.
 12. Enacim. i. Gigantes.
 13. Benedixit. i. laudauit, vel bene est precatus. Hebron. f. agrum, & subiecta ei castella. Nam Hebron fuit Leuitarum. Vide inf. c. 21.
 15. Adam maximus, &c. quasi dicat, ille Arbe fuit maximus. i. clarissimus inter Gigantes, ibique sepultus, unde urbi nomen, quamquam nec Hebr. nec Chald. nec apud 70. sunt illa verba (ibi situs est) Chal. homo magnus in fortibus, ipse. f. Arbe. Hebr. Homo magnus inter Gigantes ipse.
 70. Metropolis ciuitatum Enacim, ipsa.

CAP. XV.

1. **S**in, per 3. t.
 2. Summitate. i. extremitate. Lingua, id est, Promontorio, vel longiori excursu maris instar linguae, vel littore. Chal. littore.
 3. Egredditur, id est, excurrit. Scorpionis, scilicet, scorpionis similem. Sina, id est, urbem Sin, unde nomen deserto.
 4. Torrentem. f. Rhinocoluram. Vide Gen. 15.
 5. Usque ad extrema. i. in extremis. Lingua. Chal. littore maris. f. falsi.
 6. Bethagla. Hac Gen. 50. dicitur Area Atad. distat ab Iericho 3. milliaribus, sita inter ipsam, & mare salum, seu mortuum.
 7. Rogel. i. fullonis.
 8. Ierusalem. est in Tribu Benjamin.
 13. Enacim. i. Gigantum, quasi dicat, celeberrimi inter Gigantes. Chald. illorum fortium. fortè Enacim nomen filij, unde postea Gigantes dicti Enacim, vide inf.
 14. Desciuit, scilicet, post mortem Iosue. Vide Iud. 1.
 15. Ciuitas litterarum. q. d. Academia. Fortè ibi studia litterarum.
 17. Cenez. Apparet patrem Caleb fuisse binominem. vel Auiad nomen, & filius pro nepote positum. Frater. Alij, fratris.
 18. Pergerent, scilicet, deducebatur in domum sponsi. Agrum, scilicet, fertilem: Ut sedebat in Chal. demittens supplex. fortè, ut se ad patris pedes supplex iactaret. 70. tamen, ut noster.

19. Benedictionē. i. munus. Irriguum. Hebr. fontes, seu, volutiones. 70. fontem. Chal. irrigationes. Superius, & inferius, q. d. ex parte agri superiori, & inferiori.

62. Salis. f. erat iuxta mare salsum.

63. Iebusam, pro Iebusos. ita dictos à Iebus Philistæo.

CAP. XVI.

1. **E**T aquas. f. qua parte irrigatur aquis. Luzam. Chal. & 70. in Luzam. f. valde est prope, vt vnum interdum reputetur. vel est appositio pro. f. Luzam. Vide inf. cap. 18.

3. Magno. additum id ab Interprete, explanationis causa.

8. Salsissimum. & id similiter additum. Quidam mare Mediterraneum intelligunt.

CAP. XVII.

1. **M**achir primogenito, pro, posteris Machir primogeniti. Galaad, id est, Galaaditarum.

2. Reliquis q. d. dimidiæ tribui.

4. Fratrum, id est, cognatorum.

5. Funiculi, id est, portiones.

9. Vallis. pro, ad vallem, seu torrentem. 70. ad vallem. Chal. ad fluuium.

10. Mare. f. magnum.

11. Bethsan. Hæc postea dicta Scythopolis, quod à Scythia habitata, est prope mare Galilææ. Et tertia pars vrbis Nopher. Hebr. & Chal. tres regiones, seu climata. Lipsius Dor. 70. & tertia pars Nopher, & vici eius.

13. Tributarios. f. contra præceptum Domini. sed iam Dux illorum non erat Iosue præfeneſcite. Aug. q. 20. in Ios.

16. Non poterimus, &c. Chal. & 70. Non sufficit nobis Mons, planitiem autem impediunt curus ferrei, &c. Ferreis, id est, falcatis, scilicet, falcibus instructis.

CAP. XVIII.

1. **S**ilo. est ad Septentrionem Bethel. Quidam putant esse Galgal. Testimonij, scilicet, vbi Dei testimonia. i. præcepta.

7. Sacerdotum Domini, id est, quæ dantur pro ministerio, quo seruiunt Domino.

13. Meridiem. f. respectu Luzæ, quæ ad Septentrionem respectu Beniaminica fortis. Est Bethel. sup. cap. 16. distinguuntur.

14. Mare. f. salsum, seu mortuum. Aphricum. i. partem meridionalem.

15. Ex parte. i. extremitate, vt est Hebr. Chal. vertit à finibus.

19. Linguam. Chal. littus. 70. collem. f. promontorium. Vide sup. cap. 15. Ab Aquilone. q. d. linguam respicientem Aquilonem. Australem plagam. f. Iordanis, ad eam enim partem influit in mare.

20. Qui. f. Iordanis.

22. Bethel, altera quæ & Luza, de qua sup. est in Tribu Ephraim. Vide Iud. 1.

28. Ierusalem. dicitur pars quædam eius esse in Tribu Iuda. Cariath. De hac dicitur fuisse Zacharias Propheta occisus inter templum, & altare. de quo Matth. 23.

CAP. XIX.

9. **M**aior erat. f. quam vt cum funiculum solus Iudas possidere deberet.

12. Finem, id est, limites.

13. Gethphet ciuitas Ionæ prophætæ.

15. Bethleem. Altera est in tribu Iuda.

22. Thabor. non longè est à Nazareth.

35. Cenereth. ab hac dictū mare Genesareth.

47. Et ipso fine concluditur. Hebr. & Chal. & exiit terminus filiorum Dan ab eis. q. d. defuit eis possessio, seu habitatio.

47. Lefen. Hæc postea Casarea Philippi dicta, sita ad radices Libani.

49. Sui. i. ipsorum. q. d. inter ipsos.

51. Sacerdos. f. summus. Partitique sunt. Hebr. & Chal. finem fecerunt diuidendi.

CAP. XX.

1. **M**Anum Moſis. 70. Moſen.

3. **A**nimam. i. hominem, seu aliquem viuentem. Nescius. i. per errorem. & sic inf.

5. Ante biduum, triiduumve. Hebr. ab heri, & nudius tertius. i. anrea.

7. Decreueruntque. Chal. constitueruntque. Hebr. & sanctificauerunt. i. parauerunt, seu dedicauerunt. 70. & distinxerunt, quo verbo vt solent pro constituere. sic illud, & distinxit in labijs suis. & illud, quæ distinxerunt labia mea.

CAP. XXI.

1. **C**ognationum. i. familiarum. Per singulas, id est, in singulis.

5. Reliquis. f. qui non erant de familia Aaron.

11. Patris Enac. Vide sup. cap. 15.

18. Anathoth. patria Ieremiæ. 3. milliaribus ab Ierusalem.

25. Geth Remmon. duplex erat. sic multæ ciuitates eodem nomine in Terra sancta.

26. Inferioris gradus. f. non erant sacerdotes. Hebr. Chal. & 70. reliquis. sic & inf.

43. Omnem. at non secundum omnem partem, vel dedit postea. Aug. q. 21. in Ios. ait datam omnem partem in possessione, partem in exercitationem, scilicet belli.

44. Nullusque. pro ferè nullus, vel nullus duce Iosue secundum Aug. q. 22.

45. Rebus, id est, reipſa.

CAP. XXII.

6. **B**enedixit, id est, bene est precatus.

8. **I**n multa substantia, atq; diuitijs. Hebr. Chal. & 70. cum multis opibus, & iumentis, seu pecoribus multis.

10. Tumulos, id est, fines, seu oras. s. vbi solēt esse tumuli congestæ arenæ. Hebr. limites, seu confinia. In terram, pro in terra. Apparet ex parte Ierico factum altare. Infinita. Hebr. Chal. & 70. maximæ.

11. Contra filios. Chal. ad latus filiorū. Hebr. in transitu filiorum, s. vbi Iordanem transierant venientes ex Ægypto.

16. Sacrilegium, additum id ab Interprete.

17. In Beelphegor. i. colendo Idolum Moabitarum.

18. Hodie, id est, nunc, seu hoc tempore. Cras. i. in posterum.

20. Vnus homo. q. d. solus peccauerat. Atq; vtinam, &c. Heb. Chald. & 70. & non perit solus &c.

22. Fortissimus Deus Dominus. Heb. bis ponitur id, & in Complut. 70. Deus Deus Dominus. id quæ bis. Chal. Deus Deorum Dominus.

24. Tractatu. Heb. sollicitudine, seu timore.

27. Non est vobis pars, &c. q. d. nihil vobis cum Domino. s. non est Deus vester.

31. Liberastis, &c. q. d. fecistis ne peccarent suscepto contra vos bello.

33. Laudauerunt. Heb. benedixerunt.

34. Vocaueruntque, &c. Not. quod nomen impositum, fuit testimonium: ratio verò fuit, quæ hic additur. s. testimonium nostrum, &c.

CAP. XXIII.

2. **D**Vces Heb. Chal. & 70. iudices vt etiā. cap. seq. Magistros. Hebr. prefectos. Chald. exactores. 70. Scribas, id est, Doctores sic etiam inf. cap. seq. Progressioris, pro, prouectioris.

4. Diuisit. Hebr. & Chal. diuisi.

7. Futuræ sunt, pro, adhuc sunt. Vide inf. Heb. Chal. & 70. relicte sunt.

13. In foueam, &c. pro, velut in foueam, &c.

14. Terræ, pro, hominum, quibus, scilicet, statum mori. Toto animo, id est, omnino, seu

certissime.

CAP. XXIII.

1. **S**ichem, quò. s. fuerat iam Arca ad templum translata, dicta hæc postea Neapolis: distat à Samaria. 3. milliaribus. Ab Iericho verò 23. In conspectu Dei. i. ante Arcam.

2. Fluuium, scilicet, Euphratem.

3. Mesopotamiæ finibus. Hebr. Chald. & 70. trans fluuium. s. Euphratem.

11. Pugnaveruntq; , scilicet, post casum Murorum. Aug. q. 26. in Ios. ait, Pugnare, fuisse claudere portas contra hostem. Amorrhæus, pro, Itēque Amorrhæus. Quidam tamen putant, ex omnibus his populis fuisse aliquos in Iericho, cum oppugnaretur.

12. Crabrones. s. muscas venenatas. Aug. q. 27. ait: Multa facta, quæ non sunt scripta, vel esse locutionem metaphoricam.

14. Perfecto corde, atque verissimo. Hebr. in perfectione, & veritate. Chal. in simplicitate, & veritate. 70. in rectitudine, & iustitia. In Mesopotamia. Hebr. Chald. & 70. trans fluuium. sic & inf.

19. Non poteritis. s. simul cum idolis. Æmulator. i. zelotes. s. qui nō patitur socium in amore, & cultu sui.

20. Conuerter se. s. à benefaciendo vobis, vel, q. d. rursum. id enim significat phrasis Hebr. vt alibi notauimus.

23. Deos. i. Idola capta in bello.

26. Scripsit. s. addens. Volumine. s. quod erat in arca. Sanctuario. i. loco, quo erat arca.

27. Audierit. Aug. q. 30. Non lapis audit, sed Christus significatur. Negare. s. initum fœdus.

29. Et post hæc, &c. Hæc ad finem vsque capitis creduntur ab Esdra addita.

32. Ouibus. Quidam putant fuisse in numis ouis imaginem impressam. Hebr. Chald. & 70. agnis. Vide Genes. 33.

33. Gabaath Phinees. torum est nomen vrbis. Filij, genitiuus est.

I V D I C E S,

id est, de Iudicum gestis.

Auctor Samuel secundum Hebræos.

CAPVT I.

2. **V**das, id est, tribus Iuda. 3. Sortem meam. i. partem, quæ mihi sorte obtigit. s. ab hostibus recuperandam.

5. Adoni Bezech. i. Dominum Bezech.

6. Summatibus. sic etiam 70. Alij, pollicibus.

7. Reges. regulos intellige.

8. Oppugnantes. id factum narratur Ios. 15. Fortè per anticipationem.

12. Dixitq; , &c. Id factu post mortē Iosue: et si supra per prolepsin narratur. Aug. q. 3. in Iud.

13. Frater Caleb minor. Alij, fratris Caleb minoris. sic etiam infr. cap. 3. vbi 70. apertè di-

cunt Cenez fuisse fratrem Caleb, non ipsum Othonielem.

14. Sedens in asino. Sic etiam 70. At Hebr. & Chald. delapsa, seu se demittens ex asino. f. vt se ad patris pedes supplex abjiceret. Vide Ios. 15.

15. Benedictionem. i. munus, seu donum.

16. Filij, id est, nepotis. Cinzi. i. Iethro. Cognati. Heb. Chald. & 70. soceri. Palmarum. f. Iericho, vbi habitauerant.

19. Vallis, pro, vallium. i. campestrium.

20. Filios Enac. i. Gigantes. Vide Ios. 15.

21. Iebuseum. pertinerebat ad Tribum Iuda, & Benjamin. Aug. q. 7. Deleuerunt. f. Arx mansit vsque ad David.

22. Bethel. altera est in tribu Benjamin. Vide Ios. 18.

23. Obsiderent. sic etiam 70. At Hebr. & Chald. explorarent.

28. Confortatus est. i. praualluit.

35. Habitauitque. f. Amorrhæus. Aggrauata est. i. praualluit. Tributarius. f. Amorrhæus.

36. Petra. vrbs est Arabia. Heb. Chald. & 70. à Petra.

CAP. XII.

1. **A**ngelus. i. nuncius, fortè Propheta aliquis, aut spiritus Angelicus. Eduxi, loquitur in persona Domini, quem representat.

3. In ruinam. i. ruina occasio. 70. scandalum.

6. Dimisit, pro, dimiserat verò. f. multo ante. No. scripturam non seruire ordinem. Nam c. 1. dixerat Iosue mortuum.

10. Non nouerunt. ignorare dicuntur Dominum qui ei non obediunt.

11. Baalim. i. idolis.

13. Astaroth. i. simulacra effigie ouium, secundum quosdam.

14. Vendiderunt. Heb. & 70. vendidit. Chald. tradidit. f. more venditum dedit.

22. Experiar. Heb. Chald. & 70. tentem. i. faciam periculum. sic cap. seq.

23. Dimisit ergo, &c. q. d. Dominus qui futura prauidebat, noluit statim delere illas nationes, &c.

CAP. XIII.

1. **E**rudiret in eis. Heb. Chald. & 70. tentaret per eas. Bella. f. superiora.

2. Eorum. Heb. Chald. & 70. Israël.

3. Satrapas. i. praefectos seu principes. Vox est Persica.

7. Astaroth. Heb. Aseroth. i. lucis. 70. lucis.

8. Tradidit. Heb. vendidit. Vide sup. cap. 2.

13. Palmarum. f. Iericho.

15. Filij Iemini. i. de tribu Benjamin. Chald. Filij tribus Benjamin. Vtraque manu. sic etiā 70. At Hebr. & Chald. dicunt illum vsum sola sinistra.

16. Palmæ manus. 70. palmi. Heb. & Chald.

cubiti. f. tantus erat gladius. Nam de capulo nulla mentio. Chald. Hebr. aut in 70.

19. Galgalis. f. vbi socios dimiserat. Idola. Chald. & 70. sculptilia. Alij, lapicidina. Silentium. q. d. rex iussit ipsum tacere, donec recederent qui aderant.

20. Aestiuo. f. causa refrigerationis.

22. Per secreta naturæ. id non est Hebr. Chald. aut in 70.

28. Transire. ferat tunc Moabitæ in Iericho. vbi etiam videtur occisus Eglom.

29. Robustos. Heb. pingues, Chald. terribiles. 70. bellatores.

31. Vomere. Heb. & Chald. stimulo boum.

CAP. XIII.

2. **R**egnauit. videtur recuperasse regnum maiorum amissum tempore Iosue.

4. Prophetis. i. docta in lege. vel quæ habebat spiritum iserudum prophetandi. Lapidoth. Hunc quidam putant Barac.

5. Vocatur. f. postea vocata est Palma Deborah. Heb. Habitabat sub palma Deborah. In omne iudicium. i. ad dirimendas lites.

7. Ego. verba sunt Domini. Cifon. oritur ex Thabor.

11. Cinæo. Dicebantur hi Cinai à Cinæo socero Moysi, vide sup. c. 1. Filiis. i. nepotibus. Hobal. f. Iethro, qui sic etiam vocabatur. Cognati. Heb. & Chald. soceri.

15. Perterruitque. Heb. & contriuit. Chald. & fregit.

21. Clauum tabernaculi. q. d. vnum ex clauis seu paxillis quibus tabernaculum figebatur. Qui soporem morti socians defecit. Heb. qui sopore erat oppressus. & lassus. 70. & ipse cecidit palpitans inter pedes eius, & expirauit.

24. Opprimebant, fortè pro, oppresserant.

CAP. IV.

4. **D**istillauerunt. f. præ timore sudantes. q. d. totus orbis tremebat.

5. Fluxerunt, repetitio. videtur autè per montes, & caelos, Principes intelligere.

6. Iahel, de qua sup. c. 4. inf. Qui euerunt, &c. q. d. qui iter faciebat, non audebat præ timore ire via Regia.

7. Cessauerunt. Chald. desolatae sunt. 70. defecerunt. Fortes. Heb. Pagi. Chal. vrbes. 70. habitantes.

8. Noua bella, &c. q. d. inusitata & mirabilia. Heb. cum elegit (f. Israël) deos nouos, tunc bellum in portis. f. habuit. Si apparuerunt. q. d. nemo audebat arma sumere.

10. Nitentes. Heb. candidas. Supra in iudicio. Chal. super iudicium. 70. in iudicio. q. d. qui præstis iudiciis, vel qui equitatis comode. Ambularis. i. iter facitis.

11. Ad portas, quasi dicat, ad egrediendū ex

vrbus intrepidè. In fortibus, id est, in exercitu fortium Israëlitarum.

14. In Amalech. i. Amalechitas. Ex Benjamin. fuit etiam victoria.

15. Ruben. f. dum vult ipse etiam opem ferre, orta est discordia.

16. Terminos. f. inde hostium, hinc Israëlitarum. Alij, caulas. Sibilos. q. d. vt inter pecora maneat, nec adiuues fratres tuos in bello?

20. Stellæ, pro, cæleste auxilium, seu Angeli.

21. Cadumim, quasi dicat, antiquissimus. Quidam tamen putant nomen esse proprium alterius torrentis.

23. Angelus. f. loquens per me.

25. Principum, quasi dicat, pulchra. Butyrum, pro, lac.

31. Pereant. f. vt Sisara. Splendet. f. & subinde fit lucidior.

C A P. V I.

4. **A** Pud eos. Hebr. & 70. contra eos. Sicut erant in herbis. Hebr. & Chald. fructus terræ. Ad vitam pertinens. q. d. victum. Prophetam, id est, Rhineam filium Eleazari secundum Hebræos.

11. Torculari. i. loco vbi erat torcular.

14. Dominus. i. Angelus Domini. Scito. q. d. ne dubita, vel tunc scies, te à Deo mitti. Hebr. sensus est, ego te mitto.

15. Familia mea. Hebr. millenarium meum, seu chilias mea. sic. f. vocant familiam ob multitudinem. Id quod Not. ad illud Mich. 5. In milibus Iuda.

16. Quasi vnum. i. ac si vnus esset solus, vel omnes ad vnum.

17. Sis. f. Dei Angelus, vel Propheta.

18. Tibi. Hebr. Chal. & 70. coram te. Aug. notat, non dixisse tibi. Vide q. 36. in Iud. vbi etiam notat obtulisse sacrificium extra Tabernaculum de consilio Angeli, quem Prophetam putabat. A. vide sup.

19. Modio. Hebr. Ephra. Et obtulit ei. Hebr. & Chald. ad eum, & obtulit.

21. Euanuit. Hebr. abiit, seu, discessit.

22. Heu mi. q. d. actum est de me. Hebr. ah, ah, quod alias vertit, a, a, a.

23. Dominus, id est, Angelus Domini, scilicet, discedens.

24. Pax, scilicet, est, quasi dicat, est auctor pacis, seu salutis. Alij vertunt, Dominus pacis. Cumque adhuc, &c. Hebr. & Chal. adhuc est illud altare in Ephra, &c.

25. Taurum patris, scilicet, erat paratus ad sacrificium. idolorum. Iubet ergo Deus ex eo loco tolli.

31. Qui aduersarius, &c. verba sunt illorum. Hebr. & Chald. qui litigauerit pro eo, scilicet, Baal, quasi dicat, eius causa, seu contra eum, vel

in eius defensionem, vt sint verba Ioas.

32. Ierobaal. i. impugnans Baal, seu litigans cum Baal. No. quod in hoc versu nulla est mentio Gedeonis, aut Ioas. Hebr. Chal. aut in 70.

34. Aliezer. cognatos suos.

38. De nocte. Hebr. & 70. manè, seu diluculo. Coacham. Chal. lagenam. Alij. phialam.

C A P. V I I.

1. **D**E nocte. Hebr. & 70. manè. Excelli. Hebr. Moreh, videtur esse nomen proprium.

5. Manu, & lingua. Hebr. Chald. & in 70. solum est, lingua, sed manus etiam intelligitur, vt patet ex seq. & quidem Aug. legit apud 70. etiam, manu.

9. Nocte. f. sequente illum diem.

10. Puer. i. famulus.

11. Vigilia. Hebr. & Chal. vltimi.

13. Tabernaculum. f. ducis.

15. Adorauit. f. Deum, gratias agens.

16. Lampades. s. ardentes tædas.

18. Domino, & Gedeoni. f. victoria. Alij, Domini, & Gedeonis. f. gladius est, vt inf. Chal. vtrique gladius Domini, & victoria Gedeonis.

19. Trecenti. Hebr. Chal. & 70. centum. Noctis mediæ. Hebr. Chal. & 70. mediis.

20. Gladius. f. vincet.

23. Crepidinem, id est, limitem. Chald. latus. Conclamantes Heb. acciti, seu congregati. Chal. congregati. sic inf. in verbo clamauitque, scilicet, congregatusque.

25. Viros. Hebr. Chal. & 70. Principes.

C A P. V I I I.

1. **F**Acere voluisti. Hebr. Chal. & 70. fecisti.

2. Quid enim, &c. Hebr. Chald. & 70. quid fecinunc, sicut vos. Abiezer. q. d. familie meæ. Chald. Meliores debiles Ephraim quam fortes. Abiezer.

11. Eorum qui, &c. Chal. Arabum.

13. Solis ortum, scilicet, vna nocte bellum totum confecerat. Alij, vertunt occasum. Chald. solis introitum.

16. Contriuit. nudos.

18. Vnus, pro, vnusquisque.

19. Filij matris. i. fratres ex parte matris.

21. Ornamentis. Hebr. & Chal. lunulis. si erant figura lunæ.

26. Monilibus. Chal. coronis.

27. Fecitque, scilicet, in fine vitæ, fortè autem à parte totum intelligendum, id est, omnia ad Dei cultum pertinentia. August. qu. 42. in Iud. Fornicatus. f. per idololatriam. In ruinam, scilicet idololatriæ.

C A P. I X.

1. **F**Ratres matris, id est, cognatos ex parte matris.

4. Pondera, id est, ficos. Hebr. Chal. & 70. argenteos, scilicet, ficos. Baal Berith. Not. quod Cananæi omnes deos vocabant Baal, id est, Dominum. distinguebant autem additione. v.g. Berith. Zebub, Peor, &c. Inopes. Hebr. Chal. & 70. vacuos. q.d. vanos, seu otiosos.

5. Septuaginta, scilicet, ferè, non enim se, nec Iotham.

6. Mello, propinqua erat Sichem. Quidam dicunt non fuisse urbem, & quidem Hebr. Chal. & 70. solum dicunt domum Mello, id est, familiam Mello. sic & infr.

7. Ita vt, pro, ita, quasi dicat, sic Dominus vos exaudiat.

9. Dij. sin. Templis. Inter. Heb. super. Chal. & 70. vt imperem arboribus.

13. Deum. sin. libaminibus.

14. Rhamnum, genus est rubi, diciturque habere vim producendi ignem. vnde infr. egredietur ignis, &c. significatur verò hic Abimelech, vt in superioribus eius fratres.

15. Verè. Hebr. Chal. & 70. in veritate. q.d. bona fide. Requiescite. Hebr. & 70. cõfidite. Chal. habitare.

16. Rectè, & absque peccato Hebr. Chald. & 70. in veritate, & perfectione.

23. Misi tunc Deus, &c. vel permittendo, vel potestatem dando ad pacem perturbandam. Aug. qu. 45.

24. Adiuerant. sin. cæde, vel regno.

27. Vastantes. Hebr. Chald. & 70. vindemiantes, scilicet, quod antea facere non audebant. Calcantes, scilicet, in torculari, seu lacu, vt vinum exprimerent.

31. Oppugnat, pro, occupat.

33. Oriente sole, id est, eius fulgore diluculo apparente. sic in Euangelio: orto sole, id est, ad ortum veniente, & fulgorem suum iactate. Aug. quæst. 46. Hebr. Chald. & 70. circa ortum solis, seu, oriente sole.

37. Umbilico. i. editiore loco, vel medio. Quæ respicit quercum. Hebr. & Chald. quercus Methonanim. 70. quercus aspicientium. Alij, quæceti Augurum, seu ariolorum.

41. Socios. Hebr. Chald. & 70. fratres.

42. In campum. f. ad sua negotia.

45. Sal. f. ne illic aliquid nasceretur, sed esset sterile solum.

46. Berith. Id nomen phani, seu idoli, à frædere.

51. Excelsa. Hebr. Chald. & 70. fortis.

54. Percute. Hebr. Chald. & 70. interfice.

57. Maledictio. i. imprecatio.

CAP. X.

1. **P**atruis Abimelech. Hebr. filij Dodo, quod videtur esse nomen proprium, nullaq; sit mentio Abimelech. Montis. Hebr. Chald. & 70. in monte.

4. Sedentes. i. solitos equitare. Pullos, scilicet,

mulos, seu mulas.

8. Amorrhæi. f. olim.

11. Locutus, scilicet, per Angelum, vel Prophetam aliquem.

12. Chanaan. sic etiam 70. At Hebr. & Chald. Mahon. f. Mahonitæ.

16. Doluit. i. compassus est.

17. Conclamantes. Hebr. & Chal. congregati.

CAP. XI.

2. **A**dultera. Hebr. altera. Chal. alterius tribus. 70. meretrice.

3. Inopes, & latrocinantes. Hebr. & Chald. vacui. i. otiosi. 70. inopes.

11. Locutus. est. q.d. repetiuit illud pactum. Coram Domino. i. coram arca Domini, vel. q.d. velut presente Domino, qui ubique est.

12. Quid mihi, & tibi? q.d. quid tibi est negotij mecum?

20. Infinita multitudine. Hebr. Chald. & 70. omni populo suo. Fortiter resistebat. Hebr. Chal. & 70. pugnavit cum Israel.

24. Possedit. Hebr. & Chal. possidere fecit.

26. Habitavit, scilicet, Israel. Iordanem. sic etiam 70. At Hebr. Chald. & Complut. Arnon. Trecentos. non ait scriptura id, sed tantum refert, quid Iephte dixerit.

27. Huius diei. Heb. hodie.

35. Decepsi, quasi dicat, magno errore mihi obuiam venisti, magnoque meo incommodo. Hebr. depressisti, seu, humiliasti. Decepta es. Hebr. & Chal. turbasti me. Aperui, scilicet, vouendo.

37. Virginitatem, quasi dicat, quod cogar in-nupta mori.

39. Feit ei, &c. Hier. in 7. Jerem. non placuit Deo sacrificium, sed animus offerentis.

CAP. XII.

3. **P**osui in manibus. i. exposui periculo.

4. **F**ugitiuus. q.d. vilis, respectu Ephraimæ, vt solent qui fugiunt. vel q.d. apostata, qui nos olim deseruit manens ultra Iordanem. In medio. f. duarum tribuum.

6. Scibboleth, scilicet, per **W** sc. Quod interpretatur spica. id additum ab Interprete. Alij, aquarum decursus, seu alueum interpretantur, & quidem vtrumque significat. Sibboleth, scilicet, per **D** s.

8. Abesân. Hic quibusdam est Booz.

CAP. XIII.

5. **N**ouacula. 70. ferrum. Non tanget. q.d. cauendum ei, ne sinat tangere. Vide infra.

6. Vir Dei, id est, Propheta. Quem cum interrogassem, &c. Hebr. & Chald. nec ego interrogavi, vnde esset, nec ipse mihi suum nomen indicauit. 70. interrogavi vnde esset, & ipse no-

men suum non indicauit mihi.

15. Faciamus, id est, offeramus edendum, vel mactemus. Tibi Hebr. Chald. & 70. coram te.

16. Si me cogis, pro, etiam si me cogas. Hebr. & Chald. si me detinebis, q. d. etiam si hic expectem: id enim fuerat rogatus, nam quod super ut acquiescas precibus meis, Hebr. detinebimus te. 70. si me coegeris. Panes, id est, cibos.

17. Si sermo. Hebr. & 70. cum sermo.

19. Qui facit mirabilia, sic 70. at Hebr. & Chald. & fecit mirabile quiddam. s. Angelus. nempe quod sequitur.

20. Flamma, s. ab Angelo excitata, ut quidam volunt, sed videtur potius excitata ab igne, quem sacrificans parauerat.

24. Vocauit, scilicet, mater.

25. Cœpitque, &c. q. d. cœpit esse fortis Dei dono. Castris Dan. est nomen loci proprium. Vide inf. c. 18.

CAP. XIII.

1. **T**hamnata, ciuitas est in monte Ephraim, Vide supr. in epistola.

3. Populo tuo. Hebr. Chald. & 70. populo meo.

4. Quereret, scilicet, Samson.

6. Irruit. Hebr. prospere egit. Chald. mansit. 70. direxit, sic inf. & cap. seq. Patri, & matri, s. a quibus ipse diuerterat.

7. Locutus, scilicet, coram parētibus puella. Quæ placuerat. Hebr. Chald. & 70. & placuit. s. mulier illa Samsoni.

8. In ore, sic etiam 70. At Hebr. & Chald. in caduere.

10. Filio suo. Hebr. Chald. & 70. ibid. Iuuenes scilicet, cum ducerent uxores.

12. Problema, i. anigma, seu propositionem, ut infr. Sindones. forte Indusia intelliguntur. Tuniceas. Hebr. vestes mutatorias, id est, pretiosas, seu nouas, quibus veteres commutantur.

15. Aderet, id est, prope esset. 70. quidam factum id aiunt die quarto.

17. Septem, id est, reliquis ex septem, vel factum id per omnes septem: sed scriptura non seruat ordinem.

18. Arasseris, q. d. nisi meæ uxoris opera vfi esseris.

20. Pronubis, id est, sodalibus illis coniuuij nuptialis.

CAP. XV.

4. **F**aces, scilicet, titiones.

5. Comportatæ, scilicet, ex agris in acervos.

8. Ita ut stupentes suram femori imponent. 70. in tibia circa femur. Chald. equites super pedites, q. d. pedites, & equites. Hebr. coxam super femur, seu crura, & femora.

16. Pulki asinarum. Hebr. Chald. & 70. Asini.

17. Eleuatio. Alij, proiectio.

19. Molarem dentem, i. illam maxillæ concauitatem, ubi dens molaris inclusus. Inuocantis, scilicet, Deum. De maxilla. Hebr. & Chald. qui est in Lechi, q. d. adhuc est eo loco.

CAP. XVI.

3. **E**T inde. Hebr. Chald. & 70. & media nocte.

4. Argenteos, scilicet, siclos.

7. Neruiceis funibus, scilicet, factis ex neruis boum. Alij, viminibus humidis, vel virgis viridibus. Chald. funibus, recentibus. 70. humidis funibus, seu neruis.]

13. Septem, i. illos multos, qui simul conglobati, vel q. d. multitudinē capillorum meorum, vel septem partes, in quas diuisi capilli more funium contorti, vel magnam partem capillorum: septem enim multa significant. Licio, id est, ligno, quo tela a texente inuoluitur, vel fila telæ intelligit. Plexueris, id est, implicaueris, seu ligaueris.

17. Ferrum. Hebr. & Chald. & 70. nouacula.

19. Cœpit abigere, &c. Hebr. & Chald. cœpit affligere eum, & discessit ab eo fortitudo. 70. cœpitque humiliari, & discessit, &c.

26. Dimitte, pro, duc.

27. Et solario. explicatio præcedentis, addita ab Interprete.

CAP. XVII.

1. **E**O tempore, scilicet, mortuo Samson, vel tempore Othonielis, quamquam hæc duo verba ab Interprete sunt addita.

2. Argenteos, scilicet, siclos. Quos separaueras tibi. Hebr. & Chald. acceptos tibi. 70. sublato tibi, s. furto. Iuraueras, s. te dedicasse Domino, ut inf. Alij, maledixeras, scilicet, imprecata. Precata malum furi. Habeo, q. d. ego accepi. Domino, Pro, à Domino, s. sis.

3. Domino. No. Dei nomen proprium, Idolo tribui. Vide etiā Exod. 32. 1. Reg. 29. 3. Reg. 22. Gen. 31. scilicet, putabant illi, Idola esse veros deos. Sculptile, s. simulacrum. Cōstatile, id est, fusile.

4. Reddidit, scilicet, iterum.

5. Teraphim. imagines erant specie humana. Hic verò quidam putant accipi pro instrumentis illius superstitionis: noster Idola est interpretatus. Impleuit manum, id est, confecerat. scilicet, dando in manum quod offerret.

6. Rex, id est, gubernator, scilicet, iudex.

7. Eius, scilicet, Iudæ, q. d. qui habitabat cum tribu, seu familia Iudæ, vel quæ Bethleem ad Iudæ familiam seu tribum pertinebat.

10. Argenteos, scilicet, siclos. Duplicem, scilicet, æstiuam, & hybernā.

12. Impleuitque, vide supr. Puerum, id est, adolescentem.

CAP. XVIII.

1. **S**Ortem. s. totam. Vide Ios. 19.
2. **R**equieuerunt. sic etiam 70. At Hebr. & Chal. pernoctarunt.
3. **Q**uam ob causam, &c. Heb. Chal. & 70. quid tibi est hic, s. negotij?
6. **R**espicit, id est, fauet, seu dirigit. Chald. stabiliuit.
7. **L**ais. Hæc postea dicta. Paneas à fonte Paneade, & Cæsarea Philippi: est ad radices Libani, vbi Ior, & Dan fontes iuncti Iordanem faciunt.
14. **N**ostis. Heb. & Chal. nunquid nostis?
18. **I**dola. Hebr. & 70. Teraphim. Chald. similitudines, scilicet, imagines erant, seu figuræ, sic & inf.
19. **D**igitum. Heb. Chal. & 70. manum.
20. **A**cquieuit sermonibus eorum. Heb. Chal. & 70. latatus est corde.
22. **C**onclamantes. Hebr. & Chald. congregati.
24. **O**mnia, quæ hæc eo. Hebr. Quid mihi vitæ id est, reliquum?
30. **M**oyse. Hebr. Manasse. sed Hebraei legunt Moyse, eius enim Nepos erat. Chald. & 70. Manasse. Captiuitatis, scilicet, captæ arcæ tempore Heli.
31. **I**n diebus illis, &c. hic incipit cap. 19. secundum Hebræos.

CAP. XIX.

1. **F**Vir. id quidam putant accidisse post mortem Iosue, antequam iudicaret Othoniel. Alij, tempore Aiod.
2. **R**eliquit eum Heb. fornicata est apud eum. Chal. contempnit eum. 70. irata est illi.
5. **D**e nocte. Hebr. manè. Chald. in aurora. 70. diluculo.
8. **V**t paululum, &c. Heb. conforta cor tuum, moratque sunt, donec dies declinaret, & comederunt ambo. Chal. & 70. magis, vt noster.
10. **C**ontra, id est, è regione. Onustos. Chald. & 70. stratos.
16. **F**ilij Iemini. i. de tribu Benjamin.
17. **S**edentem. Heb. facientem iter. i. viatorem vt vertunt Chal. & 70.
18. **D**omum Dei, scilicet, erat in Silo in monte Ephraim. 70. domum meam. Chald. domum sanctuarij Domini.
20. **P**ax tecum sit. Hebr. pax tibi, quasi dicat, esto bono animo.
22. **A**bsq; iugo. Chald. impij. 70. iniqui. Abuta-

mur eo. Heb. Chal. & 70. cognoscimus eum.
 23. **S**ultricia. sic etiam 70. Alij, turpitudine. Chal. ignominia.
 24. **S**celus hoc contra naturam. Heb. & Chal. rem hanc ignominiosam. 70. rem hanc stultam.
 29. **D**uodecim. s. duas partes misit duabus dimidijs Manasse tribubus.

CAP. XX.

1. **Q**uasi vir vnus. i. omnes ad vnum.
2. **A**nguli. i. capita, seu primates. Quadringenta, ita Heb. Chal. & 70. & Complut.
5. **O**ccidere. s. libidine præpostera.
6. **V**estra. Heb. Chal. & 70. Israël.
7. **Q**uia nunquam, &c. Heb. quia fecerunt scelus, & faditatem in Israël.
8. **V**nus hominis. q. d. vnanimi consensu.
9. **I**n commune. Heb. Chal. & 70. per sortem.
15. **V**iginti quinque. sic etiam 70. at Hebr. & Chal. viginti sex.
16. **I**ta sinistra, &c. sic etiã 70. at Heb. & Chal. qui sola sinistra utebantur.
18. **D**omum Dei. Heb. Chal. & 70. Bethel, & hic, & inf. & c. seq. nulla de Silo facta mentione.
25. **P**rosternerent. No. quod isti ob sua peccata puniebantur, præsertim Idolatriam, quam in tribu Dan permittebant.
27. **I**bi. s. in Silo.
33. **B**aalhamar. Chal. in planiciebus Iericho.
34. **A**b Occidentali. sic etiam 70. At Chald. ex planicie. Alij, ex graminero. s. herbofo loco.
39. **P**utauerunt, &c. redit ad id, quod sup. dixerat.

CAP. XXI.

3. **I**n populo tuo. Heb. Chal. & 70. in Israël.
7. **I**n commune Hebr. per Dominum. 70. Domino. Chal. in verbo Domini.
9. **E**ssent in Silo. Heb. Chald. & 70. numeraretur populus.
10. **D**ecem. Heb. Chal. & 70. duodecim.
13. **P**receperunt eis, vt eas susciperent. Hebr. Chal. & 70. vocauerunt eos.
19. **Q**uæ sita est, pro, in ea parte, quæ sita est.
22. **P**eccatum est, scilicet, non bene custodiendo filias vestras. No. quod iurarent isti non dare filias suas, dederunt autem alienas, facto consilio, in scitis illarum parentibus. est autem Hebr. & Chald. totius periodi sensus. Ignoscite illis cum enim captæ in bello vxores non sufficerent eis, nec vos ei dare voluistis, ne forte peccaretis.

R V T H,

scilicet Historia.

Auctor creditur Samuel, vel Esdras.

CAPVT I.

1. **N**IVS, quis iste, incertum. Hebr. Chald. & 70. in diebus quibus iudicabant Iudices. Terra, scilicet, Iuda.
2. Ephratai, id est, ex Ephrata. Chald. Magnates. De Bethleem, explicatio precedentis.
13. Si eos expectare, &c. Hebr. Chald. & 70. nunquid tandiu expectabitis innuptæ, donec crescant? Quia vestra angustia, &c. Hebr. & Chal. sensus est, Maior est mea angustia, quam vestra. Et egressa. pro, etenim egressa.

CAP. II.

2. **S**i iubes, additum id ab Interprete.
13. Puellarum, Hebr. & Chal. ancillarum.
14. In aceto. Chal. in pulmento cocto in aceto. Congessit polentam sibi. i. far tostum. Hebr. porrexit ei (scilicet, ipse Booz vt dicit 70.) tostum, scilicet far. Tulit reliquias. Hebr. Chal. & 70. reliquit. q. d. & superfuit etiam, scilicet, quod secum ferret.
15. Vobiscum metere voluerit. Hebr. Chal. & 70. inter manipulos collegerit.
17. Modicos, id est, sata.
20. Gratiā. Hebr. & 70. misericordiam. Chal. bonitatem.

CAP. III.

1. **R**Equiem, scilicet, nuptias.
9. **R**Expandē pallium, q. d. suscipe me in

tutelam tuam, seu in uxorem, vt vertit Chald. Propinquus. s. qui debeas suscitare semen cognato defuncto.

10. Misericordiam. Chald. bonitatem. Iuuenes. s. inhonestè, vt solent puellæ.

15. Modios. i. sata. Chal. sata. Heb. tantum dicitur, & hinc & infra. sex. vnde quidam verterunt, epha sex.

18. Compleuerit. Hebr. compleuerit hodie.

CAPVT IIII.

1. **A**D portam, scilicet, vrbis, vbi olim iudicia fiebant. Chal. ad portam domus iudicij. qui locus Sanhedrim, id est, concilij, seu confessus iudicum. Vsurpatū enim id verbum Hebrais à Græco, vt apparet συνεδριον, Syndrion. Vocans eum nomine suo. Hebr. Peloni, Almoni, quæ voces ponuntur loco nominis proprii, vt Hispanis Iulano Zutano. q. d. sede hic o talis. vide simile quiddam. 1. Reg. 21. & 4. Reg. 6. & Dan. 8.

3. Vendet. Chald. & 70. vendit. Heb. vendidit, pro vendet. i. vult vendere.

8. Dixit ergo propinquo, &c. Hebr. Chal. & 70. dixit ad Booz propinquus, æquire tu, seu, posside, & detraxit calceamentum, & ait Booz maioribus, &c.

15. Qui te diligit. Hebr. Chald. & 70. quæ te diligit. Melior. s. ipsa nurus.

19. Aram. Hebr. & Chal. Ram.

I. REGVM,

id est, de Regum gestis. Hebr. Primus Samuelis.

Auctores primi, & Secundi, Samuel, Nathan, Gad. Terti, & Quarti, Esdras, vel Ieremias: ita quidam. At quarti non esse hos, patet ex Cap. 13.

CAPVT I.

1. **R**AMATHAIM, q. d. ex duarum Ramath; illa quæ Sophim dicitur, dicitur & Arimathæa, distatque ab Ierusalem 20. miliaribus. Vide Bed. 1. Reg. Elcana erat ex filiis core de tribu Leui, vide 1. Par. 6. Ephrataus, id est, in monte, seu tribu Ephraim habitans, vel q. d. oriundus ex Ephrata. i. Bethleem.

3. Ascendebat. s. ter quotannis, de quo Deut.

16. semel autem cum tota familia. Statutis diebus. Hebr. à diebus in dies, id est, quotannis. Exercituum. s. caelestium, & terrestrium.

5. Tristis. Chal. electam. Heb. facierum, id est, honorificam, vel irarum. q. d. cum tristitia.

6. Aemula. Heb. inimica, seu, angustiatrix.

9. Domus. i. atrij. Dicunt quidam in ipso atrio nec sacerdotibus sedere licuisse, aut edere.

11. Domino. f. vt ei feruiat dum vixerit. No-
uacula. q. d. viuet semper more Nazaræorum.

15. Infelix nimis. Hebr. agro, seu, afflicto ani-
mo, Chald. tribulata spiritu. Omne, quod ine-
briare potest. Hebr. siceram. Effudi. q. d. exposui
animum meum totum. Vide Psal. 51.

16. Filiabus Belial. q. d. improbam. seu impiã.
Doloris. Hebr. & 70. meditationis.

18. Gratiã. f. vt pro me ores. Mutati. q. d. non
fuit amplius mæsta.

20. Dierum. q. d. euolutis aliquot diebus. Po-
stulasset, à Saal ^{h n v} postulat.

21. Solemne. f. vt quotannis solebat. Hebr. die-
rum. i. anniuersariam.

23. Verbum suum, quasi dicat, quod per Heb.
promisit.

24. In vitulis. pro, cum vitulis. Modis. i. satis,
vt patet ex Hebr. & 70. vbi legitur, & epha, quæ
constat tribus satis.

28. Fuerit accommodatus, quasi dicat, dum
vixerit, erit donatus Deo. Chald. dum vixerit,
ministrabit coram Domino.

CAP. III.

1. **I**N Domino, id est, Domini beneficio.
Cornu, id est, robur, seu gloria. Dilatatu,
& c. q. d. habeo iam quod respondeam exprobran-
tibus sterilitatem. Salutari tuo, id est, salute à
te data.

3. Sublimia, id est, superba. Deus scientiarum,
atque ideo arbitrer conscientiarum. Aug. 17. de
ciu. Chald. Deus nouit omnia. Ipsi preparantur,
& c. q. d. quidquid cogitauit facere, exequitur. vel
ab ipso hominum cogitationes diriguntur. 70.
Deus preparat adinventiones suas. Hebr. ipsi
directa sunt opera. q. d. cogitata sua, & opera pre-
parat, & dirigit sapientissimè.

5. Donec sterilis, & c. pro, adeo vt sterilis pepe-
rerit, & c. Plurimos. Hebr. septem, id est, multos.
Infirmata. i. liberis orbat.

6. Inferos. i. sepulcrum. repetitio præcedentis.

8. Stercore. i. statu fordido. Pauperem, id est,
Christum de persecutoribus Iudæis. August. 17.
de ciu. Teneat. Hic 70. addunt, præbens vorum
oranti. i. orantem exaudiens (dato, scilicet, eo
quod optat) & benedixit (pro benedicens) annos
iusti Dominus sanctus, & non gloriatur prudens
in prudentia sua, & non gloriatur potens in po-
tentia sua, & non gloriatur diues in diuitiis suis,
sed in hoc gloriatur qui gloriatur intelligere &
scire Dominum, & facere iudicium & iustitiam
in medio terræ. Dominus ascendit in celos, & c.
& non habent illud, Domini enim sunt cardines,
& c. Cardines, id est, columnæ, seu sustentacu-
la. terra ipsa, quæ est velut mundi fundamentum,
vel ipsius terræ fundamenta (vt vocat scrip-
tura) s. partes in medio solidiores, quibus reli-
quæ nituntur, & fortè fixæ.

9. Pedes sanctorum, & c. Chald. corpus seruo-

rum suorum iustorum custodit à Gehenna, &
impij Transgressores verbi sui in Gehennam in
tenebris iudicabuntur, ad ostendendum, quod in
nemine sit fortitudo puritatis ad diem Iudicij.
Conticescent. f. cessabunt à prauis huius vitæ
operibus.

10. In celis. pro, de celis, quasi dicat, è celo
interimet. Fines terræ. pro, etiam fines terræ. q.
d. omnem terram. Aug. 17. de ciu. cap. 4. Vnum-
quemque ita iudicabit, vt in fine vitæ inuentus
fuerit. Imperium. Hebr. Chal. & 70. fortitudinē.
Regi. f. Messia. Cornu. i. gloriam. Chal. Regaum.
Christi sui. Hebr. & Chald. Messia sui.

11. Ante faciem Eli. q. d. sub disciplina, & im-
perio Eli.

12. Filij Belial. Chald. improbi. 70. pestilentes.
Nescientes Dominum, id est, non parentes Do-
mino, vt solent, qui superiorem non agnoscunt.

13. Puer. i. famulus, vel filius.

14. Tollebat. f. cum sibi de hostia deberetur
tantum armus, & pectus. Vide Leu. 7.

15. Adipem. f. hostia pacificæ.

16. Tolle. f. solebat offerrens dare sacerdoti
carnem elixam.

17. Detrahebant. Hebr. Chal. & 70. contemne-
bant. f. nolebant offerre ob sacerdotum auaritiã.

19. Tunicam, scilicet, vestem pro ratione ara-
tis. Statutis diebus. Hebr. à diebus in dies. i. an-
nuatim. Solemnem. Hebr. & 70. dierum, scilicet,
anniuersariam. Chald. solemnitatum. f. qualis
diebus solemnibus offerri solebat.

20. Benedixit. i. bene precatus est. Fautore. i.
commodato. 70. mutuo. Commodasti. Hebr.
commodauit. f. uterque vestrum.

21. Magnificatus. i. magnus factus.

22. Obseruabant. Alij, excubabant. f. orantes.
Chal. veniebant ad orandum. 70. A stabant. Ta-
bernaculi. i. atrij.

25. Placari ei potest Deus. 70. orabunt pro ipso
Dominum. Chal. ante Iudices causã tractabitur,
q. d. erit locus defensionis, at apud Deum offen-
sum quis possit defendere?

27. Vir Dei. i. quidam Propheta. Quidam pu-
tant accidisse id ante natum Samuelem. Scriptu-
ra enim ordinem non seruat. Reuelatus sum. i.
innotui, seu me manifestavi.

28. Omnia de sacrificiis. i. de omnibus sacrifi-
ciis partem.

29. Calce, pro, quasi calce. q. d. contempnisti.
70. despexistis. Templo. Chald. domo sanctua-
rij. Hebr. habitaculo. i. tabernaculo. Comedere-
tis primitias. Hebr. impinguaretis vos primitiis.

30. Locutus sum, id est, decreueram, seu sta-
tueram. Erunt ignobiles, id est, contemptibi-
les. Hebr. Chald. & 70. contemnentur.

31. Brachium, id est, robur, quasi dicat, digni-
tatem summi sacerdotij. Senex. i. summus sacer-
dos. Hier. 1. Reg.

32. Emulum in templo, id est, inimicum in

tabernaculo. Hebr. angustiatorem in habitaculo. f. Domini. Nor. id factum fuisse. 3. Reg. 2. deiecit Abiathar dē sacerdotio, qui erat ex genere Heli & Ithamar filij Aaronis, & admissio Sadoch, qui erat ex genere Eleazar fratris Ithamar. No. etiam dictum, videbis, cum ille tamen non esset visurus, sed posterius.

33. Deficiant. f. prae morore, videndo alium fungi officio Pontificis. Tabesceat. Hebr. dolore afficiatur. Chal. contristetur.

35. Sacerdotem. f. Sadoch, abiecto Abiathar. Aug. 17. de ciu. Christum intelligit. Edificabo, &c. q. d. dabo ei stabilem familiam, seu posteritatem. Christo. i. vncto. f. Rege, qui tunc erit. Reges inungebantur, cum creabantur.

36. Oretur pro eo. Hebr. se incuruet ei. Chald. se humiliet ei. 70. adoret eum. Et offerat. Hebr. & Chald. vt accipiat. Buccellam. f. partem ministerio sacerdotali.

CAP. III.

1. **P**retiosus. i. rarus. q. d. rari tunc Prophetar. Chal. absconditus. Visio. Chal. prophetia. Manifesta. i. publice nota.

2. Die, pro, tempore.

3. Extingueretur. f. manē. nam tota nocte lucebat, quasi dicat, adeo cæcus, vt nec lucernam noctu posset videre. Quidam ita coniungunt: Antequam lucerna Dei extingueretur, Samuel dormiebat, &c. Chald. & lucerna domus sanctuarij Domini nec dum extinguebatur, & Samuel cubans, &c. Templo, id est, atrio, scilicet, propē tabernaculum.

4. Ecce ego. i. ecce me, adsum.

7. Sciebat Dominum. i. assuetus erat audire loquentem sibi, vt statim dicitur. Sermo Domini. Chald. verbum prophetiar. Domini.

9. Loco suo. f. atrio. Chal. in atrio Leuitarum. f. parte remotiori à tabernaculo: nam in parte propinquiore erant sacerdotes.

10. Stetit. i. affixit. f. aliqua apparenti forma. Secundò. Hebr. aliis vicibus. q. d. vt aliàs fecerat. vel. q. d. vocauit illum bis, repetito. f. nomine, vt sequitur. 70. sicut semel & semel. i. vt aliis vicibus.

11. Verbum. i. rem. Tinnient. f. prae terrore.

12. Suscitabo. i. exequar.

13. Iudicaturus. i. penas sumpturus. Corripuerit. f. vt oportebat. Hebr. & Chal. prohibuerit.

14. Muneribus. i. oblationibus.

17. Hæc faciat, &c. q. d. malè tibi cōtingat, vel puniat te Deus. Ita solebant Hebræi sibi, aut aliis imprecari mala, vt & vulgò dicitur, Tale mihi accidat. i. insigne aliquod infortunium.

19. Non cecidit, &c. q. d. nihil dixit inane, seu nihil prædixit, quod non eueniret.

20. Dan. prius Lais dicta, postea Cæsarea Philippi.

21. Quoniam reuelatus, &c. q. d. ibi enim se Samueli manifestare cepit. Domini, pro, suum.

quasi dicat, loquendo illi. Et euenit. Hebr. & fuit. Chald. & notus fuit. Nota, quod Hebr. hîc incipit cap. 4. & significatur, Samuelem dixisse populo quod sequitur, scilicet, de eundo obuiam Philisthæis.

CAP. IIII.

1. **E**t factum, &c. Hæc vsque ad pugnam, non sunt Hebr. nec in Complut. est tamen pars posterior in 70. Adiutori, id nomen postea impositum.

3. Percussit nos. sub. cum ipse per Samuelem monuerit vt egrederemur ad bellum contra Philistæos.

5. Vociferatus est. f. clamore iubilationis, vt indicant Hebr. & Chal. Clamore. Chald. iubilatione. & sic inf.

7. Deus. f. Iudæorum. Tanta exultatio. Hebr. Chald. & 70. simile quid.

8. Sublimium. Hebr. fortium, seu illustrium. In deserto, id est, in mari rubro, quod est prope desertum. 70. & in deserto. Chald. & fecit populo suo mirabilia in deserto.

13. Expectans. fortè spectans legendum. Hebr. & 70. speculans. Chald. prospiciens.

18. Mortuus est, scilicet, quia filios suos delinquentes non abiecerat. Hier. 1. con. Ioui. & 1. con. Pelag.

20. Qui. Hebr. & 70. quæ.

21. Ichabod. i. vbi gloria, vel vae gloria. Pro viro suo. Chal. & 70. addunt, quia mortui sunt.

22. Ait. Hebr. Chald. & 70. & ait, pro, dixit inquam. Eo quod. &c. verba sunt Auctoris libri.

CAP. V.

3. **P**ronus. f. super faciem, vt dicitur infr.

5. **T**runcus, scilicet, ea pars sola, quæ piscem referebat, dictus autem Dagō à Dag, id est, pisce) vel, quasi dicat, reliquum corpus sine capite & manibus.

6. Et ebullierunt, &c. Hæc vsque ad finem verus non sunt Hebr. nec in 70. nec in Complut.

9. Manus. i. percussio, seu plaga. Extæles. i. partes ani, quæ extant cum procidunt, vt solet in hæmorrhoidibus.

11. Pavor. Hebr. contritio. Chald. conturbatio. 70. confusio.

12. In cælum. Hyperbole est.

CAP. VI.

2. **S**acerdotes. f. Dagon.

3. **Q**uod deberis. Hebr. hostiam, seu oblationem. 70. dona. Chald. oblationem expiationis.

5. Prouinciæ. Hebr. Satraparum, seu Principum, Satrapis. i. Præfectis, seu Principibus. vox est Persica.

7. Fortes. Hebr. & Chal. lactantes.

12. Itinere, id est, via. Mugientes. s. ob vitulos relictos.

18. Ab vrbe, &c. quasi dicat, omnes contribuerunt ad illa donaria. Abel, id est, luctum: sic dictus locus ob luctum illic editum, de quo paulo post. Chal. tamen, & 70. lapidem interpretantur. Heb. quidem est Abel, quod luctum significat, sed, si l. positum sit pro n., & legatur Aben, seu Eben, lapidem significat, idque secutus videtur Interpres noster. quidam vtrunque coniungentes, interpretantur lapidem luctus magnum. est autem sensus, contribuisse villas, quæ erant Philistinorum, etiam proximas illi lapidi, super quem posita est arca. Quæ erat vsque in illa die. Heb. Chal. & 70. vsque ad hanc diem, scilicet, est seu visitur ille lapis, seu locus.

19. Arcam. Hebr. in arca. q. d. quæ intra arcam erant. De populo. Hebr. in populo. Chal. de populi senibus. Plebis. Heb. & 70. virorum. Chald. virorum in vniuersitate, quasi dicat, popularium: videtur autem totius loci sensus esse, percussisse Deum in eo populo quinquaginta millia, & 70. viros, quamquæ Hebræi putant sensum esse 70. quidem solos fuisse interfectos, sed adeo excellentes, vt pro 50. millibus computari possent. potest & sensus esse, in eo populo in quo 50. millia hominum erant, percussos fuisse 70. atque id forte voluit indicare Chal. addēs in vniuersitate, quasi dicat, cum omnis populus 50. millibus hominum constaret.

20. Et ad quem, &c. q. d. quò arcam hanc transferemus?

CAP. VII.

1. **G**Abaa. collis erat vrbis Cariathiarim. Sanctificauerunt. i. consecraverunt, seu deputarunt. Chal. præfecerunt.

2. Multiplicati, &c. quasi dicat, multis illic diebus mansit, scilicet, per 20. annos. Requieuit. Heb. luxit, id est, penitentiam egit. 70. reuerfa est. Chald. quieta fuit. Post Dominum, id est, sequendo Dominum.

3. Baalim, & Astaroth, quasi dicat, deos, & deas, est enim masculinum nomen, & femininum.

6. Effuderunt, scilicet, in signum effusi cordis, & ante Deum prostrati, vel, quasi dicat, ita pereamus, vt aqua è vase fusa, si pactum cum Deo violauerimus. Iudicanit, scilicet, lites, & controuersias dirimens.

7. Ad Israël. i. contra Israël.

9. Obtulit. s. per sacerdotem aliquem. Quidam tamen dicunt Samuelem officio sacerdotis functum post Eli mortem, vide Aug. 17. de ciu. c. 5. & 2. Ret. c. 55. Cyp. lib. 2. epist. 9.

14. Et terminos suos, pro cum terminis eorum. Heb. & Chald. & terminos earum liberauit Israël, &c. Amorrhæum, id est, Philistæos, seu Palæstinos.

CAP. VIII.

1. **I**udices. s. qui ius dicerent.

Contestare. q. d. testans prius Deum & homines. Ius. Hinc quidam colligunt licere Regibus quæ sequuntur, vel ius hic, non quod iustum est, sed consuetudinem, seu morem significat. Heb. iudicium. Chal. statutum.

11. Poner. s. aurigas.

13. Focarias. i. coquinarias.

18. A facie Regis, id est, propter iniurias à Rege factas.

CAP. IX.

1. **I**Emini. i. de tribu Benjamin. Chald. ex tribu domus Benjamin.

2. Electus. Chald. iuuenis. 70. proceræ statura. Bonus. i. pulcher, vel probus. Chal. pulcher. Melior. Chal. pulchrior.

3. Pueri. i. famulis.

4. Salisa. Hæc Gen. 14. dicitur Bale, & Segor. Vide Hier. in Gen.

5. Terram Suph, scilicet, in qua erat Ramath Sophim.

6. Nobilis. Hebr. & Chal. honorabilis. 70. gloriosus, seu illustris. Sine ambiguitate. i. certissime. De via. i. de causa viæ.

7. Cistartiis. Heb. Chal. & 70. vasis. Sportulam, id est, munus.

8. Inuēta est, pro, est. Statēris Heb. & 70. sici.

12. Sacrificium, scilicet, hostiæ pacificæ. Excelso. s. vrbis loco.

13. Statim. Heb. Chal. & 70. sic. q. d. statim. Benedicit hostiæ. i. gratias agit Deo ante prædium de hostia pacifica factum. Chal. benedicit super cibum. Hodie. Alij vertunt, hac hora.

15. Reuelauerat auriculam. i. indicauerat.

18. Porta. s. vrbis.

21. Filius Iemini. Chal. filius tribus Benjamin. Nouissima, Hebr. minima. Chal. infirmissima. 70. paucissima.

22. Triclinium. i. cænaculum.

25. Solario. i. tecto. Strauitque, &c. Hæc non sunt Heb. nec in Complut. sed in 70.

27. Transiit. Hebr. & Chal. transiuit. Paulisper. Hebr. hac hora, seu nunc: est eadem vox quam supra vertit, hodie.

CAP. X.

1. **L**Enticulum, id est, vasculum, seu phialam. Olei, id est, vnguenti aromatici, scilicet, balsami. Et liberabis, &c. Hæc vsque ad finem versus, non sunt Heb. nec Chal. nec in 70. nec in Complut.

2. In meridie, id est, ad Austrum. Heb. & Chal. in Selfach. quod videtur esse nomen proprium. Quid faciam, &c. quasi dicat, timeo ne ei quicquam mali acciderit.

3. Ad Deum. s. adorandum.

5. Collem Dei. Chal.collem,vbi Arca Domini. Statio,id est,praesidium.Chald.Duces.Hebr. Praesides, seu Praefecti, scilicet, erant Hebraei subiecti Philisteis. Prophetantes, id est, Deum laudantes canticis.

7. Inuenerit manus. i. iudicaueris faciendā, aures postulabit.

8. Offeras, & immoles. Heb. Chal. & 70. ad offerendum, & immolandum.

12. Alius ad alterum. Hebr. Chald. inde quidam. 70. quidam ex iis. Eorum, scilicet, Prophetarum, quasi dicat: An non prophetant filij non Prophetarum? vel Nonne Deus est, qui Prophetas facit?

13. Excelsum. s. illius vrbis locum, vbi Prophetas reperit.

14. Patruus. s. postquam domū rediit, vel fortē erat in Cariathiarim.

17. Masphat erat in tribu Benjamin prope Gabaa.

19. Coram Domino. fortē erat illic Arca, vel id dicitur, quia vbique Deus. Familias. Hebr. Chal. & 70. familia vestra. Vide Iud. 6. nu. 15.

21. Domi. Heb. Chal. & 70. inter vasa. i. supellectilem domesticam.

25. Legem, id est, ius Regi seruandum. Libro. perit iste liber. Coram Domino, id est, prope Arcam testamenti.

26. Tetigerat. i. mouerat, vt sequerentur.

27. Filij Belial. i. improbi. Munera. s. solita Regi offerri. Dissimulabat se audire. Hebr. fuit velut surdus. Vide Psal. 37.

CAP. XII.

2. Factum est quasi post mensem. Hæc non sunt Hebr. nec Chald. nec in 70. aut Complut.

3. Dies. s. induciarum.

6. Spiritus. s. fortitudinis.

7. Vtrumque bouem. Hebr. Chald. & 70. par boum. Quasi vir vnus. i. vnanimi consensu, vel omnes ad vnum.

10. Dixerunt. s. Ammonitis.

11. Constituit, pro constituerat ante, vel constituit noctu. Matutina. s. vltima.

15. Domino. i. altari Domini.

CAP. XIII.

2. Vobiscum sunt. q. d. possunt, siquid opus erit, pro me vobis seruire.

3. Praesto sum. s. vt de me rationem reddam. Christo. i. Rege. Calumniatus sum. i. per calumniam rebus suis priuavi. Et contemnā illud hodie Heb. & super eo dissimulaui. sine punirem peccantem. Chal. & inclinaui ab eo oculos meos in iudicio, q. d. non ius dixi, vt debui. 70. vel calcamentum, dicite contra me.

6. Dominus. s. testis est. Moyses, & Aaron. Chal. fortitudines per manus Moysis, & Aaron.

7. Iudicio contendam aduersum vos. Heb. vobiscum diiudicabor, id est, disceptabo. Chal. disceptabo vobiscum. 70. iudicabo vos. Misericordius. Heb. Chal. & 70. iustitiis. s. accipitur iustitia pro misericordia interdum, vt Matt. 6. Badan. 70. Barac. Hebr. Bedan: quo nomine intelligatur Samson fortē, quia de tribu Dan. q. Ben Dan. atque huc pertinere videtur illa adiectio, & Samson & Barac, quæ in textum irrepsit ex margine, nempe voluit aliquis exponere quid nomine Badan significaretur, & quid pro eo apud 70. legeretur.

14. Non exasperaueritis os. Chald. non rebelaueritis super verbo. Sequentes, scilicet, felices, quasi dicat, omnia vobis prosperè euenient, Deo iuuante.

15. Et super, pro, vt super. s. olim fuit.

17. Voces. i. tonitrua. Vobis, pro, vos. vel. q. d. in vestram perniciem.

19. Tuum, non dicunt nostrum, quia offenderant.

21. Vana. i. deos vanos.

22. Nomen. i. famam, honorem. Iurauit. Chal. voluit. 70. suscepit.

CAP. XIII.

1. Filius vnus anni, id est, purus, more infantis. Chal. sicut filius anni, in quo non sunt culpe. Duobus annis, scilicet, in illa puritate, & innocentia.

3. Stationem, id est, praesidium. Chald. ducem. Heb. praesidem. Gabaa, id est, colle, scilicet, Cariathiarim. Vide sup. c. 10. 70. colle. Quidam tamen putant esse nomen proprium. Audissent, scilicet, turbati sunt, seu perterriti. Audiant, scilicet, quod sequitur.

4. Percussit. s. opera Ionathæ. Erexit se. Chald. concitatus est. 70. contempsit. Clamauit, pro, conuenit. s. clamore vocatus.

5. Curruum. s. falcatorum. Bethauen, sic dicta, vt putant quidam, Bethel ob idolorum cultum: significat autem domum vanitatis, seu iniquitatis. Id quod alibi verū puto, sed hic ipsam intelligo Bethauen diuersam à Bethel.

6. Afflictus, Chald. oppressus. Additis. Hebr. & Chald. munitionibus. Petris. Chal. foraminibus petrarum. Antris. Hebr. turribus. Chal. speluncis rupium. 70. foueis. Cisternis. Chald. foueis.

7. Hebraei autem. s. aliqui. Chald. & Iudæi. 70. & transeuntes. Adhuc, scilicet, à tempore innouati Regni.

8. Placitum, id est, praescriptum tempus, seu conuentionem, id est, vt conuentum fuerat, sic inf. Vide Gen. 30. nu. 33.

10. Salutarer eum. Hebr. & 70. benediceret ei.

12. Placui. Chal. & 70. orau, quasi dicat, Dominum non consului. Necessitate compulsus. Hebr. vum mihi feci. Chald. roboratus sum. 70.

confortatus sum. q. d. feci redamante conscientia, vincens animum dictatorem non faciendum.

13. Præcepi. Hebr. Chald. & 70. præcepit. Preparasset, sic etiam 70. at Hebr. & Chald. firmasset, seu stabilisset. Sempiternum. i. longum tempus alioqui enim tribui Iuda debebatur.

14. Consurget Hebr. & 70. stabit. Chal. firmabitur. Iuxta cor suum. Hinc illud Act. 13. sumptum est. Inveni virum secundum cor meum.

15. Eos. f. Philistæos, & tunc, venientes, coniungendum etsi cum, ascenderunt, vel eos, id est, Iudæos, ut illud populo. f. Philistæorum intelligatur, quamquam tota hæc periodus non est. Hebr. Chald. nec in 70. aut Complut.

17. Ephraim. Hebr. Chal. & 70. Ophra, seu, Gophra, Sual. Chal. australem.

18. Imminentis vallis. Hebr. Chal. & 70. spectantis, seu prospicientis ad vallem.

21. Corrigenendum, id est, acuendum, seu reficiendum.

23. Ut transiret in Machmas. est ad Orientem Bethauen, 9. miliaribus ad Ierusalem. 70. ultra Machmas. Chald. ad vadum Machmas. Hebr. ad transitum Machmas.

CAP. XIII.

3. **A**Chias. hic inf. cap. 21. Vocatur Achimelech. Vide cap. 22.

12. Rem, id est, aliquid. q. d. est quod vobis indicemus.

13. Cadebant, scilicet, caesi.

14. Mediaparte, &c. q. d. quæta est media pars sulci quem faciunt boues duo arantes. Chald. spatio dimidia ambulationis iugi boi in agro.

15. Miraculum. Hebr. paucor. Chald. conturbatio. 70. stupor, sic & inf. Stationis. i. præsidij, scilicet, Philistinorum.

16. Prostrata. Chal. confracta. 70. conturbata.

18. Arcam, pro, ad Arcam. q. d. cōsule Deū. 70. Ephod. q. d. indue Ephod, ut Deum consulas coram arca. Vide inf. cap. 23.

19. Contrahe, &c. q. d. omittite ephod: nec enim tempus immorandi.

20. Conclamauit. Chald. congregatus est. 70. ascendit.

24. Sociati sunt sibi. Hebr. & Chal. angustiati sunt, seu afflicti. f. fame. Adiurauit. i. interposito iuramento constrinxit. 70. magna laboras ignorantia maledixit.

25. Saltum. i. syluam.

27. Illuminati. f. caligabant ante præ inedia.

29. Terram. Chald. populum terræ. Vidistis ipsi. Hebr. & Chal. videre nunc. 70. vide, seu, ecce.

32. Cum sanguine. f. præ fame non expectabat dum fluere, sed cum sanguine assabat.

34. Bouem. f. & reliqua animalia. Vique ad noctem. Hebr. Chald. & 70. nocte.

35. Cæpit. q. d. id fuit primum altare, quod ædificauit.

38. Angulos. i. Principes, seu capita. f. sunt velut anguli in domo eam continētes, & firmātes.

39. Factum est. f. peccatum.

41. Iudicum. Hebr. perfectionem, seu integritatem. 70. manifestationes. Chal. venire in veritate. q. d. deprehendi qui peccauit. Sanctitatem. q. d. ostende nos. innocentes, quamquam tota ferè hæc periodus deest Hebr. Chald. & in 70. & Complut. Exiuit. i. fuit absolutus à fortibus.

43. Morior. q. d. itane ea causa moriar?

45. Hoc nefas est. Hebr. & Chald. absit. Cum Deo. i. Deo iuuante.

49. Iessui. Aliàs dicitur Aminadab. Vide infra, cap. 31. Melchisua. omisus est Isboseth velut bello ineptus.

50. Patruelis. Hebr. & Chald. patru.

CAP. XV.

2. **R**ecen sui. Chald. recordatus sum. 70. visitatui. Hebr. visitauit. pro, visitabo, id est, visitatui.

4. Præcepit populo. Hebr. & Chal. congregauit populum. 70. nunciavit populo. Quali agnos. Hebr. in Telaim. 70. in Galgalis.

6. Cinar, id est, posteris. Ierthro socii Mosi. Tu, pro, maiores tui. f. Ierthro. Receffit. f. translatis tabernaculis, vbi habitabat.

9. Vestibus, & arietibus. Hebr. pinguibus, & agnis, seu, arietibus. Chal. crassis, & faginatibus. 70. eduliis, & vineis. Reprobum. i. contemptibile.

12. Denoste. i. diluculo. Eo quod, pro, quod. Fornicem triumphalem. f. arcum. Hebr. & 70. manum. i. locum. Chald. locum ad diuidendum prædam.

13. Domino, id est, apud Dominum.

16. Sine me. f. loqui. q. d. audi me.

17. In oculis tuis. i. tuo iudicio.

18. In viam. q. d. ire iussit.

21. Eorum, quæ caesa sunt. Hebr. & 70. anathematis. i. eorum quæ perdenda erant. Chal. antequam excluderentur, seu perderentur.

23. Acquiesceret. i. obedire. f. Deo.

25. Porta. i. ferto, vel tolle. i. remitte. Chal. remitte, seu ignosce.

27. Summitatem. i. extremitatem.

29. Triumphator. i. qui victoriam dat. Hebr. victoria. i. victoriæ auctor. Chald. Dominus victoriarum. Parcet. Hebr. mentietur. 70. reuertetur. Chal. reuertetur ab eo, quod dixit.

32. Pinguissimus tremens. Hebr. & Chald. delitiosus, seu, delicatus. 70. tremens. Sicine, &c. verti potest, verè amara mors.

33. In frustra confcidit. Hebr. dissecuit, seu fecit secari. 70. mastrauit, seu, trucidauit. Chald. discepit.

35. Quoniam. Hebr. Chald. & 70. &, pro, quia, more Hebraico.

36. Vidit, id est, inuifit.

CAP. XVI.

1. **O**leo, id est, vnguento aromatico, fortè, balsamo.
2. Vitulum. Heb. & 70. vitulum.
5. Pacificus. s. timebant, ne aliquem vellent punire. Sanctificamini. Chald. præparamini. Sanctificauit. i. præparari iussit. Chald. inuitauit. Sacrificium. Chald. oblationem. intellige inuitatos etiam ad conuiuium, quod fiebat ex victima.
6. Ait. sapud se, velut consulens Deum.
7. Abieci eum. q. d. non hunc elegi, vel, eiusmodi res non curo. Iuxta intuitum. i. more. Iudico. Heb. & 70. video. Parent, id est, apparent. s. oculis.
11. Paruulus. i. omnium minimus natus.
13. Directus est. i. apparuit dirigens. Chald. mansit. Heb. prosperauit.
14. Exagitabat. Heb. turbabat, seu, terrebatur. Chald. terrebatur. 70. suffocabat. A Domino. s. immisus, seu permissus.
15. Dei. pro, à Deo. s. creatus, seu missus, aut permissus.
16. Leuitus feras. Heb. Chald. & 70. bene tibi erit. i. bene habebis. sic inf.
17. Psallentem. i. ad citharam canentem.
18. Pueris. i. famulis.
20. Plenum. Chal. onustum.

CAPUT XVII.

2. **T**erebinthi. Chald. & 70. quercus, & sic infra.
4. Spurius. 70. potens. Chald. de medio illorum. sic & inf.
5. Hamata. Hebr. & Chald. squamata. i. areis squamis operata.
10. Exprobraui. signauit, & timiditatem, vel probis affecti.
12. De quo supra dictum est. Id additum ab Interprete. Heb. huius. 7. hic. s. de quo supra.
17. Polenta. i. frumenti tosti.
18. Cum quibus ordinati sunt. s. militibus. q. d. sub quo ducem militent. Hebr. & pignus eorum tolle. s. siquam fortè pecuniam mutuò accepissent sub pignore. 70. & quibus indigeat cognoscere. Chal. & bonitatem eorum asseres. q. d. referes ad me quam bene habeant.
20. Locum Magala. Heb. Magalah. i. rotunditatem. 70. rotunditatem. s. castrorum, seu vallum. Chal. castra.
22. Vasa. s. sarcinas. Attulerat. s. ipse portauerat suis humeris. Custodis ad sarcinas. i. custodientis militum impedimenta. Interrogabat, &c. Heb. & Chald. rogauit fratres suos, seu fratribus suis. ad pacem. i. pacifice salutauit. 70. interrogauit fratres suos quæ ad pacem. q. d. quasiuit, an rectè valeret, seu salutauit pacem precatus: nam Hebræorum salutatio, Pax tibi, interrogatio verò de recta valetudine. Num pax?

25. Absque tributo. Heb. & 70. liberam. Chal. nobilem, seu illustrem.
28. Quare dereliquisti. Hebr. Chald. & 70. cui reliquisti.
29. Nunquid non verbum est. q. d. quid aliud, quam locutus sum? Chal. nōnne verbum fuit, quod dixi?
32. In eo. i. propter eum. s. Goliath, vel. q. d. in se ipso.
33. Puer. id est, adolescens.
40. Limpidissimos. i. politos, non asperos.
43. In diis suis, dicendo. s. Deus Dagon te perdat.
36. Cadauera, &c. q. d. cadaver tuum. In Israël. Heb. Israël. i. qui illum possit defendere.
47. Ecclesia. i. congregatio. Ipse enim, &c. q. d. dat victoriam cui vult.
48. Surrexisset. i. se accinxisset.
54. Tabernaculo. i. domo sua Beethlemitica.
55. De qua stirpe descendit. Heb. Chal. & 70. cuius filius est. sic inf. Mirum verò est, quærere id Saulem, qui eum domi aliquandiu haberit psallentem, vt dictum est cap. præcedenti: sed fortè scriptura more suo non seruat ordinem, narrauitque prius quod postea factum. Viuit anima tua. q. d. per vitam tuam. Si, pro, non.

CAP. XVIII.

3. **N**am, pro, &c.
4. Tunica. Heb. Chal. & 70. pallio.
5. Maximeque, Heb. Chal. & etiam. 70. &c.
6. Lætitia. Heb. Chal. & 70. & lætitia. Sistris. Chal. & 70. cimbali. Heb. Salisim. s. instrumentum est, quod Hispani vocant, Pandero. circulus est latus ex ligno interpositis areis laminis rotundis in circuli latitudine, dicuntur etiam vt ego existimo Tofolielum צלצל lib. 2. cap. 6. vbi Hier. cymbala vertit ex Psal. 150. quæ agitata sonum plurimum reddunt. Sistra vocat Interpretes. præcinebant autem mulierum alia, alia respondebant.
7. Mille. id est, multos. Decem millia, id est, multo plures.
10. Prophetabat. s. more infanorum absurda loquebatur, & ridicula, cum tamen præ se ferret prophetantis personam, vt solent interdum infani, concionatores imitari. Chal. insaniebat.
11. Misit. i. iaculatus est. Secundo. Heb. Chal. & 70. bis.
13. Egrediebatur, & intrabat. i. populum ad bellum educebat, & reducebat.
15. Caui. Heb. Chal. & 70. timere.
20. Dauid Michol filiam. Hebr. Chald. & 70. Dauidem Michol filia.
25. Scandalum. i. ruinæ occasionem. Duabus. s. morte Goliath. & centum præputiis. Chal. vno de duobus. s. dote, vel præputiis, quorum posterius postea elegit Saul.
23. Tenuis, quasi dicat, non habeo dona, quæ

possim dare sponsa: solebat enim id tunc (vt ex seq. patet) à sponsis fieri. Hebr. despectus. Chald. idiota. 70. non honorabilis.

25. Non habet Rex sponsalia necesse. Hebr. & Chal. non vult Rex dotem. 70. non vult Rex dona sponsalia. Præputia. i. membra genitalia cum præputiis, vt appareat esse Gentilium.

27. Annuerunt. Hebr. & Chal. adimpleuit. i. omnia tradidit. Chal. tradidit.

30. Egressi. scilicet ad bellum contra Israëlitas. Prudentius agebat. 70. magis intelligebat. Chal. magis prosperè agebat.

CAP. XIX.

1. **O**bserva, id est, custodi, quasi dicat, caue tibi. Chal. cautus esto.

3. Stabo iuxta patrem: legendum id per parenthesis. q. d. vbi stetero iuxta patrem, & intellexero eius animum, egressus in agrum, tibi indicabo. Fuerit. Heb. Chal. & 70. fueris.

5. Posuit animam suam in manu sua. i. periculo se exposuit. Sanguine. i. homine.

11. Satellites. Heb. Chal. & 70. nuntios.

13. Statuam. Heb. Teraphim. Chal. & 70. simulacrum. sic etiam inf. Ad caput. s. loco cervicalis, vt ait Chal. fortè loco capitis.

14. Apparitores. Heb. Chal. & 70. nuntios.

18. Naioth. Chal. domo doctrinae.

20. Ectores. Heb. Chal. & 70. nuntios. Starem super eos, id est, præfectum illis. Prophetare, id est, Deum laudare.

24. Vestimentis, scilicet, regiis. Coram Samuele, qui tamen illum nec inuisit tunc, nec est allocutus. Cecidit, scilicet, in terram extra se factus. Nudus, id est, spoliatus, vt supra dictum est. Prouerbum. s. cum quis significare vellent rem præter opinionem euenientem.

CAP. XX.

1. **H**uic ergo, &c. Chald. & 70. & cur pater meus id me celaret? Nequaquam erit istud, id est, non morieris. 70. non est hoc, scilicet, quod putas. Heb. non hoc, scilicet, est, vel. s. faceret pater meus, vt me quidquam celaret.

3. Et ille, abundat (ille.) Vno tantum gradu, &c. q. d. parum abest, quin interficiat. Hebr. & Chal. vno passu. 70. in hanc sententiam vertunt, omnino decreuit me occidere Pater tuus.

5. Calendæ. Heb. Chal. & 70. initium mensis. sic etiam inf.

6. Victimæ. Heb. & 70. sacrificium. Chal. appositum oblationis sanctæ, q. d. conuiuium ex victima. Contribulibus. Heb. & Chal. Familiæ, seu cognationi. 70. Tribui.

7. Completa, &c. quasi dicat, decreuit omnino me perdere.

8. Domini, id est, coram Domino, vel Domini voluntate.

9. A me. Heb. Chal. & 70. & Complut. à te.

13. Reuelabo aurem tuam. i. indicabo tibi.

15. Auferat Ionatham, quasi dicat, me Deus perdat velut inimicum Dauid, si fœdus violauero: quamquam id vsque ad finem versus non est Heb. nec Chal. nec in Complut. sed est in 70. in seq. versu, loco illius, pepigit ergo Ionathas fœdus cum domo Dauid.

16. Et requisivit, pro, & dixit, requirere. 70. & requirat. De manu, &c. q. d. de me velut inimico Dauid, scilicet, si fœdus violem.

17. Deierare, id est, iuramento firmare ipsi Dauid, vel adiurare ipsum Dauid. Heb. Chal. & 70. iurare.

19. Perendie. Heb. indicant, coniungendum cum descendens, quasi dicat, tres dies latebis, & tertio descendens, &c.

22. Intra, id est, citra.

23. Sit Dominus, scilicet, testis.

25. Surrexit, pro, assurrexit. s. Abner venienti.

27. Secunda. i. altera. s. sequenti.

29. De Fratribus, scilicet, minores fratres parebant maioribus.

30. Vitro rapientis, &c. quasi dicat, adulteræ. Heb. peruersæ, & rebellis. Chald. contumacis, & rebellis. 70. transfugæ. Ignominiosa. Chal. ignominia. Heb. nuditatis, seu turpitudinis, seu ignominia. 70. reuelationis, id est, nuditatis.

31. Filius mortis. i. dignus morte.

34. Confudisset, id est, pudefecisset, seu contumelia affecisset. Eum, scilicet, Ionatham, vel Dauid. 70. quod deliberaffet pater suus occidere eum, scilicet, Dauid.

35. Placitum Dauid, id est, tempus à Dauid constitutum.

41. Ad Austrum, scilicet, Ionathas ad Septentrionem iaculatus fuerat, ne puer in Dauid incideret. Tertio, pro, ter.

42. Iurauimus, sub memento, vel firma fiat Dominus. s. testis sit.

CAP. XXI.

1. **O**bstupuit. Heb. timuit. Chal. admiratus est. 70. obstupuit. Achimelech. aderat etiam Abiathar filius eius, vt indicatur Mar. 2.

2. Sermonem, id est, rem, seu negotium. Condidit, pro ire iussi. Chald. misi. Illum, & illum. Heb. Peloni Almoni. q. d. ad talem. & talem, seu certum quendam. Vide Ruth. 4. Miror vero vertisse 70. Phelanni Almoni. s. Hebræas voces reliquisse, & non explicasse Hebraicam phrasim: suspicor potius vitiatum esse locum ab aliquo. vt sunt pleraque in 70. nec enim adducor, vt credam viros tam doctos ignorasse Hebræam phrasim. Illud magis mirum, quod Chald. vertit, ad locum absconditum, & custoditum: nec enim est dicere, etiam hic vitiatum locum.

3. Habes, scilicet, quod edamus. Quinque. Apparet fuisse cum Dauid famulos quatuor.

4. Laicos. Hebr. & 70. prophanos. i. quibus omnibus licet vesci. Pueri. modestè locutus etiam Dauidem intelligebat.

5. Egrediebamur, scilicet domo. Vasa. i. corpora. Sed & ipsa, &c. quasi dicat, sed siquid per viam (vt fit) macula est contractum, purificabitur. Vasis. i. corporibus.

6. Sanctificatum, pro, sanctum, seu Deo dicatum. i. propositionis. vt vertunt 70.

7. Tabernaculo, id est, tentorio. Idumæus, scilicet, origine.

8. Sermo. i. mandatum, seu negotium.

9. Terebinthi. Alij, quercus. Pallio, id est, tegumento. Ephod, id est, locum, vbi repositum Ephod. Absque eo, id est, præter eum. Similis, quasi dicat, tam præclarus.

11. Terræ. i. Iudææ.

13. Os, id est, vultum, vel sermonem. Collabebatur. Hebr. finxit se insanum. Chald. Stupidus factus est, id est, stupiditatem simulauit. 70. ferebatur. Inter manus eorum. 70. in manibus suis, scilicet, propriis. Impingebat. 70. cadebat. Hebr. Designabat. Chald. Lineabat, scilicet, more eorum, qui manibus delineant aliquid.

15. An desunt, &c. Chald. & 70. num indigeo ego insanis? Ingrediat. Complu. dimittite illum hinc, ne ingrediat, quasi dicat, abigite, non enim dignus, qui Regiam ingrediat. Hebr. & Chald. num hic ingreditur? 70. non hic ingreditur.

CAP. XXII.

4. **R**eliquit. Hebr. duxit, scilicet, vt illic manerent. Chald. manere fecit. Præsidio, scilicet, arce aliqua, seu militum munitione, aut loci alicuius tuti, & sic intellige inferius.

7. Filij Iemini, id est, de tribu Benjamin. 70. filij Benjamin. Chald. Filij tribus filiorum Benjamin.

9. Assisteat, & erat primus, id est, tanquam primus, seu præcipuus præerat. Hebr. & Chald. præfectus erat. Inter seruos. 70. super mulos.

17. Emissariis. i. satellitibus.

18. Vestitos, pro, induit solitos.

20. Ad Dauid. i. manentem in Ceilam, vt dicit cap. sequenti.

22. Sum reus. Hebr. causam præbui. Chald. occasio fui. 70. sum causa.

23. Siquis quæsierit, &c. quasi dicat, communem habes mecum hostem. 70. vbi quæsiero animæ meæ locum, quæram & tuæ, quasi dicat, vt me ipsum, sic te seruabo.

CAP. XXIII.

1. **C**eilam. ciuitas est in tribu Iuda.

3. In Iudæa. q. d. in media Iudæa, seu tribu Iuda.

5. Iumenta. i. pecora, quæ adduxerant ad alendos milites. Hebr. & Chal. pecora.

7. seræ. i. vestes.

9. Applica, quasi dicat, induc vt Dominum consulas.

11. Descendet. i. si hic manserit.

13. Dissimulauit. Hebr. & 70. cessauit.

14. Firmis. i. aunitis.

16. Confortauit, &c. q. d. iussit esse bono animo, vt qui Deum haberet fautorem.

18. Corā Domino, id est, Deo teste, seu Deum testatus.

22. Recogitat enim, &c. Hebr. videntur facere hunc sensum, dictum est enim mihi illum esse callidissimum. Chald. tamen videtur secutus sensum nostri Interpretis.

23. Ad rem certam, id est, re bene comperta. Chald. in veritate.

26. Desperabat se posse. Hebr. festinabat.

CAP. XXIII.

3. **I**bicibus. i. capris syluestribus.

4. Viantri. iter facienti, seu per viam ambulanti. Interiore parte. Hebr. lateribus. Chal. foraminibus. 70. vt noster Interpretis.

5. Sicut placuerit. Aug. poterat, inquit, eum impune occidere Domino sic permittente. Fortè potest hinc illud confirmari, quod quidam Doctores affirmant, posse illum quem inimicus querit occidere, hunc interficere: esse enim id se defendere.

6. Percussit Dauid. i. Dauidem reprehendit. vulgò diceretur, remordit eum conscientia.

7. Propitius sit mihi Dominus. Hebr. Absit mihi à Domino, quasi dicat, prohibeat Dominus, seu nō permittat, vt faciam. Viuit Dominus, &c. Hæc vique ad finem versus, non sunt Hebr. nec Chal. nec in 70. aut in Complu.

8. Confregit, id est, represit. 70. persuasit. Chal. quietos reddidit.

11. Cogitavi. Hebr. dixit, scilicet, quispiam. q. d. non desuit qui diceret. Chald. dixerunt alij. 70. non volui.

16. Eruat. sic etiam Chal. at Hebr. iudicet.

20. In via bona, id est, saluum, & incolumen. Vicissitudinem hanc. Hebr. Chald. & 70. bonum.

21. In Domino. i. per Dominum.

23. Tutiora loca. Hebr. arcem, seu, præsidium. Chald. præsidia.

CAP. XXV.

1. **D**omo, id est, familia, quasi dicat, in suo sepulcro.

2. Carmelo. locus ad Austrum, non longè ab Hebron.

3. Pessimus, & malitiosus. Hebr. Chald. & 70. malus studiis, seu, operibus.

5. Ex nomine meo. Hebr. Chald. & 70. in nomine meo, vulgò dicitur, ex parte mea. quod Not. ad similes Scripturæ phrasas.

6. Fratribus meis. Hebr. ad vitam, id est, quam-

diu vixeris Chald. per vitam tuam. Ex multis, &c. Hæc ad finem vsque versus non sunt Hebr. nec Chald. nec in 70. aut Complut.

8. Bona. i. hilari, & qua solet liberalitas exerceri. Inuenerit manus. i. in promptu fuerit.

14. Benedicerent. i. salutarer bene precantes.

15. Satis. Hebr. valde.

17. Aduersum. q. d. in eius perniciem. Filius Belial. i. improbus.

18. Coctos. Hebr. factos. i. paratos. f. coctos. quod Not. ad illud Ioan. 13. & cæna facta. Po-lenta. i. farris tosti. Ligaturas. i. fasciculos. Pas-sæ. f. siccæ. Massas. Chald. portiones. intellige coniunctas subtili arundine, vt fit, & pressas inter se caricas, forma laterum.

21. Ait, scilicet, ante susceptum iter, vel inter eundem.

22. Inimicis Dauid. dicendum erat, mihi, sed sic dixit ex animi turbatione, vel vt imprecationem mitigaret. Mingentem ad parietem, id est, canem, quasi dicat, ne canibus quidem parciam. Chal. cognoscentem cognitionem. q. d. ad pueros qui modo ratione vtuntur.

23. Super terram, id est, in terram vsque se inclinans.

24. In me, &c. quasi dicat, mihi imputa hoc peccatum: sed me tamen audi, quamquam Hebraica sic verti possent: Obsecro Domine iniquitas loquatur, &c. vt sint verba turbati præ timore animi, quasi dicat, obsecro Domine, et si iniquè tecum actum est, audi me tamen, &c.

25. Secundum nomen. Nabal enim. Hebr. stultum significat.

26. In sanguinem, scilicet, effundendo, quasi dicat, ne esses homicida.

28. Aufer. Chal. ignosce. Domum fidelem, id est, familiam stabilem. Chald. regnum firmum. Inueniatur. 70. inuenietur.

29. Fasciculo. q. d. loco tuto. Chal. thesauro. Viuentium. Chal. & 70. vitæ. Rotabitur. in inquietudine, vel à vita expulsa. Chal. volabit.

31. In singulum, & scrupulum. i. causa dolendi, & stendi. Chal. in anxietatem, & pondus. 70. abominatio, & scandalum.

35. Honoravi. Hebr. & Chald. suscepi. 70. reueritus sum.

36. Manè. i. sequentem diem

37. Verba hæc. i. ea quæ acciderant.

39. Iudicauit. f. vindicans.

42. Cum ea pedissequæ eius. Chal. iuxta eam. Hebr. ad pedes eius. q. d. comitantes.

CAP. XXVI.

1. **G**Abaa. f. quæ in tribu Benjamin.

6. Saruia. f. sororis Dauid. vide 1. Paral. 6. Not. quod u. in voce Saruia vocalis est, non consonans, vt patet ex Hebr.

11. Propitius sit mihi Dominus. Hebr. absit mihi à Domino, quasi dicat, auertat Dominus.

Vide sup. cap. 24.

12. Tulit igitur, scilicet, antequam Dauid, timens, ne Abisai Saullem interficeret. Sopor Domini. i. grauissimus, seu maximus. sic cedri Dei dicuntur, & mōtes Dei, id est, maximi, vel à Deo immisus.

15. Vir. f. clarus, & insignis, ironice.

16. Filij mortis. i. digni morte.

19. Odoretur sacrificium. q. d. acceptum ei sit quod agis, metaphora à sacrificiis Deo gratis. Hereditare. f. terra sancta. Dicentes, pro tātum non dicentes, vel, quasi dicant.

20. Persequitur. i. persecutionem patitur.

21. Pretiosa. i. magni facta. f. qui peperceris. Ignorauerim multa. Hebr. errauerim multum. Chald. insanierim valde.

23. Fidem. i. fidelitatem.

25. Benedictus, id est, laude dignus. Faciens facies, &c. quasi dicat, omnino perficies quæ optas, & praualebis.

CAP. XXVII.

2. **M**Aoch. Quidam dicunt esse nomen matris: patrem enim fuisse Achis, de quo sup. c. 21. ego non video, quid prohibeat eundem esse hunc, & illum de quo sup. nunc enim accepta prius fide, ad eum se contulit Dauid.

7. Quatuor mensium. Hebr. & Chald. dies, & quatuor menses, quasi dicat, dies aliquot, nempe quatuor mensium.

8. Hi enim pagi, pro, horum enim pagi. Hebr. & Chal. hi enim, scilicet, populi. Habitabantur. Heb. Chal. & Complut. habitabant. No. quod hi non erant subditiōe Achis.

11. Viuificabit, id est, viuentem relinquebat. Fecit, scilicet, contra nos.

CAP. XXVIII.

3. **E**T interfecit, &c. Hæc non sunt Hebr. nec in 70. nec in Complut.

6. Sacerdotes. Heb. Vrim. q. d. summum sacerdotem gestantem Ephod, in quo erat Vrim, & Thummim.

7. Pythonem. i. diuinandi spiritum.

10. In Domino. i. per Dominum.

13. Deos, pro, Deum. i. diuinum quendam virum. Chal. Angelum Domini.

12. Samuelem, fuisse verum Samuelem, grauissimi viri sentiant, vt Iustin. Bas. Ambr. Hier. Aug. Vide etiam Eccl. ca. 46. Alij demonem putant specie Samuelis.

15. Inquietasti. Heb. & Chal. commouisti. 70. conturbasti. q. d. mihi negotium exhibuisti.

16. Emulū. i. cui inuides, vel quæ pro hoste habes. f. Dauidē. Heb. & Chal. hostē, seu, inimicum.

19. Mecum eritis, id est, mortui vt ego, vel in altera vita.

20. Panem. i. cibum.

21. Manu mea. i. summo periculo.

24. Pascualem. Hebr. & Chald. pinguem, seu, saginatum. 70. lactantem.

CAP. XXIX.

2. **I**N centuriis, &c. id est, cum exercitu diuiso per Centurias & Chiliades.

3. Nuncquid ignoratis. Hebr. Chal. & 70. nonne iste est. Vel annis, pro, immo verò annis. q. d. notus mihi multis iam annis. 70. iam secundus est annus. Hebr. & Chal. his diebus, vel his annis.

4. In capitibus nostris. i. nobis interfectis.

6. Exitus & introitus. i. conuersatio. Mecum est, pro, mihi gratus est.

10. De nocte. s. diluculo. Hebr. manè. Chald. in aurora.

11. De nocte. i. diluculo.

CAP. XXX.

2. **M**ulieres. s. viri erant cum David.

4. **L**acrymæ. Hebr. Chald. & 70. robur ad plorandum.

6. Contristatus. Hebr. angustatus, seu, anxius. Amara. i. exacerbata.

7. Applicæ. i. profer, vel induc. s. ad consulendum Dominum.

8. Latrunculos hos. Hebr. Chal. & 70. exercitum hunc, sic etiam infr. Excursus. i. recuperabis.

12. Fragmen. i. frustum.

14. Erupimus, pro, irrupimus. 70. irruimus.

15. Cuneum. Hebr. Chal. & 70. exercitum.

20. Minauit, id est, duxit. Suam, id est, illarum rerum, quas captas ex Siceleg reduxit, nempe quæ Amalechitæ alibi ceperant, precedebant: quæ verò ex Siceleg, sequebantur. hunc sensum indicant Hebr. Chal. & 70.

26. Proximi. i. amicis, seu sodalibus. Benedictionem. i. munus.

30. Roma. Hebr. Chorma. Lacu. Hebr. & Chal. Bor. videtur esse nomen proprium.

CAP. XXXI.

1. **G**elboe distat à Thabor duobus milliaribus, estque in capō magno Eldrelon.

3. Vulneratus est. Chal. timuit.

9. Annuncietur. s. victoria.

11. Iabes. s. quos in principio Regni sui liberauerat Saul.

12. Combusserunt, scilicet, putrida erant, & plena vermicibus.

13. In nemore. Chald. sub arbore. Ieiunauerunt. s. in signum inestitiae.

I I. R E G V M.

Hebr. Secundus Samuelis,

CAPVT I.

4. **V**ERBUM. i. res.

6. **V**incumbebat. Hebr. Chal. & 70. innitebatur. Appropinquabāt ei. s. persequentes. Hebr. persequentes. Hebr. persequiebantur

cum, seu assequiebantur, vt vertit Chal.

9. Sta super me. i. accede propius.

10. Post ruinam. i. postquam in gladium incuberat. Hebr. Chal. & 70. postquam cecidit.

13. Aduenæ. s. profelyti ad fidem conuersi.

16. Sanguis tuus, id est, peccatum tuum effusi sanguinis. Caput tuum, scilicet, reuertitur, quasi dicat, dabis penas pro eo.

18. Arcum, id est, artem militarem, quasi dicat, hortatus est, ne desponderent animum, sed se ad futura bella instituere. Chald. inacere arcu. Iustorum. Hebr. & 70. recti. Chald. legis. Quis liber hic, incertum, nec enim est ex iis, qui extant. Considera, &c. Hæc vsque ad finem versus, non sunt Hebr. nec Chald. nec in Complut. sed sunt ex parte sumpta ex 70.

20. Filiz, id est, femina, quæ solent cantare victorias.

21. Agri. s. apud vos. Primitiarum. i. frugum, & quibus possint offerri primitiæ.

22. Rediit, scilicet, inanis. coniungendum cum

precedentibus proximè, quasi dicat, infigebatur & interimebat fortes.

23. Decori. Chal. amati. 70. pulchri. Velociores. s. in persequendo hostes.

24. In deliciis, pro, ad delicias.

26. Decore. 70. pulcher. Mulierum. i. quo mulieres diligere solent, seu diligi.

27. Arma bellica, quasi dicat, periit cum illis gloria bellica.

CAP. II.

1. **H**erbon. distat ab Ierusalem 22. milliaribus, ad meridiem.

3. Domo. i. familia.

5. Benedicti, & c. i. digni, quibus Dominus benefaciat, vel chari Domino.

6. Retribuet, pro, tribuet. Hebr. & Chal. faciet. 70. faciat. Vobis Hebr. Chal. & 70. vobiscum.

Veritatem, pro, veram, vel q. d. iuxta fidem, quam dedit, se remuneraturum benefacientes: veritas enim, fidem. i. promissionem interdum significat. Verbum istud. i. rem istam.

8. Circumduxit, &c. Alij, duxit in Machanaim. vt sit nomen proprium loci, de quo Gen. 32.

9. Iesuri. Hebr. Asuri. 70. Aferi. Chald. tribum Afer. Vniuersum. s. excepta tribu Iudæ.

18. Duobus annis apparet vel non statim electum in Regem post mortem patris, vel non statim David regnasse super totum Israel morituo Iſboſet.

13. In vnum. i. simul.

14. Ludant. ſ. ſingulari certamine.

22. Leuare faciem. i. aſpicere.

23. Auerſa. Hebr. & 70. parte poſteriori. Inguine. Hebr. quinta coſta. Chal. latere femoris.

24. Aquæ ductus. Hebr. Chald. & 70. Ammah. ſ. eſt nomen proprium. Vallis. Hebr. Chal. & 70. Giach. ſ. nomen eſt proprium. Itineris, id eſt, per viam, ſeu in via.

26. Periculosa desperatio. Hebr. Chald. & 70. amara nouiſſima. ſ. belli.

27. Si locutus. Hebr. Chal. & 70. niſi locutus. ſ. illud, ludant pueri, &c. q. d. niſi tu pronocaeſſes.

29. Caſtra. ſ. ubi erat Iſboſeth, & hic Hebr. & Chal. Machanaim, vt ſuprà.

CAP. III.

3. **C**Heleab. i. Par. 3. vocatur Daniel. ſ. erat binomis.

8. Caput canis. q. d. viliſſimus, quem ſic audeas reprehendere? Aduerſum Iudam, &c. cum ſequentibus iungenda hæc.

12. Cuius eſt terra? q. d. nonne ad te, vt Regem pertinet?

13. Optime. Hebr. & Chal. bonum. ſ. mihi, id eſt. 70. bene. q. d. placet.

21. Deduxiſſet. i. dimiſiſſet.

22. Caſis latronibus. Hebr. Chal. eſt caſtris.

25. Exitum, & introitum. i. conuerſationem, ſeu vitæ rationem.

26. Sira. nomen proprium ciſternæ illius.

27. In dolo. Chald. quietè. Alij, blandè. Inguine. Hebr. quinta coſta. Chal. latere femoris ſic inf. cap. ſeq.

29. Fuſum. q. d. filans ob paupertatem. Hebr. baculum. ſ. innitatur ob pedum morbum.

34. Ligatæ. q. d. poterat ſe defendere. Aggruati. i. impediti. q. d. poterat fugere, ſed dolo interiit. Congeminans. i. repetens planctum.

35. Cibum capere. Hebr. & Chal. vt faceret David cibum capere. 70. vt Davidi cœnam daret.

39. Delicatus, pro, tenellus, quaſi dicat, recens factus Rex, & necdum viribus confirmatus, vt poſſum iſtos punire. Hebr. tener. Chald. humilis. Duri mihi. Hebr. Chal. & 70. duriores me (id eſt, fortiores) ſeu, præ me. i. quam vt ferre poſſum.

CAP. IIII.

1. **D**iſſolutæ, &c. q. d. deſpondit animum.

2. Latronum. i. militum mercenariorū, qui ſolent latrocinari. Hebr. copiarū, ſeu agminū. 70. turmarum. Chal. duorum exercituum.

3. Fugerunt, ſcilicet, metu Philiſtinorum, audita morte Saul.

4. Feſtinaret, ſcilicet, illa. Cecidit, ſcilicet, puer ex brachiis nutriticis.

6. Spicas, ſcilicet, ſpecie mercatorū volentium emere frumentum, vel tanquam Regi oblaturi primitias honoris cauſa. Chald. pro, aſſumentes ſpicas tritici, verterunt, vt emptores tritici. Hebr. accipientes frumenta, ſeu accipientium frumenta, id eſt, mercatorum, ſubaudi, ſpecie, ſeu habitu. 70. loco huius verſus, ſic habent: & ecce oſtaria domus purgabat triticum, & dormitavit, & dormiuit; & Rechab, & Baana frater eius latuerunt. Inguine. vide ſup. cap. 3.

10. Oportebat, ſcilicet, ipſius iudicio, vel etiam aliorum. Chald. qui cogitabat, me ſibi datum donum pro nuncio.

CAP. V.

1. **O**S tuum, & caro tua, id eſt, cognati tui, ſeu propinqui.

2. Educens. ſad bellum.

3. Venerunt, pro, venerant, ſcilicet, ante populum. Domino, id eſt, Arcæ Domini, vel. q. d. teſte Domino.

6. Cæcos, & claudos. Irruſio eſt. q. d. vel cæci, & claudi arcem defendent. Chal. peccatores, & culpatores, & ſic infra.

8. Præmium, de quo. 1. Par. 11. Domatum fiſtulas. i. rectorum canales. Odientes. ſic etiā 70. Templum. ſ. vnā cum David. Hebr. & Chal. domum. 70. domum Domini.

9. Mello, id eſt, aggere, ſeu poſſa, ſecundum quosdam. Vide lib. 3. cap. 9. num. 15. Chald. obſtructione.

10. Ingrediebatur, pro, ibat.

11. Nuntios. ſ. congratulatuſque de Regno.

12. Super. Hebr. propter.

17. Quærent. ſ. & caperent, ſeu occiderent. Præſidium. 70. locum munitum.

18. Raphaim. 70. Gigitiū. Chal. fortium. dicitur eſſe locus prope Ieruſalem ad Auſtrum.

20. Baal Pharaſim. Chal. planitiæ fortiū. Diuiſit. Chal. fregit. Diuiduntur aqua. Chal. frangitur vas teſtaceum plenum aqua. Baal Pharaſim. i. planitiem, ſeu valem rupturarum.

23. Ex aduerſo. i. e regione. Pyrorum, alij, mororum. Chal. arborum.

24. Dominus. i. Angelus Domini.

25. Dum venias. Chald. ad introitum. Gabaa. vrbs in tribu Benjamin. Gezer autem in tribu Ephraim, vt dicitur Iof. 16. & 18. Quamquā ego iſtam Gazer aliam puto in tribu Iuda, in qua & Gabaa altera, quam ego etiam hic puto ſignificari. Gezer. vrbs in tribu Benjamin, ſed quam occupabant Philiſtæi.

CAP. VI.

2. **S**uper quā. i. ad quā, ſeu, apud quā, vel. q. d. ſuper quā eſt Domini Maieſtas, quæ ibi inuocatur. In Cherubim, pro, ſuper Cherubim.

3. Gabaa.

3. Gabaa. locus erat eminentior in Cariathiarim. Ahio. 70. fratres eius. Vide 1. Par. 13. Minabant. i. deducebant.

6. Declinauerunt, pro, inclinauerunt. est id additum ab Interprete, ad verbi Hebraei, quod verterat, calcitrabant, maiorem explicationem. Videtur autem sumptum ex 70.

7. Temeritate. si animi. alioqui enim factum videtur laudabile: sed Deus intuetur cor. Vide 1. Par. 15. ubi subindicatur causa fuisse præcipua, quod arcam non portasset humeris cum ceteris Leuitis; id enim debuit. Quidam tamen causam dicunt, quod eam tetigisset, quod Leuitis prohibitum. Nu. 18.

10. Obed Edom. Leuita erat. Gethai. forte in Geth diu fuerat, unde ei id nomen.

11. Benedixit. i. prosperauit.

12. Adduxit. s. per Leuitas. Vituli. s. immolandi. est autem id sumptum ex 70. qui loco 13. versus sic habent, & erant cum eo portantes arcam Domini septem chori, & victima vituli, & agni.

13. Sex passus. q. d. sexto quoque passu. Armigatis. 70. cōcinnis, seu consonis. est autem etiam id sumptum ex 70. non enim est Heb. aut Chal.

16. Subsilientem, & c. i. exultantem, & tripudiantem. Chal. saltando se cibrantem, & laudantem. Alij, fortiter, & instar caprea saltantem. 70. ludentem, & saltantem, & pulantem.

18. Benedixit. i. bene precatus est.

19. Collyridam. i. placentam. Similam frixam oleo. Alij, lagenam. s. vini.

20. Benediceret, id est, bene precaretur. Domui. i. familiae. Scurris. Hebr. & Chal. inanibus, seu, fatuis.

22. Vilior. s. opinione tua. Cum ancillis. i. apud ancillas. Gloriosior. q. d. quod tu vilitatem putas, ego gloriam ducor.

C A P. VII.

2. Pellium. Heb. & Chal. cortina.

3. Corde. s. optante templum ædificare.

6. Ambulabam. i. versabar, seu manebam.

7. Transiui. s. in deserto; & deinde per loca, ad quæ subinde mutata Arca. Vnam, pro, aliquam.

8. Pascuis. Hebr. Chal. & 70. ouium tugurio, seu, caula.

10. Sub eo. Heb. sub se. i. in loco suo. 70. per se, seu apud se. q. d. ab aliis separatus, & quietus. Turbabitur. Chal. terribitur. 70. sollicitus erit.

11. Domum faciat, id est, prolem det, seu posteritatem.

14. Arguam, id est, castigabo. Virorum. q. d. clementi, seu humana vt solent, scilicet, homines filios castigare.

16. Fidelis, id est, firma seu stabilis. Ante faciem tuam, id est, te vidente. s. viuunt animæ, & vident post mortem. 70. coram me.

18. Sedit. soli Regi licebat sedenti coram Arca orare; reliqui stantes orabant sic quidem. For-

tè sedere, pro, manere positum more scripturæ. Domine Deus. Heb. Adonai Ichouah. i. Domine Domine. 70. Domine mi, Domine. sic & inf.

19. Rex Adam. i. hominis. q. d. sic mecumragis, vt solet homo cum amico.

21. Verbum. i. promissionem. s. implēdam. Secundum cor tuum. i. quia tibi sic placuit. Notum faceres. s. quid de me statueris.

23. Poneret sibi nomen. i. se faceret celebrem. A facie. i. coram, vel causa. Gentem, & Deum eius. s. percutiens. Heb. & Chal. gentibus, & diis eius. 70. gentes, & tabernacula.

26. Coram Domino. Hebr. Chal. & 70. coram te.

27. Reuelasti, & c. quasi dicat, aperuisti, seu indicasti seruo tuo. Domum, id est, familiam, scilicet, Regiam, quasi dicat, dabo ex filiis tuis successores Regni. Cor suum, quasi dicat, cordis fiduciam. Chal. fuit in corde serui tui, & c.

C A P. VIII.

1. Frænum tributi. Nomen est vrbs. Hebr. Mertheg Haamah, id est, frænum riuui, quasi dicat, Aquæductum. Quidam dicunt liberasse Iudeos tributum, quod soluebant Philisteis, hosque fecisse tributarios.

2. Funiculo, quasi dicat, occidit eos qua mensura voluit, id est, quantum voluit. Coæquans terræ, id est, prosternens. Mensus est autem, & c. quasi dicat, alios occidit, alios seruauit, scilicet, quos voluit.

4. Suberuauit, scilicet, reddidit inutiles abscessis crurium neruis. 70. dissoluit. Iugales currum. Heb. Chal. & 70. currus. i. currum equos. Dereliquit, id est, sibi reseruauit.

5. Damasci. i. in qua Damascus.

7. Arma. Heb. & Chal. scuta. 70. armillas.

10. Eius. s. Ioram. q. d. afferebat munera.

11. Sanctificauit. i. dedit.

13. Fecit sibi nomen. Esamiam comparauit.

14. Custodes. s. milites, qui essent in prædiis.

16. Iudicium, & iustitiam. Chal. iudicium veritatis, & æquitatis.

16. A commentariis. s. res gestas scribebat.

17. Abiathar. Notant quidam hunc Abiathar esse, qui aliàs dicitur Achimelech pater Abiathar, qui, scilicet, eius filius, hic vocetur Achimelech: aiunt enim & patrem, & filium dictos Achimelech, & Abiathar, scilicet, binominis fuisse, eisdemque vtrumque nominibus. Scriba, id est, legis peritus, seu legum scriptor.

18. Cerethi, & Phlethi, milites erant Dauidem semper custodientes: forte sic dicti, quod essent Cheretæi, & Philistæi, vt nunc solent Sueri, seu Heluetij. Vide Ezech. 25. Soph. 2. Hier. putat sic dictos. q. interfectores, scilicet, hominum: id enim significat vox Hebræa Cherethim. Phlethi autem q. mirabiles, scilicet, viribus secundum quosdam. Chal. vertit fa-

gittarios, & fundibularios. Sacerdotes. i. principes. Chal. magnates. 70. aulae principes. Vide Gen. 41. Exod. 2. & 18.

CAP. IX.

3. **D**Ei, id est, maximam, vel Deo gratam. Chald. coram Domino.

7. Agros. s. fisco erat addicti ob rebellionem Itofeth. Patris. i. Aui.

8. Similem mei: i. qualis ego. q. d. super me cani mortuo similem. i. vilissimum.

10. Filio. i. nepotii. Vt alatur. s. eius familia. 70. & comedant. Super mensam meam. i. cibos allatos & mensa mea, vel mecum in eadem mensa.

11. Mensam meam, et si comedeat in domo Sibae, tamen ei cibi de Regis mensa afferbantur, vel citat Siba verba Dauid, qui ita dixerat, 70. mensam Regis.

12. Cognatio. Heb. habitatio. Chal. familia.

13. De mensa. Hebr. Chald. & 70. super mensam.

CAP. X.

6. **S**Yrum Rohob. i. Syros ex Rohob. Istob. Sea est, quae Iud. 11. Tob. dicitur.

12. Ciuitate. Heb. Chald. & 70. ciuitatibus.

15. Videntes igitur, &c. Hebr. Chald. & 70. videntes Syri se caros esse coram Israël, congregati sunt simul, &c.

16. Fluvium. s. Euphratem.

18. Septingentos, &c. vide 1. Par. 19. Currus. i. currum equos seu milites.

19. Qui erant in praesidio. Hebr. Chal. & 70. serui. s. qui ei in bello seruiebant, aut alii ei subiecti.

CAP. XI.

1. **V**ertente. Heb. reuertente. Chal. finiete. Tēpore. s. verno, seu aestiuo. Ad bellum non est Hebr. nec Chald. nec in 70. sed subintelligitur.

2. Post meridiem. Hebr. Chal. & 70. ad vespeream. Solario. i. recto. s. sunt in Palestina plana tecta. Viditque. s. per fenestram domus mulieris. Suum. i. Dauid. q. d. ex tecto suo, vbi deambulabat, 70. vidit recto.

3. Hethei. sed. s. ad fidem conuersi.

4. Sanctificata. i. purificata à menstruo. hoc enim non patiuntur quae concipiunt. q. d. concepit. 70. & ea erat sanctificata ab immunditia sua. q. d. à menstruo purgata, adeoque apta ad conceptum.

11. Per salutē, &c. Hebr. Chald. & 70. per vitam tuam & per vitam animae tuae. Repetitio est. vel q. d. per vitam corporis, & animae.

12. Illa. s. quae venerat.

21. Teroboa. Hebr. & Chald. Terubesseth.

25. Frangat. Heb. sit mala in oculis tuis, id est, molesta. Exhortare eos. 70. fortifica eam, scilicet, urbem. Hebr. & Chald. conforta eum. s. Iobab. o tu nuntie. vel populum, o tu Iobab.

27. Verbum, id est, res, seu factum.

CAP. XII.

1. **A**D Dauid. s. prophetam ad prophetam, medicum ad medicum, sed sanum ad aegrotum. Chrysol. Iudicium. i. quid sentias, vel quid iudicandum sit.

3. Emerat. s. data dote, quod est velut emere. olim viri dotem dabant. Filia. s. erat minor natu, seu iunior quam Vrias, eius vxor.

4. Parcens. i. omittens. Praeparauit cibos. Heb. & 70. fecit eam. i. in cibum parauit. Sic Ioan. 13. cena facta. i. parata.

5. Filius mortis. i. morte dignus, seu mortis reus. Chald. obligatus occisioni.

6. Pepercerit. Chald. abstinerit.

8. Vxores. s. poterat, si vellet, ducere, & forte aliquam duxit. In sinu tuo. Chald. concubinas tuas. s. secundarias vxores, seu minus principales. Multo maiora. Heb. & Chal. sicut ista. q. d. similia, seu multa alia.

9. Percussisti. i. curasti occidendum.

14. Blasphemare. s. Deum, qui tam improbum Regem dederit. Verbum hoc. i. rem hanc.

15. Desperatus est. pro, grauiter aegrotauit, vt est Heb. Chal. & in 70.

16. Seorsum. Heb. & Chal. pernoctauit &c.

17. Cogentes eum. id additum ab interprete. Vt surgeret. Heb. Chal. & 70. vt erigerent eum.

18. Septima. s. à natiuitate, vel ab aegritudine.

21. Sermo, id est, res.

22. Dñer eum. Heb. Chal. & 70. miseretur.

25. Misit. s. Dominus, vt nomen infanti imponeret. Amabilis Domino. Heb. Iedidiah. i. dilectus Domino.

26. Expugnabat. Heb. Chald. & 70. cepit.

27. Capiendo. Heb. Chald. & 70. capta. Urbs aquarum. s. aquis multis cingebatur. Hanc vocauit supra Regiam. est autem alia à Rabbath.

28. Vastata. Heb. capta.

31. Adducens. Heb. Chal. & 70. educens. Seruauit. i. ferris secuit. Carpentia. Heb. trahas. Chal. & 70. tribulos. Cultris. Heb. Chal. & 70. securibus. In typo, pro in typum, seu fornacem, vel. q. d. diuisit eos, vt solent lateres recentes diuidi. 70. circumiecit eos per aciem. Ita Complutenfis editio, quam sumus in hoc opere secuti: nam Romana habet, transire fecit eos per fornacem. Chal. lacerauit eos in platea.

CAP. XIII.

1. **S**ororem, scilicet, ex eadem matre, alia stamen à matre Ammonis.

2. Virgo, adeoque domi more virginum contineretur.

6. Quasi egrotare. i. fingere aegritudinem. Sorbitunculas. Chald. & 70. placentas. Alij. lagana. Cibum. scas placentas, seu lagana.

10. Conelauit, pro, secretius cubiculum.

18. Talari. sic 70. At Hebr. & Chald. polymita, seu diuerforum colorum.

19. Ibat ingrediens. Hebr. Chald. & 70. eundo ibat.

20. Contabescens. Hebr. & Chald. desolata. f. morsa. 70. animo deficiens.

21. Et noluit, &c. Hæc vsque ad Erat ei, ex 70. sumpta sunt.

25. Benedixit. i. bene precatus est, scilicet, vale dicens.

32. Ore. i. decreto, seu sententia. i. occidendus. Chald. corde. 70. ira.

34. Deuium. Hebr. post montem.

C A P. XIII.

2. **T**Hecum. distare dicitur ab Ierusalem nouem miliaribus ad Orientem. Sed vide Amos 7.

5. Heu. Hebr. Chal. & 70. verè.

8. Iubebo, scilicet, ne cognati quarant filij tui mortem.

9. Sit, pro, erit. q. d. liquid accidet mali, in me, non in Regem cader.

10. Adduc. quidam putant famulo alicui id dictum, cui res commissa.

11. Recorderetur, &c. q. d. decernat interposito iuramento. Vt non multiplicentur. q. d. prohibeantur omnes.

13. Contra populum. q. d. redundat id malum in totum populum.

14. Dilabimur. Hebr. Chald. & 70. effusa. Reuertuntur. Hebr. Chald. & 70. colliguntur, seu, congregantur. Retractat, id est, sententiam mutat. Ne penitus pereat, &c. Hebr. & 70. ne abiciat à se abiectum. q. d. ad se reuocet.

15. Præsentem populo. Hebr. & Chald. quia tenuit me populus. q. d. feci. in gratiam populi, quem vidi ob eam rem mixtum. 70. quia videbit me populus. q. d. præsentem populo.

16. Audiuit Rex, vt liberaret. Hebr. Chald. & 70. Audiet Rex vt liberet, pro audiuisset, vt liberet. q. d. cum me audierit in figura, quanto magis debet in re figurata?

17. Dicat. Hebr. & 70. dicet. q. d. orat, seu optat. Sicut sacrificium. q. d. sit acceptum Domino, vel placationis sit. i. placetur exili Absalon. Hebr. & Chald. ad requiem. 70. in sacrificium.

Moueatur, scilicet, à recto.

19. Manus, id est, opera. Salutē. Hebr. vitam. Nec ad sinistram, &c. q. d. rem ipsam attigisti, nihil aberrans huc aut illuc.

26. Ponderabat, scilicet, qui vendere volebat forte ad faminarum ornatum. Pondus autem quidam referunt ad capillorum grauitatem, alij ad pretium quo vendebantur. Publico. Hebr. Chal. & 70. regio.

32. Misi ad te, &c. q. d. cum à me vocatus non venisses, id ex cogitavi, vt cogetem te venire. Memori est iniquitatis meæ. Hebr. Chald. & 70. est in me iniquitas.

33. Adorauit, &c. Hebr. Chald. & 70. adorauit cum super faciem suam in terram. i. inclinatam, seu demissam.

C A P. XV.

2. **P**ORRE, scilicet, regie. Ex vna, pro, ex tali.

6. Solicitabat. i. sibi conciliabat. Hebr. & Chald. furabatur.

7. Quadraginta. i. ferè, Regni David, vel ex quo David in Regem vnctus. Quidam tamen legunt quatuor. i. à tempore quo vidit faciem David, vel quo in urbem rediit.

8. Sacrificabo. Hebr. Chald. & 70. seruiam.

15. Toto corde. Hebr. Chal. & 70. corde inclinati Israëlitz ad Absalom.

15. Præcepit. Hebr. & 70. elegerit. Chald. dixerit.

18. Legiones. Hebr. Chald. & 70. omnes. Cerechi. vide supr. cap. 8. Gethai. scilicet, fides conuersi, vel Iudæi, qui cum eo semper fuerant in Gerh. vide 1. Regum. 27. vbi indicatur, fuisse Iudæos.

20. Dominus faciet. id sumptum ex 70. Nam Hebr. solum, tecum misericordia, & veritas: sub à me, vel à Deo erit, vel sit. Chal. & fac cum illis. Veritatem. q. d. verè, & perfectè, vel pro, fidem, quam seruauit Deus, remunerando opera bona, ad quæ faciendâ ex misericordia sua gratiam dedit.

23. Cedron. ita dictus à loci obscuritate, erat enim umbrifus: Cedron enim. Hebraicè significat nigrum, seu obscurum.

24. Deposuerunt, scilicet, loco idoneo. Ascendit, forte ad orandum prope Arcam, vel. q. d. committatus est eos, Expletus. q. d. simul, seu vna.

27. O vidēs. q. d. o Propheta, qui soles Deum consulere. 70. vide tu. Chal. vides tu?

28. Abscondat. Hebr. morabor seu manebo.

30. Operto. i. more lugentium.

C A P. XVI.

1. **P**ALATHARUM, id est, caryearum.

4. Oro vt. Hebr. & 70. Adoro. i. gratias ago.

7. Vir sanguinum. i. homicida. Vir Belial. id est, improbe.

8. Vniuersum sanguinem, id est, pœnas pro vniuerso sanguine.

9. Moriturus. Hebr. Chal. & 70. mortuus. q. d.

abieſtiſſimus hic, ac viliffimus, vt canis mortuus.

10. Quid mihi;&c. quaſi dicat, omittite me. Præcepit. Heb. Chal. & 70. dixit, id eſt, præcepit. Fecerit, ſcilicet, Semei.

11. Filius Iemini. i. de tribu Benjamin.

13. Contra. i. ex aduerſo ſeu è regione.

14. Refocillati ſunt, id eſt, requieuerunt. Ibi, id eſt, loco, quo federant.

16. Salue Rex. Hebr. & 70. viuat Rex. Chald. proſperetur Rex.

17. Gratia, id eſt, gratitudo, ſeu beneficium. Heb. & 70. miſericordia. Chal. benignitas.

19. Sed & vt hoc inferam. Heb. Chal. & 70. ſecundò. i. præterea.

21. Fædauis. i. ei te odioſum reddideris fædato thalamo. Hebr. abominationem feceris in patrem tuum. 70. confuderis, ſeu dehoneſtaueris. Chal. alienatus fueris à patre tuo. Tecum manus eorum. Heb. Chal. & 70. manus omnium, qui tecum ſunt. i. te ſequuntur.

22. Solario. i. recto. ſ. domus Regiæ. Vniuerſo. hyperbole. q. d. ita, vt quiſque poſſet videre.

23. Quaſi ſiquis, &c. quaſi dicat, erat eius conſilium quaſi diuinum oraculum, ſcilicet, maximæ auctoritatis.

CAP. XVII.

2. Solutis, id eſt, remiſſis, ſeu debilibus. Percutiam eum. Heb. & 70. tenebo eum. Chal. turbabo eum. Deſolatum, id eſt, deſertum ab aliis. Heb. Chal. & 70. ſolum.

3. Vnus. Heb. & Chal. omnis: eſt autem ſenſus Heb. & cum redierit omnis vir (id quod tu quaeris) omni populo erit pax.

9. Audiet, &c. pro, quicumque id audierit, dicet.

12. Operiemus. Hebr. & Chald. caſtranetabimur contra. Chal. cademus ſuper.

13. Calculus, id eſt, lapis.

14. Omnes, ſcilicet, qui aderant in conſilio. Nutu. Heb. Chal. & 70. præcepto. Vtile. Hebr. & Chal. bonum.

17. Rogel. i. fullonis. Ancilla. ſ. ſpecie lauandi pannos. Poterant, pro, tutum erat.

18. Veſtibulo. Heb. & 70. atrio.

19. Mulier, ſcilicet, vxor viri illius. Peſſanas, id eſt, grana frumenti contuſi.

20. Guſtata paululum aqua. ſic etiam 70. at Heb. rium aquarum. Chal. Iordanem.

21. Fluium, ſcilicet, Iordanem.

24. Caſtra, nomen loci, de quo Gen. 32.

25. De Iſraeli. Heb. Chal. & 70. Iſraëlita. Vide 1. Par. 2. vbi dicitur Iſmaëlita, ſ. habitatione, quòd diu apud Iſmaëlitas commemoratus. Abigail, ſcilicet, ex qua Amasus ſuſcepit.

28. Stratoria, id eſt, lectos. Chal. ſindones. Tappetia. Heb. ſcyphos. Chald. lagenas. 70. vt noſter.

Polentam. i. frumenti grana toſta. Frixiſſum oleo cicer. Heb. & Chal. Polentam. ſ. bis ponitur idem verbum, fortè duplex erat. ſ. tritici, & farris.

29. Pingues vitulos. 70. vitulos lactantes. Heb. & Chal. caſeos bouinos. In deſerto, id eſt, ex itinere per deſertum.

CAP. XVIII.

3. Pertinebit. q. d. non magnopere curabunt. Satis curabunt. i. magni facient. Præſidio. ſ. orationibus, & conſilio. 70. in auxiliu noſtrum. Chal. ad orandum pro nobis.

6. Salu Ephraim, ſcilicet, vbi Ephraim Iordane tranſmiſſo ſolebat pecora paſcere.

8. Saltus. Chal. ſera ſyluæ.

11. Cum terra, id eſt, ita, vt in terram caderet. Argenteos, ſcilicet, ſiclos.

13. Animam, id eſt, conſcientiam. Audacter. Hebr. mendacium. Chal. falſitatem. 70. iniquum. Ex aduerſo, ſcilicet, ſpectans tantum, nec me deſcendens.

14. Corde. i. loco cordis. ſ. pectore. Quercu. Heb. corde quercus. i. medio quercus. ſic Plal. 45. Cor maris, pro medium maris.

18. Titulum. ſ. columnam, vel pyramidem, vel arcum triumphalem. Filium, apparet, filios, de quibus ſuprà, fuiſſe mortuos. Vocauit, ſcilicet, in ipſa columna inſcripſit. Manus, id eſt, opus, ſeu locus. Chal. locus.

19. Iudiciu. i. vltionem, vel. q. d. ius dixit. De manu, ſcilicet, liberans.

21. Chui, id eſt, Aethiopi, ſcilicet, cuidam, quaſi dicat, cuidam ſeruo. Itaque poſtea in textu Hebræo vocatur ſeruus Regis. Fortè etiam nomen eſt proprium.

22. Quid impedit ſi. Hebr. & Chald. quidquid ſit.

23. Quid enim ſi cucurrero. Hebr. & Chald. quidquid ſit, curram. Compendij. Hebr. Chald. & 70. plantiei, ſeu planam.

24. Portas, ſcilicet, vrbis.

25. Bonus, non eſt Heb. nec hic nec in verſu.

26. Sed eſt ſenſus, ſi ſolus eſt, nuntius eſt.

28. Salue Rex. Heb. Chald. & 70. pax.

29. Eſtne pax? pro, ſaluſne eſt? Seruus tuus o Rex. Heb. Chal. & 70. ſeruo Regis &.

31. Iudicauit. i. ſuo iudicio liberauit.

32. Sicut puer. i. ſicut filius tuus Abſalom.

33. Cornaculu portæ. Cubiculum aliquod ſignificatur vel domuncula ſuprà vrbis portam. Quis mihi tribuat, vt, id eſt, vtinā. Moriar pro, mortuus eſſem.

CAP. XIX.

3. Declinauit ingredi, pro, declinando, id eſt, clam ingrediēbatur. Hebr. & Chal. furatus eſt ingredi, ſeu ſeſe furatus eſt ingrediēdo. q. d. furtim, ſeu clam ingrediēbatur.

4. Operuit. f. more lugentium. Caput suum. Hebr. & Chal. & 70. faciem suam.
5. Domum. forte eam quæ supra portam vrbis in quam se David abdidit ut fletet. Confudisti. i. pudescisti.
7. Alloquens satisfac. Hebr. loquere ad cor. i. blandè, seu grata.
8. Porta. i. vrbis.
9. Certabat, id est, contendebat, scilicet, volens reducere David. Fugit, &c. id est, coactus est fugere ex Iudæa.
10. Siletiis. i. cessatis.
11. Quia dixerat. pro, cum diceret.
12. Os, & caro. i. consanguinei.
13. Traduceret. i. transeuntem comitaretur.
14. Transierunt vada. Hebr. & Chald. fecerunt transire scapham. Iussione. Hebr. voluntatem. Transisset, id est, se parasset Rex ad transendum.
20. Ioseph. i. Israel.
22. Satan. i. aduersarium. q. d. aduersarij.
24. Filius Saul, id est, nepos. 70. filius Ionathâ filij Saul. Illotis, &c. coniungenda omnia cum, à die, quæ, &c. Barba. Hebr. Chald. & 70. labro.
26. Contempnit. Hebr. & 70. decepit. Chal. dolose egit contra.
27. Sicut Angelus Dei. q. d. potes facile rem totam cognoscere.
31. Ultra, sed non longè, ut ex sequentibus patet. Et quidem Hebr. aliud videtur hic significari.
32. Castris. nomen est proprium. Hebr. Machanaim. Dives. Hebr. Chal. & 70. magnus.
33. Requiescas securus. Hebr. Chal. & 70. alam te mecum. i. apud me.
36. Vicissitudine, id est, retributione, seu remuneratione.
37. Chamaam. 70. Chamaam filius meus.
39. Benedixit. i. bene precatus est.
41. Furati. scilicet, nobis reducentes.
42. Dara sunt, scilicet, a Rege. Hebr. Chald. & 70. dedit.
43. Decem, scilicet, Benjamin cum Iuda computabatur, reliquæ tribus decem erant, vel potius decem, pro multis. Fecisti mihi iniuriam, sic etiam 70. Hebr. & Chald. Spreuisti me. Et non mihi, &c. Hebr. videtur sensus esse. Nonne ego prior locutus sum de redeundo rege?

CAP. XX.

1. **B**Elial. i. improbus. Iemixus. i. de tribu Benjamin. Buccina, f. ut sedaret tumultum, & attentis loqueretur.
3. In custodiam. f. velut carcere clausit. Non est ingressus. f. quia cum Absalon rem habuerat. In viduitate. i. velut vidua.
5. Placitum. i. tempus.
6. Domini tui, pro, meos, scilicet, stipendiarios milites.
8. Stricta ad mensuram habitus sui. Hebr. Vestimenti sui, id est, quæ solebat vestiri. Vique ad

ilia. Hebr. Chal. & 70. super lumbos. Qui fabricatus, &c. Hebr. qui egredietur, & cader, id est, qui facile egredi poterat, & cadere, quasi dicat, expeditus erat ad ictum.

9. Salus. Hebr. num pax tu, pro, tibi, quasi dicat, valè, ne vocat scriptura id rogare quæ ad pacem, id est, de salute.

11. Quidam viri. Hebr. Chald. & 70. vir, id est, quidam.

14. Omnesque viri. f. illorum locorum, per quæ transierat. Electi. non est Hebr. Chald. aut in 70. Sed Betti nomen loci.

15. Cuiusdam, scilicet, Abela, cui vicina erat Bechmaaca.

19. Quæ respondeo veritatem. Hebr. pacifica, & fidelis, id est, verax, scilicet, loquitur an personæ ciuitatis. Matrem. 70. metropolim. Precipitas. Hebr. dissipas.

26. Sacerdos David. Chal. princeps Davidi. i. apud Davidem.

CAP. XXI.

1. **S**anguinum. i. homicidam.
2. Zelo. f. non secundum scientiam. Forte volebat addicere terram eorum Iudæ.
3. Vestri piaculum, id est, quo expietur peccatum in vos commissum. Benedicatis, id est, bene precemini.
4. Argento, &c. q. d. nolumus nobis compensari damnum argento, &c.
6. Dentur nobis, &c. moderatio est præcedentis petitionis. David enim non poterat occidere familiam Ioanathan ob iuramentum ei præstitum, quamquam Hebr. non est illud, ne vnus quidem, &c. sed solum delebimus, seu perdemus, ne exterius illo termino Israel, vel (ut alij, & Chal. vertunt) qui nos perdere ita voluit, ut non consistere. is in finibus Israël. Domino. i. ad placandum Dominum. Electi. f. in Regem.
8. Michol, scilicet, adoptiuos. Naturales autem sororis eius Merob. Chald. filios Merob, quos educauerat Michol. Vide 1. Reg. 18. vbi Merob nupta dicitur Hadrieli. Fortè Merob etiam Michol dicebatur.
9. Hordei. f. quæ solet esse prima.
10. Cilicium. Hebr. Chal. & 70. saccū. Substravit, scilicet, ut illic maneret per omnes illos dies, orans Deum, ut sic placaretur. Aqua, scilicet, ob cuius inopiam fames acciderat. itaque Deus se placatum ostendit.
12. Platea, scilicet, prope quam murus, in quo suspensi.
14. Latere. nomen est loci. Hebr. Tselah **ψλχ**.
16. Arapha. gigantis est nomen. q. d. de genere Gigantum. Vncias. Hebr. Chal. & 70. fcelos. Ense. Chal. & 70. cingulo. Hebr. tantum est, nouo itaque subintelligendum ense, vel cingulo. Deficiente. i. viribus destituto.

17. Lucernam. i. gloriam, seu, splendorem.
 19. A Deo datus. Hebr. Helchanaan. Saltus.
 Hebr. Iahare. Polymitarus. Hebr. Orgim. f. cognomen erat. Chald. ait hunc fuisse Dauid, filium Iesse textoris veli sanctuarii.
 19. Goliath. f. alium ab illo, quem Dauid occiderat, nisi illud placet, quod Chald. proximè.
 21. Blasphemauit. Hebr. Chald. & 70. probrijs affecit.
 22. In manu. i. opera, seu manibus.

CAP. XXII.

2. Dominus petra, &c. vide explicationem Psal. 17. vbi Not. vnum & eundem Psalmum etiam Hebr. variare, nempe Spiritus sanctus eundem sensum variè solet exprimere, vt etiam in euangelijs videre est, quo minus mirandum, si editio 70. aut nostra non per omnia. Hebraica veritati respondeat, dum enim nihil veritati contrarium sit, aut sensui repugnet, & ecclesia, & Deus boni consulit.
 3. Iniquitate. Hebr. rapina. Chald. raptoribus. 70. iniqua.
 4. Laudabilem. i. laude dignum.
 5. Mortis, pro, mortales. Belial. i. improbi, seu improborum.
 6. Inferni. i. in infernum, seu sepulcrum trahentes. Alij, pro funibus, dolores vertunt. Chald. castra improborum. Præuenerunt. i. præoccupauerunt. Alij, implicauerunt.
 7. Venit. sic Chal. Complut. veniet.
 8. Montium. Hebr. Chald. & 70. cæli, seu cælorum.
 11. Lapsus est. Hebr. & 70. visus est, seu apparuit.
 16. Effusiones. Chald. profunditates. Maris. pro, velut maris.
 21. A Deo. f. deficiens.
 23. Iudicia. i. instituta.
 26. Robusto. i. perfecto.
 27. Peruerteris. i. velut peruersè incedes. q. d. tractabis, vt eius peruersitas meretur.
 28. Oculisque tuis. f. aspiciens. 70. oculos.
 33. Complanauit perfectam, pro, expeditam reddidit & perfectam.
 36. Mea. Hebr. & 70. tua.
 41. Dedisti mihi dorsum. i. fecisti terga verte- re. f. fugere.
 45. Obedient. f. postmodum.
 50. Confitebor. i. laudabo, seu gratias agam.

CAP. XXIII.

1. Nouissima. f. post omnes psalmos. Cui constitutum est de Christo. Hebr. Chal. & 70. qui vnctus est in Regem, seu constitutus, vt esset vnctus. i. Rex.
 3. Dixit Deus, scilicet, Spiritus sanctus, de quo

proximè. Israel, id est, quem colit Israel. Dominator in timore Dei, quasi dicat, qui hominibus imperat, cum Dei timore imperet. Chald. Messias dominabitur in timore Dei.

4. Sicut Oriente, &c. f. sic erit Regnum meum.
 5. Nec tanta, &c. q. d. indigna, cui Deus tanta præstaret. Voluntas. f. firma est, vel sita in Deo. Ex ea. f. domo mea.

6. Tolluntur. i. tanguntur, sed. f. abiiciuntur.
 7. Armabitur. f. prius, ne ledatur. Succense, scilicet, in die iudicii, quo iudicandum seculum, vt ait Chald.

8. Ipse est. f. qui sequitur, trium primus. Quasi tenerrimus ligni vermiculus. Hebr. Hádino Hahesui. nomen est viri. 70. Adino Asonzus.

9. Patruj eius. Hebr. Dodo. nomè est proprium viri. 70. Dudi. Alohites. i. de familia Ahoitaru. Illuc. f. vbi erat Dauid.

10. Obrigeret. f. contractione neruorum præ labore. Cum gladio. f. ita post conflictum hærente, vt vix extrahi posset.

11. Statione. Alij, villa. f. pago, qui erat iuxta agrum, vbi hæc gesta.

12. Eum. f. populum.

13. Tres. f. alij. Principes inter Heb. Chald. & 70. inter principes.

14. Præsidio. i. loco munito.

16. Libauit. f. effundit in terrâ. Hier. 1. Par. 11. ait, sacrificasse Deo gratias agentem, quod tam fortes viros dedisset, indicat autem vino mistam fuisse oblatam in sacrificium.

17. Sanguinè. i. cum vitæ periculo allatam. Et animarum periculum, explicatio præcedetis. Heb. Chal. & 70. cum periculo animarum.

18. De tribus. f. dictis.

20. Leones, id est, fortissimos viros, velut leones. Chal. magnates. Cisterna. i. fouea. Niuus. f. quo tempore leones sunt fortissimi.

21. Virga. i. baculo.

23. Inter tres. f. posteriores. Ad tres. f. priores. A secreto. pro, nempe à secretis.

24. Triginta. f. qui sequuntur. Patruj eius. Heb. Dodo. fortè nomen est proprium.

39. Omnes. f. computatis primis illis sex.

CAP. XXIV.

1. Commouit. f. permittendo. Diceat, Heb. & Chal. dicendo.

4. Obtinuit. i. præualuit, seu vicit.

6. Dan syluestria. Heb. & Chal. Dan Iahan.

9. Octingenta, &c. maior est numerus. 1. Par. 21. Sed hic refertur is, quem Ioab Regi dixit. f. minorem, ne superbiat nimium, qui ex superbia iusserat descriptionem illam fieri, ob quam est à Deo punitus, ipse quidem populi diminutione, populus autem morte, ob alia peccata propria.

10. Percussit, id est, reprehendit.

11. Videntem, scilicet, quid Deus veller, quasi

dicat, prophetam. Dauid. i. Dauidis.

13. Septem. Vide 1. Par. 21.

14. Incidam, &c. videtur elegisse famem, aut pestem.

15. Constitutum, scilicet, holocausto versperino.

16. Misertus est Dominus. Hebr. & 70. pœnituit Dominum. Chal. rediit Dominus à malo, id

est, destitit occidere. Aream. s. sitam in monte Moria, ubi Isaac immolare pater voluit. Arcum erat is, vt quidam aiunt, Rex antequam Ierusalem caperetur, postea Tributarius.

17. Oues. i. velut oves. q. d. innocentes.

24. Quinquaginta. s. pro loco areæ. nam pro tota area 600. vt est 1. Par. 23. vel pro bobus 50. sici, pro area verò 600. aurei.

LIBER III.

qui Hebr. i. Regum dicitur, quia de multis Regibus.

CAPVT I.

1. **P**LRIMOS. s. prope 70. annos. tot enim vixit.

2. Ster coram. i. ministrer.

3. Sunamitem. s. ex vrbe Sunem tribus Issachar. Vide 4. Reg. 4.

Dormiebatque. Hebr. & 70. fouebatque, id est, calefaciebat.

6. Nec corripuit. s. nimis indulgens. sic sup. lib. 2. cap. 13. etiam sancti interdum negligentes, vel causam Miphiboseth cap. 19. quam negligenter iudicauit? Hebr. non contristauit. s. noluit corripiendo contristare. Ipse. s. vt Abisalon. Secundus natu, adeoque ad eum iure Regnum pertinere videbatur, sed Deus voluit esse Salomonis, cuius voluntas summum est ius. vide inf. cap. 2.

7. Sermo, id est, consilia, quasi dicat, rem tractabat. Abiathar. Hoc reiecto, qui ex Heli, & Ithamar, datus est Pontificatus Sadoc, qui ex Phinees, & Eleazaro. Vide cap. 2.

21. Peccatores. i. miseri. sic Hispani, peccatores me. i. miserum me. vel q. d. reiciemur tanquam si grauiter peccauissemus.

33. Mulam meam. s. id nisi Regi non licebat. Gihon, scilicet, fontem. aliàs Siloe dicitur, eius aqua perennis, quale Dauid volebat Regnum esse Salomonis.

36. Amen. i. ita sit. Sic loquatur. q. d. confirmet id Deus. 70. confirmet verba. Chal. sic velit.

39. Olei. s. vnctionis.

40. Insonuit. Hebr. scindebatur. i. videbatur scindi. Chal. tremebat.

42. Fortis. Chal. timens peccata. q. d. bonus.

43. Nequaquam, &c. Hebr. Chal. & 70. profecto Dominus noster, &c. Noster sensum reddidit. q. d. non bona nuntio, vt putatis.

45. Insonuit. sic etiam 70. at Hebr. tumultuata est. Chal. commota est.

47. Benedixerunt. i. bene precati sunt. Super. i. plus quam. Adorauit. s. Deum, gratias agens.

50. Altaris, scilicet, quod Dauid extruxerat. Nam quod Moses, adhuc erat in Gabao. Vide 1. Par. 21.

CAP. II.

2. **T**ERRA. i. hominum.

3. Mandata Regis. custodiam, id est, quod præcepit custodiri. Ceremonias. Hebr. decreta, seu statuta. Intelligas. Hebr. prudenter agas. Chal. prosperes, seu prospere, agas.

4. Vias meas. Hebr. & Chald. viam suam. 70. vias suas. q. d. mores suos.

5. Belli, id est, more belli, vel. q. esset hostis in bello. Baltheo, id est, gladio alligato baltheo. Calceamento, quasi dicat, ita vt mortui corruerint ad pedes eius.

6. Pacificè. i. impune, seu absque punitioe. Inferos. i. sepulcrum.

9. Innoxium, id est, impunitum. Sanguine, id est, corde.

16. Confundas, id est, pudefacias, scilicet, negando. Hebr. auertere facias, scilicet, præ pudore. 70. auertas faciem tuam.

17. Nec enim negare tibi quidquam potest. Hebr. & Chald. non enim faciet auerti faciem tuam.

20. Confundas. Hebr. & Chald. auertas, seu auertere facias. Fas est, vt Addita hæc ab Interprete.

22. Et Regnum, quasi dicat, hac via Regnum affectat.

23. Addat, scilicet, si non illum interfecero. Iurandi modus apud Hebræos, quasi dicat, male mihi faciat Dominus, nisi, &c.

24. Dominum. i. familiam.

26. Mortis, id est, morte dignus. Domini Dei. Hebr. Adonai Iehoua, id est, Domini Domini: sed rectè vertit Interpres, Iehoua enim nomen proprium veri Dei. Laborem. Hebr. & Chald. afflictionem. Laborauit. Hebr. & Chald. afflicus est.

27. Eiecit. ita impletum quod Deus fuerat minatus Heli. 1. Reg. 2.

28. Nuntius, scilicet, de monte Adonia. Hebr. Chal. venit fama ad Ioab, qui secutus fuerat Ado-

niam, quamquam Absalonem secutus non fuerat. Post Salomonem. sic etiam 70. At Hebr. & Chal. Absalonem, ut dixi proximè.

31. Sanguinem. i. culpam effusi sanguinis.

33. Pax. i. prosperitas.

37. Caput tuum, id est, te, quasi dicat, occideris. vel tibi causa mortis eris.

42. Testificatus sum. Hebr. iuravi, seu, adiuravi, id est, te feci iurare. Per Dominum, scilicet, iurans, vel cogens iurare.

45. Benedictus, scilicet, sit, vel erit à Domino. Erit. Alij, sit.

CAP. III.

1. **D**onec, &c. q. d. adeò confirmatum Regnum, ut potuerit complere, vel cōsummare, ut manet illa in ciuitate Dauid donec, &c.

2. Excelsis, id est, locis editis, vel altaribus. s. variis, quod vsque ad templi ædificationem videtur licuisse, certè permittebatur passim.

3. Excepto. Videtur reprehendi, vel sensus est. Id tamen Dauid, quamquam licitum, nunquam fecerat.

4. Gabaon. ciuitas in tribu Benjamin. Maximum. Quidam putat fuisse altare æneum, quod Moyses fecerat.

6. In veritate. i. citra simulationem, seu sincerè. Grandem. Hebr. Chald. & 70. grandem hanc. Est, id est, apparet.

7. Egressum, & introitum. q. d. quomodo debeat conuersari, & populum regere.

9. Docile. Hebr. audiens, id est, obediens. s. Deo. Chal. intelligens. 70. sapiens.

12. Nullus. s. Regum Israël.

13. Ietro. Hebr. & Chal. tuis, videturque coniungendum cum, dedi, pro, dabo.

14. Præcepta. Hebr. & Chal. statuta, seu decreta. Longos faciam, id non factum, quia peccauit.

15. Ierusalem, scilicet, ubi arca Domini: nam tabernaculum Moyses in Gabaon. Fecit, id est, obtulit, seu sacrificauit.

20. Intempestæ noctis silentio. Hebr. Chald. & 70. media nocte.

22. Mentiris. Hebr. Chal. & 70. non.

25. Diuidite. s. o ministri, seu satellites.

28. Iudicasset. s. cum esset duodecim annorum secundum Hier. epi. 13. i. id quod ego non puto. Regnavit enim annis 40. adeoque obijisset anno ætatis 52. at reliquit filium annorum 41. ut dicitur 2. Par. 13. ut necesse fuerit illum gignere anno ætatis 11. quod non est verisimile.

CAP. IIII.

2. **F**ilius. i. nepos, nam filius Achimaas filij Sadoc.

3. Scribe. i. secretarij. Vide Esth. 3. a commentariis, id est, historiographis.

4. Abiathar, scilicet, antequam eiiceretur, vel iste alius est. Sacerdotes, scilicet, vnus præcipuus

erat, alter velut vicarius, vel suffraganeus.

5. Sacerdos. i. princeps. Alij sacerdotis.

8. Ben. alij, filius. sit & in seq.

11. Nephath, Dor. i. terminus Dor.

13. Auoth Iair, id est, villas Iair. Vide Iud. 10. Argob. s. Traconitide.

20. Innumerabiles. s. erant.

21. A flumine, &c. Alij, à flumine (scilicet, Euphrate) vsque ad terram Philistim, & vsque ad terminum Egypti.

22. Cori. Corus continet decem epha. epha verò tria sata. Simila. i. purissimæ farina.

23. Pascuales, quasi dicat, non saginati, sed quales à pascuis redeunt. Bubalorum. i. Bouum syluestrium.

24. Flumen. s. Euphratem.

25. Sub vite, quasi dicat, etiam ruri liberè agebant, nullum timentes hostem.

26. Præsepia. i. equos in præsepis. Nā 2. Par. 9. quatuor millia. s. in quolibet 10. equi.

27. Nutriebantque, &c. Hebr. Chald. & 70. Alebant dicti præfecti Regem Salomonem, & necessaria, &c.

28. Iumentorum. Alij, mulorum. Chald. equorum cursorum. 70. curruum.

29. Latitudinem. i. capacitatem. Arenā, id est, arenæ locum, vel. q. d. capiendi penè infinita.

31. Ethan, &c. erāt hi celebratissimi illo tempore sapientiæ nomine. Esraita. i. Esræ filio. Filiis, iungendum cum duobus postremis, nam priores duo fratres (quanquam 70. vertunt, filio) vide Psal. 87. & 88.

32. Parabolas, id est, obscuras sententias, seu prouerbia.

34. Audiebant. s. fama.

CAP. V.

1. **M**isit, scilicet, gratulatum.

3. Tu scis, &c. Hebr. Chald. & 70. tu nosti patrem meum, quod non potuerit adificare, &c.

4. Satan. i. aduersarius.

5. Nomini. i. in honorem.

9. Domui meæ, scilicet, quo alantur isti, qui tibi inferuient.

11. Annos. s. quibus illius opera vsus.

13. Elegitque. Hebr. tulitque nomine tributi. Indictio. Hebr. & 70. tributum.

14. Essent, id est, manerent, scilicet, singulis mensibus sola decem millia operabantur, adeoque singula duobus mensibus quiescebāt, deinde ad opus redibant.

15. Itaque, pro, insuper. Portabant. s. e montibus vsque ad locum, ubi possent curribus vti. Latomorum. Hebr. cadentium. s. lapides.

16. Et iis, pro, id est iis.

17. Pretiosos, id est, optimos. Templi. Hebr. Chal. & 70. domus. s. Dei.

18. Giblij. ex Giblo vrbe Phœnicia.

CAP. VI.

1. **Q**uadragesimo, &c. videntur omnes anni interregnorum, solumque computari anni Ducum, Iudicum, & Regum, solet quidem interdum scriptura in annorum, aut hominum catalogis quedam praeterire. Quidam tamen putant in cuiusque Iudicis annis, intelligendos esse illos etiam qui sine Iudice praecesserunt. Zio. i. April. Chald. splendoris florum. Secundus. s. cuiusque anni, non enim significatur fuisse secundus quarti Salomonis. Domino. i. in honorem Domini.

2. Triginta. s. usque ad primum tabularum, alioqui 120. Vide 2. Par. 3.

3. Ante faciem. s. ea latitudo erat coniuncta templi longitudini.

4. Obliquas. s. ex altera parte laxiores. Chald. apertas intrinsecus (id est, laxiores) & forinsecus clausas (id est, arctiores.)

5. Super. i. iuxta. Oraculi. s. sancti sanctorum. vocatur Heb. hac pars Deuir. i. oraculum, à Daur. i. loqui, inde enim Deus responsi dabat: altera. vero Hechal. q. palatium, seu regia: quam noster vertit, Templum. Latera. Heb. thalamos. s. deambulatoria, seu cubicula. Chal. appendices.

6. Forinsecus. s. super prominentiam parietis: reducebatur enim murus intorsum, ita ut superior pars arctior esset, laxior inferior, cingebaturque prominentia murum, ut trabes superpenderentur. Hærerent. s. per foramina, ut fit, sed niterentur ipsa prominentia parietis.

7. Perfectis. i. integris. Ferramentum. s. dolans lapides, aut ligna.

8. Lateris medij, &c. q. d. ad latus dextri muri. s. Meridionalis templi erat ostium. Chald. porta appendicis inferioris aperta erat in latere domus dextro, &c.

10. Super omnem. Hebr. super tota, vel cum tota. Chal. ultra totam. 70. per totam. s. cingebat id tabularum totum undique rectum, ut solet in rectis planis, ne quis cadat. Operuit. s. supremam tecti superficies, seu planities cedrina erat.

16. Viginti. s. tot sumpsit ex 60. longitudinis totius ad sancta sanctorum, vel significatur tantam, ut inf. dicetur, fuisse parietum altitudinem, tectamque cedrinis tabulis. In sanctum, &c. i. ut esset sanctum sanctorum.

17. Templum, scilicet, pars illa, quæ dicitur sanctum, & Hechal, habebat 40. cubitos longitudinis. Pro foribus oraculi. i. ante oraculum. s. sanctum sanctorum.

19. In medio domus. i. intra domum, ut statim explicatur.

18. Calaturas. s. florum, & fructuum.

20. Altitudinis, scilicet, reliqui decem cubiti (nam erant triginta, ut supra dictum est) erant secundum Hebræos vestiti lapillis pretiosis. Latini dicunt, viginti cubitos intelligi esse alti-

tudinis parietis diuidentis sancta sanctorum à reliqua parte templi, fuisse enim reliquum spatium, scilicet, decem cubitorum vacuum. Quidam tamen putant oraculum solum habuisse viginti cubitorum altitudinem, reliquum vero templum triginta. Vide vers. 20. huius cap. Altare, scilicet, thymiamatis. Cedro. 70. auro. Chald. tabulis cedrinis.

22. Oraculi, id est, quod ante ostium oraculi: scilicet, ibi erat altare thymiamatis, non intra, ut quidam putant.

24. Summitate. i. extremitate.

27. Contingebant: tegebantque Arcam & propitiatorium & Cherubim à Mose facta, quæ in medio erant.

29. Et torno, id non est Hebr. nec Chald. nec in 70. Prominentes de pariete, & egredientes Hebr. Chald. & 70. intrinsecus, & extrinsecus. Vide seq. annot.

30. Intrinsecus, & extrinsecus. i. in oraculo, & extra. s. in Deuir, & Hechal.

31. Angulorum quinque. s. in modum columnæ quinquangulæ.

32. Ostia. i. fores, seu valuas. sic sup. & inf. Anaglyphia. i. calaturas.

34. Duplex, scilicet, duarum partium coniunctarum, & flexibilem.

35. Quadro. i. perfecto.

36. Interius, scilicet, sacerdotum, in cuius medio templum erat, secundum quosdam. Alij enim putant atria fuisse ante porticum templi, non circa templum. Tribus. s. distinctis variis coloribus, & artificio, vel potius tres dicit, quia cum altitudo parietis trium esset cubitorum, quisque ordo unius erat cubiti. Lignorum. s. super lapides, vel à parte muri interiori.

37. Quarto, scilicet, regni sui. Zio, id est, April. vide sup.

38. Bul, id est, Octobri. Septem, scilicet, & mensibus 6. qui hic tacentur.

CAP. VII.

1. **A**edificauit, scilicet, post adificatum templum. Vide cap. 9.

2. Saltus Libani. sic dicta, quod Libanum referret amoenitate, vel quia ex cedris Libani erat autem prope Ierusalem. Chal. refrigerij Regum. Et quatuor deambulatoria inter columnas cedrinas. Hebr. Chald. & 70. super quatuor ordines columnarum cedrinarum. Ligna quippe, &c. Heb. & trabes cedrinae erant super columnas. Chald. & coronæ cedrinae erant super columnas.

3. Cameram. i. superiorem domus partem, ubi tres erant ordines columnarum.

6. Epistylia. i. capitella. Heb. trabes.

7. Solij. ubi iudicabat, in Ierusalem.

9. Et intrinsecus. Heb. Chald. & 70. & Cōplur. & extrinsecus. Maus. s. in quo populus orabat, & quo pars illa exterior respiciebat.

10. Decem, siue octo, scilicet, alij decem erant, alij octo.

11. Similitérque de cedro. i. itemque tabulae cedrinae. 70. & cedri. Chald. & obdixit tabulis cedrinis.

12. Rotundum, id est, in circuitu, de atrio populi loquitur, ut suprà. vel. domus suae utrobique. Interiori, scilicet, sacerdotum. q. d. simile opus erat ex lapide, & cedro. Domus, id est, templi.

15. Vtrumque pro, vnamquamque. q. d. cuiusque circumferentia erat 12. cubitorum.

17. Versuum. i. gyrorum seu zonarum.

18. Ordines. iunge cum, malogranatorum.

19. Quatuor cubitorum. s. ex quinque, quatuor habebant lilia, vnum malogranata.

20. Alia. quidam eadem intelligunt, de quibus suprà. Alij diuersa: fuisse enim Capitellaria in quaque columna. Vide 4. Reg. vlt. vbi harum columnarum capitella quaedam dicuntur fuisse altitudinis cubitorum trium. Secundi. s. & primi. q. d. vtriusque.

21. Iachin. i. confirmat. s. Deus. q. d. seruet domum hanc. Secundam. s. sinistram. Booz, id est, fortitudo, seu vigor. q. d. vigeat semper.

23. Resticula. s. in modum funis. Chal. filum.

24. Sculptura. Chald. figura ouorum. Decem cubitis. s. in vnoquoque cubito decem erant sculpturae, adeoque trecentae. Apparet sculpturas per interualla positas. i. decem locis in circuitu. Histriatarum, potius Striatarum. q. d. excauatarum. Chal. figurae ouorum fusilium.

26. Luteris, id est, Conchae; quam suprà mare vocauit. Triumvnciarum. Hebr. palmi. s. quatuor digitorum. Repandi. i. recurui. Et tria millia metretas. Id non est Hebr. Chald. nec in 70. aut Complut.

27. Bases. s. supponendas decem conchis.

28. Sculpturae, &c. explicat quid dixerit interrasile. Iuncturas. scabularum aenearum quibus bases constabant, quas iuncturas. infr. vocat plectas.

30. Partes. s. cuiusque basis. Humeruli, id est, fulcra, seu sustentacula. s. luterum.

31. Luteris. i. luterem excipietis. Capitis, scilicet, basis. vide ver. 35. Vnius. dimidius enim de quo inf. exaltatur tegebatur, ut ait Iosephus. Cubitum, & dimidiu. s. Altitudinis. vide ver. 35. Columnarum, videntur mihi bases significari.

36. Tabulatis, id est, spatii.

38. Luteris. i. conchas. s. ad lauandum. &c. lauo, inde &c.

39. Mare autem. Not. quod ingrediendi occurrebat prius mare, ex quo lauabantur sacerdotes, deinde, conchae, ex quibus abluébatur victimae.

40. Scutras, & amulas. Hebr. & Chal. scopas & pelues. 70. calefactoria, & phialas: est autem scuttra vas rotundum, vnde scutella dicta. Amula vero secundum quosdam, vas ad vini libamina.

41. Columnarum duos. Hebr. & Chald. co-

lumnarum duarum, sed eodem recidit vtrique.

47. Pondus, scilicet, exploratum.

48. Aureum. s. opertum aureis laminis: nam ex cedro erat altare id, scilicet, thymiamatis. Quidam tamen putant altare de quo hic agitur, aliud esse ab eo de quo suprà. cap. 6.

CAPVT VIII.

2. **E**thanim, id est, Septembri. sic dicitur ob fruges, quibus vita fortificatur: ethanim enim fortes: dicitur, & alibi Tisri. Chald. quem veteres vocabant mensē primum. No. quod etsi templum nondum erat omnino perfectum, ut dictum est suprà. cap. 6. voluisse Salomonem dedicare septimo mense quod in eo ob festa praecipua soleret populus ad templum confluere.

4. Postauerunt, scilicet, in sancta sanctorum. Tabernaculum. s. quod Moyses fecerat, ut ait Ioseph. 8. Antiq. ego tamen non video cur non possit intelligi illud quod fecerat Dauid. de quo 1. Par. 15. Sacerdotes: hi arcam. Leuitae: hi reliqua vasa.

7. Protegebant. i. tegebant.

8. Ultra. q. d. praeter extrema nihil eorum apparebat: serant immissi per minora arcae latera, seu secundum latitudinem, adeoque recti tendebantur in frontem oraculi.

9. Aliud. s. ex tota lege. Vide 2. Par. 5. & Heb. 9.

10. Sanctuario. i. sancto sanctorum. Dixit, scilicet, Leu. 16.

13. Firmissimum. i. stabile. s. non amplius mutandum, ut solebat. Hebr. Chald. & 70. paratum. Sempiternum. i. tempus longissimum.

14. Benedixit. i. bene precatus est. Manibus eius. alij, manu sua. Chal. voluntate sua.

16. Elegi. s. vsque ad hoc tempus. Effet nomen. i. inuocaretur, seu diceretur de nomine meo. s. domus Dei. sic inf.

22. Stetit. s. composuit se in atrio populi flexis genibus. vide inf. Altare. s. holocausti.

24. Manibus. i. opera, seu potentia. vide suprà. num. 14.

25. Coram me. s. facientes quae iubeo.

27. Super terram. q. d. tam paruo huius templi loco? Caeli caelorum. q. d. supremi caeli.

28. Hymnum. i. laudem. Alij, clamorem, praeconium, votum.

29. Oculi tui. q. d. prouidentia singularis, & fauor. Erit nomen meum. i. colar, & inuocabor.

31. Si peccauerit, &c. Heb. Chal. & in 70. sensus est, cum quis proximo aliquid debuerit, ob quod ab illo cogatur iurare, & ad iurandum venerit ad locum istum, &c. Iuramentum, scilicet, faciendum.

32. Iustificans. i. ostendens esse iustum, vel absolvens iustam causam habentem.

33. Peccaturus est. Hebr. & Chald. peccauerit.

Agentes poenitentiam. Hebr. & Chald. & 70. conuersi ad te. Confitentes, &c. id est, te laudantes, seu tibi gratias agētes. Venerint, scilicet, qui domi relicti fuerat, aliis in bellum profectis, vel venerint, s. corde huc conuersi, vel post fugam reuersi.

35. Poenitentiam egerint. Hebr. Chald. & 70. confessi fuerint.

36. Et populi, pro, id est populi.

37. Corruptus aer: alij, ariditas, vel ventus vrens, 70. incendium. Chald. vt noster. Aerugo. vitium est spicarum. Rubigo. Hebr. & Chald. bruchus.

38. Deuotio, & imprecatio. i. votum, & oratio. In domo. i. ad domum. s. conuersus.

39. Repropitiaberis. Hebr. & Chal. parces: sic & infra.

42. In hoc loco. s. in atrio alienigenarū conuersus huc, erat enim post atrium populi, scilicet, fidelis: aliud atrium infidelium.

43. Timere. Hebr. Chald. & 70. & timeant te.

44. Contra, id est, versus: sic infra.

45. Facies iudicii. i. vlciferis iniurias. sic inf.

47. Egerint poenitentiam in corde suo. Hebr. & Chal. redierint ad cor suum. 70. conuerterint corda sua.

50. Contra viam: pro conuersi ad viam.

56. Cecidit. i. fuit irritus. Bonis. s. sermonibus. q. d. pronitiis. s. sibus.

57. Projiciens. Hebr. deserens. Chald. elongans. 70. auertens.

58. Et custodiamus: pro, id est custodiamus. Ceremonias. Hebr. statuta.

59. Appropinquātes. i. grat. i. seu impetrantes. Faciat iudicium. i. in causis faueat.

60. Ultra, id est, alius.

61. Nostrum. sic etiam 70. at Heb. & Cald. vestrum: iuxta quam lectionem legendum etiam ambuleris, & custodiat. Cum Domino, id est, coram Domino, vel iuxta voluntatem Domini.

64. Sanctificauit. i. curauit sanctificandum per Pontificem, vt possent tot hostiae immolari.

Medium. s. pavementum. Ante donum. s. inter templum, & altare holocaustorum. Aereum: erat quidem lapideum, sed aere vestitum.

65. Emath, quae postea Antiochia dicta secundum quosdā. Riū. s. Rhinocolurā. vide Gen. 15. Quatuordecim. s. septem ob dedicationem, & septem ob festum tabernaculorum.

66. Octauo. s. post 7. dies posteriores profecti. s. die sequenti, quae erat 23. mensis: nam festum tabernaculorum incipiebat 15. Quidam tamen intelligunt profectos eodem die octauo quo fuerant a Salomone dimissi, sed repugnat cap. 7. 2. Paral.

C A P. I X.

13. **N**omen meum, id est, nominis mei cultum, & inuocationem.

140. Simplicitate. Hebr. perfectione. Chald. veri-

tate. 70. sanctitate. Aequitate. Hebr. Chald. & 70. rectitudie. i. Legitima. Hebr. statuta, seu decreta.

5. De genere tuo. Hebr. Cald. & 70. tibi.

6. Ceremonias. Hebr. statuta.

7. Proverbium. Hebr. & Chald. parabolam. 70. exterminationem, seu perditionem.

8. Erit in exemplum: sic etiam 70. at Chald. diruetur. Hebr. subintelligitur aliquid simile.

10. Postquam. Hebr. Chal. & 70. quibus.

11. Opus habuerat: sic etiam Chal. at Hebr. & 70. voluerat.

13. Chabul. i. lutosam, seu arenosam. s. sterile.

14. Misit, pro miserat. s. antequam acciperet vrbes illas.

15. Summa expensarum. Hebr. res tribut. coniungendum autem quod hic dicitur cum, vniuerum populum, &c. q. d. ab eo populo exegit tributum ad aedificia. Mello, locus erat, secundum quosdam, ad consultandum de rebus publicis constructus. Vide supr. lib. 2. cap. 5. nu. 9.

16. Ascendit, pro, ascenderat. In dotem. Hebr. pro munere. Chald. dono.

18. Palmiram. Hebr. Chald. & 70. Tadmor.

19. Vicos. Hebr. Chal. & 70. ciuitates. Et erant absque muro. Hebr. & Chald. thesaurorum. 70. munus munuit: id additum ab Interprete. Currum, id est, vbi falcari currus asseruabatur. Equitum. i. vbi equites praesidarij alebantur. Libano, vel monte, vel loco, vbi domus saltus Libani, de qua supr.

21. Tributarios. s. ad soluendum expensas. de quibus supr. vel laborandum in aedificiis.

22. Seruire. Hebr. Chal. & 70. seruiri. q. d. nulum voluit facere opera seruilia. Equorum. Hebr. & Chald. equitum.

23. Opera, scilicet, cum aedificabatur. Praepositi. s. praecipui: nam minis principales multo plures.

28. Ophir. Hodie dicitur Peru: vel est Angola. vnde Lusitanis multum auri. Hier. epist. 140. locum putat esse in India. Quidam Malacam credunt alij insulam prope Malacam, quae hodie Zamatra vocatur.

C A P. X.

1. **S**aba per ψ sein. s. ea, quae in Arabia: nam quae in Aethiopia per ψ sin, vide Psal. 71. vbi pro Arabum, & Saba. Hebr. שָׁבָא וְסֵבָא, & Seba. In nomine Domini. i. de iis, quae faciebat Domini ope. Tentare. i. facere periculum eius sapientiae. Aenigmatibus, id est, difficilibus questionibus.

2. Infinitum. Hebr. Chald. & 70. multum.

5. Et holocausta &c. sic etiam Chald. & 70. Quidam vertunt Hebraea sic. & ascensum, quo ascendebar in Domum Domini. Non habebat ultra spiritum. i. erat diu extra se praestupore.

9. Iudicium, & iustitiam. i. iudicium iustum.

11. Thyina: quidam coralina vertunt: alij, He-

- benum, alij, lignū Brasilicum. Chal. coralliorum.
 12. Fulcra, f. graduum, quibus ascendebar.
 15. Viri, qui super vectigalia, & negotiatores. Heb. mercatores aromatorij. Chald. artifices, & mercatores. 70. tributarij, & mercatores. Vniuersique Scruta vendentes, quasi dicat, mercarie (vt vulgo dicitur) seu aromata, resque similes, quamquam Hebr. Chald. & 70. non aliud habent, quam quod proximē diximus sup. ad numer. 15. Terræ. f. Israëliticæ.
 16. Scuta. 70. lanceas. Auri siclos. 2. Par. 9. aureos vertit, aut ergo hic fieri auri pro aureis positi, aut illic aurei, pro auri siclis. Quidam utrobique aureos verterunt, alij minas. In laminas scuti vnus. Heb. & Chal. in singula scuta.
 17. Peltas, genus est scuti. Trecentæ. Heb. Chald. & 70. tres. Mina, alij, libra, sed idem est: est autem quibusdam libra, seu mina auri, centum aurei.
 18. Fuluo, f. splendenti, seu puro. 70. probato. Chal. bono. alij, obrizo.
 19. Manus, id est, fulcra, scilicet, quibus sedens solet brachijs niti. Chald. sustentacula. Stabant, scilicet, fulcra dicta sustentantes. Argentum, scilicet, in vsu, seu ministerio, nempe ex eo vasa non fiebant ad regis vsu. cap. 12. num. 22. Nec. 70. quia non.
 22. Classis. Heb. & 70. naus Tharsis, Chal. naus Africana. Ibat in Tharsis. i. mare, vel insulam aliquam, aut locum eo nomine: quidam putant Sophalam esse, vnde Lusitanis aurū plurimū. Heb. veniebat naus Tharsis. Chal. veniebat naus Africana. 70. veniebat naus ex Tharsis.
 26. Munitas. Heb. Chal. & 70. curruū. Et cum Rege. Chal. præter eos, qui erant cum Rege.
 28. De Coa. Alij, telam byssinam vertunt.
 29. Argenti, scilicet, empta. Et equus, pro, Nam equus. Venundabant. Heb. Chald. & 70. obtinebant, scilicet, opera mercatorum Salomonis, quibus Rex Pharaō permittebat ex Ægypto equos educere.
- C A P. X I.
2. **N**on ingrediemini, &c. Chald. non miscebitur cum illis, nec illæ vobiscum. Ad vestras. Heb. & 70. ad vos. Certissime enim. Heb. certe, seu, siquidem.
 3. Concubinæ. i. vxores minis principales. Mulieres. Heb. vxores eius.
 4. Cum Domino, pro, coram Domino.
 5. Astarten deam, sic etiam 70. at Heb. Hastoreth deum. Chald. Hastoreth errorem. Quidam Lunam putat quam alibi scriptura, reginam celi vocat. Moloch. Heb. Chal. & 70. Milchom. Idolū. Heb. & Chal. abominationem.
 6. Quod non placuerat. Heb. Chald. & 70. malum.
 9. Secundo. Heb. Chal. & 70. bis.
 13. Vnam. No. quod tribus Iuda, & Benjamin

- pro vna reputantur, quia coniunctæ, seu permixtæ erant.
15. Interfecti. Iudæi in bello.
 23. Fugerat, scilicet, videns inclinatum suorum aciem.
 24. Lartionum. Hebr. Chald. & 70. exercitus. Eos, scilicet, milites Adarezer, quasi dicat, cum David victor euasisset.
 25. Et hoc est, pro, & hoc præter, vt indicant Heb. & Chald. quasi dicat, accessit id ad malum, seu persecutionem Adad. Regnantque, scilicet, Razon. Syria. 70. Edom, secundum quos illud, regnavit, ad Adad referendum.
 26. Ephrataus. i. de tribu Ephraim.
 27. Quia Salomon, &c. videtur causa fuisse, quod Hieroboam reprehenderit Salomonis opus, vel, potius, quod cum operi illi esset præfectus, & Propheta ei prædixisset quæ sequuntur, Salomon id rescierit, eoque voluerit occidere. Mello. 70. areem. Chald. aggerem. vide sup. c. 9. nu. 15. Corquauit voraginem. Chal. oclufit rupturam. 70. conclusit septem. Heb. clausit diruptionem. f. partem nondum munitam.
 29. Silonites, id est, ex Silo, vbi diu fuit tabernaculum.
 33. Iusticiam coram me. Heb. quod rectum in oculis meis.
 36. Lucerna. i. regius splendor.
 38. Fidelem. i. firmam.
 40. Voluit ergo, apparet rescivisse quod fecerat Ahias.
 41. Verborum, id est, de rebus gestis. Non extat is liber.
 43. Cum patribus. i. vt patres.
- C A P. X I I.
1. **M**iseruntque, &c. q. d. miserant enim, & vocauerant Ieroboam.
 4. Durissimum. f. magna tributa.
 10. Grossior, quasi dicat, multo sum maior potentia. Scorpionibus, id est, virgis aculeatis. Quidam vertunt, spinis. Vox quidem Hebræa scorpiones significat, & spinas.
 15. Auerfatus fuerat. i. à bono consilio diuerterat. Suscitaret. Heb. Chal. & 70. firmaret.
 16. Pars, quasi dicat, quid ex eo speremus? seu quid ad nos pertinet? Vide domum, id est, domui provide.
 18. Misit, scilicet, ad reducendum populum qui à se defecerat.
 20. Tribum Iuda, scilicet, cum tribu Benjamin, vt statim dicitur.
 21. Domum Iuda, id est, familiam Iuda. 70. synagogam Iuda.
 22. Virum Dei, pro, Dei seruum, seu Prophetam.
 23. Reliquos, intellige Leuitas, vel aliquos etiam ex Israël secutos Roboam.
 24. Vir. i. quisque. Verbum hoc. i. res hæc.

25. *Ædificauit, scilicet, orando, seu fortificando.*

28. *Dij tui, id est, deum tuum referunt, seu representant, sic illi primum decepti tandem facti Idololatræ.*

30. *Verbum hoc, id est, res hæc. Peccatum, scilicet, Idololatria.*

31. *De extremis, id est, infimis. Chald. & 70. partem quandam.*

32. *Solennem, scilicet, tabernaculorū. Ascendens altare. Chald. obtulit super altare, sic infra. Similiter fecit, scilicet, solemnitatem, vel quod sequitur, scilicet, vt immolaret.*

33. *Quam, scilicet, diem solemnem. 70. in solemnitatem, quam. Finxerat, id est, instituerat, s. vt solemnis esset.*

CAP. XIII.

1. **I**n sermone, id est, mādato. Super, id est, iuxta. Thus iaciente. Hebr. ad adolendum, seu suffiendum, 70. ad sacrificandum.

2. *Et ossa, explicatio præcedentis. Vide 4. Reg. 23.*

6. *Faciem Domini, id est, Dominum. Reuersa est, id est, restituta, vt posset ad se retrahere.*

11. *Prophetes, scilicet, falsus. Chald. Propheta mendax nomine Michal. Venerunt, &c. Hebr. & Chald. venit filius suus, & narrauit, 70. vt noster Interpres.*

18. *Similis tui. Hebr. Chald. & 70. sicut tu.*

23. *Sum Propheta. Hebr. Chald. & 70. ipsi Propheta.*

29. *Propheta senis, pro, suam.*

33. *Verba, id est, gesta. Nouissimis, id est, extremis, scilicet, infimis. Chald. & 70. parte. Implebat manum suam, pro, eius, implere autem manum, pro consecrare: offerebat enim aliquid Deo quicumque in sacerdotem consecrabatur. potest etiam, suam, proprie accipi, vt sensus sit, consecrabatur in sacerdotem. Chald. offerebat munus suum.*

CAP. XIII.

3. **C**rustulam. Chald. & 70. placentas.

6. *Missus, s. à Deo. Durus, id est, dura nūciaturus.*

9. *Omnes, s. duces, seu Principes Israel. Corpus, id est, tergum.*

10. *Mingentem ad parietem, id est, carnem, vel masculum grandiore. Chald. cognitione præditum. Clausum, scilicet, loco tuo. Nouissimum. Hebr. Chald. & 70. derelictum. Reliquias, id est, reliquos, scilicet, posteros. Ad purum, quasi dicat, ita vt nihil relinquatur, nisi locus mundus, omni re vacuus.*

13. *Quia inuentus, &c. q. d. quia ei soli placuit Deo in hac parte parcere.*

14. *In hac die, quasi dicat, domum, quæ nunc est. Chald. eum qui viuit hodie. Et in hoc tem-*

porc. Chald. & qui gignetur ex nunc & ultra. q. d. non solum qui nunc viuunt, sed etiam posteros. Sicut moueri, &c. quasi dicat, assidue. Flumen, s. Euphratem.

16. *Trader, s. in desolationem.*

17. *Thersa, s. ubi tunc puer ægrotabat: dicitur ea fuisse Regia ante Samariam conditam. Domus, forte erat prope urbis portam.*

19. *Verborum dierum, id est, annalium.*

21. *Poneret nomen, s. vt vocaretur Dei locus, ibique ipse coleretur. Ex omnibus, id est, prae omnibus. Amanitis, id est, populo, Hamon, adeoque infidelis. Chald. de filiis Hamon.*

22. *Super omnibus. Chal. magis quam omnia.*

23. *Aras. Hebr. Chal. & 70. excelsa.*

24. *Effeminati, id est, scorta mascula. Attriuuit. Hebr. & Chal. eiecit, 70. abstulit.*

27. *Scutariorum. Hebr. & Chal. cursorum. 70. præcursorum, sic & inf.*

CAP. XV.

1. **R**egnauit, id est, cepit regnare.

2. *Abessalon, 2. Par. 11. dicitur Absalon.*

3. *Cum Domino, id est, coram Domino. Chal. in timore Domini.*

4. *Lucernam, q. d. filium Regem. Statueret, id est, stabiliret, s. in pristino statu Regum Iuda.*

5. *Sermone, id est, negotio, scilicet, cade, peccauit quidem etiam in aliis, sed id grauissimum fuit, & plenum nequitia.*

6. *Abiam. Hebr. Chald. & 70. & Complut. Roboam. Eius, s. Roboam.*

10. *Marris, id est, auia apud quam velut matrem fuerat educatus. Sic proxime dicitur David pater. Vide sup. Num. 2. ubi hæc dicitur mater Abia patris Asæ.*

12. *Effeminatos, id est, scorta mascula. Purgavit. Hebr. abstulit. Princeps. Hebr. Regina, q. d. ne regnum gubernaret. Chald. amouit de Regno. In sacris. Hebr. & Chald. quia fecerat simulacrum.*

14. *Excelsa, id est, altaria in locis editis in Dei cultum facta ante exstructum templum.*

Non abstulit, forte non potuit, aut putauit posse permitti. Hier. 2. contr. Pelag. dicit, eum in hoc errasse. Hebr. non sunt ablata.

15. *Sanctificauerat, id est, dedicauerat ad Dei cultum, s. in gratiarum actionem pro victoria parta, sed in idololatriam lapsus non dederat.*

17. *Rama, nomen arcis ab altitudine sic dictæ. Egredi, vel ingredi, s. prohibuit transitum, ne quis ab Asa venire posset, aut ad illum ire.*

19. *Inter patrem, s. fuit, q. d. antiquum est.*

20. *Domum Maacha. Hebr. Beth Maacha. 70. domus Maacha. Omnem, scilicet. Hebr. Chald. & 70. & omnem.*

21. *Reuersus est, sic etiam 70. at Heb. & Chal. mansit.*

22. *Excusans, s. quin veniat.*

25. Duobus annis. s. pacificis, vt quidam interpretantur.
 27. Domo. i. tribu.
 28. Tertio, scilicet, bellorum contra Israel, vt quidam aiunt.

CAP. XVI.

1. **P**luere. i. statu infimo.
 3. Posteriora. i. posteritatem.
 4. Regione. Hebr. Chal. & 70. agro.
 5. Prælia. Hebr. Chald. & 70. fortitudo. sic & infra.
 7. Ob hanc causam. Hebr. Chald. & 70. & quia. Eum. s. Nadab dominum suum, vel ipsum Baasa. s. deus ob peccata. Nā illa, hoc est Iehu, &c. non habentur Hebr. aut Chal. aut in 70.
 8. Vicefimo sexto, scilicet, à cœptis bellis, & regni 36. decem enim annis pacificè regnavit. Vide 2. Par. 16. Duobus, scilicet, pacificè: alioqui enim decem.
 9. Equitum. Hebr. Chald. & 70. curruum. Præfecti Therfa. Hebr. indicatur fuisse præfectum domus regie in Therfa.
 11. Amicos. i. socios.
 18. Expugnanda esset. Hebr. Chal. & 70. expugnata, seu capta esset.
 19. In peccatis suis. Hebr. Chald. & 70. propter peccata sua.
 31. Seruiuit Baal. videtur nomen proprium Idolis: etsi quidam negant. Vide cap. 18.
 33. In opere suo. Hebr. Chald. & 70. vt faceret. s. pessimè. q. d. auxit subinde peccata.
 34. Primitiuo, i. primogenito. s. viuentē tunc, vel mortuo. Nouissimo. i. vltimo. s. ex omnibus filiis solo relicto, vel etiam mortuo. Vide Ios. 6.

CAP. XVII.

1. **S**To. q. d. cui seruiuo.
 3. Contrā. ē regione.
 12. Duo, id est, pauca. Faciā illud. pro, faciam panem.
 17. Mulieris. s. illius, de qua sup. Matris familias. Hebr. Chal. & 70. dominæ domus. Halitus. 70. habitus vitæ. Chal. spiritus.
 18. Et tibi. s. commune. q. d. quid mihi tecum? vel quid tibi feci? Rememorarentur. i. venirent in memoriam. s. Dei.
 20. Vtunque sustentor. Hebr. Chald. & 70. habito, seu hospitor.
 21. Mensus est super puero. i. more metientis puero incubuit.

CAP. XVIII.

1. **T**ertio. s. sterilitatis, vel à recessu Elię de torrente.
 4. Speluncis. 70. speluncis duabus.
 5. Valles. Hebr. Chal. & 70. torrentes.
 6. Scorsum. Hebr. & 70. solus, scilicet, seorsum à Rege.

10. Adiuravit. i. fecit iurare, vel obtestando postulavit, vt te indicarent. Est quidem Adiurare propriè, metiri violandæ Religionis, aut pietatis, aut incurrendæ diuinæ ultionis adigere ad aliquid faciendum. Eo quod, pro, quod.

21. Claudicatis. Chald. diuissi estis. Duas partes. s. nunc Deum colendo, nunc Idola. Hebr. duas cogitationes. 70. duobus poplitibus.

22. Remansi. s. hic. nam alij latebant, vel se putabat solum.

23. Boes. Hebr. iuenci, seu vituli. Chal. & 70. vt noster. sic & inf. Faciam, id est, parabo, seu immolabo.

24. Perignem. i. dando ignem. Sit Deus. i. pro vero Deo habeatur. Optima propositio. Hebr. Chald. & 70. bonus sermo.

26. Dederat, scilicet, Achab, vel qui adduxerat. Fecerunt, id est, sacrificauerunt. Altare, scilicet, prope saltantes, vel supra.

27. Deus enim est, scilicet, vt dicitis. Chald. quia vos dicitis, quod Deus est. Loquitur, scilicet, cum aliquo. Diuersorio. Hebr. insecutione. seu apprehensione. s. hostium.

29. Prophetantibus. Chald. in sanientibus. Sacrificium. s. vespertinum.

30. Curauit. i. refecit.

32. Aratiunculas. i. sulcos. Hebr. & Chal. locum capientem duo sata feminis. 70. locum capientem duas metretas feminis.

36. Holocaustum. s. vespertinum. Omnia verba hæc. i. has omnes res.

37. Iterum. Hebr. retrorsum. s. vt redeant in viam. 70. post te.

40. Torrentem. s. ne terra sancta illorum sanguine contaminaretur.

41. Ascende, pro, surge.

43. Puerum. i. famulum. Quidam putant filium mulieris Sareptanæ.

44. Vestigium. Hebr. & Chal. vola manus. 70. vestigium. Ascende, pro, ito.

45. Verteret huc, atque illuc. Chal. se expediret, & descenderet. Iezrahel. s. eam, quæ in Israel: nam altera in Iuda.

46. Manus. i. virtus. q. d. dedit ei robur.

CAP. XIX.

3. **T**imuit. Hier. 2. cont. Pelag. Non dico mulierem, sed hominem formidare, de animi perturbatione descendit, quæ vitio carere non potest, dicente David, Dominus auxiliator meus, non timebo quid faciat mihi homo. Hebr. (vt nunc legitur) & Chald. vidit. s. periculum. vel, q. d. intellexit quæ dixerat Iezabel. at 70. timuit, & ita puto legendum Hebr. sicut legi potest mutatis punctis, & quidem additio punctorum fecit tantam lectionum varietatem in scriptura, quod hic annotatum non erit opus repetere.

Quocunque eum ferebat voluntas. Hebr. & 70. iuxta, seu, ad animam suam, vel pro anima sua.

Chald. vt eriperet animam suam.

4. Iuniperam. Chal. genistam.

8. Horeb, scilicet, vbi lex data, pars est Sinai ad occidentem.

9. Manſit. Chald. pernoctauit.

10. Domino, id est, Domini honore. Solus, scilicet, qui palam Dei honorem tuear, vel se forte solum putabat.

11. Transiit. 70. transibit. Spiritus. i. ventus. Subuertens. i. qui videretur, vel posset subuerrere, &c. Commotio. i. montis concussio.

12. Sibilus. Hebr. Chald. & 70. vox. Auræ tenuis. Hebr. tacita tenuis. Chald. canentium in silentio. 70. vt noster Interpres.

13. Egrediſſus. Lantea.

18. Derelinquam. Chald. referuabo. Septem. i. multa. Adorauit eum, osculans manum. Solebat adoratio fieri osculando propriam manum, vt nunc vulgò fit, cum quis primarium virum salutat. Vide Iob 31. Hebr. & Chald. oscularus est eum. 70. adorauit eum.

19. Vnus. i. ex arantibus hominibus. Pallium. huius impositione Elifæus spiritum accepit.

20. Quod enim meū erat, feci tibi. Hebr. Chal. & 70. quid enim feci tibi? &c. q. d. quid tibi feci, quod te impediat?

21. Ab eo, scilicet, Elia. Aratro. Hebr. Chal. & 70. instrumentis, scilicet, aratri lignis. Populo, scilicet, cognatis, & amicis.

C A P. XX.

1. **Q**ui misit nos ad te. Hebr. Chald. & 70. quia misi ad te dicens.

7. Insidiatur. Hebr. Chal. & 70. malum quærit.

9. Faciam. s. vt sim tibi tributarius. id enim intellexerat cum primum respondit.

10. Pugillis. simplendis.

11. Accinctus. i. ad prælium. Discinctus. i. soluto baltheo, parat victoria.

13. Certè. Hebr. & Chald. nōne.

14. Pedisequos, scilicet, pueros nobiles, qui educabantur in aula Achab. Hebr. Chald. & 70. pueros, seu adolescentes. Quis incipiet præliari? quasi dicat, quis aciem instruet, vt dux? Hebr. quis ligabit aciem, seu prælium? Chal. quis ordinabit prælium? 70. quis coniunget prælium?

16. Vmbraculo suo. Hebr. & Chal. tabernaculis. Cum eo. s. inebriari.

17. Misi. s. exploratores.

21. Egrediſſus. i. intelligēs hostes terga vertisse.

24. Princeps. Hebr. duces. Chald. imperatores. 70. satrapas.

27. Accepit cibariis. Chal. parati.

34. Plateas. i. fora rerum venalium, ex quibus vestigalia.

35. In sermone Domini. i. iussu Domini.

36. Percuriet. Chald. occidet. Percussit. Chal. occidit.

38. Mutauit asperſione pulueris os &. Hebr.

mutauit se, posito pileo, seu velo super. Chald. & operuit panno. 70. & ligauit vittam. alij tamen, puluerem vertunt. alij capitis amictum.

39. Præliandum cominus. Hebr. & Chald. in medium belli. 70. ad exercitum, vt præliaretur. Lapsus fuerit, id est, euaserit. Anima tua, &c. q. d. pro eo occideris.

40. Turbatus. id additum ab Interprete.

41. Absterſit puluerem. Hebr. amouit velum. Chald. amouit pannum. 70. amouit vittam, seu fasciolam.

42. Dignum morte. Hebr. anathematis mei. i. morti obnoxium. 70. perniciōsum.

43. Audire contemnens, & furibundus. Chal. turbatus, & dolens. 70. confusus, & fiens.

C A P. XXI.

1. **V**erba. i. res, seu acta.

3. Propitius sit mihi Dominus. Hebr. absit mihi à Domino, id est, auertat id Dominus à me.

4. Indignans, & frendens. supr. eadem verba Hebraica vertit, Audire contemnens, & furibundus. 70. confusus, & contristatus. Chald. conturbatus, & dolens.

7. Grandis auctoritatis, &c. Ironia est.

8. Maiores. s. quosdā sibi natos, & obsequentes.

9. Predicari. i. indicare. Ieiunium. s. diebus ieiunij crimina iudicabantur, & puniebantur, forte, vt sanctius res tanti momenti fieret.

10. Filios Belial. i. improbos, seu impios.

13. Diaboli. Hebr. Belial. Diabolici. Heb. Belial. Benedixit, pro, maledixit. Chal. blasphemauit. Regem. Chal. maledixit Regi.

19. Addeſ. s. quod sequitur. Loco. i. regione, seu ciuitate.

20. Inimicum tibi. q. d. quem soles semper carpere. Hebr. & 70. inimice mihi. d. inuenisti quod in me reprehenderes, qui mihi semper aduersaris. Venundatus. i. totus in id deditus.

21. Posteriora. i. posteros. Mingenrem, &c. Vide sup. cap. 14.

24. Achab. Hebr. Chald. & 70. ipsi Achab. q. d. aliquis de familia Achab: vide simile quid sup. cap. 16. in princ.

27. Cilicio. Hebr. Chald. & 70. faceo. sic & inf. Demisso capite: sic etiam 70. Ar Chald. discalcia-tus. Alij, sensim. s. more pœnitentium.

29. Mei causa. Hebr. & 70. à facie mea. Chald. ante me.

C A P. XXII.

1. **T**res, scilicet, ferè. idque à fœdere cum Benadab.

10. Area, scilicet, quadam: nam areæ prope urbem erant ob hostium incursionēs, vt quidam notant. fortè platea aliqua significatur, seu planities in modum areæ. Dominus. Hebr. est Iehoua, vt mirum sit Idololatrias eum sic nominare, ei que deferre. Vide sup. Iud. 17.

11. Ventilabis. Hebr. & 70. cornu peres. Chal. occides.

15. Ascende. Ironice.

20. Verba huiusmodi, &c. Heb. Chald. & 70. iste sic, & iste sic, quasi dicat, vnus vno modo, alius alio.

21. Egressus, scilicet, de loco suo: non enim erat inter Angelos.

22. Spiritus, scilicet, quidam malus. Egrederi. permisso est, non præceptum.

24. Mene. Heb. & Chal. quando me.

25. Intra cubiculum. 70. de cubiculo in cubiculo. Abscondaris. Ne te occidant, quod mortis Regis causâ fueris per falsam prophetiam.

26. Amalech. 70. Regis.

27. Tribulationis, id est, modico. Hebr. angustia, id est, exigua.

30. Sume arma, & ingredere. Hebr. mutâdum,

& ingrediendum. q. d. mutabo habitum, & ingrediar. Chal. cooperiam me, & ingrediar. Et induere, pro, & tu induere.

34. Pulmonem, & stomachum. Hebr. coniuncturas, & loricam, quasi dicat, inter laminas pendentes à lorica, & lorica, scilicet, in inguine. 70. inter pulmonem, & pectus.

35. Commissum est. Heb. ascendit. i. creuit, seu incaluit. Sinum. i. medium.

38. Habenas. Chal. vasa armorum.

46. Opera. Heb. & Chal. fortitudo.

47. Effaminatorum, id est, scortorum masculorum.

48. Rex, sed. i. Pro rex constitutus à Rege Iuda, vt indicant Heb. & Chald. Edom. i. Idumæa, quæ tunc Regi Iuda subiecta erat.

49. Classes. Hebr. naues. In mari. Hebr. & 70. Tharsis. i. marinas. Chal. Africanas.

LIBER IIII.

qui Hebr. 11. Regum dicitur.

CAPVT I.

I. **R**AEVARICATVS, scilicet, defecit ab Israël, nolens ei pēdere solitum tributum. Vide c. 3. Chal. rebellauerunt Moabitæ. Cancellos, scilicet, fenestræ. Cānaculi, id est, tabulati superioris. Baalzebub. i. dominum muscæ. i. ita dictus ob muscarum copiam orientium ex sanguine hostiarum. Vel vt quidam volunt, quod perniciosus aliquando muscis regionem liberasset. Sunt qui dicant Beelzebub appellatum. q. idolum muscam. Accaronitas enim muscam coluisse. Baal quidem idolum, zebub musca.

8. Pilosus. i. capillo oblongo, & horrido.

9. Homo Dei. Ironice.

13. Genua. Hebr. Chald. & 70. se super genua. Contra. i. ante. Animam. i. vitam, seu me.

17. Frater eius, id acceptum ex 70. nam Hebr. non est, nec Chal. Secundo, scilicet, Regni solius. nam cum patre Iosaphat annis ferē nouem. Vide inf. cap. 3.

CAP. II.

2. **S**Ede, id est, mane.

3. Filij. Chal. discipuli. Fortē ita vocantur Prophetæ, vt homines, filij hominum, & Homero Achiui, filij Achiuorum. Vide inf. c. 4.

5. Noui. i. Dei reuelatione.

6. Sede hic. i. volebat facere periculum amoris erga se Elisæi.

7. Super, id est, iuxta.

9. Duplex. i. magnus, seu eximius. 70. dupliciter. Alij, duæ partes spiritus tui. q. d. bona pars.

11. Turbinē. i. simul cū curru, vel currus tantum diuiderat ab Elisæo, non Eliam sustulerat. Cælum. i. aërem, vbi verò deinde collocatus, incertum. in paradiso terrestri putatur à multis.

12. Auriga. Heb. equites. 70. eques. Chald. qui plus proderat Israël oratione sua, quam currus, & equites. Scidit. i. præ mœrore.

14. Etiam nunc. i. cum tantopere opus est eius auxilio. Hebr. etiam ipse.

15. E contra. i. e regione.

16. Qui possunt ire, & querere. Heb. & Chal. eant, quæso, & querant. 70. euntes iam querant.

17. Acquiesceret. Hebr. & 70. erubesceret, scilicet, negare.

19. Sterilis, id est, infalubris. Hebr. & Chal. orbatrix. q. d. interficiens.

21. Sanai. i. reddidi salubres.

24. In nomine Domini, id est, inuocato Dei nomine. Lacerauerunt. Ita puniti parentes, qui filios illa docuerant. Iust. q. 80. August. serm. de temp. 204.

CAP. III.

1. **D**Ecimo octauo. Vide sup. c. 1.

2. Tulit, id est, abstulit.

7. Veni. Heb. Chal. & 70. num venies?

9. Rex Edom, id est, Prorex Idumææ, quæ tunc Regi Iuda subiecta.

10. Heu, heu. Heb. Ah, ah.

11. Vt deprecemur. Chal. vt interrogemus.

Hebr.

Heb. & inquiremus, seu, sciscitabimur. 70. & consulemus.

12. Est apud eum, &c. quasi dicat, verè Prophetæ est, quidam tamen per interrogationem legunt.

13. Quid mihi, & tibi est? q.d. quid tibi mecum est quod ad me venis? Quare. Hebr. non, quia q.d. omite ista, & adiua nos, quia videtur Deus congregasse, &c.

14. In cuius conspectu sto. i. cui serui. Erubescerem. Heb. Chal. & 70. suscipierem. i. honorarem, seu reuererem.

15. Psalterium, scilicet, qui Dei laudes canendo eleuet mentem meam. Manus, id est, virtus, scilicet, ad prophetandum.

16. Alueum; pro; in aluco. Fossas, & fossas, id est, multas, seu varias fossas.

17. Familæ. Hebr. & Chal. greges, seu pecora. 70. acquisitiones, seu possessiones.

19. Electam. i. pretiosam, seu egregiam.

20. Sacrificium. i. matutinum.

21. Balthæo. q.d. ense. Terminis. i. finibus suæ regionis.

22. Ex aduerso aquatum. Hebr. Chal. & 70. super aquas.

23. Contra se, scilicet, ob aliquam inter ipsos discordiam.

25. Muri, quasi dicat, omnia vrbi vicina vastauerant, sola vrbs remanebat. Fictiles. Hebr. Chareseth, quod quidam dicunt esse nomen vrbis regis, de qua statim. Magna ex parte. id additum ab interprete.

27. Holocaustum, scilicet, Deo suo, vt sic placaret. Indignatio. i. ob tantum facinus, simul etiam miseri sunt calamitatis.

C A P. I I I I.

1. **P**rophetarum. Hebr. filiorum Prophetarum. Chal. discipulorum prophetarum. Vide sup. cap. 2. Ad seruendum. Hebr. Chal. & 70. in seruus.

2. Parum olei. Hebr. Chal. & 70. vas olei, scilicet, lecythus.

4. Et cum plena, &c. Chal. & 70. vbi vnū fuerit plenam, tolle inde, & imple aliud.

5. Super se, id est, post se, vel q.d. se includens intus, sic & infra.

8. Facta est autem quadam dies. Hebr. Chald. & 70. fuit autem die quadam, quasi dicat, accidit verò vt, &c. Sunam. Hebr. & Chal. Sunem. 70. Sonam. Magna, id est, diues, vel insignis. Chald. timens peccata.

10. Cœnaculum. i. cubiculum.

13. In medio populi, &c. q.d. nulla re indigeo, vel non defunt, qui me adiuent.

14. Ne quæras, filium enim. Hebr. Chal. & 70. profecto filium.

16. In tempore isto, scilicet, elapso anno. Si viri comes fuerit. Hebr. viuent te. 70. viuens tu.

Chal. superstites eritis. Vide Gen. 18. numer. 14. Mentiri, id est, decipere.

19. Doleo, scilicet, ob solis radios.

23. Calendæ, nec sabbatum. s. his diebus solebant Prophetas consulere. Vadam. Hebr. Chald. & 70. pax. q.d. vale, vel bene quidem habent nostra, sed est, cur velim illum conuenire.

24. Mina, id est, duc. Ne mihi morâ, &c. Hebr. Chal. & in 70. sensus est; Duc Asinam properè, nec mea causa moreris, vt ego equitem, nisi ego dixerò tibi, scilicet, volebat illum præcedere cum Asina, ipsâ pedes sequei, asinam verò ducebat, vt Prophetam veheret.

29. Ne salutes, &c. q.d. ne immoreris vlla in re, etiam salutandi, aut respondendi causa.

35. Semel huc, &c. Hebr. & Chal. semel huc, & semel illuc.

38. Vni de pueris suis. Hebr. Chald. & 70. puero suo.

39. Colocynthidas agri, id est, agrestes cucurbitas.

40. Mors. s. putabant esse venenum.

42. Balsamifera. Chald. terra Australi. Primitiarum, id est, ex nouis frugibus, vel in oblationem primitiarum. Et viginti. Hebr. & 70. viginti. Frumentum nouum, scilicet, in spicis. Chal. manipulos. 70. palathas. Hebr. spicas recentes. Pera. sic etiam 70. at Hebr. & Chald. veste, quod quidam referunt ad granorū thecas, seu folliculos.

44. Verbum Domini. i. prophetiam.

C A P. V.

1. **E**T diues, id additum ab Interprete.

2. Latrunculi. Hebr. exercitus, seu agmina. Chal. turma. 70. milites.

5. Mutatoria, scilicet, ad mutandum, seu induendum, cum in publicum proditur, quasi dicat, decem vestes pretiosas.

7. Scidit. s. velut audita blasphemia, vel ex indignatione ob petitionem rei impossibilis.

12. Vt lauer in eis, & munder. Chald. nunquid si me illis lauerò, sanabor?

13. Pater. Chal. Domine mi.

15. Benedictionem, id est, munus. Chal. oblationem.

17. Burdonum. Hebr. Chald. & 70. mulorum. De terra, scilicet, super hanc volebat Deum adorare, velut in loco sancto, seu hostias offerre erecto ex ea altari.

18. Deprecis Dominum, pro. Hebr. Chald. & 70. ignoscat Dominus, scilicet, per tuas preces. Adorauero. i. me incuruauero, dum Rex, qui mihi innititur, se incuruat. Adorante eo. sic etiam 70. at Hebr. & Chal. adorante me, id est, me flectente adorantis specie.

19. Vadè in pace, quasi dicat, ignosce. Electo terræ tempore. Hebr. & Chal. quasi vnum militare terræ. Vide Gen. 35. vbi eandem vocem Hebræam vertit, vernum tempus.

20. Pepercit, scilicet, abstinuit.
 21. Recte sunt omnia. Hebr. estve pax? Recte. Hebr. pax.
 22. Mutatorias, id est, pretiosas. vide supr.
 24. Iam vesperi. Hebr. in locum editum, seu in arcem. Chald. & 70. in locum obscurum. Alij, in locum secretum.
 26. In praesenti, id est, praesens.

CAP. VI.

2. **M**aterias singulas. Hebr. Chald. & 70. trahenti vnam.
 3. Ergo. Hebr. & Chal. quaso.
 6. Lignum, id est, manubriū alterum. Natus. f. coniunctum manubrio nouo.
 8. Illo, & illo. Hebr. Peloni Almoni. q. d. tali, & tali. Vide Ruth. 4.
 10. Praoccupauit. Hebr. & Chal. monuerat. f. Propheta. Eum. f. Regem. Obseruauit se ibi, scilicet, ne incideret incaute in insidias. Chald. cavit sibi illinc. Non semel nec bis. q. d. saepius.
 12. Nequaquam, q. d. non ita est, vt tu suspicaris.
 15. Heu, heu, heu. Hebr. ah, ah. Chald. obsecro.
 70. ô.
 17. Pueri, id est, famuli.
 18. Ad eum, fortè è ciuitate egressum. Cæcitate. 70. ἀσπασία, norasia. f. cæcitas est, qua videntur quædam, alia non. Vide Gen. 19. Ne viderent. Hebr. Chald. & 70. cæcitate.
 19. Dixit. f. ab eis interrogatus. Ostendam vobis. Hebr. & Chal. ducam vos ad.
 21. Pater. Chald. magister.
 23. Dimisit. f. Propheta, vel Rex. Vltra, id est, per longum tempus. f. dum ille Rex vixit. Latrones. Hebr. Chald. & 70. exercitus, seu milites. Argentea. f. siclis. 70. siclis argenti. Cabi. Cabus sexta pars sati. satum verò tertia pars ephi. Stercoris. f. ad fouendum ignem.
 27. Non. f. possum te saluare. Chald. nisi De area, & c. q. d. qui nec frumentum habeam, nec vinum.
 30. Cilicium. Hebr. Chald. & 70. saccum.
 31. Elisai. f. qui cum possit orationibus, fame non liberet ciuitatem.
 32. Homicida. f. Achab, qui occidit Naboth.
 33. Ait, scilicet, Rex. Vide cap. seq. Expectabo à Domino. q. d. nulla est spes. Chald. orabo Dominum.

CAP. VII.

1. **M**odius. Hebr. Chal. & 70. satū. sic & inf. Stare. Hebr. Chal. & 70. siclo. sic & inf.
 2. Cataraclas, id est, fenestras. q. d. si in copia maxima demittat triticum.
 5. Vesperi. Hebr. in crepusculo. f. nocturno, vel matutino: quamquam hic nocturnum potius intelligendum, vt infra, num. 7. Chald. 70. in tenebris.

7. Tenebris. f. nocturno crepusculo, vel matutino.
 10. Portam. Hebr. portarium. Chald. porta custodes. Eis. f. portæ custodibus.
 13. Mittentes. f. aliquot ex eis: quamquam. Hebr. & Chald. indicatur ex relictis tollendos quinque, & mittendos, qui tamen sensui obstat quod sequitur de duobus missis, quamquam dici potest, id consilium non placuisse.
 17. Ad portam. f. praefectum.

CAP. VIII.

1. **D**iebus multis. Hebr. Chald. & 70. septem annis.
 3. Interpellaret. Hebr. Chald. & 70. Clamarer. f. petens sibi restitui sua, quæ dum abesse, ab aliis fuerant occupata.
 4. Puero. Chal. discipulo.
 6. Eunuchum. erant hi magna auctoritate in Regum domibus.
 9. Et omnia bona. 70. de omnibus bonis.
 10. Dic ei. q. d. etiam si tu ei dicas, vel potes quidem dicere quantum ad vim morbi attinet, non enim est letalis. No. quod Heb. legitur, dic, Non, sed illud, Non, & Chald. & 70. & Hebrai volunt positum pro ei. f. m' pro i, vt interdum solet in scriptura. Sanaberis. Hebr. vita viues.
 11. Stetitque. f. Hazaël secundum. 70. expectans. f. diu, vt acciperet munera, adeo vt erubesceret. Alij, ad Prophetam referunt. Chald. & vertit faciem suam. f. vt mæsticiam celaret, vel fletum.
 13. Canis. q. d. sumne canis, vt talia faciā? vel, quomodo id possim cum sim abiectissimus? Infunde Stragulum. Chal. operimentū villosum. Infundit aquam. Hebr. & Chald. & 70. intinxit aqua.
 Expandit. f. vt refrigerare febricitatem videretur, re vera autem, vt suffocaret.
 19. Lucernam. i. splendorem regium.
 21. Seïra. i. montē Seïr. Populus. f. Idumæorū.
 22. Lobna. ciuitas erat in forte Iuda. vide Ios. 21.
 26. Cæpisset. f. patre viuente. Vno. f. solus post mortem patris, cum quo 20. annis regnauerat. Filia. i. neptis.
 27. Gener. enim, & c. f. vxotem duxerat de familia Achab.

CAP. IX.

1. **F**iliis. vide supr. cap. 2. Accinge lumbos. i. parate ad iter. Olei. f. balsami.
 2. Suscitabis. i. surgere facies. Fratrum, id est, sociorum.
 4. Puer Propheta. 70. puer Propheta. Chald. discipulus Prophetarum.
 8. Clausum, & nouissimum. q. d. & qui tuto sunt loco, & qui extra. Chald. & 70. clausum, & derelictum. Vide lib. 3. cap. 14. & inf. cap. 14.

11. Quid locutus sit. Hebr. sermonem eius. i. quid loqui soleat. 70. loquacitatem eius.
13. In similitudinem Tribunalis. Hebr. Chald. & 70. super gradus.
14. Obsederat. Hebr. Chald. & 70. custodiebat. sine caperetur ab Azaël, vel captam iam obseruabat, si posset recuperare, quem sensum secutus est notter Interpres.
17. Currum. sic etiā Chald. at Heb. & 70. equitem. Recte sunt omnia. Hebr. Chal. & 70. num pax: sic & inf. proximē.
18. Currum. Hebr. & 70. equum. Quid tibi, & paci. i. quid tibi cum pace?
19. Currum equorum. Hebr. Chald. & 70. equitem.
20. Præceps. Hebr. furiosē.
23. Manum. q. d. habenas.
25. Onus. i. prophetiam de punitione.
26. Filiorum. apparet etiam filios occisos, ne succederent patri.
27. Viam. i. secretiorem.
30. Stibio. Hebr. fūco.
31. Zamri pro Iesu simili Zamri.
32. Quæ est ista. Hebr. quis mecum, quis. q. d. est ne quisquam istic, qui faciat quod volo? Chal. quis est hic, quis? 70. quis es tu, descende ad me. q. d. Heus tu, quicumque es, adesto. f. quærebat, qui illam ē fenestra præcipitaret.
33. Et dixerunt, &c. Hæc non sunt Hebr. Chal. nec in 70. nec in Complut.
35. Summas manus. i. manuum extremitates, vt vertit Chald. at Hebr. palmas manuum.
37. Ita vt, &c. Hebr. Chald. & 70. ita vt non dicant (siqui viderint) hæc est Iezabel.

CAP. X.

1. **S**cripsit. i. tentans illorū animos. Ciuitatis. Hebr. & Chald. Iezraël. nutritios Achab, pro, nutritios filiorum Achab.
9. Iusti. i. extra culpam. Chald. innoxij. Quis percussit. q. d. nunquid ego? indicare vult rem factam Domini voluntate, adeoque iustē.
11. Notos. i. familiares. Chald. propinquos. Sacerdotes, Chal. socios.
12. Cameram. Hebr. Chald. & 70. domum. sic & inf.
13. Fratres. i. nepotes ex fratribus.
14. In cisterna. i. iuxta cisternam.
15. Benedixit, scilicet, salutauit. Chal. optauit ei pacem. Rectum. f. erga me. q. d. amāfne, me?
17. Usque ad vnum. Hebr. donec disperdidit eum, Chal. donec exterminauit eum.
19. Insidiosē. Chald. callidē.
20. Sanctificate. i. indicite. Vocauitque Hebr. & Chal. & vocauerunt.
21. A summo ad summum. i. ab extremo ad extremum. Hebr. ab ore ad os. Chald. ab angulo ad angulum.

24. Eius. f. qui fugere permiserit. Pro anima. q. d. pro eo occidetur.
25. Proiecerunt. scilicet, cadauera. Templi, id est, vbi templum.
27. Latrinas, scilicet, publicas.
32. Tædere. Chald. indignari. 70. ferire, seu excidere.
33. Super, id est, iuxta.

CAP. XI.

2. **D**etrinclinio. Hebr. Chal. & 70. dicunt abscondisse vtrumq; in loco, seu cubiculo lectorum. f. vbi dormiebant sacerdotes, & Leuitæ prope templū. Domo Domini, id est, templi appendicibus, seu in atrij porticibus.
4. Templum, id est, atrium. Adiurans. f. ne consilia proderent.
5. Sermo. i. res. Introeat. f. vt ministret in templo. No. quod omnes milites erant Leuitæ. Excubias. Hebr. Chal. & 70. custodiam. q. d. obseruet, ne quis à Regia veniat dum Rex coronatur. Scir. Hebr. Sur. Chald. Baronum. 70. viarum. erat porta hæc in atrio præcipua, & ad orientem. Scutariorum. f. militū, qui templum custodire solebant. Messa. Hebr. Massa. Chald. sollicitē. Alij, à desertione q. d. ne quis locum suum deferat.
7. Egredientes. f. expleto ministerio eius hebdomadæ. Not. quod isti coniungebantur in eumunere cum ingredientibus ad ministrandum. itaque vocat duas partes. Vide inf.
8. Septum templi. scam partem atrij, vbi Rex custodiebatur, septus milicibus, vel atrium sacerdotum. Chal. intra ordines. Similitum. 70. in atrium templi.
11. Dexteræ. f. australi.
12. Diadema. Chald. coronam. 70. sanctificationem. f. vox Hebræa æquiuoca est. sic Psal. 131. Testimonium. f. legem, quæ Regibus proponebatur. Vide Deut. 17. Vixerunt. f. ob controuersiam de Regno, sic Salomonem alioqui Regum filij non vngebantur.
14. Super tribunal. Hebr. Chald. & 70. super, seu, iuxta columnā. scilicet erat Regium tribunal. Cantores: sic etiam 70. at Chal. magnates.
16. Iuxta palatium. Hebr. & 70. domus Regis. Chald. in domum Regis.
18. Valide. Hebr. bene. Chald. pulchrē. 70. studiosē, seu, diligenter. Sacerdōs. f. summus.
19. Cerethi, & Phelēti legiones. Hebr. duces, & cursores. i. satellites. non enim sunt Hebr. hæc voces, Cerethi, & Phelēthi, de quibus vide 2. Reg. 8. num. 18. Scutariorum. Chald. & 70. cursorum. alij, militum, vel satellitum.
20. In domo, id est, prope domum.

CAP. XII.

3. **I**mmolabat. f. Deo, sed loco non licito.
4. **S**anctorum, id est, templi, seu rerum deo

consecratarum. Prætereuntibus. i. in numerum transeuntibus. f. qui attigerant 20. annum, numerabantur & dabat quisque dimidium sici ad sacrificium iuge, de quo vide Exo. 30. Quæ offertur, pro, & quæ offertur. Pretio animæ. f. quo se redimebat, cum se Deo vouerat.

5. Iuxta ordinem suum. Hebr. & Chal. à nobro suo, seu familiari. Sic etiam infra. Sarta tecta. Hebr. & Chal. scissuras, seu rupturas.

8. Prohibiti accipere. Hebr. Chal. & 70. conueniunt, seu consenserunt, ne acciperent.

9. Gazophylacium. sarculam. Desuper. Hebr. & Chal. in ostio eius, quidam tamen vertunt, in operculo. Ad dexteram, scilicet, templi, id est, ad Austrum, sic quidam, sed quod sequitur videtur repugnare.

10. Effundebant. Chal. & 70. colligebant, scilicet, in fasciculos, seu sacculos.

13. Hydria, alij, scyphus argentei. Chal. calices argentei. 70. portæ argenteæ. Sic & sequentia aliter vertit, quam noster. Incerta est valde significatio quorundam Hebraicorum verborum.

15. Fiebat. i. exigebatur. Fide. f. bona.

16. Delicto. i. emenda victima pro delicto. f. dabatur interdum sacerdotibus, ut emerent, & quod supererat sacerdotum erat. Ita quidam. Glo. interlin. refert ad pecuniā, de qua Exod. 30. cum populus recenscebatur. Fortè intelligitur quævis pecunia pro peccatis oblata sacerdotibus. In templum. f. ad sarta tecta.

18. Sanctificata, id est, donaria. Argentum. Hebr. Chald. & 70. & Complu. aurum. Recessit, id est, desit venire.

20. Mello, non est iste Mello, qui in Ierusalem, secundum quosdam. Alij eundem locum putant.

CAPVT XIII.

3. **D**iebus, scilicet, Ioachaz.

5. Saluatorem. f. filium Ioachaz, vide inf.

6. Lucus. f. plantatus in honorem Baal.

7. In tritura areæ. Chald. & 70. in conculcationem.

13. Sedit. f. adhuc viuente patre.

14. Pater mi. q. d. cur nos deseris? Chal. magister mi. Currus. i. defensor. f. orationib. Auriga. Hebr. & 70. equites. Chal. qui plus proderat Israël suis orationibus, quam currus eius, & equites.

16. Superposuit, id est, ad signi illius confirmationem.

17. Ait, f. aliquid astantium, vel Regi ipsi, ut aperiendum curaret, vel ipse aperiret. Orientalem. f. respicientem Syriam. Aphec. ciuitas erat Iudæ, quamquam hic etiam puto intelligi. Erant. n. præterea duæ, quarum altera in tribu Issachar, altera in tribu Aser. Vide Io. 15. & 19.

18. Iaculo. i. sagittis. f. iaculando.

20. Latrunculi. Hebr. & Chal. turmæ, seu exer-

citus. 70. milites. Ipso anno. Hebr. & 70. veniente anno. i. sequenti. Chal. in introitu anni.

23. Misertus est. Chal. pepercit. Reuersus est. 70. respexit.

CAP. XIII.

4. **H**oc tantum. f. non rectum coram Domino. Hebr. Chal. & 70. loco horum omnium (nisi tantum hoc quod) solum habent veruntamen.

6. Sicut. Hebr. & Chald. quo. In peccato. i. ob peccatum, seu pro peccato.

7. Petram, id est, arcem in rupe sitam, vel est vrbis nomē. Hebr. Selah. Chal. arcem. 70. petram. Iezachael, scilicet, ab eo, qui illam expugnauit. 70. Iectohel.

8. Videamus nos. f. ad confligendum.

9. Carduus, & c. se cedro comparat, alterum velut abiectum carduo, quasi dicat, ne si legationem quidem pacis mitteres, dignus esses, qui exaudireris.

10. Prouocas. i. tibi accersis.

11. Bethsames, scilicet, eousque venerat ei obuiam Rex Israël.

13. Ephraim, id est, per quam intrabant Ephraimitæ.

17. Vingtiquinque. Hebr. Chald. & 70. quindecim.

21. Sedecim. Aiunt quidam cum pater moreretur, fuisse trium annorum, nec per 13. annos regnasse. f. vsque dum esset annorum 16. ita cōciliari quædam loca in speciem contraria.

22. Elad. f. quæ in Idumæa, tributaria olim Iudæ. Rex. f. Amasias.

25. Sermonem. non extat ea prophetia.

26. Carceris. additum id ab Interprete. Sensus est. Heb. Cōsumptos omnes, & qui tuto erat loco, & qui derelicti. Vide lib. 3. c. 14.

28. In Israël. i. in Israël Regno sitam.

CAP. XV.

5. **L**ibera. i. separata ab hominum commercio. Chal. extra Ierusalem.

13. Azariz. Hebr. Ozia, scilicet, erat etiam ei id nomen.

16. Tapfa. vrbs est non procul à Therfa. De Therfa. i. à Therfa vsque, vel vsque ad Therfam. Aperire. f. portas.

19. Phul. Hic primus Rex Babylonie post Sardanapalum secundus Teglati Phalar, tertius Salmanasar, quartus Sennacherib, quintus Asaradon, sextus Berodach, septimus Ben Berodach, octauus Nabucodonosor. In Therfam. Hebr. Chal. & 70. super, seu, contra terram, scilicet, Israël, & sic Complut.

20. Therfa. Hebr. Chal. & 70. & Complu. terra.

25. Turre. Hebr. palatio. Chald. conclauis, alij, arce. Iuxta Argob, & iuxta Arie. Hebr. Chal. & 70. cum Argob & Aria, scilicet, sociis conjura-

tionis. Viros. Alij vertunt viros, vt significarentur non interfecti sed interfectores.

29. Domum Maacha. Hebr. Chald. & 70. Beth Maacha, scilicet nomen est proprium vrbis, seu regionis.

35. Domus Domini. f. atriij: hanc quidam dicunt esse speciosam, de qua Act. 3.

37. Illis. f. mortuo Ioathan.

CAP. XVI.

1. **R**egnauit. i. regnare cepit.

3. Per ignem. incertum, an simul etiam cremarent, probabile solum traiecit. Idola. Hebr. Chald. & 70. abominationes.

6. Hailan. vrbis est Idumæ. Hebr. Elath. Idumæi. sic etiam Chald. & 70. ar. Hebr. varia lectio. itaque quidam vertunt Syri.

9. Cyrenem. f. Mediæ vrbem.

12. Veneratus est. Hebr. Chald. & 70. accessit ad. Ascenditque Chald. obtulitque super illud.

13. Super alij, iuxta.

14. Æreum. f. Salomonis. De loco altaris, &c. Hebr. Chald. & in 70. sensus est, Abstulisse illud de loco, in quo erat. f. inter templum & altare illud, quod Rex iste posuerat. Altaris, scilicet, sui. Aquilonem. f. cum antea esset ad Austrum.

15. Maius, quasi dicat, meum. Æreum, scilicet, Salomonis.

17. Bases. f. concharum, seu luterum.

18. Musach, id est, tentorium, seu operimentum, scilicet, sub quo perfecti munere suæ hebdomadæ, quiescebant sabbato, postridie abituri. Templo, id est, atriio sacerdotum, scilicet, deiecit. Cōuertit in templum, id est, fecit, vt in templum duceret. Regem, id est, Regis metum, seu gratiam.

CAP. XVII.

1. **R**egnauit, scilicet, excusso iugo Assyriorum alioqui anno quarto Regni Achaz regnare cepit.

3. Ascendit, pro ascenderat, scilicet, quarto anno regni Achaz.

4. Carcerem. f. capta Samaria. Anticipatio est. postea enim narratur, quo modo id factum.

9. Verbis. i. rebus. Custodum. f. fructum in agris. Chald. forti.

10. Nemorosum. i. frondosum.

11. Verba. i. res.

12. Immunditias, id est, idola. Verbum hoc, id est, eiusmodi res.

13. Testificatus. i. velut testibus adhibitis cōtestatus. Et videntium, pro. i. videntium. Cere monias. Hebr. statuta, seu decreta. sic & infr. Sicut. Hebr. Chald. & 70. quam.

14. Noluerunt obedire. Hebr. Chal. & 70. non crediderunt.

15. Legitima. Hebr. decreta.

18. Iudæ. f. & Benjamin.

19. Erroribus. Hebr. & Chald. statutis, seu decretis. 70. iustificationibus, seu iustitiis.

26. Legitima. Hebr. Chal. & 70. iudicium. i. ritum colendi. sic & infr.

29. Gens, & gens. i. singula gentes.

30. Sochoth. Benoeth, id est, gallinam cum pulis. Chaldaica voces sunt. Nergal, id est, gallum gallinaceum. vox Chaldaica. Asima, id est, hircum syluestrem, Chaldaica vox.

31. Nebahaz. i. canem. Tharthac. i. asinum. Adramelech & Anamelech. i. mulo, & equo.

32. Nouissimis. i. obscuris hominibus. Sublimibus. Hebr. Chald. & 70. excelsorum.

CAP. XVIII.

1. **T**ertio. f. Regni eius liberi a tributo.

4. Nebustan. i. res anea. q. d. vile æs.

5. Ante eum. f. post David. Vide infr. ca. 23. vbi de Iosia simile quid dicitur.

8. Custodū. f. fructuum. q. d. paruas, & magnas ciuitates. Chald. forti.

11. Fluiuis sic etiam 70. Ar. Hebr. & Chal. fluui. Alij, iuxta flauium.

17. Misit. f. post, vbi Ezechias renuisset pendere tributum. Fullonis. sic dictus, quod illic fulones aqua piscinæ vestes lauarent.

18. Vocaruntque. f. ad colloquium.

20. Forsitan inisti, &c. Hebr. sensus est, An est tibi consilium & fortitudo sufficiens ad bellum? vel, consilio & fortitudine sit bellum, non solis verbis. Rebelle, scilicet, non soluendo tributum.

21. Ingreditur manum. q. d. tandem plus incommodi afferet, quam commodi.

22. Abstulit id dicunt ad inuidiam ei concitant. non enim Dei abstulerat, sed idolorum, vt quidam aiunt, quod si Dei, sancte fecit, volebat enim Deus solo in templo sibi sacrificari. Vide Isa. 36.

23. Transite, &c. Hebr. fidei iube domino meo. Alij, dato pignore certa cum domino meo.

25. Domini. q. d. Dei vestri vobis irati. Dixit mihi, sciebat per Prophetas prædixisse.

31. Quod vobis est vtile. Hebr. benedictionē. i. pacem. Chal. pacem.

32. Fructiferam, & fertilem. Hebr. Chal. & 70. frumenti &c.

34. Emath. Antiochia est, vel Epiphania. Arphat. vrbis est prope Damascum.

CAP. XIX.

3. **I**nreparationis, scilicet, qua arguimur ab Assyriis. Blasphemias, scilicet, qua Deum blasphemant. Venerunt filij, &c. q. d. sumus in magnis angustiis, & periculo.

4. Si forte, coniungendum, cum, fac orationem. Chald. vtinam. Exprobraret, id est, probis afficeret. Reperta sunt, pro reperiuntur, seu supersunt. f. Iudæ, & Benjamin.

7. Spiritum, id est, voluntatem, scilicet, reuer-
tendi in patriam.

8. Reversisset. f. eò.

9. Eum. f. Regem Æthiopiz.

21. Virgo filia Sion. Chald. Regnum congre-
gationis Sion, scilicet, solet Regnum servari, vt
virgo. No. sensum esse, O Rex Assur paulo post
te contemnet & videbit civitas hæc. f. cum hinc
abibis amisso exercitu.

22. Sanctum. f. Deum.

23. Ascendi, pro, ascendam. In summitate.
Hebr. latera. Libani. i. Ierusalem. Succidi. pro,
succidā. Abietes. 70. Cypressos. Ingressus sum,
pro, ingrediar. Carmeli. i. agri fertilis.

24. Clausas. f. in vrbibus.

25. Plafinaui illud, &c. quasi dicat, decreui per
te multos perdere, quod iam feci. Eruntque, id
est, vt essent. Collum compugnantium, quasi
dicat, sitæ in collibus, qui se bello tuerunt. Hebr.
aceruorum desolatorum, seu, destructorum.

26. Sedent. i. habitant. Humiles manu. Hebr.
abbreviari manu. q. d. debiles viribus. 70. infirmi
manu. Confusi. i. pudore affecti.

28. Ponam, &c. q. d. velut imposito circulo, &
Carno, reducam, &c.

29. Comede, &c. quasi dicat, his duobus annis,
etsi nihil seminetur, erit tamen quod edatis.

Quod repereris. f. natum è granis lapsis tempore
messis. 70. congregata. alij, reposita. Nascuntur,
scilicet, non iacto semine.

30. Mittet radicem, &c. quasi dicat, crescet, seu
multiplicabitur.

31. Zelus. i. nimius amor. f. in vos.

34. Propter David. non propter te, qui Regi
Assyriorum obtuleris Domino consecrata. Hier.
2. cont. Pelag.

CAP. XX.

1. **I**llis. f. sub tempus aduentus Assyriorum.
Anno Regni sui circiter 15. Præcipe. f.
quæ velis post mortem fieri.

2. Parietem. f. versus templum.

3. Fleuit. f. vitæ desiderio. Hier. 2. cont. Pelag.
Fleuit, quia nullus intrepidus vadit ad iudicium
Domini, habens conscientiam peccatorum.

5. Sanaui, pro, sanabo. Tertio. f. a primo mor-
bi, vel sanitatis, vel quo hæc dicebantur.

8. Dixit, pro, dixerat, scilicet, antea. Quod erit
signum. parvæ id fidelitatis est indicium. Hier.
vbi supr.

9. Ascendat Hebr. & 70. eat. Chald. procedat.
Lineis. Hebr. & 70. gradibus. Chald. horis. i. hora-
rum spatiis. sic & inf.

10. Crescere. f. solis progressu. Hebr. & 70. de-
clinare. Chald. procedere.

11. Reduxit. f. in momento, quandiu sic man-
serit, incertum. Dio epi. 7. ait, solis regressu, &
progressu consumptas horas 20. diemque illum

fuisse triplo maiorem solito. Not. quod dies erat
horarum 12. fuit autem ille 32.

13. Atomatum. Hebr. desiderabilium. i. divi-
tiarum. Chald. thesaurorum. Pigmæta, id est, res
odoriferas. Vasorum. i. bellicorum instrumen-
torum, seu armorum. Verbum. i. res, seu quid-
quam. Potestate sua, adeoque etiam vasa tem-
pli eis ostendit. Hier. 2. con. Pelag.

17. Auferentur, scilicet, displicuit Deo illa
opum ostentatio.

18. Filiis. i. nepotibus, seu posteris. Eunuchi. i.
primarij serui. Chald. magnates.

19. Veritas. i. stabilitas.

CAP. XXI.

1. **I**dola. Hebr. Chald. & 70. abominationes.

3. **C**onuersusque, &c. quasi dicat, iterum ædifi-
cavit. Militiam. i. exercitum, scilicet, planetas.
Chald. virtutes.

5. Duobus atrijs. f. sacerdotum, & populi.

6. Ariolatus est. Alij, observavit tempora. Fe-
cit. i. instituit. Pythones. 70. vtriloquos. Mul-
tiplicavit, vt faceret, pro, abundanter fecit, vel
coniunge, multiplicavit, cum aurspices.

7. Idolum luci. f. lucum sculptum.

9. Super. i. plusquam. f. peius quam.

10. Prophetarum, scilicet, Joel, Nahum, & Ma-
lachia.

11. Immunditiis. Chal. & 70. Idolis. sic & infr.

13. Funiculum. i. filum, quo designare solent
Architecti demolienda. q. d. sic diruam, vt olim
Samaritam. Chald. filum desolationis. Pondus. q.
d. extendam perpêdiculum, vt perdam sicut olim
domum Achab. Et delebo, &c. Hebr. & abster-
gam Ierusalem, vt solet quis scutellam tergere,
& tersam vertere super faciem eius. f. scutellæ. Sic
& Chald. & 70. nisi quod Chald. pro scutella læ-
cythum ponit, ac 70. pixidem. significat autem
abstergere, purgare pessimis hominibus. Tabu-
læ. f. cum euelluntur, & transportantur. Stylum.
f. designantem quantum destruendum sit.

14. Dimittam. Hebr. & Chald. deferam, seu,
derelinquam. 70. Delebo. Reliquias. f. tribum
Iuda, & Benjamin.

16. Vsq̃ue ad os. f. vt solet vas, cum impletur.
Hebr. de ore ad os, seu os ad os. 70. os super os.
Chald. ab extremitate ad extremitatē. q. d. totam.

17. Peccatum. Chal. & 70. peccata.

21. Immunditiis. Chal. & 70. Idolis.

24. Terræ. f. illius.

CAP. XXII.

3. **T**empli Domini. Hebr. domus, seu in
domum Domini. Chal. in domum san-
ctuarij Domini.

4. Confietur, scilicet, in monetam, vel colliga-
tur. sic inf. Ianitores templi. Chald. præfecti
Thesaurorum.

5. Sarta testæ. Hebr. scissuram, seu, rupturam.

6. Instaurandum. i. reficiendum.
 7. Suppuretur eis. i. exigatur ab eis ratio. In potestate. id additum ab interprete, quamquam Heb. aliquid respondet. Sin manu eorum, sed alio sensu dicitur enim, quod datur in manu eorum, id quod vertit sic, quod accipiunt. In fide. q. d. fidei illorum committatur. Heb. in fide faciant.
 8. Legis. f. Manasses omnes sacros libros sustulerat; verisimile est tamen postea poenitentem restituisse. Vide Chry. ho. 9. in Matt. & 7. in 1. Cor.
 9. Quod praeceperat. Hebr. Chal. & 70. verbū, id est, rem.
 14. Secunda. nomen est vici. Hie. 2. con. Pelag. fuisse quandam vrbis partem muro vallatam interiori. Idem Soph. i. ait fuisse secundam portam in muro. secundo post portam pistum.
 17. Et succenditur, pro, propterea succedatur.
 19. Perterritum. sic etiam Chald. at Heb. & 70. emollitum. f. timore. Stuporem. Hebr. Chald. & 70. defolationem, seu vastationem.

CAP. XXIII.

1. **M**ilit. f. nuntios, qui vocarent. Omnes. i. maior pars. sic & inf.
 2. Propheta, scilicet, qui aberant, cum consultata est Holda.
 3. Gradum, id est, locum ē terra elenatū. Heb. columnam, id est, locum editiorem. Ceremonias. Hebr. statum, seu decreta. Suscitarent. Chal. stabilerent, quasi dicat, stare faceret, videntur enim cadere quae observantur.
 4. Secundi, scilicet, a Pontifice. In luco. Hebr. ipsi luco, id est, luci simulacro. Bethel. f. vt pollueret altare ibi extructum.
 5. Deleuit auruspices. Hebr. cessare fecit, id est, aboleuit) sacerdotes, scilicet, phanorum. Duodecim signis. Hebr. influentiis, seu, signis. Chal. syderibus. 70. planetis.
 6. Lucum. f. sculptum, de quo sup. & cap. 21. de Vulgi. f. qui lucum illum adorauerat.
 7. Effeminatorum, id est, scortorum masculorum. Domo Domini. f. atrio populi. Pro quibus. Chald. & 70. in quibus. Quasi domunculas, id est, tentoria, seu cortinas. Hebr. domos. Chald. mensuras. 70. stolas.
 8. Contaminavit, id est, prophanavit. sic infra Gabaa, erat in Benjamin. Portarum, id est, quae erant ad portas. Ad sinistram, scilicet, introeunti, vt est Chald. & in 70.
 9. Non ascendebant. f. ex eo tempore. Fratru. f. sacerdotum. q. d. ob peccatum erant solum priuati potestate sacrificandi.
 11. Equos. f. quibus vehebantur in curribus, qui solem orientem salutabant. Ita quidam alij equos sculptos intelligunt quadrigam. f. soli dicatam more gentilitico. Exedram. Hebr. & Chal. cubiculum. 70. gazophylacium. Phaturim. i. suburbis. f. praefectus.
 12. Cucurrit, pro, currere fecit, id est, proiecit.

- Chald. procul fecit. 70. destruxit.
 13. Offensionis. sic vocat Oliueti montem ob Idololatriam. Hebr. destructionis. Chald. oliuarum. Idolo. Hebr. Chald. & 70. abominationi. Offensio. i. Idolo. Hebr. & Chald. abominationi. Polluit. Chald. prophanavit. sic & inf.
 14. Offibus. f. horū contactu prophanabantur.
 15. Et altare illud, pro altare, inquam, illud. Excelsum. Hebr. & Chald. & excelsum, vnde apparet aliud esse altaria, aliud excelsa.
 17. Titulus. i. statua. solebant ad sepulcra erigi statuae, seu columnae, vbi scribebatur nomen sepulchri, quod etiam hodie Iudaei observant.
 18. Propheta. i. pseudo propheta.
 24. Figuras Idolorum. Hebr. Teraphim. Chal. simulacra. Immunditias. Hebr. Chal. & 70. idola. Statuerent. i. impleret. Chald. firmaret.
 27. Similis. Vide sup. cap. 8. simile quidam de Ezechia dictum, quod intellige quantum ad aliquid sicut & illud, non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi. vel est hyperbole.
 29. Abiit. f. impediturus, ne forte Hierusalem inuaderet. Mageddo. vrbis in tribu Iuda.
 31. Lobna. vrbis Iuda.

CAP. XXIII.

1. **S**eruus. f. soluens tributa.
 2. Latrunculos. Hebr. agmina. f. militum.
 4. Propitii. i. parceret.
 6. Dormiuit. f. in itinere dum abduceretur in captiuitatem.
 7. De terra sua. f. contra Hierusalem.
 8. Coepisset. f. mortuo patre: nam cum illo regnauit annis decem.
 13. Concidit. f. in frustra.
 14. Incluforem. f. castrorum. i. peritum castrametandi. Chald. ianitores. i. vrbis custodes.
 15. Iudices. Hebr. & 70. fortes. i. potentes, seu robustos. Chald. magnates.
 16. Septem millia, scilicet, de aliis tribubus. nam de Iuda tria millia, itaque omnes decem millia, vt dictum sup. Mille. erant hi de illis septem millibus.
 20. Isacebatur, & c. q. d. Dei irati permissione illa fiebant.

CAP. XXV.

1. **N**abucodonosor. f. successor eius: de quo sup. cap. 24.
 3. Mensis. f. quarti, vt dicitur Jer. 39.
 4. Duplicem. f. murum, & antemurale. Ad hortum. i. prope hortum.
 6. Locutus iudicium. i. iudicio disceptauit, seu condemnauit. f. ob rebellionem.
 8. Exercitus. 70. coquorum. Hebr. laniorum. i. militum. f. mactant hi more coquorum, & laniorum. Chald. homicidarum.

14. Trullas. Chal. scopas.
 15. Quæ aurea, &c. i. tam aurea, quam argentea. vel q. d. separavit aurea ab argenteis.
 16. Id est. additum id ab Interprete.
 18. Secundum. i. vicarium pontificis. Ianitores. Heb. custodes vasorum. f. sacrorum. Chal. custodes thesauri. 70. custodes liminis.
 19. Stererant, &c. q. d. qui Regi affabant. f. nobilissimos. Sopher principem. 70. scribam principis. Probabat, &c. Chal. congregabat populum terræ. 70. ordinabat populum terræ. Sex. Heb. Chal. 70. & Complut. sexaginta.

27. Euilmerodach. f. qui succedit Nabuconosori, de quo in principio capituli.
 29. Sux. f. Ioachim, vel Euilmerodach.
 30. Annonam. i. victum.

I. PARALIPOMENON.

i. Derelictorum, seu prætermisforum. f. in libris Regum.

Videntur hi libri esse epitome eius, qui saepe citatur in Regum Libris.

Auctorem quidam Esdram putant. Vide Hier. in i. Par. c. 7.

CAPVT I.

4. **S**E M, &c. isti tres filij Noë, à quorū posteris habitata Asia, Africa, & Europa.
 5. Gomer, à quo Galatæ. Magog, à quo Scythæ, Madai, à quo Medi. Iauan, à quo Iones, seu Græci. Thubal, à quo Hispani, seu Iberi. Mosoch, à quo Cappadoces. Thiras, à quo Thraces.
 6. Ascenez, à quo Sarmathæ, seu Germani. Riphath, à quo Paphlagones.
 7. Thogorma, à quo Phryges. f. Turcæ. Elifā, à quo Aeoles. Tharhis, à quo Cilices. Cithim, à quo Cyprij. Dodanīm, à quo Thracæ.
 8. Chus, à quo Aethiopes. Mesraim, à quo Egyptij. Phut, à quo Afri. Chanaam, à quo Chananaei.
 9. Saba, à quo Arabes Sabæi. ita quidam. at potius Sabæi Aethiopiæ, quia per D. s. scribitur. Vide 3. Reg. cap. 10. Heuila, à quo Getuli. Sabatha, à quo Sabathani. Saba, à quo Saba, ciuitas Aethiopiæ. Ita quidam. potius à quo Sabæi Arabes, quia per W. s. scribitur. Vide 3. Reg. cap. 10. Dadan, à quo Aethiopes quidam.
 10. Potens. i. tyrannus. Hic Babel, seu Babylonis conditor.
 11. Ludim, à quo Lydij, & Lybici.
 17. Assur, à quo Assyrij, & Ninive condita. Lud, à quo Lydi. Aram, à quo Byri, quorum metropolis Damascus. Filij Aram, id non est Heb. nec in 70. Hus, à quo qui inter Cælosyriam, & Iudæam. Hul, à quo Armeni.
 19. Iectam, à quo Indi.
 29. Nebaioth, filius est Ismael, & qui sequuntur.
 32. Concubinæ. i. vxoris minus principalis. Hæ ducebantur sine solemnī apparatu, & dote.
 36. Thamma Amalech. Gen. 36. dicitur Thamma mater Amalech. & forte idem hæc sensus est.

38. Scir, scilicet, Horraei, qui ante Esau Idumæam tenuit.
 43. Imperauerunt, scilicet, cum diademate. Hi, & qui sequuntur duces, à quibusdam dicuntur fuisse Esau posterī. Dicerem potius duces solos esse ex Esau. Vide Gen. 36.

51. Duces. subque diademate Regū insigni.

CAP. II.

3. **S**U B, nomen est viri.
 7. Charmi. Vide Ios. 7.
 9. Ram. Matt. i. dicitur Aram. Calubat. dicitur aliàs Caleb.
 15. Septimum. habuit & octauum, sed adprium.
 17. Isaëlites, scilicet, habitatione, vel origine. Vide i. Reg. 17.
 18. Accepit, &c. Heb. indicatur genuisse Azuba mulierem & Ierioth virum. 70. vero, accepisse duas vxores. f. Azuba, & Ierioth. Fuerantque. f. præter Ierioth, si tamen id est viri nomen. Eius f. Azubæ, seu vxoris, vt patet ex Heb.
 21. Parris Galaad, id est, principis regionis Galaad.
 22. Possedit. f. Iair, de quo Iud. 10.
 23. Ciuitatum, pro ciuitates, seu oppida. Isti, scilicet, vici. Filij, pro filiorum, id est, neporum. Ita quidam. at 70. dicunt, istos fuisse filios Machir, vt noster, est quidem hic versus & sequens. Hebr. aliquanto aliter quam noster vertit, secutus 70.
 24. Patrem Thecuc. i. eius vrbs principem.
 34. Non habuit filios. f. mortui fuerant patre viuente, nam sup. dicitur eius filius Oholai, nisi forte id est nomen famine.
 42. Pater. i. princeps. sic inf. Et filij Marefa, pro, & filiorum Marefa. f. princeps.

52. Qui videbat dimidium requietionum. Hier. i. cont. Pelag. ait prophetaſſe ex dimidio. i. non perfectè. Hebr. Roch Chatſi Menuchot, quæ ſecundùm 70. ſunt nomina propria.

53. Egreſſi, ſcilicet, generatione, ſcilicet, genitæ, vel colonia deducta.

54. Coronæ, quæſi dicat, principes. Hebr. Are-
rorh, quod 70. acceperunt vt nomen proprium,
vt & ſequentia, ſcilicet, Beth Ioab Chatſi Mana-
chti Atſorhi.

55. Scribarum, id eſt, iuriſperitorum. Capen-
tes, &c. Hebr. Tirhathim, Scimhatim, Suchatim,
quæ 70. accipiunt, vt nomina propria. Calore
patris. Hebr. & 70. Hemath patre. Domus, id eſt,
familia. Rechab, id eſt, Rechabitarum. Vide.
Ierem. 35.

CAP. III.

1. **C**armelitide, ſcilicet, vxore, antea Nabal
Carmelitæ.

2. Geſſur, erat prope Syriam Damafci.

3. Vxore. ſ. primaria. quidam putant hanc eſſe
Michol. at Michol nullus fuit filius.

5. Betſua aliàs dicitur Bethſabe. ſ. binominis
erat. 70. & Complu. Bethſabee. Amihel, hic
1. Reg. 11. dicitur Eliam. ſ. erat binominis.

8. Eliſama, hic & Eliphelat. bis repetuntur.
Heb. iſdem prorsus litteris, & hic, & verſu 6.
fortè aliis eius nominis fratribus mortuis nati,
ſic ſunt vocati.

9. Sororem. ſ. ex parte patris, ſolius enim Ab-
ſalonis ſoror vterina.

15. Iohanam. 4. Reg. 23. dicitur Ioachaz. erat
quidem minor natu ipſo Ioachim, ſed dicitur hic
primogenitus, quia prior regnauit. Sellum, hic
omiſſus 4. Reg. quia non fuit Rex.

16. Iechonias, hic dicitur 4. Reg. Ioachim, ſci-
licet, per 2. caph, nam pater Ioachim per 2. coph.
Sedecias. Hebr. & 70. Sedecias filius eius, ſci-
licet, Iechoniæ.

17. Salathiel. Hebr. & 70. Salathiel filius eius,
ſcilicet, Aſir.

18. Melchiram, Phadaia, &c. Hi filij Salathiel.

19. Moſellam, qui & Abiud. Eorum, apparet
uiſſe cum iis, eadem etiam matre, non cum ſe-
quentibus.

21. Pater Ieſeæ, &c. totus hic verſus eſt ſe-
cundùm 70. nam Heb. aliter, ſatis obſcurè.

22. Seſa, non eſt Hebr. nec in 70. Itaque quod
ſequitur ſex intelligèdum, numerato etiã patre.

CAP. IIII.

1. **P**hæres. iſte ſolus filius, reliqui nepotes.

2. Generationes. i. cognationes, ſeu fami-
liæ. Sarathi. i. Sarathitarum.

3. Etham. quidam putant accipi pro principe
loci Etham. quod Heb. indicatur.

4. Ephrata, nomen vxoris Caleb, qui ex alia
vxore alium habuit primogenitum, is enim pri-

mogenitus vxoris huius. Patris, id eſt, principis
ſcilicet, Hur.

5. Aſſur. hic fuit poſthumus. Eſron ex Abia
vxore.

9. Iabes, qui & Othoniel. Inclutus. Hebr. ho-
norabilis. Iabes. i. dolorem.

10. Maliria, id eſt, dolore, ſeu afflictione. Hebr.
feceris, ne ob malum doleam. hic omittitur
quod voverit.

11. Frater Sua. ſic Hebr. & 70. at Complu.
pater Sua. nam quædam Hebr. אבי Abi, non
אחי Achi.

13. Cenemiſte fuit patruus, vel vitricus
Chaleb.

14. Patrem. i. principem.

15. Iephone, qui & Eſron aliàs. Filij quoque,
pro filius quoque. Filij, pro filius, eſt enim vnus
Mered. Accepit. ſ. Caleb.

17. Genuitque, ſcilicet, Caleb. Patrem, id eſt,
principem.

18. Eius. ſ. Caleb.

19. Odaia. nomen viri.

20. Filius Chanam. Hebr. Benchanam. fortè
nomen eſt proprium.

21. Iuramenti. Hebr. Aſbeah. fortè eſt nomen
proprium.

22. Qui ſtare fecit ſolem. Hebr. Iochim, no-
men proprium. Mendacij. Hebr. Chozeba, loci
nomen. Securus, & incendens. Hebr. Ioas, & Se-
raph nomina propria. Quæ reuerſæ ſunt in Le-
hem. Hebr. Iaſubi, Lachem. 70. & reuerſi ſunt in
Leem. Alij, habitatores Lachem. Verba vetera.
q. d. res antiquæ, ſeu antiqua nomina.

23. Plantationibus, &c. quaſi dicat, in hortis.
Regem, ſcilicet, David, apud què in pretio erant
ob cultum hortorum.

25. Filius eius. ſ. proximè præcedentis, & ſic
intellige in reliquis. Vide c. 5. & 6.

33. Et ſedium diſtributio. Hebr. & 70. & ge-
nealogia eorum, pro, in genealogia eorum.

38. Affinitarum. Hebr. patrui. 70. familiarum.

41. Eorum. ſ. poſteriorum Cham.

CAP. V.

1. **F**iliis Ioseph. ſ. quantum ad duplicè por-
tionem, nam quantum ad dignitatem,
Iudæ. Filius eius, &c. Vide cap. ſeq.

11. Baſan, quæ contigua regioni Galaad.

12. In capite, id eſt, primus, ſeu princeps. Se-
cundus. ſ. à Ioël.

13. Dòmos. i. familias.

15. Fratres quoque filij. Hebr. Achi filius. 70.
filij iſ. ſ. legunt filij. Buz, filij Abdiel, &c.

16. Baſan. ſ. ciuitate Metropoli. eodem enim
cum regione nomine vocabatur. Terminos. ſ.
eorum. q. d. totam regionem.

19. Ithurai, &c. 70. Ithuraos, & Nephifæos,
& Nedabæos.

20. Præbuerunt auxilium. 70. clamauerunt

contra eos. s. Deum inuocauerunt. Alij, adiuti sunt contra eos, scilicet, a Deo.

22. Dei, id est, Deo iuuante gestum. Transmigrationem. s. sub Rege Assyriorum.

26. Ara. hanc quidam dicunt esse Rages. de qua Tob. 1.

CAP. VI.

10. **F**Vnctus. s. egregie, restitit enim Ozia volenti offerre incensum.

20. Filius eius. s. proxime precedentis, & sic in talibus intellige. Vide sup. cap. 5. & inf. cap. 7.

27. Elcana. hunc quidam putant patrem Samuelis. Vide inf. nu. 33. & seq.

28. Vasseni. 1. Reg. 8. dicitur Ioel.

31. Collocata. s. in tabernaculo facto à David.

39. Frater, id est, cognatus.

48. Eorum, scilicet, cantorum supradictorum. Leuita, scilicet, alij.

49. Sancti sanctorum, id est, templi. Precarentur. Heb. expiarent. i. redderent Deum placarum. 70. placarent.

54. Iuxta cognationē. pro, in cognationibus, id est, qui erant de cognatione Caath. Contigerant. s. vrbes, & vici.

60. Tredecim. aliquæ hic omittuntur.

64. Quoque, pro, inquam, seu ergo.

65. Has, scilicet, supradictas.

66. Ciuitates. s. aliquot. In terminis, pro, & termini, seu terminotum.

CAP. VII.

2. **D**Auid. s. eum is iussit poplū numerari.

3. Filij, pro, filius. Quinque. s. cum patre.

4. Eis, scilicet, principibus.

5. Fratres. i. cognati. Per omnem cognationem. q. d. omnes simul consciebant. 87. millia.

12. Hir, qui sup. dictus est Vrai, seu Hiri. Filij Aher, pro, filius Aher. q. d. etiam is ad posteritatem Hir pertinebat.

13. Bala. s. matris Nephthali. Vide Gen. 46.

14. Syra. s. natione. Galaad. nomen viri.

15. Eius. 70. eorum. Secundi. s. filij. sed cuius? Vide Num. 26.

16. Filij eius, scilicet, Sares.

18. Eius. s. Galaad. Regina. Heb. Molecheth.

70. Melchath, nomen proprium. Virum decorum. Heb. Ishod. 70. Iesud.

19. Semida. Vide Num. 26.

20. Filij, pro, filius.

21. Et huius filius. Eser, Hebr. & 70. & Eser. Possessiones. 70. pecora. sic & infra. Not. quod Chal. Cant. 2. ait istos temere ex Aegypto egresfos 30. annis ante tempus, quo egrediendū erat, occisos fuisse à Philisteis, qui habitabant in Geth: sed id nō est verisimile: nec enim Ephraim tandiu viuere potuisset.

22. Eorum primorum pater erat, aliorū auus, proauus, abauus.

23. Beria. i. in malo, seu afflictione.

24. Filia. i. inceptis. Ozen Sara, nomen loci.

25. Eius, scilicet, Ephraim, vel Beria.

28. Filiabus. 70. uiculis. sic & infr.

CAP. VIII.

6. **C**ognationum. i. familiarum. sic & infr.

7. Autem abundat. Ipse. s. Gera.

11. Mehufim verò. Hebr. & de Chufim. s. vxore, quam noster sup. vertit Hufim. 70. & Meofim. In editione tamen 70. Romæ emendata, legitur de Ofim.

28. Patriarchæ. Hebr. capita Patrum, seu familiarum.

29. Abi Cabaon. i. pater, seu princeps Gabaon. Vide infr. cap. 9.

30. Cis. iste, & sequētes sunt filij Sur. non est autem iste Cis pater Saul. vide cap. seq.

32. Ex aduerso, id est, è regione.

33. Ner, qui aliās Abiel. vide cap. seq. vbi numeratur inter filios Sur, seu Abigabaon. Esbaal, qui aliās Isboferth.

34. Meribaa, qui aliās Miphiboseth.

38. Bocru. nomen proprium. 70. primogenitus eius.

40. Milliam. nō est Heb. nec in 70. nec in Complut. Filij Benjamin, id est, de tribu Benjamin.

CAP. IX.

2. **H**abitauerunt, scilicet, post reditum è Babylone. Israël. i. Israëlita. Nathinai. i. donati. s. ad templi seruitutem: erant hi Gabaonitæ. Vide Ios. 9. & Efd. 8.

5. Siloni, scilicet, Filiis, scilicet, reliqui.

12. Filij Phasur. i. nepotes. vide Neh. 11.

15. Carpenterarius. cognomen est, vel q. d. qui in templo fabrilē exercebat. Hebr. Cheres. 70. & Ares. quasi aliud nomen sit.

16. Obdia, qui aliās Abdah, vide Nehem. Semeis, qui aliās Samna. Atrii. Heb. villis. 70. atrii.

17. Frater eorum. Hebr. & 70. fratres eorum.

18. Ad illud. Hebr. & 70. ad hoc. Regis. s. per quam Rex in templum ingrediebatur. Obseruabant. Hebr. & 70. Ianitores. Per vices suas de filiis. Hebr. per turmas filiorum.

19. Per vices castrorum. i. ad morem custodum castrorum. Hebr. & 70. iuper castra, seu in castris. Introitum. s. tabernaculi.

22. Videns. i. Propheta. In fide sua. i. propter ipsorum fidem, seu fidelitatem.

23. Filios, id est, posteros. Tabernaculo, scilicet, ante adificatum templum. Hebr. & 70. domo tabernaculi.

25. Sabbatis suis. Hebr. septimo die. s. fungebantur officio suo 7. diebus, adeoq; septimo succedebant alij.

16. Exedras, id est, cubicula.
 29. Præerant, pro, & qui præerant. Vino, scilicet, ad libamina.
 33. Exedris, 70. pastophorio.
 35. Pater, id est, princeps. Iehel, s. nomine.
 42. Iara, cap. 8. dictus Ioadā.

CAP. X.

1. **P**alestinos, scilicet, Philistæos.
 6. **O**mnis domus, q. d. Regnum, & Maie-
 stas, vel ferè tota domus.
 7. Campestribus, Hebr. & 70. valle.
 10. Dei sui, scilicet, Astaroth. Corpus, Hebr.
 & 70. caput.
 11. Galaad, s. quæ in Galaad.
 12. Quercum, scilicet, insignem. Ieiunaue-
 runt, scilicet, more lugentium.
 14. Sperauerit, in Domino. Hebr. & 70. quæ-
 sierit, seu consuluerit Dominum.

CAP. XI.

2. **E**ducebas, &c. q. d. eras dux belli. Pasces,
 id est, reges: est quidem Rex velut pa-
 stor, & Homerus. Regem populi pastore vocat.
 Et tu, pro, id est tu.
 3. Regem, erat quidè iam Rex Dei electione.
 6. In primis, pro, primus. Princeps, s. exerci-
 tus mei.
 8. In circuitu, i. muro circumdans. Mello, lo-
 cus erat ubi cogeatur concio, quidam circum,
 vertit, alij, fossam, vel aggerem. Gyrum, id est,
 finem vsque circuitus. Extruxit, Hebr. viuifica-
 uit, id est, reparauit.
 9. Crescens, s. dignitate, & auctoritate.
 10. Ad Israël, pro, super Israël.
 11. Vulneratos, i. quos vulnerauerat. Alij, oc-
 cisos vertunt, sic & inf.
 12. Patruī eius, Hebr. Dodo, fortè nomen pro-
 prium.
 13. Ager regionis illius, Hebr. & 70. pars agri.
 Hordeo, & etiam lenticula, vt dicitur 3. Reg. 25.
 14. Hi, s. duo dicti, vel Eleazer cum suis.
 Eum, scilicet, agrum.
 16. Præsidio, i. arce, s. quò se solebat recipere.
 18. Libauit, s. effundens obtulit.
 19. Absit, &c. Hebr. Absit mihi à Deo meo, vt
 hoc faciam. i. auertat Deus, ne id faciā. Trium,
 saliorum ab iis de quibus proximè dictum est.
 21. Secundus, s. à tribus prioribus, qui attule-
 runt aquam, quanquam Hebr. & 70. significant
 fuisse ex tribus excellentissimum. fortè legen-
 dum secundos vt legunt quidam. Equidem pu-
 tant, ita Hieron. vertisse: nam & Hebræa id
 potius indicant.
 22. Cabseel, videtur esse nomen loci. Ariel,
 id est, fortissimos vt leones. Moab, pro, Moa-
 bitas. Cisterna, id est, fouea. Niuus, scilicet,
 quo sunt leones ferocissimi.
 23. Virga, id est, baculo.

25. Tres, s. qui aquam attulerant. vide supr.
 Ad auriculam suam, q. d. fecit suū consiliarium.
 Hebr. ad auditum suum. 70. super familiā suam.
 26. Patruī eius, Hebr. Dodo, vide supr.
 34. Filij Assem, Hebr. Bene Assem, fortè no-
 men proprium.

CAP. XII.

2. **F**ratribus, id est, cognatis.
 6. **D**e Carehim, Hebr. & 70. Coritæ, id est,
 de cognatibus Core.
 8. De Gad, id est, de tribu Gad.
 14. Nouissimus centum, &c. q. d. duces mino-
 res præerant centum militibus, maiores verò
 mille.
 17. Iudicet, Hebr. & 70. arguat.
 18. Pax tibi, scilicet, sit, q. d. prospera cuncta
 eueniant.
 21. Latrunculos, scilicet, Amalechitas. Hebr.
 tarmam, seu agmen vel exercitum. Vide 1.
 Reg. 30.
 23. Principum exercitus, Hebr. ducum expe-
 ditorem ad pugnam.
 28. Egregiæ indolis, 70. & Hebr. fortis ro-
 bore.
 32. Tempora, scilicet, quibus quæque agenda,
 quippe doctores, etsi quidam id ad militarem
 disciplinam referunt. Ad præcipiendum, Hebr.
 & 70. ad sciendum, seu cognoscendum.
 33. Corde duplici, Hebr. corde, & corde.
 39. Fratres sui, scilicet, alij Israëliti qui erant
 cum Dauid.
 40. Iuxta eos, Hebr. eis propinqui, seu vicini.
 70. confines eis. Palathas, id est, massas cary-
 carum.

CAP. XIII.

2. **E**gredietur, q. d. si Deo placuerit, quam-
 quam Hebr. nullum est horum verbo-
 rum, scilicet, egredietur sermo, quem loquor.
 Suburbanis vrbium. Intelliguntur etiam qui in
 vrbibus habitabant, & quidem Hebræicè, non-
 nulli vertunt in vrbibus & suburbanis.
 5. Sihor, Hebr. Sichor, id est, nigro, seu turbido.
 Quidam Nilum putant, alij alium esse fluuium;
 quod verius puto: qui enim Israëlitarum ad
 Nilum habitabant? Vide Ios. 13. & Ier. 2.
 7. Oza. Filius erat Abinadab. Frater eius, 70.
 fratres eius Hebr. Achio, nomen est proprium.
 Vide 2. Reg. 6. vbi tanquam proprium nomen
 legitur, quamquam ibi etiam 70. verterunt,
 fratres eius. Minabant, i. ducebant.
 8. Virtute, id est, fortitudine.
 9. Chidon, 2. Reg. 6. dicitur Nachon. Bos
 quippe, &c. Hebr. quia boues declinabant, s. de
 via, vel arcam, 70. quia inclinavit eam vitulus.
 11. Diuississet, s. separando animam à corpore.
 Vocauit, s. qui nomen imposuit.
 14. Benedixit, id est, bonis cumulauit.

CAP. XIII.

1. **P**arietum. i. lapidum ad parietes.
2. **E**o quod, pro quod. sic & inf. Subleuat-
tum est, pro subleuatum esset. 70. auctum esset
in altitudinem. Super populum. Hebr. & 70. pro-
pter populum.
5. Eliphálet. Hebr. Elipálet.
6. Baaliada. 2. Reg. 5. dicitur Eliada.
9. Raphaim. i. Gigantum.
11. Ascendissent, scilicet, Dauid, & milites.
Baal pharasim, id est, idolum, seu, planities diui-
sionum. Aquæ, scilicet, rupto aggere, vel vase,
quo continebantur.
13. Valle. eadem nempe Raphaim.
14. Recede ab eis. sic etiam 70. Alij, circunda
eos. Pyrorum. sic 70. Alij, mororum.
15. Gradientis. i. Angelorum incedentium.
Deus. i. Angelus Dei.

CAP. XV.

1. **T**abernaculum, scilicet, à se factū, quod
Moses fecerat, erat tunc in Gabaa. vide
cap. seq.
10. Filiis. i. nepotibus aliis, seu posteris, non
per Elisaphan eius filium descendentibus.
12. Sanctificamini. i. parate vos sanctè.
13. Ne vt à principio, &c. Hebr. quia vos non
adfuistis à principio, fecit Deus in nobis disper-
sionem, quia non quæsiuimus eum secundum
iudicium, id est, vt par erat, seu debito ritu. 70.
quia vos in principio non eratis, percussit Do-
minus Deus noster in nobis, quia non quæsiui-
mus eum in iudicio. Præsentem. i. portando ar-
cam, vt oportebat.
16. In excelsis. i. sublatum.
18. Secundo. i. dignitate.
20. Arcana cantabant. Hebr. super Halamoth.
nomen est instrumenti musici. Vide titulū Psal. 9.
& 45. 70. verterunt, de arcanis.
21. Pro octaua. Hebr. super leminith. Fortè erat
instrumentum octo chordarum, vnde ei nomen
octauæ. Vide Psal. 4. & 6. Canebant epiniciū,
id est, victoriæ canticum. Hebr. ad vincendum,
seu praualeudum, id est, ad vocem exaltandam,
vt quidam interpretantur.
22. Prophetæ, id est, Dei laudibus canendis,
sic inf. Præcinentam, id est, moderandam, seu
dirigendam.
23. Arcæ, scilicet, vbi collocata fuisset fortè
etiam in via id curabant, ne quisquam propè ac-
cederet: erant & alij duo, vt statim dicitur. fortè
bini præcedebant arcam, vel vicissim officio suo
fungebantur.
26. Adiunisset. 70. confortaret. Dicunt Hebræi
nullum sensisse onus portando arcam. Immo-
labantur, scilicet, subinde.
27. Stola, id est, indumento. Hebr. pallio. Li-
neo. 70. byssino. Intellige repetitionem esse, &

explicationem eius quod proximè dictum fue-
rat de stola byssina.

29. Ludentem. i. exultantem.

CAP. XVI.

2. **B**enedixit. i. bene precatus est. In nomi-
ne. i. inuocato nomine.
3. **A**ssæ bubulæ. addita hæc ab Interprete ad
maiores explicationem. Frixam oleo simillam.
Alij, pultem. alij, lagenam, scilicet, vini. 70. colly-
ridam.
7. Confitendum, id est, laudandum, scilicet,
Psalmo sequenti.
8. Confitemini, &c. vide Psal. 104.
15. Præcepit. i. obseruandum.
18. Funiculum, id est, sortem, seu portionem.
Parui, id est, pauci. Coloni eius. Hebr. peregrin-
antes in ea.
21. Calumniari. Hebr. & 70. opprimere. Pro
eis, id est, propter eos.
22. Christos. i. Reges, vel sacerdotes. Mali-
gnati. i. affligere.
23. Cantante, &c. Hæc ex 95. Psal. Ex die in
diem, id est, singulis diebus. Salutare, id est, salu-
tem, seu auxilium.
24. Gloriam. i. opera gloriosa.
25. Nimis. i. valde.
27. Coram eo. q. d. est laude dignissimus, &
magnificentissimus.
29. Decore sancto. Hebr. decore sanctitatis. 70.
in habitaculo sancto eius.
30. Commoueat. i. timore. Terra. i. terræ
incolæ. sic inf.
31. Cæli. i. cæli incolæ.
32. Mare. i. mundus, qui inf. ager dicitur, &
saltus: pisces verò, & arbores, homines. Plenitu-
do. i. quidquid in eo est.
34. Confitemini, &c. Hæc ex Psal. 105. confi-
teri autem, pro, laudare, seu gratias agere.
37. Fratres. i. cognatos.
39. Sacerdotem. i. summum. Tabernaculo. i.
Mosis. Vide inf. c. 21. & 2. Par. c. 1.
41. Vocabulo suo. i. nominatim, vel. q. d. viros
nominatos, seu magni nominis.
43. Benediceret. i. bene precaretur.

CAP. XVII.

1. **P**ellibus. sic etiam 70. at Hebr. cortinis.
3. **N**octe. i. sequente diē, quo dixerat præ-
cedentia, nisi fortè nocte dixerat eadem.
5. Nec enim, &c. quasi dicat, constitui ego
tempus quo sit ædificandum, id quod nondum
aduēnit. Domus, id est, templo stabili. Et in ten-
torio, pro, & tentorii.
6. Manens, pro, quandiu mansi.
9. Plantabitur, pro, plantatus est, id est, fixas à
me sedes accepit. Hebr. plantauit eum. Commou-
ebitur. 70. perturbabitur.
10. Ædificaturus domum, id est, familiam,

seu posteritatem numerosam daturus.

11. Vadas, scilicet, per mortem. Suscitabo, id est, excitabo. De filiis tuis. 70. de ventre tuo.

13. Fuit. f. Saul.

16. Sedisset, id est, mansisset. Vide 2. Reg. 7. num. 18.

17. Futurum. Hebr. & 70. longinquum. Super omnes homines. id additum ab Interprete. Heb. sensus est, ut solent esse viri excellentes.

18. Cognoueris. i. amaueris, seu faueris.

19. Propter famulum tuum. i. mea causa. Iuxta cor tuum. i. pro tua bona voluntate.

23. Famulo tuo. Hebr. & 70. super seruū tuum.

25. Reuclasti auriculam, quasi dicat, indicasti, seu aperuisti mihi. Vt edificares, & c. id est, te ei daturum posteritatem.

C A P. X V I I I.

2. **M**Vnera. i. tributum.

3. Hemat, id est, ad Hemath usque pertingentis.

4. Centum quadrigis. f. 400. equis. Hebr. centum curribus.

7. Pharetras. alij, clypeos. 70. torques.

10. Adoram, qui aliās Ioram. Vt postulare ab eo pacem. Hebr. & 70. indicant potius, ut saluaret eum, quamquam postulare, seu rogare pacem id etiam significat. Hebr. phrafi.

11. Vasa. f. missa à Thou, ut indicat Hebr. & 70.

12. Edom. f. simul cum Syris.

14. Iudicium, atque iustitiam. i. iudicium iustum. q. d. iuste regnum administrabat.

15. A commentariis. f. negotia notabat, regi- que referebat, vel res gestas scribebat.

16. Sacerdotes. f. summi. Scriba. i. legis peritus, vel legum scriptor.

17. Cerethi, & Phelethi, id est, exterminatores, & Admirabiles, secundum Hier. Hi qui fuerint vide 2. Reg. 8. Primi ad manum. i. quorum opera in primis vtebatur.

C A P. X I X.

2. **G**Ratiani. Hebr. & 70. misericordiam.

4. Decalauit. id ab Interprete additum.

5. Mandassent. i. nuntiandum curassent.

9. Agro. f. vrbis Medaba.

15. Ciuitatem. f. Medaba.

16. Fluium. f. Euphratem.

18. Septem millia. 2. Reg. 10. dicuntur septingenti, scilicet, intelliguntur illic currus electi & excellentes solim; hic autem omnes currus. Peditum. id omisum fuerat. 2. Reg. 10. sola equitum mentione facta.

19. Transfugerunt ad Dauid. Hebr. & 70. fecerunt pacem cum Dauid.

C A P. X X.

1. **P**ost anni circulum. f. à bello gesto contra socios Ammonitarum. 70. anno se-

quenti. Hebr. in anni reuersione seu conuersione, quasi dicat, in principio sequentis anni. Destruxit, scilicet, Dauid vocatus postea à Ioab. Vide 2. Reg. 12.

2. Melchom. i. Regis eorum, ut vertunt 70. quidam tamen putant esse Idoli nomen. Auri pondus talentum, pro, pondus talenti auri.

3. Trahas. i. ferrea rastra, quamquam Hebr. tantum sit mentio ferrarum, & carpentorum. 70. legunt ferras, & ascias ferreas, & tribulos.

4. Raphaim. i. Gigantum.

5. Adeodatus filius Salsus. Hebr. & Chald. Elchanan filius Iahir. Bethlemires. Hebr. & 70. Lachmi. forte est nomen Gigantis, vel intellige Elcanan fuisse Bethlemitem.

6. Rapha, nomen Gigantis.

7. Blaphemauit. i. probis affecit.

8. In manu. i. per manum.

C A P. X X I.

1. **S**Atan. i. aduersarius. f. diabolus.

3. Peccatum, id est, perniciem, seu poenam peccati.

5. Mille millia. Vide 2. Reg. 24.

6. Inuitus exequeretur. Hebr. abominabile iudicaret. 70. pudori ei erat. i. turpe putabat.

10. Videntem, id est, prophetam. Trium tibi optionem do. Hebr. tria ego extendo super te, id est, tibi propono. 70. tria ego tollam contra te, seu, super te.

12. Tribus annis. 2. Reg. 24. dicitur septem. forte septem pro multis positum more scripturæ. Adde quod numero maiori comprehenditur minor. 70. quidem etiam 2. Reg. habent tres. Pestilentiam famis. Hebr. & 70. famem.

16. Cilitiis. Hebr. & 70. faccis.

19. Ascendit. f. locus erat editor.

23. Tribulas. f. rustica instrumenta.

24. Gratuita. i. ab aliquo gratis data.

25. Sexcentos. Vide 2. Reg. cap. 24.

26. De celo. f. misso.

30. Præualuit. i. poruit. Obsecraret. Hebr. & 70. quæreretur.

C A P. X X I I.

1. **D**Omus Dei. i. locus aptus templo. vel ubi Deus coli vult.

2. Proselyti. i. aduenæ.

4. Æstimari. Hebr. & 70. numerari.

5. Delicatus. i. tener. Quam edificare volo. Hebr. quæ edificanda. Talis. Heb. magnifica & excellens. Omnes expensas. Hebr. & 70. in multitudine. i. abundanter.

9. Pacificus. Hebr. Selomoh.

14. Paupertate, modeste dictum. Vincitur enim, & c. Hebr. adeo multum est. Ad vniuersa impendia. Hebr. & 70. quibus adde.

18. Omnes inimicos vestros. Hebr. & 70. habitatores terræ. Vestras. Hebr. & 70. meas.

CAP. XXIII.

3. **V**iginti. Hebr. & 70. triginta.
4. In ministerium. Hebr. vt sollicitarent opus. Præpositorum. 70. scribarum. Iudicum, iidem erant præpositi, & iudices.
5. Psaltes canentes. Hebr. & 70. laudantes. Organis, id est, instrumentis. Fecerat Hebr. fecit, scilicet, ego Dauid. Canendum, Hebr. laudandum. 70. laudandum Dominum.
13. Ministraret. Hebr. sanctificaret, id est, sanctè ministraret. Secundum ritum suum. Hebr. vt ministraret ipse. Benediceret, 70. oraret. Nominum. Hebr. in nomine.
16. Filij, pro, filijs. sic inft. proximè. Primus. f. dignitate. Hebr. caput. f. dux, seu princeps.
24. Vices, id est, officia. Numerum capitum. q.d. numerati per capita, nominatim. A viginti, at sup. à triginta, scilicet, ista fuit alia numeratio. vide paulo inferius.
27. Supputabitur, pro, supputandus erat.
28. Purificationis, id est, ablutionis sacerdotum & victimarum. Sanctuario, id est, vasis facris: vt quidam interpretantur.
29. Sacerdotes autem. id additum ab Interprete. Torrendum. f. primitiæ spicarum torrebantur. Alij, frigendum, vertunt.
30. Leuitæ verò. & id ab interprete additum.
31. Ceremonias. Hebr. iudicium. i. ritum, seu morem, aut ordinem.
32. Obseruationes. Hebr. custodiam. Obseruationem. i. iussa seruari. Hebr. custodiam.

CAP. XXIII.

1. **P**artitiones. f. in classes.
2. Ithamar. f. in Heli, & eius posteris vsque ad Solomonis tempora.
3. Ministerium. f. vt per hebdomadas ministrarent singulæ familiæ sacerdotum, itemque vt infra dicitur Leuitarum.
4. In principibus viris. i. quantum ad principes viros attinet.
6. Principibus quoque, pro, & coram principibus. Eleazar, pro, nempe Eleazaris.
19. Domum Domini, scilicet, partem eam, quæ dicebatur sanctum, & Hecal, ad thymiana adolendum. Vide Hebr. 9. Not. verò quod in quaque horum familia vnus erat princeps: itaque multi erant principes sacerdotum. & sic Dio. cap. 4. cæl. Hier. vocat Zachariam principem sacerdotum. Iuxta ritum, &c. i. eo ritu, quem Deus per Aaron patrem eorum seruari præceperat.
31. Contra, scilicet, ex altera parte. Fratres, id est, cognatos. Aequaliter, scilicet, quantum ad ministeria templi. Hebr. & 70. aliquanto aliter, sed fortè eodem sensu.

CAP. XXV.

1. **M**agistratus, id est, principes. Ministerium, scilicet, ad canendum. Prophe-

tarent, id est, canerent prophetias, seu laudes Dei. Secundum numerum suum, id est, quotquot erant numerati, & ad id destinati.

2. Iuxta Regem, pro, iuxta Regis imperium. vide infra.

3. Filij Idithum, pro, filij, inquam Idithum. Sex. f. cum patre. Super confitentes, &c. Hebr. ad confitendum, & laudandum Dominum. 70. confessionem, & laudem Domini.

5. Videntis. i. Propheta. Exaltaret cornu. q.d. prophetabat de Regni David exaltatione, quæ in Christo præcipue contigit.

6. Manu. i. potestate. Regem. i. Regis mandatum, vel prope Regem erant, qui fortè eis in eo etiam præerat.

7. Erudiebant canticum, scilicet, ceteros tanquam doctores. Hebr. docti in cantico. 70. docti erant canere. Doctores. Hebr. & 70. periti, seu intelligentes.

8. Per vices suas. Hebr. custodia contra custodiam, id est, classis vna contra aliam, quasi dicat, inter se.

9. Duodecim. f. tot erant in vnaquaque cantorum classe.

CAP. XXVI.

1. **A**Saph alter est iste à cantore, de quo supra.

5. Benedixit, scilicet, dum in eius domo arca maneret.

10. Id est, de filiis, pro, qui erant de filiis. Habuerat, pro habebat. Primogenitum, apparet fuisse mortuum.

11. Fratres. i. cognati. Tredecim, etsi nō omnes hic numerati.

12. Sicut & fratres eorum. Hebr. è regione fratrum suorum, id est, per vices, vt alij eorum fratres, seu cognati.

14. Selemia, qui sup. Meselema.

15. Concilium, pro, concilij.

16. Ascensionis, id est, accliuem. Contra custodiam, quasi dicat, custodiæ sibi inuicem respondebant.

17. Per diem, id est, per singulos dies. Bini. f. singulis diebus. 70. duo & duo per successiones. q.d. inuicem succedentes.

18. Cellulis sanitorum, alij, domo instrumentorum, scilicet, templi. Via, scilicet, ascensionis, seu accliu. Biniq; per cellulas. 70. duo duo per successiones.

20. Sanctorum. i. sanctificatorum, seu dedicatorum, sic infra.

21. Filij Gerson. i. qui ex Gerson originem ducunt. Ledan, & Gersonni, &c. pro, ex ipso, inquam, Ledan, Gersonita, & Iehilitæ.

25. Amramitis, pro de Amramitis etiam, scilicet, erant præfecti thesauris.

26. Sanctificauit, dedicauit.

29. Et filiis. Hebr. 70. & Complur. & filijs Forinfecus. i. extra templum, vel urbem. Ad docendam, & iudicandum eos. Hebr. in praefectos, & iudices, seu praefecti, & iudices.
32. Eius. i. Herie.

CAP. XXVII.

1. **I**ngredientes, scilicet, ad ministerium Regis, quod durabat solum per mensem unum. Viginti quatuor millibus. scilicet, tot ministrabant Regi singulis mensibus.
3. De filiis Phares. i. erat Iesboam.
4. Alter. i. vicarius eius.
6. Praerat. i. tanquam vicarius patris.
12. De filiis Iemini. i. de tribu Benjamin.
16. Rubenitis. i. simul, & Gaditis.
23. Inferius, pro, & infra. Quia dixerat, &c. q. d. satis multi erant reliqui, ut opus non fuerit iuniores numerare.
24. Numerus. i. a Ioab supputatus. Fastos, id est, annales.
28. Ficeta. Hebr. & 70. Sycomoros.
31. Litteratus. Hebr. & 70. scriba. Filijs Regis. i. ut paedagogus.
33. Amicus. 70. praecipuus amicus, seu socius.
34. Fuit. i. consiliarius.

CAP. XXVIII.

1. **F**iliisque suos. Hebr. & 70. filiorumque suorum. Eunuchus. Quidam putant significari Eissenos, qui lectioni & orationi intenti ab vxoribus abstinebant. Ierusalem. scilicet, eos conuocauit.
4. Sempiternum. i. longum tempus, vel de Christo intelligendum. Principes. Hebr. & 70. ducem. Hodie. i. facit.
9. Scito. i. cognosce.
10. Perfice. Hebr. & 70. fac.
11. Et templi. Hebr. & 70. & domorum eius. Cellariorum. i. circa templum. Cenanuli. i. suppremi cellarij: erant enim tres ordines. Hebr. & 70. cenaculorum eius. Cubiculorum. i. sacerdotum, vel thesaurorum, vel, & pro. i. positum. In adytis. Hebr. & 70. interiorum. Propitiationis. i. propitiatorij.
12. Atriorum, pro, nempe atriorum, scilicet, atrij sacerdotum, & atrij laicorum. Exedrarum, id est, cubiculorum. 70. pastophoriorum. Sancto-

- rum, id est, rerum Deo consecratarum, vel ad templi restorationem oblatarum.
13. Diuisionum. i. ad varia ministeria.
14. Per singula. pro, ad singula.
16. Diuersitate mensurum. i. singulis mensis.
17. Leuenculos Alij, crateres 70. cyathos. Vox quidem Hebraea (ut nunc legitur) craterem significat, aut cochlear, non leonem; idque in quatuor locis huius versus.
18. Quadriga. 70. currus. i. representabatur Deus super Cherubim sedens, velut super currum. vnde Psal. 79. qui sedes super Cherubim.
19. Scripta. i. descripta.
21. Nouerunt, pro, noscent. i. obedient, seu iuuabunt exequentes, ut indicant Hebr. & 70.

CAP. XXIX.

1. **E**cclisiam. i. eorum. Opus enim, pro, opus autem. Hebr. & 70. & opus.
2. Quasi stibinos, id est, similes fucis. Hebr. fuci. 70. pretiosos. Alij, rutilantes. Marmor Parium, id est, candidum, à Paro insula. Hebr. lapides marmoreos. 70. lapides Parios.
3. Praeparaui. i. praeparaueram. q. d. addo etiam de peculio, &c. Vide sup. cap. 22.
6. Polliciti sunt. Hebr. sponte obtulerunt. 70. prompti fuerunt. Principes possessionum. Hebr. principes operis. 70. praepositi operum.
7. Solidos. i. aureos. 70. drachmas.
9. Promitterent. Hebr. & 70. offerrent.
12. Magnitudo, & imperium omnium. Hebr. & 70. magnificare & roborare, seu confortare omnia.
14. Promittere. Hebr. sponte offerre.
17. Simplicitem. Hebr. rectitudinem. 70. iustitiam. Simplicitem. Hebr. rectitudine.
19. Ceremonias. Hebr. statuta.
21. Vniuerso ritu. Hebr. & 70. sacrificia. In omnem Israël. i. pro totius Israël salutem. 70. omni Israël.
23. Domini. i. à Domino datum. Cunctis placuit. Hebr. & 70. prosperatus est.
25. Super omnem Israël. Hebr. excellenter coram omni Israël.
29. Samuelis. i. 1. & 2. Reg. ut quidam putant. quod non facile admiserim.
30. Regni eius. i. ratio. Temporum, id est, laborum, & afflictionum. Sub eo, &c. Hebr. super eum, & super Israël, & super omnia Regna terrarum.

LIBER II.

CAP. V. T. I.

1. **N** excelsum. i. vehementer, seu sublimiter.
5. **I**bi. i. in Gabaon. Requirit, pro, adiit.
12. **D**ata sunt, pro, dabuntur. 70.

- do. In Regibus, scilicet, Israël. Vide supra. cap. 29.
13. Coram. Hebr. & 70. à facie. i. à conspectu.
16. De Coa, &c. Vide 3. Reg. 10. ubi eadem verba Hebr. quae hic.

CAP. II.

1. **S**excentos, at 3. Reg. cap. 5. trecentos. hinc adduntur qui praefectis praerant.
3. Et habitauit. Heb. & 70. habitaret.
6. Poterit praualere. i. tantum poterit. Tantum. f. aedifico.
8. Archeuthina. i. Iuniperina. sic 70. at Hebr. abiegna. Pinea. alij. Brasilea, vel corallia.
9. Nimis, & inclyta. Heb. & mirabilis.
10. Coros. continet Corus (qui & Chomer dicitur) 10. epha, epha autem sata tria. Metretas Hebr. battos. est autem Battus in liquidis, quantum Epha in aridis, scilicet, decima pars cori. Sata. Heb. battos.
13. Patrem meum, quasi dicat, qui mihi est velut pater. 70. feruum meum. forte Abi (quod est Heb.) cognomen erat.
14. Tyrius, scilicet, habitatione. alioqui enim de tribu Nephtalim. ita quidam. Putarim potius matrem fuisse de tribu Nephtalim, simul & Dan, ut dicitur hic: patrem vero Tyrium natione. Vide 3. Reg. 7. Marmore. Hebr. & 70. lapidibus.
16. Ioppe. Heb. Iapho.
17. Profelytos. Heb. peregrinos.

CAP. III.

3. **F**undamenta, id est, fundamentorum mensura. Prima. f. comprehendente. Hechal, & Deuir. i. sanctum, & sancta sanctorum postea enim hec diuisa. illud erat 40. cubitorum, id vero 20. quidam primam dicunt. i. qua Moses tabernaculum mensus est.
4. Centum viginti. At 3. Reg. ca. 6. dicitur triginta. f. vsque ad primum tabulatum.
5. Maiorem, scilicet, Hechal, seu sanctum. Catenulas, scilicet, erant palmae iunctae opere catenato.
6. Templi, scilicet, Hechal. Marmore. Heb. & 70. lapide.
7. Probatissimum. Heb. & 70. ex Paruaim. i. Peru, secundum quosdam.
9. Clauos, scilicet, quibus laminae parietibus affigenda.
10. Statuario. alij, artificiofo. alij, puerorum. f. similitudine. 70. de lignis imputribilibus.
11. Ala, scilicet, comprehendendo etiam corpus Cherubim.
13. Exteriores. f. sanctum.
15. Triginta & quinque, scilicet, utraque. Vide 3. Reg. c. 7. ubi vnaquaeque dicitur 18. cubitorum, abscondebatur autem dimidium cubiti in capitello. Ita quidam. Alij vero fuisse cuiusque longitudinem cubitos 18. praeter capitellum & basin, quorum cubiti implebant numerum 35.
16. In oraculo. i. quales erant in oraculo. Centum. f. in quolibet duorum ordinum.
17. Iachim. i. firmitas, seu, firmabit. Booz. i. fortitudo, seu in fortitudine.

CAP. IIII.

1. **A**ltitudinis. Ascendebatur autem, ut quidam dicunt, pavimento sensum se attollente, ut solet in quibusdam scalis.
3. Similitudo bouum, scilicet, tubercula speciei bouum, per quae aqua educebatur. Decem cubitis, id est, decem in vnoquoque cubito, scilicet, erat trecenta; Caelaturae, scilicet, illorum tuberculorum, quae boues referebant.
5. Vastitas. i. crassitudo. Quasi duobus versibus. Heb. & 70. duobus ordinibus. Repandi. i. recurui. Metretas. Heb. batos. At 3. Reg. 7. dicitur duo millia batos. f. tantum solebat infundi, sed tria millia capere poterat.
8. Mensas, scilicet, ad panes propositionis. Phialas, alij, crateras, vel pelues.
9. Basilicam. Heb. & 70. atrium. f. populi.
10. Contra orientem. f. ante templum, quod respiciebat orientem. Meridiem. erat ea pars dextera templi, sed sinistra ingredientibus.
16. Pater eius. Heb. Abiu, forte cognomen erat, Abi, seu, Abiu.
21. Florentia. i. flores liliorum.
22. Thymiamata. Alij, psalteria. Ostia, id est, cardines, ut dicitur 3. Reg. 7. Caelauit. id additum ab Interprete.

CAP. V.

1. **Q**uae voverat Hebr. sanctificationes, id est, quae consecrauerat, seu dedicauerat. 70. sancta.
3. Die solenni. Vide inf. cap. 7.
5. Tabernaculo. f. Moysi, vel facto à David.
9. Ante oraculum. f. iis, qui essent in templo. Vide 3. Reg. 8.
10. Aliud. f. ex lege, vel forte illo tempore solae erant tabulae.
11. Sanctuario. i. oraculo. Sanctificati. i. preparati. f. ad festum illud. Diuisus erat. q. d. non obseruabatur illo die distinctio vlla.
12. Altaris. f. holocausti.
13. Longe sonitus audiebatur, ita ut haec ab Interprete addita. Implerecur. Heb. & 70. impleta est.
14. Ne possent, pro, adeo ut non possent. Heb. & non poterant. Gloria. i. praesentia nube representata, seu Majestas.

CAP. VI.

1. **P**ollicitus est. Heb. & 70. dixit. Vide 3. Reg. 8.
2. Nomiini eius, & c. Heb. habitaculum tibi, & locum habitationi tuae in saecula.
5. Ciuitatem. f. aliam, quam Hierusalem, ut infr. dicitur. Nomiini meo. Heb. ut esset ibi nomen meum. Alium. Elegit quidem Saulem, sed non cum posteris eius: loquitur autem de electione in perpetuum.
13. Basim alij, concham, scilicet, suggestum

instar conchæ. Basilicæ. Heb. & 70. attrij, scilicet, populi. Deinceps, id est, deinde. Contra, id est, e regione. q. d. coram omnibus.

16. Vias meas. Heb. & 70. viam suam.

18. Quanto magis. s. non capiet.

19. Sed ad hoc tantum facta est, id additum ab Interprete. Vt respicias, pro, & respicias. 70. & respicies.

21. Exaudires, pro, exaudias. Famuli, coniungitur cum, Israël.

22. Contra eum. v. g. iuraturus, quod non debeat quidquam. Maledictio. Hebr. iuramento. s. execratorio. Coram altari, solebant Iudæi ante altare iurare.

24. Peccabunt enim. Hebr. quia peccabunt. Egerint penitentiam. Hebr. confessi fuerint nomen tuum. Obscrauerint. Qui reliqui fuerint. Nomen tuum. Hebr. Coram te.

25. Propitiare, pro, propitiaberis. Reduc, pro, reduces.

27. Et populi tui, pro, id est, populo tuo.

28. Aurigo, & aurigo. Alij, ariditas, & rubigo, id quod utrumque segetem corrumpit. 70. aeris corruptio, & icteritia. Hæc corporis humani morbus est, quæ Latine aurigo dicitur ab auri colore. Vastatis regionibus, id additum ab Interprete.

29. In domo hac. Heb. & 70. ad domum hanc, scilicet, conuersus.

30. Propitiare, & redde, pro, propitiaberis, & reddes.

35. Vt exaudias. Heb. & 70. & exaudies. sic inf.

39. Facias, pro, facies, quasi dicat, dabis sententiam in illorum fauorem, vel viciſceris eorum iniurias. Quamuis peccatori. Hebr. & 70. qui peccauit tibi.

40. Tu es enim. Heb. nunc. 70. & nunc.

41. In requiem tuam, quasi dicat, mane in loco isto, quem elegisti, ut ibi quiesceres. Fortitudinis, id est, in qua ostendis virtutem tuam. Induantur salutem. i. à te feruentur. Christi tui, pro, meam. Reges Christi. i. vncti vocabantur. q. d. ne patiar à te repulsam.

C A P. V I I.

1. **M**Ajestas. Heb. & 70. gloria. s. nubes, quæ Dei præsentiam representabat, & Majestatem.

3. Adorauerunt. s. Deum.

6. Organis carminum. i. musicis instrumentis. Per manus suas. i. opera sua. q. d. canebant ipsi quod David composuerat.

8. Solemnitatem, scilicet, festum tabernaculorum. Torrentem, scilicet, Rhinocolorum. Vide Gen. 15.

9. Collectam, scilicet, festum, quo populus omnis congregabatur, post dies 7. festi tabernaculorum, quod hic secutum est post 7. dies quibus templum dedicatum. Septem diebus. s. dedi-

catio cœpit 8. die Septembris, deinde festum Tabernaculorum 15. Vigesimo tercio. s. tunc discesserunt: nam, ut dicitur 3. Reg. facta est abeundi potestas die 22.

11. Regis, id est, suam.

12. Apparuit. s. multis annis post dedicatum templum. Vide 3. Reg. 9.

13. Calum. i. ærem.

14. Super quos, & c. i. qui appellantur nomine meo. s. populus Dei, vel pro quibus sacerdotes orant inuocato meo nomine.

17. Et feceris, pro. i. feceris. Iustitias meas. Heb. statuta mea. 70. præcepta mea. sic inf.

18. Suscitabo. i. stabiliam.

21. In prouerbiū. Heb. in stuporem.

C A P. V I I I.

1. **P**ostquam. 70. in quibus.

2. **H**iram Salomoni, scilicet, uterque alteri dedit.

4. Palmiram. Heb. & 70. Thadmor. Munitissimas. Alij, thesaurorum, seu repositiorum, scilicet, ubi asseruabantur res ad bella necessaria. 70. munitas.

6. Libano, scilicet, loco, qui dicebatur Saltus Libani, ubi regia æstiuat.

10. Ducenti quinquaginta. s. præcipui alioqui 3. Reg. dicuntur 550. Qui erudiebant populum. Heb. dominantes populo. 70. præpositi operum in populo.

12. Porticum. s. templi.

14. Ordine suo. Heb. & 70. custodiis suis. Per portam, & portam. i. per singulas portas.

15. Et in, pro, etiam in.

18. Quadringenta quinquaginta. 3. Reg. dicitur 420. scilicet, 30. expensa in necessariis nauigationi, vel in maiori numero minor comprehenditur, ut sup. diximus.

C A P. I X.

1. **T**entaret. i. exploraret responderetne sapientia famæ. Magnis opibus. Heb. & 70. maxima potentia, seu exercitu.

3. Domum, scilicet, Dei, & Regiam. Victimæ, & c. Alij, ascensum, per quem ascēdebat, & c. Vide 3. Reg. 10.

5. Virtutibus. Heb. & 70. verbis. i. rebus.

6. Virtutibus tuis, id additum ab Interprete.

10. Thyia aliij, corallia, vel ligna Brasilica, vel ebenum.

11. Gradus. sic 70. aliij, tigna.

12. Et multo plura, quam 70. præter ea, quæ ipsa. q. d. exceptis iis, quæ ipse Regina donauerat, propter ea, quæ illa attulerat: omnia enim hæc supplenda ex lib. Reg. 3.

14. Legati. aliij, mercatores.

15. Hastas. 70. scuta. vide 3. Reg. 10. ubi scuta vertit. s. fecit diuersa clypeorum genera. Tre-

centorum aureorum. 3. Reg. Hebr. dicitur trium librarum, seu minarum. s. libra erat centum aureorum. In armamentario, &c. Hebr. & 70. in domo saltus Libani.

18. Brachiola. s. manuum sustentacula.

21. Tharſis, id est, eam partem Africae, quae ad Oceanum meridionalem, & nunc Angola dicitur. Vide 3. Reg. 9.

22. Gloria. Hebr. & 70. sapientia.

25. Quadraginta, &c. Hebr. quatuor milia stabula equorum, & currui. 70. quatuor milia equorum ad currus.

29. Verbis, id est, libris. Libris. Hebr. prophetia. 70. verbis.

CAP. X.

1. **A**Nte Salomonem. Hebr. & 70. à facie Salomonis. i. metu Salomonis.

4. Durissimo. Vide 3. Reg. 12.

6. Steterant, scilicet, vt consiliarij.

10. Groſſior. q. d. ſum multo fortior.

11. Scorpionibus. alij, flagris aculeatis.

15. Voluntatis Dei. Hebr. à Deo cauſatum. 70. ſubuerſio à Deo.

16. Paſce. Hebr. & 70. vide, id est, prouide.

CAP. XI.

1. **F**Actum est, &c. Hæc vsque ad, ſolam, non ſunt Hebr. nec in 70. nec in Complut. Solam, etiam Benjamin in Iuda intelligitur. Suum, id additum ab Interprete.

11. Clauiſſet eos muris. ſic etiam 70. at Hebr. roborat ſeruitutes. i. vrbes munitas. Hoc est. Hebr. 70. &c.

17. Salomonis. ſ. antequam is peccaret. Vide inſr. cap. 17. & 26.

22. In capite. 70. in principem.

23. Quia ſapientior, &c. Hebr. ſenſus est, erudiuit eum, ſeu curauit erudiendum; & reliquos filios diſperſit per ciuitates Iuda, & Benjamin. Eis. ſ. filiis. Petiuit. ſ. Roboam. q. d. habuit plurimas vxores, vel dedit Abiæ filio.

CAPVT XII.

5. **F**Vgientes Sefac. Hebr. & 70. à facie Siſac. i. propter Siſac ſeu metu Siſac.

7. Humiliati eſſent, ſcilicet, agnoſcentes peccata ſua.

9. Receſſit itaque, &c. Hebr. & 70. & aſcendit Siſac Rex Aegypti, contra Hieruſalem, & accepit theſauros, &c.

10. Scutiariorum. Hebr. & 70. curſorum, ſcilicet, militum, qui Regem pedites ſequabantur, more ſatellitum.

12. Siquidem in Iuda, &c. Hebr. & in Iuda fuerunt res bonæ, id est, proſperæ.

13. Confirmaret. Hebr. poneret. Ammanitis. pro Ammonitis.

14. Libris. Hebr. & 70. ſermonibus. Et diligenter

ter expoſita. Hebr. & 70. dum genealogiam exponunt.

CAP. XIII.

2. **V**Riel. hic 3. Reg. 15. dicitur Abeſſalon, & ſup. cap. 11. Abſalon. ſetiam Vriel vocabatur. 70. quidem hic habent vt ſup. Maacha filia Abeſſalon.

3. Quadraginta. Hebr. 70. & Complut. quadringenta. Octoginta. Hebr. 70. & Complut. octingenta.

5. Salis. i. innolabile. ſal enim à corruptione ſeruat, vel q. d. factum cum ſacrificiis. his enim ſal adhibebatur.

7. Filij Belial. i. homines ſceleſti. Rudis, & corde pauſo. Hebr. puer, & corde tenero. q. d. inſtar pueri pauſus, ſeu rudis.

8. Domini. i. à Domino conſtituto.

9. Terrarum. ſ. colentium Idola. Initiauerit, id est, conſecrauerit. Hebr. & 70. impleuerit. ſ. ſolet ſcriptura conſecrationem ſacerdotum vocare manuum impletionem. cauſam diximus ſup. Iud. 17. De bobus. Hebr. filio bouis.

11. Iuxta legis præcepta conſectum. Hebr. aromaticum. 70. compositionis. Ad veſperā. Hinc apparet ſolum noctu luxiſſe; quod alibi monuimus. Præcepta. Hebr. & 70. cuſtodiam.

12. Vobis expedit. Hebr. & 70. proſperabimini.

15. Vociferati. ſ. vt ſit initio pugnae, ad terrendum hoſtē. Perterruit. Hebr. & 70. percuffit.

17. Quinquaginta. Hebr. 70. & Complut. quingenta.

19. Filias. i. vicos, ſeu villas. Ephron. quidam putant eſſe Sichem, alij vertunt Ephraim.

22. Sermonum. i. rerum. Vjarum. i. morum. Operum. Hebr. & 70. ſermonum. Diligentiffimè. id additum ab Interprete.

CAP. XIII.

3. **P**Eregrini cultus. Hebr. & 70. aliena, id est, alieni Dei, ſeu cultus.

7. Dixit autem, pro, dixerat autem.

9. Aethiops. ſ. Rex Aegypti. Vt quidā volunt, qui Aethiopem interpretantur. q. d. niger ille.

11. Non eſt apud re, &c. Alij, non eſt tibi opus multis ad ferendam opem imbecilli. 70. non eſt impoſſibile apud te ſaluare in multis, vel in paucis. In te enim, &c. Hebr. te enim nimirum, & in tuo nomine venimus. 70. in te conſidimus, & in tuo nomine venimus.

12. Exterruit. Hebr. & 70. percuffit.

14. Grandis quippe, &c. Hebr. quia pavor Domini erat ſuper eos. i. quia Deus eos terruerat. 70. quia factus eſt ſtupor Domini, ſeu, terror in eis.

CAP. XV.

1. **S**Piritu, ſcilicet, prophetico.

2. **F**uiſtis cum eo, id est, ei adhaeſiſtis.

3. Transibunt, &c. Id quidam referunt ad captiuitatem Babylonicam. alij, ad praesentem, ubi certe sine Deo sunt vero: non enim trinum colunt, nec Christum agnoscunt, nec lex Moisaica iam est, desit enim obligare à Christi passione.

5. Egredienti. s. urbem suam. Terrores. 70. stupor, seu, terror Domini. Alij, tumultus, seuurbationes.

8. Azaria filij Obed. Hebr. & 70. Odeb. s. vocatur nomine patris, vel fortè id erat etiam eius nomen. Dedicauit. s. renouauit. Altare. s. à Salomone constructum.

12. Intrauit ex more. Heb. venerunt.

15. Cum execratione. Hebr. & 70. Latratique sunt ob iuramentum.

16. Ex Augusto deposuit imperio. Heb. fecit ne esset domina. 70. amouit, ne Astarte ministraret.

17. Excelsa. s. aliqua. vel priuata, nam publica abstulerat. Vel abstulerat excelsa idolorum, non ea in quibus Deus verus colebatur.

18. Quae vouerat. Hebr. sanctificationes. 70. sancta. q. d. quae sanctificauerat, seu dedicauerat. Ipse, scilicet, vouerat.

19. Non fuit. s. post illud Aethiopicum. Tricesimum. Hebr. & 70. tricesimum quintum, sed quidam putant esse errorem etiam Hebr. & 70. legendumque & hic, & cap. seq. pro tricesimo, viceesimo (quia viceesimo anno Asa, inquit, Basa non vivebat, nedum 35. aut 36.) ego id non ausim dicere.

CAP. XVI.

4. **M**Vratas, Hebr. munitas.

7. **E**uasit. sine illum etià vinceret, quod alioqui fecisses.

8. Credidisses. 70. confisus esses. Hebr. innixus esses.

10. Neruum. i. carcerem. Heb. domū carceris. Interfecit. alij, oppressit. 70. laesit, seu vastauit.

12. Dolore pedum. s. podagra.

14. Vnguentis meretriciis. Hebr. variis aromatibus, seu factis ex diuersis speciebus. Alij, peregrinis odoramentis. Combusserunt. s. odoramenta. Super eū. Heb. eum, seu ei. 7. eū. Ambitione multa. Heb. & 70. maxima combustionem.

CAP. XVII.

3. **P**rintis. sanctaequam peccaret. Non sperauit. Hebr. & 70. non quæsiuit, q. d. non implorauit. In Baalam. 70. Idola.

6. Sumpsisset, &c. Hebr. & 70. eleuasset cor suum in viis, &c.

7. Docerent. s. populum legem Dei.

12. Vltimo in sublime, id est, vehementissimè. Muratas. 70. munitas. Hebr. thesaurorum: solent quidem thesauri asseruari in locis munitis, & muratis.

14. Exercitus. Hebr. millium.

16. Consecratus. fortè Nazareus. 70. prom-

ptus. q. d. deuotus. alij, sponte oblatus.

17. Hunc sequebatur. Hebr. & 70. & de Benjamin.

19. Ad manum Regis. Hebr. & 70. ministrantes Regi.

CAP. XVIII.

1. **I**nelytus multum. Hebr. & 70. abundans gloria. Affinitate, scilicet, eius filius gener fuit Achab.

2. Annos. s. aliquot. Ramoth. erat in tribu Gad, sed occupata à Rege Syriae. Galaad, scilicet, erat in regione Galaditide.

3. Vt ego, & tu. 70. vt tu, sic & ego. q. d. vt re opera mea, vt tua.

5. Quiescere, id est, desistere.

6. Prophetes, scilicet, alius, vel q. d. Dei, quem ego colo.

7. Malum, id est, infansia.

8. Eunuchis, id est, cubiculariis: ferè enim cubicularij, eunuchi olim.

14. Ascendite. Ironice.

15. Iterum atque iterum. Hebr. & 70. quoties, q. d. quoties adiurandus es priusquam verum dicas?

16. Montibus. s. vicinis Ramoth.

22. De te. 70. super te. Hebr. super te, seu, contra te.

24. Cubiculum. s. interius fugiendo.

30. Equitatus. Hebr. & 70. curruum, & sic infra.

33. Cervicem & scapulas. Hebr. iuncturas, & loriam. 70. inter pulmonem, & thoracem.

CAP. XIX.

1. **P**acificè Hebr. & 70. in pace. i. incolumis, seu prosperè.

6. Hominis. q. d. non solum vt vicarij hominis, sed etiam Dei. Et quodcumque, &c. Hebr. & vobiscum in negotio iudicij. s. Deus adest, videns quid agatis.

7. Non est, id est, non placet.

10. Venerit. s. per appellationem ab alijs iudicibus. Cognationem, & cognationem, id est, inter fratres, scilicet, inter Iudaeos. Hebr. & 70. sanguinem, & sanguinè, id est, de eade, scilicet, sanctane voluntate an casu? Ceremoniis. Hebr. statutis. 70. iustificationibus. Iustificationibus. Hebr. & 70. iudiciis.

11. Magistros. s. qui doceant legem, vel iudices causarum leuiorum. Vobiscum in bonis. Complur. eum bonis. Hebr. & 70. cum bono, id est, benefaciens.

CAP. XX.

1. **A**mmonitis. Quidam putat istos fuisse Amalechitas, aut Idumaeos re vera, habitu solo Ammonitas. 70. Ammanitis.

2. Mare, scilicet, mortuum.

5. In domo, pro, ante domum. i. templum.
9. Gladius. i. bellum. Iudicij. i. ultionis. f. diuina. q. d. puniens. 70. iudicium.
10. Mons Seir. i. Idumæi. Fortè isti sunt, qui suprà vocati Ammonitæ.
12. Iudicabis. f. puniendo.
16. Summitate. i. extremitate, seu fine.
19. In excelsum. i. altissimè.
20. Securi eritis. 70. fideles eritis. Alij, roboramini, vel fideles estote. Prophetis, scilicet, Iahaziel, de quo sup.
21. Eum in turmis suis. Hebr. in decore sanctitatis. 70. Dominum sanctum.
22. Percussi sunt. Hebr. percusserunt se.
24. Respiciat solitudinem. Hebr. in solitudine.
25. Ita vt omnia, &c. Hebr. & 70. solum dicit, tantà fuisse rerum copiam, & pondus, vt per tres dies morati sint auferendo: itaque in nostra editione illa, non, & nec, pro, vix accipienda sunt.
33. Direxerat. f. perfectè.
35. Cuius opera, &c. Hebr. & 70. indicant Iosaphat in eo impiè egisse, quòd se iunxisset Regi Israël.
37. Percussit. 70. dissipauit, seu recidit. Alij, interrupit, seu destruxit, est autem præteritum, pro futuro.

CAP. XXI.

3. **P**Enfationes. Hebr. rerum pretiosarum. 70. arma.
7. Lucernam. i. Regiam dignitatem.
11. Fornicari. i. idola colere.
12. Ab Elia. Scriptas ab eo apparet, antequam in calum tolleretur, sed datas multo post: nam tempore Iosaphat sublatas. Vide 4. Reg. 2. Quidam putant alium esse istum Eliam.
14. Cum populo, &c. pro, populum, &c.
15. Vteri. Hebr. intestinorum. Vitalia paulatim. Hebr. & 70. intestina præ morbo.
17. Ioachaz, qui & Ochozias, & Azarias. vide cap. seq.
18. Alui. Hebr. intestinorum.
19. Languore pariter, & vita caruit. Hæc addita ab interprete. Combustionis, scilicet, odoramentorum.
20. Octo. f. solus, nam eo viuentem per 20. annos filius regnum administravit. Ambulauitque non rectè. Hebr. ambulauit, seu, abiit, absque desiderio, id est, misère, seu sine honore iixit, seu obiit: 70. mortuus esset sine laude.

CAP. XXII.

1. **M**Aiores, scilicet, fratres eius. Latrones. Hebr. turma, seu, exercitus. 70. vt nonster interpretes.
2. Regnare, scilicet, patre mortuo, nam cum patre 20. annis regnauit, qui solus octo regnauerat. Vide sup. c. 21.
6. Multas enim. Hebr. & 70. quia

9. Occidit, percussus fugit in Mageddo, vt dicitur 4. Reg. 9. ibique mortuus filius. i. nepos.
10. Ioram. Hebr. 70. & Complut. Iuda.
11. Lectulorum, scilicet, vbi dormiebant Sacerdotes, & Leuitæ, dum ministrabant. Pontificis, scilicet, summi.
12. Domo Dei, scilicet, appendicibus, quæ circa atrium.

CAP. XXIII.

1. **S**eptimo. f. à morte Ochozias. Confortatus, quasi dicat, sumpro animo.
2. Leuitas, in quibus etiam sacerdotes. Israël, scilicet, Iudæorum.
3. Dixitque, pro dixerat autem ante. Scilicet, id est, res.
5. Ad sabbatum, id est, vt sua hebdomada ministrarent. Erit, scilicet, antequam sua hebdomada. Portis, pro, porta, scilicet, meridionali atrij. Ad domum Regis, scilicet, ducentem portam: erat hæc septentrionalis. Fundamenti, erat hæc orientalis. Vulgus, scilicet, qui non erat Leuitæ. Atriis. f. reliquis, erant enim quædam præter atrium sacerdotum.
6. Domum Domini, id est, atrium sacerdotum. Custodias, id est, præcepta. q. d. fungatur munere suo.
8. Per ordinem sabbati. Hebr. ad sabbatum. Egressi. f. functi munere suo. Non dimiserat. f. vt multos haberet milites.
10. Pugiones. alij, gladios. 70. arma.
11. Eduxerunt, scilicet, è loco vbi latuerat. Testimonium, id est, legem Dei, quam obseruare deberet. Quidam tamen intelligunt regias vestes in testimonium regie dignitatis.
13. Gradum, id est, sedem regiam, vel locum editum, quem Salomon fecerat Regib. in atrio. Introitu, scilicet, templi.
16. Scilicet, qui erat loco Dei.

CAP. XXIV.

6. **S**arta recta. Hebr. & 70. roborationem, seu instauracionem. Constituta, scilicet, dimidium sili ab vnoquoque dandum erat. Vide Exod. 30.
11. Cotam Rege. Hebr. & 70. ad præfectos Regis. Infinita. Hebr. & 70. multa.
16. Et cum domo eius. Hebr. & 70. & cū Deo, & domo eius. i. templo.
19. Protestantes. f. Prophetas, qui Dei voluntatem testabantur.
20. Sacerdotem. 70. sacerdotis.
22. Videat, & requirat, pro, videbit, & requirit. f. prophetia est.
24. Infinitam multitudinem. Hebr. & 70. maximum exercitum. Iudicia. i. supplicia.
27. Diligentius in libro. 70. in scriptura libri Regum. Alius est liber is ab illis, quos habemus.

Regum. citatur autem saepe etiam in libris Regum. Amasias, dicitur hic fuisse frater Amos patris Isaia.

CAP. XXX.

4. **I**N libro legis. Hebr. in lege, in libro. In suo peccato. i. propter suum peccatum.
5. Triginta. Hebr. 70. & Complut. trecenta. Iuvenum. Hebr. electorum. 70. potentium.
6. Centum talentis. Hinc apparet, Talentum Iudaeorum multo fuisse Attico maius, tunc plus mille aureis valuisse, quis enim miles vno aureo conducitur?
11. Salinarum. Hebr. salis.
12. Virorum. Hebr. viutorum, seu viuentium.
15. Adorasti, Heb. & 70. quæstisti. i. consulisti, seu adorasti.
21. Conspectus. i. in certamine.
24. Obed Edon. i. vnum ex posteris Obeldon. Filios obsidum. i. obsides. Vide 4. Reg. 14. alij, filios nobilium, seu Principum.

CAP. XXXI.

1. **O**Ziam, qui & Azarias.
2. Ailath. ciuitas ad mare rubrum, vnde dictus sinus Elaniticus. Rex. pater eius.
4. Amasias, scilicet, cum bonus fuit. Vide sup. cap. 11. & 17.
5. Et videntis Deum. Hebr. & 70. in visionibus Dei, quasi dicat, periti in Dei visionibus. Direxit. Hebr. fecit prosperari.
7. Ammonites. Hebr. Mehunim, sed videtur malè scriptum, pro Hamonim. sic enim legitur statim proxime. 70. Minæos.
8. Ammonita. 70. Minæi.
9. Et reliquas in eodem muri latere. Hebr. & 70. & super angulum, seu angulos. quidam, pro, super, vertunt, iuxta.
10. Vineas. Hebr. & 70. agricolas. Carmelo. alij, locis planis fertilibus.
11. Doctoris. Hebr. præfecti. 70. iudicis.
16. In interitum suum. Hebr. & 70. ad corruptionem. Neglexit. Hebr. præuaricatus est in. 70. iniquè egit in.
18. Ne contempseris. Hebr. quia præuaricatus es. 70. quia recessisti à Domino. A Domino. i. apud Dominum.
23. In agro, non autem in ipsis sepulcris.

CAP. XXXII.

2. **P**ater suus, scilicet, cum bonus esset. Non est ingressus, &c. quasi dicat, non est imitatus patris temeritatem. Delinquebat. Hebr. peruersè agebat. 70. corrumpebatur. i. erat corruptis moribus.
3. Excelsus. i. orientalem. Ophel. i. turris sic dictæ ab altitudine.
4. Castella. alij, Palatia.

CAP. XXXIII.

2. **F**Vdit. Hebr. & 70. fecit. Baalim. i. idolis.
3. Lustrauit. i. faciendo transire per ignem.
5. Prædam. Hebr. & 70. captiuitatem.
8. Infinitam. Hebr. & 70. multam.
10. Quod nequaquam, &c. Hebr. videtur sensus esse, Nónne & vos peccatores estis coram Domino Deo vestro? at 70. nónne vobiscum sum, vt testificet peccata vestra coram Domino Deo vestro?
17. Prædam magnam. Hebr. & 70. captiuitatem.
19. Eum, scilicet, populum, inducendo ad cultum Idolorum, ob quod Deus auxilium negabat iratus. Alij, pro, nudasset, verterunt cessare fecisset, scilicet, à Dei cultu. Contempui habuisset. Hebr. præuaricatus esset in 70. rebellasset, seu defecisset à.
20. Adduxitque Regem. Hebr. & 70. venitque Rex. Contra eum. Alij, ad eum. i. ad ferendam opem. Nullo resistente vastauit. Hebr. non roborauit eum. i. non iuuit Regem Achaz.
21. Profuit. q. d. non ei opem tulit, cum ea causa venisset, & munera accepisset.
23. Percussoribus, scilicet, sua opinione. ita enim putabat. Clausit, scilicet, ne quis ad adorandum ingrederetur.
25. Aras. Hebr. & 70. excelsa.
27. Sepulcra, i. quæ erant in monte Sion.

CAP. XXXIV.

4. **O**rientalem. i. ad Orientem sitam.
5. Immunditiam. i. omnia ad idololatriam pertinentia.
8. Interitum. alij, stuporem, seu desolationem.
13. Elisaphan. Iste erat ex filiis Caath. Vide 1. Par. 6.
15. Fratres suos. scilicet, Leuitas.
16. Sanctificaretur. Hebr. & 70. mundarent.
17. Mundare. Hebr. & 70. sanctificare.
18. Sanctificauimus. sic etiam 70. at Heb. mundauimus.
19. Polluerat, sic etiam 70. at alij, neglexerat. Exposita. Hebr. & 70. præparata, & sanctificata.
24. Sparserunt. sic etiam 70. at Heb. expiauerunt, id est, expiando sparserunt. Pro piaculo. Heb. ad expiationem.
25. Præceptum. i. de modo sic Deum colendi.
26. Organa David, id est, instrumenta musica à David inuenta, vt paulo post vertit eadem verba Hebraica.
30. Incuruato genu. Hebr. incuruantes sc. 70. procidentés.
31. Implestis. i. consecratis, quasi dicat, vos o sacerdotes, qui ad offerendum estis consecrati: implete enim manum, est consecrare in sacerdotem, vt sup. diximus. Et holocausta mente deuota. Hebr. & 70. & omnis voluntarius, seu promptus corde, holocausta.

33. Sanctificauerūt. i. obtulerunt sacrificādos.
 34. Sanctificarentur, id est, pręparari possent, scilicet, alij sacerdotes, qui adiungerent. Antistites. Hebr. & 70. sacerdotes. Faciliiori ritu sanctificantur. 70. pręprius sanctificati sunt, id quod etiam Hebr. indicant.
 36. Ministerium Dei esset expletum. Hebr. & 70. pręparasset Deus populum. s. vt ritę cultum perageret. Fieri placuerat. Hebr. & 70. factum fuit. q. d. Tota res subito facta.

CAP. XXX.

3. **O**ccurrerant. Hebr. & 70. poterant, seu potuerant.
 5. Multi enim. Alij, multo enim tempore. Si- cut in lege. q. d. debito tempore, seu ritu.
 6. Reuertetur. s. Deus fauendo.
 8. Indurare. s. ad detrectandum iugum. Ma- nus. s. in signum fęderis, seu obedientię.
 11. Acquiescentes consilio. Hebr. humilian- tes se.
 12. Manus. i. fauor, seu gratia.
 15. Tandem. Hebr. pudore affecti. s. ob negli- gentiam suam, cū viderēt populi alacritatem.
 17. His. i. pro his. s. suum ex populo quisque pascha solebat mactare. s. erat sanctificatus. i. pu- rificatus. pro illis ergo, qui purificati non erant, Leuitę phasę mactabant. Occurrerant. 70. po- terant. s. quā ciro opus erat.
 20. Placatus est populo. Hebr. & 70. sanauit populum.
 21. Quę suo officio congruebant. Hebr. & 70. fortitudinis. q. d. sonora.
 22. Ad cor. id est, in cāticis Domini, quasi dicat, peri- tos canticę ecclesiastici.

CAP. XXXI.

1. **R**ite celebrata. Hebr. & 70. perfecta.
 2. Castrorum. i. templi, vbi solebant con- uenire velut milites. 70. aris domus.
 3. Pars autę, &c. q. d. pro parte sua id curabat. Moyfi. Hebr. 70. & Complut. Domini.
 6. Sanctorum, pro, sanctas.
 8. Ingressi, scilicet, templum.
 11. Horrea. 70. pastophoria, scilicet, cellas, seu cubicula.
 12. Quęcunque vouerant. Hebr. sancta, id est, Domino consecrata, seu dedicata. Secundus, sci- licet, eius vicarius.
 13. Manibus, id est, imperio, seu cura. Ad quos omnia pertinebant. Hęc non sunt Hebr. nec in 70. nec in Complut.
 14. In sancta sanctorum, quasi dicat, nempe rebus Deo dicatis.
 16. Exceptis, &c. quasi dicat, pręter pueros, quibus etiam dabatur, a tribus annis, &c. Con- ducebat, id est, conueniebat, scilicet, quid cuique debebatur. In ministerio. i. pro ministerio. Ob-

seruationibus, id est, officiis.

17. Vicesimo, ea atate post ædificatum tem- plum ministrare incipiebant.
 21. Ceremonias. Hebr. & 70. pręcepta.

CAP. XXXII.

1. **V**eritatem. s. rerum narratarum, vel Eze- chiaę integratę vitę.
 3. Capita. Hebr. & 70. aquas. Hoc omniū decer- nente sententia. Hebr. adiuuerūt eum. 70. confortauerunt eum. Terrę. s. prope Ierusalem.
 5. Mello. dicitur fuisse locus concionum po- puli, de quo diximus aliquoties sup. Ciuitate Dauid, scilicet, monte Sion. Vniuersę generis armaturam. Hebr. multos gladios.
 6. Ad cor. i. consolans.
 8. Qui auxiliator, &c. Hebr. ad adiuuandum nos, & pręliandum pręlia nostra.
 12. Excelsa illius. falsum id. Vide 4. Reg. 18.
 14. De hac. Hebr. & 70. de mea.
 15. Consequenter. Hebr. quanto magis. Hac manu mea. Hebr. & 70. manu mea.
 17. Manu ista. Hebr. & 70. manu mea.
 27. Armorum vniuersę generis, & Hebr. cly- peorum omniumque.
 29. Sex. non est Hebr. nec in 70. aut Complut. Innumerabiles. Hebr. & 70. plurimos.
 30. Fontem. Hebr. & 70. exitum.
 31. Acciderat, scilicet, in vmbra Horologii retrocedente.

CAP. XXXIII.

3. **M**ilitiam. i. astra.
 5. Exercitui. i. astris. Duobus. s. sacerdo- tum, & populi.
 6. Ben Hennom. i. filij Hennom. Somnia. Alij tempora. Ceremonias. Hebr. statuta.
 12. Egit pęnitentiam. Hebr. & 70. humiliat- us est.
 13. Obsecrauit intēre. Hebr. & 70. exauditus est.
 14. Piscium. sic dicta, quod per eam pisces in- ferrentur, aut in ea venderentur. Ophel. nomen est arcis.
 19. Contemptus. Hebr. prauaricatio. 70. apo- stasie. Ageret pęnitentiam. Hebr. humiliaret se. 70. conuerteretur.
 20. Domo sua. s. horto regio. Non est sepultus cum aliis Regibus, quod fuisset valde impius.
 23. Reueritus. Hebr. & 70. humiliatus ante. sic & infr.
 24. Multo maiora peccauit. Hebr. & 70. multi- plicauit delictum. i. plurimum peccauit.

CAP. XXXIIII.

3. **M**vndauit. Hebr. & 70. cepit mundare.
 4. Coram eo. i. eo spectante. Tumulos. id est, sepulcra.
 5. Altaribus. s. vt cadaueram tacta contami- narentur.

11. E lapidinis. Hebr. excisos. 70. quatuor pedum. Commissuras. i. opera, quæ fiunt commissis inter se lignis.

17. Argentum. i. pecuniam. f. fundebant, vt in de facerent vasa, & alia.

21. Orate. Hebr. & 70. quarite. i. consulite.

22. Oldam. Ex quo fuerat lapidatus Zacharias filius Ioiadæ, non dabat Deus responsa more solito. Vestium. f. sacerdotalium, vel regiarum. Secunda. nomen Scholæ, vbi erudiebantur.

24. Cuncta. f. prout merentur, & conuenit puniri: non enim prorsus cuncta.

31. Iustificationes. Hebr. statuta.

CAP. XXXV.

3. **A**D quorum eruditionem, &c. Alij ita vertunt. Qui erudiebāt Israël omnem, sanctique erant Domino. Arcam. f. quæ tempore Manasse extra templum fuerat.

4. Præcepit. Hebr. & 70. scripsit.

5. Sanctuario. i. templi atrio.

11. Asperferunt, &c. 70. fuderunt sacerdotes de manu sua sanguinem. f. super altare.

12. Separauerunt ea. f. offerenda pro quibusque, ordine. 70. preparauerunt holocaustum.

13. Phase. i. agnos paschales.

21. Quid mihi & tibi est, id est, quid tibi mecum est?

22. Ex ore Dei. q. d. cum ei Dei voluntatem verè dixisset.

24. Mortuus est. f. in Mageddo dum portaretur, vt dicitur 4. Reg. 23.

25. Scriptum. f. quod cantabatur. Lamentationibus. i. lamentationum libro.

26. Misericordiarum, id est, beneficiorum in subditos.

CAP. XXXVI.

3. **V**enisset. f. post tres menses à morte Iosue.

4. Hierusalem. f. quæ sedes Regni.

6. Duxit. i. decreuit ducere: postea verò mutato consilio occidit. Vide Ier. 22. vel duxit femel, sed remisit, & postea Hierosolymis interemit.

8. Verborum, id est, rerum, seu gestorum. Inuenta. f. stigmata quæ sibi in honorem idolorum impresserat, vel, quasi dicat, opera, quæ deprehensum est fecisse. Ioachim filius, legèdum Ioachim filius. 70. Ieconias filius.

9. Cæpisset, scilicet, cum patre, cum quo annis 10. regnauit. Quidam tamen legendum putant, decem & octo: vt dicitur 4. Reg. 24. Regnauit. f. solus mortuo patre.

10. Volueretur, scilicet, à capto Ioachim. Patrum. sic etiam 70. At Hebr. & Complut. fratres, id est, cognatum.

12. Nec erubuit, &c. quasi dicat, neglexit monita ad penitentiam hortantis. Hebr. nec humiliatus est à facie. i. coram.

15. De nocte. Hebr. manicando. q. d. maturè, & diligenter. Parceret. i. parcere vellet.

16. Nuntios, id est, prophetas. Curatio. i. remedium.

21. Celebraret sabbata, id est, quiesceret, seu ferietur.

22. Spiritum. i. cor, seu animam.

23. Præcepit mihi. f. legerat Isaïe ca. 45. ostendente Esdra. Quis est ex vobis. f. qui ascendere velit Ierusalem.

ESDRÆ LIBER I.

Auctor Esdras.

CAPVT I.

1. **G**YRUS, qui victo Astyage Medorum Rege, Medorum imperium ad Persas transtulit. Eius ergo anno primo, quo Chaldaïs victis cepit in Babylonia regnare, hæc gesta. Not. verò ex Hier. in Daniel. 7. successores fuisse eius Cambysem filium, Darium Histaspis (cuius anno secundo ceptum templum edificari) Xerxem huius filium, Artabanum, Artaxerxem Longimanum, Xerxem Sogdianum, Darium Northum, Artaxerxem Memnonem, Artaxerxem Ocham, Arsanum, Darium denique, qui ab Alexandro Magno superatus. Ieremiæ. vide Ier. 29. Spiritum. id est, cor, seu, voluntatem. Vocem, scilicet, præconis. Scripturam, id est, litteras missas.

3. Quis est. f. qui velit ascendere. Qui est, pro, qui colitur.

4. Reliqui. f. qui ob inopiam coguntur remanere, vel, quasi dicat, præterea quicumque volunt ascendere. Substantia, id est, opibus. Excepto. i. præter id. Hebr. & 70. cum eo.

6. In circuitu. i. vicini.

8. Per manum. i. opera. Filij Gazabar. Hebr. Gizbar. i. thesaurarij. 70. Gazbarai. Salsabasar. sic dicebatur Zerobabel Chaldaice.

9. Cultri. 70. mutatoria. f. vestium. q. d. vestes pretiosæ.

10. Scyphi. Alij, pelues, vel crateres. vel cochlearia. Secundi. i. alterius formæ, vel minus pretiosi. 70. duplicati.

11. Omnia. f. tam numerata proximè quam tacita, non enim omnia numerauit.

CAP. I I.

1. **P**rouincia, scilicet, Iudæa, vel Chaldæa. Filij, id est, incolæ. Ascenderunt, scilicet, in Ierusalem.

2. Venerunt, scilicet, in Hierusalem. Mardochæi. Hunc quidam putant patrum Esther esse filij, alium.

3. Pharos, nomen viri. Vide inf. cap. 8. & lib. 2. cap. 3. 70. Pheros.

6. Filiorum Iosue Ioab. i. qui à Iosue quodam insigni viro, & à Ioab originem ducebant.

16. Ezechia. s. viro clarissimo.

20. Nongenti. Heb. & 70. nonaginta.

31. Helam. Efd. 2. c. 7. Et quidè supra Helam. Cuius respectu hic dicitur alterius vir erat: videtur esse nomen loci. 70. tamè indicat hic esse nomen viri. Vide inf. c. 8. & 10. & 2. Efd. 7.

36. Sacerdotes. Hactenus de filiis Iuda, & Benjamin. Iadaia. quæ sequuntur, nomina viro- rum: nam superiora videntur ferè locorum. Domo, id est, familia.

40. Filiorum Odoniz. i. de familia Odonia.

42. Filij. Plurale est in omnibus sequentibus.

43. Nathinæi. i. donati. serant templi ministrio dedicati origine Gabaonitæ.

55. Sernorum Salomonis. vide i. Paral. 22. & 2. Paral. 2. Erant profelyti, vel capti bello. Sophered. videtur nomen mulieris, vel loci.

59. Semen. i. genus.

62. Scripturam. i. catalogum genealogiæ.

63. Athersatha. nomen Nehemiæ Chaldaicè. Sanctosanctorum, id est, sacrosanctis sacerdotum officis. Doctus, atque perfectus. Hebr. cum Vim, & Thummim. i. illuminationibus & perfectionibus. Videtur autem alludere ad Ephod seu Rationale, in quo Vim & Thummim.

64. Quasi vnus. 70. simul.

66. Sexcenti. Heb. 70. & Complut. septingenti.

69. Dederunt. s. quotquot aliquid contulerunt etiam ex manentibus in Chaldæa. Solidos. 70. drachmas. Quadraginta. Heb. 70. & Complut. sexaginta.

CAP. I I I.

1. **S**eptimus, scilicet, September. Quasi vir vnus. i. omnes ad vnum.

4. Per ordinem secundum præceptum. Hebr. in numero secundum morem, quasi dicat, tot hostias, quot offerri mos erat, scilicet, iuxta præceptum. In die suo. q. d. eo numero, & modo, quo erant diebus singulis offerendæ.

5. Consecrata. s. in honorem Dei.

10. Per manus Dauid, id est, psalmos compositos à Dauid.

11. Quoniam bonus. s. Psal. 117.

12. Fundatū esset & hoc, pro, fundaretur hoc.

CAP. I I I I.

1. **F**ilij captiuitatis. i. captiui olim, sed qui ex captiuitate redierant.

2. Huc. s. in terram decem tribuum.

3. Vobis, & nobis, scilicet, quidquam in hac re commune.

5. Consilium. s. ædificandi.

6. Assueri, scilicet, Cambyxis, filij Cyri, qui patri successit mortuo. 30. anno Regni Persarum, & 3. Monarchiæ, scilicet, post expugnatam Babylonem: sic enim intelligendi, qui dicunt 30. annos regnasse. s. ex quo cæpit Rex esse.

7. In consilio. Heb. socij. 70. conferui. Syriacè. i. litteris Syriacis. Syro. s. quo scripta erat.

9. Beel Teem. i. præfectus rationis, seu magister sapientiæ. q. d. cancellarius. sic & inf.

10. Asenaphar. i. Sennacherib. Trans. s. respectu Babylonis. Flumen. s. Euphratem.

13. Noxa, id est, incommoditas. Perueniet. s. fraudato tributo.

15. Bella. Chal. defectiones, seu rebelliones.

18. Accusationem. Chal. epistola.

19. Recensuerunt. Chal. quasuerunt. 70. considerauerunt, seu inspexerunt. Prælia. Chal. defectiones.

21. Audite sententiam. Chal. ponite statutum, seu, edictum.

CAP. V.

1. **F**ilius. i. nepos. Vide Zach. 1.

3. **D**ux. i. Prorex. Consiliarij. Chal. socij. 70. conferui. sic & inf. Consilium. Chal. decretum, seu, mandatum.

4. Quæ essent nomina, &c. s. Id etiam interrogauerunt. Vide infr.

5. Oculus. i. prouidentia, seu fauor.

8. Ligna fortè trabes intelliguntur: vel tabulae regentes parietes.

17. Recensent. Chal. quaratur. 70. inspiciat. Bibliotheca. Chal. & 70. domo thesaurorum, seu diuitiarum.

CAP. V I.

1. **R**ecensuerunt, id est, legerunt. Chal. quasierunt. Repositi. Chal. & 70. cum thesauris.

2. Medena. i. Mediæ, seu Medorum. Commentarius. Chal. memoriale.

3. Latitudinem. Quidam putat longitudinem significari. q. d. areæ spatium.

4. Impolitis. 70. fortibus. alij marmoreis, vel magnis. Quidam legendum aiunt, politis. Sic ordines. 70. domus vna. alij, paries interior. Lignis. s. quibus tegebantur parietes.

5. Posita sunt, pro, ponenda sunt. 70. ponantur.

8. Presbyteris. i. senioribus.

9. Querimonia. 70. mutatio, seu variatio. Alij, error, seu mora.

11. Publicetur. Chal. fiat sterquilinum, seu latrina. 70. sit in direptionem.

12. Omnia regna. Chal. & 70. omnem Regē.

14. Et Artaxerxes. s. filio Darij Hiastaspis, sub

quo perfectus templi ornatus: quidam tamen, & pro, id est, accipiunt.

15. Adar, scilicet, duodecimi, qui responder partim Februario, partim Martio.

18. Ordinibus, & vicibus, scilicet, ut quisque suo ordine, & vice ministraret.

21. Separauerant, scilicet, profelyti.

CAP. VII.

1. **V**erba, id est, res, seu gesta. Artaxerxis, nomen commune omnibus Regibus Persarum. Hic Darius intelligitur Histaspis.

5. Ab initio. Heb. & 70. primi. i. summi.

6. Scriba velox. i. legis peritissimus. Dicunt quidam, eum, scripturam à Chaldeis incensam restituisse, sed aliis characteribus, quam qui in usu fuerant. Manum. i. fauorem. sic inf.

10. Præceptum, & iudicium, pro, præcepta, & iudicia: est autem repetitio more Hebræo.

11. Ceremoniis. Heb. statutis.

14. In lege Dei, id est, curaturus, ut lex Dei seruetur.

15. Tabernaculum. Chal. & 70. habitaculum.

21. Et à me. s. decretum, quod sequitur.

26. Iudicium, id est, condemnatio.

28. Manu, id est, fauore, seu gratia.

CAP. VIII.

13. **N**ouissimi, id est, qui postremo loco sequebantur.

15. Filiis Levi. s. qui non essent sacerdotes.

18. Manu. i. fauorem, seu gratiam.

19. Eius viginti. sic etiam 70. at Hebr. eorum viginti.

21. Prædicani, id est, indixi.

23. Euenit nobis prosperè. Hebr. & 70. exaudivit nos.

25. Inuenti fuerant, scilicet, in Babylone.

27. Solidos. 70. drachmas.

28. Sancti Domini. i. Domino consecrati.

36. Eleuauerunt, id est, exaltauerunt, scilicet, fauendo maxime.

CAP. IX.

1. **A** Bominationibus. i. peccatis.

2. Filiabus, scilicet, infidelibus. Terra-

rum, scilicet, infidelium.

7. Die hac, scilicet, apparet. sic & inf.

8. Quasi ad parum, &c. quasi dicat, paruum quiddam à Deo obtinimus, vel paruo tempore impetrauimus orando. Reliquiae, quasi dicat, ut seruarentur aliqui nostrum. Paxillus, id est, sedes quæta, in quietis enim sedibus paxilli figuntur, unde res pendeant. 70. firmamentum. alij, clauus. Sancto, scilicet, Iudæa vel Hierusalem. Illuminaret, scilicet, ad agnoscenda eius beneficia, & peccata propria.

9. Sepem, id est, securitatem ab hostibus.

11. Ad os, quasi dicat, usque ad summum, more vasii pleni, vel potius, ab extremitate vna ad aliam, quasi dicat, totam. Vide 4. Reg. 21. num. 16.

13. Quia tu, &c. quasi dicat, non punisti, sed pepercisti.

14. Conuerteremus. s. ad malum. q. d. salutem dedisti, ne iterum peccaremus. Nunquid iratus es? Heb. nonne irasceris. s. nobis merito. q. d. meremur quidem, ut nos prorsus deleas.

15. Iustus, id est, misericors. s. qui seruatis, cum posses merito perdere, vel, quasi dicat, iustus qui dem es, & posses punire, sed usus es misericordia. Stari, quasi dicat, nemo nostrum potest coram te consistere, seque tueri.

CAP. X.

1. **I**mplorante Deum. Heb. & 70. confitente, scilicet, sua, & populi peccata.

2. Si est pœnitentia. Heb. & 70. est spes. s. Deum per pœnitentiam placandi.

4. Surge. s. humi iacebat.

16. Domos, pro, domibus. Per nomina sua. i. nominati suo quisque nomine.

17. Consummati, id est, absoluta est eorum recensio. Et fratres, pro, & fratribus, vel fratrum.

19. Dederunt manus, id est, promiserunt, vel eg erunt.

25. Israël, id est, populo, seu plebeis.

44. Filios. Hi etiam cum matribus cieciti, vt sup. indicatur.

LIBER II.

qui Heb. Nehemias dicitur. s. is Auctor fuit.

CAP. I.

1. **C** A S T E V, scilicet, Nouembri. Vicesimo, scilicet, Regni Artaxerxis. i. Darij Histaspis.

2. Ex Iuda, scilicet, veniebant ex Iudæa. Remanserant, sci-

licet, ex iis qui à Babylonia redierat in Iudæam. Et Hierusalem, id est, etiam de statu Ierusalem interrogauit.

3. Prouincia. s. Iudææ. Eius. s. Hierusalem.

4. Sedi. s. humi, more lugentium.

6. Peccauerunt. Hebr. & 70. peccauimus. Tibi, id est, contra te.

7. Vanitate seducti sumus. Hebr. perdendo perdidimus, seu corrumpendo corrupimus, scilicet, nos. 70. Dissolutione dissoluimus. Cere-
monias. Hebr. statuta.

8. Disperdam. Hebr. & 70. dispergam.

9. Extrema cæli, id est, regionem vltimam, quæ videtur cæli extremitatem contingere.

10. Tui, scilicet, sunt.

11. Misericordiam, scilicet, inuenire.

CAP. II.

1. **N**isan est primus mensis apud Hebræos, respondetque partim Martio, partim Aprili. Leuauit vinum, id est, vini calicem. Eram quasi languidus. Hebr. non solebam esse tristis.

2. Timui, scilicet, ne Rex mali quidquam de me suspicaretur. Valde, ac nimis, pro, valde nimis.

3. Partis mei. Hebr. & 70. patrum meorum. sic & infr. Combusta. scilicet, cum caperetur à Nabuchodonosor.

4. Saltus. Hebr. & 70. paradisi, id est, Horti. Tegere. scilicet, vbi opus est. Heb. contignare, seu construere. Domus, id est, quæ prope templum. Muros. i. portas murorum. Ingressus, scilicet, vt habitem. Manum, id est, fauorem.

5. Miserat, pro iusserat per epistolas, vt mitterentur.

6. Seruus, scilicet, Regis. q. d. pessimus ille seruus Ammonites.

7. Vallis. scilicet, qua in vallem Iosaphat ibatur.

8. Magistratus. 70. custodes. Quo. 70. ad quid. Opus. scilicet, reparando muros. Loci, id est, temporis.

9. Aio. Hebr. d. xerunt.

10. Sermonem. q. d. respondi. 70. λόγος. logon. quod potest verti rationem. Iustitia, id est, meritum. q. d. non estis de Hierusalem vnquam bene meriti.

CAP. III.

1. **R**egis, scilicet, per quam greges solebant in urbem ingredi. Sanctificauerunt, id est, dedicauerunt alij, reparauerunt. sic infrā. Vsq. ad, pro, etiam. Centum cubitorū. Hebr. Meah. i. centum. videtur autem hic esse nomen proprium. Vide infr. cap. 12. 70. centum. Ananahel. Hæc fortè est, de qua proximè dictum.

2. Texerunt. strabibus, & tignis.

3. Pro duce, fortè is expensas dabat. Fortè etiam Nehemias de se loquitur. Vide cap. 5. 70. vsque ad thronum Principis. i. palatium, scilicet, edificauerunt.

4. Pigmentarij, pro, pigmentariorum, seu aromatariorum. nomen familiar. Dimiserunt. scilicet, edificatam. 70. statuerunt. alij, instaurant.

5. Vici. scilicet, vnus erat Hierusalem distributa in

vicos, seu regiones, quibus aliqui præfecti. Hebr. & 70. dimidiij vici.

6. Mediam partem vici, id est, muti correspondentis vici. Hebr. & 70. mensuram secundam. q. d. alteram partem. smuri.

7. Vallis, scilicet, Iosaphat.

8. Pagi, id est, vici, seu regionis. In hortum, id est, iuxta hortum.

9. Mensuram secundam, id est, partem alteram. sic infr. Contra ascensum, id est, è regione ascensus. Firmissimi. alij, armamentarij.

10. In monte. sic etiam 70. at Heb. exandescens, seu indignabundus. q. d. velut sibi irascens, quod non citius fecisset. ita quidam.

11. Donec extenderetur domus. q. d. vsque ad finem domus. Hebr. & 70. vsque ad domus perfectionem. q. d. per tantum spatium, quanta erat domus.

12. De campestribus. scilicet, qui illic habitabant, sed & in Hierusalem etiam domos habebant.

13. Contra, id est, è regione.

14. Et vsque, pro id est, vsque.

15. Contra flexuram, id est, è regione illius anguli. Excelsa. alij, excelsam. Id est in atrio. Heb. qua in atrio, seu iuxta atrium.

16. Ophel. id est, arce, seu loco alto. Vsq. contra, scilicet, edificauerunt.

17. Templi. Hebr. areis.

18. Sextus, scilicet, filiorum. Secundam, scilicet, ab edificata ab Hanania. q. d. alteram portionem, seu partem proximam.

19. Scruta vendentium. Hebr. & 70. negotiatorum. Dicuntur quidem Latine Scruta, res, veteres, vsque detritæ, quas solent hodie Iudæi per plateas vendere. vulgo Ferrauccchi. Cornaculum anguli, nomen loci.

20. In porta, pro, vsque ad portam. Aurifices, & Negotiatores, cognomina sunt familiar.

CAP. IIII.

2. **F**requentia. Hebr. & 70. exercitu. Gent. q. d. nos. quamquam nec Hebr. nec in 70. est id verbum, sed additum ab Interprete. Sacrificabunt. sin dedicatione cõpleti edificij. Vna die, id est, aliquando tandem. Edificare. Heb. viuificare. 70. sanare.

3. Proximus, id est, amicus. Hebr. & 70. qui apud eum, scilicet, erat.

4. Operas, scilicet, obliuione, q. d. recordare, seu puni, nam cum parci dicitur tegere.

5. Dimidiam, scilicet, altitudinis.

6. Obducta cicatrix. q. d. reparatæ ruinæ, seu rupturæ sanata.

7. Iudas, id est, Iudæi. Hamus. Hebr. & 70. puluis, scilicet, calcis, & arenæ.

8. Decem, id est, plures.

9. Eorum. Hebr. meorum. Post eos, q. d. eis præerant virgines opus.

10. Imponentium. conera. Faciebat. scilicet, quisque.

22. Vices. Hebr. in custodiam. q. d. nocte custodiant, per diem operentur.

23. Post me. i. me sequebantur. Baptisimum, id est, ut se aquis purificaret. Hebr. & 70. aquam.

CAP. V.

2. **P**ro pretio eorum. id non est Hebr. nec in 70. sed subintelligitur.

3. Opponamus, id est, oppignoremus. 70. promittimus. Complut. apponamus.

4. Sumamus. Hebr. & 70. sumpsimus. q. d. super agris nostris, & vineis pecuniam mutuò accipimus, ut Regi tributum solueremus.

5. Ita & filij nostri. q. d. cum simus ex eodem sanguine, tamen diuites prouident filiis suis, non nostris.

7. Concionem. i. populi cœtum, scilicet, ut palam illos reprehenderem.

8. Vendite. pro, venditis. iterum. Et redimeamus eos. q. d. ita ut cogamur iterum redimere. Hebr. & nobis venditi sunt. 70. & vendentur nobis. q. d. qui in nobis venditi sunt, scilicet, cum à gentibus redimeremus eos.

10. In comune. additum, id ab interprete.

11. Centesimam. centesima dicitur vnum pro centum singulis mensibus. adeoque 12. singulis annis. Date pro illis, id est, illis restituite, scilicet, ut sint ipsorum.

13. Sinum. Hebr. & 70. vestimentum.

15. Depresserunt, scilicet, per tyrannidem dominantes.

18. Inter dies decem. i. decimo quoque die.

19. In bonum. i. ut mihi beneficias.

CAP. VI.

2. **V**itulis. Hebr. & 70. viculis, seu villis.

9. Confortaui. sic etiam 70. at Hebr. conforta, scilicet, o Deus.

10. Secreto. Hebr. & ipse clausus. 70. & ipse retentus, q. d. qui se domi continebat, ut solent Prophetæ, & viri sancti. Tractemus nobiscum. Hebr. conueniamus. 70. congregemur.

14. Noiada. nomen viri, qui se Prophetam fingeat, secundum 70. at Hebr. mulieris.

15. Elul. mensis est, partim Augusto, partim Septembri respondens. Diebus. s. post epistolam à Sanaballat missam.

18. Eius, id est, cum eo fœderis.

CAP. VII.

1. **R**ecensui. Alij, constitui.

2. Domus quidam regium palatium intelligunt. 70. Bira. q. sit nomen proprium. De Hierusalem. 70. in Hierusalem. q. d. ut custodiret urbem, claudendis diligenter portis. Ceteris videbatur. Hebr. & 70. quam multi.

3. Assisterent. i. praesentes essent. Oppilatæ, id est, firmatæ. Contra, id est, è regione.

4. Nimis. Hebr. manibus, id est, locis. Domus, scilicet, multæ.

5. Censui. Hebr. genealogiæ, seu prosapiæ. Ascenderant, scilicet, è captiuitate in Hierusalem. Scriptum. non est ista descriptio, de qua 1. Esd. 2. Certe liber vnde sumpta, alius fuit. Itaque non per omnia conuenit.

6. Prouinciæ, scilicet, Iudææ.

7. Azarias. No. variare aliquantum nomine quædam, hic, & 1. Esd. 2. descripta.

25. Filij, id est, incolæ, & sic in seq.

34. Helam. vide 1. Esd. 2. mirum verò poni inter loca, si est nomē viri; nisi fortè ideo additur, alterius, quia aliàs est nomē viri, hic verò loci.

57. Seruorum Salomonis. sic dicebantur, secundum Bedam, quòd eis incumberet templum reficere.

61. Semen. i. genus, vnde originem ducerent.

64. In censu, id est, in qua recensentur genealogiæ.

65. Atthesatha. sic Chaldaicè dicebatur Nehemias. Sanctus sanctorum. i. cibus sacerdotum, qui erant sacrosancti. Doctus, & eruditus. Hebr. in Vrim, & Thummim. q. d. Igestans Vrim, & Thummim in rationali.

70. Phialas. alij, pelues, vel crateres.

CAP. VIII.

1. **C**ongregatus. s. è ciuitatibus. Quasi vir vnus. i. simul. Scriba. i. legisperito.

2. Poterant, scilicet, per ætatem.

3. Sapientium. Hebr. intelligentium. 70. & ipsi intelligentes. q. d. poterant per ætatem intelligere quæ legebantur.

4. Gradum, id est, suggestum.

6. Voce magna. Hebr. & Cophit. & 70. magno.

8. Apertè, scilicet, scripta Hebraicè. Eldras Syriacè interpretabatur, seu Chaldaicè.

10. Mulsum. Hebr. & 70. dulcia. Fortitudo. q. d. spirituali gaudio fortiores efficiemini.

13. Legis, coniungendum, cum, & ut prædicent: cetera enim parenthesis.

15. Pulcherrima. Hebr. pinguis. Spini, vel oliuæ, vel cupressi. 70. cupressini.

16. Domate, id est, tecto.

17. Taliter, id est, tanta deuotione, & iactitia, vel tali modo.

18. Collectam, scilicet, populi.

CAP. XIX.

1. **H**umus. 70. puluis.

3. Ad standum, pro, & stabant. Confi-tebantur, scilicet, peccata.

5. Surgite, pro, agite, verbum hortandi. Ab æterno, scilicet, existenti. Benedicant, scilicet, omnes, seu omnia.

6. Tu ipse. 70. & dixit Eldras, tu ipse. Cælum calorum. sempyteu, vbi Angeli. Exercitum. i. Angelos, & stellas. Viuificas, id est, conseruas.

7. Igne. Heb. Vr. 70. regione.
 12. Ingrediebantur, pro, ingrederentur.
 13. Iudicia, &c. q. d. iudicialia, mortalia, & ceremonialia præcepta. Ceremonias. Heb. statuta. Et præcepta, pro, quæ omnia præcepta.
 15. Leuasti. f. more iurantium.
 17. Dederunt caput. i. se auerterunt. 70. dederunt principium, fortè caput pro Duce positum, quem eligere voluerunt, vt se in Ægyptum reduceret. Suam. 70. suam in Ægypto. i. Ægyptiacam. Quasi per contentionem. Hebr. in contumacia, seu, rebellione.
 21. Pedes. 70. calcei. Attriti. Heb. tumuerunt. 70. rupti. f. calcei.
 25. In bonitate. i. beneficentia.
 26. Contestabantur. f. celum, & terram in testes inuocantes. Blasphemias. 70. iritationes. q. d. Deum grauiter iritarunt. alij, detestationes. i. res detestabiles, vel conuicia. f. in Deum.
 29. In iudiciis tuis, id est, contra tuâ iudicia. i. præcepta. Faciet homo, pro, & faciens homo. In eis. i. per ea. q. d. in quorum obseruatione vita consistit. Recedentem. f. ne onus subiret.
 30. Protraxisti. q. d. diu expectasti, vt conuerterentur.
 31. In consummationem, quasi dicat, nō prorsus delesti.
 32. Ne auertas, &c. q. d. ne negligas. Heb. ne sit paruus, corâ tē labor, &c. i. ne paruifacias. Aisur. f. qui captiuas abduxit decem tribus.
 33. Veritatem. f. præstando promissa.
 34. Testificatus es. i. testificando præcepisti.
 35. Regnis suis. Heb. & 70. regno suo. Bonitate, pro bonis, seu opibus.
 36. Panem. Heb. fructum.
 37. Regibus. i. in Regum utilitatem.
 38. Fœdus. f. fidelitatis. Hebr. & 70. fidem, seu fidelitatem. Signant. f. subscribunt.

CAP. X.

28. **S**acerdotes, pro, & sacerdotes. Separauerunt, scilicet, proselyti. Ceremonias. Heb. statuta.
 30. Populo terræ. i. infidelibus.
 31. Dimittemus. f. incultos agros pauperibus, vt sponte nata colligant. Annum septimum, pro, anno septimo. Exactionem. f. debitorum à pauperibus. Vniuersę manus. q. d. ne vlla manus. i. quisquam exigat.
 33. Sanctificatis. i. aliis festis.
 34. Tēpora. f. statuta. A temporib. anni vsque ad annum. Heb. anno in anno. i. annuatim.
 35. Primogenita, id est, primitiua, vt statim explicatur.
 37. Dei. Heb. & 70. domus Dei. i. templi. Decimam partem, scilicet, decimas. Operam, id est, fructuum ex operibus.
 38. Domo, pro, domum.

39. Domū. i. cultum domus. f. templi. Dabant Leuitæ sacerdotibus ex decimis decimam.

CAP. XI.

1. **P**artes. Heb. manus. i. partes.
 4. Filij Zachariæ. 70. filius Zachariæ. & sic in seq. Heb. eadem vox & hic, & inf. vbi vertitur filius, intellige ergo filij in genitino, vt sit. f. ordo vnius genealogiæ. Vide inf. c. 12.
 5. Filius Coza, pro, filij Coza, & sic inf.
 9. Secundus. f. dignitate à Ioel.
 10. Iachin, videtur esse cognomē præcedētis.
 14. Potentium. i. vnius ex potentibus. Hebr. & 70. magnorum, seu magnatum.
 16. Forinfecus. i. extra templum. A principibus, pro, de principibus.
 17. Princeps. Alij, principis. i. primum locum obtinent. Oratione. f. publica. Secundus. f. ab Asaph, vel Mathania.
 21. Ophel. arx erat in Hierusalem.
 22. Episcopus. i. præfectus. 70. Episcopus.
 24. In manu Regis, id est, cuius opera utebatur Rex. Iuxta omne verbum populi. Hebr. in omni verbo ad populum. i. in omni re cum populo tractanda.
 25. Filiabus. i. viculis.
 30. Bersabe, hic terminus Iudæ ad Austrum. Vallem Hennon, Erat prope Hierusalem ad Austrum, & Orientem.
 31. A Geba. f. incipiendo, habitarunt.
 36. Portiones. f. illis erant in sortibus Iudæ & Benjamin.

CAP. XII.

11. **S**araia. i. familie Saraia. sic & in seq.
 17. Phelti. f. erat is princeps duarum classium, seu familiarium præcedentium.
 22. Scripti. f. fuerunt. sic inf. In Regno. sic & 70. at Heb. ad, seu vsque ad Regnum.
 23. Verborum dierum. i. annalium.
 24. Per vices suas. Hebr. & 70. e regione eorum, seu corâ eis. Obseruarent, scilicet, ad suum officium pertinentia. Per ordinem, id est, quique ordine suo.
 25. Portarum. f. templi.
 30. Mundati sunt. f. orationibus, sacrificijs, & continentia ab vxoribus. Mundauerunt. f. aqua lustrationis, orationibus, &c.
 35. Fratres. f. Zachariæ. Vasis. i. instrumentis. Cantici David. i. canticorum David, vel quibus David in canticis utebatur.
 36. Contra eos. i. e regione ipsorum. Ciuitatis David. i. Montis Sion.
 38. Emath. Heb. & 70. Meah. vide sup. c. 3.
 43. Recensuerunt. Hebr. constituti sunt. 70. Constituerunt. Libamina. Hebr. libationes. Vt introferrent, &c. Hebr. quas inferebant in ea ex agris ciuitatum partes, seu portiones, legis. i. ex lege debitas sacerdotibus, & Leuitis, in quam

etiam sententiam vertunt 70.

44. Et obseruationem, pro. i. obseruationem. q. d. quæ obseruari Deus iussit circa expiationem, seu purificationem. Præceptum Dauid. Vide 3. Reg. 1. & 1. Par. 21.

46. Sanctificabant. i. dabant eis decimas, quæ sanctæ, Deo quæ dicatæ. Filios Aaron. s. dando eis decimas ex decimis.

CAP. XIII.

1. **I**N Ecclesiam. s. non admitti inter filios Israel ad coniugia aut officia, alioqui poterant ad fidem conuerti. Vide Deut. 23.

4. Super hoc. Hebr. & 70. ante hoc. i. antequam id fieret. Sacerdos. s. summus. Proximus. i. amicus, vel affinis.

5. Sibi, pro ei. s. Tobia. Vide infr. Primitias. Hebr. oblationes.

6. Dierum. i. anni. Rogauit. s. vt liceret nichi reuerti Hierosolyma.

7. Thesaurum in vestibulis. Hebr. cubiculum in atris. 70. gazophylacium in atrio.

9. Sacrificium. s. cibarium. vt Hebr. indicatur.

10. Regionem. Hebr. & 70. agrum, id est, possessionem.

11. Congregauit eos. s. cantores, & Leuitas. Stationibus. q. d. restitui in gradum suum.

12. Horrea. Hebr. & 70. Thesaurus.

13. Filium Mathania. 70. filij Mathania.

14. Miserationes. i. beneficia. Ceremoniis. Hebr. obseruationibus. 70. custodiis.

16. Hierusalem. Hebr. & 70. in Hierusalem. q. d. idque in ipsa Hierusalem.

19. Quiuissent, id est, claudendi tempus esset. Hebr. obumbratæ essent, id est, cum sero esset, inciperet quæ sabbatum, incipiebat enim sub solis occasum. In die sabbati. Hebr. & 70. ante sabbatum.

20. Manserunt. Alij, pernoctarunt. sic & inf.

22. Sanctificandum. i. sanctè celebrandum.

23. Ducentes, pro, qui duxerant.

24. Populi, & populi. i. cuiusque populi.

25. Maledixi. i. execratus sum. Decaluui. i. capillos euulsi. Adiuraui. i. ieiurando astrinxi. In Deo. i. per Deum.

27. In Deo nostro. i. contra Deum nostrum.

28. Gener erat. s. quidam ex filiis. Honoritis, pro, Honoritæ.

31. In bonum. i. vt mihi benefacias. Amen. Non est Hebr. nec in 70.

LIBER III.

Apocriphus.

Citatur tamen à Sanctis Patribus. Vide Ambr. cap. 1. de Elia, & Ieiun. Et epist. 7. Athan. in Synopsi. Cyp. Ep. ad Pompeium. Aug. 18. de Ciu. c. 36. Chry. Ho. 1. Matt.

CAPVT I.

1. **E**CCEIT Pascha, id est, Pascha festum celebrauit. Phase. i. agnum paschalem.

3. Seruis. i. ministris. In positione. i. ad collocationem.

4. Illius. s. Dei. Ex parte. i. pro parte sua quisque. Vestras. alij, nostras.

5. Scripturam, id est, præscriptum. Magnificetiam. i. magnificam descriptionem. Particulam. id est, rationem.

8. Regalibus, id est, fisco regio. In phase. s. dederunt.

10. Azyma, id est, panes azymos. Per tribus, scilicet, diuisi.

12. Amulis. alij, ahenis. Beneuolentia. s. Dei. q. d. quod Deo gratum fuit.

15. A Rege. s. designatus.

16. Prauaricaretur. i. desereret.

18. Hostias, scilicet, alias præter ordinarium sacrificium, &c.

24. Circa illum. s. Iosiam contigerunt. De eis, pro, vbi etiam de eis.

25. Ab itinere super, pro, quæ est super.

26. Quid mihi, & tibi. i. quid tibi rei mecum est?

33. Et quæ non. s. gesta.

34. Trigiata trium alij, viginti trium, vt est 4. Reg. 23.

38. Alligauit. i. in carcerem coniecit. Magistratus. accusatiuius est. Suum. i. ipsius Ioachim. Reduxit. s. Pharaon.

50. Reuocare, scilicet, à peccatis. Propter, pro, propterea.

51. In Angelis suis. i. eius legatos.

57. Repletionem. i. impletionem.

58. Benignè ageret, &c. i. quiesceret. In applicatione. i. vsque ad exactionem. Septuaginta septem alij, septuaginta.

CAP. II.

1. **I**N consummatione. i. ad impletionem.

8. Pagorū. alij, familiarū. Et Iudæa ex tribu Benjamin, pro, ex tribu Iuda, & Benjamin.

9. Eius, id est, ad eius ædificationem. Sensus, id est, animus.

13. Libatoria. f. crateres ad libamina. Athifca. alij, pelues.

14. Quinque millia octingēta sexaginta. Alij, quatuor millia quadringenta sexaginta nouem.

17. Accidentibus, scilicet, rebus, id est, à commentariis. sic & inf.

18. Refugam. alij, perfidam. Furnos. alij, fora.

22. Admonitionibus. i. monumentis. Refuga. i. perfida, seu rebellatrix.

30. Iungentes. f. se. q. d. simul, seu, profecti, vel inde mouētes. Id. n. potius significat Græca vox *ἰσχυρῶς*. Itaque ca. 7. eandem vocem vertit promouentes.

CAPVT III.

1. **V**ernaculis. pro, popularibus.
21. Honeſta, id est, plena diuitiis. Meminit. i. curat. Per talenta. i. grandiloqua, vel iactando diuitias.

24. Num, pro, nōne. Facere. f. vt ebrius. quāquam legendum videtur quod sic cogit facere, id est, talia patrare.

CAP. IIII.

1. **N**vm, pro, nōne.
4. Bellatores, pro, bellū, vel bellatorum munera, vel hostes.

11. Ire singuli, pro, quisque discedere, scilicet, eius iniussu.

12. Diffamatur. i. prædicatur.

17. Faciunt. i. conciliant.

19. Alliciunt, pro, cupiunt.

21. Remittit animam. i. vitam recreat.

22. Doletis. i. labores subitis. f. earum causa.

32. Magna est terra, &c. abundat id hoc loco. nam in fr. suo loco ponitur. Quis ista agit? nisi mulieres? Alij, quæ ista agunt?

39. Benignantur, pro, beneficantur.

46. Hoc est maiestas quod, pro, hæc est magnificentia quam.

49. Pro libertate. i. litteras immunitatis à tributis. Ad ianuas, scilicet, causa exigendi vectigal.

51. Dare, pro, dari.

52. Sacrarium. i. altare. Vstulare. i. cremare. Alia talenta. f. ad holocausta.

53. Præcedunt, scilicet, in via, quasi dicat, qui cæteris præeunt.

54. Quantitatem. i. sumptum.

55. Præcepta. i. quæ præceperat dari.

56. Sortes. i. pensiones.

57. A Babylonia. f. mittenda Hierosolyma. Dixit. f. vt fieret.

CAP. V.

1. **P**Agorum. alij, familiarum. sic & inf.
3. Eos. f. equites.

4. In tribus. i. in vnaquaque tribu. Et in partem principatus. i. per cuiusque principatum.

6. Qui. f. Zorobabel.
7. Reuerſus est. f. populus, seu, quisque.

9. Agentibus, pro, gentiliū.

32. Pædon Salomon. i. seruorum Salomonis.

33. Filij eius. abundat id.

39. Pædatura. i. catalogo filiorum.

40. Et Aſtharas, pro, qui & Aſtharas.

43. Subiugalia. i. asini.

44. Pagos. alij, familias.

45. Dari. f. voverunt.

46. Exierant, scilicet, ex Babylonia. Regione, scilicet, reliqua.

47. Rebus. i. possessionibus. Atrium. f. populi. Ianuam. f. atrij Sacerdotum.

50. Nationibus. f. profelyti. Sacrarium. i. aram, Terræ. f. Iudææ.

72. Opus ædificationis & , pro , contra opus ædificationis.

CAP. VI.

3. **S**vbregulus. i. præfectus.

9. Materiis. i. tignis.

23. media, pro, Media.

25. Decem. Alij, sexaginta. Quadratum, &c. alij, cum domiciliis tribus ē lapide polito. Tribus. i. trium ordinum. Meniano. alij, domicilio Menianum quidem ædificium dicitur quod exterius porrigitur. f. extensis tignis ultra columnas auctor enim, seu inuentor Menius.

29. Vexatione, pro, exactione.

31. Pueris. i. filiis.

CAP. VII.

6. **P**incipibus Syriæ, Græcè sacrorum præfectis, seu , vt quidam vertunt, templi adilibus. Appositi. i. additi, seu adiuncti.

9. Per tribus. alij, iuxta tribus.

11. Non sunt. alij, sunt. Quia, pro, sed.

13. Execrationibus gentium. f. alieni. q. d. qui non se polluerant gentium ritibus.

CAP. VIII.

3. **D**ocere, & facere. i. ad docendum, & faciendum. alij, discere, & facere.

11. In beneficiis. i. benefacere.

13. Secundum, pro, apud.

27. Abductione. f. in carcerem.

31. Patrias, id est, familias. Portionales, id est, cuiusque.

51. Voui. alij, indixi.

60. Ex plebis, pro, plebis. Pastophorio, id est, exedra.

64. Et Banni filius Leuitæ, pro, Banni filias, Leuitæ.

69. Segregauerunt. i. abstinerunt.

70. Et alienigenæ, &c. pro ab alienigenarum, & nationum immunditiis.

71. Regni alij, rei, quasi dicat, ex quo id fieri cœptum est.

79. Et relinque, pro, relinqui. In locam, pro, in loco.
 80. Detegere, i. proferre. Dare, pro, dari.
 94. A Domino, i. coram Domino, vel ex parte Domini, f. acceptum.

CAP. IX.

8. **C**onfessionem & Alij, confessione.
 11. Insubdiati, i. sub dio.
 13. Negotij huius, pro, super hoc negotio.
 14. Secundum hæc, i. id munus.

16. Secundum nomina, i. nominatim.
 6. Israel, i. populo.
 37. Vna, pro, illa.
 42. Tribunal, i. suggestum.
 43. Ad eum, i. apud eum.
 46. Absoluisset, id est, explicaret, vsque dum absolueret.
 49. Multitudine, i. populo. Et præferebant, &c. pro, & declarabant singulis, vt intelligerent quæ lecta fuerant.
 53. Clarificabit, i. claros faciet, alij, illustrabit.

LIBER IIII.

Apocryphus.

Quamquam citatur interdū à sanctis Patribus. Vide Amb. lib. de Bono mor. c. 20.

CAP. VI.

5. **E**llis filiorum, i. nepotibus.
 8. Proice, &c. q. d. prænutia multa illis mala euentura.
 10. Pueris, i. seruis.
 11. In oriente, pro, in orientem.
 13. Plateas munitas, i. viam tutam.
 15. In signo, f. meæ bonitatis, vel potentie.
 16. In nomine meo, i. me confidentes, seu in me confidentes.
 20. Folis, apparet fuisse ramis vsos in deserto.
 21. Amorrhæo, pro, Mara, i. amaro.
 27. Non quasi, pro, quamquam non.
 36. Memorabuntur, &c. q. d. penitebit eos peccatorum suorum.
 37. Testor, i. annuntio, seu prædico.

CAP. II.

9. **P**lceis, i. bituminis, quod pisci simile est.
 11. Sumā mihi, &c. q. d. glorificabor in eis.
 12. In odore vnguenti, i. redolens vnguentum.
 13. Dies paucos vt immoretur, id est, vt dies, qui in mora sunt, pauci fiant, quasi dicat, ne diu tantum bonum differatur.
 15. Columba, pro, columna.
 16. Israël, alij, in Israël.
 26. Tuo, alij, tuorum.
 47. Imperium Domini, pro, omnipotentem Dominum.
 43. Magis exaltabatur, i. erat cæteris excelsior.

CAP. III.

3. **V**entilatus, i. agitatus.
 4. Dixisti, f. vt fieret mundus, vel præcepisti Adamo, f. quid facere deberet.
 5. Mortuum, i. nondum animatum.
 6. Adventaret, f. cuita, vel habitata.
 17. Instituiti, pro, induxisti.

18. Terram, pro, te in terra. q. d. demonstrasti te super terram, dando legem.
 19. Portas, pro, velut per portas. Spiritus, id est, venti.
 22. Et lex, i. velut lex quædam.
 24. Nominis tui, id est, vbi inuocaretur nomen tuum.
 25. Dereliquerunt, Complut. deliquerant.
 28. Dominabitur, f. Babylon.
 30. Significasti, f. causam.
 31. Memini, pro, venit in mentem. Derelinqui, f. declarata ratio huius rei.
 36. Per nomina, i. nominatim, f. recedendo iustos in ea gente.

CAP. IIII.

6. **V**t me interrogas, pro, quod me interrogas.
 7. Vena, scilicet, aquarum. Firmamentum, i. celum, scilicet, ærem, vnde pluuia. Exitus, id est, termini.
 11. In facie, i. in conspectu.
 12. De qua re, i. quam ob rem.
 23. Dispositionis, i. ritus. Nusquam sunt, q. d. non obseruantur.
 24. Vt locustæ, f. huc illuc volantes, sic in seculo versamur.
 29. Inuersum, id est, euersum. Discesserit, scilicet, abolitione.
 30. Gramen, alij, granum.
 33. Quomodo, alij, quo. Mali, i. miseri.
 34. Altissimum, q. d. intelligere plus quam Deus vult de rebus suis.
 35. Promptuariis, i. penetralibus, f. cordium.
 36. Ponderauit, f. Deus.
 37. Excitauit, f. aliud noui.
 42. Effugere, f. pariendo.

47. Super, id est, ad. Similitudinis, id est, per similitudinem.

48. Superauit, id est, superfuit, seu subsecutus est, sic inf.

50. Crescit pluuia, scilicet, temporis duratione. Superauerunt, pro, superfuerunt, scilicet, breui tempore.

CAP. V.

1. **S**igais, i. prædictionibus. Censui, i. diuitiis. q.d. fallentur ob diuitias.

3. Imposito vestigio, scilicet, hominum, quasi dicat, habitatum.

8. Chaos, i. dehiscence terra. Remittetur, pro, emitteretur.

9. Semetipfos, pro, se inuicem. Promptuarium, q.d. in loca abdita.

12. Dirigentur, i. prosperabuntur.

26. Plasmatis, i. formati.

41. Qui in finem, i. vltimis. q.d. tibi etiam vltima propinquissima sunt, & presentissima.

42. Corona, id est, circulo. Velocitas, quasi dicat, suo ordine cuncta procedunt, suoque tempore fiunt quæque.

43. Nec, pro, nonne. In vnum, i. simul.

44. Super creatorem, i. plus quam creator vult

45. Sustinebat, id est, consistebat, scilicet, tota simul in mundo, cum primum crearetur. Creatura, id est, mundus.

50. Iuuenis est, pro iuuenem esse.

55. Visites, i. administres.

CAP. VI.

1. **E**xitus, id est, termini. Conuentiones, id est, concursus.

3. Mota, pro, mobiles.

4. Firmamentorum, i. caelorum.

5. Abalienarentur, i. a Deo.

6. Facta, i. disposita, f. secula.

12. Signorum, i. prædictionum.

16. Tremiscit, pro, ideo tremiscit.

19. Suppleta, pro, impleta.

31. Quam audiui, pro, quam audiueram.

34. Cum prioribus, pro, de prioribus. A nouissimis, pro, de nouissimis. f. esse sollicitus.

35. Suppleam, pro, complem.

39. Circumferebantur, pro, circumfusa erant.

41. Spiritum, i. vim.

48. Mutata. Complur. muta.

58. Vnigenitum, pro, & vnigenitum. Emulatore, i. imitatore.

59. Cum seculo, pro, in seculo.

CAP. VII.

4. **E**rit, pro, est. Esset, pro, sit.

5. Volens voluerit, pro, cum voluerit.

14. Ingressi, q.d. transierint.

21. Venerunt, i. in mundum.

23. Circumventiones, i. fallacias, seu errores.

Super dixerunt, pro, dixerunt super.

24. Sponsiones eius, i. quod ei promiserat, vel ipse eis promiserat. Legitimus, i. præceptis. Fidem, i. fidelitatem, q.d. fuerunt perfidi.

25. Vacua, scilicet, omni bono loca. Vacuis, scilicet, bono, quasi dicat, impiis, & sceleratis conueniunt, seu debentur. Plena, f. bonis loca. Plenis, scilicet, operibus bonis, quasi dicat, iustis debentur, seu conueniunt.

26. Subducitur terra, pro, sub terra latet.

28. In annis, i. intra annos, seu post annos.

30. Septem, id est, multis. Iudiciis, id est, moribus, seu statum, scilicet, cum nemo esset. Derelinqueretur, scilicet, viuus.

32. Qui, pro, quæ, seu, eos, qui.

33. Pertinabunt, id est, præteribunt. Miseria, scilicet, bonorum.

34. Iudicium, i. iustitia.

38. Confractio, i. clade. Sanctificationem, id est, templum.

52. Tardè, i. cum patientia, & longanimitate.

57. Cogitamentum, i. ratio.

61. Non esset, f. si bene agerent.

62. In seculo, pro, in seculum, scilicet, infantibus in vtero matrum. Conuersionem, pro, conuersionem.

64. Operibus, i. creaturis.

66. Magis, pro, plurimum.

68. Decies millesima, pro, ex mille decem.

69. Contentionum, id est, delictorum, seu criminum.

CAP. VIII.

2. **I**nterrogabis, pro, si interrogas. Magis, pro, valde. Absorbe, &c. q.d. hauri cognitionem, & vora sapientiam.

5. Conuenisti, &c. quasi dicat, pactus es audire, & vis agere Prophetam. Volens, alij, volens. Viuere, id est, quanta est vita.

6. Portabit, id est, sustinebit, quasi dicat, quis ferre possit vitam?

8. Igne, & aqua, i. calido, & humido. Tua creatio, f. fetus. Plasmatio, f. vterus.

10. Mamillarum, i. maris, q.d. paruulo.

11. Tua, pro, tua.

12. Enutristi, pro, soles enutrire.

15. Tu magis scis, q.d. tu videris.

18. Celeritatem, q.d. celeriter venturum.

20. Seculum, i. æternitatem. Aëre, pro, aërea.

22. Seruatio conuertitur, pro, custodia versatur, q.d. vtuntur maxime igne, & vento. Perseuerantia, i. constantia.

23. Veritas testificatur, f. ita esse, vt dico.

35. Confitentibus, f. te.

36. Iustitia, i. misericordia.

38. Cogitabo, scilicet, punitionem. Perdicionem, id est, interitum.

39. Figmentum, id est, studia. Memorabor, id est, recordabor.

44. Imago. i. exemplar.
 49. Iudicasti. te. f. tale esse.
 51. De similibus tuis. pro. similitum tui.
 52. Probata. i. approbata. seu explorata.
 53. Signata. i. notata. f. & reiecta. Obluione. f. futura.
 59. Voluit. f. Deus.
 60. Coinquinauerunt. i. profanauerunt.

CAP. IX.

8. **S**anctificaui. i. sanctitate separavi.
 9. Miserebuntur. pro. miseri erunt.
 17. Creatio. i. opus. Tempus. f. tale. seu simile. Erat. pro. est.
 19. Quisque. scilicet. nondum erat. vel mihi parebat. Creator. scilicet. esse agnoscor. Alij. creatur. vel creatorum. Inuestigabili. id est. inexplicabili. f. malitia.
 22. Sine causa. i. frustra.
 23. Intromittas. alij. intermittas. quasi dicat. quiescas.
 32. Parens. id est. apparens. Tuus erat. quasi dicat. nisi tu faceres. non poterat apparere; illi verò ne faceres. impediabant.
 37. Labore. lege. robore.
 45. Fortem. i. Deum.

CAP. X.

2. **L**umina. id est. lucernas. scilicet. vt fit in lectu. obscuro enim loco lugeri solet. Quieni. pro. acquieui.
 3. Quieuisent. &c. quasi dicat. finem fecissent me consolandi.
 13. Viam. i. morem. Euenit. i. solet.
 14. Eecit. i. coluit.
 16. Terminum. i. definitionem.
 21. Sanctificatio. id est. templum. seu sanctuarium.
 23. Signaculum. q. d. insignis. Resignata. id est. exuta. seu spoliata.
 24. Fortis. i. Deus.
 28. In multitudine. i. plurimum.
 34. Frustra. i. sine causa.
 43. Absolutio. i. interpretatio.
 44. Et quoniam dixit tibi. Hæc ponuntur postea suo loco. hic abundant.
 45. Dixit. scilicet. quod proximè sequitur. Propter quod. pro. propterea quod. Oblatio. scilicet. sacrificij.
 59. Supremorum. id est. vltimorum. A nouissimis. pro. in nouissimis.

CAP. XI.

2. **E**t colligebantur. pro. collecti.
 3. Contraria. pro. alia.
 4. Dimidium. i. quod inter alia medium erat.
 24. Sex. pro. de sex.
 29. Duorum capicum. pro. duobus. reliquis capitibus.

30. Completa secum. i. coniuncta cum illo.
 31. Qui. alij. qua.
 34. Superauerunt. pro. superfuerunt.
 39. Superasti. pro. superfuisti. Per eos. pro. per ea.

CAP. XII.

2. **S**uperauerat. pro. superfuerat.
 5. **Q**uam. pro. quo.
 13. Timore. pro. terror.
 21. In tempore. pro. ad tempus. Eius. scilicet. suum cuiusque.
 28. Qui cum eo. i. alterum.
 34. Cum miseria. id est. per arumnas. Super fines. pro. in fines.
 48. Sanctificationis. i. templi. vel religionis.
 51. Mandauit. f. Angelus.

CAP. XIII.

3. **H**omo. f. factus.
 4. **Q**uiescit. i. disperit.
 6. Sculperat. i. exciderat.
 16. Derelicti. i. superstitis.
 18. Eis. Non derelictis.
 20. In hunc. f. statum. q. d. in hæc.
 23. Aufert. pro. fert. seu portat.
 30. Excessu mentis. i. pauore. seu stupore.
 37. Has. f. gentes. Tempestati appropinquauerunt. i. in quas tempestas incidit.
 42. Vel. pro. & vel.
 43. Euphratem. pro. Euphratis.
 44. Statuit. pro. stitit. i. prohibuit.
 50. Multa plurima. pro. quamplurima.
 51. Quod. pro. quid.
 52. Diei. Cillius.
 56. Merces. id est. opes.
 58. Illata. pro. incidentia.

CAP. XIII.

8. **S**igna. i. res miras.
 9. **C**onuerteris pro. conuerfaberis.
 12. Post medium. pro. quantum est post dimidium.
 17. Prolongauit. i. longè recessit.
 21. Incensa. i. cremata.
 24. Buxos. i. buxas. tabellas.
 26. Perfectis. i. ubi perfecta fuerint.
 33. Introsum vestrum. pro. intra vos.
 47. Excessiones noctis quas. pro. mira per noctem quæ.

CAP. XV.

6. **P**ropter quod. pro. propterea quod.
 8. **S**ilebo. i. dissimulabo.
 13. Sydere. i. syderatione. Morbus est. plantas. & animalia arefaciens.
 16. Inconstabilitatio. i. seditio. In potentia sua. q. d. potentia agent. non ratione.

20. Conuertendos in se, pro, regerendum in ipsos. Illis, scilicet, electis meis.
 25. Potestate, scilicet, iniqua. Sanctificationem, id est, sanctuarium.
 27. Propter quod, pro, propterea quod.
 29. Sicut status, id est, more venti.
 30. Carmonij, nomen populi, aut loci.
 31. Collident sydus. i. stellas deturbabunt. Ad ventrem. i. ascendens, seu inundans.
 36. Fimus, id est, cadauera. Substramen. alij, cingulum.
 40. Sydus terribile, id est, syderationem vehementem.
 44. Sydus, id est, syderationem.
 49. A violatione, pro, violatione. Gloria virtutis, scilicet, peribit.
 52. Zelabor te, pro, sciuissim in te.
 55. In sinu, pro, in sinum, scilicet, reddetur.

CAP. XVI.

12. **A** Gloria, id est, præ gloria, seu magnificentia.

20. In emendatione, pro, ad emendationem.
 21. Semper, pro, vquam.
 23. Superauerint, pro, superauerint.
 37. Diis. Alij, iis, scilicet, qui dixerint contraria verbis Domini.
 46. Propter quod, pro, propterea quod.
 47. In captiuitate, pro, ad captiuitatem.
 49. Adzelabor eos, pro, excauescam in eos.
 50. Zelatur, id est, odit, seu indignatur. Idoneam, id est, honestam.
 51. In facie. i. palam. Defendat. i. vlciscatur. Exquirentem, pro, facientem, seu exequentem.
 54. Comburet, scilicet, Deus.
 55. Cognoscet, pro, nouit.
 58. Conceptum, id est, capacitatem.
 59. In medio aquarum, pro, plenum aquis.
 69. Turba, id est, populi, scilicet, hostilis. Cibabunt, id est, veluti cibum offerent.
 71. Locis locis, id est, per singula loca. Exurrectio, scilicet, hostium.
 77. Præponderent, id est, grauent.
 78. Excluditur. s. homo, ne possit transire.

TOBIÆ LIBER.

Auctor Tobias vterque, scilicet, Pater, & Filius.

CAPVT I.

CAP. I. I.

1. **S**UPERIORIBVS Galilææ. Alij, superiori Galilææ. Naafon, Græcè Afer.
 2. Veritatis, id est, integritatis, seu rectæ vitæ.
 4. Iunior, pro, ferè iunior. Græ. multo aliter, scilicet, cum essem iuuenis, & omnis tribus Neptalim recessisset à Dei cultu, &c.
 5. Irent, scilicet, ante captiuitatem.
 6. Primitiua, id est, primitias.
 7. Tertio anno. Vide Deut. 14.
 11. Niniuem, ciuitas à Nino condita prope Tigrim.
 12. Omnes, sub, ferè.
 15. Omnes, pro, ferè omnes, seu plurimos.
 17. Dedit, scilicet, mutuo.
 23. Nudus, id est, bonis spoliatis.

CAP. II.

1. **F**estus, scilicet, Pentecostes, vt est Græ. Bonum, id est, laetum.
 2. Cautè, scilicet, periculum vitans, in quo olim fuerat ob huiusmodi officium.
 8. Arguebant, Græ. deridebant.
 15. Parentes, id est, affines.
 18. Sanctorum, id est, fidelium, qui sancti, id est, Deo dicati, vel sanctos Prophetas intelligit.

2. **I**udicium, id est, iustitia. q. d. iustæ. Græ. & iudicium verum & iustum, tu iudicas in æternum. q. d. iudicia tua vera semper, & iusta.
 4. Fabulam, Græ. parabolam.
 9. Sinceriter, Græ. in veritate.
 7. Rages. Græ. Eccebatanis. vide cap. 5.
 12. Perrexit, &c. Græcè. Ad eò fuit contristata, vt cogitaret se suffocare: sed dixit, vnica sum patri meo, & si id fecero, probrosum ei erit, & deducam senectam eius cum dolore ad inferos. q. d. præ dolore morietur. Orationem, Græ. dicitur, orasse ad fenestram, fortè conuersa ad Hierusalem, vbi templum.
 13. Est, pro, sit. q. d. laudatur, & celebratur.
 16. Concupiui. s. concupiscentia peccati.
 19. Mihi, pro, me.
 21. Probatione. q. d. si fuerit vita probata. Corruptione. Alij, correctione. q. d. si se emendauerit. Licebit, q. d. impetrabit à te veniam.
 25. Recitata, id est, præsentata. s. per Angelos.

CAP. III.

10. **I**N die, pro, in diem.
 11. Morte, s. æterna. No. præstare eleemosynam, quæ hic dicuntur, quia ea à Deo impetrat, si fiat vt par est. s. cum debitis circumstantiis.

12. Fiducia magna. Græ. donum bonum.
13. Attende, id est, cate.
14. Sensu, id est, mente.
18. Super sepulturā, &c. q. d. da pauperi eleemosynam, vt pro mortuo oret. Iusti. q. d. eius, quem putas in Dei gratia mortuum. Aliis enim non prodest eleemosyna. s. mortuis in peccato mortali. Peccatoribus. s. fouendo eorum peccata: alioqui omnibus facienda eleemosyna.
20. In ipso permaneant. Græ. prosperentur.

CAP. V.

5. Splendidum, id est, elegantem.
6. Vnde te habemus. q. d. vnde es, vel vnde venis?
9. Sustine, id est, expecta.
18. Azarias, id est, auxilium Domini. Græ. de genere Azariæ & Ananias magni, & fratris tui. Ananias, id est, diuinationis Domini. q. d. a Deo reuelationem accipiens. Filius. i. ab eo originem ducens. s. a Deo creatus, & quidē Angeli omnes dicuntur Dei filij.
21. Comitetur, pro, eat. Græ. dicitur promississe Tobiam Angelo pro mercede drachmam in diem, & necessaria ad viam. s. victum, & si sani rediissent, additurum ad mercedem.
23. Profecti essent Græ. additur, & canis pueri cum eis.
26. Noli flere. Græ. ne sis sollicita soror.
27. Ei, pro, cum.

CAP. VI.

2. Exiuit ad. Græ. exiliuit ad.
5. Vtiliter, pro, vtilia.
6. Salierunt. pro, sale condierunt.
7. Habebunt. pro, afferunt.
8. Cordis eius particulam, Græ. cor. & iecur.
12. Coniugem. Græ. additur: Et est puella pulchra, & prudens.
14. Occidit illos. Græ. additur: Qui amat eam.
19. Iecore. Græ. corde, & iecore.
20. In copulatione, pro, in societatem. q. d. eris particeps meritorū seu sanctitatis patriarcharum.
22. Semine, id est, posteritate.

CAP. VII.

2. Annæ. Græ. Ednæ.
5. Dixit Angelus, &c. Græcè dixit Tobias, pater meus est.
6. Misit se. Græ. exiliit.
7. Optimi, pro, præclari.
8. Lacrymata sunt. s. vbi audissent (vt est Græ.) patrem Tobias amisisse oculos.
19. Lacrymata est. s. & mater, & filia, vt indicant Græca.

CAP. VIII.

2. Cassili, id est, pera. Iecoris. Græ. cor-dis, & iecoris.

5. Dæmonium. s. quod fugerat ad odorem fumi, vt est Græc.
9. Sororem, id est, cognatam.
15. Secum, pro, simul.
19. Vnicis. Græ. vnigenitis. Sux sanitatis, id est, pro sua sanitate.
23. Adiurauit, id est, coëgit iurare, vel ab eo precibus extorsit.

CAP. IX.

2. Condignus prouidentia tuæ. q. d. non satisfecero tuis in me meritis, vel dignus non ero, qui tibi inferuiam.
3. Seruitia, id est, seruos.
5. Adiurauit, id est, fecit iurare.

CAP. X.

8. Generum. s. petentem, vt se dimitteret, vt est Græc.
9. Spiritus, id est, animus.
11. Recte, scilicet, se habentia.
13. Soceros. s. tanquam parentes, vt est Græc. Domum. i. res domesticas. Exhibere. Græ. dicitur, Annam, seu Ednam dixisse etiam Tobias: Ecce trado tibi filiam meam tanquam depositum, ne eam contristes.

CAP. XI.

1. Contra, id est, versus. Niniuem. est hæc in Assyria, Chaan verò in Mesopotamia; at Rages in Media.
4. Abierunt. Græc. additur, & iuit canis post ipsos.
11. Suscipiens. i. cōplexus. Præ gaudio. Græ. additur, dixisse matrem: Vidi te fili, dehinc iam moriar, scilicet, contenta.
14. Sustinuit, id est, expectauit.
16. Sciebant, id est, nouerant.
17. Saluasti, id est, sanasti.
20. Tobias, scilicet, filij.

CAP. XII.

5. In partem, id est, seorsum. Acceptam habere, pro accipere.
6. Cæli. Græc. additur, & date magnificenciam ei.
7. Sacramentum, id est, arcanum. Honorificum est. Græ. additur: Bonum facite, & malum non inueniet vos.
8. Et eleemosyna, &c. Græ. & eleemosyna, & iustitia, melius est modicum cum iustitia, quam multum cum iniustitia; melius est facere eleemosynam, quam thesaurizare aurum, &c.
9. Peccata. Græc. omne peccatum.
10. Animæ. Græc. vitæ.
12. Domino. Græ. coram sancto. i. Deo.
15. Septem forte, positum, more scripturæ. Qui astamus, &c. Græ. qui offerunt orationes sanctorum, & ambulant, seu, emittuntur coram sancti Majestate.

20. Narrate, &c. Græc. Scribite in libro omnia quæ gesta sunt.

CAP. XIII.

4. **M**isericordiam suam. Græc. additur, congregabit nos ex omnibus gentibus, inter quas dispersit nos, si conuersi fueritis ad eum in toto corde vestro, & in tota anima vestra, faciendo coram ipso veritatem, conuertetur ad vos, & non abscondet faciem suam à vobis.

7. Confitebor, &c. Græc. cōfiteor illi, & ostendo fortitudinem & magnificentiam eius genti peccatrici.

12. Bonis. i. beneficiis. s. in te à Deo collatis.

13. Luce, &c. Hæc ad Ecclesiam præcipue pertinent.

14. In sanctificationem. i. vt sanctam.

15. Nomen. s. Dei, seu Christi.

16. Edificauerint. Græc. dilexerint.

22. Ex lapide candido, & mundo. Græc. ex beyllo, carbunculo, & lapide ex Suphir.

CAP. XIII.

2. **C**entum duobus. Græc. centum quinquaginta octo.

3. Quinquaginta, &c. Græc. dicitur amisisse, cum esset 58. annorum, & post annos octo recuperasse.

5. Septem. Græc. sex. Filios suos, pro, filios eius. Suos nepotes, pro, nempe suos nepotes.

6. Verbum Domini. s. per Ionam, vt est Græc. prædixit Ionas delēdos, nisi pœniterent; delēti que sunt à Chaldeis, prophetate Nahū. Dispersi sunt, pro, dispergentur; loquitur enim de Iuda, & Benjamin, cum quibus misti multi Israëlitar. Græc. dispergentur. Terra Israël. Græc. Terra bona. i. Deum colente. s. Iuda.

7. Incesa est. Græc. incendetur. Ibi que, pro, eo que.

16. Nonaginta nouē. Græc. centum viginti septē. Sepelierūt eum. s. in Ecbananis Media, vt est Græc. Additur autē Græc. audisse antequam moretur destructam Ninium à Nabuchodonosor, & Assuero, de que eo fuisse gaudium.

I V D I T H.

Auctor dicitur Ioachim Sacerdos.

CAPVT I.

1. **R**PHAXAT, qui & Diocles dicebatur.

2. Et sectis. Græc. additur, latis cubitos tres, longis vero sex. Triginta. Græc. Quinquaginta.

3. Vtrūque, adeoque omnia latera, nam duobus duo altera respondent, intelligitur autem longitudo parietum turrium. Vicenorum. Græc. sexaginta. Turrium. Græc. cubitorum septuaginta, intellige ergo in altitudinem, id est, pro ratione altitudinis, additur & Græc. latis fuisse cubitos quadraginta.

5. Nabuchodonosor, quidam Cambysem putant. Alij, Xerxem filium Darij Histaspis, sub quo templum ædificatum. Alij, aliquem ante captiuitatem Babylonicam, fortē Merodach, de quo 4. Reg. 20. & Ier. 50. vide inf. c. 5.

9. Iesse. Græc. Gesem.

12. Defenderet. i. vlcisceretur. sic inf.

CAP. II.

1. **T**ertio decimo. Græc. decimo octauo.

2. Maiores natu. Græc. Magnates. Mysterium. i. arcanum.

12. Ange. Quidam dicunt significari Taurum montem. Alij, Argæum, qui est in Cappadocia.

A sinistro. s. ad Septentrionem.

13. Effregit. i. expugnauit. Opinatissimā. i. famosissimam, seu celeberrimam. Vide 2. Mach. 4. Tharxis. s. nepotis Iaphet. Vide Gen. 10.

14. Mambre. Græc. Arbonai.

16. Adduxit. Græc. circumdedit.

CAP. III.

1. **L**ybia. alij, Lycia.

3. In conspectu tuo, pro, in potestate tua.

4. Omnia sub lege tua. i. imperio, seu arbitrio. Græc. vtcre, vt libet.

7. In virtute. i. fortitudine, seu exercitu.

14. In terram Gabaa. Græc. & castrametatus est inter Gaba, & Scythopolim.

CAP. IIII.

2. **T**emplis earum. Græc. additur, recenter enim ascenderant ex captiuitate, & nuper omnis populus congregatus fuerat ex Iudæa, & vasa, & altare, & templum à profanatione fuerant sanctificata.

5. Eliachim. Græc. Ioachim. Vide c. 15. Contra, id est, è regione.

9. Prostrauerunt, scilicet, se. Cilicio. Græc. additur, omnes indutos fuisse ciliciis, seu saccis, & capita cinere conspersos.

10. Diuisionem. i. separationem ab inuicem, seu dispersionem.

14. Opere. i. iuniorum, orationum, &c.

CAP. V.

4. Oriente. Græ. Occidente.

22. Captiui. quidam id referunt ad tempora Manasse: ego puto intelligi captiuitatem illam Babyloanicam tam celebrem.

CAP. VI.

3. Sicuti hominem vnum. i. simul, seu omnes ad vnum.

4. Donec, coniungendum cum, transiet per latera tua.

7. Bethuliam. ciuitas erat Galilææ tribus leucis distans à Tyberiadē.

9. De restibus, pro, funibus.

11. Principes, scilicet, missi ab Hierusalem, vel (vt est Græ.) principes Bethulie. Et Charmi, &c. Græ. & Chabris filius Gothomel, & Charmis filius Melchiel. vide c. 8.

15. Humilitatem, id est, afflictionem. Sactorum. i. tibi dicatorum, quasi dicat, seruorum. Præsumentes. i. confidentes.

16. Per totam diem, id est, quæ per totam diem durauerat.

17. Vicissitudinem. i. retributionem.

20. Ecclesiam. i. orationis locum.

CAP. VII.

2. Centum viginti. Græ. centum septuaginta. Viginti duo. Græ. duodecim.

3. Crepidinem, id est, latus, seu radicem. Apicem, extremitatem aliquam intellige, seu collem. Græ. dicitur diffusum fuisse exercitum in valle.

7. Videbantur, coniungendum cum, furtim, q. d. velut furtim hauriebant.

10. Satellitibus. Græ. seruis.

16. Carni. i. homini.

17. Contestamur. i. in testes vocamus.

18. Ecclesia. i. catu.

25. Hæc verba, pro res has, vel iuxta hæc verba.

CAP. VIII.

3. Patribus suis. Græ. additur, in agro, qui est inter Dothaim & Balamo.

4. Sex. Græ. quatuor.

8. Famosissima. i. fame probatissima.

9. Et Charmi. Græ. additur, & Oziam.

13. In arbitriū vestrum. i. pro vestro arbitratu.

20. Afflictionibus. i. quibus nos opprimunt.

21. Presbyteria. seniores. q. d. senatores. Ad eloquium vestrum, pro, eloquio vestro.

22. Dei amicus effectus est, pro, Dei amicitia conferuauit.

26. Visceramus, id est, visciscerum more in-

dignemur.

31. Probate. i. expendite.

32. Exeam, pro, exibo. Abra. i. ancilla.

CAP. IX.

1. Ascendentibus, id est, inde profectis.

Induens se cilicio. Græ. nudans ciliciū, quæ erat induta, quasi dicat, exuens reliquas vestes solo induta sacco.

2. Gladium. i. fortitudinem. Defensionem. i. vltionem. Violatores. i. Dinæ.

4. Illa post illa, id est, alia post alia. Cogitasti, scilicet, facere.

5. Posuisti, quasi dicat, prouidisti antequam exequeris ea.

9. Contis. i. longis hastis.

11. Cornu. i. gloriam.

13. Charitatis, id est, amorem præferentibus. Labia autem pro verbis posita. Quod verò attinet ad hæc Iudith desideria, quidam ea vt mala improbant: alij excusant, dicentes non illam optasse Holophernis libidinem, sed per eam libidinem, occasione illum occidendū; etsi enim alterius peccatum optare non licet, licere tamen eo vti, ad iustam vindictam.

16. Voluntas. i. beneplacitum.

18. Testamenti. i. pacti. Domus. i. templum. Sanctificatione. i. cultu, seu religione.

CAP. X.

3. Myrto, id est, myrtino vnguento. Græ. vnguento pingui. Liba. Græ. armillas, seu brachialia, *ψαλμοι*, ex quo fortè per errorem scriptum Lilia. Ornauit se. Græ. additur, valde se composuisse ad capiendus oculos, seu decipiendos, virorum ipsam intuentium.

5. Ascopam, id est, vtrem, qui vulgò dicitur Borraccia. Græ. ascopera, *ἀσκοπήρα*, quamquam Græ. hic legitur *ἀσκοπύτην*. Polentam, id est, grana frumenti tosta. Palathas, id est, massas carycarum.

6. Ciuitatis. Græ. ciuitatis Chabrin & Charmin.

11. Vnde venis? aut quò vadis? Græ. cuius es, & vnde venis?

12. Filia Hebræorum. i. Hebræa. Agnouit, &c. Ego Iudith mentitam puto, & hic & infra, nec id scriptura probat, sed factum narrat.

16. Duxeruntque. i. in curru cum ancilla (vt est Græ.) & centum viris comitatam. Eam, scilicet, adesse, vel pro, de ea.

18. Ad eum satellites eius. Græ. vnusquisque ad proximum suum.

19. Conopso. i. lecti cortina. Græ. super lectū suum in conopso.

CAP. XI.

5. Virtus. i. potentia.

6. Omni sæculo. i. toti mundo. Bonus,

scilicet,

scilicet, eximie seu excellenter.

10. Ab ariditate. i. ob penuriam.
12. Sancta Domini. i. Domino consecrata.
- Præcepit. Græ. in legibus suis distinxit. i. distinctis, seu apertis verbis præcepit.
14. Etiam nunc apud te. Græ. & nunc maache apud te.
16. Prouidentiam, id est, præuotionem. Dei. Græ. meam.
18. Pueris. i. seruis.

CAP. XII.

4. **V**luit anima tua. i. per vitam tuam.
7. Baptizabat. i. abluebat.
8. Ascendebat. s. e fonte.
10. Habitare mecum. Græ. manducare, & bibere nobiscum.
14. Et optimum. Græ. festinans.
20. Biberat. Græ. biberat die una. s. in cæna una.

CAP. XIII.

7. **C**onfirma. i. corrobora. sic & infr.
10. Euoluit. s. e lecto deiiciens, vel in lecto inuertens. Vide cap. seq.
16. Congyruerunt circa, pro, circumsteterunt.
18. In me. i. per me.
25. Pro quibus. i. eo quod.
29. Estimauit anima. Græ. defecit spiritus.
31. Tabernaculo. i. habitatione.

CAP. XIII.

9. **S**onantibus. i. perstreptentibus.
10. **S**virtutis. i. potentia, seu maiestatis, vel ducis virtutis. i. exercitus.
14. Super terram. Græ. in lecto.
16. Confusionem. i. ignominiam. In terra. sic etiam Græ. Apparet fuisse in terra prope lectum.
17. Virtutis. i. exercitus.

CAP. XV.

4. **D**ebilitabant, pro, cædebant, seu intermebant.
10. Benedixerunt. i. laudarunt, seu benedicarunt ei.
15. Citharis. Græ. dicitur, concurrisse omnes mulieres Israël ad videndum Iudith, cumque thyras in manibus, illa præcedente (quam olea, una cum ancilla, coronauerant) choros duxisse, sequentibus viris armatis, cum coronis, & hymnis.

CAP. XVI.

1. **I**ncipite, scilicet, cantate.
2. **N**ouum, scilicet, pro nouo insignique beneficio.
5. Valles. Græ. colles.
7. Nocuit, pro, percussit, seu vltus est. Confodit. Complut. confudit.
8. A iuuenibus, id est, iuuenum opera, seu virilibus. Titan. Græ. Titanum. Dissoluit, id est, dissipauit.
9. In exultatione. Græ. in exaltationem.
10. Nouam. Græ. lineam.
13. Apparuerunt. s. persequentes ipsos.
17. Et creata sunt. Græ. & edificauit.
20. **S**uper, id est, contra.
21. **V**ramur, & sentiāt. Græ. fiant sentientes.
22. Repromissiones suas. Græ. munera.
23. Obluionis. i. prosperi successus, qui solet obliuionem malorum afferre.
24. Secundum faciem sanctorum, id est, ante templum.
25. Præclarior, pro, præclarissima.
28. Annos, pro, vsque ad annos ætatis.
29. Septē. Græ. additur, distribuisse ante mortem bona sua propinquis viri sui, & suis.

ESTHER.

Auctor Mardochæus, saltem magne partis libri. Vide cap. 9. finem.

CAPVT I.

1. **A**SSVERE. 70. Artaxerxis. Huc quidā aiūt esse Darium Histaspis. alij, Cambysem; alij Artaxerxem Memnonem; alij, Longimanum; alij, Astiagem patrem Darij Medi.
2. Exordium. Hebr. & Chald. Metropolis.
3. Pueris. i. seruis. Inclytis. Hebr. Satrapis, seu Principibus.
4. Iactantiam. i. splendorem.
5. Præparari, pro, exhiberi. antea enim paratū, tum exhibebatur. Et nemoris, quod regio cul-

- tu, & manu constituta erat. Hebr. palatij regij.
6. **A**rei. Hebr. & Chald. candidi. 70. byssina. Carbasi. Hebr. viridis. Chald. sapphiri. 70. carpasia ab Hebræo כרפס Carpas. Hyacinthini. Alij, rubri. Eburneis. Hebr. & Chald. argenteis. 70. aureis, & argenteis. Super pavimentum. s. cibum recumbentes sumebant orientaliū more. Pario. s. candido, tale enim parium marmor. Pictura. Lex lapidum varietate.
13. Regio. s. Regum Persarum.
14. Videbant faciem. i. erant familiares.
17. Egredietur sermo. i. diuulgabitur factum.

18. Vnde Regis iusta est indignatio. Hebr. & erit indignatio, seu ira, scilicet, virorum in vxores se contemnentes.

22. Maiores. i. dominos.

CAP. II.

1. **R**ecordata. Complut. recordatus, & sic etiam Hebr. Chald. & 70. Passa esset. s. sententia in eam lata.

2. Pueri, ac ministri. i. famuli qui ministrabāt.

3. Mundam. i. ornatum, seu cultum.

5. Iemini. i. Beniamin. Vide cap. 11.

6. Translatus. i. de progenie translatorum. Vide 1. Esd. cap. 2. & 3. Esd. cap. 5.

7. Fratris sui. Hebr. & Chald. patris sui. 70. fratris patris sui. sic & infr.

9. Placuit ei. s. Egeo. Eunuchus, scilicet, cuidā. Partes. i. quod Rex ei dandum constituerat: vulgō etiam hodie pars dicitur, quod à principe aulicis ad victum datur. Chald. dona eius torques, & vestes regias. Speciosissimas. Hebr. & Chald. dignas, id est, aptas. s. ad ministerium, & comitatum. 70. designatas ei. Ornaret atque excoleret. Hebr. mutauit in bonum domus mulierum, q. d. in meliorem locum transtulit. 70. bene tractauit in domo mulierum.

10. Patriam. Alij cognationem vertunt.

11. Curam agens salutis. Hebr. & Chal. vt cognosceret pacem. i. quomodo valeret. Et scire, pro. i. scire, est enim præcedentis explicatio.

14. In secundas aedes. Alij, in aedes secundō, id est, iterum.

15. Erat enim, &c. pro his omnibus. Hebr. Chal. & 70. habent. Erat gratiosa, seu grata, in oculis omnium eam intuentium.

16. Decimo. s. Decembri.

17. Misericordiam, id est, fauorem. Diadema Regni. Hebr. coronam Regni. Chald. monile aureum.

18. Dedit requiem. i. tributa minuit. Principalem. i. Regiam. Hebr. Regis.

19. Secundō. i. ad secundas Regis nuptias, scilicet, post illas priores Vasthi, vel fortē bis quafixæ virgines, de quibus supra.

CAPUT III.

2. **I**mperator. Hebr. Chald. & 70. Rex.

4. **A**udire. Chald. attendere. 70. obedire. Perseueraret, id est, sinendus esset perseuerare: vel coniungendum cum, crebrius dicerent. Iudæum. s. cui id facere non liceret.

7. In Vnam. id non est Hebr. nec Chald. nec in 70. Phut. Hebr. Pur est autem vox Persica sortem significans. Habetur autem Hebr. sic, Missa est Pur: ipsa est Goral. i. fors. q. d. quæ Hebr. dicitur Goral. Duodecimus. s. Februarius.

8. Insolescat per licentiam. Hebr. Chal. & 70. dimittatur. i. sinatur viuere.

9. Talentorum. Hebr. Chald. & 70. talētorum argenti.

12. Iudices. Hebr. dices. Chald. magnates.

15. Flentibus. Hebr. turbatis.

CAP. IIII.

1. **O**stendens, &c. 70. tollitur gens, quæ nihil iniuste egit.

3. Dogma. i. decretum, seu edictum. Prostratu. i. strati, seu lecti loco.

13. Ne putes, &c. q. d. ne sis contenta salute tua sola: vel, ne tibi persuadeas pereuntibus Iudæis te euasuram. Præ cunctis Iudæis. s. excellens. q. d. potes te facile saluare.

14. Per aliam occasionem. Hebr. Chald. & 70. aliunde. Peribitis. s. Deo puniente. Pararitis. i. parata esses ad opem ferendam.

16. Orate pro me. Hebr. & 70. ieiunare pro me. Chald. ieiunare mecum. Tribus. Non tam diu ieiunarunt, vt patet cap. 5. Morti, & periculo. i. mortis periculo.

CAP. V.

1. **B**asilicam. i. palatium. Consistorio palatii. Hebr. Chald. & 70. domo regia.

2. Osculata est. Hebr. & 70. tetigit. Chald. tetigit manu. s. est id modus quidam osculandi, & vsu frequens, osculata prius propria manu.

4. Parauit. 70. faciam. Hebr. & Chald. feci, id est, parauit.

14. Excelsam. s. erigenda erat more columnę. Trabem. Hebr. Chald. & 70. lignum. Crucem. Hebr. Chald. & 70. lignum.

CAP. VI.

3. **A**ministri, pro, qui ei ministrabant.

4. **A**trio, scilicet, vbi ad Regem ingressuri expectare solebant. Interius. Hebr. & Chal. exterius. s. in interius ingredi non licebat, nisi vocatis. Intellige ergo vulgatam lectionem sic, Interius, id est, intra domum. Et iuberet, pro, vt iuberet.

8. Regiis, scilicet, stola byssina, vt dicunt 70. vel purpurea, vt Chal. Qui de sella Regis est. i. quo Rex vehi solet.

9. Ac tyrannis. explicatio præcedentis, quasi dicat, præcipuis, vt Hebr. indicant. Alij, satrapis. Teneat. s. dum equitat.

10. Stola. i. vestimento. sic inf.

12. Operto. s. lugentium more.

14. Pergere compulerunt. Hebr. & Chald. adduxerunt, seu venire fecerunt.

CAP. VII.

4. **R**edūdāt in Regem. s. peribat ei multum tributū occisus Iudæis.

8. Obstupuit. s. terrore percussus.

8. Necdum. Non est Hebr. Chald. aut in 70.

Operuerunt, ita solebant facere ei, cui Rex iratus esset.

9. En lignum. Dicunt 70. id intellexisse cum vocaret Aman ad cœnam Regis, vidisse enim lignum illud, & de eo interrogasse vnum ex seruis Aman. Pro Rege, id est, pro Regis salute, prodens ei paratas insidias.

CAP. VIII.

1. **A**Nte faciem, &c. quasi dicat, admissus est in familiam Regis. Patruus. 70. propinquus. Heb. quid ipse sibi esset, id est, quàm propinquus cogitatione.

2. Domum suam, scilicet, ipsius Aman. Hebr. Domum Aman. Chald. facultates Aman. 70. omnia, quæ Aman.

5. Ei. f. Regi. i. Regis voluntari. q. d. si ei rectum videtur, ut est Heb.

9. Tertij. f. Maij. Procuratores. Alij, Duces seu Comites. Indices. i. præfectos.

10. Veredarios. f. cursores velociter equitâtes. Præuenirent adeoque executionem impedirent.

15. Ærinis. alij, æriis. Heb. & Chal. candidis. Serico. Heb. & Chal. byssino.

CAP. IX.

1. **Q**Vem Adar, &c. Heb. ipse est Adar.

10. Noluerunt. f. ne viderentur ex avaritia, & non ex iustitia fecisse.

12. Decem, pro, decem scilicet.

13. Decem. f. qui occisi fuerant.

17. Quem, pro, quam. f. decimam quartam.

20. Omnia hæc. Hinc apparer auctor libri fuisse Mardocheus.

24. Quod nostra lingua vertitur. in Hebr. & Chald. id est.

26. Epistolæ. f. missæ ad Iudæos. Id est libri huius, id additum ab interprete.

27. Susceperunt, pro, susceperunt itaque. Duos. f. 14. & 15. Scriptura. i. epistola Mardochei. Expetunt. i. requirunt. Tempora. f. futura.

28. Obligata est. q. d. perpetuò eas seruat.

30. Ut haberent pacem. q. d. precantes eis salutem seu prosperitatem. Veritatem. q. d. Seruaret promissâ de festo celebrando.

31. Ieiunia. f. ante festum die decimo tertio. Clamores. i. preces ad Deum.

32. Et omnia quæ, &c. Heb. & verbum Esther firmavit negotium sortium istarum, & scriptum est in lib. Chal. additur, per manum Mardochei.

CAP. X.

1. **O**Mnem, scilicet, sibi subiectam. Cunctas. f. sibi subiectas.

3. Plebi. Heb. & Chal. multitudini.

6. Creuit in flumini. Græ. factus est fluminis.

CAP. XI.

2. **S**ecundo. id refertur ad somnium, non ad eam, de quibus c. 11. quæ contigerunt anno septimo, ut dicitur cap. 2.

8. Discriminis. Græ. caliginis. Formido. Græ. turbatio.

11. Inclytos. q. d. superbos.

CAP. XII.

1. **E**O tempore. Id non est Græ.

5. Muneribus, de quibus dicitur cap. 6.

6. Bugæus, pro, Agagæus. i. de stirpe Agag.

CAP. XIII.

2. **S**ilenzio, id est, quiete.

6. Quarta decinia, at sup. dictum, tertia decima. itemque inf. ca. 16. itaque quidam hæc dicunt, reliqua quæ omnia, quæ non habentur Heb. paræ esse auctoritatis.

14. Timui. Græ. feci hoc. Honorem Dei. scilicet requirebat Aman.

16. Partem. i. hereditatem.

17. Claudas. Græ. perdas.

CAP. XIII.

2. **V**ariis. Græ. superbis. Stercore. i. sordibus. Ieiuniis. Græ. valde.

3. Solitariam. i. destitutam.

4. In manibus meis. i. præsto.

5. A patre meo. Græ. à natiuitate mea. i. à prima ætate.

10. Idolorum. Græ. stultorum.

11. His, qui non sunt. i. idolis. Vide 1. Cor. 8.

12. Deorum. Græ. gentium.

13. Leonis. f. Assueri.

16. Necessitatem. f. qua cogor facere quæ nollem. Quasi pannum menstruata. Citat hunc locum Aug. epist. 199. Silentij. i. cum sola sum, seu à publico separata.

17. Comederim, scilicet, libenter. Libaminum, scilicet, idolorum.

CAP. XV.

1. **E**T mandauit, &c. Hi tres versus non sunt Græ.

4. Ornatus sui. Græ. luctus.

5. Rectorem. Græ. inspectorem.

6. Præ delictis. i. delicatè se gerens.

8. Nitentibus. f. hilaritatem præ se ferentibus.

9. Contra Regem. i. coram Rege.

13. Omnibus. f. aliis.

15. Virgam. f. sceptrum. Osculatus. Græ. amplexatus.

16. Quasi Angelum Dei, quasi dicat, mirabili maiestate.

17. Gratiarum. q. d. splendoris & dignitatis.

CAP. XVI.

1. **D**Veibus. Græ. Satrapis.

3. Ferentes. f. moderate.

4. Sententiam. i. ultionem.
10. Macedo. At supra dictus sepe de genere Agag, sed forte Agag alius erat ab illo Amalechita, de quo 1. Regum.

14. Solitudini, q. d. solis, seu desertis nobis tanto praefidio.

16. Semperque. Non est id Græc.

18. Cognatio. Græc. familia. Nobis. s. solum.

I O B.

Auctor Iob, vertit verò ex Syriaco in Hebraicum Moses.

CAP V L

2. **H** V s. Regio est proxima Idumæ. Vide Thr. 4. Chald. Armeniæ. Iob. Putant quidam fuisse ex posteris Esau. Vide de eo Eze. 14. Iacob. 5. Simplex. Heb. & Chald. perfectus. 70. verax, immaculatus, & simplex. Hier. epist. 46. postea tamen (inquit) & Dei sermone, & sui confessione peccator arguitur. Ac recedens, pro, adeoque recedens.

3. Magnus. Chald. Diues. Inter omnes. Hebr. præ omnibus. Chald. super omnes.

5. Mittebat, scilicet, qui vocaret eos ad sacrificia. Sanctificabat, id est, purificabat, scilicet, per sacrificia, & monitiones, &c. Per singulos. Hebr. Chald. & 70. secundum numerum eorum, id est, tot, quot ipsi erant. Dicebat, scilicet, apud se, seu cogitabat. Benedixerint Deo, id est, malè cogitarent de Deo, vel contra Deum, id est, Dei voluntatem, sic & inf.

6. Filij Dei. i. Angeli. Assisterent, s. parati ad iussu. No. quæ hic de Angelis, & satana dicuntur, deferri magis humano more, quò possint à nobis intelligi, quàm quo gesta sunt. Alioqui enim & Angeli semper Deo assistunt, & satanas semper est coram Deo. & Angelis: nec cum eo Deus ita loquitur, vt hæc historia indicat, sed alicui quodam modo, & à captu nostro valde remoto. Verum, vt dixi, hæc ita debuerunt explicari hominibus, vt capere possent.

8. Simplex. 70. inculpatus, & simplex.

9. Frustra. Heb. Chald. & 70. gratis. i. sine causa.

10. Vallasti. q. d. protegis vndique.

11. Nisi in faciem, &c. q. d. videbis, quod in faciem, &c. In faciem, id est, coram. Benedixerit, id est, maledixerit.

12. In manu tua sunt, id est, tibi permitto. Facie, id est, conspectu. q. d. disceat accepta illa potestate, alioqui enim semper est coram Deo, vt dixi supra.

17. Tres. s. sub tribus ducibus.

18. Alius. Chry. lib. de parien. Iob, putat hunc fuisse diabolum specie hominis.

21. Illuc, scilicet, quo solent mortui homines, nempe in terram seu sepulchrum, quasi dicat, quid mirum, rebus suis omnibus spoliatum mori,

qui nudus natus est, & quidem vulgò *lā*, dicitur eadem significatione. Sicut Domino placuit, ita factum est. Hæc non sunt Heb. aut Chald. sed solum in 70.

22. Stultum quid. Chald. verba blasphemiar. Hebr. quid insulsum seu irrationabile. Contra Deum. Chald. coram Domino.

CAP. III.

3. **I**nnocentiam. Heb. & Chald. perfectionem. Commouisti me. i. à me impetraisti. Frustra. i. immeritum.

4. Pellem. s. alienam. Pelle, scilicet, sua. Hier. epist. 34. Potest etiam intelligi pellem pro pelle, id est, omnem pellem. s. alienam. q. d. quemuis alium. Chald. membrum pro membro. i. quoduis membrum. Vide Io. 1. gratiam pro gratia. Anima, id est, vita.

6. Animam, id est, vitam. Hier. epist. 34. q. d. ne percutias (inquit) mentis iudicium, statumque mentis eueras.

7. Vlceri. Chald. scabie. Quidam putant fuisse Elephantiasim seu morbum similem Gallico.

8. Sterquilinio. Hebr. Chald. & 70. in medio cineris.

9. Simplicitate. Heb. perfectione, seu integritate. Benedic, &c. q. d. prorumpe in blasphemiam, vt te Deus interimat, & huius dolorem, sanè stultum consilium.

11. Loco. i. regione. Themanites. 70. Themanorum Rex. Suites. 70. Saucharorum tyrannus. Nahamites. 70. Minaxorum Rex. Vide cap. 4. Condixerant. i. coaueuerat inter eos. Visitare eum. Hebr. condolere ei. Chald. mouere capitula sua super eum.

12. Calum. i. aërem. s. in altum iactantes.

CAP. III.

1. **M**aledixit, id est, cepit conqueri, seu dicere infelicem. Dicit. i. vitæ, seu statui tam misero, q. d. cepit exaggerare miseriam status sui. Maledictio pro miseria seu infelicitate, sicut benedictio pro felicitate.

3. Pereat. q. d. praestiterat non fuisse.

4. Vertatur in tenebras. q. d. dignus fuit tenebris, vel utinam nunquam illuxisset. Requirit. id est, redire faciat. q. d. pereat prorsus, seu periisset utinam. f. omnis hæc querela eo pertinet, ut intelligatur, se adeo cruciari, ut satius fuerit nunquam fuisse natum. Desuper. i. de cælo, ubi est. Mortis. i. maxima. Repetio est præcedentis: vocantur tenebræ umbra mortis, quod hæc tenebras afferat. Inuoluatur amaritudine. q. d. planè multa me inuoluit amaritudine. 70. turbetur. Chal. conturbetur amaritudine.

7. Solitaria. q. d. deferatur ab omnibus.

8. Diei, pro diebus. f. infelicibus. Leviathan, pro Leviatham, id est, luctum suum. q. d. flere, & lamentari.

10. Mala. Hebr. Chald. & 70. laborem, id est, molestias, & dolores.

13. Dormiens, id est, mortuus. Silerem, id est, quiescerem.

14. Edificant, pro, ædificare solebant, dum viverent. Solitudines, id est, loca antè inhabitata. q. d. essem eo statu, quo etiam sunt, qui dum hic viuerent, multum poterant.

16. Absconditum, id est, quod celatur, vel in abscondito, id est, vtero, moritur.

17. Ibi. f. in morte, seu sepulchro. Tumultu. scilicet, quem excitant, dum viuunt. Chalimpj, qui egerunt poenitentiam, cessauerunt à tumultu gehennæ. Robore. i. viribus. q. d. qui dum viribus hic pollerent, fatigari solebant. 70. corpore.

18. Sine molestia. f. sunt. Audierunt, pro, audiunt, samplius. Exactoris. i. exigentis operas: ut sit cum seruis, qui vineti coguntur laborare.

20. Misero, id est, afflicto.

21. Thesaurum. f. expectant auidè.

22. Sepulchrum, id est, mortem.

23. Viro. f. cur data est lux. Abscondita via. q. d. qui nescit quid se futurum sit, vel quò se vertat. Tenebris. i. calamitatibus.

24. Rugitus meus, scilicet, abundat.

25. Timor, quem, pro, id quod.

26. Dissimulaui. f. multa per patientiam. Silui, id est, me continui. Venit, pro, venit tamen. q. d. quid feci, ut ita puniatur? Indignatio, scilicet, Dei. q. d. ira, seu punitio.

CAP. IIII.

1. **T**Hemanites. Theman vrbs Regia Principum Edom.

4. Vacillantes, &c. Chal. corruentes in peccata, suscitabant verba tua, & genua labentia in delictum, confortabas.

6. Vbi est, &c. q. d. non is eras, qui apparebas, sed hypocrita, aut imperfectus.

8. Dolores. Hebr. & Chal. laborem, id est, molestiam, seu peruersitatem.

9. Flante. i. irato, & velut statum per nasum emittente. Spiritu. i. vento. q. d. vi seu impetu.

10. Leonis, id est, opprimentium alios. Catu-

lorum, id est, filiorum tyranni.

11. Tigris. alij, leo. Prædam. q. d. præ fame. Dissipati, id est, dispersi, scilicet, ad prædam quærendam.

12. Fortitud. i. clam. Iungitur autem Hebr. & Chald. & in 70. cum præcedentibus. Venas furri. Hebr. paululum. Chald. aliquid. Eius, scilicet, qui loquebatur. Hebr. & Chal. de eo. f. verbo.

15. Spiritus, scilicet, Angelus.

16. Quasi auræ levis. i. tennem. Chal. quasi multorum. Audiui. f. dicentem quæ sequuntur.

17. Nunquid homo, &c. verba sunt Angeli. Purior. q. d. nunquid Deus erit iniustus, qui innocentem puniat?

18. Angeli, scilicet, qui ceciderunt.

19. Domos luteas. i. corpora ex luto facta.

20. De mane, &c. id est, breui. Nullus, id est, ferè. Intelligit, id est, recogitat, & respicit. Peribunt. f. eiusmodi homines.

21. Reliqui. i. superstites. Auferemur, scilicet, per mortem. Ex eis. coniungendum cum, reliqui. Non in sapientia. q. d. in sua insipientia.

CAP. V.

1. **A**liquem, scilicet, qui causam tuam defendat. Sanctorum. f. Angelorum.

2. Virum. Complut. verè. Hebr. & Chald. quia. 70. etenim. Iracundia. Chald. ira Dei. Paruum. f. mente. Chald. insipientem. 70. deceptum, seu errantem.

3. Maledixi. i. prædixi malè ei euenturum. Pulchritudini. sic etiam 70. at Hebr. & Chald. habitaculo.

4. Salute. f. animæ, vel corporis etiam. In porta, id est, publicè vel iudicio: fiebat enim id in portis urbium.

5. Famelicus. f. fur. Armatus scilicet, latro. Sitiens, scilicet, prædones.

6. Nihil in terra sine causa fit. Hebr. & Chald. non egredietur de pulvere iniquitas. 70. non egredietur de terra labor. q. d. non est terra sterilis ob suam iniquitatem, sed hominum, vel hominibus aduenit iniquitas, & labor ex se ipsis, & non aliunde. De humo. sub. sed ex peccato. Dolor. Hebr. labor, f. afflictio, seu peruersitas.

7. Ad laborem. Chald. ad laborandum in lege. q. d. in obseruatione præceptorum Dei.

8. Et Deum. Hebr. & Chald. & ad Deum. Eloquium meum, scilicet, orando ipsum, vel de ipso loquendo.

10. Vniuersa. Hebr. plateas. Chald. prouincias.

13. Qui apprehendit. Paulus. 1. Cor. 3. citat ex persona Dei, Comprehendam.

14. Per diem, &c. q. d. etiam in rebus clarissimis errabant.

16. Contrahet. i. compescet. q. d. cogentur iniui tacere confusi.

19. Et in septima, q. d. immo verò ab omnibus te eripiet.

23. Cum lapidibus, q. d. nec te lapides lædent. Olim nudis pedibus ambulabant.

24. Speciem, id est, pulchritudinem, s. familie. Heb. & Chald. habitaculum, s. domum, seu familiam.

26. Abundantia, scilicet, dierum, q. d. senex. Chald. in perfectione annorum, in senio.

CAP. VI.

2. **V**Tinam appenderetur, &c. Heb. Chal. & in 70. Sensus est: Vtinam quod patior appenderetur, certe appareret grauius esse arena maris, i. esse grauissimum.

4. Sagitta, id est, molestia, seu dolores à Deo immisi. Indignatio, i. vis. Heb. & Chald. venenum. Ebibit, id est, consumit. Spiritum, scilicet, vitalem, 70. sanguinem.

5. Nunquid rugiet, &c. quasi dicat, non temere conqueror. Nemo queritur, dum adest quod vult.

6. Insulsum, q. d. quanto minus quod est amarissimum, s. dolor acerbissimus. Animæ enim, &c. q. d. Alioqui enim homini elutienti, &c. quāquam hæc non sunt Heb. Chal. in 70. aut Complut.

7. Præ angustia, i. premente necessitate.

9. Et qui cepit, &c. q. d. affligat sanè quātum velit, modo det quod opto. Soluat, s. qui parci videtur habere ligatā. Contradicam, sub. sed acquiescam. Sermonibus, i. factis. Sancti, i. Dei, q. d. me Dei iudicii libens subiiciam.

11. Sustineam, tam dura. Finis, &c. q. d. quis tandem futurus est eorum, quæ patior, finis?

14. Misericordiam, i. beneficentiam.

16. Pruinam, i. minus malum, seu damnum. Nix, i. manus, q. d. accident talibus magnæ calamitates, dum minores fugiunt.

17. Incaluerit, signe diuinae punitionis.

18. Inuoluta, s. peccatis.

19. Thema, i. Arabiae desertæ. Saba, i. Arabiae Felicis, q. d. negotiatores Mundi: vel amicos intelligit, qui se ex Arabia inuiserant, & pro consolatione afflictionem addebant.

20. Sperauit, q. d. cum tamen sperassem me consolatuos. Hebr. sperauit, pro sperauerunt, s. aliud quā repererunt. Chald. sperauerunt in idolis suis. Pudore, s. quod me misero in statu reperissent.

21. Timetis, id est, horretis.

26. In ventum, id est, inaniter.

27. Pupillum, i. eum, qui more pupilli iuandus esset, & fouendus.

CAP. VII.

1. **M**ilitia, id est, certamen, vel tēpus præfixum. 70. tentatio, seu tentationis locus. Mercenarij, q. d. præfinit, quibus laborandum sit.

2. Vmbra, id est, noctem, scilicet, vt à labore quiescat. Finem. Chal. & 70. mercedem.

3. Vacuos, scilicet, à quiete, q. d. molestos.

4. Dicam, &c. q. d. diem opto. Vesperam, scilicet, vt nocte quiescam, qui per totum diem crucior, q. d. nec noctū, nec interdiu possum quiescere. Vique ad tenebras, id est, noctem, vel q. d. etiam per totam noctem. 70. à vespera vique ad mane.

5. Putredine. Hebr. & Chald. vermibus. 70. putredine vermium. Pulueris, q. d. scabie in modum pulueris, seu furfuris.

6. A texente tela succiditur. Hebr. & Chald. radius textoris. Spe, scilicet, restitutionis, seu reditus.

7. Memento, s. Domine. Ventus, q. d. citò volat. Reuertetur, s. huc post mortem.

8. In me, s. ad occidendum me.

9. Inferos, id est, sepulchrum.

10. Cognoscat, s. reuertentem, vt solent domestici redeuntem peregrè Dominum.

11. Non parcam, i. non sinam tacere. Confabulabor. Chald. meditabor. Cum amaritudine. Heb. & Chal. in amaritudine.

14. Mare, scilicet, vt possim tot tribulationum aquas cōtinere, seu fluctus ferre. Carcere, scilicet, molestiarum.

13. Reuelabor. Complut. releuabor.

15. Suspendium, &c. q. d. optarem potius mortem violentam. Chal. suffocationem. Ossa mea. Hebr. quam ossa mea, q. d. potius quā viuere cum ossibus his. Chald. quā sustentationem mei. s. ossibus vita sustentatur.

16. Desperavi, scilicet, de vita, seu quiete à tantis malis. Parce mihi, id est, ne me tantopere crucies. Nihil. Hebr. & 70. vanitas. Dies. 70. vita.

18. Visitas, scilicet, consolando.

19. Glutiam saluam, id est, respirem, sicut attrahitur aër, ita & salua deglutitur assidue, q. d. sine me quiete viuere.

20. Quid faciam, i. quomodo satisfaciam?

Contrarium, id est, velut hostem, quem ferias.

21. Tollis, s. remittendo. Chald. dimittis. 70. obliuisceris. Ecce nunc, &c. q. d. citò moriar, & in puluerem redigar. In puluere dormiam. 70. in terram reuertar. Non subsistam, id est, deprehendar mortuus. 7. non amplius sum. Chald. non ero.

CAP. VIII.

2. **S**piritus multiplex, q. d. multis sermonibus te excusabis. Hebr. spiritus validus. 70. spiritus multiloquus. Chal. sicut ventus magnus, q. d. vehemēti oratione.

3. Supplantat, id est, peruerit.

4. Etiam si, pro, nam si. Hebr. Chald. & 70. si. Dimisit, s. à mundo, id est, interfecit. In manu iniquitatis, id est, propter iniquitatem. Chald. in

locum transgressionis. i. quem merebantur illorum peccata.

6. Habitaculum. f. domum, vel animum, ubi iustitia habitat. Chal. pulchritudinem.

9. Hesterni, id est, nuper nati. Ignoramus, id est, sumus ignari rerum. Umbra. q. d. brevis, & obscura.

11. Scirpus. i. iuncus. 70. papyrus. Carectū. 70. pratū. i. herba prati.

14. Ei. f. Deo. Vecordia. i. infania, vel vana spes Sua, pro, eius. f. hypocrisis.

15. Confluet. i. stabit, repetitio est. q. d. non magis potest inniti, quam in tela aranea.

16. In ortu suo. i. in principio. Hebr. & Chald. in horto suo, & sic Complut.

17. Super, pro, inter. Lapidēs, duritia significatur iniqui & pertinacia.

18. Absorbuerit. i. perdidit. f. Dei punitio, vel sol. Negabit. f. locus. q. d. erit quasi nunquam fuisse.

19. Hæc est enim, &c. q. d. cum tamen illa posteritatem multam optaret. 70. talis est impij subuersio, e terra verò alius germinabit.

20. Simplicem. Hebr. & Chald. perfectum. 70. innocentem.

21. Donec, &c. q. d. si bonus sis, Deus tibi fauebit, in tantum, vt impleatur, &c.

CAP. IX.

2. **I**Ta sit. f. Deum esse iustissimum, vt statim explicat. Compositus. i. comparatus.

4. Restitit ei. Hebr. indurauit ei. f. cor suū. q. d. se ei durum, & pernicacem exhibuit.

5. Montes. Chald. Reges. Nescierunt, id est, non præsenferunt.

6. Columnæ. i. sustentacula, seu fundamenta.

7. Oritur. i. lucet. Claudit. f. ne luceant.

8. Graditur. q. d. nihil eum fluctus maris impediunt, quo minus ibi faciat quod vult, vt solet qui plana via graditur.

9. Facit, scilicet, oriri, vel pro, fecit, id est, creauit. Arcturum, stella est, sic dicta ab vrsæ cauda, prope quam est. Oriona, stella est prope Taurum. Hyades, stellæ sunt in capite Tauri. Interiora Austris, id est, stellæ meridiei occultas. f. Poli Antarctici.

12. Si repente, &c. Hebr. si rapuerit, quis eum faciet restituere? quasi dicat, si alicui vitam eripuit, quis renocabit? Chal. si auferet hominem à seculo, quis reducet illum?

13. Portant orbem. f. Angeli, vel principes, qui mundum gubernant. Hebr. adiutores superbi. Chald. adiutores fortes.

15. Respondebo. f. me excusans. Deprecabor. f. pro peccatis.

17. Causa. f. quam ego sciam.

19. Queritur. i. consideratur. q. d. quantum attinet ad fortitudinē. Chal. quantum ad fortitudinē. Dicere. f. defendendo me contra eius iudicium.

20. Os meum. f. si veritas dicenda sit. Comprobabit. f. os.

21. Simplex. i. integer, seu perfectus. Tadebit, &c. q. d. mihi ipse, displicebo.

22. Locutus sum. i. volui dicere. q. d. eò spectat mea oratio.

23. Occidat semel. q. d. præstaret semel mori, quam tam multa pati. Rideat. i. sic agat, vt delectari his videatur.

24. Data. f. gubernacula. Eius. f. terræ. Operit. f. Deus. q. d. permittit obsecrari Iudices. Ille est. f. Deus, qui hæc permittit.

25. Curfore. Chal. umbra aui volantis.

26. Poma portantes. f. velocissimè, ne putrescant. Chal. onusta optimis fructibus.

27. Dixero. i. deliberato animo proposiero. Loquar. f. conquerendo. Faciam. f. præ malitia. Dolore. f. cogente conqueri.

28. Verebar omnia opera mea, id est, timebam in omnibus operibus meis. 70. quatuor omnibus membris.

29. Sic. i. tanta cura non peccandi. Laboraui. f. diligenter vitans peccatum.

30. Fulserint, velut mundissima. Chal. si pone mundata fuerint.

31. Incinges. i. intinctum ostendas. Vestimenta. pro etiam vestimenta.

33. Arguere. f. vt solent qui duos in concordiam volunt reducere.

34. Auferat, &c. q. d. homini possim liberè respondere, at non Deo, quod si mihi cum ipso liceret, vt cum æquali homine agere, responderem intrepide.

CAP. X.

1. **D**imittam, &c. quasi dicat, de rebus, quæ mihi molestiam exhibent, laxato ore loquar.

2. Indica, pro, sed indica.

3. Nunquid bonum, &c. q. d. alienum est id à te. Calumniaris, & opprimas. i. per calumnias opprimas. q. d. iniuste.

6. Quæras. f. hominum more, seu iniustè.

7. Et scias, pro, cum scias. Ernere, adeoque actum esset de pijs, si inique condemnare.

8. In circuitu. i. per omnia.

10. Lac. tale est semen genitale. Mulsisti. Heb. fudisti. f. in vterum opera viri. Coagulasti. f. in vtero.

12. Misericordiam. i. beneficentiam. Vistatio. i. gubernatio.

13. Celes, &c. q. d. etsi non apparet quid in animo habes.

14. Ad horam, id est, postea. Mundum, id est, sine punitione.

16. Propter superbiam, pro, velut ob superbiam, quasi dicat, ita me tractas, vt soles superbos. Reuersusque, pro, itemque.

17. Instauras, i. renouas. Testes, pro, quasi testes, f. peccata. q. d. velut testes mihi obiciis peccata mea, & ob ea punis, vel flagella vocat testes scilicet, iræ Dei. In me. i. contra me.

18. Oculi. f. cuiusquam.

20. Dimitte, id est, da aliquantum quietis, seu vitæ. Vt plangam paululum dolorem meum. Hebr. & confortabo paulum. f. cor meum. Chal. & recolligam me paululum. 70. vt quiescam parum. Dolorem, scilicet, de peccatis, vel vitæ miserius.

21. Terram tenebrosam. i. sepulcrum. Mortis. i. quam mors affert.

22. Vmbra mortis. i. maximæ tenebræ.

CAP. XI.

1. **I**ustificabitur. q. d. numquid multiloquio te iustum ostendes?

3. Tacebunt. f. vbi locutus fueris.

4. Dixisti. f. Deo.

6. Multiplex esset lex eius, adeoque in eam multipliciter peccatar. Hebr. duplicia meruisti secundum legem. q. d. multo plura. Chal. in duplum est sapientia eius. q. d. multo est te sapientior. Minora exigaris. i. minus puniaris.

7. Vestigia Dei. pro, per vestigia Deum. Hebr. inuestigando Deum. Vsq. ad perfectum, id est, perfectè.

13. Firmasti, &c. q. d. cū sis obstinatus, tamen Deum oras. Hebr. si pręparasti. Chald. si direxisti. 70. si mundasti, quasi dicat, si Deum ore corde pręparato, directo, & puro.

15. Stabilis. Hebr. firmus seu fortis. Chald. & 70. purgatus.

16. Recordaberis. f. leuiter, aut vix.

17. Lucifer. i. lux matutina.

18. Defossus. q. d. etiam sub terra. Chald. pręparata sepultura. q. d. securus morieris.

20. Deficient, scilicet, expectando, & non obtinendo quod optant. Effugium peribit, id est, effugere non poterunt. Abominatio animæ. q. d. recident spes illorum tandem in rem odiosissimam, scilicet, in æternum supplicium. Hebr. afflictio animæ.

CAP. XII.

2. **E**T vobiscum, &c. q. d. soline vos sapientes in mundo?

4. Simplicitas. i. integritas. Hebr. Chald. & 70. detidetur iustus & perfectus.

5. Lampas. f. est iustus. Statutum. f. à Deo. q. d. suo tempore apparebit, qualis sit.

7. Docebunt, scilicet, Deum esse omnium auctorem.

11. Nonne auris, &c. quasi dicat, vt sensu percipiuntur sensibilia ita intellectu Dei opera, & ipse auctor.

12. Sapientia, quasi dicat, hi melius possunt de his iudicare, quàm iuuenes, quales foris erant

aliqui ex amicis Iob.

14. Inluserit. Chald. inluserit hominem in sepulcro.

17. Stuporem. Hebr. & Chal. infaniam. q. d. facit stupidos, seu fatuos.

18. Balthæum. f. splendidum. Fune. f. coniciens in carcerem, vel redigens in paupertatem.

19. Ducit. i. facit vitam ducere. Sacerdotes. Chald. principes. Optimates supplantat. Hebr. & Chald. Fortes dissipat, seu subuertit.

20. Commutans. Hebr. & Chald. auferens. q. d. faciens filere.

21. Despectionem. q. d. facit despectos. Eos, qui oppressi fuerant reuelans. Hebr. fortitudinē fortium debilitat. 70. humiles sanat.

22. Vmbra mortis. i. obscurissima quæque.

24. Desipit. i. errare facit. Inuium. Chald. iocum vbi non est via. 70. viam, quam non nouerant. q. d. per loca ignota, & incommoda.

CAP. XIII.

2. **S**ecundum scientiam vestram, id est, quæ vos scitis.

3. Disputare, id est, colloqui iustificando causam meam.

4. Cultores. i. professores, seu defensores.

6. Correctiones meas. Hebr. disputationem meam. 70. increpationem meam.

7. Dolos, id est, falsa, scilicet, illum me pro meis peccatis punire.

8. Accipitis, id est, honoratis, quasi dicat, numquid Deo vultis fauere, more hominum accipientium personam potentis?

9. Placebit. f. quod agitis. Celare. i. latere.

10. In abscondito, id est, latenter, quasi dicat, non ei placet à vobis sic tractari, vt solēt ij quorum personæ accipiuntur.

11. Commouerit. f. iratus.

12. Cervices. i. corpora.

14. Lacerò, &c. quasi dicat, tam dira patior, ac si dentibus me dilaniarem. Porto in manibus: id est, verfor in tanto periculo. In ipso sperabo Chald. coram eo orabo.

15. Arguam, id est, corrigam. Veniet in conspectu, id est, comparare audebit, fauorem expectans.

17. Enigmata. i. parabolicum sermonē. Hebr. narrationem.

19. Iudicetur. i. velit iudicio contendere. Consumor. f. reprimens intus dolorem.

20. Facies. f. o Deus. Non abscondar, quasi dicat, audebo comparere.

23. Quantas, pro, quot.

24. Abscondis. q. d. cur me non liberat? Arbitraris, &c. q. d. me tractas, vt hostem.

26. Scribis, &c. q. d. velut scripta contra me sententia, acerbè multas. Peccatis. i. ob peccata.

27. Nervo. i. compede, quasi dicat, carcere tribulationum.

CAP. XIII.

1. **M**ultis miseriis. Hebr. Chald. & 70. ira, scilicet, indignatione ob multa, quæ accidunt incommoda.

4. Nonne tu, qui solus es? potens, vel qui verè es. Hebr. totus hic versus ita habet. Quis dabit mundum ex immundo? non vnus, quasi dicat, ne vnus quidem mundus reperietur. 70. verò, Quis mundus erit à sorde? nullus, etiam si vnus diei sit vita eius super terram. Chald. quis dabit pollutum peccatis virum mundum, nisi Deus, qui vnus est qui parcat ei.

6. Recede. q. d. ne crucies eum. Veniat. Complut. veniant. Sicut mercenarij. i. præfixi.

12. Atteratur. i. mutetur qualitatibus. s. in fine mundi. Hebr. & Chald. non sit.

13. Inferno. i. sepulcro, vel purgatorio.

14. Immutatio. s. per resurrectionem.

17. Signasti, quasi dicat, habes perspecta, & veluti asseruata diligenter. Sed curasti 70. annotasti autem.

18. Desiuit. i. petit, seu in nihilum recidit.

20. Roborasti, &c. q. d. sic ei vitam das, vt tamen paulo post ei moriendum sit. Vt, pro, sic tamen vt. In perpetuum. s. vsque ad diem iudicij. Transiret. s. per mortem. Emittes. s. è mudo.

21. Non intelliget. s. post mortem.

22. Super semetipso, id est, quamdiu erit in corpore. q. d. optanda videtur mors, quæ vitæ doloribus liberat.

CAP. XV.

2. **N**unquid sapiens, &c. q. d. non est sapientis, vana, vt tu facis, respondere, & plena indignationis. Ardore. Hebr. Euro. q. d. vanitate. Chald. quasi vento vrente. Stomachum. Hebr. ventrem. i. interiora. s. mentem.

3. Eum. s. Deum.

4. Abstulisti, scilicet, à te, vel ab hominibus. q. d. tollis Dei timorem & preces, scilicet, sublata Dei prouidentia.

5. Docuit. s. ita loqui. Blasphemantium. Hebr. versutorum. s. fallacium.

6. Respondebit. s. condemnando te. q. d. ipsa, quæ loqueris te planè condemnant.

10. Patres tui. Hebr. Chald. & 70. pater tuus.

11. Grande. i. difficile.

14. Iustus appareat. Chald. innocens sit.

15. Sanctos. i. Angelos. vide eap. 4. Celi. Chald. Angeli. In conspectu. i. comparatione.

16. Inutilis. Hebr. foetidus. Chald. & 70. im-mundus.

18. Patres suos. s. qui se docuerunt. q. d. auctoresque citant seu doctores patres suos. Chald. tradita à patribus eorum.

19. Data. s. regenda. Terra. i. regio. Alienus. i. hostis. q. d. eamque ab hostibus defenderunt.

20. Superbit. Chald. contaminatur. 70. est in cura. q. d. premittitur curis.

22. Tenebris, id est, cura, & metu, quibus cruciatur.

23. Panem, id est, vitæ necessaria. In manu eius, id est, prope, vt quæ ad manum sunt. Tenebrarum dies, id est, exitium.

27. Operuit, &c. quasi dicat, curauit cutem, dum viueret.

28. Desolaris, scilicet, antequam ab ipso edificarentur.

29. Dabitur. i. diu fruatur diuitiis.

30. Tenebris, id est, tribulationibus. Ramos, id est, posteritatem. Oris sui. Complut. oris eius. Chald. oris Dei.

31. Redimendus sit. i. possit liberari. s. si quando in calamitatem incidit.

32. Dies. s. quibus naturaliter viuere poterat. Peribit. s. morte immatura.

34. Sterilis. Hebr. desolata, quasi dicat, perdet familiam.

35. Vterus. i. interiora. s. mens. Chald. cogitationes ventris. i. mentis.

CAP. XVI.

3. **S**ilouaris. s. quæ debes. vel. q. d. quia sic loqueris. Hebr. & Chald. si respondeas.

4. Similia, scilicet, sententiosa. Atque vtinam pro, quod si: nec enim illis opor. calamitatem. Effet Anima vestra, &c. id est, essetis statim, quo ego sum, & talia pateremini.

5. Mouerem, &c. i. condolerem, compaterer.

6. Quasi parcens. i. non affligens.

9. Rugæ, scilicet, contracta cute ex doloribus, vel macie. Testimonium, scilicet, indignationis Dei. Et suscitatur, &c. quasi dicat, nec deest qui me falsò accuset.

10. Collegit. s. Deus, vel hostis.

11. Aperuerunt. s. mihi contradicentes. Maxillam. i. vultum. q. d. conuiciati sunt in facie, seu coram. Satiari. i. delectari.

12. Iniquum. s. diabolum, vel hostem. fortè erat qui Iobum persequeretur. Chald. superbos.

13. Opulentus. 70. pacificus. Alij, quietus. Tenuit. i. apprehedit. s. Deus. Signum. s. in quod sagittas iaceret.

14. Viscera, id est, è visceribus sanguinem, seu tabem.

15. Vulnere super vulnus, possent hæc ad Christum referri.

16. Sæcum. No. humilitatem in Dei flagellis.

19. Ne operias, &c. q. d. velim toti mundo notam esse afflictionem meam. Sanguinem, id est, calamitatem.

20. Testis. s. meæ innocentie.

21. Stillat. s. lacrymis.

22. Iudicaretur, id est, posset iudicio contendere. Collega, id est, amico, seu socio, quasi dicat, sic possem facilius causam meam defendere, & me iustificare.

CAP. XVII.

1. **A**tenuabitur. q. d. confumentur virtus.
2. **M**oratur oculus. q. d. multa videt plenam amaritudinem.
4. **E**orum. f. impiorum. Disciplina. Hebr. intellectu, seu intelligentia. Exaltabuntur. f. à te.
5. **P**rædam, id est, victum. Pollicetur, scilicet, impius, seu stultus.
6. **P**osuit. f. Deus. Prouerbum. i. parabolam. q. d. de cuius calamitate loquatur homines, cum aliquam exaggerare volent comparatione. Suum. i. iræ suæ. Complur. sum.
7. **A**d indignationem, scilicet, Dei. Chald. & 70. præ ira.
8. **S**uper hoc. f. quod mihi accidit. Hypocritam. Chald. delatorem. 70. iniquam. Suscitabitur, id est, se eriget, vel indignabitur. f. quod immeritum persequatur.
10. **C**onuertimini. f. huc.
12. **N**octem, & c. q. d. faciant me etiam nocte vigilare. Spero. q. d. opto diem fieri, vel spero me tamen his malis liberatum iri.
13. **S**i sustinero, & c. q. d. etiam si sustineam, tamen moriendum mihi est. Straui, pro, sternâ.
14. **P**ater meus, & c. quasi dicat, pro parentibus & cognatis sunt mihi afflictiones & miseriæ sanè quam propinquæ.
15. **P**restolatio. i. spes. q. d. quid possim sperare. Considerat. f. quanta sit.
16. **I**nfernum. i. sepulcrum, vel limbum,

CAP. XVIII.

2. **V**sque ad quem finem. i. vsquequo.
4. **F**urore. i. per impatientiam. Propter te. 70. si mortuus fueris. Terra. f. vt non habitetur, vt addit Chald. Transferentur, & c. 70. subuertentur montes à fundamentis.
6. **S**uper eum. i. in eo.
7. **V**irtutis, id est, potentia, quasi dicat, non poterit facere quæ vellet.
9. **S**itis. f. hostium.
12. **A**tenuetur. id & sequentia per futurum legenda, seu intelligenda sunt. Robur, id est, filij. Brachia illius primogenita mors. Chald. filios eius angelus mortis. 70. pulchra eius, mors; videtur dici mors primogenita, quod prima per peccatum inuecta est.
14. **F**iducia. i. id quo maxime nititur. Quasi Rex. i. potenter, vel sic, vt resisti non possit.
15. **Q**ui non est, id est, diaboli, qui Deo perit. Hier. epist. 50.
18. **E**xpellet. f. Deus, vel calamitas. Vrbe. lege, orbe. sic enim Hebr. Chald. & 70.
20. **E**ius, scilicet, calamitatis. Nouissimi. i. qui post eum fuerint: vel quia sequitur, primos, sensus est; Omnes, id enim significat, primi & nouissimi: repetendum enim vtroque vtrumque verbum, *2008 8 14312*.

CAP. XIX.

3. **D**ecies. i. sæpe. Confunditis. i. confundere nitimini.
4. **E**ti, pro, si. Mecum erit, quasi dicat, mihi soli nocuerit.
5. **M**eis. i. in me iactis.
6. **E**quo. i. peccata puniente, vt vos putatis.
7. **A**udiet. f. qui liberet. Iudicet. f. contra id quod Deus facit.
9. **G**loria, scilicet, opibus, & splendore quem eæ afferant. Coronam. f. filios: corona enim senum filij. Prou. 17.
12. **L**atrones. Hebr. exercitus. f. tribulationes, & dolores multi. 70. tentationes.
17. **F**ilios. i. nepotes.
20. **L**abia. Hebr. & Chald. pellis.
21. **A**mici mei. f. Angeli. Aug.
22. **D**eus, scilicet, persequitur. Carnibus, id est, carnis tribulationibus, seu cruciatibus. Saturamini. Hebr. Chald. & 70. non saturamini. q. d. etiam plura & grauiora vobis videor meruisse & pati debere.
23. **S**cribantur. f. vt appareat iusta causa meæ: certè obtinuit Iob, quod optabat.
24. **E**t plumbi lamina, vel in plumbo scribi vult, vel in lapide litteras sculptas plumbo, vt sit, repleti, quo fiant conspicua. Celte instrumentum est sculptorium. Vide Scholia Marij Victorij in Hier. epist. 61.
25. **S**cio enim, & c. vel hæc verba optat scribi, vel significat, ita scribi velle, vt in diem vsque iudicij possint durare.
27. **N**on alius. q. d. ego ipse idem omnino.
28. **R**adicem. i. fundamentum. q. d. occasionem calumniandi.
29. **G**ladij. f. iræ Dei.

CAP. XX.

2. **I**dcirco. f. quia sic loqueris, & sentis.
3. **M**ihi. i. pro me.
5. **P**uncti. i. momentaneum. Hebr. & Chald. ad momentum.
6. **A**scenderit. f. dignitate aliqua. Superbia. Hebr. sublimitas. Chald. erectio.
7. **S**terquilinum. Hebr. & Chald. sterqus. In fine. Hebr. & 70. in finem. i. in perpetuum, seu omnino. Chald. in æternum.
8. **V**isio nocturna, id est, somnium, repetitio more scripturæ.
10. **M**anus, id est, opera. Reddent, & c. quasi dicat, punietur ob mala sua opera. 70. manus eius dolores vrant, pro, vrant.
11. **O**ssa eius, & c. quasi dicat, per totam vitam vitiis vacabit. Dormient, quasi dicat, in peccatis suis morietur.
12. **I**n ore. q. d. palato. f. animæ. Sub lingua. i. intra se.
13. **P**arcet illi. i. conseruabit malum, non à se eiiciet. In gutture. i. intra cor.

14. Panis, &c. q. d. res quibus vitur, venenum fient tandem, i. exitiales.

16. Caput, alij venenum vertunt, 70. furorem.

17. Non videat, pro non videbit. Chald. non erit dignus qui videat. Riuiulos, &c. id est, abundantiam rerum suauium.

18. Consumetur, i. tribulatio seu supplicium.

21. Remansit, i. vt solet, in abundantia. Propterea, id est, ob inopiam.

22. Cum satiatus, &c. q. d. etiam in rerum copia cruciabitur.

23. Vinam impleatur, &c. quasi dicat, quod si (vt optat) ventrem impleuerit, accidet, vt impleatur, &c. id est, grauius a Deo punietur, 70. si quando impleuerit ventrem. Chal. cum implere ventrem voluerit, mittet in eum iram, &c. Emittet, scilicet, Deus.

25. Gladius, i. cum occidet. Horribiles, i. res, vel daemones. Chal. terrores, 70. timores.

26. Occultis eius, i. ei prae paratis occultis locis, i. inferno. Ignis, Chald. ignis gehennae. Succenditur, i. per homines. Relictus in tabernaculo suo, q. d. coniectus in locum supplicij, & in eo desertus a Deo, vel, & qui de eius familia domi eo mortuo relictus fuerit.

27. Caeli, Chal. Angeli excelsi. Terra, Chald. terrae habitatores.

28. Apertum germen, id est, exposita malis posteritas. Chal. transferetur frumentum. Detrahetur, id est, auferetur.

29. Impij. Hinc apparet, supra hypocritae nomine intelligi impium. Verborum, i. factorum.

CAP. XXI.

3. **S**ustinete, i. expectate, seu ferte. Contristari, i. de iis quae ab hominibus inferuntur non debet quis contristari.

6. Recordatus, i. calamitatis meae, vel eorum quae dicturus sum.

13. In puncto, 70. in requie, quasi dicat, cito, & sine dolore. Infernum, id est, sepulcrum, scilicet, per mortem.

16. Manu, i. potestate, q. d. bona, quae magnificiunt, caduca sunt, & momentanea. Consilium, i. quo tam auidē temporalia quaerunt.

17. Quores, pro, quando. Lucerna, id est, prosperitas. Diuidet, i. distribuet, i. Deus dando eis partem, quam merentur. Furoris sui, id est, a se irato illatos.

19. Filiis, pro, in filiis. Patris, i. videntis filios affligi, vel filiis videntibus patrem affligi. Sciet, i. agnosceret Dei iustitiam.

20. Interfectionem, i. interitum.

21. Post se, q. d. etiam si filij prosperentur, nihil inde post mortem latabitur. Etsi, pro, eum, q. d. cum morte pereat immanata.

26. Absque viliis opibus, q. d. pauperrimus.

28. Principis, finiqui, q. d. Iobi.

29. Haec eadem, i. quod sequitur.

30. Arguet, id est, arguere audeat. Redder, scilicet, nisi Deus.

32. Vigilabit, i. anima, vel, q. d. tandem resurget cum ceteris mortuis.

33. Dulcis, &c. q. d. iucundum fuit morti, eum ad se rapere. Glareis Cocyti, q. d. regioni mortis. Cocytus fluuius inferorum, apud poetas, qua voce nescio cur Hieronymo hic vti libuerit, glareas, terra prope fluuiū arenosa. Heb. & Chal. dulces ei glebae torrentis, 70. dulces ei fuerunt silices torrentis, q. d. requiescit in tumulto. Apparet olim fuisse sepulcra prope torrentes. Trahet, i. mors, vel impius, q. d. multi illum morte sequentur, vt multi praecesserunt.

CAP. XXII.

4. **T**imens, i. cum timore.

5. Iniquitates tuas, i. te arguet & puniet.

9. Lacertos, i. vires, seu facultates.

10. Formido, i. terror.

13. Et dicis, &c. q. d. videris enim sentire malē de Deo.

14. Cardines, Heb. & 70. ambitum. Chald. altitudinem.

15. Seculorum, i. communem, seu mundi, i. quam mundani insistant, Chal. quae a seculo est. Custodire, i. obseruare, seu insistere.

16. Fluuius, i. aquae diluuij.

19. Videbunt, i. punitionē impiorum, de qua statim. Eos, i. impiorum stultitiam.

20. Erectio, id est, ea, ob quae erigebantur, seu efferebantur.

24. Pro terra silicem, i. pro debilitate robur. Chald. super puluerem arcem munitam. Pro silice, i. velut lapides, i. copiose.

26. Super omnipotentem, &c. q. d. in Domino delectaberis.

27. Reddes, i. impetrata re, pro qua noueras.

28. Decernes, &c. quasi dicat, quod aggredieris, succedet.

30. Manuum, i. operum.

CAP. XXIII.

2. **M**anus plagae meae, pro plaga mea, vt vertit Chald. Aggravata est, &c. quasi dicat, maior est, quam vt possit vllis gemitibus a me explicari.

3. Illuam, i. Deum.

6. Ponam iudiciū, i. exponere causam meam. Inreparationibus, i. querelis.

5. Vt sciam, pro, & scirem.

7. Aequitatem, q. d. puniat solum, quantum meretur. Iudicium meum, i. causam, qua contendo, me non tam grauiam mereri.

9. Sinistram, i. Septentrionem, qui sinister est eunti in Orientē. Chal. Aquilonem. Dexteram, i. Meridiem. Chal. Austrum.

13. Solus, id est, omnipotens, seu cui ab omnibus obediendum, vel qui verē est, Ego sum qui sum. Hebr. vnus. Auertere, id est, impedire. Cogi-

tationem, id est, quod facere decreuit.

14. Multa. f. quæ in me puniat, vel quibus puniat. f. suppliciorum genera.

16. Molluit. f. velut malleo tribulationum.

17. Perij, scilicet, prorsus, vt redditus sim insensibilis. Tenebras, id est, calamitates. Caligo, scilicet, vt non videam, quanta me premant mala.

CAP. XXXIII.

1. **D**ies, id est, æternitatem, scilicet, est incomprehensibilis.

2. Alij. 70. impij. Terminos, scilicet, agrorum. Eos, scilicet, velut proprios, cum essent alieni.

4. Subuerterunt, id est, impederunt. 70. deiecerunt de via iusta. Chald. auerterunt à via pauperes, potest & viæ nomine, causa intelligi. Vide Hamos 2.

8. Rigant, id est, madefaciunt. Lapides, scilicet, cauernas ingressi, vt se tegant.

10. Tulerunt, pro, abstulerunt. Spicas, scilicet, quas sibi collegerant in cibum.

11. Eorum, scilicet, impiorum. Meridiati sunt, id est, cibum, vel somnum in meridie ceperunt. Qui calcatis, &c. Mercenarios intelligit, quibus illi operas non soluunt, vel quasi dicat, inuadunt impij alienos acruos, & in iis quiescunt, cum domini tamen collectis fructibus propriis sitiant, id est, egeant, quod, scilicet, ab impijs erepti sint.

13. Lumini, scilicet, diuino. Chald. legi. Reuerfi sunt. 70. ambulauerunt.

14. Erit quasi fur. i. furem aget, seu furabitur.

15. Vultum. f. ne agnoscat.

16. Ignorauerunt, id est, auersari sunt, scilicet, quia illos prodit.

17. Arbitrantur vmbra mortis. q. d. ita horrent, vt solent alij densas tenebras.

18. Lenis est, &c. q. d. Ita incedit leuiter, vt si super aquam incederet. f. ne sentiat. Sit. Chald. erit. Vinearum. i. cultam.

19. Ad nimum, &c. i. ab vna calamitate in aliam transibit. Ad inferos. f. deducet eum. i. ad infernum, secundum Chald.

20. Obliviscatur, pro, obliuiscetur, quasi dicat, non eius miserebitur Deus. Dulcedo illius, &c. quasi dicat, dulciter vermes pascet. Non fit, pro, non erit. Recordatione. f. Dei, vt illi benefaciatur. Conteratur, pro, coneretur.

21. Sterilem. f. meretricem.

22. Detrahit, scilicet, per vim, id est, deiecit. Steterit, scilicet, in prosperitate. Cederet, id est, fideret, quasi dicat, mortem putat imminere.

23. Eius, scilicet, Dei, quasi dicat, diligenter notat illius acta.

24. Omnia, scilicet, quæ solent à Deo humiliari, vel, vt ait Chald. iuxta omnia, quæ patrarunt, pœnas luunt.

25. Quod si, &c. quasi dicat, quis potest me

arguere, & conuincere, non ita hæc se habere, vt dixi? Ponere, scilicet, accusando ea.

CAP. XXXV.

2. **E**vm, scilicet, Deum. Concordiam. Heb. & Chal. pacem. Sublimibus, id est, cælis, vbi omnia ordinatissima, & pacatissima.

3. Militum, id est, Angelorum. Non surget, quasi dicat, quis est qui non ab ipso illuminetur?

5. Splendet, scilicet, comparata Deo. Munda, id est, lucida. In conspectu eius, id est, si cum Deo conferantur.

6. Putredo, id est, corruptibilis. Vermis, id est, vermium esca futurus. August. epist. 120. vermis, id est, de putredine, scilicet, de patris mortalitate mortalis.

CAP. XXXVI.

4. **R**espiramentum, id est, vim respirandi, seu animam.

5. Gigantes. i. dæmones, vel potentes. Aquis. f. in inferno, vel tribulationibus. Qui habitant cum eis. Chal. exercitus eorum.

6. Perditioni. i. morti, vel inferno, vt sit repetitio. q. d. omnia ei aperta, & subiecta.

7. Aquilonem, id est, cælum. Vacuum, id est, aërem, qui non est solidus, vt possit cælum sustentare. Chald. nihilum, scilicet, cælum nullo fulcro nititur. Super nihilum, scilicet, terram nihil sustinet. Chald. super aquas, nullo eam sustentante.

9. Vultum solij. Hebr. faciem solij, scilicet, id quod apparet cum cælum aspicias. Chald. caliginem solij.

10. Lux, & tenebræ, id est, vicissitudo diei & noctis.

11. Columnæ, id est, firmamenta, quasi dicat, ipsa cæli machina, vel cælestes virtutes, scilicet, Angeli. Pauent, scilicet, reuerentia summa, iuxta illud, Tremunt potestates.

12. Fortitudine, id est, potentia. Superbum, scilicet, diabolum, vel mare, quasi dicat, reprimat maris imperium. 70. cetum.

13. Obstetricante, &c. 70. præcepto eius infectus draco apostata. Eductus, scilicet, è mundo, iuxta illud: Princeps huius mundi eiecitur foras, vel è nihilo, scilicet, creatus. Tortuosus, id est, versutus. Heb. fugax.

14. Sermonis, id est, operis. Tonitruum, id est, vim. Intueri, id est, intelligere, seu comprehendere.

CAP. XXXVII.

1. **P**arabolam, id est, sermones parabolicos. Vel sententias suas.

2. Abstulit iudicium meum. 70. me sic iudicauit, scilicet, tam grauiter. Chal. abstulit regulam

iudicij mei. non iudicans iuxta morem humanarum legum.

3. Dei, id est, à Deo datus.
4. Meditabitur, id est, tractabit. Mendacium. Heb. & Chal. dolum. 70. iniusta.
5. Iustos. i. iudices. Innocentia. Heb. & Chal. perfectione, seu integritate.
6. Iustificationem. Heb. iustitiam.
7. Sit, pro erit. q. d. habendus est. Vt impius, &c. q. d. non hominem odit, sed eius impietatem, & iniquitatem.
8. Hypocrita. 70. impij. Chal. delatoris. Libet. i. peccato vel morte. q. d. cum morietur.
11. Per manum Dei. i. Deo iuvante. Chal. per prophetiam Dei. Quæ. i. opera. q. d. quid agat, seu agere soleat.
12. Nostis. i. vitam meam, vel q. d. sapientes videmini, vel, videti vultis.
15. Interitu. Chal. peste. Viduæ eius non plorabunt 70. viduarum eius nemo miserebitur.
16. Comportauerit pro, cumlauerit.
17. Innocens. i. probus vir. q. d. fruuntur boni eius diuitiis.
18. Sicut tinea. q. d. non diu duraturâ vt tineæ, domus in exco ligno non diu durat. Custos. Chal. custos pomorum. Umbraculum, scilicet, quod parum durat.
20. Quasi aqua. abundanter, vel magno impetu. Noctæ. i. peccati, vel in sperato.
22. Emitter, scilicet. Deus mala. Fugiet, id est, conabitur fugere, sed frustra.
23. Stringet. i. qui eius calamitatem viderit, vel audierit. Heb. Chal. & 70. plaudet, seu pulsabit, scilicet, præ admiratione, vel timore, vel irrisione.

CAP. XXVIII.

2. **L**apis, scilicet, lapis videtur massa illa; lēstque ei aliquid lapidis adiunctum, quod per ignem purgatur.
3. Tempus. Heb. & Chal. finem. 70. ordinem. Lapidem caliginis. i. lapides absconditos in terræ visceribus. q. d. omnia videt, etiam occultissima.
4. Diuidit, &c. q. d. crescit aliquando torrens adeo, vt peregrini transire nequeant, & socios consequi qui prius transierant, tamque longe distant, vt possint dari obliuioni. Egentis, id est, qui transire non potest. Inuios, id est, quibus intercisa via ob fluuij inundationem. Heb. Chal. & 70. multo aliter, & sensu difficili.
6. Locus, &c. q. d. est quidam locus, cuius lapides saphiri. Chal. de Paradiso intelligit.
7. Semitam. i. desertæ terræ, cum prius habitaretur. Chal. ad arborem vitæ refert, ad quam ducentem viam ne aues quidem sciant. q. d. est ignotissima ad eam via. Oculos. Heb. Chal. 70. & Complut. oculus.
8. Institorum, id est, mercatorum.
9. Extendit, scilicet, Deus, vt frangat.

12. Abscondita produxit. 70. ostendit potentiam suam.
13. Suauiter viuentium. Chal. superborum.
14. Abyssus, scilicet, aquarum.
15. Non dabitur, scilicet vt Ematur. q. d. nullo pretio emi potest.
16. Non conferetur. q. d. est excellētor, quam vt conferri debeat. Tinctis Indiæ coloribus. Heb. & 70. auro Ophir.
17. Vitrum, sic 70. at Hebr. crystallus. Chal. speculum.
18. Commemorabuntur, id est, reputabuntur, seu in pretio erunt.
21. Volucres. i. contemplatiuos, vel Angelos, quibus etiam Dei sapientia incomprehensibilis.
22. Perditio, &c. q. d. perdit homines, & peccatis mortui tantum famam audierunt.
27. Vidit. sab aeterno notam. Enarrauit, i. declarauit mundo postea. Præparauit. sin creaturis descendam, hominibus proposuit. Chal. cum Angelis in principio præparauit eam. Inuestigauit. i. fecit inuestigari ab hominibus.
28. Timor Domini. 70. *Pietas*. Theoscutia. id est, Dei cūkus, seu pietas.

CAP. XXX.

1. **P**arabolam. i. parabolicum sermonem.
3. **P**Lucerna, id est, fauor. Tenebris. i. tribulationibus, & difficultatibus.
4. Secretò, id est, familiariter.
5. Pueri, id est, famuli.
6. Lauabam. i. lauare poteram præ copia. Petra. i. premens torcular, vel montes intelligit, ubi plantata oliuæ.
8. Abscondebantur. i. præ reuerentia.
11. Reddebat. i. de vitæ meæ integritate.
13. Perituri. i. nisi à periculo liberaſsem. Veniebat. q. d. me benedicebat, quod se eripuisse.
14. Diademate, pro, velut diademate. 70. sicuti diploide. Iudicio. i. iustitia, repetitio est.
18. Dicebam. i. cogitabam fore. Nidulo. q. d. quiete. Palma. Chal. arena.
19. Aperta, id est, posita, seu fixa. Ros. i. qui fertilem faciat.
20. Areus, id est, robur.
22. Stillabat, id est, fundebatur. i. more pluuia gratæ.
23. Pluiam. i. desideratam. Serotinum, scilicet, quo maturantur fruges.
24. Credebant. i. me serio ridere, sed aliquid in eo latere: tanta erat morum grauitas. Lux, &c. q. d. nihil auctoritati deperibat.

CAP. XXXI.

6. **G**Laream, id est, lapidosam terram. Heb. & Chal. petras.
8. Parentes. pro, comparâtes. q. d. sine honore, seu viles.
9. Canticum. q. d. componunt de me cantile-

nas, ut sit de miseris, vel ridiculis. Prouerbum, id est, parabolam, seu fabulam.

10. Conspicere. Figura id Christi passionis.

11. Aperuit. s. Deus. Frenum. ut solet equo domando.

12. Ad dexteram, id est, prope. Surrexerunt, scilicet, me persequentes.

15. Abstulit. s. Deus. vel positum pro abstulerunt. Desiderium, id est, quæ optabam, vel mihi carissima.

17. Os, scilicet, ossa. Comedunt. s. dolores, aut vermes.

18. Eorum. s. dolorem, vel vermium. Vestimentum. s. corpus. Capitis, pro, capitium, q. d. instar capiti. Succinxerunt. s. vindicæ.

20. Ad te. s. Deus. Respicias. Alij, non respicis repetentes negationem præcedentem more Scripturæ. Vide infr. 3. & cap. 32.

21. Crudelem. s. ferum, q. d. vidēris mecum crudeliter agere.

22. Super ventum, id est, loco editissimo.

24. Veruntamen, &c. totus hic verius sic habet apud 70. in editione Romana. Atque utinam possem mihi ipse manus afferre; aut rogarem alium, & faceret mihi hoc. Eorum. s. uiuentium. quidam legunt, meum. Corruerint. s. tui.

27. Afferbuerunt, scilicet, astu, & cruciatu.

28. Sine furore. i. patienter ferens. In turba. q. d. etiam in turba hominum cogebar præ dolore clamare.

29. Frater fui, &c. q. d. more draconū, & struthionum lugebam, vel eram solitarius.

30. Gaumate, id est, ardore.

31. Cithara, id est, gaudium. Organum. 70. Psalmus.

CAP. XXXI.

NE cogitarum, &c. Chald. ne respicerem virginem.

2. Haberet in me. Chald. daret mihi.

3. Alienatio, id est, a Deo.

5. Si ambulauit, pro, non ambulauit, seu absit ut ambulauerim.

6. Sciat, id est, faciat apparere. Simplicitatem. Heb. & Chal. perfectionem.

7. Et si, pro, vel si: sic infr. Si secutus est oculus meus cor meum. Hebr. si post oculos meos abiit cor meum. Chald. & 70. si cor meum secutum est oculos meos, q. d. si concupiui quod vidi. Manibus, id est, operibus.

10. Sit, id est, non recuso quin sit, vel, mereor, ut sit, sic infr.

11. Hoc. s. adulterium, vel quod me dixi non fecisse.

15. Vnus pro, idem ipse.

16. Expectare, scilicet, diu, quod à me petebat.

18. Egressa est. q. d. iam inde à natiuitate professus fui ad misericordiam.

19. Prætereuntem. Hebr. & 70. pereuntem, scilicet, præ frigore.

20. Latera q. d. ipse ob latera à me veste connecta. Calefactus est, pro, non calefactus: repetenda enim negatio præcedens.

21. Super. i. contra. q. d. oppressi. Porta. i. iudicio. in portis enim vrbium iudicia fiebant.

23. Eius pro, iudiciorum eius.

27. Latatum. Hebr. & Chald. seductum, scilicet, putans esse Deum. Itaque quidam putant legendum, lactatum, id est, seductum. Oculatum. i. in signum adorationis: sit etiam id hodie vulgo in signum reuerentia inter homines. Vide Hier. 1. con. Ruff. & supr. 3. Reg. 19.

30. Guttur. i. interiora. Cor. Expeterem. s. ci malum. Maledicens. i. malum imprecans.

31. Viri. s. fatigati operibus misericordia; quibus eos assidue exercebam; Saturemur. q. d. videamus eum mortuum, ne nos tantopere fatigeret. Exciipiendis hospitibus & iuandis pauperibus, vel Hyperbole est, qua significatur odium maximum, & rabies vide Plal. 26. Apo. 17.

33. Quasi homo. i. vt solent homines.

34. Expauit. s. vt à recto discederem. Despectio. s. cum me despicerent. Terruit. s. vt vlciscerer. Tacui. s. ferens patienter. Egressus. s. vt vlcisceret, vel quereretur.

35. Auditorem. s. Deum causæ meæ. q. d. nolo alium iudicem quam Deum, qui me nouit. Librum. q. d. processum, vt vulgo dicitur.

37. Gradus, pro, gressus. Offeram. s. cuiunque legere volenti.

38. Clamat, scilicet, quasi à me inique possessa, aut quasi non soluerim operas mercenarijs. Descent. i. de me quaruntur.

39. Pecunia. s. soluta agricolis.

40. Finita, &c. quasi dicat. Atque hic fecit loquendi finem.

CAP. XXXII.

1. Sibi, id est, sibi ipsi, q. d. quod Iob nimis sobfirmatē suam iusticiam tueretur. 70. Ipsi. q. d. quod tandem eius iustitia agnouissent.

2. Buzites, id est, ex progenie Buz filij Nachor. Ram. Chal. Abraham. Coram Deo. Hebr. & Chal. plusquam Deum. 70. coram Domino.

3. Porro, id est, præterea. Rationabilem. id additum ab interprete, explicandi causa. Respondere, scilicet, vt par erat.

8. Spiritus. s. Dei. Chald. Spiritus prophetia. Hominibus. s. quibus non putes.

9. Non sunt, scilicet, semper. Nec senes. Hebr. & senes, sed intelligitur repetenda negatio præcedens.

13. Sapientiam, scilicet, qua conuinceremus eum de eo, quod sequitur.

15. Abstulerunt, &c. q. d. tacerunt.

18. Vteri, id est, mentis.

19. Lagunculæ, id est, lagenulas. Hebr. vtres.

CAP. XXXIII.

3. **S**ententiam. Hebr. Chald. & Complut. Scientiam.
4. Spiraculum. i. anima. sic dictum à Moysè. Inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ. Gen. 2.
7. Miraculum. i. mira, quæ dicam. Heb. Chald. & 70. timor mei.
10. Querelas. i. occasiones querendi de me.
11. Nervus. Heb. compede, seu cippo. 70. ligno. Custodiuit. i. observavit.
12. Iustificatus. q. d. non iustificasti. causam tuam probando te immerito pati.
14. Non repetit. q. d. quid est opus, vt repetat quod semel aperte dixit, scilicet, te affligi ob peccata tua?
18. Gladium. sira Dei.
19. Per dolorem, quasi dicat, per hunc tibi aperte est locutus.
22. Anima. i. vita. Mortiferis. s. morbis.
23. Annuntiet. s. ante Deum.
24. Dicet. s. Deus Angelo.
26. Iubilo. q. d. ostendat ei Deus vultu lætum, non iratum. Iustitiam suam. Chald. secundum iustitiam suam. i. quod meretur.
27. Respiciet. s. Deus. Dicet. s. qui affligitur.
28. Liberavit. s. sic sentiendo, vel q. d. Deus liberavit animam suam. i. eius.
29. Tribus vicibus, id est, aliquoties. Chald. duabus & tribus vicibus. Per singulos. i. cum singulis hominibus. Hebr. & 70. cum homine. Chal. cum filio hominis.
32. Te apparere iustum, quasi dicat, vt te iustifices, si potes.

CAP. XXXIII.

1. **P**ronuntians, &c. Hebr. Chald. & 70. respondens Elihu dixit.
4. Iudicium eligamus. q. d. disceptemus.
5. Subvertit. q. d. me immerito punit.
6. Mendacium est, pro, erratum est. Sagitta. i. afflictio.
7. Bibit sublationem, &c. q. d. ridet alios nimis profuse.
8. Graditur, &c. q. d. conuersatur, seu indicat more iniquorum, & impiorum.
9. Cucurrerit eum eo, executus fuerit festinanter eius mandata, coram eo.
10. Absit, pro, longe absit.
12. Frustra, id est, sine causa. Subvertet. s. iniquæ iudicans.
13. Constituit. s. gubernatorem, seu iudicem.
14. Direxerit ad eum. s. homo ad Deum, vel Deus ad hominem vt occidat. Trahet. s. homo per orationem, vel Deus per mortem.
17. Iudicium. i. quod iustum est.
18. Qui dicit, &c. s. fab, num sanari potest? Apostata. Hebr. impius es. Duces. i. principes, seu gubernatores.

19. Qui. s. Deus. q. d. quanto minus Deo dicenda sunt talia? Cognouit. i. approbavit.
20. Morientur. s. tales. Pertransibunt. s. quarentes tyrannum, vt occidant. Manu. s. valida, quasi dicat, facile.
22. Umbra mortis, id est, obscuritas, repetitio præcedentis.
23. Enim, pro, verò. Ultra. s. postquam est condemnatus.
24. Pro eis. s. in ipsorum loco.
26. In loco videntium, id est, coram multis. Chald. in loco, in quo videbunt iusti, & iustificabunt iudicium.
27. Noluerunt, scilicet, contemnentes, aut obedire nolentes.
28. Pauperum. s. ab ipsis oppressorum.
29. Contempletur eum. i. dignetur videre. s. à Deo contemptum, vel eum. i. Deum se occultantem quis possit cognoscere, seu reperire? Super gentes. s. venient mala à Deo puniente.
30. Hypocritam. s. iniquum.
31. Ad Deum, pro, de Deo. Prohibebo. s. quin etiam loquaris.
33. Eam. s. iniquitatem. Displicuit. s. eius iudicium. q. d. num ideo in iustus Deus, quia tibi non placet? vel num tu ideo de Deo male debes sentire, quia te punit?
35. Disciplinam. i. bonam institutionem, vel scientiam, seu prudentiam.
36. Pater mi. Chald. Pater mi, qui es in cælis. Vtique ad finem. i. perfectè. Desinas. i. auferas afflictionem, seu punitionem.
37. Constringatur. i. discutiatur, seu affligetur.

CAP. XXXV.

1. **I**gitur, &c. Hebr. Chal. & 70. & respondens Elihu dixit.
3. Dixisti. s. Deo. Vel quid tibi, &c. q. d. quem fructum capis ex meis precibus peccatum pro pena peccati, & peccare pro puniri. No. ex his, atque aliis locis sup. & inf. apparere plura dixisse Iob, quam sint suo loco scripta.
5. Altior. s. ether. i. cælum.
9. Clamabant. s. oppressi, ad Deum.
10. Dixit. s. iniquus, vel Iob. Carmina. i. stellas excitantes ad Dei laudes. Hebr. cantica. 70. ordinans custodians nocturnas. Chal. ante cuius conspectum Angeli excelsi ordinant laudem in nocte.
11. Super. i. plusquam.
12. Ibi. i. tum. Clamabunt. s. ad Deum oppressi malis impij.
13. Frustra. i. sine causa. q. d. audit quidem omnes, sed non exaudit indignos. 70. indecentia videre non vult Dominus. Chal. iniquitatem non audiet Deus. s. iniquum clamantem.
14. Dixeris. s. corde. i. putaueris. Iudicare. i. discutere conscientiam, & condemnare peccata tua.
14. Furorem. s. quantum merentur peccata.

CAP. XXXVI.

1. **A** Principio. Hebr. & Chald. à longè, id est, longius. Operatorem, id est, factorem.

7. In perpetuum, id est, longo tempore, vel q. d. semper ipse est qui collocat. Eriguntur, scilicet, dignitate.

8. Catenis. simplici, vt Chald. addit. Paupertatis. Hebr. & Chald. afflictionis.

9. Violenti fuerunt, ideoque à Deo puniti.

10. Reuelabit autem eorum. i. docebit eos.

11. Gloria. Hebr. Chald. & 70. delectationibus.

13. Simulatores, & callidi. Hebr. & 70. Hypocrite corde. Chald. superbi corde. Clamabunt, scilicet, ad Deum. Chald. deprecabuntur miserationem eius.

14. Tempestate, id est, calamitate. Hebr. & 70. adolescentia, id est, stulticia iuuenili. Chald. infantia, id est, puerili sensu. Et vita, pro, quia vita. Inter examinatos. i. scortatores. 70. vulnerata ab Angelis.

15. Eripier. f. Deus. Reuelabit, &c. q. d. docebit, cur sic tractet, & consolabitur.

16. Latissime. Chald. dilatabit te. Fundamentum, quasi dicat, sub quo est magna profunditas. Requies autem mensæ tuæ. Chald. in requie autem mensa tua. Pinguedine, id est, abundantia, seu lautis cibis.

17. Causa, pro, quod si autè causa. Iudicium. i. iustum. Recipies. f. a Deo.

19. Magnitudinem, id est, potentiam. Tribulatione, id est, oppressione aliorum. Robustos, scilicet, tuos, quos potes prohibere ab oppressionibus.

20. Ne protrahas, &c. q. d. ne in longam nocte derineas eos qui te conueniunt, vt possint ad sua redire negotia. Pro eis. i. pro se. f. rebus suis.

22. In legislatoribus. Hebr. docens. Chald. docens recta.

24. Viri. f. sancti. Chald. viri iusti.

26. Inestimabilis. 70. infinitus.

27. Aufert. i. in altum tollit. f. per vapores.

30. Cardines, id est, extrema. Hebr. Chal. & 70. radices, quasi dicat, torum mare vsque ad extremitates, seu fundamenta. Operiet. f. radiis lucis, quibus vapores eleuantur.

32. Iudicat. i. gubernat.

32. In manibus. i. apud se. Rursus adueniat. Chald. descendat propter orantem.

33. Sit. f. si velit.

CAP. XXXVII.

1. **S**uper hoc. f. quod iam dicam.

2. Audiet. f. quis. 70. Audi. Hebr. & Chal. audite. Vocis. i. tonitruum, vel minarum. Ore. i. precepto, seu voluntate.

4. Eum, pro, id. f. lumen fulguris. Sonitus. f. tonitruum. Inuestigabitur, id est, intelligetur per-

fectè quomodo facta.

6. Fortitudinis suæ. i. vehementi.

7. Manu. i. conspectu. q. d. aperte. Signat, id est, ostendit, seu significat. Opera sua. 70. suam infinitatem. Interioribus. i. occultis locis. Arcturo. f. Aquilonari vento.

11. Lumen suum. Chal. pluuiam suam, scilicet, pluua est velut lumen terræ ariditati: quidam referunt ad æris serenitatem quæ post pluuiam sequitur. alij, ad fulgura.

13. Suam. i. se facta. Misericordiz. i. cui vult benefacere.

15. Lucem. f. per fulgura.

16. Scientias. f. Dei.

18. Aere fusi. Hebr. speculum fustum, id est, extensum, vel durum & firmum, vt solent fusilia. Chald. speculum fusile. f. firmi, & perspicui.

20. Quis narrabit, &c. quasi dicat, nūquid opus Deo est aliquo, qui ei narret? Deuorabitur. i. opprimetur rerum diuinarum magnitudine, si de eis velit loqui.

21. Vident. f. homines. q. d. accidit interdum solem nubibus impedi, ne videatur, rursusque his per ventum dispersis, apparere.

22. Aurum, id est, serenitas auro similis splendore. quidam ad aurū referunt, quod ad Septentrionem aiunt provenire abundanter. Formidolosa. i. plena timoris, & reuerentiæ. f. dum talia eius opera contemplantur.

24. Contemplari. i. scrutari. Hebr. Chal. & apud 70. multo aliter habet locus hic.

CAP. XXXVIII.

1. **R**espondens, id est, allocutus. Turbine. alij, caligine.

2. Iste. f. Elihu. q. d. quis de meis iudiciis audeat sententiam ferre, cum sit imperitus?

3. Accinge, &c. quasi dicat, para te, scilicet, o Iob. Vir. f. fortis.

5. Lineam. i. funem. Chald. perpendiculum.

6. Demisit. f. in fundamentum.

7. Matutina, id est, quæ manè oriri solent.

Filij Dei. Chald. turmæ Angelorum. 70. quando facta sunt astra, laudauerūt me voce magna omnes Angeli. i. mei.

8. Ostiis, id est, velut ostiis. Erumpebat. 70. fluctuabat. Quasi de vulua. q. d. in ortu suo, id est, dum crearetur.

9. Vestimentum, pro, velut vestimentum. q. d. cum tegerem nubibus.

10. Vestem. pro, velut vestem. 70. claustra. Chald. littora, quasi pessulos.

12. Difficulus. f. vt oriretur.

13. Concupiens. f. vt soleo terræ motu. Excusisti. f. vt soleo interimendo.

14. Restituetur. f. terræ post terræ motum, Lutum signaculū, pro, luti sigillum. f. corruptum solet restitui. Stabit. f. suo loco immota.

16. Nouissimis. i. extremis.

17. Portæ mortis, scilicet, ingressus inferni. Ostia tenebrosa vidisti. Chald. introitus umbræ mortis gehennæ conspicies. 70. Ianitores inferni te videntes stupuerunt.

19. Habitæ. q. d. quàm latè pateat.

20. Terminos suos. i. locum suum. Domus. i. loci, seu habitaculi. repetitio præcedentis.

23. Hostis. s. perdendi. Chald. tribulationis in gehenna. Hebr. angustia.

24. Lux. s. fulguris. Aëstus. s. eius flamma. Heb. & Chald. Orientalis ventus. 70. Auster.

25. Quis. s. nisi ego.

29. Gelu. Hebr. pruina.

30. Abyss. i. aqua.

31. Pleiadas, scilicet, Vergilias, quæ vere oriuntur. Gyrum Arcturi. i. stellas, quæ circa polum Arcticum.

34. In nebula, pro, ad nebulam, id est, nubem, scilicet, vt pluui præcipiens. Operiet te. 70. obediet tibi.

36. Gallo. per gallum intellige etiam reliqua animantia. Intelligentiam. i. sensum.

37. Concentum. i. ordinatissimum cursum.

Dormire. i. cessare.

38. Compingebantur. sub. vbi eras? vel possis ne explicare quomodo id factum.

C A P. XXXIX.

1. **L**eenæ, datus est. Animam, id est, appetitum.

3. Vagantes. s. parentibus nido eieci. Quis, scilicet, nisi ego.

4. Ibecum. i. captarum sylvestrium.

6. Incuruntur. s. præ dolore partus. Fatum. s. edendum.

9. Tabernacula. i. cubilia. Salsuginis. i. arida, seu sterili.

10. Excitoris. i. volentis capere.

12. Rhinoceros. 70. Monoceros. *μονόκερως*. i. vnicornis.

13. Post te. i. te sequendo.

16. Herodij. Chald. & 70. Ciconiz.

17. Derelinquit. i. ex obliuione.

19. Duratur, id est, durè tractat, scilicet, desertis ouis. Ideo Thren. 4. crudelis vocatur. Frustra, scilicet, quia deserit oua. Cogente, scilicet, relicta curare (non enim cogitat pericula, ideo non timer ouis) vel deserere; nec enim id facit timore villo, sed stupiditate.

20. Intelligentiam. s. seruandi oua, quæ tamen Deus per suam providentiam seruat.

21. Erigit, scilicet, vt velocius currat, nō enim volat.

23. Quasi locustas. q. d. num ei potes dare vires salandæ? Terror. q. d. hinnitu homines, vel lut gloriabundus, terret.

27. Sorbet. i. velut forbiturus excitat. s. halitu. Reputat. i. curat. q. d. contemnit. Tubæ. s. hostiū,

vel à bello reuocantis.

28. Vah. Hebr. Heah. 70. euge.

29. Plumescit. Hebr. alas mouet. Expandens. s. ad volatum.

35. Conquiescit, scilicet, quasi causam vicerit. Respondere, scilicet, ad obiecta. q. d. non potuit se defendere contra Deum.

37. Leuiter locutus sum. Hebr. contemptibilis sum. Chald. vilis factus sum. 70. nihil sum.

38. Vnum. & alterum. i. pauca quædam.

C A P. XL.

3. **I**rritum facies. i. dices iniquum.

4. Eris, pro, nunquid. Brachium. i. vires.

6. Disperge, pro, perde, seu, contere.

8. Foueam. i. sepulcrum. q. d. interfice.

9. Quod saluare, &c. quasi dicat, te esse valde potentem.

10. Behemoth, id est, elephas, vel Rhinoceros, quam Indi vocant Bada. Figuratè verò dæmon intelligitur. Tecum, id est, vt te, vel apud te.

11. Lumbis, & vmbilico, quasi dicat, in illo fortes sunt etiam ea corporis partes, quæ in cæteris animantibus debiles. Hier. epist. 22. ait, honestè hîc viri, & mulieris genitalia mutatis nominibus significata, omnemque diaboli virtutem, contra viros in lumbis esse, contra faminas verò in vmbilico.

12. Caudam, fortè & hîc honestè significatur genitale membrum. Quasi cedrum, id est, fortiter. Perplexi, quasi dicat, miro artificio formati mysticè artes miræ intelliguntur, quibus diabolus homines libidine implicat, vt difficillimè extricentur.

14. Principium, quasi dicat, præcipuum animalium à Deo factorum quod attinet ad fortitudinem & prudentiam. Mira quidem narratur de Elephantis intelligentia, vt tantum non rationalis esse videatur. mysticè diabolus inter primas creaturas, scilicet, Angelus à Deo factus. Applicabit gladium eius, id est, suum, quasi dicat, Deus potest facillè interimere; alioqui nemo audeat aggredi: quod maxime de diabolo verum est. 70. vt eluderetur ab Angelis eius, quod planè in diabolum quadrat.

15. Ibi, id est, prope eum, scilicet, nihil timentes ob assuetudinem.

16. Sub vmbra, &c. Quidam duos hos versus interrogatiuè legunt, quasi dicat, vel grandes arbores ipsum tegere nequeant; tantum abest, vt sub calamis, id est, arundinibus, aut salicibus latere possit, aut luto, vt cetera animalia. Locis humentibus, Hebr. & Chald. cæno.

17. Vmbra, id est, arbores vmbiferæ. Vmbra eius, pro, eum, quasi dicat, non sufficient, vt sit hyperbole, vt in seq. versu, quamquam non video, cur non possit vterque versus legi affirmatiuè, scilicet, cubare solet locis humidis propè.

arundines, & salices, diabolus quidem in delitiis per hæc significatis.

19. In oculis eius, &c. quasi dicat, videtur sibi posse sistere bibendo fluuij eursum, vt qui hamo pisces detineat: adeoque interdum naves mergit, vt sudibus fluuij lædantur. Eius, pro, suas.

20. Leuiathan. i. balenani.

21. Circulum. i. hamum, seu vncum. Armilla. Hebr. spina. Chald. tribulo.

22. Preces, sine illum lædas.

24. Ancillis, id est, ad ludum & recreationem ancillarum. 70. tanquam passerem puero. Heb. & Chald. puellis.

25. Amici. i. socij in piscatione, seu mercatura. q. d. non poterunt capere, vt ipsum concidant, & diuidant.

26. Gurgustium. i. fiseellam.

27. Pones, &c. q. d. si aggrediaris, vt capias, ita te lædet, vt perpetuo recorderis tam temerarij prælij, nec ultra simile quid aggrediaris. Loqui, additum id ab interprete.

28. Eius, scilicet, qui illum velit capere. Præcipitabitur, id est, perdetur, vel se in fugam festinus proripiet.

CAP. XLII.

1. **E**VM, scilicet, hominem. q. d. non crudeliter agam cum aliquo, vel Behemoth, aut Leuiathan, quasi dicat, non est mihi opus ad illum superandum magno conatu vti, vt solent leui. Chald. non est crudelis, qui suscitaret eum, id est, nemo tam ferox, qui eum audeat prouocare.

3. Parcam. s. si velim perdere. Verbis potentibus. i. ob verba minaciæ, vel eloquentia.

4. Quis. redit ad id, quod cepit cap. præcedenti de Behemoth, seu Leuiathan. Renelabit, &c. q. d. quis ei audeat pellem detrahere? Intrabit. q. d. quis ei frænum iniiciet?

9. Palpebre diluculi. i. splendentes. 70. species Luciferi.

10. Lampades, quasi dicat, videtur flammæ euomere.

13. Egestas. s. perniciēs eorum, in quos incurrit. Chald. dolor. 70. perditio.

14. Mittet, pro, si mittantur. Flumina. Complut. fulmina. Ferentur. s. membra eius. q. d. non mouebitur loco.

16. Sublatus. s. in altum se erigens. Angel. Hebr. & Chald. fortes. q. d. fortissimi quique. 70. fera. Purgabuntur. s. soluta aluo præ timore.

17. Subsistere. q. d. frangeretur. Hasta. s. quicquam ei nocebit.

18. Reputabit, id est, æstimabit, quasi dicat, contemnet.

21. Radij solis. q. d. faciet obscuritatem reuolutis fluctibus. Sternet, &c. q. d. nihili faciet hominum diuitias, & potentiam, ita est terribilis.

22. Feruere faciet. s. motu suo, vel dum aquam euomit.

23. Post eum. i. vbi transferit. Lucebit. i. albesceat. Æstimabit. s. qui viderit. Abyssum, id est, mare. Senescentem. i. canescentem. s. alba apparebit aqua.

24. Super terra. s. in mari dominatur nulli bellæ parens. Vt nullum timeret. 70. vt illudatur ab Angelis meis. s. demon, de quo etiam superiora intelligenda.

25. Vider. i. despiciet. Vniuersos filios superbæ. i. bellas marinas, quamuis ingentes. Chal. omnes filios montium. 70. omnia, quæ in aquis. Videtur quidem de diabolo intelligendum superborum Rege.

CAP. XLIII.

3. **I**ste qui, pro, qui. Celat. 70. celat à te. q. d. Iste qui putat posse abscondere tibi sua consilia. Absque scientia. i. imperite, seu stulte.

5. Auditum, &c. q. d. re antea tantum auditione nuperam, nunt vero te docente. Oculum, id est, meum. Vider. i. perfectius cognoscit.

6. Ago pœnitentiā, &c. 70. reputari me ipsum terram & cinerem.

8. Offeret. 70. faciet, id est, offeret, scilicet, Iob. Faciem eius suscipiam, id est, exaudiam eum. Rectum sicut seruus meus. 70. verum contra seruum meum.

9. Suscepit Dominus faciem Iob. 70. soluit eis peccatum propter Iob.

10. Conuersus. s. vt illis parceret, & Iob liberaret calamitate. 70. dimisit illis peccatum. Chal. conuerit captiuitatem Iob.

11. Mouerit super eum caput. 70. mirati sunt. Quem. 70. agnam. In aurem. s. quatuor drachmarum, vt aiunt 70.

14. Dixerit. Iob pulchritudinem. Hebr. Temimah. i. diurnam. Cassiam. q. d. pretiosam vt cassiam. Cornustibij. q. d. elegantem. Stibio enim asseruato in cornu se feminæ solebant ornare, seu fucare oculos. 70. cornu Amal. eaz. q. d. copiosam, seu diuternam.

15. Terra. s. illa, vel est hyperbole.

P S A L M I.

Auctor David omnium, etsi quidam auctores faciunt aliquorum eos, quorum nominibus inscribuntur.

Dicuntur ab Esdra collecti, & hoc ordine dispositi.

Græc. Ψαλμῶν, Psalterium, est id instrumentum musicum, sed hic videtur significare congeriem, seu librum Psalmorum. Hebr. Sepher Theilim. i. Liber laudum. No. hic nos loco Hebr. lectionis citare Hier. i. eius versionem. Interdum tamen Hebraica citamus.

P S A L M V S I.

Descriptio Pj, & Impj.

I B I T, id est, ambulavit, possent & preterita hæc per præsentia verti. f. abijt, stat, seder. Consilio. q. d. qui nō est secutus consilia. Via i. instituto, seu moribus, Stetit. i. moratus est. Cathedra. i. consessu. Chal. societate. Pestilentia. i. contagiosa doctrina. Chal. & Hier. derisorum. Sedit. sic Psal. 29. Non sedi cum consilio vanitatis, &c. Not. significari hic gradus, quibus ad summā impietatem pervenitur. scilicet, stando, sedendo, &c. alioqui dicendum erat, nec sedit, nec stetit, nec abiit.

2. Voluntas. i. affectus, delectatio. Die ac nocte. i. semper.

3. Lignum. i. arbor. Eius. f. ligni. Non defluet. est id oliua & palmar.

4. Non sic. ferunt.

5. Ideo. f. quia dissimiles vita, & meritis. Resurgent. i. consistent, q. d. non se poterunt defendere. Heb. stabunt. Iudicio. f. extremo, vel iunge cum iustorum. Nec peccatores. Heb. & peccatores, sed repetenda negatio præcedens. Concilio. i. cœtu. Chal. societate.

6. Nouit. i. approbat. Viam. i. studia, vitæ institutum. Peribit. i. damnabitur a Deo, seu ad nihilum redigetur.

II. De consilio Iudeorum, & Gentium contra Christum.

I Remuerunt. i. tumultuatae sunt. Gentes. i. nationes extraneæ. f. Romani. Populi. f. Iudei.

2. Astiterunt. f. consilij captandi causa. Reges. f. Herodes. & Pilatus. Principes. f. Anas, & Caiaphas. In vnum. i. simul.

3. Dirumpamus. Hier. epist. 127. putat id dici ex persona Domini. Alij ex persona impiorum accipiunt. Vincula. i. leges, quibus subditi velut ligantur. Eorum. i. Domini, & Christi eius.

Iugum. q. d. non pareamus. Hier. laqueos. Chalfunes.

4. Irridebit. i. ridendos exponet. Subfannabit. repetitio præcedentis.

5. Tunc. f. cum iridebit. In ira. i. iratus. In furore, repetitio.

6. Ego, vox David & Christi. Sion. i. ecclesiam, cuius figura Sion. Montem, scilicet, excellentia, & firmitate. Præceptum, pro, præcepta, scilicet, Evangelica.

7. Genuit. f. ex virgine, vel ab æterno, vel in resurrectione. Vide Act. 13. & Col. 1.

8. Postula. q. d. si postules. Terminos, pro, usque ad terminos.

9. Ferrea. i. inflexibili ad iniustitiam. Confringes. q. d. poteris conterere. f. non obedientes.

10. Intelligite. i. sapite, seu respicite.

11. Exultate ei. Chal. orate.

12. Apprehendite. f. summo studio, & firmiter, id enim significat verbum Græcum ἀρπάγετε. Disciplinam, alij vertunt, osculamini filium. Hier. adorete purè. Nequando. Hier. ne forte. Preatis de via. Chal. amittatis viam. Iusta. i. recta, quamquam non est Heb. nec Chald.

13. In breui, id est, citò. Hier. post paulum. Eo, scilicet, Christo.

111. De Christi Passione & Resurrectione.

P salmus, id est, canticum. A facie, id est, metu, seu propter.

2. Quid. Hier. quare. Chal. quam.

3. Animæ meæ, pro, de anima mea. i. de me. sic Genes. 10. Heb. dices mihi (pro de me) quod frater tuus sum. Non est salus, &c. q. d. non liberabitur a Deo. Eius. Hic Hebr. additur Selah. i. eleuatio. f. hic cantores vocem intendebant ad exprimiendam rei indignitatem, seu calamitatem, q. d. o grauem calamitatem. 70. 2. f. 70. id est, psallendi intervalum. Hier. vertit, semper, quasi dicat, rem esse perpetuo cogitandam, aut

duraturam, aut quæ semper fiat, variè enim pro loco & re intelligendum, idque vel affirmando, vel optando: ponitur hæc vox solum in Psalmis & in Cantico Habac.

4. Tu autem, q.d. cum tamen tu sis. Susceptor. id est, protector. Gloria. f. de cuius protectione glorior. Exaltans. q.d. mestum lætificans, seu humilitatum exaltans.

5. Clamaui. Hier. clamabo. f. opem implorans. Chal. orabo. Exaudiuit. Hier. exaudiet. Monte. f. Sion, vel, celo. Suo, & hic additur Hebr. Selah, quasi dicat, o rem Deo acceptam, ipsum cum fiducia invocare!

6. Dormiui, scilicet, in cruce præterita pro futuris. Hebr. accubui. Soporatus sum. Hebr. dormiui. Exurrexi. f. tertia die. Hier. euigilaui. Suscepit 70. suscipiet. Hier. sustentabit. Exurge, quasi dicat, Age verò.

8. Percussisti. i. percutere soles.

9. Domini, pro, à Domino. Benedictio. id est, fauor. Tua. & hic additur Selah, quasi dicat, o Dei bonitatem!

IIII. De David, & Christi persecutionibus.

1. IN finem, scilicet, legis Christum, vel. q.d. perpetuo, scilicet, canendus. Aquil. & Therd. *ἄνωγει*, id est, victori, seu, victoriæ effectori, atque ipse in omnib. Psalmis, vbi 70. *עַל פְּסַלְמֵי*, id est, in finem. Hebr. victori, scilicet, præfecto cantorum commissus decantandus. In carminibus. 70. in hymnis. Hier. in Canticis. Hebr. in Neginoth, id est, in instrumento quodam musico, scilicet, cātandus. Atque id Not. ad omnes eiusmodi titulos, qui sepe occurrunt.

2. Iustitia mea, scilicet, auctor testis, & remunerator. Dilatasti mihi, scilicet, cor. 70. dilatasti me, id est, in latitudinem eduxisti e loco angusto. Miserere, scilicet, etiam nunc, vel est oratio, qua se dixit inuocasse.

3. Filij hominum, id est, homines. Usquequo, scilicet, eritis. Graui, id est, crasso, vel obstinato. Mendacium, id est, ea, quæ mentiuntur felicitatem, vel conatus, qui spem fallent.

4. Et scitote, pro, scitote verò. Mirificauit, id est, fecit clarum, & mirabilem. Sanctum, id est, sibi dedicatum, scilicet, me.

5. Irascimini. Chald. contremiscite. Et nolite peccare, quasi dicat, si contingat irasci, at fiat sine peccato, vel irascimini vobis ob peccata præterita, & desinite peccare, vel ne amplius in me peccetis. Quæ dicitis, &c. quasi dicat, eorum, quæ malè cogitastis, poeniteat vos, cum soli estis in cubiculis. Chald. orate in corde vestro, & super cubile vestrum. Compungimini. Chald. inementore diei mortis. Hier. tacete, & hic Hebr. additur Selah.

6. Sacrificare, &c. Chal. domate concupiscentias vestras, & reputabitur vobis sicut sacrificium

iustitiæ. Iustitiæ, q.d. offerte sacrificia operum bonorum; vel cum iustitia, & sanctitate. Sperate. Hier. confidite. Bona, quasi dicat, vtinam aliquis nobis præter diuitias, vel, quomodo cognoscemus vera bona?

7. Signatum, &c. q.d. cum tamen veræ diuitiæ sint lumen tuum, seu gratia, vel, tuum nobis lumen ostendit, quæ sint vera bona. Hier. leua super nos lumen vultus tui, quasi dicat, lucido seu hilari vultu nos aspice, scilicet, solet quis amorem hilari vultu ostendere, toruo iram. Dediti, pro, soles dare. f. eo lumine.

8. A fructu, pro, fructu. Multiplicati. i. locupletati. f. terreni homines.

9. In pace, quasi dicat, ego verò in pace. In id ipsum, id est, simul, seu pariter. Singulariter, id est, singulari ratione. Hier. specialiter. Spe. Chal. securitate. Constituisti. Hier. habitare fecisti. Chal. sedere facies.

V. Dei invocatio in tribulatione.

1. PRO ea, scilicet, ecclesia. Hereditatem. f. vitam æternam. Heb. & Chal. multo aliter, sed non omnia putauimus persequenda.

2. Clamorem. Chald. desiderium. Hier. rugitum.

3. Intende, pro, attende.

4. Ad te orabo. Hier. te deprecor. Manè, id est, tempestiuè, potest autem coniungi cum, orabo, vel cum, exaudis.

5. Astabo. i. astare solco. Videbo. i. contempla- bor. Quoniam, pro, quod. Non Deus, &c. q.d. non tibi placere peccatum.

6. Malignus. Chal. malus. Permanebunt. Hier. stabunt, id est, consistent, seu locum habebunt.

7. Mendacium, scilicet, perniciosum, vel, quasi dicat, iniqua meditantes, solet enim scriptura iniquitatem vocare mendacium, & meditatio- nem, locutionem. Sanguinum. i. sanguinarium.

8. In multitudine, quasi dicat, serus multitudine. Domum tuam, id est, atrium templi. Ad, id est, propè, seu versus. Timore tuo, quasi dicat, religiose, & reuerenter.

9. In iustitia, id est, secundum normam iustitiæ. Inimicos, scilicet, qui mihi insidiantur, ne possint nocere. Dirigere, quasi dicat, duc me recta, vel fac, vt tibi placeat mea viuendi ratio. Tuo. Heb. & Chal. meo, id est, coram me. Meam. Heb. & Chal. tuam. i. qua itur ad te. Hier. 3. cont. Pelag. q.d. fac, vt quod tibi rectum est, etiam mihi rectum videatur.

10. Eorum. i. inimicorum meorum. Veritas. f. rectitudo iustitiæ. Chal. & Hier. rectum. Vanum. i. vagum virtute.

11. Sepulcrum, quasi dicat, fatens viris, vel ad mortem animæ pelliciens malis persuasionibus. Iudica, id est, damna, seu puni, vt merentur. Aug. prophætia est, non maledictio. Cogitatio-

nibus, id est, consiliis. q. d. fac irrita sint eorum consilia. Secundum. i. propter. vel, prout meretur. Expelle. Chal. fac impingere. Irritauerunt. Hier. prouocauerunt. scilicet ad iram.

12. Et, pro, contra verò. Exultabunt. Chald. & Hier. latrabunt. Nomen tuum, id est, te.

13. Benedices, id est, benefacies. Ut scuto, & c. q. d. tua beneuolentia velut scuto. Coronasti nos. Chal. & Hier. coronabis eum, id est, iustum cinges, & munies.

V I. Oratio penitentis.

1. **I**N finem. vide Psal. 4. Pro octaua, scilicet, mundi ætare. Hebr. super octauam, id est, octauum sonum in musica, vel instrumentum musicum octo chordarum. vide 1. Par. 15.

2. Furore, id est, ira. Arguas, id est, castiges. ira repetitio. Aug. eadem res per iram, & furem significatur. Corripas, id est, punias.

3. Miserere, pro, sed miserere. Ossa. i. vires.

4. Sed tu. Heb. Chal. & 70. & tu. Vsq. equo. scilicet cessas opem ferre. Aug. differt medicus, ut morbi difficultatem cognoscat ægrotus, & sanitatem postea cautius custodiat: quod enim facile sanatur, non multum cauetur. Chald. Vsq. equo refrigerium mihi?

5. Conuertere. scilicet ad solitam clementiam.

6. In morte, & c. Simile illud, non mortui laudabunt te Domine, & c. Inferno, id est, sepulcro, vel loco damnatorum. q. d. restitue me sanitati, ut te laudē, nam id in sepulcro non potero, vel sana animam ut te in cælo laudem. Nam id in inferno damnati non possunt. vide Isa. 38. Confitebitur tibi, id est, laudabit te.

7. In gemitu, id est, gemens. Chal. suspirio.

8. Turbatus est. Chald. & Hier. caligauit. A furore. Chald. præ indignatione. Hier. præ amaritudine.

9. Inueteraui, id est, consenui. Hier. consumptus sum.

10. Discedite q. d. nolo posthac vestrum confortium.

11. Suscepit, id est, admisit: repetitio præcedentis, quod in scriptura frequens, & in psalmis frequentissimum.

12. Erubescant, scilicet, de peccatis. Conuertantur, scilicet, in fugam, vel à peccatis per penitentiam.

V I I. Oratio in tribulatione.

1. **V**erbis, id est, factis, seu negotio. Chusi. Hebr. Chus, id est, Æthiopis. Saulem intelligit ob atroces mores. Chal. Saulis filij Cus. Filij Iemini. Chald. qui erat de tribu Benjamin. Vide 1. Reg. 9.

3. Rapiat, pro, rapiant, scilicet, persequentes me. Redemat, id est, eripiat.

4. Istud. scilicet quod mihi imponunt. Manibus, id est, operibus, scilicet, ut iactant.

5. Retribuentibus, pro, dantibus. i. faciētibus. Decidam. i. succumbam. Ab inimicis. scilicet victus. Inanis, id est, frustratus spe mea.

6. Animam meam. i. me. Vitam meam, pro uiuum me. q. d. vitam mihi eripiat. Gloriam, id est, existimationem, seu honorem. In puluerem deducat. q. d. prorsus extinguat. repetitio.

7. In ira. i. iratus. Exaltare. scilicet ut victor. Finibus. i. locis. In præcepto, id est, iuxta præceptum, scilicet, de puniendo iniquos. Mandasti, scilicet, iudicibus.

8. Circundabit te. q. d. circa templum laudabit iustitiam tuam. Propter hanc, pro, propter hoc. i. ad ostendendam iustitiam. In altum regredere. q. d. conscende Tribunal, vel ostende Maiestatem tuam. Aug. in cælum ascende.

9. Dominus iudicat, & c. q. d. fac appareat, te esse omnium iudicem. Super me, id est, quæ in me est.

10. Consumetur. i. desinet, seu cessabit. Chald. destruat. Diriges iustum. Hier. confirmetur iustus. Chald. confirmetur iusti. Corda, & renes, id est, cogitationes, & delectationes, secundum Aug. fortè significatur, intima quæque. Iustum. 70. iuste. Chal. & Hier. iustus. scilicet Deus.

12. Nunquid irascitur, & c. q. d. non semper irascitur, sed dat locum penitentia: quamquam Heb. Chal. & Hier. affirmatiuè accipiunt, scilicet, quòd Deus irascatur. scilicet contra impios.

13. Vibrabit. Hier. acuet. Chal. acuit.

14. Vasa mortis. i. tela mortifera. Ardentibus, scilicet, flammis plenas. vel q. d. contra ardentem persequentes iustos. Hier. ad comburendum. Chal. in persecutores iustorum. Effecit, id est, aptauit, seu parauit.

15. Parturit. 70. parturit. scilicet iniquus cupiens nocere. Dolorem, id est, afflictionem. q. d. nihil aliud cogitat, quàm nocere. vel dolor dicitur ipsum peccatum, quòd id dolor sequatur. Iniquitatem. Chal. & Hier. mendacium.

16. Incidit. 70. incidet.

17. Conuertetur, id est, recidet. Dolor, scilicet, quem aliis parabat.

18. Confitebor Domino, id est, Dominum laudabo. Secundum iustitiam, id est, pro iustitia. Psallam nomini, pro canam, seu celebrabo nomen. Hier. cantabo nomini. Chald. laudabo nomen. Not. In scriptura nomen Dei, pro ipso Deo accipi.

V I I I. De Dei operibus, & beneficiis.

1. **P**ro torcularibus. Hebr. super Ghittith. Chald. ad canendum super citharam.

2. Nomen tuum. i. fama nominis tui. vel q. d. valde mirabilis apparet potentia tua iis qui terræ molem considerant. Eleuata est. q. d. superat omnia.

3. Laudem. scilicet tui nominis. q. d. etiam infantium mentes ad tui laudem excitasti. Not. Chri-

stum citasse hunc locum Matt. 21. iuxta 70. editionem, cum Hebr. legatur, fundasti robur. Inimicos, scilicet, confundendos: impletum id precipue, cum Christo ingresso Ierusalē etiam pueri acclamarunt, Oſanna. Destruas, id est, cessare facias. Ultorem. i. vlcisci volentem, & lædere. f. Iudeos Christum persequentes.

4. Quoniam videbo, q. d. cum confidero. Digitorum, pro, manuum. Fundasti. i. collocaſti, seu firmasti, scilicet, in celo.

5. Quid est, &c. f. hoc dixi apud me exclamans. Quod memor, &c. q. d. quod eius rationem habeas, tantique facias? Filius hominis, id est, homo, reperitio. Viſitas, id est, inuiſis, seu faues.

6. Paulo minus. 70. *βραχυ* 71. i. modicum quid. q. d. paulo inferiorem Angelis fecisti. Coronasti. i. velut corona ornasti, seu cinxisti.

7. Constituisti, id est, præfecisti.

8. Pecora campi. i. bestias agreſtes, seu feras.

I X. Gratiarum actio.

1. **P**ro occultis. f. iudiciis, Chald. & Hier. super mortem. Filij. f. Dei. Hebr. Labben. vbi quidam intelligūt Nabal. versis litteris.

2. Conſitebor tibi. i. laudabo te. In toto, pro, ex toto. Narrabo. i. celebrabo.

3. In te. i. de te, seu propter te. f. quod talem habeam adiutorem. Plallam. Hier. canam. Chal. laudabo. Nomini tuo. i. te, seu famam tuam.

4. In conuertendo, &c. q. d. cum expuleris, seu in fugam verteris. Infirmabuntur, & peribant. Hier. & corruerint, & perierint. f. inimici mei. A facie tua. i. coram te.

5. Quoniam fecisti, &c. q. d. suscepisti causæ meæ patrocinium. Sedisti. f. ad iudicandum. Iustitiam. i. iustē.

6. Increpaſti. i. caſtigasti. Nomen. i. nominis memoriam. Et in seculum, &c. explicatio præcedentis. q. d. in omnia secula.

7. Inimici. i. diaboli. Aug. Frameæ. i. gladij. In finē. i. in perpetuum. Cum sonitu. i. strepitu, quo solebant tumultuari. Hier. cum ipſis.

8. In iudicio. i. ad iudicandum.

10. In opportunitatibus, id est, cum opus est auxilio.

11. Et sperent, pro sperent itaque. Nomen tuum. i. te. Dereliquisti, pro, derelinques, id est, derelinquere soles.

12. Plallite. Hier. cantate. Sion, scilicet, ibi erat Arca. Studia. i. opera, seu consilia. Chald. opera. Hier. cogitationes.

13. Requirens. f. vt vindicaret. Eorum, scilicet, pauperum. Chald. iustorum suorum. Non est oblitus. i. non neglexit. Pauperum, id est, afflictorum. Chald. humilium.

14. Humilitatē, id est, afflictionem. De inimicis. i. quam patior ab inimicis meis.

15. Qui exaltas, id est, soles liberare. Chald. attolle. Portis mortis, id est, periculis summis, & morti vicinis. Auguſt. prauis cupiditatibus, Annuntiem, id est, exponam. Laudationes tuas, id est, varios te laudandi modos, seu opera tua digna laudibus. Chald. mirabilia tua. Filia, id est, congregatio, seu populi. q. d. in frequentissimo conuentu: olim enim in portis vrbium conciones, & iudicia fiebant.

16. In ſalutari tuo, id est, ob salutem à te datam. Chald. in redemptione tua. Infixæ. Hier. demerſæ. Interitu. Chal. fouea. Laqueo. Chal. & Hier. rete.

17. Cognoscetur. 70. cognoscitur. Hier. agnitus est. Comprehenſus est peccator. Hier. corruit impius: hic additur Hebr. Higaion Selah. Chal. gaudebunt iuſti in æternū. Hier. meditatio ſemper. q. d. id ſemper eſt meditandum, ſcilicet, quod proximè dictum.

18. Conuertantur, id est, abeant. Infernum, id est, ſepulchrum, q. d. moriantur, vel potius in infernum deſcendant. Obliuſcuntur. q. d. non cūrant.

19. In finem, id est, ſemper. q. d. nunquam. Obliuio. f. apud Deum. Patientia. Hier. expectatio. Chald. ſpes. Pauperum, id est, afflictorum. Chald. humilium. Non peribit. Heb. peribit. ſed repetenda præcedens negatio. In finem. Hier. in perpetuum.

20. Confortetur, id est, præualeat, ſcilicet, contra iuſtos. Iudicentur, id est, puniantur pro meritis.

21. Legislatorem ſuper eos. f. Chriſtum. vel q. d. da aliquem qui eos legibus duris coerceret, & domet. Hier. terrorem eis pone. Chald. incute timorem eis. Homines. f. miſeri. Suat. hic Heb. definit. Pſal. 9.

22. Vt quid, id est, quare. Hic. Hebr. incipit. Pſal. 50. Receſſiſti longè. q. d. procul ſtas. Chal. & Hier. à longè ſtas. Deſpicias. i. videris tuos negligere. In opportunitatibus. i. cum opus habent auxilio.

23. Superbit, id est, inſolenter agit. Incenditur, id est, cruciatur animo. Chald. perſecutionem patitur. Pauper. Chal. afflictuſ. Comprehenduntur. Chald. & Hier. capiuntur. Quibus, pro, quæ. Graciſmus. vel, quibus cogitant, ſcilicet, alios ſubuertere.

24. Quoniam. q. d. indignum quod. vel iunge cum incendiatur pauper. Laudatur. f. ab adulatoribus. Chal. laetatur ſe. Benedicitur. repetitio.

25. Exacerbauit, id est, ad iram prouocauit. Hier. blaſphemauit. Chald. abominatur. Secundum, &c. q. d. præ nimia arrogantia, & indignatione. Chald. præ faſtu. Queret. Chald. requirit Deum.

26. Non eſt Deus, &c. q. d. Deum non cogitat, ſeu non timet. Dominabitur, id est, conatur dominari.

27. Non mouebor. f. à prosperitate. Sine malo. Hier. ero sine malo. Chal. non mouebor à male agendo.

28. Os, id est, sermo. Amaritudine. Chal. fraude. Hier. auaritia. Sub lingua, id est, in corde, vel in sermone, vt sit repetitio. Labor, & dolor, id est, calamitas. Chal. iniquitas, & falsitas. Hier. dolor, & iniquitas.

29. Diuitibus. i. potentibus. Occultis. f. locis. In pauperem. f. vt opprimat.

30. Rapiat. f. & spoliat. Rapere, pro, rapiat, inquam. Dum attrahit eum. Chal. & Hier. cum attraxerit eum in rete suum. f. coniungat eum eo quod sequitur, in laqueo suo.

31. Inclinabit se. q. d. inuadet: vt leo, qui prædā inuadens, se incurat. Cadet, explicatio præcedentis. Chal. cadet pauper in eius insidias.

32. Oblitus est. q. d. non curat. Ne videat, scilicet, facta impiorum. In finem. Chal. & Hier. in perpetuum.

33. Exaltetur manus tua. Hier. leua manum tuam, scilicet, ad percutiendum. Chal. confirma iuramentum manus tuæ. Ne obliuiscaris, id est, ostende te non obliuisci. Pauperum. Chal. humilium.

34. Propter quid. Quasi dicat, quis id ferat, quod. Irritauit. Hier. blasphemauit. Chal. execratur. Non requirit. f. vt puniat. q. d. non curat, quid agant impij.

35. Vides. q. d. vides tu tamen omnia. Laborem, & dolorem. i. mala, quæ inferunt, vel, supplicia à te illis parata.

36. Brachium, id est, vires. Quæretur, &c. quasi dicat, facies aliquando cessare prorsus talium flagitia.

37. Gentes. i. impij. De terra. f. expulsi.

38. Præparationem. f. ad orandum.

39. Iudicare, id est, vt iudices. f. eius causam. Humili. Hier. oppresso. Chal. pauperi. Apponat, id est, addat. q. d. pergat. Magnificare. i. extollere. Hier. superbire.

x. De spe in Deum.

1. **A** Nimæ meæ. i. mihi. Transmigra. i. fuge. Passer. q. d. citò.

2. In obscuro. f. latentes ipsi.

3. Quæ perfecisti, scilicet, præcepta, vel iustos, scilicet, ô Deus. Quid fecit, scilicet, cur eum persequantur.

4. Templo. f. colitur, & exaudit ad se confuientes. Palpebræ. i. oculi. Interrogant. Chal. & Hier. probant. f. diligentissime obseruant. Filios hominum. f. quid faciant.

5. Interrogat, id est, explorat more interrogantis. Suam. Chal. & Hier. eius, scilicet, diligentis iniquitatem.

6. Laqueos. Chal. vindictæ pluuiæ. Ignis, & sulphur, alludit ad supplicium Sodome & Gomorre. Spiritus procellarum. i. valida tempestas. Cali-

cis. i. punitionis, qua velut Deus potat.

7. Æquitatem, &c. q. d. rectitudinē approbat, vel rectos placido vultu aspicit. Chal. iusti videbunt faciem eius. Vultus eius. i. ipse.

x i. Oratio in tribulatione.

1. **P**ro octaua. Chal. super citharam octo chordarum. Vide Psal. 6.

2. Saluum fac. Chal. redime. Defecit sanctus. q. d. perit sanctitas. Diminutæ. Chal. defecerunt. Veritates. Chal. & Hier. fideles. q. d. non est fides. A filiis. i. inter filios.

3. Vana. Chal. mendacium. Locuti sunt. Chal. loquuntur. Vnusquisque, pro, ferè quisque, non enim omnes: sequitur enim propter miseriam inopum, &c. Dolosa. i. fraudulenta. In corde, & corde, id est, duplici corde. f. aliud dicentes, aliud sentientes.

4. Disperdet, pro, perdet. Magniloquam. i. superbam, seu arrogantem.

5. Dixerunt, id est, dicere audent, seu solent. Magnificabimus. Chal. & Hier. roboremus. q. d. fortiter fallamus. A nobis sunt. Chal. & Hier. nobiscum sunt. q. d. in nostra potestate, vt loquamur quod libuerit. Dominus. f. qui possit impedit.

6. Miseriam. Chal. violentiam. Pauperum. Chal. miserorum. Exurgam. f. opem laturus. Chal. exurgam in iudicium. Ponam in salutari. i. eripiam. Chal. statum redemptionem populo meo. Fiducialiter agam. i. nullum timebo. q. d. nullus me impedit. In eo. i. dando salutem, vel, quasi dicat, faciam eum agere confidenter, & nullum timere.

7. Eloquia, id est, verba, præcepta, promissiones. Casta. Chal. & Hebr. munda, quasi dicat, purissima. Argentum, pro, velut argentum. Examinatum. Hier. probatum. Chal. repurgatum. Probatum terræ. Hier. separatum à terra. Terræ. Græcè γῆ, terra, id est, vase terreo, seu fictili. Septuplum, pro, septies, id est, sæpe, seu perfectè.

8. Generatione hac, id est, hominum genere hoc. f. prauo.

9. In circuitu. q. d. vbique versantur, quocunque te vertas. Ambulant. f. parantes malum bonis. Secundum altitudinem. f. iudiciorum tuorum incomprehensibilem. Chal. tanquam sanguisuga, quæ fugit sanguinem filiorum hominum. Hier. cum exaltati fuerint vilissimi filiorum hominum.

x i i. Oratio in persecutione.

2. **O**bliuisceris futurum est. In finē. Hier. openitus. Chal. semper, quasi dicat, persequone? Auertis, scilicet, velut iratus. Faciem, quasi dicat, fauorem.

3. Consilia. f. ad euadendum pericula. Dolorem, pro, & dolorem. Per diem, pro, per fin-

gulos dies. Exaltabitur super me. i. contra me erigetur: vel, opprimit me.

4. Oculos, &c. Chald. oculos meos in lege tua, ne forte peccem, & dormiam cum eis, qui rei sunt mortis. In morte. q. d. somno mortis. i. occidar ab hostib⁹ corporalibus, vel spiritualibus: sequitur enim inimicus, qui forte diabolus intelligitur.

5. Motus fuero. i. cecidero. Chald. declinauero à semitis tuis.

6. Speravi. pro, spero. In saluari tuo, id est, ob salutem à te mihi allatam. Chald. in redemptione tua.

XIII. Descriptio impiorum.

1. **N**on est Deus. Chald. non est potestas Dei in terra. Corrupti. s. vitii.

2. Requiens. pro, quarens.

3. Omnes. s. filij hominum, non filij Dei. Aug. 16. ciu. Declinauerunt. s. à recta via. Chald. conuersi sunt retro. Inutiles facti sunt. Chal. obtorpuerunt. Non est qui, &c. Aug. libr. de perf. iust. cap. 17. loquitur, inquit, de prædestinatis ad interitum. Vsq^{ue} ad vnum. i. ne vnus quidem. Sepulcrum patens, &c. Hæc vsq^{ue} ad, Nonne cognoscent, &c. exclusiue, nō sunt Hebr. nec Chal. nec in 70. nec in Complut. videtur huc translata ex Rom. 3. vide ibi. Leguntur quidem in editione 70. Romana, & in Platerio Romano & Arabico & Æthiopico; & apud Iustin. & Augustin.

4. Cognoscent. s. quod equum est.

5. Timor, pro, timendum. q. d. Deum non timeant, quem oportuit timere, humana timent.

6. Quoniam. pro, veruntamen. Consilium. s. sperandi in Deo, vt statim dicet. Confudistis. i. reftitistis, seu pudore affecistis. Quoniam. q. d. quia sperat in Deo. vel, quoniam, pro, At.

7. Quis dabit, pro, vtinam videam. Sion. s. cælesti, vel à Deo, qui collitur in Sion. Salutare. i. salutem. Chald. redemptionem. Israel. genicius est. Auertit. Hier. reduxit. Exultabit, scilicet, liberatus tyrannide Saulis, vel diaboli. Israel. repetitio.

XIII. Morum instructio.

1. **T**abernaculo. i. cælo, quod extensum instar Tabernaculi. vide Plal. 60. Apo. 21. In monte, &c. repetitio.

2. Ingreditur sine macula. i. conuersatur sine peccato. Chald. qui ambulat in perfectione. In corde. i. ex corde. vel, q. d. qui iustitiam corde meditatur.

3. Fecit dolum, id est, decepit. Opprobrium. calumnia; seu, finistros sermones. Accepit. i. admisit.

4. Ad nihilum deductus. i. contemptus. Hebr. & Chald. qui in oculis suis despectus est. q. d. qui se vilem putat. Lex humilitate oritur sui cōtem-

ptus. Glorificat. i. maximi facit. Qui iurat, &c. Chald. & Hier. qui iurat, vt se affligat, & non mutat.

5. Super. Hier. aduersum. Mouebitur. i. deicietur.

XV. De Christi Passione & Resurrectione.

1. **I**tuli inscriptio. Græc. ἐγὼ ἐγὼ φά. i. columna, seu statua; inscriptio. q. d. semper memoria retinendus. Ipsi Dauid, pro Dauidis. s. psalmus. Conserua. Chald. & Hier. custodi. Speravi, pro, spero. Deus meus. sic etiam Chald. & Hier. Dominus meus. Quoniam bonorum, &c. quoniam, abundat. Chal. veruntamen bonum meum non est datum nisi à te. Hier. bene mihi non est sine te.

3. Sanctis. pro, in sanctis. Mirificauit. i. mirè perfecit. Meas. s. Christi, secundum Aug. Græc. suas. In eis. abundat more Hebræo. sensus est, Dei voluntatem perfici in sanctis.

4. Infirmitates. Chald. & Hier. Idola. Eorum, scilicet, impiorū. Accelerauerunt. Chald. festinant, vt offerant munera. Non congregabo. q. d. vitabo. De sanguinibus. i. sanguinaria, vel vbi victimas idolis offerunt. Eorum, scilicet, idolorum, vel impiorum.

5. Hæreditatis, pro, hæreditaria. q. d. possessio mea. Calicis mei. i. portio mihi fruenda. Restitues. s. peccato amissam. Hæreditatem. s. Deū, seu vitam æternam.

6. Funes. i. fors, seu hæreditas. Palæstini enim funibus agros metiebantur. Præclaris. s. locis. Etenim. explicatio præcedentis.

7. Benedicam. i. laudabo, seu gratias agam. Vsq^{ue} ad noctem. i. etiam noctu. Increpauerunt. Hier. erudierunt. Chal. castigant. Renes. i. interiora. s. mens. q. d. etiam noctibus mentem exerceo rebus diuinis.

8. Prouidebam. i. proponebam. Commouear. i. cadam.

9. Lingua, scilicet, agendo gratias Deo. Chald. & Hier. gloria. In spe. s. resurrectionis. Hier. cōfidenter.

10. Animam meam. i. me. vel anima Christi intelligitur, quæ ad Inferos descendit. Inferno. i. sepulcro, vel limbo. Dabis. i. permittes. Sanctum tuum. i. corpus sanctificatum August. & Chald. iustum tuum.

11. Fecisti, pro, facies. Vitæ. i. quibus ad vitam peruenitur. q. d. suscitabis me, & donabis immortalitate. Cum vultu tuo. i. tui visione. Vsq^{ue} in finem. Chald. in æternum. q. d. perpetuæ.

XVI. Oratio in persecutione.

1. **I**ustitiam. i. innocentiam, vel iustam petitionem. Intende, pro, attende ad. Dolo. s. factam, q. d. ex animo sincero profectam.

2. De vultu tuo. i. à te. Iudicium meum prodeat. q. d. iudica tu causam meam. Videant, &c.

quasi dicat, ostende te videre omnia, & probare quod iustum est.

3. Probasti. i. approbasti, vel, explorasti. Vistasti. i. scrutans. Nocte. i. tribulationis. Igne, id est, velut igne solent metalla. Vt non, pro, adeo vt nec. q. d. ne in sermone quidem est inuenta. Hominum. i. quæ solent homines vulgò. f. vana. Verba labiorum tuorum, id est, præcepta tua. Custodiui. i. obseruaui. ne, scilicet, per eas irem, si de malis intelligatur viis. Duras. i. iniquas vel difficiles.

5. Perfice. Chald. & Hier. sustenta. Tuis, id est, quibus ad te itur. Moueantur. f. à recto. Hic. labantur. Vestigia mea. Chald. pedes mei.

6. Clamaui. i. opem implorās. Exaudisti. Hic. exaudies, id est, soles exaudire, vel certus te exauditurum.

7. Mirifica. Chald. mirandam exhibe. Facis. i. facere soles. Dexteræ tuæ. i. fauori quo mihi faues. August.

8. Vt pupillam. i. vt solet pupilla. Sub umbra, &c. q. d. vt solet gallina pullos sub alis. Alarum tuarum. Chald. Maieftatis tuæ.

9. A facie impiorum, pro, ab impiis. Affixerunt, pro, affligunt. Chald. perdunt. Animam meam. i. me. vel, vitam meam.

10. Adipem. Chald. opulentiam. Concluserunt, scilicet, reponentes, seu seruantes. Chald. multiplicarunt.

11. Proicientes me. i. cum me antea expulissent. Declinare. pro, declinantes. q. d. obseruant locum, quo possint retia tendere, seu laqueos.

12. Susceperunt, pro, capere voluerunt.

13. Præueni. i. anteuerte. Supplanta. i. deice. Frameam tuam, pro, framea tua. i. gladio tuo. Græc. romphæam. Chald. qui meretur interfici gladio tuo. Hier. qui est gladius tuus. quidam subaudiunt, tolle. q. d. ne me punias per ministerium inimicorum tuorum.

14. Manus. i. potentia. Paucis. f. electis. Terra. f. viuientium. In ira. i. dum viuerent, coniunge verò cum sequentibus. Absconditis. i. thesauris. Venter. i. desiderium. q. d. ditati sunt bonis tuis. Saturati sunt. i. abundarunt. Reliquias. i. reliquum. q. d. tantum habuerunt, vt etiam filios diuites facerent.

15. Apparebo in conspectu tuo. Chal. & Hier. videbo faciem tuam. Cum apparuerit gloria tua. Hier. cum vigilauero similitudine tuæ. i. cum refurgam tibi perfecte similis.

XVII. Gratiarum actio.

1. **P** Vero. i. seruo.

3. Firmamentum meum. Hier. petra mea. Refugium. Chald. fiducia. Hier. robur. Liberator. Hier. Saluator. Adiutor meus. Chald. qui complacuit sibi in me. Protector meus. Hier. & Chald. scutum meum. Salutis. i. salutarum. q. d.

qui me potèter defendit. Susceptor meus. Chald. spes mea.

5. Dolores. Hier. funes. Mortis. i. mortiferi. Iniquitatis, pro, iniquorum. Chal. peruerforum. Conturbauerunt. Hier. terruerunt.

6. Dolores inferni. i. ad sepulcrum trahentes. Hier. funes inferni. Chald. cohors sceleratorum. Laquei mortis. i. insidia mortifera. Chal. armati ad occidendum.

7. Inuocaui. Hier. huius versus verba per futurum vertit. Chald. per præsens. id quod fieri poterat etiam in sequentibus. Sancto suo. Chald. sanctitatis suæ, quod est in cælis. Introiuit. Græc. introibit, sed futurum pro præterito, more Hebræo. Aures eius. Chald. addit, & effectui mandatur. q. d. fit quod peto.

8. Conturbata. Hier. concussa. f. Deo terrente hostes. Eis. f. hostibus meis.

9. Fumus. f. tempestas. In ira. i. præ ira. Ignis. i. fulmina. Carbones, pro, velut carbones. q. d. immisit velut ardentes sagittas in hostes.

10. Inclinauit, pro, velut inclinauit. Descendit. Chald. apparuit gloria eius. Caligo. Chald. nubes tenebrosa.

11. Super. i. plus quam. q. d. velocissime opem tulit. Cherubim enim alati pingebantur. Super pennas. q. d. velocius quam venti.

12. Tenebras latibulum suum. Chald. maieftatem suam in caligine. Tabernaculum, pro, velut tabernaculum. f. nubes.

13. Præ fulgore in conspectu eius. Chald. à splendore gloriæ eius. Transferunt. i. ibant velut missæ.

14. Vocem. f. tonitrua.

15. Sagittas, pro, velut sagittas. f. fulmina. Eos. f. hostes.

16. Fontes. Chald. profunditates. f. siccatæ. Fundamenta. i. profunda. f. aluei, seu voragines. q. d. cessarunt torrentes tribulationum. Inceppatione. i. indignatione, seu imperio. Inspiratione. i. statu. Spiritus. i. venti. f. siccatas. Irruunt. i. à te irato missi.

17. Misit. f. Angelum, seu auxilium. Summo. i. cælo. Hier. & Chald. alto. Assumpsit. Hier. extraxit. Chald. eripuit. Aquis. i. tribulationibus. Chald. populus.

18. Confortati sunt. Chald. inualuerant. Hier. robustiores me erant.

19. Præueniunt me. q. d. irruunt in incautum. Die. i. tempore. Afflictionis. Chald. migrationis.

20. Voluit me. i. amauit me. Hier. placuit ei. fortè legendum placui ei. Chald. complacuit sibi in me.

21. Retribuet. Hier. retribuit. i. reddidit.

22. A Deo. f. procedens. Chald. coram Deo.

23. Iudicia. i. leges. Iustitias. Hier. præcepta. Chal. pacta.

24. Ero. Hier. & Chald. fui. Immaculatus cum

- eo. Chald. perfectus in timore eius. Obseruabo. Hier. custodiui. Iniquitate mea. i. ne ipse peccem. Chald. peccatis.
25. Retribuet. Chald. retribuit. Hier. restituit. Iustitiam meam. Chald. meritum meum. In conspectu, &c. q. d. quam videt, & probat.
26. Cum sancto, &c. q. d. talem te exhibes homini, qualem ille se tibi. vel, talis cuique videris esse, qualis ipse est. Innoceas eris. Hier. innocenter ages.
27. Electo. i. probato. Peruerteris. i. tractabis eum: vt eius meretur peruersitas. vel, videberis ei peruersus, scilicet, dicunt tales, non est recta via Domini.
28. Humilem. Hier. & Chald. pauperem. Superborum. Hier. excelsos.
29. Illuminas, &c. q. d. facis mihi prospera contingere, vel lucernam. i. animam. Illumina. Hier. & Græc. illuminabis. sed futurum solet, more Hebræo, pro Imperatiuo vsurpari. Tenebras. q. d. verte tribulationes in lætitiā, seu, prosperitatem.
30. In te. i. te iuuante. Transgrediar. i. transiliam. q. d. superabo omnem difficultatem. Murum. Chald. expugnabo arces munitas.
31. Eloquia. i. verba. Igne examinata. pro, velut igne repurgata.
33. Præcinxit. Hier. & Chald. accingit. Virtute. Hier. fortitudine. Immaculatam. i. irreprehensibilem, seu puram. Viam meam. i. vitæ rationem, seu mores.
34. Tanquam ceruorum. i. agiles. Græc. ὡς κεφαλῶν cervi: sed Hier. ait omnes interpretes vertisse ὡς κεφαλῶν ceruorum. Super excelsa. q. d. loco tuto.
35. Vt arcum æreum. q. d. fortissima fecisti.
36. Salutis tuæ. q. d. tua protectione saluasti me. Græc. salutis meæ. quam lectionem Hier. non agnoscit, dicens omnes interpretes vertisse, tuæ: in sexta tamen editione legitur, dedisti mihi protectorem saluatorem meum. Disciplina. i. castigatio, seu eruditio. In finem. i. semper.
37. Dilatasti, &c. q. d. fecisti, vt liberè & sine impedimento incederem. Vestigia mea, pro, pedes mei, seu, gressus.
38. Deficiant. Hier. & Chald. consumam eos.
39. Stare. Hier. & Chald. surgere.
40. Supplantasti. i. prostrasti. Hier. incurvasti.
41. Dedisti dorsum. i. fecisti terga vertere.
43. Delebo. Hier. proiciam. Chald. conculcabo.
44. Contradictionibus populi. i. populo contradicente, seu repugnante. Chald. dissidio populorum. In caput, scilicet, adiectis meo Regno multis gentibus.
45. Non cognoui. Aug. 17. ciu. Christus Gentiles non cognouit præsentia corporali. In auditu auris. i. ad solam famam nominis mei, seu ad primum auditum voluntatis meæ.
46. Alieni. s. à pietate, & probitate, seu à Deo. q. d. homines à Deo alienati per peccata. Men-

tiri. q. d. fidei parent. Inueterati, id est, debilitati. Hier. defluunt. Chald. confumentur. Claudicauerunt. i. declinarunt. Semitis. s. quibus me persequabantur.

47. Benedictus. s. sit. i. laudetur. Salutis meæ. s. auctor.

48. Das vindictas mihi, id est, potestatem me vlciscendi, vel, me vlcisceris. Chald. facis ultionem meam.

49. In me. i. contra me. Exaltabis. i. superiorem facies.

50. Cōfitebor. i. gratias agam. In nationibus. Chald. inter gentes. Nominis tuo. i. tibi, seu in honorem nominis tui.

51. Magnificans, &c. q. d. magnam mihi, quem Regem fecit, salutem afferens. Christo. i. vncto, scilicet, in Regem.

XVIII. *De Christo, & lege Evangelica per similitudinem rerum corporalium.*

2. **C**æli. Chald. qui suspiciunt cælos. Gloriam. i. omnipotētiā. Opera. s. quā sint admirabilia. Græc. opus. Firmamentum. repetitio. Chald. qui aërem speculantur.

3. Diei. s. succedens. Eructat verbū. q. d. idem ostendit. s. quā sit Deus potens, & mirabilis. Nocti. s. succedens. Scientiam. q. d. id docet, scilicet, perpetua dierum, & noctium successio.

4. Non sunt, &c. q. d. nec verò sunt eiusmodi voces hæ, quæ ab omnibus non intelligatur. Eorum. abundat more Hebræo.

5. Exiuit. i. peruagatus est. Sonus eorum. i. id quod clamant cæli, & de Deo docent. Chal. prospectus eorum. In sole, pro, soli. Suum. s. solis. q. d. collocauit solem in cælo, velut tabernaculo. Vide Psal. 103. extendens cælum sicut pellem. i. tabernaculum, quod fit ex pellibus. Vide Iustin. q. 63. Hier. & Chald. in eis. s. cælis.

6. Exultauit, pro, exultat.

7. A summo. i. extremo. q. d. ab vna cæli extremitate ad alteram, tandemque in eandem. Occursus, pro, cursus, seu recursus, vel reuolutio.

8. Immaculata. Chald. perfecta. Conuertens. s. ad bonum. Testimonium. i. præcepta quæ Dei voluntatem testantur. Fidele. i. verax. Paruulis. i. imperitis. Chald. insipienti.

9. Iustitiæ. Hier. & Chald. præcepta. Recta. s. recta ducunt ad beatitudinem.

10. Sanctus. Hier. & Chald. mundus. Permanens. Chald. permanet. In seculum seculi. Chal. in perpetuū. Iudicia. i. præcepta. In semetipsa. id est, pariter, seu omnia, vel, omnibus modis. Chald. simul.

11. Desiderabilia. i. amabilia. Super. Chald. magis quā. Lapidem pretiosum. Hic. & Chald. obrizum: est autem id aurum purissimum. Hebr. Paz. Multum, id est, in magna copia. Mel,

Mel, & fauum, pro, fauum mellis, vel mel è fauo distillans.

12. Etenim. Hier. vnde, Chald. sanè. Custodit. i. obseruat. Retributio. i. merces.

13. Delicta. Chal. & Hier. errores. Occultis meis. i. iis quæ me latent.

14. Alienis. Chal. & Hier. superbis. f. hominibus, seu vitiis. Parce seruo. Hier. & Chal. libera seruum. Dominati. f. pettrahèdo ad malum. Maximo. f. superbiæ, secundum Aug. vel q. d. magno. f. mortali.

15. Eloquia. f. orationes, laudes Dei, &c. Adiutor. f. in bonis. Aug. Redemptor. f. à malis. Aug.

XIX. De Christo.

2. **D**ie. i. tempore. Nomen. i. Maiestas, seu potentia, seu inuocatio, vel nomè pro re. q. d. ipse Deus Iacob. i. populi Israëliti.

3. Sancto. i. sanctuario, vbi Arca. Chald. domo sanctuarij sui.

4. Pingue fiat, pro, velut pingue, Deo gratū sit. Secundum cor tuum. i. quod optas. Confirmet. Hier. impleat. Chal. perficiat.

6. In salutari tuo. i. de salute à te data. Nomen. i. maiestate, seu potentia. Magnificabimur. i. magnopere gloriabimur.

7. Impleat, &c. quasi dicat, det quidquid petes. Cognoui, id est, scio, seu experientia didici. Fecit, pro, faciet. Exaudiet. Chal. exaudiuit. Potentibus, pro, potentiis. Hier. fortitudinibus. q. d. potenter saluat.

8. In nomine, pro, nomè. Inuocabimus. Hier. & Chal. recordabimur.

9. Obligari, id est, ligari, scilicet, velut compedibus. Hier. & Chald. incuruati. Erecti sumus. Chal. corroborati sumus.

XX. De Christo.

2. **I**n virtute. i. de ope. Latabitur. Chald. regnabit. Rex. Chal. Rex Christus. Super salutare tuum. Chal. in redemptione tua.

3. Desiderium. i. quod optabat. Voluntate. i. petitione.

4. Quoniam, scilicet, ideo latatur. Dulcedinis. Chald. bonis. Hier. bonitatis. q. d. abundanti gratia preuenisti nihil tale meritum. Gratia quidem à Dei dulci bonitate procedit, & ipsa dulce est bonum. Græ. ἡ εὐδοκία, id est, bonitatis, seu benignitatis. Coronam. f. regiam dignitatem, seu gloriam. Lapide pretioso. Hier. obrizo. Chal. auro puro.

5. Vitam. Chald. vitam æternam. In seculum seculi. Hier. in æternum.

6. In salutari tuo, id est, ob salutem à te datam. Chald. in redemptione tua. Decorem, id est, splendorem.

7. Dabis in benedictionem. i. facies benedictum, seu felicem. In seculum seculi. Hier. sem-

piternam. Cum vultu tuo. i. tui visione, vel tuo hilari vultu, & fauore.

8. Quoniam. Chal. propterea quòd. In misericordia. f. sperat, vel, per misericordiam non commouebitur, id est, labetur, seu excidet felici statu. Hier. non decipietur.

9. Inueniatur. Hier. inueniet. Chal. inuadet. Dextera tua. Chal. vltio dexterae tuae. Inueniat. Hier. & Chal. inueniet, & apprehendet.

10. Ut clibanum ignis. q. d. facies ardere instar fornacis. Vultus tui. Chald. ira tua. Conturbabit eos. Hier. præcipitabit eos. Chald. igne inflammabit eos. Ignis. Chald. incendium gehennæ.

11. Fructum. Chal. filios. A filiis. i. vt non sint inter filios.

12. Declinauerunt in te, id est, contra te intenderunt. Chal. machinati sunt contra te. Stabillire. i. perficere.

13. Dorsum. q. d. in fugam vertes. In reliquis, &c. q. d. & reliquis pœnis, quibus soles, eos afficies, & confundes.

14. Exaltare, &c. q. d. ostende quātus sis, quantaque virtute pollens. Cantabimus. Chal. laudabimus. Virtutes. i. potentiam.

XXI. De Christi Passione.

1. **S**uceptione. i. resurrectione. f. Christi. Chal. oblatione. Hier. cerua.

2. Deus Deus meus. Hier. & Chal. Deus meus, Deus meus. Longè à salute, &c. quasi dicat, peccata, quæ super me suscepi, impediunt, ne eripiat. Vox Christi. Verba, id est, opera. Delictorum meorum, id est, pro quibus, velut si essent mea, passionem subiij. Hier. rugitus mei. Chald. clamoris mei. q. d. salutem quam peto, non obtrineo.

3. Clamabo. Chal. clamo. Et non ad insipientiam mihi. f. imputabitur. q. d. nec eò stultè ago, quòd cum non exaudiat clamem tamè, vel. q. d. quòd non exaudiat, nò est ex vlla mea insipientia, aut culpa. Hier. & Chal. nec est silentium mihi. i. non cesso clamare.

4. Sancto. i. sanctuario. Laus. i. laudis materia, seu gloria.

6. Confusi. i. pudore suffusi, quòd non impetrent. q. d. sunt exauditi.

7. Sum vermis. f. illorum opinione, qui me vt vermem tractant. f. Ioan. s. testimonium meum non est verum. f. opinione vestra. Non homo. q. d. non me vt hominem tractat, sed vt vermem conculcant. Opprobrium hominum. Chald. portans hominum vituperia. Abiectio. Chald. despectio.

8. Locuti. f. conuitia. Caput. f. insultantes.

9. Sperauit, &c. f. id dicebant per irrisionem. Quoniam vult. i. siquidem amat.

10. Quoniam tu. Hier. tu autem. Extraxisti: significatur matris virginitas. Deo mira-

biliter operante. Aug. epist. 120. Ab vberibus. q.d. in quo iam inde a paruulo spero.

11. In te proiectus, &c. q.d. tuæ curæ commisus sum, ex quo sum natus. Chald. iuxta verbum tuum proiectus sum ex vtero. q.d. opera tua non humana.

12. Ne, pro, ne igitur. Adiuvet. f. præter te.

13. Viruli multi. Chald. populi Tauris cornu-
petentibus similes. Pingues, id est, fortes, seu
potentes.

14. Rugiens. f. præ fame.

15. Effusus sum, quasi dicat, viribus destitu-
tus, vel significat Christus sanguinem suum to-
tum effusus, ideo enim dicit, sicut aqua. Græc.
effusa sunt, scilicet, ossa. Dispersa. Hier. separata
quasi dicat, loco mota præ tormentis crucis.
Cor. f. præ timore. In medio ventris mei. Chald.
palpitans in medio viscerum meorum.

16. Virtus mea. Chal. humor meus. f. radicalis.
Pulverem mortis. Chal. domum sepulchri.

17. Canes multi. Chal. caterua impiorum. Malignantium. Hier. pessimorum.

18. Dinumerauerunt. i. ita extenderunt, vt pos-
sent numerare.

19. Inspererunt. Chal. despererunt.

20. Conspecte. Hier. & Chal. festina.

21. Framea. i. gladio. Chald. iis, qui occidunt
gladio. Canis, pro, canum. i. hostium. Vnicam.
Hier. solitariam. f. auxilio destitutam animam.
Chal. spiritum corporis mei.

22. Leonis. i. potentum. Vnicornium. Chald.
superborum. Humilitatem. i. afflictionem. Chal.
orationem.

23. Nomen tuum. Chal. virtutem nominis tui.
In medio Ecclesiæ. i. frequenti populo.

26. Apud te, id est, ad te, scilicet, refertur, vel,
de te, scilicet, est. Chald. à te, & sic etiam Græce
nunc, scilicet, *παρὰ σοῦ*, fortè olim *παρὰ σοῦ*. Ec-
clesia magna. Chald. congregatione multorum
populorum. Vota. i. sacramenta corporis & san-
guinis Christi. Aug.

27. Pauperes. Hier. & Chal. mites. Requirit,
pro, querunt.

28. Reminiscuntur. f. beneficiorum, seu boni-
tatis Dei. Chal. recordabuntur miraculorum eius
Familie. i. nationes, seu Turbæ.

29. Regnum. i. imperium.

30. Manducauerunt, scilicet, Eucharistiam.
Chald. manducate. Adorauerunt, scilicet, prius
adoratur Eucharistia, quam sumatur. Chal. ado-
rate. Pingues terræ, scilicet, principes viri, &
potentes. f. ad fidem conuersi. Cadent. Hier. cur-
uabunt genu. Chal. curuabuntur. Descendunt. f.
per mortem. q.d. mortales.

31. Viuet. i. seruier. Semen. i. posterum.

32. Annuntiabitur Domino, id est, de Do-
mino audiet: sic dictum, pauperes euange-
lizantur, id est, audiunt Euangelium. Cæli.
non est Hebr. nec Chald. nec Græc. Quem

fecit, pro, quem creabit. Chald. mirabilia
quæ fecit.

XXII. De protectione Dei.

2. **R**Egit me. Græc. pascit me. Hier. pastor
meus. Pascue. Hier. viridi. q.d. in amec-
nissimis pascuis. Super, id est, iuxta. Refectio-
nis. Græc. & Chald. quietis. Educauit. Chald.
deduxit.

3. Conuertit. f. ad se. Hier. refecit. Chald. resti-
tuit. Iustitiæ. Chal. iustorum. Nomen suum. i. se,
seu bonitatem suam.

4. In medio vmbra mortis. i. in maximis pe-
riculis, qualia esse solent in locis obscurissimis.
Virga. f. pastoralis cura. Baculus tuus, repetitio.
Chal. lex tua. Consolata sunt. Hier. & Chal. con-
solabuntur.

5. Oleo, id est, lætitia spirituali. Aug. Caput. i.
mentem. Aug. Quam præclarus. i. præclarissimus.
Græc. quam optimus. No. per mensam, oleum, &
calicem, significari rerum copiam, vel corpora-
lem, vel spiritualementem.

6. Et vt inhabitem, scilicet, etiam præstabis.
Hier. & habitabo. Domo Domini, scilicet, ec-
clesia, vel cælo.

XXIII. De Christi Resurrectione.

1. **P**rima sabbati, scilicet, cantandus, vel,
quasi dicat, de Christi resurrectione,
quæ facta prima sabbati. Plenitudo eius. i. quid-
quid in ea est.

2. Super, id est, iuxta. Fundauit, id est, fir-
miter stabiluit. Præparauit. Hier. & Chald.
stabiluit.

3. Montem. f. cælum. Stabit. i. habitabit.

4. Innocens. i. purus. Manibus. i. operibus. Non
accepit, &c. id est, non est abusus ad vanitates.
Chald. qui non inuit in vanum ad damnationem
animæ suæ.

5. Benedictionem, id est, beneficia. Miseri-
cordiam. Hier. & Chald. iustitiam, id est, miseri-
cordiam: sic enim solet accipi interdum in scri-
ptura, vt alibi notauimus. Salutari. i. saluatore,
seu salutis auctore.

6. Generatio. i. gens, seu hominum genus.

7. Attollite. i. referate. Principes. i. Angeli.
Æternales. i. cælestes, quæ perpetuo duraturæ,
vel per quas intratur ad vitam æternam. Rex
gloriæ. f. Christus.

8. Quis est iste, &c. Non ignorabant Angeli
Christum, sed David ita representat, quasi si-
quis ignorans interrogasset, vt explicet quis
sit, quamquam Iusti. in Tryph. & Hier. Isa. 63.
inducunt Angelos, qui interrogant, ignorasse
quis esset, quod mirum, si verum est. Potens
in prælio, quasi dicat, qui vicit diaboli pote-
statem.

10. Virtutum, id est, exercituum, scilicet,
cælestium.

XXIII. *Imploratio Diuini auxilij.*

2. **N**on erubescam. q. d. ne me permittas erubescere spe mea frustratum. Irrideant me, id est, causam habeant irridendi tanquam repulsam passum. Chald. lærentur de me.
3. Sustinet te. i. expectant te. Hier. & Chald. sperant in te. Confundentur. i. erubescant, scilicet, spe frustrati. Confundantur. pro, confundentur. Hier. & Chald. erubescant. Superuacue. q. d. sine causa persequentes iustos. Hier. frustra. Chald. & vani.
4. Tuus. i. quibus ad te itur. Semitas. s. angustas, & paucis notas. Aug.
5. Dirige. Hier. & Chald. deduc. In veritate tua. q. d. doce me veritatem tuam. Sustinui. Hier. & Chal. expectaui. Tota die. Chal. cunctis diebus.
6. Quæ, &c. Græc. quia à sæculo sunt. q. d. semper enim vsus es misericordia.
7. Ignorantias. i. ignoranter facta. Hier. & Chald. scelera.
8. Dulcis. Hier. & Chald. bonus Græc. *χρηστός*, id est, bonus, seu, benignus. Legem dabit delinquentibus. Hier. & Chal. docebit peccatores. In via. s. docens quomodo viuere debeant.
9. Diriget. Hier. ducet. In iudicio. i. secundum iudicium, scilicet, recta via. Mires. Hier. modestos.
10. Veritas. s. in promissis. vel q. d. rectitudo iustitiae. Requiritibus. Hier. & Chal. custodiens. Testamentum. Hier. & Chald. pactum. s. legem, de qua seruāda, pactum cum hominibus factum à Deo. Testimonia. i. præcepta. Hier. testificationes. s. per præcepta Deus testatur, quid à nobis velit. q. d. cum his Deus agit misericorditer, & seruat promissa. vel, hi sunt, qui Dei misericordiam & veritatem agnoscunt.
11. Nomen tuum. i. te. Multum. Hier. grande. Chald. multiplex.
12. Legem statuit ei. Hier. & Chald. docebit eum. Quam elegit. s. Deus. q. d. sibi grata.
13. Bonis. Chal. beatitudine mundi venturi. Semen. i. posteritas. Chal. filij. Terram, scilicet, viuentium.
14. Firmamentum est Dominus. Hier. & Chal. secretum Domini. s. reuelatur. Testamentum, id est, legem. Hier. & Chald. pactum. vide sup. Vt manifestetur. Græc. manifestabit. Hieron. ostendit.
15. Laqueo. Hier. rete.
16. Vnicus. Hier. & Chald. solus. q. d. desertus ab omnibus.
17. Necessitatibus. Hier. & Chald. angustis.
18. Humilitatem, id est, afflictionem. Dimitte. Hier. porta.
21. Innocentes, & recti. Hier. simplicitas, & equitas Chald. perfectio, & rectitudo. Adhæserunt, id est, se adiunxerunt. Hier. & Chald. ser-

uabunt me. Sustinui te. Hier. expectaui te, Chal. confusus sum in te.

22. Tribulationibus. Hier. angustis.

XXV. *Oratio in persecutione.*

1. **V**dica, id est, vindica: vel q. d. iudex esto in causa mea: non enim tuum iudicium refugio, qui sincerè conuersatus sim. Innocentia. Hier. simplicitate. Chal. perfectione. Ingressus sum. pro, conuersatus sum. Hier. & Chal. ambulau. Non infirmabor. q. d. fortis ero. Hier. non deficiam. Chal. non cadam.
2. Proba. i. explora. Vre. Hier. conflagra. Chald. purga. q. d. explora, vt solet ignis aurum. Renes, id est, interiora.
3. Misericordia. Chald. bonitas. Complacui. Hier. ambulabo. Chald. ambulau. In veritate tua, id est, secundum legem tuam, quæ recta docet. Fortè horum duorum versuum sensus est: Proba me sanè Domine, vt soles, & afflige cor meum; ego certè in tua misericordia semper sperabo, & in tuis iudiciis acquiescam.
4. Sedi. Chald. versatus sum. Concilio. Hier. & Chald. viris. Vanitatis. Chald. mendacibus. Iniqua gerentibus. Hier. superbis. Introibo, id est, conuersabor.
5. Ecclesiam. i. cœtum, seu congregationem. Malignantium. Hier. pessimorum. Chald. prauorum. Impius. Hier. iniquis. Sedebo. Chald. versabor.
6. Lauabo inter innocentes. Hier. lauabo in innocentia. Chald. sanctificabo in munditia. Manus, id est, opera. Aug. Videtur tamen alludere ad lotiones manuum, quibus sacrificaturi utebantur. Circundabo. q. d. accedam sacrificia oblaturus, vel, venerando annectar animo, corpore enim accedere, laicis non licebat.
7. Audiam. Chald. audire faciam, quasi dicat, prædicem.
8. Decorem. i. pulchritudinem. Hier. & Chald. habitaculum. Habitationis. Hieron. tabernaculi. Gloriam tuam, id est, in quo tuam ostendas gloriam.
9. Perdas. Hier. auferas. Sanguinem. Chald. effundentibus sanguinem innocentem.
10. Muneribus, scilicet, inique acceptis.
11. Innocentia. Hier. simplicitate. Chal. integritate. Ingressus sum. Hier. gradiar. Chal. ambulabo. i. conuersabor.
12. Directo. Græc. rectitudine. q. d. in via recta. Ecclesiis, id est, populi frequentia. Chald. congregatione iustorum.

XXVI. *Oratio liberati magno periculo.*

1. **L**iniretur, id est, vngeretur, scilicet, in Regem palam. Illuminatio. Hier. lux. Protector. Hier. & Chal. fortitudo.
2. Super. i. contra. Edant, id est, perdant. Chal.

exterminant. Carnes. Vide Iob. 31. Apoc. 17. Infirmari sunt. Hier. & Chal. impegunt.

3. In hoc. s. quod dixi in principio, vel Deo.

4. Vnam. pro. vnum. Hanc. pro. id. Voluptatem. Hier. pulchritudinem. Chal. dulcedinem.

5. Abscondit. Chal. absconder. Tabernaculo. Hier. & Chal. umbra. Malorum. i. tribulationis. Hier. pessimo. Chal. mala.

6. In petra. i. loco tuto. Chal. arce forti. Exaltavit. Chal. exaltabit. Et nunc. pro. sed & nunc. Hier. nunc quoque. Exaltavit. Chal. exaltabitur. Circuini. Hier. qui sunt in circuitu meo. Immolaui. Hier. & Chal. immolabo. Vociferationis. Hier. iubilii. s. cum iubilo, & canticis oblatam. Domino. i. in laudem Domini.

7. Qua clamaui. Chal. cum orauero.

9. Auertas. Hier. abscondas. Chal. amoueas. In ira. i. iratus. q. d. ne me deseras iratus mihi. Salutaris meus. id est. saluator meus. Hier. salutis mea. scilicet. auctor.

11. Legem. &c. Hier. ostēde mihi viam tuam. Chal. doce me viam tuam. s. qua ad teitur. Dirige. Hier. & Chal. deduc. Inimicos. Hier. insidiatores. s. ne me intercipiant.

12. In animas. Hier. animar. Chal. voluntati. Mentita. scilicet. dicens contra me falsa, seu calumnias.

14. Confortetur. Hier. roboretur. Sustine. id est. expecta.

XXVII. *Inuocatio, & gratiarum actio.*

1. **C**lamabo. Chal. clamo. s. opem implorans. Sileas. scilicet. sic ut non respondas. Hier. obsurdescas mihi. A me. pro. mihi. Nequando. pro. ne si quando. q. d. ne si forte sileas. assimiles. &c. Hier. ne forte. Taceas. Chal. si taceas. Et assimilabor. Chal. siam similis. Hier. comparer. Lacum. i. sepulchrum. Chal. puteum.

2. Templum. Hier. oraculum. scilicet. sancta sanctorum. vbi Arca.

3. Tradas. Hier. Chal. & Græc. trahas. Itemque emendatores codices. s. ad mortem.

4. Da illis. non optat. sed prædicat poenam. Aug. Opera. i. demerita. Adinuentio. i. studiorum. Retributionem eorum. id est. quam merentur.

5. Opera Domini. Chal. legem Domini. Et in. abundat. in. Manuum. i. potentia. Et non ædificabis. q. d. sine spe restorationis perdes in æternum.

6. Benedictus. s. sit. q. d. perpetuò lauderur.

7. Protector meus. Hier. & Chal. scutū meum. Restituit caro mea. i. reuiguit. vel. resurrexit. Amb. Non reflorescit. nisi quod antea floruit. Hier. & Chal. gauisum est cor meum. Ex voluntate mea. q. d. promptè & alacriter. Hier. & Chal. in cantico meo. Confitebor. Chal. gratias agam.

8. Saluationum. pro. salutaris. q. d. protectione salutem afferens. Christi. i. vñcti. s. in Regem.

9. Saluum fac. Chal. redime. Benedici. auge donis. Hereditati. i. populo. quem velut hereditatem possides. & colis. Rege. Hier. pascere. Chal. ciba. Extolle. Hier. subleua. Chal. sustenta.

XXVIII. *De Dei operibus.*

1. **T**abernaculi. scilicet. à David constructi. vt in eo arcam reponeret. Filij Dei. Chal. cætus Angelorum. Filios arietum. id est. agnos. seu arietes. Honorem. Hier. imperium. Chal. fortitudinem. q. d. celebrate eius potentiam. & maiestatem.

2. In atrio sancto eius. Hier. in decore sancto. Chal. in decore sanctitatis.

3. Super. Chal. audita est super. q. d. auditur Dei tonitru in medio nubium. Maiestatis. Hier. gloriæ. id est. gloriosus. Aquas. i. populos. Aug. Multas. Chal. multas intonuit. q. d. cum multum plueret. auditum tonitruum.

4. In virtute. q. d. est potentissima. Magnificentia. Hier. decore. Chal. in decore audita est. q. d. cum fulgore. seu fulmine.

5. Confringentis. Chal. confringit. s. fulmine. Libani. id est. altissimas.

6. Commiuet. Hier. disperget. Chal. saltare faciet. Dilectus. coniunge cum. filius. q. d. & velut pullum Rhinocerotis. Hier. Sarion nomen montis.

7. Intercidentis. Hier. diuidens. s. ei aculantur disiecta fulmina.

8. Concutientis. s. tremore. Hier. parturire faciens. s. pariunt feræ timore concussæ ob terræ motum. Cades. s. horrendum. & vastum.

9. Præparantis. s. ad partum: facile enim pariunt terræ tonitruo. alioquin difficile. Hier. obstetricans. Chal. parturire facit. Ceruos. Chal. ceruas. Reuelabit. s. prostratis arboribus. Condensa. Hier. saltus. Templo. id est. cælo. vt indicat Chal. Gloriā. s. Deo. q. d. glorificant Deum sancti ob eius opera mirabilia in mundo.

10. Inhabitare facit. i. inundare. Hier. inhabitat. Chal. tempore diluuij super sedem iudicij sedit. vt vltionem sumeret.

11. Virtutem. Hier. fortitudinē. Chal. legem. Benedicet. i. cumulat bonis. Pace. s. perpetua. vel. q. d. dāns prosperitatem.

XXIX. *Gratiarum actio.*

1. **P**salms. Chal. laus. Domus David. David. non cum. domus. sed cum. Cantici. iungendum. Chal. domus sanctuarij. hymnus David.

2. Exaltabo. i. laudibus efferam. Suscepisti. Hier. saluasti. Chal. erexisti. Delectasti. Chal. lætificasti. Super me. Chal. de me.

3. Sanasti. scilicet. resurrectione. Aug.

4. Inferno. i. sepulcro. q. d. à morte. Animam meam. i. me. A descendentibus. i. ne essem cum descendentibus. Hier. ne descenderem. Lacum. Chal. sepulcrum.

5. Psallite. Hier. cantate. Chal. laudate. Sancti. Chal. pij. Confitemini memoria. i. celebrate memoriam, vel, cum grata recordatione.

6. In indignatione. s. ob peccata nostra. Hier. & Chal. momentanea. Vita. Chald. vita eterna. In voluntate. q. d. vult vt viuamus. Nolo mortem peccatoris, &c. Ad matutinum lætitia. q. d. quos affligit, paulo post cōsolatur. Lætitia. Hier. laus.

7. Abundantia. Chal. tranquillitate. Non movebor. s. ab hoc statu.

8. Voluntate. i. beneplacito. Decorii. i. regno, seu dignitati. Hier. monti. i. sublimitati, seu excellentia. Virtutem. Hier. fortitudinem. Aueristi. Hier. & Chal. abscondisti.

10. Sanguine, id est, morte, vel, vita æta. Descendo. Hier. & Chal. descendero. Corruptionem. Chald. sepulcrum. Pulvis, id est, homo in puluerem redactus. Chald. qui iacent in puluere. Annuntiabit, id est, prædicabit. Veritatem, id est, fidem in promissis, vel iustitiam, seu rectitudinem.

12. Gaudium. Hier. & Chal. chorum. Conscidisti. Hier. & Chal. solvisti. Sacrum. q. d. luctum; qui sacco ostenditur. Circumdediti, id est, perfudisti.

13. Gloria. i. anima, vel, lingua, vel, gloria, quam mihi dedisti. Chald. honorabiles mundi. Non compungar. s. peccati conscientia. August. Hier. non taceat. Nor. quod compungi est dolore affici, seu vehementer contristari. Confitebor tibi. i. te laudabo.

xxx. *Dei inuocatio in tribulatione.*

1. **P**ro extasi, id est, mentis alienatione. s. de qua inf.

2. Speraui, pro, spero. Cōfundar. i. erubescam. s. spe frustratus. In tua iustitia. i. per tuam misericordiam. Vide Psal. 23, & 32.

3. Deum protectorem. Hier. lapidem fortissimum. Refugij. Hier. munitam.

4. Fortitudo. Hier. petra. Refugiū. Hier. munio. Chal. fiducia. Nomen tuum. i. te.

5. Laqueo. Hier. rete. Protector meus. Hier. & Chal. fortitudo mea.

6. Redemisti, pro, redimes. Veritatis. Chald. verax.

7. Odisti. Chal. odi. Obseruantes. Hier. custodientes. Vanitates, id est, vana, seu idola. Superuacue. Hier. frustra.

8. Exultabo, & lætabor. Chald. gaudebo, & exultabo. Misericordia. Chal. bonitatis. Humilitatem. Hier. & Chal. afflictionem. Saluasti, &c. Hier. & Chal. nouisti tribulationē animæ meæ. Necessitatibus. i. angustiis.

9. Conclufisti. i. permisisti concludi. Chal. tradidisti. Statuisti. Chald. firmasti. Spatiofo. s. ex angustiis eripiens.

10. Conturbatus. Hier. & Chal. caligauit. In ira. Chald. præ-ira. i. indignatione, seu, marore, seu, ob iram persequentium. Hier. furore. Anima mea. Chald. contricta est anima mea. Venter. i. interiora.

11. Defecit. Hier. consumpta est. In dolore, id est, præ dolore. Hier. & Chal. in mœrore. Gemitibus. Chald. suspirio. Infirmata est. Chal. corrui. Paupertate, id est, calamitate. Hier. iniquitate. Chald. peccato. Ossa, id est, vires, membra. Conturbata sunt. Hier. contabuerunt. Chal. denigrata sunt.

12. Super. i. præter. q. d. vt omittam persecutionem inimicorum. Hier. apud. Valde, iungendum cum, vicinis. Timor. s. timebant, ne propter me periclitarentur. Foras. Hier. in plateis. Chald. in platea. Not. quod foras quidam pro foris accipiunt, coniungentes cum, videbant; alij cum, fugerunt, coniungunt.

13. A corde. i. animo, seu, memoria, coniungendum verò cum, obliuioni. Perditum. i. fractum. Chal. testaceum, quod frangitur.

14. Vituperationem. i. contumeliam. Hier. opprobrium. In circuitu. i. circa me. Accipere. Hier. auferre. Chal. capere.

16. Sortes meæ. i. hæreditas, seu electio ad beatitudinem, vel, status rerum mearum. Hier. tempora mei. i. vitæ dies. Chal. tempora redemptionis meæ.

17. Illustra. i. hilarem exhibe. Hier. ostende. Chal. lucere fac. In. i. per, seu propter.

18. Non. Hier. ne. Confundar. i. pudeam. Infernum. Chal. sepulcrum.

19. Dolosa. Hier. & Chal. mendacia. Iniquitatem. Hier. dura. Chald. opprobria. Abusione. Græc. Hier. & Chal. contemptu.

20. Dulcedinis. Hier. & Chal. bonitatis. Abscondisti, id est, repositi. s. sic Psal. 16. de absconditis, id est, repositis. Perfecisti, pro, & perfecisti, id est, exhibuisti. Hier. & Chal. operatus es. In conspectu. Chald. vt reddas eis præmium bonum in conspectu.

21. Abscondito. Hier. protectione. Conturbatione, id est, iniuriis. Tabernaculo. Hier. ymbra. Chal. velut ymbraculo. Contradictione, id est, contentione.

22. Mirificauit, id est, miro modo ostendit. Hier. mirabilem fecit. Chal. mirandam exhibuit. Ciuiate, scilicet, Ierusalem, vel, q. d. velut si essem in ciuitate munita.

23. Excessu mentis, id est, stupore mentis percussa tot malis, & velut extra se posita. Græc. extasi mea. Hier. stupore meo. Chal. cum quærem aufugere. Proiectus. i. eiectus. Chald. succisus. Ideo. s. cum me sic anxium videres. Hier. ergone. Chal. verè.

24. Diligite, pro, diligite ergo. Sancti. Chald. Pij. Veritatem requirer. Hier. & Chald. fideles eruat. Abundanter, coniungitur Græcè cum, facientibus.
25. Viriliter, & c. Hier. & Chald. confortamini, & roboretur cor vestrum.

XXXI. *Oratio Penitentis.*

1. Intellectus. Græ. genitius est. q. d. plenus eruditione. Tecta. i. velut tecta, non aspiciuntur à Deo.
2. Imputauit. Græ. Hier. & Chald. imputabit, scilicet, vt puniat. Dolus, sed, scilicet, sincero est in Deum animo.
3. Tacui. f. non confitens peccatum. vel q. d. dum mortuus sum ob peccatum. Chald. tacui à verbis legis. Inueterauerunt. Hier. attrita sunt. Ossa. i. vires. Clamarem. f. ad Deum. vel, præ dolore eiularem. Hier. & Chald. rugirem. Putatim sensum esse, Tacui. i. feci finem clamandi, seu eiulandi, qui viderem me consumi penèque deficere clamoribus & eiulatu assiduo. vbi Not. cum dicitur, quoniam tacui; quoniam, non causam reddere, sed continuatiuum esse more scripture.
4. Grauiata est. Chald. innauit. Manus. Chald. percussio. Conuersus. f. ad te. Hier. versatus. Ærumna. Hier. miseria. Spina. f. ærumnarum, quæ velut spinæ; vel peccati. q. d. ob peccatum mentem crucians, vel ob remorsum conscientia, more spinæ pungentem.
5. Dixi. i. statui.
6. Pro hac. f. remissione peccati; vel, pro hoc. i. ob id. Chald. propterea. f. quia misericors es. Sanctus. Hier. misericors. Chald. pius. f. qui pietati studet, & sanctitati. Opportuno. f. cum affligitur. Chald. acceptabili. f. opportuno ad orandū. Veruntamen. pro, certè. Aquarum. i. tribulationum, seu malorum. Chald. populorum. Eum. f. sanctum. Approximabunt, scilicet, aquæ, te defendente.
7. Exultatio. Hier. laus.
8. Intellectum. Dei sunt verba, vel Prophetæ. Hac, qua gradieris. Hier. per quam ambules. Firmabo. Chald. ponam in bonum. f. vt faueam.
9. In camo. pro, sed in camo. Constringe. pro, constringere oportet. Qui non. pro, alioqui nō: vel, ne, quasi dicat, ne accedentes te lædāt. Chal. ne accedant ad te.
10. Flagella. Hier. & Chald. dolores. Peccatoris. Chald. sunt impio. q. d. multis Deo puniente constringitur malis. Misericordia. Chald. benignitas.
11. Gloriamini. Hebr. & Chald. laudate eum. Reſti corde. Chald. quorum sunt rectæ cogitationes.

XXXII. *Exhortatio ad Dei laudem.*

1. Exultate, id est, cum exultatione laudate. Hier. & Chald. laudate. Collauda-

- tio, id est, laus, scilicet, Domini.
2. Psallite. Hier. cantate. Chald. laudate. Illi. i. in honorem illius.
3. Nouum. q. d. nouis laudibus celebrate. Bene. Hier. diligenter. Chald. pulchrè. Vociferatione. i. alacritate. Hier. & Chald. iubilo.
4. Rectum. i. æquum. Verbum. f. mandata. Fide. i. veritate, seu fidelitate, quasi dicat, vera, fidelia, recta.
5. Misericordiam. Hier. & Chald. iustitiam. Et quidem Hebr. legitur, quod notandum pro locis vbi iustitia misericordiam significat. Vide supr. Psalm. 30. Iudicium. i. quod iustum est. Misericordia. Chald. bonitate.
6. Firmati. Chald. facti. Spiritu oris. i. præcepto. vel, Spiritu sancto. Virtus. Hier. ornatus. Chald. exercitus. f. Angeli & Stellæ.
7. Theſauris. Chal. apothecis. Abyſſos, id est, aquarum copiam, quasi dicat, certo loco seruans, vt ſolent theſauri.
8. Commoueantur. Chald. contremiscant.
9. Facta sunt. Hier. factus est. f. orbis. Chal. fuit. Creati sunt. Hier. ſterit. Chald. ſubſtitit.
10. Gentium. Chald. populorum. Reſprobat. Hier. & Chald. irritas facit.
11. Manet. Hier. ſtatit.
12. Cuius Dominus, & c. i. qui pro Deo habet Dominum. Eius abundat more Hebræo. ſic Psalm. 39. & 45. In hereditatem. i. quem peculiari modo poſſideat.
13. Vidit, id est, contemplatus est. Hominum. Hier. Adam.
14. Preparato habitaculo. Hier. firmissimo folio.
15. Sigillatim. videtur indicari animarū creatio. Hier. pariter. Chal. ſimul. q. d. omnia.
16. Multam virtutem. Hier. & Chald. multitudinem exercitus. Gigas. Hier. fortis. Saluabitur. Hier. liberabitur. Chald. euadet.
17. Virtutis. Hier. roboris.
18. Misericordia. Chald. benignitate.
20. Sustiner. Hier. expectauit. Chald. expectat. Dominum. Chald. redemptionem Domini. Proſector. Hier. & Chald. clypeus.
21. Et. Chald. eo quod.
22. Fiat. Hier. & Chald. ſit. Sperauimus. Hier. expectauimus. Chald. ſperauimus.

XXXIII. *Dei laus, & gratiarum actio.*

1. Abimelech, qui & Achis dicebatur, scilicet, Rex Geth.
3. Laudabitur. i. gloriabitur. Audiant. ſid, vel, Dei laudes.
4. Magnificare. i. magnificè laudate. In idipſum. Chal. ſimul. f. omnes.
5. Exquifui. i. ſtudioſè quaſui.
6. Accedite. f. credendo. Illuminamini. pro, illuminabimini. Confundetur. Hier. erubescet.

7. Iste. de se loquitur.
8. Immitter. s. se, vel, terrorem in hostes. Græc. castrametabitur. Hier. circumdat. Chal. immo-
ratur.

9. Snaus. Hier. & Chal. bonus.

11. Diuites. Hier. leones. Chal. filij leonum.
Egesserunt. i. ad inopiam redacti sunt. Non mi-
nuetur. Chal. non carebunt. Omni bono. Chal.
vilo bono. q. d. nullum eis bonum deerit.

12. Filij. sic diuina sapientia vocat discipulos.

13. Vitam. s. longam. Bonos. i. felices.

14. Prohibe. Hier. & Chal. custodi.

15. Persequere. s. donec assequaris.

16. Oculi. i. prouidentia, & fauor.

17. Vultus. s. iratus.

19. Tribulato. Hier. & Chal. contrito. Humi-
les. Hier. contractos. s. afflictos. Saluabit. i. salua-
re, seu seruare solet.

21. Ossa. Chal. membra. Ber. proposita & in-
tentiones, alioqui enim ossa in martyribus con-
fracta. Vnum. pro, ne vnum quidem. Contere-
tur. Hier. confringetur.

22. Pessima. s. in peccato mortui, eunt in suppli-
cium. Delinquent. Hier. culpabuntur. Chal. dam-
nabuntur.

23. Delinquent. Hier. peccabunt. Chal. con-
demnabuntur. Quidam pro, deficient, accipiunt.
solet enim scriptura usurpare, peccare, pro, defi-
cere, seu perire, vt notat Hier. Habac. 1.

XXXIII. Oratio in persecutione.

1. **H**ic David. Græc. *ἡ δὲ* i. Davidi,
pro, Davidis. Iudica. i. puni. Chal. ma-
gnificare contra. Me, pro, mihi. Expugna. Hier.
& Chal. pugna contra.

2. Armā. Hier. hastam.

3. Effunde frameam. Hier. euagina gladium.
Conclude. s. viam, ne possint euadere. Hier. præ-
occupa. Salus tua. Chal. redemptor tuus.

4. Confundantur. i. erubescant. Reuerantur,
id est, erubescant repetitio. Auertantur. Hier.
conuertantur. Confundantur. Chal. affician-
tur ignominia.

5. Puluis. Chal. palea. Coarctans. pro, coar-
ctet. i. opprimat. Hier. & Chal. impellat.

6. Via. s. per quas fugerint. Tenebræ, & lu-
bricum. i. tenebræ, & lubricæ. Persequens.
Hier. & Chal. persequatur.

7. Gratis. Hier. frustra. Chal. sine causa. Inte-
ritum laquei. Hier. insidias retis. Chal. foueam
retis. Supernacuē. Hier. & Chal. sine causa.
Exprobrauerunt, & c. Hier. foderunt animā meā.
Chal. insidiati sunt animā meā.

8. Laqueus. Hier. calamitas. Chal. desolatio.
Quem ignorat. q. d. de improviso. Captio. Hier.
& Chal. rete. Ipsum. s. laqueum.

9. Super salutari suo. Hier. in salute sua, id est,
ab ipso prestita. Chal. in redemptione eius.

10. Ossa. Chal. membra. Eripiens. pro, qui

eripit. Inopem. Chal. afflictum. Eius, pro, eo.
Egenum, & pauperem. Hier. & Chal. pauperem,
& mendicum.

11. Quæ ignorabam. i. quorum conscius non
eram, quasi dicat, falsa. Interrogabant. i. inter-
rogando obiciebant.

12. Sterilitatem, & c. Chal. quærentes orbare
animam meam.

13. Cilitio. Chal. sacco. Humiliabam. Chal.
affligebam. Conuertetur, quasi dicat, si minus
illis profuerit oratio mea pro eis, ad me tamen
cum fructu redibit. sic Matth. 10. Pax vestra ad
vos reuertetur. Hier. conuertebatur. q. d. assidue
pro eis orabam sincero animo.

14. Proximum. pro, proximo. Hier. quasi ad
amicum, & fratrem meum. Chal. ac si socius, &
frater meus fuisset. Complacebam. i. cum eo
versabar. Et contristatus. Hier. mater tristis.
Chal. matrem suam.

15. Et, pro, tamen. Aduersum me. Hier. in in-
firmitate mea. Chal. in tribulatione mea. Co-
uenerunt. Hier. & Chal. cōgregabantur. Igno-
raui, scilicet, cur me flagellaret. q. d. nullius mihi
contra eos mali conscius sum.

16. Dissipati. s. quærentes vias me perdendi.
Compuncti. s. corde, quasi dicat, nihil facti per-
nitentes, neque cessantes.

17. Restitue. i. libera. Hier. & Chal. conuertere.
Vnicam. Hier. solitariam. q. d. auxilio destitutam.

18. Ecclesia. Chal. congregatione. Graui, id
est, multo. Hier. & Chal. forti.

19. Supergaudeant mihi. Hier. lætentur super
me. Gratis. Hier. frustra. Chal. sine causa. An-
nuūt oculis. s. pacem simulantes, vel, subfannan-
tes. Vide Prou. 6. & 10. & Ecclesiastici 27.

20. In iracundia terræ, id est, terrena. Hier. in
rapina terræ. Chal. contra iustos terræ.

21. Dilatauerunt os. q. d. apertō ore me perse-
quuntur. Eugene. Hier. Vah. Hebr. heech. Chal.
chedūa. Viderunt. s. quod optabamus.

22. Sileas. i. dissimules, seu cesses. s. opem fer-
re. Discedas. Hier. & Chal. elongeris.

23. Iudicio. i. causā.

24. Supergaudeant mihi. Hier. insultent mihi.
Chal. lætentur de me.

25. Eugene animā nostrā. Chal. lætata est ani-
ma nostra.

26. Gratulantur. Hier. & Chal. lætantur.
Reuerentia. Hier. verecundia. Magna loquun-
tur, & c. id est, se attollunt cōtra me magno fastu.
Vide Psalm. 37.

27. Volunt, id est, amant, quasi dicat, qui fauēt
meā innocentia. Volunt. i. optant.

28. Meditabitur. i. loquetur, prædicabit.

XXXV. De malitia impiorum, & Dei bonitate.

1. **S**eruo, pro, serui.

2. **D**ixit. i. statuit. Vt delinquat. i. peccare.

In semetipso. i. apud se. Hier. & Chald. in medio cordis eius. Non est. pro. quia non est.

3. Eius. f. Dei. Inueniatur. id est. deprehendatur. q. d. palam cognoscatur. Ad odium. id est. odio digna. & execrabilis.

4. Intelligere. quasi dicat. respicere.

5. Meditatus est. Hier. & Chal. cogitat. Astitit. Hier. stabit. Chald. manet.

6. In caelo. pro. in caelo usque. vel. instar caeli. id est. altissima vel. omnia complectens. Veritas. Hier. & Chald. fides. scilicet. in promissis. Nubes. Chald. aethera. quasi dicat. altissima.

7. Dei. i. altissimi. Abyssus multa. q. d. profundissima. Saluabis. i. seruare soles.

8. Quemadmodum. pro. in tantum. vel. quantum. ut sit admiratio. Hier. & Chal. quam pretiosa est. Filij autem. &c. q. d. prouides quidem hominibus & brutis. sed peculiarius hominibus. Tegmine. Hier. & Chald. umbra. Sperabunt. Chald. morabuntur cum fiducia.

9. Inebriabuntur. i. saturabuntur. Vbertate. id est. bonorum affluentia.

10. In lumine tuo. i. te illuminante.

11. Pretende. id est. extende. exhibe. Iustitia. scilicet. faciens iustos. vel. pro. misericordiam. ut sit repetitio.

12. Veniat mihi. Chald. occurrat in me. Superbia. Chald. superbi. Moueat me. f. loco meo. Hier. & Chald. commoueat me.

13. Ibi. i. per superbiam. vel. quod me impellere conabuntur. vel. quasi dicat. ecce. Stare. i. consistere. Hier. & Chald. surgere.

xxxvi. De bonorum & malorum conditione.

1. **A** Emulari. id est. indignari. vel. imitari. Hier. contendere. Chald. imitari. In malignanibus. Hier. in malignos. Zelaueris. id est. amuleris. ut sit repetitio. vel. pro inuideas. scilicet. illis prosperitatem.

2. Foenum. Hier. & Chald. herba. Decident. Hier. marcescent.

3. Bonitatem. Hier. & Chald. bonum. Inhabita. pro. inhabitabis. f. protectus a Deo. Eius. f. terrae. q. d. fructuum abundantia.

5. Reuela Domino. i. expone. Chald. manifesta coram Domino. quasi dicat. committe ei statum rerum tuarum. Facies. i. curabit.

6. Quasi lumen. quasi dicat. in apertum. Iustitiam. id est. iustam causam. Iudicium. id est. causam. repetitio.

7. Subditus esto. Hier. & Chald. tace. Emulari. vide sup.

8. Ira. id est. indignatione ob felicitatem malorum. Furorem. repetitio.

9. Malignantur. Hier. malefaciunt. Exterminabuntur. Hier. Interibunt. Sustinentes. Hier. expectantes. Chald. confidentes. Terram. scilicet. viuentium.

10. Pusillum. Hier. & Chal. modicum. Locum.

scilicet. ubi habitabat.

12. Obseruabit. i. insidians. Super. i. contra.

13. Dies eius. Chald. dies contritionis eius.

14. Decipiant. lege. decipient. id est. prosternant. Hier. percutiant. Chald. interficiant.

15. Gladius. id est. aperta oppugnatio. August. Intrat. pro. intrabit. Corda. i. interiora. Arcus. id est. occulta insidia. August.

17. Brachia. id est. potentia. vel. posteritas. Confirmat. Hier. subleuat. Chald. sustentat.

18. Nouis. i. approbat. tuetur. Dies. id est. vitam. & actus. Immaculorum. Chald. perfectorum. In aeternum. Hier. aeterna.

19. Confundentur. f. frustrati spe. Malo. i. periculofo. seu calamitoso.

20. Quia. pro. at vero. Mox. ut honorificati fuerint. & exaltati. Hier. gloriantes ut monocerotes. Chal. sicut gloriaverunt cum impinguatorum. qui tandem iugulantur. Quemadmodum fumus. Chald. in fumo gehennae.

21. Mutuatur. i. mutuum accipit.

22. Quia. abundat. more Hebraeo. Benedicentes ei. id est. precantes bene. seu fauentes iusto. Hier. benedicti ab eo. scilicet. Deo. Maledicentes autem. Hier. & qui maledicti.

23. Apud Dominum. Graec. & Hier. a Domino. Diriguntur. Hier. firmanter. Eius. scilicet. Dei. Aug. Voles. scilicet. homo. Aug. at Chald. & via eius grata erit. scilicet. Deo.

24. Cum ceciderit. &c. Chald. cum ceciderit in infirmitatem. non morietur: quia Dominus sustentat eum manu. Supponit manum suam. Hier. sustentat manum eius.

25. Etenim. Chald. nunc autem. Iustum. id est. misericordem. Panem. Chald. panem praenotia. quasi dicat. talibus. si pauperes sunt. semper Deus subuenit.

26. Tota die. Chald. propterea quod tota die. Miseretur. &c. q. d. datei Deus tantum. ut possit aliis donare. Semen. id est. posterit. Benedictione. id est. rerum abundantia.

27. Et inhabita. pro. inhabitabis. Chald. ut habites. Seculum seculi. Hier. & Chald. sempiternum.

28. Iudicium. i. quod aequum. & rectum est. Sanctos. Chald. misericordes.

29. Terram. scilicet. viuentium. In seculum seculi. i. perpetuo.

30. Meditabitur. id est. loquetur. Chald. loquitur. Iudicium. id est. iusta.

31. Supplantabuntur. Hier. deficient. Chal. au- tabunt. Gressus. id est. vitae institutum.

32. Considerat. Chald. insidiatur. Mortificare. Hier. & Chald. occidere.

33. Illi. pro. illius causa. quasi dicat. in die iudicii liberabit eum Deus. vel. cum apud iudicem aliquem sistetur.

34. Expecta Dominum. Chald. confide in Domino. Viam. id est. praecepta. scilicet. per

horum

horum obseruationem ad Deum itur. Hæreditate capias. Hier. & Chald. possideas. Videris. f. eorum interitum securus.

36. Transiui. Chal. defecit à seculo.

37. Innocentiam. Hier. simplicitatem. Chald. integritatem. Vide aequitatem, id est, attende ad id quod rectum est. Chal. respice iter rectum. Quoniam, &c. Hier. quia erit ad extremum viro pax. Chald. quia finis hominis est pax. Reliquia, id est, nouissima, scilicet, felicia, vel posteritas, aut facultates.

28. Simul. i. ad vnum omnes. Reliquia. i. posterius, aut opes, vel, nouissima. q. d. tandem pereit. Chal. finis impiorum exitium.

39. Salus. Chal. redemptio. Protector. Hier. & Chal. fortitudo.

XXXVII. Oratio Penitentis.

1. **R** Ememoratione. f. peccati à se commissi.
2. Furore. i. ira. q. d. iratus: seu feuerè. Aug. furorem ad inferni, iram verò ad Purgatorij supplicium refert. Arguas. i. castigas. Corripas. Chal. castiges. repetitio.

3. Sagittæ tuæ. i. à te immissi dolores, seu tribulationes. Confirmasti. i. roborasti. Manum. i. plagas. q. d. fortiter me percussisti.

4. A facie iræ tuæ. Chald. propter iram tuam. Pax. i. quies. Ossibus. Chal. membris. A facie, id est, propter.

5. Supergressæ. f. more aquæ operientis. q. d. submersus sum peccatis. Super me, id est, plusquam ferre possim.

6. Corruptæ sunt. Hier. & Chal. tabuerunt. Citatrices. i. vulnera animæ ex peccatis; vel corporis, ex plagis Dei. A facie insipientiæ meæ. Chal. propter stultitiam meam. f. qua peccaui.

7. Curuatus. f. peccatorum pondere. Usque in finem. i. perpetuò. Hier. nimis. Chal. supra modum. Ingrediebar. Hier. ambulabam.

8. Lumbi. i. interiora. Illusionibus. f. motibus prauis, seu carnalibus. Hier. ignominia. Chald. combustionem.

9. Afflictus. Chald. confractus. A gemitu. i. præ gemitu.

10. Ange te. q. d. notum tibi. Gemitus. Chald. suspitum.

11. Virtus. Hier. fortitudo. q. d. defectus sum viribus. Et ipsum, pro, etiam ipsum. q. d. præ fletu penè oculos amisi.

12. Aduersum me appropinquauerunt & Hier. quasi contra lepram. Chald. è regione vulneris mei. q. d. tantum spectatores calamitatis meæ, non adiutores erant.

13. Qui iuxta me erant. Hebr. vicini mei. Chald. propinqui mei. De longè. q. d. nihil adiuuantes. Querebant. f. perdere. Vanitates. Hier. insidias. Chald. mendacium. Tota die. Chald. quotidie.

14. Non audiebam, id est, dissimulabam me audire. Non aperiens. i. qui non aperit. Os, scilicet, ad respondendum.

15. Redargutiones. i. obiectorum dilutiones.

16. In te speraui. Hier. te expectabam. Chald. coram te oraui.

17. Dixi, quasi dicat, valde timebam. Ne quando. Hier. & Chald. ne fortè. Supergaudeant mihi. Hier. insultent mihi. Chald. latentur de me. Commouentur. Hier. vacillauerint. Super. i. contra. Magna. i. superbè. Locuti sunt, pro, loquantur.

19. Annuntiabo. Hier. annuntio, id est, fateor, seu patefacio. Cogitabo. Hier. & Chald. sollicitus ero.

20. Confirmati. Hier. & Chal. confortati. q. d. inualescunt. Super. i. contra, vel, plus.

21. Detrahebant. Hier. aduersabantur. Chald. oderunt.

22. Discesseris. Hier. & Chal. elongeris.

23. Intende. Hier. festina. Salutis meæ. f. auctor. Chal. redemptio mea.

XXXVIII. Oratio Afflicti.

1. **P**RO Idithun. Hebr. ipsi Idithun. f. datus ad canendum. Erat Idithun præfectus quidam cantorum. Vide 1. par. 6. & 26.

2. Dixi. i. statui. Posui ori meo custodiã. Chal. custodiam os meum fratri. f. silentij. Hier. custodiam os meum silentio. Aduersum. Heb. coram. Et sic etiam verti poterat ex Græco.

3. A bonis. i. iusta defensione: vel, vt ne de bonis quidem rebus loquerer. f. ne paulatim ad mala prolaberer. Renouatus. q. d. ipsa taciturnitate recruduit, vel. q. d. quamquam dolor renouaretur, tamen tacui.

4. Ignis. f. diuini amoris. Locutus sum. f. quod sequitur.

6. Mensurabiles. Hier. breues. Substantia. Græc. substantia. i. vita. Hier. vita. Chal. corpus. Verumtamen, pro, certe. Vniuersa. q. d. maxima: quamquam Græc. plurale est. q. d. omnia vanitas: adeoque omnis homo.

7. Imagine. i. apparentia quadam, seu, vmbra vitæ, potius quam vera & solida vita. Pertransit. Hier. & Chal. ambulat. q. d. vita hominum velut vmbra est. Frustra. Chal. perperam. Congregabit, pro, congregat. Chal. congregauerit. Hier. dimittat.

8. Substantia, id est, spes, seu, diuitiæ, aut vitæ substantia.

9. Dediisti me. q. d. permisisti, me opprobriis affici. Hier. ne ponas me.

11. Fortitudine. Chald. percussione. Defeci. Hier. & Chal. consumptus sum.

12. In increpationibus. i. per castigationes. Corripuisti. i. soles corripere. Araneam, quæ. f. tactu leui conuulsatur, & moritur. Augst.

vel fortè telam aranæ intelligit.

13. Sileas, id est, cesses, scilicet, opem ferre. Hier. obsurdescas. Apud te, id est, coram te, quasi dicat, brevis vita.

14. Remitte, id est, relaxa, scilicet, flagella. Hier. parce. Refrigerer, i. respirem, seu, recreer. Non ero, i. in hac vita.

XXXIX. Gratiarum actio.

1. **I**psi, pro, ipsius.

2. Intendit, i. attendit. Hier. inclinatus est.

3. Misericordia, i. calamitosa. Facis, i. fordido. Hier. & Chal. corni. Supra petram, i. loco tuto. Direxit. Hier. & Chal. stabilivit.

4. Immisit. Chald. ordinavit. Carmen. Hier. laudem. Chal. hymnum. Videbunt, i. confidebunt. Timebunt, i. Dominum.

5. Nomen Domini. Hier. & Chald. Dominus. Vanitates, & insinias falsas. Hier. superbias, pompasque mendacii.

6. Cogitationibus, iungendum cum, similis sit. Annuntiavi, & locutus sum. q. d. si velim numerare, i. mirabilia tua. Hier. si narrare voluero, & numerare. Multiplicati, & c. Hier. & Chal. plura sunt, quàm ut narrari queant.

7. Sacrificium, i. pacificum. Oblationem, i. ex frugibus. Noluisti, scilicet, præcipue, vel, per se, vel finito tempore legis veteris. Aures. Chald. aures ad auscultanda præcepta tua. Græc. corpus. Perfecisti. Hier. fodisti, id est, aperuisti. Chal. perforasti.

8. Pro peccato, scilicet, hostiam. Postulasti, i. ut rem per se gratam. Venio, i. in mundum. Vox est Christi.

9. In capite libri, id est, primo loco libri prædestinationis, vel, quasi dicat, in summa scripturæ. Finis enim legis Christus. Hier. & Chald. in volumine libri. Ut facerem, & c. coniungi potest cum, scriptum est, vel cum, volui. Legem tuam, scilicet, conferuo, vel volui. Cordis, 70. ventris, sed translatus cordis ob euphoniā secundum Hier.

10. Iustitiam, i. qua iustus es, & iustificas impium. Non prohibebo, pro, non prohibui, i. à tuis laudibus. Scisti. Hier. nosti.

11. Veritatem, id est, fidem in promissis. Salutare, id est, salutem. Chald. redemptionem. Dixi, id est, celebraui. Abscondi, i. apud me retinens, non prædicans. A concilio multo. Hier. in ecclesia multa.

12. Susceperunt, pro, suscipient. Hier. & Chal. serabunt.

13. Iniquitates, id est, poenæ iniquitatum. Ut viderem. Hier. & Chald. videre, q. d. plures sunt, quàm, ut à me possint videri. Dereliquit me, q. d. deficio animo.

14. Respice. Hier. & Chal. festina.

15. Reuereantur, id est, erubescant: repeti-

tio. Simul, quasi dicat, omnes.

16. Mihi. insultantes. Chal. de me. Euge, euge, q. d. letamur eius calamitate.

17. Super te, id est, in te, seu, de te. Magnificetur, id est, exaltetur. Salutare tuum, i. salutem tuam, i. te daram.

18. Mei, i. de me. Hier. pro me.

XL. Oratio afflicti.

1. **I**psi, pro, ipsius.

2. Intelligit, & c. Chal. cogitat de rebus pauperis, ut misereatur eius. Et pauperem, non est Hebr. Mala, id est, calamitosa, seu, periculosa, vide Eph. 6.

3. Conferuet, & c. Hier. & Chal. hæc verba per futurum vertunt. Viuificet. Chal. vitam præstabit. Animam. Chal. voluntatem.

4. Doloris. Hier. & Chal. infirmitatis, q. d. vbi ægrotus decumbet. Verasti, pro, vertes, i. in sanitatem, seu, quietem, vel, q. d. ita compones, ut possit quiescere.

5. Dixi, pro, dicebam, i. in morbo. Animam meam, i. me. Tibi. Chal. coram te.

6. Dixerunt, i. præcati sunt.

7. Ingrediebatur, i. ad me. Videret, i. inuideret. Vana, q. d. fingebat se dolere. Chald. mendacium. Cor, i. ex corde, verba procedunt, quidam tamen cum sequentibus iungunt. i. cum congregauit, & c. Sibi, i. animo suo. Loquebatur. Hier. detrahet. In idipsum, i. simul, i. cum aliis, vel, q. d. simul ac egreditur à me, multo aliter loquitur, vel iunge cum sequentibus.

8. Susurrabant. Hier. murmurabant. Chal. clam loquuntur. Mihi, i. accidere optantes.

9. Nunquid qui dormit, pro, certe qui dormit. Chald. hic qui infirmatur. Hier. qui dormiuit, q. d. iste nunquam ex morbo conualecet, vel, ex persona David, q. d. spero quidem me conualitutum ex morbo.

10. Etenim. Hier. & Chal. sed &. Pacis meæ. Hier. pacificus meus, i. cum quo pacifice vivebam, & familiariter. Speravi. Hier. habebam fiduciam. Chald. confidebam. Magnificauit, & c. Hier. leuauit contra me plantam. Super, id est, contra. Supplantationem, id est, insidias, seu, fraudem, q. d. vehementer decepit, aut decipere, & subuertere tentauit. Hebr. calcaneum ut à Christo citatur. Ioan. 13.

11. Resuscita. Vox Christi. Hier. leua. Chald. suscita ab infirmitate. Retribuam, i. quod merentur. Hier. & Chald. reddam.

12. Voluisti. Hier. velis, i. ames. Gaudebit. Hier. insultabit. Chal. inualecet. Super, i. de, vel, contra.

13. Innocentiam. Hier. simplicitatem. Chald. integritatem. Suscepisti. Hier. & Chald. adiuvisti. Confirmasti, id est, stabilisti. Chald. statuisti. Hier. statues.

14. Benedictus. s. sit. i. laudetur. A sæculo, &c. id est, perpetuò. Chald. à seculo hoc usque ad futurum. Fiat fiat. Hier. Amen & Amen. Chald. & dicant iusti Amen, & Amen.

X L L. De desiderio Dei.

1. Intellectus. q. d. psalmus plenus eruditione. Filiis Core. s. datus decantandus.

2. Desiderari. i. anhelat. Fontes. Chal. decursus.

3. Sitiuit. pro. sitit. Fontem. Græc. Hier. & Chald. fortem. Apparebo ante. Hier. videbo. Dei. q. d. ante arcam Dei. potest tamen altiori sensu id ad Dei visionem referri.

4. Panes, id est, pro cibo. q. d. relicto cibo, nihil aliud libet quam flere. Dicitur, scilicet, ab infantibus inimicis. Deus, scilicet, à quo sperabas auxilium.

5. Hæc. s. præcedentia, vel sequentia. Effudi. q. d. laxavi dolori habenas, dum cogito quanto olim solerem gaudio ad templum accedere, quod nunc non possum: vel, cœpi bono esse animo sperans me ad templum, seu, tabernaculum de more reditum.

In me. i. apud me. Animam. Chal. cogitationem animæ. Transibo. Hier. veniam. Sonus. pro. soni. Epulantis, id est, festum solenni epulo celebrantis. Græc. Hier. & Chald. festa celebrantis.

6. Salutare. pro. salutari. i. saluatore, coniungendum enim cum Deo. vel. q. d. ob salutare. id est, salutem. Mei. Hier. eius. q. d. ab ipso datum.

7. Deus meus, scilicet, ipse est: vel, ô Deus meus. Ad me ipsum. i. in me ipso. Iordanis. s. vbi dego. A monte modico. pro, qui parvus est mons.

8. Abyssus abyssum inuocat. i. succedit calamitati calamitas. Voce, id est, sono, seu strepitu. Tuarum. q. d. te deminente tribulationum imbrem. Excelsa, id est, fluctus, vel, profunda. q. d. voragine afflictionum. Hier. & Chald. gurgites. Fluctus. explicatio præcedentis.

9. In die, & nocte. i. perpetuò. Misericordiam, scilicet, celebrari. Canticum. potest coniungi cum præcedentibus, vel cum sequentibus. Apud me, scilicet, est. Oratio. s. quæ sequitur. Vitæ meæ. Chald. custodi vitæ meæ.

10. Susceptor. Hier. petra. Chald. fortitudo.

11. Confringuntur. sub inimicis, vel calamitatibus. Ossa. Chal. membra. Qui tribulant me inimici mei. Dux sunt interpretationes verbi vnius Hebraici, quarum prior est 70. altera aliorum Græcorum interpretum. Vox quidem Hebræa, & hostes & affligentes significat.

12. Salutare, id est, salus, seu saluator. s. est. Vultus mei. i. faciem meam exhilarans. Chald. propter redemptionem, quæ est à præsentia eius. Et Deus meus. Chald. quoniam ipse est Deus meus.

X L I I. Continuatio præcedentis materia.

1. Vdica me. q. d. suscipe causam meam.

Discerne. i. discute, seu diiudica. Chald. age. De gente, coniungendum cum, erue me.

3. Lucem. q. d. illumina me. Veritatem, id est, quod promisisti. Deduxerunt, & adduxerunt. Hier. & Chald. ducent, & introductent. Montem. scilicet, Sion, vel caelum. Tabernacula. s. caelestia: vel pro, tabernaculum. s. vbi arca.

4. Ad altare. s. ad offerendum. Iuuentutem, scilicet, futuram in gloria. Aug. nouitatem interpretatur.

5. Salutare, scilicet, est. Vide Psal. 41.

X L I I I. De populi tribulatione.

1. Filiis, scilicet, cantaturis. Intellectum, id est, eruditionem.

2. Annuntiaverunt. s. per scripta, & posteros, vel etiam per se. Antiquis, id est, qui illos præcesserant.

3. Disperdidit, id est, deleuit.

4. Illuminatio, id est, fauor, qui solet exhiberi vultu hilari. Cōplacuiisti. Chal. cōplacuiisti tibi.

5. Mandas salutes. q. d. saluas, seu, liberas. Iacob. genitius est.

6. In te, id est, te iuuante. Cornu pro, velut cornu. Nomine. i. virtute, vel, inuocatione. Spernemus. Hier. conculcabitur. Chald. subijciemus. Insurgentes in nos. Hier. aduersarios nostros.

9. Laudabimur. i. gloriabimur. Hier. gaudebimus. Chal. laudabimus. Tota. i. omni. In nomine tuo. Hier. & Chal. nomen tuum. In seculum. Hier. in æternum.

10. Repulisti. i. videris proiecisse. Chal. oblitus es. Confudisti. i. pudescisti, scilicet, deferendo. Egrederis. s. vt protegas, sicut solebas. Virtutibus. Hier. exercitiis.

11. Auertisti, &c. Hier. vertisti terga nostra hostibus. Chald. fecisti, vt verteremus ceruicem coram hoste. Post inimicos, id est, dum hostes persequeremur.

12. Escaum. Hier. & Chal. ad deuorandum. In gentibus. Chald. inter populos.

13. Sine pretio. i. vili. Multitudo. s. lucris, seu, pretij: vt sit repetitio, seu, explicatio. Chald. non multiplicasti lucrum. Commutationibus, id est, venditionibus.

14. Opprobrium. pro. in opprobrium.

15. In similitudinem. s. vt dicant de misero aliquo. Est infelicioior Iudæo. Chald. in proverbium. Commotionem capitis. i. ludibrium.

16. Tota. i. omni. Cōtra. i. ante. q. d. ob oculos.

17. A voce. i. propter vocem. Obloquentis. Hier. blasphemantis. Chal. calumniantis. A facie, id est, propter, vel, ob vultum. s. superbum.

18. Testamento. i. pacto. q. d. non violauimus fœdus. Chald. in pactum tuum.

19. Retro. s. à via, qua ad te ibamus. Decli-

naſti, id eſt, deſlexiſti. q. d. reieciſti nos. Hier. nec declinauerunt greſſus noſtri à ſemita tua, ſcilicet, reperit negationem, more Hebræo.

20. Vmbra mortis, id eſt, tenebræ maximæ, ſcilicet, tribulationum.

21. Expandimus, ſcilicet, petētes opem. Quoniam, pro, & quidem. Mortificamur, id eſt, occidimur. Tota, id eſt, omni. Occiſionis. Chal. occiſioni tradita, q. d. perinde nos tractant hoſtes, ac ſi oues eſſemus, nec pluris faciunt, quàm pecus.

22. Exurge. q. d. Fer opem. Chald. inualeſce. Obdormis, id eſt, ceſſas. Aug. In finem. Hier. & Chald. in ſempiternum.

24. Auertis. Hier. abſcondis. Chald. auers.

25. In puluere. q. d. vſque ad terram. Anima, id eſt, vita. Conglutinata eſt. Chald. & Hier. adhaſit, ſcilicet, conculcante hoſte.

26. Nomen tuum. Hier. miſericordiam tuam. Chald. bonitatem.

XLIII. De Chriſto.

1. **C**ommutabuntur, ſcilicet, ab infidelitate ad fidem. Filiis. ſ. datuſ ad cantandum. Intellectum, id eſt, eruditionem. Dilecto, ſcilicet, ſponſo Chriſto.

2. Eructauit. i. effudit. Dico. Chald. dicam. Opera. ſ. pſalmos. Regi. i. ad Regis. ſ. Chriſti honorem: vel, de Rege. Calamus. pro, velut calamus. Scriba. ſ. Spiritus ſancti.

3. Specioſus forma. ſ. es. Chald. pulchritudo tua, ô Rex Chriſte. Gratia. ſ. loquendi, ſeu, prædicandi. Nunquam ſic locutus eſt homo. Propterea quòd, ſeu, ad hoc. Benedixit, id eſt, donis ornauit.

4. Gladio, ſcilicet, verbi Dei.

5. Specie. i. ſplendore, ſeu, gloria. Intende ſcilicet, bello. vel, tende arcum. Proſperè, coniungendum cum, procede. Regna, coniungendum cum ſequentibus. Dextera. i. potentia.

6. Sagitta. i. arma, ſeu, prædicatio. In corda. ſ. ſiguntur ſagittæ. Hier. Chal. & Græc. in corde. Regis. i. tuorum. antecedens pro relatiuo.

7. Sedes. i. thronus regius. Virga directionis, id eſt, recta. Hier. ſceptrum æquitatis.

8. Dilexiſti. Chald. dilexiſti ô Rex Chriſte. Propterea. i. ad eum finem. Deus Deus. i. ô Deus Fili, Deus Pater. Pra confortibus. i. pluſquàm ſocijs, ſeu, ſodales. Hier. præ participibus.

9. Gutta. Hier. & 70. ſt. cte. eſt autem, ſtaſte liquor myrrha. Chald. aloë. Quidam putant eſſe quod vulgo Benzoi, miri, ſcilicet, odoris ſuccum concretum. Caſia, vulgo, cannella. A veſtimentis. Hier. in veſtimentis. Domibus, id eſt, reſpoſitorius. ſ. de promptis. q. d. ſpirant odorem valde ſuaſam, cum proferuntur. Ex quibus. Hier. quibus. Delectauerunt. Iqui tibi ea donarunt.

10. Filia Regum. ſ. aſcendunt. Chald. Regiones Regum. Aſtitit, pro, aſtabit. A dextris tuis,

id eſt, loco honorifico.

11. Filia Chald. congregatio Iſraël.

12. Adorabunt, ſcilicet, nationes. Hier. adora. Græc. & Chal. adorabis.

13. Filia Tyri. q. d. Gentiles. Chal. habitatores arcis Tyri. Diuites plebis. i. ditiffimi quique.

14. Eius. abundat. Ab intus. q. d. præcipue eſt in animo. Fimbriis. q. d. veſtis eius auro intexta.

15. Poſt eam. ſ. pedifequæ. Proximæ, id eſt, ſodales. Hier. amicæ. Tibi. Hier. illuc. Chald. ad te. ſub. ô Chriſte.

16. Templum. Hier. thalamum.

17. Pro patribus. ſ. patriarchis, vel, Apoſtoliſ. Filijs, ſcilicet, Apoſtoliſ, vel Epiſcopiſ.

18. Memores erunt. Græc. memor ero. Hier. recordabor. Chal. memorabo nomen tuum, &c.

XLV. De liberatione à tribulationibus.

1. **A**rcanis. ſ. Dei conſilijs, ſeu, iudicijs.

2. **R**efugium. Hier. ſpes. Virtus. Hier. fortitudo. Nimis. poteſt coniungi, cum adiutor, vel cum, inuenerunt.

3. Dum turbabitur, &c. i. etiam ſi moueatur terra, & montes transferantur. Cor. i. medium.

4. Sonuerunt, &c. pro, etiam ſi ſonent, & turbentur. ſ. non timebimus. Eorum. pro, eius, ſcilicet, maris. Nam Græc. & Hebr. hic, maria, pluralis numeri. Conturbati, id eſt, agitati, ſeu, concuſſi. Eius, ſcilicet, Dei.

5. Fluminis impetus. Chald. populi conuentus.

6. Eius. ſ. ciniratis. Manè diluculo. Chal. tempore matutino. q. d. tempeſtiuè, ſeu, citò.

7. Conturbata, ſcilicet, timore. Inclinata. Hier. concuſſa. Chald. tremuerunt. Dedit, ſcilicet, Deus. Vocem, ſcilicet, prædicationis, vel tonitruum. Mota. Hier. proſtrata. Terra. Chald. habitatores terra.

8. Virtutum. Hier. & Chald. exercituum. Suſceptor. Hier. protector. Chal. fortitudo.

9. Prodigia, id eſt, mirabilia. Hieron. fortitudines.

10. Bella. ſ. infidelium contra Eccleſiam. Vſque ad fines. q. d. per totum orbem.

11. Vacate, id eſt, attendite. Hier. ceſſate, ſcilicet, à peccatis, vel, oppugnatione Eccleſiæ, vel curijs, ſuperſuis. Exaltabor, id eſt, celebrabor tanquam Deus.

12. Suſceptor. Hier. & Chald. fortitudo.

XLVI. De Chriſto.

2. **P**laudite, ſcilicet, in ſignum lætitiæ. Exultationis. Hier. & Chald. laudis.

3. Terribilis, id eſt, metuendus. Terram. Chal. habitatores terra.

5. Nobis, ſcilicet, dare. vel pro, in nobis. Speciem. Hier. & Chald. gloriam. q. d. vnde Iacob habet, quòd gloriatur.

6. Ascendit Deus. i. Dei Arca, vnde Deus responfa dabit. Chal. exaltabitur nomen Domini.
 7. Pfallite. Hier. canite. Chal. laudare.
 8. Sapienter. q. d. mente composita. Chal. cum intellectu bono.
 9. Regnavit. Chal. regnat. Sanctam suam. Chal. gloriæ suæ.
 10. Cum Deo. q. d. Deo se subdentes. Dii. i. iudices, seu, principes, vt sit repetitio. Græc. Dei. f. sunt omnes, est enim genitiuus. Eleuati sunt. q. d. sic ad Deum accedendo, eique se subdendo, multo maiores euaserunt.

XLVII. De Dei tutela.

1. **P**salms cantici. Chald. canticum laudis. Sabbati. f. cantandus.
 2. Monte. f. Sion.
 3. Fundatur, pro, fundata est. f. ciuitas. Mons, pro, vbi mons. Latera, pro, ad latus, secundum quosdam: at secundum alios, latera intelliguntur partes ciuitatis oppositæ monti Sion, qui ad Austrum.
 4. Suscipiet. i. defendet.
 5. Congregati. f. contra eam. In vnum, id est, simul.
 6. Videntes. f. Dei virtutem. Conturbati. Chal. propter signa & miracula conturbati sunt.
 7. Dolores. Chald. tremor. q. d. correpti sunt maximo metu & dolore.
 8. In Spiritu, &c. q. d. conteres eos, vt solent naues vento vehementi. Tharsis. i. maris. q. d. mundi superbiæ.
 9. Audiuimus. f. in promissionibus. Aug. Vidimus. f. in exhibitionibus. Aug. Virtutum. Hier. & Chal. exercituum. In æternum, scilicet, duraturam.
 11. Nomen. i. potentiam, seu, maiestatem. q. d. celebraris vt par est. Dextera. q. d. iustissima sunt quæcunque facis.
 12. Filie Iudæ. i. Iudææ vrbes. Chal. congregatio domus Iudæ.
 13. Complectimini. Hier. & Chal. circuite. Narrate in turribus. Hier. & Chald. numerate turres.
 14. Ponite, &c. q. d. considerate diligenter, quàm sit fortis. Distribuite. i. distinctè numerate. Altera. Hier. & Chal. nouissima.
 15. Quoniam hic, &c. f. id narrandum. In secula. i. perpetuò.

XLVIII. De malorum prosperitate.

2. **O**rbem. Chal. terram.
 3. Terrigenæ. Hier. & Chal. filij Adam. Hominum. Hier. viri. Chal. Iacob. Quidam per filios Adam ignobiles intelligunt, per filios viri, seu, virorum, nobiles. q. d. omne hominum genus. In vnum. abundat. Diues, & pauper. q. d. om-

nes. Chal. mundus, & profanus.

4. Sapientiam. i. verba sapientiæ. Prudentiam Chal. recta.
 5. Parabolam. i. sententias per similitudines, vel, graues, & eruditionis plenas. Aurem. q. d. etiam ipse audiam attentè. Psalterio. Hier. & Chal. cithara. Propositionem. Hier. & Chald. anigma.
 6. Mala. i. aduersitatis, vel iudicij. Iniquitas, &c. Chal. nisi quando reatus peccati mei circundabit me, quasi dicat, si non peccaui, non timebo. Calcanei. i. finis vitæ, vel, qua proximum supplantat, vel, gressuum. i. operum. Circundabit. i. tenebit, vel, opprimet.
 7. Qui confidunt, &c. f. hi sunt qui timent in die mala. Gloriantur. Hier. superbiunt.
 8. Non redimet, scilicet, die mala fratrem. Redimet, pro, non redimet; repetenda enim negatio præcedens. Homo, scilicet, vllus, die iudicij. Placationem suam. Hier. propitiationem pro eo, quasi dicat, non poterit Deum placare, vt illum redimat.
 9. Suæ, pro, eius. Hier. eorum. Et laborabit, pro, sed laborabit. f. ille in suppliciis.
 10. In finem. Hier. in sempiternum. Interitum, quasi dicat, etiam si mori optet, non poterit, vel, per interrogationem, quasi dicat, an non morietur?
 11. Viderit, id est, aduertere possit. Sapientes, &c. quasi dicat, omnes homines mori. Alienis, id est, extraneis.
 12. In æternum, scilicet, vsque in diem iudicij. Tabernacula, &c. quasi dicat, ipsa sepulcra erunt illorum tabernacula. Vocauerunt, &c. Hier. vocauerunt nominibus suis terras suas. Chald. comparauerunt sibi nomen prauum super terram.
 13. Esset, scilicet, à Deo positus in Paradiso. Non intellexit, scilicet, suam dignitatem; seu, Dei beneficium.
 14. Hæc via. q. d. Talis est istorum vita. Scandalum ipsis. q. d. ipsis in ruinam cedens. In ore suo complacent. q. d. se etiam iactant.
 15. Oves, scilicet, mactandæ. Dominabuntur eorum, id est, apparebit eis superiores. Hier. subiciet eos. Matutino. i. luce futuri seculi. Auxilium, id est, potentia. Hier. figura. Chal. corpora. A gloria eorum, pro, à gloria sua. f. decident, id enim est veterascere.
 16. Redimet. f. resuscitans. Manu. i. potestate. Inferi, quò Christi anima descenderat. Bas. Acceperit. f. ad se.
 18. Omnia, pro, quidquam.
 19. Benedicetur. i. beata dicetur. f. ab insipientibus. Confitebitur tibi, &c. q. d. neminem laudat, nisi sibi beneficientem.
 20. Vsque in progeniem. q. d. in societatem, seu, morem. f. imitabitur parentum mores, vel, in locum maiorum. f. infernum.

XLIX. De Christi aduentu utroque.

1. **A** Saph, scilicet, datus ad cœnandum. Deus deorum, quasi dicat, omnium etiam qui dii habentur. Hier. & Chald. fortis Deus. Locutus est. Chald. locutus est à principio. Vocauit terram, id est, terræ habitatores. Chald. vocauit, vt faceret terram. A solis ortu, &c. quasi dicat, omnes homines ad iudicium vocabit: præteritum pro futuro.
2. Sion, scilicet, caelesti, vel, terrena. Species, scilicet, apparuit, quasi dicat, ibi relucet eius maiestas, vel, apparebit, scilicet, die iudicii, quod fiet prope Sion, scilicet, in valle Josaphat.
3. Silebit, id est, dissimulabit, scilicet, hominū peccata, sed puniet.
4. Cælum. Chald. Angelos excelsos. Terram. Chald. iustos terræ. Discernere. Hier. & Chald. vt iudicet.
5. Congregate, scilicet, o Angeli. Illi sanctos eius. Hier. & Chald. mihi sanctos meos. Qui ordinant, &c. id est, qui facto sacrificio fœdus cum Deo inierunt, quasi dicat, qui se Dei seruitio manciparunt. Hier. qui ferunt pactū mecum in sacrificio.
6. Caeli. Chald. Angeli excelsi, quasi dicat, per Angelorum ministerium manifestabitur Dei iustitia. Quoniam, pro, nempe quod.
8. In sacrificiis. Chald. propter sacrificia holocausta, &c. quasi dicat, satis. n. multa offers.
9. Non accipiam, quasi dicat, non opus habeo; vel, non præcipue requiro.
11. Cognoui, scilicet, vt Dominus omnium. Mecum, id est, in mea potestate.
12. Non dicam, quasi dicat, non est opus à te petam. Plenitudo eius, id est, quidquid cōtinet.
14. Amola, &c. Chald. reprime concupiscentiam prauam, & reputabitur coram Domino sicut sacrificium confessionis.
16. Peccatori. Hier. impio. Chald. impio, qui non agit penitentiam. Enarras, id est, prædicas. Iustitias, id est, præcepta. Testamentum. Hier. & Chald. pactum.
17. Tu verò odisti. Chald. cum tu oderis. Retorsit. Hier. & Chald. post te.
18. Curtebas, scilicet, ad furtum. Portionem. Hier. & Chald. partem, quasi dicat, socius eras, seu, particeps.
20. Sedens, scilicet, cum aliis improbis. Matris, id est, ecclesie. Scandalum, id est, offendiculum. Hier. & Chald. opprobrium.
21. Tacui. Chald. expectaui, vt te conuerteres. Tui similes, scilicet, probans mala. Statuam, scilicet, te.
23. Sacrificium laudis, &c. Chald. qui compressit fomitem prauum, velut oblatio confessionis imputabitur ei, & dissipanti viam prauam ostendam redemptionem Dei. Illic, scilicet, in sacrificio laudis. Dei, id est, meam, scilicet, quam do.

L. Oratio Penitentis.

4. **A** Mplius. Hier. multum. Græ. plurimum.
 5. Contra me, i. coram me.
 6. Tibi soli. Chald. coram te solo. Coram te. repetitio. Vt iustificeris, &c. quasi dicat, parce qui promissisti veniam penitentibus, vt appareat te stare promissis. Iudicaris, scilicet, ab impiis, non milereri, vel non esse verax.
 7. Iniquitatibus, id est, peccato originali. Concepit. Hier. peperit.
 8. Veritatem. i. confessionis culpe. Incerta & occulta. Hier. absconditum, & arcanum. Manifestasti, adeoque grauius pececaui.
 9. Asperges, pro, asperge. Hyssopo, i. vt solet sacerdos, hyssopo. Vide Exod. 12. Leui. 14. Num.
 19. Lauabis me, & pro, nam si laueris me.
 10. Auditui meo, &c. Chald. audire me facies gaudium. Humiliata, id est, afflicta. Hier. & Chald. quæ confregisti.
 12. Rectum. Hier. stabilem, scilicet, in bono. In visceribus meis, id est, intra me.
 13. A facie. Chald. à presentia.
 14. Salutaris tui. i. salutis tuæ. Hier. Iesu tui. Chald. redemptionis tuæ. Principali, id est, præcipuo. Hier. potenti. Cōfirma, id est, corrobora.
 15. Tuas, scilicet, quibus ad te peruenitur. Conuertentur. Hier. reuertentur.
 16. Sanguinibus, id est, homicidio, quod commisi. Chald. iudicio interfectionis. Salutis meæ, scilicet, auctori. Exultabit, id est, exultando celebrabit. Hier. laudabit. Iustitiam, id est, misericordiam. Et quidem Syrmachus misericordiam vertit.
 17. Aperies. q. d. dabis materiam te laudandi.
 18. Vtrique, coniungendum cum, dedissem.
 19. Deo, scilicet, gratum. Spiritus contribulatus. Chald. anima contrita.
 20. Sion. Chald. cum Sion. Ierusalem. i. quæ nondum plene extructa est.
 21. Tunc, scilicet, cum benignè feceris; vel, cum ædificata erit Ierusalem. Iustitiæ, id est, ex iusta mente oblatum. vel, quasi dicat, opera iustitiæ. Vitulos, sibi gratos.
1. 1. De iustorum & iniquorum remuneratione.
3. **I**n iniquitate, id est, per iniquitatem. Tota, id est, omni.
 4. Cogitauit. i. molitur. Nouacula, scilicet, quæ cum radere deberet, ferit.
 5. Super benignitatem. Hier. & Chald. magis quàm bonum. Iniquitatem. Hier. & Chald. mēdaciū. Æquitatem. i. id quod rectum est.
 6. Præcipationis. i. pernicioſa. Hier. ad deuorandum. Chald. voracitatis. Lingua dolosa. Græ. & Hier. linguam dolosam.
 7. In finem. Hier. & Chald. in sempiternum. Emigrabit. i. migrare faciet. Radicem tuam, scilicet, euellat. Hier. & Chald. eradicabit te.
 8. Videbunt. Chald. inspicient punitionem.

9. Adiutorem. Hier. & Chal. fortitudinē suam. Praualuit. Hier. confortatus est. Chald. fortis factus est. Vanitate sua. Hier. infidiis suis. Chald. opulencia sua.

10. Fructifera. Hier. virens. Chald. frondosa. In seculum seculi. repetitio praecedentis. Aug.

11. Fecisti. s. quae supradicta sunt. Chald. fecisti ultionem. Nomen. i. clementiam seu bonitatem. Bonum. i. gratum, seu, iucundum.

LII. De peccatorum obstinatione.

1. **P**RO Amaeth. Græc. super Maeleth. nomen est instrumenti musici. Chal. super choros. Hier. per chorum. Intellectus. Hier. erudio.

2. Dixit, id est, cogitauit. vide Psal. 13. Inficiens. Chald. nequam.

4. Declinauerunt. Hier. auersi sunt. Chald. retrocesserunt. Inutiles facti sunt. Chald. inquinati sunt. Vtque ad vnum. i. ne vnus quidem.

5. Scient, scilicet, Deum, seu, quod æquum est. Vt cibus panis, id est, vt solet panis.

6. Timor. i. causa timendi. Dissipauit. præ. pro fut. Ossa. i. robur.

7. Quis dabit. pro, vtinam Deus det. Salutare. i. salutem. Chald. redemptionem. Conuerterit. Hier. & Chald. reduxerit.

LIII. Oratio in persecutione.

1. **C**ARMINIBUS. i. canticis. Græc. hymnis.

3. **N**omine. i. potentia. Virtute. Hier. fortitudinē. repetitio est. Iudica. Hier. vlciscere.

5. Alieni. s. a Deo; vel alienigenæ. Chal. superbi. Fortes. i. violenti. Quæserunt. s. vt perderent.

6. Ecce. pro, sed. Susceptor. Hier. & Chald. sustentans. Anima. i. vita.

7. Auerte. Hier. redde. Chald. conuertere. q. d. verte in eos mala quæ mihi parant, auertendo à me. Veritate. i. vt promissisti.

8. Voluntariē, id est, libenter, seu, toto corde. Nomiini tuo, id est, tibi. Bonum, id est, iucundum seu, amabile.

9. Despexit. Chald. vidit ultionem.

LIIII. Oratio in persecutione.

3. **I**NTEnde. Hier. attende. Exercitatione, id est, afflictione, vel oratione. Hier. meditatione.

4. A voce, id est, propter minas. Tribulatione, id est, ob persecutionem. Chald. ob infestationem. Declinauerunt. Hier. proiecerunt. q. d. imposuerunt mihi. Iniquitates, id est, falsa crimina. In ira, id est, irati.

5. Conturbatum est. Hier. doluit. Chald. contremisit. Cecidit, id est, irruit.

6. Tenebræ. Chald. formido. Horror, vt solet in tenebris; vel, calamitates. sic enim solent appellari, vt contra, prosperitas, lux.

7. Vt columbæ, id est, celeres. Et volabo.

Hier. vt volem.

8. Ecce elongaui, &c. Hier. vt procul abeam, & commorer in deserto.

9. Expectabam, pro, expecto, vel, expectarem. Fecit, pro, faceret. Pusillanimitate. i. timore, seu, moreore. Tempestate. i. afflictionum procella.

10. Præcipita. s. in mala. q. d. perde eos. Chald. dissipa. Diuide. q. d. fac vt dissideant inter se, atque ira impediatur eorum consilia. Contradictionem. i. contentionem, seu, seditionem.

11. Circundabit. s. iniquitas. Super muros. i. altius, seu, fortius quam muri. Labor. i. oppressio. Hier. dolor. Chald. salitas.

12. Placēs, quasi dicat, palam sit malum. Vfurra. Hier. damnum. Chald. mendacium.

13. Maledixisset, id est, probis affecisset. Super, id est, contra.

14. Tu. Chald. tu Achitophel. Vnanimis. i. amicus. Dux. i. consiliarius. Chald. præceptor. Notus. i. familiaris.

15. Cibos. i. confabulationes. Hier. & Chald. secretum. Ambulaui mus. s. Deum colentes.

16. Veniat, pro, veniet. q. d. digni sunt morte, & æterno supplicio. Viuentes. s. vt olim Core, & Dathan. Medio. i. corde. Aug.

17. Clamaui. Hier. clamabo. Chald. orabo. Saluabit. Chald. redimet.

18. Narrabo. i. exponam afflictionem meam. Chald. orabo. Exaudiet. s. spero.

19. Redimet, id est, liberabit. Appropinquat, scilicet, vt noceant. Inter multos erant mecum. Hier. multi fuerunt aduersum me. Mecum, id est, contra me.

20. Exaudiet. s. me. Commutatio, scilicet, à malo. Et non, pro, quia non.

21. Extendit, scilicet, Deus. Retribuendo, scilicet, illis quod merentur. q. d. puniendo. Conraminauerunt, &c. q. d. quia violauerunt pactum eius, scilicet, non seruantes præcepta.

22. Diuisi, &c. q. d. iram, quam corde retinent, vultu dissimulant. Super. i. plusquam.

23. Curam. Hier. caritatē. Chal. spem. Tuam. i. tui. Fluctuationem. i. turbationem, seu, afflictionem. q. d. liberabitur tandē malis quibus premitur. Chal. egessarem.

24. Deduces. Chald. deturbabis. Puteum interitus. Chald. profundam gehennam. Sanguinum. i. sanguinari. Non dimidiabunt, &c. q. d. nō peruenient ad dimidium vitæ, quam sibi promittebant. vel, quam possent naturaliter viuere.

LV. Oratio in tribulatione.

1. **S**ANCTIS. i. sanctuario. Inscriptione. Græc. inscriptionem. q. d. in monumentum perpetuum, vt solent titulo. i. columnæ inscripta.

2. Conculcauit. Aug. sic solet vna, vt exprimitur vinum. Homo. i. inimicus.

3. Tota. i. omni.

4. Ab altitudine diei, id est, potentia, & prosperitate hominum. Timebo? q. d. non, vel, quasi dicat, timebo. i. cum timuero temporis calamitates magnas, in te sperabo. Græc. non timebo. Hier. altissime, quacunque die territus fuero. Chald. Deus altissime, die qua timuero.

5. In Deo. i. Dei causa. Chald. in mensura iudicij Dei. Sermones. i. res. sic inf. Caro. i. homo.

6. Execrabantur. i. calumniabantur.

7. Inhabitabunt. s. simul. Hier. & Chald. congregabuntur. Abscondent. s. se, vt insidientur. Calcanem. i. vestigia, seu, gressus. Hier. & Chal. plantas. Sicut sustinuerunt. Hier. expectantes. Chald. sicut expectauerunt, sic fecerunt anime meæ.

8. Pro nihilo. i. pro nulla re. q. d. nullo modo. sic vulgò, per niente. In ira. i. iratus.

9. Vitam. q. d. tribulationes. Annuntiaui. i. exposui. Posuisti. q. d. attendisti. Hier. & Chald. pone. In promissione tua. s. est. q. d. sicut promissisti. s. sic fiet, quod sequitur.

10. Tunc. s. cum mihi opem ruleris. Deus. adeoque adiutor.

11. Laudabo sermonem. Hier. prædicabo sermonem.

12. In me, id est, in mente meâ, seu, memoria. vel, apud me prompta. Tua, id est, tibi à me nuncupata. Laudationes. Hier. gratiarum actiones. Græc. laudationes.

14. Placeam. Hier. & Chal. ambulem. Lumen. s. spirituali. vel q. d. vita.

LVI. De Dei auxilio in tribulatione.

1. **D**isperdas, scilicet, me Domine, id est, ne finas perire. David, scilicet, Psalmus. In tituli, &c. vide Psalm. 55.

2. Transeat. s. more tempestatis. Iniquitas. s. hostium. Hier. insidia. Chald. tumultus.

4. Misit. s. Angelum, vel, auxilium. Misericordiam, pro, secundum misericordiam. q. d. ex bonitate sua. Veritatem. i. sicut promiserat.

5. Animam. i. vitam. Conturbatus. q. d. nec per noctem me quiescere hostes sinunt. Arma. Hier. & Chald. lanceæ.

6. Exaltare, &c. q. d. ostende te super omnia esse, & omnipotentem. Gloria tua. s. appareat.

7. Laqueum. Hier. rete. Et incuruauerunt, id depresserunt. Hier. ad incuruandum. Faciem meam, id est, me.

8. In gloria meâ, pro, cum gloria meâ, id est, anima, vel, potentia, quasi dicat, quâ tum possum. Quidam tamen hæc non legunt: etsi sunt in quibusdam Græcis exemplaribus.

9. Gloria. i. anima, seu, musica Dei laudes, vt statim explicatur.

10. In coram.

11. Magnificata, id est, exaltata. Hier. & Chal. magna.

12. Gloria tua. s. appareat.

LVII. De malis hominibus.

1. **N**E disperdas. Vide Psalm. 56.

2. Iustitiam. i. quod iustum est.

3. Etenim, quasi dicat, id. ne iustum est? Operamini. i. machinamini. In terra. potest coniungi cum sequentibus. Concinnant. Græc. connectunt, seu, implicant.

4. Alienati. s. à Deo, seu, iustitia. A vulua. i. à inde à natiuitate.

5. Aspidis. Hier. Reguli. Obtrantis. q. d. sunt astutissimi.

7. Molas. i. molares dentes. Hier. molares. Leonum. i. hostium.

8. Intendit. s. Deus in eos. Infirmentur. Hier. conterantur.

9. Super. eos. Ignis. s. iræ Dei. Solem. q. d. sunt priuati luce, seu, vita.

10. Intelligent rhamnum. Hier. crescant in rhamnum. q. d. priusquam illorum malitia crescat. Rhamnus autem frutex est spinosus, è quo quidam putant Christi coronam spineam confectam. Sicut viuentes. pro, sic viuentes, vel. vt solent aliquando viuentes mergi.

Absorbet. Hier. rapiet. Chald. destruet.

11. Manus. Hier. & Chald. pedes. Lauabit. q. d. more victorum poterit lauare.

12. Homo. id est, qui viderit. Si utique Hier. verè. Fructus. Chald. pramium bonum. Eos. s. iustos.

LVIII. Oratio in persecutione.

1. **N**E disperdas. Vide Psalm. 56.

2. In me. i. contra me.

3. Iniquitatem. Chald. falsitatem. Sanguinem. Chald. homicidis. Ceperunt animam meam. Hier. & Chald. insidiati sunt animæ meæ.

5. Nec iniquitas, &c. q. d. cum nihil eos offenderim. Hier. absque iniquitate meâ, & peccato. Cucurri. i. conuersatus sum. Direxi. s. vitam.

6. Vide. Hier. respice. Virtutum. Hier. exercituum. Intende. Hier. & Chald. euigila. Visitandas. s. & puniendas.

7. Conuerterentur pro, reuerterentur. s. me perdere quærentes. Famen. i. desiderium me perden- di. Vt canes. s. rabie perciti.

8. Gladius. q. d. de me occidendo loquuntur. Quis audiuit? s. dicunt. q. d. putant neminem audire, quæ loquuntur. Hier. quasi nemo audiat.

9. Domine. s. qui audis. Eos. i. eorum conatus Gentes. s. tibi contrarias.

10. Ad te. i. apud te.

11. Deus meus misericordia eius. pro, Dei mei misericordia. Hebr. Praueniet. i. vt eripiat, antequam illi noceant.

12. Ostendit. Chald. ostenderet ultionem. Occidas. s. statim o Domine. Obluiscantur. s. iustitiæ tuæ, quæ punis malos. Populi mei: nominatius pluralis, quamquam in quibusdam Græcis est *λαῖς μου*, quo sensu nescio. Symmachus vertit

Nequando obliuiscatur populus tuus legis tuæ.
Disperge. i. coge vagari. Depone. Hier. destrue.
Chal. redige ad paupertatem.

13. Delictum. Chald. ob delictum. De ex-
citatione. i. ob execrationē, seu maledictionem.
Chal. peritium. Annuntiabuntur, pro, annun-
tiabunt. q. d. quod loquuntur.

14. In consummatione. s. sint. Hier. consume.
Chal. dele eos.

16. Dispergentur. Hier. & Chal. vagabuntur.

17. Exultabo, id est, cum exultatione canta-
bo. sic sup. exultabit lingua mea iustitiam tuam.
Hier. laudabo.

18. Mea. q. d. qui mihi miseretur.

LIX. *Implicatio Diuina misericordia.*

1. **I**mmutabuntur. s. vitæ nouitate. In do-
ctrinam Hier. & Chal. ad docendum.

2. Sobal. Hier. Syriam Soba. Conuertit. s. se.
Hier. & Chal. reuersus est.

3. Repulisti. Chal. dereliquisti.

4. Commora. s. calamitatibus.

5. Ostendisti, id est, fecisti experiri. Vino.
Chal. calice. Compunctionis, id est, pungente,
seu, cruciante. Hier. consopiente. Chald. maledi-
ctionis.

6. Significationem. Hier. signum. Arcus, sci-
licet, hostilis.

7. Dexter tua, id est, potentia tua. Hier. dex-
teram tuam.

8. Sancto. Hier. sanctuario. Partibor, scilicet,
velut possessionem propriam. Sichimam, &c. sci-
licet, loca, quæ possidebat Isoset contra David.
Sichem quidem erat in Samaria; Tabernacula
verò, seu, Succoth in tribu Gad. Metibor, pro,
metiar.

9. Capitis, id est, principatus, vel, quasi dicat,
qui meum caput, id est, vitam tueatur. Rex, qua-
si dicat, regno in Iuda. Hier. legifer, scilicet, Re-
gis est ferre leges.

10. Olla spei meæ. q. d. spero mihi subiectum
iri, vt olla in qua pedes lauantur, aut carnes co-
quantur. Hier. & Chal. olla lacrimarum mei. Calce-
amentum. q. d. mihi subiciam. Alienigenæ, scili-
cet, Palestini, seu, Philistæi.

11. Ciuitatem, pro, ciuitates. s. Idumæorum.

12. Et non, pro, nonne. Virtutibus. Hier. &
Chal. exercitiis.

13. De. Hier. in. Quia. Græc. & pro, quia. Ho-
minis. Hier. ab homine.

14. In Deo. i. Dei ope. Virtutem. i. fortia.

LX. *Orationis afflicti & liberati.*

1. **I**n hymnis, quasi dicat, canticum. Hier. su-
per organum.

3. A finibus, &c. q. d. longè à templo remotus.
Pera, quasi dicat, loco tuto.

4. Factus es. Hier. fuisti. Fortitudinis. Hier.

munitissima. A facie, id est, coram.

5. Tabernaculo, scilicet, calo.

6. Dedisti. Chal. dedisti in seculo venturo.

7. Regis. Chal. Regis Christi. Diem. i. tempus
Generationis & generationis. Chal. sicut gene-
rationes mundi huius, & venturi.

8. Permaner. Hier. & Chal. sedebit. Requirit,
scilicet, vt par est, vel, quasi dicat, quis possit in-
uestigare, seu, comprehendere?

9. Psalmum dicam. Hier. canam. In seculum
seculi. Hier. iugiter. Chal. in æternum. De die in
diem. Hier. per singulos dies.

LXI. *De spe in Deum.*

1. **P**ro Idithun, quasi dicat, datus canen-
dus ipsi Idithun.

2. Subiecta erit. Hier. filebit. Salutare. Hier.
salus. Chal. redemptio.

3. Salutaris. i. Saluator. Hier. salus. Chald. redē-
ptio. Mouebor. s. à statu quieto. Hier. commo-
uebor. Amplius. i. multum.

4. Hominem. i. me. Interficitis. i. conamini in-
terficere. Parieti. s. ruitis.

Inclinatio. s. ad ruinam. Depulsa. s. ad casum.
Chal. rupta. Hier. corruenti.

5. Pretium. i. honorem, seu, dignitatem. Re-
pellere. i. à me auferre. In siti. i. magno affectu. s.
ad Deum confugiens.

6. Subiecta cito. Hier. & Chal. tace. Patientia.
Hier. spes.

7. Emigrabo. Hier. mouebor. s. loco, seu, statu
meo. Chal. commouebor.

8. Salutare. i. salus.

9. Effundite. i. exponite.

10. In stateris. q. d. si appendantur, apparebit
non tanti esse quanti putantur. De vanitate. i. va-
nè. Hier. fraudulentè. In idipsum. i. simul. q. d.
vnà omnes se ipsi vanè decipiunt, dum se putant
plus esse quàm re vera sint.

11. Apponere. i. affigere. q. d. nimium amare.

12. Semel. Hier. vnum. Locutus. s. mihi per re-
uelationem. Duo, scilicet, esse potentem, & mi-
sericordem.

13. Misericordia. s. adest. Reddes. s. per poten-
tiam & misericordiam.

LXII. *De celestium desiderio.*

1. **I** Dumæ. Græc. Hier. & Chal. Iudææ.

2. **D**eus meus. Hier. & Chal. fortitudo mea
tu es. Ad te, quasi dicat, quarens te. In te. Hier.
ad te. Chal. te. Quàm multipliciter, id est, ma-
gnopere. Tibi. Hier. ad te. Chal. te. Caro, quasi
dicat, totus te desidero.

3. Sic in sancto pro, quasi essem ad sanctua-
rium. Apparui. q. d. me tibi præsentio. Viderem
virtutem. Hier. videam fortitudinem. q. d. vt
tuam Majestatem contempler.

4. Super vitas. i. plus quam vita. Heb. vita dicitur plurali numero, vt Latine tenebræ.

5. Sic. sic contemplando. In nomine tuo. i. te inuocando. Leuabo. s. in oratione.

6. Repleatur. Hier. implebitur. s. gratia tua, & consolatio. Exultationis. i. exultantibus.

7. Sic, scilicet, faciendo supradicta. Græc. & Heb. si, quasi dicat, cum tui recordabor & in lecto, & manē surgens. In, pro, & in. Meditabor. Græc. meditabar. In te, id est, de te, scilicet, quod sequitur.

9. Post te. Chal. post vias tuas. q. d. te sequens. Suscepit. Chal. sustentauit.

10. In vanum, id est, frustra, vel sine causa. Quæsierunt, scilicet, perdere. Introibunt in inferiora terræ, id est, sepulcra, quasi dicat, morientur. Hier. ingrediantur in extrema terræ, quasi dicat, longē expellantur.

11. Manus gladij. i. eadem. Partes, pro, pars, seu, fors, q. d. fient esca vulpium.

12. Rex, id est, ego. In Deo, id est, qui talem Deum habet. In eo, id est, per eum, quasi dicat, qui Deum colunt. Obstructum est. Hier. obstruitur. Iniqua. Hier. & Chal. mendacium.

LXII. De Christi Passione & Resurrectione.

2. **A** Timore. s. ne timeam. Animam. Hier. & vitam.

3. Protexisti. Græc. protege. Hier. absconde.

4. Quia. Græc. & Chal. qui. Arcum suū. Hier. sagittam suam. Rem amaram: appositivē. Chal. sagittis vinctis veneno mortifero.

5. Timebunt. s. Deum.

6. Firmauerunt sibi, id est, inter se constituerunt animo obfirmato. Sermonem nequam, id est, rem pessimam, scilicet, perniciosum consilium de Christo occidendo. Narrauerunt, id est, inter se tractarunt.

7. Scrutati sunt, id est, excogitarunt. Iniquitates, id est, varios nocendi modos. Defecerunt, id est, fatigati sunt quærendo. Altum, id est, profundum, quasi dicat, profundo corde mala machinantur.

8. Exaltabitur, id est, ostendet se superiorem, destruendo consilia eorum, & puniendo illos, Christumque resuscitando. Sagittæ paruulorum, &c. quasi dicat, tanquam stulti Dei sagittis interficientur.

9. Infirmata, &c. quasi dicat, ea mala, quæ contra alios loquebantur in ipsos recident. Eos, scilicet, à Deo punitos.

11. Laudabuntur. Hier. exultabunt.

LXIII. De Christi Ecclesia per Terram significata.

1. **E**zechia. Græc. Ezechielis.

2. Te decet hymnus. Hier. tibi silentium laus.

3. Caro, id est, homo, quasi dicat, omne humanum genus.

4. Verba, id est, facta. Nos, id est, vires nostras, vel, quasi dicat, contra nos.

5. Elegisti, & assumpsisti. Hier. elegeris & suscepisti. Templum, scilicet, caeleste, vel, anima iusti, vel Ecclesia.

6. In aquare, id est, iustitiæ rectitudine. Mari, id est, insulis, s. habitantium. Longē, q. d. à terra remotis.

7. Præparans. i. stabiliens.

9. Terminos, id est, fines, scilicet, terræ. Signis, scilicet, celestibus, vel miraculis. Exitus, pro, per exitus, quasi dicat, ortu solis manē, & luna noctu homines latificas, vel exitus matutini vocat orientem, exitum autem vespere, seu noctis, occidentem, quasi dicat, orientales, & occidentales: omnes enim homines ad salutem per Christum vocati.

10. Inebriasti. Hier. irrigasti. Multiplicasti locupletare, id est, multipliciter locupletasti. Hier. vbertate ditasti. Flumen Dei, scilicet, nubes. Parasti, scilicet, sic. Illorum, scilicet, hominum. Eius, scilicet, terræ, quasi dicat, per pluuiam paratur terra ad ferendos fructus.

11. Riuos. Hier. sulcos. Inebria, id est, irriga. Genimina. Hier. fruges. Stillicidiis, id est, pluuiæ. Eius, id est, in eam, scilicet, terram cadentibus. Germinans. s. terra, vel pro, germen.

12. Coronæ, id est, circulo, vel, fructibus quibus velut coronatur, seu ornatur annus. Benignitatis tuæ, id est, quem tua bonitate fertilem facis. Tui, id est, terræ tuæ.

13. Speciosa. Hier. pascua. Exultatione, id est, lato gramine.

14. Induti sunt. Hier. vestiuntur. Ouium, pro, ouibus. Hier. agnis, quasi dicat, multos edent fortis. Clamabunt. Chald. iubilabunt, scilicet, homines obprouentus.

LXV. De Dei operibus.

1. **R**esurrectionis. i. de resurrectione.

2. **R**Deo, id est, in honorem Dei. Chal. coram Domino. Terra. Chald. habitatores terræ. Date gloriam laudi eius, id est, glorificate eum laudando.

3. Terribilia, id est, stupenda. In multitudine, id est, ob magnitudinem. Mentientur tibi, id est, se tibi ficto animo subijcient.

5. Terribilis, id est, admirabilis, genitiuus est. Græc. tamen est nominatiuus addito quam, scilicet, *ὡς ποσὶς*.

6. Mare, scilicet, rubrum. Flumine, scilicet, Iordane. Pertransibunt. Chald. transferunt filij Israël. Lætabimur, pro, lætati sumus. Ipso, scilicet, Deo.

7. Qui exasperant, scilicet, Deum. Hier. increduli. Chald. rebelles. Exaltentur, id est, super-

biant.

biant. Chal. exaltabuntur. q. d. deprimuntur.

8. Auditam. Chald. audiri.

9. Ad vitam. pro. in vita. Dedit in commotionem. id est. permisit labi.

11. Laqueum. i. angustias. seu. captiuitatem.

12. Ignem & aquam. i. varias tribulationes.

13. In holocaustis. Chald. cum holocaustis.

14. Distinxerunt. id est. distinxerunt nuncuparunt. Hier. promiserunt. Et. pro. & quæ.

15. Medullata. Chald. pingua. Arietum. iungendum cum. holocausta. Offeram. Heb. faciam.

16. Omnes. iungendum cum. venire.

17. Exaltaui. id est. laudibus extuli. scilicet. illum. Sub. pro. in. sic. sub lingua eius labor. & dolor. pro. in lingua. & veneni aspidum sub labiis eorum. id est. in labiis.

18. Iniquitatem. Chal. mendacium. Si aspexi. q. d. si ad iniquitatem cor applicuissim. non me Deus exaudisset.

20. Amouit. id est. repulit.

LXVI. De gratia Dei per Christum.

1. **C**Antici. id est. in laudem Dei.

2. **B**enedicat. id est. benefaciat. Illuminet. id est. hilarem. & propitium ostendat.

3. Salutare. i. salutem. Chald. redemptionem.

5. **E**quitare. i. iustitia. Dirigis. s. ne errent.

7. Fructum. scilicet. Christum.

8. Deus. ter nominatur ob mysterium Trinitatis. Fines. q. d. etiam qui extrema terræ incolunt.

LXVII. De Christo & Ecclesia.

2. **F**acie. id est. conspectu.

3. **A** facie. id est. præsentia.

4. Epulentur. Hier. lætentur.

5. Iter facite. i. parate viam. s. sublatis offendiculis. Ascendit. s. in cælum Christus. Super occasum. i. post mortem. Turbabantur. scilicet. hostes.

6. Iudicis. id est. vindicis. Hier. defensoris. Loco sancto. scilicet. cælo. vel templo.

7. Vnius moris. i. vnanimis. seu. concordis. Domo. scilicet. ecclesia. Exasperant. s. Deum. Hier. increduli. Chald. pertinaces. q. d. etiam hos Christus à peccatis educit. vel loquitur de liberatione ex Agypto. Qui habitant. pro. habitare videntur. Sepulcris. q. d. mortuos in peccatis. vel. qui seruitute Aegyptiaca premebantur.

8. In conspectu populi. id est. ante populum. scilicet. præcedebat arca. & columna.

9. Distillauerunt. s. manna. A facie. id est. ob præsentiam. Sinai. id est. qui apparuit in Sinai.

10. Voluntariam. id est. ex liberalitate. Chald. viuificationis. Hereditati tuæ. id est. populo tuo. Et infirmata. &c. q. d. & quando infirmatur. tu eam sanas. Chald. & ecclesiam laborantem tu erexisti.

11. Animalia. scilicet. pecora. q. d. grex tuus.

id est. populus. Ea. s. terra promissionis. Parasti. scilicet. eam. Dulcedine. Hier. bonitate. Pauperi. s. salioqui populo tuo.

12. Verbum. id est. efficacem sermonem. Euangelizantibus. s. Euangelij prædicatoribus. Virtute. s. faciendi miracula. Aug.

13. Virtutum. id est. exercituum. scilicet. est iste de quo loquor. Dilecti dilecti. id est. dilectissimi. scilicet. filij sui. vel populi. Speciei. &c. q. d. speciosa Ecclesiæ dabit diuidere spolia. scilicet. vt sit parta victoria.

14. Dormitis. id est. quiescatis. seu. quiete agatis. Ceros. i. sortes. s. cælestem. & terrenam. Pennæ. id est. eritis vt pennæ. Deargentatæ. scilicet. diuinis eloquiis. Et posteriora. pro. cuius posteriora. Auri. i. sapientiæ. Aug.

15. Discernit. id est. distribuit. Reges. id est. qui regant. Eam. scilicet. ecclesiam. Niue. &c. q. d. albi fient. vt solet mons Selmon niue albere.

16. Mons Dei. scilicet. Sion. vel. Ecclesia. Coagulatus. q. d. abundans butyro & caseo. scilicet. Dei donis spiritualibus.

17. Suspiciamini. s. esse præter hunc alios. In finem. Hier. semper. Chal. in perpetuum.

18. Currus Dei. &c. q. d. mundus. cuius velut rotæ cæli. multa rerum varietate est ornatus. Millibus. scilicet. rerum. vel. Angelorum. Latantium. scilicet. Angelorum. In eis. scilicet. eorum opera vtitur. In Sinai in sancto. q. d. vt olim in Sinai monte sancto.

19. Cepisti captiuitatem. id est. hostes captiuasti. Hier. & Chal. captiuam duxisti captiuitatem. Accepisti. id est. acquisisti. Chald. dedisti. Etenim. pro. etiam. Non credentes. &c. q. d. etiam eos in gratiam recepisti. qui antea non credebant. Inhabitare. s. faciens cum eis. q. d. ita vt habitet cum hominibus à se in gratiam receptis Dominus Deus.

20. Die quotidie. Hier. per singulos dies. Salutarium nostrorum. Hier. salutis nostræ. scilicet. auctor.

21. Saluos faciendi. id est. qui saluat quos vult. Hier. salutis. Exitus mortis. q. d. ipse quos vult à morte eripit.

22. Verticem capilli. Chald. enellet capillos. Perambulantium. id est. perdurantium.

23. Ex Baza conuertam. id est. expellam. scilicet. hostes. In profundum. q. d. submergam. vt olim in mari rubro.

24. Vt intingatur. i. ita vt possit intingi. Sanguine. s. hostium. Ex inimicis ab ipso. pro. ex ipso inimicorum sanguine. s. lambere possit.

25. Ingressus. Hier. itinera. s. cum duceres populum per desertum. Sancto. id est. sanctuario. scilicet. ibi colebatur.

26. Præuenerunt. Hier. præcesserunt. scilicet. post transitum maris cantores. In medio. iunge cum. psallentibus. Tympanistiarum. id est.

lympna pulfantium. vide. Exo. 15.

27. De fontibus, id est, de posteris, qui ex Jacob velut fonte profluxerunt.

28. Benjamin. f. Tribus. Adolescens. f. minimus erat frater. Hier. paruus. f. parua erat tribus. Mentis excessus. i. stupore, scilicet, ob victorias. Nephtholim. No. quidem, Apostolos fuisse fere ex his Tribubus.

29. Mandata, &c. q. d. vire fortitudine tua.

30. A templo. pro, in templo.

31. Feras arundinis. i. hastis armatos, vel, similes feris in arundine latentibus. Congregatio. pro, qui sunt velut congregatio. In vaccis. pro, inter vacas. Populorum, iunge cum, congregatio. Excludant. f. vita, vel, hereditate. Argentum, id est, velut argentum.

32. Legati. f. ad Dei populum. Praueniet. i. festinabit. Manus. f. extensa ad fœdus, seu, orationem.

34. Ascendit. q. d. sedet. Ad Orientem. f. in monte Oliueti ascendit, & ex Oriente apparet sol Dei maiestatem indicans. Hier. & Chald. à principio, scilicet, sedet Deus. Voci, id est, verbis. Vocem, id est, vt sit vox.

35. Magnificencia eius, scilicet, apparet. Nubibus. Hier. & Chald. celis.

36. Sanctis suis. Hier. & Chald. sanctuario suo.

LXVIII. De Christi Passione.

1. **C**ommutabuntur, scilicet, Christi imitatione.

2. Aqua, scilicet, afflictionum. Animam. q. d. adeo premor, vt de vita periclitor.

3. In limo. Chal. tanquam in limo. Profundi. pro, profundo. Non est substantia. i. consistentia. Hier. non possum consistere. Chal. non est consistendi locus. Altitudinem maris. Hier. profundum aquarum, scilicet, tribulationum. Tempestas, scilicet, malorum. Hier. flumen.

4. Laboravi. Chald. lassatus sum. Spero in Deum. i. à Deo expecto auxilium.

5. Super, id est, plusquam. Gratis, id est, sine causa. Confortati, id est, roborati.

6. Insipientiam, &c. q. d. me non esse, vt illi putant, stultum, aut peccatorem.

7. In me, id est, propter me, scilicet, si me viderint à te deferri. Virtutum. Hier. exercituum. Confundantur, id est, erubescant. repetitio. Super me, id est, propter me.

8. Propter te, scilicet, quod tibi seruirem. Confusio, id est, pudor.

9. Extraneus, id est, velut extraneus.

10. Zelus, &c. id est, studium cultus tui. Comedit. Chald. consumpsit. Ceciderunt, &c. q. d. me cruciarunt.

11. Operui. i. abscondi, seu humiliavi. Factum in opprobrium, id est, probro datum.

12. Cilicium. Hier. & Chald. saccum. Parabolam, id est, similitudinem, scilicet, de misero loquentes, mihi eum comparabant.

13. Porta, scilicet, vrbis. q. d. primores ciuitatis. Psallebant. q. d. de me cantilenas componebant. Vinum. q. d. in tabernis sedentes.

14. Ad te, scilicet, dirigo. Tempus beneplaciti. f. veniet, quo me liberes. In veritate. f. qua opem promissisti. Salutis. Chald. redemptionis.

15. Luto, scilicet, malorum.

16. Vrgeat. i. claudat. Puteus. Chald. gehenna.

17. Benigna, id est, suavis, vel copiosa.

18. Auertas. Hier. abscondas. Chald. auferas. Puero, id est, seruo.

19. Intende. Hier. & Chald. accede. Propter inimicos. Chal. vt non se efferant inimici.

20. Reuerentiam. Hier. verecundiam. Chald. ignominiam.

21. Expectauit. f. adeo erant assidue calamitates. Sustinui. Hier. expectavi. Contristaretur, scilicet, condolens.

23. Fiat, id est, vertatur. Aug. non est optantis, sed prophetantis. Mensa, id est, scriptura. Retributionem, scilicet, eorum, quae merentur. In scandalum. Hier. ad corruendum.

24. Incurua. q. d. fac destituantur viribus.

27. Percussisti. i. afflixeras. Chal. vulnerasti.

28. Appone iniquitatem. i. punitionem. vel. q. d. permittite eos cadere in peiora. In iustitiam. q. d. ne iustifices. Chald. in ecclesiam iustorum.

29. Viuentium. f. apud te. q. d. ne sint de tuorum numero, vt statim explicatur.

30. Suscepit. Graec. & Hier. suscipiat.

32. Cornua producentem, &c. q. d. tenerum.

35. Caeli, & terra. Chald. Angeli caelorum, & habitatores terrae.

36. Aedificabuntur, pro, reaedificabuntur. Hereditatem acquirunt. Hier. & Chald. possidebunt.

LXIX. Oratio in tribulatione.

1. **I**n rememoratione. pro, in rememorationem. Hier. ad recordandum.

2. Intende, id est, attende.

3. Reuereantur. Hier. erubescant.

4. Mihi, id est, de me. Chal. contra me. Euge euge. Hier. vah vah. Heb. Heach Heach.

5. In te, id est, de te, seu, propter te. Semper. iungendum cum, qui diligunt. Dicere debent semper tales, laudetur Dominus, seu, vt vulgo dici solet, Deo gratias. Salutare. Chald. redemptionem.

LXX. Oratio in persecutione.

1. **N**on confundar. i. ne me permittas confundi. In aeternum, id est, vnquam.

2. In tua iustitia, id est, per tuam iustitiam: iusti enim est ignoscere. Fortè iustitiam vocat misericordiam, vt interdum solet.

5. Patientia. Hieron. expectatio. Chald. spes. Iuuentute. Hier. adulescentia. Chald. pueritia.

6. In te confirmatus. Hier. à te sustentatus.

Ex vtero, id est, à conceptione mea. Cantatio. Hier. laus. q. d. re assidue laudo.

7. Prodigium. Hier. portentum, quasi dicat, quem multi auerfarentur.

8. Tota, id est, omni.

10. Dixerunt mihi. Chal. dixerunt contra me malum. Custodiebant. Hier. & Chald. obseruabant. Insidiantes. In vnum. Hier. pariter.

13. Confusione. Hier. opprobrio.

15. Litteraturam. q. d. erit illitteratus. Chald. numerum. s. beneficiorum Dei.

16. Potentiam. s. cognoscendam, seu, contemplandam, seu, prædicandam. Hier. fortitudine. q. d. nitar in omnibus Dei virtute. Iustitiæ. i. perfectionis, vel, misericordiae, vtrumque enim solet significare.

17. Vsq̃ue nunc, scilicet, docuisti. Pronunciabo, id est, prædicabo.

18. Et vsq̃ue, pro, etiam vsq̃ue, scilicet, pronuntiabo; vel, ne derelinquas. Senium, id est, vltimam ætatem. Aug. Donec ann. iem, id est, adeo vt possim annuntiare. Brachium. i. potentiam, vt statim explicatur.

19. Vsq̃ue in altissima. i. excelsissimam, seu, maximam. Chald. vsq̃ue ad cælos.

20. Ostendisti. i. experiri fecisti. Conuersus pro, iterum. Abyssis terræ. i. sepulcro, vel, inferno, vel, calamitatum profunditate. Iterum. Heb. conuersus, pro, iterum, seu, rursum.

21. Magnificentiam. i. magnificam erga me liberalitatem. Conuersus. i. iterum.

22. Nam. Chal. sed. Vasis Psalms. Chal. instrumentis musicis. Veritatem, id est, fidem in promissis, scilicet, celebrabo.

24. Tota, id est, omni. Meditabitur, id est, loquetur. Chal. annuntiabit. Confusi, & reueriti. i. pudore & verecundia affecti.

LXXI. De Christi Regno.

1. **I**N Salomonem. s. Christi figuram. Chald. per manum Salomonis dictus. Iudicium tuum. i. recte iudicandi rationem. Regi. s. Salomoni, seu, Christo. Et iustitiam, &c. repetitio. Regis. Chal. Dauid Regis.

2. Iudicare, id est, ad iudicandum. Pauperes, id est, afflictos.

3. Suscipiant, scilicet, à te, vel à Rege, de quo supra. Montes, id est, primores, seu, præfecti. Populo, id est, ad populi regimen, & vtilitatem. Et colles, &c. iunge sic, montes, & colles; pacem, & iustitiam.

4. Saluos faciet. i. liberabit.

5. Permanebit, scilicet, in Reg. 10. Cum sole. Hier. quamdiu erit sol, scilicet, perpetuo. Ante, id est, coram. s. quamdiu erit luna. Hier. vltra.

6. Descender, scilicet, in terram, vel in vterum Mariæ. Sicut pluuia, &c. q. d. quiete, vel sine corruptione, vel, cum copia bonorum.

7. Orietur. Hier. germinabit. Chal. multiplicabitur. Iustitia. Hier. & Chal. iustus. Auferatur. Hier. non sit. q. d. semper. Luna, id est, mortalitas. Aug.

8. A mari vsq̃ue ad mare. Chald. ab extremo maris Mediterranei vsq̃ue ad extremum maris Oceani. Aug. toto orbe: totus enim Oceano cingitur. Flumine. Græc. fluminibus. Chal. Euphrate.

9. Lingent. i. osculabuntur, scilicet, in signum reuerentiae.

10. Tharsis. i. maris. Insulæ. i. Insulani. Saba. Regio est Æthiopie, & per d. scribitur. Vide 3. Reg. 10. Dona. Hier. tributum.

13. Parcet. Chald. miserebitur. Saluas faciet. Chal. redimet.

14. Vfuris. Chal. oppressione. Honorabile nomen. Hier. & Chal. pretiosus sanguis.

15. Viuet, scilicet, diu in Regno. Dabitur, id est, offeretur. De ipso, pro, ipsum, scilicet, Christum. Hier. orabunt de eo, id est, pro eo, scilicet, Rege Salomone, seu potius pro Christi aduentu, seu Regno. Tota. Chal. omni.

16. Firmamentum. s. tritici: sic Psal. 104. Firmamentum panis contriuit. Hier. memorabile triticum. Chald. substantificus panis. In summis montium. Hier. & Chal. in capite montium. Super extolletur, &c. q. d. erit altissimus. Super Libanum. i. Libani arbores. Eius. s. Christi. Florebunt. Chal. germinabunt. De ciuitate, id est, ciues, vel pro, in ciuitate. Sicut fenum, id est, herba, quasi dicat, in magna copia.

17. Sit. Hier. & Chal. Græc. erit. Ante. i. coram. q. d. quamdiu sol erit. Hier. vltra. Permanet. Hier. perseverabit. Chald. antequam creatus esset sol, præparatū erat nomen eius. In ipso. Chal. in merito eius. Magnificabunt. Græc. & Hier. beatificabunt. Chald. benedicent.

18. Solus. s. propria virtute.

19. Majestatis. Hier. & Chal. gloriæ. Majestatis. Hier. gloria. Chal. splendore gloriæ. Fiat fiat. Hier. & Chal. Amen. Amen. Defecerunt, &c. Apparet hunc fuisse vltimum Dauid Psalmum, et hunc loco positus sit. Laudes. Hier. & Chal. orationes.

LXXI. De pijs & impijs.

1. **A**Saph. s. traditus decantandus. Israël. Datus est.

2. Effusi sunt. Chald. vacillauerunt. q. d. penè à via declinaui, seu, lapsus sum.

3. Zelauit, id est, indignatus sum, vel, inuidi illis prosperitatem. Super. Hier. contra. Pacem, id est, prosperitatem.

4. Non est respectus, &c. q. d. habent mortem non respiciam, scilicet, faciem. Græc. audientes. q. d. despectus, siue reuerti, ita respectus à respiciendo. Hier. non cogitauerunt de morte sua. Chal. non terrentur, nec conturbantur ob diem

in ortis sue. Firmamentum, scilicet, est, quasi dicat, cito sanantur, & conualescunt, vel, scilicet, non est, quasi dicat, non diu durat morbus, seu, tribulatio illorum.

5. Labore, id est, molestiis, seu ærumnis. Hominum, id est, qui solet hominibus accidere. Flagellabuntur, pro, flagellantur, quasi dicat, prospere eis succedunt omnia.

6. Tenuit, id est, possedit.

7. Quasi ex adipe, id est, abundanter. Transierunt, &c. q. d. se totos tradunt affectibus animi, vel, consecuti sunt quod optabant, in hac vita. se explentes sua desideria.

8. In excelsu, id est, edito loco, q. d. aperte. Hic, de excelsu.

9. In calum, id est, contra calum, seu, Deum. Chald. in sanctos celorum. Os, scilicet, blasphemando. In terra. Chald. in iustos terræ. q. d. & contra Deum, & contra homines loquuntur.

20. Hic, id est, hoc loco. Hier. huc, q. d. aspiciet horum prosperitatem. Et dies, pro, & videbit, quod dies. Pleni, q. d. quod viuunt diutissime.

11. Dixerunt, iusti apud se, velut dubitantes. Quomodo scit, q. d. quomodo istos fert? Scientia, id est, providentia. Excelsu. Chald. altissimo scilicet, Deo.

13. Ergo. Hier. ergone. Sine causa. Hier. frustra. Iustificauit. Hier. & Chald. mundauit. Inter innocentes, id est, cum innocentibus. Hier. in innocentia. Chald. in munditia.

14. Flagellatus, id est, afflictus. Tota, id est, omni. In matutinis, q. d. statim ut surgo, incipit afflictio.

15. Si dicebam, &c. Hier. dixi, si narrauero sic, q. d. dixi apud me, si ita statuo, & de tota hac re decerno. Ecce nationem, &c. q. d. certe id erit reprobare iustorum vitam.

16. Existimabam. Hier. & Chald. cogitavi, q. d. volui huius rei causam planè intelligere. Labor est, &c. q. d. est mihi difficillimum.

17. Intrem, &c. quasi dicat, donec admittat ad secreta Dei consilia. in nouissimis. Chal. finem, quasi dicat, quem tandem finem habeant, & impij, & pij.

18. Propter dolos, id est, ut decipiantur, & errent. Hier. in lubrico. Chald. in tenebris. Posuisti eis, id est, dedisti prosperitatem. Hier. & Chal. posuisti eos, scilicet, tali statu. Deiecisti, &c. pro, deiciendos à te, ubi fuerint exaltati.

20. Somnium, scilicet, post quod nihil est. Surgentium. Hier. euigilantis. Ciuitate, id est, mundo. Chald. in die iudicij magni, cum resurrexerint. Imaginem, id est, apparentiam illam & splendorem.

21. Renes mei, &c. id est, interiora mea. turbata, scilicet, præ indignatione, seu, afflictionibus, quibus me crucias.

22. Ad nihilum. q. d. non aduertere quàm nihil essem, quàmque stultus apud te: vel, q. d. penè me

tribulationes confecerunt.

23. Semper tecum, q. d. cum me tamen semper adiuuares, vel, cum more iumentum oneratus essem laboribus, nunquam tamen à te defeci.

24. Voluntate, id est, beneplacito, seu gratia. Suscepisti. Hier. suscipies.

25. Est, scilicet, quod velim præter te. A te, id est, præ te.

26. Defecit, id est, præ tui desiderio. Pars, id est, portio, seu, hæreditas.

27. Fornicantur, scilicet, adhærendo creaturis. Abs te, scilicet, recedendo.

28. Prædicationes, id est, opera digna prædicatione. Chald. præcepta apostolatus tui. Filia Sion, id est, Ierusalem. f. Ecclesia.

LXXIII. De Ierusalem in figura Ecclesia.

1. Intellectus. Hier. eruditio. Ut quid, id est, inquare. In finem. Chald. in æternum. Pascua tua, id est, quas pascis.

2. Possedisti. Chald. acquisuisti. Ab initio, id est, iam pridem, seu, olim, vel, à multis seculis. Redemisti. Chald. redemisti ex Ægypto. Virgam, id est, sceptrum. Chal. tribus. Hæreditatis tuæ, id est, populi, quem velut hæreditatem possides. Mons, scilicet, vastatus est. Hier. montem, scilicet, redemisti, seu, possedisti.

3. In finem, id est, penitus, scilicet, perdendo eos, vel, q. d. semper durantes. Chald. in perpetuum. Malignatus est. Hier. mala egit. Sancto. Hier. & Chald. sanctuario.

4. Gloriantur, scilicet, contra te. Hier. fremerunt. Solemnitatis, pro, loci solemnitate, scilicet, templi. Signa sua, id est, vexilla. signa pro, signa inquam sua, vel pro, in signa, scilicet, victoria. Hier. in trophæum.

5. Non cognouerunt, scilicet, quantum deferendum esset templo. Sicut in exitu, &c. q. d. ut in portis ciuitatum fieri solet super excelsa loca. est autem coniungendum cum, posuerunt, &c. potest & summum de templo intelligi.

6. Eius, id est, domus tuæ. In idipsum, id est, simul, q. d. pariter omnes.

7. Sanctuarium, id est, templum. In terra, potest coniungi cum precedentibus, q. d. ubi in terra coleris. Chald. cum sequentibus iungit sic, ad terram prostrauerunt. Nominis tui. Chal. in quo inuocatum est nomen tuum.

8. Cognatio. Hier. posterius. Chald. filij. A terra, id est, ne celebretur in terra. Hier. & Chald. in terra.

9. Signa, scilicet, liberationis nostræ, vel, solita miracula. Chald. signa quæ dederunt nobis Propheta. Non cognoscet, quasi dicat, videtur Deus nos non cognoscere. Hier. & Chald. & non est apud nos qui sciat usquequo, scilicet, hæc mala duratura sunt.

10. Irritat. Hier. blasphemabit. Chald. abomi-

nabitur.

nabitur. In finem. Chald. perpetuo.

11. Auertis. f. ab ope ferenda. Et dexteram explicatio est, seu repetitio. De medio sinu, scilicet, cessans proferre, vt adiuues. Chald. de medio sinu tui educ eam. In finem. i. perpetuo.

12. Ante secula. Hier. ab initio. Chald. cuius Maiestas est sancta ab aeterno. Operatus est salutem, quasi dicat, solebat nos adiuuare. In medio terræ, id est, palam, vel, in Iudæa, quæ mediū tenet locum terræ habitabilis. & operatus est, pro, operabitur.

13. Confirmasti, id est, solidasti. Hier. dissipasti. Chald. diuisti. Mare, scilicet, rubrum. Contribulasti. Hier. & Chal. contriuiisti. Draconum, id est, Ægyptiorum.

14. Draconis, id est, Pharaonis. Escam, scilicet, eiecta in littus cadauera sunt esca ferarum. Populis. Chald. simis. q. d. feris. Dicitur populus in scriptura aliquando etiam de belluis. vt Prou. 30. Ioel. 1. Æthiopum. Æthiopes vocantur incolæ littorum maris Rubri.

15. Dirupisti, id est, aperuisti. Chald. erumpere fecisti ē rupe. Ethan. Hier. & Chald. fortes, id est, magnos, scilicet, Iordanem.

16. Tuus, id est, à te. f. auctore. Fabricatus es. Hier. ordinasti. Chal. præparasti. Aurorā. Chald. lunam. Hier. luminare. f. minus.

17. Fecisti. Hier. & Chald. statuisti. ver. Hier. & Chald. hyemem.

18. Huius. f. quod sequitur.

19. Incitauit. Hier. blasphemauit. Chald. execratus est. Bestiis, id est, feris hominibus. Pauperum, id est, afflictorū. In finem. Hier. & Chal. in perpetuum.

20. Testamentum. Hier. & Chald. pactum. Qui obscurati sunt terræ. pro, tenebrosi, seu, obscuri terræ, scilicet, peccatores, vel ignobiles. Iniquitatu, id est, iniquē partis, aut iniquitatum plenis.

21. Auertatur. i. repellarur. f. à te. Humilis factus. Chald. miser. Confusus. f. ob repulsum. Nomen tuum Chald. te.

22. Iudica. Chald. age. q. d. tracta, seu defende. Sunt. f. prolata.

23. Superbia. Hier. sonitus. Chald. fremitus. Ascendit. i. crescit.

LXXIII. De Dei iusto iudicio.

1. **N**E corrumpas. Chald. quando Dauid dixit, Ne destruas populum tuum.

2. Confitebimur tibi. i. laudabimus te.

3. Cum accepero. f. Deus. Tēpus. q. d. cum erit tempus iudicandi. Iustitias. Hier. & Chald. recta. q. d. quod rectum est.

4. Liquefacta. Hier. dissoluetur. Terra. Chal. terræ incolæ. q. d. etsi homines deficiant, tamen terra firma manebit semper. Et omnes, pro, id est, omnes. Confirmauit columnas. q. d. ego

eam velut columnis stabiliui.

5. Cornu. q. d. cristas.

6. Cornu vestrum. Chal. gloriam vestram.

7. Ab Oriente. f. est, qui possit à Dei ira eripere.

9. Calix. f. diuinæ punitionis. Vini meri, id est, potentis iræ. Misto, scilicet, non aqua vt solet, sed altero vino (ideo enim dixit, meri) seu, misto acerbitate supplicij. Chald. mistione amaritudinis. Inclinauit, id est, effudit. Ex hoc in illud. i. in diuersas partes. Exinanita, id est, exhausta, quasi dicat, semper est vnde puniat iniquos.

10. Annunciabo. f. Dei opera, seu, iustitiam. Deo. i. in Dei honorem.

11. Cornua. i. potentiam. Confingam, scilicet, ait Deus.

LXXV. De protectione Dei.

1. **A**D Assyrios, id est, de victoria contra Assyrios.

2. Magnum. f. esse agnoscitur; seu, magni fit.

3. Pace. Hier. Salem. Chal. Ierusalem. Locus. Hier. tabernaculum. Chal. domus sanctuarij.

4. Potentias. i. vires. Chal. sagittas. Bellum. i. bellica instrumenta. Chal. acies belli.

5. Illuminans, id est, adiuuans, seu, fauens. Montibus, id est, calis. Naz. ab Angelis. Aeternis. i. nunquam interituris.

6. Insipientes. f. hostes. Hier. superbi. Somnum, scilicet, mortis. Nihil, scilicet, quo se defenderent. Diuitiarum, id est, diuites, seu, potentes.

7. Increpatione, quasi dicat, te obiurgante, & puniente. Dormitauerūt, id est, mortui sunt.

8. Ex tunc ita, id est, ex quo tempore fueris iratus. vel, ex eo tempore, quo cœperunt peccare, es illis iratus.

9. Audirum fecisti. i. pronunciaisti. Iudicium, quasi dicat, sententiam contra hostes. Terra, id est, terreni.

10. Quiuit. f. à persequendo iustos.

11. Confirebitur, scilicet, ob iustam iniquorum punitionem. Et reliquæ cogitationis, quasi dicat, & reliquæ cogitationes. Agent, scilicet, celebrando tuam iustitiam.

12. In circuitu eius. i. circū altare eius. Affer-tis. i. offerre soletis,

13. Auffert spiritum. i. vitam, seu, animam. Chald. comprimit tumorem.

LXXVI. De Dei ope in tribulatione.

1. **P**RO Idithum. Hier. super Idithum. q. d. datus Idithum ad cantandum.

2. Intendit mihi. Hier. exaudiuit me.

3. Manibus, scilicet, extensis. Contra eum, id est, coram eo. Renuit, scilicet, ob peccata mea. Hier. 2. contra Pelag. Consolari, scilicet, extra Deum.

4. Delectatus sum, scilicet, cogitans Dei misericordiam. Exercitatus sum, scilicet, meditando. Defecit, scilicet, præ morore, vel intentione meditationis fatigatus.

5. Anticipauerunt, i. anteuenterunt. Vigiliis, i. vigiliarum custodes, q. d. ante illos surgebam, seu, vigilabam. Et non sum locutus, q. d. adeo ut loqui non possem, aut non liberet.

6. Dies, f. quibus tuos eripere solebas. Aeternus, q. d. æternam felicitatem. Hier. seculorum, i. superiorum temporum.

7. Scopebam, i. velut fodiens scrutabar; vel, verrebam, vt sit, q. d. scopebam, vel, scopabam.

8. Numquid, sub. dicebam apud me. Complacitor, id est, placior, seu, propitius. quidam legunt, complacior.

9. In finem, Chald. in æternum. A generatione, & c. i. perpetuo repetitio.

10. In ira, i. præ ira.

11. Cœpi, f. intelligere quod sequitur, nempe Deum vti vicissitudine nunc affligendo, nunc liberando: vel, cœpi aliter vitam instituere per Dei gratiam, vel, sapere, vel, respirare, seu, recreari.

12. Quia memor ero, q. d. libenter enim recordor. Ab initio, f. factorum.

13. Ad inuentionibus, i. consiliis.

14. In sancto, i. sanctitate. Chald. sanctæ.

15. Virtutem, Hier. potentiam.

16. Brachio, id est, potentia. Et Ioseph, Chald. quos enutrit Ioseph, f. in fame.

17. Timuerunt, i. velut timentes recesserunt, scilicet, in mari rubro.

18. Sonitus aquarum, id est, pluuia, scilicet, solet te præcipiente decidere, vel, olim decidit. Vocem, i. tonitrua. Etenim, pro, etiam. Sagitte, f. fulgura, vel, grando, aut fulmina. Transseunt, i. transire solent. Hier. & Chald. discurrerant.

19. Vox, scilicet, audita, seu, audita est. In rota, id est, mundo sphærico, vel, in curribus Pharaonis. Coruscationes, Hier. fulgura. Terra, id est, terre habitatores.

20. Mari, f. rubro, cum populum tuum præcederes. Non cognoscentur. Hier. & Chald. non sunt agnita, f. reducta in locum suum aqua.

21. In manu, Chald. per manum, i. ministeriū.

LXXVII. De Dei operibus.

1. Intellectus, Hier. eruditio. Chald. intellectus Spiritus sancti. Asaph. Chald. per manum Asaph. Legem, i. institutionem.

2. Parabolis, id est, sermonibus reconditis. Propositiones, Hier. & Chald. ænigmata, i. occulta quædam, seu vulgo ignota. Ab initio, f. gesta. Hier. antiqua.

3. Quanta, sub. loquar. Hier. & Chald. quæ.

Alteræ, Hier. sequenti. Narrantes, f. Patres.

5. Et suscitauit, &, abundat. Suscitauit, i. de

nouo dedit, suscitare enim est de nouo facere.

Testimonium, i. legem: vt statim repetitione explicatur. Chald. testamentum. Quanta, Hier. & Chald. quæ.

6. Alteræ, Hier. subsequens.

7. Exquirant, Hier. & Chald. custodiant.

8. Praua, Hier. declinans. Chal. rebellis. Exasperans, scilicet, Deum, Hier. & Chal. prouocans. I. Deum ad iram. Direxit, Chald. direxit ad Dominum. Hier. præparauit. Non est creditus cum Deo. Hier. non credidit Deo. Chald. non fuit fidelis in Deum.

9. Ephrem, id est, Ephraim, scilicet, Israelita. pars pro toto. Arcum, id est, arcus sagittas.

Conuersi sunt, Hier. & Chald. terga verterunt. f. facti hostibus inferiores ob peccata.

10. Non custodierunt, Chald. eo quod non obseruassent. Testamentum, Hier. & Chald. pactum.

12. Campo, Hier. regione. Taneos, ciuitas est Ægypti regia. Hebr. Tsoan hoc loco. at Ier. 43. Hier. & Chald. Tachpanches. 70. Taphnes, cum tamen hic 70. Taneos, Chald. Tanes.

13. Quasi in vitro, i. in vnum locum coactas. Hier. quasi aceruum.

14. Diei, Hier. & Chald. per diem. Ignis, i. columnæ igneæ.

15. Abyssus, i. copia aquarum.

17. Excelsus, f. Deum. In aquoso, Chald. deserto arido. Hier. inuio.

18. Tentauerunt, f. velut periculum facientes, quantum posset.

20. Panem, i. cibum, carnes enim optabant.

21. Distulit, i. abiecit, filios, vel significatur dilatio ingressus in terram promissam. Chald. iratus est. Ignis, Vide Num. 11. In, id est, contra.

22. In Deo, Chald. Deo. In salutari eius, q. d. salutem ab ipso.

23. Ianuas, id est, velut ianuas. Cæli, id est, aëris, seu, nubium.

24. Cæli, i. ex aëre decidentem.

25. Angelorum, i. Angelorum opera factum. vel q. d. celestem, seu dignum Angelis. Hier. fortium, f. Angelorum.

26. Transulit, Græc. & Hier. abstulit, q. d. fecit ne flaret ille ventus, sed qui sequitur. Quidam ramen pro incitauit, seu, impulit, accipiunt. Quod si is est sensus, pro eodem Austro & Africus accipiendus vt fit repetitio. Chald. intulit. Austrum, Hier. Eurum, scilicet, Eurus erat respectu deserti: at respectu Iudææ, Austro. Aphricum, scilicet, ab Occidente, respectu deserti.

27. Carnes, f. coturnices.

29. Desiderium, i. quod optabant.

31. Pingues, id est, primarios. Chald. robustos. Electos, i. præcipuos. Chal. iuuenes. Impediuit, Chald. prostrauit.

32. In omnibus his, i. post hæc omnia. In mirabilibus, Chald. miraculis.

33. In vanitate, id est, euanescentes. Cum festinatione, id est, citò.
34. Eos. i. aliquos eorum. Quærebant. s. alij. Diluculo, id est, citò.
35. Rememorati, id est, recordati.
36. Dilexerunt, id est, diligere finxerunt. Mentiti sunt, id est, amorem simularunt.
37. Cum eo, id est, erga eum. Testamento. Hier. & Chal. pacto.
38. Fiet, fut. pro præteritis. Abundauit, vt auerteres. Hier. multumque auertit. Omnem, scilicet, quam illi merebantur. vel, quasi dicat, nullam: vt sit Heb.
39. Caro. q.d. fragiles. Vadens. s. sponte sua, & facile in malum, vel in mortem. Rediens. s. in bonum, vel in vitam.
40. Exacerbauerunt. i. irritauerunt. In aquoso. Hier. solitudine.
41. Conuersi sunt. i. ad ingenium redierunt. vel q.d. iterum.
42. Manus. i. operum.
43. Sicut posuit, pro, vt posuisset.
44. Imbres. Hier. riuos.
45. Cynoniam. i. caninam muscam. Hier. omne genus muscarum. No. quod Hier. *κυνόψαυα*, legendum ait, non *κυνόψαυα*. Chal. missionem ferarum.
46. Erugini. Hier. & Chal. bracho.
48. Possessiones. Hier. iumenta. Chal. armenta. Igni. s. misto cum grandine. Malos. i. malum inferentes seu nocentes.
50. Viam fecit, &c. q.d. progressusque in ira sua. A morte. i. quin occideret.
51. Omnis laboris. Hier. partus. s. maximus in partu labor. Quidam, roboris, vertit; vt Gen. 49. scilicet, primogeniti sunt primitiæ roboris patrum. Cham, id est, Aegyptiorum, qui ex Cham.
52. Perduxit. i. deduxit.
53. In spe. Hier. cum fiducia. Chald. securè.
54. Sanctificationis. i. sanctuarij. Acquisiuit. s. eiecit Chananaeis. Hier. possidet. Distributionis. i. quo diuisa est illis terra.
55. Eorum. i. gentium expulsarum.
56. Testimonia. i. præcepta.
57. Et patres. s. non seruauerant. Prauum. s. aliter facientem sagittam, quam velles.
58. Sculptilibus, id est, idolis. Æmulationem, id est, indignationem.
59. Spreuit, supra eandem vocem Hebraicam verterunt, distulit. Hier. autem utrobique vertit, non distulit. Chal. iratus est. Ad nihilum redegit. Hier. proiecit. Chal. abominatus est.
60. Repulit. Hier. & Chal. reliquit. In hominibus. i. inter homines.
61. Virtutem, id est, arcem, vnde sibi videbantur inuicti. Aug. Chald. legem. Pulchritudinem. Hier. decorem, scilicet, arcem. repetitio.
62. Conclussit in gladio. i. tradidit hostibus.
63. Ignis, scilicet, belli vis, vel urbis incen-

dium, vel Dei ira. Non sunt lamentata. Hier. nemo luit, scilicet, occisas.

64. Viduas, scilicet, occisas. Non plorabantur. q.d. nemo erat, qui fletet mortuos.

65. Excitatus. s. contra hostes. Crapulatus à vino. i. plenus vino. Hier. post crapulam vini.

66. In posteriora, quasi dicat, terga vertentes. Chald. hæmorrhoidibus, scilicet, ea plaga affecti Philistæi. Sempiternum, quasi dicat, quod nunquam eluere poterunt.

67. Ioseph. Chal. quod terenderat in termino Ioseph. s. in Silo vrbe Ephraim. Ephraim. i. reliquas tribus. Elegit. s. ad regnum.

68. Vnicornium, quasi dicat, alto & forti loco. Sanctificium. Hier. & Chald. sanctuarium. Terra, scilicet, Iuda.

71. Seruum. Hier. & Chal. populum.

72. Paut eos. Chal. regnauit super eos. Innocentia. Hier. simplicitate. Chald. integritate. Intellectibus. Hier. & Chal. prudentia. Manuum. i. qua vsus est in operibus.

LXXVIII. De fidelium hostibus.

1. **P**omorum custodiam. i. desertam, vt solent deseri pomorum custodiæ pomis collectis. Chal. in desolationem.

2. Morticina. i. cadauera seruorum tuorum, id est, te colentium. Sanctorum. i. tibi dedicatorum. s. fidelium, qui professione sancti.

3. Tanquam aquam. i. abundanter. Aug.

5. In finem. Chald. in perpetuum. q.d. semperne? Zelus. i. indignatio.

6. Effunde prophetat, non optat. Aug.

7. Comederunt. Chald. dissipauerunt. Locum Chald. domum sanctuarij. Desolauerunt. i. vastauerunt, seu in solitudinem redegerunt.

8. Antiquarum. Hier. veterum. Chal. priorum. Pauperes. Hier. attenuati. Chald. miserabiles.

9. Salutaris, id est, saluator, vel salus, eodem sensu. Nomen tuum, id est, te, vel gloriam nominis tui; vt sit repetitio.

10. Innotescat. i. appareat. s. vltio, &c.

11. Compeditorum. Hier. & Chald. victorū. Posside, id est, serua. Chald. solue. Mortificationum. Hier. interitus. Chal. traditos interneccioni. q.d. morti destinatos.

12. Septuplum. i. perfectam vltionem. Aug. Improperium. Chald. pro punitione improprij.

13. Pascuæ tuæ, id est, quas pascis. Annuntiabimus. s. in hoc seculo, nam in futuro nō erit cui annuntietur. Aug.

LXXIX. De eodem.

1. **C**ommutabuntur, scilicet, à calamitate liberati, vel à peccato. Testimonium. id est, assertio.

2. Qui regis. Hier. & Chald. pastor. Intende.

Hier.

Hier. aufcul. Ouen, pro, oues. Ioseph. i. populum Israël, repetitio. Vocatur autem Ioseph, quod ex eo duæ tribus ortæ, habitusque tanquam primogenitus, vide 1. Par. 5.

3. Coram Ephraim, &c. Has tres tribus præcedebat Arca in deserto, vide Num. 2. Excita, id est, fac appareat.

4. Conuertere. Chal. reduce à captiuitate. Ostende faciem. i. placido vultu aspice.

5. Virtutum. Hier. & Chald. exercituum. Irascere. Chal. non recipies. Serui. Hier. & Chal. populi, quasi dicat, non exaudies orantem populum tuum.

6. Cibabis. Hier. cibasti. Lacrymarum. Chald. intincto lacrymis. Potum dabis. Hier. potasti. Mensura, scilicet, maxima. Hier. & Chal. tripliciter, id est, abunde.

7. Contradictionem. Hier. contentionem. q. d. nobis contradicunt contententes.

11. Vmbra. Chal. vmbra sanctuarii. Eius. s. vineæ. Arbuta. Hier. rami. Cedros Dei, id est, altissimas, scilicet, æquabant.

12. Extendit palmities. Chald. misisti discipulos. Mare. Chal. mare magnum. Flumen. Chal. flumen Euphratem.

13. Vt quid. i. quare. Maceriam. Chal. sepem, scilicet, protectionem.

14. Exterminauit. Hier. vastauit. Apet, pro, apri, scilicet, hostes feri. Singularis ferus, id est, porcus syluestris, vt est Græc.

16. Perfice, id est, restitue integritati. Super filium hominis. Chal. propter Regem Christum. Confirmasti, id est, roborasti. Tibi, id est, apud te, vel, tua virtute.

17. Incensa, scilicet, est vinea. Suffossa. Hier. dirupta. Chald. excisa. Inceperatione, id est, indignatione, vel, punitione. Peribunt, scilicet, qui eam vastant.

18. Fiat. Chal. sit. Dexteræ tuæ, id est, quem dextera tua defendis. Filium hominis. Chald. hominem.

19. Discedimus. Hier. & Chal. recedemus. A te. Chal. à timore tui.

20. Virtutum. Hier. & Chal. exercituum.

LXXX. De festis & cultu Dei.

1. **T**Orcularibus, id est, ecclesiis; vnde vinum exprimitur cæleste. Chald. in cithara allata de Gath, scilicet, cantandus. Quinta sabbati, scilicet, cantandus.

2. Exultate. i. cum exultatione laudate.

3. Date, id est, pulsare, seu, proferte. Psalterium: hic apparet Psalterium esse musicum instrumentum.

4. Buccinate. Hier. & Chald. clangite. Neomenia, id est, nouilunio. Chald. in mense Tisri. i. Septembri, cuius prima die celebrabatur memoria Ægyptiacæ liberationis tuba cornea, item-

que data Legis.

5. Præceptum, scilicet, ita faciendi. Hier. legitimum. Iudicium, id est, mos, seu ritus, aut institutum.

6. Testimonium, id est, præceptum. vel, quasi dicat, ad testimonium, seu memoriam accepti beneficii. Ioseph, id est, Ioseph posteris, quasi dicat, Israele. Linguam. Ægyptiacā olim, vel, Dei in Sinai loquentis.

7. Diuertit. i. liberauit.

8. In tribulatione, scilicet, Ægypti. Tempestatis. scilicet, excitatæ contra Ægyptios. vel q. d. in Sinai, cum tonitrua personarent, & fulgura, vt est Exod. 20. vel q. d. te veluti in tempestate abscondi, seu protexi.

9. Contestabor te, id est, testificabor tibi, scilicet, quid à te velim.

11. Dilata, &c. q. d. pete sanè largiter; dabo enim quod postulaueris.

12. Intendit. i. obtemperauit. Hier. credidit. Chal. acquieuit.

13. Dimisi. i. permisi incedere. Adinventionibus. Hier. & Chal. consiliis.

15. Pro nihilo, id est, nullo negotio. Hier. quasi nihilum. Chal. breui. Forsitan, pro, vtique. Græc. est particula potentialis ἄν. Humiliafsem. i. depressissem, seu perdidissem.

16. Mentiri sunt, pro, mentiti essent. q. d. se subiecissent Deo, etiam ficto animo, scilicet, timentes potentiam, vel, quasi dicat, Israëlita mali violauerunt fidem datam Deo. Hier. negabunt eum. Tempus, scilicet, quo punientur: vel quasi dicat, fuissetque eorum, id est, Iudæorum vita perpetuò tranquilla, seu prospera. s. si me audissent. Chal. furor.

17. Et cibauit, quasi dicat, cum tamen cibauerit olim. Adipe, id est, medulla. Petra, scilicet, educens aquas miraculo. Melle, id est, dulci aqua.

LXXXI. De Iudiciis.

1. **S**ynagoga. Hier. corte. Chald. congregatio. Deorum, id est, Iudicum. Deos. Chald. iudicum. Diudicat, id est, examinat. Chal. iudicat, scilicet, eorum iudicia: seu damnat modo sequenti.

2. Iniquitatem, id est, iniquè. Facies, &c. quasi dicat, personas accipitis, & in gratiam hominum male iudicatis.

3. Iudicare, id est, ius dicite. Egeno. Chal. miserabili. Humilem, id est, afflictum. Chal. miserum. Iustificare. i. innocentes declarate.

5. Nescierunt. Chal. nescierunt bonum operari. Intellexerunt. Chald. intellexerunt legem. Mouebuntur, &c. quasi dicat, cum ipsi sint qui ceteros stabilire deberent, sunt instabiles, vel quasi dicat, prius terra mouebitur, quam ipsi mutantur. Chald. propterea mouentur, &c. quasi

dicat,

dicat, ideo Deus conecit flagellis orbem.

6. *Dij. Chald. velur Angeli. Filij excelsi. i. Dei. Chald. Angeli excelsi. Homines. f. abieci, & viles. Heb. Adan: quod solet significare hominem vilem; vt contra Iſc nobilem, seu strenuum virum. Principibus, id est, tyrannis, vel demonibus. Caderis. f. ex vestro statu, Deo puniente: vel, in infernum deiciemini.*

8. *Sarge. q. d. exere potentiam tuam. Hereditabis. pro, hereditas, id est, possides, vt quis hereditatem propriam. In omnibus gentibus. pro, omnes gentes.*

LXXXII. *Oratio contra hostes.*

1. *Canticum Psalmi, id est, canticum excellentissimum: nam duo substantiua coniunctiua faciunt superlatiuum. Heb.*

2. *Taceas, id est, dissimules. Chald. cesses, scilicet, iuuare. Compescaris, id est, cuncteris. Hier. & Chald. quiescas.*

3. *Sonnerunt. Hier. tumultuati sunt. Chald. fremunt. Extulerunt. f. superbe contra tuos.*

4. *Super. Hier. contra. Malignauerunt, id est, malum inierunt. Sanctos tuos. Hebr. absconditos tuos, id est, a te protectos.*

5. *De gente. Chal. ne fiat populus.*

6. *Testamentum. Hier. & Chal. foedus.*

8. *Gabal. Chald. Gabalita: sunt vero hi populi Idumae: vide Genes. 36. Alienigenae. Chald. Palestini. Hier. Palestina.*

9. *Assur. Chald. Sennacherib, Rex Assyriae. Filiis Loth. scilicet, Ammonitis, & Moabit.*

11. *Disperierunt. pro, qui disperierunt. In Endor. villa est non longe a Thabor. Chald. ad fontem Dor. vide Iud. 4. & 5. Stercus Hier. sterquilinum, quasi dicat, computruerunt more sterquilini.*

13. *Hereditate pro, velut hereditatem. Sanctuarium, id est, terram sanctam.*

14. *Vt rotam, scilicet, loco declui motam.*

15. *Montes, id est, sylvas montium. repetio.*

16. *Persequeris, &c. futura pro imperatiuis. Tua, id est, a te excitata contra eos.*

17. *Et quarent, id est, vt cogantur querere, scilicet, tibi reconciliari.*

19. *Et, pro, vt. Nomen tibi Dominus, id est, te solum esse verum Dominum.*

LXXXIII. *De desiderio Dei.*

1. *Pro torcularibus, id est, iis qui tribulatione premuntur. Chal. in cithara allata de Gath. scilicet, cantandus. Filiis Chore. scilicet, datus ad cantandum.*

2. *Dilecta, id est, amabilia, seu, suauia. Tabernacula, scilicet, caelestia. vel pro, tabernaculum, a quo David aberat. Virtutum. Hier. exercituum.*

3. *Deficit, scilicet, pra desiderio. Cor meum,*

& caro, id est, anima & corpus. Exultauerunt in. id est, exultando optant. Hier. laudabunt.

4. *Etenim passer, &c. q. d. habent passeress quod ego tantopere opto. Nidum. f. prope altare. Tur-tur. Hier. auis. Altaria. pro, nempe altare.*

6. *Ascensiones. f. per virtutes ad te. q. d. id cogitat sedulo, quo modo ad te possit peruenire.*

7. *Quem posuit, scilicet, illi Deus, vel, ipse sibi constituit in quo degeret: vel q. d. in quo positus est. Benedictionem, id est, dona. Dabit, scilicet, legem seruantibus.*

8. *Virtute, &c. Hier. fortitudine in fortitudinem. q. d. sicut in dies fortiores. Sion, scilicet, caelesti.*

10. *Respice, &c. q. d. faue mihi, quem in Regem vnixisti: vel potius, nostri per Christum filium tuum miserere.*

11. *Millia, scilicet, alibi.*

12. *Quia, pro, certe. Veritatem, scilicet, qua reddit promissa. August. Gratiā, scilicet, hic. Gloriam, scilicet, in futuro.*

13. *Bonis. Chal. beatitudine. Innocentia. Hier. & Chald. perfectione. Virtutum, id est, exercituum. Sperat. Hier. & Chald. confidit.*

LXXXIII. *De Redemptione per Christum.*

1. *Filiis Core, scilicet, datus ad cantandum.*

2. *Benedixisti. i. benefecisti, vel, benefacies; vt sint prae terita pro futuris. Chald. benivolentia profectus es. Hier. placatus es. Auertisti. Hier. reduxisti. Chal. conuertisti. Captiuitatem: vel Aegyptiacam, vel Babylonicam, vel peccati.*

4. *Auertisti, scilicet, te. Hier. & Chald. conuersus es.*

5. *Conuertere nos. Chal. conuertere ad nos.*

7. *Conuersus. Hier. reuertens, scilicet, qui videbaris auersus. vel q. d. rursum. Viuificabis nos. Chald. vitam praestabis nobis.*

8. *Misericordiam. Chal. bonitatem. Salutare, id est, salutem, vel, Saluatorem Christum.*

9. *In me, id est, mihi. Pacem, id est, prosperitatem, seu felicitatem: vel, pacem cum Deo, id est, reconciliationem. Conuertuntur ad cor. Graec. conuertunt cor ad eum.*

10. *Veruntamen; id est, sane. Vt. pro, ita vt. Gloria. q. d. vt possimus in Deo gloriari, vel, eius gloriae esse participes; vel, Christi gloriam intelligit de qua Ioan. 1.*

11. *Veritas, scilicet, Dei in promissis: vel hominum probitas, seu integritas. Obuiauerunt sibi, id est, simul repertae sunt: seu, se sunt complexae. Iustitia, scilicet, qua Deus iustificat, vel, misericordia. Pax, scilicet, Dei cum hominibus. Osculatae. Chald. coniunctae.*

12. *Veritas, scilicet, Christus. vel quasi dicat, apparuit Dei veritas exhibitio in terra, quod promiserat. Iustitia, id est, misericordia.*

13. Benignitatem. Hier. bonum. Fructum, scilicet, Christum, vel opera bona.

14. Eum, scilicet, Deum. q. d. studebunt homines iustitiae, coram Deo. Poner. f. Christus, vel homo iustus. In via. Chald. in via bona.

LXXXV. *Oratio in tribulatione.*

1. **I**psi. pro, ipsius.

2. **S**anctus, id est, sanctitatis studiosus, seu, tuo seruitio dicatus. Chald. misericors.

3. Tota die, id est, omni tempore, vel omnibus diebus.

4. Leuani. Hier. leuo. Chald. leuabo.

5. Suavis. Hier. & Chald. bonus. Mitis, id est, benignus, seu, facile ignoscens.

6. Auribus percipe. Hier. & Chald. exaudi. Intende, id est, attende.

7. Clamaui. Hier. & Chald. clamabo. Exaudisti, id est, soles exaudire. Hier. & Chald. exaudies.

8. **D**is, scilicet, Angelis caelestibus. Non est. f. opus, vel, operans.

9. Omnes gentes. Aug. non omnes homines. Venient, scilicet, ad fidem.

11. Et ingrediar. Hier. vt ambulem. Veritate tua, id est, lege tua quae veritatem docet. Latatur. Chal. vni. q. d. collige. Vt, pro, ita vt. vel q. d. sic latetur, vt tamen timeat.

12. Glorificabo. Chald. honorabo.

13. Inferiori. q. d. aeterna morte. Hier. extremo. Potest limbus intelligi, si de Christo loquitur: si de se, sepulchrum.

14. Super. i. contra. Synagoga. Hier. cœtus. Proposuerunt. Hier. & Chald. posuerunt. q. d. te non timuerunt.

16. In me. pro, ad me. f. vt adiuues. Imperium, scilicet, in hostes robur. Hier. & Chald. fortitudinem. Pueri. Hier. & Chald. seruo. Ancillæ, scilicet, ecclesiae, vel, Mariae.

17. Fac mecum, &c. q. d. declara aliquo signo te mihi esse propitium. In bonum. Hier. in bonitate. Videant. Chald. videant, quod ignoueris mihi.

LXXXVI. *De Ecclesia.*

1. **E**ius, scilicet, Dei aedificantis: vel, templi: est enim Græc. *ἀνθρ.* Montibus, scilicet, Moria, & Sion, qui coniuncti. Sanctis. Hier. sanctuarij.

2. Portas, id est, urbem. Chald. portas sanctuarij structas in Sion. Super, id est, plusquam.

3. Gloriosa. Chald. honorifica. Dicta sunt, scilicet, per Prophetas.

4. Raab. i. Aegypti à Rahab. i. superbo, scilicet, Rege. Hier. superbia. Chal. Aegypti. Scientium, id est, agnoscantium. Prædicitur conuersio Gentium. Alienigenæ. Hier. Palestina. Chald. Palestini. Fuerunt, scilicet, ciues. Illic, scilicet, in Ecclesia significata per Ierusalem.

5. Nunquid. pro, nonne. Sion. i. de Sion, seu,

Sioni. Homo, & homo. i. quisque, seu plures, scilicet, dicent. vel q. d. plurimi in ea nascentur, scilicet, per baptismum, vt coniungatur cum, natus est. Natus est, &c. q. d. Deus in ea natus est. scilicet, in Iudæa, seu cordibus credentium, vel, homo & homo natus, id est, multi nati, scilicet, spiritualiter, vt supra dixi.

6. Populorum. i. vbi populi docentur, vel recensentur. q. d. ibi narrabitur quod dicimus. Principium. f. Apostolorum. quorum libri pleni Ecclesiae encomiis.

LXXXVII. *Oratio Afflicti.*

1. **F**iliis Core. f. datus ad cantandum. Pro Mahelathi. i. infirmitate, seu, afflictione. Hier. super chorum. Chald. pro oratione. Respondendum. f. in cantu. Hier. præcinendum. Intellectus. Hier. eruditio. Ezra. i. Filij Esrah. Vide 3. Reg. 4.

2. In die, id est, per diem.

4. Inferno, id est, sepulcro. q. d. morti.

5. Lacum. i. foueam, seu, sepulchrum. Chald. domum vinctorum, id est, carcerem.

6. Mortuus. f. peccato. Liber. f. peccato. Aug. vel q. d. liber officiis vitæ, id est, similis mortuis. Vulnerati. Hier. & Chald. interfecti. Memor, scilicet, vt vitæ restituas. De manu tua. Chald. à facie Maiestatis tuæ.

7. Posuerunt. f. afflictiones. Hier. & Chald. posuisti. Inferiori. Hier. nouissimo. q. d. profunda miseria. Chald. captiuitate, quæ similis est foueæ. Tenebrosi. f. locis. Hie. & Chal. tenebris. Vmbra. i. similitudine. quamquam vmbra mortis significat magnas tenebras. vt sit repetitio.

8. Fluctus, id est, afflictiones.

9. Traditus. i. coniectus in mala. Egrediebar, id est, egredi, meque explicare inde possum.

10. Inopia. Hier. afflictione. Chald. calamitate. Tota die. Chald. omnibus diebus.

11. Mirabilia, scilicet, suscitando. Confitentur, scilicet, mortui suscitati.

12. Perditiōe, id est, interitu. q. d. iacens in sepulchro, vel inferno.

13. Tenebris, id est, sepulcro. Chald. tenebris gehennæ. Obluionis, id est, obliuioni tradita, scilicet, sepulchro. repetitio est.

14. Clamaui. pro, clamabo. Præueniet. q. d. maturabit.

15. Orationem. Hier. & Chald. & Græc. animam. Auertis. Hier. & Chal. abscondis.

16. Pauper, id est, afflictus, seu miser. Exaltatus, scilicet, antea per te.

17. In me. Hier. per me. Chald. super me.

18. Sicut aqua, id est, magna copia.

19. A miseria. i. propter miseriā, scilicet, meam. vel, ne miseria subuenirent.

LXXXVIII. *De Christi Regno.*

1. **E**tham. Vide 3. Reg. 4.

2. In generationem, &c. q. d. semper. re-

petitio præcedentis. No. quod videtur iungendum cum, veritatem, sicut æternum, cum, misericordias: quasi dicat, æternam misericordiam tuam, & veritatem. Chal. generationi, & generationi. Veritatem. f. in promissis.

3. Dixisti. Hier. & Chal. dixi. Ædificabitur. i. durabit, seu permanebit instar ædificij. Chald. mundus misericordia ædificatus est. In cælis, iunge cum sequentibus. Præparabitur. i. stabilietur. In eis, abundat, more Hebræo.

4. Testamentum. Hier. & Chald. fœdus. Electis, pro, cum electis. Chald. eum Abraham electo meo.

5. Præparabo. Hier. & Chal. stabiliam. Sedem. Hier. thronum. Chald. sedem Regni, scilicet, ecclesiam.

6. Confitebuntur. i. prædicabunt. Cæli. i. sancti. Chal. Angeli cælorum. Etenim. Hier. & Chal. insuper. Ecclesia. i. cœtu.

7. Nubibus. i. cælis. Filiis Dei, id est, Angelis. Chal. inter chōres Angelorum.

8. Omnes. Chal. omnes Angelos.

9. Virtutum. i. exercituum. In circuitu tuo. Chal. circumdat te. q. d. per omnia tuam potentiam & maiestatem ostendis.

10. Potestati. Hier. superbiæ. q. d. tumori, seu elationi. Mitigas. Hier. comprimis.

11. Vulneratum. Chald. interfectum gladio. Superbum. Chald. superbum Pharaonem. Hebr. Rahab, id est, Ægyptum. Brachio virtutis, id est, potenti brachio.

12. Plenitudinem. i. quidquid continet.

13. Mare. f. mortuum, seu Oceanum, qui est Iudææ ad Austrum. q. d. Meridiem. Chal. habitatores Austri. Thabor, &c. Thabor ab Occidente, & Hermon ab Oriente. q. d. Oriens, & Occidens. In nomine, &c. Hier. nomen tuum laudabunt. Tuum. f. est. Firmetur. Hier. & Chald. roboretur. q. d. ostende tuam potentiam.

15. Iustitia, fortè pro misericordia posita est, more scripturæ. Preparatio. Hier. firmamentum, quasi dicat, thronus tuus stabilietur iustitia & æquitate. Chald. habitatio. Præcedent, quasi dicat, ante te sunt semper.

16. Iubilationem. i. latari in Domino. Chald. complacere creatori suo. Lumine. i. favore, seu gratia. Ambulabunt. f. iusti.

17. Nominē tuo. i. te. In iustitia tua. i. per iustitiam tuam. f. remunerantem.

18. Gloria, id est, de quo gloriantur. Beneplacito, id est, benevolentia. Cornu, id est, robur. Chal. honor.

19. Domini, & sancti. Hier. à Domino, & sancto. Assumptio. Hier. protectio.

20. Tunc. i. olim. Sanctis. f. Prophetis. In potente. Græc. Super potentem. Hier. super robustum. f. Dauidem, vel Christum.

22. Confortabit. i. roborabit.

23. In eo. i. contra eum. Filius iniquitatis. i.

homo iniquus. Apponet. i. poterit.

24. Concidam. Chal. conteram. A facie eius. i. anteipsum.

25. In nomine meo, id est, per me. Cornu. Chal. gloria.

26. Mari. Chal. regionibus maris. Manum. Chald. imperium. Fluminibus. Chal. habitantibus iuxta flumina. Dexteram. i. imperium, seu ditionem, repetitio est.

27. Pater. f. quatenus Deus ego. Deus. f. quatenus homo. Susceptor. i. protector.

28. Primogenitum. i. primarium. Chal. primogenitum Regum domus Iudæ.

29. Testamentum. Hier. & Chal. pactum. Fidele. f. erit. i. stabile & certum.

30. Cæli. Chal. quibus steterint cæli, quasi dicat, perpetuum.

31. Iudiciis. i. præceptis.

32. Iustitias. Hier. ceremonias. Chal. præcepta.

33. Virga. i. castigatione, vt statim explicatur.

34. Dispergam. Hier. & Chal. auferam. Noccabo. Hier. & Chal. mentiar. Veritate. Chald. fide. q. d. non fallam fidem datam.

35. Profanabo testamentum. Hier. violabo pactum. Faciam irrita. i. mutabo.

36. Sancto. Chal. nomine sancto. q. d. per me. Si. i. nullo modo. Chal. nequaquam.

37. Semen. i. Christum.

38. Sicut sol. f. stabilis. Chald. lucidus sicut sol. Perfecta. i. plena. Chal. firmata. Hier. stabilietur. Testis. f. huius rei ego, vel luna, & sol.

39. Distulisti. i. elongasti à te. Hier. & Chald. iratus es contra.

40. Auertisti. Græc. euertisti. Hier. attenuasti. Chald. irritum fecisti. Testamentum. Hier. & Chald. pactum. Serui tui. Chald. cum seruo tuo. Profanasti, id est, velut rem profanam abiecasti. In terra. Chald. ad terram. Sanctuarium. Hier. & Chald. diadema.

41. Sepes. i. munitiones. Chald. castra. Firmamentum. Hier. munitiones. Chald. oppida. Formidinem. q. d. debilitasti, & timere fecisti.

43. Dexteram. i. vires.

44. Auertisti. Chald. vertisti retrorsum. Adiutorium. Hier. robur.

45. Destraxisti, &c. Hier. quiescere fecisti munditiam eius. Chal. abstulisti sacerdotes, qui purificabant populum. Sedem, scilicet, Regni. Hier. thronum.

46. Minorasti. Hier. & Chal. abbreviasti. Temporis. f. Regni. q. d. fecisti deficere Regnū. Hier. adolescentiæ. Chald. iuuentutis. Confusione. i. pudore. Hier. ignominia.

47. Auertis. i. te. Hier. absconderis. In finem. Chal. in æternum.

48. Quæ mea substantia, id est, vita, seu substantia, quasi dicat, quàm sim infirmus. Chald. quod creatus sum de pulvere. Vanè constitui. Hier. frustra creasti.

49. Inferi, id est, sepulcri, q. d. cum sit tam brevis vita, & certa mors, cur sic permittis affligi homines: vel, inferi intelliguntur ad quos tunc omnes descendebant.

50. Sicut, Hier. & Chald. quas.

51. Continui, Hier. portauit, Chald. sustinui. Sicut, i. animo. Gentium, s. opprobrium.

52. Commutationem, q. d. quod videaris de eo sententiam mutasse, Hier. vestigia. Chald. tarditatem vestigiorum, q. d. moram aduentus.

53. Fiat fiat, s. quod dixi de benedicendo Dominum, Hier. & Chald. Amen & Amen.

LXXXIX. De vita miseris.

1. **M**Oysi. Fortè Moyses composuit. Hier. quidem ait Psalmos 111. s. ab hoc vsque ad 99. esse Moysi. Alij putant hunc Moysen fuisse cantorem tempore David. Chald. ait orationem esse, qua orauit Moses, quando peccauit populus in deserto. A Generatione, &c. Græc. & Hier. in generatione & generationem, i. semper. Chald. in omni generatione.

2. Formaretur, Chald. creata esset. A seculo, i. ab æterno. In seculum, i. in æternum. Es, i. exitis. Deus, pro, o Deus.

3. Ne auertas, &c. i. cadere ne sinas in miseriâ. Hier. conuertens hominem vsque ad contritionem. Chal. redigens hominem ad mortem propter peccatum. Et dixisti, pro, nam dixisti, q. d. qui non vis mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Conuertimini, scilicet, ad me. Hier. reuertimini.

4. Custodia, Hier. vigilia.

5. Quæ pro, velut quæ. Transeat, pro, transsit, seu transibit, i. transire solet: sic & verba sequentia intelligantur.

6. Decidat, s. in mortem. Induret, s. in cadauere. Arescat, s. in puluere, sic Aug. Herba quidem cadens, durefcit & arescit.

7. Quia, quasi dicat, sic. Defecimus, Hier. & Chald. consumpti sumus. In ira, id est, per iram.

8. Seculum nostrum, id est, vitæ decursus, seu vitia. Hier. negligentias nostras. Chald. iniquitates iuuentutis nostræ. Illuminatione, Hier. & Chal. luce.

9. In ira, i. propter iram. s. te irato. Aranea, i. tela aranæ. Chald. vapor oris in hyeme. Meditabuntur, i. reputabuntur, q. d. fragiles, & qui rumpi facile possunt.

10. Dies annorum, &c. pro, in ipsis diebus annorum, &c. vel in ipsis, abundat, more Hebræo. simili phrasi dictum, Domini in calo sedes eius, vbi, eius, abundat. Potentatibus, id est, robustis, q. d. si quis robustiori complexione sit. Amplius eorum, i. quod ipsos excedit, q. d. quod amplius additur, vel maxima eorum pars. Hier. quod amplius est. Chald. multiplicatio eorum. Dolor, s. est. Superuenit, pariter est. Manfuetudo, s. tua, q. d. benigne nos soles corrumpere, Hier. transi-

uimus cito, & aduolauimus.

11. Potestatem, i. vim. Hier. & Chald. fortitudinem. Præ timore tuo, i. pro vt timendus es, seu quantum timenda est ira tua.

12. Dextera, i. potentiam. Sic, s. per flagella, vel, pro, itaque. Eruditos, s. fac, q. d. fac intelligamus potentiam tuam, & timeamus.

13. Viquequo, Chald. vsquequo affliges nos? Deprecabilis, Hier. exorabilis.

14. Repleti sumus, pro, repleamur. Hier. imple nos. Chald. satura nos. Manè, i. citò. Exultauimus, &c. præterita pro futuris.

15. Humiliaſti, Hier. & Chald. afflixisti.

16. Et in, pro, id est, in. Opera tua, q. d. qui sumus à te creati, & instituti. Filios, i. posteros.

17. Splendor, i. fauor, seu gratia. Hier. decor. Dirige, Hier. confirma. Super nos, i. in nobis.

XC. De fiducia in Deum.

1. **E**T in protectione, &c. pro, & qui in protectione eius commoratur.

2. Susceptor, i. defensor. Hier. spes. Chald. fiducia. Sperabo, Hier. & Chald. confidam.

3. Liberauit me, Græc. Hier. & Chald. liberabit te. Verbo aspero, i. calumnia, vel à re noxia.

4. Scapulis, pro, brachiis, seu alis. Obumbrabit, i. teget, seu defendet. Pennis, Hier. alis.

Sperabis, id est, confides, seu tutus eris. Scuto, pro, velut scuto. Veritas, id est, fides, seu, cura fidelis.

5. Timore nocturno, id est, iis, quæ noctu solent timeri.

6. Negotio, i. molestia. Hier. peste. Chal. morte. Meridiano, i. apertè oppugnante.

7. Latere, s. sinistro. Mille, s. percussit peste, vel gladio. Mille autem pro multis positum, &c. decem millia, pro multo pluribus. Appropinquet, s. malum illud, seu perniciēs.

9. Quoniam, s. dixisti apud te. Altissimum, i. Deum. Græc. τὸν ὕψιστον.

10. Malum, i. incommodum, seu nocumētum. Flagellum, Hier. lepra. Chal. plaga.

11. Mandauit, Græc. Hier. & Chal. mandabit.

12. In manibus, Chald. fortitudine sua. Lapidem, Chal. cupiditatem prauam similem lapidi. Pedem, i. affectum.

13. Aspidem, per hæc quatuor animalia, diabolus intelligitur.

14. Nomen meum, i. me.

15. Clamabit ad, Hier. inuocabit. Chal. orabit. Sum, pro, ero.

16. Salutare, i. salutem, fortè æternam intelligit. Meum, i. à me datam.

XC. De laude Dei.

1. **D**e sabbati, s. cantandus.

2. Bonum, i. æquum. Conſidera, i. laudare.

3. Ad annuntiandum. i. vt annuntietur. Veritatem. Hier. fidem. f. in promissis. Per noctem. coniungendum etiam cum, misericordiam; sicut & mane, etiam cum, veritatem. f. vtrumque die, & nocte annuntiandum.

4. Decachordo. i. decem chordarum. f. instrumento. Plalterio. Hier. & psalterio. f. aliud instrumentum significatur.

5. Factura. Hier. opere. Chald. operibus miraculorum. f. eorum consideratione.

6. Magnificata. Chald. magnifica. q. d. excellentia. Cogitationes. q. d. consilia.

7. Hæc. f. quæ dixi, vel statim dicam.

8. Apparuerint. Chald. floruerint.

Iniquitatem. Chal. falsitatem. Vt intereant. pro, paulo post interibunt. Seculum seculi. Hier. & Chald. sempiternum.

10. Dispergentur. Hier. dissipabuntur. Chald. segregabuntur à congregatione iustorum in seculo venturo.

11. Cornu. i. robur. Mea. f. erit. Vberi. i. copiosa. q. d. vsque in senectâ me Deus misericorditer proteget.

12. Despexit. i. vidit. Inimicos. f. perire. Chal. vidit inimicorum meorum interitum. Insurgētibus. pro, de insurgentibus. In me. i. contra me. Audiet. f. punitionem. Chald. audiet vocem confractionis eorum.

13. Palma. viret hæc semper, estque suavi fructu, & firmissima, & diuturnissima. Cedrus. est statura recta & procera, odore suavi, & foliis perpetuis. Multiplicabitur. i. crescet, vel frondecet.

14. Atriis. f. futuri seculi.

15. Multiplicabuntur. Hier. fructificabunt. Vberi. i. valida. Bene patientes. Græc. bene dispositi, seu affecti, *conuolentes*. Quidam tamen Tranquillos vertunt, alij, Vegetos, seu Vigentes.

16. Annuntient. f. quod sequitur.

XCII. De Christi regno.

1. **I**N die, &c. f. cantandus. Fundata. f. prima sabbati. Quanquam hi tituli paruam habent auctoritatem, vt non sit opus valde esse sollicitum de sensu, cum præsertim multi non sint. Hebr. & Græci variant. Regnauit. f. iam inde à mundi initio. Decorem. i. gloriam. q. d. plenus gloria. Præcinxit. pro, velut cinxit. Firmavit, id est, stabilivit.

2. Ex tunc. Chald. à principio. f. mundi, vel ab æternitate. A seculo. Hier. ab æterno.

3. Vocem. i. sonitum. fte mouente, qui omnia gubernas, vel hostium cõtra Ecclesiam, seu, pios, persecutiones significantur.

4. A vocibus. i. præ sonitu. In altis. Hie. in excelso. Chald. in calis. f. habitans, vnde tumultus compefcit, & cuncta moderatur.

5. Testimonia. i. pollicitationes.

Credibilia, id est, fide digna. Hier. fidelia. Chald. vera.

XCIII. Inuocatio Dei contra Improbos.

1. **V**Ltionum. Chal. vltionis auctor. q. d. ad quem pertinet vltisei impios, iuxta illud, Mea est vltio. Egit. f. quod voluit.

2. Exaltare. q. d. ostende te. Retributionem. i. quod merentur.

3. Peccatores. Hier. impij. Gloriabuntur. Hier. exultabunt. Chald. sedebunt in tranquillitate.

4. Effabuntur. Chald. effutient. Iniquitatem. Chald. calumnias. Loquentur. Hier. garrient. Iniustitiam. Chald. falsitatem.

5. Humiliauerunt. i. affixerunt.

Hæreditatem, id est, quos velut hæreditatem possides.

7. Dixerunt. f. apud se.

8. Sapite. Hier. discite.

9. Considerat. Hier. videbit.

10. Corripit, id est, corripere solet, seu castigare. Hier. erudit. Arguit, quasi dicat, nonne vos castigabit?

11. Quoniam. pro, quod.

12. Erudicis. i. corripueris. Est enim hic & Hebr. Græc. idem verbum quod supra vertit, corripit. De lege tua. pro, legem tuam.

13. Mitiges. i. quietem præstes. Malis. Hier. afflictionis. Fouea. Hier. interitus. q. d. donec pereat qui eum vexat.

14. Repellat. i. deferet.

15. Conuertatur in iudicium. i. iudicium exequatur. q. d. donec malos iudicet, & puniat. Iuxta illam, scilicet, approbanes & amplectentes, vel ei adherentes.

16. Confurget mihi. Hier. stabit pro me. q. d. auxilium feret.

17. Paulo minus. i. propemodum. Inferno, id est, sepulcro. Anima. i. vita.

18. Si dicebam. pro, si quando. Motus. q. d. in periculo fuit cadendi. Adiuuabat. Hier. sustentabat.

20. Adhæret tibi. Hier. particeps erit tui. Sedes iniquitatis. i. qui sedent in iniquitate, seu iniquorum throni. Fingis. i. formas, sic supra, Qui finxit oculum. q. d. qui præcipis difficilia, quæ iniqui non faciunt.

21. Captabunt. i. insidiabuntur, vt capiant.

22. Factus est. Hier. & Chald. erit.

Adiutorium. Chald. fortitudinem.

Spei meæ. i. in quo spero.

23. Reddet. q. d. puniet. In malitia. i. propter malitiam.

XCIII. Exhortatio ad Dei laudem, & obedientiam.

1. **E**Xultemus. i. cū exultatione laudemus. Hier. & Chald. laudemus. Deo. Chald.

coram Domino. Salutari. i. Saluatori. Hier. Iesu.

2. Præoccupemus. Hier. & Chald. præueniamus, scilicet; antequam puniat. Confessione. Hier. gratiarum actione. Psalmis. Hier. & Chald. canticis. Ei. Chald. coram eo.

4. Fines. q. d. tota vsque ad extremitates. Hier. fundamenta. Chald. penetralia. Altitudines montium. i. terrenæ potestates. Aug.

5. Formauerunt. Chald. creauerunt.

6. Ploremus. Hier. & Chald. flestemus gēnuā.

7. Pascuæ eius. i. quas pascit. Manus eius, id est, quas deducit.

8. Hodie. q. d. quocunque tempore vitæ. Vide Hebr. 3. Iritatione, scilicet, qua Deum iritarunt incredulitate & rebellionē. Hier. contradictione. Chald. contentione. Secundum diem. Hier. & Chald. sicut die.

9. Probauerunt, id est, explorarunt, vel experti sunt. Et viderunt, id est, cum tamen vidissent. Chald. videntes.

10. Offensus fui. pro, infensus fui. Nota. quod Psalterium Romanum legit, proximus fui. i. adiuvans, & deducens, vel castigans. Hier. displicuit mihi. Chald. aspernatus sum. Vias, id est, præcepta, seu, opera.

11. Vt iuravi. pro, itaque iuravi. Hier. & iuravi. Chald. quibus iuravi. In ira, id est, iratus. Si, pro, nullo modo. Requiem meam, id est, terram quietis, quam promiseram.

xcv. Exhortatio ad Dei laudem & cultum.

1. **P**ost captiuitatem. i. cantatus, nam antea cantate Angeli. Nouum. q. d. reuocate Dei laudes. Terra. Chald. iusti terræ.

2. Annuntiate. Græc. euangelizate. De die in diem, id est, singulis diebus. Salutare. i. salutem. Chald. redemptionem. Eius. i. ab eo datam.

3. Annuntiate. Hier. & Chald. narrate.

4. Terribilis. Chald. timendus.

5. Dæmonia. Hier. sculptilia. Chald. idola.

6. Confessio, & pulchritudo. Hier. gloria, & decor. Chald. laus, & gloria. In conspectu eius. q. d. illi adsunt semper res dignæ laude & gloria. Sanctimonia, & magnificentia. Chald. & Hier. fortitudo, & exultatio. Sanctificatione. i. sanctitate, scilicet, in ipso. Hier. & Chald. sanctuario, scilicet, reluctant.

7. Afferte, id est, date. Patriæ, id est, familiæ. Græc. *πατριᾷ*. Gentium. Hier. & Chald. populorum. Afferte, id est, tribuite confitendo: Honorem. Hier. & Chald. fortitudinem.

8. Tollite. Hier. leuate. Chald. portate. Hostias. Hier. munera. Chal. munus. Hebr. Minchah. erat id esculentum, & poculentum munus: per quod quidam volunt intelligi Eucharistiam. Atria. i. ecclesias.

9. Atrio. i. Catholica Ecclesia. Commoueat. Hier. pauca. Chald. contremiscat. Terra.

Chald. terræ habitatores.

10. Regnauit. Aug. Tertul. & Iustin. Cypr. Leo Papa, & Psalterium Romanum legunt, Regnauit à ligno. i. per lignum, seu post lignum. i. crucem. Correxit. i. restituens per crucem suam. Chald. firmavit. Commouebitur. i. de loco suo.

Æquitate. Græc. rectitudine. q. d. rectè.

11. Cæli. Chald. Exercitus cælorum. Terra. Chald. iusti terræ. Commoueat. id est, exiliat præ lætitia. Hier. & Chald. tonet. Plenitudo eius, id est, quidquid in ipso est.

12. Tunc. i. in Christi aduentu. Ligna. i. arbores. i. homines.

13. A facie Domini. Chald. coram Domino. Venit. præsens est. Æquitate. Hier. & Chald. iustitia. Veritate. i. vero iudicio.

xcvi. De Dei auxilio, & Christi Regno.

1. **H**ic David. pro, ipsius David. i. Psalmus. Restituta est. i. pulsus hostibus. Regnauit, pro, regnat. Insule multæ, id est, multitudo insularum.

2. Correctio. i. restitudo. Hier. firmamentum. Chald. locus paratus. q. d. rectè iudicat.

3. Præcedet. i. in extremo iudicio. Inflamabit. Hier. exuret.

4. Alluxerunt. pro, illuxerunt, seu illucebunt: videntur enim præterita pro futuris sumenda per totum Psalmum. Hier. apparuerunt. Commota. i. timore. Hier. contremuit.

5. A facie. i. ob præsentiam. Terra. Græc. Hier. & Chald. terræ.

6. Cæli. Chald. Angeli cælestes. Gloriam, id est, Maiestatem, scilicet, apparentem in rebus creatis, Deique operibus.

7. Angeli eius. Hier. dij. Chald. colentes idola.

8. Audiuit. i. quod præcessit, vel quod sequitur. Sion, id est, ecclesia, vel anima fidelis. Filia Iuda, id est, iusti.

10. Peccatoris. Hier. & Chald. impiorum.

12. Confitemini memoriæ. i. celebrate memoriam, seu, commemorando laudate. Sanctificationis. Chald. sanctitatis. Hier. sanctæ.

xcvii. Exhortatio ad Dei laudem, & de Christo.

1. **S**aluauit, id est, seruauit, seu victoriam speperit. Sibi. Græc. & Chald. eum. i. Dei populum, vel eum, pro se. q. d. se Christus propria virtute suscitauit, & quidem, saluare, Hebr. darium regit. Vide Matth. 21. quanquam forte illud (sibi) abundat, more Hebr.

2. Salutare. i. salutem. Chald. redemptionem.

3. Domui. I. erga domum.

4. Terra. Chald. habitatores terræ.

7. Moueat. i. ad Dei laudem. Hier. & Chald. tonet. Plenitudo. i. quidquid in eo est.

8. Plaudent. pro, plaudant, quasi dicat, edant signa lætitiæ.

9. A conspectu Domini. Chald. coram Domino.
10. Venit, præsens pro futuro.

xcviii. De Christi Regno.

1. **I** Rascentur, pro, licet indignentur. Hier. commoucantur. Chal. contremiscant. Populi. f. increduli. Qui sedet, iungendum cum, Dominus. q. d. ille qui sedet, &c. Super Cherubim. f. in propitiatorio, vel q. d. qui eminet super omnes etiam perfectissimos Angelos. Moueatur. Hier. & Chald. concutitur. f. timore. Terra, id est, terræ habitatores.

2. In Sion, scilicet, cognoscitur; vel, qui in Sion colitur.

3. Terribile, id est, metuendum.

4. Honor. Hier. imperium. Chald. fortitudo. Iudicium, id est, quod æquum est, quasi dicat, exercet iustitiam. Parasti directiones. Hier. fundasti æquitates. Chald. præparasti rectitudinem, quasi dicat, dedisti præcepta recta, vel rectum iudicium, ut statim explicatur. Iudicium, & iustitiam. i. iustum iudicium.

5. Exaltate. Chal. laudate. Scabellum. f. ad arcem, unde responsa dat, velut sedens super Cherubim, vel Christi humanitas intelligitur. Sanctum est. Græc. Hier. & Chald. sanctus est, scilicet, Dominus.

6. In sacerdotibus, id est, inter sacerdotes, seu sacerdotes, ferant.

7. Columna. f. quæ super tabernaculum. Custodiebant. Græc. quia custodiebant. Testimonia. i. mandata, quibus Deus testatur quid velit.

8. Eis. f. populo, vel q. d. in gratiam illorum. f. Moysi & Aaron. Vlciscens. f. interdu. Adinventiones. Chal. opera. Eorum. f. populi.

9. Sancto. Chal. sanctuarij.

xcix. De Dei laude.

1. **I**N confessione. i. ad laudem. f. Dei. Chald. pro sacrificio confessionis. Deo. Chal. coram Domino. Terra. Chal. habitatores terræ.

2. Exultatione. f. cum lætitia laudantes. Hier. laude. Chal. hymno.

3. Scitote. Chal. notum facite. Pascuæ eius. i. quas pascit.

4. Portas, scilicet, templi. Confessione. Hier. gratiarum actione. Hymnis. Hier. & Chal. laude. Laudate nomen eius. Hier. & Chal. benedicite nomini eius.

5. Suavis. Hier. & Chal. bonus. f. benignus, seu beneficus. In, pro, & in. Veritas. Hier. & Chal. fides, scilicet, in promissis.

c. De officio boni Principis.

1. **M**isericordiam. f. tuam. Iudicium. i. iustitiam. Cantabo. i. celebrabo canticis. Tibi. Chal. coram te.

2. Intelligā. Hier. erudiar. Immaculata. Hier. perfecta. q. d. dabo operam perfectioni, si me adiuues. Venies. f. & me illuminabis. Quidam per interrogationem legunt. q. d. quando mihi gratiam tuam dabis, ut possim id quod sequitur? Perambulabam. Hier. & Chal. ambulabo. Innocentia. Hier. simplicitate. Chal. perfectione. In medio domus. i. inter domesticos.

3. Proponebam. Hier. proponam. Chald. ponam. f. faciendam. Rem iniustam. Hier. verbum Belial. Chal. verbum impietatis. Non adhaesit. i. non fuit familiare.

4. Cor prauum. i. pravi homines. Declinātem, &c. f. vitæ dissimilitudine. Aug. Chald. concupiscentiam malam. Cognoscebam. i. approbavam. Aug. vel q. d. non habui inter amicos, & notos.

5. Derahentem, &c. Chald. loquentem lingua triplici contra proximum suum. Persequebar. Hier. interficiam. Chald. disperdam. Infatiabili corde. Hier. latum corde. f. ita vocantur Hebr. avari & ambitiosi, qui plura semper cupiunt. Edebam. Chal. habitabo.

6. Fideles. Chal. veraces. Sedeant. Hier. habitent. Immaculata. Hier. simpliciter. Chal. perfecta. Ministrabat. Hier. ministrabat.

7. In medio domus. i. intra domum. q. d. domi meæ. Superbiam. Hier. & Chal. dolum. Iniqua. Hier. & Chal. mendacium. Direxit. i. prosperè habuit. Hier. placebit.

8. In maturino, id est, citò, seu tempestiuè. Interficiebam. Hier. & Chal. perdam. Peccatores. Hier. & Chal. impios. Disperderem. Hier. interficiam. Chal. disperdam. f. si cuiusmodi sint peccata, quæ morte digna videantur. Iniquitatem. Chal. falsitatem.

ci. De Ierusalem & Ecclesia.

3. **A** Vertas. Hier. abscondas. Chal. auferas.
4. Defecerunt. Hier. consumpti sunt. Offa. Chal. membra. Cremium, id est, tostum, seu aridum, aut frixum. Græc. *φρύγιον*, quod ista tria significat. Hier. frixa. Chald. chytropodes, scilicet, ollarum pedes.

5. Percussus sum, scilicet, æstu afflictionum. Quia, pro, &c. Oblitus sum, scilicet, præ mæstitia, vel negligentia. Panem, id est, cibum. Chal. legem doctrinæ.

6. A voce, id est, præ clamore. Gemitus. Chal. suspirij, quasi dicat, dum mæstus suspiro, gemo, & clamo. Os carni, pro, ossa cuti, scilicet, deficiente carne.

7. Pellicano. Nascitur ut aiunt, in solitudinibus. q. d. aubus syluestribus. Nycticorax. Hier. bubo. Chal. noctua. Domicilio. f. diruto.

8. Vigilauit. i. somnum non cepi. Chal. vigilauit tota nocte.

9. Laudabunt. f. sciet, vel olim. Iurabant. q. d. coniurabant.

10. Cinerem tanquam panem, id est, aspersum cinere panem; vel pro, panem sicut cinerem, id est, sine gustu.

11. A facie iræ, &c. Chald. propter iram, &c. quasi dicat, quia te sentiebam mihi iratum, seu ob afflictionem à te velut irato immisam. Eleuans, id est, ut qui deiecturus eleuat.

12. Vmbra. f. quæ citò deficit cum inclinatur in longitudinem. Arui. Chald. arefcam.

13. Memoriale. Chald. memoria. Tuum. q. d. facta tua memoria perpetua digna sunt, vel in æterna memoria erunt.

14. Exurgens, pro, velut exurgens. Venit, præteritum est.

15. Seruis, scilicet, Iudæis reedificantibus, vel Regibus permittentibus, qui serui dicuntur, quia Deus eorum opera vsus. Miserebuntur, scilicet, ut ædificent.

16. Gloriam. i. Maiestatem.

17. Videbitur. Hier. apparebit. Gloria. q. d. potentiam suam manifestans.

18. Humilium. i. afflictorum.

19. In generatione. Chald. pro generatione. Altera. Hier. & Chald. nouissima.

21. Interemptorum. Hier. mortis. i. morti destinatorum. Chald. morti traditorum.

22. Annuntient. Hier. narretur. Chald. annuntietur.

23. In conueniendo. Hier. & Chald. cum fuerint congregati. In vnum. Hier. simul.

24. Respondit, scilicet, iustus. Ei, scilicet, Deo. Virtutis, quasi dicat, dum vigeret, diuque videretur posse viuere.

25. Reuoces. Hier. rapias. Chald. tollas. Dimidio. q. d. morte immatura. vide Isa. 38. In generationem, &c. q. d. æterni.

27. Peribunt, scilicet, ut statim explicat. Veterascent. Hier. atterentur. Opertorium. Hier. palium. Chald. stolam. Mutabis. i. renouabis, vel, consumes. Græc. alterabis. *id est, deus.*

29. Habitabunt, scilicet, terram tuam, vel tecum. In seculum, id est, perpetuò. Dirigetur. i. recta ducetur à Deo. Hier. perseverabit, scilicet, tecum, seu, apud te.

C. I. I. Inuitatio ad Dei laudem.

1. **B**enedic. i. gratias age, seu lauda. Quæ intra me sunt. Hier. viscera mea. Nomini sancto. i. sanctitati. f. Deo sancto.

2. Retributiones, id est, quæ tribuit, scilicet, beneficia.

4. Interitu. Hier. corruptione. Chald. gehenna. Coronat. i. cingit, vel ornat velut corona.

5. In bonis. Hier. & Chald. bonis. Renouabitur. Chald. renouabis in mundo venturo. Aquila. iuuenescere hæc mutatis pennis dicitur: vel significatur vigor, seu viuacitas Aquilæ. q. d. recuperabis vigorem Aquilino similem.

6. Misericordias. Hier. iustitias. Chald. iustitiam, scilicet, sumitur iustitia pro misericordia. Iudicium, quasi dicat, vindicans. Iniuriam. Hier. calumnias.

7. Vias. i. præcepta. Voluntates. Hier. cogitationes. Chald. opera.

9. In finem. Hier. & Chald. in sempiternum.

11. Secundum altitudinem, &c. quasi dicat, maximè.

14. Figmentum. q. d. fragilitatè. Hier. plasmatum. Chald. concupiscentiam prauam, quæ nos decipit. Puluis. Chald. puluere.

15. Fœnum. Hier. & Chald. herba.

16. Spiritus. Chald. ventus. Vide Isa. 40. Illo. f. fœno, vel homini. q. d. cum ab eo spiritus. i. anima transierit, non subsistet, &c. Cognosceat, scilicet, quisquam. Suum. i. eius.

17. Iustitia, fortè accipitur pro misericordia; ut sit repetitio.

18. Testamentum. Hier. & Chald. pactum.

19. Parauit. Hier. stabiluit.

20. Virtute. Hier. robore. Chald. viribus. Ad audiendam vocem. Hier. obediens voci.

21. Virtutes. Hier. & Chald. exercitus. f. Angelici, ut sit repetitio.

22. In omni loco. q. d. vbicunque estis.

C. I. I. De eodem.

1. **M**agnificatus es. i. agnitus es esse magnus. Aug. Confessionem. i. laudem. Decorem. i. pulcritudinem. Induisti. i. te velut ornasti. q. d. apparet in omnibus quàm sis laudabilis, & gloriosus.

2. Pellem. i. tentorium. Chald. cortinam.

3. Aquis. f. quæ super cælos sunt. Ascensum. q. d. velut nubibus vectus pluuias inde mittis. Super pennas. i. velocius, quàm pennæ.

4. Facit, pro, fecit. Spiritus. i. veloces, ut ventum, vel naturæ spiritualis. Ignem. i. velut ignem efficaces fortè que.

5. Stabilitatem. Hier. & Chald. basim. q. d. fecit stabilissimam.

6. Abyssus, id est, maris aquæ. Eius, scilicet, terræ, quæ mari magna ex parte annectitur. Quidam tamen referunt ad mundi initium quo terra tecta & montes, tum Dei præcepto tecta. Super montes. f. in nubibus.

7. Increpatione, id est, imperio velut increpantis. Fugient, scilicet, huc illuc discurrēt nubes. A voce tonitru, &c. pro velut tonitruum, vocem tuam. i. mandatum formidantes.

8. Ascendant, id est, surgunt. Fundasti, id est, designasti.

9. Posuisti. f. aquis maris.

11. Expectabunt. f. donec fatientur.

12. Super. Chald. iuxta. Ea, scilicet, montes, & fluios.

13. Superioribus, scilicet, nubibus. Suis, pro,

se. Operum tuorum, id est, opera tua proueniente. Terra, id est, terrarum habitatores.

14. Herbam, id est, olera, vel segetes. Seruituti, id est, vsui.

15. Exhilarer, id est, nitidam reddat. s. homo, vel Deus. q. d. Dat Deus hominibus non solum necessaria, sed & ea quæ delectationi seruiunt.

16. Saturabuntur, scilicet, honoris copia.

17. Illic, s. in arboribus. Domus, id est, nidus. Dux est, id est, obtinet principatum inter nidos auium. s. altitudine. vel q. d. docet reliquas aues nidificare: prima enim omnium dicitur nidificare: est autem Herodius Ciconiarum genus.

18. Ceuus, Chald. Ibicibus. Erinacis, Chald. cuniculis. Græc. leporebus.

19. Tempora, s. distinctionem mensum, & festorum. Cognouit, i. ita obseruat, ac si nosset.

20. Pertransibunt, id est, circumcurfabunt.

21. A Deo, scilicet, sibi destinatum.

22. Cubilibus, id est, antris. Hier. spelancis. Chald. latibulis.

23. Operationem. Hier. seruitutem. Chald. culturam.

24. Magnificata, id est, magnifica, seu, mirabilia. Chald. multa. Possessione, i. opibus.

25. Manibus, id est, locis, seu, littoribus. Chald. terminis.

26. Draco, i. cetus. Hier. & Chald. Leviathan. Formasti, Hier. plasmasi. Chald. creasti. Ad illudendum ei, Hier. vt illuderet ei. Chald. vt ludat in eo. s. mari. Aug. illuditur diabolo, dum eius tentationes profunt iis quibus ipse obesse, desiderat.

28. Bonitate, id est, bonis, scilicet, cibo.

29. Auertente te, Hier. abscondes.

30. Emittes, i. cum mittis, seu miseris. Spiritum, i. vim productiuam. Chald. Spiritum sanctum. Creabuntur, s. res nouæ.

31. Sit gloria, &c. i. glorificetur Dominus.

32. Montes, scilicet, vt olim Sinai.

34. Iucundum sit. Hier. placeat. Eloquentium. Chald. meditatio.

35. Deficient. Græc. Hier. & Chald. deficient. Alleluia, i. laudate Deum, seu Dominum.

CIIII. De eodem. Vt indicat Titulus apud 70. scilicet, Halleluia, i. laudate Deum: idq. cum iubilo, vt quidam notant: id enim significare הלה unde Halleluia.

1. **O**pera. Hier. cogitationes.

3. Laudamini. q. d. gloriamini, seu gratulamini. Hier. exultate. Chal. laudate.

4. Confirmamini. q. d. estote in querendo constantes. vel pro, confirmabimini. Hier. virtutem eius. Chald. legem eius. Faciem, id est, presentiam. Aug.

6. Semen, id est, o posteri. Serui, plurale est, itemque electi.

7. Iudicia, scilicet, exercentur.

8. Seculum. Hier. & Chald. æternum. s. facti. Testamenti. Hier. & Chald. pacti. Mandauit, s. obseruari. Mille, id est, omnes. Aug.

9. Disposuit ad. Hier. & Chald. pepigit eum.

10. Statuit. Hier. firmavit. Iacob. Hier. cum Iacob. Vide Gen. 27. 18. In præceptum, id est, vt esset præceptum, seu lex. Hier. in legem. Chal. pro decreto. Testamentum. Hier. & Chal. pactum.

11. Dicens. q. d. simul promittens diceado. Funiculum. Chald. fortem. s. funiculis hereditates mensurabantur.

12. Cum essent, &c. iungendum cum sequentibus. Incolæ. Hier. aduenæ.

13. Pertransierunt. pro, pertransirent.

14. Reliquit, id est, permisit. Corripuit, id est, increpauit, seu castigauit. Pro eis. Chald. propter eos. Reges. vt Pharaonem, & Abimelech.

15. Nolite. sub. dicens. Tangere, id est, ledere. Christos, id est, vnctos, scilicet, celesti vnctione, vel oleo: vngebantur enim Propheta interdum. In Prophetis. pro, Prophetis. Malignari. Chald. malefacere. Hier. affligere.

16. Firmamentum. Chald. sustentamentum. Hier. virgam, id est, baculum, scilicet, sustentaculum. Contriuit, id est, consumpsit. Aug.

17. Virum. Chald. virum sapientem.

18. Humiliauerunt. Hier. & Chal. affixerunt. Ferrum, id est, dura tribulatio. Aug. Hier. in ferrum venit anima eius. Chald. in catenam ferream intrauit anima eius, id est, ipse. Pertransiit animam, id est, ipsum afflixit, sic Luc. 1. Tuam ipsius animam pertransibit gladius.

19. Veniret verbum, id est, fieret quod prædixerat, scilicet, dum somnia est interpretatus victorum.

20. Eloquentium, id est, oraculum. Inflammati, id est, accendit ad diuinandum. Hier. probauit. Chald. purgavit, scilicet, passus est multa ob somnium a Deo immisum, quod fratribus narrauerat.

22. Erudiret, id est, instrueret, seu calligaret. Sicut semetipsum, i. vt vellet, seu, ad formam vitæ suæ. Hier. secundum voluntatem suam.

23. Accola. Hier. aduenæ. Cham, i. Ægyptiorum, qui ex Mistaïm primogenito Cham orti.

24. Firmavit. Hier. roborauit. Chald. fecit fortem. Super, id est, plusquam.

25. Conuertit, scilicet, permittendo, vel, dando suis tantam prosperitatem, vt illis Ægyptij inuiderent. Chald. conuersum est.

27. Verba signorum, id est, signa, seu res mirabiles: verba enim pro rebus. vel q. d. præceptum, seu rationem edendi signa.

28. Exacerbauit. irritos fecit. Hier. non fuerunt increduli verbis eius. Chal. non restiterunt verbo eius. s. Hebraïnam Moyse crediderunt.

30. Edidit. Græc. Hier. & Chaldebulliuit.

31. Cynomyia. i. canina musca Hier. musca omnimoda. Chal. insectorum commixtio. Vide

- Pfal. 77. Cinipbes. Chald. pediculi.
 32. Pluuiam. i. pro pluuiâ. Ignem. f. mistum grandini. Vide Exod. 9. Sap. 16.
 33. Lignum, id est, arborem.
 34. Bruchus. est species locustæ.
 35. Fornum. Chald. herbam, scilicet, quidquid virebat.
 36. Primities, id est, primogenita. Laboris. Hier. partus. Chald. fortitudinis, scilicet, principium roboris viri est primogenitus. Vide Gen. 49. Psal. 77.
 38. Incubuit. Hier. irruerat. Timor, &c. q. d. timebant enim Egyptij sibi valde à Iudæis.
 39. Protectionem. Hier. & Chald. rectorium.
 40. Petierunt. Chald. petierunt carnes. Cæli, id est, ex aëre demisso.
 41. Flumina. Chald. fluminis instar.
 42. Verbi, id est, promissionis.
 43. Lætitia. Hier. & Chal. laude.
 45. Iustificationes. Hier. ceremonias. Chald. præcepta. Exquirant. Chald. custodiant.

c v. De eodem.

1. **S**eculum. Hier. & Chald. æternum.
2. **S**loquetur, scilicet, vt par est. Chald. eloqui poterit. Potentias. Hier. & Chald. fortitudines, scilicet, fortiter facta. Auditas. Chal. notas.
3. Iudicium. f. rectè iudicando. Aug. iustitiam, scilicet, rectè agendo. Aug.
4. Beneplacito populi. i. beneuolentia in populum. Chald. bona voluntate cum populo. Hier. propitiatione populi. Salutari, id est, salute. Chald. redemptione. f. Christo. secundum Aug.
5. Ad videndum in bonitate. Hier. vt videam bona. Lauderis. Hier. exultem. Chald. laudem. Hereditate, id est, populo.
6. Cum patribus. i. licet patres. Aug. Iniquitatem. Hier. & Chald. impietatem.
7. Irritauerunt. f. te. Hier. ad iracundiam prouocauerunt. Chald. rebelles fuerunt.
9. Increpuit. Hier. & Chald. comminatus est. In deserto. Chal. per desertum.
12. Crediderunt, scilicet, tunc. Laudauerunt. Hier. & Chald. cecinerunt.
13. Citò fecerunt. Græc. festinarunt, scilicet, obliuisci, vt statim dicitur. Hier. & Chald. citò. Sustinuerunt. Hier. expectauerunt. Consilium, id est, quod de illis decreuerat. q. d. non se eius prouidentie regendos crediderunt.
14. Concupiscentiam, scilicet, carnes: concupiscentia, pro te concupita. Inaquofo. Hier. solitudine. Chal. loco arido.
15. Saturitatem. Hier. tenuitatem. Chald. maciem. q. d. statim puniuit. Græc. *πενία*, id est, repletionem: genus est morbi, ex quo sequitur tabes & macies. f. ex nimia repletionem.
16. Irritauerunt. Hier. zelati sunt. Chal. inuidia commoti sunt contra. Sanctum. i. consecratum.
17. Super congregationem, &c. q. d. eos qui

cum Abiron conspirauerant.

18. Synagoga, id est, congregatione. Peccatores. Hier. & Chal. impios.
20. Gloriam suam. Chal. gloriam Domini sui.
23. Dixit. f. Mosi. Vt disperderet, id est, se velle disperdere. Chald. se exterminaturum. Confractione, id est, plaga, qua erant ferendi à Deo. Aug. Græc. vulneratione.
24. Verbo. f. quo promiserat se eam daturum.
26. Leuauit, scilicet, iurando. vel, vt solent qui volunt percutere.
27. Dejiceret. Chald. migrare faceret. In nationibus, id est, inter gentes.
28. Initiari sunt. Hier. consecrati sunt. Chald. adiunxerunt se. Mortuorum, id est, oblata mortuis, seu non viuentibus diis.
29. Adinventionibus. Hier. studiis. Chal. operibus. Ruina. Hier. plaga. Chal. pestis.
30. Placuit. f. Deum. Chal. orauit. Quassatio. Hier. percussio. Chald. mors.
31. Iustitiam. Chald. meritum. Sempiternum, scilicet, dato ei sacerdotio. nempe, quandiu lex duraret: quamquam fuit aliquando in posteris Ithamar, à quo Heli; sed restitutum est posteris Phinees. 3. Reg. 2.
32. Vexatus. Hier. afflicus, scilicet, à Deo.
33. Exacerbauerunt, id est, offenderunt, seu, irritauerunt. Eius. f. Mosi, vel Dei. Distinxit, id est, distinctè dixit, scilicet, Deus, non ingressurum Mosén terram promissam. Chald. explicauit. vel significat hinc, quod Moses ad petram dixit dubitando. Num. 20. q. d. hæsitauit.
34. Disperdiderunt, scilicet, terram ingressi.
36. Scandalum. i. offendiculum, seu ruinam.
38. Infecta. Hier. polluta. Chal. maculata. In sanguinibus. Chald. homicidiis. f. cæde filiorum, quos immolabant.
39. Adinventionibus. Hier. studiis.
43. Consilio suo. Hier. & Chal. consiliis suis. In iniquitatibus. Hier. propter iniquitates.
45. Testamenti. Hier. pacti. Pœnituit eum. Chald. conuersus est ab ira sua.
46. In misericordias. q. d. misertus est eorum. Hier. miserabiles.
47. Nationibus. Hier. gētibus. Glorietur, &c. Hier. canamus laudem tuam.
48. A seculo, &c. Hier. ab æterno, & vsque in æternum. Chald. à mundo hoc vsque ad mundum venturum. Dicet. pro, dicat itaque. Fiat fiat. Hier. & Chal. Amen. No. hunc Psalmum esse finem quarti libri Psalmorum apud Hebræos. Apponitur autè singulis libris ad finem. Amen.

c v i. De Dei beneficijs.

1. **C**onfitemini. Chald. laudate. Seculum. Hier. & Chald. æternum.
2. Dicant. f. quod præcessit, seu laudem Domino, seu acceptum beneficium.

3. Mari, scilicet, Arabico, quod est ad Austrum; seu Oceano.
4. Errauerunt, scilicet, fugari ab hostibus. Ciuitatis habitaculi, id est, ducentem in ciuitatem habitabilem.
6. Necessitatibus. Hier. afflictione. Chald. angustia.
7. Habitationis. Hier. & Chal. habitabilem.
8. Confiteantur. i. prae dicetur. Domino, id est, ad honorem Domini. Chal. coram Domino. Misericordiae. Hier. misericordiam. Chald. propter misericordiam. Filiis. Hier. in filios.
9. Inanem. Hier. & Chal. vacuam.
10. Sedentes. i. liberauit. Vmbra. i. similitudine, vel horrore.
11. Exacerbauerunt. s. per rebellionem. Eloquia, id est, praecepta, seu, monitiones. Consilium, id est, decreta, seu praecepta, vt sit repetitio. Irritauerunt. Hier. blasphemauerunt. Chal. sunt execrati.
12. Infirmati sunt. i. debilitati. Hier. ceciderunt. Chal. impeerunt.
13. Necessitatibus. Hier. angustis. Chal. afflictionibus.
16. Aereas. i. fortissimas.
17. Suscepit. i. subleuauit. Hier. & Chald. stulti propter viam, &c. Via iniquitatis. i. morbo, seu calamitate, quam peccatum induxerat.
18. Abominata est, id est, fastidiuit, scilicet, prae morbi grauitate.
20. Misit verbum. i. iussit.
23. Operationem. i. negotiationem, vel opus nauticum. Multis. i. vastis.
24. Profundo. i. mari.
25. Dixit. i. iussit. Stetit. Hier. surrexit.
26. Ascendunt. s. nauigantes in tempestate. Malis. Hier. afflictione. Tabescebat. i. deficiebat. s. prae metu. Chal. liquefiebat.
27. Moti sunt. Hier. intremuerunt. Deuorata. Hier. absorpta. q. d. euauit, seu defecit.
29. Auram. Hier. tranquillitatem. Siluerunt. i. quieuerunt.
30. Siluerunt. Hier. quieuerunt. Voluntatis eorum. i. optatum. Hier. quem voluerunt.
32. Ecclesia. i. coetu, seu frequentia. Cathedra seniorum. i. senatorum, seu magistratum. Chal. confesso sapientum.
33. In desertum. Chal. velur desertum. s. arfaciens ob peccata. Sitim, id est, siccitatem. Chal. sicut siccitates.
34. Saluginem. i. sterilitatem. A malitia. i. ob malitiam.
35. Posuit. s. post poenitentiam populi. Exitus. i. riuos. Hier. fontes.
36. Esurientes. i. ante. Habitationis. Hier. ad habitandum.
37. Natiuitatis. Chald. germinis. q. d. nascentem, seu germinantem.
38. Minorauit. Chald. diminuit, quasi dicat,

non est passus minui.

39. Pauci. s. postea ob peccata, vel, cum antea pauci fuissent. A tribulatione. Hier. ob angustiam. Malorum. i. calamitatum.

40. Effusa est contemptio, &c. q. d. fecit principes contempnibiles ob peccata eorum. Vide Iob. 12. Errare. s. in consiliis. In inuio, pro, velut in inuio. Non in via. i. vbi non erat via, repetitio per negationem, more Hebraeo.

41. Adiunxit. Hier. subleuauit. s. postea. Sicut oues. i. instar gregis. s. plurimas.

42. Iniquitas. i. iniquus. Oppilabit. i. claudet. s. tacebit. Hier. contrahet.

43. Custodiet. i. obseruabit, seu notabit.

CVII. Vide Psal. 56. & 59. ex quibus hic compositus est.

2. **P**Aratum. s. ad te laudandum, seu ad tua iussa. In gloria. i. ex animo. s. anima gloria est hominis. Hier. sed & gloria. Chald. & gloria. Exurge. Graec. exurge gloria mea.

4. In. i. coram. Nationibus. i. gentibus.

5. Super caelos. q. d. caelis altior. Vsq. i. super. Nubes. i. caelos. Hier. aethera. Venias. s. in praestando promissa.

6. Gloria tua. s. appareat.

7. Saluum. s. me. Dextera. i. potentia.

8. Locutus est. q. d. promissi. s. mihi de hostibus victoriam. Sancto. Hier. sanctuario, vide Psal. 59. vbi reliqui versus.

9. Susceptio. i. protectio. Hier. virtus. Chald. fortitudo. Rex. s. David, & Christus de tribu Iuda. Hier. Dux. Chal. Scriba.

10. Spei. Hier. peluis. Alienigenae. Hier. Philistin. Amici facti sunt. Graec. subditi sunt. Hier. foederati erunt.

12. Repulisti. Hier. proieceras. Chal. derisisti. Existi. Hier. exieras. Virtutibus. i. exercitiis.

13. Quia vana. Graec. & Heb. & vana. pro, quia vana. Hominis. Hier. ab homine.

14. Faciamus virtutem. Hier. erimus fortes. Ad nihilum deducet. Hier. & Chal. conculcabit.

CVIII. Oratio contra hostes.

1. **L**Audem meam, quasi dicat, innocentiam. Hier. laudis meae. Chal. laus mea. q. d. qui es laus mea. Tacueris. i. dissimules. q. d. defende a malis.

2. Peccatoris. Hier. & Chal. impii. Super. Hier. contra. Dolosa. Hier. mendacii. Chal. mendaci.

3. Circudederunt. i. vndique sunt aggressi. Expugnaverunt, pro, oppugnaverunt. Gratis. Hier. frustra. Chal. sine causa.

4. Vt me diligenter. Hier. quod diligebam eos. Chal. quod dilexi. Detrahebant. Hier. aduersabantur. Chald. aduersantur. Orabam, scilicet, pro eis. Aug.

3. Dilectione, scilicet, qua eos diligebam.
6. Constitue, id est, præfice. Peccatorem. Hier. & Chal. impium, scilicet, iudicem, vel dominum. Diabolus. Hier. & Chal. Satan, id est, aduersarius. A dextris, scilicet, vt opprimat.
7. Iudicatur, scilicet, apud magistratum, vel Deum. Oratio, id est, defensio apud iudicem, vel oratio ad Deum. In peccatum, id est, velut peccatum, quasi dicat, magis iudicem iritet, vel Deum. Chald. in condemnationem.
8. Dies. f. Apostolatus. Aug. Episcopatum, id est, officium, seu dignitatem Episcopi, scilicet, Apostolatus: de Iuda enim loquitur.
10. Nutantes transferantur. Hier. instabiles videntur. Chald. vagando vagantur.
11. Scrutetur, scilicet, vt accipiat. Chald. colligat. Fenerator, id est, qui mutuum dedit. Hier. exactor. Alieni, id est, extranei. Labores, id est, laborem porta.
13. Vana, id est, prima. Hier. & Chald. altera.
14. Matris, quasi dicat, non solum patris, sed etiam matris. explicatio præcedentis. q. d. puniatur in eo parentum peccata.
15. Contra Dominum, id est, coram Domino, scilicet, parentum peccata. Eorum, scilicet, parentum.
17. Compunctus, id est, fractum, seu afflictum. Mortificare. Hier. vt interficeret.
18. Maledictionem, id est, malum, seu supplicium, scilicet, qui peccatum diligit, & quod id sequitur supplicium videtur diligere. Benedictionem, id est, bonum.
19. Vestimentum, scilicet, quod operit, & haeret. Aqua, scilicet, quæ bibitur. Oleum, scilicet, quod valde penetrat, & hæret. Ossibus. Chal. membris.
20. Hoc opus, id est, merces. sic Leuit. 19. Isa. 4. & 62. Hic hæc est retributio. Apud Dominum. Græc. Hier. & Chald. à Domino, scilicet, retributio. Loquuntur, id est, machinantur. Anima, id est, vitam.
21. Fac, scilicet, bonum. Mecum, id est, mihi. Propter nomen meum, id est, propter te, seu, pro tua clementia. Suavis. Hier. bona.
22. Conturbatum. Hier. vulneratum. Chal. contritum.
23. Declinat. Hier. inclinatur, scilicet, extensione, & definit in tenebras. Ablatus. Chal. consumptus. Excussus. Chald. vagatus.
24. Infirmata sunt. Hier. vacillauerunt. Chald. collapsa sunt. A ieiunio, id est, præ ieiunio. Immutata. Chald. macilenta. Propter oleum, scilicet, deficiens. Hier. absque oleo, id est, unctionibus, quæ olim in vsu: vel pinguedo significatur, cuius defectu mutatus. Chald. absque pinguedine.
25. Mouerunt. f. deridentes.
27. Manus, id est, auxilium. Chald. percussio. Eam, pro, id, scilicet, iuuando, vel affligendo.

28. Maledicent, quasi dicat, persequetur. Benedices, quasi dicat, fauebis.
29. Diploide, id est, veste, seu pallio. Hier. vestimento. Chald. chlamyde. Aug. duplici pallio, scilicet, confusione coram Deo & hominibus.
30. Nimis, quasi dicat, totis viribus. Hier. vehementer. Multorum. Hier. populorum. Chal. sapientium.
31. Astitit. Hier. & Chald. stabit. Saluam faceret. Hier. saluet. Persequētibz. Hier. & Chal. iudicibus, scilicet, malis. Animam, id est, vitam.

CIX. De Christi Regno, & Sacerdotio.

1. **D**ominus, scilicet, Pater. Domino, scilicet, Filio, seu Christo. A dextris meis, id est, optimo apud me loco. Donec. vide Hebr. 10. Scabellum, &c. quasi dicat, subiiciam pedibus tuis, sic vt possis conculcare.
2. Virgam, id est, sceptrum. Virtutis. Hier. fortitudinis, quasi dicat, Regnum potens. Emittet, scilicet, in mundum per prædicationem. Sion, scilicet, inde cepit prædicatio Euangelica. Dominare. Chald. & dominaberis. Inimicorum, scilicet, qui antea aduersabantur, vel, quasi dicat, resistant licet inimici.
3. Principium, id est, principatus, vel pater, scilicet, erit. Die virtutis, quasi dicat, cum ceperis regnare, vel ostendere potentiam tuam. Splendoribus sanctorum, quasi dicat, in sanctis splendide, vel splendore sanctitatis. Vtero, id est, substantia mea, seu secreto, vel vtero virginis. Ante luciferum, id est, ante Angelos, vel Angelis excellentiorem, vel ante stellas.
4. Poenitebit eum, id est, mutabit. Aug. Ordinem, id est, ritum. Melchisedech, scilicet, qui obtulit panem & vinum in figuram Eucharistiæ.
5. A dextris tuis, id est, te adiuuans & protegens. Confregit. Hier. & Chald. percussit. Iræ, est, ultionis, scilicet, die iudicii. Reges, pro, etiam Reges, scilicet, tibi inimicos.
6. Iudicabit, id est, vlciscetur, seu iudicium exercebit. In nationibus, pro, gentes. Ruinas. Chald. cadaueribus. Hier. valles, scilicet, cadaueribus. Capita, id est, principes. Multorum, scilicet, populorum, vel, multorum capita.
7. Torrente, scilicet, passionum. In via, scilicet, dum viuet, seu viucret.

CX. De Dei operibus.

1. **C**oncilio, id est, cœtu. Hier. consilio. Chald. secreto, quasi dicat, iuxta sententiam. Iustorum. Chald. rectorum.
2. Exquisita, id est, exquisitè, seu perfectè facta. Hier. exquirenda, id est, consideranda. In omnes, id est, iuxta omnes, quasi dicat, pro sua voluntate, vel excitantia ad faciendam eius voluntatem.

3. Confessio & magnificentia, id est, laude & honore dignum. Hic gloria, & decor. Chal. laus, & decus. Seculum seculi. Hier. æternum.

4. Memoriam fecit, id est, fecit recordari vel digna memoria. Misericors, & miserator. Hier. & Chald. clemens, & misericors.

5. Testamenti. Hier. & Chald. pacti.

6. Annuntiabit. Græc. Hier. & Chald. annuntiavit, quasi dicat, dixit se posse præstare quod promittebat, vel, reuelavit potentiam, qua operatur, scilicet, se esse omnipotentem.

7. Veritas, & iudicium. i. fidei, & æquitatis plena. Fidelia, id est, vera, certa.

8. Confirmata, id est, stabilita. Seculum seculi. Hier. sempiternum. Æquitatem, id est, rectitudinem.

9. Redemptionem, scilicet, ex Ægypto, vel ex peccatis. Testamentum. Hier. & Chal. pactum, scilicet, seruandum. Terribile. Chald. timendum.

10. Intellectus bonus, quasi dicat, sanè sapiunt qui faciunt. Eum, scilicet, intellectum. i. quod intelligunt faciendum, vel timorem, scilicet, Deum timentibus. Hebr. & Chald. ea, scilicet, præcepta. Laudatio, id est, laus. Eius, scilicet, talis hominis. Seculum seculi. Hier. iugiter. Chald. æternum.

CXI. De timore Dei.

1. **R**uerfionis, &c. Titulus hic non est Hebr. nec Græc. Voleat, id est, oblectabitur. Chald. mandata eius experit.

2. Semen, id est, filij. Generatio, id est, posteris, seu familia: est enim repetitio frequens hic, vel, quasi dicat, gens recta, id est, probi homines. Rectorum. Hier. iustorum. Benedicetur, scilicet, à Deo, vel hominibus.

3. Gloria. Hier. substantia. Chald. felicitas. Domo. i. corde. Aug. u. Manet. f. à Deo remuneratur. In seculum seculi. Hier. semper. Chald. in æternum.

4. Tenebris. afflictionibus, vel q. d. cum alij sunt in tenebris. Misericors, & miserator. Hier. & Chald. clemens, & misericors. q. d. ipse Deus, vel ab ipso Deo, qui clemens, &c.

5. Iucundus, id est, gratus. f. Deo, & hominibus. Hier. bonus. Chald. beatus. Græc. *γενος*. quod etiam bonum, utilem, & humanum significat. Comodat. i. mutuum dat. Disponit. pro, quique disponit. Hier. dispensabit. Sermones, id est, negotia, vel verba. In iudicio. i. prudenter.

6. Commouebitur. i. nutabit.

7. Auditione. i. rumore, seu nuntio. Mala. i. rei aduersa. f. Ite maledicti in igne æternum, secundum Aug.

8. Confirmatum. f. in Domino. Despiciat, id est, ex alto videat. Inimicos. Græc. super inimicos. Hier. in hostibus, scilicet, quæ optat.

9. Dispersit, scilicet, abundanter. Chal. disper-

sit pecuniam. Iustitia, id est, eleemosyna, seu misericordia. Itaque alij vt Chry. verterunt *ἐλεημοσύνη*. In seculum seculi. Hier. & Chald. in æternum. Cornu, id est, robar. Chald. fortitudo. In gloria, id est, cum gloria.

10. Peccator. Hier. & Chald. impius. Videbit, scilicet, iusti felicitatem. Irascetur, id est, indignabitur. Tabescet, scilicet, præ inuidia. Peccatorum. Hier. & Chald. impiorum. Peribit, id est, frustrabitur.

CXII. Inuitatio ad Dei laudem.

1. **P**Veri. Hier. & Chald. serui.

2. Sit benedictus, id est, celebretur. Nunc, id est, tempore, seu momento. Seculum. Hier. æternum.

3. Laudabile. i. dignum quod laudetur.

4. Super. i. plusquam.

5. Altis. f. cælis.

6. Humilia, id est, humiles, vel quasi dicat, infirma quæque curat.

7. Suscitans. i. eleuans. Stercore. i. sordibus, seu abiecta conditione.

8. Domo, id est, familia, scilicet, foecundans, prolemque dans.

CXIII. De liberatione ex Ægypto.

1. **D**omus. i. familiæ. Barbaro, id est, alterius lingua.

2. Iudæa. Hier. Iudas. i. populus Iudaicus. Sanctificatio, id est, particeps sanctitatis, q. d. ei consecrata. Chald. Vnita eius sanctitati. Potestas. q. d. eius potestati, seu ditioni subiecta.

3. Mare. f. rubrum. Vidit. i. sensu Dei præsentiam. Fugit. i. recessit.

4. Exultauerunt. Hier. & Chald. subsilierunt. f. cum legem daret, agitabatur Sinai mons.

7. A facie. i. præsentia. Aug. Mota est. Hier. & Chald. contremiscit.

8. Stagna. Hier. paludes. Chald. riuum. Ruperunt. Hier. filicem.

1. Non nobis, &c. Hic incipit Psalmus 115. apud Hebræos, Chal. non propter nos Domine, non propter meritum nostrum. Super misericordia, &c. Hier. propter misericordiam, &c. Veritate, id est, fide, qua. f. promissisti te adfuturum nobis. Aug. misericordia vocante, & veritate iudicante.

2. Ne quando, pro, ne fortè.

3. Cælis. f. est.

8. Fiant. i. digni sunt qui fiant.

9. Sperauit. pro, sperat.

11. Sperauerunt. pro, sperant.

12. Benedixit. Hier. & Chald. benedicet, & sic in sequentibus.

13. Pusillis. Hier. paruus.

14. Adiciat, &c. quasi dicat, augeat vos, vel addat beneficia.

15. Benedicti, scilicet, estis, vel sitis.
 16. Cælum cæli, id est, supremum cælum.
 Domino, scilicet, sedes est.
 17. Laudabunt, scilicet, corpore, seu apud viuos. Infernum, id est, sepulcrum.
 18. Benedicimus. Græc. Hier. & Chald. benedicemus. Nunc, id est, momento, seu tempore. Seculum. Hier. & Chald. æternum.

CXIII. De Dei auxilio.

1. **D**ilexi, pro, diligam, scilicet, Dominum. Exaudiet, pro, exaudiuir.
 2. Diebus meis, id est, dum viuam. Inuocabo quasi dicat, ad ipsum confugiam.
 3. Mortis, id est, mortiferi. q. d. fui morti proximus. Inferni, id est, sepulcri, quasi dicat, mortis. Inuenerunt, id est, apprehenderunt.
 4. Nomen Domini, id est, Dominum. Inuocauit, scilicet, dicens quod sequitur.
 6. Paruulos. Chald. simplices. Humiliatus, id est, afflictus. Hier. attenuatus.
 7. Requiem, id est, tranquillitatem.
 8. Morte, scilicet, peccati, vel corporis.
 9. Placebo Domino. Hier. & Chald. ambulabo coram Domino, id est, studebo ei placere. In regione viuorum, id est, inter viuos, qui pene perieram, nisi me Deus liberasset.

CXV. Continuatio eiusdem materia.

10. **C**redidi. Apud Hebræos coniungitur hic Psalmus præcedenti, qui apud eos est 116. Propter quod locutus sum. Chald. propterea loquar, quasi dicat, prædicabo Dei benignitatem. Humiliatus. Hier. afflictus.
 11. Excessu. Hier. stupore, scilicet, animi afflicti & mæsti. Mendax. Hier. mendacium, quasi dicat, non est quod quisquam fidat hominibus; ita sunt fallaces omnes.
 12. Retribuit, pro, tribuit.
 13. Calicem, &c. id est, imitabor Christi passionem. August. vel quasi dicat, gratias agam: solebant enim libare in sacrificiis pro gratiarum actione.
 14. Reddam, id est, solvam.
 15. Pretiosa, &c. quasi dicat, defendit suorum vitam.
 16. Ancillæ. q. d. pax matris, teque colentis.
 17. Laudis, id est, gratiarum actionis. Inuocabo, id est, prædicabo. Vide Deut. 32.

CXVI. Inuitatio ad Dei laudem.

1. **C**onfirmata, id est, stabilita. Hier. confortata. Chald. roborauit super nos beneficentiam suam, q. d. magna est in nos miseri-

cordia vsus, scilicet, misso Christo. Vide Rom. 15. Veritas, s. in promissis.

CXVII. Gratiarum actio & congratulatio, & de Christo.

1. **B**onus, scilicet, benignus, & beneficus. Seculum. Hier. & Chald. æternum, & sic in sequentibus.
 3. Domus, i. familia.
 5. In latitudine, s. me constituens, i. consolatione, quæ angustia opposita.
 7. Despiciam, id est, ex alto aspiciam, scilicet, puniri. Chald. videbo vltionem in.
 8. Bonum est. Hier. melius est.
 10. Omnes, id est, plurimæ. Circuierunt, id est, obfederunt, seu oppugnarunt. Et pro, at. Quia, abundat, vel pro, certè, positum. Græc. non est, at est. Hebr. Chald. vertit, propterea.
 12. In spinis. q. d. magno fragore, seu impetu aggressi, sed statim extincti.
 13. Impulsus, scilicet, ab eis. Euerfus sum. Hier. impellebar. Suscepit. Hier. sustentauit. Chald. adiuit.
 14. Laus, i. laudis materia. In salutem, quasi dicat, me saluauit. Chald. fuit mihi redemptor.
 15. Exultationis. Hier. & Chal. laudis, scilicet, auditur. Salutaris, i. pro salute gratiarum actionis.
 18. Et pro, at.
 19. Iustitiæ, i. templi, quod iustitiam & sanctitatem in introeuntibus requirit.
 20. Intrabūt, quasi dicat, non decet nisi iustos intrare: explicat quod dixerat proximè.
 22. Lapidem, scilicet, Christum. Edificantes, scilicet, sacerdotes, & Pharisei populi instructores. In caput, pro, caput. Anguli, scilicet, vtrumque populum connectens.
 24. Dies, scilicet, humanæ redemptionis. Fecit, scilicet, singulariter.
 25. Saluam me fac. Græc. & Hie. salua, scilicet, Regem à te missam, seu Christum. sic, Hofanna filio David. Matth. 21. Bene prosperare, id est, da prosperum successum. f. Regi. prosperare, pro, prospera. Græc. *ivóðwov*.
 26. Benedictus, quasi dicat, benedicatur, seu celebretur. Nomen, id est, mandato, seu virtute. Benediximus, pro, benedicimus, id est, bene precamur: est autem sacerdotum vox, secundum quosdam. Vobis, scilicet, o Populi. Domo Domini, i. templo.
 27. Deus Dominus, q. d. Dominus, quem colimus, verus est Deus. Illaxit. Hier. apparuit. Fortè Christi aduentus indicatur. Constituite, i. celebrate. Hier. frequentate. Chald. ligate puerum ad sacrificium solemnitatis catenis, donec sacrificaueritis eum, & effuderitis sanguinem in cornua altaris. In condensis, q. d. arborum ramis templum ornantes. Hier. in frondosis.

CXVIII. De praeceptorum Dei obseruantia.

NOTA. In hoc Psalmo Dei praecepta vocari etiam mandata, aequitatem, iudicia, iustitias, iustificaciones, testimonia, verbum, verba, eloquium, eloquia, sermones, viam, vias, legem, veritatem, & ordinationem, idq; singulis serè versibus.

ALEPH. i. Doctrina. Quamquam de Interpretatione harum litterarum non oportet esse sollicitum: solum enim indicant à qua littera incipiant Hebraicè sequentis Psalmi versus omnes.

1. Immaculati. i. integri, seu puri. Chald. perfecti. Via. i. vitæ instituto, seu moribus.
2. Scrutantur. i. diligenter inuestigant. Hier. & Chal. custodiunt. Testimonia. sic vocantur Dei praecepta, quod per ea testetur, quid velit. In toto, pro, & in toto, in aurem, pro ex.
3. Ambulauerunt, pro, ambulant.
4. Nimis. q. d. diligenter obseruari.
5. Iustificaciones, sic vocantur Dei praecepta, quod per eorum obseruationem iustificemur, crescentes. s. in iustitia, quam Theologi iustificationem secundam vocant, de qua & illud intelligunt: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Hier. praecepta. Chal. decreta.
6. Confundari. i. pudescam. Perspexero. i. animum intendero.
7. Directione. i. rectitudine. In eo, quod didici. Hier. & Chal. cum didicero. Iudicia. sic praecepta dicuntur, quod Dei iudicium seu sententiam contineant, vel iudicia, quasi iustitia. Iustitiae tuae. i. à tua iustitia profecta.
8. Vsq; quaque. Chal. prorsus. Quidam cum, custodiam, iungunt.

BETH. i. Domus.

9. Corripit. Chal. purificabit. Adolescentior. Hier. iuuenis. Chal. puer. Viam. i. vitæ rationem.
10. Repellas. Hier. & Chal. errare facias.
11. Abscondi. i. reposui, vel recondidi. Tibi. i. contra te. Chal. coram te.
13. Pronuntiaui. i. praedicaui. Hier. & Chald. narraui. Oris tui. i. ore tuo prolata.
14. Diuitijs. s. solent alij delectari.
15. Exercebor. Hier. meditor. Chal. Loquar. Considerabor. Hier. contemplanor.
16. Meditor. Hier. & Chald. delectabor.

GIMEL. i. Retributio, vel perfectio, seu plenitudo.

17. Retribue. pro, tribue. Chald. retribue bonum. Viuifica me. q. d. tribue, vt viuam. Hier. viuam. Chal. & viuam.
18. Reuela. i. illumina. Mirabilia. i. mysteria. De lege tua. pro, legis tuae.
19. Incola. Hier. aduena. Chald. peregrinus. Mandata. i. mandatorum intelligentiam.

20. Concupiuit desiderare, id est, vehementer desiderauit.

21. Increpasti, id est, punisti, vel minatus es, seu arguisti.

22. Opprobrium. s. quo me afficiunt inimici. Exquisiui. Hier. & Chal. custodiui.

23. Sederunt. s. pro tribunali. Exercebatur. Hier. meditabatur.

24. Meditatio. Hier. & Chal. voluptas. Consilium, id est, quod consulo in dubiis, seu, siquid agendum est.

DALETH. i. Osium, vel tabula.

25. Pavimento. Hier. & Chal. pulueri. q. d. parum absum à sepulcro, seu morte. Verbum, id est, promissa, seu potius praecepta. q. d. fac me viuere secundum legem tuam.

26. Vias, id est, factas, seu vitæ rationem totam. Enuntiaui. Hier. exposui. s. tibi.

27. Instrue me. Hier. & Chald. fac me intelligere. Exercebor. Hier. & Chal. loquar. Mirabilibus. s. operibus.

28. Tædio. i. anxietate. Græc. acedia. Hier. stultitia. Chal. dolore. Confirma. Hier. serua. Chald. viuifica. Verbis. i. praeceptis.

29. Iniquitatis. Hier. & Chald. mendacij. De lege tua. i. secundum legem tuam, vel q. d. da gratiam seruandi legem tuam.

30. Veritatis. Hier. & Chald. fidei. q. d. viam fidelem, seu rectam. Vide Gen. 24. vbi pro recto itinere Heb. est via veritatis.

31. Confundere. s. spe frustratum.

32. Cucurri. Hier. & Chal. curram. Cum dilatasti. Chal. cum dilataueris. Hier. quoniam dilatasti. s. gratia tua recreans.

HE. i. Ista.

33. Legem pone mihi. Hier. ostende mihi. Chal. doce me. s. viam, &c. Exquiram. Hier. & Chal. custodiam.

34. Et scrutabor, pro, vt scruter. Hier. & Chal. & obseruabo. Et custodiam, quasi dicat, scrutabor, vt custodiam.

35. Ipsam volui. i. id semper optaui.

36. Auaritiam. i. cupiditatem prauam. Chald. mammonam. i. pecuniam.

37. Viam. i. praeceptis. Viuifica. Chal. sana. q. d. fac me viuere secundum legem tuam.

38. Statue. Hier. suscita. Chald. confirma. q. d. confirma me in timore praeceptorum tuorum.

39. Amputa. Hier. auerte. Chald. amoue. Opprobrium, scilicet, quo me afficiunt quidam, quod tibi seruam, vel patiendum malis in die

iudicij. Suspensus sum. Hier. reueritus sum. Chal. timui. Lucunda, quasi dicat, quod delecter præceptis tuis. Hier. & Chal. bona.

40. Aequitate. Hier. & Chal. iustitia. q. d. in lege tua iusta. sic sup. in via tua viuifica me.

V A V. i. &

41. Salutare. Hier. salus. Secundum eloquium. i. in obseruatione præceptorum.

42. Quia speravi. i. quod sperarim. Sermonibus. i. præceptorum obseruatione.

43. Vique quaque. Chald. penitus. Quia in iudiciis, &c. quasi dicat, hanc veritatem, quod confido præceptis tuis. Super speravi, id est, valde speravi.

44. In seculum, &c. Hier. in sempiternum, & vitra.

45. Ambulabam. Hier. & Chal. ambulabo. Latitudine. q. d. liberè, seu securè.

46. Loquebar. Hier. & Chal. loquar. Confundebar. Hier. & Chal. confundar.

47. Meditabar. Hier. & Chal. delectabor.

48. Leuavi. Hier. & Chal. leuabo, scilicet, vt faciam. Exercebor. Hier. & Chal. loquar. In Chald. de.

Z A I N. i. hac, vel hac.

49. Verbi, id est, præceptorum, quasi dicat, da mihi præcepta tua seruandi gratiam. Seruo, pro, ad seruum tuum. q. d. mihi datorum. In quo. i. in quorum obseruatione.

50. Hac, &c. pro, id, me consolatum est, scilicet, quod præcessit, vel quod sequitur. Hier. & Chal. hæc mea consolatio. Eloquium. i. præceptorum obseruatio.

51. Superbi, scilicet, legis Dei contemptores. Inique agebant vsque quaque. Hier. & Chal. deridebant me nimis.

52. A seculo. i. iam inde à principio, datorum. f. præceptorum.

53. Defectio. i. animi deiectio, seu tristitia. Hier. horror. Chal. tremor.

54. Cantabiles, pro, cantiones. Hier. carmina. Chal. hymni. Erant, pro, sunt.

55. Et custodiui, pro, vt custodi rem.

56. Hac facta est mihi. Hier. hoc factum est mihi, id est, id mihi curæ fuit, vel ea quæ dixi mihi acciderunt. Chal. id mihi fuit ad meritum, scilicet, quod sequitur. Exquisiui. Hier. & Chal. custodiui.

C H E T. i. Vita.

57. Portio. Hier. & Chal. pars, quasi dicat, mihi pro hereditate est custodia legis tuæ.

58. Faciem tuam. i. te. Secundum eloquium. i. vt postular tuorum præceptorum obseruatio, vel vt promissisti.

59. Vias meas. Chald. bonas facere vias meas.

60. Paratus sum, & non sum turbatus. Hier.

festinaui, & non neglexi. Chald. festinaui, & non distuli.

61. Funes, id est, vincula, seu laquei, aut retia, vel insidia. Chal. cohors. Peccatorum. Hier. & Chal. impiorum.

62. Surgebam. Hier. & Chal. surgam. Super, id est, de. Chald. propter. Iustificationis. Hier. & Chal. iustitiæ.

63. Particeps. Chald. socius, quasi dicat, vnus ex numero.

T H E T. i. Bonum.

65. Bonitatem. Hier. bene. Secundum verbum tuum. i. dando, seu docendo tua præcepta, vel, secundum promissum tuum.

66. Bonitatem. f. voluntatis. Disciplinā. i. mortificationem passionum. Scientiam. f. intellectus. Credidi. f. obediens tanquam tuis.

67. Humiliarer. Chald. affligerer. Propterea, quasi dicat, factus cautior. Hier. & Chal. nunc autem.

68. In bonitate. i. pro bonitate.

69. Super. i. contra. Scrutabor. Hier. seruabam. Chal. seruabo.

70. Coagulum, &c. q. d. obstinati sunt. Hier. incrassatum est, velut adeps, &c. Meditatus sum. Hier. & Chal. delectabar.

71. Humiliasti, id est, afflixisti. Discam. Hier. discerem.

72. Bonum mihi. Hier. melior est mihi. Oris tui. i. a te præcepta.

I O D. i. Principium.

73. Manus tuæ. i. potentia, & sapientia. Fecerunt. f. animam. Plasmauerunt. f. corpus. Da mihi intellectum. Hier. doce me.

74. Verba tua, id est, promissa, vel, per verba tua, quasi dicat, per præceptorum obseruationem speravi premium. Super speravi. Hier. & Chal. expectaui. f. mercedem.

75. Aequitas. Chal. iusta. In veritate. i. merito. Humiliasti. Hier. & Chal. afflixisti.

76. Fiat. q. d. sic agat. Secundum eloquium tuum. i. obseruando tua præcepta, vel, vt promissisti. Seruo tuo. i. mihi. f. præceptum.

77. Viuam. f. vita beata. Aug. Meditatio. Hier. & Chal. delectatio.

78. Exercebor. Hier. & Chal. loquar.

79. Conuertantur mihi. Hier. reuertantur ad me. q. d. iungantur mihi.

80. Immaculatum. Hier. perfectum.

C A P H. i. Manus.

81. Defecit, scilicet, præ desiderio. Chald. desiderauit. In salutem tuam. Chald. redemptionem tuam. Verbum. i. promissum, vel, quasi dicat, in præcepta. f. quibus adiunxisti promissionem mercedis, si obseruentur.

82. In eloquium, id est, promissum, vel obseruando præcepta.

83. Sicut vter, &c. q. d. contracta cute macilentus. In pruina. Chald. ad fumum. Non. pro, tamen non.

84. Quando, id est, vsque dum. Iudicum, scilicet, puniens.

85. Mihi. i. de me, seu contra me. Fabulariones. i. vana, seu nugas. Non vt lex tua. q. d. non secundum legem tuam id faciunt, vel nihil simile legi tuæ loquuntur mecum.

86. Veritas. Hier. vera. Iniquè. Hier. & Chald. falsò.

87. Paulominus. id est, parum absuit quin. Consummauerunt. Hier. & Chald. consumpserunt. In terra. pro, in terram, scilicet, deiectum.

L A M E D. id est, *Disciplina, vel cor.*

89. Verbum, id est, præceptum, quod veluti dedisti celo.

90. Veritas. i. præceptum positum terræ.

91. Ordinatione, id est, præcepto. Dies, id est, temporum successio.

92. Meditatio. Hier. & Chald. delectatio. Tunc, scilicet, cum affligebat. Humilitate. Hier. presura. Chald. afflictione.

93. In ipsis, id est, per ipsas.

94. Exquisui, scilicet, vt facerem.

95. Intellexi. Hier. considerabo.

96. Omnis consummationis, &c. q. d. omnia quamuis perfecta finem habent, at lex tua perpetua. Latum. q. d. longissimè se extendit.

M E M. id est, *ex ipsis.*

97. Quomodo. Hier. quàm. q. d. ô quantum.

98. Super. i. plusquam. Mihi. Chald. apud me.

100. Quæsiui. Hier. & Chald. seruaui.

102. Posuisti, id est, præscripsisti.

104. Intellexi. i. quid agere debeam.

N V M. id est, *Pascuas, vel sempiternum.*

106. Statui. Hier. perseverabo. Iustitiæ tuæ: id est, à tua iustitia profecta.

107. Humiliatus. Hier. afflictus. Vsquequaque. Chald. vehementer.

108. Voluntaria. Chald. oblationes, scilicet, spontaneas. Oris. i. laudes, & gratiarum actiones. Beneplacita. i. tibi. q. d. grater accipe.

109. In manibus meis. Chald. periclitatur, ac si esset in superficie manus.

110. Et pro, & tamen. Erraui. id est, discessi, seu declinaui.

111. Hæreditate acquisiui. id est, pro hæreditate habui. Hier. hæreditas mea.

112. In æternum propter. Hier. propter æternam. Retributionem, id est, præmium.

S A M E C H. id est, *Firmamentū, vel adiutoriū.*

113. Dilexi. pro, diligo.

115. Declinate. Hier. recedite. Scrutabor.

Hier. & Chald. custodiam.

116. Suscipe. Chald. sustenta. Secundum eloquium tuum, id est, promissum, vel in obseruatione tuorum præceptorum. Viuam, scilicet, vita gratiæ, seu spirituali. Ab expectatione, scilicet, frustratum.

117. Meditabor. Hier. delectabor.

118. Spreuisti. Hier. abiecasti. Chald. conculcasti. Iniusta. Hier. & Chald. mendax.

119. Præuariantes, id est, legis tuæ transgressores. Hier. quasi scoria. Reputaui. q. d. habui eos loco quo debui. Hier. computasti. Peccatores. Hier. & Chald. impios.

120. Confige carnes meas. Hier. horripilauit caro mea. Chald. inflammatur caro mea.

A I N. id est, *Oculus, vel fons.*

121. Iudicium, & iustitiam, id est, præcepta tua plena iustitia, & iudicio. Tradas, id est, tradi permittas.

122. In bonum, id est, benefaciens.

123. Defecerunt in, id est, ardentè expectant. Eloquium iustitiæ, id est, præcepta iusta.

125. Sciam. Hier. cognoscam.

126. Faciendi. Hier. vt facias, scilicet, vindictam. Chald. faciendi voluntatem Domini.

127. Ideo, scilicet, quia punis transgressores. Topazion. lapis est pretiosus, sic dictus ab insula. Chald. Obrizum.

128. Dirigebar. i. me festè componebam.

P E, id est, *Os.*

129. Scrutata est. Hier. & Chald. custodiuit.

130. Paruulis. Chald. simplicibus.

131. Aperui, scilicet, vt solent fatigati, vel expectantes magno desiderio. Attraxi spiritum. Hier. respiraui. Desiderabam, scilicet, facere, vel q. d. amari.

132. Secundum iudicium, id est, legem. q. d. vt soles. Chald. pro consuetudine.

134. Redime, id est, libera.

135. Illumina. q. d. ostende hilarem, & beneuolam.

136. Exitus, id est, riuos. Chald. fluentia. Custodierunt, scilicet, impij, vel oculi.

T S A D E, id est, *Iustitia.*

137. Iudicium, id est, præceptum.

138. Testimonia. pro, nempe testimonia. Nimis, scilicet, seruari.

139. Tabescere me fecit. Hier. consumpsit me. Zelus, id est, studium erga legem tuam.

140. Ignitum, id est, velut igni probatum. Chald. purum.

141. Adolescentulus. pro, velut adolescentulus. i. qui solet contemni. Hier. & Chald. paruulus, scilicet, ætate. Contemptus. Hieron. contemptibilis.

142. In æternum. Hier. sempiterna. Veritas, id est, stabilis, seu constans.

143. Meditatio. Hier. voluptas. Chal. delitix.
144. Æquitas. i. æquissima. Hier. iusta.

C O P H. i. Vocatio, vel Simia.

145. Requiram. Hier. & Chal. custodiam.
147. Præueni, scilicet, alios. Hier. surgebam.
Immaturitate. i. tempore immaturo. Hier. adhuc
in tenebris. Chald. in aurora. Verba, id est præ-
cepta. q. d. in præceptorum obseruatione.
149. Iudicium. Chal. iudicia.
151. Prope. s. tuos. Viæ, id est, præcepta. Hier.
& Chal. mandata. Veritas. pro, vera.
152. Initio. s. ætatis meæ, seu discretionis. q. d.
ex quo capi ratione vti, seu legi tuæ studere.
Hier. à principio. Fudasti. i. stabili esse voluisti.

R E S. id est, Caput.

153. Humilitatem. Hier. afflictionem.
154. Iudica iudicium meum. Chald. age cau-
sam meam. Propter eloquium tuum. Hier. &
Chald. in sermone tuo. i. præceptis tuis.
156. Iudicium tuum. Hier. & Chald. iudicia
tua, id est, præcepta.
158. Tabescebam. Hier. mœrebam.
159. In, id est, pro.
160. Principium. Hier. caput. q. d. summa, vel à
principio ad finem vsque vera sunt.

S C I N. id est, Dens.

161. Gratis, id est, sine causa. A verbis tuis,
scilicet, ne discederem.
162. Lætor. Chald. lætor. Inuenit. præ-
sens est.
163. Iniquitatem. Hier. mendacium. Chald.
falsitatem.
164. Septies, id est, sæpe. Super. Chal. propter.
165. Pax, id est, tranquillitas. Scandalum, id
est, offendiculum.
168. In conspectu tuo. i. tibi notissima.

T H A V. id est, Signum.

169. Appropinquet, id est, admittatur. Elo-
quium tuum. i. legem tuam.
171. Eructabunt. Hier. & Chal. fundent. Hym-
num, id est, laudem.
172. Pronuntiabit. Hier. loquetur. Chald. nar-
rabit. Æquitas. Hier. iusta.
173. Fiat. Hier. & Chal. sit. q. d. adsit.
174. Meditatio. Hier. voluptas.
175. Viuet. q. d. dum viuet. Chald. viuât, scili-
cet, spiritualiter.
176. Quæ periit, id est, perdita, seu peritura.

C X I X. De Dei exauditione in tribulatione.

1. **G**raduum. Chal. quod dictum est super
gradibus. q. d. quod à Leuitis in festis
decantabatur super templi gradibus quindecim;
tor enim fuisse dicuntur. Alij putant dictos sic,
quod contineant in Deum ascensiones, & velut
gradus quosdam mentis.
2. Iniquis. Hier. & Chal. mendacij.

3. Ad linguam dolosam. q. d. quid potest esse
peius dolosis? vel quid, ô dolose, ex lingua fru-
ctus capis? Hier. & Chald. à lingua dolosa. q. d.
quid potest expectari à dolosis. s. nisi quod se-
quitur? vel, quod proximè dixi?

4. Sagittæ. pro, velut sagittæ. s. sunt. Potentis,
scilicet, à potente emissæ. Cum carbonibus. q. d.
ignitæ. Desolatoriis. i. vastantibus. Hier. Iuni-
perorum. Chal. genistarum.

5. Incolatus. Hier. peregrinatio. Cedar. Regio
est Arabiæ, scilicet, ibi Dauid exulabat.

6. Incola, scilicet, in ea regione.

7. Loquebar. s. pacificè. Gratis. i. sine causa.

C X X. De Dei auxilio.

1. **I**N montes, id est, cælos.

3. **I**Det. Chal. dabit. q. d. non permittet labi.
Dormitabit. q. d. dormitantis more negliget.

4. Nec dormiet. postponitur more Hebræo,
quod Latino præponeretur: quidam tamen di-
cunt idem significari, esseque repetitionem,
more scripturæ.

5. Super manum, &c. q. d. ad dexteram tibi as-
sistens. sic alibi. A dextris est mihi, ne com-
mouear.

6. Vret. Hier. & Chald. percutiet. Nec luna,
scilicet, nocebit.

7. Custodiat. Chald. custodiet. Introitum, &
exitum, id est, conuersationem, seu omnes vita
actiones. Vide Deut. 28. 2. Reg. 17. 3. Reg. 3.

**C X X I. De studio Sanctorum in aduendo
Templum Dei.**

1. **Q**Uæ dicta, &c. q. d. cum audirem dicen-
tes. Domum, id est, templum. Ibimus.
pro, eamus.

2. Stantes erant. pro, stabunt vel q. d. cum ve-
nissemus stabant. Annis. Hier. & Chal. portis.

3. Ædificatur pro, est edificata. Vt ciuitas, &c.
q. d. vt ciuitas concors, cuius, scilicet, ciues sunt
vnanimis. Eius, abundat more Hebræo. In id-
ipsum. Hier. simul.

4. Testimonium. pro, iuxta testimonium,
id est, Dei, præceptum. s. factum Israël. vel, vt
testimonium reddat de Deo ipse Israël. s. eum
laudabo, vt statim dicitur. Israël, datius est,
sed forte pro genitriuo: sic enim dicitur, Psalms
Dauid, pro, Dauidis.

5. Sederunt. i. constitutæ sunt. In iudicio. Chal.
ad iudicium. Super domum. i. in familia.

6. Rogate quæ ad pacem. Hier. rogate pacem.
Chald. rogate pro pace. Ierusalem. Græc. est ac-
cusatiuus. q. d. salutare Ierusalem. Hebræis enim
rogare pacem, seu pro pace, seu de pace, est salu-
tare, scilicet, dicendo, estne pax? id est, vt vales?
Abundantia, scilicet, sit. Hier. bene sit. s. id est
optandum, & precandum ei.

7. Fiat. Hier. & Chald. sit. Virtute. i. exercitu,
vel munitione. Hieron. muris. Chald. exercitu.

Turribus. Hier. domibus. Chald. pratoris.
8. Proximos. Hier. amicos. Chald. socios. Loquebar pacem de te. i. tibi pacem precabar. Hier. loquar pacem tibi.

9. Quæsiui. Hier. & Chal. quæram.

CXXII. *Petitio auxilij à Deo.*

2. **I**N manibus, pro, ad manus. f. respiciunt, cum indigent aliquo. Hier. ad manum.
4. Opprobriū, & despectio. f. facti sumus. Hier. & Chal. opprobrio, & despectione, vt sit repetitio. Abundantibus. Chal. opulentorum.

CXXIII. *Gratulatio ob liberationem ab hostibus.*

1. **N**isi quia. i. si non. Erat. Hier. fuisset. In nobis. f. adiuvans nos.
3. Fortè. Chal. tunc.
4. Forsitan. Chal. tunc. Absorbuiisset. i. obruiisset. Pertransiuit. Hier. transisset, quasi dicat, incidisset in mala gravissima: id enim significatur nomine aquæ & torrentis. Intolerabilem, quasi dicat, impertransibilem.
6. Captionem. Hier. prædam Chal. cibum.
8. Nomine Domini. i. Domino. f. situm est.

CXXIII. *De confidentia in Deo.*

1. **N**on, pro, qui non. q. d. qui est immobilis. Habitat. pro, situs est.
2. Eius. f. Ierusalem. Et Dominus, pro, sic Dominus.
3. Relinquet. i. permittet. f. dominari. Virgam. i. sceptrum. Sortem. i. hæreditatem. Extendant. f. Tyrannorum exemplo, vel metu.
5. Obligationes. i. vincula. f. peccatorum. Hier. prauitates. Chal. obliuationes. Adducet, scilicet, in locum eis debitum. Hier. deducet. Chald. deducet in gehennam, quasi dicat, condemnabit eos, qui deserunt viam iustitiæ, simul cum illis, qui semper iniqua operati. Pax, scilicet, sit. Vide Gal. 6.

CXXV. *De liberatione per Christum.*

1. **I**N conuertendo. Hier. cum conuerteret. Consolati. q. d. ita sumus lætati, vt qui valde consolantur. Hier. somniantes. q. d. tantū erat gaudium, vt putaremus somnium esse. f. vix credentes nos liberatos. Chal. euigilantes ē somniis.
2. Gaudio. Hier. & Chal. risu. Exultatione. Hier. laude.
3. Magnificauit facere, pro, magnificè fecit.
4. Torrens. f. impletur aquis, & velut exhilaratur siccitate liberatus. Austro. i. deserto ad Austrum, vel q. d. flante Austro.
5. Qui seminant, &c. q. d. ex tribulationibus

nostris vel semine colligentur fructus lætitiæ, & suauium pramiorum.

CXXVI. *De Dei auxilio.*

1. **A** Edificauerit domum. i. prolem dederit, seu rem domesticā auxerit. Vide Ex. 1.
2. Reg. 7. 1. Par. 17. Edificauit. i. conantur prolem habere, seu opes acquirere.
2. Vanum. f. Deo non iuuante. Surgite. f. Deo freti, vel q. d. Surgite sanè ad laborem, quo victum quaeritis, nihil sine Deo efficietis. Sederitis. i. quieueritis, seu cessaueritis, quasi dicat, redite ad laborem. Doloris. i. labore partum.
3. Somnum. i. quietem, seu mortem. Hereditas. f. electis dabitur. Filij. f. sunt, quibus danda, vel q. d. dat Deus suis quiescentibus filios. Merces. Chal. pramium bonorum operum. Fructus genitius est. Græc. q. d. Filij ipsi sunt velut merces pijs à Deo data, vel, electi sunt velut merces Christi: ipse enim est fructus virginis ventris.
4. Excussorum, pro, excussi, id est, expediti, scilicet, validi. Hier. iuuentutis, id est, iuuenes (vide Neh. 4.) scilicet, magno adiumento sunt patri vt sagittæ potenti.
5. Impleuit, &c. q. d. qui filiis abundat, quos optauerat. Loquetur. f. contendens. Porta. i. iudicio, in portis enim vrbium iudicia fiebant.

CXXVI. *De Dei timore & cultu.*

2. **L** Abores, id est, parva labore. Quia. Hier. & Chal. cum. Erit. Chal. erit in mundo venturo.
3. Abundans Hier. & Chald. fructifera. Lateribus, id est, intra latera, seu parietes. Hier. penetralibus.
4. Nouellæ. i. plantulæ. Hier. germina.
5. Sion. f. cælesti.
6. Pacem, pro, & pacem.

CXXVII. *De Dei auxilio contra hostes.*

1. **E**xpugnauerunt, pro, oppugnauerunt. Dicat. i. dicere potest.
2. Etenim. Hier. & Chal. sed non. Mihi. f. nocere, seu præualere.
3. Dorsum. Chal. corpus. Fabricauerunt. f. molestias. Prolongauerunt. i. continuarunt.
6. Exaruit. q. d. antequam veniat mors naturalis, immatura abripantur.
8. Non dixerunt. f. vt solet messoribus. Benedictio. f. sit. q. d. prosperet vos Dominus. Benedictimus. Chal. benedicimus.

CXXIX. *Oratio afflicti.*

1. **P**rofundis. q. d. ex profunda calamitate. Clamaui, pro, clamo.

3. Oseruaueris, scilicet, vt punias. Sustinebit, id est, ferre poterit. Chald. subsistet.
4. Quia, pro, certè. Apud te. Hier. tecum. Propitiatio. Chald. indulgentia. Legem tuam, scilicet, dignam obseruatu, vel quasi dicat, morem, quo soles parere. Græc. nomen tuum. Hic. cum sis terribilis.
5. Sustinuit, id est, expectaui. Verbo, id est, promissione.
6. Custodia. Hier. vigilia. Ad noctem, quasi dicat, semper.
7. Israël, id est, quisque ex Israël. Redemptio, id est, liberatio, seu saluatio.

CXXX. *De humilitate.*

1. **E**xtaltatum, scilicet, superbe. Oculi, scilicet, in quibus solet factus apparere. Magnis, id est, maioribus quam me decerent. Me, id est, vires meas, quasi dicat, excedentibus captum meum.
2. Si, &c. sub. accidat mihi quod mereor. Sicut ablactatus, &c. quasi dicat, accidat mihi quod puero ante tempus ablactato; vel, si non me demiisse gero, & te omnia expecto, vt puer ablactatus a matre, ab ea omnia expectat, reddatur mihi quod mereor supplicij.

CXXXI. *De Christo & Ecclesia, sub figura Dauid & templi.*

1. **M**ansuetudinis. Hier. & Chald. afflictionis.
2. Sicut. Hier. & Chald. qui.
3. Si introiero, &c. gradatio, more Hebræo, incipiens contra morem Latinorum: dicerent hi prius, si ascendero, &c. Simile quid est, Psal. 1.
4. Et palpebris, &c. repetitio est. Temporibus, id est, capiti.
5. Locum, scilicet, ædificando Templo. Fuit ei reuelatum vbi esset construendum. 2. Reg. 24. Vide 1. Par. 21. & 2. Par. 3.
6. Eam, scilicet, mansionem, vel pro, id. In Ephrata, scilicet, existentes. Campis syluæ. i. loco syluoso. s. monte Moria.
7. In loco, &c. s. ad propitiatorium, quod velut Dei scabellum.
8. Requiem. i. locum, vbi velut quiescas. Sanctificationis tuæ. i. quam tibi sanctificasti. Hier. fortitudinis tuæ. Chald. in qua lex tua.
9. Sancti tui. i. tibi consecrati. Chald. Leuitæ tui. Exultent. Hier. & Chald. laudent.
10. Dauid. i. Davidis virtutes, seu integritatem, vel promissionem ei factam de Christo. Chald. Dauid merita. Auertas faciem, id est, differas aduentum, vel q. d. ne reiiciendo preces facias consulum faciem auertere. Vide similem phrasim. 3. Reg. 2. Christi. i. meam, vel Iesu, vt dictum est.

11. Eum. Hier. Chal. & Græc. eam. s. veritatem. q. d. non faciet irritam. Ponam. Chald. Regem ponam.
12. Testamentum. Hier. & Chald. pactum. Testimonia. i. præcepta. Et, pro, etiam. s. custodierint, vel sedebunt. Hæc. s. subaudi, dicens.
15. Viduam. Græc. & Hier. venationem. i. cibum. Noster pro *ἡραρ* videtur legisse *χίραρ*. Eius. s. Sion, & sic insequentibus.
16. Salutari. i. salute. q. d. seruabo. Exultatione exultabunt. Hier. & Chald. laude laudabunt.
17. Illic produciam. Hier. ibi oriri faciam. Cornu. i. potestatem Regiam. Dauid. i. Dauidi. s. Christum. Lucernam. i. splendorem, seu posteritatem splendide regnantem. Vide 3. Reg. 11. & 15. 2. Par. 21. Christo. i. Regi Dauid, vel Christo Ioannem.
18. Sanctificatio mea, id est, iustificatio peccatorum, vel templum. Hier. diadema eius. Chald. corona eius.

CXXXII. *De concordia.*

1. **I**n vnum. i. concordēs.
2. Vnguentum. Hier. vnguentum optimum. Chald. vnguentum bonum. s. odoriferum. In capite. Chald. quod effusum super caput. Oram. s. superiorem extremitatem, quæ circa collum.
3. Qui, pro, & qui. Illic. s. super tales fratres.

CXXXIII. *Exhortatio ad Dei laudem.*

1. **S**tatis. s. Sacerdotes & Leuitæ.
2. In sancta. i. versus sancta sanctorum.
3. Te. s. qui id feceris.

CXXXIII. *Inuitatio ad Dei laudem.*

2. **S**tatis. i. ministratis.
3. Nomeni eius. i. ei. s. ad honorem eius. Suauē. s. nomen, vel psallere. Hier. decens. s. celebrare, vel psallere.
4. Possessionem sibi. Hier. peculium suum. Chald. dilectum suum.
5. Quia, pro, certè.
6. Abyssis. i. aquis, seu locis profundissimis. Forè intelligit Infernum, Purgatorium, & Limbum, vel etiam corda humana, quæ magnæ certè abyssis.
7. Extremo, id est, superficie, vel Oceano. In pluuiam. i. pluuiam, seu dum pluit. Thesauris, id est, locis occultis.
9. In Pharaonem. i. contra Pharaonem.
13. Memoriale tuum. Chald. memoria tui.
14. Deprecabitur. Hic. erit placabilis. q. d. cum iudicabit, parceret seruis suis. Domus, id est, familia.
21. Ex Sion, pro, In Sion, vbi colitur.

CXXXV. *Idem.*

1. **I**n seculum. Hier. & Chald. in æternum, & sic insequentibus. Misericordia. s. durat, seu exerceat.

5. Intellectu. Hier. sapientia. Chald. intelligentia. q. d. sapientissimè.
 6. Super. i. iuxta. Aug. Vide Psal. 136.
 8. In potestatem. Chald. vt præferat.
 13. Diuisiones, id est, partes. q. d. separauit hinc inde aquas, vt possent Hebraei transire. Quidam tamen dicunt, diuisum in partes, seu vias duodecim, pro numero tribuum, vt commodè transirent.
 15. Excussit. Hier. conuoluit. Chald. submersit. Virtutem. Hier. & Chald. exercitum.
 21. Hæreditatem. s. possidendam.
 23. Humilitate. i. afflictione, seu oppressione hostium. Redemit. i. eripuit.
 25. Carni. i. animanti.

CXXXVI. De captiuitate Babylonica.

1. **P**ropter. Græc. per, q. d. per Ieremiam postea extensus. s. in Threnis. Super, id est, iuxta.
 2. In medio. per medium enim Babylonis fluit Euphrates, vel medium intelligit regionis Babylonice. Organa. i. instrumenta musica. Hier. & Chald. citharas.
 3. Interrogauerunt. i. petierunt. Chald. rogauerunt. Verba cantionum. i. vt cantaremus.
 4. Aliena. i. extranea, vel aliena à Dei cultu.
 5. Oblivioni detur. s. per mortem. Chald. oblivioni tradam. q. d. obliuiscar mei, vel artis pulchri.
 6. Faucibus. Chald. palato. q. d. loqui non possum. Si non proposuero, &c. q. d. si de alia re plus loquer, quàm de restitutione Ierusalem. Quidam vertunt præposuero, quod magis verbum Græcum significat, quamquam lectio nostra eundem sensum facit. In die. i. calamitate. q. d. quid fecerint Idumæi cum vastaretur, & quid dixerint. sic Psal. 36. quod veniat dies eius. i. calamitas. Qui dicunt. Hier. dicentium. s. tunc.
 8. Filia Babylonis. sic Psal. 44. Filia Tyri. s. ciuium congregatio. Retributionem. Hier. vicissitudinem. Tenebit. i. apprehenderit. Allidet. Vide Isa. 13. Tuos. sic Græc. Hebr. & Chald.

CXXXVII. Dei laus, & gratiarum actio.

1. **A**ngelorum. Hier. dæorum. Chald. iudicum.
 2. Super. i. propter. Misericordia. s. remittendo peccata. Aug. Veritate. s. reddendo promissa. Aug. Magnificasti. i. fecisti apparere magnificum. Omne. i. omnia. Nomen. i. celebritatem nominis. s. tui ipsius famam, & venerationem.
 3. Multiplicabis. pro, multiplica. i. auge. Virtutem. Hier. fortitudinem.
 4. Conspiciantur. pro, confitebuntur. Verba. q. d. promissa impleta. Oris tui. Chal. laudis tue.
 5. Cantent. pro, cantabunt. In viis. s. ambulando.

do. Quoniam. s. id cantabunt.

6. Respicit. i. benignè aspicit. A longè. s. non familiariter & amice. vel q. d. è folio suo, seu maiestate excelsa. Cognoscit, scilicet, vt puniat. Chald. deprimet.
 7. Viuificabis. i. seruabis. Super. i. contra. Extendisti. præterita pro futuris. Hier. mittes. Chald. pones. Saluum fecit. Hier. saluabit.
 8. Retribuet. s. hostibus meis quæ merentur. Seculum. Hier. & Chald. æternum. Despicias. Hier. dimittas. Chald. derelinquas. q. d. ne desine fauere.

CXXXVIII. De Dei scientia, & Sanctorum innocentia.

1. **P**robasti, id est, explorasti. Hier. inuestigasti. Chald. scrutatus es. Cognouisti. i. approbasti. Augst.
 2. Sessionem, &c. id est, sue sedem, sue surgam, quasi dicat, omnes actiones meas.
 3. Semitam, id est, iter. Funiculum, id est, mansionem in funiculo, seu hæreditate, vel vitæ seriem, seu filum vel mensuram seu spatium. Hier. & Chald. accubitum. q. d. siue ambulem, siue accumbam. Inuestigasti. i. habes exploratum.
 4. Sermo. q. d. etiam sermones omnes prædixisti, antequam loquar.
 5. Posuisti, &c. q. d. & formatum semper protexisti.
 6. Ex me. i. præ me. q. d. mirabilior quàm vt possim assequi. Confortata est. i. eleuata. Chald. ardua facta est. Ad eam. s. pertingere.
 7. Spiritu. i. indignatione, secundum quosdam. Chald. præsentia. Facie. Chald. conspectu. Infernum. i. terræ inferiora.
 9. Habitauero. s. eò volans. Maris. Chald. Occidentis.
 10. Etenim. pro, etiam. Illuc, pro, illic. Hier. ibi. Deducet. s. quocunque volet. Tenebit. s. vt solent teneri fugitiui. q. d. nullo modo potero effugere.
 11. Et dixi, pro, si dicam. i. cogitem apud me. Conculcabunt. Hier. operient. q. d. occultabunt. Et nox. pro, at nox. Illuminatio, &c. q. d. proder quidquid quasi latens malè egero. Hier. lux erit coram me. Delitiis. q. d. proder voluptates, quibus solet noctu indulgeri.
 12. Non obscurabuntur à te. i. apud te. Hier. tenebras non habent apud te. Illuminabitur. Hier. lucet. Eius. i. noctis. Eius. i. diei. q. d. perinde est apud te nox & dies. Chald. tenebræ & lux apud te æquales.
 13. Possedisti, id est, pernoctasti: vel, quasi dicat, tua sunt omnia, mea etiam interiora. Suscepisti, id est, protexisti. Hier. orsus es. Chald. fundasti. De vtero, id est, iam inde à natiuitate. Hier. & Chald. in vtero.
 14. Terribiliter, id est, mirabiliter. Magnifi-

catus es, id est, appares magnificus. s. in mei formatione. Hier. magnificasti me. Cognoscet nimis. i. habet in quo proficiat, quotidie discendo. Chald. euasit sapiens valde.

15. Os meum. q. d. ne vnum quidem ex ossibus meis, vel os pro membrum. s. vllum. Augult. 3. doct. Christ. Mallem, inquit, dici ossum, vt esset apertius. Substantia mea. s. non est occultata à te. Inferioribus terræ. Chald. in vtero matris meæ. s. facta à te.

16. Imperfectum meum. q. d. cum adhuc essem in vtero imperfectus. Hier. informem adhuc me. Omnes scribentur. s. homines, vel dies. Chald. omnes dies scripti sunt. Dies, pro, per dies singulos. Formabuntur. s. homines. Nemo in eis. i. & nullus est tibi ignotus, vel non scriptus in tuo libro; vel nullus dies deerit ex iis quos cuique præscripsisti. In eis. pro, ex eis.

17. Confortatus. i. roboratus. Principatus, id est, potestas, seu dignitas.

18. Dinumerabo, id est, si numerem. Super, id est, plusquam. Exurrexi. Hier. euigilaui, quasi dicat, quoties euigilo. Sum tecum, q. d. tua opera cogito; vel tibi præsto sum, vt seruiam: vel q. d. si euigilem, vt numerem, adhuc in eorum cogitatione harebo, nec potero perficere quod volo.

19. Si occideris, id est, cum punieris. Peccatores. Hier. & Chald. impium. Declinate, id est, recedite, scilicet, ne vobiscum inuoluatur supplicium.

20. Dicitis. i. contra Deum loquimini. Accipient, &c. q. d. abutuntur rebus sibi à Deo datis, vel quia dicitis, probos frustra accipere à Deo ciuitates, quod eas sitis eis erupturi. Suas. Græ. tuas.

21. Super. Hier. contra. Tabeſcebam, id est, molestia afficiebar, seu indignabar.

22. Perfecto, id est, magno. Aug. perfecto, scilicet, odiendo peccatum, & diligendo naturam.

23. Proba, id est, explora. Hier. & Chald. scrutare. Scito. Hier. cognosce. Interroga. Hier. proba. Semitas. Hier. cogitationes.

24. Iniquitatis. Chald. erroris. Æterna, id est, ad æternam viam ducente.

CXXXIX. Oratio in persecutione.

3. **C**onstituerunt. Chald. miscerunt. 4. Serpentes. s. qui acutam linguam habet ad perforandum. Sub labiis. i. in sermone.

5. Supplantare, id est, subuerrere.

6. Mihi, id est, in meam perniciem. Scandalum. i. offendiculum, scilicet, laqueum, seu rete.

7. Dixi, scilicet, ad ipsum confugiens.

8. Virtus salutis, id est, fortitudo mihi salutem afferens. Obumbrasti. Hier. protexisti, scilicet, instar clypei.

9. A desiderio, id est, contra desiderium. Exaltentur, scilicet, mihi insultantes. Chald. se extollant.

10. Caput, &c. Chald. Achitophel caput circu-

meantium, quasi dicat, ducem ipsorum perde Domine, seu impedi, ne possit nocere: vel regitur ab operiet, quasi dicat, & caput, id est, ducem & eos operiet labor, id est, perniciem quam aliis moliantur. Operiet, id est, obruet, quasi dicat, quod moliantur recidet in ipsos.

11. Carbones, scilicet, igniti, quasi dicat, Dei supplicia. In miseriis, scilicet, positi. Subsistete, id est, emergent. Chald. Surgete ad vitam æternam.

12. Linguosus, id est, qui lingua abutitur, vt mendax, maledicus, & huiusmodi alij. Chald. delator. Dirigetur, id est, prosperabitur. In interitu, id est, cum morietur, vel, quasi dicat, pernicioſa.

13. Faciet iudicium. i. causam tractabit.

14. Cum vultu tuo, id est, in tuo conspectu, vel tutela tua.

CXL. Petitio gratiæ & liberationis.

1. **C**Lamaui, id est, clamo.

2. Dirigarur, id est, grata ascēdat. Incensum, scilicet, quod tibi offerri solet. Chald. suffimentum aromaticum. Sacrificium. pro, sicut sacrificium. Chald. sicut munus suauis, scilicet, sacrificium cibarium. Vespertinum. Chald. quod vespere offertur.

3. Pone custodiam, id est, custodi. Circumstantiæ, id est, circumstantes, quasi dicat, claudens.

4. Declines. i. inclinari sinas. Verba malitiæ. i. res malas. Ad excusandas, &c. q. d. ita vt excussem, & defendam si quid peccauero. Cum hominibus. i. similiter hominibus. Non communieabo, pro, & ne communicem. Electis, id est, iis quæ ipsi eligunt, & amant. Hier. delitiis. Chald. conuiuiis.

5. Corripiet. Hier. corripiat, quasi dicat, libenter admittam iusti correptionem. In misericordia, pro, ex misericordia. Chald. propter misericordiam. Oleum. i. adulatio, seu blanditiæ. Impinguet. i. infundatur, (oleum enim effusum impinguat) seu inungat. In beneplacitis. i. ne capiatur iis, quæ delectant. Hier. pro malitiis eorum, s. quibus delectantur. q. d. vt conuertantur.

6. Absorpti sunt. pro, absorbebuntur. s. aliquando Deo puniente. Iuncti petra. Hier. iuxta petram. q. d. velut è saxo præcipitari, vt solet fieri hostibus. Audiui qui sic interpretaretur: Apprehender eos aliquando petra. i. podagra, & chiragra, de qua Persius, sed cum lapidosa chiragra fregit articulos, &c. Sermonem enim hic fieri de crapulæ deditis: itaque quod sequitur sic legebat. Audient verba mea, quoniam potauerunt. q. d. vbi bene poti fuerint, & morbo correpti, tum intelligent mea verba vera fuisse, quibus eos à delitiis deterrebam. Audient, scilicet, alij, punitis illis. Potuerunt. i. valida fuerunt, seu efficacia. scilicet Deum cum oraret, vel quibus monebam eos, vt bene viverent, quandoquidem possent.

Nota. quod Hier. 2. contra Pelag. ait legendum,

dum, placuerunt, quasi dicat, suauia sunt, & quidem Græc. ἡδονή, noster interpret legit ἡδονή.

7. Sicut crassitudo, &c. i. vt cum versatur terra, & glebæ disperguntur, dissipata, &c. Infernum. i. sepulcrum.

8. Auferas. i. perire sinas.

9. Statuerunt. Hier. & Chald. posuerunt.

10. Eius. i. Dei, vel diaboli, vel suo. Græc. eorum. i. suo. Singulariter. f. ab impiis separatus, vel liber. Vide Psalm. 4. Transeam. f. illæsus, vel migrem. f. ad feliciorē vitam.

CXLI. Oratio afflicti.

1. **I**ntellectus. Hier. eruditio. Spelunca. f. Odollam. Vide 1. Reg. 22.

3. Effundo. i. prolixè expono. Hier. & Chald. effundam. Pronuntio. i. aperio. Hier. & Chald. annuntiabo.

4. In deficiendo, iungendum cum superioribus. q. d. id verò facio, dum spiritus meus præ afflictione deficit. Ex me. Hier. & Chald. in me. Cognouisti. Chald. cognouisses. Semitas. i. vitæ rationem. q. d. innocentiam meam.

5. Ad dexteram. q. d. an esset qui mihi opem ferret, id enim est, A dextris esse. Cognosceret. i. agnosceret vt adiuuaret. Perit, &c. q. d. non poteram effugere. Requirit. f. vt subueniat.

6. Portio. Hier. pars. q. d. hæreditas, & totum bonum meum. Viuentium. f. beatorum.

7. Humiliatus. i. afflictus. Hier. infirmatus. Chald. pauper factus. Confortati sunt super me. Chald. fortiores me facti sunt.

8. Custodia. Hier. carcere. q. d. malis, quib. premor, vel vita hac misera. Expectant. f. in cælo, vel in terra. Retribuas. f. mercedem. vel pro tribuas. f. liberationem.

CXLII. Petit liberari ab hostibus.

1. **I**n veritate. i. vt promissisti. In tua iustitia. i. per tuam misericordiam.

2. Inres in iudicium. i. summo rigore, seu iure agas. Non iustificabitur. q. d. nemo est, qui non habeat aliquod peccatum. In conspectu tuo. i. te iudice, seu tibi collatus. Viuens, scilicet, in carne mortali. Aug.

3. Humiliauit. Chald. conculcauit. In terra. f. in terram deiiciens. Obscuri. Hier. & Chald. tenebris. f. calamitatum. Seculi, id est, iam olim. Hier. antiquos, quasi dicat, penè me ad sepulcrum deduxit, vel coegit latere veluti mortuum in speluncis.

4. Super me. i. in me, vel periculi mei causa.

5. Antiquorum, scilicet, quibus tantopere fauebas patribus, vel mihi. Meditabar. Hier. loquebar. Chald. loquar.

6. Sine aqua. Hier. sitiens. Chald. aqua indigēs.

Tibi. f. se præsentat, opem expectans.

7. Defecit. pro, defecit enim, vel alioqui deficiet. Et similis. pro, alioqui similis. Chal. ne sicut similis. Lucum. i. sepulcrum.

8. Auditam fac mihi. Hier. & Chal. fac me audire. pro, sentire, seu experiri. Manè. i. maturè, vel cum oro manè.

10. In terram. pro, per terram. Chald. in viam. Rectam. i. ad te rectā ducentem.

11. Viuificabis. i. eripies. Aequitate. Hier. & Chal. iustitia, quasi dicat, sum enim innocentem, & tu iustus Iudex.

12. In misericordia. i. pro, misericordia. Qui tribulant. Hier. ligantes. Chal. adigentes in angustias.

CXLIII. Gratulatio, & gratiarum actio.

1. **D**igito. i. manus, repetitio.

3. **I**nnouisti. i. des tui cognitionē. Hier. agnoscis eum. q. d. vt digneris ipsum agnoscere. Reputas eum. i. eius rationem habes.

5. Inclina, &c. q. d. velut inclinata Maiestate tua & altitudine descende, vt adiuues me. Transige. q. d. combure seu destrue. Montes. i. superbos. f. hostes tuos, seu meos. Fumigabunt. pro, fumigent. i. in fumum vertantur. q. d. pereant.

6. Fulgura coruscationem. q. d. percutere fulmine. Hier. mica fulgure. Dissipabis. Hier. dissipa. Conturbabis. Hier. interfice.

7. Aquis. i. tribulationibus, vel hostibus. Manu. i. violentia. Alienorum. f. à cultu tuo.

8. Vanitatem. Chal. iuramentum vanum. Iniquitatis. Hier. mendacij.

10. Maligno. f. Goliath. vel hostium. Hier. pessimo.

12. Sicut nouellæ, &c. q. d. pulchri, & iucundi. Vt similitudo. i. instar.

13. Eructantia. Hier. superfundentia. Ex hoc in illud. i. varia rerum genera. Chald. quotannis Fætosæ. i. secundæ fatibus. Egressibus. i. partibus, vel cum egrediuntur ad pascua, vel in exitibus. f. viarum. f. compitis: nam Græc. ἐξέρχεται.

14. Transitus, scilicet, per illorum agros: vel migratio in alium locum necessitate. Clamor, id est, vox luctuosa. Hier. ululatus, scilicet, vt solet in calamitatibus.

15. Dixerunt, scilicet, impij. Beatus, sub, ego verò dico. Cuius Dominus, &c. id est, qui Dominum pro Deo habet.

CXLIII. Dei laus.

1. **E**xaltabo, id est, celebrabo. Benedicam, id est, predicabo. In seculum, &c. id est, dum viuam, vel in præsentī vita, & futura. Hier. in æternum, & vltima.

3. Finis, quasi dicat, est infinita. Hier. inuentio.

4. Generatio & generatio. i. omnes seu plurimæ ætates, seu generationes. Pronuntiabunt. Chal. narrabunt.
5. Magnificentiam, id est, maiestatem. Hier. & Chal. decorem.
6. Virtutem. Hier. fortitudinem. Terribilium. i. iudiciorum, vel ultionum.
7. Eructabunt, quasi dicat, plenis buccis effundent. Ber. Ructus de plenitudine & satietate procedit. Hier. loquentur. Chald. personabunt. Iustitia, id est, de iustitia. Quo nomine etiam hic quidam secundum Chrysost. misericordiam intelligunt.
8. Miserator. Hier. & Chal. clemens.
9. Suavis, id est, benignus. Hier. & Chal. bonus. Vniuersis, id est, erga omnes. Super omnia, id est, in omnibus. i. refulcet.
12. Magnificentia, id est, maiestatis. Hier. & Chal. decoris.
13. Omnium sæculorum. i. sempiternum.
14. Alleuat. Hier. & Chald. sustentat. Elifos. Hier. iacentes, quasi dicat, fulcit casuros, & erigit collapsos.
15. Sperant. i. intenti sunt.
16. Benedictione. i. bonis, seu beneficiis. Hier. refectione.
18. In veritate. i. ex animo, seu sincere.
19. Voluntatem. i. desiderium.
20. Peccatores. s. in peccatis perseverantes. Aug. Hier. & Chal. impios.
21. Laudationem. i. laudem. Caro. i. homo.

CXLV. *Idem.*

3. **N**on est salus, quasi dicat, qui non possunt saluare.
4. Spiritus, scilicet, vitalis, vel anima. Chald. spiritus. Eius, pro, eorum. Reuertetur, scilicet, homo quantum ad corpus. Peribunt, id est, sient irritæ. Cogitationes, id est, consilia, & studia. Chal. machinationes.
6. Veritatem. i. fidem in promissis.
7. Compeditos. i. victos.
9. Elifos. i. collapsos. Suscipiet. i. defendit. Vias. i. consilia, & acta.
10. Seculum. Hier. & Chal. æternum.

CXLVI. *Idem.*

1. **B**onus est psalmus Deo nostro. i. bonum est laudare Deum nostrum. Iucunda, & decora, &c. quasi dicat, laudetur ergo hilariter, & decenter, seu modeste.
2. Edificans. Hier. edificabit. Dispersos. Hier. eiektos. Chal. capriuitatem.
3. Contritos. i. fractos. s. mortuos. Alligat. s. velut fasciis. q. d. sanat. Contritiones. i. fractiones, seu vulnera.
4. Et omnibus, &c. Hier. & omnes nomine

vocat. q. d. nouit perfecte, & distincte.

5. Virtus, id est, potentia. Numerus. s. rerum, quas nouit.
6. Peccatores. Hier. & Chal. impios.
7. Præcinitæ. Hier. cantate. Chal. laudes dicite.
8. Parat. Hier. præbet. Seruituti. i. vsui.
9. Coruorum, quasi dicat, etiam rapacissimis animalibus prouidet, quâto magis homini prouidebit. Vide Iob 39.
10. Voluntatem habebit, id est, delectabitur. Tibiis, quasi dicat, nec in equitibus, nec in pedibus.
11. Beneplacitum est. i. complacet.

CXLVII. *Idem.*

NOT. quod hic Psalmus apud Hebræos est pars præcedentis qui apud illos est. 147.

13. **C**onfortauit. Chald. roborauit. Seras. Heb. vestes.
14. Fines. Chald. terminos, scilicet, ditionis. Pacem, id est, pacificos, seu in pace. Adipe, id est, medulla, quasi dicat, optimo tritico. Chald. oleo, & bono frumento.
15. Eloquium, id est, verbum, seu imperium, vide Isa. 55. Velociter, &c. quasi dicat, statim fit quod vult.
16. Nebulam. Hier. & Chal. pruina. s. fit hæc ex nebula frigida.
17. Crystallum. Hier. & Chald. glaciem, scilicet, grandinem. Buccellas, id est, frusta. Eius, scilicet, crystalli, quasi dicat, ante eius descendit impetum. Sustinebit. Hier. stabit. Chald. poterit subsistere.
18. Verbum, id est, imperium. Chald. caliditatem. Ea, scilicet, pruina, niuem, & grandinem. Spiritus, id est, ventus. Aquæ, scilicet, ex illis liquefactis.
19. Verbum suum, id est, quid fieri velit. Chald. verba legis suæ, scilicet, moralis. Iacob. datius est. Iustitias. Hier. præcepta, scilicet, ceremonialia. Iudicia, id est, præcepta, repetitio, vel intelliguntur iudicialia præcepta. Israël, id est, Israël.
20. Omni, pro, vlli. Nationi. Hier. genti. Chal. populo. Iudicia. i. leges.

CXLVIII. *Idem.*

1. **D**e cælis, pro, in cælis. s. d. Angeli, qui in cælis estis: vel in cælis habitantes: sic etiam intellige, in excelsis.
2. Virtutes. Hier. & Chald. exercitus. s. stellæ, vel Angeli, vt fit repetitio.
3. Et lumen, scilicet, quoduis aliud. Hier. luminis. Chal. luminosæ.
4. Cæli cælorum, id est, cæli supremi. Super cælos. Aquæ istæ cuiusmodi sint, incertum.

Quidam

Quidam putant calum esse crystallinum.

6. In seculum. Hier. in æternū. Et in seculum, &c. explicatio præcedentis. Præteribit, id est, cessabit, seu irritum erit, quasi dicat, omnino implebitur.

7. Terra, id est, parte mundi inferiori, seu elementari. Dracones. Chald. ceti. Abyssi, id est, aquæ, seu maria.

8. Ignis. f. fulmina, seu ignea omnia. Spiritus, id est, ventus. Verbum, id est, iussum. f. nihil eiusmodi fit sine Dei imperio.

9. Cedri. q. d. etiam infructifera.

10. Bestia. Hier. & Chald. fera. Pecora. Hier. iumenta. Serpentes. Hier. & Chald. reptilia. Pennatæ. Hier. volantes.

12. Iuvenes. Chald. adolescentes incorrupti. Iunioribus. Hier. pueris.

13. Exaltatum est. Hier. sublime. Chald. forte. Confessio. Hier. gloria. Chal. laus. Super calum, & terram. Hier. in calo, & terra. Vide Isa. 6. q. d. vbique Dei gloria relucet, seu Deus laudandus est.

4. Et. pro, quia. Cornu. i. robur. Chal. gloriam regni. Hymnus, id est, cantus cum laude. Augst. Hier. & Chal. laus. Omnibus. pro, sit in ore omnium. Filiis Israël. appositivè. Sibi. i. Deo. q. d. qui Deum colit. vide Eph. 2.

CXLIX. Idem.

1. **E**cclēsia. Hier. congregatione, scilicet, est, vel sit.

2. Latetur. i. oblectet se. Filij Sion. i. populus Ierosolymitanus, vel Israëliticus: seu filij Ecclesiæ. Rege, scilicet, Deo, seu Christo.

3. Choro, id est, consensione cantantium. Aug. vide Psalm. 150. Psalterio. Hier. & Chald. cithara. Et. i. in eius honorem.

4. In salute. i. data salute. Hier. in Iesu. Chal. in redemptione.

5. In gloria, id est, gloriose, seu magnifice. Latibuntur. Hier. laudabunt. Chald. iubilabunt. Cubilibus. i. cordibus. Aug. Alij quietas mansiones intelligunt. f. cælestes.

6. Exaltationes. Chal. laudes. Ancipites, id est, vtrinque acuti. f. potestas inuicta, vel iudiciaria cum Christo.

7. Nationibus. Hier. gentibus. Vide Sapien. 3. Increpationes. i. castigationem.

8. Eorum. f. populorum. Compedibus. Hier. & Chald. catenis. Manicis. Hier. & Chald. compedibus.

9. Conscriptum. i. à Deo præscriptum. Chald. scriptum in lege. f. de gentibus delendis. Gloria. Hier. decor.

CL. Idem.

1. **S**anctis, id est, sanctuario. Firmamento, id est, calo. vt sit repetitio. vel q. d. ob potentiam, qua calum creatū. Hier. fortitudine.

2. Virtutibus. Chal. potentia. i. ob potentiam. Magnitudinis. Hier. & Chald. magnificentia.

4. Choro. videtur significari musicū aliquod instrumentum. Quidam tibia putant.

5. Bene sonantibus. Chal. tantummodo ipsum resonantibus.

6. Omnis spiritus. Hier. omne, quod spirat. Chal. omnis mens. Alleluia. i. laudate Dominum.

LIBER PROVERBIORVM, id est, sententiarum reconditarum, seu Parabolicarum;

Proverbum enim interdum pro parabola sumitur, vt Ioan. 10. 70. Parabola.

CAPVT I.

2. **S**APIENTIAM, id est, Dei cognitionem. Disciplinam, id est, morum castigationem seu correctionem. vulgò dicitur Mortificatio. Prudentia. qua. f. vita dirigenda.

3. Iustitiam, scilicet, qua bonum fit. Iudicium, scilicet, quo rectè indicatur. Equitatem. Hebr. rectitudines.

4. Paruulis, i. simplicibus. Chal. insipientibus. Astutia. i. cautio. Adolescenti. Hebr. puero.

6. Enigmata. i. obscure, & perplexè dicta.

10. Lactauerint. i. decipere voluerint. f. blandis verbis, & promissis allicientes.

11. Sanguini. i. vitæ proximi. Tendiculas.

Heb. nos. Frustra. i. sine causa. q. d. id quod iniquè faciunt: est enim id ex sententia Salomonis additum.

12. Infernus. i. sepulcrum. Integrū. i. probum, seu perfectum. Chal. immaculatum. Lacum, id est, foueam, seu sepulchrum. repetitio.

14. Sortem mitte, &c. q. d. esto consors noster.

17. Frustra autem; &c. q. d. vt aues in rete cadunt ante ipsas expansum: sic isti videntes perniciem, pereunt.

18. Contra sanguinē suum, id est, in vitæ suæ perniciem.

19. Possidentium, scilicet, iniquum lucrum. Rapiunt, id est, auferunt. q. d. occidunt.

20. Foris, id est, in vicis.

21. Capite. i. loco edito, vel præcipuo. Turbarum. Chald. arcium. 70. murorum.
 23. Spiritum, id est, mentem, seu sonum, scilicet, verborum.
 24. Manum meam. s. mouēs, vocans, inuitans. 70. sermones.
 28. Mandē. i. celeriter, vel diligenter.
 31. Saturabuntur. q. d. dabunt abundanter pœnas pro prauis consiliis, quæ sunt secuti spretis meis; vel regentur suis consiliis deserti à me.
 32. Auersio. s. à recto. 70. tamen, iniuriam vertunt. s. factam paruulis ab illis, de quibus proxime, ob quam sint interficiēdi. s. à Deo puniendi. Paruulorum. Hebr. simplicium. Chald. insipientium.
 33. Abundantia perfruetur. Hebr. habitabit confidenter. Chald. & 70. habitabit in spe.

CAP. II.

1. **S**i susceperis, & absconderis. pro, si vis suscipere, & abscondere.
 2. Inclina cor, id est, mentem. q. d. oportet te id toto animo facere.
 3. Inclinaris cor tuum. Hebr. Chald. & 70. dederis vocem tuam. q. d. inuocaueris, seu orando petieris.
 4. Effoderis, id est, inuestigaueris.
 6. Ex ore eius. s. prodit, ipso docente.
 7. Simpliciter, id est, sine fictione.
 8. Seruans, scilicet, in eis.
 10. Placueris. Hebr. & Chald. dulcis fuerit.
 16. Muliere aliena, id est, aliena vxore, vel meretrice, vel peruerfa doctrina.
 17. Ducem. i. sponsum, seu virum, vel Deum.
 18. Inferos. Hebr. mortuos.
 19. Reuertentur, scilicet, ad virtutem, quam reliquerunt.
 21. Simples. Hebr. & Chald. immaculati. 70. sancti. Permanebunt. s. Deo protegente.

CAP. III.

4. **D**isciplinam, id est, intellectum, seu institutionem.
 7. Apud te ipsum. Hebr. in oculis tuis. q. d. ne te reputes sapientem.
 8. Vmbilico. i. ventri: venter autem pro mente ponitur. Irrigatio. Chald. pinguedo. s. medullis velut rigantur ossa, eisq; deficientibus arescunt. 70. curatio. Ossium, id est, virtutum, seu virium animæ.
 9. Honora. s. oblationibus, & eleemosynis. Substantia. Chald. mammona.
 11. Disciplinam. i. castigationem. Deficias. Hebr. & Chald. tædio afficiaris. q. d. ne molestē feras.
 14. Acquisitio. Hebr. & Chald. negotiatio. Argenti. i. qua argentum acquiritur. Fructus, scilicet, melior est.

15. Cunctis opibus. Hebr. Chald. & 70. lapidibus pretiosis. Desiderantur, id est, solent vulgò desiderari.

16. Dexterā, &c. q. d. dat & vitam, quam homines rebus omnibus præferunt; & quod secundo loco optant, opes & gloriam.

17. Pulchrā. Hebr. & Chald. suauēs, seu amœnā.

18. Lignum vitæ, &c. q. d. affert immortalem vitam, & suauissimam.

19. Prudentia. Hebr. intelligentia.

20. Abyssī. s. aquæ ex fontibus. Nubes rore concresecunt. Hebr. æthera distillant rorem. Chald. & 70. Nubes distillant rorem.

21. Hæc. s. præcepta. Legem. Chald. scientiam.

22. Faucibus, id est, sermoni, vel collo. s. velut torques.

25. Ne paueas. pro, nec pauebis; vel, non est quod paueas. 70. non pauebis. Ruinas. Chald. calamitatem. 70. impetus. q. d. cum puniuntur impij, non timebis tibi.

26. Erit in latere tuo, id est, te proteget.

30. Frustra, id est, sine causa.

31. Emuleris, id est, imiteris.

32. Illufor. i. dolosus. Simplicibus. Chald. re-ctis. 70. iustis.

33. Egestas. Hebr. Chald. & 70. maledictio.

34. Ipse deludet, &c. 70. Dominus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: quod iidem verbis citatur Iacob. 4.

35. Ignominia. s. tandem erit, vel q. d. quod stulti extollunt & magnificiunt, est ignominia, seu ignominiosum. Chald. stulti suscipient tribulationem.

CAP. IIII.

1. **D**isciplinam, id est, castigationem, seu correptionem.
 2. Donum, scilicet, doctrinam.
 3. Tenellus. q. d. cum adhuc tenellus essem, me docebat. Vnigenitus. i. velut vnigenitus, scilicet, vnice dilectus, vt solent vnigeniti.
 4. Docebat, scilicet, pater.
 5. Posside. i. firmiter retine, vel tanquam veram possessionem.
 7. Principium sapientiæ. q. d. primum sapientiæ præceptum est, vel principatus sapientiæ est, ideoque. In omni possessione, id est, præ omnibus possessionibus; vel, etiam si pro ea omnes dandæ sint possessiones.
 8. Arripe. Hebr. exalta. Chald. dilige.
 9. Augmenta gratiarum. q. d. reddet te gratiosissimum, vel mentem tuam perficiet. Corona, &c. q. d. afferet tibi maximum honorem. Proteget te. Chald. erit super te.
 11. Æquitatis, id est, rectas.
 12. Arētabuntur, id est, impediuntur.
 13. Disciplinam, id est, eruditionem, seu morum castigationem.
 16. Dormiunt. q. d. non possunt, nisi malo pa-

trato quiescere. Et non capitur. Heb. & capitur, scilicet, repetenda præcedens negatio, more Hebræo. Supplantauerint. Heb. impingere fecerint. Chal. posuerint scandalum.

17. Impietatis, &c. id est, impiè & iniquè partum: vel q. d. ipsa impietate & iniquitate, vt cibo & potu delectantur.

18. Proccedit, pro, quæ procedit. Perfectam diem, id est, meridiem.

19. Vbi, id est, quò.

22. Carni, id est, homini.

24. Remoue, &c. q. d. caue, ne praua loquaris.

25. Recta, pro, rectè. q. d. rectà perge in finem tuum. Palpebræ, &c. q. d. aperi oculos ne cadas.

26. Dirige, &c. q. d. rectà incede. Via. i. actiones. Stabilientur. s. in bono.

27. Ad dexteram, &c. q. d. nec efferaris prosperis, nec aduersis frangaris, vel, rectà incede, in nullam partem discedendo à recto: vel, tene medium cauendo ab excessu, & defectu, vel secundum Aug. Nec præsumas ad regnum de tua iustitia, nec ad peccandum de Dei misericordia. Vias enim, pro, vias verò. q. d. sunt duæ viæ. Aliæ Deo ad dexteram. s. bonæ; aliæ ei ad sinistram. s. malæ. Not. quòd hæc vsque ad finem cap. non sunt Heb. aut Chal. sed ex 70. desumpta. Nouit, id est, approbat.

CAP. V.

3. **G**Vttur, id est, verba.

4. Amara, id opponitur fauo. Acuta, &c. id oleo.

5. Penetrant. i. tandem perueniunt.

6. Inuestigabiles. i. non possunt peruestigari. 70. non cognoscibiles. Chal. nescit.

9. Alienis, scilicet, meretricibus. Honorem. Hebr. decorem. Chal. virtutem. 70. vitam, quasi dicat, ne propter libidinem perdas honorem, vires, & vitam. Crudeli, scilicet, peccato luxuriæ, vel diabolo.

10. Viribus. i. facultatibus, quæ viribus, & labore parantur.

11. Consumpseris, scilicet, per libidinem. Carnes, & corpus. i. vitam.

14. Penè fui. i. parum abfuit, quin fuerim. In medio, &c. q. d. multis videtibus, vel, cum tamen viuerem inter fideles, & iustos.

15. Bibe aquam, &c. q. d. contentus esto propria vxore, vel vere doctrina ecclesiæ.

16. Fontes. i. filij. q. d. appareant foris, vel q. d. communica aliis doctrinam tuam.

17. Eas, scilicet, delicias cū vxore; vel doctrina sana, cui nihil sit alieni. i. erroris admistum: sic reliqua referenda, vel ad vxorem, vel ad doctrinam legitimam, castasque voluptates, vel q. d. cura, vt casta sit vxor, possisque scire filios esse tuos, non nothos & velut communes.

18. Vena. i. vxor, è qua manant aquæ. i. filij.

19. Cerva, pro, velut cerva, quæ. s. solet esse in

delitiis. Hinnulus. i. capreolus, seu ibix. Iugiter. q. d. ne ad alienam vnquam diuertas.

20. Aliena. s. muliere, vel doctrina.

22. Capiunt. s. vt satellites ad supplicium.

23. Morietur. s. in peccato.

CAP. VI.

1. **M**Anum. i. promissionem manu factam, vel debitum manu soluendum.

5. Damula de manu, scilicet, capere volentis, seu venatoris.

6. Vias. i. rationem viuendi.

10. Conferes, id est, complicabis.

11. Quasi viator. i. properanter, seu de improviso. Armatus. i. cui non possis resistere. Vt fons. i. abundans, quamquam hic versus non est Heb. Chal. nec in 70. aut Complut.

12. Apostata. i. instituti sui desertor, seu à Deo recedens. Heb. Belial. i. sine iugo. s. impius. Chal. calumniator. Inutilis. Hebr. & Chald. iniquus. Ore peruerso. s. aliud dicens, aliud sentiens.

13. Annuit, &c. quasi dicat, totus est ad fraudem compositus; cumque exterius bona simulet, praua machinatur.

15. Medicinam. i. curationem, seu sanitatem.

16. Et septimum, pro, imo septem, quæ.

17. Sublimes, id est, elatos.

20. Patris. s. Dei. Matris. s. Ecclesiæ.

23. Disciplina. i. corrigens. Chal. & 70. & disciplina, id est, correctio.

26. Vix est vnus panis, quasi dicat, res est vilissima. Hebr. sensus est, propter fornicationem redigi hominem ad summam inopiam. Viri, coniunge cum, animam. Capit, id est, decipit, siue illaqueat.

29. Mundus. Chal. innoxius. 70. innocens. q. d. punietur à Deo.

30. Non grandis, scilicet, hominum iudicio, vel respectu adulterij.

31. Septuplum, id est, multo plus. Tradat. s. si opus sit.

34. Viri. i. mariti adulteræ.

35. Redemptione, id est, liberatione, quasi dicat, ne vlciscatur.

CAP. VII.

1. **R**Econde, scilicet, vt solent thesauri. Fili honora, &c. hic versus non est Hebr. nec Chal. nec in Complut. sed solum in 70. Alienum. 70. alium.

7. Videbo, pro, vidi, seu video. Paruulos. Chal. insipientes. 70. stultos. Vecordem. Chal. deficientem intellectu. 70. indigentem mente.

8. Illius, scilicet, faminæ.

14. Victimæ, sub, adeoque ex eis lautum parauit conuiuium. Ex sacrificio pacifico offerens multa comedeat.

18. Vberibus. Heb. & Chal. amoribus.

20. In die plenæ lunæ. q. d. post multos dies.

23. Iecur. i. interiora.
 26. Vulneratos. s. ab ipsa. Chald. interfectos.
 27. Penetrantes. Chald. descendentes. 70. deducentes. Interiora, id est, penetralia. Chald. ad cubacula. 70. in promptuaria.

CAP. VIII.

1. **P**rudencia, id est, intelligentia rerum agendarum.
 2. In summis, &c. q. d. vbiq. admonet, vt nemo possit ignorantiam excusare.
 4. Ad filios, &c. quasi dicat, ad omnes etiam feminas.
 5. Paruuli. i. incauti. Chald. insipientes. Astutiam. s. sanctam. qua malum vitatur.
 7. Meditabitur, id est, loquetur, scilicet, cum meditatione. Guttur. Chald. os. Impium. Hebr. & Chald. impietatem.
 10. Eligite. Hebr. electum. 70. purum, & approbatum. Chald. confutum.
 11. Cunctis. Hebr. & Chald. & 70. lapidibus. Opibus non est. Hebr. Chal. nec in 70. aut Complut. Desiderabile. 70. pretiosum.
 12. In consilio. i. vbi recta sunt consilia.
 14. Equitas. 70. securitas.
 17. Qui manē vigilauerint ad me inuenient me. 70. quærentes me, inuenient gratiam.
 18. Superbæ. i. excellentes. Complut. supremæ. Hebr. durabiles, seu multæ.
 19. Genimina. i. fructus.
 22. Possedit. Chald. & 70. creauit, scilicet, ad Christum, quatenus homo, referendum; vel creauit, pro, genuit. In initio. Hebr. & 70. initium, id est, operum. Chald. creaturæ, est quidem filius principum & causa omnium Dei operum secundum deitatem; secundum humanitatem vero principium & auctor salutis humanæ, quod est Dei opus præcipuum.
 23. Ordinata. Chald. præparata. 70. fundata. q. d. stabilita. Hebr. principatum habui. Ex antiquis, id est, ab antiquo.
 24. Concepta. Chald. genita.
 25. Colles. i. altitudines creaturarum. August. 1. Tri. Ego parturiebar. i. gignebar. 70. gignit me. s. filius semper gignitur.
 26. Cardines. i. extrema, seu firmamenta.
 27. Gyro, scilicet, rotundum est mare, & velut circulo conclusum vnâ cum terra. Abyssos, id est, mare.
 28. Æthera firmabat, id est, cælos. Chald. nubes densabat. Librabat, id est, velut in libra appendebat, seu firmabat. Hebr. & Chald. roborabat. Fontes. s. aquas in nubibus.
 31. Ludens. i. gaudens. Chald. lætabar.
 33. Abjicere. Chald. conculcare.
 35. Hauriet salutem à Domino. 70. paratur voluntas à Domino, id quod sæpe citatur ab Aug. Salutem. Hebr. voluntatem, seu beneuolentiam. Chald. beneplacitum.

36. In me, id est, contra me.

CAP. IX.

1. **D**omum. s. ecclesiam. Septem. i. multas. Intelliguntur verò vel Doctores, vel Sacramenta, vel dona Spiritus sancti.
 2. Victimæ. q. d. instruxit conuiuium. August. Martyres intelligit. Miscuit. i. infudit, scilicet, in vas. Id enim etiam significat miscere, sicut & Græc. verbum *μεσμίω*. Mensam, scilicet, doctrinæ, seu scripturæ.
 3. Ancillas, scilicet, Prophetas. 70. seruos. Vocaretur. i. inuitarent. Arcem & moenia, id est, munita & tuta loca, qualia nulla extra Ecclesiā Romanam.
 4. Paruulus, id est, imperitus. Chald. & 70. insipiens. Insipientibus. Chald. & 70. indigentibus mente.
 5. Vinum, scilicet, doctrinæ miscui, scilicet, attemperando doctrinam captui vestro, vt solet vinum aqua temperari. Potest & hic miscere accipi pro infundere, vide supr.
 6. Infantiam. i. imperitiam. 70. insipientiam.
 7. Erudit. i. corripit. Facit. i. aspicit. Chald. accipit. 70. accipiet. Maculam, scilicet, per impij detractionem, seu infamationem.
 9. Festinabit accipere. Chald. addet scientiam.
 10. Sanctorum, scilicet, hominum, vel rerum sanctarum. q. d. ea demum est vera scientia, scire sancta & diuina. Prudentia. i. ea vera prudentia est. Chald. & 70. intelligentia.
 12. Tibi metipsi. i. ad tui vtilitatem.
 13. Clamosa. Chald. vaga. 70. audax. Nihil omnino sciens. Chald. nesciens bonum. 70. nesciens verecundiam.
 14. Excelso. 70. manifesto.
 15. Vocaret. pro, vocet.
 16. Paruulus. Chald. insipiens. 70. insipientissimus. Recordi. Chald. & 70. indigenti mente.
 17. Aquæ, id est, voluptates. Absconditus. i. clam comestus.
 18. Et ignorauit. q. d. & nescit miser, seu non cogitat. Ibi sunt, scilicet, in inferno; quod sequitur: vel in domo meretrici, scilicet, pereunt. 70. apud eam pereant. Gigantes. i. demones, si ad infernum referas: vel viri fortes decepti voluptate. Conuiuia eius. Chald. inuitati ab ea.

CAP. X.

1. **P**arabolæ Salomonis. s. sunt etiam, quæ sequuntur.
 2. Impietatis. i. impiæ seu iniquæ parti. A morte. Chald. à morte mala.
 3. Animam iusti. i. iustum. Infidias. Chal. substantiam. 70. vitam.
 4. Pafcit ventos, &c. id est, facit rem inutilem: quamquam hic versus non est Hebr. nec Chald. nec in 70. nec in Complut.
 5. Filius, id est, homo. Confusionis, id est, pu-

defaciens parentes, vel dignus confusione,

6. Caput iusti, id est, iustum. Iniquitas. q. d. plenum est iniquitate. Complu. iniquitatem. 70. planctum. q. d. dissimulat iniquitatem, seu mæstitiam.

7. Putrescet. Chald. extinguetur. 70. extinguitur.

8. Caditur, quasi dicat, molestè fert increpationem: vel ob ea quæ loquitur, cædetur. i. punietur. Chald. capietur.

9. Simpliciter, id est, sincerè. Chald. & Hebr. in perfectione. Manifestus erit, id est, deprehendetur tandem.

10. Annuat oculo, id est, dolum struit. Dolorum, scilicet, aliis: vel, quasi dicat, punietur. Stultus labiis, id est, temerè loquens. Verberabitur, id est, lædetur, vel punietur. Chald. comprehendetur, id est, deprehendetur tandem.

11. Vena, id est, fons. Vita, scilicet, docet bene viuere. Operit iniquitatem. Chald. iniurias regit, id est, celat.

12. Operit. i. condonari facit à Deo.

13. Virga, s. opus est, vel q. d. molesta est.

14. Abscondunt. s. promendam tempore suo. vel q. d. celant mala, quæ de aliis sciunt. Confusioni. s. ob euulgata, quæ taceri oportebat.

17. Disciplinam, id est, correptionem. Errat, scilicet, extra viam.

20. Argentum electum, id est, res pretiosa. Pro nihilo, id est, nullius momenti.

21. Indocti. Hebr. Chal. & 70. stulti, seu insipientes.

22. Benedictio. i. fauor, seu beneficentia. Afflictio. 70. tristitia in corde.

23. Prudentia, quasi dicat, facit prudentem. 70. parit prudentiam.

24. Desiderium. i. quod optant.

28. Lætitia, quasi dicat, cum gaudio quod sperabant assequuntur.

29. Pauor. s. timent supplicium ob peccata, vel vitæ bonæ difficultatem.

30. Non commouebitur, scilicet, semper à Deo protegetur. Habitabunt, scilicet, quantum, & quomodo optant.

31. Parturiet. i. proferet.

32. Considerant placita, id est, loquuntur grata Deo, & hominibus. 70. distillant gratias. Peruersa, scilicet, loquitur.

CAP. XI.

1. **V**oluntas eius, id est, ei placet. 70. acceptabile ei.

2. Contumelia. i. ignominia, quæ solet superbis euenire: vel contumelia intelligitur, quam solent superbi inferre aliis.

3. Simplicitas. 70. perfectio. Supplantatio. s. qua alios supplantare conantur.

4. Vltionis. i. punitionis Dei. Chald. & 70. iræ.

6. Infidus, scilicet, quas aliis parat, quasi dicat,

ob eas à Deo punientur.

7. Spes, scilicet, ei boni. Solicitorum, scilicet, anxie de rebus mundi.

8. Tradetur, scilicet, in angustiam, quod eum afflixerit.

9. Ore, id est, verbis. Liberabuntur, scilicet, à talium laqueis.

10. Laudatio. Hebr. & 70. exultatio. Chald. lætitia.

11. Benedictione. i. monitione, seu consiliis.

12. Corde. i. mente, seu sapientia. Chald. intellectu. 70. mente. Tacebit. s. ferens, & dissimulans proximi errata.

13. Commissum. i. creditum sibi. s. arcanum, vel factum. s. amici delictum.

14. Gubernator. Hebr. industria, seu cōsiliū.

15. Malo. i. damno, seu molestia. Fidem facit. i. spondet, seu fideiubet. Extraneo. i. alio. Laqueos. s. fideiussionum pericula.

16. Gratiola. s. forma, & moribus. Robusti, id est, patientes laboris, vel industrij.

17. Animæ suæ. i. sibi. s. meretur apud Deum: vel q. d. etiam sui miseretur. Abstinento à peccatis, vel vtendo necessariis.

18. Instabile. Chald. iniquitatis. 70. iniustum. Fidelis. i. firma, seu certa.

19. Clementia. Hebr. iustitia.

20. Manus in manu. i. citò. sic Italicè, Mano à mano. Innocens. i. impunitus.

23. Desiderium. i. quicquid optant. Præstolatio. i. quod eos manet. Furor. i. ira Dei.

25. Benedicit. i. benefacit. Inebriat. i. sariat. s. pauperes, velut aridam, irrigas. Chald. qui docet etiam ipse discit.

27. Bene confurgit. q. d. bene facit, vel successum habebit. Bona. s. à Deo.

29. Conturbat. s. dilapidans bona. Vétos. q. d. redigetur ad summam inopiam.

30. Iusti. i. quem parit ei iustitia, vel quem iustus in aliis facit. Lignum vitæ. q. d. æternus, seu vitalis. Suscipit. s. fouens, adiuuans.

31. Si iustus, &c. 70. si iustus vix saluatur, impius & peccator vbi apparebit? & sic citatur. 1. Petr. 4. Recipit. s. pœnam à Deo ob sua leuia peccata.

CAP. XII.

2. **Q**ui autem confidit, &c. Hebr. & virum mala cogitantem, seu machinantem condemnabit.

3. Ex impietate. Hebr. & Chald. in impietate. 70. ex iniquo.

4. Diligens. Chald. honesta. 70. virilis. Corona. i. ornamentum, seu honor. Ossibus eius. s. viri. q. d. ipsum cruciat, & consumit.

5. Iudicia. i. iusta.

6. Eos. s. quibus impij insidiantur.

7. Verte. pro. euerteret. s. Deus, vel q. d. Deus subuerteret, vel, si subuerteris.

8. Excors. i. corde ignauo, seu vecors.
9. Pane. i. necessarii rebus ad vitam.
10. Nouit, id est, curat. Iumentorū, pro, etiam iumentorum.
11. Panibus, id est, cibis. Qui suauis, &c. quasi dicat, qui potibus nimium delectatur. No. quod hic verus non est Heb. nec Chald. nec in Complut. sed in 70. Moderationibus, lege, immorationibus. Munitionibus, id est, posteritate, seu familia. Contumeliam, id est, ignominiam, scilicet, rebus consumpris.
12. Monumentum. i. celebritas, seu fama. Heb. munimentum. q. d. optat praesidium malorum, vt possit impune laedere.
13. Malo. s. homini.
14. De fructu, &c. q. d. & verba, & opera accipiunt à Deo retributionem.
16. Callidus. i. prudens, seu cautus.
17. Quod nouit. Hebr. & Chald. veritatem. Iudex, lege index q. d. iustitiam nuntiat, seu narrat, vt est Hebr. & Chald. & in 70.
18. Quasi gladio, &c. s. dum temere promittit, vel poenitet se obligasse. Sanitas, scilicet, animae, dum sapienter agunt.
19. Firmum, quasi dicat, semper fui simile. Repentinus, scilicet, parum cogitans. Concinnat. i. aptat, seu parat.
21. Contristabit, scilicet, animum, nimium vel inordinate deiiciendo: 70. Non placebit iusto quicquam iniustum.
22. Fideliter, id est, veraciter.
23. Versutus. i. cautus. Celat scientiam. i. dissimulat quod scit. Prouocat. i. profert.
24. Fortium. Heb. sollicitorum, seu sedulorum.
27. Substantia hominis, &c. Hebr. substantia hominis seculi pretiosa, 70. possessio pretiosa viri purus.
28. Denium. s. à iustitia.

C A P. X I I I.

1. **D**octrina. q. d. prodit doctrinam patris, qui illum instituit. Chald. suscipit doctrinam. Illusor, id est, qui ridet monitiones. 70. inobediens.
2. Oris sui. s. docentis alios. 70. iustitiae. Iniqua. adeoque bonis non satiabitur.
4. Vult, & non vult, scilicet, propositum mutat, labore deterritis.
5. Confundit. i. pudore afficit alios.
7. Quasi diues, scilicet, paruo contentus, & lætus, sciensque vti. Quasi pauper, scilicet, non contentus, aut vti nesciens.
8. Redemptio. i. tuitio. q. d. siquid mali accidat, facile se tuetur. Diuitiae. s. virtutes. Hier. increpationem. i. aduersa. q. d. non facile se liberat.
9. Lucerna. i. prosperitas.
11. Festinata, id est, cito acquisita. s. per iniquitatem. Chald. iniquitate acquisita. Manu. i. labore, seu industria.

12. Spes. i. quod speratur. Lignum. pro, seu lignum. Desiderium. i. res desiderata.
13. Rei, scilicet, bonae. Obligat. s. ad punitionem, seu reprehensionem. Praeceptum. pro, precepta. s. Dei.
14. Lex. i. institutio, vel praecepta. Declinet. s. ei obtemperans.
15. Dabit, id est, conciliabit, quasi dicat, faciet gratum. Contemptorum. s. bonae doctrinae. Vorago. s. perditionis.
16. Astutus, id est, cautus, seu prudens. Aperit, id est, prodit.
17. Impij. i. rei impiae. Chald. impius. 70. Rex temerarius cadet in mala, legatus autem sapiens liberabit eum. Sanitas. i. salutaris.
21. Retribuentur. s. à Deo.
23. Noualibus, id est, agris. Patrum. Hebr. & Chald. pauperum, quasi dicat, saepe pauperes melius vitam sustentant, quia cum iudicio laborant & congregant, quam diuites, qui sine iudicio. Aliis, scilicet, extraneis successoribus.
24. Parcit virga. i. negligit castigare.

C A P. X I I I.

1. **A**edificat domum. i. promouet rem domesticam.
3. Virga superbia. i. superbe cadens. 70. virga iniuriæ. Chald. virga, & tribulatio. q. d. dabit poenas superbiorum verborum.
4. Vacuum. s. alimento bouum.
6. Derisor, scilicet, verbi Dei, vel praeceptorum. 70. quæres sapientiam apud malos, & non inuenies. Prudentium. i. eam prudenter querentium, vel docentium. Facilis. i. facile eis prouenit, vel ab aliis percipitur.
7. Vade contra. i. longè ab illo recede. Chald. vade per viam aliam à facie stulti. Et nescit, pro, quia nescit. i. non admittit, vel non habet.
8. Callidi. i. cauti.
9. Stultus illudet peccatum. q. d. ridet cum peccat. Complut. stultis illudet peccatum. q. d. decipiatur peccato.
10. Cor, quod nouit, &c. 70. Cor viri sensitiuū, mœsta anima eius. q. d. qui valde sentiunt mala, mœstitia cruciantur. Amaritudinem. s. quam affert peccatum poenitenti, vel tribulatio afflicto. Extraneus. q. d. nemo gaudium eius interrumpet.
12. Nouissima autem. q. d. tandem tamen. Mortem. 70. profundum inferni.
13. Rîsus, &c. q. d. gaudia humana non diu durant.
14. Replebitur. i. satiabitur, sibi placens, vel dabit pro iis abundantes poenas. Super eum, id est, eo prudentior, & cauior.
15. Innocens, id est, simplex, seu imperitus. Chald. insipiens.
17. Impatiens operabitur, &c. Chald. qui præceps est spiritu suo, reputatur stultus, & odit

differentem consilium suum. Versutus, scilicet, qui iram dissimulat, vt se vlciscatur. Odiosus, id est, odio dignus, quasi dicat, peior illo, de quo proxime dictum.

18. Paruuli. Chal. insipientes. Astuti, id est, cauti, seu prudentes.

19. Iacebunt, scilicet, se humiliabunt, & verebuntur.

20. Proximo. Chal. socio. 70. amico.

21. Proximum suum. 70. pauperes.

22. Veritas. i. fidelitas, vel iustitia.

23. Opere, scilicet, bono. Abundantia. Chal. commodum.

24. Corona. i. ornamentum, seu decus. Fatuitas, &c. q. d. nihil habent quo se ornent nisi imprudentia. Chal. decus stultorum stultitia eorum.

25. Mendacia. s. quibus animas perdit.

26. Fiducia fortitudinis. i. securi fortitudo. Eius. s. Deum timentis.

27. Declinet. s. deum timens.

28. Ignominia, scilicet, quia nescit prudentia augere imperium.

29. Exaltat. i. facit manifestam.

30. Carnium, id est, corporis. Ossium, id est, membrorum, & virium, versus hic apud 70. sic habet, Mansuetus vir, cordis medicus; tinea autem ossium cor sensitivum.

31. Calumniatur. i. afficit iniuria. Exprobrat, id est, probro afficit.

32. Repelletur. s. a spe in morte.

34. Eleuat. i. exaltat.

35. Inutilis, id est, non obediens. Sustinebit, id est, experietur. Not. apud 70. addi in fine huius versus, Ira perdit etiam prudentes.

CAP. XV.

2. **S**cientiam, scilicet, sapienter prolatam. Ebullit. i. profert tumultuariae.

4. Placabilis. i. placans, seu placida. Lignum, pro, velut lignum. Spiritum. s. audientium.

5. Astutior. i. cautior. In abundantia, &c. hic versus solum est apud 70. Virtus. i. fortitudo.

6. Fructibus. i. operibus.

7. Dissimile. s. non sic faciet.

8. Placabilia. i. Deo grata.

11. Perditio. s. euentura malis; seu supplicia, quae ipsi parauit.

12. Graditur, id est, accedit.

13. Spiritus. s. vitalis, seu mens.

15. Pauperis. i. inopis, vel peccatoris. 70. malorum. Mali. i. pleni molestia. Secura. i. tranquilla. Chald. hilaris.

19. Spinarum. s. eis videtur.

24. Super. pro, sursum. s. ducit. Chald. sursum intelligenti. Nouissimo. i. infimo.

25. Terminos. s. possessionum.

26. Pulcherrimus, scilicet, est coram Deo. Chal. suavis. 70. castorum verba casta. Firmabitur, pro, & firmabitur.

27. Vinet, scilicet, in pace. Per misericor-

diam, &c. Hic versus solum est apud 70.

30. Lux oculorum. 70. contemplans oculis bona. Fama bona, id est, boni nuntij, vel bene audire.

31. Audit. s. libet. Vita. i. vitam corrigentes. Commorabitur. s. vt ab illis admoneatur.

32. Possessor est cordis. i. cordatus. 70. diligit animam suam. Chal. possidet sapientiam.

33. Sapientia, id est, sapientem faciens. 70. & sapientia. Et gloriam, &c. Chal. & qui gloriosus est, sit humilis.

CAP. XVI.

1. **H**ominis est, &c. q. d. homo proponit, & Deus disponit. s. non sufficit meditari quod dicturus es, nisi Deus dirigat linguam, vt bene loquaris. Preparare cor, sed non sine Dei gratia. Aug. 1. con. 2. Epif. Pelag.

2. Patet. Heb. & Chal. munda sunt. q. d. munda sibi videntur. s. quisque probat sua studia, sed Deus saepe improbat.

3. Reuela. s. opem petens. q. d. commenda.

4. Malum. i. supplicij. s. seruat, vt est in 70. & Chal. atque id etiam in Dei gloriam cedit.

5. Etiam si manus, &c. Heb. manus ad manum. i. cito. Innocens. i. impunitus. q. d. non longe abest, cum penas dabit. Initium. i. caput, seu summa, est autem hic versus solum in 70.

6. Veritate. i. iustitia. Redimitur. i. expiatur.

9. Disponit. Chal. cogitat.

10. Diuinitio, &c. q. d. oportet eum certa loqui, eoque diligenter cauere, ne erret, vel accipienda Regis praecepta, tanquam Dei oracula, cuius loco praest.

11. Iudicia. i. instituta. q. d. a Deo profecta. Lapidis sacculi. i. pondera, olim enim lapillis ponderabatur, qui in sacculis asseruabantur.

13. Voluntas Regum. i. placet Regibus.

15. Serotinus, id est, diu expectatus, eoque grauissimus.

19. Diuidere spolia. i. ditescere.

20. Verbo, id est, negotiis.

21. Maiora reperiet, scilicet, doctrinam augebit, vt indicant Heb. & Chal.

22. Possidentis. s. eruditionem.

24. Ossium. i. corporis.

26. Sibi, id est, ad sui sustentationem. Os suum, id est, cibi necessitas.

27. Inspiciens. Hebr. Belial, id est, impius. Fodit, scilicet, velut foueam, in quam cadant assij.

Ignis, id est, perniciis.

28. Lactat. i. alliciendo decipit.

31. Corona, id est, ornamentum. Dignitatis, id est, honorificum, decorum. Chal. pulchritudinis. 70. exultationis.

CAP. XVII.

1. **V**ictimis, id est, copia ciborum.

2. Diuidet, scilicet, tanquam moderator a

patre relictus, vel diuidet etiam, sibi partem relictam accipiens.

3. Probat. s. per tribulationes.

4. Malus obedit, &c. quasi dicat, similes similibus auscultant. Mendacibus. hic 70. addunt, Fidelis totus Mundus diuitiarum est, infidelis, neque obolus, quasi dicat, Fideli omnia seruiunt, seu debentur; infideli nihil.

6. Corona, id est, gloria, seu ornamentum. Filij filiorum, id est, nepotes.

8. Expectatio, id est, cum aduenit quod expectat quis vehementer. Prudenter intelligit. q. d. ita se gerit, vt possit consequi.

9. Altero, id est, repetito.

11. Mittetur, scilicet, à Deo.

14. Aquam, scilicet, copiosam alicubi retentam, solet enim effusa nocere. Chal. sanguine si cut aquam. Antequam, &c. Hebr. antequam lis misceatur, dimittenda. Chal. antequam lis exardescat, dimittenda.

16. Altam, scilicet, plusquam par est: hic versus solum est in 70.

18. Plaudet, scilicet, gaudet, non cogitans periculum.

19. Ostium, id est, domum, scilicet, plusquam opus est. vide sup.

20. Verrit, scilicet, à bono in malum, vel. q. d. qui peruersè loquitur.

22. Ætatem floridam. Chal. corpus pulchrum.

23. De sinu. s. clam offerentis.

24. In finibus terræ, quasi dicat, vagi, & instabiles.

26. Percutere, scilicet, lingua, seu verbis condemnando.

27. Pretiosi spiritus. Chal. humilis spiritu.

28. Intelligens. s. reputabitur.

C A P. X V I I I.

4. **V**iri. s. prudentis. q. d. profundas sententias loqui solet, & abundanter.

5. Non est bonum, i. pessimum est. Heb.

8. Bilinguis. Chal. susurronis. Et ipsa, &c. Chal. & deducunt illum in profundum inferni. Ventris. i. mentis. Timor. s. laboris. Hic versus sumptus est ex 70.

9. Frater. i. similis. Sua opera. 70. seipsum.

10. Nomen. i. potentia, seu protector. Exaltabitur. i. collocabitur loco tuto.

11. Virbs roboris. s. eius opinione.

12. Conteratur. s. homo.

14. Suam. pro, eius. q. d. leuat interdum virtus mentis, corporis inimitatem. Facilem ad irascendum. Heb. percussum, seu mactum, & deiectum. Chal. demissum. 70. pusillanimitem. Quis sustinebit. q. d. grauis est molestia.

16. Donum hominis, &c. q. d. munera aditum parant, etiam ad Principes.

17. Inuestigabit eum. s. amicū. q. d. explora-

bit ingenium eius, ne illum offendat. Chald. sic, Iustus est primus in suo iudicio. (i. lite. q. d. se quam primum iudici sistit) & venit socius eius. (i. aduersarius) & vincit eum. s. aduersarium.

19. Iudicia, scilicet, se inuicem iuuantia, vel, quasi dicat, quod si inter se litigent, difficile conciliantur.

20. Venter. i. mens. Genimina. i. fructus. Saturabunt. q. d. magnum est meritum alios sermone iuuare.

21. Manibus. i. operatione. Hier. Diligunt eam. 70. dominantur ei. Qui expellit, &c. Hic versus solum est in 70. Adulteram, scilicet, non penitentem, sed in peccato perseverantem.

23. Effabitur, id est, respondet ei, scilicet, petenti, licet humiliter.

24. Amicabilis, &c. quasi dicat, aptus ad socialem amicitiam.

C A P. X I X.

1. **S**implicitate, id est, integritate. Torquens, id est, deprauans, scilicet, ad decipiendum.

2. Vbi non est, &c. Chald. qui nescit animam suam, non est ei bonum.

3. Feruet. Chald. murmurat, quasi dicat, conqueritur de Deo, eique tribuit quod ipse stulte fecit. 70. Deum accusat.

5. Mendacia loquitur. 70. accusat iniuste. Effugiet, scilicet, punitionem.

8. Mentis. Chal. cordis boni. 70. prudentia.

10. Delitiae, sub, sed flagella.

11. Prætergredi, quasi dicat, proximi errata dissimulare.

12. Super herbam, scilicet, gratus, & utilis.

13. Perstillantia, adeoque incommodam habitationem reddentia.

14. Proprie, quasi dicat, singulare id Dei donum.

15. Anima dissoluta, id est, homo ignauus.

16. Mortificabitur, id est, morietur, vt verrit Chal. & 70.

17. Vicissitudinem, scilicet, mercedem. Chal. retributionem bonam.

18. Ne desperes, scilicet, eius correctionem, vel, quasi dicat, ne forte postea non possis, & desperes emendationem. Ad interfectionem, &c. quasi dicat, ne opprimas castigatione.

19. Enim, pro, autem. Aliud, scilicet, damnum, quasi dicat, etiam soluere cogetur, aut punietur.

21. Cogitationes, scilicet, vanæ, seu incertæ.

23. Ad vitam, scilicet, perducit. Plenitudine, scilicet, bonorum, vel securitatis. 70. intrepidus. Commorabitur, scilicet, Deum timens. Pessimus. Chald. mali, quasi dicat, malum ei non accider.

24. Applicat. s. quia non habet quod edat.

16. Fugit. *fiubentem*, seu corripientem. Heb. & Chald. *fugat*. 70. *expellit*.

28. Iudicium. q. d. *tribunalia*, vel quod iustum est. 70. *iustitiam*. Deuorat. i. pro nihilo ducit. Chal. *profert*.

29. Derisoribus iudicia. 70. *luxuriosis flagella*. Mallei percutientes. Chal. *verbera*. 70. *supplicia*.

CAP. XX.

1. **T**multuosa, id est, afferens tumultus, scilicet, per contentiones. 70. *iniuriosa*.

2. Animam. i. vitam. q. d. *exponit se periculo mortis*.

3. Contentionibus. pro, contumeliis, quæ ex contentionibus nasci solent. 70. *contumelia*.

4. Dabitur. *ab aliquo quod edat*.

5. Sic consilium. *s. occultum est*. Exhaust, id est, *eliciet*.

8. Inuitu, id est, *aspectu*, seu *vigilantia*. Chal. *à facie sua*.

10. Pondus, & pondus. i. *diuersa pondera*, scilicet, alterum ad vendendum, alterum ad emendum.

11. Sint. *s. futura cum adoleuerit*.

12. Audientem. *s. Dei præcepta*. Videntem, scilicet, *recta*, vel q. d. *sensus Deus homini dedit*. recte ergo *iis vtendum est*.

14. Gloriabitur. *s. se vili misse*.

16. Vestimentum. *spignori*, siquid tibi debet, periculum enim est, ne non possit soluere. Extraneis. *s. personis*, pro quibus se tibi præbuit *fidei iussorem*.

17. Mendacii. i. *mendacio*, seu *iniquitate paratus*. Calculo. i. *lapidibus*. q. d. *sentiens inde poenam*, vt si lapides comedisset. *s. laesa conscientia*. vel redigeretur in eam *paupertatem*, vt cogatur *edere panem durum vt lapidem*, seu *terra & lapillis mistum*.

18. Consilij Chal. & 70. *consilio*. Gubernaculis, id est, *consiliis*.

19. Mystera. i. *secreta*. Dilatat labia, id est, *loquax est*.

20. Lucerna, id est, *vita*.

21. Festinatur. *s. nimis*. Benedictione, id est, *prosperitate*, scilicet, *solent festinater facta non succedere*.

24. Viam suam, scilicet, vt eam possit sine Deo certo dirigere.

25. Ruina. Heb. Chald. & 70. *laqueus*. Deuorare sanctos, pro, sancti. i. *Deo sanctificata voto*, consumere, & non soluere. Chald. & 70. *sensus est*, Laqueus est vouere, & postea ponit. Vota, scilicet, *facta*. Retractare, scilicet, *ipsa*.

26. Fornicem. Heb. Chal. & 70. *rotam genus est supplicij*.

27. Lucerna. 70. *lux*. Spiraculum. 70. *spiritus*. Inuestigat. q. d. *luce Dei sit*, vt homo sua interiora omnia perscrutetur. Ventris. i. *mentis*.

28. Veritas, id est, *iustitia*. Custodiunt, id est,

conseruant, scilicet, *in folio*.

29. Dignitas. i. *decus*, ornamentum.

30. Liur, & c. q. d. *verberibus mali corriguntur*. In secretioribus, & c. id est, *quæ ad intima vsque penetrant*.

CAP. XXI.

1. **A** Quarum, scilicet, quas olitor quò vult deducit.

3. Et iudicium. 70. & vera loqui. Quam victimæ, scilicet, *sola sine virtute*.

4. Exaltatio oculorum. i. *fastus*. Dilatio. Chald. *tumor*. Lucerna. i. *gloria*. Peccatum. q. d. *gloriantur fastu, & superbia peccatis*.

5. Robusti, id est, *diligentis*. Chal. *collecta*. In abundantia, scilicet, *illum constituunt*.

7. Detrahet, scilicet, *in perniciem*. Iudicium, id est, *quod iustum est*.

8. Aliena, scilicet, *à recto*. 70. *ad peruersos peruersas vias mittit Deus*. munda enim, & recta opera eius.

9. Domatis, id est, *testi*. q. d. *sub dio, & incommodè*. In Palestina recta plana. Communi, scilicet, *multis*. q. d. *ampla*.

11. Paruulus. i. *imperitus*. Chal. *inspiens*.

12. Excogitat. i. *solicitus est*. *s. ex caritate*. 70. *intelligit iustus corda impiorum*.

15. Pavor. i. *horror*. q. d. *molestum est facere bonum*, vel ipsa *iniquitas affert timorē supplicij*.

16. Gigantum. i. *demonum*. vel q. d. *puniuntur*, vt olim *Gigantes*.

18. Dabitur. q. d. *permittitur à Deo viuere*. *s. ad purgationem iusti*. 70. *purgatio iusti iniquus*.

20. Oleum. i. *lacticia*, seu *abundantia*.

21. Sequitur. i. *sequeatur*. Inueniet. i. *consequetur*.

22. Ascendit, & c. q. d. *plus potest sapientia quam vires*.

24. Indoctus. i. *stultus*. Hebr. *illuor*, seu *derisor*. 70. *pestis*.

25. Occidunt, id est, *valde torquent*.

27. Ex scelere, scilicet, *parte*. 70. *iniquè*.

29. Obfirmat vultum, id est, *obstinatè perstat in incepto*.

CAP. XXII.

1. **N**omen, id est, *fama*. Super, id est, *melior quam*. Gratia, id est, *gratiositas*, seu *gratiosum esse*.

2. Obuiauerunt. q. d. *solent*, *occurrere passim*.

3. Callidus. i. *cautus*, seu *prudens*. Malum, id est, *periculum*. Innocens, id est, *imperitus*. Chal. *inspiens*. 70. *stultus*.

4. Finis, id est, *perfectio*, seu *fructus*. Chald. *merces*. 70. *generatio*. Modestia. i. *humilitatis*. Chald. *manuecudinis*. 70. *sapientia*.

6. Proverbium est. Id non est Heb. Chald. aut in 70. *Iuxta viam suam*. q. d. *secutus aliquem viuendi rationem*.

7. Fœnerantis, id est, *mutuum dantis*.

8. Virga, id est, punitione. Iræ, id est, iniuria, qua proximum lædit.
9. Pronus ad misericordiã. Hebr. bonus oculo. Victoriam, &c. hic versus sumptus est ex 70. Aufert, id est, perdit. Simunera corrumpit. vel q.d. sibi reddit obnoxios eos, quibus dat.
10. Derisorem. 70. pestilentem. Causæ, id est, lites, & contentiones.
11. Qui diligit, &c. Chald. diligit Deus munda corda. 70. diligit Dominus sancta corda. Labiorum. i. sincerè loquentium. 70. labiis pascit Rex.
12. Scientiã. 70. sensum. Supplantantur verba, id est, subuertuntur opera, seu negotia.
13. Occidendus sum. i. occidar.
14. Os alienæ. i. blandimenta meretricis.
15. Disciplina, id est, castigans.
18. Pulchra. Hebr. & Chald. iucunda. Ventre, id est, mente, seu interioribus. Redundabit, scilicet, ad aliorum vtilitatem.
19. Ut sit, &c. coniungendum cum, Appone autem, &c. Hodie, id est, nunc.
20. Tripliciter. pro, multipliciter, seu variis modis, non vno solum aut altero. Chald. tribus vicibus. q.d. sæpe, seu multifariam. In cogitationibus, & scientia, id est, cum magna rerum meditatione, & cognitione.
21. Firmitatem, id est, res certas. Respondere. pro, vt respondere possis. Te, scilicet, ad discendum, vel aliquid gerendum.
22. Porta, id est, iudicio. nam in porta ciuitatis iudicia fiebant.
23. Configet, id est, affliget. s. puniendo. Confixerunt. i. dolore affecerunt, seu affixerunt.
25. Scandalum. i. offendiculũ, seu periculum.
26. Desigunt. s. obligant se fideiusionibus aut promissionibus, data manu.
27. Quid causæ est. i. cur te in id periculum coniciis? Tollat. s. creditor.
28. Transgrediari. s. occupando alienam possessionem, vel deferendo fidem antiquam.
29. Ante ignobiles, scilicet, eis seruiendo.

CAP. XXIII.

1. **A**ttende, scilicet, ne te gula seducat.
2. **A**statue cultum, &c. q. d. contine appetitum. 70. inice manum tuam sciens, quia talia oportet te parare. scum illum inuitaueris.
3. Panis. i. cibus. Mendacij. q. d. fallit appetitum cibus delicatus, vel vult te ille explorare cibo, an sis continens.
4. Laborare. i. sollicitus esse. Chald. ne accedas ad diuitem, sed prudenter abstine. 70. ne cum diuite contendas, si pauper sis, sed prudenter abstine. Prudentiæ. i. industriæ, seu prouidentia.
5. In cælum. q. d. eo quò tu non possis peruenire.
6. Inuido, id est, maligno, & se cruciante ob alienam felicitatem.

7. Quod ignorat. q. d. de te malè iudicabit. Tecum, id est, tibi amica.

8. Euomes, scilicet, præ dolore, quasi dicat, non tibi profuerint. Perdes. q. d. perit quidquid apud illum dicis. Pulchros. Chald. suauis. 70. bonos.

10. Paruulorum, scilicet, orphanorum. Hier. Chald. & 70. antiquos.

11. Propinquos, scilicet, Deus, qui illorum pater. Hebr. Chald. & 70. redemptor. Illorum. 70. illorum Dominus.

14. Inferno. i. sepulchro, scilicet, morte. 70. morte, scilicet, temporali, vel æterna.

16. Renes, id est, interiora.

17. Emuletur, id est, imitetur, vel inuideat.

18. Præstolatio, id est, quod expectas, scilicet, à Deo.

21. Symbola, scilicet, quisque partem ad conuiuuium. Pannis. Chald. & 70. pannis ruptis. Dormitatio, id est, cum dormierit. q. d. cooperietur lacero stragulo. 70. omnis somnolentus.

22. Contemnas, scilicet, monita eius.

23. Eme. Chald. posside. 70. acquire. Vendere, id est, à te abicere. 70. repellere. Sapientiam. pro, nempe sapientiam.

27. Angustus, scilicet, vnde difficile exire. Aliena, scilicet, mulier, quæ tua non est vxor.

29. Væ, id est, calamitas. vulgò guai. Sine causa, id est, temerè, scilicet, accepta. Suffusio, id est, rubedo. 70. nigro. Chald. tumor.

31. Vitro. Hebr. & Chald. calice. Mordebit, &c. q. d. plurimum nocebit.

35. Extraneas, scilicet, visiones, vt solent ebrij, vel faminas, scilicet, meretrices.

35. Verberauerunt, &c. descriptio status ebrij.

CAP. XXIII.

1. **A**emuleris, id est, imiteris.
1. Domus, id est, familia. q. d. bene instituitur. Roborabitur, id est, stabiuetur.
4. In doctrina, id est, per scientiam. 70. cum sensu. Pulcherrima. Hebr. & Chald. suauis.
5. Vir sapiens fortis est. Chald. & 70. melior est vir sapiens robusto. Robustus, & validus. Chald. & 70. quàm validus.
6. Dispositione, id est, prudenti ordinatione.
7. Excelsa, id est, altior, quàm vt ad eam possit attingere. Porta, id est, loco publico, seu iudicij.
9. Cogitatio stulti peccatum est. 70. moritur stultus in peccato.
10. Imminuetur. q. d. id te faciet debiliorem.
14. Sic & doctrina. pro, nempe doctrinam.
15. Impietatem. i. impiè agere. vel. q. d. Ne quæras quod reprehendas. Requiem. i. habitationem, seu cubile.
16. Septies, id est, sæpe. Cadet. s. in pericula. Refurget. Augu. quoties ceciderit tribulationibus, non peribit. Hier. epi. 46. Iusti vocabulum non amittit, qui per poenitentiam semper re-

surgit,

resurgit, scilicet, committunt iusti leuia, à quibus statim per poenitentiam surgunt.

18. Auferat. s. & in te transferat.

19. Emuleris. i. imiteris.

20. Lucerna i. vita, vel prosperitas.

21. Vtriusque, id est, detrahentis, & audientis, secundum Hier. vel ruinam, id est, punitiōnem Dei & Regis. Quis nouit, quasi dicat, subito & inopinato accidit.

23. Sapientibus. s. dico, vt addunt Chal. & 70. Cognoscere, &c. s. personæ respectu iudicium peruertere. Non est bonum. i. pessimum est. Heb. vide supra c. 18. & 20. & infra c. 25.

24. Tribus. 70. gentes.

26. Deosculabitur, quasi dicat, admittetur ad oscula. i. arctam amicitiam.

27. Et postea, &c. q. d. attēde rebus tuis ordine, priusque magis necessariis, vel. q. d. sic enim postea familiam melius gubernabis, & ales.

28. Frustra. i. sine causa. 70. falsus. Lactes, id est, decipias.

33. Conseres, id est, complicabis. Chal. ad peccus applicabis.

34. Quasi cursor. i. inperato, seu velociter. Armatus. s. vt non possis resistere.

CAP. XXXV.

1. **T**Ranstulerunt. s. huc, & reliquis addiderunt. Apparet fuisse olim sparsas, & à variis in vnum id volumen collectas. Chald. scripserunt. 70. descripserunt. Viri. i. famuli.

2. Verbum. i. eius mysteria. Sermonem. i. ipso- rum acta, vt approbentur. s. ad Dei gloriam pertinet eius mysteria esse occulta, ad Regem autem, sciri, cur quidque faciant.

3. Cælum, &c. q. d. vt difficile est inuestigare distantiam cæli à terra, seu cæli altitudinem, & terræ profunditatem, ita Regis cor.

5. Impietatem. Chald. impium. 70. impios, quasi dicat, si Rex sit pius, vel si impios à se abiciat, seu puniat.

6. Gloriosus. i. ostentator. 70. superbus. Magnorum. i. coram magnatibus, vel loco eis debito. q. d. fuge ambitionem.

7. Quem. s. principem. 70. & Complut. quæ, vt cum sequentibus iungatur.

8. Proferas. s. proximi peccatum, quod vidisti.

9. Extraneo. i. ignoto. Chal. alterius.

10. Gratia, &c. hic versus ex 70. sumptus.

11. In lectis. s. supra columnas.

13. Die messis. s. refrigerat, & latificat, viget enim tum maximè æstus.

15. Duritiam. s. iræ.

16. Quod sufficit, quasi dicat, adhibe modum in omnibus.

17. Subtrahere. 70. raro induc.

20. Et amittit, pro, vt qui amittit. Chald. qui tollit pallium à socio suo, &c. Acetum, &c. pro, & velut qui addit acetum nitro facit enim aspe-

rius & acrius, scilicet, est id importunum. Pessimus, id est, mæsto, seu afflicto.

20. Sicut tinea, &c. versus hic sumptus ex 70.

21. Aquam, id est, porum.

22. Prunas enim. 70. hoc enim faciens, carbonēs ignis congregabis, &c. quasi dicat, incendes amore, faciesque tibi amicum.

23. Tristis. s. non libenter audiens.

24. Melius est, &c. vide sup. cap. 21.

26. Vena, scilicet, aquæ. Cadens, scilicet, in calamitatem. Coram impio. s. impellente impio in calamitatem lapsus, aut in peccatum illo terrente, aut suadente.

27. Maieftatis. s. diuinæ. Opprimetur. i. obruetur. q. d. succumbet, vt solent qui supra vires pondus tollere conantur. Gloria. i. Maieftatis excellentia, velut immenso pondere.

28. Spiritum. i. iram, seu loquendi intemperantiam.

CAP. XXXVI.

2. **F**Rustra. i. sine causa. Superueniet. q. d. non magis pertingeret, quam volantem auem sagitta. Heb. Chal. & 70. non veniet.

3. Equo, scilicet, debetur.

4. Iuxta stultitiam. i. stultè.

5. Iuxta stultitiam. i. vt meretur eius stultitia. Chal. in sapientia tua. 70. ad eius stultitiam.

6. Claudus, pro, sicut claudus. Et iniquitatem, pro, & vt iniquitatem. Qui mittit, &c. quasi dicat, & negotium malè fit velut pedibus claudi, & ipse culpæ particeps est.

7. Parabola. i. sententiosè dictum.

8. Lapidem. s. pretiosum. Mercunij. i. ostēdentem viam. q. d. in locum non suum.

9. In manu, &c. q. d. in loco non suo, seu inutili. Parabola. i. sententia.

12. Spem habebit. s. sperare possit.

14. In lectulo, quasi dicat, se mouet ad surgendum, sed illic manet tamen.

17. Auribus, quod. s. sine periculo non fit. 70. caudam. Rixæ. i. contentioni.

18. In mortem, id est, ad occidendum, seu mortiferas.

23. Sociata. q. d. dignum patella operculum.

24. Inelligitur. q. d. facillè se p. odit.

25. Submiserit, scilicet, blandiens. Septem, id est, plurimæ.

26. In concilio. i. palam.

27. Voluit. i. mittit.

28. Lubricum. i. blanditiis fallens.

CAP. XXXVII.

1. **I**N crastinum. 70. ob futura in crastinum. i. q. d. ob ea, quæ putas tibi successura.

4. Imperum concitati spiritus. Heb. inuidiam. Chal. & 70. zelum, fortè eodem sensu.

5. Absconditus, id est, non se prodens vilo opere vtili, amico.

8. Locum suum. s. periculis est expositus. 70. addunt, in seruitutem ducitur.

10. Afflictionis tuæ. q. d. ne illi molestus sis tuam calamitatem commemorando, scilicet, cognati non libenter admittunt ad se afflictos cognatos, sed prosperè agenes.

11. Exprobranti, id est, temerè calumnianti. Chal. exprobranti mihi, scilicet, quasi te malè instruerim.

12. Astutus. i. cautus. Absconditus est. Chald. abscondit se. q. d. subterfugit. Paruuli. i. imperiti. Chald. insipientes. 70. stulti.

13. Tolle, &c. Vide supr. cap. 20.

14. Benedicit, id est, laudat. De nocte. q. d. tempore importuno. Maledicenti. i. vituperanti. q. d. molestus est.

15. Frigoris. Hebr. & Chald. pluuia.

16. Qui ventum, &c. q. d. impossibile est talem continere in officio. Et oleum, &c. q. d. perinde est velle eam tenere, vt tenere oleum, ne è manu elabatur extensa, aut elapsum velle reuocare. Euacuat. Complut. vocat. conformiter Hebræo.

17. Homo. s. iratus acuit iram; doctus verò ingenium proximi.

18. Custos. i. obseruans. Glorificabitur. 70. honorabitur.

19. Quomodo, &c. Chal. & 70. vt facies hominum non sunt similes: ita nec corda. Prudentibus. s. per coniecturam ex apparentibus, & experientiam.

20. Perditio. i. mors. Oculi. i. curiositas, seu cupiditas.

21. Probat. s. humiles laudes respuunt, superbi laudibus efferuntur.

22. Pila, id est, mortario. Prifanas, id est, horreum decorticatum.

24. Potestatem. i. commoditatem id faciendi. vel q. d. oportebit te functum munere tuo, reddere tandem Deo ratione. Corona. i. præmium.

25. Aperta, &c. q. d. contentus esto iis, quæ tibi suppetunt, nec superflua quæras, aut aliena.

Aperta. s. productis ex se herbis.

26. Agni. s. lana. Hoc di. s. venditione. Agri. s. conducendi, seu colendi.

CAP. XXVIII.

2. **M**ulti, scilicet, citò pereunt. ex quo soler oriri turbatio nouis succedentibus. Hominis. s. Principis, vel eius consiliarij. Quæ dicuntur. s. à principis consiliariis bonis, vel quæ ab ipso principe prudenter statuuntur. Longior, scilicet, Deo producente ad Reipublicæ utilitatem.

3. Calumnians. i. per iniuriam opprimens.

4. Impium. Chald. & 70. impietatem. Qui custodiunt, &c. 70. qui diligunt legem, sibi murum circumponunt. Succenduntur. i. zelo iustitiæ.

5. Iudicium. s. Dei, vel quod iustum est.

7. Filius, pro, homo. Confundit, Chald. exasperat. 70. inhonorat.

8. Liberali, scilicet, homini.

9. Execrabilis. i. ingrata Deo.

10. Decipit, id est, facit errare. Interitu, scilicet, quem aliis parabat. Simpliciter. Chald. perfecti, & immaculati.

11. Scrutabitur. i. explorabit. s. an ita sit. Chald. contemnet eum. 70. damnabit eum.

14. Pavidus. s. timens Deum offendere.

16. Prudentia. 70. prouentibus.

17. Calumniatur, &c. i. per caluniam aliquem occidit. Ad lacum, &c. q. d. si se præcipitet in mortem, nemo prohibebit: vel si se abdere conetur, nemo iuuabit. Sustinet, id est, retinet, seu sustentat.

18. Simpliciter. i. innocenter. 70. iustè.

20. Innocens. s. à peccato. 70. impunitus.

21. Buccella panis. i. re minima.

24. Homicidæ. Chal. dissipantis. 70. impij.

25. Dilatat. i. tumet. Italicè, gonfia.

26. Saluabitur. Chal. protegetur à malo.

28. Abscondentur. s. fugientes.

CAP. XXIX.

1. **N**on sequetur. q. d. nunquam curabitur. Gemit. s. mutire non audet.

4. Erigit, id est, in bonum statum restituit. Vir auarus, &c. quasi dicat, quod si auarus sit, opprimet vectigalibus.

6. Laqueus. s. quem aliis parauerat. vel q. d. calamitas inextricabilis.

7. Nouit. i. procurat, fauet. Causam. i. lites. seu negotia. Scientiam. s. talem.

8. Furorem. i. iram. s. Dei, & Principis.

9. Siue irascatur, &c. q. d. seu durè, seu blandè agat. Erascit. q. d. non eum placabit.

10. Simplicem. Hebr. perfectum. 70. sanctum. Animam eius. s. seruare. sic illud dictum: Non est qui requirat animam meam.

11. Spiritum, id est, animum. Chald. iram. Differt. Chald. reprimat.

13. Illuminator. i. viuificator. vide supr. ca. 22.

14. In æternum. i. longo tempore.

15. Cõfundit. i. pudefacit. Matrem. s. quæ puerum educauit.

16. Ruinas. s. Deo puniente.

17. Refrigerabit te, id est, consolationem tibi afferet.

18. Prophetia. i. declaratio verbi, seu voluntatis Dei. Dissipabitur, scilicet, per varios errores.

19. Seruus. s. malus. Erudiri. i. emendari. Respondere. 70. obedire.

24. Adiurantem. s. iudicem, vt prodat furem. Chal. iusiurandum sibi delatum.

25. Subleuabitur. s. à Domino.

26. Requirit faciem. i. ambiunt fauorem.

Et iudicium, &c. quasi dicat, at requiri oporteret

Dei omnium iudicis fauorem: vel, at sit tandem quod Deus vult de hominibus, & iis, quæ optât.

CAP. XXX.

1. Verba, &c. Hebr. & Chal. verba Agar filij Iachek. Congregantis. f. sententias, vel qui multam sapientiam congregauit. Filij vomentis. q. d. & hæc promentis, seu prædicantis; vel Dei per eum hæc proferentis. Visio. i. prophetia, seu reuelatio.

3. Sapientiam. f. humanam.

4. Descendit. f. vt possit dicere quæ illic videntur. Spiritum. i. ventum. Manibus suis. 70. sinu. Quasi in vestimento. Chald. in pallio.

Suscitauit. Chal. statuit. Quod nomen, &c. q. d. quis eum nouit, aut eius filium? Not. hic distinctionem personarum in Deo.

5. Ignitus. i. purus, & velut igne purgatus. Vide Psal. 11. & 17. vel Dei amorem accendens. Clypeus. i. protectio. f. est Deus.

6. Addas. f. non conforme, vel quasi à Deo dictum, càm ipse non dixerit.

7. Antequam moriar. i. dum viuo.

8. Vanitatē, &c. Id est vanum. Medicitatem, &c. id est, alterum. Et diuitias. Apparet hinc, non esse Salomonem qui loquitur, vel loqui in persona imperfectorum, quibus vtrumque horum periculosum.

10. Accuses. f. temerè. Ad. i. apud. Maledicat, id est, malè precetur, scilicet, seruos. Corruas. f. Deo puniente.

11. Generatio. i. hominum genus est.

15. Sanguifuga, &c. Sesus est. Cupiditatis, quæ velut sanguifuga quædam est, duæ sunt filia; imò tres, seu potius quatuor, quæ nunquam satiantur.

16. Infernus, &c. videntur per hæc intelligenda, cupiditas vindictæ, quæ solet ad infernum. i. sepulcrum ducere, & libidinis, quæ maximè viget in feminis, & diuitiarum terrenarum, & honorem, qui more ignis alta petunt. Terra, scilicet, arida.

17. Subfannat, id est, deridet. Partum. Chald. & 70. senectutem. Suffodiant, id est, dignus est, cuius oculos suffodiant. De torrentibus, id est, qui circa torrentes solent nidificare. Filij Aquilæ. i. Aquilæ. Hebr.

19. Terram. f. petrosam. Hebr. Chald. 70. & Complut. petram. Adolescentia, sic 70. At Hebr. & Chald. adolescentula, seu virgine.

20. Talis est, id est, similiter latet. Comedit, &c. q. d. peccat, & celat peccatum: rem turpem honestè expressit. Complut. Comedens, vel q. d. vt qui comedens, & tergens os, negat se comedisse.

21. Mouetur. i. turbatur. Et quantum. pro, imò verò quatuor, quæ. Sustinere. i. ferre, seu tolerare.

22. Saturatus cibo. i. opibus abundans.

23. Odiosam. i. odio dignam propter malos

mores. Hæres. f. expulsa domina.

24. Terra. i. inter terrestria.

26. Lepusculus, pro, cuniculus.

28. Stellio. lacertæ genus, vulgò Tarantola.

29. Bene. i. magnificè. Et quantum. pro, imò verò quatuor. Feliciter. Chal. pulchrè.

31. Gallus. f. non castratus. Nec est Rex. pro, & Rex, nec est. f. Regi nemo potest resistere.

32. Et qui stultus, &c. q. d. Accidit etiam in rebus humanis interdum apparere ineptum qui est ad dignitatem euectus. Si enim, pro, quod si. Intellexisset. f. periculū, vel suam stultitiam. Ori suo, &c. q. d. petere eum gradum defuisset.

33. Exprimit. f. postea confuso lacte. Emungit. f. nares. Sanguinem. q. d. à paruis venit ad magna.

CAP. XXXI.

1. Samuelis. i. eius, cum quo est Deus. Visio. i. doctrina per reuelationem accepta.

2. Quid. f. dicam tibi, vel dicis tu, aut optas? Vteri mei, scilicet, fructus. Votorum meorum. i. carissime.

3. Substantiam. 70. diuitias. Vias tuas. i. actiones. 70. mentem, & vitam. Ad delendos, pro, id quod tandem perdit.

4. Regibus. i. tibi.

5. Iudiciorum. i. iustitiarum.

8. Aperi, &c. q. d. patrocinari in causa sua ei, qui opera tua eget. Pertranseunt. q. d. in hac vita peregrinantium.

10. Fortem, id est, virtute excellentem. Procul, &c. q. d. rara res, vt solent quæ de vltimis terris afferuntur.

11. Spoliis. i. re domestica. q. d. per vxoris diligentiam abundat rebus ad vitam necessariis.

12. Ei. f. viro. Sux. f. vxoris.

13. Consilio manuum, id est, opera, seu industria sua.

14. Institutoris. i. mercatoris. Panem. i. victum. q. d. comparat etiam ex longinquo allata.

15. De nocte, id est, ante lucem. Prædam, id est, cibum.

16. Fructu. i. labore, seu lucro. Plantauit. f. cōducens operas.

17. Lumbos suos. i. se.

18. In nocte. q. d. etiam nocte laborat.

19. Fortia. i. res grandes.

20. Aperuit. f. vltro, & liberaliter.

21. Duplicibus. i. egregiè.

22. Stragulatam. i. variam, & pretiosam.

23. Nobilis, id est, celebris, seu clarus. Portis. f. vrbis: ibi enim fiebant iudicia. Senatoribus, id est, iudicibus.

24. Sindonem. i. telam, seu linteum. Tradidit Chananeo. i. vendidit mercatori.

25. Fortitudo, &c. q. d. præcipuè, verò se virtutibus ornat. Decor, id est, honestas. Ridebit, id

est, gaudebit. Nouissimo, scilicet, in morte, vel senectute.

26. Sapientia. 70. sapienter. Chal. in sapientia. Lex. i. doctrina. Clementia. Chald. gratia. q. d. gratiosa eius sunt verba.

27. Semitas. i. starum. q. d. modum procedendi.

30. Pulchritudo. s. sine Dei timore: Laudabitur. i. digna laude, seu laudari solet.

31. Date ei. s. laudem. De fructu. i. ob fructu. Portis. i. locis publicis.

ECCLESIASTES, i. Concionator.

f. More concionatoris loquitur de Mundi vanitate. Hebr. Cobelet. i. congregatrix. s. anima, vel sapientia: sic autem dicitur, vel quod congregata hic multa doctrina, vel quod congregationi. seu Ecclesia loquatur. No. autem Greg. 4. Dialogorum ca. 4. quadam hic dici ex vulgi & insipientium opinione.

CAPVT I.

2. **V**ANITAS vanitatum. i. vanissima vanitas. s. occupat res humanas. Omnia vanitas. s. respectu melioru. Hier. ep. 50. Amplius. i. excellens utilitate.

3. Chald. reliquum post mortem. 70. abundantia.
6. Per meridiem, &c. Fit id, & quotidie in sphaera obliqua, & quotannis. Sol enim ad meridiem vergit interdiu, & hyeme, noctu vero, & aestate ad Aquilonem. Spiritus. i. ventus. q. d. per omnia difcutit. In circulos. q. d. subinde circuit.

11. Nouissimo. i. extremis temporibus.

13. Occupationem. s. discendi studium. Pessimam. i. molestissimam.

14. Afflictio. i. molestia. 70. electio, sic infr. Spiritus. i. animi.

17. Doctrinam. i. scientiam.

18. Indignatio. i. molestia. Chal. dignatio Domini contra sapientes, qui peccant, & non agunt poenitentiam. Qui addit, &c. Aug. 4. Tim. qui addit scientiam infirmitatis suae, addit dolorem peregrinationis suae ex desiderio patriae suae, & conditoris sui.

CAP. II.

3. **V**INO. i. voluptate. Vide Cant. 1.

4. Magnificauit. i. magnifice extruxi.

8. Substantias. Chald. thesauros datos in tributum. 70. possessiones.

12. Sequi, scilicet, plenè, eius voluntatem faciendo.

14. Sapientis oculi, &c. q. d. circumspexerit est. Chald. sapiens contemplatur in principio quod futurum est in fine.

15. Hoc. s. talis cogitatio.

20. Renuntiavit. i. desit.

21. In sapientia, &c. i. sapienter, prudenter, & sollicitè. Magnum malum. i. grandis molestia.

24. Comedere, &c. q. d. honestè uti fructu laborum. Aug. 17. de Civ. Ad corporis, & sanguinis

Christi mensam refert. Ostendere animæ bonæ. i. animam oblectare.

26. Suo, scilicet, Dei. Cassa sollicitudo mentis. Hebr. eadem sunt verba, quæ suprâ vertit, Afflictio spiritus.

CAP. III.

1. **E**T suis spatiis, &c. Chald. & 70. & opportunitas omni negotio sub calo.

3. Occidendi, scilicet, auctoritate publica: vel forte ad illud alludit, ego percutiam, & ego sanabo. Deut. 32. Sanandi. forte resurrectionem intelligit.

5. Spargendi. s. diruto pariete. Amplexandi. q. d. nupiarum.

6. Perdendi. i. expendendi. Abiiciendi. s. vt solet in tempestate.

7. Scindendi, id est, lacerandi vestem, scilicet, vt sit in luctu.

8. Odij. Chald. odio habendi peccatorem.

10. Distendantur, id est, occupentur, vel affligantur, quasi dicat, considerari vitam hanc plenam esse molestiis.

11. Ab initio ad finem. i. perfectè.

12. Letari. Chald. delectari in lege. s. Dei.

13. Videt bonum. i. fruitor bono.

14. Omnia opera, quasi dicat, Mundi fabrica. vel illud innuit Christi, Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus, eradicabitur. Non possumus, &c. quasi dicat, nihil in eis diminutum est, aut superfluum. Timeant, scilicet, dum eius potentia, & sapientia ex operibus eius astringatur.

15. Permanet. s. in se, vel sibi simili. Fuerunt. s. in eadem specie. Instaurat. s. producendo simile. Abiit. i. esse desit.

16. Impietatem. 70. impium. Iniquitatem. Chald. peccatorem. s. iniquum.

17. Iudicabit. s. in die iudicii.

18. Probaret. *f.* in Deum sperarent, ne mortem quidem timentes.
19. Amplius. *f.* quantum ad mortem corporis attinet. Chal. de peccatore intelligit, qui ut beſtia moritur. Vanitati. *i.* mutationi.
20. Locum. *f.* terram.
21. Nouit. *f.* ratione naturali.
22. Suo. Chal. ſuo bono. Partem. *i.* felicitatem in hac vita. Adducet. *f.* iterum in mundum. Chal. introducet. 70. ducet.

CAP. IIII.

1. **C**alumias. *i.* oppreſſiones. Eorum. *f.* opprimementum.
3. Feliciorem. *f.* quantum ad hoc. Natus eſt. Heb. & Chal. fuit.
4. Cura ſuperflua. Heb. eadem ſunt verba, quæ ſuprà vertit afflictio ſpiritus.
5. Comedit carnes ſuas. *i.* ſe conficit fame.
6. Pugillus. *i.* manus.
8. Peſſima. *i.* moleſtiſſima.
9. Ergo, abſdat, nec eſt Heb. Chald. aut in 70.
11. Si dormierint, &c. q. d. ut duo dormientes ſimul, ſe inuicem calefaciant: ſic duo habitantes ſimul ſe inuicem iuuant.
12. Funiculus, &c. Chal. & quanto melius eſt eſſe tres iuſtos, qui ut funiculus, &c.
14. Quod, pro, vidi etiam quod.
15. Secundò. *f.* ſuccellore expulſi, vel mortui principis, ut ſtatim explicatur.
16. Non lætabuntur. q. d. qui nihil ſciunt, aut curant de eius principatu, ſeu gloria, quam ille tamen putat, aut optat omnibus eſſe notam.
17. Pedem, id eſt, affectum, vel. q. d. vide, quomodo ingrediariſ. Chal. ne venias plenus peccatis ante Dominum. Audias. *f.* verbum Dei. Chald. audias doctrinam legis, à ſacerdotibus, & ſapientibus. Quid, pro, quantum. q. d. non cogitant, quantum Deum offendant, quantumque puniendi ſint.

CAP. V.

1. **C**oram Deo. *f.* qui vbique eſt. In cælo q. d. reuerere tantam Maiestatem, cum præſertim tam vilis ſis.
2. Somnia. *f.* curis ſimilia, vel q. d. ſomnus obrepit fatigatis multa cura.
3. Infidelis. *i.* non adimplera. Stulta. *f.* ſtultum eſt promittere Deo quod non ſis facturus.
5. Carnem; id eſt, corpus, ſcilicet, loquendo quod non oportet. Angelo, ſcilicet, cuſtode. Prouidentia. *f.* Dei. Planè enim prouidet, qui dat Angelum cuſtodem.
6. Vanitates, &c. ſcilicet, ſequi ſolent vanitatem, & loquacitatem. Modèſti, & taciturni non multa ſomniant.
7. Prouincia. Chal. ciuitate. 70. regione. Negotio, id eſt, re.
8. Rex, ſcilicet, Deus, quaſi dicat, omnia Deo

ſubieſta, qui omnes iudicabit.

11. Operanti, id eſt, labore manuum victum paranti.
12. Malum. *f.* ſæpe diuites occiduntur, ut diuitiis ſpolientur.
13. Egeſtate. *f.* quod pater ſpoliatus bonis, nihil ei reliquerit.
16. Comedit. ſauarus. Tenebris. *f.* peccati, vel q. d. ſine læticia animi.
19. Satis. *i.* multum. Dicum. *f.* moleſtorum.

CAP. VI.

2. **N**ec tribuit, ſcilicet, ob peccata eius, ut addit Chal.
3. Et plures, &c. repetitio, more Hebræo. Melior. *i.* felicior, quantum ad hoc.
4. Venit, ſcilicet, in mundum, quaſi dicat, quid enim illi profuit vita, è qua nullum fructum retulit? Tenebras. *i.* mortem.
5. Solem. Chal. lucem legis: poteſt & ad abortiuum referri. q. d. quamquam abortiuus ſolem non videat, &c. Cognouit, &c. ſi ad iniquum referatur. q. d. non aduertit differentiam boni & mali, quantumque bono ſtudendum eſſet.
6. Vixerit. *f.* quis. Bonis, ſub, quid ei prodeſt? Locum. *f.* mortem, ſeu ſepulcrum. q. d. cum omnibus tandem moriendum ſit, quid prodeſt vixiſſe, ſi virtute careas? Chald. Ad Gehennam locum, quò omnes peccatores eunt, deſcēdet anima eius, quia non fecit iudicium & iuſtitiam.
7. In ore. *i.* propter victum. Non implebitur. q. d. anima alio cibo paſcitur.
8. Illuc, vbi eſt vita. Chal. in paradifum.
9. Nescias, ſcilicet, an ſis vnquam confeſcuturus. Hoc. *f.* deſiderare quod nescias. Præſumptio. Heb. eſt verbum idem, quod ſuprà vertit, afflictio, & 70. electio.
10. Qui futurus eſt, &c. quaſi dicat, ſemper naſcentur homines prioribus ſimiles, fragilitate & miseria, &c. Contra fortiorem, &c. Chal. conſiſtere in iudicio coram Deo, qui eſt fortior illo.
11. Verba, ſcilicet, philoſophorum, vel verba, pro, res, quaſi dicat, multa ſunt, de quibus homines vaniſſimè diſputant, cum deberent virtuti operam dare.

CAP. VII.

1. **M**aiora ſe, quaſi dicat, res, quæ humanum captum ſuperant, nec eas ſcire ad ſalutem pertinet.
2. Nomen. *i.* fama, ſeu bona exiſtimatio. Dies mortis, &c. ſtunc euadimus pericula vitæ, cum naſcimur, in ea ingredimur. Chal. dies mortis iuſti, quàm natiuitatis improbi.
4. Ira riſu. q. d. indignari malis, quàm arridere. Vultus. *f.* indignantis.
5. Vbi triſtitia, &c. quaſi dicat, ſapiens com-

punctioni studet, & penitentiae operibus; stultus delictis.

7. Sic risus. i. adulatio, & blanditiae. q. d. parum durant parumque iuuant.

8. Perderet robur cordis. i. deiecit animum.

9. Orationis. Heb. verbi. i. rei. Chal. negotij. q. d. parum est cepisse, nisi perficias.

11. Stulta. q. d. quid mirum est, aut quis nescit res semper in peius procedere?

12. Vtilior. s. quam diuitiae sine sapientia. Videntibus solem. i. viuientibus.

13. Sicut enim, &c. q. d. etsi enim vtraque protigit, at hoc plus habet, &c.

14. Despexerit. i. abiecerit. Heb. deprauauerit, seu incuruauerit. 70. peruerterit. Chal. ad caecos & claudos. refert.

15. Bona. i. laeta, seu prospera. Sicut enim, &c. q. d. veniet enim mala, quia Deus non vult nos semper laetos esse, sed aliquid pati dum viuimus. Querimonias. s. ob tribulationem. Facit enim Deus & disponit omnia iuste.

16. In iustitia sua. q. d. cum tamen iuste viuat, eoque videretur debere diutius viuere.

17. Iustus multum, quasi dicat, Noli esse nimis seuerus, sed clementer age, & ignosce. Obstupescas, accidit id haereticis.

18. Multum, quasi dicat, caue à peccatis grauib. Stultus, scilicet, stultum est, velle Deum habere inimicum. Non tuo, quasi dicat, immatura morte, scilicet, Deo puniente.

19. Istum sed, &c. quasi dicat, bonum est adiuuare vnum, sed etiam aliis benefaciendum.

20. Confortauit. Chal. & 70. adiuuabit. Super, id est, plusquam.

21. Enim abundat, more scripturar.

22. Accommodet, scilicet, curiosè inuestigando, quasi dicat, multa dissimulanda.

23. Scit enim, &c. quasi dicat, dissimula & ignosce: scit enim, &c.

24. In sapientia, id est, intelligere.

26. Rationem, scilicet, operum Dei. Hebr. & 70. supputationem, quasi dicat, singula nosse.

27. Amariorem, id est, molestiorem, & nocentior. Venatorum, scilicet, daemonum.

28. Vnum & alterum, scilicet, conferendo inter se. Rationem, scilicet, eius, quod sequitur.

29. Virum, scilicet, perfectum. Mulierem, scilicet, perfectam.

30. Quaestionibus. Heb. & Chal. computationibus, quasi dicat, rerum curiosarum inquisitionibus.

C A P. VIII.

1. **Q**Vis, scilicet, nisi sapiens. Verbi, pro, verborum, quasi dicat, respondere propositis questionibus, vel expedit difficultia negotia. Potentissimus, &c. quasi dicat, Dei est gratia haec, vel Deus interdum ita eum deiecit,

vt non videatur esse sapiens. 70. impudens odio habebitur.

2. Ego, vox sapientis, quamquam Chald. & 70. non habent Ego, sed solum, obserua. Os, id est, praeceptum, quasi dicat, obediendum Regis praeceptis. Iuramenti Dei, id est, quae iure iurando confirmauit: vel quae praecepit de non iurando temere. Chal. caue, ne iures in nomine Domini in vanum.

3. Ne festines, &c. quasi dicat, quod si Regem offendisti, redi cum eo in gratiam, fugere enim non tutum. Chal. ad Deum sic refert. Tempore indignationis Dei ne cesses orare ante eum, sed quare misericordiam ab eo.

5. Mali. Chald. mali in seculo venturo. Tempus. Chald. tempus orandi. Responsonem, id est, quando, & quid respondendum; seu respondendi opportunitatem. Heb. iudicium, id est, rationem, scilicet, rei gerenda.

6. Afflictio. s. in expediendis negotiis.

8. Spiritum, id est, animam, scilicet, ne à corpore discedat, vt interpretatur Chald. Mortis, scilicet, ne moriatur. Bello, id est, tentationibus.

9. Suum. i. dominantis, vel subditi.

10. Sepultos, scilicet, honorificè, vel, quasi dicat, mortuos. Chald. sepultos qui abierunt ex mundo, vt comburantur in gehenna. Loco sancto, scilicet, ecclesia fidelium, vel sacro aliquo ministerio fungentes. Vanitas, scilicet, falli hominum hypocrisis, vel fallere.

12. Sustentatur, sub, sit audacior. Erit, id est, obueniet.

13. Non sit. Heb. Chal. & 70. non erit.

14. Habeant. Hic addit Chald. Accidere mala iustis ad purgationem leuium culpam, & mercedem futuri seculi; iniquis vero bona ad remunerationem bonorum, quae hic fecerunt. Vanissimum, scilicet, securos viuere peccatores, nec Dei iudicium timere.

15. Comederet, &c. scilicet, spirituales cibum, & potum, vel, quasi dicat, frueretur rebus iuste acquisitis.

16. Distentionem, id est, occupationem, seu molestiam. Est homo, &c. quasi dicat, etiam si quis die noctuque inuestiget, tamen non possit inuenire.

17. Inuenire. i. exactè cognoscere.

C A P. IX.

1. **H**omo. s. iustus.

2. Vniuersa. s. prospera, & aduersa.

3. Pessimum, id est, difficillimum intellectu, seu molestissimum. Inferos, quasi dicat, ad sepulcrum. Heb. mortuos. Chal. ad supplicium peccatorum refert.

4. Melior est, &c. quasi dicat, multum praestat vita mortis.

5. Esse morituros, adeoque possunt agere penitentiam, quod mortui non possunt. Mouetur, scilicet, quod possit prodesse ad vitæ emendationem. Mercedem. q. d. non possunt amplius mereri. Quia obliuioni. pro, præterea obliuioni. q. d. nec id habent quod optarunt, dum viuerent scilicet, sui memoriam perpetuam.

6. Amor, scilicet, rerum mundanarum.

7. Quia Deo. pro, si tamen Deo.

8. Omni tempore, &c. q. d. stude semper vitæ puritati, & bonæ famæ, quæ bonis operibus comparatur.

9. Vita. Chald. vita bona. Pars. q. d. id tibi conuenit.

10. Inuenter. Heb. secundum vires tuas.

Opus, &c. f. per quæ quis possit mereri. Inferos. Heb. & Chald. sepulcrum. q. d. post mortem.

11. Cursum. f. prosperum. q. d. nihil succedit, nisi Deus adiuuet. Tempus, casumque. q. d. multo aliter succedere, ob multa quæ solent impedire, quàm illi sperabant.

12. Malo, id est, calamitoso.

17. Silentio. Heb. & 70. quiete. q. d. libenter auscultantur.

CAP. X.

1. **P**retiosior, &c. q. d. sic sapientiam, quæ pretiosior est quauis gloria, parua, modicique temporis stultitia perdit: illud enim, paruaque, cum, stultitia iungendum.

2. In dextera. q. d. sapiens dexterè operatur, stultus præposterè & infelicitè.

3. Potestatem habentis. i. dæmonis. Chald. concupiscentiæ malæ. Super te. i. contra te.

Locum tuum. f. statum virtutis. Curatio. q. d. ista cura & sollicitudo contra tentationem, quæ animam conferuat animam.

6. Positum, scilicet, à principe. Diuites, id est, sapientes.

7. Seruos, scilicet, peccati. Principes, scilicet, iustos, seu sanctos viros.

8. Foueam. q. d. malum alteri parat. Sepem, scilicet, proximi, vel suam imprudenter.

9. Transfert, scilicet, incautè.

10. Exacuetur. sub. sic accedit animo.

11. Occultè detrahit. Chal. triplici lingua malum narrat.

14. Multiplicat. f. de rebus præteritis, aut futuris, quas nemo scit. Ignorat homo, &c. quidam putant esse vocem stulti non credentis Dei iudicium.

15. In urbem pergere. i. alioqui notissima.

16. Manè. i. ante debitum tempus.

17. Nobilis, id est, dignus imperio, vel nobili animo.

18. In pigritiis, id est, ob negligentiam reficiendi. Humiliatur, id est, cadit, vel consumitur. Infirmitate. 70. segnitie.

19. In risu. Heb. ad risum, id est, voluptatem.

Chald. ad gaudium. Faciunt. f. voluptati dediti.

20. In cognitione. q. d. ne occultissimè quidem. Pennas. q. d. volucres. repetitio, more Heb. Sententiam. Heb. verbum. 70. sermonem tuum.

CAP. XI.

1. **P**anem. q. d. elemosynam. Aquas, id est, pauperes, qui in vita peregrinantur, vel discurrunt quærentes victum. Illum. Chald. mercedem illius in seculo hoc, & venturo.

2. Septem, id est, multis. Nec non & octo. q. d. imò verò omnibus. sic. Luc. 6. Omni petenti te tribue. Mali. sub. à quo per dictam beneficentiam liberaberis.

3. Si repletæ, &c. q. d. cor plenum caritate copiosè dat elemosynam. vel, vt nubes effundunt pluuiam, ita diuites debent diuitias communicare. Si ceciderit, &c. q. d. vel mortis memoria ad id deberet inducere. Austrum, i. statum salutis. Aquilonem. i. statum damnationis.

4. Qui obseruat, &c. q. d. qui terretur difficultatibus, omittit opera necessaria.

5. Spiritus, id est, animæ ad corpus.

6. Manè femina, &c. q. d. ne cesses vnquam benefacere.

7. Dulce lumen, &c. Chal. dulcis est lux, & futurum est vt illuminetur facies iustorum ex splendore Majestatis Dei, & sit pulchritudo eorum, vt Solis. Solem. sub. sed moriendum tamen est.

8. Temporis. f. mortis. Dierum, scilicet, post mortem secutorum.

9. Latere ergo. pro, latere sanè. Ironicè.

In bono. i. se exhilaret. A carne. q. d. esto castus. Voluptas. f. carnis. Hebr. iuuentus. 70. amentia. quidam vertunt pubertatem, qua significatur voluptas, cui ea ætas dedi solet. Vana, id est, perniciofa. Quidam hunc versum faciunt principium. cap. 12.

CAP. XII.

2. **T**enebrescant, &c. q. d. antequam deficere incipiant sensus, seu visus. Nubes post pluuiam, id est, post catarrum, vapores capitis seu humores.

3. Commouebuntur custodes, &c. id est, debilitabuntur manus. Fortissimè. f. erura. Molentes. f. dentes. Videntes, scilicet, oculi.

4. Ostia in platea. i. patentia labia. In humilitate, &c. q. d. remisso sonitu, quem dentes edere solebant. Consurgent. i. excitabuntur. f. sensus. senes faciliè excitantur. Volucris, scilicet, cuiusuis, vel galli. Filiæ carminis, id est, aures, quæ musica solent delectari.

6. Excelsa, &c. q. d. etiam validi alioqui in senectate timent. Florebit, &c. q. d. canescet caput instar amygdali florecentis. Impinguabitur locusta. Chald. instabuntur pedes. Capparis, id est, libido, quæ in senectate extinguitur.

Domum aternitatis, id est, sepulcrum, vbi ad finem vsque mundi iacendum.

6. Funiculus argenteus. i. spina dorsi, quæ in senibus flectitur. Recurrat, &c. i. retrahatur cerebri membrana, quæ colore aureo, vel aurea, id est, pretiosa. Hydria, id est, sanguinis receptacula. Fontem. i. ecur, velut fons est sanguinis. Rota, id est, caput. Cisternam, id est, cor, vnde hauriuntur spiritus vitales.

7. Spiritus, scilicet, iustorum. Aug. q. 24. in Ios. Ad Deum. Chald. vt stet in iudicio ante Dominum.

11. Pastore vno, scilicet, Deo.

13. Hoc est, &c. q. d. in eo sita hominis felicitas in hac vita.

14. Iudicium. Chald. diem iudicij magni. Pro omni abscondito. q. d. quod fiet de omni re, quamlibet occulta.

CANTICVM CANTICORVM, id est, excellentissimum canticum.

*Tractat verè Christi, & Ecclesia, seu anima sancta amorem mutuum, sub
Sponsi, & Sponse nomine.*

C A P V T I.

2. SCVLETVR. pro, vtinam osculetur, id est, me amet, seu mecum pacem habeat. Vox sponsæ. Osculo. Hebr. & 70. osculis. Meliora, id est, suauiora. Vino. i. quauis alia voluptate. vide Eccles. 2. q. d. superant diuini amores & delitiae quosuis alios.

3. Fragrantia. s. vbera. q. d. odore suauissimo plena, vel omnium vnguentorum odorem superantia: vt, vnguentis, regatur etiam à meliora. 70. & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. Oleum. pro, velut oleum, id est, vnguentum. Nomen. s. prædicatum. i. fama. Adolescentulæ. i. animæ puræ, seu virtute proficientes. Dilexerunt. s. tractæ suauitate odoris diuini.

4. Trahe me, opus est Dei gratia trahente. Curremus. s. post re: mutatio personæ, more scripturæ, cui etiam familiare est, ordinem non seruare, quem solent humani scriptores. Cellaria, id est, penetralia. q. d. reuelauit mihi arcana sua. Super vinum. i. plusquam vinum. s. dulcium.

5. Nigra. s. exterius. Formosa. s. interius. Sicut tabernacula. coniungendum cum, nigra. Cedar, id est, posteriorum Cedar filij Ismaelis, scilicet, Nomadum. Sicut pelles. i. tentoria splendens intus auro & gemmis. coniungendum verò id cum formosa.

6. Sol, id est, tribulationum æstus, seu potius lux diuina, quæ mortificationem corporis affert. Filij, &c. q. d. fratres mei. Matris, scilicet, Ecclesiæ. Pugnaverunt. q. d. sunt me persecuti. Non custodiu. s. sic seruare non potui, quin aliquid aduersi pareretur. vel q. d. quomodo alias animas custodiam, qui meam vix possum?

7. Quem diligit anima mea, id est, dilecte mi. Vbi pascas. s. contemplantas te. exprimitur desiderium contemplatiuorum. Cubes. i. quiescas.

Meridie. i. vehementi amore, vel claro lumine. q. d. ostende mihi, quo modo te cognoscere possum, & amare vehementer. Vagari. s. vagantur, qui Deo per amorem non adherent. Greges sodalium. i. fidelium multitudinē, qui per multa vagantur, paucorum est enim Deum gustare.

8. Ignoras te. admonetur anima cognitionis sui: hic enim gradus ad Dei cognitionē & amorem s. per humilitatem. Post vestigia, &c. quasi dicat. Adiua proximos tuos quacunque re potes: sic enim à Deo impetrabis quod optas, quodque tibi opus est, scilicet, tui, Dei que cognitionem. Hædos. i. animas tibi creditas. Pastorum. s. Apostolorum, & sanctorum Doctorum, q. d. Institue secundum Catholicam doctrinam.

9. Equitatu. i. equis. Meo. Loquitur Salomon in persona Christi. Pharaonis. i. quibus iuncti equi pulcherrimi ex Ægypto adducti. Assimilauit, scilicet, ob pulchritudinem, vires, celeritatem, & onerum portationem, quam suadet caritas; iuxta illud: Alter alterius onera portate.

10. Turturis. Hebr. Torim, quod & Turtures significat, & ornamenta gemmarum, vel monilium. Infra quidem eandem vocem vertit, murenulas. Turture verò castitas significatur; Genis autem pudor. Collum. s. prædicatio. Monilia, scilicet, prædicanda, quæ animas ornent comparituras ante Deum.

11. Murenulas. s. torques instar murenulæ maculatos. q. d. Dabo tibi pulchram prædicandi, seu docendi gratiam. Vermiculas, &c. i. notis argenteis distinctas. s. Dei verba auro & argento solet scriptura comparare.

12. Acubitu. s. in Eucharistia se communicans, velut vnâ discumbentibus. Nardus. i. fides caritate formata: hac enim præcipue accedendum ad Eucharistiam.

13. Myrrhæ, scilicet, oportet pro Christo pati,

praefertim

præsertim cōmunicantes: representatur enim eo mysterio maxime Christi passio ad imitandum. Inter vbera. i. in corde. Hier. i. cont. Iouin.

14. Botrus. pro, velut botrus. Cypri. Arbor est odoratissima in Engaddi, vbi etiam vineæ pulcherrime prope mare mortuum, è quibus balsamum. si d. prouenit ex arbutio viti simili. quidam Camphoram vertunt. Hebr. Copher.

15. Columbarum. i. simplices.

16. Lectulus. f. contemplationis locus, vbi anima Deo iungitur. Floridus. f. desideriis sanctis plenus, & cœlesti suauitate.

17. Tigna. f. sustentacula. Cedrina, quasi dicat, fortia, & constantia. Laquearia. f. quæ prope rectum. i. mentis eleuationes. Cypressina. q. d. stabiles, odorifera, & recta.

CAP. II.

1. **E**go, verba Christi, vel Ecclesiæ.

2. Sicut lilium, &c. verba Christi. Amica mea. f. anima perfecta. Filias. i. imperfectos, & peccatores, qui ob fidem & Sacramenta filij dicuntur. Sic Deut. 32. & Isa. i. etiam improbi, filij dicuntur.

3. Sicut malus, &c. verba Ecclesiæ. Malus. q. d. frugifer, & vtilis, itemque suavis. Filios. i. fideles qui sub eius vmbra viuunt. Vmbra. i. protectione.

4. Ordinavit. f. est ordo in caritate, suntque alia plus quam alia diligenda: vt Deus plus quam cætera omnia, & meliores quam deteriores, & coniunctiores quam remotiores.

5. Floribus. i. desideriis. f. desideriis viuunt amans. Fulcite. i. corrobore. Malis. f. fructibus bonorum operum roboratur animus. Languet. 70. vulnera sum. f. vulnerat, amat, & occidit veterem hominem pertingenti gladio vsque ad diuisionem animæ & spiritus, vt Paulus ait.

6. Læua eius. f. sponsi. Sub capite. descriptio complexus. Amplexabitur. pro, amplexatur; nisi ad futuram gloriam referatur: sed & habent hic sponsæ Christi suos amplexus; quos explicare solius puto esse, qui sit expertus.

7. Adiuro. i. obtestor, verba sunt Christi. Capreas, &c. Angelos significat, vel sanctas animas ob celeritatem cursus in Deum. Camporum. Libertas spiritus, & laritudo significatur. Longum esset omnia notare; nec essent hæc scholia, vt promissimus. Boni ergo consulat lector, si nobis constamus. Susciteris. i. contemplantem interpellatis. Euigilare, scilicet, ad curas huius vitæ, quibus sancti dormire videntur cœlestibus intenti.

8. Vox dilecti. f. Attenta sponsa statim vocem agnoscat. Venit. etiam videt ad se venientem. f. expectabat. Saluens, &c. i. more transilientis montes & colles. q. d. citissime.

8. Similis est, &c. Agilitatem describit, ex amore ad sponsam currentis. Parietem, velut

paries est peccatum, & quidquid in nobis impedit perfectam cum Christo coniunctionem. Fenestras. f. ex alto aspiciunt nos. Cancellos. Cillum perfecte non possumus videre præsertim peccato impediti.

10. Veni. scilicet me te vehementer amantem.

11. Hyems. i. infidelitatis, seu vitæ malæ. Imber. i. ambulandi impedimenta.

12. Flores. i. bona desideria. Tempus, &c. q. d. quin etiam fructus. Turturis. f. Spiritus sancti, qui postulat pro nobis gemitibus.

13. Grosos. f. primos fructus, eosque dulcissimos. Et veni. f. post relictam peccati hyemem, tempore florum & fructuum. i. desideriis, & bonis operibus ad Christum venitur.

14. Columba, &c. q. d. similis columbæ habitanti in foraminibus, &c. Quidā ad Christi vulnera referunt, certe Christi petra, & vulnera foramina, & ibi tuta animæ habitatio per meditationem & imitationem. Faciem. f. gratū Christo videre pulchram animam. Vox. f. confessionis & laudis, itemque doctrinæ.

15. Vulpes paruulas. f. heretici statim in principio opprimendi, nam postea difficile est. Floruit: eoque prouidendum ne damnum accipiat.

16. Mihi, scilicet, attendit. Lilia, id est, virginum choros. Hier.

17. Dies, scilicet, cœlestis. Inclinentur, id est, abeant. Heb. fugiant. Reuertere. f. in cælum ascensione. Similis esto, &c. q. d. idque celerrimè. Bethel. Heb. Bather.

CAP. III.

1. **L**ectulo. i. quiete corporis. Per noctem. i. sine mentis lumine. Non inueni. f. non inuenitur à suauiter viuentibus, vt dicitur Iob 28. nec in tenebris.

2. Surgam, sub, dixi apud me. Non inueni, scilicet, non inuenitur in mundi negotiis, & distractionibus.

3. Vigiles. f. Angeli.

4. Pertransiensem. f. mundana, illis, vt recederem è mundo morientibus. Introducam. i. cum eo simul intrem. f. sancti Christum induci cælum intrant. Matris. f. cœlestis Ierusalem. Cubiculum, repetitio.

5. Adiuro, &c. Vide cap. 2. Dilectam, scilicet, me, si tamen sunt verba sponsæ, & non potius sponsi.

6. Desertum. f. viam semotam à mundo. Sicut virgula, &c. q. d. fragrans odore virtutum. Myrrha, hac significatur mortificatio, thure verò oratio, puluere virtutes cætera.

7. Lectulum Salomonis. i. ecclesiam Christi. Sexaginta. i. plurimi. Ambiunt. f. Pastorum est & Prædicatorum, circuire. Fortissimis. Tales oportet esse Ecclesiæ Pastores, & Concionatores. f. omnium perfectissimos.

8. Bella, scilicet, spiritualia. Timores nocturni

nos. Chald. demones qui ambulant in nocte.

9. Ferculum, id est, thronum, seu tentorium, scilicet, Ecclesiam. Alij, lecticam vertunt, vel thalamum. Lignis, scilicet, fidelibus. Libani Mons est altus, & talem esse oportet vitam fidelium.

10. Columnas, scilicet, fidei articulos. Argēteas: eloquia Domini argentum igni examinatum. Reclinatorium aureum, scilicet, supereminentem charitatem, & ceteris pretio antecellentem. Purpureum, scilicet, per tribulationes & martyria accenditur. Media, scilicet, quidquid interioret, ornandum charitate, sine qua nihil perfectum. Itaque & suprema, & infima, & latera charitate fulcienda, ut solent throni undique coccineo serico intus obduti.

Filias, somnia propter electos.

11. Egredimini, scilicet, à statu imperfecto. Videte, id est, contemplamini. Salomonem, id est, Christum. Diademate, scilicet, humanitate, vel spinea corona. Mater, scilicet, Maria, vel synagoga. Desponsationis, id est, incarnationis, vel passionis. Lætitia, scilicet, & læto animo natus, & passus propter nos.

C A P. I I I I.

1. **A**bsque eo, &c. scilicet, interiora Deus videt, & in iustis approbat, quin etiam delectatur. 70. extra silentium, id est, præter id quod tacetur, vel præter silentij modestiam: nam infra, & ca. 6. vertunt extra silentium tuum. Heb. longè aliter habet. Capilli, id est, cogitationes. Sicut greges, scilicet, viles, & gravior bonis operibus, quæ suo tempore edunt. Ascenderunt, scilicet, ad superiora montis. Ascendendum semper cogitatione ad perfectiora.

2. Dentes, id est, pastores, per quos fideles Christo incorporantur, iuxta illud: Petre, occide, & manduca. Tonfarum, scilicet, oportet spoliari, nudosque Christum sequi. Lauacro, scilicet, oportet mundos esse: eos præsertim, qui ceteros deberent mundare. Gemellis, scilicet, pariunt multos Christo.

3. Coccinea, scilicet, charitate fermentia. Labia, scilicet, prædicatores, quos maxime oportet caritate flagrare. Punici, scilicet, verecundæ, & modestæ. Genæ. i. prædicatores, qui maxime spectabiles in Ecclesia, magnoque ei ornamento. Repetitio.

4. Collum. i. doctrina ecclesiæ. Clypei. s. sententiarum: verbum Dei clypeus. Prou. 30.

5. Vbera, id est, testamenta. Hinnuli, scilicet, est scriptura brevis, & concisa, & velut sine ordine saltans. Gemelli, scilicet, sibi est semper similis, & constans. Liliis, scilicet, est in tota scriptura pulchritudo, & suavis odor Dei, si quis modò sensum habeat.

6. Donec, &c. scilicet, interim pascit nos scriptura, & ducit. Aspiret. vide supr. cap. 2. Incl-

nentur, id est, recedant. Vmbra, scilicet, errorum, tribulationum, & miseriarum.

Vadam. Si est vox sponsi (& non sponsæ) id quidem Christus in suis. Montem, id est, ecclesiam, vel perfectionem: ubi maxime viget mortificatio, & oratio per myrrham & thus significata, certe sancti omnes hisce duobus maxime insignes.

7. Tota, &c. Id Hier. 3. cont. Pelag. ad futuram vitam refert. Alij, ad præsentem, ubi etiam perfecti musti, à parte autem fieri totius nominationem, moræ scripturæ. Macula, scilicet, peccari mortalis, unde iusti immaculati dicuntur. Psalm. 17. 118. Ephr. 1. in futura autem vita nulla erit, nec venialis.

8. Libano, id est, ecclesia militante. Coronaberis de capite Amana. 70. transibis à principio fidei. q. d. à fide ad speciem. Capite, id est, vertice. Iungendum autem cum, veni. Amana, &c. Per montes hos significatur perfectionis status, unde iusti ad coronas vocantur. Leonum, id est, persequentium te: vocantur & Pardi, ob fraudum varietatem.

9. Vulnerasti, scilicet, amore. q. d. fecisti, ut te ea causa amarem. Vno, scilicet, fide, alter enim est humana ratio. Hier. ad virginitatem refert, i. cont. Iovin. aitque sinistrum esse nuptias. Crine, scilicet, caritate, quæ excellit inter virtutes. 70. torque, quod eodem potest referri: maximū. n. ornamentum caritas. Colli, scilicet, ex iis, qui collum demissi tegunt: alludit ad faminarum crines, qui oblongi, & caritas longanimis est, & diuturna. Caritas nunquam excidit.

10. Mamma. s. caritatis, quibus aluntur parvuli in Christo.

11. Fauus, &c. Describit sermonis gratiam, dulcedinem, & puritatem. Sub lingua, id est, in verbis.

12. Hortus conclusus, scilicet, in iustis & sanctis. Aug. 5. de bapt. Fons, scilicet, abundans sancti fructibus operum, & aquis gratiarum; suntque mundo clausi, aperti Deo.

13. Emissiones, id est, propagines. Paradisus, pro, ut Paradisus, id est, hortus. Hebr. Pardes. unde nomen Paradisi. Cypri. pro, & Cypri. Vide cap. 1.

14. Nardus, pro, ut Nardus. Not. per hæc omnia significari operum bonorum fructum, & suavitatem. Primis. i. præstantissimis.

15. Fons, pro, ut fons.

16. Surge, id est, abi. Auster, scilicet, o caritas, vel Spiritus sancte. Fructum, scilicet, bona opera, quæ Dei gratia fiunt.

C A P. V.

1. **V**eni, id est, intraui. q. d. feci quod petisti. Hortum, scilicet, gratiarum, & virtutum, vel ecclesiam, vel animam. Myrrham, scilicet, passionum, quas Christus multas magnasque

sustinuit,

sustinuit, iisque nos velut melle sustentat, scilicet, meritis suis, & exemplo. Aromatibus. i. gratiis, & virtutibus, de quorum odore dictum: Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, &c. Comedi, scilicet, in membris meis. In corpore mystico caput Christus, membra fideles. Fauum. fauus humanitas, mei diuinitas, vinum amor, lac puritas, vel Dei verbum omnia hæc: Nam dulce, confortans, & nutriens.

2. Dormio, scilicet, rebus mundi. vox sponsæ. Vigilat, scilicet, Deo. Soror, scilicet, humanitate. Amica, scilicet, caritate. Columba, scilicet, simplicitate. Immaculata, scilicet, puritate. Rore, scilicet, noctis: exprimentur sanctorum labores. Die ac nocte laborantes, inquit Paulus. Cincinni, &c. repetitio. Significat verò excipiendo humaniter, & fouendos, qui pro Christo laborant, & quidem Christum ipsum præcipue, qui pro nobis tantopere laborauit, præsertim nocte passionis.

3. Expoliam. vox excusantis difficultatem. q. d. Quid me iterum induam, & surgam ex lecto, vt aperiam? pedes etiam inquinabo, dum obuiam pergō? scilicet, refugit sensus labores, etiam in sanctis, sed vincunt per Dei gratiam omnem difficultatem, vt statim demonstratur.

4. Foramen, id est, mentem, per quam aditus est ad voluntatem. q. d. tetigit mentem meam, excitans pigritiam. Venter, &c. q. d. ad eius tactum interiora commota.

5. Surrexi. f. abiecta segnitie. Manus meæ, &c. q. d. Multa exemplo sponsi me pati oportuit. Digiti, &c. repetitio.

6. Pessulum. q. d. abstuli impedimenta. Declinauerat. f. fingit interdum, se longius ire, vt sponsæ amorem probet. Liquefacta est. Hebr. & 70. egressa est. f. extra se. Non respondit. f. probans patientiam, & constantiam.

7. Custodes, scilicet, Angeli mali, quibus improbi parent, vel boni per quos Deus suos probat. Percusserunt. Passiones corporis significantur. Pallium. Amissio temporalium. 70. theristrū. vestis est fæminea, æstatiq̃ apta, vt nomen indicat.

8. Languē. 70. vulnerata sum: vide sup. c. 2.

9. Ex dilecto. pro, à dilectis, seu præ dilectis. i. præ reliquis omnibus dilectus.

10. Candidus. f. puritate. Rubicundus. f. caritate. Hier. tamen, i. cont. Iouin. candidum dicit virginitate, rubicundum martyrio.

11. Caput, scilicet, diuinitas, quæ super omnia. Comæ, scilicet, sancti ei adherentes. Elatæ, id est, germina tenera, quæ velut palmæ comæ. Sancti quidem alti vitæ, & fructiferi. Nigræ, scilicet, mortificatione.

12. Oculi, scilicet, Prælati, & doctores, seu contemplatiui. Colubæ. q. d. simplices. Aquarum, scilicet, scripturæ, vel gratiarum. Lacte, id est, puritate, vel Dei verbo. Iam vos mundi estis

propter sermonem, inquit Christus.

13. Genæ. f. scripturæ, per quas cognoscitur. Arcolæ. f. plenæ scripturæ rebus medicinalibus, salutaribus, & odoriferis. Pigmentariis. f. diuinis scriptoribus. Labia. f. præcepta, & consilia, quibus docetur mortificatio. Primam. i. perfectam. Chald. electam. 70. plenam.

14. Manus, &c. i. opera perfecta caritate. Hyacinthis, id est, spebus cælestibus. Hebr. Tharās. Lapis est, quem Hier. alibi vertit Chisolitum, hic verò hyacinthum, scilicet, est colore caruleo, seu cælesti. Venter, &c. q. d. mens candida, incorruptibilis, plenæque gratiis. Eburneus. 70. vt pixis eburnea.

15. Crura. i. fortitudo, seu martyres, quorum mira constantia velut marmoris, & caritas auro significata. Vt Libani. saltus vitæ, plenusque arboribus. i. imitatoribus.

16. Guttur. i. eloquia, seu prædicatio.

CAP. VI.

1. **H**orum. f. ecclesiam, vel animam sanctā. Aromatum. i. virtutum. Pascatur, scilicet, delectatur Deus sanctitate suorum.

Lilia. f. merita, vel animas in cælo.

2. Ego, &c. vide sup. cap. 2.

3. Sicut Ierusalem. f. refert ex parte ecclesiæ terrestris cælestem. Terribilis. f. hostibus, & demonibus, & hæreticis.

4. Oculos. f. curiosos. Auolare. f. fugit Deus curiosos, simplicitatem amat & modestiam. Capilli, &c. Vide sup. cap. 4.

6. Cortex. f. vbi mira granorum connexio, & ordo. Heb. fragmen, sicut sup. vertit. Vide ca. 4.

7. Regina. i. sancta ecclesiæ, vel animæ.

Ostoginta. q. d. Multi quidem boni, sed plures improbi. Adolescentularum, id est, imperfectarum animarum.

8. Vna est, scilicet, ecclesiæ Christi. Matri, scilicet, cælesti ecclesiæ, seu Ierusalem. Electa. q. d. carissima. Viderunt, &c. quasi dicat, eam qui norunt omnes laudant, & perfecti & imperfecti, etiam mali.

9. Progreditur, scilicet, proficiunt hic boni in dies, nec nisi in cælo terminus est. Aurora, scilicet, nondum plena luce beatitudinis. Vt luna. f. à sole Christo lumen accipiens. Vt sol, scilicet, in capite suo Christo.

10. Descendi. Verba sponsæ, secundum quosdam. Nucum, id est, animarum multis expositarum iniuriis, vt solent nuges lapidibus. Poma conuallium, id est, fructus humilium. Floruisset, scilicet, desiderijs. Mala punica. i. operum bonorum varietas.

11. Nesciui. q. d. Non tantū vidi fructus quantum optabam, vel non probaui quæcunque vidi. Quadrigas, &c. q. d. ob pericula belli spiritualis. Aminadab. i. populi mei spontanei. f. fidelium Deo libenter seruientium.

12. Reuertere. Vox adolescentularum, seu animarum proficere cupientium. Sulamitis. i. perfecta. Intueamur. f. & possimus imitari. Quid videbis, &c. q. d. volumus discere à te certandi modum, id est quæ te videre.

CAP. VII.

1. **I**N calceamentis, q. d. quam bene calceati pedes ad euangelizandum. Iunctura feminum. i. virtus generandi filios in Christo. Sicut monilia. q. d. magni pretij, & pulchræ. Artificis, scilicet, Dei.

2. Umbilicus, id est, vterus, quo fetus spiritalis foues.

Tornatilis. Hebr. rotundus. q. d. perfectus.

Nunquam indigens. i. plenus.

Poculis. f. verbi Dei.

Tritici. q. d. panis, quo tuos alis.

Liliis. i. puris animabus, vel gratis.

Vbera. vide cap. 4.

4. Collum, &c. q. d. prædicatio, fortis, nitida, & sine erroris carie. Oculi. i. pastores. Piscina. q. d. pleni aquis doctrinæ. Hesebon. ciuitas est in Galaad. Filia multitudinis. Hebr. Bath Rabim, nomen proprium: significat verò, filiam multorum. q. d. locum capacissimum. f. ecclesia omnes vocat, & capit, si modò ingredi velint. Nafus. i. discretio spirituum, quæ longissimè prospicit, & iudicat constanter. Turris Libani. Chald. arx Sion, quæ vocatur Turris Libani. Contra, id est, versus.

5. Caput. f. Christus. Carmelus. Mons est altus, & fertilis: sic & Christus. Comæ. f. sancti, capiti Christo iuncti, vel sanctæ cogitationes. Sicut purpura. f. caritate pulchri. Iuncta canalibus. q. d. prope aquas fluentes ad hortos. i. doctrinam ad animas irrigandas. f. sancti pulchri non solum vita, sed & doctrina.

6. In delitiis. f. spiritualibus. q. d. cum te Deus illustrat donis suis, & ad se subleuat.

7. Palma. Iustus, vt palma. Botris. f. vnde exprimitur vinum letificans.

8. Dixi, id est, statui apud me, verba sunt vnus ex adolescentulis. Erunt. f. mihi. Oris. i. verborum, vel vultus.

9. Guttur. i. prædicatio. Potandum. f. in membris suis. Ruminandum. f. per meditationem.

10. Dilecto meo. f. tota dedita. Conuersio, scilicet, per amorem. q. d. inuicem diligimus.

11. Agrum. i. loca à tumultibus remota. Villis. f. aptis contemplationi.

12. Manè. q. d. deinde maturè.

Vineas. i. animas visendas. Tibi. i. tuis membris, quæ propter te lactabo.

13. Mandragora. i. scripturæ verba, quæ more mandragoræ obliuionem inducant. f. temporarium. Poma. i. fructus virtutum. f. opera. Et vetera. q. d. sanctorum noui, & veteris etiam testamenti. Tibi. i. ad tui gloriam, & laudem, cuius gratia etiam facta.

CAP. VIII.

1. **F**Ratrem. q. d. vt te videam hominem factum. Matris. f. Mariæ, quæ omnium fidelium mater. Foris, scilicet, in mundo hoc, qui est velut foris, respectu cæli. Despiciat, scilicet, tanto à te honore dignatam, qui propter me homo factus sis.

2. Domum matris, &c. Vide cap. 3. Dabo, &c. q. d. delectabo te perfecto amore. Conditio, id est, aromatico. q. d. pretioso. Malorum granatorum, id est, virtutum, quæ ordinatæ inter se, & connexæ. Item pulchræ, & dulces.

3. Læua, &c. Vide supr. cap. 2.

5. Ascendit. f. ad perfectionem. Deserto, id est, mundo. Delitiis, scilicet, consolatione spirituali tracta à Deo anima recedit à mundo. In-nixa, &c. scilicet, nisi Deo iuuante & sustentante non ascenditur. Arbore malo. f. cruce. verba Christi. Te. f. mortuam peccato, o anima. Corrupta. f. peccato, dum Christum crucifigit, & Iudæa, & Gentilitas. Heb. & 70. parturit. q. d. ibi te Ecclesia peperit. f. per Christum. vel Euanos olim peperit, vbi fuisset sub arbore, peccato corrupta, & nos illic à Deo fuscitati, cum semen promitteret, quod nos esset redempturum.

6. Vt signaculum, &c. q. d. fac mei semper memineris, vt solent qui signum aliquod aspiciunt. Super brachium. q. d. vt quæ ad mei semper gloriam opereris. Quia fortis, &c. q. d. Id verò efficit amor, qui omnia potest.

Vt mors. f. separat à mundo Dei amor.

Dura. i. valida. repetitio.

Infernus. i. sepulcrum. f. mors. Emulatio. i. zelotypia. f. quam facit caritas.

7. Eum. f. hominem. q. d. contemni potest quilibet magnum pretium dans: est enim minus caritatis dignitate.

8. Soror, scilicet, gentilitas. Vbera, scilicet, scripturæ testamenta. Alloquenda, id est, ad fidem per prædicationem inuitanda, seu ad desponsationem cum Christo.

9. Murus. q. d. fortis. Ædificemus, &c. q. d. Ad-damus. f. ei, vnde fiat fortior. f. habenti dabitur, & abundabit. Ostium. f. per quod Christus ingreditur. Compingamus, &c. q. d. ornemus, seu perficiamus.

10. Ego murus. i. ego quidem Dei gratia fortis sum. Vbera. vnde manat doctrina: hac. Sicut turris. i. stabilia. Facta sum. i. comparui. Pacem. f. ab eo datam.

11. Vineæ. f. Ecclesiæ. Pacifico. f. Christo. Heb. Salomoni. In ea, &c. q. d. In fidelium multitudi-ne. Custodibus. f. pastoribus.

Viri. quisque. Assert, &c. q. d. afferre solet plurimi pretij fructum quorannis.

12. Mille tui. q. d. tibi quidem mille proueniunt. i. plurimum gloriæ.

Pacifico. Hebr. Salomon. q. d. o Christe.

Ducenti. q. d. magnum meritum.

13. Quæ habitas, &c. Christi verba. Auscultant. Siquid loquaris. Audire. q. d. vide, vt loquaris digna quæ audiam & probem.

14. Fuge. s. in cælum ascendendo, vox sponsæ.

Chald. fuge de terra hac immunda in cælos. Assimulare, &c. q. d. idque citissime. Super montes, coniungendum cum, fuge. Aromaticum, id est, beatorum.

S A P I E N T I A.

Auctor incertus, sed doctrina Salomonis. Describit verè sapientiam, eiusque opera.

C A P V T I.

1. **E**rram, id est, homines in terra. In bonitate, id est, bene, vel esse illum bonum. Simplicitate. i. sinceritate.

2. Fidem habent, id est, credunt, & fidunt.

3. Virtus, id est, potentia, scilicet, Dei, quæ multis eius operibus est comprobata. Corripit, id est, castigat.

5. Sanctus disciplinæ, pro, sanctæ disciplinæ, seu à quo est omnis disciplina. Fictum, id est, fictionem. Sine intellectu, id est, insipientes. Corripietur, scilicet, quod fictum est, vel secundum Aug. homo. A superueniente iniquitate. q. d. tum deprehenditur fictio, cum superuenit iniquitas. Quidam intelligunt Spiritum sanctum velut correptum, & pulsatum ab iniquitate recedere ab homine.

6. Enim. Not. huiusmodi dictiones, scilicet, enim, quoniam, quia, & similes non semper causam reddere, sed solum sermonem continuare. A labiis, pro, labiis, q. d. puniet ob labiorum maledicentiam. Renum. i. interiorum.

7. Hoc quod, pro, hic qui, scilicet, spiritus, qui Græcè neutro genere dicitur, id quod secutus interpret. Continet. s. conseruat, vt pote Deus. Sciētiam vocis. i. notitiam orationum sermonum. quasi dicat, optimè nouit quid quisque loquatur, etiam corde.

8. Præteriet, id est, omittet, scilicet, punire. Illum, scilicet, loquentem iniqua, quasi dicat, non euadet Dei punitionem.

9. Interrogatio est. q. d. inquireretur in cogitationes impij. Auditio. i. fama. Correctionem, id est, punitionem.

10. Zeli. s. Dei.

11. Nihil prodest, pro, multum nocet. Obscurus. i. clandestinus. In vacuum. i. impunè. Mentitur. s. detrahendo.

12. Zelare. i. vobis asciscere, vt solent qui aliquid valde amant. q. d. nolite sectari ea quæ mortem afferunt. In errore. i. per errorem. In operibus. i. per opera.

13. Non fecit; scilicet, mors peccato inuecta est in mundum.

14. Sanabiles nationes. i. salutares creaturas. Medicamentum. s. malum. q. d. venenum. Græc. *pharmacum*, pharmacum. Exterminij, id est, exterminans, quasi dicat, perniciosum, seu interimens. Inferorum, id est, inferni, seu peccati, scilicet, à Deo factum: hominum enim socordia factum, vt peccatum regnet.

15. Iustitia. n. &c. q. d. si homo iustitiam à Deo datam conseruasset, immortalis euasisset.

16. Æstimantes, &c. i. perinde se ad illam habentes, vt amicam. Desluerunt. Græc. *ἐξέδρανον*. contabuerunt. Sponsiones. i. fœdus. Quoniā, &c. Græc. quoniam digni sūt, qui sint partis eius. s. mortis. q. d. digni sunt morte.

C A P. II.

1. **R**efrigerium. Græc. medela, seu remedium. s. ne moriatur.

2. Sermo scintillæ, id est, res quædam instar scintillæ.

3. Quia extinctus. Græc. qua extincta. s. scintilla spiritus. Aggravata. i. oppressa.

4. Per tempus. i. temporis progressu.

5. Finis, id est, post finem, scilicet, mortem. Consignata, scilicet, finis, id est, mors. q. d. certa, & designato tempore.

6. Tanquam in iuuentute. i. more iuuenum, vel dum sumus iuuenes.

11. Iniustitiæ. Græc. iustitiæ. q. d. pro iusto ducamus, quidquid facere possumus.

12. Circumueniamus, &c. vox Iudæorū contra Christum. Dissamat. i. diuulgat. Disciplinæ. q. d. vitæ indisciplinata.

14. Traductionem. Græc. redargutionem.

15. Immutatæ. i. multo alia.

16. Nugaces. Græc. adulterini, seu spurij.

Præfert. i. magnificat. Græc. beatificat, seu beata prædicat.

17. Tentemus, &c. i. videamus, quò tandem euadant res eius.

19. Interrogemus. i. exploremus, vt est Græc. Reuerentiam. i. modestiam, seu mansuetudinem, vt est Græc.

20. Respectus, &c. q. d. ex verbis eius depre-

henderur

henderetur quis sit, vel ironice. q.d. scilicet tunc apparebit quod ille iactabat, se filium Dei esse.

22. Sacramenta. Græc. mysteria. q.d. Dei arcana, seu occulta iudicia, & opera. Iudicauerunt. i. secum reputarunt, seu expenderunt.

23. Inexterminabilem, id est, non moriturum, si non peccasset. Similitudinis suæ, pro, similem sibi.

CAP. III.

1. **M**ortis, scilicet, æternæ.

2. Afflictio. i. calamitas, seu punitio.

3. In exterminium, scilicet, opinione insipientium. Iter, id est, discessus. Exterminij, scilicet, esse illis visus est, quasi dicat, putarunt illos hinc à nobis in exitum discessisse. Pace, id est, felicitate.

4. Spes, &c. q.d. id quod sperabant, plenè & in perpetuum sunt affecti.

5. Bene disponentur. i. bene cum illis agetur.

6. Erit respectus. i. ratio habebitur.

7. Tanquam scintilla. i. cum splendore & agilitate. Arundinero. Græc. stipula, ὑγλάριον.

8. Iudicabunt. s. cum Christo. Nationes. i. gentes. Et dominabuntur, &c. repetitio. q.d. velut solent domini seruos iudicare; vel principes erunt, vt solent populorum domini.

9. Acquiescent. i. obedient. Donum. i. gratia. Est. i. contingit.

10. Secundum quæ cogitauerunt, id est, vt mererent eorum cogitata. Correptionem, id est, punitionem. Iustum, id est, id quod iustum est.

12. Mulieres. i. vxores.

13. Creatura, id est, progenies. Quoniam, pro, at verò. Respektione. Græc. visitatione, quasi dicat, in die iudicij.

14. Spado, id est, qui se castrauit propter Regnum cælorum, scilicet, cælebs. Manus, id est, opera. Fidei, scilicet, respondens, quam seruauit, iuxta illud: Fidem seruauit, de reliquo, &c. Templo Dei. s. cælo.

15. Radix. q.d. non pereunt radices sapientiæ, sed suo tempore fructum ferunt.

16. In consummatione erunt, id est, cõsumentur, seu peribunt. Græc. in consummati erunt. q.d. imperfecti, & immaturi. s. peribunt ante tempus, seu antequam fructum vltimum edant. Semen, scilicet, profectum, nempe filij.

17. In nihilum, id est, pro nihilo. Computabuntur. s. apud Deum & homines. Nouissima. Græc. in nouissimis.

18. Spem. s. apud Deum. Agnitionis. s. causæ cuiusque. q.d. die iudicij. Allocutionem. s. consolantem. Græc. solatium.

19. Nationis, id est, progeniei. Consummationes, id est, fines, quasi dicat, habent infelices exitus.

CAP. IIII.

1. **G**eneratio. i. hominum genus. Claritate, id est, fama, vel q.d. quàm pulchra est & clara casta generatio.

2. Eduxerit, id est, subduxerit, scilicet, ex mundo per mortem, vel aliquò recesserit. Incoquinatorum. i. mundorum. s. magnum est periculum in castitatis certamine, ne anima maculetur. Ideoque maius victoriæ præmium. Vincens. i. obtinens vincendo.

3. Multigena, id est, multiplex, seu multiplicata. Spuria vitulamina. August. 2. de doct. Christ. cap. 12. ait legendum, adulterinæ plantationes. Græc. quidem ὑποζυγία, id est, propaggines, seu stolones.

4. In tempore. i. ad tempus.

5. Inconsummati. i. imperfecti.

6. Iniqui somniis, id est, illegitimo concubitu. Interrogatione, id est, inquisitione, seu examine, quasi dicat, si quis roget, seu inquirat, vnde sint orti.

9. Cani, pro, canicies.

10. Placens factus, pro, cum placeret.

12. Nugacitatis, id est, vanitatis. Bona, pro, bonam mentem. s. affert interdum ei tenebras mundi vanitas fallaciis suis. Inconstantia, scilicet, vaga est concupiscentia, & alia atque alia subinde appetit. Senfum. i. mentem.

13. Consummatus, &c. q.d. breui tempore factus perfectus censetur diu vixisse.

14. Talia, scilicet, quod sequitur & quod dictum est.

16. Condemnat. s. per suam bene actam vitam. Consummata. i. perfectionem assecuta, vel, vitam finiens.

17. Videbunt, &c. coniunge cum, Populi autem, &c. Munierit. s. securitate donans. Complut. minuerit. s. dies vitæ præciderit.

19. Decidentes. i. morientes. Contumelia. i. ignominia. Sine voce. s. vt non habeant quod dicant, aut conquerantur. Supremum. i. extremum. q.d. extremè.

20. Traducunt, id est, palàm conuincunt. Græc. coarguent.

CAP. V.

1. **T**Vnc, scilicet, post mortem. Labores, id est, laborum mercedem, scilicet, negantes, vel defraudantes.

2. Videntes, scilicet, iustorum statum felicem. Subitatione, &c. quasi dicat, tam subita & insperata ipsis salute sanctorum.

3. Similitudinem, id est, prouerbum, vt, scilicet, cum quis malum imprecaretur, diceret: Accidat tibi, vt illis, &c. sic Psal. 43. posuisti nos in similitudinem gentibus.

6. Intelligentiæ. Græc. iustitiæ.

7. Lassati sumus, in via. Græc. impleti sumus

- viis. Vias difficiles. Græc. deserta inuia.
 11. Argumentum, id est, indicium.
 12. Locum destinatum. Græc. scopum.
 16. Cogitatio, id est, cura.
 17. Decoris. i. præclarum. Speciei. i. speciosum.
 19. Certum. Græc. non fictum. s. verum, seu sincerum.
 21. In lanceam, id est, loco lanceæ.
 22. Exterminabuntur. i. interficientur, scilicet, iniqui, vel ejicientur, scilicet, fulgura. Infilient, scilicet, seu fulmina.
 23. Petrosa. Græc. lapides iacente.
 24. Spiritus virtutis, id est, vehemens ventus. Diuidet. Græc. ventilabit, seu iactabit. Ad cretum perducet, id est, desolabit. Iniquitatis. Græc. iniquitas.

CAP. VI.

1. **F**inium terræ. q. d. prouinciarii, quæ suis finibus distinguantur, vel partis quifque suæ.
 3. Contineris. s. imperio. q. d. gubernatis.
 4. Interrogabit, id est, examinabit.
 7. Exiguo. i. pauperi, seu plebeio.
 8. Subtrahere, id est, accipiet, q. d. respectum habebit. Græc. formidabit, seu verebitur. Æqualiter. Græc. similiter.
 9. Fortioribus. Græc. potentibus. Cruciatio. Græc. scrutatio, seu inquisitio.
 10. Excidatis. i. cadatis, scilicet, peccando.
 11. Iusti. i. tanquam iusti. Respondeant, scilicet, in die iudicii, q. d. se defendent.
 12. Disciplinam. i. eruditionem.
 16. Sensus est consummatus. q. d. ea verò est optima cogitatio.
 17. Viis. s. quibus suos quærit, vel ab iis quaeritur. Prouidentia. i. consilio. sig. forum. Occurrit, scilicet, vt adiuuet cogitatu.
 19. Ergo. Græc. autem. Dilectio. s. sapientiæ. q. d. attendere disciplinæ, argumentum est dilectionis sapientiæ. Incorruptionis, id est, integritatis vitæ.
 24. Facta sit. i. in animis hominum ingeneretur. Sacramenta. i. mysteria, seu arcana. Ab initio natiuitatis. q. d. primam originem.
 27. Disciplinam. i. eruditionem.

CAP. VII.

2. **S**omni, id est, concubitus. Conuenientia, id est, concurrente, seu accedente.
 3. Similiter factam. pro, similem.
 4. Inuolumentis, id est, fasciis.
 6. Ergo. Græc. verò.
 7. Propter hoc. vt vitam, in quam ingressus eram, rectè traducerem. Sensus. i. intelligentia.
 10. Speciem. i. pulchritudinem.
 11. Honestas, id est, diuitiæ.
 12. Ignorabam, scilicet, antea.
 13. Honestatem, id est, diuitias.

15. Ex sententia. i. sententiose. Præsumere, id est, audere. Græc. cogitare. Emendator. Græc. director, seu corrector.
 16. Scientiæ. i. artificiorum.
 17. Sunt. i. existunt. s. in mundo.
 18. Vicissitudinum. pro, vicissitudinarias. Consummationes. i. fines, seu perfectiones.
 21. Improbita. Græc. manifesta.
 22. Multiplex. Aug. epist. 102. multiplex, quia multa habet, simplex, quia nihil aliud est, quam quod habet: sic dicitur filius habere vitam in semetipso, & eadem vita est ipse. Subtilis. s. ab effectu, quæ etiam modo sequentia accipienda. Mobilis, scilicet, faciens animam facile ad bonum mobilem.
 23. Certus. i. firmus. Intelligibiles, pro, intelligentes. Mundus subtilis. Græc. mundos subtilissimos, vt ad spiritus referatur angelicos.
 24. Mobilior. s. actiuitate, seu efficacitate. Munditiam. q. d. non potest enim vllius rei contactu inquinari.
 25. Vapor. i. afflatus. Claritatis. i. gloriæ.
 26. Candor. i. lux non obscurior luce, de qua manat. Aug. 4. Trin.
 27. Nationes. q. d. omne hominum genus.
 29. Prior, id est, potior.

CAP. VIII.

1. **E**rgo. Græc. autem. A fine vsque ad finem, id est, per omnia.
 3. Generositatem, &c. q. d. inde apparet, quanta sit eius nobilitas, quod cum Deo commoratur.
 6. Sensus. i. intelligentia. s. artificum.
 7. Huius, scilicet, sapientiæ. Virtutem. i. fortitudinem.
 8. Æstimat. i. iudicat. Versutias. i. difficultates, seu fallacias. Monstra. i. prodigia.
 9. Allocutio. i. consolatio, seu exhortatio.
 11. In iudicio. i. cum erit de aliquo ferendum iudicium.
 12. Sustinebunt. i. expectabunt.
 15. Videbor. i. apparebo, seu conspicui esse.
 17. Immortalis, &c. Græc. immortalitas est in cognatione sapientiæ q. d. in familiaritate, seu coniunctione.
 18. Honestas. i. diuitiæ. Certamine, id est, exercitatione.
 19. Bonam. i. in bonum propensam.
 20. Et cum essem, &c. q. d. crescente verò magis magisque bonitate, consecutus sum corporis munditiam.
 21. Continens. i. compos. q. d. assequi sapientiam. vide Ecclesiastici 6. similem phrasim. Summa sapientia. Græc. prudentia.

CAP. IX.

1. **M**isericordiæ. pro, misericors.
 3. Disponit. pro, disponderet. i. gubernat.

ret. Directione cordis. i. recto corde. Iudicium iudicet. pro. ius diceret.

4. Reprobare à pueris. id est. excludere. à numero seruorum.

5. Minor. i. minus idoneus. nisi adiuues.

6. Computabitur. id est. reputabitur.

8. Dixisti. i. voluisti. seu iussisti. Ab initio. id est. olim.

9. Tecum. s. pręparauit. Directum. i. rectum.

10. Mecum laboret. id est. doceat me laborare. Angust. 4. Tri.

11. In sua. pro. cum sua.

12. Sedium. id est. solio.

15. Quod corrumpitur. Gręc. corruptibile. Sensum. id est. mentem.

16. Āstimamus. i. deprehendimus. seu coniectamus.

17. Sensum. id est. consilium. seu voluntatem.

18. Etsi correctę. &c. q. d. Nunquid enim sine sapientia tua corrigi possint hominum vię. aut hi tibi placita discere? Gręc. & sic. si iuuante tua sapientia. Sint. pro. fuerint.

19. Sanat. Gręc. saluati. seu seruati.

C A P. X.

2. **C**ontinendi. scilicet. sub imperio.

3. Iniustus. s. Cain. Fraternitas. Gręc. fratris.

4. Propter quod. s. peccatum. quod Cain posterii imitabantur. Sanauit. i. seruauit.

5. Sciuit. id est. agnouit. seu approbavit. Iustum. s. Abraham. Misericordiam. s. promissam de posteritate innumera. Fortem. i. constantem.

6. Iustum. scilicet. Loth.

7. Constat. pro. extat. Incerto tempore. pro. intempestiuos. Incredibilis. pro. incredulę. Figmentum. i. simulacrum. seu statua.

8. Prętereuntes. i. negligentes. Lapsi. Gręc. lapsi. Memoriam. i. memoriale.

9. Obseruant. id est. colunt.

10. Profugum irę. i. fugientem iram. Iustum. scilicet. Iacob. Regnum Dei. scilicet. iustitiam. & pacem. Honestauit. i. locupletauit. Compleuit. Gręc. multiplicauit. Labores. id est. laborum fructus. scilicet. pecora.

11. Honestum. id est. diuitem.

12. Inimicis. s. Esau. Seducutoribus. s. Laban.

13. Iustum. s. Ioseph. Peccatoribus. Gręc. peccato. s. cū tentaretur à domina sua. Foueam. id est. profundum carcerem. Gręc. lacum.

14. Maculauerunt. i. per calumniam infamarunt. Gręc. vituperauerunt. I. iniquę accusantes. Charitatem. id est. gloriam.

15. Populum. scilicet. Hebręorum. Iustum. id est. nihil tale merentem. Nationibus. id est. populo Aegyptiorum.

16. Serui Dei. scilicet. Moysi. Reges. pro. Regem. scilicet. Pharaonem.

17. Mercedem. s. spoliatis Aegyptiis. Diei. i. per

diem. Stellarum. pro. velut stellarum.

19. Altitudine inferorum. id est. maxima. scilicet. maris profunditate. Illos. s. Hebręos.

20. Ideo. s. quia à sapientia adiuti. Pariter. id est. simul. Alludit ad Canticum. de quo Exod. 15.

21. Mutorum. i. qui prius loqui non audebant. Infantum. i. imperitorum. vel puerorum. qui & ipsi caneant cum reliquis.

C A P. XI.

1. **I**n manibus. id est. opera. Prophetę. scilicet. Moysi.

2. Fecerunt casae. Gręc. fixerunt tabernacula seu tentoria. Requies. id est. consolatio. seu refrigerium.

6. Cū illis deessent. scilicet. Hebręis aquę in deserto.

7. Sempiterni. i. perennis. seu semper fluentis. scilicet. Nili. Humanum. Gręc. cruentum. seu saniosum.

8. Minuerentur. Gręc. turbarentur. In translatione. id est. ob apertam iniuriam. Gręc. in correptionem. id est. punitionem. q. d. cū Aegyptii turbaretur. te puniente occisionem infantum. Illis. scilicet. Hebręis.

10. Tentari. scilicet. Aegyptiaca seruitute. Disciplinam. id est. correptionem.

11. Interrogans. id est. examinans.

12. Absentes. scilicet. ab vrbe regia.

13. Duplex. id est. grandis. Prętoriorum. scilicet. malorum. quibus Hebręos affecerant.

14. Per sua tormenta. id est. dum cruciarentur. Secum. i. cum Iudęis. Commemorati. i. recordati. q. d. agnouerunt tandem Dei potentiam. In finem exitus. q. d. quem tandem finem. & exitum habuissent Hebręorum res. vel q. d. tandem.

15. Quem. s. Moſen. Pręua. id est. calamitosa. Gręc. olim. Proiectum. scilicet. in fluiuium. Deriserunt. id est. contempserunt. In finem euentus. id est. ad extremum. seu tandem. Faciens. pro. faciente Deo. Gręc. sitiētes. scilicet. ipsi. q. d. cū sitirent. de erat quod biberent. Iudęis verō supererat.

16. Iniquitates. scilicet. puniens. Mutos. Gręc. irracionales. Superuacuas. Gręc. viles. Mutorum. Gręc. irrationalium.

18. Impossibilis. pro. impotens. Inuisa. scilicet. creata ante lucem conditam. Gręc. informi.

19. Vaporem. id est. halitum. Odorem. Gręc. sonitum.

21. Spiritu. id est. impetu. Ab ipsis factis. pro. ob ipsa acta.

22. Superat. id est. adest.

23. Momentum. id est. minimum pondus. seu inclinatio. Vide Isa. 40.

24. Propter pœnitentiã. i. vt pœnitentiã agant.

25. Odiens. q. d. si odisses. non fecisses.

26. Vocatum. q. d. electū ad id vt conseruetur.

27. Omnibus. s. hominibus. sub. si pœniteant.

CAP. XII.

1. **P**artibus.i.paulatim. q.d. per partes corporis. De quibus; pro; in quibus.
3. Exhorruisti. Græc. odisti.
4. Medicamina.i. veneficia.
6. Auctores. s. cædis. A medio sacramento.i. interposito iuramento.
7. Perciperet peregrinationem.i. coloniam. s. peregrinos seruos tuos.
9. Verbo.i. imperio.
10. Partibus.i. per partes, seu paulatim. Iudicans.i. puniens. Naturalis.i. innata. Non poterat. s. quia obstinata in malo.
11. Nec timens, &c. q.d. nullius rei timore adduci posses vt illis parceres, vel, quamquam neminem timeres, tamen veniam dabas. i. non pro illorum meritis puniebas, quin etiam pepercisses si pernituisent.
12. Tibi imputabit. Græc. te accusabit.
13. Vt ostendas, pro, sed vt ostendas.
15. Non debet. s. iudicio humano. Quidam de Christo intelligunt, qui sine culpa morti traditus. Condemnas, &c. Græc. condemnare alienum æstimas, &c. Virtute. i. potentia. q.d. à te.
16. Virtus enim, &c. q.d. à te originem habet omnis iustitia.
17. Traducis. i. punis. Græc. arguis.
18. Virtutis. i. potentissimus. Reuerētia. i. moderatione, veluti reueritus. Subest. i. adest.
19. Bonæ spei, id est, bene sperare, scilicet, de tua misericordia.
20. Debitos. i. destinatos, seu dignos.
22. Das disciplinam. i. castigas. Iudicantes, id est, expendentes tantam bonitatem. Iudicatur. q.d. dum castigamur.
24. Superuacua. Græc. vilia.
25. Iudicium. i. punitionem. In derisum. q.d. velut puerilibus & ridiculis pœnis punisti.
26. Ludibriis, & increpationibus, quasi dicat, lenibus pœnis.
27. Per hæc. s. animalia, sub, puniebantur. In ipsis. i. per ipsa. s. cruciantia. Videntes. i. animaduertentes. Finis condemnationis. i. extrema seu perfecta condemnatio.

CAP. XIII.

1. **S**ubest, pro, inest. Videntur, id est, conspiciuntur. q.d. ex creaturis. Qui est, scilicet, Deus, vide Exod. 3.
2. Spiritum, id est, ventum. Gyrum, id est, orbem. Nimiam, id est, copiosam, seu vehementem. Deos, pro, & Deos.
3. Specie. i. pulchritudine.
5. Magnitudine, id est, excellentia. Speciei, & creaturæ. Græc. & speciei, & creaturis. Cognoscibiliter. Græc. per analogiam, seu comparationem, & analogis.
6. Est querela. i. sit reprehensio. Fortasse, iuncum, quærentes.

8. Iterum autem, pro, sed tamen.
9. Potuissent, pro, potuerunt. Æstimare, id est, cognoscere.
10. Inter mortuos. i. mortua, seu desperata.
11. Conuersationem. i. vsum.
12. Escæ. s. coquendæ extructo igne.
13. Verticibus, id est, nodis. Vacuitatem, id est, otium.
14. Comparet. i. assimilet.
17. De. i. pro. Inquiri. s. opem.

CAP. V.

1. **I**terum. i. præterea. q.d. videre est aliam hominum dementiam.
3. Mari. s. rubro. Firmissimam. Græc. tutam.
4. Sanare. i. seruare. Rate. Græc. arte. i. naui per artem facta.
5. Vacua. i. otiosa. q.d. vt seruirent vsibus hominum. s. nauibus aduecta.
6. Perirēt. s. diluuiio. Ratem. s. Arcam Noë. Remisit. i. reliquit. Natiuitatis. i. generationis. q.d. posteritatem. Quæ. s. spes, vel rates.
7. Iustitia. i. beneficium. s. seruando homines in mari, vel q.d. quo. quis iuste vtitur. s. ad vsum aliquem honestum.
9. Similiter. Græc. æquè.
10. Tormenta patietur, id est, destruetur. s. Deo puniente.
11. Non erit respectus. q. d. nec eis parceretur. Odium. Græc. abominationem. Factæ. i. conuersæ ab impiis. Tentationē. Græc. scandala. Mulcipulam. Græc. laqueum.
12. Fornicationis. s. spiritualis, qua Deus defecit. Exquisitio. Græc. excogitatio.
13. Erunt. i. permanebunt.
14. Superuacuitas. Græc. vana gloria. Breuis, &c. q.d. breuiter sunt excogitata, & facta. s. adiuuante ambitione.
18. Qui ignorabant, quasi dicat, ignorantes, seu stultos.
19. Assumpsit, id est, conduxit, scilicet, ad opus faciendum.
21. Incommunicabile, scilicet, creaturis. Nomen. s. Dei.
22. Non suffecerat, pro, quasi non sufficeret. Inscentiæ. i. ignorantia.
23. Obscura. i. clandestina. Vigiliis habentes. Græc. comestrationes agentes.
25. Fictio. Græc. dolus. Turbatio. i. tumultus. Tumultus. i. perturbatio. Bonorum, id est, rerum bonarum.
26. Immemoratio. i. obliuio. Natiuitatis. i. generationis. s. per vitium contra naturam. Inconstantia. s. deserto per iniuriam coniuge.
29. Noceri. i. lædi, seu læsum iri. Sperant. i. riment, seu expectant.
30. Vtraque, pro, ob vtraque. s. ea quæ sequuntur. Euenient. s. mala, quæ non expectant.

31. Virtus, scilicet, quæ possit prohibere punitionem. Perambulat. i. puniens. Intusorum, id est, iniquorum.

CAP. XV.

1. **V**erus, id est, verax.
2. Magnitudinem. Græc. potentiam, scilicet, peccata remittendi. Computati, id est, in pretio. q. d. tibi chari, seu in tuorum numero.
3. Nolle, scilicet, ut par est, etiam amando. Consummata, id est, perfecta: quasi dicat, sine Dei cognitione nulla perfecta iustitia. Virtutem. i. potentiam. Radix. i. principium. f. fide inchoatur aterna vita.
4. Umbra, id est, adumbratio. Sculpta. Græc. maculata.
6. Illos, pro, illa, vel illos, scilicet, deos.
8. Debitum, scilicet, moriendi, seu à corpore discedendi, vel, quasi dicat, redditurus Deo vitæ suæ rationem.
9. Laboraturus, scilicet, postea in supplicio. Concertatur, pro, certat cum. Aurificibus, &c. f. ut eos arte superet. Præfert. Græc. ducit, seu reputat. Superuacuas. i. vanas.
10. Cinis, quasi dicat, terrenum. Terra superuacua, pro, vacua super terra, id est, vilior terra, ut est Græc.
13. Scit, id est, potest facile scire. Materia, scilicet, eadem.
14. Animæ. Complut. animæ suæ. i. illorum.
15. Visus. Græc. vsus. Pigri. i. inepti.
16. Similem. i. viventem.
17. Illis. f. insensatis. Sunt deteriora. f. ea animalia quibus cultum impium, vel, quia nocent. f. serpentes, & crocodili.
19. Bona, id est, tanquam bona, id est, pulchra. q. d. nemo illorum aspectu delectatur, adeo sunt turpia & horribilia. Græc. sensus est; Nulla alia animalia horum aspectu delectata ea concupiscere, adeo esse deformia. Laudem, &c. q. d. vel à Deo fuit serpens vituperatus, & maledictus olim, quem iusti nunc pro Deo colunt.

CAP. XVI.

1. **E**xterminati. Græc. cruciati.
2. Pro quibus tormentis, id est, quorum tormentorum loco. q. d. contra verò. Disposuisti. Græc. beneficio affecisti. Concupiscantiam delectamenti. i. delicias quas concupierat. Oxygometram. i. coturnices.
3. Ea, scilicet, animalia, ut muscas, ranas, & similia, quæ cibos illorum contaminabant. Concupiscantia, id est, esca concupita. Facti, scilicet, paulo ante deficientibus cibis, quos optabant, vel in Ægypto dum seruirent.
4. Sine excusatione. Inenitabilem. Exterminabantur. Græc. cruciabantur.
5. Illi. f. Hebræis. Exterminabantur. i. perimebantur.

6. Signum, scilicet, serpentem æneum. Ad commemorationem, &c. q. d. ut sic monerentur Dei præceptis obedire, & non murmurare, & conqueri.

7. Conuersus. f. ad serpentem æneum illum adspiciens.

11. In memoria, id est, ut recordarentur. Exterminabantur. Græc. pungebantur, scilicet, à serpentibus. Obluionem, scilicet, tuorum præceptorum.

12. Malagma, id est, fomentum, seu medicamentum. Sermo, id est, voluntas, quæ sermone exprimitur.

14. Exierit, scilicet, è corpore. Recepta, scilicet, in aliam vitam.

16. Nouis aquis, id est, insuetis pluuiis, vel aquis sanguineis. Consummati. i. consumpti.

17. Valebat. i. poterat, seu operabatur.

18. Mansuetabatur, pro, mansuescebat.

19. Ignis. f. aquæ mistus. Vide infr.

20. Pro quibus, id est, quorum loco, seu è contrario.

21. Substantiam, &c. q. d. per substantiam enim tuam, id est, sustentantem panem, scilicet, Māna, dulcedinem, &c. Conuertebatur, scilicet, sapore. Id verò quidam de solis iustis intelligunt.

23. Iterum. i. præterea. f. accidit. Oblitus est. f. manna non consumens, sed coquens.

25. Omnia. Græc. in omnia. Transfigurata. f. varios saporibus accipiens manna. Gratia. i. benignæ providentiæ. Desiderati. i. dilecti.

26. Natiuitatis. i. e. terra nati.

28. Benedictionem. i. munus. f. accipiendum. Ad ortum lucis. i. diluculo.

29. Superuacua. Græc. inutilis.

CAP. XVII.

1. **V**erba. i. res. Indisciplinæ. i. imperitiæ, seu sine disciplina.

2. Nationi. f. Hebræorum. Fugitiui, &c. q. d. profugi, seu exules à providentia diuina, quæ perpetuo homines per solem illuminat.

3. Obscuris. i. occultis. Obluionis. f. alij aliorum obliti erant, oppressi calamitate. Dispersi. f. hic illuc, dum mortem fugiunt.

4. Personæ. i. larvæ, seu spectra. Not. hic multa, quæ in Exod. fuerant omissa.

6. Non videbatur. f. cum dispareret. Deteriora. f. quàm essent. Non videbantur. Græc. & Complut. videbantur.

7. Derisus, id est, ludibria, scilicet, nihil illos iuuantia. Correprio, pro, corripiebatur. f. tanquàm inanis.

8. Illi. f. Magi.

9. Etsi pro, etiam cum. Et aërem, pro, etiam aërem.

10. Præoccupant. f. mentem.

11. Condamnationis. q. d. ipsa se condemnat. Præsumit. i. prælagit, seu sibi representat.

12. Præsumptionis. i. temeritatis. Proditio. i. destitutio, seu defectio.

13. Expectatio, id est, spes. Maiorem computat, &c. Complut. maiorem putat potentiam eius causa, &c. q. d. plusquam est re vera. malum putat sibi imminere. Præstat. pro, imminet, seu aduenit.

14. Potentem. i. profundam. Græc. impotetem verè noctem. i. quæ superari non poterat. Ab infimis. pro, velut ab inferis. Altissimis. i. profundissimis. Inferis. non est in Complut.

15. Monstrorum. i. in somno apparentium. Traductione. i. extra se educatione, seu punctione. Græc. traditione.

16. Decidisset. s. p. metu lapsus. In carcere, pro, velut in carcere.

17. Præoccupatus, scilicet, timore, seu perturbatione.

19. Suavis. s. alioqui. Inuisus. i. non visus.

21. Superuentura, scilicet, in inferno. Erat. pro, erant. Ergo. pro, autem. Gravior. s. ob peccatorum conscientiam.

CAP. XVIII.

1. **I**psi, scilicet, Hebræi, vocantur autem sancti, id est, Deo dicati.

2. Læsi. s. ab Ægyptiis. Lædebantur. s. amplius. Differentia. s. inter ipsos, & Ægyptios, dum alij seruantur, alij puniuntur.

3. Propter quod, scilicet, ut appareret differentia. Hospitij, scilicet, deserti, ubi per 40. annos bene à Deo tractati.

5. Traductionem. i. punctionem. Græc. correctionem. Fillorum. s. primogenitorum.

6. Cognita. s. Deo per Moysen præmonente. Iuramentis. s. Dei promissionibus. Animæ quietes. i. bono animo.

7. Suscepta. i. loco beneficij accepta.

8. Prouocans. s. ad tui cultum, & amorem.

9. Sacrificabant, scilicet, agnum Paschalem. Pueri, id est, filij. In concordiam, id est, vnanimiter. Disposuerunt, scilicet, seruare. Similiter, scilicet, persuasi. q. d. parati ad prospera & aduersa, quibus etiam iusti obnoxij.

10. Inconueniens. i. confusa.

12. Nomine, id est, genere. s. primogenitorum. Præclarior. s. primogeniti. Exterminata, id est, interempta.

13. Beneficia. Græc. veneficia. q. d. cum antea nollent credere videntes Magos suis veneficiis similia Moysi operibus facere. Sponderunt. Græc. confessi sunt. Se, pro, ipsos. s. Hebræos.

15. Sermo. i. præceptum. Exterminij. i. perniciosa, vel exterminanda.

16. Insimulatum. i. non fictum, sed efficax.

Visque ad cælum. q. d. celesti virtute res fiebat.

21. Seruitutis. i. ministerij. Allegans. i. mittens. Necessitati. Græc. calamitati.

22. Turbas, id est, turbationem illam, seu plagam populum turbantem. Illum. s. Angelum interemptorem, vel ignem. Se, pro, populum. Subiecit, id est, compescuit. Parentum. i. patribus facta. Testamentum. i. pactum.

23. Ad viuos. s. interimendos.

24. Poderis, id est, talari. Erat, scilicet, figuratè descriptus.

25. Tentatio. i. probatio. Græc. experientia. Sufficiens. s. ad illorum correctionem.

CAP. XIX.

1. **N**onissimum. i. extremum. Præsci ebat. s. Deus. Futura. i. quid essent facturi.

2. Reuersi essent, pro, conuersi essent. s. mutata sententia, fecissent abundi copiam. quanquam id non est Græc. nec in Complut. Se educerēt. i. discederent. s. Hebræi.

3. Inficitia. i. stultam.

4. Necessitas. s. diuinæ ordinationis, seu punctionis. Commemorationem. i. memoriam.

Repleret. pro, implexer.

5. Nouam. i. inusitatam, & mirabilem.

6. Ad suum genus, &c. q. d. in proprio quoque genere à principio accepto, nouam inducibat figuram. Pueri. i. serui.

7. Campus. pro, velut campus.

8. Natio, id est, Hebræa gens. Monstra. i. prodigia, seu signa.

19. Equi. q. d. liberi, & soluti. De pauerunt escam. i. manna pasti sunt.

10. Pro natione. i. loco nascentium.

11. Creaturam. Græc. generationem, seu progeniem. Epulationis. i. delicatas.

12. In allocutione. Græc. ad consolationem. Ortygomera. i. cornux. Vexationes. i. supplicia. Non sine. q. d. præcedentibus. Argumentis. s. iræ Dei. Fluminum. Græc. fulminum.

14. Respectus. i. ratio agendi.

15. Institutis. i. ciuilibus legibus. s. Hebræi in Ægypto.

16. Iusti. s. Loth. Vnusquisque. s. Ægyptiorum. Transitum. i. ingressum.

17. In se, pro, inter se. Custodiunt. sub sic accidit elementis mutatis. Vnde, &c. q. d. quod ex iis, quæ acta sunt, perspicui potest.

18. Agrestia. s. iumenta Iudæorum per mare transeuntia. Natantia. s. ranæ, quæ vexarunt Ægyptios.

20. Coambulantium. i. inter flammam incedentium. Escam. s. Manna.

ECCLESIASTICVS.

q.d. Concionalis. f. mores instruit.

Græc. Sapientia Iesu filij Sirach. Auctor Iesus filius Sirach; cuius nepos Iesus, item filius Sirach, librum ex Hebræo in Græcum transtulit.

PROLOGVS.

MULTORVM, & magnorum. i. multarum, & magnarum rerum. In quibus. pro, in quo. Loquentes. f. ex Lege, & Prophetis docentes. Discerentes, scilicet, eam doctrinam. Amplius. i. multum. Sequentes. pro, sequi, seu describere. Deficiunt, id est, amittunt vim suam. Hæc. f. quæ transtuli. Inter se. i. propria lingua. Anno. f. ætatis meæ, vel regni Ptolomæi. Ad finem, &c. q. d. quæ opus erant ad perficiendum librum hunc, & dandum illis qui, &c.

CAPVTE I.

1. **A**Equum, id est, seculum, quasi dicat, ante omne tempus.
2. Diuenerunt. i. sub. nisi Dei sapientia.
3. Inuestigauit. i. comprehendit.
4. Creatura. i. in Angelis, vel producta per intellectum à Deo Patre. Ab æuo. i. ex æternitate.
5. Ingressus. i. via. Æterna. i. immobilia, vel ad æternitatem ducentia.
6. Radix. i. origo, seu principium, unde orta. Astutias. i. cautiones. Cognouit. f. plenè.
7. Multiplicationem ingressus. i. multiplices vias.
8. Illius. pro, suum.
9. Creauit. i. producit. f. gignendo. In Spiritu sancto, pro, cum Spiritu sancto, quem vnà cum Filio produxit, procedit enim à Patre, & Filio. Vidit. f. in illa omnia à se per illum faciendâ.
10. Carnem. i. hominem. Secundum datum. i. prout cuique voluit communicare.
11. Timor Domini, describit initium sapientia. Gloria. f. vera hominis.
14. Dilectio Dei, &c. q. d. in Dei dilectione consistit sapientia.
15. Apparuerit. f. sapientia. In visu. q. d. se manifestans.
16. Vultus, quasi dicat, iam inde ab infantia Deum timere incipiunt. Agnoscitur. f. per bona opera in illis esse.
17. Scientia religiositas, quasi dicat, Dei cultus verus.
19. Consolationis. i. cum Deus solet consolari aliàs, consummationis. i. morris.
20. Plenitudo à fructibus illius, pro, impletus suis fructibus, scilicet, timentem Deum. Græc. in-

ebrians fructibus suis, id est, replens.

21. A generationibus. i. fructibus. A thesauris, pro, thesauris. Illius, pro, suis.

22. Corona. i. ornamentum. Replens. Græc. germinans.

23. Et vidit, &c. q. d. timens Deum expendit diligenter sapientia opera: quanquam hæc non sunt in omnibus exemplaribus Græcis. Vtraque. f. pax, & salus, vel timor, & sapientia.

24. Compartietur. i. communicabit, seu distribuet pro cuiusque capacitate.

25. Rami, ad eoque fructus. Peccatum. Græc. additur, & iram.

28. Qui sine timore est. Græc. iracundus.

30. Bonus sensus. q. d. sensatus vir. Verba illius, pro, verba sua. q. d. tacebit, reprimens iram. Enarrabunt. f. laudantes.

31. Significatio. i. declaratio, seu demonstratio.

33. Iustitiam. Græc. mandata.

34. Sapientia enim, &c. q. d. coniunctæ enim sunt hæc virtutes, scilicet, sapientia, disciplina, &c. Adimplebit. f. Deus, vel sapientia. Illius. f. præcepta seruantis.

36. Incredibilis. i. non parens.

37. Scandalizeris. i. offendas.

38. Illis, scilicet, labiis. In honorationem, id est, dedecus.

39. Synagoga. i. congregationis. q. d. coram multis. Elidat. i. prosternat, seu puniat.

CAP. II.

1. **T**entationem. f. superandam.
2. Deprime. i. humilia. Festines. i. quidquam præcipitè agas. Obductionis. i. ingruentis mali, seu tribulationis.
3. Sustentationes Dei, id est, quæ Deus vult sustineri, quasi dicat, à Deo immissa aduersa, vel quando Deus expectari se vult. Sustine, id est, expecta illum. Crescat, scilicet, per gratiam, vel gloriam. In nouissimo, id est, post toleratam tribulationem, vel in fine vitæ.
4. Applicum, quasi dicat, quidquid aduersi accidat. Accipe, id est, libenter excipe. Humilitate, id est, afflictione.
5. Receptibiles. i. acceptabiles. f. Deo. Humiliationis. i. tribulationis, seu afflictionis.
6. Crede. i. confide. sic inf. sapè. Recuperabit. i. suscipiet, seu tuebitur. Veterasce. i. confenesce.
7. Sustinete. i. expectate.

8. Euacuabitur. i. frustrabitur.
11. Confusus. i. quod spe sua frustratus sit.
12. Despexit. i. Deus.
14. Duplici. i. dantes partim se Deo, partim mundo. Duabus. i. partim in bonum, partim in malum.
15. Dissolutis. i. non collectis in Deo.
16. Sustinentiam. i. patientiam.
17. Inspicere. i. inquirere.
18. Incredibiles. i. increduli, seu dissidentes. Conferuabunt. pro, seruabunt, quasi dicat, obediunt praeceptis.
19. Replebuntur. i. plenè implentes eam.
21. Inspectionem. i. donec respiciat, & liberet, seu q.d. vsque dum iudicet.
22. In manus Domini, quod horrendum est secundum Paulum.
23. Secundum enim, &c. sub, quod si poenitentiam egerimus, miserebitur, quia, &c.

CAP. III.

1. **F**ilij. i. sunt. Natio. i. soboles. i. fructus.
2. Iudicium. i. sententiam.
3. Honorauit in filiis. i. voluit à filiis honorari. Iudicium. i. sententiam, seu auctoritatem. q.d. & à filiis requirit, vt matri deferant.
4. Exorabit. i. veniam impetrabit. Dierum. i. quotidiana.
7. Refrigerabit. i. recreabit.
10. In nouissimo. i. vsque ad extremum.
11. Domos. i. familiam. Fundamenta. i. domorum. q.d. domos destruit.
12. Contumelia. i. à te illata.
14. Suscipe. i. foue.
15. In tua virtute. q.d. quia te vides fortiorem illo. Eleemosynæ patris. i. patri præstita beneficentia. Obluione. i. apud Deum.
16. Peccato. i. patienter tolerato. Restituetur. pro, retribuetur. Et in iustitia, &c. q.d. & dabitur à Deo iustitia, seu iustitiæ præmium.
17. Commemorabitur. i. recordabitur. i. Deus. Sereno. i. tempore claro, & calido.
18. Derelinquit. i. inopem destituit.
19. Super. i. præter. q.d. non solum gloriam acquirit, sed etiam diligetis ab omnibus.
20. Magnus. pro, maior.
22. Fortiora. i. superancia vires tuas.
24. Superuacuis. i. ad te non pertinentibus. Eius. i. Dei.
25. Sensum. i. captum naturalem. Ostensa. q.d. illa sola cogita.
26. Suspicio illorum. q.d. dum se putant illa posse capere. Sensus. i. opinio. i. dum se putantes intelligere, errant.
27. Durum, id est, in malo obstinatum. Nouissimo. i. fine.
28. Duas vias. Vide sup. c. 2. Scandalizabitur. i. offender.
29. Peccator. i. non poenitens.

30. Frutex enim, &c. q.d. peribunt quæ agunt dum non cogitant.
31. Intelletetur. i. deprehenderetur. q.d. studebit sapientia.
32. Intelligibile. i. intelligens.
34. Reddit gratiam. i. benefacit.

CAP. IIIT.

1. **D**efraudes. i. non dando.
5. Propter irā. i. iratus, vel q.d. Time Dei irā. Relinquas. i. occasione des. Quarantibus. i. à te eleemosynam. Retro. i. post tergum, seu clam. Maledicere. i. malum imprecari.
7. Presbytero, id est, seniori. Animam tuam, id est, te.
8. Declina. i. inclina. Debitum. i. siquid ei debes, vel eleemosynam.
9. Acidē. i. ager, seu cum radice: dictum ab acedia, habet penultimam productam.
12. Sapientia. i. Dei. Praibit. i. ducens illos.
13. Placorem, id est, placibilitatem, seu benignitatem.
15. Sancto. i. Deo.
16. Iudicabit. i. poterit gubernare. Intuetur. i. attentè auscultando.
17. Illam. i. eius bona. Creaturæ. i. filij. q.d. firma erit progenies. Illorum, pro, illius.
18. Quoniam in tentatione, &c. q.d. quem Deus elegit, variis modis probat.
19. Et probationem, pro, ad probationem. Doctrinæ. i. disciplinæ. Tentet. i. explore. Suis. i. illius. Credat, &c. q.d. confidat fore firmum. Loquitur de Deo, more humano.
20. Firmabit, scilicet, post probationem. Directum. q.d. faciet viam expeditiorem, sublati difficultatibus.
21. Intellectum. i. cognitionem.
22. Oberrauerit, scilicet, à recto, succumbens tentationi.
23. Tempus. i. benefaciendi.
24. Anima. i. saluanda, seu à peccato seruanda. Confundaris. i. erubescas.
25. Confusio, id est, pudor. Adducens peccatum, scilicet, cum pudet bene agere. Gloriam. i. cum pudet peccare.
26. Accipias faciē, id est, reueraris aliquem. Faciem tuam, id est, te. q.d. contra animam tuam. Græc. animam tuam. Mendacium. i. dicens, vel approbans.
27. Reueraris. i. timeas corripere peccatē.
28. Decore, id est, cum decet eam promere, seu decorum est.
29. Firmamentum. i. animi, apparet, seu est.
30. Ineruditionis, quasi dicat, indisciplinatè prolato.
31. Pro peccato. i. faciendo. q.d. nulli obediās peccatum suadenti.
32. Flutij, quasi dicat, contra id, quod vires tuas superat.

33. Agonizare, i. certa. Pro anima tua, i. causa salutis animæ tuæ.

CAP. V.

1. **I**niqnas, i. iniquè acquirendas. Obductio- nis, i. punitionis. Vide c. 2.
2. In fortitudine, i. pro viribus, s. his potius il- la reprimenda.
3. Porui, s. quod volui.
5. Propitiato peccato: Græc. propitiatione peccati, quasi dicat, time ne forte nondum sit remissum.
10. Iniustus, i. iniuste acquirendis. Obductio- nis, i. inducti supplicij.
11. Ventiles, q. d. ne sis inconstans. Duplici, i. non sibi constanti.
12. Sensus tui, id est, quam percepisti. Scien- tia, s. quam habes de rebus agendis. Prosequatur, i. comiterur.
12. Mansuetus, s. cum humilitate procedens, & animi quietus.
14. Indisciplinato, id est, imperito, seu im- prudenti.
17. Denotatio, i. vituperatio. Vide c. 19.

CAP. VI.

1. **P**ro amico, id est, ex amico, vel, vt pla- ceat alicui amico. Et omnis, pro, item- que omnis.
2. Velut taurus, i. superbo. Per stultitiam, s. p- niente Deo, tuam stultitiam.
3. Come dat, scilicet, ipsa stultitia, seu stultitia punitio.
4. Qui, pro, eum, qui. Sortem, &c. scilicet, in- fernum.
5. Eucharis, i. gratiosa. Abundat, i. abunde re- petitur, seu fructum fert.
6. Pacifici, i. benevoli. Vnus de mille, i. quem multis elegeris.
7. Possides, id est, parastibi. Credas, s. ante- quam probes.
8. Secundum tempus suum, i. quandiu est ei commodum.
9. Odium, s. quod in corde celabat. Et rixam, pro, per rixam.
11. In domesticis, i. inter domesticos.
12. Contra, i. coram. Absconderit, s. ex mode- stia non se ingerens.
13. Attende, i. caue, i. spe qui amici videntur, non sunt, aut mutantur.
15. Contra, &c. quasi dicat, contraposita boni- tati, &c.
16. Et immortalitatis, q. d. velut impassibilem reddens, s. magnam affert adiumentum, & con- solationem.
17. Aequè, i. pariter, seu vnanimiter. Secundum illum, i. conformis, q. d. alter ipse.
18. Inuenies, id est, discies, vel q. d. nunquam te deferet.

19. Arat, scilicet, spe fructus. Sustine, id est, expecta.

20. Generationibus, i. fructibus.

21. Illa, id est, illius studio. Excors, id est, stultus.

22. Lapidis, scilicet, probantis aurum. Prohi- cere, s. a se.

23. Secundum nomen, scilicet, Hebraicè, dici- tur enim Chœmah quasi abscondita. Camas, n. abscondere.

24. Intellectus, i. prudens.

25. Torques, quasi dicat, sine te totum ab illa colligari.

26. Acedieris, i. tædio afficiaris.

28. Continens, i. compos, sic Sap. 8.

30. Bases, i. firmamentum.

32. Stola, pro, velut stolam. Gratulationis, i. festiuam, seu lætam.

33. Attenderis, id est, auscultaueris, seu cre- dideris.

35. Dei, i. de Deo. Proverbia laudis, i. lauda- biles sententiæ.

37. Concupiscentia sapientiæ, id est, sapientia, quam concupiscis.

CAP. VII.

2. **I**niquo, id est, iniquitate.
3. **I**n sulcis, &c. q. d. semina iniustitiæ. Septuplum, i. abundanter.
4. Ducatum, i. principatum.
5. Iustifices, i. velut iustum defendas.
6. Agilitate, pro, agibilitate, i. officio. Græc. re- citudine.
7. In multitudine, id est, cum offensione mul- titudinis. Populum, s. regendum, vel placandum, cum furit.
8. Alliges, s. iterando.
10. Exorate, pro, orare, scilicet, Deum. Despi- cias, i. negligas.
11. Sulciet, s. sine penitentiâ peccati.
12. In amaritudine animæ, i. afflictum.
13. Arare, id est, machinari. Vide Ose. 10. idem verbum.
14. Omne, id est, vllum. Non est bona, id est, pessima est.
15. Oratione, id est, precibus: quasi dicat, esto attentus, vt non sit opus repetere verba, vel, ne sis verbosus, iuxta illud: Orantes, nolite mul- tum loqui.
17. Reputes, id est, computes, seu focium præstes.
18. Ira, scilicet, Dei.
19. Vermis, id est, dolor torquentis cons- cientiæ.
20. Pecuniam differentem, id est, ob pecu- niam, quamuis eximiam, q. d. ob vllam rem. At- tior, i. ob aurum.
22. In veritate, i. bene, seu, vt debet. Animam suam, i. se, scilicet, ad laborem.

28. Odibili. i. odiosa. In toto corde coniungendum cum sequentibus, vt patet ex Græc.
31. Sanctifica. i. sanctes, seu vt sanctos, tracta.
32. Cum brachiis, id est, offerendo armos secundum legem.
34. Purgationis, id est, hostiarum pro peccato. Cum paucis. q. d. id quod paucorum est, vel offerendo saltem pauca, si multa non potes.
35. Brachiorum. i. laborum, vel armorum hostiarum, qui dabantur sacerdoti. Sanctificationis, id est, pro obtinenda sanctificatione. vid. Nu. 18. Initia sanctorum, id est, sanctas primitias.
36. Benedictio. f. Dei, vel tua beneficentia.
37. Datus. i. doni. q. d. gratum est donare. Gratum, id est, elemosynam.
38. In consolatione. i. consolando. Ambula, id est, adesto. Græc. luge.
39. Dilectione, scilicet, proximi.
40. Nouissima, id est, mortem.

CAP. VIII.

2. **L** Item, scilicet, vt te spoliat.
3. Extendit, scilicet, se cupiditas. Conuertit, scilicet, ad se.
4. Non strues. pro, ne struas. q. d. ne des illi occasionem male loquendi.
5. Communices, id est, conuerferis. Loquatur. si iactans se nosse tuos.
6. Correptione. i. peccato. ex Græc. videtur legendum correptione. q. d. digni oburgatione.
8. Gaudium, scilicet, cæleste, quod impeditur odio inimici.
9. Prouerbiis, id est, sententiis.
13. Incendas. q. d. ne irrites. Incendaris. q. d. caue ab illis.
15. Fœnerari, id est, mutuum dare.
16. Quasi restituens, id est, de restituendo, seu soluendo.
17. Iudicem, scilicet, iuste iudicantem.
18. Mala. f. quæ solet facere. Vadit, id est, solet agere.
19. Elidet, id est, occidet.
21. Pariet, id est, molietur.
22. Falsam, id est, malam.

CAP. IX.

1. **Z** Elus, id est, zelotypia prosequaris, scilicet, ostendens te male suspicari de ipsa. Sinus tui, id est, vxorem tuam, quæ tecum cubat. Super, id est, contra. Doctrinæ nequam, id est, quam tu male suscipiendo illam docuisti.
2. Animæ tuæ, id est, tui, scilicet, vt possit de te quod voluerit. Ingredietur, &c. q. d. abatur potestate à te data.
3. Multiuolam. i. multos amantem, seu appetentem. Græc. meretricem.
4. Saltatrice. Græc. cantatrice. Efficacia, scilicet, illecebrarum.
5. Scandalizeris, id est, offendas, seu labaris.

6. Fornicariis, id est, meretricibus. Animam tuam. i. te. In vilo, id est, vilo modo.
3. Oberraueris, id est, vageris.
8. Alienam, id est, eius, quæ non est vxor tua.
11. Exardescit, id est, accendit.
12. Aliena. i. non tua vxore. Nec, pro, multoque minus. Accumbas, scilicet, mentæ. Cubitum, scilicet, tuum innixus, & colloquens, vt fit.
13. Alterceris, &c. q. d. ne inuicem ad potum inuites. Declinet, id est, inelinetur. Sanguine, id est, concupiscentia, quæ maxime in epate viget. Græc. spiritu.
16. Zeles, id est, affectes.
17. Inferos, id est, mortem.
18. Suspiceris timorem, id est, anxius eris timore.
19. Committre, scilicet, contra illum.
20. Communionem mortis, id est, quam facile sit interfici. Dolentium arma, id est, iratorum, qui facile occidunt. Græc. pinnacula ciuitatis, id est, loco periculosissimo.
23. Sensu, id est, mente.
24. In manu. q. d. ex artis peritia. Sensu, id est, prudentia.

CAP. X.

4. **E** Execrabilis, scilicet, apud Deum. q. d. puniet. Id non est Græc. & videtur huc per errorem translatus ex loco inferiori. In tempus, id est, opportuno tempore.
5. Faciem Scribæ, id est, personam doctoris. Imponet, &c. q. d. faciet honorabilem.
6. Omnis, id est, vilius. In operibus iniuriæ, id est, per iniuriam.
10. Hic. fauarius. Venalem. f. dat pro pecunia. Proiecit intima sua. q. d. perdidit se. vel, exiit omnem humanitatem. f. crudelis est, & sine misericordiæ visceribus.
11. Breuis vita, scilicet, ob sollicitudines, quæ vitam consumunt.
12. Breuem. pro, at recentem. Sicut, &c. Id coniungendum cum, potentatus vita brevis.
13. Cum enim, &c. id coniungendum cum, Quid superbit, &c.
14. Apostatare, &c. i. cum olim apostatauit.
15. Superbia. f. per quam quis præfert voluntatem suam diuinæ. Maledictus. q. d. erit omni execrabilis.
16. Exhonorauit, id est, affectit ignominia. In finem, id est, tandem, vel penitus.
18. Arefecit. i. occidendo. Ipsi gentibus, id est, bus eo populo.
20. Ipsi, scilicet, terris.
21. Sensu, id est, mente, seu spiritu.
22. Creata, scilicet, à Deo.
23. Semen. q. d. genus.
24. In oculis illius. q. d. illos aspiciet.
26. Non despiciere pro, noli despiciere.
28. Infcius, id est, imperitus.
29. Cunctari, id est, negligens esse.

31. Da honorem, id est, sustenta, vel serua mundam à peccato. Meritum. q. d. debes enim hoc ei.

32. In animam, id est, contra salutem animæ. Iustificabit, id est, excusabit, seu defendet.

33. Gloriatu per. pro, honoratur, seu gloriam habet propter.

34. Gloriatu, id est, honoratur.

CAP. XI.

2. **I**N specie sua, id est, ob eius formam. In visu suo. i. ob deformitatem.

3. Breuis, id est, parua. Initium, id est, principatum, ἀρχή.

4. Inuisa, id est, incognita, scilicet, perfecte.

5. Inspicibilis. i. quem nemo putabat.

6. Alterorum. pro, aliorum.

7. Interrogos, id est, exquiras causam.

8. Seniorum. Græc. sermonum.

9. Molestat. q. d. ad te non pertinente. Certis. pro, certis. i. contendas. Iudicio. i. confessu.

10. Multis. s. negotiis. Securus, scilicet, diuitias. Effugies. s. peccatum. Præcucurreris, id est, festines, vt locupletieris.

11. Dolens, scilicet, quod non sit diues.

12. Marcidus, id est, æger. Virtute, id est, virtutibus. In bono. i. fauens ei.

14. Honestas, id est, diuitia.

15. Apud Deum. q. d. à Deo sunt. Complut. apud Dominum. Græc. à Domino. Bonorum Græc. bonorum operum. Apud ipsum. Græc. ab ipso.

16. Concreta, quasi dicat, velut concreta. ita adherent.

17. Datio, id est, donum. Profectus, id est, fauor. Græc. beneplacitum.

18. Agendo, id est, viuendo.

19. In eo, quod dicit, id est, vt possit dicere, vel adeo vt dicat.

20. Illum, pro, illi.

21. Testamento. i. pacto. s. cum Deo facto. In illo. pro, de illo. Tuorum. i. tibi impositorum.

22. Loco. Græc. labore.

23. Honestare, id est, ditare.

24. Honore veloci. pro, honorem velocem. q. d. vt eum cito honoret. Græc. hora veloci.

25. Opus, scilicet, benefacere.

26. Ex hoc pessimabor. i. posthac mali patiar.

27. In die, &c. q. d. in prosperis cogita supplicia, in aduersis præmia.

29. Malitia. i. afflictio. Horæ, id est, breuis. Luxuriæ, id est, deliciarum.

30. Laudes. s. vt beatum. Quoniam. Græc. & Filiis. i. operibus. s. si in bonis perseueret vsque ad mortem.

31. Dolosi. Græc. diaboli.

32. Cor superborum, scilicet, eructat superbiam, & inducit in laqueum. Et sicut. pro, estque sicut. Videns, id est, obseruans.

33. Conuertens, scilicet, malè interpretando. Imponet. s. per calumniam.

34. Sanguis, id est, carnes.

35. Substantionem. Græc. maculam, seu notam.

36. Admitte. pro, si admiseris. In turbine, id est, more turbinis. Viis. Græc. tuis. s. rebus.

CAP. XII.

1. **C**Vi, scilicet, sunt quibus benefacere, est operam perdere. Gratia. q. d. erit gratum, & bene collocatum beneficium.

4. Misericordi. i. pio. Suscipias. i. adiuues. No. quod hæc duo videntur ex sequenti versu huc transposita: nam quod sequitur cum præcedentibus est connexum, vt patet. Et impiis, &c. iunge cum fine præcedentis versus, vt proxime dixi.

6. Potentior, scilicet, ad nocendum.

7. Duplicia, id est, multa. q. d. abutetur ad malum beneficio. Quoniam, &c. Hæc videntur per Librarij errorem reperi ex superioribus, id quod etiam alibi. obseruare est, vt in Prouerbiis, & libro hoc.

8. Bonis. i. prosperis. Malis. i. aduersis.

9. In tristitia. q. d. dolent. Malitia. i. afflictione. Agnitus est. s. condolet, & adiuuat, alioqui agnoscitus non esse amicus.

10. Ærumentum æruginat. i. vas ex ære æruginem facile contrahit. Nequitia, scilicet, facile redit.

11. Adjice animum, id est, attende.

12. Conuersus. s. contra te. Stimuleris. i. compungaris animo. s. quod eos non seruaueris.

13. Bestiis, id est, feris.

14. Declinaueris, scilicet, ad inferiorem fortunam seu statum. Supportabit, id est, tolerabit, scilicet, te adiuuans.

15. Indulcat, id est, dulciter agit.

18. Suffodiet plantas tuas, id est, supplantabit te, scilicet, dejiciet.

19. Mouebit, scilicet, præ latitia. Vultum, scilicet, à ficta tristitia in lætiam.

CAP. XIII.

2. **H**onestiori, id est, ditiori. Græc. potentiori. Et. pro, igitur.

3. Cacabus, scilicet, æneus. Confringetur, scilicet, olla.

5. Assumet, id est, adiunget sibi.

6. Super te, scilicet, ad inopiam redactum.

7. Supplantabit, id est, decipiet. Narrans, scilicet, & promittens.

8. Suis, id est, quos edet à te datos. Ad te, id est, contra te.

9. Manus, id est, auxilium.

10. In stultitia humilieris, id est, per stultitiam dejiciaris.

11. Noli, &c. q. d. ne facias per deiectionem

animi contra id quod dicat recta ratio. In stultitiam. i. stultē.

12. Discede. f. citō ex modestia.

13. Improbis. i. importunē te ingerens. Impingaris. i. eiiciaris.

14. Ne retineas, &c. verba transposita, pro retine ne. q. d. contine te, ne loquaris velut cum æquali. f. liberē. Ex multa, pro, in multa.

15. Conseruabit, pro, obseruabit. Malitia. i. afflictione. q. d. te affiget in vincula coniectum.

16. Auditui tuo. i. quid audias. Subuersione. i. periculo subuersionis.

17. Verba. f. quibus te tentat. Quasi in somnis, &c. q. d. ne crede plus quam somniis, sed vigilā ne capiaris.

18. In salute. i. pro salute.

20. Caro. i. animal.

22. Canem. i. peccatorem immundum. Græc. quæ pax hyænæ cum cane? Pars bona. i. communicatio. Græc. pax.

25. Commorus. f. aliqua calamitate.

26. Recuperatores. i. adiutores, seu fautores.

30. Conscientia, scilicet, possidentis. Nequissima, &c. q. d. detestatur paupertatem velut rem pessimam.

31. Siue in bona, &c. quasi dicat, in lætitiā, vel tristitiā.

32. Et faciem, pro, id est faciem, quasi dicat, hominem, qui ex conscientia tranquillitate semper sit læto vultu.

CAP. XIII.

1. **D**elicti. i. ob delictum.

2. Tristitiam. f. ex conscientia peccati. Speculan Deum.

3. Sine ratione, id est, frustra, nescit enim vti. Liuido. i. auaro; qui etiam sibi inuidet vsum pecunie, itaque abstinet.

4. Ex animo, pro, toto animo. Luxuriabitur. i. deliciabitur.

5. Nequam. f. negans necessaria vitæ. Lucundabitur. i. fruetur.

6. Inuidet, scilicet, vsum rerum, adeoque abstinet ex auaritia. Redditio. q. d. redditur sic ei quod meretur.

8. Liuidi, id est, auari, vide sup. Faciem, scilicet, a paupere, non subueniens. Despicies. f. fraudando necessarii.

9. In parte iniquitatis. i. re, quam iniquē appetit. Donec consumat. q. d. adeo vt etiam consumat. f. siti insatiabili.

10. Ad mala, quasi dicat, malē vtitur rebus suis. Indigens. i. cum esurit. Tristitia. f. ex auaritia abstinet, & patitur.

11. Tecum, pro, tibi. q. d. vtere.

12. Testamentum inferorum. i. decretū mortis. Quia, &c. q. d. id enim non potes ignorare. Testamentum enim, &c. q. d. decretum est enim

omnibus illud, quod olim dictum est, morte morieris.

13. Amico. i. proximo.

14. Die bono, quasi dicat, fac bene quotidie. Et particula, &c. q. d. ne finas tibi elabi opportunitatem bene faciendi.

15. In diuisione fortis, id est, cum diuidetur hæreditas.

16. Da. f. pauperi. Accipe. i. vtere. f. rebustuis. Iustifica. f. per bona opera.

17. Inuenire. Græc. querere. q. d. non est pauper, cui des.

19. Carnis, & sanguinis. i. hominum.

20. Ibit cum illo. i. similiter peribit.

21. Iustificabitur. i. approbabitur. f. a Deo. In illo. i. per illud, seu propter illud.

22. In iustitia. i. de iustitia. Sua. i. propria, vel sapientia. In sensu suo. i. mente sua. Circumspectionem Dei. i. Deum omnia aspicere.

23. Illius. f. Dei. Suis, pro, eius. f. sapientia. Græc. αὐτοῦ.

24. Per fenestras. i. velut per fenestras, in interiora domus. f. a longe, & imperfectē possunt penetrari arcana sapientia.

25. Palum. f. ad alligandum tentorium, vbi habitet. Casulam. i. tabernaculum. Manus, id est, latus. q. d. prope. Græc. manum. Per æuum, id est, diu, vel perpetuō.

27. Feruore. i. æstu. f. concupiscentia, vel tribulationis. Requiescet. Græc. hospitabitur, seu habitabit. q. d. particeps erit gloria eius.

CAP. XV.

1. **C**ontinens. i. compos. Illam. f. sapientiam: de qua supra.

2. Mater, scilicet, filio. A virginitate. i. virgo, quasi dicat, vt sponsa.

3. Flectetur. f. ille.

8. In illa, pro, cum illa. Inspectionem Dei, scilicet, diem iudicii vniuersalis, vel particularis. Vide sup. c. 2.

9. Laus. f. Dei, vel sapientia. Missus. f. ad prædicandam sapientiam. Græc. missa ei.

10. Astitit. q. d. ipsa per se est laudabilis, et si nemo laudet. Abundabit. f. sapientia, vel eius laus.

11. Abeit. f. a me bonum.

12. Implauit. i. fecit errare.

13. Execrumentum erroris. i. errorem execrabilem. Græc. abominationem, seu nefas.

16. Fidem placitam. i. fidelitatem gratā. f. Deo Seruare, iungendum cum, si volueris.

17. Aquam & ignem, id est, contraria. scilicet, quæ sequuntur.

18. Dabitur. i. eueniet.

21. Spatium. Græc. licentiam.

CAP. XVI.

2. **C**redas, id est, fidas. Respexeris, id est, magni feceris.

4. Vtile, pro, vtilius.
5. Ab vno, &c. i. opera vnius prudentis. A tribus, &c. Græc. tribus (i. familia, seu gens) impiorum desolabitur velociter.
6. Fortiora, i. maiora.
7. Ignis, i. malitiæ, vel punitionis. Incredibili, i. in deli. Ira, i. Dei.
9. Peregrinationi, i. vitæ. Præ superbia verbi, i. ob superbiam factorum, seu operum.
11. Peditum, scilicet, Hebræorum: vide Num. 14. & 26. Ceruicatus, i. duræ ceruicis. q. d. etiam vni id accidisset quod illis, si solus talis fuisset.
12. Exoratio, pro, exorari: quasi dicat, Deus quidem à pœnitentibus facile placatur, at impœnitentes punit; vtque est misericors, ita & castigator seuerus.
13. Effugiet, scilicet, iram Dei. Sufferentia, id est, tolerantia, seu expectatio. q. d. citò dabitur merces misericordie.
14. Faciet locum, scilicet, in cælo per meritum. Intellectum, id est, prudentiam. q. d. vitam prudentem actam.
15. Summo, i. alto, scilicet, cælo.
17. Abyssus, id est, mare. Illius, scilicet, ad iudicium venientis.
18. Fundamenta, i. profunda.
19. Infernum, i. in peccatoribus. Procellam, vim punientem.
20. Iustitiæ, scilicet, punientis.
21. Testamentum, id est, pactum, scilicet, cum Deo initum de seruando eius præcepta, quasi dicat, à multis parum obseruatur. Interrogatio, id est, inquisitio. Consummatio, id est, morte.
22. Minoratur corde, id est, deficit mente, seu iudicio.
23. Sensus, i. mentis. In æquitate, i. cum equitate, seu rectitudine, scilicet, cum veritate.
25. Iudicio, id est, sapientia. Illorum, scilicet, operum, id est, creaturarum. Initia, id est, principatus, *de pœnit.*
26. Illorum, scilicet, operum, vt cælorum.
27. Angustiabit, id est, impediet, scilicet, occurrato eius loco.
28. Incredibilis, i. incredulus.
30. Denunciabit, id est, se prodet, quasi dicat, apparet. Græc. operuit. Ante faciem, pro, super faciem. Ipsi, scilicet, terræ. Ipsa, pro, ipsam, scilicet, terram.

CAP. XVII.

2. **S**ecundum se, i. propria, scilicet, ipsius hominis. Virtute, i. fortitudine.
3. Et tempus, pro, id est, certum tempus, scilicet, vitæ.
4. Carnem, i. animal.
5. Disciplina, Græc. scientia.
6. Spiritus, id est, spiritualem, seu de rebus spiritualibus.

7. Ipsorum, Græc. suum. Nostræ lectionis sensus erit: Aperuit oculos cordium ipsorum.

8. Sanctificationis, i. sanctum, scilicet, Dei. Gloria, pro, gloriantur.

9. Disciplinam, Græc. scientiam. Hereditauit, id est, fecit possidere velut hæreditatem ad posterum transmittendam.

10. Testamentum, id est, pactum, scilicet, præcepta perpetuò seruanda: quæ statim explicans vocat iustitiam, & iudicia.

11. Honoris, i. gloriæ, scilicet, in monte Sinai. Honorem, i. gloriam, seu maiestatem.

12. Attendite, i. caute. De proximo, scilicet, diligendo per præcepta decalogi.

14. Rectorem, scilicet, Angelum, vel hominem.

15. Pars Dei, scilicet, peculiaris, & velut hæreditas cara esse. Vide Deu. 7. Israël, nominatiuus est.

16. Velut sol, i. aperta, & nuda.

17. Testamenta, id est, pacta inter Deum, & homines, q. d. etiam si non obseruant, tamen clara est obligatio.

18. Sacculus, scilicet, meritorum, seu diuitiarum. Gratiam hominis, pro, gratum Deo hominem.

19. Resurget, scilicet, Deus ad iudicium iuxta illud Psalm. 81. Surge Deus, iudica terram. Convertere, i. malos, q. d. mittere in Infernum.

20. Sustinere, pro, vt sustineant. Sortem veritatis, i. celestem, veramque hæreditatem.

22. Minus, scilicet, pœnitentia & emendatione. Offendicula, id est, delicta, quibus Deus offenditur.

23. Execrationem, id est, quod Deus execratur, seu peccatum, quod est execrabile. Græc. abominationem.

24. Propositionis, i. proposita, scilicet, à Deo. q. d. in vocatione tua.

25. Vade, scilicet, per bona opera. Viuis, i. iustis. Confessionem, i. laudem.

26. Nihil, i. non existente. Perit, q. d. non potest mortuus Deum laudare.

28. Se, i. Deum.

29. Omnia, scilicet, perfectè, q. d. nemo sine peccato. Placuerunt, i. delectantur.

30. Caro, & sanguis, i. homo.

31. Virtutem altitudinis, id est, summam altitudinem, q. d. altissima quæque, ne dum humana. Terra, scilicet, origine. Cinis, scilicet, morte, vt carbo igni extincto.

CAP. XVIII.

1. **S**imul, id est, pariter. q. d. nullo excepto. Græc. communiter. Iustificabitur Græc. iustus, q. d. à Deo est omnis iustitia, in eoque solo perfectissima.

4. Adjiciet, i. aggredietur.

5. Non est minuire, &c. q. d. data sunt Dei opera perfectæ, vt nihil demi, aut addi possit.

6. Consummauerit. q. d. cum fecerit peruestigandi finem, tunc poterit incipere. Operabitur, id est, operari incipiet. repetitio. Græc. incertus erit. q. d. non plenè assecutus.

7. Gracia. Græc. utilitas. Et quid, &c. quasi dicat, nunquid Deum potest bono iuuare, aut malo lādere?

8. In die aui. i. præ æternitate.

10. Præsumptionem. i. temeritatem, seu audaciam. Nequam. i. perniciofa.

11. Propitiationem. f. parcendo peccatis.

12. Proximum. f. vnum, & alterum. Carmen. i. animantem.

13. Habet. f. Deus.

14. Miserator, &c. Græc. miseretur excipientium disciplinam, & festinārium ad iudicia eius. Festinant, id est, sunt diligentes. Iudiciis. i. præceptis. f. faciendis.

15. Bonis. f. rebus. Querelam. i. reprehensionem. Tristitiam. i. molestiam.

17. Super. i. melius quàm. Vtraque. q. d. iusti habent & verba bona, & data seu opera.

18. Datus, id est, donum. Indisciplinati. Græc. inuidi. Oculos. f. vel proprios, vel pauperis, scilicet, diu expectando.

19. Iudicium. f. Dei.

20. Medicinam. f. præservationem, vel, quæ possit agrotans curari. Interroga. i. examina.

21. Humilia. i. castiga. f. continentia, vt Græc. additur. Nempe temperantes leuiter agrotant.

24. Iræ, scilicet, Dei. Consummationis, id est, finis. f. mundi, vel vitæ. In conuersione faciei. Græc. auersione faciei. f. Dei à malis, vel q. d. cum mutabitur rerum facies.

26. Citata, id est, subita. q. d. Deus citò mutat quæ vult.

27. Delictorum, scilicet, dum viuit. Attēdet, id est, cauebit.

28. Astutus, id est, cautus. Confessionem, id est, laudem.

29. In verbis, iunge cum, egerunt. Implorauerunt. Græc. compluerunt, seu more imbris effuderunt. q. d. protulerunt abundanter. Prouerbia. i. sententias. Iudicia. i. vitæ præcepta.

30. Voluntate. Græc. appetitibus.

31. Inimicis. f. demonibus.

32. Immodicis. i. superfluis. Commissio. f. peccari. Illorum pro, in illis, vel propter illa.

33. Mediocris. pro, vel mediocris. q. d. ne vel mediocriter contende vti mutuo. Sacculo. q. d. cum non habes vnde possis soluere. Inuidus. q. d. inimicus, seu malè prospiciens.

CAP. XIX.

2. **A** Posttare. i. à Deo deficere. Arguunt. i. reprehensione dignos faciunt, vel probant etsi abstinent, demonstrant.

13. Fornicariis. i. meretricibus. Extolletur. pro, tolletur. f. de vita. Exemplum. f. aliorum.

Numero. f. sanctorum, vel videntium.

4. Minorabitur. f. sapientia, vel fama. Insuper habebit. i. peius habebit. f. in dies.

5. Denotabitur. i. vituperabitur. Vita. f. spiritali, vel etiam corporali.

7. Iteres, &c. q. d. ne referas aliis detractionem auditam. Minoraberis. i. detrimentum patieris.

8. Amico, & inimico. i. cuiuis passim. Sensum tuum. i. quid de aliis sentias. Tibi delictum. i. contra te ab aliquo peccatum, vel coram te.

9. Audiet. f. ille. Te, scilicet, dixisse. Custodiet, id est, obseruabit. Defendens. i. vlciscens. Sic. f. cum odio.

11. A facie verbi. i. vbi aliquid audiuit. Parturit. i. ad efferendum impellitur desiderio.

12. Sic verbum. f. vult excutere dicendo.

13. Non intellexerit, id est, putet nō esse peccatum. Non feci. f. quicquam mali. Si fecerit. f. sciens malum esse.

14. Non dixerit. f. quod illum putas dixisse.

15. Commissio. f. delicti, nisi quis corripit.

18. Omnis. i. perfecta. In illa. f. docetur. Dispositio. Græc. factio. i. impletio.

19. Nequitia, id est, malè agendi. Disciplina, id est, scientia.

20. Nequitia. Complut. nequitia prudentia. i. astutia. vel q. d. etiam in viris prudentibus.

22. Certa. i. rectè ducens in finem aliquem.

24. A multa. i. ex multa. Quod ignoratum est q. d. atque ita celat, quasi ignoret.

25. Etsi. pro, & est qui si.

27. Ingressus. i. incessus.

CAP. XX.

1. **M** Endax. i. frustranea. Iudicium, &c. q. d. multi errant iudicando.

2. Quàm bonum. pro, quanto melius. Confitentem. f. peccatum suum. In oratione. f. petendo veniam. Prohibere. f. à venia.

3. Iuēculam. f. sibi creditam. Iniquum. f. corumpit iustitiam sibi commendatam.

4. Effugies. f. emendatus.

6. Sensum loquelæ. i. scientiam temporis, quo loquendum sit. Tempus. i. opportunitatem.

Apri. f. ad loquendum.

7. Lasciuus. i. impudens, seu procax.

9. Processio. i. successus.

10. Cuius. i. cui debetur.

11. Propter gloriam, scilicet, assequendam. Minoratio. i. submissio. vel, quasi dicat, contingit excidere gloria.

12. Redimat. i. emat. Restituens. f. ei, à quo fuerant furto sublata, vel venditori.

13. Effundentur. q. d. contemnuntur.

14. Septemplex. i. multi. f. ad accipiendum.

15. Inflammatio. f. per iram.

16. Fecneratur. i. mutuū dat. Expetit. i. repetit.

18. Falsa lingua. i. adulatores.

19. Habendum. f. ab accipiente ex ipso, vel retinendum apud se. Directo. i. recto.
20. Falsæ. i. mendacis, vel adulæ. In pavimento. q. d. cum non putat.
21. Acharis. id est, non graciosus. Et in. pro, quæ in. Erit. i. esse solet.
22. Parabola. id est, sententia.
23. Stimulabitur. i. cruciabitur, scilicet, quia non fecit quod volebat.
24. Præ confusione. i. quia pudet facere quod debet. Ab imprudenti. i. ob imprudentem.
25. Gratis. i. temere. s. promittendo quod præstare non poterat.
27. Potior. id est, tolerabilior, sæpe enim minus nocet.
28. Sine honore. i. contemptibiles.
29. Producet. i. proferet, seu manifestabit.
30. Inalabit. i. altum faciet. Iniquitatem, id est, iniquitatis supplicium.
31. Mutus in ore. i. cum aliquis obmutescit. Auertit. i. impedit. Corceptiones. i. punitiones secundum iustitiam.

CAP. XXI.

2. **S**uscipiant te. sub. & tractabunt vt leones.
4. **R**omphæa. id est, gladius. Sanitas. f. nisi Deo medicante.
5. Substantiam. f. contumeliosi.
6. Aures eius. f. Dei. Iudicium. f. quod à Deo perit in causa sua. Festinat. i. citò.
7. Vestigium, &c. q. d. argumentum est mali animi: vel sequetur talis viam peccatorum.
8. Labi. i. subtrahere.
9. Impendiis. i. pecuniis. Hyeme. q. d. incommoda ratione agit.
11. Complanata. &c. q. d. pulchra specie.
12. Sensum. i. intelligentiam, vel sensum eius, pro suum. f. in officio.
13. Sensus. i. intelligentia.
14. Sapiens in bono. i. capax bonæ disciplinæ.
15. Sensus, id est, intelligentia. Amaritudo, scilicet, peccati.
18. Scius. i. peritus, seu sapiens. Ad se adiiciet, id est, assumet ad vsum suum.
19. Quasi sarcina. q. d. molesta.
20. Cogitantes. i. auditores.
21. Exterminata. i. euersa, adeoque neglecta.
22. Inenarrabilia. i. incomposita, inintelligibilia.
23. Compedes, &c. q. d. nescit explicare quæ scit, quasi esset ligatus.
24. Ornamentum. pro, velut ornamentum.
25. Confunderetur a persona. i. erubescit ob personam. q. d. non adit.
27. Auscultare. f. quid intus dicatur. Contumelia. q. d. videbitur ei id ignominiosum.
28. Ponderabuntur. f. priusquam proferantur.
29. In ore, &c. q. d. omnia effatiant fatui, at sapientes os corde reprimunt.
30. Animam. f. est hæc diabolus similis.

31. Permanserit, scilicet, in eo vitio, quasi dicat, quandiu talis erit.

CAP. XXII.

1. **I**n lapide, &c. q. d. similis est piger conspurcato, luto iniecto ab aliquo, scilicet, odiosus est ob pigritiam à diabolò iniectam. Aspernationem. i. contemptibilitatem.
2. Manus. inquinatas. q. d. dignus est, quem omnes vident.
3. In deminoratione. i. contemptibilis.
4. Confundit. i. pudescit.
5. Audax, scilicet, femina. Non minorabitur. q. d. non est inferior culpa impiis. Vtrisque, scilicet, patre, & marito.
6. Musica. pro, velut musica. In omni tempore. q. d. cum opportunitate adhibita flagella, & correctio: pro doctrina enim. Græc. disciplina.
7. Testam. q. d. operam perdit.
12. Nequissimi, &c. q. d. vita fatui nequam, æquissima est & peior morte.
13. Omnes dies. f. luctu digni.
16. Acediaberis. i. tædio afficeris.
17. Super. id est, plusquam. Grauiabitur, pro, graue est.
19. Loramentum. i. alligamentum. Confirmatum. vulgò, risoluto.
21. Impensa. i. arte. q. d. neglectim, non adhibita cura.
23. Omni tempore non metuet, coniungendum cum sequentibus.
24. Pungit. i. stimulat, seu excitat. Profert sensum. i. facit promere quod sentit.
25. Deiciet. i. fugabit.
26. Ad amicum. i. amici gratiam.
27. Est concordatio. i. licebit concordare. q. d. non perit amicitia. Superbia. f. illum contemnite. Dolosa. i. doli, seu fraudis.
30. Ante. pro, velut ante.
31. Amicum. sub. etiam pauperem, & inferiorem te. Per illum. i. eius ope, vel cum præcedentibus iungendum.
32. Audiet. f. dedisse mihi damnum.
33. Certum. i. firmum.

CAP. XXIII.

1. **E**orum. f. fatuorum, de quibus supra, vel labiorum erratum. Exprobratione. id est, opprobrio digna vita.
2. Superponit, pro, imponet. Flagella, quasi dicat, quæ reprimat, ne malum cogitem. Ignorantibus, id est, peccatis ignorantia. Nō parcant, quasi dicat, castiger sanè, si errem loquendo. Eorum. f. labiorum.
4. Illorum. f. peccatorum.
5. Dederis. i. permittas. Desiderium. f. mali.
6. Infrunire. i. impudenti. Ne tradas. q. d. ne permittas me esse impudentem.

7. Oris. i. de oris custodia. Scandalizabitur. i. offendet.
8. Illis. f. labiis, vel operibus malis.
10. Nominatio. f. iurando. Ab eis, pro, in eis. f. à peccato.
11. Interrogatus. i. examinatus. Et nominans. q. d. nominando Deum.
13. Frustrauerit. f. iuramentum non implendo. Dissimulauerit. f. corrigere errorem suum. Duplíciter. f. fallendo, & non poenitendo.
14. Retributione. i. punitione.
15. Contraria. i. opposita, seu obiecta: intelligit fortè blasphemiam.
16. Misericordibus. i. piis. f. Dei seruis. Voluptabunt. i. delectabuntur.
17. Verbum. i. res.
18. Confistis, pro, confistes. q. d. habebis ex eo honorem.
19. In conspectu illorū. i. videns eos à te contempti. Assiduitate. i. consuetudine. f. negligentia parentes. Patrias. f. ab aliis.
22. Calida. f. concupiscentia inordinata gulæ, vel auaritiæ.
23. Ore, id est, appetitu, scilicet, luxuriæ. Id est secundum.
24. Panis. i. fæminæ. Finem. f. vitæ, vel q. d. donec perficiat.
25. Transgreditur. f. per adulterium. Id tertium. In. i. contra.
27. Oculi, & c. pro, oculos tamen hominum timet ille. Timentes illum. Græc. timor illius.
28. Et absconditas partes, pro, & abditissima quæque.
29. Post perfectum. i. postquam creata sunt.
30. Fugabitur. i. fugientem insequetur.
32. Sic, & c. Id ad tertium pertinet.
33. Incredibilis. i. inobediens.
34. Ecclesiam, id est, populi cætum. Addaceatur. f. puniendi. Respicitur. i. inquiretur. f. an sint legitimi.
34. Tradent, id est, mittent. Filij, scilicet, ex adulterio.
36. Maledictum. i. execrationem. Eius, scilicet, matris.
37. Derelicti. i. superstites. Respicere in, pro, attendere.
38. Ab eo. f. qui Deum timet.

CAP. XXI III.

1. **A** Nimam suam. i. se. q. d. volo iam introducere sapientiam se commendatam.
2. Virtutis. i. exercitus cælestis.
3. Plenitudine. i. multitudine. Admirabitur. i. erit in admiratione.
6. Sicut nebula, scilicet, tenebris, quæ erant super faciem Abyssi, vel simul erat nebulæ quiddam simile tunc.
7. Columna. f. de qua Psal. 89. in columna nubis loquebatur ad eos.

8. Gyrum, id est, orbem. Circuui, pro, circumdedi, seu circumposui, vel quasi dicar, mihi soli noti cæli, & orbis.

11. Virtute. i. potentia. Calcaui. i. mihi subieci. Requiem. i. populum, in quo velut requiescerem. Hæreditate. f. Dei populo.

12. Creauit. f. quantum ad humanitatē: vel positum pro, genuit. Tabernaculo. f. ecclesia.

13. Hæreditare. i. posside velut hæreditatem.

14. Creata. f. quantum ad humanitatē prædestinata, vel positum pro, genita. Habitatione, fin corpore, vel tabernaculo testimonij. Ministrari, pro, feci ministrari.

15. Sic. f. ministrans. Sion. f. Ierusalem, vel Ecclesia. Firmata sum. i. firmiter mansi. Similiter, pro, præterea.

16. Radicaui. i. radices egi. In partes, pro, in parte. i. sorte. Hæreditas, pro, quæ est hæreditas. Plenitudine. i. pleno cœtu.

17. Cedrus, iunge cum, in Libano. Sion per fin dicitur, & Hermon, vide Deuter. 4. hic Græc. Hermon.

18. Palma, iunge cum, in Cades. Cades, pro, Engadi, seu Gadi, quæ prope Ierico. Græc. Gaddi.

19. Platanus, iunge cum, iuxta aquam. In plateis. i. viis latis, seu palam.

20. Aromatizans, id est, fragrans. Vngula, genus aromatis, quod Exod. 30. dicitur onyx, id est, vnguis. Gutta. f. ex myrrhæ frutice fluens, dicitur & stacte.

21. Libanus, id est, thus. Non incensus. Græci atomum dicunt. Vide Plin. lib. 12. cap. 14. Vaporauit, id est, repleui odore. Mistum, id est, adulteratum mistione aliqua.

23. Fructus, pro, fructusque. Honestatis. i. diuitiarum. Græc. *ωλστν*.

25. Virtutis. i. fortitudinis.

26. Generationibus. i. fructibus.

28. Mea. q. d. sapientum.

30. In me. i. me iuuante.

32. Hæc, scilicet, præstat. Testamentum, id est, pactum.

33. Iustitiarum, pro, iustitiæ. f. faciendæ. Hæreditatem. f. promissit, si illa seruarent. Promissiones. i. promissa. f. se daturum.

34. Posuit. i. statuit. f. Deus.

35. Implet. i. facit abundare. Phison. i. Ganges. Nouorum. i. nouarum frugum.

36. Sensus. i. intelligentiam.

37. Assistens. f. cum copia aquarum spirituum. Geon. i. Nilus.

38. Perficit. i. facit. Infirmitior. f. animus.

39. A mari, id est, plusquam mare. Eius, scilicet, sapientiæ. In Abyso, pro, velut Abyssus. i. profundissimum.

41. Fluuius Dorix, lege, fluuij Dioryxi. fossa à fluuij diducta. Paradiso. q. d. à Deo.

42. Inebriabo, id est, irrigabo. Partus, id est,

productionis. Quidam pratus legunt, pro, prati.

43. Appropinquauit, &c. id est, mari similis factus est.

44. Antelucanum, id est, diluculum, scilicet, quod paulatim creseit. Longinquum, id est, remotas gentes.

45. Inferiores, &c. s. limbum, quo Christus descendit, vel q. d. terram, quod descendit carne sumpturus. Dormientes. i. mortuos. s. corpore, vel anima per peccatum.

46. Quasi prophetiam, quasi dicat, reuelatam. Desinam, scilicet, effundere. Sanctum, scilicet, vitæ æternæ.

CAP. XXV.

3. **A**ggrauor animæ, id est, indignè fero vitam.

6. Canicie, id est, senibus. Presbyteris, id est, senibus repetitio.

8. Corona. i. ornamentum.

9. Insuspiciabilia cordis. i. de quibus nemo male suspicetur, seu sentiat. In lingua. i. modo meo, seu v. potero eloqui.

10. Inimicorum. s. spiritualium.

16. Adglutinandum, &c. quasi dicat, coniunctum est cum Dei timore, scilicet, ex utroque nascitur Dei dilectio.

17. Omnis. i. summa. Id videtur decimum, nisi diuidas sapientiam, & scientiam; tunc enim erit timor Domini.

18. Et omniem, &c. q. d. omnem molestiam feras potius, quam tristitiam; & omne malum potius, quam malitiam mulieris.

20. Obductum. i. inductam afflictionem. Et non, pro, potius quam.

21. Vindictam. s. in te factam.

23. Quam, pro, potius quam.

24. Tanquam vrsus. s. indignabunda. Saccum. s. plena malitia, vel horrida.

25. Modicum, scilicet, celans animi mortem præ pudore.

26. Brevis. i. parua. Super malitiam, pro, præ malitia. Sors, &c. q. d. experiantur id peccatores, seu obueniat eis talis sors.

28. Et non, pro, ne fortè. In specie, id est, conspecta forma.

29. Irreuerentia. i. probum, seu impudentia. Confusio. i. pudor. s. viro suo.

31. Mulier nequam. s. ista tria facit.

32. Debiles, scilicet, facit, quasi dicat, despondere animam. Beatificat, id est, honorat. Græc. consolatur.

34. Exitum. s. per foramen aliquod, sub, aliquo effundetur tota. Veniam. Græc. libertatem. Prodeundi. s. pro suo arbitrato.

35. Ad manum tuam. i. prope te, seu te ducente. Confundet. i. pudefaciet.

36. A carnibus tuis, id est, à corpore tuo, seu

à te. Abscinde, id est, dimitte, dato libello repudij, vel thoro separa. Abutatur te, id est, tua patientia, & lenitate.

CAP. XXVI.

1. **D**vplex. q. d. diutius viuet.

2. Fortis. s. animo. In pace, pro, pace.

3. Pars, id est, fors, seu hæreditas. Parte id est, sorte.

4. Diuitis, &c. q. d. siue vir diues sit, siue pauper, lætus erit tali vxore.

5. Facies. s. in vultu solet apparere timor.

6. Delaturam. i. prodicionem, seu infamiam. Populi. s. furentis.

7. Omnia. s. hæc.

8. Dolor, pro, at dolor. Id quartum est.

9. Communicans, id est, dicens, scilicet, quæ de viro suspicatur.

10. Mouetur adeoque. & boues turbat, & opus. Ita, scilicet, inquieta est. Scorpionem, quasi dicat, læditur. Ira magna, pro, iram magnam affert.

12. Fornicatio. i. impudicitia.

13. Non auertente se. i. curiosa.

14. Irreuerentia. i. impudentia. Te neglexit. i. tua monita contempserit.

15. Os aperiet, &c. honestè describit turpem actum.

16. Os. i. corpus.

17. Datum. i. donum.

18. Immutatio. i. pretium, seu quicquam quo commutes. Animæ. s. talis.

21. Altissimis, scilicet, cælis. Species, id est, pulchritudo.

22. Et species, pro, sic & species.

23. Columnæ, pro, sicut columnæ. Et pedes, pro, sic & pedes, id est, crura. Stabilis, id est, constantis.

24. Fundamenta, pro, sicut fundamenta. Eterna. i. firmissima.

27. Romphæam, id est, gladium, quasi dicat, punctionem.

28. Species, id est, rerum genera. Negligentia, scilicet, recti. Græc. delicto. Labiorum, scilicet, mendacis.

CAP. XXVII.

1. **O**culum. i. mentem. s. à recto.

2. Angustiabitur, id est, premetur, scilicet, contrahens.

3. Conteretur. i. consumetur. s. cessabit. Cum delinquente. s. in morte, vel, q. d. comprimitur inquam delictum, & delinquens: vt sit explicatio præcedentis: sit autem compressio vi quadam, & lædit, & ipsa negotiatio velut impellit in peccatum, & animæ nocet.

4. Instanter. i. diligenter, seu continenter.

5. Aporia, id est, perplexitas, seu defectus, scilicet, mistæ sunt dubiis hominum ratiocinationes.

7. Rusticatio, id est, cultus. Verbum, scilicet, producit velut fructus.

8. Sermonem, scilicet, eius perspectum. Tentatio, id est, exploratio, scilicet, proditur cuiusque mens verbis.

9. Poderem, id est, togam. Agnitionis, id est, iudicii Dei.

10. Veritas, i. iustitia. Reuertetur, q. d. ad illos accedit, cumque illis manet.

13. Tempori. i. opportunitati. f. cum poterunt capere. Cogitantium. i. prudentium.

14. In delictis. f. latantur, cum malefecerint.

15. Obturatio aurium, q. d. ferri à piis auribus non potest.

16. Auditus gravis, pro, auditui molesta.

17. Fidem, f. quam dederat de tacendo.

Ad animum suum, id est, vt optat.

18. Fide, id est, fidelitate.

19. Non persequeris. q. d. fugiet te, nec assequeris illum.

20. Sic & pro, seu, vt continetur cum sequentibus. vel q. d. perinde est, ac perdere amicitiam.

23. Et maledicti, &c. q. d. si ei fecisses iniuriam, posset reconciliari, non item si reuelasti secretum eius.

24. Mysteria, i. arcana. Desperatio est, q. d. desperata est reconciliatio, tanta est infelicitas proditoris.

25. Annuens, scilicet, simulando amicitiam. Abjiciet, i. remouebit ab ea cogitatione.

26. Conuileabit, i. dulciter loquetur. Peruertet, i. mutabit. Scandalum, q. d. ex verbis tuis quæret tibi perniciem.

27. Odium, &c. q. d. nihil æquè odi ac ralem.

28. Diuidet vulnera, q. d. ipsum vulnerabit.

29. Scituit, scilicet, vt ei noceat.

31. Illi pro, illis.

33. Continens, i. retinens, q. d. illis obnoxius.

CAP. XXVIII.

1. **A** Domino, &c. q. d. à Deo punietur. Seruus seruabit, i. diligenter obseruabit, scilicet, vt puniat.

2. Soluentur. Græc. peccata tua soluentur, id est, remittentur.

7. Tabrudo, i. corruptio. Eius, scilicet, inimicitia, q. d. obediendi iracundia suæ.

9. Testamentum, i. pactum, scilicet, præcepta. Despice, id est, dissimula, & ignosce.

10. Lite, id est, contentione.

12. Virtutem, i. potentiam. Substantiam, i. diuitias, f. potentes, & diuites facile irascuntur.

13. Festinatum, i. præcipitanter susceptum. Testificans, scilicet, inique, vel quæ minatur alteri malum.

14. Sufflaueris. Græc. additur, in scintillam.

Vtraque, &c. q. d. potest homo iram accendere, & extinguere.

16. Tertia, i. detrahens. Not. quod Chald. in prouerbiis pro detractore, & susurrone, solet vertere, linguam tertiam: forte quia tertius est, vni apud alterum detrahens.

19. Viratas, pro, viriles, seu fortes. Eiecit, scilicet, domo. Laboribus, i. rebus labore partis.

20. Respicit illam, i. illi deditus est.

21. Comminet ossa, q. d. multo peius lædit.

22. Quasi, pro, vt.

23. Tectus, i. defensus, seu tutus, q. d. qui longè ab ea est, nec cum illa quicquam habet commercij.

25. Inferus, i. mors, seu sepulcrum.

26. Permanebit, f. diu impunita, vel q. d. non manebit apud iustos.

29. Confia, f. vt ex eis facias stateram, & frænos. Stateram, f. ad ea prius ponderanda quam efferas. Rectos, id est, qui regant.

CAP. XXIX.

1. **F**oeneratur, pro, velut mutuum dat, scilicet, reddendum à Deo vel q. d. qui dat elemosynam, multo magis dabit mutuum. Manus, id est, operibus.

2. Redde, f. mutuum ab eo tibi datum.

3. Confirma verbum, i. promissum imple.

4. Quasi inuentionem, &c. q. d. mutuum non reddunt, quasi esset res inuenta.

6. Murmurationum, id est, dantia occasionem murmurandi. Tempus, scilicet, non esse opportunum.

7. Aduersabitur, q. d. terguersabitur, seu repugnabit. Solidum, i. integrum, quod vulgo capitale dicitur. Illud, scilicet, quod retinet, vel totum debitum, q. d. ita nolunt soluere, quasi reperissent.

8. Sin autem, pro, vel etiam, vel, quod si non, q. d. si verò soluat, tamen illum reddit sibi inimicum. Gratis, id est, sine causa.

10. Timuerunt, sub, & ideo dare mutuum noluerunt.

11. Super, &c. q. d. age fortiter, & ei, qui eger, da, & ignosce, si non possit reddere. Trahas, id est, differas dare, vel opprimas non valentem soluere.

13. Perde, i. expende, seu da non recuperaturus. Perditionem, f. animæ tuæ, id est, perniciem, vel q. d. vt per ea sine fructu.

14. Pone, &c. q. d. expende iuxta Dei præcepta: vel magnum puta thesaurum, facere Dei præcepta.

15. In corde, q. d. faciens illum tibi amicum, vel illum consolans. Exorabit, scilicet, à Deo liberationem.

16. Sacculus, scilicet, plenus meritis. Gratiam, id est, beneficentiâ, q. d. non peribit apud Deum remuneratorem.

17. Resurget. i. redibit. Retribuet, scilicet, Deus propter illam.
18. Super, id est, plusquam.
19. Fidem, i. sponcionem, Confusionem, id est, pudorem. Derelinquet, id est, deseret. seum, cui promisit. Bibi. abundat, more Hebræo.
20. Dedit animam. i. se periculo exposuit.
21. Repromissorem. i. fidei usorem.
22. Adscribit. q. d. vult de illius bonis solui suum debitum.
23. Repromittit de. i. fidei iubet pro. Perdiderit. ille pro quo promisit. Reuerentiam, id est, pudorem.
24. Nequissima. i. infelicitate succedens. Dirigentes. i. recte, & prospere agentes. Græc. diuites.
25. Gyrams, id est, versans.
26. Nequam, id est, infelicem. f. quia cogitur soluere pro principali; cuius se fecit fidei usorem. Agere, scilicet, negotia etiam aliena. Iudicium, id est, litem.
27. Recupera. q. d. adiua. Incidas, scilicet, eius causa in periculum.
28. Initium, id est, caput, seu summa, &c.
29. In peregrin, id est, apud alienos.
30. Pro magno. i. velut si magnum esset. Peregrinationis. i. quod accidit peregrinantibus.
31. Nequam, id est, misera.
32. Hospitabitur, &c. q. d. etiam qui hospitio excipit, multa cogitur ferre molestia, vel si hospitio exceptus est, cogitur vicissim excipere cum molestia.
33. Ceteros, scilicet, meos socios.
34. Exi. subaudi, audies in domo aliena exceptus. A facie honoris, id est, aduentu honoratorum. Necessitudine. i. necessitate, scilicet, excipienda amicum. Factus est pro, excipendus est.
35. Corruptio. f. dicendo, Abi domo. Feneratoris. i. mutuum dantis.

CAP. XXX.

1. **N**ouissimo. i. senectute, pater filium videns bene moratum. vel q. d. tandem, scilicet, filius sic correctus. Palpet. f. filius mendicans, vel vagabundus.
2. Zelum, id est, iram, vel inuidiam.
3. Colligabit. f. pater. Sua. i. filiorum. q. d. medebitur ipsorum corruptis moribus. Vocem, id est, rumorem de illorum improbitate sparsum.
4. Remissus. i. dissolutus, seu sine disciplina.
5. Lacta, &c. q. d. si blandiaris, sic se geret, vt timeas ei.
6. Condoleas. pro, doleas. f. postea. Obstupescit. f. præ dolore. q. d. præ dolore obmutescas, vel des poenas, & crucieris, nec possis corrigere: vt qui comedit acerba non potest alia comedere, datque erroris poenas.
7. Delpicias, id est, corrigere negligas.
8. Induret, id est, durus euadat.

13. Operare in illo. i. operam pone diligentem in eo docendo. Offendas. i. incidas. q. d. ne forte turpiter agat.

14. Malicia. i. aegritudine, vel vitiis.
15. Censur, id est, diuitia.
16. Gaudium, scilicet, ex bona conscientia.
17. Aeterna, scilicet, per mortem.
18. Bona, &c. q. d. perinde sunt auaro diuitia, vt mortuo epulae.
19. Effugatur. i. longè est. q. d. nihil ei profunt diuitia. Merces iniquitatis. i. quod meretur eius iniquitas, scilicet, vt frui non possit iis, quæ possidet.
20. Suspirans. f. quia non potest quod optat.
21. In consilio tuo. i. dum deliberas de aliquo.
22. Iucunditas. f. in rebus bonis. Sanctitatis, id est, sanctus. Longæuitas. i. vitam producit.
23. Eius, scilicet, animæ, vel Dei.
24. Zelus, id est, indignatio, vel inuidia. Cogitatus. i. sollicitudo.
25. Splendidum. f. Dei luce. Bonum in epulis, &c. i. bene tibi vititur. f. non parce, vt auari, sed liberaliter & diligenter familiam alit.

CAP. XXXI.

1. **H**onestatis, id est, quam diuitia afferunt. Cogitatus, id est, sollicitudo.
2. Præscientia, id est, providendi in futurum, Sensum. i. mentem, f. interdum à recto.
3. Et in requie, &c. q. d. etiam dormiens cogitat de diuitiis.
4. In diminutione, &c. q. d. etiam victum minuens, vt possit discere.
5. Iustificabitur. i. liber erit peccato. Consumptionem, id est, perditionem.
6. Casus. i. incommoda, & pericula. In specie, id est, ob pulchritudinem, f. qua sunt decepti.
7. Sacrificarium. f. auro. est enim auaritia Idolatria quædam. Deperiet, id est, peribit. Græc. capietur.
8. Si multa, &c. sub potero indulgere genio.
9. Nequam. f. eius, qui inuitauit, forte enim agere fert sua consumi. Ab omni facie sua. i. effuse. q. d. dolere solet maxime, cum alij lætantur. Viderit aliquem. lætari, vel se suauiter videri.
10. Inuidia. f. oculi nequam. Contaminatus, id est, notatus, vel affectus, seu laceratus.
11. Comprimitis, id est, replearis.
12. Disciplina. q. d. modestia, quam disciplina docet.
13. Infrunito. i. impudenti, seu intemperanti. q. d. torquent illum.
14. Conatus, id est, grauatus.
15. Inuenies, scilicet, vera esse.
16. Velox. i. diligens. Omnis non. i. nulla, scilicet, fere. q. d. raro agrotabis.
17. Splendidum. i. liberalem. Veritatis, id est, probitatis. Fidele. i. certum, seu stabile.
18. Pane. pro, in pane. q. d. in dando cibum.

Verum est, quasi dicat, & merito quidem vituperatur talis.

30. In vino, pro, vinum.
32. Arguet, i. ostendet.
32. Aequa, i. aequabilis, seu commoda.
33. Vino, sub, nisi mors.
38. Irritationem, i. animi.
40. Imprudentis, i. offensus, i. facit imprudentem offendere, seu per imprudentiam.
41. In iucunditate, i. dum potando hilarescit.
42. Reperendo, scilicet, siquid debet. Importunum id tali tempore.

CAP. XXXII.

2. **C**onsidera, scilicet, quomodo regere debeas. Græc. confide. q. d. tum poteris sedere, seu quiescere, cum illorum curam habueris; vt statim explicat.

3. Recumbe, i. quiesce. Græc. i. gratiosum, seu decorum. Dignationem, i. dignitatem. Corrogationis, i. ob operam tuam.

5. Primum verbum, q. d. in primis verò. Diligenti scientiam, i. discendi cupidus. Musicam, i. concentum, q. d. ordinem, i. procedito ordine in disserendo, vel de musica honesta loquitur, solita in conuiuiis adhiberi.

7. Comparatio, i. concentus.

8. Signum, i. sigillum.

9. Reuerentia, i. pudore, s. modestia. Bona gratia, i. beneuolentia.

11. Si bis, &c. quasi dicat, Ne responde, nisi bis rogatus. Habeat caput, q. d. summarim dic, s. pauca prudenter.

14. Grandinem, Græc. tonitruum, q. d. vt tonitruum cum fulgure excipitur: ita verecundia cum beneuolentia.

15. Tetrices, i. impediās, seu intrices, vel legendum, tetrices, id est, tetricus sis & tardus. Prior, pro, primum, id est, ante omnia. Domum, id est, conscientiam. Auocare, scilicet, à tumultibus. Lude, i. recreare spiritualiter.

16. Age, &c. q. d. meditare, vt soles. Et nō, &c. q. d. idque purè, & humiliter.

17. Super, pro, in. Inebriantem, i. implentem.

19. Inuidiosè, i. fictè. Græc. simulatè. Scandalizabitur ab ea, i. offendet in illa. q. d. potius damnum referet, quàm lucrum.

20. Inuenient, &c. q. d. rectè iudicabunt. Iustitias, id est, bona opera.

21. Comparationem, i. consentaneam sibi defensionem, vel exemplum similium hominum.

22. Disperdet, i. despiciet, seu negliget. Alienus, s. à consilio. Timorem, pro, timore.

23. Cum eo, pro, secum. Suis, &c. q. d. in iis, quæ sectatur, temeritatis arguetur.

25. Anima tuæ, i. tibi.

26. Attende, id est, caue, scilicet, ne quid, te fallentes, mali agant.

27. Ex fide animæ, id est, conscientie fide informata.

28. Minorabitur, id est, egebit.

CAP. XXXIII.

2. **I**ustitias, id est, bona opera.

3. Fidelis, s. conseruans illum, & verè præmium suo tempore dandum promittens.

4. Interrogationem, &c. q. d. qui sibi propositam interrogationem declarat, eo ipso viam parat responsioni, & libenter ab eo, qui se rogauit, audietur, & disciplinatè respondebit.

5. Quasi rota, &c. s. huc illuc voluitur desideriis, & imaginationibus.

6. Sic & amicus subannator, hæc per parenthesis legendæ, est autem sensus: Vt equus admistrarius hinnit, non gratia sedentis, sed equæ visæ: ita fictus amicus blanditur, non amici causa, sed commodi sui.

7. Et iterum, pro, itemque. Annus, s. solaris, maior lunari. A sole, s. causa est, vel à solene.

9. Immutauit, id est, variè disposuit. Celebrauerunt, scilicet, homines. Ad horam, id est, certo seu præfinito tempore.

10. Ipsis, s. diebus. Dierum, s. communium, seu non festorum. Solo, i. humo.

11. Disciplinæ domini, pro, sapienitiæ sue. Vias, i. viuendi rationem, multiplex enim hæc in hominibus. Aug. tamen ad Simpli. ad mortalitatem refert, ab omnibus per peccatum contractam.

12. Sanctificauit, scilicet, faciens sacerdotes, vel sanctos. Maledixit, s. peccatores. Conuertit, &c. pro, euertit, separans ab aliis. Græc. euertit illos à sedibus suis.

14. Via eius, i. figuli actiones. s. circa vasa. Reddet, s. Deus, iudicium, s. iustum.

15. Duo contra duo. Græc. duo, & duo, q. d. binæ quæque vbi, vnum alteri oppositum.

20. Mulieri, i. vxori. Possessionem, i. opes. De preceris, s. repetens. Illis, s. quæ dedisti.

21. Immutabit, pro, immutet. s. ab eo, quod proximè docui. Caro, i. homo.

23. Præcellens, q. d. stude excellere.

25. Disciplina, i. correctio, seu castigatio.

26. Operatur, &c. q. d. eriam castigatus quæret ab opere quiescere, quid si laxæ disciplinæ haud dubiè quæret libertatem, seu fugiet.

28. Maleuolo, i. malitioso.

30. Non amplificet, &c. q. d. ne quemquam multum graues, sed cum iudicio.

31. Sanguine animæ, i. multo labore, & sudore parta pecunia.

33. Extollens, pro, tollens se, habiens. Quæras, s. de illo, q. d. qui possit indicare, vbi sit.

CAP. XXXIV.

1. **M**endacium, pro, mendax, i. falsa. Vno insensato, pro, vni insensato.

2. Vifa. i. somnia, seu visiones.
3. Hoc secundum hoc, id est, representatio quadam per similitudinem. Ante faciem, &c. quasi dicat, ut accidit in speculo, vbi ante faciem, &c.
5. Malefacientium. i. iniquorum.
6. Parturientes, q. d. cum desiderio profectendi, vel cum molestia quadam.
7. Exciderunt. s. bono, vel spe sua.
8. Sine mendacio, &c. q. d. non est opus istis mendaciis ad obseruandam Dei legem. Complabitur. i. explicabitur. s. sine istis visionibus.
9. Intellectum. i. res intellectu dignas.
10. In multis factus. i. multa expertus. Malitiam. i. malitiæ cognitionem, seu astutiam.
11. Implanatus. i. deceptus. Nequitia. i. nequitia cognitione. s. calliditate.
12. Enarrando, id est, mihi narrata. Verborum, id est, rerum.
13. Horum. s. quæ vidi, & expertus sum.
14. Queritur. s. à Deo, & defenditur. Græc. viuer. Respectu illius. i. Deo respiciente.
18. Quem. s. Deum.
19. Potentiæ. i. potens. Virtutis. i. forte. Meridiani. s. æstus.
20. Deprecatio. i. reconciliatio, vel depulsio. Græc. custodia. s. custodit, ne offendas, vel ignoscit. Casus. i. ne cadas, vel si cecideris.
21. Subfannationes. sub. potius sunt, id est, irrisiones.
22. Solus. s. sufficit, vel queritur. Sustinentibus, id est, expectantibus.
25. Homo sanguinis. i. homicida.
26. In sudore. pro, sudore patrum, vel sudanti. s. mercenario.
28. Quid prodest. i. quis fructus?
30. Baptizatur à mortuo, id est, lauatur, ob tactum mortui.
31. In peccatis. i. ob peccata.

CAP. XXXV.

1. **M**ultiplicat orationem, id est, multum orat, faciunt id omnes sancti viri, vel quasi dicat, est perinde ac si sæpe oret, adeoque à Deo multa obtinet.

3. Et propitiationem, &c. q. d. & recedere ab iniustitia est sacrificare ob propitiationem peccatorum, & pro his deprecari.

4. Retribuet, pro, qui retribuit. q. d. qui benefacit, est sicut qui offert Deo similan.

7. Omnia, scilicet, quæ de Dei oblationibus sunt instituta.

8. Impinguat, &c. q. d. acceptatur à Deo tanquam pinguis.

9. Memoriam. i. recordari.

10. Bono, id est, læto. Minuas, id est, omittas offerre.

11. Sanctifica. i. offer, seu consecra Deo.

12. Donatum eius, id est, quod dedit tibi. Bono, id est, læto. Adinventionem, &c. quasi dicat, inueni quod des, vel da quod inuenierit manus tua. i. quod poteris.

13. Septies tantum. i. multo plus.

14. Praua. i. de male acquisitis.

15. Inspicere, id est, attendere, quasi dicat, offerre. Gloria, id est, respectus, seu acceptio, etiā si gloriosa sit.

16. In pauperem. i. contra pauperem. q. d. non placatur donis diuitis qui pauperem læsit.

18. Super. i. contra. Deducentem eas. i. cogentem flere.

19. Delectabitur. q. d. libenter exaudiet. Complut. non delectabitur. q. d. displicebit ei iniuria, quæ flere facit.

20. Adorat, id est, colit. In oblectatione, id est, libenter.

21. Consolabitur. i. quiescet.

22. Elongabit. i. diu differet. Patientiam. Vide Lucæ 18. Ipsorum. s. iniquorum.

23. Plenitudinem. i. multitudinem. Contribulet. i. conterat.

24. Ad. i. hominis.

26. Speciosa. i. pulchra, & grata.

CAP. XXXVI.

3. **A**lleua. i. eleua. Alienas. s. a te per insiditatem.

4. Sanctificatus es. i. ostendisti sanctitatem tuam, & potentiam.

6. Immuta. i. ede alia: vel q. d. muta per miracula, rerum ordinem.

7. Dextrum. Loquitur more hominum, qui præcipue dextero brachio vtuntur.

9. Extolle, pro, tolle, vel quasi dicat, sublatum deice.

10. Festina, id est, accelera, scilicet, ad punitionem. Finit, scilicet, destinati malis. Græc. iræ. Enarrant, scilicet, homines.

11. Saluatur, id est, euaserit, seu fugerit, vel qui hic non punitur. Pessimant, id est, pessimè tractant.

13. Hæreditabis, id est, possidebis velut hæreditatem.

14. Super quā, &c. i. quæ dicitur populus tuus, seu quæ te colit. Coarquisti. i. comparasti, scilicet, Exod. 4. vel habuisti loco primogeniti.

15. Sanctificationis tuæ. i. vbi coleris. Requiei tuæ. q. d. vbi peculiariter habitas.

16. Virtutibus tuis. i. operibus tuæ potentie.

17. Creaturæ, scilicet, peculiare, seu clientes. Suscita, id est, imple. Precationes, scilicet, pro aduentu Messie.

18. Sustinentibus. i. patienter expectantibus. Prophetæ. s. qui eam dandam prædixerunt. Fideles. i. veraces.

19. Benedictionem, id est, vt benedicens opta-

bat. Vide Num. 6. Consector, &c. q. d. cui omnia secula nota, & subiecta.

20. Et est, pro, sed est.

21. Fera. i. venationis. In senlatum. Græc. senlatum. f. deprehendit statim.

23. Excipiet, scilicet, in maritum, quasi dicat, non valde examinant feminæ, quibus nubant. Et est, &c. q. d. at videndum diligenter viro, qualem ducat.

24. Species. i. pulchritudo. Et super, &c. q. d. ei que super omnia alia placet.

25. Si est, id est, quod si vxori inest. Curationis, scilicet, iræ & tristitiæ, curatumque mariti. Est & pro, & est. Secundum, &c. q. d. felicissimus est omnium hominum.

26. Secundum illum, i. simile illi. Vide Gen. 2. Ut requies, pro, quietis.

27. Egens. f. vir adiutorio, & solatio.

28. Credit, pro, fidat. Nidum. i. fixam habitationem. Obscurauerit. i. nox aduenerit. Succinctus. i. expeditus.

CAP. XXXVII.

1. **A** Micitiam copulaui. i. amicus sum. Inest. f. in eo, quod sequitur.

3. O præsumptio, &c. q. d. o scelus. Græc. o cogitatio praua. Cooperire. i. vt cooperias. Aridam. i. terram. Illius. f. fodalis.

4. Sodalis. f. fallax. Oblectationis. f. prosperitatis.

5. Hostem. f. amici. Accipiet. f. causa ventris.

7. Socero. f. de rebus, vbi periculum, ne potius filia faueat. Græc. cum eo, cui suspectus sis. Zelandibus. i. invidentibus.

8. Omnis, scilicet, talis. In semetipso. i. in propriam vtilitatem.

9. Cogitabit. f. suam vtilitatem.

10. Sudem. q. d. impedimentum, seu offensionem. f. contra te.

11. Tracta. i. consulta. Ironice loquitur. q. d. si tractes, operam perdes. Emulatur. i. zelotypia persequitur. f. de pellice.

12. Traiectione, id est, permutatione, scilicet, dicit, quod in rem suam ei videatur esse, non quid conueniat.

14. Non attendas, &c. q. d. Ironice loquebar, non enim tales consulendi.

16. Secundum animam tuam. i. tibi conformis, seu amicitia iuncta. Quicumque, &c. aliàs, & Græco conformius, qui cum titubaueris in tenebris. i. offenderis, condoleat tibi.

17. Cor, &c. i. prudentem virum adhibe tibi. Pluris, id est, potius.

18. Quam, pro, plusquam.

20. Verbum verax. i. rectum consilium.

21. Verbum nequam. i. prauum consilium. Immutabit. f. a bono in malum. Ex quo. f. corde. Partes, id est, differentia. Vita, hæc præmium

boni. Mors, hæc mali. Dominatrix, id est, gubernatrix, quasi dicat, multum illa pendet ex lingua. Illi.

22. Suavis, id est, indulgens, scilicet, non facit, quæ alios docet.

23. Defraudabitur. i. successibus carebit.

24. Defraudatus. i. priuatus.

25. Sensus. i. mentis.

26. Fideles. i. stabiles.

28. Viri, id est, cuiusque. Numero, scilicet, certo, vel paruo. Israel. q. d. populi fidelis. Innumerabilis. f. æterna vita.

30. Tenta. i. explora. Nequam. f. prauo aliquo desiderio. Potestatem. q. d. coerce.

31. Placet, pro, placere debet.

32. Omni, pro, vlla. Omnem, pro, vllam.

34. Adiciet. i. producet.

CAP. XXXVIII.

2. **A** Rege, pro, à Rege etiã. Donationem. remunerationem. Græc. gloriam.

6. Ad agnitionem, &c. id est, vt ab hominibus agnosceretur, eisque sequeretur. Illorum. f. medicamentorum. Honorari. i. vt honoretur, seu glorificetur.

7. Pigmenta, id est, confectioes ex diuersis speciebus. Non consummabuntur, &c. q. d. non sunt sufficientia ad pacem, & sanitatem mundi, nisi Deus adiuuet.

Pax Dei, pro, prosperitas, seu sanitas à Deo est.

10. Manus. i. opera.

11. Suauitatem, id est, gratiam Deo oblatione, seu thus. Memoriam. f. offertur in memoriam beneficiorum Dei. Impingua. i. pinguem offer. Da, pro, da etiam, quasi dicat, ne negligas medici operam.

13. Illorum. f. medicorum. Incurras, pro, incurere te sit necesse.

14. Requiem. f. quam efficere student in egrotis. Illorum. f. egrotorum. q. d. vt possint cum cæteris sanis conuersari.

15. Incidat, &c. f. accidunt morbi ob peccata.

16. In. pro, super. Dirai. acerba. Iudicium, id est, morem.

17. Delaturam, quasi dicat, ne quis calumnietur, quod illum oderis, si non fleas. Tristitiam, scilicet, ne tibi noceat.

18. Detractionem, id supra vocauit delaturã.

19. Cooperit, id est, obruit, seu opprimit. Fleat. q. d. incuruat.

20. Abductione, pro, obductione. (i. plaga.) sic enim supra, sæpè, vertit verbum Græcum. Substantia inopis, id est, vita afflictæ. Secundum cor eius. q. d. ex corde pendet. f. miserum est, se animo ex cruciare sine vilo fructu.

22. Conuersio. i. reditus ad vitam. Huic, scilicet, mortuo, Pessimabis. i. sedes. f. nimia tristitia.

23. Memor esto, verba mortui ad viuum. Hodie. i. paulo post.

24. In requie, id est, cum decumbit moriturus, vel ubi requieuit. Requiescere, id est, cessare. q. d. auerte mentem ab ea cogitatione. Illum, scilicet, ante mortem, vel te ob illum mortuum tristem. Græc. super illo.

25. Vacuitatis. i. orij. Actus. i. negotiis.

26. Iaculo. i. in cuius cuspidem est stimulus.

27. Vigilia. i. vigilantis studium.

28. Similitudinem. i. expressionem.

29. Concertatur. i. conficitur.

30. Innouat. i. subinde ferit. Contra similitudinem. q. d. subinde aspicit typum vasis formandique, quem ante se habet.

32. Innumera. i. multiplex, seu assidua.

33. Virtutem suam. i. se, seu pectus.

34. Linitionem, scilicet, quæ solet adiungi vasi ad ornamentum. Fornacem, scilicet, quæ vasa coquenda.

37. Inhabitabunt. f. homines. Ecclesiam. i. congregationem sapientium, ubi de rebus grauibz consultatur. Transient. f. tales artifices.

38. Testamentum. i. decreti. Palam facient. i. declarabunt. Disciplinam. i. doctrinam. Iudicium. i. ius, seu iuris prudentiam. Parabolis. i. sententiis reconditis. f. proferendis.

39. Eui, id est, seculi, seu mundi. Confirmabunt, scilicet, ante sua. Deprecatio, scilicet, ad Deum, vt adiuet. Accommodates. f. operi, q. d. intenti. Conquirentes. i. studentes.

C A P. XXXI. X.

2. **N**arrationem, pro, enarrationem, seu explicationem. Versutias. i. argutias, seu obscuritates. Parabolarum, id est, sententiarum reconditarum. f. scripturæ, vt quidam volunt. Introibit, id est, penetrabit.

3. Occulta, &c. reperitio, more scripturæ. Cōuerfabitur, pro, versabitur. q. d. studebit.

4. Ministrabit, id est, aliquo publico munere fungetur.

5. Pertransiet. f. discendi causa. Bona, &c. id est, prospera & aduersa. Tentabit. i. experietur.

9. Tanquam imbres. i. copiose.

10. Ipse. f. Deus. Suis. f. cordis penetralibus, vel suis. i. Dei. q. d. arcana legis Dei consulet.

11. Ipse. f. sapiens. Sua. i. propria, vel sua. pro, eius. f. Dei. Testamenti. i. pacti.

12. Delebitur. f. memoria eius.

13. Requiritur. i. celebrabitur.

14. Genes, id est, populi. Ecclesia, id est, fidelium cœtus.

15. Mille, scilicet, imitatores. vel q. d. si diu vixerit, relinquet nomen, id est, famam, plusquam mille alij. Requieuerit. si ipse per mortem, vel cesset eius fama. Proderit. q. d. illi profuerit, vita, quam agit.

16. Consultabor, &c. id est, consilia dando edisseram. Vt favore, &c. q. d. vehementer ad dicendum impellor.

17. In voce, id est, loquens. Dicit. f. sapientia. Fructus. pro, filij.

18. Libanus. i. thus.

19. Florete. pro, producite. In gratiam. pro, cum gratia. Canticum. pro, cantico. f. Deum.

22. Verbo. i. praecepto, seu imperio. Stetit. f. in mari rubro, & Iordane. Exceptorum. q. d. ita retenta aqua velut in vase.

23. Placor, id est, placabilitas, seu fauor. Minoratio, id est, defectus. Ipfus, id est, ab ipso data. f. Dei perfecta sunt opera.

24. Carnis. i. hominis.

26. Dicere. i. cur quis dicat. f. de Dei operibus. Quid est. pro, quorsum. Quarentur. q. d. suum habent vsum requisitum, seu necessarium.

28. Cataclysmus. i. diluuium. Hæreditabit, id est, possidebit.

29. Directa, quasi dicat, conformes, scilicet, sanctis fauet, malos punit, vel sanctis placent, malis sunt offensiones. i. displicent.

30. Bona, & mala. f. bona, si velint; mala, quia prauis peccatori. Græc. mala.

31. Initium. i. caput, seu summa, &c. q. d. hæc præcipue necessaria.

33. Confirmauerunt. pro, constanter exequentur. Tormenta. i. flagella. Consummationis. f. mundi. vel q. d. cum Deus statuit aliquid perdere. Confundent. pro, effundent; vel cum confusione, seu perturbatione exequentur.

37. Epulabuntur. i. delectabuntur. In necessitate. i. cum opus erit.

38. Confirmatus. f. in eo, quod sequitur.

39. Hora sua. i. tempore suo.

40. Nequius. q. d. nullum habet vsum. Comprobabuntur. f. bona esse, & vtilia.

41. Nomen Domini. pro, Dominum.

C A P. XL.

1. **O**ccupatio. i. molestia. Creata. pro, destinata, seu inlecta. f. ob peccatum. Iugum. i. pondus. Matrem. f. terram.

2. Cogitationes. f. plenæ curis. Adinventiones expectationis. i. designationes rerum expectatarum. Finitionis. i. obitus.

3. A præsidente, &c. q. d. nemo est liber dictis molestiis.

4. Furor, id est, indignatio. Zelus, id est, emulatio, seu inuidia. Tumultus, id est, perturbatio. Fluctuatio. i. perplexitas.

5. Refectionis. i. quietis. Scientiam. i. cognitionem. q. d. perturbat imaginationem.

6. Modicum, &c. q. d. fere nihil quiescit. Respectus. Græc. specula. q. d. tanquam si vigilet.

7. Tanquam, &c. quasi dicat, interdum sibi videretur bellum fugere, seu periculum aliquod. Salutis suæ, id est, cum saluus esset in lecto. Admirans, &c. q. d. miratur se tenuisse, cum nihil esset timendum.

8. Carne, id est, animante, scilicet, id accedit. Septuplum, id est, multo magis.
9. Ad hæc, id est, præterea. Mors, id est, pestis. Sanguiis, id est, cadetes. Romphæa, id est, gladius.
10. In mare, id est, vnde procedunt.
11. Munus, scilicet, datum ad corruptum pedum.
12. Fides, id est, veritas.
13. Substantia, id est, opes. Tōntrium, scilicet, quod paulo post cessat.
14. In aperiendo, &c., id est, ad breue tempus. Lærabitur, scilicet, iniquus. In consummatione, &c., tandem deficient.
15. Nepotes, id est, posterii. Et radices, &c., q. d. orti ex immundis. Super, pro, velut super, q. d. non firmiter fixæ. Sonant, id est, vento concussæ.
16. Super, pro, velut super, id est, iuxta, q. d. vt solent viridia prope aquas, quæ parum durant. Fœnum, id est, herbam.
17. Gratia, id est, benignitas, seu beneficentia. Paradisus in benedictionibus, pro, paradisi fructus. In seculo, pro, in seculum.
18. Sibi sufficientis, id est, sua sorte contenti. Conculcabitur, id est, dulcis est.
19. Edificatio, pro, & edificatio, q. d. duo hæc celebre nomen faciunt. Hanc, pro, hoc, id est, hæc.
20. Gratiam, id est, vniuersitatem. Sationes, id est, plantationes, seu segetes.
21. Conueniētes, scilicet, grati sunt inuicem, seu delectant.
22. Est constitutio pedum, id est, firmant, seu stabiliant hominem. Beneplacitum, id est, probatum.
23. Virtutes, id est, vires.
24. Minoratio, id est, defectus, seu inopia. Adiutorium, id est, aliud, q. d. satis per se adiuvat.
25. Et super, pro, quem super, q. d. magnificè opertus, id est, ornatus. Paradisus, vel timor.
26. Indigeas, Græc. mendices, scilicet, ex ignauia, q. d. para tibi vnde viuas ne cogaris alienam mentiam adire. Indigere, Græc. mendicare, scilicet, ex inertia.
27. In cogitatione victus, pro, vitæ, q. d. non est cogitanda, seu habenda pro vita.
28. Custodier se, id est, cauebit a tali vita.
29. Imprudentis, Græc. impudentis. Conculcabitur, id est, dulcis erit, q. d. laudabitur. Inopia, Græc. mendicitas. Ignis, scilicet, famēs, non enim semper est quiulat.

C. A. P. X L I.

2. **Q**uieto, id est, libero curis. Directa, id est, prospera. Cibum, id est, vnde voluptate.
3. Iudicium, id est, mos, seu lex. Minoratur, id est, deficitur. Defecto ætate, id est, decrepitate.
4. Incredibili, id est, non credenti, est id seculum, quod sæpe decepti sint. Sapientiam, est & id decrepitem, qui tantum non delirant, certe facile obliuiscuntur. Græc. patientiam.
5. Iudicium, id est, morem. Carni, id est, homini, scilicet, vt moratur.

6. Anni, sub, his contentus esto.
7. Inferno, id est, morte, q. d. non est, quod tempore mortis quis queratur se parum vixisse.
8. Conuersantur, id est, libenter, velut amici.
9. Semine, id est, posteritate.
10. In maledictione, &c., q. d. maledicta natiuitas vestra ob talem, scilicet, fatum, vel pro, in maledictionem, scilicet, peccatorum. Pars, id est, portio, scilicet, in supplicio.
11. Maledictio, id est, peccato.
12. In corpore, id est, ob corporis mortem. Nomen autem, &c., q. d. at etiam nomen, & non solum vita, peribit.
13. Numerus, id est, paucitas.
14. In pace, id est, cum animi tranquillitate. Enim, pro, autem.
15. Reuertimini, &c., q. d. pudeat vos horum, quæ iam dicam. Irreuerentiam, pro, reuerentiam, id est, pudorem. Græc. verecundiam, q. d. non omnis verecundia approbatur. Beneplacent in fide, id est, probantur verè, seu merito, q. d. sunt quæ merito improbantur.
16. A patre, id est, coram patre, seu ex reuerentia in patrem.
17. De furto, id est, coniungendum proximè præcedentibus, q. d. vbi habitas, ne fureris. Veritate, &c., q. d. Itemque ob Dei veritatem, & legem prohibentem iniustitiam omnem. Discubitu, id est, immodesto. Græc. discubitu super cubitum. In panibus, id est, cibo capiendi. Offuscatione, id est, perperam descripta ratione.
18. Silēotio, id est, non resalutando. Cognati, pro, a cognato.
19. Partem, id est, suam alicui.
20. Scruteris, id est, sollicitus ad malum.
21. Improperis, q. d. ne improperes eis.
22. Duplices, id est, iteres, scilicet, referendo quod audisti secretum.

C. A. P. X L I I.

1. **H**is, scilicet, quæ statim dicam, quasi dicat, ne de iis erubescas.
2. Testamentum, id est, pactum, si seruando. De iudicio, pro, in iudicio. Iustificare, id est, caue.
3. Verbo, id est, salutatione. Datione, id est, diuisione, id est, faciēda fideliter.
4. Acquisitione, id est, iusta.
5. Corruptione, id est, iniustitia, vt vitanda. Sanguinare, id est, eruentare flagellis.
6. Signum, quasi dicat, notanda, vt caueatur, vel claudenda, & obsignanda. Clauide, id est, ne quis furetur.
7. Iudicantur, id est, condemnantur, vel acculantur, q. d. id nec faciendum, nec permittendum. Probabilis, id est, probatus.
8. Abscondita, &c., quasi dicat, oportet illum clam vigilare, & obseruare eius actus. Aulter efficiatur, id est, violentus. Quidam legunt aulter,

in prophetis. Vide cap. 46. Dignitatem. pro, secundum dignitatem.

4. Præsentia, scilicet, illo tempore. Verba, id est, præcepta.

5. Peritia. Græc. disciplina. Carmina, id est, cantica, seu laudes.

6. Pulchritudinis. q. d. decori. sive Dei cultu. Pacificantes. i. pacifice agentes.

7. Generationibus, id est, ætatibus.

8. Nomen, id est, rationem, seu causam, scilicet, etiam ipsi. Eorum, pro, suas.

9. Sunt, scilicet, alij, ut infideles, seu iniqui.

10. Misericordia. pro, misericordes.

12. Testamentis. i. Dei fœdere. q. d. seruauit Deus cum illis quod Patribus ipsorum promiserat in fœdere.

16. Det. i. prædicet, scilicet, cum redibit.

17. Reconciliatio. q. d. Deo est conciliatus, seu gratus fuit tempore diluuij.

18. Dimissum. i. seruatum. Reliquum terræ. pro, reliqui homines, seu hominum reliquæ.

19. Testamenta seculi, id est, fœdus æternum. Omnis caro. pro, vllum animal, seu vllus homo.

20. Testamento. i. pacto. s. de circumcisione.

22. Crescere. pro, cresciturum.

23. A mari. i. occidentali, quod magnum solet vocari. Mare. s. mortuum. Flumine, scilicet, Euphrate. Terræ. scilicet, Palestinæ.

25. Benedictionem, &c. id est, omnes gentes in ipso, seu eius semine benedicendas. Testamentum, id est, pactum. Caput, scilicet, cum ei apparuit in summitate scælæ. Gen. 28.

26. Agnouit, scilicet, fauens. Patrem, scilicet, cuique tribui suam.

27. Homines Græc. hominem, scilicet, Moysen. Carnis, id est, hominis.

CAP. XLV.

1. **I**n benedictione, id est, cum laude.

2. Sanctorum pro, sanctis. Monstra placuit, q. d. ad eius preces fecit cessare plagas Ægypti.

3. Regum. pro, Regis, scilicet, Pharaonis. Iussit illi, id est, dedit præcepta. s. in Sinai. Ostendit, scilicet, in Sinai. Gloriam suam, id est, se specie quadam gloriosa.

4. Fide, id est, fidelitatem Deum. Lenitate, id est, mansuetudine.

5. Elegit. s. in ducem populi. Carne. i. homine. Audiuit, &c. Græc. audire fecit eum vocem tuam.

6. Coram. i. in præsentia sua, scilicet, loquens cum illo facie ad faciem. Disciplinæ, id est, mores instituentem. Suum, scilicet, Dei. Iudicia, id est, præcepta.

7. Sibi. pro, ei. s. in faciendo miracula.

8. Testamentum, id est, pactum, scilicet, de sacerdotio perpetuo. Beatificauit in gloria, id est, mirifice glorificauit.

9. Iustitiæ. i. iustitiam significante. Stulam gloriæ, id est, gloriosam vestem. Vasis virtutis.

q. d. instrumentis potentibus. i. vestibus miris, quibus eius auctoritas declamabatur.

10. Circumpedes. i. vestem talarem.

11. Memoriam scilicet, Dei.

12. Stulam. s. rationale. Iudicio, & veritate. Alludit ad Vrim, & Thummim.

13. In memoriam. Vide Exod. 28.

14. Corona. s. lamina cingens frontem. Mitram, id est, Cidarim, seu Tiaram. Signo sanctitatis, scilicet, inculptum erat in lamina, Sanctitas Domino. Gloria, &c. q. d. ornamentum honorificum, artificiosum, & intuentium oculos valde oblectans.

15. Ad originem. pro, ab origine. s. mundi.

18. Compleuit. i. consecrauit. ita vocat scriptura consecrare, quod impleantur, id est, perficiantur manus ad offerendum, vel quia in ipsa consecratione implebantur manus sacerdotum muneribus, quæ Deo offerrent.

19. Testamentum, id est, pactum. Glorificare. pro, benedicere.

20. In memoriam placare. i. ut memor Deus placaretur.

21. Potestatem. s. docendi, & interpretandi. Testamentis iudiciorum. pro, pactis, & præceptis, seu præceptis testantibus Dei voluntatem. Testimonia, id est, præcepta.

22. Alieni, scilicet, ad quos sacerdotium non pertinebat.

24. Monstra. i. prodigia, seu mira iudicia, & insolita.

25. Addidit. s. miraculo florentis virgæ.

27. Ipse, scilicet, Deus.

28. Tertius. s. à Moysè, & Aaron. Imitando, Græc. zelando. q. d. dum zelaret ipse.

29. Stare. pro, dum stare. Reuerentia. i. pudore. s. dum illum puderet fornicationis populi cum Madianitidibus.

30. Pacis, id est, de prosperitate. Principem sanctorum. s. sanctorum, vel sacerdotum, id est, summum sacerdotem. s. esse.

31. Et testamentum. pro, sicut testamentum. q. d. sicut & Davidi promisit Regnū perpetuum. Daret. s. Pontifex. Iudicare. s. Regem. Ipsorum, id est, populi. In gentem. pro, in gente, seu generatione.

CAP. XLVI.

1. **I**n Prophetis. pro, in prophetia, seu munere prophetico. Lomnia agebat secundum diuinam reuelationem. Vide supr. cap. 44. Nomen. s. Iosue saluator interpretatur.

2. In salutem. i. ad seruandum in bello.

3. Romphaas. Græc. romphæam. i. gladium, scilicet, dimicando, vel hastam, ut alludat ad id, de quo Ios. 8. cum hastam eleuauit.

4. Dominus. s. per ipsum. Græc. Domini.

5. Iracundia, scilicet, contra hostes. Impeditus, id est, detentus.

6. In faxis, scilicet, adiuvans illum proiectis faxis. Fortis. genitius est.
7. Descensu, scilicet, Berhoron.
8. Potentes, scilicet, hostes, q. d. fugavit.
9. Misericordiam, i. beneficium. Stare, scilicet, suadens, vel. q. d. stando contra populum rebellantem. Gentem, scilicet, Iudaicam.
10. Constituti, i. existentes. q. d. cum duo soli essent, vel iunge cum, inducere. Illos, i. reliquum populum.
11. Suo nomine iunge cum, ut sit, q. d. nominatum cuiusque eorum celebris est memoria.
12. Pullulent, i. suo tempore resurgant.
13. Ad filios, pro, ad filios usque.
14. Renouavit, i. nouum instituit. Imperium, scilicet, regium. Principes, scilicet, Saul, & Dauid.
15. Congregationem. Græc. synagogam. Vidit, id est, agnouit. Deum. Græc. Dominus. q. d. respexit Deus Iacob, scilicet, adiuvit. Fide, i. fidelitate, scilicet, in Deum.

16. Viri, scilicet, Samuelis.
17. Seculi, i. ætatis. Christi, i. vñcti. scilicet, Regis Saul. Omni carne, i. vñlo homine.
18. Regi, scilicet, Saul. Eius, pro, suam. De terra, scilicet, ascendere visus Pythonissæ. Hic apparuit fuisse verè Samuelem, & non dæmonem Samuelis specie. Delere, pro, delendum, scilicet, bello. Gentis, scilicet, Iudaicæ. Vide 1. Reg. 18.

CAP. XLVII.

1. **C**Arne, scilicet, sacrificij. Adeps in Dei honorem comburebatur.
2. Lusit, i. velut ludens leonem interfecit, & vñsum.
3. Gente, scilicet, sua.
4. Exultationem Goliath, id est, exultatam Goliath.
5. Cornu, id est, potentiam & gloriam.
6. Decem millibus. Alludit ad illud: Percussit David decem millia. 1. Reg. 18. Glorificauit, scilicet, populus. Benedictionibus Domini, id est, laudibus magnis. Gloriam, id est, gloriosam, scilicet, diadema regium.
7. Cornu, id est, potentia.
8. Confessionem sancto, i. laudem Deo. In verbo gloriæ, i. glorificans, scilicet, ipsum.
9. Contra, id est, ante.
10. Usque in, &c. i. dum vixit, vel dum viuerent. Amplificarent, i. celebrarent.
11. Christus, Græc. Dominus. Testamentum, id est, pactum.
12. Illum, scilicet, Dauid. Deiecit, scilicet, Deus.
13. Suo, id est, Dei. Sanctitatem, i. sanctum templum.
14. Retexit, pro, texit, id est, operuit, scilicet, more fluuij, sapientia.
15. Comparationibus, id est, parabolis.
16. Dilectis, scilicet, Deo. Videretur alludere ad nomen Iedidiah. vide 2. Reg. 12.

17. Nomine, i. virtute, q. d. Deo iuvante.
18. Complesti, id est, multiplicasti.
19. Potestatem, &c. q. d. ab ulis es potestate & libertate, cum posses, corporis concupiscentias reprimere.
20. Prophanaasti, id est, cõtaminasti dedecore. Inducere, &c. q. d. ita vt Deus iratus filios tuos puniret, Regni parte priuans. Carteris, i. reliquo populo, cui stultitia Salomonis tantum nocuit.
21. Corruptet, i. destruet. Electi, scilicet, Dauid.
22. Dedit reliquum, i. reliquit aliquos.
23. Gentis, id est, populi, scilicet, iuuenum. Stultitiam, scilicet, secutum.
24. Ieroboam, scilicet, etiam auertit.
25. Querterunt, i. expulerunt, scilicet, peccata.
26. Quæsiuit, scilicet, populus. Defensio, id est, vindicta, scilicet, Dei. Liberauit, scilicet, imponendo finem peccandi in ea regione.

CAP. XLVIII.

1. **I**Mitantes, pro, amulantes. vel q. d. volentes per inuidiam illum imitari. Pauci facti, id est, consumpti. Sustinere, id est, ferre, scilicet, nolebant obedire.
2. A se, id est, à calo. Terræ, pro, in terram. Græc. ter.
3. Amplificatus, id est, magnificatus. Similitertibi, id est, vt tu.
4. Deiecisti, scilicet, pradicando. Perniciem, id est, interitum. Vide 3. Reg. 19. & 21. 4. Reg. 9. 2. Par. 21. De lecto, scilicet, pradicxit non surrecturum Ochoziam.
5. Iudicium, scilicet, Dei. Græc. reprehensionem. Defensionis, id est, vñtionis.
6. Vngis, scilicet, Eliseum Iehu. Penitentiam, Græc. retributionem, id est, vindictam. Vide 3. Reg. 19. Prophetas, pro, Prophetam, scilicet, Eliseum.
7. Inscriptus, q. d. de quo est scriptum. vide Malach. vlti. Iudiciis temporum, i. disposito à Deo, seu prafinito tempore. Lenire, pro, quod sis leniturus. Cor patris, &c. q. d. facere filios sentire idem quod Patres, scilicet, sancti.
8. Decorati, id est, ornati, seu honestati.
9. Vita viuimus, &c. q. d. noti sumus solum dum viuimus.
10. In Eliseo completus, pro, Eliseu repleuit.
11. Verbum aliquod, i. res vlla. Prophetauit, id est, Prophetæ opus fecit, scilicet, mortuum suscitans.
12. Monstra, id est, prodigia, seu miracula. In morte, id est, instante morte.
13. Commemoratus, i. recordatus. Purgauit, i. liberauit. In manu, i. opera, seu prädictione.
14. Addidit, scilicet, Deus, cum id per Isaiam prädixisset.
15. Vidit, scilicet, Isaias. Vltima, scilicet, Christi aduentum. Consolatus, scilicet, prädicens liberandos è captiuitate, seu per Christum à peccatis. In sempiternum, id est, seculi finem. Iunge cum sequentibus.

CAP. XLIX.

1. **I**N compositione, &c. pro, velut compositio odorifera, facta opere vnguentarij. q.d. suauissima.
2. Vini. i. lauto.
3. In penitentia, pro, ad penitentiam. i. vitæ reformationem per penitentiam.
4. Ipsius, pro, suum.
5. Præter, sub, ferè. Nam fuerit & alij quidam etiam boni: vel intellige iuxta sequentem notationem. Peccatū. i. idololatria; vel potius, quod excelsa non abstulerunt.
7. Dederunt. i. meruerunt, vt daretur.
8. Incenderunt. i. alienigenæ. In manu. i. prophetante, seu iuxta prophetiam.
9. Euertere. i. ad evertendum. Vide Iere. 1. Eruere, pro, ad diruendum.
10. Confectum. i. visionem.
11. Imbre. i. sub imbris figura. Vide Ezech. 13. & 28. Benefacere, &c. q.d. etiā meminit prosperitatis dāre bonis a Deo. Vide Ezech. 18. & 33. Ostenderunt. i. per opera.
12. Pullulent. q.d. reuirescent resurgendo. Redemerunt. i. seruauerunt. Se, pro, illum. Pide virtutis, pro, fide, & virtute.
13. Amplificemus. i. celebremus. Signum. i. ornamentum.
17. Qui natus est homo, pro, quis hominum natus ei similis?
18. Visitata. i. habita eorum ratio, vt transportarentur. Prophetauerunt, pro, prophetata sunt. f. transportanda.
19. In origine, pro, velut origo. i. omnium principium. f. excellit.

CAP. L.

1. **S**imon. Dicitur is fuisse tempore Prolo-
gus i. Philadelphi.
2. Duplex, &c. q.d. cum templum repararet.
3. Emanauerūt. Apparet istum fodisse puteos ad aquæ copiam, forte prope templum.
5. Domus. i. templi.
8. Gloriosi. i. splendoris eius fulgore. Thus redolens. i. arbor thuris odorem emittens.
11. Pullulans. i. emittens ramos, seu flores. Stola. i. vestem splendidam. In consummatione virtutis. i. perfectæ. f. omnibus vestibus sacerdotilibus.
12. Gloriam dedit, &c. q.d. decorabat sanctas vestes, quibus erat amictus.
13. Partes. i. sacrificiorum.
15. Consummatione. i. perfectæ munere. Amplificare. i. perficere. Græc. ornare.
18. In memoriam, scilicet, vt Deus populi recorderetur.
20. Amplificauerunt. f. Dei laudes.

21. Honor. i. cultus.
22. In omnem, pro, super omnem, scilicet, vt benediceret.
24. Plus. i. prolixè.
26. Credere, scilicet, det. Suis. f. Israëlitis. Græc. nostris.
27. Gens. i. digna gentis nomine. f. Samaritani constati ex variis gentibus. Vide 4. Reg. 17.
28. Sichimis. f. Samaritani.
29. Renouauit. f. scribendo.
31. Vestigium eius est, quasi dicat, ambulat in luce Dei.

CAP. LI.

1. **C**onfitebor. i. laudabo, seu celebrabo.
2. Perditione. i. morte.
3. Altarium. i. contra me. Apparet fuisse per calumniam accusatum.
6. Flama. i. tribulationis vndique opprimentis. Abstutus. i. combustus.
7. Altitudine. i. profunditate. Inferi. i. sepulcri. q.d. a periculo mortis manifesto.
9. Inferno deorsum. f. limbo.
10. Circumdedeunt. f. aduersarij.
11. Memoratus. i. recordatus. Sunt. i. adesse solent. f. te inuocantibus.
13. Exaltasti, scilicet, gloria. Defluente. i. faciente fluere & dilabi, vel q.d. vt a me dilaberetur. f. ne morer.
14. Patrem, &c. Ecce personarum diuinarum distinctio.
15. In Confessione. i. confitendo.
16. Perditione. i. interitu.
18. Sum, pro, essent. Oberrarem. f. peccando, vel peregrinando.
19. Ante repus. i. mature. Græc. ante templum. Florebit, pro, effloruit, vel vt efflorescit. in me.
21. Modicè. i. paruo tempore, seu labore.
24. Consiliarius sum. i. decreui. Illam. i. eius præcepta. Zelatus. i. studiosè secutus.
25. In illa. i. pro illa. f. obtinenda.
26. Luxit. i. splenduit.
27. Agnitione, pro, agnoscens. Græc. purgatione, seu puritate.
28. Possedi cor. i. factus sum cordatus. Derelinquar. f. a Deo.
29. Venter. i. animus.
30. Linguam, scilicet, eruditam. Mercedem, scilicet, laboris mei.
32. In his, pro, de his. Sitiunt. q.d. aridæ sunt, & sapientia indigent.
36. In multo, &c. pro, velut multum, &c.
37. Misericordia, id est, benignitate, seu beneficentia.
38. Ante tempus, scilicet, mercedis, vel, quasi dicat, mature.

I S A I A S.

CAP V T I.

1.

Is 10. i. reuelatio. Chald. prophetia. Amos, scilicet, fratris Amasie Regis Iuda. Super. 70. contra. Iudam, & Ierusalem, id est, tribum Iuda, & Beniamin.

2. Enutriti. 70. genui. Spreuerunt. Chald. rebellauerunt contra.

3. Præsep Domini. pro, Dominum præsepis. hypallage. Me, scilicet, Dominum suum. Non intellexit. Chald. non intellexit vt conuerteretur ad timorem mei.

4. Graui, id est, grauato. 70. pleno. Nequam, id est, maligno. Blasphemauerunt. Hebr. & 70. ad iracundiam prouocauerunt.

5. Super quo. pro, ad quid. q. d. frustra fecero. Languidum, scilicet, morbo.

6. A planta, &c. Chald. à populo vsque ad principes. Tumens. Hebr. parulenta, seu patrida.

7. Deserta. pro, deseretur, scilicet, tempore captiuitatis Babylonicæ, de hac enim sermo. Deuorant. pro, deuorabunt.

8. Filia Sion, id est, Ierusalem. Chald. Cæus Sion. Quæ vastatur. pro, vastata. Chald. & 70. obfessa.

9. Exercituum, scilicet, cælestium, & terrestrium, seu Angelorum, & hominum. Semen, id est, aliquot superstites. Similes, quasi dicat, destructi penitus.

10. Sodomorum, s. similes.

11. Quo. q. d. quorsum offertis. Plenus, id est, satur. q. d. nauseam mihi pariunt. Nolui. pro, nolo. q. d. non mihi placent.

12. Cum veneritis. pro, venitis. 70. ne veniatis. Vt ambulare, &c. q. d. nihil aliud facitis, quam calcare atria.

13. Iniqui. pro, quia iniqui.

14. Calendas. Heb. & 70. Neomenias, scilicet, festa principij cuiusque mensis. Laboraui sustinens. q. d. defessus sum ferendo. 70. non amplius remittam peccata vestra.

15. Sanguine. i. homicidiis.

16. Cogitationum. Hebr. & Chald. operum. Quiescite, id est, desinite.

17. Iudicium, id est, iuste agere.

18. Arguite, scilicet, nisi fecero quod sequitur. Hebr. & 70. disceptemus. Vermiculus. repetitio. idem enim est coccineus color, & vermiculi, ex granis enim fiunt vermiculi, quorum sanguine color fit, qui vulgò, grana, dicitur, scilicet, à granis illis.

19. Bona, scilicet, fructus.

21. Quomodo, admirantis. Fidelis, id est, quæ olim fidem seruabat. Iudicij, id est, æqui-

tatis, seu iustitiæ.

23. Principes, &c. explicatio præcedentis. Infideles. Hebr. contumaces. Chald. rebelles. 70. inobedientes. Retributiones, id est, munera, vt sit repetitio: vel quasi dicat, alter alterum iuuat iniquè, vt ab illo vicissim iniquè iuuetur. sic enim Chald. interpretatur. Iudicant, id est, ius reddunt.

24. Heu. 70. v.æ. Consolabor, scilicet, sumpra vindicta.

25. Excoquam, id est, purgabo more ignis. Scoriam tuam. 70. inobedientes. Chald. improbos tuos. Omne stannum tuum. Chald. omnes peccatores tuos. 70. omnes iniquos à te, & omnes superbos.

26. Iusti. Hebr. & 70. iustitiæ.

27. In iudicio. Chald. cum factum fuerit in ea iudicium. In iustitia. 70. cum elemosyna.

28. Conteret, scilicet, Deus.

29. Confundentur, id est, pudefient. Ab idolis, id est, ob idola, scilicet, quæ coluerant, nec potuerunt ab eis liberari.

Elegeratis, scilicet, ad colenda idola.

31. Fauillæ stuppæ. Hebr. stuppa. Chal. stuppa lini. 70. stipula stuppæ. Vtrumque, id est, fortitudo, & opus, seu vt est Hebr. fortis, & operator. 70. iniqui, & peccatores. Chald. impij, & operum praua.

CAP. II.

1. SVper Iuda. 70. de Iudæa.

2. Mons, id est, locus altissimus, scilicet, dignitate. Domus Domini. i. Ecclesiæ. Omnes, scilicet, ex omni natione aliqui.

3. Vias suas, id est, præcepta sua. Chald. vias, quæ rectæ sunt coram eo. Lex, scilicet, Evangelica.

4. Arguet, scilicet, peccatorum. Lanceas, id est, lancearum. Ad prælium, quasi dicat, erit summa pax per longum tempus, vel semper secundum Christi legem. At sunt bella inter Christianos. An secundum Christi legem?

6. Repleti. s. peccatis. Chald. repleta est terra idolis. Olim. Chal. & 70. ab initio. q. d. vt eorum maiores. Pueris alienis, id est, filiis alienigenarum, quasi dicat, contraxerunt matrimonia cum alienigenis. 70. multi filij alienigenæ nati sunt eis. Chal. in legibus populorum ambulant. Adhæserunt, s. contugio, vel vite imitatione.

7. Repleta est, &c. q. d. cum rebus omnibus abundarent, tamen idola coluerunt.

9. Incurauit se. s. idolis. vel pro, incuruabitur. i. humiliabitur. s. à Deo. Vide inf. Ne ergo di-

mittas.

mittas. Hebr. & non parces. Fossa humo. Hebr. & Chald. puluere. 70. terra.

10. A facie timoris. i. ob timorem.

11. Humiliari sunt. pro. humiliabuntur.

12. Illa. f. punitionis Dei.

13. Cedros, &c. per hæc superbi, & obstinati intelliguntur.

16. Tharsis. 70. maris. Chal. totum versum sic vertit. Super omnes habitantes in insulis maris, & morantes in palatiis pulcherrimis.

19. Voragines. Chal. cauernas. 70. foramina.

22. Quiescite, &c. q. d. definite timere homines, & magnifacere, qui etsi se per iram efferrunt, & magni videntur, tamen nihil sunt, sed Deum timere. Excelsus. 70. in quo. Chald. quasi nihilum.

C A P. I I I.

1. **E**T fortem. 70. & validam. Hebr. quidem est faminimum.

2. Ariolum. Hebr. Chald. & 70. coniectorem. f. ex coniecturis futura prædicentem. Senem. i. longa experientia doctos.

3. Principem, id est, ducem. Honorabilem vultu, id est, auctoritate venerabilem, & gratiofum. Prudentem eloquii mystici. Hebr. dicendi peritum. Chald. prudentem in consilio. 70. prudentem auditorem.

4. Effeminati. Hebr. paruuli, seu pueri. Chald. infirmi. 70. illufores.

5. Corruet. f. vt fieri solet in seditione, & tumultu. Chald. irruet.

6. Domesticum, id est, de domo, seu familia. 70. vel domesticum. Vestimentum tibi est, id est, bene es vestitus, seu vestibus abundas. Ruina, id est, calamitas, seu miseria. Chald. potestas. Sub manu tua, quasi dicat, fulci ruentem domum, vel ciuitatem.

7. Non sum medicus. i. non possum mederi tanto malo. Chald. non sum sufficiens, vt sim princeps. 70. non ero tuus princeps.

8. Ruis, &c. verba Prophetæ.

9. Agnitio vultus, &c. q. d. ex vultu eorum apparet qui sint. Eis, id est, contra eos. f. testificans. Reddita sunt, &c. 70. consuluerunt, seu consultauerunt consilium malum contra se, dicentes: Aligemus insum, quoniam inutilis nobis est. igitur fructus operum suorum comedent.

10. Quoniam bene. Chald. quod beatus est.

11. In malum, id est, lædenti alios. Chal. quia opera eius mala sunt. 70. coniungunt cum sequentibus sic: Mala secundum opera manuum eius accident ei.

12. Exactores. si iniqui. Viam gressuum tuorum. i. vitæ tuæ rationem. Dissipant. i. perdunt, seu deprauant. f. faciunt peccare. 70. conturbant.

13. Stat. paratus. 70. conficietur.

14. Cum senibus, &c. listi præcipue iudicandi. eos enim statim alloquitur.

15. Commolitis. i. cæditis. f. colaphis, vel comminuitis. 70. confunditis. f. pudore.

16. Eleuata. f. superbia. Filia. de faminis loquitur. Nutibus oculorum. f. lasciuia. Chald. stibio linitis oculis. Plaudabant. Chald. crinibus circumuolutis. 70. trahebant tunicas. Composito gradu. Chald. prouocantes. 70. ludentes.

17. Crinem, id est, pilos pudendorum. Hebr. pudenda. 70. turpitudinem. q. d. permittet ab hostibus violari.

18. Illa. f. vltionis, seu punitionis. Lunulas, id est, ornamenta lunæ forma. 70. tunicas fimbriatas.

20. Mitras, id est, vela capitis. Diferiminalia, id est, instrumenta quibus capillos discriminant. dicuntur etiam discernicula, à discernendo. i. separando. Periscelides, id est, crurum ornamenta. Chald. pedum armillas.

22. Mutatoria, id est, vestes pretiosas sic dictas, quod aliis mutatis, seu depositis induantur celebrioribus diebus, seu cum procedendum est. Linteamina. 70. vestes per domum. i. ordinarias, seu quotidianas. f. quibus domi vtuntur.

23. Sindones. fortè sudariola intelligit. Theristra. i. vestes subtiles æstiuas.

24. Fascia pectorali. i. linteo, quo femina dorsum, & pectus tegunt, vt videre est Genæ.

26. Marebunt, &c. i. mastritiam indicabunt, & luctum. vel expriment videtur desolationem, lacrymas. Desolata. f. ciuibus spoliata. Sedebit. flugentium more.

C A P. I I I I.

1. **S**EPTem. i. plurime. Mulieres. f. vidue. Inuocetur. 70. vocetur. q. d. esto vir noster, dicamurque vxores tuæ. Significatur tot perituros Deo puniente, vt viduæ multæ vix sint inuicturæ virum vnum, cui earum aliqua nubere possit. Opprobrium. f. sterilitatis, aut calibatus.

2. Die, id est, tempore. f. post punitionem sequetur prosperitas spiritualis per Christum. Germen Domini, &c. Chald. Christus Domini, in gaudium, & gloriam. Fructus. f. Christus. repetitio est. Terræ, sic dictum, Terra nostra dabit fructum suum. Psal. 84.

3. Sion. Sion & Hierusalem nomine Ecclesia intelligitur. Omnis qui. pro. nempe omnis qui. In vita. i. in libro vitæ. 70. in vitam. Chald. ad vitam æternam.

4. Si abluerit. pro. cum abluerit. 70. quia abluet. Filiarum. i. congregationis. Sanguinem. i. homicidia, per quæ reliqua peccata intelliguntur. Iudicij. f. puniendo, vel in ipsis, vel in Christo, per cuius passionem iustificamur, adiuncta tamen etiam nostra cooperatione. Ardoris. i. caritatis & diuinæ & hostiæ. Aug. 20. Cuius. c. 25. id purgatorium refert.

5. Et creabit Dominus. 70. & veniet. (f. Dominus) & erit. Montis Sion. i. Ecclesia. Nubem per diem. q. d. faciet cum Christianis spiritualiter

quod olim fecit cum Iudæis corporaliter. Et fumum. q. d. densam nubem. Chald. & caliginem. Gloriam. i. gloriosos viros. f. sanctos. vel super omnem gloriam, id est, gloriosissima, scilicet, protectio diuina erit.

C A P. V. bled

1. Canticum. smæstum. Patruelis. Chald. & 78. dilecti. q. d. canticum ipsius, seu de ipso, nempe de vinea sua, vt statim additur.

Vinea sua. pro. de vinea sua. Cornu. i. colle excelso. Chald. monte excelsio. Filio olei. i. pingui. Chald. in terra pingui. 70. in loco pingui.

2. Elegit. pro. eiecit. q. d. purgavit eam lapidibus. vel. lapidum materia cinxit, vt 70. interpretatur. Electam. i. electis vitibus. Turrim. Chald. sanctuariu. Torcular. Chald. altare. Vvas. Chald. opera bona. Labruscas. Chald. opera iniqua.

4. An quod. Hebr. cur. q. d. Dignumne fuit?

5. Sepem eius. Chald. maiestatem meam.

Maceriam. Chald. domum sanctuarii.

6. Nubibus. Chald. Prophetis. Pluant imbrē. Chald. prophetiam.

7. Germen eius delectabile. Chald. plantatio lætitiæ eius. i. ei iucunda. 70. nouella plantatio dilecta. Iudicium. i. quod iustum est. Clamor. oppressorum. vel q. d. clamant ad me iniustitiæ. Chald. multiplicat peccata.

8. Terminum, id est, finem. q. d. sic vt omnia occupetis.

9. Nisi fuerint, &c. sub. ne mihi posthac credatis, aut quid simile. q. d. omnino erunt. Hebraismus est frequentissimus in scriptura; Latini dicunt, Disperem, nisi, &c.

10. Lagunculam. Hebr. batum. minima est liquorum mensura: significatur ergo magna penuria vini & frumenti. Triginta modij. Hebr. Chomer. Chald. corus. Modios tres. Hebr. Ephā. Chald. tria sata.

11. Opus Domini, id est, quod Deus fieri præcipit, vel pauperes. Chald. legem Domini. f. fuit Dei manu scripta. Manuum. Chald. potentia. q. d. non cogitatis, quantus Deus sit, & quam timendus, quod eius opera demonstrant.

13. Ductus est. pro. ducetur. sic infra, præterita pro futuris. Scientiam. i. Dei cognitionem. 70. quia non cognouerunt Dominum.

14. Infernus, id est, sepulcrum, vel locus supplicij. q. d. plurimi morientur, vel condemnabuntur. Animum. i. capacitatem, seu seipsum. Termino. i. fine. q. d. indefinenter, seu supra modum. 70. sine intermissione.

16. Iudicio. f. a se facto. Sanctificabitur. id est, eius apparebit. 70. glorificabitur. In iustitia, scilicet, quam exercebit.

17. Agni. Chald. iusti. Ordinem. q. d. quisque loco suo, seu iuxta vocationem suam. Et desertis, &c. Chald. & substantias impiorum iusti pos-

sidebunt. In funiculo vanitatis. i. modis illicitis. 70. quasi funiculo longo. Vinculum. pro. vinculo. Plautri. q. d. valido, tali enim iugum ligatur. Chald. totum locum sic vertit: Vt qui incipiunt paulatim peccata, augentque, vt crescant, & fortia fiant vt vinculum plautri.

19. Opus eius. i. quod minatur, vel promittit. Sancti. i. Dei, cuius sanctitatem Israëla colit.

20. Malum bonum, &c. Aug. Enchi. cap. 19. de rebus ipsis loquitur, inquit, non de hominibus.

22. Miscendam. i. propinandam vel infundendam. f. in vas: verumque enim significat etiam miscere. Vide Prou. 9. Ebrietatem. id quod inebriat. Hebr. & 70. siceram.

23. Auertis. f. condemnando.

24. Lingua. i. flamma, quæ linguæ similis. Calor flammæ. Hebr. paleam flamma. Chald. manipulum flammæ. Puluis. Chald. fauilla. Ascendit. euanesceat. Eloquium. i. præcepta. Blasphemauerunt. Hebr. contempserunt. Chald. abominati sunt. 70. exacerbauerunt.

25. Conturbati sunt. Chald. commoti sunt. q. d. tremuerunt.

26. Signum, id est, vexillum. Nationibus, id est, gentibus, scilicet, Babylonis. Sibilabit. i. contuocabit. Chald. clamabit. De finibus. q. d. à longe (distat enim procul à Ierusalem Babylonia) eos adducet.

27. Laborans. i. defatigatus. Hebr. & Chal. corruens. In eo. exercitu, seu populo.

29. Leonis. f. conspecta præda.

30. Sonabit. i. Deus, vel exercitus ille. Eum. f. populum Iudeorum. Eius. pro. sua.

C A P. VI.

1. Sedentem. f. specie humana. Ea, quæ sub ipso. Hebr. simbræ eius. f. oræ vestis, seu tapeti, infimæ. Chald. splendor gloriæ eius.

2. Illud. f. solium. Eius. pro. suam quisque. f. non audens aspicere, vel eius. f. Dei, secundum Hier. epist. 142. Chald. duabus velabat vniquisque faciem suam, vt non videret, & duabus velabat pedes suos, vt non videretur, & duabus ministrabat. Hier. ait, faciem & pedes Dei, quia nemo potest scire quid ante mundum fuerit, aut post mundum futurum sit, media tantum cognoscimus. Volabant. sparati ad Dei iussu.

3. Clamabant. sinuando ad Dei laudem. Gloria. i. rebus Dei gloriæ manifestantibus, & ad eum glorificandum excitantibus.

4. Commota. 70. sublati. i. eleuati, vel loco moti. Cardinum. i. postium. A voce. i. vi vocis. Clamantis. 70. clamantium. Fumo. Chald. caligine. Hier. epist. 140. tenebris, & tenebris, verique ignorantia.

5. Tacuit. scilicet, non arguens libere delinquentem populum, pudore vel timore perterritus. Hier. 2. cont. Pelag. Pollutus labijs, scilicet, in sermone peccauerat. Hier. ep. 142. Vidi Dicere

Iudei i deo Isaiam interfectum, quia id dixit, cum Deus dicat neminem se posse videre, & videre. Hier.

6. Calculus. Heb. carbo. Altari. f. holocausti, quod in ea visione simul cum templo representabatur.

7. Auferetur, pro, sic erit ablata.

8. Nobis. Hier. ep. 143. indicatur, inquit, personarum diuersitas sicut vnitas diuinitatis in eo quod vnus loquitur.

9. Dices, pro, dic. Audite, &c. pro, audietis quidem, sed noletis intelligere. Heb. audire audiendo, & ne intelligatis, & videte videndo, & ne cognoscatis, q. d. audietis, sed non intelligetis; videbitis, sed non cognoscetis. Accidit id Iudeis tem ore Christi. Chal. audientes audiunt, & non intelligunt; & videntes vident, & nesciunt. 70. auditu audietis, & non intelligetis; & videntes videbitis, & non cognoscetis.

10. Exceca. i. pradic excægatum iri. Chal. infatua. 70. incrassatum est cor populi huius, & auribus suis grauiter audierunt, & oculos suos clauferunt, ne forte videant, &c. Aggraua. i. obtura implendo re aliqua, vel obtunde.

11. Viquequo. f. tales erunt.

12. Homines. f. abductos in captiuitate. Quæ derelicta fuerat. Chal. desolatio.

13. Decimatio. i. decima. q. d. reliquæ aliquæ supererunt. Chald. relinquetur vnus ex decem. Converteretur, f. ad Deum. Ostensionem. f. latentis virtutis, vt solet in arboribus, quæ cadentibus foliis mortuæ videbantur. Chal. combustionem. 70. deprædationem. q. d. etiam si videatur periisse, vt solent combusta, & deprædata, tamen reuiuiscunt. Quidam ostensionem interpretatur desolationem, q. d. etiam illi pauci vastabuntur.

CAP. VII.

2. **D**Omui. i. familie. q. d. Regi. Requieuit. 70. consensit. Chal. coniuncta est. q. d. iniit Rex Syriæ societatem cum Rege Israël. Ephraim: sic dicta Israël ab Ieroboam primo Rege, qui ex tribu Ephraim. Eius. f. Regis, vel domus David.

3. Qui derelictus est Iasub. Hebr. Sear Iasub, quod Latine est, Reliquiæ conuertentur. Superioris, erat altera inferior. Fullonis. f. siccabantur illic panni aqua purgati.

4. Sileas. i. quiescas. q. d. bono animo esto. Caudis. i. extremitatibus.

6. Sufficemus. i. excitemus.

8. Et caput, pro, & Rex. Damasci. q. d. & non Ierusalem.

9. Et caput. q. d. cum tamen nunc sit caput. Non permanebitis. 70. non intelligetis.

11. Signum. f. in confirmationem dictorum. inferni. q. d. deorsum, quanquam id nō est Heb. Chal. aut in 70.

12. Non tentabo. simulat regionem.

13. Dauid. 70. Iuda. Molestos. f. contemnedo. Hominibus. Chal. Prophetis. Quia molesti estis, pro, nisi etiam molesti sitis. Deo. f. non credendo, non fidendo, non obediendo.

14. Propter hoc. q. d. quia non facitis quod debetis, faciet Deus quod se dignum est. Vobis. f. domui David. Signum. f. potentia suæ, bonitatis, & misericordia. Virgo, sic etiam Chal. & 70. Heb. 70. Halma. i. virgo abscondita. Vide Gen. 24. & Hier. 1. cont. Iouin. & quidem Punica lingua, quæ ab Hebræa deducta est, virgo Almá dicitur. Vocabitur. Chald. vocabit. f. mater (non enim in terra patrem habebit) Hebr. & 70. vocabis. f. tu mater est enim Hebr. persona faminea.

15. Butyrum, & mel. i. cibos vltimos infantibus in Iudæa. Vt sciat, pro, sciendo, vel quia sciet. Chal. donec sciat 70. antequam sciat, quasi dicat, antequam perueniat ad communem ætatem discretionis.

16. Antequam sciat, &c. q. d. antequam nascatur Christus. Derelinquetur. f. desolata. Terra. f. Syria, & Samaria, seu Iuda. Quam tu derestaris. Chal. pro qua tu tribulationem pateris. 70. quam times, seu cui times, ex quibus videtur intelligenda terra Iuda. Id quod confirmant proximæ sequentia. A facie. i. causa.

17. Cum Rege. coniunge cum, adducet. q. d. per Regem illum puniet. Heb. & 70. Regem, pro, nempe Regem. f. Sennacherib.

18. Sibilabit, &c. quasi dicat, vocabit Ægyptios & Assyrios, illi dicuntur muscæ, ob eopiam hi apes, quia fortiores.

20. Conducta. Chald. acuta. 70. inebriata. In his, pro, nempe in his, id est, per hos. In Rege, pro, nempe in Rege. Pilos pedum, id est, pubem: f. aqua pedum dicitur vrina. Intellige vero per caput, & barbam, regem, & nobiles; reliquos per pubem.

21. Homo, id est, quisque, vel aliquis. Vacam. Chal. & 70. vitulam. Boum. f. filiam. Duas, scilicet, solas.

22. Relictus. f. ab hostibus.

23. Argenteis. Chald. drachmis argenti. 70. fideis. f. quæ tanti vendi possint. In spinas. f. penuria colentium.

24. Sagittis. f. metu serpentum.

25. Sarrientur, quasi dicat, non item accidet cultis montibus. Mira in Prophetis transitio subita ab aduersis ad prospera, & contra, quod valde notandum.

CAP. VIII.

1. **S**Tylo hominis. i. litteris vltatis. Chald. scripturam claram.

2. Testes. f. scripturæ. Zachariam, quid, si iste est, de quo in Euangelio Christus?

3. Prophetissam. vxorem suam intelligit.

4. Patrem suum, &c. Hebr. pater mi, & mater mea. Fortitudo, id est, vires, & opes. Coram Rege, i. iubente Rege.

6. Ille, f. Iuda. Aquas Siloe. Chal. regnum domus David quietum, vt aquae Siloe. Assumpsit. Alludit ad defectionem Israël à Iuda: apparetque hinc, fuisse malè factam, etsi Deo permitte, & ordinante bene; vel potius sensus est, Quia populus Israël voluit ducibus Rasin, & Phace destruere Regnum Iuda, aliumque Regem constituere, vide c. 7. Fortè etiam de populo Iudaico loquitur, qui ad illos Reges videbatur defecisse, vt infra indicatur. Itaque dicit, populus iste, f. Iudaicus.

7. Eos, f. Regnum Israël.

8. Ibit, pro, ibit etiam. Ad collum. Chald. ad Ierusalem. q. d. omnia subuertet præter Ierusalem. Tux. i. vbi naceris.

9. Populi, f. Assyriorum, vel Israël. Vincimini. Complut. & hic, & infra: vincimini, q. d. præparate sanè vos ad bellum, certè vincimini. Audite, quod dico.

10. Deus, f. qui vestra consilia dissipabit.

11. Sicut in manu forti. I. mira virtute. Chald. in fortitudine prophetia.

12. Non dicatis coniurationi, i. ne coniureris in Regem vestrum, vt ab eo deficiatis ad hostes. Timorem eius, i. quod timeat, f. populus.

13. Sanctificate, id est, glorificate fidendo ipsi. Chal. sanctum dicite, q. d. colite. Ipse pavor, &c. q. d. ipsum timeat, non homines. Terror. Chald. fortitudo.

14. In sanctificationem, quasi dicat, vos sanctificabit, scilicet, eos, qui se timeant, & colunt, &c. nam aliis in lapidem, &c. Duabus, scilicet, Iuda & Israël.

16. Testimonium, scilicet, id est, id est, prophetiam. Signa, i. tege, vt solent quæ obsignantur. Chald. signa, & absconde legem, quia nolunt discere eam. 70. sigillabunt legem ne discant. In discipulis meis, i. in gratiam discipulorum meorum, quib. resignabitur, vt discant, f. Christi tempore, qui eis aperiet scripturas.

17. Faciem suam, f. Christum Iudæi non cognouerunt.

18. Ecce ego, verba Christi, vide Heb. 3. In signum, &c. scilicet, & Christus, & eius discipuli miracula multa fecerunt, positiq. sunt omnibus in exemplum, vitæ.

19. Nunquid, quasi dicat, respondete. A mortuis? scilicet, Diis, sub, peremisse oracula? Complut. ac mortuis? quasi dicat, nonne Deus est de omnibus rebus consulendus? 70. quid requirent de viuis mortuos? Chal. vnusquisque populus ab idolo suo requirit, viui à mortuis.

20. Magis, i. potius, f. recurrendum. Iuxta verbum hoc, i. ita faciendum. Non erit, &c. q. d. manebunt in tenebris.

21. Transibit, f. quisque eorum. Per eam, f. terram, vel legem. Deo. Chald. idolo.

CAP. IX.

1. **P**rimo tempore, i. primum, finitio prædicationis Christi. Alleuiata, i. liberata peccatis. Nouissimo, i. postea. Aggrauata, f. peccatis, non recepto Christo. q. d. Iudæorum alij credent, alij in infidelitate manebunt. Quidam tamen aggrauatam intelligunt grauidam fide, & operibus bonis, vt sit repetitio præcedentis. Maris, i. qua itur ad mare Mediterraneum. Trans, f. respectu Orientalium. Gentium, f. erat vicina Tyriis, & Sidoniis & superior dicebatur, nam inferior prope lacum Genesareth.

2. Vmbra mortis, i. tenebrosa. q. d. cæca erroribus. 70. & vmbra mortis.

3. Multiplicasti, f. ô Christe. Non. Hebr. & Chal. ei. f. 17 pro 17 & quidem 70. plurimam partem populi deduxisti in lætitia, seu reduxisti eam lætitia. Lætitiā, f. quia multi à fide deficiunt. Id, si legas, non multiplicasti.

4. Iugum, scilicet, excussisti, quo premebatur. Oneris, f. peccatorum vel legis. Virgam, i. dominium, seu tyrannidem, qua premebatur, f. diaboli. Humeri, 70. quæ super collum. Sceptrum, repetitio. Exactoris, i. tyrannicè imperantis. Superasti. Heb. confregisti. Chal. contriuisisti. 70. dissipasti. Sicut, solim factum. Madian, i. quo superatus Madian. Vide Iud. 7.

5. Prædatio, scilicet, bello capti hostes, vel qui per vim alios opprimunt. Sanguine, scilicet, interfectorum, quasi dicat, qui inique occidunt. Combustionem, q. d. punientur Dei hostes igni sempiterno.

6. Patulus, &c. q. d. hinc victoria, & lætitia, de quibus supra. Filius, f. Dei, & virginis. Principatus, &c. Quidam Ecclesiam intelligunt, quæ ab illo sustinetur: sic Achatius in Concil. Ephes. at Tertull. 3. cont. Marc. Insigne, inquit, potestatis suæ, crucem humeris prætulit, non vt alij Reges capite diadema, aut manu sceptrum. Vocatur. Hebr. vocabitur, pro, vocabitur. Admirabilis consiliarius, 70. magni consilij Angelus. Not. hic Hier. dicere, solum pro his omnibus Christi epithetis apud 70. esse, magni consilij Angelus; cætera deesse, & tamen & illa apud 70. nunc sunt, & erant olim, vide Euseb. lib. 7. demonstr. & Chrys. lib. de Christi Deitate. Pater futuri sæculi. Hebr. Pater sæculi, seu æternitatis. Chal. vir permanens in æternum Christus. Princeps pacis, 70. addunt: Adducam enim pacem & sanitatem eius super Principes.

7. Multiplicabitur, 70. magnum erit. Solium David, i. Ecclesiam per id figuratam. Confirmet, 70. dirigat. Iudicio, & iustitia, i. iusto iudicio, seu perfecta iustitia. Zelus, i. amor iusti, vel hominum.

8. Verbum. 70. mortem. Cecidit. q. d. atque accidit, sicut Dominus dixerat euenturū. Chald. auditum est. Israel. repetitio. Idem enim Iacob & Israel. significatur verò populus Israeliticus, quem Deus per Isaiaam prædixit vastandum ab Assyriis.

9. Sciēt, scilicet, Deum esse veracem.

10. Succiderunt. s. hostes. Immutabimus, id est, eorum loco sufficiemus.

11. Rafin. pro, nempe Rafin. Eum. s. populum Israel. In tumultum vertet. Chald. excitabit, scilicet, contra Israel.

12. Toto, scilicet, aperto. q. d. audissimē. Extenta. s. ad percutiendum.

13. Percutientem, scilicet, Deum.

14. Caput, & caudam. vide inf. Incuruantem, &c. i. deprimentem, scilicet, proximos. 70. magnum, & paruum.

17. Latēbitur, scilicet, fauens. Hypocrita, & nequam. 70. iniquus, & prauus. Stultitiam. Chald. mendacium. 70. iniusta. Eius. scilicet, Dei.

18. Succensa est 70. succendetur. Ignis. pro, igni. vel q. d. ardebit vt flamma. Veprem. pro, velut veprem. vel q. d. impios, qui sunt vt vepres & spinæ. Vorabit. signis calamitatis, vel inferni. In densitate. pro, velut in densitate. q. d. more densi saltus igni correpti. Conuoluetur, &c. quasi dicat, tandemque euanesceat, vt solet fumus eleuatus.

10. Conturbata est. pro, conturbabitur.

20. Declinabit. s. quærens escam. Ad dexteram, &c. lege sic, ad dexteram, & sinistram (q. d. huc illuc) & esuriet, & comedet, &c. Carnem brachij sui. Chald. substantiam proximi sui.

21. Manasses. 70. comedet Manasses.

CAP. X.

1. **ET** scribentes. pro, nam scribentes. 70. scribentes enim.

3. Visitationis. i. punitionis Dei. Longē, scilicet, Assyria. Gloria. i. opes, de quibus soletis gloriari. q. d. quid tunc fiet de rebus vestris? vel, quem tunc pecunia exercitum comparabitis, qui vos defendat?

7. Assur. 70. Assyriis. potest & nominatiuus esse. q. d. vae vobis, nam Assur, &c. Virga furoris mei, id est, qua vtor ad puniendum iratus. Baculus. s. quo percutiam vos.

6. Fallacem. Chald. hypocritam. 70. iniquam. Furoris mei. i. cui sum iratus. Mandabo. Not. Dei permissionem in malis dici mandatum, quia ea in bonum iustitiæ suæ ordinar: sic David dixit maledictionem a Deo præceptam. 2. Reg. 16.

8. Mei, id est, mihi subditi.

9. Charcamis. s. expugnata est a me. Emath. 70. Arabia. Samaria, scilicet, expugnabitur, vel expugnata est.

10. Idoli, id est, vbi coluntur idola. De Samaria. sub. auferam.

12. Cuncta opera sua, id est, quicquid destinauit facere per Assyrios. Magnifici. Chald. elati. Altitudinis. notatur fastus & arrogantia.

14. Derelicta, scilicet, ab aue.

15. Quomodo, &c. sub. sic eleuatur Assur, & exaltatur contra me.

16. Pinguibus. i. fortibus. Tenuitatem. Chald. plagam. Succensa. lege sic, quasi combustio succensa. q. d. consumam velut igni subiecto gloriam eius, id est, potentiam, seu exercituum, quo gloriatur.

17. Lumen Israel, id est, Deus. In ignem, id est, velut ignis, scilicet, suos illuminans, & defendans; hostes perdens. Spina, & vepres. Chald. Principes, & Satrapæ, scilicet, Assyriorum. Saltus. Chald. multitudinis exercitus. Carmeli, id est, agri fertilis, seu arboribus confiti, scilicet, exercitus. repetitio. Ab anima ad carnem, id est, anima, & corpore. Chald. animæ cum corporibus.

19. Ligni saltus. Chald. bellatorum. Scribet, id est, poterit describere.

20. Percutit. s. hostis, cui antea seruiebat.

21. Reliquia, id est, reliqui, seu pauci.

22. Consummatio, id est, perfectio, seu consumptio, scilicet, te, ad paucos eosque perfectos, redacta. 70. sic locum hunc totum reddiderunt, verbum enim (accusatiuus est) consummans, & abbrevians in iustitia (scilicet, Deus) quia verbum abbreviatum Dominus Dominus exercituum faciet in vniuerso orbe. Inundabit iustitiam, id est, affluet iustitia.

23. Consummationem. Chald. consumptionem impiorum.

24. In via Egypti, id est, more Aegypti. q. d. vt olim te percussit Aegyptus.

25. Consummabitur, id est, cessabit, scilicet, contra te, & vertetur contra Assyrios. Eorum, id est, vertetur. Virgam. pro, iuxta virgam, scilicet, qua percussit Aegyptios in mari. In via Aegypti, id est, vt olim percussit Aegyptios. repetitio.

27. Computrescet. 70. corrumpetur. q. d. dissoluetur. Iugum, scilicet, quo te premebat. A facie olei, id est, propter Dei misericordiam. Chald. a facie Christi.

28. Veniet, scilicet, Assyrius. Describit ciuitates, per quas Assyrius transiit in Ierusalem. Vasa id est, impedimenta, seu instrumenta bellica.

29. Sedes nostra. q. d. dicent, sedeamus hic, & quiescamus.

30. Hiini, id est, clama, scilicet, ad vicinas ciuitates, aduentare hostes. Filia, id est, congregatio. q. d. popule. Panpercula, pro, & paupercula.

31. Migravit, scilicet, fugiens.

32. Adhuc dies, &c. q. d. dicent, oportunitas est, vt in Nobe subsistamus. Chald. adhuc dies magnus, & multum tempus vt ingrediatur (scilicet, Ierusalem) stabit Sennecherib in Nobe, vrbe

sacerdotum contra murum Ierusalem.

33. Confringet, scilicet, Assyrios. Lagunculam. pro, vt lagunculam. Excelsi statura. comparat milites arboribus, & exercitum saltui.

CAP. XI.

1. **R** Adice, id est, stirpe, seu progenie. Chald. filius. Et flos, &c. Chal. & Christus de filiis filiorum eius vngetur.

2. Pietatis. sic etiam 70. at Heb. timoris.

3. Arguet, scilicet, peccatores.

4. Terram. Chal. peccatores terrę. Virga. Chal. & 70. verbo. Spiritu. Chal. eloquio.

5. Iustitia cingulum, &c. q. d. habebit ei iustitia perpetuò, more cinguli. Chald. erunt iusti in circuitu eius. Et fides. 70. & veritas. Chal. & fideles accedent ad eum.

6. Habitabit, &c. Chal. in diebus Christi multiplicabitur pax in terra & habitabit, &c.

Lupus cum agno, &c. q. d. feroces alioqui cum mansuerint. Minabit. i. ducet. q. d. facile erit cuius eos regere.

7. Pascuntur. f. Dei verbo. Leo quasi bos, &c. q. d. feroces homines induent mansuetorum mores, viuuntque simul, & eadem vtentur mensa. sermo metaphoricus, qui frequens in Prophetis.

8. Ab vberē. f. pendens. q. d. lactans, vel abstractus. f. lactatus. Super foramine, &c. q. d. nihil timebitur, quia nihil noxium. Aspidis, id est, vbi ante solebat aspis morari. i. noxius conuersari.

9. Monte. f. ecclesia. Repleta est. pro, repleta erit tunc. Scientia, id est, cognitione. Operientes. f. terram. q. d. abundantissime.

10. Radix Iesse. f. Christus qui de radice, id est, stirpe Iesse. Chald. filius filiorum Iesse. Qui stat, &c. 70. qui confurgit, vt sit princeps gentiū. Signum, id est, vexillum, ad quod populi congregentur. Ipsum gentes, &c. 70. in ipso gentes sperabunt. Chal. ipsi regna obediunt. Sepulcrum. Heb. & 70. requies. Chal. mansionis locus.

11. Secundo, scilicet, per Apostolos, qui prius per se. Reliquetur. f. non interfectum. Phetros. 70. Babylonia. Æthiopia. Chald. India. Elam, id est, Chaldaea, seu Persia. Senaar. Chal. Babylonia. 70. solis ortu. Emath. 70. Arabia.

12. Signum. i. vexillum. f. per Apostolos. Nationes, id est, gentes, scilicet, ad fidem amplectendam. Plagis, id est, extremitatibus. Heb. alis, seu angulis. Chal. ventis. 70. alis.

13. Zelus, id est, simulas, seu inuidia.

14. Volabunt. f. Apostoli prædicatione. In humeros. 70. in nauibus. Chald. vno humero in, id est, vnanimiter contra. Prædabuntur. f. captiuantes in fidei obsequium. Filios Orientis, id est, Orientales. Præceptum manus, scilicet, sequentur. q. d. iussu obediunt.

15. Linguam, id est, finum, seu oram. Intelligit autem mare rubrum quod Aegypto propin-

quum, vel mare Aegyptum alluens. Flumen. Chald. Euphratem. Septem, id est, multis: sensus est, Omnia futura Apostolis peruia, sublatis omnibus impedimentis.

16. Relinquetur ab Assyriis, id est, à dæmone potestate liberabitur.

CAP. XII.

1. **C**onfitebor, id est, benedicam, seu laudabo. Conuersus, scilicet, in misericordiam. Chald. & 70. auersus. Consolatus, scilicet per incarnationem seu redemptionem. Chald. & 70. misertus.

2. Saluator. f. Iesus. Fiducialiter agam. Chald. & 70. confidam in eo. Fortitudo. 70. gloria. Laus mea, id est, quem laudem.

3. Aquas. Chal. doctrinam nouam. Fontibus, scilicet, Apostolis, seu Euangelis. Saluatoris, scilicet, Iesu. Confitemini. i. benedicite. f. laudando, gratias agendo. Adinventiones, id est, consilia. Chald. opera. 70. gloriosa. f. consilia seu opera. Excelsus. Chal. fortē. 70. exaltatum.

5. Cantate Domino. 70. laudate nomen Domini. Magnificet. Chald. magnalia. 70. excelsa. Annuntiate hoc. Chald. manifestum est hoc. Hoc. 70. hæc.

6. Habitatio. Chal. congregatio. 70. habitator. Sanctus. f. Christus, qui sanctus sanctorum, sub quo sanctificat.

CAP. XIII.

1. **O**nus, id est, prophetia de punitione, seu calamitate. 50. visio contra Babylonem. vide cap. 15.

2. Super, id est, contra. Montem, id est, superbam Babylonem, nisi fortē montem aliquem Persæ, vel Mediæ intelligat. Caliginosum, scilicet, errorum tenebris. 70. campetrem. Leuate, scilicet, ô Mediæ & Persæ. Signum. i. vexillum. Portas. f. Babylonis. Duces. f. exercitus hostilis.

3. Sanctificatis Chald. præparatis. f. militibus. Gloria mea. i. expeditione, quæ cedit in gloriam meam.

4. Montibus. f. Mediæ, & Persæ. Regum, scilicet, Cyri, & Darij, ille Persarum Rex, hic Medorum. Gentium. 70. & gentium. Militiæ belli. 70. genti bellicosa.

5. Summitate cæli, id est, extremitate terræ, vbi videtur tangere cælum. Dominus. f. adest vlturus. Vasa, id est, instrumēta. Terram, scilicet, Babyloniæ, vel orbem; vt ad diem iudicij referatur, cuius figuræ quedam sunt, præcedentes Dei punitiones.

7. Tabescet. 70. timebit.

8. Combusta: pro, velut combusta: scilicet, arida: vt solent exusta. Ita dictum à Christo, arescentibus hominibus præ timore.

9. Crudelis. f. impiis seu videtur Dei iustitia. De ea, scilicet, ciectos.

10. Stella, &c. isto loquendi modo solet scriptura maximam calamitatem significare: afflictis enim omnia videntur tenebrosa. Potest & ad diei iudicii tenebras referri: de quibus est in Euangelio.

11. Infidelium. Chald. impiorum. 70. iniquorum. Non sunt iniqui fideles Deo. Arrogantia fortium. 70. iniuriam superborum. Humiliabo, id est, deprimam.

12. Pretiosior, &c. q. d. rari erunt superstites, seu qui tantam calamitatem euadant: pretiosa quæque rara, ideo pretiosum pro raro. Chald. id de iustis Dei quæque amantibus intelligit. Mundo obrizo. Hebr. & Chald. auro Ophir. 70. lapide ex Ophir.

13. Propter hoc. i. vt vlciscar. Turbabo. s. tenebris. Monebitur. s. terræ motu. & hic loquendi modus in scriptura magnam Dei iram, hominumque calamitatem significat.

14. Fugiens. s. leonem. Ovis. s. fugiens lupum. Congreget. s. vt seruet. q. d. frustra fugient, nec enim poterunt euadere. Fugient. sub. nec euadent tamen: omnis enim, &c.

20. Vsq̃ue in finem. 70. in æternum. Vsq̃ue ad generationem, &c. 70. per multas generationes, vt sit explicatio præcedentis, vel repetitio; nunquam enim rediit ad pristinum splendorem. Hiér. ait, suo tempore à bestiis fuisse habitatam. Arab. Chaldæa vicina est Arabiæ deserta.

21. Bestia. Chald. simia. Pilosi. Chald. & 70. demones, scilicet, apparere solent demones specie hircorum.

22. Vlutæ, aues sunt. Chal. cati. 70. onocentauri. Sirenes. Chal. dracones. 70. ericij. Delubris. Chald. & 70. domibus. Voluptatis. s. quondam. Chal. & 70. eorum. Tempus eius. Chal. tempus interitus Babylonis. Quidam id coniungunt sequenti capiti, vt ad Christum referatur. Elongabuntur. i. differentur.

CAP. XIII.

1. **A**duena. Gentiles intelligit fidem Christi recepturos.

2. Tenebunt. i. comitabuntur redeuntem. 70. accipient. Eos. s. Israëlitas. Adducent. Id factum præcipiente Cyro, & Artaxerxe. Vide 1. & 2. Esd. Exactores suos. i. oppressores. 70. dominantes sibi. s. quondam.

4. Parabolam istam. i. parabolicum canticum. 70. planctum hunc.

7. Terra, scilicet, antea Babylois subiecta. vel Iudæa.

8. Abietes, &c. per hæc intelliguntur homines Principes. Libani, sub. dicentes. s. quod sequitur. Dormisti. i. mortuus es.

9. Infernus, &c. q. d. descendent tibi in infernum occurrerunt qui illic erant cum tumultu, &c. Descriptio est metaphorica per similitudi-

nem aduentus Principis victi in bello. Tibi, id est, vt tibi occurrerent, repetitio. Gigantes, id est, tyrannos.

12. Lucifer. Chald. qui eras splendidus inter filios hominum. Id solet ad diabolum referri, qui à Deo splendidus creatus. Cælo, id est, altitudine gloriæ tuæ. Manè oriebaris, id est, vt stella cum oritur, ita fulgens domo egrediebaris. Chald. sicut stella lucebas.

13. Astra Dei. 70. astra cæli. Chal. populū Dei. Testamenti. i. Sion, vbi tabulæ legis. Chal. fedoris. 70. sublimi. Lateribus Aquilonis. q. d. ad dexteram orbis. i. loco digniori.

15. Infernum. s. locum damnatorum. Profundum laci. 70. fundamenta terræ. Chald. extremitatem laci domus perditionis.

16. Ad te inclinabuntur. s. vt iacentem videant. 70. Super te mirabuntur.

18. In gloria. i. gloriosè. Vir in domo sua, id est, quisque domi suæ, seu in sepulcro suo.

19. Pollutus. 70. abominabilis. Oboolutus, id est, commistus. Fundamenta laci, id est, profundum foveæ.

20. Consortium, &c. q. d. non habebis vtili gloriosam sepulturam. Tuam. i. tibi subiectam. 70. meam. Tuum. 70. meum. Non vocabitur. q. d. delebitur memoria.

21. In iniquitate. i. ob iniquitatem. Chald. propter peccata. 70. pro peccatis. Ciuitatum. i. ciuitatibus. 70. bellis. Chald. inimicis.

22. Germen, & progeniem. Chald. filium, & nepotem.

23. Terens. i. excutiens.

24. Si non. i. omnino sic.

25. Assyrium. s. exercitum Sennacherib. Vide 4. Reg. 19. Eis. s. Iudæis.

28. Onus. i. propheta de calamitate. Chald. onus prophetiæ. 70. verbum.

29. Percussoris. s. Ozia, vel Achaz. Regulus. s. Ezechias filius Achaz, pronepos Ozia. Chald. totum locum sic reddidit: De filiis filiorum Iesse egredietur Christus, & erunt opera eius in vobis quasi serpens volans. Absorbens volucrem. Hebr. serpens ignitus volans. 70. serpens pennatus.

30. Pauperes. Chal. mites.

31. Aquilone. i. Assyria, vel Iudæa. Fumus. i. molestus exercitus. Chal. malum. Gentis. s. Gentilibus de Christo querentibus.

32. In ipso, &c. 70. per ipsum saluabuntur populi multi.

CAP. XV.

1. **O**nus Moab. Chald. onus calicis maledictionis ad propinandum Moab. sic suprâ, & infr. 70. verbum contra Moab. sic supr. & infr. Vastata est. 70. peribit. Ar. vrbis nomen. Chald. Lehaiath. Murus. Chald. vrbis.

Conticuit. Chald. i. p. s. dormientibus.

2. Ascendit, scilicet, Moab. Domus & Chald. in domos. Hebr. in Baith, id est, in domum, scilicet, templum idoli, quod erat in arce Dibon.

Excelsa, id est, altaria, seu loca edita, ubi idola colebatur. Nabo, scilicet, euerfam. Caluitium, & scilicet, euulsis capillis, seu tonsis, barbaque rasa, olim merorem significabant. Vide Iob 1.

4. Expediti, id est, armati, seu milites. Chald. accincti. Vlulabunt, scilicet, depositis armis. Eius, pro, eorum, seu cuiusque. Sibi, abundat, more Hebræo.

5. Ad Moab, id est, propter Moab. loquitur in persona Moabitarum. Vestes, id est, fortes, scilicet, fugient. Vitulam contentantem, id est, populum fortem, similemque vitulae trienni. Hebr. Chald. & 70. vitulam triennem.

7. Operis, scilicet, mali. q. d. pro meritis punietur. Visitatio, id est, punitio. Torrentem Salicum, id est, Euphratem. de quo: In salicibus in medio eius suspendimus, & c. Chald. mare Occidentale. Ducent, scilicet, hostes.

8. Circuibit, & c. q. d. omnia plena erunt clamore, & planctu.

9. Additamenta. Chald. congregationem exercitus. Leonem, scilicet, Nabuchodonosor. Et reliquis terræ. Chald. & residuum terræ eorum diripietur.

CAP. XVI.

1. **D**omine. Non est Heb. Chald. aut in 70. Petra deserti. vrbs est Moabitarum. erat autem Rhut, è qua Christus, Moabitis. Filia, id est, congregationis. f. Ierusalem.

2. Filia, id est, oppidula, seu vici. Transcensu, id est, transitu. Arnon. nomen est fluij, & ciuitatis Moabitarum.

3. Pone quasi, & c. q. d. quare tenebras. Fugietes, scilicet, Israelitas, vel Moabitas.

4. Mei. non est Chald. nec apud 70. Pulvis. f. persequentium. Chald. hostis. Consummatus, id est, consumptus. Miser. Chald. deprædator. Conculcabat. i. vastabat, scilicet, hostis.

5. In misericordia, id est, per misericordiam. f. Dei. Sedebit, scilicet, Christus. Tabernaculo. Chald. ciuitate.

7. His qui, & c. Moabita significantur.

8. Sunt, pro, erunt. Flagella, id est, palmites. f. ciues. 70. vites. Relictæ. pro, quæ relictæ. Trāsierunt, scilicet, fugientes, vel potius in captiuitatem abductæ.

Mare, id est, Euphratem.

9. In fletu Iazer, id est, sicut fleui super Iazer. Loquitur in persona Moabitarum. Vincam, id est, ciues, seu populum. Inebriabo, id est, rigabo. q. d. effundam copiosissime lacrymas. Calcantium. Chald. deprædantium, comparatur hostium vastatio conculationi vuarum, & segetum.

Irruit, scilicet, hostiliter.

10. Carmelo. i. locis fertilibus.

11. Venter, id est, interiora. Ad, id est, propter. Quasi cithara, & c. id est, submisit flebit, vt solent marore deiecti.

12. Laborauit, scilicet, frustra supplicans idolis. Sancta, id est, templa. Valebit, scilicet, liberari.

13. Ex tunc, id est, olim, scilicet, multo antequam eueniret.

14. In tribus annis, id est, post tres annos, vel post paucos. Quasi, id est, vt solent, scilicet, prefigi. Super. Chald. cum. Sicut racemus. Non est Heb. Chald. aut in 70. nec in Complut. Multus. 70. honorabilis.

CAP. XVII.

1. **I**n ruina. i. post ruinam.

3. Adiutorium, scilicet, destructa Samaria. Chald. dominium. Erunt. q. d. peribit eorum gloria, & Israelis.

4. Iacob. i. Israelis. f. capti ab Assyriis.

5. Et erit, & c. q. d. redigetur ad paucitatem, seu inopiam. Restiterit, scilicet, relictum à messoribus. Raphaim. Chald. Gigantum. 70. dura.

6. Excussio oleæ. pro, excussa olea.

Duarum, vel trium. pro, duæ, vel tres, & c.

Eius. f. manere solet.

7. Inclinabitur. Chald. innitetur. 70. confidet. f. tribulatio solet ad Deum reducere.

8. Delubra. i. simulacra.

9. Eius, scilicet, Israel, vel Damasci. A facie, & c. id est, cum inuaderent olim Israelitæ terram Chananzorum.

10. Fidelem. Ironice secundum Hier. 70. infidelem. Germen. 70. semen. Alienum. 70. infidele, scilicet, quod fructum non reddat.

11. In die, & c. q. d. ubi plantaueris. Labrusca, scilicet, nascetur loco vuar. Et manet, & c. q. d. etiā si citò floreat, at tempore mellis nihil erit. In die hereditatis, id est, adueniente tempore possidendi. Dolebit, scilicet, spe sua frustratus.

12. Populorum, scilicet, Assyriorum. Mira in Prophetis transitio ad alia, & frequentissima; quod diligenter aduertendum.

13. Increpabit. f. Deus. 70. exterminabit. Turbo. Chald. rota. 70. pulvis rota.

14. Nos. f. Dei populum.

CAP. XVIII.

1. **T**erræ, scilicet, Ægypto. Cymbalo alarum, id est, quæ cymbalis, id est, cymbis, seu nauibus alatis vritur, alas vocat vela. Flumina, pro, flumen, scilicet, Nilum. Æthiopia, scilicet, ex Æthiopia fuit Nilus.

2. Vasis papyri, id est, nauibus ex papyro, quod iunci est genus quoddam. 70. epistolas papyraceas

verterunt. Ite. vox mittentium nuntios, vel Prophetæ per ironiam. q. d. ite sanè Nuntij, nihil enim proficieris. Ad gentem consuulam, &c. Chald. ad populum vim patientem, & direptum, olimque, & deinceps potentem. 70. ad gentem excellam, & populum peregrinum, & durum. Quidam putant Iudæos significari, ad quos missa sit legatio Ægyptiorum. Alij, gentes ad Christi fidem vocatas. Fortè significatur gens aliqua, à qua petierunt auxilium Ægyptij, vel cui promiserunt. Planè difficiles intellectu Prophetæ. Postquam non est alius. q. d. habitantem in extremis terris, vel cui nullus comparandus. solus enim Deum colit, vel ad Iudæos referatur. Expectantem, scilicet, auxilium. Chald. oppressam. 70. sine spe. Flumina. Chald. populi. Ad montē, &c. Hæc videntur huc per errorem translata ex fine capitis, nec in Complut. sunt.

3. Signum, id est, vexillum, scilicet, Assyriorū. Quidam crucis intelligunt, & tubam prædicationis Euangelicæ.

4. Ego quiescam, &c. Chald. quiescere faciam populum meum, & benefaciam, & consolabor sicut, &c. 70. securitas erit in mea ciuitate, sicut, &c. Loco meo. f. celo.

5. Ante messem, &c. q. d. Ægyptij florebant, & velut messem magnam promittebant, sed sunt per Assyrios excisi. Immatura perfectio, id est, quod nō erat ad maturitatem seu perfectionem peruenturum: loquitur de fructu, sed metaphoricè intelligens homines. Falcibus, id est, Assyriorum armis.

6. Et relinquentur, &c. Describitur Ægyptiorum vastatio.

7. In tempore illo. q. d. post ea, quæ dicta sunt. A populo, &c. vide supr. Ad locum. pro, nempe ad locum. Nominis, id est, ubi inuocatur nomē. Montem Sion. i. Ecclesiam, vel Ierusalem.

CAP. XIX.

1. **A**scendet, &c. q. d. se manifestabit. solebat enim Deus in nube se ostendere. Chald. reuelabitur in nube gloriæ suæ. Ingre-dietur. loquitur de Deo, more humano. Commouebuntur. Chald. conterentur. Cor Ægypti. pro, cor Ægyptij cuiusque.

2. Concurrere, &c. q. d. faciam inter ipsos diffusionem.

3. Dirumpetur. Chald. tabescet. 70. conturbabitur. Spiritus. i. sapientia, vel vita.

4. Rex. f. Assyrius.

5. Arescet, &c. exaggeratio calamitatis. q. d. destituentur prorsus.

6. Aggerum. i. inter aggeres fluentes.

7. A fonte. q. d. definēte fonte aquam mittere.

8. Emarcescent. 70. lugebunt.

9. Subtilia. Chald. retia. 70. byssum.

10. Flaccientia, id est, deficientia. Omnes, sci-

licet, confundentur.

11. Dicetis. pro, dicitis. f. vestrum quisque. Filius regum. Chald. & tu filius regum.

13. Taneos. Metropolis Ægypti, ubi Moses signa fecit. Angulum. i. firmamentum, & decus. Chald. Principes. 70. tribus.

14. Miscuit. i. propinauit, vt solet vinum. Vide supr. cap. 5. Vertiginis. Chald. & 70. erroris.

15. Et non erit, &c. Chald. & non erit Ægyptiis Rex qui regnet, nec Princeps, nec Satrapa, nec præfectus, nec dominator. Caput & caudā, id est, principes, & plebeios. Incuruantem, & refrenantem. f. per imperium subditos. 70. principium, & finem.

16. Quasi mulieres. Chald. infirmi, sicut mulieres.

17. Terra Iudæ Ægypto. 70. terræ Iudæ Ægyptus, scilicet, Timebunt Iudæi, videntes tam seuerè punitos Ægyptios. secundum nostram lectionem significatur dominium fidelium, seu fidei super gentiles, idque maximo pauore. i. admiratione super Dei consilio de humana salute.

18. Quinque, scilicet, præcipue. Chanaam, id est, Iudaica. f. fidelium verum Deum confitentiu. Ciuitas solis. f. Heliopolis. Vocabitur vna. i. erit vna ex illis.

19. Altare. planè indicatur noua lex, nam vetus non permittebat altare extra Ierusalem.

Titulus. i. columna. f. erecta ad honorem Christi, vel statua.

20. Saluatorem. f. Iesum.

23. Assur. pro, cum Assur. f. Deo, vel Assyriis. q. d. alij aliis erunt fideles gentiles subiecti. f. est ordo in Ecclesia.

24. Tertius. sin fidei receptione. Benedictio. 70. benedictus.

25. Cui. f. terræ, vel Israeli. Hereditas autem. Hebr. Chald. & 70. hereditas. f. etiam est.

CAP. XX.

1. **S**Argon. qui & Sennacherib.

2. In manu Isaia. 70. ad Isaia. Vadens. f. triduo. Nudus, id est, sacro illo, quo erat indutus, spoliatus.

3. Trium annorum. f. calamitatis.

4. Minabit. i. ducet. Captiuitatem. i. captiuos. Naribus. Chald. pudendis.

5. Timebunt. f. Israelitæ, vel Ægyptij, secundum 70. Ab Æthiopia, &c. q. d. quod confiderint in auxilio Æthiopum, & Ægyptiorum.

6. Insulæ. i. Iudææ, quæ mari cingitur, & lacu, vel Ægypti; quæ inter duo maria. Nos. Hinc apparet potius de Iudæis intelligendum. Ægyptij enim captiui ducti.

CAP. XXI.

1. **D**eserti maris. i. Chaldaeorum, vel Persarum, & Medorum venientium contra

Chaldæos. Chald. exercitus venientis à deserto vt aquæ maris. Venit, scilicet, exercitus contra Babylonem.

2. Qui incredulus, &c. Chald. violenti violentiam inferunt, & direptores diripiunt. 70. præuaricans præuaricatur, iniquus iniquè agit. Elam. i. Persa. Elam enim in Persia. Obside. f. Babylonem. Eius, id est, Babylonis. f. quem à se afflictis exprimebat. Chald. omnes, qui gemebant à facie Regis Babylonis quiescere feci. Illo interepro.

3. Propterea, &c. vox Chaldaei.

4. Miraculum. Chald. interitum. 70. timorem.

5. Pone mensam. q. d. epulare sanè, ô Rex, seu Chaldæe.

6. Vade. f. ô Chaldæe. vel ô Isaia, vt pertineat id etiam ad visionem.

7. Currum. 70. ascēsores. Duorum equitum. Chald. & duos equites. 70. duos equites. i. duo equitum genera. f. super asinos, & camelos.

8. Clamavit, scilicet, speculator. Leo, id est, Darius, scilicet, aduenit. Chald. sicut leo, scilicet, exercitus, vel ego sum, &c.

9. Bigæ equitum. pro, nempe duo equitum genera. Respondit. f. speculator.

10. Tritura, &c. alloquitur Babylonem, vel Ierosolymam: vocat autem Trituram, & filiam, seu vt alij leguat, filium, vel filios triturae, ob calamitates, quibus attrita.

11. Duma. 70. Idumææ. Ad me clamat. pro, audio clamorem. Quid, scilicet, vidisti, aut sensisti de hostibus?

12. Dixit custos. venit manè, &c. q. d. & manè & nocte quærite, & quories vultis euntes, & reuertentes, actum est de vobis. Chald. dixit Propheta, est merces iustis, & est vindicta impiis, si conuertendi estis, conuertimini, dum potestis conuerti.

13. In saltu. f. fugientes. Dodanim. Chal. Dan. 70. Dedan. nomen loci, vel populi.

14. Sitiienti. f. Arabi in fuga.

16. In vno anno, id est, post annum vnum elapsum. vel, post breue tempus. Mercenarij. f. cui certum tempus præfigitur. Cedar. Regio est Arabiæ. Chald. Arabum.

C A P. X X I I.

1. **V**Allis, &c. Chald. prophetiæ super ciuitate, quæ habitat in valle. f. Ierusalem, quæ valle circumdata. Visionis. i. prophetiæ.

2. Gladio. sub. sed fame.

3. Procul fugerunt. pro, cum procul fugissent. f. deinde capti.

4. Filiz. Chald. cœtus.

5. Domino. 70. à Domino. Chald. coram Domino. Scrutans. f. hostis. Montem. i. Ierusalem, vel prope. f. stat hostis.

6. Elam. i. Persa. Equitis. i. equitantis. f. super currum. Parietem. i. murum.

8. Operimentum. 70. portæ. Videbis, id est,

inspiciet. f. an inde possis iuari. Domus saltus. f. quam fecit Salomon. Vide 3. Reg. 7.

9. Congregastis. pro, congregabitis. f. ad bibendum in obsidione.

10. Domos, scilicet, minùs necessarias, vt diuerteretis ad muri refectionem. Numerastis. preterita pro futuris.

11. Aquam, scilicet, excipiendam. Piscinæ. iunge cum, muros. Qui fecerat, scilicet, Deum omnium auctorem. Eam. f. aquam, vel Ierusalém. De longè, id est, iam olim. iunge cum, operatorem. Vidistis, id est, considerastis.

12. Caluitium. i. euulsionem capillorum, vel rasuram, qua utebantur in mœstitia Iudei. 70. rasuram. Ad cingulum sacci. Chald. ad cingendum saccos. q. d. ad induendos & cingendos.

13. Cras. i. citò.

14. Donec. q. d. puniam, donec. Moriamini. Chald. moriamini morte secunda.

15. Tabernaculo. 70. pastophorio. i. cubiculo prope templum.

16. Tu. f. agis? Quasi quis. Chald. & 70. quid tibi est? Tibi hic, i. in terra hac. Tabernaculū. f. vbi post mortem habites.

17. Subleuabit. i. auferet.

18. Coronas coronabit. i. cingēs cinget. Erit, scilicet, ad nihilum reductus, vel ignominia, vt statim additur. Ignominia. Chal. in ignominia. Alij, ô ignominia: fuit enim is proditor domini sui, scilicet, Regis.

21. Clauem, &c. q. d. auctoritatem in aula regia. Super humerum. Chald. in manu.

23. Paxillum. pro, velut paxillum, scilicet, firmiter. Chald. præpositum. 70. Principem. Fidei, id est, firmo. Erit in solium, &c. q. d. nobilitabit paternam domum.

24. Suspendent. perstat in metaphora paxilli, vnde pendent aliqua. Vasorum, id est, instrumentorum templi.

25. Paxillus. f. Sobna. Vide cap. 36.

C A P. X X I I I.

1. **M**Aris. Hebr. Tharxis. 70. Carthaginis. q. d. lugeant negotiatores. Venire, scilicet, onusta mercibus. Cethim, id est, Græcia, vel Italia, vel Cypro. Reuelatū est, scilicet, esse, destructam Tyrum. Eis. f. negotiatoribus.

2. Tacete. f. præ tristitia. Insula. Tyros olim Insula erat. Negotiatio. pro, negotiatores. Repleuerunt. f. opibus, vel mercibus.

3. Nili. sub. iacitur. q. d. in irrigua terra. Fluminis. i. ex irrigatione Nili. Facta. f. Aegyptus aduecto frumento. Gentium, adeoque Tyri.

4. Sidon. f. vnde Tyrij prodierunt, adeoque debueras defendere. Mare. i. Tyros, quæ in mari. Non parturui. pro, vtinam nuquam parturissem. & sic in sequentibus.

6. Insula. i. Tyro.

7. Nunquid, &c. vox condolentis, & Tyrios alloquen

alloquentis. Longè. s. in Chaldaeam.

8. Coronatam. q. d. velut Reginam urbium finitimarum.

9. Gloræ. s. Tyri. Terræ. s. Tyriorum.

10. Transi, &c. q. d. fuge aduentatē hostem. Quasi fluium. i. citò. Chald. migra de terra tua, quasi aquæ fluminis. Cingulum. i. fortitudo militum, olim milites accincti balteis.

11. Extendit. s. Deus. Chanaan. Tyri Chanaanæ erant, vnde in Euangelio Chanaanæ dicitur mulier Syrophœnissa.

12. Calumniam sustinens, id est, oppressa, scilicet, nunc ab hostibus. Chald. & 70. iniuriam facere solita. Virgo, sic vocantur in Prophetis Regna, quòd custodiantur, vt solent virgines. Filia hic dicitur Tyrus, quòd ex Sidone orta. s. Sidoniorum Colonia. Confurgens, &c. pro, si confurgens transfretes.

13. Talis. i. similis Chaldaeis. s. gloria, & diuitiis. In captiuitatem, &c. q. d. & tamen victus est, cum tantus esset.

15. Sicut dies Regis. i. quantum solet viuere homo, etiam si Rex sit. Meretricis. q. d. incipiet ad se allicere negotiatores, vt solet meretrix cantu amatores.

16. Sume, &c. descriptio morum meretricum.

17. Fornicabitur, id est, quæstum faciet negotiando, perstat in metaphora meretricis. 70. erit emporium.

18. Sanctificata. i. consecrata. s. per eleemosynam post conuersionem ad fidem. Non condentur, &c. s. in pauperes distribuuntur. Habitauerit, pro, habitant. Chal. ministrant. Erit. i. seruiet. Vsq. ad vetustatem. s. vestibus quæ diu durent, vel vsque ad senectutem. i. tota vita.

CAP. XXXIII.

1. **T**Erram. 70. totum terrarum orbem. Quidam tamen Iudæam intelligunt. Nudabit. s. habitatoribus.

2. Populus, scilicet, afflictus. Fœnerator, id est, mutuum dans.

3. Prædabitur. s. a Domino.

4. Luxit, &c. præterita pro futuris. Defluxit. Chal. desolata est. Infirmata. i. viribus destituta. Chal. deserta est. Altitudo. Chal. fortitudo.

5. Infecta. s. peccatis. Chal. & 70. peccauit. Ab. Chal. sub. 70. propter. Ius. i. Dei præcepta. Sempternum. i. perpetuò eis obseruandum.

6. Maledictio. i. calamitas. Et peccabunt. Chal. & desolati sunt. 70. quia peccauerunt. Insanient. Chal. consumpti sunt. 70. pauperes erunt.

7. Luxit. s. vino deficiente.

10. Ciuitas vanitatis. i. mundus.

11. Vino. s. deficiente.

13. Hæc erunt. Chald. relinquentur soli iusti. Excuriantur. Chal. post excussione,

14. Hi. s. pauci reliqui. Hinnient. i. vocem

tollent. Mari. i. insulis, vel Mundo.

15. Doctrinis. q. d. docti fidem. Chal. lumine.

16. Laudes. 70. miracula. Gloriam, pro, nempe gloriam. Iusti. s. Christi. Secretum, &c. q. d. mysterium id magnum est, paucisque notum. Chal. secretum, præmium iustorum monstratum; secretum, vindicta impiorum reuelata est mihi. Væ eis qui vim faciunt. Væ mihi præuaricantes. 70. væ præuaricantibus. Præuaricantes. s. Iudæi, vel impij.

18. A voce formidinis. i. propter timorem. Cadet, &c. per hæc significatur nullum euasurum. Cataractæ. 70. fenestræ.

21. Illa. s. iudicii. Visitabit. s. puniens. Militiam, &c. i. excelsos quosque, vel dæmones, qui olim Angeli.

22. In congregatione. i. instar. Lacum. s. inferni. Visitabuntur. s. die iudicii, antea illic inclusi: nam corpore etiam deinde punientur, vel. q. d. quantumcumque tempore in inferno manserint, semper tamen punientur, nullaque erit supplicij leuatio.

23. Luna & Sol. Chal. cultores Lunæ, & Solis. Ierusalem. s. cælesti.

CAP. XXXV.

1. **C**Ogitationes. Chald. & 70. consilia. Fideles, amen. i. omnino veras. Chal. opere confirmatas. q. d. olim promissa præstitisti. 70. veræ fiant, id est, confirmantur opere, seu exhibitione.

2. Posuisti in tumulum. i. diruisti. Vrbem. s. Ierusalem. Alienorum. s. te, per iniquitatem, Iudæorum, vel Romanorum: nam facta est Ierusalem arx Romanorum. Non ædificetur. s. splendore antiquo, vel loquitur de Mundi destructione in die iudicii.

3. Fortis. s. fide & operibus. 70. pauper. Gentium. s. ad fidem conuersarum.

4. Turbine, id est, oppressione. Æstu, id est, afflictione. Robustorum. s. opprimentium pauperes, & debiles.

5. Siti. i. loco arido. s. deprehenso torquet.

6. Isto. s. Ierusalem post Christi aduentum, potest & de cælesti intelligi beatitudine. Conuiuium, &c. Metaphorica descriptio spiritualium deliciarum.

7. Faciem vinculi. i. iniecit vincula. s. errorum, & peccatorum. Orditus est. s. diabolus.

8. Præcipitabit mortem in sempiternum. 70. absorbit præualens mors, pro, absorpta est, vt Paulus citat 1. Cor. 15. quanquam Paulus videtur secutus Hebr. quæ verri possunt, absorbit mortem, vincendo, possunt & 70. sic intelligi, Christi mors præualens absorbit. s. mortem hominibus debitam. Opprobrium. s. quo laborabat apud infideles, quasi erraret fidei, vel virtutem diaboli.

9. Dicitur. *f.* populus fidelis. *Iste. f.* Christus. *Sustinuimus. i.* expectauimus. *Saluari. i.* salute, vel saluatore. *f.* Iesu.

10. Moab. *i.* mundus, seu diabolus. *f.* delebuntur errores, & peccata. *In, pro, sub.* Plaustro. *i.* tribula, seu traha.

11. Sub eo. *Hebr. in medio eius.* *Chald. inter eos.* Sicut extendit, &c. quasi dicat, porrecta utraque manu punit. *Manuum eius, id est, suarum.*

12. Tuorum. *f.* Moab.

CAP. XXVI.

1. **D**e illa. *f.* tempore Euangelij. *Cantabitur. f.* à fidelibus. *Saluator. f.* est, quasi dicat, Christus est forritudo nostra. *Chald. & 70.* salus. *Ponetur, &c. q. d.* erunt tutissimi fideles in Ecclesia.

2. Portas. *f.* Ecclesiæ, vel cæli. *Veritatem. f.* Euangelium.

4. In seculis, &c. *pro, in secula æterna. i.* in perpetuum: potest autem coniungi cum, sperastis, vel cum, Domino.

5. Habitantes, &c. *i.* superbos, vel Ierosolymitanos. *Ciuitatem. f.* Ierusalem, vel Romam, vel mundum.

6. Conculcabit. *i.* subiciet, vel contēnet. *Pauperis. f.* Christi, & Apostolorum.

8. In femita, &c. quasi dicat, dum nos punis, vel in rectitudine, seu iustitia. *Sustinuimus. i.* expectauimus. *f.* ut opem ferres, seu liberares. *Memoriale tuum. i.* tui memoria, vel tuam nostri memoriam. *In desiderio animæ, pro, desiderauimus.*

9. Desiderauit. *70.* consurgit ad. *Te. Chald. orare te.* Cum feceris, &c. *id est, cum punieris peccatores: 70.* quia lux præcepta tua super terram.

10. Misereamur. *f.* expectando ad poenitentiam, vox Dei. *In terra sanctorum, &c. q. d.* habitans inter iustos. *70.* tollatur impius, ne videat gloriam Domini.

11. Exaltetur, &c. *q. d.* ostende tuam potentiam, vel puni. *Non videant. f.* ad salutem, sed confusionem. *Zelantes. i.* inuidentes. *f.* Iudæi salutis gentium, vel, zelantes non secundum scientiam.

13. Possederunt, &c. *70.* posside nos Domine, extra te alium non scimus, inuocamus nomen tuum. *Domini. f.* Dæmon, Mundus, & Caro. *In te. f.* confidimus.

14. Morientes. *f.* in peccatis. *Viuent. f.* cum iustis. *Gigantes. i.* tyranni, seu oppressores aliorum. *Resurgant, pro, resurgent. f.* ad vitam æternam, vide Psal. 1.

15. Indulxisti. *f.* remittendo peccata, vel non puniendo. *Glorificatus es. f.* ab ingratiss. *Elongasti. i.* produxisti. *q. d.* dilatasti ecclesiam.

16. Murmuris. *i.* ingemiscēte. *Chal. tacitè. 70.* parua. *Eis. f.* adhibetur, vel prodest.

17. A facie tua. *Chal. quia peccauimus coram te. 70.* propter timorem tuum.

18. Salutes. *i.* opera salutis. *Ceciderunt, id est, Deo se humiliauerunt, vel, ideo à nobis superari non potuerunt.*

19. Tui. *i.* propter te, vel in gratia tua. *Mei, vox Dei.* *Pulueri. i.* humilitate, vel. *q. d.* sepulti. *Lucis. i.* matutinus. *70.* sanitatis ipsis est. *Ros tuus. i.* gratia, vel auxilium. *Gigantum. i.* improborum, seu violentorum.

20. Cubicula. *i.* sepulcra. *Hier. ep. 61. & Tert. lib. de resur. car.* *Indignatio. f.* Dei, vide locum similem. *Iob 14.*

21. Egredietur. *f.* ad puniendum. *q. d.* manifestabit suam potentiam. *Reuelabit. i.* manifestabit. *Sanguinem, &c. Chal. sanguinem innocentem super se effusum. q. d.* apparebunt peccatores, & punientur à Deo.

CAP. XXVII.

1. **G**ladio. *i.* potentia, vel verbo. *Leuiathan. 70.* draconem. *f.* diabolus. *Veſtem. No. dici* Leuiathan, quia in mundo, velut in mari cete, discurret; serpentem, ob venenum, & astutiam; veſtem, ob vastitatem; tortuosum, ob fraudes. *Factum verò quod hîc dicitur, per Christum.*

2. Vineæ meri. *i.* ecclesia, in qua vinum gratiæ lætificans cor. *Cantabit ei, scilicet, laudem Deo.* *Hebr. ramen (ei) est fæmineum, quasi dicat, de ea id est, de fe.*

3. Propinabo, scilicet, gratiam, & auxilium porrigam. *Visitetur, scilicet, ab hostibus, vel à me puniatur.*

4. Non, *pro, nōne, vel, quasi dicat, non soleo irasci, nisi peccatores occasionem dent.* *Quis dabit, &c. quasi dicat, meretur quidem vinea punitionem ob peccata. In prælio, id est, velut præliantem.*

5. Tenebit. *f.* conuersa faciet, ne percutiam.

6. Egrediuntur, scilicet, Apostoli. *Impetu, scilicet, spiritus.* *Iacob, id est, Israëlitis.* *Semine. f.* verbi Dei.

7. Se. *i.* Deum. *f.* in suis. *Percussit. f.* Deus. *Eum. f.* populum Iudæorum. *q. d.* nunquid eos puniuit, ut merebantur eorum peccata, quibus Deum offenderant, Christum occidendo & sanctos? *Occidit. f.* populus Iudæicus. *Interfectos eius. i.* propter Deum occisos. *f.* martyres.

8. In mensura, &c. *q. d.* erit cum puniet Deus illum pro ratione peccatorum. *f.* respondente poenarum mensura, mensuræ culpæ. *Abiecta. f.* prorsus à Deo vinea. *i.* Iudæi. *Meditatus est. f.* Deus. *Per diem æstus. i.* tempore punitionis. *f.* à se faciendæ.

9. Idcirco redit ad illud, Qui egredientur, &c.

Super hoc. Heb. & Chal. in hoc, scilicet, per prædicationem Euangelij, & Dei gratiam. Cum posuerit, &c. q. d. cum Idololatriam, & errores deleuerit.

10. Ciuitas, scilicet, Ierusalem. Relinquetur, id est, deferetur. Summitates, id est, ramos, scilicet, virgultorum nascentium destructa ciuitate.

11. In siccatate, &c. q. d. in penuria, & vastitate affligentur famina, videntes eos adeo stultos, vt à feminis possint doceri. Quidam tamen, conterentur, ad ipsos referunt. sed Hebr. est famineum. Alij legunt, conteretur. f. messis.

12. Fluminis. Chald. Euphratis. Torrentem Aegypti. 70. Rhinocolorum. est id nomen oppidi, vbi torrens eodem nomine diuidit Palestinam ab Aegypto. Vnus, & vnus, id est, singuli, seu sigillatim, vel ordine quisque, vel pauci.

13. Tuba. f. prædicationis Euangelicæ. Assyriorum, &c. Per Assyrios & Aegyptios intelliguntur Gentiles. Monte. f. Ecclesia.

CAP. XXVIII.

1. **C**ORONÆ superbiæ, id est, regno superbo, scilicet, Israel. Vertice. Heb. & 70. capite. i. principio. Errantes à vino. i. præ ebrietate. 70. ebrij absque vino.

2. Dominus. 70. furor Domini. Turbo. pro, sicut turbo.

3. Pedibus. f. Assyriorum. Ebriorum. Chald. insipientis principis.

4. Temporaneum, id est, præcoqui fructus. 70. præcox ficus. Maturitatem, scilicet, aliorum fructuum. Deuorabit. sub. sic Assyrij Ierusalem.

5. Dominus. Chald. Christus Domini.

6. Spiritus iudicii. i. donum bene iudicandi, scilicet, à Domino dabitur. Chal. in verbum veritatis. f. erit Christus. Sediti. f. Iudici, vel Regi. Quidam Ezechiam intelligunt. Ad portam. Chal. in domum suam. Quidam Ierusalem intelligunt, Assyrijs ab Angelo occisis.

7. Verum, &c. Redir ad eos, de quibus dixit supra. Notandum id in Prophetis, quod sæpè velut interposita longa parenthesi, ad superiora redeunt, ita sunt difficillimi intellectu. Quidam tamen id, vt & proximè dicta, ad duas tribus referunt. Hi, scilicet, Sacerdos, & Propheta. q. d. non solum populus. Præ vino. i. vt solent ebrij. Videntem. f. omnia Deum.

8. Locus. f. vacuus sordibus. i. peccatis.

9. Docbit. f. Deus. Auditū. i. disciplinam, quæ audiendo percipitur. Lacte, id est, delictis, seu vita imperfecta.

10. Quia, scilicet, dicunt isti non credentes Dei verbis. Manda, &c. q. d. toties promittit, & nunquam præstat, quamdiu expectabimus? Modicum ibi. 70. adhuc parum. q. d. promittit paulo post se præstiturum, & nunquam præstat.

11. In loquela, &c. q. d. Ita non intelligunt, ac si Deus cum illis peregrino sermone loqueretur,

aut labijs malè proferentibus.

12. Cui dixit. i. cum tamen ei apertè dixerit.

13. Et erit, &c. q. d. contemnens, & dicent more suo, Manda, &c. Capiantur. f. ab hostibus, vel diaboli laqueis, vel Dei punitione.

15. Fœdus. q. d. non timemus mortem. Inferno. i. sepulcro. repetitio. Mendacium. non ita illi dicunt, sed ita interpretatur Propheta, scilicet, fallacem esse illorum spem.

16. Idcirco. continuatiua particula, non causatiua. q. d. attamen. Sion. i. Ecclesiæ. Lapidem, scilicet, Christum. Probatur. 70. electum. Angularum. f. Iudæos, & Gentiles copulantes. Fundatum. i. positum firmiter, vt totum pondus sustineat. Non festinet. f. volens statim exhiberi, sed expectet patienter. 70. non confundetur.

17. In pondere. i. moderatum, seu rectum. Grando. f. Euangelij vis, vel Romanus exercitus, vel Dei punitione. Mendacij. i. fallacem. Protectionem. f. istorum mendacem. Aquæ. f. doctrinæ Euangelicæ, vel milites Romani, vel Dei vindicta. Inundabunt, id est, subuertent.

18. Inundans. i. vehemens, & subuertens.

19. Manè, &c. q. d. per totum diem, & noctem, scilicet, assidue.

20. Coangustatum, &c. q. d. redigimini. Deo puniente, in maximas angustias.

21. Diuisionum. Heb. perazim. Alludit autem ad victoriam, de qua 2. Reg. 5. Sic. pro, sicut. Gabaon. Vide Ios. 10. Opus suum, id est, iustitiam, seu punitionem. Alienum, &c. q. d. non proprium punire, sed misereri, & parcere. illud velut ab eo alienum.

22. Constringatur, &c. q. d. durius puniamini. Consummationem, id est, consumptionem, seu destructionem. Abbreviationem. q. d. eamque breui futuram.

24. Nunquid tota, &c. significat Deum, more agricolæ, omnia facere propter fructum. idque accommodatissime, scilicet, debitis modis, et variis, homines tractantem.

25. Gith. Genus est seminis calidi, & nigri. vnde Græcè *μυδαρίον*. vulgò Nigella.

26. Iudicio. i. sapienter agere.

27. Serris. i. dentata tribula.

28. Panis. Chal. frumentum. f. tritici grana. Commineuetur. f. mola. Commineuetur. sub. sed faciet tandem panem, quem comedat.

29. Et hoc, &c. q. d. hunc agendi modum Deus docuit homines, & ipse seruat in operibus suis mirabili consilio, & iustitia. Iustitiam. Chald. sapientiam.

CAP. XXIX.

1. **A**RIEL. Chald. altare. Quidam templum intelligunt, vel Ierusalem, quæ dicitur Ariel. i. Leo Dei, ob fortitudinem, vel principatum. Ciuitas. Chal. constructum in ciuitate. Expugnauit. vide 1. Paral. 11. Additus est, &c.

q.d. post aliquot annos. cessabunt festi dies.

2. Circumvallabo. i. obfidebo. f. per Assyrios, vel Romanos. Quasi Ariel. i. vt leo, circa quem multa cadauera. Chald. vt altare circumdatum sanguine victimarum.

3. Quasi sphaeram, id est, vndique.

4. De terra, scilicet, deiecta, seu prostrata. Quasi Pythonis, id est, submissa.

5. Sicut puluis, &c. i. innumera. Ventilantium. scilicet, hostium. Pertransiens, scilicet, velociter. Præualuerunt. pro, præualebunt.

6. Visitabitur. i. punietur, scilicet, ciuitas.

7. Sicut somnium, &c. q. d. non diu latabuntur victores.

8. Obstupescite. f. o. Iudei increduli. q. d. o. stupidi, fluctuantes, & ebrii, Deo sic vos ob peccata puniente.

10. Miscuit. f. vt solet qui potum temperat & propinat: quanquam etiam miscere propinare significat, vide sup. cap. 19. Chal. immisit in vos. 70. potauit vos. Sopor. Chald. erroris. 70. compunctionis. i. pertinacia in malo defixe, vt Greci interpretantur. Operiet, id est, faciet, ne intelligantur, aut vt errent permittet.

13. Appropinquat, scilicet, mihi. Et timuerunt, &c. 70. frustra autem colunt me docentes præcepta hominum, & doctrinas. Mandato hominum, id est, iuxta hominum traditiones peruerfas. Vide Matth. 15.

14. Admirationem. Chald. percussione. Peribit, &c. 70. perdam sapientiam sapientum.

15. Abscondatis. i. abscondi putetis.

16. Non intelligis. 70. non sapienter me fecisti. Chal. non intelligis me.

17. Libanus in Carmel. id est, alta deprimentur, vel steriles Gentiles fertiles fieri. Et Carmel. id est, ager fertilis, scilicet, olim Iudei. In saltum, scilicet, infrugiferum. q. d. steriles fient.

19. Addent, id est, gaudebunt.

20. Præualebat, scilicet, diabolus. Consummatus est. Chald. consumptus est. 70. periit. Illusor, scilicet, deceptor diabolus. Chal. depredator. 70. super iniquitatem, id est, vt inique agerent.

21. In porta. i. publice, vel in iudicio, quod olim ad ciuitatis portam fiebat. Frustra, id est, sine causa.

22. Redemit, i. eripuit, scilicet, à Chaldeis, vel Idololatria. Modò, id est, nunc. Chal. posthac.

23. Sed, scilicet, lætabitur.

24. Mussitatores. i. furriones, scilicet, Iudæi contra Deum soliti murmurare.

C A P. XXX.

1. **D**esertores. Chal. transgressores. 70. apostata. Ex me. Chal. ex verbo meo. 70. per me. i. iuxta meam voluntatem.

2. Os meum. Chal. verba Prophetarum meorum. 70. Umbra. i. protectione.

4. Principes. f. legati. Taphnes, alij Tanis.

Heb. Zoan, seu Tfoan, est enim 3^a prima littera. ciuitas est Aegypti, itemque Hanes, quæ Heb. Chanes. per n.

6. Onus, &c. q. d. onusta duxerunt iumenta ad Austrum. i. Aegyptum. In terra, &c. q. d. transierunt per desertum, vbi magna rerum inopia. Ex eis. pro, in eis. f. locis degunt. 70. inde. Portantes, scilicet, legati per ea loca transibant. Diuitias, scilicet, munera ad regem Aegypti.

7. Superbia. 70. vana consolatio. Quiesce. q. d. desine petere auxilium à superbis Aegyptiis.

8. Ingressus, scilicet, ad populum. Scribe, scilicet, prophetiam. Buxum. i. buxam tabulam, scilicet, vt diu conseruetur. Nouissimo. Chald. iudicij.

9. Ad iracundiam prouocans. f. me. Chald. rebellis. 70. incredulus.

10. Videntibus. Chal. & 70. Prophetis. Videre. Chal. prophetare. 70. annūtiare nobis. Aspicientibus. Chal. doctoribus. 70. visiones videntibus. Aspicere. 70. loqui. Chal. docere.

11. Auferte à me viam. Chal. auertite nos à via recta. Declinate, &c. repetitio. Sanctus Israel. Chald. verbum sancti Israel.

12. Calumnia. Chal. & 70. mendacio. Et in tumultu. Chal. & rapina. 70. & murmurastis. Super eo. f. mendacio, &c.

13. Et requisita. i. dum quis quarit ibi inniti, seu saluari. Eius. f. mari.

14. Commineuetur. f. ciuitas, per murum significata. Et non inuenietur. pro, ita vt non inueniatur. Igniculus. i. parum ignis.

15. Si reuertamini, &c. 70. cum conuersus ingemueris, tunc saluaberis. Quiescatis. i. cessetis, scilicet, à peccatis. Silentio. q. d. patientia. Spe, scilicet, in Deum. Nolulistis. f. audire.

16. Fugietis, scilicet, hostes.

17. Quinque. i. paucorum. Fugietis. 70. fugient multi. Monitis. f. fixis, quem nauigantes aspiciant, vt rectum cursum teneant, sic vestra calamitatis exemplo vitabunt pericula multi, vel in montem e naufragio eiectus.

18. Propterea. 70. & rursum. Exaltabitur. i. glorificabitur. Iudicij. i. iustus. 70. Iudex. Chald. faciens iudicium. Expectant eum. Chal. sperant in salutari eius.

19. Populus. 70. populus sanctus. Sion. Chald. & 70. in Sion. In. 70. & Plorabis. f. vt solent destituti. Miserebitur, scilicet, Deus.

20. Panem. &c. q. d. etsi ad tempus affliget, tamen non deseret, sed liberabit. Arcum. 70. tribulationis. Breuem. Heb. afflictionis. q. d. cibabit pane lacrymarum, id est, tribulatione. Auolare, &c. q. d. nunquam deerit qui te doceat, &c. vel, semper habebis Christum docentem te per scripturas, & suos ministros.

21. Momentis, scilicet, quod sequitur.

22. Contaminabis. i. conuerteres in vsus profanos. per hæc intelligitur errorum & peccatorum

abiectione. Egrederere, quasi dicat, Abi in malam crucem.

23. Pluuia, &c. per hæc intellige etiam spiritalia.

24. Migma. i. commistionem. f. multorum granorum. 70. paleas mistas hordeo ventilato.

25. Riuus, &c. quasi dicat, magna fertilitas. Multorum, scilicet, hostium. Turres, id est, fortissimi quique. Chald. principes.

26. Lux lunæ, &c. q. d. erit tunc maxima lætitia. Quidam tamen id referunt ad beatorum statum, quo celi renouandi.

27. Nomen, id est, verbum, scilicet, filius. E longinquo. f. è caelo. Furor. f. in hostes animæ spirituales. Labia. i. prædicatio. Indignatione. f. contra peccata.

28. Spiritus. i. indignatio. Gentes. i. Gentiliū errores.

29. Vobis. f. liberatis, seu redemptis.

30. Gloriam vocis. pro. gloriosam vocem. In turbine. pro. velut in turbine.

31. Assur, id est, diabolus. Virga, scilicet, Dei punitione.

32. Fundatus. i. firmus, & fortis. In tympanis, &c. i. cum summa piorum lætitia. Præcipuis. Chald. fortibus. Eos. f. hostes.

33. Ab heri, id est, antea, seu olim. Tophet. i. infernus. Chald. gehenna. Not. Tophet, locum esse prope Ierusalem in valle Hennom, vnde Gehennæ nomen (nam Ge vallis) vbi parentes filios comburebant in honorem Idolorum. Vide Iere. 7. Significat autem in Scriptura Infernum. Rege, scilicet, Deo. Ligna, scilicet, ipsi damnati. Quidam sulphur per ligna intelligunt, de quo Apo. 14. & 20. & 21.

CAP. XXXI.

2. **I**psè. f. Deus. Sapiens. Chald. in sapientia sua. 70. sapienter. Malum. i. calamitatem. f. super Iudæos. Abstulit. Chald. fecit irrita. 70. frustrabitur. q. d. puniuit, vt prædixit. Auxilium, &c. 70. spem illorum vanam.

3. Inclinabit. Chald. leuabit. 70. inducet.

4. Prælietur. f. contra hostes populi sui.

5. Volantes. sub. & pullos suos protegentes. vel q. d. citò subueniet. Transiens. f. inter suos, more ducis.

8. Non viri. sub. sed Angeli. Non à facie gladij. f. humani. Hebr. & Chald. à facie gladij. f. Angeli. Vestigales. Chald. occisi. 70. victi.

9. A terrore. i. ob terrorem. Cuius ignis, &c. i. qui colitur sacrificijs, quæ comburantur in Sion. potest etiam ad charitatem referri, qua in Ecclesia colitur. 70. beatus qui habet semen in Sion, & domesticos in Ierusalem.

CAP. XXXII.

1. **R**ex, scilicet, Christus. Principes, scilicet, Ecclesiæ Prælati.

2. Vir. i. quisque piorum. f. tutus. Siti. pro. ficitate. f. loco arido. Chald. terra sitiente. q. d. nihil iustus deerit. f. rerum ad salutem necessariorum. Vmbra, pro, sicut vmbra.

4. Stultorum. f. antea tales gētiles ante fidem. Planè. i. apertè.

5. Non vocabitur, &c. 70. non dicent vltèra stulto, vt princeps sit. Chald. non dicentur amplius impij, iusti. Maior. Chald. fortis.

6. Stultus enim, &c. q. d. apparebit enim statim quis stultus sit. Ad. i. contra. Chald. ante.

7. Vasa. i. arma, seu instrumenta. Chald. opera. Iudicio. i. iusta, vel in iudicio. f. se defendens.

9. Mulieres, id est, vrbes. Chald. prouinciæ. Filia. Chald. ciuitates. Confidentes. f. in diuitijs & potentia.

10. Dies, & annos. i. aliquot annos. Consummata. i. consumpta.

11. Exuite. f. pretiosis vestibus. Accingite. f. faccis.

12. Vbera. f. lacte carentia.

13. Super humum, &c. q. d. si iustos punire soleo, quid fiet impijs?

14. Super speluncas. i. ad speluncas confugientium, vt lateant. In æternum. Chald. ad tempus. f. longum. Onagrorum. f. qui illic pascuntur. Pascua. pro, & pascua.

15. Effundatur, scilicet, tempore euangelij. Spiritus. Chald. refrigeratio. Erit desertum, &c. vide supr. cap. 29.

16. Solitudine. f. gentilitate, quæ antea sterilis, cum fuerit facta Carmel. i. fertilis.

17. Silentium, id est, tranquillitas. Chal. & 70. quies.

19. Grando autem, &c. q. d. punientur iniqui. In descensione saltus. i. descendet in saltum, scilicet, in homines incultis moribus. Ciuitas, scilicet, Ierusalem.

20. Omnes aquas, id est, loca irrigua. f. spiritua liter. Immittentes. f. eò. Pedem, &c. Chald. boues ad calcandum, & asinos ad colligendum, scilicet, frumentum. Quidam per bouem Iudæum intelligunt; per asinum gentilem: quod ille fuerit sub iugo legis, hic verò sub idololatriæ stultitia.

CAP. XXXIII.

1. **Q**ui prædatis: alloquitur Sennacherib, vel Tyrannos. Te enim, &c. 70. in te enim conuindimus. Brachium. i. robur. Manè. i. citò, vel quotidie. Chald. omni die.

3. Voce, id est, vi, seu strepitu. Angeli. f. qui exercitum Sennacherib deleuit, quamquam non est Hebr. Chald. aut in 70. Exaltatione. i. sublimi potentia.

4. Congregabuntur. f. à Iudæis. Vestra. f. ò Assyrij Bruchus. 70. locusta.

5. Quoniam, &c. 70. qui habitat in cælis.

Iudicio, & iustitia. Chald. operantibus iudicium, & iustitiam.

6. Erit fides, id est, apparebit veritas, scilicet, promissorum Dei. Chal. faciet Deus quod promissit. Suis. Hebr. tuis, scilicet, ô Christe. Diuitiæ, &c. 70. in thesauris salus nostra, illic sapientia, & scientia, & pietas in Dominum, hi sunt thesauri iustitiæ.

7. Videntes. s. Iudæi aliter succedere, quam sperabant. Foris. i. publicè. Angelis pacis. i. legati missi ad pacem componendam cum Assyriis. Elebunt, scilicet, non impetrata pace.

8. Pactum, scilicet, de pace, quam Iudæi optabant. Proiecit, scilicet, Deus, vel hostis. Non reputauit. i. nihili fecit.

9. Terra, scilicet, Iudææ. Confusus, scilicet, videns se cedris, id est, ciuibus spoliatum, vel vasis. Libanus, id est, Ierusalem, vel templum. Vide Ezech. 17. Zach. 11. Obscuruit, quasi dicat, desuit audiri Cedrorum strepitus flante vento. Hebr. excisus est. Chal. euulsus est. Saron. Regio est Galilææ fertilissima.

10. Exaltabor, id est, glorificabor, scilicet, offensa mea potentia.

11. Concipietis, scilicet, deliberatione. Ardorem. i. iniquitatis. Chal. cogitationes impietatis. Parietis, scilicet, executione. Stipulam. Chald. opera mala, scilicet, fomenta ignis æterni. Spiritus vester, id est, vestra consilia. 70. vana erit fortitudo spiritus vestri. Vorabit, id est, perdet.

12. Spina: pro, vt spina.

14. In Sion. i. Ecclesiæ lumine. Hypocritas. Chal. impios. 70. iniquos.

15. Veritatem. Chald. recta. Auaritiam. Chal. mammonam iniquitatis. Ex calumnia. Complut. & calumniam. Chal. & rapinam. 70. & iniustitiam. Sanguinem. Chal. effundentes sanguinem innocentem. 70. iudicium sanguinis, scilicet, iniquum. Malum. 70. iniquitatem. Chal. operantes iniquitatem.

16. Munimenta, &c. q. d. & loco tutissimo. Panis. Chal. cibis sufficiens. Fideles. i. non deficientes. Chald. permanentes.

17. Regem. i. Deum in cælo, vel in terra Christum. Terram de longè. s. cælestem hereditatem hinc longè distantem, vel è cælo terram. Chal. descendentes in terram Gehennæ.

18. Timorem, id est, res timorem incurientes. Vbi est, &c. quasi dicat, requires qui te doceat, in magna Doctorum penuria, vel, quis te sapientiam præter Deum poterit docere, & ducere tuò, aut liberare? vel, vbi Philosophorum dogmata falsa post lucem Euangelij? Vide 1. Cor. 1. vbi Paulus hæc ad mundanam sapientiam refert.

19. Imprudentem. Complut. impudentem. Videbis, scilicet, tempore gratiæ. Alti, id est, profundi, & obscuri. In quo, &c. i. in gentilium eloquentia parum est sapientiæ.

20. Sion. i. Ecclesiam. vel, ô Ecclesia. Ierusalem. s. cælestem. Clauis. His solent alligari funes tentoriorum. 70. paxilli.

21. Ibi. s. in ecclesia. Nauis. s. hostium.

23. Tui. s. ô hostis. Dilatare signum. Chald. velum extendere.

24. Nec dicet, &c. quasi dicat, omnes erunt fortes spiritu.

CAP. XXXIII.

1. **P**lenitudo, id est, quidquid in ea est. 70. habitantes in ea. Germen. Chal. habitatores. 70. populus.

2. Militiam, id est, exercitum, scilicet, multitudinem. 70. numerum. Interfecit, &c. præter. pro futuris.

3. Tabescant. 70. rigabuntur.

4. Tabescet, &c. hyperbole, qua significatur magna calamitas, & fortè dies iudicii, quo vel cæli possent præ Dei indignatione dissolui. Militia. 70. stellæ. Sicut liber. i. volumen membrana, quo solent Iudæi vti, complicaturque in orbem. Defluet. 70. cadet. Vide Matth. 24.

5. Inebriatus, scilicet, sanguine, vel furore. Gladius, id est, vitio. Interfectionis meæ, id est, à me interficiendum. 70. perditionis. Chal. quem condemnauit. Ad iudicium. Chal. in iudicio. 70. cum iudicio.

6. Repletus. explicatio superiorum. Agnorum, id est, plebis. Hircorum, id est, principum. Arietum, id est, potentum, & diuturnum. Victima, id est, cædes. Bosra. vrbs est primaria in Idumæa: videtur autem hic significari Mundus, vel secundum quosdam, Iudæa; de qua infra.

7. Descendent, scilicet, in sepulcrum, vel infernum. Vnicornes. 70. & Chal. robusti. Tauri cum potentibus. Chal. principes cum ducibus. 70. tauri, & arietes.

8. Iudicii. Chal. ultionis. Sion. i. iniuriarum factarum Ecclesiæ, vel Sion iudicium, intellige vastationem Ierusalem factam à Romanis.

9. Conuertetur, &c. quasi dicat, reddetur Idumæa, vel Ierosolyma sterilis, vel potius Mundanorum studia euadent in supplicium æternum tandem.

10. Non exstinguetur. s. ignis. In seculorum. 70. in multum tempus.

11. Onocratulus. Chal. catus. 70. auis. Mensura. Chal. linea. 70. funiculus.

12. Inuocabunt. i. optabunt.

14. Dæmonia. Chal. feræ. Pilosus, &c. Chald. dæmones. inter se colludent. Lamia. Chald. noctua.

15. Milui. 70. cerui.

16. Libro Domini. i. quem scripsi à Deo reuelatum. Ex eis, scilicet, quæ dixi. Quæsiuit, scilicet, quasi deesset. Congregauit. Chal. congregabit

17. Eis, scilicet, animalibus. Mensuram. Chal.

funiculo.repetitio. Ea.f.regione.Not.significari per hæc,vel Idumææ,vel Mundi desolationem, vel Ierusalem,vt supra indicaui.

CAP. XXXV.

1. **D**Eserta.f.gentilitas.
2. Germinabit.f.opera bona. Gloria, id est pulchritudo. Libani. metaphoricè spiritua- lia significantur. Decor,id est,fertilitas.70. ho- nor. Gloriam,&c. explicatio præcedentium. Domini.f.Christi.
3. Confortate.f.ô Prophetæ, vel Apostoli. Genua.i. crura. Not. quòd Hebr. 12. citatur hic locus secundum 70.penè iisdem verbis.
4. Adducet. f. impiis. Retributionis. f. retri- buens eis quod merentur. Deus ipse.Hic aperta Christi diuinitas. Ipse.f.per se.
6. Deserto.i. mundo, qui antea velut desertu. Aquæ.f.gratiæ.
7. Arida.f.gentilitas. Dracones.i.dæmones,& vitia. Viror,&c.q.d.virtutes.
8. Semita. f. arcta via in cælum ducens. Pol- latus.f.peccatis. Stulti.i.imperiti alioqui.
9. Leo, &c. per hæc vitiosi homines signi- fificantur.
10. Sion.i.Ecclesiam. Sempiterna. Id in cælo.

CAP. XXXVI.

2. **L**Achiv.vrbis est nomen, quam obsede- rat. Manu graui. Chald. exercitu mul- to. Agri fullonis.Chald.vbi fullones extendunt pannos.
3. Super domum. 70.æconomus. de hoc vide supra cap.22. Quidam domum Dei intelligunt. erat enim summus Pontifex. Scriba. i. doctor, seu legis peritus. A commentariis. i. historio- graphus.Chald. qui erat super memorialia. i. his- torias.Quidam cancellarium interpretantur.
5. Recellisti.f.negando tributa.
6. Super Ægyptum.pro,nempe super Ægyptu.
7. Cuius abtulit,&c.Male interpretatur quod ille piè fecerat:euerteterat ille Idolorum altaria,& ea,quæ extra templum, vt in hoc solum sacrifi- caretur iuxta Dei præceptum.Vide 4.Reg.18.
8. Et dabo.pro,si enim dederò tibi.
10. Domino.i.Dei voluntate. Not.quòd infi- deles Deum Iudæorum vocabant Iehoua. i. Do- minum.f.vtebantur eodem nomine quo Iudæi, sicut & Iudæi illorum Deos vocabant nomini- bus, quibus & ipsi, vt Baal, quod Dominum si- gnificat.
12. Vrinam pedum.Hebr.aquam pedum.i.vri- nam. sic enim appellant modeste quod ad pedes fluat.70.vrinam suam.
16. Benedictionem.Chald.pacem.
17. Panum.Chald.agrorum. Not.hic differen- tiam historiæ & prophetiæ: cum enim hæc sit obscurissima, illa tota aperta, quanta enim facili- tas huius capitis?

CAP. XXXVII.

2. **P**rophetam sic etiam 70.& Complut. & non(vt quidam legunt)Prophetæ.
3. Correptionis.f.qua à Deo corripimur.Chal. opprobrij. Venerunt filij, &c.q.d. accidit nobis dolor, qualis grauidæ, quæ non potest fœtum emittere. Filij.i.fœtus. Partum.i.pariendi tem- pus,vel locum.Hebr.vuluam.
6. A facie verborum. i. propter verba. Pueri, id est,famuli.
7. Spiritum,scilicet,voluntatem reuertendi in patriam.
9. Audiuit.pro,audisset.
14. Libros.i.litteras.Chald.epistolas.
22. Despexit.f.Sennacherib te ô virgo,vel,vir- go te ô Sennacherib secundum quosdam, quod mihi non probatur,etsi Hebr. videantur fauere. Virgo filia.Chal.Regnum cœtus.f.soler regnum custodiri vt virgo. Quidam putant ita dici ob religionis integritatem.At solet scriptura sic vo- care etiam Regnum Israel idololatria contami- natum. Caput mouit,est id iridentium. Filia Ierusalē. Chal.popule qui habitas Ierusalē.
24. In manu.i.per ministerium. Libani. i.Ie- rusalem. Cedrorum,per arbores homines intel- liguntur. Saltum.i.templum. Carmeli eius.q.d. fertili loco situm.
25. Fodi.f.puteos. Vestigia pedis.i. militibus me sequentibus. Aggerum.i.munitos,vel inter aggeres fluentes.
26. Ei,scilicet, Ierusalem. Plasmavi illud. 70. decreui,scilicet,permittere quod nūc facis.Chal. præparavi illud. Compugnantium.i.mihi rebel- lantium per peccata.
27. Breuiata manu.i.viribus destituti.
30. Tibi.f.ô Ezechia. Pomis. Chald. renatis ex illis.70.reliquis.
31. Emitter,&c.q.d. roborabuntur, & crescent more arborum.
32. Saluatio.pro,saluati. vel salutem intelligit mundo allatam inde per Apostolos. Zelus.i.ve- hemens amor in suos.
36. Egressus, scilicet, è cælo, vel vrbe quam tuebatur.
38. Ararat.Chald.& 70.Armenia.

CAP. XXXVIII.

1. **V**Sque ad mortem,id est, letaliter. Mo- rieris. comminatio est, non absoluta denuntiatio.
2. Parietem.Chal. parietem domus sanctuarij.
3. In veritate.i.sincere,non simulate.
8. Achaz.70.patris tui. Lineis.Chald.horis. Soli.vmbrafolis,vt supra, vel sol ipse etiam re- gressus est.Vide 4.Reg.20.
9. Scriptura.70.oratio.f.conscripta fuit.
10. Dixi,scilicet,cum agrotarem. Inferi.i.se- pulcri. Quæsiui.i.optaui.70.relinquam.

11. Dominum. i. Domini templum, vel opera. Quietis. i. cum quiete.
12. Generatio. i. vita: sic enim vocatur vitæ vnius tempus, vel q. d. filiis caro. 70. defeci à cognitione mea. Conuoluta. i. sublat. 70. recessit. Ordiner. i. texeret. Succidit. i. textor Deus.
13. Ad manè. i. diutius. f. me victurum. Contrahit. f. Deus, vel morbus.
14. Clamabo. pro. clamo, vel clamabam. Meditabor. i. gemo, vel gemebam. In excelsum. f. ad Deum. Responde. q. d. defende me. Hebr. & Complut. sponde. Chald. fac quod oro.
15. Fecerit. f. quæ patior.
16. Si sic, & c. q. d. si talis est humanæ vitæ conditio, vt corripas, id est, castiges, & viuifices, ecce amara est.
18. Infernus. q. d. mortui. Chald. qui habitant in inferno. i. sepulcro, vel propriè in inferno. Lacum. i. sepulcrum. Chald. lacum perditionis. Veritatem tuam. i. tuarum promissionum impletionem. 70. misericordiam tuam. Chald. salutare tuum.
19. Veritatem. 70. iustitiam.
21. Iussit. pro. iusserat antea. Cataplasma. i. emplastrum imponent.
22. Dixit. pro. dixerat. Domini. sub. & datum est id, de quo suprà.

CAP. XXXIX.

1. **L**ibros. Chald. & 70. epistolas.
2. Verbum. i. res 70. aliquid. Potestate. i. regno. Chald. dominatione.
5. Exercituum, id est, potentissimi. Filiis, id est, posteris.
8. Bonum, id est, æquum. Chald. rectum. Fiat. sub. precor. Veritas, id est, quod mihi Deus promittit. 70. iustitia.

CAP. XL.

2. **A**d cor. i. consolatoria. Militia. i. tempus præfixum. f. quo erat vexanda. 70. humilitas. Quidam legunt, malitia. i. afflictio. Duplicia. i. multa. f. bona: quidam tamen intelligunt dupliciter, id est, grauius punitam. Pro omnibus, & c. q. d. cum tamen digna non esset.
3. Vox, & c. Hæc de Ioanne Baptista intelligitur. Domini. Chald. Domino. f. Christo venturo. Rectas, & c. 70. rectas facite semitas eius, vt citatur ab Euangelistis. Solitudine. i. mundo.
4. Vallis. i. humiles. Exaltabitur. 70. implebitur. f. Dei gratis. Mons, & c. i. superbi. Præua. i. distorta. q. d. reformabuntur hominum mores.
5. Gloria Domini, scilicet, Christus in carne apparebit. Caro, id est, homo. Pariter. 70. salutare Dei. Quod. 70. quia. Locutum est, id est, ita futurum prædixit.
6. Vox, scilicet, à me auditur. Omnis caro.

Chald. omnes impij. Gloria. Chald. fortitudo.

7. Spiritus, id est, ventus, scilicet, flante vento cadunt flores.

9. Qui. sic etiam Chald. & 70. vt ad Prophetam referatur, at Hebr. quæ, vt referatur ad Sion, & Ierusalem, vnde primum orta prædicatio. f. per Christum, & Apostolos.

10. Dominus Deus. f. Christus. Merces. f. quæ suis est daturus, ipse enim merces. Opus. f. de quo Io. 17. opus quod dedisti mihi, vt facerem. Coram illo. q. d. intender operi sibi commissio quàm diligentissimè.

11. In brachio, id est, brachijs extensis, vt solent Pastores. Portabit. Chald. leniter ducet. 70. consolabitur.

12. Quis, & c. q. d. quis nisi Deus omnibus rebus mensuram & modum præscripsit? & tamen tantus cum sit, pro homine homo fieri dignatus est. Pugillo. pro, velut pugillo. 70. manu. Palmo ponderauit. pro, velut palmo mensurauit. Tribus digitis. i. trium personarum indiuiso opere. Chald. mensura. 70. pugillo. Librauit. 70. statuit.

13. Adiunxit. 70. cognouit. sicut à Paulo citatur. Rom. 11.

15. Momentum. i. minimum quid. Statera. i. bilancem facile inclinans. Vide Sap. 11.

16. Sufficiet. f. ad ignem sacrificiorum, si pro dignitate agendum sit.

18. Fecistis. f. o Idola fabricantes. Poneris. pro. posuistis. q. d. itane pro Deo adorare Idola, quæ nihil habent cum Deo commune?

21. Fundamenta terræ. f. à Deo iacta. q. d. Nonne agnoscitis Dei veri potentiam?

22. Sedit. i. præsidet. Velut nihilum. i. facillimè. 70. quasi cameram.

23. Dat. id est, facit. Secretorum scrutatores, id est, philosophos. 70. Principes. Inane. Chald. & 70. nihil.

24. Nec plantato, & c. i. ac si non esset plantatus, & c. Turbo. i. tempestas.

25. Assimilastis, & c. q. d. Nunquid mihi quidquam simile est, aut æquale?

26. Numero. f. certo. Militiam, id est, exercitum. 70. ornatum. f. stellas. Omnes. f. & cælos, & stellas. Ex nomine vocat. i. plenè nouit, seu facit adesse vbi vult, vt solent domini seruos vocantes. Reliquum fuit. i. defuit. Chald. impeditum est ab ordine suo.

27. Abscondita, & c. i. ignota Deo res meæ. Iudicium, id est, causa, vel mores. Transibit, id est, erit ignotum: sic dicimus præterit me, id est, ignoro.

29. Non sunt, scilicet, fortes. 70. non dolentibus, marorem.

30. Pueri. Chald. iuuenes. q. d. alioqui robusti. Et laborabunt. pro. laborando. In infirmitate. i. præ debilitate. Mutabunt. Chald. addent.

31. Pennas. i. alas. Aquilæ. Hæc sæpè pennarum mutatione iuuenescit.

CAP. XLII.

1. **T** Aceant ad me, id est, tacite me audiāt. Chald. auscultent verbum meum. Mutent fortitudinem. q. d. roborentur, & disceptent mecum. Iudicium. s. de hoc, quod me relicto Idola culant.

2. Iustum. s. Abraham. Dabit, pro, dedit: sic infra. Gentes, &c. s. victoriam, de qua Genes. 14. Obtrinebit, pro, obtinuit Chald. contriuit. Dabit, pro, dedit. s. hostes.

3. Semita, &c. q. d. tam velociter, vt non tam ambulasse, quā volasse videatur.

4. Vocans. s. creando. Chal. ordinans. Generationes. i. homines. Nouissimus. i. post omnia. s. æternus, vel q. d. principium omnium, & finis.

5. Viderunt. s. quæ feci. Acceperunt. s. vt viderent opera mea.

6. Vnusquisque, &c. q. d. & tamen in fabricando idola se mutuo adiuuant. Glutino. i. re aliqua tenaci. s. alligare Idoli partes. Confortauit. Chald. fortificauit.

9. In quo. Chal. & 70. quem. Extremis. s. Ægypto.

10. Declines. Chald. frangaris. 70. erres. Iusti mei. i. qua soleo iustos meos. 70. iusta mea. Chal. veritatis.

12. Consumptio, id est, consumpti. Chald. nihilum.

13. Adiui, pro, adiuto. Homines bellantes: sic Complut. & sic legendum.

14. Vermis. i. abiecte. 70. paruule. Mortui. i. velut mortui.

15. Plaustrum, id est, traham, seu tribulam. Rostra, id est, dentes. Montes, id est, reges. Colles. i. principes.

17. Egeni, id est, humiles. Pauperes. s. spiritu. Aquas, scilicet, gratiæ, vel refrigerium. Chal. doctrinam.

18. Collibus. i. locis aridis antea. q. d. ex rudibus faciam doctos.

19. Spinam, pro, spinum, genus est cedri. Chal. ferrum. Genus est cedri, cuius mentio frequens in Exodo. Not. per arbores significari iustos.

20. Hoc. 70. & Complut. hæc. s. bona.

21. Facite, &c. q. d. vestrā causam proferte, ô idololatræ. Forte. i. validum argumentum.

22. Nuncient. s. Idola, vel eorum Prophetæ. Eorum. s. quæ futura sunt.

24. Opus vestrum, &c. quasi dicat, nihil potestis. Abominatio, pro, abominabilis. Elegit. s. vt coleret.

25. Sufficit. i. Cyrum, qui Iudæos liberet. Veniet, pro, veniet. s. alij. Vocabit, &c. q. d. me agnosceat. Adducet, pro, conculcabit. Magistratus. i. principes. s. Babyloniarum. Plastes. s. figulus. Humum. i. lutum.

26. Quis. s. ex diis gentium. Annunciauit. s. ventura, vel ab exordio. i. ea quæ à principio. Et à principio. repetitio. Iustus es, quasi dicat,

vicisti. Chal. & 70. verax es. Sermones. s. futura prædicantes: vel quasi dicat, loqui non possunt Idola.

27. Primus, scilicet, à captiuitate rediens. Adsum. Complut. adsunt, s. liberati. Euangelistam. i. læta annunciantem.

28. Istis. s. idolis, vel idololatris. Consilium. s. sanum. Verbum. s. bonum.

CAP. XLIII.

1. **S**eruus meus. Chal. seruus meus Messias. Complacuit, &c. q. d. est mihi carissimus. Anima. Hier. epist. 151. Animæ nomine Dei significatur affectus. Spiritum. Chald. Spiritum sanctum. Iudicium. s. Dei, vel quod iustum est. Proferet. Chald. reuelabit.

2. Clamabit. s. more perturbatorum. Foris. q. d. in plateis. Aug. 20. Ciu. 1. ab his, qui foris sunt, ab eius corpore præcisi.

3. Linum. i. mixam, seu ellychnium. Fumigās. s. penè extincto lumine. Non exstinguet. q. d. neminem lædet, quin etiam vilissimos iuuabit, seu penè deficientes. Chal. per calamum mansuetos, per linum pauperes intelligit. In veritate, &c. q. d. verè iudicabit.

4. Non erit, &c. q. d. magna animi quiete, scilicet, nulla passione turbatus prædicabit. Iudicium, id est, iustam, & rectam legem Evangelicam. Et legem, &c. 70. & in nomine eius gentes sperabunt, quomodo citatur Matt. 12. Insulæ. i. remotissimi quique. Expectabunt. s. cum desiderio.

5. Flatum. Chald. spiramentum.

6. Te. s. ô Christe. In iustitia. i. cum iustitia. q. d. iustum & iustificatum. Seruauit, &c. præter. pro fut. In sædus. s. ferendum cum tuo sanguine. Populi. 70. generis Israël.

7. Conclusionem. i. carcere. s. peccatorum.

9. Fuerunt. s. a me prædicta. Noua. i. inusitata, & mirabilia.

10. Nouum, quasi dicat, nouis laudibus celebrare. Laus eius, scilicet, audiat, vel canteretur. Plenitudo. 70. nauigantes.

11. Desertum, id est, mundus. Habitabit, pro, habitantes. Cedar. Regio est Arabiæ. Petræ, id est, rupium. Quidam vrbis nomen putant. Vide sup. cap. 16.

12. Ponent. 70. dabunt.

13. Egredietur. s. ad iudicandum. Zelū. Chald. iram. Vociferabitur, &c. i. ager more irati. Confortabitur. i. præualebit.

14. Tacui. i. iram continui. Dei verba sunt. Apud Prophetas frequens personæ mutatio. Semper. 70. à seculo. q. d. diu. Vt parturiens. s. cum vi effundens conceptam iram.

15. Abforbebo. i. perdam. Chal. consummam.

16. Præua. i. distorta. Hæc verba. i. res has. Feci. præter. pro futuro.

17. Conuersi. s. impij frustrati spe.

18. Intuemini. 70. respicite. Ad videndum, id est, vt videatis.
 19. Venundatus est, scilicet, seruus peccati, vt qui venditur. 70. qui recessit.
 20. Custodies. i. obseruabis, seu attendes.
 21. Sanctificaret eum. Chal. iustificaret Israel. Legem. Chal. legis factores.
 22. Iuuenum. i. fortis. q. d. fortiter illaqueati. Chal. iuuenes sunt omnes. Dicat. i. raptori. Redde. f. quod diripuisti.
 24. Cui. i. contra quem.
 25. Cognouit. i. respuit. Intellexit. Chal. proposuit animo timorem eius.

CAP. XLIII.

1. **I**acob. i. Ecclesia, seu popule fidelis. Vocauit. f. vt solent domini seruos.
 2. Cum transferis, &c. q. d. in omnibus periculis te liberabo.
 3. Propitiationem. i. redemptionem. q. d. pro te perdidisti multas gentes tibi aduersantes. Chal. & 70. commutationem.
 4. Dabo. i. perdam. Te. i. seruando. Anima. i. vita. q. d. perdam vitam tuam insidiantes.
 5. Semen tuum. Chal. filios tuos.
 6. Prohibere. Chal. morari. Affer. i. reduc. q. d. reducendos curabo.
 8. Educ. Chal. & 70. eduxi, pro, adducam. Sad lucem Euangelicam. Et oculos, &c. q. d. oculos habet, sed non videt; aures, & non audit.
 9. Congregat. f. in Ecclesiam ex omnibus mundi partibus. Vobis, s. o. cultores Idolorum. Prima. 70. a principio. q. d. mundi creationem, & quæ Dei reuelatione sola possunt sciri, vel primo ventura. Iustificentur. i. causam suam iustificent. f. quod veraces sint dii eorum. Verè. Chal. & 70. verum. At Complut. cum sequentibus iungit. q. d. sanè vos, &c.
 10. Vos. s. o. Apostoli. Seruus meus. Chal. seruus meus Christus. Formatus. 70. alius. Quidam legunt formator. f. rerum.
 12. Annunciaui. f. futura. Alienus. i. alius. f. Deus, qui ista faceret.
 14. Emisi, pro, emittam. f. Cyrū, vel Christum. Vectes. i. impedimenta. Chaldaeos. f. detraxi, seu perdidisti. Nauibus. f. per Euphratem.
 16. Mari. f. rubro. Aquis. f. Iordanis. Torrentibus. Heb. Chal. & 70. vehementibus.
 17. Eduxit. i. fecit exire ex Ægypto. f. contra Hebræos. Obdormierunt. f. submersi in mari rubro. Resurgent. Chal. surrexerunt.
 18. Ne memineritis, &c. q. d. Atque vt antiqua omittamus.
 19. Nunc. i. citò. Deserto. i. gentilitate. Viam. f. salutis. Flumina. i. copiam gratiarum.
 20. Bestia, &c. f. gentiles ante fidem, vt feræ.
 21. Formauit mihi. Chald. preparauit cultui meo.

22. Non me, &c. q. d. non me coluisti, vt debueras. In me. i. causa mea.
 23. Seruire, scilicet, graui seruitute, vel præter. pro fut. q. d. non à te posthac exigam sacrificia ista, sed alia potiora.
 24. Argento. f. multo. Calamum. f. aromaticum. 70. thymia. Inebriasti me. Chal. impinguasti altare meum. Seruire. i. induere formam serui, vel grauari, more seruorum. In peccatis tuis. i. ob peccata tua. Laborem. f. Passionis, vel. q. d. molestiam.
 26. Me. f. quid tecum egerim. Narra si quid habes. 70. dic tu iniquitates tuas primus. Iustificeris. i. causam tuam iustifices. q. d. te defendas.
 27. Primus. f. Adam. Interpretes. f. Moyses, & Aaro. Chal. doctores. 70. principes. In me, id est, contra me.
 28. Contaminaui. i. ostendi cōtaminatos peccato, & indignos, qui terram promissam ingrederentur. Dedi. f. in deserto. Blasphemiā. Chal. & 70. opprobrium. f. hostium.

CAP. XLIIII.

1. **R**ectissime. Chal. & 70. Israël.
 3. Sitiētem. i. aridam. f. gentilitatem. Semen tuum. Chal. filios tuos. Stirpem tuam. Chal. filios filiorum tuorum.
 4. Inter, pro, vt inter. Vocabit. f. se. q. d. dicet se Israëlitam. i. Christianum. Domino. f. seruo. q. d. Domini sum. Assimilabitur. i. cognominabitur. f. Israëlita. i. Christianus.
 6. Absque me. i. præter me.
 7. Vocet, id est, dicat clarè. Annunciet, scilicet, futura. Ordinem, scilicet, futurorum. Antiquum, sub, docui eum etiam de futuris. Dij ergo gentium ventura, &c.
 8. Annunciaui. f. futura. Testes. f. huius rei. Quem ego non nouerim. f. nihil posse sine me. Chal. cui à me non sit data fortitudo.
 9. Amantissima. i. dilecta simulacra. Confundantur. i. merito confundi debeant.
 10. Quis, f. uisi demens aliquis. q. d. quæ insania est Deum formare?
 11. Participes eius. Chal. cultores eorū. Confundentur. f. die iudicii, vel vbi errorem intellexerint per Euangelium.
 13. Runcina, vulgò planula dicitur, qua fabri tabulas læuigant. Chal. perpendiculo. Angularibus, videtur significari instrumentum triangulare fabricum. Chal. dolabra. Tornaui. Chald. formauit. 70. regulauit.
 16. Vah. 70. dulce mihi. Focum. Chal. ignem.
 18. Obliti. i. illiti re aliqua visum impediēte. Chal. obturati. 70. obreuebrati.
 20. Liberabit. f. errore. Dexterā. i. opera dexteræ. f. Idolo.
 21. Seruus. f. iure creationis.
 23. Fecit, scilicet, redemptionem. Israël.

Chald. in Israel. Glorabitur. Chald. laudabitur. 70. glorificabitur.

25. Vertens. q. d. ostendens esse infanos. Conuertens, &c. q. d. faciens frustrari eorum opera. Stultam, scilicet, apparere.

26. Suscitatis, id est, implens. 70. statuens. Suscitabo. Chald. instaurabo.

27. Profundo. Chal. Babylo. 70. Abyffo.

28. Pastor meus es. q. d. tu reduces populum meum, ut solet pastor gregem. Chal. dandum ei Regnum. 70. ut sapiat.

CAP. XLV.

1. **C**hristo, id est, vncto. q. d. Regi. Apprehendi. q. d. quem adiui. præt. pro fut. Verram. f. ante eum in fugam.

2. Gloriosos, scilicet, principes. Aereas, id est, fortes.

3. Arcana secretorum. Chal. abstrusas opes. Voco, scilicet, multo antè quàm sis.

4. Assignaui. f. pastori. vel q. d. feci, ut esses figura, & similitudo Christi mundum è captiuitate liberaturi. Chald. direxi. 70. Suscepi. Heb. cognominaui.

5. Amplius. Chald. alius. Extra, id est, præter. Accinxi. Chal. adiui. 70. confortau.

7. Creans, id est, facies. Malum, id est, bellum, seu calamitatem.

8. Rorate. f. misso Spiritu sancto in Virginem, vel Christo in mundum. Iustum. f. Christum. Oriatur. f. per Christum iustificamur.

9. Testa. pro. cum sit velut testa. Samiis terræ; id est, vasis è terra. Samia vasa vocantur à Samo Insula, vbi pulchra fiebant. Manibus. i. artificio.

10. Quid generas. i. cur me genuisti? q. d. vt indignum est queri de parentibus, quod genuerint; ita de Deo, qui fecerit. Mihi, id est, Prophetis meis. q. d. per eos me interrogate.

12. Manus. i. virtus. Militiæ. 70. stellis.

13. Eum. f. Cyrum, vel Christum. Iustitiam, id est, punitionem. f. Chaldeorum. vel, si ad Christum referatur iustificationem hominum. Aedificabit, id est, permittet ædificari. f. Cyrus: vel Ecclesiam ædificabit, scilicet, Christus. In pretio, id est, accepto pretio. q. d. gratis.

14. Labor, id est, opes labore paratæ. Sabaim, id est, Sabæorum. Per hos populos Gentiles intelliguntur ad Christum conuersi. Sublimes, id est, proceri. Vincti. pro, velut vincti, scilicet, compulsi spiritu. Tantum. Chald. in veritate. In te. f. Christo. Absque. i. præter. No. non esse vnā personam præter aliam Deum, quia vnā sola est diuinitas.

16. Errorum. Chal. idolorum.

17. Saluatus est. pro, saluabitur.

19. Dixi. iungi potest eum, frustra. Iustitiam. Chal. veritatem.

20. Leuant, id est, gestant, scilicet, humeris; vel ponunt loco edito.

21. Annunciate. f. reliquis, vt veniant. Hoc, scilicet, quod futurum est, seu quod supra dixi.

23. In memetipso. i. per me ipsum. Iustitiæ, id est, iustum. Non reuertetur, id est, non erit irritum.

24. Ergo in Domino. pro, per Dominum, scilicet, iurabit, non per idola. Heb. tantum in Domino. Dicit. pro, dicit. f. Dominus. Eum. f. Deum.

25. In Domino, id est, per Dominum. Laudabitur. Chal. & 70. gloriabitur.

CAP. XLVI.

1. **C**onfractus est. Chal. incuruatus est. 70. Cecidit. Bel. Idoli nomen. Nabo. 70. Dagon. Vide 1. Reg. 5. Iumentis. f. portanda in Persidem; capta Babylo. Onera vestra. i. quæ vos solebatis gestare.

2. Contabuerant. Chald. præcisa sunt. Eorum, scilicet, qui ipsa colebant.

3. A meo, &c. lege, à me ab vtero, à me à vulua vel Dei vterum, intellige viscera misericordiae. Vulua, id est, vtero. repetitio. 70. infantia.

4. Canos, id est, senectam. repetitio. q. d. per totam vitam vestram. Portabo. 70. sustineo vos. Feram. 70. dimittam. Chald. dimittam peccata. Portabo. 70. suscipiam.

5. Assimilastis, &c. q. d. nunquid aliquid mihi simile est, quod pro Deo adoretis? Vide supr. cap. 40.

8. Confundamini. 70. ingemiscite. Chal. confortamini. Redite, & 70. pœnitentiam agite, reuertimini corde.

9. Ultra, id est, præter me.

10. Nouissimum. q. d. longè post futura.

11. Auem. f. Cyrum festinantem. Meæ, scilicet, executores in expugnanda Babylo. & liberandis Hebræis. Illud, scilicet, quod promisi. Creau. pro, creabo. Chald. præparabo.

12. Duri corde 70. qui perdidistis cor.

13. Feci. Chald. est. Iustitiam. f. Christum. Gloriam, id est, filium.

CAP. XLVII.

1. **D**escende, &c. imperatiua pro futuris. Virgo, &c. Chal. regnum congregationis Babylo. scilicet, Regna custodiuntur, vt soleat virgines. Tenera. Chald. delicata.

2. Tolle molam. q. d. serues in pristino. olim serui molam vertebant, vt sit apud Mauros. Turpitudinem tuam. 70. operimētum tuum. Hamerum. Hebr. plantam. Transi, &c. q. d. vt possis ducta in captiuitatem flumina transire.

3. Ignominia. i. turpitude, scilicet, pudenda. Opprobrium, id est, quod videri probrosum est. Capiam, scilicet, de te.

4. Redemptor. f. olim ex Aegypto, & deinde ex Babylo.

6. Contaminaui. i. veluti fordidam tractaui, expellens è sedibus suis. Chal. profanaui, scilicet,

mittens in profanam Babyloniam.

7. Hæc. tibi euentura, quæ nunc prædico. Nouissimi tui, id est, eorum, quæ te tandem manebant.

8. Amplius. 70. alia. Sterilitatem, id est, orbitatem. sic infra proximè.

9. Venerunt. pro, venient. Duriciam. Chald. & 70. fortitudinem. f. obstinationem.

11. Ortum, id est, unde, seu quando veniat. Expiare, id est, effugere. Chal. auferre.

12. Sta, &c. Ironice.

14. Facti sunt, præterita, pro futuris. Non sunt, &c. q. d. ille ignis non erit, vt solet prunarum ad calefaciendum, sed flammæ ad comburendum.

15. Facta sunt. pro, fient. Errauerunt, scilicet, huc illuc fugientes.

CAP. XLVIII.

1. **N**omine Israel, id est, Israelitæ. Aquis. i. semine. q. d. de fonte. Chald. cognatione. In nomine. i. per nomen. In, id est, cum.

2. De ciuitate, &c. f. Ierusalem ciues. Constabiliti sunt. Chald. confidunt.

4. Durus, &c. q. d. obstinatus, superbus, & impudens.

5. Ex tunc, id est, multo antè.

6. Omnia. f. impleta. Annunciastis. i. diuulgastis. f. ad gloriam meam. vel q. d. ego prædixi, non vos. 70. cognouistis. q. d. non cogitastis. Conseruata, scilicet, apud me. q. d. ignota, seu occulta sunt multa.

7. Creata sunt, scilicet, quædam. Ex tunc. 70. olim, scilicet, tibi prædicta. Ante diem. 70. prioribus diebus.

8. Audisti. f. ea, vel præcepta mea, vt faceres. Ex tunc. 70. à principio. Scio, pro, sciebam. Ex vtero. i. iam inde à natiuitate.

9. Laude, &c. Chal. propter laudem meam, sustentabo te. Infranabo, id est, retinebo, vt solet equus, ne præcipitet.

10. Non quasi argentum. q. d. leuiter affixi. pro, affligam. Elegi. Chald. probaui.

11. Blasphemer, scilicet, quasi impotens, aut non verax. Alteri. f. idolis. q. d. non patiar coli pro diis.

12. Voco. q. d. cui nomen indidi Israelis. No- uissimus. 70. in sempiternum.

13. Vocabo. pro, vocaui. Stabunt. pro, steterunt. i. adfuerunt. dixit, & facta sunt.

14. De eis. f. diis gentium. Hæc, scilicet, quæ ego. q. d. quis eorum potest dicere talia, qualia ego? Eum, scilicet, Israel, vel Cyrum. Suam, scilicet, liberando Iudæos. Brachium, id est, fortitudinem, scilicet, ostendet.

15. Directa. 70. pro sperata.

16. Accedite, verba Christi, vel Isaia.

Abcondito, scilicet, palam locutus est Christus in mundo, & Deus legem dedit in monte Sinai. Ex tempore, &c. q. d. antequam quicquam in

tempore fieret, cum Deo eram cuncta componens. f. cum patre filius. Misit, scilicet, secundum humanitatem.

19. Eius, scilicet, Israelis.

20. Efferre, id est, diuulgare.

21. Siciunt, scilicet, diu.

22. Pax. 70. gaudere.

CAP. XLIX.

1. **A**vdite. Chal. obedite. Vocauit. f. nomen. Iesu.

2. Os meum. Chal. verba in ore meo. Gladium, scilicet, verbum Dei penetrabilius omni gladio. Sagittam. Gladio vicini cæduntur, sagitta remoti, scilicet, prædicatum est Iudæis, & gentibus. Abcondit, scilicet, quoad mitteret in mundum, continuit in sinu filium pater. Chrys. in corporis pharetra abscondita diuinitas.

3. Seruus, scilicet, propter formam serui. Israel. & Christus Israelita.

4. In vacuum, scilicet, pauci Christo obediunt, paucique saluantur. Consumpsi. f. moriendo. Iudicium, id est, iustitia, seu meritum. Cum Domino. 70. apud Dominum. Chald. manifestum coram Domino. Opus. Chald. merces operum meorum. 70. Labor. Cum Deo. Chald. & 70. coram Deo.

5. Non. Hebræi legunt, ei, etsi Hebr. est non. dicunt, enim esse **אף** pro **אף** vt interdum solet, & alibi notauimus.

6. Dixit, scilicet, Deus. Suscitandas. f. ad vitam gratia. Facies. Chal. captiuitatē. 70. dispersionem.

7. Sanctus, id est, sanctè colendus, & sanctitatis auctor. Contemptibilem animam. f. mundi iudicio. 70. despicientem animam suam. Abominatam gentem. 70. qui abominationi habetur à gentibus. Dominorum. 70. principum. Videbunt, scilicet, tuam dignitatem. Consurgent, scilicet, honoris causa. Adorabunt, scilicet, te venerabuntur. vel Christi diuinitas intelligitur, ad quem hæc quidam referunt.

8. Placito, id est, beneplaciti, seu quo mihi placuit. 70. opportuno. Paulus. 2. Cor. 6. vertit accepto. Exaudiui. pro, exaudiam. Exauditus est pro sua reuerentia. Fœdus, id est, fœderis prædicationem, seu confirmationem, aut renouationem. Suscitares. 70. constitueres, scilicet, bono statu. Terram, id est, homines in terra habitantes. Chald. iustos, qui iacent in puluere. Dissipatas. Chal. desolatas. 70. desertas.

9. Reuelamini, id est, in lucem prodite, seu apparete. Super, id est, iuxta, scilicet, conspicuè. Planis. q. d. locis commodis.

10. Portabit. 70. ducet.

11. In viam. q. d. reddam planos, iuxta illud: Et aspera in vias planas. Semitæ, scilicet, depressæ. Exaltabuntur, scilicet, ad commoditatem viatorum. q. d. tollam impedimenta ad me veniendi.

12. Longè. i. orientè. Mari. i. occidentè. Australi. f. Meridie.

13. Confolatus, scilicet, misso filio vel adueniens filius.

14. Dixit, scilicet, ante Christi aduentum, videns differri tamdiu. Sion. i. fidelium congregatio, vel Iudæi.

16. In manibus. pro, velut in manibus, ne possum obliuisci. Muri. i. ciuitas. f. quam statui defendere, nempe Ecclesia.

17. Structores, id est, qui te ædificent. f. Apostoli. Exibunt. f. ieiecti.

18. Vide. f. conuersam gentilitatem. Absorbant. i. perdebant.

20. Sterilitatis. Chal. transmigrationis.

21. Hic. abundat. 70. mihi.

22. Signum, id est, vexillum, scilicet, prædicationis Euangelicæ. Portabunt. fit hoc reliquiis sanctorum.

23. Puluerem pedum, &c. q. d. seque ad pedes tuos deicient. Fit hoc, cum Pontificis pedes fideles osculantur. Vide inf. cap. 60.

24. Nunquid, &c. q. d. faciet Deus quod videtur impossibile. f. vt tollatur à diabolo præda.

26. Carnibus suis. q. d. edent carnes proprias præ fame. Caro. i. homo.

CAP. L.

1. **M**Attis. f. synagoga. In iniquitatibus vestris. Chal. propter peccata vestra. Venditi. f. diabolo. q. d. nõ ego vos vendidi prior, aut dimisi, vt à me discedere coacti sitis, sed vos ipsi vltro discessistis à me per peccata deficientes. In sceleribus. i. ob scelera. Dimisi. i. abieci tandem.

2. Vir. i. quisquam. f. qui me reciperet. Increpatione. i. præcepto, seu ira. Desertum faciam. Chald. siccabo. q. d. possum siccare si velim.

3. Saccum. pro, velut saccum.

4. Sustentare, &c. 70. quando oporteat loqui verbum. Lassum. i. fatigatum, seu afflictum. Erigit. i. excitat. Manè. i. maturè, seu in vitæ principio. f. conceptione. vox Christi. vel manè manè. i. quotidie.

5. Aperuit, &c. Chal. misit me ad prophetandum. Abij. f. reuens.

6. Percutientibus. 70. flagellis. Vellentibus. 70. alapis. Increpantibus. i. calumniantibus. q. d. expositus fui Iudæorum calumniis.

7. Confusus. i. pudefactus.

8. Iustificat me, scilicet, per gratiam. vel q. d. qui meam causam defendit, vt iustam.

9. Omnes. f. me condemnantes. vox Christi. Tinea. i. conscientie vermis.

10. Serui. f. Christi secundum humanitatem.

11. Ignem. f. cupiditatis, vel supplicij. Ambulare. pro, ambulabitis. Lumine. i. flama. q. d. puni-

mini supplicio quod vobis per peccata acceperitis.

CAP. LI.

1. **Q**uod iustum est. Chal. veritatem. Pertram. sic vocat Abraham ob fidei firmitatem. Cauernam laci. i. Saræ vterum.

2. Attendite. explicatio præcedentis. Vnum. i. cum solus esset sine prole. Chal. solus erat in seculo. f. quem vocarim. Multiplicau. i. ditau, seu dedi filios.

3. Delitias. Heb. Heden. 70. Paradisum.

4. Tribus. i. gens. Chal. congregatio. 70. reges. Lex, scilicet, Euangelica. Iudiciu, id est, doctrina. Requiescet. pro, faciet requiescere, vel permanebit.

5. Iustus. f. Christus. Brachia. i. vires, seu potentia. Insulæ. i. gentes. Sustinebunt. i. expectabunt. 70. in brachium meum sperabunt.

6. Liquescent. Chald. transibunt. Atteretur. Chal. & 70. veterascet.

7. Iustum. i. iustitiam. Chal. veritatem. 70. iudiciu. Blasphemias. Chal. superbias. 70. contemptum.

8. Vermis. f. conscientie. Tinea. repetitio.

9. Confurge. f. Christo. Reuertentur. f. ad Deum, à quo facti & redempti. Sion. f. cælestem. Induere, &c. q. d. ostende te fortem. Brachium. i. potentiam. vel, õ brachium: alloquitur enim Christum, & verbis faminiq, quia brachium, Heb. famineum. Antiquis. f. ostendisti potentiam tuam. Seculorum. Chal. quæ ab initio fuerunt. Surperbum. f. diabolum, vel Pharaonem. Chal. fortes. Draconem. Chal. Pharaonem, & exercitum eius.

10. Mare, scilicet, rubrum. Liberati, scilicet, Hebræi ex Aegypto.

11. Domino. f. Christo. Reuertentur. f. ad Deum, à quo facti & redempti. Sion. f. cælestem.

12. Quis tu. pro, indignum vt tu.

13. Eius. f. hostis.

14. Veniet. f. Christus. Aperiendum. f. salutis ostium. Non interficiet. f. non venit, vt perdat, sed vt saluet. Panis eius. Chal. cibaria iustorum.

15. Ego autem, &c. verba Patris ad Christum. Tuus. I. quatenus homo es.

16. Celos. i. cælestes viros. Terram. i. terræ habitatores. f. in Ecclesia, vel terram nouam. Sion, id est, Ecclesiam.

17. Sopor. i. stupor. f. stuporem induentis, seu soporem mortiferum. Chald. maledictionis. 70. furoris.

19. Fames, & gladius. explicatio præcedentium.

20. Oryx. animal est capræ simile. Chal. laguncula contracta. 70. beta semicocta.

CAP. LII.

1. **F**ortitudine tua, scilicet, à Deo tibi data. Induimini Dominum nostram Iesum Christum. Vestimentis, scilicet, virtutibus ad

Christum excipiendum. Gloria tua. i. quæ te gloriosam reddunt, seu ornant. Sancti. f. Dei, vel templi. Chald. & 70. sancta. Incircumcisus. f. corde. q. d. infidelis, vel peccator. Aug. i. br. cont. Donat. post collat. id intelligit de futura vita. Alij referunt ad liberationem à persecutione infidelium.

2. Sede. f. loco honesto, quæ antea in puluere. i. statu peccati. Vincula. f. peccatorum.

3. Gratis, id est, sine pecunia, vel q. d. vltro vos dedidistis peccatis. Redimini mihi. f. à Babylone, vel ex peccato.

4. Assur. f. postea: vel potius pro Ægyptiis accipitur, qui ex Assyriis oriundi. Vide Ezech. 31. & quidem, quid hic attinebat ad Assyrios transire? Planè si quis vtrumque locum diligenter legat, videbit Assur pro Ægypti Rege accipi, quamquam cur ita vocetur non satis scio. Calumniatus est. Chal. oppressit.

5. Quid mihi, &c. quasi dicat, quin libero. f. à peccato, vt olim ab Ægypto? Gratis. Vide sup. Dominatores. f. principes. Et iugiter, &c. 70. propter vos nomen meum blasphematur in gentibus semper.

6. Nomen meum. q. d. me agnosceret. Loquebar. f. per Prophetas. Adsum. f. factus homo.

7. Super montes, & Christus in montibus aliquando docuit. Sion, id est, ò Sion. f. Ecclesia, vel potius Sioni, vt Hebr. indicatur. Regnavit, pro, regnat. 70. regnabit. Chal. reuelatum est Regnum Dei tui.

8. Speculatorum. Chal. gubernatorum. 70. custodum. Leuauerunt vocem. 70. exaltata est. Oculo ad oculum. Chal. oculis suis. Videbunt. Chal. videbunt magnalia Dei.

9. Deserta. f. arida antea animæ.

10. Parauit. Chal. reuelauit. pro, reuelabit. 70. reuelabit. Brachium. i. potentiam, vel filium, Omnes fines. q. d. totus orbis.

11. Recedite, scilicet, à peccatis, vel seruitute diaboli, vel commercio infidelium. Vide 2. Cor. 6. Eius. f. Babylonis, id est, mundi. Mundamini. Chald. electi estote. 70. separamini. Vasa, scilicet, quibus in templo ministratur Deo.

12. In tumultu, &c. q. d. quæta erit per Christum liberatio. Fuga. f. vt olim ex Ægypto.

13. Intelliget. i. prudenter ager. Seruus meus. Chal. seruus meus Christus.

14. Obstuperunt. f. visis miraculis. In gloriam, id est, contemptus, scilicet, in passione. Eius. Mutatio personæ, pro, tuus.

15. Asperget. f. aqua baptismi, vel sanguine, scilicet, redemptione. Chald. disperget, scilicet, dilatans Ecclesiam. Continebunt. f. non male loquentes de eo, vt antea. Narratum, scilicet, antea. Viderunt. 70. videbunt, scilicet, Christi miracula. Contemplati sunt. 70. intelligent, scilicet, gentes ad salutem pertinentia.

CAP. LIII.

1. **Q** Vis. 70. Domine quis. Credidit, pro, crederet. Auditui nostro. i. auditis à nobis. q. d. prædicationi nstræ. Chald. nuntio nostro. Brachium. i. filius, secundum Aug. contra ferm. Arian. Not. quòd brachium eiusdem est substantiæ cum pectore, vnde procedit; nec ab eo separatur cum porrigitur: sic nec Filius missus in mundum à Patre separatus, cui est consubstantialis.

2. Virgultum, scilicet, è terra, id est, Maria. Eo. f. Deo. q. d. Deo faciente, vel approbante. Sienti. i. arida. f. virgine. Species, &c. f. propter flagella, sputa, & alapas, & patibuli iniurias. Hier. ep. 140. Aspectus. i. forma, seu pulchritudo. Desiderauimus. f. pulchriorem apparere. q. d. non sic tractari: vel pro, non desiderauimus, vt subintel ligatur negatio præcedens, quasi dicat, non erat desiderabilis, id est, decorus. 70. nec decor.

3. Nouissimum. pro, velur nouissimum, id est, abiectissimum. Dolorum, &c. Chald. doloribus, & infirmitatibus expositus. Infirmitatem. 70. infirmitatem ferre. Vultus. f. in gloria, & splendore, qui cum decebat. Eum. f. esse qui erat.

4. Languores. 70. peccata. Tulit, id est, abstulit. Dolores, scilicet, quos peccata nostra merebantur. 70. pro nobis dolet. Chal. delicta nostra propter eum dimittentur. Nos. i. Iudei. Leprosus, id est, dignum qui expelleretur à conuersatione, more leprosi. A Deo. f. ob peccata sua. Attritus 70. infirmatus. Disciplina, &c. quasi dicat, castigatus est, vt nos pacem haberemus. Chald. in doctrina eius multiplicabitur pax super nos. Liuore. i. plagis.

6. Iniquitatem. Chal. remissionem iniquitatum.

8. De angustia, &c. q. d. & iniqua passione, & iudicio occisus est. 70. in humilitate iudicium eius sublarum est. Quia, pro, qui tamen. Abscessus est, &c. q. d. occidetur.

9. Dabit. Chal. trader in gehennam. Pro sepultura. q. d. eò quòd ipsum occiderunt iniquè. Diuitem, id est, potentes, scilicet, Pilatum, & Principes Sacerdotum.

10. Peccata, scilicet, expiando. Semen, scilicet, filios spirituales. Dirigitur, id est, implebitur, vel prosperabitur.

11. Scientia sua. i. sui cognitione. f. fide, vel per sapientiam suam. Iniquitates, id est, poenam iniquitatum.

12. Dispartiam ei, scilicet, iuxta illud, Dabo tibi gentes, &c. 70. possidebit. Fortium. f. demonum. Vide Luc. 11.

CAP. LIIII.

1. **L** Anda, &c. 70. latere sterilis, quæ non parit, erumpe & clama, quæ non parturit; atque ita citatur Galat. 4. Alloquitur vero Ecclesiam ex gentibus factam. Sterilis. f. gentilitas ante fidem. Hinni, id est, iubila, seu exulta.

Desertæ. f. olim gentilitatis. Eius. f. synagoga. Virum, scilicet, Deum, cui per fidem olim desponsata.

2. Parcas. i. cesses, seu negligas. Consolidati. fortiter fige: metaphora à tendentibus tentoria.

3. Ad dexteram, &c. Chal. ad Austrum, & Aquilonem. Semen. i. filij. Desertas. f. fide olim. Hæreditabit. i. possidebit.

4. Confusionis. f. de peccatis. Viduitatis, id est, cum sine Deo esses, quem per peccata amiseras. Dominabitur tui, quasi dicat, obedies ei. Vocabitur. i. agnoscetur esse.

5. Vocauit. f. ad se. Vxorem. pro, velut vxorem. Dixit. pro, dicit.

7. Ad punctum in modico. 70. tempore modico.

8. In momento indignationis. 70. in furore paruo. Misertus sum. 70. miserebor. Dixit. pro, dicit.

9. Istud est. i. accidit.

10. Montes, &c. q. d. citius montes loco suo mouebuntur, quam desinam misereri.

11. Tempestate conuulsa. f. more arboris. Chal. iniuria affecta. 70. instabilis.

12. Sculptos. 70. crystalli. Desiderabiles. i. pretiosos. 70. electos. significantur per hæc virtutes, seu electorum perfectiones.

13. Doctos à Domino. Vide Ioab. 1. Theff. 4. Aug. de gratia Christi. cap. 12. & seq. Chal. diffidentes legem Domini. potius videtur fides intelligi, quæ donum Dei est, nec nisi Deo persuadente suscipitur.

14. Recede pro, recedas. Calumnia. i. oppressione. 70. iniquo. Quia. 70. &.

15. Accola. 70. profelyti. f. ad fidem conuersi. Mecum. pro, meus. f. ante, cum fide careret. Adueni. i. peregrinus. f. gentilis.

16. Creauit, &c. q. d. ego affixi, ego eripiam.

17. Omne vas. Chal. omnia arma. Fictum. Chal. & 70. paratum. Dirigetur. 70. prosperabitur. Iudicabis. Chal. & Complut. condemnabis. 70. vinces. Hæc. i. talis, scilicet, in pace & securitate æterna.

CAP. LV.

1. Omnes. Heb. ô omnes. Sitientes. Chal. discere volentes. Aquas. f. doctrinæ, & gratiæ. Emite. i. compare, seu accipite. Vinum. f. lactificans cor. Lac. f. spurum, & dulcem cibum.

2. Quare appenditis, &c. q. d. cur ea sectamini, quæ mentem non possunt satiare?

3. Fideles. i. stabiles. q. d. præstabo certissime promissam David misericordiam. 70. sancta David fidelia, sicut citatur Act. 13.

4. Testem. f. meæ voluntatis. Eū. f. Christum.

5. Quam nesciebas. i. à te alienam. 70. nescientem te. Vocabis, scilicet, ad fidem. Christum

alloquitur. Deum tuum, scilicet, quantum ad humanitatem.

6. Propè est. f. in terris conuersans, vel dum tempus est misericordiæ.

7. Multus. f. sape, multumque ignoscens.

10. Cælo. i. ære. Infundit. i. perfundit.

12. Egrediemini. f. de diaboli captiuitate. Ducemini. i. in beatitudinem. Manu. 70. ramis: metaphoricè significat ingentem bonorum lætitiarum.

13. Saliuncula. Herba est brevis. 70. stipite villi. Nominatus. Chal. & 70. in nomen & q. d. celebraretur. Signum. i. monimentum, vel victoriam. pro hac enim solent signa, seu monumenta statui. Hier. ad crucis signum refert & quidem per hanc parta est victoria.

CAP. LVI.

1. Salus. pro, Saluator. f. Christus. Iustitia. 70. misericordia.

2. Hoc. f. quod proximè dictum, vel quod sequitur. Apprehenderit. 70. retinuerit. Polluat. i. profanet. Omne. pro, vllum.

3. Diuidet. pro, diuisit. Eunuchus. f. qui se ob regnum Dei castrauit, voluntariè continens.

4. Volui. f. consilia. Tenuerint. i. seruauerint.

5. Nomen. i. prænium, seu gloriam quandam excellentem. Vide Aug. cap. 25. de sanct. virg. A filiis, &c. i. quàm sit habere filios, &c.

7. Montem. f. cælum. Domum. f. Ecclesiam. Populis. 70. gentibus. sicut citatur Marc. 11. Cunctis. f. Ecclesia omnes amplectitur; vnde & Catholica dicta.

8. Ad eum. f. Israelem, vel Christum. Congregatos. f. Ecclesiam.

9. Deuorandus. f. impios. q. d. digni sunt qui à feris deuorentur.

10. Speculatores. f. pseudoprophetæ. Eius. f. congregationis impiæ. Latrare. f. contra vitia.

11. Saturitatem. q. d. insatiabiles.

12. Venite. f. dicunt inuicem. Ebrietate. Heb. cera. Multo ampliùs. q. d. in dies peius.

CAP. LVII.

1. Iustus. i. Christus, vel homines iusti. Recogitet. f. causam permissionis Dei. Misericordiæ. i. pij. 70. iusti. Colliguntur. f. ad patres. i. moriuntur. Quia. 70. &c. Intelligat. 70. consideret, scilicet, causam. A facie, &c. Chal. propter malum, quod venturum est. q. d. auferet eos hinc Deus, vt videant mala.

2. Veniet pax. filli. sub, dicit Deus. Cubili. 70. sepultura. Directione. i. vitæ rectitudine.

3. Auguratrice. i. venefica. q. d. impij, seu scelesti. 70. iniqui.

4. Super. i. contra. Scelesti. 70. perditionis. Mendax. i. adulterinum. 70. vile.

5. Consolamini, id est, delectamini. Torrentibus. 70. vallibus. Pars tua. q. d. diuitiæ & delitiæ tuæ, colere idola.

7. Cubile, id est, templum, vbi adulterium Idololatriæ.

8. Memoriale. i. quod tibi in mentem reducat deos tuos. fidola. Iuxta me. i. me vidente. Discooperuisti. f. turpitudinem tuam. Adulterum. q. d. adulterata es cultu idolorum. Dilatasti, &c. q. d. cum multis es fornicata. f. colens multos deos. Stratum. q. d. adulterari. Manu aperta. i. palam. manus, pro, loco.

9. Regi. f. Assyriorum, vel Aegypti. Vnguento. q. d. more meretricis, vt ei placeres. Legatos, scilicet, confidendo in hominibus. Vique ad inferos. i. vilissimè, seu profundissimè.

10. Laborasti. f. profecta ad petendū auxilium. Quiescam. 70. desinam. Chald. conuertar. Viram manus tuæ. Chald. diuitias multas. f. manuum labore partas. Rogasti. 70. rogasti me.

11. Timuisti. per interrogationem legendum. Mentita. f. mihi fidem non seruans. Tacens, id est, dissimulans.

12. Iustitiam. Ironicè. q. d. tua flagitia.

13. Congregati. f. milites, vel principes fœderati. Aura. 70. tempestas. Montem. f. cælum.

15. Æternitatem. Chald. in cælis. 70. in æternum. In sancto habitans. 70. in sanctis requiescens.

16. Litigabo. Chald. & 70. vlciscar. Vique ad finem, id est, semper. Quia spiritus, &c. q. d. ego enim animas creo. Egredietur. pro, egredietur. Flatus, id est, animas. vide Augu. 7. de gen. cap. 3. & 13. Ciu. cap. 24. Faciam. Hebr. Chald. & 70. feci. q. d. amo animas, quas feci, ideoque ignosco.

17. Vagus. i. errans. 70. tristis.

18. Consolationes. 70. consolationem veram. Eius. Chald. super eum.

19. Labiorum. i. confessionis peccatorum, vel laudis.

20. Consecrationem. Chald. cænum. f. solent fluctus cænum ejicere ad littus.

21. Pax. 70. gaudere.

CAP. LVIII.

2. **D**E die in diem. i. quotidie. Querunt, id est, consulunt. Vias. i. leges. Volunt, id est, velle videntur. Rogant, &c. q. d. velut mecum expostulant, exigentes ius, quod statim explicat.

3. Nescisti. i. videris nescire, nō enim exaudis. Vestra. f. non mea. q. d. facitis quod lubet.

4. Ad lites. i. litigando. Impiè. 70. humilem. In excelsu. i. à me. Clamor. f. contentio. vel q. d. vt vos exaudiam.

5. Sternere. q. in sacco, & cinere incere.

6. Fasciculos deprimentes. i. onera, quibus proximum opprimis. 70. obligationes violenta-

rum cautionum. f. de soluendis vsuris, & huiusmodi. Confracti sunt. Chald. vim patiuntur. Onus. 70. scripturam iniquam.

7. Vagos. 70. sine tecto. Carnem tuam. 70. Domesticos feminis tui.

8. Manè. i. sol manè. Lumen. i. prosperitas, vel mentis illuminatio. Sanitas. i. liberatio. Citius. 70. citò. Anteibit. f. in cælum euntem. Iustitia. scilicet, operum, seu meritum. Colliget. i. suscipiet. 70. circumdabit.

9. Catenam. f. peccatorum. Chal. corruptelam iudicij. Digitum. f. minando, aut conuitiando. Quod non prodest. Chald. verba rapinæ. 70. murmurationem.

10. Animam. i. viscera misericordiæ. Repleueris. 70. saturaueris. Tenebris. i. calamitatibus. Lux, id est, prosperitas.

11. Liberabit. 70. impinguabit. Chald. corpus tuum viuificabit in vita æterna.

12. Deserta seculorum. i. diu antea diruta, & deserta. Generationis, & generationis. i. diutissime duratura. 70. sempiterna. Sepiū. q. d. munies vias. f. bono exemplo. 70. maceriarum. Chal. viæ rectæ. Inquietem. q. d. faciens quietas vias, scilicet, quies est in obseruantia præceptorum Dei. Chald. conuertens impios ad legem. Hebr. ad habitandum. q. d. faciens viatores quiescere in domibus ædificatis.

13. Auerteris, &c. q. d. in sabbato non laboraueris. Voluntatem. i. negotia. Delicatum. i. delicias. f. cœsando à negotiis, & intendendo diuinis. Gloriosum. i. honore dignum. Chald. honoraueris. Vias. 70. opera. Sermonem. scilicet, qui non deceat. 70. verbum in ira. Chald. verbum violentiæ.

14. Altitudines. Chald.munitiones. 70. bona. q. d. dabo cælestia.

CAP. LIX.

1. **A**bbreuiata, id est, debilitata. Aggrauata est, id est, obscuruit.

2. Diuiserunt, scilicet, velut pariete interposito, quem deinde Christus soluit. Exaudiret. 70. miseretur.

3. Sanguine, id est, homicidiis. Chal. sanguine innocentum.

4. Imocet iustitiam. Chald. oret in veritate. 70. loquatur iusta Nihili. Chald. & 70. vanitate. Laborem. i. molestiam. f. proximi. 70. eadem.

5. Ruperunt. q. d. parat noxia, & plena veneno. Telas araneæ. i. inutilia, seu non duratura.

7. Inutiles. Chald. iniquæ. 7. stultorum.

8. Iudicium. i. iustitia. Incuruata. i. deprauata. 70. peruersa. Ignorat. i. non curat, negligit.

9. Elongatum, &c. q. d. longè recessimus à iudicio, & iustitia. i. rebus iustis. Not. quod possunt hæc omnia ad Christi tempora referri, scilicet, ad Iudæos, qui illum sunt persecuti. Lucem, id est, prosperitatem.

11. Meditantes. i. cogitabundi. Hebr. generando. Iudicium. i. iustitiam. f. in hominibus. q. d. ne quisquam alij noceret.

12. Responderunt. Chal. contra nos testificati sunt. 70. restiterunt. Cognouimus. q. d. negare non possumus.

14. Retrorsum. q. d. recessit, seu deseruit nos. Iudiciū. i. recta viuendi ratio. Ingredi. f. ad nos, quia volebamus.

16. Vir. siustus, dignosq; viri nomine. Aporiatus est. f. qui indigebat auxilio. q. d. ad summam est inopiam & angustiam redactus. Saluauit. f. inopem. Sibi. abundat, more Hebraico. Iustitia. 70. misericordia. Eum, scilicet, ope indigentem.

17. Zeli, id est, indignationis.

18. Quasi. pro, & quasi. Vicissitudinem, id est, retributionem. Infulis. pro, etiam infulis, id est, remotē habitantibus.

19. Spiritus Domini. i. vehemens ventus.

20. Sion. datius est. q. d. Ecclesiae, scilicet, in die iudicii.

21. In te, scilicet, o Christe.

CAP. LX.

1. **I**lluminare. Chal. & 70. illuminare Ierusalem. Heb. deest Ierusalē. Lumen, scilicet, Christus, qui lux mundi, & Dei gloria.

2. Orietur. 70. apparebit. Gloria, scilicet, per miracula.

3. Tuo, scilicet, o Ecclesia. Ortus tui. pro, orto in te. Chal. & 70. tuo.

4. De latere surgent. Quidam legunt, surgent. Hebr. iuxta latus nutrientur. Chald. super latera portabuntur. 70. super humeros portabuntur.

5. Videbis. f. multitudinem filiorum. Afflues, scilicet, gaudio. 70. timebis. Multitudo. Chald. & 70. diuitiae. Fortitudo. i. reges & principes. Chald. substantiae.

6. Inundatio. Chal. turba. 70. greges. Camelorum. Chald. Arabum. Omnes. i. plurimi. Chald. omnes hi.

7. Cedar. Regio est Arabiae. itemque Nabaoth. Ministri sunt. i. inseruiunt. Intellige verò per hanc conuersionem Gentium, & sacrificia spiritualia. Placabili. i. vbi placor. Maiestatibus. Chald. laudis. 70. orationis.

8. Fenestras, scilicet, columbarij. q. d. suo quisque loco & gradu. Chald. quæ reuertuntur ad columbaria sua. Not. per nubium volatum, & columbarum, significari velocitatem ad Ecclesiam venientium.

9. Insula, id est, etiam remotissimæ gentes. In principio. 70. in primis. Tuos. f. o Ecclesia. Cum eis. f. offerendum. Quia Chald. qui.

10. Muros. i. templa. Reconciliatione. Chald. voluntate. Heb. beneplacito. 70. misericordia. Misertus sum tui. 70. dilexi te.

11. Fortitudo, id est, potētissimi quique. Chal. diuitiae.

13. Gloria Libani. i. pulcherrima quæque. Locum pedum. i. ecclesiam, in qua habito.

14. Curui. i. humiles. 70. timentes. Humiliauerunt. i. afflixerunt. Santea. Vestigia, &c. q. d. ad pedes tuos se inclinantes. Fit hoc Papæ. Detrahebant tibi. 70. & Chal. irritabant te.

15. Non erat. f. ex gentilibus. Superbiam seculorum. i. gloriam æternam. Chald. gloriam seculi. 70. exultationem æternam.

16. Sugēs lac gentium. Chal. sariaberis diuitiis populorum. Mamilla, &c. 70. diuitias regum comedes. Fortis. 70. Deus.

17. Pro ære, &c. q. d. pro paupertate succedent diuitiæ, pro afflictione lætitia, &c. Ponam, &c. 70. dabo principes tuos in pace (i. pacificè regentes) & Episcopos tuos in iustitia, id est, iustè præfidentes.

18. Laudatio, id est, laus Dei.

19. Non erit, &c. Hæc præcipuè ad cælestem beatitudinem referenda.

20. Sol, id est, prosperitas. Minuetur. 70. deficiet. Chald. per solem regnum intelligit, per lunam gloriam. Complebuntur, id est, cessabunt.

21. Terram. f. viuientium. i. cælum. Ad glorificandum. i. euader in gloriam.

22. Minimus. i. parua familia. Mille. i. referta plurimis fidelibus. Paruulus. i. parua domus. Fortissimam. 70. magnam. Eius. pro, suo.

CAP. LXI.

1. **S**Vper me. vox Christi. Eo quòd. 70. cuius causa. Vnxit, id est, repleuit gratia. Ad annuncianum, &c. 70. Euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, & vocare annum Domini acceptum, & diem retributionis, &c. Vide Lucæ 4. Indulgentiam. Chal. libertatem. Clausis. Chal. vinctis. 70. cæcis. Apertionem, scilicet, carceris peccati. 70. visum, seu visus restitutionem.

2. Placabilem, id est, reconciliationis. Domino. pro, Domini. Vltionis. f. in reprobos die iudicii. Deo nostro. pro, Dei nostri.

3. Sion. i. Sionis, vel in Sion, vel Sionem. q. d. ex desiderio cælestis patriæ. Coronam. pro, cinere. i. gloriam pro abiectione. Oleum. q. d. perfusionem. Pallium laudis. q. d. operiam, seu ornabo laude. 70. habitum gloriæ. Fortes. Chald. principes. Iustitiæ. i. per iustitiam. Glorificandum, scilicet, Deum. 70. gloriam.

4. Deserta, scilicet, Dei cultu. A seculo, id est, longo tempore. In generatione, & generatione, id est, diutissime.

5. Alieni, scilicet, olim à fide. Pascant, &c. q. d. erunt prælati vestri.

6. Vos. f. o Apostoli, seu prælati. Fortitudinem.

dinem. Chald. diuitias. Superbietis. i. eritis gloriosi. Chald. latibimini. 70. eritis admirabiles.

7. Duplici. i. magna. Partem. i. sortem. f. ministerium praelatorum, & gradum. Terra sua, id est, celo. Duplicita, id est, corporis & animæ bona, vel q. d. maxima.

8. Opus. Chal. mercedem operum. In veritate, id est, fideliter.

9. Scietur. Chald. magnificabitur. Semen, id est, filij. Germen. Chal. & 70. nepotes.

10. Gaudens, &c. vox Ecclesiæ. Iustitiæ. 70. lætitiæ.

11. Germinabit. Chal. reuelabit. 70. proferet.

CAP. LXII.

1. **T** Acebo, id est, cessabo. f. Deum orare, optare. Iustus, scilicet, Christus.

2. Tuum. f. o Deus, vel potius, o Ecclesia. est enim Hebr. pronomen famineum, vt etiam supra. Chald. & 70. iustitiam tuam. Vocabitur, id est, imponetur. Inclytum tuum. Chald. & 70. gloriam tuam. Nouum. f. Ecclesia Christi. Nominabit, id est, declarabit.

3. Corona, &c. q. d. plurimi fies à Domino.

4. Voluntas, &c. q. d. mihi gratissima. Inhabitata, scilicet, fidelibus.

5. Habitabit enim. Chal. & 70. sicut habitat. Virgine. i. sponsa. Et habitabunt. Chald. & 70. sic habitabunt. f. cum magna lætitiâ. Et gaudebit. Chald. & 70. & sicut lætatur. Et gaudebit. 70. sic lætabitur.

6. Custodes. f. Angelos, vel doctores, vel Pastores. Tacebunt, id est, cessabunt. f. custodire, vel laudare Deum. Taceatis, id est, cessetis. f. recordari, vel laudare.

7. Ei, id est, eius laudibus, seu orationi ad Deum. Hierusalem laudem, id est, Ecclesiam laudabilem.

8. In dextera, id est, per dexteram. In brachio, &c. 70. per fortitudinem brachij sui. Si dederò, &c. q. d. non eritis vltà sub hostium potestate.

10. Per portas. f. mouendo singulos, vt se præparent. Populo. f. ad Ecclesiam confluenti. Eligite, id est, remouete, seu colligite. 70. ejicite de via. Signum, id est, vexillum, scilicet, crucis predicationem. Populos, scilicet, congregandos.

11. Auditum fecit, id est, faciet audiri, seu divulgari. In extremis, 70. vsque ad extremum. Merces eius. Chald. merces facientibus verbum eius. Opus. i. præmium, vel opus redemptionis humanæ. Coram illo, id est, promptum, vel magnæ ei curæ.

12. Eos, scilicet, fideles Christi. Tu, scilicet, o Ecclesia. Quæsit, scilicet, ad habitandum.

CAP. LXIII.

1. **Q** Vis, &c. vox Angelorum. Edom, scilicet, Idumæa, scilicet, mundo, vel Iudæa. vel q. d. de sanguine, id est, passione. Edom

enim rubrum. Tinctis, scilicet, sanguine.

Bofra. Metropolis est Idumææ: hic autem accipitur pro Ierusalem. (Bofra enim munitio, seu munita) vel pro passione. Bofra enim etiam tribulatio, & vindicta, cui Christi passio assimilata paulo inferius. Stola, scilicet, humanitate. Loquor, id est, prædico, doceo.

3. Torcular. f. passionis. Gentibus. i. hominibus. Vir. i. quisquam. q. d. ego solus per passionem mundum liberaui. vel, ego solus hostes viciui enim etiam in Scriptura est calcare torcular. f. hostes premere. Eos. f. hostes, peccata, & demones. In furore. i. valde iratus. Sanguis, id est, valde iratus. Sanguis, id est, peccata. q. d. passus sum pro mundi peccatis, quæ suscepi delenda.

4. Vltionis, scilicet, contra peccata. In corde meo. i. animo meo statutus olim.

5. Mihi. pro, me: vel abundat, & subauditor hic & inf. eos. f. quos volui eripere; atque ita Chald. & 70. Vide Psal. 97. Indignatio, id est, vltiscendi studium.

6. Conculcavi. i. vici, & mihi subieci. f. expulsi erroribus. Virtutem. i. robur. q. d. superavi.

7. Laudem. f. cantabo, vel recordabor. Indulgentiam. Chald. & 70. misericordiam. Misericordiarum suarum. 70. iustitiæ suæ.

8. Veruntamen. i. vtique. Negantes. Chald. mentientes. q. d. fidem seruantes. Est. f. Deus.

9. In omni. 70. ex omni. f. iungunt cum superioribus. Non est tribulatus? per interrogatio nem legendum: q. d. nonne ita sensit eorum afflictiones, ac si propriæ essent? At 70. ita legunt, vt sensus sit, neminem pro ipsis tribulatum, id est, passum, nec Angelum, aut alium quenquam, nisi Deum, saluasse eos: secundum quam lectionem repetenda negatio sic, & non Angelus, id est, nec Angelus. Faciet eius, id est, ab eo missus. secundum vero nostram lectionem, Christus intelligendus Angelus, scilicet, magni consilij. Portauit. 70. suscepit. Chald. tulit. Eleuauit. 70. exaltauit. Chald. sustinuit.

10. Sancti, scilicet, Moysi. vel, pro sanctitatis. 70. sanctum.

11. Recordatus. f. Israel tandem aliquando. Suis. i. eius. Vbi est. Vox Israelis, vel Prophetæ. Qui eduxit, &c. 70. qui eduxit de terra Pastorem ouium, quod citatur Hebr. 13. vbi pro terra, est, mortuis; pro, pastorem; pastorem magnum. Pastoribus. f. Moïse, & Aaron. Sancti sui, scilicet, Moysi. Chald. sanctorum suorum. 70. sanctum. Vide supr.

12. Ad dexteram, id est, velut dextera tenens. 70. dextera.

14. In campo. pro, in campum. q. d. lentè, seu pedetentim.

15. Attende, scilicet, ad afflictionem nostram, & inopiam. Zelus. i. vehemens amor. Continuerrunt, scilicet, non ferentes opem.

16. Nesciuit. pro, nescit. q.d. non potest liberare. Hier. non habet pro filiis, quia à te recessimus. Chald. non eduxit nos de Ægypto. Nomen tuum. f. celebre. 70. nomen tuum super nos.

17. Fecisti, id est, permisisti. Tribus. pro, ob tribus.

18. Nihilum, id est, rem vilem. Sanctificationem, id est, templum.

19. Nec inuocaretur, &c. q.d. nec te agnosceremus, vel non diceremur populus tuus.

CAP. LXIII.

1. **D**efuerent, id est, liquefcerent, seu destruerentur.

2. Exustio ignis. i. vt solent igni combusta. Tabescerent, i. dissoluerentur. A facie. pro, & à facie. Turbarentur. spræ timore. Not. per hæc significari desiderium ingens Prophetæ, vt Deus ostendar potentiam suam saluando genus humanum, deuicta diaboli potestate.

3. Feceris. pro, faceres. f. olim in Sinai. Sustinebimus. i. ferre potuimus, sed diximus; Non loquatur nobis Dominus, &c. vel q. d. si cõperis punire, non poterimus ferre vim tuam. Descendisti, scilicet, olim in Montem Sinai.

4. Absque te, id est, præter te.

5. Occurristi. pro, occurre. Latanti, & facienti, id est, cum lætitia facienti. Viis. i. mandatis. Et peccauimus. pro, quia peccauimus. Ipsis. f. peccatis. Et saluabimur. pro, sed saluabimur, f. per misericordiam tuam.

6. Omnes. loquitur in persona malorum, secundum Hier. Abstulerunt. f. à via recta, seu à te.

7. Teneat. i. placet. In manu. i. causa.

8. Satis. Chald. supra modum. 70. nimis. Ecce, 70. & nunc.

9. Sancti. pro, sanctuarij, vel sanctitatis.

10. Sanctificationis nostræ. Chald. sanctuarij nostri.

11. Continebis. f. ne opem feras, vel hostes vlciscaris.

CAP. LXV.

1. **Q**uæsierunt, scilicet, gentiles. Interrogabant, id est, consulebant. 70. totum locum sic verterunt: Apparui non quærentibus me, inuentus sum à non interrogantibus me. quod Rom. 10. citatur paulò aliter. Ego, scilicet, adsum. vox Christi.

2. Populam. f. Iudaicum. Incredulum, &c. 70. non credentem, & contradicentem. Cogitationes suas. 70. peccata sua.

3. Lateres, id est, altaria ex lateribus.

4. Sepulcris. f. vt à mortuis in somnis responsa accipiant. Prophanum. i. carniū veterarum.

5. Dicunt, scilicet, aliis. Immundus es. Chald. purior te sum. 70. mundus sum. Ignis, &c. Chald. vltio eorum erit in gehenna, vbi ignis, &c.

6. Scriptum. pro, velut scriptum. q.d. apertum, vel statum. Tacebo, id est, dissimulabo.

7. In sinu eorum. Chald. eis vltionem peccatorum ipsorum, & tradam morti secundæ corpora eorum. Exprobrauerunt mihi. i. me probro, seu contumelia affecerunt. Remeriar. 70. reddam. Primum, id est, pristinum.

8. Benedictio. pro, benedictum.

9. Semen. i. filios spirituales. Montes. f. Ierusalem, per quam Ecclesia intelligitur.

10. Campestria, &c. q.d. dabo illis loca ampla & commoda.

11. Fortunæ. Chald. idolis. 70. dæmoni.

12. Numerabo, id est, numeratos tradam, scilicet, nullo relicto. 70. tradam.

13. In iuramentum, id est, execrationem, scilicet, dicent cum iurabunt, Mihi contingat (nisi verum dico) quod Iudæis. 70. in satietatem, scilicet, tædebit vos nominare. Interficiet. Chald. interficiet morte secunda. Alio, scilicet, Christianos.

14. In quo. f. nomine, vel tempore. Amen. Chald. viuo. 70. vero. Nostris. Hebr. Chald. & Complut. meis. sub. poterit quisq; eorum dicere.

15. Super cor. i. in cogitationem.

16. Ierusalem. pro, super Ierusalem. Populum. pro, super populum.

17. Ierusalem, scilicet, cælesti.

18. Dierum. i. ætate. q.d. omnes erunt in cælo adulta & perfecta ætate. Puer centum, &c. id est, natus centum annos, si peccator sit. morietur tandem, & erit maledictus. id autem dicit ad ostendendam differentiam electorum & reproborum.

19. Ædificabunt, scilicet, in hac vita. intellige verò per hæc corporalia, res spirituales.

20. Ligni. Chal. & 70. ligni vitæ. q.d. erunt diuturni, seu perpetui, aut felices. Inueterabunt, id est, diu durabunt.

21. In conturbatione. Chald. ad mortem. 70. in maledictionem.

22. Lupus, &c. significatur, homines alioqui contrarios moribus concordēs futuros in Ecclesia, iisdemque cibis spiritualibus, & ritibus vsuros. Serpenti, id est, diabolo. Puluis, id est, peccatores, seu reprobi.

CAP. LXVI.

1. **S**edes. pro, velut sedes. Scabellum. pro, velut scabellum. f. habitat Deus in iustis, conculcat impios. Ædificabitis. pro, ædificastis.

2. Facta. i. opera. f. mea. Pauperculum, & contritum spiritu. 70. humilem & quietum. Tremementem sermones meos. Chald. mutantem se propter sermonem meum.

3. Qui immolat. f. in peccato. 70. iniquus immolans. Thuris. f. vt offerat, vel q.d. qui in mei memoriam seu accepti beneficij, thus offert.

Qui benedicit idolo. 70. blasphemus. Omnia, scilicet, mihi ingrata.

4. Illusiones, id est, peccata, scilicet, quæ puniuntur. Chal. interitum.

5. Glorificetur, &c. Ironia. q. d. glorificetur sanè Dominus, & appareat beneficentia eius in vos. Ipsi, scilicet, inimici vestri.

6. Populi, scilicet, timentis, & tumultuantis adueniente calamitate, cum Deus puniet.

7. Parturiet. s. Ecclesia, vel Maria. q. d. ante signa partus derepente pariet filium. Partus. 70. dolor partus. Peperit masculum. s. Christum. Chal. reuelabitur rex eius.

8. Parturiet. i. pariet. Somnes fructus, aut requirentes diuersa tempora. Sion, id est, Ecclesia, scilicet, eodem die plurimos.

9. Pariam, scilicet, per Ecclesiam.

10. Latamini cum. 70. latare.

11. Declinabo. i. deriuabo. Ad vbera, &c. q. d. nutremini à diuitibus, & principibus, vt solent paruuli à matribus.

13. Ierusalem, id est, ecclesia militante, vel triumphante.

14. Germinabunt, id est, reuiuifcent, scilicet, in resurrectione.

15. Veniet, scilicet, die iudicij. Quadrigæ, id est, Angeli, quorum opera vteretur. Furorem, Chal. maledictionem. Incepcionem, id est, punitionem.

16. Gladio, id est, iustitia puniente. Carnem, id est, hominem.

17. Ianuam. i. domus, vel templi. Abominationem, id est, cibos veritos, seu Idolis immolatos.

18. Opera. 70. noui opera. Cum omnibus, &c. Heb. Chald. & 70. omnes gentes, &c. Gloriam, id est, maiestatem. s. die iudicij.

19. Signum. i. vexillum. s. crucis, seu prædicationis. In mari. Chald. maritimas. Tenentes, &c. i. populos vtentes sagittis. Gloriam, id est, potentiam, seu miracula.

20. In equis, &c. q. d. commodè, & facillè. Carrucis. Chald. laudibus. 70. vmbraulis.

21. Leuitas. i. diaconos, seu ministros Ecclesie. Dicit verò, Assumam, quia non nascuntur ex certa familia, vt in veteri Testamento.

22. Facio, pro, faciam. Nomen, scilicet, filiorum Dei, seu electorum, vel beatorum.

23. Mensis, &c. q. d. perpetuæ Neomeniæ, & sabbata, id est, festa. s. in cælo. Ex, id est, post. q. d. vnum aliud sequetur.

24. Egreduentur. s. mente. Cadauera. s. mortui sunt damnati morte secunda. Vermis. Chald. anima. Et erunt, &c. Chald. & erunt impij iudicati in gehenna. Vsque ad satietatem, id est, fastidium, vel abominationem. Chald. & dicent super eos iusti, satis vidimus. Carni, id est, hominibus, scilicet, sanctis.

I E R E M I A S.

C A P V T I.

1. **E**VERUNT. 70. habitabat. Anathoth. vicus est in Tribu Benjamin non longè ab Ierusalem. vide Ios. 21.

3. Factum est. sub. etiam. Consummationem. s. magna ex parte, nempe mensem quintum, vt statim addit.

5. Sanctificau. i. prædestinaui sanctificandum. sic Ioan. 11. dicuntur filij Dei, qui adhuc infideles. Aug. epi. 57. Chald. parauit. In gentibus. q. d. vt de gentium populis multa prædicas. 70. in gentes. Chald. propinantem calicem maledictionis in populis.

6. A. a. a. Heb. Ahah.

8. A facie eorum. i. ab eis.

9. Dominus. i. Angelus à Deo missus.

10. Euellas, &c. i. prædices à me euellendâ, destruendâ, &c.

11. Virgam vigiliem. i. paratam percutere. 70. baculum nucem. Chal. Regem festinantem ad malefaciendum.

12. Vigilabo. Chald. festinabo.

13. Succensam. i. bullientem. Chal. Regem feruentem quasi leberem. Et faciem, &c. q. d. appa-

ret autem ex parte Aquilonis. Chal. & vexillum exercitus eius ex Aquilone venientis.

14. Aquilone. s. Chaldaea, quæ Aquilonaris respectu Iudææ. Pandetur. Chal. venire incipiet.

15. Cognationes, id est, familias. Iuda. sub. & Benjamin.

16. Loquar iudicia mea. i. exprobulabo, vel ostendam me iuste punire. Chald. loquar ultionem iudiciorum meorum.

17. Nec enim, &c. q. d. faciam enim ne timeas.

18. In ciuitatem, &c. pro, velut ciuitatem, &c.

C A P. I I.

2. **D**Esponsationem, id est, temporis, quo te in sponsam assumpsit. Chal. patrum vestrorum.

3. Sanctus. i. dedicatus. Primitiæ. q. d. cari, vt solent primi fructus. vel, primi gentium fructus. soli enim Iudæi fideles, reliqui idololatræ.

4. Cognationes. 70. familia.

5. Vanitatem. Chald. idola.

6. Sitis. i. aridam. 70. sine aqua. Imaginem mortis. i. horrorem incutientem. 70. infructuosam. Vir, id est, quisquam.

7. Carmeli, id est, fertilem. Abominationem. Chald. cultum Idolorum.
8. In me. i. contra me. In Baal. i. sub nomine Baal.
9. Vestris. Heb. Chald. & 70. filiorum vestrorum.
10. Cethim. i. Gracia, seu maris mediterranei. Cedar. regio est Arabia.
11. Gloriam. i. Deum, qui est mundi gloria, & in quo solo glorandum.
12. Desolamini. i. more desolatorum maestitiam indicate. 70. inhorrescite.
13. Viue. i. perpetuo fluentis, seu vitam dantis.
14. Seruus. f. emptitius. Prædam. f. hostibus.
15. Leones. Chal. Reges.
16. Filij quoque. q. d. Ægyptij. Hæ enim ciuitates Ægypti. Constuprauerunt. q. d. tecum fornicati sunt. f. cultu idolorum, qui dicitur in Scriptura fornicatio.
17. Viam. f. suorum mandatorum.
18. Ægypti. f. petens inde auxilium. Turbidam. f. Nili. 70. Geon. Fluminis. f. Euphratis.
19. Auerfio. f. à via recta.
20. Meretrix. f. per idololatriam.
21. Omne, pro, per omnia, seu omnino. Verum. i. germanum, seu perfectum. Prauum. 70. amaritudinem. Aliena. i. degenerans.
22. Borith. f. aqua Fullones vtuntur.
23. Conualle. f. qua ibas ad idola. Cursor, pro velut cursor.
24. Onager, Animal est velocissimum ob facilitatem respirandi. Ventum. f. ad respirandū. Amoris sui. i. optatum. Auertet. f. à cursu. i. capiet. Deficient. 70. laborabunt. f. querendo. q. d. facile inuenient. Menstruis. i. peccatorum contaminatione.
25. Nuditare. f. transeundo flumina, dum peregre petis auxilium. 70. via aspera. Siti. f. quæ solet contrahi longo itinere. Alienos. f. deos. vel populos.
30. Deuorauit, &c. q. d. occidistis.
31. Vestra. f. talis est. Solitudo. f. vbi nihil est fructus, aut consolationis. Serotina. i. serò fructum ferens. 70. plena sentium.
33. Dilectionem. q. d. meam amicitiam. Malitias tuas, &c. q. d. fecisti, vt pessimæ essent viæ tuæ. Chald. mala docuisti ex viis tuis. q. d. fuisti exemplo pessimo per peccata tua. 70. iniquè egisti, vt pollueres vias tuas.
34. Alis. i. vestium oris. In fossis. q. d. latenter peccantes, sed palam. In omnibus, &c. 70. omni queru.
36. Confuderis. q. d. non poterit tibi opem ferre.
37. Super caput. signum id dolentis. Obtruit. 70. repulit.

CAP. III.

1. **V**lgo dicitur. i. dici solet. Mulier illa. Heb. & Chal. terra ista. q. d. nonne estis contaminati peccatis?
2. Directum. Chal. loca edita. f. vbi idola coli solebant. Eos. f. amatores tuos. Latro. Chald. Arabs. 70. cornix. Fornicationibus, id est, idolorum cultu.
3. Serotinus, id est, tempore veris. Frons. 70. facies.
4. Virginitatis. i. pueritia.
5. Irascris. f. Domine. In finem. i. semper. Potuisti. i. praua luiti.
6. Auerfatrix. i. à Deo se auertens. Sibimet abundat, more Hebraico. sic Italicè, *se n'ando*. Fornicata est. i. idola coluit.
10. In mendacio. i. simulatè.
11. Iustificauit. &c. q. d. minus peccauit comparatione Iudæ.
12. Aquilonem. f. Israël erat ad Aquilonem respectu Iudæ. Sanctus. 70. misericors.
13. Dispersisti. i. exposuisti. Chal. corrupisti. 70. effudisti. Alienis. f. diis.
14. Reuertentes, pro, recedentes. 70. apostata. Et duos. f. pauci electi. Cognatione. i. familia. f. vna. sensus est, vnum vel duos de vna ciuitate, aut familia. Sion, id est, Ecclesiam, vel calum.
16. Arca testamenti. per hanc intelliguntur omnia legalia. Fiet. f. quicquam tale.
17. Ierusalem. i. Ecclesiam. Domini. f. Christi. Nomine. i. virtute, seu inuocatione.
18. Ad domum. Chal. cum domo. Simul. significari videtur coniunctio Iudæorum & Gentilium in vnam fidem. Aquilonis. i. Gentilitatis, vel Babylone.
19. Quomodo. i. quàm præclare. Exercituum. i. multitudinis. 70. Dei omnipotentis. Ingredi. i. incedere. q. d. ne sequi.
21. In viis. Heb. in excelsis. Chald. iuxta torrentes. 70. ex labiis. Israël. f. in calamitatem incidentis, vel abducti in captiuitatem.
22. Reuertentes. i. recedentes. Auerfionis. 70. contritionis. Ecce. pro, dicite, ecce.
23. Multitudo. 70. fortitudo.
24. Confusio. i. res digna pudore. Comedit. Chald. & 70. consumpsit. Laborem. i. bona labore parta.
25. Dormiemus. futura, pro præteritis. q. d. iacebamus, velut in lecto.

CAP. IIII.

1. **C**om moueberis. i. turbaberis.
2. In iudicio & iusticia. i. pro re iusta. Eum. f. Israël. i. fidelem populum.
3. Nouate, &c. q. d. expurgate animum, vt possitis diuinum semen recipere.
4. Domino, id est, vt vult Dominus, seu ad

honorem Domini. Præputia. i. peccata.

6. Signum. i. vexillum. f. vt omnes intelligant bellum imminere, & se recipiant ad loca tuta.

Confortamini. Heb. fugite. Chal. migrate. 70. festinate. Aquilone. i. Chaldaea.

7. Leo. Chald. rex. f. Nabuccodonosor. Prædo gentium. Chal. & 70. perdens gentes.

10. Heu, heu, heu. Heb. Ahah Ergone. Heb. vere. f. hominum iudicio. vel pro, verene. q. d. itane.

Pax, &c. Id intelligebatur, si Deo obedirent.

Animam. i. vitæ perditionem.

11. Deserto, scilicet, quod est inter Babyloem & Iudæam. Viæ filia. i. ducentis ad filiam. f. Ierusalem.

Purgandum. subaudi, sed ad perdendum.

12. Spiritus. i. ventus. q. d. tempestas. His. f. Chaldaeis. Mihi. i. in obsequium meum. vox Dei. Loquar iudicia, &c. i. cōiuncā, iuste me punire. Eis. f. Iudæis.

13. Ascender. Chald. ascender Rex.

15. Annunciantis. f. calamitatem. Dan. ad Aquilonem est. Idolum. i. poenam idololatriæ. 70. dolorem. Heb. iniquitatem. i. poenam iniquitatis. De monte. iungendum cum, facientis.

16. Gentibus. pro, de gentibus. f. aduentatib. Custodes. Chal. exercitus.

18. Ista. f. est. q. d. horum causa est. Tetigit. i. afflixit.

19. Ventrem. i. interiora.

20. Vocata est. i. addita est. Chal. accidit. Pelles. i. tentoria.

23. Asperi. f. prophetico spiritu. Terram. i. plebem. Vacua, & nihili. Heb. eadem voces, quas Gen. i. vertit, inanis, & vacua. Chald. etiam hic, deserta, & vacua. Carlos. i. principes.

26. Carmelus. i. locus fertilis, & pascuus.

27. Consummationem. i. consumptionem. q. d. non prorsus perdam.

28. Lugebit. i. desolabitur. Mærebunt. Chal. & 70. contenebrescent. Locutus. i. comminatus. Eo. f. quod de puniendo cogitauit.

29. Ciuitas. 70. regio. Ardua. 70. speluncas. Chald. syluas.

30. Cum ornata, &c. i. etiam si orneris. Amatores. i. qui antea amare, & fauere videbantur. Animam. i. vitam. f. perdere.

31. Puerperæ. Heb. Chal. & 70. primiperæ. i. primò parientis. Intermorientis. 70. deficientis. Expandisque. f. vt solent desperantes. Væ. f. dicit.

C A P. V.

1. **I**udicium. i. quod rectum est. Quæretem fidem. i. veritatis studiosum, seu obseruatorem. Propitius ero. i. parcam. Aug. q. 40. in Gen. exaggeratio est, significans ne vnum quidem posse inueniri: non tamen quòd necesse sit vbi tale quid reperietur, Dominum parcere. Ei. f. Ierusalem. est enim Hebraica, & fæmineum.

Chald. & 70. eis, id est, populo.

3. Fidem. i. veritatem, seu fidelitatem.

4. Sunt. f. tales.

5. Iugum. per iugum, & vincula, Dei præcepta intelliguntur, quæ homines in officio continent.

6. Leo. Chal. exercitus vt leo. Ad vesperam. solet lupus ad vesperam gregem inuadere. Chal. vespertinus. Confortata. i. roborata. Chald. valida.

7. Super quo. q. d. quo modo.

8. Equi. pro, velut equi. Emisarij. iungendum cum, equi.

10. Consummationem, &c. q. d. ne penitus tamen destruat. Propagines. i. murorū summities, seu minas. Chal. palatia. 70. sustentacula.

11. Domus Israël. i. decem tribus. Domus Iudæ. i. duæ tribus.

13. Propheta. Verba incredulorum. In vanum. i. vana, seu falsa. Responsum. f. Dei, seu verum. Hæc. f. dicta, vel dicenda statim.

14. Do verba, &c. q. d. prædic eis panitionem, qua vt igni consumuntur.

16. Quasi sepulcrum. i. interficiens.

17. Deorabit. Chal. occidet.

18. Non faciam, &c. i. non penitus delebo.

20. Annunciate. f. o. Propheta.

22. Dolebitis, scilicet, poenitentes. Chald. contremiscetis. 70. formidabit. Poterunt, id est, praualebunt.

24. Temporaneam. 70. matutinam.

25. Declinauerunt. i. auerterunt.

27. Decipula. i. cauea.

30. Mirabilia. 70. horribilia. Chal. fæda.

C A P. VI.

1. **C**onfortamini, scilicet, ad fugam. Chal. Migrate. In medio. Heb. Chald. & 70. de medio. Thecua. vicus est in monte, 12. miliaribus ab Ierusalem. Clangite. f. inuitantes alios ad fugam, ob hostium aduentum. Bethacarem. vicus est in monte situs.

2. Assimilauit. solim cum prosperè ageret.

3. Pastores, & greges. Chald. Reges, & exercitus.

4. Sanctificate. Chal. præparate. vox hostium. Super. Chal. contra. Dies. sub. & non expugnauimus ciuitatem.

6. Visitationis. i. puniendi. Chal. cuius peccata visitantur. 70. mendax. Calumnia. i. oppressio. f. pauperum. Chal. violentia.

7. Sic frigidam. f. calore virtutis extincto. Vastitas. 70. miseria. Coram me. 70. coram ea. Infirmitas. 70. dolor.

8. Ne recedat, &c. q. d. ne te prorsus abiciam.

9. Racemum. f. relictum post viandemiam. q. d. nullus relinquetur immunis à calamitate. Conuertere, &c. scilicet, dicet miles alteri. Cartal-

lum.i. canistrum. q. d. reple.

10. Incircumciat. Chal. obturata. In. pro. velut.

11. Domini. i. maximo. Laboravi, &c. q. d. ferre diutius non possum. Loquitur Deus, more humano. Effunde. 70. effundam. f. iram. Concilium. 70. congregationem, *צוואה*. Pleno dierum. i. decrepito.

14. Cum ignominia. i. ignominiosè. Chald. mendaciter.

16. Refrigerium. Chal. requiem.

17. Speculatores. Chald. doctores. Congregario. Chal. cœtus Israël.

19. Terra. Chald. terra Israël. Fructum cogitationum. Chal. retributionem operum.

20. Calamum suave olentem. 70. cinamomū.

23. Vir. 70. ignis.

25. Pavor. Chal. occidit. 70. habitat.

26. Filia. Chal. cœtus. Vnigeniti. i. velut mortuo vnigenito. Vastator. 70. miseria. Vos. sic 70. At Heb. & Chald. nos.

27. Te. s. o. Propheta.

28. Aes, & ferrum. i. durissimi.

29. Plumbum. s. quod solet adhiberi in purgatione argenti. Frustra, &c. q. d. perditur cum his opera, quia nolunt emendari.

CAP. VII.

2. **D**omus. i. atriij templi.

3. Studia. Chal. opera. Habitabo vobiscum. Chald. & 70. habitare faciam vos. & sic infra.

4. Est. sub. ideòque nihil mali accidet nobis.

5. Bene direxeritis. i. rectas feceritis.

6. Calumniam. 70. oppressionem. Chal. vim. Malum. i. perniciem.

9. Furari. pro. cum tamen non cesseris furari.

10. Inuocatum est. pro. solet inuocari. Liberari. s. a malis. Eo quod. pro. quanquam.

11. Ego ego sum. Heb. & 70. ecce. Vidi. s. quæ feceritis, & cogitaueritis.

13. Manè. i. tempestiuè. s. non differens monitionem. Confurgens. i. more surgentis manè.

15. Semen Ephraim. i. decem tribus, quæ sic dicuntur ab Ieroboam rege primo, qui de ea tribu.

16. Obstitas mihi. Chald. depreceris pro eis. 70. accedas ad me pro eis.

18. Adipem. Heb. & Chal. massam. 70. similaginem. Regina. s. Luna. Chal. syderi. 70. militia.

19. Prouocant. sub. solum. Non ne. sub. etiam. Semetipsos. s. perdunt.

20. Constat. Chal. residet. 70. effunditur.

21. Addite. pro. addite sanè. q. d. nihil vobis proderunt.

22. In die. sub. sed postea. Verbo. i. re. Chald. negotio.

24. Retorsum. s. recedentes à mea voluntate, vt qui terga vertunt. Voluptatibus. Hebr. &

Chald. consiliis. 70. desiderijs. itaque videtur legendum, voluntatibus.

29. Capillum. s. in signum luctus. In directū. q. d. extende vocem, vt longè audiaris. Furoris sui. i. cui iratus est.

30. Offendicula. Heb. Chald. & 70. abominationes.

31. Excelsa 70. altare. Tophet. locus est prope Ierusalem, vbi Iudæi immolabant filios suos. vide Isa. 30.

32. Tophet. 70. altare Tophet. Locus. s. alius sepeliendi. vel q. d. adeò multi erunt, vt vix sufficiat sepeliendi locus.

CAP. VIII.

1. **P**rophetarum. Chald. pseudoprophetarum.

3. Cognatione. i. gente. 70. generatione. Derelicta. s. ab hostibus loca: vel pro, qui, vel in quibus derelicti sunt. s. non cum alijs occisi. Chal. in quibus remanserint.

5. Contentiosa. i. pertinaci. 70. impudenti. Mendacium. i. iniquitatem, seu quod non decet. sic infra.

7. Cælo. i. aère. Aduentus. i. migrationis in alium locum. Non cognouit. Chal. nesciuit facere. Iudicium. i. præcepta, vel vltionem peccatorum.

8. Stylus mendax. Chald. calamus falsans scripturam. Scribarum. i. doctorum, qui legem interpretabantur.

9. Perterriti. s. hostium aduentu.

10. Hæredibus. s. alienis. i. hostibus. Prophe- ta. i. legis interpretare. Chald. scriba.

11. Sanabant. i. sanare studebant. vide supra. cap. 6.

13. Congregabo. s. ad cædem. Non est, &c. præsentia & præterita, pro futuris. Et dedi. pro quia dedi. s. præcepta. Prætergressa. pro, prætergressi.

14. Sileamus. i. quiescamus à tantis malis, in quibus hîc versamur, vel sedeamus mæsti & taciti. 70. proiciamur. Silere nos fecit. i. mæstitia affecit. s. silent mæsti. Chald. pufecit nos. 70. abiecit nos. Fellis. Chal. maledictionis.

15. Bonum. i. quidquam boni. Medela. Chal. propitiationis. Formido. Chald. vindicta peccatorum.

16. Dan. s. regione, per quam venit Nabucodonosor. Commota est. i. contremiscit.

17. Serpentes. Chald. populos occidentes, sicut serpentes. Regulos. 70. mortiferos. Incantatio. q. d. non admittunt incantationem, significantur Chaldæi Iudæam vastaturi.

18. Dolor, &c. Vox Prophetæ, vel Ierusalem.

19. Filia. Chal. cœtus. De terra. i. ob exercitum de terra. vel q. d. existentis in captiuitate. Rex eius. 70. medicus. Vanitatibus alienis. i.

deorum alienorum. Chal. cultu Idolorum.

20. Messis. Chald. tempus. Saluati. f. ope illorum, à quibus expectabamus.

21. Super, &c. Vox Prophetæ.

22. Resina. mitigat hæc dolorem, astringit vulnera, & cicatricem obducit. Galaad. abundat ea regio resina & chirurgis: ponitur autem pro Ierusalem. q. d. defuntne hic medicina, & medici? scilicet, spirituales. Obducta cicatrix, id est, curatum vulnus.

C A P. I X.

1. **E**T plorabo. pro, vt plorem. Filia. Chal. cœtus.

2. Me, scilicet, reperire. 70. mihi.

3. Arcum, scilicet, mittentem sagittas. i. verba mendacia. Confortati sunt. i. præualuerunt, seu obdurati sunt. Egressi. pro, progressi. Laborauerunt. i. operam dederunt.

6. Tua, scilicet, ô Ieremia. Doli. i. dolo forum. In dolo. i. præ dolo. vel legendum, doli in dolo, id est, doloissimorum.

7. Confabo. 70. igne examinabo. Filia. 70. malitiæ filia, id est, ob malitiam filia. Chal. peccatorum cœtus.

10. Eò quòd. pro, ita vt. sic & inf. Possidentis. sub. pecora. q. d. nemo erat. Chal. pecoris. q. d. nec pecora audiebantur, scilicet, etiam ipsa capta ab hostibus.

14. Baalim. 70. Idola.

17. Sapientes, id est, peritæ lamentandi.

21. Per fenestras. q. d. clausis portis inuadet hostis per fenestras.

22. Fœnum, &c. Chald. manipulus per messorum.

24. Me. Chal. timorem mei.

25. Præputium. f. peccati. nam omnes isti, qui numerantur erant carne circumcisi. In comam. pro coma. erat id fortè Arabum, seu Agarenorum, vt quidam aiunt.

C A P. X.

2. **S**ignis, id est, quæ Astrologi putant certa esse euentuum signa.

5. Palma, scilicet, arboris. q. d. pro cera.

7. Decus. Chald. regnum.

8. Probabuntur, scilicet, esse, quandoquidem ligna adorant.

9. Inuolutum. f. vt solent merces. Tharsis. q. d. per mare. Chald. Africa. Ophir. Heb. Ophaz.

10. Comminationem. Chal. iram.

12. Præparat. Chal. fundauit. 70. erexit.

13. In pluuiam. pro, in pluuiam. Chald. tempore pluuiæ.

14. A scientia. pro, in scientia. Falsum, id est, non verus Deus.

16. Virga hæreditatis. pro, hæreditas. Iudæi agros funibus & virgis metiebantur.

17. Congrega, scilicet, ô Babylon, vel Ierusa-

lem, vel Iudæa. Confusionem. Chal. mercimonia. 70. substantiam. Obsidione. q. d. loco citò obsidendo. Chald. ciuitatibus munitis. 70. munitione.

18. Terra, scilicet, Iudææ, vel Chaldaæ. Hac vice. Chald. hoc tempore. Inueniantur, scilicet, ab hostibus. Chal. recipiant retributionem peccatorum suorum.

19. Væ, &c. Vox populi. Ego autè dixi, postpositum fuit id, cum esset in principio versus ponendum. Mea. i. meritò mihi accidit.

20. Tabernaculum. f. Ierusalem. Funiculi. f. reliquæ Iudææ ciuitates. Subsistunt. i. sunt, vel comparent. Pelles. stentorium. Chald. cortinas. sensus est, Non est qui ædificet diruta.

21. Pastores. Chald. Reges.

22. Aquilonis, scilicet, Chaldaæ.

23. Nec viri, &c. explicatio præcedentis.

24. In iudicio, id est, moderatè.

25. Decus. Chald. habitacula. 70. pascua.

C A P. X I.

2. **A**vdite, scilicet, ô Prophetæ. Verba, id est, conditiones.

3. Audierit. Chald. confirmauerit.

4. Præcepi. f. obseruandum. Fornace ferrea. i. feruitate durissima.

5. Suscitem. Chald. confirmem. 70. statuam. Est dies hæc. i. apparet hodie. Amen. 70. fiat. f. vt dicis, seu vis.

6. Vociferare. i. prædica. Chal. prophetiza. 70. lege. Foris. Chald. in vicis.

7. Contestans, &c. i. monui testibus adhibitis, vel (vt vulgò dicitur) protestatus sum. Manè, &c. id est, more tempestiuè surgentis.

8. Verba. i. maledictiones adscriptas pacto.

9. Coniuratio. pro, velut coniuratio. Chald. rebellio.

13. Confusionis. i. ignominiosas, & pudendas.

14. Laudem. Chald. & 70. deprecationem.

16. Vberem. Chal. & 70. vmbrosam. Vocauit. solum cum ei seruires. Loquelæ grandis. i. clamoris militum. Fructeta, id est, populi.

19. Mânfectus. Chal. electus. 70. innocēs. Heb. bos. q. d. sicut agnus, & sicut bos. est enim Aluph, quod bouem significat. Portatur. 70. ducitur. Non cognoui. f. antequam reuelares. Lignum. f. venenatum. Chald. venenum mortiferum. Panem. i. cibum. Tertul. panem interpretatur lib. 3. in Mar. Christi corpus, quod dandum erat sub specie panis, lignum verò crucem.

20. Videam. Heb. & Chald. videbo. Causam. Chal. iniuriam. 70. iustificationem.

21. Non prophetabis. i. ne prophetes. f. calamitares vrbis. Annus. 70. in anno.

C A P. X I I.

1. **I**ustus, &c. q. d. iustior es, quàm vt tecum disputare debeam, proponam tamè quod

me mouet de tuis iudiciis. Iusta. i. quæ videntur iuste proponi posse. Heb. & 70. & Complut. iudicia. Chald. interrogationem iudicij.

2. Proficiunt, &c. Chald. diuites facti sunt, & substantias possident. 70. filios generauerunt, & fecerunt fructum. Renibus. i. intimis. f. corde.

3. Tecum, id est, apud te, vel quod tecum est, te amat, & colit. Congrega. pro, congregabis. q. d. suo eos tempore punies. Sanctifica. Chald. præpara. In diem occisionis, id est, tempus, quo occidendi sunt.

4. Lugebit. i. desolata erit. Quoniam dixerunt. pro, cum tamen dixerint. simpj. Non videbit, &c. Chald. non nouit finem nostrum. 70. non videbit Deus vias nostras. q. d. quid scit Deus, aut quid curat, quid de nobis futurum sit? scilicet, contempserunt minas Domini.

5. Si cum peditibus, &c. q. d. si tibi ciues tui tam molesti sunt, quantum erunt Ierosolymitani? Laborasti. i. fatigatus es. Securus. pro, vix securus. Superbia. i. tumore. Iordanis, id est, Ierusalem, ubi fluctus superbiæ.

6. Bona, id est, blanda.

7. Reliqui, &c. verba Dei, vel Prophetæ. Domum. i. templum. Dilectâ animam. i. populum, velut animam dilectum. vel, animam meam, pro, animæ meæ. Chal. populum mihi dilectum.

8. Odiui. Chald. proieci.

9. Discolor. f. quam ideo aliæ persequuntur. Bestiæ, scilicet, hostes.

10. Pastores. Chald. Reges. Partem. Chal. hæreditatem.

11. Super me. i. contra me. f. conquesta, vel ad me. f. opem petens. Chald. coram me. 70. propter me. Recogitet corde. Chald. timeat me.

12. Vniuersa. pro, vlli. more Heb.

13. Fructibus. i. prouentibus. f. videntes deesse ob peccata. Chald. operibus. 70. gloria.

14. Vicinos, scilicet, Moabitas, Idumæos, &c.

15. Virum, id est, vnumquemque.

17. Audierint. Chald. disciplinam susceperint. 70. conuersi fuerint.

C A P. XIII.

1. **P**osside. Chal. eme. Lumbare, id est, baltheum, seu cingulum. Pones, &c. Omnia hæc secundum quosdam facta non re, sed visione: significant autem captiuitatem Babylo-nicam. Aquam. f. lauandi causâ.

2. Possedi. Chald. emi.

9. Superbiam. Chal. fortitudinem.

11. Et in nomen. 70. nominatum. i. celebrem.

12. Laguncula. Heb. Chal. & 70. vter.

13. Prophetas. Chal. pseudoprophetas. Ebrietate. i. cæcitate, vel tribulatione, quæ mentem obrundat. Chald. tribulatione.

14. Virum à fratre. i. vnumquemque à proximo. Concedam. Chal. clemens ero.

15. Eleuari, scilicet, superbia.

16. Contenebrescat, id est, adueniat calamitas, Caliginosus. i. tenebrosus. q. d. præcipitemini. vel Regio Babylonis intelligitur, quæ aliàs dicitur mons caliginosus. Vide Isa. 13. Ponet. f. Deus. In vmbra mortis. i. obscurissimam.

17. Hoc non audieritis. Chal. disciplinam non susceperitis. A facie, id est, causa. Grex, id est, populus.

18. Dominatrici, id est, Regina, scilicet, matri Regis Ioachim. Chald. vxori eius.

19. Austri, id est, Iudææ, quæ Australis est Chaldææ.

20. Qui venitis. Alia lectio qui veniunt. & quidem melior. Chald. & 70. venientes, scilicet, eos, qui veniunt. Tibi, scilicet, ô Iuda. Pecus, id est, populus.

21. Visitauerit. i. punierit. f. Deus. Docuisti. f. ostensis thesauris, & familiaritate. Eos. f. hostes. Quasi mulierem, &c. i. inopinato.

22. Verecundiora. i. pudenda. q. d. incidisti in summam ignominiam. Plantæ. i. pedes, seu crura. q. d. violata es, more femina.

26. Femora tua. Chal. cõfusionem peccati tui. Apparuit. pro, apparebit.

27. Hinnitus. f. ad libidinem, more equarum. In agro. 70. & in agris. Post me, id est, me sequendo. Vsq̃uequo adhuc. f. talis eris, vel expectabo vt emenderis?

C A P. XIII.

1. **S**ermonibus. i. re. Siccitatis. i. sterilitatis, Sob defectum imbris.

2. Porta. i. vires. in portis enim vrbium robur. Obscurata. f. mæstitia, vel vilitate.

3. Capita. f. præ tristitia, vel pudore.

6. Traxerunt. Chal. biberunt. Dracones, qui, scilicet, ob caloris copiam indigent multa refrigeratione. Oculi. f. querendis pascuis.

7. Responderint, scilicet, testantes nos malos. 70. restiterint. Nobis Chald. contra nos. Fac, scilicet, clementer. Tibi. Chald. coram te.

8. Expectatio, id est, spes. Colonus. 70. aduenâ, quasi dicat, qui nos non cures, aut à nobis negligaris. Ad manendum. f. more transeuntis alio. possunt hæc ad Christum referri.

9. Vagus. 70. dormiens. Fortis, quasi dicat. Cum sis fortis, videris tamen infirmus. 70. vir. Qui. pro, qui tamen. Inuocatum est, &c. id est, diceris Deus noster.

10. Mouere pedes, id est, discursare, querendo hinc inde opem.

13. A a a. Heb. Akah. Prophetæ. Chald. pseudoprophetæ.

14. In nomine meo. i. quasi à me missi.

17. Taceant, id est, cessent. Virgo filia. Chal. regnum certus.

18. Abierunt, scilicet, captiui.

19. Bonum, id est, quicquam boni.

20. Tibi.

20. Tibi. Chal. & 70. coram te.
 21. Nec facias, &c. repetitio. Solij. Iunge cum sequentibus. Chald. tamen & 70. iungunt cum præcedentibus. q.d. ne solio gloriæ tuæ dedecus inferas.
 22. Imbres. Chald. rores. Hæc. scilicet quæ sunt in mundo naturaliter, vel quæ patimur.

CAP. XV.

1. **C**oram me. florantes pro populo. Ejice. i. prædic ejciendos. i. in exilium.
 2. Mortem. i. pestem. s. sunt destinati.
 3. Species. pro. speciebus. i. generibus. s. flagellorum. Chal. ultiones pessimas.
 4. Feruorem. 70. angustias. Chald. commotionem. s. vagando. Super. 70. pro.
 5. Rogandum pro pace tua. Chald. salutandum te.
 6. Laboravi. i. fatigatus sum. Rogans, scilicet, ut conuerteretur.
 7. Ventilabro. pro. veluti ventilabro. In portis. Chald. per ciuitates.
 8. Mihi. Chal. coram me. Matrem adolescentis. Chald. cœrum adolescentium. Medicie. i. p̄am.
 9. Septem. i. plurimos. q. d. orbeta Ierusalem ciuibus. Sol. i. prosperitas. s. repente adueniente calamitate.
 10. Væ. Vox Ieremiæ. Rixæ. s. expositum ob ea quæ prædico. Discordiæ. i. cui contradicitur. Non feceraui. i. mutuum dedi. q. d. nihil mihi est cum quoquam negotij, ut litigare mecum debeat.
 11. Si non, &c. Verba Dei ad Ieremiam. q. d. omnino tibi in reliquam vitam fatebo. Occurri, pro, occurram.
 12. Ferrum. i. arma Iudæorum. Ab Aquilone. s. venient. i. armis Chald. Æs. s. æri.
 13. Gratis. i. sine pretio. In omnibus peccatis. 70. propter omnia peccata.
 15. In patientia. i. sinendo me lædi ab hostibus. Sciro. pro, scis.
 16. Sunt. s. a me. Comedi. i. suscepi. Inuocatum est, &c. q. d. dicor Propheta tuus, vel faues mihi.
 17. Sedi. i. versatus sum. Gloriatum sum. 70. timui. Chald. nec sum delectatus. s. refert ad præcedentia, & repetit negationem. A facie, &c. i. propter prophetiam a te mihi datam. Comminatione, scilicet, in populum. 70. & Complur. amaritudine.
 18. Desperabilis. pro, velut desperabilis. Infidelium. Chal. deficientiū. Cum deberent fluere.
 19. Conuerteris. s. ad me, ô Ieremia. Conuertam. q. d. iuuabo. 70. restituam. Pretiosum, &c. i. electos a reprobis. Chal. Si reuocaueris impios, ut sint iusti. Quasi os, &c. Chald. voluntatem verbi mei implebis. Ad te, scilicet, obediendo tibi. Eos, scilicet, imitando illorum mores.

21. Redimam. 70. eruam. Fortium. 70. pestilentium.

CAP. XVI.

2. **I**sto. s. Anathoth, vel Iudæa. Quidam putant id Prophetæ dictum in persona aliorum, quasi dicat, nō est quod quisquam hîc vxorem dicat.
 3. Stirpe. i. semine.
 4. Agrotationum. Chal. agrotationum famis.
 5. Conuiuij. s. quod fit in morte alicuius. Misericordiam. pro, nempe misericordiam.
 6. Incident. i. lacerabunt. s. alij pro eis. Caluitium. i. capitis rasura.
 13. Requiem. Chal. & 70. misericordiam. q. d. crudeliter, seu durè tractabunt, aut non liberabunt.
 16. Piscatores, id est, prædicatores, qui animas piscantur, & venantur. vel hostes, qui capiant, & occidant.
 18. Primum. q. d. postea miserebor. Duplices iniquitates. i. supplicium, pro iniquitatibus duplicibus. i. magnis. Morticinis. i. cadaveribus immolatorum idolis. fortè filios intelligit.
 19. Vanitatem. 70. idola.
 20. Faciet, id est, decetne facere?
 21. Per vicem hanc. Chal. & 70. tempore hoc. Manum, &c. Chald. ultionem meam, & plagam potentiae meae. Et virtutem. pro, id est virtutem.

CAP. XVII.

1. **S**tylo. q. d. indelebiliter. In vngue. i. cum s. digito. Adamatino. q. d. fortissimè. Ararum, scilicet, in quibus idolis sacrificant.
 2. Recordati, scilicet, ut imitentur patres.
 3. Sacrificantes in agro. Chald. ob cultum idolorum in agro. Fortitudinem. Chald. substantiam. 70. diuitias. Excelsa, &c. lege sic, propter excelsa tua, & peccata, &c.
 4. Ignem, id est, calamitatem, scilicet, peccatores sibi asciscunt pœnas ob peccata. In æternum, id est, diutissimè, vel semper; si de inferno intelligatur.
 5. Carnem, &c. carnem pro fragilitate humana posuit, brachium pro potentia. Auguft. lib. de gra. & lib. arb. cap. 4.
 6. Myrice. vulgò Tamarice.
 7. Et erit. pro, & cuius est.
 8. Non erit sollicitum. 70. non timebit.
 9. Prauum. Chald. dolosum. 70. profundum.
 10. Probans renes. i. examinans intima. Frustum, id est, opera. Adinventionum. i. cogitationum, seu studiorum.
 11. Perdix. pro, sicut perdix. Fecit. pro, sic fecit, scilicet, improbus. Non in iudicio. i. iniuste. Erit, id est, apparebit. Chal. vocabitur. Inspiciens. Chald. impius.
 12. Solium gloriæ, &c. quasi dicat, Deus excelsus.

excelsus habet solium suum gloriosum in templo à multis seculis. Altitudinis. 70. exaltatum. Sanctificationis nostræ. Chal. sanctuarij nostri.

13. Expectatio, id est, spes. In terra scribentur. q. d. non in cælo sunt scripti. Chal. cadent in gehennam.

14. Laus. 70. gloriatio. i. in quo glorior.

16. Diem hominis. i. prosperitatē humanam. Chal. diem malum. q. d. non eis optavi malum.

17. Formidini. q. d. fac ne timeam. Chal. in interitum. q. d. serua me.

18. Induc. pro, induces. Duplici. i. graui. Contere. pro, conteres.

19. Filiorum populi. i. popularium. sic vocat portas vrbs, quia illic frequens populus.

22. Ejicere, id est, efferre.

25. Principes. s. e. semine Dauid.

26. Oblationem. Chal. sacrificium confessionis. 70. laudem.

27. Domos. Chal. palatia.

CAP. XVIII.

4. **I**llud. pro, ex illo. Repente. Chal. tempore quodam. 70. tandem. sic & infra.

8. Quod locutus, & c. i. de quo reprehēdi eam.

11. Fingo. i. formo. s. more figuli. Chal. creō.

12. Desperauimus. q. d. actum est, nolumus vllō modo.

13. Virgo. Chal. cæcus.

14. Euelli, id est, impediri, ne fluant.

15. Quia oblitus, & c. q. d. nulla res deficit à sua natura; vnus est homo, qui degenerat. Seculi, id est, diu sibi vsitatis. Non trito, scilicet, à sanctis viris.

17. Dorsum, & c. q. d. deferam eos.

18. Lex, id est, legis interpretatio. sub. etiam si Ieremiam occidamus. Lingua. Chal. falsis testimoniis.

19. Vocem, id est, calumniam.

20. Redditur. i. reddi debet. Cōplur. reddetur. Foveam. s. more venatorum, vt caderem. q. d. struxerunt mihi insidias vt occiderent.

21. Morte, id est, peste.

22. Latronem. Chal. exercitus. s. per Romanos vastari. Caperent. Chal. occiderent.

23. A facie tua, & c. q. d. sit coram te, vt punias. Abutere eis. Hebr. & 70. fac in eis. s. quod soles puniendo impios. Chal. sume vindictam ex eis.

CAP. XIX.

1. **A** Senioribus. pro, de senioribus, scilicet, duc tecum aliquos. Chal. tolles tecum de senioribus.

2. Fictiles. i. vbi officine figulorum. Chal. sterquilini. Not. quod habebat varia nomina; etiam Orientalis dicebatur.

3. Tinniant, scilicet, tremore concussæ. Hyperbole.

4. Alienum, id est, prophanum. Innocentum, scilicet, filiorum, quos diis immolabant.

5. In cor meum. q. d. ne cogitavi quidē. Chal. nec volui.

7. Animas eorum. Chal. occidere eos.

8. Sibillum. s. aspicientium. & admirantium.

13. Domatibus, id est, tectis. sunt hæc in Palestina plana.

15. Indurauerunt. i. indomitam reddiderunt, scilicet, ne iugum subirent. Audirent, & c. Chal. obedirent verbis meis.

CAP. XX.

1. **P**rinceps. Chal. princeps sacerdotum, id est, summus sacerdos.

2. Neruum. Chal. & 70. carcerem. Domo, id est, atrio templi.

3. Vocauit. pro, vocabit scilicet, posthac. Pauorem vndique. 70. migrantem.

4. Pauorem. Chal. interitum. 70. transmigrationem.

5. Laborem, id est, labore parta, seu in quibus laborauit. Pretium, id est, pretiosum.

7. Seduxisti, id est, videris seduxisse, qui mihi promiseris securitatem. Inualuisti, scilicet, contra me, permittendo tam multa pati.

8. Iam olim, id est, iamdudum. Iniquitatem, scilicet, ciuitatis.

9. Dixi, id est, proposui, seu cogitavi. Non recordabor eius, id est, mentionem non faciam, Dei. 70. non nominabo vltra nomen Domini. Non sustinens, scilicet, tot mala, vel vim ignis illius. q. d. coactus sum prophetare.

10. Audiui, & c. redit ad superiora. Ab omnibus, scilicet, illarum mihi terrorem. Pacifici, id est, amici, scilicet, antea. Custodientes, id est, obseruantes. Chal. insidiantes, vt malefaciant mihi. Decipiat. Chal. erret, scilicet, Ieremias.

11. Non intellexerunt, adeoq; non cauerunt.

12. Probatior iusti. 70. probans iusta. Renes, id est, interiora. Videam. Chal. videbo.

13. Pauperis, id est, meam.

14. Maledicta, id est, infelix.

15. Maledictus. q. d. infelix fuit illa annūtiatio.

16. Sit homo, & c. q. d. satius erat nunquam fuisse talem nūtiū. Non pernituit eum. Chal. non sunt habitata. Clamorem. s. hostium, vel suorum perentium, est id, per exaggerationem calamitatis dictum, & non odio aliquot aut ira: sic Iob etiam loquitur, scilicet, modus est quidam loquendi ad exprimendum dolorem. Manē. per manē & meridiem totus dies intelligitur.

17. A vulua, scilicet, egredientem. vel pro, in vulua. q. d. prætulerat statim me à Deo occidi. Aeternus. 70. æterni. q. d. nunquam fuisset in hanc lucem editus. Chal. essem quasi non essem, scilicet, conceptus solum, & non natus.

CAP. XXI.

1. **P**assur. Alius est iste ab illo, de quo supra.
2. Interroga. Chal. ora. Recedat, scilicet, Nabucodonosor.
4. Conuertam, scilicet, in vos. vel q. d. sic auertam ab hostibus vt nihil contra eos possint.
- Vala. i. instrumenta, scilicet, arma.
8. Do. i. propono. Viam. i. rationem.
9. Quasi spoliū, scilicet, de quo latatur qui nactus est Chal. in euasione.
11. Et. sub. dices.
12. Manē. i. tempestiue, & diligenter.
13. Ad te. Chal. contra te mitto furorem meū. Solidz. i. munitz, scilicet, montibus. Chald. quz habitas in fortitudine in ciuitatibus munitis.
14. In saltu. Chal. in vrbibus, scilicet, Iudazam syhuaz comparat.

CAP. XXII.

2. **Q**ui ingredimini. Hebr. Chal. & 70. ingredienti. Ista. i. palatii regij.
3. Iudicium, & iustitiam. i. iustum iudicium.
6. Galaad, &c. i. o. Ierusalem caput Iudaz. sic solet Scriptura alienis nominibus vocare alienatas à Deo vrbes.
7. Sanctificabo. Chal. pręparabo. 70. inducam. Super. i. contra. Electas cedros. i. magnificas domos. perstat in metaphora Libani. Chal. pulchritudinem fortium tuorum. Mortuum, scilicet, quemquam, vel Ioachaz, qui in Aegypto obierat. Egreditur, scilicet, Sellum. de quo infr.
11. Ad Sellum. pro. de Sellum, id est, Ioachim filio Ioachim filij Iosiaz, ita quidam. Alij, in quibus Hier. Sedechiam intelligunt. Fit quidem. 1. Par. 3. mentio Sellum quarti filij Iosiaz sed ille non regnauit. Filium, id est, nepotem, si Ioachim intelligatur.
13. Non in iudicio, id est, iniquē, seu iniustē. repetitio. Frustra, id est, sine causa. I iniustē.
14. Sinopide. genus est rubricę à Sinope vrbe Ponti.
15. Cedro. i. cuius pręstanti Regi. Comedit, &c. id est, diu vixit. Tum cum. Hebr. & Chald. & tunc.
16. In bonum suum. pro. ei que tunc bene erat.
18. Ioachim. de hoc intelligenda secundum Hier. quę hactenus reprehensa sunt. Vx frater &c. voces plangentium mortuos. Concrepabunt ei, scilicet, fientes. 70. flebunt eum. Chald. plangent eum.
19. Asini, id est, vt solet asinus, scilicet, in sterquilinio. s. interfectus est à Nabucodonosor, & proiectus extra urbem. Hier. ait occisum à latrunculis. Vide 4. Reg. 24.
20. Libanum, &c. q. d. in loca edita, opem petens. nihil enim proderit. Chald. in domum sanctuarij. loquitur verò ad Ierusalem. Amatores, scilicet, à quibus opem expectabas.

21. In abundantia tua. i. prosperitate. Chald. cum federes tranquilla. Via, id est, consuetudo.
22. Pastores. Chald. gubernatores. Ventus, id est, vana spes. Chald. dispergentur in omnem ventum. Ab omni. i. ob omnem.
23. Libano. i. domibus cedrinis. Chald. in domo sanctuarij. Nidificas in cedris. Chal. in domo Regū nutris filios tuos. Congemuisti, &c. pręterita pro futuris. Chal. quid facies, cum venerint, &c.
24. Iechonias. hic dicitur in lib. Reg. & Par. Ioachim. Ioachim. scribitur Hebr. per p. Annulus. i. vt annulus. q. d. coniunctissimus, & carissimus. Euellā. i. a me projiciam. s. ob eius scelera.
27. Terram sistam. Leuant. i. leuabunt. q. d. optabunt.
28. Nunquid. pro. nōne. sic infr. Vas. pro. vt vas. sic infrā.
29. Terra, scilicet, Israël.
30. Sterilem. s. non relinquet filium successorē in Regno.

CAP. XXIII.

1. **P**astoribus. Chald. gubernatoribus. Pascuaz meaz, id est, quem pascō.
2. Eiecistis. Chald. vagari fecistis. Visitabo, id est, puniam. Studiorum. i. operum.
3. Eiecero. Hebr. Chald. & 70. eieci. seu expuli. Kura. 70. pascua. Chald. loca.
4. Pastores, scilicet, Evangelicos. Quaritur, id est, desiderabitur, seu deficiet.
5. Daud, id est, Daudis. sic enim Hebr. & 70. q. d. id quod Dauid promisi, vel in domo Dauid. Germen. Chald. Messiam. 70. Orientem. Iudicium & iustit. am. i. quod iustum est.
6. Iuda. i. duaz tribus. Israël. i. decem tribus. Dominus, scilicet, Christus Deus. est enim Hebr. hic Iehoua, quod soli Deo conuenit.
9. Ad Prophetas. Chald. propter pseudopphetas. Contritum. s. prę dolore. Meum. vox Ieremiaz. A facie. i. propter. q. d. ob Domini pręcepta, & verba, scilicet, quę video contemni.
10. Maledictionis. i. calamitatis. Chal. periurij. Luxi. i. desolata est. Malus. i. ad mala. Dissimilis, scilicet, iusticię, seu Dei voluntati.
11. Polluti, scilicet, peccatis.
12. Quasi lubricum. q. d. cadent. Samaria, id est, decem tribuum. Fatuitatem. s. nihil stultius Idolorum cultu. Baalim. Chald. nomine Idolorum.
14. Similitudinem adulterantium. i. limitationem Idololatrarum, scilicet, Israelitarum.
15. Prophetas. Chald. pseudopphetas. Terram, scilicet, Iuda.
17. Blasphemant me. Chald. irritant me. 70. abiciunt verbum meum.
18. Quis, scilicet, ex istis.
19. Turbo, id est, vehementia. Chal. increpatio. 70. commotio.

22. Auertissem. Heb. Chald. 70. & Complut. auertissent.

23. Putasne, pro, an. 70. affirmatiue legunt sic, Deus propinquus ego sum, & non Deus de longè, q. d. ubique adsum. E vicino, s. tempore, q. d. recens, vt idola, & non æternus?

25. Somniaui, i. vidi visionem.

28. Narrat somnium, s. sicut somnium, & non vt visionem diuinam. Paleis ad triticum, i. verbis istorum ad verba Dei?

29. Ignis, s. cui nihil potest resistere, aut impedire. Proximo, i. aliis Prophetis, f. veris, quorum deinde dicta, falsis mistis contaminant.

32. Miraculis. Chal. temeritate. 70. erroribus.

33. Prophetæ, f. falsus. Chal. scriba. Onus, id est, prophetia de calamitate. Vos estis onus. Heb. quod onus? q. d. quid queritis de onere? Chal. Talis est prophetia, s. quod sequitur. Projiciam, &c. q. d. Hoc est onus, seu prophetia.

34. Dicit, s. velut per ludum.

35. Hæc dicetis, id est, sic interrogabitis, scilicet, modestè & humiliter.

36. Onus erit, &c. i. punietur ob talem loquendi modum. Et peruersistis, pro, quia perueristis, id est, mutastis, scilicet modum interrogandi à Deo præscriptum.

39. Portans, pro, tollendo, q. d. omnino tollam. Derelinquam. Chald. proiciam.

CAP. XXIIII.

1. **F**Abrum. Chal. & 70. artifices. Inclusionem. Chal. Ianitores. 70. vinctos. quidam gemmarum inclusores intelligunt: alij, castrametandi peritos.

3. Ficus bonas, &c. q. d. quæ bonæ, optimæ sunt; quæ malæ, pessimæ.

4. In bonum, q. d. bene faciam.

6. Ad placandum. Heb. Chal. & 70. in bonum. Destruam, s. amplius, vel similiter.

8. Ægypti, scilicet, eò fugerant quidam metu Chaldaeorum.

9. Vexationem. Chal. commotionem. 70. dispersionem. Omnibus, pro, per omnia. certè id apparet hodie, per omnes enim regiones dispersi Iudæi. Opprobrium, i. vt malè audiant, vel contempnibiles sint. Parabolam, i. comparationem, s. dicent de calamitose, Miserior est Iudæo.

Prouerbiū. Chal. fabulam, s. de quorum omnes calamitate loquantur. 70. odium. Maledictionem, s. erunt omnibus execrationi: vel cum mala imprecabuntur, dicent: Accidat tibi quod Iudæis. Eieci, pro, eiecero. 70. expellam.

10. De terra, s. expulsi.

CAP. XXV.

1. **P**rimus, corperat imperare tertio Ioa- chim.

3. De nocte. Heb. Chal. & 70. manè, seu diluculo, q. d. tēpestiue. Not. hic, quod Deus similiter

alibi de se dicit, esse intelligendum fecisse per Prophetas.

4. Diluculo, i. maturè, suprà vertit, de nocte.

9. Cognationes, i. familias. Seruum, s. seruiem mihi qui per eum vos punio. Sibilum, vide sup. cap. 19. Sempiternas, i. diuturnas. durauit enim captiuitas 70. annis. s. à 19. Nabucdonosor, de quo vide 4. Reg. 25. 2. Par. 36. 1. Efd. 1. vel à primo, qui fuit quartus Ioaçim. vide inf. Not. verò hic tempus, quo est prædicta à Ieremia. s. anno quarto Ioaçim, à quo ad Cyri primum quidam numerant 70. annos. sic Nabucdonosor 45. Euilmerodac filius 23. Balthasar nepos 3. annis regnauit.

10. Perdam, auferam. Vocem molæ, s. sterentis frumentum, vel condimenta. Intellige verò vel molæ strepitum, vel vocem molam versantis. 70. odorem vnguenti. Lumen lucernæ. Chal. vocem cantantium ad lumen lucernarum.

11. Septuaginta, vsque ad Cyrum.

12. Sempiternas, i. diuturnas.

13. Illam, s. Chaldaeorum.

14. Quia seruiuerunt, &c. pro, seruient. Heb. & Chald. quia seruient etiam ipsi gentibus multis, & Regibus magnis.

15. Sume, factum id visione. Furoris, i. indignationis, seu punitionis.

18. Est dies hæc, i. hodie apparet. Id additum à Ieremia post captiuitatem.

20. Generaliter. Heb. promiscuè, seu mistim. Chald. regibus finitimis. Anstidus. Heb. Chald. & 70. Hus, s. de qua Iob. 1. Heb. 27.

22. Mare, i. littora maris, s. mediterranei.

23. Attonsi, vide suprà, cap. 9.

24. Arabia, s. Felicis. Deserto, s. Arabiæ desertæ.

25. Zambri. Heb. Zimri. Fortè sunt, quos Plin. lib. 6. cap. 28. Zamarenos vocat. est Arabiæ populus. Elam in Persia est, vnde Elamitæ.

26. Vnicuique, &c. i. cuique ab alio, s. de propè, aut longè q. d. omnibus, vt statim sequitur.

Sesach. Chal. Babylonis. No. Hier. pro B. & L. f. 2 & 12. littera à principio alphabetici posita S, & C, quæ sunt 2 & 12. à fine dictumque pro Babel Sesach. Bibet, s. erat à persis vincendus.

27. Bibite, &c. fortè imperatiua pro futuris.

28. Bibentes, &c. i. omnino velitis, nolitis, bibetis.

30. Decorem, i. templū, vel urbem, vbi colitur. Chald. terram domus Maieftatis suæ. 70. locum suum. Celeusma, s. vox militum se ad bellum inuicem hortantium.

31. Sonitus. Chal. tumultus. 70. interitus.

Iudicium, i. disceptatio. Iudicatur, pro, in iudicium veniet. Carne, i. homine. Tradidi, pro, tradam.

32. Summitatibus, i. extremitatibus. fortè Italia intelligitur.

33. Domini. Chald. & 70. à Domino. Sum-

mo, id est, extremo. In sterquilinum. Chald. velut stercus.

34. Pastores. Chal. Reges. Vestra. s. adueniunt.

35. Peribit fuga. s. non poterunt fugere.

37. Conticuerunt. s. mæsta, desolata. Pacis. i. quæ antea in pace agebant.

38. Dereliquit. s. Deus, qui vt leo templum tuebatur. Chald. migravit Rex ex arce sua. Tabernaculum. s. templum. Columbæ. i. Dei, alioqui mitissimi, vel Nabucodonosor, qui sic vocatur ob celeritatem, & velut volatum ad eadem. Vide infra cap. 46. 16. Chald. inimici. Domini. Heb. & Chald. eius.

CAP. XXVI.

3. **P**oeniteat me, &c. Chald. auertat ego à malo. 70. quiescam à malis. sic inf.

5. De nocte. 70. diluculo, seu manè, atque ita etiam Heb. & Chald. Dirigens. Heb. Chald. & 70. mittens.

6. Silo. vrbs erat in tribu Benjamin, vbi Arca diu fuit cum tabernaculo, eò translata è Galgalis, sed capta postea à Philistæis. Maledictionem, vide sup. cap. 24.

7. Prophetæ. Chal. Scribæ. 70. pseudopropheta. sic etiam inf. Domo. s. in atrio populi.

9. Eò quòd, pro, vt.

10. Ascenderunt. s. erat loco editiori. Domus. i. atrij templi. Nouæ. Chald. orientalis. vide 4. Reg. 15. fortè fuerat tunc instaurata.

11. Iudicium mortis, &c. id est, dignus est morte.

13. Studia. Chal. & 70. opera.

15. Contra vos. i. in vestram perniciem.

16. In nomine Domini. i. à Domino missus.

18. Excelsa. Chal. silentia. 70. nemus.

19. Pœnituit. q. d. hæcenus illud non fecit. at fecit postea redeunte populo ad peccata.

20. Fuit quoque, &c. vox hostium Ieremiæ.

23. Ignobilis. q. d. non more Prophetarum sepultus est.

24. Igitur, &c. q. d. præualuit tamen Achicham qui eisauebat.

CAP. XXVII.

2. **F**Ac. s. tempore Sedecia. vide inf. & cap. seq. vel error est in cap. huius principio. vt notauit Hier. debet enim incipere inde, Factum est verbum istud, &c. Reliqua coniungenda cum cap. præcedenti. Vincula. s. quibus iuga boum ligari solent. vide cap. seq. Catenas. Chal. iuga. 70. torques.

3. Venerunt, pro, venient. Sedeciam. s. incitatur ad rebellionem contra Nabucodonosor.

6. Seruiant. q. d. vt eis vtatur pro libito, velut rebus suis.

7. Filio eius. s. Euilmerodach. Filio filij. s.

Balsasar. Tempus. s. vltionis. Chald. tempus interitus.

8. Eius. s. Nabucodonosor. Not. calamitates bellorum à Deo esse.

9. Prophetas. Chal. & 70. pseudoprophetas. Faciant. Chal. faciam. Eiiciant. q. d. causa sint, vt longè faciam, & eiiciam. Heb. Chald. & 70. eiiciam.

15. Eiiciam. Heb. & Chal. eiiciam, sed idem est sensus, vt proximè notati.

18. Occurrant. s. precibus flectentes ad misericordiam. Chal. deprecantur.

19. Ad, pro, de.

22. Visitationis suæ. Chal. memoriæ eorum in conspectu Domini.

CAP. XXVIII.

1. **I**llo, pro, quodam. In anno quarto, pro, nempe anno quarto. s. regni eius. Prophe-
ta. Chal. & 70. pseudopropheta.

2. Contrui. pro, conteram.

3. Dierum. i. completi. Chald. in fine duorum annorum.

6. Amen. q. d. vtinam ita sit. Suscitet. Chald. confirmet.

8. Ab initio. s. prophetiæ. Heb. Chal. & 70. à seculo. De fame. sub. & ita euenit, vt prædixerūt. Heb. Chal. & 70. peste.

13. Catenas ligneas. Chal. iuga lignea. Facies, i. facere te oportet. q. d. feres iugum ferreum.

14. Iugum ferreum. i. duram seruitutem. Posui. Chal. ponam.

16. Mittam. i. eiiciam.

CAP. XXIX.

1. **L**ibri. i. epistolæ. Prophetas. Chal. scribas. 70. pseudoprophetas.

2. Domina. i. regina. s. mater Regis. Faber, &c. vide cap. 24.

3. Prophetæ. Chal. & 70. pseudopropheta.

10. In Babylone. i. in regno Babyloniorum. tandiu enim solum durauit Monarchia hæc. vide sup. cap. 25. Septuaginta. vide sup. cap. 25. Verbum. i. promissionem.

11. Patientiam. i. quod patienter expectatis. Chald. spem. i. quod speratis.

12. Ibitis. i. incedetis. s. in præceptis meis. vel, ibitis ad orandum. Chald. suscipiam orationem vestram.

15. Suscitabit. Chal. suscitauit 70. constituit. q. d. ne putetis missos à me esse Prophetas, qui vos prædicant citò esse redituros.

16. Regem. s. Sedeciam.

18. Eieci. pro, eiiciam.

19. De nocte. i. diluculo, seu manè. q. d. diligenter, & tempestiuè.

22. Frixit. i. combussit.

23. Stultitiam. Chal. ignominia. 70. iniquitatē.

25. Libros. i. litteras. Sacerdotem. s. summum.

26. Arreptitium. i. furiosum. Chald. stultum.
70. infanientem. Prophetantem, scilicet, falsa,
seu infana.

CAP. XXX.

3. **C**onuersionem. Chal. & 70. transmigracionem. s. abductos in Babylonem. Israel, scilicet, per Christum. Nam ex captiuitate Assyriaca Israel nunquam rediit. Conuertam. id est, reducam.

5. Audiuius. 70. audietis. Quidam hæc referunt ad Ecclesiæ tribulationes sub tyrannis, vel Antichristo.

6. Generat. Chal. pariat. 70. peperit. Aurigenem. s. pallorem ex metu, seu dolore.

8. Iugum. s. diaboli, vel re persequentium. Alloquitur fideles. Eius. s. hostis.

9. David. Chal. Christo filio David.

10. Reuertetur. s. ad Ecclesiam.

11. Consummationem. q. d. penitus perdam. In iudicio, id est, moderatè. Chald. in iudicio misericordiae.

12. Infanabilis. Chal. grauis. Fractura. i. tribulatio, seu calamitas. Pessima. 70. plena doloris.

13. Iudicium. i. causam. Curationem. i. vulnus curandi causa. Vtilitas. Chal. medicina.

14. Inimici, id est, ut solet inimicus. Crudeli. i. ut solet crudelis hostis. Dura facta. 70. multiplicata. Chald. roborata.

15. Clamas. i. conquereris.

16. Propterea, pro, attamen.

17. Obducam. s. sanatis vulneribus. Chal. adducam sanitatem tibi. Eiectam. i. velut à viro ejectam foeminam. Chal. vagam. 70. dispersam. Hæc est. s. dixerunt.

18. Conuersionem, vide sup. Tectis. Chald. ciuitatibus. Ciuitas. s. Ecclesia. Chald. Ierusalè. Excelsus. Chal. loco. Ordinem. Chald. decetiam. Heb. & 70. iudicium. i. morem.

19. Ludentium. Chald. cantantium. Attenuantur. Chal. infirmabuntur.

20. A principio. 70. prius.

21. Et erit dux, &c. f. Christus. Chald. & vngetur rex eorum ex illis, & Christus de medio eorum reuelabitur. Ex eo. s. Israel.

22. Et eritis, &c. Hunc versum negat Hiero. esse in Hebræo: ac nunc est. Apparet illum alio fuisse vsu textu, ac nunc est: quod valde notandum, ne quis miretur, si eius editio non per omnia conueniat cum Hebraicis, quæ nunc extant.

23. Conquiescet. Chal. residebit.

24. Ea. s. quæ prædico.

CAP. XXXI.

1. **C**ognationibus, id est, familiis.
2. Gladio. i. persecutioni Egyptiorum. q. d. quem eripui ex Egypto. vel potius, gladio Dei, qui multos occidit in deserto. Va-

det, scilicet, ducente Christo. Israel. i. fidelis populus ex Iudæis & Gentibus.

3. Longè. Chald. iam olim.

4. Virgo. Chal. cæcus. sic infra. Ludentium. Chald. canentium. Significatur per hæc lætitia spiritualis tempore Euangelij, & fertilitas.

5. Vineas. i. Ecclesias. Samariæ. i. totius orbis, vel Gentilitatis, quæ more Samariæ idola colebat. Plantantes. s. Apostolici viri. Donec tempus, &c. q. d. colligent suo tempore fructus, secundum legem ante annum quartum vesci non licebat. vide Leuit. 19.

7. Hinnite, id est, vociferamini iubilantes, & laudantes. Contra caput, id est, ad præcipuos. Chald. capite nudato in oculis omnium populorum. Salua Domine. Chald. redemit Dominus. 70. saluauit Dominus.

8. Aquilonis. i. infidelitatis. Cæcus, &c. q. d. omne hominum genus ad fidem vocabitur.

9. Venient, pro, abierunt. Chal. migrarunt. 70. egressi sunt. vel intellige, fleturos præ lætitia. Aquarum. s. doctrinæ & gratiæ. Primogenitus. i. velut primogenitus carus.

11. Redemit, &c. præter, pro futuris.

12. Sion, scilicet, Ecclesia. Super frumento, &c. pro, nempe frumentum, &c. significantur autem per hæc, bona spiritualia.

13. Virgo. Chald. cæcus Israel.

14. Pinguedine. Chald. delitiis. s. spiritualibus. 15. Excelsus. Heb. & 70. Rama. i. excelsus. Rachel. i. Regio Bethlemica, vbi Rachel sepulta.

Filios. s. abductos in captiuitatem, vel potius ab Herode occisos: sic enim Matt. interpretatur, vbi videre est Scripturæ difficultatem, cui enim illa interpretatio in mentem venisset? Sunt, id est, comparent, seu viuunt.

16. Operi. i. tribulationi, labori, &c. q. d. remunerabo. Inimici. s. diaboli.

18. Transmigrantem. 70. lamentantem. Chal. plorantem & gementem ob transmigracionem. Iuuenulus indomitus. Chald. vitulus non assuetus iugo.

19. Ostendisti, scilicet, statum quo eram sine te. Femur, scilicet, dolentium more. Sustinui opprobrium. i. dedi pœnas probrosæ vitæ.

20. Si, pro, sanè. Chal. sicut. Honorabilis. Chal. & 70. dilectus. Delicatus. Chal. amabilis. Ex quo, &c. q. d. ex quo proposui eum eligere, seu vocare recorder eius. Chal. ex quo posui verba mea in corde eius, &c. Contristata: loquitur more humano.

21. Speculam. 70. speculatores. Pone, &c. Chal. pone in amaritudine cor tuum.

22. Delitiis dissolueris. 70. conuerteris. Vaga. 70. desperata. Chald. auersa. Creauit, pro, creabit. Nouum, id est, inusitatum & mirabile. Famina, scilicet, virgo Maria. Circundabit, scilicet, vtero. Virum, scilicet, iam inde à conceptione perfectum.

23. Pulchritudo, &c. q.d. ô pulchra per iustitiam. Sanctus. pro, sancte. s.ô Ecclesia.
25. Inebriaui. pro, inebriabo. i. replebo potu. Chald. sariabo. Laffam. f. & sitibundam. Saturavi. Chald. implebo bono.
26. Ideo. verba Ieremiæ exultantis.
27. Semine, &c. q.d. doctrina omnibus accommodata, scilicet, sapientibus, & insipientibus.
28. Vigilaui. Chal. cogitaui. Vigilabo. Chald. laborabor.
29. Non dicent, &c. q.d. non rejicient culpam in alios, sed seipsi accusabunt. Patres, &c. Chal. patres peccauerunt, & filij percussi sunt.
30. Omnis homo, &c. explicatio præcedentis. q.d. qui peccauerit, ipse punietur.
32. Dominatus sum eorum, scilicet, puniendo. vel q.d. cum tamen essem eorum Dominus. 70. neglexi eos.
33. Illos. s. quos præfixi, vel veteris Testamēti.
34. Docebit, scilicet, in cælo. Aug. de spir. & lit. cap. 24.
35. In lumine. pro, ad illuminationem. Ordinem. Heb. & Chald. statutum. i. legem.
36. Defecerint. s. durante mundi cursu. Coram me. Chal. ministrans coram me. i. mihi seruiens, seu sacrificans, scilicet, Missæ sacrificium nunquam deficiet.
38. A turre, &c. Vide Zach. 14.
39. Ultra forma, id est, præterea filium, scilicet, quo mensurantur ædificia, seu diriguntur. Chald. adhuc filium. Eius. s. portæ. 70. coram ea, Gareb, &c. loca sunt vicina Ierusalem, quæ per hæc significatur amplianda, scilicet, Ecclesia Christi intelligitur.
40. Cadauerum. Chal. ubi ceciderunt cadauera Assyriorum. Cineres. 70. cineris. Ad torrentem, id est, usque ad torrentem. Sanctum. s. sanctuarium, id est, Ecclesia.

CAP. XXXII.

2. **A** Trio carceris. pro, carcere atrij.
5. Visitem. verbum ambiguum ad bohum, & malum.
7. Agrum. i. prædium. s. ædificium cum orto.
8. Posside. i. eme. est enim idem verbum Heb. quod sup. vertit, eme.
9. Stateres. Heb. & 70. sicos. s. sanctuarij, quorum quilibet 4. denariorum, seu drachmarum, prophanus enim duarum. Chald. minas. Argenteos. Chal. argenteos sicos. s. appendit. 17. Stateres parum quidem pretium, sed & prædium forte exiguum. Adde quod tempore illo, quo captivitas imminabat, vilia erant omnia.
10. Signaui, scilicet, sigillo publico.
11. Possessionis. pro, emptionis sic & inf. Stipulationes. i. conditiones contractus. Rata. i. ratificationes. Signa forissecus. i. exemplum instrumenti apertum, vulgò, Copia.
15. Possidebuntur. pro, ementur. sic & inf.

17. Heu, heu, heu, Heb. Ahah. vnica dictio. Extento. Hebr. & 70. excelsio. sic & inf. Omne verbum. i. quicquam.
18. Millibus, scilicet, posterorum.
19. Incomprehensibilis cogitatu. Heb. multus operibus. 70. potens operibus. Adinventionum. i. consiliorum, seu operum.
20. Hominibus, scilicet, reliquis. Est dies hæc, id est, apparet hodie.
21. Tempore. Chald. & 70. visione. i. reuelatione, scilicet, facta Mosi.
24. A facie, id est, vi.
25. Data, id est, iamiam danda.
27. Omne verbum, id est, aliquid.
29. Domatibus, id est, tectis.
30. Exacerbant, id est, irritant, seu ad iracundiam prouocant.
31. In furore, id est, furorem merita.
32. Prophetæ. Chald. pseudoprophetæ.
33. Diluculo, id est, diligenter, & tempestiue, scilicet, per Prophetas.
35. Iniciant. Chald. traducerent per ignem. 70. offerrent.
36. Vos dicitis. 70. tu dicis. Tradatur. 70. tradetur.
37. Eieci. pro, eieciam.
39. Viam, id est, rationem me colendi.
41. Plantabo. Chald. stabiliam. Veritate. 70. fide. In toro, &c. q. d. omnino ex animo, seu amantissimè.
43. Dicitis. pro, dicetis non post multos dies. 70. tu dicis.
44. Conuertam, id est, reducam.

CAP. XXXIII.

1. **A** Trio carceris. pro, carcere atrij. s. regij.
2. Illud. s. quod prædicat. Heb. eam. i. Ierusalem, secundum quosdam, quamquam Heb. femineum sumitur interdum pro neutro, vt hæc, pro, id. Paraturus, id est, dispositurus. 70. totum locum sic vertunt, Faciens terram, & plasmans eam, vt dirigat eam.
3. Firma. Chald. reservata, id est, occulta.
6. Deprecationem. i. quod petunt, seu optant. Chal. portam poenitentiae. Heb. abundantiam, seu multitudinē. Veritatis. s. datis his, quæ promissi.
7. Conuersionem. Chal. & 70. transmigrationem. s. captiuitatem. A principio. 70. prius.
9. Erit. s. Ierusalem spiritualis. i. Ecclesia. In nomen. i. nominata, seu celebris, vel in gloriam. Pauebunt. s. hostes eorum.
10. Dicitis. i. dicturi estis breui. Foris. Hebr. & Chald. in plateis.
11. Vota. Hebr. & Chald. confessionem. i. laudem. 70. dona. Conuersionem. i. captiuitatem. A principio. 70. prius.
12. Accubantium. i. accubare faciētium. Numerantis. solet id vespersi fieri, reducto grege ad caulas. intelliguntur vero per hæc officia pa-

storum spiritualium. Chal. adhuc discet populus per manum Messia.

14. Verbum bonum, scilicet, promissionem de Messia.

15. David, id est, Dauidi. Germen. Chald. Christum.

17. David, id est, Christo, vel de stirpe David. Vir, id est, Christus, vel fidelis successor. Thronum, scilicet, Ecclesiam.

21. Filius, scilicet, Christus.

22. Stella. Heb. Chal. & 70. militia.

24. Hic, scilicet, Babylonicus, seu Iudaicus. Eò quod, pro, ita vt. Gens, q. d. alicuius momēti.

26. Conuersionem, id est, captiuitatem.

CAP. XXXIII.

5. **C**omburent te, id est, in tui gratiā aromata. verti poterat, Comburent tibi. id enim potius Hebr. indicant. Vā Domine, scilicet, dicentes.

8. Prædicans. i. voce præconis denuntians.

14. Completi. pro, compleri cæpti. Septem. 70. sex. Et seruiet, pro, seruiet enim.

15. In oculis meis, id est, coram me, vel me approbante. Pactum, scilicet, de dimittendis seruis. Super eam, id est, in ea. abundat verò, more Hebræo.

16. Commaculastis. Chal. violastis. f. contemnentis meum præceptum.

17. Libertatem. Ironice. Commotionem. f. capitis. i. derisum. 70. dispersionem.

18. Transierunt. f. velut dicētes, ita fecemur, si fœdus violabimus.

19. Eunuchi. Chald. principes. 70. dynastæ. i. optimates, seu magistratus.

20. Quarentium, scilicet, occidere. Animam, id est, vitam.

21. Recefferunt. f. ab obsidione, quòd audissent aduentare Ægyptios in auxilium.

22. Eò quòd, pro, ita vt.

CAP. XXXV.

2. **R**ehabitarum. Hi originem ducebant ab Hōab Moſis ſocero. Exedra theſaurorum. Chald. gazophylacium.

4. Domum, id est, atrium templi. Gazophylacium. ſuprà vertit exedram. 70. paſtophorium. Hominis Dei. Chald. Propheta Domini. Theſaurum. Chald. gazophylacium. Hebr. eandem vocem vertit ſuprà exedram & gazophylacium. Veſtibili. 70. viæ.

7. Peregrinamini, ſcilicet, erant peregrini, non Iſraēlita. Chald. habitatis.

11. Diximus, ſcilicet, inter nos.

14. Conſurgens, id est, ſurgere faciens Prophetas. q. d. mature excitans.

16. Firmauerunt, id est, conſtanter obſervauerunt. Stans, & c. q. d. ſeruans mihi. Chald. miniſtrans coram me.

CAP. XXXVI.

2. **V**olumen. f. membranam, in qua Hebraei ſua ſcribebant, & deinde inuoluebant.

5. Clauiſus, ſcilicet, carcere.

6. Ieiunij, ſcilicet, fuerat id indiſtum ob metum Chaldæorum.

7. Cadat. f. proſperè. Chald. acceptabilis ſit.

10. Gazophylacio. 70. domo. Scribæ. f. regij. i. cancellarij. Veſtibulo. Hebr. Chald. & 70. atrio. Nouæ. Chald. orientalis primæ.

12. Gazophylacium. 70. domum.

16. Vniuſque ad proximum ſuum, id est, omnes inter ſe.

19. Et Ieremias. Apparet fuiſſe tunc liberatum carcere.

22. Arula, id est, focus editor.

23. Scidit. ſille iubente Rege, vel Rex. Sealpello ſcribæ. i. cultello pennario.

25. Contradixerunt Regi. Hebr. & Chal. rogaſerunt Regem.

26. Abſcondit. Chald. protexit.

29. Feſtinus. Hebr. veniendo, id est, omnino, ſeu certiffimè.

30. Sedeat. f. dia. Filius enim eius Ioachim ſolum tribus menſibus regnauit.

31. Et non. pro, quia non. Audierunt. Chald. obedierunt.

CAP. XXXVII.

1. **Q**uem, ſcilicet, Sedeciam.

2. In manu. i. opera. q. d. per Ierem.

11. Diuideret, ſcilicet, ſuis. Poſſeſſionē. Chal. hæreditatem.

14. Scribæ, ſcilicet, regij.

15. Laci. i. proſundi loci, in quem vinſti conſiciebantur. Ergaſtulum. 70. vincula.

16. Sermo, id est, id quod prædicis.

20. Veſtibulum carceris. pro, carcerem atrij. f. qui erat in atrio regis. Excepto pulmento. f. quod ei præterea dabatur. Chald. de vico piſtorum. 70. è loco vbi panes fiebant. Manſit. f. vſque ad vrſis expugnationem.

CAP. XXXVIII.

1. **P**opulum. f. qui ad eum conueniebat in carcerem publicum.

4. Principes, ſcilicet, prædicti.

5. Fas est. Hebr. & Chal. poſſum.

6. Lacum, id est, foueam, ſeu antrum. Veſtibulo. Chald. & 70. atrio.

11. Cellario. Hebr. theſauro.

12. Manuum, id est, brachiorum.

14. Oſtium, ſcilicet, atrij répli, per quod Rex ingreſſi ſolebat.

16. Animam, & c. pro, animas noſtras.

22. Regis Iuda. f. Ioachim, qui & Iechonias. Dicent. ſibi. q. d. vel mulieres te reprehendent.

Pacifiſci. i. familiares. Ceno. Chald. conſuſione.

27. Auditu. de actis cum Rege.

CAP. XXXIX.

2. **N**ona. sic Heb. Chald. & 70. Aperta. 70. diruta. Chald. perrupta.
4. Duos muros, scilicet, horti. 70. murum, & antemurale.
5. Locutus, &c. id est, obiurgauit acriter. s. ob violatum fœdus.
7. Compeditibus. Chald. catenis arcis.
8. Dñm vulgi. 70. domos populi.
9. Superfluos. i. reliquos. Remanserant. s. extra ciuitatem. Magister. Chald. & 70. princeps. Militum. Heb. coquorum, seu laniorum. 70. coquorum. Chald. occidentium. s. milites, more coquorum, seu laniorum occidunt.
10. Cisternas. Heb. & 70. agros.
12. Pone, &c. q. d. faue illi, & benefac.
14. Vestibulo. 70. attrio. s. ex carcere attrij. Golia. erat hic primarius vir, Iudæus, qui ad Chaldæos ante captam urbem transfugerat.
16. Erunt, id est, apparebunt. q. d. videbis oculis tuis.
18. Salutem. Chald. ereptionem. 70. lucrum. Heb. spoliū. q. d. in tua potestate, seu salua.

CAP. XL.

2. **D**ominus. Hebr. Iehoua, quo nomine etiam Gentiles Deum Iudæorum vocabant. id enim ei proprium. nam Deus commune omnibus diis.
3. Factus est, &c. i. accidit vobis hoc.
4. Sunt, id est, erant.
5. Munuscula. pro, munera.
11. Deditset reliquas. i. reliquisset aliquos.
16. Verbum hoc, id est, rem hanc.

CAP. XLI.

1. **R**egis, scilicet, Amonitarum, vel potius Iuda. Et decem. pro, nempe decem. vide 4. Reg. 25.
3. Erant, scilicet, in eius domo.
4. Nullo, scilicet, incolarum Masphat.
5. Venerunt. pro, veniebant. Rasi, &c. s. quod audissent in itinere euerisionem Ierusalem, & templi, quod ferebant munera.
6. Plorans, id est, fingens fletum ob eandem calamitatem.
7. Laci, id est, cisternæ. 70. putei. s. eos proiecit. Fratribus, id est, reliquis sociis.
9. Propter Basa. Chal. quando obsedit eū Basa.
12. Ad aquas multas. Chal. iuxta piscinā aquarum multarum.
14. In Masphat. Heb. & Chal. de Masphat.
16. De Masphat. s. abductas ab Ismaele. Gabao. quod. s. Iohannam eos prius adduxerat.

CAP. XLII.

2. **C**adar. i. grata sit. Chal. sit acceptabilis.
3. Verbum, id est, rem.

4. Audiui. pro, exaudiui. s. vos. q. d. faciam, vel intellexi quid optetis, faciam. Secundum verba vestra, id est, vt petitis.
5. Veritatis, & fidei. Chald. verus, & fidelis. 70. iustus, & fidelis, quasi dicat, testamur Deum nos facturos, &c.
6. Bonum, id est, prosperum, seu iucundum. Malum. i. aduersum, seu amarum.
7. Cum autem, &c. Hæc referuntur ad principium capitis 40. reliqua enim velut parenthesis sunt.
10. Placatus sum. Heb. pœnitet me. Chal. conuersus sum.
15. Posueritis faciem vestram, id est, firmiter statueritis.
18. Conflatus, id est, effusus, vt metalla conflata. 70. stillauit. Iusurandum. i. execrationem. 70. desolationem.
20. Decepistis, scilicet, si intretis.
21. Et non auditis. pro, si non audieritis.

CAP. XLIII.

2. **S**yperbi. Chald. impij.
7. Taphnes. sic & 70. At Heb. & Chal. Tachpanches. Psal. 77. Heb. dicitur Tfoan. Chal. & 70. Tanes.
9. Crypta quæ est, &c. 70. in vestibulis in porta, &c. Chald. in iunctura aedificij, quæ est in porta, &c.
10. Solium. Chal. tentorium. 70. arma.
12. Amicietur, &c. q. d. ita se vestiet opibus Ægypti, vt solet quis pallio aliquo, aliquo abiectus. 70. & scrutabitur terram Ægypti, sicut pediculis purgat pastor vestimentum suum.
13. Domus Solis. 70. Heliopoleos.

CAP. XLIIII.

3. **N**esciebant, scilicet, antea pro diis non habebant, vel deos esse nunquam cognouerunt: quod enim non est, sciri non potest.
4. De nocte. Heb. Chald. & 70. mane, seu diluculo. Verbum, id est, rem.
6. Conflata. Vide sup. capit. 42. In plateis. Chald. in vicis. 70. extra. Vastitatem, id est, desolationem. Secundum diem hanc, id est, vt apparet hodie.
9. In regionibus. Chal. in vicis. 70. extra.
10. Sunt mundati. Chald. & 70. cessarunt.
12. Iusurandum. i. execrationem. Miraculum. Chald. vastitatem. 70. perditionem.
14. Fugerint, scilicet, antea.
15. Stabat. i. erat. vel fortè, tum stabat.
17. Verbum, id est, rem. Egredietur de ore nostro, id est, volumus vbi nota os pro voluntate accipi. Vide Deuter. 3. Reginæ cœli, id est, lunæ. Quidam tamen solem intelligūt, qui Hebræicè est fœminini generis. Chal. syderi cœli. In plateis. Vide sup.

19. Quod si, &c. vox fœminarum. Nunquid, &c. q.d. imitatur viros nostros. Faciemus. 70. fecimus. Chal. facimus.

21. In plateis. vide supr.

22. Et non poterat, &c. Chald. & non placuit Domino vltra remittere. Est dies hæc, id est, apparet hodie.

23. Testimoniis. ita vocantur Dei præcepta, quod eius voluntatem testentur.

26. In nomine, id est, per nomen. q.d. per me ipsum. Nequaquam, &c. q.d. non patiar, vt vltra per Deum iurent, sunt enim indigni.

27. Vigilabo. Chal. visitabo.

30. Ephree, Pharaonis est nomen proprium, vel cognomen. Chal. claudum.

CAP. XLV.

5. **G**Randia. q.d. quietem, seu prosperitatem. Salutem. q.d. saluam. Hebr. spolum. 70. lucrum.

CAP. XLVI.

4. **I**ngite, scilicet, curribus falcatis.

5. **I**vidi, scilicet, prophetico spiritu.

8. Ciuitatem. f. Charcamis. Chald. ciuitates.

10. Victimâ. Chald. occiso. 70. sacrificium.

11. Virgo filia. Chal. regnum cœtus. Sanitas, &c. q.d. plaga tua incurabilis.

12. Fortis, scilicet, miles.

14. Memphis. Heb. Noph. Præpara. f. ad excipiendum Chaldæorum exercitum. Per circuitum, id est, vicinas regiones, seu vrbes.

15. Computruit. Chald. contritus est. 70. fugit.

16. Multiplicauit, scilicet, Dominus. Columba. i. exercitus velocis, vel gestantis in vexillo columbae signum. Chald. inimici. 70. Græci.

17. Tumultum, &c. q.d. tumultuabitur, & superabitur, seu belli tumultum experietur. Adduxit, scilicet, contra eum.

18. In montibus. f. est. In mari. i. prope mare. Veniet, scilicet, quod prædixit. Chal. veniet interitus eius.

19. Vasa, id est, instrumenta. Filia. Chal. cœtus.

20. Vitula. pro, velut vitula. Stimulator, scilicet, qui ad fugam impellat. Chald. populi interficientes.

21. Mercenarij. f. milites. Chald. principes.

22. Eius, scilicet, Ægypti. Aeris. Chald. ferpentis sibilantis.

23. Supputari. f. exercitus Chaldæorum, vel populus Ægypti, qui hic saltus dicitur.

25. Tumultum, id est, populum tumultuosum, vel multitudinem.

27. Longinquo, scilicet, reducents.

28. In iudicio, id est, moderatè. Chal. in iudicio misericordiae.

CAP. XLVII.

2. **A**Quæ descendent. Chal. populi venient. Plenitudinem, id est, habitatores.

Vrbem, &c. explicatio præcedentis.

3. A strepitu, id est, præ strepitu. Manibus dissolutis, id est, præ manuum dissolutione.

4. Pro aduentu diei. Chald. propter diem venturum. Insula. Chald. insularum. Cappadociæ. venerunt Cappadoces auxilio Palestinis, & cum eis victi sunt.

5. Caluitium, id est, spoliatio, vel signa mæstitiæ. Chal. vindicta. Conticuit, scilicet, præ mærore. Concideris, id est, laniabis te, scilicet, præ luctu. 70. concides, & iungunt sequentibus.

6. Refrigerare, scilicet, ab ardore cædendi. Sile, id est, quiesce.

7. Condixerit ei, id est, præceperit, scilicet, vt grassetur. Chald. præparauerit eum.

CAP. XLVIII.

1. **A**D Moab, id est, de Moabitis.

2. Cogitauerunt. f. hostes. De gente, id est, ne sit gens. Conticesces. f. mæsta.

3. Vox. f. audietur. Oronaim. duale est. q.d. ex vtraque Oron, seu Choron, scilicet, superiore, & inferiore.

5. Ascendet, scilicet, fugiens. Contritionis, id est, vastatorum à se.

6. Myricæ. f. humiles. Chald. morantes in tentoriis. 70. asinus syluester.

7. Habuisti, scilicet, ô Moab. Chamos. Idolum Moabitarum.

9. Date florem. i. vocare sanè floridam. Chald. auferte coronam à Moab. 70. date signa ipsi Moab.

10. Fraudulenter. 70. negligenter. Prohibet, scilicet, cum Dominus cadere iubet. explicatio præcedētis. Intellige verò id de verbo Dei præcipue, quo interficienda peccata, quod notent concionatores, ne aliud agant.

11. Facibus suis. Chal. substantiis. 70. gloria. Transfusus. perstat in vini metaphora, quod in facibus conseruatur. Vase. Chal. loco. In transmigratione. explicatio metaphora. Gustus, id est, sapor. q.d. gloria & splendor. Odor. i. fama.

12. Sternent, id est, dejicient.

13. A Chamos, id est, spe posita in idolo suo. Bethel, id est, Idolis Bethel.

15. Ascenderunt. i. more fumi euauerunt, vel combustæ sunt flamma ascendente. Chal. desolata. Quidam legunt succiderunt: alij, succenderunt.

17. Consolamini. Ironice. Qui scitis, &c. id est, qui cum hostis. f. populum Moabitarum.

18. Siti, id est, loco arido, scilicet, puluere vel desiderio. f. ob rerum penuriam. Habitatio filij. Chald. regnum cœtus.

21. Iudicum, scilicet, Dei. Chal. vindicta.

25. Cornu, i. potentia. Chal. Regnum.

26. Inebriate, scilicet, Dei ira, seu vltione. Allidat, id est, complodat, scilicet, more ebrij post vomitum.

27. Fuit in derisum tibi, id est, derisisti. Israel,

scilicet, cum captius duceretur. Eum, scilicet, Israel.

30. Eam, scilicet, iactantiam, q. d. plus se iactat, quam possit.

31. Muri scilicet. Nomen urbis. Hebr. Kir Cheres.

32. De planctu. i. simili planctu. 70. quasi planctum. Iazer, scilicet, vastare. Propagines, id est, ciues. Peruenerunt, scilicet, solum, & non transierunt. 70. attigerunt.

33. Carmelo. i. agro fertili. Celeusma. canticum est nautarum, & uas calcantium à *Αἰδω* iubeo, quod vno iubente ceteri cantu respondeant, & opere.

34. De clamore, &c. q. d. fugientes de Efebon continuabunt clamorem vsque Eleale, &c. Ad Oronaim. scilicet, clamabit. Conternantem. i. trimam. q. d. olim pulchram & opulentam urbem. Pessimam. i. inutiles. scilicet, desertam. Chald. in desolationem. 70. in combustionem.

36. Tibia, scilicet, in luctu adhibita. loquitur verò in persona Moabitarum.

37. Omne enim, &c. descriptio status luctuosi.

39. Quomodo, &c. vox lamentantium. Exemplum, scilicet, vindictæ Dei.

40. Volabit. Exercitus hostilis.

41. Parturientis. q. d. dolens & tremens.

44. A facie, id est, causa.

45. Quia. pro, verum. q. d. non diu ibi tuti. Verticem. i. præcipuos, seu capita. Tumultus, id est, tumultuantium. Chald. turbæ.

46. Chamos, scilicet, cultor.

47. Conuertam, scilicet, per Apostolos. Iudicia, scilicet, Dei. q. d. vindicta.

CAP. XLIX.

1. **A**D filios, id est, de filiis, vel contra filios. Israel, id est, Israeli. Melchom, id est, Rex eorum, scilicet, Ammonitarum, vel idolum, quod sic vocabatur. sic & inf. Gad. id est, regionem tribus Gad, quæ vltra Iordanem. Eius, scilicet, Melchom. Eius, scilicet, Gad.

2. Tumulum dispersa. Chald. aceruum desolationis. Filia. i. subdita oppida, seu villæ.

3. Hai, scilicet, tibi vicina. Filia, id est, villæ.

4. Defluxit. Chal. desolata est. Filia delicata. Chal. regnum insipiens.

5. Ab omnibus. pro, in omnibus, scilicet, locis. A conspectu vestro, id est, ab inuicem.

6. Faciem. s. per Euangelij prædicationem.

7. Theman. i. Idumæa. Theman filio Eliphaz filij Esau. Filiis. 70. prudentibus.

8. Voraginem. i. fossas. scilicet, ad latendum.

9. Non. Chald. num. Racemum? per interrogationem. q. d. aliquem reliquissent, at hostes tui nihil relinquent. Rapuissent. s. ranum.

10. Non erit, scilicet, dicere quod sequitur.

11. Non erat, scilicet, hominum opinione. Iudicium, id est, æquum, seu iustum. q. d. qui non

videbantur mereri supplicium. 70. lex.

13. Sempiternas, id est, diuturnas.

14. Eam. s. Bosra. Confurgam. vox Dei. Alij legunt, confurgamus. Chal. & 70. surgite.

15. Paruulum, id est, abiectum. Chald. infirmum. Te, scilicet, ô Popule Idumæorum.

16. Apprehendere, id est, tenere.

19. Ascendet, scilicet, Nabuodonosor. Superbia, id est, tumore. Iordanis, scilicet, illac transiturus erat contra Idumæos. Robustam, scilicet, Idumæorum. Præponam ei, scilicet, dando victoriam contra eam. Pastor. Chal. Rex.

20. Paruuli gregis, id est, vilissimi quique exercitus Chaldæorum. Nisi. affirmat, more Hebr.

21. Eius, scilicet, Idumææ.

22. Ascendet, scilicet, exercitus.

23. Auditum. i. nuntium, seu rumorem. In mari. pro, velut in mari. scilicet, iactati.

27. Benadad. nomen Regis Syriæ.

28. Regna. i. ditionem. Afor. nomen urbis. Orientis. s. Arabes Orientales.

29. Formidinem. i. milites timorem incutientes. 70. perditionem.

30. Fugite, scilicet, si potestis. Ironice.

31. Officia. quia nullum timent.

32. Attonsi. Vide supr. cap. 9. Confinio. 70. parte. Chal. latere.

34. Elam. i. Persiam, seu Persiæ certam regionem, dictam sic ab Elam filio Sem.

35. Summam fortitudinem. Chald. caput roboris.

36. Ventos. Chald. regna.

38. Solium meum. q. d. subijciam mihi.

39. Reueriti. scilicet, ad fidem Euangelicam.

CAP. I.

1. **I**N manu, id est, opera.

2. Annuntiare, scilicet, ô Propheta. Auditum. pro, audiri. Signum, id est, vexillum, scilicet, in signum victoriæ. Bel. nomen Idoli.

Itemque Merodach. per quæ duo reliqua intelliguntur. Chal. confusi sunt cultores Bel, & contracti cultores Merodach. Confusa, scilicet, quia non potuerunt defendere.

3. Aquilone, scilicet, perfide.

4. Flentes, scilicet, præ lætitia, Euangelij tempore. id enim hic præcipue nuntiatur, cuius tamen rei figura reditus Iuda, & aliquorum ex Israël, à captiuitate Babylonica.

5. In Sion, scilicet, ducentem.

6. Pastores. Chal. Reges. Transierunt, scilicet, errantes.

7. Comederunt. Chald. diripuerunt. 70. consumperunt. Non peccauimus. s. opprimendo. Decorum iustitiæ. i. ornanti eos iustitia. Expectationi, id est, spei, scilicet, in quo sperabant.

8. Quasi hædi, scilicet, læti, & subsilientes præ gaudio.

9. Magnarum. i. fortium. Chal. multarum.
10. Replebuntur. f. spoliis.
11. Magna loquimini. 70. gloriamini. Effusi estis. 70. lasciuistis. Chal. exultatis. Mugistis. 70. cornu petistis.
12. Mater. f. Republica, seu ciuitas. Nouissima. i. contemptissima.
13. Ab ira. i. prae ira, vel ob iram.
14. Domino. i. contra Dominum.
15. Clamate. f. oppugnantes. Vbiq. Heb. & Chald. per circuitum. & iuxgitur cum, clamare. Dedit manum. f. vt solent victi. q. d. victa est. Fecit. f. aliis à se debellatis.
16. Satores, &c. q. d. etiam agricolas. Colubae. i. velocis exercitus. Chald. inimici. 70. Græci. vide sup. cap. 46. vers. 16. Et conuertetur. f. ex agris fugiens.
17. Leones. Chald. Reges, scilicet, hostium. Assur. f. qui abduxit 10. tribus. Exossauit. Chal. consumpsit.
18. Visitabo. f. puniens. Regem assur. f. Senacherib.
19. Carmelus, &c. Chald. & 70. in Carmelo & Basan. q. d. in locis fertilibus & pinguibus.
20. Diebus. f. Euangelici status. Mira in Prophetis transitio à figuris ad figurata. Non erit. f. quia per Christum remissa.
21. Dominantium. f. Chaldaeorum. Ascende. f. ô Dari, vel Cyre. Quæ post eos sunt. Chald. reliquias eorum.
22. Terra. f. Chaldaeorum.
23. Malleus. f. Rex Babylonæ secundum Chal. In gentibus. i. inter gentes.
24. Illaqueaui. Chal. venatus sum. verba Dei, vel Darij. Nesciebas. f. id tibi euenturum.
25. Vasa. arma Persarum & Medorum. Domino, pro, Domini.
26. Aperite. i. expedite viam. Exeant. f. è difficultate viarum. q. d. facile incedant.
27. Visitationis. 70. vltionis. sic & infra.
28. Fugientium. f. Iudeorum.
29. In Babylonem. i. contra Babylonem. Omnibus, pro, nempe omnibus.
30. Conticescent. Chald. conterentur. 70. proijcientur.
31. Superbe. Chald. rex impie.
33. Calumniam. Chald. & 70. vim. Tenent. Chald. violenter tenent.
34. Defendet. Chald. vindicabit. Exterreat terram. Chald. conterat impios terræ.
35. Gladius. f. veniet.
36. Stulti erunt. Chald. insanient.
37. Quasi mulieres. Chald. infirmi, vt mulieres.
38. Aquas. f. Euphratis, qui fuit ab hostibus diuisus in multos riuulos, vt posset transiri. Potentis. Chald. Idolis.
39. Fatuis ficiis. forte dæmones intelliguntur specie ficiariorum apparentes. Heb. vlulis, seu

noctuis. Chald. felibus. Sempiternum. i. tempus longissimum.

41. Aquilone. i. Persia, & Media.

42. Filia. Chald. cætus.

44. Ecce, &c. vide supra. cap. 49.

CAP. LI.

2. Ventilatores, &c. Chald. directores, qui diripiant eam. Venerunt, pro, veniet.
3. Non tendat, &c. q. d. frustra quis conabitur defendere.
4. Regionibus. Heb. plateis. Chald. vicis.
5. Viduatus. i. desertus. Chal. derelictus. Terra autem, pro, quamquam terra. q. d. etsi grauitur peccarint. A sancto. sub. recedendo: vel pro, contra sanctum.
6. Tacere. i. dissimulare, vel cessare. f. à fuga. Chald. occidi.
7. Aureus, id est, excellens, scilicet, grauitate supplicij, quod per Babylonios exercuit. Com-motæ. Chald. conturbatæ.
9. Curauimus, &c. vox Angelorum custodum, vel Prophetarum: vel sensus est, Actum est de ea, nemo potest defendere. Iudicium. i. punitio iuste inflicta, vel meritum peccatorum. Nubes. q. d. altissimè. repetitio. Chald. cælos cælorum. 70. astra.
10. Protulit. Chal. reuelauit. Iustitias, &c. q. d. defendit causam nostram, & liberauit nos.
11. Templi sui. f. incensi à Chaldæis.
12. Leuate. f. ô Persæ, & Medi. Signum. i. vexillum in signum victoriæ. Leuate. Chald. suscitare. 70. præfice.
13. Super, id est, iuxta. Aquas. f. Euphratis. Pedalis. i. determinatus more mensuræ. Præcisionis. i. interitus.
14. Animam. i. vitam. q. d. per se ipsum. Homi-nibus. Chald. exercitibus. Brucho. 70. locustis. Celeusma. i. vox hostium se inuicem ad bellum hortantium, seu exultantium.
15. Præparauit. Heb. firmavit. Chal. fundauit.
16. Dante, &c. i. iubente. Pluuiam, pro, pluuiam. q. d. tempore pluuiæ.
17. A scientia. i. præ scientia. f. Dei: vel pro, in scientia, scilicet, sua.
19. Sicut hæc. Chal. & 70. talis. f. vt idola. Pars. i. hæreditas. Sceptum. Heb. virga. Chal. portio. Eius. f. Dei. Nempe fideles sunt velut hæreditas Dei, & Deus ipsorum hæreditas.
20. Tu, scilicet, ô Babylon. Mihi, id est, contra me. Vasa, id est, instrumenta.
23. Iugales. i. boues. Chal. par boum.
25. Ad te. i. contra te. f. agam. Mons: sic dicitur ob superbiam. Chald. ciuitas. Corruptis. i. perdis. Petris. q. d. muntionibus tuis: perstat enim in metaphora montis.
26. Non tollent, &c. q. d. perdam te prorsus, & reddam inutilem. Lapidem, &c. Chal. Regem in Regnum, & principem in principatum.

27. Sanctificate super eam. Chald. preparate contra eam. sic & inf. Ararat. i. Armenia maioris. Menni. i. Armenia inferioris, id est, Scythia. Thapfar. Chald. populos bellatores. 70. iaculationes. Bruchum, genus est locustæ. 70. locustam. Aculeatum. Chald. inflammatum.
30. Quasi mulieres. f. infirmi, seu debiles.
31. Currens, &c. q. d. concurrent simul multi nuntij. Summo. i. extremo.
32. Paludes, scilicet, carecta, seu arundines Euphratis.
33. Trituræ, id est, oppressionis.
34. Teneritudine mea. 70. deliciis meis. Eiecit. i. expulit e regione mea.
35. Iniquitas. f. Babylonis. Caro mea. i. mei ciues, oppressi. Super. i. contra. f. queritur. Sangui. i. effusus ab illis.
36. Mare. f. Euphratem, vel abundantiam.
37. Tumulos. f. lapidum.
38. Rugient. f. Chaldaei præ ira, aut dolore.
39. In calore. i. dum vino incaluerint. vide Dan. 5. Ponam, &c. q. d. potabo calice punitionis.
41. Sefack, id est, Babylon. vide suprâ, cap. 25.
41. In stuporem, scilicet, videbatur non posse unquam expugnari.
42. Mare. i. grandis exercitus.
44. Abforbuerat. i. rapuerat. f. de Ierusalem.
46. In terra. f. Chaldaea. Anno. f. primo. Auditio. i. rumor belli. Post hunc annum. i. anno secundo. Iniquitas. i. violentia. f. anno tertio Baltasar capta Babylon. Et dominator, &c. q. d. Rex Regem superabit.
48. Laudabunt. f. Deum. 70. exultabunt.
49. Terra. f. Chaldaea.
50. Procul. f. ex Chaldaea, quæ procul à Hierusalem. Domini, pro templi, vel cultus Domini, f. qui in Hierusalem fieri solebat.
51. Confusi, &c. vox Iudæorum.
52. Mugiet, id est, gemit, scilicet, moriens. Chald. proicietur. 70. cadet.
53. Si ascenderit, &c. i. si altissimas turres, & muros ædificet. A me. f. missi.
55. Magnam. f. multorum ciuium, quia occidentur omnes. Eorum. f. hostium, vel Chaldeo- rum. q. d. qui olim sonabant ut fluctus, &c.
57. Inebriabo. f. calice iræ meæ, seu punitionis. Dormient, &c. Chald. morientur morte secunda.
58. Populorum. f. Chalæorum se defendere conantium. Ad nihilum. f. proderit. Gentium, f. labores, repetitio.
59. Cum Sedecia. sinuifente Nabucodonosor. Chald. in legatione Sedecia. 70. à Sedecia, scilicet

missus. Prophetia. i. interpretationis. q. d. legationis, vel eius prophetia, quam ei Ieremias commendauit. Chald. & 70. munerum, scilicet, quæ ferebat.

64. Verba. Chald. prophetia verborum.

CAP. LII.

Quod quidam dicunt à Baruch additum, & quidem à Ieremia hac eadem scripta suprâ. Cap. 39.

2. **I**N oculis. Chald. coram. q. d. Deo vidente & improbante.
3. Quoniam. Chald. & ideo.
7. Dirupta, scilicet, à Chaldaeis. Viam portæ. quidam cuniculum putant significari. Duos muros. 70. murum, & antemurale.
9. Rheblatha, quæ postea dicta Antiochia, secundum Hieronymum. Locutus, &c. i. obiurgauit grauius reddita causa.
11. Compedibus. Chald. catenis æreis.
12. Stabat, id est, stare solebat.
16. Reliquit, scilicet, aliquos.
18. Creagras, id est, foci instrumenta, seu coquina, scilicet, dum coquebantur carnes sacrificiorum. Mortariola. Chald. cochlearia.
19. Quotquot, &c. id est, tam aurea, quam argentea.
20. Non erat, pro, immensum erat.
21. De, pro, in.
23. Dependencia. Chald. in latere vno. 70. vna pars, scilicet, omnia erant plura, nempe centum, sed latebant aliqua aspicientes columnam, scilicet, quæ retro erant. Centum. f. in vno ordine. erant autem ordines duo. vide 3. Reg. 7.
24. Primum. f. summum. Secundum. f. vicarium summi.
25. Videbant faciem. i. erant familiares.
28. Septimo. Quidam putant esse errorem in Numeris, & legendum pro septimo, primo, pro 18. 8. pro 23. 19. vt patet ex 4. Regum 24. & 25.
2. Paralipomenon 36. Ego id non ausum dicere, potius dicerem de aliis hic translationibus agi quam 4. Reg.
30. Quatuor millia, &c. Aliter 4. Regum 24. sed illic etiam vulgus numeratur, hic solum principes viri.
31. Vigesima quinta, scilicet, decreuit, fecit vero 27. vt dicitur 4. Reg. 25. Anno, scilicet, primo. Eleuauit. q. d. honorauit, scilicet calamitosi sunt capite demisso.
32. Bona. q. d. consolatus est eum amicis col-locutus. Regum, scilicet, captiuorum.
33. Coram eo, id est, in eius aula.

T H R E N I,

id est, Lamentationes.

70. addunt, post captiuitatem Israël, & desolationem Ierusalem planxisse
Ieremiam, & dixisse quod sequitur.

C A P V T I.

I. **P**LENA, scilicet, olim. Vi-
dua. q. d. desolata. Domina
gentium, scilicet, multarum,
quæ ei tributa pendebant, vt
Ammonitæ, Moabitæ. 70.

multiplicata in gentibus, scilicet, antea.

2. Charis eius. 70. diligentibus eam. Amici.
i. qui amici videbantur. f. fœderati populi.

3. Afflictionem, &c. q. d. quia affligebat inno-
centes, & seruire faciebat: vel q. d. cum magna
afflictione & seruitute migravit. Quidam tamen
afflictionis & seruitutis nomine peccatum in-
telligunt. f. quod afflictionem animæ afferat, &
seruitutem. sic interdum etiam amaritudo vo-
catur.

4. Lugent. i. videntur lugere. f. desertæ prorsus.
Solemnitatem. i. festa celebranda in templo.

5. In capite. i. domini, seu superiores. Super.
i. contra. f. afflixit eam, vt est Heb. & in 70.

6. Filia Sion. i. Ierusalem, quæ arcu Sion subie-
cta. Chal. cœtus Sion. Subsequentis. i. abducen-
tis. Heb. & Chald. & 70. persequentis.

7. Afflictionis. f. quam patiebatur propter præ-
uaricationes suas. Præuaricationis. i. peccatorum,
vel punitionis ob præuaricationem: sic solet scri-
ptura iniquitatem vocare penam iniquitatis.

Cum caderet. iunge cum, recordata est. Sab-
bata. i. festa. Dei cultum. Chal. cessationem bo-
norum. 70. transmigrationem.

8. Peccatum. Chald. peccatum grande. Insta-
bilis. 70. in commotionem. f. mota loco per ca-
ptiuitatem. Retrorsum. f. præ pudore. q. d. eru-
bit. solent erubescere faciem auertere.

9. Sordes. Chald. immundicia menstrui, à qua
non est mundata. f. peccata. In pedibus, pro, an-
te pedes. Heb. in simbriis. 70. ad pedes. q. d. appa-
rent eius peccata, planè vt celare non possit.

Nec recordata, &c. q. d. cum ante oculos habe-
ret peccata, non tamen cogitavit, quid sibi tan-
dem ob ea euenturum esset. Deposita. i. deie-
cta. Erectus, id est, elatus superbia. 70. præualuit.

10. Quia, pro, etenim. Gentes. f. Ammonitas,
& Moabitas. Ecclesiam, id est, congregatio-
nem. f. ne affinitatem contraherent, aut ciuitatis
iura.

11. Pretiosa est. Heb. idem verbum, quod su-
prà vertit desiderabilia.

12. Vindemiauit, id est, abstulit ciues meos,

scilicet, hostis, vel Deus.

13. Ignem, id est, punitionem confumentem.
Erudiuit, id est, castigauit. Retrorsum. q. d. à
felicitate in calamitatem, vel fecit, vt terga ver-
terem hostibus.

14. Vigilauit. f. Deus. Iugum, pro, super iugū.
q. d. vt puniret iniquitates, quibus me subiece-
ram. Conuolutæ. f. iniquitates, id est, iniquitatis
supplicium.

15. Magnificos. i. præcipuos. Chald. & 70. for-
tes. Tempus. f. destinatum punitioni. Torcu-
lar. f. tribulationum. Virgini. i. Regno, quod
more virginis custodiri solet. Filia. i. populi,
seu populo. vt sit appositio. Iuda, nomine Iuda,
intelligitur etiam Benjamin.

16. Conuertens. i. reducens. f. ad statum læti-
tiæ. Chald. sustentans.

17. Manus. f. vt solent, qui opem petunt. Chal.
manus præ angustia, more parturientis. Quasi
polluta, &c. q. d. abominabilis.

18. Os, id est, faciem.

19. Vocauit. f. in auxilium. Amicos. f. Ægy-
ptios, quos putabam amice adiutores. Cibum,
sub. & non inuenerunt.

20. Venter. i. mens, seu interiora. Similis est.
i. similiter interficit, mortem autem. Chald. fa-
nem intelligit.

21. Audierunt. Chal. audierunt nationes. Fe-
cisti. i. punisti. Consolationis. f. ipsorum. Chal.
vltionis. Fient, pro, & tamen fient. Complut.
fiant.

22. Vindemiauit. 70. vindemiauerunt.

C A P. I I.

I. **F**iliam. Chald. cœtum. De cœlo in ter-
ram. i. à summa felicitate in extremam
calamitatem. Inclytam. Heb. decorem. Chald.
pulchritudinem. 70. gloriam. Scabelli. i. san-
ctuarij, vbi propitiatorium, quasi Dei scabel-
lum.

2. Virginis. Chald. cœtus. 70. filia. Polluit,
id est, profanauit, scilicet, tradendo gentilibus,
seu proiecit, vt rem pollutam, id est, immun-
dam.

3. Cornu, id est, robur. Chald. gloriam. Dex-
teram, scilicet, ne ferret opem. A facie, id est, in
conspectu. Ignem flammæ, pro, flammam ignis.
In gyro, id est, vndique.

5. Humiliatum, &c. q. d. & viros, & fœminas calamitatibus.

6. Dissipauit. Chald. eradicauit. Tentorium. f. templum. Obliuioni tradidit. i. fecit omnino cessare, vt quæ obliuioni traduntur. In opprobrium. f. exposuit.

7. Maledixit, id est, veluti maledictam tractauit. f. perdens. Sanctificationi. i. sanctuario, seu templo. Dederunt. f. hostes. Sicut. f. solet. q. d. exultanter.

8. Funiculum. i. mensuram. f. vastationis. Luxitque. f. suam ruinam. q. d. corruit.

9. Regem. pro, nempe Regem. est enim explicatio præcedentis Metaphoræ. In gentibus. i. inter gentes. Lex, id est, obseruatio ceremoniarum in Dei cultu. Prophetæ, &c. q. d. defecit magna ex parte propheta ob populi peccata.

10. Sederunt, &c. describit gestus lugentium.

11. Effusum, &c. hyperbole. Iecur. i. viscera, seu interiora. Super. pro, ob.

12. Triticum, & vinum. i. cibis, & potus. Vulnerati. Chald. occisi gladio.

13. Exæquabo. i. æquiparabo, quasi dicat, vnamquam tantam vidit calamitatem? Consolabor. f. simili exemplo. Mare. Chald. fluctus maris in tempestate.

14. Prophetæ. Chald. pseudoprophetæ. Assumptiones. i. prophetias, quibus solent auditores assumi, seu subleuari, & erigi in spem. Et eiectiones. q. d. non erant subleuationes sed deiectiones, te enim prorsus deiecerunt illorū mendacia. scio aliter locum posse explicari ad veritatem Heb. quod & docti norunt. f. propheta esse istos falsas hostium calamitates & expulsionones.

17. Præceperat. i. inter præcepta poluerat, prædicens se non obediētes puniturum. vide Leu. 16. Dicit. 28. & 32.

18. Clamauit, scilicet, orans Deum, vt misereretur. Eorum. f. Iudæorum. Super. i. ob. q. d. vidēs dirutos muros. Deduc, scilicet, ò filia Sion. Vox Prophetæ. Requiem, quasi dicat, ne cessā. Chal. consolationem.

19. Lauda. Chald. attende lectioni. 70. meditare. Cor tuum. Chal. peruersitatem cordis tui.

20. Suum. 70. ventris sui. f. filios. Ad mensuram palmæ. q. d. minimos. hyperbole. Si occiditur. pro, decetne vt occidatur? Chal. id intelligit dictum ex persona Domini, velut respondentis ad superiorem querimoniam. q. d. & quod vos fecistis, vt occideretis in templo Zachariam Sacerdotem & Prophetam, decuitne?

C A P. I I I.

1. **E**GO. vox vel Prophetæ, vel Iudæi cuiusque, sic quæ sequuntur. Videns. q. d. qui exterior. Paupertatem. Chal. afflictionem.

2. Minauit. i. duxit. Tenebras. i. calamitatem. Lucem. i. prosperitatem.

3. Tantum. Chald. & 70. veruntamen. Vertit,

& conuertit. f. iterando flagella. Tota die, id est, semper, seu assidue.

4. Vetus tam, id est, vetustæ similem, scilicet, ob verbera.

5. Edificauit, scilicet, more hostis propugnacula. Felle. i. amaritudine.

6. Tenebrosis. i. calamitatibus. vel carcerem intellige, si ad Ieremiam referatur. Sempiternos, id est, in perpetuum. Chal. abeuntes in aliud seculum.

7. Circumædificauit. f. difficultates.

8. Clamauero, &c. pro, clamarem, & rogarem. Exclusit. f. non admisit.

9. Conclussit. f. ne possem euadere. Lapidibus. pro, velut lapidibus. Subuertit. f. ne possem ambulare. 70. conturbauit.

10. Vrsus. pro, velut vrsus.

11. Desolatam. vox ciuitatis.

13. In renibus. i. in interiora. Filias. i. sagittas.

14. Factus, &c. vox Ieremias. Canticum. i. fabula & ludus, quasi dicat, etiam canendo irrident me.

16. Ad numerum. q. d. velut singulos numerans, dum frangeret. Chald. lapidibus. 70. lapillo. quod quidam referunt ad panem durum, seu terra mistum. Vide Prou. 20.

17. Repulsa. 70. expulsa à pace. i. prosperitate. Oblitus. q. d. desperavi consecutionem. Hæc populi vox. Bonorum. f. pristinorum. q. d. antiquæ felicitatis.

18. Finis. f. ille, quem sperabam. i. successus bonus. Chald. fortitudo. 70. victoria. Spes mea. i. quod sperabam.

19. Paupertatis. Chald. afflictionis. Transgressionis. i. abundantia. f. malorum, quæ patior, quod sequentibus verbis explicatur. Alibi vocat Scriptura supergressionem. Supergressæ sunt, inquit, caput meum: metaphora à cumuli altitudine, vel aquæ egressæ alueum. Chald. amaritudinis. 70. persecutionis.

20. Memoria, &c. quasi dicat, ego quidem, qui obliuisci non possum, dum recorder, tabesco præ dolore.

21. Hæc. si quæ sequuntur de Dei misericordia. Sperabo. 70. sustinebo. Chal. expectabo.

23. Noui, scilicet, quod sequitur. 70. nouæ, scilicet, misericordiæ Dei apparent. Chal. noua miracula. Diluculo. q. d. quotidie, seu tempestiue. Fides, id est, veritas in promissis. Deum enim alloquitur.

25. Bonus, id est, benignus.

26. Silentio, id est, quiete.

28. Super se. i. iugum Domini.

29. Poner, &c. q. d. se humiliabit. Sit spes, id est, eueniat quod sperat.

30. Dabit, &c. q. d. feret etiam verbera, & contumelias. Saturabitur, &c. q. d. feret etiam maximam copiam opprobriorum.

32. Et miserebitur. pro, tamen miserebitur.

33. Ex corde. i. quasi delectetur calamitaribus, propriū enim misereri, & parcere. Chald. intelligit, quia se homines non ex corde humiliarunt, punitos esse à Deo.

34. Vinc̄tos terræ. pro, terræ alligatos, id est, terrenos. q. d. homines Deus non conterit quasi ea re delectetur.

35. Declinaret, &c. q. d. peruerteret causam iustam, iniquè iudicando. Altissimi, id est, sui.

36. Ignorauit, scilicet, prædicta. q. d. non facit nec probat, sed iuste iudicat, adeoque punit, quia id merentur peccata.

37. Dixit, &c. id est, cogitauit apud se, accidere quidquā aduersi sine Dei voluntate. Vt fieret, pro, fieri aliquid.

38. Ex ore, &c. verba impij. ore vero. i. præcepto, seu voluntate. q. d. errat, qui putat sine Dei voluntate accidere aduersa, aut prospera.

39. Murmurauit. pro, murmurat. Pro peccatis, id est, excusans peccata.

40. Scrutemur, scilicet, potius.

42. Inexorabilis es. i. non vis eripere nos.

43. Operuisti in furore. pro, furore obruisti, scilicet, flagellis.

44. Nubem. pro, velut nubem, scilicet, impedimentum.

45. Eradicationem, &c. pro, eradicationem & abiectionem. Aperuerunt. f. velut deuorare cupientes. vide sup. cap. 2.

47. Facta est. i. euenit. Vaticinatio. i. quod prædictum per Prophetas. f. euenit. Hebr. vastatio. Chald. tremor, seu terror.

48. Diuisiones. i. effusiones. In contritione. i. ob contritionem.

49. Tacuit. i. cessauit, seu quieuit. Requies. Chald. consolatio.

51. Deprædatus est, id est, consumpsit. f. Aetui. In cunctis. i. pro cunctis. q. d. fentem populi calamitatem. Filiabus, id est, villis subiectis, vel feminis.

52. Gratis, id est, sine causa.

53. In lacum. Vide Ierem. 37.

54. Aquæ. f. tribulationum, vel canum intelligit, in quo erat mersus. Dixi, perij, id est, cogitauit actum esse de me.

55. Nouissimo. 70. infimo. q. d. ex profundo lacu, seu fouea.

59. Iudicium, id est, causam.

61. Opprobrium. f. quo me affecerunt.

62. Mihi, id est, contra me.

63. Sessionem, &c. q. d. siue sedeant, siue surgant, me irident. Psalmus. i. fabula, & ludus.

65. Scutum. i. regumentum, quo. f. cor tegatur, & opprimatur. Chald. contritionem. Tuum, id est, quo soles punire malos. Sub. cælis. i. tollendo ex hac vita.

CAP. IIII.

1. **A**Vrum. i. principes. Color. f. prosperitas. Lapides, &c. f. Sacerdotes, & Leuitæ.

2. Reputati, &c. i. tractati, vt vasa fictilia. f. vilipensi, vel contriti.

3. Lamæ. Feræ genus in Africa, simile draconum. Heb. & Chal. & 70. dracones. q. d. etiam dracones filios suos alunt lacte proprio, quod Ierusalem non facit, id quod crudele videri possit. Struthio. qui oua deserit. Vide Iob 39.

4. Siti. f. lactis. Croceis. i. purpura. Heb. & 70. coccino. vnde quidam legedum putant coccis. i. coccineis. f. vestibus. Stercora. q. d. lute volutati, & inquinati sunt.

6. Maior effecta. i. grauius punita, veluti si maior esset, vel iniquitas. i. iniquitatis poena, more Scripturæ. Caperunt. i. inciperunt. f. oppugnare. q. d. subito submersa est, non diu fatigata obsidione, vt Ierusalem. 70. laborauerunt.

7. Ebore antiquo. f. est id aliquantum rubrum. Heb. gemmis, seu margaritis. f. rubris.

8. Cogniti. f. quod essent valde mutati forma, seu vultu. Plateis. 70. viis.

9. A sterilitate. i. ob sterilitatem.

10. Misericordium. f. alioqui. Contritione. i. calamitate. Chald. tempore excidij.

11. Ignem. pro, velut ignem. f. punitionem.

12. Terræ. f. Iudææ. Orbis. f. terræ ditionis Iudææ. vel q. d. nullus vnquam credidisset, &c.

14. Cæci. pro, velut cæci, & inopes consilij. Sanguine. f. à se effuso, vel à Chaldæis occisorum. Intrare. f. ad alios, seu quod vellent, quamquam id non est Heb. Chal. aut in 70. apud quos tamen aliquid subintelligendum. f. surgere, aut ambulare. Chald. addit, videre. Hier. incedere, in commentario. nam in textu legit solum nō possent. Suas. pro, ipso. f. hominum quorum opem implorabant.

15. Clamauerunt, scilicet, illi, quorum opem petebant. Tangere. f. vestes nostras. Iurgati. f. inter se Iudæi. Hebr. abominabiles sunt. Commoti. f. loco suo pulsati. Dixerunt. pro, dictum est. Habiret, scilicet, Deus, vel pristina felicitas, & status.

16. Facies Domini. i. iratus vultus. Diuifit. i. à se expulit.

17. Subsisteremus. f. expectantes opem ab Ægyptiis, vel dum adhuc res nostræ consisterent, nec essent collapsæ.

18. Lubricauerunt, &c. q. d. nihil firmum fuit nobis, sed omnia lubrica. Finis noster. repetit, more dolentium.

20. Spiritus oris nostri. pro, viuificator noster, seu per quem respiramus. Chal. Rex Messias, qui nobis dilectus sicut Spiritus vitæ, qui est in naribus. Oris. 70. faciei, seu vultus. Dominus. ita etiam 70. & quidem Hebr. est nomen Iehoua proprium Dei. In peccatis. i. ob peccata. Diximus. id in persona iustorum: omnes enim per Christum iustificati, ei que acceptam referunt vitam animæ. In gentibus. Chal. inter populos. q. d. sine te nulla est vsquam vita.

21. Gaude. pro, gaude sanè nunc. Hus. hinc (nisi duæ sint Hus) apparet Iob fuisse Idumæum. Vide Iob 1.

22. Iniquitas, id est, pœna iniquitatis. id referendum ad tempus quo liberati per Christum Iudæi. Trāsmigret. i. migrare faciat captiuam. s. Deus, vel quisquam. Filia, id est, ô filia. Discooperiet, scilicet, Deus. Peccata tua. Id sup. intellexit dicens, nudaberis, scilicet, apparebit turpitudine tua.

CAP. V.

1. **O**pprobrium, scilicet, quo afficimur à gentibus.
3. Pupilli. pro, veluti pupilli.
4. Nostram. i. nobis necessariam, vel aliàs nostram, sed captam ab hostibus.
5. Minabamur, pro, trahebamur.
6. Dedimus manum, scilicet, supplicantes, vel fœdus facientes.
7. Iniquitates. i. iniquitatum pœnam.
8. Serui, scilicet, olim nostri, vt Idumæi, Moabitæ, &c.

9. In animabus nostris, id est, cum vitæ nostræ periculo. A facie gladij, id est, propter hostes gladiis insequentes.

10. A facie, &c. id est, ob calamitosam famem.

11. Humiliauerunt, scilicet, violentes.

12. Manu, scilicet, hostium.

13. Impudicè abusi sunt. Hebr. & Chald. molere fecerunt, scilicet, in pistrino. In ligno, id est, sub lignorum pondere, quæ ferre cogebantur, aut voluendo molam manubrio. Chald. in patibulo.

14. Portis, id est, iudiciis, quæ in portis vrbium fiebant.

15. Chorus, scilicet, psallentium.

16. Corona, id est, diadema, scilicet, regnum.

17. Contenebrati, scilicet, præ fletu.

18. Montem, scilicet, vbi templum, quasi dicat, ob dirutum templum.

21. Conuerte nos. necessitas gratiæ Dei. Sicut à principio. i. vt olim felices erant.

22. Vehementer. q. d. sufficere posset iam tanta punitio peccatorum nostrorum.

B A R V C H.

Solet à Concilijs & Patribus nomine Ieremia comprehend.

CAP. V. T. I.

1. **B**ABYLONIA, scilicet, quò se contulerat ex Ægypto post Ieremiæ mortem.

2. Quinto, scilicet, captiuitatis. Mensis, scilicet, primi.

In tempore. pro, à tempore.

4. Florum. Græc. & filiorum.

8. Acciperent, scilicet, Iudæi. Apparet ipsos partem vasorum redemisse à Chaldæis. Reuocare. pro, restituenda. Siban. responder partim Maio, partim Iunio.

9. Duxit. pro, duxisset.

10. Manna. pro, Minchah. i. munus. s. cibarium sacrificium. Aram. Apparet sacerdotes, qui se receperant in Ierusalem, altare aliquod fecisse.

11. Balthasar. non successit iste patri, sed alter nomine Euilmerodach, nisi fortè is etiam Balthasar vocabatur. Vide Dan. 5. Sicut dies cæli. i. diurni. Die opportuno, id est, cum opportunum fuerit.

15. Iustitia. s. tribuenda. q. d. vt iustus celebrandus. Confusio, scilicet, conuenit. Est dies hæc, id est, apparet hodie.

17. Credidimus. s. verbis eius. id nō quadrat in Prophetas & iustos reliquos, sed in malos solos.

18. In eum. pro, ei. Subiectibiles. i. subiecti.

19. Incredibiles, id est, increduli, seu rebelles.

Dissepatis. i. separati, seu diuisi. s. à Deo. Græc. celeriter, seu inconsideratè.

20. Constituit, &c. i. per Moſen proposuit. Vide Deut. 28. Die, scilicet, apparet.

22. Operari, id est, sacrificare: & id solum malorum fuit.

CAP. I. I.

1. **S**Tatuit, id est, executus est.

4. Eos. s. de quibus sup. Manu. i. potestate. Et in. Græc. in.

6. Iustitia. Vide sup. cap. 1. Est dies hæc. i. apparet hodie.

8. Vt reuerteremur. i. animo reuertendi.

9. Vigilauit. s. qui videbatur dormire.

10. Ante faciem nostram. i. palam. nec enim possumus excusare ignorantiam.

12. Iustitiis, id est, præceptis.

15. Inuocatum, &c. q. d. quod Israël te coluit, & nos eius posteri.

16. Domo, scilicet, cælo.

17. Inferno, id est, sepulcro. Spiritus. i. anima. Iustificationem, id est, iustitiam, quasi dicat, te iustum prædicabunt.

18. Infirma. i. agnoscens suam infirmitatem, vel, ex castigatione corporis debilis. Esuriens. s. iustitiam, vel abstinentia se macerans.

20. Puerorum, id est, seruorum.
 21. Opera facite, id est, seruite.
 23. Defectionem, &c. q. d. faciam vos deficere.
 Ab inhabitantibus. i. ob defectum inhabitantium.
 25. Emissione. i. exilio.
 26. Hæc dies. i. apparet hodie. s. destructum.
 27. Fecisti. pro, facies.
 35. Alterum. id plane pertinet ad testamentum nouum. s. legis Euangelicæ. nam etiam sempiternum dicitur, & additur, non mouendum loco amplius populum. certè enim Iudaicus per Romanos postea valde motus est, Deo puniente.

CAP. III.

3. **I**N æuum? q. d. in perpetuum ne deferes inos? Græc. *τὸν αἰῶνα*, quod proximè vertit in sempiternum.
 4. Mortuorum. i. qui sunt velut mortui, vel sanctos, qui è vita discesserant, intelligit.
 5. Manus. i. potentia. Nominis, scilicet, misericordis, & benigni.
 6. Laudabimus. s. liberati agemus gratias.
 7. Et vt. Græc. vt.
 8. Peccatum. i. poenam peccati. Græc. debitum. Secundum omnes, id est, prout meretur omnes.
 10. Inueterasti, id est, consenuisti. Cum mortuis. pro, velut si iam cum mortuis esses, vt statim explicat. q. d. perinde sordes, vt si esses mortuus. Deputatus. pro, reputatus, seu adnumeratus. Infernum. i. sepulchrum.
 14. Viſtus. Græc. vita.
 15. Eius. scilicet, sapientiæ, seu disciplinæ. Vide infr.
 17. Ludunt, id est, delectantur. Fortè venationem intelligit (& hæc & supr.) ferarum.
 18. Inuentio, scilicet, numeri. vel q. d. perierunt eorum opera.
 19. Exterminati sunt, id est, perierunt è mundo sublati.
 20. Lumen, scilicet, lucem hanc solis, sed non diuinam.
 22. Themas. est Idumææ ciuitas.
 23. Terræ. Græc. Meran. vt sit nomē regionis. Fabulatores. i. fabularum interpretes. Commemorati. i. recordati.
 26. Ibi, scilicet, in mundo, vel locis supradictis. Scientes bellum. i. bellicosi.
 29. Nubibus, id est, cælo. repetitio.
 30. Super. id est, preciosiorem quàm.
 31. Possit, scilicet, nisi duce Deo.
 32. Adinuenit. i. fecit inueniri. Prudentia id est, sapientia. Præparauit, id est, stabiliiuit. Tempore, scilicet, duraturam.
 33. In tremore. i. statim, more serui timentis herum.
 34. Custodiis. i. stationibus. metaphora à militibus, dicitur enim stella, militia cæli. Latææ sunt. pro, lætificarunt homines, scilicet, luce sua,

vel hilares, & promptas se exhibuerunt ad Dei imperium.

35. Ei, id est, ad eius obsequium. Cum iucunditate. i. hilaritatem præ se ferentes luce.
 36. Aestimabitur. i. villo erit in pretio. Aduersum eum, id est, cum eo collatus.
 37. Viam. i. rationem, scilicet, scientiæ Dei inuentum, & donum. ipso enim donante ab hominibus inuenta. Iacob. i. populo Israelitico, vt statim explicat, vel patriarcha intelligitur. Puero, id est, seruo.
 38. Viſus, scilicet, factus homo, qui antea, & semper Deus.

CAP. IIII.

1. **I**N æternum, scilicet, duratura, vel in æternam vitam ducens.
 2. Contra. pro, coram, seu ad.
 3. Ne tradas, &c. q. d. ne te subicias cuiquam præter Dei voluntatem, huic enim obedire gloria tua est, & dignitas. s. seruire Deo regnare est. vel, ne cultum Deo debitum, alij tribuas.
 5. Anima quior esto. i. bono esto animo. Græc. confide. Memorabilis. Græc. memoriale, seu monumentum, scilicet, in quo seruatur memoria Israelis, id est, Iacob. vel q. d. insignis, dignusque memoria.
 6. Propter. pro, propterea. In ira Dei. abundat, more Hebræo, nec est Græcæ.
 9. Iracundiam. i. vltionem. Confines, id est, vicini. Vide infr. vbi vertit vicinos.
 10. Superdixit, id est, super eos induxit.
 13. Iustitias, id est, præcepta.
 14. Memorentur. i. recordentur. q. d. cogitent.
 16. Adduxerunt. pro, abduxerunt. Dilectos, scilicet, filios. A filiis. pro, priuatam filiis. Vnicam. i. solam relictam. Desolauerunt, id est, destituerunt prorsus.
 20. Pacis, id est, prosperitatis.
 21. Anima quiores estote. Græc. confidite.
 22. Speravi. pro, spero. In æternum. Græc. in æterno, scilicet, Deo: sc enim solet vocare Deū. Super misericordia. i. ob misericordiam.
 24. Vicinæ, scilicet, gētes. supra idem verbum Græcum vertit confines. Aeterno. Græc. *τὸν αἰῶνα*, æterni, scilicet, Dei.
 25. Iram. i. punitionem. Ascēdes. q. d. calcabis.
 27. Ab eo. pro, apud eum, scilicet, Deum.
 28. Requiritis. pro, requirite.
 30. Exhortatur. Græc. cōsolabitur, *παρηγορεῖται*. Nominauit. i. ex nomine nouit. s. familiariter. vel, fecit nominatam, id est, celebrem.
 35. Ignis, id est, punitio. Aeterno. i. Deo. Longiturnis diebus. pro, multos dies. In multitudinem, &c. pro, diuissimè.
 37. Vsque ad occidentem, id est, & etiam ex occidente. q. d. ex omni orbis parte. Id præcipue ad Euangelij tempus, & Christianos pertinet. Sancto. Græc. *τὸν ἅγιον*, sancti, scilicet, Dei.

CAP. V.

1. **A** Eterni, id est, Dei, vt patet ex Græco, *τὸς ὁὄντος τοῦ αἰωνίου*.
3. Qui. Græc. omni. quæ. sub. terræ.
4. A Deo. s. datum. q. d. consequens honorem summum. Pax, &c. Id est nomē, de quo proxime. Iustitia, scilicet, pramium, & finis. Pietatis, scilicet, in Deum. sub. pramium.
5. Vsq̃ue ad, &c. Vide sup. cap. 4. Sancti. s. Dei.
6. Pedibus. i. pedestres. In honorem. Græc. cum gloria. sic inft.
7. Humiliare, &c. q. d. tollere omnia impedimenta viæ, scilicet, spiritualis. Huc enim hæc præcipue pertinent. Diligenter. Græc. securē.
8. Obumbrauerunt. pro, obumbrabunt. Suiuitatis. pro, suauē. s. odoriferum. q. d. omnia iustis seruiunt, viamq̃ue ad Deum facient. Ex ipso, scilicet, Dei donum est.

CAP. VI.

2. **G**enerationes septem, id est, 70. annos.
4. In ipsis. pro, ipsorum.
5. Adorantes. Græc. adorante ipsa. s. idola, vt ad turbam referatur.
6. Exquiram. i. explorabo, scilicet, quid agatis. Græc. potest ad Angelum referri. q. d. ipse vestri curam habebit.
7. Falsa, id est, falsi dij.
8. Amanti ornamenta. i. ornatus studiosæ.
9. In semetipsis, id est, in suum vsum.
12. Inter. pro, super.
17. Aut sicut, &c. Græc. tanquam ad mortem abducendo.
19. Corda, id est, interiora idolorum. Comedunt, id est, consumunt.

23. Specimen, id est, ornatum.
24. Ex omni, id est, maximo. In ipsis. abundat, more Hebræo.
26. Apponentur. sine cadat.
29. Quia. pro, an quia. Apponunt. s. donaria.
31. Contra. pro, ad. Mortui, scilicet, alicuius, vbi solent audiri clamores, & gemitus.
40. Non honorantibus. sub. sed contemnētib, scilicet, cum videt non posse ferre opem.
41. Morum. i. sensum. Ipsi, scilicet, Chaldaei.
44. Falsa. i. vana, seu nihili.
45. Sacerdotes, scilicet, qui modum præscribunt ea formandi.
47. Falsa, &c. i. falsam religionem, dignamq̃ue opprorio.
48. Post se. Non est in Complut. Græc. ad se ipsos, id est, inter se.
49. Sentiri, id est, existimari.
50. Postea. i. tandem. Falsa, id est, falsi dij.
52. Suscitant, id est, præficiunt.
53. Cornicula, scilicet, volantes.
56. Iniqui, scilicet, fures.
59. Obaudiunt, scilicet, Deo.
60. Id ipsum. i. similiter. Spiritus. i. ventus.
63. Speciebus, id est, formis.
67. Prodesse, id est, consulere.
69. Formido. i. tericulum.
71. Marmore. Complut. murice. Græc. *μαρμαίρον*. id est, splendore, quanquam potest etiam marmoris verti. Teneat. s. cognosci potest non esse deos. Forrē legendū, tineant. i. tinea consumuntur. Græc. putrefactis. Comeduntur. i. consumuntur. Et erunt. q. d. & afferent. Quod si legas, & erit. q. d. ex quo sequitur.
72. Opprobriis, id est, ignominia.

EZECHIEL.

CAP. VI.

1. **E** T. abundat, more Hebræo. Tricesimo. Chal. tricesimo ab inuento libro legis, tempore Iosæ Regis. Quidam de ætate intelligūt Ezechielis. Alij à Iubilaro proximo. Ego potius dicerem intelligi à capto Ioachin, cum quo Ezechiel abductus, sensumq̃ue esse vsq̃ue ad illum annū habuisse se visiones, quarum primam recenset, cæteras postea. Quæ verò fuerit visio anni 30. in quarto mense non dicit hic. Tantū ait se habuisse visionem, deinde transit ad annum quintum capti Ioachin dicturus cap. 8. de sexto, & de aliis deinceps. Vide cap. 40. Quarto, scilicet, mense. Quinta, scilicet, die. Dei, id est, diuinas.
3. Manus. i. vis, seu spiritus. Chal. spiritus prophetiæ.

4. Turbinis, id est, tempestuosus, seu vehemens. Inuoluens, scilicet, se. Chal. inflammatus. 70. fulgurans.
5. Eius, scilicet, ignis. Aspectus. i. apparentia, seu forma. Similitudo, scilicet, facie.
6. Vni. pro, vnicuique.
7. Pedes recti. i. crura sine poplitibus, seu curuaturis. Scintillæ. s. quas emittebant.
8. Manus, id est, brachia. Partibus, id est, lateribus, erant enim quatuor per quatuor latera animalium facies.
- Partes. s. ante, retro, dextrorsum, sinistrorsum.
9. Iunctæ, &c. ferant ante Prophetam ordine omnia in recta linea, contingentia se pennis, vt solent quatuor homines manibus se coniungere, facie omnes aliquem vnum in locum conuersi. Ante faciem. i. rectā antrorsum.

10. Hominis f. ante. Ipsorum, id est cuiusque. Aquilæ. f. retro opposita faciei hominis. Desuper. f. eleuatiore cæteris: quamquam hoc verbū non est. Heb. Chald. in 70. aut in Complut.

11. Et facies eorum f. tales erant. Desuper. f. more aui se ad volatum componentis. Iungebantur. i. vnā erant extensæ ad volatum. Chald. directæ erant e regione altera alterius.

12. Coram facie, id est, antrosum recta. Spiritus. f. impellentis.

13. Hæc erat, scilicet, quæ sequitur, splendor ignis, &c.

14. Reuertebantur, scilicet, confecto itinere ad quod impellebantur: ante enim, vt dictum supra, non reuertebantur.

15. Iuxta. f. infra: sua enim cuique rota erat subiecta. Quatuor facies, scilicet quatuor erant rotæ.

16. Aspectus. i. apparentia. Maris. q. d. cæruleo colore, seu cælesti. Vna similitudo, &c. i. per omnia erant similes rotæ. In medio rotæ. f. cōiunctæ erant, sēque inuicem secātes ad angulos sphaerales, vel quæque (vt quidam aiunt) duos habebat circulos se interfecantes. vide cap. 10.

17. Per quatuor, &c. f. quæque sequebatur suū animal, cui subiecta: significant vero volubilem populum, qui sequi debet Prælatos. Hi vero per animalia significatur. f. oportet esse homines. i. humanos: leones. i. fortes: vitulos. i. mortificatos, seu laboriosos: Aquilas, i. contemplatiuos.

18. Statura. i. summæ partes. Læquales inter se erant flexus rotæ superiores. Heb. Chald. & 70. dorsa, seu terga. Altitudo. i. proceritas.

19. Euntibus. f. animalibus.

20. Horribilis, id est, valde splendentis. Chal. fortissimi.

21. Rectæ, &c. Chald. directæ vnā e regione alterius. f. more auium se ad volatum parantiū. Similiter. f. alis duabus.

22. Sublimis Dei. Heb. Chald. & 70. omnipotentis. q. d. vehementissimum, quæ enim magna, solet scriptura Dei dicere, vt Dei montes, cedros, &c.

23. Hominis, scilicet, Christi.

24. Electri, hoc colore erat qui sedebat. f. Christus duplici natura. Intrinsecus. i. in medio. Per circuitum. i. vndique. q. d. totum illum locum occupabat ignis splendens.

25. Aspectum. i. colorem, seu apparentiam. Not. per quatuor animalia significari quatuor Euangelistas, qui per omnia similes, & concordēs, quorum quisque facie Hominis, & Aquilæ, & Vituli, & Leonis, quia Christi Humanitatem, Diuinitatem, Passionem, & Resurrectionem describit: idque Dei spiritu mouente. Rotæ autem quatuor, Mundi quatuor partes, quæ sunt Euangelicam prædicationem secutæ: colores deinde cælestis, & igneus, cælestia omnia, & charitatis plena demonstrant: itēque per charitatem in

cælum iri: pennæ, contemplatio: manus, actio. Ante, quod hic apparet. f. Christus homo: Retro, quod in futurum expectatur. f. diuinitatis visio. Sinistra, quod passus, vt vitulus immolatus: dextera, quod vt leo fortiter resurrexit: nam & animalia Christum significant. vide Apoc. 4.

CAP. III.

1. **L**oquentis. f. cuiusdam. Angelus erat Deum repræsentans. Fili hominis, id est, homo: ita vocat, vt conditionis suæ memor non extollatur ob visiones.

2. Ingressus est. 70. venit. Spiritus. f. meus, qui præ timore defecerat, vel Dei. f. gratia, & vis.

3. Gentes. i. Iudaicum populum constantem variis hominibus. Apostatice. 70. irritantes me. Receperunt a me. 70. irritant me.

4. Dura facie. i. impudentes, seu obstinati. Indomabili. Heb. Chald. & 70. duro, quamquam Hiero. negat esse quicquam ferè huius versus apud 70. At nunc est. Atque id dictum sit in vniuersum, ne quis miretur me citare etiam alibi, quod Hieron. negat esse Heb. aut in 70. nunc enim est: cito ego quæ legi.

5. Quiescant. Chald. desinant peccare. 70. timeant. Scient. q. d. tamen scient, &c. nec poterunt ignorantiam excusare: vel pro, sciant. Prophetæ. f. a Deo missi ad ipsorum salutem.

6. Increduli. 70. infantes. Subuerfores. Heb. verti potest spinæ: pro, velut spinæ. Chald. duri. 70. congregabuntur in circuitu. Tecum. i. erga te. Chal. & 70. contra te. Et cum, pro, nam cum. Exasperans. Chal. rebellis, seu contumax. 70. irritans. f. me: sic supra, & infra.

7. Missa. 70. extensa. Inuolutus. f. complicata membrana, more Hebræorum: significabatur autem occultatio mysteriorum.

8. Intrus. f. sensu mystico. Foris. f. litterali. Lamentationes. f. super pœnitentibus: carmen. f. iustorum laus: vā. f. super impœnitentibus. vide Hier. epi. 46. & 48. In scripturis, inquit, pœnitens plangitur: iustus canitur: maledicuntur desperans. Carmen. Heb. & Chald. gemitus. Vā. Chald. mæror.

CAP. IIII.

1. **I**nueneris, pro, inuenis. Chald. datur tibi. 2. Venter. i. mens, seu interiora. 70. os. Dulce. f. dulce Deum nosse, & prædicare.

3. Et ignota, &c. explicatio præcedentis. Ad domum, pro, sed ad domum.

4. Audire, id est, intelligere.

5. Omnis, pro, ferè omnis, alioqui enim multi inter illos boni. vide cap. 9. Attrita fronte. Chald. impudenti facie. 70. contentiosi.

6. Est, pro, sitis super, & inf. vbi eadem verba.

7. Transmigrationem, id est, capriuos. Mei. Heb. Chal. 70. & Complut. tui. Hæc. f. quæ præcepi vt illis diceretis: sic supra, in simili locutione

subintellige. Quiescant. Chald. desinant peccare.

12. Benedicta, &c. Hæc erat vox. De loco suo. discedet, nempe à templo: vel, pro in loco suo. f. calo. q. d. benedicatur ab angelis. sic dictū: Gloria in altissimis Deo. Luc 2.

13. Vocem. i. strepitum. f. audiu.

14. Amarus. 70. sublimis, seu iulpenso animo. Indignatione. 70. impetu. Enim, pro, autem.

15. Aceruum, &c. nomen loci secūdum quosdam. Heb. Tel abib. Sedi, &c. facta hæc omnia non re, sed visione vsque ad finem cap. 11. secundum quosdam. Marcens. Chal. ratens. Heb. admirans, seu stupens. 70. conuersans.

17. Speculatorem. f. y. moneas adesse hostem. Ex me. i. meo nomine.

18. In iniquitate. i. ob iniquitatem. Sanguinem. i. mortem. Requiram. f. te puniens.

19. Impio. 70. iniquo. sic & infra.

20. Ponam offendiculum. i. permittam incidere in periculum mortis.

25. Data sunt, pro, dabuntur. i. iniicientur.

Ligabunt. f. Iudæi, vel domestici. q. d. curabis te ligandum à tuis. In eis, pro, cum eis. In medio. q. d. non poteris in publicum prodire, & cum illis conuersari. 70. de medio. q. d. teneberis illis vinculis.

27. Fuero, scilicet, iterum. Audiatur. Chald. suscipiat disciplinam. Quiescit, scilicet, à malis. 70. qui incredulus est, incredulus sit. Aquila (vt refert Hieron.) sic vertit: qui audit audietur, qui relinquit relinquetur.

CAP. IIII.

1. **C**Oram te, scilicet, vt solet charta, in qua scribendum.

2. Arietes. Chal. duces.

3. Sartaginem. Tales Iudæi. f. ferrei, & denigrati peccatis. Et erit, &c. i. & oblidebis eam. Signum. f. quod sit diruenda vnà cum templo.

4. Et pones, &c. q. d. vt feras pœnam debitam iniquitatibus sic iacendo. Israël, id est, decem tribuum.

5. Annos iniquitatis. videtur significari Deus tot annis tulisse illorum peccata.

6. Quadraginta. Tot annis peccatum est grauissime tempore Manasse.

7. Prophetabis. f. prædicens destructionem.

8. Obsidionis, id est, representationis quod obsideas.

9. Viciam. 70. filiginem. Latus. f. sinistrum. Planè videtur ista facta sola visione, non re ipsa.

10. Stateres, id est, sici, quod si communes, seu vulgares, efficiebant omnes 40. drachmas, scilicet, vix semilibram: nam libra vnciæ 12. vnciæ drachmæ 8. si verò templi 80. scilicet, vix libram. A tempore, &c. id est, certo cuiusque diei tempore. f. meridie, vel vespere.

11. Hin. Mensura est liquidorum, continens

quantum oua 72. quorum sexta pars 12. significatur autem per hæc magna cibi, & potus penuria futura in obsidione Ierusalem.

12. Hordeaceum. f. panem. Illud. f. cibum, de quo supra. Operies. f. ad coquendum: significatur futura etiam penuria lignorum.

13. Pollutum. i. immundum, & velut coctum stercore. A a a. Heb. abah, vnica dictio. Ecce anima, &c. q. d. nunquam me profano cibo contaminauit, quo modo isto iam me inquinabo?

15. Facies, id est, coques.

16. Baculum. Chald. sustentaculum 70. firmamentum. Sollicitudine. 70. indigentia.

17. Ad fratrem suum. i. cum fratre suo. In iniquitatibus. i. propter iniquitates.

CAP. V.

1. **D**Veas, id est, curabis ducendum per aliquem.

2. Ciuitatis, scilicet, depictæ in latere. Iuxta completionem. i. post expletos. Obsidionis. i. quibus iacens representabis obsidionis miseriam. Eius. f. vrbis. Not. primam partem significare intra urbem interfectos; secundam, extra; tertiam, fugientes, vel in captiuitatem abductos.

Nudabis. Heb. Chald. 70. & Complut. nudabo. q. d. persequar.

3. Inde. i. ex tertia parte vltima. Summitate. i. extremitate. f. ora.

4. Egredietur, id est, egressurus significatur. Ignis, significatur nequitia abductorum in Babylonem.

5. Terras, id est, Gentium regiones: explicatio præcedentis.

6. Iudicia, id est, præcepta. 70. iustificationes: sic & infra. Præcepta. Heb. statuta. 70. legitima. sic & infra.

7. Superastis. f. peccando. Iuxta iudicia, id est, mores. f. bonos moraliter: vel q. d. illi suos deos non reliquerunt, vos me reliquistis.

8. Ad te, scilicet, iratus veniam. Iudicia. q. d. puniam te. Quod. 70. & Complut. quæ. i. qualia. Non feci. f. hætenus.

10. Ventum. i. mundi partem: apparet id autem, vbi enim non sunt Iudæi?

11. Nisi, &c. Modus iurandi. q. d. nisi fecero, non habeat verax, aut simile quid. Sanctum. Chald. sanctuarium.

12. Euaginato. q. d. persequar, & affligam.

13. Consolabor, scilicet, more irati post vltionem. Chald. finiam.

15. Blasphemiam, id est, conuitium. Increpationibus. 70. vltione.

16. Sagittas famis, scilicet, locustas, frugum rubiginem, &c. Baculum. Chal. sustentaculum. 70. firmamentum.

17. Sanguis, id est, cædes.

CAP. VI.

3. **R** Vpibus. Chald. ruiis.
5. Vestra. f. o filij Israël. Mutatio personæ frequens in scriptura.

6. Opera. f. idola, & delubra.

8. In vobis, pro, ex vobis. In gentibus, id est, inter gentes. Terris. Chal. prouinciis. 70 regionibus.

11. Percute. f. femur. Allide. f. ad terram: signa hæc dolentis, seu indignantis. Ad, id est, super, vel propter. Malorum, id est, scelerum. Chald. malas, id est, pessimas.

12. Longe, scilicet, ab hoste. Relictus, scilicet, à peste, & gladio.

14. A deserto, scilicet, vsque ad Hierusalem.

Deblatha: dicitur etiam Reblatha: est in terra Emath: putatur à quibusdam esse Antiochia.

CAP. VII.

1. **T** V, scilicet, audi.

2. Plagas. Chal. ventos. Terræ, scilicet, Iudææ vnde quaque vastanda.

3. Super te. f. o terra. Ponam contra te. Chal. dabo super te. q. d. puniam te ob peccata tua.

4. Vias, id est, penam viarum, scilicet, peccatorum. Chald. peccatum viarum. Abominationes, id est, pena abominationum.

5. Afflictio. Heb. & 70. malitia, id est, malum. f. afflictio, seu calamitas. Afflictio, scilicet, altera. Chald. malum post malum.

6. Euigilauit. f. Deus. 70. surrexit.

7. Contritio, id est, afflictio, seu destructio. Hier. contractio legit (nisi mendum est) in commentario: forte, contractio, legendum. Terra. f. Iuda. Gloria, id est, lætitiæ. Montium, scilicet Iudææ, quæ montosa. Chald. nec licebit in montium vertices euadere.

8. Scelera, id est, scelerum penam.

9. Imponam, vide supra.

10. Dies. Chal. dies ultionis. Egressa. i. parata. vel, pro, egredietur. f. contra te. Virga. i. baculus, quo es cadenda. q. d. adest, seu prope est. Germinauit superbia. Chal. apparuit impius. f. rex ille, qui te destruet, paratus est.

11. Iniquitas, &c. q. d. iam est paratus Nabucodonosor iniquus & impius, quo vos velut virga sum flagellaturus, vel vestra iniquitas in causa est cur puniamini virga vlciscente impietatem. Non ex eis. f. erit quisquam qui euadat flagellum. Ex fortis, id est, strepitu, factu. q. d. nihil relinquetur impunitum.

12. Tempus. f. ultionis. Lugeat. i. doleat, quia, scietiam si non vendidisset, perditurus erat.

13. Non reuertetur. f. anno Iubilæi. Adhuc viuentibus, &c. id est, etiam si eousque viuat. Chald. dum ipsi viuunt. Visio, id est, prophetica comminatio. Regredietur. i. vacua redibit, sed implebitur: vel q. d. non conuertetur à peccatis suis. Chald. non est conuersa ad penitentiam.

Confortabitur. i. prosperabitur, seu liberabitur. Chald. apprehendet penitentiam.

14. Canite, &c. q. d. canite sanè, vt præparentur, nemo erit qui possit urbem tueri, sed omnes animum despondebunt.

15. Intrinsecus, id est, intra urbem.

16. Trepididi. Chald. gementes. In iniquitate. i. ob iniquitatem.

17. Aquis. f. sudore, vel vrina ex timore.

18. Caluitium. i. rasura, quæ solet adhiberi in calamitatibus.

19. Proicietur. f. tanquam inutile perituris.

Erit, id est, eiicietur: vel q. d. non pluri fiet, quàm sterquilinum. Animam, id est, appetitum. Scandalum iniquitatis, id est, ruina ob iniquitatem. 70. cruciatus iniquitatum.

20. Abominationem. i. idolorum. In immunditiam. i. vt prophanetur à gentibus, vel vt proijciatur, & contemnatur: sicut solet res immunda. Chald. in contemptum.

21. Contaminabunt, id est, prophanabunt.

22. Violabunt, id est, profanabunt. f. gentes. Arcanum, id est, sanctuarium. Emisarii, id est, emissi milites. Chal. impij.

23. Conclusionem. Chal. catenam. f. in signum, quod ligabuntur. Iudicio sanguinum. i. peccatis morte dignis. Chald. peccatis homicidij.

24. Possidebunt. Chal. & 70. profanabunt. Sanctuaria. f. erat in templo sanctum sanctorum, sanctum, & atrium sacerdotum.

26. Auditus. i. rumor de hostibus. 70. nuntius.

Lex. i. legis interpretatio. Chal. doctrina.

27. Secundum viam, id est, pro meritis. Secundum iudicium: repetitio præcedentis. Iudicabo, id est, puniam.

CAP. VIII.

1. **S** Exto, scilicet, à capto Ioachim, seu Ieco-
nia: vide supra, cap. 1. quo magis in mea illa opinione confirmor. Sexto menie, scilicet, Augusto. Manus, id est, operatio, seu vis. f. prophetandi. Chal. spiritus prophetiæ à Domino.

2. Similitudo. 70. similitudo viri. f. imago hominis. Aspectus. i. species, seu forma.

3. In cincinno. Chald. capillis. Dei. i. diuina, seu à Deo. Interius. i. interioris atrij templi.

Idolum. f. Baal. Ad prouocandum. explicat verbum, Zeli. Emulationem. i. zelum Dei, seu iram, & indignationem: est enim Zelotes, adeoque non ferens adorari præter se alienos deos.

4. Ibi. f. apparuit mihi. Viderā. f. sup. ca. 1. & 3.

5. Porta altaris: sic dicta ab altari idoli.

6. Putāne, pro, nonne. Conuersus. f. aliò.

7. Atrij, scilicet, sacerdotum. Pariete, scilicet, cellula cuiusdam prope portam.

8. Apparuit, scilicet, factum ex ipso foramine.

10. Et vniuersa: explicatio præcedentium. Pariete, scilicet, illius cellæ.

12. Cubilis. f. cella illius, vel cuiusq; domum aut conscientiam significat per illam cellam figuratam. Terram, scilicet, Israël vel q.d. mortalia non curat.

14. Domus. i. atrij. Adonidem, scilicet, veneris Amasium. Heb. Chald. & 70. Thammuz. i. Iunium. f. mensē, quo ille mortuus est, & plangi solebat, pro illo posuerunt.

16. Interius, scilicet, sacerdotum. Altare, scilicet, holocausti.

17. Leue. f. peccatum. Ramum. f. quo idola tetigerant. erat id genus quoddam adorationis. Chal. adducunt confusionem ad facies suas. i. faciunt rem dignam confusione.

18. Faciam. f. illis quod merentur.

CAP. IX.

I. **C**lamauit, scilicet, is. de quo supra. In auribus meis, i. me audiente. vide infr. Vnusquisque, scilicet, hostiū, seu interfectorum. Vas, id est, instrumentum. f. militare, seu bellum. q.d. arma.

2. Portæ. f. atrij. Superioris. erat ad dexteram ingredientibus templum: & putant quidam dictam superiorem, quod esset inter Orientalem portam, & Aquilonarem, vel quod erat editior altera Aquilonari infimi atrij populi, duo enim populi atria. Aquilonem, scilicet, vnde hostes venturi. Vnus videtur iste septimus esse. Lineis, id est, linea veste. 70. talari veste. Atramentarium scriptoris. 70. zona sapphiri. Altare, scilicet, holocausti.

3. Assumpta. i. sublata. 70. ascendit. Chald. ait recessisse ē sanctis sanctorum. Ad limen. 70. sub dio, scilicet, propē limen constitit illa imago antea visa Prophetæ.

4. Thau. i. signum. 70. signum. Quidam putant ipsam litteræ figuram intelligi, quæ secundum Hier. olim antiquis. f. Hebræorum litteris sic scribebatur T. vt Græci & Latini scribunt.

5. Illis. f. sex. Audiente me. Hebr. in auribus meis. quod ideo noto, vt intelligatur Hier. interdum verba, vt sup. interdum sensum transulisse, vt nunc. Percutite. significatur. vel quod illi merentur, vel quod postea à Chaldæis erant passuri, aut à Romanis.

6. Sanctuario, id est, templo. q.d. à sacerdotibus, & Leuitis. Domus, id est, templi. f. in atrio. Contaminare, &c. 70. contaminastis domum, & implestis, &c.

8. Heu, heu, heu. Heb. Ahah, vnica dictio. 70. heu me.

9. Sanguinibus. i. homicidiis, vel peccatis dignis morte. Chald. homicidiis. Auerfione. f. à Deo. Chald. peruersione iudicij. 70. iniquitate, & immunditia. Videt. i. curat.

10. Viam. Chald. vltionem viarum.

11. Ecce, id est, his gestis. Dorso suo. Chald. lumbis suis.

CAP. X.

I. **C**herubim, id est, animalium, de quibus cap. I. Quasi species similitudinis, id est, similitudo. Ea, scilicet, firmamentum, & cherubim.

2. Dixit. f. qui sedebat in throno.

3. A dextris. Chal. ad Australem partem. Domus. i. templi. Interius. f. Sacerdotum.

4. Eleuata, &c. Vide sup. cap. 9.

5. Exterius. f. populi. Loqueris. f. olim in Sinai. Heb. & Chald. cum loquitur. i. loqui solet.

7. Cherub, scilicet, vnus.

9. Visio. i. species. Chrysoliti. Heb. Tarfis. 70. carbunculi.

10. Aspectus. i. species. Similitudo, &c. q. d. erant omnes simillimæ.

11. Partes. Chal. latera sua. sanctorum omnia per quatuor sua latera anteriora, vel, potius omnia mouebantur in omnem partem. f. etiam retrorsum, sinistrorsum, & dextrorsum. V

12. Colla. Chal. & 70. dorfa. f. rotarum. i. summitates, vel colla animalium. Circuli. 70. rotæ. Quidam putant quàmque constitutam duobus circulis se interfecantibus.

13. Volubiles. Quidam vertunt, o rotæ, voluntque aliquid eis fuisse præceptum, quod hinc omittatur.

14. Vnum. pro, vnumquodque. Cherub supra dixit bouis, vnde apparet cherubim vultu fuisse bouis; vel, hic vultum mutasse; communis quidem est sententia, Cherubim vultus esse pueris similes. f. ita fuisse olim depictos.

15. Ipsum, &c. pro, ipsa sunt animalia. Chald. ipse sunt creaturæ. sic etiam inf.

18. Cherubim. f. de quibus proximè.

19. Eleuantia. cherubim est quidem masculinum Heb. at 70. neutra faciunt. Id ergo secutus est Hier. Sterit. 70. stererunt. f. cherubim.

21. Quatuor quatuor. pro, in ipsis quatuor, quatuor, &c.

22. Intuitus. i. species. f. erat, qualem antea videram. sup. vertit sape, aspectus. Impetus. i. incessus. f. erat. Ante faciem. i. antrorsum. Ingre-di, id est, ambulare.

CAP. XI.

I. **D**omus, id est, atrij templi.

3. Dudum. 70. recenter. q. d. non ita dudum aucta est ciuitas ædibus, diu manebit intacta ab hostibus. Alij multo aliter ex Hebræo vertunt. f. non est propē. f. vrbis vastario. ædificemus ergo domos. Hæc. f. vrbs. Complut. hic. Lebes, &c. q. d. sumus in vrbe, vt in olla carnes, nec exibimus dum vixerimus, vt nec carnes ex olla quādiu coquantur.

7. Hi sunt carnes. q. d. de iis potius dici potest, quod sint carnes. f. à vobis occisæ, vt quæ ad coquendum, & edendum parantur.

9. Iudicia, id est, vltionem.

10. Finibus. f. Reblatha, vbi Nabucodonosor principes occidit, & Sedeciam excauauit. Iudicabo. Chald. vlciscar.

11. In leberem, scilicet, vt dicitis.

12. Iudicia gentium. i. gentium mores.

13. Consummationem. i. consumptionem.

15. Fratres tui fratres tui, &c. id est, fratres tui, nempe & fratres, & viri, &c. Recedite, &c. q. d. recedite sanè vos ex vrbe qui vos dedidistis Babiloniis ex Ieremie consilio, nos in ea manebimus.

16. Eos, scilicet, fratres & reliquos, de quibus proximè. Feci. i. abegi. In sanctificatione modicam, id est, ero eis loco templi ad modicum tempus. f. quo erunt dispersi, & exaudiam vt solebam in sanctuario.

17. Humum Israël, scilicet, ecclesiam, quæ terra spiritualis Israël.

18. Offensiones. i. peccata. Abominationes. f. idolorum cultum.

19. Lapidum. i. durum. Carneum. Chald. timens me. Aug. 18. con. Faust. lapideum intelligit sine sensu, carneum cum sensu, scilicet, rerum diuinarum.

21. Ponam, id est, reddam. q. d. puniam eos pro suis peccatis.

23. Montem. Chald. montem Oliueti.

14. Adduxit. pro, reduxit. Transmigrationem, id est, captiuos.

CAP. XII.

2. **D**omus exasperantis. Chal. populi contumacis. Exasperans. i. me ad iracundiam prouocans.

3. Vasa transmigrationis. i. instrumenta, quibus vti solent qui migrant. Aspiciant. i. considerent, scilicet, & conuertantur.

4. Vasa tua, id est, supellectilem.

5. Parietem, scilicet, domus.

6. Portaberis. Id hîc, & infra ex 70. sumptum est, nam Hier. vertit portabis. f. sarcinulas. Portentum. Chald. signum, scilicet, figuram, seu typum futurorum.

8. Manè, id est, postredie.

9. Nunquid, &c. Chal. si dixerint ad te, &c.

10. Ducem. f. regem. Onus. i. funesta prophetia. Eorum. Chald. eius.

12. Parietem. f. horti. Operietur. f. excitate.

14. Ventum. i. partem orbis.

15. Dominus. f. iustus malorum ultor.

18. Conturbatione. Chal. tremore. 70. dolore. Festinatione, & errore. Chald. desolatione, & stupore. 70. tormento, & anxietate.

19. Sollicitudine. Chal. tremore. 70. indigentia. Desolatione. Chald. stupore. 70. inreritu, seu destructione. Vt desoletur. pro &, seu quia desolabitur. Multitudine. f. populi deserta.

22. In longum, &c. q. d. omnes prophetiæ sunt de rebus multo post futuris. Peribit. i. irrita

erit. f. quatum ad nos, quorum tempore illa non erunt. Chald. cessabit.

23. Sermo. i. prædictio. 70. tempus.

24. Omnis, id est, vlla. Cassa. Chal. & 70. falsa. Ambigua. Chald. mendax.

28. Vltirà, id est, longè. Complebitur. f. citò.

CAP. XIII.

2. **P**rophetas. Chald. pseudopphetas.

3. Spiritum suum. i. suas phantasias. Chald. cogitationes cordis sui.

4. Vulpes. f. dolosi, & latentes.

5. Ex aduerso, scilicet, hostium, vel iniquitatum. q. d. non defendistis populum, neque corripistis. Alloquitur pseudopphetas. Murum. i. defensionem. Domini. Chal. furoris Domini. f. cum Deus per Chaldeos puniret. q. d. nihil populum iuuisset.

6. Sermone. f. falsum, seu mendacem.

7. Cassam. Chald. & 70. falsam.

8. Vana. Chald. falsa. Vidistis. Chal. docuistis. Ad vos. Chald. mittam iram meam in vos.

9. Manus. i. percussio. Vident vana. Chal. prophetant falsa. Diuinant. Chald. docent. Consilio. alij, concilio. i. actu. Chald. secreto bono. 70. disciplina, seu institutione. Scriptura. Chal. scriptura vitæ æternæ. f. libro vitæ. Terræ. f. viuentium. Dominus Deus. Hebr. Adonai Iehoua. i. Dominus Dominus. sed quia Iehoua est Dei nomen proprium, rectè verum, Dominus Deus. atque id dictum sit in omnia similia loca. 70. Adonai Dominus.

10. Ipse. pro, vnus ex ipsis. Parietem. i. falsam prophetiam, vel doctrinam. Liniebant. f. iuuabant comprobantes. Paleis. f. quibus lutum teneretur, & solidaretur. q. d. inanij applausu.

11. Temperatura, scilicet, mistione luti & palearum. q. d. non solidè.

13. Spiritum tempestatis. i. ventum vehementem. Chald. Regem fortem.

15. Non est, &c. q. d. corrui & paries, & edificatores, scilicet, Prophetæ, vt statim dicitur, id est, pseudopphetæ.

17. Filias, id est, feminas, vel viros feminis similes leuitate, & mollitie.

18. Manus. i. brachij. Capiendas. i. decipiendas, seu venandas. Viuificabant. i. promittebant vitam & salutem.

19. Violabant me, scilicet, prophanabant nomen meum, scilicet, prædicantes falsa meo nomine. Propter pusillum, &c. id est, ob exiguum mercedem. Interficerent, id est, prædicarent interitum.

20. Volantes. q. d. vt solent aues ab aucupibus. Eos, scilicet, puluillos, id est, deceptionum instrumenta. Ad volandum. q. d. in libertatem more auis è laqueo ereptæ.

23. Vana. Chald. & 70. falsa. Videbitis. Chal. prophetabitis.

CAP. XIII.

3. **I**mmunditias. Chal. culpam idolorum. q. d. sunt ex animo idololatrar. Et scādalum, &c. repetitio, more Scripturæ. Contra faciem suam. i. ante se. Respondebo. f. quod optant.
4. Homo homo. i. quicumque. In multitudine, id est, pro merito multitudinis.
5. Capiatur. i. appareat quid. f. voluat in corde, vel, decipiatur ob malitiam cordis, &c.
7. Per me. Chald. in verbo meo.
8. Exemplum, scilicet, diuinæ vltionis. Proverbium, id est, fabulam.
9. Propheta. i. qui putatur Propheta. Decepi. i. decipi permisi. Et extendam, &c. q. d. illum nihilominus puniam.
10. Portabit. f. dando pœnas. Iuxta iniquitatem, &c. i. uterque pro suo peccato punietur. iniquitas, pro pœna iniquitatis, more Scripturæ. vel, iniquè respondebit iniquè interroganti, vt coniungatur cum superioribus.
11. Non erret. f. videns puniri errantes. A me. f. recedendo. Vniuersis. pro, vllis Hebr.
13. Mihi. i. contra me. Virgam. i. baculum. f. sustentaculum. 70. firmitamentum.
19. Sanguine, id est, corde.
21. Iudicia. i. flagella. Pessima. i. acerbissima.
22. Educentium. f. in captiuitatem. Viam. i. mores, ob quos puniri à me ahi, sed ipsi ex misericordia seruari. Consolabimini. f. acquiescendo meis iudiciis. 70. pernitebit vos.
23. Consolabuntur. i. afferent consolationis materiam, dum. f. cogitabitis meam clemenciam, & ipsorum salutem.

CAP. XV.

4. **P**arrem. Chald. extremitatem.
6. Dedi, id est, dare solco.
7. Faciem. Chal. vltionem. De igne, &c. q. d. ex una calamitate ad aliam transibunt. Posuerō faciem, &c. id est, puniero eos.

CAP. XVI.

3. **R**adix, &c. q. d. videris nata ex Chanaanais, & Amorrhæis, &c. vel talis eras cum te primum vocauī.
4. Non est, &c. q. d. non est tibi adhibita cura, quæ solet recens natis, sed te reperi prorsus defecit. Salutem. f. lauatur factus, vt componantur membra incurua ex utero. Sale. qui adhibetur vmbilici vulneri, itēq; fatui siccando. Pannis, id est, fasciis.
5. Peperit. i. misertus est. Oculus. f. cuiusquam. Animæ. i. vitæ.
6. Sanguine, scilicet, qui cum fatu egreditur, q. d. reperi te sordidum.
7. Multiplicaram. f. viribus, opibus, dignitatibus, &c. Ingressi. i. progredia. Mundum. i. ornatum. Pilus. f. pudendorum.
8. Et transiui. pro, cum transirem. Amantium,

quasi dicat, nubendi. solent enim nobiles amare adolescentes. Ignominiam, id est, nuditatem. Iuravi, scilicet, vt sit in sponsalitiis. Ingressus sum. i. pepigi. Mihi. f. sponſa.

9. Laui, scilicet, à peccatis. Oleo, scilicet, misericordiaz.

10. Discoloribus. s. pu'chris vestibus sacerdotatibus, vbi varij colores. Hyacintho. Chald. pretiosis calceamentis. Subtilibus. f. serico.

11. Manibus, id est, brachiis.

12. In aurem. i. circulum aureum in auri similem. Os. i. vultum, vel nares. his enim etiam in Oriente aurum apponitur. f. ex fronte pendens & naribus imminens. 70. nasum. Decoris, id est, pulcherrimam.

13. Similam, &c. Chald. manna simile simile, mellis, & oleo. Profecisti in regnum. i. regnasti.

14. Nomen, id est, fama.

15. In nomine tuo. i. cum. tam celebris esset Chald. ob nomen tuum. f. elata. Fieres. f. velu concubina.

16. Excelsa. 70. idola. Confuta. Chald. operta polymitis. f. confutis inter se, vt solent, cortinae. Factum. f. vnquam. q. d. grauissimè.

17. Vasa decoris. i. ornamenta pulchra. Fornicata. f. colendo eas solet enim Scriptura Idololatram fornicationem vocare.

19. Factum est, scilicet, ita vt dico. q. d. non potes horum quidquam negare.

20. Mihi. f. mea virtute, mihiq; debitos. Deuorandum. signi. q. d. in holocaustum.

22. Adolescentiæ, scilicet, in Egypto.

23. Accidit. f. quod statim dicitur. Vx, &c. id per parenthesim. Chal. vx tibi, quia peccasti; vx tibi, quia non es conuersa.

25. Signum. f. altare, vel delubrum. Pedes. i. crura. Omni transeunti. q. d. omnia idola coluisti tibi nota.

26. Cum filiis, &c. fillos imitata, vel illis coniuncta amicitia. Carnium. sic modeste vocat genitalia, sed simul pudefacit persistens in metaphora fornicationis.

27. Iustificationem. i. templum, & cultum, seu leges. 70. legitima tua. q. d. ritus, & ceremonias. Filiarum. i. vrbium, vel gentium. Erubescunt. q. d. etiam idololatræ pudet tuorum scelerum, adeo sunt immania. Chald. ad quas si misissem Prophetas meos, erubescerent: tu autem non es conuersa à via tua scelerata.

28. In filiis pro, cum filiis.

29. Cum Chaldeis. Chald. & 70. & cum Chaldeis. i. Chaldeorum imitatione.

30. In quos, &c. Chal. quàm fortis malitia cordis tui. 70. quid faciam cordi tuo?

31. Fastidio, scilicet, minoris pretij. q. d. non aliter acquietura.

32. Super, id est, præter.

34. Fornicatio. f. talis. Contrarium. f. ei quod faciunt meretrices.

36. Effusum, scilicet, prodigē. Super. Chald. post 70. ad. Super idola. Chald. in omnibus idololatriis. In sanguine. Chald. & 70. & in sanguine, id est, cæde. Dediti. Chal. immolasti. Sanguinem. i. cædem. Zelus. q. d. vt solent zelotypi occidere vxores in adulterio deprehensas.

40. Multitudinem, scilicet, hostium. Chald. exercitum. Lapidibus. f. vt adulteram.

41. Mulierum, id est, gentium.

42. Requiescet, scilicet, sumpta vindicta. Zelus, id est, zelotypia, seu amor. Irasciar, id est, puniam, q. d. abjiciam in totum curam tui. 70. non ero sollicitus vltra.

43. Dedi. pro, dabo. i. puniam. Iuxta scelera, id est, quantum merebantur peccata tua.

46. Filia eius, id est, ei subiectæ vrbes. Sinistram, scilicet, aspiciendo ad Orientem.

47. Pauxillum. pro, paruum. f. fuisset peccatum tuum. Minus penē. f. quā illorum. q. d. minus graue fuisset, si peccasset vt illæ. Chald. tolerabile fuisset peccatum tuum, si similiter peccasset. Sceleratiora. pro, sed sceleratiora.

49. Panis. i. ciborum. Abundantia. f. rerum, seu deliciarum. Filiarum. Chald. villarum.

50. Vidi, id est, mihi visum est, seu decreui, vel cum viderem scelera. Complut. vidisti.

51. Iustificasti, id est, ostendisti te iustiores esse, seu minus iniquas.

52. Ab eis, id est, quam eæ. A te, id est, præ te, scilicet, comparatione tui.

53. Conuertam, &c. Ironice. q. d. ita illarum miserebor, vt Sodome misertus sum. Reuersionem. pro, conuersionem, vt sup. est enim idem verbum. Heb. q. d. ita eas conuertam. f. ad prosperitatem, vt conuerti Sodomam, & Samariam. In medio. i. instar. q. d. velut in medio.

54. Consolans, scilicet, solatium est miseris socios habere malorum,

55. Et soror, &c. id Ironice. q. d. ita tu reuerteris ad antiquam prosperitatem. Vt illæ. Ad antiquitatem suam. Chald. ad principium suum. 70. sicut fuerunt à principio.

56. Audita, &c. id est, non meministi vnquam punitionis eius.

57. Reuelaretur. f. per punitionem. Opprobrium. f. quo nunc es tu illis. sic Psal. 78. Facti sumus opprobrium vicinis nostris.

58. Scelus tuum, id est, peccatū sceleris.

59. Sicut despexisti. q. d. puniam sicut mereris.

60. Sempiternum, scilicet, nunquam mutandum. Id ad Christi tempus referendum.

61. Maiores. 70. seniores. Minoribus. 70. iunioribus. intellige significari omnes nationes, & quæ Iudæis priores in mundo, & posteriores, seu secundum Chald. provincias Iudæa maiores, & minores. vel, alludit ad illud quod suprà dixit, Samariam esse sororem maiorem, scilicet, numero, Sodomam verò minorem. Ex pacto tuo, id est, vi Legis veteris, sed Christi meritis. Chal.

cum tamen non feceris legem. q. d. non ex merito tuo.

CAP. XVII.

2. **A** Enigma, id est, obscurum sermonem.

3. **A** Aquila, scilicet, Nabucodonosor, cuius alæ potentia, & opes. Plumis. 70. vnguibus. Libanum, id est, Ierusalem. Medullam. Chald. propaginem. 70. electa. f. præcipua quæque.

4. Summitatem, &c. scilicet, Ioachim. Chanaan, id est, negotiatorum, vt statim explicat, scilicet, Chaldæorum, qui erāt celebres eo tempore mercatores. Negotiatorum. 70. murata, scilicet, Babylone.

5. Tulit, scilicet, Sedeciam. Posuit, scilicet, loco Iechoniz. Aquas, id est, populos. Superficie, scilicet, terræ. q. d. in Ierusalem. vel non valde firmo imperio.

6. Latiorē. 70. infirmam. Chald. fortem. Resipientibus. Chald. incuruatis, scilicet, populo subdito. Ad eam. f. vitem, vel Aquilam.

7. Altera. f. Rex Aegypti. Mittens, &c. i. confidens auxilio Pharaonis. Irrigaret. i. tueretur contra æstum, id est, iram Nabucodonosor. De areolis, &c. q. d. ex Aegypto.

9. Euellet. f. Aquila prior. Distringer. i. decerpit, seu perdet. Non in brachio, &c. q. d. nec ad id opus erit magnis viribus. Regem, scilicet, Iechoniam.

13. Tollet. f. Sedeciam regem constituet.

17. Contra eum, scilicet, Nabucodonosor. promiserat quidem multa se facturum, sed non fecit, nec bellum gessit.

18. Spreuerat, scilicet, Sedecias. Fœdus, scilicet, initum cum Nabucodonosor. Dedit, &c. id est, iniit fœdus cum Pharaone.

19. Ponam, &c. q. d. vlciscar.

20. Præuaticatione, id est, ob præuaticationē.

21. Ventum. i. mundi partem.

22. De medulla, &c. i. de semine regio. Tene-rum. Chald. infantē, scilicet, Christum. Distrin-gam. 70. auferam. Montem, scilicet, ecclesiam. Et eminentem. 70. & suspendam illud. Id quod ad Christi crucem quidam referunt.

23. Volucres. Chald. iasti. Volatile. Chald. mansueti. Vmbra, id est, protectione.

24. Ligna, &c. i. sentes, vel homines. Sublime, scilicet, Sedeciam, vel Iudæos. Humile, scilicet, Zorobabel, vel Christum. Viride, scilicet, synagogam. Aridum, scilicet, gentiles.

CAP. XVIII.

2. **P** Arabolam, &c. Heb. parabolizatis parabolam istam in terra, &c. id est, vtmini hac parabola, seu prouerbio. Patres, &c. quasi dicat, nos patimur propter peccata parentum nostrorum. Chal. patres peccauerunt, & filij percutiuntur.

3. Si erit, &c. q. d. non vtmini vltra tali parabola, seu prouerbio.

4. Mea, id est, à me creata.
6. Comederit, scilicet, idolotheia. sic & infr.
7. Contristauerit. Chald. & 70. oppresserit.
9. Veritatem. i. quod rectum est.
10. Lattronem. Chald. impium. 70. pestilentem. Fecerit. s. filius. Istis, scilicet, peccatis.
11. Omnia. s. supradicta bona. Et uxorem. & pro, vel sic & in seq. dixit, si vel in vno illorum peccauerit.
12. Abominationem. 70. iniquitatem, scilicet, accedendo ad menstruata. id enim supra posuit.
13. Morte, & c. i. occidetur, scilicet, per sententiam iudicis. Sanguis. Chald. reatus mortis.
17. Superabundantiam, id est, aliquid supra sortem, quæ vulgo Capitale dicitur.
20. Anima. i. homo. Non portabit, & c. Chald. non punietur ob peccatum patris. Not. hic neminem à Deo puniri ob parentum peccata; sed puniri tamen aliquando patres in filiis & nepotibus, vt alibi dicit Scriptura. Vide Exod. 20. Super eum. q. d. secundum eam iudicabitur.
22. Non recordabor. s. vt condēnem. In iustitia, id est, propter iustitiam. Viuet, scilicet, hic, & in futuro.
24. Non recordabuntur. s. vt pro iis remuneretur æterna vita. In prauaricatione, id est, ob prauaricationem. In Ipsis. i. propter ipsa.
25. Aqua, id est, recta.
27. Viuificabit. 70. custodiet.
30. Idcirco, scilicet, quia iustus sum. Ruinā, id est, perniciem.
31. Nouum. Chald. timēs. Spiritum nouum. Chald. spiritum timoris. Moriemini, id est, facitis dignā morte, seu condemnatione?

CAP. XIX.

2. **M**Ater. s. synagoga, vel Ierusalē. Leana. pro, velut leana. s. fortis, & confidens. Leones. s. viros fortes, seu rapaces, & oppressores.
3. Vnum, scilicet, Ioachaz fratrem Ioachim. Leunculis, id est, principibus. Comedere. Chald. occidere. sic infr. Leo, id est, Rex.
4. Non absque, & c. Heb. & Chald. in reti ipsarum captus est.
5. Vnum, scilicet, Ioachim.
7. Viduas facere. s. ciuitates hominibus, vel faminas. s. occisis viris. Earum. Heb. Chald. & 70. eorum. s. hominum. Plenitudo, id est, quidquid in ea erat. A voce, & c. i. ob scruitiam eius.
8. Vulneribus. Heb. & Chald. reti. Carcerem. inde tamen eductus, & in Ierusalem reductus, in ea occisus: quidam tamen id de Ioachim intelligunt.
10. In sanguine tuo. i. ob regiam stirpem, seu nobilitatem. 70. quasi flos mali granati. Super, id est, prope. Aquam. q. d. loco optimo. Aquis, id est, populis, vel rerum copia.
11. Virgæ, & c. q. d. multos habuit Reges. Solida. 70. fortes.

12. Ira, scilicet, Dei. Ventus, scilicet, Chaldaeorum exercitus. Ignis, id est, calamitas. Chald. populi fortes, vt ignis.

13. In desertum. pro, velut in desertum.

14. Ignis. i. perditio. Virga. s. Sedecia, ob cuius scelera destructa est. Non fuit, & c. q. d. nec relictus est regni successor. Planctus est, id est, prophetia lamentationis. Erit in planctum, id est, incidet in magnam miseriam, scilicet, Ierusalem, seu synagoga.

CAP. XX.

1. **S**Eprimo, scilicet, capti Iechoniz.
3. Nunquid, id est, itane. Non respondebo, scilicet, quod vultis, vel quicquam.
4. Iudicas. i. condemnas, seu arguis.
5. Leuavi manum, id est, iuravi, vel potentiam ostendi.
7. Offensiones. Chald. & 70. abominationes, scilicet, idola, vel scelera. Oculorum suorum. Chald. à conspectu suo.
8. Dixi, id est, statui, vel cogitavi. q. d. dignos iudicavi supplicio.
9. Feci, id est, abstinui à punitione. sic infr. vide ver. 22. Violaretur, id est, malè audiret, quasi non potuissim liberare.
11. Viuet. Chald. viuet vita æterna, scilicet, si debere seruentur.
12. Signum, scilicet, religionis, seu pacti, vel amoris mei erga eos.
13. Iudicia. i. leges. 70. iustificationes.
17. Interficere, scilicet, omnes.
18. Patrum vestrorum, id est, quæ obseruant patres vestri. Iudicia, id est, mores, seu leges, scilicet, quas seruant iniquas.
20. Sanctificate, id est, sanctè colite.
23. Leuavi, & c. q. d. minatus sum, seu statui facere, omnino facturus, nisi oratio impedisset.
25. Ergo. pro, ergone. q. d. itane erant præcepta non bona, vt contemnenda ab eis essent?
26. Et posui, & c. q. d. Itane munera, quæ iussi offerri pro peccatis, polluta erant, vt mihi offerre non debuerint, sed idolis potius? Offerrent, id est, offerre iuberentur. Et scient, pro, vt scirent. Dominus. s. seruans eos.
27. In hoc, scilicet, quod sequitur. Blasphemauerunt. Chald. & 70. irritarunt.
28. Irritationem, scilicet, qua me irritabant. 70. furorem.
29. Quid est, & c. q. d. quis vos docuit ista? Excelsus. hoc nomine significabant loca edita, vbi idola colebant, seu altaria illic constructa. Vocatum, scilicet, ab illis.
30. Post. i. sequentes. Offendicula. vide supr. Respondebo. pro, vt respondeam?
33. Effuso, scilicet, in vos per flagella.
35. Desertum, scilicet, quod est inter Iudæam & Chaldæam. Populorum. s. pertinet deserta ad vicinos populos. vel q. d. vbi non sunt homines.

Iudicabor, id est, expostulabo, vel puniam. Chal. vindictam de vobis sumam.

37. Vinculis, pro, vincula. q. d. cogam stare pacto.

39. Ambulate, pro, ambulate sanè. q. d. facite quod lubet, non impunè feretis. Idolis vestris. sub. puniam vos, vel conuertam tamen vos.

40. Domus Israël. i. Ecclesia Christi. Initium. 70. primitias. Decimarum. Chald. ciborum. 70. separationum. i. rerum quas mihi offerendas separabit. Sanctificationibus. i. sacris.

41. Sanctificabor. i. sanctè colar.

46. Stillæ. i. vaticinare. effundendo verba, more pluuiæ. Chal. doce. 70. aspice. Saltum. f. Ierusalem plenam ciuibus, vt saltus arboribus frugiferis, & infrugiferis, seu viridibus, & aridis. f. bonis, & malis. Meridiani. f. ad Austrum est Ierusalem respectu Chaldææ.

47. Facies. i. homo. Ab Austro, & c. i. à Iudæa in Chaldæam ducti captiui. Nec exstinguetur. i. extingui poterit ab aliquo.

49. A a 2. Heb. ahah. vnica dictio. Dicunt. i. solent dicere. Per parabolas. q. d. ita obscurè, vt non intelligamus.

CAP. XXI.

2. **S**Tilla. vide suprà, cap. 20. Sanctuaria. i. Stemplum.

3. Gladium. f. exercitum Chaldæorum. Iustum, & impium. i. omnes.

4. Pro eo autem, & c. q. d. si meos sic punio, quanto magis alios?

5. Irreuocabile, scilicet, ante completam punitionem.

6. In contritione, & c. id est, vt solent quibus dolent lumbi. In amaritudinibus, id est, amare. 70. in doloribus.

7. Auditu. i. rumore de calamitate Ierosolymitana. Infirmabitur. Chald. obscurabitur. 70. exanimabitur. Fluent. f. præ sudore, vel lotio.

Venit. f. calamitas, vel exercitus.

9. Limatus, id est, tersus.

10. Splendeat, adeoque terreat. Moues. f. loco. q. d. destruis regnum populi mei. Succidisti, pro, succides. f. o gladiè.

11. Ad laeuigandum, pro, laeuigatum. 70. paratum. Manu. f. hostis.

12. Factus est, pro fiet. i. exeret ad punitionem. Plaudet. f. more dolentium.

13. Probatus. f. gladius. Et hoc. f. apparebit. 70. & quid. ferit. Sceptum. f. Iuda. Non erit. Sceptum. q. d. deficiet regnum Iuda.

14. Percute, & c. f. in signum doloris, vel indignationis meæ. Duplìter, & c. q. d. multiplicitè interficiet.

15. Amicti. f. manu tenentis capulum. Chald. acuti.

16. Appetitus. i. impetus. q. d. in quamcumque partem voles, pro, volet is qui te vibrat.

19. Pone, id est, designa. Vna, scilicet, Chaldæa. Capiet, scilicet, Chaldæus. Capite. f. vbi vna via se in duas diuidit.

20. Viam. f. vnam. Ad Iudam. f. alteram viam ducentem.

21. Commiscens. f. more fortibus vtentium: vel frequenter iacens in altum, vt videat in vtram partem cadant.

22. Aperiat os, id est, clamet.

23. Otium. q. d. videbitur Iudæis res otiosa, & sine periculo. Iniquitatis. i. violati fœderis per Sedeciam. Capiendum. f. Ierusalem.

24. Recordati estis. q. d. ita apparuerunt, vt coacti sitis aduertere, & recordari: vel, fecistis venire in memoriam hostibus. Reuelastis. i. fecistis apparere. Cogitationibus. 70. adinventionibus, seu studiis. Manu, scilicet, Chaldæorum.

25. Dux. Chald. princeps. Sedeciam intelligit. Iniquitatis. f. puniendæ.

26. Cidarim. f. Pontificis. Coronam, scilicet, Regis. q. d. auferretur & sacerdotium, & regnum. Humilem. f. Ioachim qui postea restitutus. Sublimem. f. Sedeciam.

27. Iniquitatem, id est, penam iniquitatis, vel ob iniquitatem. Ponam, id est, deponam, vel vlciscar. Veniret, scilicet, Nabucodonosor. Iudicium, id est, facere vindictam. Tradam. f. Iudæam, vel iudicium.

28. Opprobrium. f. quo affecerunt Iudæos: vel idola intelligit.

29. Viderentur. f. à tuis vatibus. Mendacia, scilicet, prosperitas, cum sis puniendus. Dareis, id est, proiiceris.

30. Reuertere. f. o Chaldæe, qui es velut gladius. In loco, pro. f. in locum.

31. Insipientium. Chald. impiorum.

32. Erit, scilicet, effusus.

CAP. XXII.

2. **I**Vdicas, id est, arguis, seu condemnas. q. d. Iargue, inrepa. Sanguinem. Chald. in cuius medio effunditur sanguis.

3. Tempus. f. punitionis. Contra semetipsam. i. in sui perniciem.

4. Tuos. Chald. interitus tui. Annorum, scilicet, quibus eris in captiuitate. Dedi, pro, dabo.

5. Nobilis, & c. id est, nobilitate flagitiis, & calamitatibus.

6. Brachio suo. Chald. fortitudine sua.

7. Contristauerunt. 70. oppresserunt.

10. Verecundiora, id est, pudenda vxoris. vide Leuit. 18. q. d. habuerunt rem cum nouercis.

Immunditiam, & c. q. d. itemque cum menstruatâ.

12. Auare. i. causa auaritiæ. f. ad spoliandum.

13. Complosi, scilicet, more irati, & punire volentis.

14. Sustinebit. i. ferre poterit flagella, Præ-

ualebunt, id est, poterunt se defendere. Diebus, scilicet, calamitosis.

16. Possidebo, id est, subiugabo, utique in te iure domini in seruum.

20. Congregatione, &c. id est, ut solet congregari argentum, &c. Conflandum, id est, liquefaciendum.

24. Ei, scilicet, vrbi, vel regioni. Compluta, q. d. rigata, seu lota. Furotis, scilicet, Dei, q. d. Deo irascente.

24. Prophetarum, s. falforum. Chal. scribarum. 70. ducum. Pretium, i. pretiosa. Chal. gloriam. 70. honores. Multiplicauerunt, s. occisus viris.

26. Intellexerunt, 70. distinxerunt. Coinquinabar, i. prophane tractabar. Chal. profanabatur voluntas mea.

28. Linebant, &c. i. agebant, ut qui liuit sine temperamento, agit mala fide. Temperamento, i. mistura palearum ad operis firmitatem, q. d. iubebat homines esse securos, & bene sperare.

29. Iudicio, id est, causa, seu iustitia.

30. Sepem, i. orationem ad me placandum. Chal. opera bona. De illis loquitur, quos reprehendit, alioqui erat Ieremias, & Baruch, & alij quidam boni.

31. Effudi, &c. prat. pro futuris.

C A P. XXXIII.

2. **D**Va, scilicet, Israël, & Iuda. Matris, s. synagogæ, vel Saræ.

3. Fornicata, s. cultu idolorum. Subacta, 70. collapsa, s. virginum erecta sunt, violatarum laxa. Pubertatis. Heb. virginitatis, sic & infra.

4. Oola, i. tabernaculum eius. Heb. Aholah. Maior, s. numero, nempe Israël. Oolibah, id est, tabernaculum meum in ea. Heb. Aholibah. Minor, non est Heb. nec in Complut. sed in 70. Intelligitur verò Iuda, quæ minor numero quam Israël. Eas, scilicet, vxores.

5. Super me, id est, contra me, qui eram vir eius. Chal. à cultu meo. 70. à me. Propinquantes. Chal. vicinos sibi.

6. Cupidinis, id est, expetibiles.

7. Super eos, i. cum eis. Electos, pro, nempe electos. Immunditiis. Chal. cultu idolorum.

8. Illi, scilicet, Ægyptij. Dormierunt, &c. q. d. docuerunt eam cultum idolorum. Fornicationem, id est, cultum idolorum. Chal. idola.

10. Ignominiam. Chal. nuditatem. s. pudenda. Famosa, i. nobilitate flagitiis, plura, pro singulari, vel q. d. ut famosa mulieres. Iudicia, 70. ultiones.

11. Suam, scilicet, augens.

12. Præbuit, scilicet, se, vel fornicationem.

17. Mammarum, id est, amatorum: verti poterat ex Heb. amorum. Et saturata, id est, satiat, s. fornicatione idololatriæ. Chal. donec detestata est eos anima eius.

20. Quorum carnes, &c. per hæc significat metaphoricè maximam idololatriam.

21. Visitasti, i. reperisti. Chal. recordata es.

24. Iudicium. Chal. ultionem. Iudicabunt. Chal. vltiscuntur. Iudiciis. Chal. legibus.

25. Zelum, i. indignationem. Chal. ultionem.

In te, id est, contra te. Exercent, pro, exercebunt. In furore, id est, irati. Nasum, &c. q. d. reddent te turpissimam. Nouissimum, i. plebs infima, vel postremo relictæ.

26. Vasa, id est, instrumenta. Gloria: forte templum intelligit.

27. Requiescere, id est, cessare. De terra, scilicet, allatam. Eos, scilicet, deos.

28. De quibus satiata. Chal. quos detestata.

30. Fecerunt, pro, facient.

31. Calicem, id est, supplicium. Eius, id est, quo punita est.

32. Profundum & latum, id est, grauissimum supplicium. Quæ est capacissima, id est, maximam: vel pro, capacissimus, scilicet, calix, qui Heb. est faminei generis.

34. Fragmenta. s. testas vasis. q. d. prorsus totum calicem. Lacerabis, s. præ mæore.

35. Corpus, id est, tergum. Scelus, id est, sceleris pœnam.

36. Nunquid, &c. q. d. nonne æquum est, ut arguas, &c.

37. Sanguis, s. iniquè ab eis effusus. Deuorandum, id est, comburendum.

38. Mihi, id est, contra me. Polluerunt, s. peccatis, vel statuis idolorum.

39. Hæc, id est, quod sequitur, vel q. d. tantum scelus, s. proxime dictum.

40. Ad quos nuntium miserant. Chal. misso nuntio ad eos, s. Chaldaeos, vel Sabæos.

42. Deserto, s. Arabia. Eorum. Heb. earum.

43. Attrita, id est, assueta. Chal. inueterata.

45. Viri, &c. q. d. faciam, ut sint qui talia iuste puniant. Iusti, s. quantum ad ultionem iustam, alioqui enim erant idololatriæ Chaldaei. Quidam tamen ad personas diuinas referunt.

46. Multitudinem. Chal. exercitum. Tumultum. Chal. interitum.

48. Mulieres, id est, gentes. Chal. prouincia.

49. Scelus, id est, sceleris pœnam. Peccata, id est, pœnam peccatorum. Idolorum, id est, cultus idolorum.

C A P. XXXIII.

1. **N**Ono, scilicet, capti Iechonia, vide cap. 33.

2. Nomen, scilicet, quota sit dies. Confirmatus, id est, roboratus. Hodie, scilicet, die decima (de qua supra) obsidebatur.

3. Per prouerbum, id est, parabolicè. Irritricem, id est, me irritantem.

4. Frustra, scilicet, carnis significantur varij status hominum, velut coquendi calamitatis igne.

Electa, pro, & electa quæque. Ossibus plena, intelliguntur viri fortes. 70. excarnata ab ossibus, scilicet, ossa non intra ollam ponenda erant, sed subtus, vt infra indicatur.

5. Pinguisimum, &c. q. dicat, assume illa, quæ dixi ex pecore pinguisimo. Sub ea, scilicet, olla. Quidam tamen intelligunt ponenda intra ollam sub reliquis partibus. Efferbuit, &c. pro, efferueat, & discoquantur, &c. Discocta, id est, valde cocta.

5. Rubigo, quidam spumam intelligunt: sed vide infra, vbi de vacuæ rubigine dicitur. Per partes, &c. q. d. vnum post alium perde. s. ô hostis. Non cecidit, &c. q. d. sine vilo defectu.

7. Eius, id est, ab ea effusus. Super limpidissimam, q. d. loco aperto, & non occulte peccauit, sed palam, & præmeditatè.

8. Dedi, &c. q. d. & ego etiam apertè puniam.

11. Rubigo, i. malitia. Chald. peccata.

12. Nimia rubigo. Chald. operantes malum.

13. Prius donec, pro, priusquam.

14. Veniet, s. quod dixi. Transiam. i. prætermittam quod dixi. 70. differam.

16. Tollo, scilicet, per mortem. Desiderabile, &c. i. rem tibi carissimam. s. vxorem. Plaga. Chald. peste.

17. Mortuorum, s. clamore, & eiularu. Corona. i. tyara, seu vitta, qua caput tegere solebat: lugebant enim mortuos aperto capite, & nudis pedibus. Chald. frontalia. 70. comas. s. solebant radere, aut condere caput lugentes: sic etiam infra. Velabis, s. more lugentium.

18. Locutus, s. liquid mihi accidere deberet. Feci que manè. i. postridie. Præceperat. s. de non lugendo, &c.

21. Polluam. i. profanari à Chaldeis permittam. Superbiam. i. de quo superbitis. Chald. gloriam. Imperij. Chald. & 70. fortitudinis. Pauet. i. timet, ne amittat.

22. Fecit. s. Ieremias. Heb. Chald. 70. & Complut. feci, & ita legit Hier.

23. Coronas. vide suprâ. Ad fratrem. s. conuersus. Chald. super fratrem.

24. Portentum. Chald. signum. s. futurorum.

26. Annunciet, scilicet, quæ acciderint Ierusalem.

27. Silebis, sed, scilicet, argues audacter eorum peccata.

CAP. XXV.

3. Pollutum, id est, prophanatum, scilicet, à Chaldeis.

4. Orientalibus, scilicet, Chaldeis. Caulas. Chald. palatia. 70. tentoria.

5. Rabbath, scilicet, Philadelphiam Syriæ, secundum quosdam.

8. Omnes gentes, q. d. nihil habent præ ceteris egregium, sed similiter obnoxij calamitatibus, & Chaldeis subiecti.

9. Aperiam humerum, Chald. conteram fortitudinem.

10. Filiis Orientis. s. dabo eas. Filiis, id est, populo. Eam. s. terram.

16. Interfectores. Heb. Kerethim, quo nomine vocantur qui 2. Reg. 8. Cerethi dicuntur. vide ibi. Quidam putant Cerethæos fuisse nobilem quādam Philistinorum familiam. 70. hic Cretenses vertunt, sed quos intelligant incertum.

CAP. XXVI.

1. Vndecimo, scilicet, capti Iechonia.

2. Populorum, id est, ad quas populi multi confluxebant. Conuersa. s. illa populi frequentia, & negotiatio.

4. Radam. i. verram. Dabo eam, &c. q. d. faciam, vt in ea relinquatur sola rupes.

5. Erit. s. ipsa. q. d. expandentur in ea retia ad solem, vt solet in deserto loco.

6. Filia. i. villæ ei subiectæ in continenti.

7. Regum, scilicet, ei subiectorum: vel q. d. potentissimum.

9. Vineas: genus est instrumenti bellici. Chal. tormentorum percussiones.

11. Nobiles. i. elegantes. Chald. fortes.

14. Vitra, scilicet, qualis nunc es.

16. Exuias. Heb. & Chald. pallia. 70. coronas, seu diademata.

18. Pauoris. Chald. & 70. ruina.

19. Abyssum. Chald. exercitum. Aqua, id est, calamitates, vel milites. Chald. populi.

20. Lacum, id est, foueam. s. sepulcrum. Semperiternum. i. iam dudum mortuum, seu à multis seculis, vel in multa secula, vel intelligit damnatos ad inferni supplicia. Nouissima. Chald. infima. 70. profunda. q. d. terræ visceribus, vel inferno. Sicut solitudines, &c. scilicet, eris. Gloriam, &c. q. d. cum restituerò Ierusalem, vel manifestauerò in mundo potentiam meam. Chald. gaudium in terra Israël dabo.

CAP. XXVII.

2. Negotiationi, &c. Chald. quæ suppeditat negotiationem, populis, & insulis multis. 70. emporio populorum ab insulis multis.

4. Corde. i. medio. Finitimi, pro, termini tui. s. in mari sunt: vel q. d. vicini tui. Impleuerunt, &c. q. d. pulcherrimam te fecerunt.

5. Tabulatis maris. i. pontibus, vel nauibus. Malum. s. nauis. Ebore. s. cæleta ebore. Pratorio. Chal. coopertoria in modum theatri. Insulis Italiæ. Chal. prouinciæ Apuliæ.

7. Varia. s. texta opere plumario, seu phrygionico. Insulis Eliſa. Chald. de prouinciâ Italiæ. Aradij, Heb. Aruad, insula est prope Tyrum.

9. Giblij. Heb. Gebal. Quidam Biblij legunt à Biblio ciuitate Phœniciæ prope Berytum, non

longè à Tyro & Sidone. Habuerunt. pro, exhibuerunt, vel procurarunt.

11. Pigmai. Chald. Cappadoces. 70. Medi.

13. Thubal, & Mosochi, id est, Hispani, & Cappadoces.

14. Domo Thogorma. Chald. prouincia Germaniæ. Quidam Phrygiam, seu Turciam interpretantur.

15. Dedan. vrbs est Idumææ. 70. Rhodiorum. Negotiatio manus tuæ, id est, tecum mercaturam exercuerunt. Hebeninos, id est, ligna hebenina. Chald. pauones.

16. Operum. Chald. diuitiarum. 70. mercatus. Guttani, s. myrrha. Scutulara. Chald. acu picta. Chodchol. genus est lapidis pretiosi. Chald. lapides pretiosos.

17. Primo. i. optimo, seu præcipuo.

18. Pingui. Chald. dulci condito.

19. Staeten. & hæc myrrha est. Calamum. s. aromaticum, vulgò cannella. Negotatione eam. Chald. mundinis tuis.

20. Tapetibus ad sedendum. Chal. vestibus pretiosis ad equitandum. 70. iumentis electis ad currus.

23. Aran, & Cherne. Chald. Charræi, & Canæi. 70. Charran, & Chana. Chelmad. Chal. Media.

24. Multifariam. Chal. in omni generis rebus eximius. In volutibus. lege, inuolutis. Chald. pallis. Cedros, id est, naues ex cedro.

25. Principes tui, scilicet, ducebant.

26. Aquis, pro, aquas. s. calamitarum. Remiges, id est, gubernatores vrbis. persistit in metaphora nauis.

27. Diuitiæ tuæ. s. diripientur. vel iunge cam, cadent. Tenebant. pro, qui tenebant.

31. Radent. pro, radendo caput, facient.

32. Ut Tyrus, id est, vrbs Tyro similis. Obmutuit. i. perdidit & vocem & vitam.

34. A mari. 70. in mari. Chald. quæ habitabas in mari.

35. Tempestate, id est, tua calamitate.

36. Sibilauerunt. s. stupentes. Perpetuū. i. longum tempus. 70. annos, vt dicitur Isa. 23. vel q. d. nunquam ad pristinum statum redibis.

CAP. XXVIII.

2. **D**ixisti, id est, cogitasti. Deus. i. velut Deus. Sedi. pro, sedeo.

3. Ecce Ironice. 70. nunquid.

4. In. 70. nunquid in. Fortitudinem. Chal. diuitias.

5. In. 70. aut in. Fortitudinem. Chald. exercitus. Robore. i. opibus. Chald. copiis.

7. Polluent. Chal. dissipabunt. 70. sternerit.

8. Detrahent, scilicet, in foueam.

10. Incircumcisorum. i. infidelium. Chald. impiorum. s. qualem impij merentur. Alienorum. i. extraneorum, seu inimicorum.

11. Signaculum similitudinis. i. signata seu ex-

pressa similitudo, scilicet, Dei. Hæc ad diabolum diriguntur.

13. Lapis, & c. per hæc intelliguntur ornamenta spiritualia Angelorum ante casum. Opus decoris, id est, pulchritudinis ornamenta. Foramina, scilicet, auri, quibus gemmæ inclusæ. quidam tibias intelligunt.

14. Extentus. s. alis sapientiæ. Protegens. s. inferiores illuminans, vel tegens arcam testamenti. q. d. representans per Cherubim templi. Lapidum, scilicet, Angelorum.

16. Negotationis, scilicet, mentis cogitationum. Perdidit, id est, proieci.

17. In decore, id est, ob decorem.

18. Posuisti, id est, contaminasti. Sanctificationem, id est, sanctitatem. In cinerem. i. contemptibilissimum.

19. Non eris, scilicet, qualis eras.

21. Sanctificatus, id est, glorificatus per opera iustitiæ vlciscentis.

23. Sanguinem, id est, eadem.

24. Amari tudinis. i. affligens, & contristans.

26. Securi. s. ab hostibus, & molestiis.

CAP. XXIX.

1. **D**ecimo, scilicet, captiuitatis Iechonizæ. Duodecima. 70. vna.

3. Ad te. pro, tibi. s. faciam quæ sequuntur. Draco. i. cete. Memetipsum. s. regem. vel q. d. qui ita superbis quasi teipse fecisses.

4. Frænum. Heb. & Chald. hamum. Pisces. i. populum, seu Ægyptios.

5. Colligeris, scilicet, ex ea dispersione.

6. Baculus, & c. id est, infirmum præsidium. s. contra Chaldæos.

7. Apprehenderunt. s. Iudæi. q. d. confisi sunt tuo auxilio. Eorum, scilicet, cadentium.

9. Fluius. s. Nilus. Chald. Regnum meum est, & ego subiugauit illud.

10. Flumina, id est, Nili riuos. Ad terminos. pro, a terminis. ibi enim Siene. vel vsque, pro, nempe vsque.

14. Phatures. Metropolis Ægypti erat.

16. Fugiant. alludit ad factum Sedeciæ, qui fædus initum cum Chaldæis violauit.

17. Vicesimo, & c. Vide cap. i. quid dixerim. Illud enim mihi etiā ex hoc loco videtur confirmari posse. Vna, id est, prima.

18. Decaluatum. s. ex gestatione galeatum, vel oneribus. Et mihi. No. seruientes regi fideliter in bello iusto Deo seruire, etsi id non cogitent. placent enim Deo honesta & iusta.

20. Et operi. 70. pro ministerio. Eam. s. Tyrum. Hinc apparet iam fuisse impletum quod Deus suprâ minatus fuerat Tyro.

21. Illa, scilicet, liberationis Israël. Cornu. i. robur, & dignitas. Apertum os. i. loquendi libertatem. vel, si ad Christum referatur (nam

Ezechiel non vidit reditum à Babylonia) significat tunc credendas, & intelligēdas prophetias, vel illa die, scilicet, punitorum Ægyptiorum, quod non multo post factum.

CAP. XXX.

2. **V**Æ dici, id est, ò diem infelicem. 70. ò ò dies. Chald. vñ ob diem.
3. Nubis, id est, turbulentus. Gentium. f. per-dendarum.
4. Gladius, scilicet, Chaldæorum. Æthiopia, scilicet, vicina Ægypto.
5. Lydi fortè venerant ad opem ferendam Ægyptiis. Omne reliquum vulgus. Chald. omnes coniuncti eis. Chub. i. Arabes. Foederis, id est, confederata.
6. A turre. pro, vsq; ad turrim. Ea. f. Ægypto.
7. In medio, id est, instar. vel significat vicina etiam dissipanda.
9. Trieribus. i. triremibus, seu nauibus. Chald. legionibus. Die, scilicet, calamitatis. Veniet, scilicet, calamitas.
12. Aridos. s. vt possint transire milites. Alienorum. Chald. impiorum.
13. Memphi. vulgò Cairum dicitur.
17. Ipsæ. 70. mulieres. fortè intelliguntur vrbes ipsæ.
18. Nubes, scilicet, calamitatum obscuritas. Chald. velut militum nubes.
20. Vndecimo. f. capti Iechonia.
21. Brachium. Chald. fortitudine.
22. Brachium forte. Chald. principes fortissimos. Confractum. pro, confringendum.

CAP. XXXI.

1. **V**Ndecimo. f. capti. Iechonia. Vna, id est, prima.
2. Magnitudine. Chald. fortitudine. 70. celsitudine.
3. Assur. alij putant significari Regem Assyriorum. Ego Pharaonem puto, seu Ægypti Regem. sic enim etiam vocatur Isa. 52. fortè quòd Ægyptij ex Assyriis oriundi. certè ad finem capitis dicitur, Ipse est Pharaos.
4. Aquæ. alludit ad aquas Nili. significatur verò copia diuitiarum, & militum, magnaq; ditio etiam longè protensa. Eius. f. Abyssus. Emit. f. illa Abyssus opum. Ligna, id est, homines. Regionis, scilicet, Ægypti, seu sibi subiectæ. Arbuta. Chald. exercitus.
6. Volatilia, &c. per hæc significatur concursus multus populi per mare, & terram, in Ægyptum causa negotiandi.
8. Cedri, &c. vel hyperbole est, vel intelligitur illum superbè sic putasse. s. neminem sibi parem. quâquam hæc ad Luciferum præcipuè videantur referenda, qui putatur fuisse supremus Angelorum.

9. Æmulata sunt, &c. q. d. poterant inuidere ei quæcunq; in mundo pulchra. Voluptas. Heb. Heden. sic infra.

11. Eum. f. Pharaonem. Fortissimi, scilicet, Nabucodonosor. Ei. f. quod meretur.

12. Alieni. i. externi populi, seu milites.

13. Ruina. q. d. trunco humi iacente. perstat enim in metaphora arboris.

14. Vltimam. i. profundam. f. sepulchrum, vel infernum. Lacum. i. sepulchrum. Chald. lacum domus perditionis, scilicet, infernum.

15. Induxi lucum. f. ei, vel eius regioni. Chal. luxerunt eum. Abyssus. f. calamitatis, seu supplicij. Chald. tribulatione. Libanus. i. regio Ægypti, vbi creuerat. vt in libano cedri.

16. Consolata sunt. f. eum. 70. consolabantur eum. Infima, scilicet, possum. q. d. deiectum, & punitum.

17. Nam &c. pro, sed &c. & Heb. etiam. Ad interfectos. Chald. cum interfectis. Sedebit. pro, qui sedebat.

18. Incircuncisorum. Chal. peccatorum. Ipse est Pharaos, &c. q. d. quæ hæcenus dicta sunt, de Pharaone & eius populo intelliguntur.

CAP. XXXII.

1. **D**Vodecimo, scilicet, capti Iechonia. f. paulo post euerfam Ierusalem.
2. Gentium. i. inter gentes versanti. Draconi, id est, ceto. Ventilabas cornu. f. more tauri. q. d. abutebaris potentia in tua ditione. Aquas, id est, populos. Flumina. i. regiones. Eorum. f. populorum. 70. tua.
5. In terram. f. insepultum. Super te. i. tuum, & tuorum cadauera.
6. Ex te, id est, sanguine tuo.
7. Operam, &c. q. d. sequetur magna in tuo regno mæstitia. f. luce significare solet scriptura prosperitatem & lætitiā: contraria verò obscuritate, & tenebris.
8. Super te, id est, propter te.
9. Irritabo. i. faciam, vt irascantur tibi. Con-tritionem. 70. captiuitatem.
10. Super facies. i. ante facies. f. ipsi vidētibz te cædi. Pro anima sua. i. timentes vitæ suæ.
12. Superbiam. i. opes, gloriam, & dignitatem.
13. Erant super. i. pascabantur iuxta.
14. Quasi oleum. i. quietas, & puras.
15. Plenitudine. i. habitatoribus.
16. Est, pro, erit. Eum. Heb. eam. f. Ægyptum. Filia. Chald. villa. sic & inf.
18. Detrahe, id est, prædic detrahendam. Vltimam. i. infimam. f. sepulchri. Lacum. i. sepulchrum. erant sepulcra velut cisternæ, vt etiam nunc sit in quibusdam ecclesiis.
19. Quo, id est, quonam, quasi dicat, cui te ò Ægypte præfers? Pulchrior. Chald. potentior. Incircuncisis. Chald. peccatoribus. sic & inf.

20. Attraxerunt, scilicet, ad mortem. Eam, f. Egyptum.
21. Loquentur, &c. q. d. cōuersabitur illic cum sui similibus.
22. Ibi, f. in sepulchro, vel potius inferno.
23. Data, i. posita. Viuentium, id est, fidelium. Chald. Israël. sic & inf.
24. Sui, i. eius. Portauerunt, &c. i. dederunt vitæ ignominiosæ penas.
25. Illius, scilicet, populi.
26. Mosoch, i. Cappadoces. Thubal, i. Iberi, seu Hispani. Quidam, tamen Italos intelligunt. Illius, scilicet, multitudinis.
27. Cum armis suis, &c. q. d. in lecto seu domi suæ naturali morte. Et fuerūt, &c. q. d. eorū ossa propter illorum peccata projicientur insepulta.
28. Tu scilicet, o Pharaon.
30. Aquilonis, f. Assyrii, & Chaldaei. Venatores, Heb. & Chald. Sidonij.
32. Dedi, sper eos, q. d. ego sum vsus eorū ministerio contra Israël, sed illi abusi potentia sua.

CAP. XXXIII.

2. **G**ladium, i. hostes. De nouissimis suis, id est, infimis, Chal. de medio sui.
4. Obseruauerit, i. cauerit sibi. Sanguis, &c. q. d. ipse sibi est causa mortis.
5. In ipso erit, id est, ipsi imputabitur mors sua, scilicet, si occidatur.
6. Animam, i. aliquem. In iniquitate, id est, ob iniquitatem. Requiram, q. d. illum puniam, vt homicidam.
8. Dicente, scilicet, per te.
10. Super nos sunt, q. d. grauant nos.
12. Viuere in iustitia sua, 70. saluari.
13. Viuat, Heb. Chald. & 70. viuet, quasi dicat, saluabitur.
15. Restituerit, f. pauperi. Vitæ, i. ad vitam ducentibus, scilicet, æternam.
17. Æqui ponderis, id est, æqua, 70. recta. Et ipsorum, pro, immo ipsorum. Iniusta, Chald. & 70. non recta.
18. In eis, id est, propter eas.
22. Donec, pro, cum. Non filii, q. d. liberè locutus sum vt qui prædixissem, quæ videbant impleta ipsi.
24. Ruinosi, i. desolatis locis. His, pro, illis. Vnus, scilicet, Dei cultor. Possessionem, scilicet, perpetuam.
25. In sanguine, id est, cum sanguine, f. contra legem. Immunditias, id est, idola. Chal. cultum idolorum.
26. In gladiis, id est, cum gladiis, f. ad effundendum sanguinem.
27. Cadent, id Godoliæ accidit.
31. Quasi si, &c. id est, multi simul. Chald. vt solent discipuli. Canticum, q. d. contemnunt, seu rident.

CAP. XXXIII.

4. **C**onsolidastis. Chal. & 70. confortastis. Abiectum, Chal. & 70. errans. Potentia, i. sauitia, q. d. tyrannicæ.
5. Pastor, f. suum officium faciens.
10. Super pastores. Chald. super gubernatores mittam furorem meum.
12. Nubis, & caliginis, id est, calamitoso.
13. Riuis, 70. vallibus. Sedibus, Chald. & 70. habitationibus.
16. In iudicio, id est, vt par est.
17. In iudicio, i. discerno, seu causas iudico. Inter pecus, &c. Chal. inter virum, & virum, peccatores, & impios.
18. Nonne, &c. Hæc ad gregem, de quo proximè, scilicet, ad malos dicuntur.
20. Pecus pingue, &c. Chal. virum diuitem, & pauperem, 70. ouem fortem, & infirmam.
21. Impingebatis, i. impellebatis, f. pauperes.
23. David, i. Christum, cuius David figura.
24. Locutus sum, adeoque ira fiet.
25. Bestias, &c. i. dæmonum potestatem, & malorum. Securi, &c. q. d. erit pax inter fideles, tuta ab iniuriis vita.
26. Collis, f. Ecclesiæ, 70. montis. Chald. sanctuarij. Benedictionem, Chal. & erūt benedicti. Benedictionis, i. fructiferæ, & non nociuæ.
27. Eorum, scilicet, pecorum, id est, fidelium Christi ouium.
29. Germen nominatum, i. celebrem plantam, f. Christum, vel populum Christianum. Chald. plantationem permanentem, 70. plantam pacis. Imminui, id est, consumpti, 70. pereuntes. Gentium, id est, à gentibus.
31. Homines, q. d. quæ dixi pecora, homines sunt, Chald. domus Israël.

CAP. XXXV.

3. **A**d te, Chal. mitto furorē meū super te.
5. Iniquitatis, i. calamitatis. Chal. retributionis peccatorum, f. cum à Chaldæis obiderentur: his enim se adiunxerant Idumæi.
6. Sanguini, i. cædi. Sanguis, Chald. occidens gladio. Sanguinem, i. consanguineos, f. Iudæos. Sanguis, Chald. effundens sanguinem.
9. Sempiternas, id est, diuturnas.
10. Duæ, scilicet, Israël, & Iuda. Dominus, f. quem timere debueras, & reuereri.
11. Iuxta iram tuam, id est, prout meretur ira tua, 70. secundum inimicitiam tuam. Zelum, i. æmulationem, Chald. æmulationem. Iudicaui, id est, puniero.
13. Super, id est, contra. Derogastis, 70. vociferati estis. Chald. multiplicastis.

CAP. XXXVI.

2. **I**nimicus, scilicet, Idumæus. Altitudines, i. montes. Sempiternæ, i. quæ ab initio mundi fuere, vel semper duraturæ.

3. Ascendistis, &c. q.d. fuistis fabula populi. Opprobrium, scilicet, facti estis.
4. Parierinis. i. locis desolatis, seu dirutis.
5. Zeli. Chal. vltioni. 70. furoris. q.d. valde iratus. Dederunt, id est, vsurparunt. Chald. posuerunt. Gladio. lege. gaudio. Ex animo. Chald. insultatione animi. Eiecerunt, scilicet, habitatores, vel despexerunt.
6. Zelo. Chald. indignatione. Confusionem. 70. opprobrium.
7. Leuauit, &c. i. iurauit. Confusionē. 70. ignominiam. q.d. dabūt pœnas illati opprobrii Israël.
8. Ramos. s. arborum. Veniat, id est, redeat ad vos. Chal. veniat dies, redemptionis.
9. Ad vos. Chald. apparebo. super vos. Conuertar, scilicet, per misericordiam.
11. Maioribus, scilicet, tempore Christi.
13. Deuoratrix, &c. q.d. perdis habitatores tuos.
14. Non comedes, &c. q.d. non poterit id iam dici, quia viuent diu in te.
15. Auditam faciam, id est, audiri permittam. Confusionem. 70. ignominiam. Portabis, &c. id est, patieris.
17. Polluerunt. i. contaminarunt. s. peccatis.
20. Polluerunt. i. dederunt gentibus ansam blasphemandi. Diceretur. s. per irrisionem. q.d. Habent Deum qui eos non poterit defendere.
21. Peperci, &c. q.d. habui rationem honoris mei.
23. Sanctificabo. i. glorificabo. Sanctificatus, scilicet, offensa mea iustitia per punitionem, & misericordia per liberationem. Coram eis. sic Chald. & 70. & Complut. At Heb. coram vobis, errore, scilicet, scriptores.
25. Aquam. s. gratia, vel baptismi.
26. Cor nouum. Chal. cortimens. Lapideum. id est, durum. Chal. impium. Carneum. i. molle, docile, seu, vt Aug. interpretatur, obediens. Chal. timens me, vt faciat voluntatem meam.
29. Vocabo. Chal. benedicam.
30. Ligni. i. arborum. In gentibus, id est, apud gentes. Chald. inter populos.
33. Instaurauero, &c. per hæc præcipue intelliguntur spiritualia.
35. Voluptatis Heb. Heden. Sederunt. Chal. inhabitantur. 70. apparuerunt.
36. Derelicti fuerint. Chal. remanserint.
37. Faciam. s. quod sequitur. Sicut gregem, &c. q.d. vt solet grex pecorum multiplicari, sic multiplicabo homines.
38. Solemnitatibus. s. in quibus magnus pecorum grex ad sacrificia, & hominum multitudo ad celebrationem congregatur.

CAP. XXXVI.

1. **M**anus. Chald. spiritus prophetæ. In spiritu, id est, per visionem, seu virtutem spiritus.

5. Ecce ego. significatur. & Iudæorum liberatio, & corporum futura resumptio.
8. Spiritum, scilicet, vitalem.
9. Spiritus, scilicet, viuificans.
11. Perit, &c. explicatio præcedentis proximæ. Spes. s. in patriam reuertendi. Abscissi sumus. Chald. perimus.
12. Sepulcris, id est, carceribus, scilicet, seruitute, & captiuitate.
16. Lignum. Chald. tabulam. 70. virgam. Sociorum, scilicet, illorum, qui de Benjamin, & Leui. Chald. fratrum. Lignum Ephraim. Chald. qui est tribus Ephraim. Sociorumque. Chald. fratrumque.
17. In lignū vnum. i. coniuncta. In vnionem, id est, vnita, scilicet, tempore Christi. Itemque per eos significati Iudæi, & Gentes.
19. In manu Ephraim. id dicitur, quia primus Rex Ieroboam fuit ex tribu Ephraim, & ferè per Reges è tribu Ephraim gubernati semper decem tribus Israël. Chal. quæ est tribus Ephraim. In manu eius. Hebr. in manu mea. 70. in manu Iuda.
22. Rex vnus, scilicet, Christus.
23. Sedibus. 70. iniquitatibus.
24. David. i. Christus. Iudiciis. i. præceptis.
26. Sanctificationem. Chald. sanctuarium, scilicet, Ecclesiam.
28. In perpetuum. s. in æterna vita, & beata.

CAP. XXXVIII.

2. **G**og. i. Antichristum. Magog. i. exercitus Antichristi, qui maxime constabit Scythis. s. Turcis, Tartaris, &c. Magog à quo Scythæ, filius Iaphet. Genes. 10. ab eo etiam terra dicta Magog. Vide Ioseph. lib. 1. cap. 11. Principem capitis. Chal. principem summū. Mosoch. id est, Cappadocum, vel Moscouitarum. Thubal. i. Iberiæ. s. Aquilonaris quæ iuxta Pontum. Quidam Gog Gothos putant, qui Hispaniam & Italiam subiugarunt, magnamque Asiæ, & Africæ partem.
4. Educam. s. quò voluero. vet. è terra tua. Vide infra cap. 39.
6. Gomer, scilicet, Galaræ. Domus Thogorma. Chal. prouincia Germaniæ.
7. Præpara. scilicet, ad bellum. In præceptum, q.d. præcipe. Chald. & 70. in custodiam.
8. Visitaberis. i. punieris à Deo. Nouissimo, scilicet, prope diem iudicii. Chal. sine. Terram, scilicet, Ecclesiam. Gladio, id est, persecutionibus quas fuerat antè passus.
11. Absque muro. i. non munitam. s. Ecclesiam, quæ non se muris, & vœtibus defendit.
12. Vmbilici terræ, scilicet, Iudææ, quæ in mundi medio sita.
13. Tharsis. Chald. maris. 70. Carthaginis. Leones. Chald. Reges.
14. Scies. Chald. scies vltionem potentia.

tuar. 70. confurges, scilicet, contra eum.

16. Super. i. contra. Eris. f. talis. 70. erit. f. id. Sanctificatus. i. glorificatus. f. te puniendo.

19. Telo. Chald. vindicta. Commotio, id est, turbatio, vel terramotus.

20. Pisces, &c. Hyperbole est, ad significandam calamitatis vehementiam. Sepes. Chald. turres.

21. Eum, scilicet, Gog.

22. Iudicabo, id est, puniam. Sanguine, id est, cæde. Immenfis. Chald. & 70. grandinis.

23. Sanctificabor. i. glorificabor. Notus ero. Chald. manifestabo potentiam meam.

C A P. XXXIX.

1. **S**uper, id est, contra.

2. Circumagam. 70. congregabo. Montes Israel. Apparet ex his, & illis, quæ superiori capite dicta, de exercitu aliquo potentissimi Regis sermonem fieri, qui sit in Iudæam venturus. Id autem factumne iam sit, an sit faciendum, incertum.

6. Magog, id est, Gog. exercitum, vel terram. Insulis, scilicet, ditionis Gog.

7. Polluam, id est, permittam pollui, scilicet, blasphemari, seu prophanari. Israel. i. Ecclesiæ.

8. Venit, & factum est. pro, citò veniet, & fiet quod dico.

9. Arma, scilicet, hostium. Septem. i. multis. Hic planè videre est quàm sit difficilis captu Scriptura, vel id quis intelligat? aut quæ proximè sequuntur.

11. Nominatum. Chal. aptum. Sepulcrum, pro, in sepulcrum. Viatorum. 70. venientium. Chal. vadorum. Maris. Chal. maris Genesar.

12. Mundent, scilicet, cadaueribus. Septem, id est, multis.

16. Ciuitatis. f. vbi, vel iuxta quam sepeliètur. Amona. i. multitudo eius. 70. πολὺν ὄμιλον, id est, cœmiterium, seu cadauerum multitudinem.

21. Ponam, id est, ostendam.

23. In iniquitate, id est, propter iniquitatem. Vniuersi, id est, penè omnes, seu plerimi.

25. Telum. Chal. vitionem.

26. Et portabunt. pro, postquam portauerint. q. d. vbi penas dederint peccatorum suorum.

29. Spiritum. Chald. Spiritum sanctum. 70. furorem.

C A P. XL.

1. **N**ostræ, scilicet, cum Iechonia. Percussa, scilicet, Sedecia capto. Illuc, scilicet, in Iudæam, vel in Ierusalem.

2. In visionibus. q. d. in spiritu, seu per visionem. Montem, scilicet, Sion. Quasi, scilicet, ita apparebat, cum alioqui esset diruta.

3. Vir. f. Angelus, qui representabat Christum Ecclesiæ edificatorem. Calamus mensuræ, pro mensura calami, id est, arundinis. Porta, scilicet,

ædificij ciuitatis, seu templi.

5. Domus, id est, templi. Palmo, pro, palmi. continet autem palmus quatuor digitos coniunctos extensæ manus. Aedificij, scilicet, muri. Calamo vno, id est, eadem mensura, scilicet, tanta erat altitudo, quanta latitudo, immo quanta etiam longitudo secundum 70.

6. Ascendit, scilicet, ad portam muri. Id est, limen vnum. lege, & limen vnum, id est, limen alterum. & sic legit Chald. scilicet, duo limina sunt, inferius, & superius, quod dicitur superliminare. quidam tamen duos postes intelligunt. In latitudine, scilicet, quanta erat muri latitudo.

7. Thalamum, id est, exedram, seu cubiculum. Quinque, scilicet, distantia. Tanta enim erat vnus parietis inter thalamos. Limen portæ, &c. scilicet, portæ vestibuli, quod erat ante portam Orientalem, Intrinsecus, scilicet, eius parietis crassitiem, seu latitudinem.

9. Vestibulum, scilicet, secundum latitudinem, seu altitudinem. Frontem, id est, postem, scilicet, quisque erat vnus cubiti latitudinis. Intrinsecus, scilicet, non vt solent vestibula extra portam.

10. Frontium, id est, postium.

11. Portæ, scilicet, Orientalis.

12. Finis, id est, terminus. Vtrumque, scilicet, ex vtraque parte thalami. Sex, scilicet, vnusquisque.

13. Tectis, scilicet, sine parietis. 70. muro. Ad tectum, scilicet, ex altera parte quantum ad latitudinem. Ostium contra ostium, scilicet, portæ. erant ita dispositæ ordine recto, vt qui per vnā aspiceret, per omnes visum transmitteret: vel significat, thalamorum (quorum tres, alios tres respiciebant) ostia similiter ex opposito esse posita.

14. Frontes. f. thalamorum. Frontē. f. cuiusque.

15. Ante faciem, &c. Hic necesse habeo veniam precari quippe multa præteribo. In his 9. capitibus contentus pauca quædam solum notasse. Fateor ingenuè me non quid intelligere. quid hæc sibi velint, miror quæ si quisquam intelligat. det lector meæ insectiæ quæso veniam.

16. Obliquas. Chal. obruratas. 70. absconditas, scilicet, ex vna parte latas, ex altera strictas. Portam. 70. portam attrij. Ante frontes, &c. Chald. super frontes, capitella. 70. super frontes palmar, hinc & inde.

17. Exterius, scilicet, populi: nam priora de atrio sacerdotum dicta, in quo thalami, seu exedra. Quidam tamen aliter sentiunt, scilicet, priora dicta de atrio immundorum, quod erat extremum omnium. 70. interius.

18. In fronte. Chald. in latere.

22. Sculpturæ. Chald. capitella. 70. palma.

39. Delicto. 70. ignorantia.

42. Vasa, id est, instrumenta.

CAP. XLII.

1. **F**rontes. Chald. postes, id est, quod super postes, scilicet, quantum erat superliminare. Latitudinem. q. d. idque secundum latitudinem templi.

2. Latitudo. f. quantum ad spatium vacuum.

Latera, scilicet, à postibus ad finem vsque parietis vtriusque. Viginti. f. 10. vacui ostij, totidem parietum proximorum, supernè verò item 20. sed superliminare 12. capiebat, nam postis quisque vnus cubiti.

3. Duos cubitos. f. quisque postis vnus cubiti. Sed. f. quantum ad vacuum. Septem. f. hinc inde à poste ad angulum, ita fiunt 20. nam 14. pleni, & 6. vacui.

4. Ante faciem. i. qua parte templum respicit.

5. Parietem. f. quantum ad altitudinem. Domus. i. templi. Lateris. Chald. tabulari. f. erant tabulata circa templum, incipiebant autem, vt videtur, post 6. cubitos ab imo.

6. Latera autem, & c. Chald. Tabulata autem, tabulatum super tabulatum triginta tria, vnde na per ordinem, defixa parieti per circuitum, vt capita trabium requiescerent super illud quod eminebat, nec trabes penetrarent per parietem domus. Quod ego ita intelligo, fuisse deambulatoria affixa templo extrinsecus per tres ordines, quorum quisque 11. habebat tabulata. f. ad Austrum 4. & totidem ad Septentrionem, ad Occidentem verò 3. ad Orientem enim nullum quod esset illic ingressus templi: extabat verò è pariete tantum vt sufficeret trabibus sustinendis ex ea parte, nam ex altera columnis, vt puto, nitentur, quibus tabulata ipsa distinguebantur, alioquin vnum erat continuum in quoque ordine. Bis. i. vnum super alterum. Trigintatium. f. tot erant latera, seu tabulata, vt supra dixi.

7. Platea. i. via. Cœnaculum. i. superiora. Latius. f. muri erant angustiores in parte superiori, vt fit. In medium. Chald. per medium.

8. Spatio. f. inter tres ordines tabulari.

9. Quinque: suprà dixi quatuor, sed nunc comprehendit etiam partem extantem parietis, quod indicant illa verba: Et erat interior, & c. q. d. vnus cubitus, scilicet interior erat intra templi parietem.

10. Gazophylacia. Chald. exedras: quidam putant fuisse Templo affixa, ego puto fuisse prope atrij parietes. Domus, scilicet, erat templum in medio atrij. Atrium verò id circumdabant reliqua atria, scilicet, atrium mundorum, & immundorum. Ostium. q. d. erantque duæ portæ, vnde posset ab orantibus templum videri, scilicet, ad Aquilonem, & Austrum, spatij quæque cubitorum quinque. Quidam putant fuisse in ipso templo.

12. Ad mare. Chald. ad Occidentem.

13. Domus. 70. è regione domus, seu contra domum, id est, templum. Et quod, pro, id est,

quod. Centum. f. includit nunc murorum etiam crassitudinem alioqui suprà dixerat 90. erat enim crassus, seu latus, cubitos quinque, adeoque in duobus angulis longitudinis decem.

14. Centum. f. latior erat ad Orientem, quàm ad Occidentem.

15. Dorsum. Chald. posteriora eius. Ethecas. i. gazophylacia, seu exedras. Hiero. interpretatur solaria, quæ de cœnaculorum parietibus eminent, seu maniana: vulgò parapetti, seu loggie, aut poggiuoli.

16. Terra autem. Chald. idque à solo 70. à pauiamento.

21. Limen quadrangulum. Chald. limina templi quadrata. Aspectus contra aspectum. Chald. sicut aspectus gloriæ.

23. In templo, scilicet, vnum. Sanctuario, scilicet, alterum.

24. Ostiola. i. valvæ, seu fores. vide 3. Reg. 6.

25. Forinsecus, scilicet, ob cælaturas.

26. Secundum latera: explicatio præcedentis.

CAP. XLIII.

1. **G**azophylacium, id est, exedram, seu cubiculum.

7. Peribolus. Chald. paries.

13. Ponant sancta sanctorum, id est, carnes sacrificiorum oblatores.

14. Ibi: vide suprà. Ignoscat mihi lector, si non interpretor quæ non intelligo reliqua multa, & in hoc capite, & sequentibus.

CAP. XLIII.

2. **G**loria Dei, id est, quiddam gloriam Dei representans. Erat ei. Chald. benedictentium nomen eius. Maiestate. Chald. splendore gloriæ.

3. Venit. Heb. & 70. veni. Chald. prophetaui. vide suprà, cap. 9.

5. Interius. f. erat Ezechiel sacerdos.

6. Qui stabat. Heb. Chald. & 70. stabat. q. d. & erat quidam apud me.

7. Dixit. f. Deus. Locus. f. hic est. Fornicationibus. Chald. idolis. Ruinis. Chald. cadaueribus. f. prope templum sepultis, quod non licebat. 70. homicidiis. f. à Regibus perpetratis.

11. Præcepta, id est, rationes ædificij. Custodiant: quomodo, aut quando, valde obscurum etiam nunc: fortè tunc apertum, declarante Propheta.

12. Lex. i. ratio ædificandæ. Montis. f. Sion. Sanctum sanctorum, id est, sacrosanctum. q. d. totus mons sacrosanctus.

13. Verissimo, scilicet, sacro. Cubitum, scilicet, vulgarem. Sinu, id est, medio. Cubitus, scilicet, eminentia quædam cubitalis altitudine & latitudine, seu potius depressio in modum fossæ, vt postea dicitur, scilicet, in quam ligna iniiciebantur. Definitio, & c. Chald. clausura

eius super labium. f. circumdabatur velut corona altitudinis palmi.

14. Sinu. Chald. fundamento.

15. Ariel, id est, altare: sic dictum fortè, quod more leonis deuoraret victimas. Ariel enim, q. leo Dei. Vsq. ad sursum. q. d. in altum erecta, vel suprà locata.

25. Facies, id est, offeres.

26. Implebunt manum eius. i. consecrabunt illud. Implere manum, vocat Scriptura consecrare, quod sacerdotum, cum consecrabantur, manus implerentur. f. victimis quas offerrent. 70. manus eorum. f. sacerdotum.

27. Facient. i. offerent, seu sacrificabunt.

CAP. XLIII.

1. **E**Xterioris, scilicet, atrij.

2. Ingressus est, vide principium cap. præcedentis.

3. Principi, id est, ad vsum solius principis, vt cum præcedentibus iungatur: alioqui Hebr. & Chald. principium est tertij versus. Chald. Principi erit. f. aperta. q. d. soli Regi aperietur, vide cap. 46.

4. Panem. i. cibum. f. partem hostiarum. Portæ vestibuli, pro vestibuli portæ. f. Orientalis.

7. Panes meos. Chal. oblationem meam. Adipem. 70. & adipem. Dissoluitis. f. offerendo cum tantis peccatis.

8. Vobismetipsis. i. in vestram vtilitatem, non in gloriam meam.

10. Leuitæ. i. qui de tribu Leui. f. sacerdotes. Portauerunt, pro, portabunt. Chald. & 70. suscipient. sic infra. q. d. dabunt pœnas iniquitatis.

11. Aeditui, &c. q. d. non fungentur officio sacerdotum, vt inf. explicat. In conspectu eorum. 70. ante populum. Eis. i. pro eis. f. pro populo.

14. Ministerio, scilicet, Leuitarum, & non sacerdotum.

15. Errarent, scilicet, per idololatriam.

16. Mensam, scilicet, panum propositionis.

18. Vittæ. Chal. Tyaræ. 70. Cidares. In sudore. i. dum laborant, adeoque sudant. 70. violenter. q. d. astricte, sed laxè. Chal. ad lumbos, sed ad cor. q. d. circa pectus.

19. Gazophylacio. 70. exedris. Sanctificabunt, id est, tangent. Chal. commiscebuntur cum populo.

20. Non radent: id prohibitum nunc, quia in vfu apud sacerdotes idolorum. vide Bar. 6. alioquin licitum. vide Num. 6. Ezech. 5. Act. 21. & Amb. epist. 36.

23. Pollutum. Chal. profanum.

24. Sanctificabunt, id est, sanctè obseruabunt, & obseruari curabunt.

25. Alterum, abundat: loquitur enim de virgine.

26. Septem, scilicet, alij à prioribus.

29. Delicto. 70. ignorantia.

30. Primitiua, &c. i. primogenita. Reponat. f. Deus, vel sacerdos per preces, & sacrificia. Domi tuæ, id est, familiæ.

31. Morticinum. i. sua sponte mortuum. Captum. Chal. laceratum.

CAP. XLV.

1. **S**ORRITO. Chald. & Hier. in possessionem. Heb. & 70. in hæreditatem. Sanctificatum, id est, Deo dicatum. Millia, scilicet, calammorum, seu cubitorum.

2. Quingentos, &c. i. in omnem partem cubiti quingenti. Suburbana. Chal. & 70. spatium.

3. A mensura. i. sine huius mensurati spatij.

4. Sanctuarium. i. templum. f. ædificandum.

5. Gazophylacia. i. cellas, seu cubicula.

6. Domini. i. tribui. f. habitaturæ Hierosolymis.

8. De terra. Chald. hæc terra.

9. Sufficiat, scilicet, quod fecistis hactenus. q. d. cessate posthac à similibus, vel sufficiat dicta portio. q. d. estote ea contenti.

10. Eph, aridorum est mensura. Batus, liquidorum: per has autem mensuras reliquæ intelligendæ.

11. Iuxta mensuram, &c. q. d. exigentur ad rationem Cori, qui Heb. chômer.

12. Viginti obolos: hinc colligunt quidam fluctum communem (de hoc enim hic agi) & sanctuarij eundem fuisse: nam de illo idem dicitur Exod. 30. Viginti sicli, &c. q. sicli sexaginta.

Mnam. f. profanam. nam sacra maior erat.

13. Tolleis. f. in templi dedicatione.

15. Ducentorum. q. d. ex ducentis vnum. His quæ nutriuit. Chal. pinguibus.

16. Principi, scilicet, Regi danda à populo. ille autem curare debebat, vt Deo offerrentur: vel Pontificem intelligit nomine Principis.

17. Et super, &c. Chald. ad Principem pertinebit dare holocausta, &c. Vniuersis, pro, vniuersis denique. Faciet, id est, curabit offerri: nisi fortè Principem intelligat sacerdotum.

18. Vna, id est, prima. Expiabit. f. ô Pontifex.

22. Faciet, id est, offeret.

24. Sacrificium, scilicet, cibarium. Chald. in munus. Heb. dicitur Minchah. Per vitulum. i. ad vnumquemque vitulum. Chald. in bouem.

25. Solemnitate, scilicet, tabernaculorum.

CAP. XLVI.

1. **I**Nterioris, scilicet, sacerdotum.

2. Deforis. Chal. exterioris.

5. Quod dederit, &c. id est, iuxta facultatem suam.

11. Nundinis. Chald. festiuitatibus.

12. Fecerit, fortè loquitur de profestis dieb.

14. Cata manè. i. singulis diebus manè. Heb. Chald. & 70. manè manè.

17. Remissionis. Chald. iubilæi.

20. Sacrificium. scibarium. Heb. Minchah.
Offerant, &c. lege, efferant in atrium exterius,
scilicet populi. Et sanctificetur, &c. Chald. ne
commisceantur cum populo.
24. Populi, id est, pro populo oblatas, nam su-
pra, de victimis oblatis pro sacerdotibus.

CAP. XLVII.

1. **C**onuertit, id est, fecit reuerti. Domus.
Ci. templi. Aqua, significatur doctrinae
copia, & gratiarum.
2. Portæ, scilicet, atrijs sacerdotum. Dextro,
scilicet, templi.
8. Tumulos, &c. Chald. tractum Orientalem.
70. Galilæam Orientalem. Mare, scilicet, mor-
tuum. Sanabuntur, id est, fient ex amaris dul-
ces. 70. sanabunt.
10. Siccatio, scilicet, ad solem extensarum.
11. Littoribus. Chal. piscinis. In salinas, &c.
significatur reproborum damnatio.
13. Funiculum, id est, partem.
16. Medium, lege, terminum. Domus Ti-
chon. Heb. Chafer Tichon. 70. atria Tichon.
17. Mari, scilicet, magno.
18. Orientale, scilicet, mortuum.
22. Aduenis. 70. profelytis.

CAP. XLVIII.

1. **M**are. Chald. in Occidentem. 70. vsque
ad mare. Vna, scilicet, portio.
3. Et super. Chald. & iuxta.
8. Primitiæ. s. pars terræ Deo offerenda. Se-
parabitis. s. in Dei honorem, seu cultum. Milli-
bus. s. cubitorum, vel calamarum.
12. Primitiis. i. oblatione Deo facta. Sanctū
sanctorum. i. sacrosanctum. s. Deo dicata.
35. Ciuitatis. s. Ecclesiæ. Præterij lector (vt
vides) multa, vel quod non intelligerem, vel
quod non putarem operæpretium ea declarare,
quæ nullum essent vsum habitura. Planè sunt
hæc ob summam obscuritatem ita deserta ab
omnibus, vt vix quisquam hinc aliquid ciceret,
nisi fortè quædam non admodum intellectu
difficilia, eaque sensu potius mystico quàm lit-
terali. Quod si cui tantum est ingenij, vt se putet
posse penetrare, legat sanè quæ Doctores aliqui
in hæc scripserunt. Addat, si placet, de suo quæ
videbuntur. Credo vbi omnes vires intenderit,
solam referet mentis defatigationem. Ego de
me illud possum dicere, quod de se Ezechiel,
cap. 47. Torrentem non potui pertransire, quod-
niam intumuerant aquæ profundi torrentis, qui
non potest transuadari.

DANIEL.

*Vbi Græca editio, Theodotionis est secundum Hieron. non 70. Itaque nos
pro 70. apponemus Græc.*

CAP. V. I.

1. **I**OACHIM, scilicet, filij
Iosia, & patris Ioachin, seu
Iechonia.
3. Præposito, &c. vulgò
dicitur Magister domus. Hi-
spanicè, Maior domus. Tyrannorum, id est,
Principum.
4. Macula, id est, corporis vitium. Eruditos,
&c. scilicet, erant ad regem introducendi vbi
fuisent eruditi, &c. Possent stare, id est, ido-
nei essent ad assistendum, seu ministran-
dum.
5. Annonam, id est, cibum, seu victum.
6. inter eos: indicat non fuisse de semine re-
gio: vel q. d. erant in eorum numero etiam hi,
tanquam. s. ex regio semine.
9. Gratiarum, &c. id est, vt esset gratus, &
charus.
10. Condemnabitis, &c. id est, eritis mihi cau-
sa perniciæ.

11. Malasar, scilicet, qui Præpositi responsum
retulerat.
12. Tenta nos, id est, fac periculum. Legu-
mina, Græc. semina terræ.
13. Videris, scilicet, vultus nostros se habere.
Facies, pro, fac.
16. Tollebat, scilicet, sibi.
17. Disciplinam. Græc. prudentiam. Libro.
Græc. litteratura.
19. Steterunt, id est, ministrarunt.
20. Intellectus. Græc. scientiæ. Decuplum. i.
valde multum. Ariolos. Græc. incantatores.
21. Fuit, scilicet, in palatio: vel pro, vixit.

CAP. II.

1. **S**ecundo. Hinc apparet non esse istum
Nabucodonosor, de quo supra, sed alium.
Quidam dicunt secundo non regni, sed Monar-
chiæ. Fugit, id est, excidet memoria.

2. Arioli, Græc. incantatores. Hier. Arioli dicuntur qui verbis agunt; Malefici qui rebus, vt victimis; Magi, qui philosophantur. Chaldaei. Hier. puto significari Genethliacos, qui vulgò Mathematici vocantur.

4. Syriacè, scilicet, lingua Chaldaica. Rex. hætenus Daniel Hebraicè scripsit. hinc ad cap. 8. vsque, Chaldaicè.

5. Coniecturam, id est, interpretationem, vt postea vertit eandem vocem Chaldaicam, & supra etiam. Publicabuntur, id est, confiscabuntur, vt vulgò dicitur. Græc. diripientur. Chald. redigentur in sterquilinum. q. d. diruentur.

8. Tempus redimitis. i. commoditate temporis vtimini, scilicet, moras trahitis ad euadendum. Sermo, id est, res ipsa.

9. Vna est de vobis sententia quod, &c. quasi dicat, certum est quod, &c. Græc. scio quod, &c. Interpretationem. Græc. verbum, quasi dicat, quod istam excusationem finxeritis ad me decipiendum, &c. loquamini mihi, id est, me verbis detineatis.

10. Sermonem, &c. i. præceptum facere, vel potius quod proponis explicare: id enim magis indicant Chald. & Græca. Verbum. i. rem.

11. Sermo. i. res. Grauis. i. difficilis. Conuersatio. Græc. habitatio.

12. Perirent. i. interficerentur.

18. Sacramento. i. arcano. Græc. mysterio.

19. Mysterium supra eandem vocem vertit, sacramentum.

21. Et scientiam. iunge cum præcedentibus. Disciplinam Græc. intellectum, seu intelligentiam.

23. Fortitudinem. i. vires. s. ad rem tantam. Sermonem. i. rem, seu negotium.

25. Transmigrationis. Græc. captiuitatis.

26. Putasne. pro, nunquid.

28. Capitis. s. in capite est imaginatio.

29. Post hæc, scilicet, tempora.

30. In sapientia. i. per sapientiam.

31. Contra, id est, ante. Intuitus, id est, aspectus, seu species.

34. Manibus, id est, opera humana. Significatur verò Christus de virgine conceptus, qui Mundi errores, & peccata destruxit, in quo velut statuæ aurum, imperium Babylonicum, argentum Persicum, æs Macedonicum seu Græcum, ferrum Romanum, quod ad extremum valde debile, & velut testaceum.

35. Rapta sunt. pro, rapi solent, dum ventilatur messis. Impleuit, scilicet, doctrina sua, & potentia Christus.

37. Dedit, scilicet, dat Deus regna, & potentiam malis.

38. Omnia, id est, plurima.

42. Diuisum, scilicet, differens viribus, vt statim explicat. Contritum, id est, fragile, seu facile contritu.

43. Et luto. pro, luteæ. Humano semine, id est, generatione, scilicet, succedent alij alijs. Non adhærebunt, scilicet, amicitia. vel q. d. dissimiles erunt inter se viribus: posteriores enim debiliores multo.

44. Suscitabit, id est, excitabit. Regnum, scilicet, Christi. Consumet, scilicet, non homines, sed vitia.

45. Fidelis, id est, vera, certa.

46. Adorauit, scilicet, vt Dei veri seruum, eiq; carum. sic nos sanctos etiam adoramus, scilicet, propter Deum.

48. In sublime extulit. Græc. magnificauit.

49. Foribus. Græc. atrio. q. d. in palatio.

CAP. III.

2. **E**Rexerat, scilicet, vt in ea ipse adoraretur, secundum Hier. vide inf.

7. Omnes, scilicet, qui aderant.

9. In æternum, id est, diutissimè.

14. Et statuam. Hinc apparet, se etiam voluisse adorari in statua. Vide tamen infra.

16. Respondere. s. verbis. q. d. opere ipso respondimus, scilicet, constantia fidei nostræ, vel Deus pro nobis respondebit.

18. Deos tuos. Hic potius indicatur statuam fuisse idoli Belis. vide Hier. Habac. 1. qui ita videtur sentire: vbi tamen etiam dicit fuisse ipsius Nabucodonosor volentis adorari, scilicet, solet diuersas referre sententias in suis commentariis.

21. Braccis. Græc. Sarabalis. vox est Chaldaea, significans, secundum Hier. & crura, & brachias. Hispanicè Saraguellas. Tiaris. Pilei genus est, quo Persæ, & Chaldaei vtuntur, secundum Hier.

27. Vera, id est, iusta. Iuxta omnia, id est, in omnibus. Veritate, & iudicio, id est, iusto iudicio.

29. Peccauimus. Loquitur in persona populi secundum Hier.

32. Ultra omnem terram, id est, omnium regum terræ. vel, in omni terra.

33. Confusio, scilicet, pudet illos nostri. Opprobrium, scilicet, exprobrantur eis nostra peccata. Colebant. pro, colunt.

34. Tradas, scilicet, gentibus, vel calamitati. In perpetuum. Græc. in finem, quod Hebraica phrasi idem significat. Testamentum, id est, pactum.

37. Humiles, id est, abiecti.

38. Primitiarum, scilicet, offerendarum.

44. Ostendunt, &c. id est, affligunt seruos tuos. In omnipotentia, id est, per omnipotentiam.

46. Naphta, genus est fomitis ignis, secundum Hier. sed cuiusmodi sit non explicat. Alij bituminis sedus aiunt, quod flamma mirè corripit. Malleolis, id est, sarmentis.

50. Roris. pro, rosicidum.

52. Gloria, id est, gloriosum.
 67. Aestas. Græc. æstus.
 88. Inferno, id est, sepulcro. s. à morte.
 90. Religiosi, id est, Dei cultores.
 92. Filio Dei, id est, Angelo.
 94. Sarabella, id est, brachæ.
 95. Verbum, id est, præceptum. Immutauerunt, scilicet, facientes quàm volebat. Omnem, id est, vllum.
 96. Vastetur. Græc. diripiatur.
 97. Promouit, id est, restituit in pristinam dignitatem.
 98. Nabucdonosor, &c. pertinent hæc ad cap. sequens. Multiplicetur, id est, augeatur.
 99. Signa, scilicet, digna quæ prædicentur.
 100. Fortia, id est, ex maxima virtute profecta. In generatione, &c. id est, perpetua.

CAP. IIII.

1. **Q**Victus. Græc. abundans, scilicet, prosperè agens. Palatio. Græc. throno.
 3. Solutionem, in est, interpretationem.
 5. Collega, id est, particeps imperij. Chal. tandem. Græc. nihil est eius loco. Hier. tamen ait Aquilam, Symm. & Theodor. collegam vertisse. Deorum sanctorum. Græc. Dei sanctum. sic & infra. Secundum nomen, &c. dicebatur enim Balthasar, seu Belsasar, ut est Chald. à Bal, seu Bel deo Babyloniorum, & Sidoniorum, qui in Scriptura dicitur Baal.
 6. Princeps, scilicet, Rex eum præposuerat incantatoribus. Impossibile, scilicet, explicare.
 7. Visio, scilicet, talis erat.
 8. Aspectus, id est, videbatur protendi. Græc. latitudo.
 9. Nimius, id est, copiosus. Vniuersorum, scilicet, animantium. vide inf. Bestiæ, id est, feræ. Caro, id est, homo.
 10. Vigil, id est, Angelus. s. vigilans semper Angeli. Et sanctus, explicatio præcedentis.
 12. Germen, id est, stirpem. Foris, id est, in agro, scilicet, versetur. Rore, &c. quasi dicat, sub dio agat. Pars, id est, victus. inf. vertit pabulum.
 13. Cor feræ, &c. q. d. fiat amens. Tempora, id est, anni.
 14. Decretum, scilicet, Deo iubente. Sanctorum, scilicet, Angelorum. Et petitio, quasi dicat, sancti id petierunt à Deo, ut fieret. Græc. interrogatio. vide hinc an. i. Petr. 3. interrogatio posuit intelligi petitio. Dominabitur, pro, dominatur. Excelsus, i. Deus.
 16. Somnium his, quasi dicat, tale quid acciderat his.
 19. Usque ad cælum, id est, altissimè. Vniuersæ. Hyperbole.
 20. Pabulum. Chald. & Græc. pars.
 21. Super, id est, contra.
 22. Feris, pro, feris. Græc. agrestibus. sic

- infr. No. quod ex amentia putabat se feram, eo-que cum feris habitabat. Fænum. i. herbas.
 23. Cælestem. i. Dei in cælo habitantis.
 24. Peccata, id est, punitionem peccatorum. Eleemosynis. Chald. iustitia, scilicet, sumitur pro eleemosyna, ut Matth. 6. Ignoscet, &c. quasi dicat, mitius tecum aget. Chald. prolongabitur pax tua, id est, prosperitas.
 26. Duodecim. s. à somnio. fortè ob eleemosynas tandin dilata punitio.
 27. Respondit. pro, locutus est. Gloria decoris mei. Græc. honorem gloriæ meæ.
 28. Ruit, id est, delapsa est. Græc. facta est.
 30. Capilli. pro, pili. Aquilarum. Græc. leonum. Hyperbole est, quasi dicat, totus repletus est oblongo pilo.
 31. Dierum, scilicet, à Deo præscriptorum. Sensus, id est, mens.
 32. In nihilum. Græc. quasi nihil. Virtutibus. Græc. virtute, id est, exercitu, scilicet, Angelis, seu stellis. Resistat, &c. Chald. percutiat. manum eius. Quare fecisti? quasi dicat, nemo potest impedire.
 33. Perueni, id est, redij. Figura. Græc. forma, scilicet, erat antea deformis. Magnificencia, id est, maiestas.
 34. Vera. i. perfecta. Iudicia. i. iusta.

CAP. V.

1. **B**althasar. Chald. Balthasar. Quidam putant nepotem Nabucdonosoris ex filio Euilmerodac. ar alibi filius dicitur. vide infr. & Baruc. i. Iosephus (ut refert Hier.) Pronepotem dicit fuisse ipsius Euilmerodacis, quod magis crediderim, putarimque habuisse Nabucdonosorem filium etiam alium qui dicebatur Balthasar, de quo Baruc. i. vel fortè ipse Euilmerodac, Balthasar etiam vocabatur. Grande cõuiuium. Chal. panem multum. Mille. Græc. Chiliarchis. s. præfectis millium. i. plurimorum. Bibeat. s. à Rege inuitatus ad potum.
 2. Pater. i. auus, seu potius abauus. vide sup.
 5. Contra, id est, è regione. Candelabrum. Græc. lampadem.
 6. Collidebantur. s. præ tremore. Tertius. s. vnus è tribus qui præcipui in regno, & Tristata dicebantur, secundum Hier.
 8. Legere. apparet fuisse scriptam peregrinis litteris, certè Chaldaicis ipsis ignotis.
 10. Regina. s. mater, vel auia.
 11. Deorum sanctorum. Græc. Dei sancti.
 12. Ligatorum. i. explicatu difficilium.
 21. Cum bestiis. i. bestiale, seu tale ut cum feris libenter versaretur. Fænum. i. herbas.
 23. Flatum. i. spiritum vitalem.
 26. Compleuit. i. finem ei inposuit.
 27. Minus. s. probitatis, quàm par est.
 28. Diuisum, scilicet, à te, id est, separatum, seu ablatum.

30. Interfectus. scilicet suis, ut quidam dicunt.
 31. Darius. non fit mentio Cyri, quia Darius eius erat auunculus, cuius ob id ratio habita.

CAP. VI.

4. **L**Atere, id est, parte. q. d. in re aliqua ad Regni gubernationem pertinente. Suspicionem. i. rem, ob quam de ipso posset oriri mala suspicio. q. d. culpam. Omnis. i. vlla.
 6. Surripuerunt. pro, suggererunt. Græc. astiterunt.
 7. Lacum, id est, foueam.
 10. Contra, id est, versus.
 12. Verus est sermo, id est, sic est.
 13. Sua. q. d. ut solebat antea.
 14. Posuit cor. Græc. contendit.
 15. Regem. i. Regis voluntatem.
 20. Putasne, id est, nunquid.
 23. Credidit. i. confusus fuit, seu fuit fidelis.
 24. Donec. pro, priusquam.
 28. Perseueravit. scilicet in dignitate. Græc. prosperatus est. Usque ad regnum. i. quandiu regnauerunt. Græc. in Regno.

CAP. VII.

2. **M**ari. per mare mundus intelligitur, per ventos Angeli præsidēs bestiarum. i. regnorum. Quatuor. scilicet. Babylonicis, Persici, Græci, Romani. pugna verò erat contra Angelos malos, vel inter se illi similes. de qua inf. cap. 10.
 4. Leæna, scilicet, ob fortitudinē & libidinem. Alas. scilicet, velocitatem in victoriis. Euulsæ, &c. q. d. superata, sublatūque ei imperium. Quasi homo, scilicet, debilis. Cor hominis, scilicet, suam agnoscens in firmitatem, cum antea more feræ ageret, & saeuiret.
 5. In parte. i. seorsum. Chald. ad latus vnum. Græc. in partem vnam. scilicet, ad suam ditionem Persa Babyloniam adiunxit. vel significatur vnamquamque bestiam fuisse suo loco ab aliis separatam in ea visione, vel Persas & Medos non lassisse Iudæos, ut cæteræ bestiae. Tres ordines. scilicet, dentium, nempe. erant simul coniuncta Regna Babylonis, Persie, & Medie. Comede, &c. id est, perde plurimos homines.
 6. Pardus, scilicet, Alexander, qui variis vitiis & victoriis. Alas, scilicet, velocissimus in victoriis. Capita. scilicet, successores Philippus, Antigonus, Ptolomæus, Seleucus; vel duces, quorum opera utebatur.
 7. Quarta. scilicet, Romanum Imperium. Cornua decem. i. plurima Regna, in quæ diuisum.
 8. Paruulum, scilicet, in principio Turca, vel Antichristus. Tria, scilicet, Æthiopia, Ægypti, & Africa. Oculi, scilicet, sagacitas. Ingentia. i. superba.
 9. Antiquus, id est, æternus. scilicet, pater. Candidum. scilicet, puritate vel luce. Ignis. i. ob vim & lucem. Rotæ, scilicet, folij.

10. Millia, &c. q. d. innumeri. Iudicium. pro, iudex. scilicet, Christus. Libri. scilicet, conscientiarum, seu cordium, vbi (Deus bone) quàm multa scripta in quibusdam bona, in aliis mala.
 11. Aspiciebam. scilicet, quò tandem res euaderet. Bestia. scilicet, quarta, seu Antichristus.
 12. Aliarum. scilicet, trium. Vitæ. scilicet, quantum essent illa imperia duratura. Tempus, & tempus, id est, suum cuiusque tempus.
 13. Obtulerunt eum. i. multis comitantibus est præsentatus.
 17. Consurgent. i. excitabuntur. primum quidem iam erat excitatum.
 18. Suscipient. scilicet, tandem. Regnum. scilicet, Christi. Sancti. scilicet, electi.
 19. Libenter. Græc. diligenter.
 20. Et de cornu. pro, nempe de cornu. Grandia. scilicet, blasphemias. vide Apoc. 13.
 24. Alius, scilicet, Antichristus.
 25. Tempora. scilicet, festa Christianorum, & ritus sacros. Leges, scilicet, Christi. Tradentur, scilicet, sancti cruciandi. Tempus. i. annum. Tempora. i. duos annos. Tēporis. i. anni. vide Apoc. 12. & 13. vbi dies 1260. qui 42. menses efficiunt, scilicet, tres annos & dimidium. scilicet, tandiu permittenda Antichristo potestas.
 26. Iudicium, id est, iudex, scilicet, Christus. Potentia, scilicet, Antichristi. Usque in finem. i. in perpetuum.
 27. Altissimi. i. Dei. scilicet, Christi.
 28. Verbi, scilicet, angeli. Verbum. i. rem totam, seu Angeli sermones.

CAP. VIII.

Hactenus Chaldaicè. Reliqua Heb. à Daniele scripta.

1. **P**incipio, scilicet, primo anno Regni.
 2. Susis. metropolis est regionis Elamitice. vocatur autem castrum, quia fortissima. Quidam tamen pro castro vertunt regiam, vel metropolim. Helam. inde Elamitæ. dicta etiam Elemais, & Susiana. Regione. Hebr. prouincia. Vlai. nomen portæ. fortè ab Eulæo fluuio præterlabente.
 3. Paludem. supra vertit portam. Alij, fluuium vertunt, seu riuum. Aries, scilicet, Darius ultimus Persarum rex. Quidam tamen putant Darium primum, Cyri auunculum. Excelsus. scilicet, Regnum Persicum Medico.
 4. Arietem, scilicet, illum. vel, si ille est Darius Medus, iste intelligitur alter, scilicet, ultimus Persarum Rex. Magnificatus est, id est, magnus euasit.
 5. Intelligebam, id est, considerabam. Hircus. scilicet, Alexander Macedo. Caprarum, scilicet, filius. Non tangebat, &c. quasi dicat, idque velocissimè. Cornu, id est, robur.
 8. Cornua, id est, Regna Asiæ, cui imperauit

Antigonus; Macedonia, cui Philippus, qui & Arideus; Syria, cui Seleucus; Aegypti, cui Ptolomæus. Ventos, id est, plagas.

9. Cornu. s. Antiochus Epiphanes, qui fuerat Romæ obles. Fortitudinem. Græc. occidentem. Heb. gloriam, seu decus, scilicet, Iudæam Deum colentem.

10. Fortitudinem cæli. q. d. vehementer. Heb. & Græc. exercitum cæli. i. Dei populum, ut quidam interpretatur. Eiecit, id est, deiecit, scilicet, aliquos. Fortitudine, scilicet, proximè dicta. Stellis, id est, sanctis viris, seu Dei cultoribus.

11. Principem. s. Deum, in cuius templo posuit Iohis statuam. Magnificatum est, id est, se extulit. Iuge, scilicet, quotidie sacrificabatur, manè & vespere.

12. Peccata. s. populi. Veritas. Græc. iustitia. Fortè iusti intelliguntur, quos est persecutus. Prosperabitur, id est, succedet ei quod vult. Faciet, scilicet, mala, ut optat.

13. Sanctis. i. Angelis. Alteri nescio cui. Heb. Palmoni. i. certo cuidam. Græc. Phelmuni. Hispani dicunt Fulano. s. cum de aliquo loquuntur, cuius nomen tacent. Visio, id est, quod per visionem istam significatur. Sacrificium, scilicet, auferendum. Peccatum. i. scelus tantum, scilicet, durabit. Facta est, pro, facienda est. Fortitudo, Græc. exercitus. s. Dei populus.

14. Vesperam & mane. i. diei naturalis spatiū. 2300. annos 6. menses 4. dies 10. Mundabitur. s. per Iudam Macchabæum. Sanctuarium, id est, templum.

16. Vlai. vide suprā.

17. Tempore finis, id est, finito tempore præscripto. Græc. temporis fine.

18. In gradu meo. Græc. super pedes.

19. Nouissimo. i. fine. Maledictionis, id est, calamitatis. Græc. ira, s. Dei punitionis.

21. Rex primus. i. Regni potentia insignis.

22. In fortitudine eius. i. pares ei fortitudine.

23. Rex. s. Antichristus. Propositiones. Hebr. æigmata. Græc. problemata. q. d. acutus & astutus, lèque venditans, ut Prophetam.

24. Suis, sed. s. Deo permittente. Faciet, scilicet, mala.

25. Dirigetur, id est, succedet ei. Magnificabitur, id est, superbia efferetur. Principem, scilicet, Deum. Sine manu. s. hominum, sed Dei.

26. Vespere & mane, id est, in qua dicebatur de vespere & mane. vide supr. Signa, id est, tege seu occulta. q. d. res est arcana.

27. Langui. id est, animo defeci. Interpretaretur, scilicet, quæ in visione non intelligebam. Græc. intelligeret.

CAP. IX.

1. **A**fluere, qui & Astiages.

2. Vno, id est, primo. Libris, scilicet, sacris, ut Ierem. 29. & 25.

3. Faciem. s. versus Ierusalem, ut solebat.

4. Confessus, scilicet, peccata mea, & populi. Custodientibus. s. hæc pacti conditio.

7. Tibi, scilicet, tribuenda, vel conuenit. Est, id est, apparet.

9. Quia recessimus. iungendum cum, nobis confusio.

11. Stillauit. Græc. venit. Detestatio, id est, execratio. Moyse, scilicet, Deut. 27.

12. Statuit. i. confirmavit implendo. s. Deus. Iudicauerunt, id est, gubernauerunt ius dicendo. Nunquam. Hyperbole.

13. Reuerteremur. i. recederemus, seu conuerteremur. q. d. agendo poenitentiam. Veritatem, scilicet, verborum, quibus minabaris.

14. Vigilauit, scilicet, videtur Deus dormire cum non punit. Malitiam, id est, afflictionem, scilicet, inferendam.

15. Secundum diem hanc, id est, sicut apparet hodie.

16. In omnem, &c. Græc. in omni misericordia tua.

18. Prosterminimus. i. proni fundimus.

19. Attende. s. orationi meæ. Fac. s. quod oro. Innocatum. s. dicitur ciuitas, & populus Domini. Ut prosternerem. Græc. & prosternerem.

21. A principio, id est, in præcedente visione.

22. Egressus, scilicet, à facie Domini. Docerem, scilicet, quod optas.

23. Sermo, id est, Dei præceptum, scilicet, ut ad te venirem. Desideriorū, scilicet, bonorum. vel q. d. Deo carus res desiderij vocat Scriptura, quæ amantur, & sunt in pretio. Visionem, id est, quod te videre facio.

24. Abbreviata. i. definita. Præuaticatio, scilicet, mundi. ut statim explicat. Iustitia, scilicet, per Christum, qui est etiam iustitia secundum Paulum. Prophetia. q. d. impleantur omnes visiones & prophetiæ de Christo. Vngatur, scilicet, Spiritu sancto, factus homo.

25. Exitu. s. à quarto Sedeciæ anno, qui fuit, 11. Nabucodonosor, qui postea imperauit 34. (anni enim eius imperij omnes 45.) Eulmerodac autem 23. Balsazar 3. Darius Medus 2. Cyrus 4. Templi instauratio & duratio 466. vnde si auferas 42. s. à Christi morte vsque ad destructionem templi, sunt 490. s. septuaginta hebdomadæ annorum. nam 70. septies 490. Ad Christum qui in vltima occisus est. Platea & muri, scilicet, Ierusalem. Angustia. s. reedificata est ab Adriano, sed non fuit ea prosperitas Iudæorum, quæ olim.

26. Sexaginta duas. s. & septē, nempe post 96. nam hebdomada 70. passus. Populus, qui non negaturus est. totum id additum ab interprete explicationis causa. Populus, scilicet, Romanos. Duce. s. Tiro. Statuta. s. Dei iustitia.

27. Pactum, scilicet, testamentum nouum, seu legem Euangelicam. Multis, scilicet, homini-

bus, vel per multa signa & opera. Vna, scilicet, vltima. Hostia, &c. scilicet, sacrificia legis veteris, quæ Christo passio abrogata. Sacrificium, scilicet, cibarium, quod Heb. Minchah. Abominatio, &c. scilicet, Romanus exercitus, qui templum profanauit. Vsq̃ue ad consummationem, id est, perfectionem. q. d. erit maxima. Et finem. q. d. erit perpetua, seu diuturna.

CAP. X.

1. **E**T verbum, &c. q. d. res quædam plena veritate, & Dei virtute, quanquam Heb. pro fortitudine est militia, seu exercitus. significatur ergo, visionem esse de bellis. Vide cap. 11.
2. Illis, scilicet, tertio Cyri anno. Lugebam, scilicet, ob populi peccata.
3. Desiderabilem. Græc. desideriorum, id est, preciosos, seu delicatos cibos.
4. Primi, scilicet, qui dicitur Nisan, responderetque Martio vel Aprili.
5. Vir, id est, Angelus viri specie. Auro, id est, zona aurea. Obrizo. Heb. & Græc. Ophaz.
6. Chrysolithus. Hebr. & Græc. Tharsis. sc. æruleus, seu caelestis. significatur immortalitas, sicut auro charitas. Fulguris. significatur gloria. Lampas. significatur claritas, intellectus. Aeris. significatur fortitudo. Multitudinis. significatur copia scientiæ, seu docendi vis.
7. Terror, scilicet, ex præsentia Angeli. forte vocem audierat.
8. Grandem, id est, excellentem. Emarui, id est, defeci, vt statim explicatur.
10. Articulos Hebr. palmas, scilicet, genibus nitebatur, & manibus, vt surgeret.
11. Desideriorum. i. Deo carus. vide supr. In gradu tuo, id est, rectus, vt antea Græc. statu tuo. Ad te. i. vt tecum loquar.
12. Intelligendum, scilicet, Dei voluntatem de statu populi Iudaici. Vt te affligeres. pro, te affligendo, scilicet, per abstinentiam. Sermo. i. orationem, scilicet, exauditam.
13. Princeps. i. Angelus præfectus. Restitit, scilicet, agens apud Deum. oratione, ne Iudæi omnes descenderent à Babylone, ne Gentiles illi desererentur ab iis, qui ad Dei fidem eos possent conuerrere. Ita ferè Doctores. Mihi planè mirabilis videtur, & intellectu difficillima ista Angelorum inter se pugna. Remansi, scilicet, tandem impeditus. Græc. reliqui illum. Regem. Græc. Principem, id est, Præfectum, scilicet, Angelum.
14. Visio, id est, visione significatum. In dies. scilicet, plurimos implenda est.
16. Similitudo, &c. id est, quidam homini similis. Contra, id est, coram, seu è regione.
17. Intercluditur. Græc. non est relictus in me.
18. Quasi visio hominis, id est, qui videbatur

esse homo. f. Angelus hominis specie.

19. Pax tibi, id est, esto bono animo.
20. Nunquid. pro, iam, seu nunquid non: Apparet enim ei explicasse quod habebat in mandatis, sed scriptum non est: alioqui quæ est visio, de qua in principio capitis? aut quid noui attulit iste Angelus, si nihil præterea dixit? quam responderi potest explicasse in sequenti capite: est enim eadem visio secundum quod datur, quod mihi probatur, etsi Hier. negat. Præter. Quis hoc intelligat? Cum enim, &c. & id qui intelligit explicet. Quidam putant significari vbi pugnaverit contra Angelum Præfectum Persis, restare sibi pugnam contra Græcorum præfectum, ad quos tandem transferendum erat imperium. at quam pugnam? mirum si potest ab homine intelligi quidquid est in Scriptura.
21. Annunciabo. sp̃iusquam à te discedam. Scriptura veritatis. i. Dei prouidentia. q. d. in Dei libro, qui ipse est. Nemo est, scilicet, à Deo mihi assignatus.

CAP. XI.

1. **E**Go. verba Angeli. Id enim magis probetur. Confortaretur, scilicet, Darius. q. d. iqui etiam ego illum, vt qui Iudæis faueret plusquam Babylonijs Reges.
2. Stabunt. f. post Cyrum. Quartus. f. Xerxes, qui bellū Græcis intulit innumerabili exercitu.
3. Surget, scilicet, multo post. Rex, scilicet, Alexander Magnus.
4. Cum. pro, postquam. Ventos. i. partes seu plagas. His. f. quatuor. Nam præter Philippum eius fratrem, Seleucum, Antigonum, & Ptolomæum, partem eius imperij tenuerunt Lysimachus, & alij quidam.
5. Austri. i. Aegypti. f. Ptolomæus Philadelphus. Eius. f. Alexandri. Præualebit. f. Antiochus Theos. Super eum. f. Ptolomæum.
6. Annorum. f. aliquorum. Filiaque, scilicet, Berenice, quæ data in vxorē Antiocho. Semen, id est, filia. occisa enim à priori vxore Antiochi Laodice, quæ in gratiam cum viro redierat. Tradetur. f. morti. Temporibus, scilicet, illis.
7. Plantatio. f. frater eius Ptolemæus Euergetes. Eis. pro, ea.
8. Regem, scilicet, Seleucum Callinicum filium Antiochi.
9. Regnum. f. Seleuci. Filij. f. Antiochus Magnus & Seleucus Ceraunius. Eius, scilicet, Seleuci Callinici. Prouocabuntur, id est, irritabuntur. Veniet. f. Antiochus Magnus. Reuertetur, scilicet, ad Regnum Syriæ occupatum à Rege Aegypti. Eius, scilicet, Ptolomæi Philopatoris filij Euergetis.
11. Multitudo. i. Antiochi exercitus.
12. Non præualebit. fugit enim Antiochus, & iterum fortiter pugnavit.

13. In fine, &c. id est, post aliquos annos.
14. Filij præuaricatorum, id est, præuaricatores: scilicet filij hominum. i. homines. Græc. filij pestilentium. Extollentur. f. contra Dei voluntatem. Visionem. f. Isaia, cap. 19. Corruent. f. ubi in Ægypto habitassent, & templum construxissent, tandem destructi sunt vrbe vastata.
15. Brachia, id est, vires, seu duces. Austri. f. Regis Ægypti Ptolomæi Epiphanis, filij Philopatoris.
16. Faciet, scilicet, Antiochus. Inclyta, scilicet, Iudæa.
17. Eius. f. Ptolomæi. Rea. i. fœdus æquis conditionibus. Filiam. f. Cleopatram Antiochi filiam. Fœminarum, id est, pulcherrimam. Illud. f. Regnum Ægypti. Complut. Illum. f. Ptolomæum. Stabit. f. tale consilium, id est, non succedet ei dolus.
18. Principem. Græc. Principes. f. quos ditione priuabit. Opprobrij sui. i. quibus conuitiabatur vt hostibus, vel quos probrosè tractauit.
19. Corruet. f. in Elemaide victus à Persis.
20. Vilissimus. f. Seleucus Philopator eius filius. Furore. f. belli. In prælio: explicatio præcedentis.
21. Despectus. f. Antiochus Epiphanes frater eius, qui regnum inuasit fraudato nepote Seleuco filio fratris. Sed nota, quòd de hoc dicta, præcipuè de Antichristo intelligenda sunt.
22. Brachia pugnantis, id est vires Ptolomæi Philometoris, eiusque nepotis ex sorore Cleopatraz. Dux fœderis. f. Ptolomæus.
23. Superabit. f. Ægyptum. In modico, &c. i. cum paruo exercitu.
24. Firmissimas. f. vrbes. Tempus. f. commodum inuadendi, vel à Deo permittum, vt de Antichristo intelligatur, quem Hiero. cum alijs ait Iudæum futurum, & de Babylonia venturum.
25. Austri. f. Ægypti. Eum, scilicet, Regem Ægypti.
26. Comedentes, &c. faulici, seu domestici.
27. Duorum. f. Aquilonis & Austri. Finis. f. negotij.
28. Testamentum sanctum i. Iudæam, ubi Dei leges & cultus. Faciet. f. mala.
29. Simile. f. nihil faciet, impediens Romanis.
30. Super, id est, contra. Trieres. f. triremes, seu naues. Sanctuarij. Græc. sanctum: sic & inf. Faciet. f. quod cogitauit. Dereliquerunt, &c. f. ob peccata sua puniri Iudæi.
31. Brachia. i. milites, seu duces. Stabunt. f. in præsidium Ierusalem. Græc. surgent. Fortitudinis. i. potentis Dei. Abominationem. i. idolum louis, quod posuerunt in templo. In desolationem. pro, in loco desolato.
32. In testamentum, id est, fœdus. Obtrinebit, pro, retinebit. f. Dei cultum. Faciet. f. Dei voluntatem.

33. Dierum, id est, longi temporis.
34. Auxilio. f. Machabæorum.
35. Ruent. f. aliqui. Confluent. f. electi more auri in fornace: subaudi, permittet Deus illam persecutionem. Aliud. f. prosperitatis.
36. Rex. f. Antiochus, seu Antichristus. Magnifica. i. superba. Dirigetur. i. prosperabitur. Iracundia. f. Dei contra populi sui peccata. Perpetrata. i. facta. q. d. Ita Deus decreuit.
37. Reputabit, id est, curabit.
38. Maozim, id est, fortitudinum. f. cui acceptas feret vires suas, intellige diabolum, quem Antichristus occurrere adorabit. Nam apertè se Deum dicet.
39. Maozim, id est, fortitudines. f. castella fortia. Cum Deo, &c. i. ubi reponat deum suum. f. diabolum. Eis. f. sectatoribus suis.
40. Austri, id est, Ægypti: redit ad figuram. Aquilonis. f. Antiochus.
41. Gloriosam. f. Iudæam. Principium. Græc. principatus.
44. Fama, id est, rumor. f. de hostibus contra ipsum venientibus.
45. Apadno, id est, solium suum. Maria. f. mortuum, & mediterraneum. Inclytum. f. Ierusalem, vel Oliueti. Auxiliabitur. f. dum cum Deus interficiet.

CAP. XII.

1. Illo. f. Antichristo. Consurget. scilicet de fensionem electorum. vide Apocal. 12. Stat. f. vt adiuet. q. d. qui tutelaris est. Tempus. f. tribulationis.
2. Multi. i. omnes. vide Ioan. 5. Vt videant semper. i. experiantur supplicia. Græc. & cōfusione eternam. Heb. & contemptum æternum.
4. Claude, &c. q. d. erunt hæc clausa, & velut sigillo obfignata. Statutum. f. à Deo quo aduenientur. Græc. cōsummationis. Multiplex erit. i. multiplicabitur. Scientia. f. rerum sacrarum.
5. Duo. f. Angelus Persiæ & Græciæ. Fluminis. f. Tigris.
6. Dixit. f. Græc. & Hier. At Heb. & Complut. dixit. f. alter illorum.
7. In tempus, &c. id est per annum, & duos annos, & dimidium anni. f. durabit persecutio Antichristi. Manus, id est roboris, seu multitudinis.
10. Intelligent, id est, sapient, scilicet, oportet.
11. Abominatio, id est, idolum, seu idololatria. In desolationem. Græc. desolationis, scilicet, tempore. Dies, &c. f. tres annos cum dimidio, vt supra dixit.
12. Trecentos, &c. adduntur aliquot superioribus, quia post tribulationem erit quies aliquādiu (vide Mat. 24.) & postea Christus veniet ad iudicium coronaturus eosque perseuerantes.
13. Vade. q. d. morieris ante hæc. Præfinitum.

scilicet, locum. Heb. ad finem. q. d. persevera in bono. Græc. ad complementum consummationis, id est, ad perfectionem. Stabis. Græc. surges. Sorte tua, scilicet, Abrahæ sinu. In finem, &c. scilicet, usque ad resurrectionem mortuorum.

CAP. XIII.

1. **P**omarium, id est, hortus. Græc. paradysus. Honorabilior omnium. Græcis.
5. Illo anno, scilicet, quo hæc historia accidit. Locutus, scilicet, per Prophetas.
6. Iudicia, id est, lites.
9. Euerterunt, i. peruerterunt. Sensum, id est, mentem. Viderent cælum, i. Deum cogitarent. Iudiciorum iustorum, id est, iusti & recti.
13. A se, id est, alter ab altero.
14. Venerunt in vnum, i. reperti sunt simul.
17. Smigmata. Græc. smigma. i. saponem, vel quid simile.
22. Mors, scilicet, animæ.
23. Melius. Græc. eligibile. Opere. s. peccati.
27. Locuti sunt, scilicet, calumniam quam parauerant.
39. Ostio: fortè posticum intelligunt.
45. Suscitauit, id est, excitauit. Pueri. Apparet hæc multo ante Cyri imperium accidisse, quo tempore Daniel senex erat. Iunioris, id est, parue ætatis, q. d. adolescentis.
46. Mundus, &c. q. d. non approbo id iudiciū, quo ista ad mortem est damnata.
50. Honorem, id est, auctoritatem, seu iudicium, aut sapientiam.
52. Dierum malorum, id est, in multis malis. Venerunt, pro, venient. s. in lucem.
54. Colloquentes sibi. Græc. conuersantes inuicem: sic & infra. Schino. i. lentisco. In caput tuum, id est, in tui perniciem. Scindet. Græc. *σχίζω*: alludit ad vocem *σχίζω*.
57. Loquebatur vobis. Græc. conuersabantur

vobiscum, id est, rem habebant. Sustinuit, id est tulit.

58. Prino, Ilex est, vel arbor similis.

59. Vt fecer. Græc. *ὡς ἔργον*, alludit ad vocem *ἔργον*, quæ causa fuit quibusdam negandi hæc esse canonica, quod ille quippe Heb. aut Chald. loquens non potuerit vti his allusionibus: sed hi probare prius deberent nihil esse in illa lingua simile: certè in Latina est: potuit enim dicere si Latine egisset, de lentisco, lente non morieris, sed subito de ilice, ilico peribis: cur ergo negamus simile quid fuisse in sermone, quo est vltus? quod deinde interpres Græcus Græcè est imitatus, vt posset intelligi.

62. Proximam. Græc. proximum. s. voce hac significatur vterque sexus.

65. Astiages, scilicet, cuius tempore id accidit, multis ante annis quam Cyrus Babyloniam expugnaret. Quidam tamen putant id pertinere ad sequens caput.

CAP. XIII.

1. **E**Rat, scilicet, multo post historiam præcedentem. Coniuiua, id est, familiaris. Regis, scilicet, Cyri.
2. Artabæ: dicitur vnaquæque continere sextarios 72. Amphoræ. Græc. *μέτρηται*.
4. Carnis, id est, viuientis.
8. In Bel, id est, contra Bel.
10. Misce, id est, infunde, scilicet, in vasa. vide Prou. 9.
19. Mulierum, scilicet, nudis pedibus fuerant omnes ingressi.
31. Corpora. i. cadauera fortè damnatorum.
32. Pulmentum. i. pultem. Alueo. i. vasculo.
34. Non vidi, pro, nunquam vidi.
35. Capillo, id est, per capillos. Græc. coma. Spiritus sui. s. Angeli, vel Abacuc.
37. Diligentes. Græc. quærentes.
41. In momento. Græc. statim.

O S E A S.

Fuit frè equalis Isaia, Ioel, Abdia, Amos, Iona, & Michæ, scilicet eodem frè tempore hi omnes prophetarunt.

Oseas, secundum quosdam, fuit Ierosolymitanus. Alij tamen aliter sentiunt: vide Epip. lib. de Prophet. vita. Prophetauit autem de Iuda, & de Israël.

CAP. V. T. I.

1. **B**EXI. Quidam putant, cum Prophetæ pater aut auus nominatur, etiam hos Prophetas intelligendos, quod alij negant, & merito. Ozia, qui & Azarias, Ioathan, &c. Quid horum cuius regis tempore dixerit, incertum. Ieroboam:

regnauit huius tempore Ozias, scilicet, coepit anno huius 27. Additur ergo, vt sciatur quo tempore prophetauerit, scilicet, non longè à principio regni Ozia.

2. Principium, &c. q. d. primum, quod ei dixit, est quod sequitur. Loquendi Domino. Chald. & 70. verbi Domini. In Osee. 70. ad Oseam.

Fornicationem. i. valde fornicationibus deditam. f. volebat Deus significari Idololatrię Israël affiduitatem. Filios fornicationis. f. qui significet fornicationem filiorum Israël. Heb. filios fornicationum. Fornicans fornicabitur, id est, valde dedita erit Idololatrię.

3. Abiit. Quidam hæc & similia Prophetarum gesta, vt Isaia, Ieremia, & Ezechielis quædam, quæ aut turpia videntur, aut impossibilia, solo spiritu facta putat. Alij facta esse re vera, nec esse quidquam turpe aut impossibile quod Deus præcipiat, & quidem hic fuisse meretricem coniunctam legitimo matrimonio, quod certe honestum.

4. Adhuc modicum. i. paulo post. f. post aliquot annos factum id. Visitaro, &c. i. vlciscar sanguinem effusum à Iesu in Iezraël, est enim illud fieri Deus voluit, sed ille secundum quosdam animo dominandi fecit, & non parendi Deo. At 4. Reg. 10. apparet placuisse factum Deo: quare potius sensus est, sanguinem. i. peccata (quæ sanguines vocantur in Scriptura quasi homicidia. f. animæ: & hic Heb. sanguines) Iezraël autem pro Israel sumitur, cuius erat Metropolis: sicut etiā infra, cap. 2. Iezrael, 70. Israel. Quiescere. i. cessare. f. mittendo captiuos in Assyriam.

5. Arcum. i. vires. Chald. fortitudinem bellatorum. f. Israelitæ arcu præcipue valebāt in præliis. In valle. Apparet hic fuisse factum prælium cum Assyriis, vel Iezrael, vt sup. pro, Israel.

6. Misereri. 70. diligere. f. nunquam redire ex captiuitate, (etsi id quidam putent) nisi forte pauci cum duabus tribubus ex Babylone redeuntibus. Quidam tamen putant solos rediisse qui antea cum Iuda habitabant, fugientes Idololatriam Israel. vide 2. Par. 11. & 15. & 30. & Ioseph. 8. Antiq. cap. 3. qui postea creuerunt vehementer numero. Obluione oblitiscar. i. penitus oblitiscar. 70. aduersando aduersabor eis.

7. Saluabo. f. à Sennacherib liberabo primum, deinde à captiuitate Babylonica. In Domino. i. ope Domini. q. d. mea virtute.

8. Ablactauit: significatur priuandus Israel Dei lacte. i. gratia & consolatione.

9. Dixit, scilicet, Dominus. Non populus, &c. q. d. deferam vos omnino. Apparet id nunc in Iudæis omnibus, nedum in decem tribubus adhuc captiuis.

10. Israel, scilicet, secundum spiritum. Transiit enim Propheta ad Christianos, qui penè infiniti ab eo præuidebantur. vide Rom. 9. 1. Pet. 2. q. d. deferentur à Deo Israelitæ secundum carnem, sed eorum loco succedent alij secundum spiritum. Numerabitur. i. potest numerari, scilicet, arena. Dicitur. 70. dictum est, quo modo à Paulo citatur Rom. 9.

11. Congregabuntur, scilicet, in nouam fidem & Ecclesiam. Iuda: per Iudam Iudæi, per Israel Gentiles conuersi intelliguntur. Ascen-

dent de terra, id est, crescent, seu in superna tolerantur. Magnus dies, id est, celeberrimum tempus. Iezrael, id est, seminis Dei, scilicet, filiorum Dei, cum iustificantur, & tandem glorificantur.

CAP. III.

1. **D**icite, scilicet, o fideles. Chald. dicite, o Prophetæ. Fratribus vestris, id est, Israeli, & gentilitati per Oseæ filios significatis. Sorori: alludit ad filiam Oseæ, per quam itidem significabantur Israelitæ, & gentes. Fortè verò per tres, ob Iudam, Israel, & gentes: per sceminam autem, quia nomen vni femininum, scilicet, non misericordia, seu immisericordia.

2. Iudicate, id est, increpare, scilicet, o fideles. Matrem, scilicet, synagogam. Non vxor, id est, non se vt vxorem gerit, sed vt adulteram.

Non vir, quasi dicat, nec ego ei præstabo quæ solet vir fideli vxori. Fornicationes, scilicet, peccata, vel idolorum cultum. Chald. opera mala. A facie sua. Chald. à conspectu suo. Vberum suorum, id est, sui corporis. q. d. à se. vitur autem ea voce, persistens in adulterij metaphora: alioqui de idololatria loquens. Chald. ciuitatis suæ.

3. Expoliam. f. donis meis. Natiuitatis, id est, antequam accessisset ad Dei cultum, secundum Chald. vide Eze. 16. Inuiam. 70. sine aqua. Chald. desertam. Siri, id est, desiderio rerum, quas non poterit obtinere, & præcipue quam omnes optant, felicitates, cuius soli iusti compotes fiunt.

4. Filij fornicationum. Chald. Idololatræ.

5. Quia fornicata, &c. q. d. etiam mater idola coluit, suntque eam filij imitati. f. plebs imitata Principes & seniores, vel maiores suos. Confusa est. i. fecit digna confusione. i. pudore. Amatores. f. deos, vel populos, quorum idola colebat. Panes & aquas. i. cibum & potum. Lanam, & linum. i. laneas vestes, & lineas. Chald. vestimenta sericea & byssina. 70. vestimenta & linteamina.

Oleum meum, &c. Chald. & omnia alimenta mea. 70. oleum meum, & quæcumque mihi conueniunt.

6. Sepiam, &c. q. d. impediam, ne possis egredi. obsidione, tribulationibus, &c.

7. Sequetur. f. desiderio. Apprehendet, id est, assequetur. Virum meum. f. Deum. Faciunt id nunc quidam Iudæorum, facient plures in fine seculi.

8. Nesciuit, id est, non aduertit. Quæ fecerunt Baal. Chald. ex quo fecerunt idola. Baal deus Babyloniorum & Sidoniorum: sic dicebatur fortè à Belo patre Nini, qui pro deo cultus est, voce paulum mutata. Quidam Iouem dicunt sic vocatum, & Iunonem Astarte, de qua Iud. 2. vide Aug. q. 16. in Iud. Dicitur autem Baalim &

Astaroth plurali numero, ob varia simulacra. sic etiam additur à loco, Phegor, à muscis, Zebub & eiusmodi alia. sunt qui dicant sumi interdum pro quouis idolo. Baal enim בלז dominus seu patronus.

9. Conuertar, &c. pro, reuertar, &c. sic vulgari lingua dicimus Tornero à pigliare. Liberabo. f. velut inique possessa. 70. auferam. Ignominiam. Heb. nuditatem. f. quam videri turpe est & ignominiosum.

10. Nunc, id est, breui. Stultitiam. f. quæ tantum benefactorē deseruerit & offenderit. Chal. ignominiam. 70. immunditiam. Vir, id est, quicumque.

12. Corrumptam. i. perdam. f. per hostes. Eam. Heb. Chal. & 70. ea. f. proximè dicta. In saltum. q. d. reddam incultam, & feris expositam. 70. in testimonium. Bestia. f. hostes: perstat enim in metaphora saltus.

13. Visitabo. 70. viciſcar. Dies Baalim. i. tempore, quibus idola coluit. Inaure, &c. per hæc reliqua intellige, quibus ornabantur in solemnitatibus idolorum. meminit autem ornatus meretricij, persistens in metaphora, qua cepit.

14. Propter hoc. i. quia tam grauiter laborat. Lactabo. i. suadebo, alliciam, & velut decipiam. id enim etiam significat lactare. 70. decipiam. sic etiam Hebr. vide Prou. 1. & 16. in eadem significatione. videtur quædam deceptio, cum quis alterius persuasione à priori sententia dimouetur. factum id maximè prædicatione Euangelica. Ducam, &c. q. d. faciam vt olim cum ex Ægypto eduxi in desertum, miracula & mirè protegam. 70. ponam illam quasi desertam. f. segregatam à peccatis, & eorum occasionibus. Ad cor. i. blanda, & consolatoria.

15. Vinitores. f. Apostolos, & prædicatores. Chald. gubernatores eius. Ex eodem loco. f. ex Iudaea. q. d. ex eadem gente, sicut olim Moſen & Aaron. At Isa. 61. dicunt fore peregrini. f. dilatata ecclesia per gentes. Vallem Achor, &c. q. d. vt olim post turbationē illam, de qua Ios. 7. per Achan factam, secuta sunt prospera punito illo in valle Achor. ita hic fiet: post aduersa dabo spem magnam bonorum. f. per tribulationes habetur spes. Vide Rom. 5. Ad aperiendā spem, Chal. ad delicias animæ. 70. ad aperiendā intelligentiam eius. f. per aduersa eruditur anima, & deuenit ad consolationem. Canet, alludit ad canticum Moſis post transitum maris. 70. humiliabitur.

16. Baali. etsi ista vocē vterentur vxores ad viros (est enim. q. d. vir mi, seu domine mi) tamen ob similitudinem cum nomine Idoli nolebat Deus eius vsui.

17. Baalim. i. idolorum, quæ sic vocabantur, quasi domini seu patroni, vt sup. dixi.

18. Cum eis. Heb. Chal. & 70. eis. q. d. faciā, vt omnia (etiam fera) sint eis amica, & veluti for-

derata, nihilque noceat. vide Isa. 1. de habitatione lupi cum agno, &c. Id factum lege Euangelica mansuetis hominum animis. Terra. f. eorum.

19. Sponsabo. Chald. stabiliam. In iustitia, id est, per iustitiam. f. ipsa iustificatio est quædam sponsatio. Iudicio. f. per poenitentiam, qua se homo accusat & punit. Misericordia. f. ex hac procedit iustificatio sine meritis hominis. Et miserationibus. significat hæc adiectio maximam misericordiam.

20. Fide. f. hæc fundamentum, seu initium iustificationis. Quia ego Dominus. Chald. timete à facie Domini.

21. Exaudiam cælos, &c. q. d. dabo aëri copiam imbrium, & ille terræ, & hæc populo meo copiosum reddet fructum. dicitur vero per prophetoparum, more scripturæ ad maiorem rei expressionem.

22. Exaudient Iezrael. Chald. satisficient populo meo. 70. vt sup. Israël, etiam hoc loco.

23. In terra. 70. super terram. f. dilatata per orbem ecclesia velut seminaris vbique fidelibus. Et miserebor, &c. 70. & diligam non dilectam. & sic citatur Rom. 9.

CAP. III.

1. **A**dhuc, &c. Intelligi datur Oſeæ vxorem adulterium commississe, Deumq; iubere, ne dimittat, sed amanter retineat, vel de alia sermo est. q. d. dilige illam adulteram, etsi digna non est amore. Amico. f. adulterio, vel viro suo, vt intelligit Chald. Filios Israël. f. omnes Tribus. Respiciant Chald. conuertuntur. Vinacia. i. folliculos, qui manent expressa vva. q. d. vana & inutilia, in quibus nihil succi, seu boni, quod potest ad idola ipsa referri, vel alia, quæ malè amabant relicto Deo.

2. Fodi. i. emi. Id enim fodere etiam significat, vt Genes. 30. quia verbum Heb. vtrumque significat. f. כרה. Chal. redemi. vt sit vox Dei. 70. conduxit. Alij ad Prophetiam referunt. videtur ergo de alia muliere, & non de Gomer sermo esse, cui Oſeas id pretij dederit, tantum ne adulteraretur amplius. Quidam tamen putant duxisse in vxorem à viro repudiatam. Argenteis, scilicet, siclis. Coro, &c. f. 45. modis. eorus enim, qui & chomer 30. modij. per hæc significantur data à Deo Iudæis bona quædam temporalia interim. quid enim aliud nunc habent? & pauca habent, & cum labore.

3. Dixi, verba Prophetæ, seu Dei potius. Expectabis, certe expectant Messiam, in eo quidem errantes, quod putant nondum venisse. Fornicaberis, id est, idola coles, & id seruant. Viros. scilicet iuncta. colunt quidē Deum, quamquam vano cultu. Expectabo, scilicet, conuertentur tandem Iudæi.

4. Quia, &c. explicatio præcedentium. Sedebunt. solum id verbum ferè de mæstis & desolatis dici, adeoque de viduis. Rege Chal. rege de domo David. Ephod. i. veste sacerdotali. 70. sacerdotio. Theraphim, id est, simulacris, seu idolis. 70. manifestatione, vt. f. alludatur ad Vrim, quod erat in Ephod. Chald. responsa dante. s. oraculis Dei.

5. Posthæc. s. in fine sæculi. David. Chal. Christum filium David. vide Ezech. 34. & 37. Pauebunt, &c. significatur reuerentia ad Christum. Chald. studebunt cultui Domini. Bonum. i. beneficia, & gloriam, & bonitatem, seu misericordiam. Nouissimo, &c. f. tempore Antichristi, quo pluri Iudæi couertendi: non enim omnes.

CAP. IIII.

1. **I**udicium. Chald. disceptatio. Veritas. i. fides promissorum, seu dictorum. Scientia. Chald. timor. f. scientia Dei intelligitur Deo obedientium. vide 1. Ioan. 2.

2. Maledictum. i. maledicticia, & conuiitium. Chald. periurium. Inundauerunt. i. abundauerunt. Et sanguis, &c. Chald. & aggregant peccata peccatis. f. vnum aliud excipit. Sanguinem vocat scriptura & homicidium, & peccatum, quo animæ decidunt.

3. Lugebit. Chald. vastabitur. Infirmabitur. Chald. delebitur. In bestia. pro. cum bestia. q. d. etiam fera peribunt. Chal. à bestia. Congregabuntur. f. mortui. 70. deficient.

4. Non arguatur, &c. q. d. perditur opera admonendo istos. Vir. i. quisque. filiorum. 70. non arguat quisquam. Contradiciunt. q. d. non solum reprehendi nolunt, sed etiam contradiciunt superioribus & doctoribus. Hodie, quasi dicat, cito. Corruet. f. in summam calamitatem. videtur captiuitatem significare.

5. Propheta. Chald. pseudopropheta. Nocte. calamitatis. Chald. tanquam in nocte. s. coniungit cum præcedentibus. Tacere. f. præ confusione. Chald. confusione induam congregationem vestram. 70. nocti assimilaui matrem vestram. Feci. pro. faciam. Matrem. i. synagogam. f. multitudinem, vel principes & seniores.

6. Conticuit. f. confusus. Chald. insipiens factus est. Tu, scilicet, o sacerdotum congregatio. Scientiam. i. Dei cognitionem. Chald. Dei timorem. Obliviscar, &c. Chald. repellam filios tuos.

7. Secundum multitudinem, &c. i. quo plures fuerunt, plus peccarunt, & grauius.

8. Peccata, id est, ob ata pro peccatis à populo. Comedent. pro, comedere solent. Ad iniquitatem. f. fouendam, seu dissimulandam. Subleuabunt. i. solent animum dare. f. laudando, vel non obiurgando. 70. accipient. q. d. accipiunt personam ne. f. amittant oblationes, ita in peccatis populus fouetur.

9. Et erit. f. punitus, vt statim explicatur. Vias, id est, opera. q. d. reddam quod merentur. Cogitationes, id est, quæ malè cogitauit, seu designauit.

10. Comedent, &c. i. se dedunt voluptatibus, seu gulæ, nec satiantur. f. voluptas non satiat. Fornicati. f. idololatria, vel libidine. Cessauerunt. 70. dirigentur. i. rectè agent. f. relicto vitio. Custodiendo. f. eius præcepta.

11. Et ebrietas. pro, id est ebrietas. Auferunt cor. i. mentem. Chald. in errorem inducunt.

12. In ligno, pro, lignum. i. idolum. Baculus. f. per baculos, seu virgas diuinabant idololatras. vide Ezech. 21. Annunciauit. f. futura, seu quæ volebat scire. Spiritus. i. animi ardor. vel demonem intelligit, qui ad fornicationem incitat, seu idololatriam.

13. Fornicabantur. f. me permittente in penam vestrorum peccatorum.

14. Visitabo. i. puniam. f. cohibendo, vel non sic grauitur, vt vos. Quoniam ipsi, &c. q. d. quia vos datis illis exemplum, cõque grauius peccatis. Effaminatis, id est, scortis masculis. vel sacerdotes Priapi intelliguntur, qui erant veluti faminae molliæ & gestibus. Vapulabit, id est, penas dabit.

15. Galgala. f. ad colendum idola. ibi enim colebantur. Beth Auen. i. domum iniquitatis, seu vanitatis. sic dicebatur Bethel ob idola. Chald. Bethel. erat autè duplex. Altera in sorte Ephraim, quæ & Luza, vbi idolum posuit Ieroboam. f. vitulum aureum. altera in Benjamin. vide Ios. 16. & 18. Erat & Bethauen quædam prope Bethel, de qua Ios. 7. Nec iuraueritis, &c. q. d. Nolo per me amplius iuretis, quod sitis idololatraz.

16. Lasciuens. i. cestro percito, iugoque excusso fugiens. Chald. recalcitrans. Declinauit. i. recessit, seu au fugit. Chald. rebellauit. Nunc. i. breui. Agnum. f. qui ducitur non resistendo, vel q. d. vt agnū mactandum, qui libere finitur pasci. In latitudine. f. regione Medorum in quam abducetur captiua.

17. Ephraim. i. decem tribus. Dimitte eum. f. o Iuda. Chald. dereliquerunt suam religionem. 70. posuerunt sibi scandala.

18. Separatum est. pro, sit separatum à te, vel longè est à Dei cultu. Chal. ex rapina est. Afferre ignominiam. i. ignominiosa facere. Proceres. f. Principes & Sacerdotes. Chald. Proceres.

19. Ligauit. pro, ligabit. Spiritus. i. ventus. q. d. cito volabunt alio captiui. A sacrificiis. i. ob sacrificia. f. idolis facta.

CAP. V.

1. **S**acerdotes videtur de Iuda loqui. quod si de Israël loquitur: intellige sacerdotes, qui ita vocabantur: non enim erant, cum non essent de familia Aaron. Iudicium. i. condemnatio. f. adest, vel q. d. ad vos pertinet iudicium,

quod tamen peruertitis. Laqueus. i. scandalum. i. exemplo, & suasio idololatriæ. Speculationi. i. iis, qui vestra speculationi, seu curæ sunt commissi. Chald. doctoribus vestris. f. Prophetis, quos occidere solebant. Expansum, scilicet, ad capiendum aues, id est, animas. Thabor. mons in Galilæa, qui à Græcis dicitur Itabyricum, altissimus & in vertice maxima planitie. Chald. montem excelsum.

2. Declinastis. i. offerre in Ierusalem, ne populus rediret ad Regē Iudæ, vel declinando à Deo idolis obtulistis. In profundum. i. valde, seu vehementer. Chald. sacrificant idolis largissimè. Eruditor. i. castigatōr. q. d. puniam, vel cum tamen sæpè eos de eo corripuerim.

3. Israël. repetitio. Quia nunc, &c. q. d. video quid nunc agat.

5. Respondebit. i. dabit pœnas, quæ merito respondent culpæ. Arrogantia. 70. iniuria. In facie eius. Chald. ipsis videntibus. In iniquitate. i. ob iniquitatem. Iudæ. f. postea, & ipse ductus in captiuitatem.

6. In gregibus, &c. q. d. positi in calamitate querent Deum per sacrificia. Ablatus est. Chald. subtraxit se. 70. declinauit.

7. In Domino. pro. in Dominum. Præuaricati sunt. 70. Dominum dereliquerunt. Alienos. f. Dei cultu. Chald. ex filiabus gentium. Nunc. paulo post. Deuorabit. f. hostis. Mensis. Chald. per singulos menses, scilicet, subinde vastabuntur. Partibus, id est, substantia, seu possessionibus.

8. Clangite, &c. quasi dicat, en adsunt hostes, conuocate vestros ad prælium. Gabaa, & hæc, & Rama in tribu Benjamin. sunt autem vicinæ inter se, & tribus Benjamin vicina est Ephraim. 70. pro Gabaa, colles, pro Rama, excelsa vertunt, nam id significant Heb. Videntur autem admoneri duæ tribus, dum viderint capi Israël ab Assyriis. Tuba. f. ærea, nam buccina cornea. Vlulate. f. vt fieri solet in rebus desperatis. Post tergum. f. est hostis, vel Bethauen, quæ illi à tergo respectu Ierusalem.

9. In desolatione erit. i. vastabitur. Corripionis. i. punitionis. Ostendi fidem. i. ostendam vera me prædixisse.

10. Assumentes. 70. transferentes. Chald. mutantes. Terminum. f. vicini, vt sibi assumant partem alieni. significat verò transgressionem legis Dei, & in veritum progressum per idololatriam & peccata alia. Quia aquam. f. cum impetu ruentem.

11. Patiens est. pro, patietur. q. d. opprimetur ab hostibus, & iniuriis afficietur. Fractus iudicio, id est, nemine iudicante & illum eripiente, vel q. d. Dei iudicio punitus. Sordes, id est, idola. Chald. mammonam iniquitatis. 70. vana, scilicet, idola.

12. Quasi tineæ, &c. q. d. perdam omnino, etfi

paulatim dans locum penitentia. Putredo. i. caries, qua ligna consumuntur.

13. Languorem. i. afflictionem. Vinculum. i. laborem. Chald. & 70. dolorem. f. ligatur anima re molesta. Misit. f. Iudas. Regem. f. Assur. Vltorem. i. vindicem. q. d. vt se iuuaret contra aliorum hostium iniurias. vide 4. Reg. 15. & 16. Sanare. i. liberare omnino, nam tandem expugnati ducemini in captiuitatem.

14. Leæna. 70. panthera, vtraque est ferocissima. Catulus leonis. 70. leo.

15. Locum meum, quasi dicat, deseram vos, vel ad Christi refertur ascensionem. Chal. in habitaculum meum cæleste. Queratis. f. oppressi malis.

CAP. VI.

1. **M**Ane, id est, mature, diligenter, quamprimum. Venite, scilicet, dicent alij alijs.

2. Cæpit. pro, rapuit. Chald. percussit. Percutiet. pro, percussit, vel q. d. etiam si percussit.

3. Post duos, &c. q. d. cito, vel tercio, vt sequitur. Tertia. f. tertia Christus resurrexit. Chald. resurrectionis mortuorum. videtur ad hunc locum Paulus alluisse. 1. Cor. 15. Quidam diem primam intelligunt legis naturalis, secundam scriptæ, tertiam Euangelicæ, vel primam 24. lunæ; secundam, qua passus viuificauit nos; tertiam, qua per resurrectionem fecit, vt resurgamus cum illo. In conspectu eius. i. ipso fauente, vel ipsi placentes. Sciemus. f. per fidem. Cognoscamus. f. per speciem, vel hic magis magisque. Diluculum. f. fugans tenebras. Egressus eius. i. Christi natiuitas, seu aduentus. Imber. f. fecundans animas. Temporaneus. f. autumnus. Serotinus. f. veris.

4. Quid faciam. f. vltra id quod feci, quasi dicat, quid non feci, vt ad me redires? Vestra. i. qua volo in vos vti. Nubes. f. cito transit, quia peccatis vestris impeditis, vel qua vtimini in alios. f. beneficentia. q. d. parum durat per auaritiā impedita. Manè. 70. matutinus.

5. Dolui in Prophetis. i. per Prophetas corripui veluti scitibus frequentibus pulsans, & polire studeo. Chald. monui per Prophetas. Occidi. i. penè enecavi Prophetas ipsos, totiens mitens, & cogens sollicitè monere. Et iudicia, &c. quasi dicat. Itaque manifestum erit, quam iuste te condemnem, seu puniam, qui toties monitus non respueris, vel aperte te puniam. f. toto mundo spectante.

6. Et non, pro, non solum. Chald. magis quam. quasi dicat, non mihi placent vestra sacrificia, quia deest nobis misericordia, quam maxime requiro. Scientiam Dei. Chald. obseruationem legis Dei.

7. Sicut Adam. f. olim in Paradiso. Ibi, id est, in transgrediendo pactum. vel in terra, vbi eos

posui, sicut olim Adam in Paradiso. Chal. in terra quam dedi eis. In me. i. contra me.

8. Galaad. est in tribu Gad attributa sacerdotibus. dicta etiam Ramoth Galaad, & Ramatha. Vide Ioseph. 9. Antiq. cap. 4. Operantium. i. fabricantium, & colentium. Idolum. pro, idola. 70. vana. Chald. violentiam. Supplantata sanguine. i. ob sanguinem à se inique effusum, deicietur, ut solent supplantati. Chald. effundens sanguinem innocentem.

9. Fauces. s. i. cientes sanguinem. Sacerdotum, scilicet, idolorum. Pergentes. s. Ierusalem adorandi causa, quos idcirco sacerdotes curabant in via interfici, ad quod Galaaditarum opera utebantur. Quia scelus, &c. q. d. quod grande scelus est, vel, quia ea ratione impie cogitarunt Dei cultum tollere.

10. Horrendum. s. quod sequitur.

11. Pone messem tibi. q. d. para te, nam etiam tu metaris ab hostibus. Cum conuertereo, &c. sub. tum cessabit punitio per hostes. vel sensus est, o Iuda, non prius messem pones. i. potioris abundantia rerum, quam conuertero te, tum vero bene tibi erit.

C A P. VII.

1. **M**endacium, id est, iniquitatem. q. d. cum vellem sanare, seu (ut ait Chald.) exquirerem, apparuit iniquitas eius populi. Et fur, &c. q. d. & domi furra exercent, & foris. Chal. & domi furantur, & foris grassantur. vel sensus est, & spoliabuntur à suis, & ab hostibus. hi enim solent in Scriptura vocari latrunculi, ut 4. Reg. 13. & 24. & quidem milites olim Latine latrones dicebantur, vel à λατρεύω. i. seruiendo ob stipendium, vel quia solent latronum more grassari, & ex insidiis aggredi latronum more, qui à latendo forte dicti.

2. Omnem, scilicet, veterem. q. d. Deus nos punit ob vetera peccata. Nunc, &c. q. d. etiam nunc peccant grauius, & multa. Adinventiones. i. studia mala, seu opera. Coram facie mea, id est, me vidente.

3. Regem, scilicet, Ieroboam, & reliquos volentes idola coli. Mendaciis, id est, iniquitatibus. repetitio.

4. Adulterantes, scilicet, per idololatriam. Quasi clibanus. i. ardentissime. Quieuit, &c. q. d. ut addito fermento expectatur dum tota massa inficiatur, sic illi videbantur aliquando Deum colere, at interim fermentabatur in eorum cordibus idololatria, tori que corrupti sunt.

5. Dies. pro, in diebus. Chald. die, quo constitutus Rex, scilicet, Ieroboam. Furere à vino, id est, velut ebrii agere. Extendere, scilicet, Rex. Manum. q. d. cepit idola colere. Illusoribus. 70. pestilentibus. id enim significat vox Hebræa, ut Psal. 1. vide etiam Prou. 3. 2. Petr. 3.

6. Applicauerunt, scilicet, subditi. Insidia-

retur, scilicet, veller per fraudem inducere in idololatriam. Tota nocte, &c. perstat in metaphora clibani. q. d. fecit, ut qui totam noctem panes coquit, at, inquit, dormiuit. id perinde est, ac si diceret, eius somnus non alius fuit quam coquere. sic solet quis dicere, meus cibus est id facere. Coquens, scilicet, persuadens idololatriam. loquitur de Ieroboam. Succensus, scilicet, ardore idololatriæ. vel, clibanus intelligitur: sed & is cor significat. Ignis flammæ. pro, flamma ignis.

7. Deuorauerunt, id est, perdidērunt, scilicet, dum eis in malo obsequuntur. Iudices, id est, principes, seu superiores. Ceciderunt, scilicet, per peccatum. Clamet. q. d. qui me inuocet ut Deum suum.

8. In populis, &c. q. d. gentium mores imitabatur, quasi ex ipsis esset, vel se miscuit gentilibus fœdere, estque illos imitatus. Non reuersatur, adeoque paulatim consumitur.

9. Alieni, id est, hostes, scilicet, Assyrii, vel impij, qui cultum idolorum persuaserunt: is enim eorum robur spirituale perdidit. Nesciuit, id est, non aduertit, seu causam non cogitauit. Cani effusi, &c. q. d. etiam morti propinquus non respicit, nec periculum cogitat. Ignorauit. Chald. nesciuit timere me. In facie eius. Chald. ipso cernente. 70. in faciem eius. q. d. cum summo pudore & dedecore.

11. Columba, scilicet, hæc facile decipitur, quia simplex, non sagax. Cor. id est, mentem, seu intelligentiam. Abierunt, scilicet, opem petentes. vide 4. Reg. 15. vel pro, abibunt. q. d. tamen in Assyriam captiui migrabunt.

12. Cum profecti fuerint, scilicet, in Aegyptum, auxilium petentes. Chal. quocumque ierint. Rete, scilicet, exercitum Assyriorum. vide 4. Reg. 17. Detrahā, id est, cadere faciā in rete. Secundum auditionem, &c. id est, sicut olim audiuit synagoga à Mose puniendos si peccarent. vide Deut. 27. & 28. vel secundum quod postulat clamor peccatorum ad me, ut puniam.

13. Redemit, scilicet, ex Aegypti seruitute. Mendacia, scilicet, cum dixerunt. Exod. 32. Hi sunt dii tui, &c. & Psal. 77. Nunquid Deus parare poterit mensam, &c. vel q. d. operati sunt contra me iniquitatem.

14. Ululabant, scilicet, idola inuocantes. vel q. d. eiulabant malis pressi, nescientes à me opem petere. Ruminabant, q. d. abundabant rerum copia, quam dederam, eaque ut bestię fruebantur, datorem non agnoscentes.

15. Erudiui, scilicet, per legem. Brachia, id est, vires, scilicet, contra hostes. In me, id est, contra me. Malitiam. Chald. & 70. mala.

16. Reuersi, scilicet, ad ingenium, seu pristinos mores. Chal. auersi. Iugo. Chal. lege. Dolosus, scilicet, qui frangitur, vel alio quam velles sagittam iacit, denique non seruit sagittarij vo-

luntari. A furore, id est, ob furorem. quanta enim infania vocare lignum deum suum? Chald. ob prauitatem. Ista subfannatio, &c. q. d. sic me deriserunt, seu contempserunt, cum essent in Aegypto, scilicet, redeunt ad antiquos patrum suorum mores. Chald. ista erant opera eorum dum essent in terra Aegypti.

CAP. VIII.

1. **G**ulture. pro, ore. q. d. clara voce prædicet, hostis aduenit. Super, id est, contra. Domum, id est, templum.

2. Inuocabunt, scilicet, in calamitate. Deus meus, &c. vox inuocantium. Israël, id est, nos Israelitæ.

3. Bonum, scilicet, Deum, vel bonitatem, id est, iustitiam, seu ueritatem.

4. Ex me. i. se. undum voluntatem meam. Cognoui. i. approbaui, scilicet, quia malè regebant, aut iniquè regnum occupant. Chald. ex voluntate.

5. Proiectus est. pro, projicietur. s. ab hostibus. Vitulus. s. quem adoras. In eis. i. contra eos. Non poterunt, &c. q. d. quandiu durabit ista se emendandi difficultas.

6. Ex Israel, id est, Israël's opus, seu inuentum. Ipse, scilicet, vitulus. q. d. ad eum esse amantes, ut non aduertant se adorare quod ipsi fecerant. In araneam telas. i. inutile, & non valens defendere se adorantes.

7. Quia ventum, &c. q. d. frustra laborabunt, ut si ventum seminant. Turbinæ. i. calamitatem. Culmus. s. spicam sustinens. Germen. i. spica.

8. Deuoratus est. pro, deuorabitur, scilicet, ab hostibus. Facti sunt. pro, fient. Immundum, scilicet, quo urina & sordes excipiuntur. Chald. & 70. inutile.

9. Ascenderunt. pro, ascendent. s. captiui. Onager. pro, ut onager. s. solutus, seu vagans pro suo arbitrio. Solitarius sibi pro, sibi relictus.

Amatoribus, scilicet, populis, quorum deos colebant, aut ope utebantur.

10. Conduxerunt. s. opem laturos contra hostes. Congregabo, scilicet, tradendos Assyriis. Quiescent, &c. q. d. negabunt tributa Regi Assyriorum, id quod eis perniciem afferret. Vide 4. Reg. 17.

11. Altaria, scilicet, idolorum.

12. Scribam. pro, scripseram. Multiplices, scilicet, multa dedit præcepta. Alienæ, id est, ad se non pertinentes.

13. Hostias. etiam Deo immolabant, itaque dicuntur claudicare. 3. Reg. 18. Nunc, id est, breui. Visitabit, id est, puniet. s. Deus. Conuerterentur. s. opem petentes, sed frustra. vel loquitur de quibusdam, qui in Aegyptum fugerunt. vide cap. 9.

14. Delubra, id est, templa idolorum. Ciuita-

tes eius, id est, Israël's. Aedes eius, id est, Iuda. ita enim distinguit Hier. & fauent Hebr. vide 4. Reg. 25.

CAP. IX.

1. **S**icut populi, scilicet, solent, qui Deum nunquam nouerunt, adeoque nesciunt quàm grauitè peccent, quæque illos supplicia maneant. Mercedem. s. meretriciam ab idolis, cum quibus fornicabaris. Super, id est, propter. q. d. expectando ab eis frumenti copiam.

2. Area, &c. q. d. puniam egestate. Mentietur, id est, deficiet, scilicet, non respondebit expectationi eorum.

3. Habitabunt, scilicet, diu. Domini, id est, à Domino data. Reuersus est, scilicet, pars eo fugit, ceteris abductis in Assyriam; vel q. d. rediit ad mores, quos olim habuit in Aegypto. Chal. reuertetur. In Assyriis. i. inter Assyrios. Comedit. pro, comeder. s. cibos lege veritos.

4. Vinum. s. quod ei placeat. Et non. pro, quia non. Placebunt. s. ipsi. Panis lugentium, id est, immundus. s. ex contactu immundi. vide Nu. 29. Omnes qui, &c. pro, quem quicumque comedit contaminatur. Animæ ipsorum, id est, ipsi. q. d. sibi potius faciunt sacrificia, ut epulentur; quàm mihi, ut seruiant. Non intrabit. q. d. panis ille non ab illis mittitur ad templum Dei, sed in sua regione offerunt idolis, aut Deo, cum tamen ille iusserit deferri ad templum.

5. Solemni, id est, cum aderunt festa, nec poteritis captiui ad templum ire, vel die captiuitatis, qui est velut festus Deo punienti & velut hostias mactanti. vide Isa. 34.

6. Profecti sunt. pro, proficiscuntur, scilicet, fugientes. Memphis. olim Aegypti metropolis, dicitur nunc Cairò. Argentum, id est, & des multa edificatæ pecunia. Vrtica, scilicet, in eis dirutis nascens. Eappa. i. herbæ spinosæ. 70. spinæ. Eappa propriè est herba flosculum habens plenum aculeis, qui iniectus in vestem tenaciter adheret; quo ludo solent pueri detectari.

7. Venerunt. i. propè ad sunt. Visitationis, id est, punitionis. Scitote. pro, scito. Israël, id est, ô Israël. quidam tamen in accusatiuo legunt. Prophetam, scilicet, qui tibi prospera prædicabat euentura. Spiritualem, id est, qui Dei spiritum se habere mentiebatur. Amentia. sub. hæc tibi calamitas accidit.

8. Cum Deo meo Propheta. i. qui debuerat secundum Deum prophetare, & vera docere. Infania, scilicet, apparet. q. d. nihil aliud, quàm insaniunt isti dum colunt idola.

9. Profundè, id est, vehementer. Gabaa. Vide Iud. 19. & 20.

10. Quasi vites, &c. q. d. fuit mihi carissimus, ut solent in deserto repertæ vites, &c. Prima, &c. id est, præcoces ficus. Beelphegor, scilicet, idolum Monitârâ. vide Nu. 25. Confusione, id est,

puendo idoli cultu. Erat Priapi simulacrum.

11. Auolauit, pro, auolabit: iungitur cum gloria. f. gloriabantur quod multi essent: at peribunt etiam in partu, & vtero multi: vel q. d. recessit à me iam inde à puero, vt vel in vtero videantur filij imbibisse parentum impietatem. Faciam, f. filios interficiendo. In hominibus, i. inter homines. Cum recessero, f. deferens eos. 70. Caro mea ex eis.

13. Tyrus, pro, velut Tyrus: potest & vt coniungi cum Tyro & legi, vidi, per parentheses. Chald. Par erat Tyro in prosperitate, cum legem seruaret. In pulchritudine, i. pulcherrime, seu loco optimo. Educet, f. ad bellum.

14. Da, pro dabis, scilicet, quod merentur: sic infra.

15. Galgala, f. sibi cultus idolorum. Quia, pro, idcirco. Exosos habui. Chald. execratus sum. 70. odi. Adinuentum, i. studiorum, seu operum. Domo mea, i. habitaculis quæ dederam.

Diligam, f. reducendo è captiuitate. Recedentes, f. à me, seu à recto. Chald. rebelles. 70. inobedientes.

16. Percussus, & c. præt. pro fut. Amauissima, & c. id est, filios carissimos.

CAP. X.

1. **F**Rondosa, id est, palmitibus abundans. Adæquatus, id est, respondens palmitum multitudini. 70. abundans. Secundum multitudinem, & c. q. d. abusus rerum copia à me data, idola coluit: vel quo plures erant homines, plura idolis altaria extruxerunt. f. multiplicato populo aucta peccata.

2. Diuisum, id est, separatum, scilicet, à me, vel quasi dicat, Alij alia idola colunt, nec inter illos conuenit, tanta est idolorum multitudo. Chald. diuisum à lege. Confringet, f. Deus per hostes ipsorum.

3. Nunc, id est, breui. Rex, f. qui possit ab hoste defendere. Timemus, Chal. & 70. timuimus.

4. Loquimini, & c. Ironia. q. d. iactate sanè verba pseudoprophetarum, qui vobis prospera fore prædicunt. Ferietis, pro ferite. q. d. fidite sanè mendacis pseudoprophetarum. Amaritudo, id est, herba amaræ, & noxiæ. Iudicium, id est, supplicium, quasi dicat, abundanter pœnas dabit. Sulcos, id est, vias vestras, scilicet, mores studiosè ad malum compositos: metaphora à sulcis, vbi herba malæ copiosè proteunt.

5. Vaccas, scilicet, vitulos à Ieroboam positos. Apparet coluisse vaccas more Ægyptiorum. vide 3. Reg. 12. Bethauen, scilicet, Bethel. vide supra, cap. 4. Luxit, pro, lugebit. Eum, scilicet, vitulum. q. d. propter eum, quia auferetur ab hostibus.

6. Et ædificauit, & c. q. d. de quo olim sacerdotes tantopere exultarunt cum coleretur à populo.

Migravit, pro migrabit. f. gloria illa tempore captiuitatis.

6. Delatus est, pro deferetur. f. vitulus, vel Israël. Vltori, f. quo Deus vtetur ad ultionem, vel à quo Israël olim opem expectabat contra hostes. In voluntate, id est, votis suis. f. frustratus, vel ob voluntatem suam, qua idola coluit, deum que offendit.

7. Transire fecit, id est, citò perire. f. ob idololatriam.

8. Peccatum, id est, per quæ, seu in quibus peccabat. Lappa, Chald. & 70. spinæ. vide supra cap.

9. Dicent, scilicet, oppressi calamitate, & desperantes.

9. Ex diebus Gabaa. f. tempore, quo accidit quod dicitur Iudicum 19. quo etiam idola quidam colebant, vt dicitur Iudicum 17. & 18. 70. ex quo colles. q. d. ab antiquissimo tempore. Ibi steterunt, id est, in iis peccatis perstiterunt.

In Gabaa, pro, vt in Gabaa. q. d. grauiori prælio expugnabuntur, quam illud fuit contra Beniamin. Iniquitatis, id est, iniquos. f. qui abusi vxore Leuitæ.

10. Duas, f. Israël, & Iudæ: vterque enim idola coluit: vel duas dicit ob cultum idolorum, & pessimos mores.

11. Docta, f. assuefacta. q. d. assueti sunt idololatriæ, more bestiarum seruietes. Transiui, 70. veniam. f. puniens, vel domans per Assyrios.

Pulchritudinem, id est, superbiam, seu contumaciam. Ascendam, f. vt solet super equum. q. d. subiugabo. Arabit, f. seruiet Babylonis, more iumentorum. Iacob, id est, Israël. f. seruiet similiter Assyriis, vel hæc referenda ad tempus conuersionis, & fidei in Christum.

12. In iustitia, id est, opera iustitiæ. Metite, pro metetis. In ore, id est, secundum os, pro secundum rationem. Misericordiæ, f. qua vti fueritis. q. d. sicut seminaueritis, sic metetis: sumitur autem misericordia pro beneficentia, more Scripturæ. Nouale, f. auulsis spinis. Nouale enim est ager nunc primùm proscissus. 70. illuminate vobis lumen scientiæ. Tempus, f. tunc maxime erit. Venerit, f. Christus.

13. Impietatem, id est, per impietatem, seu impiet. Mendacij, id est, iniquitatis. Viis, id est, operibus. 70. curribus. Fortium, f. militum.

14. Tumultus, f. hostium. 70. perditio. Eius, f. Gedeonis. vide Iudic. 8. Vindicauit quidam legunt, iudicauit. Matre, & c. id apparet accidisse in exercitu Salmana.

15. Fecit, id est, faciet. q. d. sic patiemini, ob idola culta in Bethel. A facie, id est propter.

Nequitiarum, id est, nequissimæ.

CAP. XI.

1. **S**icut manet, id est citò. Transit, & c. q. d. Sparum durabit regnum Israël.

Puer, &c. q. d. cum esset velut in pueritia. f. in Ægypto inciperet multiplicari. Chald. quando puer erat Israël, &c. Filium meum: sic vocat, quod haberet pro filio, eoque charissimo cum populum. vnde & Exod. 4. primogenitum vocat. Matth. 2. refertur ad Christum sensu allegorico, & secundum quosdam etiam litterali: vocatus est autem per Mosen, & inde educus Israël. 70. filios eius. Chald. filios eos. q. d. habui pro filiis.

2. Vocauerunt. f. Moses & Aaron, vel Prophetæ. Sic abierunt, &c. q. d. non tamen obedierunt, sed verterunt terga. Baalim. i. idolis. vide Exo. 32. Num. 25.

3. Nutritius, pro, velut nutrix. Portabam, &c. q. d. ita defendebam, vt qui paruulum gestat in brachiis ne lædatur. vide Deut. 1. & 32. Nescierunt, id est, non aduerterunt, aut non curarunt. f. beneficium non agnouerunt.

4. Adam, id est, hominis. f. quibus solent homines ligari, nempe amore & beneficiis. Traham, pro trahebam. Chald. traxi. In vinculis, &c. explicatio præcedentis. Ero, pro fui. Exaltans, &c. q. d. vt agricola qui iugum aufert, vt boues quiescant. f. sinebat per desertum quiescere, non semper iter agere. Super maxillas. f. pendens capistrum etiam auferens. Declinaui. i. demisi. f. e celo manna.

5. Non reuertetur, &c. q. d. non seruiet quidem iterum Ægyptiis, sed seruiet Assyriis.

6. Cæpit, &c. f. cœperunt paulatim vastari ab Assyriis. Electos. i. fortes. Comeder. i. perdet, seu interficiet: ideo solet Scriptura dicere in ore gladii. f. deuorat. Capita. i. primates. Chald. proceres.

7. Pendebit, &c. q. d. expectabit vt eos liberet, qui velut recedens deseruerim. Simul. q. d. omnibus, seu & Israël, & etiam Iudæ postea.

8. Quomodo dabo. &c. q. d. quid de te faciam? Protegam, pro, protegamne? q. d. an dignus es quem defendam? Sicut Adama. f. destruxi cum euerterem Sodomam. quidam per interrogationem legunt. q. d. Nonne mereris similem illis vrbibus euerisionem? Conuersum est, &c. q. d. tamen mutabo sententiam, si tu mutes mores.

Conturbata, &c. i. velut pœnitens conturbabor affectu. q. d. vt ar misericordia. nisi forte hæc omnia per interrogationem legenda sunt. q. d. an mutabo sententiam more hominis pœnitentis: an non exequar punitionem quam statui, & non perdam Ephraim, qui Deus sim iustus, & potens, &c. Quidam tamen ad affectum pietatis referunt, vt capri explicare.

9. Conuertar, id est, permittam, seu sinam. 70. derelinquam. Deus. f. clemens, qui facile flectar, vel iustus, qui puniam: & potens cui nemo resistat. Sanctus. f. quem sanctè colere debueras. Non ingrediar, &c. q. d. num me quis impediet, ne ciuitatem ingrediar, & te puniam?

Scio alios multo aliter explicare, sed cur ita non possit etiam explicari, non video.

10. Post Dominum. f. Christum: id enim videtur ad ea tempora referendum. Rugiet, scilicet, contra impios in iudicio, vel contra peccatores prædicatione, scilicet, magna vi. Filij maris, id est, remotissimi quique, vt solent esse Insulani, qui nisi per mare adiri non possunt, ad quos prædicatio Euangelij perueniet, vel mundani: mare enim mundum solet significare.

11. Adulabunt. f. ad prædicationem Euangelij ex locis vbi fuerint: nominantur verò Ægyptus & Assyria, quia illuc confugituri erant aliqui, & huc reliqui abducendi. Columba, scilicet, celeriter. Domibus. f. Ecclesiis particularibus.

12. Negatione. Chald. & 70. mendacio. q. d. non me verè colit, sed fictè. Iudas, id est, multi ex Iuda. Testis, id est, testans Dei bonitatem, & potentiam, eiusque cultum defendens. Descendit cum Deo, id est, ad patres Dei, à quibus Israel alienatus. q. d. tueretur causam Dei. Cum sanctis, &c. i. piis, Deumque colentibus. f. Deum prædicat, vel permanet.

C A P. XII.

1. **P**ascit ventum, pro, pascitur vento, id est rem facit inutilem & vanam. f. colendo idola, vel expectans opem Ægyptiis. Æstum, id est ventum calidum, & noxius, qualis solet esse in Asia Eurus. Tota die, id est semper. Mendacium, id est, nihil profutura, sed spem delusura. Vastitatem, id est, interitus causas. Oleum, per id intellige cætera, quæ ferebat. Chald. munera.

2. Iudicium. i. expostulatio, seu lis.

3. Supplantauit, &c. q. d. iam inde ab vtero ei benefeci, cum per supplantationem significaretur præreptum benedictionem. Directus est, id est, prosperè ei successit. Chald. præualuit Angelo. 70. præualuit ad Deum, seu fortiter egit. scilicet, luctatus cum Angelo, qui Deum representabat.

4. Inualuit, id est præualuit: explicatio præcedentis. Ad Angelum, id est, cum Angelo luctas.

Confortatus est. Heb. & 70. poruit, id est, fortiter egit, seu præualuit. Chald. superauit. Fleuit, & rogauit. q. d. supplex petiit ab Angelo benedictionem, fortè etiam cum lachrymis. Inuenit eum. f. Iacob Angelum Dei nomine sibi loquentem. vide Gen. 58. Nobiscum, id est, de nobis, cum. f. posteritatem promitteret, vel in parte intelligitur filijs etiam locutus.

5. Exercituum. 70. omnipotens. Memoriale eius, id est, Iacob Dei semper recordabatur, vel Deum omnibus rebus præferebat.

6. Conuertèris, pro, conuertere: futurum pro imperatiuo, more Scripturæ.

7. Chanaah, pro, similis est moribus Chanaan.

neis. Dolosa. q. d. defraudat proximum. Calumniam. Chald. rapinas. 70. oppressiones.

8. Idolum. q. d. satis bonum deum inueni, qui tantas diuitias reppererim. 70. requiem.

Non inuenient, &c. q. d. non poterit inueniri in meis negotiis peccatum iniustitiæ. Quam peccauit, pro, qua peccauerim.

9. Ex terra. Chald. qui eduxi te ex terra. 70. eduxi te ex terra. Faciam. s. si conuerteris, vel cum conuerteris ad Christum. Festiuitatis, id est, cum lætitia. Chald. antiquis.

10. Super Prophetas. Chald. cum Prophetis. 70. ad Prophetas. s. vt te in viam reducerem.

Visiones multiplicauit. q. d. per multas visiones locutus. Chal. Prophetias multiplicauit. In manu, id est, opera. Assimilatus, id est, vsus similitudinibus, & figuris.

11. Galgal. Complut. Galaad. Idolum, id est, falsus Deus. scilicet. Tamen. Complut. ergo. Erant, pro sunt. q. d. si vana colunt, quam opem ab eis expectant? Acerui. s. lapidum erunt. q. d. euertentur, & locus arabitur.

12. In vxorem, id est pro vxore. Et in vxorem seruauit, id est, pro altera vxore oues etiam seruauit. vide Genes. 29.

13. In Propheta, id est, per Prophetam, scilicet, Moſen.

14. Amaritudinibus, id est, peccatis, quæ mihi valde displicent. Sanguis, id est peccatum. s. pena peccati. Opprobrium. s. quo Deum affecit. Restituet, id est, reddet. s. puniendo. Debetur pena peccato, itaque cum redditur, videtur restitui debitum.

CAP. XIII.

1. **L**oquente. s. olim de colendis idolis. Ephraim, id est, Ieroboam rege, qui de tribu Ephraim. Israëli. s. populum, qui primo visus est exhorrescere ad tantam impietatem. Deliquit. s. tandem persuasus. In Baal, id est, colendo Baal, seu idola. Mortuus est. s. peccato, & se obnoxium fecit mortis supplicio. q. d. ideo occidetur.

2. Quasi. 70. secundum. q. d. vt solent à gentilibus fieri. His, pro, de iis: vel q. d. Alij alijs dicunt. Homines. s. etiam filios sacrificabant. vide Psal. 105.

3. Matutina. s. quæ citò dissoluitur. sub. peribunt, vel cessabit eorum felicitas temporalis. Puluis. Chald. stipula.

4. Ægypti, scilicet, te eduxi, & dixi quod sequitur.

5. Cognoui. 70. paui.

6. Iuxta pascua sua, id est, cum eos pascere. Chald. quando nutriui eos.

7. Pardus, id est, pantheras. Assyriorum, id est, quæ itur in Assyriam per desertum. Alludit verò ad captiuitatem.

8. Iecoris. Heb. Chald. 70. cordis. q. d. viscerum. Scindet, id est lacerabit.

9. Perditio tua, id est, tu tibi causa es perditionis. Tantummodo. q. d. ego solus te possum iuuare: vel ego id solum ago, vt te iuuem, sed non vis.

10. Iudices tui, scilicet, vbi sunt qui te possint defendere? Dixisti, scilicet, 1. Reg. 8. Et Principes. Apparet eos etiam Iudices petiisse cum Rege.

11. Dabo. Chald. & 70. dedi. In furore meo, id est, iratus.

12. Colligata. s. hærens cordi. q. d. est obstinatus, vel reposita est apud me, vt solent quæ colligantur: sic Deut. 32. nonne hæc cõdita sunt apud me, &c. Chald. reposita. Absconditum. s. in corde, vel apud Deum. Chald. reſeruatum, vt puniatur.

13. Parturientis. q. d. grauissimi. Stabit. i. consistet. 70. sustinebit. i. ferre poterit, vel resistet hostibus. In contritione. i. dum conterentur, seu occidentur eius filij. s. populus.

14. Manu, id est, potestate. Mortis. Hebr. & 70. Inferni. s. è limbo, aut ne damnetur æterno supplicio: vel infernus pro morte accipitur, cum præsertim vox Heb. etiam sepulcrum significet, sepulcrumque pro morte accipitur. Liberabo. s. per Christum. De morte: repetitio. Ero mors, &c. 70. vbi causa tua, o mors, vbi inferne aculeus tuus? vide 1. Cor. 15. vbi apparet Paulum non legisse *Non*, sed *viuere*. Morsus. s. quia eduxit ex inferno aliquos, non omnes: vel q. d. perditio tua. Abscondita est. q. d. non video consolationem, sed calamitatem populo huic imminentem iam.

15. Ipse. s. dominus, vel hostis. Ventum, &c. s. exercitum Assyriorum. Deserto: est quidem desertum inter Assyriam & Iudæam. Siccabit, &c. q. d. omnino destruet: perstat enim in metaphora venti. Vasis desiderabilis, id est, supellectilis pretiosæ.

CAP. XIII.

1. **P**ereat, id est, digna est interitu. Chald. peccati rea est. 70. peribit, seu destruetur. Amaritudinem, id est, indignationem. Pereant. 70. cadent. Elidantur. Impera. pro Futuro. Fætæ, id est, grauidæ. Chal. prægnantes. 70. in utero habentes.

2. In iniquitate, id est, ob iniquitatem.

3. Verba. s. confessionis peccatorum, & laudis Dei. Chald. verba confessionis. Bonum. s. animus nostrum: vel q. d. redde nos bonos, & recipere tibi deditos. Vitulos, id est hostias, seu sacrificia. Labiorum. s. laudes tuas (sacrificium laudis honorificabit me) & orationes. 70. fructum labiorum nostrorum, quod Paulus citat Hebræorum 13.

4. Assur, &c. q. d. nec confidemus posthac Assyriorum opus, nec Ægyptiorum equis. vide Isa. 31. In te. i. tuus, vel tuæ curæ creditus. Pupilli. i. populi, qui est velut pupillus.

5. Sanabo. s. quando conuerterentur per Christum. Contritiones. i. vulnera. s. peccatorum. Spontaneè. i. vltro, seu ex mera liberalitate, sine illorum meritis. 70. manifestè.

6. Ros. s. fecundans terram. Vt libani. q. d. stabiliter.

7. Ibunt. i. crescent. Rami. s. filij, vel virtutes, aut opera. Quasi oliua. i. spectabilis, fecunda, & grata. Gloria. i. splendor opum, seu gratiarum. Odor. i. fama. Libani. i. thuris, vel montis. erat enim odoriferus.

8. Sedentes. pro, sedebuntque. i. quiescent. Umbra. i. protectione. Eius. Chald. Christi sui.

Tritico, id est, Eucharistia, quæ sub specie tritici panis. Quasi vinea. s. latissimè. Memoriale. i. memoria. Eius. s. populi, vel Dei. Libani. i. templi. s. in templo offerri solitum. q. d. optimum. s. suauis, & latificans. vel montis Libani, quod optimum erat.

9. Ephraim, scilicet, conuersus dicet, vel ò Ephraim. Virètem, scilicet, abies semper viret. Chald. pulchram. Ex me, id est, me largiente. Fructus. Chald. remissio. Inuentus est. Chal. inuenietur.

10. Ista, scilicet, supradicta, præsertim de Christi mysteriis. Intelligens, &c. repetitio. Rectæ, scilicet, ducentes recta ad felicitatem. Viæ, id est, præcepta. Corruunt in eis. Chald. tradentur gehennæ, quod non ambulauerint per illas.

I O E L.

Fuit tempore Osee. De duabus Tribubus propheta: nam Osee de omnibus.

C A P V T. I.

3. UPER, id est, de.

4. Erucæ. vermis est herbas rodens, & frutices. Bruchus. species est locustæ, alatus vermis, folia arborum rodens. Rubigo. vitium frugum, & plantarum ex corrupto aëre, vulgò Nebula. per hæc verò intelligitur Iudææ per Chaldaeos vastatio, vt statim explicatur. quater verò vastata, vt in libris Reg. scribitur. s. tempore Ioachim, Ioachin, Sedeciz, & tandem per Nabuzardan.

5. Ebrij. s. voluptatibus. Bibitis. i. soletis bibere. In dulcedine. i. dulce. s. dulces voluptates improbis. 70. ad ebrietatem. Perit. pro, peribit citò. i. auferetur vobis. 70. ablatum est.

6. Gens, &c. loquitur de exercitu sub metaphora locustarum, quæ solent vastare omnia quacunque eunt, & de populo sub vitis, & arborum nominibus.

7. Proiecit. s. in terram frondes, seu corticem. Albi. s. sublato cortice.

8. Virgo. i. adolescentula. Pubertatis suæ. i. quem pubes accepit. Chald. adolescentiæ. 70. virginem. i. qui virginem duxit.

9. Perit. præter. pro futuris. sic etiam inf. Chald. cessauit. 70. ablatum est. Libatio. adhibebatur hæc sacrificiis. vide Num. 28.

10. Luxit. Chald. desolata est. 70. lugeat. Confusum. s. quod modicum esset, & expectationi non responderet. Chald. aruerunt vites. Elanguit. i. defecit. 70. imminutum est.

11. Confusi. i. pudore suffusi. Vlulauerunt. s. præ dolore.

12. Confusa est. Chald. & 70. aruit. Elanguit. Chal. decidere. 70. imminuta sunt. Confusum. Chald. defuit.

13. Accingite, scilicet, faccis. Interit. 70. defecit.

14. Sanctificate. i. indicite, vel sanctè obseruate. Chald. decernite. Catum. s. ad orationem. Terræ. s. vestræ.

15. A a a. Hebr. Ahâh. i. heu. 70. hei mihi, hei mihi, hei mihi. Dici. q. d. vix dici. Chald. propter diem. Dies. i. tempus punitionis. Potente. s. Deo. Chald. omnipotente.

16. Vestris. sic 70. at Heb. & Chal. nostris. Alimenta. s. sacerdotum. q. d. sacrificia. Perierunt. pro, peribunt. s. deficient.

17. Computruerunt. pro, morientur. s. præ inedia. Stercore. i. stabuli. Cofusum est. Chal. defecit. 70. arefactum est.

19. Ignis. s. Chaldaeorum vastatio, vel etiam incendium. Speciosa. s. pascua. Chal. habitacula. sic & inf. Deserti, id est, terræ, quæ sic deserta effecta est.

20. Quasi area sitiens imbrem. s. areola. vbi aliquid esse seminarum: id tamen non est Heb. Chal. aur in 70. Exsiccati. s. per hostes obturantes, aut interruptentes riuos.

C A P. II.

1. **T**Vba, scilicet, conuocando populum ad pœnitentiam. Sancto. ita dicitur ob templum in eo situm. Terræ. s. huius. Domini. s. puniendi potest etiam ad diem iudicii referri.

2. Tenebrarum, &c. id est, calamitatis, & mæstitiæ: ut contra lux lætitiæ & prosperitatem significat. Manē, id est, lux solis, qui statim, ut oritur, omnia luce occupat. Similis ei. s. tam noxius Iudææ. In annos, &c. q. d. in multas ætates. postea certe plus nocuere Romani.

3. Ignis. pro, velut ignis. Coram eo, id est, ante eius aduentum.

4. Quasi aspectus, &c. q. d. similes equis. de locustis loquitur, sed milites intelligit, totus enim sermo metaphoricus. Deserti. i. vasta.

6. Ollam. i. ollæ colorem. s. nigredinem præ timore. Chald. nigri quasi ollæ.

7. Fortes. s. viri. Viri in viis, lege, vir in viis. pro quisque in viis. q. d. more exercitus procedent ordine.

8. Fratrem suum. i. alterum, seu socium. Demolientur. i. lædentur. 70. consumuntur. indicatur verò per id quod solent locustæ, milites portis clausis per fenestras irruenturos.

10. Terra, id est, homines. vel hyperbole est ad exaggerandam calamitatem, vel de iudicii die sermo est. possunt & per cælos intelligi principes & nobiles, &c. vel tantam fore copiam locustarum, ut solem obfurent in aëre volantes. s. exercitum hostium immensum.

11. Dedit. 70. dabit. Vocem. s. signum ad bellum more ducis. fortè tonitruum intelligitur, tunc etiam audiendum. vide 1. Reg. 12. Psal. 17. Sui. s. quo vtetur ad puniendum Iudæos. Verbum. i. præceptum.

12. Fleu, scilicet, fundendo lacrymas. Planctu. fit is etiam corporis gestu, aut voce mæorem indicante.

13. Scindite corda. Chald. auferte impietatem cordis vestri. Vestimenta. solebant Iudæi hæc scindere in calamitate aut re indigna. Benignus. i. facile ignoscens. Præstabilis super malitia. Hebr. pœnitens super malo. i. supplicio. s. quod cogitavit inferre. Chal. reuocans verbum suum ab inducendo malo.

14. Quis scit, &c. quasi dicat, fortè Dominus non puniet vos. Conuertatur, scilicet, ad misericordiam, vel ad vos, à quibus est auersus. vide Ion. 3. locum similem. No. verò dici per modum dubitantis, quia non semper Deus sententiam mutat, etiam si quis pœniteat, sed punit temporaliter. Post se. loquitur velut de homine, qui quæ veniens attulit dona, discedens reliquit. Benedictionem, id est, bona, seu abundantiam terum. Sacrificium, &c. i. locum sacrificij, &c. vel vnde possit offerri, & libari.

15. Canite, &c. vide sup. Sanctificata. s. operibus. Hier. 2. cont. Ioui.

16. Sanctificate Ecclesiam. i. præparate populum, seu inducite ad sanctitatem. Egredietur, &c. q. d. relinquant sponsi delicias.

17. Vestibulum. s. templi. Altare, scilicet, holocausti. Plorabunt, & dicent. pro, plorent, &

dicant. Quare dicunt. pro, dicent. 70. ne dicant. Vbi est, &c. quasi dicat, ecce qualē Deum habent isti, qui eos non potest defendere. atque id est opprobrium, de quo sup. Vide Psal. 78. & 113.

18. Zelatus est. pro, zelabitur, id est, zelo, & amore prosequetur. s. postquam punierit captiuitate. Pepercit. pro, parceret.

19. Respondit, scilicet, per me. Mittam, scilicet, post captiuitatem, & spiritualia, quæ per hæc intelliguntur, tempore Christi. Vltra, id est, per longum tempus. Vide Isa. 2. 3. Reg. 10. 4. Reg. 6. similem locutionem. Opprobrium, scilicet, de quo sup.

20. Eum, scilicet, Assyrium, qui inuasit Iudæam postquam redire ex captiuitate, ut dicitur Iudith 5. Procul faciam, scilicet, occiso Holoferne. Faciem eius, &c. quasi dicat, exercitum immensum, qui videbitur pertingere à mari Galilææ vsque ad mare occidentale, seu magnum. Hyperbole. vel faciam fugere in omnem partem dispersum. vide Iudith 15. Fætor, scilicet, cadaverum. Superbè egit. Chal. plurima fecit mala.

21. Magnificauit, &c. pro, magnificabit facere, id est, magnificè tecum aget, scilicet, eumulans bonis.

22. Animalia, &c. Alludit ad id, quod sup. dixit de gemitu animalium pro pascuis. Geminauerunt, &c. præterita pro fut. Virtutem. Chald. fructum.

23. Sion, id est, ecclesiæ Christi. Dedit. pro, dabit. Doctorem, scilicet, Christū. vide Isa. 30. Matutinū, id est, tempestiuum, scilicet, in autumno tempore seminis. Serotinum, scilicet, veris, quo fructus crescunt. Intellige verò gratiam cælestem, & doctrinam. In principio, id est, olim. 70. antea, scilicet, cum mihi seruissent patres vestri sancti.

25. Reddam, &c. q. d. præteritam inopiam compensabo gratiarū vbertate. Fortitudo mea. Chald. exercitus meus. alludit ad id quod dixit de locustis significantibus exercitum Chaldaeorum, per quem deinde significatus exercitus spiritualium hostium.

26. In sempiternum, scilicet, quantum est ex parte gratiæ, quæ salit, id est, salire facit in vitam æternam.

27. Israël, id est, populi Christiani, qui Gal. 6. vocatur Israël Dei. Amplius. 70. præter me, scilicet, Deus.

28. Effundam. s. largiter. vide Tit. 3. Carnem, id est, hominem, quasi dicat, omne hominum genus. Somnia, scilicet, per quæ Deus loquitur. Visiones. coniungendum etiam id cum senibus, ut & somnia cum iuuenibus dicitur 2. Reg. 18. more Scripturæ.

29. Seruos. s. reliquos etiam non Iudæos, de his enim suprā.

30. Dabo. *f. in secundo aduentu. Sanguinem, scilicet, prælorū, de quibus Matth. 24. Ignem, id est, fulgura, & fulmina, vel ignem præcessurum iudicium. de quo, Ignis ante ipsum præcedet.*

31. Sanguinem. *i. colorem sanguineum. f. deliquio. Horribilis. 70. manifestus. quo modo citatur Act. 2.*

32. Domini. *f. Christi, sine cuius fide salus non constat. Monte, &c. id est, in Ecclesia. Dixit. f. mihi, vel per Isaiam, cap. 2. Et in residuis, &c. Chald. & liberabuntur illi quos Dominus destituit.*

CAP. III.

1. **D**iebus illis. *f. sub extremum iudicium. Conuertero, id est, reduxero. f. e seruitute peccati.*

2. Iosaphat. *f. quæ est inter Ierusalem, & montem Oliueti, vnde Christus in cælum ascendit. videtur dicta à rege Iosaphat, cur autem, incertum. Quidam tamen non eam vallem putant hinc significari, sed locum diuini iudicii (id enim interpretatur Iosaphat) quicunque ille sit, probabile est ibi iudicaturum, vbi docuit, & iudicatus est. f. supra Ierusalem, adeoque supra eam vallem. Disceperabo. i. iudicio contendam, & condemnabo. Populo, &c. f. electis. Disperserunt, &c. per ea quæ Iudæis acciderunt. significantur perfectiones iustorum.*

3. Sortem. *f. vt fit in bello super præda. Prohibulo. f. vt corpore quaestum faceret. Vino. f. emendo ex pecunia venditionis.*

4. Quid mihi, & vobis. *i. quid mihi vobiscum, seu quid vobis mecum? q. d. finite me, ne mihi sitis molesti. Tyrus, &c. per hos intelliguntur qui fideles persequuntur. Reddetis, pro, redditis. q. d. nunquid vos læsi vt vleiscamini, persequentes populum meum? Etsi, pro, quandoquidem. Vicissitudinem. Chald. & retributionem. q. d. puniam ego vos.*

5. Desiderabilia. *i. cara, seu pretiosa. 70. electa. Pulcherrima. explicatio præcedentis.*

6. Filiis Græcorum. *i. Græcis. sic vocabantur Gentiles, quod ferè Græcè loquerentur.*

7. Suscitabo. *i. liberabo. Conuertam. Chald. & 70. reddam. Retributionem. Chald. mercedem. q. d. quod meretur vestra iniquitas.*

8. Et vendam, &c. *id quia nescitur vnquam factum, quidam referunt ad diem iudicii, quo impij tradendi Sabæis. i. dæmonibus per manus electorum, de quibus Psal. 149. & gladij accipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus, &c. Ego paratum factum, etsi Scriptura non dicat quando, certè hinc dicit faciendum, non negarim tamen id factum vt reliqua multa, diè iudicii significare. Sabæis. 70. in captiuitatem. Id enim etià significat verbum*

Hebræum. Locutus est. Chald. ita decreuit.

9. Clamate. *70. predicate. Hæc. f. quæ sequuntur. Sanctificate. Chald. præparate. Suscitare. i. excitate. Robustos. 70. pugnatōres. dicuntur hæc per Ironiam; q. d. defendite sanè vos quantum potestis, non euadetis iudicium meum, & punishmentem.*

11. Erumpite. *Chal. & 70. congregamini. De circuitu, id est, vndique. Ibi, scilicet, vbi eritis congregati.*

12. In circuitu. *f. circum me, vel vallem, astantes, nec enim vallis tam exigua omnes capiet.*

13. Mittite. *f. o Angeli. Maturauit messis. Chal. venit tempus finis eorum. 70. adest vindemia. vide Apoc. 14. Descēdite. 70. calcate. Chal. conculcare interfectos. Plenum. f. vuis. i. impijs, supplicio conculcandis. Multiplicata. f. adeo, vt diutius ferenda non sit.*

14. Populi populi, *id est, plurimi populi. Concisionis, id est, cædis, seu perditionis. f. vbi damnandi improbi.*

15. Obtenebrati sunt. *præter, pro futuris. significatur verò magna calamitas, more Scripturæ. sic sup. 2. & Sopho. 1. Amos. 8. scilicet, afflictis. obscura videntur omnia, & mæror ipse tenebras inducit.*

16. De Sion. *i. regione illa, quæ prope Sion, vel existens supra Ierusalem. Rugiet. i. proferet terribilem in damnatos sententiam. Mouebuntur, id est, stupebunt. Cæli, & terra, id est, Angeli, & homines. Et Dominus. f. tunc erit maximum, vt semper fuit.*

17. Scietis. *f. electi. q. d. tunc apertè videbitis. Sion. i. Ecclesia, quæ tunc erit triumphans: hinc enim militans. Sancta. f. omnino non habens maculam, aut rugam. Alieni. f. improbi. Chald. extranei. vide Apoc. 22.*

18. Stillabunt, &c. *q. d. tunc verò implebitur illud de terra melle, & lacte manente, toties promissum. f. erit vita iucundissima. Iudæ. i. terræ beatorum. Ibunt. f. perpetuò. Aquæ. f. gratiarum, & deliciarum. Torrentem spinarum. Heb. & Chald. vallem Sittim. i. spinarum. f. cedrorum similibus colore, & folijs, spinæ albæ: est autem locus in Moab trans mare mortuum. vide Num. 25. & Mich. 6. significantur verò per eas arbores, quæ non putrescunt, beatorum incorruptio, & viror, qui gloria semper velut Dei fonte irrigantur. Vide Apoc. 22.*

19. Ægyptus, &c. *per hæc intelliguntur damnati. Perditionis. Chald. vastitatis. 70. desolationis. Sanguinem. f. martyrum.*

20. Iudæa, scilicet, cælestis. *In generat. &c. repetitio.*

21. Mundabo, &c. *quasi dicat, purgabo electos peccatis omnino. Sion, scilicet, cælesti, vel terrestri, si superiora ad Christi tempora referantur, vbi Montes Apostoli, Aqua, mel, & lac, doctrina & gratia, &c.*

H A M O S.

Fuit tempore Ioel. Prophetat verò de Israël & Iuda.

CAP V T I.

1. **N** pastoribus. pro, ex pastori-
bus. Thecuz. vicus est in
Monte 12. millibus ab Ieru-
salem, & 6. à Bethleem ad
Meridiem in forte Iuda.

Terramotus. f. de quo Zach. 14. dicitur id acci-
disse cum Ozias officium sacerdotale sibi vsur-
pauit. vide Ioseph. 9. Antiq. cap. 11.

2. De Sion. q. d. qui in Sion colitur.

Rugiet. f. terribit. Vocē. f. terribilem. repetitio.
Luxerunt. pro, lugebunt. Chald. defolabuntur.
Speciosa pastorum. f. pascua. Chald. habitacula
Regum. Carmeli. f. montis, qui prope Ptole-
maidem. est enim alter ad Austrum Iudææ, de
quo 1. Reg. 25. significatur verò vastanda præsi-
dia Israël secundum Chald. solent etiam accipi
pro loco fertili, & ameno, sensusque erit peri-
turam fertilitatem Israël, & opes, vel etiam alia-
rum gentium, contra quas itidem prophetat.

3. Super tribus, & super quatuor. i. tam multis.
significatur enim multitudo, siue quòd ista sep-
tem faciunt, qui numerus in Scriptura multi-
tudinem significat, siue quòd vulgò ter & qua-
ter multa significant. certè Genuenses cum sæ-
pissimè volunt dicere, ter vel quater dicunt, &
Virgilius, d. tērque quaterq; beati. i. plurimum.

Conuertam eum, scilicet, ad me, ignoscens ei.
Chald. paream eis. sic & infr. Eum, scilicet, po-
pulum. Plaustris. Chal. Tribulis. 70. ferris. Ga-
laad, scilicet, habitatores. Chald. habitatores Ga-
laad. 70. grauidas Galaad. vide 4. Reg. 8.

4. Domum, id est, familiam, scilicet, posteros.
Hazaël. f. Regis Syrorum. Domos. Chal. palatia.
Benhadad, scilicet, filij Hazaëlis.

5. Vestem, id est, portas vrbis, quæ vestibus
clauduntur. Chal. robur. 70. vestes. Campo ido-
li, id est, planicie Damasci colentis idola. Vo-
luptatis. i. plena delictis. Cyrenen. f. Mediæ ci-
uitatem. vide 4. Reg. 16.

6. Captiuitatem, scilicet, captiuos Iudæos.
Perfectam. q. d. omnes. Chald. perfecto exilio.
Concluderent, scilicet, velut carcere. In Idu-
mæa, scilicet, traditos Idumæis.

7. Ignem, scilicet, hostium exercitum, seu
vastationem.

9. Fratrum. Chald. fraterni, scilicet, qui fœdus
feriunt, sunt velut fratres.

11. Fratrem suum, scilicet, Iudæos, vtrique
enim ex Isaac. Eius, id est, ei debitum, vel eius,
pro suam. Vltra. Chald. in perpetuum.
Vsque in finem. Chal. in æternum.

12. Theman. vrbis est, & regio Idumææ. Chal.

Austrum. Bosræ, id est, Idumææ.

13. Dilatandum, scilicet, occisis infantibus,
ne facti viri recuperarent bello.

14. Rabbath, postea dicta Philadelphia.
Vlulatu, id est, clamore militum. Turbine, id
est, impetu hostium. Commotionis, id est, tur-
bationis. Chal. venti. 70. consummationis eius.

15. Melchom, id est, Rex eorum, vel idolum,
quod sic dicebatur. vide Iere. 49. Principes. 70.
Sacerdotes, & Principes.

CAP. II.

1. **I**ncenderit. quando id factum, non con-
stat. Hebræi dicunt factum Regi Idu-
mææ, de quo 4. Reg. 3. Ossa, scilicet, è sepul-
cro effossa. Vsque ad cinerem. Chald. eiusque
pro calce domum suam oblinierit.

2. Carioth. vrbis est Moab. Sonitu, id est, vo-
ciferatione & strepitu militari.

3. Iudicem, id est, Regem.

4. Iuda, id est, duarum tribuum.

6. Iustum, & pauperem. Chald. iustos, & pau-
peres. q. d. peruerunt iustam pauperum causam.
Calceamentis, id est, re vili. q. d. pro paruo pre-
tio, seu munere ab aduersario oblato. Chald. vt
opes possideant, scilicet, pauperum, quæ valde
sunt exiguæ, & viles.

7. Conterunt, id est, conculcant. Chald. con-
temnunt. Super. Chald. quasi. Viam. Chald.
causam. Declinant. Chald. peruerunt. Ierunt,
&c. 70. ingressi sunt ad eandem ancillam, scili-
cet, violandam. Violarent. q. d. atque ira viola-
runt, id est, contempserunt. Nomen, &c. q. d. me,
qui præcepi ne facerent, sed sanctè viuerent.

8. Vestimentis, scilicet, pauperum. Chald.
lectulis. Damnatorum. Chald. rapinæ. 70. ex
calumniis. Dei sui. Chald. idolorum suorum.

9. Cedrorum, id est, maxima Hyperbole est.
Eius. abundat more Hebræo. Contrui, &c. q. d.
penitus destruxi. perstat in arboris metaphora.

10. In desertum. Chald. per desertum. 70. in
deserto.

11. Susceitui. 70. accepi.

12. Vinum, scilicet, contra præceptum, de quo
Num. 6. Prophetetis, talia, vel q. d. tacere.

13. Sridebo. i. sonitum edam, qui longè au-
diatur, scilicet, militum quibus vos puniam, seu
calamitatis, quam in vos inducam. Chald. coar-
ctabo vos tribulatione, vt solet coarctari plau-
strum onustum manipulis. Subter vos, id est,
in loco vestro: dicitur enim Hebr. sub se esse,

id est, loco suo, vel q. d. grauatus mole peccatorum vestrorum. Fano. 70. stipula. f. paleis.

14. Peribit fuga, id est, non poterit fugere.

15. Stabit, scilicet, contra hostes.

16. Inter fortes, id est, qui fortis censetur. Nudus, scilicet, abiectis armis, seu inermis.

CAP. III.

1. **S**uper, id est, ad, vel contra. Cognationem, id est, familiam. 70. tribum.

2. Cognoui, scilicet, familiariter. Chald. elegi. Cognationibus, id est, nationibus. Visitabo. 7. vlcifar. Super, id est, contra.

3. Nisi conuenerit eis. q. d. non consentitis mecum. ideo non ambulabo vobiscum, sed recedam, nec vos protegam.

4. Nunquid rugiet, &c. sensus est, Non temere clamo per Prophetas, & minor, & irascor, nec vos magis effugietis iram meam, quam praeda leonem; capiam certe vos laqueo meo, quod iam tendi.

6. Si clanger, &c. q. d. cur non timetis minas meas? Malum. Chald. afflictio. q. d. cum vos apprehenderit calamitas, scitote à me esse, qui sic punio vestra peccata.

7. Verbum. i. rem. q. d. pradicat prius per Prophetas mala, vt homines respiscant.

8. Timebit. q. d. quanto magis timendus Deus cum minatur? Prophetabit. q. d. num potest Propheta recusare munus creditum à Deo pradicendi mala?

9. Auditum, &c. q. d. etiam indicio hostium vestrorum pessime egistis, & agitis.

10. Iniquitatem, id est, iniquè parta. Chald. rapinam. Rapinas. Chald. pradam.

11. Circuietur. i. obfidebitur. sab Assyriis.

12. Eruentur, scilicet, pauci aliquot. Plaga, id est, regione. q. d. loco seu angulo. f. quiescentes, & nihili timentes. Damasci. q. d. fidentes auxilio Damasci, in eoq; velut quiescentes.

13. Audite, scilicet, o Prophetæ.

14. Altaris, scilicet, dicati idolo.

15. Hyemalem, scilicet, habebant Reges palaria hyemalia, & æstiuæ. Eburnæ. Chald. ebore strata.

CAP. IIII.

1. **V**acæ pingues. q. d. o qui genio indulgetis, & vita estis effeminati: potest & de feminis intelligi. Chal. diuites substantiis. Monte. erat Samaria in monte sita. Confringitis. i. opprimitis. Dominis. f. Regibus, vel viris. Afferte, &c. q. d. date quibus oblectemur.

2. In sancto suo. Chal. per sanctitatem suam. 70. per sanctos suos. Leuabunt. Chal. & 70. tolerant. Contis. i. lanceis. 70. telis. Reliquias, &c. id est, reliquos ex vobis, vel partem caraium vestrarum, vel filios. Chal. filias vestras.

3. Per aperturas. f. muri. 70. nudi. Contra alteram, id est, coram altera, vel post alteram. Ar-

mon. i. Armeniam. Chal. vltra montes Armenia.

4. Venite, &c. q. d. facite sanè impiè, vt soletis, non longè est cum vos puniam. Tribus diebus scilicet, adibant idola ter in anno, vt olim templum; vel fortè solebant tribus diebus conuiuari, inuitatis sacerdotibus, ad imitationem eius quod dicitur Deut. 14. idq; quotannis, separatim ad id decimis fructuum.

5. Laudem. i. sacrificium laudis, seu gratiarum actionis. Vocate, id est, indicite, vel nominate, scilicet, iactabundi. Voluntarias, scilicet, sponte oblatas, non cogente præcepto. Annuntiate, id est, prædicate, seu diuulgate. Sic enim, &c. q. d. quando ita vultis.

6. Dedi. 70. dabo. Stuporem. f. præ fame. 70. collisionem, scilicet, præ indignatione ob calamitates, vel præ tremore ob mala impenduntia.

7. Imbrem. vide 3. Reg. 18. 4. Reg. 8.

9. Vrente. f. segetes perdente. Aurigine. vitii est quo segetes pallefcunt. dicitur, & ærugo.

Multitudinem, &c. coniunge cum, comedit, &c.

10. Mortem. Chald. pestilentiā. In via Egypti. f. in eos qui ad Aegyptum abierant opem petitori, vel q. d. sicut olim in deserto cum ex Aegypto eduxissem. Percussi, &c. vide 4. Reg. 13.

Vsq; ad captiuitatem. Chal. & 70. cum captiuitate. Putredinem. Chal. fetorem.

11. Torris. q. d. penè consumpti.

12. Hæc tacet quæ mala, more Scripturæ, quæ solet etiam sic dicere, Hæc faciat mihi Dominus, &c. i. grauitè puniat: vel fortè intelligit superius dicta, vbi præterita pro futuris accipienda. In occursum. 70. ad inuocationem. q. d. age poenitentiam.

13. Ventum. pro. ventos. 70. spiritum: quod potest etiam de hominis anima intelligi. Eloquium. i. verbum. f. præcepta. sic Psal. 147. annunciat verbum suū Iacob, &c. 70. Christum. Gradiens, &c. q. d. qui est super omnia eleuatus, seu qui omnia etiam sublimia gubernat sua prouidentia. Exercitum. 70. omnipotens.

CAP. V.

1. **L**euo. i. sublata voce prædico, vel attollo, vt solet percussurus. Chal. & 70. assumo. Super, id est, contra. Planctum, appositivè. q. d. leuo quiddam flebile.

2. Cecidit. præ. pro fut. q. d. cader statu suo, scilicet, expugnata ab Assyriis. Virgo. ita vocantur Regna, quod seruantur vt virgines solent magna custodia, itaq; Chal. solet vertere regnū. Resurgat, id est, ex captiuitate redeat, & regnat. In terram suam. q. d. in sua regione, seu domi suæ in terram vsq; deiecta est. Suscitet. i. erigat.

3. Egrediebantur, scilicet, ad bellum. Domo. pro, domibus, id est, familiis, seu populo.

5. Bethel in locis hic cōmemoratis idola colebantur. Iniquis. Hebr. in vanitatem. Chald. in nihilum. 70. non ens, seu non existens. q. d. ad nihilum redigentur.

6. Ioseph: sic dicitur Israël, quia Ephraim (ex cuius tribu Ieroboam) filius fuit Ioseph. vnde & Apocal. 7. pro Ephraim positus Ioseph. Bethel, pro Betheli. signem. 70. domui Israël.

7. Absynthium, id est, amaritudinem. q. d. iniquè indicatis, vel viuitis: iudicium enim significat etiam rectè viuendi rationem. In terra, scilicet, velut proiectam, & iacentem. Chald. in terram proiecit.

8. Facientem: iunge cum Quarite, quod præcessit. Arcturum, &c. per hæc signa, quæ sunt Septentrionalia, reliqua etiam intelliguntur.

Vocat, scilicet, eleuat per vapores. Effundit, f. ex nubibus.

9. Subridet. i. veluti ridendo. (f. facile) vel deridendo immittit: sic Psal. 2. qui habitat in cælis irridebit eos, &c. 70. suscitans.

10. In porta, f. ciuitatis, vbi fiebant iudicia, & erat populi frequentia, adeoque commodum Prophetis concionari. Chald. in domo iudicij.

Loquentem perfectè. i. de vitæ perfectione, seu sanctitate. Chald. loquentem recta. 70. sermonem sanctum.

11. Electam, id est, pretiosam. Quadro lapide, id est, pulchras. Amantissimas. Heb. Chald. & 70. desiderabiles.

12. Fortia, id est, grauias, seu grandia. Iusti. f. hominis, vel iusti. i. iustitiae. 70. conculcantes iustum. Munus. f. vt iniquè iudicetis. In porta, pro, in iudicio.

13. Tabescit. f. desinet monere, videns se operam perdere, vel Deum iratum, & omnino puni-
turum. Malum, vel peccatorum obstinatione, vel calamitate certa.

14. Dixistis. i. soletis precari, seu optare.

15. Iudicium. f. iustum. q. d. rectos iudices. Ioseph, id est, Israel.

16. Planctus. f. ob calamitates. Quæ foris sunt. 70. viis. Væ, væ. Heb. Ho, ho. Sciunt. f. ex arte, quæ olim in vsu.

17. Vineis. 70. viis. Pertransibo. f. puniens, seu percutiens.

18. Desiderantibus, &c. id est, dicentibus, velut si desiderent, Veniat sanè iste dies, qui toties prædicitur: vide Iere. 17. vel q. d. væ optantibus, vt veniat Dominus, veniet enim magno ipsorum malo. Vobis. f. optatis, qui puniri meremini, non iuari. Tenebræ. i. calamitas. Lux, id est, prosperitas.

19. Coluber, sub. sic vobis accidet. f. vnam fugientes cladem alia excipiet.

20. Dies. f. ille quem minatur?

21. Odorem. q. d. non erunt gratæ mihi vestrae congregationes in festis.

22. Pinguum. f. hostiarum pacificarum.

23. Carminum. i. laudum, quibus me celebras, vel idola.

24. Reuelabitur, id est, apparebit. Iudicium. i. supplicium. Fortis: iunge etiam cum aqua.

Chal. inundans: quidam tamen sic intelligunt, reuelatur iudicium, & iustitia copiose. q. d. viuite iuste si vultis euadere supplicium.

23. Obtulistis. f. raro Deo sacrificarunt in deserto.

26. Portastis. 70. suscepistis. f. portandum.

Moloch: dicitur & Melchom. Idolus est Ammonitarum: vnde videtur id intelligi de terra promissionis: quidam tamen hæc ad desertum referunt: forte factum cum venissent in terram Moab. Num. 25. Imaginem, id est, simulacrum.

Sydus, f. luciferum, secundum Hieron. Dicitur autem Rempham, id est, tenebræ, seu obscuritas, per irrisionem: quanquam Heb. non est hæc vox. 70. Rompha. Adorate. i. vt adoraretis.

27. Damascum. Stephanus Act. 7. dicit Babylonem. f. vtrumque factum. Exercituum. 70. omnipotens.

CAP. VI.

1. **O** Pulenti estis. Chald. quietè degitis. f. in rerum temporalium copia. Pompaticè. i. cum fastu, seu superbe. Domum, id est, cætum, vel, q. d. inter populum.

2. Chalane: vrbs est in Babylonia, postea dicta Ctesiphon. Emath: quæ postea dicta Antiochia: est & altera, de qua infra, quæ dicta post Epiphania (quæ & Reblatha) quæ minor erat, ideò hic magna dicta illa, ad distinctionem. Si, pro, an. Latior, id est, fertilior, seu potior fructu, & amœnitate. Terminò, id est, regione.

3. Malum, id est, calamitosum. f. captiuitatis. Solio iniquitatis. q. d. vt subiecti sitis regi iniquo. f. Assyrio: vel iniquitas pro vltione iniquitatis posita. q. d. solio punituro iniquitatem.

4. De Grege, scilicet, electum.

5. Sicut Dauid, &c. q. d. defendere se volunt exemplo Dauid: cum ille fecerit ad Dei laudem, ipsi ad voluptatem corporis. Vasa, id est, instrumenta. Cantici, id est, musica, seu ad cantum accommodata.

6. Vinum. f. optimum. Phialis. f. pretiosis. Vnguento: fiebat id ex oleo condito aromatibus, vnde interdum oleum vocatur, vt Luc. 7. Cant. 1. Patiebantur, pro compatiuntur. Chald. dolent. Contritione. i. contritis, seu afflictis. f. qui penuria rerum laborant. Ioseph. i. Israëlitarum. q. d. fratrum suorum.

7. In capite, id est, inter primos.

8. In anima sua. i. per semetipsum, seu per vitam suam. Domos. Chald. palatia. Ciuitatem, scilicet, Sarrariam.

9. Morientur. f. gladio, vel peste.

10. Eum, id est, vnumquemque eorum. Finis est. q. d. nullum est amplius cadaver intus. Tace, &c. q. d. ne indignabundus Dei memineris, quasi auctoris tanti mali: sic enim voluit, cui resisti non potest: vel, ne frustra Deum inuoces: actum est enim de nobis.

11. Mandauit, id est, ita decreuit, seu disposuit. Maiorem, f. Israel. Ruinis, f. non redituram ex captiuitate. Minorem, f. Iuda. Scissio- nibus, f. plaga minori, quia rediit è captiuitate. Hinc apparet esse verba Prophetæ. Chald. percu- tiet regnum magnam percussione forti, minus verò regnum plaga remissione.

12. In petris, id est, per rupes. Arari, f. in faxis. Bubalis, id est, bobus syluestribus, qui vulgò Bufali, q. d. nemo id facit sanæ mentis, vos autem peius. Amaritudinem, id est iniquitatem. Fru- ctum, id est, opus, q. d. cum iuste facere debere- tis, facitis iniuste.

13. Nihili, id est, rebus vanis, vel idolis. Cor- nua, id est, potentiam.

14. Hemath: terminus terræ promissionis ad Aquilonem. Torrentem, f. qui prope Rhinoco- luram in mare fluit, estque terminus ad meri- diem, vocatur & torrens Ægypti Nume. 34. Io. f. quia, f. diuidit Iudæam ab Ægypto, & quia ex Nilo (vt quidam volunt) deriuatur, quod etiam Hierony. hoc loco sentit, vocans Nili- rium.

CAP. VII.

1. **F**ictor, id est, formator, f. cum facilitate, vt solet figulus: intelligit verò Deum. Chald. creatio, 70. generatio. In principio, &c. id est, cum solent omnia germinare per imbrem in Vere decidentem. Serotinus, f. imber, q. d. cœperunt germinare res Israëlita: Tonsio- nem Regis, id est vastationem primam factam ab Assyris, qua pars Israël à Rege Teglatphala- sar abducta est, de quo 4. Reg. 15.

2. Consummasset, f. locusta, i. exercitus Assy- rius. Herbam terræ, i. populum Israël. Dixi, f. Deum orans. Sufficitabit, i. restituet. Paruulus, i. ad paucos redactus, paruâsque vires.

3. Non erit, id est, non prorsus peribit.

4. Ad ignem, i. vt igne perderet, f. Iudam, q. d. iudicans protulit sententiam, vt igne vastaretur per Chaldaeos. Deuorauit, f. ignis. Abyssum, i. aquarum copiam, f. populi multitudinem. Par- tem, Chald. hereditatem, f. templum: quod erat velut pars, seu hereditas Dei.

5. Quiesce, Chald. parce.

7. Super, id est iuxta. Trulla: instrumentum est, quo parietes calce incrustantur, & poliuntur ad fortitudinem, f. & elegantiam.

8. Ponam, id est, deponam, f. desinam eos for- tificare. Superinducere, f. linire. Heb. transire, f. liniendo, 70. praterire, id est, dissimulare, & non punire, Chald. dimittere eis.

9. Excelsa, 70. altaria. Sanctificationes, id est templa idolis dedicata. Chald. sacra, 70. festiuita- tes. Domum, id est, posteros, f. filium Zacha- riam, de quo 4. Reg. 15.

10. Rebellaui, Heb. Chald. & 70. coniuraui. Terrâ, id est, populus. Sustinere, id est, ferre.

Sermones, id est, prophetias, seu prædictiones.

12. Qui vides, i. ô Propheta. Fuge, Chald. & 70. discede. Comede, &c. i. viue ibi.

13. Sanctificatio, &c. i. locus sanctus, vbi Rex colit suum Deum, domusque regia.

14. Non sum, 70. non eram, f. antea, q. d. non sum officio Propheta, nec ita dudum, sed nunc primum ad id vocatus à Deo. Armentarius, 70. caprarius. Chald. pecuarius. Vellicans, id est, scalpens, f. vnguibus, vel ferro: aliter enim fru- ctus ille non prouenit commodè. Sycomoros: arbor est ficui similis fructu, moro verò foliis: dicitur & Sicaminos, tam arbor, quam fructus.

15. Gregem, Chald. & 70. oues.

16. Super, i. contra. Stillabis, i. loqueris, seu comminaberis. Chald. docebis, 70. turbabis. Idoli, Heb. risus, i. dei ridiculi, f. idoli.

17. In gladio cadent, 70. captiue ducentur. Humus, q. d. possessiones tuæ. Metietur, q. d. diuidetur inter hostes. Chald. forte diuidetur. Polluta, Chald. & 70. immunda, f. idolorum cul- tu, q. d. gentilium.

CAP. VIII.

1. **V**ncius, f. erat auferendus populus ab Assyris, vt poma vncino ex arbore. Chald. vas.

2. Petranseam, id est, praterream, f. omittam impunitum.

3. Stridebunt, f. commoti, seu sublati ab ho- stibus. Templi. Apparet id dictum de Ierusa- lem. Proicietur, f. cadauer. Silentium, f. erit, vt solet in mortalitate, seu peste.

4. Conteritis, id est, opprimitis, seu vexatis.

5. Mensis, i. festum Neomeniæ, quo non lice- bat vendere, vt nec sabbato. Anari ergo videban- tur per hæc duo festa frequenter occurrentia valde impediri. Mensuram, f. in dandis. Siclum, f. pondus, vel monetam, sed & hæc ponderabatur cum solueretur, vt est videre Gen. 23. Isa. 55. Ier. 32. Intelligunt verò augendum fraude in acci- piendis à debitore.

6. In argento, Chald. & 70. argento, f. paruo emptos, seu eorum bona. Calceamentis, i. vili pretio. Quisquilias, f. sordes, seu purgamenta.

7. In superbiam, i. contra superbiam. Si, pro, non, q. d. nunquam obliuiscar.

8. Commotiebitur, Chald. desolabitur, 70. tur- babitur. Lugebit, Chald. consumetur. Ascen- det, f. in captiuitatem. Fluius, q. d. in magno numero. Eicietur, f. è terra sua, vel huc illuc diuidetur in regione hostium. Desuet, id est, ad paucitatem redigetur huc illuc diuisus: vel sensus est, ascensurum exercitum copiosum contra illos, & eiciendos sedibus suis, & ad ni- hilum redigendos.

9. Occidet, &c. id est, accidet maxima cala- mitas in media prosperitate. Et tenebrescere, &c. repetitio.

10. Saccum, &c. f. in calamitate induebant faceos, seu cilicia & capita tondebant. Caluitium: fortè significat radendos in captiuitate, vt solent serui. Eam. f. terram. 70. eum. Quasi luctum, &c. i. in maximo mœrore.

11. Audiendi. f. ab aliquo Propheta: certè post captiuitatem decem tribus nullum habuerunt.

12. A mari. f. Galilææ. Ad mare. f. magnum: significatur per hæc in omnem partem se conuersuros querendo verbum Domini. Verbum. f. per Prophetam aliquem.

13. Die, scilicet, captiuitatis, seu obsidionis. q. d. in illa calamitate. Sit, id est, penuria rerum: fortè etiam siti.

14. In delicto. i. per idolum. Dan: hic etiam idolum colebant, quem deum vocabant iurantes. Via. f. iurabant etiam per viam, qua ibatur ad idolum, quod erat in Bersabe.

CAP. IX.

1. Altare. f. holocausti. Dixit. f. Angelo Alicui, vel Propheta: Cardinem, scilicet templi. Commoueantur, id est, cadant. f. per Romanos destruendum erat. In capite, id est, præcipuis, vel pro, in caput. f. reddam, id est, puniam. Nouissimum: pro, vsque ad nouissimum. q. d. omnes, seu ex omni conditione homines. 70. reliquos.

2. Si descenderint, &c. Hyperbole, cuius sensus est, Nullo modo euadent iupplicium.

3. Carmeli. f. montis. Celauerint, id est, celare tentauerint. Serpenti. 70. draconi. f. pisci Alicui magno.

4. In malum, id est, ad puniendum. In bonum, id est ad fauendum.

5. Exercituum. 70. omnipotens. Tabescit, id est, desolatur, seu consumitur. Ascendet, &c. vide supra, cap. 8.

6. Ascensionem suam, id est, altum suum habitaculum. Chald. qui collocauit in excello maiestatem suam. Fasciculum. f. populi sui, seu electorum. Chald. Ecclesiam suam. Fundauit. i. firmavit. Chald. decorauit.

7. Vt filij Æthiopum, id est, Æthiopes, sci-

licet, peccatis deformes, vel quasi dicat, vt illi colorem non mutât vnquam, ita nec vos vitam. vide Ierem. 13. Cyrenæ. f. vrbe Assyriæ, de qua supra, cap. 1.

8. Et conteram. Chald. & disperdam. 70. & auferam. Non conteram. f. prorsus, nam reliquæ saluæ fient.

9. Concutiam. f. afflictionibus, & laboribus. Gentibus. f. dispersum. Concutietur. f. frumentum. Lapillus. f. lapilli solent teneri crebrò cum grano, cadente puluere. 70. granum.

11. Tabernaculum Daud, id est, Ecclesiam Christi. Cecidit, scilicet, in plurimis Iudeorum.

Reedificabo, id est, instaurabo. Aperturas. 70. quæ ceciderunt. Antiquis, scilicet, antiquorum sanctorum. Hebr. Chald. & 70. seculi, scilicet, antiqui.

12. Possideant. f. Apostoli, & Episcopi, veluti Christi vicarij. Reliquias: ita vocantur quos Deus sibi reliquit, seu elegit ad se tempore suo ducendos. vide Isa. 10. Mich. 2. Nota verò quod Act. 15. citatur secundum 70. sic, Vt requirant ceteri hominum Dominum. f. facit Deus suos se requirere, & deinde eos possidet: idem autem est, reliquæ Idumææ, & ceteri hominum: per Idumæos enim gentes omnes intelliguntur, vt statim explicatur. f. reliqui electi ex omni natione. Eo quòd, &c. q. d. possidebunt meo nomine tanquam meos, id enim est inuocari nomen Dei super aliquem. f. dici esse Dei seruum, seu populum.

13. Comprehendet, &c. q. d. erit tanta fertilitas temporalium (per quam tamen spiritalis est intelligenda tempore Euangelij) vt duret messis vsque ad tempus arandi, & vindemia vsque dum seminetur. Montes. f. Apostoli. Dulcedinem. f. doctrinæ. Colles. f. desertæ olim gentes, seu superbæ.

14. Conuertam, &c. id est, reducam populum meum è diaboli captiuitate. q. d. liberabo peccatis. Ciuitates. f. Ecclesias. Vinum. f. doctrinæ Euangelicæ, & gratiæ.

15. Terra, scilicet, Ecclesia, vel cœlo. Deus. & Chald. Deus tuus.

A B D I A S.

Prophetauit tempore Amos de Idumais. Putant multi fuisse illum, de quo 3. Reg. 18. Alij negant.

CAP. V. T. I.

1. **V** 1510. Chald. prophetia.

Ad Edom. Chald. de Edom. 70. Idumææ. Auditum, parenthesis est vsque ad Ecce. Chal. nuntium. Audiuimus.

f. ego, & aliquot: alij Propheta: videte Iere. 49. 70. audiui. Legatum, &c. i. fecit velut legato

misso, ad bellum parari contra Idumæos. Surgite, &c. vox gentium. f. Babyloniorum. Eum. f. Edom. Heb. Chald. & 70. Eam. f. Idumæam.

2. Paruum. Chald. infirmum. Dedi, pro dabo. i. faciam. Es, pro eris. Scissuris. q. d. locis editis, & munitis, eoque superbis, putans te non posse expugnari. Exaltant, &c. i. habentem

altam sedem. Solium. Chal. & 70. habitaculum.

5. Introissent. f. per diem. Quomodo conticuisse? i. tristis maneres? q. d. quanto magis, cum te vastabunt hostes? Sufficiencia? sub. at hostes omnia auferent. Vindemiatores. f. per vim. Reliquissent? q. d. certe vel racemum vnum reliquissent, at hostes nihil.

6. Quomodo scrutati, &c. q. d. omnia inuestigabunt, & tollent.

7. Terminum. f. hostium regionem, vel q. d. extra terminos tuos. Foderis tui. i. tibi foderati. Pacis tue. i. pacifici tui. Insidias. Chald. offendiculum. In eo. f. populo Idumæorum. q. d. nescit cauere, & sibi consulere.

8. Perdam, &c. q. d. auferam mentem, qua sibi possent consulere, vel ostendam esse insipientes. Monte. f. habitabant ferè in montibus Idumæi.

9. A meridie. Chald. habitantes ad meridiem. Ut intereat. pro, & interibit.

10. Interfectionem. f. interfecerunt Iudæos aliquos, Idumæi iuncti Babyloniis. Iacob. i. Iudæos. In æternum. f. æterno supplicio.

11. Stares, &c. vide Gen. 35. & Psal. 136. Aduersus eum. Hebr. Chald. & 70. coram eo. seu è regione eius, scilicet, tanquam hostis. Capiebant. dicitur in præterito, quia factum erat cum puniri sunt Idumæi. Alieni. 70. alienigenæ. f. Chaldæi.

12. Et non despicias, &c. q. d. cum tamen frater non fuisset à te despiciendus, nec tibi latandum, &c. vel, faciam ego ne ampliùs possis despiciere latam, &c. Quidam putant esse Dei monitione, ne faciat ista, quæ hic dicuntur. In die, f. calamitoso. Quidam intelligunt sic, non inspicies. f. cum voluptatè, vel irratione, diem calamitosum fratris, &c. Peregrinationis. i. malorum insolitorum, vel exilij, seu captiuitatis. Chald. contrafractiois. Magnificabis os. i. superbè loqueris. insultando. Augustiæ. 70. tribulationis eorum.

13. Ingredieris. f. vt hostis. Emitteris, scilicet, à Chaldæis, qui opera Idumæorum vsu in expugnatione Ierusalem. At ergo non debuisset id facere, vel monet ne faciat, iuxta ea quæ supra diximus.

14. Exitibus. f. viarum. Chal. biuio. Reliquos eius. 70. fugientes ex eis.

15. Domini. f. puniuntur per Chaldæos. vide Iere. 25. & 51. Sicut fecisti. hinc apparet superiora fuisse potius reprehensionem facti, quàm monitione: quasi diceret, punieris, quia fecisti, quæ non debueras erga fratres. Retributionem. i. quod retribuisti Iudæis.

16. Bibisti. Chald. lætitiā cepisti. f. conuiuisti, vt solent victores. Super montē. i. ob expugnatum montem. f. Sion. Chal. de subuerfione montis. Bibent. f. super te, id est, te victo lætabuntur. Omnes. f. quæ te expugnabunt. Iugiter. f. donec penitus consumaris. Erunt. f. Idumæi. Sint. pro, fuerint. q. d. penitus deficient.

17. Saluatio. f. redierunt Iudæi ex captiuitate. vel de ecclesia Christi loquitur hic, & in sequentibus, vt multi putant. Sanctus. Chal. sancti. Heb. sanctitas. 70. sanctum. q. d. templum. Possederat. f. finitimos hostes: id quidam ad Machabæorum tempora referunt.

18. Iacob. f. duæ tribus. Ioseph. f. Israëlitarum, qui se iunxerant Iudæis ante captiuitatem, & redierunt ex Babylone cum ipsis. In eis. f. Idumæis, velut stipula. Reliquæ. f. ferè nulli relinquētur, vel tandem prius nulli, vt nunc videre est.

19. Philistim. i. terram Philistæorum.

20. Transmigrationis. i. captiui. f. cum è Babylone redierint. Filiorum. Chal. f. filiorum. Loca. f. possidebit. Hæc omnia (vt dixi) alij ad tempora Machabæorum referunt. Alij spiritualiter intelligunt. f. impleta per prædicationem Euangelij, & quotidie impleri: per ea enim locorum nomina varias orbis regiones intelligi.

21. Bosphoro. i. prope Constantinopolim, quò partem Iudæorum aiunt Hebræi esse à Chaldæis translatam. dicit verò est, pro, erit. filio tempore. Fortè nomē est vrbis alicuius Assyriæ, aut Chaldææ. quidam Hispaniam putant significari. Austrum. i. Iudææ. f. quas olim possidebant.

22. Saluatores, id est, propugnatores Iudæorum, seu duces. Iudicare. i. vt coerceant, & subiciant. Domino. i. colens dominum, seu domino subiectum. id autem præcipue in ecclesia impletum.

I O N A S.

Fuit tempore Abdis, & præcedentium Prophetarum. Prophetauit contra Niniuem Assyriorum Metropolim.

C A P V T I

1.

Fuit c. nim ex Get. T. abundat. more Hebr. Ioni. Putant Hebræi fuisse filium Sareptanæ, de quo 3. Reg. 17. Fuit verò ex tribu Zabulon. vt dicitur 4. Regum 4. quæ

in ea Tribu. Iosue 19.

2. Prædica in ea. Chald. prophetiza in eam. i. contra eam. f. quòd subuerteretur post quadraginta dies, vt dicitur 3. cap. Ascendit. f. clamore velut petens vindictam, vel furore.

3. Fuge

3. Fugeret. causam fugæ ipse cap. 4. explicabit. Tharhis. Chald. mare. Quidam putant Ciciliæ Tharsum, alij Carthaginem intelligi; quod hanc vocem. 70. interdū sic vertant: sed vertunt etiam aliquādo mare. hic eandem vocem reliquerunt. f. Tharhis, quod indicat intellexisse eos esse nomen proprium, & quidem tanta eiusdem nominis repetitio hīc verisimile id facit, cum præfertim Heb. paulo post mare vocet nomine visitato, scilicet, וַיִּיָּאֵם. A facie, id est, conspectu. f. à loco, vbi ei præcipiebat. Chald. ne prophetaret in nomine Domini. Naulum, id est, pretiura vecturæ. Eius. f. navis. In Tharhis. Chald. per mare.

4. Conteri. 70. dissolui.

5. Viri. Heb. vir, id est, quisque. Suum. f. erant, vt sit, ex variis regionibus. Vasa. i. instrumenta. f. partem rerum, quas navis portabat, vel vasa, in quibus merces, cum mercibus. Descendit. pro, descenderat prius. f. vbi nauim est ingressus. Dormiebat. f. præ mœnore, & fatigatione. Soporē graui. 70. & sterrebat.

6. Soporē deprimeris. 70. stertis. Recogitet de nobis. Chal. misereatur nostri. 70. saluet nos.

7. Viri. quisque. Super Ionam. f. Deo ita disponēte, qui malo solet vtī ad bonum: illæ enim sortes superstitiosæ.

8. Opus. i. ars, seu officium. Quò vadis? Heb. Chald. & 70. vnde venis?

9. Hebræus. Chal. Iudæus. 70. seruus Domini. Timeo. 70. colo.

10. Timuerunt. f. videntes potentiam tantam Dei, quem non colerent. Quid. i. cur, vel quomodo. q. d. quomodo ausus es tantum Deum offendere? Et cessabit. pro, vt cesset.

11. Ibat, & intumescēbat, id est, subinde intumescēbat.

14. Domine. Heb. Ichoua. f. id erat nomē proprium Dei Hebræorum. In anima 70. propter animam. i. vitam quam perdimus. Des super nos, id est, nobis imputes. Innocentem. f. qui nos nihil læsit. 70. iustum. Sicut voluisti, &c. q. d. apparet ex his quæ fecisti te id velle quod facimus. Feruore. Chal. tempestate. 70. commotione. f. vt qui apprehenso eo, quem persequēbatur, desinit currere.

16. Immolauerunt. f. vbi in portum venerunt. Chald. promiserunt se sacrificaturos. Vota. f. de rebus aliis, vel est ὅσπερ πρότερον. pro, vouerunt, & reddiderunt vota, immolantes, &c.

C A P. I I.

1. P Iscem. 70. cetum. cuiusmodi piscis fuerit incertum. solum enim scriptura fuisse ait grandem: id quod etiam ceti nomen significat. vulgò Balena putatur fuisse. Degluteret, scilicet, proiectū, ne merus periret. Tribus. forte non integris, vt nec Christus in sepulcro, cuius id figura.

3. Clamaui. f. cum projicerer in mare. Inferi. i. ceti, qui velut sepulcrum erat, vel vt Infernus, scilicet, profundum quiddam & tenebrosū, atque horribile. Chald. de infima abyssō. Exaudisti. f. sentiebat se nihil lædi, & sperabat se inde liberandum.

4. Corde. i. medio. Flumen. i. aquæ copia, seu fluctus. 70. flumina. Gurgites. i. aquarum copia. Chald. tempestates. 70. eleuationes. vide Psal. 41. vbi eadem prorsus verba, quæ hīc. & Hebr. & in 70.

5. Ego dixi, &c. q. d. putabam me à te derelictum. Videbo. i. spero me visurum. Animam. i. animæ, seu vitæ periculum. Chald. mortem. vide similem phrasim Psal. 68.

7. Extrema. Chal. radices. 70. scissuras. f. cauernas quæ sunt ad montium radices prope mare. Vestes. pro, velut vestes. q. d. ita eram conclusus, vt qui vestibus clauditur. In æternum. q. d. nisi Dei potentia nunquam inde exire possem. f. ex illis scopulorum cauernis. 70. æterni. q. d. fortissimi. Et, pro, tamen.

8. Vt veniat. pro, vt veniret. 70. & veniat. Chal. & venit. Templum, scilicet, cælum, vel templum Ierosolymitanum, vbi Deus solebat exaudire, quoque se Ionas animo videtur conuertisse dum oraret.

9. Custodiunt vanitates. i. colunt idola. Misericordiam suam. f. Deum, à quo misericordia cuique expectanda est.

10. In voce laudis. i. laudando te. Immolabo. f. hostias.

11. Dixit. 70. præcepit.

C A P. I I I.

2. L Oquor. 70. locutus sum.

3. Magna. Hebr. & 70. magna Deo. Chald. magna coram Domino, quasi dicat, re vera magna. Itinere. 70. quasi itineris via. Triū, scilicet, si quis veller circumire, vel intus totam perambulare.

4. Itinere. 70. quasi itinere. Vnius. f. incedebat per vicos prædicans. Adhuc. i. restant solum. Chald. post. Quadraginta. 70. tres. Iustinus in Tryph. legit quadraginta tres. Quidam putant ita Ionam dixisse, sed scripturam more suo, quò numeros minores solet interdum omittere, posuisse solum 40. Alij putant vitiatum esse à librariis textum. 70.

5. In Deo. Chal. verbo Domini. 70. Deo. Prædicauerunt. i. indixerunt per præconem. f. Regis auctoritate.

6. Et peruenit. pro, nam peruenerat. Regem. f. Sardanaplum, secundum quosdam. Sedit. mærentis, & lugentis est sedere.

7. Clamauit. f. præco. Ore. i. præcepto. Chald. decreto.

8. Clament. f. homines. In fortitudine. Chal. instantèr. 70. vehementer. Vir, id est, quisque.

Via. i. viuendi ratione. Manibus. i. operibus.

9. Ignoscat. 70. pœniteat.

10. Misertus est. 70. pœnituit. Chal. conuersus est. Super malitiam. i. malum. Chald. à malo.

C A P. I I I I.

1. **A**fflictus, scilicet, vidit pœnitentiam illorum, crediditque Deum parsurum, seque falsum Prophetam putandum. 70. contristatus. Iratus, id est, tulit impatienter. 70. confusus.

2. Verbum. s. quod dixi, te non facturum quod minabar. vel verbum, pro re. q. d. causa fugæ meæ. Tharsis. Chald. mare. Ignoscens. Chald. reuocans sententiam. 70. pœnitens.

4. Putasne bene. Chal. & 70. nunquid valde sic & infr. q. d. quid est quod tantopere doles, nunquid rectè?

5. Contra. pro, ad. Accideret. s. post quadraginta dies.

6. Hederam. sic vertit etiam Aquila, Sym. & Theodot. 70. cucurbitam. Heb. חֲפָזִים qiqaiou, nomen arbusculæ diuersæ à cucurbita, & hederæ, in quas verterunt interpretes, quia illa Hebræa ignota in aliis regionibus, quidam tamen Ricinum putant, quod Græcè κίκιν. Alij verbum Heb. commune esse ad cucurbitam etiam & hederam. Laborauerat. s. astu animi, & corporis.

7. Ascensu, &c. Chal. sub ascensum auroræ sequentis diei.

8. Petiuit, id est, optauit. Animæ suæ, id est, sibi.

9. Bene. Chald. & 70. valde. Irascor. 70. contristor. Vsq. ad mortē. q. d. adeo vt penē moriar, vel vt mortem optem.

10. Doles. 70. pepercisti. Chal. misertus es. q. d. nolebas vt periret.

11. Nesciunt. s. ob defectum rationis. Sir. f. discriminis. Dexteram, & sinistram. i. bonum & malum. Hier.

M I C H A E A S.

Prophetat contra Israël & Iuda.

C A P V T I.

1. **M**ICHAEAM. Alius est hic ab illo, de quo 3. Reg. 22. Morasthiten. Chal. de Maresa. est hæc in tribu Iuda. vide Ios. 15. Hier. tamē distinguit à Morasthi, dicēs diuersa esse loca. Super, id est, contra.

2. Populi. s. Hebræi. Terra. s. Hebræorum. Plenitudo. i. habitatores, seu quidquid in ea. 70. qui in ea. Dominus. Chald. Verbum Domini. Vobis. Hebr. & 70. in vobis. Chald. contra vos. In testem. i. testis. s. quod vos monuerim. In templo. Heb. & Chal. de templo. i. celo. s. erit testis. 70. de domo.

3. Egredietur. s. ad puniendum. Chald. conspiciam se ostendet. s. proder se Deus per opera. Super excelsa. q. d. potentes. Chal. roboræ.

4. Montes. i. principes. Valles. i. plebei. Scinduntur. i. liquefient. 70. tabescent.

5. In scelere. i. ob scelus. 70. ob impietatem. Iacob. s. decē tribuum. Istud. s. accider. In peccatis. i. ob peccata. Israël. repetitio. Quidam tamen Indam intelligunt, seu duas tribus. Samaria, id est, idololatria Samariæ. Excelsa, scilicet, vbi colit idola. Ierusalem. Chald. in Ierusalem.

6. Lapidēs. s. ædificiorum. Reuelabo. i. detegam. s. dirutus patietibus, seu muris.

7. Mercedēs, id est, idolis oblata, vel diuitiæ acquiræ commercio idololatrarū gentium, aut

amicitiæ, vel ipsorum opinione, ob culta idola. Chald. idola. Idola. Chald. templa idolorum. Meretricis. pro, meretricij. s. idololatriæ. 70. fornicationis. Vsq. ad, &c. quasi dicat, dabuntur aliis idololatriis. s. Assyriis, qui ea putabunt mercedem esse suæ idololatriæ. Chald. in domum colentium idola tradentur. Reuertentur. s. quæ non fuerint combusta.

8. Plangam, &c. Chald. plangent, & ululabunt, ibunt nudi in captiuitatem, &c. 70. planget, & lugēbit, ibit discalceata & nuda, faciet planctū, &c. Draconum. Horum, & struthionum vox dicitur esse valde lugēbris, cum dolent. Struthionum. 70. filiarum Sirenum.

9. Plaga. i. calamitas, vel scelus. Populi mei. Erat enim Michæas ex tribu Iuda. Ierusalem. s. eò vsque peruenit exercitus Senacherib. vel Chaldæorum exercitum intelligit.

10. Annuntiare. s. ne latetū Philistæi audientes. Ploretis. s. vt possint hostes videre, aut audire, eoque gaudere. Domo pulueris. pro, intra domos dirutas. Chald. in pomibus puluerulentis. Heb. Beth Hafrah, quod quidam aiunt esse nomen proprium, vt & reliqua, quæ & sequuntur, quod non est improbabile.

11. Transte vobis, id est, fugite, vel quasi dicat, migrabitis in terram hostilem. Pulchra. Quidam Samariam intelligunt. Heb. Saphir. nomen proprium aliis vrbis Iuda. Egressi, s. illicet, sponte, sed vi abducta. Chald. egressa salua. In

exitu, id est, via Assyriorum, vel propinquior Assyriis. Quidam Samariam intelligunt: aliis est nomen propriū. Nam Heb. habitatrix Tsaanan. Ex vobis, id est, post vos, vel à vobis accipiet, id est, intelliget ob vicinitatem. Quidam Iudam intelligunt, alij esse nomen vrbs, quia Hebr. Beth Haersel. Sterit sibi met. i. nō est ausa egredi foras, vel sterit, scilicet, intacta ab hostibus, cum vos abduceremini. Intelligunt quidam Iudam, qui postea à Chaldæis abductus.

12. In bonum, id est, ob amissa bona, vel ad operandum bonum. In amaritudinibus, id est, peccatis. Heb. Maroth, quod quidam putant esse vrbs nomen proprium. Alij Iudam intelligunt, seu Ierusalem.

13. Quadrigæ, scilicet, hostilis. Stuporis, scilicet, caula. Lachis, scilicet, eò prius venit Sennacherib. vide 4. Reg. 18. Isa. 36. est autem vrbs Iudæ, primaque videtur coluisse idola, vt statim indicatur. Peccati, scilicet, idololatriæ.

14. Dabit, scilicet, Lachis. Emissarios, id est, milites missos, scilicet, ad petendum opem à Gethæis; sed frustra, quia illi mendaces, nec fidem seruantes.

15. Hæredem, scilicet, rerum tuarum, Assyrium, vel Chaldæum. Odollam. est in tribu Iuda, vt Marefa. Gloria. pro, calamitas (per ironiam) seu ignominia.

16. Decaluare, &c. id sibi in luctu, seu calamitate. Super, id est, propter. Delitiarum tuarum. 70. delicatos tuos. Aquila, scilicet, cum ei decidunt plumæ omnes: solet enim mutare plumas omnes, & iuuenescere.

CAP. I I.

1. **I** Nutile, Chald. rapinam. 70. labores, id est, peccata, quæ laborum causæ sunt, & dolorum. ideoque labores vocantur, & dolores vt Psalm. 9. & 54. Operamini, id est, designatis. Luce, &c. q. d. summo manē. Manus. i. opera.

2. Calumniabatur, id est, per calumniam opprimebant. Chald. & 70. diripiebant.

3. Superbi. Chald. & 70. erecti. q. d. deprimam eorum superbiam. Pessimum. i. calamitosum.

4. Parabola. i. prouerbum, seu sermo parabolicus, scilicet, per similitudines, & metaphoras, quæ solent carminibus adhiberi. Canticum, scilicet, lugubre. Heb. lamentabitur lamentatio. 70. planctus plangeretur. Cum suauitate, scilicet, quæ calamitosi lugentes canunt, hostes solent cum suauitate imitari, cantantes eadem. Chal. in afflictione. Pars, id est, hæreditas, seu possessio. Commutata est, id est, transit in hostium potestatem. Receder, scilicet, hostis, vel calamitas. Reuertatur, scilicet, hostis. Diuidat, scilicet, inter se.

5. Mittens, &c. i. diuidens tibi hæreditatem, seu possessionem in congregatione Israël. q. d. priuaberis omni possessione. Loquamini, &c. scilicet, solebant talia dicere, qui Prophetis

prædicentibus mala non credebant. Stillabit, scilicet, calamitas. q. d. non patientur mala, quæ prædicitis.

7. Abbreuiatus, &c. q. d. nunquid tam parua est misericordia, vt nos perdere velit?

Tales, scilicet, quales vos Prophetæ prædicitis nos perdēdi. Quidam tamen hæc dicta à Propheta intelligunt, vt sensus sit, Nunquid Dominus non potest facere quod prædicit? aut talia cogitat, qualia vos fingitis? Verba mea, &c. q. d. nōne soleo fauere bonis? Dei verba. Rectē. Chal. in veritate. Graditur, i. uiuit.

8. In aduersarium, scilicet, mihi. q. d. meæ voluntati repugnatis. Desuper, &c. sensus est: Insuper tunicam, & pallium; vel pallium quod super tunicam est. Sustulistis, scilicet, proximo, seu pauperi. Simpliciter, id est, innocenter, seu nihil timentes. Conuertistis, &c. scilicet hostiliter estis persecuti.

9. Delitiarum. i. in quibus cum viris suis delectabiliter viuēbant. q. d. separastis à viris suis. Laudem meam. s. à vobis seducti idololatria, vel oppressi, impediuntur à laude mea: vel si paruulis earum, cum superioribus coniungatur, sensus erit, Tulistis cultum meū, qui idola colatis.

10. Ite, scilicet, in captiuitatem. Eius, scilicet, terræ ob peccata vestra. Corrumperetur, &c. q. d. pessimè vastabitur.

11. Spiritum, scilicet, propheticum. Mendacium. i. falsum. q. d. mallem falsa prædicere spiritu proprio, quam tantam calamitatem spiritu Dei. Stillabo, &c. q. d. cogor tamen prædicere tanta mala, quibus velut inebriandi sitis. In vinum, &c. pro, vinum inebrians: vinum verò pro punitione more scripturæ, vel ex calice propinata; ebrietas verò pro abundanti potatione. q. d. maximum erit malum.

12. Congregabo, scilicet, per Euangelicæ prædicationem. Totum. selectos omnes ex Israël. Vnum, scilicet, locum seu ouile. Tumultuabuntur, &c. q. d. erit maxima multitudo, quæ solet tumultum edere, scilicet, multis colloquētibz, & strepitum. A multitudine. Chal. præ frequentia.

13. Ascendet. s. in cælum Christus. Enim. non est Heb. Chald. aut in 70. Pandens, scilicet, more aperientis viam præcedendo. & quidem Christus passione sua viam aperuit. Portam, scilicet, qua hîc concludebantur grauati corpore, vel in limbo, vel etiam in purgatorio. Rex, scilicet, Christus. Capite, id est, principio. 70. dux erit.

CAP. I I I.

1. **I** Vdiciū, id est, quod iustum est, quodque oportet fieri secundum Dei legem. vide Iere. 5.

2. Pelles. q. d. qui facitis pauperibus quod ouibus facit qui decorticat, scilicet, crudeliter opprimitis, aut spoliatis substantiis suis.

3. Comederunt, &c. perstat in metaphora ouium occisurarum. Lebetes, scilicet, fieri solet.

4. Adinventionibus, id est, operibus, & cogitationibus.

5. Mordent, &c. q. d. qui pro eis fausta prædicant, scilicet, iis, qui eis dant quod edant. Sanctificant, id est, indicunt, seu nunciant, aut parant. q. d. oppugnant, seu hostes fiunt.

6. Vobis, scilicet, ð pseudopropheta. Nox, id est, calamitas. Pro visione, id est, ob visiones vestras mendaces.

7. Confundentur, scilicet, deprehensis mendaciis ipsorum erubescunt. Operient, scilicet, præ pudore. Responsum Dei. i. vt illi iactabant.

8. Iudicio, & virtute, explicatio prædicationum. q. d. Dei iudicium, & potentiam prædico.

10. Sion. Chald. domos in Sion. Sanguinibus, id est, peccatis, scilicet, iniquè acquisita pecunia, seu sanguine pauperum oppressorum & à vobis spoliatorum.

11. In muneribus. i. ob munera. Requiescebant, scilicet, temerè de Deo præsumentes quod ipsos esset protecturus.

C A P. I I I I.

1. **N**Ouissimo dierum. Chald. postremis diebus, scilicet, Euangelij tempore, de quo. 1. Ioan. 2. Nouissima hora est, vel q. d. posterioribus diebus. vide Gen. 49. Mons domus Domini, id est, Christus, seu altitudo Ecclesie, & firmitas inconcussa. Preparatus. i. firmatus, stabilitus. Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. In vertice, &c. q. d. supra omnia, quamuis excelsa. Et sublimis, &c. repetitio, seu explicatio præcedentis. Vide Isa. 2.

2. Et properabunt, &c. repetitio. Dicent, &c. q. d. se mutuo ad fidem, verique Dei cultum hortabuntur. id quod quotidie fit, etiam si ista verba non dicantur: sit enim quod his verbis significatur. Viis suis. i. viis secundum eius voluntatem instituenda. Chald. vias coram eo rectas. Ibumus. i. ambulabimus. Quia, &c. verba Prophetæ. Lex, scilicet, Euangelica, quæ ex Ierusalem dilatata per orbem, vel Sion, pro Ecclesia accipitur, vt supr.

3. Iudicabit. s. Christus, vel Ecclesia tanquam superior. s. ius dicit. Populos. s. sibi subiectos. Multos. i. varios. Corripiet. i. castigabit. est & id superioris. Gentes. Chald. reges. Vsq. in longinquum. i. remotissimas. Chald. in perpetuum. Concideret, &c. per hæc significatur summa pax futura inter obediētes perfectè legi Euangelicæ, quæ docet neminem lædere etiam læsum, nec resistere malo, eaque contemnere vnde solet discordia, & bellum oriri. Quod si dicas: At bella sunt inter Christianos, & licitum est bellum gerere. est quidem licitum contra iniquos, quod ad iusticiam punitiuanam pertinet, quæ non est paci contraria. Nec hi, qui iuste

gerunt, aliud quarunt quàm vt in pace viuatur: quàm quia iniqui impediūt, puniuntur, vt etiam à iudicibus scelerati, qui Reipublicæ nocent. Illud tamen semper manet, si omnes secundum Euangelium viuere, nulla essent bella, nulla discordia, seu inimicitia inter homines. Ligo- nes. Chald. & 70. falces.

4. Vir, id est, quisque. Vineam. 70. vitem. Chald. fructum vitis suæ. Exercituum. 70. omnipotentis.

5. Ambulabunt. i. viuere, seu operabuntur. In nomine Dei sui. i. inuocantes Deum suum, illique confidentes. In æternū, &c. potest coniungi cum ambulabimus, & cum Domini, &c. Ultra, scilicet, id quod caput intellectus.

6. Claudicantem. s. synagogam à recta via. vide 3. Reg. 18. 70. contritam, scilicet, malis fractam. Affixeram, scilicet, tribulationibus. 70. repuleram.

7. Ponam in reliquias. i. ex ea mihi aliquos sumam, seu relinquam qui me colant. Eam quæ laborauerat. Chald. dispersos. 70. repulsam. Robustam. Tales Apostoli, & quicumque perfectè Christiani, scilicet, vincūt hostes animæ. Monte Sion, id est, ecclesia.

8. Turris gregis. sic dicitur Ierusalem, quod alta sit, scilicet, in montibus, & quia ad eam confluēbat grex, scilicet, populus Iudeorū ob templum. Nebulosa, scilicet, caligine ignorantie. Et veniet, pro, veniet inquam. Prima, scilicet, primum cœpit Christi Regnum, id est, eius Ecclesia in Ierusalem. Chald. prisca. q. d. Regnum Dauid, sed spirituale. vide Luc. 1. Filia Ierusalem, id est, cœtui, seu populo Ierusalem.

9. Quare, &c. q. d. quid te in istam calamitatem induxit? an deerat tibi Deus, & eius Prophetæ? non deerant, sed contempsisti. ideo te dolores isti apprehenderūt. Rex, scilicet, Deus, vel Christus. Consiliarius, scilicet, Deus, vel Christus, vel Spiritus sanctus, vel Prophetæ.

10. Satage. i. age sollicitè. Chald. contremisce. 70. viriliter age. Regione. Chald. & 70. campo. scilicet, Senaar, vbi Babylonia. Ibi. 70. inde.

11. Nunc loquitur vt supr. velut in tempore captiuitatis, seu cladis Ierosolimitanæ. Lapide- tur, id est, pereat, more adulteræ. Aspiciat, scilicet, quod optamus.

12. Cogitationes. Chald. secreta. Fœnum, id est, paleam, scilicet, trituranam, seu conterendam. Chald. & 70. manipulos.

13. Tritura, scilicet, hostes. q. d. contere, quod videtur spiritualiter intelligendum. s. conuertendo ad fidem, separata palea infidelitatis: alio- qui quando Iudei Chaldaeos contriuerunt? Quidam tamen ad Machabæorū tempora referunt, qui hostes multos occiderunt. Cornu, id est, potentiam, seu vires. q. d. maximū robur. Interficiēs. s. destruendo errores. 70. consecrabis. Rapinas. i. spolia, quæ abstuleris. Chal. faculares. 70.

multitudinem.

multitudinem. Fortitudinem, id est, milites, seu diuitias. Chald. pretiosam pecuniam. Domino. i. ad Domini gloriam & cultum, seu velut hostiam Domino.

CAP. V.

1. **N**unc, id est paulo post. Vastaberis, scilicet Chaldaeis. Filia latronis, i. latrocinii, & flagitii dedita. Posuerunt: loquitur quasi te praesenti. In virga, &c. q. d. contumeliose & indignis modis tractabunt. Iudicis. Chald. iudicum. s. principum. Quidam Sedeciam intelligunt, alij Sacerdotes.

2. Ephrata, id dicitur ad distinctionem: est enim altera in Tribu Zabulon: sic & Matth. 2. additur terra Iuda: olim Bethlehem Ephrata dicta. vide Gen. 35. & 48. Paruulus es, &c. q. d. paruulus quidem es vicus si conferaris cum praecipuis Iudae ciuitatibus. At ego te magnam faciam. Ideo Matth. 2. redditus est sensus illis verbis, Nequaquam minima es: quidam putant per interrogationem legendum. q. d. An paruulus es in millibus Iuda? sub. non certe. Ego malim affirmatiue legi, planus enim sensus est. Es tu quidem paruulus, sed ex te mihi, &c. id quod te faciet magnam. Millibus sic vocantur vrbes, quae multos habent ciues: ideo Matth. 2. dicitur in principibus, i. praecipuis vrbibus. vel millia Mich. familias vocatarum autem capita Matth. principes. vide Iudic. 6. Ex te, pro, at ex te. Egre dictur. Chald. prodibit Christus. Dominator. 70. princeps. Israel. s. secundum spiritum. Egressus, i. natiuitas ex patre: est autem plurale, & Heb. & in 70. quo solet vti Scriptura ad reialicuius magnitudinem demonstrandam: sic Deum vocat Elohim, i. dii. Adonai, i. Domini nostri. Ab initio, id est ante omnia, scilicet, ab aeterno, vt statim declarat: sic Ioan. 1. sumitur initium, seu principium.

3. Propter hoc, i. quia ex eis Christus nasciturus. Dabit, i. finet viuere, & permanere. s. conseruabit. Parruriens, s. gentilitas, vel B. Maria, vel Ecclesia. Pariet, s. Spiritum salutis, vel Christum, vel filios in Christo. Eius, s. Christi, qui est ex Iudaeis secundum carnem. Filios Israel, i. Christianos. samplectentes eorum fidem.

4. Stabit, s. Christus, q. d. semper regnabit, vel paratus erit fauere. Sublimitate, Chald. magnitudine. 70. gloria. Nominis, i. virtutis: vel nomen pro re, cuius est nomen, ponitur. Conuertentur, s. ad Christum. Nunc, s. illo tempore.

Magnificabitur, i. magnus apparebit, s. in suis.

5. Iste, s. Christus: ipse enim est pax nostra. Assyrius, i. Ecclesiae hostes, cuius tunc figura Assyrii. Et quando, &c. repetitio. Super, i. contra. Septem, i. multos. Pastores, s. Episcopos, & Ecclesiarum rectores. Octo, i. plurimos: addit enim ad septem. Primates hominum, i. repetitio. Chald. principes hominum, s. fidelium.

6. Pascunt, i. gubernabunt. Gladio, s. verbi Dei. Nemrod etiam per istum, vt per Assur intelliguntur hostes Ecclesiae, seu infideles. Lanecis, id est, armis spiritualibus. Eius, s. terrae possessae. i. Ecclesiae iam effectae.

7. Ros, q. d. facundantes doctrina, & exemplo terram, i. homines. Virum, i. operam hominis, s. irrigantis: est enim Dei opus, seu celestis gratia.

8. In iumentis, i. inter bestias, q. d. nemo poterit resistere spiritui, qui per eos loquetur, & operabitur.

9. Exaltabitur, i. praualebit. Tua, s. o Israel, vel Christe. Super, i. contra. Interibunt, s. quantum ad infidelitatem, & vitia.

10. Equos, &c. q. d. omnia praesidia, & arma, quibus fidem oppugnabas: loquitur gentilitati ad fidem conuertae. Ciuitates, s. quantum ad infidelitatem.

15. Non audierunt, i. audire contempserunt, s. Euangelium, seu obedire noluerunt.

CAP. VI.

1. **C**ontende iudicio, id est, argue Dei nomine. Montes, i. principes, vel superbos. Colles: repetitio, vel qui minores dignitate.

2. Iudicium, i. increpationem, seu disceptationem. Fundamenta, s. superiores, qui vrbes sustinent. Terra, s. populorum. Diudicabitur, id est, disceptabit. s. more eorum, qui iudicio contendunt, vide Isa. 43.

4. Quia: abundat more Hebraeo. Seruientium, Chald. & 70. seruitutis. Moysen, &c. Chal. Moysen vt populum doceret: Aaron vt expiaret: Mariam vt mulieres instrueret.

5. Sertim: locus est in deserto, seu campestribus. Moab: sensus vero est, quid tecum fecerim a Sertim vsque Galgala, s. quantis affecerim beneficiis, vel quantum tibi nocere voluerit Balaam cum Balac vsque dum venires Galgala, s. in terram promissionis: vtque te defenderim. Iustitias, i. misericordias, s. beneficia.

6. Quid, &c. Loquitur in populi persona, vt sic instruat. Dignum, i. idoneum ad eum placandum. Curuabo, &c. q. d. sufficinet genua curuare? Non: atque ita intellige reliqua, vsque ad iudicabo, &c. Anniculis, q. d. teneris: viderur autem alludere ad illud. Exod. 12. Masculus anniculus, &c.

7. Pro peccato. Chald. pro expiatione peccatorum.

8. o. non est Heb. Chald. aut in 70. videtur additum explicandi causa, & recte quidem. Iudicium, s. te condemnando vt peccatorem, & humiliter pro peccatis satisfaciendo. Diligere, adeoque prompte exercere. Misericordiam, s. in proximum. Sollicitum, Chald. humilem. Ambulare cum Deo, i. coram Deo conuersari, s. ei obedire, & placendo. Chald. ambulare in timore Dei.

9. Et salus, &c. q. d. atque illi saluabuntur, qui Deum timentes fecerint quod per Prophetas clamando docet. Nomen eius, pro, ipsum.

Tribus, f. Israël. Et quis, &c. q. d. quotusquisque est qui approbet à Deo dictum, & faciat?

10. Adhuc, f. post tot Dei monitiones. Ignis, f. auaritiæ, seu iniquitatis: animam enim more ignis consumit. Minor, f. quam par est. Iræ, f. Dei, q. d. Dei iram prouocans.

11. Iustificabo, id est, approbabo. Sacelli, pro sacculi, f. in sacculis pondera asseruabantur.

12. Eius, f. ciuitatis. Iniquitate, id est inique partis opibus.

13. Perditione, id est, calamitatibus. Super, id est propter.

14. Humiliatio, id est, afflictio. In medio tui, id est, regione tua, f. erit. Apprehendes, f. caros tibi, vt ab hoste serues.

15. Calcabis, f. ad exprimendum oleum.

16. Amri. Hic & eius filius Achab renouarunt, seu auxerunt idololatriam in Israël. Voluntatibus, id est, iis, quæ volebant, 70. consiliis. Compl. voluptatibus. Vt darem, &c. q. d. atque ita meritis es, vt te perdam. Sibilum, f. irridendum te, vel calamitatem stupentium. Chald. stuporem.

Populi mei, id est, quod populo meo sum comminatus, Deut. 28. vel pœnas opprobrij, quo affecistis populum meum.

C A P. V I I.

1. **M**ihi: vox Prophetæ. Vindemiæ, id est, post vindemiam, f. si quid fortè relictum sit. Non est, &c. q. d. nec inuenio quidquam, f. aliquem conuersum post meas monitiones. Præcoquas, i. bonas, nam primæ optime, vel q. d. citam conuersionem peccatorum.

2. Perit, q. d. vix quisquam bonus reperitur. Sanctus, Chald. misericors. 70. religiosus, seu pius. Rectus, Chald. verax. 70. corrigens, f. se.

In sanguine, pro sanguini. i. vitæ proximi, seu iis quibus sustentatur. Vir, i. quisque. Venatur, i. per insidias, seu sollicitè, querit.

3. In reddendo est, i. reddo quod ille inique petit. Magnus, i. potens, seu qui in dignitate est. Desiderium, f. iniquum optans impleri. Eam, f. terram, de qua supra.

4. Paliurus, q. d. spinosus, & asperitalis enim is frutex, f. lædit proximos. Dies, f. calamitosus.

Speculationis tuæ, id est, prædictus à tuis speculatoribus, f. Prophetis, vel inquisitionis, seu visitationis, vt statim explicat. Nunc, id est citò. Eorum, f. iniquorum, de quibus hactenus.

5. Duce, Chal. propinquo. Ea, scilicet, vxore. Claustro, &c. q. d. ne ei credas arcanam tua. 70. caue ei aliquid credas, i. committas. q. d. ne fidas ei.

6. Consurget, legendum videtur, consurgit, vt legit Hieron.

7. Aspiciam, ei que fidam, non hominibus. Saluatorem, id est, liberatorem: fortè Iesum

Christum intelligit.

8. Ne lateris, &c. verba Ierusalem. Inimica, f. Babylon, seu ciuitas malorum. Tenebris, i. calamitate. Lux, &c. q. d. restituet mihi pristinam lætitiā. Chald. & 70. illuminabit me.

9. Iram, id est, punitiōem. Iudicium, f. puniens hostes, qui me oppresserunt iniquo animo Chald. iniuriam meam vlciscatur. Lucem, i. prosperitatem. Iustitiam, f. qua punit malos: vel pro, misericordiam.

10. In eam, pro, in ea, f. quod sequitur. Chald. ruinam eius. 70. eam, f. patientem quod meretur.

Nunc, id est, citò.

11. Dies, id est, tempus, f. tunc erit, expugnata videlicet Babylonia à Persis. Maceria, i. parietes ædificiorum, seu ruinæ. Tux, f. ô Ierusalem.

Lex, id est, præcepta, seu imperium. q. d. non eris subdita Babyloniis.

12. Ad te, f. ô Babylon. Assur, f. Persi, & Medicum Assyriis. Flumen, f. Euphratem. Ad mare, &c. q. d. occupabunt tua loca prope aquas sita, & montana, transeuntes ab vno ad aliud, vt solent hostes.

13. Terra, scilicet, Babylonia.

14. Pafce, f. ô Domine, verba Prophetæ videntis velut præsentem captiuitatem. Virga, i. baculo pastoralis, f. prouidentia tua. Chald. verbo tuo. Solos, id est, destitutos. In saltu, pro, velut in saltu inter feras, i. Gentiles. In medio, responsum Dei, q. d. redibunt ex Babylonia ad loca sua: meminit autem locorum vbi optima pascua, perfans in gregis metaphora.

15. Ostendam, id est faciam, f. sicut olim cum eduxi ex Ægypto.

16. Fortitudine, f. non potentes impedire re-ædificationem. Ponent, &c. i. tacebunt. Surda, f. præ stupore, q. d. reddentur attoniti, & velut insensibiles.

17. Lingent, &c. q. d. se in terram demittent, testantes subiectionem, vel præ timore. Hæc ad Christi tempora maxime pertinent, cum se gentes olim inimicæ prorsus Ecclesiæ submiserunt.

De ædibus, pro, in ædibus. 70. in clausura sua. Desiderabunt, alij legunt, formidabunt: & sic legit Hier. & 70. Te, f. ô Israël, seu popule fidelis.

18. Transis, i. præteris, seu dissimulas. Phrasi hæc etiam Hispani vtuntur. Chald. missum facis. 70. transcendis. Ultra, sub, nisi isti ad peccata redierint, vt redierunt, eo que à Romanis vastati.

19. Reuertetur, i. ad misericordiam conuertetur. Deponet, f. à vobis deiciet, vt solent onera & molesta. 70. demerget. Chald. subiiciet suæ misericordiæ. In mare, pro, velut in mare. q. d. ne ampliùs appareant.

20. Veritatem, id est, promissa de Christo vêturo, & hominum liberatione. Misericordiam, f. promissam. Abraham, huic promissa benedictio etiam gentium. Gen. 22. Quæ, Chald. & 70. sicut.

N A H V M.

Prophetani paulo post Michaam, tempore Ezechia Regis (abductis iam decem Tribubus in captiuitatem) contra Ninium.

C A P V T I.

I.

QN vs, id est, prophetia onerosa. f. denunciatio calamitatem. Chald. onus calicis maledictionis. 70. assumptio. q. d. sublatum onus alicui imponendum, vel onus alicui fumendum. Niniue, Assyriorum metropolis, quæ ad peccata rediit post conuersionem factam ad Ionæ prædicationem, eoque à Nabucodonosor euerſa est anno post circiter 200. Elcesai. Elcese viculus est in Galilæa.

2. **Æmulator.** 70. zelotes. f. vehementer amās, & irascens si non ametur, & punitis rei à se amata infestos. Chald. iudex.

3. **Patiens.** 70. longanimis. Fortitudine. f. ad ferendum malos, vel ad vlciscendum. q. d. patiens est, cum posset tamen facile punire: & tandem punit si non emendentur. Mundans. i. pro mundo habens peccatorem, & absoluens. q. d. non quidem dimittet tanquam mundum & innocentem, sed punit. Non faciet, &c. q. d. non tractabit vt innocentem eum qui nocens est.

In tempeſtate, pro, vel in tempeſtate. Et nebulæ, &c. i. velut exercitus puluerem excitans, more nebulæ aërem obscurantem. q. d. fortis est, cui nemo possit resistere.

4. **Increpans,** id est, more increpantis iubens. 70. comminans. Exſiccans, scilicet, cum vult, vt olim mare rubrum. Infirmatus est, id est, amittit fertilitatem si Deus velit. Flos. Chald. arbores. 70. quæ florebat. Elanguit. Chald. defluerunt. 70. defecerunt. præterita pro futuris.

Commoti sunt, pro commouebuntur, id est, contremiscent. Ab eo. i. ad eius imperium seu præsentiam. Chald. à conspectu eius. Desolati. Chald. disrupti. 70. concussi. Contremuit. Chald. vastata est.

6. **Effusa est,** pro, effundetur, vel solet effundi. Dissolutæ sunt. Chald. confringuntur, quasi dicat, durissima quæque, & fortissima conterit.

7. **Sciens,** &c. i. fauore prosequens, defendens. 70. cognoscens timentes se.

8. **Diluuium,** scilicet, exercitu Sennacherib Ierusalem oppugnante, vel Chaldaeorum Ninium. Loci eius, scilicet, tribulationis: quasi dicat, faciet eam citò cessare, deleto exercitu Sennacherib: vel, eius, id est, Niniue, quæ euerteretur à Chaldæis, vel sensus est, cum velut diluuium perdit locum gentis sibi inimicæ. Persequen-

tur tenebræ, scilicet, calamitatum. Chald. tradet gehennæ. Quidam ad mortem referunt militum Sennacherib.

9. **Cogitatis.** f. ô Assyrij, vel ô impij. Consummationem, &c. q. d. perdet vos. Non consurget. q. d. non praualebit. Duplex. i. grandis. f. quam molimini contra Dei populum, ô milites Sennacherib: vel, ô impij Ecclesiæ hostes: solet Scriptura quod magnum seu excellens, duplex dicere: sic duplici contritione, duplex spiritus, vestiri duplicibus. i. egregiè. 70. non iudicabit bis in idipsum in tribulatione.

10. **Sicut spinæ,** &c. q. d. vt spinæ collectæ in fasciculo comburantur: sic isti qui in exercitu Sennacherib simul potantes quasi victores gaudent, interficientur ab Angelo.

11. **Ex te.** f. ô Niniue. Exhibet. f. Sennacherib, vel Rabſace. Malitiam. f. blasphemiam.

12. **Perfecti.** f. robore. q. d. etsi fortes sint, non ideo euadent. Plures. f. quam sunt, vel plures, pro multi. Attondentur, pro attondebuntur. f. more capillorum attonſorum deiicientur interfecti. Pertransibit. i. desinet, vel redibit in Assyriam. Te. f. ô Ierusalem, seu Iudæa. Ultra. q. d. faciam cessare istam oppugnationem Assyriorum.

13. **Virgam.** f. qua te caudebat, vel sceptrum. Chald. iugum eius.

14. **Præcipiet.** f. Angelo. Super, id est, contra. Te. f. ô Sennacherib. Seminabitur. i. gignetur. Ex nomine tuo. i. te, seu qui dicatur filius tuus.

Amplius: paulo post enim interfectus. De domo, pro in domo. Sculptile. f. simulacrum, quod sculpendo fit ex ligno, vel lapide. Conſtatile, quod ex fuso metallo: est autem sensus, Iacebis inhumatus diu, more idoli proiecti. Inhonortus. i. despectus. f. à tuis, qui te sic dimittent interfectum à filiis tuis.

15. **Pacem.** f. mortuo Sennacherib. q. d. illo, interfecto statim id vbique nuntiatum, tanquam pace diu duratura interempto hoste. Celebra. f. sublato timore. Belial. i. sine iugo. f. impius. Intelligit autem Assyrios. Perit. f. exercitus in Iudæa, dux verò in vrbe Niniue.

C A P. I. I.

1. **A**Scendit, scilicet, Nabucodonosor. Dispergat. i. perdat, seu vastet. Coram te. i. te spectante. f. ô Niniue, & dolente. Obsidionem, scilicet, donec te expugnet. Conforta-

- lumbos. i. collige vires. Robora, &c. repetitio, seu explicatio præcedentis.
2. Reddidit. i. puniuit. Superbiam. f. Sennacherib, quæ vñs est contra Iacob. i. Iudæos, seu Iudam. 70. iniuriam, seu contumeliam. Israël. f. quæ contra Israëlẽm vñ Assyrij. Vastatores. f. Assyrij. Eos. f. Israëlitas. Propagines. i. fructus, seu possessiones, vel filias. Corruerunt. i. perdidērunt. Eius. f. Nabucodonosor. Ignitus. Hier. Chald. rubeus, quod quidam interpretantur de laminis æreis, seu aureis scutorum, quæ ad solem cum colorem reddebant. In coccineis. f. vestibus. Ignæ. f. auro ornata, quæ ad solem deinde ignea apparēt. Præparationis. f. ad bellum. Conspit. f. vino. q. d. velut temulenti nihil timentes.
4. Conturbati. f. milites, quod viæ tam multos capere non possint, vel ordinatè incedere non sinant. Collisæ. f. inter se, quod eas nec latæ viæ capiant. Lampades. q. d. vultu pleno iracundia Chaldæi irruent. sic Psal. 17. Ignis à facie eius. f. irati, exarsit.
5. Recordabitur. f. Assyrius, vt se defendat. Ruent. i. cadent. f. interempti ab hostibus in viis. Eius. f. Ninive. Vmbra culum. f. ob æstum, caterasque æris iniurias. 70. propugnacula.
6. Fluuiorum. i. populorum intra vrbes conclusorum. 70. ciuitatum. Templum. fortè, pro, templa.
7. Miles. Chald. Regina. Ancillæ eius. i. vrbes subiectæ Ninive. s. earum ciues. Murmurantes, id est, cum tacito, seu tenui murmure dolentes. 70. loquentes.
8. Aquæ. i. populus, seu ciues. f. loco amano multi. Stare stare. q. d. frustra dicit quis subsistite. Reuertatur. f. à fuga contra hostes.
9. Diripite. f. ò Chaldæi. vox militum se cohortantium ad prædam. Finis. Hyperbole. Ex. pro, in, vel subaudi capite, vel diripite. Desiderabilibus. i. pretiosis.
10. Dissipata est. f. Ninive. Cor tabescēs, &c. descriptio exanimatorum, & viribus defectorum. Facies. f. præ timore, seu maxore, & afflictione. Nigredo, contraria hæc luci, quæ in facie lætorum velut apparet.
11. Vbi est. q. d. ò Assyrij vbi est Ninive illa, vbi habitabant sæui Reges cum filiis, omniæque per orbem prædabantur? Iuit. i. se recipiebat ex præda. Catulus, &c. q. d. cum filiis suis. Est, pro, erat.
12. Leænis. Chal. vxoribus.
13. Ad te. f. veniam puniturus. Exercituum. 70. omnipotens. Vsq̃ ad fumum. i. dum in fumum vertantur. Chald. igni. 70. in fumo. Prædam tuam. i. quod prædata es. Nuntiorū. Chal. legatorum. f. ad alias vrbes.

CAP. III.

1. **C**ruentitas. f. Ninive. Sanguinum. i. peccatorum, seu homicidiorū, scilicet, plena.

Mendacij. f. plena. 70. mendax. Dilaceratione. q. d. crudelitate. 70. iniquitare. Recedet. pro, recedit. q. d. semper rapinæ intenta. vel, & in te hostes rapinam exercebunt.

2. Vox. f. breui audietur, vel q. d. audire mihi videor. Flagelli. f. aurigæ. Furentis. i. concitata. Chald. subsilientis. 70. feruentis.

3. Corruent, &c. quasi dicat, impingent Ægyptij in suorum cadauera. Chal. impingent in trucidatos suos.

4. Fornicationum. f. idololatriæ. Speciosa. f. Ninive, quæ pulchra interpretatur. Grata. f. oculis amatorum. Habentes maleficia. q. d. veneficæ, seu superstitionibus deditæ. Vendit. i. tradidit hostibus. q. d. propter cuius peccata multi ab hostibus occisi, seu capti.

5. Exercituum. 70. omnipotēs. Pudenda. perstat in metaphora meretricis. q. d. te afficiam ignominia. In facie tua. pro, in faciem tuam vique sublati vestibus. Nuditatem. 70. turpitudinem. Ignominiam. repetitio. f. est ignominiosum mulieri nudari.

6. Projiciam, &c. q. d. puniam in te tua scelera. Et contumeliis, &c. Chald. teque execrandam reddam, & ponā foedissimam in oculis omnium videntium te. Contumeliis, &c. q. d. faciam vt te omnes conuictis prosequantur ob tua peccata: explicatio est præcedentium. Exemplum. f. Dei iudicij, seu punitiois.

7. Resiliet. f. præ timore, vel stupore. Chald. procul recedet. Commouebit. f. condolens tibi. Chald. quis condolebit tibi?

8. Melior. i. fortior, vel dignior. Alexandria. sub. quam tamè expugnauit Nabucodonosor. Vide Iere. 46. vel expugnabit. vide inf. Populorum. i. populosa. Chald. magna. In fluminibus. Chald. inter flumina. Mare, scilicet, ob merces importatas.

9. Fortitudo. f. suppeditando milites. Non est finis. i. præterea alia regione. vel, nec est finis numerandi milites. Africa & Libyes. f. præcipuè. Chald. Libyj & Lydij. Tuo. f. ò Alexandria. 70. eius.

10. Ducta est. pro, ducetur. Chald. & 70. ibit, & sic infr. vbi nos legimus per præter. ita illi vertunt per futura. f. quando id prædicebatur à Nahum nondum euerfa erat, sed tamen ante Ninuem euertenda. Confixi. 70. alligati.

11. Inebriaberis. i. calice iræ Dei potaberis abundè. Ab inimico. i. propter hostem. f. vt te defendas: vel ab his qui tibi erant inimici, cogeris opem petere in eo bello.

13. Mulieres, id est, vt mulieres. f. imbecilles nec se defendere valentes. Ad apertionem. legendum, ad apertionem, & quidem sic legitur apud Hier. Vectes tuos, id est, portas vrbiū. Chald. robur tuum.

14. Obsidionem. f. diu duraturam. Extræ. Chald. obfirma. Laterem, scilicet, ad obturanda,

dirupta, & reficienda. q. d. nihil tibi omnia ista proderunt.

15. Bruchus. f. qui omnia consumit. Congregare, &c. quasi dicat, quantuncunque multiplices milites, nihil efficies: vel congrega sanè opes instar bruchorum, & locustarum, vt soles, nihil tibi proderunt.

16. Negotiationes. f. ad quæstum, & opes cumulandas. Expanfus, &c. q. d. multitudo ista tuarum opum citò à te auolabit.

17. Custodes. f. fortiores viri. Quasi locustæ, scilicet, multitudine. Paruuli, id est, inferiores milites viribus. Locustæ locustarum. i. plurimæ, vel soboles locustarum, quasi dicat, penè infiniti.

Auolarunt, scilicet, sic te tui destituent. Non est cognitus, &c. quasi dicat, ne vestigium quidem mansit.

18. Dormitauerunt, &c. q. d. principes tui velut dormientes nihil te iuuabunt. Chald. fracti sunt fortes tui.

19. Non est obscura, &c. q. d. nota erit omnibus. 70. non est sanitas contritionis tuæ. Pessima. q. d. mortifera. Auditionem tuam. i. famam, seu rumorē de tua calamitate. Compresserunt. f. stupentes, vel insultantes. Chald. comploserunt manibus suis super te latrantes. 70. plaudent. Malitia tua. q. d. quem non afflixisti? Chald. plaga nequitia tuæ.

H A B A C V C.

Prophetauit tempore Nahum, de captiuitate Babylonica.

C A P V T I.

1. V s, scilicet, multarum nationum. ideo nō nominat aliquam, vt solent Prophetae.

2. Vsq̃uequo. Loquitur de persona populi secundum quosdam, secundum alios in propria. Vim, scilicet, Chaldaeorum, vel iniquorum.

3. Iniquitatem. i. iniustitias malorum, seu oppressiones. Laborem. i. afflictionem. 70. dolores. Contra. pro, coram. Quare respicis, &c. Hæc vsque ad decem, non sunt Heb. Chald. aut in 70. nec in Compl. Facies, id est, permittis esse. Et factum est, &c. quasi dicat, in iudiciis vincunt, qui iustitia contradicunt. Potentior. Chald. præualens.

4. Hoc. i. iniquitatem tantam, vel quod statim sequitur. Lacerata est. q. d. opprimitur, seu contemnitur, & conculcatur. Finem. f. suum, quem intendit, vt iuste agatur. Chald. in æternum. q. d. nunquam rectè iudicatur, seu fit iustitia. Egredietur. i. egredi solet. f. à iudiciis.

5. Aspicite, &c. 70. videte contemptores, & respicite, & videte mirabilia, & disperdimini: quia opus ego operor in diebus vestris, quod non crederis si quis enarrauerit. atque ita citatur à Paulo Act. 13. In gentibus. q. d. in mundo. vel o gentes, scilicet, Iudæi. vel pro, Gentes, scilicet, Chaldaeos, vel iunge cum, opus factum. Factum est. pro, fiet.

6. Amaram. i. nocentem, seu saeuam.

7. Ex semetipfa, &c. q. d. pro suo arbitratu condemnabit, & puniet.

8. Leuiiores, id est, velociores. Vespertinis, id est, qui vesperi gregi insidiantur. dicuntur vesperi magis laeuire ob rabiem famis diurnæ. vide Iere. 5. Sophon. 3. 70. Arabia. Diffundentur,

scilicet, multitudine. Chald. multiplicabuntur. De longè, quasi dicat, vndique congregabuntur. vide Ierem. 1.

9. Ventus vrens, quasi dicat, præsentia sua omnia vastabunt. Captiuitatem. i. captiuos.

10. Triumphabit. Chal. subfannabit. Tyranni. i. principes. Ridiculi. pro, derisui, seu cōtempui. 70. ludibria. Ridebit. q. d. cōtemnet. f. Rex, vel exercitus: ad vtrumque enim referri possunt quæ sequuntur.

11. Spiritus, id est, flatus, vt solet ventus. Pertransibit, scilicet, desinet dominari, à Persis victus Chaldaeus. Chald. transferetur eius Regnum. Hæc est, &c. Ironiæ, quasi dicat, Deus suus illum defendere non poterit. Eius. abundat. Dei sui. 70. Dei mei, quasi dicat, Dei punitione id fiet.

12. A principio, id est, ex quo elegisti nos in tuum populum: loquitur enim in persona populi. Deus meus, scilicet, es. Sancte, scilicet, cuius sanctitatem agnoscimus, vel quem sancte colimus, & qui nos sanctificas. Moriemur, scilicet, te protegente. In iudicium, id est, nostri punitionem. Eum. f. Chaldaum, vel Regem, vel exercitum.

13. Videas, id est, approbes. Non respicis. pro, dissimulas. Heb. Chald. & 70. respicis. i. fers.

14. Facies, id est, permittis agere.

15. Totum, quasi dicat, omnes ferè nationes capit Chaldaeus, vt piscator piscium copiam magnam hamo, & reti.

16. Immolabit, &c. quasi dicat, tribuet filiis viribus, quod tam multos vincit, ac si sua virtute non Dei faciat. Pars, id est, portio edenda. Electus, id est, pretiosus, seu optimus, scilicet, acquiritur.

CAP. III.

1. **C**ustodiam. i. rem meam custodiam commissam. f. ut solet qui est in specula. Et figam, &c. repetitio. Dicatur. f. à Deo super iis, quæ ei supra proposui. Arguentem. i. disputantem de Dei prouidentia mecum, & coarguentem, me. f. prædicantem Dei prouidentiam, & iustitiam. Chald. & quid respondebitur ad deprecationem meam.

2. **V**isum. i. visionem. f. quod tibi reuelo nunc. Explana. q. d. scribe perspicue, ut facile legi possit. Tabulas. 70. buxum. f. buxæ tabulas. Percurrat. f. cum facilitate.

3. **V**isus, id est, quod mihi visione reuelatur. Procul. q. d. post multum tempus implendum est. In finem. i. tandem, seu postrema mundi ætate. Mentietur, id est, faller. f. Deus, qui prædicit, vel visus, id est, visio. Fecerit. f. Christus. Veniens veniet, id est, omnino veniet, seu ille qui venturus expectatur veniet: solet enim Christus dici, qui venturus est *in ipso tempore*. Tardabit. f. post tempus præscriptum. sub. & saluabit iustos, puniet iniustos, ut sit responsum quæstioni, Quare non respicias, &c. Citat Paulus Heb. 10. iuxta 70. nisi quod addit, adhuc modicum aliquantulumque, pro eo quod 70. adhuc in tempus visio; & noster Interpretes, adhuc visus procul, quæ videntur alium sensum efficere, sed quod hominibus est procul, Deo est prope, & quidem totum sæculi tempus modicum præ æternitate.

4. **E**cce, &c. 70. si subtraxerit se. f. per incredulitatem, quam Paulus subtractionem vocat, Heb. 10. opponitque fidei, dicens, Non sumus subtractionis filij, sed fidei. Non erit recta, &c. 70. non complacebit anima mea in eo, scilicet, non placet Deo, qui non est rectus, nec rectus est, qui non credit. Sua. 70. mea. f. Dei est, quia dat, & iusti, quia accipit. Viuet. f. per fidem iustificatur peccator, & iustus fit, fideque viuit, scilicet, charitate formata. est autem sermo de fide in Christum, ut patet.

5. **S**uperbus. f. sua inebriatus superbia. Non decorabitur. i. dedecore notabitur, seu ignominia, quasi dicat, contemnetur ab omnibus. Quidam hæc de Nabucodonosor intelligunt, à Deo ob superbiam punito. Infernus, id est, sepulcrum. Smors, quæ nunquam satiatur, vel infernus damnatorum. Cōgregauit. f. sibi subiciens. Isti. f. ab eo expugnati. Super eum. f. cum erit à Deo punitus. Parabolam, id est, canticum parabolicum. Enigmatum. i. obscuram. f. per metaphoras. Eius. i. de eo. Et. abundat, more Scripturæ. sic 1. Reg. 3. videre lucernam. Heb. videre & lucernam. Aggrauat. i. accumulatur. Contra se. i. in suam perniciem. Lutum. f. terrenas diuitias, quæ viles, & conculcandæ essent: densum verò dicit, quod fortiter hæreant, vel quod labore parentur.

7. **M**oderant. f. Medi, & Persæ. Suscitabuntur,

id est, excitabuntur, seu confurgent in te.

8. **R**eliqui. f. à te non spoliati. Sanguinem. i. eadem. q. d. ob tua homicidia. Terræ. f. factam à te. Chald. terræ Israël. Ciuitatis. Chald. vrbs Ierusalem.

9. **A**uaritiam malam. i. opes iniquas. Chald. diuitias impietatis. Nidus. i. habitaculum.

10. **C**onfusionem, id est, rem ignominiosam. Concidisti. Chald. deprædatus es. 70. consumpsisti.

11. **C**lamabit. f. contra te. Inter iuncturas. f. quo parietes connectuntur. Respondit. f. similiter contra te.

12. **I**n sanguinibus. i. pecunia parva cædibus & oppressionibus. Præparat. i. stabilis.

13. **H**æc. f. quæ statim dicam. A Domino. f. mihi dicta, vel impiis infligenda. Populi, scilicet, Chaldæi, seu impij. Igni. f. calamitatis extinguendo, sed frustra.

14. **T**erra. f. Chaldæorum. Iunge cum, quasi aquæ. Gloriam. f. potentiam, & iustitiæ punientis iniquos. Quasi aqua, &c. pro, ut cum aquæ terram operiunt. sub. sic implebitur Chaldæa hostibus. Quidam tamen ad abundantiam referunt gratiarum, tempore Euangelij, de quo Isa. 11. Iere. 31.

15. **M**ittens. f. in populum. Fel, id est, iram, vel venenum. Nuditatem. q. d. ut spoliaret: velut si quis amicum inebriaret, ut deinde spoliaret, scilicet, spoliabat Nabucodonosor etiam sibi fœdere iunctos.

16. **R**epletus es. pro, repleberis. Præ gloria. Compl. pro gloria. & sic legit Hier. Chald. plusquam gloria. Bibe. pro, bibes, scilicet, de calice iræ Dei. Consopire. pro, consopieris, more ebriorum, quasi dicat, punieris vehementer. Calix, scilicet, calamitas. Gloriam, id est, gloriosas vestes, scilicet, cadet. perstat in ebrij metaphora, quasi dicat, redigeris in statum ignominiosum.

17. **I**niquitas. i. pœna iniquitatis. Libani. i. qua in libanum. i. templum usus est. Chald. sanctuarij. sic dicitur Templum etiam Ezech. 17. Zach. 11. forte quod esset è cedris Libani, vel quod altum instar Libani. Animalium, id est, hominum. f. illic occisorum ab eis. vel ipsi dicantur animalia. i. feræ quæ vastarunt Ierusalem. Deterrebit. i. in terrorem inducet. f. erit causa expugnationis Babyloniarum. De sanguinibus. i. ob cædes. Hominis. pro, hominum. Et ciuitatis, &c. Vide supra.

18. **F**alsam. i. falsi Dei. Ut faceret. pro, facies, vel ideoque faceret.

19. **E**xpergiscere, quasi dicat, adiuna me. sic Deo dicitur, Exsurge quare obdormis Domine. Docere, scilicet, se inuocantem. Omnis non, id est, nullus. Templo, scilicet, cælo. Sileat. f. præ reuerentia. 70. reuereatur. A facie, id est, in conspectu.

CAP. III.

1. **P**RO ignorantiis, id est, peccatis. sic etiam peccata vocantur Psal. 24. est enim peccatum, error quidam. vel pro peccatis per ignorantiam commisis. Orat igitur hic pro populi Iudaici peccatis, ne, scilicet, Dei promissa impediant, præsertim de Christo venturo.

2. Auditionem. i. nuncium, scilicet, quod supra ei de Christo reuelatum. auditio. pro, re audita, more scripturæ. q. d. quod me audire fecisti te reuelante. Timui. i. obstupui. 70. addunt, Domine considera opera tua, & obstupui, seu expaui, scilicet, admiratione tantæ bonitatis & potentiae. Opus, scilicet, redemptionis humanæ. In medio annorum, id est, intra annos. q. d. tempore a te præscripto. Viuifica. i. effice, suscita. 70. in medio duorum animalium cognosceris, id est, duorum testamentorum, quæ in se vitam continent; vel populi gentilis, & Iudaici; vel asini, & bouis in præsepio. In medio annorum. 70. cum appropinquauerint anni. Notum facies, scilicet, te: vel demonstrabis quod promissisti. 70. cognosceris. Misericordiæ, scilicet, exhibendæ, quasi dicat, exhibebis promissam misericordiam.

3. Austro. i. Bethlehem quæ ad Austrum; vel de Idumæa: quod Deut. 33. dicitur de Sehir. q. d. ille veniet, qui olim se ostendit in Sehir, & Pharan. vide Deut. 33. Pharan. 70. umbrato. Hic additur Heb. Selah. & in 70. *וְיִשְׁלַח מַיִם* vide Psal. 3. Operuit, &c. q. d. veniet is, cuius gloria cælos implet & superat. Laudis. i. operum laude dignorum, seu perpetuo celebrandorum.

4. Splendor, scilicet, doctrinæ, & miraculorum. Lux. f. solis. q. d. maximus. Cornua. i. vires, vel crux, in cuius cornibus cõfixus, & per quam fortissimè vicit. Ibi. f. in cruce, ubi infirmus videbatur. Fortitudo. hanc vocauit cornua. fortè duo, quia fortis, & Deus, & homo.

5. Ibit. i. discedet victa, seu fugiet. f. mortem moriendo destruxit. Diabolus. f. victus. iuxta illud, Nunc princeps huius mundi ejicietur foras.

6. Stetit. præ. pro futuris. q. d. stabit more victorum, qui subactam bello terram diuidunt, scilicet, distribuet Apostolos & prædicatores per orbem. Aspexit. f. misericorditer. Dissoluit. pro, soluit. f. a peccatis, vel q. d. liquefecit, seu peremit. f. interficiēs peccata, seu veterem hominem, & renouans per gratiam. Montes sæculi, id est, qui in mundo similes montibus antiquis. f. reges, & Principes, nam & ij etiam fidei se subdiderunt, velut veritatis vi prostrati. Incuruati, id est, humiliati. Colles. i. potentes. Vide Isa. 40. Ab itineribus, &c. id est, ob aduentum æterni Dei in mundum.

7. Pro iniquitate, id est, ob iniquitatem. Tentoria. seu versa. Æthiopiarum. pro, Æthiopum, id est, peccatorum peccatis deformium. 70. Æthiopum. Pelles, id est, tabernacula. è pellibus enim fie-

bant. 70. tabernacula. Madian. est Madian pars Æthiopia, vt patet Nu. 12. & 2. Par. 14. est ergo repetitio.

8. In fluminibus. pro, in flumina. f. tantum. q. d. nunquid solum ostendes potentiam tuam in siccando Iordanem & mare rubrum, veluti ascensa quadriga ad seruandum tuos? Aut in fluminibus. f. Ægypti, cõuerfis in sanguinem olim. vel alludit ad id quod dicitur Luc. 21. & Apoc. 8. & 16. de mari, & fluitis. Quia ascendes. pro, cum ascenderis, vel ascenderes olim. Saluatio, scilicet populi tui.

9. Suscitans, &c. pro. omnino parabis. Arcum. i. potentiam velut arcum. f. contra fidei hostes. Iuramenta. pro, & iuramenta. f. suscitabis, id est, implebis promissa, vel q. d. secundum iuramenta. Tribubus, id est, genti Israëliticæ. Loquutus es. i. fecisti loquendo cum Patribus, vt Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, &c. vide Gen. 22. Mich. ultimo. Psal. 88. & 131. Fluiuos. i. populos. Scindes, scilicet, sistendo impetum, vt olim in Iordane fecisti. q. d. reprimes vim hostium ecclesiæ.

10. Te. i. tuam potentiam. Montes. i. mundi potentes. Quidam ad diem iudicii referunt, iuxta ea quæ dicuntur Luc. 21. & Apoc. 16. Gurges aquarum. i. seruos Dei persequentium impetus, more aquæ inundantis. Transit. pro, transibit, id est, cessabit, te. f. reprimente. Abyssus. i. copia aquarum. f. persecutorum. Vocem. i. strepitum, vt solent aquæ furibundæ. q. d. vehementer persequentur impij fideles. Altitudo. i. profunditas. f. Abyssi. Manus suas, id est, aquarum vim, velut manus, scilicet, persecutores vires suas contra Dei seruos. Quidam hæc referunt ad laudes Dei decantatas, per abyssum, id est, homines, & altitudinem. i. Angelos, celebrantes, scilicet, Christi victorias.

11. Sol, & Luna. f. tempore Iosue olim. itémque in die iudicii, cum. f. cessabit motus cælorum. Ibunt. i. fugient, scilicet, hostes tui sagittis fulgentibus territi. vide Sap. 5. Apoc. 16. seu potius in infernum detrudentur tuis percussionibus, veluti sagittarum ictibus, & hasta.

12. Fremitu. i. indignatione. Terram, id est, terrenos homines. Obstupescies, scilicet, attonitos reddens suppliciis. vel alludit ad illud, Luc. 21. Arescētibus hominibus præ timore, &c.

13. Egressus es. præ. pro futuris. Caput, scilicet, Antichristum. Domo impij. i. familia diaboli. vel impij, pro impiorum. Denudasti, &c. q. d. prorsus domum euertisti vsque ad fundamenta. Vsque ad collum, scilicet, euertisti. q. d. vt cum quis mergitur aquis totus, & obruitur: sic penitus deleuisti. vel vsque ad conculcationem colli, quod solent victores facere. Semper Hebr. Selah. 70. in finem. i. perpetuo. vide sup.

14. Maledixisti, scilicet, destruendo. Dei dicere facere est. Scepbris eius. i. potentiae, seu regno

diaboli, vel peccati. Capiti. pro, capitibus, id est, ducibus. Dispergendum, id est, perdendum. Me. Loquitur in persona populi Dei. Exultatio eorum, scilicet, tanta erat venientium.

15. Fecisti. pro, facies. q. d. incedes tu per medias calamitates, inde tuos eripiens.

16. Audiui. f. Dei terribile iudicium de malis. Venter, id est, interiora, seu viscera. A voce. pro, ad vocem, scilicet, tuam mihi reuelantem hanc, vel q. d. ita vt vocem edere non possem præ tremore. Ingrediatur, &c. q. d. mala mihi huius vitæ potius eueniant, dum viuo, quam illa supplicia patiar parata impiis. Vt requiescam. pro, modo vt requiescam. Hier. 2. cont. Pelag. Tribulationis. f. damnatorum, vel iudicij ultimi.

Accinctum. sub. fortitudine. q. d. fortem, & victorem. f. cum Christo regnantem.

17. Ficus enim, &c. per hanc significatur magna bonorum spiritualium penuria futura tempore Antichristi. Mentietur, id est, faller operantem, scilicet, non secuto fructu, vel opus vocat fructu qui fallere dicitur, dum non prouenit expectatus. Absciadetur. i. peribit, vel deficiet.

18. Iesu. 70. Saluatore. Chald. redemptore.

19. Quasi ceruorum, id est, agiles. Excelsa, scilicet, celos. Mea, scilicet, celum patria iustorum. Victor, scilicet, Christus, vel potius victori, vt legit Hier. q. d. Christi victoriam carmine seu cantu celebratam, & pro victoria mihi data gratias agentem.

S O P H O N I A S.

Prophetat contra Iudæos, & quasdam alias nationes.

C A P V T I.

1. **O** S I Æ. quo tempore etiam Ieremias prophetauit. Vide Ierem. 1.

2. Congregans, &c. q. d. delebo. Chald. delendo delebo. q. d. omnino delebo. Omnia. f. homines, & iumenta. A facie, id est, e superficie. Terræ, scilicet, Iudæa, nam Israël iam erat in captiuitate abductus.

3. Congregans sub congregabo. est autem explicatio præcedentium. Pecus. quo nomine etiam iumenta intelliguntur. f. perdit Deus ob hominum peccata etiam quæ hominibus seruiunt.

4. Et. pro, id est, explicat enim quos homines dixerit. Extendam. f. percussurus. Baal, id est, cultus idolorum. Aedificatorum. i. Sacerdotum. vox Heb. כִּסְרִים Kemarim, significat secundum Hier. phanaticos, scilicet, dæmonis spiritu afflatos. 70. sacerdotum. f. erant sacerdotes idolorum. Cum sacerdotibus. q. d. & ipsos sacerdotes delebo, & eorum nomina, seu memoriam.

5. Militiam celi, id est, astra, quæ ita dicuntur, quod multa sint & ordinata more exercitus. Angeli etiam ita dicuntur. vide Luca 2. Et adorant, &c. q. d. adorant cum idolis Deū, & iurant per Deum & Idola. In Domino. i. per Dominū. Melchom. Idolum erat Ammonitarum.

6. Auertuntur, id est, recedunt. 70. declinant. sub. disperdam etiam. De post, &c. id est, à sequeſtra Domini 70. à Domino. Inuestigauerunt. Chald. precati sunt. 70. adhaſerunt.

7. Silere, scilicet, præ timore, seu reuerentia. 70. timere, seu reueremini. Dies. f. quo puniimini per Chaldæos. Hostiæ, id est, Iudæos mandandos. vide Isa. 34. Iere. 46. Sanctificauit, id

est, parauit. Vocatos, scilicet, Chaldæos ad eadem faciendam.

8. Domini. pro, mea. q. d. cum eos cædam.

Regis. f. Iosia. filij autem, vel liberi, vel posterij. Veste peregrina. i. moribus à Dei lege alienis. Fortè etiam notatur vestium abusus per ambitionem.

9. Limen, scilicet, domus suæ, vel templi. Domini, scilicet, idoli. non enim Ichoua est Heb. sed Adonim. Dei sui. sic legit Hie. & 70. etsi nunc Heb. non est Dei, nec in Compl. ideoque quidam referant ad domos Principum & nobilium. Iniquitate, &c. id est, rebus per iniquitatem, & dolum acquisitis, vel peccatis cum proximi iniuria.

10. Piscium. ita dicebatur, quod per eam pisces e locis maritimis inferrentur. vide 2. Eldr. cap. 3. & 12. Secunda. & id nomen Portæ. vide 4. Reg. 22. Contritio, id est, dolentium mæstitia, scilicet, ob aduentantes Chaldæos. Collibus. scilicet, Ierusalem. subaudi, audietur illo tempore, scilicet, occupatis portis vrbs, & collibus ab hoste.

11. Pilæ. loci est nomen concaui instar pilæ, seu mortarij ob profunditatem, inde enim, sic dictus. Chald. torrentis Cedron. Conticuit, scilicet, confusus, seu mæstus tacebit, vt solent calamitate pressi. Chald. fractus est. Chanaan. sic vocat Iudæos ob mores & impietatem. Vide Ezech. 16. Dan. 13.

Inuoluti argento, id est, vndique opibus septi. Chald. diuites opibus.

12. Scrutabor, scilicet, per Chaldæos, qui omnia scrutabuntur. In lucernis. Chald. vt qui cum lucerna scrutantur. Defixos in facibus

fuis. i. peccatis, vel more vini (quod super facies conseruatur quietum) in diuitiis quiescentes. Chald. tranquillissime fruenter diuitiis suis.

Qui dicunt, &c. i. qui Dei prouidentiam negant. Bene. f. bonis. Malè. f. malis.

13. Fortitudo. Chald. diuitia.

14. Magnus. f. calamitatem insignem afferens. Vox. i. strepitus. q. d. audiri videretur iam, vt solent appropinquant. Amara. q. d. calamitatem minans. Tribulabitur. Chald. interficietur.

Fortis, pro etiam fortis.

15. Ira. f. Dei. Tenebrarum. i. calamitatis, quæ per tenebras solet significari, vt per lucem prosperitas.

16. Tubæ. f. Chaldaeorum. Clangoris. Chald. iubilationis. f. hostium. Angulos. i. turres, quæ velut murorum anguli sunt.

17. Cæci. f. consilij inopes. Sicut humus, id est, in magna copia: etiam vulgò dicitur de re copiosa, come terra. Chald. & 70. & Heb. vt pulvis.

18. Igne, id est ira. Zeli. Chald. vltionis: potest intelligi zelus, id est, vehemens amor, quo contempto solet qui amat, valde irasci. Deurabitur. Chald. & 70. consumetur.

CAP. II.

1. **C**onuenite. f. simul ad placandum Deum per preces & penitentiam. Non amabilis. f. Deo, vel q. d. indigna amore. Chald. nolens conuerri. 70. indisciplinata, seu inerudita.

Iussio. f. Dei. Puluerem transeuntem. f. de repentè, & obsecrantem, vel inquinantem. Diem. f. calamitatis, iunge cum, pariat. i. afferat. 70. antequam sitis, quasi flos transiens die.

3. Manus. 70. humiles. Iudiciam, id est, præcepta. Querite, scilicet, omnes. Iustum, & mansuetum, id est, iustitiam, & mansuetudinem. Chald. veritatem & mansuetudinem. Si quo modo. 70. vt. Abscondamini, id est, euadatis. Chald. & 70. protegamini: sic Psal. 16. Abscondit me, &c.

4. Destructa. f. à Chaldaeis. Desertum. f. redigeretur. Meridie. q. d. media luce. f. in omnium oculis. Eicient. f. in captiuitatem.

5. Funiculum. i. partem: funiculo enim terræ diuidebantur. q. d. oram maritimam Palestinæ.

Perditorum. i. periturorum, vel perentium. f. alios. Heb. Cheretheorum, de quibus 2. Regum 8. vbi Cerethi dicuntur. f. Palestini quidam dediti militiæ, virique fortes. vide 1. Regum 30. & Ezech. 25. vbi vocantur ab interprete Interfectores. Quidam tamen putant omnes Palestinos ita dici, quod essent egregij milites. 70. Crentiam, sicut etiam verterunt Ezech. 25. Super Chanaan. i. contra Palestinos, qui erant Chanaan. vide Ios. 13.

6. Funiculus, id est, pars, seu possessio. Maris, scilicet, Philistæi ad mare habitabant. Requies, &c. q. d. ibi, vt solet in locis desertis, pecora

pascunt. f. vastarunt etiam Palestinos Chaldaei. vide Iere. 48. Ezech. 26.

7. Remanserit. f. rediens ex captiuitate. Pascuntur. f. à Iudæis possessoribus tunc eius regionis. Auertetur. Chald. reduct.

8. Blasphemias. 70. contumeliam. Chald. elationem. Populo meo. f. cum abduceretur à Chaldaeis. Magnificati sunt, id est, insolenter, seu superbè egerunt. Super, id est, contra, quasi, scilicet, possessuri ipsi, vel quasi meritò vastati sint ab hostibus suis Iudæi. f. insultabant Iudæis victis.

9. Vt Sodoma. f. destructa penitus. Siccitas, &c. explicatio præcedentium. q. d. rediguntur in locum plenum siccis spinis. Chald. locus derelictus carduis. Acerui salis, pro, velut acerui salis. q. d. sterilis. Aeternum. i. longum tempus. Reliquiæ. f. post captiuitatem Babylonicam. Quidam factum dicunt tempore Machabæorum, & deinceps: fortè de Christianis intelligitur.

10. Superbia. 70. contumelia. Blasphemaue- runt. Chald. & 70. exprobrauerunt. Magnificati sunt, id est, superbi fuerunt. Super, id est, contra.

11. Horribilis. Chald. terribilis. Atenuabit. 70. disperdet. Viri. Heb. vir, id est, quisque. De, pro, in. Loco. q. d. non vt olim solum in Ierusalem. Omnes, pro, omnes etiam. August. epist. 80. & de diu. dam. cap. 9. Infula, id est, loca ad quæ per mare itur.

12. Gladio meo. f. per Nabucodonosor.

13. Extender. f. Chaldaus, vel Deus, scilicet, per Chaldaeos. Assur. i. Assyrios. Speciosam. Heb. Chald. & 70. Niniuem.

14. Bestiæ gentium. f. vicinarum. 70. feræ terrarum. Chald. ferarum. Onocratalus, Aus est similis cygno: vocatur sic à sono alini, quem edit, & alinus, & sonare: dicitur & Pelicanus. 70. leones. Liminibus. f. domorum dirutarum. Cantanris. f. aus. subaudi, audietur, vel sonabit, vel q. d. pro auiculis olim cantantibus succedet cornus.

15. Gloriosa. Chald. potens. 70. malis dedita. Alia. f. mihi conferenda. Desertum. Chald. & 70. defolationem. Cubile. 70. pascua. Sibilabit. f. per irrisiōnem, vel admirationem. Mouebit. f. vel complodens, quod est latantis: vel extendens, quod est mirantis vel irridentis. Manum suam. 70. manus suas.

CAP. III.

1. **V**æ: Alloquitur Ierusalem. Prouocatrix, scilicet, iræ Dei. 70. illustris. Redempta, id est, sæpè à Deo liberata, vel ex Ægyptoeducta. Columba, scilicet, sine intellectu. vide Ose. 7.

2. Vocem, scilicet, Dei.

3. Vespera, id est, qui vespere oues aggrediuntur fame diurna rabidi. vide Abac. 1. 70. Arabia.

Non relinquebant, &c. q. d. omnia statim vorantes.

4. Prophetæ. Chal. pseudoprophetæ. Vefani. f. spiritu malo agitati. Infideles. Chald. mendaces. 70. contemptores. Sanctum. f. templi. Chal. sanctitatem. 70. sancta.

5. Faciet. i. feret, seu permittet, vel q. d. faciet iustitiam. Manē manē. i. cito, vel quotidie. Iudicium. f. puniens. Dabit in lucem. i. proferet, seu faciet conspicuum. Abscondetur. Chal. tardabit. Nesciuit, &c. q. d. nec populū pudet suæ iniquitatis, nec pœnitet: vel de quouis iniquo sermo est.

6. Geates. 70. superbos. Anguli. i. turres, vel regna. Chald. palatia. Dum non est, pro, ita vt non sit. Desolata, &c. q. d. debuerat populus meus similia timere, & cauere, ne me offenderet.

7. Dixi, &c. q. d. monui par esse, vt me timeret, & recte viueret: quod si faceret, parcerem ei.

Eius, pro, tuum, mutata persona, more scripturæ. Visitauit. i. hætenus puniuit. Diluculo. i. sollicitē, seu sine mora. Corruerunt, &c. q. d. tantum abest vt se emendarent, egerunt peius.

8. Quapropter, &c. verba Christi. q. d. post meam resurrectionem te per Romanos puniam, vel die iudicii, vt quidam volunt ob ea quæ sequuntur. In igne, &c. vide suprà, cap. i. Terra. Chald. impij terra.

9. Quia tunc. f. tempore Euangelij. Populis. f. ad finem conuersis. Labium. Chald. locutionem. Humero vno. i. vnanimiter: metaphora à baulis idem simul portantibus, vel bobus. 70. sub iugo vno.

10. Æthiopia. f. quæ est prope Ægyptum, vel India, secundum quosdam. Chald. India. Filij dispersorum meorum, pro dispersi mei. Heb. dispersorum meorum filia. i. congregatio. f. electi per mundum dispersi. vide Ioan. 11.

11. Adinventionibus. i. consiliis, seu operibus. Magniloquos superbiæ. i. superbos magistros, vel de quibus superbiebas. f. Scribas & Phariseos. Chald. fortes gloriæ. 70. detractiones contumeliæ. Exaltari. i. superbiere. 70. gloriari. In mōte, &c. q. d. de templo Ierosolymitano, vel in Ecclesia. discitur enim hic humilitas.

12. Pauperem, & egenum. Chald. mansuetum, & excipientem afflictionem. 70. mansuetum, & humilem. Sperabunt in nomine Domini. i. in Domino. 70. timebunt, seu reuerentur nomen Domini.

13. Mendacium. 70. vana. Pascentur. f. vt Christi oues ab ipso. Accubabunt. f. in Ecclesia, vel cælo.

14. Filia Sion. i. Ecclesia. In omni. 70. ex toto.

15. Iudicium tuum. i. damnationem. f. remissis peccatis. 70. iniquitates tuas. Auertit. i. expulit. Chald. extirpauit. Inimicos. f. demones, & vitia. In medio tui. i. tecum. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, &c.

16. Dicetur. 70. dicet Dominus. Dissoluantur. Chald. remittantur.

17. Gaudebit, &c. 70. adducet super te lætitiā, & innouabit te in charitate sua. Silebit. f. ad peccata præterita, quia remissa. Tua, id est tui. Laude. Chald. exultatione. 70. delectatione.

18. Nugas. i. peccatores: peccata enim velut nugæ, & mendacia: dicuntur quidem homines nihili, & nugatores, nugæ. Ex te. f. de numero electorum. Opprobrium. i. tibi exprobretrur illorum vita mala.

19. Claudicantem. f. à recto, vel animam, vel Synagogam. Laudem. 70. gloriam. q. d. faciam gloriosos. In nomen. i. famam, seu celebritatem. 70. nominatos. Confusionis. f. vbi contempti, & contumeliosi affecti.

20. Coram oculis vestris. q. d. vobis videntibus, & gaudentibus ad tam felicem mutationem.

H A G G A E V S.

Prophetavit ad Iudaos, qui ex captiuitate redierant.

C A P V T I.

1. **D**ixit, filij Hiftaspis. Alij Longimanum putat, qui fuit postea. Alij aliter. vide Esdr. 5. Fuerunt ab hoc tempore ad Christi natiuitatem anni circiter 500. Sexto. f. Iulio, vel Augusto. Vna. i. prima. Manu id est opera. Zorobabel: non est iste de quo 1. Paralip. 3. ille enim filius Phadaia fratris Salathiel.

2. Iste. f. qui redierat ex captiuitate. Non-dum, scilicet, videbant impeditum fuisse opus

diu, quasi Deus noller adhuc ædificari.

4. Laqueatis. q. d. ornate fabricatis. Chald. re-ctis cedrinis tabulis. Ista. f. corporat ædificari templum. Deserta. Chald. destructa. f. fuerat opus interruptū impediētibz hostibus vicinis.

5. Ponite corda, &c. q. d. cogitate sedulo quantamala sitis passi ob istam socordiam. Vias, id est, opera & labores.

6. Intulistis. f. in horrea. Inebriati, id est satiati. Mercedes. f. operarum, seu negotiationum. Misit. i. perdidit, ac si misisset, &c.

7. Montem. f. Libanum. Chald. montes. Parate. Chald. afferte. 70. incidite. Domum. i. templum. Acceptabile. &c. q. d. rem gratam mihi feceritis: vel, vt vertit Chald. placebit mihi habitare in ea. Glorificabor. i. ceder in gloriam meam, vel q. d. exaudiam vos, & benefaciam vobis.

9. Reipexistis, &c. q. d. sperastis multum fructus ex agris, sed contrā accidit. Exflulauit. i. feci euanescere, seu redēgi in nihilum. f. vt solet segetes ventus vrens. Festinatis, &c. q. d. quisque suam domum diligenter ædificat, vel prouider domui suæ.

10. Rorem. Chald. pluuiam.

11. Siccitatem. Chal. sterilitatem, seu penuriā.

13. Nuncius. q. d. legatus. f. Propheta. De nūtiis. q. d. vnus de numero Prophetarum.

14. Suscitauit. i. excitauit. Spiritum. i. mentem. f. vt intenderet operi.

CAP. II.

1. **I**N die, &c. hic versus coniungitur cum præcedenti cap. apud Hiero. & quosdam alios. f. hac die cœptum opus. i. parari materia, nam ædificium cœptum 24. mensis noni, vt dicitur infra. Sexto. f. Augusto: quidam Februarium putant, quia annus vulgaris incipiebat à Septēbri, sacer autem à Martio. vide Exod. 12.

4. Dereliētus. f. ex iis qui viderunt primum templum. Gloria. i. splendore. Chald. decore.

Quid, pro, qualem. 70. quomodo. Non sit. Chald. res nihili.

5. Terræ. f. huius. Facite. f. opus templi quod cœpistis.

6. Verbum. i. fœdus. f. firmum erit, seu seruabo. Spiritus. f. tertia persona in Deitate, adeoque tota Trinitas, nec enim separantur actione.

Erit. f. per effectum gratiæ, & protectionis.

7. Modicum. Not. 500. annos, aut 300. secundum alios dici modicum. f. breue est, respectu non solum æternitatis, sed totius temporis. 70. adhuc semel. & ita citatur Heb. 12. Commouebo, &c. q. d. faciam rem nouam, & mirabilem in orbe. Et mare, &c. explicat quid terræ nomine intellexerit.

8. Monebo. f. stupore tanti mysterij, & lætitia, & vitæ inuolutione. Veniet. f. in mandum, vel

ad iudicium. vide Aug. 18. ciuit. cap. 35. & 48.

Desideratus, &c. f. Christus, quem totus mundus desiderabat. f. optabat felicitatem, quam Christus attulit, etsi id eum facturū multi ignorabant. Chald. desiderium omnium gentium.

Gloria. f. ob Christi præsentiam.

9. Meum est, &c. q. d. si velim, possum facile istam ornare auro & argento, sed ornabo te pretiosiori. f. filij mei præsentia, & doctrina, &c.

10. Domus istius. id est, Ecclesiæ per hanc significata. August. 18. ciuit. Pacem. f. Christum, qui est pax nostra.

12. Legem. i. de re ad legem pertinente.

13. Sanctificatam. f. per oblationem eius factam Deo. Eius. f. vestimenti. Sanctificabitur. f. id quod tactum fuit.

14. In anima, id est, ob contactum hominis mortui.

15. Sic populus, &c. q. d. contaminat quidem oblationes, quia immundus est peccatis, & non ab ipsis sanctificatur, quod eas tangat sanctificatas. vide Ierem. 11. Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, &c. Ibi. f. in altari quod extruxerant ad sacrificia.

16. Hac. f. 24. mensis noni.

17. Viginti. f. opinione vestra, seu spe.

18. Vento vrente, 70. sterilitate. Aurigine: vitium est segetis ex nimio humore. 70. corruptione aëris.

19. Tacta. f. super illa, quæ cœpta tempore Cyri, vel in altera parte, in qua nondum cœpta. vide 1. Esdr. 3.

20. Germine. q. d. nondum germinauit. Hinc apparet nonum esse Nouembrem, non Martium. Chald. in area. Benedicam, id est, dabo copiam fructuum.

23. Regnorum. Quidam putant prædici egressionem regni Persarum. Alij Græcorum, alij Romanorum. Descendent, id est, cadent in terram. f. morientur. Viri. i. quisque.

24. Te. f. in posteris tuis, præcipue in Christo: sic quædam promissa Abraham. Genes. 12. & 15. quæ in posteris impleta. Signaculum. i. anulum signatorium. Chal. scripturam annuli super manum. Elegi. f. vt ex te Christus nascatur. Chald. in te mihi complacui.

ZACHARIAS.

Prophetat de Iudæis, Gentibus, Christo, & Ecclesia.

CAP. V. I.

1. CTAVO. f. Octobri. Darij. vide Agg. 1. Zachariam, de quo Matt. 23. etsi quidam aliud sentiunt.

2. Super, id est, contra.

3. Et dices. sub. præterea. Eos. f. Iudæos. Cōuertimini. f. per penitentiam. Conuertar. f. remittendo peccata, dando gratiam, & iuando.

4. Priores, scilicet, qui ante captiuitatem.

5. Vbi sunt? quasi dicat, Nonne illis acciderūt

quæ prædixi, etsi nō credebant euentura? Nunquid, &c. q. d. pseudopropheta illi qui patres vestros decipiebant, nōne & ipsi misere mortui cum tamen felicitatem promitterent? Vel si de veris Prophetis loquitur. q. d. nunquid perpetuū opus est vos monere per Prophetas? nec mihi credetis sapius monenti, cum præsertim appareat re ipsa me vera prædicere?

6. Legitima. i. præcepta. Heb. statuta. Comprehenderunt. i. ad eos perueniunt. q. d. nōne eis manifestata sunt? vel nōne mala quæ simul minabantur illis inuenerunt? Conuersi sunt. i. ad se reuersi sunt. 70. responderunt. Fecit, scilicet, puniendo.

7. Vndecimi. f. Ianuarij. Verbum. visionem vocat verbum, quanquam & in ipsa visione interueniunt verba Angeli.

8. Vir. f. Angelus Michaël, de quo Daniel 10. Equum rufum. In equo celeritas; in corde punitionis hostiū significata. Profundo. f. aquarum. q. d. prope aquas. f. Babylonis. Chald. Babylone. Equi. sub. & equites. Varij. varietate coloris significantur varia Angelorum munia, pro varietate præceptorum Dei, nempe rufo punitionis seu calamitatis, albo prosperitas.

9. Dixi. f. Angelo, qui mihi illa ostendebat. In me. f. intra me, Chald. mecum. Ostendam. i. faciam tibi ostendi.

10. Vir. f. Michaël. Perambulent. f. custodientes provincias, vel exequētes varia Dei mādāta.

11. Responderunt. f. rogat de statu hominum, vt Zacharias audiret. Habitat. & quiescit. pro, habitat in pace. f. sine præliis. Chald. habitat in pacifica, & quæta. Quidam ad additionem Darij solam referunt.

12. Respondit. i. locutus est. Quibus iratus es. id est, quos affligis. Septuagesimus. f. ex quo Ierusalem euerfa. Nam 19. Nabucodonosoris, qui deinde regnavit 26. sed computato 19. fiunt 27. nam mense 5. decimi noni capta vrbs. Euilmerodac 23. Belsazar 3. Cyrus 7. post expugnatam Babylonem (etsi alij aliter sentiunt, sed deinde filio dant 14.) Cambyses 8. Qui omnes vsque ad Darij 2. fiunt 70.

13. Bona. i. consolatoria, vt statim explicat. Chald. recta.

14. Zelatus sum. i. amore persecutus, adeoque eorum causa iratus affligentibus ipsam. hæc sunt verba consolatoria.

15. Gentis. f. Chaldaeos. Adiuerunt in malum. id est, grauius afflixerunt, quam debuerint, seu quam vellem. Chald. adiuerunt ad malefaciendum.

16. In misericordiis. i. cum magna misericordia. Perpendicularum, &c. q. d. edificabitur. Ierusalem. Chald. edificium parietum Ierusalem.

17. Affluent. Chald. implebuntur. Eliger. i. tractabit vt electam. Chald. complacere sibi in. possunt hæc ad Ecclesiam referri.

18. Leuauit oculos. i. aspexit. Quatuor cornua. Quidam regna quatuor intelligunt. f. Chaldaeorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum. Alij, quatuor orbis partes, quæ Iudæos vexarunt. f. ab Oriente Hammonitæ, & Moabitæ; ab Occidente Palestini; à Septentrione Chaldaei, à Meridie Idumæi. Chald. quatuor regna.

19. Ventilauerunt. i. vexarunt. Chald. & 70. disperferunt.

20. Fabros. f. ferrarios, qui cornua ferrea confringerent, nempe Angelos.

21. Per singulos, &c. q. d. Iudæos omnes. Eorum. f. Iudæorum. Leuauit caput. i. posuit resistere, seu respirare. Cornu. i. potentiam, robur.

CAP. II.

1. Vir, scilicet, Angelus specie viri. Menforius. f. quo solent Architecti metiri ædificia. 70. geometricus.

2. Ierusalem. f. Ecclesiam, ad eam enim pertinent quæ sequuntur. Sit. f. futura, est enim ædificanda, vel quanta nunc sit, quantumque desit.

3. Egrediebatur. f. à me. 70. stabat. Alius forte ille qui funiculum gestabat.

4. Ad eū. qui in me loquebatur antea. Puerum. Chald. & 70. iuuenem. Apparet Zachariam fuisse iuuenem, certe erat respectu Angeli. vide tamen Ioan. 21. Absque muro, &c. q. d. tanta erit multitudo, vt circundari muro non possit. f. Ecclesia significatur. Iumentorum. f. sunt etiam in Ecclesia, qui vt iumenta viuunt: est in area hæc cum grano paleæ, vsque ad diem Iudicij, & cum prudentibus virginibus fatuæ.

5. Murus. i. velut murus, seu pro muro: Et Dominus in circuitu populi sui. Psal. 124. Chald. velut murus. In gloria. 70. in gloriam. f. reddam gloriosam. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas. vide Isa. 60.

6. Aquilonis. i. Babylone. f. mundo, & vitiis, potestateque diaboli. In quatuor, &c. q. d. electi, qui per orbem totum dispersi estis. vide Isa. 43. & Ioan. 11. 70. de quatuor ventis cali congregabo vos.

7. Sion. i. electi ex Iudæis. Filiam Babylonis. i. Babylonem. vt sup.

8. Exercituum. 70. omnipotens. sic inf. Aperte Christus hic Deus dicitur, sicut & Psal. 23. est enim vtrobique Iehoua 11111. Gloriam. f. meæ resurrectionis. Vide Ioan. 7. Nondum erat glorificatus. f. per resurrectionem. Me. f. Christum per Apostolos, qui Gentibus prædicarunt. vide Isa. 49. Act. 13. Spoliauerunt. f. sæpe Iudæi vexati à gentilibus. Ait ergo, cum per Apostolos ex vobis assumptos sint conuertendæ gentes ad fidem, quanto æquius est vos etiam conuerti? Tangit. i. lædit. vide Psal. 104. Sui. q. d. sibi ipse plurimum nocet, vel sui pro. eius. f. Dei. q. d. valde Deum offendit quicumque vos persequitur. vide Deut. 32. Psal. 16. Sensus est, valde estis Deo

chari, vlciscerurque vestras iniurias, subjiendo vobis populos ad fidem conuersos per Apostolos. 70. eius.

9. Super. i. contra. Eos. f. gentiles. Prædæ his. i. subditi Iudæis. f. Apostolis eos conuertentibus. Seruiebant. f. Iudæi sæpe Gentilibus seruierant. Dominus. f. pater. Me. f. filium. prædicit Iudæorum conuersionem post gentes.

10. Lauda. Chal. exulta. 70. gaude. Filia Sion. i. ecclesia. Venio. f. per incarnationem.

11. Applicabuntur. Chald. adiciuntur. 70. confugient.

12. Iudam. i. fideles. Partē. pro, velut partem. i. hereditatem. Sanctificata. 70. sancta. ecclesia. Eligat. i. amabit. Chald. gratam habebit. Adhuc. q. d. perseverabit amando, & fauendo.

13. Sileat. f. præ reuerentia, & timore. 70. timeat. Cōsurrexit. Chal. apparebit. Habitaculo. f. celo. q. d. veniet in mundum. quod quidam ad priorem aduentum referunt; alij ad secundum.

CAP. III.

1. **A**ngelo. f. Michaële principe Synagoga, secundum quosdam. Satan. 70. diabolus. A dextris. Hunc locum capit & qui defendere, & qui opprimere vult, quod dextra potior sit hominis pars, & valentior, ad eam ea defensa stat, victa cadit. vide Psal. 15. & 108. Aduersaretur. i. accusaret.

2. Increpet. pro, increpabit. i. reprimet. q. d. ego te cohibebo. solet Deus de se loqui tanquam de tertia persona. vide Gen. 19. Num. 12. In te pro, te. Heb. Et increpet. q. d. & omnino te impedit, ne. f. quidquam possis contra Iesum, aut templi ædificationem. Not. verò ter Dominū fortē indicare patrem, filium, & Spiritū sanctum. Eligat. f. vt in ea sit eius templum, vultque ædificari.

Torris. pro, vt torris. i. titio. Igne. f. capuitate.

3. Indutus. f. sic apparebat in visione illa. Sordidis. significantur eius peccata. fortē quod populum non reprehendit, vt debuit, peccantem; cum præsertim eius nepotes etiā duxissent alienigenas. vide Elidr. 10. Stabat. f. iudicandus, vel opem expectans.

4. Qui. f. Angelus Michaël, de quo proximē. Eos. f. minores Angelos. Abstuli. q. d. per hoc significo ablatam à te iniquitatem tuam. Indui. pro, induam. Mutatoriis. i. pretiosis vestibus, talibus enim solent viles mutari. Chald. iustitiis. 70. veste talari.

5. Cidarim. i. tiaram pontificiam. Vestibus. f. pontificiis. Angelus. f. qui hæc fieri præceperat.

6. Contestabatur, id est, velut coram testibus monebat.

7. Exercituum. 70. omnipotens. sic inf. Custodiam meam. i. quod custodiri præcepi. 70. præcepta mea. Quoque. q. d. id etiam dabo, vt, &c. Iudicabis domum meam. i. populum meum reges, vt solent Pontifices. Chald. iudicabis templi

ministros. Custodies. f. vt præfectus. Ambulantes. f. tecum. i. protegentes. His. f. Angelis. Chal. intelligit promitti ei conuersionem inter Angelos post resurrectionem.

8. Portendentes. i. factis suis futura figurantes. Omnia illius populi facta, figura erant futurorum. 70. portentorum spectatores. Chald. digni quibus sunt miracula. Orientem. f. Christum. Chal. Messiam. sortus est Mūdo velut Sol: vnde, Oriens nomen eius Zach. 6. & Oriens ex alto Luc. 1. vel oriens dicitur. i. germen. id enim significat vox Heb. quomodo vertitur Iere. 23. & 33. Isa. 4. & etiam Græca αἰσθη, in 70. & in Luca, vt quidam notant: dicitur autem germen. f. è radice lesse furculus.

9. Lapis. f. Christus, qui lapis angularis & offensionis, abscissus de monte, &c. Dedi. i. promisi me daturum. Coram Iesu. f. in reuelatione proxima de Oriente. Vnum. f. singularem, de quo proximē dictum. Oculi. i. dona Spiritus sancti, vel Angeli, de quibus Apoc. 1. & 5. Job 12. Zach. 4. vide etiam Apocal. 8. 15. 16. & 17. f. per Angelos plurimos (id enim 7. significat) mundum gubernat. Sculpturam. f. passionem, vt velut cælatus clauis, & virgis, vel perfectionem animæ ornata donis. Illius. f. vbi passus fuerit, nempe Iudææ, vel Mundi, quantum est ex parte pretij dati pro redemptione. Vna. f. passionis.

10. Die illa, scilicet, tempore Euangelij. Vir, id est, quisque. Vineam. 70. vitem, quasi dicat, pax erit & conuiuabuntur securē inuicem. vide Isa. 2. Ose. 2. Mich. 4. Intellige verò fructus spirituales.

CAP. IIII.

1. **R**euerfus est. f. fuerat egressus, vt dictum cap. 2. Suscitauit. f. antonitus fuerat visionem præcedentem.

2. Candelabrum. f. Ecclesia. Aureum. f. charitate & cælesti doctrina. Lampas. f. Christus. Super caput. i. in summitate. Et septem. f. præterea, vel pro, id est septem, vt sit explicatio lampadis: ita enim quidam accipiunt, & candelabrum Christum dicunt. Lucernæ. f. iusti omnes, vel ecclesiæ magistri, vel septem dona Spiritus sancti. Infusoria. pars erat hæc lucernarum, per quam in eas oleum infuebat. Quidam septem Sacramenta intelligunt, per quæ oleum gratiæ infunditur in homines.

3. Super. i. iuxta: putant autem quidam intelligi Eliam & Enoch. vide Apoc. 11.

4. Sunt, id est, significant.

6. In spiritu meo. i. per virtutē spiritus, quem dabo meis. f. sicut in Ecclesia, quæ per ista, quæ hic apparent significantur.

7. Quis tu. f. vt possis impedire Zorobabeli in ædificio templi, & Christum per illum significatum, in Ecclesiæ dedicatione? Mons magnus, id est, diabolus. In planū, scilicet, deieceris

seu deprimeris. 70. vt corrigas. Et educet, &c. q.d. mittet Pater Filium. Chal. & emerget Christus, cuius ab aeterno nomen dictum est, qui omnium Regnorū imperio potietur. Primarium. f. fundamentalem. Exaquabit, &c. q.d. faciet respondere gratiam Christianorum gratia Christi. f. similes ei esse vita per gratiam, tanquam membra capiti, in quo summa gratia, iuxta illud conformes fieri imagini filii sui.

9. Manus, &c. q.d. vt Zorobabel istam domum cepit, & perfecit: ita Christus, qui ex eo nascetur, & per eum significatur, Ecclesiam aedificabit. Me. f. Christum.

10. Despexit. pro, despiciat, vel despiciet. Dies paucos. i. paucos praedicationis Christi, vel parui dicuntur ob Christi vitæ totius humilitatem. Stanneum. f. qui solet alligari in perpendiculo. q.d. magna erit lætitia cum Christus ecclesiam aedificabit. Septem, &c. explicat quid significant oculi, de quibus sup. Discurrunt. Angeli significantur, quorum ministerio Deus utitur in mundi gubernatione.

11. Respondi. i. locutus sum.

12. Spicæ. 70. rami. f. pleni oliui, instar spicæ plenæ grani. Rostra. f. lucernarum, in quibus illud est, per quod infunditur oleum, quod hinc suffosorium vocatur. At supra dixit esse septem, septem quidem omnia, sed duo extrema erant in candelabro iuxta quæ assurgebant oliuæ.

14. Olei. 70. pinguedinis. q.d. pingues gratia. Assistent. f. orantes pro populo Iudæorum, vel parati ad iussa: mittendi enim suo tempore Elias & Enoch in mundum, è loco vbi nunc viuunt, siue is paradysus est terrestris, siue alius locus.

CAP. V.

1. **V**olumen. f. oblonga membrana. in tali enim olim scribatur. 70. falx. Volans. significat id, celeritatem supplicij pro peccatis illic notatis.

2. Longitudo, &c. f. maior supplicij longitudo, seu diuturnitas quam intensio: illa enim sempiterna. f. sine fine, hæc finita.

3. Maledictio. i. supplicij sententia. Terræ. f. Iudææ. Fur, &c. per furtum intelliguntur etiam reliqua peccata in proximum; per periurium reliqua etiam in Deum. Iudicabitur. Chald. percutietur. 70. punietur. Iurans. f. falso, vt infra dicitur. Ex hoc. f. volumine. i. iuxta sententiam scriptam in volumine.

4. Illud. f. volumen, seu scriptum in eo decretum, aut maledictum. Et ligna, &c. q.d. prorsus totam.

5. Egredius. f. vt acciperet ab Angelis superioribus nouam reuelationem. Dixit. f. vbi fuisset reuersus. Egredietur. f. repræsentabatur tãquam aliunde egrediens: fortè velut à Deo è templo, vel ex vrbe, velut è populo.

6. Amphora. Heb. Ephra, quæ est certum ge-

nus mensuræ, sed hic pro mensura absolute sumitur. 70. mensura. f. peccatorum Iudæorum, quæ cum est impleta, excæcari meruerunt. vnde Matth. 23. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Oculi. i. aspectus. q.d. hic apparet quales sint, qualiaque eorum facta. f. implent in dies mensuram hanc. 70. iniquitas. Terra. f. in qua habitant.

7. Talentum. f. massa quædam, vt dicitur inf. Portabatur. f. in amphora, vt quidam aiunt.

8. Impietas. 70. impietas eorum. Eius. f. amphoræ. significatur mensura plena iniquitate, & grauiter oclusa. f. indurati Iudæi.

9. Mulieres. f. Israël, & Iuda, vel Iudæorum cæcitas, & obstinatio. Spiritus. i. ventus. Milui. f. rapacitas indicatur, vel fortis volatus. Inter terram, &c. i. per aërem.

11. Ei. f. amphoræ, adeoque impietati. Senaar. 70. Babylonis. f. ibi dicuntur Iudæi tandem recepturi Antichristum: nam in Babylonia regnare incipiet. Ponatur, &c. q.d. alto & firmo loco statuatur, vt solent idola.

CAP. VI.

1. **Q**uadrigæ. 70. currus. Montium. f. Dei potentia, & sapientia. Aërei, id est, fortissimi.

2. Prima. f. imperio Chaldæorum. Rufi. f. ob gædes & crudelitatem. Secunda. f. Persarum. Nigri. f. ob terrorem.

3. Tertia. f. Græcorum. Albi. f. ob clemetiam. Quarta. f. Romanorum. Varij. f. respersi albis maculis. varium fuit Romanorum imperium. Fortes. 70. multicolores.

5. Quatuor. pro, vt quatuor. q.d. violenter subuerterent omnia, quocunque irruant. Stent. f. parati ad iussa. nam per eos Deus punit quos vult. vide Isā. 10. Iere. 25. Matth. 22. Chal. ne stent.

6. Aquilonis. f. Chaldæorum, quos vicerunt. Ideo omnia illorum quadrigæ mentio hic, quia superati à Persis. Post eos. f. & Persas vicit Alexander. Austri. f. Ægyptum subiugauit Augustus tandè, & sic potitus omni Græcorū imperio.

7. Robustissimi, scilicet, quos supra vocauit fortes, erantque in quarta quadrigæ, à qua hinc videntur separari. Quidam Gothos intelligunt, qui per orbem discurrerent cuncta vastarunt.

8. Spiritum meum. 70. furorem meum. q.d. satisfecerunt mihi in Chaldæos irato, dum eos vastarunt.

10. Sume. f. quod infra dicitur. Transmigratione. 70. captiuitate. i. captiuis, qui è Babylone redierant. Chald. filiis transmigrationis. Iosia. iste fortè custodiebat Templi thesaurum.

11. Aurum, & argentum. significatur, vel duæ in Christo naturæ, vel Gentiles, & Iudæi Christo subiecti. Coronas. f. significantes Christi summum imperium, & sacerdotium. Chal. coronam magnam.

12. Vir. scilicet, cuius tu in hoc figura es. Oriens, &c. Chal. ecce vir, Christus nomen eius, qui reuelandus est, & magnificandus, & ædificaturus templum Domini. Subter eum, id est, in loco suo, vel sua virtute. Templum, scilicet, Ecclesiam.

13. Gloriam, id est, coronam. q. d. regnabit, vt statim explicat. Solio. vide Luc. 1. Sacerdos. Chald. Sacerdos summus. Consilium pacis, id est, concordia. Duos, scilicet, Regem, & sacerdotem, quia vtrumque Christus, vel populum Iudaicum, & Gentilem. s. in Ecclesia.

14. Helem. hic supra dictus Oldai. Forre Binomius erat. Hen. hic supra dictus Iosias. Memoriale. q. d. in memoriam, quod eas Domino obtulerint, & id figura eorum, qui offerunt sua Christo.

15. Procul, scilicet, Gentiles. Me. s. Prophetam, vel Christum. Hoc, scilicet, quod dixi, scietis, &c. Domini, scilicet, Christi, quam quia Iudæi non audierunt, excæcari.

CAP. VII.

1. **N**oni. i. Nouembris.

2. Et miserunt. pro, miserant enim. Sarasar, &c. nomina Iudæorum qui remanserant in Babylonia.

3. Flendum, id est, ieiunandum. Quinto, scilicet, ieiunabant, mense quinto, quo vrbs incensa & seprimo, quo interfectus Godolias, adeoque dispersi Iudæi, qui sub eo erant. Sanctificare. Chald. abstinere à delictis.

4. Et factum est, &c. redit ad id quod dixerat supra.

5. Mihi, id est, quod mihi gratum esset. vide Isa. 58.

6. Vobis, scilicet, & non ad Dei gloriam.

7. In manu, id est, opera seu ministerio. q. d. nonne sæpe vos moui non esse mihi grata vestra ieiunia, quod deesset eis meorum præceptorum observatio?

9. Verum. 70. iustum. Et misericordiam, &c. hæc geminatio significat, sæpe & multum misericordia vtendum.

10. Calumniari. Chal. & 70. opprimere. Et malum. 70. & malitiæ quisque fratris sui ne memineritis in cordibus vestris.

11. Auertunt scapulam. i. terga verterunt. Recedentes. Hier. legit, re edentem, & sic est Heb. & Chal. q. d. rebellem, seu onus detrectantem. 70. tergum contemnens. Aggrauauerunt, scilicet, velut pondere aliquo obturarunt.

12. Spiritus, scilicet, quem posuit in Prophetis. Indignatio, scilicet, qua illos puniuit.

13. Locutus est. s. se puniturum. Dicite. pro, dixit etiam tunc.

14. Nesciunt, id est, nesciebant antea. Terra, scilicet, Iudæa. Desolata. i. sola relicta. Ab eis, id est, ob ipsorum peccata, vel ipsius discedentibus.

Transiens, & reuertens. i. vltro citroque commeans. Desiderabilem. i. optimam. Desertam. Chald. & 70. desolationem.

CAP. VIII.

2. **Z**elatus, &c. q. d. zelotypia profecutus sum, eoque indignatus quod me tantopere se amantem deseruerit. vel, iratus eius hostibus. Sion. i. Iudæos, seu Synagoga, quæ Ecclesiæ figura, & pars. Cæpit enim Ecclesia à mundi principio, sed figura etiam fuit Ecclesiæ Christianæ.

3. Reuersus sum. Chald. reuertar. s. in gratiam recipiam. Ierusalem. s. Christi Ecclesia. Veritatis. 1. Tim. 3. vocatur columna, & firmamentum veritatis. s. in ea vera est doctrina, & firmissima. Mons. etiam mons dicitur Ecclesia ob altitudinem dogmatum, & firmitatem. Sanctificatus. Heb. & Chal. sanctitatis. 70. sanctus, scilicet, sancta Ecclesia doctrina, & moribus; nec extra eam vlla est sanctitas, aut vera virtus.

4. Senes, &c. q. d. diu viuent habitatores. s. sancti. q. d. per totam vitam studebunt sanctitati, vel nunquam deerunt in Ecclesia Magistri, qui prudentia, & doctrina ceteros regant. est autem in senibus prudentia. Væ terræ, cuius rex puer est. Viri. i. cuiusque, scilicet, senum. q. d. erunt prudentissimi, vt solent grandæui. Baculus. Chald. opera recta. s. quibus ætas sustentatur.

5. Infantibus, &c. q. d. erunt & in Ecclesia multi in Christo paruuli, seu recens baptizati, & hilariter viuentes, quanquam & in Ierusalem, quæ tunc ædificabatur fuerunt ista ad litteram, sed in figura spiritualium.

6. Reliquiarum, id est, relictorum ex captiuitate, in qua multi perierant. Illis, scilicet, posse fieri. In oculis meis, id est, coram me.

7. Orientis, &c. per hæc duo intellige etiam Aquilonem, & Austrum. q. d. de omnibus mundi partibus vocabo electos ad salutem. vide similem phrasim, Matth. 8.

8. Ierusalem, id est, Ecclesiæ. In veritate, & in iustitia, scilicet, colent me vera fide, & rectis moribus.

9. Prophetarum, scilicet, Aggæi, & Zachariæ. In die. 70. ex die.

10. Merces, id est, laborum fructus. Tribulatione. i. hostium vicinorum persecutione. Dimisi, id est, permisi, scilicet, insurgere.

12. Semen pacis, id est, prosperitatis. q. d. prouenient seminata fertiliter. Germen. i. fructum.

13. Maledictio. i. maledicti, scilicet, vexati, vel malè audientes. Benedictio, id est, benedicti, scilicet, cum ad fidem Christi conuersi eritis.

14. Misertus. s. hæcenus, vt benefacerem.

15. Conuersus. s. ad misericordiam, qui secundum iustitiam feceram. Cogitavi. loquitur more humano. Alioquin Deus nihil de nouo cogitat. Diebus istis potest coniungi cum sequentibus.

16. Verba. i. res, seu opera. Pacis. 70. pacificum, & iustum, scilicet, quo pax alatur & iustitia, non discordia, aut iniquitas. Portis, scilicet, urbium. ibi enim fiebant iudicia.

17. Amicum. Chald. & 70. proximum.

19. Ieiunium. redit ad id, de quo quæsitum cap. 7. Quattuor id obseruabant, quia eo mense rupit a Chaldaïs muri Ierusalem. Decimi. s. ob oblectam. eo mense vrhem. vide Ier. 39. & 52. Ezech. 24. 4. Reg. vii. In gaudium. q. d. cessabit, atque ita respondetur quæsitio. Præclaras. Heb. & 70. bonas, id est, lætas. Chald. iucundas. Veritatem tantum, pro veritatem modò, seu interim. Chald. propterea veritatem. 70. & veritatem. q. d. id præcipue à vobis requiro, vt veritati studeatis, & paci.

20. Vsq; quo. pro, in tantum vt. q. d. in tantum festa celebrabitis vt veniant ad vos multi, & c. Chald. & 70. adhuc venient, & c. Veniant, scilicet, tempore Euangelij.

21. Vnus ad alterum. pro, vnus ciuitatis ad alteram, vt indicant. Heb. Domini. s. Christi. Vadam, scilicet, respondebit alter.

22. Robast. 70. multa. Chald. regna magna. Ierusalem, id est, Ecclesia.

23. Illis, scilicet, hæc accidunt, quæ dixi. Et apprehendent pro, apprehendent inquam. Fimbriam, id est, oram vestis. Iudæi, scilicet, spiritualis, id est, Christiani.

C A P. I X.

1. **O**Nus, id est, prophetia tristis mundo, qui Euangelio resisteret, sed superabitur tandem. Adrah. locus est prope Damascum, per quæ duo, Mundi vrbes significantur. Requi ei, scilicet, Domini. q. d. requiescat in gentibus ad fidem conuersis. 70. sacrificium eius, scilicet, erit. q. d. Christo sacrificabitur à Gentilibus conuersis. Oculis. i. intuitus. Homini, & c. q. d. respicit Deus omnes homines, & non solum Israëlitas. An Iudæorum Deus tantum? 70. quia Dominus respicit homines. Chald. quia vider Dominus opera hominum.

2. Hemath. s. Antiochia. Eius. s. requiei Domini, vel Ecclesiæ. q. d. & ipsa Emath conuertetur ad fidem. per has vrbes Gentilium, reliquæ etiam intelliguntur. Sapientiam, scilicet, fidei, seu Ecclesiæ.

3. Et ædificauit, & c. q. d. quamuis munitissima sit, & ditissima, tamen à Christo expugnabitur, nec poterit Euangelio resistere. idemque de aliis ciuitatibus intelligendum. Humum. Chald. & 70. pulcrem.

4. In mari, scilicet, erat in mari sita. Hæc. Heb. Chald. & 70. ipsa. Igni, scilicet, verbi Dei. Denotabitur, scilicet, destructis erroribus, & vitiis.

5. Ascalon, & c. i. qui in gentibus oderat Euangelium. Spes. s. qua se putabat posse resistere. Rex pro, Regum, vel diabolus, q. d. Christus so-

lus in ea regnabit. Habitabitur. s. ab infidelibus.

6. Separator, scilicet, Christus, qui segregat oues ab hædis, vel quicumque se separauit, scilicet, ab infidelibus ad fidem conuersus. 70. alienigena, scilicet, alienus ante à fide. Superbiam, per quam etiam alia vitia intelliguntur.

7. Sanguinem, id est, peccata, præsertim blasphemiam. Eius. 70. eorum. Abominationes, repetitio, vel significatur idololatria. Dentium, id est, oris. q. d. vt ne de eis quidem loquatur amplius. Relinquetur, & c. q. d. erit in numero reliquiarum, quæ saluantur à Domino. Deo nostro. Chald. adiectus populo Dei nostri. Quasi dux. q. d. honoratus, & in pretio. Iebusæus, id est, habitator verus Ierusalem. q. d. sicut illi, qui semper fuerunt in Ecclesia.

8. Circundabo. i. muniam. Domum, id est, Ecclesiam. Euntes, & c. q. d. discurrerentes, huc illuc pro salute animarum. Exactor. s. tributi. Chald. Tyrannus. s. diabolus. Vidi. s. respexi oculis misericordiam populum meum, vt ei beneficiam.

9. Satis. i. valde. Filia. Chald. cæcis. s. fidelium congregatio. Filia Ierusalem. repetitio. Rex, scilicet, Christus. Tibi. i. ad salutem tuam. Iustus. s. & te iustificans. vide Rom. 3. Pauper. Chald. & 70. mansuetus. & sic citatur Matth. 21. Et super pullum. hinc apparet super vtrumque sedisse Christum. intelligitur vero per Africam, seu subingalem, vt vertunt 70. Iudæi, qui sub iugo legis, per pullum Gentiles, vtroque sibi Christus subiecit per fidem, & c.

10. Disperdam, & c. q. d. auferam arma quibus Euangelium impugnabant. seu victor tandem euadam, mihiq; per fidem subiciam. Loquetur. s. Christus. q. d. saluabit etiam gentes. Chald. iudicabit in pace regna. A mari, & c. q. d. per totum orbem. Data est mihi potestas in cælo, & in terra. Fluminibus. Hebr. flumine, sed est singul. pro plur. sic etiam intellige Plal. 71.

11. Testamenti. s. noui confirmatoris, vnde, Hic sanguis noui testamenti. Lacu, id est, limbo, seu purgatorio. vide Aug. epist. 99. & 12. de gen. cap. 23. quàmquam idem 18. ciuit. humane profunditatis miseriam, & sterilitatem intelligit. Non est aqua. q. d. qui carcer est.

12. Munitionem. i. ecclesiam seu Christum. Vincti spei. Chald. ò vincti, qui redemptionem speratis. Annunciæ pro, annuncio tibi, scilicet, quod sequitur. Duplicia. i. magna. Chald. duplicia bona. Reddam. s. pro laboribus. Tibi, alloquitur quemque fidelium.

13. Extendi præter. pro futuris. Iudam, & c. q. d. assumam ex Iudæis, & Israël ministros predicationis, per quos mundum conuertam. Impleui. s. quasi arcem impleri arcus dicitur, cum valde tēditur. Chal. impleui fortitudine. Sufficabo. Chal. praualerē faciam. Græcos. i. Gentiles. q. d. per tuos filios. s. Apostolos conuertam gentes. Gladium, scilicet, ad perdenos errores, & vitia.

14. Videbitur. Chal. reuelabitur. 70. apparebit. Iaculum. f. verbum. Chald. verba 70. sagitta. Tuba. seu angelica. Turbine. pro. velut turbine. Austri. Chald. venti Australis. q. d. proster- net hostes fidei.

15. Deuorabunt. i. confument. f. hostes. Lapi- dibus. f. testimoniis Scripturæ. Chald. velut lapi- dibus. Inebriabuntur. f. sanguine. Metaphora à victoribus, qui multo hostium sanguine asper- guntur. Phialæ. f. excipientes sanguinem ho- stiarum. Cornua. f. quæ abundè sanguine asper- gi solent.

16. Populi sui. 70. populum suum. Eleuabun- tur. f. in ædificio Ecclesiæ. 70. voluuntur. Lapi- des. f. fideles. seu prædicatores. Eius. f. Christi.

17. Quid enim, &c. q. d. quid habet Christus optimum, quo suos alar, nisi corpus suum sub specie panis, & sanguinem sub specie vini?

Germinans. i. produens. q. d. faciens castos, & puros eos, qui dignè communicant.

CAP. X.

1. **S**erotino. f. vere, velut enim matutinum est tempus sementis: est autem pluuia doctrina, temporanea quidem; qua semina ger- minant, verus Testamentum: serotina verò, qua fructus maturescunt, nouum. q. d. petiæ aduen- tum Christi, & Euangelij. Niuēs. q. d. dabit ni- uem, si opus sit, ne dum pluiam. Quidam di- cunt legendum nubes: id enim significari voce Hebræa, & sic Hiero. vertisse. Chald. ventos. f. deferentes nubes. 70. apparentias. f. copiam nu- bium. Intellige verò Apostolos & Prædicatores, pluuiam verò doctrinam. Imbris. i. vehemen- tem, seu copiosam. 70. hyemalem. i. copiosam, vt solet esse hyemalis. Eis. f. petentibus. Herbam, &c. q. d. germina salutis in cordibus.

2. Somniatores. Chald. pseudoprophetæ. Fru- stra. 70. falsa. Consolabantur. f. se consolentes.

Abducti. f. in varios errores. f. qui talibus fidem adhibebant. Affligentur. f. ab hostibus animæ.

Pastor. f. bonus. q. d. interim, dum Christo ca- rent. Chald. Rex. 70. sanitas.

3. Pastores. Chald. Reges. Hircos. i. reprobos. vide Matth. 25. Chald. Principes. f. malos. Visi- tabo, id est, puniam. Visitauit 70. visitabit. f. vt prouideat. Gloriæ suæ, id est, gloriosum. Chald. fortem, & splendentem. f. benè ornatum. 70. de- corum suum.

4. Ex ipso. f. Iuda. Angulus. f. Christus lapis angularis. Chal. Rex. Paxillus. f. Christus, è quo pendent electi. Chald. Christus. Arcus. i. arma spiritualia. Chal. fortitudo. Exactor. f. tribuit. q. d. victor Chal. gubernator. f. qui exigit obedi- entiam. Simul. q. d. ex ipso hæc omnia.

5. Conculcantes. f. hostes fidei. Lutum, pro, velut. Ascensores. f. hostes videntes se non posse resistere.

6. Confortabo. Chald. roborabo. Ioseph, id

est, Ephraim. f. decem tribus. Miserebor eorum. 70. dilexi eos.

7. Fortes. 70. pugnatores. Ephraim. Chald. domus Ephraim. Vino. f. diuinæ gratiæ, & con- solationis. Filij. i. discipuli.

8. Sibilabo, id est, vocabo, scilicet, prædica- tione. Chald. clamabo. 70. significabo. Congre- gabo, scilicet, in Ecclesia. 70. suscipiam. Rede- mi. 70. redimam. Antè, scilicet, quàm eos per hostes vastarem.

9. Eos. f. fideles, vel prædicatores. Longè. i. re- motis locis. Reuertentur. f. ad me corde suo.

10. De terra, &c. i. ex omnibus locis, vbi vitiis seruiunt. Ad terram, &c. q. d. Ecclesiam ferti- lem, & altam, pulchramque. Locus. f. præ mul- titudine. Hyperbole est, qua significatur fide- lium maxima copia, vel significatur omnes esse reducendos, nullumque locum ipsorum apud Assyrios, aut Ægyptios inuentum iri. 70. & non relinquetur ex eis vllus. Chald. & non sufficiet eis. f. locus.

11. Transiet. f. populus meus. In maris, &c. i. vt olim cum transirent mare rubrum. q. d. om- nes vincet difficultates, nihilque eius ad me re- ditum poterit impedire, vt nihil impedit cum educerem olim ex Ægypto, atque hunc sensum faciunt etiam Chaldaica. Percutiet. f. Dominus, vel populus 70. percutient. Confundentur. f. non valentia impedire transitum. 70. siccabun- tur. Profunda fluminis. Chald. Reges populo- rum. Humiliabitur Chal. cessabit. Assur. i. da- monum, vel hostium fidei. Sceptrum. i. domi- nium. Recedet. i. desinet. Chald. & 70. tollerur. Intellige per Ægyptum vitia.

12. Eos. f. fideles. In Domino. i. in me. No- mine. i. virtute. Ambulabunt. Chal. ambulabunt redempti. 70. gloriabuntur.

CAP. XI.

1. **A**peri Libane. i. templum, vel Ierusalem, ærant enim loco edito, & insignes pul- chritudine, & ciuibus, velut arboribus. Chal. ape- rite populi. Ignis. i. bellum Romanorum. Ced- ros. i. principes, & nobiles. q. d. velis nolis aper- tis portis tuis vastaberis. Chald. munitiones.

2. Abies, id est, secundi dignitate principibus, seu minores magistratus. 70. pinus. Cedrus, id est, supremæ dignitates. Magnifici. 70. optima- tes. Chald. diuites. Quercus, &c. q. d. vicini ma- gnates. Chald. satrapæ prouinciarum. Saltus. f. Ierusalem.

3. Vox, scilicet, auditor: repræsentat tempus calamitatis. Pastorum. Chald. Regum. Magni- ficentia, id est, potentia, seu opes. Chald. prouin- ciæ. Leonum, scilicet, potentium. Chald. vt leo- num. Superbia Iordanis, id est, superba loca vbi habitabant.

4. Pasce, q. d. pascite sanè oves, ô gubernatores, certè occidentur ab hostibus. Quidam putant

Christo dici. Occisionis, id est, cædi destinata.

5. Possederant, f. mali pastores. vide Iere. 23. Ezech. 34. Occidebant, f. spiritualiter. Dolebant, 70. penitentiam agebant, f. de tanto peccato. Vendebant, q. d. ex eis quantum faciebant, more vendentium. Parcebant, 70. compatiebantur.

6. Terram, scilicet, Iudæam. Proximi, scilicet intestina fuerunt bella Ierosolymis tempore obsidionis. Regis, i. ducum, vel Cæsaris, cui se subiecerant. Concident, id est, vastabunt, f. Romani. Chald. diripient.

7. Pascam, vox Christi. Occisionis, i. quod à malis pastoribus occiditur, vel q. d. alioqui morte dignum ob peccata. Propter hoc, f. quia desunt pastores boni, vel quia misericors sum, & ipsi egent. O pauperes: suos alloquitur, quamquam Heb. non est, ô. Virgas, i. baculos pastorales. Decorum: hac gubernabat omnes homines, decebat enim id Deum. Funiculum, hac gubernari Hebræi, quasi Dei hereditas.

8. Tres, f. Moysen, Aaron, Mariam: sic Hiero. vide Mich. 6. Alij intelligunt sacerdotes, scribas, & seculares potestatem. Mense vno, i. intra paucos dies in deserto, vel bello Romano.

Contracta, i. anxietate, seu molestia pressa, q. d. mihi molesti fuerunt Hebræi, vel corpi retrahere favorem. In eis, i. eorum causa: vel pro, in eos. Variavit, f. mutati sunt ab obedientia, & cultu meo. Chald. detestata est cultum meum.

Non pascam, f. amplius, vt solebam. Succidentur, f. ab hostibus. Chald. consumitur, 70. deficit. Carnem, Chald. substantiam.

10. Abscidi, &c. f. abiecit Deus populum gentilem ob idololatriam, 70. proiciam, pro, proieci. Fœdus, f. de quo Gen. 9.

11. Gregis, Chald. populi. Custodiunt, f. quæ eis præcepi. Mihi, f. obediendo: vel abundat, more Hebræo. Chald. voluntatem meam.

Verbum, id est, decretum, q. d. agnouerunt Dei gratiam in se factam Dei bonitate, vel approbaverunt Dei consilium, iuxta illud, Iustificata est sapientia à filiis suis.

12. Si bonum. Chald. si rectum, quasi dicat, si æquum esse iudicatis, vt est re vera. Mercedem, id est, quod à vobis requiro velut debitum meum in vos providentiæ, scilicet obedientiam & honorem, &c. Etsi non, &c. quasi dicat, quod si non placet, ne facite. Et appenderunt, &c. q. d. loco mercedis me emerunt à Iuda vili pretio. Solebat pecunia ponderari olim, vt nunc scuta aurea, ne quid desit pretio. Argenteos, scilicet, fidos.

13. Ad me, scilicet, Christum. Statuarium, Heb. plasmatorem, f. Deum, qui omnia plasmat, in eius enim templo proiecti argentei, vel figulum: in huius enim agri emptionem dati, proiecit autem Christus, quia eo mouente pro-

iecti à Iuda. Decorum, quasi dicat, egregium vero pretium.

14. Præscidi, q. d. deserui populum meum, ne vt antea regerem. Germanitatem, Chal. pactum, 70. testamentum, q. d. fœdus, quod initum fuerat inter me, & Iudam, atque Israel.

15. Vasa, i. instrumenta. Stulti, 70. imperiti. Quidam intelligunt stultitiam improbi, & impij, qui, f. officium Pastoris, i. perniciem ouium vertit, & Pastoris instrumenta in arma.

16. Pastorem, f. Antichristum, quem Iudæi recipiunt. Derelictum, Chald. errantem. Contritum, 70. fractum. Id quod stat, 70. integrum.

Enutriet, Chald. sustentabit, 70. diriget. Carnes pinguium, Chald. substantias diuitum. Dissoluet, Chal. consumet, 70. peruertet.

17. Idolum, i. specie tantum pastor. Gladius, f. Dei, i. Dei ultio. Brachium, i. potentiam. Oculum, i. astutiam. Tenebescens, &c. 70. excæcatus excæcabitur.

C A P. XII.

1. SVper, id est, contra. Israël, scilicet, Ecclesiam persequentem. Fingens, id est, formans, scilicet, creando. Chald. creans. Spiritum, id est, animam.

2. Ierusalem, id est, Ecclesiam. Crapula, id est, in quod ebrii impingunt, q. d. qui eam impugnabant, cadent more ebriorum. Populis, f. fidei hostibus. Iuda, i. Iudæi, f. etiam ipsi Ecclesiam impugnabunt.

3. Lapidem, pro, vt lapidem. Oneris, i. grauem. Chal. offensionis. Leuabunt, i. leuare loco conabuntur. Chald. vim ei intulerint, 70. Calcabunt. Eam, scilicet, Ecclesiam oppugnaturi.

4. In stuporem, id est, stupore, f. reddam velut stupidos, vt nihil possint contra fideles. Iuda, i. Iudæos, vt eos conuertam. Equum, &c. q. d. omnia bellica instrumenta parata contra Ecclesiam, reddam inutilia.

5. Duces, scilicet, Apostoli. Mihi: abundat, more Hebræo.

6. Sicut caminum, &c. q. d. dabo virtutem superandi omnia. Deuorabunt, &c. q. d. destruent errores, & vitia. Ad dextram, &c. q. d. per omnes mundi partes. Chal. ad Austrum, & Aquilonem. Et habitabitur, &c. q. d. etiam in Ierusalem terrena erit Christi Ecclesia, vel loca Ecclesiæ ab hostibus erepta ei restituentur.

7. Tabernacula, f. Ecclesias particulares. In principio, id est, olim, f. seruauit tabernacula Iudæorum in deserto, quæ erant harum figura.

Magnificè, id est, superbe. Domus David, &c. id est, Iudæi increduli contra credentes, vel mali, qui sunt in Ecclesia contra bonos, f. ne eos lacerant, vel q. d. ne quicquam fidelium potentum insurgat in pauperes fideles.

8. Ierusalem, i. Ecclesiæ. Quasi David, f. ager

pœnitentiam. Domus David. i. Ecclesia. Sicut Angelus, &c. q. d. tanquam si Dei Angelus eos ducat, & dirigat. Eius. Hebr. Chald. 70. & Complur. eorum.

10. Precum. Chald. & 70. misericordiae. Aspicient. i. die Iudicij. vide Apoc. 1. Confixerunt. i. in cruce. 70. insultauerunt. Eum. i. Christum. mutatio personae. q. d. plangent quod eum occiderint, qui se ea causa videant damnatos. 70. super se ipsos. vide Apoc. 1. Matt. 24. Quasi, &c. i. vehementissime.

11. Ierusalem, scilicet, ibi fiet iudicium extremum. Adremon. Hebr. Hadadrimmon: vrbs est in campo Mageddon, vbi Iosias occisus. vide 2. Paralip. 35.

12. Terra. i. reprobi. Familiae, &c. i. singulae familiae. Domus David, &c. nominantur praecipuae quaedam familiae Iudaeorum, quae praecipue conspirarunt in Christi necem, ut quidam volunt. Mulieres. Chald. vxores. Seorsum, non loco, sed q. d. proprio & ipsae planctu. Nathan. i. filij David.

13. Semei. 70. Simeon, dicitur & Samai. Fuit autem princeps Pharisaeorum, & Scribarum. vide Hiero. Isa. 8. & q. 10. ad Algas.

CAP. XIII.

1. **D**ie. i. tempore Christi. Fons. i. doctrinae & gratiae. Patens. i. expositus omnib. Domui David, id est, Tribu Iuda. Ierusalem. i. sibi Christus diu conuersatus, & praedicauit.

Menstruata. i. animae inquinatae peccatis, & abominabilis. Quidam per peccatorem Iudaeos intelligunt, per menstruatam gentilitatem.

2. Spiritum immundum. i. dæmone vexatos homines.

3. Prophetaria. i. falsa. Configent, id est, interficiendum curabunt, seu crucifigendum. vide Deute. 13.

4. Prophetæ. i. falsi. Chald. pseudoprophetae. Ex visione. i. ob visionem. q. d. punietur ab aliis sic, ut non audeat prophetare. Pallio sacco. i. tali solebant uti pseudoprophetae, praeseferentes vitam austeritatem. 70. pelle cilicina.

5. Exemplum. i. agriculturæ. q. d. imitor Adæ, qui terram colebat.

6. Et diceretur, &c. redit ad id, de quo sup. Ei. i. Christo. Diligebant me. i. olim. 70. dilecti mei. i. populi.

7. Framea. i. gladio. i. mortis sententia, seu instrumenta. Meum: vox patris, qui filium dedit mundo in pastorem. Coharentem. i. patri consubstantialem quantum ad deitatem, & quantum ad humanitatem valde coniunctum. Percute. i. o framea. Oves. i. discipuli, qui fugerunt, & postea suar per orbem dispersi ad praedicandum.

Paruos. i. Apostolos e fuga reducendos, vel persecutione liberandos. 70. pastores.

8. Partes duæ, scilicet, plures reprobi quam

electi. Dispergentur: quidam legunt, disperdentur. 70. peribunt. Tertia, scilicet, electorum.

9. Ipse. i. populus electus. Es. Hebr. Chald. & 70. est.

CAP. XIII.

1. **D**iuidentur. i. a Romano milite.

2. Media, id est, altera. Ex vrbe. sub. sed in ea occidetur.

3. Proeliabitur, scilicet, gladio Euangelico. Certaminis, scilicet, contra Aegyptios in mari rubro. q. d. interficiet gentium errores, & vitia in baptismo.

4. Stabunt. i. cum in caelum ascendet: vel, cum gentes ad se vocauerit ut mons Oliuarum significet Ecclesiam gentium. Prarupto. Chald. valle. 70. voragine. Medium, id est, altera illarum duarum partium dictarum. q. d. vbi scissus fuerit, altera pars ad Aquilonem inclinabit, altera ad Austrum, ut indicant Chald. & 70. vel significat (ut quidam volunt) diuidendum in quatuor partes in modum crucis: est autem sensus, magnam fore in gentibus ad Euangelij praedicationem commotionem scissis cordibus, & humilitatis: sed tandem alteram partem saluandam, alteram condemnandam. Aquilo enim reprobos significat. i. frigidus malitia. Auster electos. i. calidos caritate. Vel significat montium concussiones futuras die iudicij: exprimit verò vnum, per quem reliqui intelligantur.

5. Fugietis. i. Iudaei increduli. Montium meorum. i. Sion, & Oliueti, seu Moria. q. d. recurretis ad legis ceremonias. Vallis motium. i. ad quam fugietis. Vsque ad proximum. q. d. non longe aberit. i. prope est Iudaeis lex vetus, & ritus antiqui, quocunque eant. Veniet. i. ad iudicium.

6. Lux. i. reprobis. Frigus. i. peccati, & supplicij.

7. Non dies, &c. q. d. in caelo non erit dierum & noctium vicissitudo. Vesper, &c. q. d. semper lux erit, & non, ut nunc, vespertina obscuritas.

8. Aquæ. i. doctrinae Christi, & gratiae. Ierusalem. i. ecclesia. Medium, &c. q. d. pars ad Orientem, pars ad Occidentem. i. in totum orbem.

Orientale. i. mortuum. Nouissimum. i. mediterraneum, quod est in fine Palaestinae. In aestate, &c. q. d. perpetuo.

9. Dominus. i. Christus. Erit. i. agnosceatur esse. Vnum nomen. q. d. solum vnum Deum inuocabunt, non multos. i. conuersis gentibus & Iudaeis.

10. Reuertetur. i. ad Christum. Vsque ad desertum, &c. per hæc designatur multitudo credentium, & Ecclesiae amplificatio. Remmon: est in tribu Benjamin ad Septentrionem Ierusalem. Exaltabitur, scilicet, Ierusalem, id est, Ecclesia. A porta, pro, velut si nunc de terrena

diceremus, à porta, &c. vide Ierem. 31.

11. Anarchema. i. excisio, seu vastatio: id enim est Heb. Cherem חרם Chald. occisio. Secura. f. à malis. Chald. confidenter. 70. confidens. f. Deo protegente.

12. Tabesceat, id est, consumetur, seu vigorem amittere.

13. Tumultus. Chald. conturbatio. 70. stupor. Domini. f. punientis hostes Ecclesiae. Apprehenderet. f. prae timore, velut opem petens. Conferetur, &c. explicatio praecedentis.

14. Iudas, id est, Iudaei, seu falsi, improbi quoque Christiani. Gentium, scilicet, ecclesiam oppugnantium.

15. Et sic erit, &c. q. d. vincentur tamen cum omni bellico apparatu. Ruina haec. f. hominum, quam supra diximus: vel forte cum id diceret Propheta, aliquid fregit, aut egit, quo ruinam significaret.

16. Reliqui. f. conuersi ad fidem. Ab anno in annum. i. singulis annis. q. d. semper. Tabernaculorum. f. agentes tanquam peregrini in mun-

do, vel per id intellige festa omnia Ecclesiae.

17. Imber. f. gratia, & fauoris Dei.

18. Aegypti, quasi dicat, etiam illi qui videntur alienissimi à cultu veri Dei, vel qui videntur abundare aqua doctrinae, vt Aegyptus aqua Nili. Erit f. imber. perdit enim Deus sapientiam sapientum, &c.

19. Peccatum. i. poena peccati. Chald. punitio. f. priuabuntur doctrina vera, & gratia.

20. Quod super frumentum. i. ornamenta. Chald. phalerae. Sanctum, &c. q. d. belli apparatus conuertetur in Dei cultum. Quidam id referunt ad clauum sanctum à Constantino positum in equi frano ad bellicos successus, quæ ego anno 1550. in Gallia vidi Carpætorati, vbi religiose asseruabatur. Quasi phialæ. i. magno numero. q. d. multæ erunt instrumenta ad Dei cultum, quia magna populi deuotio.

21. Omnis. f. ad Dei cultum necessarius. q. d. abundabit Ecclesia rebus necessariis, vt nihil cuiquam desit ad Deo seruendum. Mercator. f. rerum spiritualium, seu simoniacus.

M A L A C H I A S.

Prophetaui post Aggeum, & Zachariam contra Iudaos: & de quibusdam Christi mysterijs.

C A P V T I.

1. **A**D pro, contra, vel, de; vel tanquam ad auditores. Israël. i. Iudaos ex captiuitate reductos. erant enim in eis aliqui etiam ex decem tribubus: itaque omnes communi nomine appellantur. In manu. i. opera, seu ministerio. Malachiae. Hebraei & Hier. putant esse Esdram, alij negant. Iacob. f. electos. sic per Esau reprobi intelliguntur.

3. Odio habui. Chald. reprobauit. In solitudine. f. vastante Nabucodonosor. Dracones. Chald. vastationem. intellige per hæc reproborum animas vastatas, & desertas Dei gratia.

4. Destruam. f. Dei iudicio occulto destruuntur reproborum ædificia spiritualia. Impietatis. Chald. populi impij. 70. iniquitatis.

5. Magnificetur. i. glorificetur, seu laudetur. 70. magnificatus est. Super terminum. Chald. qui dilatauit fines.

6. Honorat. i. honorare solet, seu debet.

7. Altare. i. mensam, vel altare holocausti. Panem. f. panes propositionis. vel pro, oblationem. Chald. oblationem. Pollutum. i. non vt præscribit lex, vel inquinatum offerentis peccato. Chald. execrandam. Dicitis. pro, si dicatis. Chald. si dixeritis. Te. i. tibi oblata. Despecta. i. contemptibilia, quasi dicat, in eo quod eam contempni

habetis, quasi nihil referat, quomodo quidque offeratur.

8. Languidum. i. infirmum. Si placuerit. q. d. certe non placebit. Chald. nunquid placebit? Suscepit faciem, quasi dicat, benignè aspiciet, & amanter?

9. Hoc, scilicet, quod dixi, quasi dicat, peccatis enim.

10. Gratuito. q. d. an pro ministerio non habetis stipendium sufficiens: cur ergo agitis negligenter? Heb. tamen & 70. & Complut. vbi negatiue legitur, & non incendat, sensus est, Satiusest claudere templum, & non offerre gratis. i. frustra. f. quæ mihi non sunt grata. Non est mihi, &c. quasi dicat, non mihi placeatis, nec vestra sacrificia volo.

11. Magnum est. 70. glorificatum est. pro, glorificabitur. Loquitur enim de tempore Euangelij. Nomini meo. i. mihi. Oblatio, scilicet, in Missa. Munda. f. purissimum Christi corpus.

12. Mensa, id est, altare. Contaminata est, quasi dicat, ita tractatis vt rem pollutam, & contemptibilem.

13. De labore, quasi dicat, sudore meo partum Deo offero. Exussastis, id est, offertis rem dignam exussatione. f. vilem. Munus. f. mihi offerendum.

14. Masculum. f. integrum, seu perfectum. De-
bile, id est, viritarum. Chal. corruptum. Rex, &c.
q. d. cum tamē vestro duci tale quid offerre non
auderitis. Horribile. i. tremendum. q. d. time-
tur, seu in honore est. Chald. potens. 70. illustre.
In gentes. pro, apud gentes de futura re loqui-
tur quasi de presenti.

CAP. I I.

1. **H**oc, scilicet, quod sequitur.

2. Maledicam, &c. i. priuabo vos bo-
nis, quae dedi, vel iis, quae vos benedixeritis, ego
maledicam, seu (vt indicat Chal.) habebō vestras
benedictiones pro execrationibus. Super cor,
scilicet, vt daretis mihi gloriam. Chal. super cor
timorem mei.

3. Vobis. 70. à vobis. q. d. auferam emolumen-
ta sacerdotij. Brachium, id est, armum, qui sa-
cerdotibus dabatur: vel q. d. viribus priuabo vos.
Stercus, scilicet, ventriculi, qui item sacerdoti
dabatur. 70. ventriculum. q. d. pro ventriculo vo-
bis debito, velut fecibus contaminabo. f. reddam
ignominiosos dignosque confusione. Solemnita-
tum, id est, hostiarum in festis offerri solita-
rum. Assumet. i. inuoluet. f. sterces.

4. Istud. f. de victimis recte offerendis. Eset.
firmum. Leui. i. familia sacerdotali.

5. Viræ, & pacis, scilicet, ei dandæ si mihi obe-
dierit. Timuit. de sanctis loquitur, vt Aaron,
Phinees, &c.

6. Lex, &c. quasi dicat, semper veram de lege
doctrinam docuit. Pace, scilicet, non resistens
meæ voluntati. Equitate, id est, iustitia. Am-
bulauit mecum, id est, mihi seruiuit, seu mihi
placuit.

7. Custodient. i. custodire debent. f. proferen-
dam cum opus erit. Requirent. f. requirere de-
bent. Angelus. i. legatus, seu nuntius, vel Ange-
licum munus exercens.

8. De via. i. mandatorum Dei. Scandalizastis.
f. malo exemplo. 70. infirmos fecistis. In lege. f.
dum eam non seruatis. Irritum. f. non seruando
pacti conditiones.

9. Humiles. i. abiectos. Faciem. 70. personam.
q. d. cum secundum legem iudicare deberetis,
iudicastis secundum acceptionem, seu respectum
personarum.

10. Pater. f. Abraham, vel Iacob, vel Deus.
Deus, &c. quasi dicat, nonne omnes Deum ve-
rum colimus? Vestrum. Heb. nostrum. Pactum
patrum, id est, legem patribus datam, vel pa-
ctum de seruanda Dei lege, quæ iubet neminem
despici.

11. Sanctificationem. i. sanctitatem. 70. sancta.
f. Dei præcepta. Habuit. f. in vxorem. Filiâ, &c.
id est, colentem deos alienos.

12. Tabernaculo. Hebr. & 70. tabernaculis.
Chal. vrbibus. Et offerentem, &c. q. d. etiam sa-
cerdotes.

13. Operiebarur, &c. q. d. faciebatis, vt vxores
à vobis repudiatæ lacrymis altare implerent,
apud me de vobis conquerentes. Placabile. i.
quod me placet, seu mihi gratum sit. Mugitu.
70. gemitu.

14. Testificatus. i. per legem cum attestatione
præcepit, scilicet, non deferendam vxorem teme-
re. vide testificandi significationem Exod. 19.
Deut. 32. 4. Reg. 17. Pubertatis tuæ. i. quam ado-
lescens duxisti. Particeps. i. socia. Fœderis. f.
primò cum ea initi.

15. Vnus. f. Deus. Fecit. f. etiam faminam.
Residuum, &c. q. d. nonne etiam ei dedit, vt ho-
mini spiritum suum? inspirans. f. in eam spiracu-
lum vitæ. Et quid vnus, &c. q. d. & quid Deus
ipse vult, nisi filios sanctos gigni ex fidei patre
& matre? 70. & dixistis, quid aliud nisi semen
querit Deus? q. d. excusatis peccatum, dicentes,
quid refert ex qua femina quis prolem habeat,
cum matrimonium sit causa prolis à Deo insti-
tutum? Custodite. f. peccato.

16. Odio, &c. f. ob fornicationem, aut iustam
causam lege permissam. Quidam tamen putant
ob solum adulterium licuisse. Dimitte. f. dato
libello repudij. Iniquitas. i. iniquitatis punitio,
scilicet, si contra Dei legem fecerit. Vestimen-
tum. i. corpus. vel, vt vestimentum. q. d. totum
hominem velut vestimentum. Eius. f. viri. De-
spicere. f. vxores.

17. Laborare, &c. i. molestia affecistis. 70. ad
iram prouocastis. Placent. id dicebant quidam
quod videret malos prosperari in hac vita. Iu-
diciij. i. iustus iudex. q. d. vbi est Dei prouidentia?
70. iustitiæ.

CAP. I I I.

1. **A**ngelum. f. Ioannem Baptistam. Præ-
parabit, scilicet, inuitado ad peniten-
tiam, & de me testimonium perhibendo. Chald.
complanabit. Faciem meam, id est, me. Loqui-
tur verò pater, vt patet Matth. 11. Marc. 1. Luc. 7.
At Euangelistæ dicunt ante faciem tuam. f. quod
ante patrem, ante filium etiam est, & in filio pa-
ter erat, & opera faciebat. Templum suum, sci-
licet, sæpe ad templum venit, ibique prædicauit
& miracula fecit. Apparet autem hinc Christum
esse Deum. Dei enim illud templum erat. Do-
minator. Hebr. Chal. & 70. Dominus. Queritis.
i. expectatis, seu optatis. Angelus. f. officio le-
gati, seu nuntij. Testamenti. f. noui confirma-
tor per sanguinem suum, vel pacti. i. Dei per pa-
ctum promissionis.

2. Poterit cogitare, id est, cogitatione cõpre-
hendere, seu capere. f. tantam aduenientis boni-
tatem, sapientiam, & potentiam. Chald. & 70. su-
stinebit. quod ad secundum aduentum quidam
referunt. Stabit. i. consistere poterit. f. præ timo-
re, seu stupore. Ad videndū. 70. videndo. Con-
fians. f. & purificans metalla. Herba, scilicet, qua

pannorum sordes mundant. saponariam quidam dicunt. Heb. Borith. Herbæ nomē est. vide Ier. 2. Fullonum. 70. lauantium.

3. Conflans. pro. velut conflans. s. purgans animas igni Spiritus sancti. Filios Leui. i. sacerdotes Ecclesiæ. Colabit. Chald. expurgabit. 70. effundendo purgantur metalla ad ignem. In iustitia. i. iustē, seu perfectē.

4. Iuda. i. Christianorum. Ierusalem. i. Ecclesiæ. Antiqui. explicat quid sint dies seculi, seu à seculo. 70. priores. s. quibus sancti viri Deo placebant, etque sanctē offerebant munera sua.

5. Ad vos. s. ò peccatores. In iudicio. i. iudicaturus. Velox. i. promptus. Maleficus. Chald. contra maleficos. 70. super veneficos. Calumniantur. i. per calumniā auferunt. Chal. violenter auferunt. 70. priuant. Humiliant. i. affligunt.

6. Non mutor. q. d. faciā quod prædico. Non estis consumpti. sub. sed tolerati hactenus à me clementer. 70. non recessistis à peccatis.

7. Legitimis. Chal. mandatis. Reuertimini. s. per pœnitētiā. Reuertar. s. per misericordiam, & gratiam.

8. Si affligit, &c. q. d. An æquum est, vt homo Deum contristet? Chald. Num ad iracundiam prouocati. prouocare debet? 70. si supplantabit, id est, decipiet, seu defraudabit. Decimis. s. quas non datis.

9. In penuria. i. ob penuriam. s. quia non datis decimas, aut non quantum deberis. Maledicti, id est, execrabiles.

10. Horreum. s. sacerdotum. Cataractas. Chal. fenestras. s. videntur cæli aperiri cum copiosē pluit. Benedictionem. i. fructum copiam. Vsq. ad abundantiam. i. abundantē.

11. Increpabo. i. prohibebo. Deuorantem. s. locustum & bruchum.

12. Terra. 70. vt terra. Desiderabilis. i. optima. q. d. rerum omnium copia abundabit.

13. Inualuerunt. 70. ingrauat. Super. i. contra. q. d. valde mihi molesta fuerunt.

14. Tristes. i. pœnitentes, seu ieiunantes.

15. Ergo nunc. Chal. nunc autem. 70. & nunc. Arrogantes. Chald. impios. 70. alienos. s. à Deo cultu. Edificati, id est, aucti prole, vel diuitiis.

Tentauerunt Deum. 70. restiterunt Deo. Salui, id est, seruati. Chald. liberati.

16. Locuti sunt. s. pro Deo, seu in defensionem veritatis. Monumenti. i. memorie. q. d. vt Deus eorum recordetur. loquitur more humano. Timentibus. i. in gratiam timentium. s. vt à Deo suo tempore remunerentur.

17. Facio. pro. faciā. s. iudicium. Peculium. i. peculiare populum, & velut thesaurū pretiosum.

18. Conuertimini. s. ad considerandum. q. d. tum verò intelligetis docti experientia.

CAP. IIII.

1. **D**ies. s. iudicii. Succensa. s. igne præcedente iudicium. Superbi. Chal. impij. Impietatem. 70. iniqua. Stipula. Chald. sicut stipula. Non derelinquet, &c. q. d. penitus, seu omnia bona, spemque boni.

2. Sol. s. Christus. Iustitiæ. s. dator, & conseruator. Pennis. i. radiis. s. gratiis. Egredimini. s. è mundo, vel sepulcris. Vitulus de armento. Chald. vituli saginati. 70. vituli relaxati vinculis. q. d. celeriter, & latē.

3. Calcabitis. s. sub pedibus habebitis, & cum Christo damnabitis. vide Psal. 149. Sap. 3. Cinis. pro. velut cinis. q. d. vilissimi & abiectissimi. Facio. s. iudicium de toto mundo.

4. Mementote. s. vt seruetis. Horeb, qui & Sinai. Præcepta, &c. Lex, moralia præcepta, præcepta, ceremonialia; iudicia, iudicialia.

5. Eliam. s. in primo aduentu Ioannem, in secundo Eliam. Horribilis. Chald. terribilis. 70. illustris.

6. Conuerter, &c. August. 20. ciu. patrum intelligentiam ad filios perducer, & faciet, vt filij consentiant in id quod Patres senserunt. Chald. restituet. Patrum, scilicet, Patriarcharum. Ad filios, scilicet, vt illorum cor, & filiorum vñum sit, Christum suscipiendo. Ad patres, scilicet, imitandos in vera fide, & moribus. Anathematē, Chal. exterminatione. 70. penitus. q. d. ne illos (si aliter agant quàm volo) supplicio æterno condemnem, seu à sanctorum consortio separem præcisos.

MACHABÆORVM LIB. I.

CAP. V T I.

1. **R**IMVS, scilicet, Monarcha. Græc. *ἀρχή*. i. prius, s. quam Persas vinceret. Cethim. sic Scriptura Græciam vocat: hic Macedoniam intellige. Darium, in hoc desit Persarum imperium.

2. Omnium. s. debellatorum, vel pro, plurimo-

rum. Reges. s. multos.

3. Siluit. i. quieuit, non ausa resistere. q. d. se illi subdidit.

4. Virtutem. i. exercitum, vt statim explicatur.

5. In tributum. i. tributarij.

7. Pueros. i. famulos. Diuisit. i. permisit, vt di-

diuiden

diuidendum reliquit, vt Gloss. interpretatur. Compl. dimisit.

11. Peccati. Græc. peccatrix. Qui, scilicet, Antiochus illustris. Centesimo, &c. scilicet, à Seleuco primo, post mortem Alexandri, rege Syriæ.

12. Testamentum, id est, fœdus.

14. Facerent iustitiam. i. sequerentur instituta, seu rationem viuendi.

15. Gymnasium, scilicet, Palæstricum.

16. Fecerunt. i. non se circumcidendo, vel fortè medicamine aliquo. Testamento sancto, id est, pacto, seu lege Dei. Venundari sunt, id est, velut serui emptitij se addixerunt.

17. Paratum, id est, stabilitum.

18. Graui. i. magna. In. pro. cum.

21. Conuertit. i. bellum. vel pro. reuertit.

23. Sanctificationem. i. templum. Vasa, id est, instrumenta. Libatoria. f. vasa.

24. Concupiscibilia, id est, pretiosa.

27. Infirmari, id est, animo deiecti.

28. Maritus Græc. sponsus. Et quæ, &c. id est, sponsa.

29. Super, &c. i. ob calamitatem habitantium. Induit confusionem, id est, valde est afflicta, & turbata.

30. Dierum, scilicet, plenos. q. d. integros.

36. Conualuerunt. i. fortes facti sunt.

37. Laqueum, scilicet, Iudæis.

38. Sanctificationi. i. templo. Diabolum malum. q. d. pessimum hostem.

39. Contaminauerunt. i. profanarunt.

40. Extera, id est, aliena. Semini. Græc. genimini, scilicet, indigenis.

41. Opprobrium. i. ignominiam, seu vituperium. f. exposita ludibrio hostium. Nihilum. Græc. contemptum, scilicet, succ. essit pro honore vilipendium.

42. Secundum, &c. q. d. priori gloriæ successit par ignominia.

43. Vnus, scilicet, moribus.

45. Coinquinauerunt, id est, profanarunt, scilicet, non obseruantes.

46. Libros, id est, epistolas, seu libellos legum. Gentium terræ. q. d. gentilium. Græc. alienas terræ, scilicet, gentiles.

49. Coinquinari. i. profanari. f. rebus contrariis templi sanctitati. Sancta. i. res sanctas. Græc. sanctos. f. homines, id est, Deo dicatos.

50. Communia, id est, immunda secundum legem.

51. Iustificationes. i. præcepta, & instituta.

52. Morerentur. i. interficerentur.

53. Verba hæc. pro. quæ diximus.

56. Abditis, &c. pro. abdita, & abscondita, &c.

57. Casleu. f. Decembris, seu Nouembris. vide infr. cap. 4. Abominandum idolum. Græc. abominationem, scilicet, idolum Iouis. Desolationis. ita vocatur idolum. fortè quod magna sit

desolatio, magnæque abominatio, tale quid statui in Dei templo. est enim abominatio desolationis idem quod abominabilis desolatio, vel abominatio desolatoria. Videretur quidem huc respexisse Daniel, cap. 9. nisi Christus aliter explicasset Matth. 24.

61. In virtute sua, id est, pro potestate quam habebant, vel pro viribus. In omni, &c. id est, per singulos menses.

62. Contra altare Græc. in altari, seu super altari.

67. Ira, id est, indignatio, seu punitio, scilicet, Dei, vel Antiochi.

CAP. II.

1. **A**B Ierusalem. iunge cum, surrexit.

7. Contritionem, id est, vastationem.

8. Sancta. pro. sanctuarium. Facta. pro. data. Eius, scilicet, Ierusalem. Ignobilis, id est, contemptibilis, seu vilis.

9. Gloriæ, id est, gloriosa, seu magnifica. Senes. Græc. paruuli seu infantes.

10. Eius, scilicet, Ierusalem.

11. Compositio, id est, ornatus.

16. Steterunt, scilicet, in proposito non recedendi à lege Dei.

19. Obediunt. pro. obediunt. Seruitute, id est, obseruantia.

21. Propitius sit, id est, faueat. q. d. ita nos Deus seruat, vt non faciemus id.

24. Rens, id est, interiora. Secundum iudicium legis, id est, prout postulabat amor, seu zelus legis. Græc. secundum iudicium, id est, vt solet, scilicet, in talibus rebus.

27. Statuens. q. d. defendens ne cadat. Testamentum, id est, pactum, scilicet, legem Dei, quæ secundum fœdus debet obseruari.

29. Iudicium, & iustitiam, id est, iustè, & sanctè viuere.

30. Sederunt. sedere. dicuntur in Scriptura afflicti & mortui. Inundauerunt. Græc. multiplicata sunt.

31. Dissipauerunt, id est, violarunt.

32. Sabbatorum. pro. sabbati. sic infr.

34. Polluamus. i. profanemus, scilicet, putabant non licere sabbato præliari, etiam se defendendo.

37. Simplicitate, id est, innocentia, seu integritate. Super nos. pro. nobis, seu de nobis.

40. Vir. i. quisque. Animabus nostris, id est, vita nostra. Iustificationibus. i. legibus. A terra, id est, ne viuamus super terram.

41. Occultis, scilicet, locis, vbi se absconderat.

42. Iudæorum. Græc. Asidæorum. Voluntarius in lege, id est, desiderans legem obseruare.

43. Malis, id est, persecutione, seu calamitate. Additi sunt. i. adiunxerunt se. Facti sunt, &c. q. d. fuerunt illis magno præsidio.

44. In ira sua, id est, irati. Cæteri, scilicet,

hostium. Nationes, id est, gentiles.

46. In fortitudine, id est, fortiter.

47. Filios superbia, id est, superbos, scilicet, hostes. Prosperarum est, id est, bene successit.

48. Obtinuerunt legem. i. legis obseruationem, quam hostes impediabant. Cornu, id est, potentiam. q. d. victoriam.

49. Confortata est, id est, inualuit. Castigatio, scilicet, Dei per hostes. Euerfionis, scilicet, rerum nostrarum. Ira indignationis, id est, magna punitio.

50. Aemulatores, id est, zelatores, seu studiosi vehementer. Testamento, id est pacto, vel lege, ut sit repetitio.

51. Generationibus. i. seculis, seu atatibus.

52. Reputatum est, &c. q. d. estque in eo apud Deum iustus habitus, seu iuste agens.

54. Zelando zelum. i. affectus zelo. Dei, id est, Dei causa. Testamento, id est, pactum.

55. Verbum, id est, praeceptum, scilicet, Dei.

56. Testificatur. i. affirmat in Dei causa. Ecclesia. i. congregatione. s. Iudaeorum in deserto.

57. Misericordia, id est, pietate, seu mansuetudine, & clementia. In secula. Græc. æterni. æternum quidem est in Christo.

58. Zelat, &c. id est, pro lege zelo magno afficitur. Cælum. s. in ætrem sublatus curru igneo, reponendus deinde loco aliquo terræ, vsque ad finem seculi.

59. Credentes, scilicet, Dei fide constantes se præsentem.

60. Simplicitate. i. sinceritate, seu integritate.

61. Generationem, & generationē, id est, singulas ætates. Infirmanur. i. viribus deficiunt.

62. Verbis. s. minacibus. Stercus. pro, velut sterus, vel q. d. cito desinit per mortem in sterus, & vermes.

63. Perit. q. d. in nihilum recidit quidquid designat cogitatione.

67. Vindicare vindictā. i. vlticimini iniurias.

68. Retributionem, scilicet, quod meretur eis retribui.

CAP. III.

6 **R**epulsi sunt, id est, cohibiti. Directa est, id est, prosperè successit.

7. Exacerbabat. i. prouocabat ad iram. q. d. molestiam exhibebat. In benedictione, id est, cum laude, scilicet, erit.

8. Iram. i. noxam, seu afflictionem.

9. Nouissimum. i. vltimum, seu extremum. Pereuntes. i. alioqui perituros.

10. Apollonius. s. Syria præfectus. Virtutem, id est, exercitum.

11. Ceciderunt, id est, occubuerunt.

12. In eo. pro, cum eo.

13. Et Ecclesiam. repetitio.

14. Faciam mihi, id est, comparabo. Verbum, id est, praeceptum.

18. Concludi, scilicet, tradi victos. In multis, id est, per multos.

19. Victoria, scilicet, euenit. Fortitudo, scilicet, ad vin. endum.

20. Superbia. Græc. iniqua.

25. Timor & formido. pro, ingens timor.

29. Dissensionem. s. per bellū. Terra, scilicet, Iudæa, quæ idcirco desiderat tributa soluere. Legitima, id est, iura, seu leges. Primis. i. antiquis.

30. Et semel, &c. Græc. vt semel, &c. quasi dicat, vt solebat. Abundauerat, id est, abundanter dederat.

32. Flumen. Græc. fines.

35. Ad eos, id est, contra eos.

40. Virtute, id est, exercitu.

41. Nomen. i. famam. Pueros. i. seruos. Alienigenarum, scilicet, Philistinorum.

43. Sanctis, id est, templo, seu rebus sacris.

44. Conuentus. Græc. synagoga. Misericordiam, & miserationes, id est, copiosam Dei misericordiam.

45. Sanctum, id est, templum. Filij alienigenarum, id est, gentiles.

46. Contra, id est, e regione.

47. Dissuerunt. Græc. sciderunt.

48. De quibus, &c. i. quos diligenter inquirebant, vt in iis depingerent similitudines idolorum suorum.

49. Suscitauerunt. i. excitauerunt. s. renouauerunt illum ritum, qui in desuetudinem videret illo tempore abiisse.

51. Humilitatem, id est, abiectionem.

52. Nationes, id est, gentiles.

56. Legem. vide Deut. 20. Iud. 17.

59. Sanctorum, id est, sacrorum.

CAP. IIII.

2. **F**ilij qui erant ex arce. Græc. Filij arcis, id est, qui arcem tenebant.

3. Virtutem exercituum. Græc. exercitum.

4. Adhuc enim. Græc. dum adhuc. Dispersus, id est, separatus.

6. Non habebant. Græc. non habebant, vt volebant.

7. Hi docti. pro, hos doctos. Ad prælium. q. d. præliandi peritos.

10. In cælum. i. ad Deum. Testamenti patrum, id est, pacti cum patribus. s. de fauendo ipsis, & posteris.

11. Redimat. i. eripiat.

17. Est, scilicet, paratum.

19. Pars, scilicet, hostium.

20. Succensa, scilicet, à Iuda.

22. Campum. Græc. terram.

23. Hyacinthum, scilicet, sericum. Marinam, scilicet, æ conchiliis factam.

24. Conuersi. i. reuersi. In cælum, scilicet, altè voce sublata.

29. Iudæam. Græc. Idumæam. Betherion. Græc. Bethsuris.
 30. Potentis. f. Goliath. Alienigenarum, id est Philistæorum.
 31. Conclude, id est, trade.
 32. Tabefac. Fortè legendum labefac. Commoucantur. i. concutiantur. q. d. deleantur.
 36. Sancta, id est, templum.
 38. Sanctificationem, id est templum. Pastophoria, id est exedras, seu cubicula, ubi asseruabantur res sacræ.
 40. Signorum, id est, quibus solebat signum dari. f. bello, seu in festis.
 42. Voluntatem habentes, &c. id est, legis studiosos.
 43. Contaminationis, id est, profanatos, scilicet, à gentibus. Fortè intelligit lapides altarium idolorum.
 45. In opprobrium, id est dedecori.
 46. Domus, id est templi.
 48. Intra domum, scilicet, sancta sanctorum. Et ædem. q. d. totum denique templum: vel intelligit atrium Sacerdotum. Sanctificauerunt, id est, dedicauerunt, seu consecrauerunt.
 52. Ante matutinum. Græc. diluculo.
 56. Salutaria laudis. i. sacrificia pacifica. f. in gratiarum actionem.
 58. Auersum. i. ablatum.
 59. Ab anno in annum. i. singulis annis.
 61. Bethsuram. Ciuitas montana in tribu Iuda, prope Ierusalem. vide 2. Machab. 11.

CAP. V.

2. **E**Rant, id est, habitabant.
 3. Arabathane. Græc. Aerabathine. Circumfedeabant, id est, obsidebant.
 4. Scandalum, id est, offendiculum.
 5. Anathematizauit. i. destruxit penitus.
 8. Filias. i. vicos, seu oppida subiecta.
 9. Datheman: erat in monte Galaad.
 10. Per circuitum. Græc. quæ circum nos sunt.
 13. Spolia. Græc. supellectilem.
 14. Secundum verba hæc. i. similia.
 16. Ecclesia. i. concio, seu conuentus populi. Cogitare, id est, consultare. Expugnabantur ab eis, id est, oppugnabantur ab illis, scilicet hostibus.
 21. A facie eius, pro, ab eo.
 24. In desertum, pro, per desertum.
 26. Comprehenſi, id est, capti, vel conclusi. f. ne possent exire.
 29. Munitionem. f. in qua Iudæi conclusi.
 30. Eos. f. qui intus erant.
 33. Ordinibus. f. militum dispositis per diuersa loca. Oratione. f. ad Deum.
 34. Eos. f. hostes Iudæ.
 40. Potens poterit, id est, praualebit.
 42. Scribas. f. qui descriptos habebant milites.

43. Transfretauit, id est, traiecit.
 46. Ephron. Ciuitas ultra Iordanem: videtur esse quæ Ioan. 1. dicitur Ephrem. Ingressu, id est, transitu. Erat. f. faciendum.
 48. Pedibus. q. d. recta iter facientes, nec in aliud intenti.
 51. Virtutis, id est, fortes.
 52. Contra faciem, id est, è regione, seu in conspectu, vel prope.
 54. Donec. Not. id donec: nec enim significat reuersos ecedisse.
 56. Virtutis, id est, exercitus.
 62. Facta est, pro, facienda erat.
 63. Viri Iuda. Græc. vir Iudas, & fratres eius.
 67. Sacerdotes. f. de quibus supra.

CAP. VI.

2. **V**Elamina, id est, tegumenta militum. Scuta. Græc. arma. Græcia. f. tota.
 3. Sermo, id est, res.
 5. In Perside. f. adhuc agenti, vel Persis posita pro Babylonia, vt lib. 2. cap. 1.
 6. Virtute. i. exercitu. Inualuerunt. f. Iudæi.
 7. Abominationem, id est, idolum.
 8. Commotus, id est, turbatus.
 11. Iucundus, id est, lætus. Græc. ἡδέως, id est, benignus, seu bonus. f. felix, seu lætus: phrasi Heb. Potestate. i. dominio.
 12. Auferre. i. delere. Græc. ἀργεῖν. i. tollere.
 15. Stolum. i. vestem. Adduceret, scilicet in regnum.
 18. Sanctorum. i. templi. Ad. Græc. &c.
 22. Vindicas fratres nostros, id est, vlcisceris Iudæos.
 24. Filij populi nostri. i. populares nostri.
 31. Exierunt. f. qui erant intra Bethsuram.
 33. Comparauerunt, id est, parauerunt, seu expedierunt.
 35. Concatenatis. i. hamatis. f. factis ex hamis inter se more catenarum iunctis, vt etiam nunc fiunt. Ordinatis. i. destinatis, seu attributi. f. ad defensionem.
 36. Ante tempus, id est, opportunè, seu citissime. Erant, pro, aderant.
 37. Virtutis. i. fortes. Intus. Græc. Indus.
 38. Perurgere. f. ad prælium. Constipatos, id est, immistos. q. d. huc illuc discurrentes, & sollicitantes milites.
 40. Distincta, id est, diuisa, seu disposita.
 41. Commouebantur, scilicet, admiratione, vel timore.
 43. Filius Saura. Græc. Auaran, quasi id cognomen fuerit.
 46. Pedes elephantis. Græc. elephante.
 49. Ciuitate, scilicet, Bethsura. Sabbata, id est, vacationes, seu cessationes, scilicet, non colebantur ob bella, seu potius, quia septimus annus erat, vt dicitur infra. vide Leuit. 25.

51. Sanctificationes, id est, sanctuarij, seu templi. Fundibula, id est, fundas.
 54. Sanctis, id est, sanctuario.
 59. Legitima, id est, leges.
 61. Exierunt, id est, Iudæi: fortè obuiam regi.

CAP. VII.

1. **D**emetrius. f. frater Antiochi illustris, secundum quosdam: aliis filius Seleuci fratris Antiochi illustris, adeoque huius ex fratre nepos, non frater. Fuerat autem Seleucus Rex ante Antiochum. Maritima. Tyrum quidam putant, vide tamen lib. 2. cap. 14.
 7. In. Græc. &. Omnes: Græc. eos, & omnes adiutores eorum.
 8. Flumen, f. Euphratem.
 15. Et locutus, &c. q. d. fuerat enim locutus, &c. & iurauerat, &c.
 18. Iudicium, i. iustitia, seu probitas. Constitutum, id est, pactum.
 19. Ad se. Complut. à se. Græc. qui apud ipsum erant transfugarum.
 24. Exire, id est, excurrere.
 30. Contritus est, id est, timuit sibi.
 32. Quinque millia. Græc. quingenti. Ciuitatem David. f. in arcem, quam tenebant adhuc hostes.
 33. Verba, id est, gesta.
 34. Polluit. i. ignominiosè tractauit.
 37. Nomen tuum, id est, te.
 38. In gladio, id est, caesi. Permaneant, f. superstities.
 41. Exiit. f. à te missus.
 42. Super sancta. i. contra templum. Iudica, &c. i. puni secundum quod meretur malitia. Adar. f. Februarij.
 45. Cum significationibus. Græc. signorum, id est, quibus dari solebat signum bellicum, seu classicum.
 46. Ventilabant eos cornibus, id est, vehementer euerdebant, metaphora à tauris. Iterum, id est, subinde. q. d. sæpe cædendo, tandem omnes interemerunt.
 47. Contra. i. è regione. f. propè.
 50. Soluit. i. quieuit. f. pacata fuit.

CAP. VIII.

1. **A**quiescunt ad. i. facile concedunt.
 2. Virtutes bonas. i. egregia facta. In Galatia. i. contra Gallos.
 3. Locum, scilicet, Hispaniæ, vel q. d. omnia loca quæ possidebant, consilio sibi, & patientia parauerunt.
 4. Superuenerant eis, id est, eos bello lacefferant. Cateri. f. à cæde superstities.
 5. Caterorum, id est, Macedonum, seu Græcorum.

7. Constitutum. f. quod sequitur.
 8. Indorum, &c. Ad veritatem historiæ sufficit Iudam ita audisse: etsi aliter fortè res haberet. Eorum. f. fuisse ablatas regiones has.
 9. Hellada, id est, Græciam. Tollere, id est, expugnare, seu interficere.
 12. Requiem. q. d. qui eis fidebant, vel acquiescebant.
 15. Curiam. i. senatum. Multitudine. i. populo. f. rectè gubernando.
 16. Vni. f. consuli. At duo erant, sed sic audierat Iudas: vt & quod sequitur de inuidia, &c. quod tamen falsum. Zelus. i. æmulatio.
 23. Bene sit, &c. sententiam refert phrasi Hebraica.
 25. Dictauerit. i. feret, seu postulabit. Corde pleno. i. promptissimè.
 26. Præliantibus. f. Iudæis. Dabunt. f. Romani. q. d. suis impensis Iudæi bellum iuuabunt. Ab eis. f. Romanis.
 28. Dabitur, scilicet, à Iudæis. Eorum, scilicet, Iudæorum.
 30. Ex proposito. i. pro arbitratu.

CAP. IX.

1. **C**um illis. i. illis commissum.
 2. Animas hominum, pro, homines, vel animas, pro vitas.
 7. Dissolutus, id est, consternatus animo. Not. hic post fœdus initum cum Romanis res eis infelicitè successisse. Itémque postea Ionathæ, & Simoni. vide infra, cap. 12. & 14. vt videatur factum non placuisse Deo, cui fuerat magis fidendum.
 8. Si poterimus, pro, si fortè possimus.
 10. Absit. Mihi certè probatur illorum consilium. Tempus. f. moriendi. In virtute. i. fortiter. Crimen. Græc. *ajta*, id est, accusationem, seu reprehensionem. q. d. nequid minuamus gloriam nostram, eoque reprehendamus. Equidem non video quid gloriæ deperibat, si sibi, tum sociisque consuluisse, seque seruasse ad tempora meliora. Scio D. Ambrosium laudare factum hoc, sed ego rudior sum, quàm vt capiam, laudarem si suorum fuisset consilium secutus.
 13. Commota. i. concussa: hyperbole.
 22. Verba, id est, gesta.
 23. Exorti sunt, id est, prodierunt.
 31. Surrexit, id est, se exhibuit.
 36. Madaba. vrbs est in tribu Ruben.
 37. Verba, id est, gesta.
 38. Sanguinis, id est, cadis. Tegumento, id est, latebra.
 39. Processit, pro, procedebat.
 42. Vindicauerunt, pro fecerunt.
 43. In virtute, id est, cum exercitu.
 45. Ex aduerso. Græc. è fronte, & à tergo.
 46. In cœlum, id est, ad Deum.

47. Diuertit. f. Bacchides.
 48. Et transfatarunt. Græc. non transferunt, scilicet hostes.
 50. Reuersi sunt. Græc. reuersus est. f. Bacchides cum suis.
 51. Ut inimicitias, &c. id est, ut bello infestarent Israhel.
 54. Interioris. Græc. atrij interioris, scilicet, sacerdotum. Prophetarum, scilicet, Aggæi & Zachariæ, quorum exhortatione ædificatum templum.
 56. Mandare, id est disponere, ut solet à morientibus.
 57. Siluit, id est, quicuit à bellis.
 58. Silentio. i. quiere.
 61. Apprehendit. Græc. apprehenderunt. f. hostes: quidam tamen ad Ionatham referunt. Militiæ. Græc. malitiæ. q. d. qui dederant Bacchidi illud consilium.
 63. De Iudæa, pro in Iudæa, scilicet, sociis, vel militibus.
 65. Numero. f. militum.
 66. Virtutibus, id est, viribus, seu fortiter gestis.
 68. Quoniam, pro, itaque: vel coniunge cum sequenti versu.
 70. Ei. f. Ionathæ. Græc. eis. f. inuicem. Captiuitatem. i. captiuos.
 63. Gladius. i. bellum. Iudicare. i. gubernare, seu ius dicere.

CAP. X.

1. **Q**ui, scilicet, Antiochus: sic enim ait Iosephus, scilicet, fuisse Antiochi Epiphanis filium. Græc. tamen videtur ad Alexandrum referri, & fortè is idem habuit cum patre cognomen.
 3. Ut magnificaret, pro, magnificans. q. d. quibus illum magnificare præ se ferebat. Dixit, id est cogitauit.
 11. Ad munitionem, id est, ut ciuitati essent munimento.
 15. Virtutes, id est, facta fortia.
 20. ut quæ nostra, &c. id est, ut faueas rebus nostris.
 21. Stulam sanctam, id est vestem sacerdotalem. f. Pontificiam.
 24. Dona. f. promittam, vel dabo.
 28. Præstationes, id est, quæ solebatis nobis præstare.
 29. Pretia, id est, pensiones. Indulgeo, id est, condono. Remitto. f. ne posthac eas dare debeatis. vide cap. 11. Tertias, id est tertiam partem, scilicet, frugum, quæ in seminatis agris proueniebant.
 30. Ligni, id est arborum. Ciuitatibus. Græc. regionibus, seu præfecturis: sic infra. Illi. f. eius ditioni.

31. Sit sancta. i. gaudeat immunitate, quæ decet sanctum locum.
 33. Animam. i. personam, ut vulgò dicitur. Ut, pro vtque.
 34. Decreti, id est statuti, seu statuti.
 35. Et nemo, &c. explicat præcedentem immunitatem. Causa. i. re, seu negotio: omni verò, pro vlla, positum, more Hebr.
 36. Copiæ. Græc. munera. f. stipendia. Ordinabuntur. i. constituentur. Magni. Græc. magnis.
 37. Aguntur ex fide. i. fidem postulant.
 39. Quas dedi, pro, præterea dedi. Sanctis, id est, templo.
 40. Quæ me contingunt, id est, ad me pertinent. Græc. à locis attinentibus. i. qui soluere debent.
 41. Reddiderant. i. soluerant. f. Regi. indicat se remittere sibi à Iudæis debita superiorum annorum. Ex hoc. i. ex nunc. Domus. i. templi.
 42. Accipiebant. f. tributorum Regis exactores. Sanctorum. i. sanctuarij, seu templi.
 43. Omnibus finibus. pro, omnes fines. Dimittantur. f. liberi.
 44. Ratione. f. ex aerario.
 47. In Alexandrum. Græc. in Alexandro. i. amicos esse Alexandri. Princeps. q. d. primus egerat cum ipsis bona fide.
 54. Dignitatem. Græc. dignitate.
 57. Spondeam tibi, scilicet, filiam. Græc. sim tibi focer.
 58. Reges. f. solent.
 63. Prædicare. f. per præconem denunciare.
 70. In opprobrium. q. d. contemnor.
 71. Virtutibus. i. viribus, vel exercitiis. Bellorum. Græc. urbium.
 75. Excluserunt. Græc. excluderunt. f. Ioppenfes.
 80. Eius. f. Ionathæ.
 81. Eorum. f. hostium.
 83. Beth Dagon. i. ædem Dagonis. f. idoli Azotiorum. Idoli. Græc. εἰδωλόθυον. i. templum Idoli.
 86. In. pro, cum.

CAP. XI.

4. **C**ætera. Græc. suburbia. Tumulos, id est, acervos cadauerum, vel lapidum super sepultos.
 11. Eius. f. Alexandri.
 18. Perierunt. i. occisi sunt. Intra castra. Græc. in ipsis munitionibus.
 19. Septuagesimo. Græc. sexagesimo.
 23. Obsidere. sarcem.
 24. Xenia. i. munera.
 28. Toparchias. i. præfecturas. vide sup. cap. 10. & inf. Id est. Græc. &.
 31. Parenti. Græc. cognato.
 32. Parenti. i. velut patri.
 33. Benignitatem. Græc. beneuolentiam.
 34. Ciuitates. Græc. præfecturas. Lydam. Græc. Aphærema & Lydam. Pro his. i. in compensationem eorum.

36. Ex hoc, scilicet, tempore.
 38. Siluit, i. quieuit, s. a. bellis. Et inimici, pro, ideo inimici, vel, quia inimici.
 46. Aulam, scilicet, regiam.
 49. Infirmari, i. conseruari.
 60. Flumen, s. Iordanem, vel Euphratem.
 63. Præuicari sunt, Græc. adessent. Eum, s. Ionatham. Negotio regni, Græc. regione.
 64. Prouinciam, s. Iudææ.
 67. Vigilauerunt, &c. i. summo mane se contulerunt in campum.
 70. Princeps, Græc. principes.
 72. Pugnaverunt, Græc. fugerunt.
 73. Fugiebant, pro, fugerant. Illius, scilicet, Ionathæ. Sua, id est, ipsorum.

CAP. XII.

1. **T**empus, id est, opportunitas.
 4. Dederunt, s. Romani. Per loca, i. per quos transibant.
 7. Dario, Alij, Ario legunt.
 10. Efficiamur, id est, habeamur.
 11. Quibus oportet, id est, opportunis. Observationibus, Græc. obsecrationibus. Fas est, pro, par est, seu oportet.
 15. Humiliati, i. afflicti, seu depressi.
 19. Rescriptum, i. exemplum, s. de quo supra. Onias, pro, Oniæ.
 20. Onias, Græc. Oniaris: sed legendum, Arius. Ionathæ, Græc. Oniæ.
 21. Scriptura, scilicet, rerum nostrarum, q. d. annalibus.
 24. Supra, id est, maiori.
 25. Eius, scilicet, Ionathæ.
 26. Illis, s. Iudæis, Græc. irruere in ipsos.
 28. In bello, pro, ad bellum. Timuerunt, & formidauerunt, pro, timuerunt valde. Focos, id est, ignes.
 29. Cognouerunt, fillos fugisse.
 30. Transferunt, pro, transierunt.
 32. Iunxit, id est, castra mouit.
 36. Ipsa, scilicet, arx. Singulariter, i. seorsim, seu semota prorsus, vulgò, per se. Emant, s. qui in arce, quasi dicat, commercio prohibeantur & comæatu.
 37. Et cecidia, pro, nam ceciderat. Ab ortu Solis, id est, ad Orientem.
 38. Sephela, i. planitie, seu valle.
 42. Multo vt, pro, maiori quàm vt.
 50. Perit, ita audierant, sed falsum.
 51. Pro anima, &c. i. sibi vitæ periculum imminere, vel illos paratos esse vitam defendere.
 54. De hominibus, i. ex hominum mentibus.

CAP. XIII.

5. **A** Nimæ, id est, vitæ.
 6. Sancta, i. templum. Inimicitia

- causa, id est, hostiliter, s. tanquam hostes.
 11. In arce, Græc. in ea, scilicet, Ioppe. Ipse, s. Ionathas.
 13. Contra faciem, i. in prospectu.
 16. Fugiet, id est, deficiat.
 20. Ibant, s. hostes, Græc. ibat, s. Tryphon.
 22. Illa nocte, &c. Græc. & illa nocte fuit valde multa nix, & non venit propter niuem, sed abijt in Galaaditim.
 24. Conuertit, id est, reuertit.
 27. Visu, i. aspectu, s. qui longè videri posset.
 28. Statuit, Græc. statuit super ea. Septem, i. multas.
 29. Quæ, s. a. edificia, nempe tota illa moles.
 30. Diem, scilicet, extans.
 34. Regioni, s. Iudææ.
 37. Bahen, id est, torquem, vel baltheum, vel imaragnum.
 42. Anno primo, q. d. incœpit numerare annos à principatu Simonis.
 44. Et qui, &c. Græc. & qui erant intra machinam, eruperunt in ciuitatem.
 48. Immunditia, s. idololatriæ. Sibi, Græc. sibi in ea.
 50. Contaminationibus, s. gentilicis.
 51. Inimicus, scilicet, arx illa erat velut hostis infensissimus.
 54. Virtutum, i. exercitus. Gazaris, i. Gaza.

CAP. XIII.

4. **Q**uasiuit bona, q. d. diligens fuit in promouendo statu bono.
 5. Et cum omni, &c. q. d. accessitque ejus gloriæ, quòd Ioppe portu vsus est ad nauigandum ad insulas.
 6. Obtinuit, id est, pacificè possedit, vel gubernauit.
 7. Captiuitatem, vel Iudæos è captiuitate liberatos intelligit, vel hostes captiuos factos.
 8. Ligna, id est, arbores.
 9. Bonis, i. vtilitate, seu commodis. Gloriam, id est, splendide. Belli, i. belli partas.
 10. Vasa, id est, receptacula, quasi dicat, vt afferuarent instrumeta bellica. Quoadusque, pro, adeò quòd.
 14. Humiles, i. afflicti. Legem exquisiuit, i. legi studuit, seu curauit, vt obseruaretur.
 15. Sancta glorificauit, i. templum decorauit.
 26. Titulis, i. columnis.
 27. Elul, i. Augusti, vel Septembris. Afaramel, quidam legunt Ierusalem.
 28. Nota facta sunt, i. acciderunt.
 31. Sanctorum, Græc. eorum.
 32. Virtutis, id est, fortis.
 34. Correpionem, lege, correctionem, i. directionem, Græc. è magistro.
 35. Actum, Græc. fidem.
 36. Castitati, i. loci sanctitati.

39. Secundum hæc. pro, ad hæc. i. præterea. Græc. per omnia. vt iungatur superioribus. q. d. cum summa potestate.

41. Donec. Not. æternum cum donec. Surgat, &c. q. d. eo vsque dum Christus veniret, voluerunt illum eiusque familiam populum regere, etsi essent de tribu Leui, principatus enim ad Iudam spectabat, cuius partem administrabat Sanhedrim. f. Iudicum cætus.

48. Dixerunt, id est, constituerunt.

49. Peribolo, id est, ambitu, seu porticu. Hæbeat, scilicet, vnde possit sumere.

CAP. XV.

1. Insulis, id est, vna ex insulis.

2. Hunc. pro, in hunc.

5. Oblationes. Græc. ablationes. i. exemptiones, seu immunitates. Dona. i. pensiones.

7. Sanctam, &c. Græc. & sancta esse libera.

8. Futura sunt, id est, debebuntur.

12. Arabæ. Græc. Arathi.

34. Tempus, id est, opportunitatem.

39. Obstruere. Græc. munire.

40. Irritare. i. prouocare, seu vexare. Conculcare. Græc. intrare, seu inuadere.

41. Vitam. Græc. vias, seu itinera.

CAP. XVI.

4. **E** Legit. f. Simon, vel potius Ioannes. 9. Edificauit, scilicet, ipse Ioannes. i. instaurauit, vel potius Cendebeus, vt sup. dictum. cap. 15.

14. Vndecimo, scilicet, Ianuario.

23. Bonarum virtutum. i. egregie factorum.

24. Verborum dierum. i. Annalium.

MACHABÆORVM LIB. II.

CAP. V. I.

1. **V** D A E A. Græc. Iudææ. Bonam, id est, felicem.

2. Testamenti. i. pacti. Seruorum, &c. pro suos, &c.

3. Volenti, id est, prompto.

4. Pacem, id est, prosperitatem.

5. Malo, id est, calamitoso.

7. Demetrio. vide sup. lib. 1. cap. 11. Recessit. i. defecit. f. per apostasiam.

8. Succenderunt, scilicet, hostes.

9. Scenopegiæ, scilicet, ob purificatum templum à Iuda eo mense. Apparet eos id festum Enceniorum celebrare solitos ritu Scenopegiæ, de quo vide infr. cap. 10. vel legendum Scenopegiæ: & vide infr. ver. 18. Casleu. i. Nouembris. vide Zach. 7.

10. Anno, &c. id est finis superioris epistolæ. Populus, &c. Hic incipit altera epistola. Iudas, scilicet, Machabæus. Christorum, id est, victorum. Salutem & sanitatem. Græc. gaudere, & saluere.

11. Regem, scilicet, Antiochum Epiphanem.

12. Ebullire. f. prodire in magna copia, vt de ramis dictum Exod. 8. & de muribus. 1. Reg. 5.

13. Naneæ, id est, Dianæ. vox Persica. Cecidit. quidam percussum interpretantur: alij Antiochum Magnum intelligunt non Epiphanem, ne hæc contraria sint iis. quæ dicta lib. 1. cap. 6. Ego epistolam istam non puto habere auctoritatem Scripturæ magis quam alias quæ in his libris inferuntur, vt Romanorum, Spartanorum, aut Iudæorum solum enim Scriptura refert ita tales scripsisse. vide Iud. 11. simile quiddam.

14. Cum ea, scilicet, velut sponsa, vel dea.

16. Templi. Græc. laquearis. Aditu, id est, porta, seu fenestra.

18. Diem. Græc. velut diem.

19. Nam cum, &c. Nec puto hæc habere auctoritatem Scripturæ: tantum enim refert, quid isti scripserint. Persidem, id est, Babyloniam. sic 1. Mach. 6. Contutati sunt. i. tuto seruauerunt.

20. Narrauerunt, scilicet, aliqui.

25. Bonus Rex. Græc. Rex & bonus, seu benignus. Præstans. Græc. *prospers*, id est, munificus, seu liberalis.

26. Partem. i. hæreditatem. f. populum Israël.

27. Abominatos. i. execratos. f. gentibus.

28. In superbia. i. superbe.

29. Dixit. i. instituit.

33. Translati. i. ducti in captiuitatem.

34. Vt probaret. pro, approbans.

CAP. I. I.

1. **I** Nuenitur autem, &c. & hæc ad epistolam pertinent, nec maiorem habent auctoritatem. Ieremiæ. Græc. Ieremias Propheta, iungiturque cum sequentibus. q. d. legitur in quadam scriptura Ieremiam iussisse, &c. Transmigrabantur. i. migrabant, seu captiui abducebantur. f. in Babyloniam. Significatum, scilicet, sup. Mandauit. f. quod sequitur.

4. Comitari, id est, portari ab aliquibus se sequentibus. Dei hæreditatem. i. terram promissionis. vide Deut. 34.

8. Hæc. i. Italia. Græc. manifestabat autem. f. liber ille quæ sequuntur.

9. Tractabat. f. Salomon.

10. Sicut, &c. f. referebat ille liber.

11. Eo quod, &c. q. d. Itemque erat in libro illud Moſis Leuit. 10. Cur non comestum eſſet, quod pro peccato oblatum fuerat, ſed igni conſumptum totum. vide locum: hic enim valde conciſe, & obſcurè reſertur.

13. Nchemia, ſcilicet, tempore ſcriptis. Hæc, ſcilicet, quæ retulimus. Donariis, ſcilicet, templo offerendis.

14. Didicerat. Græc. acciderunt.

17. Sanctificationem. i. templum.

18. Congregabit, ſcilicet, etiam alios, qui diſperſi ſunt.

22. Illuminationibus. i. Dei fauoribus.

23. Recuperarent. Græc. repararent. Vt leges. Græc. & vt leges. Abolendæ. ſ. niſi reſtitutæ eſſent. Complut. abolitæ.

25. Aggredi, ſcilicet, legendo.

32. Executiones. Græc. exquiſitiones, ſeu exquiſita, ſcilicet, curioſa, ſeu nimis exquiſitâ narrationem. Succingi, id eſt, aſtringi, ſeu arctari. Haſtenus epiſtola, in qua & illud. Not. ipſos, quod ad veritatem attinet hiftoriæ, velle penes auctorem quem abbreviant, fidem eſſe; vt mirum non ſit, ſi fortè aliqua deprehendantur dubia: auctor enim ſacer ſolum reſert, quia Iafon Cyrenæus ſcripſerit.

C A P. I I I.

1. **I**N omni, id eſt, cum ſumma.

2. Illuſtrarent, id eſt, ornarent, ſeu decorarent.

3. Seleucus. Hinc apparet narrari hîc res priores iis quæ libro ſuperiore ſcriptæ ſunt.

7. Transportaret. i. ad ſe afferret.

11. In his, id eſt, ex his.

12. Vniuerſum, &c. Hyperbole.

13. Omni genere. i. omni modo, ſeu omnino.

15. Altare, ſcilicet, holocauſti.

19. Ad Oniam. Græc. ad ianuas. ſ. domorum ſuarum, ſeu templi.

24. Spiritus, &c. Græc. ſpirituum, & omnis poteſtatis Dominus (ſeu Princeps) magnum & euidenter fecit miraculum. Oſtenſionis. pro, potentia. Ruentes, id eſt, conſternati. fortè legendum, tuentes. pro, intuentes Dei virtutem. Græc. ſtupentes. Diſſolutionem, ſcilicet, animi, vel membrorum.

25. Calces, id eſt, vngulas.

26. Optimi. Græc. pulcherrimi.

27. Eiecerunt, id eſt, extraxerunt.

30. Magnificabat. i. glorificabat.

32. Malitiam. i. dolum, ſeu maleficium. Ex pro, à. Conſummata. i. factam. Salutare. non eſt Græc.

36. Magna. Græc. magni.

C A P. I I I I.

1. **I**Nſtigafſet, id eſt, induxiſſet.

2. Æmulatorem, id eſt, incenſum zelo.

Græc. ἐχθρὸν.

4. Inſanire. iunge cum, ad augendam.

7. Antiochus. ſ. Seleuci frater.

8. Reditibus, &c. fortè id volebat quotannis reddere.

9. Ephebiam. i. Epheborum palæſtram, ſeu potius lupanar. Antiochenos. ſ. ciues.

11. Per Ioannem. incertum, an per hunc illa inſtituta, ſeu impetrata à Regibus, an verò eius opera deſtructa. Qui, ſcilicet, Eupolemus. vide lib. i. cap. 8.

13. Profeſtus, id eſt, progreſſus. Sacerdotis. Græc. ſummi Sacerdotis. ſub. re vera.

14. Præbitionis, id eſt, exhibitionis. ſ. ſpectaculi. Exercitiis, id eſt, certaminibus.

15. Nihil, id eſt, pro nihilo.

16. Contentio. Græc. calamitas. Et eorum. pro, nam eorum. Habuerant. Græc. habuerunt, ſcilicet, poſtea.

19. Didrachmas. Græc. drachmas. Sacrificiis, ſcilicet, Herculis. Oporteret. i. neceſſe eſſet, ſeu deceret.

20. Præſentes, ſcilicet, legatos, qui id rogauerant.

21. Primates. pro, primatum, id eſt, principatum. ſ. contentio erat cum Antiocho. Alienum, ſcilicet, ob abſentiam. Inde, ſcilicet, ubi erat. fortè ex Antiochia.

24. Faciem, &c. i. regiam poteſtatem. q. d. ei fuiſſet adulatus. Supponens, &c. Græc. ſuperans Iafonem talentis, &c.

29. Et Menelaus, &c. Græc. & quidem Menelaus reliquit ſummi ſacerdotij ſucceſſorem Lyſimachum fratrem ſuum, ſoſtratus autem Crateren Præfectum Cyprii.

40. Iniquis. iunge cum, manibus. Tyranno. Græc. Aurano.

C A P. V.

1. **M**onſtra. i. oſtenta, ſeu prodigia.

8. Exitium. ſ. niſi euafiſſet.

11. Efferatis animis. Græc. Efferatus animo.

15. Iſta ſufficiunt. Græc. iſtis contentus.

17. Deſpectio, id eſt, ille contemptus.

19. Elegit. ſub. arque adeo propter gentis peccata permittit locum tractari indignis modis. id quod ſtatim additur.

23. Garizim, ſcilicet, monte Samariæ.

24. Appoſitus, id eſt, hoſtili animo.

26. Spectaculum. ſ. exercitus. viſendi cauſa.

27. Decimus. ſ. Pontifex à tempore Alexandri Magni legitimus. Quidam tamen dicunt decimum nomen eſſe officij, ſeu magiſtratus, vt decurio, & decanus. Fuera. pro, fuit.

C A P. V I.

1. **A**ntiochenum. Græc. Athenienſem.

2. Prout erant, &c. quaſi dicat, prout

Incolæ Garizim iam volebant.

6. Simpliciter. pro. denique. seu omnino.

7. Circuire. Græc. pompam ducere.

8. Ptolomais. pro. Ptolomæo. scilicet. de quo supra.

11. Philippo. scilicet. de quo supr. Obseruant scilicet. abbati.

12. Abhorrescant. Græc. contrahantur. scilicet. animo. seu animum despondeant.

14. Ut eas. &c. Græc. ut eas. cum peccata ad plenitudinem venerint. puniat. sic de nobis statuit. ne cum ad finem peccata nostra peruenerint. nos puniat.

20. Intuens. &c. i. considerans quomodo accedere ad talia oporteret pariter sustinenda. Græc. aliquanto aliter.

23. Constituta. sub. actæ. Infernum. id est. sepulcrum.

27. Senectute dignus. i. qualem par est senem esse.

30. Secundum animam. id est. animo. seu voluntate.

CAP. VII.

1. Aureis. scilicet. neruis.

6. Consolabitur. id est. recreabitur. scilicet. sumpta de hostibus vindicta. vide Deut. 32. ubi legimus miserebitur. 70. enim consolabitur. vel fortè in seruis. pro. seruos.

11. E celo. id est. à Deo.

14. Ad mortem. id est. morti proximus. Potius est. id est. præstat.

15. Eum. scilicet. Regem.

17. Patienter sustine. id est. expecta. Semen. id est. filios.

18. Frustra. id est. sine causa. Facta. scilicet. à Deo. q. d. mirabiliter nos punit. vel à nobis. q. d. mirè Deum offendimus.

20. Bonorum. Græc. bona. id est. felici.

21. Famine. q. d. alioqui infirmæ.

23. Enim. pro. tamen. Inuenit. q. d. qui sua sapientia excogitauit quo quidque modo generandum esset.

24. Despecta. id est. considerata. vel pro. suspecta. q. d. suspicans. seu timens sibi probro id futurum. quod sic contemneretur. & vinceretur. hunc enim sensum Græca videntur facere.

25. Fieret. scilicet. conciliatrix.

28. Peto. Græc. peto à te.

29. Particeps. non est Græc. & quidem videtur abundare. Illa. scilicet. postrema diei iudicii. Græc. tamen tantum est. in misericordia. q. d. per Dei misericordiam.

30. Sustinetis. id est. expectatis.

33. Incepcionem. id est. castigationem.

36. Sustainato. id est. tolerato. Testamento. id est. pacto. q. d. consequenter promissa legem seruantibus. vel iam sunt ex parte consecuti. scilicet. æternam vitam. Effecti sunt. i. continetur.

40. Mundus. Græc. purè. seu sanctè.

41. Consumpta. Græc. mortua. scilicet. interempta ut filij.

CAP. VIII.

2. Contaminabatur. id est. profanabatur.

3. Complananda. id est. solo æquanda.

9. Patrocli. scilicet. filium. Primoribus amicis. pro. primariis amicis. scilicet. vnum.

13. Iustitiæ. Græc. vindictam. scilicet. à Deo faciendam.

15. Testamentum. id est. pactum.

16. Reconciliarentur. Græc. terrentur.

20. Sex. Græc. octo.

23. Ad hoc. &c. adhuc etiam & Eleazarum (scilicet. præfecit) tum lecto illis. &c.

24. Nouem. lib. i. cap. 4. dictum tria. sed illud intelligendum de primo congressu: id de tota pugna.

25. Hora. id est. tempore.

29. In finem. id est. perfectè. seu in perpetuum. vel tandem.

33. Epinicia. id est. celebritates pro victoria.

CAP. IX.

12. Paria Deo sentire. id est. se Deo exæquare.

20. Gratiar. scilicet. Deo.

25. Insidiantes. Græc. attendentes. q. d. occasione intentos.

27. Et communem. Græc. obsequentem. scilicet. benignum. seu beneuolum.

28. Montibus. scilicet. Babyloniar. vide lib. i. cap. 16. quamquam ut sup. dixi. quæ hoc secundo libro dicuntur. non videntur omnia admodum certa. illud certum (ut dixi) ab auctore sacro esse fideliter relata quæ legerat.

CAP. X.

3. Biennium. scilicet. à destructione. Nor. verò. id est. narratur post mortem Antiochi. prius tamen contigisse. Vide lib. i. cap. 4.

5. Casleu. scilicet. Nouembris.

7. Thyrsos. i. virgulta. vel hastas frondibus ornatas. Ei. scilicet. canetes. Prosperauit mundare. id est. dedit prosperitatem mundandi.

13. Philometore. i. Rege Aegypti. Ab eo. scilicet. Philometore. Veneno. scilicet. vltro accepto.

15. Iudæi. Græc. Idumæi. Fugatos. scilicet. ab Iudæis ob crimina. seu transfugas.

17. Viginti quinque. Græc. viginti.

26. Crepidinem. id est. basim. seu inferiorem extremitatem. Dicit. id est. pollicetur. scilicet. inimicus ero inimicis tuis. &c. Exod. 23.

37. Loco. Græc. lacu.

CAP. XI.

1. **P**ropinquus, id est, cognatus.
8. Angusto. Græc. munito, seu forti.
16. Siquidem, pro, quidem.
18. Consensu. Græc. concessit.
21. Dioscori. id est, Iunij.
26. Dexteram dederis. i. cum eis pacem feceris, seu concordiam.
30. Xanthici id est, Aprilis.

CAP. XII.

2. **S**uperbus. Græc. super his, id est, præterea.
5. In silentio, id est, tranquille.
5. Præcepit, scilicet, arma capere, vel se sequi.
22. Ab alio. Græc. alio. Debilitarentur, pro, occiderentur, seu, vulnerarentur.
24. De ipsi, id est, frustrari spe liberationis, seu periclitari.
25. Constitutum, id est, promissionem, seu pactum.
29. Scytharum, scilicet, Scythopolim.
31. Septimanarum, scilicet, pentecostes.
33. Exiuit, scilicet, Iudas.
36. Elsdri. viri nomen, & ut apparet, Iudæi.
40. Idolorum, id est, idolis oblati, seu consecratis.
42. Oblivioni traderetur, id est, à Deo remitteretur. Græc. omnino deleteretur.
43. Duodecim. Græc. duo. Sacrificium, scilicet, hostias illis pecuniis emptas. Not. hic prodesse sacrificium pro defunctis etiam apud Iudæos fuisse receptum. Item, credendum piè qui in bello iusto moriuntur, præsertim pro religione susceptum, suorum peccatorum omnium penitere. certè Iudas ita de illis credidit.
44. Superfluum, &c. Not. adeo esse coniunctos articulos de animarum immortalitate, & corporum resurrectione, ut alterutro posito, vel sublato, alterum ponatur, vel auferatur. itaque Sadducæi utrumque negabāt, Pharisei affirmabant. vide Act. 23. & quidem Math. 22. Christus ex animæ immortalitate probat resurrectionem. & Paul. 1. Cor. 15. Mortales esse animas, si non sit resurrectio: & meritò, nam si anima extat, cum sit naturaliter forma corporis, necesse est eam iterum uniri.
45. Cum pietate, scilicet, pro religione occumbentes.
46. Sancta, &c. Græc. sancta & pia cogitatio. itaque pro mortuis propitiationem (seu expiationem) fecit, ut à peccato soluerentur.

CAP. XIII.

4. **V**T est eis consuetudo, id est, visitato apud eos supplicio.
5. Loco, scilicet, ubi fuit interfectus.
7. Terræ dari, id est, sepeliri.

11. Sanctorum. Græc. & sancto.
14. Dans potestatem Deo, id est, committens rem Deo, qui omnia potest.
15. Signo, scilicet, tessera, quæ solet dari militibus. Dei victoriæ, scilicet, verba hæc, Dei victoria, erant pro tessera. Quatuordecim. Græc. duo.
19. Minorabatur, id est, inferior euadebat, seu, superabatur.
21. Mysteria, id est, arcana, scilicet, secreta consilia. Requisitus, id est, inquisitus. Conclusus, scilicet, carcere.
25. Ne forte, pro, si forte sic, q. d. volentes foras iritare. Quidam putant indignatos ob secedera à Rege violata.

CAP. XIII.

1. **S**eleuci, scilicet, filium. vide lib. 1. cap. 7.
3. Commisionis, scilicet, cum gentilibus. forte, incommisionis, legendum. Græc. segregationis (seu discessionis) à conuersatione, scilicet, Gentilium. q. d. cum reliqui Iudæi detestarentur conuersationem gentium, & mores, tum ille his inquinatus est.
4. Thalos, id est, ramos, scilicet, aureos.
13. Dispergeret, pro, perderet, seu dissiparet.
14. Congregatim. Græc. & Complut. gregatim.
15. Portionem. Græc. partem, id est, hæreditatem, scilicet, Iudæos.
18. Sanguine, &c. q. d. illorum virtutis periculum facere cum vitæ discrimine.
25. Communiter, id est, familiariter. Quidam, comiter, malunt.
35. In nobis, id est, inter, seu apud nos.
37. Ab Ierosolymis, id est, Ierosolymitanis. Affectu, id est, benevolentia. s. in ciues.
38. Continentia. Græc. *ἀπαρξίας*, quod supra vertit commisionem. vide vers. 3.
- Pro. Græc. cum.
41. Comprenderetur, id est, comprehendendus esset.
42. Eligens, &c. at errabat iudicio. nec enim nobilitas est, sed vilitas se occidere. Nobiliter, id est, fortiter. Græc. generosè.
43. Præcipitavit, & hic errauit, nisi quis factum excuset instinctu Dei, quo forte mouebatur. de quo vide August. 1. ciu. cap. 21. At lib. 2. cont. epist. Gaudent. cap. 23. & epist. 61. aperte condemnat hoc Razia factum.
44. Venit, id est, cecidit. Per mediam ceruicem. Græc. per mediam, (scilicet, turbæ) in latus, seu ventrem, scilicet, cadens.
46. Complexus, &c. & id qui potest excuset. crediderim tamen Deum hominis errori ignouisse, quia misericors est, & ille ignorans fecerat, putans se in eo bene, & fortiter agere.

CAP. XV.

2. **P**er necessitatem, id est, coacti.
 8. Nationum, id est, Gentilium.
 10. Fallaciam, id est, perfidiam.
 11. Munitione, sub, solum.
 12. Verecundum. Græc. verendum. visu, id est, aspectu, seu vultu. Protendentem, scilicet, in cælum.
 13. Habitudinem. Græc. excellentiam.
 16. Deiicies, sub, inquit Deus.
 17. Exhortati: verti poterat consolati. Valde: iungendum cum, bonis. De quibus extolli: pro, quibus incitari. Ut virtus, &c. q. d. ut totum negotium decerneretur, non verbis, sed viribus.
 21. Prodigia, id est, miracula insignia.
 23. In, pro, cum.
 25. Admouebant, scilicet se, seu procedebant.
 29. Perturbatione, id est, tumultu, scilicet,

lætantium.

32. Gloriatum est, pro, gloriatus, scilicet, Nicænor. q. d. superbe locutus.

33. Contra, id est, e regione.

37. Mensis. Græc. duodecimi mensis, scilicet, Februarij. Adar quæ, pro, qui Adar. Dici, scilicet festi: de quo vide Esther 9.

39. Minus dignè, scilicet, quantum ad elocutionem. Sic & Paulus se sermone imperitum.

Concedendum, id est, condonandum, seu ignoscendum.

40. Contrarium, id est, non sic iucundum. Alternis. Græc. aquæ mistum. Nota. quod Græci hunc sensum faciunt, ut vinum per se bibere, & rursum aquam, inimicum est, seu odiosum: delectat verò si vtrumque misceas: sic præparatus, id est, temperatus, seu concinnus sermo lectorem delectat. Gratus, id est, perinde suavis. Consummatus, id est, finitus, scilicet, sermo, seu liber. q. d. hic finis esto.

ORDO LIBRORVM NOVI TESTAMENTI.

Euangelium secundum Matthæum.

Euangelium secundum Marcum.

Euangelium secundum Lucam.

Euangelium secundum Ioannem.

Acta Apostolorum.

Pauli epistola ad Romanos.

Ad Corinthios I. & II.

Ad Galatas.

Ad Ephesios.

Ad Philippenses.

Ad Colossenses.

Ad Thessalonicenses I. & II.

Ad Timotheum I. & II.

Ad Titum.

Ad Philemonem.

Ad Hebraeos.

Iacobi Epistola.

Petri Epistola I. & II.

Ioannis Epistola I. II. & III.

Iudæ Epistola.

Apocalypsis.

NOTATIONES IN NOVVM TESTAMENTVM.

MATTHÆVS.

EVANGELIVM, id est, bona iucundâque annuntiatio. *f.* de hominum salute per Christum. Secundum Mattheum. *f.* Christi Apostolum, qui id Hebraicè scripsit. Qui deinde Græcè verterit, aut ex Græco in Latinum, quo utimur, incertum: emendatum quidem cõstat à D. Hiero.

CAPVT I.

1. **L**iber, id est, scriptura, seu descriptio. Quidam id titulum putant, sumptum morè scripturæ, ab eo quod primò narratur alij proceum, de eo quod primùm dicendum sit.

Generationis. *i.* generis, seu genealogiæ. *f.* describitur catalogus eorum à quibus Christus originem duxit. Idque vt appareat esse ex semine David, vt Iudæis, quibus scribebat, fuerat à Deo promissum: quod non obscure indicat, dicens, Filij David, filij Abraham: & huic, & David factæ promissiones de Christo ab eis nascituro.

2. Et fratres. Ab his, & Iuda, Iudæi omnes originem ducunt.

3. De Thamar. Huius partu significatum mysterium Iudæorum & Gentium.

5. Booz: putant quidam hunc fuisse Abesan Iudicem. vide Iud. 12. Iesse. qui & Isai.

6. Regem. *f.* primum de tribu Iuda. Uriæ, scilicet, vxor.

8. Oziam. Hic omitti tres reges. *f.* Ochozias filius Ioram, Ioas, & Amazias pater Ozia: causam quare in scholiis nostris in Euangelia prolixioribus.

11. Iechoniam: qui & Ioakim, seu Ioacim, & Eliacim. In transmigratione, &c. *i.* circa tempora captiuitatis Babylonice.

12. Iechonias: qui & Ioachin, filius Ioacim.

Genuit Salathiel. *f.* in Babylone.

15. Matthan. Not. ex eadem vxore genuisse Matthan quidem Iacob, Matthat verò Heli, deinde Iacob ex vxore Heli sine filiis defuncti Ioseph, natura quidem suum, at secundum legem Heli filium, ideoque eius filius vocatur Luc. 3.

16. Mariæ. Not. Mariam, cum fratres non haberet, debuisse secundum legem, Num. vlt. nubere viro eiusdem familia: cum ergo, vt hinc apparet, Ioseph de familia David fuerit, ex eadem necesse est Mariam fuisse, adeoque Christum esse ex semine David, quod Mattheus demonstrare instituerat, ducta serie maiorum per viros more Scripturæ & Hebræorum.

17. Generationes, id est, personæ in genealogia numeratæ. Ad David. *f.* inclusiue. A David, scilicet, exclusiue. Ad transmigrationem. *i.* ad Iechoniam patrem, qui & Ioacim. A transmigratione. *i.* à Iechonia filio, qui & Ioachin.

18. Sic erat, pro, sic accidit, seu habuit. Desponsata: causas desponsationis vide in nostris scholiis fusioribus. Antequam conuenirent. *i.* copularentur: nec verò ex isto modo dicendi fit, vt postea conuenerint. Sic enim dici solet, etiam de iis que postea non fiunt: vt, antequam acciperet medicinam mortuus est. In vtero habens. *i.* grauida. De Spiritu sancto. *i.* virtute Spiritus sancti, adeoque etiam Patris & Filij, vna enim totius Trinitatis virtus. Cur ergo tribuitur Spiritui sancto? vt vel ex ipso nomine, sanctissima & purissima cõceptio intelligatur. Adde quòd solet Scriptura opera eximie Dei charitatis tribuere Spiritui sancto, qui est Patris, & Filij Charitas.

19. Iustus, id est, perfectus, seu eximia probitate. *q. d.* cum ea esset virtute, vt neminem laederet. Traducere, id est, propalare, seu infamare. Græc. *μαρτυρεῖ* *μυλῶν*, id est, exemplificare, seu

exemplum facere. f. diuulgando: suspicabatur quidem adulterium, sed quia certus non erat, prodere nolebat. Occultè. f. ne infamaret. Dimittere. f. ne retinendo consentire videretur. plane iustus qui suum cuique reddit; Deo timorem, vxori charitatem, sibi cautionem.

20. Cogitante Græc. *ὁμιλῶν*. i. cum cogitasset. In somnis. Græc. *ὕπνῳ*. i. per somnium. Noli timere. Græc. *Μὴ φοβῆσαι*. vbi in reliquū semel annotasse suffecerit; fere in testamento nouo, quoties legitur, Noli, aut Nolite timere, aut aliud facere, Græcè nunquam esse verbum nolendi, sed solum, Ne time, Ne fac, &c. f. securus est Interpretes communem loquendi vsum, quo dici solet, Noli facere. pto, Ne facias. Accipere, i. retinere timebat ne retinendo Deum offenderet. Natum. i. cōceptum, seu genitum. De Spiritu sancto. vide sup. vbi, & hic etiam Græc. est ex Spiritu sancto.

21. IESVM. i. Salvatore. Heb. *יֵשׁוּעַ*. Saluum faciet. i. liberabit. Populum suum. f. electos. remittuntur quidem & aliis peccata, sed relabuntur, & in eis moriuntur.

22. Ut adimpleretur. Non quidem ob id solum, nam præcipue ad mundi salutem: sed & ob hanc illud prædictum. Prophetam. f. Isaiam c. 7. vide ibi, quæ annotauimus.

23. Virgo. Græc. *παρθένη*. i. virgo illa. insignis. Vocabitur. Græc. & Syr. vocabunt, sed idem est: non significatur verò id nomen habiturum, sed credendum & confidendum esse Deum verum, & hominem. Nobiscum Deus. Heb. *עִמָּנוּ*. nobiscum *הוּא* Deus.

24. Exurgens. Græc. *ἀνίστας*, id est, expefactus, seu excitatus.

25. Donec. sic dicitur Genes. 3. Non reuersus corpus, donec siccarentur aquæ, qui nunquam reuersus est. & 2. Reg. 6. Michol, non habuisse filium donec moreretur. vide Luc. 22. Vocauit. f. mater, vt patet ex Syr.

CAP. 11.

1. Vda. est enim altera in tribu Zabulon. Græc. & Syr. Iudæa, sic infra, quod regnaret in Iudæa. f. Iudea. Magi. Persæ, seu Chaldaei erant, sapientes (id enim vox Magi Persicè significat, seu philosophos) successoresque Balaam. vulgò receptum reges fuisse, & numero tres. & quidem quod reges fuerint, putat Athan. Naz. Chryf. Theophil. Cypri. Terrul. Hier. Isid. & Thomas.

2. Stellam. Græc. *ἀστέρα*. i. certam quandam, & insignem stellam. Eius. i. cum natum indicantem. Id maiorum traditione didicerant. Venimus. præteritum est. nam Græc. *ἤλθον*. Adorare. Ideo munera ferebant. Persis enim mos, regem non sine munere adorare.

3. Audiens. f. regem Iudæorum natum. Turbatus est. f. timebat sibi regnum ereptum iri.

Omnis. i. maxima pars. Turbata verò, vel nouitate rei, vel timore Romanorum, vel quòd Herodi faueret.

4. Principes. i. primarios, & velut capita. fortè intelliguntur principes 24. familiarum, de quibus 1. Paral. 24. Scribas. i. doctores, seu legis peritos, vt Lucas vocat. Heb. *סופרים*. quasi librarij à *ספר*. i. libro, quòd sacros libros legerent, & explicarent. Græc. *γραμματοῦχοι*, quasi Scribæ. f. publici, quorum est scripta publica asseruare, & promere. vulgò Cancellarij. Nasceretur. i. nasci deberet.

5. Iudæ. Græc. Iudæa. Prophetam. f. Michæam cap. 5. vide quæ ibi notauimus.

6. Nequaquam, &c. At illie Heb. paruula es in millibus, &c. Matthæus sensum reddidit. f. paruula quidem es si aliarū ciuitatum principalium numerus spectetur. vbi multa millia hominum, at si princeps qui ex te nasceretur, non parua es. Principibus. i. præcipuis ciuitatibus, vel populis qui sub principibus, seu tribunis qui Chiliadibus præerant. Solet quidem scriptura populum milliu nomine appellare. Regat. Græc. *ποιμαίνω*. i. pascet. f. pastoris more reget. Populum meum. i. fideles, quorum Israël populus figura.

7. Clam. f. ne si fortè resciscerent Iudæi, putarent insidias parari Regi nato. Tempus. f. vt occideret pueros eius ætatis omnes, vt postea fecit, ne ille posset euadere.

9. In Oriente. Hinc apparet nō illos per viam dixisse, vt vulgò putatur.

11. Domum. f. præsepe secundum Iustin. in Tryph. & Hier. epist. 17. & 18. Obulerunt. An singuli tria hæc, aut singula, incertum est.

12. Responso. Apparet eos Deum consuluisse, an ad Herodem redire deberent.

15. Dictum. Dictum quidem de populo Iudaico, sed in figura Christi. Vocauit. f. vt inde rediret in terram Israël.

16. Bimatu. i. ætate duorum annorum. Infra. f. vsque ad ætatem dierum, qui ab ortu stellæ elapsi. Id enim significat quod sequitur.

18. Rama, id est, excelso. q. d. longè latèque. Rachel. i. regio Bethleemitica, vbi sepulta Rachel. Non sunt. i. perierant.

19. Apparuit. f. post quinque annos quibus illic moratus Christus, secundum quosdam. Quamquam alij multo plures numeret, alij pauciores.

20. Defuncti, &c. plurale pro singulari, sic Exod. 2. Mosi dictum.

22. Regnaret. Toparchæ nomine, sed regia potestate. Timuit. non timuit ab Herode, quòd Bethleem ob quam ortum periculum, sub huius ditione non esset. Adde quòd Archelaus patri erat crudelitate similior. Illo. fortè volebat adire templum, vt Deo gratias ageret.

23. Ut adimpleretur. pto, atque ita impletum est. Prophetas. vide Isa. 11. Zach. 6. Nazareus, id est, floridus. scribendum verò per *χ* non per *ψ*

ut apparet in titulo crucis, qui Romæ asseruatur. & Isa. 11. Vocabitur. sic interdum in Evangelio vocatur. & in Actis.

CAP. III.

1. **V**ENIT. præf. temporis est. In deserto. f. ab interiori deserto, ubi vixerat, venit ad id quod propius erat hominum habitationi.

2. Pœnitentiam agere. i. dolete ob peccata, & vitam mutare, Deoque per bona opera satisficite. vide 2. Cor. 7. quàm multa in pœnitentia requirantur. Appropinquavit. i. prope est. f. aderat Christus, qui id daret sibi credentibus, & obedientibus. Cælorum. i. quo in cælo regnant sancti cum Deo, quod per Christum factum, nec ante illum quisquam hominum cælum ascenderat.

3. Dicentem, scilicet, secundum editionem 70. Clamantis. i. palam, & liberè prædicantis. f. Ioannis, vel per ipsum Dei. Rectas, &c. explicatio præcedentis, q. d. auferte quæ aduenientem possunt offendere. f. peccata. Semiras. i. vias repetitio. sic Psal. 76.

4. De pilis. f. contextum. Pelliceam, scilicet, ut Elias. Locustæ. licebat iis vesci. Leuit. 11. de harum usu in escam vide Plin. lib. 6. cap. 30. & libro 11. cap. 29. Sylvestre, scilicet, agrestium apum.

5. Omnis. i. maxima pars. sic sup. cap. 2. Iordanem fluit ex Antilibano monte à Ior. & Dan fontibus, vnde ei nomen.

6. Peccata. & in genere, & fortè aliqua in specie. vide Leu. 16. Num. 5. Eccl. 4. Act. 19. sufficiebat quidè illi baptismo se agnoscere peccatores.

7. Phariseorum. sic dicti hi. q. separati, à שריס separauit. Saduceorum, dicti q. iusti. צדיק iustus. Viperarum. q. d. pessimorum filij pessimi, & venenati. Demonstravit. vox admirantis notitatem. Ira, scilicet, Dei, id est, supplicio gehennæ. vide infr. cap. 23.

8. Dignum pœnitentiæ. i. conuenientem pœnitentiæ, seu qui pœnitentiam deceat: vel hic vide pœnitentiam requirere bona opera.

9. Dicere. & in eo confidere. Istis. Apparet lapides demonstrasse præsentis. fortè alludens ad Saræ sterilitatem, quæ petra dicitur. Isa. 51. Filios, id est, posteros. Abrahæ. datius est. q. d. etiam sine vobis implebitur promissio Abrahæ facta de filiorum multiplicatione & salute. & quidem suscitare gentes, quæ in Iudæorum locum successere.

10. Enim. pro, verò, vel causam reddit eius quod de pœnitentiæ fructu dixerat. Græc. δὲ, id est, autem. Arborum. metaphoricè homines intelliguntur. Excidentur, &c. Græc. præsentia sunt, sed pro futuris. Fructum bonum. Vbi sunt, qui operum bonorum necessitatem negabant, dum viuerent, contenti credere nempe in igne Inferni, ut statim dicitur.

11. In pœnitentiam, id est, ut sic pœnitentiæ admoneamini. Venturus est. Græc. præf. ἐρχομαι, sed futuri significatione. Dignus. Græc. ἰκτνός, id est, idoneus. Calceamenta. Apparet Christum calceatum incesisse, quamquam non hinc necessariò probatur: est enim modus dicendi se valde inferiorem esse. Igni. opponit aquæ, de qua dixerat, Baptizo in aqua, quasi dicat, purgabit, illuminabit, & inflammabit dato Spiritu sancto. fortè alludit ad diem Pentecostes. de quo Act. 1. Quidam ad ignem Purgatorii referunt. Vide Hier. hic. Basil. lib. de spiritu sancto. cap. 15. Naz. Orat. de Epiph.

12. Ventilabrum. Instrumentum est quo grana in altum projecta à paleis purgantur. Inextinguibili. & hic apparet æternum fore supplicium.

14. Prohibebat. f. agnouit Spiritus sancti inspiratione, seu reuelatione; quæ deinde columbæ descensu confirmata est. Debeo. Græc. ὀφείλω. i. opus habeo. f. ei Christo mundatore opus erat. nemo enim sine peccato.

15. Sine, scilicet, me agere. Sic, scilicet, præeundo exemplo. Iustitiâ, id est, perfectionem, seu virtutem, cuius magna pars humilitas, hic à Christo exhibita. Dimisit, i. non vltra prohibuit, sed baptizauit.

16. Aperti, non reipsa, sed apparitione. Vident. f. Christus, & etiam Ioannes. vide Ioan. 1. Sicut columbam. Non vera fuit columba, sed species. Quidam tamen veram fuisse putant. vtrumque probabile.

17. Filius. Græc. υἱός, id est, ille filius, scilicet, vnicus, seu singularis. Dilectus. Græc. ἀγαπητός, id est, ille dilectus, scilicet, vnice. Complacui. q. d. qui mihi est singulariter gratus. Græc. ἠγάπησα.

CAP. IIII.

1. **A**Spiritu. f. sancto. Græc. πνεῦμα ἁγίου. i. ab illo Spiritu. f. de quo sup.

2. Noctibus. id additum videtur, ne quis solum per diem ieiunasse crederet.

3. Accedès, scilicet, corporali specie, & gressu. Tentator. Græc. ὁ πειράζων. i. ille tentator. f. diabolus. Si filius, &c. scilicet, audierat illam vocem, Hic est Filius meus, &c. quod explorare certius volebat, cum esurientem videret; simul etiam, si posset, ad peccatum inducere. Vnde apparet occultum illi fuisse incarnationis mysterium, alioqui non sperasset Deum se posse decipere. Dic. i. iube, seu verbo effice. Heb.

4. Viuit. Græc. viuēt. f. si Deus ita velit. Verbo. i. re. Heb. Quod procedit, &c. i. quod Deus dixerit, seu voluerit, & iusserit. q. d. potest Deus hominem aliter quàm pane alere. Ita se Dei Filium non negauit, sed occultauit.

5. Tunc assumpsit, &c. Hæc fuit secūda ordine

tentatio: sequitur enim. Iterum assumpsit, deinde additur, Tunc reliquit eum. Lucas ergo rei ordinem non est secutus: quāquam in quibusdam codicibus reperitur idem ordo etiam apud Lucam. Sanctam. Ita dicitur Ierusalē ob Dei templum, & cultum. Pinnaculum. Græc. *πτερόν*, id est, alam, scilicet, extremitatem tecti, quod planum erat.

6. Mandauit. Græc. & Syr. mandabit.

7. Tentabis. Tētare Deum dicitur, qui à Deo miraculum vult, vbi non est opus: est enim id velut Dei potentia periculum velle facere.

8. Ostendit fortē per species à se formatas, & Christi oculis obiectas, vel narrando, vt sit, ostendit.

9. Cadens. i. procidens humi, seu prostratus. Adoraueris me. Apertē ad peccatū inducit. Nec addit si Filius Dei es, s. credebatur purum esse hominem, & alioqui, quanta fuisset stultitia velle à filio Dei adorari?

10. Satan, id est, aduersarie. Scriptum est. s. Deut. 6. & 10. vbi tamen non est verbum adorabis, sed, timebis: quo verbo significatā esse etiam adorationem, hinc planē colligitur. Adorabis August. in Gen. q. 61. notat non additum hic, solum, sicut in, seruies, nempe adorantur multa præter Deum. Seruies. Græc. *λατρεύεις*. vnde latria Deo soli debita: sic enim vsu recepta significatio, cum alioqui seruutem significet.

11. Accesserūt, scilicet, corporali specie. Ministrabant, scilicet, cibos.

12. Traditus. s. ab Herode in carcerem.

13. Relicta. i. omissa, seu præterita.

15. Via. Græc. viam. pro, iuxta viam. Maris, est, ad mare ducens, scilicet, Magnum, seu Mediterraneum. Trans, scilicet, respectu Assyria, de qua illic sermo. Galilææ gentium: ita dicebatur ea Galilææ pars, quæ prope Tyrum & Sidonem in tribu Nephtholim.

16. Ambulabat. i. agebat, seu vivebat. Hebr. Vmbra mortis. i. tenebrosissima. s. ignorantia Dei. Græc. & vmbra mortis: & ita etiam 70. Interpretes. Isa. 9. sed eodem sensu. Lux, scilicet, Evangelica.

19. Fieri. Syr. esse. Græc. nihil est.

22. Relictis. rebus, Græc. & Syr. relictā nauicula.

23. Euangelium regni. i. bonum nuntium de æterna salute, scilicet, cælesti regno. Languorem. Syr. dolorem.

24. Syriam, scilicet, eam quæ ab Oriente Euphrate terminatur, alioqui nomen latius solet patere. Tormentis. i. cruciatibus. Lunaticos. s. certis lunæ temporibus vexatos à diabolo, vel humore melancholico, aut comitiali morbo laborantes.

25. Decapoli. Ita dicta regio ob decem præcipuas ciuitates. Trans, scilicet, respectu Iudææ.

CAP. V.

1. **A**scendit. s. oraturus, & Apostolos electurus. Sedisset. s. vbi descendisset in locum campestrem, vt ait Luc.

2. Aperiens os. Indicatur prolixiorum futurum sermonem. vide eandem phrasim Iob 3. Dan. 10.

3. Pauperes. Græc. *πτωχοί*, id est, mendici, seu valde egentes. Spiritū, id est, affectu spirituali, scilicet, propter Deum. Ipsorum est, pro, consequentur.

4. Possidebunt. s. velut hæreditatis iure. Græc. *κληρονομήσουσι*. hæreditabunt. Terram. s. viuentium. q. d. habebunt felicem hæreditatem.

6. Eluriant, &c. i. qui optant rectē & iustē omnia fieri. Saturabuntur. i. explebitur eorum desiderium. s. in cælo, vbi omnia rectissima.

7. Consequentur. s. à Deo.

8. Mundo. s. ab omni vitio. Corde. i. mente, seu voluntate.

9. Pacifici. i. pacis factores, seu conciliatores. Græc. *εἰρηνοποιοί*. Vocabuntur, scilicet, vt qui reuera tales sint.

10. Iustitiam. i. rectē & iustē facta.

11. Omne. i. quodcunque. Heb.

12. Merces. i. premium: dicitur autem merces, quia datur velut ex debito meritis, vt solet merces operario: huius rei plurima in scriptura mentio: vt mirum sit, esse qui negent operum bonorum merita.

13. Terræ. i. mundi. s. hominum. Euanuerit. Græc. *μαρμενέσθῃ*. i. infatuatus fuerit. s. redditus insipidus. In quo. i. per quid. Saliatur. i. virtutem saliendo recuperabit.

14. Lux, scilicet, doctrina, & exemplo. Non potest, &c. q. d. non magis potestis latere, quàm ciuitas, &c. Est quidem Ecclesia ciuitas Dei, cuius præcipua pars Apostoli, eorumque successores Episcopi: falsūque est, & insanum, quod quidam dicunt, Ecclesiam esse inuisibilem; planē cæcus qui ciuitatem in monte sitam neget posse videri. Non est quidem hic meum institutum, dogmata confirmare catholica: indicabo tamen interdum vnde possint confirmari.

15. Accendunt. s. homines, multoque minùs Deus. Et ponunt. pro, vt ponant. Modio. i. mensura aliquā inuersa.

16. Lux. s. doctrinæ, & vitæ. Videant. Ergone etiam hic dicent heretici, Ecclesiæ Rectores, esse inuisibiles, nec videre quid regant?

17. Nolite putare. Græc. Ne putetis: sed de hoc sup. dixi. Soluere. Græc. *λύειν*. i. dissoluere, seu destruere. Legem. s. veterem. Adimplere. s. seruando, dando aliis seruandi virtutem, addendo præcepta, & promissa implendo.

18. Transeat, scilicet, renouatione. Iota. Syr. Iod. atque id. credendum; Christum dixisse, vt qui Hebræis loqueretur, apud quos Iod minima est litterarum: sed Græcis interpret. pro eo

posuit quiddam simile, vt posset à Græcis intelligi. Apex, id est, punctus, seu littera fastigium, aut accentus, est autem hyperbole. q. d. ne minimum quidem ex lege. nec enim de litteris sermo est, quæ pereunt, sed de rebus significatis.

19. Istis, scilicet, quæ per Iota, & apicem significauit. q. d. etiam ex minimis. Sic, scilicet, soluendo. q. d. malo exemplo. vel sic, vt ipsa sonant. q. d. male vixerit, & bene docuerit. Aug. 17. contra Faust. de Phariseis loquitur, qui docebant legem verbis, & soluebant factis. Minimus, scilicet, indignus qui eò admittatur (alludit ad id quod dixerat, istis minimis) q. d. non erit inter eos qui omnes magni sunt, vt statim dicitur. Fecerit, scilicet, omnia. Nam qui in vno offendit, factus est omnium reus. Iacob. 2.

20. Autem. Græc. & Syr. enim. Abundauerit, id est, maior fuerit, scilicet, faciendo, & docendo, illi enim solum docent.

21. Audistis, &c. legem veterem, & traditiones explicat, addens aliqua. Reus. Græc. *ῥεος*, id est, obnoxius. Iudicio, id est, condemnationi. hæc erat Scribarum interpretatio.

22. Irascitur. Græc. & Syr. irascitur sine causa. Fratri, id est, proximo. Iudicio, id est, condemnationi, scilicet, Dei. Qui autem dixerit fratri, &c. Not. loci huius obscuri, & à nemine, quod sciam, Interpretum declarari genuinam planè explicationem, ab eo acceptam qui me docuit Heb. linguæ rudimenta, Rosero, homine Gallo eruditissimo. Sic ergo legendus locus: Qui autem dixerit, (sub. dictum est antiquis) fratri suo Raca, reus erit concilio. Qui autem (sub. dico ego) dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Sensus ergo torius loci est: Doctrina Scribarum contemnat homicidam, ego verò etiam irascentem. Illi dicentem Raca seu fatuum, ad concilium vocant; ego verò in infernum mitto. Similem loquendi modum concisum, vide inf. cap. 23. vbi Christus ait: Et quicumque iurauerit in altari, nihil est. vbi sub. dicitis vos. & Luc. 7. Magister dic, Duo debitorum. vbi sub. dixit Christus. Nunc verba explicemus, vt magis appareat eum quem diximus esse loci huius sensum. Raca. vox Chaldaea vacuum. s. cerebro, seu fatuum significans. Hebr. *רַק* Raq. *רִיק* Riq, id est, vacuare. Concilio. Græc. *συνοδεία*, id est, Iudicium confessui. & hic facile est videre non Christi esse doctrinam, sed Scribarum. Quando enim Christus ita locutus, aut cur ad concilium peccantem mitteret; planè modus dicendi Scribarum est, qui in ius trahi volebant, dicentem Raca. Gehennæ ignis. pro, gehennæ incendio. vbi Nor. gehennam dictam. q. Ge Ben Hinnon, id est, vallem filiorum Hinnon. de qua vide Ios. 18. & 19. Ier. 7. & 17. In ea Iudæi idolo Moloch filios exustos offerebant (Dicta etiam Tophet à Toph. i. tympano, quo pulsante ne gemitus audirentur, infantes adolebant) sumitur autem pro Inferni supplicio.

23. Ergo. Not. huiusmodi particulam sæpe non causam significare vllam, aut illationem, sed solum sermonis continuationem. Idem sentientium de, autem, enim, quoniam, & similibus. Habet aliquid, &c. vide simile phrasim Apoc. 2. Aduersum te, scilicet, in quo de te queri merito possit.

24. Vade, scilicet, si opportunitas est loci, temporis, &c. Reconciliari. Græc. & Syr. reconciliare, id est, redi in gratiam.

25. Esto, &c. exemplo humano, & veluti parabola, concordiam commendat. q. d. fac in rebus animæ, quod solet fieri in lite de re temporalis. vt enim præstat reconciliari aduersario, quam ab eo Iudici tradi, & condemnari: ita proximo læso reconciliari, quam à Deo puniri.

26. Aduersario, id est, ei qui habet aliquid aduersum te, adeoque Dei legi. Dei quidem verbum aduersatur male viuentibus, vt ait Augustinus epist. 87. Græc. *ἀντίδικω*, id est, litem intendenti, seu in ius trahenti. Via, id est, præsentia vita. Iudici, scilicet, Christi. Ministro, id est, sententiæ executori, scilicet, Angelo bono, secundum quosdam; secundum alios, malo.

Carcerem. Purgatorium intelligunt quidam, vt Cyp. Ambr. Orig. alij Infernum, vt Aug.

27. Nouissimum, id est, extremum. q. d. quod restat soluendum. Quadrantem, id est, quartam assis partem, quæ & Teruncius dicitur, à tribus vnciis. Mar. cap. 12. vocat duo minuta. significatur verò hic minimum quodque debitum seu peccatum. Eant nunc hæretici, & dicant sufficere solam fidem ad salutem. Num is ob incredulitatem detineri dicitur in carcere: aut non credere quadrans est, & minimum quid? si isti oculos habent, cur rem tam apertam non vident?

28. Ad concupiscendum. aperte hic damnabile esse ostendit deliberatè feminam concupiscere, & voluntatem mali apud Deum pro facto reputari. quod referenda sunt quæ Scholastici de Morosa delectatione fusè tractant. s. tum mortalis est, cum mortale malum concupiscitur, animo consentiente.

29. Oculus, &c. id est, carissima quæque, & valde necessaria. Scandalizat, id est, tibi est peccandi occasio. Erue, id est, remoue à te. q. d. carero potius. Non quidem erudendus est oculus, sed vltus qui scandalizat. Nam quod de oculo, & membris aliis dicit, hyperbole est, qua significatur præstare membra perdere, quam salutem.

30. Eat. Græc. mittatur.

31. Libellum, &c. s. vt possit alteri nubere. licitum fuisse dimittere certas ob causas, alij aiunt, alij negant; ego licuisse puto.

32. Excepta, &c. hæc causa licitam facit dimissionem, sed non secundum coniugium dimissæ, vel dimittentis. Dimissam, scilicet, etiam ob fornicationem.

33. Reddes, &c. id est, præstabis quod iurasti.

Erat hæc, vt videtur, Scribarum additio.

34. Non iurare. s. nisi causa sufficiens subfit. Thronus, pro, velut thronus. Vide Isa. vlt.

35. Scabellum, pro, velut scabellum, scilicet, excellentius est calum, Deumque magis representans, virtute & sublimitate, terra vt infima, superioribus subiecta, more scabelli, quod pedibus supponitur. Magni Regis. vide Psal. 47.

36. Album aut nigrum, id est, siue de albo loquamur, siue de nigro. q. d. nullum capillum potes facere. Syr. non potes facere in eo particulam vnus pili albi vel nigri. Significat caput rem esse Dei, atque adeo per id non esse iurandum.

37. Est, est, &c. id est, de eo quod est, esse dicite; de eo quod non est, non esse. Græc. etiam, etiam, seu certe certe. & fortè Christus dixit Heb. Amen amen, & tunc sensus fuerit, contenti estote rem affirmatione gemina, aut negatione confirmare. vide 2. Cor. i. 1. & Iacob. 5. qui interpretatur vestrum etiam, sit etiam; & vestrum non, sit non. (sic enim est Græc.) q. d. de eo quod est, dicite est; de eo quod non est, dicite non est. quanquam etiam intelligi potest, vt illic vertit noster Interpres, facietque alterū sensum etiam quem supr. indicauimus. Abundantius, id est, iuramentum quod insuper additur. A malo, scilicet, vicio iurantis, vel eius cui iuratur, vel à malo, id est, diabolo.

39. Dexteram, pro, vnam, seu alteram. Itaque apud Luc. non est dexteram.

40. Et tunicam, &c. apud Luc. prius ponitur pallium. quam tunica. sensus ergo est, qui vult tibi tollere vnam vestem, dimitte ei & alteram. Mirum tantam Christi doctrinam adeo à Christianis negligi, tantumque non contemni. Quotus enim quisque hæc facit?

41. Angariauerit, id est, initum duxerit. Mille passus. Græc. vñ milliare. Duo, scilicet, millaria. Græc. & Syr. deest & alia. quo verbo indicatur tria ambulanda, cum tamen Christus duo tantum videatur intellexisse, scilicet, cogenti ad vnum dandum etiam alterum.

42. Auertaris. s. ab eo. q. d. ne detrectes dare.

43. Et odio, &c. id videtur additum à Scribis, nam Exod. 23. contrarium dicitur.

44. Benefacite, &c. & id quis facit? Calumniantibus. Græc. & Syr. infestantibus, seu vexantibus.

45. Sitis, id est, vos esse demonstratis.

46. Diligitis. sub. tantum. Habebitis. Græc. habetis, pro, habebitis. q. d. quid inde meremini pro mercede reddendum? Publicani, id est, vetriculum publicorum exactores, qui apud Iudeos infames erant, ob auaritiam & rapinas, & odiosi, quod putarentur tributa esse iniqua.

47. Amplius. Græc. *ὑπερβαλλον*, id est, eximium.

48. Perfecti. consilium est, vel præceptum de perfectione ad salutem necessaria, de qua Ioan. 2. Qui seruat verbum eius, in hoc charitas Dei

perfecta est, scilicet, quantum ad salutem opus est. Cælestis. Græc. qui in cælis est.

CAP. V. I.

1. **I**ustificiam, id est, beneficentiam, seu elemosynam. Græc. *ἐλεημοσύνη*, id est, misericordiam. Itaq; paulo post, Cum ergo facis elemosynam, sic Genes. 20. vbi nos legimus misericordiam. 70. *ἡμεῖς αὐτοὶ*, id est, iustitiam. Itemq; cap. 21. & alibi sæpe, vt notauimus. s. elemosyna, seu misericordia magna est pars iustitiæ.

2. Sicut hypocritæ, &c. Id reprehendit, non vsum conuocandi tubæ sono (vt fiebat) pauperes ad elemosynam. Synagogis. i. conuenticulis. Snam. i. quam optabat, seu operi illi conuenientem. s. laudem humanam, quam sic aucupantur.

3. Sinistra, &c. Hyperbole. q. d. sit occultissima: vel sensus est, ne quid operi bono se quicquam admisceat sinistri, scilicet, appetitio humanæ laudis, vt Aug. interpretatur.

4. In abscondito, id est, etiam occultissima. q. d. conscientiam tuam. Reddet. s. mercedem.

5. Angulis, scilicet, compitis. vbi vix diuersæ concurrunt, adeoque multi homines. Stantes. sic fere Iudei orabant, vt & nunc etiam Græci.

6. Intra, &c. q. d. fuge hominum conspectum, eoq; ora secreto loco. Reddet, scilicet, mercedem illius operis, vel quod petis oratione. Græc. reddet tibi in propatulo.

7. Nolite, &c. Græc. *μὴ βαρυνέσθωμεν*, id est, ne futili verborum profusione vitamini. Sicut Ethnici, &c. non prolixitatem orationis reprehendit, sed eam, eoq; modo, quo à Gentilibus fiebat. In multiloquio, id est, ob multiloquium, quasi Deus melius intelligat plura loquentes.

8. Scit. adeoque non verbis ad eum multis est opus sed affectu.

9. Sic, id est, in hanc sententiam, etiam si aliis verbis vti contingat. In cælis. est quidem Deus vbique, sed in cælis se magis manifestat, vnde, Cæli enarrant gloriam Dei. Quidam per cælos Sanctos intelligunt. Sanctificetur, id est, sanctè colatur. verbum id & sequentia optantis sunt. Nomen. Not. in scriptura Dei nomen, pro Deo, poni. nomine enim cognoscitur, inuocatur, & celebratur.

10. Regnum, scilicet, cæleste. q. d. fac vt tecum regnemus. Voluntas. q. d. fac vt tibi obediat. In cælo, scilicet, ab Angelis. In terra, scilicet, ab hominibus.

11. Panem, id est, vltum. seu cibum. Super substantialem, id est, ad substantiæ nostræ conseruationem necessariū. Græc. *ἡμεῖς αὐτοὶ*, quod significat etiam succedēs, scilicet, quotidianum. Syr. indigentia nostræ, id est, quo ad vitam indigemus. Hodie, quotidie peti vult & agnosci eius beneficium esse, quod viuimus.

12. Debita, id est, peccata, pro quibus debetur satisfactio per poenitentiam, & bona opera, quæ

tamen sine Dei gratia, qua peccata dimittuntur, præstari non possunt. Dimittimus: videat quid dicat, qui non dimittit. Debitoribus nostris. i. iis qui nos offenderunt.

13. Inducas. s. deferendo, seu permittendo superari. q. d. da gratiam tentationes vincendi, vel q. d. ne nos permittas tentari, ne forte cadamus. Malo. i. malitia, seu diabolus. Hic Græc. & Syr. additur, quia tuum est regnum, & potentia, & gloria in secula. Amen. i. ita sit.

14. Delicta vestra. Id non est Græc. sed subintelligitur. Mira verò promissio, & valde notanda.

15. Nec pater vester, &c. notandum & id, valdeque timendum.

16. Tristes. i. vultu tristitiam præferentes. Græc. *οὐκ ἔσονται*. i. tetrici. Exterminant. Græc. *ἀφαιροῦσιν*. i. demoliuntur. Syr. deturpant. s. vultus statum, seu speciem naturalem mutant, pallore affectato, & seueritate.

17. Vnge, &c. Metaphora est. q. d. dissimula ieiunium vultus lætitia. Palæstini quidem his vi in lætitia solebant. in mortificatio verò abstinere. vide Ruth. 3. 2. Reg. 12. & 14.

18. In absconso. Verè est Deus absconditus, vt etiam dicitur Isa. 45.

20. In cælo, scilicet, per opera bona, quibus id acquiritur.

21. Vbi enim, &c. q. d. sic enim tor in cælestibus habebitis, & ad ea perpetuò aspirabitis. Fortè erat id eo tempore proverbiū. Nam solet Christus vñtari vi proverbiis.

22. Lucerna, &c. totus locus est metaphoricus: à corpore ergo ad animam transferendus, in qua mens, velut in corpore oculus, qui dicitur lucerna, quia illuminat recepta in se solis, aut candelæ luce. Simplex. i. purus, sincerus. Lucidum. i. illuminatum ad operandum.

23. Nequam. Græc. *πονηρός*. i. malus, seu vitiosus. s. sic vt videre non possit. Lumen. s. oculus, qui pro lumine est tori corpori. Intellige verò in anima mentis intentionem.

24. Nemo potest, &c. & id fortè proverbiū erat. Duobus. s. diuersis inter se, seu dissidentibus, & contraria imperantibus. Sustinebit. Græc. suscipiet, seu amplectetur. Syr. honorabit. Mammonæ. i. diuitiis: vox est Chaldaica.

25. Soliciti. s. anxij. Animæ, pro de anima. i. vita, quam dar anima.

26. Magis pluris. i. præstantiores.

27. Cogitans. Græc. & Syr. sollicitus. i. sua solitudine. Cubitum. Est hæc mensura staturæ hominis: dicitur enim habere quisque quatuor cubitos suos longitudinis, & totidem latitudinis. s. extensis brachiis.

28. Laborant, scilicet, vt viri. Nent, scilicet, vt femine.

30. Enim. Græc. autem. Est, scilicet, in agro. q. d. viget.

32. Inquirunt. s. sollicitè, non fidentes Dei prouidentia.

33. Primum. i. ante omnia, præcipue, & maxime. Regnum Dei. i. vt cum Deo regnetis. Eius, scilicet, quantum saluti expedit.

34. Crastinum. i. futurum. Sibi ipsi. i. de se. q. d. sufficit crastina sollicitudo de rebus necessariis vitæ. Diei. s. cuique. Malitia, id est, afflictio quam affert. q. d. non oportet ei addere sollicitudinem de sequenti die: vel, sufficit diei crastinæ sua sollicitudo, vt non oporteat anteuertere hodie, seu anticipare. Not. quòd scriptura aduersa, & molesta more vulgi mala vocat. Scholastici mala pœnæ dicunt, distinguètes à peccatis, quæ vocant mala culpæ.

CAP. VII.

1. **I**udicare, scilicet, temerariè, seu malignè condemnando proximum. Et non iudicabimini. Græc. vt non iudicemini, id est, condemnemini, scilicet, à Deo. Not. quàm sit periculosum proximum temerè iudicare. Nolite condemnare, &c. Id non est Græc. nec Syr. fortè additum ex Luc. 6.

2. Iudicio, scilicet, condemnationis, vel excusationis. Iudicabimini, scilicet, à Deo, seuerè, vel benignè. In qua mensura, &c. fortè & ista erant tunc proverbia. Sensus est, Talem se vobis Deus exhibebit, quales vos ipsi proximis. Remerietur. s. à Deo.

3. Festucam. q. d. leuiora. Trabem, id est, grauiora.

5. Eicere, pro, vt eiicias, id est, extrahas. Græc.

6. Canibus, id est, hominibus, qui canibus similes sunt. q. d. res sanctas ne communicetis indignis. Margaritas, id est, periosam doctrinam, seu res diuinas. Canes non est Græc. Dirumpant. i. lacerent, seu dilanent.

7. Petite. s. à Deo. Pulsare. Per ista tria, orationis instantia commendatur, per similitudinem eius qui petit, querit, & pulsat, eousque dum ei detur, inueniatur, & aperiat.

8. Petite, &c. sub. in his, si hæc faciat, vt par est. Accipit. s. nisi aliud ei magis expediat.

9. Aut quis, pro quis verò.

11. Data, id est, dona.

12. Vultis. s. rationabiliter. Hæc est, pro, id docent.

13. Intrate. s. ad vitam æternam.

14. Qui inueniunt: multo autem pauciores qui intrant. Hier. 2. cont. Pelag.

15. Attendite, i. caute. Falsis. s. non à Deo missis. In, pro cum. Ouium. q. d. simulant probitatem. Fructibus. i. operibus.

17. Omnis arbor. Loquitur de fructiferis: quamquam, cum sit metaphora, homines intelliguntur. Mala. Græc. *κακὰ*, id est, putris, seu marcida.

18. Non potest. f. quamdiu talis manet.
 19. Excidetur, &c. Græc. exciditur, & mittitur.
 i. excidi solet, & mitti.
 21. Domine, Domine. Syr. Domine mi, Domine mi: & sic semper, ubi nos legimus, Domine.
 22. Illa. f. celebri, & expectata, nempe iudicij. Nomine. i. virtute, seu auctoritate. Prophetavimus. i. mysteria divina explicavimus: est id Concionatorum munus. Virtutes, id est, miracula.
 23. Tunc. f. qui antea dissimulaveram. Confitebor. i. aperte dicam. Hebr. Nunquam. f. ne tum quidem, cum causas meas agere videbamini. Noui. i. inter meos agnovi: fortè loquitur de prædestinationis noticia. Qui operamini, pro, operantes.
 25. Irruerunt. i. impetum fecerunt.
 28. Admirabantur. Græc. ἐξίστασαν; id est obstupebant.
 29. Potestatem. i. auctoritatem. Græc. ἐξουσίαν.

CAP. VIII.

1. **D**escendisset, scilicet, ad radicem montis abiturus, nam antea in eius partem quandam descenderat planam concionaturus, ut supra dictum est. Eum, scilicet, aliò migrantem.
 2. Adorabat. i. inclinatus reverentiam exhibebat. Si vis, &c. modesta petitio: non enim dubitat, sed se eius voluntati submittit humiliter.
 3. Extendens: & mundum totum extensis in cruce manibus mundavit, quantum in se fuit. Volo, &c. vtendum oratione, quæ tam facile impetrauit. Mundare: imperatium est passivum, ut ex Græc. apparet. Confestim. Apparet licuisse ei contra legem leprosum tangere, qui tantum poterat. f. supra legem erat.
 4. Nemini. f. priusquam facias quod sequitur. Sacerdoti. f. alicui, vel summo. Nam Græc. τῷ ἱερείῳ. q. certo cuidam. Syr. sacerdotibus. Testimonium. f. meæ potestatis, vel quod non sum legi contrarius, vel liberationis tuæ: offerebant enim postquam essent lepra sanati. Illis. i. apud illos, seu per illos confirmatum.
 6. Puer, id est, famulus. Malè, id est, grautiter. Græc. δεινῶς.
 8. Dic, id est, impera. Heb.
 9. Nam &, pro, etenim. Sub potestate, &c. id est, aliis subditus.
 10. Miratus est. f. habebit hominis affectus: vel q. d. compositio in modum mirantis vultu. Israël. i. populo Israelitico. Græc. ἰσραὴλ. i. ne in Israel quidem. Intellige verò ex tempore à quo prædicare cœperat.
 11. Et Occidente. Intellige per hæc duo, etiam reliquis orbis partes. Recumbent, id est, quiescent.
 12. Filij, &c. i. qui ad regnum primi fuerant

- vocati. Exteriores. i. quæ extra lucem, seu regnum. Stridor: fortè ex indignatione, & rabie. Græc. βρυγμός. fremitus, verù potest.
 14. Domum. f. quam antea habitare solebat.
 16. Omnes. f. ipsi oblatos.
 17. Accepit. i. iustulit. Portavit. i. abstulit, more portantis. Not. citari hic Isa. cap. 53. magis secundum Heb. quàm 70. quamquam Heb. alium eriam sensum indicant, scilicet, suscepisse ipsum dolores, qui nostris peccatis debebantur. Vide ibi.
 20. Vulpes, &c. q. d. non est quod me sequaris ob vitæ huius commoditatem, sum enim pauperimus.
 22. Mortuos, &c. i. mortuos anima, sepelire mortuos corpore. Aug.
 24. Motus, id est tempestas.
 27. Homines. f. qui simul nauigabant, in quibus & discipuli. vide Marc. 4.
 28. Gerasenorum. Gerasa, vrbs Arabiæ esse dicitur, non longè à Gadara, quæ in tribu Gad: est & Gadara alia in tribu Iuda. vide Iosue 15.
 29. Quid nobis, & tibi. i. quid rei tibi nobiscum est? q. d. sine nos. Heb. Ante tempus. f. die iudicij grauiora expectant.
 31. Mitte. Græc. & Syr. permittite ire.
 32. Mare, id est lacum.
 34. Rogabant. f. timentes rebus suis, qui porcos amississet, vel se indignos eius præsentia iudicantes. Transiret. i. discederet.
 CAP. IX.
1. **C**ivitatem. f. Capharnaum, ubi solebat habitare.
 2. Confide, id est, bono animo esto. Remittuntur. Græc. ἀφίανται, præteritum Atticum pro præsentia.
 3. Blasphema, q. d. tribuit sibi quod solius Dei est.
 5. Dicere. f. efficiendo. Ambula: vtique respōdissent par esse vtrunque præstare: maius verò, verbo sanare, quàm dicere solum remissa peccata: id enim potest dicere etiam qui non facit.
 6. Sciat. Non enim potest falsum, miraculo confirmari, redderet enim Deus testimonium falsò.
 8. Timuerunt. Græc. ἐξέμνησαν, id est, admiratæ sunt.
 9. Telonio. i. loco ubi Publicani Vestigalia exigebant: à τὸν δ. i. tributum. Matthæum: dicebatur & Leui.
 10. Domo. f. Matthæi. Publicani. Erant hi Iudæi, vt & Matthæus. Peccatores. f. publici.
 11. Pharisei. Aderant hi vt spectatores, non conuiuæ. Dicebant. f. post conuiuium.
 10. Valentibus. f. vt curentur.
 13. Volo: sic 70. nam Heb. volui. sed pro, volo. Et non: sub. solum. Peccatores. Græc. additur, ad pœnitentiam.

15. Filij sponsi. i. qui cum sponso versantur, seu qui nuptiis interfunt. Græc. filij thalami. i. nuptiarum. Lugere. i. ieiunare.

16. Rudis. Græc. ἀράφης. i. nondum à fullone apparati. Tollit. s. si sic faciat. Eius. s. vestimenti. q. d. illud supplementum vestem rumpet. vide Mar. 2.

18. Defuncta est. i. verisimile est iam esse mortuam, nam reliqui semimortuam: vel id quidem dixit, vbi audiuit esse mortuam, nam prius, quod aiunt Marc. & Luc. f. esse in extremis.

20. Mulier. Quidam Martham putant, alij negant. Tetigit. s. clam, quod scdus esset morbus & pollueret tactos. Fimbriam. i. extremitatem, seu funiculum alligatum extremitati, more Hebræorum, de quo vide Nume. 15. Deuteronomij 22.

22. Confide. q. d. ne time, putans mihi factum displicuisse. Saluam fecit. s. impetrando sanitatem, vel merendo.

23. Tibicines: adhibebantur hi ad excitandum luctum, præsertim cum sepelirentur pueri: nam in grandiorum sepulchris tubæ adhibebantur, vt quidam notant.

25. Tenuit. i. apprehendit.

26. Terram, s. Iudææ.

27. Filij David: sic Messiam appellabant. vide Matt. 15. & 10. Mar. 10. Luc. 8.

29. Fidem, scilicet, coniunctam cum fiducia obtinendi.

30. Comminatus. i. velut minando præcepit.

31. Diffamauerunt. i. diuulgauerunt.

32. Mutum: vox Græca ἡσυχία, etiam surdum significat.

33. Sic. i. talia faciens, vel tale quicquam.

35. Regni. i. de regno cœlesti. Infirmitatem. Syr. dolorem.

36. Vexati. s. malis. Syr. fatigati. Iacentes. Græc. ὑπὸ πρῶτον. i. proieciti, seu dispersi.

CAP. X.

1. Spiritum, id est, super spiritus. Languorem. Syr. dolorem.

2. Discipulorum. Græc. & Syr. Apostolorum. Primus. s. dignitate, nec enim ordinem numeri significat, alioqui de altera dixisset secundus. Petrus. Syr. Kipha.

3. Alpæ. s. filius. Thadæus: à Luca dicitur Iudas Iacobi. s. frater: hic autem Græc. legitur, Lebæus cognominatus Thadæus.

4. Iscariotes, vel à vico, vel à tribu Isachar: dicitur & Iudas Simonis. s. filius. Ioan. 6.

5. Gentium. i. ad Gentes ducentem. Ciuitates. Græc. ciuitatem. s. vllam.

6. Quæ perierunt, pro, perditas. s. requirendas. sic Psal. 118. quæ perierunt. perditas.

7. Appropinquabit. Græc. appropinquauit: & sic legit Complut.

9. Zonis. i. crumenis è zonis pendentibus:

sic enim solebant viatores.

10. Peram. s. ad cibos reponendos. Duas. i. binas, seu mutatorias. Calceamenta. s. duplicia.

Virgam. s. ad defensionem: alioqui Mar. 6. conceditur. Dignus, & c. q. d. ministrabunt auditores necessaria vitæ.

11. Dignus. s. ad quem diuertatis. q. d. exquirite hospitem probum. Exeatis. s. è ciuitate: ne hospitij mutatio inconstantiam arguat, aut impatientiam.

12. Pax, & c. salutatio Hebræorum, Pax tibi: quibus verbis omnia prospera precantur, quod Scriptura vocat, rogare pacem.

13. Vestra. i. quam precati estis. Reuertetur, & c. id est, ceder in bonum vestrum, qui feceritis quod debuistis, vel manebit apud vos.

14. Excute, & c. s. ostendentes vos in nulla re cum talibus velle communicare, nec etiam puluerem loci eius adhaerentem habere.

15. Tolerabilius erit. i. mitius punietur. Terræ. i. habitatoribus.

16. Ego. s. qui possum defendere. Mitto. Id referendum videtur ad tempus post Christi resurrectionem. vnde & infra dicitur, & Gentibus.

In medio luporum. i. inter lupos. Prudentes. s. ad cauendum. Simples. s. sinceritate conuersationis, & mansuetudinis. Græc. ἀνίψυτοι, id est, sinceri.

17. Hominibus. s. improbis: de quibus statim. Tradent, scilicet, examinandos, & iudicandos. Conciliis. s. iudicum. Synagogis, id est, congregationibus.

18. In testimonium. s. de me ferendum, vel condemnationis qui credere noluerint. Illis, id est, contra illos. vide Luc. 9.

19. Cogitare sanxi, vt apparet ex Græc.

20. Loquimini. s. ex vobis.

22. Omnibus hominibus. i. omni hominum generi. Nomen meum. i. me. Perseuerauerit, scilicet, patienter sustinens. Græc. ὁ ὑπομένων. vide Mar. 13.

23. In aliam. s. ibi prædicaturi. Consummabitis, id est, perambulabitis. Israël, id est, Iudæorum, vel populi conuertendi. Venist, id est, occurrat vobis in Iudæa: vel, veniat ad iudicium. Indicat autem secundum Aug. nunquam defuturas ciuitates vbi prædicetur.

24. Non est, & c. fortè erant ista prouerbia tunc: solebat quidem Christus receptis vulgò sententiis vt, ad suum propositum accommodans. Super. i. excellens.

25. Patrem familias. i. me. Beelzebub. q. d. Satanicum. vide cap. 12.

26. Enim, pro, autem. q. d. vulgò dicitur, Nihil esse opertum, & c. Idem ego volo, vt quod dico vobis, & c.

27. Tenebris. i. secretò. In lumine. i. palam. Tecta: sunt hæc planè in Palestina, adeoque possunt esse loco suggesti.

28. In gehennam, scilicet, mittendo.
 29. Asse. Asses decem denarium argenteum faciant, seu drachmam. quamquam hic Græc. minus quid asse videtur significari. Patre. i. Patris voluntate.
 30. Numerati, quasi dicat, curæ Deo, ut solent quæ numerantur, aut alicui numeratò commendantur.
 31. Meliores. i. pretiosiores. s. apud Deum.
 32. Ergo. pro. autem. vide Luc. 12. Confitebor. s. ex meis esse. vide Apocal. 3.
 33. Negabo. s. ex meis esse.
 34. Pacem. s. mūdānam, seu exteriorem. Gladium. i. dissidium, seu bellum.
 36. Et inimici, &c. q. d. & fiet id quod dictum Mich. 7.
 37. Me dignus, id est, qui meo regno fruatur, vel meus sit discipulus. vide Luc. 14. Super. i. plusquam.
 38. Accipit crucem, id est, libenter fert quæ ei accidunt molesta. Sequitur. s. imitando.
 39. Inuenit. Græc. præteritum est. sensus est, Qui indulget sibi, se perdit: qui mortificat, saluat, vel qui voluerit inuenire, scilicet, saluam, perdet, ut quod sequitur sit repetitio, sicut infr. cap. 16. & Marc. 8. & Luc. 9. Inueniet, scilicet, saluam.
 41. In nomine Prophetæ. i. quia Propheta est. Mercedem, &c. quasi dicat, parriceps erit mercedis Prophetæ.
 42. Potum. q. d. vel minimam rem propter me. Tantum. potest coniungi cum præcedentibus, vel cum sequentibus. In nomine, &c. i. quia est meus discipulus.

CAP. XI.

1. **C**onsummasset præcipiens, id est, fecisset finem præcipiendi. Græc. eorum. s. Iudæorum, sic Psal. 98. adinventiones eorum. s. Iudæorum, non Aaron & Samuel, qui proximè præcesserant.
 2. Vinculis. Græc. carcere.
 3. Qui venturus es. Græc. ὁ ἐρχόμενος, id est, ille venturus. s. à Prophetis prædictus. Expectamus. i. expectare debemus?
 4. Audistis, & vidistis. Græc. audistis, & vidistis.
 5. Vident. Græc. ὁρῶντες. i. visum recipiunt. Euangelizantur. i. Euangelium audiant, seu doceantur. vide Isa. 61.
 6. Scandalizatus in me. i. offensus mea doctrina, & conuersatione. s. Christus multis lapis offensionis. In lapidem non sine periculo impingitur. Videtur autem occultè notare Ioannis discipulos, simul indicans se illorum corda nosse.
 7. Arandinem. pro. num arundinem.
 8. Mollibus. i. pretiosis, seu splendidis vestibus. s. sunt hæ mollium hominum.
 9. Etiam. Græc. καὶ. i. certè. Plusquam Prophetam. Aug. Quia prænuñciauit absentem, & vidit

præsentem. Adde quòd Christi fuit præcursor, & baptizator.

10. Scriptum. s. Malach. 3. Angelum. i. nuntium. Faciem tuam. i. te. Heb.
 11. Surrexit, id est, apparuit, seu extitit. Hebr. Maior. s. Propheta. vide Luc. 7.
 12. Diebus, scilicet, quibus cœpit prædicare. Vim patitur, id est, per vim inuaditur, & occupatur. s. mortificatione, qua passionibus vis infertur & vitiiis. Violenti. i. qui sibi vim faciunt. explicatio præcedentis.
 13. Enim. pro. autem. Ad Iohannem, id est, Iohannis tempora. q. d. Iohannis tempore aduenit Prophetarum, & legis finis, Christus. Lex. i. reliqua Scriptura. Prophetauerunt. i. prædixerunt venturum Messiam.
 14. Recipere, id est, aduertere, seu intelligere. Elias. s. vestitu, vita, spiritu, & præcursoris officio. Hier. Epist. 151. Est. pro. erat, scilicet, prædictus venturus.
 15. Audiatur, quasi dicat, intelligat aduenisse Messiam.
 16. Similem æstimabo. Græc. ὁμοιωσάμενος, id est, assimilabo. Generationem istam. i. huius ætatis homines. Pueris. s. ludo representantibus nunc lata, nunc tristitia. Coæqualibus, id est, coætaneis. Græc. sociis.
 17. Cecinimus. s. tibiis. ut est Græc.
 19. Iustificata. i. approbata, & defensa, ut quæ nihil omiserit ad salutem hominum necessarium. Sapientia. s. Dei, Christus. Filiis. i. discipulis. s. Christi fidelibus.
 21. Virtutes. i. miracula. Cilicio. Græc. sacco.
 22. Veruntamen. pro. idcirco. Remissius erit. i. mitius punientur.
 23. Nunquid, &c. q. d. Num tibi putas istam gloriam diu duraturam? erras quidem. Græc. quæ usque ad cælum es exaltata. s. mea præsentia, doctrina, & miraculis. Fortè. non est Græc. sed ὡς particula potentialis, quæ hunc sensum facit, potuissent permanere. atque ita nostra lectio intelligenda.
 25. Respondens. i. subiungens. Heb. vide infr. cap. 17. Confiteor. i. laudo, seu gratias ago. Abscondisti. s. non reuelando. Paruulis. i. simplicibus, more paruulorum.
 26. Ita. Græc. καὶ. id est, certè. Approbantis est, & explicantis.
 27. Nouit. s. comprehensiuè. Pater. non excluditur Spiritus sanctus, ut nec Filius, sic in similibus intellige non excludi reliquas personas diuinas. Reuelare. i. manifestare. s. tantum nouimus, quantum Deus reuelat.
 28. Laboratis. s. molestia aliqua. Onerati. s. peccatis, curis, miseriis; etiā legis onere. Resiciam, id est, recreabo. Græc. ἀναπαύσω, id est, quiescere faciam.
 29. Iugum. s. legem Euangelicam. Quia. pro. quod. vel quasi dicat, sum enim mitis, &c.

30. Suaue. Græc. *εὐαγε*. quod etiam commodum, blandum, & facile significat. Intellige verò si amor adsit, qui omnia facit leuia, quamquam quod est aliud Christi iugum quam charitatis?

CAP. XII.

1. Sabbathum. s. quodam. vide Luc. 6.
 4. Domum. s. tabernaculi atrium.
 5. Violant. i. videntur violare, seu re vera profanant operibus seculilibus ad sacrificia necessariis. Crimine. i. culpa, seu peccato.
 6. Hic, id est, hoc loco.
 7. Et non. s. solum. vel pro, potius quam. Condemnassetis. sub. sed compateremini. Dominus enim. pro, Dominus autem. q. d. possum & ego, si opus sit, cum illis in Sabbathi obseruatione dispensare.

10. Si licet pro, licetne.
 12. Melior est, id est, præstat. Benefacere. i. hominem beneficio efficere.

17. Ut adimpleretur, &c. id non refertur ad proximè præcedentia, sed ad superiora.

18. Ecce, &c. citatur locus Isa. 42. partim secundum Heb. partim secundum 70. Puer. i. seruus, seu filius. Bene complacuit. q. d. mihi carissimus. Animæ meæ. i. mihi. Iudicium, id est, quod rectum & æquum est. Nunciabit, id est, predicabit.

19. Contender. i. litigabit. Clamabit. s. contentiosè. Vocem. s. tumultuosam.

20. Linum. i. ellycnium. q. d. fouebit infirmos, non perdet. Ejiciat, &c. i. faciat ut iudicium vincat, veritasque in mundo obtineat ius suum, seu præualeat.

21. In nomine eius, id est, ipso.

22. Tunc. i. illo tempore, factum enim postea, vt patet ex Marc. & Luc.

23. Mutus. vox Græca etiam surdum significat, quamquam hic de auditu nihil dicitur.

24. In. pro, in virtute. Beelzebub. sic diabolus vocabatur, à Beel, seu Baal Idolo gentium, in quo diabolus colebatur. Zebub verò. i. muscam addebant, ob copiam mulcarum, ad sacrificia concurrentium. vide 1. Reg. 4.

25. Cogitationes. Apparet dixisse solum cogitatione.

26. Ejicit. s. vt vos dicitis. Ejicit, scilicet, vi. Regnum, scilicet, quod ipse tantopere conseruare conatur.

27. Filij. s. Apostoli. vel intelligit Iudæos exorcistas. vide Act. 19. Iudices. q. d. Id quod agunt ipsi, vos condemnabit, qui in me calumniamini quod in illis approbatis.

28. In spiritu, id est, virtute spiritus. Regnum Dei, id est, datur regni Dei, scilicet, Messias. vide Luc. cap. 11.

29. Vasa, id est, instrumenta. s. bellica, vel suppellectilem.

31. Remittetur. i. solet remitti. Spiritus. genitiuus est. i. contra Spiritum. s. sanctum. Blasphemia, legendum, blasphemia.

32. Et quicumque. explicatio præcedentis. Verbum. i. aliquid. Contra Spiritum sanctum. s. vt vos facitis, qui opus Spiritus sancti diabolo tribuitis. Non remittetur. i. non solet remitti, est enim insignis malitia Deum blasphemare, vixque tales vnquam penitet, vt par est. In futuro. & hinc confirmatur dogma de Purgatorio, vbi quædã sit remissio; nam in inferno nulla sit.

33. Aut facite, &c. q. d. aut me cum operibus laudate, cum his vituperate, quæ cum non possitis reprehendere merito, par est me vt recipiat. Siquidem, &c. q. d. ex operibus poteritis cognoscere qui sim.

36. Iudicij, scilicet, particularis in morte, vel vniuersalis.

37. Iustificaberis. i. causam obtinebis apud Deum, seu iustus pronuntiaberis.

38. Tunc. s. cum maxime flecti oportuisset. Signum. s. de celo, vt patet ex Luc.

39. Adultera. i. solita à Deo deficere per peccata. Non dabitur. s. quod petunt. Nisi. pro, sed. sic Galat. 2. nisi per fidem.

40. Corde. i. medio, seu intra. Multi doctores limbum intelligunt, alij sepulcrum.

41. Cum generatione ista. i. contra hoc hominum genus. Hic. i. hoc loco.

42. Austri, id est, Arabia Felicis, quæ in Scriptura vocatur Seba, per *ω* s. vide quod diximus 3. Reg. 10.

43. Immundus. ita dicitur ob peccata ad quæ inducit. Arida. i. aquis carentia, vt est Græc.

45. Septem. i. multos. Heb. Nouissima, id est, postrema.

46. Fratres, id est, cognati.

48. Quæ est, &c. Non matris cognitionem negat, sed spiritualem præfert.

50. Soror. Id propter scæminas dictum.

CAP. XIII.

5. A. Etitudinem, id est, profunditatem.

6. A. Estuauerunt. i. aestu percussa sunt.

8. Centesimum, &c. pro, centecuplum, sexagecuplum, trigecuplum.

9. Aures. s. mentis. Audiendi. i. ad audiendum.

11. Quia vobis, &c. q. d. Gratiam quam facio vobis, quia vobis illico nego, quia indigni. Illis. s. qui non credunt.

12. Habet, scilicet, vt debet.

13. Videntes, id est, habentes oculos mentis, quibus possent videre, si vellent. Audiunt, id est, attendunt.

14. Isaia. s. cap. 9. secundum editionem 70. Non videbitis. i. non intelligetis. s. audiebant Christi prædicationem, videbant miracula, sed sine fructu, quia non capiebant.

15. Incrassatum. i. induratum. Syr. nube offusum.

Auribus. f. mentis. sic etiam oculos intellige. Grauer. f. more. Surdastrorum. Clauserunt. f. lumini doctrinæ Christi.

19. Malus, id est, diabolus.

21. Temporalis. i. ad tempus tantum durat in eo statu. Scandalizatur. f. discedit à doctrina, seu instituto.

22. Fallacia diuitiarum. pro, fallaces diuitiæ; decipiunt enim multos.

23. Aliud quidem, &c. Apparet quidem hinc, esse meritorum gradus. Intelligunt verò Doctores hic Virginitatem, Viduitatem, & Coniugium.

24. Simile, &c. q. d. simile quid accidit in regno cælorum ac s. &c. Vide Marc. 4.

25. Zizania. i. noxias segeti herbas. Abijt. i. latere studuit.

28. Imus, & colligimus. pro, eamus, & colligamus.

32. Minimum, scilicet, proportionem. nullum enim tam paruum tantam rem producit, ut statim explicatur. Arbor. Id in Palestina fit: significat verò Christus suam doctrinam, quæ parua videbatur multis, maximum quiddam in mundo parituram; quod nunc videmus. Habitent. i. nidificent.

33. Satis. Satum est tertia pars Ephr. Ephr autem decima est Cori, seu Chomer. vide Ruth. 2. Ezech. 45. Totum. & per Christi doctrinam velut fermentatur totus homo, qui constat corpore, anima, & spiritu, velut satis tribus: vel totus mundus, qui constat iuuenibus, viris, & senibus.

34. Parabolis, id est, similitudinibus, seu comparationibus. Non loquebatur, scilicet, ferme August.

35. Prophetam. f. David. Psal. 77. Eructabo. i. proferam.

36. Ediffere, id est, explica.

37. Filius hominis. i. homo. f. Christus.

38. Filij regni. i. ad cæleste regnum destinati, seu idonei. Nequam. i. mali. f. diaboli. Græc. *ἄποικοι*. potest & malitiæ intelligi. vocantur autem semen bonum illi, quod ex bono sunt orti semine, sicut zizania, qui ex malo.

41. Et eos. pro, id est eos.

42. Caminum. i. fornacem.

44. Inuenit. præteritum est. Itemque, abscondit.

48. Educentes. f. pisces.

52. Ideo, &c. quasi dicat, quia intelligitis, scitote quod, &c. Scriba. i. Doctor, seu legis peritus. In regno. Græc. ad regnum. f. cæleste prædicandum. q. d. in modo acquirendi æternam salutem. Thesauri. i. penario. Noua & vetera. q. d. omne genus ciborum, seu rerum vitæ necessariorum. sic Cant. 7. poma noua & vetera. Significat verò Christus doctorem Euangelicum debere esse omni doctrina instructum & virtute, ut possit omnibus satisfacere.

54. Patriam. f. Nazareth. Mirarentur. Græc.

obstupere. Virtutes. i. potentia miraculorum. 55. Fabri. Quidam putant ferrarium fuisse. Alij lignarium, quod magis credo. vox Græc. significat quod Italice Argegiano, Gallicè Mechanique, Hispanicè Official. Fratres, id est, cognati. Iacobus, scilicet, minor. Simon, scilicet, Cananæus, seu zelotes. Iudas, qui & Thaddæus.

57. Scandalizabantur. i. offendeabantur. In eo. f. ob generis humilitatem. Sine honore, &c. q. d. nusquam est minus in honore, seu contemptior quam in patria.

CAP. XLIII.

1. Illo tempore, scilicet, circa tertium Pascha prædicationis Christi, cum post missum Ioannem in carcerem plusquam annum prædicasset. Tetrarcha. Marcus Regem vocat, quod potestas eius esset velut Regia: & quidem antiqui Tetrarchias Regna vocabant. Fuit autem hic frater Archelai.

2. Puer, id est, famulus. Hic est, &c. primum dubitauit, ut ait Luc. & fortè id legendum per interrogationem, vel Ironicè. Virtutes. i. miracula, seu potestas miraculorum. Operantur. dicerem passivè accipi, nisi Græc. esset verbum actiuum.

3. Tenuit, id est, comprehendit. Herodiadem. Erat hæc filia Aristobuli, fratris huius Herodis: eius verò legitima vxor erat filia Aretæ Regis. vide Iosephum.

8. Præmonita. i. prius instructa.

9. Contristatus. f. quantum ex vultu apparebat, quo tristitiam, ut quidam aiunt, simulauit, alij putant verè contristatum. Iussit. f. quod male iurauerat, pessimè impleuit.

12. Sepelierunt, scilicet, in Sebaste, quæ olim Samaria dicta.

13. Pedestres, scilicet, per terram.

14. Exiens. f. è naui, vel loco aliquo, quo se receperat.

15. Vespere, id est, die inclinante. Castella. i. vicos, seu villas.

19. Benedixit. i. bene precatus est, vel Deo gratias egit.

20. Cophinos, id est, sportas.

22. Iussit. Græc. Syr. & Complut. compulit. f. præcepto.

23. Vespere. i. post solis occasum.

26. Phantasma. i. spectrum, quale solet interdum demonis operâ comparere.

28. Iube. pro, iubendo fac.

29. Descendens. credidit esse Christum qui præcipiebat, scilicet, illuminauerat ille eius intellectum.

31. Dubitasti, id est, vacillasti fide.

32. Ascendisset. Græc. Syr. & Complut. ascendissent. f. Christus & Petrus.

33. Filius Dei, id est, Messias.

34. Genesar. Græc. Gennesarum.

36. Salui, scilicet, sani.

CAP. XV.

1. **A**B Hierosolymis, scilicet, venientes.
2. Panem. i. cibum. Hebr. Manducant. Iudæi etiam inter manducandum sæpe lauabant.
4. Dixit, id est, præcepit. Heb.
5. Vos, scilicet, sacerdotes, qui ferè erant Scribæ & Pharisei. Dixerit, &c. sub. is rectè facit, aut quid simile. Ex me, scilicet, Deo oblatum. Proderit, scilicet, apud Deum.
6. Et non, &c. id est, atque ita sit, vt non honorificet. Et irritum fecistis. pro, itaque fecistis non obseruari. vide Mar. 7.
9. Sine causa, id est, frustra. Mandata, scilicet, diuinis contraria. vide Iren. lib. 4. cap. 25. & 26.
11. Non quod intrat, &c. q. d. non cibus hominem maculat, sed voluntas mala. Os, scilicet, corporis. August. 15. Trin. Coinquinat. Græc. communicat. Hebræi enim impura communia vocant. Ex ore, id est, ex cordis intimo. Aug. lib. de mend. cap. 16. Vide etiam Deut. 8. & Iere. 44. vbi os pro voluntate accipitur. Coinquinat. scilicet, cum malum est.
13. Plantauit. i. prædestinatione. q. d. isti non sunt ex electis, sed peribunt.
14. Sinite illos, id est, ne curetis illorum scandalum.
15. Parabolam, id est, sermonem obscurum.
17. Non. Græc. nondum. &c. Omne, scilicet, cibi genus. vide Marc. 7.
- Emittitur, scilicet, quod impurum.
18. Ore. i. intimo hominis.
19. Exeunt, id est, procedunt. Blasphemiam, id est, conuitia, scilicet, in Deum, aut homines.
21. Partes, id est, regionem, seu loca vicina. Syr. fines.
22. Fili David. sic Messiam appellabant.
24. Missus, scilicet, vt corporaliter ad eam.
26. Canibus. sic Gentiles à Iudæis vocabantur, ob impuros mores. Græc. κυναιολοι, id est, canellis.
27. Etiam. Græc. καὶ. i. certè. q. d. ita est, nam catelli solas micas edunt; & mihi vna mica sufficit. quod enim peto, tibi velut mica est. mira femina arguria, Deum ipsum (si dici fas est) illaqueans. certè velut cogens mutare sententiam, quamquam quis nisi ipsi eam illi mentem dederat, & fidem?
28. O mulier. Iam non canem vocat, quæ tantam fidem ostendebat. Vis. i. petis, seu optas.
30. Debiles. Græc. κενωμένους, id est, micos. Ioan. 5. aridi vocantur.
31. Magnificabant. i. laudabant. Græc. glorificabant.
33. Tantos, id est, tot.
37. Sportas, id est, quantum sportæ septem capere possent, & forte ibi erant.
38. Extra, id est, præter.

39. Magedan. Mar. 8. dicitur Dalmanuta, forte propinqua erant loca: vel alterum Regio, alterum vicus. Græc. Magdala.

CAP. XVI.

1. **T**Entantes, scilicet, potentiam eius periculum facere volentes; & calumniati, si non faceret quod perebant.
3. Rutilat. Græc. idem est verbum quod proxime vertit, rubicundum est. Triste, id est, turbulentum, seu tristitiam afferens; vt contra serenitatem, lætitiā. Faciem, id est, apparentiam, seu dispositionem. Signa, &c. id est, miracula, quæ his temporibus sunt, vel signa quæ de Christi tempore sunt prædicta, seu de vtroque aduentu eius. Temporum. Syr. temporis huius.
4. Generatio. vide sup. cap. 12. scilicet, solebat Christus eadem repetere.
6. Intuemini, id est, videte, seu aduertite.
7. Inter. pro, intra, vel coniungendum cum, dicentes.
8. Inter. pro, intra. vel sub. dicentes. Habetis. Græc. accepistis.
11. Quare. Græc. Quomodo.
13. Cæsarea, sita est ad fontem Iordanis, dicta antea Paneas. Philippi. s. qui eam sic vocat, in honorem Tiberij Cæsaris, vt Herodes eius patrem alteram eodem nomine edificat in honorem Cæsaris Augusti prope mare. Quem. Græc. & Syr. Quem me.
14. Iohannem. Putabant multi Iudæorum, vt quidam aiunt, & indicat Ioseph. 2. de bello Iudaico, cap. 7. migrare animas in varia corpora, scilicet, μετασχηματίζων. forte isti putabant potius Iohannem resurrexisse. Prophetis. scilicet, aliis.
16. Filius, scilicet, naturalis, & consubstantialis. agnouit enim diuinitatem in Christo.
17. Bar. id est, filius. Iona abbreviatio est, pro Ioanna, seu Iohanna. vide Ioan. vlt. significat Iona columbam, Ioanna verò Dei gratiam. Caro & sanguis. i. homo vllas. vide Gal. 1.
18. Petrus. Iam sic vocabatur. Petram. Idem est Græc. πέτρα & πέτρα. & Syr. Cepha, seu Kipha. non ergo super aliam petram quam Petrum dicit: cum præferrim Syriacè locutus, bis dixerit eandem vocem, scilicet, Cepha. Aedificabo, scilicet, dando tibi supremam in Ecclesia potestatem, vt statim explicatur. Est quidè Christus fundamentalis petra præcipue, sed ei successerunt Petrus, reliquisque summi Pontifices, vt Vicarij, cum summa potestate. Porta inferi, id est, Satana vires. solent præsidia, roburque militum in portis constitui. vide Gen. 22.
19. Tibi. Soli id Petro dicitur, adeoque eius solis successoribus. Nec enim illo mortuo perierunt Ecclesiæ ciues. Dabo, vide Ioan. vlt. Claves, id est, plenam potestatem. Regni, &c. scilicet, gubernandi Ecclesiam, & ad celum ducendi. Et quodcumque, &c. Quid possit dari

maius, aut quid deest Romana Ecclesie? plane infelices qui non agnoscunt. & qui potuit id apertius dici à Christo?

2. Dicerent, scilicet, nondum tempus erat euulgandi.

21. Senioribus, s. gubernatoribus populi.

22. Assumens, s. ad se, vt solent monituri, seorsum. Increpare, s. amanter, & familiariter.

Abiit à te Græc. *ἀπέστη* i. propitius tibi, scilicet, sis, vel sit Dominus, q. d. auertat Deus, id Heb. est, vide Gen. 18. & 24. 2. Reg. 23. 3. Reg. 21.

23. Vade post me, i. abi hinc. Heb. Satana, id est, aduersarie. Scandalum, id est, impedimento. Quæ Dei, id est, diuina scilicet, Dei consilium de generis humani redemptione. Hominum, id est, humana, quale est fugere molesta.

24. Abneget, s. se mortificando, seu reprimendo passionibus. Semetipsum, Syr. animam suam. Tollat, id est, portet. Crucem, scilicet, ferendo patienter aduersa.

25. Saluam facere, scilicet, indulgendo, vel verè saluare. Perdet, scilicet, mortificando, vt quod sequitur, sit repetitio præcedentis. Perderit, scilicet, mortificando. Inueniet, id est, saluabit, d. xit Inueniet, opponens ei quod dixerat, perdet.

26. Anima sua, scilicet, si pereat, redimenda, q. d. non poterit.

28. Gustabunt, i. sentient. Regno, id est, gloria cælestis representatione, s. per transfigurationē.

CAP. XVII.

1. **M**ontem, s. Thabor, distantem à Nazareth, aut 6. miliariibus ad Orientem. Altus est stadiis 30. planus in summo 20.

2. Nix, Græc. & Syr. lux.

3. Moses, scilicet, assumpto corpore aliquo.

4. Respondens, id est, loquutus. Heb.

6. Et timuerunt, pro, quia timuerunt. Heb.

10. Quid ergo, &c. sub. Cum te Elias non præcesserit. Primum, scilicet, antepriorem Christi aduentum. Id sibi ex Malach. 4. videbantur colligere, cum de secundo loquatur.

11. Omnia, s. Antichristi persecutione conturbatos, Aug. Alij referunt ad Iudæorum conuersionem.

12. Et non, pro, sed non. Fecerunt, Herodem intelligit, qui Iohannem occidit, & fortè Iudæos qui consenserunt. Id enim sequentia indicant. In eo, pro, ei. Ab eis, scilicet, Iudæis, vel impijs, illis similibus, qui Iohannem occiderunt.

15. Lunaticus, Ira vocatur in Euangelio vexari à damone certis lunæ temporibus. Malè, id est, grauiter.

17. Generatio, id est, gens. Iudæos intelligit, fortè etiam Apostolos, vt infra dicatur. Peruersa, Græc. *δις γὰρ ὁδόν*, id est, distorta, scilicet, quæ se dirigi non sinit, vide Deut. 32. Vos, scilicet, vestram istam incredulitatem.

18. Increpauit, scilicet, exire imperans.

Illum, scilicet, dæmonem.

19. Nos, scilicet, quibus dedisti potestatem eijciendi dæmones. Illum, scilicet, dæmonem. Græc. illud, s. dæmonium, quod præcessit.

20. Incredulitatem. Hinc apparet etiam sup. notatos, scilicet, erant adhuc imbecilla fide.

Fidem, scilicet, cum fiducia impetrandi coniunctam. Sicut granum, &c. q. d. etiam minimam, modò perfectam, vt etiam minimum aurum perfectum est. Dicetis pro, & dixeritis.

21. Hoc autem, &c. q. d. Huc etiam accedit quod hoc, &c. Dæmoniorum, scilicet, qui diu hominem possederunt. Orationem, &c. Magna orationis, & ieiunij commédatio. Et ieiunium, intellige adiuncta fide, de qua sup.

24. Didrachma, plur. est à didrachmum, soluebatur autem id pro tributo Romanis, à singulis viris quotannis; quidam tamen putant illud intelligi, de quo Exo. 30. solutum solui ad Templi vsum, adeoque Dei cultum. Itaque Christum infra Petro, s. vt ipse filium Dei, non debere Patri suo censum. Non soluit, pro, nonne solet soluere?

25. Etiam, Græc. *καὶ*, id est, certè, s. soluere.

Alicenis, id est, filiis aliorum.

26. Filij, q. d. quanto magis ergo liber ego sum qui æterni Regis filius, totaq; familia mea?

27. Aperto ore, Græc. aperiens os. Staterem, scilicet, drachmas quatuor. Et te, non soluit tunc pro alijs, vel, quia aberant, vel volens Petri supra ceteros excellentiam ostendere, vt notat Chryl.

CAP. XVIII.

1. **H**ora, id est, tempore. Quis putas, Græc. quisnam. Maior est, pro, maior erit.

2. Paruulum, i. puerulum. Creditur vulgò fuisse S. Marthiam, qui Germanis prædicauit, à S. Petro, missus. In medio, i. inter eos. Heb.

3. Conuersi, s. a superbia, vel q. d. mutari. Sicut paruuli, s. innocentia, & humilitate.

4. Se, scilicet, animo. Iste, scilicet, est paruus corpore. Est, pro, erit.

5. Talem, scilicet, qualem depinxit, i. humilem.

6. Scandalizauerit, i. offenderit, seu ruinæ spiritualis causa fuerit. Expedit, i. satius esset.

Mola asinaria, erat id supplicium apud Hebræos maiorem criminum; dicitur autem asinaria ab asino circum agente in pistrino.

7. A scandalis, i. ob scandala, s. quæ dat, vel patitur. Sunt enim patientibus occasio peccandi, facientibus causa supplicij æterni. Necesse, scilicet, præsupposita hominū malitia, sic. 1. Cor. 11. oportet hæreses esse. Enim, pro, quidem.

8. Si autem, &c. de hoc sup. cap. 10. s. solchat Christus eadem sæpe dicere. Bonum, pro, melius, q. d. præstat, carere rebus caris, vt sunt membra propria, quàm ob ea damnari. Debilem, Græc. mancum, seu mutilum.

10. Videte.

10. Videte. i. cauete. Eorum. f. custodes.
 11. Enim, pro autem.
 13. Gaudet. f. actuali, & nouo gaudio.
 15. In te. i. contra te, vel te vidente. Frater. i. proximus.
 16. Ore. i. sermone. Stet omne verbum. i. res tota firmetur. f. ille conuincatur.
 17. Ecclesia. i. Prælati. Chry. Sit tibi, &c. q. d. abstine ab eius consortio, vt soles ab Ethnicis & Publicanis.
 18. Amen, &c. q. d. Cum dico Ecclesiam, vos intelligo, scilicet, Prælatos, quorum erit tales communicare. Alligaueritis, &c. data hæc potestas. Ioan. 20.
 19. Iterum. i. præterea. Conseruiunt. Syr. vnanimis fuerint: vel hinc apparet cur non impetremus à Deo quæ petimus.
 20. Nomine meo. i. me. q. d. per me. i. per charitatem à me datam vni. Sum, scilicet, adsum adiuturus.
 21. Peccabit, &c. pro peccanti in me fratri dimittam.
 22. Septuagies septies, numerus finitus pro infinito. Græc. septuagies septem, quæ faciunt 490. vices.
 23. Assimilatum, &c. q. d. simile quid accidit in Ecclesia ac si rex, &c.
 24. Decem millia, &c. i. sexies mille, millia aureorum. Talentum enim 600. aurei: hic autem decem millia, positum pro, quàm plurima. q. d. maximam pecunie summam: solet Scriptura decem, & item mille, pro multis vsurpare.
 25. Reddi, id est, solui.
 26. Patientiam, &c. q. d. expecta me.
 28. Tenens, id est, iniecta in collum manu, trahens.
 35. Faciet vobis. q. d. punit vos ob inhumanitatem in proximos. De cordibus. i. ex animo: sub peccata eorum, vt Græc. additur.

CAP. XIX.

3. **T**enentes, id est, explorantes dicerent aliquod quod possent calumniari. Si licet, pro licetne?
 4. Ab initio, iungendum cum sequentibus. vide Marc. 10. Eos. i. homines.
 5. Dixit. f. Adam, vel Deus per Adam. Adharebit. f. amore, & cohabitatione. In carne vna. Græc. in carnem vnā. i. velut vna caro: videtur id ad copulam referri.
 6. Vna caro, id est, velut vnus homo. Coniunxit. f. ransopere, vt nollet vnquam separari dum viuerent.
 7. Quid i. cur. Dare. f. dimissæ. Et. sub. sic.
 8. Ad. pro ob. Permisit. Quidam putant fuisse illiciti permissionem: alij, quibus ego accedo, liciti. dispensabat enim Deus: licebatque vtrique cum alio contrahere. Sic. f. permissum, seu licitum, aut institutum.

9. Duxerit, scilicet, etiam cum vxorem ob fornicationem dimisit. Dimissam. f. etiam ob fornicationem.
 10. Est causa. i. se habet negotium. Nubere. i. matrimonium contrahere.
 11. Capiunt, id est, amplectuntur, seu animum inducunt vt faciant. Verbum istud, id est, rem istam. Datum est. f. à Deo. Not. oclibatum esse Dei donum.
 12. Castrauerunt. f. voto, seu proposito perpetuæ castitatis. Quid rem tam apertam negant hæretici? An potuit clarius commendari continentia perpetua, sanctusque cælibatus? Regnū cælorum, scilicet, facilius, certiusque consequendum. Qui potest, &c. potest certe quisque cum Dei gratia. Tertul. Non capiunt quidam quia nolunt. Orig. Qui capere vult, petat. Naz. Datur volentibus. Hier. Datur petentibus, & laborantibus.
 13. Oraret. i. bene eis precaretur.
 14. Talium. q. d. & horum, & similibus. f. innocentium & simplicium. Syr. eorum enim qui sunt sicut isti.
 17. De bono. sub. & bonum me dicis: vt est in Mar. & Luc. quamquam Græc. pro interrogas de bono, est, dicis bonum. & Syr. vocas bonum.
 Vnus. i. solus. Bonus. f. natura, seu à se. Ille Christum purum hominem putabat.
 18. Facies. Futura pro imperatiuis, more Heb.
 19. Sicut te ipsum. Alia Decalogi præcepta, vel Christus dixit: & hic breuitatis causa omiffa, vel subintelligenda reliquit. Nec enim ad vitam intratur sine illis.
 21. Si vis perfectus, &c. q. d. sufficit quidem ad salutem præcepta seruare, sed si perfectionem Evangelicam optas, Vade, &c. Pauperibus Hic. epist. 150. non dixit filiis aut propinquis: qui si sint, iure his Dominus præferendus, qui in pauperibus pascitur. Thefaurum. i. inigne præmium. Sequere. f. imitatione.
 22. Tristis, id est, maxilla affectus.
 23. Difficile. f. ob nimium diuitiarum affectū, quo diuites tenentur, vt in isto apparuit.
 24. Acus. f. quod acus habet, vel quod facit. Quam diuitem. Hinc colligit Hiero. esse impossibile. ep. 150. Cælorum. Græc. & Syr. Dei.
 25. Quis ergo. f. cum tam multi diuitias cupiant, & peiora etiam?
 26. Hoc. f. quod dixi de diuitibus, vel hominem saluum fieri.
 27. Reliquimus. sub. nec tamen vendita pauperibus dedimus.
 28. Regenerationem. f. resurrectione. Syr. seculo nouo. Sedebitis. i. cum gloria astitabitis. Vos. f. Apostoli, & Apostolici viri. Duodecim. Id dictum, quia tunc constabat Collegium Apostolicum: pro Iuda enim suffectus Matthias. Quis verò hic non putasset etiam Iudam intelligi? Iudicantes: non solum approbatione, & compara-

tione vite bene acta, sed etiam auctoritate quadam principum orbis, regi propinquissimorum. Tribus, &c. i. omnes homines.

29. Omnis qui, &c. Aug. ep. 89. Omnes relinquendi propter Christum, cum proponitur ista conditio, vt Christum dimittat, si illos secum habere desiderat. Nomen meum. i. me. Centuplum. i. multo plus. s. in hac vita. vide Luc. 18. Possidebit. Græc. hæreditabit.

C A P. XX.

1. Simile. Græc. simile enim: redditur enim ratio præcedentis. Primo manet. Græc. mox vt diluxit.

2. Diurno. i. dando pro opera vnus diei.

8. Procuratori. i. præfecto domus: vulgò, magister domus dicitur.

12. Fecerunt. i. laborauerunt, seu operati sunt. Æstus. Græc. æstum. i. difficultatem.

15. Aut, pro an. Nequam. i. inuidus. q. d. inuides illi meam benignitatem.

16. Sic erunt, &c. q. d. sic Deus cum quibusdam agit benignissimè tractans. s. cum sint nouissimi, vt si primi essent, cum præ iis primi nihil magis accipiant, quàm si essent nouissimi. In quo nulli facit iniuriam: potest enim de suo facere quod vult. Multi enim, &c. q. d. Nec mirum id à Deo fieri. Nam & multos sæpe vocat, & paucos eligit.

17. Secretò, id est, seorsim.

19. Illudendum, & flagellandum: hæc duo vltro fecerunt gentiles, crucem Iudæi petierunt. q. d. traditus autem illudetur, &c.

20. Adorans, id est reuerentiam exhibens inclinata.

21. Regno tuo: fortè putabat in terra futurū.

22. Nescitis. Filiis responderet, qui per matrem petierant. Nesciebant autem, nec quale esset regnum, nec quomodo obtinendum. Calicem. i. poculum passionis.

23. Bibetis. q. d. pro me patiemini. Non est meum, &c. q. d. non habeo à Patre commissionem sic dandi. Dare. s. vt pataris, aut vultis.

Vobis: non est Græc. nec Syr.

24. De duobus, id est, contra duos: vel, de facto duorum.

25. Eorum, pro, earum. Maiores. s. inter eos. q. d. Reges, seu Principes: est enim repetitio præcedentium, & explicatio, more Scripturæ. Exerceat. s. imperiosè, seu pro libito. Eos, pro eas. vide simile quid Psal. 9.

26. Maior. i. primus: vt statim explicatur.

28. Ministrari. i. vt ei ministraretur. Ministrare. i. omnium vtilitati seruire. Dare animā. i. vitam ponere. Redemptionem. Græc. ἀντὶ τοῦ, id est, precium redemptionis. Multis. s. efficaciter: vel multis: pro omnibus, vt solet scriptura. vide Rom. 9.

34. Viderunt. i. visum receperunt.

C A P. XXI.

1. Bethphage: villa erat Sacerdotum, in monte Oliueti. Oliueti: ita dictus, quòd abundaret oliui. Græc. ὀλιβῆν. i. oliuarum.

2. Castellum. i. pagum, seu vicum. s. Bethphage. Contrā. i. è regione. s. ante vos. vide Luc. 19. Adducite: nolebat Christus præbere aliquod regni sui specimen equitando, sed humiliter, vili. s. iumento, & alieno.

3. Dimittet. i. vobis permittet.

4. Prophetam. s. Zachariam, cap. 9. cuius hic sensus potius quàm verba referuntur.

5. Filia Sion, id est ciuibz Ierosolymitanis: in Sion arx erat, & Regia Dauid. Et pullum: apparet fessile super vtrumque vicissim. vide etiam quod sequitur. Subiugalis, id est, iumentis, scilicet asinæ.

7. Vestimenta. s. summas vestes, seu pallia, sic inf. Eos. Syr. pullum.

9. Osanna, id est, salua obsecro. Heb. הושיע נא. Hosag na. Acclamatio solita Hebrais: qua à Deo prosperitatem precantur omnem, seu felicitatem. Fecit id autem populus Deo impellente. vide infra. Filio Dauid. q. d. Messia omnem felicitatem, vt Osanna fumatur, pro salutem & prosperitatem: sic dici solet, Viuat Rex: vel, filio pro filium, vt regatur à verbo salua, quod Hebr. cum datiuo constituitur. vide Psal. 97. Benedictus. s. sit à Deo. q. d. prosperetur à Deo eius regnum. In nomine. i. à Domino missus. In altissimis. sub. qui habitas Domine: vel q. d. salute ex altissimis. i. cœlesti.

10. Hic. s. cui sic acclamatur, quiq. pro Messia recipitur.

12. Eiciebat. s. die sequenti, vt ait Mar. Templo. i. templi atrio, in quo populus orabat, quodque erat ante atrium Sacerdotum. Numulariorum. i. qui pecunias commutabant.

13. Scriptum. s. Isa. 56. Speluncam, &c. alludit ad Ierem. 7.

16. Vtique. s. audio. Perfecisti laudem. Id secundum 70.

17. Bethaniam: sita in latere montis Oliueti, distat ab Ierusalem 2. miliaribus. Mansit, s. pernoctans.

18. Esuriit. Fortè dispensatione factum, ad significandum mysterium, vel ob præcedentis diei ieiunium, & per noctem orationem secuta fames.

20. Videntes. s. die sequenti, vt ait Mar.

21. Fidem. s. fiduciæ coniunctam. Huic. s. Oliueti. Tolle, &c. Græc. tollere & iactare, ὀψομαι βλάττω.

22. Credentes. s. fide nihil vacillante. Vide Iacob. 1.

23. Potestate. i. auctoritate. Hæc, scilicet tanta pompa ingressus in urbem, eliciens de templo tam multos, docens, &c.

24. Sermonem, pro, rem. Heb.

25. E cœlo. i. à Deo. Inter, pro, intra: vel q. d. inter se conferentes: quod indicant Græca. Illi, scilicet, de me testificantur.

26. Turbam. s. ne lapidet nos, vt blasphemus, aut alioqui persequatur. Habebant. Græc. habent.

28. Primum. i. vnum eorum: primum vocat, quod prior à patre conuentus est.

30. Eo. Græc. & Syr. Ego. i. e. cum me. Heb.

31. Præcedunt, id est, potiores partes habent. Lex talibus multi conuersi, cum hi in malitia persistierint. Regno Dei, id est negotio salutis æternæ.

32. In via iustitiæ. i. docens verbo & exemplo iustitiam. Videntes. s. illorum penitentiam.

33. Vineam. s. synagogam. Sepem. i. custodiã Angelorum, vel Rectorum. Torcular. i. lacum vbi vinum excipitur expressis vuis. s. legem discernentem purum ab impuro. Turrim. i. templum. Agricolis. s. sacerdotibus & scribis colendam dedit, mercedem soluturus. Profectus: Deus vbique est, sed multis videtur absens.

37. Verebuntur. Id dicit quod eos facere æquum erat. Fortè, non est Græc.

38. Intra, pro inter. Hæres. Apparet Iudæorum principes cognouisse Christum esse Dei Filium, certè cognoscere potuisse. Habebimus. i. occupabimus.

42. Dicit. s. respondens ad id quod illi dixerant, vt ait Luc. Absit, &c. Caput. i. extremitatem, seu summitatem. Nostri. s. fidelium.

43. Regnum Dei. i. beatitudo, ad quam eratis vocati. Eius, scilicet, regni, nempe dignos regno Dei.

44. Ceciderit. s. more impingentis. q. d. qui scandalizatus, seu offensus fuerit eius doctrina, aut gestis. Ceciderit. s. puniens ex alto.

46. Tenere. i. manus iniicere, seu apprehendere.

CAP. XXXI.

1. **R**espondens. i. sermonem exorsus. Heb.

2. Fecit, id est, parauit. Nuptias. i. conuiuium nuptiale. s. doctrinæ Euangelicæ sacramentorum & gratiarum.

3. Seruos. s. ministros noui Testamenti.

4. Iterum. s. post Ascensionem. Alitilia: ita vocantur animalia impingnata, seu faginata, ab alendo, quasi alitilia: significantur verò Contemplatiui, vt per Tauros Aëtiui, per occisionem verò Mortificatio. Proponuntur autem in Ecclesiæ mensa ad imitationem, seu exemplum. Omnia. s. ad salutem necessaria.

5. Villam, id est, rus. Negoriationem. i. mercataram.

7. Audisset. s. quæ acta essent.

8. Non fuerunt, &c. s. ipsi se fecerant indignos.

9. Exitus. i. fines: significantur extrema terræ. vide Psalm. 10. & 18.

10. Malos & bonos. q. d. sine discrimine.

11. Intrauit. s. in fine seculi. Hominem: significatur ne vnum quidem posse Deum latere. Nuptialia, id est, conueniente nuptiis. s. charitate, seu puritate.

12. Amice: significatur non odio condemnari sed iustitia. Quomodo. q. d. cur non es veritus? Obmutuit, scilicet, nulla erit apud Deum excusatio.

13. Ministris. s. Angelis. vide sup. ca. 13. & Dan.

7. Ligatis, &c. significatur vi detinendum, nec posse euadere. Exteriores. i. remotas à vera luce. Aug. ep. 120. corporales interpretatur.

14. Multi enim, &c. sub. Idque (s. quod proximè dixi) multis accidet. Multi enim, &c.

15. Caperent. i. illaquearent.

16. Herodianis. i. his qui Herodem pro Christo susceperant: secundum Hier. contra Lucife. Syr. domesticis Herodis. Dei. i. Deo probatam, seu qua ad Deum itur. In veritate. i. verè. Personam. i. cuiusquam qualitatem, vt à recto discendas. Censum. i. tributum.

19. Censui. i. quod solet pro censu dari.

21. Cæsaris. i. Cæsari debita: poterat Christus statim dicere, licet: sed voluit illos ex eo conuinci, quod Cæsarem pro suo Rege, seu Imperatore agnoscerent, moneta eius vtentes.

23. Resurrectionem: negabant etiam animæ immortalitatem, Deique prouidentiam, & solum ex Scriptura Moysen recipiebant.

24. Frater. i. propinquior cognatus.

25. Semen. i. filium.

29. Virtutem. i. potentiam. s. qua in cœlo Sanctos miro statu collocat.

30. Nubent, id est, vxores ducunt: olim nubere, etiam de viris dicebatur. Nubentur. i. accipiuntur ab vxoribus in coniugium. Angeli. q. d. liberi eiusmodi rebus.

32. Viuentium: quod si viuunt animæ, resurgent & corpora: vtrumque enim pars hominis naturaliter. vide 2 Mach. 12.

34. Silentium imposuisset. Græc. os occlusisset. In vanum. i. simul.

35. Tentans. i. explorans eius sapientiam.

36. Magnum, pro maximum.

37. Corde. i. voluntate. In, pro ex. Anima. i. viribus. s. quantum potes, seu cogitatione. Mente. i. intellectu. Sensus est autem Deum maximè, & super omnia diligendum, id enim per illa tria, & alibi per quatuor significatur.

38. Primum, id est, præcipuum.

39. Simile. s. quia de dilectione.

40. Pender. q. d. hæc totius scripturæ summa,

43. In spiritu. i. motus à Spiritu sancto.

44. A dextris meis. i. ad dexteram meam. Ponam, &c. i. tibi subiiciam.

46. Nemo, scilicet, ex aduersariis. Quisquam, scilicet, illorum. Interrogare. s. vt volebant, seu illo modo.

CAP. XXIII.

2. **C**athedram. per hanc significatur auctoritas docendi, & prædipiendi. sic Petri Cathedra dicitur. Sederunt. pro, sedent. Hebr. Scribæ & Pharisei. hi ferè Sacerdotes erant.

3. Omnia. f. legi Dei consentanea. Dixerint. i. præceperint. Hebr. Et facite. explicatio præcedentis. Dicunt. i. præcipiunt.

4. Alligant, id est, velut in fascem colligunt. Onera. i. præcepta. Importabilia. Græc. portatu difficilia. *ὀνόμαζον*. vide Act. 15. Mouere. Syr. tangere.

5. Phylacteria. Membranæ erant quibus scriptam legem Pharisei veluti eius obseruatores, gestabant in fronte, & brachiis, non bene intelligentes illud, Deut. 6. ligabis eam, &c. dicta phylacteria. q. conseruatoria. f. memoriæ legis Dei. à *φύλαξις*. i. seruo. Magnificanti. i. magnas faciunt. Fimbrias. i. funiculos hyacinthinos, de quibus Num. 15. Deut. 22. eos vestium extremitatibus appensos gestabant, ad distinctionem habitus à gentilibus, & legis memoriam.

7. Rabbi. i. magister m.

8. Nolite vocari. Græc. Ne vocemini. sed Interpretres sensum reddidi. non enim est in potestate nostra, ne vocemur: sed ne velimus ita vocari prohibet autem honoris affectum. alioqui & Paulus se Doctorem vocat. Vnus. f. proprie, & principaliter. Fratres, adeoque non debetis alijs alijs velle præferri.

9. Nolite vocare. Græc. ne voceris. Vnus. f. à quo omnia habetis. Non prohibet quidem patres agnoscere, sed vult præcipue agnosci Deū, tanquam Patrem omnium præcipuum, præ quo reliqui ne patres quidem. quid enim dant, quod non primò & præcipue Deus?

10. Magistri. Græc. *μαθηται*, id est, Institutores, seu Gubernatores. quamquam etiam, præceptores, & doctores. Syr. Rectores. Magister. Syr. Rector.

11. Erit. pro, sit. Hebr.

13. Clauditis. f. impediētes introitum. Introeuntes. i. ingredi volentes, seu incipientes.

14. Comeditis, id est, spoliatis, seu exhaustis. Longas, &c. Græc. sub obtentu longæ orationis, vt vertit Marc. 12. Amplius, id est, grauius, scilicet, quàm cæteri. Iudicium, id est, condemnationem.

15. Profelytum. i. aduenam. Ita vocabant conuersos ad fidem. Filium gehennæ. i. obnoxium supplicio. Duplo. pro, plus. Ita dixit ad exaggerationem, quod illi essent pessimi.

16. Nihil est. f. dignum multa. In auro. i. per aurum. f. templo oblatum. Debitor. f. pœnæ.

17. Sanctificat. i. facit velut Deo oblatum, sanctum haberi.

18. Et sub dicitis. vide sup. cap. 5.

23. Decimatis. i. decimas soluitis. Anethum.

non est id quod vulgò Anisi, hoc enim Anisum dicitur, sed alia herba odorifera. de vtroque vide Plin. lib. 29. Grauiora, id est, maioris momenti. Iudicium, id est, iustum & rectum. Fidem, scilicet, in Deum, & erga homines, scilicet, veritatem in promissis.

24. Excolantes, &c. quasi dicat, diligentes in minimis, in maximis negligentes. Metaphora sumpta à percolantibus vinum, si in illud culex incidit.

25. Calicis. i. poculi. Paropsidis. i. disci, seu patinæ: est & id metaphora. Ipsos enim intelligit, Immunditia. Græc. & Syr. iniustitia.

27. Parent. pro, apparent.

30. Essemus. pro, fuissetis. Sanguine. i. cæde.

32. Mensuram. i. quod deest peccatis. q. d. Implebitis sanè vos mensuram quam illi ceperunt.

33. Genimina. i. progenies. q. d. pessimorum filij pessimi. Iudicio, id est, condemnatione, seu supplicio.

34. Ideo. f. vt conuertamini. Scribas. i. legis interpretes. Super vos. i. vestram generationem, seu gentem. q. d. dabitis pœnas pro sanguine. i. cæde, &c. vide Luc. 11. Iustus. pro, iustorum. Barachia. apparet intelligi eam, cuius extat propheta. quidam tamen putant filium Ioiada qui etiam Barachias sit dictus. vide 2. Par. 24. Græci tamen multi Doctores Zachariam intelligunt, patrem Ioannis Baptistæ. Occidistis. f. vestri maiores. Not. cum istis loqui, vt solet cum populo qui vnus est cum maioribus, & posteris.

36. Omnia. f. omnis sanguis iustus. Generationem, &c. id est, hoc genus hominum, seu gentem istam.

37. Noluisti. Græc. & Syr. nolulistis.

38. Vobis. abundat, more Hebr. Deserta. Indicat euerfionem Ierusalem per Romanos, vel desertam Deo intelligit.

39. A modo. i. ab hoc tempore. Dicatis. videatur alludere ad acclamationem de qua sup. per anticipationem dictum. dicit autem acclamatores, quia pars populi illius acclamauit.

CAP. XXIII.

1. **O**stenderent. vel mirantes tantam molem posse diuini, quod videbatur comminatus, vel vt fleterent ad commiserationem.

3. Secretò. i. seorsim à tuba.

4. Videte, id est, caute.

5. In nomine meo. i. meum nomen sibi vsurpantes, vt statim explicatur.

6. Enim. Græc. autem. Opiniones, id est, rumores. Græc. audiciones. Finis, scilicet, Ierusalem, vel mundi.

7. In. i. contra.

9. Gentibus. i. hominum generi.

12. Refrigescet. adeoque peribit.

13. Perseuerauerit. in bono.

14. Hoc. f. quod soleo predicare. Regni. f.

caelestis.

cælestis. Vniuerso. i. maxima partis orbe. sic Rom. 1. Coll. 1. quidam tamen intelligunt prorsus in vniuerso. Testimonium. vide sup. cap. 10. Consummatio. i. finis. mundi.

15. Abominationem, id est, exercitum idololatrarum. s. Romanorum. Desolationis. i. qui Ierusalem desolabit. Sanctos. s. Ierusalem. Legit. s. Daniele.

17. Tollere. sed potius fugere.

18. Tunicam. Græc. pallium, seu sumam vestem. Syr. vestem.

19. Prægnatibus. facile enim capiuntur. Nutrientibus. Græc. lactantibus. Illis. s. obsidionis Ierolymitanæ.

20. Hieme. s. tempore ad fugam incommodo. quidam statum peccati frigidum intelligunt. Sabbato. s. quo non potest fieri longum iter. Quidam intelligunt omnium operum bonorum.

21. Tunc. s. tempore excidij Ierusalem. Nec fiet. s. genti Iudæorum. vide Luc. 21.

22. Breuiati. s. numero. Salua. id est, superstes. Omnis caro. pro, vilis homo. Hebr. est autem sermo de euerfione Ierusalem, etsi potest etiam ad Antichristi tempora referri, secundum Aug. epi. 80. Electos. scilicet, qui tunc erunt, vel qui post nascituri.

23. Tunc. i. tempore Antichristi. sic solet Scriptura transire ab vno tempore in aliud. Vobis. fideles alloquitur.

24. Potest. pro, possit.

26. Est, scilicet, Christus.

27. Pareat, i. appareat. Ita. s. subitus, & inexpectatus. sed manifestus tamen, & gloriosus.

28. Corpus, id est, cadauer. Aquila. q. d. vt aquila ad cadauer, ita ad Christum electi congregabuntur.

29. Statim, id est, non multo post. Dierum, scilicet, Antichristi. Sol, &c. Hæc ego ad litteram intelligo sic euentura. vide Psal. 74. Ioel. 3. Agg. 2. 2. Pet. 3. Cadent. s. retracto lumine videbuntur cadere. Virtutes cælorum. pro, celestes, scilicet, Angeli. Commouebuntur. s. admiratione, vel tremore, id quod videtur per hyperborem dictum, ad significandam Dei tremendam iram, & potestatem. Quidam interpretantur commouendos contra impios.

30. Signum. s. imago crucis splendidissima, forte vero ipsa Crux, qua fuit confixus. Planget. s. vt solet in maxima calamitate. Tribus. i. populi. Sinqui homines. vide Zach. 12. Apoc. 1. Nubibus. pertinet id ad maiestatem. Virtute, id est, potestate. Multa, id est, magna. Maiestate. Græc. gloria.

31. Mittet, scilicet, priusquam appareat. Er voce. pro, id est voce. q. d. cū tubæ voce. Syr. cum tubæ clangore magno. vide 1. Thesl. 4. Electos, & etiam non electos. vide sup. cap. 13. Ventis, id est, orbis partibus. q. d. ex toto orbe. Summis. i. extremis. Cælorum. i. vbi cælum videtur ter-

minari. q. d. ab extremis terræ. vide Deut. 4.

32. Parabolam. i. similitudinem. Æstas. i. ver. æstas enim intelligitur tempus extra hiemem.

33. Prope est. s. redemptio perfecta, regni que possessio. In ianuīs. i. pro, foribus.

34. Generatio, id est, gens, scilicet, Iudæorum, vel fidelium.

35. Transibunt, id est, potius, seu prius peribunt, quam mea verba. Præteribunt, scilicet, quin impleantur.

36. Pater. Non excluditur Filius, nec Spiritus sanctus.

38. Comedentes, &c. q. d. terrenis intenti, & nihil minus quam diluuium expectantes. Nubentes. i. matrimonio contrahentes.

40. Agro. Syr. villa.

41. Molentes. significatur etiā in vilissimo vitæ genere Christum suos habere. Orientalium ancillæ versant rotam, molentes frumentum.

45. Nescitis. Græc. non putatis.

46. Quis putas. Græc. *ns æg.* quisnam.

51. Superat, id est, expectat.

52. Diuidet. i. separabit. Patrem. i. sortem, seu portionem. s. supplicij. Hypocritus. i. impius, seu iniquus. sic enim hos solet Scriptura appellare, quod aliud agant quam profiteantur, seu præseferant.

CAP. XXX.

1. **D**ecem, id est, multis. Virginibus. Ita dicuntur ob fidei integritate, est enim sermo, de fidelibus.

2. Quinque, id est, pars vna.

3. Oleum. s. vt cū deesset, infunderent.

5. Dormitauerunt. s. primum. Dormierunt. s. tandem, post dormitationem. i. morbum, sequi solet somnus, id est, mors.

6. Clamor. s. vt fit in aduentu tali.

9. Ne forte. sub. Absit vt id faciamus: vel timeamus: vel coniunge cum, Ite potius. Non sufficiat. certe quisque pro se rationem reddet, nec aliorum bona opera alios saluabunt.

11. Nouissimè. Græc. *ὁσπερ*, id est, deinde, seu posterius.

12. Nescio. Græc. non noui. q. d. non estis mihi gratæ. Not. significari in Christi aduentu ad Iudicium, qui forte fiet media nocte, saluandos solos qui fidei lumini adiuxerint misericordiam & bonorum operum oleum. s. operatam charitatem. reliqua in parabola non oportet scrupulosè exquirere.

14. Sicut enim, &c. sub. sic accidit in regno Dei. Bona sua. i. ex bonis suis.

15. Talenta. i. gratias ad aliorum vtilitatem datas. Secundum. i. accommodatè ad. Virtutem. i. vires, seu facultatem.

16. In eis, id est, cum eis.

19. Venit. Græc. præfens est tempus.

21. Euge. Græc. *βενέ*, seu rectè. Pauca, scilicet, præfectus.

31. Tunc, id est, illa nocte, antequam exiret. vide Luc. & Ioan. Scandalum. s. timore illum erant deserturi. In me, id est, ob ea quæ in me videbitis.

34. Cantet, scilicet, bis. vt ait Mar. vel antequam cantum compleat.

36. Venit, præfens est. Villam. Græc. *χωρίον*, quod etiam agrum significat & locum. Mar. 14. prædium, vertit. Gethsemani, locus est ad radicem montis Oliueti, non longè à sepulchro B. Virginis.

37. Mæstus esse, id est, grauiter angere, scilicet, vt homo, passionem, & mortem horrebat. Mar. 14. vertit ad eum.

38. Vique ad mortem. i. adeo grauiter, vt parum à morte differat mæror, seu dolor. Sustinere, id est, manere, seu expectare.

39. Pusillum, id est, modico intervallo, scilicet, vt discipuli possent spectare quid ageret. Procidit, scilicet, flexis genibus (vt Luc. ait) faciem in terram inclinauit, vel etiam demisit. Possibile est, pro, vis. possibile enim quod Deus velit. Transeat, &c. i. fac ne patiar tam graua. Volo, scilicet, naturali voluntate, quæ mortem refugit.

40. Venit. & id. & inuenit, præfens est. sic & inf. Sic. q. d. Itane Petre, qui tam multa promittebas? Non potuisti. s. somno, mærore, & carnis fragilitate superabantur, vt ait Hier. 2. contr. Pelag.

41. Intretis. s. superati, velut in laqueum. Spiritus, scilicet, vester, vel diabolus. Caro, scilicet, vestra, vel homo.

42. Nisi bibam. pro, ita vt non bibam. q. d. si fieri non potest quin bibam.

45. Dormite. Ironia est. Et filius, &c. pro, in qua filius, &c.

46. Appropinquabit, &c. Græc. appropinquauit qui me tradit.

47. Venit, præteritum est. Fustibus. Græc. lignis.

48. Tenete, id est, prehendite.

49. Osculatus. forte ita solebat Apostoli aliu de venientes. & is erat salutandi modus, vt solent hodie feminæ inter se.

50. Amice. i. quem amo, vel qui te amicum fingis. Ad quid. vox facinus admirantis.

52. Conuerte. q. d. ne vitra progrediaris. Omnis enim, &c. q. d. Nam verum est quod vulgo dici solet, qui gladio interimit, dignus est qui gladio pereat. vel, peribunt gladio. i. diuinæ vltionis. vide Apoc. 13. ver. 10. Nolebat Christus se defendi, aut quemquam ea causa percuti, multoque minus occidi.

53. Legiones. Græc. *λεγιῶνες*, vox Latina. Dicitur autem legio continere 6. milia militum, quod tamen certum non est: continet quidem semper millia aliquot.

54. Scriptum, scilicet, dicentes, quod sequitur. Sic, scilicet, ne capi, & occidi.

55. Tenuisti, id est, prehendisti.

59. Princeps. Græc. & Complut. Principes.

60. Inuenerunt. s. idoneum. Nouissime. Græc. deinde, seu posterius, *ὕστερον*; potest etiam verti, postremo.

61. Post triduum. Græc. triduo.

63. Tacebat, scilicet, sciebat nihil profuturam responsonem. Adiuro, id est, expostulo, & velut cogo. Per Deum. q. d. ex parte Dei.

64. Dicit, scilicet, ob reuerentiam Dei, cuius Pontifex auctoritatem interposuerat. Dixisti, scilicet, quod res est. vide supr. q. d. Ita est, vt dixisti. Verumtamen. pro, ceterum. Amodo, id est, post hoc tempus. q. d. aliquando. Sedentem. non id erat visuri, sed quod sequitur. Id autem significat Christum paternæ gloriæ consortem. Virtutis Dei. pro, potentis Dei.

65. Scidit. ita solebant dolorem, seu indignationem demonstrantes.

67. Expuerunt. Erat id ignominiosissimum apud Iudæos, quamquam apud quos non est? Colaphis, id est, pugnis. Palmas, id est, alapas. Faciem. forte colaphis caput aut collum cadebat.

68. Prophetiza. i. diuina. Christe. Ironice.

71. Ianuam. Græc. *αἶθρῳ τοῦ πύλου*. id est, vestibulum, scilicet, per ianuam qua in vestibulum ibatur.

72. Negauit, scilicet, postquam alij etiam, vt ait Marc. & Luc. eum similiter interrogassent.

73. Pusillum, scilicet, horam, secundum Luc.

74. Derectari, id est, deuouere, seu execrari. Græc. *κατακαταρατίζω*.

75. Quod dixerat. Græc. qui dixerat.

CAP. XXVII.

3. **T**VNC. s. cum ductus esset ad Pilatum, aut duceretur. Damnatus. s. Christus à Sacerdotibus ad mortem.

4. Sanguinem. i. hominem ad mortem. Iustum, Græc. *ἀθῶν*. i. insonstem, seu innocentem. Ad nos. pro, nostra refert.

5. Proiectis, scilicet, ad illorum pedes. Templo, id est, templi atrio.

6. Corbanam. i. Gazophylacium. vox est Chal. Nam Heb. Corban. i. donum, seu oblatio, scilicet, locus erat vbi oblata reponerantur. Syr. In domum Corbanam, id est, oblationis. Sanguinis, id est, quo empta cades hominis.

8. Haceldema. Chald. est. *ܚܩܐܠܐܓܪ* Chaqal Ager. *ܕܡܐܢܐ* Dema sanguis, scilicet, emptus fuerat pretio sanguinis.

9. Ieremiam. forte 32. cap. vbi quiddam videtur esse huius sententiæ. at potius est Zach. cap. 11. secundum 70. refert autem Matthæus magis sensum quam verba. Hier. ait legisse se quiddam Ieremiæ apocryphum; vbi id exister. Sic & Paulus citat apocrypham quoddam de Iamne & Mambre. s. sunt & vera quædam in Apocryphis. Acceperunt. Syr. accepi. & sic etiam verti potest ex Græc. Appretari. i. æstimati. Iungendum

verò cum filiis, &c. Quem appetiauerunt, scilicet, Iudæi, & Iudas. q. d. ita ab eis fuit æstimatus.

10. Dederunt. Syr. dedi. Mihi, id est, de me. q. d. ita erat à Deo definitum.

11. Interrogauit. s. post accusationes Iudæorum, de quibus Luc. 23.

Rex. Græc. βασιλεύς. i. ille Rex. s. expectatus.

Dicis, scilicet, id quod res est.

12. Nihil, scilicet, sciebat nihil profuturum. Nec se volebat defendere.

14. Miraretur. s. constātiā, mansuetudinem, & mortis contemptum.

15. Vnum, scilicet, ex propositis à Præsidente. Voluisset. lege, voluissent.

16. Insignem, scilicet, flagitiis. Barabbas. Syr. Bar Abba.

17. Congregatis. s. & de more petētibz vnum vinctum, ob festi reuerentiam.

19. Et iusto illi. pro, sit cum iusto illo. q. d. misum illum fac. Hodie, id est, nocte hac.

Per visum. i. in somnis. putant quidam factum id à diabolo, ne Christus occideretur. fortè Deus sic voluit Christi innocentiam ostendere.

20. Populis. Græc. turbis. Perderent. i. perdendam curarent.

24. Innocens, &c. q. d. non ego occido illum, sed vos. Sanguine, id est, cæde.

25. Super nos. i. imputetur nobis, seu in nobis vindicetur.

27. Tunc. i. illo tempore. Factum autem id priusquam condemnaretur. Prætorium. Græc. πραιτώριον. Latina vox. Cohortem. pars est ferè decima legionis.

28. Exuente. s. omnibus vestibus. Chlamydem. vel tēm. s. regiam, & militarem. quæ & paludamentum, scilicet, militare pallium.

29. Posuerunt. s. infixam. vide Tertul. de cor. mil. Arundinem. s. loco sceptri. Aue. Syr. pax.

31. Exuerunt. s. relicta corona in capite.

32. Angariauerunt. i. coëgerunt. Tolleret, scilicet, quod Christus fatigatus esset, & illi festinarent ad Christi mortem.

33. Golgotha. i. caluarie. vox Chald. Heb. dicitur Gulgoth. Caluarie. s. locus erat plenus capitibus damnatorum.

34. Vinum. Græc. & Syr. acetum. Felle, id est, myrrha, quæ amaritudine fel refert. vide Mar.

35. Crucifixerunt. s. milites. Diuiserunt. sin 4. partes, secundum Ioan. Vestimenta. s. superiorem, & inferiorem, talaris. Sortem. s. super tunicam inconfutilem. fortè etiam super partes factas. vide Mar. 15. nu. 24.

36. Seruabant, scilicet, ne quis eriperet.

37. Causam. s. condemnationis. Rex. quasi ob id esset damnatus quod regnum vellet usurpare.

39. Blasphemabant. i. conuiciabantur.

40. Vah. non est. Græc. nec Syr.

43. Vult, id est, amat, scilicet, eum.

44. Idipsum, id est, similiter. Latrones. pro,

latro, vel fortè id vterque primum; postremo verò alter respicit.

45. Vniueriam etiā extra Iudæam. vide Dion. epist. ad Apollonem.

46. Magna. scilicet, significandum dolorem. Sababthani. Chald. est. Nam Heb. Hazabthani. & quidem Christum verisimile est Heb. dixisse. vt est in Psalmo.

47. Quidam, scilicet, qui linguam Hebraicam, seu Syriacam non intelligebant. fortè Romani milites.

48. Aceto. s. vt citius moreretur.

49. Sine, id est, omitte. q. d. ne des.

50. Clamans. Græc. κλάζων, id est, cum clamasset. Emisit, scilicet, post horam nonam, tempore vespertini sacrificij.

51. Ecce, scilicet, Christo mortuo. Templi, id est, quod ante templum erat, erat & alterum interius, ante propitiatorium, quod hic quidam intelligunt. Scilum, scilicet, velut templo præ indignatione vestem scindente. Hier. epist. 150. ait in Hebraico Euangelio legi, Templi superliminare corruisse. Mota. Hac omnia indicabant, indignum facinus factum.

52. Sanctorum, id est, fidelium. Surrexerunt, scilicet, post Christi resurrectionem. An autem mortui deinde sint, alij aiunt, alij negant.

53. Et exeuntes. pro, nam exeuntes. Sanctam, ita dicitur ob templum, & Dei cultum. Ciuitatem, scilicet, extra erant monumenta.

54. Centurio, scilicet, Præfectus Romanis militibus. Filius Dei. vel diuinitatem agnouit, vel eximiam sanctitatem.

56. Iacobi. quæ aliis dicitur Cleopha, scilicet, vxor, secundum quosdam, qui etiā hunc dicunt fuisse fratrem Ioseph. eoque istos dictos fuisse fratres Domini, quod Ioseph filius Christus putaretur. vide Ioan. 19. Zebedæi. quæ alibi dicitur Salome.

57. Diues. & nobilis secundum Mar.

61. Et altera, &c. erant etiam aliæ secundum Lucam.

65. Habetis. poterat verti, habere. i. accipite. Custodiam, scilicet, militum. Græc. κηδεύω, Latina vox. Ita dicebantur milites qui urbem custodiebant.

66. Signantes, id est, sigillantes, scilicet, ne quid fraudis fieret.

CAP. XXVIII.

1. **V**espere, id est, sine noctis, scilicet, crepusculo matutino. Quæ, scilicet, vespere, vel nox. Sabbati, id est, hebdomada, seu post sabbatum, scilicet, Dominica die. Not. incertum esse qua hora Christus surrexerit. creditur fuisse post mediam noctem.

3. Aspectus. Græc. ἰδέα, id est, species, seu forma. Vestimentum, scilicet, apparebat specie hominis.

5. Respondens, id est, alloquens. Hebr.
6. Dominus. Syr. Dominus noster.
7. Galilæam. s. vbi plures discipuli, & minor persecutio Iudæorum. Prædixi, scilicet, quod res est.
8. De monumento. s. postquam viderant intus duos Angelos, de quibus Luc. 24.
9. Illis. s. postquam Magdalenz apparuerat. Auete. i. saluete. Syr. pax vobis.
11. Omnia, scilicet, de sublato lapide, visoque Angelo, &c.
14. A Præside. s. aliquo vos accusante. Suadimus ei. i. eum placabimus.
15. Verbum, scilicet, mendacium.

16. Montem, fortè Thabor.
17. Videntes. s. cum multis aliis, de quibus 1. Cor. 15. Quidam: fortè ex Apostolis. Dubitauerunt. s. Christum esse.
19. Euntes ergo, &c. Syr. Sicut autem misit me Pater meus, & ego mitto vos. Ite ergo, &c. Nominè, id est virtute, & auctoritate. Sunt verò hæc verba, quibus eos vti voluit baptizando, vt sit in Ecclesia. Not. hic expressum mysterium Trinitatis.
20. Sum. s. deitate, & in Eucharistia etiam humanitate. Seculi. Græc. & Syr. additur Amen. Additur & Syr. finis sancti Euāgelij Matthæi, quod prædicauit Hebraicè in Palæstina.

EVANGELIUM SECVNDVM MARCV M.

Dictus etiam Ioannes. vide Act. 12. Fuit verò primùm Pauli discipulus; deinde Petri, sub quo Roma Euangelium scripsit. vide Coloss. 4. 2. Tim. 4. 1. Pet. 5. Ita quidam: alij aliter, ut diximus Act. 12. Scripsit autem Græcè secundum quosdam: secundum alios Latine: estq; Alexandria, vbi erat Episcopus, martyrio coronatus.

CAPVT I.

INITIVM, sub. tale fuit, vel sic cepit. Quidam tamen id titulum putant, seu proœmium, quo indicet se à Christi prædicatione vere incipere. Euangelium, id est, Evangelicæ prædicationis.

2. In Maia Propheta: sic Syr. & in Græcis correctioribus olim. Iunge verò cum, vox damnantis: nam reliqua, quæ per parenthesin, sunt Malachiæ. Mitto, pro mittam. Angelum. Græc. ἄγγελος, id est, illum Angelum, certum, scilicet, quendam. Faciem tuam, id est te. At Malach. 3. est faciem meam: vide quæ illic annotauimus.

4. Deserto, scilicet, prope Iordanem. vide Luc. 3. Pœnitentiæ, id est, quo ad pœnitentiam excitabat. Remissionem. s. per Christum postea dandam, vel etiam tum, non vi baptismi, sed contritionis.

5. Omnis: vtitur Scriptura modo loquendi vulgari. Sic solemus dicere, Tota ciuitas concurret. i. maxima pars ciuium.

6. Zona. Ablatiuus est. Pellicea, id est, coriacea.

7. Venit, pro veniet. Dignus. Græc. ἰκανός, id est, idoneus, seu sufficiens. Eius, abundat, more Hebr.

10. Apertos. Græc. σκῖνδι. i. velut scindi, seu aperiri. Et manentem: non est Græc. nec Syr. In ipso. Græc. & Syr. super ipsum, id est,

super se.

11. Complacui: vide Matth. 3. sic reliqua quæ omittimus in Marco aut Luca, aut Ioanne: quare in Matthæo: nolimus enim eadem repetere, breuitati consulentes.

13. Et quadraginta noctibus: id non est Græc. nec Syr.

14. Regni, id est, de Regno. s. prædicabat quomodo id posset acquiri.

15. Appropinquauit, pro appropinquat. s. adueniat Christus qui erat introducturus.

17. Fieri, pro esse.

19. Componentes, scilicet, sarciebant, vel plicabant.

22. Quasi, pro tanquam. Potestatem, scilicet, præcipiebat, vt Dominus, miraq; docebat efficacia & libertate, & miraculis doctrinam confirmabat.

23. In spiritu, &c. habens spiritum immundum.

24. Quid nobis, &c. i. quid tibi rei est nobilium. q. d. omitte nos. s. me & reliquos demones, qui homines vexant. Ante tempus: non est Græc. nec Syr. Quod. Græc. qui. q. d. scio quis sis, nempe sanctus Dei. i. homo sanctus.

25. Comminatus est. Græc. ἐπιειπεν, id est, increpauit.

26. Discerpens, scilicet, huc illic iactans, seu distrahens, sed nihil lædendo tamen, vt ait Luc. Voce, scilicet, nihil significante: prohibitus enim est à Christo loqui.

27. Conquirerent, id est, quærent.
30. Recumbebat, pro decumbebat.
32. Occidisset. s. eo tempore licebat sabbato operari.
34. Multos. Matth. dicit omnes. s. illi omnes multi erant. Languoribus. i. morbis. Loqui, &c. id est, dicere quod ipsum nossent. s. non decebat Christum à demonibus prædicari.
35. Egredius. s. die: vt Luc. ait: vel diluculum, apud Luc. dies vocatur.
41. Mundare, imperatium est.
43. Comminatus est. s. ne cuiquam diceret, vt statim explicatur. Eiecit. i. emisit.
44. Principi, &c. Apparet huius fuisse, leprosum declarare mundarum: quamquam Græc. est Sacerdoti, sed cum articulo. & Syr. Sacerdotibus.
45. Diffamare sermonem, id est, rem diulgare. Introire. s. ob vim populi concurrentis.

CAP. II.

1. **D**ies. s. aliquotnam octo, non est Græc. nec Syr. Domo. s. in quam se clam receperat.
2. Ad ianuam, id est, loca circa ianuam. Syr. vestibulum ianuæ.
7. Blasphemar. Græc. blasphemias. Syr. blasphemiam.
8. Spiritu. i. animo, seu diuinitate.
12. Mirarentur. Græc. stupere. attoniti. Honorificarent. Græc. glorificarent.
14. Leui: qui & Matthæus. Alphæi. s. filium. Telonium. i. mensam, seu locum, in quo vectigal colligebatur.
15. Sequebantur. Græc. & Syr. secuti fuerant.
19. Filij nuptiarum, id est, qui nuptiis interfunt. Heb.
21. Assumentum, id est, particulam. Græc. *ἐπιμέλη*, id est, immisuram. Supplementum. nominatiuus est. A veteri. i. vestimento. sub. partem. q. d. rumpit vetus. Maior. Græc. peior.
22. Nouum. s. mustum.
23. Iterum. id dicitur propter alteram Pharisæorum calumniam. Progredi, & vellere, pro, progrediendo vellere.
26. Sub Abiathar. i. tempore Abiathar, qui paulo post patri successit: vel forte pater etiam Abiathar vocabatur, sicut & filius Abiathar etiā, secundum quosdam, Achimelech vocabatur. s. patris nomine. vide 2. Regum 8. 1. Paral. 18. vbi vtrumque indicatur. Propositionis. i. qui proponebantur in mensa ante Dominum. Et qui, pro, etiam qui.
27. Factum, id est, institutum.
28. Itaque, pro, denique. q. d. id factum à meis discipulis, qui tanquam Dominus sabbati, id possum abrogare: vel q. d. si propter hominem factum est sabbatum, adeoque licet huic ob ne-

cessitatem violare, quanto magis id possum ego permittere, qui sum Dominus sabbati.

CAP. III.

4. **B**enefacere an malè. i. prodesse an lædere. Animam. i. vitam. Perdere. Græc. occidere.
5. Contristatus. i. condolens. s. vitiis irascebatur, hominibus condolebat. Cæcitate. Græca vox etiam obdurationem, seu obstinationem significat. Homini: qui, vt est in Euangelio Herodæ, erat cæmentarius. Hier.
6. Herodianis. Syr. Herodis domesticis. vide quæ diximus in Matth. 22.
12. Eis. s. demoniis, vel hominib. à se liberatis.
14. Cum illo. i. ipsi familiares.
15. Dedit, &c. Id postea factum. vide Matth. 10. Mar. 6. Luc. 9.
16. Imposuit, pro, imposuerat olim. Nam id factum prius, vt dicitur Ioan. 1.
17. Et Iacobum, &c. s. vocauit ad se. Boanerges, pro, Bonareghes. Chal. est. Bene, filij: reghes, tonitruum. Syr. benaireghefci, *בנר גש*. Filij tonitruui. i. tonantes. s. diuina dogmata.
18. Alphæi. s. filium. Thaddæum: qui dicebatur etiam Lebbaeus, & Iudas Iacobi. s. frater. Cananæum, à Cana Galilææ: dictus & Zelotes: id enim significat Cananæus: erat autem frater Thaddæi, adeoque Iacobi etiam minoris.
20. Conuenire: præsens, est tempus. Panem. i. cibum. Heb.
21. Sais. cognati. Tenere. i. quasi mentis impotem ligare. Hier. ep. 27. In furorem, &c. id est mente est alienatus. Syr. extra mentem suam est. Apparet Christum tanto cum feruore prædicasse, vt videretur esse extra se.
23. Parabolis, id est, similitudinibus.
24. In se, id est, contra se.
25. Super, id est, contra.
27. Vasa, id est, instrumenta. s. bellica.
28. Omnia, &c. q. d. omne peccati genus dimitti solet.
29. In Spiritum sanctum. s. tribuendo eius opera spiritui immundo. Non habebit. Græc. non habet. q. d. non solet habere: est enim grauissimum peccatum. Delicti. Græc. iudicii. i. damnationis, seu supplicij.

CAP. IIII.

1. **A**D mare, id est, prope mare.
2. In doctrina sua, id est, suo modo solito docens.
5. Altitudinem. i. profunditatem.
6. Exaestuauit. i. aestu solis adustum est, seu nimium calefactum.
8. Vnum. s. semen.
10. Singularis, id est, solus, scilicet, extra turbam. Duodecim. Græc. & Syria. cum duodecim.

11. Myſterium. i. arcanum. Foris. i. extranei. Fiunt. i. proponuntur.
12. Non videant. i. percipiant. Id quod iudicio Dei fit, ob illorum peccata.
13. Nescitis. i. non intelligitis.
15. Vbi, id est, in quibus. Et quum, pro, qui quum.
19. Arumna. Græc. *ἀρουνά*, i. curæ, seu solitudines. Deceptio diuitiarum. i. decipientes, seu fallaces diuitiæ.
21. Venit, id est, accenditur, seu accensa proferitur.
22. Non est enim, &c. q. d. Hæc dixi, quia volo, ea quæ vos docui, ne occulta retineatis, sed prædicetis palam: fortè autem, quod hic ait, prouerbum erat illo tempore, quo Christus more suo vitur ad explicandum quod vult.
24. Videte quid audiat. i. attendit ad id quod dico. Adicietur. f. à Deo.
25. Habet. f. vt debet vtens.
27. Nocte, iunge cum, dormiet. Die, iunge cum, exurgat. q. d. dum prætereit noctes & dies, vel dum ille aliud agit. sciam discendente prædicatore fructificat verbum.
28. Vltro, id est, per se. Plenum. i. perfectum, seu maturum.
29. Ex, non est Græc. Se produxerit, id est, prodierit, seu prouenerit. f. perfectus. Syr. pin-guis fuerit. Mittit falcem, id est, metit. f. Dominus agri.
30. Et, pro præterea. Cui parabolæ, &c. i. qua similitudine declarabimus.
32. Sub vmbra. f. in ramis. Habitare, id est, nidificare.
34. Non, pro, ferè non. Disserebat, id est, explicabat.
35. Illa die, pro, illo tempore. f. quo prædicabat in Galilæa: vel q. d. quadam die. Contra. Græc. *ἐπὶ τῷ πύργῳ*, id est, in vltiorem, seu aduersam ripam.
36. Vt erat. f. super cernicali. Cum illo, scilicet profectæ simul.
37. Mittebat. f. procella.
38. Ad te pertinet. i. tibi curæ est.
39. Exurgens comminatus est. Græc. *ἐξέρχων*, id est, excitatus increpauit. Tace, id est, quiesce, seu cessa.
40. Ait, pro, dixerat. f. prius. vide Matt. 8. Estis. Græc. *ἐσθίς* sic. i. tantopere. Nec dum. Græc. quomodo non. Fidem. f. perfectam. Timuerunt. f. reuerentiali timore, vel stupentes. Ad alterutrum, id est, inter se. Quis putas, pro, quisnam. Græc. *ὅς ἄρα*.

CAP. V.

1. **G**erasenorum. Græc. & Syr. Gadarenorum.
2. Monumentis, id est, loco vbi monumenta. In spiritu, &c. habens. spiritum immundum,

scilicet à dæmone vexatus.

3. Monumentis: erant hæc extra ciuitatem.
7. Adiuro. i. velut ex parte Dei peto, seu per Deum obtestor. Torqueas, f. pellendo hinc, vel mittendo in infernum.
8. Exi, non dixit exi statim, alioqui iam exisset.
9. Quod tibi nomen est? i. quis es? Legio, &c. q. d. sumus velut legio, vel possumus vocari legio. Græc. *λεγιών*, vox Latina.
10. Regionem. f. illam: quod illic multum posset hominibus nocere.
13. Millia, scilicet, porcorum.
14. Agros, id est, pagos. Facti, pro, factum, id est, quid accidisset.
18. Vt esset, &c. i. vt sibi liceret Christum sequi. Admisit. i. permisit.
22. Iairus. pen. producta: est enim Græc. *εἰ*.
26. Magis, id est, potius.
29. Fons, id est, scaturigo, seu profluuium. Plaga. Græc. *ῥαβδί*.
30. Exierat. f. per effectum, vel virtutem, id est, effectum.
34. In pace. i. quieto animo, & læto.
35. Ad Archisynagogum. Græc. ab Archisynagogo. Syr. à domo Archisynagogi.
37. Sc. f. ingredientem domum.
39. Dormit. f. Christo dormiebat.
41. Talicha. i. puella. Chald. est. Cumi. i. surge. Hebr. est. Tibi dico. Additum id à Marco explicationis causa. q. d. ô puella.
43. Iussit. Græc. dixit. i. iussit. Hebr. est.

CAP. VI.

1. **I**nde, scilicet, ex Capharnaum. Patriam. f. Nazareth.
2. Facto, id est, adueniente. Manus eius, id est, cum. Hebr.
3. Faber, id est, fabri filius: sic enim solent fabri filij vocari. Græc. *τεκτων*, id est, artifex: vulgò Arregiano.
5. Non poterat. f. ob illorum incredulitatem, vt statim dicitur.
7. Spiritum. i. contra spiritus.
8. In via. Græc. in viam. Virgam. i. baculum ad innitendum: nam ad defensionem prohibitum. Zona. Syr. marsupio, scilicet, è zona pendente.
9. Sandaliis. i. soleis, quæ supernè funiculis alligantur, seu anfulis, cuiusmodi sunt in vsu Fræciscanis. Act. 12. vertit caligas.
10. Duabus. f. mutatoris.
11. Testimonium. f. quod in nulla re velitis cum illis communicare.
20. Custodiebat. i. obseruabat, seu utebatur.
21. Opportunus. f. conuiuio, vel Herodiadis proposito. Natalis sui. Græc. Natalitiis suis.
- Tribunis. Græc. *στράτηγος*, id est, præfectis millenorum.

27. Spiculator. i. satellite, seu carnifice.
 31. Pusillum. i. parumper.
 35. Multa. i. sera. Præterit. Græc. multa.
 37. Panes, id est, cibos.
 39. Contubernia. i. ordines separatos. Græc. conuiuia. Fœnum. i. herbam.
 40. In partes. s. distinctas. Syr. per ordines. s. vt posset facile constare eorum numerus.
 41. Benedixit, id est, bene precatus est, seu gratias egit.
 43. De piscibus. s. sublata reliquiæ.
 48. Videns. Græc. vidit.
 51. Plus magis. Græc. valde supra modum.
 52. Intellexerunt. i. meminerunt, aut aduertunt. De panibus. i. Christi potentiam in panum multiplicatione ostensam.

CAP. VII.

3. **C**Rebro. Syr. curiosè. Græc. πρὸς πρὸς. i. pugillatim, seu cabitaliter. s. solebant lauare sæpe, tandèmq; infundere in summos digitos aquam, comprehensa in pugnum manu, & eleuata, vt posset in brachium aqua fluere vsque ad cubitum. Id quod etiam hodie Hebræi dicuntur obseruare. Interpres videtur legisse πρὸς πρὸς, id est, crebro, quod si πρὸς πρὸς legit, sensum reddidit. vbi enim sæpe lauerint, id faciunt quod de pugno diximus.

4. Foro, scilicet, rerum venalium, vbi facile contaminabantur rerum tactu, aut gentilium conuersatione. Baptizentur. i. abluantur. Baptismata calicum. i. ablutiones poculorum. Vireorum. s. ligneorum, vt ex Græc. apparet. Amentorum. i. vasorum æneorum. Lectorum. s. tabularum lecti.

5. Panem. i. cibum.
 7. In vanum. i. frustra, seu vano cultu.
 9. Bene. i. valde. vel Ironia est.
 11. Si dixerit. sub. bene facit. Ex me, scilicet, Deo offertur.
 12. Facere. s. iuuando, seu sustentando.
 13. Rescindentes, id est, irritum facientes, seu abrogantes.

15. Communicant. i. inquinant.
 19. Cori. voluntatem.
 20. Homine. i. hominis corde.
 22. Nequitia. Syr. iniuria. Malus. i. inuidus, vel cupidus. Stultitia. vox Græc. significat etiam immodestiam.

24. Fines. i. consinia. Neminem, &c. sine Iudæis videretur aut legem violare, qui cum gentibus conuersaretur, aut non esse Messias, qui Iudæis solis putabatur missus. Voluit. s. fecit aliquid vnde lateret, sed illud satis non fuit. Itaque fecit quantum voluit, non quantum potuit.

26. Enim. Græc. autem. Gentilis. Græc. ἔθνη. i. Græci. sic enim gentiles vocantur in Scriptura, vt patet ex Act. & Paulo, quod ferè Græcè loquerentur. Syrophœnissa. i. ex Syriæ Phœnicia.

28. Vtique, id est, ita est.
 31. Inter. sub. tranfians. Decapoleos. Regio est decem ciuitatum, partim cis partim trans Iordanem.
 32. Mutum. Græc. ὁμιλῶν. i. vix loquentem. f. erat lingua impedita, itaque sequitur, & loquebatur rectè.
 33. Seorsum, scilicet, docens fugere populum laudem.
 34. Ingemuit. s. commiseratione humanæ miseriz. Ephphetha. Chal. est. Adaperire. s. quantum ad aures, ac linguam.
 37. Fecit. pro, facit. Syr. facit.

CAP. VIII.

2. **S**ystinent, id est, expectant, vel perdurant sequendo.

4. Vnde. pro, quomodo.
 7. Ipsos. Syr. super ipsos. Benedixit, id est, gratias egit.

10. Dalmanutha. Matth. 15. dicitur. In fines Magedan.

11. Conquirere. i. disputare, seu altercari.
 12. Spiritu. i. intra se. Si, pro, non. Heb.
 15. Fermento Herodis. i. Herodianorum doctrina, quibus Herodes fauebat. vide sup. cap. 3.
 17. Intelligitis. s. potentiam meam.

22. Cæcum. non à natiuitate: nouerat enim arbores.

23. Vicum. s. Bethsaïdam. Ambulantes. iungendum cum, homines, vt patet ex Græco.

25. Cœpit. Græc. fecit eum.
 26. Vicum, id est, pagum.

30. Comminatus. i. interminatus.
 33. Comminatus est. i. increpauit.

35. Euangelium. i. bona quæ per Euangelium annunciantur. vel, fidem Euangelicam.

37. Anima. s. perdita, recuperanda.
 38. Confessus. Græc. confusus. i. quem mei puduerit. Adultera. sic vocatur, quod à Deo deficere solita per idolatriam, aut alia peccata.

Confitebitur. Græc. confundetur. i. pudebit eius, nec inter suos numerabit.

CAP. IX.

1. **V**eniens. Græc. venisse. In virtute. i. cum potentia. q. d. per magnam Dei potentiam, quæ in eo apparebit.

6. Exterriti, scilicet, ad tantam rei nouitatem, velut extra se.

12. Primo. iunge cum, venerit. Vide Matt. 17. In filium. i. de filio. Contemnatur. sub. sic accider Elias.

13. Sed. pro, imò. verò. Scriptum est, scilicet, venturum.

14. Conquirentes. i. discipulantes.
 15. Stupefactus. fortè ob maiestatem in vultu relucemem.

16. Eos. s. scribas, & discipulos.

18. Allidit. Græc. lacerat. Arefcit. i. sine sensu efficitur.

19. Eis. f. qui aderant. Græc. ei.

20. Vidisset eum. f. puer Christum. Elis. i. lapsus, seu deciectus.

24. Inedulitate meam. i. me, etiam si forte imperfecte credo.

25. Comminatus est. i. cum imperio præcepit.

26. Discerpens. i. vexans.

29. Exire, pro, ejici.

30. Prætergrediebantur. i. transibant per. Sci. se ire in Ierusalem, ne impediretur.

35. Erit. pro, sit, seu fiat. Heb. Nouissimus. i. postremus.

36. Complexus. f. amat innocentiam Christum. Græc. suscipiens in vlnas. Syr. tollens super brachia sua.

37. In nomine meo. i. propter me. Non me. f. solum. Sed. pro, sed etiam.

39. Virtutem. i. miraculum. Citò. i. facile.

41. Estis, scilicet, discipuli. Mercedem. f. hinc, vel in futuro.

42. Scandalizauerit. i. impedimento fuerit ad salutem. Mola asinaria. Græc. lapis molaris. vide Matth. 18. num. 6.

43. Debilem. i. manu mutilum, seu mancum.

44. Vermis, id est, conscientiae remorsus. vide Isa. vlt.

47. Luscum. Græc. μωρόφθαλμον. v. n. oculum.

49. Omnis. f. damnatus. Salietur. pro, velut salietur. f. perpetuo durans in supplicio. Et omnis. pro, sicut omnis. q. d. vt sacrificiis adhibetur sal, ita illis ignis, plane miseris victimis.

50. Bonum est, &c. occasione præteritæ sententiae, vbi salis meminit, hanc adjicit; sale tamen vtens in alia significatione. f. sapientiae.

CAP. X.

5. **A**D. pro, ob.

8. Vna caro. i. velut vnum corpus.

9. Deus. Græc. additur, & dixit.

11. Super. i. contra. q. d. in eius iniuriam.

13. Comminabantur. i. increpabant.

14. Talium. f. innocentium, & simplicium.

15. Receperit. i. se disposuerit, seu comparaauerit ad. Velut paruulus, id est, cum innocentia & simplicitate.

16. Complexans. vide supr. cap. 9. Benedicebat. i. bene precabatur.

17. In via. Græc. in viam. Procurrens. pro, accurrens, seu præcurrens. Percipiam. Græc. & Syr. hereditate possideam.

18. Bonus, scilicet, ex se, seu sine vilo defectu perfectus.

19. Fraudem. i. iniuriam, seu damnum.

20. Iuuentute. Græc. pueritia.

21. Dilexit. i. amanter aspexit. f. vultu beneuolentiam indicans. Deest. f. ad perfectionem. vide Matth. 19.

22. Possessiones, id est, diuitias.

23. Pecunias, id est, diuitias.

25. Facilius, &c. Hyperbole, significans summam difficultatem.

26. Magis. Græc. supra modum. Admirabantur. Græc. obstupebant. Ad semetipsos. i. inter se.

29. Euangelium. i. Euangelij obseruantiam, vel bona per Euangelium annuntiata.

30. Accipiet. i. accepturus sit. Cum persecutionibus. i. in mediis etiam persecutionibus. q. d. nec id persecutiones poterunt impedire.

32. Præcedebat. f. ostendens promptitudinem, & alacritatem ad mortem. Stupebant. f. tantum feruorem. Timebant. f. vel proprii periculum, vel incerti quorsum spectaret tanta alacritas, & festinatio.

35. Dicentes; scilicet, per matrem, vel simul cum matre.

38. Bibo, &c. presentia, pro futuris. Baptismo. sic vocat passionem, qua velut aqua mersus, & alioqui aquæ tribulationes significant.

40. Vobis. non est Græc. Sed. pro, nisi.

42. Eis, scilicet, velut seruis. Potestatem. f. qua coërceant.

43. Est. Græc. erit. Erit. pro, sit. sic infra.

48. Comminabantur. i. increpabant.

49. Animæ quior, id est, bono animo. Græc. confide.

50. Vestimento, id est, passio. Exiliens. Græc. surgens.

51. Rabboni. i. magister mi.

52. Vade. q. d. discede compos vori. Syr. vide. saluum. i. sanum.

CAP. XI.

1. **B**ethania. ex qua discesserat. vide Matt. 21. nempe erat inter Bethaniam & Ierusalem.

2. Castellum, id est, pagum.

3. Quid. pro, quorsum istud. Domino. Syr. Domino nostro.

6. Dimiserunt. i. permiserunt. f. accipere.

9. In nomine Domini. i. à Domino missus.

10. Benedictum, id est, felix faultumque sit. Regnum. f. sciebant Messiam regnaturum in domo David, etsi modum nescirent quo esset regnaturus. Hosanna in excelsis. i. salua obsecro, qui in cælis habitas.

11. Circumspectis. f. quæ fiebant in templo, vt postea reprehenderet. vel num se quis inuitaret, nemòque fuit. Vespera hora, id est, vespertinum tempus.

12. Alia die, id est, postridie.

13. Non enim, &c. q. d. mysterium suberat in eo facto.

14. Respondens. i. allocutus. Hebr.

16. Vas, id est, vtensile quippiam.

17. Omnibus, scilicet, etiam alienigenis. vide 3. Reg. 8.

18. Timebant, adeoque non audebant manus iniicere. Enim, pro, autem, vel sensus est, perdere volebant, quia timebant ne populum contra ipsos concitaret.

21. Maledixisti, i. malè precatus es.

22. Dei, pro, in Deum, scilicet, credentes, & fidentes ei.

27. Summi Sacerdotes, i. Principes Sacerdotum: nam Summus vnus erat.

29. Vnum verbum, pro, vnam rem, Hebr.

C A P. XII.

1. **P**astinavit, Græc. plantauit. Homo, pro, quidam Hebr. Lacum, s. ad excipendum vinum, ex viuis expressum.

4. Vulnerauerunt, s. lapidibus, vt est Græc.

9. Veniet, &c. Christi sunt verba, vt patet ex Luca 10. dicta post illorum responsum, de quo Matth. 11. Cūque illi de se dictum intelligerent, addiderunt: Absit, &c. vt est apud Luc.

12. Et querebant, pro, itaque querebant. Et timuerunt, pro, sed timerunt. Ad, pro, contra.

14. Vides, i. respicis. Faciem, i. personam, q. d. non es acceptor personarum.

15. Versutiam, Syr. fraudem, Græc. hypocrisim, id est, simulationem.

17. Eo, s. Christo, vel responso.

19. Semen, i. prolem.

24. Virtutem, i. potentiam, qua, s. potest quod vult de mortuis & fuscitatis facere.

25. Nubent, verbum Græc. tam de viris quàm de feminis dicitur.

26. Super, i. iuxta.

28. Conquirentes, i. disputantes.

29. Tuus, Deus, Græc. & Syr. noster, Dominus.

30. Et diliges, pro, itaque diliges. Anima, pro, animo. hæc enim omnia eodem pertinent, s. vt Deus quātum potest diligatur. Itaque alibi pauciora dicuntur, vel cordis nomine voluntas intelligitur; Animæ, potentie animales; mentis, intellectus, virtutis, vires omnes.

31. Horum, pro, his.

33. Vt diligatur, Græc. diligere ipsam.

34. Non longè, s. multum est, approbare Dei præcepta, & amare, cui si opus addatur, seu excurio, confecta res est.

35. Respondens, i. loquens.

37. Vnde, i. quomodo.

38. Doctrina sua, id est, docens. Cauere, s. ne exemplo corumpamini. Stolis, id est, vestibus splendidis. In foro, i. publicè.

40. Domos, id est, facultates. Obtinui, i. prætextu. Prolixius iudicium, i. maiorem condemnationem.

41. Contra, id est, ex aduerso. Gazophylacium. Arca erat in arrio templi. à Gaza, id est, diuitiis. & φυλάξω, id est, custodio, s. custodiebantur illic pecuniæ oblatæ, vide 4. Regum 12. Æs, id est, pecuniam.

42. Quadrans, i. quarta pars assis. (As autem decima pars denarii.) vulgò quatrino.

43. Plus, s. proportionè, & affectu.

C A P. XIII.

3. **C**ontra, id est, è regione.

4. Incipient consummari, Græc. consummanda sunt.

7. Opiniones, i. rumores, Timueritis, Græc. turbemini.

8. Super, i. contra. Dolorum, i. calamitatis.

9. Videte, i. eauete vobis. Conciliis, pro, concilia. In testimonium, &c. i. ad testificandum illis de me.

10. Primum, pro, prius.

11. Præcogitare, Græc. anxij esse.

14. Debet, id est, oportet.

17. Nutrientibus, Græc. lactantibus.

18. Fiant, Græc. fiat fuga vestra.

19. Dies illi, pro, diebus illis.

20. Omnis caro, pro, vllus homo. Breuiavit, prat, pro futuro.

21. Hic, id est, hoc loco.

27. Summo, id est, extremo.

28. Parabolam, i. similitudinem.

32. In cælo, Græc. vi sunt in cælo. Filius, s. vt reuelat, sic alibi. nota, inquit, feci omnia, s. nota à me facienda, seu quæ pater voluit vt nota facerem. Pater, adeoque Filius, & Spiritus sanctus, eadem enim essentia & scientia.

34. Vigilet, sub, sic vigilare.

C A P. XIII.

1. **A**zyma, pro, dies azymorum, plurale est. Summi Sacerdotes, i. Principes Sacerdotum, sic infra.

3. Spicati, i. ex spica Nardi facti, Græc. πικτικοί, i. fidelis (quod Ioan. 12. vertit pistici. vt etiam quidam hic legunt) Syr. præstantissimæ. Pretiosi, iungendum cum, vnguenti.

4. Vt quid, pro, cur.

6. Sinite, i. desinite accusare, seu omittite eam.

7. Habetis, pro, habebitis.

8. Habuit, id est, potuit. Præuenit, &c. q. d. Id quod postea facere non poterit, anteuertit. In sepulturam, s. breui tradendum, q. d. fecit quod sepultis solet exhiberi.

11. Duros, s. vbi eum tradidisset.

13. Ingenam, s. vas fictile.

14. Refectio mea, Græc. diuersorium, Syr. locus conuiuij.

15. Cænaculum erat in superiore domus parte, Græc. ὑψίστην, q. à terra exaltatum. Erat ea domus in monte Sion. vbi creduntur Apostoli latuisse post passionem. Vide Act. 1.

17. Duodecim, sic vocabantur Apostoli, etiam cum aliqui deesset, vel fortè illi duo iā redierat.

22. Manducantibus, pro, vbi manducassent, s. agnum. Benedicens, pro, vbi benedixisset. Fregit, s. antequam Discipulis daret.

23. Gratiā agens, pro, cum gratias egisset.
 24. Ait. scilicet, cum daret, vide Matth. 26.
 25. Genimine. i. fructu, vide Matth.
 33. Tædere, Græc. ἀδυνατέω, id est, grauiter
 ang. Matt. 26. vertit, mæstus esse.
 34. Sustinete, id est, expectate.
 35. Hora. i. passio, scilicet, non pateretur.
 36. Abba. Syr. est vox, nam Heb. Abb. Pater.
 explicatio est Euangelista.
 37. Venit, & inuenit, vtrumque præsentis est.
 40. Denuo. iungendum cum, dormientes.
 41. Dormite. Ironice, q. d. an tempus est dor-
 mendi? Sufficit. s. dormisse hactenus.
 44. Cautè, scilicet, ne euadat.
 45. Accedens. Id prius factum quam Christus
 obuiam eis procederet. vt ait Ioan.
 49. Scripturæ. sub. Id vobis permittitur. Syr.
 additur, hoc factum est.
 51. Adolescens, &c. Apparet hunc strepitu ex-
 citatum è lecto surrexisse, opertum sindone, spe-
 ctaturum quid esset. Nudo, scilicet, corpore.
 52. Reiecta, &c. indicatur hic quanti periculi
 fuerit tunc Christum sequi.
 53. Sacerdotes, Græc. Principes sacerdotum.
 56. Conuenientia, scilicet, inter se, vel suffi-
 cientia ad condemnandum.
 60. Exurgens, scilicet, præ ira.
 63. Desideramus, Græc. opus habemus.
 68. Nec scio, nec noui. Græc. non noui, nec
 scio. Ante atrium, scilicet, in vestibulum, vt est
 Græc.
 71. Anathematizare, id est, execrari.
 Nescio, id est, non noui.

CAP. XV.

1. **V**incientes, id est, cum vinxissent, Indi-
 catur prima vincula ei fuisse soluta in
 domo Capitæ.
 6. Festum, scilicet, Paschæ.
 7. Fecerat, Græc. fecerant.
 8. Ascendisset, Græc. exclamasset. Rogare.
 Græc. petere. Faciebat. s. Pilatus.
 9. Regem, id est, quem accusatis quod se Re-
 gem faciat.
 11. Magis, id est, potius.
 19. Ponentes, scilicet, humi.
 21. Alexandri, &c. erant hi duo, Christi di-
 scipuli.
 23. Myrrhatum. i. amarissimum, seu myrrha-
 mistum, quod solebat damnatis dari, vt minus
 dolerent. Accepit. i. bibit. solum etiam gustauit,
 vt ait Matth.
 24. Crucifigentes. i. vbi crucifixi essent.
 Super eis. Apparet sortem etiam missam super
 quatuor partes, in quas vestimenta diuiserant,
 & non solum super tunicam in consuetum.
 25. Terra, scilicet, quando data sententia, vt
 crucifigeretur, vide gnat. epist. 1. Clem. 5. Con-

- stit. cap. 16. vel tertiam vocat, id quod post ter-
 tiam est vique ad sextam. q. d. iam tertia elapsa
 erat. Et pro, cum, Hebr.
 27. Crucifigunt, pro, crucifixerunt.
 29. Blasphemabant, id est, conuitiis profe-
 quebantur. Destruis. i. iactas posse destruere.
 31. Ad alterutrum, id est, inter se.
 32. Crucifixi. i. fortè plural, pro singulari.
 Conuitiabantur, id est, exprobrabant.
 34. Elohi ab Eloha. Matt. Eli ab El. Not. Euan-
 gelistas de sensu fuisse sollicitos, nō item de ver-
 bis. Eadem quidem omnes referunt, sed diuer-
 sis verbis.
 36. Calamo. i. arundini. Sinite. s. me. dixerant
 enim alij, vt est apud Matth. sine. i. omittre.
 38. Duo, id est, duas partes.
 39. Centurio. Græc. κεντυρίων, vox Latina.
 40. Minoris. videtur fuisse cognomen. Is est
 qui epistolam scripsit, quæ dicitur Iacobi.
 Salomé, hæc vxor Zebedæi, nomenque eius id,
 non Maria.
 43. Decurio, id est, Senator. Audacter. q. d.
 non sine periculo id faciebat.
 47. Poneretur. s. vt suo tempore vngerent.

CAP. XVI.

2. **V**Na, id est, prima. Hebr. Sabbathorum.
 pro, sabbati, id est, hebdomada: vide
 Luc. 18. Orto, &c. speruenerunt, cum fuissent
 tamen valde manè profectæ.
 5. Monumentum. i. locum vbi monumentum.
 Dextris, scilicet, monumenti.
 7. Sed, pro, itaque. Et Petro, pro, etiam, vel,
 præcipue Petro.
 8. Nemini. s. occurrentium in via.
 9. Manè, &c. iungenda hæc cum, apparuit.
 10. Erant, scilicet, Apostoli.
 12. Villam. i. Pagum, vide Luc. 24.
 13. Crediderunt, scilicet, aliqui.
 14. Nouissime. Græc. ἔσχαται, id est, deinde, seu
 postea. Hanc quidam putant fuisse primam ap-
 paritionem de qua Luc. & Ioan. alij vltimam.
 Undecim. sic vocabantur post Iudæ discessum,
 etiam si quis deesset, vt hunc Thomas.
 15. Dixit, id est, præcepit. Id factum in Gali-
 læa cum plurimi adessent.
 17. Signa, id est, miracula. Sequetur, scilicet,
 cum opus erit. Nomine, id est, virtute, seu in-
 uocatione nominis.
 18. Tollent, i. auferent. sine ulla dant. sic Paulus
 viperam proiecit illæsus, Act. 18.
 19. Sedit, significatur quies, & potestas Iudi-
 ciaria. A dextris, id est, optimo loco, quate-
 nus homo.
 20. Vbiq; id est, vbiq; opportuno
 erat. Sequentibus signis. Græc. per subsequen-
 tia signa. Græcè additur Amen. Syriacè autem
 Annuntiatum fuisse id Euangelium à Marco
 Romæ Romanè, id est, Latino sermone.

EVANGELIUM SECVNDVM

L V C A M.

Fuit patria Antiochenus, arte medicus, Pauli Discipulus, & secundum quosdam ex 72. Christi discipulis. Martyrem fuisse multi scribunt.

CAPVT I.

1. R D I N A R E, id est, con-
texere. Completa. Græc. cer-
tissime comperta, seu creditæ.

2. Sicut. i. ita completa,
seu credita. Ministri, id est,
cooperatores. Sermonis, id est, rei, seu verbi
Dei.

3. Omnia, &c. iunge cum assecuto.
Ex ordine, id est, ordine, quo quæque gesta sunt.
Optime. Græc. vox etiã potentissimè significat.
Apparet fuisse virum primariũ, & magistratum
gerentem: tales enim optimi dicebantur. vide
Act. 23. & 26.

4. Cognoscas, pro, agnoscas, agnoscimus aliàs
cognita. Eruditus es. Græc. καλῶς ἔχων, q. d. cate-
chizatus es, scilicet, catechismo edoctus.
Veritatem. Græc. ἀληθείαν, id est, certitudinem.

5. Herodis huius primo anno regni legitimi,
Christus natus, scilicet, consenserunt in eum Iu-
dæi, quibus antea iniunctis regnabat. Eius filij
Herodes, & Philippus Terrarum, & Aristobu-
lus, cuius filius Herodas Agrippa, qui Iacobum
interfecit, quig; filium reliquit Agrippam, cum
quo Paulus locutus. Iudæa, id est, regionis à
Iudæis habitare. s. à 12. tribubus: aliàs compre-
hendit solum tribum Iudæ, & Beniamin.

Vice Abia, vide 1. Pari. 24. ubi Sacerdotum 24.
familia instituta à David, sorteq; electæ, quæ
quæ hebdomada servare deberet, obrigiturque fa-
milie Abia locus octavus. Filiabus, id est, nu-
mero filiarum. q. d. ex progenie, vel orta ex filia-
bus, id est, neptè aliqua.

6. Ante Deum, id est, Deo approbante. Iusti-
ficationibus, id est, ceremoniis. Sine querela, id
est, sic vt nemo de eis queri posset. q. d. irrepre-
hensibiliter, seu inculpate. vide Phil. 2.

7. Sacerdotij, id est, sacerdotalis functionis.
Sorte, scilicet, inter eiusdem familie sacerdotes
fors mittebatur, super officiis quibus hebdoma-
da vicis sue functus, quique essent: erant enim
variæ, ex quo patet non fuisse Zachariam Ponti-
ficem, quod quidam putarunt non enim opus
fuisse sorte. Incensum, de quo Exod. 30. scilicet,
manè, & vespere ponebatur. Templum, scilicet,
sanctum, non Sancta Sanctorum.

8. Foris, scilicet, in ario populi.

9. Apparuit, s. corporali specie. Græc. ὁφθαλμοῖς
id est, visus est.

12. Turbatus. Aspectu Angelicæ majestatis.

13. Deprecatio, scilicet, pro salute populi, vel
pro Messia aduentu. Et vxor, pro, nam vxor.

14. In, pro, de.

15. Coram Domino. i. Dei iudicio, adeoque
verè. Siceram. i. quicquid potest inebriare, à
verbo ἵζω, id est, inebriari. Non bibit. s. Deo
perpetuò consecratus, more Nazaræorum: de
quibus Num. 6. Adhuc ex, pro, iam inde ab, vel,
etiã in.

17. Illum. s. Deum, nempe Christũ. In filios,
scilicet, vt filij eodem sint corde & mente cum
patribus sanctis, vt statim explicatur. Parare,
id est, vt parat. Perfectam, id est, bene prepara-
tam, vt Græc. indicant.

19. Asto. s. contempsit, & ad obsequiũ paratus.

20. Tacens, etiã surdus quasit: vnde vt postea
dicitur, innuebant ei.

22. Mutus. Græc. κωφός, quod etiã surdum
significat.

23. Officij, Græc. λειτουργίας, i. ministerij sacri.
Abiit. s. tempore ministerij prope templum in
Atrio habitabat sacerdotes in domunculis ad id
destinatis.

24. Occultabat. s. pudebat videri ea ætate de-
disse operam liberis. Dicens. q. d. læta tamen
Deo gratias agebat.

25. Auferre, pro, vt auferret. Opprobrium,
scilicet, sterilitatis, quæ tunc probro dabatur.

27. Desponsam, scilicet, & traditam.

28. Ingressus, scilicet, corporali specie. Aue.
Græc. χαίρει, i. salve. Syr. pax tibi. & quidem cre-
dendum salutasse, more Hebræo. nepe בְּרַחֵם
id est, pax tibi. Gratia plena. Græc. χάρις πληρὴ,
id est, gratiosa, seu valde grata Deo. s. plena gra-
tia. Tecum. s. est. Benedicte, &c. q. d. præcellens
ceteris omnes benedictione Dei, solaq; expers
maledictionis, vide infr. In mulieribus, pro,
inter mulieres.

29. Audisset. Græc. & Syr. vidisset. In setimo-
ne, scilicet, humilis erat, & videbat se laudari
multum. Saluatio. Syr. pax.

30. Inuenti, pro, oblati. Hebr.

31. Vocabis. s. ipsa mater erat, nō Ioseph pater.

32. Magnus, quippe Deus, itaque non additur,
vt in Iohanne coram Domino. Filius, naturalis,
& consubstantialis. Sedem, scilicet, regnum per
David figuratum. Vide infr.

33. In domo. f. spiritali. i. Ecclesia. Græc. & Syr. super domum.

34. Quomodo: Non dubitat, sed modū querit. Videtur autem ignorasse Christum ex Virgine nasciturum. Non cognosco, id est, noui non cognoscere. f. vouerat castitatem etiam ante desponsationem, secundum Aug.

35. Superueniet. i. cœlitus illabatur. Altissimi. i. Dei. Obumbrabit tibi. i. conteget te. q. d. erit loco complexus virilis f. concipies Dei opera, non viri: honeste dixit, quod vulgò, ingrauidare. Te. i. tua substantia. Sanctum. f. non ut alij cum peccato originali.

36. Cognata. f. erat ex patre Sacerdote, & matre de tribu Dauid, adeoque Mariæ cognata. Vocatur. f. nota erat vulgò eius sterilitas.

38. Fiat: consentientis est, & operantis.

39. Abiit. f. cum Ioseph. Montana. f. Iudææ. Festinatione. f. ob lætitiā, de sua cognatæque conceptione, & pudorem manendi in publico: & quia sic mouebatur à Spiritu sancto. Ciuitatem. f. quandam: non videtur taciturus fuisse, si esset Ierusalem.

41. Exultauit. Græc. hic & infra, *ἐχέστη*, id est, saltit. q. d. saltauit præ gaudio. Videtur Christum agnouisse, vnde & Ecclesia, Senses Regem thalamo manentem. Repleta. f. ad dicendum quod sequitur, plene à Spiritu sancto instructa, seu mota est.

42. Benedicta. i. felix. Not. eadem verba Angeli & Elizabeth.

43. Vnde. i. quo meo merito? Domini. f. Dei. Not. simul conceptum factum in ea, & animatum, Deoque vnitum fuisse, factamque Dei matrem.

44. Gaudio. Græc. *ἀγαλλιάσθαι*, id est, lætantis gestulatione.

45. A Domino: potest iungi cum, perficiuntur: aut cum, dicta: vel cum utroque potius.

46. Magnificat, id est, laudibus effert, seu magnopere prædicat. Exultauit, pro, exultat. Spiritus, id est, anima. Repetitio, more Hebræo. q. d. anima mea quanta quanta est. Salutaris, id est, saluatore.

48. Humilitatem. Græc. *ταπεινότητα*, id est, paruitatem, seu abiectionem. Hoc. f. tempore: vel q. d. ob id. Generationes. i. atates, seu gentes. f. hieles.

49. Sanctum. f. venerandum, & colendum.

50. A progenie, &c. q. d. per omnes atates subuegit. Timentibus, id est, colentibus religiosè. Debetur Dei potentie & sanctitati Timor, & Reuerentia.

51. Fecit: præterita pro præsentibus. Brachio. i. virtute. Dispersit. i. perdidit. Mente cordis. q. d. elatos animo, & arrogantes.

52. Sede. i. dignitate seu potentia.

53. Esurientes, id est, iustitiam, vel pauperes. Diuites, scilicet, in oculis suis, id est superbos,

ut sit Repetitio. vel, confidentes in diuitiis.

Dimisit. f. à me. q. d. priuauit diuitiis, seu bonis quibus gloriabantur.

54. Suscepit. f. succurrendo. Israel: accusatiuus est. Puerum. i. seruum. f. se colentem. Memorari. i. se memorem declarando.

55. Abraham. Datius est qui regitur à misericordia. f. promissa. Semini. i. posteris. In secula. i. in perpetuum: coniungendum cum, misericordia, vel semini.

56. Mansit, non vsque ad partum, etsi id quidam putant.

58. Magnificauit, &c. id est, magna erga eam vsus esset misericordia. f. dans ei filium, & talem filium. Congratulabantur. Græc. *συχαίειν*, id est, congaudebant: sic illud impletum: Multi in natiuitate eius gaudebunt.

59. Vocabant, id est, vocari volebant. Dabatur nomen in circuncisione, ut nunc in Baptismo. f. tunc fit de populo Dei.

60. Mater. f. edocta à Spiritu sancto: nam si à viro, citasset eius auctoritatem: quamquam non video cur non ab eo potuerit etiam id didicisse.

62. Innuebant. Id opus non erat, si ille vxorem prius monuerat: quamquam forte huic non credebant.

63. Postulans. f. per nutus. Pugillarem. Græc. *πινυλίδιον*, id est, tabellam. f. ceratam; in qua olim stylo scribebatur. Est. q. d. sic omnino vocandus est, quia Deus ita vult.

65. Timor. f. ex admiratione diuini operis, & reuerentia. Verba. i. res. Heb.

66. Posuerunt, &c. in est, attentè cogitarunt. Quis putas. Græc. quisnam. Etenim, &c. verba Euangelistæ. q. d. potentiam enim suam Deus in eius ortu declarabat.

67. Repletus. f. ad loquendum quod sequitur.

68. Benedictus. f. sit, id est, laudetur, seu prædicetur. Israel. i. quem Israel colit. Fecit redemptionem. i. misit redemptionem. Plebi, id est populo.

69. Cornu, id est, robur. q. d. fortem salutem dedit: vel, fortem Ducem qui seruet. Domus. i. familia. Pueri. i. serui.

60. Locutus est, id est, promisit, seu prædixit. Sunt, pro fuerunt.

71. Salutem, scilicet, se daturum: nempe seruaturum.

72. Cum patribus, pro, patribus. f. promissam. Memorari. i. declarandum se memorem. Testamenti. i. pacti.

73. Iusurandum, pro, iurisdictionem vel subimplendum.

75. Et iustitiæ explicatio præcedentis. Iustitia enim sanctitas, & iusti & sancti.

76. Parare, id est, ad parandum.

77. Scientiam. i. cognitionem. Remissionem. f. per Christum obtinendam.

78. Misericordia. f. qua peccata remittuntur, & salus seu iustitia datur non meritis. Gratis enim iustificamur. In quibus, id est, per quas.

Oriens: nomen est substantiuum, significans Messiam. vide Zach. 6. Ex alto, id est, ex alto: iungitur cum, visitauit.

79. Illuminare. i. ad illuminandum. Umbra mortis. Repetitio: est enim id epitheton tenebrarum, quod mortis imaginem referant. Sedent. i. manent. Pedes. i. affectus. Pacis. i. in pacem ducentem, seu pacificam.

80. Confortabatur, id est, corroborabatur.

Deserto. f. ne hominum commercio inquinaretur, & expeditius contemplaretur, & vitæ auctoritate auctoritatem sibi conciliaret. Ostrationis quod fecit anno ætatis 92.

C A P. II.

1. Illis, scilicet, anno Imperij Augusti circiter 42. Describeretur. f. vt sciretur, quot essent Rom. Imperio subiecti. scribatur autem cuiusque nomen, & quantum haberet facultatum, soluebatque denarium. vide Act. 5. Vniuersus. f. subiectus Augusto.

2. Prima. f. generalium, vel factarum à Cyreno: duas enim fecit. A Præsidente. Græc. Præsides. f. Præsidem agente. Syriæ, cuius pars Iudæa, in qua Rex Herodes.

3. Prosterentur. f. se Romanis subiectos.

Suam. i. vnde oriundi.

4. David. in ea natus fueras. Vxore. Apparet vxores describi solitas, aliò qui cur eò grauida proficisceretur? imò & filij etiam describebantur: & Christus quidam aiunt fuisse scriptum quod descriptionis tempore natus iam esset.

7. Primogenitum: primogenitus est etiam quem nullus sequitur. Pannis. i. fasciis. Præsepio. f. inter bouem & asinum, secundum Naz. & Nyss. erat autem præsepio in quodam specu prope Bethleem secundum Iustum in Tryph. Ei. Græc. & Syr. eis.

8. Pastores. Ignobilia mundi elegit Deus. Vigiliis. f. per vices suas. Græc. *φύλακες*. i. custodias. Noctis. f. eius, in qua Christus natus. Gregem. qui solet noctu in septis seruari.

9. Stetit. Græc. *ἐστάη*. q. d. super astitit. Claritas. Græc. *δόξα*, id est, gloria. Dei, id est à Deo immissa. Timuerunt, scilicet, ad insolitum splendorem.

10. Euangelizo, id est, annuncio. Populo. f. Israël, vel mundi.

11. Vobis, id est, hominum causa. Dominus, scilicet mundi.

12. Signum. f. quo possitis illum agnoscere. Præsepio, f. illo noto, & communi, quod erat prope murum ciuitatis ad Orientem.

13. Multitudo, scilicet, ad maiorem auctoritatem, & confirmationem. Militiæ, id est, exercitus. f. Angelorum.

14. Gloria, scilicet, datur. Bonæ voluntatis, id est, ex bona Dei voluntate, seu beneplacito: nam Græc. *ἐδόξα*.

15. Ad inuicem, id est, inter se. Verbum, id est rem. Hebr.

17. Cognouerunt. Græc. & Syr. diuulgarunt, seu notificarunt.

18. Et de. Græc. & Syr. de.

19. Verba. i. res. Conferens. f. ea inter se.

20. In, pro, de.

21. Consummati, id est, completi. f. vbi aduenisset dies octauus.

22. Purgationis. i. ceremoniarum quibus lustrabantur puerperæ, vt possent in templum ingredi. Eius. f. Mariæ.

23. Adaperiens vuluam, id est, primum nascens. Heb. Sanctum, &c. q. d. Domino consecrabitur: redimebatur tamen quinque siclis. vide Num. 18.

24. Hostiam. s. pro matre. vide Leu. 12. Illud autem Ecclesiæ obtulerunt pro eo. i. pro eius partu. Par. f. alterum in holocaustum, alterum pro peccato. i. partus immunditia, vel pro peccato si quod interuenisset, ctsi enim in Maria nulum, tamen lex seruanda erat.

25. Timoratus. Græc. pius, seu religiosus: si sacerdos esset, Lucas id non tacuisset. Erat, scilicet etiam per Prophetiæ donum.

26. Christum Domini, id est, promissum à Domino Messiam.

27. In Spiritu. i. actus à Spiritu sancto.

28. Benedixit. i. laudauit, seu gratias egit.

29. Nunc dimittis, &c. q. d. si nunc dimittas, in pace dimittis. Secundum verbum tuum, id est, vt promissisti. In pace. i. animo quieto, & voti compote.

30. Salutare, id est, Saluatorem.

31. Ante faciem. i. in conspectu. f. quem omnes aspiciant, ab eo salutem expectantes.

32. Reuelationem. i. illuminationem. Plebis tuæ. f. erat ille Dei populus peculiaris.

33. Pater. f. ita putabatur.

34. Benedixit, id est, felicia est precatus, vel felices eos prædicauit. Mariam. f. ad eam puer vt veram matrem pertinebat. Ruinam. f. spirituales, per occasionem: sic dictus lapis scandali. f. non credentibus. Signum, id est portentum, seu rem insolitam. vide Isa. 8. Contradicetur. f. verbis & re.

35. Pertransibit. i. penetrabit. Gladius. f. doloris in passione Christi. Syr. lancea: & quidem Græc. *ῥομφαία*. Vt reuelentur, &c. coniunge cum, positus in ruinam. Cogitationes. q. d. appareat multorum animus.

37. Usque ad annos. Græc. & Syr. quasi annorum. Octoginta. f. ætatis.

38. Confitebatur, id est, laudabat, vel gratias agebat, scilicet, de Christi aduentu. Græc. confessione respondebat, scilicet, Simeonis præco-

nus. Illo, scilicet, Domino Christo. Israël. Græc. in Ierusalem. Syr. ipse Ierusalem.

39. Reuersi. f. ex Ægypto. vide Matt. 2.

40. Crescebat. i. magis magisque gratiam probebat, & virtutem.

41. Ibant, scilicet, itinere trium dierum. Paschæ, scilicet in die Pentecostes & Tabernaculorum, dispensabatur cum longè distantibus à Ierusalem: sic parentes Samuel semel tantum ascendebant.

42. Duodecim. f. cum incipit in pueris iudicii specimen apparere.

43. Parentes eius. Græc. & Syr. Ioseph & mater eius.

44. Venerunt. f. ex Ierusalem profecti. Cognatos. f. quibus putabatur adhæsisse in via.

46. Triduum. f. die tertio. Interrogantem. f. & respondentem. vide infra.

48. Admirati. f. nescientes facti huius causam. Dixit. f. seorsim. Dolentes. f. ne amitterent, aut quid ei mali accideret. Syr. anxij.

50. Intellexerunt. f. plenè.

51. Verba. f. quæ postea Apostolos docuit.

52. Proficiebat, &c. id est, magis in dies sapientiam exerebat. Ætate. Græc. ἡλικία, aliàs verit. staturam. Apud Deum, id est, Deo probante.

CAP. III.

1. **T**iberij. Huius Imperij anno 12. Pilatus in Iudæam missus. f. misso Archelao ab Augusto in exilium 10. regni sui anno, Iudææ cepit ad Præsides, primusque fuit Coponius, ut ait Ioseph. lib. 8. antiq. cap. 1. Procurante. i. gubernante. Tetrarcha. i. princeps: etsi enim id nomen significet quartæ partis. f. regionis alicuius, seu provincie principem, tamen etiam alio modo ad principes transfertur. Plinius quidem ait in Cælesyria fuisse Tetrarchias 17. Erant hæc velut Regna, Tres quidem, de quibus hic fit mentio, Agrippa postea à Caio Imperatore obtinuit. Lisania: non fuit iste, ut illi duo, Herodis filius, nec ei successit. Abilina: Regio dicitur esse apud Libanum.

2. Principibus: summos fuisse indicat: forte per vices ministrabant, vel Annas deposito pontificatu, nomen tamen retinebat. Iam Pontificatus ceperat esse venalis, aut Principum favore acquiri: quo minus mirum tam turpiter grauiusque errasse de Christo. Verbum, id est, præceptum, vel inspiratio. Super, pro, ad. Iordanis id est, Iordanis finitimam.

5. Omnis vallis, &c. explicatio est viæ expedire. f. complanata & rectæ. Præua, id est, obliqua, seu tortuosa. Græc. κενία. Directa. Græc. directam. f. viam.

6. Videbit. f. corporis oculis. Caro. i. homo. Salutare. i. salutem, seu Saluatorem.

7. Turbas: in quibus Pharisei, & Sadducei, ut

dicitur Matth. 3. Genimina, id est, progenies.

Ostendit, præteritum est.

9. Arboris. Græc. arborum.

11. Duas, id est, plures quàm ei necesse est: quod enim necessarium vnum dicitur. Det. f. eam, quæ non est ei necessaria.

14. Concutiatis. i. malè tractetis, seu iniquè cædatis, vel per metum quidquam extorqueatis ab aliquo, id enim concussio dicitur. Caluniam. f. falsa apud Præsidem accusatione.

15. Existimante. Græc. & Syr. expectante. Noster forte legit *ἐκδοκῶν*: nunc enim *ἐκδοκῶν*.

16. Fortior, scilicet, virtute ad saluandum.

Dignus. Græc. ἰκανός, id est idoneus, seu sufficiens. Igni, vel tribulatio intelligitur, vel ignis Purgatorii.

17. Ventilabrum. i. iustum iudicium. Aream. f. Ecclesiam. Horreum. f. cœleste.

18. Euangelizabat. i. prædicabat. f. de Christo, & Dei regno.

20. Et inclusit: pro, ut includeret.

22. Complacuit mihi. q. d. tu mihi singulariter places.

23. Incipiens. f. prædicare, vel esse ætatis.

Quasi: quidam putant nondum expleto anno trigésimo: alij probabilius expleto, & incepto 31. Heli. f. gener, secundum quosdam, qui Heli dicunt esse Ioachim, patrem Mariæ, qui Elia-chim & Heli dictus sit.

27. Zorobabel. Iste & Salathiel, alij sunt ab illis, de quibus Matth. 1.

29. Iesu. Græc. & Syr. Iose.

36. Cainan: id est 70. sumptum, nunc enim Hebr. Arphaxat genuit Sale. vide Gen. 11.

CAP. II II.

1. **A**gebatur, id est ducebatur. Syr. dictus est. In Spiritu, id est, vi Spiritus sancti. Syr. à Spiritu. In deserto. Græc. & Syr. in deserto.

2. Et tentabatur. Græc. tentatus. Syr. ut tentaretur. Diebus illis: intellige etiam noctes.

3. Lapidum, pro, lapidibus.

4. Viuet. i. viuere potest. Verbo. i. re. Dei. i. quam Deus dixerit, seu voluerit.

9. Duxit: id factum secundo loco, ut ait Matt. Pinnam, id est, alam, seu extremitatem tecti, quod planum erat.

13. Ad tempus. f. crediturus postea, iuxta illud Ioan. 14. venit enim princeps huius mundi, &c.

14. Virtute. i. vi. f. qua agebatur. Regionem. f. finitimam, ut est Græc.

15. Et ipse, pro, ipse enim. Magnificabatur. Græc. glorificatus.

16. Surrexit: forte stantes solebant legere, ob scripturæ reuerentiam.

17. Reuoluit. f. erat membrana inuoluta, ut & hodie etiam apud Iudæos.

18. Propter quod, i. quia in me erat. Contritos, i. contractos, q. d. tribulatos, seu afflictos.
19. Captiuus, i. peccator. Remissionem, i. liberationem, seu dimissionem. In remissionem, pro, remittendo, seu soluendo. Annum, i. tempus. Acceptum, scilicet, quo homines in gratiam recipit. Ita, 39. placitum vocatur. Retributionis, id est, donationis, seu ultionis, s. hostium spiritualium.
20. Intendentes, s. expectabant aliquid noui.
21. In auribus vestris, i. vobis audietibus eam. q. d. Ego sum de quo loquitur.
22. Omnes, i. plurimi. Testimonium, &c. q. d. illum commendabant. Gratia, i. gratiosis, seu plenis gratie.
23. Vtique, Græc. πάντως, i. omnino. Similitudinem, Græc. παρόμοιον, q. d. proverbium.
30. Ibat, s. nihil ab eis læsus elabebatur.
32. Potestare, i. auctoritate, & efficacia.
33. Immundum, epitheton diaboli, quod immunditatis delectetur.
34. Sine, id est, omite nos. Perdere, i. mittere in infernum, q. d. nondum tempus est. Sanctus, Græc. ἅγιος, ille sanctus, s. de quo scriptura. Dei, scilicet, es.
36. Pauor, s. stuporis. Verbum, i. res. Potestatem, i. auctoritatem, Syr. imperio.
38. Febribus, Græc. & Syr. febri.
39. Stans, Græc. ἄστανς. Super, i. iuxta, vel flexo corpore.
41. Loqui, &c. i. dicere se scire ipsum, &c.

C A P. V.

1. **S**abat, pro, stare.
4. Duc, scilicet, nauem. Altum, i. profundiore locum.
5. Verbo, id est, iussu.
7. Annuerunt, s. loqui, aut clamare non poterant præ admiratione.
8. Exi, id est, discede.
9. Circundederat, i. oppresserat.
10. Capiens, Græc. viuos capiens, Syr. piscans ad vitam.
12. Ciuitatem, leprosi per ciuitates transire poterant, habitare non poterant, vide Leuit. 13.
13. Mundare, i. mundus esto.
14. Testimonium, s. quod mundus sis, ego que legem seruem, possimque talia. Illis, scilicet, sacerdotibus.
15. Perambulabat, i. diuulgabatur. Sermo, i. fama, seu rumor.
17. Erat, i. aderat prompta, vel se exerebat oblata occasione. Eos, s. qui egebant.
20. Quorum, scilicet, agroti, & portantium. Fidem, scilicet, coniunctam fiducia impetrandi sanitatem.
22. Mala, non est Græc. nec Syr.
25. Magnificans, Græc. glorificans.
26. Magnificabant, Græc. glorificabant. Mi-

rabilia, Græc. *μαρὰ δὲ*, i. incredibilia, seu inopinabilia, adeoque mirabilia.

27. Exiit, s. ad mare, vide Marc. 2.
28. Omnibus, scilicet, negotiis, postea verò etiam rebus.
30. Eorum, scilicet, Iudæorum.
34. Filios sponsi, s. qui nuptiis interfunt, Græc. filios thalami, i. nuptiarum.
36. Vestimento, s. ablaram. A nouo, s. ablata.
39. Bibens vetus, &c. quasi dicat, assueri aliquibus ea præferunt, paulatimq; ad noua assuefaciendi sunt.

C A P. V I.

1. **S**abbatho secundo primo, id est, festo succedente ipsi sabbatho, vel sabbato succedente alicui festo, vide Matth. 12. (& festa enim alia sabbatha vocabantur, quod in eis etiam a seruilibus operibus quiesceretur) vel ultimo die festi alicuius per 7. dies durantis: erat enim primo par celebritate, vide infra.
4. Domum Dei, i. tabernaculi atrium.
5. Quia Dominus, &c. q. d. Huc accedit, quod Dominus, &c. Sabbathi, adeoque potest in eo dispensare.
6. Alio sabbatho, apparet illud de quo supr. sabbathum fuisse, & fortè incidebat in aliquod festum. Ideoque dicebatur secundo primum, id est, duplici ratione sabbathum, seu festum celebre.
8. Mediā, pro, medio.
9. Animam, i. vitam, seu hominem, Heb. Perdere, Græc. occidere.
10. Circumspectis, scilicet, an aliquis vellet respondere.
11. Inspicientia, Græc. dementia, scilicet, velut amentes facti, nihil potuerunt respondere. Syr. inuidia.
12. Dei, i. qua Deum precabatur.
13. Apostolos, s. missurus eos erat in mūdum, q. legatos, cum maxima potestate docendi, leges ferendi, & miracula faciendi.
15. Vocatur, pro, vocabatur. Zelotes, aliās dicitur Cananæus, quod idem Heb. significat.
16. Iacobi, scilicet, minoris fratrem, Syr. Iacobi filium.
17. Campestri, i. plano, & capaci, in ipso tamen monte, vt patet ex Matth. 5. vel id factum post sermonem, de quo infr. qui est idem cum illo Matth. 5. similiter enim incipit, & desinit. Ec Tyr. Græc. Syr. & Compl. Tyr.
19. Exhibat, scilicet, per effectum.
20. Discipulos, scilicet, in eos hæc præcipue quadrabant.
22. Separauerint, s. vt sit excommunicando. Exprobrauerint, id est, probis affecerint. Eiecerint, &c. quasi dicat, memoriam vestri delere cœrauerint, vel officium vestrum, seu munus repudiauerint. Malum, Syr. improborum. Filium hominis, id est, me.

23. Die, id est, tempore. Merces, id est, præmium, quod sic vocatur, quia operum merito redditur. Multa, id est, copiosa. Est, pro, vos manet. Patres, id est, maiores.

25. Nunc, scilicet, cum sciendum esset. Lugebitis, scilicet, animo. Flebitis, scilicet, corpore.

26. Homines, scilicet, mundani, laudare enim solent hi, & prædicare sibi similes.

28. Benedicite, id est, bene precamini.

29. Vestimentum, scilicet, superius, seu pallium, nam Græc. *ἱμάτιον*.

30. Petenti, scilicet, rem honestam, seu ipsi necessariam.

31. Vultis, scilicet, rationabiliter.

32. Gratia, scilicet, habenda, vel q. d. quam gratiam facitis?

34. Recipere, scilicet, quid simile. Fœnerantur, id est, mutuum dant. Æqualia, id est, similia beneficia.

35. Sperantes, ab hominibus. Merces, scilicet, apud Deum, propter quem talia facienda. Filij, pro, imitatores velut filij.

36. Misericordes, id est, benefici.

37. Iudicare, scilicet, temerè. Condemnare, fortè est explicatio præcedentis: Iudicare enim in scriptura sæpe pro condemnare vsurpatur. Dimittemini, id est, dimittetur vobis.

38. Bonam, id est, iustam. Confertam, id est, pressam. Coagitatam, id est, bene concussam. Superèffluentem, id est, effusissimam. Dabunt, pro, dabitur.

40. Super, id est, excellens.

43. Enim, pro, autem.

45. Thesauo, pro, velut thesauro.

CAP. VII.

1. Impletus, id est, absoluit. Moriturus, id est, mortui proximus. Pretiosus, id est, carus, ut solent pretiosa.

3. Veniret. Id quidam putant a Iudæis profectum, nec enim Centurionem id petiisse.

4. Sollicitè, id est, sedulo. Græc. *μετὰ σπουδῆς*, id est, studiosè.

6. Vexari, id est, fatigari.

8. Et dico, pro, & tamen dico.

11. Naim, non longe distabat à Caphatnaum. Eius, Græc. eius multi.

12. Efferebatur, scilicet, extra ciuitatem, de more sepeliendus. Vnicus, Græc. *μόνος*, id est, vnigenitus.

13. Super, pro, erga.

16. Timor, scilicet, ex stupore. Magnificabant, Græc. glorificabant. Surrexit, id est, excitatus est, seu apparuit.

17. Sermo, id est, fama, seu rumor. Iudæam, id est, regionem duodecim Tribuum.

19. Venturus es, id est, venturus expectabaris. Græc. *ἐλθὼν*, id est, ille venturus. Expectamus, id est, expectare debemus.

21. Plagis, id est, cruciatibus. Græc. *ῥαβδῶν*. Euangelizantur, laudant Euangelium.

25. Domibus, id est, palatiis. Græc. *παντοῖς*. Sunt, id est, versari solent.

29. Et omnis, &c. verba videntur Euangelistæ, etsi quidam putant Christi esse. Audientes, scilicet, Christum, vel Ioannem. Iustificauerunt, id est, approbarunt, seu laudauerunt, scilicet, qui Ioannem misisset.

30. Consilium, scilicet, per Ioannem præparandi ad gratiam Christi. In semetipsos, id est, intra se, vel quod erat in bonum ipsorum, vel contra se, q. d. spreuerunt in sui perniciem. Syr. apud se.

31. Similes dicam. Græc. *ὁμοιωτά*. Generationis, id est, gentis, vel ætatis.

33. Autem. Græc. enim. Nec manducans, &c. quasi dicat, canens lugubria, seu ad poenitentiam inuitans.

34. Manducans, &c. q. d. læta annuncians, scilicet, salutem.

35. Iustificata, id est, approbata, & laudata. Sapientia, scilicet, Dei. Filiis, scilicet, electis.

37. Mulier, &c. Græc. mulier in ciuitate illa, quæ erat peccatrix. Ciuitate, scilicet, Galilææ. Peccatrix, id est, peccato libidininis. Accubuit, id est, esset accubitus. Alabastrum, id est, vas ex alabaistro.

38. Stans, id est, erat triclinium in loco edito: vide Suetonium in Caligula, ubi ad huius canentis pedes refert stantes quosdam famulos, linteos succinctos. Pedes, id est, puluere asperfos, & de more nudos. sic enim solebant cum recuberent, ne calceis toros inquinarent.

41. Duo, sub, dixit Christus. Fœneratori, id est, creditori ex mutuo.

42. Diligit, Græc. *ἀγαπάει*, id est, diligit.

45. Intraui, scilicet, statim illa ad ingressi & recumbentis pedes accefferat. Syr. intrauit.

47. Remittuntur, &c. hic subaudienda aliqua in hunc modum, si huic prius dimisisset, deberet me iuxta tuam sententiam diligere multum. nunc verò cum tantum amorem ostendat ante remissa (quod sciat) peccata sua, facere non possum quin ei prorsus omnia remittam. Scio aliter exponi locum ab aliis, sed id interim plus placet.

50. Fides, scilicet, coniuncta amoris, ut proxime dictum. In pace, id est, prospere, seu feliciter.

CAP. VIII.

2. Dæmonia, vel demones, vel vitia, scilicet, autem, pro multa.

3. Procuratoris. Syr. præfecti domui.

5. Qui feminat. Græc. feminator, seu feminans.

8. Qui habet, &c. q. d. attendat quisque.

9. Quæ esset, id est, quid significaret.

18. Mysterium, id est, arcana.

19. Et hæc, pro, sed hæc. Quia, Græc. qui. Euntes, id est, conuersantes in mundo, vel q. d. progressu temporis.

15. Bono, & optimo. Græc. bono & bono. i. optimo. Syr. humili & bono. In patientia. i. per patientiam.

17. Enim. pro, autem. Palam. i. apertum.

18. Quid. Græc. quomodo, quasi dicat, ne negligent. Non habet, scilicet, vt debet, quia non operatur. Se habere, scilicet, sic, vt ei auferri non debeat.

22. Ascenderunt. s. in altum mare, vt Græc. indicatur.

23. Complebantur, scilicet, fluctibus.

24. Surgens. Græc. *ἐγέρθη*. i. expergefactus.

25. Dixit. pro, dixerat. s. prius. vide Matth. 8.

31. Abyssum, id est, infernum.

32. Permisit, scilicet, vt appareret, quàm multis demonibus hominem liberasset. Stagnum, id est, lacum.

37. Timore, scilicet, ob amissos paucos, timebant enim ne quid simile paterentur, si apud illos Christus maneret.

39. *ἱεὺς υἱοῦ*. s. is erat Deus, de quo proximè.

46. Virtutem. i. effectum virtutis, seu potètiæ.

47. Non latuit. putauerat se posse latere.

49. Ad Principem. Græc. à Principe. i. domo Principis. Vexare. i. fatigare.

54. Clamauit. s. velut ad absentem animam. simul etiam vocis vim indicans.

55. Manducare, scilicet, vt appareret, verè esse resuscitatum.

56. Præcepit, scilicet, docens nos fugere vanam gloriam.

CAP. IX.

1. **A**postolis. Græc. discipulis. Virtutem & potestatem. i. potentem virtutem. Super. i. contra.

3. In viam. i. ad iter.

4. Ne exeat. Græc. & Syr. exeat. q. d. ne miteris hospitium, sed in primo manete, donec exeat. s. ciuitate.

5. Supra, id est, contra.

7. Hæsitabat. i. perplexo erat animo.

9. Querebat. i. optabat. Syr. volebat.

12. Duodecim. i. Apostolis. sic enim interdum vocantur.

13. Nisi fortè. q. d. non possumus quod iubet, nisi fortè, &c.

14. Coniuiua. Græc. *κλίσθη*. i. accubitus.

16. Benedixit. s. vim tribuens, qua multiplicarentur. vel q. d. gratis actis eos multiplicauit. Illis. s. panibus, & piscibus.

21. Increpans. pro, interminatus.

23. Quotidie. s. quoties se occasio offeret.

24. Quin, &c. vide Matth. 10.

25. Proficit. i. iunatur. Et detrimentum. Græc. & Syr. aut detrimentum. i. iacturam.

26. Maiestate. Græc. *Μεγ*. i. gloria. sic infra.

28. Ferè. non erant integri.

31. Excessum. Græc. *ἐξόδον*. i. exitum, scilicet,

mortem per passionem. Completeretur. i. subiturus, seu facturus.

32. Grauari. s. Christo orante.

33. Discederent. sed nondum discessissent, scilicet, cœperat discedere. Syr. cœpissent discedere.

34. Illis, scilicet, Mose, & Elia, vt est Syr. vel iis, & Apostolis.

36. Fieret, id est, facta esset.

37. Descendentibus. Græc. vbi descendissent. Illis. Græc. illi.

38. Vnicus. Græc. *ὕγιενος*. i. unigenitus.

39. Elidit, & dissipat. Græc. lacerat, seu discerpit. Dilanians. Græc. conterens.

41. Peruerfa. Græc. *διεστρεμμένη*. i. distorta.

42. Elisit. Græc. lacerauit. Syr. prostrauit. Dissipauit. Græc. discerpit, seu, conuulsit. Syr. fecit stridere.

43. Magnitudine. Græc. *μεγαλειότης*. i. magnificentia, seu maiestate in Christo ostensa.

44. Cordibus. Græc. & Syr. auribus, quasi dicat, diligenter audite. Sermones istos. quod dicam iam.

45. Verbum. i. rem, seu mysterium. Sentirent. i. plenè perciperent. Timebant. s. ne reprehenderentur, aut audirent quæ nollent.

46. Intrauit, scilicet, occasione dictorum de morte, & resurrectione. Cogitatio. simul & disputatio.

48. Puerum. i. similem aliquem. Minor est. pro, minor fuerit. i. humilior. Maior est. Græc. & Syr. maior erit.

49. Sequitur, scilicet, te.

50. Illos. Græc. illum. Vos. pro, vobis. Græc. & Complut. nos. pro, nobis.

51. Completeretur, id est, compleri inciperent. nam post sex menses passus est. Assumptionis. s. ex mundo per mortem. Et. abundat, more Heb. Faciens firmavit. i. firmiter statuit, vel q. d. vultu imperterrito iter suscepit ad locum vbi erat occidendus.

52. Ciuitatem. Græc. *καρπύ*. id est, castellum, seu pagum, aut oppidum. Pararent, scilicet, hospitium.

53. Quia facies, &c. q. d. quia apparebat illum ire in Ierusalem, adorandi causa. quod Samaritanis displicebat, contenditibus in Garizim monte suo potius adorandum.

54. Et Ioannes fortè hi duo fuerant missi. Dicimus. Græc. *ἐπαγγελ*. dicamus. iubeamus.

55. Estis. pro, esse debeatis, vel instinctu moueamini ad id.

57. Via. salia, & non illa, de qua proximè. vide Matth. 8.

59. Sepelire. q. d. manere cum patre vsque ad eius mortem.

60. Vade, &c. quasi dicat, assume officium predicandi.

61. Renunciare. i. vale dicere. s. datis mandatis. vide Act. 8. vbi idem verbum Græcum.

62. Aratrum. i. melioris vitæ institutum. Respiciens, &c. scilicet, sollicitus de iis quæ in seculo reliquit.

CAP. X.

1. **S**eptuagintaduos. Græc. & Syr. septuaginta. sic & infra.

4. Sacculum. i. crumenam. Per viam. i. inter eundem. Salutaueritis. non prohibet officia humanitatis, sed ne se pariat impedi rebus non necessariis. Vide 4. Reg. 4.

6. Filius pacis. i. pace dignus. vide Matth. 10. Sin autem. i. sin minus, seu alioqui.

7. Sum. sub. & vobis ab illis offeruntur. Mercede, ad eoque cibo. Matt. 10. dicitur, cibo suo.

9. Appropinquat. i. prope est, scilicet, si velitis credere Evangelio.

11. In vos q. d. vobis habete.

12. Remissius, id est, tolerabilius.

13. Osimilampridem. Cilicio. Græc. sacco. Pœnitent. pro. pœnitissent.

15. Ad cœlum. q. d. maxime. Exaltata. s. superbia, vel mea præsentia, doctrina, & miraculis.

17. In nomine. i. auxilio, seu virtute.

18. Fulgur. quod statim extinguitur. Cælo. vel cœli intelliguntur, vel potestas, de qua per Apostolos deiectus virtute à Christo data.

19. Dedi. Græc. do. Suprà. i. contra. Virtutem, id est, potestatem.

20. Gaudere, s. præcipue, vel vobis, complacendo. Caris. s. in libro vitæ, vbi scripti electi.

21. Spiritu sancto, scilicet, ad id mouente, vel q. d. gaudio spirituali. Græc. spiritu. q. d. animo. Syr. Spiritu sancto. Confiteor. i. laudo. Etiam. q. d. sanè id fecisti.

25. Ecce, scilicet, alio quodam tempore. nec enim statim post præcedentia. Legis peritus. Hi alias vocantur Scribæ.

27. Toto corde. id reliqua comprehendit, sed adduntur ad maiorem explicationem. vide 4. Reg. 10. Sicut te, scilicet, volendo bonum, nolendo malum, benefaciendo, &c.

28. Viues, scilicet, æterna vita, de qua quesisti.

29. Iustificare. i. ostendere iustum, qui sic esset de salute sollicitus.

30. Suscipiens. i. respondens. Descendebat, scilicet, est editioni loco. Semiuiuo. Græc. semi-mortuo.

34. Oleum & vinum. illud lenit, & fouet; id tergit, & corroborat. Stabulum. i. diuersorium.

35. Altera. i. sequenti. Stabulario. i. hospiti. Supererogaueris. i. præterea insumperis.

36. Proximus. i. proximi sanctus officio.

38. Castellum, scilicet, Bethaniam.

39. Etiam. s. cum aliis faminis. vel q. d. totam se composuerat ad attentionem, etiam sedendo.

40. Satagebat. i. valde erat sollicita. Frequens. Græc. multu. Dic. q. d. alioqui nō hinc adellatur.

41. Martha, repetit ex beneuolentia, vel ad attentionem.

42. Vnum. s. rerum diuinarū studium. Optimam. Græc. bonam.

CAP. XI.

1. **D**iscipulis, scilicet, ex 70.

2. **A**it. Apparet. Christum bis docuisse orandi modum: semel enim in monte docuerat. Regnum tuum. Græc. & Syr. additur. Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra.

3. **Q**uotidianum. Græc. etiā hic, sicut Matth. 6. *in prior.* Hodie. Græc. & Syr. quotidie.

4. Tentationem. Græc. & Syr. additur. Sed libera nos a malo.

5. Habebit, pro, si habeat.

7. Pueri. i. famuli, seu filij. Cubili. q. d. etiam ipsi cubant.

8. Improbitatem. Syr. importunitatem. Dabit illi. sub. quanto magis Deus, cui nullum est importunum tempus.

10. Accipit, pro, accipiet, s. inuenit, pro, inueniet. Aperietur. sub. in iis, si vt debet, petat, querat, & pulset.

13. Data. i. dona. De cælo abundat. Bonum. Græc. & Syr. sanctum. Se, id est, ab ipso.

14. Mutum, id est, hominem mutum faciens. Eiecisset. Græc. & Syr. exisset.

16. Tentantes, id est, potentie eius periculum facientes.

17. In se. i. contra se. Domus, id est, familia. Suprà domum. i. contra domum, scilicet, diuisa. Cader, id est, destruetur.

18. In se, id est, contra se, scilicet, si inter se demones disideant. Regnum, quod tantopere studet conseruare.

19. In quo, id est, cuius ope. Iudices, &c. q. d. Ipsi vos condemnabunt.

20. Digito. i. virtute. In vos, id est, ad vos. Regnum Dei. i. Dei potentia, qua regnat, facit; quod vult, erat verò hæc in Christo.

21. Atrium. i. domum. In pace. i. salua.

22. Distribuet. s. inter amicos, vt sit. Christus quidem distribuit animas, committens Apostolis, eorumque successoribus.

24. Inagnosa, id est, arida, scilicet, animas tentat mortuus mundo.

25. Inuenit. præsens est. Mundatam. Græc. additur, & ornatam. Syr. vero, & paratam.

26. Septem, id est, multos. Prioribus. Hic subintellige similiter accidisse Iudæis.

28. Quinimò. Græc. *μᾶλλον*, quod etiam significat certè. q. d. etiam illi beati qui, &c.

30. Signum. s. quod à Deo missus esset. liberatus enim post tres dies e ventre ceti, id Niniuitis dixit.

33. Modio, id est, vase.

26. Si ergo, pro, quod si. Corpus nū. i. actiones tuæ. Erit lucidum totum & pro, vt quod lucidum totum sit, quantum cum Græc. in frequentibus ita habeatur, vt cum lucerna fulgore

illuminat te, potest sensus esse: sic erit lucidum totum, vt est lucida domus accensa lucerna. Fulgoris. pro, fulgens.

37. Loqueretur. i. doceret. alio quodā tēpore.

38. Cœpit, &c. Græc. & Syr. cum vidisset, miratus est quod non prius esset ante prandium baptizatus, id est, lotus.

39. Calicis. i. poculi. Catini. q. d. parina. significat verò parabolice illos soli munditiæ exteriori studere, interiori neglecta, vt si quis patinam intus sordidam, solum extrinsecus purget.

40. Fecit, scilicet, Deus.

41. Quod superest. i. adest. q. d. de iis quæ suppetunt vobis. id enim Græc. significatur. Quidā Ironice dictum putant. q. d. nec verò sufficit, vt putatis, dare eleemosynam, vt omnino mundi efficiamini. quæ mihi sententia non displicet. quomodo enim isti sola eleemosyna mundarentur? Crediderim ego istam sententiam solitam ab ipsis vsurpari, quam Christus irideat.

42. Decimatis, scilicet, dando decimas. Omne, id est, quod vis. Iudicium. i. iustitiam. Dei, id est, in Deum. Illa, scilicet, decimas.

43. Diligitis, id est, optatis, seu ambitis.

44. Parent. i. apparent. s. sub terra latentia. Nesciunt, scilicet, quid intus lateat.

46. Oneribus, id est, præceptis grauius.

48. Testificamini, scilicet, per opera vestra, similia illorum operibus. Aedificatis. specie quidem pœtatis, sed animo non dissimili iis qui occiderunt.

49. Sapiētia Dei sego. vide Matth. 23. Dixit. dixerat id Christus aliquādo. Ex illis. scilicet, aliquos.

50. Inquiratur, id est, requiratur. q. d. detis pœnas effusi sanguinis. Ista, scilicet, solet Deus punire eos in quibus cōpletur iniquitas. Nec verò punit pro peccato alieno, sed pro proprio, scilicet, populi vnus, cuius illi quos punit pars quædam est, quamquam nullus in particulari, puniatur plusquam meretur id quod ipse particulariter peccauit.

51. Zachariæ. vide Matth. 23. Altare, scilicet, holocaustorum. Aedem, id est, templum. Ita Græc. vocat, id est, c. rē.

52. Tulistis, id est, accepistis. Introistis, scilicet, ad Deum per me.

53. Insistere, id est, vrgere quæstionibus. Opprimere. sobruere quærendo multa, vt si non omnibus responderet, haberetur imperitus.

C A P. X I I.

1. **C**oncurrentibus. Græc. congregatis, & significatur fuisse ingentem multitudinem. Attendite. Græc. attendite vobis, id est, caute agatis, & cauete. A fermento, scilicet, ne inficiamini, aut decipiamini. Hypocritis. vitia hæc opera fermenti modo.

2. Enim. Græc. autem. Reueletur, scilicet, hic aut in futuro.

3. Quoniam. Græc. quapropter. Lumine, id est, palam. Cubiculis, id est, ædium penetrabilibus. Tectis. hæc in Palestina plana sunt.

4. Amicis. i. dilectis. Terreamini. Græc. timeatis.

5. Ita. Græc. ita, id est, sanè.

6. Dipondio, id est, duobus assibus.

7. Pluris estis, id est, præstatis. sic infra.

8. Me. Græc. in me. pro, me. sic Psal. 16. & 43. in nomine. pro, nomen.

11. Qualiter, id est, de modo. Quid. s. de re. Respondeatis, scilicet, accusantibus vos.

13. Dic, id est, præcipe. Hebr.

14. Vos, scilicet, de terrenis dissidentes.

15. Omni, scilicet, est etiam auaritia in aliis, quam pecunia. Abundantia. iunge cum, ex his, scilicet, horum. q. d. non viuit quis diutius, aut felicius, quod abundat facultatibus.

16. Similitudinem. Græc. parabolam.

18. Bona, scilicet, reliqua, vel q. d. hæc enim sunt bona mea.

19. Epulare. Græc. *εὐφραίνε*, id est, oblectare.

21. In Deum. pro, in Deo, id est, rebus diuinis, seu Dei amore diuitias dispensans.

22. Anima, id est, vitæ.

25. Cogitando, scilicet, anxie, seu sollicitè, vt patet ex Græc.

27. Lilia. pro, flores. Gloria, id est, magnificentia.

28. Vos, scilicet, vestiet.

29. In sublime tolli. i. animo esse suspenso, præ sollicitudine de temporalibus. Syr. ne immoretur mens vestra in istis.

30. Querunt. s. sollicitè, seu præcipuè.

31. Iustitiam eius. i. per quæ ad id peruenitur.

32. Pusillus. scilicet, numero, vel viribus.

33. Sacculos, id est, crumenas.

35. Præcincti. ita solebant iter facturi, ne vestium prolixitate impediuntur. vtebantur enim talariis. vt etiam nunc orientales. Ardentes, id est, accensas.

36. Et vos. Alia videtur parabola, quamquam potest eadem esse, vt illi intelligantur nocte accensis lucernis expectare Dominum. Nuptiis, id est, nupciali conuiuio.

37. Transiens, id est, discurrens, & circumspiciens, an in mensa aliquid desit.

38. Etsi, &c. q. d. beati qui semper vigilantes à Domino reperiuntur.

39. Fur. vide 1. Thes. 3. & 5. 2. Pet. 3. Apoc. 3. & 16. Veniret. i. venturus esset.

40. Veniet, scilicet, ad iudicium vniuersale, vel particulare, in cuiusque morte; tunc enim venire creditur, saltem per Angelos: certè adest per imperium, & iudicium.

42. Quis putas. Græc. Quisnam. significatur verò caritas. Tritici. iunge cum, mensuram.

45. Dixerit, id est, cogitauerit.

46. Perat. i. expectat. Diuidet. i. separabit à seruis fidelibus. Partem. i. sortē, seu portionem.

- Infidelibus. f. feruis. q. d. puniet sicut infideles.
 48. Non cognouit. f. vt alter.
 49. Ignem. f. charitatis. Nisi vt accendatur.
 Græc. & Syr. si iam accensus est?
 50. Baptisma, pro, baptisate. f. passionis. Co-
 arctor. f. desiderio.
 52. In duos. i. contra duos.
 53. Socrus, quæ eadem mater, ita tantum
 quinque.
 54. Nimb. Græc. ὄμβρος, id est, imber. Fit. f.
 vt plurimum.
 57. Quid. i. cur. A vobis ipsis. i. ab iis quæ fa-
 cere soletis. Syr. per vos ipsos. q. d. per rationem
 qua præditi estis. Iustum. i. æquum est facere.
 58. Autem. Græc. enim. Vadis cum, &c. vide
 Matt. 5. Nouissimum minutum. i. etiam mini-
 mum numum, qui restet soluendus.

CAP. XIII.

1. **N** Vnciantes. f. vt audirent, quid de ea
 re ipse sentiret. Cum sacrificiis. f. eos
 dum sacrificabant iussit occidi.
 3. Similiter. f. diuina vltione oppressi.
 4. Sicut. Græc. aut.
 6. Similitudinem. Græc. parabolam.
 9. Fructum. sub. bene quidem.
 10. Synagoga. Græc. & Syr. vna synagogarum.
 Sabbatis, scilicet, tunc solebant eò frequentes
 conuenire.
 11. Spiritum. f. demonis opus erat. Inclinata
 id est, incurua.
 12. Dimissa es, pro, iamiam dimitteris, id est,
 liberaberis.
 14. Respondens, id est, locutus. Heb.
 16. Isto. f. tam misero.
 18. Simile æstimabo. Græc. Assimilabo: sic inf.
 24. Contendite. f. omnibus viribus. Intrare. f.
 in cælum. Quærent, id est, optabunt, seu ope-
 ram dabunt. Non poterunt. f. quia non quæsi-
 runt, vt par erat.
 25. Intrauerit. Græc. & Syr. surrexerit. Inci-
 pietis, &c. q. d. quamquam sic tum dicatis, nihil
 proderit. Nescio vos. i. perinde estis apud me,
 vt ignoti. Græc. non noui vos: sic & inf.
 28. Ibi. f. in inferno.
 30. Sunt, pro, erunt. Intelligit verò Iudæos.
 Primi. f. Gentiles.
 31. Dicentes. f. sinxerant id.
 32. Vulpi. i. Herodi, vel, ei qui istud sinxit.
 Illi. Græc. huic. Hodie & cras. i. breui tempo-
 re. Tertia die. i. paulo post. Consummator, pro
 consummabor. i. interficiam.
 33. Capit. Græc. ἐξέλεγε, id est, conuenit, seu
 decet, vel possibile est. Prophetam. i. me, vel
 quemquam. q. d. ibi oportet me occidi vbi solent
 alij prophetae.
 34. Ierusalem. Repetitio amantis est, simul &
 miserentis. Nidum, id est, pullos. Noluisse. vi-
 de Ezech. 24.

35. Domus, id est, ciuitas, vel regio. q. d. habi-
 tatio. Deserta. f. habitatore, vel Deo, dictum
 enim vobis: quaraquam fortè, vobis abundat,
 more Heb. Dicetis. f. die palmarum, de quo inf.
 cap. 19.

CAP. XIII.

1. **E** T ipsi, pro ipsi. Obseruabant. f. facerēt-
 ne aliquid, quod possent accusare.
 2. Erat, fortè ipsi adduxerant, exploraturi an
 sabbato curaret.
 3. Respondens. i. locutus. Heb. sic inf.
 7. Parabolam. f. qua volebat humilitatem do-
 cere. Intendens. i. cum attendisset, seu obser-
 uasset.
 8. Nuptias, id est, conuiuium nuptiale. Dis-
 cumbas. f. vltro.
 9. Rubore. Græc. pudore. Nouissimum. i. vl-
 timum.
 10. Vt cum, &c. q. d. satius tibi, id est, quàm
 illud.
 11. Quia omnis, &c. q. d. verū enim est quod
 vulgò dici solet, omnis, &c. videtur enim id
 fuisse prouerbium. Humiliabitur. i. solet humi-
 liari. Exaltabitur. i. solet exaltari.
 12. Noli. f. si vis apud Deum mereri. Nec di-
 uites. Græc. & Complut. diuites: iungendum au-
 tem cum omnibus præcedentibus, nam si pau-
 peres sint, vocari possunt.
 13. Pauperes: iunge cum sequentibus. Debi-
 les. Græc. mæcos, seu multos: sic inf.
 14. Habent, id est, possunt.
 15. Panem. Græc. prandium.
 18. Simul, pro, similiter. Villam. i. prædium,
 seu agrum. Græc. ἀγρον.
 23. Sepes. f. loca rusticorum, quæ sepihus cin-
 gi solent. Compelle, &c. indicat desiderium
 sua communicandi multis.
 24. Inuitati sunt. sub. & recusarunt.
 26. Odit. f. quatenus Christo contrarij sunt.
 Animam. i. vitam.
 27. Post me. f. imitatione.
 28. Quis enim, &c. cōfirmat exēplo ædificij, &
 belluagitur enim de spiritali ædificio, & bello.
 31. Cogitat. Græc. consultat. Ad se. i. con-
 tra se.
 33. Sic. f. vt dixi de odio patris, &c. Renunciat.
 f. relinquens, saltem affectu.
 34. Euanuerit. Græc. infarctur. i. reddatur in-
 sipidum. In quo. i. quare. Condietur. i. sapor ei
 restituetur.
 35. Audiendi, pro, ad audiendum.

CAP. XV.

4. **Q** Vi habet, pro habens. Et si, pro, si.
 7. Gaudium. f. maius.
 8. Euerit, lege, euerit.
 12. Me contingit, id est, ad me pertinet: &
 vulgò dicitur, mi tocca.

13. Luxuriosè. f. expendens pecuniam luxu vestium, conuiuiorum, & libidinis.
 14. Consummasset. i. consumpserat.
 15. Villam suam. Græc. agros suos.
 16. Siliquis: fructus est oblongus, colore fusco, sapore dulci. Algarouan (voce credo Arabica) Hispani vocant: & quidem Syr. charube. Græc. *μυρσίνη*, fortè quia est cornu simile: prouenit in Hispania in Valentia regione magna copia.
 17. Quanti, id est, quàm multi.
 18. In cælum, id est in Deum. Coram te, id est, contra te.
 19. Stolam, i. talarem vestem. Primam, id est qua ille prius indui solebat.
 20. Vitulum. Græc. *βοῦς*, i. vitulum illud, scilicet, certum quendam, seu insignem. Epulemur. Græc. oblectemur: sic infra.
 21. Symphoniam. i. musicum concentum. Chorum. f. saltantium, vel canentium.
 22. Deorauit. i. turpiter prodegit. Suam. Græc. & Syr. tuam.
 23. Tua, id est, in tua potestate.

CAP. XVI.

1. Villicum. Græc. *δυνάμην*, i. dispensatorem. Diffamatus. Græc. *ἀνέστη*, id est, delatus est. Villicationis. Græc. *δυναμίας*, id est, dispensationis. Villicare, id est, dispensare.
 4. Recipient. f. debitores.
 6. Cados. Græc. Batos. Syr. metretas. Cautio-nem. Græc. *κατασκευα*, id est scriptum. f. obligatorium. Scribe. f. in alia charta, lacerata ista. Coros. Cori decima pars in liquidis Batus: in aridis Eph. Heb. *כור* Cor. & *חומר* Chómer.
 8. Laudauit. Ingenio delectatus. Iniquitatis. i. iniquum. Quia filij, pro planè filij. Huius seculi. q. d. mundani homines. Filiis lucis. i. spiritalibus, seu fidelibus. Generatione. i. gente. f. in rebus quas tractant.
 9. Mammona iniquitatis. i. diuitiis iniquis. f. sunt iniquitatis occasio, & ferè per iniquitatem parantur. Defeceritis. f. per mortem. Recipient. f. sint elemosynæ illis factæ causa, ut recipiantur: vel sancti ob eas vos adiuuent apud Deum, ut saluemini.
 10. Minimo. i. rebus temporalibus. Maiori. i. spiritualibus. Græc. *ἐν πολλοῖς*, i. multo, seu magno. Fidelis est. f. vt plurimum. Modico. Græc. *ἐλαφίστη*, id est minimo.
 11. Quod verum est. i. veras diuitias. f. spirituales.
 12. Alieno, id est, temporalibus, quæ & inuitis eripi possunt, & à Deo acceptæ vt dispensentur, denique homini extrinsecæ sunt. Vestram, scilicet, bona spiritualia, ad quæ creati, vel mercedem quam eratis habituri, si illa bene dispensassetis.

13. Iustificatis. i. iustos facitis, seu iusti haberi vultis. Nouit. quàm sint iniqua, eoque abominatur. Altum est. i. elatum, seu superbum, vel quod homines putant eximium.
 16. Ioannem. f. locum habuerunt. q. d. post hac alia vitæ ratio, seu lex. Ex eo. f. tempore. In illud. fingredi volens. Vim facit. f. se mortificas, & abnegans.
 17. Vnum apicem. i. vel minimum quid. Cadere. i. non impleri, seu inanem esse.
 19. Splendidè. f. exquisito cibo, & apparatu.
 21. Canes. f. quos præ debilitate repellere non poterat.
 22. Sinum. i. locum quietis, vel complexum velut patris. Et diues. f. non potuerunt eum diuitiis à morte liberare. In inferno. Græc. & Syr. eum sequentibus iungitur sic, & in inferno eleuans, &c. sic legit Aug. lib. 12. de Gen. cap. 33.
 23. Tormentis. f. multis. Vidit. f. reuelatione. A longè. f. longè erat ab illa quiete.
 24. Clamans: corporaliter res describitur, vt melius intelligatur: alioqui non illic clamor, sed mentis locutio, & desiderium, nec digitus, aut lingua, sed sic erat exprimenda refrigeratio cruciatus, vt possemus capere.
 25. Bona. f. temporalia. Græc. & Syr. bona tua. q. d. partem tuam. Similiter. f. recepit. Mala, id est, aduersa.
 26. In his omnibus, pro, super hæc omnia, id est, præterea. Chaos. Græc. *καὸς*, i. vorago, seu hiatus. q. d. latissima & altissima fossa. f. maximum interuallum, impediatque via. Firmatum. f. Dei decreto, non auferendum inquam. Qui volunt, pro, si maximè velint. Inde, id est, istinc.
 27. Rogo, non id voce dicebat, sed corde optabat, reuelatione autem fiebat, vt inter se intelligerent.
 28. Testetur. f. de his supplicis.
 30. Non. f. audient.
 31. Credent. f. certior est scripturæ auctoritas quouis oculato teste.

CAP. XVII.

1. Impossibile. f. supposita hominum malitia. Scandala. f. salutis impedimenta.
 2. Lapis molaris, &c. genus erat supplicij in ea regione. Græc. mola asinaria. Scandalizet, id est impedimentum salutis præbeat. Pusillis, id est, quantumuis abiectis.
 3. Attendite vobis. i. cauere. f. ne scandalizetis quenquam, vel scandalo à bono discedatis: potest & cum sequentibus iungi, q. d. attendite diligenter. Egerit. f. peccatum agnoscens, & veniam petens. Dimitte. f. ore, & opere, nam corde etiam ante pœnitentiam dimittendum.
 4. Septies, id est septiùs. f. quotiescunque peccauerit, &c.

6. Fidem. f. coniunctam cum fiducia. Sicut granum. i. alioqui paruum.

10. Cum, pro, etiam. Inuiles. f. Deo nihil utilitatis afferimus qui nullo indiget.

12. Occurrerunt. f. extra castellum, vel inter transeundum per castellum. A longē. f. ob leprae fecunditatem.

15. Magnificans. i. glorificans.

17. Respondens. i. locutus.

18. Est inuentus i. exiit. Alienigena. f. à Iudæorum gente alienus.

19. Valde. f. securus de incofuitate.

20. Venit, pro, venturum esset. Regnum Dei. f. dandum per Messiam, vel regnum pro Rege. i. Messia. Obseruatione. f. temporis. q. d. secundus aduentus Messiae non potest sciri.

21. Dicent, id est, verē dicere poterunt. Hic, scilicet, est regnum Dei, seu Messias. Ecce enim, q. d. quamquam hic adest. Intra vos, id est, in medio vestri.

22. Filij hominis. i. eorum quibus vobiscum versor. q. d. meam praesentiam.

23. Vobis, fideles alloquitur. Ecce hic, scilicet Christus.

24. De sub. &c. q. d. ex vna eceli plaga, vsque ad alteram fulget. Ita. f. manifestus. Sua. f. iudicij, seu secundi aduentus.

25. Generatione. i. gente. f. Iudæorum.

27. Dabatur. f. foemina.

29. Pluit. f. Deus.

31. Die, id est tempore. f. commoti mundi. Vasa. i. supplex. Heb.

33. Saluam facere. f. in hoc mundo, is perdet in futuro: vel, verē saluam facere, perdet, id est, mortificabit.

34. Noctē: hinc quidam colligunt Christum nocte venturum. Assumetur. f. ad regnum.

35. Molentes, etiam in vilissimo vitæ genere Christus suos habet. In vnum. i. simul.

36. Vbi, pro, quod. f. assumetur? Vbicumque, &c. q. d. vt ad cadauer conuolant aquilæ, ita ad Christum electi volabunt.

CAP. XVII.

1. **P**arabolam. i. similitudinem. Illos, scilicet Discipulos. Quoniam oportet pro docens oportere. Non deicere. f. animo oblationem rei petire. Græc. defatigari, seu tadio affici. *κατατίνα*.

3. Vindica. i. defende. Aduersario. f. qui mecum iudicio certat.

4. Dixit. i. cogitauit. Reueretur. f. non solum impius, sed & impudens.

5. In nouissimo. i. tandem. Græc. *ἐν τῷ ἔσχατῳ*. i. in finem. f. perpetuo. Syr. omni tempore. Sugillet. i. obundat, seu tadio afficiat.

6. Iniquitatis. i. iniquus.

7. Clamantium. f. pro sui liberatione. Illis. i. illorum causa.

8. Putas. Græc. num. Fidem. f. cum charitate significatur in paucis inuenienda.

10. Ascendebant, scilicet, erat templum odiorum loco.

11. Stans. f. stantes orabant Iudæi. Vel etiam, pro, nec etiam qualis est.

12. Sabbato, id est, hebdomada. vide Leui. 23. & 25.

13. Propitius esto. Græc. *ἐλεησον*, id est, placatus esto.

14. Ab illo. i. plusquam ille. Heb. q. d. plus Deo placuit, seu minus displicuit. vide Ezech. 16.

15. Illos. i. qui offerebant.

16. Conuocans, pro aduocans. Talem. f. similitudinem puritate, & innocentia.

18. Princeps. i. vir primarius.

32. Flagellabitur. Græc. cōtumeliis afficietur.

35. Appropinquaret, id est, propē esset. Marcus enim ait contigisse id in egressu, nisi forrē aliud est id miraculum.

39. Increpabant. f. quod tam sepe, & valide clamaret.

41. Videam. *ἀναβλέψω*. i. visum recipiam.

42. Respice. *ἀναβλέψον*. i. visum recipe.

43. Magnificans. Græc. glorificans. Dedit, &c. i. laudauit Deum.

CAP. XIX.

1. **P**erambulabat, id est, pertransibat. Græc. *ἀνέβη*.

3. Querebat, pro cupiebat.

4. Sycomorum: arbor similis ficui, & moro, unde ei nomen.

7. Omnes, id est plurimi.

8. Do, id est, statuo dare.

9. Ad eum, id est, de eo. sic Rom. 10. ad Israël: pro, de Israël. Filius Abraham. q. d. ex numero electorum.

11. Existimarent. f. discipuli. Regnum. f. quo Christum in terra regnaturum putabant.

12. Regnum. i. regni possessionem.

13. Mnas, *μνα*, Mina, continet verò Attica drachmas centum. Heb. Manch. *מנח*: est autem Hebraica maior multo quam Attica. vide Ezech.

45. Negoriamini, scilicet, lucro operam dantes.

14. Legationem. f. ne amplius rediret.

15. Negotiatus. i. negociando lucratus.

17. Eugeroz laudantis. q. d. rectē sanē. Græc.

18. Modico. Græc. minimo. Eris. Græc. esto.

21. Tollis, &c. q. d. tantum abest vt tua perire finas, tollis etiam, &c.

23. Ad mensam, id est, mensariis, qui pecuniam mutuando, aut commutando, lucantur.

Vsuris. i. lucro. Exegisses. scilicet mensariis. Not. ex parabolis tantum accipiendum, quantum seruit proposito, vt hic lucri studium, non vsuræ exemplum. Illud. f. *ἀρρωστη*, quod pecuniam vertit, quidam tamen legunt illam.

25. Habet, &c. q. d. At habet satis multas.
26. Habenti, scilicet, vt debet. i. vrenti bene. Non habet. f. vt debet. Ab eo. abundat, more scripturæ.
30. Contra, id est, è regione.
31. Operam eius desiderat. Græc. eo opus habet. sic & inf.
35. Vestimenta. f. superiora, seu pallia.
36. Substernebant, scilicet, alij.
37. Descendentium. Græc. *καταβαίνοντες*. i. discen-
tium. f. discipulorum. Virtutibus. i. miraculis.
38. In celo. i. cum Deo, scilicet, sit nobis. In excelsis. f. habitanti Deo. vel q. d. glorificetur ab Angelis Deus.
42. Quia, abundat, more Heb. Si cognouis-
ses. i. o si scires. Die tua. f. qua à Deo visitaris. Quæ ad pacem tibi. i. quæ ad pacem tuam perti-
nent, seu tibi offeruntur. Abscondita. f. quia non
vis cognoscere. vel sensus est totius loci, O si
scires tu quæ nunc pacifice degis, quanta te ma-
la expectent, nunc tibi ignota. sub. quanto aliter
ageres.
43. Quia, &c. explicatio malorum. In. pro,
super, vel contra. Coangustabunt. i. ad angu-
stias redigent, seu arcte obidebunt.
44. Filios. i. ciues. Super lapidem. Hyperbole.
46. Quia. abundat.
47. Principes plebis. f. ciuitatis primates, qui
alias vocantur Seniores. Syr. Seniores populi.
48. Suspendus. f. ab ore pendens loquentis.

C A P. XX.

1. **V**Na dierum. i. quadam die. Docente. f.
quæ faciendi. Euangelizante. f. regnum
Dei. Conuen. i. Græc. *ἐκκλησία*. i. superstitere-
runt, sehi inisterunt. Syr. infurrexerunt in eam.
2. Verbum, id est, rem.
4. De celo. i. auctoritate diuina.
6. Certi. Græc. & Syr. persuasi.
9. Ad plebem. f. conuersus.
10. Tempore. i. cum tempus fuit mittendi.
Illo. non est Græc. nec in emendationibus.
13. Quid faciam? expressio amoris. sic Ose. 6.
Forſitam indicatur libertas hominis.
16. Veniet, &c. vide Matth. 21. Marc. 12.
18. Conquassabitur. Græc. confringetur.
19. Et timuerunt. pro, sed timuerunt. Ad, id
est, contra.
20. Observantes. f. an in re aliqua possent illum
accusare. Iustos. i. iusti amantes, & sinceros, à
quibus nihil esset periculi. Principatui. Syr. iu-
dicio. Præsidis. f. Pilati.
23. Dolum. i. versutiam. Syr. astutiam.
24. Huius seculi. f. in quo opus est successione
per generationem. Nubunt. i. ducunt uxores.
Traduntur. f. femina.
35. Nubent, &c. Græc. eadem verba quæ sup.
36. Filij resurrectionis, id est, per resurrectio-
nem renati.

37. Sicut. pro, cum.
38. Ei. q. d. etiam si hominibus mortui videan-
tur, tamen Dei potentia, viuunt anima, resusci-
tandi etiam corpore.
40. Audebant. f. Sadducæi. q. d. cessarunt tunc à
querendo. id verò post ea quæ proxime sequun-
tur, vt dicunt Matth. & Marc.
46. Attendite. i. caute.

C A P. XXI.

4. **A**bundati. Ieo quod superest. Eo quòd,
&c. i. penuria sua, vt vertit in Mar.
6. Hæc. pro, ex his.
7. Cum fieri, &c. Græc. quando futura sint.
8. Et tempus. pro, & quod tēpus. f. finis mūdo.
9. Finis. mundi.
11. Terræ. i. quæ terreant. Græc. *ἐκτρέφει*. i.
terriculamenta.
13. In testimonium. f. vt sitis de me testes
Græc. *ἐκ τῶν μαρτύρων*. vnde martyres dicti.
14. Respondeatis. Græc. vos defendatis.
18. Capillus, &c. q. d. nihil mali patiemini me
defendente. vide similem phrasim. 1. Reg. 14.
3. Reg. 1.
19. In patientia. i. per tolerantiam, & perseue-
rantiam, vide Mart. 10. & 24. Possidebitis, &c. q.
d. saluabimini.
21. Regionibus. Syr. agris.
22. Scripta. f. in Prophetis. Apparet hinc mul-
ta in Prophetis de vastatione Ierusalem, ad eam
referenda quæ facta per Romanos.
23. Terram. f. Iudææ. Ira. i. punitio.
24. Ore. i. acie. Heb. Donec, &c. q. d. vsque ad
finem mundi erit destructa, vel punietur per gē-
tiles, tempore. f. & modo quo Deus statuit.
25. Et erunt, &c. hæc ad finem mundi perti-
nent. Pressura. i. anxietas, seu angustia. Confu-
sione. Græc. *ἀνέστη*. i. perplexitate, seu despera-
tione. Syr. stupore. Sonitus. i. ob sonitum. Græc.
sonante mari, & fluctibus.
26. Arescentibus. Græc. *ἀνέστη*. i. exani-
matis, seu tabescentibus. Quæ. pro, eorum quæ.
27. Maiestate, id est, gloria.
28. Leuate capita. i. gaudete, confidite. f. moesti
in terram vultum demittunt, læti eleuant, vel
capita. i. mentes.
30. Fructum. f. folia, vel gemmas. Græc. cum
pullulant, seu gemmant.
32. Omnia. f. quæ prædixi.
34. Attendite. i. caute. Nesortē. pro, ne quā-
do. In crapula. i. per crapulam. Ebrietate. Intel-
lige per hæc duo, etiam reliquas voluptates. Cu-
ris. i. sollicitudinibus.
35. Sedent. f. terrenis addicti. Faciem. i. super-
ficiem.
36. Vigilate, &c. etiam opus est nostra indu-
stria. Stare. f. confidenter. vide Sap. 5.
37. Monte, &c. f. in Bethania, quæ in latere
montis sita.

38. Manicabat. Hispani dicunt Madrugaui. Quidam legunt, manē ibat. fortē legendum manitabat, sed omnia eodem redeunt: significatur. n. summo manē solitos ire.

CAP. XXII.

3. **I**nitrauit. f. inuasit, ad nouum facinus inducens.

4. Magistratibus. f. p̄fectis militum, qui templum tuebantur. Inf. vocantur templi magistratus. Græc. ducibus. Syr. magistris militiæ.

5. Turbis. i. turbarum tumultu.

7. Occidi. Græc. θύω. i. immolari.

10. Introeuntibus. Græc. ingressis. Amphoram. Græc. ἀμφύριον. i. vas fictile.

11. Diuersorium. i. locus hospitandi. Syr. domus conuiuij.

15. Desiderio, id est, vehementer. Hoc, scilicet, quo Eucharistia instituenda, pauloque post morte ostendendum quantum homines diligere, quos sic redimeret.

16. Ex hoc. s. tempore. Illud. f. Pascha. q. d. id erit postremum. Impletur. f. spiritualiter. No. donec, simile illi, de quo Matth. i. nec. n. Pascha postea manducauit. Regno Dei. i. resurrectione qua transiit ad immortalitatem. & quidem Pascha transitus interpretatur.

18. Generatione. i. germine, seu fructu. Veniat. f. cum resurrexero.

19. Datur. i. offertur. obtulit. n. Christus tunc ut nunc offerunt sacerdotes. vel datur. pro, dabitur. f. in mortem. Hoc. f. quod feci accipiens, benedicens, consecrans, offerens, &c. Commemorationem. i. memoriam mei.

20. Similiter, &c. explicat magis quod de calice dixerat. Cœnauit. f. instituta est Eucharistia post esum Agni Paschalis, & pedum ablutionē. Nouum testamentum. f. confirmans per sanguinem meum, quem continet.

21. Veruntamen, &c. q. d. sed parum profuerit ea fusio Iudæ. In mensa. communicauit Iudas cum ceteris.

22. Definitum. f. à Patre, & ab æterno. Vadit. f. ad mortem.

24. Maior. pro, maximus, adeoque post Christi mortem ceteris præficiendus: vel illo regnante primum locum habiturus.

25. Eorum. pro, earum. Eos. pro, eas. Vocantur. f. potius quam sunt. q. d. cum durē tractent, tamen benigni dicuntur à suis, vel adulantibus, vel timentibus.

27. Minor. Græc. iunior, seu minor natu, q. d. submissior sit. Syr. minimus. Norant quidam, ut est honoris nomen presbyter, seu senior, ita cōtemptus iuniorem. Vnde Psal. 118. Adolescentulus sum ego & contemptus. i. iuniorum more contemptus. Præcessor. i. præcellens. Græc. πρὸβουλος, id est, dux, seu rector. Syr. princeps. si-

gnificatur hic vnus esse inter eos Dux, seu Rector futurus. f. Petrus.

27. In medio vestrum. i. inter vos. Ministrat. f. pedes lauerat, & solebat cibos distribuere.

28. Tentationibus. f. quas passus à Iudæis.

29. Dispono. i. ordino, seu constituo. Syr. promitto. Bisposuit. Syr. promisit.

30. Edatis, &c. i. fruamini summis delitiis. Sedatis. f. die iudicij.

31. Simoni. f. tanquam capiti futuro. Expetiuit. Græc. & Syr. postulauit. f. v. solet qui petit aliquem ad pœnam, seu cruciandum. Cribraret. i. tentationum impulsu ageret.

32. Pro te. f. peculiariter. Non deficiat. Petri, & eius successorum fides, ex quo facti Pontifices, nunquam defecit. Conuersus. f. à peccato negationis. Fratres. f. Christianos.

35. Sacculo. i. crumena, seu marsupio.

36. Tollat. i. accipiat. q. d. post hac sibi quisque provideat. sensus est, Cum vobiscum essem, nihil vobis deerat: nunc auferat à vobis, multa que patiemini. Non habet. f. gladium. Tunicam. Græc. ἱμάτιον. i. pallium. Gladium. q. d. instat persecutio magna, ut videatur humano iudicio pro gladio danda vestis.

37. De me. f. scripta.

38. Satis est. q. d. video vos non intellexisse quid voluerim significare, sic & vulgo solemus dicere, cum quis nos non intelligit. Syr. sufficiunt.

40. Locum. f. montem.

42. Voluntas. i. naturale desiderium.

43. Apparuit. f. in tertia oratione, vel fortē in singulis. Confortans. f. proposita Patris voluntate, & passionis fructu. Syr. confirmans.

44. Agonia. i. animi anxietate. f. ex mortis horrore. Prolixius. Syr. intensius. Guttæ. Græc. ῥοῖα. i. crassiores guttæ. Sanguinis. verē sanguis erat. Decurrentis, scilicet, magna copia.

47. Oscularetur eum. Hic Græc. & Syr. additur: Hoc. n. signum dederat eis, Quem fuero osculatus, ipse est.

49. Futurum. f. ut captus duceretur. Si percutimus. pro, percutiemusne?

51. Sinite. Syr. Satis est. Usque huc. f. processisse vos sufficit, vel illos progredi est permissum. f. ut me capiant, &c.

52. Templi. vide supr.

53. Vestra. i. qua vobis permittitur sic agere. Tenebrarum. i. dæmonum.

55. Erat. Græc. & Syr. sedebat.

56. Lumen. i. ignem.

61. Respexit. f. oculis mentis, secundum Aug. nō corporis; quia, inquit, Petrus foris erat, Christus intus: fortē erat tunc vbi Petrum etiam oculis corporis possit videre.

65. Blasphemantes. i. conuitiantes.

66. Conueniunt. f. redeuntēs citò, qui ante lucem discesserant.

67. Si tu, &c. id etiam noctu interrogarunt, vt dicunt alij Euangelistæ. Dixero. f. qui sim.
 68. Respondebitis. f. quod æquum est.
 69. Ex hoc. f. tempore. q. d. posthac.
 70. Vos dicitis, &c. q. d. vere dicitis, sum enim.
 71. Desideramus. Græc. opus habemus.

CAP. XXIII.

3. **R**ex. Græc. ὁ βασιλεύς, ille rex. f. expectatus. Dicis. f. verum. Syr. dixisti.
 4. Causæ. i. criminis. In hoc homine. Syr. contra hunc hominem.
 5. Inualescebant, id est, instabant. Commouit. Græc. commouet, seu concitat. Syr. conturbat.
 7. Herodis. f. qui Ioannem interfecit. Potestate. i. ditione. Erat. f. causa Pascha celebrandi.
 8. Signum. i. miraculum.
 10. Instante. Græc. ἐνέτης. i. acriter, intentòq; clamore. Syr. pertinaciter.
 11. Suo. f. Herodis. Et illisit, &c. Græc. cum illulisset, induissetque veste, &c. Alba Græc. ἁγία, seu illustri. Syr. coccinea.
 14. Auetrentem. f. à Cæsare. Causam. f. mortis, vel crimen.
 16. Emendatum. i. castigatum.
 17. Festum. f. Pascha.
 22. Corripiam. i. castigabo.
 23. Inualescebant. i. potentes erant, seu praualebant.
 25. Voluntari. f. vt volebant, seu, vt de eo facerent quod volebant.
 26. Portare. f. postquam Christus portauerat. Post. i. à tergo.
 27. Plangebant. f. ex compassione pia.
 28. Super me. i. mea causa.
 29. Beatæ. f. quia non vident filiorum calamitatem.
 30. Incipient, &c. q. d. optabunt potius mori, quam tanta mala pati.
 31. Viridi, id est, humido. videtur fuisse pro- uerbium. q. d. si ego tam sanctus hæc patior, quid peccatores?
 32. Nequam. Græc. κακός. i. facinorosi. Syr. malefici.
 33. Latrones. sup. vertit, nequam. Syr. maleficos.
 35. Expectans. lege, spectans. Eis. i. populo.
 39. Vnus. f. qui à sinistris, vt creditur. Blaphemabat. i. conuiciabatur impropertans.
 40. Damnatione. f. mortis.
 41. Iustis. f. patimur.
 43. Paradiso. i. Dei fruitione.
 44. Fere. f. paulo post sextam, vt patet ex Marco. In vniuersam. pro, per vniuersam. Terram. f. Iudææ. vide Matth. 27.
 46. Comuendo. f. reddendum post tres dies, velut depositum. Græc. deponam. pro, depono.
 48. Percutientes. f. ex dolore, & timore vindictæ Dei.

50. Decurio. Qui Romæ Senatores, in Municipiis Decuriones dicebantur.

54. Parasceues, id est, in quo necessaria ad sabbatum præparabantur. Et sabbatum, &c. quasi dicat, quam lux seu dies sabbati sequebatur. Incipiebat enim sabbatum post solis occasum. vide Leuit. 23.

56. Parauerunt. f. post sabbatum; vt ait Mar. Siluerunt. pro, quieuerunt. Mandatum. f. non operandi in sabbato.

CAP. XXIII.

1. **V**Na. i. prima. f. die. Sabbati. i. hebdomadæ. Græc. sabbatorum.
 4. Mente consternata essent. Græc. perplexæ essent. Syr. obstupescerent. Duo. Mart. & Mar. vnius tantum meminere. Fulgenti. Græc. fulguranti. instar fulguris relucenti.
 10. Iacobi. f. mater. vide Matth. 27.
 12. Cucurrit. f. simul cum Ioanne. Pro- cumbens. i. demisso capite prospiciens vt patet ex Græc. παρακύβας. Syr. introspiciens. Posita. i. iacentia.
 13. Stadiorum. octo faciunt miliare vnum. Emmaus. dicta postea Nicopolis.
 15. Fabularentur. i. colloqueretur, vt est Græc. Quererent. i. disputarent. Syr. se mutuo interrogarent.
 16. Tenebantur. f. Chri- lo faciente.
 18. Cleophas. alter secundum Amb. vocabatur Amaon. Peregrinus, &c. q. d. adeo peregrinus, vt ignores, &c.
 19. Coram Deo. i. Deo approbante.
 20. Principes nostri. Syr. seniores.
 21. Redempturus, id est, liberaturus. f. à Romanis.
 22. Terruerunt. Græc. attonitos reddiderunt.
 24. Non innenerunt. Græc. & Syr. non viderunt.
 25. Stulti. sic attentiores reddit. In omnibus. pro, omnia. Heb.
 26. In gloriam. f. regnum suum inire.
 27. Moysè. i. Moysi libris. Erant. f. scriptæ.
 28. Finxit. i. præ se tulit. f. sic se cōposuit, quasi longius iturus.
 29. Aduerseracit, &c. id dicunt vt detineant, alioqui tantum erat temporis vt potuerint Ierosolymam reuerti. Inclinata. f. in occasum.
 30. Benedixit. i. pro more gratias egit.
 31. Aperti. f. sublatum impedimentum. Euanuit. i. disparuit.
 33. Regressi. f. celeriter. erat. n. longum iter. f. fere. 8. miliaria.
 35. Eos. f. alios discipulos.
 38. Ascendunt. ita dicitur quod mens altior sit omnibus terrenis, vnde cogitationes fere oriuntur.
 41. Non credentibus. iungendum cum, præ

gaudio. f. vix credimus quæ multum optamus, solet etiā nimium gaudium iudicium impedire.

44. Hæc, scilicet, quæ statim sequuntur.

45. Sensum, id est, mentem.

47. Incipientibus. f. Apostolis. Græc. incipiendo videtur interpretes legisse *ἀρχαίως*.

48. Estis. pro, eritis. Horum, scilicet, passionis, & resurrectionis.

49. Sedere, scilicet, quieti manete. Dictum id die Ascensionis. Virtute, id est, fortitudine.

50. Eduxit. pro, eduxerat. Bethaniam, id est, Montem, in cuius latere Bethania sita. Benedict, id est, bene est precatus.

52. Adorantes, id est, ubi adorassent, scilicet, post apparitionem Angelorum, de qua. Act. 1.

53. Erant, scilicet, post aduentum Spiritus sancti: antea enim latebant. Semper, id est, assidue. Benedicentes, id est, celebrantes. Amen. etiam id additur Græc. & Syr. est autem verbum confirmantis.

EVANGELIUM SECVNDVM IOANNEM.

Ioannes pater Zebedeo, matre Salome, de qua Matth. 27. vixit post Christi passionem annos 68. secundum Hier. totius autem vite eius incerti anni: putantur tamen à quibusdam fuisse centum. Fuit Episcopus Ephesi: scripsitq. Euangelium præcipue contra Ebionem, & Cherinthum Christi diuinitatem negantes.

CAPVT I.

IN principio, id est, ante omnia creata. Erat. q. d. iam erat. inde, scilicet, ab æternitate. Verbum. Græc. *ὁ λόγος*, id est, illud verbū, scilicet, vnicū, & singulare. Ita dicitur filius, quod procedat à Patre, vt à mente verbum. Deum. Græc. *θεός*, Deum illum, scilicet, qui Pater est. Indicatur autem personarum distinctio. Et Deus erat Verbum. Græc. *ὁ θεός ὁ λόγος*, & Verbum illud, erat Deus. significatur eadem natura Patris & Filij.

2. Hoc, scilicet, Verbum, vel totum id quod diximas.

3. Quod factum est. id quidam iungunt cum præcedentibus, alij cum sequentibus: atque id sequuntur Latini vt sensus sit, quicquid factum est, in ipso fuisse vitam. Mihi prior sententiā planior videtur, vt sensus sit, omnia per ipsum facta esse, & sine ipso nihil factum, ex iis quæ facta sunt; vt sit repetitio, more scripturæ, ad maiorem declarationem.

4. In ipso. Id quidam coniungunt cum præcedentibus, alij probabilius cum sequentibus. q. d. in ipso vt in fonte. vita erat, vel ipse vita erat. Et vita. f. illa, quæ in ipso erat, & ipse erat.

5. Et lux, &c. q. d. cumq. lux in tenebris lucere soleat. f. expulsi his, tamen mentes excæcatæ lucem hanc non receperunt.

6. Fuit, id est, extitit. non enim iungitur cum, missus.

7. Vt testimonium. Explicatio præcedentis. Lumine. pro, luce, scilicet, illa de qua supr.

8. Lux, scilicet, ipsa, sed eius testis.

9. Erat. f. illa lux, de qua supr. Vera. f. per naturam, non per participationem. Omnem. q. d. ab illa sola illuminatur quicq. illuminatur. Venientem. f. per natiuitatem. sic per mortem egreditur. q. d. viueret hic homines in tenebris, nisi ab eo illuminarentur.

10. Mundus, id est, mundani.

11. Propria. i. sua. f. à se factum mundum. Sui. f. homines. Eum. pro, id. f. verbum.

13. Receperunt. f. credendo, vt statim dicitur. Intellige verò fidem perfectam. f. charitate. Potestatem. Græc. *ἐξουσία*, quod significat etiam auctoritatem, & præminentiam, vt Rom. 13. Fieri, scilicet, hoc ipso, quod ipsum recipiunt. In nomine. Græc. in nomen. i. in ipsum. Heb.

13. Sanguinibus. pro, sanguine. i. carnaliter. ostendit quomodo filij Dei hant. Nec, &c. explicatio præcedentis. Voluntate. i. concupiscentia. Nati. Græc. geniti.

14. Caro. i. homo. Factum est, scilicet, vnita sibi humanitate. i. corpore & anima humana. unde idem Christus Deus, & Homo. In nobis, id est, natura nostra, vel inter nos. Quasi. pro, tanquam. q. d. qualem par erat in esse Dei Filio vni-genito. Plenum. f. verbum, quod ab ipso conceptu fuit perfectissimum & gratia, & scientia iunge verò cum, habuit.

15. Perhibet. præsentia pro præteritis. Clamar, scilicet, publice & libere Christū prædicat. Ante me factus. i. mihi prælatus. Prior. f. dignitate, seu excellentia.

16. Et de, &c. Euangelistæ verba coniungenda autem cum pleni gratiæ, &c. quanquam possunt etiam esse Baptiste. Omnes. f. quicunque

accepimus aliquid Dei donum. Et gratiam. pro, id est gratiam. Pro gratia. q. d. omnem seu quamlibet gratiam, sic vulgò dicitur, di per di, id est, hogm di sic Iob 2. pellem propelle, id est, omnem pellem, scilicet, alienam.

17. Data. non facta. Gratia, scilicet, iustificas. Veritas, scilicet, illuminans. Facta. s. est Christus Deus. Dei enim solius opus est Gratia.

18. Nemo. s. hominum. Vidit. s. ut est in se, seu comprehensivè, vel in hac vita. Alioqui in cælo videbatur à sanctis dum hæc Ioannes scriberet; quamquam ille loquitur de tempore ante Christi adventum, q. d. Nemo ante Christum viderat. ex quo illud, quod quidam de Mose, & Paulo putant, vidisse eos Deum, non videtur probabile. Sinu. s. in eadem cum Patre essentia. Enarrauit. i. declaravit. s. quis Deus sit, & quantus, qualisque.

19. Quis es, scilicet, munere. Nam filium esse Zachariæ sciebant.

20. Et non negavit. Repetitio, more Heb. sic supr. per negationem & sine ipso, &c. & alibi, & tenebræ in eo non sunt ullæ. Non sum, &c. apparet, id etiam illos quæsisse.

21. Propheta. Græc. ὁ προφήτης. ille Propheta, scilicet, de quo Deut 18. vel q. d. insignis aliquis Propheta. Non. q. d. non sum ille, de quo Deut. 18. vel ex Prophetis qui in futura prædicunt, vel qualem me vos existimatis.

23. Dirigite. i. rectam facite, ut aliàs vertit interpretes.

26. Medius vestrum. i. inter vos. Stetit. pro, stat. Nescitis. i. non nostis.

27. Post me, scilicet, prius prædicavit Ioannes. Ante me, &c. vide sup. num. 15.

28. Bethania. sic est etiam Græc. & Syr. Quidam Berhabaram legunt. fortè utroque nomine locus vocabatur.

29. Altera diei. postridie Græc. ἡ ἐπείγουσα. Agnus. Græc. ἀγνός, id est, ille agnus, scilicet, singularis, de quo & Isa. 53. Tollit, id est, auferit, scilicet, propria virtute, & semper. Peccata. Græc. & Syr. peccatum, scilicet, omne.

30. Venit. præsens est.

31. Nesciebam. i. non noueram sic soleamus dicere de eo quem nunquā vidimus. vide Matth. 3. In Israël. Græc. Ἰσραὴλ.

35. Altera, id est, sequenti. Stabat. s. constiterat, ut Christum transeuntem videret.

38. Rabbi. i. magister mi. Quidam tamen putant solum significare magister: nec enim Iod esse affixum. probabile id, sed negant alij. Nam quod Ioannes magister solum dicit, breuitatis causa facit. sicut pro Adonai, quod est, Dominus meus, seu Domini mei. 70. solum Dominus reddunt. Idem die de Raboni. Ioan. 20. Syr. magister noster. s. volebant esse discipuli. Habitas, scilicet, voluit esse familiares.

39. Venire. non differendum venire ad Chri-

stum. Die illo. s. vsque ad noctem. Decima. diuidebatur dies quisque in 12. horas. Itaque reliquæ erant duæ solæ.

41. Inuenit. præsens est. sic infr. bis. Primum. Græc. πρῶτον. Messiam. Græc. τὸν μεσσίαν, illum Messiam. scilicet, expectatum.

42. Vocaberis. s. post hac. Cephas. Chald. est, scilicet, Cepha, cui à Græcis additum s. ita fit Cephas. Petrus. Græc. πέτρος, id est, petra.

43. In crastinum. i. postridie eius diei. Inuenit. s. quærebat eum, ut Apostolum faceret.

45. Inuenit. s. diligenter quæsierat. Nathanaël. Quidam huc putant Bartholomæum, quod semper Bartholomæus i. philippo connumeretur. & Ioan. vlt. Nathanaël inter Apostolos reperitur, aiuntque id fuisse nomen proprium: Bartholomæum verò cognomen, ut Petri Bar Iona. Alij tamen negant, & probabilius.

46. Nazareth. q. d. tam ignobili loco. Esse, id est, prodire. q. d. tantumne bonum ex tam paruo loco?

47. Israëlita. Syr. filius Israël.

48. Sub ficu. apparet hic repertum à Philippo.

49. Rabbi. Syr. Magister mi.

50. Maius. Græc. & Syr. maiora.

51. Amen Amen, id est verè verè. Geminatur, vel ad confirmationem, vel ad faciendum superlatium, quo carent Hebræi. q. d. verissimè.

52. Videbitis, &c. Id quando vident non est scriptum. sensus est, videbitis ei inseruire. Angelos, de cælo descendentes, eoque ipso iubente reuertentes. Supra, id est, ad.

CAP. 11.

1. **T**ertia, scilicet, ab adventu Christi in Galilæam, vel Nathanaëlis ad Christum: erat autem decima tertia à Natiuitatis die 31. anno Christi. Nuptiæ. Syr. conuiuium. sic & infr. Mater, scilicet, iam mortuo Ioseph, secundum Epiph.

2. Vocatus, scilicet, ut notus, & amicus.

3. Deficiente. Græc. cum defecisset. pro, deficere permisit. Vinum, scilicet, sufficiens.

4. Quid mihi & tibi, id est, omitte me. Heb. vide 2. Reg. 16. 4. Reg. 9. Matth. 8. Quidam interpretantur, Quid mihi & tibi cura est de vino?

Hora, id est, opportunitas. s. oportebat prius apparere necessitatem, vel q. d. nondum tempus est faciendi miracula, quod tamen in matris gratiam antequirit, & ne videretur tempori subiectus.

5. Dicit. videtur præuidisse quod Christus erat facturus, aut confidisse prouidurum inopia.

6. Purificationem, scilicet, lauabant sepe, ut dicitur Matth. 7. Metretas, id est, cados. Caput autem cados, secundum quosdam congiros decem. Congius sextarius 6. Sextarius cyathos 12. Cyathus vncias 2. Binas, &c. scilicet, alie binas capiebant, alie ternas.

8. Architrachino. i. conuiuij. Præfecto à Trichinio, id est, loco tribus constrato lectis. Olim enim decumbentes edebant, vnde discumbere: faciunt & id Turcæ.

9. Vocat, id est compellat. s. ad ipsum accummentem accendens: vel fortè non accumbebat cum cæteris.

10. Inebriati fuerint. i. egregie biberint. Heb. Adhuc, id est, nunc.

11. Ictum. s. id fuit primum Christi miraculum. Gloriam. i. potentia claritatem. Crediderunt. s. perfectius.

12. Descendit. s. ante coniectum Iohannem in carcerem. Itaque aliud est, de quo Matt. 4. Fratres. i. cognati.

13. Pascha. s. in primo Christi prædicationis anno. Iudæorum. Id dicit ad differentiam nostri Paschæ.

14. Templo. i. templi atrio. Numulationis. s. qui pecunias commutabant, vel mutuabant.

15. Flagellum. Græc. *ῥαβδόν*, voce Latina aliquantum mutata.

16. Negotiationis. i. mercatus.

17. Zelus. i. ardens studium gloriæ, vel indignatio ob indignam tractationem.

18. Responderunt. i. locuti sunt. Heb. Quod signum: quasi verò parum fuisset miraculum omnes eicere, nemine resistere audente. Facis. i. habens auctoritatem faciendi.

19. Soluire. q. d. solueris, & tunc signum dabo. s. resurgendo.

20. Quadrag. &c. s. numerant, ut quibusdam videtur, à secundo anno Cyri, quo caprum edificari vsque ad 6. Datij Histaspis, quo est perfectum, de quo tempore an tantum fuerit, non video quid opus sit esse sollicitum: quid enim si Iudæi isti errabant? Adde, quod templum id ab Herode fuerat à fundamentis edificatum; illo altero fuerat.

22. Quia hoc dicebat, pro, quod hoc dixisset. Crediderunt. s. firmitus, & clarius.

23. Die, pro, diebus, durabat enim 7. diebus.

Nomine, pro, nomen. i. in ipsum. Not. in scriptura pro eodè sumi, Credere Christo, in Christo, in Christum, in nomine, seu nomen Christi. vide inf. ca. 3. s. & 6. 1. Ioan. 5. Exo. 14. Act. 8.

24. Non credebatur, &c. q. d. non fidebat illis, quod sciret facile mutandos.

25. Homines aliquo. Quid esset. q. d. quid lateret in cuiusque animo, & quid quisque tandem esset factururus.

CAP. III.

1. Homo, id est, quidam. Heb. Syr. vnus.

2. Princeps, id est, vir primarius.

3. Magister. Nominatiuus est. Syr. doctor, q. d. scio te à Deo datum doctorem mundo.

4. Respondit. s. quæ ille de rebus ad salutem necessariis interrogauerat, vel scire optabat.

Renatus. Græc. natus. Videre, id est, particeps esse. Heb. Regnum Dei, scilicet, cœleste. q. d. saluari.

4. Senex, propter se dicit. Renasci. Græc. nasci.

5. Quis, scilicet, etiam paruulus. Renatus. Græc. natus.

6. Carne. i. carnali generatione. Caro, id est, carnale. Ex spiritu. i. spiritualiter. Spiritus, id est, spirituale.

7. Non, pro, ideo non. Dixi, &c. q. d. loquebar enim de spirituali natiuitate.

8. Spiritus, id est, ventus. Dion. 15. cæl. Hier. Vbi vult, id est, quod fertur naturali inclinatione. Vocem, id est, sonum. Nescis. s. determinatè. Sic est, &c. q. d. occulta res est spiritualis regenerationis.

9. Hæc, scilicet, quæ dixisti de spirituali natiuitate.

10. Magister. Græc. *διδάσκαλος*. i. doctor ille. s. celebris. Hæc. s. de quibus tam multa in scriptura, & dicta, & figurata. vide Psalm. 50. & 102. Ezech. 11. & 36. Zach. 13.

11. Scimus: pluralia pro singularibus: vel q. d. solet quis affirmare quæ scit, ne ergo dubites vera me dixisse. Accipitis. s. Iudæi.

12. Si terrena, &c. q. d. si tam multa, quæ per parabolas à terra sumptas prædicaui, non capitis à Iudæi, quid mirum si altiora non capiatis? vel sic, si id quod exemplo venit, quod terrenum quiddam est, declarauit, nō creditis, quid si altiora dicam? Creditis, Græc. credidistis. Cœlestia. s. qualia sunt quæ proximè dixi.

13. Et nemo, &c. quasi dicat, possum verò ego de cœlestibus loqui, qui inde descenderim, semperque in cœlo sum. Nisi: non significat se ascendisse in cœlum, sed se ibi esse, quod nemo vnquam ascenderit: quamquam potest dici ascendisse per visionem Dei, quam habuit ab ipsa conceptione. Descendit: descensio intelligitur incarnatio, quæ se exinanivit. In cœlo, scilicet, quatenus Deus vbique erat, & quatenus homo, beatus.

14. Sic enim, &c. videntur, & hæc Christi verba, etsi quidam putant esse Euangelistæ.

17. Iudicet, id est, condemnat.

18. Non iudicatur, id est, condemnationi obnoxius non est. Intellige si credat, ut par est, & fidei conuenienter operetur. Iudicatur, id est, condemnatur, scilicet, meretur condemnari.

Non credit. Græc. non credidit. In nomine, id est, in ipso: vide supra, capite primo. numero 12.

19. Iudicium. i. condemnationis equa.

20. Odit. s. quatenus male agit.

21. Veruntamen, id est, iustitiam. Heb. sic. 4. Reg. 20. In Deo, id est, secundum Deum, seu Dei voluntatem. q. d. non vtear lucem, sed confidenter accedit, ut cuius opera bona snt, & irreprehensibilia.

22. Iudæam, id est, reliquam Iudææ partem, erat enim in Ierusalem. Baptizabat. s. per discipulos. vide infra.

23. Ænon. s. ciuitate. Salim: quæ & Salem, vrbs Sichimorum olim.

25. Queritio. s. ceptum inter eos disputari, vter potior baptisimus Christi, an Ioannis. Ex. Syr. vni ex. Iudæis. Syr. quodam Iudæo. Purificatione, id est, baptismo.

27. Homo, id est, quisquam. q. d. non possum ego, nisi quantum mihi à Deo datum est, de beo-que esse sorte mea contentus. Testimonium, &c. i. testes estis.

29. Sponsus. Christum intelligit, qui sibi Ecclesiam desponsauit. Amicus: se intelligit. Scat & audit, pro, præsens audit.

30. Crescere. s. auctoritate.

31. Omnes. s. homines, vel res. De terra. i. terrenus. De terra est, pro, vt qui de terra sit. Et de terra. i. & terrena. s. humilia.

32. Audiuit. i. à Patre accepit. Nemo. s. ferè.

33. Signauit. i. velut sigillo addito confirmauit. Verax. s. præstans promissa.

34. Ad mensuram. s. omnibus æqualem, vel pro, parce: vel q. d. non dedit filio vt cæteris gratiam limitatam.

35. Manu, id est, potestate.

36. Habes, scilicet, meritò: intellige verò fidem operibus comitatam. Videbit, id est, particeps erit. Heb. Ira Dei, id est, supplicium à Deo. Manet, pro, manebit. s. perpetuò, nisi conuertatur.

CAP. IIII.

1. **P**harisæi, scilicet, qui Christum odio prosequerantur. Baptizat. s. ita audierant, quasi Christus per se baptizaret: id quod Euangelista statim corrigit.

2. Non baptizaret. s. occupatus docendo, & miracula faciendo: baptizauit tamen Apostolos secundum August.

4. Samariam: ita dicebatur Regio, & ciuitas etiam, ædificata in monte, ab huius possessore nomine Somer. vide 3. Reg. 16.

5. In. i. prope. Sichar, quæ & Sichem. Gen. 34. tandem dicta Neapolis.

6. Sic. s. fatigatus: vel, vt solent fatigati: vel, vt se offerebat locus. Sexta: diuidebant Iudæi diem quemque in 12. horas, vt sup. diximus.

7. De Samaria. i. Samaritana. s. ex vrbe Sichem.

8. Enim. q. d. non erat quisquam discipulorum qui posset dare: vel, enim, pro autem.

9. Non enim, &c. videntur verba Euangeliste, possunt tamen esse Samaritanæ. Cōtūtur. i. commercium habent.

10. Donum Dei, id est, quæ soleat Deus donare, vel quid tibi donatum sit mea præsentia.

Forsthan, pro, vrique. Viuam. i. vitalem. s. gratiam, seu Spiritum sanctum.

11. In quo haurias. Græc. *ἐκ τῆς* i. hauri-
trum. Viuam. i. quam dicis viuam.

12. Patre nostro: sequebantur Samaritani ex parte legem Iudæorum.

13. Non sitiet. s. gratia, quæ aquæ nomine significata est, ad vitam æternam, quod ex se est, hominem perducit.

14. Fons, pro velut fons. s. in quo semper aqua. Salientis. i. salire facientis.

16. Vade, &c. Id dixit Christus, vt ex respon-
sione, quam sciebat daturam, texeret sequentem sermonem, eamque conuerteret.

17. Non habeo. s. vilo modo. Mentitur enim secundum quosdam vt statim accipiat, non expectato viro. Bene. i. verè. s. imprudens verum dixit: fortè etiam prudens.

18. Quinque. Hi an legitimi fuerint incertū, verba Christi tamen indicare videntur fuisse.

20. Adorare. i. colere ritu per Mosem institu-
to: alioqui adorare vbique licebat.

21. Veniet. Græc. venit, pro veniet. Hora, id est, tempus, scilicet, doctrinæ Euangelicæ. Monte hoc. s. solum: quasi hic solum colendus sit Deus: vel, eo modo quo colitis. Adorabitis, scilicet conuersi ad fidem Christi. Patrem, id est Deum.

22. Quod nescitis. s. errabant in multis Samaritani, quod attinet ad Dei cognitionem. Nos. s. Iudæi. Ex Iudæis. s. ab eis, & Christus ortus, & in mundum profecta prædicatio Euangelica.

23. Nunc est. q. d. iam cepit. Spiritu: non ceremoniis Iudæicis. Veritate: nō errore gētilico.

24. Et eos, pro, ideo eos.

25. Venit. i. propè est, vt veniat. Qui dicitur Christus: id non est Syr. videtur additum ab Euangelista explicationis causa.

27. Continuò. Græc. in hoc, id est, dum loquerentur. Muliere, scilicet, sola, vel Samaritana, vel præter morem suum. Quid loqueris, pro, cur loqueris.

29. Nunquid. q. d. vos ipsi examine.

34. Vt perficiam: pro, nempe vt perficiam. Opus, scilicet, salutem hominum. Eius. i. ab eo præceptum.

35. Oculos. s. mentis. Messem. s. spiritualem.

36. Et congregat, pro, nam congregat. Æternam. s. congregantis, & congregati. Vt & qui, &c. q. d. ita sit, vt sicut gaudet qui seminat, ita gaudeat etiam qui meret, vel simul gaudeat, scilicet, in cælo.

37. In hoc, &c. q. d. Atque huc potest accom-
modari, quod vulgò dici solet, Alius, &c.

38. Misi. i. destinauit mittere: vel præterita pro futuris. Laborastis. i. coluistis. s. seminando, rigando, &c. Alij. s. Prophetæ, seu qui vos præ-
cesserunt patres, qui Iudæis prædicauerunt.

40. Ibi. Græc. & Syr. apud eos.

41. Sermonem. i. doctrinam. Eius. s. Christi.

42. Non: sub tantum, seu tam. Mundi. Græc.

addit, ut,

additur, Christus. & Syr. Messias.

43. Galilæam sub.relicta Nazareth.

44. Perhibuit. vide Matt. 13. Mar. 6. Luc. 4.

Non habet. s. vt plurimum. vel de se loquitur.

45. Exceperunt. s. honorificè.

46. Regulus. Græc. βασιλεύς. i. regius. s. genere, vel ministerio aliquo. Syr. seruus regius. Interpreter videtur legisse βασιλεὺς.

47. Adueniret, pro, aduenisset.

48. Signa & prodigia. i. valde insolita miracula. Non creditis. Apparet istum fuisse Iudæum.

50. Vinit. i. incolumis est. Hebr. sic viuificari dicitur, qui à malis liberatur.

51. Viueret. s. sanus esset.

52. Habuerit, pro habuisset.

53. Credit. s. in Christum.

54. Iterum. s. in Galilæa. Secundum. s. ex factis in Galilæa.

C A P. V.

1. **E**st. Pentecostes, secundum quosdam: secundum alios, Pasche, quod probabilius.

2. Probatia. s. vbi oues congregabantur, vel etiam lauabantur, offerendæ in templo, à quibus ei nomen: nam *προβατήν*, ouis. Piscina locus erat in quo aqua pluuiæ colligebatur, vt soler in cisternis. Bethesda. Græc. Bethesda. i. domus effusionis. s. aquarum. Syr. Both Chesda. i. Domus misericordiae.

3. Aridorum. Caliqua corporis parte.

4. Autem. Græc. enim. Secundum tempus. i. certo quodam tempore, sed hominibus ignoro. Mouebatur. Græc. & Syr. turbabatur. Motionem. Græc. & Syr. turbationem.

6. Haberet. s. egrotasse diu.

7. Domine: honorificè appellat, etsi non nosset: videtur autem putasse Christum opera velle suam ei offerre. ad eum deponendum in piscinâ.

Venio: poterat se mouere, sed ægrè.

8. Grabatum, id est, lectum.

10. Tollere, id est, gestare.

13. Loco. fillo, vbi sanauerat hominem.

14. Iam noli peccare. Græc. ne post hac pecces. Indicat ob peccata egrotasse.

15. Nunciavit. s. simplici animo, tanquam de homine diuino.

17. Operatur. s. continens, & administrans creaturam. q. d. opera mea sunt opera Dei, quibus sabbatum non violatur.

18. Soluebat. s. illorum opinione. Suum. Græc. *ἰδίον*. i. proprium. Æqualem. s. dum se dicit proprium Dei filium, nempe naturalem, & consubstantiali, sequè eadem cum illo facere. Nor. intellexisse Iudæos, quod multi hæretici non intellexerunt.

19. Nisi, pro sed: sic infra, cap. 15. Gal. 2. Matth.

12. q. d. non à se, sed à Patre accipiens facit, quicquid facit. Viderit, scilicet, videndo accipit

vt faciat, & accipiendo videt nec in eo aliud est videre, aliud accipere: vtrumque verò in eo ab æterno, etsi opera in tempore fiant. Hæc. s. eadem. Similiter. Itaque non prius Pater, nec perfectius quam Filius.

20. Demonstrat, id est, communicat, scilicet, ipsam sibi æqualem generando. Demonstrabit, id est, communicabit. s. æternum: omnia tempora comprehendit, semperque Pater Filium generat, suæque ei omnia communicat: maiora autem illa curatione. Intelligit, suscitare mortuos, iustificare peccatores; Mundum iudicare, & huiusmodi alia. Vt, non causam significat, sed consecutionem.

21. Suscitavit, &c. vide 1. Reg. 2. Deut. 32. Psal.

67. Sic. i. similiter, vt supra dictum est.

22. Iudicat. s. apparet in iudicio sensibiliter. Aug. Omne, id est, de omnibus.

23. Sicut. q. d. æqualiter cum Patre.

24. Verbum. i. doctrinam. Habet, pro, habebit, vel haberet, & merito. Iudicium. i. condemnationem. Venit, pro, veniet. Transiet. Græc. transit pro, transibit, vel q. d. translatum enim est à peccati morte ad iustitiæ vitam: sic 1. Ioan. 3. translatus sumus, &c.

25. Hora, id est, tempus. Et nunc, pro, imò verò iam cepit. Mortui. s. peccato. Audierint. i. crediderint, & obediuerint.

26. In semetipso. i. per suam essentiam.

27. Filius hominis. i. homo. Nor. quosdam id coniungere cum præcedentibus. q. d. dedit ei quatenus homini. Alios cum sequentibus. q. d. ne miremini tantum huic homini datum.

28. Venit hora, pro, veniet tempus. In monumentis. s. mortui. Vocem. s. de qua Matth. 25. 1. Cor. 15. 1. Thess. 4. formabitur autem ministerio Angelorum.

29. Procedent. s. è monumentis. Vita. s. beatæ. Iudicij. i. condemnationis, seu supplicij, scilicet æterni.

30. Non possum, &c. Ostendit se iuste iudicaturum. A meipso. s. quicquid habet, à Patre habet. Audio. i. à Patre sumo. Et iudicium, pro ideo iudicium. Meam. s. solam, vel quasi meam, aut quatenus mea est. Sed, pro, sed etiam: vel sed quasi: vel, sed quatenus.

31. Non est verum. s. vestro iudicio, qui sic soletis dicere.

32. Alius. s. Ioannes, vel Pater.

33. Veritati, pro, verum, s. de me.

34. Accipio. s. quasi indigens, seu mea causa.

35. Lucerna. s. accepto lumine aliunde. Græc. *ὁ λύχνος*. i. illa lucerna. forè de qua Psal. 131. Paraui lucernam Christo meo. Ardens. s. caritate. Lucens. s. veritate. Ad horam. i. ad breue tempus, postea enim dicebant habere dæmonium.

Exultate, &c. q. d. eius lucem magno gaudio suscepistis, multum et tribuentes: vel q. d. voluistis illum habere pro Messia.

36. Ioanne. i. Ioannis testimonio. Quia Pater, &c. pro, quod Pater me miserit.
37. Perhibuit. f. in baptismo. Vocem. f. Dei, non est proprie vox. Nam quas olim audierunt Iudæi, Angelorum opera formabantur: quamquam nec isti illas audierant.
38. Verbum. i. doctrinam, seu spiritum.
39. Scrutamini. & Græc. & Latine potest esse Indicativum & Imperativum. In ipsis. i. per ipsas. credendo, & obediendo eis. Et illæ, pro, illæ enim vel, & tamen illæ.
41. Claritatem. Græc. & Syr. i. gloriam. Non accipio. q. d. habeo tantum gloria à Patre, ut humana non indigeam.
42. In nomine, &c. q. d. ex parte Patris, seu à Patre missus, ut Filius. Alius. i. Antichristus. In nomine suo. i. à seipso. q. d. non à Deo missus.
45. Nolite, &c. q. d. non erit opus, ut ego vos accusarem. Moses. i. Moyses. f. tanquam transfegressores, & qui ei de me prædicenti non credatis. Not. hinc scripturæ non credere, eos, qui ea non credunt, quæ ex ipsa colliguntur.
46. Forsitan, pro, utique. Scriptur. f. Geac. 40. Deut. 28.
47. Meis. f. quem præ Mose nihili facitis.

CAP. VI.

1. **T**Rans mare, non quidem in ulteriorem ripam, sed in eandem, secundum quosdam, forte finis intervallo disitam, sic ut opposita videretur. Alij in oppositum putant navigatum.
2. Multitudo. f. populi.
5. Philippum, for. è vt rudiorum, & qui sic ad sublimiora erigi opus haberet.
6. Tentans. i. explorans quid sentiret.
7. Ducentorum denariorum, faciunt hi circiter 20. aureos.
9. Tantos. i. tam multos.
10. Fœnum. i. gramen.
11. Gratias egisset, quod alibi solet dici benedicere. Volebat. Græc. & Syr. volebant.
12. Impleri. i. satiari.
14. Propheta. Græc. & Syr. i. ille Propheeta. f. Messias tamdiu expectatus. Venturus est. i. prædictus, seu promissus venturus.
15. Fugit. Græc. & Syr. i. secessit.
17. Capharnaum, sed prius in Bethsaida, vt alij Evangelistæ dicunt.
19. Viginti quinque. f. maiorem lacus partem, si ex opposita ripa soluerant, est enim latitudo eius. 40. stadiorum.
21. Statim. f. vt eum acceperant.
22. Altera. i. sequenti. Vn. Græc. & Syr. vna in quam intrauerant Discipuli eius.
23. Superuenerunt. f. postea.
24. Nauiculas. f. illas, quæ ad eum locum superuenerant.
26. Queritis. f. multi ex vobis. Signa adco-

que per ea eleuamini ad res cælestes.

27. Operamini. i. operando parate: sic Paulus, Salutem vestram operamini. Non cibum. f. solum, seu præcipue. Qui permanet. f. gratiam Dei seu animæ salutem. Signauit. Græc. & Syr. i. sigillauit. f. velut sigillo apposito, voce de cælo, & miraculis, declarauit, & confirmauit suum esse filium.

28. Faciemus. i. facere debemus. Dei. i. Deo grata, seu quæ Deus ab homine requirit.

29. Hoc est, non dicit solum id esse. Credatis. f. fides fundamentum est ædificij spiritualis.

30. Tibi, intellexerunt de se dixisse.

31. Manna. Chald. est, nam Hebr. Man. vide Exod. 16.

32. De cælo. i. verè cælestem. Panem. f. me. Verum, non figuram ipsam, qualis erat manna, vel q. d. verè panem, vel verè cælestem.

33. Mundo. i. hominibus.

34. Dixerunt. f. carnaliter intelligentes panem, vt Samaritana aquam.

35. Vita. i. viuificans. Et qui, &c. explicatio præcedentis. f. per fidem venit. Intellige verò formatam charitate. Non sitiet. f. nec esuriet. q. d. satiabitur (vt alia iam non opret) præsertim in cælo.

36. Dixi. f. alia. Quia, pro, quod. Me. f. facientem ea per quæ credere deberetis.

37. Dat. f. prædestinando, & vocando. Foras. i. à me, sed conseruabo.

38. Meam. f. solam. Sed, pro, sed etiam.

39. Enim. Græc. autem. Dedit. f. electos. Ex eo. f. illum.

40. Autem, pro, enim. Syr. enim. Videt. f. oculis corporis, vel mentis.

41. Illo. f. Christo, vel sermone.

42. In inuicem. i. inter vos.

43. Traxerit. f. efficaciter mouendo repugnantem vitiosam naturam.

45. Prophetis, vide Isa. 54. Ier. 31. Omnes. f. Ecclesiæ filij. Docibiles Dei. Græc. & Syr. i. 98. i. à Deo docti. Audiuit. f. intus docentem per fidem.

46. A Deo. f. natus, vel missus, de se loquitur.

47. Habet, pro, habebit.

50. Nō morietur. f. anima, & corpore suo tempore resuscitabitur ad vitam perpetuā. q. d. manna nec vitam perpetuam corpori potuit dare, at hic panis, & corpori dat, & animæ.

51. Viuus. f. & viuificans. Dabo, iungendum cum, pro mundi vita. Mea est. Græc. & Syr. mea est quam ego dabo.

52. Litigabāt. f. alijs accusantibus, alijs defendentibus. Carnem suam, &c. Intellexerūt Iudæi eum dicere, id quod heretici nolunt intelligere, nec Christus illam intelligentiam reprobauit, sed confirmauit, toties verò, & adeo aperte, vt mixtum sit esse adhuc qui litigent.

53. Et biberitis, etiam qui vnam speciem solam sumunt,

sumunt, bibunt, quod attinet ad Christi intentione: est enim in carne sanguis, simulq; vtrumque sumitur, nec quicquam plus accipit, qui vtramque speciem accipit: cum ergo sanguis sumatur, in quo est virtus, parum refert, quod non sumitur per modum potus.

54. Resuscitabo. f. felici resurrectione.

56. In me. f. vt palmes in vite, vnde vivit. In illo. f. vivificans.

57. Vivo, & qua Deus, & qua homo. Patrem. f. vitam mihi dantem. Et qui, pro, sic qui. Propter me. f. sic sibi coniunctum, seu unitum.

60. Durus. i. difficilis capti. Audire. i. capere.

62. Videritis, &c. q. d. quid dicetis, an etiā tum negabitis eum vera dicere?

63. Spiritus, &c. q. d. quae dixi spiritualiter intelligenda sunt, & non carnaliter, vt vos intelligitis; quasi. f. caro mea dentibus sit laceranda: non enim hic daturus sum, sed in Sacramēto, sub specie panis, & vini. Spiritus & vita sunt. i. vitam dant spiritualem, sanē intellecta.

64. Ab initio. f. conuersationis cum discipulis, vel ab aeterno.

66. Ex hoc. f. tēpore. Retro. f. deserto Christo.

68. Vita aeterna. f. effectricia, si quis eis obediāt.

69. Cognouimus. i. reipsa. f. per miracula, experti sumus.

70. Elegi. f. ad Apostolatū. Et vnus, &c. q. d. non omnes ita sentitis. Diabolus. i. pessimus.

71. Simonis. f. filio.

CAP. VII.

1. **A**mbulabat. i. versabatur: sic inf. Galilaeam, pro, Galilaea. Iudaeam, pro, Iudaea.

2. Scenopogia, ita dicta à figendis tabernaculis. Nam *σκηνή*, tabernaculum, *παις*, figo, inde *σκηνόπαις*, vide Leuit. 23.

3. Fratres. i. cognati. f. qui non erant Apostoli. Discipuli. f. qui sunt in Iudaea.

4. Quid. f. egregium, seu singulare. Et querit, pro, sed querit. In palam, quasi dicat, celebris. Si, pro, quandoquidem. Haec, id est, talia. f. tam singularia.

5. Credebant. f. vt par erat, sed valde de eo humiliter sentiebant, quasi consilio opus haberet.

6. Tempus. i. ascendendi opportunitas. Paratum. f. vestro iudicio: vel q. d. vobis perinde est quocumque tempore ascendatis.

7. Odisse. f. ea ratione, qua me.

8. Ascendite. i. potestis iam ascendere si vultis. Non ascendam. Græc. nondum ascendo, *ὅτι οὐκ ἀνέβην*. Syr. nunc non ascendo. Impletum est. i. aduenit.

10. Manifeste. f. comitatus, vt solebat, discipulis. Occulto. f. declinabat odium volentium eum interficere.

11. Ille, per contemptum.

12. Alij. f. Sacerdotes, & Pharisei. Turbas. i. indoctum vulgus.

13. Palam. Græc. *παρρησια*. i. liberè. f. defendendo, aut laudando: sic inf. Iudæorum. i. quibus Christus inuisus.

14. Mediante, scilicet, die quarto, durabat enim per dies 8.

15. Litteras. f. scripturam legere, vel interpretari, erat enim Hebraicè scripta, Iudæi autē Syriacè loquebantur. Didicerit, fortè discabantur solum in Ierusalem.

16. Non est mea. i. à me.

17. Cognosceret. f. obedientiam mandatorū Dei, mereret illuminationem. A me ipso. f. & non à Deo.

18. A semetipso. f. non à Deo doctus. Hic, &c. de se loquitur.

19. Quid. i. cur. q. d. cum sitis Dei inimici, quid causæ habetis contra me, à Deo missum, eiūque obedientem?

20. Turba. i. è turba aliqui.

21. Vnum. f. sanando in sabbato agrum hominem. Miramini. f. & tumultuamini, quasi sabbatum violauerim.

22. Propterea. attendite. Circumcisionem. i. præceptum circumcisionis. Ex Moysē. f. primo institutore.

23. Lex. f. de circumcidendo die octauo, vel de sabbato. q. d. & tamen non soluitur lex de sabbato, per opus circumcisionis. Totum. i. corpore & anima. q. d. an id minus est circumcisione?

24. Secundum faciem. i. apparentiam, vel acceptionem personarum. q. d. ne me temerè accusetis, quia contemnitis.

27. Scit, pro, sciet. Vnde. i. quibus ortus parentibus.

28. Scitis. f. secundum quod dicitis. Verus. f. Deus, vel verax in promissis. Nescitis. f. vt par est, vel meum esse Patrem, meque misisse.

30. Et nemo, pro, sed nemo. Hora. i. tempus quo mori statuerat.

31. Christus, &c. q. d. si iste non est Christus, sed alius qui expectatur, nunquid ille? &c.

32. Murmurantem, id est, submisit loquentem. Principes. Græc. & Syr. Principes sacerdotum.

33. Eis. f. qui aderant Iudæis. Vado, pro, ibo. f. postea.

34. Quæretis pro, si quæretis. sic Plal. quæres locū eius, pro, si quæras. Sum. f. erat semper beatus, vel sum, pro, ero. f. in celo. Non potestis, præuidebat in malo obstinatè perseveraturos, alioqui dum quis vivit potest saluari, quia potest à Deo conuerti.

35. Ad semetipsos. i. inter se. Dispersionem gentium. i. dispersas per orbem gentes.

37. Nouissimo. f. octauo, qui celeberrimus. vide Leuit. 23. Sicut. f. anima bona, seu diuina.

38. Sicut dicit, &c. potest coniungi cum præ-

cedentibus.

cedentibus. q. d. credit vt monet scriptura. vel cum sequentibus. Scriptura, forte aliqua quæ non extat. vide tamen Prou. 5. Isa. 41. 42. 43. 44. 48. Ezech. 36. quamquam plena est scriptura doctorum Spiritus sancti mentione. Flumina. i. copia gratiarum. Ventre. i. corde, seu mente.

39. Datus. f. copiosè. Glorificatus. f. post Ascensionem, missurus erat Spiritum sanctum.

42. Vbi, pro, vnde.

45. Pontifices. Græc. Principes sacerdotum.

46. Homo. i. quisquam. Heb.

49. Legem. i. scripturam.

52. Galilæus. qui. f. ei fauces ob communè patriam: vel q. d. eius discipulus, hi. n. ferè Galilæi. Propheta. f. quisquam. Surrexit. f. vnquam.

CAP. VIII.

1. **O**liueti. Græc. oliuarum.

3. In medio. f. coram Christo.

5. Lapidare. Ita legem traditione interpretabantur. f. lapidandam adulteram.

6. Scribebat. f. eorum peccata, conuicturus, si opus esset, secundum quosdam. Videtur potius facere, quod erat iteraturus, vt eis daret liberiorum discedendi locum, quod si tunc solum fecisset, forte rei nouitas illos detinuisset. Quid verò scripserit, quis possit diuinare?

9. Post vnum, pro, post alium. Exhibant, forte timentes ne illorum peccata scripserit. Senioribus, forte hi sibi conscij grauiorum. Solus, id est, sine accusatore vlllo. In medio. f. corà Christo, & Apostolis.

11. Condemnabo. Græc. condemno. Iam amplius, &c. Græc. ne posthac pecces. Ostendit se pepercisse illi, non autem sibi placere peccatum.

12. Ambulat. i. versatur. Græc. ambulabit, pro, ambulat. Habebit, pro, habet. Vitæ. i. vitam dans, vel ad vitam ducens.

14. Vado. i. sum iturus. f. ex mundo hoc.

15. Secundum carnem. i. carnaliter. Non iudico. f. vt vos, peruersè, vel, non iudico. f. nunc. vide inf. cap. 12.

16. Etsi, pro, cum autem, vel, sed cum. Verum est. i. tanquam verum recipiendum. Solus. sub. vt ideo sit repudiandum, quia solum vnus sit.

19. Scitis, id est, nōstis. Forfitan, pro, vtique, id enim magis Græc. indicatur.

20. In Gazophylacio. i. prope Gazophylacium. Templo. i. templi atrio.

21. Iterum, scilicet, repetens quod suprà dixerat, cap. 7. Vado, pro, vadam, id est, discedam. Queretis, scilicet, ad interficiendum. Peccato, pro, peccatis, vt dicitur inf. Vado, id est, ibo. f. post mortem.

22. Quia dicit, &c. q. d. & mortuum non poterimus inuenire, & persequi.

23. Deorsum. i. è terra. Superius. i. calo. Quidam legunt superius. Vos de mundo, &c. explicatio præcedentis.

24. Non credideritis. Videbat quidem non crediuros, ideo suprà absolutè dixit: hic verò sub conditione, dans locum penitentiae. Ego sum. f. ex Patre, nempe Dei Filius.

25. Quis es? quia dixerat, Ego sum, non addens quid esset. Principium, &c. Græc. principium (seu, à principio) quod & loquor vobis. q. d. sum id quod à principio vobis dixi. f. Dei Filius, atque in hunc sensum explicatur Syr. Potest etiam sic explicari. Sum principium. i. Deus, qui & loquor, pro, quamquam etiam homo sum, vt videtis.

26. Habeo, id est, possum, seu possem. Sed, pro, nam; vel quasi dicat, sed interim id dicam.

27. Patrem. f. suum. Eius, lege, eis, quamquam potest accipi eius, pro suum.

28. Exaltaueritis. f. in cruce. Cognoscetis. f. multi postea conuersi. Sum. f. Dei filius.

30. Crediderunt. Apparet sup. non de omnibus dixisse, mori emini in peccato.

31. Manseritis. i. perseueraueritis.

32. Cognoscetis. f. in dies perfectius. Veritas. f. fidei, vel ipse Christus. Liberabit. f. seruitute peccati. Græc. liberos faciet. f. ex seruis.

33. Semen. i. filij. Seruiimus, de se loquuntur, non de suis maioribus.

34. Peccati. f. eius vinculo alligatus.

35. Seruus autem, &c. q. d. & qui talis est, more seruorum non manet, &c. f. non habet ius manendi.

37. Filij. Græc. semen. Capit. i. locum habet.

38. Quæ vidistis, &c. quasi dicat, quæ à diabolo didicistis.

39. Estis. Græc. essetis. Facite. Græc. faceretis.

40. Hoc. i. tale quid, vel fecit, pro, fecisset.

41. Ex fornicatione, &c. q. d. idololatæ.

42. Pater esset. i. si pro Patre haberetis Deum, & diligeretis. Processi. f. per generationem. Veni. f. in mundum per incarnationem.

43. Loquelam. i. sermonem. Audire. i. ferre, adeo vobis inuisus sum.

44. Homicida, scilicet, occidit hominis animam peccato, & in corporis mortem per peccatum induxit. Initio. f. mundi, vel hominum. Veritate. i. rectitudine, seu iustitia qua fuerat creatus. Quia, &c. q. d. quod ex eo apparet, quia non, &c. Eo. i. eius affectu. Propriis. i. corrupto affectu. Pater. i. auctor, seu inuentor. Eius. f. mendacij.

45. Si. Græc. quia.

46. Arguet, id est, conuincet, seu conuincere poterit.

47. Ex Deo. f. Dei spiritu præditus. Audit. f. libenter, & obedienter.

48. Dicimus. i. solemus dicere. Samaritanus. Ita vocabant per contemptum, vel quòd videretur legem soluere.

49. Dæmonium. de Samaritano nihil respondet, quia erat apertum mēdacium. sensus autem quo illi dicebant, per hanc responsonem satis refellebatur.

50. Ego, scilicet, quatenus homo, quærebat Christus non suam, sed Patris gloriam. Iudicet, id est, condemnet, scilicet, me inhonorantes.

51. Mortem, &c. q. d. perpetuū viuet beatus; vel mortem vocat damnationem.

54. Glorifico, scilicet, sine Patre. Nihil est, id est, pro nihilo habenda, vel q. d. si ego me velim apud vos glorificare nihili facietis.

55. Et non pro, & tamen non. Cognouisti, scilicet, ut par est: non enim diligitis.

56. Exultauit, id est, exultatio optauit. Diem, id est, tempus aduentus in carnem. Vidit, scilicet, per reuelationē dum viueret, vel in limbo.

58. Fieret, id est, esset. Sum. sab æterno.

59. De templo. Græc. additur, transiens per medium illorum, & prateriit. similiter & Syr.

CAP. IX.

1. **V**idit, attentē aspexisse, apparet ex Discipulorum interrogatione.

2. Quis, &c. rudis interrogatio, nisi forte sensus est, Peccatum ne huius originale, quo in Adam peccauit, an Actuale parentum eius, meruit ut cæcus nasceretur?

3. Eius. sub. ut cæcus nasceretur. Sed. sub cæcus est natus. Dei. erant Christi opera Dei, quia ipse Deus.

4. Eius, id est, ab eo præcepta. Dies, id est, seculi tempus. Nox, scilicet, hominum mors. Potest, scilicet, meritorie. Potest & sensus esse, Dum uiuo oportet me operari, quæ Pater iussit; ea enim post mortem meam non poterunt fieri, quæ sum iussus facere, dum uiuo.

5. Lux. ideo oportet me illuminare.

7. Natatoria. sup. idem verbum Græcū vertit, piscina. Siloe fons est ad radicem montis Sion. vnde fit illa Piscina. Missus. Hebr. מלשן Sealuah. Syr. סלואח Seiluchā.

8. Mendicus. Græc. cæcus. Sedebat, scilicet, ante templum, ut ille, de quo Act. 3.

11. Video. Græc. εἶδον. i. visum recepi.

15. Vidisset. i. visum recepisset. sic infr.

16. Custodit. i. obseruat. Schisma. i. dissidium.

17. Prophetā. q. d. vir sanctus à Deo missus.

21. Loquatur. Græc. λαλῆσαι. i. loquetur.

22. Fieret, id est, ejiceretur, scilicet, ut nūc excommunicati extra Ecclesiam.

24. Da gloriam Deo. Modus obtestandi apud Hebræos, cum veritatem inquirerent, q. d. dic veritatem ad Dei gloriam. Vide Ios. 7. 1. Reg. 6.

25. Si peccator est, id est, quod peccator sit.

27. Nunquid, &c. Ironice.

28. Maledixerunt, Græc. ἐκαθ' ἑαυτοῦ, id est, conuicti sunt. Sis. id dicunt per modum executionis.

30. Enim. pro, sanē. Et aperuit. pro, cum tamen aperuerit.

31. Peccatores, scilicet, in peccato perseverantes. vel q. d. non solet Deus talia miracula facere per peccatores: quod tamen, non est vsquequaque verum, ut notat Aug.

33. Poterat. pro, posset. Quicquam. s. tale.

34. Totus. exaggeratio quædam est. Foras, scilicet, extra eum locum, seu synagogam.

39. Iudicium. s. inscrutabile per me implendū. Ut qui, &c. Id. s. consecutum est, non à Deo intentum, nisi fortē quatenus est punitio peccati. Non vident, scilicet, diuinam lucem. Cæci fiant, scilicet, ex malitia.

41. Cæci. s. qui videre non possetis. Videmus. q. d. vos ipsi fatemini, doctos, adeoque non peccare ex ignorantia. Peccatum. Græc. peccatum ergo. Syr. propterea peccatum. Manet. s. in vobis. q. d. ex malitia in peccato perseveratis.

CAP. X.

1. **O**stium, id est, debitū, seu rectam viam. Fur. s. clam accipiendo. Lator, scilicet, occidendo, seu malē tractando.

3. Nominatim. Apparet esse sermonem de ouibus spiritualibus.

4. Ante eas. solet etiam interdum sequi oues.

6. Prouerbiū, id est, parabolam, seu occultam sententiam.

7. Ostium, scilicet, per Christum in Ecclesiam intratur, & cælum.

8. Venerunt. si non missi à Deo, vel dicentes se esse Christos. Fortē hīc præterita pro futuris accipienda. Sunt. pro, fuerunt, seu habendi sunt. Sed. pro, ideoque. Oues, scilicet, electi, qui etsi ad tempus errant, sed emendantur tandem.

9. Introierit. s. in ouile. Ingredietur, &c. q. d. quocunque se vertat, reperiet spiritualem refectionem, seu escam; vel, ingressus intelligitur in Ecclesiam, egressus autem ē mūdo in cælum.

10. Abundantiū. pro, abundanter, vel in dies perfectiorem.

11. Pastor. Græc. ποιμήν, id est, ille pastor Animam, id est, vitam. de se loquitur, & bonis animarum pastoribus.

12. Et qui. pro, id est qui; vel, ut qui. Dispergit. i. perdit. sic Luc. 1. Disperisit superbos.

13. Pertinet ad eum, id est, curat.

15. Et ego, id est, sic ego. Pono. pro, ponam, scilicet, cum opus erit, seu suo tempore; idque ad gloriā Patris: huc enim pertinet quod dixit, agnosco Patrem; scilicet, cum amore.

16. Alias. s. Gentiles. Hoc. s. Israeliticis. Adducere. s. per Apostolos in ouile Ecclesiæ. Vnum ouile. Græc. vnus grex. Et vnus. pro, sicut est vnus, vel quia vnus.

17. Ut iterum. pro, sic tamen ut iterum.

18. Tollit, id est, tollere potest, seu tollit; scilicet, ab iusto. A meipso, id est, vltro. Hoc,

scilicet, ponendi animam pro ouibus.

19. Dissensio. Græc. schisma.

22. Encania. i. festum dedicationis templi, de qua 1. Mach. 4. facta mense Nouembri. Nam que 3. Reg. 8. Septembri. & que 1. Elidr. 6. Februario. Dicta ab *ἑκατοντα*, id est, in nouo, dedico, initio. q. initialia.

23. Templo, id est, templi atrio. Salomonis Ita dicebatur, quod similis esset forma, & loco ei, quam olim fecerat Salomon, & Salomonis dicebatur, quod ibi oraret.

24. Circumdederunt, scilicet, ne posset elabi ante datum responsum. Tollis, id est, suspensam tenes. Christus. Græc. *ἄρτος*, id est, ille Christus. frandiu expectatus. Palam. Græc. *παρρησια*, id est, libere, seu confidenter.

25. Loquor. Græc. *ἔγω*, id est, dixi, scilicet, qui sum. Creditis. Syr. credidistis. In nomine. pro, nomine, seu auctoritate. Testimonium, &c. id est, testantur qui sum.

26. Ouibus, scilicet, electis.

28. Do. pro, dabo.

29. Qui dedit, scilicet, oues. Maior. Quidam legunt, Quod dedit mihi maius, &c. q. d. accepi à Patre eandem essentia & potentiam cum illo. Et nemo. pro, itaque nemo. Patris mei, adeoque nec de mea.

30. Vnum. Vnitas essentia. Sumus. Distinctio personarum.

31. Sustulerunt, &c. apparet sanè quo animo interrogauerint.

32. Ostendi, id est, in vestri gratiam feci. Ex Patre, id est, Patris auctoritate. Lapidatis, id est, vultis lapidare.

33. De bono, id est, ob bonum. Et. pro, id est. Facis, &c. quasi dicat, usurpas tibi deitatem.

34. Lege, id est, libro, ubi etiam scripta lex.

35. Dixit, scilicet, scriptura. Sermo, id est, colloquium, ut ad populum Israël: vel reuelatio, ut ad Prophetas: vel mandatum, scilicet, de rectè iudicando, ad Iudices. Solui, id est, irrita esse, vel argui falsitatis.

36. Sanctificauit, id est, sanctum generauit. vel quatenus homo sanctum fecit, scilicet, singulariter. Quia blasphemias. pro, me blasphemare.

37. Patris, scilicet, quæ solus Deus potest facere.

38. Etsi, id est, etiam si.

39. Exiuit. s. se inuisibilem faciens.

40. Primum, scilicet, in Bethania. vide sup. cap. 1.

41. Nullum. sub. cum tamen Christus tam multa. Erant. pro, sunt.

C A P. XI.

1. **D**E Castello. pro, quæ erat Castellum, scilicet, oppidum. Mariæ, &c. nō pos-

sidentium, sed incoletium. sic dicitur Bethsaida ciuitas Andreæ & Petri. Sororum. lege, sororis. Eius, scilicet, Mariæ.

2. Vnxit, scilicet, ut postea dicitur. seu potius ut dictum est Luc. 7. quod cum scripsit Ioannes, vulgatum erat in tota Ecclesia.

4. Eis. s. sororibus per nuntium; quanquam Græc. non est eis. Mortem. s. diu permanfuram.

9. Nōne, &c. q. d. nōne possunt mutari, vel nōne mutantur homines tempore? Duodecim. Diuidebant Iudei diem in 12. horas. In die. s. luce mea. Solet Christus à corporalibus, quorum fecit mentionem, transire statim ad spiritualia. q. d. non est quod timeatis, dum mecum estis. Nocte, scilicet, extra lucem meam, ut qui in tenebris noctis versatur.

11. Dormit, scilicet, mihi suscitatoro.

12. Erit. pro, est, q. d. non est opus eò ire.

16. Gaudeo. iungendum cum, quia non eram ibi. reliqua per parentheses. Ut credatis. s. perfectius, viso miraculo, quod nō fieret, si ibi fuisset: impedissem enim mortem. vel q. d. ut cum videaris me diuinare absentia, & futura, in fide confirmemini.

16. Et moriamur. Græc. ut moriamur. q. d. si imus, moriendū nobis omnibus. Illo. s. Christo.

18. Stadiis. octo faciunt vnum miliare.

19. Multi autem, &c. Apparet fuisse nobiles, & ob virtutem multis charos.

22. Poposceris, nondum credebat Christum esse Deum.

25. Resurrectio & vita. i. fons, & causa vitæ & resurrectionis. Mortuus. s. corpore. Viuet. i. suscitabitur ad vitam beatam, & interim viuet vita gratia.

26. Non morietur, scilicet, quantum est ex parte fidei perfectæ, non morietur anima per peccatū. quod si moriatur corpore, non tamen in morte manebit perpetuò, sed suscitabitur ad æternam, felicemque vitam.

27. Creduli. pro, credo. Filius Dei. sic vocabant Messiam. Venisti. Græc. *ἦλθες*, id est, venturus, scilicet, expectabatur.

28. Silentio. Græc. *ἡσυχία*. elanculum, scilicet, ne Iudæi impedirent. Vocat. Id. sup. prætermiserat Ioannes.

32. Domine, &c. Apparet eas inter se id solitas dicere. s. si Christus fuisset hic, &c.

33. Spiritu. i. animo, seu affectu quem fremitu expressit. Turbavit. s. vltro commouit se in modum turbati forè mutato vultu, & voce.

35. Lacrymatus. s. videns illos flentes, commotus est affectu humano.

38. Ergo dictio hæc cōtinuat, nō causā reddit.

39. Tollite. Id. quia per homines poterat fieri, non facit ipse miraculo.

40. Dixi. & id. sup. prætermisum à Ioanne. Gloriam Dei. s. miraculum per quod Deus glorificetur.

41. Audisti, pro, audis, id est, audire soles.
 42. Sciebam, pro, scio. Dixi. f. hæc.
 43. Magna. f. velut ad absentem animam. Veni, loquitur velut dormienti.
 44. Institis. i. fasciis funeris. Sudario. Græc. *συναιμα*, vox Latina. Abire. f. suis pedibus.
 45. In eum. f. vt Messiam.
 47. Pontifices. Græc. Principes sacerdotum, sic & infra. Facimus. q. d. quid cessamus? Hic homo, per contemptum.
 48. Tollerent, id est, auferent, occupando, vel perdendo.
 49. Pontifex. Syr. sumus Sacerdos. Anni illius. f. coeperat Pontificatus esse vnus anni, contra Dei statutum.
 50. Vobis. Græc. & Syr. nobis.
 51. Hoc, scilicet, quatenus bonum sensum habebat, & verum.
 52. Filios Dei. selectos. In vnum. i. simul. f. in vno Christi corpore mystico.
 53. Cogitauerunt, id est, decreuerunt. Syr. machinati sunt.
 54. Apud, pro, inter. Ephrem: dicta etiam Ephron, secundum quosdam: estque prope Iordanem.
 55. Sanctificarent, id est, præpararent. Græc. purificarent.
 56. Putaris. Græc. vobis videtur. Non venit. f. vt solebat ante festum.

CAP. XII.

1. **A**Nte sex, &c. i. sexto die ante Pascha.
 2. Fecerunt, id est, parauerunt. f. qui illum exceperant. Ibi. f. Bethaniam, in domo Simonis leprosi.
 3. Libram. Syr. alabastrum. Vnguenti. f. aromatici. Pistici. Græc. *πικνικῆς*, id est, fidelis, seu non vitariæ. Syr. præstantissimæ: dicitur & nardum genere neutro, quod securus est Interpres. Pedes. f. vbi eos lauisset aqua, & tersisset: vel saltem tersisset capillis, vt statim dicitur: quod verò fuit reliquum vnguenti, effudit super caput, fracto alabaistro. vide Matt. 26. Mat. 14.
 5. Pertinebat ad eum, id est, curabat, seu curam habebat. Loculos. i. marsupium. Mittebantur f. in loculos.
 7. Sinite. Græc. sine. Seruet illud. q. d. vt præueniat te tempus sepulture, quo id facere non poterit. Græc. in diem sepulture meæ seruauit illud, quasi dicat, fecit anteuerrens tempus sepulture.
 10. Cogitauerunt, id est, decreuerunt, scilicet, habito concilio. Et Lazarum, scilicet, non solum Christum.
 12. In crastinum. f. postridie sabbathi, & decima luna, cum quisque agnum immolandum in Pascha domum inferebat.
 13. Ramos, &c. sic solebant in solemnibus gaudiis. vide 1. Machab. 11. & 2. Machab. 17.

- In nomine Domini, id est, à Domino missus.
 14. Super eum: sedit etiam super asinam. Vide Matth. 21.
 16. Glorificatus. f. resurrectione, & ascensione. Et hæc, pro, ideo hæc. Fecerunt. f. populus ille.
 17. Testimonium. f. de suscitatione Lazari.
 19. Ad semetipsos. i. inter se. Proficimus. Græc. & Syr. proficitis. Abiit, forte pro, abiit. q. d. illum sequitur: est autem hyperbole.
 20. Gentiles. Græc. Græci.
 21. Volumus. i. cupimus. Videre. f. salutare, & colloqui. sic Prou. 7.2. Par. 25.
 23. Eis. f. gentilibus intromissis, & aliis qui aderant. Hora. i. tempus. Clarificetur. Græc. glorificetur. f. resurrectione.
 24. Solum. f. sine fructu.
 25. Amat. f. in hoc mundo.
 26. Mihi ministrat, id est, se proficitur meum ministrum, seu discipulum. Sequatur. i. imitetur. Sum. f. erat beatitudinis statu: vel, sum, pro ero. f. in cælo.
 27. Anima. f. quantum ad partem animalem, seu sensitiuam. Turbata est, pro, turbatur. f. mortis horrore naturali. Quid dicam? q. d. quod me vertam? Pater, &c. q. d. nunc petam à Patre, vt me liberet, & seruet. Hora, id est, imminenti morte. Sed. corrigit. q. d. quomodo id petam qui ad hoc veni vt moriar?
 28. Pater, &c. q. d. potius id petam, vt per me Pater glorificetur, fiatque in me voluntas eius. Clarifica. i. glorifica. f. per meam mortem, & resurrectionem. Nomen tuum. i. te. Not. concisas esse sententias, vt animi turbati, & astuantis. De cælo. i. ex alto, vel à Deo. Clarificauit. f. per opera tua. Clarificabo. f. per tuam passionem, & resurrectionem.
 31. Iudicium. f. quo liberandus est à potestate diaboli. Huius mundi. f. vniuersæ magnæ parti dominatur, nempe peccatoribus. Lucietur. f. deiectus imperio.
 32. Exaltatus. f. per crucem. Omnia. i. omne hominum genus. Græc. *πάντες*. i. omnes. f. homines, sensu proxime dicto. Traham. f. inuito diabolo: vel, quamquam repugnante hominum vitiosa natura.
 34. Legem. f. scriptura. In æternam. vide Psal. 71. 109. Isa. 9. Ezech. 37. Dan. 2. & 7. Mich. 5. dicit quidem scriptura regnatum perpetuo, sed non negat moriturum. Oportet, &c. Apparet etiam id Christum dixisse. Exaltari: videntur intellexisse significatam crucem.
 35. Modicum, scilicet tempus. q. d. non diu vobiscum ero. Lumen. f. ego. In vobis. Græc. vobiscum. Ambulate, id est, sequimini me. Tenetis. f. scripturam, & peccatorum. Compreendant, id est, occupent. Et qui, pro, nam qui. Hebraice.
 36. Lucem. f. me. Abscondam. f. subduxit se, sedens in Bethaniam.

37. Tanta, pro, tot tantaque.
38. Vt, pro, ita vt. Domine, &c. sequitur 70. editionem. Auditui. i. predicationi nostræ auditæ ab eis. Brachium. i. virtus. sicut in Christo operabatur.

39. Iterum, pro, sicut iterum: vel q. d. non poterant credere, quia erant excecati, vt prädixit Isaias.

40. Excecavit. s. ob eorum peccata. Induravit. s. non molliendo grauius, reliquit in duritia.

Vt non videant, pro, atque ita factum, vt non videant. Not. quod Isaiæ sensus citatur, potius quam verba, idque passim secundum Heb. partim secundum 70.

41. Vidit, &c. sub. & dixit, Vidi Dominum sedentem, &c. Isaiæ 6. Eius. i. Christi. Hinc etiam Christi diuinitas confirmatur.

42. Principibus. i. primariis viris. In eum. s. ipsum esse Messiam. Eucerentur. Græc. fierent. sic 2. Thes. 2. de medio fiat.

43. Hominum, id est, humanam, seu apud homines.

44. In messianum. Vide similem phrasim. 1. Reg. 8. Mar. 9. 1. Thes. 5.

45. Videt, scilicet fide.

46. Maneat. s. alioqui mansurus.

47. Iudico. i. condemno. s. nunc.

48. Iudicabit, id est, condemnabit, vt qui spretus sit.

50. Vita æterna est, id est, vitam æternam confert obedientibus.

C A P. XIII.

1. **A**Nte, &c. s. die 14. lunæ ad vesperam. Paschæ enim festum die 15. incipiebat, ad quam tamen quia pertinebat vespera diei præcedentis: alij Euangelistæ vocant primum diem azymorum. Transeat: allusio ad nouem Paschæ, quod transcursum significat. In mundo. s. Discipulos in mundo relinquendos. In finem. s. vitæ usque.

2. Facta. i. parata. sic sup. ca. 12. & Tob. 2. factū. i. præparatum. Cor. s. Iudæ persuasisset.

3. Ei: quatenus Deo per generationem, quatenus homini per vnionem hypostaticam.

Exiuit. s. per generationem, vel missionem in mundum.

4. Cœna. s. Agni Paschalis, vel ab incepta altera esum Agni sequente. Vestimenta. s. superiorem vestem. Linreum. Græc. *λινθιον*, vox Latina mutata. Vestimenta, id est, superiorem vestem.

5. Lauare. factum id ante Eucharistiæ institutionem.

6. Venit ergo. Apparet non fuisse Petrum primo locum, quamquam nec id certum. Lauas, pro, laues, seu lauabis?

7. Nescis, id est, non intelligis. Postea, scilicet, ubi explicauero.

8. Non lauabis, &c. q. d. nunquam id patiar.

Non lauro: solet Christus à corporalibus ad spiritualia sermonem transferre, quamquam hic potest etiam de pedum lotionem intelligi, in qua Petrum omnino obedientem volebat. Partem. i. hereditatem. s. caelestem.

9. Caput. sub. potius quam te priuer.

10. Lotus est. s. toto corpore. Pedes. s. qui facile puluere, aut luto inquinantur, etiam in lotis totis. Sed est, pro, vt qui sit. Et vos, &c. more suo ad spiritualia transit. q. d. per hoc significo vos, qui reliqua mundi sitis, opus habere affectuum pleniori munditia. s. peccatorum venalium, quod tamen non de omnibus intelligo.

12. Quid, pro quorsum id.

14. Lauare pedes. i. exhibere inuicem humilitatis, & charitatis officia.

16. Misit. Apostolus enim quasi missus.

17. Hæc. s. quæ doceo de humilitate, charitate, meique imitatione. Scitis. i. intelligitis.

18. Dico, scilicet, fore beatos. Elegerim. s. ab æterno, ad salutem: vel ad Apostolatū. q. d. noui qualis sit quisque vestrum. Sed. sub est inter vos Iudas. Panem, id est, cibum. Heb. Leuauit, pro, leuabit. q. d. per fraudem proder, seu opprimeret.

19. Amodo. i. ex nunc. Ego sum. i. is quem me esse dixi. s. Christus Dei filius.

20. Amen, &c. redit ad charitatis mutuae commendationem.

21. Turbatus, scilicet præ horrore sceleris, & Iudæ vicem dolens. Spiritu, id est, animo. Protestatus. i. testatus.

23. Vnus. s. Ioannes. Sinu. s. capite super pectus inclinato: decumbentes enim canabant, ubi facile est fieri à proxime recumbente. Diligeat. s. exhibebat peculiaria amoris signa, ob virginitatem, probitatem morum, & in se eximiam charitatem: quamquam hæc ex Christi amore potius in eo effecta. s. ipse prior diligere nos, deinde in nobis amata dona sua.

24. Dixit. s. per nutus.

26. Panem. Græc. *ψαριον*. i. buccellam, seu offulam.

27. Introiuit. s. ad perficiendam proditionem, qui antea intrauerat ad promittendam. Facis, pro, facere moliris. Fac, permissio est, non iussio. Citius, pro citò, seu citissime: videntur autem hæc verba dicta exeunti. Dicitur enim statim post buccellam exisse, quamquam forte priusquam exire dicta.

28. Nemo. s. præter Ioannem, vel fortè nec is intellexit.

31. Nunc. i. paulo post. Clarificatus est, pro, clarificabitur. s. victo diabolo, erepto homine, & resurgente Christo. Clarificatus est, pro, clarificabitur, seu glorificabitur. In eo. i. per eum.

32. In semetipso, id est, per se, seu sua potentia. s. in resurrectione, ascensione, Spiritus sancti missione, & mundi conuersione.

33. Modicum. f. tempus. Quaretis me. i. operabitur meam presentiam. Non potestis, scilicet, nunc.

34. Nouum, id est, renouans hominem, seu nouum faciens, vel nouæ legis proprium. vel. q. d. nouiter, & singulariter. sicut dilexi vos, vt statim addit. Dilexi. f. verè, spiritualiter, & perfectè. Vt & vos, &c. repetitio, more scripturæ vel q. d. dilexi, vt vos similiter diligatis.

36. Non potes. responderet ad animum quo ille interrogauerat. f. sequendi. non poterat autem, quia prius erat Ecclesiam gubernaturus.

38. Cantabit. f. complete, vt solet.

CAP. XIII.

1. **E**T in me. f. sum Deus ego.

2. Sunt, scilicet, paratæ iis qui credunt, vt par est. Si quo minus, id est, alioqui: quasi dicat, si non essent paratæ, possem dicere, quæ sequuntur, quæ tamen non est opus dicere, quia paratæ sunt. vel quasi dicat, vel id alioqui vos debet consolari, quod dicere possum, me ire vt parem, &c. Quia vado. Quidam hic faciunt principium sententiæ, vt sensus sit: si non essent, dixissem. At verò vado parare, &c.

3. Et si. pro, & cum. Præparauero, scilicet, mittendo Spiritum sanctum, per quem præparabimini.

Venio. pro, veniam. Sum. pro, fuero. vel, sum nunc. f. in beatitudine.

4. Viam. f. qua me sequi debeatis. Scitis, sciebant quidem, sed imperfectè.

6. Via, &c. Græc. tribus his additur articulus. q. d. illa vera, & vnica via, veritas, & vita. f. via per quam venit, veritas ad quam peruenit, vita in qua manet, secundum Aug. Per me. f. ducentem, seu per meritum meum, & mei imitationem.

7. Cognouissetis. f. perfectè. A modo. q. d. paulo post. f. post aduentum Spiritus sancti. Cognoscetis. Græc. & Syr. Cognoscitis. pro, cognoscetis. Et vidistis. pro, imò verò iam vidistis. f. videndo me. vel pro videbitis. f. in cælo.

10. Facit opera, adeoque & verba loquitur.

12. Maiora. f. mundi conuersionem, vel quædam miracula maiora quibusdam Christi. Vado. sub. vnde illa per vos faciam, & concedam cum Patre quæ petieritis.

13. In nomine meo. i. propter me. In Filio, id est, per Filium.

14. Hoc faciam. i. id concedam.

16. Paracletum. i. consolatorem.

17. Veritatis. f. doctorem, & datorem. Mundus. i. mundani, seu mundi amatores. Vider, id est, nouit, adeoque non curat obtinere. Nec scit. explicatio præcedentis. Et in. pro, id est in.

18. Orphanos. i. mea presentia destitutos.

19. Vider pro, videbit. Videtis. pro, videbitis.

Viuo. pro, viam. f. post resurrectionem. Viuetis. f. mecum in cælo postea.

20. Die. i. tempore. f. beatæ vitæ die.

22. Factum est. i. accidit, aut causæ est.

23. Sermonem. i. præceptum.

24. Non diligit. f. vt mundus. atque hæc causa est cur me non sit visurus. Meus. f. solum. Sed. pro, seu &.

25. Apud vos. i. vobiscum.

26. Spiritus. pro, spiritus ille. In nomine meo. i. loco mei, seu etiam à me missum. Sugeret. Græc. *ἐπινοήσας*. i. facit recordari. Dixerò. pro, dixi. f. dum vobiscum essem. Græc. *ἔειπον*, id est, dixi. Syr. dico.

27. Pacem, scilicet, ne turbemini iis quæ accidunt vobis.

28. Venio. pro, veniam. Si diligetis, &c. quasi dicat, si me diligitis, gaudere debetis. Me. f. quatenus homo sum, ideoq; vado, alioqui semper cum illo sum, vt Deus, nec moueor loco. Quidam maiorem intelligunt, id est, principium filij, & vt Græci vocant, causam.

29. Credatis. f. perfectius.

30. Venit. f. me per suos ministros interempturus. Et in. pro, quanquam in. Quicquam, scilicet, suum, seu iuris sui.

31. Mundus, id est, homines. Facio, quasi dicat, non morior, quia in me quicquam possit demon, sed quia Pater ita vult, quem diligo, cuique obedio. Surgite, &c. Quidam id faciunt sententiæ principium; alij coniungunt superioribus. Eamus. non tamen statim discessit, sed in principio Cap. 18.

CAP. XV.

1. **V**Era, id est, perfectæ, scilicet, diuinum ferens fructum.

2. Tolle, id est, auferet, vt solent refecari inutiles palmites: sic de arbore dictum. Matt. 4. excidetur, &c. Eum. abundat, more scripturæ. Plus, id est, copiosius.

3. Sermonem. i. doctrinam. f. fide acceptatam, & obedientiam.

4. Et ego. pro, vt & ego. f. maneam. vel, & ego. f. manebo. Nisi. pro, sed solum si.

5. Quia sine. pro, alioqui sine. vel coniungendum cum, nisi in me manseritis, vt reliqua per parenthesim legantur.

6. Manserit. f. vnitus fide, & dilectione. Foras. f. extra sanctorum consortium. Palmes. f. inutilis. Arescet. f. priuatus Dei donis. Colligent. f. Angeli. Ignem. f. inferni. Ardet. pro, ardebit. f. perpetuo.

7. Et verba, &c. explicatio præcedentis, quasi dicat, si præcepta mea obseruaueritis. Et fiet. sic alibi, Voluntatem timentium se faciet, scilicet, tales nihil optant, nisi à Deo moti.

8. In hoc clarificatus est. pro, per hoc glorificabitur. Vt. pro, si. Plurimum. Græc. multum.

- Efficiamini, scilicet, imitatione.
9. Me, scilicet, hominē. Et ego, pro, sic & ego. Mea, scilicet, quia vos diligo, q. d. videre ne excidatis mea gratia.
10. Seruauit, pro, seruo. Eius, f. qua me diligit.
11. Meum, f. de Deivisione, & gloria, & hominum salute. q. d. ut ita etiam vos gaudeatis. Sit, Græc. maneat. Impleatur, scilicet, in cælo.
12. Meum, scilicet, præcipuum, & à me maxime commendatum. Dilexi, scilicet, etiam vitam ponendo pro vestra salute.
13. Dilectionem, pro, dilectionis demonstrationem. Quam ut lege, ut. Amicis, i. iis quos amat.
14. Amici, id est, dilecti. Estis, pro, eritis.
15. Iam, i. posthac. Seruos, q. d. est iure serui estis, tamen pro amicis habeo. Nescit, f. ut plurimum.
- Faciat, i. facere velit. q. d. consilia, seu arcana Domini. Dixi, pro, dico, i. voco. Omnia, f. quæ vos scire conueniebat.
16. Elegistis, f. priores. Posui, i. constitui. Eatis, f. per mundum, vel pro, crescat, seu proficiatis. Ut quodcumque, pro, & ut quodcumque.
17. Hec pro, hoc, f. præcipue. Scitote, pro, cogitate. Priorem, pro, prius, vel præstantiorem.
19. De mundo, i. mundani. Fuissetis, i. essetis. Erat, pro, esset.
20. Seruauerunt, intelligendum à contrario. q. d. si meam non seruauerunt, nec vestrum seruabunt.
21. Hæc, pro, hoc, ut sup. Propter nomen meum, i. quia me oderunt.
22. Fuissem, pro, non fuissem. Peccatum, f. incredulitatis, & odij doctrinæ meæ, & vitæ.
24. In eis, i. inter eos. Quæ, i. qualia. Viderunt, f. opera mea.
25. Sed, f. faciunt talia. Ut adimpleatur, non causa finalis significatur, sed consecutio, q. d. atque ita impletum est. Lege, i. scriptura. Gratis, id est, sine causa.
26. A Patre, f. etiam missum, vel q. d. ut possum mittere, à Patre accepi. Procedit, itemq; à Filio. Perhibebit, f. per miracula, & interiorem inspirationem.
27. Perhibebitis, f. prædicatione, & signis.

CAP. XVI.

1. **H**Æc, f. de mudi odio, & persecutionibus. Scandalizemini, q. d. offensi deficiatis à fide, vel constantia.
2. Absque, & c. i. efficiet vos è synagogis. Sed, pro, sed & Venit hora ut i. prope est tempus cum. Interficiat, pro, interfecerit. Obsequium, Græc. *λειτουργία*, i. cultum, seu sacrificium. Syr. oblatione.
4. Eorum iunge cum, reminiscamini. Quia ego, & c. i. quod ego ea dixerim vobis. Non dixi, scilicet, sic aperte, & distincte. Eram,

- cuius præsentia tuti eratis.
5. Vado. Ideo vobis ea dico. Interrogat, f. amplius, ut antea.
6. Tristitia, hæc erat, causa cur desiderant interrogare.
7. Non veniet, f. sic erat à Deo decretum, qui Christi mysteria ab æterno, omnia per sua quæque tempora ordinatissime distribuerat.
8. Arguet, i. conuincet.
9. Crediderunt, Græc. credunt. q. d. Ostendet quantum peccent qui in me non credunt.
10. Quia ad Patrem, & c. q. d. demonstrabit me iustum, qui ad Patrem ascenderim, nec. n. iniustum reciperet. Not. id factum per Spiritum sanctum operantem doctrina, & miraculis, per Apostolos, & in mentibus hominum per internas inspirationes. Non videbitis, f. postquam ascendero ad Patrem, q. d. non inde hac amplius reuertar, vsque ad iudicium.
11. Iudicio, f. quo diabolum condemnaui, de quo mundo, i. hominum cordibus eieci, quibus imperabat.
12. Multa, f. de fidei mysteriis, & Ecclesiæ gubernatione. Dicere, pro, quæ dicam. Portare, q. d. estis nunc imbecilliores, & turbatiores, quam ut mens vestra opprimenda sit, seu grauanda tam multis.
13. Docebit vos omnem, Græc. & Syr. deducet vos in omnē. Omnem, f. quā vos oporteat nosse. Enim, pro, autem. Audiet, i. acceperit, f. à Patre, & me. Ventura sunt, scilicet, quæ vobis expedit scire.
14. Clarificabit, Græc. glorificabit. Quia, pro, ut qui, q. d. ostendet me esse à quo procedat, & habeat quæcumque habet. De meo. Hinc colligunt etiam Græci quidam ut Cyr. lib. thesaur. 13. & Didy. lib. 2. de Spiritu sancto, procedere Spiritum sanctum, etiam à filio. Vide etiam Epiph. hæres. 42. & 69. Athan. ep. ad Serap. & lib. de vnit. fidei. Bas. cont. Euno. lib. 2. & 3. Annunciabit vobis, i. de hoc vos docebit.
15. Omnia, Adeoque diuinitas ipsa.
16. Non videbitis, f. quia paulo post moriar. Videbitis, f. quia resurgam non multo post. Quia vado, & c. q. d. sum enim moriturus, & resurrecturus, & ad Patrem ascensurus.
18. Quid est, & c. repetit, more dubitantium, & quærentium.
20. Plorabitis, f. me patiente, & absente. Mūdus, f. qui me oderunt.
21. Hora, i. tempus pariendi & patiendi.
22. Tristitiam, f. ob ea quæ dico de meo discessu.
- Tollit, i. tollere poterit. Vobis, f. beatis.
23. Illo die, f. felicitatis æternæ. Interrogabitis, f. nō erit opus Deū vidēre, & in eo omnia sciri necessaria. Perieritis, f. in hac vita. In nomine meo, id est, propter me, seu inuocato nomine meo. Dabit, scilicet, cum expedit accipere.

accipere, petentibus tamen ut par est. scilicet, cum fiducia, perseverantia, &c.

24. Non petistis, scilicet a Patre. Ut gaudium, pro, atque ita fiet ut gaudium.

25. In proverbiis, scilicet obscuris, & velut per proverbia. Annunciabo, scilicet in caelo demonstrabo; vel, post resurrectionem apertius declarabo.

26. Dic, scilicet beatitudinis, vel post ascensionem Christi in caelum. Petetis, scilicet orant Sancti pro nobis in caelo. Et non dico, &c. quod cum erit opus me rogare Patrem. De vobis, id est, ut concedat quod petitis.

27. Amastis, scilicet requiritur charitas, & non sufficit fides sola.

28. Exiui, id est, missus sum, vel processi. Relinquo, scilicet discedens corpore in caelum.

30. In hoc, id est, per hoc, quod vel id sufficit ad credendum. Existi, id est, missus es, vel processisti.

31. Modò creditis, quod nunc quidem creditis, at paulo post apparebit quàm sit ista fides imperfecta, vel itane modò creditis, quod tam serò?

32. Iam venit, prout, pro futuro, quod iam iam aderit. Ut dispergimini, pro, quia dispergemini. Propria, id est, suum quisque locum. Et non, pro, sed non.

33. In me, scilicet, confisi. Pacem habeatis, id est, animo sitis quieto. Vici, faciamque ut vincatis, vel vicis, pro, vincam, scilicet per vos.

CAP. XVII.

1. **H**ora, id est, tempus, scilicet passionis. Clarifica, scilicet Græcè glorifica, scilicet Resurrectione, Ascensione, missione, Spiritus sancti, & Evangelica predicatione. Ut Filius, &c. quod ut sic per Filium glorificeris.

2. Sicut dedisti, &c. quod cum utetur potestate quam ei dedisti, &c. Omnis carnis, id est, in omnes homines. Quod dedisti, scilicet electos.

3. Hæc est, scilicet hic incohatur per fidem, perficienda in caelo per visionem. Solum, scilicet esse, non excluditur autem Filius, nec Spiritus sanctus. (sunt enim omnes unus Deus) sed falsi dii. Iesum Christum, scilicet esse Salvatorem mundi, & Messiam à te promissum, tuumque Filium, & verum Deum. Not, fidem de Trinitate & Incarnatione, esse viam ad salutem omnibus necessariam.

4. Clarificaui, id est, glorificaui, scilicet, per doctrinam, & miracula. Confirmavi, id est, perfecisse, seu absolui. Faciam, pro, facerem. Id dicit se perfecisse, quia propè erat passio, qua est consummatum.

5. Clarifica, quod fac cognoscat Deus esse. Apud, pro, per, vel quod. Intelligant homines gloriam, quam habeo apud te, ut statim explicatur. Fieret, Græcè esset. Apud te, iungendum cum, habui.

6. Nomen tuum, id est, te. De mundo, scilicet segregatos. Mihi, scilicet per me salvandos. Sermonem, id est, doctrinam, seu præcepta, sic intellige infra verba.

Meum, Græcè & Syr. & Complut. tuum.

7. Abs te, scilicet data, seu profecta.

8. Et crediderunt, &c. explicatio præcedentis.

9. Mundo, id est, mundum amantibus, & in eo perseverantibus. Rogo, scilicet nunc. Tui, scilicet electi.

10. Et, pro, nam. Tua, scilicet à te data. Mea, id est, mihi data. Eis, scilicet hominibus, à te mihi datis.

11. Non sum, id est, paulo post non ero. Sunt, id est, manebunt. In nomine tuo, id est, propter te, vel potentia tua. Sint unum, scilicet inter se. Sicut, similitudo significatur quod sint valde uniti.

12. In nomine tuo, id est, propter te, vel tua virtute, vel, tamquam à te mihi commissos. Perditionis, id est, perditus, seu perditioni destinatus. Ut scriptura, &c. id est, iuxta scripturam, quam impleri oportebat, scilicet Psal. 108.

13. Meum, id est, quale habeo, vel quod eis dedi.

14. Sermonem tuum, scilicet quod iusseras, docui, & mandavi. Habuit, pro, habet. De mundo, id est, mundi amici.

15. Malo, id est, peccato, seu diabolo, vel quod à malis.

17. Sanctifica, scilicet magis magisque. Veritate, id est, verè. Græcè & Syr. veritate tua, id est, per veritatem tuam, scilicet doctrinam, ut statim explicat. Veritas est, id est, veritate plenus.

18. Mihi, pro, mittam, seu statui mittere.

19. Sanctifico, id est, offero in hostiam sanctam, & sanctificantem, prout pro fut. In veritate, id est, verè, quod verè sancti, & tibi consecrati, more hostiarum.

21. Unum sint, scilicet inter se. In nobis, id est, nobiscum uniti. Ut credat, pro, & ut credat. Mundus, id est, homines, scilicet reliqui.

22. Claritatem, id est, gloriam. Dedi, scilicet communicandi auctoritatem, & dona tua faciendoque filios tuos.

23. Consummati in unum, id est, perfecte uniti, & nobis, & inter se.

24. Volo, id est, opto, quod, peto à te. Sum, scilicet in statu beato, vel pro, ero, scilicet in caelo. Mihi, scilicet ut Deo & ut homini. Constitutionem, Syr. iacta fundamenta, atque id significat verbum Græcè, ἵστημι, vide Eph. 1.

26. Nomen tuum, id est, te. Faciam, scilicet misso Spiritu sancto. In ipsis, quod ut perseveret dilectio tua erga eos, sicut erga me. In ipsis, scilicet sum semper per gratiam.

CAP. XVIII.

1. **E**gressus, scilicet hymno prius dicto, de quo alij Evangelistæ. Torrentem, scilicet qui est inter Ierusalem, & montem Oliæti. Cedron, ita dictus ob tenebras, fortè, ob densas arbores, nam Hebr. צדקן, id est, obscuritas. Græcè, τὸ κρυφόν, id est, Cedronum, sed videtur legendum non τὸν, sed τὴν, est, n. vox Heb. vide 2 Reg. 17. 4 Reg. 23. nisi fortè illic etiam Cedri fuerint, quod voluerit Ioannes significare.

3. Cohortem. f. militum Romanorum. Pontificibus. Græc. Principibus Sacerdotum: sic & infr.
4. Super. i. contra. Processit. f. obuiam.
8. Sinite. Imperando dictum, & factum.
9. Dixit. f. supra, vel forte hoc aliud est, cuius Ioannes nunc solum meminit. Quemquam. f. nisi filium perditionis, vt sup. dictum, vel si id aliud est, vt proxime dixi, sensus est, Nullum in passione mea amisi.
10. Percussit. f. non expectato Christi responso, de quo Euangelistæ alij. Interrogant enim Domine si percutimus in gladio? Pontificis. f. summi.
11. Vis vt, hæc duo non sunt Græc. nec Syr.
12. Tribunus. Græc. *χλῆραξ*, id est, Præfectus mille. f. militibus.
13. Caipha, ad quem statim missus fuit. Nam in huius domo facta quæ sequuntur.
15. Alius, putatur is fuisse Ioannes. Quidam tamen quempiam alium putant nobiliorem, dicitur. n. fuisse Pontifici notum, seu familiarem.
16. Dixit. i. iussit, vel rogauit.
17. Ancilla. f. videns illum calefacientem se in atrio.
19. Discipulis. f. qui essent, & in quem usum assumpti. Doctrina. f. qualis esset.
20. Palam. i. publice. Semper. i. assidue. Omnes, pro, fere omnes. In occulto. i. celare studens, vel contrarium dictis palam.
23. Testimonium, &c. q. d. ostende quid maledixerim.
24. Et misit, pro, miserat autem. f. statim, vt sup. dixi.
25. Scans, vt sup. dictum est. Dixerunt. f. quidam ex illis dixit, vt ait Luc.
28. Caipha. i. Caiphae domo. Prætorium. i. domum Prætoris. Pascha. i. Paschalem Agnum, secundum quosdam, qui colligunt hinc distulisse eos esum in feriam sextam, quod dicunt solitos facere cum in eam diem Pascha incidebat. f. transferrebat in sabbatum, ne duo festa præcipua distinctis diebus celebrantes, cogerentur diuinarum ciborum abstinere; alij dicunt distulisse occupatos nece Christi. Dicendum potius Pascha Ioannem vocasse Paschales victimas, quæ per illos dies offerrebantur, vide Deut. 16.2. Par. 35. vbi sic vocantur.
31. Interficere. f. festo tempore; vel forte falsum dicunt, vt crucem impetrent, quod intendebant.
32. Morde. f. crucis. q. d. Cum Iudæi non possent crucifigere (id enim gentiliuza erat supplicium) & Christus prædixisset se crucifigendum, oportebat id impleri.
34. A temeriplo, &c. q. d. quæris vt priuatus discendi causa, an vt Iudex?
35. Iudeus, scilicet, qui ista vester eum de Messia promisso? Pontifices. Græc. &

Syr. Principes sacerdotum.

36. De hoc mundo. i. simile Regnis mundi. f. terrenum, ac temporale. Hinc. i. è terra, sed è cælo.

37. Dicis. f. verum, vel iunge cum sequentibus. q. d. tu me dicis Regem. Quia. i. quod, vel namque. Ego, &c. responder ad illud. Quid fecisti? Testimonium perhibeam. i. faueam, seu prædicem, aut demonstrem. Ex veritate. i. ex parte veritatis. f. eius amator, & sectator.

38. Exiuit. f. adducto secum Christo, secundum quosdam; alij. n. negant. Causam. Græc. *αἰτία* seu i. culpam, seu crimen.

CAP. XIX.

1. Flagellauit. i. flagellari iussit. f. more (secundum quosdam) Romano, quo crucifigendi prius flagellabantur. vel potius, volens sic Iudæos placare, vt casum dimitterent. Flagellatus autem funiculis, aut loris. quidam tamen virgis putant.

2. Plectentes. i. complicantes. Veste. f. pallio.

3. Ave. Syr. pax tibi.

5. Ecce. q. d. videte miserum, & commiseramini. Homo. f. miser, vel q. d. Ecce hominem, quem mihi adduxistis.

6. Pōtiffices. Græc. & Syr. Principes sacerdotum.

7. Nos legem, &c. q. d. si secundum leges Romanas causam nō inuenis: at secundum nostram causa maxima est, blasphemia in Deum. Filium Dei, &c. i. sibi dignitatem Filij Dei arrogauit. f. naturalis: nam adoptiuos se etiam ipsi dicebant. Vnum Patrem habemus Deum, inquit Ioan. 8. vnde alibi, Tu homo cum sis, facis teipsum Deum.

8. Timuit. Magno. n. scelere se implicabat, si filium Dei condemnasset.

11. Datum. i. concessum, seu permissum. De super. i. à Deo. Maius. q. d. quò grauius est illius (pro, illorum) peccatum, qui me tibi tradidit. Syr. maius quàm tuum.

12. Exinde. i. ex eo tempore. f. magis. Non es, pro, non eris. Contradicit. i. contrarius est.

13. Lithostrotos. i. lapide stratus. Hebraicè. i. lingua qua Iudæi vtebantur. f. Chaldaica, seu Syriaca. Gabbatha. i. locus editus.

14. Parasceue. i. præparatio. f. necessariorum ad Sabbatum, quò operari non licebat. vide Mar. 15. Pascha. i. in Pascha diem incidens. Quasi sexta. f. prope sextam, quam Marcus vocat tertiam, quia post tertiam erat. vide ibi. Rex vester, forte per irrisumem dicit.

16. Susceperunt. f. milites.

17. Baiulans. f. vt solet latro funem ferre, quò suspendendus est. Sibi. Græc. & Syr. suam. Caluarie. vide Matt. 27. Hebraicè. vide Matt. 27.

19. Scripsit. f. vt appareret causa condemnationis. Titulum. Græc. *τίτλον*, vox Latina.

Syr. tabulam. I. E. S. V. S., &c. Hæc eadem verba sunt in titulo, qui Romæ asseruatur in æde S. Crucis. Alij Euangelistæ sensum retulerunt.

22. Quod scripsi, &c. q. d. quod scripsi nolo mutare.

23. Vestimenta, scilicet, duo, inferiorem talarum, & superiorem, quæ velut pallium, sed oblongum, more Regionis. Desuper, id est, à superiori parte incipiendo texturam, scilicet, vt solent quæ vulgò Camisole dicuntur, filotextæ.

25. Iuxta. Aliàs præter Mariam, à longè fuisse dicit Matt. & Mar. sed forrè postea propius accesserunt, vt hic indicatur. Soror. i. cognata. Cleopha, scilicet, vxor, vel filia; nam eius vir Alphaus.

26. Mulier. non dixit mater, ne eius viscera commouerentur. Item quia tum Patris carlestis negotium agebat: quanquam etiam aliàs ita vocat, vt se, filium hominis. Ecce filius, &c. q. d. is tibi erit filij loco, & pro me seruiet.

27. Ecce mater, &c. i. erit tibi loco matris, cuius pro me curam geras. Sua, id est, ædes proprias, seu ad se. Colligunt hinc quidam habuisse Ioannem Hierosolymis domum propriam. Syr. apud se.

28. Omnia, scilicet, quæ ad passionem pertinebant. Consummaretur, id est, impleteretur. Scriptura. l. Psalm. 68. In siti mea potauerunt me aceto.

29. Illi, id est, ex illis vnus. Hyslopo, id est, hyslopi calamo, seu hyslopo pro ligamine videntes. Circumponentes, scilicet, arundini. Obrulerunt, forrè vt citius moreretur.

30. Accepisset. i. bibisset. Consummatu. l. opus redemptionis, vel quod pati debebam. Tradidit. l. in manus Patris. Spiritum. i. animam.

31. Magnus, scilicet, quia incidebat in festa Paschalia.

32. Primi. i. prius crucifixi latronis.

34. Aperuit. l. insolentia militari, vel exploraturus an esset mortuus. Aqua. l. distincta à sanguine. quæ res fuit magni miraculi. Significatum autem Baptismi aqua ablui peccata, virtute sanguinis Christi.

35. Perhibuit. pro. perhibet. l. hic. Erille. pro. nam ille.

36. Scriptura, scilicet, Exod. 12.

37. Alia. l. Zach. 12. secundum Hebr. nam 70. alter Ioannes sensum reddidit. In quem. pro. quem. Transfix erant Græc. pungerunt, scilicet, lancea. vel clauis. Syr. perfoderunt.

38. Arimathæa. l. oriundus. 1. Reg. 1. dicitur Ramatha.

39. Primum, id est, prima vice, quæ ad eum venit.

42. Propter Parasceuem. i. quia propè erat vespera sabbati, quo non licebat operari. Syr. quia sabbatum intrabat.

C A P. X X.

1. VNa sabbati. i. prima die hebdomadæ. Vide Matt. 16. Venit. i. profecta est.

2. Cucurrit. l. postquam Angelos viderat, de quibus alij Euangelistæ. Simonem, &c. sub. & ad alios etiam Apostolos. vel forrè ad hos duos prius. Nescimus, scilicet, aderant cum ea etiam aliæ mulieres.

4. Primus. pro. prior.

5. Inclinauerat. l. ad ostium. Introiuit, scilicet, Petrum expectabat, ei deferens.

7. Sudarium. Græc. ὀφθαλμοῦ. vox Latina.

8. Credidit. l. sublatum, vt Maria dixerat, vel resurrexisse.

9. Nondum, &c. q. d. adhuc enim non plene scripturam intelligebant, & c. vt sit ratio cur crediderit sublatum; vel, cur tam serò crediderit surrexisse.

10. Ad semetipsos, id est, eò vnde venerant. Syr. ad locum suum.

11. Maria. l. reuersa cum aliis mulieribus ad sepulcrum. Stabat. l. cum aliæ recessissent. Inclinauit. l. ad ostium speluncæ.

14. Conuersa. l. vt solent qui de re aliqua solliciti, huc illic se vertunt.

16. Conuersa, scilicet, vocem agnouit. Rabbani. i. magister m. Chab. eff. Vide Ioan. 1.

17. Tangere. l. accesserat illa propius ad pedes, eos complexura. Ascendi. pro. ascendendo. q. d. poteris id postea, nondum enim discedo. Ascendo. pro. ascendam. l. post aliquot, vt eis prædixi.

19. Vnâ, &c. vide sup. Idem anim est sabbatum, quod sabbati. In medio. i. inter eos.

21. Misit. l. in mundum, pro salute hominum. Mitto, &c. Hic facti Apostoli, Episcopi, & Pastores Ecclesiæ, qui in Cena fuerant facti sacerdotes.

23. Quorum, &c. datur potestas. Matt. 18. promissa; vel illic data, confirmatur. hic. Remittuntur. pro. remissæ erunt. Sunt. pro. erunt.

24. Didymus, id est, gemellus, quod etiam Thomas significat, seu Thoma, τωμά.

25. Fixuram. Græc. figuram, seu vestigium. Syr. locum.

26. Octo, scilicet, die octavo.

27. Fidelis, id est, credens.

28. Deus meus. Consecratur Christum Deum.

29. Vidisti. l. tactu vel forte conuersus vidisse tangere noluit. Credidisti. l. me resurrexisse. de hoc enim dixerat ille, non credi. Qui non, &c. id est, qui cum non viderint me, credent in me.

30. Multa quidem, &c. Hic videtur voluisse finem facere scribendi, sed postea à Spiritu sancto motus, reliqua addidit. vel loquitur de signis quibus resurrectionem Christus confirmauit.

31. In nomine eius. i. per. seu propter ipsum.

1. Mare, id est, locum.

5. Pueri. q. d. iuuenes. vulgò figliuoli.

Valentini Hispani; dicunt Fadrius etiam grandioribus, quo nomine etiam pueri significatur. vide Gen. 41. 12. & Zach. 4. 4. Pulmeniatum, id est, opsonium. Græc. *σπονδια*, q. d. pani additum. Syr. aliquid ad manducandum.

7. Tunicæ, id est, pallio piscatorio. Succinxit, id est, circumuoluit. Nudus, pro, seminudus, more piscatorum. In mare, in natans.

8. Ducentis, scilicet passibus 60. cubitus enim sesquipedes, passus pedes quinque.

11. Tanti, pro, tot, tantique.

12. Discumbentium. Græc. *συνιόντων*, id est, discitentium, seu discipulorum. Dominus, id est, Deus. Hier. epist. 61.

14. Tercio, scilicet, multis simul, vel quia primo, die quo surrexit. secundo; post octo dies. tertio, nunc se ostendit.

15. Iohannis, filius. Græc. *Ιωάννης*. forte per contractionem Iohannis. Etiam, id est, certe, scilicet,

diligo te, ut statim dicit.

17. Pisce oues, &c. Hic Petro datæ clauæ, Matth. 16. promissæ, scilicet, potestas in omnes Christi oues.

18. Vbi, pro, quo. Extendes, scilicet, in cruce. Ginet, id est, ligabit. seducturus ad supplicium. Vis, scilicet, naturali appetitu.

19. Clarificaturus, id est, glorificaturus. Sequere, scilicet, corpore nūc (videtur, n. Christus corpisse ambulare, & (quod per id significatur) postea imitatione, seu cruce, & Ecclesiæ gubernatione.

20. Sequentem, scilicet, ipsos.

21. Quid, scilicet, facturus.

22. Sic, q. d. quid si sic, &c. Græc. & Syr. si quidam, si sic. sed idem est sensus omnium. Manere, id est, non mori violentem.

24. Scimas, lego, & multi mecum.

25. Posse, Hyperbole. Sunt, pro, forem, Libros. Græc. additur, Amen.

ACTA APOSTOLORVM.

Syr. Historia Apostolorum.

Narrantur quidem & alia, sed præcipue qua per Apostolos, & in primis Paulum sunt gesta.

CAPVTL.

1. **ΕΡΜΟΝΕΜ** feci. Euangelium inte, legit. Syr. librū scripsi. De omnibus, non omnia, sed ex omnibus, præcipua quædam.

2. Præcipiens, id est, ubi mandata dedisset. Per Spiritum sanctum, potest cum præcedentibus, & cum sequentibus iungi. Vtrumque certe factum per Spiritum sanctum, id est, Spiritus sancti ductu, & instinctu.

3. In multis argumentis, id est, per multa argumenta. Confirmans suam resurrectionem.

4. Per os meum. Græc. & Syr. ex me.

5. Baptizabimini, s. purgandi erant, & perficiendi aduentu Spiritus sancti.

6. Si, pro, num. Israel. datus est.

7. Momenta. Græc. *καιρος*, scilicet, rei gerendæ opportunitates.

8. Virtutem, i. robur. Eratis, s. vos, & succellores vestri: sic enim dictum. Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi. August. epist. 80.

9. Suscepit, id est, subduxit.

10. Intuerentur, i. intentis, seu defixis oculis. Græc. enim *ἀντιόχους*. Viri. Angeli, & totum speciem.

12. Iter, s. unum milliare, est quidam duo pudent, Syr. distans ab ea circiter septem stadiis.

Paciunt quidem octo, unum milliare.

13. Canaculum, s. partem domus superiorem. Græc. *ὀψώνιον*. Manebat. Græc. *μενέον*. Syr. *degebat*. Alph. s. filius. Iacobi, scilicet, frater. Vterque enim Alphæi filius.

14. Eius, s. I. s. v. Fratribus, i. cognatis.

15. Petrus, s. v. Ecclesiæ caput, & Pastor. v. notat Chry. Fratrum. Græc. *ἀδελφών*. i. Discipulorum. Hominum. Græc. *ἀνθρώπων* (homines enim nominatim recensentur) sic Apoc. 3. Syr. hominum.

16. Oportet. Græc. *δεῖ*, id est, oportuit, seu oportebat.

17. In nobis. Græc. *μετὰ ἡμῶν*. Qui sortitus est sortem, i. cui contigit partem habere.

18. Possedit, i. fecit possidere. Græc. & Syr. acquirit, eodē sensu. Iniquitatis, i. iniqui operis, suspensus. Græc. *προσῆκον*, s. ita solent suspensū. Syr. cadens in faciem suam humi. Diffusa, id est, effusa.

19. Notum, s. torum Iudæ factum. Lingua, s. Syriaca, hæc enim Iudæi tunc utebantur. Hæcel, i. Ager. Syr. *ἡδὴ* Dema, i. sanguinis. Syr. *ἡδὴ*.

20. Scriptum, & c. coniungendum cum, oportet impleri scripturæ, & c. Commemoratio, i. habitatio. Eorum. Græc. & Syr. eius.

21. Congregari, pro, conuersari. Intrauit, & exiit, uersatus est. Hebr.

23. Barsabas.

23. Barfabas, non est iste Barnabas, de quo ca.
4. Esti quidam eundem putent.
25. Locum. Græc. sortem. Præuaricatus est. i.
per præuaricationem exiit Syr. discessit.
Locum suum. i. sibi destinatum, seu conuenien-
tem. f. Infernum.
26. Sortes: forte, vt sit, scriptis nominibus v-
triusque in charta, & alicubi inclusis, deinde ex-
tracto altero. Sors. Dion. Areop. donum quod-
dam putat fuisse, sed quale fuerit non explicat.
Annumeratus. Græc. suffragis additus. f. post
sortem.

CAP. III.

1. **C**ompleretur. Syr. impleri essent. Pen-
tecostes. Festum erat 50. (vt nomen
indicat) post Pascha die, in memoriam datæ
Legis in Sinai: numerabantur autem dies, à die
sequenti Pascha, quo die manipulus offereba-
tur: sed quia eo anno ob sabbatum non pote-
rat meti: à Dominica, qua meti poterat, coëptum
numerari, vide Leu. 23. Pariter. Græc. *ἑσθὺν*.
i. vnanimiter. In eodem loco. Græc. in id-
ipsum. i. simul.
2. Spiritus. i. venti. Græc. *πνεῦμα*. i. alius. Vhe-
mentis. Græc. *βίαιος*. i. violentus.
3. Disperire, id est, festili forma, seu dissecta.
Ignis, genitiuus est.
4. Varii. Græc. *ἑτεροί*. i. alii.
5. Religiosi. id est, timentes Deum, seu colen-
tes. Nazione. Græc. gente. Confusa. f. præ stu-
pore. Sua. f. ipsorum qui audiebant, vs. statim di-
citur, propria dialecto.
8. Audimus. Græc. audimus. sic infra.
9. **A**lamitar. f. Persæ.
10. Aduenæ Romani. Syr. qui è Roma ve-
nerant.
11. Profelyti. f. ad fidem, & gentilitate conuer-
si. Magnalia. i. opera mirifica.
15. **E**stimatis, id est, arbitramini. Tertia. f.
ab ortu Solis: adeoque quarta diei pars: consta-
bant enim dies omnes horis. 12. Dicunt autem
quidam ludæos in festis solitos non edere vs-
que ad sextam.
17. Carnem, id est hominem.
22. Approbatum. Græc. demonstratum, seu
exhibendum. In vobis. Græc. in vos. i. vestri cau-
sa. Syr. apud vos. Virtutibus, &c. q. d. operibus
prodigijs, seu miraculis Dei virtute factis.
23. Affigentes. f. cruci.
24. Doloribus. Syr. finibus. Inferni. Græc.
morsis. q. d. ereptum à mortis molestiis, has
enim dolores vocat, quanquam mortis epithe-
ton possit esse dolor, quod morti coniungi so-
let. f. dolet, vel moriens, vel amici. Luxa. i. de-
cumbens. q. d. quandoquidem. Eo. f. inferno, id
est morte.
25. **I**n eum, id est de eo. Proindebam, id est,
ponebam, vel prospiciebam.

27. Inferno. i. sepulcro, vel morte, vel limbo.
Hinc Aug. Epist. 57. colligit Christum descen-
disse in infernum. vide etiam Epist. 99. Hieron.
Psal. 15. Amb. serm. 74. Dabis. i. fines.
27. Notas, &c. i. me in vitam reuocasti. Heb.
29. Audenter. i. libere, seu confidenter.
30. Sedere. f. Christum, vt est Græc.
31. Prouidens. Græc. prouidens. Derelictus
est. Græc. derelicta est anima eius.
33. Dextera. i. potentia. Promissione, &c. i.
accipiens a patre, vt posset Spiritum mittere,
quem promiserat.
34. Ascendit. f. corpore, seu cum hæc diceret.
q. d. non de se loquebatur, sed de Christo, de quo
sequentia dixit.
36. Fecit. f. quatenus homo est: fecit enim
Deus, vt ille homo Christus esset, & Dominus.
Nec enim semper id fuit, cum non semper ho-
mo fuerit: semper quidem illa persona Deus
fuit, sed non semper ille homo Deus: potest fa-
cilis dici, Intelligi dominum quod ei conue-
nit quatenus homo, & non quatenus Deus.
37. Compuncti. f. ex penitentia.
38. Penitentiam. Somnium peccatorum. Nor.
requiri penitentiam ante baptismum. Iesu
Christi, sub. & sanctissima Trinitatis: sic enim
iussi Apostoli baptizare: sed etiam requirebatur
Christi fides specialis, vt & nunc. Donum. f.
gratiam iustitiæ antem.
39. Repromissio. i. promissio. f. facta. Aduo-
cauerit. i. ad se vocauerit. f. gentiles.
40. Testificatus est. f. veritatem confirmans.
Præu. f. segregari.
41. Appositi. f. fidelium numero. Fractionis. f.
frangebatur. & distribuatur. Panis. Græc. *ἄρτος*.
id est, illius panis. f. celestis. Syr. Eucharis-
tia. vbi not id nomen, nisi Græcum, etiam Syris
in vsu fuisse.
43. Anima, id est hominis. Timor. f. fit, vbi
Deus se prout per opera inueta.
44. Pariter, id est vna, seu simul. f. vt tunc Re-
ligiosi.
45. Substantias, id est, facultates.
46. Panem. Hic Græc. non additur articulus,
quamquam Syr. vertit munus benedictionis.
47. In idipsum. Græc. & Syriam Ecclesia.

CAP. IIII.

2. **B**aiulabatur, id est portari solebat. f. ad
Templum, vel tunc portabatur. Tem-
pli. i. arij templi. f. vbi populus orabat.
3. Incipientes introire. i. iam iam ingressuros.
Græc. ad verbum, furiosos ingredi.
6. Et aurum, pro aur aurum. Nomine, id est,
virtute.
7. Allenamit, id est erexit. Bases, id est pedes.
Ec. pro, id est: vel q. d. pedes totos, sic vt posset
recte ambulare, plausus enim ambulatur.
8. Exiliens, id est saliens. f. præ gaudijs.

10. Et extasi. q. d. ita vt extra se fierent.
 11. Teneret. s. tanto accepto beneficio, ab eis auelli non poterat.
 12. Potestate. Græc. pietate. s. in Deum.
 13. Negastis. s. dimitti eum debere. Dimitti. s. debere: potest vero coniungi eum, negastis: vel cum iudicante.
 14. Negastis. s. dimittendum.
 16. Nominis eius, pro, eius. Confirmant, id est, sanauit. Nomen, scilicet Inuocatum: vel nomen, id est virtus.
 17. Sicut: similitudo significatur, sed non per omnia. Principum enim ignorantia culpabilior, quippe crassissima, vel etiam affectata.
 18. Pati, pro, passurum. Sic, scilicet, vt prænunciauerat.
 20. Vt, scilicet, saluemini. Prædicatus: Græc. propositus.
 21. Recipere. i. receptum continere. Restitutionis. s. faciendæ die Iudicii, quem supra vocauit tempus refrigerij. s. felicitatis.
 23. Exterminabitur, id est peribit.
 25. Testamenti. i. pacti. q. d. ad vos pertinet pactum. Disposuit. i. pactus est. Et, vel abundat, vel q. d. inter alia etiam id dixit.
 26. Suscitans: alludit ad illud, Prophetam suscitabit, &c. Benedicentem. i. vt benediceret. s. felices faceret, vel gratiam daret. Vt, pro, ad hoc vt, vel modo vt, quod Græc. magis indicatur.

CAP. IIII.

1. **M**agistratus. Græc. Præfectus. Syr. Præfecti, scilicet, quibus templi commissa tutela.
 2. In Iesu, pro, Iesu, quasi dicat, Iesum resurrexisse.
 3. Custodiam, id est carcerem. Crastinum. i. diem postero.
 5. In crastinum, id est, sequenti die.
 6. Sacerdotali. Græc. & Syr. pontificali, seu summo Sacerdotum.
 7. In quo nomine, id est, qua, seu cuius auctoritate.
 8. Repletus. s. ad respondendum.
 9. Iudicamur. Syr. in ius vocamur. In beneficio, &c. i. ob beneficium collatum homini huic. In quo. i. per quod. q. d. qua ratione, seu cuius nomine, aut virtute.
 10. In hoc. s. nomine. i. virtute.
 12. Aliud nomen, pro, alius.
 13. Constantiam. Græc. in p̄p̄t̄u. i. in dicendo libertatem. Fuerant. s. versati.
 16. Notum, id est, conspicuum. Signum, id est, miraculum.
 17. Hoc. s. Christi. q. d. ne Christum prædicet, aut in eius nomine quicquam faciant.
 18. Denunciauerunt. s. præcipientes. Græc. prædicauerunt, id est, præceperunt, vide ca. seq.
 19. Si iustum est, pro, an iustum sit.

21. Clarificabant, &c. Græc. & Syr. glorificabant Deum super eo quod factum fuerat.
 23. Quanta, pro quæcunque.
 25. Pueri, id est serui.
 27. Puerum. Syr. filium. Græc. υἱόν. Ambr. 2. de voc. gen. cap. 5. filium vertit: & infra Interpretis filij vertit.
 28. Manus. i. potentia. Consilium. Syr. voluntas. Deceuerunt. Græc. ὑποβόησαν. i. præfinit. Syr. designauerat.
 33. Virtute magna. i. miraculis.
 36. Barnabas: hic Pauli socius. Hier. Filius consolationis. q. d. ad consolandum aptissimus.

CAP. V.

1. **A**grum. Græc. ἀγρὸν, id est possessionē.
 2. Fraudauit. s. referuans sibi partem pretij.
 3. Tentauit. i. induxit. q. d. cur te permisisti a diabolo induci: videtur legisse in egypto: nunc enim in egypto impleuit.
 4. Manens, pro, omnino. q. d. nonne tua erar possessio, poterāsque tibi retinere, quis enim cogebat vendere aut pretium afferre? Venundatum. s. ἀγρὸν. Deo. s. Spiritui sancto, de quo sup.
 9. Quid vtique, pro, quid ita. Conuenit vobis. i. inter vos conspirastis.
 10. Ad, id est, iuxta.
 11. Omnes, pro omnibus.
 12. Per manus, id est, ministerio.
 15. Eiicerent, id est, efferrent.
 17. Hæresis. i. secta. Zelo. i. æmulatione, seu indignatione.
 18. Custodia, id est, carcere.
 20. Verba vitæ huius, id est rationem huius instituti.
 24. Magistratus: vide sup. ca. 4. Fieret pro, factum esset. Græc. & Syr. quid hoc esset.
 28. Præcipiendo, pro omnino, seu vehementer. Inducere, &c. q. d. facere nos reos sanguinis, &c.
 29. Magis, id est potius.
 30. Suscitauit. i. excitauit, seu exhibuit mudo.
 31. Exaltauit. s. resuscitando.
 32. Verborum. i. rerum. Spiritus sanctus. s. restatur miraculis.
 33. Disscebantur. Syr. furore corripiebantur.
 34. Fieri, id est, secedere.
 35. Attendite vobis. i. diligenter videre.
 36. Aliquem. Græc. aliquem magnum. Consensit, id est, adhaesit.
 37. Post. i. præter. Professionis. Græc. descriptionis. s. de qua Luc. 2. & mutabitur.
 38. Et nunc, pro, itaque nunc. Itaque non est Græc. ἵνα, hoc nō, hoc nō, hoc nō.
 39. Videamini. Græc. & Syr. reperiāmini. q. d. illud etiam accedet, quod Deo repugnare videbimini.
 41. Contrumeliam. i. verberum iniuriam.
 42. Circa, pro, per.

CAP. VII.

1. **D**iscipulorum: sic in principio dicebantur, postea verò Christiani. Græcorum. Græc. μαθηταί. i. Græcistarum, seu Græcizantium. f. Iudæorum, qui extra Iudæam nati, aut diu versati, Græca lingua utebantur. Syr. Discipulorum sonum. i. Græcorum. Despicerentur. i. negligerentur. Ministerio. f. quo illis prospiciebatur, alebantur enī ab Ecclesia.

2. **Æquum**. i. conueniens. Syr. decens. Græc. ἀξίον. i. placitum, seu tale vt placere debeat.

3. **Boni testimonij**. i. approbatæ vitæ. Plenos, &c. q. d. probos, & prudentes.

4. **Instantes**. i. assidue intenti.

5. **Adueniam**. Græc. proselytum. f. ex Gentili factum Iudæum.

6. **Imposuerunt**, &c. f. ordinarunt Diaconos.

9. **Libertinorum**, à Regione seu Vrbe ita dicti, secundum quosdam: at secundum Chrysostomum & Bedam à libertate, qua serui donari solebant, & liberi fieri: quorum filij Libertini dicebantur: quanquam Chrysostomus etiam hinc libertos intelligit, & merito, hi enim etiam Libertini dicuntur.

10. **Qui**. Græc. quo. Syr. per quem. Propter quod, &c. hæc non sunt Græci.

14. **Traditiones**. Græc. παράδοσις, consuetudines, seu instituta. Syr. ritus.

CAP. VIII.

1. **Si hæc**, pro, an hæc. Habent. Græc. habent.

2. **Gloriæ**. i. gloriosus. Hebr. Priusquam, &c. hinc apparet quomodo intelligendum, quod dicitur Gen. 12. vide ibi.

5. **Hereditatem**. i. possessionem. Passum. Græc. ὅραμα. i. vestigium. Intellige Dei munere, nam pretio aliquid emit. Aug. in Gen. q. 56.

6. **Semen**. i. posterum. Quadringentis. f. à nato Isaac numerandis.

7. **Iudicabo**. i. puniam. Isto. Ita refert Stephanus, quia præfens erat loco.

8. **Testamentum**. i. pactum. Et sic. f. circumcissus, vel accepto testamento. Syr. & tunc.

9. **Emulantes**. i. inuidentes. In Ægyptum. f. abducendum.

11. **Cibos**, id est, alimenta.

13. **In secundo**, id est, cum iterum rediissent in Ægyptum.

14. **Septuagintaquinque**. Id secundum 70. vide Genes. 46.

16. **Translati**, pro, translatus. f. Ioseph. vide Ios.

24. **Abraham**. Quidam dicunt Stephanum intentum, vt se, in aliud, pro Iacob dixisse Abraham, & vt patris Sichem, filij Sichem. Lucam verò fideliter quod ille dixerat retulisse, quæ mihi opinio non displicet: nec enim id repugnat Stephani sapientiæ, & Spiritui quo plenus erat, accidit enim id interdum sapientissimis, & sanctissimis, vide Gen. 33. quamquam quod atti-

net ad vocem filij. Græc. est υἱὸς αὐτοῦ, quod potest intelligi patris Sichem, vel illi Hemor, forte fuit etiam Sichem pater.

17. **Confessus erat**: alij, professus erat. Græc. ὁμολογῶν. i. iurauerat. Syr. iuramento promiserat.

18. **Sciebat**, id est, nouerat.

19. **Gentis**. i. nationem. q. d. dolo agens cum gente nostra. Exponerent. f. occidendos. Viuificarentur. i. viui seruarentur.

21. **Exposito**. sin Nilo. vide Exod. 2.

25. **Per manum**. i. opera, seu ministerio.

26. **Apparuit**, pro, adfuit. Alterutrum. i. alter alterum.

29. **In verbo**, pro, ob verbum.

30. **Ignem flammæ**. Græc. flamma ignis. Syr. igne ardenti.

31. **Consideraret**. i. inspiceret. sic inf.

35. **Manu Angeli**, id est, Angelo. f. ductore, & adiutore.

37. **Tanquam me**. i. mei similem. f. Christus homo, & Legislator: duxque in terram promissionis cælestem. Audietis, pro, audire. Heb.

38. **In Ecclesia**. i. fidelium congregatione, cuius erat præfectus. Vitæ. i. in quorum observatione vita est animæ. Dare, pro, vt daret.

40. **Factum sit**. i. acciderit.

42. **Conuertit**. Syr. auersus est. Tradidit, id est, permisit. Militiæ cæli. i. astris. Prophetarum. f. minorum.

43. **Et, pro, quinetiam**. Moloch. Idoli nomen. Rempham, stellam Veæris quidam putant, seu luciferum. Adorare, pro, ad adorandum.

Et, pro, itaque, seu ideoque. Trans, &c. f. in Assyriam.

45. **Iesu**. i. Iosue. Possessionem gentium, i. terram Chananæorum, Diebus, pro, dies.

46. **Tabernaculum**. i. locum vbi tabernaculum collocaretur, seu templum ædificaretur.

52. **Iusti**, scilicet Christi. Homicidæ, id est, interfectores.

53. **In dispositione**, id est, opera.

54. **Dissecabantur**. i. furebant. In. i. contra.

55. **Virtutis**, non est Græc.

57. **Continuerunt**. Syr. obtinuerunt.

58. **Adolescentis**, id est, iuuenis.

60. **Statuas**, &c. id est, ne eos punias ob id peccatum. f. peccata velut ante Deum stant, vindictam perentia. In Domino, id est, Deo gratus, seu secundum Dei voluntatem: quanquam id Græc. non est.

CAP. IX.

1. **In Ecclesia**. Græc. in Ecclesiam. i. contra Ecclesiam.

2. **Curauerunt**. f. efferendo, & sepeliendo. Syr. collectum in arcam sepelierunt. Timorati. Græc. πῶς, seu religiosi. Syr. fideles. Planctum magnum, id est, pompa & exequiarum frequentiam. Hier. epist. 25.

3. Custodiam. i. carcerem.
 4. Pertransibant. i. huc illuc se conferebant.
 5. Philippus. i. diaconus de quo sup.
 6. Signa. i. miracula.
 9. Ciuitate. i. Samaria.
 10. Quae vocatur Græc. illa.
 11. Eum. pro. ei. Propter. pro. propterea. De-
mentia. i. a mente alienatus.
 12. In. Græc. &.
 16. Domini Iesu. sub. & Trinitatis. oportet. n.
exprimi nomen Patris. Filij. & Spiritus sancti.
 20. Sit in perditionem. id est. pereat. Posside-
ri. id est. parari.
 21. Sermone. i. res. seu negotio. Heb.
 22. Cogitatio. Syr. dolus.
 23. Felle. Syr. hepate. q. d. pessimo animo.
Obligatione. i. colligatione.
 24. Dixistis. apparet dixisse Petri plura quam
quæ sup. scripta.
 25. Regionibus. Græc. vicis. seu pagis.
 26. Contra meridianum. i. versus meridiem.
 27. Potens. Græc. *δυνατός*. id est. Praefectus.
Gazas. id est. opes.
 30. Putasne. Græc. *ἴσως*. i. numquid.
 31. Ostenderit. i. explicauerit.
 32. Sine voce. i. vocem non edens.
 33. In humilitate. &c. quasi dicat. adeo con-
temptus fuit. vt contra ius omne sit condemna-
tus. Sublatum. id est. non redditum ei ius. Quo-
niam. pro. qui tamen. quasi dicat. cum sit Dei Fi-
lius. occideretur tamen.
 37. Filium Dei. &c. intelligendum est. etiam
reliqua ad salutem necessaria credidisse. et si hic
non exprimentur. Aug. de fide & op. cap. 9.
 40. Azoro. Ciuitas est Palaestina. Caesarea.
i. Palaestina. vide cap. 40.
- C. A. P. 12.**
1. Spirans. &c. id est. minitans eadem Duci-
pulis. &c.
 2. Via. i. instituti.
 5. Durum. i. damnosum.
 7. Cum eo. pro. eum. Vocem. scilicet. Pauli.
non Christi. vide cap. 22.
 8. Nihil. Græc. neminem. Trahentes. id est.
ducentes.
 10. Ecce ego. i. ecce me.
 14. Hic. i. hoc loco. Nomen tuum. i. te.
 15. Vas electionis. i. instrumentum electum.
Portet nomen meum. i. me prædicet.
 17. Videas. i. videris. i. vsum recipias.
 20. Iesum. Græc. Christum.
 23. Dies multi. scilicet. post reditum ex Ara-
bia. secundum quod idam. vide Gal. 1. In vnum.
id est. simul. seu inter se.
 25. Eius. non est Græc. nec in Complur.
 27. In nomine Iesu. i. prædicans Iesum.
 28. Intrans. & exiens. i. conuerians. Heb.

29. Gentibus. Id nō est Græc. nec Syr. Græcis.
Syr. Iudæis qui sciebant Græc. vide sup. c. 6.
 30. Fratres. sic olim Christiani vocabantur.
 32. Transfret. i. visitaret.
 34. Sanct. Græc. sanatus.
 35. Saronæ. Ciuitatem quidam putant. alij
Regionem.
 36. Dorcas. i. Caprea.
 38. Pigritatis. i. graueris.
 41. Sanctos. id est. fideles. sic etiam vocaban-
tur Christiani. quasi. ad sanctitatem vocati. vel
sanctitatem professi.
 42. In Domino. Græc. in Dominum.
- C. A. P. 13.**
1. Caesarea. Ita ab Herode Ascalonica. in
Augusti gratiam vocata. postquam
eam instaurauit. cum antea Turris Stratonis di-
ceretur. vide Matth. 16. Cohortis. Græc. ex Co-
hortet.
 4. Quis es. Græc. quid est. Ascenderunt. &c.
q. d. fecerunt Deum recordari sui. vel. recorda-
tus est Deus eorum.
 7. Domesticos. Græc. famulos. Metuencem
Dominum. Græc. piū. seu religiosum.
 9. Superiora. Græc. *ὑψηλὰ*. i. celsū. i. sunt in Pa-
lastina tecta plana. Sextam. i. meridiem.
 10. Gustare. id est. edere. Mentis excessus.
Græc. *ἄνευ νοῦ*.
 11. Iniriis. i. angulis. i. alligatum.
 12. Omnia. Syr. omne genus. Iusti. q. 89. ait
omnia fuisse immunda. Quadrupedia. Græc. ad-
ditur *ἡ τῆς τετραπόδας*. id est. feta. Vide cap. sequens.
Serpentia. id est. reptilia.
 14. Omne. pro. quicquam. Heb. Et. pro. id est.
Iudæi enim immunda vocant communia. Græc.
aut. i. est præcedentis explicatio.
 16. Per ter. i. iter. Statim. Græc. rursum.
 17. Esset. i. significaret. seu sibi veller.
 19. Spiritus. i. sanctus.
 24. Altera. i. postera. Necessariis. i. valde fami-
liaribus.
 26. Homo sum. Modeste. honorem recusat.
alioqui licitum. sepe enim adorantur in scriptu-
ra qui re aliqua eminent.
 28. Aliemigenam. i. gentilem. Ostendit. i. vi-
sione singulari confirmans. quod olim præcepe-
rat. vt doceret omnes gentes. &c. Matth. 26. &
Marc. 16.
 29. Sine dubitatione. Syr. expedite.
 30. A nudiusque. &c. i. quarta ab hinc die.
Orans. Græc. & Syr. ieiunans. & orans. Candida.
Græc. *ὑπερβαλόν*. i. splendida.
 31. Commemorare. i. reducere in memoriā.
vide supra.
 32. Mare. Græc. & Syr. additur. qui adueniens
loquetur tibi.
 33. Tuo. Græc. Dei. Syr. tuo.

35. Omni. i. quauis.
 36. Verbum. i. prædicationem.
 37. Enim, abundat, nec est Græc.
 42. Constitutus. Græc. & Syr. definitus.
 43. Nomen eius. i. eum.
 45. Nationes. i. gentes. Græcia. Græc. & Syr. donum. Est, pro, esset.

CAP. XI.

2. **D**isceptabant. i. contendebant. Circumcisione. i. Iudæis.
 6. Bestias. Græc. feras.
 9. Commune, pro, communia.
 14. Verba. i. res. In quibus. i. per quæ.
 17. Prohibere Deum. i. Deo resistere.
 18. Ad vitam, id est, vt. viuant. s. spiritualiter, seu iuste.
 19. Sub Stephano. Syr. ob Stephanum.
 20. Et ad. Græc. ad. Græc. i. Græcizantes Iudæos. vide c. 6. quanquā hic fortē intelliguntur gentiles. Annunciantes. Græc. euangelizantes.
 23. In Domino. i. Domini fide, seu secundum Domini voluntatem.
 28. Per Spiritum. i. Spiritus sancti reuelatione, vel, per spiritum Propheticum. Terrarum. s. Iudææ, secundum quosdam.
 29. Ministerium. Syr. subdium.
 30. Seniores. Græc. Presbyteros, *πρεσβυτερος*. Per manum. i. opera.

CAP. XII.

1. **H**erodes. s. Agrippa, frater Herodiadis, filius Aristobuli filij Herodis Ascalonitæ, Iudææ Rex. Manus. i. potestatem, vel q. d. id egit. Vulgo quidem mittere manū, est comprehendere, seu male tractare.
 3. Apposuit, &c. i. id etiam addidit, vt apprehenderet, &c.
 4. Quatuor, &c. s. 16. milibus, Pascha. i. dies azymorum. Producere. Syr. tradere.
 8. Caligas. Græc. *κατακατακατα*. soleas. s. similes iis quibus vtuntur Franciscani. Vestimentū. Græc. & Syr. pallium.
 10. Custodiam. s. militum turmam, custodientium carcerem. Portam. s. carceris. Civitatem. s. Ierusalem. Quidam putant extra eam fuisse carcerem, putant potius intra, sed semoto loco, vt solent militum præsidia, dicuntur enim statim in vicum processisse. Sunt qui dicant fuisse intra vnum murum, & extra alium, duobus enim circumdatam urbem.
 12. Marcus, hic est de quo etiam infr. cap. 13. & 15. alius, verò ab eo qui Euangelium scripsit, secundum quosdam. vide Marc. 1.
 13. Ostium ianuæ. Græc. ostium vestibuli. Syr. fores arrij.
 14. Ianuam. Græc. vestibulum.
 19. Ducit. ad supplicium. Syr. necari.

20. Super cubiculum. Syr. Cubicularius. Alentur, fortē commercio, seu annonæ emptione. Illo. Græc. regia. Syr. eius regno.
 23. Honorem. Græc. *τιμιαν*. i. gloriam. Vermibus, fortē pediculis. Expirauit. s. anno 7. regni sui, relicto filio Agrippa, & filiabus Berenice, & Drusilla, de quibus infr.

CAP. XIII.

1. **C**ollaſtaneus. Græc. *συλλογος*. i. simul nutritus.
 2. Ministrantibus. Græc. *λειτουργοντες*. i. sacrificantibus. Mistæ enim sacrificium *λειτουργια*. Assumpsi. Græc. aduocaui. Syr. vocaui.
 4. Seleuciam, est in Cœleſyria.
 5. Salaminam, Cypri ciuitas, dicta postea Constantia, est autem ad Orientem. Paphus verò ad Occidentem.
 6. Bar Ieu. Græc. Bar Iesu. Elymas, fortē id erat etiam ei nomen, quanquam Græc. significat magum, & impostorem. Sic. i. magus, seu Elymas. Nomen. s. Bar Ieu. q. d. ille magus qui Elymas dici potest id enim significat Bar Ieu.
 10. Fallacia. i. verſutia. Syr. flagitio. Subuertere. i. impedire, seu interturbare.
 11. Et nunc, pro, itaque nunc. Manus. i. vindicta, seu punitio.
 14. Sabbatorum, pro, sabbati.
 17. Brachio excelſo. magna potentia.
 18. Per. Græc. circiter. Mores eorum sustinuit. Syr. nutriuit eos.
 20. Quasi, &c. Græc. & post hæc annis circiter quadringentis & quinquaginta, dedit Iudices, &c. vbi sentus potest esse, tamdiu Iudices durasse.
 22. Regem. Græc. in regē. Dixit. vide 1. Reg. 13. vbi 14. Qui faciet, &c. explicat Paulus, quid significet, secundum cor meum.
 23. Israël. danius est.
 24. Ante faciem, &c. i. priusquam ille veniret. s. ad prædicandum.
 25. Cursus. Syr. ministerium, quasi dicat, cum fungeretur munere Præcurſoris. Non sum, scilicet, Christus.
 26. Generis, id est, posterorum. Et qui, pro, id est, qui.
 27. Implerunt, scilicet, de eo scripta, vt infr. dicitur.
 29. Depōnentes. s. viri quidam pii.
 32. Annuntiamus. Græc. Euangelizamus. Repromissio, pro, promissio.
 33. Nostis. Græc. & Syr. nobis eorū filijs. Geni. s. regeneratio quædam est ipsa resurrectio.
 34. Suscitauit, pro, suscitaturus esset. Corruptionem. i. mortem, quæ vita corrumpitur. Dixit. s. secundum 70. Sancta. i. sanctæ promissæ. Syr. beneficentia. Fidelia. i. certa. q. d. faciam omnino quod promisi ei, de Rege æternō nascituro ex ipſo.

36. Generatione i. aetate. Administrallet. i. in-
feruisset, seu obedisset.
40. Prophetis, pro, vno ex Prophetis. f. Haba-
cuc, iuxta 70.
41. Disperdimini. Græc. exterminamini. Im-
perat. pro futuris. q. d. videbitis, & mirabimini: &
quia non credetis, peribitis.
42. Verba hæc. i. de rebus his.
43. Synagoga. i. cœtus. Aduenarum. Græc.
profelytorum.
45. Zelo. i. inuidia, seu indignatione.
46. Constanter. Græc. libere, & confidenter.
Syr. aperte.
48. Glorificabant. i. honorabant, seu laudabāt.
Præordinati. f. à Deo per æternam electionem,
seu prædestinationem.
50. Honestas. i. honorabiles, seu nobiles.

CAP. XIII.

1. **G**racorum. i. gentilium.
2. Fratres. i. Christianos.
3. Per manus eorum. i. per eos. Heb.
6. Vniuersam, non est Græc. nec Syr. Et com-
mota, &c. non est Græc. nec Syr. Id, vsque ad fi-
nem versus.
10. Voce, hic additur. Græc. & Syr. Tibi dico
in nomine Domini Iesu Christi, surge, &c.
11. Similes facti. *ὁμοιωθέντες*. i. assimilati.
12. Dux verbi. i. præcipuus in concionando.
Syr. incipiens sermonem.
13. Qui. f. Iupiter. i. Iouis templum.
14. Tunicis. i. vestibus superioribus. Syr. to-
gis. Similes vobis. Græc. similiter ac vos passio-
nibus obnoxii.
16. Ingressi, &c. i. viuere modo suo.
17. Eorum. Græc. nostra.
23. Constitissent, Græc. ordinassent. f. solitis
ritibus.
25. Perge, pro, perge. Italian. Græc. & Syr.
Attaliam.
26. Antiochiam. f. Syriæ. Erant, &c. i. discesse-
rant cum gratia Dei, &c.
27. Cum illis. per illos.

CAP. XV.

1. **M**orem. Syr. ritum. Moyfi. i. legis Mo-
saicæ.
2. Seditione. Syr. tumultu. Non minima.
Græc. & disceptatione non parua. Ex illis. Syr.
cum illis. Seniores. Græc. presbyteros.
3. Deducti, scilicet, aliquiisque, vt fit, aliqui-
bus commitantibus.
5. Surrexerunt, &c. videntur hæc verba Pauli,
& Barnabæ, referentium quid Antiochiæ acci-
disset. Hæresi, id est, secta. Eos, scilicet, fideles.
Præcipere, pro, iuberi.
6. Seniores, Græc. presbyteri. sic & inf. Verbo,
id est, re. Heb.
7. Conquisitio, id est, disceptatio. Antiquis,

- id est, multis. Græc. & Syr. primis. f. prædicatio-
nis. Gentes. vide sup. cap. 10.
10. Imponere, pro, imponendo.
11. Illi. f. Patres nostri.
14. Primum. i. à principio. vide sup. Sumere,
pro, vtsumeret. Nominis suo. i. sibi. Heb.
16. Reuertar, & reedificabo. i. rursum adifica-
bo. Heb. Tabernaculum. f. regnum spiritualiter
intellectum.
17. Cateri. f. gentiles.
18. Notum, &c. q. d. multo antè prædixit, quæ
esset facturus, vt qui ab æterno omnia nouerit.
19. Inquietari, pro, inquietandos.
20. Contaminationibus, &c. i. ab idolorū cul-
tu, & idolothytis. Suffocatis. i. esu animalium
suffocatorum, quod in iis sanguis sit.
22. Primos. i. primarios.
23. Manus eorum. i. eos. Heb. Fratres. Græc.
& Syr. & fratres.
24. Euertentes. Græc. & Syr. labefactantes.
Salutem. Syr. pacem.
25. Collectis in vnum. Græc. vnanimiter con-
gregatis.
26. Animas, id est, vitam. Nominis Domini,
id est, Domino.
27. Nihil. f. interim, seu præterea quæ lex na-
turalis præcipit, seu quod pertinet ad ea quæ
nuper apud vos disputata sunt.
31. Consolatione. i. literis consolatoriis, pote-
rat etiam verbi, exhortatione.
32. Prophetæ. i. verbi Dei interpretes.
38. Rogabat. Græc. censebat. Discessisset,
Græc. defecisset.
39. Dissensio. Græc. *ἁπογοῦνσις*. i. irritatio, seu
exacerbatio. f. acris disceptatio.
40. Traditus. i. commendatus.

CAP. XVI.

1. **V**idua. Græc. Syr. & Complut. Iudææ.
Gentili. Græc. Græc.
4. Dogmata. i. decreta, vt statim dicitur. Se-
nioribus. f. presbyteris.
6. Asia. minori. Volebat Deus eos ire in Ma-
cedoniam.
7. Et non, pro, sed non.
80. Troadem, quæ & Antigonia, ciuitas mari-
tima. Putant verò quidam hic se Lucam primò
adiuaxisse Paulo peregrinationis comitem.
12. Ciuitas Colonia. i. ab aliunde eo abductis
habitata. Romanorum esse, inf. indicatur. Con-
sistentes. i. commorantes.
13. Sabbatorum, pro, sabbati. Videbatur. Syr.
conspiciebatur. Oratio. Syr. domus orationis.
14. Purpuraria. i. purpuræ venditrix. Ciuita-
tis. i. oriunda è ciuitate.
16. Puellam, scilicet, ancillam. Græc. *παῖς δι-
ούλου*. Pythonem. Græc. Pythonis. i. Apollinis, sic
dicti, vel à Pythone dracone interfecto, vel
ἀπὸ τοῦ πυθμενός. i. consilere, seu interrogare. f.

responsa daret. Syr. diuinationis.

19. Exiuit, id est, periit.

25. Custodia, id est, carcere.

34. Latatus est. Græc. exultauit, ἠγαλλήσατο.

37. Indemnatos, id est, non iudicatos, & per sententiam condemnatos. Syr. innocentes. Eji-
ciant, id est, educant.

40. Lydiam, id est, domum Lydiæ, de qua supr.

CAP. XVII.

3. **I**nnuans. Syr. ostendens. Christus, id est, Messias vobis promissus.

4. Colentibus, i. Deum. Syr. Deum timentibus. Gentilibus. Græc. Græcis.

5. Zelanres. i. inuidentes, seu indignantes.

Facta. Syr. congregata.

6. Fratres, id est, Christianos. Urbem. Græc. Syr. & Complut. orbem.

8. Principes. accusatiui est.

10. Beroam. Græc. Berræam.

11. Nobiliores. pro, nobilissimi, seu præcipui. Thesalonica, scilicet, Regionis.

12. Gentilium. Græc. Græcorum. Honestarum, i. nobilium. Viri, scilicet, Gentiles.

13. Thesalonica, scilicet, vrbe.

17. Colentibus, scilicet, Deum. Aderant. Græc. obuii fiebant.

18. Seminiuerbius. i. verborum seminator. q. d. nugator. Demoniorum. i. deorum.

19. Areopagum. Vicus seu Curia erat non procul à Martis templo, vnde ei nomen. Vbi Iudices qui Areopagitz vocabantur ius dicebant.

22. Quasi. i. ferè. Superstitiosos. Syr. nimios in cultu dæmonum. Græc. supersticiosiores.

23. Simulacra vestra. Syr. templa deorum vestrorum. Ignoro. q. d. si quis est quod fortè ignoramus. Quod. Græc. quem. Hoc. Græc. hunc.

24. Deus. lege Dominus.

25. Colitur. Syr. ei ministratur. q. d. opera hominum non indiget, vt statim dicitur.

26. Vno, scilicet, homine. Græc. & Syr. vno sanguine. Statuta. i. cuiusque vitæ.

27. Querere pro, vt quærant. Attrectent, id est, attingant, scilicet, mente. Quamuis, &c. q. d. ad quod non est opus longius ire. Græc. & Syr. quandoquidem.

28. In ipso, id est, eius virtute. Sumus, scilicet, id quod sumus. q. d. ab eo omnia habemus. Quidam, scilicet, Aratus. Genus, id est, progenies. q. d. ipse fecit nos.

29. Aestimare. i. arbitrari. Sculpturæ. Appositio. Artis, &c. i. arte factæ, & cogitatione.

30. Ignorantiæ. Syr. idololatriæ. Despiciens, id est, ex alto vidēs. sic sumitur Psal. 53. vbi idem verbum Græcum.

31. Aequitate, id est, iustitia, scilicet, iustè. In viro. i. per virum. In quo, id est, per quem. Statuit. i. decreuit. i. iudicare. Fidem, scilicet, de re hac. q. d. certos reddens.

34. Areopagita. Syr. Vnus ex Iudicibus Areopagi. Damaris. Quidam putant fuisse vxorem Dionysij.

CAP. XVIII.

3. **S**cenofactoria, id est, conficiendi tabernacula, scilicet, è pellibus.

4. Interponens, id est, subinde admiscens, & proponens. i. credendum. Græcis. i. Gentilibus.

5. Instabat verbo. i. prædicabat instāter. Esse Christum. i. quod Iesus esset Messias.

6. Sanguis. i. peccatum. Super caput vestrum, id est, in vobis punietur. Ex hoc. i. post hac. q. d. sine ulla reprehensione. Iam potero. Gentibus fidem proponere, quando vos eam repellitis.

10. Propter. pro, propterea. Apponetur, &c. id est committet vt te lædat. Hebr.

13. Persuadet. pro, suadet.

14. Aperire os, id est, loqui. Rectè. i. meritò. Sustinerem. i. ferrem, scilicet, contententes.

15. Verbo. pro, verbis. Nominibus, id est, quæstionibus, seu interpretationibus.

16. Minauit, id est, abegit.

17. Omnes. i. vel ministri Gallionis, vel turba Gentilium. Syr. Omnes Ethnici. Not. hunc Sosthenem referri inter sanctos in Calendario Romano 28. Nouembr. vide an iste idem sit, qui suprà Crispus dictus & Archisynagogus.

18. Sustinisset. i. expectasset. Qui. i. Aquila, vel Paulus. Quidam enim vtrum Pauli dicunt; alij, Aquilæ fuisse. Totonderat, scilicet, finito tempore Nazaræatus. Cenchris. Portus est Corinthi.

22. Cæsaream, Capadociæ secundum quosdam. Ego aliā putarim Epheso propinquiorem, vel potius Palæstinæ, vnde ascendit in Ecclesiā, scilicet, Ierosolymæ. Antiochiam, scilicet, Pisidiæ, seu potius Syriæ, quò venit ex Ierusalem, deinde in Galatiam.

24. Potens. i. valde doctus, seu versatus, adeoque qui ex iis Iudæos posset conuincere non credentes.

25. Sciens, &c. q. d. baptizabat baptismo Ioannis, quem solum nouerat: fortè sic baptizatus etiam ipse.

26. Fiducialiter. i. audacter, seu intrepidè.

27. Exhortati. Syr. præuenientes eum, scilicet, litteris commendatiuiis.

CAP. XIX.

2. **S**I. pro, num.

3. **I**n quo. pro, quo baptismo.

5. Nominè. i. h. de, virtute, & inuocatione.

6. Prophetabant, id est, Deum laudabant, seu de diuinis mysterijs loquebantur. vide suprà, cap. 10.

8. Suadens. persuadens, seu prædicans.

9. Viam Domini. i. Christianam Religionem. Tyranni, &c. Syr. cuiusdam nomine Tyranni.

Apparet hunc locum dedisse, vbi Paulus Scholam faceret ad docendum.

10. Omnes, id est, quamplurimi.

11. Non qualibet, id est, non vulgares. Syr. maximas.

12. A corpore, i. quæ gestabat. Semicinctia, id est, zona, seu, cinguli partes. Quidam putant esse sudaria, vt sit explicatio: est enim Græc. *σενδάρια ἢ σιμικινδία*.

13. Adiuro. q. d. cogo, seu iubeo, in Christi nomine, seu virtute.

16. Amborum. Græc. & Syr. eorum.

18. Confitentes, &c. Syr. renunciantes offensas suas, & confitentes quod fecerant.

19. Curiosa. Syr. magica. Millium. s. quinque millium aureorum.

20. Confirmabatur. Græc. fortificabatur.

21. In spiritu, id est, ductu Spiritus sancti. Syr. in mente sua.

23. Minima. Græc. parua. Via Domini, scilicet, doctrina Euangelica.

24. Aedes, id est, templa, seu thecas statuarum, effigie templi.

25. Acquisitio, id est, lucrum.

26. Ephesi, scilicet, hominibus.

27. Pars, id est, negotium, scilicet, nostræ artis. In redargutionem, id est, reprobationem. q. d. vt condemnatur.

32. Ecclesia. i. cœtus ille hominum.

33. Detraxerunt. fortè ne occideretur.

35. Scriba. fortè ipse Alexander. Syr. Princeps Ciuitatis.

36. Non possit. s. vulgò, vel q. d. cum nemo contradicat.

38. Forenses. s. de rebus ad forum, seu iudicium pertinentibus. fiebant autem apud Proconsules. Proconsules, &c. Syr. Proconsul. in vrbe est.

39. Ecclesia. i. concione, seu congregatione. Quidam referunt ad conuentus Iudæorum solemnes, vbi causæ determinabantur. Absolui, id est, definiri.

4. Obnoxius, id est, in culpa, seu auctor. Ecclesiam, id est, cœtum.

C A P. X X.

1. **E**xhortatus eos, vale dixit & Græc. complexus, & osculo salutans. Syr. consolatus, & osculatus eos.

2. Exhortatus. Syr. consolatus. Græciam, scilicet, Achaïam.

3. Fecisset. i. egisset. Habuit consilium, id est, statuit.

4. Pyrrhi, scilicet, filius.

5. Sustinuerunt, id est, expectauerunt.

7. Vna Sabbati. i. prima hebdomadæ die, seu post sabbatum, scilicet, Dominica. Panem. Syr. Eucharistiam. vide sup. c. 2. Disputabat, id est,

disferebat. In crastinum, id est, postriedie.

8. Cænaculo. s. parte domus superiore.

9. Mergeretur. i. grauaretur, seu deorsum traheretur. *καταβιβήσκει*. Ductus. i. depressus, seu deorsum tractus. *καταβήσκει*. Terrio cænaculo, id est, contignatione tertia. *τρίτῃ*.

12. Non minimè, & *μεγάλως*. i. nō mediocriter.

13. Facturus, scilicet, vsque ad Asson. Græc. indicatur, pedibus iter fecisse.

15. Alia, id est, sequenti.

16. Transnauigare, id est, prætereuehi.

17. Maiores natu. Græc. presbyteros.

21. Testificans. pro, prædicans.

22. Alligatus. pro, velut alligatus. q. d. impellente spiritu.

24. Vereor. i. timeo. Græc. curo. Nec facio, &c. Græc. non habeo animam. i. vitam, mihi pretiosam, id est, charam. Syr. pro nihilo mihi habetur anima mea. Testificari. i. prædicare.

26. Contestor vos. Græc. & Syr. Testor vobis. Mundus, &c. quasi dicat, nulli me fuisse peccandi causam.

28. Episcopos. etiam presbyteri Episcopi vocabantur interdum. Regere. Græc. pascere, *προηγχεῖν*. Acquisiuit, scilicet, Deus.

29. Rapaces. Græc. graues. s. molesti, seu feri. In, id est, contra.

31. Monens. pro, monere.

32. Verbo gratiæ ipsius. i. prædicationi, quam audistis de Dei gratia. Edificare. Syr. ædificare vos. Dare. Græc. dare vobis. In, pro cum. Sanctificatis. i. iustis, seu sanctis.

35. Omnia pro, per omnia. Syr. in omnibus. Sustinere. s. ædificare, nihil ab eis accipiendum, qui fortè alioqui scandalizarentur. Dare. s. ex charitate. Accipite, scilicet, ex inopia.

C A P. X X I.

1. **P**ataram. Hæc patria S. Nicolai.

4. Dicebant. fortè præuidentes quæ illic esset passurus.

6. Valefecissemus. Syr. deosculati essemus. Vide cap. 20. sup. vbi idem verbum Græc.

7. Explicita. lege, expleta.

8. Alia. i. sequenti. Casaream. vide sup. cap.

10. Septem. s. Diaconis.

10. Aliquot. Græc. plures.

11. Sibi, scilicet, Agabo.

13. Nomen Domini. i. Dominum.

14. Suadere. pro, persuadere.

15. Preparati. s. sublati sarcinulis.

20. Magnificabant. Græc. glorificabant. Emulatores. Græc. Zelatores, scilicet, studiosi sectatores.

21. Discessionem. Græc. *ἀποστασίαν*. i. defectionem. Consuetudinem. i. pristinum morem.

Ingređi, id est, viuere, seu agere.

22. Est, scilicet, quod à te volumus.

23. Vorum, scilicet, Nazaræatus.

24. Sanctifica,

24. Sanctifica, id est purifica. Impende in illis, id est, fac sumptus pro illis necessarios, vel simul cum illis. Falsa sunt. Græc. nihil sunt. q. d. temerè te culpant. Ambulas, id est, viuis, seu conuersaris. Legem. Not. quòd licitum fuit primis illis temporibus legalia seruare, non autem necessarium, in quo Galatæ seducti errabant. Vide ibi.

25. De his, &c. reducunt Paulo in mentem, quæ per illum antiochenis scripserant.

26. Annuntians. f. sacerdotibus. Donec. sub. illic persistens. Offerretur. i. oblata esset.

27. Septem. f. ab aduentu eius, seu ritus purificationis illius.

28. Homo. ὁ ὄντων. i. homo ille.

31. Confunditur. i. turbatur.

34. Castra. i. locum militum.

36. Tolle. f. de vita.

37. Si. pro. numquid.

38. Sicariorum. i. gladios ad eadem gestantium. f. ca, enim, gladius, à secundo. Syr. sceleratorum.

39. Ignote. i. ignobilis. Municeps. Græc. πολίτης id est, ciuis.

CAP. XXII.

3. **V**eritatem. Græc. ἀλήθειαν. i. exactam rationem. Syr. perfectè. Aemulator. i. zelator, seu studiosus.

4. Viam. f. Christianam Religionem.

5. Maiores natu. i. seniores. Græc. πρεσβύτερον. i. ordo seniorum.

6. Media die. Græc. circa meridiem.

9. Non audierunt. vide cap. 9.

12. Timoratus. Græc. pius, seu religiosus.

13. Respice. Græc. ἀνέλασον, id est, recipe visum.

14. Iustum. Græc. δίκαιον. i. iustum illum. f. Christum.

16. Nomine ipsius. i. ipso.

17. Stupore mentis. Græc. ἐκστασις.

19. Cadens. i. verberans.

20. Vestimenta. i. pallia.

21. In nationes. i. ad gentes.

22. Fas. Græc. decens.

24. Torqueri. Græc. examinari, scilicet, per flagella.

25. Indemnatus, id est, non condemnatum per sententiam.

26. Acturus es? pro, agere vis?

27. Si. pro. num.

28. Summa. f. pecuniæ. Natus. f. ciuis.

29. Torturi. f. flagellis.

30. Sacerdotes. Græc. sacerdotum principes.

CAP. XXIII.

1. **O**mni, &c. id est, quantum mihi conscius sum, bene. Ante Deum. i. Deo seruans.

3. Percutiet. i. dignus es quem percutiat, vel prophetia est. Iudicans. pro, vt iudices.

5. Nesciebam. f. non agnoscebat pro Pontifice, cessauerat. n. illud sacerdotium.

6. De spe. i. ob spem. f. quam prædico. Iudicor. i. in ius vocor.

9. Pugnabant. i. contendeabant. Inuenimus. præsens est. Spiritus. f. Dei.

11. Confans esto. Græc. confide.

12. Collegerunt se, id est conuenerunt. Deuouerunt, id est cum execrationibus iurauerunt, seu promiserunt.

14. Deuotione, &c. Græc. anathemate anathematizauimus nos.

15. Cum concilio. Syria. & primores synagoga.

20. Iudæis, pro, inter Iudæos. Conuenit. f. conspirarunt.

22. Quoniam, pro, quod.

23. Et equites, pro, id est equites.

26. Pecuniam. f. occidi permisisset. Optimo. Græc. ὀψιμῶς, id est potentissimo, seu præstantissimo. vide infra. cap. 26. & Luc. 1. Syr. victorioso. Salutem. Syr. pacem.

27. Incipientem, &c. id est cum propè esset vt interficeretur.

CAP. XXIII.

2. **C**itato, id est vocato. Suscipimus, id est, approbamus, seu recipimus. Optime. Syr. victorioso. vide sup.

4. Clementia. id est humanitate.

5. Nazarenorum. i. Christianorum.

6. Violare, id est, profanare.

8. Iudicans, pro, exquirens.

12. Concursum, &c. q. d. seditionem, seu tumultum.

14. Sectam. Græc. ὁδόν. i. viam. f. vitæ institutū. Dicunt. f. vulgò Græci. Sic. f. vt sequitur.

Patri & Deo. Græc. patrio Deo. Syr. Deo patrum meorum.

16. In hoc. Syr. propterea. Ad, pro, coram.

18. In quibus. f. rebus occupatum.

20. Iudæi. Syr. Iudæi. tamultuati sunt.

21. Ipsi. f. qui adsunt.

22. Nisi. f. me accusare volunt.

23. Via. f. cuiusmodi esset.

24. Requiem, id est relaxationem. f. mitius tractari.

25. Drusilla. vide sup. cap. 12.

26. Disputante. i. differente. Castitate. Græc. temperantia. Syr. sanctimonia. Quod nunc attinget. q. d. interim.

28. Biennio. f. officij sui, vel carceris Pauli.

CAP. XXV.

1. **P**rouinciam, scilicet, Iudæam.

3. Grariam, id est fauorem.

4. Maturius. i. celeriter, seu breui, *ὁ πρῶτος*.
5. Potentes: vulgò, Valenti huomini.
6. Altera, id est sequenti: sic infra.
11. Quæ hi, pro, de quibus hi.
12. Consilio. Syr. consiliariis suis.
13. Bernice. seu soror. Ad salutandum Festum. Syr. ad postulandam pacem Festi. f. sic appellatur. Heb. & Syr. salutatio.
16. Donare. f. interficiendum.
18. Causam. i. crimen. Syr. culpam flagitiosam. Malum, non est Græc.
19. Superstitione: sic vocat Iudæorum Religionem.
20. Hæsitans, &c. q. d. cum non satis intelligerem earum quæstionum momenta.
22. Volebam, pro, vellem.
23. Ambitione, id est apparatu, seu ostentatione. Græc. *παύσις*.
24. Interpellauit, id est conuenit.
25. Hoc, pro eo: quamquam si non legatur (abundat enim) facilius est lectio.
26. Interrogatione, id est examinatione.
27. Sine ratione. q. d. stultum, seu irrationabile, *ἄλογος*, Græc. Causas. i. crimina.

CAP. XXVI.

2. **A** Estimo, id est arbitror.
5. Certissimam. Syr. præcipuam. Nostræ, id est Iudaicæ.
6. In spe, id est ob spem, vel spe fretus. Repromissionis, pro promissionis, scilicet de resurrectione.
7. Quam. Syr. quam spem, id est rem speratam.
8. Quid, id est cur. Vos. Videtur id dixisse ad Proconsulem, & gentiles conuersus. Si, pro, quod.
10. Et multos, pro nam multos. Sententia. Græc. & Syr. suffragium.
11. Blasphemare. Syria. blasphemare nomen Iesu. Amplius. i. vehementer.
12. Quibus. f. rebus versans. Permissu. Græc. & Syr. procuracione.
13. Supra, pro, superans.
16. Apparebo tibi. i. apparens te docebo.
17. Populis. Græc. populus. f. Iudæorum.
18. Sortem, id est hæreditatem.
19. Incredulus. Syr. repugnans.
21. Volentes me, abundat, nec est Græc.
23. Si, pro quod. Passibilis, pro passioni destinatus.
25. Optime, vide supra, ca. 24.
26. Constante, id est confidenter.
28. In modico. q. d. paucis verbis.
29. Opto, Græc. optarim. In modico, & in magno. Græc. in paruo & in multo: quasi dicat, omnino, seu per omnem modum. Exceptis, &c. quasi dicat loquor de animo, non de corporis seruitute.

CAP. XXVII.

1. **I**udicatum, id est decretum. Eum. Græc. nos. Custodiis, id est vinctis: sic inf.
2. Adrumentinam. Syr. ex ciuitate Adrimanto. Incipientes nauigare. Græc. nauigaturi. Circa, &c. f. ad ea loca nauis proficiscebatur. Sustulimus. i. soluimus portu: sic infra. Perseuerante. f. in comitatu.
5. Lystram. Græc. & Syr. Myram.
7. Gnidum. Vrbs est Gariæ in Asia. Syr. Cainum insulam. Salmonem. Syr. Salmonem urbem.
8. Boni, id est pulchri. Thalassa. Græc. & Syr. Læxæ.
9. Ieiunium. Syr. ieiunium Iudæorum. q. d. Autumnus: eo enim tempore ieiunabant. Consolabatur. Græc. exhortabatur. Syr. consilium dabat. f. de non nauigando. Iniuria, id est detrimento.
11. Naclero. Syr. domino nauis.
12. Statuerunt consilium. i. decreuerunt. Portum. Appositio. q. d. qui erat portus. Aphricum, &c. Ventorum sunt nomina.
13. Legebant. i. præternauigabant.
14. Ipsam. f. Cretam. Euro Aquilo, est inter Eurum & Aquilonem, vnde ei nomen.
16. Obtinere. Syr. prehendere.
17. Sublata. f. in nauim. Adiutoriis. i. remediis, quibus poterant. Accingentes. f. funibus, ne vi tempestatis dissolueretur. Syrtim. i. scopulos, vel loca arenosa. Vasc: quidam scapham putant. Syr. Antenna.
18. Iactum. f. rerum in mare.
19. Armamenta. i. instrumenta.
21. Ieiunatio. f. diu cibo abstinuerant. Iniuriam. i. damnum.
22. Et nunc, pro sed tunc.
27. Quartadecima. f. tempestatis. Adria. Syr. Adriatico mari.
28. Bolidem. i. pondus funiculo alligatum, quo exploratur maris altitudo.
31. Non potestis. At promiserat Deus neminem periturum. f. nisi temerè periculo se obicerent.
33. Nihil, scilicet ferè.
34. Salute, id est incolumitate. Quia nullius, &c. quasi dicat, nihil enim detrimenti patiemini. Heb.
36. Animæ quiores, id est bono animo.
40. Sustulissent. Syr. abscessissent. Gubernaculorum, pro, gubernaculis. Artemone. Syria. paruo velo.
41. Dithalassum, id est bimarem. f. Isthmon.
44. De nauis. f. res aptas ad ferendum iactatos in mare. Syr. ligna nauis.

CAP. XXVIII.

1. **M**itylene. Græc. Melite: vulgò Malta.
2. Pyra, id est lignorum strue.

4. Ultio. i. criminis punitio. Syr. iustitia.
 6. Conuercentes sc. i. mutata sententia.
 7. Exhibuit, id est, tractauit humaniter hospitio exceptos.
 8. Saluauit. i. sanum reddidit.
 11. Castorum. s. Castoris & Pollucis. Græc. Dioscutorum, scilicet dicebantur Dioscūri, id est Iouis filij.
 16. Sibimet. Syr. vbicanque uellet.
 17. Legem. Græc. & Syr. populum.

18. Interrogationem. i. examinationem.
 20. Israel, id est quam habet Israel. s. Messia, vel resurrectionis.
 22. Hac. s. Christianorum.
 23. Exponebat. s. scripturas, vel regnum Dei.
 26. Perspicietis. i. cernetis.
 27. Incrassatum. Syr. obtenebratum.
 28. Hoc salutare. Syr. hæc redemptio.
 29. Quæstionem. i. disceptationem.
 30. Conductu. s. domo conductâ.

AD ROMANOS PAVLI EPISTOLA.

Ostendit nec Legis, nec Natura vim sufficere, sine Christi gratia ad salutem.

CAPVT I.

1. OCATVS Apostolus, id est, vocatione Dei Apostolus, seu ad Apostolatū vocatus. Segregatus, scilicet per Dei electionem. Euangelium, scilicet prædicandum.

3. De filio: coniunge cum, Euangelium. Factus. Syr. natus. Ei, non est Græc. nec in Complut. Secundum carnem, id est homo: vel secundum quod homo.

4. Prædestinatus. Græc. definitus. s. prædestinatione. Syr. agnitus. Filius Dei. s. ab æterno prædestinatum, ut Filius Dei esset homo, adeoque ut ille homo esset Dei filius: etsi enim Christi persona Dei Filius semper fuit, sed non semper homo simul deque filius. In uirtute, id est cum potentia. Secundum, &c. id est, quā potest sanctificare. Ex resurrectione, &c. q. d. quem Spiritum misit postquam resurrexit à mortuis.

Christi, &c. pro Christo Domino, &c. ut iungatur cum Filio suo, & sic legitur Syr.

5. Ad obediendum, id est, ut obediatur. Pro nomine, id est, vice, iungendum cum Apostolatū: iuxta illud, Pro Christo legatione fungimur.

6. In quibus, scilicet gentibus. Vocati, id est vocatione. Christi, scilicet, serui, seu discipuli.

7. Vocatis sanctis, id est, vocatione sanctis, seu ad sanctitatem vocatis. Pax. s. detur, seu multiplicetur, ut dicitur 1. Petri 1.

8. Per Iesum Christum. s. ad id impulsus: vel q. d. in negotio Christi. Annunciat, id est, divulgatur. Vniuerso. Hyperbole: sic solum cum volumus significare maximam orbis partem.

9. In Spiritu, &c. q. d. toto animo. Euangelio. s. annunciendo.

10. Si quo modo, pro, ut. In voluntate Dei, id est, Deo volente.

11. Gratia, id est doni.

12. Id est: dicendum erat, itemque: sed sic maluit dicere, modestiæ causa, ne quod dixerat, arrogantia tribueretur. In vobis, id est vobiscum.

13. Ad vos, iunge cum, ut aliquem, &c. Prohibitus. s. à Deo: vel q. d. occupationibus impeditus.

14. Græcis, &c. iunge cum superioribus. Sapientibus, &c. i. doctis & indoctis. Debitor, pro omnibus enim debitor. Sum. Syr. sum ad prædicandum.

15. Ita. Complut. itaque. Quod in me, id est, quantum in me est. Promptum est, pro promptus sum.

16. Primum. s. Iudæis primum prædicatum. Græco, id est gentili.

17. Iustitia. s. qua iustificat. Reuelatur. i. declaratur. Ex fide, in fidem. s. progrediētes, nempe in dies, in maiorem: sic dicitur 2. Cor. 3. A claritate in claritatem. s. progressus sit à fide informi ad formatam per charitatem, & ab hac cum est imperfecta ad perfectam, à qua deinde ad perfectiorem: vel q. d. per fidem qua creditur: sic dicitur cap. 6. Iniquitati seruire ad iniquitatem. i. quā iniquè agitur: clariùs sic diceretur, ex fide, credendo, seu faciente credere, sicut etiam iniquitati ad iniquitatem. i. iniquè agendo, seu facienti iniquè agere. vide ca. 4. in spem, pro, sperando, & ca. 8. in timorem. i. timere facientem.

18. Reuelatur. s. per Euangelium. Super, id est contra. Veritatem. i. notitiam veram. Detinent. s. iniuste viuendo.

19. Notum, id est cognoscibile. In illis, pro, apud illos.

20. Inuisibilia. Syr. recondita. Creatura, id est rebus creatis. s. per res creatas, ut statim explicatur. Virtus. i. potentia.

21. Euanuerunt. i. facti sunt vani. Cogitationibus. i. ratiocinationibus.

22. Dicentes. i. putantes, seu profitentes.
 23. Et, pro, nam. Heb. Incorruptibilis, id est, immutabilis. Similitudinem imaginis, id est, simulacrum representans. Serpentium. Græc. reptilium.
 24. Contumeliis, id est, dedecore, seu turpitudine. In semetipsis, id est, inter se, vel suis vitiis. vide infr.
 25. Veritatem Dei. i. verum Deum. Mendacium. i. idola, quæ Deum mentiuntur. Amen, id est, certè. Confirmatio est postremò dicti.
 26. Passiones ignominia. i. cupiditates ignominiosas. Contra naturam. s. misit inter se.
 28. Probauerunt, id est, curarunt. Habere in notitia, id est, videre quid ei placeret, aut displiceret. Tradidit, id est, permisit tradi. Reprobum sensum, id est, improbandam mentem. Non conueniunt, id est, pessima.
 29. Iniquitate Græc. iniustitia. Malitia, id est, versutia.
 30. Deo odibiles; alij vertunt, Dei ofores, scilicet, in Deum impij.
 31. Incompositos, id est, immodestos. Affectione, id est, charitate. Absque fœdere, id est, fœderis violatores.
 32. Non intellexerunt quod tamen poterant si vellent. Græc. hinc aliquanto aliter, sed mihi nostra lectio magis placet, estque in quibusdam Græcis codicibus.

CAP. II.

1. **P**ropter quod, scilicet, quia Dei iustitiam cognouisti. Iudicas, id est, condemnas proximum.
 2. Scimus enim. q. d. est enim manifestum.
 4. Diuitias, id est, copiam maximam, seu abundantiam. Bonitatis. Syr. dulcedinis. Patientia, &c. id est, patientia diutissime ferentis, & expectantis. Adducit, id est, inuitat.
 5. Thesaurizans, id est, accumulans. Iram, id est, supplicium. Die, pro, diem. Ira, id est, punitio. Reuelationis, id est, manifestationis.
 7. Patientiam, id est, perseuerantiam. Gloriam, scilicet, cælestem. In corruptionem, id est, immortalem vitam.
 8. Ex contentione, id est, contentiosi. Acquiescent, id est, obtemperant. Credunt, id est, obediunt. Ira, i. supplicium. Indignatio, pro, ex indignatione. s. Dei, sub, obueniet.
 9. Primum, scilicet, primum is agnouit veritatem. Quidam, pariter, vertunt, quasi dicat, tam Iudæo quam Gentili.
 12. Lege, scilicet, scripta. In lege. i. lege scripta videntes. Iudicabuntur. i. damnabuntur.
 13. Iustificabuntur, id est, iusti habebuntur. s. apud Deum.
 14. Legem, scilicet, scriptam. Naturaliter. i. lumine & vi naturæ. Ea. s. aliqua. Eiusmodi. s. scri-

ptam, vt Iudæi, seu pro, ipsi; nam Græc. hi.

15. Opus. s. dictamen. Cogitationum, &c. genitiui, pro ablatiuis, nisi malis regi à conscientia. Defendentium. i. excusantium.
 16. In die. Iunge cum, iustificabuntur, & superioribus. Per Iesum, &c. Iunge cum, iudicabit.
 17. Si autem. Græc. ecce. In Deo, id est, Dei cognitione.
 18. Probas. i. approbas.
 20. Infantium. Græc. *νηπιων*. i. paruulorum, seu imperitorum. Formam, id est, rationem, seu perfectionem.
 22. Facis. s. iniurius in res sacras.
 24. Per. pro, propter. Blasphematur. i. malè audit. s. dum putatur Deus probare peccata vestra dum non punit.
 25. Circumcisio, id est, Iudaismus. Præuaricator, id est, transgressor. Præputium, &c. q. d. gentilitas reputabitur.
 26. Præputium, id est, gentilis. Circumcisionem, &c. quasi dicat, habebitur apud Deum tamquam verus Iudæus.
 27. Consummans, id est, obseruans. Per. pro, habens.
 28. Est. s. apud Deum.
 29. In Spiritu, &c. i. secundum spirituale, & non literalem intelligentiam. Ex Deo est. pro, expectatur, seu quæritur.

CAP. III.

1. **A**mplius. q. d. in quo excellit.
 2. Per omnem modum, id est, valde, seu variis de causis. Eloquia, id est, oracula, seu præcepta, vel scriptura.
 3. Fidem. s. in promissis. Euacuabit. i. irritam faciet. est autem futurum pro præterito.
 4. Mendax. s. se. Sicut scriptum. potest iungi cum præcedentibus, & sequentibus.
 5. Commendat. Græc. & Syr. confirmat. s. dum verax est & fidelis in promissis, etiam si nos iniquè agamus; vel, dum nostras iniquitates punit. Iram. i. punitioem. Secundum hominem. i. humano more. q. d. quod humanus sensus possit quærere.
 6. Quomodo. s. si iniquus sit.
 7. Veritas. s. in promissis. vel, veritas, pro iustitia. Mendacio. i. peccato, quo fallitur fides data Deo. Abundauit. i. facta illustrior. Gloriam, scilicet, Dei gloria est etiam immeritis benefacere, & præstare promissa. Quid adhuc. i. amplius, seu posthac. pergit in obiectione humani sensus. Iudicor. i. condemnor.
 8. Non, scilicet, potius. Et sicut. explicatio præcedentis. In eo enim blasphemât, id est, pessimè loquuntur. Quorum, &c. Per hæc respondet obiectioni: quasi dicat, damnandus est talis sensus, seu sententia, peccare enim nunquam licet.

9. Præcellimus, scilicet, nos Iudæi, quod pertinet ad animi iustificationem. Eos, scilicet, Gentiles. Præcausari, id est, causa reddita ante ostendimus. Sub peccato. Illi enim scriptam legem, hi naturalem non seruant.

12. Inutiles facti. Syr. improbari. Vsq̃ue ad vnum. i. ne vnus quidem.

13. Sepulchrum, &c. Hi versus vsq̃ue ad, oculos eorum, non citantur ex Psal. 13. nec enim in eo sunt. Hebr. aut Græc. sed ex variis scripturæ locis. vide Psal. 5. 9. 35. 140. Ila. 59. Hier. praf. lib. 16. in Ila. Sub, pro, in.

16. Infelicitas. *καταρα*. i. calamitas.

19. In, pro, sub. Obstruatur. i. non possit se excusare, seu defendere, contra Dei iudicium.

Subditus. Syr. obnoxius. Deo. Syr. Dei condemnationi.

20. Operibus, id est, viribus, seu operum merito. Legis, scilicet, sine gratia. Omnis caro, id est, vllus homo. Hebr. Cognitio, scilicet, sola, & non auxilium ad vitandum.

21. Lege, id est, legis obseruatione. Dei, id est, qua Deus hominem iustificat.

23. Gloria, id est, misericordia, seu gratia per quam Deus glorificatur.

24. Iustificati, pro, iustificantur autē. In Christo, id est, per Christum, scilicet, facta.

25. In sanguine. Iunge cum, propitiatorem. Iustitiæ, scilicet, qua iustificat. Propter, pro, in se, seu ad. Præcedentium. i. præteritorum.

26. Sufentatione, &c. q. d. quæ tolerauit Deus. Ad pro, vsq̃ue ad. Sit. i. appareat.

27. Factorum, scilicet, Mosaicam, quæ multa opera præcipiebat. Non. Nec enim lex vires dabat vt impleteretur, & qui eam aliquo modo obseruant, gloriantur. Itaque lex illa non tollit gloriationem, sed Euagēlica, per quam cognoscit homo nihil se posse sine gratia Dei. Fidei. i. Christi. i. Euangelicam.

28. Arbitramur. i. censemus. Operibus. i. merito operum, seu viribus, vel q. d. absque eo quod opus sit, facere opera legis Mosaicæ.

31. Destruimus. i. abolemus seu irritam facimus. Statuimus. i. stabilimus, dum, si gratiā prædicamus, per quam illa impletur.

CAP. IIII.

1. Inuenisse. i. obtinuisse. Secundum carnem, scilicet, patrem.

2. Operibus, id est, operum merito. Legis non est Græc. nec Complut. Haber, &c. quasi dicat, Illa quidem iustificatio non erit apud Deum. Gloriam. Syr. gloriationem.

3. Reputatum, &c. quasi dicat, per illam fidem est iustificatus.

4. Operatur. i. operibus meretur. q. d. si operibus iustificationē meruisset, non diceretur gratis fuisse iustificatus, hoc enim est reputari si-

dem ad iusticiam. s. per fidem gratis iustificari.

5. Operatur, id est, operibus meretur. Reputatur, scilicet, habetur pro sufficienti dispositione ad iustificationem. Propositum, &c. quasi dicat, secundum quod Deus proposuit dare gratiam iustificationis credenti.

6. Beatitudinem, &c. id est, beatum hominem. Syr. de beatitudine hominis. Accepto fert, id est, imputat, quasi dicat, quem pro iusto habet, scilicet, iustificans prius, nec enim pro iusto Deus habet eum qui iustus non est.

8. Non imputauit, scilicet, quia remisit, iustificando eum.

9. Manet, non est Græc. sed subauditur aliquid simile. Syr. fit, id est, accidit. Dicimus, pro, diximus.

10. Non in, &c. s. nondum erat circumcissus.

11. Circumcisionis, id est, ipsam circumcisionem. Signaculum, id est, signum. Est, pro, fuerat, seu acciderat ei. In præputio, id est, cum nondum esset circumcissus. Per præputium. i. in circumcisorum. Reputetur. s. fides.

12. Tantum qui, pro, qui tantum. Ex circumcissione, id est, circumcissi. Et iis quo. pro, iis qui &c. Est, pro, fuit.

13. Per legem, scilicet, obtinenda. Semini, id est, posteritati. Heb. Mundi, id est, cæli, quod in mundo præcipuum. vel Christus intelligitur, cuius hæreditas orbis, iuxta illud, Postula a me, & dabo tibi gentes, &c.

14. Ex lege. q. d. per legis obseruantiam. Fides. s. promissionis. q. d. frustra promissum, nec enim quisquam legem per se potest seruare, sed opus Dei gratia, quæ datur per fidem. Abolita, id est, irrita, explicatio præcedentis.

15. Iram, id est, punitionem, quasi dicat, facit vt puniantur, qui eam transgrediuntur. Præuaricatio, id est, legis transgressio.

16. Ex fide, scilicet, pendet res tota. Gratiam scilicet, Dei, qua potest eius lex seruari, quod ad hæreditatem adeundam requiritur. Et ei qui, pro, ei qui & quasi dicat, non legem sequenti, sed fidem Abrahamæ.

17. Ante Deum, iungi potest cum, pater est, &c. quasi dicat, Deo approbante. Credidisti. Græc. credidit. Tamquam ea quæ sunt, pro, tanquam sint.

18. Contra spem, id est, contra id quod naturaliter sperari poterat. In spem, id est, sperando. Vt fieret, id est, se fore.

19. Infirmatus, id est, debilitatus. Emortuum, quasi dicat, ad generandum ineptum. Vuluam, id est, matricem.

20. Repromissione, id est, promissione. Diffidentia. Græc. *ἀπιστία*. incredulitate. Confortatus, id est, fortificatus. Das gloriam, scilicet, credendo ei, & confidendo.

21. Plenissime sciens. Græc. *κατανοήσας*. id est, certissime persuasus.

22. Reputatum. f. ipsum credere.
 23. Quia reputatum est, pro, reputatum esse.
 25. Traditus est, &c. lege sic, qui traditus est. f. ad mortem, & resurrexit propter delicta nostra. f. delenda, & propter iustificationem nostram. f. dandam nobis, scilicet, vtrunque factum, propter vtrumque.

CAP. V.

1. **H**Abeamus. Græc. & Syr. habemus.
 2. **H**abemus. Græc. habuimus. Gratiā, id est, statum gratiæ. In spe gloriæ, id est, sperantes gloriā.
 3. Non, pro, nec id. Gloriamur, id est, nobis gloriā ducimus. Operatur, scilicet, tribulatione acquiritur patientia.
 4. Probationem. f. per patientiam probamur. Spem. f. probati bene sperant.
 5. Confundit, id est, pudore afficit, scilicet, spe frustratum. Dei, id est, qua Deum diligimus. Diffusa. f. mentis est qualitas quædam, vt aëris lux. Per. Causam significat.
 6. Vt quid, i. cur. f. nisi ob hanc charitatem diffundendam. Infirmi. i. peccatis ægroti. Secundum tempus. i. præscripto tempore.
 7. Pro iusto. i. cum debet ex iustitia, vt qui dant pœnas scelerum. Moritur. f. libenter. Bono. i. re honesta, seu viro bono. Syr. bonis.
 8. In nobis. i. erga nos.
 9. Ira. i. punitione, seu supplicio.
 10. Inimici. f. Dei. Ipsius. f. Christi. q. d. ipso viuente, & vobis fauente.
 11. Non solum. f. gloriamur in tribulationibus. In Deo. i. Dei amore erga nos. Christum. f. qui nobis id impetravit.
 12. Propterea. i. ob eam reconciliationem. Mundum, id est, vniuersum genus humanum. Aug. In quo, scilicet, homine, vel peccato, vel quasi dicat, quatenus omnes peccauerunt, sub, sic vita per Christum.
 13. Peccatum, scilicet, originale, & actuale. Impurabatur, id est, reputabatur, seu agnoscebatur, scilicet, ab hominibus.
 14. Mors. f. ob peccatum inuecta. In similitudinem. f. propria voluntate, vt ille, nempe in paruulos. Forma. f. i. figura, siue exemplar. Futuri. i. Christi, qui venturus erat.
 15. Delictum. f. nocuit. Gratia. f. profuit, sub, sed multo magis. Multi. f. omnes. In gratia. i. per gratiam. Hominis. f. Christi. Plures. i. multos.
 16. Et non. Explicat magis quod dixit. Peccatum. Græc. peccantem. Iudicium, scilicet, Dei. Vno, scilicet, peccato, id est, ob vnum peccatum. Delictis, scilicet, educens.
 17. Multo magis. f. mors erat temporalis, at vita per Christum æterna.
 18. Condamnationem. situm est. Omnes. f. si velint. Vitæ. i. per quam viuatur.

19. Multi. i. omnes, vt proxime dictum. Multi. i. omnes. f. si velint.
 20. Subintravit. i. obiter subiit. Vt, pro, sic vt. Abundaret. f. per occasionem.
 21. In mortem. i. occidendo. Per iustitiam. i. iustificando. Per Iesum. i. meritis Iesu.

CAP. VI.

2. **A**Dhuc, id est, post hac.
 3. In Christo, id est, in Christi nomine. In morte, id est, ad similitudinem mortis, vt statim explicatur.
 4. In mortem. i. vt peccato moriamur. Gloriam. i. gloriosam potentiam.
 5. Complantati facti. i. infiri. Similitudini. i. ad similitudinem. Resurrectionis. f. similitudine. Erimus. f. complantati, seu participes.
 6. Corpus, id est, substantia, seu congeries, aut vis.
 7. Mortuus. f. peccato in baptismo.
 8. Cum Christo, id est, similitudine mortis Christi.
 9. Iam, id est, amplius.
 10. Peccato. i. ad delendum peccatum. Deo. i. apud Deum, seu diuina vita.
 11. In Christo, id est, per Christum, vel cum Christo.
 12. Vt obediatis. Explicat quid sit regnare peccatum. i. fomitem.
 13. Arma. i. instrumenta.
 14. Sub lege, id est, in statu legis, seu sub solo legis ductu.
 16. Mortem. f. animæ.
 17. Deo. f. ago, seu agite. In qua. Syr. cui.
 19. Humanum. i. quod ferre possitis. Ad iniquitatem. i. iniquè agendo. Vide c. i. num. 17. In sanctificationem. i. sanctè viuendo.
 20. Iustitiæ. i. à iustitia. q. d. à iustitia alieni.
 22. In sanctificationem, pro, sanctificationem.
 23. Stipendium. i. merces, seu debitum. Vitæ æternæ, pro, vitam æternam. f. confert. In Christo. i. per Christum.

CAP. VII.

1. **L**Egem, id est, vim legis. In homine, &c. id est, hominem sibi subiectum habet. Viuit. f. homo, seu lex.
 2. Nam, &c. exemplo declarat. Sub viro, id est, nupta. Legi, scilicet, viro, seu matrimonij. Viro, scilicet, coniugata.
 4. Mortificati, id est, mortui. f. liberati obligatione legis veteris. Corpus. i. mortem corporis. q. d. cum Christus mortuus est, perit vis legis veteris, seu obligatio. Alterius. f. velut sponsæ. Fructificetis. i. generetis spirituales prolem. f. bonorum operum. Græc. fructificemus.
 5. Essemus in carne. i. secundum carnem viu-

remus. Passiones. i. affectus. Erant. Syr. incitabantur. f. nitimur in veritum. Morti. i. digna morte opera.

6. Mortis. i. per occasionem mortem afferentem, vel, legem fomitis intelligit, quæ in mortem peccati inducit. Verustate litteræ. i. veteri vita, qua vivebamus, legis litteram solam sine spiritu sequentes.

7. Peccatum est, &c. f. quia facit peccare, irritando concupiscentiam. Nesciebam, scilicet, esse peccatum.

8. Accepta. f. per illam cognitionem, & prohibitionem. Peccatum. i. fomes. Per mandatum, scilicet, dum prohibet, & prohibendo dat occasionem concupiscendi. Omnem, id est, consummatam, seu maximam. Mortuum. i. velut mortuum. f. non tantopere fomes ad peccatum impellebat.

9. Aliquando. f. antequam daretur à Deo. Reuixit, id est, excitatum est.

10. Mortuus, scilicet, ei. consentiendo.

11. Peccatum. f. fomes. Occidit. f. consentientem.

12. Iustum & bonum. f. continet iustitiam & perfectionem.

13. Peccatum. f. fomes. Ut appareat, &c. pro, in quo apparet quanta sit eius vis ad impellendum ad peccatū. Ut. pro, ita ut. Peccans. i. peccare faciens. Peccatum. f. fomes.

14. Venundatus. q. d. seruus factus.

15. Intelligo. i. approbo, vel q. d. vix intelligo tantam in me affectuū varietatē. Quod volo, scilicet, ut non concupiscam. Quod odi, scilicet, concupiscere.

16. Legi. f. concupiscentiam prohibenti.

17. Ego. i. voluntas deliberata. Peccatum, scilicet, fomes.

18. Adiacet, id est, adest. Perficere, scilicet, nihil mali concupiscendo. Inuenio. i. possum.

21. Legem. f. peccati, repugnantem. Syr. legem consentientem. Adiacet, id est, adest, seu adhaeret, scilicet, fomes.

23. Captiuitatem. i. velut inuitum trahentem. In lege, id est, secundum legem, seu imperium. Peccati, id est, fomitis.

24. Infelix, id est, miser. Mortis huius, id est, huius miseræ obnoxio.

25. Gratia Dei. Græc. & Syr. gratias ago Deo. Legi Dei. f. non consentiendo concupiscentiæ. legi peccati, id est, fomitis, scilicet, concupiscendo, licet repugnante voluntate.

CAP. VIII.

1. IN Christo, id est, coniuncti Christo. Carnem, id est, carnis desiderio. Ambulant, scilicet, id est, agunt, seu viuunt.

2. Vitæ. i. viuificantis. In Christo, id est, secundum Christum, seu cōformiter Christi vitæ. Peccati & mortis. i. fomitis per consensum animam occidentis.

3. Legi. f. Mosaiæ. In quo. i. quatenus. Infirmitas. i. debilis erat, & inefficax, seu non feruabatur. Per carnem, id est, impediēte concupiscentia. In similitudinem, &c. i. similem peccatoribus. f. quantum ad naturam, non quantum ad culpam. Et de peccato. i. ex peccatoribus, seu cum peccato nata. q. d. similis factus hominibus natis ex peccatoribus, & cum peccato: ut coniungatur cum præcedentibus. vel q. d. ob peccatum quod inducebat, fomitem damnauit, comprimens & velut alligans ne præualeret. Syr. propter peccatum. f. delendum. ut coniungatur cum, mittens, &c. Damnauit. f. occidens. In carne. f. sua. per eam enim oblatam, peccatum aboleuit, & fomiti vires abstulit.

4. Legis. i. quam lex requirebat.

5. Secundum carnem. i. carnales. Sapiunt. q. d. illa probant, iisque delectantur.

6. Prudentia. i. quod approbat. Mors est, id est, mortem animæ affert quam summo opere vident spirituales.

7. Potest, scilicet, quia omnino contraria est, ut ignis aquæ, cum qua esse non potest.

8. In carne. i. carnales, seu secundum carnem viuentes.

9. In Spiritu. i. spirituales. Eius. f. seruus, seu viuum membrum.

10. Mortuum, id est, morti obnoxium. Aug. Propter peccatum. i. merito peccati. Iustificationem. i. Dei Spiritum, seu gratiam qua iustificatur. Græc. iustitiam.

11. Mortalia. Syr. mortua.

13. Moriemini. æterna morte. Viuetis, scilicet, æterna vita, tanquam Dei filij.

15. Iterum. f. ut in lege veteri. In timore. Græc. in timorem. i. ad timendum, seu timere facientem. Pater. vel explicatio est præcedentis, ut Græc. indicatur. vel exprimere voluit vocem Iudæi & Gentilis. f. ille Abba clamat, hic pater, seu πατήρ, sic enim Græc.

16. Testimonium reddit, id est, testatur, scilicet, interna inspiratione.

17. Compatimur. i. cum Christo patimur.

18. Enim. pro, autem. Condigna. f. lex se, nam dignas facit gratia. vel q. d. pares non sunt, quia breues & leues, gloria autem immensa & perpetua.

19. Creaturæ, id est, mundi totius, vel hominibus. Reuelationem, id est, manifestationem gloriæ.

20. Vanitati, id est, instabilitati, seu hominum abusu, vel corruptioni. Non volens, scilicet, naturaliter quisque appetit conservari, fugitque corrumpi. Propter eum. q. d. obedit Deo. Spe, scilicet, liberationis.

21. Liberabitur. f. in homine, in quo est quodam modo omnis creatura: constat enim corpore, & spiritu.

22. Ingemiscit. i. velut gemens optat. Par-

tur, id est, more parturientis veluti dolet, & expectat laborum finem. Adhuc, i. nunc.

23. Illa, scilicet, reliqui homines, vel reliquæ mundi creaturæ. Primitias, i. præcipua dona, seu prima, data in lege Evangelica. Redemptionem, appositio, nam quantum ad spiritum, adoptio iam habetur.

24. Salus, scilicet, perfectio, q. d. speramus perfectam salutem. Quæ videtur, id est, ubi videtur quod speratur.

26. Spiritus, scilicet, sanctus. Postulat, id est, nos facit postulare, sic alibi: Spiritus Patris, qui loquitur in vobis: Et, clamantem Abba Pater. Inenarrabilibus, id est, qui facile explicari non possunt.

27. Desiderat, id est, desiderare faciat. Secundum Deum, id est, Deo grata. Postulat, &c. id est, facit sanctos postulare.

28. Propositum, i. Dei electionem. Syr. præordinationem. Sancti, i. ad finalitatem, quamquam non est vox hæc Græc. nec Syr.

29. Præsciuit, &c. i. præsciendo prædestinavit, scilicet, prædestinatio est æterna Dei notitia, & electio ad gloriam consequendam, per Christi imitationem. Imaginis filij sui, pro filio suo.

32. Donavit. Græc. & Syr. donabit. q. d. quid negabit, qui filium dedit?

33. Deus, pro, Deus est.

34. Iesus, scilicet, est.

35. Christi, i. qua Christus nos diligit, vel qua Christum diligimus.

36. Mortificamur, i. occidimur. Occisionis, id est, occisioni destinatæ.

37. Propter eum, i. eius amore, seu auxilio.

38. Certus Græc. persuasus. Virtutes, Ordo quidam est Angelorum. Instantia, i. præsentia.

39. Dei, i. qua nos diligit, vel qua Deum diligimus. In Christo, i. propter Christum.

C A P. I X.

1. **I**N Christo, id est, teste Christo, vel coram Christo. In Spiritu sancto, id est, illuminante Spiritu sancto.

2. Dolor, s. ob Iudæorum incredulitatem.

3. Optabam, s. olim, cum Christum non cognoscerem. Anathema, id est, separatus, seu alienus. Pro fratribus, scilicet, dum iuarem illos, Christum persequens.

4. Gloria, æterna illis promissa. Testamentum, Græc. testamēta, i. pacta. Obsequium, Græc. *diakonia*, id est, Dei cultus.

5. Amen, id est, certe ita est.

6. Non autē, s. id dico. Exeiderit, i. irritum sit factum. Verbum, i. promissio de salute Israël. Circumcisione sunt non est Græc. nec Syr.

7. Semen, i. posterit. In Isaac, i. per Isaac. q. d. filij tui dicentur, qui ex Isaac derivati.

8. Promissionis, i. ad quos promissio pertinet, s. salutis, sicut & Isaac ex promissione datus.

9. Verbum, pro, verba. Secundum, &c. id est, hoc eodem tempore.

10. Illa, scilicet, habuit filium ex promissione. Concubitu habens, i. concipiens. Patris nostri, pro, patre nostro, sub, habuit de filio Iacob promissionem.

11. Maneret, id est, firmum esset.

12. Ex operibus, id est, ob opera, quæ nulla adhuc erant. Ei, s. Rebecca,

13. Sicut, pro, sicut etiam.

15. Misertus sum. Græc. misereor, i. cui mihi placet misereri. Misertus sum, Græc. misereor, id est, cui mihi placet misereri. Miserebor. Græc. misereor.

17. Excitavi, i. feci existere, seu regem esse. Virtutem, id est, potentiam.

18. Indurat, s. non datur gratiam.

19. Queritur, s. Deus de peccatoribus.

20. Respondeas, scilicet, arguens eius iudicia. Græc. contra respondeas.

21. Honorem, i. usum honorificum. Contumeliam, id est, de vile ministerium.

22. Quod si Deus, &c. iunge cum, Quid ergo dicemus, &c. Ira, i. ira digna, s. peccatores obstrictos. Aperit, i. parata, scilicet, ob peccata.

23. Ut ostenderet, pro, & simul ostendere.

25. Dicit, s. secundum 70. & Hebr. quamquam hic non dilectam, &c. non est Syr. & non misericordiam, &c. non est Græc.

27. Pro, id est, de, vel super. Reliquia, id est, pars quadam.

28. Verbum, i. rem. Consummans, id est, perficiens, s. Deus. In equitate, id est, iuste, seu iusto iudicio.

29. Fuissimus, sperissemus profus.

31. Iustitia, i. iustificantem.

32. Ex operibus, scilicet, voluit iustus enadere. Offenderunt, i. impegerunt.

33. Confundetur, i. pudore afficietur, scilicet, spe frustratus.

C A P. X.

1. **V**oluntas, s. erga Iudæos propensa est.

2. **A**mulacionem, i. zelum, seu studium. Secundum scientiam, i. ut par est, seu sapienter.

3. Dei, i. quam Deus dat. Suam, i. propriam, scilicet, in operibus legis sitam. Statuere, i. tue-ri, q. d. sua ora, seu fidere iustitia.

4. Finis, i. scopus, s. præcipue intentum. Ad iustitiam, s. dandam propositus.

5. Iustitiam, &c. i. legis præcepta.

6. Quæ autem &c. pro, de eâ autem quæ per fidem acquiritur iustitia, sic dicitur: In cælum, scilicet, ut inde nobis iustitiam afferat. Deducere, id est, postulare, ut de cælo veniat, qui iam venit.

7. Abyssum, i. profunditatem Inferni. Reuocare, i. velle ut resurgat, qui iam resurrexit.

8. Verbum fidei quod pro, fides quam.

9. Dominum Iesum, id est, aduentum Filij Dei in mundum.
10. Ad iustitiam. i. vt quis iustus sit. Ad salutem. i. vt quis saluus sit.
11. Confundetur. f. salute frustratus.
12. Diues. i. abundanter vtens misericordia.
14. Quem, pro, de quo.
15. Pedes. i. incessus, seu discursus. Pacem. i. felicitatem. Bona. f. eterna.
16. Auditui. i. auditus a nobis.
17. Auditui. i. iis quæ audiuntur à prædicante. f. concipitur. Verbum Christi. i. prædicationem de Christo.
18. Audierunt. f. homines, vt possint excusari: vel gentiles intelligit. Et quidem. sub. scriptum. Psal. 18. Exiuit, pro exibat. Eorum. f. prædicatorum.
19. Cognouit. f. quod dicimus de iustitia fidei. Primus. f. inter ceteros. Emulationem. i. inuidiam. In, pro per. Non gentem. i. contempnissimam, seu indignam Gentis nomine. Iram. i. indignationem. f. quod salus gentibus proponatur, fiantque de populo Dei. Mittam. i. inducam. f. sinam induci.
20. Audet, & dicit. i. audenter dicit.
21. Ad pro de.

CAP. XI.

2. **P**ræsciuit. i. prædestinauit. August. 2. de prædest. Elia. i. Eliæ historia. Interpellat. Syr. inuocat.
3. Suffoderunt. i. euerterunt.
5. Reliquiæ. i. pauci quidam, seu quos Deus sibi reliquit. Facta sunt, pro fiunt, seu fiunt: quamquam Græc. non est saluæ factæ: nec Syr. sed solum, factæ sunt. f. manserunt.
6. Gratia. Ablatiuus est. Operibus. i. operum merito. Non est gratia. Hic additur Græc. & Syr. Si autem ex operibus iam non est gratia, alioqui opus non est opus: sed videtur adiectitium.
7. Ergo. f. dicendum. Quod. i. iustitiam quam. Electio. i. electi. Heb.
8. Compunctionis. f. doloris, quo pungerentur indignati contra Euangelium. Id ex 70. Nam Heb. soporis, vt nos legimus. Syr. stupiditatis. vide Isaia 29. & 6. Vique, & c. id à Paulo additum.
9. Captionem. q. d. quo capiantur. Et in retributionem. q. d. idque eis pro suis peccatis retribuat.
10. Incurua, id est deprime, quasi dicat, humilia eos.
11. Offenderunt. i. impegerunt. Salus est. f. consecuta. Illos. f. Gentiles. Emulentur. i. imitentur. f. Iudæi.
12. Magis. f. profuerit.
14. Emulandum. i. imitandum. Carnem. i. cognatos. f. Iudæos.

15. Amissio. i. reiectio, seu perditio. Assumptio. i. restitutio. f. putanda est.
16. Delibatio. Græc. ἀπαρχή. i. primitiæ. Intelligit verò Patriarchas. Massa. f. Iudæi, illorum posterii.
17. In illis, id est inter illos. Socius, id est, particeps.
18. Gloriar. i. efferri.
20. Bene. i. ita quidem est. Altum sapere. i. superbire.
22. Bonitate. i. probitate: vel q. d. non abutens tanta Dei bonitate.
24. Secundum naturam, id est, naturales sunt rami.
25. Mysterium. i. arcanum. Vobis ipsis. i. apud vos.
26. Omnis. f. electus.
27. Testamentum. i. pactum. f. impletum.
28. Secundum. i. quod attinet. Propter vos. i. vt vos ea occasione fidem reciperetis.
29. Penitentia. f. Dei. q. d. non poenitet Deum promissi.
30. Propter, pro, per.
31. In vestram, pro, in vestri. i. vt misericordiam consequeremini. Græc. vestrae misericordiae. i. gratiæ vobis à Deo factæ. q. d. fidem non receperunt.
32. Conclufit. i. permisit concludi. Omnia. Græc. omnes. Omnium. scilicet Gentilium, quam Iudæorum. q. d. vt esset locus eius in omnes misericordiae.
33. Altitudo. i. profunditas. Græc. βάθος. Inuestigabiles. à vestigio. vide Prouerb. 5. Ephes. 3. q. d. impenetrabiles.

CAP. XII.

1. **H**ostiam, pro, velut hostiam. Rationabile obsequium. Græc. λογικὴ λατρεία. i. Dei cultum secundum rationem, seu mentem.
2. In nouitate. i. renouatione, ἀνακαινότης. Sensus. i. mentis. v. 5. Vt, pro, sic vt. Probetis. i. approbando faciatis. Beneplacens. f. Deo. i. grata: voluntas autem, pro, id quod Deus vult à vobis.
3. Gratiæ. f. docendi viam salutis. Sapere. i. de se sentire. Ad sobrietatem. i. modeste. Fidei. f. ita se gerat, nec aggradiatur quæ vires superant, seu talentum à Deo datum.
5. Alter alterius, pro, inter se.
6. Secundum rationem. i. conuenienter, seu conformiter. f. sic diuina interpretanda. (id enim vocat Prophetiam) vt fidei congruat interpretatio. Ministerium. f. in rebus sacris, quali funguntur diaconi. *δυναμίου*, vel etiam in temporalibus.
8. Tribuit. f. auxilium, seu eleemosynam. Simplicitate. f. propter Deum, sincereque, & ex animo.

10. Charitatem, pro, per charitatem. Græc. charitate.

11. Solitudine, id est sedulitate operum bonorum.

13. Communicantes. f. opem, seu res. q. d. subuenientes.

14. Benedicite, id est bene precamini. Maledicere. i. male precari.

16. Alta sapientes, id est superbientes. Humilibus, id est, abiectis. Consentientes, id est, vos accommodantes. Apud voluēt ipsos. Syr. vestra opinione.

17. Prouidentes. i. prouidē curantes.

19. Defendentes, id est vlcificantes. Date locum, id est finire abire, seu pellite à vobis: vel vobis irato cedite: vel iram intelligit Dei punitionem. q. d. puniendi curam Deo relinquit.

Mihi. f. relinquatur, vel competit. q. d. meum est vlcisci peccata.

20. Carbones, &c. q. d. incendes illum, vt te amet talibus beneficiis excitatus.

21. In bono, id est, bonitate. Malum, id est, malitiam.

C A P. XIII.

1. **A** Nima, id est homo. Sublimioribus, id est superiorum suorum. A Deo. f. vel iubente, vel sinente. Aug. 22. cont. Faust. Sunt. Græc. & Syr. sunt potestates. Ordinata. Græc. ordinata. i. posita. f. ad mundi ordinem conseruandum, quò alia per alia reguntur. Not. potestates legitimas à Deo dari, alias ab eo permitti, vt Tyrannorum. Cur autem illas plerumque det improbis, non semper cognosci potest ab hominibus.

2. Potestati. f. legitimæ.

3. Timori, &c. i. timendi bene agentibus, sed malis. Habebis. f. merito, etsi non semper re.

4. In iram, id est, ad puniendum, seu inferendum supplicium.

5. Necessitate, id est omnino. Iram, id est, pœnam euadendam. Conscientiam. f. ne inobedientia peccato maculetur.

6. In hoc ipsum. f. vt Deo ministrent.

9. Non adulterabis, &c. futura, pro imperatiuis. Instauratur. *ἐν αὐτῷ* id est, recapitulatur, seu summarim comprehenditur. Syr. continetur.

10. Malum. f. proximo. Plenitudo. i. perfectio, seu imperio. Dilectio. f. proximi, in qua Dei dilectio includitur.

11. Hoc. f. facite. Hora, id est tempus. Salus. f. aeterna. Credidimus. i. credebamus. f. Christum venturum.

12. Præcessit. Syr. præterit. Dies. f. lucis Euangelicæ. Tenebrarum. f. peccata. Arma. i. opera, quæ & arma sunt, & vestes, si lucis sint. i. bona. f. à gratia profecta. Syr. amictum.

13. Sicut, id est tanquam. Honestè, id est

modestè, seu decenter. Et impudicitis, & pro id est. Æmulatione, id est inuidia.

14. Et carnis, &c. id est ne corpori curam impendatis. In desiderijs, id est obediendo concupiscentijs eius.

C A P. XIII.

1. **I** Nfirmum, id est, nondum satis firmum. Fide, id est Christiana religione. Assumite, id est, suscipite iuuandum. Cogitationum. Græc. *διαλογισμῶν*, id est, disputationum. q. d. non disputando, & contendendo: sed subleuando.

2. Se. f. licitè. Manducare omnia. i. vesci posse quolibet cibo. Manducet. Græc. manducat. f. ne incidat in cibum lege vetitum.

3. Manducat. f. quiduis. Assumpsit. f. sibi in seruum. q. d. placet enim Deo eius factum.

4. Iudicas, id est, econdemnas. Stat, scilicet, cum bene agit. Cadit. f. cum peccat. q. d. Domini sui iudicio relinquendus. Statuere, id est, facere vt stet.

5. Inter diem. Græc. & Syr. præ die. f. eligendum ad opus aliquod. q. d. habet delectum dierum iuxta legem veterem. Hier. 2. cont. Ioui. legitur plusquam diem. Omnem diem. f. aptum ad opera bona, seu ieiunia. Abundet. Græc. *πληροῦται*, id est certus sit, seu certificetur. q. d. nihil sentiat, quod non habeat compertum Deo placere.

6. Sapit, id est obseruat. Domino. i. vt placeat Deo, seu ad Domini gloriam.

8. Domini. f. serui.

9. Dominetur, scilicet vt seruis pretio sanguinis emptis.

10. Tu. f. infirmior fide. Aut tu. f. fortior, seu peritior. Stabimus. i. sistemus.

11. Scriptum. f. Is. 45. Deo, pro Deum. f. iurando per Deum, vt illic dicitur. Est enim quædam Dei confessio, per ipsum iurare, vt summam veritatem, supremumque Iudicem.

13. Indicate. i. statuete apud vos. Vel scandalum. repetitio.

14. Confido, *πιστεύω*, id est persuasum habeo. In Domino, id est docente me Domino.

Commune per ipsum, id est immundum per se, seu apud Christum, aut Christi beneficio.

Commune est. f. propter eius conscientiam eroneam.

15. Enim. Græc. autem. Cibum. f. à te sumptum, quem ille putat vetitum. Perdere. f. scandalizando.

16. Bonum. f. religio Christiana.

17. Regnum, id est via ad regnum. q. d. non est sita religio in esca, &c. Esca. i. libertas vescendi quouis cibo.

18. In hoc, scilicet, iustitia, pace, &c. Probatum, id est gratus.

20. Esca. f. quam fumis cum scandalo. Opus Dei. i. hominem, seu Dei gratiam. Per offendiculum. i. cum proximi scandalo.

21. In quo. i. propter quod. Infirmatur. i. redditur debilior in rebus diuinis.

22. Fidem, scilicet, quod liceat vesci quolibet. Iudicat, id est condemnat. Probat, id est faciendum censet. q. d. qui ita censet, ut in eo non erret, seque condemnet.

23. Discernit, id est discrimen ponit inter cibos. Manducauerit, scilicet quod censet vetitum. Non ex fide, id est contra id quod eius fides dicat, seu erronea conscientia.

CAP. XV.

1. **F**irmiores, id est, fortiores. Sustinere. Græc. portare, id est, subleuare. Nobis. f. folis. Placere. i. satisfacere.

2. In bonum, pro, in rebus bonis, seu promo- uendo bonum. Ad ædificationem, id est ut pro- ximus ædificetur. f. in bono promoueat.

3. Sibi placuit, id est propria commoda quæ- siuit. Ceciderunt super me, id est me crucia- runt.

4. Enim, pro, autem. Doctrinam, id est insti- tutionem.

5. Patientia. f. donator. In alterutrum, id est, inter vós mutuo. Iesum Christum, id est Iesu Christi voluntatem.

6. Honorificetis. Græc. glorificetis.

7. Suscipite. f. ad adiuvandum. Honorem. Græc. gloriam.

8. Circumcisionis. i. Iudæorum. q. d. Iudæis prædicasse. Veritatem, id est fidem in promissis. Patrum, id est patribus factas.

9. Super misericordia, id est, ob misericor- diam. Honorare. Græc. glorificare. f. debere.

Confitebor. Vox Ecclesiæ, vel Christi. In Gē- tibus. i. Gentium voce. Nomini tuo. i. tibi. q. d. te celebrabo.

10. Iterum. f. Deut. 32. secundum 70. ubi nos legimus, Laudate Gentes populum eius. Plebe eius. f. Iudæis, qui Dei populus.

11. Magnificate, id est celebrate laudibus.

12. Radix, id est est radice ortus. f. Christus. Et, iunge cum, in eum.

13. Spei. f. dator, seu obiectum. f. in quem spe- tatur. Virtute. i. potentia. f. charitate quæ per illum in cordibus diffunditur.

14. Certus, pro, persuasus, πῶς ὁμῶ. Dile- ctione. Græc. bonitate. Scientia, scilicet, re- rum diuinarum.

15. Audaciùs, id est confidentiùs, seu liberiùs. Ex parte, id est aliquantulum. In memoriam, &c. q. d. commune faciens. Gratiam, id est, mu- nus prædicandi: vel q. d. iuxta facultatem mihi à Deo datam.

16. Ut sim, &c. explicatio præcedentis. San- ctificans, id est sancte tractans. In Spiritu, pro,

per Spiritum. f. per Spiritus sancti gratiam.

17. Gloriam, id est, unde possumus gloriarì.

In Christo. i. per Christum. Ad Deum. i. apud Deum.

18. Audeo, pro, ausim. In obedientiam, scili- cet præstandam Euangelio.

19. In virtute. i. per potentiam. Per circui- tum. i. & vicinis regionibus, vel circumetundo.

Repleuerim. i. plenè annunciauerim: vel q. d. orbem repleuerim Euangelio.

20. Alienum, id est ab alio iactum.

21. Propter quod, id est, ob occupationem prædicationis. Plurimum. Græc. πολλά, sæpe.

22. Locum. f. vacuum prædicatione. q. d. neces- sitatem manendi hic.

23. Fruius. Græc. expletus. i. consolatus.

24. Ministrare. f. eleemosynam. Sanctis, id est, Christianis. vide cap. i.

25. Probauerunt. i. decreuerunt approbando. q. d. placuit, seu visum est. Collationem. f. eleemo- synæ. Sanctorum, pro, sanctos, seu qui sunt de numero sanctorum. i. fidelium.

26. Carnalibus. i. temporalibus bonis.

27. Assignauero. f. obsignatam pecuniam red- didero.

28. Benedictionis. i. donorum spiritualium.

29. Obsequii. f. eleemosynæ quam defero.

30. Refrigerer, id est recreer.

31. Pacis. f. dator & amator.

CAP. XVI.

1. **P**herben: per hanc misit Paulus episto- lam. Quæ est, &c. i. quæ sua distribuit: vel erat Diaconissa. f. præfecta forminis quæ ale- bantur ab Ecclesiâ. Cenchris: portus erat Co- rinthi.

2. In Domino. i. propter Dominum. Dignè sanctis. i. ut decet Christianos.

3. Salutate. Syr. postulare pacem. Interdum au- tem vertit, date pacem. f. qui salutat dat. i. precat- ur pacem, & petit. f. an pax sit. i. an alter valeat. Not. omisam salutationem Petri Apostoli, quod eo tempore absens esset. Priscam. Græc. & Syr. Priscillam. vide Act. 18. In Christo. i. Christi negotio, seu fidei.

4. Anima, id est, vita. f. tuenda.

5. Ecclesiam. f. familiam Christianam. Primi- tius. Græc. primitiæ. f. primus, seu inter primos conuersus. Asiæ. f. minoris ubi Ephesus. In Christo: potest iungi cum, salutate, vel cum, Ecclesiæ.

6. In nobis. Græc. in nos. i. erga nos.

7. Iuliam: lege, Iuniam. Concaptiuos, scili- cet olim in carcere aliquo. Nobiles. i. insignes. In Apostolis. i. inter Apostolos. f. Euangelij prædicatores. In Christo. i. Christiani.

8. Christo. i. Christi negotio.

9. Probum. i. probatum. Domo. i. familia.

11. Sunt in Domino, id est, Christo credunt, seu seruiunt.
12. In Domino, id est, propter Dominum.
13. Electi in Domino. i. q. d. insignē Christianum. Meam. q. d. quam vt matrem veneror.
15. Sanctos. i. Christianos.
16. In. pro. cum.
17. Obsecratis. i. cauentis. Præter. i. contra.
18. Benedictiones. i. laudes, seu adulationes. Innocentium. i. bonorum.
19. In vobis. i. de vobis. Simples. i. sinceros. Malo, scilicet, vitando.
20. Pacis. i. dator. Vobiscum. i. sit.
22. In Domino, iunge cum, saluto.

21. Lucius. Quidā putant, Lucam significari.
23. Vniuersæ, &c. q. d. qui & omnes excipit fideles hospicio. Arcarius. Græc. &conomus. i. quæstor ararius Corinthi.
25. Iuxta, &c. i. in negotio Euangelij. Meum. i. quod prædico. Atermis. i. omnibus retroactis. Taciti. i. absconditi.
26. Scripturas. i. nunc declaratas, seu impletas.
27. Soli, scilicet, ex se, seu, per naturam. Cui honor &c. Hæc non sunt, Græc. Amen. Hic Syr. additur Gratia Domini nostri Iesu Christi sit cum omnibus vobis, Amen. Additur etiam in fine Græc. & Syr. scripta è Corintho, & per Phœben missa.

AD CORINTHIOS I.

Concordiam commendat, & humilitatem, abusus quosdam eorum arguens, & corrigens, respondetque illarum quæsitis.

C A P V T I.

1. **V**OCATVS, pro vocatione, seu professione.
2. **V**OCATVS, In Christo. i. per Christū. Vocatis, pro, vocatione. Nomē Domini, pro, Dominum. q. d. qui Christum colunt. In omni loco. q. d. vbi cumque sint.
3. Vobis, scilicet, multiplicetur.
4. In gratia, pro, de gratia.
5. In illo. i. per illum. Verbo. i. re, seu opere. Heb. Scientia. i. rerum diuinarum.
6. Sicut, pro, adeo, seu tantū. Testimonium Christi. i. Euangelium quod de Christo testatur.
7. Gratia. i. dono. Græc. χαρισμα. Reuelationem. i. aduentum, quo est manifestandus.
8. Sine crimine, ἀνεκλήτους. i. inculpato.
9. In die, pro, vsque in diem.
10. Fidelis. i. verax.
11. Nomen Domini. i. Dominum. Idipsum. i. idem. Schismata. i. dissidia. Sensus. i. mente. Sententia. Syr. voluntate.
12. Chloes. i. domestici. Videtur esse nomen feminar. Quidam loci putant. Contentiones. i. suos quisque predicatorum, vel baptizatores aliis per contentionem præferebant.
13. Pauli. i. discipulus, seu filius spiritualis.
14. Baptizati estis. Græc. baptizauerim.
15. Stephanæ, nomen viri. vide inf. ca. 16. Domum. i. familiam.
17. Sapientia verbi. i. diserto sermone. Euacuetur. i. careat vi sua. Crux. i. prædicatio crucis.
18. Verbum. i. prædicatio, seu negotium. Virtus, id est, potentia.

19. Perdam. i. ostendam dignam perditione. q. d. reiiciam, seu reprobabo, vt statim explicat. Sapientium, scilicet, mundi.
20. Scriba, id est, legis peritus. Inquisitor id est, scrutator, seu disputator. Fecit, id est, ostendit.
21. Nam quia. Græc. postquam enim. Sapientia, id est, rebus sapienter factis. Stultitiam, scilicet, mundi iudicio.
24. Vocatis, scilicet, ad salutem.
25. Stultum. i. mundi iudicio.
26. Vocationem vestram, id est, quales vobiscum sint vocati ad fidem. Multi, scilicet, vocati.
27. Mundi. i. secundum mundum.
28. Non sunt. i. pro nihilo habentur. Quæ sunt, id est, habentur in pretio apud mundanos. Destrueretur, scilicet, euertitur prædicatio, mundi pompam & errores.
29. Omnis caro, id est, vllus homo.
30. Ex ipso, pro, ipsius. In Christo, id est, per Christum. Sapientia, &c. pro, dator sapientia, &c.
31. Scriptum. i. Iere. 9. In Domino, id est, de Dei in se benignitate.

C A P V T II.

1. **E**T ego, pro, itaque ego. Christi, id est, de Christo. i. Euangelium.
2. Non enim, &c. quasi dicat, ita me gessi, ac si nescirem, nisi, &c.

3. In infirmitate, id est, multa patiens. Timore, scilicet, periculorum. Tremore, scilicet, ob mihi mala accidentia. vel Heb. est, in timore & tremore, id est, in magno timore.

4. Persuasibilibus, id est, persuasoriis. Virtutis, id est, potentia. q. d. potentis spiritus,

5. In sapientia, id est, pendens ex sapientia.

6. Loquimur, scilicet, cum opus est. Principum, scilicet, philosophorum, & oratorum, & Magnatum. Destruuntur, id est, tandem in nihilum recident.

7. In mysterio, id est, absconditam, seu arcanam. Prædestinavit, id est, antè desinuit, scilicet, reuelandam nobis.

8. Crucifixissent, scilicet, Principes Iudæorum, & gentium.

9. Scriptum, scilicet, Isa. 9. Quidam tamen putant citari quædam Eliæ quæ non extent. Quod. Græc. quæ.

10. Spiritus, sanctus. Scrutatur, id est, perfectè nouit, scilicet, Deus est cuius proprium corda scrutari. Profunda, id est, abditissima.

11. Hominis, scilicet, occulta in animo.

12. Quæ, scilicet, mysteria. Donata, id est, reuelata, seu in nostri gratiâ facta. q. d. vt fidei mysteria credamus, seu gesta à Christo pro nobis.

13. Comparantes, id est, conferentes. q. d. spiritualia per spiritualia explicantes, accommodantesque mysteriis explicandis conuenientem sermonem.

14. Animalis, id est, qui carnis affectibus ducitur. Est, id est, videntur. Examinantur, id est, diludicantur. Omnia, scilicet, Dei. q. d. approbat diuina omnia, & veneratur. Nemine, scilicet, qui non sit spiritualis. Iudicatur, id est, iudicari potest, nec, n. de spirituali potest animalis rectè sententiam ferre, cum sensu careat rerù spiritualium. Scriptum. Isa. 40. secundum 70.

16. Cognouit, scilicet, nisi ipso reuelante. Instruxit eum. Græc. aliquanto aliter, sed interpres sensum reddidit. Habemus, scilicet, per reuelationem.

CAP. III.

1. CARNALIBVS, id est, carnis sensum adhuc sequentibus, nondum plene spiritum. Paruulus in Christo, id est, in Christi mysteriis adhuc rudibus.

2. Zelus, id est, æmulatio, seu inuidia. Hominem, id est, affectum humanum.

3. Homines, Græc. carnales.

4. Dedit, sub, sic ministrat.

6. Plantaui, scilicet, vos in fide. Rigauit, scilicet, prædicatione.

7. Aliquid, scilicet, sine Deo.

8. Vnum sunt, scilicet, in Christo, cuius negotium agunt.

9. Aduocores. Græc. cooperarii.

11. Fundamentum, s. primarium. nam secun-

daria sunt, vt dicitur Eph. 2. Apoc. 21. Prophetæ, & Apostoli.

12. Aurum, &c. per tria priora intelliguntur opera bona, seu perfectæ; per posteriora, peccata venialia, secundum Aug. de fide & oper. cap. 16. Alij ad doctrinam referunt solidam, vel vanam prædicatorum.

13. Dies, id est, iudicium apertum. Igne, i. seu uero Dei examine.

14. Manserit, scilicet, probatum.

15. Arserit, id est, punietur. Patietur, scilicet, qui illud fecit. Per ignem, id est, supplicium, s. purgatorij, vbi iustorum peccata puniuntur, id est eorum qui hinc cum iustitia discesserunt. De inferni igne nihil dixit, quia de iustorum operibus, loquebatur, vel bonis, vel venialibus.

17. Disperdet, i. perdet supplicio æterno.

18. Stultus, scilicet, quantum ad hoc sæculum, cuius iudicio stulti sunt probi viri.

19. Scriptum, scilicet, Job 5. Comprehendam, q. d. eorum astutias deprehensas euertam, seu res stultas. Græc. qui comprehendit. vt etiam legitur Job 5.

20. Sapientium. Nos, Psal. 93. hominum, legimus, vt est Heb. & Græc.

21. Vestra, i. ad vestram salutem, à Deo data, seu inseruiencia.

23. Christi, scilicet, seruus. Dei, s. Filius.

CAP. IIII.

1. HOMINO, i. quisque. Mysteriorum, i. arcanorum.

2. Queritur, i. requiritur. Inter dispensatores. Græc. in dispensatoribus. Fidelis, scilicet in dispensando.

3. Die, id est, iudicio, scilicet, iudicium est velut lumen.

4. Nihil, scilicet, mali. In hoc, i. propterea. Iustificatus, i. culpa carens.

5. Illuminabit, i. manifestabit. Tenebrarum, pro tenebris. Vnicuique, s. iusto.

6. Hæc, s. quæ supra dixi. Transfiguravi, i. transtuli, s. quod de aliis dicebatur, retuli quasi de nobis diceretur, ne quemquam offenderem. Nobis, i. persona nostra. Scriptum, s. supra, vbi id reprehendit. Vnus, Græc. sapiens, & vnus. Pro alio. Syr. propter aliquem, s. qui se docuit, aut baptizauit, quasi ille excellentior sit cæteris.

7. Discernit, id est, facit excellere, velut ab aliis discretum. Græc. diiudicat, scilicet, iudicio suo discernendo ab aliis, vt digniorem. Accepisti, scilicet, à Deo.

8. Saturati, id est, pleni bonis. q. d. Ita vos geritis, quasi nihil iam desit. Modesta reprehensio. Regnatis, id est, videmini vobis regnum adeptum. Regnetis, s. vere. Regnemus, q. d. nam & mihi id fuerit pro regno, qui vestra bona mea duco.

9. Puto enim &c. quasi dicat, ego quidem de me ita sentio. Notissimos, id est, postremos, seu abiectos hominum iudicio. Ostendit, id est, exhibuit. Spectaculum, Græc. *stargor*. Et Angelis, pro, id est, Angelis.

10. In Christo. i. per Christum. Nobiles. i. clari. Ignobiles. i. obscuri.

11. Instabiles. i. non habentes certam sedem.

12. Benedicimus, id est, bene precamur maledicentibus. Blasphemamur. i. cōiuitis afficimur. Obsecramus, id est, blandē agimus cum talibus. Purgamenta. i. fæces. Peripsēma, id est, pannus sordes terges, vulgō straccio, Italicē, quasi dicat, vilissimum quiddam. Quidam reiectamentum vertunt. Hier. ep. 22. purgamentum.

14. Confundam. i. rubore suffundam.

15. In Christo. i. re Christiana.

16. Domine. i. Domini negotio.

17. Cōmonefaciat, id est, doceat, seu in mentem reducat. Christo, id est, Christi negotio, scilicet, promouendo.

19. Cognoscam. i. explorabo. Virtutem. i. efficaciam. q. d. quid possint.

20. Virtute. i. vi quæ in operib. demonstratur.

21. In virga, id est, cum castigatione, seu seueritate.

C A P. V.

1. **I**nstari, quasi dicat, studetis superbiæ interim. Alludit ad ea quæ dixit cap. 1. & 4. de eorum contentione, & insultatione. Tollatur, scilicet, per excommunicationem.

3. Iudicaui. i. decreui. Syr. condemnauit.

4. Nomine. i. auctoritate. Congregatis. Vult illum publicē declarari excommunicatum.

Spiritus. s. per hoc decretum. Cum virtute. i. per potestatem.

5. Tradere, scilicet, per excommunicationem. Syr. vt tradatis. Interitum. Græc. *ὁ ἄσπας*, id est, perniciem, seu calamitatem, scilicet, cruciabat dæmon excommunicatos. Dies, scilicet, iudicij. Videtur autem intelligendum particulare quod sit in morte.

6. Gloriatio. s. in hominibus, de qua supra. Corruptit. Græc. fermentat. q. d. inficit iste vestram congregationem suo peccato.

7. Verus. i. hominis veteris. Fermētum, id est, peccatum, scilicet, illius fornicarij. Conpersio, id est, massa. Sicut estis, &c. id est, vt par est eos qui sunt professione azymi, id est, sinceri, & absque peccati fermento.

8. Epulemur, id est, festum agamus. Nec in, &c. in, pro, cum, est verō explicatio præcedentis. Azymis, scilicet, in epulis paschalibus Iudæi azymis vesebantur.

9. Scripsi, scilicet, supra. Quidam putant citare epistolam altam quæ non exet. Commisceamini, id est, conuersemini.

10. Exisse. s. quia aliter non possitis non conuerfari cum talibus, quibus plenus mundus.

11. Frater, id est, Christianus. Nominatur, id est, habetur. Maledicus, id est, conuicator. Sumere, scilicet, cum manifestū est esse tales, quod vulgō dicitur, Notorium.

12. Mihi, id est, ad me pertinet. Foris, id est, extra ecclesiam.

13. Malum. s. hominem. *τὸ πονηρὸν*.

C A P. VI.

1. **N**egotium, id est, litem. Iniquos, id est, infideles. Sanctos, id est, fideles.

2. In vobis. i. per vos. Indigni estis qui, pro, indignum est vt.

3. Angelos. s. malos.

4. Secularia. i. de rebus huius vitæ, seu temporalibus. Græc. *βιολικά*. Contemptibiles. i. viles. q. d. omnium infimos.

5. Ad verecundiam, &c. q. d. non id dico, quod tales velim iudicare, sed vt pudeat vos, qui gentiles aditis, quasi nemo sit inter vos qui possit lites dirimere: præstat quidem vel ex vilibus aliquem Iudicem facere, quàm illos adire in causis. Fratrem suum, pro, fratres suos.

6. Infideles. s. indices.

7. Iam quidem, &c. q. d. quamquam culpa non caret, quod litigatis. f. erat illo tempore nonnullum scandalum, & isti videbantur etiam ex cupiditate litigare. Iudicia. i. lites. Accipitis. i. patimini. Fraudem. Græc. damnum.

8. Fraudatis. Græc. damno afficitis.

9. Molles, scilicet, qui soli per se impudicē peccant.

10. Maledici, id est, cōuitatores, seu qui aliis malē precantur.

11. Quidam, scilicet, ex vobis. In nomine scilicet, baptizati. In Spiritu, id est, per gratiam, vel in nomine Spiritus sancti, in quo etiam baptisimus datur.

12. Omnia, &c. pro, vt omnia mihi liceant, vel quasi dicat, non omnia quæ licent expediunt. Potestare, scilicet, inordinatē, vt gulæ, de hac enim loqui incipit.

13. Venti, scilicet, debetur, daturque licet. Etcis, scilicet, destinatus, seu subiectus. Destruet, scilicet, quantum ad vsum edendi, qui tandem cessabit. Fornicationi, scilicet, seruire debet. Corpori, scilicet, prouidebit, seu dabit premium suum, vt statim explicatur, vel imperare debet.

16. In carne vna, pro, in carnem vnā. i. velut vna caro, seu vnus homo.

17. Vnus spiritus, id est, vnus spiritus, scilicet, cum Deo.

18. Omne, scilicet, aliud, sub, ferē. In corpus, scilicet, illud turpiter tractando.

20. Corpore vestro, hic Græc. & Syr. additur, & in Spiritu vestro, quæ sunt Dei.

CAP. VII.

1. **M**hi. sub. respondeo quod sequitur. Bonum est. pro. melius est.
2. Fornicationem. f. vitandam. Habeat. id est. potest ducere. vel ducta vri.
3. Debitum. i. copulam à coniuge petitam.
4. Mulier. i. vxor. Sui corporis. i. membrorum quibus peragitur concubitus. Aug. 5. cont. Iulia. Non habet. f. sola. vel solus. Sed. pro. sed etiam. q. d. potest coniunx debitum petere. debetque alter reddere.
5. Fraudare. i. debitum subtrahere. Orationi. Græc. & Syr. ieiunio. & orationi. Idipsum. id est. copulam. Propter. pro. per.
6. Hoc. f. de repetenda copula.
7. Autem. Græc. enim. Sicut meipsum. id est. continentes. Aug. lib. de grat. & lib. arb. i. in perpetua castitate viuere. Hier. epist. 14. & 22.
8. Bonum. i. melius. Aug. lib. de bono viduit. Sicut & ego. f. in totum abstinere. Syr. sicut sum puritate.
9. Nubant. nisi continentiam vouissent. Aug. lib. de bono viduit. Nubere. Græc. *γαμίζω*. id est. matrimonio iungi. Vri. id est. fornicari. Hier. epist. 50. August. lib. ad Virg. laps.
10. Non ego. q. d. non est id præceptum humanum. sed diuinum. Discedere. scilicet. sine iusta causa. Discesserit. f. cum causa iusta.
12. Dico. i. præcipio. Hebr. Non Dominus. scilicet. præcipit. q. d. præceptum est humanum. non diuinum. Frater. id est. Christianus. Consensit. id est. vult.
14. Sanctificatus. f. quantum ad matrimonium. vel. q. d. fit interdum vt conuertatur ad fidem. Sancti. id est. Christiani. scilicet. opera fidelis parentis baptizari. vel q. d. sunt legitime nati. Syr. mundi.
15. Discedit. f. nolens cum fidele habitare. Seruituti. scilicet. vt non habeat illo discedente libertatem cum altero contrahendi. In pace. pro. ad pacem. id est. vt pacifice viuamus. & quiete. q. d. non debet ea res. pacem turbare. Vos. lege. nos.
16. Vnde. Græc. quid potest autem id referri vel ad superiora. vel ad proximè dicta.
17. Nisi. pro. verum. Syr. fed. Diuisit. f. dona sua. q. d. agar verò quisque secundum talentum sibi creditum. & vocationem suam. Videtur autem id ad sequentia pertinere. Sicut lege. sic. Doceo. Græc. ordino. Syr. præcipio.
18. Adducat. i. reducere conetur. f. arte. seu medicameto aliquo. Græc. attrahat. vide Epiph. libr. de Mensur. qui hanc quorundam morem fuisse refert. Syr. reuertatur ad præputium. id est. gentilitatem. In præputio. i. Gentilis.
19. Nihil est. i. nihil prodest ad salutem.
20. Vocatione. i. vitæ conditione.
21. Curæ. q. d. ne tibi molestum sit. Magis. id est. potius. Vtere. scilicet. seruitute. ob ma-

- iore humilitatem. & patientiam.
22. In Domino. pro. ad Dominum. seu Domini fidem. Libertus. i. è seruo liber factus.
23. Serui. i. eis addicti. seu propter ipsos seruientes. sed propter Deum.
24. Apud Deum. id est. Deo seruiens.
25. Virginibus. i. seruanda virginitate. Fidelis. scilicet. in Apostolico munere. & possim docere salutaria.
26. Instantem. i. presentem. Necessitatem. id est. molestiam quam coniugium affert. & sollicitudines domesticas. &c. vel necessitatē breui moriendi. de quo infr.
28. Tribulationem. &c. i. molestias. & incommoda multa coniugij. Parco. f. permittens coniugium. parcere. pro. sinere. seu omittere.
31. Non vtantur. f. non diligant. Aug. Figura. id est. habitus. seu status.
32. Quæ. pro. de iis quæ.
33. Diuili. scilicet. mente. & cura.
34. Sancta. id est. sanctior. nam & coniugati sancti. Aug. lib. de bono viduit.
35. Laqueum. &c. i. cogam vos continere. Aug. & Hier. Ad id. f. hortor. Honestum. i. honestius. Aug. li. de bono viduit. Impedimento. Græc. distractione. Dominum obsecrādi. Græc. possunt verti. Domino adhærendi.
36. Turpem se. pro. agere se indecore. seu rem reprehensibilem. Syr. sic reddidit. Si quis se putat despiciatui haberi. ob virginem suam. quod prætereat tempus eius. nec dederit eam viro. congruum est vt det. quod vult. &c. Oportet. pro. videatur oportere. Nubat. pro. nuptum det. seu detur illa.
37. Necessitatem. i. aliquid cogēs. Sux voluntatis. i. faciendi de virgine sua quod velit. f. quia illa se ei commisit. Iudicauit. i. statuit.
39. In Domino. i. Christiano. Hier. & Aug.
40. Beatior. f. in futuro seculo. Amb. Sic. scilicet. innupta.

CAP. VIII.

1. **H**abemus. q. d. scimus omnes idola nihil esse. Inflat. f. sine charitate. August.
3. Cognitus. i. dilectus. f. nouit Dominus suos. aliis dicit. Nescio vos.
4. Nihil est. q. d. representat vt Deum. id quod Deus non est.
5. Sunt. f. Gentilium opinione.
6. In illo. Græc. in illum. i. per illum. f. sumus. vel ad illum tendimus. Per ipsum. f. sumus.
7. Scientia. f. vt par est. Conscientia. f. erronea. Idolothytum. i. Idolis immolarum. q. d. putantes se in eo peccare.
8. Esca. f. ex se. q. d. nihil refert apud Deum. siue edas idolothyta. siue non. Abundabimus. i. meliores erimus apud Deum. Deficiemus. id est. minus habebimus.
9. Licentia. i. libertas. quibuslibet vescendi.
10. Scientiam. quod idolothyta nihil videntur

tem adat. Idolio. i. idolis immolatorum mensa.
Aedificabitur. i. excitabitur. Syr. confirmabitur.
Ad manducandum. i. putans tamen non licere.

11. In tua scientia. i. propter tuam scientiam.
12. Percutientes. i. vulnerantes. Christo. Græc.
Christum.

CAP. IX.

1. **L**iber, id est, libertatem habens vescendi
quibuscumlibet. In Domino. i. per gra-
tiam Domini, seu in Domini fide.

2. Signaculum. i. sigillum. S. quo fit certa fides.
q. d. vestra fides offendit me vestrum Aposto-
lum, qui vos conuerterim.

3. Interrogant. Græc. dijudicant. i. examinant.
ex me querentes. Syr. condemnant.

5. Mulierculam. Græc. mulierem. Sororem,
id est, Christianam. s. vocabantur Christiani
fratres, Christianæ verò sorores. Circunducen-
di, scilicet, sequebantur pia famina Apostolos,
eisque ministrabant, vt Christo. Luc. 8. Fratres,
id est, cognati. s. Iacobus, Iudas, &c. Cephas,
id est, Petrus.

6. Hoc. Græc. & Syr. non. q. d. nonne possumus
non operando manibus, ex Euangelio viuere?

7. Suis stipendiis. i. propriis sumptibus.

8. Hominem. i. humanam rationem. s. solum.

9. Alligabis. futurum pro Imperatio. Cura.
s. præcipua, & non potius de hominibus.

10. Nos. s. præcipue. Triturat. s. triturare.

11. Carnalia. i. corpori sustentando necessaria.

12. Vestra. pro, in vos. s. accipiendi à vobis
victum. Nos. s. qui vestri sumus Apostoli.
Sustinemus. i. patimur. Offendiculum. i. impe-
dimentum, seu scandalum.

13. Sacratio. i. templo. Operantur. i. sacrificant,
seu ministrant. De sacratio. i. oblata templo.

Participant. i. partem capiunt. s. oblatorum.

15. In me. i. erga me. q. d. vt alar à vobis.

Gloriam. i. gloria materiam. Euacuet. i. adimat.

16. Gloria. scilicet, seu singularis. s. apud Deum.
Necessitas. s. ex Dei præcepto.

17. Volens. i. vltro, sine vilo Dei præcepto.
Inuitus. i. præcepto Dei coactus.

18. Merces. s. singularis. Sumptu. s. auditorum.
Abutar. i. vtar. s. quantum possem. Euangelium,
scilicet, prædicando.

19. Ex omnibus. pro, ex omni parte. vel q. d. ex
omnium seruitute exemptus.

20. Lege. scilicet, Moisaica.

21. Infirmus. Græc. & Syr. velut infirmus.
Facerem. s. quod in me erat.

23. Euangelium. i. bona per Euangelium pro-
missa.

24. Brauium. i. præmium victoriæ.

25. Agone. i. publico certamine.

26. Quasi aërem, &c. i. frustra, seu in vanum.

27. Castigo. *ἐπιτιμᾶν*. i. liuidum reddo, scili-
cet, flagellis. Reprobis. s. apud Deum.

CAP. X.

1. **E**Nim. Græc. autem.

2. In Moysè. i. duce Moysè. Baptizati. pro,
velut baptizati. s. figura erat illa baptisimi.

3. Spiritualem. i. spiritualis figuram.

4. Bibebant autem. Græc. bibebant enim. Spi-
ritali. i. spiritualis rei figura, seu, vt Aug. explicat,
spiritualiter intelligenda. Consequēte. Not. &
hic Num. 21. significari aquam quæ de petra
fluxit, secutam fuisse Iudeos per desertum.

Petra. i. petra aqua. Petra autem. s. quæ signifi-
cabatur per illam Petram. Christus. qui etiam,
vt est in Eucharistia, per Manna significabatur.

5. In pluribus, &c. q. d. multi eorum Deo displic-
uerunt.

8. Viginti tria. At Num. 25. dicitur viginti
quatuor. Vtrumque verum. In maiori enim nu-
mero minor includitur.

9. Tentauerunt. s. Christum. Perierunt. i. oc-
cisi sunt. sic infra.

10. Exterminatore. s. Angelo. vide Num. 14.
& 16.

11. Correptionem. Syr. eruditionem. Fines
seculorum. i. vltima ætas mundi.

13. Apprehendit. pro, apprehendet. Humana,
id est, quam homo ferre possit. q. d. potest quis-
que non cadere si velit. Autem. pro, enim. q. d.
Deus enim qui fideliter suos custodit, non pa-
tietur, &c. Prouentum. i. successum, seu euentum
bonum. seu q. d. ad. et vires.

16. Cui. Græc. quod. Benedicimus, id est, cum
benedictione consecramus. Communicatio,
id est, participatio, vt statim vertit idem verbum
Græcum. Not. verò hic communicandi verbum
quàm sit antiquum. s. communicatur nobis in
Eucharistia Christi corpus & sanguis, vt hic
apertè dicitur. Panis. sic dicitur ob species
panis.

17. Vnus. Syr. vt vnus est. Vnum. Syr. sic
vnum. Omnes qui. Græc. omnes enim. Et de
vno calice. non est id Græc. nec Syr. nec in
Complut.

18. Secundum carnem. i. carnalem. est enim
& Israël spiritualis. Altaris. sub. & sic quodam-
modo Dei. eodem modo qui edunt Idolis im-
molata, videntur participare cum idolis, & alios
scandalizant.

19. Aliquid. i. vim aliquam habens.

20. Socios, id est, participes, seu consortes.

21. Quia, non est Græc. nec Syr. nec in Com-
plut. Mensæ, id est, altaris.

22. *Ἀντιπαρ*. id est, prouocamus ad indi-
gnationem. Græc. *παρεστημι*. q. d. Deumne
audemus irritare?

23. Omnia, &c. vide supr. cap. 6. *Ἐδificant*,
scilicet, proximum. loquitur de Idolothyro-
rum esu.

24. Suum, id est, sibi vtile. sub. solum.
Sed. pro, sed etiam.

25. Interrogantes, scilicet an sit idolothytum. Conscientiam. *s. ne lædatur, vel vestra, vel aliorum fidelium, qui possent scandalizari.*

26. Domini enim, &c. q. d. est enim caro Dei creatura, qua vesci licet. Plenitudo eius, id est, quicquid in ea est.

28. Et propter, pro, id est propter.

29. Non tuam. *s. qui seis licere.* Alterius. *s. qui scandalizatur.* Ut quid enim, pro alioqui enim cur. Iudicatur. *i. condemnatur. s. in re alioqui licita.*

30. Gratia. *i. gratiarum actione.* Blasphemor. *i. reprehendor.* Quod, pro, de quo.

32. Sine offensione, id est, neminem scandalizantes.

33. Placeo. *i. studeo placere ad ædificationem.* Est. *s. solum.* Sed, pro, sed etiam.

CAP. XI.

2. **P**Ræcepta. Græc. *παράβολα*, id est traditiones.

3. Viri. *s. fidelis.* Iust. q. 89. Caput. *s. superior, dux, seu gubernator.*

4. Prophetans, id est scripturam interpretans, aut Dei mysteria edisserens. Deturpat, id est, dehonestat, seu dedecorat. Suum, scilicet, Christum, q. d. facit iniuriam Christo, per rem indecentem.

5. Suum. *s. virum suum.* Vnum, pro, idem.

Decaluetur. Græc. *ἀρὰ* fit.

6. Nam &, &c. q. d. si enim licet non velari, libebit & tonderi. Decaluari. Græc. *ἀρὰ*.

7. Gloria Dei. *s. sapientiam Dei & dominium repræsentat dum orat, aut prophetat, ideoque coram illo debet esse apertum capite, vel ob reuerentiam, vel ad Dei libertatem repræsentandam.* Id autem quidam intelligunt dum talia fiunt in persona Ecclesiæ. Nam alioqui recto capite concilio habetur. Viri, scilicet dum se subiectam ei profitetur, adeoque debet semper esse velata velut subiecta.

10. Velamen. Græc. *ἐκκλῆσια*. *s. velum significat potestatem viti in vxorem.* Angelos. *s. ad Angelorum præsentium reuerentiam.* Quidam tamen per Angelos, sacerdotes & iustos intelligunt. q. d. ne illis sit causa tentationis.

11. Sine muliere. *s. nascitur.* In Domino. *i. Deo sic vtrumque faciente.*

14. Nec, pro non ne. Comam nutriat. *s. more fornicarum.* Græca verti possunt, comatus sit. sic infra.

16. Ecclesia. Græc. *ἐκκλῆσια*. q. d. nec Iudæi, nec Christiani, vel nec ex Iudæis, nec ex gentibus conuersi.

17. Hoc. *s. præcedens.* Non laudans. *s. quod sequitur.* In melius. *s. progredientes, ut pat. esset.* Conuenitis. *s. ad Ecclesiam.*

18. Scissuras. *i. dissidia.* Græc. *σχίσματα*.

19. Hæreses. *i. sectas. s. errantium.*

20. In vnum. *i. simul.* Non est. *i. non actidit.* Manducare. *s. vt oporteret.*

21. Cœnam, scilicet post Eucharistiam solebant vnà cornare, inuitatis pauperibus: postea per abusum quidam soli cornabant, non expectatis egenis.

22. Numquid, &c. q. d. si vestra soli edere vultis, cur non facitis domi vestræ? Confunditis. *i. pudorem incutitis.*

24. Agens, pro, cum egisset. Tradetur. Græc. *παράδοται*. Commemorationem. *i. memoriam mei.*

25. Calicem. *s. accepit.* Est, pro, continet, seu significat. Sanguine. *s. hic incluso, per quem nouum testamentum confirmatum.*

26. Annunciabitis. *i. commemorabitis.*

27. Corporis. *s. indigne sumpti, id est peccati in corpus.*

28. Probet. *i. examinet. s. ne cum peccato accedat.* Homo, id est quisque. Heb. *διαικνῶν*. *i. discernens. s. à cæteris cibis: vel expendens. s. quanta res sit, quantaque puritate accedendum.* Mirum hîc non videre hæreticos veritatem corporis Christi in Eucharistia. Ecquid potuit apertius dici?

30. Dormiunt, id est moriuntur.

31. Diiudicaremus. *i. disceutermus, & emendaremus.* Iudicaremur. *i. damnaremur à Deo, seu puniremur.*

32. Corripimur. *i. castigamur.*

33. Iudicium. *i. condemnationem.*

CAP. XII.

1. **S**piritualibus. *s. donis.*

2. Scitis, &c. q. d. primum gratiam Dei agnoscite, qua estis ab idolorum cultu liberati.

3. Ideo, &c. q. d. illud etiam cogitate, neminem sine Dei gratia posse Christum confiteri. Nemo, pro, sicut nemo. Dicit anathema, pro anathematizatur, id est execratur, seu maledicit. Iesu. Græc. *Ἰησοῦς*. Et nemo, pro, sic nemo.

Dicere, &c. id est confiteri, vt par est, Iesum Deum esse. In Spiritu sancto, id est per gratiam Spiritus sancti.

4. Diuisiones. *i. discrimina.*

5. Ministratorum. *i. inferiorum.*

7. Utilitatem. *s. Ecclesiæ.*

8. Spiritum. *s. sanctum.* Sapientia. *s. diuina explicandi facultas.* Scientia. *s. dirigendi humana.* Secundum, pro per.

9. Fides. *s. excellens.* In eodem, pro, per eundem. Sanitatem, id est sanandi. Vno, pro eodem.

10. Virtutum. *i. miraculorum.* Sermonum. *i. linguarum.*

12. Christus, id est Christi Ecclesia.

13. In vno, pro, eodem. In vnum. *i. vt vnum simus.* Potati. q. d. vnum spiritum hausimus.

15. Non ideo, lege, num ideo.
22. Sed multo magis, pro imò potiùs.
23. Circumdamus, s. diligentius operientes.
- Inhonesti, id est, indecora, scilicet pudenda.
- Nostri, pro, in nobis. Honestatem, s. dum teguntur.
24. Nullius, s. eiusmodi. Temperavit, pro, contemperavit. Deerat, s. decor. Honorem, s. dum voluit tegi diligentius, & custodiri.
25. Schisma, id est, dissidium. In idipsum. Græc. idipsum, i. pariter, seu æquè.
26. Et si, pro, itaque si. Gloriat, pro honoratur. Syr. exultat.
27. De membro. Græc. ex parte. q. d. quisque in parte sua, seu loco.
28. Prophetas, scilicet, vaticinantes, vel prædicantes. Virtutes, id est, operantes miracula. Oportulationes. Syr. adiutores. s. rerum spiritualium. Gubernationes, id est, gubernatores, seu rectores.
31. Emulamini, id est, studiosè sectamini, seu experite. Meliora, id est, potiora. Et adhuc, &c. q. d. cuiusmodi est id de quo statim dicam.
- Viam, s. ad salutem.

CAP. XIII.

1. **L**inguis, id est, eloquentia, vel q. d. si loqui sciam omnium hominum linguis. Angelorum, i. si possem tam perfectè loqui, vt Angelus, vel, cum Angelis colloqui.
2. Scientiam, s. habuero. Omnem fidem, s. etiam eam per quam fiunt miracula.
3. Ardeam, id est, comburam. Prodest, s. ad regnum cælorum obtinendum. Augst. lib. de patientia.
4. Emulatur, id est, inuidet. perperam, id est, prauè, seu peruersè, vel temerarie. Syr. tumultuosè.
5. Querit, sub. solum, s. querit etiam vtilitatem proximi. Iratur, i. excandescit.
6. Super, pro de. Veritati, i. de probitate, seu iustitia. Heb.
7. Suffert, s. illata à proximis. Credit, s. credenda. Sperat, s. speranda. Sustinet, s. aduersa.
8. Excidit, i. perit, s. quantum ex se est, alioqui per peccatum perditur. Euacuabuntur, i. desinent. Scientia, s. imperfecta huius vitæ.
9. Ex parte, i. imperfectè.
10. Euacuabitur, i. abolebitur.
11. Cum essem, pro veluti cum: est enim similitudo. Euacuauit, i. aboleuit.
12. Per, pro, velut per. In ænigmate, id est, obscure. Facie ad faciem, i. clarè, vt cum se duo mutuo aspiciunt. Cognitus sum, s. à Deo, id est, perfectè.
13. Horum, pro, ex his.

CAP. XIII.

1. **A**emulamini, i. studio persequimini. Magis, id est, præcipuè. Prophetis,

id est, diuina explicetis. Huc pertinet concionandi munus.

2. Lingua, s. peregrina, seu variis linguis. Audit, id est, intelligit, s. nisi habeat donum linguarum. Spiritu, id est, mente, seu mouente Spiritu sancto.
4. Ecclesiam, s. fideles congregatos.
5. Volo, i. opto. Maior, i. vtilior Ecclesia.
6. Reuelatione, id est, reuelans aliquod mysterium. Scientia, id est, explicans aliquod quod scire iuuat. Prophetia, id est, diuinum aliquid exponens. Doctrina, id est, mores instituens.
7. Tamen, pro, nam & : seu, etenim. Distinctionem, &c. q. d. nisi distinctè ita sonent, vt possit intelligi quid sibi velint.
8. Incertam, i. militibus ignotam.
9. Manifestum, id est, intelligibilem. In, pro, velut in. In aëre, id est, frustra. Syr. Quasi cum aëre.
10. Vtputa, pro, quidem, vel nempe. Linguatum, Græc. vocum.
11. Virtutem, i. vim, seu significationem. Cui loquor, Græc. & Syr. qui loquitur. Barbarus, &c. q. d. nec ego magis intelligam quàm Barbari linguam intelligunt ignotam, videbiturque illi mihi Barbara lingua loqui.
12. Emulatores, id est, studiosi. Spiritum, id est, spiritualium donorum. Abunderis, scilicet gratis.
13. Interpretetur, id est, possit interpretari quod dicit.
14. Spiritus, id est, voluntas: sic dictum, Spiritus promptus, id est, voluntas. Mens, id est, intellectus. Sine fructu, s. si non intelligam quod orans dico. Nor. quosdam tunc solitos lingua peregrina orare, sed non intelligentes quid dicerent, vt nunc idiotæ qui Latine orant, s. dabit interdum Spiritus sanctus linguæ peregrinæ vsum in oratione, sed sine intelligentia saltem mysteriorum loquebatur, vt qui nunc Psalmos, etiam si Latine sciant, non intelligunt.
15. Et mente, i. quod intelligam.
16. Benedixeris, i. Deum laudaueris. Spiritu, i. voluntate quidem in Deum pia, sed sic vt ab aliis non intelligaris. Supplet, Græc. implet. Idiotæ, scilicet populi, quasi dicat, qui pro populo respondet, vt nunc fit in Missis. Nescit, id est, non intelligit.
18. Omnium vestrum, scilicet erant Græcorum variæ dialecti. Græc. & Syr. magis quàm vos omnes.
19. Ecclesia, id est, fidelium cœtu. Quinque, id est, pauca. Sensu meo, id est, quæ possint intelligi, me explicante. Lingua, id est, ignota auditoribus.
21. Lege, id est, scriptura legis veteris, scilicet Isaia 28. Labiis, id est, linguis. Repetitio. Paulus sensum reddidit: nam Heb. & Græc. aliquanto aliter.

22. In signum, &c. q. d. exhiberi solent etiam iis qui nihil propterea ad fidem mouentur.

Non fidelibus. sub. solum, vel proprie. Sed fidelibus. s. solet Deus ad suos Prophetas mittere.

23. In vnum, id est simul. Idiotæ. i. plebei, seu imperiti.

24. Prophetæ. f. occulta reuelantes, vel diuina differentes. Conuincitur. f. erroris, vel peccati in quo est. Diudicatur. i. de eo fit certum iudicium.

26. Psalmum. i. Dei laudem. Doctrinam. i. morum instructionem. Apocalypsim. i. reuelationem aliquam. Linguam. i. quod lingua peregrina loqui possit. Interpretationem. f. linguæ, vel alicuius rei obscuræ.

27. Secundum, pro, per. q. d. duo solum loquantur. Vt multum. i. ad summum. Per partes. i. vicissim. Interpretetur. f. iis qui linguam illam nesciunt.

28. Taceat, scilicet, qui donum habeat linguarum.

29. Dicant. f. vicissim. Diudicent. i. ferant super dictis sententiam. f. probanda ne videantur, an improbanda.

30. Prior. f. qui volebat diudicare.

31. Per singulos. i. sigillatim. Exhortentur. i. moneant, seu instruantur.

32. Et, pro nam. Prophetis, vel aliis. f. vt fiant se ab illis diudicari, vel iisdem. f. vt possint tacere.

33. Ecclesiis. f. pax est. Doceo. non est Græc. nec Syr.

34. Loqui. fin Ecclesia, vel docere. Lex, id est scriptura. f. Gen. 3.

36. An à vobis, &c. q. d. non est quod his contradicatis, quasi sapientiores. Verbum Dei, id est prædicatio Euangelica.

38. Ignorat. f. Dei mandata, seu Dei voluntatem. Ignorabitur. f. à Deo. i. improbabitur.

40. Honestè, id est decenter.

CAP. XV.

1. **N**otum, &c. q. d. in memoriam vobis reuoco.

2. Qua ratione, id est quo modo.

5. Vndecim. Græc. & Syr. duodecim. f. sic vocabantur etiam cum Iudas deesset.

6. Fratribus, id est Christianis.

7. Iacobo: quando, aut quomodo non constat. Apostolis. f. die Ascensionis.

8. Abortiuo. i. imperfecto foetui, respectu Apostolorum. Visus est. vide Act. 9.

10. Vacua. f. operibus. q. d. otiosa, seu inutilis. Illis. f. de quibus sup. Ego. f. solus, seu ex me.

11. Sic. f. vt supra dixi.

14. Inanis. i. vana.

15. Aduersus Deum. f. de illo mentientes.

18. In Christo. i. cum fide Christi.

19. In hac vita. q. d. huius vitæ bona, seu com-

moda. Miserabiliores. f. quia fallit nos valde talis spes: vita enim Christiana plena incommodis, seu tribulationibus.

20. Nuncautem, q. d. At re vera. Primitiæ. i. primus.

22. In, pro per. Viuificabuntur. i. ad vitam suscitabuntur.

23. Aduentum. Græc. aduentu. i. sub eius aduentum. f. resurgent: nec est Græc. qui crediderunt. Nostra lectio potest sic intelligi: qui in eius priori aduentu crediderunt.

24. Finis. f. mudi, seu potius hominis, in quem. f. creatus. Tradiderit regnum. i. præsentauerit electos. Deo. f. suo, quatenus homo. Patri, quatenus Deus. Euacuauerit. i. aboleuerit. f. vt non sit necessaria dispensatio per Angelicos Principatus. Aug. 1. Trin.

25. Donec, id est, eo vsque vt. Ponæ. f. pater, vel ipse.

28. Subiectus erit. q. d. nec tunc desinet esse Patri subiectus, quatenus homo est: vel, tum vero totum Christi corpus mysticum erit Deo planè subiectum, & per omnia obtemperans.

Omnia. i. per omnia, seu perfectè, vel loco omnium. f. quæ possunt optari ab homine.

29. Pro mortuis. i. ipso baptismo mortuorum resurrectionem profitentes. f. in aquam mersi, velut in sepulcrum: & inde velut resuscitati emergentes: vel, qui baptizantur. i. affliguntur, seu patiuntur pro iis qui sunt in Purgatorio, ieiuniis & aliis pœnitentiis se macerantes: baptizari enim interdum est pari: vt Mar. 10. Luc. 12.

31. Morior. i. mortis periculum subeo. Propter, lege, per: est enim iuramentum, vt Not. Aug. 3. de doct. Christ. potest etiam intelligi. q. d. ob vestrum profectum. Vestram. i. de vobis.

In Christo. i. apud Christum.

32. Secundum hominem. i. humano more, ob finem aliquem temporalem. Ad bestias. Quidam leones intelligunt, quibus aiunt fuisse obiectum, nec læsum: alij probabilius, ad feros homines qui ei aduersabantur, præcipuè Iudæos, referunt. Manducemus, &c. q. d. quin illud potius facimus, quod dicunt qui nihil credunt. videtur autem alludere ad Sap. 2. Cras. i. citò.

Moriemur. f. corpore & anima. Est enim vox non credentium animæ immortalitatem.

33. Corruptum, &c. Menandri est senarius.

34. Euigilare. i. expergiscimini. Iustè. i. rectè, seu ad iustitiam. f. faciendam. Reuerentiam. i. pudorem. q. d. pudere vos deberet talium errorum, quibus vestrum aliqui miserè tenentur.

36. Inspiciens, &c. q. d. cur non aduertis quod tu ipse facis?

38. Vtputa, id est verbi gratia.

39. Caro, id est corpus.

40. Et, pro, & sunt. Gloria. i. claritas.

44. Animale. i. subiectum passionibus & necessitatibus. Spirituale, id est omnino spiritui

subiectum, nulloque indigens. Est & pro, erit &

49. Scriptum, scilicet, Gen. 2. Nouissimus, scilicet, Christus. Est autem id à Paulo additum. Est autem sensus huius loci: Primo homini datum corpus viuens vita animali: Christo vero, post resurrectionem corpus spirituale, scilicet, nulli subiectum indigentiae cibi aut potus, aut huiusmodi aliorum quibus Adæ corpus subiectum. Potest & sensus esse: Adamo datam vitam qua viueret, Christo vero posset etiam homines viuificare & resuscitare.

50. Caro & sanguis. i. corruptio carnis, & sanguinis. Aug. epist. 146. Neque corruptio. explicatio præcedentis.

51. Mysterium. i. rem diuinam occultam. Immutabimur. i. ad gloriam.

52. Momento. i. temporis puncto. Nouissima. i. qua dabitur signum postremum. fortè intelligit septimam ex illis de quibus Apoc. 8. 9. & 10. Tuba, id est, signo aliquo clarissimo, quod dicitur etiam vox Christi, & Archangeli. Aug. Epist. 120. Et nos, scilicet, electi. Hinc apparet legendum suprâ, Non omnes immutabimur, & non ut Græca nunc habent.

53. Hoc. quasi in carnem digitum intendit. Aug. de fide & Symb. cap. 10.

54. Scriptus, scilicet, IIa. 25. In victoria, id est, per victoriam.

55. Vbi est inors, &c. Id sumptum ex Ose. 13. secundum 70. vbi nunc sic legitur: Vbi causa tua mors, vbi stimulus tuus Inferne? vide ibi.

56. Mortis. i. mortem afferens. Lex. s. fomitis, qui ad peccandum incitat; vel lex verus, per occasionem, ut dicitur Rom. 7. & 7.

58. In Domino. i. per Dei gratiam; seu quod attinet ad Dei remunerationem.

C A P. X V I.

1. **C**ollectis. i. collectione eleemosynarum.
2. Vnam. i. primam. Sabbati. i. hebdomadæ. s. dominica die. Græc. sabbatorum.

3. Per epistolas, iunge cum sequentibus. Græciam. i. beneficium eleemosynæ.

4. Dignum. i. conueniens. q. d. si res tanta erit, ut æquum sit me etiam ire.

6. Hyemabo. i. hyemem transigam.

7. In transitu, id est, transeundo istac, scilicet, in Macedoniam. vide seq. Epist. cap. 1. quasi dicat, transibo quidem per vos, sed non immorabor. Manere, pro, mansurum.

9. Ostium, &c. q. d. multi sunt parati fidem recipere. Euidens. i. vnde apertè fructus speretur. Græc. efficax. Syr. operosum. Et aduersarij, pro, quamquam aduersarij.

10. Venerit. s. ad vos. Timore. q. d. facite ut possit inter vos agere confidenter.

12. Vtique. Græc. omnino. Syr. nunc. Vacuum. Græc. opportunum. Syr. locus.

15. Domum. i. familiam. Stephanæ, virum quidam putant, alij faminam. vide sup. c. 1. Primitiæ. i. primi Christiani. Ordinauerunt. i. exhibuerunt.

16. Subditi, id est, seruientes. s. si quid opus habuerint.

17. Vobis, pro, ex vobis. Deerat. s. præsentia vestra, vel subsidium. Suppleuerunt. s. suo aduentu, vel ministerio.

18. Vestrum. s. qui velut erat in ipsis. Cognoscite. i. agnoscite, seu honorate.

19. Salutant vos. Syr. postulant pacem vestram. Ecclesia. i. congregatione, seu familia fidei.

22. Anathema. i. excommunicatus. q. d. dignus est qui excommunicetur, seu perdat. Maran. i. Dominus noster. Chal. est. Atha. i. venit. Chal. est. q. d. iam venit propter homines, ideo amandus, vel, venit, pro veniet, scilicet, ad iudicium, ideo timendus.

24. Charitas mea, &c. q. d. amor quo vos in Christo diligo, vobis profit. Amen. Græc. additur. Missa è Philipis per Stephanam, Fortunatum, Achaicum & Timotheum. Syr. Missa è Philippis Macedoniæ per Timotheum.

II. AD CORINTHIOS.

Reddit causam cur ad eos non venerit, ut promiserat, vultq; ignosci illi fornicario penitenti, differi de statu legis Evangelica, officijque Christiani, laudat illos, monet de collecta, & de suo munere, Deique in se beneficijs aliqua adiungit.

C A P V T I.

1. **S**ANCTIS, id est, Christianis. sic dicuntur, quod sint ad sanctitatem vocati, seu per Christum sanctificati.

2. Gratia. s. multiplicetur.

vide 1. Petri 1.

3. Totius. i. omnis, seu perfectæ. Cōsolationis. scilicet, dator.

4. Omni, pro, quauis. Exortationem. Syr. consolationem, verbum Græcum vtrumque significat.

5. Passiones, id est, afflictiones. Christi, id est,

ob Chri

ob Christum illata, vel tolerata.

6. Exhortatione. Syr. consolatione. Siue consolamur, &c. Hæc vsque ad, salute, non sunt Græc. hoc loco, sed infr. non tamen omnia. Videntur conflata ex duabus versionibus. Siue exhortamur, &c. Hæc vsque ad, salute, non sunt Syr. Et salute, scilicet, sit. Operatur, &c. Græc. efficitur, seu exercetur, in tolerantia, &c. Passionum, id est, afflictionum.

7. Vt. Græc. &. Sit. Græc. est. Pro vobis. i. quam de vobis habemus.

8. In Asia, scilicet, Ephesi. Virtutem, id est, vires nostras.

9. Responsum. i. certam expectationem, seu iudicium, quod esset securura.

10. Eruit. i. eripit.

11. Ex multarum, &c. Græc. ex multis personis. Eius, &c. id est, pro dono nobis à Deo collato.

12. Nam, pro, & quidem. Gloria. Græc. *καὶ* *δοξα*. id est, gloriatio. Dei, id est, ex Deo, quasi dicat, sancta. Ad, pro, erga.

13. Non enim, &c. q. d. Id verò quod scribo nunc, & in superiori epistola legistis; & alioqui ex factis meis iamdudum cognoscitis.

14. Vestra, scilicet, gloriabantur quòd Paulum habuissent præceptorem. Nostra, scilicet, eritis. Die. i. iudicij.

15. Prius, pro, pridem. Secundam, scilicet, secundo meo ad vos aduentu. Gratiam, id est, beneficium spiritusale.

17. Vt sum, scilicet, non veniens ad vos. Carnem, id est, sensum carnis. Est. Græc. etiam: sic & inf. q. d. mutatio, seu aliud in dictis, aliud in factis; quamquam Græc. nunc aliud quiddam significatur.

18. Fidelis, quasi dicat, benedictus sit, seu laudetur de fidelitate, quam & mihi præstiterit. Sermo, id est, prædicatio. Non est, pro, non fuit. Sed est, pro, sed fuit. In illo est, pro, in illo etiam, id est, constans affirmatio.

19. In illo, pro, in illa prædicatione.

20. In illo, pro, in illis, quasi dicat, veræ fuere, & implere suo tempore. Amen, id est, veritas, pro, veræ promissiones. Deo ad gloriam, pro, ad gloriam Dei. Vestram. Græc. per nos. vnde alij legunt, nostram.

22. Signauit, scilicet, velut impresso signo. Et dedit, &c. explicatio præcedentis. Pignus. i. velut arrham.

23. Inuoco. i. cito. In, pro, contra. s. si mentior. Syr. testor Deum per animam meam. Parcens vobis. i. vestri causa, quibus. S. expediebat ne venirem. vide cap. seq. Ultrà. i. adhuc.

24. Non quia, pro, nec enim. Dominamur, &c. q. d. nec. n. gerimus nos vt dominos vestros, ob fidem quã vobis prædicauimus, sed consulumus vestræ salutis. Gaudij. i. consolationis. Statim, sub, in eaque operam damus, vt perseueretis.

CAP. II.

1. In tristitia, id est, contristaturus castigationibus.

3. Hoc ipsum, id est, de hac re, scilicet, vt prius emendaretis errata, quam ego venirem. Scripsi, scilicet, priori Epistola. Confidens, scilicet, vos facturos. In, pro, de.

4. Angustia. i. anxietate. Per multas, pro, cum multis. In vobis. Græc. in vos.

5. Non me, scilicet, solum. Ex parte, iunge cum, omnes vos. Vt non onerem, id est, ne quid grauius dicam.

6. Fit, pro, facta est.

7. Donetis. i. debeatis condonare. Abundantiori. i. grauiori. Absorbeat. i. opprimatur.

9. Experimentum vestri, id est, periculo de vobis facto.

10. Donastis. Græc. donatis, pro, donabitis. Et ego, scilicet, dono. In persona, id est, vice, seu auctoritate.

11. Circumueniamur. s. si nobis illum eripiat per desperationem. Cogitationes. i. astutias, seu machinationes.

12. Troadem, quæ prius Troia vocabatur. Hier. epist. 150. q. 11. In Domino, id est, in Christi negotio, scilicet, Euangelica prædicatione, vel, per Dei gratiam.

13. Spiritui, pro, in spiritu. Titum. hoc Paulus interprete utebatur, vt Petrus marco, quia diuinorum sensuum maiestatem, digno non poterat Græci eloquij explicare sermone. Hier. epist. 150. Macedoniam. s. vt ibi Titum inueniret. Hier. epist. 150.

14. Triumphat. i. facit triumphare, seu vincere. In Christo. i. per Christum, seu in rebus Christi. Odorem. i. suauitatem.

15. Bonus odor. q. d. per nos se prodit, vt res odorata per odorem. Deo. i. ad Dei gloriam. In iis, pro, iis, seu, apud eos.

16. Mortis. i. afferens mortem. s. quia non creditur quod prædicamus. In mortem. i. moriendo, seu dum moriuntur tales. Sic Christus dicitur positus in ruinam, &c. Vitæ. i. vitam afferens. s. credentibus. In vitam. i. viuendo, seu dum viuunt. s. per fidem. Hæc. s. præstanda. Tam. s. vt par est, quamquam Græc. non est.

17. Adulterantes, id est, vitiantes. Græc. cauponantes, scilicet, vt caupones, qui vina corrumpunt, vel q. d. ad quæstum abutentes. Ex Deo. s. acceptum. In, pro, de, vel per.

CAP. III.

1. Iterum. q. d. post tot nostra de vobis merita.

2. Epistola. s. commendatia. q. d. abunde nos commendat vita vestra, quos sic instituimus. Scripta, &c. q. d. quos etiam in corde habemus, velut impressos.

3. Manifestati. i. dum apparet. Christi, id est, in qua Christus descriptus. Carnalibus, id est,

carnis.

carneis. f. viuis, & septientibus, secundum Aug. vide de spir. & lit. c. 17. & 15. cont. Faust.

4. Talem. f. quod sitis epistola nostra, &c. Ad, pro, apud.

5. Sed, pro nam.

6. Littera, &c. Græc. littera, sed spiritus. i. non legis veteris, sed nouæ, vel, nō Scripturæ solius, sed etiam gratia. f. qua intelligitur, & seruat. Occidit. f. sine spiritu auget. n. concupiscentiam præceptū dum prohibet malum, grauiusque peccatur, si desit gratia. vide Aug. de spir. & lit. c. 4.

7. Ministratio mortis. i. lex afferens mortem, modo proximè dicto. Deformata. i. descripta, seu inculpta. Gloria. i. claritate, seu splendore: sic inf. Quæ. f. ministratio, seu lex, vel potius gloria, vt apparet ex Græ. Euacuanda. i. abolēda.

9. Damnationis, quam sup. vocauit mortem. f. animæ. Abundat, id est, excellit. Iustitiæ, id est, per quod confertur iustitia.

10. Glorificatum est, id est, dicendum fuisse gloriosum. Claruit. Græc. glorificatum est. In hac parte. i. si conferatur cum gloria Euangelica. Gloriam. f. Euangelicam.

11. Per gloriam, id est, gloriosum. Manet, scilicet, perpetuū.

12. Talem. i. tantarum rerum.

13. Et non, scilicet, oportet nos facere. Intenderent, scilicet, oculos, quia ferre splendorem non poterant. Quod euacuatur, id est, quæ res, seu gloria, tandem abolenda erat.

14. Obrusi, id est, obæcati. In lectione, id est, dum legitur. Quoniam, &c. quasi dicat, quia cum per Christum solum tollatur, illi Christum non recipiunt.

17. Spiritus est, sub. datque Spiritum intelligendi legem.

18. Nos, scilicet, Christiani. Reuelata facie, id est, sine velamine impediēte aspectum, seu fidei cōsiderationem, faciem verò intellige vel legis Euangelicæ, vel nostram. Speculantes, id est, velut per speculum aspicientes. In eandem, &c. id est, ad similitudinem diuinæ gloriæ. A claritate, &c. Græc. à gloria in gloriam, scilicet, procedentes. Tanquam, &c. q. d. nempe faciente id Spiritu Dei in nobis.

C A P. I I I I.

1. **M**isericordiam, scilicet, electionem ad id munus. Deficimus, id est, negligentes sumus.

2. Abdicamus, id est, reicimus. Occulta. de decoris, id est, dedecorosa, quæ solent à peccantibus occultari. Adulterantes. Græc. dolosè tractantes. Commendants, id est, probantes. Ad pro, apud. Conscientiam, id est, iudicium. Coram Deo, scilicet, approbante.

3. In iis, pro, iis.

4. Deus, de quo Ioan. 14. Princeps huius mun-

di, scilicet, colebatur ab infidelibus diabolus pro Deo, potest & de Deo vero intelligi, & tunc, huius seculi, cum sequentibus iungendum, & sic intelligit Iræn. lib. 3. c. 7. Gloriæ Christi, id est, quo apparet Christi gloria, seu per quod Christus glorificatur.

5. Seruos, scilicet, nos exhibemus, seu fate-mur. Per, id est, propter.

6. Dixit, id est, iussit. Heb. Splendescere, scilicet, cum mundi lucem creauit. Scientiæ, id est, cognitionis. Claritatis. Græc. gloriæ. In facie, scilicet, relucētis, alludit ad faciem Moysi. Faciem verò vocat præsentiam, seu opera.

7. Istum, scilicet, illuminationis. Vasis, &c. scilicet, intra corpora fragilia. Sublimitas, scilicet, status nostri. Virtutis, id est, potentiæ. Ex nobis, id est, nobis ascribatur.

8. Angustiamur. f. animo. Aporiamur. i. periclitamur. Destituimur. f. à Deo.

9. Humiliamur. i. affligimur. Confundimur. i. erubescimus.

10. Christi. f. patientis exemplo. Manifestetur. i. appareat.

11. Qui, pro, dum. Mortem, id est, mortis periculum.

12. Operatur. i. exercetur. q. d. obijcitur sæpe mortis periculis. Vita, &c. q. d. vos verò Dei beneficio prosperè agitis.

13. Eundem. f. cum antiquis Patribus. Sicut, &c. iunge cum sequentibus. Loquimur. i. confitemur quod credimus.

14. Nos, id est, me, meosque socios. Constituet, scilicet, apud se.

15. Omnia, scilicet, à nobis fiunt, seu à Deo. Per multos, &c. pro, per multorum gratiarum actionem.

16. De die in diem. i. in dies.

17. In sublimitate, id est, excellenter. Operatur, id est, parit.

18. Temporalia. i. ad tempus durantia.

C A P. V.

1. **D**omus, scilicet, corpus. Habitationis. Græc. tabernaculi. Edificationem, pro, ædificium.

2. In hoc. f. tabernaculo. Habitationem. f. gloriam caelestem. De calo. i. caelestis.

3. Si tamen, &c. q. d. si tamen nobis tantum bonum contigerit.

4. Grauat, scilicet, mundi miseriis. Eo quod nolumus, pro, nec vellemus, scilicet, si fieri posset. Expoliari, scilicet, corpore. Vt absorbeatur, &c. id est, sic vt mortalitas per immortalitatem auferretur non morientibus.

5. Efficit. Græc. effecit. i. parauit, seu destinauit. In hoc. f. vt faciat immortales. Deus, scilicet, est. Pignus. f. arrham.

6. Audentes. i. confidentes. Peregrinamur à

Domino, id est, longè agimus à Dei visione, & felicitate.

7. Speciem. i. visionem speciei, seu faciei.

8. Autem. pro, inquam. Bonam voluntatem habemus. q. d. optamus.

9. Absentes. i. ab eius visione. Præsentes, id est, cum ei sistemur.

10. Propria corporis. i. acta, dum viueret in corpore.

11. Scientes, &c. i. Deum timentes. Suademus. i. probati studemus. Vide Gal. 1. In conscientiis vestris. i. apud vos.

12. Pro nobis. i. nostri causa. Habeatis. f. quid dicatis, vel vnde gloriemini. Ad eos, id est, apud eos. In facie. i. exterius. In corde. q. d. cum tamen in conscientia sua non habeant vnde gloriantur.

13. Deo. i. ad Deum. Sobrii sumus. i. nos demittimus, seu attemperamus. Vobis. sub. ex charitate facimus.

14. Christi. i. in Christum. Vrget. i. compellit. sita facere. Aestimantes. i. animo reputantes. Mortui sunt, scilicet, peccato, & velut mortuos viuere oportet cæteris rebus, solique Christo viuere.

15. Et pro. pro, Nam pro. Heb.

16. Ex hoc. f. tempore. Nouimus, &c. id est, cogitamus vt mortalem, sed immortalem.

17. Si qua. pro, si quis est. Vetera, id est, quæ veteris hominis.

18. Nobis. f. Apostolis. Reconciliationis, scilicet, prædicandæ, & quodammodo perficiendæ.

19. Reputans. i. imputans. Verbum. i. prædicationem, seu negotium.

20. Pro Christo. i. loco Christi. Exhortante. verti poterat consolante.

21. Nouerat. i. fecerat. Peccatum fecit. i. hostiam pro peccato. Aug. epist. 120. Iustitia Dei, id est, iusti coram Deo, seu, per Dei iustitiam. In ipso, id est, per ipsum.

CAP. VII.

1. **A** Diuantes. Græc. cooperantes. f. Deo. Recipiat. pro, receperitis.

2. Ait. f. Deus. Ita. 49. Accepro. i. mihi placito. Die salutis. i. tempore gratiæ.

3. Offensionem. q. d. neminem offendentes, vel scandalizantes. Ministerium, &c. i. prædicatione Evangelica. f. quasi non reddat bonos qui eam sequuntur, vel de se loquitur. q. d. curo sedulo, ne ministerium meum quisquam possit merito reprehendere.

4. Exhibeamus. Græc. exhibentes, quod potest ad Paulum referri, & quidem id magis volunt sequentia. Necessitatibus. i. indigentibus.

6. Castitate. Græc. puritate. Scientia, id est, prudentia. Suauitate, id est, benignitate. Syr. lenitate. In Spiritu sancto, id est, per Spiritum

sanctum, iungi potest cum præcedentibus, & sequentibus.

7. Veritatis, id est, veraci. Virtute Dei, id est, operibus, Dei virtutem demonstrantibus. Arma, id est, opera. A dextris, &c. q. d. vndiq. vel, in prosperis & aduersis.

8. Ignobilitatem, id est, ignominiam. Per infamiam, &c. q. d. per conuitia, & laudes. Cogniti, scilicet, Deo, & probis.

9. Castigati. i. correpti, scilicet, à Deo. Mortificati, id est, interfecti.

11. Ad vos, scilicet, ad libere vobiscum loquendum, seu vos plenè instituendos. Dilatum. f. charitate erga vos.

12. Non angustiamini. i. nō locum angustum habetis. Angustiamini autem, &c. q. d. at minus latum habetis cor, quā opto.

13. Eandem. f. quam ego. Remunerationem. scilicet, à Deo. Dilatamini. f. charitate.

14. Iugum ducere. i. commercium habere, vel coniugia inire. Participatio, id est, consortium. Societas. Græc. communio.

15. Conuentio. i. concordia. Ad Belial, id est, cum diabolo. Pars. i. participatio.

16. Idolis. Syr. templo demoniorum.

CAP. VII.

1. **S**piritus, id est, mentis, seu voluntatis.

Perficiētes. Not. perfici ab homine suam sanctificationem. f. per opera bona.

2. Capite nos. i. excipite charitatem meam in vos. Circumuenimus. i. seduximus, seu per iniuriam quicquam eius occupauimus: nam Græc. *ἐκπλεονεκτήσαυμεν*.

3. Dico. f. hæc. q. d. non id dico, quod in hac parte velim vos obiurgare. Estis, scilicet, sic dilecti, seu fixi. Ad commoriendum, &c. id est, vt vobiscum parati sumus & mori, & viuere.

4. Pro, id est, de. Vestra lege, nostra.

5. Caro. i. corpus. Omnem, id est, maximam.

7. In vobis, id est, ex vobis. Aemulationem, id est, studium.

8. Pœnitere. pro, pœnituerit. f. antea aliquantum. Ad horam. i. breue tempus.

9. Patiāmini ex nobis. i. passi sitis ob ea quæ scripsi.

10. Seculi, id est, mundanorum, seu de rebus mundanis. Mortem. f. animæ sepe.

11. Sed pro. imo. Defensionem. i. satisfactionem (hæc enim peccatorem defendit) vel, cautionem in posterum. Indignationem, scilicet, contra peccatum. Aemulationem. i. zelum, seu studium boni. Vindictam, f. peccati. Incontaminatos esse negotio. i. sic vt apparet, vos in eo negotio inculpate, seu bene gessisse.

12. Non pro, non solum. Pater eius qui incestum commiserat. Sed pro, sed etiam.

13. Abundantiū, id est, multo. Super, id est, de. Refectus. i. refocillatus.

14. Sum confusus, id est, erubui. Veritas facta est. i. vera esse comperta est.

15. In vobis. pro, erga vos. q. d. plurimum vos amat.

C A P. VII.

1. Gratiā Dei, scilicet, ad faciendam eleemosynam, & libenter patiendum.

2. In multo, &c. q. d. experti multas tribulationes, valde sunt laetari. Altissima. i. maxima. Græc. profunda. In diuitias, &c. q. d. ad largiendum cum magna animi sinceritate.

3. Virtutem. i. facultatem. Et pro, imò vero. Voluntarij. i. spontanei largitores.

4. Cum multa, &c. q. d. valde instanter. Nos. sub. vt acciperemus. Gratiā. i. eleemosynæ beneficium. Et pro, id est. Ministerij, id est, subsidij.

5. Et non. pro, & non solum. Sed. pro, sed etiam. Per voluntatem Dei. i. Deo volente, eoque ad id mouente. vel, ad Dei voluntatem faciendam. I. per nos eis indicatam.

6. Ita, &c. q. d. quod nobis animum dedit, vt &c. Gratiā, id est, eleemosynam.

7. Sermonem. i. exhortationem. Scientia, scilicet, rerum diuinarum, seu, prudentia. Abundetis, scilicet, hortatur.

8. Aliorum. s. Macedonum. Sollicitudinem, scilicet, in danda eleemosyna. Ingenium, id est, animum, seu affectum. Græc. ingenuitatem. Comprobans. i. probans, seu explorans. vel pro, prouocans.

10. Hoc. i. re hac. Non solum facere, scilicet, nunc. vel sunt verba transposita. Syr. non solum velle, sed etiam facere, &c. vide cap. sequens. Priore, id est, superiore.

11. Voluntatis. pro, volendo. Perficiendi. pro, perficiendo.

12. Secundum id, &c. Hinc fortè illud sumptum, Voluntas pro facto reputatur.

13. Remissio. i. relaxatio. Tribulatio sub volumus. Ex æqualitate. i. pro cuiusque viribus. vel, iuxta id quod statim sequitur.

14. Illorum. s. Macedonum. Illorum abundantia. s. cum erit, & vos indigebitis.

15. Scriptum. s. de manna. Multum. s. collegit. Abundauit. i. plus habuit. s. quam ceteri. Minorauit, id est, minus habuit. s. certa quedam lingulis mensura præscripta erat ad cibum.

17. Exhortationem. s. meam. Sollicitior pro, valde sollicitus. Voluntate, id est, sponte. fortè fuerat prius profectus, quam ei a Paulo præscriptum erat.

18. Fratrem. s. Lucam, vel Barnabam, vel Apollos. Euangelio. s. scripto (si Lucas intelligatur) vel prædicatione.

19. Autem sub id. Gratiā, id est, eleemosynam colligendam. forte alludit ad illud, quod dicit Gal. 2. Destinātam. id est, promptam.

Nostram. Græc. vestram. simplendam.

20. Deuitantes, id est, cauētes. Plenitudine, id est, copia. s. pecuniarum.

22. Fratrem. Incertum quem dicat. In vos, pro, de vobis.

23. Pro Tito, id est, causa Titij, scilicet, facite. Fratres nostri. i. pro reliquis fratribus nostris. Gloria. Græc. gloria. pro, ad gloriam.

24. Gloria pro vobis. i. gloriationis de vobis. q. d. exhibere vos vt postulat charitas vestra, & nostra gloriatione. Facie. i. conspectu.

C A P. IX.

1. Ministerio. s. hoc de quo supra, id est, eleemosynæ subsidio. Ex abundantij, id est, superfluum. Scribere. s. multa.

2. Quoniam. pro, dicens quod. Achaja, scilicet, Corinthij. Vestra pro, vestri. q. d. vestro exemplo, o Corinthij, multi sunt excitati.

3. Euacuetur. i. reddatur inane, seu vanitas appareat. Dixi. s. sup. vel q. d. iuxta id quod apud Macedones de vobis prædicauit.

4. Substantia. i. re, seu negotio. Græc. additur gloriationis.

5. Præueniant. i. præcedāt me. Repromissam, pro, promissam. Benedictionem, id est, beneficentiam. Auaritiam. q. d. ne pateat sit.

6. In benedictionibus, id est, in copiis. De. Græc. in.

7. Vnusquisque. s. det. Ex necessitate, id est, coactè.

8. Gratiā. s. spiritualement, vel temporalem.

10. Semen. s. materiale. i. granum. & spirituale, id est, gratiam. Incrementa. i. prouentus. Iustitiæ, id est, iustitia oporum, operum, vel, eleemosynam intelligit, quæ interdum vocatur iustitia in scriptura.

11. Simplicitatem. i. sinceritatem. Quæ operatur, &c. q. d. ob quam Deo gratias agimus.

12. Desunt. s. ad sustentationem. Sanctis, id est, Christianis. Abundat, &c. q. d. facit vt multi ob id Deum laudent.

13. Per Probationē, &c. i. approbantes id opus glorificent, &c. In. pro, de. seu, ob. Confessionis, scilicet, per opera bona. In. pro, iuxta. Et simplicitate. explicatio præcedens. Illos, scilicet, sanctos. de quibus sup.

14. Et, scilicet, glorificantes. vel q. d. præterea orant pro vobis. Vos. s. videte.

15. Dono. s. data vobis gratis.

C A P. X.

1. Modestiam, id est, benignitatem. In facie, id est, ipse.

2. Autem. pro, inquam. In quodam iungum, autem. Secundum caritatem. i. humano more. Ambulemus. i. conuersemur. sub. quod tamen non sic est.

4. Deo. i. Dei virtute. Munitionum, scilicet,

aduersariorum, Consilia destruentes, pro, quibus destruius consilia. i. machinationes.

5. Altitudinem. i. eminentiam, seu superbiam. Scientiam. i. cognitionem.

6. Cum impleta, &c. q. d. postquam adhibueritis vos remedia à me præscripta, si non profecerint.

7. Secundum faciem. i. apparentiam. Videte. sub. & provide. q. d. corrigite tales. Alij, videtis. q. d. mea satis nostis. f. quid possim.

8. Amplius, scilicet, quam soleam: vel, plus quam ipsi.

9. Ut autem, &c. q. d. non faciam tamen, ne existimer, &c.

10. Inquiunt. f. quidam.

11. Audemus. i. animum inducimus. Inferere. i. miscere. Comparare nos. i. similes esse. Et comparantes, &c. q. d. accommodantes nos viribus nostris.

12. In immensum. i. ultra modum.

13. Super. i. ultra quam par est. In Euangelio. i. prædicando Euangelium.

14. Crescentis, &c. pro, crescente fide vestra. Magnificari, id est gloriari, seu laudem consequi. Regulam, id est mensuram. In abundantia, abundanter.

15. Etiam, pro, & etiam. Euangelizare. f. speramus. In iis, pro, & in iis. Præparata. i. à Deo commissa nobis.

CAP. XI.

1. **S**ustineretis, pro sufferatis. Modicum quid, id est, paulisper. Insipientia, pro, insipientiam. Syr. insipienter loquentem. Sed & pro, attamen.

2. Emulor, id est zelo prosequor. Dei, id est secundum Deum, seu Dei causa. Exhiberi. i. vt exhibeam.

3. Sensus, id est mentes. In Christo, id est secundum Christi voluntatem.

4. Alium. f. meliorem. Rectè pateremini, id est meritò ferretis talem.

5. Enim, pro, autem. A magnis, pro, quam magni.

6. Sermonem, planè defuit Paulo orationis facilitas, & elegantia.

7. Exaltemini, pro, exaltaremini, scilicet apud Deum.

8. Vestrum, id est erga vos. q. d. vt vobis inferuissem.

9. Est veritas, &c. q. d. verè dico teste Christo. Infringetur. i. mihi peribit. Achaia: in ea est Corinthus.

10. Et faciam. i. faciam etiam posthac. Gloriantur. f. se posse ex Euangelio viuere.

11. Subdoli, id est dolosi.

12. Dico, iunge cum, quod loquor, &c.

13. Secundum Deum, id est diuino more, quo soleo Dei mysteria tractare, nihil me commen-

dans. q. d. humanum quiddam dicam. Quasi. i. videri poterat insipientia. Substantia, id est negotio, seu argumento.

14. Secundum carnem. i. de carnis nobilitate. Gloriabor. id est possim gloriari.

15. Deuorat. f. vestra. Accipit. f. munera. Cedit, iunge cum sequentibus.

16. Secundum, &c. q. d. cedit, inquam, quod attinet ad ignominiam, seu conuitia quibus vos afficit. Quasi nos, &c. q. d. tribuatur sanè infirmitati meæ, quod vos non sic tractauerim. In insipientia. i. velut insipienter.

17. Minus sapiens. Græc. desipiens. Abundantius, pro, abundanter.

18. Quadragenas. f. plagas. Vna minus, ita Iudæi solebant, cauentes ne fortè excederent numerum quadragenarium à Deo præscriptum. Deut. 25.

19. Maris, pro mari. f. iactatus vndis extra nauim. Syr. sine nanigio in mari.

20. Genere. Syr. cognatione mea, scilicet, Iudæis.

21. Ærumna, id est molestiis.

22. Instantia mea, id est mihi imminencia pericula.

23. Infirmatur, id est dolet, seu affligitur.

24. Infirmatis, &c. q. d. de iis quæ patiuntur.

25. Regis, scilicet, Petreæ, & Damasci. Erat is socer Herodis Tetrarchæ, qui Ioannem decollauit.

CAP. XII.

1. **N**on expedie. q. d. quod quidem alioqui non expedir.

2. In Christo. i. Christianum, vel per Christi virtutem. In corpore. f. manente anima. Tertium. f. empyreum: nam primum, ærem, secundum, orbem qui mouentur.

3. Arcana. Græcè ἀρρήτα, id est ineffabilia. Non licet, &c. id est, quæ explicari non possunt ab homine.

4. Gloriabor. q. d. pro tali re, seu homine, possim quidem gloriari. Pro me autem. q. d. nam in me (quod ex me est) non est de quo possim, nisi quis puter materiam gloriationis esse posse, infirmitates: de quibus sup. dixi.

5. Si volueris, &c. q. d. quanquam non desint in me Dei dona multa, de quibus possim, si velim, gloriari. Parco, id est abstineo.

6. Magnitudo, id est excellentia. Stimulus carnis, id est tentatio carnis ad peccatum stimulans. Angelus, pro, nempe Angelus. Satana pro satanas, nisi fortè ipsam temptationem significet, à Satana. f. immissam. Colaphizer, id est velut colaphis impactis, pudore magis afficiat, quam ladar.

7. Virtus, &c. q. d. potentia mea illustrior apparet in carnis infirmitate, scilicet dum teneo, ne peccet.

11. Insuper, pro, velut insuper. Ab iis, pro, quam iij. Supra modum, i. excellentissimi.

12. In omni, pro cum omni. Virtutibus, id est miraculis, i. factis Dei virtute: quo vno verbo comprehendit omnia signorum & prodigiorum genera, id est minorum & maiorum miraculorum.

13. Donate, id est condonate. Iniuriam, vrbana ironia.

14. Nec enim, &c. q. d. facio in eo patris officium, cuius non est à filiis accipere, sed eis dare: & hinc vrbana quædam est potius sententiæ, quam rationis sumitas. Alias enim ait, Quis militat suis stipendiis vquam? &, quid magnum est si carnalia vestra metamus?

15. Impendam, i. quæcumque habeo. Super, pro, insuper. Diligar, f. à vobis.

16. Esto, i. dixerit fortè quis quod.

17. Circumueni, f. volens vestra eripere.

18. Vestigiis, i. passibus, q. d. eodem modo.

19. Olim, id est de rebus olim factis. Græc. πάλιν, i. rursus. Interpres legit πάλαι. Excusemus, q. d. putatis nos id dicere excusationis causa, vt sit, & defensionis rerum nostrarum, & non potius causa vestri? Coram Deo, &c. i. teste Deo. In Christo, i. Christi spiritu. Omnia, f. dicimus, vel fecimus.

20. Emulationes, i. inuidiæ. Animositates, id est iræ.

CAP. XIII.

1. Tercio, f. bis iam venerat Corinthum. Vt, non est in correctioribus. Triū: videtur alludere ad aduentum numerum, q. d. vt tres testes rem confirmant, ita mei ad vos aduentus. Stabit, i. confirmabitur. Verbum, i. dubium negotium.

3. Experimentum, id est probationem. In vobis, pro, in vos.

4. In illo, Syr. cum eo. In vobis, pro vobiscum, seu quam in vos exercet.

5. Tentate, i. explore. Reprobi, i. improbatas moribus, seu sine probatione.

7. Reprobi, Græc. velut reprobi, i. non probati. quasi dicat, modò vt vos bene habeatis, nolo vllam mei ab hominibus haberi rationem.

8. Non enim, &c. quasi dicat, nec enim aliud opto, quam vt secundum veritatem, id est iustè viuatur.

9. Consummationem, id est perfectionem, f. vt perfecti sitis.

11. Exhortamini, f. inuicem. Vt, poterat consolamini. Sapite, i. sentite. Syr. sit inter vos concordia.

13. Dei, f. Patris, meminit enim omanum personarum. Amen, Græc. additur, Missa è Philip- pis Macedoniæ per Titum & Lucam. Quidam è Nicopoli missam putant.

AD GALATAS.

Contra eos qui legalia seruanda contendebant. Addit & quædam ad mores pertinentia.

CAP. V. T. I.

1. **A**d hominibus, f. ad Aposto- latum vocatus. Hominem, f. purum. Christus enim etià Deus. Galatiæ, f. precatur quod sequitur.

3. Gratia, f. multiplicetur. Nostro &c. lege, & nostro.

4. Secundum, &c. iunge cum, dedit, &c.

7. Quod non est, pro, cum tamen non sit, q. d. non est illud Euangelium, quia vnum solum est. Nisi, pro, nisi quod. Convertere, i. mutare.

8. Quam, pro, id. Anathema sit, id est perdat- ur omano.

9. Prædiximus, f. aliis, vel proximè.

10. Modò, id est nunc. Suadeo, id est proba- ri studeo: vide 1. Cor. 7. An, &c. explicatio præ- cedentis. Placerem, i. ideo rectè facerem, vt pla- cerem. Aug. 2. de serm. Do.

11. Secundum hominem, i. hominum inuentū seu ab homine profectum. Homine, vide sup.

13. Expugnabam, id est vastabam, seu impu- gnabam.

14. Genere meo. Syr. Cogitatione mea. f. Iu- daica gente. Emulator, i. studiosus. Paterna- rum mearum, i. à patribus meis acceptarum.

16. In me, pro, per me. Acquieui, i. consensi. Carni & sanguini, i. hominibus.

17. Antecessores meos, i. priores me.

18. Tres, f. à conuersione. Veni, f. è Damasco fugiens, de quo Act. 9. sic enim quidam inter- pretatur. Petrum, velut primum inter Apostolos. Amb. Syr. Ciphæic & infra.

19. Neminem, f. tunc. Iacobum, f. minorem, filium Alphai.

20. Coram Deo, i. teste Deo.

22. In Christo, i. Christianè.

23. Auditum habeant, i. audierant.

24. In me, id est ob meam conuersionem, & prædicationem. Clarificabant, Græc. glorifi- cabant.

CAP. III.

1. **Q**uatuordecim. f. à conuersione.
 2. Secundum reuelationem. f. mouente Domino, ut id fecerem. Contuli. f. ut haberem securitatem prædicandi. Hier. epist. 89.
 Scorum, non publicè, ne Iudæi conuersi, qui legem putabant seruandam, scandalizarentur. Hier. Iis. iunge cum illis. q. d. cum illis inquam. Aliquid, id est in pretio. In vacuum. f. opinione aliquorum.
 4. Sed. q. d. Id quod feci. Subintroductos. i. irrepentes. Falsos, id est falso nomine. Fratres, id est Christianos.
 5. Subiectioni. i. ut illis subiiceremur.
 6. Ab iis. f. nihil didici. Aliquando. Ante Apostolatū. Erant enim pificatores & imperiti. Nihil, & c. i. nihil curo. Enim, pro, inquam, vel certe. Nihil. f. auctoritatis, aut doctrinæ.
 8. Operatus est, & c. i. fecit Petrum Apostolum Iudæorum, & me fecit Gentium.
 9. Societatis. i. sociales, seu societatis symbolum. Gentes, scilicet iremus prædicatum, intellige præcipue. Alioqui & Paulus Iudæis, & Petrus Gentibus prædicauit. Circumcisionem. i. Iudæos.
 10. Tantum, scilicet, monuerunt, seu commendauerunt.
 11. In faciem. i. palam, seu coram.
 13. Consenferunt, scilicet cum eo simulantur.
 14. Ad, id est iuxta. Gentiliter, id est Gentilium cibus vescens. Iudaicè. f. abstinens cibus lege veteris. Quomodo, id est cur. Launc.
 15. Natura. i. à natiuitate, seu genere. Peccatores, id est infideles.
 16. Ex operibus. i. vi operum. Nisi, pro, sed. Propter quod, pro, propterea quod. Omnis caro. i. vllus homo. Heb.
 17. In Christo. i. per Christum. Peccatores, f. quod legem non seruemus. Minister, f. legem abrogado. q. d. esset quidem Christus causa peccati, si lex esset necessaria.
 18. Enim, pro, autem. Destruxi. f. dicendo legem non seruandam. Reædifico. f. dicendo seruandam.
 19. Per legem. f. Christi. Legi. f. Moſis. Mortuus. i. non amplius obnoxius.
 20. Non ego. f. ille qui eram antè.
 21. Non abicio. q. d. abſit ut reiciam, seu non agnoscam. Gratis. i. frustra, ſufficit enim lex.

CAP. IIII.

1. **I**nſenſati. i. ſtulti. Fascinauit. i. dementauit. Non obedire. i. faciens non obedire. Proſcriptus. i. condemnatus. q. d. quem vſtro iudicio condemnatiſtis, & veluti crucifixiſtis: vel ante quorum oculos propoſitus eſt Chriſtus imitandus, & cum quo velut crucifixi eſtis morificando voſipſos.

2. Discere, id est intelligere. Ex operibus, id est per opera. Spiritum. f. sanctum. Ex auditu. i. per prædicationem.
 3. Consummemini. i. deſinatis. q. d. ſpiritualementem carnali mutetis.
 4. Sine cauſa, id eſt fruſtra. Si tamen, & c. q. d. quamquam non fruſtra. f. erat ſpes emendationis horum.
 5. Fidei, ſcilicet id facit.
 7. Ex fide, id eſt ex parte fidei. f. qui fidei adſcribunt iuſtificationem: non legi, ſeu qui fide nituntur, non lege.
 8. Prouidens, id eſt, antè videns, ſeu præſcia. Scriptura, id eſt Deus ſcripturæ auctor. Aug.
 In te, id eſt, tuæ fidei imitatione, vel ſemine tuo.
 9. Ex fide: vide ſup. Sub maledictio. i. maledictione. f. quia legem non faciunt, quæ ſine fide impleri non poteſt, & gratia.
 11. Quoniam, pro, quod. In lege. i. per legem. Viuet. f. vita animæ.
 12. Non eſt ex fide. i. non fide nititur, aut ei vitam adſcribit. Sed, pro, ſed dicit. Ea. f. præcepta. Viuet in illis, id eſt, per illa. q. d. lex vitam tribuit operibus non fidei: at nemo niſi per fidem iuſtificatur: non ergo vita illa legis, vera vita eſt, & apud Deum, ſi fidem auferas, ſed apparentia quadam potiùs vitæ, vera ſolum tum vita futura, ſi fides adiungatur. Not. qui legem implebant veram vitam habuiſſe, ſed ſine fide neminem vnquam legem impleſſe.
 13. Maledictio. i. maledictione. f. ſub qua erant qui legem non implebant. Maledictum. f. opinione hominum. Maledictus. f. ob peccatum quo meruit ſuſpensi.
 14. In Chriſto. i. per Chriſtum. Pollicitationem Spiritus. i. promiſſum Spiritum.
 15. Secundum hominem. i. humano more, ſeu exemplo. Tamen. i. certè. Spernit. i. reiicit. f. ſi eſt legitimum. Super. i. contra illud.
 16. Dictæ. i. factæ. Dicit. f. Gen. 15. Et ſeminibus: quamquam ſcriptura nunquam ſemina dicat, ſed ſemen, etiam cum poſteros multos intelligit: tamen notat Paulus dictum illic ſemini, tanquam de vno, non tanquam de multis, ſed id ſuo more phraſi difficili exprimit, planè obſcurus, ne cum ipſo dicam, imperitus ſermone: faciliùs ſic diceretur, dixit ſemini, vnum ſemen. i. filium vnum intelligens, non multa ſemina. i. filios multos, ut ſolet interdum ſcriptura.
 17. Ad euacuandam, pro, adeoque euacuat, id eſt, abolet.
 18. Repromiſſionem, id eſt, promiſſionem. q. d. promiſit ſe donaturum. f. hæreditatem, ſeu benedictionem.
 19. Tranſgreſſionem. f. legis naturalis, indicandam. Cui, pro, de quo: vel q. d. cui præcipue facta erat promiſſio. Ordinata. i. data, ſeu diſpoſita. Mediatoris. f. Moſis.

20. Vnus est, scilicet, illorum duorum. q. d. mediator erat inter Deum & populum. Deus autem non sibi contradicit, vt legem ferat suæ promissionis contrariam, seu abrogatricem.

21. Iustitia, sub, & superflua fuisset illa promissio.

22. Concluit, &c. q. d. ostendit omnes homines esse peccatores, egerēque redemptore. Promissio. i. res promissa. Ex fide. i. per fidem.

23. Fides. i. fidei status, seu lex Euangelica. In eam fidem. f. disponente.

24. In Christo. i. ad Christum disponens.

28. Non est, &c. q. d. nulla est distinctio personarum, sed omnes in Christo vnum sunt. Græcus, id est, Gentilis.

C A P. I I I.

Dico autem. q. d. addam & hoc. Cum, pro, cum tamen.

2. Actoribus. i. curatoribus.

3. Elementis, &c. q. d. rebus materialibus à lege præscriptis. Vide Col. 2.

4. Venit, &c. i. ubi est impletum tempus à Deo definitum. Ex muliere. Aug. 2. Tri. eo ipso est missus quo factus ex muliere. Factum sub lege, id est, legi subditum.

5. Adoptionem. famissam in Adam. Aug.

6. Filij sui, scilicet, etiam à filio procedit, vide Rom. 8. Pater, explicatio est præcedentis verbi Chaldaei.

7. Est. Græc. & Syr. estis. Deum, id est, Dei misericordiam. Aug. Græc. & Syr. Dei per Christum.

8. Natura, id est, re vera, seu, per se, sed hominum opinione.

9. Cogniti. i. dilecti. Aug. Infirma. f. non valentia iustificare. Elementa. vide sup.

10. Tempora. Græc. *καιρος*. i. opportunitates scilicet, ad festa celebranda, vel secundum legem operandum. Annos, scilicet, obseruari volebat lex annum 7. & 50.

11. Vos, pro, vobis. Sine causa. i. frustra.

12. Ego. nunc sum. Et ego. solim, cum legi seruirem. Laxisti. q. d. non quæror mihi factam iniuriam, sed vestram vicem doleo.

13. Per infirmitatē, &c. q. d. multa passus. Iam pridem. Græc. prius.

14. Tentationem meam, id est, probationem per afflictiones. Græc. experimentum mei. Respiciatis, &c. q. d. non ideo me minoris fecistis, aut contempnistis.

15. Beatitudo. i. status, ille quem felicem dicebatis, vosque beatos. Fieri posset, pro, opus fuisset, seu expeditisset.

17. Emulantur vos. i. studiosi vestri sunt, seu salutis vestre cupidii. Sed, pro, nam seu, imo. Excludere. f. libertate Euangelica. Vt illos, &c. q. d. illos imitando.

18. Emulamini. i. sectamini, seu imitamini.

19. Parturio. i. do operam vt in Christo renascamini. Formetur, &c. i. Christi forma recipiatis perfectam. f. scientia, & dilectione.

20. Mutare vocem, id est, negare vos filios. Aug. Confundor. Græc. perplexus sum. Syr. stupet factus sum. In vobis, id est, de vobis, seu vestri causa.

23. Secundum carnem. i. modo naturali. Repromissionem, pro, promissionem.

24. Per allegoriam. i. figuratiter. Sunt. i. significant. In seruitutem. i. seruos. Quæ est, &c. id quod per Agar representatur.

25. Coniunctus. i. confinis, seu è regione situs, etiam distans longè. Nunc est. i. vocatur, vel. q. d. etiam nunc extat. Seruit. ipsa Agar. Filiis. f. iudæis, qui per eius filios significantur.

27. Deserta. f. à Deo antea Gentilitatis. Eius quæ, &c. f. Synagoga Deo desponsata.

28. Secundum. i. ad similitudinem.

C A P. V.

State. Quidam cum superioribus iungunt. Seruitutis, id est, legis veteris, quæ seruos facit.

2. Circuncidamini. f. credentes aliter non posse saluari. Aug. 19. cont. Faust.

3. Debitor, scilicet, id per ipsam circuncisionem proficitur.

4. Euacuati. q. d. alieni. Abieciatis à vobis istum. Syr. desciiuistis. In lege, &c. i. per legem iustificari queritis.

5. Spiritu ex fide. i. mente fide munita. Spem iustitiæ. i. quod iustitia vt præmium sperat.

6. Operatur. Exercetur.

7. Non obedire. i. ne obideritis.

8. Nemini. scilicet. Persuasio. f. de lege seruanda. Vocat, pro, vocauit.

9. Corruptit. Græc. *ζυγος*. i. fermentat.

10. In vobis pro, de vobis. Aliud, scilicet, quàm quod doceo. Portabit iudicium. i. dabit pœnas Deo.

11. Circuncisionem, id est, legis obseruationem. Patiōr. f. à iudæis, vel ob Christi fidem, etiam ab alijs. Euacuatum est, id est, cessauit. Scandalum. f. ob quod multi Christianos persequuntur.

12. Abscindantur, id est, pereant profus, scilicet, ne plus peccent.

13. Carnis. i. carnalis vitæ. Spiritus. i. spiritua-lem, quanquam non est Græc. nec Syr.

14. Lex. ad mores pertinens. Aug.

15. Mordetis, & comeditis. i. ladtis, seu leuius, seu grauius.

16. Spiritu. i. secundum spiritum, seu spiritua-liter. Ambulate. i. agite, seu conuersamini.

17. Faciatis. f. facite, vel perfecte, quanquam quis potest omnino, vt opat, non concupiscere?

18. Sub lege. f. Moysi, vel tanquam seruus coactus, sed voluntariè.

19. Fornicatio. Græc. adulterium, fornicatio. Immunditia. f. contra naturam. Impudicitia. f. visu, tactu, &c. quanquam Græc. non est. Luxuria. q. d. & quodvis luxuriæ genus.
20. Aemulationes. i. zeli inordinati. Sectæ. Græc. hæreses.
21. Talia, scilicet, cum sunt mortalia, nec enim id semper.
22. Bonitas. i. beneficentia.
23. Fides. f. in dictis, vel diuinorum.
24. Vitiis. Græc. affectibus. Et, pro, id est.
26. Prouocantes. f. ad iram, vel malum.

CAP. VI.

1. **P**Ræoccupatus. f. lapsus. Instruire. i. inducite. Syr. erigite. Considerans, &c. q. d. cauens simul tibi; vel, cogitans, infirmitatem tuam. Tenteris, id est, tentatione vincaris, quasi dicat, vide ne & tu labaris; vel, cogita te etiam posse tentari.
2. Onera, id est, molestias. Portate. i. sufferte; vel q. d. iuuate inuicem. Legem. f. dilectione. Hoc est, inquit, præceptum meum, vt diligatis inuicem.
3. Aliquid esse, adeoque non potest ferre alios.
4. Opus, pro, opera. Probet, id est, exploret. Habebit. q. d. videbit an in se habeat vnde possit gloriari. Altero. f. laudante, vel peccante cui se ideo præfert.
5. Onus, id est, peccatorum sarcinam, de

qua Deo redder rationem.

6. Catechizatur. i. mysteria fidei docetur. Verbo. f. fidei. Bonis. q. d. communicet ei bona temporalia, si ille eger.
8. Corruptionem. i. interitum, seu supplicium.
9. Deficientes. i. fraudati, vel q. d. fructum quo fruemur perpetuo.
10. Ad, pro, erga. Domesticos fidei. i. fideles iustos. Hier. ep. 150.
11. Qualibus. f. quanto affectu erga vos, qui totam, præter morem, mea manu scripserim.
12. In carne. i. hominibus. Crucis. i. ob crucem, seu sectatorum crucis.
13. In carne, &c. id est, ob persuasam vobis circumcissionem.
14. Crucifixus. f. vt nocere non possit. Aug. Mundo. f. vt illius nihil concupiscam; potest & sensus esse: Nec ego à mundo quicquam expecto, nec ille à me, vel, crucifixi in me mundana omnia, & mundus in se mea. f. diuina.
15. Noua. f. per gratiam.
16. Regulam. i. formam vitæ. f. renouata per Christum. Et super, pro, id est super. Israël Dei. i. verum Israëlitam.
17. Stigmata. i. notas impressas seruorum more. f. saepe flagellatus ob Christum, multaque passus corpore. q. d. ne mihi quis Christum tenter eripere, frustra enim fecerit.
18. Amen. Græc. adiuxit & Syr. Missa. è Romæ.

AD EPHESIOS.

De Dei electione, & gratia. Deque hominis Christiani moribus.

CAP. V. T. I.

1. **I**DELIBVS, id est, credentibus.
2. Gratia. f. multiplicetur.
3. Benedictus. i. benedicatur, seu laudetur. In omni, pro, omni. In celestibus, pro, & celesti, vel ad celestia ductente vel è caelo. In Christo, id est, per Christum.
4. In ipso. tanquam eius membra. Immaculati. Græc. inculpati, seu irreprehensibiles.
5. In adoptionem, &c. i. vt adoptaret in filios. Ipsum. i. se. I. vt sui essemus, vel in Christum. f. vt eius membra essemus. Propositum. Græc. iudicium. i. beneplacitum.
6. Gloria. i. gloriose, seu gloriosam. i. illustrem. In qua. i. per quam. Gratificauit. i. sibi gratos fecit. In, pro, per.
7. Remissionem, appositio.
9. Sacramentum. f. arcanum. Eius. i. suum.

Proposuit in eo. i. exhibuit in Christo.

10. In dispensationem, &c. i. cum tempora ab eo dispensata, seu ordinata impleta essent. Instaurare. i. restituere, seu renouare. Græc. recapitulare. q. d. perfecte concludere. In, pro, per. In cælis. scilicet Angeli per Christum perficiuntur: est enim etiam ipsorum caput in quantum homo; restaurata est etiam ruina Angelorum. In ipso, abundat, more Hebræo.
11. In quo. i. per quem, scilicet, Christum. Sorti. i. beneficio proveniente ex occulto Dei iudicio, vel pro, in sortem. i. hæreditatem. Propositum. Quod nobis velut fors est, Deo est propositum. Consilium, id est, decretum. Voluntatis. q. d. liberum.
12. Ante. scilicet eius aduentum. Loquitur de Iudæis.
13. Salutis, pro, de salute. In quo, pro, in quo inquam, id est, per quem. Promissionis, pro, promisso.

14. Pignus. Græc. arthabo. In redemptionem, &c. q. d. redempti, & ei acquisiti.

15. Christo, pro, Christum.

17. Deus. Iunge cum, gloria. i. gloriosus.

18. Cordis. i. mentis. Spes. q. d. quanta bona sperentur à vocatis à Deo.

19. Potentia, pro, potentis.

21. Nomen. i. rem.

22. Dedit. i. fecit. Omnem Ecclesiam. Græc. omnia ipsi Ecclesiæ.

23. Plenitudo. i. completum. f. constat totum corpus capite & membris. Omnia, pro, per omnia. Adimpletur. Græc. adimplet.

C A P. I I.

2. **S**eculum. i. morem. Syr. vanitatem. Principem. Syr. voluntatem principis. Potestatis. i. potestatem habentem. Aëris, &c. quasi dicat, qui in aëre hoc versatur. Spiritus. Syr. qui est spiritus. Diffidentia, id est, diffidentes, seu inobedientes.

3. In quibus, scilicet, peccatis; vel, inter quos, scilicet, homines. Filij iræ, id est, digni supplicio, scilicet, iam inde à natiuitate, seu cōceptione ob peccatum originale.

4. Diues. i. abundans. Nimiam. Græc. multam.

5. Peccatis. i. per, vel, ob peccata. In Christo. i. cum Christo. f. fecit participes vitæ Christi.

6. Confedere, factum dicit quod certò erat futurum. Aug. Cælestibus. Syr. cælis. In, pro, cum, vel, per.

7. Superuenientibus, id est, ordine succedentibus, vel futuris. Bonitate, id est, benignitate. Super, pro, in.

8. Saluati. Syr. redempti. Donum est, scilicet, fides, & gratia.

9. Operibus. i. operum merito. f. saluati.

10. Factura. i. opus. Syr. creatura. In, pro, per. In operibus, pro, ad opera.

11. Carne, scilicet, incircuncisa, vel quasi dicat, carnaliter viuentes. Præputium, pro, præputiati. Ab e. i. ad differentiam eius, vel pro, ab iis. f. iudæis qui dicuntur circuncisi.

12. Conuersatione. i. ratione viuendi. Hospites. i. extranei. Deo. i. Dei cognitione. q. d. qui Deum verum non colebatis.

13. In, pro, per. In sanguine. i. per mortem.

14. Pax. i. pacis auctor. Vtraque. i. iudæos, & Gentiles. Parietem, &c. q. d. causam dissidij abstulit. Inimicitias. Græc. inimicitiam, explicatio præcedentis. Syr. & odium. In, pro, per.

15. Deceatis, id est, per decreta sua. Syr. præceptis suis. Euacuans, id est, abrogans. Condat, pro, conderet. i. faceret, seu vniret. Vno, pro, vnum, vel q. d. in seipso.

16. Vno corpore, pro, vnum corpus. q. d. vt ex vtrisque vnū corpus faceret, vel, in suo corpore.

17. Prope. f. iudæis.

18. Accessum, id est, aditum. Spiritu, scilicet, coniuncti.

20. Fundamentum. f. Christum, vel ipsos Apostolos, & Prophetas: sunt enim & hi fundamentum secundarium. Summo. i. extremo.

21. Omnis. i. tota, vel quæque. Constructa. Græc. compacta, seu coaptata. In Domino pro, Domini, vel per Dominum.

22. In spiritu, pro, per spiritum.

C A P. I I I.

1. **H**uius rei. i. ædificij spiritualis. Ego. Iunge cum ver. 14. vel cum vincus. f. sum. Vincus. f. ligatus erat cærena. Pro vobis. i. pro Euangelio quod vobis prædico.

2. Dispensationem, id est, distributionem, seu communicationem. In vobis, pro, in vos. f. dispensanda.

3. Sacramentum. Græc. mysterium. In breui, id est, breuiter.

4. Prudentiam. i. intelligentiam. Ministerio, lege, mysterio.

5. Generationibus, id est, ætatibus. Agnitum, id est, manifestatum. In Spiritu, id est, per Spiritum sanctum.

6. Corporales, id est, eiusdem corporis, scilicet, mystici. Euangelium, id est, fidem, & vitam Euangelicam.

8. Sanctorum, id est, Christianorum. Inuestigabiles, à vestigando, pro, inuestigabiles. sic Rom. 11.

9. Dispenfatio. i. exhibitio, vel communicatio, seu, prouiderissima executio. Not. hinc sumptum illud Doctorum, quod Christi incarnationem & acta vocant œconomiam, seu, dispensationem: quia per ea Deus dispensauit, seu executus est redemptionis nostræ mysterium.

10. Principibus, lege, principatibus. In cælestibus. Syr. qui sunt in cælis. Not. hinc non sequi, latuisse id mysterium Angelos: tantum enim dicitur eis apparuisse, cum exhibitum est, quamquam nihil prohibet illos aliqua ignorasse, priusquam exhibita viderent. Multiformis. i. plena varietate rerum.

11. Secundū, &c. q. d. iuxta id quod per Christum disposuerat facere, præfinito à se tempore. Quam. f. præfinitionem, vel dispensationem. In Christo. i. per Christum.

12. In quo. i. per quem. Accessum. f. ad Patrem.

13. In, pro, propter. Vestra. f. apparet quanti vos Deus faciat.

14. Huius, &c. redit ad id quod cæperat in principio cap. quamquam potest cum proxime præcedentibus iungi.

15. Paternitas. Græc. *patris*, i. parentela, seu cognatio, vel familia: adeoque etiam paternitas. Nominatur. i. existit. q. d. qui est omnium cognationum, & coniunctionum auctor.

16. Diuitias habundantiam. Glorie. i. gratias, per quam glorificatur. Virtute. i. potenter.
 18. Latitudo. i. caritatis Dei. Longitudo, scilicet, eternitas. Sublimitas, id est, excellentia. Profundum, id est, inscrutabilitas.
 19. Supereminentem, & c. i. maiorem quam intelligi possit. In omnem, & c. id est, plene Dei cognitione, & caritate.
 20. Superabundanter. i. abundantius. Intelligimus. i. mente concipimus, seu cogitamus.
 21. Et in. Græc. in pro. per.
C A P. I.
 1. **I**N Domino. i. propter Dominum. Ambuletis, id est, agatis, seu conuersemini.
 2. Vnum pro. velut vnum. Sicut pro. & sicut. Vocationis vestre. i. ad quam spem vocati estis, seu, quam profiteamini.
 3. Vnus, scilicet, est. Dominus. i. Christus. Vna. i. idem creditur ab omnibus. Vnum, scilicet, Christum, quod solam saluat.
 4. Omnes. pro. omnia. Per omnia, scilicet, omnia continet. Nobis. Græc. vobis. Syr. nobis.
 5. Donationis. i. qua voluit donare.
 6. Dicit. i. scriptura, seu David. Psal. 67. Aluum. i. calum. Captiuum, & c. i. captiuos duxit. q. d. triumphauit de hostibus. i. peccato, & diabolo; vel, duxit in calum Patres qui in limbo velut captiui tenebantur.
 7. Inferiores, & c. scilicet, limbum, seu Abrahamum.
 8. Omnia. i. de se scripta. vel q. d. omnia perficeret & terrestria, & caelestia.
 9. Et doctores. i. oportet Pastorem esse Doctorem. Vide i. Tim. 3. Tit. 3. & Aug. epist. 59.
 10. Consummationem. i. perfectionem. Ministerij, scilicet, ad salutem animarum exhibendi. Corporis, scilicet, mystici. i. Ecclesiae.
 11. Occurramus. i. conueniamus. i. die iudicij obuiam. Christo. Omnes. i. electi. Vnitatem. pro. unitatem. Mensuram. pro. mensura. Plenitudinis. i. perfectæ. i. resurgemus omnes, ætate Christi. Hier. epist. 27.
 12. Vriam. pro. itaque iam. Parauit. pro. vt paruim. In nequitia. i. per nequitiam. Inuentæ, seu inuectæ. Astutia. id est, fallacia. Erroris, id est, errare facientem.
 13. Veritatem, id est, quod rectum est, seu veram doctrinam conformem.
 14. Subministrationis. i. subministrato spiritui. Operationem. i. Dei. Mensuram. pro. mensura. vel q. d. iuxta rationem. Corporis. pro. sui. q. d. augescit.
 15. Testificor. vulgò, protesto. In Domino, id est, coram Domino. Iam. i. posthac. Sensus, id est, mentis.
 16. Dei, id est, secundum Deum.
 17. Desperantes, scilicet, salutem. Auaritiam, id est, cupiditatem immoderatam, scilicet, rerum mundanarum.

21. Sicut, & c. i. iuxta eius veram doctrinam.
 22. Deponere, scilicet, oportere. Erroris, pro, errantium.
 23. Mentis, qui est mens. Aug. 14. Tri.
 24. Secundum Deum. i. a Deo; vel, ad similitudinem Dei. Veritatis. i. vera, seu perfectæ.
 26. Irascimini pro, si irasci contingat.
 28. Quod bonum est, id est, honesto aliquo opere.
 29. Malus. i. vitiosus. Edificationem. i. promotionem. Det gratiam, id est, utilitatem conferat. explicatio præcedentis.
 30. Contristare. i. facere quod ei displiceat, seu offendere. In quo pro, quo. Signat. i. est gratia animi qualitas, & velut lignum iustorum. Redemptionis. i. quam estis iustificati.
 31. Clamor. i. inordinatus. Blasphemia, id est, maledictio, seu zornium.
 32. Donantes. i. ignoscentes. In Christo. Syr. per Christum.
C A P. V.
 2. **S**vanitatis, id est, suauem, scilicet, Deo gratiam.
 3. Immunditia. i. impudicitia. Decet, scilicet, talibus abstinere.
 4. Turpido. i. in verbis. Scurrilas, scilicet, facie indecentes. Ad rem. i. quam intendimus. i. salutem. Pertinent. i. conueniunt.
 5. Quod est, & c. Græc. qui est idolorum seruus. i. e. aurum, & argentum.
 6. Venit, id est, solet venire, vel pro, veniet. Diffidentia. Syr. Immorigeros. Col. 3. vertit interpretes noster, Incredulitatis.
 7. Participes, id est, socij. i. in peccatis.
 8. In Domino. i. Dei beneficio. q. d. illuminati à Domino. Vt. pro, itaque vt. Filij, id est, sectatores.
 9. Et iustitia, explicatio præcedentis.
 10. Probatantes, id est, expedientes.
 11. Communicare, id est, participare.
 12. Manifestatur. pro, manifestat. Syr. reuelat.
 13. Dicit, scilicet, Ista. cap. 60. quod tamen Paulus quibundam adiunctis explicat. Surge. i. expurgare. A mortuis. i. morte. i. peccati.
 14. Caute, id est, circumspecte. Ambuletis, id est, agatis. Quasi. pro, vt.
 15. Redimentes, & c. i. temporis opportunitate venientes. vide Dan. 2. Mali. i. pleni malis, seu periculis, adeoque diligenter cauendum.
 16. Vobismetipsis. i. apud vos, seu inter vos.
 17. In nomine. i. cum inuocatione, vel virtute. Et Patri. pro, qui pater est. i. omnium, vel Christi. Syr. Deo Patri.
 18. In timore, id est, per timorem. q. d. ob reuerentiam Christi.
 19. Eius, scilicet, id est, sui. i. mystici.
 20. Sed. pro, &. Mulieres. i. subd. debent.
 21. In verbo vite, id est, per verbum vitam conferens.

27. Non habentem. s. in celo. Aug. & Hier.
Quidam ad perfectos referunt huius vitæ.

29. Carnem, id est, corpus.

30. De carne, &c. q. d. Ita per eius corporis passionem formati, vt olim Eva de Adæ carne & osse.

31. Carne vna. Græc. carnem vnā, id est, velut vna caro.

32. Sacramentum. Græc. mysterium. In Christo, &c. s. completum.

33. Timeat, id est, reuereatur.

C A P. VI.

1. **I**N Domino, id est, propter Dominum, seu in rebus, quæ secundum Deum præcipiuntur. s. honestis.

2. In promissione, pro, cum promissione, scilicet, factum.

3. Vt bene, &c. hæc est promissio.

4. Disciplina, id est, eruditione Domini, id est, secundum Dei legem, seu voluntatem.

5. Carnalibus. q. d. temporalibus, qui secundum corpus imperant.

6. Ad oculum, id est, aspectum Domini. Placentes, id est, placere studentes.

7. Bonæ voluntate. i. benevolentia.

9. Eadem, id est, similiter. Remittentes, &c. q. d. ignoscetes, si quid minati sitis; vel, mitius minantes. Personarum, &c. q. d. qui omnes iu-

dicat nullo respectu dignitatum.

10. Confortamini, id est, roboramini. Et in explicatio præcedentis.

12. Aduersus, pro, solum aduersus. Colluctatio, id est, certamen. Carnem & sanguinem, id est, homines. Sed, pro, sed etiam. Tenebrarum harum, pro, tenebroso huius. Intelliguntur autem peccatores secundum Aug. Spiritualia, &c. pro, spirituales nequitias. In celestibus, id est, in aere. s. versantes. Syr. qui sub celo sunt.

13. Malo, id est, periculoso. vide Psalm. 40. Omnibus, scilicet, rebus. Stare. s. in prælio.

14. In veritate, id est, perfecte.

15. Euangelij, scilicet, annunciandi infidelibus. Pacis, id est, pacem afferentis, seu reconciliationem cum Deo.

17. Salutis. i. salutarem, scilicet, spem, vt alibi dicit.

18. Per, pro, in. In spiritu, id est, eleuata mente ad Deum. Ipso, pro, eo. s. ea re. In omni instantia. i. attentissime, & diligentissime.

Sanctis, id est, Christianis.

19. Fiducia, id est, libertate.

20. In ipso, pro, de ipso.

21. Quæ circa, &c. i. rerum mearum statu. Domino. i. Domini negotio.

24. In corruptione. i. sincere, & pure. Amen. Græc. & Syr. additur, Missa è Roma per Ty-chicum.

A D P H I L I P P E N S E S.

Exponit suarum rerum statum. Hortatur ad perseverantiam in incepto, & inuehiuntur in Iudaizantes.

C A P V T I.

1. **I**N Christo. i. per Christum. Episcopis, id est, presbyteris, nec enim in vna ciuitate plures Episcopi. Hier.

3. In omni, &c. id est, quoribus vestri recordor.

5. Super, &c. Iunge cum gratias ago. Communicatione. i. participatione. A prima, &c. q. d. in quo perseveratis, ex quo illud recepistis.

6. Confidens. i. persuasus. Diem. s. aduentus.

7. Mihi iustum, id est, æquum me. Gaudij. Græc. gratiæ. Vos esse, scilicet, optans.

8. Cupiam vos, id est, vos amem. In visceribus, id est, per charitatem.

9. Omni. i. perfecta. Sensu. i. intelligentia.

10. Probetis, id est, eligatis. Offensa, id est, peccato. In, pro, vique in.

11. Per I. e. s. x. m. i. per gratiam I. e. s. x.

12. Magis ad pro, ad maiorem.

13. In Christo, id est, ad Christi gloriam. In omni, &c. q. d. per omnia Tribunalia. vel, tota Imperatoris domo. Cæteris. q. d. imò per totam urbem.

14. Fratribus in Domino. i. Christianis. Confidentes, &c. q. d. fiducia accepta, quod me viderent libenter vincula pati.

15. Inuidiam, scilicet, volentes excellere, & mihi anteponi. Aug.

17. Ex contentione. i. studio contentionis. s. velut qui contendunt superare; vel, vt contentiones excitent in vrbe, meq; in periculum coniciant. Pressuram. i. periculum, seu afflictionem.

18. Omni. i. quouis. Occasionem. s. quarendi gloriam, vel nocendi. Veritatem. i. animi sinceritatem.

19. Subministrationem, id est, auxilium.

20. Fiducia, id est, libertate. Magnificabitur, id est, glorificabitur.

21. Mihi vivere, pro mea vita. Christus, id est Christo seruire. Lucrum. f. æternæ vitæ.
 22. Operis. i. laboris pro Christo. Et quid, pro, tamen quid.
 23. Coarctor. i. dubius hæreo, quid potius eligam. Multo, pro, quod multo.
 25. Confidens. i. persuasus. Omnibus, &c. id est vestræ omnium vilitati. Gaudium, id est, victoriam: vel q. d. consolationem mutuam de fide vestra.
 26. Vestra. i. de vestro profectu.
 27. Collaborantes, &c. i. vnâ labrantes pro fide Euangelica.
 28. Quæ. f. quod vobis aduersantur. Causa. Græc. iudicium.

CAP. I.

1. **C**onfolatio. f. in vobis est, seu alicunde haberi potest. In Christo. i. secundum Christum. f. spiritualis. Societas. Græc. communio. f. socij inter se communicant.
 2. Sapiatis, i. sentiat, vt statim explicat.
 3. Superiores. f. probitate.
 4. Non, pro, non solum. Considerantes. i. curantes. Sed, pro, sed etiam.
 5. In Christo, scilicet creditis, quem debetis imitari.
 6. Forma. i. natura. Rapinam. i. alienum: erat enim proprium. q. d. non se exinaniuit quasi alienam gloriam possideret.
 7. Exinaniuit. i. demisit. f. occultans quod erat, & assumens formam, quæ præ diuina nihil erat. In similitudinem, &c. id est hominibus similis, scilicet natura humana, quam assumpsit. Habitu. i. figura.
 8. Humiliauit. i. deiecit.
 9. Nomen. i. potentiam, famam, gloriam.
 10. In nomine, id est ad nomen, scilicet inuocatum, vel colendum: nomen autem pro re. Omne genu, &c. q. d. omnia se subdant agnoscencia imperium.
 11. In gloria, id est maiestate: est enim Patri æqualis.
 12. Operamini. Not. hominem operari suam salutem. f. per opera bona.
 13. Deus enim, &c. q. d. agnoscetes simul vos nihil posse sine Dei gratia. Ideoque timentes ne fortè desitis eius gratiæ. Perficere. q. d. & principium, & finem. Bona voluntate. i. suo beneplacito.
 14. Hæitationibus. Græc. disceptationibus. i. contentionibus. Syr. dissidio.
 15. Sine querela. i. de quibus nemo queri possit. Hier. 3. cont. Pelag. Id futurum ait in celo. Paulus quidem videtur de hac vita loqui. Simpliciter. i. sinceri, sine fictione.
 16. Ad gloriam meam. f. futurum, seu, cessurum. Christi. f. aduentus ad iudicium. In vacuum, id est frustra.

17. Immolor, id est occidar ab infidelibus. Supra, id est vltra. Sacrificium. f. à me, vel à vobis Deo oblatum.
 18. Congratulamini, scilicet, si me occidi contingat.
 19. Bono, id est læto.
 20. Vnanimem. f. in eo quod sequitur.
 21. Omnes, pro, serè omnes. f. Asiatici, seu vestrates qui Romæ sunt. Not. scripturam solere de multis omnes dicere. vide Aug. lib. de vnitatē Ecclesiæ, cap. 12.
 22. Experimentum. i. probationem.
 23. Videro. i. prouidero: vel q. d. vbi certius cognouero quo in statu res mea sint.
 25. Necessitatis meæ. i. in necessitate mea.
 26. Mæstus, scilicet, ob vestram eius causa tristitiam.
 27. Super, &c. q. d. duplicem tristitiam, scilicet de illo, & de vobis, qui eius mortem valde doleretis.
 28. Tristitia. f. de vestra tristitia.
 29. In Domino. iunge cum, excipite illum.
 30. Tradens. f. periculo. Græc. negligens. Animam. i. vitam. Meum. i. in me, seu mei.

CAP. III.

1. **D**e cætero, id est quod reliquum est. Eadem, scilicet, quæ aliàs monui. Pigrum. i. molestum, q. d. non piget. Necessarium. Græc. tutum.
 2. Videre. i. cauere. Canes. f. lacerantes Euangelicam doctrinam. Concisionem. i. circuncisionem prædicantes.
 3. Circuncisio, id est spiritualiter, verèque circumcisi.
 4. Habeam, id est habere possim. Confidentiam. f. gloriandi. Confidere. q. d. gloriari. Magis. f. possim.
 6. Æmulationem. i. zelum. In lege, pro, ex lege.
 7. Lucra, scilicet, olim.
 8. Verumtamen, pro, certè, vel quinetiam. Eminentem scientiam, id est, excellentem cognitionem. Detrimentum. i. iacturam. Lucrifaciam, id est adipiscar. q. d. omnia propter Christum reliqui.
 9. Meam. i. acquisitam propriis viribus. In fide, id est per fidem.
 10. Virtutem. i. potentiam. Resurrectionis. i. qua resurrexit. Societatem. Græc. communionem. f. habendam. Configuratus. i. conformis.
 11. Resurrectionem. f. electorum.
 12. Non quod, &c. q. d. sequor, vt qui nondum acceperim perfectam cognitionem, &c. In quo, id est id ad quod. Comprehensus, id est assumptus, seu electus.
 13. Vnum. illud ago. Quæ retro. i. præterita. Priora. i. à fronte, seu in prospectu.
 14. Destinatum. i. præfixum, seu intentum.

Græc. scopum. Brauium. i. præmium. In Christo. i. per Christum. f. consequendum.

14. Perfecti, scilicet perfectione huius vitæ, vel q. d. perfecti putamur. Hoc, scilicet ut sequamur, quippe nondum plene perfecti. Sapientis. i. sentitis. Hoc, scilicet, quod proxime dixi.

Renunciabit. i. in hac, aut futura vitæ, permanentibus tamen in charitate. Aug. 2. de bapt.

16. In eadem, &c. q. d. in eo permaneamus.

17. Nostram. Græc. nos. q. d. imitantes nos.

19. Confusione. i. in rebus pudentis.

20. In cælis, id est cælestis.

21. Humilitatis nostræ, id est nostrum abiectum. Configuratum, id est, conforme. Claritatis suæ, id est suo gloriofo.

CAP. III.

1. Sic. i. ut supra dixi. Euodiam, &c. vtrumque nomen feminæ: forte discordes erant.

3. Germane compar. i. ingenue collega, seu socie. Græc. *συν*, quod fortè proprium nomen est. Eas, vel proxime dictas, vel alias, quæ isti notæ erant.

5. Modestia. Græc. *ἐν*, quod etiam æquitatem, & moderationem significat. Syr. mantuedo.

7. Sensum. i. intelligentiam. Custodiat. Græc. & Syr. custodiet. Intelligentias. i. mentes. In Christo. i. per Christum.

8. Quæcunque, &c. q. d. non nisi vera, &c. Pudica, id est honesta. Sancta. Græc. pura. Amabilia, id est digna quæ amentur. Bonæ famæ, id est laudabilia. Laus disciplinæ, id est disciplina digna laude.

9. Pacis, scilicet auctor.

10. In Domino, id est, secundum Dominum. f. spirituali gaudio. Restoruitis, &c. q. d. reuiguit in vobis studium erga me. Imiserant Paulo cleemofynam. Occupati eratis. Græc. opportunitate carebatis.

11. Penuriam, scilicet meam quam subleuastis. q. d. non tam gaudeo propter me, quam propter vestram caritatem. In quibus sum, id est, iis quæ habeo. Sufficiens, id est, contentus quali sufficere.

12. Abundare, id est, rebus uti, cum abundat.

13. In eo, id est per eum. Confortat, id est, corroborat.

14. Communicantes, id est, iungentes, vestra communicando.

15. In ratione, &c. q. d. compensando spiritualia accepta, datis temporalibus.

17. Non quia, &c. q. d. in quo non tam habeo rationem domi, quam vestri fructus. In ratione, &c. Græc. in rationem vestram, id est commodum, vel q. d. quæ possit scribi in libro vestro rationario, scilicet ubi scribuntur expensæ & reditus.

18. Omnia. f. a vobis missa, vel quæ mihi opus sunt. Suauitatis, id est gratum Deo.

19. Omne desiderium. f. dando vobis optata. Græc. omnem indigentiam. Gloria. f. æterna. In Christo, id est per Christum.

21. In Christo, id est, salutatione Christiana.

23. Cum spiritu vestro. Græc. & Syr. cum omnibus vobis. Amen. Græc. & Syr. additur, Missa e Roma per Epaphroditum.

AD COLOSSENSES.

Populus est Phrygia prope Laodiceam. Instruit eos in fide, refellens errores quos quidam docebant, & instituit mores.

CAP. V.

2. Sanctis. f. professione.

3. Semper, &c. quotiescunque pro vobis oramus.

4. Christo, pro, Christum. Sanctos. i. Christianos.

5. Spem, id est rem speratam. f. prænium. Veritatis, id est vero.

6. Vniuerso. i. penè vniuerso. q. d. maxima orbis parte. In veritate. i. verè.

8. In spiritu, id est spiritualem.

10. Scientia, id est cognitione.

11. In omni, &c. i. vehementer corroborati. Gloriaris. Græc. gloria. i. gloriosam, seu illu-

strem. In, pro, cum.

12. Partem. i. participationem. q. d. dignatus est nos consortio. Sortis. i. hereditatis. In lumine. f. sita; vel q. d. illuminando nos.

13. Tenebrarum. i. demonum. Aug. epist. 107. Dilectionis suæ, pro, dilecti sui.

14. In quo, id est per quem.

15. Imago, id est, perfectissime similis. Primogenitus, &c. id est ante omnem creaturam a Deo genitus. vide Eccli. 24.

16. In ipso, id est per ipsum. Et in ipso. Græc. Et in ipsum, id est propter ipsum.

17. Omnes. Syr. omnia; & sic etiam Græc.

verti possunt. In ipso constant, id est, per ipsum constituentur.

18. Principium. s. omnium. Primogenitus, &c. i. primo omnium resuscitatus.

19. Complacuit. s. Patri. Plenitudinem, s. gratia, & veritatis, ut dicitur Ioan. 1. Diuinitatis. non est Græc. nec Syr. nec in Complur.

20. In ipso, pro, in se. i. sibi: vel abundat, more Heb. Pacificans, &c. q. d. faciens pacem inter caelestia & terrestria. Aug. Enchir. ca. 61. Fecerant peccata inimicitias inter Angelos & homines.

21. Inimici sensu. i. hostili animo.

22. Autem, abundat. Carnis. i. carneo. Exhibere. i. ad exhibendum.

23. Spe Euangelij, q. d. sperando promissa per Euangelium. Vniuersa. Hyperbole.

24. Pro vobis. s. toleratis. Desunt. s. patienda à Christianis, qui corporis Christi membra sunt. In carne. q. d. expleo partem meam, ut iungatur cum desunt: quamquam & cum, adimpleo iungi potest.

25. Cuius. s. Ecclesiae. In vobis. Græc. in vos. Impleam. i. plenè annuntiem: vel q. d. impleam homines verbo Dei.

26. Mysterium. s. vocationis gentium.

27. Gloriz, pro, gloriosas, seu gloriosi, ut ad sacramenti referatur. Gentibus. s. communicandas: vel q. d. in gentibus impleri. Spes gloria. i. per quem gloriam speratis.

28. Annuntiavimus. Græc. annuntiamus. Corripientes. Græc. monentes. In omni. cum perfecta. Omnem, id est totum. s. corpore & anima. Clem. 5. Strom.

29. Certando. s. contra hostes, & impedimenta. Operationem. i. efficaciam. In virtute, id est potenter.

CAP. II.

1. **N**on viderant: negant quidam hinc colligi, Paulum non vidisse Colossenses, aut Laodicenses: esse enim sensum, imò & pro iis etiam, quos nunquam viderim.

2. Instructi, pro, instructa: vel q. d. per instructionem. i. perfectionem. Omnes, &c. pro, omnibus, &c. Plenitudinis. i. plenæ cognitionis. s. per fidem. Christi. Græc. & Christi.

3. In quo. s. Christo.

4. Hoc autem, &c. ostendit suam sollicitudinem pro illis. Sublimare. i. eloquentia. Græc. persuasibilitate, seu probabilitate.

5. Firmamentum. i. soliditatem. Christo, pro, Christum.

6. Nostrium. s. velle. In ipso ambulate, id est, secundum eius voluntatem agite, seu conuersamini.

7. In illo. Græc. in illa. s. fide.

8. Et inanem: explicat quam philosophiam improbat. s. inanem, ac decipientem. Hominum. s. errantium. Elementa. i. rudimenta, vel

legales obseruationes. vide infra.

9. Plenitudo, &c. i. plena deitas. Corporaliter. i. essentialiter. Cyr. 2. de recta fide. i. in corpore eius, ut in templo singulari modo. Aug. ep. 57.

10. In illo, id est per illum. Repleri. s. donis spiritualibus.

11. In quo. i. per quem. Carnis, pro, carnei. Christi. i. secundum Christi fidem.

12. In quo. i. cum quo, vel per quem.

13. Donans, id est remittens.

14. Chirographum: metaphora est ab iis qui debent per chirographum, quod laceratur cum soluitur debitum, vel remittitur. Decreti. Græc. decretis. s. decreta Dei quæ non seruabamus, debitores nos faciebant.

15. Expolians. s. dominio in homines. Principatus. s. dæmonum. Traduxit. i. ostendit, more triumphantium. Confidenter palam: vnâ vocem Græcam duabus reddidit: utrumque enim significat. In semetipso. i. sua virtute, seu in passione sua, & resurrectione.

16. Iudicet. i. condemnnet. In cibo, &c. q. d. velut non obseruantes legis veteris ceremonias. Parte. i. negotio. q. d. in obseruatione.

17. Corpus, &c. i. adimpletio, seu veritas figuratum, per Christum exhibita.

18. Humilitate. s. ficta. Religione. i. cultu Angelorum. s. colebant quidam Angelos superstitiosè. Quæ, pro, in iis quæ. Sensu carnis. i. prudentia carnali.

19. Tenens. s. per fidem & vniõnem. Subministrationem accipiens. Dei. i. diuinum, seu secundum Deum.

20. Ab elementis. i. legalibus obseruationibus, quæ constant rebus materialibus, scilicet soluti. Mundo. i. his mundanis obseruationibus. Dcernitis. i. statutis dicendo. s. quod sequitur.

21. Tetigris. s. lege prohibita.

22. Ipso vsu. i. vntibus. s. si credant illa ad salutem necessaria, vel q. d. ipso vsu intereunt, seu esse desinunt. Hominum. s. errantium.

23. Rationem. i. speciem. In, pro, sed in, q. d. at sunt superstitiosa. Humilitate. s. apparenti.

Non ad, pro, ad non. q. d. macerando corpus.

Non in honore, &c. q. d. non indulgendo, & faciando, sed cogendo abstinere.

CAP. III.

1. **C**onsurrexistis, scilicet in nouam vitam.

2. Sapite. i. curate, seu cogitate, vel magnificite. Super terram. i. terrena.

3. In Deo. i. apud Deum.

4. Vestra. Græc. & Syr. nostra.

5. Fornicationem. i. sub. ne committatis. Immunditiam, id est impudicitiam, seu peccatum contra naturam. Libidinem, scilicet carceras luxuriae species. Malam, pro mali. Seruitus, id est cultus.

6. Venit. i. solet venire, vel pro, veniet. Incredulitatis. i. incredulos. Eph. 5. vertit idē verbum, diffidentia. Syr. inobedientia.

7. Quibus. i. vitiis.

8. Omnia, scilicet, vitia. Blasphemiam, id est, maledicentiam.

9. Inuicem. i. alter alteri. Veterē. i. carnalem. In, pro, per.

11. Omnia. s. vnum sunt in Christo. Christus. scilicet qui eos in se vnit.

12. Induite, &c. ostendit quæ sint opera noui hominis.

13. Donantes, &c. id est, condonantes inter vos. scilicet aliis.

14. Vinculum perfectionis. i. perfectē vniens inter se fideles; vel, in se colligans omnem virtutem.

15. Exultet, id est, faciat vos exultare. Quæ pro, quam. Corpore. s. Ecclesiæ. Grati, scilicet, in Deum.

16. Verbum, id est, doctrina. Vosmetipsos, id est, alij alios; vel, vosipsi. In gratia, id est, cum gratiarum actione.

18. In Domino. i. in iis quæ Deus vult, seu rebus honestis.

19. Ad, pro, erga.

20. Per omnia. i. in omnibus, seu perfectē. In Domino. Græc. Domino.

21. Pusillo. i. deiectione.

22. Simplicitate. i. sinceritate.

23. Sicut. i. tanquam.

24. Domino, pro, tanquam Domino. Græc. & Syr. Domino enim Christo seruitis.

25. Enim, pro, autem. Id, pro, secundum id. Et non, pro, quia non. Acceptio. i. respectus.

CAP. II.

2. Instare. i. instanter attendite.

3. Aperiet ostium. i. auferet impedimenta.

4. Loqui, pro, loquendo.

5. In sapientia. i. sapienter, seu prudenter. Foris sunt. i. geniales. Tempus redimentes. i. temporis opportunitate vtentes ad bene agendum.

6. In gratia. i. gratus, seu vtilis. Sale. i. prudentia. Sciatis. i. appareat vos scire.

7. In Domino. i. in rebus Domini.

9. Ex vobis. i. Colossensis.

10. Marcus, scilicet, Euangelista, qui & Ioannes, secundum quosdam, vide Act. 12. De quo. s. Barnaba, vel Marco. Mandata. s. illum humaniter tractandi.

11. Ex circumcisione, id est, Iudæi. Soli, scilicet, ex Iudæis. Adiutores, scilicet, domestici. Regno Dei. s. diuulgando.

12. Perfecti, & pleni. i. plenē perfecti.

13. Laborem. Græc. zelum, seu studium.

15. Nympham, nomen viri.

16. Laodicensiū. Græc. ex Laodicea. s. ad Paulum missa. Quidam tamen putant significari Pauli epistolam ad Laodicenses, quæ non extet, vel priorem ad Timotheum.

17. Archippo. s. Episcopo. In Domino. i. Dei Ecclesia, seu Domini loco. Impleas. i. perfectē administres.

18. Amen. Græc. additur, Scripta ē Roma per Tychicum, & Onesimum.

I. AD THESSALONICENSES.

Macedones sunt. Commendat illorum fidem, hortatur ad perseverantiam, mores instituit, tractat & quadam de resurrectione, die, iudicij.

CAP. V. I.

1. **S**ILVANVS. legendum Silas. Hier. epi. 143. In Deo. s. congregata, vel, Deum colenti. Memoriam. i. mentionem. q. d. memores vestri, vel comendantes vos Deo. Sustinetia. pro, tolerantis, seu perseverantis. Domini, pro, in Dominum. Ante Deum. id est, coram Deo.

4. Sciennes. Syr. siquidem nouimus. A Deo, iungi potest cum, dilecti, & cum, electionem.

5. Euangelii. i. prædicatio Euangelij. Virtute. i. miraculis. Spiritu sancto. i. Spiritus sancti gratias. Plenitudine. s. certitudinis. Nam Græc. *ᾠαν-
ερα*. In vobis. i. inter, seu apud vos.

7. Forma. i. exemplum.

8. Diffamatus. i. diuulgatus. Profecta est. i. peruenit. s. fama, seu rumore.

9. Ipsi, scilicet, qui audierunt. Seruire. i. ad seruendum.

10. Etipuit. Græc. eripit, seu eripientem.

CAP. VI.

1. Inanis. i. inutilis, seu fructu vacuus.

2. In multa, pro, cum multa. Solitudine. i. cura, seu diligentia. Græc. certamine, seu labore.

3. Errorē, id est, rebus falsis.

4. Probat. i. approbat. Probat. i. explorat.

7. Oneri. s. sumptui. Paruuli. Græc. *ἡμεῖς*. i. lenes, placidi, mites, videtur legisse *ἡμεῖς*, quam & *ἡμεῖς* paruulum etiam significat.

10. Sine querela i. irreprehensibiliter. Vobis, id est, apud vos.

12. Deprecantes, verti poterat, exhortantes. Testificati, pro, testati, vel obtestati.

13. Auditus Dei. i. prædicationis de Deo.

14. In Christo. i. Christianæ.

16. Ut impleant. q. d. pergentes implere. Vt que in finem. i. perpetuo. q. d. sunt enim e numero reproborum.

17. Desolati à vobis. i. orbatì vobis. Horæ. i. breue. Abundantiùs festinauimus. i. vehementiùs studiuimus.

18. Quoniam, pro, nam.

19. Spes i. materia spei. In aduentu eius. i. cum venerit ad iudiciu.

20. Gloria. i. materia gloria, seu gloriationis.

CAP. I. II.

1. **S**ustinentes. i. expectantes, vel ferentes, scilicet, desiderium sciendi, quo in statu res vestre essent: sic infra.

2. Pro fide. Syr. super fide. i. de fide, vel in fide.

3. In hoc. i. ad patiendum pro Christo.

5. Inanis. i. irritus.

7. In vobis. i. de vobis. Per. i. propter.

10. Desunt. s. poterant proficere in fide.

12. In vobis, id est, erga vos, scilicet, affecti sumus charitate.

13. Ad confirmanda, pro, & confirmet. Amen. non est Græc. nec Syr.

CAP. I. III.

1. **O**blecramus, verti poterat, hortamur. In Domino. i. Domini nomine. Sicut, &c. lege, sic & ambuletis.

2. Per Dominum. i. loco Domini.

4. Vasi. corpus. Aug. 3. cont. 2. ep. Religi vxorem intelligit. Honore. i. honestate.

5. Passione desiderij, id est, concupiscentia libidinosa.

6. Supergradiatur. i. opprimat, vel lædat.

Negotio. i. aliquo, vel eo de quo proxime. q. d. vt eius thorum violet.

8. In nobis, pro, nobis.

9. Fraternitatis. i. fraternæ. Habemus. Græc. habetis. Scribere. i. vt scribamus.

11. Vestrum, &c. i. res proprias curetis.

12. Foris. i. extra Ecclesiam. Nullius. i. infidelium. Desideretis. Græc. opus habeatis. q. d. prouidete vobis sic, ne illorum subsidio egeatis.

13. Dormientibus, id est, morientibus. Ceteri. Aug. non prohibet contristari, sed more infidelium contristari.

14. Per Iesum. i. in fide Iesu, & charitate. Adducet. s. suscitans.

15. In verbo. i. per verbum. q. d. ex parte, seu nomine Domini. Viuimus pro, viuemus. s. tunc. Sumus, pro, erimus. Prouenimus. s. prius assumpti ad gloriam.

16. In iussu, id est, cum imperio. In Christo, id est, fideles.

17. Rapiemur. s. sine morte facti immortales, secundum Hier. ep. 148. Iusti. q. 109. & Aug. vt videtur. q. 3. ad Dulcit. Idem tamen 20. Ciu. c. 20. ait in aere morituros. Res planè difficilis intellectu. vide etiam. 2. Timoth. 4.

CAP. V.

1. **M**omentis. i. temporum articulis, seu opportunitatibus.

2. Diligenter. i. exactè. Ita. s. occultè, seu, cum nemo putabit.

3. Pax, &c. id est, tuta esse omnia. Dolor, scilicet, partus.

5. Et filij dei. repetitio præcedentis, more scripturæ.

6. Dormiamus. s. negligentia, seu peccando.

7. Nocte. s. peccati.

8. Diei sumus, id est, lucis, scilicet, filij, seu luce præditi. vide sup. Et charitatis, scilicet, fides non sufficit. Salutis. s. eternæ.

9. Iram. i. condemnationem, seu punitiõnem.

10. Vigilemus, &c. id est, viuamus, vel moriamur.

12. Noueritis. i. rationem habeatis, vulgò, recognoscatis. In Domino. i. vice Domini.

13. Habeatis, &c. id est, vehementius ametis, & honoretis.

14. Inquietos. Græc. incompósitos. Suscipite. i. subleuate.

18. In omnibus, pro, de omnibus.

19. Spiritum. i. gratiam, seu dona spiritualia.

21. Probate. i. expendite.

22. Specie mala. i. re quæ apparet mala.

23. Per omnia, statim id explicat. Spiritus vester. i. gratia Spiritus sancti in vobis. Iren. lib. 5. Hier. ep. 150. q. 12. Quidam tamen per spiritum mentem intelligunt, per animam verò, sensitiuam animam.

24. Facite, quod dico, seu opto vobis.

27. Adiuro. i. interposita Dei auctoritate præcipio, seu per Deum peto, utrunque enim verbum id significat. Amen. Græc. additur, Scripta ex Athenis. Syr. verò etiam id, missa per Timotheum, sed id non credo. Iam enim is ab illis redierat. Quidam putant e Corintho missam.

II. AD THESSALONICENSES

Laudat illos, confirmat, exhortaturque, addens quadam de die Iudicii & Antichristo.

CAP. V. T. I.

- S**IT V. ANT. S. Vide sup. cap. 1.
 In Deo. I. congregata. seu
 Deum colenti.
 Dignum. i. æquum.
 In vobis, pro, de vobis.
 Exemplum. Græc. *ὑποδείγμα*. i. ostensionem.
 Syr. demonstrationem.
 Si tamen, pro, quandoquidem. Retributio-
 nem. i. quod merentur. Græc. tribulationem.
 Reuelatione. i. apparitione. s. in iudicio. Vir-
 tutis. i. exercitus.
 Dantis, pro, datur.
 In interitui. i. supplicio, seu exitio. A facie,
 &c. i. in conspectu Domini, & gloria. &c. Vir-
 tutis. i. potentia.
 Quia creditum. Tunc cum superioribus,
 & vobis, &c. Testimonium. s. de Christo. i. præ-
 dicatio. Super vos. i. a vobis. Die illo; i. iunge
 cum, quum venerit.
 In quo, id est, ad quod, vel, de quo. Digne-
 tur. i. dignos faciat. Impleat. s. in vobis. Volun-
 tatem. Græc. *ἐκθέλω*. i. beneplacitum. In virtute.
 i. potenter.
 Clarificetur. i. glorificetur.

CAP. I. T. I.

- I**N ipsum, pro, ad ipsum. s. tunc ventura,
 seu illi occurrere.
 Sensu. i. mente. Terremini. Græc. turbe-
 mini. Spiritum. i. ascensum factam reuelationem.
 Domini. Græc. Christi.
 Quoniam. s. non venit Christus. Discessio.
 i. defectio a Romano Imperio. s. ut omnes gen-
 tes quæ Romano Imperio subiaceant, recedant
 ab eo. Hier. ep. 1. s. Græc. *ἀποστασία*, pro, Apostata.
 Antichristus: sic enim quidam intelligunt, ut
 quod sequitur, sit explicatio. Peccati, id est, sce-
 lestus. Perditionis, id est, perditus, seu perditio-
 ni destinatus.
 Extollitur, &c. i. se iactat quocumque Deo
 maiorem. Templo. s. Hierosolymitano, vel eo
 qui nunc est Christi; vel, ut multi putant quod
 ipse construere, sed quomodo illud Dei erit?
 Ostendens. i. ostentans, seu præseferens.
 Retinetis. i. meministis.
 Detineat, id est, impediatur quo minus ve-
 niat. Sciris, sciebant illi quibus Apostolus dixe-
 rat, nos nescimus.
 Nam pro, alioqui. Operatur. s. in hæreticis,
 & malis. Iniquitatis. s. plenum. q. d. quæ hæreti-

- ci, ut mysteria venditant, plane sunt nequitia.
 Ut qui. Græc. qui. Fener. s. Imperium Roma-
 num. Fiat. i. tollatur. s. Imperium. Indicat non
 prius venturum Antichristum, quam Imperium
 Romanum deficiat.
 Tunc, scilicet, post Imperii Romani defe-
 ctionem. Reuelabitur. i. apparebit, seu manife-
 stabitur. Spiritu oris sui. i. imperio suo. Illustra-
 tione. i. apparitione.
 Cuius, scilicet, Antichristi. Virtute, id est,
 potentia.
 Iniquitatis, id est, iniqua. Veritatis, id est,
 veram.
 Iudicentur. i. condemnentur.
 Nos, lege, vos. Primitias. i. velut primi-
 tias, seu inter primos. Græc. ab initio.
 In qua. s. fide, seu veritate. Acquisitione.
 Græc. acquisitionem. Gloria, pro, ad gloriam.
 Aeternam. i. perpetuo duraturam. In gra-
 tia. i. per gratiam.
 Exhortetur verti poterat, consoletur. Ser-
 mone. i. doctrina.

CAP. III.

- D**E cætero, id est, quod superest. Clari-
 ficetur. Græc. glorificetur. i. honore ha-
 beatur. Capod alios.
 Importunis. Syr. insolentibus.
 Fidelis. i. verax, & constans in promissis.
 Confirmabit. s. in bono.
 In secundam, vel cum q. d. ut Deum ametis,
 & Christi patientiam imitemini.
 In nomine. i. loco. Fratres. Christiano. Am-
 bulante. i. conuerfante. Inordinate. i. incompo-
 sitis, dissolutis moribus.
 Inquieti. i. incompoti.
 Ab aliquo, pro, alienius.
 Potestatem, accipiendi vultum ab iis qui-
 bus predicabamus. Formam. i. exemplum.
 Denunciabamus, verti poterat, præciple-
 bamus; sic & infra.
 Inquieti. i. inordinate.
 In Domino. Græc. per Dominum. Cum
 silentio Græc. quiesce. Suum. i. suo labore par-
 tum.
 Notate. s. ne cum illo conuerfemini, ut
 statim dicitur. Confundatur. i. pudeat.
 Loco. Græc. modo. Syr. re.
 Amen. Græc. additur. Missa ex Athenis. Syr.
 verò, Missa ex Laodicea Pisidia per Tychicum.
 Quidam è Corintho missam dicunt.

I. A D T I M O T H E V M.

scilicet, Ephesi Episcopum.

*Instituit in iis qua agere & docere debeat: ubi & multa ad Ecclesiasticorum
& secularium mores pertinentia.*

CAP V T I.

1. **S**ECVNDVM imperium, id est, mandato. Spei nostræ, id est, in quem speramus.
2. Dilecto. Græc. *ἠγαπῶ*, id est, germano, seu vero. In fide. q. d. secundum Christum, seu, quem Christo genui.
3. Rogavi. sub sic rogo. vel fac. Aliter, scilicet, quam docti à me sunt.
4. Interminatis. i. infinitis. Quidam Iudaicas putant intelligi, alij Gentilicas. In fidē, id est, secundum fidem.
5. Puro, scilicet, à peccato. Bona, scilicet, nihil sibi mali conscia. Non ficta, id est, vera & sincera.
7. Affirmant. q. d. quæ disserendo confirmant.
8. Legitimē, id est, ritē, seu bene, & ut ipsa postulat, scilicet, intelligendo illam, & utendo.
9. Iusto, scilicet, iustus lege non indigebat, qui vltro faceret quæ lex vult. vel legis pœnas intelligit, quæ non sunt positæ propter iustos. Non subditis, id est, qui nolunt iustitiæ subdi. Contaminatis, scilicet, vitiis.
10. Plagiariis, id est, qui alienos homines furantur.
11. Gloriæ, id est, 'gloriam prædicans, vel promittens.
12. Confortauit, id est, corroborauit. Existimauit, id est, iudicauit, scilicet, faciendo Apostolum. Ministerio, scilicet, prædicationis.
13. Blasphemus, scilicet, in Christum. Persecutor, scilicet, Ecclesiæ. In. pro, per.
14. In Christo, id est, per Christum, vel ad Christum. q. d. dans mihi fidem & charitatem.
15. Fidelis. i. certus, seu fide dignus. Primus, id est, præcipuus, vel maximus.
16. Primò, id est, præcipuè. Omnem, id est, perfectam, q. d. singularem. Informationem, id est, exemplum, scilicet, quod imitentur.
17. Soli Deo, id est, qui solus est verus Deus.
18. Hoc, scilicet, de quo suprà in principio. vel, quod sequitur. In te, id est, de te. Prophetias, i. reuelationes, scilicet, per Dei reuelationem Paulus illum ordinauerat. vel prophetiam intelligit prædicandi donum, quod vult ritē exequatur. In illis. i. secundum illas.
19. Quam, scilicet, conscientiam bonam. Repellentes. f. per malam vitam.
20. Tradidi. f. per excommunicationem, qua olim exclusi ab Ecclesia, à diabolo corpore

etiam vexabantur. Blasphemare, id est, de diuinis rebus malè loqui.

CAP. I I.

1. **O**Bsecro. Græc. *παρακαλῶ*, quod etiam hortor verti potest. Obsecrationes, scilicet, deprecando mala. Orationes, scilicet, petendo bona. Postulationes. f. pro aliis.
2. In omni. pro, cum omni. Castitate, id est, vitæ puritate.
4. Vult. f. quantum est ex se. vel, vult omnes, id est, omne hominum genus, non singulos. si enim vellent absolute, faceret.
6. Redemptionem. i. redemptionis pretium. Testimonium, id est, prædicatio.
8. Puras. f. à peccato. q. d. à puro corde leuatas. Ira, scilicet, contra aliquem. Disceptatione, id est, hæsitacione, scilicet, quod impetrabit à Deo petita.
9. Similiter. forare. vel, volo. Ornato, id est, modesto. Syr. casto. Sobrietate. Græc. castitate. In. pro, cum.
10. Quod. pro, vt. Promittentes. i. profiterentes. Pietatem, id est, Dei cultum.
12. Docere. f. viros. vel publicè, seu in Ecclesia. Dominari. i. auctoritate uti.
14. Seductus. f. sic vt crederet serpentem verum dixisse. In prauaricatione fuit, id est, transgressa est, scilicet, Dei mandatum.
15. Per filiorum, &c. q. d. in statu coniugij de coniugatis enim loquitur. Permanferit. Græc. permanferint, sed plur. pro singul. Sobrietate, id est, castitate. q. d. si tamen sanctè vixerit.

CAP. I I I.

1. **F**idelis. vide cap. 1. Opus, id est, munus, seu functionem.
2. Enim. Græc. ergo. Vnius, id est, qui non duas duxerit. Syr. vnus fuisse. Sobrium. Hier. i. cont. Iouin. vigilantem vertit. Græc. *νηφάλιος*. Prudentem alij, castum vertant. Ornatum, id est, bene moratum, seu modestum. Doctorem. Græc. *διδάσκων*, id est, qui possit docere.
3. Litigiosum, id est, pugnacem. Cupidum, id est, auarum.
4. Præpositum, id est, præidentem. q. d. bene gubernantem suos. Habentem. non facientem. Subditos, id est, obediētes. Omni, id est, perfecta. Castitate alij, reuerentia, vertunt. Græc. *σεμνότης*. Syr. puritate.

5. Diligentiam, id est, curam.
6. Neophytum, i. nuper baptizatum. Iudicium, i. condemnationem, seu supplicium Diaboli, qui per elationem cecidit.
7. Foris, i. extra Ecclesiam. Opprobrium, q. d. ne det occasionem opprobriis. Laqueum, id est, insidias, f. solet diabolus facile tales decipere: vituperati enim & contempti, per impatientiam peccant.
8. Pudicos alij, bene moratos. Bilingues, id est, inconstantes sermone, f. mendaces. Syr. loquentes duplicia.
9. Mysterium fidei, fortè intelligit calicis sacri dispensationem, quod fidei mysterium vocatur in consecratione. Bona, q. d. cum puritate conscientiae calicem ministrantes populo.
11. Mulieres, i. vxores, scilicet, Episcoporum, & Diaconorum.
12. Vnius, & c. Syr. qui vnicam vxorem habuerint.
13. Gradum, scilicet apud Deum. In fide, i. per fidem, q. d. tum poterunt merito confidere se à Christo, in quem credunt, saluandos, si bene munere suo functi fuerint.
15. Firmamentum, i. basis, seu fundamentum.
16. Sacramentum, Græc. mysterium. Quod manifestatum, Græc. Deus manifestatus. In carne, scilicet, assumpta. Id enim maxime Dei pietatem, & misericordiam declarauit. Iustificatum, i. iustum apparuit, scilicet, iustus Christus. Spiritu, i. secundum spiritum. Assumptum, scilicet, die Ascensionis.

CAP. IIII.

1. Spiritus, i. Dei reuelatio. Dicit, f. mihi. Nouissimis, Græc. ὑστερίσθαι, id est, posterioribus, seu sequentibus.
2. Hypocrisis, f. simulat verum. Loquentium, scilicet, per tales, vel pro, loquentes, scilicet, homines ipsi, sic & in sequen. Cauteriatam, id est, malitiæ velut igne combustam, seu indebiliter notatam.
3. Prohibentium, & c. i. dampnantium nuptias: Abstinere, f. docetium. Cibis, f. quasi immundis, vt Iudæi, vel à malo Deo factis, vt Manichæi.
5. Sanctificatur, id est, idonea fit esui, si aliqui inepta esset. Verbum Dei, scilicet, quo benedicitur, vel quo creata est. Orationem, scilicet, agentis gratias, vel, & pro id est.
6. Enutritus, verti poterat, enutrients.
7. Ineptas, Græc. profanas. Aniles, id est, vanas. Pietatem, id est, opera pietatis, scilicet, in Deum, & proximum.
8. Corporalis, scilicet, circa corpus, vel curando, vel castigando. Ad modicum, scilicet, sola. Promissionem, f. in quarto præcepto, quod est de pietate in parentes. Futuræ, f. beatæ, hæc enim etiam intelligitur in illa promissione.
9. Sermo, scilicet, præcedens.

10. Maledicimur, Græc. probris afficimur. Saluator, id est, seruator, scilicet, à malis.
11. Hæc, scilicet, supr. dicta. Adolefcentiam, id est, iuuentutem. Contemnatur, scilicet, merito, q. d. Ita te gere, vt nemo possit merito te contemnere.
13. Dum venio, id est, donec veniam.
14. Gratiam, Græc. donum. Prophetiam, id est, Dei te eligentis reuelationem. Presbyterij, id est, cæteris Episcoporum. Olim Episcopi etiam presbyteri vocabantur, vide Eusebium, libr. 5, cap. 24. & Tit cap. 1.
15. Esto, id est, te exerce.
16. Enim, non est Græc. Instā, id est, persiste.

CAP. V.

6. Inreperueris, scilicet, acerbe, alioqui, vbi res postulat, quibus reprehendendus, præsertim ab Episcopo. Vide Græc. ad Ianuarium, & habetur 2. q. 7. Paulus. Obscra, Græc. παρακαλεῖς, quod etiam est hortare, scilicet, sic facilius senex corrigitur.
2. In, pro, cum.
3. Verè viduæ, id est, destituta. Nam, χήρα à χερῶν, id est, destituo.
4. Mutuam vicem, scilicet, facere cum filiis, quod cum ipsa fecerunt parentes sui, vel quia Græc. est, discant: sensus erit, eousque illos educet, dum possint ipsi regere domum, & parentes alere illa cura liberatos.
5. Desolata, id est, destituta. Alludit ad etymon viduæ, de quo supr. Sperat, id est, debet, seu solet sperare.
8. Si quis, pro, si qua. Basil. in constit. monast. notat id dici secularibus, non Religiosis. Negauit, scilicet, factis. Deterior, f. in hac parte.
9. Eligatur, scilicet, ab Ecclesia alenda, Hier. epist. 9. & 11.
10. Recipit, f. peregrinos. Sanctorum, id est, fidelium. Subsecuta, id est, profecuta.
11. Deuita, id est, rejice, ne admitte. f. in numerum alendarum ab Ecclesia, quod se possint ipsæ alere, vel ob periculum scandali. Luxuriatæ in Christo, id est, contra promissionem Christo factam fornicatæ.
12. Fidem, id est, votum continentiae. Irritam fecerunt, f. violantes.
13. Discunt, i. assuescunt. Verbosæ, i. loquaces.
14. Volo, f. ob periculum incontinentiæ, & scandali. Iuniores, f. non alligatas voto. Græc. Iuniores viduas. Matres familias esse, id est, familiam regere. Maledicti gratia, i. maledicendi.
16. Viduæ, id est, destituta.
17. Presbyteri, id est, Episcopi, vel sacerdotes. Duplici, i. maximo, vel reuerentiæ, & subsidij.
20. Peccantes, scilicet, palam, Aug.
21. Præiudicio, id est, præcipitato iudicio, vel præcedente iudicio, vt cum seq. legatur. Aliam, id est, diuersam à recto.

22. Communicaueris, id est particeps fueris. f. ordinando indignum. Castum, id est purum à peccato.

23. Stomachum. f. infirmum.

24. Iudicium. f. Dei, vel iudicium. Subsequuntur, id est postea innotescunt.

25. Aliter, id est malè. Non possunt. f. vt plurimum.

CAP. VI.

1. **I**Vgo, id est seruitute. Blasphemetur, id est malè audiat, seu vituperetur.

2. Dilecti. f. Deo. Quia, lege, qui. Beneficii. f. diuini. q. d. quia Christiani sunt.

3. Pietatem. i. religionem, seu Dei cultum.

4. Languens. i. agrotans animo. Blasphemix. i. maledicentix.

5. Conflictationes. i. disceptationes. Quæstum, id est lucri occasionem. Pietatem, id est, religionem.

6. Sufficientia. f. rerum ad vitæ vsum.

10. Cupiditas, scilicet pecuniar. Appetentes, id est secuti.

12. Fidei, id est pro fide, seu quod fides postulat. In qua. Græc. in quam. Confessus, id

est confessus. Confessionem. f. fidei professionem.

13. Iustificat, lege, viuificat. q. d. à quo omnia viuientia vitam habent. Testimonium, scilicet, veritatis.

14. Macula. i. peccato. Irreprehensibile, id est sic vt non possit reprehendi.

15. Potens. Græc. *δυνατός*, id est, principes. f. vniuersi.

16. Habet, scilicet ex se. Vidit, scilicet quantum est visibilis.

17. Sublimè, id est superbè. Fruendum, id est delectabiliter vtendum.

18. Communicare. f. sua cum egentibus.

19. Thesaurizare. i. parare. Bonam. Græc, æternam. Syr. veram.

20. Depositum, id est commendatam tibi doctrinam. Nouitates. Græc. inanitates. Oppositiones, id est obiectiones. Falsi nominis. i. falso nominatæ.

21. Promittentes, id est proficentes. Exciderunt, id est errarunt, seu lapsi sunt. Gratia tecum. Id propria manu scripsit Ambros. Amen. Græc. additur, scripta ex Laodicea, Metropoli Phrygiæ Pacatianæ.

II. AD TIMOTHEVM.

Rursum instruit, & exhortatur, addens quadam de electis, & reprobis, de quibus erroribus futuris, tempore nouissimo. Narrat etiam qua sibi acciderint.

CAP. V. I.

1. **E**CUNDVM, id est per, vel q. d. ad prædicandum. Quæ est, &c. id est, quæ datur per Christum.

3. A progenitoribus. f. institutus, vel q. d. à puero. Pura. q. d. recta intentione.

5. Recordationem, &c. i. in memoriam reuocans. Certus. Græc. persuasus: sic & inf.

6. Causam. f. quia fide præditus es recta. Resuscites. i. excites. f. per opera bona, iuxta officium tuum. Gratiā. Græc. *χαρίσιν*. i. donum.

7. Virtutis. i. potentem. f. fortes facientem.

8. Domini. i. de Domino. Collabora, &c. q. d. ferto animo bono persecutiones Euangelij. Dei. i. tibi à Deo datam.

9. Sancta. f. ad sanctitatem inuitante. Propositum. Syr. voluntatem. Iunge verò cum, ante tempora. In Christo. i. per Christum. Secularia. f. seculi. q. d. ab æterno.

10. Manifestata. f. vocatio, seu gratia: vel propositum, quod Græc. est, femininum. Illuminationem. Græc. apparitionem. Illuminauit. i.

patefecit. Incorruptionem. i. immortalitatem.

12. Patior. f. Romæ vincus erat. Confundor, id est, erubesco. Depositum, id est salutem apud eum depositam, seu animam ei creditam. Illum. f. Iudicij.

13. Formam. i. informationem. Habe. i. retine, vel sequere. Sanorum, &c. pro, sanæ doctrinæ.

In fide, &c. q. d. credendo, & amando Christum.

14. Depositum. i. munus Episcopij, vel animas subditorum.

15. In, pro, ex. q. d. Asiatici qui Romæ sunt.

16. Refrigerauit. i. creauit.

18. Quanta. i. in quam multis.

CAP. II.

1. **C**onfortare. i. fortis esto. In Christo, pro, à Christo. q. d. in gratia Christi.

2. Per, pro coram.

3. Labora. i. ferto m. d. a. Græc. *κατὰ τὴν φύσιν*.

4. Deo: non est Græc. nec Syr. Secularibus. Græc. *saic*. i. vitæ. q. d. rebus mundi quæ militiam impediunt. Probauit. i. vt probatum tradidit. Græc. & Syr. qui se delegit.

5. In agone. i. certamine publico. Legitimè. i. secundum leges certaminis vincens.
6. Laborantem, &c. q. d. si vult fructus percipere, debet prius laborare.
7. Intellige. i. aduerte. Dabit. Græc. det: sed nostra lectio potior.
8. Euangelium. i. prædicationem.
9. In quo. f. diuulgando. Laboro. Græc. mala patior. Malè operans. Græc. *κακῶς*, id est, malefactor, seu facinorosus. Non est, &c. q. d. nec ideo cesso prædicare.
10. Ideo, iunge cum, vt. In. i. per. Cum, pro, in. Cælesti. Græc. & Syr. æterna.
11. Fidelis, id est, fide dignus, seu certus. Nam, abundat, more Heb. Commortui. f. cum Christo.
12. Sustinebimus. f. aduersa.
13. Ille, pro, ille tamen. Fidelis. i. verax. Negare, &c. q. d. non potest non esse quod est.
14. Contendere. f. contentionis studio. Alio-qui heretici disputationibus conuincendi. Subuersionem. f. scandalizantur, vel significat docendam fidem sine disputationibus, ne auditores qui minùs capiunt subtilitates, errore aliquo subuertantur.
15. Probabilem. i. probatum. Inconfusibilem. i. quem non pudeat eorum quæ agit. Tractantem. Græc. secantem, seu distribuentem. f. pro cuiusque capto.
16. Proficient. i. valent. Impietatem. f. ingenerandam in animo.
17. Eorum, id est, talium. Cancer, scilicet, morbus, qui exedit eam corporis partem, quam corripuerit.
19. Fundamentum. f. electio, seu prædestinatio. Signaculum. f. quod sequitur. q. d. benèque sigillatum, iuxta illud, Cognouit, &c. est autem locus Num. 6. iuxta 70. Et discedat, &c. Id à Paulo additum. q. d. oportet verò discedere, &c. Nomen Domini, pro, Dominum.
20. Contumeliam. i. vile ministerium.
21. Istis, scilicet, quæ Deo displicent malis, & erroribus, de quibus proximè dictum. Vtile, id est aptum ad vsum.
23. Sine disciplina. i. inerudititas. Lites, id est, contentiones.
24. Docibilem. Græc. *διδασκῶν*, id est idoneus ad docendum.
25. Modestia. Græc. *πραΐτης*, id est mansuetudine. Nequando, id est si fortè.

CAP. III.

2. **C**Vpidi, id est auari. Elati. i. arrogantes, seu fastuosi. Blasphemi. i. maledici.
3. Affectione, id est beneuolentia. Pace. Græc. fœdere. Criminatores. i. calumniatores. Sine benignitate. Græc. non amantes bonorum. Syr. bonorum oïores.
4. Proterui. Græc. præcipites, seu temerarij.

5. Virtutem, id est vim, seu veritatem.
7. Discentes, scilicet mulierculas.
8. Iannes, &c. Hi Magi Ægyptiorum. Re-probi, id est errantes.
9. Ultra. Græc. amplius, seu plurimum. Proficient. i. assequuntur quod volunt.
10. Assecutus, id est, sectatus. Institutio-nem, id est mores, vel morum institutionem. Propositum, id est animi promptitudinem, seu intentionem.
11. Qualia, pro, quæ. Antiochiæ. f. Pisidia, non Syriæ.
12. Piè. i. religiosè. Syr. cum timore Dei. Patientur, scilicet ab improbis, quibus displicet virtus.
13. Proficient. i. progredientur. Mittentes. f. alios, quantum in se est.
14. A quo, scilicet Paulo.
15. Ab infantia, id est à puero. In Christo, id est in Christum.
16. Docendum. f. veritatem. Arguendum. f. falsitatem. Corripiendum. f. malos. Græc. corrigendum, seu dirigendum. Erudiendum. f. omnes. In, pro de.
17. Dei, id est Deo dicatus.

CAP. IIII.

1. **V**Iuos. Indicat aliquos non morituros, sed in aëra rapiendos, de quo suprà. 1. Thes. 4. quanquam possunt intelligi viui. f. cum Paulus scriberet. Per aduentum, scilicet, ad iudicium. sub. testificor, seu obtestor: quanquam Græc. potius est, in aduentu suo & regno, scilicet iudicaturus.
2. Importunè, id est intempestiuè. f. improborum iudicio. Argue. i. conuince. f. errantes. In, pro, cum.
3. Sustinebunt. i. ferent. Ad, pro, iuxta. Prurientes: nominatiuus est. q. d. cupientes audire grata, velut scalpi qui pruriunt.
5. Labora. Græc. ferto mala. Imple. i. plenè exequere.
6. Delibor. q. d. propè est vt immoler: adhibebatur libamina sacrificiis, ex rebus liquidis, quæ in Dei honorem effundebatur, vel cremabantur. Et quidem Pauli effusus sanguis amputato capite. Resolutionis. i. mortis, qua soluitur anima corpore.
7. Bonum. f. plenum meriti, & honoris Dei.
8. In reliquo. i. in posterum. Iustitiæ, scilicet debita iustis operibus. Aduentum. f. vt filij aduentum Patris optant.
9. Festina, id est, cura.
10. Galatiam, id est Galliam, secundum Epiphanium, hære. 51. Dicitur à quibusdam Crescens hic, fuisse Episcopus Moguntinus. vide Clem. 7. Const. cap. 46. Euseb. lib. 3. cap. 3. Hier. in Catalog.
11. Solus, scilicet, ex domesticis. Vtilis, pro

vsui futurus. q. d. opus est mihi eo. Ministe-
rio. f. Euangelico.

13. Penulam; pallij genus quidam putant: alij
volumen Hebræum. Syr. thecam librorum.

Reliqui: ex hoc, & iis quæ infra dicit, qui-
dam colligunt Paulum Roma iuisse in ea loca,
& Ecclesias visitasse, vt quibusdam scripserat se
facturum: deinde rediisse ad vineula, in quibus
tandem obiit martyrio coronatus cum Petro.

Membranas. f. Hebræi libri membranæ sunt
inuolutæ.

14. Ararius, scilicet faber. Offendit, id est,
fecit. Heb. Reddet. Ita etiam legit Syr.

16. Defensione, scilicet apud Iudicem Ro-
manum. Omnes, scilicet, qui fauere poterant.
Imputetur. f. à Deo.

17. Leonis. f. Neronis.

18. Liberavit. Græc. & Syr. liberabit. Opere
malo. i. persecutione malorum.

22. Amen. Græcè & Syriacè additur, Missa è
Roma.

A D T I T V M.

f. Cretæ Episcopum.

*Docet quæ in Episcopatu agere debeat. vbi, & de Episcopi moribus &
secularium quadam tractat.*

CAPVT I.

1. **S**ECVNDVM pietatem, id
est de Dei cultu.

2. Spem, pro spe. Ante
tempora. scam prædestinâs.
Secularia. i. seculi. q. d. ante

mundi creationem.

3. Suis. Græc. propriis. f. præscriptis. In, pro
per.

4. Dilecto. Græc. germano, seu vero. Com-
munem. f. Catholicam.

5. Cretæ. i. in Creta insula. vulgò Candia.
Presbyteros. i. Episcopos.

6. Vnius. i. qui non duas duxerit. Non in, &c.
i. qui non possint accusari.

8. Benignum. Græc. bonorum amantem. Con-
tinentem. f. ab vxoris amplexibus. Hier.

9. Secundum doctrinam. i. ad docendum com-
modum. Fidelem. i. certum. In, pro, per, vel,
cum. Arguere. i. convincere.

10. Inobedientes. f. ei quod æquum est: loqui-
tur autem de iis quos argui oportet. Circunci-
sione. i. Iudæis.

12. Quidam, scilicet, Epimenides. Malæ be-
stia, id est perniciosa fera. Ventres, id est, ho-
mines, seu corpora.

13. Durè, id est seuerè. Sani, scilicet, ne
errent.

14. Auersantium, pro auertentium.

15. Omnia. Cibos intelligit lege veteri pro-
hibitos. Munda, scilicet ex se. Mundis, id est,
purè vtentibus, & vt fides docet. Nihil, scilicet,
quia non rectè vtuntur.

16. Confitentur, id est profitentur. Abomi-
nati, pro, abominabiles. Incredibiles, pro incre-
duli. Repti, id est inepti.

CAP. II.

3. **S**ANCTO, id est religioso, seu Christianam
decente. Criminatrices, id est calum-
niatrices. Bene, pro bona.

4. Prudentiam. Syr. pudicitiam.

5. Prudentes. f. esse doceant. Blasphemetur, id
est vituperetur.

8. Verbum, sub. tuum sit. Ex aduerso. i. aduer-
sarius. Vereatur. i. erubescat.

10. Fraudantes. f. in ministerio, seu rebus heri.
Fidem bonam. i. fidelitatem.

11. Gratia. f. misericordia.

12. Secularia. i. mundana. Piè. i. religiosè.

13. Beatam spem. i. speratam beatitudinem.

14. Acceptabilem. i. acceptum. Græc. ἀξιόστον,
id est peculiarem, seu eximium.

15. Nemo te, &c. q. d. sic te gere, vt nemo pos-
sit te meritò contemnere.

CAP. III.

1. **I**LLos. f. Cretenses. Potestatibus. i. magi-
stratibus. Dicto. f. eorum.

2. Blasphemare. i. maledicere, seu conuitiis
appetere. Litigiosos. i. contentiosos.

3. Odibiles, id est odio digni.

4. Humanitas. Græc. φιλανθρωπία. i. amor in
homines.

5. Secundum, id est propter, vel ex. Sancti. f.
opera.

7. Secundum, &c. id est certò sperantes vitam
æternam.

8. Sermo. f. præcedens, vel sequens. Confir-
mare. f. alios. q. d. hortari diligenter. Præesse, id
est intendere.

9. Legis, id est, de lege. Syr. Scribarum.

11. Cum sit, &c. q. d. proprium sequens iudicium, seque ita condemnans.

13. Legis. s. Iudaica. Præmitte. s. ad me, vel alio forte quò fuerant à Paulo destinati. Vt pro, sic vt.

14. Necessarios. s. pauperibus.

15. Amen. Græc. additur, Scripta ex Nicopoli Macedonia. Syr. verò. Missa per Zenam & Apollo.

AD PHILEMONEM.

s. Phrygem, & Colossensem.

Commendat ei seruum eius fugitiuum, à se ad fidem conuersum, tanta porro caritate & modestia, vt mihi Epistola valde mirabilis videatur.

C A P V T I.

1. HRISTI. i. ob Christum. Adiutori. Græc. cooperatio. Appia: Vxor erat Philemonis. Archippo, eum quidam putant, de quo Colof. 4. Ec-

clesia, id est, fidelium congregationis. Tua. s. Philemonis.

5. Domino, pro, Dominum.

6. Vt, pro, adeò vt, vel, oro vt. Communicatio. i. participatio. s. qua præditus es fidei. Euidens, id est, manifesta, scilicet, omnibus. In agnitione, id est, per manifestationem. In Christo. i. secundum Christum.

7. In, pro, de. Requieuerunt. i. refocillata sunt.

8. Ad rem pertinet. i. conuenit.

9. Propter, &c. quasi dicat, malo vti charitate, quam auctoritate. Sis, alij, sim, quasi dicat, cum talis sim, nempe Paulus senex, &c. sed lectio nostra probanda q. d. cum tu sis senex, ma-

lo rogare, quam imperare.

11. Vtilis, alludit ad nomen Onesimi, quod vtilem significat.

12. Vt mea. Græc. id est mea. Viscera. q. d. dilectissimum mihi.

13. Euangelij. s. causa iniectis.

14. Consilio. i. sententia. Bonū. i. beneficium.

15. Horam. i. breue tempus. In æternum. i. nunquam à te recessurum.

16. Carne. i. corporis seruitio.

17. Socium. s. in fide, seu religione.

18. Nocuit, forè aliquid furatus aufugerat.

20. Ita, scilicet, si id feceris quod rogo. Græc. *ut*, id est, certè, quasi dicat, Ita est, vt dico. Fruar, id est, capiam fructum ex te, seu voluptatem. Viscera mea. i. dilectum mihi.

22. Donari, pro, donatum iri.

25. Amen. Græc. & Syr. additur, Missa è Roma per Onesimum.

AD HEBRÆOS.

Nomen non adscribit in principio more suo, (vt nec Ioannes in Epistolis) forè quòd non ad certam aliquam Ecclesiam scribat, quanquam quidam putant ad Ierosolymitanam scribere, vel, quòd sit velut tractatus quidam, seu disputatio de lege veteri, & noua, deque illius cessatione, & huius vi, vbi multa de Sacerdotio veteri, & Christi. Addit & multa ad mores pertinentia.

C A P V T I.

1. VLTIFARIAM, &c. duabus vocibus vsus est, vt totam varietatem temporum, personarum, & visionum comprehenderet. Loquens, pro, locutus. In, pro, per.

2. Constituit, scilicet, quatenus homo constitutus, sed quia idem etiam Deus, omnium possessor, & creator.

3. Splendor, scilicet, lumen, de lumine, significatur etiam coæternitas. Gloriam, scilicet, paternam, id est, patris, vel gloriam, pro gloriosa. Figura. Græc. *typus*. i. expressa imago. Substantia. *substantia*. i. substantia, seu personæ. Portans, id est, tenens, seu substans, alioqui enim in nihilum cuncta reciderent. Verbo virtutis suæ, id est, potènti suo imperio, seu potèntia sua. Nam ipse verbum est. Faciens. pro, postquam fecit,

scilicet,

scilicet, per passionem; quanquam etiam nunc, perpetuoque facit.

4. Melior, id est, præstantior. Effectus. secundum quod homo. Differentius. i. excellentius. Præ illis. i. quam illi. Hæreditauit, id est, sortitus est. f. quatenus homo, nam etiam Deus est, quod non semper fuit, nec. n. semper homo fuit adeoque non semper homo Deus. vide Rom. 1.

6. Cum iterum, pro, iterum cum. q. d. alias etiam cum. Introducit, & c. i. cum de filij in mundum aduentu loquitur. Dicit. f. Deut. 32. secundum 70. Vide etiam Psal. 96. ubi planè habetur.

7. Ad, pro, de.

8. Thronus, & c. Vide Psal. 44.

9. Præ, & c. i. excellentius quam consortes tui. Iusti, qui filij Dei per adoptionem.

12. Mutabis. Græc. inuolues, seu vertes. q. d. possis cum velis auferre vel significatur renouatio mundi futura, velut accepta noua veste.

14. Administratorij. i. Dei ministri. Missi. i. mitti soliti. Non quidem mittuntur omnes per se, sed quidam per alios. f. inferiores se, quibus reuelant, ad nos deferenda. Capiūt. Græc. capiet.

CAP. I I.

1. **A**bundantius. i. perfectius. Audiuius. f. à Deo per filium reuelata. Pereffluamus. i. pereamus, seu excidamus, seu solet quod effluit. Syr. cadamus.

2. Firmus. i. tantam obrinuit auctoritatem. Præuicatio. Græc. transgressio. Mercedis. i. quam merebatur.

3. Effugiemus. f. punitionem. Initium, & c. q. d. primum esset per Christum prædicata. In nos. f. Christianos. Confirmata est. i. firmiter tradita. Audierat quidem à Christo Paulus, sed & ab Apostolis etiam. Adde quod de alijs loquitur in persona sua, vt proximè indicauit.

4. Portentis. i. prodigijs. Virtutibus. Tribus his vocibus solet scriptura omnia miraculorum genera significare. Spiritus, & c. pro donorum Spiritus sancti.

5. Non enim & c. redit ad superiorem disputationem. Orbem terræ. i. mundum. Futurum. f. post iudicium, tunc. n. omnia plenè Christo subiecta erunt, vt infr. dicitur. De quo. f. orbe. Loquimur. i. disputationem instituius.

6. Quis, pro, quidam.

7. Paulominus. i. aliquantum. f. inferior est natura humana etiam in Christo Angelica, quod ad ipsam naturam pertinet. Ab. i. præ.

9. Gratia, id est, per gratiam. Iungendum autem cum, passionem, quasi dicat, quam sustinuit pro salute hominum. Gustaret, id est, sentiret, seu pateretur. Hebr.

10. Adduxerat, pro, adducturus esset. Consummari, id est, fieri perfectè, vel vitam finire.

11. Vno. f. Deo auctore, seu Patre, quasi dicat,

dedit Deus filium suum vnigenitum pro filiis adoptiujs. Omnes, scilicet, velut fratres. Confunditur, id est, erubescit.

13. Ego ero, & c. sunt hæc verba Isa. 8. secundum 70. ubi nos legimus, Præstolabor eum, sequiturque statim, Ecce ego, & c. itaque eodem pertinet vtraque hæc sententia, qua de se Christus loquitur, vt homo est. Pueri, id est, filij, seu serui.

14. Communicauerunt, & c. id est homines erant carnis participes. Participauit, & c. id est, habuit etiam carnem & sanguinem, scilicet factus est homo. Mortis, scilicet, ob peccatum quod inducit, ex quo mors, vel mortis peccati, quod hominibus persuadebat.

15. Obnoxij, & c. quasi dicat, viuabant vitam seruilem, horrentes semper mortem, à qua seruitute liberari promissa immortalitate.

16. Nusquam, id est, nullo modo, seu nunquam. Græc. non. Angelos, & c. i. Angelicam naturam assumpsit, sed humanam.

17. Per omnia, scilicet, ad naturam humanam pertinentia, adeoque pati humanas infirmitates. Misericors, scilicet, etiam per experientiam dolorum. Ad pro. apud. Repropitiaret, id est, expiaret.

18. In eo, id est, per id, vel quasi dicat in ijs rebus. Tentatus, id est, expertus mala nostra. Potens, id est, aptus, seu promptus. vel quasi dicat. certè potest in rebus quas expertus est opem ferre suis.

CAP. I I I.

1. **S**ancti scilicet professione. Confessionis, id est, fidei quam profiteamur.

2. Fecit, scilicet, Pontificem. Omni, id est, tota.

3. Amplioris. pro, tanto ampliore. Domus. pro, domo.

4. Creauit. Græc. construxit, seu fabricauit.

5. Testimonium, id est, testificationem. Dicenda, scilicet, populo, ex parte Dei.

6. Sua, id est, propria. Gloriam spei, id est, spem in qua gloriamur. Græc. gloriationem spei.

8. Secundum diem, id est, in die.

10. Inferus, & c. Græc. radio affectus à generatione, & c.

11. In ira, id est, iratus. Si pro, quod non.

13. Vniuersos, id est, vos inuicem. Cognominatur, id est, vocatur.

14. Christi, id est, gratiæ Christi, seu corporis Christi mystici. Initium, & c. scilicet fidem per quam incipimus subsistere spiritualiter, vel quasi dicat, si eam vitæ subsistentiam in qua cœpius cum Christo viuere vsque, & c.

16. Audientes, id est, cum audissent, scilicet, in Sinai, vel per Moysen. Per Moysen, id est, duce Moysen.

CAP. III.

11. **R**elicta. i. neglecta. Existimetur. i. videatur, seu appareat. Deesse. Græc. fuisse frustratus, vel non assecutus.

12. Admissus. Syr. coniunctus. Græc. & Com-
plut. admittis. Ex iis, pro, eorum. Græc. iis. Quæ.
Græc. qui.

13. Quemadmodum, pro, de qua. Et quidem.
f. id dictum est, vel iunge cum sequen. f. dixit
enim &c. q. d. de qua requie dixit, &c.

14. Isto. f. loco.

15. Terminat. i. præfinit. In, pro, per, vel David,
pro, libro David.

16. Iesus. i. Iosue, qui apud 70. dicitur Iesus. Syr.
Iesus filius Nun. Requiem. f. veram, seu perfe-
ctam. Post hac. Græc. post hæc.

17. Sabbatismus. i. requies.

18. Ingressus est, pro, ingreditur. Requieuit,
pro, requiescit.

19. Festinemus. Græc. studeamus. Vt ne, pro,
& caueamus ne. Idipsum. i. idem.

20. Viuus, &c. q. d. sed credamus verbo Dei,
vitam danti credentibus. Ancipiti. i. vtrique
acuto. Animæ. f. qua vivimus, seu sensitivæ.
Spiritus. i. mentis. q. d. discernit quæ sunt sensus
ab iis quæ mentis sunt. Compagum, &c. q. d. &
quorumque intimorum. Quidam compages, co-
gitationes intelligunt; medullas verò intention-
nes. Discretor. Græc. Iudex.

21. Inuisibilis. Græc. non manifesta. Apparet
loqui de Dei verbo, quod est Deus. Omnia au-
tem, pro, sed omnia. Ad quem, pro, de quo.

22. Spei nostræ, non est Græc. Confessionem,
id est, fidei professionem, vel. q. d. spem quam
profitemur.

23. Tentatum autem, pro, sed tentatum. Pro
similitudine. Græc. iuxta similitudinem. f. nostri.
Syr. sicut & nos.

24. In, pro, cum. q. d. adiuuantem in opportu-
nitatibus. f. cum opus est.

CAP. V.

1. **C**ondolere, id est, compari.

2. Pro peccatis, scilicet, hostias.

3. Honorem. f. pontificatus.

4. Clarificavit. i. glorificavit. q. d. non sibi as-
sumpsit pontificalem gloriam. Sed. f. illum cla-
rificavit. i. dedit ei illam gloriam.

5. Carnis, id est, vitæ mortalis. Vide 2. Cor. 5.
A morte. f. suscitando. Clamore, &c. quando id
factum, incertum. Sua reuerentia, id est, honore
ei debito; vel, quo Parré semper est prosecutus.

6. Didicit, scilicet, experientia. Obedientiam,
scilicet, in passionibus.

7. Consummatus. q. d. cumque perfectus esset;
vel, cum mortuus esset.

8. Pontifex. Græc. *ἱερεὺς*, id est, summus
sacerdos.

9. De quo. f. Melchisedech, vel Christo, vel
Pontificatu. Grandis. i. copiosus. f. propositus est.
Ininterpretabilis. i. difficilis explicatu. Audien-
dum. i. capiendum.

10. Magistri. i. doctores. Tempus. f. quo estis
in schola Christi. Elementa exordij. i. prima ru-
dimenta. Sermonum Dei, id est, institutionis
Christianæ, vel sacræ Scripturæ.

11. Enim, pro, autem. Expers. i. incapax. Ser-
monis, id est, institutionis. Iustitiæ, id est, de ius-
titia perfectione.

12. Pro consuetudine. i. per habitum mentis.

CAP. VI.

1. **I**ntermittentes, id est, omittentes interim.
Inchoationis, id est, in principio solitum
tradi, scilicet, fidei rudimenta. Christi, id est, de
Christo. Perfectionem, id est, perfectiorem seu
altiori disputationem, vel vitam perfectio-
rem. Ab operibus mortuis. i. de peccatis ani-
mæ interimentibus, vel quæ animæ mortuæ
faciunt. Ad, pro, in.

2. Baptismatum. i. de baptismo. Impositionis,
f. in confirmationis sacramento.

3. Hoc. f. ferri ad perfectionem. Permisit. i.
concesserit.

4. Impossibile. f. nisi Deo concedente. Illumi-
nati. i. baptizati. Sancti. f. per gratiam.

5. Dei verbum, id est, Christi doctrinam. Vir-
tutes, id est, potentiam Dei, quam in Sanctis
ostender, scilicet, per immortalitatem, & gloriam.
Prolapsi, scilicet, gravi aliquo peccato. Ad, pro,
per. Crucifigentes, &c. q. d. cum per peccatum
Christum in se viuentem, velut crucifixerint.
Ostentui. i. ludibrio.

6. Terra. i. anima. Imbrem. f. gratiam.

7. Spinas, &c. i. peccata. Maledicto. i. suppli-
cio. Consummatio. i. finis.

8. In nomine ipsius. i. propter ipsum.

9. Eandem. f. quam hactenus. Ostentare. i.
ostendere. Expletionem. i. complementum, seu
perfectionem. Finem. f. vitæ.

10. Vt, pro, sic vt. Promissiones, id est, pro-
missa bona.

11. Nisi, pro, certe. Omisit autem Paulus iu-
ramentum, de quo Genes. 22. vel sub hac parti-
cula intellexit. Habet enim Hebr. formam iura-
menti.

12. Sic, abundat, more Hebr. Repromissio-
nem. i. promissum à Deo.

13. Sui. i. se. Confirmationem. f. veritatis.

14. Pollicitationis. i. promissi.

15. Duas, scilicet, promissionem, & iuramen-
tum. Confugimus, præteritum est. Spem, id
est, rem speratam, vel spei virtutem tenendam,
id est, retinendam.

16. Ad interiora, &c. i. quæ intra velum. f. cæ-
lestia, quæ occulta.

CAP. VII.

1. **S**alem, scilicet, Ierusalem.
2. **R**ex iustitiae. Melch enim rex, Sedech, iustitia.
3. Sine patre, &c. in scriptura, quae de iis nihil dicit. Assimilatus. s. in eo quod sequitur. In perpetuum, scilicet, nihil de eius morte scriptum.
4. Intuemini, id est, considerate. Præcipuis. Græc. spoliis. Ipsi. s. fratres.
6. In eis. i. inter eos. Qui habebat, id est, cui facta.
7. Meliore. i. maiore, seu præstantiore.
8. Hic. s. in lege. Ibi. s. ubi agitur de Sacerdotio Melchisedec. Contestatur. s. scriptura, quæ de eius morte nihil dicit.
9. Et ut, &c. q. d. atque ita quodammodo. Accepit. Græc. accipit. i. solet accipere.
11. Consummatio, id est, perfectio. s. sacerdotij, vel hominum per sacerdotium.
12. Enim. pro, autem.
13. In quo, id est, de quo. Alia, scilicet, Iuda. Præsto fuit, id est, ministravit.
15. Manifestum est. s. mutatum esse legem. Si. pro, siquidem. Exurgat. pro, exurgit.
16. Carnalis, id est, circa corporeas ceremonias versantis. Virtutem, id est, potentiam. Insolubilis. i. æternæ. q. d. æternam vitam dantem.
17. Contestatur, id est, testatur.
18. Mandari. i. legis. Infirmitatem, id est, imbecillitatem. Inutilitatem. i. insufficientiam: nec enim poterat reddere iustos, seu perfectos.
19. Spei, scilicet, in Christo.
20. Quantum. pro, in quantum.
22. Testamenti sponso. i. pacti promissor.
24. Sempiternum. s. non migrans ad alios successionem.
25. Accedentes, &c. i. per ipsum ad Deum adfectos.
26. Segregans. s. vitæ puritate.
27. Hoc. s. pro populi delictis.
28. Legem. s. latam. vel q. d. qui de Sacerdotio loquitur post legis mutationem futuro.

CAP. VIII.

1. **C**apitulum, id est, summarium. q. d. dicam breviter, fusiùs explicata. Dicuntur. pro, dicta sunt. Magnitudinis, id est, maiestatis, scilicet, Dei.
2. Sanctorum, id est, sanctuarij. s. Ecclesiæ. Veri. ad differentiam figuralis.
3. Enim. pro, autem. Offerat. s. seipsum obtulit in cruce, & quotidie offert in altari.
4. Super terram, scilicet, ut more aliorum Sacerdotum ministrare. Nec. pro, non. Sacerdos. quia non est de tribu Leui.
5. Essent, scilicet, sacerdotes de tribu Leui.
6. Consummaret. pro, consummaturus esset, id est, perfecturus. Exemplar. Intelligit Paulus

etiam per id significatum illud exemplar quoddam fuisse tabernaculi celestis.

6. Melius, id est, excellentius. Ministerium, scilicet, sacerdotij. Testamenti. i. pacti. In. pro, cum. Repromissionibus. pro, promissionibus. Sanctum. i. confirmatum.
7. Culpa, id est, defectu. vel q. d. si homines faceret sine culpa.
8. Consummabo, id est, perficiam.
10. Quia. continuarium est, non causale. Dando. pro, dabo.
13. Veteravit, id est, antiquavit, seu vetus esse ostendit.

CAP. IX.

1. **P**rius, scilicet, testamentum. Cultura, id est, cultus. q. d. cultus quoddam suo modo iustificantes. Sanctum seculare, id est, templum, seu tabernaculum temporale.
2. Primum. s. prior pars tabernaculi, quæ sanctum dicebatur, ut proximè dicetur. Candelabra, scilicet, multæ erant in candelabro lucernæ. Propositio, &c. i. panes, qui ante Deum proponebantur.
3. Secundum. erat enim primum velum ante ipsum sanctum.
4. Thuribulum. saltari incensi seruiens, quod erat extra, seu potius ei suffitui quem faciebat Pontifex, semel in anno ingrediens in sancta Sanctorum. Quidam tamen putant significari thuribuli nomine altare thymamatis, in quo incendebantur aromata, nec aliud fuisse thuribulum. In qua. pro, cum qua. id est, iuxta quam, secundum quoddam.
5. Gloriæ, id est, Dei gloriam representantia. Obumbrantia, scilicet, alis.
6. In priori. pro, in prius. Officia, id est, ritus.
7. Ignorantia, id est, peccatis ignorantia.
8. Significante. s. per illas expiationes. Propalata, id est, apertam, s. per plenam expiationem, quam Christus erat factururus. Sanctorum, id est, in sancta, scilicet, celestia.
9. Parabola. i. figuralis quædam similitudo. Instantis, id est, præsentis. s. tempore quo hæc Paulus scripsit. Iuxta suam, id est, cuius ritu. Iuxta conscientiam. i. quod attinet ad conscientiam seu mentis puritatem. Seruientem. i. per illa Deum colentem.
10. Solummodo. s. sola. Baptismatibus, id est, ablutionibus, seu purificationibus. Iustitiis, id est, iustificationibus, seu ceremoniis. Græc. διακρίσεις (quo verbo 70. v. tunc ubi nos legere solemus ceremonias) Syr. præceptis. Carneis, id est, corporeis. s. circa corpus adhibitis. q. d. externis. Correctionis. s. per Christum faciendæ.
11. Assistens. s. Patri. Græc. παραστάς, id est, factus, vel adueniens. Amplius. i. maius. Tabernaculum. s. suam humanitatem, vel cælum iunge cum, Pontifex. Huius creationis, id est,

structura similis nostratibus. humanitas quidem de Spiritu sancto concepta, cælum verò à Deo creatum.

12. Sancta. i. cælum. Inuenta. i. parta.

Carnis. i. corporis, scilicet, animam illa non emundabant. Ideo supradicta iustitia carnis.

14. Per Spiritum, &c. id est, mouente Spiritu sancto. Sanctum. Græc. & Syr. æternum. Operibus mortis. i. peccatis. Vide supradictum cap. 6.

15. Præuaricationum. Græc. transgressionum. q. d. ad expiationem peccatorum. Erant, scilicet, manebant non mundata. Repromissionem, &c. i. promissam hereditatem.

17. In mortuis, id est, testatoris morte. Confirmatum, id est, ratum.

18. Sanguine. i. mortem quodammodo representante. Dedicatum. i. confirmatum.

20. Testamenti. i. confirmator. Not. testamēti vocem sumptam ex 70. qui sic verterunt Hebr. vocem quæ pactum seu fœdus significat, scilicet, pactum illud Dei, figura erat pacti per Christum renouandi, quod eius morte velut testamentum firmatum est, nōsque testamenti more fecit heredes. Mandauit. Exod. 24. legitur. Heb. pepigit 70. disposuit.

22. In pro, cum, vel, per. Et sine, &c. q. d. nam re vera nulla peccati remissio fieri potest sine Christi sanguine, cuius illa legalia figura erant.

23. Exemplaria. i. figuralem statum. Cælestia, scilicet, statum Euangelicum, seu Ecclesiæ.

25. Offerat, scilicet, eruento sacrificio.

26. Frequenter, scilicet, ad expiandū omnium hominum peccata. Consummatione, id est, fine, scilicet, instante. Destitutionem, id est, abolitionem. Suam. i. sui corporis.

27. Iudicium, scilicet, cuiusque sequitur particulare post mortem eius, & vniuersale mortuis omnibus.

28. Multorum omnium quidem quantum ad sufficientiam, sed multorum solum quantum ad efficaciam. Exhaustiendā. i. tollendā, seu euacuandā ex cordium profundo. Secundo, id est, deinde. Sine peccato. i. purgatis electorum peccatis. Salutem, scilicet, æternam.

29. C. A. P. X. quæritur de peccatis.

1. **M**aginem, scilicet, perfectam representationem, qualis est in statu Euangelico, in quo est gratiæ copia, & vult initium quoddam æternæ felicitatis. Accedentes. i. per illa ad Deum. Perfectos, id est, perfectos à peccatis liberatos, plenèque iustos.

2. Offerri, pro illis peccatis.

3. Ipsis, scilicet, hostiis. Peccatorum, scilicet, eorumdem. Quid ergo nōne illi per sacrificia verè mundabantur, sed non à sacrificiorum, sed oblationis Christi quod representant.

bant, idēque illa tanquam per se inefficacia sæpe reperebantur.

5. Ingrediens, &c. q. d. ad eius in mundum ingressum pertinent verba illa Psalmi. Corpus, scilicet, quod tibi offerrem. Aprasti. Syr. induisti.

6. Pro peccato. i. sacrificia. Placuerunt, scilicet, per se, sed propter me, cuius figure erant.

7. Venio. Iunge cum, vt faciam. Capite, id est, summa. i. tota scriptura Christum prædicat.

9. Tunc. pro, deinde verò. Primum, scilicet, statum, seu testamentum.

10. In qua, id est, per quam. Semel. i. facta.

11. Sacerdos. i. summus, vt est Græc. loquitur enim de annua expiatione.

12. Vnam. i. sufficientem ad omnia peccata expianda. Offerens. pro, vbi obtulisset.

13. De cætero, id est, in posterum.

14. Consummavit. i. perfecit. s. quantum ex se fuit. Sanctificatos. i. eos qui sanctificantur.

15. Contestatur, id est, testando monet.

16. Testamentum, &c. i. fœdus quod feriam.

17. Et peccatorum, &c. sub. addit.

18. Oblatio. i. opus oblationis alia.

19. In introitu, &c. pro, introeundi in sancta, id est, cælestia. In pro, per.

20. Initiauit. i. aperuit, ingrediens ipse. Vinentem. i. via in cælum est vita bona.

22. Plenitudine. i. perfectione. Græc. plena certitudine. Syr. fiducia. Aspersi. i. Christi sanguine. q. d. purificati. Aqua, scilicet, baptismi. Munda. i. mundante.

23. Confessionem. i. professionem. Indeclinabilem, id est, firmam. Repromisit. pro, promisit.

24. Inuicem, id est, alij alios. Prouocationem, id est, imitationem.

25. Collectionem, id est, congregationem. Conseruandis. i. deferere. Consolantes. i. inuicem. Vtri poterat adhortantes. Videritis. pro, videris. Diem. i. retributionis.

26. Hostia. s. quæ totos abluat, vt sit in baptismo; per enim Christi hostia, ad omnia peccata purganda valeat, at non applicatur nisi semel per baptismum ad eiusmodi purgationē, quare satisfaciendum postea pro peccatis, per opera pœnitentia, quod semper in Ecclesia obseruatum.

27. Iudicij s. diuini. Emulatio, id est, vis, & velut indignatio. Aduersarios. i. Dei, qui hinc sine penitentia discesserint.

28. Irritam, &c. i. transgressiensem. Moritur, id est, interficitur, scilicet in uicinis casibus.

29. Congregauerit. i. cōtempserit. Pollutum. pro, velut pollutum. i. dicit sem pollutam tractauerit. In quod est per quem. Gratiæ, scilicet, auctoritas.

30. Vindictam. i. relinquit. Græc. vindicta.

q. d. meum est. Vindictam. i. dicit sem pollutam tractauerit. In quod est per quem. Gratiæ, scilicet, auctoritas.

31. Horrondum. i. terribile. Deificatio.

32. Illuminati. Syr. baptizati.

33. In altero, id est partim.
 34. Substantiam, id est diuitias.
 35. Amittere, id est abicere.
 36. Patientia, scilicet quæ spe premij duratur in malis.
 37. Modicum, &c. i. post breue tempus.
 38. Subtraxerit. f. à fide, & recto.
 39. Subtractionis, id est, qui nos subtrahamus. Animæ, id est salutis animæ.

CAP. XI.

1. **S**perandum, id est quæ sperantur. Substantia, id est sustentaculum, seu basis. Syr. certitudo. Argumentum, id est declaratio. Syr. reuelatio. q. d. fides est quiddam, quo spes nititur, & Dei occulta, ex parte cognoscantur.
 2. In hac enim, pro, per hanc autem. Testimonium. f. quod Deo placerent, vel quod essent Dei serui. Senes. i. antiqui patres.
 3. Aprata, id est constructa. Syr. ordinata. Secula. i. tempora, seu mundi res. Vt, pro, sic vt. Inuisibilibus. Græc. non apparentibus.
 4. Plurimam. i. gratiorem. Syr. præstantiorem. Per quam. f. fidem, seu hostiam fide oblatam. Testimonium, scilicet igni calius in sacrificium delapso, vt quidam aiunt. Loquitur, scilicet hominum ore celebratur, seu, prædicat illo suo exemplo.
 5. Fide, id est fidei merito. Testimonium habuit. i. comprobatus est.
 7. Responso, &c. i. oraculo diuino admonitus. Metuens. f. Deum, vel diluuium. Quam. f. fidem, vel arcam. Damnavit. i. dignum damnatione ostendit. Mundum. f. qui videns arcam tanto tempore, tamque diligenter extrui, non credidit. Hæres, &c. i. possessor est factus.
 8. Qui vocatur. Græc. vocatus, scilicet à Deo.
 9. Repromissionis. i. promissa. Casulis. i. tabernaculis.
 10. Fundamenta, &c. i. bene fundata.
 11. Virtutem, &c. q. d. vim ad concipiendum. Fidelem. i. veracem.
 12. Vno. f. Abraham. Emortuo. f. quantum ad vim generandi.
 13. Iuxta fidem. i. cum fide. Repromissionibus, id est promissa terra, vel cælo, per illam significato, seu figurato.
 15. Meminissent. q. d. si cum id dicerent, illam intellexissent de qua, &c.
 16. Confunditur, id est erubescit. Ciuitatem. f. cælestem.
 18. In Isaac, &c. i. per Isaac habebis posteritatem, quam tibi promisi.
 19. Arbitrans. i. persuasus. Parabolam. i. similitudinem. f. Christi immolandi, & resurrexuri. Accepit. f. saluum reduxit.
 20. De futuris. f. prædicans.

21. Fastigium. Græc. super fastigium. f. nixus baculo. Eius, pro, suæ.
 22. Memoratus est. i. meminit.
 25. Temporalis. Græc. temporalem. i. breuem. Peccati. f. si suos deseruisset, aut Regi obtinuerat contra Deum præcipienti.
 26. Christi. i. ad Christi imitationem.
 27. Animositatem, id est, iram. Inuisibilem. f. Deum. Sustinuit. i. fortiter expectauit. f. sibi adiutorem fore sperans.
 28. Qui, scilicet, Angelus. Primitiua, id est, primogenita.
 29. Experti, id est, transeuntes, seu transire tentantes.
 33. Repromissiones. i. à Deo promissa. Obtulerunt. f. Daniel.
 34. Exinixerunt. f. pueri in fornace. Impetum. i. vim. Effugauerunt. Græc. effugerunt. i. euaserunt. Aciem gladij. f. hostes in prælio. Conualuerunt, vt Ezechias.
 35. Mulieres. vt Sunamitis, & Sareptana. De resurrectione. i. resuscitados. Distenti. f. in tormentis, vt illi de quibus. 2. Mach. 7. Redemptionem. i. liberationem à cruciatibus, quam impij promittebant, si sibi obtemperarent.
 37. Lapidati, vt Ieremias. Secti, vt Isaias, ferra lignea à Manasse. Melotis, id est ouillis pellibus.
 39. Repromissionem. i. promissam beatitudinem. f. quantum ad corpus.
 40. Consummarentur. scum perfectè erit homo beatus cum corpus recipiet: tunc enim perfectus homo: cedit autem id ad nostrum honorem, quod illi nos expectent, & tamdiu expectauerint, qui tanto ante laborauerunt.

CAP. XII.

1. **I**mpositam. Græc. circumpositam. f. vndique cingentem. Nubem. i. copiam. Podus. f. impedimenta. Circumstans. i. adhaerens, vel vndique impugnans. Peccatum. i. peccandi occasiones, vel ipsum peccatum.
 2. Auctorem. Græc. *ἀρχηγόν*. i. inceptorem, seu ducem. Syr. Principium. Confusione. f. ignominii, & contumeliis.
 3. Contradictionem. i. persecutionem.
 5. Estis, pro videmini. Consolationis: verti poterat adhortationis. Syr. doctrinæ. Disciplinam. i. correptionem. Fatigeris. Græc. deficias. q. d. constans esto.
 6. Recipiti. i. approbat. vel q. d. quem in filium recipit. Syr. amat.
 7. Disciplina. f. Dei castigatione. Perseuerate. i. durate animo.
 8. Omnes. f. filij. Adulteri. pro adulterini.
 9. Eruditores. i. castigatores. Et viuemus, pro vt viuamus.
 10. In recipiendo. Græc. ad recipiendum.
 11. Soluta. i. flacida. Syr. nutantia.

13. Et egressus, &c. q. d. ingredimini viam rectam. Magis autem, pro, sed potius. Sanetur. f. si quid agrotat.
15. Contemplantes. i. id videntes, seu curantes. Desit. Græc. expers sit. Amaritudinis, id est amara. f. peccati. Impediat. f. salutem.
16. Profanus. i. impurus, seu diuinorum contemptor. Primitiua. i. ius primogenituræ.
17. Scitote. Græc. scitis. Reprobatus. i. reiectus. f. a Patre, & Deo. Locum. i. fructum. f. quod optabat poenitens. Eam. f. benedictionem.
18. Tractabilem. i. tangibilem. Accensibilem. i. incensum.
19. Excusauerunt se. Græc. deprecari sunt. Syr. obsecrarunt.
20. Portabant, id est ferre poterant.
21. Moses dixit, pro, vt Moyses diceret. Not. Id non esse in scriptura, sed traditione, vt videtur, acceptum.
22. Accessistis. f. fide, & spe.
23. Primitiuorum. Græc. primogenitorum. f. in cælo per gloriam qua renascuntur. Vnde Sanctorum dies quibus in cælum admissi, dicuntur Natales. Spiritum. Græc. spiritus.
24. Melius. f. non vindictam petit, sed remissionem. Abel. f. sanguis.
25. Recusetis. Syr. aspernemini. Auertimus, pro, auersamur. q. d. si auersamur.
26. Tunc. scum legem daret. Repromittit. i. promittit. Dicens. f. secundum 70.
27. Translationem. i. mutationem. f. in statum meliorem. Factorum, scilicet vt ad tempus solum durarent: vel q. d. in Christo impletorum. Immobilia, scilicet cælestia, quibus alia successura non sunt.
28. Habemus. Græc. habeamus. Syr. amplectamur.

CAP. XIII.

1. **F**raternitatis, id est fraterna.
2. Placuerunt. Græc. latuerunt. q. d. inscientes Angelos receperunt, putantes esse homines.
3. Simul, pro, si simul essetis. Laborantium,

id est afflictorum. Corpore, scilicet multis subiecto miseris.

4. Honorabile. f. sit. q. d. honestè tractetur. Omnibus. f. coniugatis: vel q. d. omni ex parte. Iudicabit, id est condemnabit.
7. Exitum, id est progressum. q. d. viuendi rationem.
8. Heri & hodie. i. in præterito & præsentis. q. d. semper suis adest, vt adfuit antiquis.
9. Abduci. f. a verò. Græc. circumferri. f. huc illuc. Ambulantibus in eis. i. illis vtentibus. f. superstitiosè, vel sine fide.
10. Edere. f. Eucharistiam. Qui tabernaculo, &c. i. legis veteris sacerdotes.
11. Quorum enim, &c. q. d. sunt enim illæ figuræ quas oportet cessare, vbi aduenit res ipsa figurata. f. Christus.
13. Portantes, simul cum illo. q. d. illum imitantes.
16. Communions, id est communicationis bonorum cum pauperibus. Promeretur. i. conciliatur, mereturque homo apud ipsum.
17. Non expellit. Græc. incommodum est, seu inutile.
18. Confidimus enim, &c. q. d. id facere debetis, vt pro amico, & de vobis bene merito, qui sibi nihil conficius est contra vos fecisse, sed velle potius prodesse.
19. Amplius. potest iungi cum deprecor, vel cum, facere.
20. Pacis, scilicet auctor. Æterni, scilicet, confirmatore.
21. Aptet. Græc. perficiat.
22. Sufferatis, id est boni consularis. Solatij: verti poterat, exhortationis. Etenim, &c. quasi dicat, quamquam pauciora scripti, quam res postulabat.
23. Cognoscite. q. d. tractate, vt notum, & amicum. Dimissum. f. è carcere, vel à me ad vos. Syr. solutum. Venerit. f. ad me. Videbo. i. inuisam. f. per illum iterum, vel cum illo.
24. Sanctos, id est Christianos.
25. Amen. Græc. additur, Scripta ex Italia per Timotheum.

EPISTOLA IACOBI.

f. Alphæi filij.

Fuit primus Ierosolyma Episcopus, de quo vide Gal. 1. Iudeos hortatur, & instituit. Vbi multa de patientia, legis obseruatione, operum bonorum necessitate, ambitione vitanda, ac loquacitate, & personarum acceptione, cupiditate, detractio, iuramento: Denique de magna orationis vi apud Deum.

CAPVT I.

1. **I**n dispersione. i. dispersæ. f. per varia regna. Syr. dispersæ inter gentes. Apparet ex omnibus tribus aliquos fuisse ad Christi

fidem conuersos. Quidam inrelligi putat Christianos dispersos, de quib. Act. 8. Salutem. Syr. pacem.

2. Omne, id est perfectum. q. d. optime vobiscum agi, esseque de quo maxime gaudere debetis. Existimate. Syr. habete. Tentationes. i. afflictiones.

3. Probatio. i. exploratio per tentationes.

4. Habeat. q. d. sit perfecta.

5. Omnibus. s. petentibus, vt par est. Affluenter. i. abundanter. Improperat. i. exprobrat beneficium, vt solent qui multa dederunt.

6. Hæsitans, id est diffidens, seu dubitans de Dei potentia, & liberalitate. Circumfertur, id est iactatur.

7. Ne ergo, &c. q. d. non est quod puter se impetraturum à Deo.

8. Duplex, animo, id est vacillans, seu hæsitans in rebus diuinis. Syr. dubius mente sua. Viis. i. actionibus.

9. Frater humilis, id est Christianus abiectus. Exaltatione. s. apud Deum.

10. Humilitate. i. deiectione. q. d. cogitet quid de se futurum sit paulo post, definéque gloriar. Fœni. i. herba.

11. Vultus. i. aspectus, seu speciei. Itineribus, id est actionibus. Marcescet. s. tandem amittet omnia, & peribit ipse.

12. Suffert, id est patienter fert. Vita. s. æternæ. Repromisit, pro promissa.

13. Tentatur. s. ad malum. Dicat. s. apud se. i. cogitet. Malorum. i. ad malum. Ipse autem, pro, ipse inquam. Tentat. s. ad malum.

14. Consummatum. s. pleno consensu. Mortem. s. animæ.

17. Datum optimum. Græc. donum bonum. Patre. i. auctore. Transmutatio. i. mutatio.

Vicissitudinis, pro, vicissitudinaria. Græc. *ἑναρτία*, id est conuersionis. q. d. non est vt sol qui recedens umbram facit. Obumbratio, id est obsecratio: vel q. d. ne minimum quidem signum vicissitudinis; est enim prorsus immutabilis.

13. Verbo, &c. id est prædicatione Evangelica, vel per filium suum. Initium. Græc. *ἀρχή*, id est primitiæ. s. primi, seu potiores. Creaturæ. s. recreatorum per ipsius gratiam.

19. Scitis. Græc. & Syr. itaque. Autem: non est Græc. Velox. s. promptus. Tardus, scilicet difficilis.

20. Iustitiam Dei, &c. i. non sinit bene operari, vel Deo displicet.

21. Malitiæ, pro, malam, q. d. quicquid malè abundat, mereturque reseri. Insitum. Syr. naturæ nostræ insitum, scilicet per Incarnationem. q. d. Dei filium hominem factum: periphrasis Christi.

23. Comparabitur. Græc. similis est. Natiuitatis suæ. i. naturalem.

25. In lege perfecta. Græc. Syr. & Complut. in legem perfectam. Libertatis, scilicet filiorum Dei, & à peccato. s. lex Evangelica filios facit Dei, & à peccato liberat. Est enim sita præcipue

in charitate. In facto. s. opera bona beatum faciunt, non sola fides.

26. Religiosum, id est Dei cultorem: vulgò deuotum. Seducens. s. à recta via per loquacitatem.

27. Patrem. s. omnium. Visitare. s. iuuando, & consolando. Seculo, id est mundo.

CAP. II.

1. **I**N, pro cum. q. d. qui in Christum creditis, nolite personas accipere, id est ob personarum respectum, quicquam malè facere. Gloria, id est gloriosi, vel gloriosam, vt ad fidem referatur.

2. In veste, pro cum veste: vel iunge cum anulum, vt significet fibulam auream in veste.

Candida. Græc. splendida.

3. Bene. i. commodè, seu honorificè. Sub scabello, &c. i. iuxta, seu infra pedes meos.

4. Iudicatis, scilicet malè. Cogitationum, id est per cogitationes, vel cogitationibus. q. d. iniqui iudices.

6. Iudicia, id est tribunalia. Blasphemant, id est maledicunt, seu conuictis prosequuntur. Bonum, &c. i. Christianissimum, seu Christi nomen, à quo Christiani vocamini.

8. Si tamen, pro, si quidem. Regalem. i. excellentem. s. de charitate, quæ excellit inter virtutes: vel Regis omnium Dei. Syr. Dei. Scripturam. s. dicentem quod sequitur.

9. A lege. s. id prohibente.

10. Omnium, pro, velut omnium, scilicet, quia nihil ei prodest, reliqua seruasse: vel, reus omnium dicitur, eo quod omnia non seruauerit, vt debebat.

11. Legis. s. non per omnia impleta.

12. Libertatis. vide sup. cap. i. Incipientes iudicari. Græc. iudicandi.

13. Super exaltat. s. hominem. q. d. super iudicium collocat, id est, facit euadere Dei iudiciū, seu condemnationem. Græc. super, seu contra gloriatur, scilicet vt victrix. Iudicium: alij, iudicio. q. d. praualet iudicio. s. hominem liberans à damnatione.

15. Frater, &c. Olim sic Christiani vocabantur. viri quidem fratres, feminae autem forores.

17. In semetipsa, id est per se, seu ipsa.

18. Sed, pro nam. Dicer, id est dicere poterit. Quis, scilicet alteri. Fidem, scilicet, sine operibus. Opera, scilicet cum fide. Sine operibus. q. d. non poteris quidem. Græc. ex operibus.

19. Et dæmones, pro, at etiam dæmones.

20. Otiosa. Græc. Syr. & Complut. mortua.

22. Consummata, id est perfecta.

23. Suppleta, id est impleta. q. d. apparuit qualem fidem commendaret Scriptura. s. suo tempore bona operantem.

24. Iustificatur. s. apud Deum iustus habetur, & est.

CAP. III.

1. **P**lures. i. vt multi solent, vel, ne multi ex vobis q. d. ne ambiatis cathedras, vel, ne plures. i. diuersi sententiis. Iudicium. i. damnationis occasionem, seu periculum.

2. Offendimus. i. delinquimus. Potens, &c. q. d. poterit & is se totum regere, vt solemus equos freno.

3. Si autem. Græc. ecce. Consentiendum. i. parendum.

4. Minentur. i. agantur. q. d. etiā tum cum vento magno impelluntur. Vbi. i. quocunque.

5. Magna exaltat. i. magnas turbas excitat, seu damna affert. Græc. *μεγαλυνει*. i. se iactat. Syr. se extollit. Quātus, pro, quantulus.

6. Vniuersitas. Græc. mundus. Intepres sensum reddidit, & vulgō mundus dicitur, pro magna copia. Constituitur, &c. q. d. vnum est ex membris quod maculat, &c. Rotam natiuitatis. i. cursum vitæ iam inde à natiuitate. Gehenna. i. cupiditatis igne.

7. Caterorum. Alij, cetorum. Græc. marinorum. Et domita sunt, pro, Ita vt tandem reddantur mansueta.

8. Inquietum. Græc. incoercibile. *ἀγμάχον*.

9. In ipsa i. per ipsam.

10. Emanat. i. emittit.

11. Vuas. Græc. oleas. Sic nec, &c. Græc. sic nullus fons salum & dulcem facere aquam.

12. Disciplinatus. i. bene institutus.

13. Zelum. i. emulationem, seu inuidiam. Et mendaces esse, pro, vt qui mendaces sitis.

14. Animalis. i. bruta, seu bestialis.

15. Suadibilis. Syr. obediens. Bonis. i. hominibus. Iudicans. s. proximi facta.

16. Facientibus, pro, à facientibus. s. pacificis.

CAP. IIII.

1. **L**ites. i. pugnæ. Militant. s. contra spiritum. vide 1. Pet. 2.

2. Non habetis. s. quod optatis. Occiditis. s. alij alios. Zelatis. i. inuidetis. Litigatis. i. contenditis. Propter pro, propterea. Postulatis. s. à Deo, vt par est.

3. Adulteri. s. violata fide coniugij spiritusualis, per peccatum.

4. Inaniter, id est, sine causa. Scriptura. Quam scripturam dicat, ignoro, nisi fortè referendum id sit ad id quod infra dicitur, scilicet, Deus superbis, &c. Ad, pro, per. Spiritus, scilicet, humanus. Quidam tamen ad Dei Spiritum referunt, quem dicunt ad inuidiam. i. per zelotypiā optare in deum bonum, idque significare Scripturam, cum Deus dicit zelotem, &c.

5. Dat, scilicet, Deus ad resistendum tentatio-

nibus, quasi dicat, maior est vis gratiæ quàm tentationum. Dicit. s. Prou. 3. secundum 70. vbi nos legimus, Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam.

6. Manus. i. opera. Duplices. s. nunc bona, nunc mala amantes.

7. Miseri. id est, deiecti, seu humiles, vel, quasi dicat, affligite vos.

8. Alterutrum. i. alius alij. Legi. s. id prohibenti. q. d. perinde agit ac si legi detraheret, quasi non rectè prohibenti. Iudicat. i. condemnat. s. facto legi contrario.

9. Enim. pro, autem. Liberare. i. saluare.

10. Faciamus ibi. i. manebimus ibi.

11. Vapor. pro, velut vapor. Parens. i. apprens, seu durans. Exterminabitur. i. delebitur, seu deficiet. q. d. qui paulo post euanesceat.

12. Bonum. s. debitum ex præcepto.

CAP. V.

1. **N**unc. pro, dum. q. d. igitur, seu itaque. In, pro, ob.

2. Putrefacta, &c. præter, pro futuris. vel quasi dicat, potius permisistis vestra perdi, quàm daretis egenis.

3. Aruginauit, id est, arugine vitiatum est. Testimonium, scilicet, vestra avaritiæ. Vobis, id est, contra vos. Manducabit, id est, faciet manducari, vel corrodet per conscientia vermem. Iram, id est, supplicium.

4. Epulati, id est, delitiati. Luxuriis, id est, lasciuis. Die occisionis. Græc. velut die occisionis, scilicet, festo quo mactatis victimis epulum fit.

5. Adduxistis, scilicet, in ius. Græc. addixistis, id est, condemnastis.

6. Temporaneum. Græc. pluuiam matutinam, seu tempestiuam. s. tempore sementis. Serotinum. s. imbrem tempore veris, vel q. d. fructum præcocem, & serum.

7. Ingemiscere, scilicet, conquerentes. In alterutrum, id est, inuicem. Iudicemini, id est, condemnemini.

8. Exitus mali. i. aduersi successus, seu afflictionum. In nomine. i. ex parte, seu loco.

9. Beatificamus. i. beatos dicimus. Finem Domini. i. quid ei in fine Deus præstiterit.

10. Est est, &c. id est, de eo quod est, dicite esse, de eo quod non est, non esse. Iudicio, id est, condemnatione. Græc. hypocrisis, id est, simulatione. s. dicentes falsum.

11. Tristatur. i. affligitur. Psallat. s. Deo gratias agens.

12. Inducat. Græc. aduocet. In nomine. i. cum inuocatione.

13. Alleniabit. i. faciet surgere è lecto, seu liberabit morbo. Peccati sit. i. peccauit.

14. Alterutrum. i. homines hominibus, ad id deputatis à Deo, scilicet, sacerdotibus. Ideo di-

xit, ergo, scilicet, ante extremam vocationem
præmittenda confessio.

17. Passibilis. i. passionibus obnoxius.
20. Peccatorum. Syr. peccatorum suorum.

I. EPISTOLA PETRI.

*Hortatur ad vite sanctitatem, ubi multa de Fide, Spe, Charitate, Patientia, Christi
imitatione, & cuiusque status institutione. Est autem Roma scripta.*

CAPVT I.

1. **D**ISPERSIONIS. i. qui disper-
si sunt. Vide Iacob. i. Ponti, &c.
i. per Pontum, &c.
2. **P**RÆSCIENTIAM. i. prædestinatio-
nem, iunge cum electis. In, pro, ad. q. d. vt fan-
ctificentur Spiritu, vel, per Spiritum sanctum, &
obediant. f. fidei, & aspergantur sanguine Chri-
sti. i. redimantur, vel baptizentur.
3. **V**IAM. f. per charitatem, vel viam. i. de vi-
ta æterna. Resurrectionem. f. per hanc est con-
firmata spes nostra.
4. In, pro, ad. q. d. vt hæredes simus, &c. de hoc
enim spes, & ad id regenerari. Conseruatam.
Syr. paratam. In vobis, pro, vobis.
5. In virtute. i. per potentiam.
6. In quo. f. tempore, vel Christo. Exultabitis.
Syr. letabimini in æternum. Oportet. i. opus sit.
Contristari. Græc. contristati. i. afflicti.
7. Probatio, &c. i. probata, seu explorata fides
vestra. Renelatione. i. apparitione, seu aduentu.
8. Exultabitis. f. postea. Græc. exultatis.
9. Reportantes. f. tunc.
10. Exquisierunt, scilicet, à Deo. Scrutati, id
est, contemplari.
11. In eis. f. loquens. Sunt. i. futura essent. Po-
steriores. i. consecuturas post passionem.
12. Vobis autem, pro, sed vobis. Ministra-
bant. i. prophetabant. Quem. Græc. quæ. q. d.
quibus mysteriis conspectis etiam Angeli miri-
ficæ delectantur. Desiderare, pro, ferri deside-
rio, seu amore & voluptate.
13. Sue. i. iusti, &c. i. prompto animo. Sobrii,
verè poterat vigilantes. Perfecti. Græc. Syr. &
Complut. perfectè. Offeritur. i. parata est. Reue-
lationem. Græc. reuelatione. i. cum apparebit.
15. Eum. i. eius voluntatem, vel imitationem.
16. Eritis, pro, estote.
17. Incolatus. i. vitæ.
18. Paternæ, &c. i. à Patribus tradita.
20. Præcogniti. Syr. præordinati.
21. Fideles in Deo. Græc. credentes in Deum.
22. Castificantes, id est, purificantes. Chari-
tatis, id est, ex charitatè. Græc. veritatis, id est,

vera, seu perfectæ. Simplici. Græc. non simula-
to. Ex corde. Græc. ex puro corde. Attentius.
Græc. intentè, seu continenter.

24. Fœnum. i. herba.
25. **I**n vobis. i. vobis, seu inter vos.

CAP. II.

2. **R**ATIONABILE, id est, mentis. Syr. spiritua-
le. Sine dolo, id est, sincerum. Syr. pu-
rum. Lac, scilicet, doctrinæ Euangelicæ, seu
gratiæ. Concupiscite, id est, amate, & sumite.
In eo. i. per id.
3. Dulcis. i. suavis, vel benignus.
5. Domus, id est, templum. Offerentes, pro,
ad offerendum.
6. Summum angularem. Græc. vnica est di-
ctio, quasi dicat, in extremo angulo collocan-
dum. Syr. in caput anguli. Confundetur, id est,
erubescet, seu pudebit.
7. Honor. i. honori est.
8. Offensionis, scilicet, ad quem offendant.
Scandali, id est, ad quam impingant. Offendun-
tur verbo, pro, offenduntur Euangelio. In quo.
Græc. in quod, scilicet, credendum. Positi, id est,
destinati.
9. Regale. Vide Exod. 19. Acquisitionis. i. ac-
quisitus. Syr. redemptus.
11. Animam. i. spiritum, seu mentem.
12. Detrectant, id est, detrahunt. Visitatio-
nis, scilicet, cum Deus illos illuminauerit, seu
conuerterit, quasi dicat, iuuabit id ad eorum
conuersionem.
13. Creaturæ, id est, magistratibus ab homi-
nibus creatis.
14. Ducibus. i. præsidibus. Malefactorum. f.
hominum.
15. Sic, pro, hæc, vel iunge cum, benefaciētes.
16. Velamen. i. prætextum.
17. Fratritatem. i. fratres.
18. Modestis. i. æquis, seu humanis. Discolis.
i. asperis, seu difficilibus.
19. Gratia. i. gratiæ effectus. Dei. conscien-
tiam.

riam. i. Deum omnium, conscium, vel conscientiam secundum Deum. Syr. coniungit, Dei, cum, gratia. Tristitia. i. molestia.

20. Quæ enim &c. q. d. quid magnū est. Græc. & Syr. quæ enim gloria, seu laus. Gratia apud Deum. i. Deo gratum, seu gratiæ Dei opus.

21. Pro vobis. Græc. Syr. & Cōplut. pro nobis.

23. Malediceretur. i. conuictis incesceretur. Maledicebat. i. conuictiatur. Tradebat. i. permittebat. In iust. Græc. & Syr. iustē, vt ad Deum referatur.

24. Liure, id est, plagis. Vestrarum. Græc. nostrarum.

CAP. III.

1. **V**erbo, id est, prædicationi.

2. In timore. i. cum timore. s. exactam.

3. Capillatura. Græc. capillorum plicatura, seu crispatura. Indumenti. i. quibus induuntur. Cultus. s. ornatus. s. superfluis.

4. Sed. s. fornetur. Cordis. i. interior. Incorrumpibilitate. i. integritate.

6. Cuius. s. Sara. Benefacientes. s. illæ, vel vos. q. d. si benefeceritis, &c. Pertinentes, &c. q. d. nullo pauore turbatæ, aut affectu. s. faminae facile turbantur.

7. Scientiam, id est, prudentiam. Infirmiori, &c. iunge cum præcedentibus. Honorem, scilicet, abstinendo à copula. Hier. i. cont. Ioui. Vita, id est, viuificantis, vel q. d. gratiæ vitam æternam conferentis.

8. In fine. i. postremò, vel denique.

9. Maledictum. i. conuiuium.

12. Vultus. i. ira.

13. Boni æmulatores. i. bonitatis sectatores.

14. Timorem. i. minas, seu ea quibus terrent.

15. Sanctificate. i. glorificate.

16. Confundantur. i. pudeant.

18. Mortificatos, &c. Græc. mortificatus, &c. sed mihi nostra lectio magis placet.

19. In quo, iunge cum, spiritu. i. anima, hac enim descendit ad limbum. Carcere. s. inferni. Prædicaui. s. exprobrans incredulitatem, vel annuntiavi liberationem, vt carcer purgatorium, vel limbus intelligatur, & illi quidem fuisse increduli prius, sed in morte pœnituisse.

20. Quando. pro, velut quando, vt sit positum exempli causa. Expectabant, &c. q. d. putabant Deum diuini laturum illos. Græc. expectabat Dei patientia, scilicet, illos ad pœnitentiam.

21. Quod. pro, quomodo. Similis formæ. pro, correspondent, seu, simili ratione. Non carnis, &c. quasi dicat, non per depositionem sordium corporis, sed per bonæ conscientie purificationem apud Deum, ita vt si interrogetur, possit dicere nullius sibi conscius esse peccati, vel interrogationem in Deum, probatio-

nem apud Deum intellige. sic Psal. 138. Interrogare, pro, probare, quasi dicat, non corporis sordes abluens, sed probatam reddens conscientiam. Per resurrectionem, id est, ad imitationem resurrectionis, vel per fidem in mortem, & resurrectionem.

22. Deglutiens mortem, pro, vbi mortem absorbuisset (alludit enim ad illud. Ose. 13. absorpta est mors), i. destruxisset, seu consumpsisset.

CAP. IIII.

1. **E**Adem, pro, hac. s. de qua statim. Quia, pro, quod. Passus. i. commortuus cum Christo.

2. Reliquum, iunge cum, temporis.

3. Sufficit. q. d. sat mali factū est præterito tempore, vt repeti non debeat. Gentium. q. d. flagitiosam. Consummandā. i. complendam. Desideriis. i. concupiscentiis. Illicitis. Græc. nefariis.

4. Admirantur. Græc. peregrinantur. i. velut rem nouam, & peregrinam mirantur. Blasphemantes. i. maledicentes.

6. Mortuis. i. peccatoribus. Iudicentur, pro, etsi iudicentur. In carne. i. carnalia, quod potest referri ad iudicantes, vel iudicatos. q. d. etsi putentur viuere, more carnalium.

7. Prudentes. Syr. casti.

8. In vobismetipsis. Græc. in vospis. i. inter vos. Operit. i. deler.

10. Gratiam, id est, donum. Multiformis, id est, variæ.

11. Administrat. i. suppeditat. Honorificetur, id est, glorificetur.

12. Peregrinari. i. velut rem nouam, seu insolitam mirari. Feruore. i. vrente tribulatione. Tentationem. i. probationem. Fit. i. accidit.

13. Communicantes. i. participantes.

14. In nomine, id est, causa, vel ob nomen. s. quia Christiani. Requiescet. Græc. requieuit. Syr. requiescit.

15. Maledicus. Græc. malefactor. In isto nomine. i. ea causa. Græc. in parte hac.

17. Iudicium. i. afflictio. Quis finis. i. quid erit de iis, &c.

18. Si iustus, &c. Id sumptum ex Prou. 11. iuxta 70. vbi nos legimus: Si iustus in terra recipit, &c. Vix. i. cū difficultate, nemo enim sine peccato, pro quo oportet satisfacere per pœnalia. Parebant, id est, comparebant. q. d. quomodo poterunt comparere coram Deo, vel vbi inueniuntur tandem?

19. Benefactis. i. bonis operibus.

CAP. V.

1. **S**eniores. Græc. presbyteros. Consenior. Græc. compresbyter. Communicator. i. particeps. s. in monte Thabor.

2. In vobis. i. vobis commissus. Secundum Deum. i. propter Deum. Syr. spiritualiter. Voluntarie, Syr. ex toto corde vestro.

3. Dominantes, scilicet, cum vi, seu duriter. In cleris. i. contra gregem in sortem Domini adscitam, vel Ecclesiasticos intelligit, qui præcipue de sorte Domini, & quibus fors. i. hereditas, Dominus est. Forma. i. exemplum. Ex animo, id est, voluntate illi consulendi.

5. Enim. Græc. autem. Insinuate. i. exhibete. Syr. induimini.

6. Visitationis. i. Iudicij, seu retributionis. Græc. opportuno.

9. Eandem, &c. i. eadem pati fratres vestros qui in mundo viuunt.

10. Gratiæ. i. dator. In Christo. i. per Christum. Perficiet, &c. Græc. perficiat, &c.

12. Arbitror. i. video. Scripsi. hanc epistolam intelligit, quam per Syllanum misit. Obsecrans. q. d. Ideo scripsi, vt obsecrarem, &c. verti poterat, hortans.

13. Babylone. i. Romæ, secundum Hieronymum, & Euseb. Serat tunc plena idololatria, & peccatis. Collecta. Græc. coëlecta, scilicet, vobiscum ad eandem gratiam. Gratia. Græc. & Syr. pax.

II. PETRI.

Et hac hortatoria est, ubi multa de Christianis virtutibus, & de quorundam hæreticorum erroribus, deque Dei providentia, & iudiciis. Notat Hier. epist. 150. differre hanc stylo à priori. quòd Petrus alio sit usus interprete, scilicet, qui Græcè scriberet eius sensa.

CAPUT I.

1. **C**ŒQVALEM, id est, parem, seu similem, scilicet, de iisdem rebus.

In iustitia. pro, cum iustitia, scilicet, qua nos iustificat Deus. vel q. d. per Dei misericordiam. hanc enim interdum significat nomen iustitiæ in scriptura.

2. Adimpleatur, id est, perficiatur. Syr. multiplicetur. In. pro, cum.

3. Quomodo, &c. sub. agnoscedum grato animo. Diuinæ, &c. pro, per diuinam, &c. Quæ, scilicet, pertinent. Gloria, id est, gratia, ad eius gloriam pertinente. Virtute, id est, bonitate, seu misericordia.

4. Per quem, scilicet, Christum. Græc. per quæ, scilicet, donata. Promissa. solum per Prophetas. Hoc. Græc. hæc. Confortes. i. gratia est quædam deitatis participatio, Deo similes faciens.

5. Subinferentes. i. adhibentes. Ministrare, id est, adiungere. In. pro, cum. Virtutem. q. d. Christianas virtutes. Scientiam. i. prudentiam.

6. Abstinentiam. i. temperantiam. Pietatem, id est, Dei cultum.

7. Charitatem, scilicet, in Deum.

8. Superent, id est, abundant.

9. Et manu, &c. q. d. similis cæco manu tentanti, quia nihil videt. Oblivionem, &c. q. d. oblitus gratiæ Dei, qua ei remissa peccata, vt se operibus virtutum exerceret.

10. Certam. Græc. firmam. q. d. confirmate electionem vestram bonis operibus. Hæc, scilicet, bona opera.

11. Ministrabitur, id est, dabitur.

12. Incipiam. pro, incipio, vel incepi, scilicet, priori epistola vel. q. d. de integro faciã semper.

Græc. non negligam. fortè pro, non neglexi. Et quidem. pro, quamquam. Præsenti, id est, ea de qua ago.

13. Suscitare, &c. i. excitare vos monendo.

14. Velox. apparet Romæ & hanc scripsisse. Tabernaculi, id est, corporis. Significauit, id est, reuelauit.

15. Habere, id est, posse. q. d. vt post obitum meum possitis horum frequenter meminisse.

16. Indoctas. Græc. doctas, id est, arte compositas. Præsentiæ. i. in mundo per incarnationem. Illius, scilicet, Christi.

17. Accipiens. pro, accepit.

19. Firmiorem. i. hominum opinione, qui nostrum testimonium non tanti faciunt. vel, firmiorem pro firmum. Sermone, scilicet, de Christo. Dies, scilicet, æternitatis. Lucifer, id est, aurora futuræ vitæ.

20. Interpretatione. i. excogitatione, vel explicatione. i. opus est spiritui Dei.

CAP. II.

1. **P**Opulo, scilicet, Iudaico. Mendaces, id est, falsa docentes. Perditionis. i. perniciosas. Negant. pro, negabunt. Superducentes, id est, accersentes.

2. Blaphemabitur id est, maledicetur.

3. In. pro, cum. vel per. Fictis verbis, id est, per fraudes & mendacia. De vobis negotiabuntur, id est, ad quæstum abutentur vobis. Iudicium, id est, damnatio. Iam olim non cessat, id est, iamdudum appropinquat. Non dormitat, id est, parata est, more vigilantis.

4. Rudentibus inferni, id est, catenis infer-

malibus. Græc. catenis caliginosis, seu caliginis. Referuari. pro, referuatos. q. d. detractos è cælo. velut catenis, referuat in hoc mundo, in Tartaro cruciandos post Iudicium. Id quod intellige de iis qui hîc versantur inter homines, nam pars iam in Inferno cruciatur.

5. Originali, id est, antiquo. Non peperit. sub. nec istis parceret. Octauum, id est, vnum ex octo seruatis. Praconem, id est, prædicatorem. Mundo. i. vniuersitati. vel q. d. mundi impiis.

6. Acturi sunt. pro, acturi erant, vel agunt.

7. Aspectu, &c. id est, præsentia, & fama. vel q. d. qui iis quæ aspiciēbat, & audiebat, malis discruciebatur.

10. Magis. Græc. maximè. Dominationem, id est, præpositos. Sectas, &c. Græc. glorias (id est, dignitate præditos) non metuunt blasphemare, id est, maledicere, seu conuitiis laceffere. Mihi nostra lectio placet, quam etiam Græc. indicant.

11. Vbi, id est, cum. Virtute. repetitio. Maiores, scilicet, diabolus multo fortior est homine. Portant, id est, ferre possunt. Execrabile, id est, terribile. Græc. blasphemū. Iudicium, id est, supplicium. q. d. & quomodo ferre poterunt isti suum? vel sensus est, Nec Angeli ipsi, essi præstatores multo hominibus, audeat contra se inuicem, id est, contra dæmones, proferre maledictionem. Vide Epist. Iudæ.

12. Naturaliter, pro, nata. Caprionem, id est, feruitutem, vel venationem, scilicet, vt capiatur. His. Græc. in his.

13. Voluptatem, scilicet, veram, vel summam. Diei, id est, diurnas, seu temporales. Coinquinationes, id est, impuri. Maculae. i. immundi. Vobiscum, id est, inter vos.

14. Incessabilis, id est, perpetui. Pellicientes, scilicet, ad peccatum.

15. Ex Bosor, scilicet, nati, id est, filium Bosor.

Num. 12. Beor dicitur. Subiugale, id est, asina.

17. Fontes, id est, velut fontes.

18. Luxuriæ. pro, luxuriosæ. Paululum, &c.

id est, qui aliquantum conantur euadere. Qui in pro, eos qui in.

10. In. pro, per.

22. In volutabro. pro, ad volutabrum, scilicet, reuerfa.

CAP. III.

1. IN quibus, scilicet, Epistolis. In commotione, id est, monens.

2. Prædixi. Græc. prædicta sunt. Præceptorum, id est, mandatorum. Domini. pro, & Domini.

4. Eius, scilicet, Christi ad iudicium. Sic, scilicet, vt videmus. q. d. nulla erit mundi immutatio.

5. Volentes. i. sentientes. De aqua, scilicet, recedente. Aquam. s. segregatam. Consistens, id est, extans, seu apparens.

6. Quæ, scilicet, cæli & terram, dantia aquarum copiam.

7. Repositi, id est, seruati. Igni, scilicet, purgandi. intellige verò cæli nomine aërem.

8. Vnus dies, &c. q. d. apud Deum perinde est breue, & longum tempus.

9. Propter vos. Græc. erga nos.

10. Impetu. i. Dei virtute. Transiens, id est, renouabuntur. Soluentur. i. purgabuntur.

11. Pieratibus, id est, Dei cultu.

12. Quem. s. aduentum. Cæli, scilicet, aërei. forte verò etiam superiores, quod etiam illud Christi indicat: Cælum & terra transibunt. Vbi parum curandum est quid Philosophi dicant.

Tabescent, id est, liquefcent.

13. Et promissa. Græc. & Compl. secundum promissa. s. in scriptura. Iustitia. i. iusti, vel perfecta iustitia.

14. Inuiolati. Græc. irreprehensibiles. Ei, id est, apud eum, vel ab eo.

15. Vobis, scilicet, Epistola ad Heb.

16. Deprauant, id est, detorquent.

17. Præscientes, scilicet, hæc quæ dixi. Custodite, i. caute. Insuperant. Græc. nefarium, seu impiorum. Traducti. i. decepti.

I. EPISTOLA IO ANNIS.

Scriptam ad Purchos ait Aug. & alij graues auctores. Agit de Christo, eiusque imitatione; præcipue per charitatem, vbi multa de vera Christi fide, & in Deum fiducia.

CAP. V. T. I.

E RAT. Græc. erat. s. verbum, de quo, In principio erat verbum. Vjdimus. i. carnem factum. Per speximas, scilicet, diligenter contemplantes. Conuersauerunt, scilicet, cum

dixit, Palpare, & videte, &c. De verbo vita coniunge cum, annuntiamus vobis.

2. Et vita. pro, nam vita. Hebr.

3. Societatem. Græc. communionem, sic & infr. sed Interpretes sensum reddidit.

4. Plenum.

4. Plenum. i. perfectum.
 5. Vlla. f. in omnibus aliis est aliquis luminis defectus.
 6. Tenebris. f. peccati. Facimus, pro dicimus. Repetio per negationem Ioanni familiaris.
 7. In luce. i. secundum quod fides docet. Et sanguis, &c. pro, & per sanguinem Christi mundi sumus, &c. dicit verò, mundat, quia semper indigemus mundari, qui quotidie peccemus, vt statim dicitur.
 9. Fidelis, id est verax in promissis, promissit autem cum dixit, Quorum remisistis peccata, &c. vbi de confessione Christus loquebatur.
 Iustus, id est, potens iustificare, vel iustus, pro misericors.
 10. Peccauimus, pro, peccamus. Menda- cem, scilicet, quia per scripturam dicit neminem esse sine peccato: & quidem docuit omnes sic orare, Dimitte nobis debita nostra. Verbum eius, id est Christus.

CAP. III.

1. **I**ustum: adeoque dignum qui à patre impetret. Propitiatio, pro, propitiator. Nostris. i. Christianorum. Totius mundi. f. quantum ex ipso est.
 3. Quoniam, pro, quod. Cognouimus. f. vt par est.
 5. Verbum. i. mandatum. Perfecta. f. quantum sufficit ad salutem. In hoc. i. per hanc obseruantiam mandatorum. In ipso, id est, eius amici, seu ipsi coniuncti.
 6. Manere, scilicet vt membrum in corpore, aut palmitem in vite. Ambulauit. i. vixit, seu conuersatus est.
 7. Charissimi. Græc. fratres. Non mandatum, &c. q. d. non vobis rem nouam præcipio, sed quam accepistis ex quo Christiani estis. Audistis. scilicet me hæcenus: vel à principio conuersionis vestrae de Dei dilectione.
 8. Iterum. i. rursum. Græc. πάλιν, q. d. quamquam nouum illud possum verè dicere. Noui, scilicet de proximi dilectione: sic enim illud Christus vocauit. vide Ioan. 13. Verum. i. perfectum, vel veritatis plenum. In ipso, id est, in se. In vobis. f. faciens vos perfectos: vel, in luce ambulantes. Quia. q. d. nouum est per nouam lucem in mundum per Christum allatam. Tenebræ. Errorum, & peccatorum.
 10. Scandalum, &c. q. d. nulli est scandalo.
 12. Nomen eius. i. ipsum. f. Christum.
 13. Ab initio est, id est semper fuit. Malignum. f. diabolus. Græc. πονηρὸς, id est, illum malum.
 14. Infantes. Græc. παῖδες, id est, puelli, seu filii. Tres distinguit ætates. f. puërorum, iuuenum, & senum.
 15. Patris, id est, in Patrem Deum.
 16. Oculorum, scilicet, auaritiæ cupiditas,

seu curiositatis. Superbia vitæ. Syr. fastus mundi.

17. Transiit. Græc. transit. q. d. citò desinet.
 18. Hora. i. tempus. Venit, præf. temp. est pro futuro. Antichristi. de hæreticis loquitur. Aug. 2. lib. contra aduers. leg. & proph.
 19. Non erant ex nobis. i. ex numero prædestinatorum. Aug. 2. de prædest. Sed vt, &c. q. d. Ideo tales euaserunt, vt appareret, &c.
 20. Sancto. f. Spiritu. Noctis omnia. f. ad salutem necessaria. Syr. vnumquemque hominem discernitis.
 21. Et quoniam, &c. sub. scientibus. Non est. i. non procedit, sed ei aduersatur.
 23. Habet. Syr. credit. Habet. Syr. constitetur.
 25. Repromissio, pro promissio.
 26. De his. i. propter eos.
 27. Docet. f. quæ iam didicistis, vel ad salutem necessaria. Vnctio. i. Christianismus. Christianus enim quasi vnctus: & quidem Græc. *χριστός*. Et sicut, pro, igitur sicut.
 28. Confundamur, id est, pudeamus. q. d. ne nos confundat, seu pudefaciat, cum ad iudicium venerit.
 29. Iustus, scilicet, Christus.

CAP. IIII.

1. **D**edit, id est, exhibuit. q. d. quantum nos dilexerit.
 2. Apparuerit. f. quid erimus.
 3. Sanctificat, id est, sanctum facit. q. d. studet sanctitati.
 4. Et peccatum, pro, nam peccatum. Apparuit, id est, venit: sic infra.
 6. Non peccat. f. quamdiu in eo manet.
 7. Ille. f. Christus.
 8. Ab initio, scilicet, mundi, vel ex quo cœpit peccare. Peccat. i. inducit ad peccatum, vel perseuerat in peccato. In hoc. i. ad hoc.
 9. Non facit, scilicet, quatenus ex Deo natus est, seu quamdiu Dei semen, id est gratia, in eo manet.
 10. Manifesti sunt. Syr. distinguuntur.
 11. Initio. f. conuersionis.
 12. Maligno. i. diabolo.
 13. Mundus, id est mundani, scilicet peccatores, seu impij. q. d. faciunt id, quia opera eorum mala sunt.
 14. Quoniam, pro nam. quasi dicat, id est argumenta.
 15. Homicida. sui, vel fratris: animo, seu voluntate. Vitam æternam. i. gratiam, per quam obtinetur vita æterna.
 16. Dei. f. Christi. Debemus. scilicet, cum opus fuerit ad eorum salutem.
 17. Substantiam. diuitias. Clauserit, &c. i. misertus non fuerit.
 18. Nec lingua. repetitio. Cognouit. f. quatenus peccat.

19. In hoc, scilicet, si diligamus opere. Suae-
debimus, &c. id est satisfaciemus cordibus, vul-
gò contentabimur, seu quietabimur. vide Matt.
28. Galat. 1.

20. Quoniam, pro quod. Maior est. q. d. non
potest eum id latere.

23. In nomine filij. i. in filium.

24. De spiritu, &c. i. ex hoc quòd spiritum
suum nobis dedit. s. gratiam suam.

CAP. IIII.

1. **P**robare, id est, examinare. Spiritus, id
est, mentis propriae, vel alienae impul-
sus, seu motiones. s. videntur interdum reuela-
tiones, & sunt illusiones.

3. Soluit. s. negans, vel Deum, vel hominem.
Græc. & Syr. non confitetur Iesum Christum in
carne venisse. Antichristus. Græc. & Syr. Anti-
christi. Venit, pro, venturus est, seu erat. præf.
pro futuro.

4. Eum. Græc. eos. s. pseudoprophetas, id est,
hæreticos.

6. In hoc. s. si nos audiat, aut non audiat.

10. Est. i. demonstrata est. Quasi. Græc. quòd.
Propitiationem. i. propitiatorem.

12. Perfecta. s. quantum satis est ad salutem.

15. Confessus. s. fide charitate formata.

16. Charitatis. Græc. charitatem. Nobis, pro,
nos. Charitas est, & charitatis auctor.

17. In hoc, &c. q. d. ad hoc nos amavit perfe-
ctè, vt, &c. vel ad hoc nos mouet charitas in
Deum, vt, &c. Est, pro, fuit. i. vixit. Sumus. i. vi-
uimus. s. illuminantes.

18. In charitate. q. d. charitas non timet serui-
liter. Timorem. s. seruilem. Pœnam. i. crucia-
tum. Syr. perturbationem. Autem, pro ergo.

CAP. V.

1. **C**redit. s. fide perfecta per charitatem.

2. In hoc, &c. q. d. tum demum dili-
gemus ex Deo natos. s. per gratiam, si Deum di-
lexerimus, & eius præcepta seruauerimus.

3. Dei, ad est, erga Deum. Quoniam, non vi-
detur causalis, sed continuatiua.

Omne quod natum, pro, omnis qui natus.

6. Per aquam. i. cum aqua. s. quæ de latere flu-
xit, vel qua baptizat. Sanguinem. s. quo mun-
dum redemit. Spiritus. s. sanctus. Christus,
Græc. & Syr. Spiritus. q. d. & ei credendum, quia
veritas est.

7. Dant, scilicet, de Christo. In cœlo, pro, de
cœlo.

8. Spiritus, scilicet, quem emisit in cruce. A-
qua & sanguis, scilicet, de latere fluentes: ex quo
apparuit illum hominem esse, anima & carne
constantem. Et hi tres vnum sunt. Hæc non
sunt Græc. nec in Complut.

9. Quoniam testificatus. Græc. quo testifi-
catus.

10. Habet. s. per fidem. Testimonium. i. veri-
tatem à Deo testatam. Filio. Græc. Deo. sed no-
stra lectio magis placet.

11. Testimonium. s. opere datum. In filio, id
est, per filium.

13. Creditis. s. fide cum charitate. In nomine
filij, id est, in filium.

15. Habemus petitiones, id est, obtemus res
petitas.

16. Non ad mortem. i. non animo vsque ad
mortem in eo peccato manendi: vel, non merès
damnationem æternam, vel non per malitiam
factum, iuxta illud Sap. 16. homo occidit per
malitiam animam suam. s. sciens, & velut studio,
seu desperatione. Ei. s. peccatori, per huius ora-
tionem. Non pro illo, &c. q. d. non ei promitto
impetrationem.

17. Ad mortem. s. omnis iniquitas, vel q. d. in-
ter iniquitates est quædam quæ dicitur ad mor-
tem. Græc. non ad mortem. q. d. sunt quædam
peccata non ad mortem. s. quæ per ignorantiam,
vel infirmitatem committuntur, & non malitia,
seu desperatione.

18. Generatio Dei. i. ex Deo natiuitas. Mali-
gnus. i. diabolus.

19. Maligno. i. peruersitate, seu peccatis.

20. Sensum. i. mentem. Hic. s. filius.

21. Custodite vos. i. caute. Simulacris, id
est, idolis. Græc. & Syr. additur. Amen.

II. IOANNIS.

De charitate, veraq; doctrina, & heresi.

1. **S**ENIOR. Græc. presbyter: quo
nomine significatur etiam Epi-
scopus. Electæ: nomen fortè
proprium: vel q. d. electæ à Deo.
Hiero. putat Ecclesiæ scribi. Natis. i. liberis. In
veritate. i. verè, vel in Christo, qui est Veritas.

2. Veritatem. s. doctrinam.

3. In veritate. i. cum veritate. s. fidei.

4. In veritate. i. perfectè, seu sanctè.

6. In eo, scilicet, mandato: vel, quod auditis,

vel Christo.

7. Exierunt. Græc. introierunt. In carnem,
pro, in carne: seu, cum carne.

8. Videte vos, pro caute vobis. Estis, scilicet,
hactenus.

10. Quis. s. talium doctorum. Aue. i. salutem.

13. Os, ad os. i. præsentè præsentibus. Loqui,
pro, locuturum. Vestrum. Græc. nostrum.

14. Electæ. s. à Deo: vel etiam id nomen
proprium.

III. IOANNIS.

Laudat Caij fidem, & charitatem, hortaturq; vt persueret.

1. **C**AIO, de quo Roma. 16. & 1. Cor. 1.
 2. De, pro, in. Orationem facio. i. Deum oro. Prosperè, &c. q. d. vt semper prosperè agas, & valeas, vt nunc prosperè agis.
 3. Veritari. i. fidei, vel sanctitati.
 4. Maius horum, pro maius hoc. Gratiam. Græc. & Complut. gaudium.
 5. Fideliter, id est, vt decet fidelem. f. Christianum. Et hoc, pro, præsertim.

6. Deducens. f. cum honore, & viatico. Deo, pro, Dei cultu. q. d. vt par est facere Deo seruientes.
 9. Scripsissem forsitan. Græc. scripsi. Amat. i. optat, seu ambit. Primatum, &c. id est, præfici, seu primas tenere.
 10. Commoneam, pro, commonebo. i. reducam in mentem, seu arguam, & conuincam. Suscipiunt. Græc. volunt suscipere. Ecclesia, id est fratrum congregatione.
 11. Videt, id est, nouit. Græc. vidit.

EPISTOLA IVDÆ.

Hortatur Christianos ad persuerantiam in bonis operibus, monetq; vt ab hæreticis caueant, quorum hic mores describit.

1. **V**DAS, qui & Thadæus. Iacob. f. minoris, filij Alphai, primique Ierusalem Episcopi. Dilectis. Græc. sanctificatis. Christo, id est, per Christum.
 2. Adimpleatur 1. Pet. 1. idem verbum Græcum vertit, multiplicetur. at 2. Pet. 1. adimpleatur, vt hic.
 3. Omnem, &c. q. d. cum pro vobis essem valde sollicitus, & vellem scribere, nunc videns esse necessarium, nolui omittere. Deprecans: verti poterat, hortans. Supercertari, id est, cooperari laborando. vide idem verbum Sap. 15. & Eccles. 11.
 4. Præscripti, id est, destinati. vel q. d. de quibus est prædictum in scripturis. Iudicium, id est, condemnationem. Solum, &c. q. d. qui solus est Dominator, & Dominus. f. cum Patre & Spiritu sancto.
 5. Omnia. Græc. hoc. q. d. quamquam id sciat: vel, omnia huiusmodi, per acceptam semel à vobis doctrinam Christianam. Iesus. i. Iosue, secundum Hier. Ego de Christo intelligo, & quidem Græc. *ἐγὼ*. Secundò. i. postea.
 6. Principatum, id est, dignitatem: vel statum in quo à principio conditi. Domicilium, scilicet, celeste. Diei. f. Iudicij. Æternis, scilicet, à quibus nunquam soluentur. Caligine, id est, tenebris, in quibus semper sunt, vel aëre caliginoso.
 7. Simili. f. sicut illæ. Alteram. f. vitio Sodomitico. Exemplum. f. toti mundo.
 8. Carnem, id est, corpus suum. Dominationem, id est, dominos, seu superiores. Maiesta-

- tem, id est, in dignitate constitutos. Blasphemant, id est, maledicunt.
 9. Disputans, id est disceptans. Id non est in scriptura, quæ extat: fortè tunc erat in aliqua, vel traditione aut reuelatione acceptum. Moyse, &c. fortè diabolus volebat ostendere Iudæis vbi esset, vt tanquam Deum adorarent. Iudicium, &c. q. d. conuitium ei dicere noluit, sed modestè eicere, quanto ergo magis hi modesti esse deberent erga superiores. Imperet. Græc. increpet.
 10. Ignorant. f. diuina mysteria. Norunt. f. carnalia.
 11. Via, id est, viuendi ratione. Effusi, id est, prolapsi. f. in omne flagitium. In contradictione, id est, imitari rebellionem. Perierunt, pro, pereunt, vel peribunt.
 12. Macula, id est, maculati. Pascentes. f. delicatè: vel pro, regeates. f. qui ab aliis nolint regi. Nubes, pro, velut nubes. q. d. leues, & vacui gratia Dei. Autumnales. i. autumnno marcescentes. Bis. i. & ante, & post baptismum: vel bis, pro, omnino. Eradicata, pro, eradicanda, vel sine radice fidei, vel charitatis.
 13. Fluctus, pro, velut fluctus. Feri. i. ferocis. Confusiones, id est, dedecora. Sydera, pro, velut sydera. Procella. Græc. caligo. In æternum. f. duratura.
 14. Venit. præterit. pro futuro. In, pro, cum. Millibus. f. Angelorum.
 15. Arguere. i. conuincere. Duris. i. malis, seu rebus non ferendis.
 17. Apostolis. vide 2. Pet. 3.
 21. Æternam. f. perducentem, vel duraturam.

22. Hos, scilicet, errantes. Arguite, id est, conuincite. Iudicatos, scilicet, prius à vobis esse in errore.

23. Igne, scilicet, cupiditatis, vel, q. d. ne in ignem æternum veniant. Tunicam, scilicet, corpus, quod velut vestis animæ.

24. In exultatione, pro, cum exultatione.

25. Deo, Græc. sapienti Deo. Gloria, scilicet, sit, seu agnoscatur quam habet. atque ita in sequentibus intellige, nec. n. per Christum habet illa, sed habere agnoscitur.

IOANNIS APOCALYPSIS,

ID EST, REVELATIO.

Scripta est eam in Patmo insula, in quam fuerat relegatus à Domitiano.

Scriptam ante Euangelium graues auctores aiunt. Vide Euseb. lib. 3. cap. 24. Epiph. har. 51. Totum verò hunc librum spiritualiter esse intelligendum, ait Hier. ep. 148. Ego pauca quadam annorabo, nam mysteria me fateor non intelligere.

CAPVT I.

1. lli, scilicet, Christo quatenus homini, quasi dicat, quam voluit illum Deus palam, &c. Cito erant quidem incepturæ cito, Ecclesiæ persecutiones, quæ hic prædicuntur. Mittens, scilicet, eam. Ioanni, scilicet, Euangelistæ.

2. Perhibuit, pro, perhibet. Hic. Verbo, i. reuelationi. Et testimonium, &c. q. d. & testatur de Iesu Christo.

3. Scripta sunt, scilicet, cuique seruanda: sic enim prædicit futura, vt simul mores informet. Tempus, scilicet, reddendæ rationis Deo, vel rerum hic prædictarum.

4. Gratia, scilicet, detur. Erat, scilicet, de quo Ioan. 1. In principio erat verbum, significatur verò æternitas. Venturus, scilicet, iudicium. A septem, id est, omnibus, est autem ab his Gratia & pax, non vt auctoribus, sed oporatoribus, & ministris. Quidam putant certos quosdam Angelos, septem numero designari. Vide Tob. 12.

5. Iesu Christo. Repetitio, propter humanitatem, vel, & à pro, id est, vt sit explicatio. Fidelis, id est, verax. Primogenitus, i. primus resuscitatus ad vitam, scilicet, immortalem, nam ad mortalem alij quidam prius. In, pro, per, vel abundat.

6. Regnum, i. reges, vel in quibus ipse regnet. Sacerdotes: omnes quidem ad sacrificia laudis & operum bonorum, quosdam verò ad Missæ sacrificium. Gloria, scilicet, est, seu debetur. Amen, quasi dicat, verè ita est.

7. Venit, pro, veniet, vel q. d. video, iam venientem, scilicet, futura Prophetis repræsentatur vt præsentia. Pupugerunt, i. peccatis, vel flagellis, & clauis: videtur alludere ad Zach. 12. No. verò Interpretat idem verbum Græcum quod Ioan. 19. verterat, transfixerunt, vertisse hic, pupugerunt. Su-

per eum, i. quod eum offenderint. Tribus, i. nationes. Etiam Amen. Confirmatio Græcæ & Heb. Græc. *vaj apelo*, q. d. certè sic erit.

8. Principium & finis. Id non est Græc. nec in omnibus Latinis. Videtur ab aliquo additum ex cap. 21. & 22. explicationis causa.

9. In Christo, i. propter Christum, vel Christi imitatione. Insula, scilicet, Asiatici maris. Verbum Dei, i. prædicationem Euangelicam. Testimonium, i. confessionem.

10. Spiritu, i. mentis æstasi. Dominica, vide dominica diei antiquitatem. Post me, i. velut à tergo sonantem.

12. Conuersus, scilicet, retro. Vocem quæ, pro, cum qui.

13. Filio hominis, i. homini, vel Christo, scilicet, Angelus erat specie hominis, qui Christum repræsentabat. Podere, i. veste talari, significatur verò sacerdotium, vt zona aurea, caritas.

14. Candidi, significatur antiquitas veritatis, secundum Aug. ego potius dicerem deitatis æternitatem. Flamina, significatur ira contra peccantes.

15. Ardenti, Græc. ardentes, seu igniti, significatur autem Christi humanitatis fortitudo, & splendor. Aquarum multarum, q. d. terribilis, scilicet, contra impios.

16. Gladius, scilicet, sententia condemnationis. In virtute sua, i. cum maxime lucet.

17. Primus, & nouissimus. Id sup. significatū per x & o, scilicet, auctor est, & finis omnium.

18. Et fui, pro, fui, enim. Clauis, id est, potestatem.

19. Quæ sunt, i. de rebus præsentibus.

20. Sacramentum. Græc. mysterium, q. d. id quod significatur per hæc. Angeli, scilicet, præfecti, seu custodes. Quidam Episcopos intelligunt, vide cap. seq. & Mal. 2.

CAP. II.

1. **A**ngelo, id est, Episcopo, scribitur huic tanquam capiti, adeoque per ipsum toti Ecclesiae ad hanc enim etiam referenda quae dicuntur. In medio, id est, inter.

2. Sustinere. i. ferre. Tentasti. i. explorasti, seu examinasti.

3. Nomen meum, id est, me.

4. Primam. s. primum illum seruorem.

5. Prima. s. quae solebas olim. Sin autem. i. alioqui. Tibi. i. ad te. Candelabrum. i. Ecclesiam. q. d. puniam vos nisi poenitentiam egeritis.

6. Habes. s. boni. Nicolaitarum. nomen haereticorum à Nicolao vno septem primorum Diaconorum, sic appellatorum, vt quidam volunt. Vide de haeres. Epiph. & Aug.

7. Spiritus, scilicet, Dei. Ligno, id est, arbore, quasi dicat, frui beatitudine significata per lignum vitae, quod erat in paradiso. Paradiso. s. caelo empyreo.

8. Viuit. Graec. vixit, praet. pro praes.

9. Paupertatem. s. in temporalibus bonis. Sed pro, quamquam. Diues. s. in spiritualibus. Non sunt. s. vere Iudaei. Deum confitentes. Synagoga. i. congregatio.

10. Tentemini. i. probemini. Decem. i. multis. Viris. s. ceteris.

11. Secunda. i. Inferni supplicio. vide inf. cap. 20. & 21.

12. Romphaeam. i. gladium.

13. Sedes satanae. i. cultus idolorum, seu infideles multi. Nomen meum. i. fidem in me. Et in. &c. Graec. In diebus quibus Antipas, &c. Dicitur hic fuisse Pergami Episcopus. vide eius vitam apud Metaphrastem.

14. Illi. pro. istis. Edere. s. idolothyta.

15. Ita. explicatio praecedentis.

16. Similiter. quidam iungunt cum praecedentibus. vel q. d. sicut supra dixi Ephesus. Si quominus. i. alioqui. Gladio. s. imperio, seu fortitudine. Oris. i. ex ore procedentis, vt vidisti.

17. Absconditum. i. ignotum in expertis, vel repositum, vt solent quae seruantur loco abdito. vide Psal. 30. ver. 20. Calculum. i. lapillum. olim res fausta lapillo candido notabantur, vt victoriarum, diesque natalis, & res eiusmodi. Itemque in suffragiis qui fauebant calculo albo id significabant. ad id ergo videtur alludere. q. d. beabo. Nomen s. beati. Scit. s. perfecte.

20. Mulierem, &c. secta aliqua haereticorum significatur, vel certa aliqua mulier sectae Nicolaitarum. Fornicari. s. id docebat. intellige vero fornicationem carnalem, vel spirituale.

22. Lectum. q. d. morbo afficiam. quidam tamen Infernum intelligunt.

23. Filios. i. discipulos. In mortem. pro, morte. q. d. omnino interficiam. Renes & corda. i. hominis intima.

24. Et ceteris. pro, nempe ceteris. Cogno-

uerunt. i. approbarunt, seu receperunt. Altitudinem. i. profunditatem. s. errorum, & flagitiorum. Quemadmodum dicunt. i. vt vulgò dici solet. Apparet fuisse phrasim vulgò tunc usitatam, cum vellent satana fallacias significare. Quidam tamen dicunt phrasim esse haereticorum illorum, qui suos errores profunda mysteria vocabant. Pondus. i. afflictionem. q. d. contentus ero ista qua fertis malos.

25. Quod habetis, scilicet, vel pòdus, vel bonum. Tenere. i. ferre, vel seruare. Veniam. s. in cuiusque morte.

26. Opera. i. praecepta quae fieri iubeo. Dabo illi, &c. q. d. faciam mecum imperare. s. ex capite Christo & membris vnum corpus constar, totumque regnabit.

27. Reget. s. mecum particeps regni. Ferrea. i. inflexibili ad malum, & valida ad supplicium. Confringentur. s. irreparabiliter.

28. Stellam, &c. i. caelestem lucem, ei in futura vita orientem, & velut diem gloriae incipientem. vide 1. Petri 1. forte se intelligit. vide cap. 22.

CAP. III.

1. **H**abet. s. in dextera. Vide cap. 1. Et mortuus. pro, sed mortuus. q. d. multi ex vobis sunt in peccato.

2. Moritura. s. alioqui. bonos videtur intelligere, de quibus infra. Plena. i. perfecta. Deo meo. loquitur Christus vt homo.

3. In mente, &c. i. memento. Acceperis. i. institutus sis. Et nescies. explicatio praecedentis.

4. Nomina, id est, homines. vide Act. 1. Qui. Graec. quae. Vestimenta. i. corpora, vel q. d. qui puritatem animae conseruauerunt. In albis. i. stola felicitatis.

5. Sic. Graec. hic. Non delebo, &c. q. d. perpetuo mecum viuet. Nomen eius. i. ipsum. q. d. agnoscam pro meo, vel laudabo. vide Matt. 10.

7. Verus. i. verax. vide Psal. 144. vbi eadem sententia. Clauem David, id est, regiam potestatem. Aperit, &c. q. d. qui facit quod vult, nec ei quisquam potest resistere.

8. Ostium apertum. i. expeditam viam. q. d. abstuli impedimenta. Quia. pro, quamquam. q. d. etsi debilis es, tamen me iuuante, praevalebis. Et seruasti. pro, tamen seruasti, vel quia seruasti. Verbum. i. praeceptum.

9. Adorent, &c. i. subiiciantur tibi.

10. Patientiae. i. de patientia. q. d. quod praecipi de patientia seruanda. Meri. à me. praecepta. Ab hora. pro, in tempore, vel ab incursu, seu impetu. Tentare. i. ad tentandum. Habitantes. s. Christianos per orbem dispersos.

11. Tene, id est, conserua. Quod habes. s. boni. Accipiat. i. eripiat, vt solet diabolus tentando, vel pro te substituatur, iuxta illud, Et episcoporum eius accipiat alter.

12. Columnam, id est, firmiter consistentem.

Templo, vel Ecclesia, vel celo. Et scribam, &c. q. d. adscribam in numerum filiorum Dei, & beatorum, electorumque meorum. Sunt quidem tales ab aeterno scripti, sed hic executio significatur illius predestinationis. Descendit, praefens est. vide infr. cap. 21. Nouum. f. per nouitatem felicitatis. q. d. nouo & singulari modo, meum illum faciam.

14. Amen. i. veritas. Fidelis, &c. i. verissimus & certissimus. Principium. i. auctor. Creatura Dei, vel res creata intelliguntur, vel per Christum reparatae. vide Iacob. 1. ver. 18.

15. Frigidus. f. per infidelitatem. Calidus. f. per charitatem. Vitiā, &c. q. d. minus esset malum non nosse viam veritatis, quam agnita spernere, illud enim peccatum ignorantia interdum excusans, id vero malitia. vide 2. Pet. 2. Quidam calorem ad charitatem referunt, frigus ad poenitentiae stertum, quo velut aqua peccata lauantur. forte per calorem intelligitur Praelati vigilantia & seruior in commissio munere, per frigus ineptitudo ad officium, quae cum deprehenditur, deponi solet, & subrogari eius loco alius, at cum tepidus est, & videtur nonnihil facere, male est subditis, quia praelatum habent negligentem, nec eis idoneus alius datur. Incipiam, &c. Grae. futurum est vt euomam. q. d. abjiciam te, (vt solent molesta stomacho euomi) nisi resipiscas.

18. Aurum, &c. f. charitatem ardentem. emitur haec poenitentia, bonisque operibus. i. per haec a Deo obtinetur. Ignitum probatum. pro, igne probatum. i. tribulationibus. Vestimentis, &c. q. d. vitae puritate, quam gratia affert peccatis remissis. Confusio. i. ignominia, seu turpitudine. Nuditatis. f. laudus est Dei gratia, qui est in peccato. Collyrio. f. considerationis, seu meditationis. Oculos. f. mentis.

19. Arguo. i. reprehendo. f. verbis. Castigo. f. tribulationibus. Emulare. i. imitare. f. meliora, vel zelo accendere contra peccata.

20. Ostium. i. mentem. Pulso. f. vocans ad poenitentiam. Et ipse mecum. Homines cooperatio significatur.

21. Sedere, &c. i. esse participem regni mei.

C A P. I I I I.

1. **C**ito. non est Graec. nec in Complut. Post haec, id est, post haec. q. d. reuelabo tibi futura.

2. In Spiritu. f. in ecstasi. q. d. eleuata mente conspexi. Sedens. f. Pater, seu potius Deus trinus.

3. Aspectu. i. specie. Sardinis. Graec. & Complut. Sardij. Visioni, id est, aspectui, quasi dicat, colore smaragdino. Notant quidam Iaspide significari Dei pulchritudinem: Sardino, (qui colore est igneo) iustitiam: Iride (quae pacis signum) misericordiam.

4. Thronos, scilicet, sedilia illa. Viginti quatuor, scilicet, Patres veteris & noui testamenti,

nam 12. numerus perfectus. Albis. puritas significatur, vel gloria. Coronae. victoriae signum, vel regni.

5. Fulgura, &c. doctrinae Euangelicae signa, vel iustitiae diuinae. Septem spiritus. i. omnes Angeli. Quidam ad dona Spiritus sancti referunt. Vide sup. cap. 1.

6. Mare Baptisimum quidam intelligunt. Alij contemplatiuos, forte caeli planities intelligitur. Vitreum. f. colore. Crystallo. f. splendore. Medio sedis. i. inter sedilia. Circuito sedis. f. throni Dei. Animalia. f. Euangelistae. Oculis. i. cognitione. q. d. videntia praeterita, & futura.

7. Leoni. f. Marcus, qui velut a leonis rugitu coepit Ioannis clamore. Vitulo. f. Lucas, qui a Zachariae sacerdotio. Homini. f. Matheus, qui humanam Christi generationem descripsit. Aquilae. f. Ioannes, qui diuinam. Vide Ezech. 1.

8. Senas. f. vt Seraphim. Isa. 6. Intus, id est, intra alas. Oculis. i. cognitione. Requiem. i. cessationem. Venturus. f. ad iudicium.

9. Benedictionem. Graec. gratiarum actionem.

10. Mittebant. i. demittebant. f. victorias suas Deo acceptas referentes.

11. Accipere. f. a creaturis te laudantibus, & praedicantibus. Virtutem. i. potentiam. Erant. Graec. sunt. q. d. conseruantur.

C A P. V.

1. **I**ntus & foris, scilicet, mystico sensu, & literali. Ad litteram vero, membrana erat etiam in tergo scripta, & inuoluta more Hebraeo. Septem, id est, multis, vel septem numero.

3. Subtus terram. f. in limbo, aut Purgatorio. Respicere. i. intueri, seu intelligere.

5. Senioribus. f. de quibus, cap. 4. Vicit. i. praeualuit, quasi dicat, potest. Radix, id est, e radice, seu stirpe. Aperire, id est, vt aperiat.

6. Occisum. f. antea, sed ad vitam reuersum. Spiritus. i. Angeli per cornua & oculos significati. fortes enim, & perspicaces.

7. Sedentis. f. Dei Patris. Librum. f. prouidentiae, vel praedestinationis, vel plagarum, seu suppliciorum.

8. Aperuisset. Graec. accepisset. Phialas. vulgo tazze.

9. Nouum, scilicet, mortalibus, quibus nunquam tale auditum, vel quasi dicat, inusitatum & mirabile. sic infr. cap. 14. num. 3. Tribu. f. vocatos, seu electos.

10. Regnum. i. Reges. vide sup. cap. 1. Super terram. f. in celo.

11. Millia millium, id est, plurimi, quasi dicat, innumerabiles.

12. Accipere, scilicet, a celebrantibus, seu laudantibus, quasi dicat, praedicari eius virtutem. i. potestatem, &c. Diuinitatem, Graec. diuitias, Fortitudinem, id est, robur.

13. Sub terra, scilicet, in purgatorio. In eo. Græc. in eis. q. d. omnia denique. Dicentes, scilicet, suo quamq; modo. sic cæli dicuntur enarrare gloriam Dei. & in Psalms creaturæ omnes Deum laudare. Benedictio, scilicet, sit, seu detur. Potestas, scilicet, est, vel celebretur.

14. Amen. q. d. certè ita est; vel, dignum est.

CAP. VI.

1. **V**Num, id est, primum. Heb. Vocem. pro, voce.

2. Albus, per Album equum, quidam prædicatores intelligunt, per orbem discurrantes; per Rufum, tyrannorum persecutionem; per Nigrum Hæreticos; per Pallidum, Hypocritas. Sedebat, scilicet, Christus. vide infr. cap. 19. præliatur quidem in suis Christus, quos freno disciplinæ regit, & præceptorum habenis ducit, flectitque quocunque vult. Arcum, scilicet, vadæ prædicationis sagittis hostes profernat. Corona, signum regni, vel victoriæ. Vincens ut vinceret, pro, ut vincens vinceret. Græc. vincens, & ut vinceret. q. d. Victor, & victurus.

4. Sedebat, scilicet, diabolus. Datum, id est, permissum à Deo. Sumeret, id est, tolleretur.

5. Stateram, scilicet, fingit. Diabolus se res ponderare, id est, potestatem habere, & veritatem docere.

6. Dentium, lege dicentem, ut est in Complut. Bilibris, id est, duarum librarum mensura. Græc. chœnix, quæ est mensura capiens tantum tritici, quantum ad vnum diem sufficit. Denario, &c. q. d. etsi caro, tamen emi poterit, scilicet, hæretici non possunt fidelibus auferre pabulum animæ, etsi conentur. Vnum & oleum, scilicet Dei medicinam non possunt lædere, nec eius gratiam, aut sacramenta contaminare.

8. Mors, animæ, quam sequitur damnatio. Quatuor partes. Græc. quartā partem. Morte, id est, peste. Bestiis, scilicet, nocētibus, ut feris. per hæc intellige spiritalia mala. Gladiū, id est, falsæ prædicationis, famē, verbi Dei penuriam. Mortem, pestem morum. Bestias, mundi vitia.

9. Altare. s. Christi protectionem, qui velut Ecclesiæ Catholice altare, in quo Deo omnia offeruntur à fidelibus. Intellige tamen, vidisse Ioannem altare quoddam in cælo. Habebant, id est, reddebant. s. de Christo. vel testimonium vocat Dei legem, seu præcepta; vel potius veritatem à Deo restatam. vide 1. Ioan. 5. ver. 10.

10. Dicentes, scilicet, ex zelo iustitiæ. Deiis, &c. q. d. de his qui nos interfecerunt.

11. Stola alba, sanitarum gloria. Conserui, pro, numerus conseruorum. Interficiendi sunt. q. d. permittit Deus vivere vestros interfectores, propter coronas fratrum vestrorum.

12. Et sol, &c. significari quidam aiunt Antichristi persecutionem, qua fiet ut multi lucem amittant fidei, & morum.

13. Emittit, id est, abiicit.

14. Liber, id est, membrana. tales enim libri Iudæorum, scilicet, oblongæ membranæ, quæ complicantur, & explicantur. Vide Isa. 34. Significatur verò tanta animorum perturbatio futura, ut & cælum, & terra aliò recessisse videantur. vel rerum mutatio futura die Iudicii. vide Isa. 34.

17. Ipsorum. Græc. eius. Stare, id est, consistere, vel ferre.

CAP. VII.

1. **A**ngelos, id est, extremitates, scilicet Orientem, Occidentem, Aquilonem, & Austrum. Tenentes, &c. q. d. quibus datum erat posse terram velut ventis tribulationum concutere, sed interim reprimebant, dum tempus esset emittendi.

2. Signum, scilicet, crucem qua erat signaturus, seu sigillum in quo esset crux, nam Græc. σφραγίς. Quatuor, scilicet, de quibus supr.

4. Signatorum. s. ab eo Angelo. Ex omni. sub. ferè. Nam deest tribus Dan. Qui potest, dicat cur omissa sit nec enim verisimile est nullos ex illa saluari. est quidem communis opinio ideo omisam, quia ex ea futurus Antichristus.

8. Ioseph, id est, Ephraim.

12. Turbam, s. ex gentilitate conuerforum.

10. Salus, s. accepta referatur, vel q. d. congratulamur de eius felicitate.

12. Amen, vox confirmatium. q. d. sanè ita est. Claritas, id est, gloria.

13. Respondit, id est, locutus est. Heb.

14. Stolas. i. corpora, vel seiplos, id quod per stolas albas significatur. In sanguine. vel martyres intelliguntur, qui Christi imitatione sanguinem fuderunt, vel omnes sancti qui sanguinis Christi virtute sanctificati.

15. Seruiunt, scilicet, laudando. Die ac nocte, id est, semper. Templo, id est, cælo. Habibit, scilicet, perpetuò. Super illos, pro, in illis.

16. Sol, &c. q. d. vlla molestia.

17. In medio throni. vide sup. cap. 5. Reget, scilicet, pastoris instar. Græc. pascet. Vitæ, pro, viuos, seu vitam lætificantes. Aquarum, scilicet, diuinarum gratiarum. Absterget, &c. q. d. omnem mortem auferet.

CAP. VIII.

1. **S**ilencium, significatur Ecclesiæ pax per obreue tempus. fortè, ut quidam aiunt, post mortem Antichristi.

2. Angelos. s. de quibus cap. 1. dictum est. Tubæ, quarum sonitu mundi calamitates prænunciarent, ut infr. dicitur. fortè verò per Angelos prædicatores significatur.

3. Altare, scilicet, quod ut statim dicitur, erat ante thronum Dei. Incensæ aromata, scilicet, orationes, ut statim explicatur. Daret, i. offerret.

4. De orationibus, pro, ne npe ex orationibus.

5. Tonitrua, &c. calamitatum secuturarum signa.
 7. In. pro, cum. nempe mista erant illa duo cum sanguine. Missum est. pro, missa sunt. Forum, id est, herba.
 10. Stella. f. cometa. Fontes, scilicet, in tertiam partem.
 11. In Abylthium, id est, amarissima. De aquis, id est, aquarum potu.
 12. Percussa, scilicet, tenebris. Pars tertia. scilicet, lux erat tertia ex parte minor solito.
 13. Væ væ væ. ter ob tres calamitates sequentes. Habitantibus, scilicet, malis. De ceteris, id est, ob ceteras.

CAP. IX.

1. **S**tellam, scilicet, diabolum, qui antea splendidus erat. Cecidisse, scilicet, olim. Clavis, scilicet, tentandi potestas. Putri, &c. scilicet, inferni, quo per peccatum descenditur. Quidam tamen Angelum bonum intelligunt, cui data sit clavis, id est, puniendi potestas.
 2. Fumus. ferorum. Magnæ. Græc. ardentis.
 3. Locustæ, scilicet, hæretici. Quidam feros aliquos homines intelligunt, vel demones. Scorpiones. q. d. nocendi veneno.
 7. Similes auro. Græc. aureæ. Galeas quidam militum intelligunt, nam locustas esse exercitum.
 11. Abyssi, id est, inferni, scilicet, diabolus. Abaddon, id est, perditio. pro, perdens. Latine habens, &c. Id additum ab interprete. Exterminans, id est, perdens. seu vastans.
 12. Væ, id est, calamitas. Vnum, scilicet, ex tribus, de quibus cap. 8.
 13. Ante oculos Dei. Græc. coram Deo cap. 8. dixerat ante thronum Dei.
 14. Angelos, scilicet, malos.
 15. Horam, &c. i. tempus à Deo statutum.
 16. Vicies, &c. Græc. myriades myriadum, est autem myrias decem millia. Intellexit verò interpret per myriades, bis decem millia, per myriadem decem millia. ita fiunt. vices millies, dena millia. q. d. numerus propè infinitus. Audiui, &c. q. d. Id intellexi docente quodam, non enim poteram numerare.
 17. Ita, scilicet, ut iam dicam. Sedebant, scilicet, demones. Hyacinthinas. f. colore, intellige vel omnes fuisse igneas hyacinthinas & sulphureas, vel alias igneas, alias hyacinthinas. Procedit. pro, procedebat.
 20. Neque. pro, non. q. d. non ideo tamen perimori sunt, ut poenitentiam agerent.

CAP. X.

1. **A**ngelum. fortè illum, de quo cap. 5. versic. 2.
 2. Libellum. In quo fortè scripta hominum peccata, & supplicia.
 3. Clamavit. f. quod inf. dicitur. Locuta, &c. id est, ediderunt sonos suos, seu strepitus. quam-

quam ex sequentibus apparet fuisse voces aliquid significantes, sed tanto strepitu, ut qui loquebantur tonitrua viderentur. Septem autem, pro multis posita videntur.

4. Signa. q. d. claudere ea mente tua. Noli ea scribere. Græc. Post hæc scribe. sed videtur error in codice. Tempus. f. bene operandi, seu merendi, vel tempus simpliciter, quod in fine mundi cessabit.

7. Mysterium, id est, occulta in eius providentia dispositio de suis electis & reprobis. Sicut. pro, quod.

9. Deuora. q. d. auidè in mente recondere. Venter. i. mens. f. cogitatio calamitatum. Dulce. pro, dulcis.

11. Prophetare. i. prædicare. f. verbo & scripto, postea Euangelio. vel intelliguntur prophetia quæ in hoc libro sequuntur.

CAP. XI.

1. **C**alamus, id est, arundo. Dictum est mihi. Græc. Astitit Angelus dicens. Templum. f. Ioanni ostensum, quod electorum Ecclesiam representabat.

2. Ejice, &c. q. d. ne cures. Sanctam. f. Ierusalem, vel Ecclesiam. Calcabunt. f. impij Antichristi ministri Mensibus, &c. scribis annis & dimidio. vide Dan. 7. & inf. cap. 12.

3. Dabo. f. spiritum, vel quod sequitur, & prophetabunt, pro, ut prophetent. Testibus. f. Henoch, & Elia. Hier. ep. 148.

4. Duæ. pro, velut duæ.

5. Eos. pro, eis. De ore eorum. i. ad eorum preces, seu imperium. Sic. signe deuorante.

7. Bestia. i. fera. sic inf. f. Antichristus. Abyssus, scilicet, peccatorum. q. d. qui cum sit sceleratissimus, accipiet imperium. vel abyssus, id est, mari. vide inf. cap. 13.

8. Corpora. f. cadauera. Ciuitatis. f. Ierusalem. quæ magna erit, cum ibi regnabit Antichristus à Iudæis pro Messia receptus.

10. Cruciauerunt. f. molesta erat impijs prædicatio eorum.

11. Vitæ, id est, viuificans, scilicet, anima. A Deo, id est, Deo auctore.

12. Audierunt. Græc. audiui.

13. Nomina, scilicet, numerus.

14. Væ, scilicet, de quo sup. cap. 8.

15. Regnabunt. Græc. regnabit. f. plenè Deus, destructo peccato.

17. Regnasti. pro, regnas.

18. Ira. i. punitio. Mortuorum, scilicet, resuscitandorum. Iudicari. i. vt iudicentur. Reddere. i. vt reddas. Exterminandi, id est, perdendi. Corruerunt, scilicet, peccatis.

19. Templum. i. quod templi representabat. Arca. i. Christus, in quo cibus celestis, & lex terramotus. Græc. tonitrua. Grando. Ira Dei signa erant ista omnia.

CAP. XII.

1. **S**ignum. i. quiddam aliud significans, vel mirabile quiddam. Mulier. f. Ecclesia. Sol. f. Christo, vel cœlesti lumine. Luna. f. mundus per lunæ mutabilitatem significatus. Stellarum. Fortè Apostoli significatur.

2. In vtero habens, id est, grauida. Pariat. f. filios spirituales.

3. Draco. f. diabolus. Rufus. f. sanguinarius, seu homicida. Cornua decem: per hæc decem reges, seu regnâ intelliguntur, de quibus Dan. 7. vt multi aiunt.

4. Trahebat. f. cum è cœlo caderet: vel de spiritualibus seu iustis loquitur, quos ad peccatum pertrahet: cauda. i. opera Antichristi, quo velut postremo ministro vtetur.

5. Peperit. f. per Mariam Christum: vel, per baptismum electos, qui masculini nomine significantur. Recturus. f. cum Christo s. electi intelligantur. vide sup. ca. 2. Raytus. f. in Ascensione Christus: vel electi per mortem. qui sup. cap. 3. dicuntur in throno Christi sessuri.

6. Solitudinem. f. mundanis recedens. Pascant. f. Dei verbi ministri. Mille, &c. vide inf.

7. In cœlo. fillic Ioanni apparebat quod tempore Antichristi in terra faciendum erat. Angeli. f. quibus præfectus. Præliabantur. f. defendendo electos.

8. Valuerunt. f. resistere. Eorum. f. cum ipsis. Antiquus. f. qui primos parentes in paradiso vicit per serpentem. Vniuersum, &c. i. maximam orbis partem.

9. Proiectus, &c. quasi dicat, de sua potestate deiectus.

10. Salus, scilicet, bonis. Virtus, id est, fortitudo, scilicet, apparet. Accusabat: hinc apparet per cœlum suprà Ecclesiam intelligi. Intellige verò accusationem calumniosam: est enim diabolus, id est, calumniator.

11. Sanguinem. i. virtutem sanguinis. Testimonij. i. prædicationis. Vsque ad mortem. q. d. adeo vt etiam se morti exponerent.

12. Terræ, & mari. i. terrenis, & mundanis. Habet. f. ad nocendum.

14. Alitur. f. cibo spirituali. Tempus. i. annum. Tempora. i. duos annos. Temporis. i. anni. vide Dan. 7. & 12. Not. quod tantundem temporis est in 42. mensibus, de quibus ca. 13. & 1260. diebus, de quibus inf. A facie serpentis. i. propter serpentis metum, vel periculum: iungendum autem id cum, vt volaret, &c.

15. Aquam. f. persecutionis, seu tribulationis. Trahi. i. rapi, & mergi.

16. Adiunxit, &c. per metaphoram significat in nihilum recidisse diaboli persecutionem.

17. Testimonium. i. fidem, seu confessionem. vide sup. cap. 6.

18. Stetit. Græc. & in Latinis correctionibus, stetit. f. vt viderem quod sequitur.

CAP. XIII.

1. **M**ari. i. mundo. Bestiam. f. Romanum imperium: vel impiorum multitudinem, vel Antichristi. vide sup. cap. 11. Blasphemia. f. contra Deum & Sanctos. Apparet fuisse in vnoquoque capite scriptum Blasphemia.

2. Pardo. i. Pantheræ mari. Draco. i. diabolus.

3. Vnum. f. Antichristum, vel regem aliquem alium. Quasi occisum. f. se fingit mortuum, & resuscitatum, secundum quosdam, Antichristus: vel intelligitur plaga mortifera, vt statim dicitur. Mortis. i. mortifera, seu quæ mortifera videbatur, quamquam ex iis quæ infra dicuntur, videtur vera plaga intelligi, verèque mortifera.

Et admirare, &c. q. d. cum admiratione secuta est.

4. Draconem. i. diabolum: nempe illum qui dedit bestia potestatem, qui reuera est diabolus: etsi ipsi non putent, fortè etiam scientes diabolum adorabunt. Bestia. Ioannes sic vocat, sed illi fortè Christum vocabunt.

5. Magna. i. superbe. Facere. f. male, vel facere pro viuere positum. vide Iacob. 4. ver. 13.

6. Ad Deum. contra Deum. vide 2. Thes. 2. Tabernaculum. i. cœlum, vel Ecclesiam.

7. Vincere. f. bello.

8. Ab origine mundi. Iunge cum, scripta sunt. vide inf. cap. 17. dicit quidem minus, sed plus significat, ab æterno enim non sunt scripta.

10. Qui in captiuitatem, &c. q. d. qui sanctos lædet, à Deo punitur. Gladio occidi. f. diuina ultione. Hic. i. in his rebus.

11. Aliam. f. Antichristi ministros: vel ipsum Antichristum, qui etiam suprà per caput vnum prioris bestia significatus est: vel aliquem eius pseudopropheta. vide inf. cap. 19.

12. Potestatem, &c. id est, quæcumque poterat prior bestia,

13. Signa. i. res mirabiles, & miraculis similes. vide 2. Thes. 2.

15. Spiritum, non animam, sed demonem aliquem.

14. Habet, pro, habuit. Vixit, pro reuixit.

16. Characterem. i. impressam notam. Numerum. f. quem faciunt litteræ nominis eius Græcæ, vel Hebrææ. Nam Heb. & Græcè numeri per litteras significantur.

18. Sapientia. f. opus est. Hominis. i. nominis cuiusdam hominis. Id verò nomen quod sit quis diuinet? Multi multa repperunt, quæ huic numerum efficerent, sed se semper incerta.

CAP. XIII.

1. **A**gnus. f. Christum. Sion. f. cœlum. In frontibus. q. d. statim apparebat esse Dei filios, Christique discipulos.

3. Nouum: non id iungendum cum, quæ uerè enim nouum erat Ioanni, nunquam ab eo auditum. vide sup. cap. 5. Discere. Ita legitur

Græc. & in correctis, Latinis. q. d. non possunt alij, quamquam beati, de virginitate qua caruerunt latari, ut isti. Empti, id est, peculiariter acquisiti, vel redempti.

4. Coinquinati. q. d. puritatem castitatis non amiserunt. Sequuntur. i. imitantur. q. d. Christo similiores, quam ceteri qui non virgines. Empti. f. Christi sanguine. Hominibus. i. hominum numero. Primitiæ. f. præcipui inter omnes, ob virginitatem.

5. Inuentum. f. dum uiuerent. Sine macula. coniunge cum ver. 4. alioqui omnes beati, sine macula sunt.

6. Alterum. pro. alium. Aeternum. i. perpetuæ veritatis, seu, ad æternam vitam ducentis. Fortè per istum Angelum & sequentes, prædicatores intelliguntur futuri temporibus nouissimis.

7. Honorem. Græc. gloriam. Venit pro, venierit citò.

8. Babylon. i. Mundus, vel Roma, quæ sic appellabatur ab Apostolis ob idololatriam & flagitia. vide. i. Pet. 5. Iræ. i. furoris, vel dignæ iræ, id est, punitione.

10. Mero. iunge cum, vino. Mistum. f. mille pornis. Vide Psal. 74.

11. Ascendet. Græc. ascendit. Die ac nocte, pro, vñquam. Si quis acceperit, pro, quicumque accepit.

13. In Domino. i. in Domini gratia, vel propter Dominum, ut martyres. Amodo. i. post hac. iunge verò cum, ut requiescant. f. vbi planè purgati fuerint, si quid fortè hic non fuisset purgatum. Opera. f. necessaria sunt opera bona, nec sufficit fides sola. Sequuntur, pro comitantur.

14. Filio hominis. i. homini cuidam. f. Christum representanti. Falcem. f. ad messem. i. seculi consummationem.

15. De templo. vide sup. cap. 11. Venit, præteritum est. Aruit. i. maturuit. vide Ioel. 3.

18. Iguem. f. altaris holocaustorū quod in templo cœlesti representabatur, vel igne in iudicio accendendum, de quo Psal. 96. Brotos. f. impios. Nam pij per messem significati. vide Ioel. 3.

19. Lacum. i. locum, in quem exprimi solet vinum. Intelligitur verò infernus.

20. Extra. sita ut sanguis extra lacum in Ciuitatis exteriora efflueret: vel q. d. puniuntur impij exclusi ciuitate. Sanguis. f. vuarum. i. vinum. nempe supplicia inundarunt. Frænos, &c. q. d. latissime ut solent aquæ cum inundant per magnum spatium, vsque ad equorum transeuntium frenos ascendentes. Mille sexcenta, id est plurima.

CAP. XV.

1. Signum, id est, quiddam futura significans. Consummata, id est expleta. Iræ, id est punitio.

2. Mare vitreum, &c. fortè cœlum intelligitur

vbi claritas & charitas. vide sup. cap. 4. Et imaginem, &c. q. d. & contempserunt decreta de imagine, & nominis numero. de quo sup. Dei. i. Deum celebrantes. q. d. paratas ad Dei laudes.

3. Moyse: de quo Exod. 15. Agni. i. in laudem Agni. Via. i. opera, seu præcepta, & providentia. Seculorum. f. omnium. Græc. Gentium.

4. Magnificabit. Græc. glorificabit. Nomen tuum. i. te. Pius. f. perfectè, vel in omnes homines vtens misericordia. Omnes gentes, pro, ex omnibus gentibus. Quoniam. Omnia hæc aduerbia ad principium versus referenda sunt. q. d. ob hæc omnia magnificandus es: vel q. d. & quidem omnes, &c. Manifesta. q. d. aperte iusta: possunt autem iudicia, præcepta intelligi.

5. Tabernaculi testimonij. q. d. illa pars templi quæ representabat Sancta Sanctorum, vbi testimonium. i. lex asseruabatur.

6. De templo. Græc. de cœlo: sed placet magis nostra lectio. Lapidè. Græc. & Complut. lino. Candido. Græc. splendido.

7. Iracundiæ. i. punitionis, seu suppliciorum.

8. Fumo. f. ira, vel nebula significatur. Maestate. Græc. gloria. q. d. ob Dei præsentiam. De, pro à. Consummarentur. i. explerentur: significatur Dei iudicia non posse intelligi ante diem Iudicij.

CAP. XVI.

2. Pessimum. i. nocentissimum.

3. Mortui. f. hominis. Anima viuēs, scilicet, pisces.

5. Aquarum. f. præfectum. Sanctus: non est id verbum cum præcedentibus iungendum. Græc. & sanctus.

7. Etiam. Græc. vñ, certè.

8. Et igni, pro, velut ignis.

10. Sedem. i. regnum. Tenebrosū. i. calamitosum. Commandauerunt. i. momorderunt.

11. Vulneribus. Græc. vlceribus.

12. Regibus: qui sint reges hi quibus Angelus viam præparat, dicat qui nouit.

14. Dei. f. à quo superandi.

15. Venio. f. ad iudicium. Fur. f. insperato. Vestimenta. f. virtutes. Turpitudinem. f. vitia.

16. Congregabit. f. Antichristus: vel pro, congregauerunt. f. spiritus demoniorum, de quibus supra.

17. Templo. Græc. templo cœli. Throno. f. Dei. Factum est. q. d. hic finis plagarum.

19. Ciuitas. f. Ierusalem, secundum quosdam. Babylon. f. mundus.

20. Et omnis, &c. indicatur mundi finis.

21. Sicut talentum. i. talenti magnitudine: vel q. d. maxima.

CAP. XVII.

1. Meretricis. Quidam Romam intelligunt, ob idola quæ tunc colebat, vel

Mundum

Mundum. f. malorum multitudinem. Aquas: populi intelliguntur. vide infra.

2. De vino, &c. q. d. voluptatibus, & vitiis.

Prostitutionis. i. fornicationis. Videtur autem significari præcipue idololatria, more Scripture.

3. Coccineam: iunge eum, bestiam, id est, feram: significatur autem colore isto crudelitas, vel regius splendor. Capita septem: fortè bestia est, de qua sup. cap. 13.

4. Circundata. i. amicta. Inaurata. i. ornata.

5. Mysterium. f. usurpant impij nomina, alias sacra: & hæretici sua venditant mysteria.

6. Ebriam. f. satiaram: sic dicitur hostis sanguinem sitire. Et de, fortè pro, id est, de.

7. Sacramentum. Græc. mysterium. q. d. quid significet.

8. Fuit, & non est, pro erit, & citò desinet.

Abyssus. i. inferno. vide infra, cap. 20. vel mari. vide sup. cap. 13. Quæ erat, & non est, pro defuisse.

9. Hic. i. hæc in re. Sensus. i. intellectus. Qui habet sapientiam. q. d. verus, vel qui sapiens est, aduertat.

11. Ipsa octaua. Græc. ipse octauus. f. rex. De septem. f. societate malitia.

12. Vna hora, id est, breui tempore. Post bestiam. f. sequendo illam, seu imitando. Græc. cum bestia.

16. Carnes, &c. Hyperbole est quia significatur odium maximum, & rabies. vide Iob. 19. & 31. & Psal. 26.

17. Illi. f. Deo. Suum. i. ipsum. Consummentur, id est, compleantur. Verba Dei, id est, à Deo prædicta.

CAP. XVIII.

1. Gloria, id est, claritate, seu splendore.

2. In fortitudine. i. fortiter. f. magna voce. Cecidit. q. d. iamiam cadet. Et facta, pro, nam facta. q. d. quia fuit velut hospitium demonum. Custodia, id est, locus. Volucris. i. demonum. repetitio.

3. Ira. vide sup. cap. 14. Virtute. i. copia. Delitiarum. f. mercium ad delicias comparatarum.

5. Peruenerunt. f. velut vindictam clamantia.

6. Duplicita. f. supplicia: duplex autem & duplicum. pro, multo: dicuntur vero sancti facere quod à Deo factum approbant.

7. Dicit. f. se glorificans. Vidua. f. imperio. Luctum, id est, triste quicquam.

9. Super illam, id est, eius causa.

10. Iudicium, id est, condemnatio.

12. Thyinum: ex thya arbore, de qua Plin. lib. 13. cap. 16. vide 3 Reg. 10. Lapide. Græc. ligno. Aramento, id est, are.

13. Animarum hominum. f. delicias alias.

14. Desiderij animæ tuæ. i. tibi desiderata & gratia. Inuenient. Græc. inuenies.

15. Hominum. Græc. horum.

17. Destituta. i. desertæ. Lacum, pro, lacu. i. lacubus. Græc. nauibus. Operantur. i. se exercent, seu negotiantur.

18. Locum. Græc. fumum.

19. Flentes, & lugentes. i. vehementer flentes. Pretiis. i. pretiositate.

20. Iudicauit, &c. q. d. ultus est vobis factas iniurias. Iudicium. i. causam.

21. Mittetur. f. in infernum.

22. Molæ. i. molam versantium.

23. Veneficiis. i. peccandi illecebris.

24. Prophetarum, scilicet, interfectorum.

Omnium. Hinc apparet per Babylonem mundum significatum.

CAP. XIX.

1. **T**Vbarum. Græc. turbarum: sic infra. Laus. Græc. salus. i. prosperitas. f. tribuatur à celebrantibus.

2. In prostitutione. i. fornicatione.

3. Ascendit, præsens est.

4. Amen. q. d. certe ita est.

5. Sancti. Græc. serui.

6. Tubæ. Græc. turbæ. Regnavit, pro regnat.

7. Nuptiæ. i. tempus nuptiarum.

8. Enim, pro autem. Iustificationes. i. opera iusta, & virtutes.

9. Vocati. f. vocatione electorum.

10. Ne feceris. Modestia: exemplum dat, vt Petrus Act. 10. non vt illicitum prohibet. Itaque inf. cap. 22. voluit iterum adorare Ioannes Angelum. Testimonium. i. confessionem. Enim, pro autem. Spiritus, &c. q. d. id quod Propheta prædixerunt.

12. Diademata multa. f. potestas in omnia regna. Nomen. f. Dei, seu verbi Dei. vide infra. Nouit. f. se solus ipse comprehendit.

15. Gladius. f. Imperium. Virga ferrea: vide supra, cap. 2. Calcat, &c. q. d. punit damnatos. Id videtur significatum veste aspersa sanguine.

20. Fecit, pro fecerat. Viui. Intellige tamen mortuos antequam ad infernum peruenirent. vide Num. 16. Stagnum. f. infernum. Ardentis & sulphuris. Græc. ardens sulphure.

21. In gladio. i. imperio, seu iussu.

CAP. XX.

1. **A**Byssi, id est, inferni.

2. Antiquum, scilicet principem demonum, qui olim Euam seduxit, & Christum tentauit: de quo & scriptum, Qui paratus est diabolo, &c. Et princeps huius mundi eiicietur foras. Mille, id est, reliquos seculi Aug.

3. Abyssum. i. infernum. Signauit, id est, velut sigillo obsignauit, ne porta aperiretur. Super illum. f. diabolum. Solui. i. permitti tentando facere quantum potest. Aug. 20. Ciuit. Tempore. f. Antichristi.

4. Iudicium, scilicet, illud, de quo, Quæcūque

solueritis super terram, &c. Aug. Alij verò iudicium illud intelligunt, quo iudicaturi sunt sancti cum Christo, in die Iudicii. Et animas. pro, nempe animabus. Vixerunt. f. vita beata. Mille annis. i. vsque ad diem Iudicii.

5. Mortuorum. f. in peccato. Vixerunt. f. vita illa beata. hñc. terminatur parenthesis. Donec. iunge cum, mille annis. Prima. f. per animæ beatitudinē. Secunda erit, etiam corpore beatificato.

6. Secunda. f. per supplicium æternum animæ & corporis. nam prima per animæ solius. Mille. i. vsque ad finem sæculi, seu tempus Antichristi.

8. Super quatuor, &c. q. d. ad Orientem, Occidentem, Septentrionem, & Meridiem. Gog & Magog. Accusatiui sunt. q. d. nempe Gog & Magog. Vide Ezech. 38.

9. Ciuitatem. f. Ecclesiam.

11. Fugit. f. à statu suo, per renouationem.

12. Libri, scilicet, cōscientiarum. Viri. i. præceptorum Dei vitam dantium, vel prædestinationis. vide inf.

13. Mare. i. mundus, vel mare ipsum. Mortuos. i. mortales, vel corpora mortuorum. Infernus, id est, sepulchra.

14. Infernus & mors, id est, inferno, & morte æterna digni.

CAP. XXI.

1. **A**lii. f. in meliorem formam. Non est, scilicet, prius, quia renouarum.

2. De celo. f. celestis est gratia, per quam facta est. Aug. 10. Ciuit. præsentem Ecclesiam intelligit, alij celestem, quam dicunt descendere innotescendo. A Deo. iunge cum, descendentem. vide sup. cap. 3. Viro. iunge cum, paratam. vel q. d. causa viri sui.

3. Throno. Græc. celo. Tabernaculum. q. d. habitaculum, cuius olim tabernaculum figura.

4. Clamor. f. oppressorum, vel afflictorum.

5. Fidelissima. Græc. fidelia.

6. Factum est. f. iudicium, vel quicquid prædictum erat de Ecclesie statu. Gratis. Id dicitur, quia gratia vnde merita, gratis datur.

8. Timidis. f. timore mundano, & terribili. vel qui timore peccant. Mendacibus. f. perniciosi.

10. Descendentem. i. quæ descenderat.

11. Sicut crystallum. Græc. crystallanti. i. fulgenti in modum crystalli.

12. Angulos. lege Angelos.

14. Fundamenta. i. lapides preciosos in fundamentis. vt inf. explicatur.

16. De arundine. pro, cum arundine. Duo.

decim millia. f. in vnoquoque latere tria millia. Eius. f. vrbis, nempe domorum altitudo trium millium stadorum.

17. Mensura. f. beatitudinis. vel q. d. vsus est Angelus mensura qua solent homines.

18. Vitiō. f. per spicuitate.

19. Calcedonius. Quidam legendum putant Carchedonius.

21. Et singula. explicatio est præcedentium.

22. In ea. ciuitate caelesti, Aug.

23. Illuminabit. pro illuminat.

24. Gentes. f. saluata. Eius. f. ciuitatis. Affe- rent. q. d. illic reponent. f. illam putabunt veram hominis gloriam, & honorem.

26. Gentium. i. hominum saluatorum. q. d. illic erunt verè gloriosi, & beati.

CAP. XXII.

1. **V**lux. Græc. vita.

2. Per singulos. explicatio præcedentis. f. nō duodecim fructus diuersos, sed duodecies fructum. Folia, scilicet, verba caelestia, seu Christi.

3. Omne maledictum, &c. q. d. nihil dignum maledictione. Amplius. Græc. illic.

4. In frontibus. vide sup. cap. 14.

5. Ultra. Græc. illic. Illuminabit. Græc. illuminat.

6. Fidelissima. Græc. fidelia.

7. Ecce. verba Christi.

9. Ne feceris. vide sup. cap. 19.

10. Signaueris. i. consignaueris. q. d. ne texeris, sed prode.

11. Iustificetur. Græc. iustitiam faciat.

13. Primus & nouissimus. i. principium & finis, vt sup. dixit.

14. Qui lauant stolas suas in sanguine Agni. Græc. facientes mandata eius. Potestas, &c. q. d. vt fruatur arbore vitæ, scilicet, Deo.

17. Canes, scilicet, inmundi, & impudentes. Mendacium, id est, iniquitatem. vide Ose. 7. & 10. & Rom. 3.

16. Radix. i. stirpe, vt statim explicat.

17. Spiritus. f. sanctorum, vel Spiritus sanctus, qui facit sanctos id dicere. Sponsa. f. Ecclesia. Græc. vide cap. 21.

18. Enim. pro, autem. Græc. ego. f. Ioannes.

20. Etiam. i. certe. verba Christi. Quidam tamen Ioannis dicunt. Amen. i. ita sit. optantis verbum.

21. Vobis. Græc. sanctis.

E I N I S.

Deo gratias.

P H R A S E S S C R I P T V R Æ, O R D I N E A L P H A B E T I C O.

Vbi numerus prior caput indicat, secundus versum. In quibus autem tantum est vnum caput, soli versus indicantur.

A

Vel ab. pro. in. Psal. 67, 30. Eccli. 23, 10. Iere. 10, 14. & 49, 5. A. pro. contra. Psal. 119, 9. A. pro. ad. Ezech. 30, 6. A. pro. ob. Eccli. 42, 11. Isa. 15, 5. & 16, 11. Ose. 4, 19. Matth.

18, 7.
A. vel ab. pro. propter. Psal. 43, 7. & 54, 4. & 87, 19. & 106, 34, 39. Eccli. 20, 24. Isa. 1, 29. Ier. 22, 21. Thir. 4, 9. Ose. 7, 16. A. vel ab. pro. pra. seu plusquam. 4. Esdr. 16, 12. Psal. 6, 3. & 37, 9. & 72, 25. & 92, 4. & 108, 24. Eccli. 24, 39. Iere. 47, 3. & 50, 13. Ezech. 16, 51. Mich. 2, 12. Luc. 18, 14. Heb. 2, 7. A. pro. quam. 2. Cor. 11, 5. & 12, 11. A. pro. de. Iere. 19, 1. A. diebus in dies. 1. quotannis. Exod. 13, 10. A. Domino. i. iussu Domini. Num. 11, 31. A. facie. pro. coram. Genes. 6, 13. Ios. 10, 10. 2. Reg. 7, 23. Psal. 9, 4. & 60, 4. & 95, 13. Thir. 2, 3. A. ad. 2. 19. 2. Thess. 1, 9. A. facie. pro. a. praesentia. Psal. 50, 13. & 67, 3. & 96, 4. & 113, 7. A. facie. pro. causa. seu propter. Gen. 6, 13. & 16, 8. 1. Reg. 8, 18. Psal. 37, 4, 6. & 101, 11. Isa. 2, 10. & 7, 16. & 37, 6. Ierem. 13, 17. & 23, 9. & 48, 44. Thren. 5, 9; 10. Ose. 10, 15. Apocal. 12, 14. A. facie. vi. Iere. 32, 24. A. facie alicuius. i. ab aliquo. i. Mach. 5, 21. A. generatione in generationem. i. perpetuo. Psal. 76, 9. & 89, 1. Dan. 3, 100. A. principio. i. prius. Ierem. 30, 20. & 33, 7, 11. A. voce. propter. Isa. 24, 18. Ab. pro. apud. Bar. 4, 27. Ab. anno in annum. i. singulis annis. Zach. 14, 16. 1. Machab. 4, 59. Ab. pro. de. Heb. 6, 1. Abbreviatum. pro. definitum. Dan. 9, 24. Abominationes. pro. dijs gentium. Exod. 8, 26. Ezech. 7, 20. Abuti. pro. uti. 1. Cor. 9, 18. Abyssus. ad est. mare. seu aqua copia. Gen. 1, 2. & 7, 11. & 49, 25. Deut. 33, 13. Iob. 38, 30. Psal. 32, 7. & 77, 15. Prou. 8, 27. Eccli. 16, 17. & 43, 25. Abyssus. i. profunditas. Psal. 35, 7. Eccli. 48, 18. Abstractum pro concreto. seu substantium pro adiectiuo. Eccli. 44, 17. Psal. 106, 42. 1. Mach. 9, 70. & 14, 7. Ioan. 17, 17. Act. 11, 21. Rom. 2,

16. & 11, 7. 2. Corinth. 5, 21. & 7, 4. Galat. 2, 9. Ephes. 1, 19. & 2, 11. & 4, 8. & 6, 12. Phil. 3, 3. 2. Thess. 2, 3. Tit. 1, 10. 1. Petr. 2, 17. 2. Pet. 2, 10, 13. 1. Ioan. 2, 2. & 4, 10. Iuda. 8, 12. Accursus. i. expeditus. vel fortis. Num. 32, 17. Hab. 3, 16. Accingere lumbos. i. se parare ad iter. 4. Reg. 9, 1. Ad. pro. ab. Eccli. 45, 15. Mich. 5, 2. Ad. pro. de. Iob. 34, 31. Iere. 22, 11. & 27, 19. Luc. 19, 9. Rom. 10, 21. Ad. pro. ob. Mar. 10, 5. Matth. 19, 8. Ad. pro. contra. 1. Reg. 7, 7. Eccli. 13, 8. Isa. 32, 6. Iere. 51, 25. 1. Machab. 3, 35. Luc. 14, 31. & 20, 19. Ad. pro. coram. Act. 24, 16. Ad. pro. per. Heb. 6, 5. Iacob. 4, 5. Ad. pro. super. 1. Paral. 11, 10. Ad. pro. a. Ezech. 29, 10. Ad. subintelligitur. 1. Reg. 14, 18. Adam. pro. homine. Deut. 32, 8. Gen. 5, 2. Ad dexteram vel sinistram. pro. auertere a recto. seu vero. 2. Reg. 14, 19. Adulterum. pro. adulterinum. Heb. 12, 8. Ad horam. i. ad breue tempus. 2. Cor. 7, 8. Gal. 2, 5. 1. Thess. 2, 17. Phil. 15. Ad imaginem et similitudinem. id est. valde simile. Gen. 1, 26. Ad quem. pro. de quo. Heb. 4, 13. Ad cor. i. verbis leuibus. seu consolatorijs. 2. Paral. 30, 22. & 32, 6. Isa. 40, 2. Ose. 2, 14. Adhuc. pro. nunc. Rom. 8, 22. Admirari. significatione passiva. Eccli. 24, 3. Adeps. pro. opulentia. Psal. 16, 10. & 72, 7. Adorare. pro. reuereri se incuruando. Gen. 18, 2. & 23, 7. & alibi saepe. Adiurare. pro. facere iurare. Gen. 24, 3. & 50, 5. 25. 1. Reg. 14, 24. Adiuuaciones. i. consilia. vel studia. seu opera. Psal. 75, 13. & 80, 13. & 105, 29. 39. Isa. 12, 3. Ier. 17, 10. & 32, 19. Ose. 7, 2. & 9, 15. Mich. 3, 4. Soph. 3, 11. Aeuum. i. aternitas. Eccl. 1, 4. Aeuum. i. tempus. Eccl. 42, 19. & 43, 7. Aedificare. vide. Domum aedificare. Aeternum. pro. eo quod fuit a mundi initio. Deut. 33, 15. Aeternum. pro. tempore longissimo. Psal. 47, 12. Prou. 29, 14. Dan. 3, 9. Soph. 2, 9. Emulatio. id est. indignatio. 1. sal. 77, 58. Hebr. 10, 27.

Emula

Emulatio, id est, zelus, seu studium. Ios. 24, 19.
 Rom. 10, 2. 2. Corinth. 7, 7. Gal. 1, 14. & 5, 20.
 Phil. 3, 6.
Emulatio, i. inuidia. 2. Cor. 12, 10.
Emulari, i. inuidere. 1. Cor. 13, 4.
Emulari, i. imitari, val seque. 4. Esd. 6, 58. Pron.
 3, 31. & 24, 19. Rom. 11, 12, 14. 1. Cor. 12,
 31. & 14, 1, 12. Gal. 4, 17, 18. 1. Petr. 3, 13.
 Apoc. 3, 19.
Emulari, id est, zelo prosequi. 2. Corinth. 11, 2.
 Gal. 4, 17.
Emulari, id est, prouocare ad indignationem. 1.
 Cor. 10, 22.
Equitas, i. rectitudo. Deut. 9, 5. vel alibi sapē.
Affligere animam, pro, ieiunare. Leuit. 16, 29. &
 23, 27. Num. 29, 7.
Aggravari, i. praualescere. Iud. 1, 35.
Alioqui, subintelligitur. 1. Mach. 3, 9.
Amplius, pro, valde, seu plurimum. Deuter. 6, 3.
 Psal. 50, 4. & 61, 3.
Ambulare, seu ingredi, pro, agere, versari, seu cō-
 uersari. Psalm. 14, 2. & 25, 1, 4, 11. Matth. 4,
 16. Ioan. 7, 1. & 8, 12. Act. 21, 21, 24. Rom. 8,
 1, 2. Corinth. 10, 2. Galat. 5, 16. Ephes. 4, 1. &
 5, 15. Coloss. 2, 2. 2. Thess. 3, 6. Hebr. 13, 9. 1.
 Ioan. 2, 6.
Ambulare coram Deo, vel cum Deo, pro, studere
 placere Deo, vel sanctē viuere. Genes. 17, 1. &
 24, 40. Malach. 2, 6. Genes. 5, 22. & 6, 9.
 Mich. 6, 8.
Amicus, i. proximus. Eccl. 1, 4.
Anathema, pro, re destruenda, vel Deo consecran-
 da. Deuter. 7, 26. & 13, 17. Ios. 6, 17. & 7, 1.
 Gal. 1, 8. 1. Cor. 16, 22. Iudith 16, 23.
Anathematizare, id est, penitus destruere. 1.
 Mach. 5, 5.
Anathematizare, i. execrari, seu maledicere. 1.
 Cor. 12, 3. Mar. 14, 71.
Ante faciem, i. palam. Bar. 2, 10.
Ante faciem, i. in conspectu. Luc. 2, 31.
Antecedens, pro, relatiuo. Gen. 5, 1. & 19, 24. &
 44, 9. Ios. 13, 8. 1. Reg. 3, 21. & 25, 22. 2. Reg.
 20, 6. 3. Reg. 13, 29. 2. Paralip. 6, 41. & 7, 11.
 Psal. 44, 6. Pron. 3, 14. Saph. 1, 8. Zach. 10, 12.
 Ephes. 4, 16.
Angelus, i. Legatus. 3. Esd. 1, 51.
Anguli, i. capita, seu principes. 1. Reg. 14, 38.
Annus, i. tempus. Luc. 4, 19.
Annus dierum, id est, completus. Ierem. 28, 3. 1.
 Mach. 1, 30.
Anima, pro, vita. Deut. 22, 26. & 24, 6. 4. Reg. 1,
 13. Iob 24, 6. & 33, 22. Psal. 43, 25. & 53,
 6. & 56, 5. & 63, 2. & 93, 17. & 108, 20, 31.
 Pron. 20, 2. Isa. 43, 4. Ierem. 4, 30. & 34, 20.
 & 51, 14. Ezech. 16, 5. & 32, 10. 1. Mach. 2,
 4. & 9, 2. & 13, 5. Matth. 6, 25. & 20, 28.
 Marc. 3, 4. Luc. 12, 22. & 14, 26. Ioan. 10, 11.
 Act. 15, 26. & 20, 24. Rom. 16, 4. Phil. 2, 30.
Anima, pro, animali. Gen. 1, 20.

Anima, pro, voluntate, seu appetitu. Leuit. 26, 11.
 Ezech. 7, 19.
Anima, pro, homine, vel re cuius anima dicitur.
 Gen. 14, 21. & 12, 5. Leu. 2, 1. & 5, 1. Ios. 20,
 3. Psal. 7, 6. & 10, 1. & 19, 4. & 40, 5. Pron.
 10, 3. Eccl. 4, 7. & 7, 22. & 9, 2, 6. & 24, 1.
 & 32, 25. Isa. 5, 14. Ezech. 18, 20. & 33, 6.
 Ose. 9, 4. Ion. 4, 8. 1. Machab. 9, 2. & 10, 33.
 Matth. 12, 18. Luc. 6, 9. Act. 2, 43. Rom. 13, 1.
Anima, pro, mente. 1. Pet. 2, 11.
Anima, pro, cadauere. Num. 9, 6. Agg. 2, 14.
Anima, pro, conscientia. 2. Reg. 18, 13.
Anima, pro, desiderio. Iob 39, 1. Psal. 40, 3.
Animam remittere, id est, uitam recreare. 3.
 Esd. 4, 21.
Anima in manibus, i. vita in periculis. 1. Reg. 19,
 5. & 28, 21. Iob 13, 14. Psal. 118, 109.
Animaquior, i. bono animo. Sap. 18, 6. Bar. 4, 5,
 21. Marc. 10, 49.
Animam habere viuētem, i. viuere. Gen. 1, 20.
Anima sua bona ostendere, id est, se oblectare.
 Eccl. 2, 17.
Ante, pro, coram. Gen. 12, 28. Psal. 71, 5, 17.
Animam alicuius querere, pro, uelle eum occi-
 dere. Exod. 4, 19. Matth. 2, 20.
Aperire os, i. loqui. Act. 18, 14.
Aperire humerum, id est, contere fortitudinem.
 Ezech. 25, 9.
Apprehendere, id est, assequi. Ose. 2, 7.
Aqua, i. mundi materia informis, seu indistincta.
 1. Genes. 2.
Aqua, pro, aqua & aere. 1. Gen. 20.
Arreptitius, i. infans. Iere. 29, 26.
Arcus, i. robur. Iob 29, 20.
Ascendere, i. surgere. 3. Reg. 18, 41.
Ascendere, i. crescere. Psal. 73, 23.
Ascendere, i. ire. 3. Reg. 18, 44.
Aspectus, i. color. Leu. 13, 10.
Astutia, i. cautio. Pron. 1, 4. & 8, 5. & 14, 18. &
 15, 5. & 27, 12. Eccl. 1, 6. & 18, 28.
At, subintelligitur. Eccl. 10, 12.
Attenuatus, i. inopia pressus. Leu. 25, 25.
Attendere, i. cauere. Tob. 4, 13. Eccl. 6, 13. & 17,
 12. & 18, 27. & 32, 26. Matth. 7, 15. Luc. 12,
 1. & 20, 46. & 21, 34.
Audire, pro, intelligere. Ezech. 3, 6. Ioan. 6, 60. 1.
 Cor. 14, 2. Heb. 5, 11.
Auditus, pro eo quod auditur. Isa. 53, 1. Iere. 49,
 23. Ezech. 7, 26. & 21, 7. Abac. 3, 1. Ioan. 12,
 38. Rom. 10, 16, 17. 1. Thess. 2, 13.
Autem, pro, inquam. 2. Corinth. 5, 8. & 10, 2.
 Iacob. 1, 13.
Autem, pro, ergo. 1. Ioan. 4, 18.
Autem, pro, quamquam. Iere. 51, 5.
Autem, pro, etiam. Num. 31, 12.
Autem, pro, enim. 1. Cor. 10, 13. Ioan. 6, 40.
Aut, pro, an. Matth. 20, 15.
Audire, pro, obedire. Deut. 13, 18.
Auditio, id est, rumor, vel nuntius, vel fama.

Psal. 111, 7. *Sap.* 1, 9. *Nab.* 3, 19.
Auferre peccatum, seu iniquitatem pro, ignosce-
re. 1. *Regum* 28, 28.
Auferre, pro accipere. *Num.* 11, 17.

B.

B *Aculus id est, sustentaculum.* *Leuit.* 26, 26.
Baptizare, pro, lauare. *Iudith.* 12, 7. *Eccli.* 34,
 30. *Marc.* 7, 4. *Heb.* 9, 10.
Baptizari pro, patre. *Marc.* 10, 38. 39. *Luc.* 12, 50. 1.
Corinth. 15, 19.
Barbarus, pro, eo qui loquitur alia lingua. *Psal.*
 113, 1.
Benedicere, pro, salutare. 1. *Reg.* 25, 14. 4. *Reg.*
 10, 15.
Benedicere, pro, maledicere. 3. *Reg.* 21, 13. *Iob.*
 1, 11.
Benedicere, pro, consecrare. 1. *Cor.* 10, 16.
Benedicere, id est, dare fecunditatem. *Gen.* 1, 22.
 & 5, 2. & 9, 1.
Benedicere, id est, cumulare bonis, seu beneface-
re. *Gen.* 12, & 27, 27. & 32, 26, 29. *Exod.* 20, 24.
Num. 6, 24. *Deuter.* 7, 2. *Reg.* 6, 11. 1. *Paralip.*
 13, 14. *Psal.* 5, 13. & 27, 9. & 28, 11. & 44, 3. &
 66, 2. & 84, 2. *Prouer.* 11, 25.
Benedicere, id est, beatum dicere. *Psal.* 48, 19.
Benedicere, id est, bene precari, vel laudare, aut
gratias agere. *Gene.* 28, 1. & 47, 7. *Exod.* 12, 32.
Deuter. 10, 8. *Ios.* 14, 13. & 22, 6. 1. *Reg.* 2, 20. &
 9, 13. & 16, 25. 2. *Reg.* 6, 18. 20. & 13, 25. & 19, 39.
 21, 3. 3. *Reg.* 1, 47. & 8, 14. 1. *Paralip.* 16, 2, 43.
Psal. 127, 6. & 40, 14. & 102, 1. & 112, 2. & 117,
 26. & 144, 1. *Prou.* 12, 14. *Matt.* 14, 19. & 26,
 26. *Marc.* 6, 41. & 8, 7. & 10, 16. *Luca* 1, 68.
 & 2, 28. 34. & 6, 28. & 9, 16. & 24, 30. 50. *Rom.*
 12, 14. 1. *Cor.* 4, 12. & 14, 16. *Ephes.* 1, 3.
Benedicere, i. felicitare. *Gen.* 48, 16.
Benedicere sibi, id est, sibi felicitatem promittere.
Deut. 29, 19.
Benedictio, i. f. uxor. *Psal.* 39, 9. & 108, 28. *Prouer.*
 10, 22.
Benedictio, i. laus. *Eccli.* 45, 1. & 47, 7. 1. *Mach.* 2,
 7. *Rom.* 16, 18.
Benedictio, pro, benedictus. *Genes.* 12, 2. *Isa.* 19, 24.
Zach. 8, 13.
Benedictio, id est, copia. 2. *Cor.* 9, 6.
Benedictio, pro, beneficio, seu dono. *Gen.* 33, 11. *Ios.*
 15, 19. *Iud.* 1, 15. 1. *Reg.* 30, 26. 4. *Reg.* 5, 15. *Psal.* 23,
 5. & 83, 7. & 108, 18. & 144, 16. *Sap.* 16, 28. *Rom.*
 15, 29. 2. *Cor.* 9, 5.
Benedictio, pro felicitate, vel rerum copia. *Deut.*
 11, 26. & 12, 15. *Psal.* 36, 26. *Prou.* 10, 21. *Ios.* 2,
 14. *Malach.* 3, 10.
Benedictus, i. fornicatus, seu felix. *Gen.* 12, 2.
Deu. 28, 3. *Mar.* 11, 10. *Luc.* 1, 42.
Bene, pro verè. *Ioan.* 4, 17.
Bene vni aliquo, pro, ei benefacere. *Gen.* 12, 16.
Bestia, pro, ferus. *Gen.* 1, 24. & 3, 14.

Blasphemare, id est, probriis afficere. 2. *Reg.* 21, 21.
 1. *Par.* 20, 7. *Ezech.* 5, 15.
Bonitas, id est, beneficentia. 2. *Esd.* 9, 25.
Bonum, pro iucundo, seu lato, vel vili. *Gen.* 1, 4.
Psal. 51, 11. & 53, 8. *Ier.* 42, 6. *Zach.* 1, 13. *Eccli.* 35,
 10, 12. *Phil.* 2, 19.
Bonum, id est, conueniens. *Gen.* 2, 18.
Bonum, i. felix. *Psal.* 33, 13. 2. *Mach.* 1, 1.
Brachia, pro viribus. *Deut.* 33, 27. 1. *Reg.* 2, 31.
Psal. 9, 36. & 70, 18. & 76, 16. *Isa.* 33, 1. & 48, 14.
 & 55, 5. *Ezech.* 22, 6. & 30, 21. *Dan.* 11, 22. *Ose.* 7,
 15. *Zach.* 11, 17. *Luca* 1, 1. *Ioan.* 12, 38. *Ath.* 13, 17.

C.

C *ADERE, pro, gratum esse, seu accepta-*
bile. *Ierem.* 42, 2.
Calix, i. puniitio. *Psal.* 10, 6. *Ezech.* 25, 31.
Calix, id est, passio. *Matt.* 20, 22.
Calix, pro re fruenda. *Psal.* 15, 5.
Caput, id est, princeps. *Psal.* 109, 6.
Caput, pro, persona. *Gen.* 40, 19.
Calum calis, id est, supremum calum. *Psal.* 115, 16.
 & 148, 4.
Calum, id est, ær. 4. *Reg.* 2, 11. 2. *Par.* 7, 13. *Iob.* 2, 12.
Psal. 7, 24. & 104, 40. *Isa.* 55, 10. *Ier.* 8, 7. 1. *Mach.*
 2, 58.
Calum, id est, cali incolæ. 1. *Par.* 16, 31. *Iob.* 20, 2.
Psal. 49, 4, 6. & 68, 35. & 88, 6. & 96, 6. *Ios.*
 3, 16.
Calum & terra, pro, caelestibus & terrestribus.
Deut. 4, 26.
Calum, pro Deo. 1. *Mach.* 4, 10. & 9, 46. 2. *Mach.* 11,
 Luca 15, 18.
Canticum, seu psalmus, pro, illusione. *Ther.* 3,
 14, 61.
Caro, pro consanguineo. *Genes.* 29, 14. *Leuit.* 18, 12,
 13, 17. *Rom.* 11, 14.
Caro, id est, corpus. 1. *Cor.* 15, 39. 2. *Cor.* 7, 5. *Ephes.* 5,
 29. *Heb.* 9, 12. *Iud.* 8.
Caro, id est, carnalis. *Gen.* 6, 3.
Caro, pro animâ. *Psal.* 135, 25. *Eccli.* 13, 20. & 17,
 4. & 18, 12. & 40, 8.
Caro, pro homine. *Gen.* 6, 12. *Deut.* 32, 5. *Iudith.* 7,
 16. *Psal.* 55, 5. 64, 3. & 144, 21. *Prou.* 4, 20. *Eccli.*
 1, 10. & 33, 21. & 39, 24. & 41, 5. & 44, 27. & 45,
 5. *Isa.* 40, 5. & 49, 26. & 66, 16, 24. *Iere.* 25, 31.
Dan. 4, 9. *Ios.* 2, 28. *Matth.* 24, 27. *Luc.* 4, 6.
Ioan. 1, 14. & 17, 2. *Ath.* 2, 17. *Rom.* 3, 20. 1. *Cor.* 15,
 29. *Gal.* 2, 16. & 6, 12.
Caro & sanguis, i. corruptio carnis & sanguinis,
seu hominis. 1. *Cor.* 15, 50.
Caro & sanguis, i. homo. *Eccli.* 14, 19. & 17, 30.
Matth. 16, 17. *Gal.* 1, 16. *Eph.* 6, 12.
Casus, pro casu. *Genes.* 42, 25. *Ios.* 2, 25. *Iob.* 40, 18.
Psal. 3, 9. & 34, 10. 14. & 15, 1. & 39, 1. & 40,
 1. & 64, 14. & 71, 15. & 85, 1. & 96, 1. *Eccli.*
 43, 23. & 45, 2. *Isa.* 5, 17. & 17, 6. & 61,
 2. *Ierem.* 15, 3. & 23, 5. & 31, 23. & 50, 25.
 & 51, 16. *Ezechiel.* 20, 37. & 27, 26. & 4, 5.

Bar. 4, 22. Ose. 7, 5. & 12, 8. 1. Mach. 1, 56. & 4, 7. & 10, 43. & 12, 19. 2. Machab. 1, 2. Matth. 17, 12. & 23, 34. Marc. 12, 31. & 13, 9, 19. Luca 6, 8, & 12, 50. Ioan. 7, 1. Ad. 5, 11. & 7, 45. & 8, 11. & 7, 45. & 8, 11. & 14, 25. Roman. 2, 5, 15. & 9, 10. & 10, 14. & 14, 11. 2. Corinth. 10, 15. & 11, 1, 25. Galat. 4, 11. Ephes. 1, 15. & 4, 13. Col. 1, 4. & 2, 5. & 3, 15. Tit. 1, 2. Philem. 5. Hebr. 3, 3. & 6, 16. & 9, 6. 1. Ioan. 4, 16. Apocal. 6, 1. & 11, 5. & 18, 17. Gen. 40, 1. Ios. 7, 20.

Cardines cœli. i. extrema orbis. Deuter. 30, 4.

Cauere, pro, videre. Deuter. 8, 1.

Cœu subintelligitur. Prouer. 13, 12.

Christus, pro, Christi Ecclesia. 1. Corinth. 12, 12.

Circa pro, per. A. 5, 42.

Cisterna. i. fons. 1. Par. 12, 22.

Circumcisio. i. Iudai. Rom. 15, 8. *vide Abstractum, pro concreto.*

Cito subintelligitur. Ege. 12, 28.

Cognoscere, pro, approbare. Iob 34, 19. Psalm. 1, 6. & 36, 18. & 100, 4. & 138, 1. Prouer. 4, 27. Ose. 8, 4.

Cognoscere, pro, rem habere. Gen. 4, 1, 17. & 19, 5. Matth. 1, 25. 3. Reg. 1, 4.

Cognoscere, pro, cogitare seu recordari. Deuter. 11, 2.

Cognoscere, pro, amare, vel fauere. 1. Paral. 17, 18. Galat. 4, 9, 11. Corinth. 8, 3.

Cogitare, pro, comprehendere. Malach. 3, 2.

Cognatio, pro, familia. Gen. 10, 20. & 12, 3. Exod. 6, 16. Ios. 2, 1. 1. Par. 8, 6. Ierem. 1, 15. & 2, 4. & 3, 14. & 29, 9. & 31, 1. Am. 3, 1.

Cognatio. i. natio. Am. 3, 2.

Comminari, pro increpare. Mar. 1, 25. & 4, 39. & 8, 33. & 10, 13, 48.

Communicare, pro, inquinare seu profanare. Mar. 7, 11.

Communis. i. profanus, vel immundum. Deuter. 20, 6. 1. Machab. 1, 50. Act. 10, 14, 15. Roman. 14, 14.

Commotio capitis. i. ludibrium. Psal. 43, 15.

Communiter, pro simul. Gen. 13, 6.

Communicare, pro, participare. sape in Epist. Apostolorum.

Comedere carnes suas. i. se fame conficere. Eccli. 4, 5.

Comedere. i. consumere. Ierem. 50, 7.

Completum, pro, compleri caputem. Ierem. 34, 14.

Commemorati, pro, recordari. Bar. 3, 23.

Concupiscentia, pro eo quod concupiscitur. Sap. 16, 36.

Considenter. i. securè. Deuter. 33, 12.

Confortare. i. fortificari. Gen. 48, 2.

Confortari, id est, prauale. Iud. 1, 28. 1. Machab. 2, 49.

Confundere, pro, pudescere. & Confusio, pro, pudore. 1. Regum 20, 34. 2. Regum 19, 5. 3. Regum 2, 16. Psalm. 13, 6. & 21, 6. & 24, 3. & 30, 18. & 33, 6. & 34, 4. & 68, 7, 9. & 70, 24. & 88, 46. &

118, 6. Prouer. 29, 15. Eccli. 4, 24. & 20, 24. & 21, 25. & 22, 4, 25, 35. & 29, 19. Isa. 1, 29. & 50, 17. 7. Ose. 2, 5. Ios. 1, 11. Roman. 5, 5. & 9, 33. 1. Corinth. 4, 14. & 11, 22. 2. Corinth. 4, 9. 2. Thessal. 3, 14. 2. Tim. 1, 12. Hebr. 2, 11. & 11, 16. 1. Pet. 2, 6. & 3, 16. 1. Ioan. 2, 28.

Confusio. i. ignominia. Iudith. 14, 16.

Consiteri. i. indicare. Gen. 31, 20.

Consiteri, pro, predicari. Psalm. 106, 8.

Consiteri, pro, laudare, seu gratias agere, & Confessio pro laude vel gratiarum actione. Gen. 29, 35. 2. Reg. 22, 50. 3. Reg. 8, 33. 1. Paralip. 16, 7. 34. Psalm. 6, 6. & 7, 18. & 9, 2. & 17, 50. & 27, 7. & 29, 13. & 74, 2. & 88, 6. & 91, 2. & 94, 2. & 99, 1. & 103, 1. & 106, 1. Eccli. 17, 25. & 18, 28. & 47, 9. & 51, 1. Isa. 12, 1, 3. Matth. 11, 25. Luca 2, 38. & 10, 21.

Conuersus seu reuersus, pro, item seu rursum. Iob 10, 16. Psalm. 70, 21. & 77, 41. Ad. 15, 16.

Concupisibile, vide, Desiderabile

Concupiscentia, pro re concupita. Psalm. 105, 14.

Concubina, pro, uxore. Gen. 25, 6. & 35, 22.

Concludere, pro, sterilem reddere. Gen. 16, 2. & 20, 18.

Concludere. i. tradere. 1. Mach. 3, 18. & 4, 31.

Concludere in gladio, id est, hostibus tradere. Psalm. 77, 62.

Condicere, pro, promittere. Exod. 8, 12.

Consilium. i. decretum. Eph. 1, 11.

Contaminare, pro, contaminatum indicare. Leuit. 13, 11.

Contaminare. i. profanare. 4. Reg. 23, 8.

Continens, pro, contento. 3. Reg. 2, 5.

Confractio. i. clades. 4. Reg. 7, 38.

Conspessus, pro, potestate. Iudith 33.

Consummare. i. perficere, sape.

Consummare. i. consumere, vel desinere. Psalm. 118, 87. Sap. 3, 16. & 16, 16. Isa. 16, 4. & 48, 22. & 29, 20. & 32, 10. Ier. 4, 27. Exer. 11, 13. Luca 15, 14. Gal. 3, 3. Heb. 9, 26.

Consummatio. i. perfectio. Psalm. 118, 96. Dan. 9, 27. 2. Corinth. 13, 9. Eph. 4, 12. Heb. 7, 11.

Consummatio. i. mors. Eccli. 16, 21.

Consummatio. i. finis. Heb. 6, 8.

Consummari. i. vitam finire. Luca 13, 32.

Continens. i. compos. Sap. 8, 21.

Conuerti. i. reducere. Psalm. 32, 7. & 125, 1, 4. Ier. 30, 3. & 32, 44. Thr. 1, 16.

Conuerti. i. reuerti. Ose. 2, 9.

Conuersio. i. captiuitas. Ier. 33, 11, 26.

Contra, pro, versus. Gen. 2, 14. Num. 8, 2. Ios. 8, 22. 3. Regum 8, 44. Thob. 11, 1. Cantic. 7, 4. Daniel. 6, 12.

Contra, id est, è regione. Exod. 14, 2. & 34, 3. & 37, 14. Num. 33, 36. Deuter. 1, 1. & 11, 30. & 32, 49, 52. & 34, 1. Ios. 3, 16. & 10, 12. Iud. 19, 10, 3. 3. Reg. 17, 3. 4. Reg. 2, 15. 2. Paral. 6, 13. 2. Esd. 3, 19. 23. & 7, 3. & 12, 36. Iudith 4, 5. Daniel. 2, 31. & 5, 5. & 10, 16. 1. Machab. 3, 46. & 7,

47. 2. Mach. 16, 33. Matth. 21, 2. Marc. 3, 3.
 Luca 19, 30.
 Contra, pro, coram, vel prope. Nu. 25, 4. & 33, 7.
 4. Reg. 1, 13. Esth. 15, 9. Psal. 43, 16. & 50, 5.
 & 76, 3. & 108, 15. Eccli. 6, 12. & 47, 11.
 Bar. 4, 2. Am. 4, 3. Abac. 1, 3.
 Contra faciem, pro, ante. Eze. 14, 3. 1. Mach. 13,
 13.
 Coram, i. contra. Luca 15, 18.
 Corona, id est, filij. Job 19, 9.
 Contra, pro, ad. Gen. 12, 8. Deut. 3, 17. Ios. 1, 15. &
 13, 3. Bar. 6, 31.
 Coram te, id est, in tua electione. Gen. 13, 9. &
 20, 15.
 Coram aliquo. i. illo approbante. Gen. 17, 18. & 27,
 7. Deut. 6, 25. 2. Cor. 4, 2.
 Coram Domino, vel Deo, id est, Deo inspiciente,
 seu iudice, quasi dicat, verè. Gen. 10, 9. & 13,
 13. Luca 1, 15. & 24, 19.
 Coram Deo, id est, Deo teste. 2. Cor. 12, 19. Gal. 1,
 20.
 Corpus, id est, tergum. 3. Reg. 14, 9. Eze. 25, 33.
 Corpus, id est, cadauer. Dan. 14, 31. Apoc. 11, 8.
 Cor, id est, mens. Ose. 7, 11. Matt. 5, 8. Eph. 1, 18.
 Cor, & cor, id est, duplex cor. Psal. 11, 3.
 Cor, id est, voluntas. Matt. 22, 37. Mar. 7, 19.
 Cor, id est, anima. Psal. 83, 3.
 Cor, id est, medium. Psal. 45, 3. Eze. 22, 4. Ion. 2,
 4. Matth. 12, 40.
 Cornutum, pro, radios emittens. Exo. 34, 29.
 Creare, id est, gignere. Eccli. 1, 9. & 24, 11.
 Creauit ut faceret, id est, creando fecit. Gen. 2, 3.
 Crescere, pro, fructificare. Gen. 1, 22.
 Cras, id est, citò. 1. Cor. 15, 32. Isa. 22, 13.
 Credere, id est, fidere. Job 24, 22. Eccli. 2, 6. & 16,
 2. & 26, 28. Dan. 6, 22.
 Credere, id est, obedire. Rom. 2, 8.
 Cras, id est, futuro tempore. Gen. 30, 33. Exod. 13,
 14. Deut. 6, 10. Ios. 22, 18.
 Cornu, id est, robur, vel gloria. Deut. 33, 17.
 1. Reg. 2, 1. Iudic. 9, 11. Psal. 74, 5, 6, 11. &
 88, 18, 25. & 91, 11. & 111, 9. & 131, 17. &
 148, 14. Eccli. 47, 6, 8. Ier. 48, 25. Thir. 2, 3.
 Eze. 29, 21. Dan. 8, 5. Am. 6, 13. Mich. 4, 13.
 Abac. 3, 4. Zach. 1, 11. 1. Mach. 2, 48. Luc. 1, 69.
 Cum, pro, coram. Deut. 18, 13. 3. Reg. 15, 3.
 Cum, pro, etiam si. Luca 17, 10.
 Cum, pro, per. Act. 14, 27.
 Cum, id est, apud. 2. Reg. 6, 22.
 Cum pace, vide, In pace.
 Custodire, pro, obseruare. sapissimè.
 Cum, subintelligitur. Psal. 80, 2.
 Custodia, id est, quod custoditur. Abac. 2, 1. Zach.
 3, 7.

D.

Dare, pro, promittere. Gen. 35, 12.
 Dare reliquias, i. relinquere aliquos. Ierem.
 40, 11.

Dare dorsū, i. facere terga vertere. 2. Reg. 22, 41.
 De, pro, ob. Abac. 2, 17. Apoc. 8, 13.
 De, pro, cum. Apoc. 21, 16.
 De, id est, pro. Sap. 13, 17.
 De, pro, in. Deut. 33, 2. Psal. 148, 1. Sap. 12, 1. Ier.
 52, 21. Mich. 7, 17. Nah. 1, 14. Soph. 2, 11. 1.
 Mach. 9, 63. 3. Ioan. 2.
 De, subintelligitur. 4. Esd. 1, 24. Psal. 91, 12. Ier.
 4, 16.
 De die in diem, i. singulis diebus. 1. Par. 16, 23.
 Psal. 60, 9. & 95, 2, 2. Cor. 4, 16. Isa. 58, 2.
 Deus, pro, vice Dei. Exod. 7, 1.
 Deo, id est, Dei virtute. 2. Cor. 10, 4.
 Deus, pro, Angelo Dei. Gen. 33, 10. Num. 22, 9.
 1. Par. 14, 15.
 Dei vel Domini, adiunctum alicui rei, significat
 esse magnam, ut Gen. 23, 6. Exo. 9, 27. Psal. 35,
 7. & 79, 11. Ier. 6, 11.
 Deo, pro à Deo. Gen. 14, 19.
 Deum ponere suum nomen alicubi, est velle se ibi
 coli. 3. Reg. 14, 21.
 Decem, pro, multis. Gen. 31, 41. Nu. 14, 22. Job
 19, 3. Matth. 25, 1. Apoc. 2, 10.
 Dexterā, id est, potentia. Psal. 44, 5. & 88, 43. &
 89, 12. & 107, 7. Act. 2, 33.
 Desiderio desiderare, id est, vehementer optare.
 Luca 22, 15.
 Desiderium, pro eo quod optatur. Job 30, 25. Psal.
 77, 29. Prou. 10, 24. & 11, 23. & 13, 12. Eccli.
 6, 37.
 Desiderabile, vel concupiscibile, pro, pretioso.
 Nah. 2, 9. Zach. 7, 14. Mal. 3, 12. 1. Mach. 1,
 24.
 Deprecatio, pro eo quod petitur precibus. Ierem.
 33, 6.
 De mane vsque ad vespem, id est, breui. Job 4,
 20. Isa. 38, 13.
 Decuplum, i. valde multum. Dan. 1, 20.
 Deleri de populo, i. de populo non censi, vel di-
 gnum esse morte. Gen. 17, 14.
 Despicere, pro, videre. Psal. 91, 12. & 111, 8. &
 117, 7.
 Declinare, i. sine re inclinari. Psal. 140, 4.
 Defendere, pro, vlcisci. 4. Esd. 16, 51. Iudith. 1, 12.
 & 9, 2. Eccli. 19, 9. & 47, 31. & 48, 7. Ier. 50,
 34. Rom. 12, 19.
 Dies, i. iudicium. 1. Cor. 3, 13. & 4, 3.
 Dies, i. calamitas. Psal. 136, 6.
 Dies, i. tempus. Gen. 2, 4. & 6, 3. Num. 6, 5. 1. Reg.
 3, 2. Psal. 17, 19. & 19, 2. & 60, 7. & 118, 91.
 Isa. 4, 2. Ioel. 1, 15. Mich. 7, 11. Mar. 4, 35. Luca
 6, 23. & 17, 31. Ioan. 14, 20.
 Die ac nocte, id est, semper. Psal. 1, 2. Apoc. 7, 15.
 & 14, 10.
 Dies, pro, die naturali, scilicet 24. horarum. Gen.
 1, 5. & 7, 17.
 Dy, pro, idolis. Ios. 24, 23.
 Dy, pro, iudicibus. Exod. 21, 6. & 22, 8, 28. Psal.
 46, 10. & 28, 1.

Dij. i. Deus. Gen. 3, 5. Deut. 4, 7. 3. Reg. 12, 28.
Dictum. i. factum. Gal. 3, 16.
Diffamare. i. predicare. seu diuulgare. 3. Esdr. 4, 12. 1. Thess. 1, 8.
Disciplina. i. eruditio. seu castigatio. Psal. 17, 36.
Directio. i. rectitudo. Psal. 118, 7.
Dirigere. pro prosperare. Gen. 3, 23. Deuter. 28, 29, 4. Esdr. 5, 12. Psal. 139, 12. Isaia 48, 15. & 53, 10. & 54, 17. Dan 11, 36. Ose. 12, 3. 1. Mach. 3, 6.
Digitus. i. virtus. vel manus. Exod. 8, 19. Psal. 143, 1. Luca 11, 20.
Diuitia. id est. abundantia. & diues. id est. abundans. seu largus. Roma. 2, 4. Ephes. 2, 4. & 3, 16.
Dicere. pro constituere. 1. Mach. 14, 41. 2. Mach. 1, 29.
Dicere. pro iubere. Gen. 1, 3. Psal. 106, 25. Sap. 9, 8. Ion. 2, 11. Matt. 4, 3. & 8, 8. & 15, 4. & 23, 3. Mar. 16, 13. Luca 9, 54. & 12, 13. 1. Cor. 7, 12. 2. Cor. 4, 6.
Dicere. pro cogitare. Genes. 6, 7. Job 29, 18. & 3, 14. Psal. 31, 5. & 35, 2. & 52, 2. & 72, 11. 15. & 93, 7. Thren. 3, 54. Ezec. 20, 8. & 28, 2. 1. Machab. 2, 3. Luca 12, 4. & 18, 4. Rom. 1, 22. Iacob. 1, 13.
Diluculo. seu mane. vel in matutino pro citò. Psal. 77, 34. & 89, 14. & 100, 8. & 142, 8. Prou. 1, 28. Iere. 25, 4. & 32, 33. Soph. 3, 7.
Domus. pro familia. Exod. 1, 1. 1. Regum 25, 1. 28. 2. Regum 2, 3. & 6, 20. & 70, 27. 3. Reg. 2, 24. & 12, 21. 1. Esdra 2, 36. Psal. 112, 8. & 113, 1. & 117, 3. & 121, 5. & 134, 14. Prouerb. 24, 33. Eccli. 3, 11. Isaia 7, 2. Ezechiel. 44, 30. Amos 1, 4. & 7, 9. Abacuc 3, 13. Luca 1, 69. Rom. 16, 10. 1. Cor. 1, 16.
Domum facere. vel edificare. pro dare prolem. Exod. 1, 21. 1. Reg. 2, 35. 2. Reg. 7, 11. 1. Paral. 17, 10, 25.
Domus. i. populus. Num. 12, 7.
Domus. pro templo. scilicet.
Domus. id est. habitatio. Luc. 13, 35.
Dolere. pro labores subire. 3. Esdr. 4, 22.
Dolores inferni. i. mortiferi (infernus enim pro morte) Psal. 17, 6.
Dominus. pro dato à Domino. Deut. 18, 2.
Domino. i. contra Dominum. Ios. 7, 20.
Domino. vel Deo. pro ad honorem vel laudem Dei. Gen. 13, 18. Exod. 15, 1. & 16, 23. Leuit. 25, 2. Deut. 13, 6. Ios. 6, 17. 3. Reg. 6, 1. Psal. 26, 6. & 32, 2. & 65, 2. & 74, 10. & 106, 8. Iere. 4, 4. 2. Cor. 2, 15.
Dominus. pro Angelo Dei. Gen. 18, 33. Exod. 3, 2. & 4, 24. Iud. 6, 14, 23. Iere. 1, 9.
Donec. i. priusquam. Dan. 6, 24.
Donec. seu usquequo. pro usque ed ut. vel in tantum ut. Gen. 49, 10. 1. Reg. 2, 5. 3. Reg. 3, 1. Job 8, 21. Psal. 70, 17. Zach. 8, 20. 1. Mach. 5, 54. 1. Cor. 15, 25.

Donec. pro. quam. Ezec. 24, 13.
Donec. pro. cum. Ezec. 33, 22.
Dormire. i. mori. Job 3, 13. Isa. 14, 8. 1. Cor. 11, 30. 1. Thess. 4, 13. & 5, 10.
Dormire. i. cessare. Job. 38, 37.
Dos. pro. dono. Gen. 30, 20.
Draco. i. cetus. Ezec. 32, 3.
Duo. i. pauci. 3. Reg. 1, 2.
Duplex. pro multo. vel grandi. vel eximio. 4. Regum 2, 9. Prou. 31, 21. Sap. 11, 13. Eccli. 12, 7. Isaia 61, 7. Iere 17, 18. Nah. 1, 9. Zach. 9, 12. 1. Tim. 5, 17. Apocal. 18, 6.

E.

E*brietas. pro eo quod inebriat.* Isaia 5, 22.
Ebrietas. i. larga potatio. Mich. 2, 11.
Ecce. pro sane. Gen. 1, 29. & 6, 17.
Ecce. pro. sed. Psal. 53, 6.
Ecce ego. pro ecce me. 1. Reg. 3, 4.
Ecclesia. pro hominum vel fidelium cœtu. scilicet.
Edom. pro. Idumais. Gen. 36, 9.
Effeminati. i. scorta mascula. 3. Reg. 14, 24. & 15, 12. & 22, 47. 4. Reg. 23, 7.
Effundere animam. i. exponere totum animum. 1. Reg. 15, 15.
Eleuare caput alicuius. pro eum honorare. Iere. 52, 31.
Eloquium. pro. lege. Psal. 118, 169.
Electum. pro. egregio. seu pretioso. 4. Reg. 3, 19.
Emigrare. i. migrare. facere. Psal. 51, 7.
Enim. pro. autem. 1. Par. 29, 1. Prou. 19, 19. Eccli. 41, 17. Ezec. 3, 14. Matt. 10, 26. & 11, 3. & 12, 8. & 18, 11. Luca 6, 43. & 8, 17. Ioan. 16, 3. Rom. 8, 18. & 15, 4. 2. Cor. 11, 5. Gala. 2, 18. Coloss. 3, 25. Heb. 5, 13. & 7, 12. & 8, 3. & 12, 2. Iacobi 4, 12. Apoc. 19, 8, 10.
Enim. pro. quidem. Matt. 8, 7.
Enim. pro. tamen. 2. Mach. 7, 23.
Eo quod. pro. quoniam. Iere. 7, 10.
Eo quod. pro. quod. 1. Reg. 15, 12. 3. Reg. 18, 10. 1. Paral. 14, 2.
Eo quod. pro. ut. seu. ita ut. Iere. 9, 10. & 26, 9. & 37, 24. & 34, 22.
Episcopus. i. presbyter. Phil. 1, 1.
Ephraim. pro decem tribubus Israel. Psal. 77, 57.
Epulari. pro. latari. seu festum agere. Deuteronom. 12, 12. & 16, 11. Psal. 67, 4. 1. Corinth. 5, 8.
Erudire. i. castigare. Thren. 1, 13.
Ergo. pro. autem. Sap. 17, 21. Matt. 10, 32.
Esse. pro. haberi. seu putari. vel agnosci. Gen. 42, 9. 3. Reg. 18, 24, 27. Zach. 14, 9.
Esse. pro. apparere. Deut. 4, 20. & 6, 24. 3. Reg. 3, 6. Iere. 17, 11. & 39, 16. Matt. 5, 45. Roma. 3, 26. Heb. 12, 5.
Esse. pro. significare. Zach. 4, 4. Luca 8, 9. Act. 10, 17. 1. Cor. 11, 25. Galat. 4, 24.

Esse.

Esse, pro, accidere. 1. Cor. 11, 20.
 Esse, pro habitare. Gen. 47, 2. 1. Mach. 5, 2.
 Esse in ore alicuius, pro, eum facundum reddere.
 Exod. 4, 12.
 Est, subintelligitur. Rom. 8, 33, 34.
 Est dies hac, id est apparet hodie. Ierem. 11, 5. &
 32, 20. & 44, 22. Baruc 1, 15. & 2, 6, 26.
 Dan. 9, 7.
 Est, pro, sit. Ezech. 3, 9.
 Et, pro, id est. Genes. 1, 3. & 3, 4. & 24, 16. &
 28, 3. 14. & 35, 11. Exod. 7, 11. & 9, 3. &
 2, 3. & 21, 6. & 39, 32. Leuit. 18, 7. Num. 20,
 26. & 31, 6. Deut. 4, 9. & 6, 9. & 17, 1. & 26,
 15. & 28, 57. 3. Reg. 5, 16. & 8, 36, 58. 4. Reg.
 17, 13. 2. Par. 6, 27. & 7, 17, 2. Esdra 3, 24. &
 12, 44. Esther 2, 11. Psalm. 74, 4. & 89, 16.
 Eccli. 13, 32. & 17, 3. Ierem. 16, 21. Ezech.
 41, 13. Soph. 1, 4. Matth. 13, 41. & 24, 31.
 Ioan. 1, 16. & 10, 33. & 14, 17. Act. 10, 14.
 & 13, 26. & 23, 23. Rom. 13, 13. 1. Corinth.
 4, 9. & 10, 28. 2. Corinth. 8, 4. Galat. 5, 24.
 & 6, 16.
 Et, pro, ut. Gen. 44, 21. & 45, 28. 1. Reg. 12, 15.
 Psalm. 82, 19. & 54, 7. & 118, 34. Iere. 9, 1.
 Et, pro, etiam. Exod. 4, 10. 2. Par. 8, 15. Psalm. 37,
 11. & 131, 12. Mar. 2, 26.
 Et, pro, scilicet. Exod. 6, 29. Psalm. 124, 2. Ioan. 6, 57. &
 10, 15.
 Et, pro, sicut. Mar. 9, 49.
 Et, pro, ut qui. Prou. 25, 20.
 Et, pro, aut. Leu. 20, 9. Num. 30, 4, 5, 7, 11. Iob 31,
 7. Ezech. 18, 11. Act. 3, 6.
 Et, pro, modo vero. Prou. 30, 21, 29. Ezech. 33, 17.
 Et, pro, nam, seu quia. Psalm. 54, 20. & 89, 3.
 & 148, 14. Prouerb. 14, 7. Isaia 10, 1. & 64,
 5. Ierem. 8, 13. & 23, 36. & 34, 14. & 36, 31.
 Ezech. 2, 6. Osee 9, 4. Ioan. 3, 6. 2. Machab. 10,
 4, 16. Matth. 17, 6. Luca 1, 13. & 4, 15. Ioan.
 4, 35. & 12, 35. & 17, 10. & 19, 35. Act. 26,
 10. Roman. 1, 23. 1. Corinth. 14, 32. 2.
 Corinth. 5, 15. Coloss. 3, 25. 1. Ioan. 1, 2. & 3, 4.
 Apoc. 1, 18. & 18, 2. Ruth 1, 13. Iob 36, 14.
 Matt. 27, 53.
 Et, pro, at, vel sed. Psalm. 47, 9. & 117, 10, 18. &
 138, 11. Eccli. 36, 20. Isaia 64, 5. Thren. 3, 32.
 Ion. 2, 7. Matth. 17, 12. Mar. 12, 12. Luca 8,
 13. & 20, 19. Ioan. 7, 43, 30. & 16, 32. Act. 16,
 7. & 27, 22.
 Et, pro, etiam si. Deut. 29, 19. 1. Cor. 16, 9.
 Et, pro, praterea. Mar. 4, 30.
 Et, pro, ideo. Ioan. 4, 24. & 5, 30. & 12, 16.
 Et, pro, tamen. Phil. 1, 22. Apoc. 3, 8.
 Et, pro, quinetiam. Act. 7, 43.
 Et, pro, & tamen. Psalm. 34, 15. & 118, 110.
 Et, pro, ergo. Eccli. 13, 2.
 Et, pro, autem. Psalm. 4, 4.
 Et, pro, nempe. Dan. 7, 20.
 Et, pro, cum. Mar. 15, 25.
 Et, pro, itaque. Psalm. 9, 11. Matth. 25, 46. Mar. 12,

12, 30. Ioan. 10, 29. Act. 5, 38. & 7, 43. & 13,
 11. 1. Cor. 2, 1. & 12, 26. 1. Ioan. 2, 27.
 Et, subintelligitur. Ios. 13, 27, 4. Reg. 12, 4. 1. Par.
 9, 29. & 11, 22. Esd. 10, 28. 4. Esd. 6, 58. & 13,
 42. Psalm. 12, 3. & 30, 20. & 62, 7. & 99, 5. &
 118, 2. & 127, 6. & 132, 3. Prou. 15, 26. Cant.
 4, 13. Sap. 13, 2. Eccli. 40, 19. Isa. 10, 31. & 32,
 14. & 58, 18. & 64, 2. Ezech. 24, 4. Abac. 3, 9.
 1. Mach. 10, 33. Ioan. 15, 16. & 16, 2. & 17,
 21. 2. Cor. 10, 13. Ephes. 4, 4. 1. Petri 3, 2.
 Etiam, subintelligitur. 1. Reg. 2, 10. Iob 9, 31.
 Sap. 17, 9. Isa. 59, 18. Iere. 13, & 7, 19. Soph. 1,
 14. & 2, 11. Mar. 9, 37. Ioan. 5, 30. & 6, 38.
 & 14, 24. Rom. 9, 13. 1. Corinth. 7, 4. & 10,
 24, 33. 2. Cor. 7, 12. & 8, 5. Ephes. 6, 12. Phil. 2,
 4. Psalm. 109, 5. Prou. 12, 10. Eccli. 38, 2, 11. Isa.
 8, 8. Ioan. 5, 35.
 Et si, pro, quandoquidem. Iob. 3, 4.
 Et si, pro, cum. Iob 21, 21.
 Et si, pro, si. Luca 15, 4.
 Etenim, pro, etiam. Psalm. 67, 19. & 76, 18. &
 138, 10.
 Et non, pro potius quam. Eccli. 25, 20.
 Euacuare, pro, abolere, seu irritum facere, scilicet.
 Euangelium. i. bona per Euangelium promissa.
 Mar. 8, 35. & 10, 29. 1. Cor. 9, 23.
 Eunuchus, pro ministro regio, vel principe. Genes.
 39, 1. 4. Reg. 20, 18. Iere. 34, 19.
 Ex, pro, in. Eccli. 13, 14. Isaia 30, 6.
 Ex, pro, post. Isaia 66, 23.
 Ex, pro, pra. 3. Reg. 14, 21.
 Extra, id est, prater. Matth. 15, 38.
 Excessus mentis. i. paupor, vel stupor. 4. Esd. 13, 30.
 Psalm. 115, 11.
 Excessus. i. mors. Luca 9, 31.
 Exultare, pro, laudare. Psalm. 50, 16. & 58, 17. &
 80, 2. & 94, 1. & 131, 16.
 Exitus. i. termini. 4. Esd. 4, 7. & 6, 1.
 Ex hec, pro, ex nunc. 1. Mach. 10, 41.
 Expugnare, pro, oppugnare. Psalm. 108, 3. & 128,
 1. 1. Machab. 5, 16.
 Expectatio, pro eo quod expectatur. Prouer. 17, 8.
 Iere. 14, 8. & 17, 13.
 Ex nomine. i. singulariter. Exo. 33, 12. & 35, 30.
 Exire, & intrare, pro, regere, vel conuersari. Nu.
 27, 17. 1. Reg. 29, 6.
 Excitare. i. facere existere. Rom. 9, 17.

F.

Facere aliquid, pro, facere ut fiat. scilicet, ut Ge-
 nes. 1, 5. Ierem. 33, 12. Zachar. 1, 9. Act. 1,
 18.
 Facere, pro, dicere. 1. Ioan. 1, 6.
 Facere sermonem, id est, loqui. Genes. 15, 1. Act.
 1, 1.
 Facere iudicium & iustitiam, pro, iuste & sancte
 vivere. Gen. 18, 19.
 Facere aliquem scire, pro, reddere eum abomi-
 nabilem, seu odiosum. Exod. 5, 21.

Facere, pro, conari *facere*. Exod. 8, 18.
Facere, pro offerre, vel sacrificare. Leuit. 15, 15. & 23, 19. Deut. 16, 1. Iud. 13, 15, 16, 3. Reg. 3, 15. & 18, 23, 26. Ezech. 43, 25, 27. & 45, 22.
Facere iudicium, i. vlcisci. 3. Reg. 8, 45.
Facere iudicium, id est *facere in causa*. 3. Regum 8, 59.
Facere pro, *permittere*. Isa. 63, 17. Ezech. 36, 15. & 39, 7.
Facere, i. ostendere. 1. Cor. 1, 20. & 10, 1.
Faciendo facere, seu *pati*endo pati aliquid, pro certissime, seu omnino *facere*, aut *pati*. Gen. 3, 4. & 15, 13. & 22, 12. & 24, 12. 1. Reg. 26, 25. Ose. 1, 2, 6. Abacuc 2, 3, 1. Machab. 5, 40. Act. 5, 4, 28.
Facies, pro *favore*. Prou. 29, 26.
Facies, pro *ira*. Leuit. 26, 17. Thren. 4, 16.
Facies, pro *colore*. Leuit. 13, 55.
Facies, id est *conspectus*, seu *praesentia*. 2. Cor. 8, 24. Gal. 2, 10.
Facies, i. *superficies*. Luca 21, 35.
Facies, id est *apparentia*. Ioan. 7, 24. 2. Cor. 5, 12. & 10, 7.
Facies tua, i. tu. Psal. 118, 58. Eccli. 4, 26. Matth. 11, 10. Mar. 1, 2.
Facies, pro *persona*. Gen. 43, 5. Exod. 34, 14.
Facie ad faciem, i. clare, vel *familiarissime*. Gen. 32, 30. Exod. 33, 11. Num. 12, 14. Deute. 5, 4. & 34, 10.
Facies Domini, id est *Dominus*. 3. Reg. 13, 6. Mal. 3, 1.
Faciem firmare, id est *firmiter statuere*. Luca 9, 51. vido *Ponere faciem*.
Faciem alicuius suscipere, pro *eum exaudire*. Iob 42, 8.
Faciem alicuius videre, pro *esse ei familiarem*. Esth. 1, 14.
Fere, subintelligitur. Iosue 21, 44, 3. Regum 22, 1. Tobia 1, 4, 12, 15. Iob 4, 20. Psal. 11, 3. Eccli. 49, 5. Ezech. 3, 7. & 39, 23. Matth. 13, 34. Ioan. 3, 32. & 18, 20. & 21, 7. Act. 27, 23. 1. Cor. 6, 18. Phil. 2, 21. Coloss. 1, 6. Apoc. 7, 4.
Fieri, id est, *esse*. Mar. 1, 17.
Fili, id est, *cultores*. Gen. 6, 2.
Fili, id est, *posteri*. Gen. 10, 20, 22. Numer. 1, 32. Deuter. 1, 8. 4. Reg. 20, 18. 1. Par. 9, 22. & 15, 10. 1. Esdr. 2, 6. Psal. 89, 16. Isaia 39, 5. Matt. 3, 9.
Fili, Adam. i. homines. Gen. 11, 5.
Fili, i. nepotes. Gen. 20, 12. Num. 26, 59. Deute. 3, 13. Ios. 13, 31. Iud. 1, 16. & 4, 11. 2. Reg. 9, 10. & 19, 24, 3. Reg. 4, 2. 4. Reg. 8, 26. 1. Paral. 7, 24. & 9, 12. 2. Paral. 22, 9. 1. Esdr. 5, 1. Iob 19, 17. Luca 1, 5.
Fili, pro *filia*. Gen. 30, 35.
Fili, Belial. i. impij, seu iniqui. Deut. 13, 13. Iudi. 19, 22. 1. Reg. 1, 16. & 2, 12. & 10, 27. & 25, 17. 2. Reg. 16, 7. & 20, 13. Reg. 21, 10. 2. Par. 13, 7.

Filius mortis, id est *morte dignus*, seu *mortis reus*. 1. Regum 20, 31. & 26, 16. 2. Regum 12, 5.
Fili, id est *discipuli*, vel *sectatores*. 4. Reg. 2, 3. & 9, 1. Zach. 10, 7. Matt. 11, 19. Eph. 5, 8. Apoc. 2, 23.
Filius hominis, i. homo. Psal. 4, 3. & 8, 5. & 10, 4. & 79, 18. Ezech. 2, 1. Matt. 13, 37. Ioan. 5, 27. Apoc. 14, 14. & quidem in Testamento nouo pro Christo accipi solet.
Filius, id est *homo*. Prou. 28, 7.
Fili, i. *incela*, seu *populus*. 1. Esdr. 2, 1. 2. Esdr. 7, 25. Ezech. 25, 10.
Fili, Dei, id est *Angeli*. Iob 1, 6. Psal. 88, 7. Dan. 3, 92.
Filia, i. *congregatio*, seu *populus*. Psal. 9, 15. & 44, 11. & 136, 8.
Filia, id est, *viculi*, seu *oppida subiecta*. 1. Paral. 7, 28, 29. 2. Paralip. 13, 19. 2. Esdr. 11, 25. Isaia 16, 2. Ieremia 49, 2, 3. Ezech. 16, 46, 49. & 26, 6. & 32, 16. 1. Machabaeorum 5, 8.
Fides, i. *lex Euangelica*. Gal. 3, 23.
Fides, i. *conscientia*. Rom. 14, 23.
Fides, id est *veritas*. Eccli. 40, 12. Isa. 33, 6. Iere. 5, 3. Thren. 3, 23. Ose. 5, 9.
Fides, id est *fideltas*. 1. Reg. 26, 23. 1. Par. 9, 22. 4. Esdr. 4, 24. Eccli. 27, 18. & 45, 4. & 46, 17. Tit. 2, 10.
Fides, id est, *promissio*, vel *votum*. 1. Timoth. 5, 12.
Fidele, id est, *firmum*, seu *stabile*. 2. Regum 7, 16. 3. Reg. 11, 38. Eccli. 31, 28. & 37, 26. Isa. 22, 23. & 33, 16. & 55, 3. Act. 13, 34.
Fidelis, id est *verax*. Deut. 32, 4. Psal. 18, 8. & 100, 6. & 110, 7. Eccli. 36, 18. Dan. 2, 45. 2. Thes. 3, 3. 2. Tim. 3, 13. Heb. 11, 11. 1. Ioan. 1, 9. Apoc. 1, 5.
Fideliter, i. *veraciter*. Prou. 12, 22.
Fingere, i. *instituere*. 3. Reg. 12, 33.
Flere, pro *ieiunare*. Zach. 7, 3.
Fluvius, pro *Euphrate*. Exo. 23, 30.
Fœminarum consuetudo, pro *menstruis*. Genes. 31, 35.
Fœmineum genus, pro *neutro*. Psal. 7, 8. & 26, 4. & 108, 27. & 118, 50, 56. Eccli. 40, 19.
Fœnum, pro *Herba*, *sape*.
Fœnus, pro *mutuo*: & *Fœnerari*, pro *mutuare*. Deut. 15, 6. & 28, 12. 1. Reg. 2, 20. Prou. 22, 7. Eccli. 8, 15. & 20, 16. & 29, 35. Isaia 24, 2. Luca 6, 24. & 7, 41.
Fornax ferrea, i. *durissima seruitus*. Deuterono. 4, 20.
Formicari, id est *peccare*. Num. 15, 39.
Formicari, id est *idola colere deserto Deo*. Exod. 34, 15, 16. Leuit. 17, 7. & 20, 5, 6. Deut. 31, 16. Iud. 7, 17. & 8, 27, 33. 2. Paralip. 21, 11. Ezech. 23, 8.

Fortitudo, id est diuitia. Exec. 28, 5.
Fodere, id est emere. Ose. 3, 2.
Forſitan, pro utique. Ioan. 4. 10. & 5, 46. & 8, 19.
Frater, i. Christianus. Act. 14, 2. & 17, 6. 1. Cor. 5, 11. & 7, 12. & 15, 6. Gal. 2, 4, 2. Theſ. 3, 6. Iacob. 1, 9. & 2, 15.
Frater, id est alter. Gen. 13, 11.
Frater, id est ſimilis. Prom. 18, 9.
Frates, pro filijs. Gen. 28, 18.
Frater, id est ſocius. Genef. 49, 5. 4. Regum 9, 2. Ioel. 2, 8.
Frater, id est proximus. Matt. 18, 15.
Frater, id est cognatus. Gen. 31, 23. Exod. 2, 11. Deut. 1, 8. Ioſ. 17, 4. Iud. 9, 1. 4. Reg. 10, 13. 1. Par. 6, 39. & 7, 5. & 12, 2. & 16, 37. & 24, 31. & 26, 11. Matt. 12, 46. & 13, 55. Ioel. 2, 12. & 7, 3. Act. 1, 14. 4. Cor. 9, 5.
Fruſtra, id est, ſine cauſa. Iob 1, 9. & 34, 12. & 35, 13. Prouerb. 1, 11. & 3, 30. & 24, 28. & 26, 2. Iſaia 29, 31. Ierem. 22, 13. 2. Mach. 7, 18.
Furor, i. ira. Gen. 49, 6. Exo. 22, 24.
Fugere, pro recedere. Pſal. 113, 3. Ioan. 6, 15.
Funiculus, pro hereditatis portione, vel poſſeſſione. Deut. 32, 9. Ioſue 17, 5. 1. Paral. 16, 18. & alibi ſape.
Futurum, pro præſenti. Deut. 31, 21. 4. Eſdr. 7, 4. Pſal. 72, 5. Iſaia 19, 10. & 45, 24. & 57, 16. Dan. 4, 14. Ioel. 3, 4. Nah. 3, 1. Ioan. 8, 12. & 11, 12. Heb. 11, 1.
Futurum, pro præterito. Deut. 3, 28. 2. Reg. 18, 33. 1. Par. 17, 9. 4. Eſdr. 16, 35. Pſalm. 17, 24. & 39, 10. & 65, 6. & 76, 20. & 77, 38. & 114, 1. Iſaia 40, 18. & 41, 2. & 48, 13. & 56, 3. & 64, 3. & 66, 1. Iere. 3, 25. & 29, 15. & 31, 9. Ezech. 31, 17. Oſe. 8, 12. & 11, 4. & 13, 11. & 14, 26. Rom. 3, 3.
Futurum, pro Imperatiuo. Gen. 4, 7. Exod. 20, 3. Deut. 5, 7. Pſal. 50, 9. & 82, 16. & 137, 3. & 143, 6. Iſa. 6, 9. Iere. 11, 21. Bar. 4, 28. Dan. 1, 13. Oſe. 12, 6. Ioel. 2, 17. Matt. 19, 18. & 23, 11. Mar. 9, 35. & 10, 43. Luca 19, 17. Act. 7, 37. Rom. 13, 9. 1. Cor. 9, 9. 1. Petri 1, 6.

G.

Generatio, id est ortus. Gen. 2, 4.
Generationes, pro genitijs. Gen. 10, 1. Pſalm. 111, 2. Eccli. 1, 21.
Generationes, pro poſteris. Gen. 11, 10.
Generationes, pro hominibus. Genef. 6, 9. & 7, 1. Pſalm. 23, 6. Prouerb. 30, 11. Sapient. 4, 1. Iſa. 41, 4. Matth. 1, 17. & 11, 16. & 12, 41. & 17, 17. & 23, 36. & 24, 34. Luca 17, 25.
Generationes, pro temporibus, ſeu atatibus. Gen. 17, 7. Exod. 12, 14. & 31, 13. Eccli. 44, 1, 7. 1. Machabæorum 5, 61. Luca 1, 50. Act. 13, 36. Ephes. 3, 5.
Generationes, id est fructus. Eccli. 24, 26.

Generationes, id est cognationes. Numer. 1, 20. 1. Paral. 4, 2.
Gentes, pro genere. Sap. 1, 7. Matth. 20, 25. Luca 22, 25. Ioan. 1, 11. 1. Ioan. 5, 33.
Gladius, id est ultio. Zach. 11, 17.
Gladius, id est fortitudo. Iudith 9, 2.
Gladius, id est bellum. Leuit. 26, 6. 2. Paral. 20, 9. Ezech. 33, 2. 1. Mach. 9, 73.
Gloria, i. anima. Gen. 49, 6. Pſal. 56, 9.
Gloria, i. auctoritas. Num. 27, 20.
Gloria, id est claritas, ſplendor. Exod. 40, 34. Numer. 14, 10.
Gloriari, i. honorari. 1. Cor. 12, 26.
Glorificari, id est glorioſum apparere. Exo. 14, 4.
Glutire ſaliuam, i. reſpirare. Iob. 7, 19.
Gratia, i. gratiarum actio. 1. Cor. 10, 30.
Gratia, id est, gratitudo, vel beneficium, aut benignitas. 2. Reg. 16, 17. 1. Cor. 16, 3. 2. Cor. 1, 15. & 8, 4.
Gratiam inuenire, i. gratum eſſe. Gen. 6, 8. & 30, 27. & 32, 5. Exod. 33, 12.
Gratis, id est temerè, ſeu ſine cauſa. Pſalm. 34, 7. 19. & 68, 5. & 108, 3. & 118, 161. & 119, 7. Eccli. 20, 25. & 29, 8. Thre. 3, 52. Ioan. 15, 25. Gal. 2, 21.
Graue, i. difficile. Dan. 2, 11.
Graci, i. gentiles. Zach. 9, 13. Act. 14, 1. & 18, 4. Rom. 1, 16. Gal. 3, 28.
Guttur, i. os. Prou. 8, 7.
Guttur, id est verba. Prou. 5, 3.

H.

Habitare alicubi nomen Dei, pro Deum illic coli. Deut. 16, 11.
Habere, id est poſſe. Luca 14, 14. Ioan. 8, 26. 2. Petri 1, 15.
Hac, id est talia. 2. Mach. 2, 8.
Hac faciat Dominus, & hac addat, i. puniat Dominus. 1. Reg. 3, 17. 3. Reg. 2, 24.
Heri & nudiſtertius, pro præterito tempore. Genef. 31, 2. Exod. 4, 10. & 21, 29. Deuteron. 18, 4.
Himire, i. vociferari. Ierem. 31, 7.
Homo, i. quidam. Mar. 12, 1.
Homo, i. aliquis. Ioan. 2, 25. & 7, 46. Gen. 2, 5. Iſa. 7, 21. Ioan. 3, 27.
Homo, i. quique. 1. Cor. 4, 1. & 11, 28.
Homo homo, i. quicunque. Ezech. 14, 4.
Homines, id est impij. Gen. 6, 2.
Homo Dei, id est Deſeruius, vel Propheta. Deut. 33, 1.
Honeſtas, id est diuitia. 3. Eſdr. 3, 21. Sap. 7, 11, 13. & 8, 18. & 10, 11. Eccli. 11, 14. & 13, 2. & 24, 23.
Honeſtare, id est locupletare. Sap. 10, 10. Eccli. 11, 12.
Honorare, id est neceſſaria miniſtrare. Exod. 20, 12.
Hora, id est tempus. Eccli. 39, 39. 2. Mach. 8, 25.

Matth. 13, 1. *Ioan.* 4, 21. & 5, 25, 28. & 7, 30. & 12, 23. & 16, 2, 21. & 17, 1. *Rom.* 13, 11. *1. Ioan.* 2, 18. *Apoc.* 3, 10.
Hodie, id est, hoc tempore. *Deut.* 26, 16. *Proner.* 22, 19.
Humilitas, id est, affligere. *Psal.* 34, 13. & 50, 10. & 89, 15. & 93, 5. & 104, 18. & 114, 6. & 115, 10. & 118, 67. & 141, 7. *Isa.* 60, 14. *Malach.* 3, 5. *1. Machab.* 12, 15. & 14, 14. 2. *Corinth.* 4, 9.
Humilitas, id est, afflictio. *Gen.* 29, 32. *Deut.* 26, 7. *Iud.* 6, 15. *Psal.* 9, 14. & 21, 22. & 24, 18. & 30, 8. & 33, 19. & 81, 3. & 101, 18. *Ecl.* 2, 4. *Mich.* 6, 14.
Hypocrita, id est, iniquus, vel impius. *Iob* 17, 8. & 27, 8. *Isa.* 33, 14. *Matth.* 24, 52.
Humilis, id est, abiectus; & humilitas, id est, abiectio. *Malach.* 2, 9. *1. Machab.* 3, 5. *Luca* 1, 48. *Act.* 8, 32. *Rom.* 11, 16. *Phil.* 3, 21. *Iacob.* 1, 10.

I.

I Deo, subintelligitur. *Ioan.* 3, 7.
Iecur, id est, interiora. *Prov.* 7, 22. *Thre.* 2, 11.
Ignorari, id est, improbari. *Matt.* 7, 23. *1. Cor.* 14, 38.
Ignobilis, id est, contemptibilis. *1. Reg.* 2, 30.
Igitur, subintelligitur. *Psal.* 21, 12. & 30, 24.
Ille, id est, quidam. *Ier.* 28, 1.
Illuminatio, id est, fauor. *Psal.* 43, 4.
Illuminare vultum, id est, hilarem vultum ostendere. *Psal.* 66, 2. & 118, 135.
Illuminari, id est, baptizari. *Heb.* 6, 4. & 10, 32.
Illic, pro illic. *Psal.* 138, 10.
Immundities, id est, idola. *1. Reg.* 17, 12. & 21, 1, 21. & 23, 24. *Ezech.* 3, 25.
Imperatum, pro futuro. *Genes.* 49, 17. *2. Reg.* 14, 9. *2. Par.* 6, 25, 30. *Psal.* 33, 6. & 36, 3, 15, 27. & 137, 4. *Isa.* 47, 1. *Ier.* 12, 3. & 17, 18. *Ose.* 9, 14. & 19, 12. & 141, 1. *Abac.* 2, 16. *Zach.* 3, 2. *Act.* 13, 41.
Implere manum alicuius, pro, consecrare illum in sacerdotem. *Iud.* 17, 5, 12. *3. Reg.* 13, 33. *2. Par.* 29, 31. *Ezech.* 43, 26.
In pro, in virtute. *Matth.* 12, 24, 28. *Luca* 11, 19. *Act.* 17, 28. & 19, 21.
In, id est, apud. *Rom.* 1, 19. *Mal.* 1, 14.
In, id est, prope. *Ioan.* 4, 5. & 8, 20. *Exod.* 14, 9. *4. Reg.* 11, 20. *Esdr.* 3, 15. *Ier.* 46, 18.
In, id est, super. *Ecl.* 18, 16.
In, id est, propter. *Genes.* 3, 17. & 12, 3. & 22, 18. & 26, 4. *3. Reg.* 16, 19. *2. Par.* 25, 4. *Psal.* 9, 6. & 30, 17. & 68, 7. & 93, 23. & 105, 43. *Isa.* 50, 1. *Thre.* 3, 48. & 4, 20. *Ezech.* 3, 18. & 4, 17. & 7, 16. & 18, 22, 24. & 28, 17. & 33, 18. & 39, 23. *Ose.* 5, 5. & 14, 2. *Mich.* 1, 5. & 3, 11. *Mal.* 3, 9. *Matth.* 6, 7. *Act.* 7, 29. *Rom.* 8, 39. & 16, 2. *Eph.* 3, 13. & 4, 1. *Heb.* 6, 10. *Iacobi* 5, 1.
In, id est, pro. *Psal.* 17, 9. & 30, 10, 11. & 76, 10.

In, id est, in. *Psal.* 17, 50. & 43, 12. *Sap.* 19, 17. & saepe alibi.
In, id est, per. *Gen.* 18, 18. *1. Par.* 20, 8. *Iudith.* 13, 18. *Psal.* 51, 3. *Sap.* 1, 12. *Isaia* 45, 23, 24, 25. & 48, 1. & 62, 8. *Ierem.* 44, 26. *Dan.* 2, 30. & 3, 44. *Ose.* 2, 19. & 12, 13. *Am.* 6, 8. *Scph.* 1, 5. *1. Mach.* 3, 18. & 5, 24. *Matt.* 23, 16. *Luca* 8, 15. & 21, 34. & 23, 44. *Ioan.* 5, 39. & 13, 31, 32. & 14, 13. & 16, 30. *Act.* 1, 3. & 4, 9. & 17, 31. & in Pauli Epistolis sapissime.
In, id est, contra. *Psal.* 17, 49. & 72, 9. & 88, 23. & 91, 12. *Ezech.* 23, 25.
In, id est, ex. *Psal.* 9, 2. & 118, 2. & 138, 16. & 140, 5. *Ezech.* 6, 8. *2. Mach.* 3, 11. *Matth.* 22, 37. *Phil.* 5, 6. *Timoth.* 1, 15.
In, id est, cum. *Gen.* 32, 10. *Exod.* 29, 29. & 30, 10. *Nu.* 21, 18. *Psal.* 56, 8. & 65, 13. & 111, 9. *Sap.* 9, 11. *Ecl.* 1, 9. & 15, 8. & 16, 23. & 39, 19. *Isa.* 42, 6. & 48, 1. *Ezech.* 3, 25. & 16, 28. & 33, 25, 26. *Ose.* 4, 3. *1. Mach.* 1, 18. & 10, 86. & 3, 12. *2. Mach.* 16, 22. *Matth.* 7, 15. & 25, 16. *Act.* 20, 32. *Rom.* 16, 16. *1. Cor.* 5, 8. *2. Cor.* 12, 12. *1. thes.* 6, 2. *Col.* 1, 11. *1. thes.* 2, 3. *2. thes.* 1, 4. *1. Tim.* 2, 9. & 5, 2. *2. Tim.* 4, 2. *Heb.* 4, 16. & 8, 6. *Iacob.* 2, 1. *2. Pet.* 3, 5. *Iude* 14, 24. *Apo.* 8, 7.
In, pro à, vel ab, vel de. *Leu.* 7, 35. *Ios.* 10, 20. *1. Reg.* 2, 10. *Psal.* 9, 3. *Ecl.* 11, 21. & 14, 22. & 51, 32. *Bar.* 1, 2. *Mar.* 9, 12. *Luca* 1, 14. *Rom.* 16, 19. *1. Cor.* 1, 4. *2. Cor.* 2, 3. *Gal.* 5, 10. *Eph.* 6, 20. *1. thes.* 3, 7. & 5, 18. *1. Tim.* 1, 18. *2. Tim.* 3, 16. *Phile.* 7. *Heb.* 7, 13. *1. Ioan.* 5, 7. *Luca* 2, 20.
In, id est, coram. *Psal.* 56, 10. & 107, 4. *Eph.* 4, 17.
In, id est, velut. *Ier.* 6, 10.
In, id est, sub. *Rom.* 3, 19.
In, id est, pro. *2. Par.* 31, 16. *Psa.* 118, 159. *Ecl.* 13, 18. & 51, 25. *Thre.* 3, 49.
In, id est, iuxta, vel secundum. *Psal.* 110, 2. *Ioan.* 3, 21. *2. Cor.* 9, 13.
In cum Ablativo, pro In cum Accusativo. *Leu.* 5, 19, 37. *2. Esdr.* 13, 27. *4. Esdr.* 1, 11. & 15, 55. *Ecl.* 40, 17. *2. Cor.* 13, 3. *Isa.* 63, 14. *Ose.* 5, 7. & 8, 5. *Abac.* 3, 8. *Zach.* 2, 5. *1. Mach.* 12, 28.
In cum Accusativo, pro In cum Ablativo. *Psal.* 134, 7. *Ecl.* 45, 31. *Ierem.* 10, 13. *Mich.* 7, 10. *Luca* 12, 21.
In cum Ablativo, pro, ad cum Accusativo. *3. Reg.* 8, 38. *4. Esdr.* 12, 21. & 16, 20, 47.
In, subintelligitur. *Psal.* 15, 3. & 43, 14. *Ezech.* 39, 12. *1. Mach.* 15, 2.
In hoc, id est, propterea. *1. Cor.* 4, 4.
In caput alicuius, id est, in eius perviciem. *Dan.* 13, 54.
In gutture, id est, intra se. *Iob* 20, 13.
In profundum, id est, valde. *Ose.* 5, 2.
In principio, id est, primum, seu ante omnia. *Gen.* 1, 1.
In nomine alicuius, id est, propter illum, vel eius virtute, aut mandato, aut loco, aut vice, vel eius

nomine inuocato, aut eius missione. 4. Reg. 2.
24. 1. Par. 16. 2. Psalm. 43. 6. & 62. 5. & 117. 26.
Ier. 3. 17. Matt. 21. 9. Mar. 11. 9. & 16. 17. Luca
11. 17. Ioan. 5. 42. & 10. 25. & 12. 13. & 14. 13. 26.
& 16. 23. & 17. 11. 12. & 20. 31. Act. 19. 5. Ephes.
5. 20. 2. Thes. 3. 6. Iacobi 5. 9. 14.
In Dei conspectu stare. i. Deo seruire. 4. Reg. 3. 14.
In bonum. i. ad fauendum. Am. 9. 4.
In malum. i. ad puniendum. Am. 9. 4.
In excelsum. i. vehementer, vel altissimè. 2. Par.
1. 7. & 20. 19.
In pace, vel cum pace. i. prosperè, seu feliciter. Gen.
15. 15. Exod. 4. 18. & 18. 23. Iud. 8. 79. & 11. 13. &
18. 6. & 21. 13. 1. Reg. 1. 17. & 20. 13. & 29. 7. 2.
Reg. 3. 21. & 15. 9. & 19. 24. & alibi sæpius.
In facie. i. palam. 4. Esd. 16. 5.
In facie, vel faciem. i. coram. Iob 1. 11.
In die, pro, usque in diem. 1. Cor. 1. 8.
In facie. i. exterius. 2. Cor. 5. 12.
In seculum. i. in perpetuum. Luca 1. 55.
In auum. i. in perpetuum. Bar. 3. 3.
In matutino vide Diluculo.
In medio. i. Inter, seu intra. Gen. 23. 10. 3. Reg. 6. 19.
Psalm. 110. 7. Abac. 3. 2. Luca 7. 29. 35. Ioan. 20.
19. Apoc. 2. 1.
In arcu & gladio, id est, in bello, vel iure belli.
Gen. 48. 22.
In iudicio, id est, prudenter. Psalm. 111. 5.
In iudicio, id est, moderatè. Ier. 10. 24. & 30. 11.
& 46. 28.
In ore, id est, secundum rationem. Osee 10. 12.
In bono esse cor, id est, se exultare. Eccles. 11. 9.
In Deo, id est, tamquam Deus. Exod. 6. 3.
In Domino vel Deo, id est, per Dominum vel Deum.
1. Reg. 4. 22. & 28. 10. 2. Esd. 13. 25.
In Domino, id est, Domini virtute, seu beneficio.
Deut. 33. 29. Osee 1. 7.
In Domino, id est, secundum Domini voluntatem.
Act. 11. 23.
In æternum, id est, per totum seculum præsens.
Exod. 15. 18.
In Domino. i. loco Domini. Col. 4. 17. 1. Thes. 5. 12.
In manu, id est, causa. Isaia 64. 7.
In manu, id est, opera. Sap. 11. 1. Ier. 50. 1. Zach. 7. 7.
In manu, id est, in curam, seu custodiã. Gen. 39. 22.
In manu alicuius, pro, ipso ducente, seu regente.
Num. 33. 1.
In manu alicuius, id est, per ipsum. Ios. 14. 2. Iob 8.
4. Iere. 37. 2.
In caput esse vel caudam, pro, fieri primum, vel
ultimum. Deut. 28. 13.
In idipsum. i. simul. Psalm. 4. 9. & 33. 4. & 40. 7. &
61. 10. & 73. 6. & 111. 3.
In parte, seu in partem, id est, seorsum. Tob. 12. 5.
Dan. 7. 5.
In auribus alicuius. i. ipso audiente. Ezech. 9. 1.
In unum. i. simul. 2. Reg. 2. 13. 4. Esd. 5. 43. Psalm. 2. 2.
& 47. 5. & 101. 23. Dan. 13. 14. Matt. 22. 34. Lu-
ca 17. 35. Ioan. 11. 52. Act. 9. 23. 1. Cor. 11. 20. 14. 23.

In oculis alicuius, id est, eius iudicio. 1. Reg. 15. 17.
In oculis, id est, coram. Ier. 34. 15. & 52. 2. Zach.
8. 6.
In finem, id est, perfectè. Iob 34. 36.
In generatione & generationem, id est, in omnia
secula. Exod. 3. 15.
In finem. i. tandem, vel penitus. Eccli. 10. 16.
In finem, id est, in perpetuum, seu semper. Psalm. 4.
1. & 9. 7. 19. 32. & 12. 2. & 15. 11. & 17. 36. & 37.
7. & 43. 23. & 47. 10. & 51. 7. & 67. 17. & 73. 1.
19. & 76. 9. & 78. 5. & 88. 47. & 102. 9. Isaia 57.
16. Iere. 35. Dan. 7. 26. Amos 1. 11. 1. Thes. 2. 16.
In veritate, id est, ex animo seu sincerè. Psalm.
144. 18.
In veritate, id est, perfectè, vel sanctè. Ephes. 6.
14. 2. Ioan. 4.
Innoxium, id est, multum, vel maximè. 3. Reg. 10.
2. 2. Par. 24. 11. 24. & 28. 8. Ios. 22. 10.
Inquinare, id est, profanare. 4. Esd. 8. 60.
Ingredi, vide Ambulare.
Inferi, seu infernus, pro sepulchro, vel morte. Gen.
42. 38. 1. Reg. 2. 6. 3. Reg. 2. 6. Iob 7. 9. & 17. 16.
& 21. 13. Psalm. 29. 4. & 30. 18. & 87. 4. & 93. 17.
& 113. 17. & 114. 3. & 140. 7. Prou. 1. 12. & 23.
14. Eccles. 9. 10. Cant. 8. 6. Eccli. 28. 25. & 41. 7.
& 51. 7. Isaia 28. 15. & 38. 10. Bar. 2. 17. Dan. 3.
88. 2. Mach. 6. 23. Act. 2. 24.
Infernus, pro, limbo. Iob 17. 16.
Indurare, pro, durum demonstrare. Exod. 7. 3.
Inebriare, i. satiare. Gen. 43. 34. Psalm. 35. 6. Prou. 11.
25. Eccli. 32. 17. Agg. 1. 6. Ioan. 2. 10.
Inebriare, id est, irrigare. Eccli. 24. 42. Isaia 16. 9.
Initia, id est, primitia. Num. 18. 13.
Ingredi & egredi, id est, conuersari. Deut. 28. 6. 2.
Reg. 3. 25. 3. Reg. 3. 7. Psalm. 120. 7.
Incircuncisum. i. improbum. Leu. 26. 41.
Iniquitas, pro, peccata iniquitatis. Leuitic. 19. 8.
& 20. 17. Psalm. 39. 13. Eccli. 20. 30. Isaia 55. 11.
Ierem. 16. 18. Thren. 1. 14. & 4. 22. & 5. 7.
Ezech. 35. 5. Malach. 2. 16.
Inuenire. i. apprehendere. Psalm. 114. 3.
Increpare. i. interminari. Luca 9. 21.
Infirmus. i. animo deiectus. 1. Mach. 1. 27.
Inquam, subintelligitur. Zach. 8. 23. Ephes. 1. 13.
Innocens. i. impertus. Prou. 22. 3.
Intellectus, pro, re intellecta. Eccli. 34. 9.
Intelligibile. i. intelligens. Eccli. 33. 2.
Inter, id est, præ. Gen. 3. 14.
Inter, id est, super. Bar. 6. 12.
Intra, pro, inter. Matt. 21. 38. Luca 17. 28.
Intra, pro, citra. 1. Reg. 20. 12.
Interrogare, id est, examinare, seu probare. Sap. 6.
4. & 11. 1. Eccli. 18. 20. & 23. 11. 1. Cor. 9. 3.
Interrogatio, id est, examen, seu probatio. Sap. 4. 6.
Eccli. 16. 21. Act. 25. 26. & 28. 18. 1. Petr. 3. 21.
Interrogare, id est, explorare. Psalm. 105. & 138. 23.
Intrare & exire, id est, conuersari. Act. 1. 21. &
9. 28.
Inuocare. i. predicare. Psalm. 115. 17.

Inuestigare. i. comprehendere. Eccl. 1. 3.
Inuocare. i. colere. Gen. 4. 26.
Inuocari nomen alicuius super aliquem. i. hunc illius dici, ut filium, aut seruum, aut cultorem. Gen. 48. 16. Bar. 1. 15. Am. 9. 12.
Ioseph. i. populus Israël. Psal. 79. 2. & 80. 6. 2. Reg. 19. 20.
Ira. i. punire. Exo. 16. 42.
Ira. i. vitio, vel punitio. Mich. 7. 9. Bar. 4. 9. 25. Luca 21. 23. Ioan. 3. 36.
Ira. i. contendere. Gen. 45. 24.
Irruum facere, id est, negligere, seu contemnere. Gen. 17. 14.
Ira, id est, afflictio. 1. Mach. 3. 8.
Ira eam de Deo dicitur, ultionem seu punitio- nem significat.
Ita, subintelligitur. Eccl. 26. 22. 23. Ier. 17. 11.
Itaque, id est, denique. Mar. 2. 28.
Itaque, subintelligitur. Eph. 9. 29. Eph. 5. 8.
Itaque, id est, in super. 3. Reg. 5. 15.
Iustitia, id est, meritum. 2. Esd. 2. 20.
Iustificatio, id est, iustitia. Bar. 2. 17.
Iustificationes, id est, ritus. Num. 9. 3.
Iustitia, id est, perfectio, seu vita integritas. sapif- simè vide. 1. Matt. 19. & 3. 15.
Iustificationes. i. precepta, seu leges. Psal. 104. 45. & 118. 5. 1. Mach. 1. 51. & 2. 40.
Iustitia. i. precepta. Deut. 33. 21. Psal. 17. 23. & 18. 19. & 49. 15. Bar. 2. 12. & 4. 13.
Iustitia, id est, misericordia. 4. Esd. 8. 36. Psal. 30. 2. & 36. 25. & 10. 16. & 142. 1. Isaia 56. 1. & 59. 16. Mich. 6. 5. Matt. 6. 1. 2. Cor. 9. 10. 2. Pet. 1. 1. Ioan. 1. 9.
Iustificari, pro, esse vel haberi iustum. Ro. 2. 13. Iac. 2. 24.
Iustificare, id est, approbare. Mich. 6. 11. Matt. 11. 19. Luca 7. 29. 35.
Iustificari. i. iustum apparere. 1. Tim. 3. 16.
Ius i. possessio. Gen. 23. 4.
Insurandum. i. exco. ratio. Ier. 42. 18. & 44. 12.
Iustis are aliquem. i. ostendere illum iustum esse. 3. Reg. 8. 32. Psal. 81. 3. Matt. 12. 37. Luca 10. 29. & 16. 15.
Indicare, id est, gubernare. Iob 36. 31. & in Lib. Indi. um sape.
Indi. um. i. index. Dan. 7. 10. 26.
Iudicium. i. preceptum. Psal. 118. 137. Soph. 2. 3.
Iudicare alicui. i. causam eius agere. Gen. 30. 6.
Iudicare. i. iudicando liberare. 2. Reg. 18. 31.
Iudicium & iustitia, id est, iustū iudicium, seu id quod rectum & equum est. 3. Reg. 10. 9. 1. Par. 18. 14. Psal. 98. 4. Isaia 9. 7. Iere. 22. 3. & 23. 1. Mach. 2. 29. Deut. 33. 21. 4. Esd. 7. 34. To- bia 3. 2. Iob 29. 14. & 34. 17. Psal. 32. 5. & 36. 18. & 98. 4. & 100. 1. Prou. 21. 7. Isaia 1. 21. & 5. 7. & 59. 8. 11. Iez. 5. 1. Ezech. 34. 16. Am. 5. 7. Mich. 3. 1. 1. Mach. 7. 18. Matt. 12. 18. & 23. 23. Luca 11. 42.
Iudicium, id est, ultio, vel supplicium. Exo. 6. 6.

2. Par. 24. 24. Isa. 34. 8. Eze. 5. 8. & 14. 21. Ose. 10. 4. Abac. 1. 12. Matt. 23. 14. 33. Gal. 5. 10.
Iudicium. i. ritus vel mos, seu consuetudo. Num. 15. 16. 4. Esd. 7. 30. Psal. 80. 5. & 118. 13. 2. Eccl. 38. 16. & 41. 3. 5. Eze. 5. 7. & 11. 12.
Iudicium. i. causa. Psal. 34. 23. & 36. 6. Ier. 30. 13. Thir. 3. 59. Dan. 13. 6. Ose. 12. 12.
Iudicium. i. condemnatio, vel punitio. 1. Esd. 7. 26. Sap. 12. 25. Ezech. 11. 9. Amos 5. 24. Soph. 3. 15. Marc. 12. 40. Ioan. 5. 24. 29. 1. Corint. 11. 34. 1. Tim. 3. 6. Iacob. 2. 13. & 5. 12. 1. Pet. 4. 17. 2. Pet. 2. 11. Iuda 4.
Iudicia. i. statuta seu ritus, vel precepta, aut In- stituta. Exod. 15. 25. Deut. 18. 3. Leu. 19. 37. & 18. 4. 2. Reg. 22. 3. 2. Esd. 9. 29. Psal. 17. 23. & 18. 20. & 88. 31. & 118. 7. Eccl. 18. 14. 29. & 45. 6. Ezech. 5. 6. & 20. 13. 18. & 23. 24. & 37. 24.
Iudicare. i. damnare vel punire. Gen. 15. 14. Deut. 32. 31. 1. Reg. 3. 13. Psal. 5. 11. & 9. 10. & 34. 1. & 53. 3. Sap. 12. 10. Eze. 7. 27. & 11. 10. & 23. 24. & 35. 11. & 38. 22. Zach. 5. 3. 1. Mach. 7. 42. Matt. 7. 1. Ioan. 3. 17. 18. & 8. 50. & 12. 47. 48. Ath. 7. 7. Ro. 2. 1. 12. & 3. 7. & 14. 4. 22. 1. Cor. 10. 29. & 11. 3. Col. 2. 16. 2. Thes. 2. 12. Heb. 13. 4. Iacobi 4. 11. & 5. 9.
Iuxta, subintelligitur. Psal. 121. 4.
Iuxta verbum tuum, id est, ut dixisti, seu petisti. Num. 14. 20.

L.

Labor, id est, peccatum. Mich. 2. 1.
Labiū incurcuncisus, id est, impedita lingua. Exod. 6. 12.
Lacte & melle fluēs terra. i. fertilissima, & ama- nissima. Exod. 3. 8.
Lacus. i. inferna, vel fouea. Ier. 38. 6. & 41. 7. Ezech. 26. 20. Dan. 6. 7.
Lacus. i. sepulchrum. Psal. 29. 4. & 142. 7. Prou. 1. 12. Ezech. 31. 14. & 32. 18.
Lapis. i. firmamentum. Gen. 49. 24.
Latrones, vel Latrunculi. i. milites. 2. Reg. 3. 22. & 4. 2. & 30. 8. 23. 3. Reg. 11. 24. 4. Reg. 6. 23. & 13. 20. 21. & 24. 2. 1. Par. 12. 21. 2. Par. 22. 1. Iob 19. 12. Ier. 18. 22.
Laudari. i. gloriari. Psal. 33. 3. & 43. 9.
Legitima. i. precepta, seu leges. 4. Esd. 4. 24. Zach. 1. 6. 1. Mach. 3. 29. & 6. 59.
Leuare manum. i. iurare. Gen. 14. 22. Exod. 6. 8. Deut. 32. 40. Ezech. 3. 6. 7.
Lex. i. scriptura. Ioan. 10. 34. & 12. 34. & 15. 25. 1. Cor. 14. 23. 34.
Lignum. i. arbor. Gen. 1. 11. & 3. 18. Exod. 15. 25. 1. Psal. 1. 3. & 104. 33. Ezech. 36. 30. 1. Mach. 10. 30. & 14. 8. Apoc. 2. 7.
Liber. i. epistola. Ier. 29. 1. 25.
Locus, pro, tempore. 2. Esd. 2. 16.
Loqui, pro, precipere. Deut. 4. 2.
Loqui, pro, velle. Gen. 24. 51.

Loqui bona. i. consolari. Ier. 52, 32.

Loqui ad cor. vide Ad cor.

Loqui iudiciū, vel iudicia cū aliquo, pro, disceptare cum eo, vel reddita causa eum condemnare. 4. Reg. 25, 6. Ier. 1, 16. & 4, 12. & 39, 6. & 52, 9.

Lucerna. i. gloria, seu splendor. 2. Reg. 21, 17, 3. Reg. 11, 36, 4. Reg. 8, 19, 2. Par. 21, 17. Psal. 131, 17. Prou. 21, 4.

Lucerna. i. uita. Pro. 20, 20. & 24, 20.

Lucerna. i. fauor. Iob 29, 3.

Lucerna. i. prosperitas. Iob 21, 17. Prou. 13, 9.

Lugere. i. ieiunare. Matt. 9, 13.

Luctus. i. egestas. Deut. 26, 14.

Ludere. i. irridere. Gen. 21, 9.

Lumbi. i. interiora. Psal. 37, 8.

Lumen. i. ignis. Luca 12, 56.

Lumen. i. splendor, vel fauor. Psalm. 88, 16. & 89, 17.

Lux. i. Angeli. Gen. 1, 3.

Lux. i. prosperitas. Isaia 58, 10. & 59, 9. Thron. 3, 2. Am. 5, 18. Mich. 7, 8, 9.

M.

Macula. i. vulnus. Leu. 24, 19.

Macula. i. defectus, vel vitium. Exod. 12, 5. & 29, 1. Leu. 1, 3. & 21, 17.

Magnificare. i. magnificē, seu ut magnum laudare vel glorificare. Psal. 33, 4. & 39, 17. Mala. 1, 5. 2. Mach. 3, 30. Matt. 15, 31. Luca 1, 46. & 4, 15. & 5, 26. & 7, 16. & 17, 15. & 18, 43. Act. 21, 20. Rom. 15, 11. 2. Cor. 10, 15.

Magnificane. i. magnificē facere. Gen. 19, 19.

Magnificare. i. magnum facere. Matt. 23, 5.

Magnificare facere. i. magnificē facere. Psal. 125, 3. Iob 2, 21.

Magnificare os. i. superbē loqui. Abd. 1, 2.

Magnificari. i. magnum se ostendere. Exo. 15, 1, 6. Soph. 1, 8.

Magnificari, id est, apparere magnum esse. Num. 14, 17. Psalm. 103, 1. & 137, 2. & 138, 14. Mich. 5, 4.

Magnificē. i. superbē. Zach. 17, 7.

Magnificatus. i. magnus factus. 1. Reg. 2, 21.

Magnificentia. i. gloria. Deut. 32, 3.

Mignum. i. maximum. Matt. 22, 36.

Magna loqui. i. gloriarī. Iere. 50, 11.

Malum. i. aduersum, vel iniucundum. Iere. 42, 6. 2. Mach. 1, 5. Luca 16, 27.

Malum, vel malitia. i. dolor, seu afflictio, vel molestia. 1. Par. 4, 10. Eccli. 11, 29. & 12, 9. & 13, 15. Isaia 31, 2. & 45, 7. Dan. 9, 14. Am. 3, 6.

Ion. 3, 10. Mich. 2, 3. 1. Mach. 2, 43. Matt. 6, 34. Gen. 47, 9. Eccli. 1, 13. & 2, 21. & 9, 3. 12. Sap. 11, 15. Ezech. 14, 21.

Malum esse in oculis alicuius, pro, ei displicere. Gen. 28, 8.

Malignari. i. affligere. 1. Par. 16, 22.

Maledicere, id est, execrari. 2. Esdra 13, 25.

Eccli. 23, 36.

Maledicere. i. punire. Gen. 12, 13.

Maledicere. i. probris afficere. Psal. 54, 13. 1. Petr. 2, 23.

Maledicere. i. malē precari. Prou. 30, 10. Eccli. 4, 5. Mar. 11, 21. Rom. 12, 14.

Maledicere. i. predicare mala euentura. Iob 5, 3.

Maledictio. i. imprecatio. Iud. 9, 57. Iob 31, 30.

Maledictio. i. infelicitas. Deuter. 11, 26. Iob 3, 1. Psal. 108, 18. Isa. 24, 6. Iere. 20, 14, 15. & 23, 10. Dan. 8, 19.

Maledictio. i. Maledicti. Zach. 8, 13.

Maledictio. i. iuramentum. Gen. 24, 41.

Maledictio. i. sterilitas. Gen. 3, 17.

Maius, pro, maximum. Luca 12, 24.

Manē. vide diluculo.

Manē. i. maturē, seu diligenter. Ose. 6, 1.

Manē, pro, sequenti die. Leu. 19, 13.

Manus. i. percussio. Ezech. 13, 9.

Manus. i. potentia, vel potestas, seu virtus vel imperium. Exo. 14, 31. Num. 4, 28. & 33, 3. Deut. 2, 15. & 32, 36. Num. 11, 23. 3. Reg. 8, 24. 1. Par. 25, 6. 2. Par. 31, 13. Iob 21, 16. Psal. 16, 14. & 27, 5. & 48, 16. Isa. 5, 12. & 45, 12. Bar. 2, 4. & 3, 5. Ezech. 1, 3. & 8, 2. Ose. 13, 14. Ioan. 3, 35. Act. 4, 28.

Manus. i. brachia. Iere. 38, 12. Ezech. 1, 8. & 13, 18. & 16, 11.

Manus. i. auxilium. Eccli. 13, 9.

Manus. i. gratia, seu fauor. 2. Par. 30, 12. 1. Esdra 7, 6, 28. & 8, 18. 2. Esdr. 2, 8.

Manus. i. opera, vel opus, vel ministerium. 2. Reg. 14, 19. Iob 20, 10. & 22, 30. & 31, 7. Psal. 7, 4. & 23, 4. & 76, 21. & 77, 42. Prou. 18, 21. Sap. 3, 14. Eccli. 38, 10. Isaia 37, 24. Ose. 12, 10. Ion. 3, 8. Mich. 2, 1. Agg. 1, 1. Malach. 1, 1. Actuum 5, 12. & 7, 25. & 11, 30. & 14, 3. Iacobi 4, 8.

Manus. i. vindicta, vel punitio. Act. 13, 11.

Manus. i. loca, vel litora, vel latera. Psalm. 103, 25. Eccli. 14, 25. Isa. 57, 8.

Manus in manu, vel ad manum. i. cū. Prou. 11, 21. & 16, 5.

Manus dare. i. promittere. 1. Esdr. 10, 19.

Manus ponere in ceruicibus hostium. i. hostes sibi subijcere. Gen. 49, 8.

Mare. i. occidens. Deut. 33, 2. Psal. 138, 9.

Mare. i. mundus. 1. Par. 16, 32.

Masculinum, pro, fœminino. Psal. 28, 9.

Mater, id est, auis. 3. Reg. 15, 10.

Mecum. i. contra. Psal. 54, 19.

Mecum. i. mihi. Psal. 108, 21.

Mendacium. i. iniquitas. Ose. 7, 13. & 13, 13. Rom. 3, 7. Apoc. 23, 15.

Mendacium, id est, error. Iob 34, 6.

Mensis dierum. i. integer mensis. Num. 11, 20.

Mentiri, id est, decipere. 4. Reg. 4, 16.

Meditari, id est, loqui. Psal. 34, 28. & 36, 30. & 70, 24. Prou. 8, 7.

Medulla. i. optimum. Num. 18, 12.
Mendacium. i. falsum. Mich. 2, 11.
Mibi, id est, contra me. Psal. 69, 4. & 70, 10. Ierem. 5, 1, 20. Thren. 3, 62. Ezech. 14, 13. & 25, 38.
Mibi. i. de me. Matt. 27, 10.
Mingens ad parietem. i. canis. 1. Reg. 25, 22.
Minare. i. agere, seu ducere. Exod. 3, 1. 1. Reg. 30, 20. 2. Reg. 6, 3. 4. Reg. 4, 24. 1. Paralip. 13, 7. Isaia 11, 6. & 20, 14. Thren. 3, 2. & 5, 5. In cobi 3, 4.
Mille. i. plurimi. Deut. 7, 9. & 32, 30. 1. Reg. 18, 7. Psal. 90, 7. Apoc. 20, 2.
Mulle. i. omnes. Psal. 104, 8.
Militia. i. tempus praeii. Tob. 7, 1. Isa. 40, 2.
Miseratio. i. beneficium. 2. Esd. 13, 14.
Misericordia, id est, beneficentia, vel gratia, seu beneficium. Genes. 20, 13. & 27, 29. Iosue 2, 12. Esther 2, 17. Job 6, 14. & 10, 12. Ose. 10, 12.
Misericordia & miseratio. i. copiosa misericordia. 1. Mach. 3, 44.
Miraculum, id est, vastatio, seu desolatio. Ieremia 44, 12.
Mouera caput super aliquem, pro, stupere ob ea qua illi acciderunt. Job. 42, 11.
Monstra. i. prodigia, vel miracula. Sap. 8, 8. & 19, 8. Eccli. 45, 24. 2. Mach. 5, 4.
Mori. i. interfici. 1. Mach. 1, 52.
Mors. i. sepulcrum. Apoc. 20, 13.
Mortificari. i. mori. Prou. 19, 16.
Mori. i. mori esse obnoxium. Gen. 2, 17.
Mortui. i. mortales. Apoc. 20, 13.
Muliebria. i. menstrua. Gen. 18, 11.
Mundus. pro hominibus, saepe in nouo testamento.
Mulier. i. uxor. Sap. 3, 12. Eccli. 33, 20.
Mulieres. i. gentes. Ezech. 25, 4, 8.
Mundare, vel *mundari*, pro declarare vel declarari esse mundum. Leu. 12, 7. & 13, 6. 28, 34. & 14, 48. & 15, 15.
Mundus. i. immunis. Ios. 2, 20.
Mundus. i. impunitus. Job 10, 14.
Murus. i. urbs. Gen. 49, 6.
Multi. i. omnes. Dan. 11, 2. Matt. 20, 28. & 26, 28. Rom. 5, 16, 19.

N.

Nam, pro, &. 1. Reg. 18, 3.
 Nam, pro, sed. Ezech. 31, 17.
Natus. i. conceptus. Matt. 1, 20. & 26, 24.
Nationes, pro, gentibus, saepe.
Nec, pro non. Heb. 8, 4.
Necessitates. i. angustia. Psal. 30, 8. & 106, 6, 13.
Nempe, subintelligitur. Leu. 5, 4. & 7, 12. Tob. 14, 5. Psal. 83, 4. & 118, 38. Prou. 23, 23. Isaia 4, 3. & 7, 20. & 9, 11. & 18, 7. & 24, 16. & 36, 6. Ierem. 16, 5. & 28, 1. & 41, 1. & 50, 29. Thren. 2, 9. Ezechiel. 23, 7. Ioan. 4, 34. 2. Corint. 12, 7.

Nec, pro, nonne. 1. Corint. 11, 14.
Ne forte. i. nequando. Luca 21, 34.
Nepotes, id est, posteri. Eccli. 40, 15.
Ne quando. i. ne forte, vel si forte. Psal. 113, 2. 2. Tim. 2, 24.
Nimis. i. valde. 1. Par. 16, 15.
Nisi, pro, sed. Matt. 12, 39. Ioan. 5, 29. 1. Corint. 7, 17. Galat. 2, 16.
Nocte. i. summo mane. Gen. 20, 8. & 22, 3. & 31, 51. Ios. 3, 1. & 6, 12. Iud. 6, 38. & 7, 1. & 19, 5. 1. Reg. 5, 19. & 29, 10. 11. 2. Par. 36, 15. Ier. 25, 3. & 26, 5. & 22, 19. & 44, 4.
Nomen. i. genus. Sap. 18, 12.
Nomen. i. fama. Ios. 7, 9. & 9, 9. 1. Reg. 12, 22. Prou. 22, 1. Eccles. 7, 2. Cant. 1, 3. Ezech. 16, 14. Soph. 3, 19. 1. Mach. 3, 41.
Nomen. i. gloria. Ier. 33, 9. Phil. 2, 9.
Nomen. i. virtus, vel auxilium, vel auctoritas. 3. Reg. 10, 1. Psal. 43, 6. & 53, 3. Prou. 18, 10. Eccli. 47, 19. Zac. 10, 12. Matt. 7, 22. & 28, 19. Act. 3, 6. 16. & 47, 1. Cor. 5, 4.
Nomen, pro, re, cuius nomen dicitur. Deute. 18, 5. Psal. 5, 12. & 7, 18. & 9, 11. & 17, 50. & 19, 2, 6. & 22, 3. & 24, 11. & 30, 4. & 39, 5. & 53, 8. & 73, 21. & 88, 17. 25. & 90, 14. & 108, 21. & 114, 4. & 134, 3. Eccli. 39, 41. Ier. 44, 26. Am. 2, 7. Mich. 6, 9. Soph. 3, 12. Mala. 1, 11. 1. Mach. 4, 7, 37. Matt. 6, 9. & 10, 22. & 12, 21. & 18, 20. & 19, 29. Ioan. 1, 11. & 2, 23. & 3, 18. & 12, 28. & 15, 21. & 17, 6, 26. Act. 1, 15. & 3, 16. & 4, 22. & 9, 14. & 10, 43. & 15, 14, 26. & 21, 13. & 22, 16. Rom. 15, 9. 1. Cor. 1, 2, 10. Eph. 1, 21. Phil. 2, 10. 2. Tim. 2, 19. 1. Ioan. 2, 12. & 3, 23. & 5, 13. Apoc. 3, 4, 5. & 15, 4.
Nomini. i. in honorem. 3. Reg. 5, 5.
Nomen Dei esse alicubi: est, ibi coli seu inuocari. 3. Reg. 8, 29. & 9, 3.
Nomen sibi ponere vel facere, pro, se celebrem facere, seu famam comparare. 2. Reg. 7, 25. & 8, 13.
Non, subintelligitur. Deut. 33, 6. Ioan. 15, 22.
Non bonum. i. pessimum. Prou. 18, 5. & 24, 23. Eccli. 7, 14.
Nesse. i. facere. 2. Cor. 5, 21.
Nesse, id est, curare. Gen. 39, 6.
Nouum. i. inusitatum, seu mirabile. Num. 16, 30. Iud. 5, 8. Sap. 16, 16. & 19, 5. Isa. 42, 9. Ier. 31, 22. Apoc. 5, 9. & 14, 3.
Nouissimum, id est, contemptissimum. Isaia 53, 3. Iere. 50, 12.
Nox, id est, calamitas. Mich. 3, 6.
Nouissima, id est, futura. Gen. 49, 1.
Nubes. i. caeli. Psal. 88, 7. & 107, 5. Bar. 3, 29.
Nubere. id est, contrahere matrimonium. Matt. 19, 10. & 22, 30. & 24, 38. Mar. 12, 25. Luca 20, 24. 1. Cor. 7, 9.
Nunc, subintelligitur. Ioan. 7, 8. & 13, 33.
Nunc. i. breui. Ose. 2, 10. & 4, 16. & 5, 7. & 8, 13.

Et 10. Mich. 5. 1. Et 7. 4. 10. Ioan. 13. 31.
Nunquid, pro, nunquid non. Dan. 10. 20.

O.

OB, subintelligitur. Sap. 58. 13. Et 14. 30.
Eccli. 7. 20. Isa. 63. 17.
Oculus. i. fauor. 1. Esd. 5. 5.
Oculus. i. mens. Iob 42. 1.
Oculus. i. fons. Deut. 33. 28.
Ocho. i. plurimi. Mich. 5. 5.
Ocho. i. omnes. Eccles. 11. 2.
Odor suavis, pro, re grata. Gen. 8. 21.
Oleum. i. unguentum aromaticum. 1. Reg. 10. 1.
Et 16. 1.
Omnes. i. maior pars, seu plurimi. 4. Reg. 23. 1. Isa.
60. 6. Dan. 2. 38. Matt. 2. 3. Et 3. 5. Et 24. 14.
Mar. 1. 5. Luca 19. 7. Act. 19. 10. Psal. 114. 10.
Luc. 4. 21.
Omnia. i. quisque. Gen. 4. 14. Luca 11. 42. Act. 10.
35. 2. Cor. 1. 4.
Omne, pro, per omnia. Iere. 2. 21.
Omne. i. perfectum. Eccli. 19. 18. Rom. 7. 8. Eph. 1.
3. 8. Et 4. 2. Phil. 1. 9. Col. 1. 28. 1. Tim. 1. 16.
Et 3. 4. Iacobi. 1. 2.
Omne. i. quoduis. Phil. 1. 18.
Omne. i. nullum. Gen. 3. 5. Et 4. 15. Exod. 20. 10.
Leuit. 12. 4. Eccli. 7. 14. Et 10. 6. Et 37. 32. Et
42. 12. Isaia 56. 2. Iere. 12. 12. Ezech. 12. 24.
Et 14. 11. Dan. 3. 95. Et 6. 6. 1. Mach. 10. 35.
Matt. 5. 11. Et 24. 22. Marc. 13. 20. Act. 10.
14. Rom. 3. 20. 1. Cor. 1. 29. Gal. 2. 16.
Ones, id est prophetia de punitione. 4. Reg. 9. 25.
Isaia 13. 1. Et 14. 28. Iere. 23. 33. Nah. 1. 1.
Zach. 9. 1.
Operari. i. sacrificare. Bar. 1. 22.
Opinio alicuius, subintelligitur. Prou. 18. 11.
Sap. 3. 3. Iere. 49. 12. Agg. 2. 17. Ioan. 5. 18. 3. 5.
1. Cor. 1. 21. 2. 5. Et 4. 9. Et 8. 5. Galat. 2. 2. Et 3.
13. 2. Tim. 4. 2. 2. Petri 1. 19.
Os. i. sermo. Psal. 9. 28. Matt. 18. 16.
Os. i. facies. Thr. 1. 18.
Os. i. sententia, vel decretum, vel cor. Ios. 9. 14. 2.
Regum 13. 32. Ion. 3. 7.
Ore ad os. i. familiariter. Num. 12. 8.
Os ad os. i. coram, seu in presentia. 2. Ioan. 13.
Os gladii, id est gladii acies. Exod. 17. 13. Luca
21. 24.
Os. i. voluntas, vel imperium. Deut. 8. 3. Eccles. 8.
2. Iere. 44. 17. Thren. 3. 38.
Ostium apertum. i. sublata impedimenta. 1. Cor.
16. 9. 2. Cor. 2. 12. Col. 4. 3. Apoc. 3. 8.
Os. i. caro, id est propinquus seu cognatus. 2. Reg.
5. 1. Et 19. 12.
Os. i. extremitas. 4. Reg. 21. 16. 1. Esd. 9. 11.
Ossa. i. vires. Psal. 63. 3. Et 31. 3. Et 52. 6.
Ossa, id est membra, vel corpus. Psal. 33. 21.
Et 34. 10. Et 37. 4. Et 41. 11. Et 101. 4. Et
108. 19. Prouerb. 14. 30. Et 16. 24. Eccli.
26. 16.

P.

Pactum, pro, signo pacti. Gen. 17. 10.
Pacificus, id est impudens. 3. Reg. 2. 6.
Palpebra. i. oculi. Psal. 10. 4.
Panis. i. cibum. Gen. 24. 33. Et 43. 25. 31. Iud. 13.
16. 1. Reg. 28. 20. Iob 20. 14. Psal. 77. 25. Et
101. 5. Prou. 12. 11. Et 23. 3. Et 31. 14. Eccli.
41. 24. Isa. 33. 16. Ezech. 16. 49. Et 44. 3. Matt.
6. 11. Et 15. 2. Marc. 3. 20. Et 6. 37. Et 7. 5.
Ioan. 13. 18.
Panis. i. aqua. i. cibum. Et potus. Exo. 34. 28.
Panis. i. vita necessaria. Iob 15. 23.
Parere, pro, apparere. Matt. 23. 27. Iacobi 4. 14. 4.
Esdra 9. 32. Matt. 24. 27. 1. Pet. 4. 18. 1. Reg. 16.
7. Luca 11. 44.
Parcere. i. omistere, vel abstinere. 2. Reg. 12. 46. 1.
Cor. 7. 28. 2. Cor. 12. 6.
Parentes. i. affines. Tobia 2. 15.
Pars. i. hereditas. sapissima.
Pars. i. victus. Dan. 4. 12.
Parnulus. i. imperitus. Psal. 18. 8. Prou. 1. 4. 32.
Et 7. 7. Et 8. 5. Et 9. 4. 16. Et 14. 18. Et 21. 11.
Et 27. 12.
Parsi. i. pauci. Gen. 47. 9. 1. Par. 16. 18.
Pascere. i. regere. 1. Par. 11. 2.
Passium, pro Actiuo. Psal. 58. 13. Eph. 5. 13.
Pascha, pro victima Paschali. Exod. 12. 21. Mat-
thai 26. 17. Marci 14. 12. Luca 22. 7. 3. Es-
dra 1. 1.
Pater, id est inuentor, vel Princeps. Gen. 4. 20. 21.
1. Paral. 2. 21. 24. 42. Et 4. 4. 14. 17. Et 9. 35.
Ioan. 8. 44.
Pater, id est instructor, seu doctor, vel auctor. Ge-
nes. 45. 8. 4. Regum 6. 21. Et 13. 14. Iacobi
1. 17.
Pater. i. annus. 2. Reg. 9. 7. Dan. 5. 2.
Pater. i. dominus. 4. Reg. 5. 13.
Patiendo pati aliquid, vides, faciendo facere.
Patientia. i. perseverantia. Rom. 2. 7.
Patientia, id est, quod patienter expectatur. Iere.
29. 11.
Patria. i. familia. 3. Esd. 8. 31. Psal. 95. 7.
Pauper. i. afflictus. Psal. 9. 13. 19. 23. Et 71. 2. Et
78. 8. Et 87. 16.
Pax, id est, prosperitas. Numer. 6. 26. 3. Reg. 2. 33.
Psal. 28. 11. Bar. 4. 20. Zacha. 8. 12. 2. Ma-
chab. 1. 4.
Paxillus, id est, sedes quieti. 1. Esd. 9. 8.
Peccatum, pro poena peccati. Gen. 4. 7. Et 19. 15.
Deut. 15. 19. 1. Paral. 21. 3. Bar. 3. 8. Ezech. 7.
4. 8. Et 16. 58. Et 25. 35. 49. Dan. 4. 24. Zach.
14. 19.
Peccatum. i. oblatio, seu hostia pro peccato. Ose. 4.
8. 2. Cor. 5. 21.
Peccare, pro, puniri. Iob 35. 3.
Pedes, pro, cruribus, Eccli. 26. 23. Ezech. 1. 7.
Et 16. 25.
Petere, id est optare. 3. Reg. 19. 4. Ion. 4. 8.
Petitio, pro, repetita. 1. Ioan. 5. 15.

Percutere, pro, *occidere*. *sape*.
Per, *subintelligitur*. *Psal.* 138, 16. *Rom.* 12, 10. *Ephes.* 1, 23.
Per, *id est*, *propter*. *Rom.* 2, 24. 2. *Corinth.* 4, 5. 1. *Thess.* 3, 7.
Per, *id est*, *in*. *Ephes.* 6, 18.
Per, *id est*, *coram*. 2. *Tim.* 2, 2.
Per manus alicuius, *id est*, *eius opera*, seu *ministerium*. *Exod.* 9, 35. & 38, 21. *Leuit.* 10, 11. *Num.* 4, 30. *Ios.* 20, 1. 1. *Esdr.* 1, 8.
Persona mutatio. *Isa.* 52, 14.
Peregrinari, *id est*, *mirari*. 1. *Petr.* 4, 12.
Persequi, *id est*, *pati persecutionem*. 1. *Reg.* 26, 20.
Per diem, *id est*, *per singulos dies*. 1. *Par.* 26, 17.
Per, *id est*, *ad*. 1. *Par.* 28, 14.
Pinguedo, *id est*, *delicia*. *Ier.* 31, 14.
Pinguedo, *i. fertilitas*. *Gen.* 27, 28.
Pingues, *id est*, *diuites*. *Zach.* 11, 16.
Pingues, *id est*, *fortes*, seu *potentes*. *Psal.* 21, 13. & 77, 31. *Isa.* 10, 16.
Placere, pro, *placere*. 1. *Cor.* 10, 33.
Placitum, *id est*, *conuentio*, vel *tempus prescriptum*. *Gen.* 30, 33. 1. *Reg.* 13, 8. & 20, 35. 2. *Reg.* 10, 5.
Plenus dierum, *id est*, *longa vita*. *Gen.* 25, 8.
Plenum, *id est*, *integrum*. *Leu.* 23, 15.
Plenitudo, *i. habitatores*. *Ier.* 47, 2. *Ezech.* 32, 15.
Plures, *id est*, *multi*. *Rom.* 5, 16.
Plurales, pro *singulari*. *Gen.* 5, 2. 1. *Reg.* 17, 46. 1. *Par.* 4, 15. 18. & 7, 3. 12, 20. 2. *Par.* 23, 5. *Psal.* 45, 4.
Eccli. 4, 17. & 24, 33. & 45, 3. & 48, 8. *Isa.* 18, 1. *Dan.* 11, 7. *Ose.* 9, 7. 2. *Mach.* 6, 8. *Matth.* 2, 20. & 26, 8. & 27, 44. *Ioan.* 1, 13. & 3, 11. & 15, 17. & 18, 23. & 19, 29. *Act.* 1, 20. & 7, 16. & 13, 40. & 27, 40.
Polluere, *i. profanare*. 4. *Reg.* 23, 13.
Pollui, *i. pollutum haberi*. *Leu.* 13, 19.
Ponere in corde, *i. attendere cogitare*. *Luc.* 1, 66.
Ponere, *id est*, *proferre*. *Gen.* 31, 37.
Ponere faciem contra aliquem, pro, *inisci ei*, seu *illum punire*. *Leu.* 20, 13. *Ezech.* 15, 7.
Ponere animam in manibus, *id est*, *exponere vitam periculo*. *Iud.* 12, 13.
Ponere oculos super aliquem, *i. fauere ei*. *Gen.* 44, 21. *Ier.* 39, 12.
Ponere faciem i. firmiter statuere. *Ier.* 42, 15. *vide*, *faciem firmare*.
Populus populus, *i. plurimus populus*. *Ioel.* 31, 4.
Porta i. iudicia. *Thi.* 5, 14. *Prou.* 22, 22.
Porta i. urbes. *Deut.* 17, 2.
Porta i. propugnacula. *Gen.* 22, 17. & 24, 62.
Porta mortis, *i. summa pericula*. *Psal.* 9, 15.
Portare iniquitatem, pro, *iniquitatem auferre*. *Exo.* 28, 38. *Leu.* 10, 17.
Portare peccatum, pro, *remittere*, seu *ignoscere*. 1. *Reg.* 15, 24.
Portare iniquitatem, vel *peccatum*, *i. puniri pro peccato*. *Leu.* 17, 16. & 24, 15. *Num.* 9, 13. & 14, 33. & 15, 21. & 18, 1, 23. *Ezech.* 44, 10.

Possidere, *i. emere*. *Ier.* 32, 8, 11, 15.
Possidere, *i. acquirere*. *Gen.* 12, 5.
Posteriora, *i. posteritas*. 3. *Reg.* 16, 3. & 21, 21.
Posteriora, *i. tertium*. *Gen.* 16, 13. *Exo.* 33, 23.
Possessions, *id est*, *pecora*. *Exod.* 9, 4.
Post, *id est*, *prater*. *Act.* 5, 37.
Potens, *id est*, *Deus*. *Gen.* 49, 24.
Positum, pro *comparatio*. *Psal.* 117, 8. & 118, 72.
Eccli. 20, 2. & 16, 4. *Matt.* 18, 8. & 26, 24. 1. *Cor.* 7, 1, 8, 34, 35.
Potius, *subintelligitur*. *Rom.* 3, 8.
Pracipue, *subintelligitur*. 1. *Cor.* 9, 10. *Gal.* 2, 9.
Praterea, *subintelligitur*. *Zach.* 1, 3.
Praprium, *i. impedimenta*. *Deut.* 10, 16.
Prapare, vel *parare*, pro *stabilire*. 1. *Reg.* 13, 13. *Psal.* 64, 7. & 88, 3, 15. & 102, 19. *Ier.* 51, 15. *Bar.* 3, 32. *Mich.* 4, 1. *Abac.* 2, 12. 1. *Mach.* 1, 17.
Presbyter, *i. Episcopus*. *Tit.* 1, 5, 2. *Ioan.* 1.
Præscire, *i. prædestinare*. *Rom.* 11, 21. *Pet.* 1, 2.
Præsens, pro *præterito*. *Iob.* 3, 14. *Psal.* 47, 3. & 103, 4. & 121, 3. *Isa.* 48, 8. *Ier.* 40, 4. *Nab.* 2, 11. *Zach.* 7, 13, 14. *Matth.* 11, 14. *Marc.* 15, 25. *Luce.* 1, 70. & 6, 15. *Ioan.* 1, 15. *Rom.* 4, 9, 11, 12. 2. *Cor.* 1, 18. & 2, 6. *Gal.* 5, 8. *Hebr.* 1, 1. & 3, 16. & 8, 1. & 10, 12. 1. *Ioan.* 4, 17. *Apoc.* 9, 17. & 13, 14.
Præsens, pro *futuro*. *Exod.* 11, 5. & 12, 29. & 19, 22. *Deut.* 32, 22. *Psal.* 90, 15. & 97, 9. *Eccli.* 23, 18. *Isa.* 1, 7. & 16, 8. & 26, 14. & 66, 22. *Ier.* 8, 13. & 22, 27. *Ezech.* 23, 25. & 32, 16. *Ose.* 5, 11. *Ioel.* 2, 17. *Abd.* 1, 2, 20. *Malac.* 1, 11. & 3, 17. *Matth.* 18, 1, 4. & 26, 11. *Marc.* 12, 7. & 10, 38. & 14, 7. *Luce.* 11, 10. & 13, 30. & 24, 48. *Ioan.* 3, 36. & 5, 24, 18. & 6, 47. & 7, 27, 33. & 8, 14, 21. & 10, 15, 28. & 14, 33, 19, 28. & 15, 14. & 16, 2. & 17, 19. & 19, 12. & 20, 17, 23. *Act.* 3, 18. 1. *Cor.* 10, 13. & 15, 44. 1. *Thess.* 4, 15. 2. *Thess.* 1, 18. 2. *1. Pet.* 2, 1. 1. *Ioan.* 2, 18. & 4, 3. 2. *Ioan.* 13.
Præsumptio, pro *eo quod expectatur*. *Prou.* 11, 23. & 23, 18.
Præsumere, *id est*, *confidere*. *Iudith.* 6, 15.
Præteritum, pro *futuro*. *Exod.* 15, 13, 14. *Deut.* 33, 10. *Ios.* 10, 8, 4. *Reg.* 19, 23. & 20, 51. 1. *Par.* 28, 21. 2. *Par.* 1, 12. & 20, 37. 1. *Esdr.* 6, 5. *Tob.* 14, 6. *Iob.* 17, 13. *Psal.* 9, 11. & 15, 11. & 19, 71. & 21, 32. & 30, 6. & 39, 12. & 40, 4. & 2, 3. & 44, 10. & 49, 1. & 52, 6. & 73, 12. & 87, 14. & 89, 14. & 96, 4. & 114, 1. & 137, 7. *Isa.* 10, 13. & 51, 3. & 59, 19. & 11, 9. & 22, 9. & 24, 4. & 29, 5. & 34, 2. & 42, 6, 16. & 43, 14. & 45, 17. & 46, 11. & 47, 9, 14, 15. & 49, 8. & 52, 10. & 53, 1. & 54, 8. & 64, 5. *Ier.* 8, 13. & 15, 11, 18. & 20, 3. & 22, 23, 28. & 24, 9. & 25, 14, 31. & 27, 3. & 28, 2. & 29, 18. & 31, 22, 25. & 32, 25, 37. 43. & 33, 10. & 42, 21. & 51, 2. *Bar.* 2, 27. & 58. *Eze.* 3, 25. & 16, 43. & 21, 10, 12. & 22, 4, 31. & 23, 30. & 30, 12. & 39, 8. & 44, 10. *Dan.* 3, 33. & 8, 13. & 13, 52. *Ose.* 4, 5, 19. & 7, 3, 11. & 5, 9. & 8, 58. & 9, 6, 16. & 10, 5, 16. *Ioel.* 1, 5, 9, 16, 17. & 2, 18, 21, 22, 23. *Am.* 1, 2. & 5, 2. *Abd.* 1, 2. *Nab.* 1, 4. & 3, 10. *Abac.* 1, 5.

et 2, 16. et 3, 6, 13, 15. *Zac.* 3, 4. et 4, 10. et 9, 13. 1. *Mach.* 5, 62. *Mar.* 13, 30. *Luca* 13, 32. et 17, 20. *Ioan.* 13, 18, 31. et 16, 32. et 17, 18. *Rom.* 10, 18. *Heb.* 4, 10. *Iacob.* 5, 2. *Iud.* 11, 14. *Apoc.* 14, 7. et 17, 8.

Præteritum perfectum, pro plusquamperfecto. *Genes.* 2, 18. et 11, 29. et 12, 1. et 31, 34. *Exod.* 4, 19. et 13, 3, 9. et 14, 15. et 33, 5. *Numer.* 7, 11. et 10, 17. *Deuter.* 31, 9. *Ios.* 2, 1, 6. et 3, 7. et 4, 1. *Iud.* 2, 6. 1. *Reg.* 2, 30. 2. *Reg.* 5, 3, 3. *Reg.* 9, 14, 16. et 12, 1, 4. *Reg.* 17, 3. et 20, 8. 1. *Paralip.* 29, 3, 2. *Paral.* 14, 3. et 23, 3. *Bar.* 1, 9. *Ioan.* 1, 9. *don.* 1, 5. et 3, 6. *Zach.* 7, 2. 1. *Mach.* 11, 7, 3. et 12, 30, 37. *Mar.* 3, 16. et 4, 40. *Luca* 8, 25. et 9, 36. et 10, 13. et 24, 50. *Ioan.* 4, 47, 51. et 18, 24, 2. *Cor.* 7, 8. *Apoc.* 19, 20.

Præteritum, pro presenti. 4. *Esdr.* 9, 17. *Iob* 13, 18. *Psal.* 12, 6. et 15, 11. et 16, 9. et 18, 6. et 30, 2. et 41, 3. et 46, 9. et 62, 3. et 96, 1. et 113, 9, 11. et 117, 26. et 118, 3, 54, 11, 3. et 128, 8. et 129, 1. et 140, 1. *Isa.* 11, 23, 18. et 41, 13. et 52, 7. et 54, 6, 8. et 63, 16. *Thren.* 3, 39. *Bar.* 4, 22. *Ezech.* 2, 8. et 2, 12, 11. *Matt.* 2, 3, 2. *Mar.* 1, 15. et 7, 37. *Luc.* 1, 46, 51. *Ioan.* 1, 26. et 10, 41. et 11, 27, 41, 42. et 15, 10, 15. et 17, 14. et 19, 35. et 20, 17. 1. *Ioan.* 1, 10. *Apoc.* 1, 2. et 11, 17. et 21, 23. et 19, 6.

Præteritum perfectum, pro imperfecto. 41, 5.

Pretium, i. merces, vel debitum. *Gen.* 31, 15.

Primitia, seu primitiva, i. primogenita. *Psal.* 104, 36. *Heb.* 11, 28. et 12, 23.

Principium, i. principatus. *Psal.* 109, 3.

Prisus, i. pridem. 1. *Cor.* 1, 15.

Promissio, i. promissum. *Eccli.* 24, 33. *Gal.* 3, 22. *Eph.* 1, 13. *Hebr.* 6, 12, 15. et 9, 15. et 11, 9, 13, 33, 39.

Probare, i. expendere. *Iudith* 8, 31.

Probare, i. intelligere. *Gen.* 28, 8.

Probabilis, id est, probatus. *Eccl.* 42, 8. 1. *Tim.* 2, 15.

Pro Deo, i. Deus. *Gen.* 30, 2.

Pro, i. propter. 1. *Par.* 16, 21. *Abac.* 3, 7.

Pro quibus, i. eo quod. *Iudith* 13, 25.

Pro, subintelligitur. *Ezech.* 44, 11.

Propter, i. propterea. 3. *Esd.* 1, 50. 4. *Esd.* 10, 45. et 15, 6, 27. et 16, 46. *Bar.* 4, 6. *Act.* 8, 11. et 18, 10. *Iacob.* 4, 2. *Gal.* 2, 16.

Propter, i. per. *Rom.* 11, 30. 1. *Cor.* 7, 5.

Propter, vide ob.

Propterea, i. attamen. *Ier.* 30, 16.

Propterea, id est, ad hoc, seu ad eum finem. *Psal.* 44, 3, 4.

Propheta, i. pseudopropheta. 3. *Reg.* 13, 11. 4. *Reg.* 2, 18. *Ier.* 8, 1. et 13, 13. et 14, 13. et 23, 9. et 35, 2. et 27, 9. et 28, 1. et 29, 1, 8. et 32, 32. *Thren.* 2, 14. *Ezech.* 13, 2. et 14, 9. et 22, 25. *Ose* 4, 5. *Soph.* 3, 4. *Zach.* 13, 4.

Prophetare, i. insanè loqui. 1. *Reg.* 18, 10, 3. *Reg.* 18, 29. *Ier.* 29, 26.

Prophetare, i. Deum laudare. 1. *Reg.* 10, 5. et 19, 29. 1. *Par.* 15, 22. et 25, 1. *Act.* 19, 6.

Prophetare, i. voluntatem Dei declarare, et Prophetam qui declarat, et prophetia ipsa declaratio. *Prou.* 29, 18. *Matt.* 7, 22. *Rom.* 12, 6. 1. *Cor.* 11, 4. et 14, 1, 6. *Act.* 15, 32.

Propheta, i. interpres. *Exod.* 7, 1. *Ier.* 8, 10.

Propheta, pro eo qui se Prophetam dicit. *Dent.* 13, 1.

Propitius sit mihi Dominus, i. auertat à me Dominus. 1. *Reg.* 24, 7. et 26, 11. 2. *Reg.* 23, 17. 3. *Reg.* 21, 3.

Protegere, i. segere. 3. *Reg.* 8, 7.

Proximus, i. cognatus. *Dent.* 18, 16.

Puella, i. ancilla. *Ruth.* 2, 15.

Puer, i. iuuenis. *Exod.* 33, 11. *Iud.* 17, 12.

Puer, pro seruo, vel filio. *Genes.* 19, 1. *Iud.* 7, 10.

1. *Reg.* 2, 13. et 9, 3. et 16, 18. 3. *Reg.* 18, 43.

4. *Reg.* 5, 17. et 9, 4. 3. *Esd.* 6, 31. 4. *Esd.* 1, 10.

Iud. 11, 18. *Esth.* 1, 3. et 2, 2. *Iob* 29, 5. *Psal.* 17,

1. et 68, 8. et 85, 16. et 112, 1. *Sap.* 9, 4. et 18,

9. et 19, 6. *Isa.* 37, 6. *Bar.* 2, 20. et 3, 37.

1. *Mach.* 1, 7. et 3, 41. *Matt.* 8, 6. et 12, 18. et

14, 2. *Luc.* 1, 54. et 11, 5. *Act.* 4, 25, 27. *Heb.*

2, 13.

Pulvis, i. status infimus. 3. *Reg.* 16, 2.

Purificatio, i. baptismus. *Ioan.* 3. *Reg.* 16, 2.

Purificatio, i. baptismus. *Ioan.* 3, 25.

Puissimè, i. an, vel nonne, vel numquid. *Ier.* 23, 23. *Ezech.* 8, 6. *Dan.* 2, 26. et 6, 20. *Act.* 8, 30.

2

Quasi, subintelligitur. 1. *Reg.* 2, 29. *Iob* 10, 17.

Quasi, i. tanquam. *Mar.* 1, 22. *Ioan.* 1, 14.

Quasi unum vel quasi vir unus, vel ad unum omnes, vel simul. *Num.* 14, 15. *Iud.* 6, 16. et 20, 1. 1. *Esd.* 3, 12. *Esd.* 8, 1. *Iudith* 6, 3.

Quam, i. potiusquam. *Eccli.* 25, 23.

Quam, i. plusquam. *Eccli.* 37, 18.

Quantum, i. inquantum. *Heb.* 7, 20.

Quare, i. quia. *Ios.* 10, 4.

Que, i. enim. *Gen.* 10, 1.

Que, i. sed. *Num.* 8, 26.

Qui, Qua, vel Quod, subintelligitur. *Psal.* 82, 11.

et 124, 1. *Prouerb.* 4, 18. *Ezech.* 27, 27. et 31,

17.

Qui, i. dum. 2. *Cor.* 4, 11.

Quia, sepe abundat.

Quia, subintelligitur. *Psal.* 35, 2. *Isa.* 1, 13.

Quia, id est, cerè. *Psal.* 83, 12. et 134, 5. *Luca*

16, 8.

Quia, i. sed. 3. *Esd.* 7, 11.

Quia, pro, at verò. *Psal.* 36, 20. *Ier.* 48, 45.

Quia, i. idcirco. *Ose.* 9, 15.

Quia, pro, et Psal. 101, 5.

Quia, i. quamquam. *Apoc.* 3, 8.

Quid. i. quo modo. Gen. 2, 19.
Quid mihi & tibi. i. quid tibi mecum rei est, vel,
 omitte me. Iud. 11, 12. 2. Reg. 16, 10. 3. Reg. 17,
 18. 4. Reg. 3, 13. 3. Esdr. 1, 26. Ios. 3, 4. Matth. 8,
 29. Marc. 1, 24. Ioan. 2, 4.
Quisputas, pro, *quisnam*. Matt. 24, 46. Mar. 4, 40.
 Luc. 1, 66. & 12, 42.
Quis det. i. utinam. Deut. 2, 29. 2. Reg. 18, 33.
 Psal. 13, 7. & 52, 7.
Quiescere. i. cessare. Ose. 1, 4.
Quinque. i. pauca. 1. Cor. 14, 19.
Quod si, subintelligendum. Iob 36, 17.
Quod mutatum est, pro re in quam mutatum est.
 Exod. 7, 12.
Quod, pro, de quo. 1. Cor. 10, 30.
Quoque, pro, inquam, seu ergo. 1. Par. 6, 64.
Quoniam. i. nempe quod. Psal. 49, 6.
Quoniam, saepe abundat.
Quoniam, id est, verumtamen. Psal. 13, 6. & 43,
 21. Sap. 3, 13.
Quoties. i. quando. Iob 21, 17.

R.

Rationabiliter, subintelligitur. Matt. 7, 12.
 Luca 6, 31.
Redimere. i. emere. Eccli. 20, 12.
Redimere. i. eripere. 1. Mach. 4, 11.
Redimere tempus. i. temporis commoditate uti.
 Dan. 2, 8. Eph. 5, 16. Col. 4, 5.
Reddere animam pro anima aliquem. i. illum oc-
 cidi quia aliquem occiderit. Exo. 23, 23.
Recedere ab aliquo, pro, nolle ei quod debes pra-
 scire. Gen. 14, 4.
Recipere. i. intelligere. Matt. 11, 14.
Recipere disciplinam. i. emendari. Leu. 26, 23.
Recipere iniquitatem, id est, dare peccati poenas.
 Num. 5, 31.
Relinquere. i. permittere. Psal. 104, 14.
Reliquia. i. poster. 3. Reg. 14, 10.
Regeneratio. i. Resurrectio. Matt. 19, 28.
Reus. i. intima. Psal. 7, 10. & 15, 7. & 25, 2. &
 72, 21. Pro. 23, 16. Sap. 1, 6. Ier. 12, 2. & 17, 10.
 & 20, 12. Thr. 3, 13. 1. Mach. 2, 24. Apoc. 2, 23.
Reprobrium, id est, contemptibile. 1. Reg. 15, 9.
 2. Cor. 13, 7.
Repromissio. i. promissio. & Repromittere, pro pro-
 mittere. Act. 13, 32. Rom. 4, 20. Gal. 3, 18. & 4,
 23. Heb. 8, 6. & 9, 15. & 10, 23. & 11, 9, 13, 33,
 39. & 12, 26. Iacob. 1, 21. Ioan. 2, 15.
Repromissum. i. promissum. 2. Cor. 5, 9, 5.
Reputare, id est, imputare. Genes. 15, 6. 2. Cor. 5,
 19.
Requiescere, id est, cessare. Genes. 2, 2. & 8, 22.
 Ier. 25, 27.
Respondere alicui iustitiam suam. i. apparere eum
 esse iustum. Gen. 30, 33.
Respondere, id est, alloqui vel subiungere. Iob 28,
 1. Dan. 4, 27. Zach. 4, 11. Matt. 11, 25. & 17, 4.

& 22, 1. & 28, 5. Mar. 11, 14. & 12, 35. Lu-
 ca 13, 14. & 14, 3. & 17, 17. Ioan. 2, 18. Apoc.
 7, 13.
Resurgere. i. consistere. Psal. 1, 5.
Res desiderij, id est, pretiosa & cara. Dan. 9, 23.
 & 10, 3, 11.
Retribuere, pro, tribuere. 2. Reg. 2, 6. Psal. 7, 5. &
 102, 2. & 115, 12. & 118, 17.
Retributio. i. punitio. Eccli. 23, 14.
Reuelare. i. illuminare. Luca 2, 32.
Reuelare aurem, vel auriculam, pro, manifesta-
 re, vel docere. 1. Reg. 9, 15. & 20, 13. 2. Reg. 7,
 27. 1. Par. 17, 25. Iob. 35, 10, 15.
Reuerentia. i. pudor. Psal. 34, 26. & 68, 20. Eccli.
 29, 23. & 32, 9. & 45, 29. 1. Cor. 15, 34.
Reuereri. i. erubescere. Psal. 39, 15. & 69, 3.
Reuersus, vide, conuersus.
Reuersio. i. conuersio. Ezech. 16, 53.
Risus. i. gaudium. Genes. 31, 6. Prou. 14, 13. & 31,
 25. Luca 6, 21.
Rogare pacem. i. salutare. Psal. 121, 6. Ier. 15, 5.
Robustum. i. perfectum. 2. Reg. 22, 26.
Robur. i. filij. Iob 18, 12.
Roborare, pro, iubere bono animo esse. Deut. 1, 36.

S.

Sabbatum. i. hebdomada. Luca 18, 12. & 24, 1.
 Ioan. 20, 1. Act. 20, 7. 1. Cor. 16, 2.
Sabbatizare. i. quiescere. Exod. 16, 30.
Sacerdos. i. Princeps. Gen. 41, 50. Exod. 2, 16. &
 18, 1. 2. Reg. 8, 18. & 20, 26. 3. Reg. 4, 5. Iob 12,
 19.
Sacramentum. i. arcanum. Tobie 12, 7.
Sacramentum. i. iuramentum. Sap. 12, 6.
Sagitta. pro, plagis. Deut. 32, 23.
Sal, pro, incorruptione. Num. 18, 19.
Saltem, subintelligitur. Exod. 21, 11.
Salutare, vide infra.
Salus. i. prosperitas. Apoc. 19, 2.
Sanare. i. seruare. Sap. 9, 19. & 10, 4. & 14, 4.
Sanctificare. i. preparare. Exod. 19, 10. Num. 11,
 18. Ios. 3, 5. & 7, 13. 1. Reg. 16, 5. 1. Par. 15, 12.
 2. Par. 5, 11. & 29, 34. Isaia 13, 3. Ier. 6, 4. &
 12, 3. & 22, 7. & 51, 27. Ios. 3, 9. Mich. 3, 5.
 Soph. 1, 7. Ioan. 11, 55.
Sanctificare. i. dedicare vel consecrare, vel sancte
 celebrare, aut celebrandum instituire, vel of-
 ferre aut deputare. Gen. 2, 3. Exo. 13, 2. & 20,
 11. & 28, 3. Leu. 19, 24. Num. 18, 18. Deut.
 15, 19. 1. Reg. 7, 1. & 21, 6. 2. Reg. 8, 11. 3. Reg.
 15, 15. 4. Reg. 10, 20. 1. Par. 26, 26. 2. Par. 29,
 33. 2. Esdr. 3, 1. & 13, 22. Isa. 23, 18. Ezech. 20,
 40, 41. & 44, 24. & 45, 1. Ios. 1, 14. 1. Mach.
 4, 48. Matt. 6, 9. Ioan. 17, 19.
Sanctificare. i. sancte colere. Exod. 20, 8. Deut. 5,
 12. Iudith 9, 18.
Sanctificare, id est, sancte tractare. Rom. 15,
 16.

Sanctificare. i. purgare. Act. 21, 24. Num. 31, 23. Job. 1, 5, 2. Reg. 11, 4.
Sanctificare. i. glorificare. Num. 10, 12, 13. & 27, 14. Isa. 5, 16. & 8, 13. Ezech. 28, 22. & 36, 23. & 38, 16, 23. 1. Petri 3, 15.
Sanctificari. i. pollui. Deut. 12, 9.
Sanctum. i. Deo dicatum, seu consecratum. Deut. 26, 19. 1. Esdr. 3, 28. Tob. 2, 18. Iudith. 6, 15. & 11, 12. Psal. 4, 4. & 78, 2. & 105, 6. & 131, 9. Ierem. 2, 3.
Sanctum. i. sanctè colendum. Exod. 31, 14.
Sanctus. i. additus sacris ministeriis. Num. 16, 7.
Sanctum vel sancta pro templo sepissimè.
Sancti. id est, Christiani, vel fideles. Rom. 15, 25, 26. & 16, 15. 1. Cor. 6, 1, 2. Cor. 1, 1. & 9, 12. Ephes. 3, 8. & 6, 18. Col. 1, 4. 1. Tim. 5, 10. Heb. 13, 24. Act. 9, 41.
Sanctificatio. i. templum. 4. Esdr. 50, 21. & 12, 48. & 15, 25. Am. 7, 13. 1. Mach. 1, 23, 38. & 4, 38. & 6, 51. 2. Mach. 2, 17.
Sanctificatio. i. sanctitas. Ezech. 28, 18.
Sanctum sanctorum. i. sanctissimum. Exod. 29, 37. & 30, 10, 36. & 40, 11. Leu. 7, 1.
Salutare. i. salus, vel saluator. Gen. 49, 18. Deut. 32, 15. 1. Reg. 2, 1. 1. Par. 16, 23. 4. Esdr. 6, 25. Psal. 9, 15. & 11, 6. & 12, 6. & 13, 7. & 19, 6. & 20, 2, 6. & 23, 5. & 26, 9. & 34, 9. & 39, 11, 17. & 41, 6, 12. & 42, 5. & 50, 14. & 92, 7. & 61, 2, 3. 8. & 64, 6. & 66, 3. & 67, 20. & 69, 5. & 70, 15. & 77, 22. & 78, 9. & 84, 5, 8, 10. & 90, 26. & 94, 1. & 95, 2. & 97, 2, 3. & 105, 4. & 115, 13. & 118, 41, 81, 123, 166, 174. & 131, 16.
Sanguis pro homine. Deut. 27. 25. 1. Reg. 19, 5. Matth. 27, 4.
Sanguis pro vita. Prou. 1, 11, 18.
Sanguis, pro peccato vel poena effusus sanguinis. 2. Reg. 1, 16. & 16, 8. 3. Regum 2, 31. Ose. 4, 2. & 12, 14. Mal. 3, 10. Act. 18, 6.
Sanguis. i. cades. 3. Reg. 2, 9. Psal. 50, 16. & 105, 38. Eccli. 40, 9. Isa. 15, 15. & 4, 4. & 59, 3. Ezech. 3, 18. & 5, 17. & 9, 9. & 14, 19. & 16, 36. & 28, 23. & 35, 6. & 38, 22. Ose. 1, 4. Nah. 3, 1. Abac. 2, 8, 17. 1. Mach. 9, 28. Matth. 23, 30, 34. & 27, 6, 24.
Sanguis. i. peccatum. Isa. 63, 3. Zach. 9, 7.
Sanguinem alicuius esse super illum, seu super caput illius, pro, esse dignum morte, vel interficiendum, vel ipsum sibi esse causam mortis. Leu. 20, 9, 17. Ios. 2, 19. 2. Reg. 1, 16.
Satan, id est, aduersarius. 2. Reg. 19, 22. 3. Reg. 5, 4.
Satis, id est, multum uel valde. Ecclesiast. 5, 19. Zach. 9, 9.
Scandalum. id est, damnum. Exod. 16, 7.
Scientia, pro, prudentia. sapè.
Scilicet, subintelligitur. Est. 9, 12. Ezech. 21, 30.
Sciens bellum. i. bellicosus. Bar. 3, 26.
Scriptura, id est, scriptura auctor, scilicet, Deus. Gal. 3, 8.

Scriba. i. doctor, seu legisperitus. sapè.
Seculum seculi, id est, perpetuum. Psal. 27, 29. & 51, 10. & 60, 9. & 91, 3. & 110, 3, 10. & 111, 3.
Secum, id est simul. Tob. 8, 15.
Secundum, id est, simile, vel ad similitudinem. Eccli. 36, 26. Gal. 4, 28.
Secundum, id est, per. 1. Cor. 12, 8. & 14, 27.
Secundum, id est, apud. 3. Esdr. 8, 13.
Secundum, subintelligitur. Psal. 36. 4. Eccli. 44, 3. Col. 3, 25.
Seculum, id est, aternitas. 4. Esdr. 20. Psal. 89, 2. & 91, 2. & 101, 29. & 104, 8. & 105, 1, 48. & 106, 1. & 112, 2. & 113, 18. & 117, 1. & 135, 1. & 137, 8. & 145, 10. & 148, 6.
Secundum diem hanc, id est, ut apparet hodie. Ierem. 44, 6. Dan. 9, 15.
Secundum carnem, vel secundum hominem, id est, humano more. 2. Cor. 10, 2. Gal. 3, 15.
Secundum tempus. i. certo quodam tempore. Ioan. 5, 4. Rom. 5, 6.
Secundo, id est, bis. 1. Reg. 18, 11, 3. Reg. 11, 9.
Sed, pro, ideoque. Ioan. 10, 8.
Sed, id est, nisi. Mar. 10, 40.
Sed, id est, itaque. Mar. 16, 7.
Sed subintelligitur. Psal. 6, 3. Ezech. 3, 5. Col. 2, 23. Tob. 10, 2. Psal. 31, 9. Sap. 12, 15.
Sed, id est, quanquam. Apoc. 1, 9.
Sed, id est, &. Ephes. 5, 24.
Sed, id est, nam. 2. Cor. 3, 5.
Sedere, id est, manere. Deut. 1, 46. & 11, 19. & 21, 13. Ios. 8, 9. Iud. 4, 5. 1. Reg. 2, 9. 4. 3. Reg. 17, 5. 4. Regum 4, 6. & 14, 10. 1. Paral. 17, 16. Luca 24, 49.
Sedere in forti pro, validum esse. Gen. 49, 24.
Semen, pro, filius, seu posteritate, vel genere. Gen. 15, 3, 1. Esdr. 2, 59, 2. Esdr. 7, 61. Tob. 6, 22. Psal. 21, 31. & 24, 13. & 16, 26. & 111, 2. Sap. 3, 16. Eccli. 41, 9. Isa. 43, 5. & 44, 3. & 54, 3. & 61, 9. & 65, 9. Malach. 2, 15. 2. Mach. 7, 17. Matth. 22, 25. Mar. 12, 17. Luca 15, 55. Ioan. 8, 33. Act. 7, 6. Rom. 4, 13.
Semper, inquam. 4. Esdr. 16, 21.
Semper, i. assidue. Luca 24, 53. Ioan. 18, 20.
Sempiternum, id est, diuturnum. Exod. 12, 14. & 21, 6. & 31, 16. Leu. 25, 34. 1. Reg. 13, 13. 3. Reg. 8, 13. Eccli. 48, 27. Ier. 25, 9, 12. & 49, 13. & 50, 39. Ezechiel. 27, 36. & 35, 9.
Sempiternum, id est, omne. Gen. 9, 12.
Sempiternus. i. infatigabile. Deut. 33, 27.
Senex. i. summus sacerdos. 1. Reg. 2, 31.
Sensus, id est, mens, vel animus aut intell. gentia. Luca 24, 45. Rom. 12, 2. 1. Corinth. 11, 10. 2. Corinth. 11, 3. Ephes. 4, 17. 2. Thess. 2, 2. 1. Ioan. 5, 10. Tob. 4, 14. 3. Esdr. 2, 9. Sapient. 4, 12. & 7, 7. & 8, 6. & 9, 15. Eccli. 9, 23. & 10, 21. & 14, 22. & 16, 23. & 21, 12, 13. & 24, 36. & 31, 2. & 37, 25. Dan. 4, 31. & 13, 9. Apoc. 17, 9.

Septem pro multis, vel omnibus. Gen. 4.24. *Leu.*
26.18, 28.3. *Reg.* 19.18.4. *Esd.* 7.30. *Prou.* 9.1. &
26.25. *Ecclesi.* 1.2. *Eccli.* 20.14. & 35.13. *Isa.* 4.1.
& 11.15. *Ier.* 15.9. *Ezech.* 39.9. *Mach.* 3.5. *1. Mach.*
13.28. *Matth.* 12.45. *Luca.* 8.2. & 11.26. *Apoc.* 1.
4. & 4.5. & 3.1. & 10.3.
Septies. i. saepe. *Psal.* 118.164. *Prou.* 24.16. *Luc.* 17.4.
Septuplum. i. saepe vel perfecte, aut abundanter.
Psal. 11.7. *Eccli.* 7.3.
Septuplum. i. gravissime. *Gen.* 4.15.
Sepes. i. securitas. *1. Esd.* 9.9.
Sermos. res vel factum. *Gen.* 24.50. *Exo.* 16.16.1.
Reg. 21.2.2. *Reg.* 12.21.3. *Reg.* 1.5. & 4. *Reg.* 11.
5.1. *Par.* 11.12. & 23.3. *Iob.* 6.9. & 27.14. *Psal.*
55.5. & 63.6. *Prou.* 2.5. 2. *Sap.* 2.2. *Ier.* 14.1. &
40.3. *Dan.* 2.8.11.23.1. *Mach.* 6.3. *Matth.* 11.24.
Act. 8.21. *Rom.* 9.7.
Sermo. i. voluntas. *Sap.* 16.12.
Sermo. i. mandatu. *3. Reg.* 13.1. & 20.35. *Sap.* 18.15.
Eccli. 43.5.25. *Dan.* 9.23.
Servus servorum. i. infimus servus. *Gen.* 9.25.
Si non. id est. omnino. *Isa.* 14.24.
Si. pro. cum. *Isa.* 4.4. *Ioan.* 14.3.
Si. pro. quod. *Act.* 16.8.23.
Si. id est. quandoquidem. *Ioan.* 7.4.
Si. id est. etiam si. *Iud.* 13.16. *Nu.* 24.21.
Si. id est. num. *Act.* 1.6. & 4.19. & 7.1. & 10.2. &
21.7. & 21.27. *Am.* 6.2. *Matt.* 12.10. & 19.3.
Luc. 22.49. *Ioan.* 14.23. & 17.6.
Si. id est. sane. *Ier.* 31.20.
Si. id est. non. *1. Reg.* 17.35. *Psal.* 88.36. & 94.11. *Am.*
8.7. *Mar.* 8.32. *Heb.* 3.1.
Si tamen. id est. quandoquidem. *2. Thes.* 1.6.
Si su. intelligitur. *Deu.* 4.30. & 30.8. *Ioan.* 7.34.
Si enim. id est. quod si. *Prou.* 30.32.
Sic. su. intelligitur. *Matth.* 19.7. *Ioan.* 15.9.1. *Cor.*
12.3.
Sic. id est. sicut. *Isa.* 28.21.
Sicut. su. intelligitur. *1. Cor.* 12.3.
Sicut. id est. cum. *Luca.* 20.37.
Sicut. id est. a teo. *1. Cor.* 1.6.
Sicut. vide. velut.
Sicut dicitis. seu vestra opinione subintelligitur.
3. *Reg.* 18.27.
Sicut est dies hac. id est. ut apparet hodie. *Ier.* 11.
5. & 25.18.
Si velint. subintelligitur. *Rom.* 5.18.19.
Sicut. id est. quod. *Apoc.* 10.7.
Sibi. id est. ei. *2. Esd.* 13.5.
Signa. pro miraculis. saepe.
Signum. id est. praedictio. *4. Esd.* 5.1. & 6.12.
Silere. id est. cessare. vel quiescere. & silentium.
pro quiete. seu tranquillitate. *2. Reg.* 19.10. *Iob.* 3.
13. *Psal.* 34.22. & 38.15. & 82.2. & 106.29.30.
& 108.1. *Isa.* 7.4. & 62.1.6. *Ier.* 14.17. & 47.
6. & 51.6. *Thir.* 3.26.49. *1. Mach.* 1.3. & 7.50. &
9.57.58. & 11.38. *2. Mach.* 11.2.
Sine causa. id est. frustra. *Gal.* 3.4. & 4.11.4. *Esd.*
9.22. *Matth.* 15.7.

Singulare. pro. plurali. *Gen.* 3.8. & 12.6. & 49.6.
Exod. 4.20. & 10.4. & 17.20. *2. Esd.* 3.8.
Psal. 2.6. & 7.3. & 12.3. & 21.21. & 59.11. &
79.2.14. & 145.4. *Prouerb.* 13.13. *Ecclesi.* 8.1.
Sap. 10.16. & 17.21. *Eccli.* 27.31. *Isaia.* 41.25.
Ierem. 38.16. *Ose.* 6.8. *Am.* 5.3. *Abac.* 2.17. & 3.
14. *Luca.* 4.3. *Ioan.* 2.23. & 8.21. & 19.11. *Act.* 11.
9. & 18.15. *Rom.* 9.9.1. *Cor.* 6.5. *2. Cor.* 1.20. *Gal.*
6.4. *Apoc.* 18.17.
Simul. id est. similiter. *Luca.* 14.18.
Similiter. subintelligitur. *Exod.* 21.24.
Sinus. id est. medium. *3. Reg.* 22.35.
Sinus. id est. vestis. *2. Esd.* 5.13.
Sinus. id est. animus. *Psal.* 88.11.
Simplicitas. id est. reatudo. seu integritas aut
sinceritas. *Genes.* 20.5.3. *Regum.* 9.4.1. *Paralip.*
29.17. *Iob.* 8.20. & 9.21. & 31.6. *Prouerb.* 19.1.
& 28.18. & 29.10. *Sap.* 1.11. *Mach.* 2.37. *60.2.*
2. Cor. 9.11. *Col.* 3.22.
Sir. subintelligitur. *Psal.* 124.5. & 128.8.
Sol. id est. posteritas. *Ier.* 15.9.
Solum seu tantum. subintelligitur. *Deut.* 5.3. *Esth.*
16.18. *Ierem.* 7.19. *Ose.* 6.6. *Gen.* 32.28. & 35.10.
Ierem. 49.9. *Abac.* 3.8.2. *Mach.* 15.11. *Matth.* 5.
46. & 9.13. & 12.7. *Mar.* 9.37. *Ioan.* 4.21.42.
& 5.35. & 6.27.38. & 12.44. & 14.24. *Rom.* 3.
20.1. *Cor.* 9.8. & 10.24. & 13.15.2. *Cor.* 2.5. & 7.
12. & 8.5. *Ephes.* 6.12. *Phil.* 2.4.
Solitarium. id est. destitutum. *Ester.* 14.3. *Iob.*
3.7.
Somnus. vel somnium. id est. concubitus. *Sap.* 4.6.
& 7.1.
Soror. id est. Christiana. *1. Corin.* 9.5. *Iacob.*
2.15.
Soror. id est. cognata. *Ioan.* 19.21.
Sors. pro. hereditate saepe.
Splendor. vide. lumen.
Spes. id est. quod speratur. *Prouerb.* 13.12. *Thir.* 3.
18.29. *Rom.* 8.24. *Ephes.* 1.18. *Col.* 1.5. *Tit.* 2.13.
Gal. 5.5.
Spiritu. i. Angelus. *Genes.* 1.2. *Iob.* 4.15. *Apoc.* 1.4.
& 4.5. & 5.6.
Spiritus. id est. anima. *Gen.* 6.3. *Tob.* 10.9. *Psal.* 50.
19. & 73.13. & 145.4. *Ecclesi.* 1.14. & 8.8. & 11.
5. *Isaia.* 57.16. *Bar.* 2.17. *Zach.* 12.1.10.13.21.
& 19.30.1. *Per.* 3.9.
Spiritus. id est. aen. *Gen.* 1.2.
Spiritus. id est. animus. seu mens. *Mar.* 2.8. *Gal.* 5.
5. *Heb.* 4.12.
Spiritus. id est. vis. *4. Esd.* 6.41.
Spiritus. id est. ventus. *Genes.* 8.1. *Exod.* 15.10.
3. *Regum.* 19.11.4. *Esd.* 3.19. *Iob.* 4.9. *Psal.* 17.16.
& 47.8. & 102.16. & 147.18. & 148.8. *Prou.*
30.4. *Ecclesiast.* 1.6. *Sapien.* 5.24. & 13.2. *Eccli.*
43.17. *Isa.* 40.7. & 59.19. *Ier.* 4.12. *Bar.* 6.60.
Ezech. 13.13. *Ose.* 4.19. *Zach.* 5.9. *Ioan.* 3.8.
Act. 2.2.
Spiritus. id est. inagnatio. *Isa.* 30.28. *Zach.*
6.8.

Spiritus i. ecstasis. Apoc. 1, 10. & 4, 2.
Spiritus i. Dei reuelatio. 1. Tim. 4, 1.
Spiritus i. voluntas. 4. Regum 19, 7. 1. Corint. 14, 14, 16.
Spiritus i. diabolus. 3. Reg. 22, 22.
Spiritus, pro, gratia, seu dono spirituali sape in Pauli Epistolis.
Spiraculum vitæ i. spiritus vitalis, seu anima. Genes. 2, 7. Iob 33, 4.
Stare, pro, astare, seu ministrare. 1. Reg. 3, 10. Dan. 1, 4, 19.
Statuere i. confirmare. Dan. 9, 12.
Stare, pro confirmari. Deut. 19, 15.
Stater i. sicius. 4. Reg. 7, 1.
Stercus, pro, sordibus, vel sordido statu. Esch. 14, 2. 1. Reg. 2, 8.
Stillare, id est, loqui vel minari. Amos 7, 16. Mich. 2, 11.
Sterile i. infalubre. 4. Reg. 2, 19.
Sub i. in. Psal. 65, 17. Rom. 3, 13.
Sub lingua i. intra se. Iob 20, 12.
Substantia i. diuitia. 1. Io. 3, 17. Eccli. 22, 12. & 40, 13.
Substantia, pro re, seu negotio. 1. Cor. 9, 4. & 11, 17.
Substantia, pro, animalibus. Gen. 7, 4.
Substantia duo coniuncta faciunt superlatiuum. Psal. 82, 1. Eccli. 1, 2.
Suffodere i. euertere, seu vastare. Gen. 49, 6.
Suppletum i. impletum. 4. Esd. 6, 19.
Suadere i. placare, vel satisfacere. Mat. 28, 14. 1. Ioan. 3, 19.
Suadere, pro, studere probari. Gal. 1, 10.
Summum i. extremum, & summus pro extremitate. Exod. 26, 4, 28. & 28, 7, 23, 26. & 37, 8. & 38, 5. & 39, 4. Deut. 4, 32. & 28, 64. Ios. 15, 2. 1. Reg. 15, 27. 3. Reg. 6, 24. 2. Paral. 20, 16. Psal. 18, 7. Isaia 13, 5. Ierem. 25, 32, 33. & 31, 31. Ezech. 5, 3. Mat. 24, 31. Mar. 13, 27. Eph. 2, 20.
Super i. ante. Ezech. 32, 10.
Super i. in super. 2. Cor. 12, 15.
Super i. de. Psal. 29, 2. Ios. 1, 3. 1. Cor. 13, 6.
Super i. in. Psal. 34, 9. Eccli. 32, 17.
Super i. inter. Iob 8, 17.
Super i. pra. Eccli. 25, 26.
Super i. prater. Psalm. 30, 12. Eccli. 3, 19. Ezech. 16, 32.
Super i. propter. Psal. 68, 7. & 137, 2. Thre. 2, 11. 18. Bar. 4, 22. Ezech. 32, 8. Ose. 9, 1. Mich. 1, 16. & 6, 13.
Super i. erga. Luca 7, 13.
Super, seu supra, pro, ad, seu propè. Exod. 16, 3. Num. 6, 6. & 26, 3. & 33, 10, 48. & 36, 13. 3. Reg. 6, 5. & 13, 1. 4. Reg. 2, 7. & 10, 33. Psalm. 23, 2. & 103, 2. & 135, 6. & 136, 1. Eccli. 40, 6. Isaia 49, 9. Iere. 51, 13. Ezech. 19, 10. & 32, 13. Am. 7, 7. Zach. 4, 3. Mar. 12, 26. Luca 32. & 4, 39. Ioan. 1, 52.

Super i. plusquam. 3. Reg. 1, 47. & 14, 22. 4. Reg. 21, 9. Iob 35, 11. Psal. 17, 11. & 18, 11. & 37, 5. & 51, 3. & 54, 11, 22. & 62, 4. & 68, 5. & 86, 2. & 103, 3. & 104, 24. & 112, 4. & 118, 98. & 138, 18. Eccli. 7, 20. Cant. 1, 4. 14. Eccli. 18, 17. & 22, 17. & 29, 18. Bar. 3, 30. Mat. 10, 24, 37. Luc. 6, 40.
Super, seu supra, id est, contra. Iudith 16, 20. Iob 31, 21. Psal. 12, 3. & 14, 5. & 26, 2. & 36, 12. & 37, 17. & 40, 10. & 54, 13. & 82, 4. & 85, 14. & 108, 2. & 118, 69. & 137, 7. Eccli. 10, 4. Eccli. 9, 1. & 35, 18. Isaia 1, 1. & 13, 2. & 57, 4. Ieremia 6, 4. & 22, 7. & 51, 35. Threnorum 1, 5. Ezechiel. 23, 5. & 35, 13. & 38, 16. & 39, 1. Daniel 4, 21. & 11, 30. Ose. 8, 1. Amos 3, 2. & 5, 1. & 7, 16. Michea 1, 1. & 5, 5, 9. Nahum 1, 14. Soph. 2, 5, 8, 10. Zacharia 1, 2. & 2, 9. & 12, 1. Malachia 3, 13. Machab. 7, 42. Mar. 3, 25. & 10, 11. & 13, 8. Luc. 9, 1. & 10, 19. & 11, 17. Ioan. 18, 4. Rom. 1, 18. Gal. 3, 15.
Super, subintelligitur. Isa. 65, 18. Thre. 1, 14.
Superlatiuum: vide Positiuum & Substantiuum.
Superuacud i. sine causa. Psal. 34, 7.
Superflui i. reliqui. Iere. 39, 9.
Sustinere, pro, expectare, sape.
Surge i. age dum. 2. Esd. 9, 5.
Surgere vel exurgere, pro, expurgari. Mat. 1, 24. Eph. 5, 14.
Surgere vel consurgere, pro, nasci, vel extare, vel stare, vel firmari, vel excitari, vel apparere. Deut. 34, 10. 1. Reg. 13, 14. Dan. 2, 17. Mat. 11. Luca 7, 16.
Suscitare i. exequi. 1. Reg. 3, 12.
Suscitare i. stabilire. 4. Reg. 23, 32. 2. Par. 7, 18. Ier. 11, 5. & 28, 6.
Suscitare, id est, erigere, vel statuere. Deuter. 29, 13. Amos 5, 2.
Suscitare, id est, excitare. 1. Par. 17, 11. Isaia 7, 6. Dan. 2, 44. Joel. 3, 9. Agg. 1, 14. 1. Mach. 3, 49. Act. 5, 30.
Suscitare i. restituere. Amos 7, 2.
Superare i. superare. 4. Esd. 4, 48. & 11, 34. 39. & 12, 2. & 16, 23. Sap. 11, 22.
Superare, id est, abundare. 2. Per. 1, 8.

T.

Tabernaculum, id est, domus. 1. Reg. 17, 54.
Tacere, vide silere.
Tamen, id est, cerè. Gal. 3, 15.
Tamen, subintelligitur. Iob 3, 26. Ier. 14, 9. Luca 7, 8. Ioan. 8, 55. Gal. 4, 1. 2. Tim. 2, 13.
Tantum, id est, satis. Deut. 2, 28.
Tantum, vide solum.
Tanquam, vide velut.
Temerè, subintelligitur. Mat. 7, 1. Luca 6, 37.
Tempus, id est, opportunitas. 1. Machab. 12, 1. & 15, 34.

Tenebra, id est, calamitates. Job 3, 23. & 15, 23, 30. & 19, 3. *Psalm.* 54, 6. *Isaie* 58, 10. *Thre.* 3, 2. *Joel* 2, 2. & 3, 15. *Amos* 5, 18. & 8, 9. *Mich.* 7, 8. *Soph.* 1, 15.

Tenebra, id est, demones. Luc. 22, 53. *Col.* 1, 13.

Tentare, id est, probare; & tentatio, probatio. Gen. 22, 1. *Exod.* 16, 4. *Tob.* 2, 12. *Gal.* 4, 14. *I. Petri* 4, 12.

Tentatio, id est, afflictio, seu tribulatio. Iacobi 1, 2.

Testamentum, id est, pactum, seu fœdus. *Iudith* 9, 18. *Psalm.* 24, 10. 14. & 43, 18. & 49, 16. & 54, 21. & 73, 20. & 77, 10, 37. & 82, 6. & 88, 4. 29. & 102, 18. & 104, 8, 10. & 105, 45. & 110, 5. & 131, 12. *Sapient.* 18, 22. *Eccli.* 14, 21. & 16, 21. & 17, 17. & 24, 32. & 28, 9. & 39, 11. & 42, 2. & 44, 20. & 45, 8. 19. & 47, 13. *Dan.* 3, 34. & 11, 32. *I. Machab.* 1, 12. & 2, 27, 50. & 4, 10. 2. *Machab.* 1, 2. & 7, 36. & 8, 15. *Act.* 3, 25. & 7, 8. *Rom.* 9, 4. & 11, 27. *Heb.* 7, 22. & 8, 6. & 10, 16.

Testimonium, id est, Arca testimony. *Exod.* 30, 6. *Leu.* 16, 13.

Testimonium seu testificatio, id est, lex vel præceptum. *Exod.* 25, 16. & 31, 18. 4. *Reg.* 11, 12. *Pf.* 18, 8. & 24, 10. & 77, 5, 56. & 98, 7. & 118, 2. & 131, 12. *Eccli.* 45, 21. *Iere.* 44, 23.

Terra, pro hominibus, seu terra incolis. Gen. 1, 11. & 9, 11, 13. *Ios.* 23, 14. *I. Reg.* 14, 29, 3. *Reg.* 2, 2. *Par.* 16, 30. *Iob.* 20, 27. *Pf.* 45, 7. & 46, 3. & 49, 1. & 65, 2. & 68, 35. & 76, 19. & 95, 9. & 97, 4. & 98, 1. & 99, 1. & 103, 13. *Sapient.* 1, 1. *Isaie* 49, 8. *Joel* 3, 16. *Amos* 7, 10. *Matt.* 5, 13. & 10, 15.

Tibi, in tuam utilitatem. *Exod.* 12, 13.

Tibi, contrate. 2. *Esl.* 1, 6. *Psalm.* 118, 11.

Tibi, coram te. *Psalm.* 50, 6. *Ier.* 14, 7, 20.

Timere, i. reuereri. *Eph.* 5, 33.

Timor, id est, quod timetur. Gen. 3, 14, 25, 53. *Isa.* 8, 12. & 33, 18.

Timor & formido seu timor & tremor, id est, magnus timor. *I. Machabæorum* 3, 25. & 12, 28. *I. Cor.* 2, 3.

Timoratus, i. pius, seu religiosus. *Luca* 2, 25. *Act.* 8, 2. & 22, 12.

Titulus, id est, statua, vel columna. Gen. 28, 18. & 31, 45. & 35, 20. *Exod.* 24, 4. 4. *Regum* 23, 17.

Tota die, id est, omnibus diebus. *Psalm.* 24, 5. & 37, 13. & 41, 9, 21. & 51, 5. & 55, 3. & 70, 8. 24. & 71, 15. & 72, 14. & 85, 3. & 87, 10. *Thren.* 3, 3. *Ose.* 12, 1.

Transmigrare, i. facere migrare. *Ther.* 4, 22.

Transgressio, i. abundantia. *Ther.* 3, 19.

Transire, i. prætermittre. *Ezech.* 24, 14.

Tripliter, id est, multipliciter, seu valde. *Prou.* 22, 20. *Eccli.* 43, 4.

Turpe, subintelligitur. *Gal.* 1, 19.

Turpitudine, pro, pudendis. *Leu.* 18, 6, 7.

V.

Vas, id est corpus. *Reg.* 21, 5, 1. *Thef.* 4, 4.

Vasa, i. instrumenta, vel arma. *Genes.* 49, 5. *Exo.* 3, 17. *Nam.* 1, 50. 4. *Reg.* 20, 13. 2. *Esl.* 12, 35. *Psalm.* 70, 22. *Eccli.* 43, 2. *Isa.* 10, 28. & 13, 5. & 22, 24. & 32, 7. & 54, 17. *Ier.* 21, 4. & 46, 19. & 50, 25. & 51, 20. *Ezech.* 9, 1. & 23, 26. & 40, 42. *Am.* 6, 5. *Ion.* 1, 5. *Zachar.* 11, 15, 1. *Machabæorum* 1, 23. & 12, 29. *Marc.* 3, 27. *Act.* 9, 15.

Vasa mortis, i. tela mortifera. *Psalm.* 7, 14.

Voi, pro, unde. *Ioan.* 7, 42.

Vbi pro, quod. *Prou.* 4, 19. *Luca* 17, 36. *Ioan.* 21, 18. *Iacobi* 3, 4.

Vel, id est, &. *Leu.* 17, 16.

Vel, id est, nempe. *Num.* 30, 17.

Velut, seu, sicut, aut tanquam, subintelligitur.

Dent. 4, 24. & 33, 4. 2. *Reg.* 22, 16. & 23, 20.

Regum 19, 28. *Iob.* 29, 14. & 28, 8, 9, 10.

Psalm. 11, 7. & 16, 3. & 17, 9, 10, 11, 15, 31.

& 31, 1. & 43, 6. & 44, 2. & 67, 31. & 68, 2.

& 69, 8. & 76, 17. & 77, 23. & 89, 5. & 40,

4. & 92, 1. & 101, 14. & 103, 4. & 104, 41.

& 106, 33, 40. & 118, 141. & 119, 4. *Prou.*

4, 3. & 5, 19. & 25, 20. & 26, 6. *Cant.* 1, 3. &

4, 13, 14, 15. *Sapient.* 10, 7. & 15, 19. & 17, 16.

& 19, 7. *Eccli.* 6, 32. & 14, 24. & 21, 24. &

22, 6, 30. & 26, 23, 24. & 40, 15, 16. & 45, 31.

Isa. 9, 18. & 10, 33. & 13, 8. & 22, 23. & 28,

2. & 30, 30. & 32, 2. & 33, 12. & 40, 12. &

41, 14. & 45, 14. & 49, 16. & 50, 3. & 54, 6.

& 65, 6. & 66, 1. *Ier.* 2, 23. & 5, 8. & 11, 9.

15, 7. & 17, 11. & 22, 24. & 30, 17. & 31, 9.

& 46, 20. & 49, 23. *Thren.* 3, 9, 10. & 3, 44.

& 41, 14. & 5, 3. *Bar.* 3, 10. *Ezech.* 16, 53.

& 19, 2, 13. & 28, 2. *Ose.* 8, 9. & 10, 9. & 12,

7. *Joel.* 2, 3. *Ion.* 2, 7. *Mich.* 7, 14, 19. *Nah.* 1, 3.

& 3, 13. *Soph.* 1, 12. & 2, 9. *Zach.* 2, 5, 12. &

3, 2. & 6, 5. & 9, 14, 15. & 10, 5. & 12, 3.

Mal. 2, 16. & 3, 12. & 4, 1, 1. *Mach.* 2, 62.

Matt. 5, 34, 35. *Mar.* 9, 49. & 10, 8. *Luca* 3, 45.

Ioan. 4, 14. *Act.* 20, 22. *Rom.* 7, 8. & 11, 1.

1. *Cor.* 9, 22. & 10, 2. & 13, 11, 12. & 14, 9. 2.

Cor. 12, 11. *Eph.* 4, 41, 4. *Heb.* 10, 29. *Iacob.* 2,

10. & 4, 14. & 5, 5. *I. Petri* 3, 20. 2. *Petri* 2,

17. *Iud.* 12, 11.

Vel, subintelligitur. *Eccli.* 28, 33.

Velamen oculorum, id est, pudoris defensio. Gen. 20, 16.

Velle, i. optare. *Matt.* 15, 28. & 19, 17. *Luc.* 10, 24. & 16, 26. *Ioan.* 1, 5. & 12, 21. *Rqm.* 16, 19. 1. *Cor.* 7, 7, 32. & 14, 15.

Velle, id est, amare. *Matt.* 27, 43.

Venundatus, i. totus deditus. *Reg.* 21, 20. *I. Machab.* 1, 16. *Rqm.* 7, 14.

Venire, pro, abire. *Ier.* 31, 9.

Venite, pro, agite dum. Gen. 11, 11.

Venter, seu uterus, id est, mens, seu interiora. *Iob.* 32, 18. *Psalm.* 30, 10. *Prou.* 18, 8, 20. & 22, 18.

Eccli. 51, 29. Isa. 16, 11. Ier. 4, 19. Thre. 1, 20.
 Ezech. 3, 3. Abac. 3, 16. Io. 7, 38.
Venter. i. desiderium. Psal. 16, 14.
Venter. i. Orbis pars. Ier. 49, 32. Ezech. 5, 10, 12.
 & 12, 14. & 17, 21. Dan. 8, 8. & 11, 4. Mar.
 24, 31.
Verbum Domini. i. prophetia. 4. Reg. 4, 44.
Verbum. i. doctrina. Ioan. 5, 24, 38. & saepe in Pau-
 li Epistolis.
Verbum, pro re, seu negotio. Exod. 1, 14. & 23, 8.
 Deut. 4, 9. & 8, 3. & 16, 19. 1. Reg. 3, 11. &
 25, 3. 2. Reg. 1, 4. & 2, 6. & 11, 27. & 12,
 14, 3. Reg. 12, 24, 30. & 13, 33. & 18, 36. &
 21, 1. 4. Reg. 17, 11, 12. et 20, 13. 2. Par. 36, 8.
 1. Esd. 7, 1. Iob 20, 29. Psal. 7, 1. et 21, 2. et
 64, 4. et 104, 27. et 140, 4. Prou. 22, 12. Sap.
 17, 1. Eccli. 16, 9. et 23, 17. et 34, 12. et 48,
 14. Isa. 39, 2. et 42, 16. Ier. 7, 22. et 32, 17, 27.
 et 40, 16. et 42, 3. et 44, 17. Dan. 2, 10. Amos
 3, 7. Zach. 8, 16. 1. Machab. 7, 33. et 9, 22, 37.
 Matt. 4, 4. et 18, 16. et 19, 11. Mar. 11, 29.
 Lucæ 1, 65. et 2, 15. 19. et 4, 4. 36. et 20, 3.
 Act. 5, 32. et 11, 14. et 13, 42. et 15, 6. Rom. 9,
 28. 1. Cor. 1, 5.
Verbum i. preceptum, vel imperium. Psal. 118,
 147. et 147, 18. et 148, 8. Sap. 12, 9. Eccli. 39,
 22. et 44, 4. Dan. 3, 95. Iohel. 2, 11. 1. Mach. 2, 55.
 et 3, 14. Luc. 5, 6. 1. Ioan. 2, 5. Apoc. 3, 8.
Verbum, id est petitio. Exod. 8, 13.
Verbum, id est promissio. Ier. 29, 10.
Veritas. i. si leltas. Gen. 24, 49. Isa. 61, 8.
Veritas, id est iustitia rectitudo, seu probitas. Tob.
 1, 2. Psal. 5, 10. Prou. 16, 6. & 20, 28. Eccli. 27,
 10. et 31, 28. Ezech. 18, 9. Ioan. 3, 21. et 8, 44.
 Rom. 3, 7. 1. Cor. 13, 6. 2. Cor. 13, 8. Eph. 4, 15.
 Phil. 1, 18.
Verum, id est, perfectum, seu iustum. Dan. 3, 27,
 28. et 4, 34.
Veritas et iudicium, id est iustum iudicium. Dan.
 3, 28.
Virtus, id est stabilitas. 4. Reg. 20, 19.
Veruntamen, id est idcirco. Matt. 11, 22.
Vestes mutatoria, id est pretiosa. 4. Reg. 5, 5, 22.
Vespere et mane, i. die et nocte. Gen. 1, 5.
Via, seu via Dei, id est, Dei precepta vel doctrina.
 Deut. 8, 6. et 10, 12. et 13, 5. et 19, 9. et 26, 17.
 et 28, 9. et 30, 16. et 32, 4. Ies. 22, 5. Iud. 2, 22.
 1. Reg. 8, 3. 2. Reg. 22, 22. 3. Reg. 2, 3. 4. et 3, 14.
 et 8, 58. et 11, 3. 4. Reg. 21, 22. 1. Par. 6, 16.
 Psal. 36, 34. et 118, 151. Isaia 2, 3. et 58,
 2. et 64, 5. Ose. 14, 10. Michea 4, 2. Acto-
 rum 19, 23.
Via, id est opera. Prou. 8, 22. Isa. 58, 13. Ose. 4, 9.
 Agg. 1, 5.
Via, id est, ratio. Bar. 3, 37.
*Via, seu via, id est mos, seu vita ratio aut insti-
 tutum.* Exod. 32, 8. Ies. 1, 8. 3. Reg. 1, 49. et 8,
 39. et 15, 26. et 16, 2. et 22, 53. 4. Reg. 8, 18.
 et 22, 2. 2. Paral. 6, 23. et 7, 14. et 11, 17. et

18, 22. et 17, 3. 4. Esd. 10, 13. Psal. 1, 1, 6. et 17,
 33. et 102, 7. et 118, 5. et 145, 10. Prou. 4,
 26. et 6, 6. et 22, 6. et 31, 3. Eccli. 33, 11. Isa. 3,
 11. Ier. 21, 8. & 22, 21. & 32, 39. Ezech. 14, 22.
 Ose. 10, 13. Iom. 3, 8. Act. 9, 2. & 19, 9. Iacob. 1,
 8. Iude 11.
Vicissitudo, id est retributio, vel remuneratio. 2.
 Regum 19, 36. Iudith 6, 17. Isaia 59, 18. Iohel.
 3, 4.
Videre, id est, providere. 3. Reg. 12, 16.
Videre, id est nosse. Deut. 9, 2.
Videre, id est frui. Eccles. 3, 13.
Videre. i. cauere. Deut. 2, 4. Matt. 18, 10. & 24, 4.
 Mar. 13, 9. 2. Ioan. 8. Phil. 3, 2.
Videns, id est, propheta. 2. Regum 15, 27. & 24,
 11. 1. Paral. 9, 22. & 21, 10. & 25, 5. Amos
 7, 12.
Videre, id est, particeps esse. Ioan. 3, 36.
Videre, id est, approbare. Abac. 1, 13.
Videre, id est, audire. Gen. 32, 24. Exo. 20, 18.
Videre faciem alicuius. i. esse ei familiarem. Ier.
 52, 5. vide Facies.
Videri quod sit bonum i. placere. Gen. 1, 4.
Vigil, id est Angelus. Dan. 4, 10.
Vinum, id est voluptas. Cant. 1, 2.
Vinum, id est punitio. Mich. 2, 11.
Vinum, id est sanguis. Gen. 49, 11.
Vir, id est, Angelus specie viri. saepe.
Vir mortis, id est morte dignus. 3. Reg. 2, 26.
Vir Belial, id est, improbus. 2. Reg. 16, 7.
Vir sanguinum. i. homicida, seu sanguinarius ho-
 mo. 2. Reg. 16, 7. Psal. 5, 7. & 25, 9. & 54, 24.
 & 58, 3. Eccli. 3, 25.
Vir Dei, id est Propheta.
Vir, id est quisque, vel quisquam. 3. Reg. 12, 24.
 Eccli. 37, 28. Isaia 14, 18. & 32, 2. & 50, 2.
 & 53, 3. Iere. 2, 6. & 12, 15. Ose. 2, 10. & 4, 4.
 Iohel. 2, 7. Iom. 1, 7. & 3, 8. Mich. 4, 4. & 7, 2.
 Soph. 1, 11. Agg. 2, 23. Zach. 3, 10. & 8, 4. 1.
 Mach. 2, 40.
Virga, id est, baculus. Exod. 4, 2. Matt. 10, 10.
 Mar. 6, 8. & 9, 3.
Virtutes. i. miracula. Matt. 7, 22. & 11, 21. Mar.
 9, 39. Luc. 19, 37. 1. Cor. 12, 10. 2. Cor. 12, 12.
 1. Thes. 1, 5. Heb. 2, 4.
Virtutes, id est exercitus. Iudith 3, 7. & 14, 17.
 Psal. 23, 10. & 32, 6. 16. & 43, 10. & 45, 8. &
 47, 9. & 58, 6. & 59, 12. & 67, 13. & 68, 7.
 & 79, 5. 20. & 83, 2. 13. & 88, 2. & 102, 21.
 & 107, 12. & 135, 15. & 148, 2. 1. Mach. 1, 4.
 & 3, 10. 40. & 5, 56. & 6, 6. & 9, 43. & 13,
 54. 2. Thes. 1, 7.
Visio, id est, quod videtur. Dan. 8, 13. & 10, 14.
 Abac. 2, 6.
Visio, id est, prophetia. 1. Reg. 3, 1.
Visitare, id est punire. Exod. 20, 5. & 32, 34. Leu.
 18, 25. & 26, 16. Num. 14, 18. & 16, 29. Isa. 27, 3.
 & 29, 6. Ier. 13, 21. & 23, 2. & 50, 27. Ezech.
 38, 8. Ose. 1, 4. & 2, 13. & 4, 14. & 8, 13.

& 9,7. Am. 3,2. Soph. 3,7. Zach. 10,3.
 Vita comite. i. viuere eo de quo fit sermo. Gen. 18,
 10.4. Reg. 4,16.
 Vinere. i. seruari, vel esse incolumen. Ios. 6, 25.
 Ioan. 4,50.
 Viuificare. i. viuū relinquere, vel seruare. 1. Reg.
 27,11. Psal. 137,7. & 143,11. Act. 7,19.
 Vniū anima tua. i. per vitam tuam. 1. Reg. 17,
 55. Iudit. 12,4.
 Vinere in gladio. i. esse bellicosum. Gen. 27,40.
 Vix. subintelligitur. Ier. 12,5.
 Ultra. i. alius. 3. Reg. 8,60.
 Ultra. i. per longum tempus. Ioel. 2,19.
 Umbra. i. protectio. sape.
 Umbra mortis. i. maxima tenebra. Iob. 10,22. &
 12,22. & 34,22. Psal. 22,4. & 43,20. & 57,
 7. Isa. 9,2. Ier. 13,16. Matt. 4,16. Luca 1,79.
 Vna die. i. tandem aliquando. 2. Esd. 4,2.
 Vnus. i. unusquisq. Iud. 8,18. Ezech. 1,6. & 10,14.
 Vnum. i. idem. 1. Cor. 11,5. & 12,9,13.
 Vnum. i. tale. 2. Reg. 15,12.
 Vnum. i. primum. Gen. 1,5. Psal. 105,13. Ezech. 29,
 17. & 31,1. & 45,18. Dan. 9,2. Agg. 1,1.
 Mar. 16,1. Luc. 24,1. Ioan. 20,1. Act. 20,7. 1.
 Cor. 16,2. Apo. 6,2.
 Vocare. i. inuocare. Gen. 16,13.
 Vocatus. i. vocatione. Rom. 1,1. 1. Cor. 1,1.
 Vobis. i. contra vos Iacobi 5,3.
 Vobiscum. i. inter vos. 2. Pet. 2,13.
 Voluntas. i. affectus. Gen. 49,6.
 Voluntas. i. petitio. Psal. 20,3.
 Vox. pro: sono, vel coniturno. 1. Reg. 12,17. Psal. 76,
 18,19. Ioan. 3,8.

Vsq. i. super. Psal. 107,5.
 Vsq. ad. subintelligitur. Psal. 2,8. Am. 9,1.
 Vsq. ad vnum. i. ne vnus quidem. Psalm. 13,
 3. Rom. 3,12.
 Vsq. vnde vide. Donec.
 Vsq. subintelligitur. Rom. 3,26. Phil. 1,10.
 Vt. i. sic. ut. Rom. 5,20. & 7,13. & 12,2. Tit. 3,13.
 Heb. 6,12. & 11,3.
 Vt. i. ita. ut. Psal. 84,10. & 85,11.
 Vt. i. itaque. Psal. 94,11.
 Vt. i. si. Ioan. 13,8.
 Vt. subintelligitur. Genes. 49,9,17,27. Dent. 33,
 2. Pron. 26,6. Isa. 44,4. Vide. Velut.
 Vt plurimum. subintelligitur. 12,54. & 16,10.
 Ioan. 4,44. & 15,15. 1. Tim. 5,25.
 Vulnam aperire. i. facundam reddere. Gen. 29,
 31. & 30,22.
 Vulnerari. i. occisi. Thir. 2,12.
 Vultus. i. ira. 1. Pet. 3,12.

Z.

Zelus. i. indignatio vel ultio. Psal. 78,5. Eccl.
 40,4. Isa. 59,17. Ezech. 23,25. & 36,5,6. &
 38,19. & 39,25. Act. 13,45. & 17,5.
 Zelus. i. emulatio vel inuidia. Ezech. 35,41. 1.
 Mac. 8,16. Act. 13,45. 1. Cor. 3,3. Iac. 3,14.
 Zelus. i. vehemens amor. 4. Reg. 19,31. Isa. 63,15.
 Zelare. i. inuidere. Eccl. 37,7. Act. 17,5. Iac. 4,2.
 Zelare vel zelari. i. vehementi amore agi, vel
 agere, vel prosequi. Nu. 25,13. 3. Reg. 19,10.
 Iudic. 9,3. Eccl. 5,12. Ioel. 2,18. Zac. 1,14. &
 8,2. 1. Mac. 2,26,54,58.

F I N I S.

INDEX TOTIVS SCRIPTVRÆ COPIOSVS.

Vbi priori numero caput indicatur, posteriori versus, nisi sicubi vnum tantum est caput, tum enim soli versus indicantur.

Notandum verò, quia Biblia numeris variant, quarendum esse locis proximis, quod in notatis hic fortè non reperietur.

A.

ARON mittitur cum Mose in Ægyptum. Exod. 4, 14. & seq. fit Sacerdos. Num. 3, 10. constat vitulum. Exo. 32, 4. murmurat contra Mosen. Numer. 12, 1.

moritur. Num. 20, 28.

germinat eius virga. Num. 17, 8.

Abel occiditur à Cain. Gen. 4, 8.

Abiathar deficiit sacerdotio. 3. Reg. 2, 27.

Abigail fit vxor David. 1. Reg. 25, 42.

Abnegatio. Genes. 12, 1. & 22, 1. Deut. 33, 8. 3. Reg. 19, 19. 2. Mach. 6, 19. Matt. 4, 19. & 5, 29. & 10, 39. & 16, 24. & 19, 21. Luc. 5, 11. & 14, 26. & 18, 22. Ioan. 12, 25. 1. Cor. 7, 29. Phil. 3, 7.

Abraham patriam reliquit. Gen. 12, 29.

abit in Ægyptum. Gen. 12, 10.

liberat Loth. Gen. 14, 14.

accipit promissionem à Deo. Gen. 15, 4. & 17,

16. & 18, 10.

offert Isaac. Gen. 22, 9.

moritur. Gen. 25, 7.

Abrahæ fides. Rom. 4, 18. Heb. 11, 8.

Abfalon fratrem occidit. 2. Reg. 13, 37.

patrem persequitur. 2. Reg. 15, & 16.

occiditur. 2. Reg. 18, 14.

Abstinentia. Gen. 1, 29. & 2, 17. & 3, 14. & 9, 4.

Exod. 12, 9. & 13, 6. & 23, 28. & 22, 31. & 29,

34. Leu. 6, 24. & 7, 18. & 10, 8. & 11, 4. & 17,

27. & 19, 7. & 22, 8. & 23, 14. Deut. 12, 16. &

14, 3. Num. 6, 24. & 18, 10. Iud. 13, 13. Tob. 1, 12.

Iudith. 12, 2. 1. Pet. 3, 6. Ezech. 44, 21. Dan. 1, 8. &

10, 12. 2. Mach. 6, 14. & 7, 11. Matth. 23, 8. & 12,

4. Marc. 2, 23. Luc. 1, 15. & 6, 1. Rom. 14, 20.

1. Cor. 8, 13. Act. 1, 29.

Acceptio personarum. Leuit. 19, 15. Deut. 1, 17. &

10, 17. & 17, 2. & 1. Reg. 16, 7. 2. Par. 19, 7.

Sap. 6, 8. Iob 34, 19. Prou. 18, 5. & 24, 23. & 28, 21. Eccl. 35, 15. Isaia 11, 3. Mala. 2, 9. Matt. 22, 16. Mar. 12, 14. Luc. 20, 21. Act. 10, 34. Rom. 2, 11. Gal. 2, 6. Eph. 6, 9. Col. 3, 25. 1. Pet. 1, 17. Iacob. 2, 1.

Acedia. vide Pigritia.

Achab punitio. 3. Reg. 22, 38. 4. Reg. 10, 7.

Achan punitio. Ios. 7, 24.

Achior fit Iudeus. Iudith 14, 6.

Achitophel se suspendit. 2. Reg. 17, 23.

Actiua vita & contemplatiua figurata in Lia & Rachel. Gen. 29. & in Martha & Magdalena. Luc. 10. vide etiam Contemplatio.

Accusatio. Act. 2, 5, 16.

Adam creatur. Gen. 1, 27.

collocatur in paradiso. Gen. 2, 15.

peccat. Gen. 3, 6.

moritur. Gen. 5, 5.

Adiuratio. 1. Thes. 5, 27.

Adolescens. vide Iuuenis.

Adoratio. Gen. 18, 2. & 19, 1. & 23, 12. & 27, 29.

& 33, 3. & 43, 26. Exod. 18, 7. Numer. 12, 31.

1. Reg. 20. & 25, 23. & 28, 14. 2. Reg. 9, 6. & 14,

3, 3. 3. Reg. 1, 15. Iudith 10, 20. Esth. 3, 2. Bar. 6, 4.

Dan. 2, 46. Act. 10, 25. Apoc. 5, 14. & 19, 10. &

22, 8.

Adorandi Deum ratio. Ioan. 4, 23.

Aduenæ bene tractandi. Exo. 22, 20. Leu. 19, 33.

Aduersitas. vide Tribulatio.

Adulatio vitanda. Psal. 140, 5. Prou. 24, 28. Eccl. 7,

6. Isa. 3, 12.

Adulter. Eccl. 2, 3, 25.

Adultera. Prou. 18, 22. Eccl. 2, 3. 2. Ioan. 8, 3.

Adultere mores. Prou. 2, 16.

Adulteriij gravitas. Gen. 26, 10.

damna. Prou. 2, 18. & 6, 32.

pœna. Genes. 20, 7. & 12, 17. Leuit. 20, 10.

Num. 5.

- Num. 5, 20. Deut. 22, 22. Iud. 20, 35.
Edificium superbe punitio. Gen. 11, 7.
Egyptiæ feruitus liberatio. Exod. 12, 37.
Affinitatis mala damna. 4. Reg. 8, 27.
Afflictis quid dicendum. Mich. 4, 9.
Agar parit Ismahelem. Gen. 16, 15.
expellitur cum filio. Genes. 21, 14. Galat. 4, 30.
Aliena. Prou. 23, 10. Eccl. 5, 1.
Aliena occupantis punitio. 3. Reg. 21, 17.
Allegoria. Gal. 4, 24.
Altaris consecratio. Exod. 29, 36.
Altare holocausti. Exod. 27, 1. & 38, 1. 2. Reg. 24, 26. 3. Reg. 18, 32. 4. Reg. 16, 15. 1. Efd. 3, 2. 1. Mach. 4, 47.
Altare incensi. Exod. 30, 1. & 37, 25. & 40, 10.
Aman suspenditur. Hest. 7, 10.
Amantis Deum vox. Cant. 1, 7. & 5, 1.
Ambitio fugienda. Mat. 12, 38.
Ambitiosis vā. Luc. 11, 43.
Amicus. Eccl. 6, 7. & 7, 20. & 9, 14. & 12, 8. & 22, 25. & 27, 19. & 37, 6.
Amici officium. Iob 2, 11. & 6, 14.
Amicus Dei. Gen. 18, 17.
Amicitia iustorum. Gen. 21, 22. & 26, 28. 1. Reg. 18, 1. & 20, 17.
Amicus infidelis. Psalm. 54, 13. Prou. 18, 1. & 23, 18. Thr. 1, 18.
Amici probatio. Prou. 17, 7.
Amicitia Dei fructus. Prou. 16, 7.
Amici fides. 2. Reg. 9, 2.
Amicus fittus. Eccl. 37, 1.
Amicitia dissolutio. Eccl. 27, 20.
Amoris vis. Gen. 29, 20. & 34, 19.
Amor Dei. Deut. 6, 5. Psalm. 66, 10. Eccl. 7, 32. & 13, 18.
Amoris diuini effectus. Cant. 2, 16.
vis. Cant. 3, 6.
Amoris vox. Cant. 1, 15.
Amor proximi. Eccl. 13, 19. & 25, 1. Prou. 12, 26. Cant. 4, 10. vide etiam Dilectio.
Amor sui. Prou. 15, 23.
Auaritia & Sapphiræ punitio. Act. 5, 1. & seq.
Andree vocatio. Matt. 4, 18. Mat. 1, 16. Ioan. 2, 40.
Angeli. Psalm. 102, 20. Dan. 10, 13. & 14, 35. Heb. 1, 14. Apoc. 1, 20. & 7, 11.
Angeli natura. Iud. 13, 18. Plal. 103, 4.
locutio. Zach. 1, 9.
oratio. Zach. 1, 12.
cibus. Tob. 12, 20.
apparitio. Daniel. 8, 15. Matt. 28, 3. Mat. 26, 5. Luc. 1, 11. & 2, 9. & 24, 4. Act. 10, 30. & 27, 23.
consolatio. Tob. 12, 17. Matt. 28, 5. Marc. 16, 6. Luc. 2, 10.
monita. Genes. 19, 15. Exod. 23, 20. Tob. 12, 6.
Angelorum casus. Iob 4, 18. & 15, 15. Iſa. 14, 9.
Ezech. 28, 17. Ioan. 8, 44. 2. Petr. 2, 4. Iud. 6, Apoc. 12, 8.
proclium. Apoc. 12, 7.
Angelus terret impios. Matt. 28, 4.
aduersatur peccantibus. Num. 22, 32.
Angelus custos. Matt. 18, 10. Act. 12, 15.
Anima sanctæ ad Christum ascendunt corpore solutæ. 2. Cor. 5, 8. Phil. 1, 23.
Animalia prudentia. Prou. 30, 24.
Antichristus. 2. Theſ. 2, 3. 1. Ioan. 2, 19. & 4, 3. 2. Ioan. 7. Apoc. 13, 1.
Antichristi ministri. Apoc. 13, 11.
Antiquitas retinenda. Prou. 22, 28. Eccl. 8, 11. & 39, 1. Ier. 6, 16. Rom. 16, 17. Gal. 1, 6. 1. Tim. 6, 20. 2. Tim. 4, 3. 2. Petr. 3, 17. 1. Ioan. 2, 24. 2. Ioan. 7. Iud. 18.
Apostolorum vocatio. Matt. 4, 19.
electio. Mar. 3, 13. Luc. 6, 13.
officium. Luc. 9, 2.
potestas. Mar. 3, 15. Luc. 9, 1.
prædicatio. Mat. 16, 20. 1. Ioan. 1, 7.
missio. Marc. 6, 7. & 16, 15. Luc. 24, 46. Ioan. 15, 16. & 20, 21. Act. 13, 8. & 10, 42.
decreta. Act. 15, 28.
infirmitas. Matt. 26, 31.
incredulitas. Matth. 28, 17. Marc. 16, 10. Luc. 24, 11.
ambitio. Mar. 9, 34. & 10, 35. Luc. 22, 24.
indignatio. Mar. 10, 41.
fuga. Mat. 14, 51.
paupertas. Act. 3, 6.
constantia. Act. 4, 18. & 5, 29.
miracula. Act. 5, 12.
Arca Noë. Gen. 6, 14. Sap. 10, 4. & 14, 6. Matth. 24, 38. Heb. 11, 7. 1. Petr. 3, 20.
Arca federis. Exo. 16, 24. Deut. 10, 2. & 31, 26. 3. Reg. 8, 9. Heb. 9, 4.
Auguria, incantationes, & maleficia. Exod. 7, 11. & 8, 18. & 22, 18. Leu. 19, 31. & 20, 6. Nu. 23, 23. Deut. 18, 10. 4. Reg. 17, 17. & 21, 6. Iſa. 2, 6. & 44, 25. & 47, 13. Ier. 10, 2. Dan. 2, 2. Mich. 5, 11. Act. 8, 8. & 16, 16. & 19, 19. Galat. 5, 20. Apoc. 18, 23. & 22, 1.
Arrogantia. Iob 17, 5. Prouerb. 16, 5. & 26, 23. & 28, 25.
Arrogantia punitio. Ier. 49, 16.
Arma. Prou. 22, 5.
Artificum rudia. Eccl. 38, 26.
Auarus. Eccl. 5, 9. & 10, 9. & 11, 11. & 14, 5. Ier. 6, 13. & 17, 11.
Avaro vā. Abac. 2, 6.
Auaritia fugienda. Prou. 23, 4. Eccl. 5, 10. Luc. 12, 15. Heb. 13, 5.
Auaritia damna. 1. Reg. 8, 1. Pro. 1, 19. & 11, 26. & 13, 17. & 28, 22. & 29, 4. Ecclesi. 5, 9. Act. 16, 19.
punitio. Ios. 7, 24. 4. Reg. 5, 26. Iob 27, 8. Iſa. 5, 8. & 57, 17. Ier. 8, 10. Amos 8, 4. & 9, 1. Luc. 12, 16.

vanitas. Ecclef. 4, 7.
Auditor. Prou. 18, 2. Hebr. 5, 12. & 6, 7. Iacob. 1, 21.
Apoc. 2, 7. & 22, 17.
Audire periculosum. Ecclef. 7, 22.
vile. Prou. 1, 5.
Auditoris laus. 1. Thef. 1, 6.
Aures. Ecclef. 1, 8. Eccli. 28, 28.
Audendum. Ecclef. 11, 4.
Aurum. Ecclef. 31, 6.
Aue Maria. Lucæ 1, 28.

B.

Babylonica captiuitas. 4. Regum 24. & 25, 2.
Paral. 2, 6.

liberatio. 1. Efd. 1, & 2.
Baptismus. Ezechiel. 36, 25. & 49, 9. Zach. 13, 1.
Matt. 28, 19. Act. 8, 36. & 10, 47. Rom. 6, 3. Col. 2, 12. 1. Petri 3, 21.
Baptismi necessitas. Ioan. 3, 3.
Baptizatus dictum. Col. 3, 11. 1. Pet. 2, 1.
Baptismus Ioannis. Matth. 3, 6. & 21, 25. Mar. 1, 4. & 11, 30. Luc. 2, 16. & 29. & 20, 4. Ioan. 1, 26. & 3, 23. Act. 1, 5. & 11, 16. & 13, 24. & 19, 3.
Beatitude. Pfal. 9, 10. & 47, 5. & 47, 9. & 83, 11. & 121, 3. Ifa. 28, 5. & 32, 18. & 51, 12. & 60, 18. & 64, 4. & 65, 17. Ier. 31, 13. Bar. 3, 24. & 5, 9. Zach. 14, 11. Ioan. 14, 20. 1. Cor. 2, 9. Apoc. 6, 11. & 19, 1. & 21, 4.
Beatus quis. Pfal. 32, 12. & 83, 5. & 93, 12. & 105, 3. & 118, 1. & 127, 1. & 143, 15. & 145, 5. Prouerb. 3, 13. & 8, 13. Eccli. 14, 22. & 25, 11. Matth. 5, 3. Luc. 10, 23. & 11, 28. & 14, 15.
Bellum. 1. Par. 22, 8. Ifa. 13, 15. 1. Mach. 3, 1.
Belli præparatio. 1. Mach. 3, 46.
Bello inepti, id est, Mach. 3, 56.
Bellum ob peccatum. Ier. 5, 15. & 15, 13.
Bellum à Deo. Ifa. 19, 2. Ier. 47, 7.
Bello oppressorum oratio Iudith 9, 6.
Bellum iustum. Gen. 14, 14. Nu. 21, 23. & 25, 17.
Bellum peccatorum infustum. Iud. 20, 18.
Bellum peccatorum infustum. Nu. 14, 42.
Bellum quomodo gerendum. Deuter. 20, 10. & 23, 9.
Bello spiritali qui apti. Iud. 7, 5.
Benedictio. Heb. 7, 7.
Benedictionis forma. Genef. 48, 15. Num. 6, 23, 3. Reg. 8, 55.
Benedictio mensæ. 1. Reg. 9, 13.
Benedictus quis. Ier. 17, 7.
Bestiæ non malè tractandæ. Gen. 33, 13. Exod. 23, 12. Num. 22, 23. Deut. 5, 14. & 22, 10. Prou. 12, 10. Eccli. 7, 24.
Bestialitatis punitio. Leui. 20, 15.
Benefacere. Eccli. 12, 1. Luc. 6, 38. 2. Thef. 3, 13. 3. Ioan. 11.
Benefaciendum omnibus. Ecclef. 7, 19. Matth. 5, 42. Luc. 6, 30.
Beneficiorum Dei agnitio & memoria. Gen. 32, 9.

Exod. 16, 32. Deut. 8, 2. & 16, 4. & 24, 18.
Blasphemia. Matt. 12, 31. & 15, 19. Iudæ 10.
Blasphemiæ punitio. Leu. 24, 15. 4. Reg. 19, 35. 2. Machab. 9, 28.
Boni. Prou. 14, 19. & 28, 5.
Boni pauci. Mich. 7, 1.
Boni contempti. Prou. 14, 2.
Bonus vir. Tob. 9, 9.
Bonitatis fructus. Prou. 12, 2.
Boni operis initia oppugnata. Exod. 1, 15.
Bona temporalia causâ dissidij. Gen. 26, 20.
debent Deo seruire. Exod. 10, 26.

C.

Cæcitas. Tob. 5, 11. Matt. 15, 14.
Cæci curatio. Mar. 8, 23. Ioan. 9, 7.
Cain occidit Abel. Gen. 4, 8.
Calumniator Prouerb. 22, 16. & 28, 3. Ecclef. 7, 8. Eccli. 26, 5. Matt. 12, 24.
Canticum Zachariæ. Luc. 1, 68.
Canticum Simeonis. Lucæ 2, 29.
Cantus Ecclesiastici. 2. Reg. 6, 5.
Caro & spiritus. Marc. 14, 38. Ioan. 3, 6. & 6, 63. Rom. 7, 14. & 8, 5. Gal. 5, 16.
Carnis opera. Gal. 5, 19.
Carnis impedimentum. Rom. 7, 14.
Carnalis. 1. Cor. 2, 14.
Carnalibus dictum. 1. Cor. 15, 50.
Caro mortificanda. Eccli. 19, 1. Rom. 6, 12. & 8, 12. Gal. 5, 16. Eph. 4, 22. & 5, 3. Tit. 2, 12. 1. Pet. 2, 1. & 4, 3. Heb. 12, 1. Iud. 23.
Castitas. Gen. 39, 8. Tob. 4, 13. Matt. 19, 11. 1. Thef. 4, 7.
Castitatis fructus. Sap. 3, 13. & 4, 1. Ifa. 56, 4. figura. Leuit. 3.
laus. Pfal. 44, 15. Matt. 22, 30. 1. Cor. 7, 25. Apoc. 14, 4.
vide etiam Tob. 6, 16. Iudith. 15, 11. & 16, 26. Prouerb. 22, 11. Sap. 6, 20. Eccli. 6, 28. & 26, 20. Ifa. 7, 14. & 56, 3. Zach. 9, 17. 2. Machab. 14, 8. Matt. 5, 8. Luc. 1, 27. & 20, 34. Act. 24, 25. Rom. 2, 7, 2. Cor. 6, 5. & 11, 2, 1. Tim. 2, 2. & 3, 2. & 4, 12. & 5, 2. Tit. 1, 6. & 2, 5.
Castigatio. Prou. 10, 14. & 26, 3.
Castigatio Dei. Prou. 3, 11. Ier. 30, 11. & 31, 18. & 46, 28. Apoc. 3, 19.
Capere. Prou. 22, 3. & 27, 12. Eccli. 32, 25. Matt. 24, 5. Act. 9, 26. 1. Cor. 10, 12.
Caupo. Eccli. 26, 28.
Cephas. Ioan. 1, 42.
Charitas. Leu. 6, 12. 1. Reg. 15, 35. Tob. 1, 15. & 2, 3. Prouerb. 11, 30. Ioan. 15, 13. Rom. 8, 35. Gal. 5, 13. 1. Tim. 5, 1. Petri. 1, 21. & 4, 6. 1. Ioan. 4, 7. & 5, 2. 2. Ioan. 6. Apoc. 3, 18.
Charitatis excellentia. Cant. 8, 7. 1. Cor. 13, 13. necessitas. Matt. 22, 11. 1. Cor. 13, 1.
præceptum. Pfal. 118, 96. Matt. 22, 40. vide etiam Dilectio.

- vis. Cant. 2, 6. & 8, 7.
duratio. 1. Cor. 13, 6.
delitiae. Cant. 2, 6.
fructus. Prou. 11, 23. 1. Cor. 13, 4.
Christus. Psal. 2, 6. & 18, 6. & 44, 3. & 71, 4. & 88, 26. & 109, 1. Cant. 2, 1. Isa. 2, 4. & 8, 4. & 9, 2. & 11, 10. Ier. 14, 8. Thir. 4, 20. Matt. 11, 27. & 12, 18. Luc. 1, 31. Rom. 1, 3. & 10, 4. 1. Cor. 15, 47. Ephes. 2, 18. Coloss. 1, 15. & 2, 3. 1. Tim. 2, 5. Heb. 1, 1. & 2, 9. & 4, 15. & 7, 26. & 8, 1. & 13, 8. 1. Petr. 2, 22. Apoc. 1, 5. & 3, 7. & 5, 5. & 19, 11. & 22, 13.
Christus promissus. Deuter. 18, 15. 2. Reg. 7, 13. 1. Paralip. 22, 10. Isa. 7, 14. & 11, 1. & 14, 1. & 16, 5. & 18, 16. & 30, 20. & 40, 1. Ier. 23, 5. Ezech. 34, 23. Dan. 9, 24. Mich. 6, 2. Agg. 2, 7. Zach. 3, 8. & 6, 12. & 9, 9.
praedictus. Isa. 42, 1. & 45, 13. & 49, 6. & 51, 16. & 52, 13. & 53, 2. & 55, 4. Dan. 2, 44.
Christi imitatio. Exod. 25, 40. 1. Ioan. 2, 6.
Christus ostium. Ioan. 10, 7.
via, veritas, & vita. Ioan. 6, 15.
pastor. Ioan. 10, 11. 1. Petr. 2, 25.
advocatus. 1. Ioan. 2, 1.
expectatus. Isa. 16, 1. & 64, 1.
fatigatur. Ioan. 4, 6.
fugit. Ioan. 6, 15.
crucifigitur. Mar. 15, 25.
coronatur spinis. Matt. 27, 29.
felle potatur. Matt. 27, 34.
blasphematur. Matth. 27, 39.
Aggellatur. Ioan. 19, 1.
materiem Ioanni commendat. Ioan. 19, 26.
acero potatur. Matt. 27, 48.
abscondit se. Ioan. 12, 36.
quaeritur a parentibus. Luc. 2, 44.
moritur. Matth. 27, 50.
sepelitur. Matt. 27, 59. Ioan. 19, 39.
crucem baiulat. Ioan. 19, 17.
consolatur. Matt. 28, 10. Luc. 24, 36. Ioan. 6, 20. & 14, 27. & 20, 15. Apoc. 1, 17.
iniuriis afficitur. Matt. 27, 63. Marc. 3, 22. & 14, 63. & 15, 27. Luc. 5, 21. & 11, 15. Ioan. 7, 20. & 8, 48. & 9, 16. & 10, 33. & 18, 22. & 19, 5.
capitur. Mar. 14, 46.
accusatur. Mar. 14, 55. Luc. 23, 2.
spoliatur. Mar. 15, 24.
furere creditur. Mar. 3, 21.
caeditur. Mar. 14, 65.
illuditur. Matt. 26, 67. & 27, 28. Mar. 5, 40. & 14, 65. & 15, 18. Luc. 8, 53. & 16, 14. & 22, 63. & 23, 11.
condemnatur. Matth. 26, 66. & 27, 20. Marc. 14, 64.
iudex est. Matt. 26, 64. Ioan. 5, 22.
fundamentum. 1. Cor. 13, 1.
turbatur. Ioan. 11, 33. & 12, 27. & 13, 21.
vitis est. Ioan. 15, 1.
apparet foeminis. Matt. 28, 9.
accipit a Patre testimonium. Marc. 1, 11. & 9, 7.
agit cum bestiis in deserto. Mar. 1, 13.
ab Angelo confortatur. Luc. 22, 43.
non recipitur. Mar. 5, 17. Luc. 9, 52.
panis est. Ioan. 6, 35.
lux. Ioan. 3, 12. & 9, 5.
circumciditur. Luc. 2, 21.
offertur in templo. Luc. 2, 22.
proficit. Luc. 2, 52.
exultat. Luc. 10, 21.
oratur pro crucifigentibus. Luc. 23, 34.
contemnitur. Matt. 13, 55.
maledicitur. Matt. 21, 19.
vocatur faber. Mar. 6, 3.
compatur. Luc. 19, 41.
scribit in terra. Ioan. 8, 6.
Christi de se testimonium. Ioan. 4, 26.
cibus. Ioan. 4, 34.
ira. Mar. 3, 5.
clamor. Mar. 15, 34. Luc. 8, 54. Ioan. 7, 18. & 12, 44.
sapientia. Luc. 2, 47.
serui. Ioan. 15, 20.
petitio. Ioan. 4, 7.
genealogia. Matt. 1, 1. Luc. 3, 23.
mors. Rom. 4, 25.
laus. Apoc. 5, 9.
patientia. Ioan. 18, 23. Matth. 27, 11. Luc. 9, 54.
sanguis. Heb. 9, 14. 1. Petr. 1, 17.
verba. Luc. 4, 22. Ioan. 6, 68. & 7, 46. & 8, 51. & 12, 48. & 14, 24. & 15, 7. & 18, 37.
defensio. Mar. 14, 6.
pueritia. Luc. 2, 40.
somnia. Mar. 4, 38.
caritas. Luc. 12, 49. & 15, 4. & 22, 15. Ioan. 13, 1. & 15, 9.
testimonium. Ioan. 1, 47.
innocentia. Ioan. 8, 46. & 14, 30. & 18, 38.
cognati. Ioan. 7, 5.
figura. Dan. 1, 34. & 7, 13. Ioan. 1, 12. & 2, 1. Zach. 3, 1. & 4, 2.
regnum. Dan. 7, 27. Ioan. 18, 36. Apoc. 11, 15.
redemptio. Isa. 63, 9. 1. Tim. 3, 6. 1. Petr. 1, 17.
conceptio. Ier. 31, 2. Matth. 1, 18. Luc. 1, 31.
nativitas. Isa. 9, 6. Luc. 2, 5.
opera. Isa. 61, 1. Mar. 7, 37. Luc. 7, 22. Ioan. 5, 36. & 10, 19.
aduentus. Psalm. 56, 4. & 106, 20. Isa. 14, 1. & 45, 8. & 52, 6. & 60, 1. & 62, 11. Baruc. 3, 38. Abac. 3, 3. Zachar. 2, 10. Malach. 3, 1. Matt. 21, 37. Mar. 12, 6.
sacerdotium. Heb. 5, 10. & 9, 11.
praesentia. Matt. 28, 20.
persecutio. Psalm. 2, 1. Luc. 4, 28. & 11, 53. & 20, 20. Ioan. 5, 16. & 8, 59. & 9, 22. & 11, 53. & 12, 10.
passio. Isa. 50, 6. & 51, 4. Thir. 3, 30. Philip. 2,

8. Col. 2, 14. Heb. 9, 16. & 10, 10. & 13, 12. 1.
Petr. 2, 24. & 3, 18.
Corona. Cant. 3, 11.
vox. Psal. 39, 8. Cant. 2, 10. & 4, 1. & 5, 1. & 8, 6.
Isaïa 8, 18. & 43, 24. Ieremiæ 11, 19. Osee
13, 14.
ascensio. Psal. 23, 7. & 46, 6. & 67, 19. Ma. 63, 1.
Mich. 2, 13. Mar. 16, 19. Luc. 24, 50. Act. 1, 9.
Eph. 4, 9. Heb. 9, 24.
sudor. Luc. 22, 44.
morientis oratio. Luc. 23, 46.
misericordia. Mar. 1, 41. Luc. 7, 13.
dignitas. Eph. 1, 20. Phil. 2, 9.
prædicatio. Mar. 1, 14. Luc. 19, 48.
resurrectio. Rom. 4, 25. & 6, 9. 1. Cor. 15, 4.
dilectio. 1. Corint. 16, 22. vide supra Christi caritas.
oratio. Matt. 26, 39. Mar. 6, 46. Luc. 6, 12. Ioan.
11, 41. & 12, 27. & 17, 1. Heb. 5, 7.
obedientia. Ioan. 14, 31. Heb. 5, 8.
testimonium de Ioanne. Luc. 7, 24. Ioan. 5, 35.
exemplum. Ioan. 13, 14.
tentationes. Matt. 4.
miracula. Matt. 4, 24. & 11, 5. & 14, 35. & 15,
30. & 21, 14. Mar. 1, 32. & 3, 10. & 6, 56. Lucæ
4, 40. & 6, 19.
lacrime. Luc. 19, 41. Ioan. 11, 35. Heb. 5, 7.
humilitas. Matt. 3, 14. Luc. 2, 51. Ioan. 13, 4.
doctrina. Matt. 7, 28. Mar. 1, 32. Ioan. 7, 16.
opus. Matt. 5, 37. & 18, 11. Mar. 1, 38. Lucæ 1,
71. & 2, 49. & 4, 18. & 8, 1. & 9, 11. & 10, 33. &
12, 49. & 15, 4. & 19, 10. Ioan. 6, 38. & 9, 4. &
10, 10. & 12, 31. & 17, 4. & 18, 37. Act. 10, 38.
Rom. 8, 3. 1. Cor. 1, 30. 2. Cor. 5, 21. Galat. 1, 4.
& 3, 13. Eph. 2, 14. 2. Tim. 1, 10. Tit. 2, 11. &
3, 4. Heb. 2, 10. & 5, 9. & 7, 25. & 9, 25. 1. Pet. 1,
3. 1. Ioan. 3, 5.
conatus. Matt. 8, 14. & 9, 20. Mar. 5, 27. Luc. 5,
13. & 8, 44. & 13, 13. & 22, 51.
paupertas. Matt. 8, 20. Luc. 2, 12. & 9, 58. 2. Cor.
8, 9.
inuasiō. Matt. 14, 28. Ioan. 1, 38.
benignitas. Matt. 14, 14. & 15, 32. & 20, 32.
Mar. 6, 34. & 8, 2. Ioan. 8, 12.
reprehensio. Matt. 17, 17. Mar. 8, 17. & 9, 19.
Lucæ 9, 41. & 24, 25.
Potentia. Matt. 21, 3. Luc. 7, 14. & 10, 22. & 13,
32. Ioan. 10, 18. & 17, 2. & 18, 6.
mansuetudo. Matt. 2, 5. & 26, 50.
zelus. Matt. 21, 12.
fames. Matt. 21, 18. Mar. 11, 12.
nuptiæ. Matt. 22, 2.
tristitia. Matt. 26, 37.
diuinitas. Matt. 22, 42. Mar. 5, 20. Lucæ 8, 39.
Ioan. 8, 58. & 10, 50. & 16, 15. Rom. 9, 5. 1.
Ioan. 5, 20.
præsentia terrens. Mar. 9, 15.
Christo quid placeat. Mar. 10, 20.
Christum sequi. Matt. 19, 27.

Christū sequenti omnia relinquenda. Matt. 8, 21.
Christum sequentes timent. Mar. 10, 32.
Christum confiteri. Matt. 10, 32.
Christum negare. Matt. 10, 33.
Christi ministri. Matt. 10, 40. Mar. 9, 41. Ioan. 12,
26. 1. Cor. 4, 1.
Christi ministrorum vox. 2. Cor. 3, 6.
Christo contrarius quis. Matt. 12, 30.
Christi discipulus quis. Luc. 14, 16. Ioan. 8, 32.
Christo dilecti. Ioan. 11, 5.
Christum erubescere. Mar. 8, 38. Luc. 9, 26.
Christo vocante quomodo veniendum. Marci
10, 50.
Christo Barabas præstetur. Luc. 23, 18.
Christi silentium. Matt. 26, 63. & 27, 11.
de Christo scandalum. Mar. 6, 3.
de Christo vulgi opiniones. Ioan. 7, 12. & 10, 20.
Christi transfiguratio. Matt. 17, 2. Mar. 9, 2. Luc.
9, 29.
Christus mediator est. Ioan. 6, 44. & 10, 7. & 14,
6. Act. 4, 12. Rom. 3, 25. & 5, 2. & 5, 34. Galat.
3, 20. Ephes. 2, 14. Coloss. 1, 19. 1. Timoth. 2, 5.
Hebr. 7, 24. & 9, 15. & 12, 24. 1. Ioan. 2, 1.
& 4, 10.
sedet ad dexteram patris. Psal. 109, 1. Matt. 22,
44. Mar. 16, 19. Luc. 22, 69. Act. 7, 56. Rom. 8,
34. Eph. 1, 20. Col. 3, 1. 1. Pet. 3, 22.
veniet ad iudicium. Psal. 95, 13. Matt. 16, 27.
Lucæ 17, 24. Ioan. 5, 22. Act. 1, 11. Rom. 2, 16.
2. Corin. 5, 10. 1. Thessal. 4, 16. 2. Thess. 1, 7.
2. Tim. 4, 1. 1. Pet. 4, 5. Hebr. 9, 28. Iud. 14.
Apoc. 1, 7.
Christianismus. Deut. 4, 6. 1. Par. 17, 21. 2. Esd. 4,
16. Ier. 31, 1. Matt. 10, 34. Act. 2, 44. & 4, 32. 1.
Cor. 12, 12.
Christianus. Deut. 4, 20. & 7, 6. & 10, 14. & 14, 1.
& 26, 18. & 27, 10. & 32, 9. & 33, 24. 2. Regum
7, 23. 3. Regum 8, 52. Psal. 147, 20. Bar. 4, 4.
Roman. 8, 1. & 12, 4. 1. Corin. 1, 26. & 4, 9.
& 15, 19. 2. Corin. 3, 18. Galat. 4, 28. Heb.
10, 39. 1. Petri 1, 22. & 2, 7. 1. Ioan. 1, 7.
& 2, 20.
Christiani Dei serui. Leu. 25, 55.
Christianorum diuitiæ. 1. Cor. 3, 21.
Christiano quid agendum. Ios. 2, 5.
Christiani mali. 4. Regum 10, 32. & 17, 41.
Ezechiel, 5, 6. & 8, 6. Matt. 8, 11. Rom. 2, 24.
Tit. 1, 16.
Christianorum ingratitudo. Ier. 13, 11.
Christiani nomen. Act. 11, 26.
mores. Rom. 12, 9. Tit. 3, 2. 1. Pet. 1, 5.
arma. 2. Cor. 10, 3.
studium. 2. Cor. 5, 9. Phil. 3, 10.
laus. Act. 15, 26. 1. Thess. 1, 3. 2. Thess. 1, 3. Heb.
10, 32.
Christiana caritas. Act. 20, 37. & 25, 5. & 28, 15.
1. Cor. 16, 17.
Christianis dicendum. Matth. 12, 41. Lucæ 3, 4.
Rom. 8, 12.

Christianis dictum. Iud. 2, 1. Tob. 13, 6. Isa. 44, 21. & 46, 3. Ier. 7, 3. Agg. 2, 4. Matt. 5, 20. & 10, 24. & 20, 25. Ioan. 8, 39. Rom. 6, 4. & 12, 1. & 13, 11. 1. Cor. 3, 16. & 6, 11. & 7, 29. & 10, 21. & 15, 49. & 16, 13. 2. Cor. 5, 15. & 6, 16. & 7, 1. & 13, 11. Gal. 5, 13. Eph. 2, 19. & 4, 1. & 5, 1. & 6, 10. Phil. 2, 14. & 4, 8. Col. 2, 6. & 3, 8. 1. Thes. 4, 11. & 5, 4. 1. Tim. 4, 9. & 6, 11. 2. Tim. 2, 22. Heb. 2, 1. & 3, 1. & 4, 1. & 10, 19. & 12, 1. 1. Pet. 1, 13. & 2, 11. & 3, 8. 2. Pet. 3, 14. 1. Ioan. 2, 24. Iud. 20.

Cibus. Gen. 1, 29. & 9, 3. Reg. 19, 6. Tob. 2, 1. Prou. 13, 25. & 23, 1. & 27, 27. Eccli. 29, 28. Dan. 1, 8. Zach. 7, 6. Matt. 4, 4. 1. Cor. 8, 8. 1. Tim. 4, 4.

Cum gratiarum actione sumendus. Deut. 8, 10. 1. Reg. 9, 13. Isa. 62, 9. Matt. 14, 19. & 15, 36. & 26, 25. Mar. 6, 41. & 8, 6. & 14, 22. Luc. 9, 16. Ioan. 6, 11. Act. 27, 35. Rom. 14, 6. 1. Cor. 10, 30. 1. Tim. 4, 3.

Ciborum abusus. Isa. 5, 12. Ezech. 16, 49. Luc. 21, 34. & 16, 19. Ro. 13, 13. Gal. 5, 21. 1. Pet. 4, 3. 2. Pet. 2, 13.

Cinctus. 4. Reg. 1, 8.

Circumcisio. Gen. 17, 10. & 21, 4. & 34, 24. Exod. 4, 25. & 2, 44. Leu. 12, 3. Deut. 10, 16. & 30, 6. Ios. 5, 2. Iudit. 14, 6. Ier. 4, 4. & 6, 10. & 9, 25. 1. Mach. 1, 16. 2. Mach. 6, 10. Luc. 1, 59. & 2, 21. Ioan. 7, 22. Actor. 7, 8. & 15, 1. & 16, 3. Roma. 2, 25. & 3, 1. & 4, 10. 1. Cor. 7, 19. Galat. 2, 3. & 5, 2. & 6, 12. Ephes. 2, 11. Phil. 3, 2. Colof. 2, 11. & 3, 11.

Ciuitas. Prou. 11, 14. & 29, 8. Eccli. 10, 3. & 16, 5. 2. Mach. 5, 19.

Ciuitates refugij. Exo. 21, 13. Num. 35, 11. Deut. 4, 41. & 19, 2. Ios. 20, 1.

Ciuitas mala. Apoc. 17, 4.

Ciuitatis destructio. Isaia 21, 9. & 27, 10. Ezech. 22, 5. & 26, 17. & 28, 22. 1. Mach. 1, 40. Luc. 13, 34.

Ciuitati malæ dictum. Isaia 47, 7. Mich. 3, 9. Luc. 10, 13.

Ciuitati sceleratæ dicendum. Isa. 1, 10.

Ciuitati malæ vix. Ezech. 24, 9. Soph. 3, 1.

Ciuitatis superbæ destructio. Isa. 13, 19. & 23, 8. Soph. 2, 15.

Ciuitatis peccata. Ezech. 22, 25.

Ciuitatis malæ punitio. Nah. 3, 1. Luc. 19, 43. Apoc. 14, 8. & 16, 19. & 18, 2.

Ciuitati Christianæ dictum. Matt. 11, 20.

Clavi Crucis Christi. Zach. 14, 20.

Clementia. Prou. 11, 19.

Cleri habitatio & officium. Num. 1, 53. possessiones. Num. 18, 20. Deut. 10, 9. & 14, 27. & 18, 1. Ios. 13, 14. & 18, 7. immunitas. 1. Esd. 7, 24.

Clero malæ viuenti dictum. Isa. 1, 12.

Cæli. 2. Pet. 3, 7.

Cælestis gloria. Tob. 13, 20. vide etiã beatitudo.

Cœlibus dictum. 1. Cor. 7, 8.

Coadiutor in spiritualibus. Exod. 4, 14.

Cogitatio. Prouerbio. 15, 26. Sapient. 9, 14. Eccli. 16, 22.

Cogitationes Deo patent. 3. Reg. 8, 39. 2. Para. 6, 30. Iob 42, 2. Eccli. 42, 19. Isa. 29, 15. Matt. 9, 4. Heb. 4, 12. Ioan. 2, 25.

Cognati timendi. Gen. 32, 6. honorandi. Exod. 18, 7. conuertendi. Num. 10, 29. vitandi. Gen. 33, 12. Exo. 18, 27. iuuandi. Gen. 47, 11.

Cognati asperè tractati. Gen. 42, 9.

Colloquium. Eccli. 37, 11.

Commendatio. Rom. 16, 1. 1. Corinth. 16, 10. 2. Cor. 4, 24. Phil. 2, 29. & 4, 3. Tit. 3, 13. Philip. 10, 3. Ioan. 6.

Communione figura. Leu. 7, 20. dilatio. Num. 9, 6. præparatio. 1. Reg. 21. vide Eucharistia.

Compassio. Gen. 42, 24. Isa. 21, 3. & 22, 4. 1. Machab. 2, 7. Matt. 9, 36.

Concio. 2. Esd. 8, 2. Psal. 63, 34. Pro. 29, 18. Cant. 4, 11. Eccli. 21, 18. Isa. 37, 9. Ezech. 33, 31.

Concionator. 2. Esd. 8, 8. Iob 4, 3. & 32, 18. & 33, 2. Psal. 39, 10. & 49, 16. & 67, 12. & 71, 3. & 72, 29. & 82, 2. & 118, 13. Prou. 13, 2. & 15, 7. & 16, 1. & 18, 20. Cant. 3, 7. & 5, 13. & 7, 9. Sap. 7, 15. Eccli. 4, 28. & 21, 20. & 32, 6. & 37, 22. Isa. 6, 5. & 40, 9. & 50, 4. & 52, 7. Iere. 1, 7. & 20, 8. Ezech. 13, 2. Dan. 12, 3. Mich. 3, 8. Nahum 1, 15. Matt. 10, 9. & 13, 52. Ioan. 7, 18. Act. 6, 5. 1. Cor. 3, 1. & 9, 7. & 14, 1. 2. Cor. 4, 5. Phil. 1, 15.

Concionatoris vox. 2. Cor. 3, 2.

Concionatoris boni præmium. Matt. 5, 19.

Concionatoris officium. Matt. 4, 23. Luc. 13, 22. reprehensio. Matt. 3, 7.

Concionatori dictum. Isaia 40, 9. & 58, 1. Iere. 1, 17. & 7, 27. & 8, 4. & 15, 19. & 26, 2. Ezech. 2, 1. & 12, 1. & 33, 7. Luc. 9, 3. & 10, 3. 1. Timoth. 4, 6. 2. Timoth. 1, 8. & 4, 1. Tit. 1, 13. & 2, 1.

Concionatori malo dictum. Ro. 2, 17.

Condemnatio. Act. 25, 16.

Condemnare proximum. Matt. 12, 7. Luc. 6, 41.

Concordia. Psal. 132, 1. Eccli. 25, 1. Matt. 5, 25. Act. 7, 26. Rom. 12, 16. & 15, 6. 1. Cor. 1, 10. Ephes. 4, 3. Philip. 2, 2. & 3, 16. & 4, 2. 1. Petri 3, 8.

Concordiæ fructus. Matt. 18, 19.

Concupiscentia frænanda. Exod. 20, 17. Eccli. 18, 30. & 5, 2. Rom. 6, 12. & 8, 8. & 13, 14. 1. Corinth. 10, 6. Galat. 5, 16. Ephes. 4, 22. & 5, 3. Col. 3, 5. Tit. 2, 12. 1. Pet. 2, 1. & 4, 3. Hebr. 12, 1.

Concupiscentiæ prohibitio & punitio. Num. 11, 33. & 21, 6. Ios. 7, 21. Eccli. 19, 1. & 42, 11. Iob 31, 1. Prou. 6, 25. Matth. 5, 28. Mat. 4, 19.

Rom. 7, 8. Coloss. 3, 5. 1. Thessal. 4, 3. 1. Tim. 6, 11. 2. Tim. 2, 22. 1. Petri 1, 15. & 2, 11. 2. Petri 1, 4. 1. Ioan. 2, 16. Iacobi 1, 14. & 4, 1. Iud. 23.
 Confessio peccatorum. Prou. 28, 13. Eccli. 4, 3. 1. & 17, 26. Matth. 3, 6. Mar. 1, 5. Actor. 19, 18. Iacob. 5, 16. 1. Ioan. 1, 8.
 Confessionis figuræ. Exod. 40, 31. Nume. 5, 5. 2. Eldæ 9, 2.
 Confessarij mali. Iere. 23, 16.
 Confidentia in Deo. Gen. 24, 7. Num. 14, 7. Deu. 1, 30. & 3, 22. & 7, 18. & 20, 1. & 31, 6. Iud. 13, 23. 1. Reg. 17, 37. 2. Reg. 22, 29. & 34, 14. 1. Par. 5, 20. 2. Par. 13, 18. & 20, 15. 1. Eld. 8, 22. Psal. 10, 1. & 15, 9. & 22, 6. Prou. 3, 5. Eccli. 11, 22. & 33, 28. Isa. 7, 4. & 10, 20. & 50, 7. Dan. 3, 41. & 13, 35. Matth. 14, 27. Mar. 6, 50. Phil. 1, 6. Heb. 4, 16. 1. Pet. 5, 7. 1. Ioan. 5, 14.
 Confidentia in Deo fructus. Psal. 124. Sapient. 3, 9. Isaie 57, 13. Iere. 39, 17. Dan. 13, 91. 2. Cor. 1, 9.
 Confidentia humana. Iere. 48, 7.
 Confidentia vana. Psal. 145, 3.
 Confidentia damna. Prou. 28, 26.
 Confirmationis sacramentum. Actorum 8, 17. Heb. 6, 2.
 Coniugium. Tob. 6, 17. & 8, 4. 1. Cor. 7, 33. vide Matrimonium.
 Coniugati. Eccli. 25, 1. & 40, 23. 1. Pet. 3, 1.
 Coniugibus dictum. 1. Cor. 7, 1. Ephes. 5, 21. Coloss. 3, 18.
 Coniugata. 1. Tim. 2, 15. Tit. 2, 4.
 Coniugium spirituale inter Deum & animam. Cant. 1, 2. & 2. c. Isa. 50, 1. & 54, 5. & 62, 4. Ier. 31, 22. Ezech. 16, 7. Ose. 2, 20. Matt. 9, 15. & 22, 1. & 25, 5. Mar. 2, 19. 2. Cor. 11, 2. Apocal. 19, 7. & 21, 2.
 Coniuratio. Num. 16. & 20, 2. Iud. 9, 23. & 12, 1. 2. Reg. 20, 3. Reg. 1, 5. Hest. 2, 21. Act. 5, 36. & 19, 23.
 Consecratio. Exod. 28, 41. & 29, 1. & 32, 29. & 40, 11. Leu. 7, 30. & 8, 9. & 18, 21. & 21, 7. & 23, 12. & 27, 10. Num. 3, 3. & 6, 5. & 7, 1. & 8, 12. & 18, 10. Ios. 6, 24. Iud. 16, 17. & 17, 3. 3. Reg. 15, 13. 1. Par. 10, 10. & 18, 11. & 22, 19. 2. Par. 2, 4. & 17, 16. & 23, 9. & 26, 18. 1. Eld. 3, 5. & 8, 25. Eccli. 49, 9.
 Conscientis malo punitio. Rom. 1, 32.
 Consilium. Prou. 12, 5. & 13, 11. & 15, 22. & 20, 5. & 24, 6. & 27, 9. Eccli. 8, 20. & 22, 19. & 32, 24. & 37, 20. & 40, 25. Ezechiel. 14, 7. Actor. 5, 38.
 Consilium audiendum. Exod. 18, 17. 2. Reg. 19, 7. 4. Reg. 5, 12. Prou. 19, 20.
 Consiliarius. Eccli. 6, 6. & 37, 7.
 Consiliarij mali punitio. 2. Reg. 17, 23.
 Consilij mali damna. 3. Reg. 12, 8.
 Consilium Principi. 3. Reg. 12, 6.
 Consilij utilitas. Prou. 11, 15.

Consulendus Deus. 4. Reg. 1, 3.
 Consulendi qui. 1. Reg. 9, 6. Tob. 4, 19. Eccli. 8, 20.
 Consilia mala Deus dissipat. Gen. 11, 7. & 37, 18. & 50, 19. Nu. 2, 2. 2. Reg. 15, & 17, 14. 2. Eldæ 4, 8. Hest. 7, 5. Iob 5, 13. Psal. 2, 4. & 20, 12. & 32, 10. Isa. 7, 8. & 19, 3. Matth. 27, 62. Act. 5, 19. & 9, 24. & 23, 12. & 27, 42.
 Conscientia. Rom. 2, 15. & 14, 22. 2. Cor. 1, 12. 1. Tim. 1, 19.
 Conscientia tranquillitas. Prou. 15, 15.
 Consideratio. Prou. 14, 15.
 Consolatio spiritualis. Psal. 118, 50. & 125, 1. Cant. 1, 14.
 Constantia. Tob. 1, 2. Eccli. 10, 4. Luc. 9, 61. 1. Reg. 13, 13. & 17, 26. 3. Reg. 18, 4. 4. Reg. 3, 13. Sap. 5, 1. Iudit. 13, 3. 1. Mach. 1, 65. & 2, 16. 2. Mach. 6, 10. Dan. 13. Matth. 14, 3. Act. 4, 8. 1. Thes. 1, 6.
 Contemplatio. Gen. 29, 17. & 30, 1. Psal. 45, 11. & 84, 9. Cant. 1, 4. & 2, 7. & 3, 5. & 5, 2. vide Actiua vita & Contemplatiua.
 Contemplationis fructus. Cant. 2, 5.
 Contemplatiui. Deut. 33, 12.
 Contentio. Prou. 18, 6. & 20, 3. & 22, 10. Eccli. 8, 2. & 11, 9. 2. Timoth. 2, 14. Iacobi 3, 14. & 4, 1.
 Contentio punitio. Prou. 17, 11.
 Continentia Dei donum. Sap. 8, 21.
 Contritio. Psal. 4, 5. & 50, 19. Prou. 14, 10. Dan. 3, 39. Matth. 3, 2. & 4, 17. Act. 2, 38.
 Contritionis fructus. Isa. 57, 15. Deuter. 4, 29. & 30, 2. 1. Reg. 7, 3. 2. Par. 7, 14. & 30, 6. & 34, 26. Iob 22, 3. Prou. 28, 13. Psal. 31, 5. Isaie 1, 16. & 30, 18. & 45, 22. & 55, 7. & 59, 20. Ier. 3, 10. & 18, 8. & 29, 12. & 31, 18. Ezech. 18, 21. & 33, 14. Ose. 14, 2. Ios. 2, 12. Ion. 3, 8. Zach. 1, 3. Malac. 3, 7. Eccli. 17, 3. Luc. 15, 18. Actor. 3, 19. & 26, 18. vide Penitentia.
 Contritionis tempus. Eccli. 17, 24. & 18, 25. exempla. Iud. 10, 15. 2. Reg. 12, 13. & 24, 10. 2. Par. 12, 6. & 33, 12. Ion. 3. Iudit. 4, 8. Matth. 26, 75. Luc. 7, 37. & 15, 18. & 18, 13. & 19, 8. & 22, 62. & 23, 41. Act. 2, 37.
 Contritio falsa. Gen. 4, 13. & 27, 38. Exod. 8, 8. & 9, 27. & 10, 16. Ios. 7, 20. Iud. 1, 7. 1. Reg. 15, 24. & 24, 17. 3. Reg. 13, 6. & 21, 27. Sap. 5, 3. 1. Mach. 6, 12. 2. Mach. 9, 12. Matth. 27, 4. Act. 8, 13. Heb. 12, 17.
 Contraria. Eccli. 33, 15.
 Contumelia. Eccli. 8, 14. & 22, 30. fugienda. Prou. 25, 8.
 Conuersatio. Eccli. 11, 31. & 27, 13. Col. 4, 5. 2. Thes. 3, 6. Iacob. 3, 13. 1. Pet. 3, 16.
 Conuersio. Psal. 17, 45. & 76, 11. & 114, 7. & 118, 58. Cant. 6, 12. Eccli. 5, 8. & 17, 21. Isa. 17, 7. & 57, 18. Thir. 3, 40. Of. 12, 6. Ios. 2, 12.
 Conuersionis modus. Exod. 13, 17.
 memoria. Exod. 12, 42. & 13, 3.

Conuersio vera. 1. Reg. 7, 3.
 Conuersorum vox. Ier. 3, 22.
 Conuiuium. Gen. 21, 8. & 26, 30. Tob. 2, 1. & 7, 9. & 8, 21. & 11, 21. Iob 1, 4. Prou. 15, 17. Eccli. 9, 21. & 31, 12. Nah. 1, 10. Ioan. 12, 2. Act. 16, 15.
 Conuiuij pericula. 1. Mach. 16, 16.
 Conuiuium modestè agendum. Exod. 18, 12.
 Conuiuium qui excipienda. Luc. 24, 12.
 Conuiuium. Eccli. 22, 25.
 Cor. 2. Par. 6, 30. Prou. 10, 20. & 11, 20. & 27, 19. Eccli. 13, 31. & 21, 17. 1. Ioan. 3, 20.
 Cor peruerfum. Prou. 17, 20. Eccli. 36, 22.
 Cordis munditia. Prou. 22, 11.
 Cor custodiendum. Prou. 4, 23.
 Corpus Sap. 9, 15.
 Correctio vitæ. Prou. 21, 29.
 Correptio. Psalm. 140, 5. Prou. 10, 17. & 12, 1. & 13, 18. & 15, 5. & 17, 10. & 19, 25. & 25, 12. & 27, 5. & 28, 23. & 29, 1. Eccli. 7, 4. Sap. 1, 3. Eccli. 4, 27. & 10, 13. & 10, 28. & 19, 5. & 20, 4. & 32, 21. Matth. 18, 15. Luc. 17, 3.
 Corripiendi qui. Prou. 9, 7.
 Correctionis fructus. Prou. 15, 31.
 Crapula cauenda. Luc. 21, 34.
 Crapulam ludus sequitur. Exod. 32, 6.
 Creatio. Eccli. 18, 1.
 Creatura. Sap. 14, 11. Rom. 1, 20. & 8, 19.
 Creatura à Deo omnia. Genes. 1, 1. Exod. 20, 11. 1. Par. 29, 10. Psalm. 88, 12. & 95, 5. & 113, 15. & 120, 2. & 123, 8. & 145, 6. Isa. 37, 16. Ier. 10, 12. Zach. 12, 1. Eccli. 1, 8. vide Deus.
 Credere. Eccli. 19, 4.
 Crudelitas. Prou. 21, 10.
 Crudelitatis damna. Prou. 11, 17.
 Crux libenter ferenda. Matth. 10, 35. & 16, 24. Mar. 8, 34. Ioan. 15, 20. & 16, 32. Act. 5, 41. & 16, 25. 2. Cor. 8, 2. Col. 1, 24. Hebr. 10, 34. Iacob. 1, 2. 1. Pet. 4, 12.
 Crucis Christi vis. Ioan. 12, 32.
 Cupiditatis temporalium vis. Gen. 34, 24.
 Curiositas. Eccli. 7, 1. Eccli. 9, 7. Act. 17, 21. 1. Tim. 1, 3.
 Curiositas vitanda. Eccli. 3, 22. Act. 17.
 Curiositatis damna. Genes. 34, 1. Prou. 25, 27. Cant. 6, 4.
 Custodire. Prou. 27, 18.
 Custodia sui. Prou. 16, 17. Abac. 2, 1. Malac. 2, 16.

D.

Dæmon. Eccli. 39, 3. vide Diabolus.
 Dæmonum impugnatio. Ios. 9, 1. & 11, 1. 2. Efd. 4, 7.
 Dæmonis vis. Marc. 1, 26. & 5, 2. & 9, 26. Luc. 8, 29.
 Dæmones lasciuia amant. Mar. 5, 12.
 Dæmonis opus. Mar. 5, 13.
 Dæmones Christum confitentur. Marc. 1, 24.

& 3, 11. & 5, 7. Luc. 4, 41.
 Dæmonem quid expellat. Mar. 9, 29.
 Dæmones multi in eodem homine. Mar. 5, 9.
 Dæmon recedit ad tempus. Luc. 4, 13.
 Dæmonum altitua. 1. Reg. 13, 19. 2. Efd. 4, 11.
 Dæmon non timendus. Ios. 10, 24. & 11, 6.
 Dæmones etiam mali expellunt. Matth. 7, 22. Mar. 9, 38. Luc. 9, 48. Act. 19, 13.
 Dæmones credunt. Iacob. 2, 19.
 Damnatio æterna. Sap. 5, & Iob 10, 22. & 36, 12. Isa. 24, 21. & 30, 33. & 66, 24. Dan. 7, 11. Mar. 3, 12. & 5, 29. & 5, 12. & 13, 50. & 18, 8. & 22, 13. & 23, 33. & 25, 20. Mar. 9, 47. Luc. 3, 17. & 16, 23. Heb. 10, 27. 2. Thef. 1, 8. 2. Pet. 2, 4. Iud. 6. Apo. 19, 20. & 20, 10. & 21, 8.
 Dammati. Apoc. 20, 14. vide etiam Infernus.
 Damnatorum vox. Sap. 5, 6. Ier. 8, 20. Ose. 10, 8.
 Damnum dantis poena. Exod. 21, 33. & 22, 5.
 Dare. Eccli. 4, 36. Act. 20, 35. vide Eleemosyna.
 Decimæ. Gen. 14, 20. & 15, 2. & 22, 44. Exod. 22, 29. & 23, 19. Leuit. 27, 30. Numer. 18, 21. Deut. 12, 6. & 14, 28. & 26, 12. 1. Reg. 8, 15. 2. Par. 31, 5. 2. Efd. 10, 37. Malach. 3, 8. Hebr. 7, 2.
 Dedicatione tēpli vel altaris. Nu. 7, 20. 3. Reg. 8, 26. 2. Par. 7, 5. & 15, 8. 1. Efd. 6, 16. 2. Efd. 12, 27. Psalm. 29, 1. 1. Mach. 4, 56. 2. Mach. 2, 9.
 Debita. Prou. 29, 13. Rom. 13, 7.
 Debita soluenda. Tob. 4, 15.
 Deceptor. Prou. 28, 10. & 29, 5.
 Delectari in Deo. Psalm. 36, 4.
 Delitia. Prou. 19, 10. Eccles. 2, 1.
 Delictum punitio. Apoc. 18, 7.
 Derelictio Dei. Ose. 1, 9. & 9, 15. Rom. 1, 24.
 Derelictionis Dei causa. 2. Paral. 12, 5. & 32, 31. Ier. 12, 7.
 Derelictio à Deo vā. Ose. 9, 12.
 Derisio consolatio. Iob. 12, 4.
 Desiderium. Prou. 13, 19. Eccles. 6, 9.
 Desideria sancta. Psalm. 41, 1. Prou. 11, 23. Sap. 7, 7. Dan. 9, 23. Ioan. 12, 21. Rom. 8, 23. 2. Cor. 5, 2. Apoc. 22, 20.
 Desperationis damna. Prou. 24, 10.
 Desponsatio Dei. Ose. 2, 19.
 Detractio vitanda. Prou. 4, 24. Eccli. 10, 20. Iacob. 4, 11.
 Detractor fugiendus. Prou. 24, 25.
 Detractio. Psalm. 14, 3. & 100, 5. Pro. 10, 18. & 11, 13. & 16, 28. & 20, 19. & 26, 20. Rom. 1, 30. 2. Cor. 12, 20. 1. Pet. 2, 1.
 Deuotio. Leu. 6, 21. 2. Reg. 6, 13. 1. Par. 13, 8.
 Deus. Psalm. 17, 32. Isa. 51, 15. Ier. 10, 10. Dan. 2, 47. Ose. 13, 4. 1. Cor. 8, 5. 1. Ioan. 1, 5. Apoc. 1, 8.
 Deus paterfamilias. Matt. 24, 33.
 Deus mirabilis. Psalm. 8, 1.
 scrutator cordis. Psalm. 7, 10. Prou. 16, 11. & 21, 2.
 occultus. Iob. 23, 8.

creator omnium. Iob. 12, 7.
 incomprehensibilis. Iob. 11, 7.
 timendus. Prou. 7, 1.
 verax. Nu. 23, 19. Psal. 118, 90. Rom. 3, 4.
 honorandus. Prou. 7, 1.
 Dei gloria. Psal. 28, 2. & 67, 35. Isa. 42, 8. Ioan. 1, 5, 8.
 imperium. Psal. 21, 29. & 23, 1. & 46, 9. & 92, 1. & 102, 19. & 118, 91. & 144, 13. & 145, 10. Eccli. 10, 4.
 suauitas. Psal. 33, 9. Sap. 12, 1.
 inuocatio. Psal. 17, 4. & 19, 8. & 49, 15. & 55, 10. & 56, 3. & 80, 8. & 98, 6. & 114, 3. & 117, 5. & 144, 18. Eccli. 37, 19. Isa. 38, 14. & 43, 7. Ioc. 2, 32. Rom. 10, 12.
 liberatio. Psal. 17, 17. & 32, 7. Sap. 16, 8. Ier. 1, 3. & 60, 10. & 65, 8. Ier. 14, 8. & 29, 11. & 30, 17. & 31, 4. & 32, 42. & 33, 6. Thir. 3, 31. Bar. 4, 17. Zach. 1, 16. & 8, 14.
 verbum. Psal. 11, 7. & 28, 4. Ezech. 12, 25. Matt. 24, 35. Luc. 16, 31.
 verbi eius vis. Luc. 24, 31.
 opera. Iob. 37, 38. & 39. Psal. 8, 4. & 18, 1. & 32, 6. & 43, 1. & 45, 9. & 65, 5. & 67, 7. & 70, 19. & 73, 13. & 76, 15. & 77, 12. & 85, 8. & 88, 10. & 91, 6. & 101, 26. & 103, 2. & 106, 9. & 110, 2. & 113, 1. & 135, 5. & 138, 14. & 144, 13. & 145, 6. & 146, 3. Prou. 3, 19. & 16, 4. Eccli. 3, 11. & 2, 17. Sap. 11, 21. Eccli. 11, 4. & 10, 25. & 18, 5. & 39, 39. & 42, 15. & 43, 1. Isa. 40, 12. & 42, 5. & 44, 24. & 45, 6. Ier. 10, 12. & 27, 5. & 31, 35. & 51, 15. Bar. 3, 32. Amos 4, 13. Zach. 12, 1. Luc. 1, 51. Ioan. 5, 17. Act. 17, 25. Apoc. 1, 5, 3.
 Dei opera occulta. Eccli. 11, 5.
 Dei operum consideratio. Isa. 40, 26.
 Dei patientia. Iob. 35, 15. Isa. 30, 18. Rom. 9, 22.
 perfectio. Iob. 22, 2. & 35, 5. & 36, 22. & 37, 23. & 42, 1. Psal. 47, 11. Sap. 11, 23. Isa. 40, 45.
 magnitudo. Psal. 76, 14. & 85, 10. & 98, 2. & 134, 5. & 146, 5. Eccli. 18, 4. Ier. 10, 6.
 scientia. Iob. 10, 13. & 11, 11. & 24, 1. Psal. 32, 13. & 52, 3. & 138, 1. Prou. 16, 2. Eccli. 17, 13. & 42, 18. Ier. 16, 17. Ofc. 5, 3. Heb. 4, 13.
 sapientia. Prou. 3, 19.
 iudicia. Iob. 9, 16. & 21, 22. & 34, 29. & 35, 7. & 47, 12. & 72, 16. Prou. 16, 11. Eccli. 7, 14. & 8, 14. Sap. 17, 1. Eccli. 33, 11. Amos 4, 7. Abac. 1, 3. Rom. 11, 33. Apoc. 16, 7.
 iudicium. Eccli. 12, 14. Sap. 1, 9. & 11, 11. & 12, 18. Ier. 29, 23. Rom. 2, 2.
 vis occulta. Iob. 9, 11.
 benignitas. Iob. 7, 17. Psal. 8, 5. & 24, 8. Sap. 1, 6. & 12, 16. Ion. 4, 2.
 maiestas. 3. Reg. 22, 19. Iob. 9, 14.
 benedictio. 1. Par. 17, 27.
 dilectio. f. quo amat vel amatur. Prou. 8, 17. Isa. 49, 14. Ier. 31, 3. Cant. 1, 4. Eccli. 1, 14. & 3, 4.

& 34, 15. Ofc. 11, 4. Matth. 10, 37. & 22, 36.
 Ioan. 3, 16. & 14, 15. Rom. 5, 8. 1. Cor. 8, 3.
 1. Ioan. 3, 1. & 4, 9.
 laus. Iudith. 16, 2. Psal. 7, 18. & 9, 1. & 10, 14. & 21, 23. & 26, 6. & 32, 1. & 33, 1. & 40, 14. & 43, 9. & 46, 1. & 49, 23. & 55, 13. & 56, 8. & 60, 9. & 62, 5. & 64, 1. & 67, 5. & 68, 31. & 70, 7. & 71, 18. & 74, 1. & 77, 4. & 80, 1. & 91, 1. & 94, 1. & 95, 1. & 97, 1. & 98, 3. & 99, 4. & 100, 1. & 102, 22. & 103, 1. & 104, 1. & 105, 1. & 106, 1. & 107, 1. & 110, 1. & 112, 1. & 113, 9. & 116, 1. & 117, 1. & 118, 164. & 133, 1. & 134, 1. & 135, 1. & 137, 5. & 143, 9. & 144, 1. & 145, 1. & 146, 1. & 148, 1. & 149, 1. & 150. Eccli. 32, 17. & 39, 20. & 43, 32. Isa. 25, 1. & 42, 10. & 44, 23. & 63, 7. Daniel. 2, 20. & 3, 2. Ion. 2, 10. Roman. 16, 25. 2. Corinth. 1, 3. 1. Tim. 1, 17. Hebr. 13, 15. 1. Petr. 1, 2. Petr. 3, 18. Iud. 25. Apocalyp. 4, 8. & 5, 13. & 7, 12. & 19, 1.
 prouidentia. Iudith. 9, 5. Iob. 18, 5. Psal. 10, 4. & 13, 2. & 101, 20. & 144, 15. Eccli. 15, 5. Sap. 12, 18. & 14, 3. Eccli. 10, 4. & 11, 15. & 33, 13. Thir. 3, 37.
 presentia. 3. Reg. 8, 10. Iob. 31, 4. Psal. 138, 7. Prou. 5, 21. & 15, 3. Ier. 22, 23. Agg. 1, 13. Act. 17, 27.
 eius cogitatio. 3. Reg. 18, 15. Psal. 15, 8.
 signa. 3. Reg. 19, 11.
 vis. 1. Reg. 5, 1.
 ea terrentur impij. 1. Reg. 4, 6.
 Dei locus. 3. Reg. 8, 27.
 in. Psal. 89, 11. Eccli. 15, 12. Isa. 28, 21. Ezech. 7, 8. Ofc. 1, 6. & 4, 14. & 5, 6. Nah. 1, 1. Zach. 1, 15. Rom. 1, 18.
 De ira in peccatores. 1. Reg. 16, 1. Isa. 57, 6. Ofc. 5, 14. & 8, 5.
 in piasatos. Zach. 10, 3.
 in populum. Zach. 11, 9.
 Dei reuerentia. Exod. 3, 6. Deut. 23, 14. 3. Reg. 17, 13.
 protectio. Genes. 28, 15. Exod. 23, 20. & 29, 45. Deuter. 8, 4. 2. Regum 22, 1. Iudith. 5, 25. Psal. 5, 14. & 17, 1. & 26, 1. & 62, 8. & 63, 3. Isa. 8, 9. Ofc. 2, 18. Act. 18, 9. & 20, 32. 2. Petr. 2, 9.
 potentia. Exod. 15, 3. Numer. 11, 23. Deuter. 3, 24. 1. Reg. 14, 7. Iudith. 9, 4. Iob. 9, 12. & 10, 7. & 11, 10. & 23, 13. & 25, 1. & 41, 1. Psal. 32, 9. & 61, 12. & 64, 7. & 67, 18. & 93, 1. & 113, 10. & 134, 6. Prou. 21, 30. Sapient. 11, 22. & 12, 12. Eccli. 43, 31. Isa. 59, 1. Ierem. 18, 6. & 32, 27. & 49, 19. Daniel. 4, 31. Zachar. 8, 6. Marc. 10, 27.
 iustitia. Exod. 20, 5. Iob. 8, 3. & 34, 10. & 36, 12. Psal. 9, 9. & 10, 7. & 11, 6. & 32, 5. & 35, 7. & 74, 3. & 75, 7. & 91, 16. & 95, 13. & 97, 9. & 102, 6. & 118, 137. & 139, 13. & 144, 17. Prou. 29, 26. Eccli. 1, 3. Sapient. 5, 18.

& 12, 12, & 16, 24. Eccli. 35, 16. Isa. 26, 9. Ier. 44, 22. Thr. 1, 18. Apoc. 16, 5.
 misericordia. Exod. 20, 6. Leuit. 26, 44. Iud. 2, 18. & 10, 11. 2. Par. 30, 9. 2. Esd. 9, 16. Iudit. 8, 14. Iob 36, 9. Psal. 32, 6. & 35, 6. & 71, 12. & 62, 4. & 77, 38. & 88, 1. & 118, 64. & 144, 8. Sap. 11, 24. & 12, 10. Eccli. 17, 28. & 18, 4. Isa. 1, 9. & 30, 19. & 48, 9. & 54, 10. Ier. 2, 1. & 31, 20. Thren. 3, 22. Batt. 2, 27. Ofc. 1, 7. & 2, 6. & 11, 8. & 14, 5. Joel. 2, 18. Mich. 7, 18. Abac. 3, 2. Zach. 1, 16. Luc. 1, 50. & 15, 20.
 timor. Exod. 20, 20. Deu. 6, 13. & 10, 20. Iob 9, 28. & 23, 15.
 visio. Exod. 24, 10. & 33, 20. 3. Reg. 21, 19.
 proprietates. Exod. 3, 4. 6. Num. 14, 18. Deut. 4, 24. & 7, 9. & 10, 17. & 32, 4. & 33, 1. Ios. 24, 19. 1. Reg. 2, 2. 2. Reg. 22, 31. 3. Reg. 8, 23. 2. Par. 15, 2. Iob 5, 9. & 9, 4. & 10, 4. & 12, 13. & 36, 5. Psalm. 5, 6. & 85, 15. & 88, 7. Sapient. 15, 1. Eccli. 1, 8. & 15, 19. Isai. 40, 28. & 41, 4. & 43, 10. & 44, 6. & 45, 5. & 55, 8. Ier. 32, 18.
 memoria. Deut. 6, 12. Tob. 1, 13. & 4, 6. Psal. 62, 7. & 70, 16. & 76, 4. & 104, 5. & 118, 55. Eccli. 12, 1. Ion. 2, 8.
 auxilium. Deut. 7, 21. & 9, 1. Ios. 10, 8. & 23, 8. Iud. 5, 8. 1. Regum 7, 10. & 23, 27. 2. Reg. 5, 24. & 22, 5. 3. Reg. 20, 13. 4. Reg. 6, 16. & 7, 6. Iudit. 9, 16. Iob 36, 15. Psal. 7, 11. & 9, 10. & 11, 8. & 17, 30. & 24, 15. & 32, 20. & 33, 5. & 46, 6. Ier. 16, 19. & 42, 11. Psalm. 45, 1. & 89, 1. & 90, 1. & 93, 22. & 107, 14. & 113, 20. & 117, 6. & 120, 1. & 122, 1. & 123, 1. Abac. 3, 19. Zach. 10, 12. 2. Mach. 10, 29. & 11, 8. & 12, 15.
 promissiones. Ios. 21, 45. & 23, 14. Psal. 144, 13. Luc. 1, 54. 2. Cor. 1, 20. 2. Pet. 3, 9.
 promissiones conditionales. Deut. 19, 8. 1. Reg. 2, 30. 3. Reg. 8, 25. 4. Reg. 21, 8. & 23, 27. Ier. 18, 9. Ezech. 33, 13.
 minae conditionales. Iud. 10, 11. 4. Reg. 20, 1. Ier. 18, 7. Ezech. 33, 14.
 poenitentia. Gen. 6, 6. 1. Reg. 15, 11.
 immutabilitas. 1. Reg. 15, 29. Mal. 3, 6.
 inuitatio. Eccli. 24, 26. Isa. 55, 1. Mal. 3, 7.
 zelus. Zach. 8, 2.
 bonitas. Psal. 72, 1. Sap. 1, 13. Nah. 1, 7. Matt. 19, 17. Act. 10, 34. Rom. 10, 12.
 aeternitas. Psal. 89, 2. & 91, 9. & 101, 13. Abac. 1, 12.
 nomen. Isa. 42, 8. & 47, 4. Ier. 16, 21. Am. 5, 8. & 9, 6.
 altitudo. Psal. 63, 7.
 consilium. Sap. 9, 17.
 flagella. Gn. 18, 23. Sap. 12, 22. Eccli. 39, 35. & 40, 9. Isa. 19, 16. Ezech. 38, 22. Apoc. 6, 8. & 15, 1. & 16, 8.
 fidelitas. 2. Tim. 2, 13.
 cultus. Eccli. 1, 32.

honor. Eccli. 7, 33.
 praecepta. Ofc. 14, 10. Bar. 3, 9. Psal. 77, 5. & 110, 7. 1. Ioan. 3, 23.
 iuramentum. Ier. 5, 14. Hebr. 6, 13.
 praemium temporale. Ezech. 29, 18.
 vocatio. Rom. 11, 29. 2. Timot. 1, 9. Apocal. 3, 20.
 vocatio contempta. Ier. 3, 7.
 contemptus punitio. Luc. 14, 16.
 consolatio. Isa. 66, 13. Ier. 3, 16.
 doctrina. Isa. 45, 19.
 expostulatio. Ier. 2, 9. & 3, 20. & 4, 22. & 5, 1. & 6, 10. & 7, 23. & 9, 2. Ezech. 12, 18. & 34, 12. Ofc. 2, 2. & 6, 4. Am. 3, 1. Mich. 6, 1. Zach. 7, 9. Mal. 1, 6. & 3, 8.
 punitio. Isa. 19, 14. & 34, 1. & 59, 17. Ier. 4, 9. & 6, 11. & 30, 32. & 45, 4. & 50, 29. Ezech. 20, 33. & 21, 3. & 22, 13. & 23, 35. & 25, 15. & 33, 29. & 39, 23. Am. 5, 19. & 8, 9. Mich. 5, 24. Soph. 1, 3. Mal. 3, 5. Luc. 18, 16.
 habitatio. Prou. 8, 12. Act. 17, 24.
 voluntas. Prou. 19, 21. Sap. 9, 13. Isa. 46, 10. Ion. 1, 14. Matth. 20, 13. Ioan. 5, 30. & 6, 39. Rom. 9, 18. 1. Thes. 5, 3. 1. Tim. 2, 4.
 beneficia. Am. 2, 10. Act. 14, 16.
 notitia. Psal. 75, 1. Sap. 13, 5. & 15, 13. Ioan. 17, 3. Rom. 1, 20. 1. Cor. 13, 12.
 Deus non tentandus. Matt. 4, 7.
 Deo seruire. 2. Par. 12, 8. Psal. 99, 1.
 Deo quid placeat. 1. Reg. 16, 7. Isai. 28, 12. Ier. 9, 24. Mich. 6, 7. Zach. 8, 16.
 Deo placere. Eccli. 30, 24.
 Deo grati qui. Isa. 66, 2.
 Deo dilecti qui. Ioan. 16, 27.
 Dei amici. Ioan. 15, 14.
 Dei serui. Ioan. 17, 16.
 Dei serui excipiendi. Ioan. 13, 20.
 Deum agnoscit Gentilis. Dan. 3, 35. & 4, 34. & 14, 40. Ion. 1, 16. 2. Mach. 3, 35.
 Deus pater. Dan. 7, 9.
 Deum querere. Psal. 39, 17. & 68, 33. & 104, 4. & 118, 11. Cant. 3, 1. & 5, 6. Sap. 1, 1. Ier. 29, 13. Thr. 3, 25. Am. 5, 4. Soph. 2, 3.
 Deum querere vtile. Psal. 33, 11.
 Deum querendi modus. Deut. 4, 29.
 Deum sequi gloriosum. Eccli. 23, 38.
 Deum qui inueniant. Prou. 8, 17.
 Dei filij. Rom. 9, 8. 1. Ioan. 3, 2. & 4, 4. & 5, 18.
 Dei ministri. 1. Cor. 3, 9.
 Dei testimonium. 1. Ioan. 5, 9.
 reprehensio. Apoc. 2, 4.
 Deo appropinquare. Iacob. 4, 8.
 Diabolus. Iob 40, 10. & 41, 24. Isa. 30, 31. Ioan. 8, 44. 2. Cor. 11, 14. Iac. 4, 7. Apo. 12, 3. & 16, 14. & 20, 2.
 Diaboli testimonium. Act. 16, 17.
 vis. Exod. 3, 10.
 superbia. Matt. 4, 9.
 officium. Iob 1, 7.

punitio 2. Pet. 2. 4. Apoc. 10. 10.
 Diabolus inimicus perfectionis. Exod. 8. 28.
 impedit omne bonum. Exod. 10. 11.
 mendax est. Matt. 4. 9. Ioan. 8. 44.
 querit hominum perditionem. Gen. 3. 1. Par.
 21. 1. Iob. 1. & 2. Zach. 3. 1. Matt. 8. 28. Luc. 8. 12.
 Act. 5. 3. 2. Cor. 4. 4. Ephes. 6. 11. 1. Thes. 2. 18. 1.
 Pet. 5. 8. Apoc. 2. 10.
 à Christo est suo imperio spoliatus. Gen. 3. 15.
 Ifa. 9. 4. & 14. 8. & 27. 1. Zach. 3. 2. Matt. 12. 29.
 Luc. 10. 18. Ioan. 12. 31. Col. 1. 13. & 2. 15. 2. Tim.
 1. 10. 1. Ioan. 3. 8. Heb. 2. 14.
 Diaconorum ordinatio. Nu. 8. 5. Act. 6. 3.
 officium. Nu. 8. 18. & 18. 1.
 mores. 1. Tim. 3. 8.
 Dies iudicij. Ifa. 2. 10. & 3. 13. & 13. 6. & 24. 1. & 26.
 21. 30. 27. & 63. 4. & 66. 15. Ier. 25. 30. & 30. 7.
 Ezech. 38. 19. Ioel. 1. 15. & 2. 1. & 3. 2. Mich. 1. 3.
 Nah. 1. 5. Soph. 1. 14. & 3. 8. Zach. 14. 5. Mal. 4. 1.
 Pfal. 49. 1. Sap. 5. 1. Matt. 13. 40. & 25. 31. Mar.
 13. 26. Luc. 17. 24. & 21. 25. Act. 1. 11. & 17. 31.
 Rom. 2. 16. 2. Corinth. 5. 10. 2. Pet. 3. 10. Iud. 14.
 Apoc. 1. 7. & 6. 12. & 11. 18. & 10. 13.
 Diei iudicij memoria. Eccli. 38. 23. & 18. 24.
 est incertum quando futurum. Matth. 24. 36.
 Mar. 13. 32. Luc. 17. 30. Act. 1. 7. 1. Thes. 5. 1. Apoc.
 3. 3. & 16. 15.
 difficilia. Prou. 30. 18. Eccle. 1. 8.
 diffidentie damna. Matt. 14. 30.
 punitio. Nu. 14. 11. 2. Par. 16. 7.
 Dignitas. Eccli. 11. 5.
 Dignitas ecclesiastica. Heb. 5. 4.
 Dilectio Dei super omnia. Gen. 12. 2. Exod. 2. 6.
 Deut. 5. 10. & 6. 5. & 10. 12. Ios. 22. 5. Eccli. 7. 32.
 Matt. 10. 37. Marc. 12. 30. Luc. 7. 47. & 10. 27.
 Ioan. 21. 15. Rom. 5. 5. 1. Cor. 10. 21. Ioan. 4. 17.
 Dilectionis Dei fructus. Luc. 7. 47. Ioan. 14. 23.
 Dilectio proximi. Matt. 22. 39. Ios. 15. 12. Rom. 13.
 8. 1. Corinth. 10. 24. 1. Ioan. 2. 9. & 3. 11. & 4. 12. 2.
 Ioan. 5. 3. Ioan. 1.
 Diligentia. Genes. 18. 6. & 24. 32. Prou. 10. 5. & 11.
 16. & 12. 11. & 21. 5. & 24. 27. Eccle. 9. 10. Ec.
 cli. 10. 29. & 31. 27. & 32. 15. Heb. 6. 11.
 Diligentie fructus. Prouerb. 10. 4. Eccle. 10. 10.
 Matt. 25. 21.
 Discere. Prou. 9. 9. & 10. 8. & 14. 16. & 17. 16. & 18.
 15. & 19. 27. & 23. 12. Eccli. 3. 31. & 8. 9. & 18. 19.
 Discendum. Eccli. 6. 18.
 Discenda quæ Bar. 3. 14.
 Disciplinæ commendatio. Prou. 4. 13.
 Discipulis Christi dictum. Luc. 22. 28.
 Discipulorum Christi fames. Matth. 12. 1.
 tribulationes. Matt. 24. 9.
 Discordiæ damna. Matt. 12. 25.
 Discordia Christiana. Luc. 12. 52.
 Discretio. Marc. 9. 5.
 Discretio in Dei cultu. Leu. 1. 13.
 Diuinis quomodo studendum. Prou. 2. 3.
 Diuitiæ. Psalm. 38. 7. & 48. 11. Pro. 10. & 11. 28. &

13. 8. & 14. 20. & 17. 16. & 18. 11. & 21. 6. & 22. 7.
 & 28. 6. Eccle. 5. 10. & 6. 1. Eccli. 5. 10. & 9. 16.
 & 10. 26. & 11. 10. & 13. 23. & 21. 5. & 25. 3. & 27.
 2. & 31. 5. Bar. 3. 16. Agg. 2. 9. Iacob. 1. 11.
 Diuitibus vix. Luc. 6. 24.
 Diuiti dicendum. Psalm. 61. 11. 1. Tim. 6. 16. Iacob.
 5. 1.
 Diuitiæ inutiles. Iob 27. 19. Prou. 11. 4.
 impediunt perfectionem. Matt. 19. 21. Mar. 10. 21.
 inuidiam pariunt. Gen. 26. 13.
 fratres separant. Gen. 36. 7.
 Iniquæ. Eccli. 40. 13.
 sunt à Deo. Prouerb. 10. 22.
 Diuitiarum damna. Matt. 19. 23.
 periculum. Matt. 6. 24.
 vanitas. Eccle. 2. 4.
 Docere. Prou. 9. 9. Sap. 7. 13. Eccli. 22. 7. & 23. 6. &
 33. 18. Ifa. 24. 15.
 Docere quem Deus. Ifa. 28. 9.
 Doctrina. Prouerb. 12. 8. & 13. 15. & 18. 4. & 19. 11.
 & 20. 15. Eccli. 21. 22. Heb. 13. 9.
 Doctrinæ fructus. Prou. 10. 21. & 12. 24. & 13. 4.
 Dolor Christo amisso. Luc. 2. 48.
 Dolus. Psalm. 57. 7. & 9. 28. & 34. 20. Prou. 12. 17.
 Mar. 7. 22. Act. 5. 1. Rom. 1. 29.
 Dominium à Deo. Ierem. 27. 6. Dan. 2. 37. & 4.
 14. & 5. 18.
 Dominis dictum. Ephes. 6. 9. Col. 4. 1.
 Dominica dies. Apoc. 1. 10.
 Dominus vobiscum. Ruth. 2. 4.
 Domus propriæ cura. Gen. 30. & 35. 2.
 Domus aliena. Prouerb. 25. 17. & 27. 10. Eccli.
 21. 25.
 Domestici. Mich. 7. 6. 1. Tim. 5. 8.
 inducendi ad Dei cultum. Exod. 10. 9.
 Dona. Eccli. 20. 14.
 Dos. Tob. 8. 24.
 Ducis hortatio. 1. Mach. 3. 58. & 4. 8. 2. Mach. 8. 16.
 oratio ad Deum. 1. Mach. 4. 30. & 7. 40. 2. Mach.
 15. 21.
 Duces spirituales cæci. Matt. 13. 24.

E.

Ecclesia. Gen. 28. 16. 3. Reg. 4. 34. Psal. 44. 10.
 & 45. 5. & 47. 1. & 64. 5. & 67. 10. & 68. 36.
 & 75. 3. & 77. 52. & 84. 1. & 86. 1. & 93. 14. &
 101. 17. & 106. 35. & 113. 16. & 121. 3. & 131. 13.
 Prouerb. 9. 1. Cant. 6. 3. 1. & 8. 11. Ifa. 1. 27. & 2. 1.
 & 4. 5. & 5. 1. & 9. 2. & 11. 6. & 14. 32. & 19. 18.
 & 24. 23. & 25. 10. & 26. 1. & 27. 2. & 33. 20. &
 52. 3. & 67. 10. & 65. 15. & 66. 10. Ier. 3. 17. & 30.
 18. Ioel. 3. 20. Agg. 2. 10. Zach. 14. & 8. 3. & 9. 8.
 Matth. 13. 24. 1. Cor. 12. 14. 40. Col. 2. 1. Tim. 3.
 15. Hebr. 3. 6. Apoc. 1. 20. & 12. 1. & 21. 2.
 Ecclesiæ encomium. Num. 24. 5.
 Ecclesiæ Deus affuit. Exod. 40. 38. Num. 9. 15.
 Deut. 11. 12.

Ecclesiæ reuerentia. Leu. 19, 30. & 26, 2.
 hostes. Isa. 10, 5.
 vox. Bar. 4, 12.
 ministri. Eph. 4, 11. 1. Thes. 5, 12.
 persecutio. Act. 8, 1. Apoc. 12, 13.
 auctoritas Gal. 2, 2.
 præcepta. Act. 15, 41. & 16, 4.
 Ecclesiæ primitiua. Act. 4, 32. & 9, 31. & 14, 3. Rom.
 15, 14. 1. Cor. 15, & 14, 26.
 Ecclesiæ primitiue disceptatio. Act. 11, 2. & 15, 2.
 Ecclesiæ ex gentibus. Isa. 54, 1. Ezech. 17, 22.
 Ecclesiæ ministri. Ephes. 4, 1. 1. Thes. 5, 12.
 eorum gradus. 1. Cor. 12, 28.
 eis dictum. 2. Tim. 2, 15.
 Ecclesiæ persecutorum punitio. Iudith 16, 20.
 Isa. 29, 5. & 31, 3. Zach. 14, 12.
 Ecclesiæ dictum. Isa. 49, 18. & 59, 21. & 60, 1. & 62,
 2. & 30, 16. Bar. 4, 36. & 5, 1. Mich. 5, 9. Apoc.
 3, 8.
 Ecclesiæ non potest errare. Matt. 16, 18. & 28, 20.
 Luc. 22, 32. Ioan. 14, 16. & 16, 13. & 17, 11. 1.
 Tim. 3, 15. 1. Ioan. 2, 27.
 est corpus Christi. Ephes. 1, 22. & 4, 4. & 5, 23.
 1. Cor. 12, 27.
 sponsa. Psal. 44, 11. Ezech. 16, 9. Cant. 4, 9. 2. Cor.
 11, 2. Ephes. 5, 26. Apoc. 19, 8. & 21, 10.
 eius caput Christus. 1. Cor. 12, 27. Eph. 4, 15. & 5,
 23. Col. 1, 18. & 20, 10.
 & protector. Psal. 90, 1. & 131, 13. Isa. 43, 2. Ier.
 46, 28. Matth. 18, 20. & 28, 20. Ioan. 14, 23. 2.
 Cor. 6, 16.
 Ecclesiæ ædificatio. Isa. 54, 11.
 consecratio. Exod. 30, 15. Num. 7, 1. vide Tem-
 plum.
 sumptibus populi ædificatio. Exod. 35, 20. &
 40, 9.
 Ecclesiastici. Eccli. 7, 33. Ezech. 44, 20. Ose. 4,
 8. 1. Cor. 3, 9. & 41, 1. & 9, 7. 1. Thes. 5, 12. Hebr.
 5, 1.
 Ecclesiasticis dictum. Ose. 5, 1. Matth. 10, 8. 2. Cor.
 6, 3. 2. Tim. 1, 6.
 Ecclesiasticorum exemptio. Gen. 47, 20.
 distinctio à laicis. Num. 7, 49.
 peccata. Ier. 2, 8.
 perfectio. Deut. 33, 9.
 alimenta. Rom. 15, 27.
 Ecclesiastici mali. Isa. 22, 7. Mich. 3, 5.
 eis vae. Matt. 23, 13. Luc. 11, 52.
 Ecstasis. Act. 22, 17. & 10, 10.
 Eleemosyna. Ruth. 2, 14. & 3, 15. 2. Esd. 5, 10. Tob.
 1, 3. & 2, 2. Marc. 12, 41. Luc. 19, 8. Act. 11, 29.
 Rom. 15, 25. 1. Cor. 16, 1. 2. Cor. 8, 2. & 9, 1.
 Galat. 2, 10. Hebr. 13, 16. 1. Ioan. 3, 17. 3.
 Ioan. 5.
 faciendi. Leuit. 19, 9. & 23, 12. Tob. 4, 7. Eccl. 1,
 1. Eccli. 4, 1. & 7, 10. Luc. 3, 11. & 12, 33. &
 16, 9.
 quomodo faciendi. Matt. 6, 2.
 Eleemosynæ fructus. 3. Reg. 17. Tob. 12, 8. Psal.

111, 5. Prouer. 14, 21. & 21, 14. & 22, 9. & 28, 27.
 Eccli. 3, 33. & 17, 18. & 29, 15. Isa. 58, 7. Dan. 4, 24.
 Math. 25, 34. Mat. 9. 41. Act. 9, 36.
 Electio Ecclesiastica. Act. 1, 23.
 Electio Dei. Ioan. 15, 16. Rom. 9, 18. 2. Tim. 2, 19.
 Electi. Psal. 93, 14. Sap. 4, 15. Dan. 12, 10. Zach. 2,
 8. Mat. 15, 13. & 20, 16. Ioan. 18, 9. Act. 13, 48.
 Ioan. 10, 27. & 13, 18. Rom. 8, 28. & 11, 5. Apoc.
 17, 14.
 Eligendi superioris qualitas. 1. Reg. 1, 10.
 humilitas. 1. Reg. 9, 21. & 10, 21.
 Electi in superiorē gratia. 1. Reg. 10, 6. & 16, 13.
 Electio acclamatio. 1. R. g. 10, 24.
 Electio superioris diuina. 1. Reg. 9, 15.
 Elias. Malach. 4, 3. Apoc. 11, 3.
 Elymæ magi punitio. Act. 13, 11.
 Emendatio. Eccli. 21, 1. & 35, 3. Isa. 30, 15. Ose. 10,
 12. Agg. 15.
 Emprio & venditio. Gen. 23, 9. & 25, 31. & 35, 19.
 & 41, 57. Leu. 25, 13. & 25, 14. Deut. 15, 1. & 25,
 13. 2. Reg. 24, 21. Eccli. 27, 3. & 42, 25. Prou. 11,
 1. & 16, 11. & 20, 10. Isa. 2, 3. 1. Ier. 32, 6. Ezech.
 45, 10. Mich. 6, 10. Matth. 7, 2. Luc. 14, 14. 18. 1.
 Cor. 7, 10. 1. Thes. 4, 6.
 Enoch. Heb. 11, 5. Apoc. 11, 3.
 Episcopus. Matt. 20, 23. Luc. 4, 16. Ioan. 10, 4. Act. 1,
 24. & 6, 3. & 11, 22. & 14, 20. & 20, 28. Rom. 15,
 16. 1. Cor. 3, 5. & 4, 1. 2. Cor. 3, 6. & Ephes. 1, 15.
 Col. 1, 23. 1. Tim. 3, 12. Tim. 2, 1. Tit. 1, 5. 1. Pet.
 5, 2.
 Episcopi boni electio. Isa. 22, 20.
 Episcopi mali punitio. Isa. 22, 19.
 Epulonis parabola. Luc. 15, 19.
 Epulonibus vae. Isa. 5, 22.
 Errores. Matth. 24, 23.
 Erubescere. Psal. 39, 11. Eccli. 41, 21. & 42, 11. Ezech.
 16, 52. Marc. 8, 38. Luc. 9, 26. Rom. 1, 16. 2. Tim.
 1, 8.
 Euangelium. Isa. 10, 22. & 11, 12. Ro. 1, 16. 1. Cor. 15,
 1. 2. Cor. 4, 3.
 Euangelij tempus. Isa. 12, 3. & 29, 18. & 32, 4. &
 33, 6. & 35, 1. & 42, 16. & 44, 3. & 49, 9. & 65,
 17. Ier. 31, 5. & 30, 8. & 31, 31. & 32, 37. & 33, 15.
 & 50, 4. Ezech. 20, 40. & 34, 1. & 36, 2. & 37, 21.
 Ier. 3, 17. Mich. 4, 3. Soph. 3, 11. Zach. 8, 7. & 9,
 16. & 12, 8. & 13, 2. & 14, 9. Gal. 3, 25. Ephes. 1, 7.
 1. Ioan. 2, 8.
 prædicatio. Isa. 27, 13. Ier. 16, 14. Matth. 13, 31. & 24,
 14. Rom. 10, 18. 1. Corinth. 1, 18. & 15, 3. Col. 1, 6.
 Hebr. 2, 3.
 Euangelistæ. Ezech. 1, 5. Apoc. 4, 6.
 Eucharistia. Genes. 28, 16. Exod. 12, 11. & 16, 18. 3.
 Reg. 19, 8. 1. Esd. 6, 20. Psal. 110, 4. Cant. 2, 9. &
 5, 1. Isa. 25, 6. Ose. 14, 8. Zach. 9, 17. Ioan. 6, 50.
 Act. 2, 42. & 20, 7. 1. Cor. 10, 16. & 11, 23.
 figuræ. Prou. 9, 5. Sap. 16, 20. Exod. 16, 15.
 institutio. Matt. 26, 26.
 fructus. 2. Reg. 6, 11. Ioan. 6, 51.
 frequentatio. Act. 2, 42. & 20, 7.

adoratio. Psal. 11. 28. & 98. 5. Ioan. 9. 38.
Examinare seipsum. Eccli. 18. 20. & 37. 30. 2.
Cor. 13. 5. Gal. 6. 4.
Excommunicatio. Matt. 5. 29. & 16. 19. & 18. 8.
Mar. 6. 42. Ioan. 20. 23. 1. Cor. 5. 4. 1. Thes. 3.
14. 1. Tim. 1. 20. Tit. 3. 10.
figura. Nu. 5. 1. Tob. 13. 1. & 14. 8.
Excommunicandi qui. Prouerb. 22. 10. Matth.
18. 17. Rom. 16. 16. 2. Cor. 2. 8. 1. Tim. 1. 20.
& 6. 5. 2. Timoth. 2. 17. & 3. 5. Tit. 3. 10. 2.
Ioan. 10.
Excommunicati vitandi. Matth. 18. 17. 1. Cor. 5.
11. Tit. 3. 10.
Exequiz. Gen. 23. 2. & 50. 10. Deut. 34. 8. 2. Re-
gum 3. 31.
Exemplum bonum. Caut. 4. 11. 1. Cor. 10. 32. 1.
Petri 3. 16.
Excusatio nimia vitiosa. Exod. 4. 13.
Expectandum quid. Gen. 49. 18.
Expectare molestum. Prou. 13. 12.
Expediens. 1. Cor. 6. 12. & 10. 22.
Exteriora. Eccli. 19. 22.

F.

Faciendum quid. Psalm. 36. 28. Lucæ 11.
42.
Fama. Prou. 10. 7. & 22. 1. Eccli. 41. 15.
Fames. Prou. 27. 7.
Famulus bonus. Gen. 30. 18. vide Seruus.
Festinat. Prou. 2. 1.
Festum. Exod. 23. 12. & 31. 13. Leuit. 19. 3. 2. Ef-
dra 8. 9. & 13. 15. Tob. 2. 1. Psal. 80. 4. & 117.
24. Thren. 1. 4. Nah. 1. 15. Mar. 2. 27. Lucæ
14. 5.
Festi observatio. Ier. 17. 21. 1. Mach. 2. 35. 2. Ma-
chab. 8. 26. Matt. 12. 11.
Festi violationis puniatio. Numerorum 15. 32.
Ierem. 17. 27.
Fides. Psal. 91. 5. Eccli. 16. 28. Isa. 28. 16. Ierem. 5.
3. Luc. 18. 8. Ioan. 3. 18. & 4. 42. & 6. 29. & 12.
44. Rom. 10. 8. 2. Cor. 4. 13. Gal. 1. 8. & 2. 20.
& 3. 7. 2. Thes. 3. 2. Tit. 1. 1.
Fidei necessitas. Isa. 7. 9. Mar. 16. 16. Act. 16. 30.
Heb. 11. 6.
Fructus. Abacuc 2. 4. Matthæi 8. 13. & 9. 2. & 15.
28. Ioan. 3. 36. & 4. 5. & 5. 24. & 6. 47. & 7.
38. & 11. 25. & 20. 29. Actorum 14. 8. 1. Pe-
tri 1. 8.
constantia. Dan. 3. 6. 1. Machabæorum 1. 65. &
2. 19.
vis. Matt. 9. 29. & 17. 20. & 21. 21. Mar. 2. 5. & 5.
35. & 9. 23. & 11. 23. & 16. 17. Luc. 7. 50. & 8.
48. & 17. 6. Ioan. 14. 12. Act. 3. 16. & 15. 9.
Heb. 11. 33.
Fides viva. Exo. 27. 20. Cant. 4. 9. Abac. 2. 4. Matt.
9. 22. & 15. 28. Rom. 3. 22. Gal. 5. 6.
Fides imperfecta. Ioan. 12. 42.
mortua. Matt. 7. 21. 1. Cor. 13. 2. Iacob. 2. 26.
Fidelitas. Prou. 20. 6. & 28. 20. Luc. 16. 10.

Fidelis seruus. Matt. 24. 45.
Fideiussio. Prou. 17. 18. & 20. 16.
periculosa est. Prou. 11. 5. & 22. 26.
Filij. Prou. 10. 1. & 13. 1. & 14. 14. & 15. 20. &
17. 6. & 19. 13. & 23. 24. & 28. 7. & 29. 3. & 30.
17. Eccli. 16. 1. & 22. 23.
Filiz. Eccli. 7. 26. & 26. 13. & 42. 9.
Filiis dictum. Eph. 6. 1. Col. 3. 20.
Filij castigandi. Prouerbiorum 13. 24. Eccli. 7.
25. & 31. 1.
Filiis prouidendum. Gen. 25. 5.
Filij institutio. 30. 2.
amor. Gen. 45. 9.
consilium. 1. Reg. 19. 4.
Filij peccatorum. Eccli. 41. 8.
Filius præ cæteris patri carior. Gen. 37. 3.
Filij minoris cura. Gen. 42. 4.
Filij inobedientis puniatio. Deut. 21. 18.
Filij in patrem impij puniatio. 2. Reg. 18. 14.
Flagella Dei. Ezech. 14. 21.
causa. Deut. 19. 22. & 32. 21. Ios. 7. 10. & 23. 15.
Iud. 10. 6. 3. Reg. 9. 6. & 14. 15. 4. Reg. 18. 11.
& 21. 10. 2. Par. 28. 6. 2. Eld. 9. 26. Tob. 13. 5.
Psal. 38. 12. & 88. 31. & 105. 38. & 106. 11.
Isa. 5. 24. & 24. 3. & 42. 24. & 50. 1. & 63. 10.
& 64. 6. Iere. 2. 15. & 16. 18. & 7. 13. & 9. 12. &
11. 10. & 13. 22. & 15. 3. & 16. 9. & 13. 3. &
22. 8. & 29. 17. & 30. 14. & 44. 2. Thren. 1. 5.
Ezech. 14. 13.
Fructus. Prou. 19. 25.
remedia. Deut. 30. 1.
Flagellis Dei indurati. Ier. 5. 3.
Fœmina. Prou. 19. 13. & 21. 9. & 31. 10. Ecclesi. 7.
29. Eccli. 10. 22. & 19. 20. & 25. 29. & 36. 27.
& 42. 14. 1. Tim. 2. 9. 1. Cor. 14. 34. 1. Tim. 2.
9. & 3. 11.
Fœminæ creatio. Gen. 2. 18.
modestia. Gen. 18. 9.
virtus. Iud. 4. 4. Prou. 31. 10. 2. Mach. 7. 20.
fides. 4. Reg. 4. 30.
laus. Prou. 11. 16. Eccli. 26. 18. Dan. 13. 2.
prudentia. 1. Reg. 25. 18.
ornatus. 1. Pet. 3. 3. 1. Tim. 2. 9.
colloquium. Ioan. 4. 27. Act. 16. 13.
malitia. Eccli. 25. 17. & 26. 10. & 42. 6.
ira. Eccli. 15. 22.
velum. 1. Cor. 11. 6.
loquacitas. Eccli. 25. 27.
Fœminarum deuotio. Exod. 15. 20. 4. Reg. 4. 27.
Matt. 27. 55. & 28. 1. Mar. 15. 40. & 16. 1. Lu-
cæ 8. 2. & 11. 27. Act. 17. 4.
Fœminæ viis pares. Ios. 17. 4.
Fœminæ viloquendum. 4. Reg. 4. 12.
Fœmina propheta. 4. Reg. 22. 14.
Fœminæ damna. Iud. 16. 16. Eccli. 25. 33.
Fœmina litigiosa. Prou. 25. 24. & 27. 15.
ebriosa. Eccli. 26. 11.
Fœmina vitanda. Ecclesi. 7. 27. Eccli. 9. 3. & 42.
12. domi continenda. Eccli. 25. 34.

Fomes. Rom. 7, 14.
 Fornicatio. Eccli. 23, 23. Ose. 4, 11.
 vitanda. Tob. 4, 13. Prou. 5, 8. & 6, 25. & 7, 24.
 1. Cor. 10, 8.
 damnosa. Prou. 9, 18. & 29, 3. Eccli. 9, 9.
 Fortitudo. Mar. 15, 43.
 Fortitudo bellica. 1. Mach. 6, 43.
 Frattus amor. Gen. 43, 30. & 45, 1.
 odium. Gen. 27, 41. & 37, 4.
 vita dissimilis. Gen. 25, 27.
 Fraus. Prou. 12, 27. Isa. 3, 2. 7. Ier. 6, 13.
 Fugere persecutionem. Matth. 2, 13. & 10, 23.
 Actorum 9, 25. & 14, 5. & 17, 10. Ioan. 11, 54.
 Furtum. Tob. 2, 21. Zach. 5, 3.
 Furti damna. Prou. 11, 24.
 pœna. Exod. 22, 1.
 socius. Prou. 29, 24.
 Futura incerta. Prou. 27, 1.

G.

Gallus. Prou. 30, 31.
 Gaudium Prouerb. 15, 13. Ecclesi. 2, 2. Eccli. 30, 17.
 Gaudendum de quo. Matt. 5, 12. Luc. 10, 19.
 Gaudium spirituale. Ioan. 3, 29. Act. 13, 52.
 Phil. 3, 1. & 4, 4.
 Gentiles & Iudæi. Matt. 21, 28.
 Gentium vocatio. Isa. 49, 22. Matth. 22, 8. Act. 13, 46.
 conuersio. 3. Reg. 10, 4. Isa. 45, 18. & 43, 5. & 65, 1. Ose. 1, 10. & 2, 23. Zach. 6, 15. & 10, 11.
 Matt. 21, 43. Act. 11, 1. Rom. 11, 7. Eph. 3, 6.
 Col. 1, 21. & 2, 13.
 confessio. Matt. 27, 54. Mar. 15, 39.
 humilitas. Luc. 7, 6.
 Gentilibus conuersis dictum. Rom. 11, 17. Eph. 2, 11.
 Generatio æterna. Isa. 66, 9.
 Gloria in excelsis. Luc. 2, 14.
 Gloriandum in quo. Ier. 9, 23. 1. Cor. 3, 21.
 Gloria stulti. Prou. 26, 1.
 Gloriatio. Iacobi 1, 9.
 Gloriatio Christiana. Rom. 5, 11. 1. Cor. 1, 31. 2. Cor. 10, 17.
 Gloria Dei querenda in omnibus. Psal. 115, 1.
 Matt. 6, 9. Ioan. 9, 24. Act. 3, 12. 1. Cor. 6, 20.
 Phil. 1, 20. Col. 3, 17. Tit. 2, 10.
 Gratia. Exod. 33, 19. Leu. 20, 8. Deute. 1, 31. & 8, 16. & 9, 3. & 30, 6. & 32, 10. Ios. 13, 6. 4. Reg. 4, 3. Iob. 8, 11. & 14, 4. & 32, 8. Psal. 36, 23. & 43, 4. & 64, 10. & 67, 21. & 83, 12. & 93, 17. & 114, 8. & 117, 16. & 118, 32. & 126, 1.
 Prou. 16, 9. & 21, 3. Ezech. 11, 19. & 36, 26. & 47, 12. Ose. 13, 9. Io. 1, 16. & 3, 27. & 4, 10. & 6, 37. & 15, 4. Act. 15, 11. & 16, 14. Rom. 5, 15. & 8, 14. & 9, 15. & 11, 6. 1. Cor. 1, 7. & 3, 6. & 12, 3. & 15, 10. 2. Cor. 1, 21. & 3, 5. & 4, 6. & 5, 18. Gal. 2, 21. Eph. 2, 8. Phil. 2, 13. Heb. 13,

9. Iac. 1, 17. 2. Pet. 1, 4. 1. Ioan. 2, 27. & 3, 9. & 4, 13. & 5, 18. Apoc. 11, 6. & 22, 17.
 Gratia effectus. Iob. 3, 20. & 42, 5. Cant. 5, 4.
 necessitas. Ier. 10, 23. Ioan. 15, 5. 2. Cor. 3, 5.
 Gratia gratis data. 1. Cor. 12, 4.
 Gratiosi. Prou. 18, 16.
 Gratitude. 2. Reg. 19, 32. 3. Reg. 2, 7. Tob. 9, 1. & 12, 4.
 Gratitude in Deum. Luc. 17, 15.
 Gratiarum actio Deo. 2. Reg. 22, 47. Psal. 15, 7. & 17, 47. & 27, 6. & 29, 1. & 30, 22. & 34, 10. & 53, 8. & 58, 15. & 65, 8. & 70, 20. & 85, 12. & 102, 1. & 108, 30. & 115, 3. & 117, 21. & 123, 6. & 137, 1. Eccli. 5, 1. 1. Mach. 1, 11. 2. Mach. 10, 38. 1. Cor. 1, 4. & 15, 57. 2. Cor. 2, 14. & 9, 15. Eph. 1, 3. Phil. 1, 3. Col. 1, 3. 1. Thes. 1, 2. & 2, 13. 2. Thes. 1, 3. & 2, 13. 2. Tim. 1, 3. Phil. 4, Apoc. 11, 17.
 Gula. Gen. 25, 34.
 Gulæ damna. Prou. 21, 17. Eccli. 37, 32.
 punitio. Num. 11, 33.
 Gulosis dictum. 1. Cor. 6, 13.

H.

Hæretici. Psal. 73, 18. Prouerbior. 30, 11.
 Cant. 2, 15. 1. Cor. 11, 19. 1. Tim. 1, 6. & 4, 1. & 6, 3. 2. Timoth. 2, 16. & 3, 8. 2. Petri 2, 1. & 2, 17. & 3, 3. 1. Ioann. 2, 19. 2. Ioan. 7. Iud. 4.
 vitandi. Matt. 7, 15. Tit. 3, 10. 2. Ioan. 10. Rom. 16, 17. 2. Tim. 2, 17.
 puniendi. Deut. 13, 5. & 17, 1. & 18, 20. 3. Reg. 18, 40. 4. Reg. 10, 25.
 Hæreticorum vox. Ioan. 6, 6.
 Hæreticis dictum. Isa. 29, 9. Rom. 12, 3.
 Herodis crudelitas. Matt. 23, 16.
 Herodis punitio. Act. 12, 3.
 Homo. Iob. 7, 17. Psal. 8, 5. & 143, 3. Sap. 2, 23. Eccli. 17, 3. 1. Isa. 40, 6.
 Hominis creatio. Genes. 1, 26. & 2, 7. Iob. 10, 8. Eccli. 17, 1.
 Habitatio. Gen. 2, 15.
 dominium. Gen. 9, 2.
 natiuitas. Sap. 7, 3.
 miseria. Eccli. 40, 1.
 Hominis in malum pronitas. Gen. 8, 21.
 Homini necessaria. Eccli. 29, 28.
 Hominis lapsus. Luc. 10, 30.
 Homo mendax. Rom. 3, 4.
 Homicida. Gen. 4, 10. Exo. 21, 14. Psal. 5, 7.
 Homicidium casuale. Num. 35, 22.
 Homicidæ maledictio. 2. Reg. 3, 29.
 punitio. Gen. 4, 11. & 9, 6. Leuit. 24, 17. Num. 35, 16. Deuter. 19, 11. 2. Reg. 1, 14. & 4, 9. & 21, 3. 3. Reg. 2, 5. & 21, 17. 4. Reg. 11, 16. 2. Par. 24, 25.
 Honor. Eccli. 10, 23. 1. Pet. 2, 17.
 Hospitalitas. Genes. 18, 1. & 19, 1. & 24, 30. Exod. 2, 20. 4. Reg. 4, 8. 2. Efd. 5, 17. Tob. 7, 1.

Act. 10, 23. Heb. 13, 2. 1. Pet. 4, 9.
 Hostes animæ delendi. 1. Reg. 15, 3.
 Humilitas. Genes. 16, 9. Psalm. 137, 6. Prouerb.
 16, 19. & 18, 12. & 29, 23. Eccli. 7, 5. & 13, 9.
 Matth. 23, 11. Mar. 10, 42. Roman. 12, 3. 1.
 Pet. 5, 5.
 Humilitatis necessitas. Matt. 18, 2.
 fructus. 4. Reg. 1, 13. 2. Par. 12, 7. Iudit. 9, 16.
 Psalm. 17, 18. & 72, 23. & 101, 18. & 114, 6. &
 112, 6. Prou. 11, 2. Eccli. 3, 20.
 Humilis vox. Matt. 8, 8. Exod. 3, 11. & 4, 10.
 Confessio Deo. 2. Reg. 7, 18.
 Hypocritis cauenda. Luc. 12, 1.
 Hypocrita. Iob 8, 13. & 15, 34. & 20, 3. Psalm.
 77, 36. Eccli. 1, 37. & 19, 23. Matt. 15, 7.
 Hypocritus vā. Matt. 23, 13. Luc. 11, 44.

I.

Iacob. Gen. 25. Heb. 11, 21.
 Iacobi Zebedæi mors. Act. 12, 2.
 Iactura. 2. Paral. 25, 9.
 Idola. Psalm. 113, 12. Isa. 4, 49. 1. Cor. 8, 4.
 Idolorum causa. Sap. 14, 15.
 Idololatria. 2. Mach. 11, 23.
 Idololatræ. Sap. 13, 10. Rom. 1, 23.
 Idololatri dictum. Isa. 46, 5.
 Ieiunium. 1. Reg. 7, 6. 1. Esd. 8, 21. Tob. 12, 8. Isa.
 58, 3. Joel. 2, 12. Zach. 7, 5. Matt. 17, 21. Mar. 2,
 20. Lucæ 2, 37. Roman. 13, 13. 1. Cor. 7, 5. 2.
 Cor. 6, 5. Act. 13, 2. Eph. 5, 18. 1. Thes. 5, 6. Tit.
 2, 2. 1. Pet. 1, 13.
 Ieiunandum quomodo. Matt. 6, 16.
 Ieiunium violentis punitio. Leu. 23, 29.
 Ignorantia. Eccles. 10, 14.
 Ignorantiæ damna. Osee 4, 5. Prouerb. 10, 21.
 & 14, 12. 2. Par. 3, 28.
 non excusatur. Prou. 10, 20. & 8, 1.
 Ignoscendum in nos peccanti. Eccli. 28, 8. Matt.
 5, 23. & 6, 14. & 18, 22. Luc. 17, 3. Eph. 4, 32.
 Col. 3, 13.
 Illuminatio. Psalm. 4, 7.
 Imagines. Exod. 25, 18. Num. 21, 8. 2. Reg. 6, 35.
 & 7, 25. & 10, 19. 2. Par. 3, 10. & 4, 3. Sapient.
 16, 6.
 Imitandum quid. 3. Ioan. 11.
 Immercicordiæ damna. Prou. 21, 13.
 punitio. Matt. 25, 41. Iacobi 2, 13.
 Impatientsia. Prou. 14, 17.
 eius damna. Prou. 19, 19.
 Impatientsis monitio. Iob. 4, 3.
 Imperfectio. 1. Esd. 3, 12. Iob 4, 17. & 9, 1. & 25,
 4. Psalm. 138, 16. 1. Cor. 13, 9.
 Impij. Iob 15, 21. & 20, 5. Prou. 15, 29. & 28, 28.
 & 29, 16. Eccles. 8, 8. Sap. 14, 9. Eccli. 41, 11.
 Isa. 57, 20. Dan. 12, 10. Zach. 5, 7.
 vitandi. Deut. 7, 1 & 18, 9.
 delendi. Deut. 20, 16.
 Impiorum punitio. 3. Reg. 18, 40. & 22, 20. 4.

Reg. 9, 32. & 17, 25. Iob. 8, 22. & 11, 20. & 15,
 29. & 21, 17. Psalm. 1, 4. & 36, 35. Prou. 3, 33. &
 14, 11. Eccli. 41, 13. Dan. 5, 3. 2. Machab. 3,
 24. & 9, 5.
 Impij peccatum suum agnoscunt. 1. Reg. 6, 6.
 Impij opera. Psalm. 13, 1.
 vox. Sap. 2, 1. Psalm. 52, 1.
 Impositio manuum. Act. 6, 6. & 8, 17. & 13, 3. &
 19, 6. 1. Tim. 4, 14. & 2, 22. 2. Tim. 1, 6.
 Impenitentis punitio. Ier. 6, 15.
 Improperij damna. Eccli. 23, 20.
 Imprudentia. Prou. 21, 20.
 Impudicitia Deo displicet. Deut. 23, 18.
 Impudicitie punitio. Deut. 25, 11.
 Impudicorum mores. Prou. 7, 6.
 Impudicæ signa. Eccli. 26, 12.
 Incantatio. vide Auguria.
 Incarnatio. Ioan. 1, 14. Phil. 2, 5. Heb. 2, 16.
 Incerta. Iob. 9, 21. Eccles. 9, 1.
 Incesti punitio. Leu. 20, 11.
 Incredulitas. Isa. 21, 2. Ioan. 10, 20.
 Incredulitatis causa. Ioan. 5, 44.
 damna. Ioan. 1, 18. & 3, 36. & 8, 24.
 punitio. Num. 20, 13. 4. Reg. 17, 17. Luc. 1, 20.
 Indigentia. Eccli. 40, 29.
 Indulgentiæ. 2. Cor. 2, 10.
 Infamia. Prou. 10, 7.
 Infernus. Psalm. 48, 15. Isa. 30, 33. & 34, 9. & 66,
 24. Marc. 9, 44. Apocal. 14, 9. & 19, 20. &
 20, 15.
 Infidelis. Tit. 1, 15.
 Infideles vitandi. 2. Cor. 6, 14.
 Infirmitas. Eccli. 18, 21. & 31, 2. & 38, 9. Phil. 2,
 27. Iacob. 5, 14.
 Infirmitatis causa. Leu. 26, 16. Deut. 7, 15. & 28,
 27. 2. Reg. 24, 13. 4. Regum 5, 27. Eccli. 38, 15.
 Ioan. 5, 14. & 9, 3.
 Infirmi visitandi & consolandi. 4. Reg. 8, 29. Iob.
 2, 11. Psalm. 40, 4. Eccli. 7, 38. Matt. 25, 37. Ioan.
 11, 5. & 12, 9. 2. Cor. 1, 4.
 Infirmi patientia. Ioan. 5, 7.
 Ingrati Deo. Iob. 12, 6. Psalm. 77, 42. & 105, 21.
 Isa. 1, 2. Ier. 2, 5. Bar. 4, 7. Osee 2, 8. & 7, 13. &
 8, 14. & 11, 3. Lucæ 17, 17.
 Ingratitudinis punitio. Prou. 17, 13. Sap. 16, 29.
 Ingrato in Deum dictum. Isa. 51, 13.
 Inimicus. Eccli. 12, 8.
 fugiendus. Eccli. 6, 13.
 non odiendus. Prou. 24, 17. Eccli. 8, 8.
 diligendus. Matt. 5, 44. Lucæ 6, 27.
 Inimico ignoscendum. 1. Reg. 24, 7. & 26, 8. 2.
 Reg. 19, 22.
 non credendum. Prou. 26, 24. Eccli. 12, 10.
 benefaciendum. Exod. 23, 4. Prou. 25, 21.
 Inimici amor. 2. Reg. 1, 11.
 Inimicitie causa. Prou. 17, 9.
 Iniquitas. Psalm. 57, 7. & 77, 8. Prou. 10, 25. & 15, 9.
 & 29, 27. Eccles. 3, 16. Sap. 1, 16. & 4, 3. Eccli.
 9, 17. Lucæ 16, 10.

Iniquitatis damna. Prou. 1, 18. & 5, 22. & 8, 35. & 10, 24. & 12, 28.
 Iniqui punitio. Genes. 28, 7. Iud. 9, 45. Iob 4, 8. & 6, 16. & 31, 3. Psal. 2, 4. & 5, 11. & 9, 6. & 10, 6. & 11, 4. & 20, 8. & 36, 1. & 49, 18. & 56, 7. & 58, 7. & 67, 22. & 68, 23. & 72, 19. & 77, 30. & 80, 12. & 91, 10. & 93, 23. & 108, 6. & 128, 4. & 139, 12. Prou. 2, 22. & 11, 7. & 13, 5. & 28, 8. & 29, 6. Eccli. 8, 13. & 10, 11. Sap. 1, 8. & 3, 10. & 4, 19. Eccli. 27, 28. Isa. 17, 14. & 28, 17. & 33, 1. & 42, 14. 3. Reg. 2, 44. Iob 17, 4. & 21, 30. & 22, 4. & 24, 18. & 27, 13. Amos 3, 10. Mich. 2, 3. 2. Pet. 2, 9.
 Iniquis vx. Ier. 22, 13. Abac. 2, 12.
 Iniquorum mores. Iob 24, 2. Psal. 35, 1. Prou. 10, 27.
 opera. Psal. 5, 10. & 9, 23. & 10, 2. & 11, 3. & 13, 3.
 Iniquis dictum. Isa. 3, 14.
 Iniquis dicendum. Psal. 5, 25. Eze. 34, 18.
 Iniqui timor. Prou. 28, 1.
 vox. Sap. 2, 10.
 spes. Prou. 10, 28. Sap. 5, 15.
 Iniquus perniciosus. Prou. 16, 29.
 Iniuria remissio. Gen. 50, 15. Luc. 17, 4. Matt. 18, 21.
 punitio. 3. Reg. 2, 8. Matt. 5, 22.
 remisse fructus. Matt. 6, 14.
 Innocens facile credit. Prou. 14, 15.
 Inobedientia. 2. Thes. 3, 14.
 Inobedientia grauitas. 1. Reg. 8, 7.
 punitio. Gen. 19, 22. Ios. 7, 15.
 Instabilitatis causa. Thes. 1, 8.
 Instabilitas. Prou. 27, 8. Eccli. 5, 11. Ier. 14, 10.
 Institutum. Act. 5, 38.
 Intentio. Matt. 6, 22.
 Intolerabilia. Prou. 30, 21.
 Inuidia. 1. Reg. 18, 8. Iob 5, 2. Prouer. 14, 30. Eccli. 4, 4. Eccli. 24, 8. Matt. 21, 15. Luc. 15, 25.
 Inuidie damna. 1. Reg. 19, 1. Eccli. 30, 26.
 Ioannes Baptista. Isa. 49, 1. Mal. 3, 1. & 4, 5. Matt. 3, 4. & 11, 7. & 14, 3. & 17, 12. Mar. 1, 4. Luc. 1, 14. & 3, 2. Ioan. 1, 6.
 eius testimonium de Christo. ibid.
 habitus. Mar. 1, 6.
 cibus. Mar. 1, 6.
 decollatio. Mar. 6, 27.
 exultatio in vtero. Luc. 1, 40.
 natiuitas. Luc. 1, 57.
 libertas. Luc. 3, 7.
 gaudium. Ioan. 3, 29.
 Ioannes Euangelista Christo dilectus. Ioan. 13, 23. & 19, 26. & 20, 2.
 Ira. Iob. 5, 2. Prouer. 12, 16. & 15, 18. & 18, 14. & 27, 3. & 30, 33. Eccli. 7, 10. & 11, 10. Eccli. 10, 22. & 27, 33. Iacob. 1, 19.
 Ira moderanda. Psal. 4, 5.
 Ire damna. Prou. 29, 22. Eccli. 30, 26.
 punitio. Matt. 5, 22.

Irato dicendum. Matt. 6, 15.
 Iracundus vitandus. Prou. 22, 24.
 Ire Dei remedium. Eze. 22, 30.
 Ironia. 3. Reg. 18, 27. & 22, 15.
 Insuper. Eccli. 32, 6.
 Iudaei. Rom. 9, 4. & 10, 2. & 11, 5. Isa. 40, 21. & 59, 9. & 5, 2. Ier. 6, 20. Ose. 3, 4. Matt. 21, 28. 1. Cor. 10, 1.
 Iudeorum incredulitas. Ioan. 5, 46. Heb. 4, 6.
 obstinatio. Act. 7, 51. & 18, 6. & 19, 9. Rom. 10, 21.
 peruersitas. Act. 13, 45.
 impietas. Matt. 23, 34.
 reprobatio. Isa. 29, 15. Am. 5, 21. Matt. 21, 43.
 cecitas. Matt. 13, 13. 2. Cor. 3, 14.
 punitio. Ier. 18, 21. Matt. 23, 27.
 conuersio. Eccli. 16, 60. & 39, 25. Ose. 2, 15. & 3, 5. 2. Cor. 3, 16.
 Iudeorum contra Christum vox. Sap. 2, 12.
 Iudaei Christum occidunt. Matt. 21, 38.
 Iudeis dictum. Isa. 6, 9. Rom. 10, 19.
 Iudaica reprobata. Mal. 1, 10.
 Iude malitia. Matt. 26, 14. Luc. 22, 3. Ioan. 6, 70. & 12, 4. & 13, 27.
 Iudas se suspendit. Matt. 27, 5. Act. 1, 18.
 Iudae vx. Mar. 14, 21.
 Iudex. Eccli. 3, 17. & 10, 1.
 Iudicibus dicendum. 2. Paralip. 19, 6. Iob. 36, 18. Psal. 57, 1. & 81, 2. Pro. 18, 5. & 24, 23. & 28, 21. & 31, 8. Sap. 1, 1. Eccli. 4, 10. & 5, 18. Isa. 5, 23.
 Iudici iniquo dictum. Deut. 13, 52.
 Iudicum punitio. Ier. 5, 28.
 Iudicis officium. Psal. 100, 8. Eccli. 7, 6.
 Iudicandum iuste. Exod. 23, 2. Leuit. 19, 15. & 24, 22. Deut. 1, 19. & 16, 18. & 24, 16. & 25, 1. Ioan. 7, 24.
 Iudicij peruersitas. Prou. 17, 15.
 Iudicium temerarium. Luc. 7, 39.
 vitandum. Matt. 7, 1. 1. Cor. 4, 1.
 Iudicare proximum. Rom. 2, 1.
 Iudicium diuinum. 1. Cor. 4, 4.
 humanum. 1. Cor. 4, 3.
 Iuramentum. Eccli. 27, 15. Ier. 4, 2. Zach. 5, 4. Matt. 23, 20. Rom. 1, 9. Heb. 6, 16.
 vitandum. Eccli. 23, 9. Matt. 5, 4. Iacob. 5, 12.
 Iuramenti reuerentia. Ios. 9, 18. 1. Reg. 14, 24.
 Iuramenti vani punitio. Exod. 20, 7.
 Iuramentum imprudens. Mar. 6, 23.
 eius impia adimpletio. Mar. 6, 26.
 Iustitia. Psal. 74, 11. Prou. 10, 25. & 15, 9. & 16, 6. & 21, 21. & 29, 27. Sap. 1, 15. Eccli. 5, 7. & 18, 19. & 30, 15. Isa. 32, 17.
 Iustitiae odor. Cant. 1, 12.
 Studium. Eccli. 27, 9.
 fructus. Iob. 11, 14. & 22, 21. Psal. 33, 16. & 36, 29. & 40, 13. & 57, 12. & 83, 13. & 91, 13. & 111, 2. & 117, 15. Pro. 2, 22. & 3, 33. & 4, 17. & 10, 2. & 11, 4. & 12, 18. & 13, 6. & 14, 34.

Eccl. 2, 26. Sap. 3, 7. & 5, 16. Eccl. 4, 29. & 11, 17. & 15, 1. & 20, 30. Ifai. 3, 10. & 64, 5. Ier. 6, 16. Iacob. 3, 18. Apoc. 22, 14.
 Iustus. Ose. 11, 7. Zac. 13, 10. 2. Ioan. 3, 22. 2. Pet. 2, 8. 1. Ioan. 2, 29. & 3, 2. Apoc. 22, 11.
 Iustus quis. Ezech. 18, 5.
 Iustus Deo curat. Dan. 14, 36.
 Iusti protectio. Gen. 15, 1. & 19, 22. & 31, 24. & 35, 5. & 39, 2. & 46, 3. Exod. 8, 22. & 9, 6. & 11, 7. & 15, 13. 1. Reg. 2, 9. & 18, 13. 2. Reg. 8, 6. & 22, 3. 3. Reg. 17, 4. & 19, 5. 1. Paral. 11, 10. & 26, 5. Iob 1, 10. Psal. 3, 4. & 7, 10. & 9, 4. & 12, 1. & 26, 5. & 27, 8. & 28, 11. & 33, 20. & 36, 17. & 54, 23. & 58, 10. & 60, 3. & 68, 30. & 88, 22. & 90, 10. & 96, 10. & 101, 29. & 117, 13. & 124, 3. & 139, 8. & 144, 20. Prou. 2, 7. Sap. 3, 1. Eccl. 11, 15. & 35, 22. Ier. 45, 5. Dan. 3, 49. & 6, 21. Ioël. 3, 16. Ion. 2, 1. Act. 7, 9. 2. Tim. 4, 16.
 liberatio. Gen. 7, 1. & 8, 1. & 15, 14. & 19, 11. Ezech. 9, 6. Act. 5, 19.
 merces. Gen. 15, 1. Psal. 16, 15. & 17, 21. Prou. 11, 18.
 afflictio. Gen. 15, 13. 2. Reg. 15, 30. Tob. 2, 9. Iob 1, 11. & 7, 20. & 23, 10. Cant. 2, 2. 1. Mac. 2, 29. Ioan. 16, 20. Act. 4, 3. 2. Tim. 3, 12. Heb. 11, 36.
 meritum. Genes. 19, 29. 3. Reg. 11, 12. & 15, 4. 4. R. g. 8, 19. & 13, 23. Psal. 105, 23.
 profectus. 2. Reg. 3, 1. & 5, 10.
 persecutio. Exod. 1, 12. Psal. 3, 1. & 10, 2. Ioan. 16, 2. Act. 5, 18. & 9, 24. & 13, 50. & 14, 18. Apoc. 12, 17.
 irritio. Act. 2, 13.
 societas. Genes. 30, 27. 1. Reg. 16, 23. 1. Par. 12, 18.
 prosperitas. Ifa. 30, 23.
 prosperitas post aduersa. Genes. 41, 39. Iob. 42, 10.
 humilitas. 1. Reg. 18, 18. 4. Regum. 6, 5. Psal. 130, 1.
 reuerentia. 1. Reg. 18, 12.
 error. 1. Reg. 19, 29.
 libertas. 3. R. g. 18, 17. & 21, 20. 4. Reg. 3, 13.
 robur. 3. Reg. 18, 46. Prou. 28, 1.
 zelus. 3. Reg. 19, 10. Psal. 118, 13. & 138, 21. 1. Mac. 2, 7.
 virtus. 4. R. g. 2, 8. & 6, 6.
 grauitas. 4. R. g. 5, 9.
 benignitas. 4. Reg. 6, 21.
 laus. Iob 1, 1. & 2, 3. Ifa. 20, 16.
 perfectio. Iob 27, 1. & 31, 7.
 opera. Iob 29, 15. Psal. 1, 1.
 desideria. Psal. 13, 7. & 26, 4. & 32, 7. & 54, 7. & 62, 1. & 64, 1. & 67, 1. & 72, 25. & 83, 1. & 103, 35. & 118, 5. & 119, 5. & 136, 8. & 141, 8. Ifa. 26, 9. Ier. 17, 16.
 vox. Psal. 39, 9.
 studium. Psal. 26, 9. Prou. 21, 12.

frugalitas. Psal. 36, 16.
 misericordia. Psal. 36, 21. Prouerb. 13, 14. & 29, 7.
 diuitia. Psal. 15, 5. & 118, 57.
 spes. Prou. 10, 28.
 verba. Prou. 10, 21. Ier. 17, 16.
 consolatio. Prou. 12, 21. & 13, 9.
 pax. Ier. 17, 16.
 defensio diuina. Ier. 50, 33. & 51, 36.
 mortificatio. Cant. 1, 5.
 ira. Ion. 4, 1.
 peccantis punitio. Ezech. 18, 24. & 33, 12.
 Iusto dictum. Ifa. 43, 4.
 Iustum etiam mali reuerentur. Mar. 6, 20.
 Iustos persequentium punitio. Exod. 14, 27. 3. Reg. 13, 4. 4. Reg. 1, 10. & 2, 23.
 Iusti in luce versantur. Exod. 10, 23.
 Deo familiares. 3. Reg. 19, 9. Ion. 4, 9.
 eis adhærendum. 4. Reg. 2, 2.
 contemnuntur. 4. Reg. 9, 11. Iob 12, 4.
 cur tribulantur. Tob. 12, 15.
 non lædendi. Prou. 17, 25. & 24, 15.
 in peccato non permanent. Prou. 24, 16.
 exaudiuntur. Ifa. 65, 24.
 signantur. Ezech. 9, 4.
 Iustorum vita. Tob. 14, 4. Psal. 21, 31. & 25, 4. & 36, 30. & 51, 10. & 100, 2. & 115, 5. Prou. 15, 19. & 14, 32. Sapient. 4, 7. Ifa. 57, 1. Luc. 13, 6. Phil. 3, 20.
 Iustus dictum. Luc. 12, 32. 2. Ioan. 8. Apoc. 2, 2. & 3, 11. dicendum. Tob. 13, 10. Psal. 3, 125. Eccl. 2, 7.
 Iustificatio. Act. 13, 38. Rom. 1, 17. & 3, 20. & 4, 5. Galat. 2, 16. & 5, 4.
 Iustificatio dictum. Rom. 5, 1.
 Iuuenis. Tob. 1, 4. Prouerb. 20, 29. Eccl. 25, 5. & 32, 10. Thir. 3, 27. Tit. 2, 6. 1. Pet. 5, 5.
 Iuuenis institutio. Psal. 118, 9.
 virtus. 2. Mach. 7, 24.
 mors. Sap. 4, 10.
 Iuueni dicendum. Eccles. 11, 9. & 12, 1.

L.

Labor. Prou. 16, 26. Eccles. 2, 24. & 5, 11. & 6, 7. Eccl. 10, 30. 2. Thes. 3, 10.
 Laboris fructus. Prou. 14, 4.
 Labor vanus. Eccles. 2, 22.
 Laborandum pro æterna requie. Gen. 49, 15.
 Laboranti dicendum. 2. Par. 15, 7. Iob. 5, 7. Psal. 127, 2.
 Lacrymarum fructus. Psal. 125, 5.
 Lætitia. Pro. 16, 24. Eccles. 7, 5. Eccl. 30, 33.
 Lætitia bona. Eccles. 3, 12.
 Lætitia in Deo. 1. Reg. 2, 12. Eldr. 8, 9. & 12, 42. Pl. 9, 16. & 31, 11. & 34, 9. & 63, 11. & 67, 11. & 69, 5. & 83, 3. & 89, 14. & 91, 5. & 104, 3. & 117, 15. & 118, 14. & 149, 2. Ioël. 2, 23. Abac. 3, 18. Zach. 10, 7. Luc. 1, 47.

Laicis sacra non tractanda. Leuit. 10. 1. Nu. 1. 51.
& 3. 10. & 4. 15. & 18. 7. 2. Reg. 5. 6. 2. Paral.
26. 18.
Laus. Prouer. 27. 21. Eccli. 11. 2. & 15. 9. & 27. 8.
1. Cor. 11. 2.
Laus propria. Prou. 27. 2.
Laus Dei. vide Deus.
Lasciuia. Matt. 5. 28.
Lasciuus dictum. 1. Cor. 6. 15.
Latronis oratio. Luc. 23. 42.
Lazari suscitatio. Ioan. 11. 43.
Lector. 2. Esd. 8. 8.
Leo. Prou. 30. 30.
Lepræ cognitio. Leu. 13. & 14.
causa. Exod. 4. 6. Num. 12. 8. 4. Reg. 5. 27. & 15.
5. 2. Paral. 26. 18.
mundatio. Exod. 4. 7. Num. 12. 15. 4. Reg. 5. 14.
Matt. 8. 2. Luc. 17. 14.
Leprosorum separatio. Leuit. 13. 49. Num. 5. 2.
4. Reg. 15. 5.
Lex. Prouer. 28. 4. Rom. 3. 16. & 4. 15. & 7. 7.
1. Tim. 1. 8. Heb. 7. 12.
Lex Dei. Iob 11. 5. Eccli. 3. 3. Bar. 4. 1. Matt. 5.
18.
Legis Dei violatæ punitio. Matt. 5. 19.
Lex naturalis. Rom. 2. 14.
Lex vetus. Rom. 4. 14. & 5. 20. & 10. 4. 1. Cor.
10. 1. 2. Cor. 3. 7. Galat. 3. 10. Hebr. 9. 9. &
10. 1.
Lex noua. 2. Cor. 3. 7. Isai. 1. 11.
Lex vetus grauis. Exod. 17. 12. Act. 15. 10.
Legis veteris reprobatio. Psalm. 49. 7. Isai. 1. 11.
Heb. 7. 18.
Lex Dei in ore. Exod. 13. 9.
Legis diuinæ studium. Psal. 118. Eccli. 32. 19.
amor. Psal. 118. 162.
memoria. Psal. 118. 93.
meditatæ fructus. Psal. 118. 99.
obseruatæ fructus. Prou. 29. 18.
rectitudo. Prou. 8. 8.
Legis obseruatio. Matth. 8. 4. Luc. 2. 41. Iacob. 2.
10.
Legis transgressoris oratio. Prou. 28. 9.
Liber vitæ. Exod. 32. 32. Psalm. 68. 29. Phil. 4. 3.
Apoc. 3. 5. & 20. 12. & 21. 27.
Libellus repudij. Deut. 24. 1. Mal. 2. 16. Matt. 19.
7. Marc. 10. 4.
Libri. Ecclesi. 12. 12. Apoc. 5. 1. & 10. 9.
Libri prohibiti. Act. 19. 19.
Libertas. 2. Cor. 3. 17. Gal. 5. 13. 1. Pet. 2. 16.
Liberum arbitrium. Ios. 24. 15. Eccli. 15. 14. Isai.
1. 19.
Liberalitas. 2. Esd. 5. 10. Eccli. 4. 36. & 31. 28. &
33. 20.
Liberato potestate diaboli quid faciendum.
Marc. 5. 18.
Liberatorum gratiarum actio. Exod. 15. 1.
Liberati persecutione. Isai. 44. 3.
Libido. Dan. 13. 8. Ose. 7. 6.

Lingua. Prouer. 15. 4. & 18. 21. & 26. 28. Ec
clis. 4. 29. & 9. 25. & 14. 1. & 19. 17. &
22. 32. & 28. 28. & 40. 21. Iacob. 1. 26.
& 3. 3.
Linguae custodia. Psal. 38. 1. Prou. 13. 3. & 21. 23.
Eccli. 23. 17.
damna. Eccli. 28. 21.
Linguarum donum. Act. 10. 46. & 19. 6. 1. Cor. 14.
18.
Lis. Prou. 16. 28. Eccli. 8. 1. 1. Cor. 6. 4.
Locus. 2. Mach. 5. 19.
Loci sancti reuerentia. Exod. 3. 5. Ios. 5. 15.
Longanimitas. Abac. 2. 3.
Loqui. Eccli. 11. 8. & 22. 14. & 32. 6. & 37. 11.
1. Cor. 14. 11. Iacob. 1. 19. & 3. 2.
Loquendum quid. Nu. 23. 12. Psal. 16. 3.
Loquentis gestus. Act. 26. 1.
Loquacitas. Prouer. 25. 28. & 29. 20. Ecclesi. 5. 2.
Eccli. 19. 5.
Loquacitatis damna. Psal. 139. 12.
Loth. Sap. 10. 6.
Lotio pedum. Genes. 18. 4. & 19. 2. & 43.
24. & 24. 32. Ioann. 13. 4. 14. 1. Timot. 5.
10.
Lucas. 2. Cor. 8. 18. Col. 4. 14.
Lucifer. Isai. 14. 12. Ezech. 28. 12. & 31. 7.
Ludus. Gen. 21. 9.
Luctus. Psal. 136. 1. Ecclesi. 7. 3. Ier. 9. 1. & 13. 17.
& 14. 17. Thir. 5. 15. Dan. 10. 2.
Lux. Ecclesi. 11. 7. 1. Ioan. 1. 7.
Luxus. Eccli. 11. 29.
Luxuriæ mala. 3. Reg. 11. 1.
punitio. Genes. 6. 3. & 19. 24.

M.

M Agdalena. Matth. 26. 6. Marc. 14. 4. & 16.
9. Luc. 7. 37. & 10. 39. Ioan. 11. 29. & 12.
3. & 20. 11.
Magister. Iacob. 3. 1.
Magistratus. Prou. 28. 12. & 29. 2. Ecclesi. 8. 9. Ec
cli. 7. 4. & 10. 1.
Honorandus. Eccli. 7. 4.
Magistratus malus. Ier. 6. 28.
Magistratui iniquo dictum. Isai. 10. 1. & 28. 14.
Mich. 3. 1.
Magistratui dicendum. Sap. 6. 2. Ier. 22. 3. Ezech.
45. 9.
Magnatibus dictum. Ier. 25. 34.
Magnificat. Luc. 1. 46.
Magorum aduentus. Matt. 2. 2.
adoratio. Matt. 2. 11.
Maledictio vitanda. Nu. 23. 8. Rom. 12. 14.
Maledictus quis. Ier. 11. 3. & 17. 5. & 48. 10.
Maledicere. Prou. 26. 2.
Malignus. Eccli. 27. 25.
Malignis vix. Isai. 29. 35.
Malum nunquam faciendum. Rom. 3. 8.
permittitur à Deo propter bonum. Gen. 45. 8.

eius occasiones vitandæ. Eccli. 3, 27.
 Mali. Prou. 14, 19. Ecclef. 8, 11.
 Malorum mores. Psal. 93, 3. & 105, 24. Prou. 2, 13.
 Phil. 3, 18.
 prosperitas. Ier. 12, 1. Iob. 21, 7. Psal. 72, 3.
 punitio. 1. Esd. 7, 26.
 Mali non imitandi. Prou. 3, 31 & 24, 19.
 vitandi. Exod. 23, 32. & 34, 14. Ios. 23, 12. Prou. 4,
 14. & 24, 1. Eccli. 7, 2. & 12, 13. 1. Cor. 5, 6.
 Malorum societatis damna. Eccli. 13, 1.
 Malorum opera Deus vitatur. Ezech. 29, 18. Mat. 7,
 22. Mar. 9, 38. Luc. 9, 49.
 Malis dictum. Matt. 23, 32.
 Malum non reddendum pro malo. Prou. 20, 22.
 Rom. 12, 14. 1. Cor. 4, 12. 1. Pet. 3, 9.
 Manna. Exod. 16, 15. Num. 11, 7. Deut. 8, 3. Ios. 5, 12.
 Psal. 77, 24. Sap. 16, 20. Ioan. 6, 31.
 Mansuetudo. Eccli. 10, 31.
 eius fructus. Psal. 36, 11. & 146, 6. & 149, 4. Prou.
 3, 34. Eccli. 3, 19.
 B. Maria. Psal. 45, 5. Prou. 11, 29. Cant. 4, 7. & 6, 9.
 Eccli. 24, 24. Apoc. 12, 1.
 Mariæ virginitas. Ezech. 44, 2. Luc. 1, 34. Isa. 7, 14.
 turbatio. Luc. 8, 29.
 humilitas. Luc. 1, 37.
 caritas. Luc. 1, 39. Ioan. 1, 33.
 laus. Luc. 1, 42.
 prudentia. Luc. 2, 19.
 fortitudo. Ioan. 19, 25. Prou. 31, 10.
 fides. Luc. 1, 45.
 spes. Ioan. 2, 5.
 modestia. Luc. 2, 48.
 benignitas. Luc. 1, 40.
 paupertas. Luc. 2, 7.
 patientia. Luc. 2, 35.
 Maria mater Dei. Luc. 1, 43.
 beata. Luc. 1, 45.
 Mariæ Assumptio. Cant. 3, 6. & 4, 7. & 8, 5.
 figuræ. Gen. 6, 14. Exod. 3, 2. & 25, 10. Num. 17, 8.
 Iud. 6, 37. 3. Reg. 10, 18. Ezech. 44, 2. Dan. 2, 34.
 nempe in Arca Noë, Rubo, Arca fœderis, vir
 ga, vellere, throno, porta, monte. & Gen. 24,
 51. & 30, 32. Iudit. 13, 8. Hester. 2, 9. & 7, 3. nempe
 in Rebecca, Rachel, Iudith, Hester.
 nomina. nempe Stella. Nu. 24, 17. fol. Psal. 18, 6.
 Regina. Psal. 44, 10.
 tabernaculum. Psal. 45, 5. Civitas Dei. Psal. 86, 3.
 mater dilectionis. Eccli. 24, 24.
 Maui officium & auctoritas. Gen. 3, 16. Nu. 5, 12.
 & 30, 7. Deut. 22, 5. & 24, 1. Prou. 31, 8. & 18, 22.
 & 31, 10. Ecclef. 9, 9. Eccli. 7, 28. & 9, 1. & 25, 2. &
 26, 1. Mal. 2, 14. 1. Cor. 7, 3. & 11, 3. Ephes. 5, 22.
 Col. 3, 18. Tit. 2, 4. 1. Pet. 3, 1. 1. Tim. 2, 11.
 Maritus a parentibus datus. Genes. 24, 50. Tob.
 7, 15.
 Martha. Luc. 10, 38. Ioan. 11, 20. & 12, 2.
 Martyres. Sap. 5, 4. Apoc. 6, 9. & 7, 14.
 Martyrum constantia. 2. Mach. 7, 1.
 Martyri dictum. Luc. 12, 11. & 21, 12. Apoc. 2, 10.

Matrimonium. Tob. 7, 15. Matth. 19, 4. 1. Tim. 5,
 14. Heb. 13, 4. vide Coniugium.
 Matrimonij institutio. Gen. 2, 24.
 vinculum. Matth. 5, 32. & 19, 6. Rom. 7, 2. 1.
 Cor. 7, 10.
 abusus eius punitio. Gen. 38, 10. Tob. 6, 17.
 Matrimonium sacramentum. Ephes. 5, 32.
 Martis amor. Tob. 5, 23. & 10, 7. & 11, 5.
 honor. 3. Reg. 2, 18. & 3, 24.
 consilium. Gen. 27, 8.
 Medicus. Eccli. 10, 11.
 honorandus. Eccli. 38, 1.
 Medecina. Eccli. 18, 20. & 38, 2.
 Meditatio. Gen. 24, 63. Psal. 76, 7. & 142, 5. Ecclef.
 12, 12.
 Melchisedech. Gen. 14, 18. Heb. 7, 1.
 Mendacium. Prou. 10, 4. & 2, 22. & 13, 5. & 20,
 17. Eccli. 20, 6. & 26. Ier. 8, 10.
 Mendacij damna. Prou. 19, 9.
 punitio. Psal. 5, 7.
 prohibitio. Exod. 27, 7. Leu. 19, 11. Eccli. 4, 26.
 & 7, 13.
 Mensura & pondus. Deut. 25, 13. Leuit. 19, 35. Pro-
 uerb. 11, 1. & 16, 11. & 20, 10. Ezech. 45, 10. Amos.
 8, 5. Mich. 6, 10.
 Mercator. Eccli. 26, 18.
 Mercenarius. Eccli. 7, 22. Ioan. 10, 12.
 ei soluendum statim. Deut. 24, 14. Eccli. 34, 25.
 Meretrix. Prou. 23, 26. Eccli. 9, 10.
 Meretricium prohibitum. Deut. 23, 17.
 Meretricis mores. Prou. 5, 3. & 9, 13.
 Meretricis vox. Ose. 2, 5.
 Meritum operum. 1. Reg. 26, 23. 2. Reg. 22, 21.
 Eccli. 10, 31. & 16, 15. & 38, 18. 1. Tim. 6, 19. 2. Tim.
 4, 8. Heb. 6, 10.
 Michael. Dan. 10, 21. & 12, 1. Iud. 9. Apoc. 12, 7.
 Miles. Eccli. 26, 25.
 Militis laus. 2. Reg. 22, 38.
 Militibus dicendum. 1. Paral. 19, 13. 20. Paral. 2, 15.
 & 37, 7. Luc. 3, 14.
 Milina spiritualis. 2. Cor. 10, 3.
 Militis Christiani vox. 2. Reg. 10, 12.
 Ministrorum Ecclesiæ potestas. Mat. 18, 18.
 Miraculum. 2. Mach. 1, 11. Mat. 7, 21. Act. 8, 7. vide
 Sancti.
 Miraculi fructus. Ioan. 2, 11.
 Misericordia. Iob. 3, 20.
 Misericordia. Prou. 14, 21. & 27, 21. Eccli. 33, 4. &
 40, 24. Ose. 6, 6. Mat. 9, 13. Luc. 6, 36. Heb. 3, 3.
 vide Eleemosyna.
 Misericordiæ fructus. Prou. 11, 17. & 15, 27. & 16,
 6. & 19, 17. & 27, 3. Eccli. 16, 14.
 Misericordiæ commendatio. Prou. 3, 3.
 Missæ sacrificium. Mal. 1, 11. Psal. 109, 4. Dan. 11,
 31. Luc. 22, 19. Act. 13, 2. 1. Cor. 10, 16. & 11, 23.
 Heb. 5, 6.
 Modestia. Prou. 17, 24. & 22, 4. Eccli. 19, 26. & 21,
 26. Phil. 4, 5.
 Moribus. Eccli. 10, 11. vide Infirmas.

Mors. 2. Reg. 14, 14. Iob. 3, 17. & 13, 12. & 14, 10.
 Psal. 88, 49. Prou. 11, 7. Eccles. 2, 16. & 3, 19. & 9,
 4. & 11, 3. Sap. 2, 24. Eccles. 10, 13. & 14, 18. & 40,
 11. & 41, 1. Isa. 50, 10. 2. Cor. 5, 11. Rom. 14, 7.
 Mortis cogitatio. Iob. 14, 14. Eccles. 14, 12. &
 38, 22.
 Mortis memoria fructus. Eccles. 7, 40. omnia.
 Mors gloriosa. 2. Mach. 6, 31.
 Mors quæ optanda. Num. 23, 10.
 Mortis timor facit Deo obedire. Exod. 12, 33.
 Mors filij patrem crucians. Gen. 37, 34.
 Mortuum amicum dolere. 2. Reg. 1, 26.
 Morti se offerre pro amico. Iud. 3, 2.
 Mortuum flere. Genes. 23, 1. Num. 20, 29. Deuter.
 34, 8. 1. Regum 25, 1. 2. Reg. 33, 2. 3. Regum 13,
 30. 2. Paral. 35, 24. Iudith. 16, 29. Eccles. 22, 10.
 1. Mach. 2, 70. Act. 8, 4.
 Mortis hora incerta. Eccles. 9, 12. Matth. 24, 43.
 Lucæ 12, 40.
 Mortificatio. Deut. 10, 16. 2. Reg. 33, 15. Cant. 5, 5.
 Eccles. 18, 30. Matth. 3, 2. & 18, 8. Luc. 17, 32.
 Gal. 5, 24. Col. 3, 5. 2. Tim. 2, 11.
 Mortificationis fructus. Ioan. 12, 24.
 Moyses. Act. 7, 22. Hebr. 3, 5. & 11, 23. 2. Cor. 3, 7.
 Matt. 17, 3. Eccles. 4, 5.
 Multiloquium. Prou. 14, 23. Eccles. 7, 15.
 eius damna. Prou. 10, 19. Luc. 6, 35.
 Munditia. Prou. 2, 18.
 Mundanda quæ. Luc. 11, 32.
 Mundus. Psal. 136, 1. Eccles. 11. Ioan. 7, 7. & 15,
 18. & 17, 9. 1. Ioan. 2, 15. & 3, 1. & 5, 4.
 Mundi creatio. Gen. 1. 2. Pet. 3, 5.
 Mundi renouatio. Apoc. 21, 1.
 finis. Isaie 51, 6. 2. Pet. 3, 7. Apoc. 10, 5.
 mores. Psal. 52, 4. & 54, 10. & 56, 5. & 61, 10. &
 63, 4.
 vox. Exod. 5, 2. Sap. 2, 6.
 tumultus. Matth. 24, 68.
 impedimenta. Exod. 5, 8. & 12, 36. 1. Eld. 4, 4.
 unitas. Eccles. 2, 4.
 peccata. Sap. 14, 25. Isa. 2, 7. & 59, 3. Matt. 24, 10.
 2. Tim. 3, 1. 2. Petr. 2, 12.
 Mundum relinquere. Genes. 12, 1. Exod. 6, 1. & 13,
 18. Isaie 2, 11. & 21, 14. & 55, 12. Ierem. 51, 6.
 Apoc. 18, 4.
 Mundum relinquentibus. ipse prouidet. Exod.
 3, 21.
 Mundum relinquendum persecutio diaboli. Exo.
 14, 5.
 tentationes. Exod. 14, 10. & 16, 2. & 17, 2. Num.
 31, 4. & 14, 1. & 20, 1. & 21, 4.
 protectio diuina. Exod. 13, 22. & 16, 4. Deut. 2, 7,
 31. 3.
 Mundani placandi donis & honorandi ne no-
 ceant. Gen. 32, 13. & 33, 3.
 vitanda eorum societas. Genes. 46, 33.
 non habendi odio. Deut. 23, 7.
 non imitandi. Leuit. 18, 1.
 Mundani Prouerb. 1, 7. & 13, 19. Isa. 59, 6. Matth.

11, 16. 1. Ioan. 4, 5. Iudæ 12.
 Mundanorum prudentia. Luc. 16, 8.
 punitio. Isa. 24, 16. & 30, 12.
 Mundanis var. Isa. 31, 1. Apoc. 8, 13. & 12, 12.
 Mundanis dictum. Matth. 16, 2.
 Mundanis dicendum. Psal. 4, 3. Ierem. 2, 18. Soph.
 1, 7. Am. 6, 3.
 Munera. Prou. 21, 14. Eccles. 20, 31.
 non accipienda. Exod. 23, 8. Deuteronom. 17,
 19. Iob. 15, 34. Prouerbiorum 15, 27. &
 17, 23.
 Accepta Act. 28, 10. Phil. 4, 18.
 repudiata. Genes. 14, 22. 4. Reg. 5, 16. Daniel.
 5, 17.
 offerenda Principi. Genes. 43, 11.
 Murnuratio prohibita. Leuit. 19, 16. Sapient. 1, 11.
 1. Cor. 10, 10.
 Murnurationis contra Deum punitio. Num. 11,
 1. & 14, 27. & 16, 46. & 21, 5.
 Murnurationis contra prælatum punitio. Num.
 12, 1. & 16, 31.
 Musica. 4. Reg. 3, 15. 1. Paral. 6, 31. & 15, 16. & 23, 5.
 2. Paral. 5, 12. & 7, 6.
 Mutuum. Prouerb. 22, 7. Eccles. 8, 15.
 Mysteriorum reuerentia. Num. 4, 5.
 Mystra non quibuscumque communicanda. Matt.
 7, 6.
 Mystra quibus reuelantur. Matth. 11, 25.

N.

Nauigatio. Sap. 14, 5.
 Negligentia. Prouerb. 10, 5. & 18, 9. & 21, 5.
 Eccles. 4, 34. & 7, 34.
 Negligentiæ damna. Prouerb. 10, 4. & 12, 24. &
 25, 24.
 punitio. Luc. 19, 22.
 Negligentium exhortatio. Ios. 18, 3.
 Negligentibus dicendum. Isa. 21, 12.
 Negare Deum. 2. Tim. 2, 12.
 Negotiorum damnus. Eccles. 29, 26.
 Nobiles. 2. Eld. 3, 5.
 Nocere. Prouerb. 26, 18.
 Noë. Sap. 10, 4. Hebr. 11, 7.
 Nouitates. 1. Tim. 6, 20.
 Nouum nihil. Eccles. 1, 10.
 Nouitio dicendum. Eccles. 2, 1.
 Nox. Act. 10, 8.
 Nuntius. Prouerb. 13, 17. & 25, 13.
 bonus. Prouerb. 25, 25.
 stultus. Prouerb. 26, 6.
 Nuptiæ à Christo honoratæ. Ioan. 2, 2.
 Nurus amor. Rath. 1, 6.

O.

Obedientia. Prouerb. 15, 28. & 21, 28. Eccles. 4,
 17. Rom. 13, 1.
 Obedientiæ commendatio. 1. Reg. 15, 11.

præmium. Gen. 22, 16. & 26, 4.
 Obedientia prompta. Gen. 22, 3.
 Obedientia debita parentibus. Ier. 35, 5. Ephes.
 6, 1. Col. 3, 20.
 Deo. Iacob. 4, 7.
 Prælati. Heb. 13, 17.
 Principibus. Tit. 3, 1. 1. Pet. 2, 13.
 Oblationes. Eccli. 7, 35. & 14, 11. & 34, 21. & 35,
 6. Mal. 1, 13. vide Offerte.
 Oblationum fructus. Prou. 3, 9.
 Oblationes impiorum. Gen. 4, 3, 5. Regum 15,
 21. Psal. 39, 7 & 49, 7. Prouerb. 15, 8. Eccli. 35,
 15. Isaia. 1, 10. Ieremias 6, 20. Ose. 5, 6. Mich.
 6, 7.
 Oblitio. Eccli. 1, 11. & 2, 16.
 Oblitatio. Prou. 2, 129. Ier. 17, 1. & 18, 11. Ose.
 5, 4. Amos 4, 9.
 Obliterationis punitio. Eccli. 3, 27.
 Obstinato dictum. Ier. 13, 23.
 Obstinati derelictio. Iere. 5, 19.
 Occupatio. Eccli. 11, 10. Luc. 10, 41.
 Occultum proximi peccatum non reuelandum.
 Eccli. 19, 10. & 27, 19.
 Oculi. Prou. 27, 20. Eccli. 1, 8.
 Oculorum damna. Thir. 3, 5. 1. 2. Reg. 11, 1.
 custodia. Iob. 31, 1. Eccli. 42, 12.
 Oculi mentis. Num. 24, 3. Deut. 29, 4. Isaia. 6, 9.
 Lucæ 24, 29. Act. 26, 18. Apoc. 3, 19.
 Odij damna. Prou. 10, 12.
 punitio. Eccli. 27, 32.
 Odit quæ Deus. Prou. 6, 16. & 8, 13.
 Oeconomipartes. Gen. 41, 33.
 Offerre Deo. Gen. 4, 1.
 Offrendum Deo quale. Leu. 22, 21. Num. 18,
 29. Deut. 17, 1.
 Offerendum in Ecclesia. Exod. 23, 15. & 32, 14.
 & 34, 20. Deut. 16, 17.
 Officium. 4. Reg. 4, 13. Dan. 2, 49.
 Officium cuique suum agnoscendū. Exo. 19, 24.
 Officialibus Resp. dictum. Luc. 3, 13.
 Opera Eccli. 14, 20. & 33, 23.
 Opera bona. 2. Esd. 5, 19. & 13, 14. Psal. 4, 6. &
 14, 1. & 23, 3. Prou. 21, 15. Eccli. 14, 17. 2. Cor.
 8, 1. & 9, 6. Gal. 6, 10. Eph. 2, 10. Tit. 3, 8. Iac.
 2, 12. 2. Pet. 1, 10.
 Operum bonorum fructus. 2. Par. 12, 12. & 19, 3.
 Tob. 12, 12. Psal. 36, 34. Sapient. 3, 15. Ioan.
 13, 17.
 Operum bonorum necessitas. Matt. 7, 19. & 20,
 1. Lucæ 3, 9. & 6, 46. & 13, 6. Rom. 2, 13. Iac.
 2, 14.
 meritum. Psal. 118, 112. Matth. 5, 12. & 20, 8.
 Luc. 6, 23. 1. Cor. 3, 8. Heb. 6, 10.
 Operum intentio. Matt. 6, 1.
 examen diuinum. 1. Cor. 3, 13.
 retributio. Prou. 12, 14. Ezech. 18, 30. Ose. 12,
 2. Abd. 1, 15. Matt. 16, 27. Rom. 2, 6. Thel. 1, 6.
 Apoc. 20, 12. & 22, 12.
 Operandum semper bene. Eccli. 11, 6.

& iuxta Dei voluntatem. Num. 9, 19.
 Operando discitur. Prou. 2, 8.
 Opportunitas. Eccli. 8, 6.
 Oratio. Eccli. 18, 22. & 35, 1. Dan. 6, 10. & 9, 3.
 Matth. 7, 7. & 17, 21. Act. 10, 4, 1. Timoth. 2,
 8. Iacob. 1, 5. & 5, 13. 1. Petri 4, 7. 1. Ioan.
 3, 22.
 Orationis locus. Matt. 14, 23. Mar. 1, 35. Act. 10, 9.
 impedimenta. Psal. 65, 18.
 commendatio. Tob. 12, 8. Eccli. 7, 10.
 studium. Genes. 32, 24. Psal. 118, 147. Phil. 4, 6.
 Col. 4, 2.
 instantia & perseverantia. Gen. 32, 26. Psal. 29,
 9. & 68, 4. Luc. 11, 8. & 18, 1.
 attentio. 1. Reg. 1, 13.
 vis. Exod. 17, 11. Ios. 10, 12. Iud. 15, 18. Isa. 38, 2.
 2. Mach. 3, 33. Matt. 21, 22. & 26, 42. Ioan. 14,
 13. Iacob. 5, 16.
 forma. 1. Par. 29, 10. 2. Par. 20, 32. Esd. 9, 6. To-
 biæ 4, 20. Iudith 9, 17. Psal. 4, 1. & 11, 1. & 15,
 1. & 16, 5. & 17, 29. & 24, 4. & 26, 7. & 27, 1.
 & 30, 1. & 38, 13. & 39, 12. & 55, 1. & 60, 1. &
 64, 6. & 67, 29. & 69, 1. & 83, 9. & 85, 2. & 98,
 13. & 105, 4. & 107, 7. & 118, 18. & 139, 7. &
 140, 1. & 142, 8. & 143, 7. Sap. 9, 1. Eccli. 23,
 4. Isaia. 38, 20. & 63, 15. Ieremias 17, 14. Bar.
 2, 14. Dan. 9, 42. Machab. 1, 24. Matth. 8, 2.
 & 9, 27. & 15, 25. & 20, 30. Mar. 4, 40. Lucæ
 5, 12.
 fructus. 4. Reg. 13, 4. & 20, 12. 2. Par. 14, 11. Iob
 8, 5. Psal. 4, 2. & 36, 5. & 54, 17. & 76, 1.
 & 103, 44. & 106, 6. Prouerbior. 16, 3. Dan.
 2, 17.
 Orantis habitus. 3. Reg. 8, 54. & 18, 42. Actuum
 20, 36.
 Orandum mane. Sap. 16, 28.
 semper. Isaia. 62, 6.
 pro regibus. Iere. 29, 7.
 pro omnibus. 1. Tim. 2, 1.
 confidenter. Lucæ 11, 11.
 Orandum quomodo. Matt. 6, 5. Mar. 11, 25.
 Oratio iusti. Gen. 19, 20. & 20, 17. & 25, 21. 3.
 Reg. 13, 6. & 17, 19. & 18, 36. 4. Reg. 4, 32. &
 6, 18. Prou. 15, 29. Eccli. 35, 20.
 peccatoris. 1. Reg. 28, 15. Iob 10, 20. & 13, 23.
 Psal. 6, 1. & 24, 11. & 37, 1. & 38, 9. & 40, 5.
 & 84, 5. & 85, 1. & 118, 176. & 142, 1. Iere.
 31, 18.
 martyris. 2. Mach. 6, 30.
 tribulatio. 4. Reg. 19, 14. 2. Mach. 11, 6. & 13, 10.
 vide Tribulatio.
 morientis. Psal. 30, 6. Act. 7, 60.
 sperantis. Psal. 32, 22.
 pro Rege. Psal. 71, 1.
 pro alio. Ps. 19, 1. Matt. 8, 5. & 17, 15. Col. 4, 12.
 pro tribulato. Psal. 19, 1.
 pro Ecclesia. Psal. 27, 8. & 50, 20. & 72, 1. & 73,
 1. Iere. 64, 10.
 pro populo. 2. Esdræ 1, 4.

pro persequentibus. Act. 7, 60.
 in persecutione Ecclesie. Psal. 73, 3. & 78. & 79.
 Orationes sanctorum. 2. Mach. 15, 11.
 Oratio in persecutione. Psal. 16, 1. & 27, 1. &
 25, 1. & 34, 1. & 37, 12. & 42, 1. & 43, 10. &
 33, 1. & 58, 1. & 63, 1. & 68, 5. & 70, 3. & 73,
 19. & 85, 17. & 103, 1. & 119, 2. & 122, 3.
 & 139, 1. & 140, 9. & 141, 7. Ieremias 18, 19.
 Thren. 1, 9. & 5, 1. Dan. 3, 42. 2. Mach. 10, 25.
 Ad. 4, 29.
 Oratio non exaudita. Deut. 3, 26. Prou. 1, 28. Ier.
 7, 16. & 11, 14. & 14, 11. Thren. 3, 42. Ezech.
 8, 18. Iacob. 4, 3.
 Ordo. 1. Cor. 14, 40. 1. Thes. 5, 26.
 Ordinis sacramentum. Ioan. 20, 22. Act. 6, 6. &
 13, 2. & 14, 22. 1. Tim. 4, 14. & 5, 22. 2. Tim.
 1, 6. Tit. 1, 5.
 Ordinandorum qualitas. Leu. 21, 16. 1. Tim. 3, 2.
 Tit. 1, 16.
 Osculum sanctum. Rom. 16, 16. 1. Pet. 5, 14. 1.
 Cor. 16, 20. 2. Cor. 13, 12. 1. Thes. 5, 25.
 Ornatus. Iudith 10, 1. 1. Tim. 2, 9.
 Otium. Prou. 12, 11. 2. Thes. 3, 10.

P.

Pape auctoritas. Deut. 17, 8. Matt. 16, 18. Ioā.
 21, 17.
 Parcere. 2. Reg. 14, 21. Prou. 24, 29. Luc. 6, 37.
 Parentes. Prou. 17, 6. vide Pater.
 Parentum officium. Exod. 13, 8. Deut. 6, 20. Ios.
 4, 21. Tob. 1, 9. Iob. 1, 5. 1. Reg. 2, 3. 3. Reg.
 2, 1. Psal. 77, 3. Prou. 1, 8. & 4, 1. & 5, 7. & 11,
 29. & 13, 24. & 19, 18. & 20, 7. & 22, 6. & 23,
 13. & 29, 17. Eccli. 4, 23. & 7, 25. & 8, 11. & 17,
 1. & 25, 10. & 26, 13. & 30, 1. & 33, 32. & 42,
 5. Tob. 10, 13. & 14, 5. 1. Mach. 2, 49. 2. Ma-
 chab. 6, 24. & 7, 20. Dan. 13, 3. Matth. 10, 37.
 Ephes. 6, 4. Coloss. 3, 21. 2. Timoth. 3, 15.
 Tit. 2, 4.
 reuerentia. Gen. 9, 23. Exod. 20, 12. Leuit. 19, 3.
 Prou. 19, 26. & 23, 22. Eccli. 23, 18.
 irreuerentie punitio. Gen. 9, 25. Exod. 21, 15.
 Leu. 20, 9. Prou. 20, 20.
 Patientibus dictum. Ephes. 6, 4.
 Parentes relinquendi propter Christum. Luca
 9, 59.
 Parentum amor. Tob. 10, 1.
 Parentum filios non corripientium punitio. 1.
 Reg. 3, 11.
 Parentes honorandi. Eccli. 7, 29.
 Parentum honoris fructus. Eccli. 3, 5.
 Paradisus celestis. Apoc. 2, 10. & 2, 1.
 Pascha. Exod. 12, 3. Matth. 26, 19.
 Pastor ouium. Gen. 4, 2. & 37, 2. & 47, 3. Exod. 3,
 1. Luca 2, 15.
 Passiois Christi virtus. Exod. 12, 13. Nu. 21, 8.
 memoria & meditatio. 2. Reg. 11, 11. Cant. 1,
 13. & 4, 6. & 7, 8.

Paterfamilias. Eccli. 4, 35. & 32, 26. vide Pa-
 rentes.
 eius officium. Genes. 18, 19. Deut. 4, 9. Prouer.
 12, 10.
 Patris benedictio. Gen. 27, 19. & 28, 3.
 Paternus amor. Genes. 42, 38. & 45, 28. 2. Reg.
 18, 5.
 Patris monitio. 1. Mach. 2, 49. 3. Reg. 2, 1. 1. Par.
 28, 9. Tob. 4, 1. & 14, 10.
 Pater noster. Matt. 6, 9. Luc. 11, 2.
 Patria. Matt. 13, 57. Mar. 6, 4. Luca 4, 24. Ioan.
 4, 44.
 Patientia Prou. 14, 29. & 15, 18. & 16, 32. & 19,
 11. & 20, 22. & 25, 15. Eccles. 7, 9. Eccli. 1, 29.
 Abac. 2, 3. Matt. 5, 39. Heb. 10, 36. Iacob. 5, 7.
 1. Pet. 2, 19. Apoc. 13, 10.
 Patientie fructus. Luc. 21, 19.
 exemplum. 2. Reg. 16, 10. Iob. 1, 10. & 2, 10.
 Patientia in persecutione. Psal. 38, 3.
 Pati. 1. Pet. 3, 14. & 4, 15.
 Patiendi necessitas. Luc. 24, 26.
 Paupertas. Prou. 10, 15. & 12, 9. & 13, 7. & 14,
 20. & 15, 15. & 18, 23. & 19, 1. & 22, 2. & 28,
 6. Eccli. 10, 26. & 11, 12. & 13, 23. & 25, 3. &
 27, 1. Isaie 14, 30. Luca 18, 22. Ioan. 12, 8.
 Iacob. 2, 5.
 Paupertatis consolatio. Tob. 4, 23. Iob 5, 16.
 fructus. Psal. 9, 19. & 39, 18. Matt. 5, 3.
 commendatio. Mat. 10, 21.
 Pauper Deo curæ est. Isa. 40, 17. & 25, 4.
 audiendus. Eccli. 4, 8.
 non despiciendus. Prouer. 14, 31. & 17, 5. &
 22, 22.
 iuuandus. Deut. 24, 19.
 Pauli vocatio. Gal. 1, 15. Act. 9, 3.
 tribulationes. 1. Thes. 3, 4. 2. Tim. 3, 11.
 prudentia. Act. 16, 37. & 23, 6. 1. Cor. 3, 12. Cor.
 8, 20.
 zelus. Act. 17, 16. 2. Cor. 11, 2. Phil. 1, 18.
 persecutio. Act. 18, 12. & 20, 3. & 21, 30. & 22,
 22. 1. Cor. 16, 9.
 miracula. Act. 19, 11. & 20, 9. & 28, 8.
 opera. Act. 20, 18. Rom. 15, 18.
 caritas. Act. 20, 23. & 21, 13. & 26, 29. Rom. 9, 1.
 & 15, 25. 1. Cor. 9, 19. 2. Cor. 2, 1. & 6, 11. & 11,
 28. & 12, 15. Galat. 4, 19. Phil. 1, 7. Col. 2, 1. 1.
 Thes. 2, 7.
 patiendi desiderium. Act. 20, 23. & 21, 13.
 fuga. 2. Cor. 11, 32.
 integritas. Act. 20, 33. & 23, 1. 2. Cor. 7, 2. &
 11, 7. & 12, 13. 1. Thessal. 2, 5. 2. Thessal. 3, 7.
 Heb. 13, 18.
 labores. Act. 20, 31. 1. Cor. 4, 11. & 15, 10. 2. Cor.
 1, 8. & 4, 8. & 7, 5. & 11, 23. Col. 1, 24. 1. Thes.
 2, 9. 2. Thes. 3, 7. 2. Tim. 2, 9.
 pradicatio. Act. 28, 30. 1. Cor. 2, 1. 2. Cor. 11, 7.
 1. Thes. 1, 5. & 2, 1.
 desideria. Rom. 1, 11. 1. Thes. 3, 10.
 gaudium. Rom. 16, 19. 2. Corinth. 7, 4. Phil.
 1, 18.

1, 18. 1. Theſ. 2, 19. & 3, 6. Phil. 7.
ſapientia. 1. Cor. 3, 10.
modestia. Phil. 8.
iuramentum. 2. Cor. 1, 23.
ſinceritas. 2. Cor. 2, 17.
vincula. Phil. 1, 12.
reprehenſio. Gal. 3, 1.
gloriatio. 2. Cor. 7, 14. & 10, 13. & 11, 10. &
12, 5. Gal. 6, 14.
benignitas. 2. Cor. 10, 1.
peccata. 1. Tim. 1, 13.
epiſtolæ. 2. Cor. 10, 10. 1. Pet. 3, 15.
fides. 2. Tim. 1, 12.
raptus. 2. Cor. 12, 2.
ſtimulus carnis. 2. Cor. 12, 7.
apoſtolatus. Gal. 1, 1.
miniſterium. Act. 26, 16. Rom. 1, 1. & 11, 13. &
15, 15. 1. Cor. 1, 17. 2. Cor. 4, 1. & 5, 18. & 11, 7.
Gal. 1, 11. & 2, 7. Eph. 3, 2. Phil. 2, 16. Col.
1, 25. 1. Tim. 1, 12. & 2, 7. 2. Tim. 1, 11. & 4, 7.
Tit. 1, 3.
oratio. Rom. 1, 9. & 10, 1. 2. Cor. 12, 8. & 13, 7.
Eph. 1, 16. & 3, 14. Phil. 1, 9. Col. 1, 9. 2. Theſ.
1, 11. 2. Tim. 1, 3.
gratitudo. Rom. 16, 4.
mortificatio. Gal. 6, 17.
auctoritas. 1. Cor. 5, 3. 2. Cor. 13, 2.
potestas. 1. Cor. 9, 4. & 10, 6. 2. Cor. 13, 10.
perſectio. 1. Cor. 9, 12. 2. Cor. 5, 13. Gal. 2, 19.
Phil. 1, 21. & 3, 8. & 4, 11.
gloria. 1. Cor. 9, 15. 2. Cor. 1, 12.
humilitas. 1. Cor. 15, 9. & 16, 4. 1. Tim. 1, 15.
exemplum. 2. Cor. 2, 15.
ſtudium. Phil. 3, 13.
conſtantia. 2. Cor. 1, 17.
Paulus Eccleſiam perſequitur. Act. 8, 3. & 9, 1.
Galat. 1, 13.
vas eſt electionis. Act. 9, 15.
flagellatur. Act. 15, 22.
manibus operatur. Act. 18, 3. & 2, 34.
veteris legis ceremonias ſeruat. Act. 18, 18. &
21, 23.
ſe defendit. Act. 22, 24. & 23, 3. & 26, 25.
officioſus eſt. Act. 28, 3.
non læditur à vipera correptus. Act. 28, 4.
amatur. Gal. 4, 14.
petit pro ſe orari. Roman. 15, 30. Eph. 6, 19.
Coloſſ. 4, 3. 1. Theſſ. 5, 25. 2. Theſ. 3, 1. Heb.
13, 18.
corpus caſtigat. 1. Cor. 9, 26.
Petrum reprehendit. Gal. 2, 11.
ſe commendat. 2. Cor. 11, 5. & 12, 11.
impeditur à ſanata. 1. Theſſ. 2, 18.
Chriſtum vidit. 1. Cor. 9, 1.
cæditur. Act. 23, 2.
confortatur à Chriſto. Act. 23, 11.
Caſarem appellat. Act. 25, 10.
putatur inſanus. Act. 26, 24.
nauiantes conſolatur. Act. 27, 33.

Pax. Iſa. 48, 22. Pſal. 75, 3. Ioan. 14, 27. & 16, 33.
& 20, 20. Rom. 14, 19. Phil. 4, 7.
Pacis fructus. Prou. 12, 20.
Pax à Deo. Iſa. 26, 12.
Pacis tempus. 1. Mach. 14, 8.
Pacis ſtudium. Gen. 13, 8.
Pax falſa. Iere. 8, 11.
Pax Chriſtiana. 3. Reg. 4, 25.
Peccatum. Prou. 20, 9. Eccleſ. 7, 21. Ezech. 16, 49.
Matth. 15, 18. 1. Cor. 15, 56. 1. Tim. 5, 24. 1.
Ioan. 1, 6. & 3, 4.
Peccatum ad mortem. 1. Ioan. 5, 16.
originale. Rom. 5, 12.
exignorantia. Gen. 20, 6. Num. 15, 20. 3. Reg.
15, 14.
Peccatum ex peccato. 2. Reg. 11, 14.
Peccati excuſatio. Gen. 3, 12.
punitio. Gen. 3, 16. & 6, 5. Leu. 18, 24. Luca
12, 47.
damna. Tob. 12, 10. Prou. 14, 34. Eccleſ. 9,
18. Sapient. 1, 3. & 16, 14. Eccli. 6, 4. Iſa. 3, 11.
Oſeæ 8, 3. Iere. 17, 13. & 31, 30. Ezech. 18, 4.
Eph. 5, 5.
teſtes. Abac. 2, 11.
clamor. Gen. 18, 20. Exod. 22, 23. Eccli. 35, 18.
Iacob. 5, 4.
occafio. Gen. 19, 17. & 38, 13.
agnitio. 2. Reg. 24, 10. Pſal. 37, 5. & 105, 6. Iob.
13, 15. Dan. 3, 28.
Agnitio in tribulatione. Gen. 42, 21.
agnitionis fructus. Pſal. 31, 5.
remiſſio. Pſal. 31, 1. Iſa. 43, 25. & 44, 22. Ier. 31,
34. Mich. 7, 18. Matth. 18, 18. Luca 5, 20. & 7,
48. Ioan. 20, 23.
iteratio. Prou. 26, 11.
conſuetudo. Prou. 10, 23.
Peccandi timor. Gen. 39, 9.
Peccatum vitandum. Prou. 3, 7. & 4, 27. Eccli. 4,
31. & 7, 1. & 21, 1. Ezech. 43, 9.
Peccata occulta. Pſal. 18, 13.
Peccati remedia contempta. Ier. 8, 22.
Peccandi conſuetudinis damna. Prou. 18, 3.
Peccati ſtatus. Luca 15, 14.
Peccatum in Spiritum ſanctum. Matth. 12, 31.
Mat. 3, 28. Luca 11, 15. & 12, 10. Heb. 6, 6. &
10, 26. 1. Ioan. 5, 16.
Peccatum ex malitia. Num. 15, 30. Eccli. 10, 14.
Matth. 28, 13. Ioan. 11, 49. Act. 4, 18. Heb. 6, 5.
& 10, 26.
Peccator. Pſal. 48, 13. Sap. 1, 6. & 15, 10. Eccli. 10,
32. & 11, 17. & 21, 11. & 27, 11. Iſa. 32, 6.
Iere. 2, 27. & 6, 7. & 32, 33. Th. 1, 9. Ezech.
16, 15. Oſeæ 4, 16. & 7, 1. & 9, 10. & 10, 6. &
12, 1. Ioc. 1, 17. Am. 5, 1. Ioan. 3, 20. 1. Ioan. 3,
6. Apoc. 22, 11.
Peccatoris monitio. Gen. 4, 7. & 19, 14. Iob.
19, 29.
punitio. Deut. 31, 16. & 32, 20. Iud. 1, 7. Iob 5,
3. Pſal. 31, 10. & 33, 17. & 36, 17. & 52, 6.

- & 57,4. & 91,8. & 105,17. & 111,10. & 118.
118. & 144,20. Prou. 1,26. & 13,21. & 19,29.
Eccle. 2,26. Eccli. 10,16. & 16,7. & 21,10. &
26,27. & 40,14. Ilai. 1,7. & 21,10. & 3,1. &
5,2. & 10,17. & 14,22. & 45,24. & 47,2. &
59,11. & 65,6. & 66,4. Jerem. 2,37. & 8,14.
& 9,8. & 21,14. & 23,19. & 25,8. Ezech. 5,
11. & 9,9. Ose. 2,9. & 4,8. & 5,5. & 12,14. &
13,3. Amos. 2,13. & 4,6. & 9,8. Mich. 2,10. &
6,13. Soph. 1,12. Mach. 12,40. 1. Reg. 16,14.
& 25,47. 2. Reg. 12,10. & 23,6. Eccli. 3,29.
Luc. 1,3. & 27. Rom. 2,12. Heb. 10,26.
1. Pet. 4,5. Apocal. 2,21. & 9,4. & 14,9. & 19,
17. & 21,8. & 22,15. conuersio Mich. 4,10. Luc. 15,17.
oblaciones Ose. 8,12. vox. Ier. 4,4,16.
oratio. Th. 5,21. Luc. 18,13. nullus excusatio. Prou. 6,12.
humilitas. Luc. 18,13. Peccatores conuersi. Matt. 21,31.
Peccatori dictum. Ilai. 43,24. & 45,22. & 46,8.
& 57,4. Ier. 2,28. & 4,3. & 5,21. & 6,8. & 7,
11. & 15,19. & 22,29. & 25,3. & 31,21. & 44,
7. Ezech. 16,30. & 18,30. & 33,11. Ier. 2,36. &
4,8. & 7,8. & 13,16. & 26,13. Thren. 2,18.
Ezech. 4,28. Luc. 13,2. Rom. 2,3. & 6,16.
1. Cor. 10,22. Iacob. 4,8. 1. Pet. 4,3. Apoc. 2,16.
& 3,2. Peccatori conuerso dictum. Rom. 5,10. & 6,2. &
7,5. Eph. 2,1. & 5,8. Peccatori dicendum. 3. Reg. 18,21. Tob. 13,8.
Psal. 71,3. & 13,4. & 31,9. & 51,1. Sap. 1,12.
Eccli. 2,14. & 16,15. Deut. 32,6. Psal. 74,5. &
79,3. & 93,8. & 94,8. Prou. 9,6. Ilai. 1,16. Ose.
9,1. & 10,13. & 14,2. Iud. 1,5. Soph. 2,1.
Zach. 1,1. Mal. 2,17. Ilai. 3,16. & 33,14. & 55,
6. Act. 3,19. Peccator Deum fugit. Gen. 3,8.
Peccatorem Christus inuitat. Gen. 45,4. Peccator diaboli filius. Ioan. 8,44.
Peccatori va. Ose. 7,13. Mich. 2,1. Ilai. 1,4. & 8,
18. & 45,9. Peccator odit se monentem. Exod. 10,28. M.
Peccator maledictus. Deut. 27,16. 1. Cor. 11,22.
Peccatoris Deuter. 32,28. Iob. 5,14. Psalm. 72,17.
Prouerb. 4,19. & 14,22. Sapient. 2,22. Eccli.
11,16. seruus. Ioan. 8,14. timidus. Sap. 17,13.
stultus. Prou. 24,8. Deo odiosus. Prou. 3,32. Eccli. 12,7.
Peccatorem Deus mouet. 2. Reg. 12,17. vocat. Ier. 3,22. & 41.
Peccatoris Ier. 3,4. Pecunia. Eccle. 10,19.
Peccatores. Act. 2,1. Peregrini bene tractandi. Genes. 18,2. Exod.
- 22,21. & 23,9. Leuitic. 19,33. & 23,22. Nu-
mer. 15,14. Deuteronom. 10,18. & 14,21. &
24,14. & 26,11. Ezech. 22,29. & 47,32. Zach.
7,10. Peregrinatio. Eccli. 29,30. Peregrinatio religiosa. 3. Reg. 8,41. 4. Reg. 5,10.
Periurij punitio. 2. Reg. 21,8. Perfectio. Math. 19,21. 1. Cor. 13,10. 1. Efd. 3,12.
Heb. 5,14. Perfecti vox. Rom. 8,35. lapsus. Heb. 6,4.
Perfectioni studendum. Gen. 17,1. Deut. 18,13.
Matt. 5,48. Perfectio non statim acquiritur. Exod. 23,30.
Perfectio celestis. 1. Cor. 13,12. Perfectio huius vite imperfecta. Iof. 15,63. &
16,10. & 17,12. Iud. 1,9. 3. Reg. 22,44. Phil.
2,12. Pericula. Ier. 48,44. Persecutionis fructus. Exod. 1,12.
consolatio. Psal. 64,4. Persequentibus dicendum. Psal. 61,4.
Perseuerantia. Iof. 14,11. Ilai. 6,13. Actor. 13,43.
Gal. 6,9. Perseuerantia fructus. 4. Reg. 2,14. Matt. 10,22.
& 24,13. Personarum diuinarum cognitio. Matt. 11,27.
Peruersi. Eccle. 1,15. Percipienda a Deo. Prouerb. 30,7. Zachar. 10,1. vide
Oratio. Petri & Pauli figura. Zach. 4,11. Petri & Ioannis deuotio. Ioan. 20,4.
Petri fides. Matt. 14,22. & 16,16. Luc. 22,23. auctoritas. Matt. 16,18. Ioan. 21,15. amor. Matt. 26,58.
Pia suppositio. Matt. 26,33. timor. Matt. 26,58. negatio. Matt. 26,70.
penitentia. Matt. 26,75. Mar. 14,72. humilitas. Luc. 5,8.
deuotio. Luc. 24,12. Ioan. 21,7. error. Gal. 2,14.
simulatio. Gal. 2,12. Petrus Christum increpat. Mar. 8,32. Petrus reprehensus. Matt. 16,23. Mar. 14,37.
Petri miracula. Act. 5,15. Petri carcer. Act. 12,4. Petri liberatio. Act. 12,7. Pharisaei oratio. Luc. 18,9.
Pharisaeorum reprehensio. Math. 3,7. & 7,1. &
16,4. Ioan. 8,44. Act. 7,51. & 23,3. Philosophi. Rom. 1,31. Col. 2,8. Philosophorum vanitas. Sap. 13,1. Piger. Prou. 13,4. & 15,19. & 18,18. & 19,15. &
20,4. & 21,25. & 22,13. & 26,13. Eccle. 4,5.
Eccle. 22,13. Piger molestus. Prou. 10,26. Pigo dicendum. Prou. 6,6. & 24,32. Pigrum dampna. Prou. 24,30. Eccle. 10,18.

vox. Ios. 24, 16. 1. Cor. 4, 21. 2. Cor. 1, 24. Phil.
 1, 27.
 reuerentia. Act. 2, 35. 1. Thef. 5, 12. 1. Timot. 5,
 17.
 negligentia. Cant. 1, 6. Ier. 50, 6. Thren. 4, 4.
 negligentia punitio. Ezech. 3, 36.
 peccata. Isa. 56, 10. Ier. 10, 21. & 12, 10.
 Prælati dictum. Zach. 11, 16. Matt. 23, 2.
 Prælati malo vix. Ier. 23, 1. Ezech. 34, 2. Luc. 11,
 46.
 Prælati mali punitio. Zach. 11, 3. Ier. 23, 2. Luc.
 12, 45.
 Prælati dictum. Deuter. 31, 2, 3. Ios. 1, 7. 1. Paral.
 28, 20. Eccli. 32, 1. Zachar. 1, 4. Ezech. 3, 17.
 & 33, 7. Matth. 5, 13. Luc. 10, 35. & 22, 26.
 Actorum 20, 28. Col. 4, 17. 1. Timot. 4, 12.
 2. Timot. 1, 13. & 2, 1. Tit. 1, 27. Hebr. 8, 5.
 1. Ret. 5, 1.
 Prælati dicendum. Deut. 31, 7. 1. Par. 22, 12. &
 28, 10.
 Præmium. Prou. 11, 10. 1. Paral. 28, 10.
 Præmium cæleste. Luc. 6, 38. 1. Cor. 9, 24.
 Præfati. Matt. 16, 13.
 Presbyter. 1. Tim. 5, 19.
 Præsumptionis punitio. Ier. 48, 36.
 Precandi bene alicui forma. Iudith. 10, 8. Psalm.
 113, 14. & 120, 5. & 127, 5. & 133, 3. 2. Mach.
 1, 2. Rom. 1, 5. & 16, 26. 2. Cor. 13, 13. Ephes.
 1, 2. Phil. 4, 7. 1. Thef. 3, 12. & 5, 23. 2. 1. Thef. 2,
 16. & 3, 5. 2. Timot. 1, 16. Hebr. 1, 3. 20. Iu-
 da 2.
 Primiti Deo offerendæ. Exod. 12, 2. Leu. 23, 10.
 Num. 15, 19.
 Primogeniti dignitas. Deut. 21, 15. 2. Par. 21, 3.
 Gen. 25, 31. & 49, 3.
 Princeps. Prou. 14, 28. & 17, 7. & 28, 2. & 20, 4.
 & 21, 25. & 21, 13. & 26, 13. Eccli. 4, 5. Ec-
 cli. 22, 1. Ezech. 46, 18. Ose. 7, 5. & 8, 4. Ioan. 7,
 48.
 Principis exemplum. 1. Esd. 9, 2. 1. Paral. 28, 10.
 exhortatio. 1. Par. 28, 8.
 vox. Iud. 8, 22.
 Princeps iustus. Gen. 26, 11.
 Principi obediendum. Rom. 13, 1.
 Principi dicendum. Psal. 2, 10.
 Probandi spiritus. 1. Ioan. 4, 1.
 Probanda omnia. 1. Thef. 5, 21. & 3, 18.
 Probatio Dei. Iob 7, 18.
 Processio. 3. Reg. 8, 3. 1. Par. 15, 28. & 1. Paral.
 Processionis ordo. Num. 2, 17.
 Prodigia. 2. Mach. 5, 2.
 Prodigii parabola. Luc. 15, 11. & 1. Paral. 28, 10.
 Proditio. Genes. 37, 23. Iud. 12, 4. 1. Reg. 23, 19.
 Eccli. 26, 5. Isa. 22, 15. 2. Mach. 3, 4. & 4, 4. &
 10, 20. & 13, 2. 1. Matt. 26, 14.
 Profana purganda. Deut. 21, 10.
 Profectus. Psalm. 73, 6. Eccli. 18, 22. Marc. 4, 26.
 1. Cor. 12, 31. Gal. 4, 18. Ephes. 4, 15. 1. Thef.
 4, 10. Hebr. 6, 1.

Proficiscendi dicendum. Tob. 5, 21. & 10, 11.
 Progrediendum in virtute. Ios. 17, 17. Ioan. 12,
 35.
 Promissio. Eccli. 18, 16.
 Promissor mendax. Prou. 25, 14.
 Propheta. Ier. 36, 18. 1. Cor. 14, 32. 1. Pet. 1, 10.
 2. Pet. 1, 20.
 Prophetæ vñtio. 3. Reg. 19, 16.
 Prophetæ fallitur. 2. Reg. 7, 3.
 decipitur à pseudopropheta. 3. Reg. 13, 18.
 Prosperitas. Eccli. 7, 15. Eccli. 11, 27. & 18,
 25.
 Prosperitatis periculum. Deut. 8, 12. & 31, 20. &
 32, 15.
 Prouidendum. Prou. 4, 25.
 Prouinciæ destructio. Isa. 17, 1. Ios. 1, 8.
 Proximus. Eccli. 17, 12.
 non laudendus. Leu. 19, 13. & 25, 13. Deut. 19,
 14. Tob. 4, 16. Pro. 2, 29. & 14, 21. Eccli. 19,
 10. & 6, 1. 1. Thef. 4, 6.
 non odiendus. Leu. 19, 17.
 non despiciendus. Malac. 2, 10. Eccli. 7, 12. & 8,
 6. & 11, 2. Matt. 8, 10. Rom. 14, 3.
 non iudicandus. Luc. 6, 37.
 iuuandus. Deut. 3, 18. & 22, 1. Prou. 24, 11. Ec-
 cli. 4, 9. & 29, 13. & 41, 26. Rom. 14, 2. Gal. 6,
 1. 1. Ioan. 3, 16. Iud. 2, 2.
 tolerandus. Rom. 15, 1.
 diligendus. Leu. 19, 18. Ioan. 13, 54. 1. Paral. 28, 10.
 cauendus. Eccli. 9, 21. Ier. 9, 4. Mich. 7, 5.
 consolandus. Eccli. 7, 38.
 Proximus quomodo tractandus. Matth. 7, 12.
 Rom. 13, 7.
 Proximum laudenti vix. Abac. 2, 5.
 Proximum laudentis punitio. Leuit. 6, 1. & 24,
 19.
 Proximum conuètere. Iacob. 5, 19.
 Proximi defensio. Exod. 2, 11. 1. Paral. 28, 10.
 Proximo beneficiendum. Prou. 2, 27.
 Proximum iudicanti dictum. Rom. 14, 4.
 Prudentia. Iob 12, 12. Prouerb. 10, 23. & 14, 33. &
 15, 24. & 16, 16. 1. Reg. 4, 7.
 Prudentiæ studendum. Prou. 1, 27.
 Prudentis contemptus. Eccli. 26, 25.
 Pseudoapostoli. 2. Cor. 11, 13.
 Pseudopropheta. Deuter. 13, 1. & 18, 20. 3. Reg.
 13, 11. & 18, 40. & 22, 10. 4. Reg. 10, 19. Prou.
 28, 10. Isa. 3, 11. & 28, 7. & 56, 10. Iere. 14, 13.
 Ezech. 14, 9. Amos 7, 10. Mich. 3, 5. Zach. 1, 3.
 2. Matt. 7, 15. Marc. 13, 22. Luc. 12, 1. Act. 20,
 29. 1. Cor. 15, 12. Phil. 3, 2. Col. 2, 8. 1. Tim. 4,
 1. 2. Tim. 2, 22. 1. Ioan. 4, 1.
 Publicani & Pharisei parabola. Luc. 18, 10.
 Puella modesta. Gen. 24, 63.
 Puer. Prou. 20, 11. & 22, 6. Matt. 19, 14. & 21, 16.
 Marc. 9, 36. & 10, 13.
 Pueri laus. 1. Reg. 12, 16. Tob. 1, 4.
 oratio. Gen. 21, 17.
 castigatio. Prou. 22, 15. & 23, 13. & 29, 15.

Pulchritudo fœminæ. Prou. 16. 22.
Punitio. Prou. 11. 10.
Punienda moderatè. Deut. 2. 5, 3.
Punitio non punientis. 3. Reg. 20. 42.
Puritas. Eccl. 9. 8. Cant. 2. 16. Apoc. 12. 14.
Puritatis fructus. Sap. 6. 20.
Purgatorium. 1. Reg. 31. 13. 2. Reg. 1. 12. & 3. 32.
Psal. 48. 16. Tob. 4. 18. Eccl. 7. 37. & 17. 19. & 38.
24. Iere. 16. 7. Malac. 3. 2. Mach. 14. 43. Matt. 5.
25. & 12. 52. 1. Corin. 3. 16. Phil. 2. 10. 2. Tim. 1.
18. 1. Ioan. 5. 16. Apoc. 5. 3.
Pusillanimitas. Eccl. 7. 9.

Q.

Quadragesima. Exod. 24. 18. & 34. 28. Deut. 9.
9. 3. Reg. 19. 8. Matt. 4. 2.
Quærenda quæ. Prou. 11. 27. Matt. 6. 33. Luc.
12. 31.
Quærere Christum. Ioan. 6. 26.
Quæstiones inutiles. Prou. 25. 27. Eccl. 7. 11.
Eccl. 3. 21. Ioan. 6. 52. & 21. 21. Act. 1. 16. 1. Tim.
1. 4. & 6. 3. 2. Tim. 2. 23. Tit. 3. 9.
Quies. Psal. 4. 8. Prou. 17. 1. Iere. 6. 16. Matt. 11. 29.

R.

Raab. Heb. 11. 31.
Raphael. Tob. 5. 5. & 12. 12.
Ratio ab vnoquoque Deo reddenda. Matth. 12.
36. & 18. 23. & 25. 31. Rom. 14. 12. 2. Cor. 5. 10.
Redemptio. Psal. 73. 12. & 97. 2.
Regeneratio, seu Renouatio. Ioan. 3. 5. Rom. 6. 2.
& 7. 6. & 8. 5. Galat. 3. 26. & 4. 6. Ephes. 4. 22.
Col. 3. 9. 1. Cor. 5. 7. 2. Cor. 4. 16. & 5. 15. 1. Petr.
4. 2. 2. Petr. 1. 4. Tit. 3. 5. 1. Ioan. 5. 1. Rom. 12. 1.
Col. 2. 11. 1. Cor. 6. 11.
Regor. Eccl. 10. 8. vide Rex.
Regnum cœleste quomodo quædum. Deut. 1.
21. Mar. 11. 12. Luc. 16. 16. Gal. 5. 16. Apoc. 21. 7.
Regnum Dei. Isa. 9. 6. Psal. 2. 2. & 9. 8. & 21. 8.
& 44. 7. & 144. 11. Isa. 32. 16. & 40. 9. & 42.
1. Iere. 23. 5. Ezech. 34. 23. & 37. 24. Dan. 2.
44. & 4. 33. & 9. 14. Ose. 3. 5. Mich. 4. 1. &
5. 1. Zachar. 9. 9. Luc. 1. 28. & 12. 31. & 17. 21.
& 22. 29. & 23. 2. Ioan. 6. 14. & 12. 14.
& 18. 33. 1. Timoth. 1. 17. Hebr. 1. 8. & 2.
9. Rom. 14. 17. 1. Cor. 4. 10. & 6. 9. & 15. 50.
Religio. Psal. 83. 11. & 131. 4. & 132. 1. Cant. 4. 12.
Isa. 4. 5. & 5. 1. & 26. 20. Iacob. 4. 27.
Religiosus. Luc. 18. 29. Iacob. 1. 26.
Religio dissoluta. Thr. 1. 6. & 4. 1.
Religioni dissolutæ dictum. Ier. 2. 21.
Religiosus malus. Ier. 11. 15. Ose. 6. 10.
Religioso dictum. Ier. 3. 19. Eccl. 39. 17.
Religiosis dicendum. Ios. 24. 13. Psal. 44. 11. &
104. 44.
Relapsus in peccatum. Eccl. 3. 4. 30. Matth. 12. 43.
2. Petr. 2. 20.
eius damna. Luc. 11. 24.

Reliquiæ sanctæ. 14. Reg. 13. 21. & 2. 14. Act. 19. 12.
& 5. 15.
Relinquere omnia propter Christum. Matth. 19.
29. Mar. 10. 29. Luc. 18. 29.
Remissio peccatorum. Ier. 33. 8. Mat. 18. 21. Luc. 7.
48. Ioan. 20. 22. Act. 10. 43.
Reprobatio Dei. Rom. 9. 18.
Reprobi. Rom. 1. 28.
Reprehensio. 1. Tim. 5. 1.
Respondere. Prou. 18. 13. & 26. 4. Eccl. 5. 14. & 11.
8. & 33. 4.
Responsionis duræ damna. 2. Reg. 20. 13. Reg.
12. 16.
Resignatio in Dei voluntatem. 1. Reg. 3. 18. 2.
Reg. 15. 25.
Resistere. Eccl. 4. 32.
Restitutio. Luc. 19. 8.
Restituendum alienum. Gen. 43. 12. Num. 5. 7.
Restitutio incertorum. Num. 5. 8.
Restitutio pro iniuria. Gen. 20. 14.
Restitutio festinata. Gen. 20. 8.
Resurrectio. Iob. 19. 25. Isa. 26. 19. Ezech. 37. 4.
Daniel. 12. 2. Matth. 22. 31. Ioan. 5. 25. & 11. 24.
Act. 17. 32. & 26. 8. 1. Cor. 15. 12. Phil. 3. 21.
1. Thess. 4. 14. Apoc. 20. 5.
Resurrectionis status. Isa. 30. 26. Matth. 22. 29.
Retro respicere. Luc. 9. 62.
Reuelatio. 1. Petr. 1. 14.
Reuerenti peregrè quid primum faciendum.
Tob. 11. 7.
Rex. Prou. 16. 10. & 20. 2. & 21. 1. & 25. 3. & 29. 14.
& 31. 4. Eccl. 10. 16. Eccl. 7. 5. & 10. 3. Ose.
13. 11.
Regis vinctio. 1. Reg. 10. 1. 2. Reg. 2. 4. & 5. 4. 3.
Regum 1. 39. & 19. 15. 4. Reg. 9. 6. & 11. 12.
1. Par. 29. 22.
officium. 4. Reg. 23. 3. 2. Par. 14. 2.
laus. 4. Reg. 18. 15.
oratio. 3. Reg. 8. 23.
humilitas. 1. Reg. 11. 5.
benignitas. 1. Reg. 11. 12.
qualitas eligendi. Deut. 17. 15.
iustitia. 3. Reg. 1. 52.
Rex honorandus. 3. Reg. 1. 23.
Regi dictum. 3. Reg. 3. 14. & 9. 4. & 11. 38.
Regis mali punitio. 3. Reg. 11. 11. & 14. 7. & 16. 1.
1. Par. 10. 13.
Ridentibus væ. Luc. 6. 24.
Rifus. Eccl. 21. 23.
Rifus stulti. Eccl. 7. 7.
Rigor. Prou. 30. 33. Eccl. 7. 17.
Rixæ. Prou. 26. 17. Eccl. 27. 16.

S.

Sacerdos. Eccl. 7. 31. Ose. 4. 6.
Sacerdotis consecratio. Exod. 28. 41. & 29. 8.
& 30. 30. Leu. 8. 6.
vita. Exod. 19. 21. Levit. 21. 6. & 22. 1. Psal. 131. 9.
oratio pro populo. Levit. 4. 21.

- oratio pro principe. Leuit. 4, 26.
 exemplum. Iof. 4, 11.
 officium. Num. 18, 1. 1. Eldr. 7, 10. Iudith. 8, 21.
 Malac. 2, 7.
 punctio. Leu. 10, 1. Mal. 2, 8.
 sobrietas. Leu. 10, 9. 2. Par. 35, 14.
 Sacerdotibus dictum. Mal. 1, 6, & 2, 1.
 Sacerdotium. Heb. 5, 1.
 Sacerdotij dignitas. Ioan. 11, 51.
 reuerentia. 1. Reg. 2, 17. 3. Reg. 2, 16. Eccli. 47, 1. & 7, 33.
 Sacrificia. Prou. 15, 8. & 21, 27. Eccli. 35, 2.
 Sactorum irreuerentia punitio. 1. Reg. 5, 6. & 6, 19. 2. Reg. 6, 6. 1. Par. 13, 9. 2. Par. 26, 16.
 Sacilegi punitio. Dan. 5, 3. 1. Mach. 6, 12. 2. Mach. 3, 24.
 Salomonis sapientia. 3. Reg. 3, 12. Sap. 7, 17.
 insipientia. 3. Reg. 11, 4.
 Salutatio. Rom. 16, 3. 1. Corinth. 16, 9. 2. Cor. 13, 12. Tit. 3, 15.
 Salutatio Christiana. Rom. 1, 7. 1. Cor. 1, 3. & 16, 23. 2. Cor. 13, 13. Gal. 1, 3. & 6, 18. Ephes. 1, 2. & 6, 23. Phil. 4, 23. 1. Thes. 5, 28. 2. Thes. 3, 17. 1. Tim. 1, 2. 1. Tim. 4, 22. 2. Pet. 1, 2. 2. Ioan. 3, 3. Ioan. 14, Apoc. 1, 4. & 22, 21.
 Saluandi. Luc. 13, 23.
 Samaritanæ deuotio. Ioan. 4, 28.
 Samaritanorum deuotio. Ioan. 4, 40.
 Sancti. Psal. 67, 36. & 138, 7. & 149, 5. Eccli. 37, 18. & 44, 6. Isa. 61, 7. Matt. 11, 11. 1. Cor. 6, 2. Apoc. 7, 9. & 12, 11. & 14, 1. & 19, 14.
 Sanctorum oratio. Iob. 42, 8. Apoc. 5, 8. & 8, 3. Ierem. 15, 1. 2. Mach. 15, 14.
 imitatio. 1. Cor. 4, 16. & 11, 1. Phil. 3, 17.
 dissensio. Act. 15, 39.
 Sanctificatio. Ioan. 15, 1. Pet. 3, 15.
 Sanctitas. Psal. 76, 14. Eccli. 27, 12. Isa. 10, 17.
 Sanctitatis commendatio. Exod. 22, 31. Leuit. 11, 44. & 19, 2. & 20, 7. Ephes. 5, 26.
 Sanctorum miracula. Exod. 7. & 8. & 9. & 10. & 11. 3. Regum 17, 22. & 18, 41. 4. Reg. 2, 8. & 4, 35. & 2, 21. & 4, 6. & 4, 41. & 5, 14. & 6, 6. Marc. 6, 13. & 16, 17. Luc. 10, 17. Act. 3, 6. & 9, 41. & 5, 15. & 14, 9. & 19, 12. & 20, 10. Heb. 11, 32.
 Sanguis Christi figura. Exod. 24, 8.
 efficacia. 1. Cor. 6, 20. & 7, 23. Act. 20, 28. 1. Pet. 1, 18. Apoc. 5, 9.
 Sanitas. Eccli. 30, 14.
 Sapientia. Iob. 12, 12. Prouer. 13, 14. & 14, 8. & 16, 16. Eccles. 2, 11. & 7, 17. & 9, 16. Sapient. 1, 4. & 6, 1. Eccli. 1, 26. & 40, 20. Rom. 16, 19. Iacob. 1, 5. & 3, 17.
 Sapientia fructus. Prouer. 2, 10. & 3, 14. & 4, 7. & 8, 10. & 23, 15. & 24, 3. Eccles. 4, 13. & 7, 13. Sapient. 7, 14. & 8, 10. & 9, 19. & 10, 1. Eccli. 3, 32. & 4, 12. & 11, 1.
 Sapientia Christiana. 1. Co. 2, 6. & 3, 18.
 Sapientia studendum. Prouer. 4, 5. & 19, 2. & 23, 19. & 24, 13. & 27, 11. Sap. 8, 9. Eccli. 6, 21. & 38, 15.
 Sapientia mundi. 1. Cor. 1, 20. & 3, 19.
 Sapientia antiquitas. Prouer. 8, 22.
 excellentia. Sap. 7, 8.
 necessitas. Sap. 7, 28. & 9, 6.
 amor. Sap. 8, 2.
 commendatio. Sap. 8, 3.
 contemptus. Sap. 10, 8.
 acquisitio. Eccli. 1, 33.
 Sapientia à Deo. Eccli. 1, 1. & 15, 10.
 Sapiens. Eccles. 9, 17. & 10, 2. & 11, 11. Sap. 6, 26. Eccli. 37, 27.
 Sapientis studium. Eccli. 39, 1.
 Sapientia diuinæ effectus. Sapient. 8, 1. & 10, 21.
 Satietas. Prouer. 27, 7.
 Satisfactio post remissum peccatum. 2. Reg. 12, 14. & 14, 24.
 Scandalum. Eccli. 7, 7. Luc. 17, 1.
 Scandalum vitandum. Matt. 17, 27. Rom. 14, 13. 1. Cor. 8, 9.
 Scandali damna. 1. Cor. 8, 11.
 Scandalizanti vix. Luc. 17, 2.
 Scandalizantis punitio. Matt. 18, 6.
 Scientia. Eccles. 1, 18. 1. Cor. 8, 1. Iacob. 4, 17.
 Scientia à Deo. Prouer. 2, 6.
 Scientia sanctorum. Prouer. 9, 10. & 30, 1.
 Scriptura. Rom. 15, 4. 2. Timoth. 3, 15. 2. Pet. 1, 19. Apoc. 22, 18.
 Scripturæ difficultas. Act. 8, 30. 2. Pet. 3, 16.
 intelligentia. Luc. 24, 45.
 lectio. 1. Mach. 12, 9. Ioan. 5, 39.
 Secretum. Prouer. 11, 13. & 25, 2. Eccli. 27, 17. & 42, 1. Isa. 24, 16.
 Seditiois punitio. Num. 16, 31.
 Senex. Iob. 12, 12. Prouer. 16, 31. & 20, 29. Sap. 4, 8. Eccli. 8, 7. & 25, 3. Tit. 2, 2.
 Senis virtus. 2. Mach. 6, 23.
 Senum reuerentia & honor. Eccli. 4, 7. Leuitic. 19, 32.
 Sensualitas. Prou. 29, 27.
 Sepulorum. Genes. 35, 20. 1. Mach. 13, 27.
 Sepulture officium. Mar. 15, 46.
 locus. Gen. 47, 29. & 49, 29. & 50, 24.
 Seruus. Prouer. 14, 16. & 37, 2. & 29, 19. & 30, 10. Eccli. 7, 22. & 10, 28. & 33, 25. 1. Cor. 7, 21. 1. Tim. 6, 1. Tit. 2, 9. 1. Pet. 2, 18.
 Seruis dictum. Ephes. 6, 5. Col. 3, 22.
 Seruum percutientis poena. Ezod. 21, 26.
 Seruus Dei. Isa. 54, 17. & 61, 9. Ier. 33, 2. Tim. 2, 24. Apoc. 7, 2.
 Seruorum Dei reuerentia. 4. Reg. 3, 12.
 Seruo Dei dictum. Isa. 41, 8. & 43, 1. & 51, 7.
 Silentium. Prouer. 10, 14. & 11, 12. & 17, 9. Eccli. 13, 29. vide Tacere.
 Simeon. Luc. 2, 25.
 Simoniaco dictum. Act. 8, 20.
 Simplicitas. Iob. 8, 20. Prouer. 10, 29. & 29, 10. Rom. 16, 19. 1. Cor. 14, 20.

Simplicitas Deo grata. Prou. 3, 32. & 10, 20.
 Simpliciter fructus. Prou. 10, 9. & 11, 3. & 20, 7.
 & 28, 18.
 Simulatio. Psal. 54, 22. Prou. 11, 9.
 Simulatorem Deus odit. Prou. 3, 32.
 Suis spiritualis. Apoc. 2, 17. & 22, 17.
 Sobrietas. Eccli. 3, 22.
 Societas. Prouerb. 13, 20. & 18, 19. & 27, 17. Ec-
 clef. 4, 9. Eccli. 8, 5. & 9, 18. & 13, 2 & 22,
 14.
 Societas malorum. 2. Par. 20, 37.
 bonorum. Eccli. 9, 21.
 Societas malorum vitanda. 2. Par. 25, 7. 1. Eld. 4, 3.
 Prou. 1, 10.
 Socij. 2. Cor. 2, 12.
 Socius fidelis. 1. Reg. 14, 70.
 Societatis fides. 1. Reg. 30, 22.
 Sodomia. Rom. 1, 25.
 Sodomia punitio. Gen. 19, 25. Leu. 10, 13.
 Sol stat. Ios. 10, 12.
 retrocedit. 4. Reg. 20, 11.
 Sollicitudo. 1. Cor. 7, 32. 1. Pet. 5, 7.
 nimia vitanda. Mat. 6, 25. Luc. 12, 22. 1. Cor. 7,
 32. Phil. 4, 6. Heb. 13, 5.
 Solitudo. Psal. 54, 8. Thr. 3, 28. Ofec. 2, 14. Mar.
 6, 31. Luc. 5, 16.
 Somnia. Eccl. 5, 2. Eccli. 3, 11.
 Somni damna. Prou. 20, 13.
 Sortes. Piquerbior. 16, 33. & 18, 18. Ion. 2, 7.
 Acton. 1, 26. Ios. 7, 14. & 18, 10. 1. Regum 10,
 20. & 14, 17. 1. Par. 25, 5. 2. Eld. 11, 1. Ezec.
 21, 19.
 Speculum. Exod. 38, 8.
 Spes in Deo. Iob. 13, 15. Psal. 35, 8. & 38, 8. & 54,
 23. & 61, 9. & 72, 28. & 76, 8. & 90, 9. & 118,
 81. & 129, 50. & 130, 3. & 140, 8. & 146, 11.
 Eccli. 2, 11. Isaie. 50, 10. Thr. 3, 24. Mich. 7, 7.
 1. Mach. 3, 27. Rom. 8, 24. 2. Cor. 5, 12. & 5, 11.
 Heb. 6, 18.
 Spei fructus. Psal. 5, 12. & 17, 31. & 24, 2. & 30, 1.
 & 31, 10. & 33, 23. & 36, 3. & 55, 13. & 70, 1.
 & 83, 13. & 90, 14. & 113, 11. Prou. 28, 25. &
 29, 25. Isaie. 40, 31.
 Spei vox. Psal. 16, 13.
 Spes impiorum. 4. Reg. 18, 21. Iob. 8, 13. Prouer.
 10, 28. Sap. 5, 15. Eccli. 5, 1. Isa. 28, 15. Ier. 9, 12.
 1. Mach. 2, 62.
 Spiritus. Eccl. 1, 20. & 3, 14. 1. Cor. 2, 11. 2. Cor.
 3, 17. Gal. 5, 16. Col. 2, 5. 1. Thel. 5, 19. 2. Tim.
 1, 7. 1. Ioan. 4, 13.
 Spiritus fructus. Gal. 5, 22.
 Spiritus motio. Act. 20, 22.
 Spiritus & caro. Mar. 14, 38. Rom. 7, 28. Galat.
 5, 17.
 Spiritus sanctus. Sap. 1, 5. Ioel. 2, 28. Ioan. 14, 16.
 & 16, 8. Acton. 14, 44. & 19, 2. Roman. 8, 26.
 Ephel. 1, 13.
 Spiritualis. Rom. 8, 23. 1. Cor. 1, 35.
 Spiritualia. Ioan. 4, 13.

Spiritus probandi an à Deo sint. Iudith 8, 28. 1.
 Cor. 14, 29. 1. Thel. 5, 21. 1. Ioan. 4, 1.
 Sponsa humilitas. 1. Reg. 25, 40.
 Sponsa dicendum. Tob. 10, 13.
 Sponsa Christi. Cant. 7, 1.
 eius desiderium. Cant. 8, 11.
 vox. Cant. 7, 10.
 Stephanus. Act. 6, 5. & 7, 57.
 Sterilitas à Deo. Gen. 30, 2.
 Sterilitas ex peccato. Isa. 17, 10. Iere. 12, 4.
 Stultitia. Eccl. 2, 11.
 Stultus. Prouerbiorum 11, 29. & 13, 16. & 14,
 7. & 15, 21. & 17, 12. & 18, 2. & 19, 3. & 24,
 7. & 26, 7. & 27, 21. & 29, 9. Eccl. 1, 5. & 7,
 18. & 10, 2. Eccli. 20, 17. & 22, 10. & 27, 2. &
 33, 7.
 Stultitius. Eccl. 7, 7.
 Subditorum officium. Exod. 10, 28. & 22, 28.
 Ios. 1, 16. 2. Eld. 5, 16. Prouerb. 13, 13. & 20,
 2. Eccli. 8, 2. & 10, 16. Ieremias 29, 27. Bar. 1,
 11. Matth. 17, 24. Luca 20, 22. Roman. 13, 11.
 1. Thel. 5, 12. 1. Tim. 2, 2. Hebr. 13, 17. Tit. 3, 1.
 1. Pet. 2, 13.
 Suffragia pro mortuis. 2. Mach. 12, 43.
 Superbia. Iob. 11, 12. & 15, 12. Psal. 48, 7. & 137,
 6. Prou. 18, 12. & 26, 12. & 29, 23. Sap. 1, 5. 1. 4.
 Eccl. 10, 14. & 11, 34. Abac. 2, 15. Isa. 16, 6. & 66,
 5. Ier. 48, 29. Ezec. 28, 11.
 Superbia vitanda. Tob. 4, 24. Iudith 9, 16. Eccl. 8,
 2. & 10, 29. 1. Cor. 4, 6. Gal. 6, 3.
 Superbia damna. Iob. 35, 12. Psal. 17, 28. Prou.
 11, 2. & 13, 10. & 15, 25. & 16, 18. & 17, 16.
 punitio. 2. Reg. 24, 12. 4. Reg. 19, 27. Iob 10, 6.
 Psal. 30, 24. Eccl. 3, 30. & 27, 31. Dan. 4, 22. &
 5, 20. Amos 6, 8. 1. Mach. 5, 56. Isa. 10, 16. Iere.
 50, 31. Act. 12, 23.
 Superbia Deo odiosa. Eccl. 10, 7.
 Superbis var. Isaie. 5, 21. & 28, 1.
 Superbo dicendum. Eccl. 10, 9. Isa. 10, 9. & 14,
 11. Luc. 16, 15.
 Superior. Eccl. 8, 9.
 Superioris zelus. 1. Reg. 11, 6.
 benignitas. 1. Cor. 16, 12.
 patientia. 1. Reg. 10, 27.
 molestia. Exod. 17, 4.
 reuerentia. Exod. 22, 28.
 Superior Dei loco. Exod. 16, 7.
 seruandus. 2. Reg. 18, 3. & 21, 17.
 Superstitio prohibita. Leu. 19, 26.
 sublat. 4. Reg. 18, 4.
 Surdi sanatio. Mar. 7, 32.
 Suspensi speiendi. Deut. 21, 22.
 Sufurro. Eccl. 21, 31.
 Sufurratio vitanda. Eccl. 5, 16.
 Sufurrationis damna. Eccl. 28, 15.

T.

TAcere. Eccl. 20, 5. & 21, 31. & 32, 9. vide
 Silentium.

Talenta. Lucæ 19. 10. Rom. 12. 6. 1. Corinth. 7. 7.
 Ephes. 4. 7. 1. Pet. 4. 10.
 Talentorum parabola. Matt. 25. 14.
 Talentum cur datum. Mar. 4. 21.
 Talenti accepti ratio reddenda. Luc. 12. 48.
 Talentum non abscondendum. Eccli. 20. 32.
 Lucæ 8. 16.
 Temeritatis punitio. 1. Mach. 5. 67.
 Templum. 3. Reg. 9. 3. 4. Reg. 12. 9. 1. Par. 22. 5.
 & 29. 1. 2. Par. 25. 1. Efd. 1. 8. & 2. 68. Psal. 25.
 12. & 47. 10. & 67. 27. & 92. 5. & 95. 9. & 133.
 1. Eccli. 4. 17. Isaiæ 56. 7. Ierem. 7. 11.
 Abacuc. 2. 20. Agg. 1. 2. Matth. 21. 12. Marc.
 11. 16.
 Templi dedicatio. 1. Efd. 6. 16.
 profanatio. 1. Mach. 4. 3. 2. Mach. 3. 25. Matth.
 21. 12. Ioan. 2. 15.
 profanati purificatio. 1. Mach. 4. 42.
 purificatio Ecclum. 2. Mach. 1. 18.
 ingressus. Psal. 5. 8. & 65. 13.
 frequentatio. Lucæ 24. 53. & 25. 37. & 19. 45.
 Matt. 24. 1. Mar. 11. 11 & 12. 35. Act. 2. 46. &
 3. 1. & 5. 25.
 Temporalia. Lucæ 12. 13.
 Temporalium contemptus. Lucæ 6. 30.
 Tempus. Eccli. 4. 23.
 Tempus suum cuique rei. Eccli. 3. 1. & 8. 5. Ec-
 cli. 20. 6. & 32. 10. Rom. 12. 11.
 Tenebræ. 1. Ioan. 1. 6. Isai. 9. 1. & 59. 9. & 60. 2.
 Ioan. 1. 5. & 3. 19. & 8. 12. & 12. 35. Act. 26.
 17. 1. Theff. 5. 7. 1. Ioan. 2. 11.
 Tentatio. Gen. 3. 4. Iob 7. 18. Eccli. 34. 9. 1. Cor.
 10. 13. Iacob. 1. 2.
 Tentare Deum. Exod. 14. 11. & 17. 2. Deut. 6. 16.
 Iudith 8. 11. Matt. 4. 7. 1. Cor. 10. 9.
 Tentat suos Deus. Genes. 22. 1. Exod. 15. 25.
 Deuter. 8. 2. & 13. 3. Iud. 2. 22. Tob. 2. 8.
 Iob 1. 12.
 Tentationes cur Deus permittat. Iud. 2. 21. &
 3. 1.
 Tentationis remedia. 2. Efd. 4. 9.
 Tepido dictum. Apoc. 3. 5.
 Terra. Eccli. 16. 29.
 Terrena. Ioan. 4. 13.
 Terreni. Ioan. 3. 33.
 Testamentum. Galat. 4. 24. Hebr. 9. 15. &
 13. 20.
 Testamentum nouum. Ier. 31. 31. Matth. 26. 28.
 Luc. 22. 20. 1. Cor. 11. 24. Heb. 8. 8. & 9. 15. &
 10. 16. & 13. 20.
 Testis. Prou. 62. 19. & 14. 5. & 19. 5.
 Testis obligatio. Leu. 5. 1.
 Testium numerus. Deut. 17. 6. & 19. 15.
 Testis falsi punitio. Deut. 19. 16.
 Testimonium falsum. Prou. 25. 18.
 eius prohibitio. Exod. 20. 16. & 23. 1.
 Thesaurizandum quomodo. Matt. 6. 19.
 Thomas Ioan. 11. 16.
 eius incredulitas. Ioan. 20. 25.

fides. Ioan. 20. 28.
 Timor. Eccli. 18. 27. Matt. 2. 22. 1. Pet. 3. 14.
 Timor cum gaudio. Matt. 2. 8.
 Timido dictum. Matt. 8. 26.
 Timendum quid. Lucæ 12. 4.
 Timorem Dei præceptum & virtus aufert. Exo.
 4. 4.
 Timidi bello inepti. Deut. 20. 8. Iud. 7. 3.
 Timor naturalis. Exo. 4. 3. Iud. 7. 9. 1. Reg. 16. 2.
 3. Reg. 19. 3. Tob. 6. 3. Matt. 14. 26.
 Timor humanus. Prou. 29. 25. Isai. 51. 12.
 Timor Dei. 3. Reg. 18. 3. Tob. 1. 9. Psal. 18. 10. &
 110. 10. & 118. 120. Prou. 15. 33. & 24. 21.
 Eccli. 5. 6. Eccli. 1. 16. & 7. 32. & 9. 22. & 10.
 23. & 21. 13. & 23. 37. & 25. 13. & 40. 26. Isai.
 8. 12. Dan. 13. 22. Ion. 1. 9. 1. Pet. 2. 17. Apoc.
 14. 7.
 Timoris Dei fructus. Exod. 1. 20. 4. Reg. 17. 39.
 & 22. 18. Iudith 16. 19. Psal. 24. 12. & 30. 20.
 & 32. 18. & 33. 8. & 60. 6. & 84. 10. & 102.
 17. & 113. 21. & 44. 19. & 146. 11. Prou. 1. 7. &
 10. 27. & 14. 26. & 15. 27. & 16. 6. & 19. 23. &
 23. 17. & 28. 14. Eccli. 1. 11. & 21. 7. & 32. 18.
 & 33. 1. & 34. 16. Mich. 6. 9. Mal. 4. 2.
 necessitas. Eccli. 27. 4.
 effectus. Prou. 8. 13. Eccli. 2. 18. & 15. 1.
 Timendum Dei iudicium. Eccli. 5. 4. & 7. 18.
 Traditiones. 1. Cor. 11. 34. 2. Theff. 1. 15.
 Transfiguratio Christi. Matt. 17. 1. Mar. 9. 2.
 Tribulatio. Tob. 1. 1. Dan. 12. 10. Rom. 8. 18.
 Eph. 3. 13. Iacob. 1. 2.
 Tribulatio Deo curæ. Exod. 3. 16. & 6. 6.
 à Deo exaudiantur. Exod. 2. 23. & 3. 7.
 non facile credunt. Exod. 6. 9.
 liberati redeunt ad peccata. Exod. 8. 15. & 9.
 34.
 Deo fidere debent. Exod. 14. 13. Psal. 54. 9.
 Tribulatio liberatio. Psal. 89. 15. Eccli. 35. 26. Isai.
 54. 7.
 vox. Ruth 1. 20. Psal. 41. 8. Ierem. 20. 7. Thren. 1.
 16. & 3. 1.
 oratio. 1. Efd. 9. 5. 2. Efd. 9. 32. Tob. 3. 1. Iudith
 6. 14. & 7. 18. Iob 13. 24. & 17. 3. Psal. 7. 1.
 & 9. 14. & 12. 1. & 21. 1. & 24. 17. & 26. 12. &
 30. 10. & 31. 17. & 38. 11. & 39. 13. & 40. 1. &
 41. 10. & 54. 1. & 59. 1. & 68. 1. & 87. 1. & 88.
 47. & 101. 1. & 107. 13. & 118. 153. & 142. 7.
 Isai. 33. 2. & 64. 8. Ierem. 10. 24. & 14. 9. & 15.
 15. & 17. 18. Thren. 1. 20. & 5. 20. Bar. 3. 1. Dan.
 3. 34. & 9. 4. & 13. 42. Abac. 1. 2.
 oratio post liberationem. Tob. 11. 7. & 13. 1.
 Psal. 68. 34. & 119. 1.
 constantia. Psal. 43. 18.
 consolatio. Thren. 3. 57. Act. 16. 25. 2. Cor. 1. 4. &
 7. 4. & 8. 2. & 12. 10.
 gratiarum actio post liberationem. Isai. 12. 1.
 Tribulatio peccatorum. Isai. 32. 13.
 Tribulati non emendati. Olee. 7. 10. Agg. 2. 18.
 Tribulatio à Deo. Isai. 30. 20. Amos 3. 6.

Tribulationis causæ. Prou. 17, 3. Ecclesi. 27, 6. 1. Mach. 6, 12. 2. Cor. 12, 7.
 fructus. Iob 5, 17. Psal. 33, 19. & 65, 12. & 77, 34. & 82, 17. & 93, 19. Isaia 19, 22. & 26, 16. & 28, 20. & 38, 16. Ose. 6, 1. Ioan. 16, 22. Rom. 5, 5. 1. Cor. 11, 32. 2. Cor. 1, 7. & 4, 17. 1. Petri 1, 6.
 magnitudo. Iob. 6, 1. & 7, 12. & 16, 7. & 19, 6. Isa. 8, 21. Matt. 24, 19. Apoc. 9, 6.
 Tribulatio communis. Prou. 11, 31.
 Tribulationes cur à Deo. Deut. 8, 1. Psal. 65, 10. & 118, 66.
 Tribulationum remedium. 2. Par. 20, 3. & 29, 10. 2. Efd. 9, 27.
 Tribulatio dicendum. Iob 5, 19. Psal. 26, 14. Ecclesi. 11, 27. Phil. 1, 28. Hebr. 12, 3. 1. Petri 4, 12. & 5, 10.
 Tribulatio dictum. Apoc. 2, 8.
 quid cogitandum. Iudith 8, 21. Iob 16, 20.
 quid agendum. Iudith 4, 8. & 7, 4. & 8, 16. Psal. 34, 13.
 Tributum. Genes. 47, 26. Matth. 22, 19. Roman. 13, 7.
 Trinitas. Gen. 1, 26. & 18, 2. Exod. 3, 6. & 4, 5. Psal. 32, 6. Isa. 6, 3. & 34, 16. & 48, 16. & 61, 1. Matth. 3, 16. & 10, 20. & 17, 35. & 28, 19. Lucæ 4, 18. Ioan. 3, 35. & 14, 16. & 15, 26. & 16, 3. 1. Ioan. 5, 7.
 Tristitia. Prou. 15, 13. Ecclesi. 7, 5. Ecclesi. 14, 2. & 23, 17. & 30, 17. & 38, 19. Iacob. 5, 13.
 Tristitia damna. Prou. 17, 22. & 25, 20. Ecclesi. 30, 24.
 consolatio. Psal. 41, 6. Prou. 12, 25.
 Tristitia cauenda. Ecclesi. 30, 22.
 Turca. Isaia 10, 5.
 Tyrannus. Iob 15, 21.
 Tyrannidis punitio. Iud. 9, 53. 3. Reg. 16, 16.
 Tyranni finis. Isaia 14, 16.

V.

VÆ quibus. Num. 22, 29. Ecclesi. 4, 10. & 10, 16. Isa. 1, 4. & 3, 9. & 5, 8. & 6, 5. & 10, 1. & 17, 12. & 18, 1. & 24, 16. & 28, 1. & 29, 1. & 30, & 1. Ier. 4, 3. 1. Ezech. 6, 11. Ose. 7, 13. Ioel. 1, 15. Am. 5, 18. Mich. 2, 1. Abac. 2, 6. Soph. 2, 5. Matth. 11, 21. Luc. 6, 24.
 Vanitas. Psal. 38, 7. Ecclesi. 1, 1. & 3, 19. Ion. 2, 9.
 Vagari. Ecclesi. 9, 7. & 19, 26.
 Venditio. Ecclesi. 27, 2.
 Verba. Prou. 10, 11. & 11, 11. & 12, 6. & 14, 3. & 15, 1. & 16, 24. & 17, 7. & 18, 7. & 19, 8. & 25, 11. Ecclesi. 5, 1. & 6, 11. & 10, 12. & 12, 11. Ecclesi. 4, 28. & 5, 15. & 19, 7. & 20, 13. & 21, 19. & 27, 7. & 37, 23. Matth. 12, 34. Col. 4, 6. Iacob. 3, 2.
 Verbum otiosum. Matt. 12, 36.
 Verbum Dei. Prouerb. 30, 5. Cant. 5, 13. Sap. 16, 26. Ecclesi. 5, 13. & 11, 18. Isaia 40, 8. & 55, 10.

Ieremia 1, 11. Matth. 7, 24. & 13, 3. Lucæ 6, 47. & 16, 31. Ioan. 6, 63. & 8, 47. Actorum 2, 42. & 16, 6. 1. Thes. 2, 13. Heb. 4, 12. 1. Petri 1, 24. 1. Ioan. 4, 6. Apoc. 10, 9.
 Verbi Dei vis. Psal. 25, 4. & 118, 140. Cant. 5, 6. Ier. 23, 9. Act. 24, 25.
 suauitas. Psal. 118, 103. Iere. 15, 16.
 Verecundia. Ecclesi. 32, 14.
 Veritas. Psal. 50, 8. Prou. 3, 3. & 12, 19. Ecclesi. 4, 24. & 27, 10. 2. Cor. 13, 8.
 Veritatis amor. 3. Reg. 22, 14.
 odium. 3. Reg. 22, 8.
 Vestis. Deut. 22, 6. Ecclesi. 11, 4.
 Vestium abusus. Ezech. 7, 20. Matth. 11, 8. Mar. 12, 38. Luc. 7, 25. & 16, 19. & 20, 45. 1. Tim. 2, 9. 1. Petri 3, 3.
 Vestes sacrae. Exod. 28, 2. & 29, 29. Ezech. 42, 14. & 44, 19.
 Vestes sciendi vsus. Gen. 44, 13. Ios. 7, 6. Iud. 11, 35. 1. Reg. 4, 12. 2. Reg. 13, 31. 3. Reg. 21, 27. 4. Reg. 5, 7. Hest. 4, 1. Ier. 36, 24. 1. Mach. 2, 14. Matth. 26, 65.
 Via in cælum. Isa. 30, 21. & 33, 15.
 difficilis est. Deut. 1, 19.
 Vicinus. Prou. 27, 10.
 Vicissitudo rerum. Ecclesi. 4, 14.
 Victoria à Deo expectanda. Genes. 14, 14. Exod. 17, 9. Deut. 17, 18. Ios. 11, 6. Iud. 7, 7. 1. Reg. 14, 6. 2. Par. 14, 11. Psal. 117, 16. Prou. 21, 31. Iudith 9, 15.
 Victoria festum. 1. Mach. 7, 48. & 13, 52. 2. Machab. 15, 36.
 Victoria spiritualis fructus. Matth. 4, 11. Apoc. 2, 7. & 3, 5. & 21, 7.
 Vidua. 1. Tim. 5, 3.
 Vidua laus. Iudith 8, 4. & 15, 10. Luc. 2, 36.
 vestes. Gen. 38, 14.
 oblatio. Lucæ 21, 2.
 Vidua & pupilli. Exod. 22, 21. Deut. 24, 17. 2. Mach. 3, 10. & 8, 28.
 Vigilandum. Psal. 76, 5. Ecclesi. 31, 1. Isaia 21, 8. Matth. 24, 4. & 25, 13. & 26, 41. Mat. 13, 33. Luc. 12, 35. & 21, 36. Apoc. 16, 15. 1. Cor. 15, 34. 1. Thes. 5, 6. 1. Petri 5, 8.
 Villici parabola. Lucæ 16, 1.
 Vinum. Prou. 31, 4. Ecclesi. 2, 3. Ecclesi. 19, 2. & 31, 30. 1. Tim. 5, 23.
 Vini abstinentia. Iud. 13, 4.
 Vini damna. Gen. 9, 21. Prou. 20, 1.
 Vinum ex aqua factum. Ioan. 2, 8.
 Vineæ parabola. Lucæ 20, 9.
 Virginitas. Num. 31, 17. Acton. 21, 9. 1. Corinth. 7, 25.
 Virginitatis commendatio. Matth. 19, 12. Apoc. 14, 4.
 Virginum parabola. Matth. 25, 1.
 Viri amor. 2. Reg. 3, 16.
 Vir & mulier. 1. Cor. 11, 3.
 Visio. Genes. 28, 12. Isaia 6, 1. Dan. 10, 1. Ier. 3, 1.

26. Actor. 10, 3. & 10, 16. & 18, 9. Apoc. 4, 1. & 5, 1. & 6, 1. & 19, 11.
Visionis forma. Genes. 15, 12. Iob. 4, 12. & 33, 14.
Ezec. 1, 26. & 2, 1. Zach. 4, 1. Math. 1, 20. & 2, 13. 2. Cor. 12, 2. Apoc. 1, 10.
ex Visione timor. Mar. 16, 8. Luc. 24, 5. Ioan. 6, 19. Apoc. 1, 17.
turbatio. Luc. 24, 37.
Visitatio diocesis. 1. Reg. 7, 16.
Vitandi qui. Rom. 16, 17.
Vita. Rom. 14, 7.
humana. Iob. 7, 1.
aeterna. 1. Ioan. 2, 25.
Vita institutum. Luc. 14, 28.
Vita peregrinatio quedam. Gen. 47, 2. 2. Cor. 5, 6. Heb. 13, 14.
Vitar necessaria. Eccli. 39, 31.
mutatio. Gen. 19, 17.
radium. 3. Reg. 19, 4. Ion. 4, 3.
miseria. Iob. 10, 1. & 14, 1. & 17, 11. Eccles. 2, 23. & 4, 1.
breuitas. Iob. 7, 6. & 9, 25. & 10, 20. & 14, 1. & 16, 23. Psalm. 38, 6. & 89, 6. & 101, 12. & 102, 15. Isa. 38, 12. Iacob. 4, 14.
austeritas. Matt. 3, 4.
Vitam pro fratribus ponere. Hest. 4, 15. Iudith. 13, 3. Ioan. 15, 13. 1. Ioan. 3, 16.
Vltio. Eccli. 28, 1.
Viciiscenti se dictum. Matt. 18, 32.
Vocationis extremae sacramentum. Iacob. 5, 14.
Vocatio Dei. 1. Reg. 3, 9. 3. Reg. 19, 20. Isa. 52, 1.
Vocatio propria. 1. Cor. 7, 17.
Vocati promptudo. Math. 4, 22.
Voluntas. 2. Cor. 8, 12.

Voluntas pro opere acceptatur a Deo. Gen. 20, 3. & 22, 9. 2. Reg. 11, 14. & 12, 9. 3. Reg. 21, 19.
Voluptas. Eccles. 1, 10.
Voluptatis damna. Prou. 14, 13.
Votum. Gen. 28, 20. Nu. 21, 1. Iud. 11, 30. 1. Reg. 1, 10. 1. Par. 4, 10. Psal. 75, 12. & 115, 14. Ion. 2, 3. 10. Nah. 2, 15. Act. 18, 18. & 20, 1.
Votum puella. Num. 30, 4.
coniugata. Num. 30, 7.
Voti violati punizio. 1. Tim. 5, 12.
Votum seruandum. Leu. 27, 28. Num. 30, 3. Deut. 23, 21. Psal. 21, 26. Prou. 20, 25. Eccles. 5, 3.
Vox. 1. Cor. 14, 10.
Vltura prohibita. Exod. 22, 25. Deuter. 23, 19. 2. Efd. 5, 6.
Vultus. Eccles. 8, 1. Eccles. 3, 3. & 19, 26.
Vxor. Prou. 12, 4. & 14, 1. & 18, 22. & 19, 14. & 31, 10. Eccles. 7, 21. & 25, 30. & 26, 1. & 36, 26.
fidelis. 1. Reg. 19, 11. Prou. 31, 11.
vnde accipienda. Gen. 24, 1.
data a parentibus. Gen. 21, 21. & 28, 1.
audienda. Gen. 21, 14.
ea abstinentiam se ad diuina preparanti. Exod. 19, 15. 1. Cor. 7, 5.
Z.
Zachus. Luc. 19, 2.
Zelus sanctus. 1. Efd. 9, 3. & 10, 6.
Zeli sancti fructus & premium. Num. 15, 10. Psal. 105, 30.

E N I S

Vitae institutum. Luc. 14, 28.
Vita peregrinatio quedam. Gen. 47, 2. 2. Cor. 5, 6. Heb. 13, 14.
Vitar necessaria. Eccli. 39, 31.
mutatio. Gen. 19, 17.
radium. 3. Reg. 19, 4. Ion. 4, 3.
miseria. Iob. 10, 1. & 14, 1. & 17, 11. Eccles. 2, 23. & 4, 1.
breuitas. Iob. 7, 6. & 9, 25. & 10, 20. & 14, 1. & 16, 23. Psalm. 38, 6. & 89, 6. & 101, 12. & 102, 15. Isa. 38, 12. Iacob. 4, 14.
austeritas. Matt. 3, 4.
Vitam pro fratribus ponere. Hest. 4, 15. Iudith. 13, 3. Ioan. 15, 13. 1. Ioan. 3, 16.
Vltio. Eccli. 28, 1.
Viciiscenti se dictum. Matt. 18, 32.
Vocationis extremae sacramentum. Iacob. 5, 14.
Vocatio Dei. 1. Reg. 3, 9. 3. Reg. 19, 20. Isa. 52, 1.
Vocatio propria. 1. Cor. 7, 17.
Vocati promptudo. Math. 4, 22.
Voluntas. 2. Cor. 8, 12.

Vitae institutum. Luc. 14, 28.
Vita peregrinatio quedam. Gen. 47, 2. 2. Cor. 5, 6. Heb. 13, 14.
Vitar necessaria. Eccli. 39, 31.
mutatio. Gen. 19, 17.
radium. 3. Reg. 19, 4. Ion. 4, 3.
miseria. Iob. 10, 1. & 14, 1. & 17, 11. Eccles. 2, 23. & 4, 1.
breuitas. Iob. 7, 6. & 9, 25. & 10, 20. & 14, 1. & 16, 23. Psalm. 38, 6. & 89, 6. & 101, 12. & 102, 15. Isa. 38, 12. Iacob. 4, 14.
austeritas. Matt. 3, 4.
Vitam pro fratribus ponere. Hest. 4, 15. Iudith. 13, 3. Ioan. 15, 13. 1. Ioan. 3, 16.
Vltio. Eccli. 28, 1.
Viciiscenti se dictum. Matt. 18, 32.
Vocationis extremae sacramentum. Iacob. 5, 14.
Vocatio Dei. 1. Reg. 3, 9. 3. Reg. 19, 20. Isa. 52, 1.
Vocatio propria. 1. Cor. 7, 17.
Vocati promptudo. Math. 4, 22.
Voluntas. 2. Cor. 8, 12.

SCRIPTVRÆ SENTENTIÆ, ORDINE ALPHABETICO.

*Mbulauit Enoch cum Deo. Gen. 5.
Ambula coram me, & esto perfe-
ctus. 17.*

*A Domino egressus est sermo, non
possumus extra placitum eius
aliud loqui. 24.*

Abstulit Deus opprobrium meum. 30.

Afflictionem meam & laborem respexit Deus. 31.

Audui gemitum filiorum Israël. Exod. 6.

Armati ascenderunt filij Israël de terra Ægypti.

13.

Adueniam non contristabis. 22.

Anima omnis carnis in sanguine est. Leu. 17.

*A vespera vsque ad vesperam celebrabitis sab-
bata vestra. 23.*

*Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosque
eritis populus meus. 26.*

*Addam plagas vestras in septuplum propter pec-
cata vestra. 26.*

Abominabitur vos anima mea. 26.

*Ascendamus & possideamus terram, quoniam po-
terimus obtinere eam. Nu. 13.*

Ad unius testimonii nullus condemnabitur. 35.

*Ama Dominum Deum tuum, & observa precepta
eius omni tempore. Deut. 11.*

Audiat Dominus omnem iniustitiam. 25.

*Abcondita Domino Deo nostro; quæ manifesta
sunt nobis. 29.*

Assumat ebria scientem. 29.

Assumpsit eum, atq; portauit in humeris suis. 32.

*Amantissimus Domini, habitabit confidenter in
eo. 33.*

*Absit à nobis hoc scelus, ut recedamus à Domi-
no, & eius vestigia relinquamus. Ios. 22.*

*Aperui os meum ad Dominum, & aliud facere
non potero. Iud. 11.*

*Amaritudine valde repleuit me omnipotens.
Ruth. 11.*

*Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti
sunt robore. 1. Reg. 2.*

*Absit à me hoc peccatum, ut cessem orare pro
vobis. 12.*

Acceptus erit in oculis vniuersi populi. 18.

Ab impijs egredietur impietas. 24.

Anima custodita quasi in fasciculo viuentium

apud Dominum. 25.

Audui vocem tuam, & honoravi faciem tuam. 25.

*Apparet quod stulte egerim, & ignorauerim
multa nimis. 26.*

*Æqua pars erit descendenti ad prælium, & re-
manenti ad sarcinas. 30.*

Amabiles, & decori valde in vita sua. 2. Reg. 1.

An ignoras quod periculosa sit desperatio? 2.

Anima eius in amaritudine est. 4. Reg. 4.

*Anima esurienti etiam amara dulcia esse viden-
tur. Iob 6.*

Ab occultis meis munda me. Psal. 18.

*Adiutor meus esto, ne derelinquas me, nec despi-
cias me Deus salutaris meus. 26.*

Accedite ad eum, & illuminamini. 33.

Anima mea exultabit in Domino. 34.

Apud te est fons vita. 35.

A fortitudine manus tuæ ego defeci. 38.

*Adiutor meus, & protector meus es tu, Deus
meus ne tardaueris. 39.*

*Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes
iniquitates meas dele. 50.*

Adiutor meus tibi psallam. 58.

*Adiutor meus & liberator meus es tu, Domine
ne moreris. 69.*

Annos aternos in mento habui. 76.

*Adiuua nos Deus salutaris noster, propter gloriam
nominis tui Domino. 78.*

Audiā quid loquatur in me Dominus Deus. 84.

Afferte gloriam nomini eius. 95.

*Adiuua me Domine Deus meus, saluum me fac
secundum misericordiam tuam. 108.*

Auerte oculos meos ne videant vanitatem. 118.

Adiuua me & saluus ero. 118.

A iudiciis tuis timor. 118.

*Auxilium meum à Domino, qui fecit calum &
terram. 120.*

*Adorabo ad templum sanctum tuum, & confite-
bor nomini tuo. 137.*

*Ad te Domine Domine oculi mei, in te speraui.
140.*

Audiens sapiens sapientior erit. Prou. 1.

*Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimit-
tas legem matris tue. 1.*

Argue sapientem, & dilige te. 9.

Abominabilia Domino cor prauum. 11. 15.
 Abominatio est Domino labia mendacia. 12.
 Amici diuitem multi. 14.
 Abominatio est Domino via impij. 15.
 Abominatio Domino cogitationes mala. 15.
 Abominatio est Domino omnis arrogans. 16.
 Ante ruinam exaltabitur spiritus. 16.
 Abominabilis apud Deum qui iustificat impium,
 & qui condemnat iustum. 17.
 Animus gaudens, aetatem floridam facit, spiritus
 tristis exsiccat ossa. 17.
 Abominabile apud Deum pondus & pondus, men-
 sura & mensura. 10.
 Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senue-
 rit non recedet ab ea. 22.
 Abominatio hominum detractor. 24.
 Anima saturata calcabit fauim, anima esuriens
 etiam amaram pro dulci sumet. 27.
 Adolescentia & voluptas vana sunt. Eccli. 11.
 Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus
 est. Cant. 5.
 Amore languet. 5.
 Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fe-
 cerunt. 6.
 Estimauerunt lusum esse vitam nostram, &
 conuersationem vitam compositam ad lucrum.
 Sap. 17.
 Angelorum esca nutriiisti populum tuum. 16.
 Accedens ad seruitutem Dei sta in iustitia & ti-
 more, & prapara animam tuam ad tentatio-
 nem. Eccli. 22.
 Altiora te ne quaesieris. 3.
 Altissimus est patiens redditor. 5.
 Amico fideli nulla est comparatio. 6.
 Amicus fidelis medicamentum vita. 6.
 Auerte faciem tuam à muliere compta. 9.
 Avaro nihil est scelestius. 10.
 Ante mortem ne laudes hominem quemquam.
 11.
 Altissimus odio habet peccatores. 12.
 Aduocatus à potètiore, discede, ex hoc enim ma-
 gis te aduocabit. 13.
 Antequam loquaris discere. 18.
 Ante orationem prapara animam tuam. 18.
 Audisti verbum cōtra proximum tuum? commo-
 riatur in te. 19.
 Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus
 hominis, enuntiant de eo. 19.
 Ad amicum et si produxeris gladium, non desperes,
 est enim regressus ad amicum. 22.
 Arcana amici qui denunciat fidem prodit. 27.
 Audi tacens. 32.
 Adolescens loquere in tua causa vix cum neces-
 se fuerit. 32.
 Asino cibaria, & virga, & onus. 33.
 Ab immundo quid mundabitur? 34.
 Anima viri sancti enuntiat aliquādo vera quam
 septem circumspectores sedentes in excelsis ad
 speculandum. 37.

Ante omnem actum pracedat te consilium stabi-
 le. 37.
 A tristitia festinat mors. 38.
 Audiuimus superbiam Moab, superbus est valde
 Isa. 16.
 Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritu
 meo in precorjjs meis de mane vigilabo ad
 te. 26.
 Alienum est opus eius, peregrinum est opus eius
 ab eo. 28.
 Ad vocē clamoris tui statim ut audieris respon-
 debit tibi. 30.
 Audite me duro corde, qui longē estis à iustitia.
 46.
 Antequam fieret ibi eram. 48.
 Ad punctum in modico dereliqui te, & in mise-
 rationibus magnis congregaui te. 54.
 A facie malitia collectus est iustus. 57.
 Annuntia populo meo scelera eorum. 58.
 Equitas non potuit ingredi. 59.
 Antequam clament ego exaudiam. 65.
 Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, &
 contritum spiritu, & trementem sermones
 meos? 66.
 Attristi eos, & noluerunt accipere disciplinam,
 indurauerunt facies suas super petram, & no-
 luerunt reuerti. Ier. 5.
 Audi popule stulte qui non habes cor. 5.
 A minore vsque ad maiorem omnes auaritia stu-
 dent. 6.
 Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus
 proiecit illos. 6.
 Attendi, & auscultauit nemo quod bonum est lo-
 quitur. 8.
 Ascendit mors per fenestras. 9.
 Ambulat unusquisque post prauitatem cordis sui
 mali. 16.
 Audiuimus superbiam Moab, superbus est val-
 de. 48.
 Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis
 tui. 49.
 Adhuc modicum, & veniet tempus messionis
 eius. 51.
 Anima qua tristis est super magnitudinem mali,
 & incedit incurua & infirma dat tibi gloriam
 Domine. Bar. 2.
 Audi Domine, & miserere, quia Deus es miseri-
 cors. 3.
 Aperi os tuum, & comede quacunque ego do tibi.
 Exec. 2.
 Attrita fronte est, & duro corde. 3.
 Abij amarus in indignatione spiritus mei. 3.
 Argentum eorum & aurum eorum, non valebit
 liberare eos in die furoris Domini. 7. &
 Soph. 1.
 Auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo
 eis cor carneum. 11.
 Auferetur zelus meus à te, & quiescam, nec ira-
 scar amplius. 16.

Anima qua peccauerit ipsa morietur. 18.
 Appensus es in scatera, & inuentus es minus habens. Dan. 5.
 Abiecit eos Deus meus, quia non audierunt eum. Ose. 9.
 Auaritia in capite omnium. Amos. 9.
 Abyssus vallauit me. Ion. 2.
 Abominamini iudicium, & omnia recta perueritis. Mich. 3.
 Ad Dominum afficiam, expectabo Deum Saluatorem meum. 7.
 Ante faciem indignationis eius quis stabit? Nah. 1.
 Ambulabunt ut caci, quia Domino peccauerunt. Soph. 1.
 Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox malefactorum, &c. Mal. 3.
 Attendit Dominus, & audiuit. 3.
 A fructibus eorum cognoscetis eos. Matth. 7.
 Abscondisti hac à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. 11.
 Ascendit in montem solus orare. 14.
 Apud Deum omnia possibilia sunt. 19.
 Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. 21.
 Adauge nobis fidem. Luc. 17.
 Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ. 21.
 A me ipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater hac loquor. Ioan. 8.
 Animam meam pono pro omnibus meis. 10.
 Ambulate dum lucem habetis. 12.
 Attendite vobis & uniuerso gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus Episcopos, &c. Act. 20.
 Aure audietis, & non intelligetis. 18.
 Abijciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honestè ambulemus. Rom. 13.
 Animalis homo non percipit ea que sunt Spiritus Dei, &c. 1. Cor. 2.
 A Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. 11.
 Emulamini charismata meliora. 12.
 Ad adificationem Ecclesiæ quarite ut abundetis. 14.
 Arma militia nostræ non carnalia sunt, sed potentia Dei. 2. Cor. 9.
 Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Gal. 6.
 Ab omni specie malæ abstinete vos. 1. Thes. 2.
 Attende lectioni exhortationi, & doctrinæ. 1. Timoth. 4.
 Attende tibi & doctrinæ. 4.
 Adhortamini, vosmetipsos per singulos dies. Heb. 3.
 Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius. 4.
 Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei. 10.
 Amicitia huius mundi inimica est Dei. Iacob. 4.

Appropiate Deo, & appropinquabit vobis. 4.
 Ante omnia mutua in vobismetipsis charitatem continuam habentes. 1. Pet. 4.
 Aduersarius vester diabolus tanquā leo rugiens circuit quarens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. 5.
 Aspectu & auditu iustus erat. 2. Pet. 2.
 A quo quis superatus est, huius & seruus est. 2.
 Aduenet dies Domini ut fur. 3.
 Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. Apoc. 7.

B.

Benedicat tibi Dominus, & custodiat te. Num. 6.
 Bona res est quam vis facere. Deut. 1.
 Bona est terra quam Dominus Deus noster daturus est nobis. 1.
 Bene omnia locuti sunt. 5. & 18.
 Benedictus filius meus Domino. Iud. 17.
 Benedicat tibi Dominus. Ruth. 2.
 Benedictus sit qui misertus est tui. 2.
 Benedictus sit à Domino. 2.
 Benedicta es à Domino filia. 3.
 Bonus es tu in oculis meis, sicut Angelus Dei. 1. Reg. 29.
 Benedicti vos à Domino qui fecistis misericordiam hanc. 2. Reg. 2.
 Benedixit David populo in nomine Domini exercituum. 6.
 Beati qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam. 3. Reg. 10.
 Bona est oratio cum ieiunio & elemosyna, &c. Tob. 12.
 Beatus homo qui corripitur à Deo. Iob. 5.
 Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum. Psal. 15.
 Beati quorum remissa sunt iniquitates. 31.
 Beata gens cuius Dominus Deus eius. 32.
 Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. 33.
 Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius. 39.
 Beatus quem elegisti, & assumpsisti. 64.
 Benedictus Deus qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam à me. 65.
 Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus. 66.
 Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus. 71.
 Beati qui habitant in domo tua Domine. 83.
 Beatus vir cuius est auxilium abs te. 83.
 Beatus homo qui sperat in te. 83.
 Beatus homo quem tu erudieris Domine. 93.
 Benedic anima mea Domino, & omnia que intra me sunt nomini sancto eius. 101.
 Beatus vir qui timet Dominum, & mandatis eius vult nimis. 111.
 Benedixit omnibus qui timent Dominum. 113.

Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto eor-
de exquirunt eum. 118.
Bonitatem & disciplinam, & scientiam doce
me. 118.
Bonus es tu. 118.
Bonum mihi, quia humiliasti me. 118.
Bonum mihi lex oris tui super millia auri &
argenti. 118.
Beati omnes qui timeant Dominum, qui ambulant
in vijs eius. 127.
Beatus populus cuius Dominus Deus ejus. 143.
Benedicam nomini tuo in seculum. 144.
Beatus cuius Deus Iacob adiutor ejus. 145.
Beneplacitum est Domino super timeantes eum,
& in eis qui sperant super misericordia ejus.
146.
Beatus homo qui invenit sapientiam, & qui af-
fuit prudentia. Prouerb. 3.
Bibe aquam de cisterna tua. 5.
Bonis amici consilijs anima dulcoratur. 27.
Beatus homo qui semper est pauidus. 28.
Benignus est Spiritus sapientia. Sap. 1.
Bonorum laborum gloriosus est fructus. 3.
Bona & mala à Deo sunt. Eccli. 11.
Beatus vir qui non est lapsus verbo ex ore suo. 14.
Beatus vir qui in sapientia morabitur, & in sen-
su cogitabit circumspeditionem Dei. 14.
Beatus qui invenit amicum verum. 25.
Beatus qui enarrat iustitiam auri audienti. 25.
Beatus homo cui donatum est habere timorem
Dei. 25.
Beati omnes qui expectant Dominum. Isa. 30.
Bonas facite vias vestras, & studia vestra, &
habitabo vobiscum. Ier. 7.
Benedictus vir qui confidit in Domino. 17.
Bonus est Dominus sperantibus in eum, anima qua-
renti illum. Thro. 3.
Bonum est cum silentio praefolari salutem Dei. 3.
Bonum est viro cum portauerit iugum ab adole-
scentia sua. 3.
Beati sumus, quia quæ Deo placita sunt, mani-
festa sunt nobis. Bar. 4.
Benedicta gloria Domini de loco suo. Ezech. 3.
Benedicite omnes religiosi Domino Deo. Dan. 3.
Bonus Dominus & confortas in die tribulationis,
& sciens sperantes in se. Nah. 1.
Beati pauperes spiritu, &c. Beati mites, &c.
Beati qui lugent, &c. Beati qui esuriunt.
Matth. 5.
Benefacite his qui oderunt vos. 5.
Bonum est nos hæc esse. 17.
Beatus seruus quem cum venerit dominus ejus
inuenierit sic facientem. 24.
Benedicite maledicentibus vos. Luc. 6.
Benignus est super ingratos & malos. 6.
Beati qui audiunt verbum Dei & custodiunt
illud. 11.
Beati serui illi quos cum venerit Dominus inue-
nerit vigilantes. 12.

Beatus qui manducat panem in regno Dei. 14.
Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis.
Ioan. 10.
Bailans sibi crucem exiuit in eum qui dicitur
Caluaria locum. 19.
Beati qui non viderunt & crediderunt. 20.
Beatus est magis dare quam accipere. Act. 20.
Benignitas Dei ad poenitentium te adducit, se-
cundum autem duritiam tuam, &c. Rom. 2.
Benedicite persequentibus vos. 12.
Beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod
probat. 14.
Bonum facientes non desiciamus. Gal. 6.
Bonum depositum custodi. 2. Tim. 1.
Beneficentia & communionis nolite obliuisci, ta-
libus enim hostiis promeretur Deus. Heb. 13.
Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum
probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam
repromisit Deus diligentibus se. Iacob. 1.
Beati mortui qui in Domino moriuntur. Apoc. 14.
Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua,
ne nudus ambulet. 16.
Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati
sunt. 19.
Beatus & sanctus qui habet partem in resurre-
ctione prima, &c. 20.
Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni. 22.

Cogitatio cordis intēta ad malum omni tem-
pore. Gen. 6.
Corrupta terra corā Deo, & repleta iniquitate. 6.
Cur tentasti Dominum. Exod. 17.
Cerno quod populus iste dura ceruicis sit. 32.
Cur Domine irascitur furor tuus cōtra populum
tuum. 32.
Custodite leges meas, atque iudicia, quæ faciēns
homo uiuit in eis. Leui. 18.
Coram cano capite confurgo. 19.
Confregi catenas ceruicū vestrarum, ut ince-
deretis erecti. 26.
Conuertat Dominus vultum suum ad te, & det
tibi pacem. Num. 6.
Cur afflixisti Domine seruum tuum? 11.
Custodi remetipsum, & animam tuam sollicitē.
Deut. 4.
Custodite sollicitē animas vestras. 4.
Custodite, & facite quæ præcepit Dominus Deus
vobis. 5.
Cauete diligenter ne obliuiscaris Domini. 6. & 8.
Circumcidite præputiū cordis vestri, & ceruicem
vestram ne induretis amplius. 10.
Cauete ne forte decipiat cor vestrum, & rece-
datis à Domino. 11.
Cauete ne decelinquas Leuitem in omni tempore
quo versaris in terra. 12.
Clamauimus ad Dominum, qui exaudivit nos,
& respexit humilitatem nostram. &c. 16.

Circumcides Dominus cor tuum, aut diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. 30.
 Confortare, & esto robustus. 31.
 Circumdaxit eum, & docuit, & custodivit quasi pupillam oculi sui. 32.
 Confortare, & esto robustus valde, ut facias omnem legem. 1. Reg. 11.
 Cito deseruerunt viam, per quam ingressi fuerat patres eorum. Iud. 21.
 Cessauerunt fortes in Israel. 5.
 Cor meum dilegit Principes Israel. 5.
 Cur quævis nomen meum quod est mirabile? 13.
 Cur tantum nefas in vobis repertum est? 20.
 Cuius erunt optima quaque Israel? nomen tibi? 1. Reg. 9.
 Celebre factum est nomen eius nimis. 18.
 Completa est malitia eius. 20.
 Conuenerunt ad eum omnes qui erant in angustia constituti. 22.
 Canem mortuū persequeris, & pulicem vni. 24.
 Completa est malitia aduersus domum tuam. 25.
 Confortatus est David in domino Deo suo. 30.
 Confortentur manus vestra, & estote filij fortitudinis. 2. Reg. 2.
 Cecus & claudus non intrabunt in templum. 5.
 Consilium Achitophel, quasi si quis consularet Deum sicerat, &c. 16.
 Cæli & colorum te capere non possunt. 3. Reg. 8.
 Currus Israel & auriga eius. 4. Reg. 2. & 13.
 Cæpit Dominus radere super Israel. 10.
 Cum colerent Dominum, dñs quoque suis seruiebant. 17.
 Cui exprobasti, aut quem blasphemasti? 19.
 Confortare, & viriliter age, ne timeas, nec paueas. 1. Par. 22.
 Corde toto offerebant Domino. 29.
 Cū ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. 2. Par. 20.
 Credite in domino Deo vestro, & securi eritis. 20.
 Castigauit nos propter iniquitates nostras, & saluabit nos propter misericordiam suam. Tobia 15.
 Confirma me domine Deus in hac hora. Iudith. 13.
 Cū inuocantem exaudivit me Deus, non credo quod audierit vocem meam. Iob 9.
 Clamo ad te, & non exaudi me, sto, & non respicis me, mutatus es mihi in crudelē. 30.
 Confitebor tibi Domine in toto corde meo, latabor & exultabo in te. Psal. 9.
 Cognoscetur Dominus iudicia faciens. 9.
 Conserua me Domine, quoniam speravi in te. 15.
 Custodi animam meam, & erua me. 24.
 Cantabo, & psalmum dicam Domino. 26.
 Credo videre bona Domini in terra viventium. 26.
 Conuerstisti planctum meum in gaudiū mihi. 29.
 Confortetur cor vestrum omnes qui speratis in Domino. 30.

Cor mundum crea in me Deus, & spiritum re-
 ctum inuoca in visceribus meis. 50.
 Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. 50.
 Confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est. 53.
 Clamabo ad Deum altissimum. 56.
 Confitebor tibi in populis Domine. 56.
 Caro sunt spiritus vadens, & non rediens. 77.
 Cito anticipent nos misericordia tua, quia pauperes facti sumus nimis. 78.
 Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam a nobis. 84.
 Confitebor tibi domine Deus meus, in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternū. 85.
 Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum. 90.
 Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. 105. & 106. & 116. & 135.
 Cito fecerunt, obliui sunt operum eius. 105.
 Confiteantur Domino misericordia eius, & mirabilia eius filij hominum. 105.
 Clamauerunt ad Dominum, cū tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. 105.
 Confitebor Domino nimis in ore meo. 108.
 Confitebor tibi Domine in toto corde meo. 110. & 137.
 Custodiens paruulos Dominus, humiliatus sum, & liberauit me. Psal. 114.
 Conuertere anima mea in requiem tuam. 114.
 Consilium meum iustificationes tue. 118.
 Cogitavi vias meas, & conuertii pedes meos in testimonia tua. 118.
 Confige timore tuo carnes meas. 118.
 Custodit Dominus omnes diligentes se. 114.
 Cum simplicibus sermociuatio eius. Prou. 3.
 Cogitationes iustorum iudicia. 12.
 Cor quo in nouis amaritū line animæ suæ, in gaudio eius non miscbitur extraneus. 14.
 Cor sapientis quarit doctrinam. 15.
 Cū placuerit Domino via hominū, inimicos quoque eius conuertet ad pacem. 16.
 Custos animæ suæ seruat viam suam. 16.
 Cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit inclinabit illud. 21.
 Cogitationes robusti semper in abundantia. 21.
 Cū ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas. 24.
 Cor Regum inscrutabile. 25.
 Cū propheta (id est declaratio verbi Dei) de fecerit dissipabitur populus. 29.
 Cuncta res difficiles. Ecclesi. 1.
 Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei. 4.
 Cor sapientium ubi tristitia, & cor stultorum ubi latitia. 7.
 Calumnia conturbat sapientem, & perdet robur cordis illius. 7.
 Cunctis sermonibus qui dicantur, ne accommodes cor tuum. 7.
 Cuncta quæ fuerint adducet Deus in iudicium. 12.

Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Sapient. 9.
 Cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos. 12.
 Creatura Dei facta sunt in tentationem animæ hominum. &c. 14.
 Cor durum habebit male in nouissime. Eccli. 3.
 Congregationi pauperum affabilem te facito. 4.
 Consiliarius sit tibi vnus de mille. 6.
 Cogitatum tuum habe in præceptis Dei. 6.
 Cum aliena muliere ne fideas omnino. 9.
 Confide in Deo, & mane in loco tuo. 11.
 Cor hominis immutat faciem illius. 13.
 Convertere ad Dominum, & relinque peccata tua. 17.
 Cum consummauerit homo, tunc incipiet. 18.
 Corripe amicum, sepe enim fit commissio. 19.
 Cor fatui quasi vas contractum, omnem sapientiam non tenebit. 21.
 Cum dormiens loquitur, qui narrat stulto sapientiam. 22.
 Corona senum multa peritia. 25.
 Cordis iucunditas hæc est vita hominis. 30.
 Cor splendidum bonum in epulis est, epula enim illius diligenter sunt. 30.
 Curam habe de bono nomine. 41.
 Cum dederis ne improperes. 41.
 Contra Deum pugnare non est facile. 46.
 Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi, conuersus est furor tuus, & consolatus es me. Isa. 12.
 Convertimini Domino, & inuocate nomen eius. 12.
 Cum feceris iudicia tua in terra, iustitiam discent habitatores orbis. 26.
 Convertimini sicut in profundum recesseratis filij Israel. 31.
 Complicabuntur sicut liber cæli. 34.
 Corripis me, & uiuificabis me. 38.
 Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester. 40.
 Convertimini ad me, & salui eritis. 45.
 Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. 46.
 Cum sceleratis reputatus est. 53.
 Confusionis adolescentia tua obliuisceris. 54.
 Cum clamaueris liberent te congregati tui. 57.
 Circumspexi, & non erat auxiliator. 63.
 Convertimini filij reuertentes, dicit Dominus. Ieremia. 3.
 Circumcidamini Domino, & auferte præputia cordium vestrorum. a.
 Circuite, aspice, & considerate, & querite inuenientem virum facientem iudicium, & querentem fidem, & propitius ero ei. 5.
 Corripe me Domine verumtamen in iudicio, & non in furore tuo. 10.
 Castigabo te in iudicio, ut non videaris tibi innoxius. 30.

Conuertam lætium eorum in gaudium, & consolabor eos. 31.
 Castigasti me Domine, & eruditus sum. 31.
 Conuerto me Domine, & conuertar. 31.
 Conturbata sunt viscera mea super eum, miserans miserebor eius, ait Dominus. 31.
 Clama ad me, & exaudiam te. 33.
 Cum exaltaueris quasi Aquila nidum tuum, inde detrahā te, dicit Dominus. 49.
 Curauimus Babylonem, & non est sanata, derelinquamus eam. 51.
 Cōtempnit iudicia mea, ut plus esset impia quā gentes. Ezech. 5.
 Complebo furorem meum in eis, & consolabor. 5.
 Cum clamauerint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos. 8.
 Conuertimini, & agite penitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. 18.
 Conuertimini à vicijs vestris pessimis, & quare mortemini. 33.
 Comederunt alieni robur eius, & ipse nesciuit. Osea. 7.
 Confundetur Israel in voluntate sua. 10.
 Conuertere Israel ad Dominum Deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate tua. 14.
 Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Ios. 2.
 Cōuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est, &c. 2.
 Conuertam festiuitates vestras in lætium. Am. 8.
 Cum angustaretur in me anima mea, Domini recordatus sum. Ion. 2.
 Cum iratus fueris misericordia recordaberis. Abac. 3.
 Conuertimini ad me, ait Dominus, & ego conuertar ad vos. Zach. 1.
 Cum ieiunaretis, nunquid ieiunium ieiunastis mihi? 7.
 Cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem. 7.
 Circundabo domum meam, ex ijs qui militant mihi. 9.
 Conuertam eos, quia miserebor eorum. 10.
 Custodite spiritum vestrum, & nolite dissipare. Mal. 2.
 Conuertimini, & videbitis quid sit inter iustum & impium, & inter seruientem Deo, & non seruientem. 3.
 Clamamus in cælum, & miserebitur nostri Dominus. 1. Mach. 4.
 Ceciderunt in bello, dum sine consilio exeunt in prælium. 5.
 Cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum. Matt. 6.
 Confide fili, remittantur tibi peccata tua. 9.
 Caute ab hominibus. 10.
 Cæcus si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. 15.

Cælum & terra transibunt, verba autem mea non prateribunt. 24.
 Confidite, ego sum, nolite timere. Mar. 6.
 Capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Luca 12.
 Cavete ab omni avaritia. 12.
 Cui multum datum est, multum quæretur ab eo. 12.
 Contendite intrare per angustam portam, quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt. 13.
 Cum facis conviviium, voca pauperes, debiles, claudos, & cacos, & beatus eris. 14.
 Compelle intrare, Ut impleatur domus mea. 14.
 Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, servus inutilis sumus, quod debimus facere fecimus. 17.
 Capillus de capite vestro non peribit. 21.
 Cum iniquis deputatus est. 22.
 Claritatem ab hominibus non accipio. Ioan. 5.
 Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. 6.
 Crediderunt quot quot prædestinati erant ad vitam æternam. Act. 13.
 Cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias gerunt. Rom. 1.
 Cui vult miseretur, & quem vult indurat. 9.
 Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem 10.
 Carnis curam ne feceritis in desiderijs. 13.
 Cùm sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis? 1. Cor. 3.
 Castigo corpus meum, & in servitutem redeo, ne forè cum alijs prædicaverim ipse reprobus efficiar. 9.
 Caritatem si non habuero, nihil sum. 13.
 Caritas patiens est, benigna est, non quærit quæ sua sunt, non cogitat malum. &c. 13.
 Corruptunt bonos mores colloquia mala. 15.
 Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt. 15.
 Christi bonus odor sumus Deo. 2. Cor. 2.
 Commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo. 4.
 Cùm inferior, tunc potens sum. 12.
 Christo confixus sum cruce. Gal. 2.
 Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Phil. 2.
 Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. 1. Thes. 5.
 Corporalis exercitatio ad modicum utilis est. 1. Tim. 4.
 Cognovit Dominus qui sunt eius. 2. Tim. 2.
 Conscientur se nosse Deum, factus autem negant. Tit. 1.
 Consideremus invicem in provocationem caritatis, & bonorum operum. Heb. 10.
 Caritas fraternitatis maneat in vobis. 12.

Contenti presentibus. 12.
 Confitemini in alterutrum peccata vestra. Iacobi 5.
 Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. 1. Petri 2.
 Cùm pateretur non comminabatur. 2.
 Caritas operis multitudinem peccatorum. 4.
 Canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti. 2. Pet. 2.
 Cecidit, cecidit Babylon illa magna. Apoc. 14.
 Cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni. 14.

D.

Domine Deus quid dabis mihi? Gen. 15.
 Domine si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum. 18.
 Domine num gentem ignorantem, & iustam interficies? 20.
 Dotauit me Dominus dote bona. 30.
 Domine quare misisti me? Exod. 5.
 Dominus pugnet pro vobis, & vos tacebitis. 14.
 Dominus regnabit in æternum & ultra. 15.
 Dominus exaltatio mea 17.
 Doctrina & veritas erunt in pectore Aaron. 28.
 Dominator Domine Deus, misericors & clemens, patiens, & multa miserationis, ac verax. 34.
 Dominus zelotes nomen eius, Deus est amulator. 34.
 Diligetis aduenas quasi vosmetipsos. Leu. 19.
 Deus obsecro sana eam. Num. 12.
 Dominus nobiscum est, nolite metuere. 14.
 Dimitte Domine obsecro peccatum populi huius, secundum magnitudinem misericordie tue. 14.
 Dixit Deus, & non faciet? 23.
 Dominus Deus addat ad hunc numerum multa millia, & benedicat vobis. Deut. 1.
 Date viros sapientes, & gnaros, quorum conuersatio sit probata. 1.
 Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus amulator. 4.
 Deus misericors Dominus Deus tuus est. 4.
 Dominus ipse est Deus, & non est alius præter eum. 4.
 Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. 6.
 Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruias. 6. & 10.
 Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, & fidelis. 7.
 Dominus Deus tuus in medio tui est, Deus magnus, & terribilis. 7.
 Dominus Deus tuus ipse transibit ante te. 9. & 31.

Domine Deus ne dissidas populum tuum, ne aspicias duritatem populi huius, & impietatem ac peccatum. 9.
 Dominus Deus vester: ipse est Deus deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus, & potens, & terribilis. 10.
 Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite: ipsi seruietis, & ipsi adhærebitis. 13.
 Dominum elegisti, ut sit tibi Deus, & ambules in vijs eius. 16.
 Dominus elegit te, ut sis ei populus peculiaris. 26.
 Dominus Deus tuus ipse est ductor tuus, & non dimittet, nec derelinquet te. 31.
 Date magnificentiam Deo nostro. 32.
 Dei perfecta sunt opera, & omnes viæ eius iudicia. 32.
 Deus fidelis, & absque ulla iniquitate, iustus, & rectus. 32.
 Dominus solus dux eius fuit. 32.
 Deum qui te genuit dereliquisti. 32.
 Dominus Deus vester dabit vobis requiem. Ios. 1.
 Domini sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum. 11.
 Dominus Deus ipse est possessio eius. 13.
 Deus sanctus & fortis, amulator est. 24.
 Domino Deo nostro seruimus, & obedientes erimus præceptis eius. 24.
 Dominus audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos. Iud. 2.
 Dominus in fortibus dimicauit. 5.
 Diuiso contra se Ruben magna animorum repleta est contentio. 5.
 De cæcis dimicatum est contra eos. 5.
 Dominus tecum, virorum fortissime. 6.
 Doluit Dominus super miseriis eorum. 10.
 Dominus qui hæc audit, ipse testis est. 11.
 De comedeute exiit cibis, & de forti egressus est dulcedo. 14.
 Dominus Deus momento mei. 16.
 Decernere quid facere debeatis. 20.
 Dominus vobiscum. Ruth. 2.
 Declina paulisper, & sede hinc. 4.
 Dominus mortificat & viuificat, adducit ad inferos & reducit. 1. Reg. 2.
 Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & subleuat. 2.
 Dominus pedes sanctorum suorum seruiabit. 2.
 Dominus est quod boni est in oculis suis faciat. 3.
 Declinauerunt post auaritiam, acceperuntq; munera, & peruerterunt iudicium. 8.
 Dissimulabat se audire. 10.
 Directus est spiritus Domini à die illa in David, & deinceps. 16.
 Dilaxit enim quasi animum suum. 18.
 Dominus retribuet unicuique secundum iustitiam suam, & fidem. 26.
 Dimitte eum ut male dicat, Dominus enim præcepit ei ut male diceret. 2. Reg. 16.

Diligis odientes te, & odio habes diligentes te. 19.
 Dabis ergo seruo tuo cor docile, ut populum tuum iudicare possit. 3. Reg. 3.
 Dominus Deus non est similis tui Deus. 8.
 David seruus meus secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo. 14.
 Domine Deus ostende hodie quia tu es Deus, & ego seruus tuus. 18.
 Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. 18.
 Dies tribulationis & increpationis iste. 4. Reg. 19.
 Deum inuocauerunt cùm prælarerentur, & exaudivit eos. 1. Par. 5.
 Det tibi Dominus prudentiam & sensum, ut regere possis. 22.
 Dies nostri quasi umbra super terram, & nulla est mora. 29.
 Domine Deus custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum. 29.
 Da Domine Salomoni filio meo cor perfectum ut custodiat mandata tua. 29.
 Da mihi Domine sapientiam, & intelligentiam. 2. Par. 1.
 Dominus vobiscum, quia fuisti cum eo, si quaesieris eum inuenietis, si autem dereliqueris eum, derelinques vos. 15.
 Dei est adiuuare, & in fugam convertere. 25.
 Deus meus confundat, & erubescat lenare faciem meam ad te. 1. Esd. 9.
 Domine Deus, ecce coram te sumus in delicto nostro. 9.
 Domine Deus cæli fortis, magna, atque terribilis, sicut quasi aures tuæ auscultantes, & oculi tui aperti, ut audias orationem serui tui. 2. Esd. 1.
 Deus meus memento mei in donum. 6.
 Deus miserationum & clemens es tu. 9.
 Deus magne ne auertas à facie tua omnem laborem qui inuenit nos. 9.
 Deus meus parce mihi, secundum multitudinem miserationum tuarum. 13.
 Domine in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui possit tui resistere voluntati. Esth. 13.
 Deus facit magna, & inscrutabilia. Iob 5. & 9.
 Docete me, & ego tacabo. 6.
 Deo quis dicere potest cur ita facis? 9. & 11.
 Deus cuius ira nemo resistere potest. 9.
 Dies mei velociores fuerunt cursore. 9.
 Derideret iusti simplicitas. 12.
 Donec deficiam non recedam ab innocentia mea. 27.
 Derident me nunc iuniores tempore. 30.
 Deum dignè inuenire non possumus, magnus fortitudo, & iudicio, & iustitia, &c. 37.
 Dominus est salus. Psal. 3.
 Dirige in conspectu tuo viam meam. 5.
 Domine Deus meus in te speravi. 7.
 Deus iudex iustus fortis & patiens. 7.
 Dominus in æternum permanet. 9.

Desiderium pauperum exaudivit Dominus. 9.
 Diligam te Domine fortitudo mea. 17.
 Dominus firmamentum meum, & refugium
 meum, & liberator meus. 17.
 Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum. 17.
 Deus meus illumina tenebras meas. 17.
 Deus Deus meus respice in me. 21.
 Domini est regnum. 21.
 Dominus regit me, & nihil mihi deerit. 22.
 Domini est terra, & plenitudo eius. 23.
 Deus meus in te confido, non erubescam. 24.
 Doce me, quia tu es Deus saluator meus. 24.
 Delicta iuventutis meae, & ignorantias meas ne
 memineris. 24.
 Dulcis & rectus Dominus. 24.
 Docuit mites vias suas. 24.
 De necessitatibus meis erue me. 24.
 Domine dilexi decorem domus tuae. 25.
 Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem ti-
 mebo? 26.
 Dominus protector vitæ meae à quo trepidabo? 26.
 Dominus adiutor meus, & protector meus, in ipso
 speravi cor meum, & aditus sum. 27.
 Dominus fortitudo plebis suae. 27.
 Dominus virtutem populo suo dabit. 28.
 Domine Deus meus clamavi ad te, & sanasti
 me. 29.
 Domine avertisti faciem tuam à me, & factus
 sum conturbatus. 29.
 Domine Deus meus in aeternum confitebor tibi. 29.
 Domine non confundar quoniam invocavi te. 30.
 Diligit misericordiam, & iudicium. 32.
 Dic anima mea salus tua ego sum. 34.
 Domine quando respicies? 34.
 Domine ne discedas à me. 34.
 Delectare in Domino & dabit tibi petitiones cor-
 dis tui. 36.
 Declina à malo, & fac bonum. 36.
 Dominus amat iudicium. 36.
 Domine ante te omne desiderium meum, & ge-
 mitus meus à te non est absconditus. 37.
 Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis
 mei. 39.
 Domine ad adiuuandum me respice. 39.
 Domine miserere mei, sana animam meam quia
 peccavi tibi. 40.
 Deus noster refugium & virtus, adiutor in tri-
 bulationibus. 45.
 Deus in medio eius non commovebitur. 45.
 Dominus virtutum nobiscum. 45.
 Dominus excelsus, terribilis, rex magnus. 46.
 Deus vitam meam annuntiavi tibi. 55.
 Deus meus misericordia mea. 58.
 Da nobis auxilium de tribulatione. 59.
 Deus in adiutorium meum intende, Domine ad
 adiuuandum me festina. 69.
 Deus ne elongeris à me, Deus meus in auxilium
 meum respice. 70.
 Domine memorabor iustitiae tuae solius. 70.

Deus ne derelinquas me. 70.
 Deus quis similis tibi? 70.
 Dixi nunc cæpi, hac mutatio dextera excelsi. 76.
 Deus in sancto via tua. 76.
 Domine Deus virtutum conuerte nos, & ostende
 faciem tuam, & salvi erimus. 79.
 Deus quis similis erit tibi? 82.
 Deus tu conuersus viuificabis nos. 84.
 Deduc me Domine in via tua. 85.
 Domine Deus virtutum quis similis tibi? 88.
 Dixisti, conuertimini filij hominum. 89.
 Defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati su-
 mus. 89.
 Deus meus sperabo in eum. 90.
 Delectasti me Domine in factura tua. 91.
 Domum tuam decet sanctitudo Domine. 92.
 Dominus scit cogitationes hominum, quoniam
 vana sunt. 93.
 Dominus regnavit, exultet terra. 96.
 Domine exaudi orationem meam, & clamor meus
 ad te veniat. 101.
 Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana
 salus hominis. 107.
 Desiderium peccatorum peribit. 111.
 Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat
 mihi homo. 116.
 Dextera Domini fecit virtutem. 116.
 Doce me in iustificationibus tuis. 118.
 Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, &
 custodiam illam in toto corde meo. 118.
 Deduc me in semita mandatorum tuorum. 118.
 Da mihi intellectum ut discam mandata tua. 118.
 Dominus custodiat te ab omni malo. 120.
 Dominus in circuitu populi sui. 124.
 Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus
 meus es tu. 142.
 Domine quid est homo quia innotuisti ei, aut fi-
 lius hominis, quia reputas eum? 143.
 Dominus diligit iustos. 145.
 Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia.
 Prov. 9.
 Doctrina sua noscitur vir. 12.
 Doctrina prudentium facilis. 14.
 Divinatio in labijs regis. 16.
 Dulcis eloquio maiora reperiet. 16.
 Diuitia addunt amicos plurimos, à paupere au-
 tem & hi quos habuit separantur. 19.
 Doctrina viri per patientiam noscitur. 19.
 Domus & diuitia dantur à parentibus, à Domi-
 no autem proprie uxor prudens. 19.
 Dives pauperibus imperat. 22.
 Domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictio-
 nis tuae. 27.
 Diligenter agnosce vultum pecoris tui. 27.
 Date vinum his qui amare sunt animo. 31.
 Diuitia conseruata in malum domini sui. Ec-
 cles. 5.
 Dixi, sapiens efficiar, & sapientia longius recessit
 à me. 7.

Dominatur interdum homo homini in malum suum. 8.
 Dulce lumen, & delectabile oculis videre solem. 11.
 Deum time, & mandata eius observa, hoc est omnia homo. 12.
 Dilectus meus mihi, & ego illi. Cant. 2.
 Dilectus meus candidus, & rubicundus, totus desiderabilis. 5.
 diligite iustitiam qui indicatis terram. Sap. 1.
 Deus mortem non fecit, nec delectatur in perditione vinorum. 1.
 Dissimulans peccata hominum propter penitentiam. 11.
 Dilige omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti. 11.
 De propitiato peccato noli esse sine metu. Eccli. 5.
 De negligentia tua purga te cum paucis. 7.
 Dives si fueris non eris immunis à delicto. 11.
 Datio Despermanet iustis. 11.
 Ditori te ne socius fueris. 13.
 Dives iniustus egit, & fremet, pauper autem lassus tacebit. 13.
 Diuitum pascua sunt pauperes. 13.
 Dives locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius usque ad nubes perducunt: pauper locutus est, & dicunt, quis est hic? 13.
 Deus reliquit hominem in manu consilij sui. 15.
 Domus nimis locuples annullabitur superbia. 21.
 Dona iniquorum non probat altissimus. 34.
 Da locum medico. 38.
 Datum & acceptum omne describe. 42.
 Dominus exercituum decreuit, & quis poterit infrmare? & manus eius extensa, & quis avertet eam? Isa. 14.
 Domine Deus meus es tu, & exaltabo te. 25.
 Domine omnia opera nostra operatus es nobis. 26.
 Domine in angustia requisierunt te. 26.
 Dominus cuius est ignis in Sion, & caminus eius in Ierusalem. 31.
 Dicite pusillanimes confortamini, & nolite timere. 34.
 Dies tribulationis & correptionis dies hac. 37.
 De mane usque ad vespem finies me. 38.
 Domine vim patior, responde pro me. 38.
 Durus es tu, & nervus ferrens. cervix tua, & frons tua arca. 48.
 Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico. 50.
 Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus. 50.
 Dixisti, desperavi, nequaquam faciam. Ier. 2.
 Dij tui quos fecisti, surgant & liberent te in tempore afflictionis tue. 2.
 Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina. 3.
 Domine, oculi tui respiciunt fidem. 5.
 Date Domino Deo vestro gloriam, antequam contenebrescat. 13.

Dilexit movere pedes suos, & non quiescit, & Domino non placuit. 14.
 Diem hominis non desideravi, tu scis. 17.
 Dixerunt, desperavimus, post cogitationes enim nostras ibimus. 18.
 Dabo eis cor, ut sciant me, quia ego sum Dominus. 24.
 Dabo eis cor unum, & viam unam, ut timeant me. 32.
 Disce ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus. Bar. 3.
 Dura facie, & indomabili corde sunt. Exec. 2.
 Dabo eis cor unum, & spiritum novum tribuam in visceribus eorum. 11.
 Dabo tibi apertum os in medio eorum. 29.
 Dabo vobis cor novum, & spiritum novum ponam in medio vestri. 36.
 Domine Deus tu nosti. 37.
 Dabo vobis spiritum, & vivetis. 37.
 Dominatur excelsus in regno hominum, & cuiusque voluerit dabit illud. Dan. 4.
 Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Ose. 2.
 Dicent montibus, operite nos; & collibus, cadite super nos. 10.
 Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea. 13.
 Derisor ego superbiam Iacob, dicit Dominus. Am. 6.
 Desperata est plaga eius. Mich. 1.
 Dominus lux mea est. 7.
 Deus amulator, & ulciscens Dominus. Nah. 1.
 Dies ira dies illa, dies tribulationis, & angustia. Soph. 1.
 Dilexi vos. Malach. 1.
 Dedi ei timorem, & timuit me. 2.
 Dixistis, vanus est qui servit Deo. 3.
 Det vobis cor omnibus, ut colatis eum, & faciat eis voluntatem corda magno, & animo volenti. 2. Mac. 2.
 Domine Deus terribilis, & fortis, iustus & misericors, qui solus es bonus. Reg. 1.
 Dominus Deus aspice veritatem. 7.
 Dominus non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet dat dignis victoriam. 15.
 Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Matth. 4.
 Diligite inimicos vestros. 5.
 Domine si vis, potes me mundare. 8.
 Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum. 8.
 Domine salva nos, perimus. 8.
 Dignus est operarius cibo suo. 10.
 Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. 11.
 Domine saluum me fac. 14.
 Dilige proximum tuum sicut teipsum. 19.
 Domine miserere nostri. 20.
 Domus mea, domus orationis vocabitur. 21.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,
 &c. 22.
 Dimittite, & dimittimini. Luc. 6.
 Date, & dabitur vobis. 6.
 Dignus est operarius mercede sua. 10.
 Deus non faciet vindictam electorū suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebis in illis? dico vobis quia cito faciet vindictam illorum. 18.
 Deus propitius esto mihi peccatori. 18.
 Dominus operam eius desiderat. 19.
 Dies ultionis hi sunt. 21.
 Domine memento mei. 23.
 Da mihi bibere. Ioan. 4.
 Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed eius qui misit me. 6.
 Duorum hominum testimonium verum est. 8.
 Domine tu omnia nosti, tu scis quia amo te. 21.
 Da Domine servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum. Act. 4.
 Domine Iesu suscipe spiritum meum. 7.
 Domine ne statuas illi hoc peccatum. 7.
 Durum est tibi contra stimulum calcitrare. 9.
 Domine, quid me vis facere? 9.
 Domini voluntas fiat. 21.
 Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Rom. 1.
 Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. 1.
 Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, is qui secundum propositum vocati sunt sancti. 8.
 Dilectio sine simulatione. 12.
 Dei sumus adiutores. 1. Cor. 3.
 Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vana sunt. 3.
 Divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus. 12.
 Dum tempus habemus bonum ad omnes. Gal. 6.
 Deus qui dives est in misericordia. Eph. 2.
 Deus noster ignis consumens est. Heb. 12.
 Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. 13.
 Deus superbi resistit, humilibus autem dat gratiam. Iac. 4.
 Dulcis est Dominus. 1. Pet. 2.
 De tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. 2.
 Dominum Iesum Christum sanctificate in cordibus vestris. 3.
 Deus lux est, & tenebra in eo non sunt ulla. 1. Ioan. 1.
 Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo. 4.
 Dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Apoc. 1.
 Domine Deus omnipotens, vera, & iusta iudicia tua. 16.
 Dedit Deus in corda eorum ut faciant quod placitum est illi. 17.

E.
 Ego sum qui sum. Exod. 3.
 Ego ero in ore tuo, doceboq; quid loquaris. 4.
 Ego sum Dominus Deus sanator tuus. 15.
 Ego sum Dominus Deus tuus. 20.
 Ego mittam Angelum meum qui præcedat te, & custodiat in via, &c. 23.
 Ego Dominus qui sanctifico vos. Levit. 20. & 21. & 22.
 Ego Dominus Deus vestester, qui separavi vos à ceteris populis. 20.
 Ego pars, & hereditas tua. Num. 18.
 En populus sapiens, & intelligens, gens magna. Deut. 4.
 Exaudivit me Dominus etiam hac vice. 9.
 En propono in conspectu vestro hodie benedictionem, & maledictionem. 11.
 Elige vitam ut viuas. 30.
 Ego occidam, & ego vivere faciam, percutiam, & ego sanabo. 32.
 Ero tecum, non dimittam, nec derelinquam te. Ios. 1.
 Experiar Israel, utrum custodiat viam Domini, & ambulent in ea. Iud. 2.
 Egredia est manus Domini contra me. Ruth. 1.
 Effudi animam meam in conspectu Domini. 1. Reg. 1.
 Exultavit cor meum in Domino. 2.
 Erat peccatum grande nimis coram Domino. 2.
 Electus, & bonus, & non erat de filiis Israel melior illo. 9.
 Ecce unxit te Dominus super hereditatem suam in principem. 10.
 Erat David rufus, & pulcher aspectu, decoraq; facie. 16.
 Ego sum vir pauper, & tenuis. 18.
 Emortuum est cor eius intrinsecus, & factus est quasi lapis. 25.
 Ego sum qui peccaui, & ego iniquè egi. 2. Reg. 24.
 Erit Israel in proverbium, & in fabulam, cunctis populis. 3. Reg. 9.
 Egredium tuum & introitū tuum, & viam tuam ego praeceui. 4. Reg. 19.
 Erit nomen meum ibi. 23.
 Exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia praesumentem. Iudith. 9.
 Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Iob. 9.
 Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. 13.
 Expecto donec veniat immutatio mea. 14.
 Ecce in cælo testis meus, & conscius meus in excelsis. 16.
 Expectabam bona, & venerunt mihi mala. 30.
 Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. 36.
 Ecce Deus magnus vincens scientiā nostram. 36.
 Exultabo in salutari tuo. Psal. 9.
 Expecta Dominum, & viriliter ags, confortetur cor tuum, & sustine Dominum. 26.

Exaudi Domine vocem deprecationis meae, dum
 oro ad te. 27.
 Exultabo, & latabor in misericordia tua. 30.
 Expecta Dominum, & custodi viam eius, & exal-
 tabit te. 36.
 Expectans expectaui Dominum. 39.
 Exultent & latentur super te omnes quarentes
 te, & dicant semper, magnificetur Dominus,
 qui diligunt salutare tuum. 39.
 Emitte lucem tuam & veritatem tuam. 42.
 Exurge quare obdormis domine, exurge. 43.
 Exurge Domine adiua nos, & redime nos pro-
 pter nomen tuum. 43.
 Ecce Deus adiuvat me, & Dominus susceptor est
 anima mea. 43.
 Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris
 deprecationem meam. 54.
 Ego autem sperabo in te Domine. 54.
 Exurge in occursum meum, & vide. 58.
 Ego autem cantabo fortitudinem tuam. 58.
 Eripe me de luto ut non infingar. 68.
 Exaudi me Domine quoniam benigna est miseri-
 cordia tua. 68.
 Ego autem semper sperabo, & adjiciam super
 omnem laudem tuam. 70.
 Exurge Deus iudica causam tuam. 73.
 Elegi abiectus esse in domo Dei, magis quam ha-
 bitare in tabernaculo peccatorum. 83.
 Exaudi me quoniam inops & pauper sum ego. 85.
 Exaltate Dominum Deum nostrum. 98.
 Ego vero delectabor in Domino. 103.
 Escam dedit timentibus se. 110.
 Exortum est in tenebris lumen rectis. 111.
 Errauit sicut ovis qui perit, quare seruum tuum
 Domine. 118.
 Excelsus Dominus, & humilia respicit. 137.
 Effundo in conspectu eius orationem meam, &
 tribulationem meam ante ipsum pronuntio.
 141.
 Educ de custodia animam meam ad confitendum
 nomini tuo. 141.
 Ego diligentes me diligo. Prouerb. 8.
 Expectatio iustorum latitia. 10.
 Est via qua videtur homini iusta, nouissima au-
 tem eius deducunt ad mortem. 14 & 16.
 Extrema gaudij luctus occupat. 14.
 Expedi magis vrsa occurrere raptis fœtibz,
 quam fatuo confidenti sibi in stulticia sua. 17.
 Exultatio iuuenum fortitudo eorum. 20.
 Equus paratur ad diem belli, Dominus autem
 salutem tribuit. 21.
 Eyce derisorem, & exibat cum eo iurgium. 22.
 Erue eos qui ducuntur ad mortem. 24.
 Ecce tu pulcher es dilecto mi. Cant. 1.
 Ego dormio, & cor meum vigilat. 5.
 Expoliavi me tunica mea, quomodo induar
 illa? 5.
 Eleemosyna resistit peccatis. Eccles. 3.
 Esto firmus in vno Domino. 5.

Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei, ut
 intelligas. 5.
 Est qui labitur lingua, sed non ex animo. 19.
 Est qui nequiter humiliat se, & interiora eius
 plena sunt dolo. 19.
 Ex visu cognoscitur vir. 19.
 Est tacens, & ipse est prudens. 20.
 Est datum quod non est utile. 20.
 Eleemosynam concludere in sinu pauperis, & hac
 pro te exorabit ab omni malo. 29.
 Est amicus solo nomine amicus. 37.
 Est sapiens, anima sua sapiens. 37.
 Erunt qui beatificant populum istum seducentes,
 & qui beatificantur precipitati. Isa. 9.
 Ecce Deus saluator meus, fiducialiter agam &
 non timebo. 12.
 Et erit sicut populus, sic & sacerdos. 24.
 Ecce Deus noster iste, expectauimus eum, & sal-
 uabit nos. 25.
 Ego Dominus qui seruo eam, nocte & die seruo
 eam. 27.
 Expectat Dominus ut misereatur vestri. 30.
 Erit opus iustitia pax, & cultus iustitia silen-
 tium. 32.
 Egressum tuum & introitum tuum ego cognoui,
 & insiniam tuam contra me. 37.
 Ecce in pace amaritudo mea amarissima. 38.
 Ego Dominus primus & nouissimus ego sum. 41.
 & 48.
 Ecce ego facio noua. 43.
 Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas
 propter me. 43.
 Ego ante te ibo, & gloriosos terra humiliabo. 45.
 Ego Dominus, & non est alter, ego Dominus &
 non est amplius. 45.
 Ego feci, & ego feram, ego portabo, & saluabo. 46.
 Elegi te in camino pauperatis. 48.
 Ego Dominus Deus tuus, docens te utilia. 48.
 Ecce in manibus meis descripsi te. 49.
 Ego ego ipse consolabor vos. 51.
 Ego ipse qui loquebar, ecce adsum. 52.
 Ego tacens, & quasi non videns. 57.
 Expandi manus meas tota die ad populum incre-
 dulum. 65.
 Ecce scriptum est coram me, non tacebo, sed red-
 dam in sinu eorum. 65.
 Ecce serui mei comedent, & vos esurietis, &c. 65.
 Ego tecum sum, ait Dominus, ut liber te. Ier. 1.
 Erudire Ierusalem, ne forte recedat anima mea
 à te. 6.
 Ego vidi, dicit Dominus. 7.
 Expectaui pacem & non est bonum, & tem-
 pus curationis, & ecce turbatio. 14.
 Ego Dominus, & rutas cor, qui do unicuique iux-
 ta viam suam. 17.
 Ecce in ciuitate in qua inuocatum est nomen
 meum, ego incipio affligere, & vos immunes
 eritis? 25.
 Ego sum iudex & testis, dicit Dominus. 29.

Est merces operi tuo. 31.

Ego scio, ait Dominus, instantiam eius, & quod non sit iuxta eam virtus eius. 48.

Ecce quibus non erat iudicium ut biberent calicem, bibentes bibent, & tu quasi innocens relinqueris? 49.

Ecce ego ad te superbe, ait Dominus, quia veniet dies tuus. 50.

Effundi sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini. Thr. 2.

Ego Dominus humiliaui lignū sublime, & exaltaui lignum humile. Ezec. 17.

Elevatum est cor tuum in decore tuo, in terram proieci te. 28.

Es eis quasi carmen musicum, & audiunt verba tua, & non faciunt. 33.

Ego pascam oves meas, & ego eas accubare faciam, dicit Dominus. 34.

Ego hereditas eorum, & possessio eorum. 44.

Exaudi Domine, placare Domine, attende & fac. Dan. 9.

Ecce ego sepiam viam tuam sp̄nis. Osea 2.

Ephraim vitula docta diligere trituram. 10.

Expergiscimini ebrii & flete. Joel. 1.

Emitam famem in terram audiendi verbum Dei, circuibunt quærentes verbum Domini, & non inuenient. Am. 8.

Ecce oculi Domini Dei super regnum peccanti, & conteram illud. 9.

Ecce populus tuus, mulieres in medio tui. Nah. 3.

Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo. Abac. 3.

Ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu. Zach. 2.

Erit dies una qua nota est Domino, non dies, nec nox. 14.

Ego Dominus, & non mutor. Mal. 3.

Estote perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Matt. 5.

Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columba. 10.

Ex fructu arbor cognoscetur. 12.

Ex abundantia cordis os loquitur. 12.

Ex verbis tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. 12.

Excolantes vlicem, & camelum glutientes. 23.

Erat subditus illis. Luc. 2.

Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. 6.

Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. 12.

Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarij vestri. 21.

Ego in medio vestrum sum sicut qui ministrat. 22.

Erant semper in templo, laudantes & benedicentes Deum. 24.

Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Ioan. 5.

Ego sum, nolite timere. 6.

Ego sum panis vite, qui venit ad me, nō esuriat. 6.

Ego sum ostium, per me si quis intulerit, saluabitur. 10.

Ego sum pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me mea. 10.

Ecce quem amas infirmatur. 11.

Ego sum resurrectio & vita. 11.

Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. 13.

Ego scio quos elegerim. 13.

Ego sum via, veritas, & vita. 14.

Erant perseverantes unanimiter in oratione, &c. Act. 1.

Erant perseverantes in doctrina Apostolorum, & cōmunicatione fractionis panis & orationib. 2.

Excelsus non in manufactis habitat, &c. 7.

Ego quis eram, qui possem prohibere Deum? 11.

Erat vir bonus, & plenus Spiritu sancto, & si de. 11.

Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax. Rom. 3.

Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. 2. Cor. 6.

Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donavit vobis. Ephes. 4.

Estote imitatores Dei, sicut filij carissimi. 5.

Exemplum esto fidelium in verbo, in cōuersione in caritate, &c. 1. Tim. 4.

Est quasi magnus, pietas cum sufficientia. 6.

Estote factores verbi, & non auditores tantum. Iacobi. 1.

Ex operibus iustificabitur homo, & non ex fide tantum. 2.

Ecce index ante ianuam afficit. 5.

Ex corde inuicem diligentes attentius. 1. Pet. 1.

Ego sum principium, & finis, dicit Dominus. Apoc. 1.

Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. 2.

Ego sum scrutans renes, & corda. 2.

Ego quos amo, arguo, & castigo. 3.

Ecce sto ad ostium, & pulso. 3.

Ecce venio sicut fur. 16.

Exite de illa populus meus, & ne participes sitis delictorum eius, &c. 18.

Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. 21.

Ecce noua facio omnia. 21.

Ecce venio velociter. 22.

Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. 22.

F.

Fecit Noe omnia qua praeceperat illi Deus. Genes. 6.

Festina, & saluare. 19.

Fortitudo mea, & laus mea Dominus. Exod. 15.

Facies mea praeedet te, & requiem dabo tibi.

Fortissime Deus spiritum uniuersa carnis. Numer. 6.
 Fac quod placitum est, & bonum in conspectu Domini. Dent. 6.
 Filij estis domini Dei vestri. 14.
 Feci omnia Domino. sicut praecepisti mihi. 26.
 Faciat dominus vobiscum misericordiam Ruth. 1.
 Flebat, & non capiebat cibum. 1. Reg. 1.
 Filij Beial nescientes Dominum. 2.
 Factus est spiritus Domini malus in Saul. 19.
 Faciens facies, & potens poteris. 26.
 Fui tecum in omnibus ubicumque ambulasti. 2. Reg. 3.
 Fecisti tibi nomen grande iuxta nomen magnorum qui sunt in terra. 7.
 Facieba David iudicium & iustitiam omni populo. 1.
 Fac quod placitum est tibi. 19.
 Fecit quod rectum erat in conspectu Domini. 3. Reg. 2.
 Fecit rectum coram Domino. 14.
 Filij & nepotes, sicut fecerunt patres sui, ita faciunt. 17.
 Fac mecum Domine secundum voluntatem tuam. Tobia. 3.
 Factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Psal. 9.
 Firmamentum est Dominus timentibus eum. 24.
 Faciem tuam Domine requiram. 26.
 Fortitua mea, & refugium meum es tu. 30.
 Factus sum tanquam vas perditum. 30.
 Firmamentum meum, & refugium meum es tu. 70.
 Factus es in pace locus eius. 75.
 Fidelia omnia mandata eius. 110.
 Fortitudo mea, & laus mea Dominus. 116.
 Fiat misericordia tua ut consoletur me. 118.
 Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. 144.
 Facit in acium iniuriam patientibus. 145.
 Fili mi siue laudauerint peccatores, ne acquiescas eis. Pra. 1.
 Funiculus peccatorum suorum impius constringitur. 5.
 Fortitudo simplicis via Domini. 10.
 Fatuus satim indicat iram suam. 12.
 Filius sapiens doctrina patris. 13.
 Frater qui adiuuatur à fratre quasi ciuitas firma. 11.
 Foeneratur Domino qui misereretur pauperi. 19.
 Fidelem virum quis inueniet? 20.
 Facere iustitiam & iudicium magis placet Domino quam uictima. 21.
 Ferrum ferro acuitur, & homo exacuit faciem amici sui. 27.
 Funiculus triplex difficile rumpitur. Eccles. 4.
 Fecit Deus hominem rectum, & ipse se iniquis immisit questionibus. 7.

Fasciculus Myrrha dilectus meus mihi. Cant. 1.
 Fortis est ut mors dilectio. 8.
 Fons sapientia verbum Dei in excelsis. Eccli. 1.
 Filij tibi sunt, erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. 7.
 Filia tibi sunt, serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas. 7.
 Filiam trade, & grande opus feceris, & homini sensato da illam. 7.
 Facile est in oculis Dei subito honestare pauperem. 11.
 Fatuus in risu exaltat vocem suam, vir autem sapiens vix tacite ridebit. 21.
 Fatui pes facilis in domum proximi. 21.
 Fatuorum cor in ore, sapientum os in corde. 21.
 Facienti nequissimum consilium super ipsum deuoluatur. 27.
 Filios enutritui, & exaltati, ipsi autem spreuerunt me. Isa. 1.
 Fortitudo mea, & laus mea Dominus. 12.
 Facta est veritas in obliuionem. 59.
 Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt. 1. Jer. 2.
 Fronis mulieris meretricis facta est tibi, noluit erubescere. 3.
 Factum est mihi verbum tuum in gaudium, & in latitiam cordis mei. 15.
 Factus sum Israeli pater. 31.
 Fortissima, magne, & potens, magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. 32.
 Fortis iniegit in fortem, & ambo pariter ceciderunt. 46.
 Fugite, saluate animas vestras. 48.
 Fugite de medio Babylonis, ut saluet unusquisque animam suam. 51.
 Fortis ultor Dominus, reddens retribuet. 51.
 Factus sum in derisum omni populo meo. Th. 3.
 Fili hominis, sta super pedes tuos, & loquar tecum. Ezech. 2.
 Fili hominis, speculatorem dedi te, domui Israel. 3.
 Finis venit, venit finis. 7.
 Floruit virga, germinalit superbia, iniquitas surrexit in virga impietatis. 7.
 Facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. 18.
 Faciam ut in praeceptis meis ambuletis. 36.
 Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. Osee 4.
 Faci sunt abominabiles, sicut ea qua dilexerunt. 9.
 Facti sumus in laqueum magnum. 1. Mach. 1.
 Facite fructum dignum poenitentia. Matt. 3.
 Filij regni ejicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. 8.
 Filius hominis non habet ubi caput suum reclinat. 8.
 Fulgebunt iusti sicut sol, in regno patris eorum. 13.
 Facilius est camelum per foramen acus tran-

fre, quàm diuitem intrare in regnum cœlo-
rum. 19.
Filius hominis non venio ministrari, sed mini-
strare. 20.
Fecit mihi magna qui potens est. Luc. 1.
Fili omnia mea tua sunt. 15.
Filij huius seculi prudentiores filijs lucis in ge-
neratione sua sunt. 16.
Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. 16.
Facilius est cœlum & terram praterire, quàm
de lege unum apicem cadere. 16.
Filius hominis veniens putas inueniet fidem in
terra? 18.
Fratres estis, ut quid nocetis alterutrum? Acto-
rum 7.
Fides ex auditu, auditus autem per verbum
Christi. Rom. 10.
Fugite fornicationem. 1. Cor. 6.
Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra
id quod potestis. 10.
Finis precepti est caritas de corde puro, & con-
scientia bona & fide non ficta. 1. Tim. 1.
Festinemus ingredi in requiem illam. Heb. 4.
Fides est substantia sperandarum rerum, argu-
mentum non apparentium. 11.
Fides sine operibus mortua est. Iacob. 2.
Fructus iustitia in pace seminatur. 3.
Fumus tormentorum eorum ascendet in secula
seculorum. Apoc. 14.

G.

Generatio praua, atque peruersa, hæcine
reddis Domino popule stulte & insipiens
Deut. 32.
Generatio peruersa est, & infideles filij. 32.
Gens absque consilio est, & sine prudentia. 32.
Gusta prius pusillum panis, & conforta stomachum.
& sis prouideris. Iud. 19.
Gratiam eandem quam prabuerat viuis, serua-
uit & mortuis. Ruth 2.
Grandis auctoritatis es, & bene regis. 3. Reg. 21.
Ironice.
Gustate & videte quoniam suauis est Dominus,
beatus vir qui sperat in eo. Psal. 33.
Gratiam & gloriam dabit Dominus. 83.
Gloria virtutis eorum tu es. 88.
Gloriam præcedit humilitas. Prou. 15.
Gaudium iusto est, facere iudicium. 21.
Gloria Dei est celare verbum, id est mysteria. 25.
Generatio quæ sibi munda videtur, & tamen non
est lota à sordibus suis. 30.
Gustauit & vidit quia bona est negotiatio eius.
31.
Gloria diuitem & pauperum timor Dei est. Ec-
cli. 10.
Gloria magna est sequi Dominum. 23.
Gloriam meam alteri non dabo. Isa. 42 & 48.
Gaudium & latitia inuenietur in ea, gratiarum
actio, & vox laudis. 51.

Gaudebit super te Deus tuus. 62.
Gaudebo in populo meo. 65.
Gloria peccatoris stercus & vermis est. 1. Ma-
chab. 2.
Gratis accepistis, gratis date. Matth. 10.
Gaudium erit in cœlo super uno peccatore peni-
tentiam agente, quàm super nonaginta nouem
iustis qui non indigent penitentia. Luc. 15.
Gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Ioan. 16.
Gloria, honor, & pax omni operanti bonum. Ro-
man. 2.
Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. 12.
Glorificate & portate Deum in corpore vestro.
1. Cor. 6.
Gratia Dei sum id quod sum. 15.
Gloria nostra hæc est, testimonium conscientia no-
stra. 2. Cor. 1.
Gaudete, perfecti estote, exhortamini, id ipsum sa-
pите, pacem habete. 13.
Gratias agentes semper pro omnibus. Eph. 5.
Gaudete in Domino semper, iterum dico gaude-
te. Phil. 4.

H.

Habitabo in medio filiorum Israel, erogabo eis
Deus. Exod. 29.
Honora personam senis. Leu. 19.
Heu quis victurus est, quando ista faciet Deus?
Num. 24.
Hodie factus es populus domini Dei tui, audies
vocem eius, & facies mandata. Deut. 27.
Homo videt ea quæ parent, Dominus autem in-
tuetur cor. 1. Reg. 16.
Hodie increuerunt serui qui fugiunt dominos
suos. 25.
Homines isti boni satis fuerunt nobis. 25.
Hodie intellexit seruus tuus, quia inueni gratiam
in oculis tuis. 2. Reg. 14.
Habitabat Iuda & Israel absque timore ullo. 3.
Regum 4.
Hæc dies boni nuntij est. 4. Reg. 7.
Hæc autem verba vetera. 1. Par. 4.
Hæc in palam facies verba, & hæc abscondes. 4.
Estra 14.
Humilius & mansuetorum semper tibi placuit
deprecatio. Iudith 9.
Homo nascitur ad laborem. Iob 5.
Hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore
Deus non parcat.
Hesterni sumus. 8.
Humiliabam in ieiunio animam meam. Psal. 34.
Humilia respicit in cœlo & in terra. 112.
Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.
119.
Habitabunt recti cum vultu tuo. 139.
Homo vanitati similis factus est. 143.
Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo. Pro-
verb. 3.
Honora Dominum de tua substantia. 3.

Homo indigens misericors est. 19.
 Hostia impiorum abominabiles, qua offeruntur
 ex celere. 21.
 Homo occidit per malitiam animam suam. Sap.
 16.
 Humilia valde spiritum tuum. Eccli. 7.
 Humiliare Deo, & expecta manus eius. 13.
 Homines iustos probat tentatio tribulationis. 27.
 Homo homini referuat iram, & a Deo quarit me-
 delam. 28.
 Homines diuites in virtute. 44.
 Hac est requies mea, reficite lassum, & hoc est
 meum refrigerium. Isa. 28.
 Hac est via, ambulate in ea, & non declinetis nec
 ad dextram, nec ad sinistram. 30.
 Hac infirmitas mea est, & portabo illam. Ier. 10.
 Hac fuit iniquitas Sodoma, superbia, saturitas
 panis, & abundantia, & otium. Ezech. 16.
 Hodie extollitur, & eras non inuenietur. 1.
 Mach. 2.
 Habete fiduciam, ego sum, nolite timere. Matt.
 14.
 Habete in vobis sal. Mar. 9.
 Homo iustus, & imitatus. Luc. 2.
 Hominem non habeo. Ioan. 5.
 Hoc est praeceptum meum ut diligatis inuicem,
 sicut dilexi vos. 15.
 Hac est vita aeterna, ut cognoscant te solum
 Deum verum, & quem misisti Iesum Chri-
 stum. 17.
 Honore inuicem praueniens. Rom. 12.
 Hospitalitatem sectantes. 12.
 Hilarem datorem diligit Deus. 2 Cor. 9.
 Humiliauit semetipsum factus obediens usque
 ad mortem, mortem autem crucis. Phil. 2.
 Hac est voluntas Dei sanctificatio vestra. 1.
 Thes. 4.
 Habentes alimenta, & quibus tegamur, his con-
 tenti simus. 1 Tim. 6.
 Hæreticum hominem post unam & secundam
 correptionem deuota. Tit. 3.
 Horrendum est incidere in manus Dei viuentis.
 Heb. 10.
 Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit
 vos. Iacob. 4.
 Hac est gratia si propter Dei conscientiam susti-
 net quis tristitiam patiens iniuste. 1 Pet. 2.
 Hospitalis inuicem sine murmuratione. 4.
 Humiliamini sub potenti manu Dei. 5.
 Hac est caritas Dei, ut mandata eius custodiamus. 1 Ioan. 5.
 Hac est victoria qua vincit mundum, fides no-
 stra. 5.
 Hi sunt qui segregant semetipsos, animales spi-
 ritum non habentes. Iuda. 1.
 Hic est patientia & fides sanctorum. Apoc. 13.
 Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquina-
 ti, virgines enim sunt. &c. 14.

I.
 IN sudore vultus tui vesceris pane tuo. Gen. 3.
 In monte saluum te fac. 19.
 Inuenit seruus tuus gratiam coram te, & ma-
 gnificasti misericordiam tuam, quam fecisti me-
 cum ut saluares animam meam. 19.
 Indicaui mihi Dominus. 30.
 Iustum est, ut aliquando prouideam domui meae.
 30.
 In manu fortis eduxit nos Dominus, de terra Æ-
 gypti. Exod. 13.
 Inueniam gratiam ante oculos tuos. 33.
 Ignis in altari semper ardebit. Len. 6.
 Iuste iudica proximo tuo. 19.
 Indicate quod iustum est, ita paruum audietis ut
 magnum, quia Dei iudicium est. Deut. 1.
 Iuste quod iustum est persequeris. 16.
 In ore duorum aut trium testium peribit qui in-
 terficeretur. 17.
 In ore duorum aut trium testium stabis omne
 verbum. 19.
 Ingressus vineam proximi tui, comede vinas quan-
 tum tibi placuerit. &c. 23.
 Interroga patrem tuum & annuntiabit tibi, ma-
 iores tuos & dicent tibi. 32.
 Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit. 32.
 Inimici nostri sunt iudices. 32.
 Iuxta est dies perditionis. 32.
 Iudicabit Dominus populum suum, & in seruis
 suis miserebitur. 32.
 In dextera eius ignea lex. 33.
 Inundationem maris quasi lac fugent. 33.
 In manu tua sumus, quod tibi bonum & rectum
 videtur, fac nobis. Ios. 9.
 Inclinate corda vestra ad Dominum Deum. 24.
 Iuxta aetatem robur est hominis. Iud. 8.
 Ite & inuocate deos quos elegeritis, ipsi vos libe-
 rent. 10.
 Ite cum pace, Dominus respicit viam vestram. 18.
 Impij in tenebris conticescent. 1 Reg. 2.
 Immutauit ei Deus cor aliud. 10.
 Insultuit spiritus Dei in Saul, & iratus est furor
 eius nimis. 11.
 Inuasit spiritus Dei malus Saul. 18.
 Iudicet Dominus inter me & te. 24.
 Iustus tu es quam ego. 24.
 In die bona venimus. 25.
 Ipse est filius Belial ita ut nemo possit ei loqui. 25.
 In me sit Domine mi hac iniquitas. 25.
 Ista est lex Adam. 2 Reg. 7.
 Inuenit seruus tuus cor suum ut oraret te. 7.
 Iustus dominator in timore Dei. 23.
 Ingredor viam vniuersa terra. 3 Reg. 2.
 Iustificans iustum, & reddens ei secundum iusti-
 tiam suam. 8.
 Ingressus es ad me ut rememorarentur iniquita-
 tes mea. 17.
 In isto cognoui quoniam vir Dei es tu. 17.
 In medio populi mei habito. 4 Reg. 4.

Indurauerunt cervicem suam iuxta cervicem
patrum suorum. &c. 17.
Inclina Domine aurem tuam & audi, aperi ocu-
los tuos, & vide. 19.
Inuenerunt terram latissimam, & quietam, &
fertilem. 1. Par. 4.
Inuenit seruus tuus fiduciam, ut oret coram te.
17.
Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta
sunt. Tob. 3.
In antiquis est sapientia, & in multo tempore pru-
dentia. Iob. 12.
In nidulo meo moriar. 29.
Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. 32.
Iustus Dominus & iustitias dilexit. Psal. 10.
In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad
Deum meum clamaui. 17.
Impleat Dominus omnes petitiones tuas. 19.
In te Domine speraui, non confundar in ater-
num. 30.
In manus tuas Domine commendo spiritum
meum. 30.
In manibus tuis sortes meae. 30.
Inquirentes Dominum non minuentur omni
bono. 33.
Iuxta est Dominus iis qui tribulatio sunt corde,
& humiles spiritu saluabit. 33.
Iudicia tua abyssus multa. 35.
Intende in adiutorium meum Domine Deus sa-
lutis mea. 37.
Immola Deo sacrificium laudis. 49.
Inuoca me in die tribulationis, & eruat te. 49.
Lacta super Dominum curam tuam, & ipse te
enutriet. 54.
In Deo laudabo sermones meos. 55.
In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi ca-
ro. 55.
In Deo faciemus virtutem. 59.
In Deo salutare meum & gloria mea, Deus au-
xilij mei, & spes mea in Deo est. 61.
Iusti epulentur, & exultent in conspectu Dei, &
delectentur in latitia. 67.
In ecclesijs benedicite Deo. 67.
In multitudine misericordia tua exaudi me. 18.
Intende anima mea, & libera eam. 68.
In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me.
68.
In te Domine speraui, non confundar in ater-
num. 70.
In mari via tua, & semita tua in aquis multis,
& vestigia tua non cognoscuntur. 76.
Intret in conspectu tuo oratio mea. 87.
In me transierunt ira tua. 87.
Introte in conspectu eius in exultatione. 99.
In Deo faciemus virtutem. 107.
Initium sapientia timor Domini. 110.
In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem
tibi. 118.
In mandatis tuis exercebor. 118.

In iustificationibus tuis meditabor, non obliuiscar
sermones tuos. 118.
Inclina cor meum in testimonia tua. 118.
Iudicia tua iucunda. 118.
In aeternum non obliuiscar iustificationes tuas. 118.
Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. 118.
Ignitum eloquium tuum vehementer. 118.
Intellectum da mihi, & viam. 118.
Imperfectum meum viderunt oculi tui. 138.
In factis manuum tuarum meditabar. 142.
Iustus Dominus in omnibus vijs suis. 144.
Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata
sunt. 148.
In omnibus vijs tuis cogita Deum, & ipse dirigit
gressus tuos. Prov. 3.
Iustorum semita quasi lux splens, procedis, &
crescit usque ad perfectum diem. 4.
In multiloquio non deerit peccatum. 10.
Inter superbos semper sunt iurgia. 13.
In timore Domini fiducia fortitudinis. 14.
Innocens credit omni verbo. 14.
Inuidia putredo essum. 14.
In omni loco oculi Domini contemplantur bonos
& malos. 15.
Indignatio regis nuntij mortis. 16.
In facie prudentis lucet sapientia, oculi stultorum
in finibus terra. 17.
Impius cum in profundum venerit peccatorum
contemnit. 18.
Iustus prior accusator est sui. 18.
Iustus excogitat de domo impij, ut detrahat im-
pios a malo. 21.
Iustus quasi leo confidens. 28.
Iustus nouit causam pauperum. 29.
In multa sapientia multa indignatio. Eccles. 1.
In multis sermonibus inuenietur stultitia. 5.
Inuidia diaboli mors introiit in orbem terra-
rum. Sap. 2.
Iustus si morte praoccupatus fuerit, in refrigerio
erit. 4.
Iudicium durissimum in ijs qui praesunt fiet. 6.
In igne probatur aurum, homines receptibiles in
camino humiliationis. Eccli. 2.
Iustorum natio, obedientia, & dilectio. 3.
In omnibus operibus tuis memorare nouissima
tua, & in aeternum non peccabis. 7.
In manu Dei potestas hominis. 10.
In vestitu ne gloriaris unquam. 11.
In die bonorum ne immemor sis malorum, & in die
malorum, ne immemor sis bonorum. 11.
In tempore infirmitatis ostende conuersationem
tuam. 18.
Iurationi non assuescat os tuum, multi enim ca-
sus in illa. 23.
Iurans multum implebitur iniquitate, & non dis-
cedet a demo illius plaga. 23.
Iustitiam si sequare apprehendes illam. 27.
In medio insensatorum serua verbum temporis. 27.
Infirmitas grauis sobriam facit animam. 31.

Intellige quia sunt proximi tui ex te ipso. 31.
 In omnibus operibus tuis esto velox. 31.
 In multis esto quasi inficius. 32.
 In medio magnatorum loqui non praesumas. 32.
 In omnibus operibus tuis precellens esto. 33.
 In omni dato hilarem fac vultum tuum. 34.
 In multis esctis erit infirmitas. 37.
 In tua infirmitate ne despicias teipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. 38.
 In mortuum producis lacrymas. 38.
 Iugum graue super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum usque ad diem sepulturae. 40.
 In medio mulierum noli commorari. 42.
 Ira Domini exercituum conturbata est terra. Isa. 9.
 Ingemuerunt omnes qui latabantur corde, cessauit gaudium, &c. 24.
 Iusti semita recta est. 26.
 In terra sanctorum iniqua gessit, non videbit gloriam Domini. 26.
 Iste omnis fructus ut auferatur peccati eius. 27.
 In silentio, & in spe erit fortitudo vestra. 30.
 In vacuum laboraui, sine causa & vane fortitudinem meam consumpsi. 49.
 In manibus meis descripsi te. 49.
 Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo. 57.
 Impi quasi mare feruens quod quiescere non potest. 57.
 In die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra. 58.
 Iniquitates vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrum. 59.
 In indignatione mea percussi te, & in reconciliatione mea misertus sum tui. 60.
 In dilectione sua, & in indulgentia sua ipse redemit eos. 63.
 Incrassati sunt, & impinguati, & praterierunt sermones meos pessime. Jer. 5.
 Interrogate de semitis antiquis, quia sit via bona, & ambulate in ea. 6.
 Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua. 30.
 In caritate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans. 31.
 Incomprehensibilis cogitatus. 32.
 Ista est dies quam expectabamus, inuenimus, vidimus. Thr. 2.
 Ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos. Ezech. 3.
 Iudicabo te iuxta vias tuas, & ponam contra te omnes abominaciones tuas. 7.
 Iuxta vias tuas, & iuxta adinventiones tuas iudicabo te, dicit Dominus. 24.
 In nihilum redigã te, & non eris, dicit Dominus Deus. 26.
 Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit. 33.
 Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit, &c. 33.

Intelligentia opus est in visione. Dan. 10.
 Ipsi regnauerunt, & non ex me. Ose. 8.
 In funiculis Adam traham eos, in vinculis caritatis. 11.
 Infirmus dicet, quia fortis ego sum. Ioel. 3.
 Iram Domini portabo quoniam peccaui ei. Mich. 7.
 Ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat, ut requiescam in die tribulationis, &c. Abac. 3.
 Iudices eius ut lupi vespere, non relinquebant in mane. Soph. 3.
 In die illa non confunderis super cunctis adinventionibus tuis, quibus prauaricata es in me. 3.
 Ira magna ego irascor super gentes opulentas. Zach. 1.
 Iratus sum parum, ipsi vero adiunxerunt in malum. 1.
 Ibimus vobiscum, audiuimus enim quoniam Deus vobiscum est. 8.
 In penuria vos maledixisti, & me configitis. Mal. 3.
 Ira Domini in misericordiam conuersa est. 2. Mach. 8.
 Iustum est subditum esse Deo. 9.
 In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Matth. 7.
 Inimici hominis domestici eius. 10.
 Ita pater quoniam sic placitum fuit ante te. 11.
 Iugum meum suauis est, & onus meum leue. 11.
 Iesus autem tacebar. 26.
 Iesu miserere mei. Mar. 10.
 In sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Luc. 1.
 Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur? 12.
 Impossibile est ut non veniant scandala. 17.
 In patientia vestra possidebitis animas vestras. 21.
 In propria venit, & sui eum non receperunt. Ioan. 1.
 Ille erat lucerna, ardens, & lucens. 5.
 Iudicium meum verum est, quia solus non sum, sed ego, & qui misit me Pater. 8.
 In veritate non fectit, quia non est veritas in eo. 8.
 In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. 13.
 In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum. 16.
 Ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Act. 5.
 In ipso viuimus, mouemur, & sumus. 17.
 Inuisibilia ipsius à creatura mundi, per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur. Rom. 1.
 Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. 7.

Idem Dominus omnium, diues in omnes qui in-
uocant illum. 10.
In tribulatione patientes. 12.
Idipsum inuicem sentientes. 12.
Induimini Dominum nostrum Iesum Christum. 13.
Idipsum dicatis omnes. 1. Cor. 1.
Ipsi regnum Dei non possidebunt. 6.
Id quod in presenti est momentaneum, & leue tri-
bulationis nostra, supra modum in sublimitate,
æternum gloria pondus operatur in nobis. 2.
Corinth. 4.
In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei
ministros. 6.
Ipsi vos probate. 13.
Inimicus vobis factus sum verum dicens vobis?
Gal. 4.
Induite nouum hominem, qui secundum Deum
creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis.
Ephes. 4.
Irasimini, & nolite peccare, sol non occidat super
iracundiam vestram. 4.
Induite vos armaturam Dei. 6.
Idem sapiamus, in eadem permaneamus regula.
Philip. 3.
In omnibus gratias agite. 1. Thess. 5.
Iuuentia desideria fuge. 2. Tim. 2.
In omnibus te ipsum prabe exemplum bonorum
operum, in doctrina, in integritate, in grauita-
te. Tit. 2.
Impossibile est eos qui semel illuminati sunt, gu-
stauerunt etiam donum cœlestis, & participes
facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilo-
minus bonum Dei verbum, virtutesq; seculi
venturi, & prolapsi sunt, rursum renouari ad
poenitentiam. Heb. 6.
Indicium sine misericordiam illi qui non facit mi-
sericordiam. Iacob. 2.
In multis offendimus omnes. 3.
In timore in: olatus vestri tempore conuersamini.
1. Petr. 1.
In hoc scimus quoniam cognouimus eum, si man-
data eius obseruamus. 1. Ioan. 2.
In mente habe qualiter acceperis & audieris &
serua. Apoc. 3.
Iusta & vera sunt via tua Domine rex seculo-
rum. 15.
Iudicia tua manifesta sunt. 15.
Iudicati sunt mortui ex iis quæ scripta erant in
libris secundum opera ipsorum. 20.

L.

Loquar ad Dominum meum, cum sim pul-
uis, & cinis. Gen. 18.
Lex Domini semper sit in ore tuo. Exod. 13.
Latatus sum in salutari tuo. 1. Reg. 2.
Loquere Domine, quia audit seruus tuus. 3.
Loquar in tribulatione spiritus mei. Iob. 7.
Latentur omnes qui sperant in te. P. sal. 5.

Latabitur iustus cum viderit vindictam. 57.
Latabitur iustus in Domino, & sperabit in eo. 63.
Latentur in te omnes qui quarunt te. 69.
Latifica animam serui tui, quoniam ad te Domi-
ne animam meam leuavi. 85.
Lux orta est iusto, & rectis corde letitia. 96.
Latetur cor quarentium Dominum. 104.
Libera me, quia egenus, & pauper ego sum.
108.
Lex tua meditatio mea est. 118.
Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen
semitis meis. 118.
Latatus sum in iis quæ dicta sunt mihi, in domum
Domini ibimus. 121.
Laudate Dominum quoniam bonus, Dominus.
134. & 146.
Laudabo nomen tuum in seculum. 144.
Laudabo Dominum in vita mea. 145.
Latantur cum male fecerint, & exultant in re-
bus pessimis. Proverb. 22.
Lingua sapientium sanitas est. 12.
Latatur homo in sententia oris sui. 15.
Luxuriosa res vinum. 20.
Laudet te alienus, & non os tuum. 27.
Laudant impium qui legem derelinquunt. 28.
Laudaui magis mortuos quam viuentes. Eccle-
siast. 4.
Locum tuum ne dimiseris. 10.
Longè abesto ab homine potestatem habente occi-
dendi. Eccli. 9.
Loquere maior natus, decet enim te. 32.
Loquimini nobis placentia, videte nobis errores.
Isa. 30.
Letitia sempiterna super caput eorum. 35.
Laude mea infrenabo te, ne intereas. 48.
Letitia sempiterna erit eis. 61.
Laua à malitia cor tuum Ierusalem, ut salua
fias. Ier. 4.
Loqueris ad eos, & non audient te. 7.
Locutus sum ad te in abundantia tua, dixisti non
audiam. 22.
Latabor super eis cum bene eis fecero. 32.
Leuemus corda nostra cum manibus ad Domi-
num in calos. Ibr. 3.
Linguam tuam adharere faciam palato tuo.
Ezech. 3.
Lapis de pariete clamabit, & lignum quod inter
iuncturas adificiorum est respondebit. Abac. 2.
Loquimini veritatem unusquisq; cum proximo
suo Zach. 8.
Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem
requirunt ex ore eius. Malach. 2.
Laborare fecistis Dominum in sermonibus ve-
stris. 2.
Legentibus si semper exactus sit sermo, non erit
gratus. 2. Mach. 15.
Lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad per-
ditionem, & multi sunt qui intrant per eam.
Matth. 7.

Leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. Luc. 21.
Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Ioan. 3.
Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo. Ephes. 4.
Lex iusto non est posita. 1. Tim. 1.
Labora sicut bonus miles Christi. 2. Tim. 2.
Lingua ignis est, universitas iniquitatis. Iacob. 3.
Linguam nullus hominum domare potest, inquietatum malum, plena veneno mortifero. 3.
Libertatem promittentes ciem ipsi serui sint corruptionis. 2. Petr. 2.
Laudam dicite Deo nostro omnes sancti eius, & qui timetis eum pusilli & magni. Apoc. 19.

M.

Minor sum Domine cunctis miserationibus tuis, quas fecisti cum seruo tuo. Gen. 32.
Maneat unusquisque apud semetipsum. Exod. 16.
Mendacium fugies. 23.
Miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. 33.
Mœchus & adultera morte moriatur. Leuit. 20.
& Deut. 22.
Multum origimini filij Leui. Num. 16.
Moriatur anima mea morte iustorum. 23.
Munera excacant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Deut. 16.
Maledictus à Deo est qui pendet in ligno. 21.
Maledictus qui non honorat patrem suum, & matrem suam. 27.
Maledictus qui transfert terminos proximi sui. 27.
Maledictus qui errare facit cecum in itinere. 27.
Mandatum hoc non supra te est, nec procul positum. 30.
Memento dierum antiquorum. 32.
Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hac omnia. 32.
Mea est ultio, & ego retribuam ei in tempore. 32.
Multo faciebant peiora quam fecerant patres eorum. Iud. 2.
Mutaberis in virum alium. 1. Reg. 10.
Melior est obedientia quam víctima. 15.
Mulier prudentissima, & speciosa. 25.
Magnificetur anima mea in oculis Domini. 26.
Magnificetur nomen tuum usque in sempiternum. 1. Reg. 7.
Melius est ut incidam in manus Domini, multa enim misericordia eius sunt, quam in manus hominum. 24.
Missus sum ad te durus nuntius. 3. Reg. 14.
Mors in olla. 4. Reg. 4.
Memento quaso Domine, quomodo ambulauimus coram te in veritate, & in corde perfecto. 20.
Mortuus est Dauid in senectute bona, plenus die-

rum & diuitiis & gloria. 1. Par. 29.
Manus Dei est super omnes qui quarunt eum in bonitate. 1. Esd. 8.
Multiplicabitur iniustitia, & incontinentia super terram. 4. Esd. 5.
Magna iudicia tua Domine. Tob. 3.
Militia est vita hominis super terram. Iob. 7.
Misere mei, & exaudi orationem meam. Psalm. 4.
Misere mei Domine, quoniam infirmus sum. 6.
Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vite mee. 2.
Misericordia tua ante oculos meos est. 25.
Misere mei, & exaudi me. 26.
Misere mei Domine, quoniam tribulor. 30.
Multa flagella peccatoris. 31.
Misericordia Domini plena est terra. 32.
Multa tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus. 33.
Mors peccatorum pessima. 33.
Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas. 36.
Multa fecisti Deus meus mirabilia tua, & cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi. 39.
Magnus Dominus & laudabilis nimis. 47. & 95.
Misere mei Deus secundam magnam misericordiam tuam. 50.
Misere mei Deus, misere mei, quoniam in te confidit anima mea. 56.
Melior est misericordia tua super vitam. 62.
Mirabilis Deus in sanctis suis. 67.
Mibi adhaerere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. 72.
Memor fui operum Domini. 76.
Meditatus sum nocte cum corde meo. 76.
Meditabor in omnibus operibus tuis, & in adinventionibus tuis exercebor. 76.
Melior est dies una in atriis tuis super millia. 83.
Misericordiam & veritatem diligit Deus. 83.
Magnus es tu, & faciens mirabilia. 85.
Misericordia tua magna est super me. 85.
Misericordiam Domini in aeternum cantabo. 88.
Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. 100.
Misericors & misericors Dominus, longanimus, & multum misericors. 102. & 144.
Misericordia Domini ab aeterno, & in aeternum super timentes eum. 102.
Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. 110.
Maledicti qui declinant à mandatis tuis. 118.
Misere nostri Domine, quia multum repleti sumus deiectione. 122.
Mirabilia facta est scientia tua ex me, confortata est & non parauero ad eam. 138.
Mirabilia opera tua, & anima mea cognoscat nomen. 138.
Mibi putem nimis honorificati sunt amici tui Deus. 138.

Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. 144.
 Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, & sapientia eius non est numerus. 146.
 Misericordia & veritas te non deserant. Prou. 3.
 Mandatum lucerna est, & lex lux. 6.
 Memoria iusti cum laudibus. 10.
 Miseros facit populos peccatum. 14.
 Melius est parum cum iustitia, quam multi fructus cum iniquitate. 16.
 Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore urbium. 16.
 Melior est buccella sicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum iurgio. 17.
 Mors & vita in manibus lingua. 18.
 Mulier licitiosa, tecta iugiter perstillantia. 19.
 Munus absconditum extinguit iras. 21.
 Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa, & iracunda. 21.
 Melius est boni nomen, quam diuitia multa. 22.
 Modestia finis, timor Domini, diuitia, & gloria, & vita. 22.
 Melior est manifesta correctio, quam amor absconditus. 27.
 Melior est vicinus iuxta, quam frater procul. 27.
 Mali non cogitant iudicium. 28.
 Mendacitatem, & diuitias ne dederis mihi. 30.
 Mulierem fortem quis inueniet? 31.
 Manum suam misit ad fortia. 31.
 Melius est duos esse simul, quam unum. Eccles. 4.
 Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij. 7.
 Melior est ira risu. 7.
 Melius est à sapiente corripi, quam flusterum adulatione decipi. 7.
 Melior est finis orationis, quam principium. 7.
 Manè semina semen tuum, & vespere non cesset manus tua. 11.
 Meditatio frequens carnis afflictio est. 12.
 Misereris omnium, quia omnia potes. Sap. 11.
 Magna sunt iudicia tua Domine. 17.
 Maledicentis tibi in amaritudine anima exaudietur deprecatio. Eccles. 4.
 Magnate humilia caput tuum. 4.
 Multos perdidit aurum & argentum. 8.
 Mirabilia opera Altissimi solius. 11.
 Memor esto quoniam mors non tardat. 14.
 Melior est vnus timens Deum, quam mille filij impij. 16.
 Mandauit Deus unicuique de proximo suo. 17.
 Musica in luctu importuna narratio. 22.
 Mulieris nequitia, omnis malitia. 25.
 Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo. 25.
 Mulieri nequam ne des veniam prodeundi. 25.
 Mulier zelotypa dolor cordis, & luctus. 26.
 Mulieris fornicatio in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoscitur. 26.

Mulier sancta & pudorata, gratia super gratiam. 26.
 Melior est mors quam vita amara. 30.
 Miserere anima tua placens Deo. 30.
 Multos errare fecerunt somnia. 34. scilicet falsa visiones.
 Mihi heri, & tibi hodie. 38.
 Melius est mori, quam indigere. 40.
 Melior est iniquitas viri, quam mulier beneficiens. 42.
 Modicum laboraui, & inueni mihi multam requiem. 51.
 Multiplicasti gentem, & non magnificasti latitiam. Isa. 9.
 Misereamur impio, & non discet iustitiam facere. 26.
 Mulieres opulente surgite & audite, obstupescite, conturbamini, &c. 32.
 Mane erigit mihi aurem ut audiam quasi magistrum. 50.
 Mundamini qui fertis vasa Domini. 52.
 Mei nō es recordata, nec cogitasti in corde tuo. 57.
 Misericordiam Domini recordabor. 63.
 Me deliquerunt fontem aqua viva. Ier. 2.
 Me ergo non timebitis? ait Dominus. 5.
 Maledictus homo qui confidit in homine. 17.
 Maledictus qui facit opus domini fraudulenter. 48.
 Maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine. 48.
 Multi gemitus mei, & cor meum in areis. Thir. 1.
 Migravit Iudas propter afflictionem. 1.
 Magna est velut mare contritio tua, quis medebitur tibi? 2.
 Misericordia Domini, quia non sumus cōsumpti. 3.
 Meretrix audi verbum Dei. Ezech. 16.
 Multo labore suatum est, & non exiit de ea nimia rubigo eius, nec per ignem. 24.
 Mundare te volui, & non es mundata à sordibus tuis. 24.
 Misericordiam & iudicium custodi, & spera in Deo tuo semper. Osee 12.
 Magnus dies Domini & terribilis valde, & quis sustinebit eum? Ioel. 2.
 Mundi sunt oculi tui ne videant malum, & respicere ad iniquitatem non poteris. Abac. 1.
 Meum est argentum, & meum est aurum, dicit Dominus. Agg. 2.
 Maledictus dolosus qui habet in gr̃ge suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino Mal. 1.
 Manus quidem pugnautes, sed Dominum cordibus crantes. 2. Mach. 15.
 Misericordiam volo, & non sacrificium. Matt. 9. & 12.
 Messis quidem multa, operarij autem pauci. 9.
 Multi erūt primi nouissimi, & nouissimi primi. 19.
 Multi sunt vocati, pauci verò electi. 20.
 Misericordia eius à progenie in progenies, timoribus eum. Luca 1.

Manus Domini erat cum illo. 1.
 Medice cura teipsum. 4.
 Mutuum date, nihil inde sperantes. 6.
 Mulier dimissa es ab infirmitate tua. 13.
 Memores estote uxoris Loth. 17.
 Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius qui misit me, ut perficiam opes eius. Ioan. 4.
 Me odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera eius mala sunt. 7.
 Mendax est, & pater eius. 8.
 Mandatum eius vita aeterna est. 12.
 Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. 13.
 Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una. Act. 4.
 Ministerium meum honorificabo. Rom. 11.
 Multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. 12.
 Modicum fermentum totam massam corrumpit. 1. Cor. 5.
 Melius est nubere, quam uri. 7.
 Mulieres in Ecclesijs taceant, turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia. 14.
 Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. 2. Cor. 7.
 Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Gal. 6.
 Mihi vivere Christus est, & mori lucrum. Phil. 1.
 Modestia vestra nota sit omnibus hominibus, Dominus enim prope est. 4.
 Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Col. 3.
 Mortificate membra vestra quae sunt super terram. 3.
 Ministerium tuum imple. 2. Tim. 4.
 Mihi vindictam, & ego retribuam. Heb. 10.
 Maiores divitias astimans thesauro Aegyptiorum improprium Christi. 11.
 Multum valet deprecatio iusti assidua. Iacob. 5.
 Mundus transiit, & concupiscentia eius. 1. Ioan. 2.
 Mandata eius graviora non sunt. 5.
 Mundus totus in maligno positus est. 5.
 Maius horum non habeo gaudium, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare. 3. Ioan.
 Memor esto unde excideris, & age poenitentiam, & prima opera fac. Apoc. 2.
 Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. 12.
 Michael, & Angeli eius praeabantur cum dracone. 12.
 Magna & mirabilia sunt opera tua domine Deus omnipotens. 15.

N.

Numquid Deo quicquam est difficile. Gen. 18.
 Numquid perdes infum cum impiis. 18.
 Non est hoc tuum, qui iudicas omnem terram. 18.

Noli timere, quia ego tecum sum. 26.
 Numquid non reservasti & mihi benedictionem? 27.
 Non sequeris turbam ad faciendum malum. Exod. 23.
 Non accipies munera. 23.
 Non apparebis in conspectu meo vacuus. 23.
 Novi te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me. 33.
 Non videbit me homo, & vivet. 33.
 Nullus apud te per se innocens est. 34.
 Nolite contaminare animas vestras. Leu. 11.
 Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane. 19.
 Non quares ultionem, nec memor eris iniuria civium tuorum. 19.
 Non observabitis somnia. 19.
 Non radetis barbam. 19.
 Nolite facere iniquum aliquid, in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. 19.
 Non offeretis Domino quod maculam habuerit. 22.
 Numquid manus Domini inualida est? Numerorum 11.
 Nolite rebelles esse contra Dominum. 14.
 Nolite ascendere, non est enim Dominus vobiscum. 14.
 Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis? 32.
 Non possum solus sustinere vos. Deut. 1.
 Nolite metuere, Dominus Deus qui ductor est vester, pro vobis ipse pugnabit. 1.
 Non tentabis Dominum Deum tuum. 6.
 Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei. 8.
 Non propter iustitias tuas Dominus dedit tibi terram hanc optimam. 9.
 Non coques hœdum in lacte matris suae. 14.
 Non decurrunt pauperes in terra habitationis tuae. 15.
 Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea. 22.
 Non arabis in boue simul & asino. 32.
 Non tradas servum domino suo qui ad te confugit. 23. s. domino infideli.
 Non pernoctabit apud te pignus pauperis. 24.
 Non auferes pignori loco viduae vestimentum. 24.
 Non habebis in sacco diversa pondera, maius & minus. 25.
 Non praeiuvii Domine mandata tua, nec sum oblitus imperij tui. 26.
 Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creavit te? 32.
 Non est qui de manu mea possit erueri. 32.
 Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, & c. Iosue 1.
 Noli timere quoniam tacum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quacumque perrexeris. 1.

Non

Non ero ultra vobiscum donec conteratis eum
qui huius sceleris reus est. 7.
Ne retrahas manus tuas ab auxilio seruatorum
tuorum. 10.
Nolite stare, sed persequimini hostes. 10.
Nolite timere, sed confortamini, & estote robu-
sti. 10.
Non praterijt de vniuersis mandatis, nec unum
quidem verbum quod iusserat Dominus. 11.
Non dimiserunt adinventiones suas, & viam di-
rissimam per quam ambulare consueuerant.
Iud. 2.
Noua bella elegit Deus. 5.
Narrentur iustitia Domini, & clementia. 5.
Nonne vos estis qui odistis me, & eiecistis? 11.
Non ego pecco in te, sed tu contra me male agis. 11.
Nolite negligere, nolite cessare. 18.
Nolite fratres, nolite facere malum hoc. 19.
Nunquam tantum nefus, & tam grande piacu-
lum factum est. 20.
Ne voceris me Noemi, id est pulchram, sed voca-
te me Mara. i. amaram. Ruth 1.
Nunquid non ego melior tibi sum, quam decem
filij? 1. Reg. 1.
Non est sanctus ut est Dominus. 2.
Non est fortis sicut Deus noster. 2.
Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes. 2.
Non in fortitudine sua roborabitur vir. 2.
Non est bona fama quam ego audio. 2.
Non cecidit ex omnibus verbis eius in terram. 3.
Num & Saul inter Prophetas. 10. & 19.
Num saluare nos poterit iste? 10.
Nolite declinare post vana, qua non proderunt
vobis. 12.
Non derelinquet Dominus populum suum. 12.
Non est Domino difficile saluare, vel in multis,
vel in paucis. 14.
Non est Deus homo, ut agat poenitentiam. 15.
Non possum sic incedere, quia non usum habeo. 17.
Non in gladio, nec in hasta saluat Dominus. 17.
Non rectis oculis Saul aspiciebat David. 18.
Num parum videtur vobis generu esse regis? 18.
Non est qui vicem meam doleat. 22.
Non eris tibi hoc in singulum, & in scrupulum
cordis. 25.
Numquid non vir tu es? 26.
Non est bonum hoc quod fecisti. 26.
Nolite annuntiare in Geth, nec in compitiis Asca-
lonis. 2. Reg. 1.
Non te frangat ista res. 11.
Noli facere stultitiam hanc. 13.
Non vult Deus perire animam, sed retractat co-
gitans, ne penitus pereat qui abiectus est. 14.
Nec mihi, nec tibi sit, sed diuidatur. 3. Reg. 3.
Non est Satan, nec occurfus malus. 5.
Non est homo qui non peccet. 8.
Ne gloriatur accinctus aqua ut discinctus. 20.
Numquid non est Deus in Israel? 4. Reg. 1.
Noli despicere animam meam. 1.

Non erat vox, nec sensus. 4.
Noli timere, plures enim nobiscum sunt quam
cum illis. 6.
Numquid est cor tuum rectum cum corde meo,
sicut cor meum cum corde tuo? 10.
Non declinauit ad dexteram, siue ad sinistram.
22.
Non derelinquis presumentes de te, & prasu-
mentes de se humilias. Iudit. 6.
Non est auxilium mihi in me. Iob 6.
Numquid Deus supplantat iudiciu? 8.
Non iustificabitur homo comparatus Deo. 9. &
25.
Numquid non paucitas dierum meorum finietur
breui? 10.
Numquid vir verbosus iustificabitur? 11.
Numquid Deum docebit quispiam scientiam?
21.
Nonne Deus considerat vias meas? 31.
Non dixit, ubi est Deus qui fecit me? 35.
Nouit Dominus vias iustorum. Psal. 1.
Non timebo mala, quoniam tu mecum es. 22.
Nouit Dominus dies immaculatum. 36.
Ne derelinquas me domine Deus meus, ne disces-
seris a me. 37.
Ne projicias me a facie tua, & Spiritum sanctum
tuum ne auferas a me. 50.
Nonne Deo subiecta erit anima mea? 61.
Ne auertas faciem tuam a puero tuo. 68.
Ne projicias me in tempore senectutis, cum dese-
cerit virtus mea ne derelinquas me. 70.
Nos autem populus tuus, & oues pascua tua, con-
fitebimur tibi in seculum. 78.
Numquid in aeternum irasceris nobis? 84.
Numquid vane constituisti omnes filios homi-
num? 88.
Nimis profunda facta sunt cogitationes tue. 91.
Non repellet Dominus plebem suam. 93.
Narrate omnia mirabilia eius. 104.
Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da
gloriam. 113.
Nisi Dominus adificauerit domum, in vanum
laborauerunt qui adificant eam. 126.
Non intres in iudiciu cum seruo tuo, quia non
iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.
142.
Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad
te leuaui animam meam. 142.
Ne innitaris prudentia tua. Prou. 3.
Ne sis sapiens apud temetipsum. 3.
Noli prohibere benefacere eum qui potest, si va-
les & ipse benefac. 3.
Ne dicas amico tuo, vade & reuere, & cras
dabo tibi, cum statim possis dare. 3.
Nonissima illius, scilicet voluntatis, amara quasi
absynthiam. 5.
Nouit iustus iumentorum suorum animas, visce-
ra autem impiorum crudelia. 12.
Non contristabit iustum quicquid ei acciderit. 12.

Non decent stultum verba composita. 17.
 Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. 21.
 Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. 22.
 Ne loquaris in auribus insipientium. 23.
 Ne amuleris viros malos, nec desideres esse cum eis. 24.
 Ne quaras impietatem in domo iusti. 24.
 Ne gloriosus appareas coram rege. 25.
 Ne glorieris in crastinū, ignorans quid superuentura pariat dies. 27.
 Non est melius nisi latari, & facere bene in vita sua. Eccles. 3.
 Nemo potest corrigere quem Deus despexerit. 7.
 Noli esse iustus multum, nec plus sapias quam necesse est. 7.
 Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. 7.
 Non est in potestate hominis prohibere spiritum. 8.
 Nescit homo utrum amore an odio dignus sit. 9.
 Num quem diligit anima mea vidisti? Cant. 3.
 Neminem diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Sap. 7.
 Nolle te consummata iustitia est. 15.
 Nullus speravit in Domino, & confusus est. Eccl. 2.
 Non protrahas datum angustianti. 4.
 Ne retineas verbum in tempore salutis. 4.
 Ne confundaris confiteri peccata tua. 4.
 Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra iram fluuij. 4.
 Noli citatus esse in lingua tua, & remissus in operibus tuis. 4.
 Noli esse sicut leo in domo tua, euertens domesticos. 4.
 Non sic manus tuæ porrectæ ad accipiendum, & ad dandum collectæ. 4.
 Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem, &c. 5.
 Nolite quarere ab homine ducatum, nec à rege cathedram honoris. 7.
 Non te iustifices ante Deum, quoniam agnitor cordis est. 7.
 Nole penes regem velle videri sapiens. 7.
 Noli quarere fieri Iudex, nisi valere virtute irrumpere iniquitates. 7.
 Ne te immittas in populum. 7.
 Noli esse pusillanimus in animo tuo. 7.
 Non iteres verbum in oratione tua. 7. f. attēdē vrandum sic, ut non sit opus repetere.
 Non litges cum homine potente. 8.
 Ne despicias hominem auertentem se à peccato, nec improperes ei. 8.
 Ne spernas hominem in sua senectute. 8.
 Noli de mortuo inimico tuo gaudere. 8.
 Ne despicias narrationem presbyterorum sapientum. 8.
 Non incēdas carbonēs peccatorum arguens eos. 8.

Noli sternerari homini fortiori te. 8.
 Non iudices contra iudicem, quoniam secundum quod iustum est iudicat. 8.
 Non eas cum audace in via. 8.
 Non facias cum iracundo rixam. 8.
 Non omni homini cor tuum manifestes. 8.
 Ne derelinquas amicum antiquum. 9.
 Non est maior illo qui timet Deum. 10.
 Ne adicias loqui in medio seniorum. 11.
 Ne certes de ea re qua te non molestat. 11.
 Ne in multis sint actus tui. 11.
 Non omnem hominem inducas in domum tuam. 11.
 Non credas inimico tuo in aeternum. 12.
 Noli esse humilis in sapientia tua. 13. f. ut deiciaris ab his qua scis.
 Non est speciosa laus in ore peccatoris. 15.
 Non dixeris per Deum abasti. 15.
 Non omni verbo credas. 19.
 Non est sensus ubi est amaritudo. 21.
 Nihil dulcius quàm respicere in mandatis Domini. 23.
 Non est ira super iram mulieris. 25.
 Ne respicias in mulieris speciem. 25.
 Nihil sine consilio facias. 32.
 Non omnia omnibus expediunt. 37.
 Nihil est mirabile in conspectu Dei. 39.
 Ne labores, non enim comprehenditis. 43.
 Non stabis, & non erit istud. Isa. 7.
 Numquid gloriabitur securis contra eum qui secatur in ea? 10.
 Nomen tuum, & memoriale tuum Domine in desiderio anime. 26.
 Non est populus sapiens, propterea non miserabitur eius qui fecit eum. 27.
 Nolite illudere, ne forte constringantur vincula vestra. 28.
 Numquid tota die arabis arans? &c. 28.
 Nolte & die non extinguatur, in sempiternum ascendet fumus eius. 34.
 Non est inuestigatio sapientie eius. 40.
 Ne timeas, quia ego tecum sum. 41. & 43.
 Non erit tristis, nec turbulentus. 42.
 Narra si quid habes, ut iustificeris. 43.
 Non est pax impijs, dicit Dominus. 48. & 57.
 Numquid non vos filij scelesti? 57.
 Numquid super his non indignabor? 57.
 Non dixisti, Quiescam. 57.
 Non est qui consurgat, & teneat te. 64.
 Numquid super his continebis te Domine? 66.
 Numquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam? 66.
 Numquid super his non visitabo, dicit Dominus, & in gente tali non ulciscetur anima mea? Ier. 5. & 9.
 Non dixerunt in corde suo, metuamus Dominum Deum nostrum. 5.
 Noli orare pro populo hoc, & non obstitas mihi, quia non exaudiam te. 7. & 11.

Nullus est qui agat penitentiam super peccato suo, dicens, quid feci? 8.
 Numquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? 8.
 Non gloriatur sapiens in sapientia sua, &c. sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire, & nosse me. 9.
 Non est similis tui Domine, magnus es tu, &c. 10.
 Nullus est qui recogitet corde. 12.
 Numquid non cælum & terram ego impleo? dicit Dominus. 23.
 Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petram? 23.
 Numquid mihi difficile erit omne verbum? 32.
 Non poterat Dominus ultra portare, propter malitiam studiorum vestrorum, &c. 44.
 Nos iniqui egimus, & ad iracundiam provocauimus, idcirco tu inexorabilis es. Th. 3.
 Nolunt audire quia nolunt audire me. Ex. 3.
 Non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro domo Israël. 13.
 Numquid voluntatis mea est mors impij, dicit Dominus, & non ut conuertatur à vijs suis, & uiuat? 18.
 Non propter vos ego faciam, sed propter nomen sanctum meum. 36.
 Numquid ad sumenda spolia tu venis? 38.
 Non in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multus. Dan. 9.
 Noli timere vir desiliatorum, pax tibi, confortare, & esto robustus. 10.
 Non est veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra. Os. 4.
 Non dabunt cogitationes suas, ut reuertantur ad Deum. 5.
 Nonne verba mea bona sunt cum eo qui rectè graditur? Mich. 2.
 Nolite credere amico. 7.
 Nesciuit iniquus confusionem. Soph. 3.
 Non in exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus. Zach. 4.
 Noluere attendere, & auerterunt scapulam recedentes. 7.
 Non est mihi voluntas in vobis dicit Dominus. Mal. 1.
 Nunc beatos dicimus arrogantes, siquidem adificati sunt, &c. 3.
 Non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. 1. Mach. 3.
 Non inferamus crimen gloria nostra. 9.
 Non mihi cōingat parcere anima mea, non enim sum melior fratribus meis. 13.
 Non propter locum gentem, sed propter gentem locum Deus elegit. 2. Mach. 5.
 Non finire multo tempore peccatorib. ex sententia gere, sed statim ultionem adhibere, magni beneficij indicium est. 6.

Non est atati nostra dignum fingere. 6.
 Nos pro peccatis nostris hac patimur. 7.
 Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ere Dei. Matt. 4.
 Non tentabis Dominum Deum tuum. 4.
 Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, nec accendant lucernam, &c. 5.
 Non irare omnino. 5.
 Non resistere malo. 5.
 Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra &c. 6.
 Nemo potest duobus dominis seruire. 5.
 Nolite solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, &c. 6.
 Nolite solliciti esse in crastinum. 6.
 Nolite condemnare, & non condemnabimini. 7.
 Nolite sanctum dare canibus, &c. 7.
 Nūquam noui vos, discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. 7.
 Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus. 9.
 Non veni vocare iustos, sed peccatores. 9.
 Non est discipulus super magistrum. 10.
 Nihil opertum quod non reueletur. 10.
 Nolite timere eos qui occidunt corpus. 10.
 Non contendet, neque clamabit. 12.
 Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua. 13.
 Non sapis ea qua Dei sunt, sed ea qua hominum. 16.
 Nisi cōuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. 18.
 Ne vocemini magistri, quia magister vester vnus est Christus. 23.
 Non sicut ego volo, sed sicut tu. 26.
 Nemo bonus, nisi vnus Deus. Mar. 10.
 Non quod ego volo, sed quod tu. 14.
 Non discedebat de templo, ieiunij & obsecrationibus seruens nocte ac die. Luc. 2.
 Non egent qui sani sunt medico, sed qui malè habent. 5.
 Nemo bibens vetus. (s. vinum) statim vult nouum, dicit enim, vetus melius est. 5.
 Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei. 9.
 Nolite in sublime tolli. 12.
 Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. 12.
 Non exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas. 12.
 Nescio unde sis. 13.
 Negotiamini dum venio. 19.
 Non mea voluntas, sed tua fiat. 22.
 Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo. Ioan. 3.
 Non ad mensuram dat Deus spiritum. 3.
 Non possum ego à misso facere quicquam. 5.
 Non quaro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. 5.

Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. 6.
 Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. 6.
 Nolite iudicare secundum faciem, sed rectum iudicium indicate. 7.
 Numquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat. 7.
 Non reliquit me solus, quia in qua placita sunt ei, facio semper. 8.
 Noli esse incredulus, sed fidelis. 20.
 Non est vestrum nosse tempora, vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate. Actor. 1.
 Non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oportet nos saluos fieri. 4.
 Nos orationi, & ministerio verbi instantes erimus. 6.
 Non poterant resistere sapientia & spiritui qui loquebatur. 6.
 Non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum, & operatur iustitiam acceptus est illi. 10.
 Notum à seculo est Domino opus suum. 15.
 Noli timere, sed loquere, & ne taceas. 18.
 Non facio animam meam pretiosioram quam me. 20.
 Non subterfugi quo minus annuntiarem vobis omne consilium Dei. 20.
 Non est personarum acceptio apud Deum. Rom. 2.
 Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. 2.
 Non sunt cõdigna passionis huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. 8.
 Non volẽtis, nec currẽtis, sed miserẽtis est Dei. 9.
 Noli altum sapere, sed time. 11.
 Nolite conformari huic seculo. 12.
 Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. 12.
 Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. 12.
 Nolite prudentes esse apud vosmetipsos. 12.
 Nulli malum pro malo reddentes. 12.
 Noli vinci à malo, sed vince in bona malum. 12.
 Non est potestas nisi à Deo. 13.
 Nemini quicquam debeat, nisi ut inuicem diligamus. 13.
 Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. 14.
 Non iudicauit me scire aliquid inter vos nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. 1. Cor. 2.
 Nec qui plantat est aliquid, nec qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. 3.
 Nemo gloriatur in hominibus. 3.
 Nihil mihi conficius sum, sed non in hoc iustificatus sum. 4.
 Nolite ante tempus iudicare. 4.
 Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute. 4.
 Non omnia expediunt. 6.

Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? 6.
 Nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti? 6.
 Non estis vestri, empti enim estis pretio magno. 6.
 Nolite fieri serui hominum. 7.
 Numquid de bobus cura est Deo? 9.
 Nemo quod suum est quarat, sed quod alterius. 10.
 Non quarens quod mihi utile est, sed quod multis ut salui fiant. 10.
 Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. 12.
 Nihil sine voce est. 14.
 Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. 14.
 Non est dissensionis Deus, sed pacis. 14.
 Non nosmetipsos predicamus, sed Iesum Christum. 2. Cor. 4.
 Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. 4.
 Non qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat. 10.
 Non quero quæ vestra sunt, sed vos. 12.
 Nolite locum dare diabolo. Eph. 4.
 Nolite contristare Spiritum Dei. 4.
 Nemo unquam carnem suam odio habuit. 5.
 Non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum. Phil. 2.
 Nostra conuersatio in cælis est. 3.
 Nunc viuimus si vos statis in Domino. 1. Thes. 3.
 Nocte & die operantes ne quem vestrum grauaremus. 2. Thes. 3.
 Nolite deficere benefacientes. 3.
 Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. 2. Tim. 2.
 Non coronabitur nisi qui legitime certauerit. 2.
 Noli contendere verbis. 2.
 Nemo te contemnat. Tit. 2.
 Ne quis desit gratia Dei. Heb. 12.
 Non habemus hic manetem ciuitatem, sed futuram inquirimus. 13.
 Nolite plures magistri fieri fratres mei. Iacob. 3.
 Nolite detrabere alterutrum fratres mei. 4.
 Nolite ingemiscere fratres in alterutrum. 5.
 Non reddentes malum pro malo. 1. Pet. 3.
 Nouit Deus pios de tentatione eripere. 2. Pet. 2.
 Nolems aliquos perire, sed omnes ad penitentiam reuerti. 3.
 Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt. 1. Ioan. 2.
 Non diligamus verbo, nec lingua, sed opere & veritate. 3.
 Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint. 4.
 Nomen habes quod viuas, & mortuus es. Apoc. 3.
 Nescis quia tu es miser, & miserrabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. 3.
 Non intrabit in eam aliquid coinquatum. 21.
 Nomen eius in frontibus eorum. 21.

O.

Obluisci me fecit Deus omnium laborum
meorum. Genes. 41.
Oderant filios Israel Aegyptij, & affligebant.
Exod. 1.
Ostendam vobis quid agere debeat. 4.
Omnia verba Domini, qua locutus es, faciemus.
24.
Ostende mihi gloriam tuam. 33.
Ostendam omnia bona tibi. 33.
Obsecro Domine ut gradiaris nobiscum, ut aufe-
ras iniquitates nostras atque peccata, nosque
possideas. 34.
Omnis voluntarius, & prono animo offerat Do-
mino. 35.
Omnes adeps Domini erit. Leuit. 3.
Ostendat Dominus faciem suam tibi, & misera-
tur tui. Num. 6.
Obsecro Domine ut interficias me, ne tantis af-
ficiar malis. 11.
Omnis locus quem calcaverit pes vestester, vestester
erit. Deut. 11.
Oblitus es Dei creatoris tui. 32.
Omnes sancti in manibus illius sunt. 35.
Omnia qua praecepisti nobis faciemus, & quocun-
que miseris, ibimus. Ios. 1.
Optimus sermo tuus. 1. Reg. 9.
Omne quod bonum videtur in oculis tuis, fac. 14.
Opera eius bona sunt tibi valde. 19.
Omnes morimur, & quasi aqua dilabimur, in
terram, qua non reuertuntur. 2. Reg. 14.
Omne quod petieris à me, impetrabis. 19.
Operatus es malè, super omnes qui fuerunt ante
te. 3. Reg. 14.
Optima propositio. 18.
Odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed
malum. 22.
Obsecro ut miserearis animæ meæ. 4. Reg. 1.
Omnia corda scrutatur Dominus, & uniuersas
mentium cogitationes intelligit. 1. Par. 28.
Oculi Domini contemplantur uniuersam terram,
& praebebat fortitudinem ijs qui corde perfecto
creduant in eum. 2. Par. 16.
Opere Domini Dei tui. 2. Esd. 3.
Omni tempore benedic Deum. Tob. 4.
Operi manuum tuarum porriges dexteram. Tob. 14.
Oculi Domini super vias hominum, & omnes
gressus eorum considerat. 34.
Oculi mei semper ad Dominum. Psal. 24.
Oculi Domini super metuentes eum, & in eis qui
sperant super misericordia eius. 32.
Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces
eorum. 33.
Omnia ossa mea dicent, Domine quis similis tibi?
34.
Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu
fecisti. 38.
Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me tran-
sierunt. 41.

Ostenda nobis Domine misericordiam tuam. 84.
Opus manuum nostrarum dirige. 89.
Omnia quaecunque voluit fecit. 113.
O Domine libera animam meam. 114.
O Domine quia ego seruus tuus. 115.
O Domine saluum me fac. 116.
Omnes viae tuae veritas. 118.
Omnia quaecunque voluit Dominus fecit. 134.
Opera manuum tuarum ne desistas. 137.
Oculi omnium in te sperant Domine. 144.
Omni custodia seruus cor tuum, quia ex ipso vita
procedit. Prouerb. 4.
Occasiones quarit qui vult recedere ab amico. 18.
Omnis via viri recta sibi videtur, appedit autem
corda Domini. 21.
Oculi hominum insatiabiles. 27.
Ore laudantis probatur bono. 27.
Omnis sermo Dei ignitus. 30.
Omnia tempus habent. Ecclesi. 3.
Omnis labor hominis in ore eius. 6.
Omni negotio tempus est, & opportunitas. 8.
Omnium operum Dei nullum potest homo inue-
nire rationem. 8.
Omni tempore sint vestimenta tua candida. 9.
Os quod mentitur occidit animam. Sap. 1.
O quam pulchra est casta generatio cum clari-
tate. 4.
Omnia in mensura, & numero, & pondere dispo-
sisti. 11.
O quam bonus & suauis est Domine spiritus tuus
in omnibus. 12.
Odi sunt Deo similiter impius, & impietas
eius. 14.
Oportet praeuenire solè ad benedictionem tuam. 16.
Omnis sapientia à Domino Deo est. Ecclesi. 1.
Omnis enarratio tua sit in praeceptis altissimi. 9.
Omnis iniuria proximi ne memineris. 9.
Omnis potentatus breuis vita. 10.
Omne animal diligit simile sibi. 11.
Os prudentis quaritur in Ecclesia. 21.
Ori tuo facto ostia, & seras auribus tuis. 28.
Otiositas multam malitiam docuit. 33.
Oculi Dei in diligentes se. 34.
Oratio humiliantis se nubes penetrabit. 35.
Opera Domini uniuersa bona valde. 39.
Omni homini noli intendere in specie. 42.
Omnis hypocrita est, & nequam. Isa. 9.
Occurrentes sitienti afferte aquam, cum panibus
occurrite fugienti. 21.
Omnis caro fenum, & omnis gloria eius quasi
flos agri. 40.
Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo. 40.
Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam
meam creauit eum. 43.
Operabor, & quis auerpet illud. 43.
Omnes sitientes venite ad aquas, &c. 55.
Occupabit salus muros tuos, & portus tuas lau-
datio. 60.
Omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti

sunt semen cui benedixit Dominus. 61.
 Oculis non vidit Deus absque te, quæ præparasti
 exhibentibus te. 64.
 Occurristi latanti & facienti insitiam. 64.
 Occidit ei sol cum adhuc esset dies. Ier. 15.
 Omnes qui te derelinquunt confundentur. 17.
 Opproprium sempiternum quod nunquam delebitur. 20.
 Oculus meus depredatus est animam meam.
 Thr. 3.
 O Israel quàm magna est domus Dei, & ingens
 locus possessionis eius. Bar. 3.
 Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus
 erit. Ier. 33.
 Odio habuerunt corripientem, & loquentem per-
 fectè abominati sunt. Amos 5.
 Odite malum, & diligite bonum. 5.
 Odi & proieci festiuitates vestras. 5.
 Odio habetis bonum, & diligitis malum. Mich. 3.
 O pastor & idolum derelinquens gregem Za-
 char. 11.
 Orietur vobis timentibus nomen meum sol in-
 iustitia. Malach. 4.
 Omnes qui sperant in Deum non infirmantur. 1.
 Mach. 2.
 Orabar sceleratus Dominum, à quo non esset mi-
 sericordiam consecuturus. 2 Mach. 9.
 Omnis arbor quæ non facit fructum bonum exci-
 detur, & in ignem mittetur. Matth. 3.
 Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. 5.
 Orate pro persequentibus, & calumniantibus
 vos. 5.
 Omnis arbor bona fructus bonos facit, mala au-
 tem arbor malos fructus facit. 7.
 Omnis domus diuisa contra se non stabit. 12.
 Omne verbum otiosum quod locuti fuerint ho-
 mines, reddent rationem de eo in die iudi-
 cij. 12.
 Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus
 celestis, eradicabitur. 15.
 Omnia quacunque petieritis in oratione creden-
 tes, accipietis. 21.
 Omni habenti dabitur & abundabit, ei autem
 qui non habet, & quod videtur habere, aufe-
 retur ab eo. 25.
 Omnia possibilis sunt credenti. Mar. 9.
 Omnia quacunque orantes petitis, credite quia
 accipietis, & euenient vobis. 11.
 Omni petenti te, tribue. Luc. 6.
 Oportet semper orare, & non deficere. 18.
 Orate ne intretis in tentationem. 22.
 Operamini non cibum qui perit, sed qui perma-
 net in vitam æternam. Ioan. 6.
 On ne quod dat mihi Pater ad me venies, & eum
 qui venit ad me non eijciam foras. 6.
 Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad
 me. 6.
 Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. 8.
 Querite vocem meam audiunt. 10.

Omnem qui ferit fructum, purgabit eum ut fru-
 ctum plus afferat. 15.
 Omnis qui est ex veritate audit vocem meam. 18.
 Omnes qui credebant, erant pariter, & habe-
 bant omnia communia. Act. 2.
 Obedire oportet magis Deo quàm hominibus. 5.
 Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iusti-
 cati gratis per gratiam ipsius. Rom. 3.
 O homo tu quis es, qui respondeas Deo? 9.
 O altitudo diuitiarum, sapientie & scientie Dei,
 quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, &
 inuestigabiles via eius. 11.
 Odientes malum, adhaerentes bono. 12.
 Oratori instantes. 12.
 Omne quod non est ex fide, peccatum est. 14.
 Oculis non vidit, nec auris audiuit, nec in cor
 hominis ascendit quæ præparauit Deus ijs qui
 diligunt illum. 1 Cor. 2.
 Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus
 autem Dei. 3.
 Omnium me seruū feci, ut plures lucrificerem. 9.
 Oportet hæreses esse. 10.
 Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in
 vobis. 14.
 Omnia vestra in charitate fiant. 16.
 Omnes nos manifestari oportet ante tribunal
 Christi. 2 Cor. 5.
 Obsecramus pro Christo reconciliamini Deo. 5.
 Omnis charissimi propter ædificationem ve-
 stram. 12.
 Omnis lex in vno sermone impletur, diliges pro-
 ximum tuum, sicut teipsum. Gal. 5.
 Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat.
 Ephes. 4.
 Orantes omni tempore in spiritu. 6.
 Omnes quæ sua sunt quarunt, non quæ Iesu Chri-
 sti. Phil. 2.
 Omnia arbitror vobis stercorea, ut Christum lucrifi-
 ciam. 3.
 Omnia possum in eo qui me confortat. 4.
 Oratori instate, vigilantes in ea, in gratiarum
 actione. Col. 4.
 Omnia probate, quod bonum est tenete. 1 Thess. 5.
 Omnes qui pie volunt viuere in Christo Iesu,
 persecutionem patientur. 2 Tim. 3.
 Omnia munda mundis. Tit. 1.
 Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Heb. 4.
 Optimum est gratia stabiliri cor, non escis. 13.
 Obedite præpositis vestris, & subiaceat eis. 13.
 Omne gaudium existimate fratres cum in variis
 tentationibus incideritis. Iacob. 1.
 Omne datum optimum, & omne donum perfe-
 ctum desursum est. 1.
 Orate pro inuicem, ut saluemini. 5.
 Omnes honorate. 1 Pet. 2.
 Omnes inuicem humilitatem inuicem. 5.
 Omnes sollicitudinem vestram proijcientes in eum
 (scilicet Deum), quoniam ipsi cura est de vo-
 bis. 5.

Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. 1. Ioan. 2.

P.

Pulsus es, & in puluerem reuerteris. Gen. 3.
 Pœnituit Deum, quod hominem fecisset. 6.
 Peregrino molestus non eris. Exod. 23.
 Populus dura cervicis es. 33.
 Plus offert populus quam necessarium est. 36.
 Pauete ad sanctuarium meum, ego Dominus. Leuit. 26.
 Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infanculum. Num. 11.
 Proindeat dominus Deus spiritum omnis carnis, hominem qui sit super multitudinem hanc. 27.
 Peccatum vestrum apprehendet vos. 32.
 Portauit te dominus Deus tuus, ut solet homo gestare paruulum filium suum. Deut. 1.
 Postquam te affixit Dominus, ac probauit, ad extremum miseris est tui. 8.
 Perfectus eris, & absque macula, cum Domino Deo tuo. 18.
 Propitius esto populo tuo, quem redemisti Domine. 21.
 Pro mensura peccati erit, & plagarum modus. 25.
 Pars Domini populus eius. 32.
 Populus multus nimis, sicut arona qua est in litore maris. Ios. 11.
 Pax tecum, ne timeas, non morieris. Iud. 6.
 Peccatis veteribus iungentes noua. 10.
 Peccauius, redde nobis Domine quicquid tibi placet. 10.
 Pax tecum sit. 19.
 Priorem misericordiam posteriore superasti. Ruth. 3.
 Placebat tam Deo quam hominibus. 1. Reg. 2.
 Preparat corda vestra Domino, & seruare ei soli. 7.
 Perge quod cupis, & uero tecum, ubicumque uolueris. 14.
 Pacificus fuit ingressus tuus. 15.
 Pax tibi sit, & domui tua, & omnibus quacumque habes. 35.
 Prælia Domini, domine mihi triumpharia. 25.
 Planxerunt donec desierent in eis lacryma. 30.
 Proficiens, & semper ipso robustior. 2. Reg. 3.
 Presto sum, faciat mihi Dominus quod bonum est coram se. 15.
 Præuicaces quasi spina euelluntur uniuersi. 23.
 Petitionem unam paruulam deprecor à te, ne confundas faciem meam. 3. Reg. 2.
 Peccauius, inique egimus. 8.
 Perge ad pradam Moab. 4. Reg. 3.
 Protegam urbem hanc propter me, & propter Dauid seruum meum. 19.
 Pax tibi, & pax adiutoribus tuis, te enim adiu-

uat Deus. 1. Par. 12.
 Præbete corda uestra, & animas uestras, ut quærat dominus Deum uestrum. 22.
 Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Iob. 17.
 Popigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine. 31.
 Peccaui, & uere deliqui, & ut eram dignus non recepi. 33.
 Proindebam Dominum in conspectu meo semper. Psal. 15.
 Protector est omnium sperantium in se. 17.
 Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. 18.
 Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo: multum est enim. 24.
 Propter iniquitatem corripuisti hominem. 38.
 Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. 55. & 107.
 Potestas Dei est, & tibi Domine misericordia. 51.
 Propter te sustinui opprobrium. 68.
 Pauper & inops laudabunt nomen tuum. 78.
 Protector noster aspice Deus. 83.
 Prope timentes eum salutata ipsius. 84.
 Potens es Domine. 88.
 Præoccupemus faciem eius in confessione. 94.
 Peccauius cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. 105.
 Pœnituit eum secundum multitudinem misericordiae suae. 105.
 Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. 115.
 Porto mea Domine dixi custodire legem tuam. 119.
 Pone Domine custodiam ori meo. 140.
 Prope est Dominus omnibus innocantibus eum in ueritate. 144.
 Prosperitas stultorum perdet illos. Prov. 1.
 Palpebra tua præcedunt gressus tuos. 4.
 Pavor pauperum egestas eorum. 10.
 Plus profit correctio apud prudentem, quam centum plaga apud stultum. 17.
 Pauperis hominis fratres oderunt eum. 19.
 Piger abscondit manum suam sub ascella. 19.
 Propter peccata terra multi principes eius. 28.
 Peruersi difficile corriguntur. Eccles. 1.
 Pecunia obediunt omnia. 10.
 Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum. Cant. 8.
 Potentes potenter tormenta patientur. Sap. 6.
 Per qua peccat quis, per hac & torquetur. 11.
 Parcis omnibus qui amas animas. 11.
 Pro anima tua ne confundaris dicere uerum. Ecclesi. 4.
 Priusquam interroges, ne vituperes quemquam. 11.
 Priusquam auilas ne respondeas uerbum. 11.
 Paupertas nequissima est in ore impij. 13.
 Potior fur quam assiduus uiri mendacis. 20.

Peccasti, non adicias iterum. 21.
 Perde pecuniam propter fratrem. 20.
 Pone thesaurum tuum in preceptis altissimi. 29.
 Proximum recupera secundum virtutem tuam. 29.
 Propter crapulam multi obierunt. 37.
 Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. Isa. 5.
 Populus non est reuersus ad percutientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt. 9.
 Pauperes fiducialiter requiescent. 14.
 Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. 28.
 Posuimus mendacium spem nostram. 28.
 Pallium breue, virumque operire non potest. 28.
 Peribit sapientia à sapientibus. 29.
 Princeps ea qua digna sunt principe cogitabit. 32.
 Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. 38.
 Parate viam Domini. 40.
 Præbisti mihi laborem iniquitatibus tuis. 43.
 Populus meus, lex mea in corde eorum. 51.
 Ponam vniuersos filios tuos doctos à Domino. 54.
 Peccare & mentiri contra Dominum. 59.
 Populus tuus omnes iusti. 60.
 Pater noster es tu Domine, nos vero lutum. 64.
 Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. Ier. 3.
 Peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis. 5.
 Pastores multi demoliti sunt vineam meam. 12.
 Prænum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscet illud? 17.
 Postquam conuersisti me, egi poenitentiam, confusus sum, & erubui. 31.
 Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Thir. 3.
 Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. 4.
 Propheta, & percutite manu ad manum. Ezech. 20.
 Porta hac clausa erit, quia dominus Deus ingressus est per eam. 44.
 Populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum. 44.
 Potestas eius, potestas aeterna qua non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Daniel. 7.
 Plurimi pertransibunt, & multiplex erit scientia. 12.
 Populus non intelligens vapulabit. Ose. 4.
 Perditio tua Israel, tantummodo in me auxilium tuum. 13.
 Parce Domine, parce populo tuo. Ios. 2.
 Plui super unam ciuitatem, & super alteram ciuitatem non plui. Am. 4.
 Preparare in occursum Dei tui Israel. 4.
 Prudens tacebit, quia tempus malum est. 5.
 Ponam oculos meos super eos in malum, & non in bonum. 9.
 Principes eius in muneribus iudicabant. Mich. 3.
 Popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? 6.

Perijt sanctus de terra, & rectus in hominibus non est. 7.
 Princeps postulat, & iudex in reddendo est. 7.
 Projiciet in profundum maris omnia peccata vestra. 7.
 Pessima plaga tua. Nah. 3.
 Percussisti vos, & non fuit in vobis qui reuerteretur ad me, dicit Dominus. Agg. 2.
 Parcam eis sicut parcat vir filio suo seruienti sibi. Mal. 3.
 Paleas comburet igni inextinguibili. Matt. 3.
 Petite & dabitur vobis, quarite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. 7.
 Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. 15.
 Patrem nolite vobis vocare super terram, unus est enim pater vester qui in caelis est. 23.
 Poenitemini, & credite Euangelio. Mar. 1.
 Pacem habete inter vos. 9.
 Pater, omnia tibi possibilia sunt. 14.
 Parate Domino plebem perfectam. Luc. 1.
 Prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. 6.
 Pater peccasti in cœlum, & coram se, iam non sum dignus vocari filius tuus. 15.
 Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. 23.
 Pauperes semper habebitis vobiscum. Ioan. 12.
 Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. 14.
 Plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. 16.
 Pater amat vos, quia vos me amastis. 16.
 Pax vobis. 20.
 Poenitemini, & conuertimini, ut deleantur peccata vestra. Act. 3.
 Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. 14.
 Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Rom. 12.
 Plenitudo legis est dilectio. 13.
 Prædicatio mea non in persuasibilibus sapientia verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis. 1. Corin. 2.
 Præterit figura huius mundi. 7.
 Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis. 2. Cor. 1.
 Promidemus bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. 8.
 Personarum acceptio non est apud Deum. Eph. 6.
 Percunt eo quod caritatem veritatis non receperunt ut salui fierent. 2. Thes. 2.
 Perfectus tuus manifestus sit in omnibus. 1. Tim. 4.
 Prædica verbum, in ista, opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. 2. Tim. 4.
 Perfectorum est solidus cibus. Heb. 5.

Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. 12.
 Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum. 12.
 Petitis & non accipitis ed quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis. Iacob. 4.
 Patientes estote fratres usque ad aduentum Domini. 5.
 Perfecta caritas foras mitit timorem. 1. Ioan. 4.

Q

Vis similis tui in fortibus Domine? Exod. 15.

Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo. 32.
 Quicquid obruleris sacrificij sale condies. Leu. 2.
 Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur. 20.

Qui habuerit maculam non offerat panes Deo suo. 21.

Qui blasphemauerit nomen Domini, lapidibus opprimet eum omnis multitudo. 24.

Quare Domine non inuenio gratiam coram te? Num. 11.

Quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum? 11.

Quam pulchra tabernacula tua Iacob. 24.

Quod polliciti estis implete. 32.

Qua est alia gens sic inclyta? Deut. 4.

Quum quaesieris Dominum inuenies eum, sita-
 men toto corde quaesieris. 4.

Quis det talem eos habuere mentem, ut timeant me, & custodiant vniuersa mandata mea in omni tempore. 5.

Quid Dominus Deus tuus petit ad te, nisi ut timeas Dominum, & amules in via eius, & diligas eum ac seruias Domino, &c. 10.

Quum votum voveris Domino, non tardabis red-
 dere. 23.

Qui appropinquant pedibus eius, accipient de do-
 ctrina illius. 33.

Qui dixit patri suo, & matri suae, nescio vos, & fratribus suis ignoro vos & nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum. 33.

Quis similis tui popule, qui saluarius in Domino? 33.

Quid Dominus meus loquitur ad seruum suum? Ios. 5.

Qua est ista transgressio, cur reliquisti Dominum Deum? 22.

Quid habes? Iud. 1.

Qui formidolosus est, & timidus reuertatur. 7.

Quod me facere videritis, hoc facite. 7.

Quid tale facere potuit, quale vos fecistis? 8.

Quare Domine Deus factum est hoc malum in populo tuo? 21.

Quocumque perrexeris pergam, Ruth. 1.

Qui quid dixeris mihi faciam tibi. 3.

Quare facitis res huiusmodi quas ego audio, res pessimas. 1. Reg. 2.

Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum. 2.

Qui contemnunt me, erunt ignobiles. 2.

Quare aggrauatis corda vestra? 6.

Quis poterit stare in conspectu Domini Dei san-
 cti huius? 6.

Quemcumque viderat Saul virum fortem, &
 aptum ad praelium, sociabat eum sibi. 14.

Quare non audisti vocem Domini, & fecisti ma-
 lum in oculis Domini? 15.

Quid feci? numquid non verbum est? 17.

Quis ego sum, aut qua est vita mea, ut fiam ge-
 ner regis? 18.

Quid feci, qua est iniquitas mea? 20.

Quodcumque dixerit mihi anima tua faciam ti-
 bi? 20.

Quis cum inuenerit inimicum suum, dimittet
 eum in via bona? 24.

Quis extendet manum suam in Christum Domi-
 ni, & innocens erit? 26.

Quid feci? aut quod est malum in manu mea? 26.

Quare insidiaris anima mea ut occidar? 28.

Quare imposuisti mihi? 28.

Quod pateris, fecit tibi Dominus. 27.

Quomodo ceciderunt robusti, & perierunt arma
 bellica? 2. Reg. 1.

Quis ego sum domine Deus, & qua domus mea,
 quia adduxisti me hucusque? 7.

Qua est ut populus tuus, gens in terra? 7.

Quis ego sum seruus tuus, quoniam respexisti su-
 per canem mortuum similem mei? 9.

Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. 18.

Quare fecit Dominus sic terra huic, & domui
 huic? 3. Reg. 9.

Quod meum erat feci tibi. 19.

Quia humiliatus est mei causa, non inducam ma-
 lum in diebus eius. 21.

Qui meus est, tuus est, populus meus populus tuus.
 4. Reg. 3.

Quid venit insanus iste ad te? 9.

Quoniam me dereliquistis, & ego vos derelin-
 quam. 4. Esd. 1.

Quomodo poteris, ita esto misericors. Tob. 4.

Qui timeant te, magni erunt apud te. Iudit. 16.

Quare misero data est lux? Iob 3.

Quis det ut veniat petitio mea, & quod expecto
 tribuet mihi Deus. 6.

Qua est fortitudo mea ut sustineam? 6.

Quid est homo, quia magnificas eum, aut quid
 apponis erga eum cor tuum? 7.

Quis Deo resistit, & pacem habuit? 9.

Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. 22.

Quid faciam, cum surrexerit ad iudicandum Deus,
 & cum quaesierit, quid respondebo illi? 31.

Quid est homo quod memor es eius, aut filius ho-
 minis, quoniam vistis eum? Psal. 8.

Quam magna multitudo dulcedinis tua Domine,
 quam abscondisti timentibus te. 30.

Qua est expectatio mea? nonne Dominus. 32.

Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? 41.

Quare tristis es anima mea, & quare conturbas
me spera in Deo. 41.
Quare oblitus es mei? 41.
Quare me repulisti? 42.
Quare faciem tuam auertis, obliuisceris inopia
nostra, & tribulationis nostrae? 43.
Quis dabit mihi pennas sicut columba, & vola-
bo, & requiescam. 54.
Quam terribilia sunt opera tua Domine? 65.
Quarite Deum, & uiuet anima uestra. 68.
Quam os offendisti mihi tribulationes multas &
malas, & conuersus uinificasti me. 70.
Quam bonus Israel Deus is qui recto sunt corde.
72.
Quid mihi est in caelo, & à te quid volui super
terram Deus cordis mei? 72.
Qui elongant se à te peribunt. 72.
Quam dilecta tabernacula tua Domine virtu-
tum, concupiscit & defecit anima mea in atria
Domini. 83.
Quis nouit potestatem ira tua? 89.
Quam magnificata sunt opera tua Domine! 90.
Qui diligitis Dominum odite malum. 96.
Quomodo miseretur pater filiarum, misertus est
Dominus timentibus se. 102.
Quam magnificata sunt opera tua Domine! om-
nia in sapientia fecisti. 103.
Quarite Dominum, & confirmamini, quarite fa-
ciem eius semper. 104.
Qui timent Dominum sperauerunt in Domino,
adiutor eorum, & protector eorum est. 113.
Qui retribuam Domino pro omnibus que retri-
buit mihi? 115.
Quando consolaberis me? 118.
Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die
meditatio mea est. 118.
Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super
mel ori meo. 118.
Qui seminat in lacrymis in exultatione mesent.
125.
Quam bonum & quam iucundum habitare fra-
tres in unum. 132.
Quomodo cantabimus canticum Domini in terra
aliena. 136.
Qui posuit fines tuos pacem. 147.
Quem diligit Dominus corripit. Pro. 3.
Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. 10.
Quasi per risum stultus operatur scelus. 10.
Qui stultus est seruiet sapienti. 11.
Qui festatur otium, stultissimus est. 12.
Qui negligit damnum propter amicum iustus
est. 12.
Qui custodit os suum, custodit animam suam. 13.
Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapien-
tia. 13.
Qui timet praeceptum, in pace versabitur. 13.
Qui cum sapientibus graditur sapiens erit, ami-
cus stultorum similis efficietur. 13.
Qui parcat virga, odit filium. 13.

Qui patiens est, multa gubernatur sapientia. 14.
Qui acquiescit increpationibus, possessor est cor-
dis. 15.
Qui defecit pauperem, exprobrat factori eius. 17.
Qui altam facit domum suam, quarit ruinam. 17.
Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est
sua opera dissipantis. 18.
Qui prius respondet quam audiat, stultum se esse
demonstrat. 18.
Qui festinus est pedibus, offendet. 19.
Qui tantum uerba festatur, nihil habebit. 19.
Qui custodit mandatum, custodit animam suam.
19.
Quis potest dicere mundum esse cor meum, purus
sum à peccato? 20.
Quis hominum potest intelligere viam suam? 20.
Qui obturat aurem ad clamorem pauperis, cla-
mabit & non exaudietur. 21.
Qui diligit epulas, in egestate erit. 21.
Qui imponit stulto silentium, iras mitigat. 26.
Qui fodit foueam, incidet in eam. 26.
Qui seruat ficum, comedet fructus eius. 27.
Quomodo in aquis resplendent vultus prospicien-
tium, sic corda hominum manifesta sunt pru-
dentibus. 27.
Qui inquirunt Dominum animaduertunt om-
nia. 28.
Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio
eius erit exetribilis. 28.
Qui abscondit scelera sua, non dirigitur. 28.
Qui festinat distari, non erit innocens. 28.
Qui dat pauperi, non indigebit. 28.
Qui timet dominem, cito corruet. 29.
Qui vehementer emungit, elicit sanguinem. 30.
Qui addit scientiam, addit dolorem. Ecclesi. 1.
Quid est homo, ut sequi possit regem factorem
suum? 2.
Quodcumque uoueris, redde. 5.
Qui timet Deum, nihil negligit. 7.
Quodcumque potest facere manus tua, instanter
operare. 9.
Qui in uno peccauerit, multa bona perdet. 9.
Qui obseruat ventum, non seminat. 11.
Quis mihi det, ut inueniam te? Cant. 8.
Quis hominum potest scire consilium Dei? Sap. 9.
Qua in prospectu sunt inuenimus cum labore,
Qua autem in calis sunt quis inuestiga-
bit? 9.
Qui amas animas. 11.
Quis dicit tibi, Quid fecisti? aut quis stabit con-
tra iudicium tuum? 12.
Qui timent Dominum, inquirunt quae benepla-
citis sunt ei. Ecclesi. 2.
Quanto magnus es humilia re in omnibus, & co-
ram Deo inuenies gratiam. 3.
Qua praecepit tibi Deus, illa cogita semper. 3.
Qui amat periculum, in illo peribit. 3.
Qui timet Deum habebit amicum in bona, quo-
niam secundum illum erit amicus illius. 6.

Quid superbis terra, & cinis? 10.
 Quis miserebitur incantatori à serpente percussus? 12.
 Qui communicauerit superbo, induet superbiam. 13.
 Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. 13.
 Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? 14.
 Qui timet Deum, faciet bona. 15.
 Qui spernit modica, paulatim decidet. 19.
 Qui cito credit, leuis est corde. 19.
 Qui odit loquacitatem, extinguit malitiam. 19.
 Quis est qui non deliquerit in lingua sua? 19.
 Quam bonum est correptum manifestare peccatitentiam? 20.
 Quasi à facie colubri fuga peccata. 21.
 Quis docet fatuum, quasi qui conglutinat testam. 22.
 Qui pungit cor, profert sensum. 22.
 Quis dabit ori meo custodiā, & super labia mea signaculum certum? 22.
 Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me adhuc sitient. 24.
 Qui elucidant me, vitam aternam habebūt. 24.
 Quam in iuuentute tua non congregasti, quomodo in senectute tua inuenies? 25.
 Quam speciosum canities iudicium? 25.
 Qui quarit locupletari, auertit oculum suū. 27.
 Qui vindicare vult, à Domino inueniet vindictam. 28.
 Qui conatur multa agere, incidet in iudiciū. 29.
 Quis diligit filium, assistuat illi flagella. 30.
 Quis aurum diligit, non iustificabitur. 31.
 Qui non est tentatus quid scit? 34.
 Qui timet Dominum, nihil trepidabit, quoniam ipse est spes eius. 34.
 Qui seruat legem, multiplicat orationem. 35.
 Qui baptizatur à mortuo, & iterum tūgit mortuum, quid proficit lauatio eius? 34.
 Qui minoratur actu, sapientiam percipiet. 38.
 Qui nauigant mare, enarrant pericula eius. 43.
 Quid est quod debui facere vinea mea, & non feci? Isa. 5.
 Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longe venientis? 10.
 Quomodo cecidisti de calo Lucifer, qui mane oriebaris? 14.
 Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ab lactatos à lacte, auulsos ab uerbis. 28.
 Qui crediderit, non festinet. 28.
 Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante, cum ardoribus sempiternis? 33.
 Qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam, exalta, noli timere. 40.
 Qui perant in Domino, mutabunt fortitudinem, &c. 40.
 Quis cecus nisi seruus meus, & surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? 42.
 Qui vides multa, nonne custodies? 42.

Qui apertas habes aures, nonne audies? 42.
 Quis dedit indireptionem Iacob? nonne Dominus ipse cui peccauimus? 42.
 Quarite Dominum dum inueniri potest. 55.
 Qui recessit à malo, prada patuit. 59.
 Qui sunt isti qui ut nubes volant, & quasi columba ad fenestras suas? 60.
 Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, & ne detis silentium ei. 62.
 Quare errare nos fecisti Domine de vijs tuis, indurasti cor nostrum ne timeremus te? 63.
 Qui dicunt, recede à me, ne appropinques mihi, quia immundus es. 65.
 Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos. 66.
 Quid tibi vis in via Ægypti, ut bilas aquam turbidam? Ier. 2.
 Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas. 2.
 Quis dabit oculis meis fontem lacrymarum. 9.
 Quis non timebit te, o rex gentium? 10.
 Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? 11.
 Quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum? 14.
 Quid palea ad triticum, dicit Dominus? 23.
 Quareis me, & inuenietis, cum quasi seruis me in toto corde vestro. 29.
 Quomodo dicetis fortes sumus, & viri robusti ad praliandum? 48.
 Quomodo confucta est virga fortis, baculus gloriosus? 48.
 Quia plus fecit quam potuit, idcirco perierit. 48.
 Quis similis mei, & quis sustinebit me? 49. & 50.
 Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? Th. 4.
 Qui nutriebatur in croceis, amplexati sunt stercorea. 4.
 Qui audit, audiat, & qui quiescit, quiescat. Eccl. 3.
 Qui emit nō latetur, & qui vedit non lugeat. 7.
 Quiescere faciam superbiam potentium. 7.
 Quatuor iudicia mea pessima, gladiū, & famem, ac bestias malas, & pestilentiam. 14.
 Quasi virum qui interponeret seipem, & staret oppositus contra me pro terra ne dissipare eam, & non inueni. 22.
 Qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stella in perpetuas aternitates. Dan. 12.
 Quia vos non populus meus, & ego non ero vester. Ose. 1.
 Quid faciam tibi Ephraim, quid faciam tibi Iuda? 6.
 Quasi columba seducta, non habens cor. 7.
 Quis sapiens & intelliget ista, intelligens & sciet hæc? 14.
 Quarite me & vineis, dicit Dominus. Am. 5.
 Qui separati estis in diem malum. 6.
 Qui latamini in nihilo. 6.
 Quare maxore contraheris, Numquid Rex non est tibi,

est tibi, aut consiliarius tuus perijt? Mich. 4.
 Qui optimus in eis est, quasi palmarum, & qui re-
 ctus, quasi spina de sepe. 7.
 Quare respicit Dominus contēptores & taces, con-
 culcāte impio iustiores? Abac. 1.
 Quomodo vinum potantem decipit, sic erit vir
 superbus. 2.
 Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.
 Zach. 2.
 Quare despicit unusquisque vestrum fratrem
 suum? Malach. 2.
 Quid vnus querit, nisi semen Dei? 2.
 Qua erat libera, facta est ancilla. 1. Mac. 2.
 Quid nobis adhuc viuere? 2.
 Quomodo cecidit potens, qui saluum faciebat po-
 pulum? 9.
 Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in
 regno calorum Matt. 5.
 Qui dixerit fratri suo fatue, reus erit gehenna
 ignis. 5.
 Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam,
 iam mœchatus est eam in corde suo. 5.
 Qui petis à te, dà ei. 5.
 Quarite primum regnum Dei, & iustitiam eius,
 & hac omnia adiūcentur vobis. 6.
 Quid vides festucam in oculo fratris tui, & tra-
 bem in oculo tuo non vides? 7.
 Quacūq; vultis ut faciāt vobis homines, & vos
 facite illis, hac est enim Lex & Propheta. 7.
 Quam angusta porta, & arcta via est qua ducit
 ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. 7.
 Qui facit voluntatem Patris mei qui in calis est,
 ipse intrabit in regnum calorum. 7.
 Quid timidi estis, modis a fidei? 8.
 Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei? 8.
 Qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus
 erit. 10.
 Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non
 est me dignus. 10.
 Qui perdidit animam suam propter me inue-
 niet eam. 10.
 Qui habet aures audiendi, audiat. 11.
 Qui non est mecum, contra me est. 12.
 Qui unque fecerit voluntatem Patris mei qui in
 cœlis est, ipse meus frater, soror, & mater
 est. 12.
 Quid prodest homini si vniversum mundum lu-
 cretur, anima verò sua detrimentum patia-
 tur? 16.
 Quod Deus coniunxit, homo non separet. 19.
 Qui potest capere, capiat. 19.
 Quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit ve-
 ster minister. 20.
 Quomodo huc intraſti, non habens vestem nuptia-
 lem? 22.
 Qui maior est vestrum, erit minister vester. 23.
 Qui se exaltauerit, humiliabitur, & qui se humi-
 liauerit, exaltabitur. 23.
 Quomodo fugietis à iudicio gehennæ? 23.

Quoniam al undabit iniquitas, & refriget, et chari-
 tas multorum. 24.
 Quandiu facitis vni de his fratribus meis mini-
 mis, mihi fecistis. 25.
 Qui non est aduersum vos, pro vobis est. Mar. 9.
 Quisquis non receperit regnum Dei velut paru-
 lus, non intrabit in illud. 10.
 Quicūq; dixerit huic mōti, tollere, & mittere in
 mare, & nō haſitauerit in corde suo, sed credi-
 derit quia quodcūque dixerit fiat, fiet ei. 11.
 Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate. 13.
 Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui
 habet escas similiter faciat. Luc. 3.
 Qui aufert qua tua sunt, ne repetas. 6.
 Qui minor est inter vos omnes, hic maior est. 9.
 Quis me constituit iudicem super vos? 12.
 Qui non cognouit, & fecit digna plagis, vapula-
 bit paucis. 12.
 Quid autem à vobis ipsis non iudicatis quod in-
 ſitum est? 12.
 Qui non baiulat crucem suam, & venit post me,
 non potest meus esse discipulus. 14.
 Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis erit,
 & qui in modico iniquus est, & in maiori in-
 quus erit. 16.
 Quod hominibus altum est, abominatio est ante
 Deum. 16.
 Quia si cognouisses & tu. 19.
 Quod natū est ex carne, caro est, & quod natum
 est ex spiritu, spiritus est. Ioan. 3.
 Qui non credit iam iudicius est. 3.
 Qui male agit odit lucem. 3.
 Qui facit veritatem venit ad lucem. 3.
 Qui de terra est, de terra est, & de terra loqui-
 tur. 3.
 Quem misit Deus, verba Dei loquitur. 3.
 Qui redit in filium, habet vitam æternam. 3.
 Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet
 in æternum. 4.
 Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab in-
 uicem accipitis, & gloriam qua à Deo est non
 queritis? 5.
 Qui manducat me, viuet propter me. 6.
 Qui à semetipſo loquitur, gloriam propriam qua-
 rit. 7.
 Qui sequitur me, non ambulat in tenebris. 8.
 Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos
 non auditis, quia ex Deo non estis. 8.
 Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed af-
 cendit aliunde, ille fur est, & latro. 10.
 Qui amat aniam suam perdet eam, & qui odit
 aniam suam in hoc mundo, in vitam æter-
 nam custodit eam. 12.
 Qui ambulat in tenebris, nescit quò vadat. 12.
 Qui accipit si quem misero, me accipiet. 13.
 Qui credit in me, opera qua ego facio, & ipse fa-
 ciet. 14.
 Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui
 diligit me. 14.

Quid ad te? tu me sequere. 21.
 Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. 15.
 Quia de mundo non estis, propterea odit vos mundus. 15.
 Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. 14.
 Qui alium doces, teipsum non doces. Rom. 2.
 Qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt, qui verò secundum spiritum sunt, quæ sunt spiritus sentiunt. 8.
 Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. 8.
 Quicunque spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. 8.
 Quid oremus, sicut oportet nescimus. 8.
 Quis nos separabit à charitate Christi? 8.
 Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? 11.
 Qui preest in solitudine. 12.
 Qui miseretur in hilaritate. 12.
 Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. 13.
 Qui diligit proximum, legem implevit. 13.
 Qui non manducat manducatem non iudicat. 14.
 Qui manducat, non manducantem non spernat. 14.
 Quæ pacis sunt sectemur, & quæ adificationis sunt inuicem custodiamus. 14.
 Quicunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. 15.
 Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. 1. Cor. 1.
 Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, & infirma mundi & ignobilia munda, & contemptibilia. 1.
 Qui gloriatur, in Domino gloriatur. 1.
 Quæ sunt Dei nemo cognovit, nisi spiritus Dei. 2.
 Quid habes quod non accepisti? 4.
 Qui adheret Domino, vnus spiritus est. 6.
 Qui se existimat stare, videat ne cadat. 10.
 Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. 11.
 Qui viuunt, non iam sibi viuunt, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. 2. Cor. 5.
 Quasi tristes semper autem gaudentes. 6.
 Qui secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur, seculi autem tristitia mortem operatur. 7.
 Qui parè seminat: parè & metet. 9.
 Quis infirmatur, & ego non infirmor? 11.
 Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Gal. 3.
 Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis. 5.
 Quæ seminauerit homo, hæc & metet. 6.
 Quæ sursum sunt querite, ubi Christus est, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Coloss. 3.
 Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli. 1. Tim. 6.

Quod minus est à meliore benedicitur. Hebr. 7.
 Quem diligit Dominus castigat. 12.
 Quicumque totam legem seruauerit, offendant autem in vno, factus est omnium reus. Iacob. 2.
 Quæ est vita vestra? vapor est ad modicum parrens. 4.
 Qui conuersi fecerit peccatorem, ab errore via sua, operiet multitudinem peccatorum. 5.
 Quis est qui vobis noceat, si boni amulatores fueritis? 1. Petr. 3.
 Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. 1. Ioan. 2.
 Qui dicit se in Christo ambulare, debet sicut ille ambulare & ipse ambulare. 2.
 Qui facit peccatum, ex diabolo est. 3.
 Qui natus est ex Deo, peccatum non facit. 3.
 Qui non diligit, manet in morte. 3.
 Qui odit fratrem suum homicida est. 3.
 Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauferit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? 3.
 Qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo. 3.
 Qui non diligit, non nouit Deum. 4.
 Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? 4.
 Quodcumque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos. 5.
 Qui vicerit non ladetur à morte secunda. Apocal. 2.
 Qui non inquinauerunt vestimenta sua, ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. 3.
 Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo. 3.
 Quarent homines mortem, & non inuenient eam, & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. 9.
 Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum? 15.
 Quantum glorificauit se, & in delictis fuit, tantum date illi tormentum. 18.
 Qui iustus est iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc. 22.
 Qui audit, dicat, Veni. 22.
 Qui sirit, veniat. 22.
 Qui vult accipiat aquam vitæ gratis. 22.

R.

Respice populum tuum, gentem hanc. Exo. 33.
 Respiciam vos, & crescere faciam. Leu. 26.
 Rerum omnium abundantia perfueris. Deut. 8.
 Recordaberis Domini Dei tui, quod ipse tibi vires prabuerit. 8.
 Recordaberis quoniam seruus fueris in Aegypto. 16.
 Respice Domine de excelsis caelorum, & benedic populo tuo. 26.
 Reducet te Dominus de captiuitate tua, ac miseretur tui. 30.

Reddam ultionem hostibus meis; & hic qui ode-
runt me retribuam. 32.
Reddat tibi Dominus pro opere tuo. Ruth. 2.
Recidant ventera de ore vestro. 1. Reg. 2.
Reflexi populum meum; venit enim clamor eo-
rum ad me. 9.
Reddat tibi Dominus visitationem hanc. 2. 4.
Rotabitur quasi in impetu; & circulo funda. 25.
Reddunt Dominus malitiam Nabal, in caput
eius. 25.
Revertes tu, & bonus in conspectu meo. 19.
Retribuat Dominus facient malum iuxta mali-
tiam suam. 2. Reg. 3.
Respice ad orationem servus tui; Domine Deus
meus. 3. Reg. 8.
Revertens sunt omnia. 4. Reg. 5.
Revertimini à via vestris peccatis. 17.
Regnabit quem non sperant qui inhabitant super
terram. 4. Esdras.
Respice, & exaudi me Domine Deus meus.
Psal. 12.
Respice in me, & miserere mei; quia unicus &
pauper sum ego. 24.
Revertetur abundanter facientibus superbiam.
30.
Revela Domine viam tuam, & spera in eo, &
ipse faciet. 36.
Remitte mihi, ut refrigerer priusquam abeam. 38.
Rex omnis terra Deus. 46.
Redde mihi latitiam salutariæ tuæ, & spiritu prin-
cipali confirma me. 50.
Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam
tuam, tota die magnitudinem tuam. 70.
Revertit consolari animam meam, memor fui Dei, &
delectatus sum. 76.
Respice de caelo, & vide; & visita vineam
illam. 79.
Respice in servos tuos, & in opera tua. 89.
Rectus Dominus Deus noster, & non est iniqui-
tas in eo. 91.
Reflexit in orationem humilium; & non spernit
preces eorum. 101.
Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de
lego tua. 118.
Refugium meum, susceptor meus, & liberator
meus, protector meus, & in ipso speravi. 143.
Relinquant iter rectum, & ambulant per vias
tenebrosas. Proverb. 22.
Respicit Dominus viam hominis, & omnes gres-
sus eius considerat. 5.
Resposito molli frangit iram. 16.
Regem custodiunt misericordia, & veritas, &
roboretur elementa thronus eius. 20.
Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi
sapienter esse videatur. 26.
Rerum reperta errorum, & gaudio dicit, quid
frustra deciperis? Eccles. 2.
Regi ne desinatur in cogitatione sua, quia & aures
caeli portabunt vocem tuam. 101.

Recti diligunt te. Cant. 1.
Ratus est, ne malitia mutaret intellectum eius.
Sap. 4.
Rogationem contribulati ne abiciat. Eccles. 4.
Regnum à gente in gentem transferetur propter
iniustitias. 10.
Rectorem te posuerit, noli extolli, esto in illis quasi
unus ex ipsis. 32.
Recedite à me amare fletu, nolite incumbere, ut
consolemini me. Isa. 32.
Requirite diligenter in libro Domini, & legite,
unum ex eis non defuit. 34.
Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudi-
ne anima mea. 38.
Revertere ad me, quoniam redemi te. 44.
Redite prauaricatores ad cor. 46.
Rupisti vincula mea, dixisti, non seruiam. Jer. 2.
Repleta sunt interiora tua iniquitate, & pecca-
sti, & eieci te de monte Dei, & perdidisti te o
Cherub. Ezech. 28.
Recte via Domini, & iusti ambulant in eis,
prauaricatores vero corruent in eis. Osa. 14.
Requirat Dominus à te, facere iudicium, diligere
misericordiam, & solitium ambulare cum
Deo tuo. Mich. 6.
Revelabo pulchritudinem tuam in facie tua. Nah. 3.
Revertimini ad me, & revertatur ad vos, dicit
Dominus. Malach. 3.
Regnum calorum vim patitur, & violenti ra-
piunt illud. Matth. 11.
Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt
Dei Deo. 22.
Regni eius non erit finis. Luc. 1.
Relictis omnibus, secutus est eum. 5.
Revertuntur ei peccata multa, quoniam dilexit
multum. 7.
Recumbat in venissimo loco. 14.
Regnum Dei intra vos est. 17.
Regnum meum non est de hoc mundo. Ioan. 18.
Reddet unicuique secundum opera eius. Rom. 2.
Reformamini in novitate sensus vestri. 12.
Reddite omnibus debita. 13.
Renouamini spiritu mentis vestra. Ephes. 4.
Radix omnium malorum est cupiditas. 1. Tim. 6.
Romissæ manus, & soluta genua erigite. Heb. 12.
Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Iacob. 4.
Rex Regum, & Dominus dominantium. Apoc. 19.
Si bene egeris, recipies. Gen. 4.
Sensus & cogitatio humani cordis, in malum
prona sunt ab adolescentia sua. 8.
Salua animam tuam, noli respicere post tergum. 19.
Salutare tuum expectabo Domine. 49.
Sacerdotes qui accedunt ad Dominum sanctifi-
centur. Exod. 19.
Sedit populus manducare & bibere, & surrexe-
runt ludere. 23.

Si quis est Domini, iungatur mihi. 32.
 Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi
 faciem tuam. 33.
 Sancti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus
 vester. Leu. 11. & 20.
 Sanctuarium meum metuite, ego Dominus. 19.
 Separavi vos à cateris populis, ut essetis mei. 20.
 Serui tui sumus, faciemus quod iubet Dominus
 noster. Num. 32.
 Sufficit tibi, nequaquam ultra loquaris de hac re.
 ad me. Deut. 3.
 Sicut erudit filium suum homo, sic Dominus
 Deus tuus erudit te. 8.
 Semper fuistis rebelles à die qua nosse vos cepi. 9.
 Sicut dies iuuentutis tua, ita & senectus tua. 33.
 Seruiemur Domino, quia ipse est Deus noster.
 Iosue 24.
 Sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Iud. 1.
 Surrexerunt & qui non noverunt Dominum. 20.
 Si Dominus nobiscum est, cur ergo apprehenderunt
 nos hæc omnia? 6.
 Scito quid mihi feceris, ego exo tecum. 61.
 Sicut fecerunt mihi, sic facis eis. 15.
 Si in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro
 eo? 1. Reg. 2.
 Sermo Domini erat pretiosus in diebus illis. 3.
 Samuel ibat per singulos annos circueiens, &c. 7.
 Scitum est, nec custodisti mandata Domini. 12.
 Siccine separat amara mors? 15.
 Spiritus Domini recessit à Saul, & exagitabat
 eum spiritus nequam à Domino. 16.
 Salutabis eum ex meo nomine pacifice. 25.
 Sopor Domini irruerat super eos. 26.
 Si Dominus incitat te aduersum me, odoretur sa-
 crificium. 26.
 Sarraps non places. 29.
 Salutauit eos pacifice. 30.
 Salebat David totis viribus ante Dominum. 2.
 Reg. 6.
 Sint oculi tui Domine aperti super domum hanc
 nocte ac die. 3. Reg. 8.
 Si quis cognouerit plagam cordis sui, & expan-
 derit manus suas in domo hac, tu exaudies in
 celo. 8.
 Sit Dominus Deus noster nobiscum. 8.
 Sit cor nostrum perfectum cum Domino Deo no-
 stro. 8.
 Seruus tuus, timet Dominum ab infanzia sua. 18.
 Sufficit mihi Domino tolle animam meam. 19.
 Sustentato eum pane tribulationis, & aqua an-
 gustia. 22.
 Si rem grandem dixisset tibi, certe facere debue-
 ras. 4. Reg. 5.
 Secuti sunt Vanitates, & vane egerunt. 17.
 Stabant iuxta ordinem suum in ministerio. 1.
 Par. 6.
 Serui Deo corde perfecte, & animo voluntario. 28.
 Si quaeseris eum inuities, si autem dereliqueris
 eum, projiciet te in eternum. 28.

Scio Deus meus quid probes corda, & simplici-
 tatem diligas. 29.
 Si fueris plurimum scrutatus, frequenter mira-
 beris. 4. Esai. 4.
 Sperabunt homines, & non impetrabunt. 5.
 Seculum hoc fecit Altissimus propter multos, fu-
 turum autem propter paucos. 8.
 Sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen
 Domini benedictum. Iob. 1.
 Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare
 non sustineamus? 2.
 Stultum interfecit iracundia. 5.
 Sagitta Domini in me sunt. 6.
 Suspirandum elegit anima mea, & mortem ossa
 mea. 7.
 Sicut umbra dies nostri sunt super terram. 8.
 Simplicem Deum non projiciet. 8.
 Sapientia non inuenitur in terra suauiter vident-
 ium. 28.
 Semper quasi tumentes super me fluctus timui
 Deum. 31.
 Semel loquitur Deus, & secundo idipsum non re-
 petit. 33.
 Scio quia omnia potes, & nulla te latet cogita-
 tio. 42.
 Seruite Domino in timore, & exalate ei cum
 tremore. Psal. 2.
 Saluum me fac propter misericordiam tuam. 6.
 Scrutans corda & renes Deus. 7.
 Sperent in te qui nouerunt nomen tuum, quo-
 niam non dereliquisti quærentes te Domi-
 ne. 9.
 Satiabor cum apparuerit gloria tua. 16.
 Saluum me fecit, quoniam voluit me. 17.
 Saluum me fac populum tuum Domine. 27.
 Sperantem in Domino, misericordia circunda-
 bit. 31.
 Semper laus eius in ore meo. 33.
 Spera in Domino, & fac bonitatem. 36.
 Subditus esto Domino, & ora eum. 36.
 Salus iustorum à Domino, & protector eorum in
 tempore tribulationis. 36.
 Substantia mea tanquam nihilum ante te. 38.
 Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua. 47.
 Sacrificium laudis honorificauit me. 49.
 Speravi in misericordia Dei in eternum. 51.
 Saluum fac dextera tua, & exaudi me. 59.
 Sitiuit in te anima mea. 62.
 Surge Deus, iudica terram. 81.
 Saluum fac seruum tuum Deus meus sperantem
 in te. 85.
 Secundum multitudinem dolorum meorum in
 corde meo, consolationes tue latificauerunt ani-
 mam meam. 93.
 Seruite Domino in latitia. 99.
 Saluos nos fac domine Deus noster. 105.
 Suauis est misericordia tua. 108.
 Sanctum & terribile nomen eius. 110.
 Seruus tuus sum ego, da mihi intellectum. 118.

Si iniquitates observaueris Domine, Domine quia
iust. nebit. 129.
Suaus Dominus vniuersis. 144.
Suscipiens mansuetos Dominus. 146.
Sapientiam & doctrinam stulti deficiunt. Pro-
uerb. 1.
Sapientia foris predicat, in plateis dat vocem
suam. 1.
Scientiam Dei inuenies, si quaesieris quasi pecu-
niam. 2.
Stultorum exultatio ignominia. 3.
Sapientes abscondunt scientiam. 10.
Salus ubi multa consilia. 11. & 24.
Seminati iustitiam merces fideli. 11.
Spes qua differtur effugit animam. 13.
Sapienter timet, & declinat à malo, stultus transi-
lit, & confidit. 14.
Stultus irridet disciplinam patris sui. 15.
Secura mens quasi iuge conuiuium. 15.
Stultitia gaudium stulto. 15.
Spirituum ponderator est Dominus. 16.
Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino tempe-
rantur. 16.
Seruus sapiens dominabitur filijs stultis. 17.
Stultus si tacuerit sapiens reputabitur. 17.
Stultus non recipit verba prudentia, nisi ea dixe-
ris, qua verantur in corde eius. 18.
Spiritu ad irascendum facilem quis poterit su-
stinere? 18.
Stultorum corporibus parati mallei percutientes.
19.
Stultitia colligata est in corde pueri, & virga di-
scipline fugabit eam. 22.
Sapientia edificabitur domus, & prudentia robo-
rabitur. 24.
Serpens cadet iustus, & resurget. 24.
Subtrahere pedem tuum de domo proximi tui, ne
quando satiatus oderit te. 25.
Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. 25.
Sapienter tibi stultus videtur septem viris lo-
quentibus sententias. 26.
Sic iurronia verba quasi simplicia, & ipsa perue-
niunt ad intima cordis. 26.
Si contuderis stultum in pels, non auferetur ab eo
stultitia eius. 27.
Stultissimus sum virorum. 30.
Stultorum infinitus est numerus. Eccles. 1.
Sapientis oculi in capite eius. 2.
Sapientia hominis luet in vultu eius. 8.
Stultus verba multiplicat. 10.
Sub umbra illius quem desideraueram sedi.
Cant. 2.
Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate
cordis quare illum. Sap. 1.
Senectutus etas vita immaculata. 4.
Spes impij tanquam lanugo qua à vento tolli-
tur. 5.
Sapientia inuenitur ab ijs qui quarunt illam. 6.
Sapientium multitudo sanitas est orbis terrarum.

Subest tibi, cum volueris posse. 12.
Scire iustitiam, & virtutem tuam, radix est im-
mortalitatis. 15.
Semper praesumat sana perturbata conscientia. 17.
Sapientia plenitudo timere Deum. Eccles. 1.
Sapientiam concupiscens conserua iustitiam, &
Deus praebeat illam tibi. 1.
Secundum magnitudinem ipsius, sic & misericor-
dia illius. 2.
Sapientiam diligentes diligit Deus. 4.
Sapientia in lingua dignoscitur, & sensus, &
scientia. 4.
Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem
sit manus tua super os tuum. 5.
Sapiens eris, si dilexeris audire. 6.
Si videris sensatum, euigila ad eum. 6.
Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima
tua. 7.
Secundum iudicem populi, sic & ministri ei-
us. 10.
Superbia odibilis coram Deo & hominibus. 10.
Superbia initium est omnis peccati. 10.
Superbo abominatio est humilitas. 13.
Si volueris mandata seruare conseruabunt te. 15.
Sapiens in omnibus metuit. 18.
Sapientia omnis timor Dei. 19.
Sapiens tacebit vsque ad tempus. 20.
Sapientia absconsa, & thesaurus inuisus, qua uti-
litas in vtrisque. 20. & 41.
Stupa collecta synagoga peccantium, & consum-
matio illorum flamma ignis. 22.
Si non in timore Domini tenueris te instanter, ci-
tò subuertetur domus tua. 27.
Stultus sicut luna mutatur. 27.
Salus anima in sanctitate iustitie. 30.
Sanitas anima & corporis sobrius potus. 31.
Seruum inclinant operationes assidua. 33.
Spes vana viro insensato. 34.
Sacrificium salutare, attendere mandatis. 35.
Sunt spiritus, qui ad vindictam creati sunt. 39.
Si non credideritis, non permanebitis. Isa. 7.
Super speculum Domini ego sum, stans iugiter per
diem, & super custodiam meam ego sum stans
totis noctibus. 21.
Si quaritis quare, conuertimini, & venite. 21.
Secretum meum mihi, secretum meum mihi. 24.
Sola vexatio intellectum dabit auditui. 28.
Superbia tantum est, quiesce. 30.
Stultus factus loquatur. 32.
Super humum populi mei, vepres ascendent, qua-
to magis super omnes domos gaudij. 32.
Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, &
in tabernaculis fiducia, & in requie opulen-
tia. 32.
Seruire me fecisti in peccatis tuis. 42.
Seruus meus es tu, non obliuiscaris mei. 44.
Solve vincula colli tui captiuam filiam Sion. 52.
Sicut exaltantur caeli à terra: sic exaltata sunt
via mea à vijs vestris. Ierem. 2.

Saltem amodo voca me, pater meus. 3.
 Stultus populus meus me non cognouit. 4.
 Sapientes sunt ut faciant mala. 4.
 Scio Domine quia non est hominis via eius, nec
 viri ut dirigat gressus suos. 10.
 Seminauerunt triticum, & spinas messuerunt. 12.
 Si mutare potest Æthiops pellem suam, & vos po-
 teritis benefacere cum didiceritis malum. 13.
 Si steterint Moyses & Samuel coram me, non est
 anima mea ad populum istum. 15.
 Si conuerteris, conuertam te, & ante me stabis. 15.
 Si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum
 erit. 15.
 Sana me Domine, & sanabor, saluum me fac, &
 saluus ero. 17.
 Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu
 mea. 18.
 Seduxisti me Domine, & seductus sum. 20.
 Si occultabitur vir in absconditis, & ego non vi-
 debam eum, dicit Dominus. 23.
 Salua domine populum tuum, reliquias Israel. 31.
 Somnus meus dulcis mihi. 31.
 Sordes eius in pedibus eius, nec recordata est finis
 sui. Th. 1.
 Sedebit solitarius & tacebit, quia leuauit se su-
 per se. 3.
 Saturabitur opprobrijs. 3.
 Si abiicit Dominus, & miserabitur secundum
 multitudinem misericordiarum tuarum. 3.
 Scrutemur vias nostras, & quaramus, & reuer-
 tamur ad Dominum. 3.
 Sicut fuit sensus vester ut erraretis à Deo, de-
 cietis tantum iterum conuertentes, requireretis
 eum. Bar. 4.
 Secundum viam eorum faciam eis. Ex. 7.
 Signa Thau super fontes gementium, & dolen-
 tium super abominationibus. 9.
 Sicut mater, ita & filia eius. 16.
 Speculatorem domus Israel deditis. Ec. 33.
 Sufficiant vobis omnia scelera vestra domus Is-
 rael. 44.
 Saluabitur omnis qui inuentus fuerit scriptus in
 libro. Dan. 12.
 Sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in mise-
 ricordia. Ose. 2.
 Sicut populus, sic sacerdos. 4.
 Si fornicaris tu Israel, non delinquat saltem.
 Iuda. 4.
 Super eos effundam quasi aquam iram meam. 5.
 Saluator non est prater me. 13.
 Saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & obli-
 ti sunt mei. 13.
 Si erit malum in ciuitate quod Deus non faceret.
 Amos 3.
 Superbia cordis tui exulit te. Abd. 1.
 Sicut fecisti, fiet tibi. 1.
 Scio quia tu es Deus clementer, & misericors, &
 pater. Ec. Ion. 4.
 Surgite, & ite, quia non habetis hic requiem. Mic. 2.

Sacerdotes eius in mercade decebant. 3.
 Super custodiam meam stabo. Abac. 2.
 Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens ve-
 niet, & non tardabit. 2.
 Scrutabor Ierusalem in lucernis, & visitabo su-
 per viros defixos in facibus suis. Soph. 1.
 Sicut non audierunt, sic clamabant, & non exau-
 diam, dicit Dominus. Zach. 7.
 Super pastores iratus est furor meus. 10.
 Si Pater ego sum, ubi est honor meus, & si Do-
 minus ego sum, ubi est timor meus? Mala-
 chia 1.
 Sedebit constans, & emundabit argentum, &
 purgabit filios Leui. 2.
 Secundum gloriam eius, multiplicata est ignomi-
 nia eius. 1 Mach. 1.
 Sic fuerit voluntas in celo, sic fiat. 3.
 Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exo-
 rare, ut à peccatis soluantur. 2 Mach. 12.
 Si sal euanuerit, in quo salietur? Matt. 5.
 Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut vi-
 deant opera vestra bona, &c. 5.
 Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum,
 &c. 5.
 Si dextera manus tua scandalizat te, ascinde eā,
 &c. 5.
 Sit sermo vester, est, est, non, non. 5.
 Si quis te percussit in dexteram maxillam tuā,
 prabe illi & alteram. 5.
 Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet
 & vobis Pater vester celestis delicta vestra, si
 autem non dimiseritis hominibus, nec Pater
 vester dimittet vobis peccata vestra. 6.
 Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum
 lucidum erit. 6.
 Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum
 tenebrosus erit. 6.
 Si vos cum sitis mali, nostis bona dare filiis
 vestris, quanto magis Pater vester qui est in
 cœlis dabit bona petentibus se? 7.
 Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos
 suos. 8.
 Si quis vult venire post me, abneget semetipsum,
 & tollat crucem suam, & sequatur me. 16.
 Si duo ex vobis consenserint super terram, de om-
 ni re quaecumque petierint fiet illis à Patre
 meo qui in cœlis est. 18.
 Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. 19.
 Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ ha-
 bes, & da pauperibus, & veni sequere me. 19.
 Sequere me. Mar. 2.
 Sabbatum propter hominem factum est, & non
 homo propter sabbatum. 2.
 Sinite paruulos venire ad me, talium est enim
 regnum Dei. 10.
 Spiritus promptus est, caro verò infirma. 14.
 Sanctum nomen eius. Luc. 1.
 Secebat in desertum, & orabat. 5.
 Si quis vult venire post me, abneget semetipsum,

Et tollat crucem suam quotidiana & sequatur
me. 9.
Si nec quod minimum est potestis, quid de ceteris
soliciti estis. 12.
Si peccauerit in te frater tuus, in ore patrum, & si
penitentiam egerit, dimitte illi. 17.
Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic
arbori moro, eradicare, & transplantare in ma-
re, & obediet vobis. 17.
Si in viridi ligno hoc faciatis, arido quid fiet. 23.
Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum uni-
genitum daret, &c. Ioan. 3.
Spiritus vobis dicitur spirare. 3.
Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spi-
ritu & veritate oportet adorare. 4.
Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quic-
quam. 6.
Si quis sitis, veniat ad me, & bibat. 7.
Si vos manseritis in sermone meo, vobis discipuli
mei eritis. 8.
Si filius Abraham estis, opera Abraham facite. 8.
Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi. 8.
Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est. 8.
Si quis mihi ministrat, me sequatur, & ubi ego
sum, illi & minister meus erit. 12.
Si exaltatus fuero a terra, omnis traham ad
me ipsum. 12.
Si hoc scitis bene, tunc si feceritis ea. 13.
Si diligitis me, mandata mea servate. 14.
Si quis diligit me sermonem meum servabit. 14.
Sicut palme non potest ferre fructum, si semet ipso
nisi manserit in vitro, sic nec vos nisi in me
manseritis. 15.
Sine me nihil potestis facere. 15.
Si manseritis in me, & verba mea in vobis man-
serint, quodcumque volueritis petetis, & fiet
vobis. 15.
Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dile-
ctione mea. 15.
Salvamini a generatione ista prava. Act. 2.
Spuitum est in conspectu Dei vos petitis audire,
quam Deum, iudicate. 4.
Si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolu-
etur. 5.
Servamus Dominum cum omni humilitate, & lacry-
mis, & tentationibus. 20.
Si cum inimici essimus, reconciliati sumus Deo,
per mortem filii eius, multo magis reconciliati
salvi erimus in vita per ipsam. Rom. 5.
Si mortui sumus cum Christo, credimus quia si
morborem vivemus cum Christo. 6.
Stipendium peccati mors. 6.
Sapientia carnis inimica est Deo. 8.
Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. 8.
Spes quae videtur, non est spes. 8.
Si Deus pro nobis, quis contra nos. 8.
Si gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia, iam
non est gratia. 11.

Si radix sancta, & rami. 11.
Sine penitentia sunt dona, & vocatio Dei. 11.
Solicitudine non pigri. 12.
Spiritus servum. 12.
Spe gaudentes. 12.
Si fieri potest, quod in vobis est cum omnibus ho-
minibus pacem habentes. 12.
Si esurieris inimicus tuus, eibo illum, si sitis, po-
tum da illi. 12.
Sive vivimus, sive moriamur, Domini sumus. 14.
Si quis se inquit, sicut & Christus suscepit vos
in honorem Dei. 14.
Sapientes esse in bono, & simplices in malo. 16.
Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi.
1. Cor. 1.
Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei. 2.
Spiritualis omnia iudicat, & ipse a nemine iudi-
catur. 2.
Stultus fiat, ut sit sapiens. 3.
Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. 3.
Spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, &
hominibus. 4.
Scientia inflat, caritas vero edificat. 5.
Si quis se existimat scire aliquid, nondum cogno-
vit quomodo operetur cum se. 5.
Si quis diligit Deum, hic cognitus est ab eo. 9.
Si esca scandalizat fratrem meum, non mandu-
cabo carnem in aeternum, ne fratrem meum
scandalizem. 8.
Sic currite, ut comprehendatis. 9.
Sive manducatis sive bibitis, vel aliud quid faci-
tis, omnia in gloriam Dei facite. 10.
Si quis vult se contentiosus esse, nos tale consue-
tudinem non habemus, nec Ecclesia Dei. 11.
Si quis ignorat, ignorabitur. 14.
Stimulus peccati mors. 15.
Stabiles estote, & immobiles, abundantes in omni
opere Domini semper. 15.
Sicut foris passionum estis, sic eritis & consolatio-
nis. 2. Cor. 1.
Sufficiencia nostra ex Deo est. 3.
Semper mortificationem Iesu Christi in corpore
nostro circumferentes, ut & vita Iesu manife-
stetur in corporibus nostris. 4.
Superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. 7.
Satanas transfiguravit se in angelum lucis. 11.
Sufficit vobis gratia mea. 12.
Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non
essem. Gal. 1.
Sic stulti estis, ut cum spiritu cooperitis, nunc car-
ne consummaminis. 3.
Spiritus ambulat, & desideria carnis non persi-
cretis. 5.
Si vivimus spiritu, spiritu & ambulemus. 5.
Si quis se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipse
se seducat. 6.
Supportantes invicem in charitate. Eph. 4.
Soliciti servate unitatem spiritus in vinculo pa-
cis. 4.

Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illumina-
 bunt te Christus. 5.
 Subiecti inuicem in timore Christi. 5.
 Siue per occasionem, siue per ueritatem Christus
 annuntietur, in hoc gaudeo. Phil. 1.
 Superiores sibi inuicem arbitrentes. 2.
 Scio abundare, & penuriam pati. 4.
 Supportantes inuicem. Col. 3.
 Super omnia charitatem habete, quod est vincu-
 lum perfectionis. 3.
 Sermo uester semper in gratia salo sit conditus. 4.
 Semper gaudete. 1. The. 5.
 Sine intermissione orate. 5.
 State & tenete traditiones, quas didicistis. 2.
 The. 2.
 Si quis non uult operari, nec manducet. 3.
 Seniores ne increpaueris, sed obsecra ut patrem,
 iuuenes ut fratres. 1. Tim. 3.
 Si quis suorū, & maxime domesticorum curam
 non habet, fidem negauit, & est infideli dete-
 rior. 5.
 Scio cui credidi. 2. Tim. 1.
 Si commortui sumus, & conuiuemus. 2.
 Si sustinuerimus, & conregnabimus. 2.
 Seruum Dei non oportet litigare, sed mansuetum
 esse ad omnes, docibilem, patientem. 2.
 Senes sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in-
 differentes, in patientia. Tit. 2.
 Soluere, & in fide, & p̄d̄ uiamus in hoc seculo. 2.
 Statutum est hominibus scire mori. Heb. 9.
 Sine fide impossibile est placere Deo. 1.
 Sit omnis homo uelox ad audiendum, tardus ad
 respondendum. La. 1.
 Si quis in uerbo nō offēdit hic perfectus est uir. 3.
 Sapienter ostēdat ex uerba conuersatione, operatio-
 nem suam in mansuetudine sapientia. 3.
 Sapientia qua desursum est, pudica, pacifica, mo-
 destas, inuidibilis, plena misericordia & fructi-
 bus bonis. 3.
 Subditi estote Deo. 1.
 Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum
 est illi. 4.
 Subiecti estote omni humana creatura propter
 Deum. 1. Pet. 2.
 Si quid patimini propter iustitiam, beati. 3.
 Si quis loquitur quasi sermones Dei. 4.
 Si iustus uix saluabitur, impius & peccator ubi
 parauerit. 4.
 Satagite ut per bona opera certam uiam voca-
 tionem, & electionem faciat. 2. Pet. 1.
 Si dixerimus quoniam peccatum non habemus,
 ipsi nos seducimus. 1. Ioan. 1.
 Si confiteamur peccata nostra fidelis est, & iustus,
 ut remittat nobis peccata nostra. 1.
 Si fuissent ex nobis, permanissent utique nobis-
 cini. 2.
 Similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicut
 est. 3.
 Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam ha-

bemus ad Deum, & quicquid petierimus ac-
 cipiemus ab eo, quoniam mandata eius custo-
 dimus. 3.
 Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet. 4.
 Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, proba-
 tum, ut decuples fiat. Apoc. 3.
 Solus pius es. 15.
 Sitienti dabo de fonte aque uitæ gratis. 21.

T.

TE elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei popu-
 lus peculiaris. Deut. 7. & 14.
 Tentat vos Dominus Deus uester, ut palam fiat,
 utrum diligatis eum, an non. 13.
 Timuimus ualde, & prouidimus animabus no-
 stris. Io. 9.
 Timete Dominum, & seruite ei corde perfecto, ac
 uerissimo. 24.
 Tace, & pone digitum super os tuum. Iud. 13.
 Timete Dominum, & seruite ei in ueritate, & ex-
 toto corde uestro. 1. Reg. 12.
 Timuit, & expauit cor eius nimis. 18.
 Tu scis seruum tuum Domine Deus. 2. Reg. 7.
 Tu Domine Deus factus es ei in Deum. 7.
 Tu nōsti solus cor omnium filiorum hominum.
 3. Reg. 8.
 Te assumam, & regnabis super omnia qua dese-
 rat anima tua. 11.
 Tolle Domine animam meam, nec enim melior
 sum quam patres mei. 19.
 Tradiderunt se ut facerent malum coram Domi-
 no. 4. Reg. 17.
 Tradidit eos Dominus in manus diripientium. 17.
 Te Domine benedicens benedicta erit in perpe-
 tuum. 1. Par. 17.
 Tunc proficere poteris, si custodieris mandata qua
 praecepit Dominus. 22.
 Tua est Domine magnificentia, & potētia, & glo-
 ria atque uictoria, & tibi laus. 29.
 Tuum Domine regnum, & tu es super omnes prin-
 cipes. 29.
 Tua diuitia, & tua est gloria, tu dominaris om-
 nium, in manu tua uirtus, & potentia. 29.
 Tua sunt omnia, & qua de manu tua accepimus
 dedimus tibi. 29.
 Timor quem timebam euēnit mihi, & quod ve-
 rebar accidit. Iob. 3.
 Terra data est in manus impij. 9.
 Timor Domini ipse est sapientia, & recedere à
 malo, intelligentia. 28.
 Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea,
 & exaltans caput meum. Psal. 31.
 Tu laborem & dolorem confideras. 9.
 Tibi derelictus est pauper, orphanus tu eris adiu-
 tor. 9.
 Tu Domine seruabis nos, & custodies nos. 11.
 Tribuat tibi Dominus feruentem cor tuum. 19.
 Tu autem Domine ne elongeris auxilium tuum
 a me, ad defensionem meam confice. 21.

Timeo

Time Domine omnes sancti eius, quoniam non
 est inopia timentibus eum. 33.
 Torrente voluptatis tua potabis eos. 35.
 Tu autem Domine ne longè facias miserationes
 tuas à me. 39.
 Tu autem Domine, miserere mei. 40.
 Tu es Deus fortitudo mea. 42.
 Tu es ipse rex meus, & Deus meus. 43.
 Terribilis in consilijs super filios hominum. 65.
 Tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non
 sunt abscondita. 68.
 Tu scis improprietatem meam, & confusionem meam. 68.
 Tu es patientia mea Domine, spes mea à iuven-
 tute mea. 70.
 Tu terribilis es, & quis resistet tibi? 75.
 Turbatus sum, & non sum locutus. 76.
 Tu es Deus qui facis mirabilia. 76.
 Tu solus altissimus in omni terra. 82.
 Tu Domine suavis & mitis, & multa misericor-
 diis omnibus inuocantibus te. 85.
 Tu Domine Deus miserator & misericors, patiens,
 & multa misericordia, & verax. 85.
 Tu Domine adiuuisti me, & consolatus es me. 85.
 Tui sunt cali, & tua est terra. 88.
 Tu es Domine spes mea. 90.
 Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. 92.
 Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. 118.
 Tuus sum ego saluum me fac. 118.
 Tu es spes mea, portio mea in terra viuentium. 141.
 Timor Domini initium sapientia. Prov. 1. & 9. &
 Eccli. 1.
 Time Deum, & recede à malo. Prov. 3.
 Timor Domini odit malum. 3.
 Timor Domini fons vitæ. 14.
 Turris fortissima nomen Domini. 18.
 Tristitia viri nocet cordi. 25.
 Tristitia facies dissipat linguam detrahentem. 25.
 Spiritum suum profert stultus, sapiens re-
 seruat in posterum. 29.
 Taduisti me vitæ mea violentiam mala sub sole. Ec-
 cles. 2.
 Tempus flendi, & tempus ridendi. 3.
 Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab am-
 plexibus. 3.
 Tempus custodiendi, & tempus abijciendi. 3.
 Tempus tacendi, & tempus loquendi. 3.
 Tempus dilectionis, & tempus odij. 3.
 Tempus belli, & tempus pacis. 3.
 Tempus & responsum cor sapientis intelligit. 3.
 Trahe me post te. Cant. 1.
 Tanquam momentum statera sic est ante se orbis
 terrarum. Sap. 11.
 Tuam manum effugere impossibile est. 16.
 Timida nequitia. 17.
 Timenti Dominum bene erit in extremis. Eccli. 1.
 Timor Domini expellit peccatum. Nam qui sine
 timore est, non poterit iustificari. 1.
 Tracta cum sapientibus & prudentibus. 9.
 Tacitus & sensatus honorabitur. 21.

Timor Dei initium dilectionis eius. 29.
 Tristitia cordis omnis plaga. 25.
 Tristitiam non des anima tua. 30.
 Tristitiam longè expelle à te. 30. & 38.
 Timenti Dominum non occurrunt mala. 33.
 Tristitia cordis fleuit ceruicem. 38.
 Timor Domini sicut paradisus benedictionis. 40.
 Timor Domini ipse est thesaurus eius. 1sa. 33.
 Tabernaculum quod nequaquam transferri po-
 terit. 33.
 Tacui semper, silui, patiens fui, ut parturienti lo-
 quar, dissipabo. Eccl. 42.
 Tunc videbis & afflues, & mirabitur, & dilata-
 bitur cor tuum. 60.
 Tu Domine Pater noster, Redemptor noster. 63.
 Tenentes legem, nesciunt me. 1sa. 2.
 Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen
 reuertere ad me, dicit Dominus. 3.
 Tibi Domine reuelavi causam meam. 11.
 Tu Domine nosti me. 12.
 Tu reliquisti me, dicit Dominus retrorsum abij-
 sti, laboravi rogans. 15.
 Tu scis Domine, recordare mei, & visita me. 15.
 Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. 22.
 Timorem meum dabo in corde eorum, ut non re-
 cedant à me. 32.
 Thronus eius flamma ignis. Dan. 7.
 Tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei. 9.
 Tu Domine sicut voluisti, fecisti. Ion. 1.
 Te faciente elemosinam, nescit sinistra tua quid
 faciat dextera tua. Matt. 6.
 Thesaurizate vobis thesauros in cælo. 6.
 Time te eum qui potest animam & corpus perdere
 in gehennam. 10.
 Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in
 immunditiam. Rom. 1.
 Tradidit illos Deus in reprobum sensum. 1.
 Tribulatio patientiam operatur, patientia autem
 probationem, probatio verò spem. 5.
 Tu quis es qui iudicas alienum seruum? 14.
 Tu quid iudicas fratrem tuum? 14.
 Templi Dei esis, & Spiritus Dei habitet in vo-
 bis. 1. Cor. 3.
 Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.
 2. Cor. 6.
 Tantum ut pauperum memores essemus. Gal. 2.
 Tu quis es qui iudicas proximum tuum? Iacob. 4.
 Tristatur aliquis vestrum? eret, aquo animo est?
 psallat. 5.
 Tanquam aduenas & peregrinos abstinere à car-
 nalibus desideriis. 1. Pet. 2.
 Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.
 Apoc. 3.
 Time Domine, & date illi honorem, quia ve-
 nit hora iudicii eius. 14.

V.

Vldit Deus cuncta quæ fecerat, & erant val-
 de bona. Gen. 1.
 Vbi est? 3.

Visus est eis quasi ludens loqui. 19.
 Vidit Dominus humilitatem meam. 29.
 Vidi afflictionem populi mei, & clamorem eius
 audiui. Exod. 3.
 Vtiquequo non vis subici mihi? 10.
 Vbicunque habitabant filij Israël lux erat. 10.
 Vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens
 sancta. 19.
 Vnusquisque quod in prada rapuerat, suum erat.
 Num. 31.
 Vos tulit Dominus de fornace ferrea Ægypti, ut
 haberet populum hereditarium. Deut. 4.
 Viriliter agite, & confortamini, nolite timere. 31.
 Verè quia non est Deus mecum, inuenerunt me
 hæc mala. 31.
 Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus
 est. 32.
 Utinam saperent, & intelligerent, ac nouissima
 prouiderent. 32.
 Vbi sunt dij eorū, in quibus habebant fiduciā. 32.
 Videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus
 præter me. 32.
 Vno ego in æternum. 32.
 Verè ego peccaui Domino Deo. Ios. 7.
 Vtiquequo marceat ignauia, & non intratis ad
 possidendam terram? 18.
 Verbum secretum habeo ad te. Iud. 3.
 Verbum Dei habeo ad te. 3.
 Vbi est nunc os tuum quo loquebaris? 9.
 Vnusquisque quod sibi rectum videbatur facie-
 bat. 17. & 21.
 Vnde venis, & quò vadis? 19.
 Vnde mihi hoc, ut inuenirem gratiam ante oculos
 tuos? Ruth. 2.
 Vade in pace. 1. Reg. 1. & 2. Reg. 15. & 4. Reg. 5.
 Vultus illius non sunt amplius in diuersa mutati.
 1. Reg. 1.
 Viuat rex. 10.
 Vir bellator est ab adolescentia sua. 17.
 Vno tantum gradu ego morsq; diuidimur. 20.
 Via hac polluta est. 21.
 Vir durus & pessimus, & malitiosus. 25.
 Viri isti duri sunt mihi. 2. Reg. 3.
 Vilior fiam plusquam factus sum, & ero humilis
 in oculis meis. 6.
 Varius est euentus belli. 11.
 Viuit Dominus ante cuius vultum sto. 3. Reg. 18.
 Vtiquequo claudicatis in duas partes. 18.
 Venundatus est ut facerem malum in conspectu
 Domini. 21.
 Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non
 derelinquam te. 4. Reg. 2.
 Viuit Dominus, in cuius conspectu sto. 3.
 Vir Dei sanctus est iste. 4.
 Videbis oculis tuis, & inde non comedes. 7.
 Verbum mihi ad te, ô Princeps. 9.
 Ut quicunque audierit, tinniant ambæ aures
 eius. 21. & 1. Reg. 3.
 Viriliter age, & confortare, & fac. 1. Par. 28.

Virtus Domini erit cum eis, qui inquirunt eum
 in omni affectu. 3. Esdr. 8.
 Veritas super omnia vincit. 3.
 Viro cuius abscondita est via, & circumdedit eum
 Deus tenebris. Iob 3.
 Visitans speciem tuam non peccabis. 5.
 Ventus est vita mea. 7.
 Verebar omnia opera mea, sciens quod non parce-
 res delinquenti. 9.
 Visitatio tua custodiuit spiritum meum. 10.
 Utinam taceretis, ut putaremini esse sapientes. 13.
 Versa est in luctum ciuitas mea. 30.
 Vtiquequo Domine obliuisceris me in finem? Ps. 12.
 Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas
 tuas edoce me. 24.
 Vnum petij à Domino hæc requirā, ut inhabitem
 in domo Domini omnibus diebus vita mea. 26.
 Veritatem requirit Dominus. 30.
 Vniuersa vanitas omnis homo viuens. 38.
 Venite & videte opera Domini. 45.
 Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. 45.
 Ut iumentum factus sum apud te. 72.
 Vtiquequo Deus improperabit inimicus? 73.
 Vtiquequo Domine irasceris in finem? 78.
 Veni ut saluos facias nos. 79.
 Ut quid Domine repellis orationem meam, auer-
 tis faciem tuam à me? 87.
 Vbi sunt misericordia tua antiqua Domine. 88.
 Vtiquequo peccatores Domine, viquequo peccato-
 res gloriabuntur? 93.
 Venite adoremus, & procidamus, & ploremus
 ante Dominum. 94.
 Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iusto-
 rum. 116.
 Utinam dirigantur via mea ad custodiendas iu-
 stificationes tuas. 118.
 Viuifica me, & custodiam sermones tuos. 118.
 Veniat super me misericordia tua Domine. 118.
 Veniant mihi miserationes tue, & viuat. 118.
 Fide humilitatem meam, & eripe me. 118.
 Velociter exaudi me Domine, defecit spiritus
 meus. 142.
 Voluntatem timentium se faciet. 144.
 Vtiquequo paruuli diligitis infantiam, & stulti
 ea quæ sibi sunt noxia cupient. Prou. 1.
 Vocauit & renuistis, despectistis omne consilium
 meum, & ego quoque in interitu vestro ri-
 debo, &c. 1.
 Via eius, via pulchra, & omnes semitæ eius pa-
 cificæ. 3.
 Via impiorum tenebrosa, nesciunt ubi corruant. 4.
 Vade ad formicam ô piger, & considera vias
 eius. 6.
 Vtiquequo piger dormies, quando confurges è som-
 no tuo? 6. & 24.
 Vena vitæ os iusti. 10.
 Vniuersa delicta operit charitas. 10.
 Vbi est humilitas, ibi & sapientia. 11.
 Vir prudens tacebit. 21.

Vir misericors benefacit anima sua. 11.
 Via stulti recta in oculis suis, qui autem sapiens
 est, audit consilia. 11.
 Vult & non vult piger. 13.
 Vbi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas. 14.
 Vniuersa propter semetipsum operatus est Domi-
 nus. 16.
 Vir obediens loquatur victoriam. 21.
 Veritatem eme, & noli vendere. 23.
 Virga in dorso imprudentium. 26.
 Vidisti hominem sapientem sibi videri magis illo
 spem habebit insipiens. 26.
 Vir sapiens si cum stulto contenderit, siue irasca-
 tur, siue rideat non inueniet requiem. 29.
 Virga & correctio tribuit sapientiam. 29.
 Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia
 magis speranda est quam illius correctio. 29.
 Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Eccles. 1.
 Vidi in loco iustitia iniquitatem. 3.
 Va soli, quia cum ceciderit, non habet subleuan-
 tem se. 4.
 Verba sunt plurima, multamq; in disputando ha-
 bentia vanitatem. 6.
 Virum de mille unum reperi, mulierem ex omni-
 bus non inueni. 7.
 Verba sapientum audiuntur in silentio. 9.
 Va tibi terra, cuius rex puer est. 10.
 Verba sapientum, sicut stimuli, & quasi clauis in
 altum defixi. 12.
 Vani sunt omnes homines in quibus non subest
 scientia Dei. Sap. 13.
 Va duplici corde. Eccles. 2.
 Va dissoluti corde. 2.
 Vsque ad mortem certa pro iustitia. 4.
 Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat
 inimicos. 6.
 Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in
 decore illius. 9.
 Vir prudens non murmurabit correptus. 10.
 Virro cupido, & tenaci, sine ratione est substantia.
 14.
 Verbum melius quam datum. 18.
 Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes.
 19.
 Via peccantium complanata lapidibus. 21.
 Vir sensatus contemptus, in hoc contristatus est
 cor meum. 26.
 Vita nequam hospitandi de domo in domum. 29.
 Vbi auditus non est, non effundas sermonem. 32.
 Vbi sunt senes, non multum loquaris. 32.
 Vbi non est mulier, ingemiscit egens. 36.
 Vinum & musica latificant cor, & super utraque
 dilectio sapientia. 40.
 Vbi manus multa sunt, claude. 42.
 Va qui coniungitis domum ad domum, & agrum
 agro copulatis vsque ad terminum loci. 14. s.
 Va qui trahitis iniquitatem in funiculis vanita-
 tis. 5.
 Va qui dicitis bonum malum, & malum bonum. 5.

Va qui sapientes estis in oculis vestris, & coram
 vobismetipsis prudentes. 5.
 Va qui iustificatis impium pro muneribus. 5.
 Velociter spolia detrahe, cito pradare. 8.
 Va qui condunt leges iniquas. 10.
 Vocauit Dominus ad fletum & plandum, & ad
 cingulum sacci, & ecce gaudium, & latitia,
 comedere carnes, & bibere vinum. 22.
 Va corona superbia, ebrijs Ephraim, & flori deci-
 denti. 28.
 Va qui profundus es corde, ut à Domino abscon-
 datu consilium, &c. 29.
 Va filij desertores, dicit Dominus. 30.
 Va qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, &
 Dominum non requisierunt. 31.
 Va qui spernis, nonne & ipse sperneris. 33.
 Venerunt filij vsque ad partum, & virtus non est
 pariendi. 37.
 Va qui contradicis fictori suo. 43.
 Verè tu es Deus absconditus. 45.
 Veniet super te malum, & nescies ortum eius. 47.
 Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros
 ipse portauit. 53.
 Vocaberis voluntas mea in ea. 62.
 Vbi est multitudo viscerum tuorum, & misera-
 tionum tuarum? super me continuerunt se. 63.
 Vocauit, & non respondisti, locutus sum, & non
 audisti. 65.
 Vocauit, & non erat qui responderet, locutus sum,
 & non audierunt. 66.
 Vermis eorum non morietur, & ignis non extin-
 guetur. 66.
 Verterunt ad me tergum, & non faciem. Ier. 2.
 Vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? 4.
 Vnusquisque se à proximo suo custodiat. 9.
 Venerunt ad hauriendum, non inuenerunt aquam,
 reportauerunt vasa sua vacua. 14.
 Va qui adificat domum suam in iustitia. 22.
 Visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domi-
 ni. 23.
 Vsquequo delicijs dissolueris filia vaga? 31.
 Verterunt ad me terga, & non facies. 32.
 Va eis, quia venit dies eorum, tempus visitationis
 eorum. 50.
 Vana sunt opera, & risu digna, in tempore visita-
 tionis sua peribunt. 51.
 Via Sion lugens, eo quod non sint qui veniant ad
 solemnitatem. Thrl. 1.
 Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius. 1.
 Vide Domine, quoniam tribulor. 1.
 Va nobis, quia peccauimus. 5.
 Vbiunque erat impetris spiritus, illuc gradieban-
 tur, nec reuertebatur cum ambularet. Ezech. 1.
 Viam eorum super caput eorum reddam. 9.
 Verbum quod locutus fuero, complebitur, dicit
 Dominus. 12.
 Va qui consunt puluillos sub omni cubito manus,
 & faciunt cervicalia sub capite vniuersa car-
 nis. 13.

Va va tibi, ait Dominus Deus. 16.
 Vt confundaris, & non sit tibi ultra aperire os præ
 confusione tua. 16.
 Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem impij, sed ut
 conuertatur à via sua, & uiuat. 33.
 Va pastoribus, qui pascebant semetipfos. 34.
 Vir non eruet eam de manu mea. Ose. 2.
 Va eis, quoniam recesserunt à me. 7.
 Viquequo non poterunt emendari? 8.
 Va eis, cum recessero ab eis. 9.
 Vinam non essem vir habens spiritum, & men-
 dacium potius loquerer. Mich. 2.
 Viquequo Domine clamabo, & non exaudies? A-
 bac. 1.
 Va ei qui multiplicat non sua. 2.
 Veritatem & pacem diligite. Zach. 8.
 Virum bonum, & benignum, verecundum visu,
 modestum moribus, & eloquio doctorum. 2. Ma-
 chab. 15.
 Venite post me. Matth. 4.
 Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum. 6.
 Vestri capilli capitis omnes numerati sunt. 10.
 Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati
 estis, & ego reficiam vos. 11.
 Verè filius Dei es. 14.
 Va homini illi per quem scandalum venit. 18.
 Venit filius hominis saluare quod perierat. 18.
 Vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo,
 ibi sum in medio eorum. 18.
 Va vobis duces cæci. 23.
 Vbiunque fuerit corpus, illuc congregabuntur
 & aquila. 24.
 Vnus assumetur, & unus relinquetur. 24.
 Vigilate, quia nescitis qua hora Dominus uerter
 venturus sit. 24.
 Vigilate, quia nescitis diem, nec horam. 25.
 Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem.
 26.
 Videte quid audiat. Mar. 4.
 Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non ex-
 tinguitur. 9.
 Videte ne quis vos seducat. 13.
 Va vobis diuitibus qui habetis consolationem ve-
 stram. Luc. 6.
 Va vobis qui saturati estis, quia esurietis. 6.
 Va vobis qui ridetis, quia lugebitis. 6.
 Vendite qua possideris, & date elemosynam. 12.
 Vt quid etiam terram occupat? 13.
 Venit filius hominis querere, & saluum facere
 quod perierat. 19.
 Vigilate omni tempore orantes. 21.
 Vbi sanus fieri? Ioan. 5.
 Vade, & iam amplius noli peccare. 8.
 Venit nox, quando nemo potest operari. 9.
 Vos non creditis, quia non estis ex omnibus meis. 10.
 Vos amici mei estis, si feceritis qua ego precipio
 vobis. 15.
 Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non
 inuenio. Rom. 7.

Video aliam legem in membris meis, repugnan-
 tem legi mentis meae. 7.
 Vnusquisque in suo sensu abundet. 14.
 Vnusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.
 14.
 Vnusquisque proximo suo placeat in bonum, ad
 adificationem. 15.
 Videte vocationem vestram fratres. 1. Cor. 1.
 Vnusquisque propriam mercedem accipiet secun-
 dum suum laborem. 3.
 Vnusquisque proprium donum habet ex Deo, unus
 quidem sic, alius verò sic. 7.
 Vnumquodque sicut vocauit Deus, ita ambulet. 7.
 Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea
 permaneat. 7.
 Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilita-
 tem. 12.
 Vbi spiritus Domini, ibi libertas. 2. Cor. 3.
 Vos estis templum Dei viui. 6.
 Voluntas secundum id quod habet accepta est, non
 secundum id quod non habet. 8.
 Virtus in infirmitate perficitur. 12.
 Vivo autem iam non ego, uiuit verò in me Chri-
 stus. Galat. 2.
 Vnusquisque onus suum portabit. 6.
 Vt filij lucis ambulate, probantes quid sit benepla-
 citum Deo. Eph. 5.
 Videte quomodo caute ambuletis. 5.
 Vnanimis id ipsum sentientes. Phil. 2.
 Verbum Dei non est alligatum. 2. Tim. 2.
 Viuus est sermo Dei, & efficax. Heb. 4.
 Vbi zelus, & contentio, ibi omne opus prauum. Ia-
 cobi 3.
 Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens
 sancta, populus acquisitionis. 1. Pet. 2.
 Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum
 illam administrantes. 4.
 Vnus dies apud Dominum, sicut mille anni, & mil-
 le anni sicut dies vnus. 2. Pet. 3.
 Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut
 filij Dei nominemur, & simus. 1. Ioan. 3.
 Vincenti dabo edere de ligno vitæ. Apoc. 2.
 Vincenti dabo manna absconditum. 2.
 Vinam frigidus esses, aut calidus, sed quia tepidus
 es, incipiam te euomere ex ore meo. 3.
 Venit dies magnus ira, & quis poterit stare? 6.
 Va va va habitantibus in terra. 8.
 Veni Domine Iesu. 22

Z

Zelo zelatus sum super Domino Deo exerci-
 tuum. 3. Reg. 19.
 Zelus domus tue comedit me. Psal. 68.

FINIS.

DEO GRATIAS.

APPROBATIO.

EG o, Bernardinus Rosignolius Societatis Iesu, Præpositus Prouincialis prouinciæ Mediolanensis, potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre nostro Claudio Aquaviua, Præposito Generali, facultatem concedo, vt NOTATIONES hæ in totam sacram Scripturam, Patris Emanuelis Sà eiusdem Societatis, grauium & doctorum hominum iudicio approbatæ, typis mandentur: in quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas, dedimus, Genuæ 7. Octob. 1593.

Bernardinus Rosignolius.

Signl. Top.

Est 52

Tab. 2

Núm. 2

4219

A-1582